

CORNELII
IANSENI
EPISCOPI
IPRENSIS
AVGVSTINVS

SEV DOCTRINA
S. AVGVSTINI
DE

Humanæ naturæ fanitate, ægritudine, medicina
aduersus Pelagianos & Massilienses.

TOMVS TERTIVS.

IN QVO

*Genuina sententia profundissimi Doctoris de Auxilio gratiæ medicinalis CHRISTI
Saluatoris, & de prædestinatione hominum & Angelorum proponitur,
ac dilucidè ostenditur.*

ROTHOMAGI,

M. DC. LII.

CORNELI

IANNSENII

EPISCOPI

IPRINSIS

AVGVSTINVS

SEV DOCTRINA

S AVGVSTINI

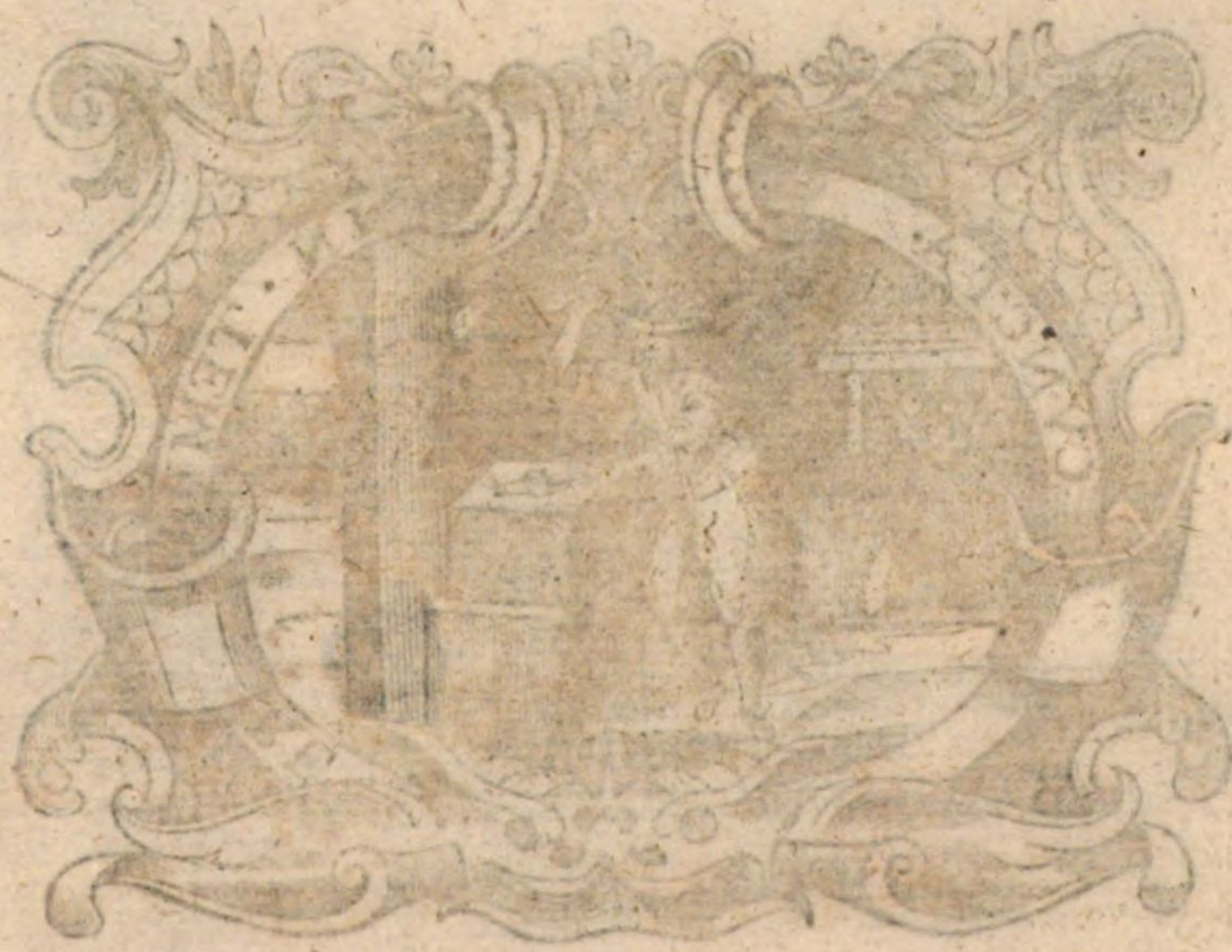
DE

Humanae naturae simplicitate, dignitate, medicina
adversus Pelagianos & Millianes

TOMVS TERTIVS

IN QVO

Continetur praefatus Doctoris de Auxilio gratiae & meritis CHRISTI
Seditionis, & de praedestinatione hominum & de agnitione peccatorum
ac divinae electionis.

ROTHOMAGI

M DC LII

TOMI TERTII.

ELENCHVS LIBRORVM ET CAPITVM.

DE GRATIA CHRISTI Saluatoris.

LIBER PRIMVS.

AP. I. Partitio dicendorum & ordo sequentium disputationum. 3

2. Notio liberationis arbitrij. Causa eius efficiens non est naturalis possibilitas libera voluntatis, sed gratia. 4

3. Nomina diuersa gratiæ ex hoc effectu tracta. 6

4. Arbitrium per gratiam liberari debet, ut operetur actus, non solum supernaturales, sed etiam moraliter bonos. 6

5. Vtrum aliquid possit arbitrium suis naturalibus viribus, ad hoc ut gratiam illam adipiscatur. Facienti quod in se est per naturæ vires, non datur ex aliqua stabili lege gratia. 7

6. Transitus à natura ad gratiam generaliter dictam. Diuisio eius generalis: multiplex genus legis ac doctrinæ. Explicatur status causæ. 10

7. Gratia diuinæ legis ac doctrinæ arbitrium liberare non potest, ut velit & operetur iustitiam. Causa rei istius datur: & profertur primus effectus legis dæve cognitionem peccati. 11

8. Secundus effectus legis, reddere præcepti observationem difficiliorem sine gratia, propter incrementum concupiscentiæ. 13

9. Terminus effectus legis, grauiorem ruinam afferre, arctiusque concludere hominem sub peccato. 15

10. Explicatur modus quo lex facit abundare peccatum, & iram operatur. 17

11. Aperitur mysterium diuini consilij, quo legem tulit; quæ non nisi præuocationem & iram operatur. 18

12. Lex Pædagogus ad gratiam per terrorem: est & gratia testimonium, & quomodo. 21

13. Quo pacto lex ad hominis iustificationem & legis impletionem à Deo ordinata est. 22

14. Lex virtus peccati, & iram operatur, & in singulis hominibus etiam Christianis, & in toto populo Dei, qui instar vnius hominis eruditur in quatuor statibus, ante legem, sub lege, sub gratia, in pace. 23

15. Qua fuerit radix talis æconomia populi Dei, quantum ad legem & gratiam. 25

Tom. 3.

16. Eadem vis cuiusque doctrina, reuelationis, scientiæ, sapientiæ, quæ legis, ad liberandam voluntatem. Opus inde proficiscens est opus natura, non gratiæ. 27

17. Aperitur hallucinatio cuiusdam recentioris, qui cogitationes congruas etiam naturales illam veram gratiam Christi ad operandum statuit. Quid ab errore Pelagiano discrepet. 28

18. Vera & fundamentalis ratio cur nulla doctrina, vel reuelatio, vel cogitatio, congrua liberare possit arbitrium: ex termino à quo, & ad quem liberationis petita. 31

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER II.

Qui est vera voluntatis gratia, quantum ad operandi modum. 33

AP. I. Gratia voluntatis alia sanæ, alia ægrota. Cardo disputationis inter Ecclesiam & Pelagianos. De gratia medicinali contra vulnera nature inflicta. ibid.

2. Idem ostenditur ex aliis variis capitibus. Nomina gratiæ inde derivata. 37

3. Discrimen gratiæ sanitatis & medicinalis à recentiorum notitia valde abstrusum, & quare. Iaciuntur fundamenta discriminis, libertas arbitrij ante peccatum, & captiuitas post peccatum. 39

4. Affertur ex Augustino ac declaratur discrimen adiutorij sanæ voluntatis & ægrota, hoc est, adiutorij sanitatis & medicinalis, seu adiutorij sine quo non, & quo. 40

5. Inferuntur duo corollaria quibus accuratius declaratur discrimen duplicis istius adiutorij. Reiciuntur lex, scientia, reuelatio, remissio peccatorum, gratia sufficiens, habitualis, congrua, efficax recentiorum extra limites adiutorij medicinalis Christi. 43

6. Idem discrimen probatur secundo ex effectibus qui ex illo duplici adiutorio in Adamo ante & post lapsum, in Angelorum & hominum saluatione consecuti sunt. Proferuntur tres effectus istius diuersitatis. 46

7. Proferuntur quartus effectus illius diuersitatis. 48

8. Proferuntur quintus effectus eius. 49

9. Idem discrimen eademque natura gratia Christi

ij

- probatnr tertio ex differentia adiutorij possibilitatis, quod Pelagiani condiderunt, & voluntatis atque actionis, quod horruerunt. 50
10. Responsio quedam Neotericorum refellitur. 52
11. Probatnr quarto ex horrore, quo Pelagiani adiutorium voluntatis & actionis auersati sunt. 54
12. Quinto ex errore Massiliensium, qui licet adiutorium possibilitatis, & sine quo non, defenderent, tanquam gratia Christi destructores damnati sunt. 55
13. Ex precedentibus infertur genuina declaratio multarum phrasium ac doctrinalium decisionum Augustini, Prosperi, Fulgentij, Conciliorum Ecclesiae & Pontificum. 56
14. Adiutorium gratia Christi esse reuera tale quale hactenus declaratum est ostenditur diuersis aliis modis: & sexto quidem ex eo quod faciat ac donec velle & operari, & omnia merita. 58
15. Ostenditur tribus argumentis non esse satis quod gratia habitualis aut qualibet actualis influat in meritum, ad hoc vt istud meritum sit donum Dei, & non meritum liberi arbitrij & humanum ab Augustino damnatum: sed quod debeat esse gratia actualis dans operationem & meritum. 61
16. Idem ostenditur quarto ex natura gratiae ad singulos actus necessaria, quae ex diuersis capitibus ostenditur non esse habitualis, sed actualis inspirans etiam iustis habitualiter velle & operari. 62
17. Idem ostenditur inuicem iuxta doctrinam S. Augustini ex precibus Ecclesiae quae actualement motionem datricem voluntatis & operationis implorant. 65
18. Eandem doctrinam Romani Pontifices tradunt, Ecclesia tota profitetur. 69
19. Eadem actualis gratia seu motionis necessitas ad singulos actus, ostenditur ex diuersis aliis locis Augustini. 71
20. Idem ostenditur ex illis August. & Hieronymi locis, vbi ex professo de gratia ad singulos actus necessaria disputatur cum Pelagio: & ex ipsa professione. 73
21. Concluditur argumentum capitis decimi quinti inchoatum, atque ostenditur non esse gratiam habitualement, vel aliam quamcumque in operandi modo ei similem, illam Christi gratiam quae inspirat ac donat velle agere, opus meritum, &c. 75
22. Ostenditur eadem natura gratiae medicinalis Christi, septimo ex orationibus Ecclesiae, quibus ipsa voluntatis determinatio à Deo poscitur. 77
23. Ostenditur octauo ex eo quod post lapsum nihil omnino boni in homine, vel ab homine esse potest, nisi donetur à Deo, etiam ipsa suae voluntatis bona determinatio: nec in villo laudari nisi in solo Deo. 78
24. Nonno natura gratiae medicinalis generaliter demonstratur exorito proprietatibus ac notis, quibus ab Augustino passim describi solet. 80
25. Decimo eius efficacissima natura declaratur, ex eo quod nulla prorsus effectui caret, sed eum in omnibus quibus datur infallibiliter operatur. 83
26. Declaratur ratio diuersitatis phrasium quibus vritur Augustinus, opus bonum olim voluntati tribuendo, nunc gratiae. 85
27. Duobus scrupulis occurritur, quomodo nulla Christi gratia effectui careat: itemque cur Augustinus loquatur de sola gratia efficaci, non sufficiente. 86
28. Transitus ad argumentorum solutionem. Soluitur primum, quo discrimen gratiae stantis & lapsae naturae directe tollitur, quantum ad operandi modum. 87
29. Soluitur secundum quo similiter tollitur istud discrimen, substituendo pro adiutorio medicinali gratiam habitualement, excitationes, protectiones, concursum generalem ordinis supernaturalis. 88
30. Soluuntur duo loca Augustini ex libro de spiritu

- & littera, in quorum utroque recentiores obiectio nem errantium ceperunt pro solutione August. 90
31. Soluitur alius locus ex libro primo quaestione secunda ad Simplicianum, vbi similiter hallucinati sunt. 92
32. Soluitur difficultas de vocatione congrua ex eadem quaestione secunda ad Simplicianum. 94
33. Alia difficultas tollitur ex duobus aequaliter tentatis ex libro duodecimo de Ciuitate Dei. 97
34. Explicantur alia quaedam quae ex Augustino proferuntur quod velle, & nolle consentire ac dissentire sint propria voluntatis: quod sint nostra; quod habere dona Dei sit accipientis & habentis, &c. 99

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER III.

Qui est de gratia sufficiente.

18

- C**AP. I. Tangitur natura adiutorij sufficientis, & ostenditur nullum dari post lapsum quin simul efficax sit. Hoc enim repugnat multis principiis Augustini & Ecclesiae. 102
2. Adiutorium pure sufficiens ad gratiam naturae pertinet: lapsum reparationi inutile & perniciosum, in quo sita sit lesio liberi arbitrij. 104
3. Quam monstrosa sit gratia sufficiens prout à recentioribus explicatur & quare excogitata. Gratiae congruae auctores non nisi sufficientem habent, sublatoque peccato Originali naturam liberi arbitrij integram & illasam inducant. 106
4. Ex natura gratiae Christi ostenditur, nonnullis dari sufficientem gratiam iuxta sensum Recentiorum, qui conantur directe contrarium eius persuadere, quod Augustinus de lege & gratia sufficiente. 108
5. Iudaeis lex data est, & Christianis plurimis praecipitur sine vlla gratia sufficiente aut adiunante. Probatnr hoc multis modis & ostenditur illam gratiam repugnasse scopo legis. 109
6. Quis fuerit status veteris testamenti & hominum sub eo viuentium fuse declaratur. 113
7. Non affuisse hominibus sub lege viuentibus gratiam sufficientem seruandi legem vel vllum praecipitum eius. 117
8. Status veteris testamenti figuratiuus & Propheticus non afferebat Iudaeis gratiam sufficientem, sed potius impediens. Quanta fuerit in Iudaeis seruitus & ignorantia gratiae & auctoris eius. 119
9. Status veteris Testamenti, vt talis non erat iustitiae & salutis, sed potius peccati & mortis. Paucissimi iusti sub illo testamento, & gratia sufficiente muniti. Gratia illa sub natura & lege continetur. 122
10. Excitati & obdurati carent gratia sufficiente, quam videant & moueantur ad bonum. 124
11. Infideles carent gratia sufficiente ad salutem tam proximam quam remotam & omnibus principiis eius. 126
12. Infideles non habent gratiam sufficientem ordinis naturalis. Gratia sufficiens infidelium à Semi-Pelagianis excogitata. 133
13. Proponuntur duo argumenta pro asserenda gratia sufficiente. Dissertitur fuse de possibilitate, & impossibilitate praecipitorum Dei. Esse quandam voluntatis infirmitatem, qua non potest certas tentationes superare, nec adest gratia qua superentur, nec spiritus orationis, quo vires impetrentur. 134
14. Idem nodus, quomodo talibus praecipitum sit possibile etiam à Scholasticis soluendus est. Augustinus & Apostolus eo constricti, nunquam aliter soluerunt, nisi quia gratia est quae negatur peccatori, & iustitia quae punitur. 140

T O M I T E R T I I.

15. Multis modis præcepta dicuntur possibilia, etiam sine gratia sufficiente. Quenam impossibilitas excuset peccantem, & qua non; ex quibus soluntur duo argumenta capite decimo tertio proposita. 143
16. Locus Augustini exponitur ubi dicere videtur, quod Pharaoni non imputabatur quod obdurus obtemperare non poterat. 148
17. Non frustra dantur præcepta, consilia, exhortationes, correptiones iis qui gratia sufficiente destituti sunt. Absurdum quod homini post lapsum Deus illa gratiam debeat, & quare. 150
18. Soluntur quedam Scripturæ loca, quæ pro asserenda gratia sufficiente proferuntur, ut Quid debui ultra facere vineæ meæ, &c. & Si non venissem, & locutus eis fuisset, peccatum non haberent. 154
19. Quomodo Deus neminem deserit nisi deseratur. 155
20. Exponitur locus Apostoli: Deus omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. 157
21. Quomodo Christus sit redemptor omnium, pro omnibus crucifixus & mortuus. 162

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER IV.

Quid est gratia Christi, quantum ad essentiam & diuisiones eius.

- C**AP. I. Quid sit medicinale Christi adiutorium secundum substantiam. Esse cœlestem suauitatem seu delectationem iuxta mentem S. Augustini, ostenditur primo ex Scripturis, quibus ipse utitur, & aliis diuersis eius testimoniis. 167
Idem ostenditur.
2. Secundo, inductione, seu enumeratione cuiusvis generis bonarum operationum voluntatis, ad quas eam prærequirit Augustinus. 170
Idem probatur.
 3. Tertio ex contrario, hoc est, ex peccatis quæ ex simili delectatione terrena, tanquam ex causa proficisci tradit. 172
Idem demonstratur.
 4. Quarto ex lucta duarum delectationum terrenæ ac cœlestis, quarum postrema nisi vicerit, peccatur. 173
 5. Eadem lucta & victoria cœlestis delectationis vberius declaratur, ex libris, quos ex professo contra hostes gratiæ scripsit. 174
 6. Nomen VICTRICIS DELECTATIONIS, inde tractum, atque impositum gratiæ medicinali Christi. 174
 7. Delectationis necessitas oritur ex infirmitate voluntatis, quæ sit ut nihil boni amplecti possit nisi delectet. 176
 8. Quinto ostenditur delectationem esse veram gratiam Christi ex adiutorio perseuerantiæ in hac vita & impeccabilitatis in cœlo. Epilogus probationum præcedentium. 179
 9. Necessitas delectationis cœlestis ad bene volendum & operandum non ex natura voluntatis, sed ex eius pœna proficiscitur. 182
 10. Inferuntur corollaria, quibus multa principia sancti Augustini de libero arbitrio, & potestate bene operandi & similibus declarantur. 183
 11. Delectatio ista cœlestis, secundum August. mentem, est actus vitalis & indeliberatus animæ; & quidem amoris ac desiderij, præcedentis consensum, ac delectationem illam, quæ & quies animi & gaudium dicitur. 184

De gratiæ diuisionibus.

12. Tres diuisiones gratiæ afferuntur. Quid sit gratia præueniens. 188
13. Quid sit gratia consequens seu subsequens. 192
14. Declaratur vberius natura gratiæ præuenientis & consequentis ex Prospero, Fulgentio, & ex Conciliis Arausicano ac Tridentino. 193
15. Quid sit gratia operans & cooperans, iuxta Augustinum & Fulgentium. 194
16. Quid sit gratia excitans & adiuuans. 196
17. Sensus multorum Scholasticorum in explicandis gratiarum diuisionibus à sensu Patrum quam diuersus sit. 199
18. Gratia præueniens, subsequens, operans, cooperans, excitans, adiuuans, generalius quandoque usurpantur à Patribus; sensu tamen etiam à Neotericis diuerso. 200
19. Gratia præparans voluntatem quid sit, & quomodo secus ab Augustino, quam à Scholasticis quibusdam intelligatur. 201

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER V.

Qui est de effectibus gratiæ Christi.

- C**AP. I. Transitus ad effectus gratiæ medicinalis Christi. Gratia Christi tantummodo ad diligendum in cuiusvis præcepti impletionem, Deum, necessaria est. 202
2. Quomodo sit intelligendum, quod sola gratia qua diffunditur charitas in cordibus nostris, sit gratia, qua Deus operatur in nobis velle, & operari, & præceptorum omnium impletionem. Et quæ doctrinæ istius radix sit. 208
 3. Virtus non est aliud nisi amor Dei. Ostenditur ex diuersis principiis. 210
 4. Virtutes Cardinales Amor Dei quadruplex. 214
 5. Etiam ceteræ virtutes quidam affectus sunt dilectionis Dei. Ostenditur hoc de virtute Religionis. 216
 6. Idem declaratur in virtutibus Theologicis. Et primo in fide ex diuersis Augustini principiis & locis. 217
 7. Dilectio ista ex qua nascitur fides, charitas imperfecta est, & quo sensu. 219
 8. Idem de spe ostenditur. 220
 9. Spes Christiana non oritur ex amore concupiscentiæ, sed genuinæ charitatis. ibid.
 10. Charitati gratis diligenti Deum non repugnat respectus mercedis aut retributionis. 223
 11. Quid sit opus fieri SICUT OPORTET, iuxta sancti Augustini, Concilij Arausicani, ac Tridentini phrasim. 225
 12. Ostenditur, Scholasticos Doctores multum hallucinari de operibus quæ fiunt, vel non fiunt SICUT OPORTET. 228
 13. Timor gehennæ secundum se consideratus licitus, bonus, rectus est. 230
 14. Timor pœnæ initium sapientiæ externum, qui ab ipsa sapientiâ, id est, charitate excluditur. 231
 15. Timor pœnæ ex gratia quadam generali, non ex illa propriè & stricte dicta gratia Christi nascitur. 232
 16. Occurritur obiectioni; & ostenditur eandem esse rationem de quolibet timore pœnarum etiam gehennæ. Nascitur ex amore creaturæ & sui. 234
 17. Amplius declaratur, timorem pœnæ non esse ex Christi gratia, quia facit iustitiam inde natam ex lege, & iustitiam nostram, non ex Deo. 235
 18. Vberius ostenditur ex Augustino, timorem pœnæ

- Opus ex isto timore factum non esse ex gratia Christi, sed natura viribus supposita fide. 236
19. Ex puro timore pœnæ non potest ita fugi peccatum, ut nullum aliunde peccatum incurrat. 237
20. Ne quidem ex timore gehennæ. 238
21. Radix prima istius doctrinæ, quia qui nudotimore pœna peccatum fugit inuitus & animo repugnanti fugit, ideoque non fugit peccatum, sed aliud quidpiam. 240
22. Secunda radix, quia timor pœnæ non potest mutare voluntatem malam, sed solus amor iustitiæ. 242
23. Radix tertia, quia timor pœnæ ab amore iustitiæ disiectus, nascitur ex amore sui ipsius, quatenus in creatura ultimo requiescit. 245
24. Iustitia ex timore pœnæ, est iustitia ex lege & nostra, quam Apostolus arbitratu est detrimentum ac stercore. 247
25. Repugnat magnopere Augustino doctrina qua docetur dolorem peccati propter gehennæ metum, seu attritione quorundam Scholasticorum excludere posse omnem peccandi voluntatem, & continere propositum bonæ vitæ seu seruandi totam legem Dei, itemque esse dispositionem sufficientem ad iustificationem cum Sacramento obtinendam. ibid.
26. Concilium Tridentinum isti doctrinæ multis locis aduersatur. 249
27. Multi fructus timoris pœnæ recensentur, ex quibus veritas doctrinæ à Concilio Tridentino de timore pœnæ tradita patescit & confirmatur. 251

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER VI.

Qui est primus de libero arbitrio.

- CAP. I. De nomine liberi arbitrij & voluntatis. 255
2. Liberum opponitur seruo, captiuo, dominationi alterius subiecto. Est esse in alligatum, in impeditum, &c. 257
3. Liberum aliquid positiuum sonat. Esse dominum, esse sui iuris, esse in potestate nostra, esse gratia sui. 258
4. Quid sit esse in nostra potestate, seu actum habere in potestate, iuxta Augustinum. 260
5. Omnis voluntas quomodo sit in potestate, & libera. 261
6. Duplex necessitas Augustino, coactio & simplex, seu voluntaria. Illa, non hæc repugnat libertati. 264
7. Idem ostenditur ex libertate Dei. 268
8. Item ex libertate beatorum hominum & Angelorum. 269
9. Ex libertate Christi Domini. 272
10. Idem ostenditur ex voluntate fruente summo bono clare viso, iuxta principia Augustini. 273
11. Idem probatur iuxta principia propria Scholasticorum. 275
12. Eandem distinctionem indicauerunt ante Augustinum ac ipso viuente multi, Dionysius Areopagita, Clemens, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Hilarius, Epiphanius, Macarius, Basilus, Seleucien-ses, Eusebius, Chrysostomus, Cyrillus. 276
13. Post Augustinum idem docuerunt omnes vsque ad Scholasticos, & primo sanctus Prosper & Fulgen-tius. 279
14. Venerabilis Beda. 280
15. S. Ioannes Damascenus. ibid.
16. S. Anselmus. 282
17. S. Bernardus. 283
18. Hugo de Sancto Victore. 287
19. Richardus de Sancto Victore. 288

20. Magister Sententiarum. 289
21. Alexander de Hales. 291
22. Gulielmus Parisiensis. 292
23. Gulielmus Altridiodorensis. 293
24. Sanctus Thomas. ibid.
25. Ioannes Scotus. 264
26. Sanctus Bonaventura. 295
27. Henricus à Gandauo. 296
28. Richardus de Media Villa. 297
29. Thomas de Argentina. ibid.
30. Dionysius Carthusianus. 298
31. Marsilius de Inghen. ibid.
32. Nicolaus de Orbellis & Stephanus Brulefer. 299
33. Gabriel. ibid.
34. Soluuntur generaliter Scriptura, Patres & Concilia quæ requirunt indifferentiam ad vtrumlibet. ibid.
35. Actus voluntatis deliberatae necessarius, est in potestate & dominio voluntatis. 301
36. Explicantur propositiones ex Bulla Pij quinti: Quod voluntarie fit etiam si necessitate fiat, liberè tamen fit. Et sola violentia repugnat libertati homini naturali. 304
37. Quomodo potentia rationales se habent ad opposita, & actus liber possit esse necessarius. ibid.
38. Proferuntur epilogice consensus antiquorum Scholasticorum & Scriptorum vsque ad Augustinum. 306

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER VII.

Qui est secundus de libero arbitrio.

- CAP. I. Breuis recapitulatio precedentium, & propositio sequentium. 307
2. Est aliquid, præter nudam facultatem voluntatis, quod actum etiam voluntatis ponit in arbitrij potestate, & illud facit velle. 308
3. Delectatio efficit voluntatem & libertatem, hoc est, facit velle & libere velle. 309
4. Libertas Augustino maxime versatur circa finem, & quare. 311
5. Divisiones libertatis, in libertatem à necessitate à peccato, à miseria. Item in libertatem à peccato, & à iustitia. Quomodo se habeant ad veram arbitrij libertatem. 313
6. Quid sit libertas à peccato in Scripturis celebrata, iuxta Recentiores, & Pelagianos, & Augustinum, secundum terminum à quo. 315
7. Libertas à peccato, secundum terminum ad quem est vera & propriè dicta libertas arbitrij ad opus bonum. Fit per charitatem iustitiæ, & delectationem. 319
8. Vberius declaratur natura libertatis. Quid sanitas, quid potestas arbitrij? Vnde nascuntur, ortus, incrementum, fastigium libertatis. 322
9. Quatuor Corollaria ex istis principiis Augustini declarantur, & in primis quomodo arbitrium liberum in cælo. 324
10. Triplex liberi arbitrij status, ad bonum, vel malum, & ad primumque. Vnde hæc restrictio ad vnum, vel indifferentia contrarietatis nascitur. 326
11. Error Pelagianus est, requiri ad libertatem, indifferentiam ad bonum & malum: sed potest esse libertas destructa ad malum. 327
12. Libertas arbitrij, quo sensu tribuenda, & neganda peccatoribus. 330
13. Quomodo se libertas arbitrij habeat ad libertatem seu indifferentiam contrarietatis, & contradictionis. 333
14. Afferuntur quatuor absurda, quæ ex necessitate talis indifferentiæ contradictionis sequuntur. 335

15. *Alia res absurditates ex ista indifferentia contradictionis consecutanea aperiuntur.* 338
 16. *Quomodo se habeat libertas arbitrij ad amplitudinem, eminentiam, independentiam, immensitatem, & similes voluntatis proprietates.* 340

De gratia Christi Salvatoris.

LIBER VIII.

Qui est de Concordia gratiæ & liberi arbitrij.

- C** A P. I. Discrimen duarum opinionum de prædeterminatione Physica & gratia congrua. In quo S. Augustini sententia cum utraque conveniant. 343
 2. *Varia discrimina proferuntur inter adiutorium Dei medicinale & prædeterminationem Physicam, prout à defensoribus eius traditur.* 344
 3. *Adiutorium Christi determinat, ac prædeterminat etiam Physicè voluntatem, ut velit & ardentius velit, & ex quo capite istud accidat.* 346
 4. *Conciliatio gratiæ Christi quam Augustinus docuit cum libero arbitrio, iuxta principia Scholasticorum.* 347
 5. *Conciliatio genuina gratiæ cum libero arbitrio secundum Augustini mentem profertur, & probatur ex querelis Pelagianorum & modo quo iis Augustinus satisfecit.* 348
 6. *Eadem ex aliis diuersis locis Augustini asseritur.* 350
 7. *Eadem ostenditur ex alia querela Pelagianorum.* 352
 8. *Eadem ex libro quem hanc solam ob causam Augustinus scripsit, ad oculum demonstratur.* *ibid.*
 9. *Declaratur hoc ipsum ex concordia motuum concupiscentiæ, & liberi arbitri j ab Augustino tradita, ex quibus Pelagiani similiter querebantur liberum arbitrium extingui.* 354
 10. *Eandem concordiam gratiæ & liberi arbitrij ad vnguem docuerunt discipuli S. August. & in primis latissimè & clarissimè S. Prosper.* 356
 11. *Item S. Cyrillus Alexandrinus, Fulgentius, & Petrus Diaconus.* 358
 12. *Sanctus Gregorius, Beda, S. Anselmus.* *ibid.*
 13. *Sanctus Bernardus, & amici eius duo Hngo & Richardus de sancto Victore.* 359
 14. *Magister Sententiarum, Alexander Halensis, Guilelmus Parisiensis.* 360
 15. *Sanctus Thomas, S. Bonaventura, Scotus.* 361
 16. *Henricus à Gandauo, Richardus de media Villa, Marsilius.* 362
 17. *Zozymus Papa, Cælestinus, Tridentinum eandem concordiam definiunt.* *ibid.*
 18. *Epilogus probationum præcedentium.* 364
 19. *Redditur vera ratio principis Augustini & aliorum Patrum ad amussim consentanea, cur talem concordiam gratiæ & liberi arbitrij docuerint, nihilque in tradenda libertate curauerint illam indifferentiam & aequalitatem contrarietatis & contradictionis.* 365
 20. *Agnouit Augustinus sub gratia & ante gratiam indifferentiam contrarietatis & contradictionis quodam sensu; non tamen tanquam libertatem aut partem eius. Explicatur ista indifferentia conformiter principis Augustini.* 367
 21. *Quomodo differat ista concordia gratiæ & liberi arbitrij ab opinione Caluini?* 370

De gratia Christi Salvatoris.

LIBER IX.

Qui est de Prædestinatione hominum & Angelorum.

C A P. I. De nomine prædestinationis. Scripturis & Patribus non est aliud, nisi prædefinire, præ-

- decernere, præstituire. 36
 2. *Inferuntur ex prædictis quatuor Corollaria. Et i primis quod prædestinatio non magis ex ratione su respiciat & includat medium quam finem, nec magis finem quam medium fuisse, quod gloria sit etiam obiectum prædestinationis.* 365
 3. *Prædestinatio Dei respicit non solum bonum, sed etiam malum, non culpæ, sed pœnæ. De duplici prædestinatione, ad vitam & ad mortem.* 368
 4. *Inferuntur aliquot Corollaria. Iterum de prædestinatione in bono, & malo. Alia duplex prædestinatio, gratiæ & iustitiæ. De prædestinatione simpliciter dicta, & quod respiciat actiones Dei.* 370
 5. *Prædestinatio, dilectio, electio, propositum, præparatio gratiæ, discretio, quid in Scripturis & Augustino differant.* 371
 6. *Prædestinatio, electio, & discretio, alia gratiæ alia meritorum. Quid singula sint & respiciant Augustinus olim etiam rectè de gratia sentiens, nullam agnouit electionem gratiæ, & quare. Quid electio iuxta Manichæos.* 373
 7. *Definitio prædestinationis gratiæ seu gratuita ab Augustino tradita, nonnihil enodatur. Quenam sint illa beneficia, & illa præscientia, de quibus in ea sit mentio?* 377
 8. *Effectus adequatus prædestinationis gratuita est liberatio. Quid illa, & à quibus. Prædestinatio gratiæ facta est præiiso peccato non aliter.* 380
 9. *Vnde Phrases istæ, Massa, & discretio à massa perditionis, & quid significant apud Augustinum.* 383
 10. *Electio, seu prædestinatio gratiæ non habuit in Angelis locum, & quo sensu.* 384
 11. *Electio gratiæ in Angelis, ex alio capite destruitur.* 387
 12. *Augustinus Angelorum perseverantiam non prædestinatam, sed præscitam tradit, eosque non gratia, sed meritis discretos.* 388
 13. *Angeli ad gloriam electi sunt, non electione gratiæ sed meritorum.* 389
 14. *Angeli non sunt electi efficaciter ad gloriam, ante prævisionem perseverantiæ, seu meritorum absolutam.* 390
 15. *Homines efficaciter electi sunt, non solum ad merita, sed etiam ad ipsam gloriam, ante prævisionem absolutam meritorum; & cur magis quam Angeli. Tres hallucinantium classes, quia radicem diuersitatis non agnouerunt.* 391
 16. *Breuitè perstringuntur quædam Scripturæ, quibus illa doctrina asseritur. Fusius soluitur ex Augustino, quo pacto Scripturæ Christianos omnes electos & prædestinatos vocent.* 394
 17. *Prima probatio istius sententiæ ex variis Augustini locis, quibus generaliter talem voluntatem efficacem electionis ad gloriam, ante meriti præscientiam statuit.* 397
 18. *Secunda ex voluntate singulari salutis paruulorum.* 398
 19. *Tertia ex voluntate illa, quæ velut radix est gubernationis mirabilis circa adultos.* 399
 20. *Quarta ex voluntate illa, quæ velut radix, & cardo est gubernationis reproborum.* 402
 21. *Quinta ex vocatione secundum propositum.* 404
 22. *Declaratur hoc propositum antecedere omnem præscientiam absolutam meritorum ex prædefinitionibus mulcorum effectuum liberorum, ante præscientiam absolutam consensus voluntatis.* 406
 23. *Sexta, ex querelis Marsiliensium.* 408
 24. *Soluntur quædam argumenta ab Augustino petita.* 409
 25. *De causa prædestinationis ex parte Angelorum, &*

hominum, eaque diuersa. Cur huic, non illi detur gratia. Quæstio inscrutabilis, origo errorum quibus eius scrutatores lapsi sunt. Quædam de operibus moraliter bonis, & faciente quod in se est. 410
26. Numerus Prædestinatorum quo pacto certus, præscientia, non præsumptione, tam respectu Angelorum, quam hominum. Aliqui supra numerum. 415

De gratia Christi Saluatoris.

LIBER X.

Qui est de reprobatione hominum
& Angelorum.

- C**AP. I. Quis ordo reprobationis quorundam Angelorum negatiua & positiua, ante, an post præuisa merita. 419
2. Quis ordo reprobationis lapsorum hominum. 420
3. Causa reprobationis, secundum considerationem absolutam, est massa damnationis siue peccatum originale, & quo sensu. 421
4. Causa reprobationis, secundum considerationem comparatiuam, est voluntas Dei. 423
5. Effectus reprobationis damnatio, excæcatio, obduratio: non tamen primi peccati, siue Angelici, siue humani permissio. 424
6. Tria soluntur argumenta, quibus ista sancti Augustini doctrina de prædestinatione & reprobatione impetitur, quod Deus non videatur esse Saluator omnium hominum: nec Redemptor totius mundi: neque congruè promittere vitam æternam, sub conditione seruandi mandata. 426

7. Soluitur argumentum quartum, quo dicitur, Deum insidiari salutem eorum qui reprobati sunt. 427
8. Soluitur quintum argumentum, quo dicitur, hanc sententiam afferre socordiam electis, & reprobis desperationem. 429
9. Soluitur sextum argumentum, quo vrgent istam doctrinam tollere zelum animarum, & inutiles facere prædicationes & correptiones. Et vtrum scandalum ac dissolutionem vitæ pariat. 431
10. Soluitur septimum argumentum, quo existimatur ista doctrina, non esse diuinæ clementiæ consentanea, eo quod reprobos non nisi ad damnationem creare, & conseruare videatur. 433
11. Reprobati non tam propter suam, quam electorum utilitatem nascuntur, & conseruantur. 434
12. Fructus quos electis afferunt ad tria capita generalia reuocantur. Explicatur primus, quod sint ornamentum terrarum, & quo sensu. ibid.
13. Fructus secundus, vt multis modis doceantur electi. Septem documenta proferuntur. 436
14. Cur tantus numerus reprobatorum præ prædestinatis. 437
15. Tertius fructus, exercitium, & profectus, probatio, & eminentia seu manifestatio electorum. 438
16. Quo scopo & fructu reprobati misceantur prædestinatis, & iuxta Scripturas, seruituti destinati sint. 439
17. Quam conueniens, imò post lapsum necessarius fuerit iste diuinæ prouidentiae modus. 440
18. Ostenditur iniustitia querimoniæ contra istam sancti Augustini doctrinam. 442
19. Epilogus omnium. 443

Erroris Massiliensum & opinionis quorundam Recentiorum ὁμιλητων & Statera.

In qua discrimen vtriusque sententiæ ὁμιλήτος indagatur,
& compluribus notis perspicuè ostenditur.

PRÆFATIO.

In quo causa, & fructus huius scriptionis; Propositio, & partitio dicendorum. 444

CAPVT PRIMVM.

Quo pacto in oppugnanda electione hominum, seu completa prædestinatione discrepent, aut conueniant. 446

- N**O T A I. Vtrique ex horrore prædestinationis illius absolutæ, aliam sententiam excogitarunt molliorem. ibid.
2. Nasci ex ea fatum causantur. 447
3. Tolle libertatem arbitrij. ibid.
4. Afferri desperationem. ibid.
5. Induci socordiam, torporem, & ignauiam. 448
6. Studium virtutis retundi. ibid.
7. Incitari homines ad licentiam ac dissolutionem vitæ. ibid.
8. Laudem detrabi operibus bonis. ibid.
9. Orationes refrigescere, aut extinguere. 449
10. Spem impetrandi tolli ex incertitudine diuini illius propositi. ibid.

11. Exhortationes, & correptiones languescere, & auferri. ibid.
12. Sollicitudinem ac zelum animarum euelli. 450
13. Deum non velle omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. ibid.
14. Christum non pro omnibus esse mortuum, nec omnium redemptorem esse. ibid.
15. Deum futurum acceptorem personarum. 451
16. Peccata reproborum Christianorum in Deum redire. ibid.
17. Homines condi, vt pereant. ibid.
18. errorem Prædestinatorum verum futurum. 452

CAPVT II.

Quomodo in oppugnanda gratia efficaci conueniant, aut differant.

19. Repudiant gratiam, quæ humanam sibi subiicit voluntatem. 452
20. Ratio repudiandi, qui a vni datur, alteri negatur. 453
21. Quia destruit libertatem quando datur. ibid.
22. Quia destruit eam etiam cum negatur. ibid.
23. Quia præceptum sit hominibus impossibile. 454
24. Quia frustra erunt præcepta, exhortationes, correptiones. ibid.

25. Quia natura vires nimium deprimuntur. *ibid.*
 26. Quia sola erit opus oratione. 455
 27. Quia absurdum est, ut Deus petat ab homine fieri, quod ipse Deus per talem gratiam debet facere. *ibid.*
 28. Quia totum isti gratia tribuitur, nihil natura. *ibid.*
 29. Quia fatalis sequitur in vitam humanam necessitas. *ibid.*

CAP V T I I I.

Quæ sit in gratiam ab utrisque traditam
conuenientia ac discrepantia.

30. Vtrique omnia spectra desperationis, fati, ignaviae, &c. ex magna facilitate conciliandi gratiam & prædestinationem cum libero arbitrio facile fugant. 456
 31. Statuunt in Deo propositum generale restaurandi totum genus humanum. *ibid.*
 32. Cuius basin collocant locum Apostoli: Qui vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. 457
 33. Augustini expositiones pariter repudiant. *ibid.*
 34. Voluntas illa Dei generalis conditionata est respectu maiorum. *ibid.*
 35. Etiam respectu paruulorum qui saluantur. *ibid.*
 36. Item respectu eorum qui damnantur. 458
 37. Gratiam attemperant isti proposito generali Dei, & libero arbitrio hominis. *ibid.*
 38. Statuunt beneficia remotiora omnibus ex æquo communia, Christi mortem, baptismum, &c. *ibid.*
 39. Beneficia etiam propinqua, gratiam scilicet sufficientem, omnibus effundunt liberalissimè. 459
 40. Gratia quomodo sufficiens in Adam, Noë, Abraham, Patriarchis, Sapientibus gentiliis; in cælesti machina & creaturis. *ibid.*
 41. Item in forma Ecclesie, & predicatione Euangelij generali. *ibid.*
 42. Gratiam actualem internam utrique tribuunt. *ibid.*
 43. Gratia ista quantum ad operandi modum est adiutorium sine quo non. *ibid.*
 44. Dat posse si velit, non ut velit. 460
 45. Quam liberum arbitrium efficacem, vel inefficacem seu cassam reddere potest. *ibid.*
 46. Est similis gratia Adami, atque Angelorum. 461
 47. Ea posita Deus expectat voluntatem nostram, ut purgari velimus. *ibid.*
 48. Gratia ista pendet à libero arbitrio, & ab eius nutu, & usu causaliter præeunte, ut influat. 462
 49. Causa excogitandi talis adiutorij, ne alioquin opus nullius sit laudis. 463
 50. Item ne meritum operibus detrahatur. *ibid.*
 51. Discrepant in operibus moraliter bonis. *ibid.*
 52. Gratia discernens propriè vnum ab altero, est utrisque natura liberi arbitrij diuinitus data. *ibid.*
 53. Causa commendandi istam discernentem gratiam, ne voluntas alioquin non laesa, sed pænitus extincta videatur. 464
 54. Sibi tribuunt initium fidei, credere, desiderare, orare, &c. 465
 55. Multiplex discrimen. Primum, quod Massilienses initium fidei, & in ea perseuerantiam sibi ascriberent: recentiores omnes virtutes. In quo dupliciter grauius Massiliensibus hallucinantur. *ibid.*

56. Secundum, quod illi initium salutis, hi totam suam potestati vendicent. *ibid.*
 57. Tertium, quod illi post initium fidei veram Christi gratiam actualem agnouerint: hi nullam. 466
 58. Quartum, illi intelligunt veram Christi gratiam cum libertate consistere, hi nequaquam. 467
 59. Meritum agnoscunt pariter in initio fidei illi inniti, hi palam. *ibid.*
 60. Meritum utrique valde deprimunt: sed illi operum cum gratia factorum: hi operum purè naturalium. 468.
 61. Multa propositiones apud utrosque vera Prima: Gratia non sibi subiicit humanam voluntatem. *ibid.*
 62. Secunda: Ut à peccato purgemur voluntatem nostram Deus expectat. 469
 63. Tertia: Sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, &c. nobis misericordia confertur diuinitus. *ibid.*
 64. Quarta: Humilitati & obedientiae humanæ subiungitur gratia adiutorium. *ibid.*
 65. Quinta: Aliqui per liberum arbitrium ad gratiam baptismi venire possunt. 470

CAP V T I V.

Quid prædestinationi apud utrosque commune:
quid proprium.

66. Vnum Dei propositum in duo diuidunt, in conditionatum & absolutum. Hoc postremum concipitur post præuisionem fidei, & meritum. *ibid.*
 67. Illa fidei & merita cum adiutorio gratia comparanda sunt. 471
 68. Discrimen, quod Massilienses veram Christi gratiam intelligerent, recentiores non. *ibid.*
 69. Vtrisque prædestinatio completa est ex præscientia fidei, & meritum. *ibid.*
 70. Prædestinatio utrisque retributio. *ibid.*
 71. Discrimen, quod aliquid gratuiti inuolueret Massiliensium electio ad Regnum: Recentiorum nihil omnino. 472
 72. Numerus electorum non est eis definitus ex voluntate, & prædeterminatione Dei. *ibid.*
 73. Prædestinationum errorem utrique impingunt aduersariis suis. 473

CAP V T V.

Quibus utrique armis pugnaverint, quibus gradibus in illam sententiam lapsi sint.

74. Iisdem rationibus vtuntur ad prædestinationem & gratiam suam asserendam. *ibid.*
 75. Iisdem quoque Scripturis eodem modo explicatis. *ibid.*
 76. Eodem modo accersuntur in præsidium Græci Patres. 474
 77. Magnificiunt Augustinum, vno doctrinæ capite excepto. 475
 78. Augustinum tanquam turbarum authorem acculant. *ibid.*
 79. Vtrique obiectiones pro solutionibus, & errorem ab Augustino proscriptum pro doctrina Catholice capientes, sententiam suam excogitarunt, & fundarunt. *ibid.*
 80. Disputationes istas arbitrantur fieri citra periculum ledendæ fidei. 478

- 27. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 28. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 29. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 30. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...

CAPITULUM

De rebus in statu...

- 31. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 32. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 33. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 34. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 35. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 36. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 37. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 38. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 39. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 40. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 41. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 42. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 43. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 44. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 45. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 46. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 47. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 48. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 49. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...
- 50. Quia nonnulli sunt qui dicuntur...

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS,
DE
GRATIA CHRISTI
SALVATORIS
LIBER PRIMVS.

P R Æ F A T I O.

E generis humani ægritudine hætenus : nunc de medicina dicen-
dum est. Frustra enim de medendo morbo satagimus, nisi ante
causas eius & magnitudinem & pertinaciam aliâque symptomata
quæ inde profiscisci solent, ipsôque non minus morbo subinde
periculosa sunt, perspecta habeamus. Quorum quidem profun-
dissimâ ignorance factum est, vt neque Philosophi, neque Hæ-
retici, qui subsidia quædam libertatis humanæ ad benè viuendum
procudere conati sunt, nihil omnibus ingenij sui conatibus excogitare potuerint,
quod vel morbum ipsum tangeret, nedum radices eius succideret; nihil etiam non-
nulli Catholici protulerint quo vis eius vtcunque frangeretur. Sed quemadmodum
Apostolo teste cæca animi concupiscētia præceptis benè viuendi magis augeri quam
comprimi solet, hoc ipso quo tantum præcipiendo cohibetur; ita morbus iste reme-
dijs inefficacibus, quæ multi adhibere voluerunt, magis exasperatus quàm sanatus est.
Quicquid enim non est in internecionem eius, in nutrimentum rapit, & inde crescit
vnde minuendus putabatur. Tam dirum & occultum est istiusce morbi malum. In
cuius quidem profundioribus fibris iuxta doctrinam sancti Augustini detegendis &
rueribus humanarum opinionum disiciendis, quibus tegebantur, si non mediocris,
nobis labor impendendus fuit, haud paulò nobis laboriosior profectò superest pro-
uincia, vt illud vnicū genuinum & præsentissimum illius pestis remedium, quod cæli-
tus nobis Christus attulit, & Apostolicis principijs nixus Augustinus explicuit, ab
omni opinationum humanarū adulteratione, qua vis eius in hominum animis obscu-
rata & eneruata est, liberemus. Non hic de tribus capellis agitur, vel de aliqua Scho-
lastici pulueris controuersia, in qua quicquid arripueris salua res est. Agitur de ipsis-
simo Christianæ religionis cardine, hoc est de Incarnationis Christi Domini nostri,
vnde Christiani dicimur, fructu & scopo: qui non est alius, quam vt *quereret & saluum
faceret, quod perierat*: hoc est, vt nobis peccato perditis afferret iustificationis & bonæ
operationis gratiam, seu gratiam illam qua *diffunditur charitas in cordibus nostris*, prout
eam sexentis locis Apostoli Pauli verbis circumscribit Augustinus. Quæ propterea se-
pissimè vocatur *gratia qua Christiani sumus*; gratia, quam fides in I E S V M Christum impe-
trat; gratia, quæ per Incarnationem vnigeniti reuelata atque donata est: Denique vno verbo,
gratia Christiana. Illa quippè est ipsissima & sola gratia, qua ipsum nostræ voluntatis arbi-
trium verè fit liberum. Hanc ergò gratiam tota Christi Ecclesia omnibus visceribus pie-
tatis credit, & in omnibus precibus suis inuocat, vtpotè sine cuius fide nec esse Christi
Ecclesia, nec vocari potest. Hanc qui intelligit, ille intelligit quare sit Christianus; qui
verò non intelligit quantumuis fide rectus & Catholicus sit, velit nolit, opinione Pe-
lagianus est. Tam enim delicatum est hoc diuinæ mysterium, vt quemadmodum Apo-

Conc. Carth.
in epist. Sy-
nod. Epist.
95 & alibi;
Epist. 105.
lib. de cor-
rep. & gra-
tia, cap. 5.
Conc. Carth.
in epist.
Synod.

DE GRATIA CHRISTI SALVATORIS

Iacobi 2.

In præfat.
lib. 2. de
Hæresi Pe-
lag.

Carm. de in-
grat. c. 8.

Rom. 10.

lib. de Spiritu
& lit. cap. 7.

Molina in
Concord.
quæst. 23.
art. 4. & 5.
disp. 1.
memb. ult.

stolus Iacobus de præceptis dixit: *quicumque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus*: ita & hic, quicumque totam Christi gratiam & fidei puritate & sententiæ sinceritate prædicauerit, si vel in minimo ab indiuisibili veritate aberrauit, naturæque viribus suffragetur, non in qualiscunque hallucinationis errorem, sed in ipsam Pelagianismi voraginem incidisse, omniumque adeo Pelagij errorum, quibus, & naturam & gratiam adulterando suffocauit, reus esse conuinci potest. Nam in hoc argumento tanta veritatis errorisque concatenatio est, vt maximus minimos complectatur, & minimus maximos post se trahat. Quod vt alibi diximus, vigilantissime sanctus Prosper obseruauit, quando Augustino, cæterisque pestis Pelagianæ damnatoribus perspectum fuisse canit,

Quod tota nefanda

*Hæreseos summa exigua sub parte tegatur,
De qua plena malæ labes renouetur & omne
Commenti corpus per singula membra resurgat.*

Nusquam enim verius locum habet, quod dici solet, aut totum, aut nihil: vt alio fortassis loco vberius demonstrabitur. Quod quia paucis perspectum est ac perdifficile hominibus persuaderi potest, hinc fit, vt plerique viri boni, dum naturæ bonitatem ab opprobrio se vindicare putant, magnis disputandi viribus gratiam destruant, illis præter opinionem suffragantes, qui æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. *Ignorantes enim iustitiam Dei, hoc est quam Deus dat, & suam, siue naturalem siue moralem, siue qualemcunque querentes statuere iustitiæ Dei non sunt subiecti.* Ex quo vltèrius necesse est sequi vt ab imprudentibus, totaque fide & corde redemptorem venerantibus, crux Christi euacuetur. Quapropter saluberrimum est in hoc argumento tremere, & humanæ Philosophiæ qua natura defenditur supra quam credi potest fallaci nonnihil diffidere. Agitur enim de mysterio vehementer abstruso & vt Augustinus loquitur de *re profunda & nimis abdita*, quam Philosophi, diuinorum consiliorum imperiti, nec suspicione quidem assecuti sunt. Quid enim illi de adiutorio libertatis statuere potuerunt, quibus infirmitas eius per peccatum adducta nec per somnium quidem in mentem venit? Quibus illa erant rata fixæque veritatis de virtute axiomata, Diuitias Deo, virtutem homo sibi debet. Nemo vnquam Dijs, quod virtuosus est gratias egit. Hæc enim & huiusmodi pronunciata in illa indifferenti potentique arbitrij libertate suas radices habent, quam Ethnica Philosophia tanta verborum sententiarumque pompa prædicauit, vt si quis eam velut claudam fractamque & opis ad volendum indigam eleuaret, hominem eis ex homine tollere videretur. Ex quo effectum est vn longè difficillima facta sit prouincia defendendæ veritatis, dum non tam argumentorum pondere, quam aduersantium numero oppugnata premitur. Doctores enim quos Scholasticos vocant, à teneris vnguiculis in gentilis Philosophiæ palæstris eruditi, eiusque dogmatibus tanquam naturali rationi quam maxime consentaneis innutriti, difficillimè sibi persuaderi sinunt, falsum esse quod lumen rationis in istiusmodi viris quasi defæcatius, verissimū esse pronunciauit. Hinc indefesso labore, à quibusdam sudatum est, vt Apostolus Aristoteli, stultitia crucis sapientiæ verbi, fides Philosophiæ conciliata consentiret. Quod quia Pelagianis infelicitè cesserat, quorum ille præcipuus scopus fuit, hinc ea quique gratiæ diuinæ facies formata, & adiutorij liberæ voluntatis formula excogitata est, quæ cum gentilium Philosophorum sensis atque pronunciatis quam bellissimè concineret, Cum verò rei tantæ conatus, neque temeritate cariturus, sine graui authoritate, neque periculo sine duce, neque fidem inter Christianos inuenturus sine patrono videretur, certatim foetus quisque suos magno Augustino subiecere, cuius vnus patrociniò facile sectæ cuiusuis aduersantis murmura & argumenta contemneret. Quod quidem à nonnullis magnâ sedulitate diligenti- que lectione excussis ante Augustini libris, quantum per aliorum studiorum principa- lium otium licuit, factitatum est; ab alijs verò tam rara scilicet felicitate tentatum, vt cum post fabricatam sententiam suam arguerentur nouitatis, perpensis Augustini lo- cis ac sententijs, ipsam sancti Doctoris Augustini mentem se attigisse deprehenderet. Alij non paulò audacius, aut certè candidius; apertè fassi sunt, sententiam suam non quidem esse Augustini, sed si ei cū semipelagianis dimicanti proposita fuisset, propter eximiam cõciliandæ libertatis cum diuina gratia dexteritatem, sine dubitatione fuisse placituram. *Neque verò dubito, inquit, quin ab Augustino & cæteris Patribus vnanimi consensu comprobata fuisset, hæc nostra de prædestinatione sententia, ratioq; conciliandi libertatem arbitrij cum diuina gratia, præscientia & prædestinatione si eis fuisset proposita.* Et paulò inferius adjicit: *Quia res est magni momenti, ac valde lubrica, & hæc nostra ratio conciliandi libertatem arbitrij cum diuina prædestinatione à nemine quem videmus: huc vsque tradita, ideo satius hæc*

dux paulo fusius explicare. Et hæc est illa capitalium opinionum huius temporis vna sententia, quam qui Molinam primum eius vt profitetur, authorem, Augustino, vt ipse putat, ignotam, secuti sunt, ipsissimam Augustini nunc esse profitentur. Ita

Casus ubique valet.

Sed omnibus casibus superior potentiorque Dei prouidentia, ad vsus suos contorquens profunda torrentis, fluxumque sæculorum ordinans turbulentum, de ingenua illa anima verba ista excidere voluit, vt quæ Lectores imprudentes in eruditionis quasi reconditæ admirationem erigerent, prudentes in re tanti momenti ab huiusmodi tam lubrica nouitate amplectenda reuocarent. Nam quibus ille nihil efficacius se dicere posse arbitratus est, ad sententiam suam commendandam imperitis, nihil grauius ad deterrendos peritos comminisci potuit. Quis enim tantillum Ecclesiastici ordinis, in doctrina tradenda, & consuetudinis gnarus, sententiam amplectetur nouam, & Augustino ignotam, hoc ipso quia de nouitate commendatur? Præsertim quia in illa materia doctrinæ versamur, vbi post tot Apostolicæ Sedis Conciliorumque pronunciata ex Augustini libris, verbo sensuque tenus hausta, meritò aduersus huiusmodi retorquere possumus: Si quis vobis annunciauerit præter id quod ex Augustino accepistis, anathema sit.

Quapropter cum hæc tempestate omnes etiam illius magistri sectatores, qui nouam doctrinam & Augustino incognitam se protulisse gloriatus est, nouitatis inuidiæ succumbentes, se Augustinianæ togæ lacinijs tegant, speciosumque gratiæ congruæ & prædestinationis ad arbitrium respicientis, apparatus, iam etiam Augustini esse, persuadere conantur, nihil publico vtilius fieri posse puto, quam si genuina profundissimi Doctoris mens, hoc est Ecclesiæ Catholicæ sententia, quam ille explicuit, & contra hæreses propugnauit, de gratia & prædestinatione proferatur. Quod quidem eo magis necessarium esse video, quod penè inanis esset, ille totus præcedentis operis labor, quo vulnera naturæ proposuimus, nisi iste sequeretur. Quod enim iuuat profundas naturæ lapsæ corruptelas intelligere, si nos quæ sit ei medicina cælitus præparata fugiat? Vel eam ita hominibus explicando commendemus, vt morbus ipsa medicinæ adulteratione acerbius recrudescat? Quem quidem laborem non profectò mediocrem iterum profiteor, me nullius sententiæ odio vel amore suscepisse, sed pura, quantum mihi videtur, dilectione veritatis. Sententiam quam hic trado, non ego ad Augustini lectionem præoccupatus attuli tanquam patrociniū, vt fieri à plerisque solet, ex eius verbis sententijsque corrasurus, sed per multos annos eadem sæpissimè legendo & relegendo, ponderando iterum iterumque, postrema primis, mediisque omnibus collidendo, ex eius libris hausi, atque ipsa rei & connexionis euidentia compulsi, reclamante licet priore, qua imbutus fueram opinione, Augustini esse iudicaui. Si quid duriusculum fortasse cuipiam dictum videatur, non in personas quas veneror, sed in sententias earum, vel tuendi modos à me prolatus est. Quam enim quæque censuram opinio mereatur, quo loco haberi debeat, quantum errori accedat, aut etiam ab eo recedat, difficulter intelligi aut explicari potest, nisi rebus verba seruiant. Quod nemini quispiam vitio verterit, nisi qui alios errare malit, quam errorem suum patefieri. Aduersus quam animi ægritudinem à vanitate profectam, iam olim dixit sapienter & salubriter Augustinus: *Nimis peruersè seipsum amat, qui alios vult errare, vt error suus lateat.*

CAPVT PRIMVM.

Partitio dicendorum, & ordo sequentium disputationum.

DELIBERATIONE arbitrij voluntatis, seu reparatione libertatis eius acturis potissima sese offert difficultas de causis liberationis eius. Cum verò causa multiplex sit, materia, forma, efficiens, atque finis: de materiali, formali, & finali causa, non magnoperè nobis laborandum est. Materialis enim causa liberationis est ipsum arbitrium seu voluntas quæ liberatur à seruitute peccati. Formalis ipsa charitas, qua fit formaliter voluntas libera, siue libertate habituali per ipsum cha-

Tom. 3.

ritatis habitum, siue actuali, per actum eius vel certè per id quod immediata & proxima ipsius actus liberi causa est. Id verò quid sit suo vberius loco differendum est. Finalis denique causa est integritas humanæ naturæ ac salus, quæ tunc omnibus numeris erit absoluta, cum charitas & libertas fuerit ipsius diuinæ essentiae contemplatione perfecta. Quamobrem de efficiente liberationis causa tota controuersia est. Quæ cum iterum duplex sit, interna ipsi arbitrio, cuius immediata virtute efficitur liberum & actus eius liber, & externa qualis propositum ac præ-

A ij

DE GRATIA CHRISTI SALVATORIS

destinatio Dei, hinc fit, ut multiplex oriatur A
disputatio. De singulis ordine iam propo-
sito dicturi sumus.

CAPVT SECVNDVM.

*Notio liberationis arbitrij. Causa eius effi-
ciens non est naturalis possibilitas liberae
voluntatis, sed gratia.*

ANTE QVAM ista quaestio de causa li-
berationis resoluatur, scire necesse est, B
quid sit arbitrij liberatio. Nam hac de
re pœnè nulla est apud Scholasticos Doctores
mentio. Etenim Philosophiæ Aristotelicæ
principijs imbuti semper sentiunt arbitrium
esse liberum ad volendum faciendumque tam
bonum quam malum. Ex quo fit ut mentio-
nem seruitutis atque captiuitatis respectu ar-
bitrij voluntatis vix auribus ferant. Itaque
quando in Scriptoribus antiquis captiuita-
tem aut seruitutem sub peccato audiunt,
plerique non aliud animo concipiunt, quam
quod aliquis in mortali peccato constitutus sit,
atque ita dæmonum potestati obnoxius, pœ-
narumque reus. Proinde liberationem arbitrij
consequenter non aliud esse putant, quam ip-
sam peccati remissionem, quatenus eius bene-
ficio peccatoris animus à macula peccati &
à pœnis eius ipsiusque dæmonis principis pec-
catorum iure ac potestate liberatur. Sed quem-
admodum in intelligenda arbitrij seruitute,
ita & in eius liberatione gratiæque liberante
toto cælo falluntur. Quod vel ex eo solo li-
quere potest, quod Augustinus, ut mox videbi-
mus, passim doceat arbitrium non solum age-
re non posse, sed nec eligere, nec velle bonum,
nisi ante liberetur. Et tamen certo certius
est, iuxta Catholicam fidem ante peccati re-
missionem posse arbitrium & cogitare, & eli-
gere, & velle, & agere bonum: ut potè D
quod potest credere Deo, & orare ex fide, &
gemere, & pœnitere, & diligere Deum tan-
quam fontem iustitiæ; qui citra dubitationem
sunt actus valdè sublimes ac boni, quibus ip-
sa peccati remissio impetratur. Propter quod
dicit Augustinus: *Sed nec ipsa remissio peccatorum,
sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat orando.*
Neque enim nullum est meritum fidei quâ fide ille di-
cebat: *Deus propitius esto mihi peccatori: & descen-
dit iustificatus merito fidelis humilitatis, quoniam
qui se exaltat humiliabitur.* Quapropter arbitrij
liberatio saltem inchoata præcedere debet,
non solum peccatorum remissionem, sed etiam E
dilectionem Dei, pœnitentiam, gemitum, ora-
tionem, spem in Deum, fidem ipsamque de-
nique voluntatem & cogitationem quamcun-
que bonam. Eâdem quippè certitudine quâ
gratiâ præcedere debet omnem actum bonum,
arbitrij liberatio eundem antecedere debet.
Nam sicut velle non potest voluntas bonum
nisi gratia adiuuetur, ita nec liberè velle, nisi
gratia liberetur. Quamobrem si quis scire ve-
lit, quid sit ista arbitrij seu voluntatis liberatio,
eum scire necesse est, quid sit seruitus eius &
captiuitas. Quæ cum nullo pacto sit macula
peccati aut reatus culpæ aut pœnæ, sed de-
pressio quædam voluntatis sub concupiscen-
tia rerum creatarum, sub qua consensus eius

ita captiua detinetur, ut ab ea se extricare suis
viribus nequeat, & erigere ad iustitiam dili-
gendam; hinc consequenter liberatio volunta-
tis non est peccati remissio, sed relaxatio quæ-
dam delectabilis istius vinculi concupiscentia-
lis, seu pestiferæ cuiusdam dulcedinis creatu-
rarum, cui innexus indefinenter seruit animus,
quoad per gratiam infusa cœlesti dulcedine
ruptoque istius cupiditatis nexu, ad superna
diligenda transferatur. Sed quia de seruitute
voluntatis & eius liberatione quædam in supe-
rioribus dicta sunt, multaq; infra opportunius,
vbi de natura liberi arbitrij disputabimus,
dicenda sunt, ne superflua rerum earundem
repetitione lectori tedium afferamus, videat ea
quæ disseruimus lib. 3. de statu naturæ lapsæ,
capite tertio & quarto, maximèque quinto ac
sexto, vbi satiatissimè ostenditur, quid sit serui-
tus & captiuitas sub peccato. Videat item quæ
diximus ibi consequenter capite septimo, vbi
natura gratiæ liberantis à vinculo seruitutis
illius iuxta notionem iam iam superius tactam
fufius declaratur.

His igitur præmissis in mentem alicui venire
posset nullam aliam esse gratiam liberationis,
quam ipsum liberum arbitrium. Nam hoc ipso
quo est liberum, videtur esse indifferens ad
bonum & malum. Si enim ad alteram tantum
partem determinatum est, iam cum indifferen-
tia videtur & ipsa libertas interire. Quamdiu
ergo arbitrium manet liberum, ipsâ vi naturæ
libertatis potest velle, uti malum, ita & bonum.
Secundum hanc igitur opinionem nulla esset
opus peculiari gratiâ liberationis ad bene vo-
lendum, ac bene faciendum, nisi ipsâ possibili-
tate seu libertate arbitrij naturalis imò veriùs
in hac sententia ipsum liberum arbitrium vo-
cari quidem posset gratia, tanquam quod à Deo
vi primæ & gratuita institutionis datum est,
non tamen gratia liberationis. Si enim semper
velle potest bonum ac malum, quia suapte na-
turâ liberum, profectò nunquam per gratiam
liberandum est; nec enim ipso naturæ libertatis
iure, sub solius mali seruitute, aut captiuitate,
aut necessitate mancipari potest. Talis enim si
in arbitrio voluntatis naturalis libertas est, illa
seruituti iam dictæ, & captiuitati, & necessitati
deterioris partis quemadmodum & coactioni
repugnaret.

Hæc igitur sententia sic explicata est, vnde-
quaque ipsissimus ac purus error Pelagia-
nus, tam quantum ad naturam liberi arbi-
trij, quam gratiam liberationis eius. Nam Pela-
gianorum solemniss est doctrina, liberum ar-
bitrium naturaliter esse ita indifferens ad bo-
num & malum, ut hoc ipso quo alterutrius po-
testas auferetur, desinat esse liberum; quemad-
modum non fusè ex eorum principijs atque
verbis demonstrauius. Vndè consequenter, vid. lib. 2.
ut ibi diximus, tradebant, hominem sufficere de heres Pe-
ingenitis sibi motibus dare leges; vsque adeo lag. prima
ut nullis tentationibus in peccatum abstrahi capita.
posset voluntate captiua. Ex qua sententia se-
quebatur necessariò altera pars nullâ scilicet
opus esse in arbitrio gratiâ liberationis à ma-
lo, vtpotè in quo nec esset, nec esse posset ad
malum, seu ad peccandum vlla captiuitas, aut
necessitas. Contra primam huius erroris par-
tem satis diximus toto tractatu superiori, de
statu ac viribus liberi arbitrij post peccatum, Lib. 3. & 4.
in quo seruitutem ac captiuitatem eius ad ma- de statu natu-
re lapsæ,

Epist. 105. ad
Sext.

Vid. lib. 2.
de heres Pe-
lag. prima
capita.

Lib. 3. & 4.
de statu natu-
re lapsæ.

lum fusè ex Augustini scriptis asseruimus. Vnum dumtaxat addo, me non satis videre, quomodo non in hanc sententiam ex parte incidant illi Doctores, qui ex natura libertatis arbitrij concludunt, hominem semper posse quamcumque tentationem superare. Tacite enim indicant, perire libertatem nisi possit. Ex quo etiam sequi videretur, non opus esse gratia liberationis à malo, nisi fortassis vt facilius malum superetur. Sed quicquid sit de Catholicorum illorum opinione quod, ipsi viderint, Pelagianus ille error, quatenus gratiam liberationis arbitrij negat, vt velle & facere possit bonum, ac declinare à malo, non opus habet operosâ argumentatione. Est enim tam perspicuè impietatis, vt infinitis, & Scripturarum & Patrum auctoritatibus, ac totius Ecclesiæ consonantibus vocibus obrui posset. Doctrina enim Ecclesiæ constantissima est, diuinam gratiam præter voluntatis arbitrium esse necessariam, qua arbitrium liberetur, vt non solum, facere sed etiam velle possit bonum. Vndè illud Augustini: *Hæc voluntas quæ libera est in malis, hoc est ad malefaciendum, quia delectatur malis, idè libera in bonis non est.* Hoc est ad benefaciendum, quia libera non est. Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adiuvetur ab eo qui malum non potest velle, hoc est gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Quæ sententia, quod Pelagianam hæresim funditus subuerteret tot clamoribus à Iuliano excepta fuit. Et libro secundo de nuptijs: *Liberum quemquam esse ad agendum bonum sine adiutorio Dei hoc vos dicitis, hinc estis Celestiani & Pelagiani.* Et Epistola ad Vitalem: *Cum potius illi oppugnent arbitrium, liberum qui oppugnant Dei gratiam, quæ verè ad bona eligenda & agenda fit liberum.* Et rursus ibidem: *Quia & liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.* Ergo necesse est, vt per gratiam libertas ad diligendum restitatur. Et libro secundo ad Bonifacium: *Pelagiani dicunt etiam hominem malum sufficienter habere liberum arbitrium ad faciendum præceptum bonum.* Et rursus ibidem: *Peccato Adæ arbitrium liberum de hominum naturâ perijisse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo: ad bene autem pieq; viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratiâ fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermanis, cogitationis adiuta.* Et libro tertio ad eundem: *Item quod arbitrium sui in malum liberum dicimus ad agendum bonum Dei gratiâ liberandū, contra Pelagianos est.* Et ad eundem libro quarto. *Quid mihi obtendis liberum arbitriū quod ad faciendum iustitiā liberum non erit, nisi quis fuerit? Qui facit igitur oves homines, ipse ad obedientiam pietatis humanas liberat voluntates.* Et alibi: *Non potest ad bonum opus agendū esse libera, nisi Dei gratiâ liberata.* Et in libris retractationum ad quæstionem illam: *Verum & peccatū, & rectè factum in libero voluntatis sit arbitrio? Subjicit exponendo: Quod ita esse omnino verissimū est. Sed vt ad rectè faciendum liberum sit, Dei gratiâ liberatur.* Et in Enchiridio ad Laurentium: *Ipsa est vera libertas, propter recti facti letitiam, hoc est, cum animus ipsa boni operis rectitudine, iustitiæque delectatur, simul & pia seruitus propter præcepti obedientiā. Sed ista libertas ad benefaciendum vndè erit homini addito & vendito, nisi redimat ille cuius illa vox est: Si vos Filius liberauerit, tunc verè liberi eritis? Quod antequàm fieri in homine incipiat quomodo quisquam de libero arbitrio in*

A bono gloriatur opere, qui nondum liber est ad operandum bene nisi se vana superbia inflatus extollat? Quam cohibet Apostolus dicens gratia, salui facti estis per fidem. Et libro de correptione & gratiâ: *Liberum itaque arbitrium, & ad malum, & ad bonum faciendum, confitendum est non habere, sed in malo faciendo, liber est quisque iustitiæ, seruusq; peccati.* in bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo, qui dixit: *Si vos Filias liberauerit, tunc verè liberi eritis, &c.* Hanc fidem quæ sine dubio vera, & Prophetica, & Apostolica, & Catholica fides est, etiam in fratre nostro Floro inuenisse me gaudeo. Denique omnes libri Augustini huiusmodi sententijs sparsi sunt, quibus cumulandis supersedeo. Nam ex solis istis perspicuum est, Catholicæ & Apostolicæ fidei esse dogma, non solum, quod liberum arbitrium diuinæ gratiæ iuuandum sit, vt aliquid boni velle, & operari possit, sed etiam, quod per gratiâ liberandum sit ad benefaciendum cum se liberare non possit, hoc est, quod ei libertas ad benefaciendum per gratiam conferenda sit vtpotè quæ libertate prorsus careat ante gratiam. Est enim seruum & captiuum sub dominante peccato, hoc est, sub concupiscentiæ terrenæ iugo, à quo nisi Filius per gratiam suam voluntatis arbitrium liberauerit, nullo pacto allargere, aut flectere sese potest, vt aut operetur, aut velit bonum. Vndè de voluntate adhuc captiua loquens, quæ iam incipit in primos actus libertatis, hoc est in pios gemitus pro impetrando auxilio infirmitatis erumpere: *Quantum est quod valet voluntas sub dominante cupiditate nisi forte si pia est, vt oret auxilium? In tantum enim libera est, quia in tantum liberata est.* Et alibi ad primos omnino tenuissimosque actus, qui sunt consensus fideisque prædicatæ veritatis, non tantum adiutorium gratiæ sed & liberationem arbitrij antecedere debere profitetur. Nam de infidelibus loquens: *Responde, quomodo ad declinandum à malo & faciendum bonum liberum habeamus arbitrium, quando erat sub potestate tenebrarum? Vndè nos, si quemadmodum dicit Apostolus, Deus eruit, ipse utique illud liberum fecit.* Et pauld post: *Si autem fateris pro eis (infidelibus) orandum, id utique orandum fateris, vt eidem doctrinæ arbitrio liberato à tenebrarum potestate consentiant.* Ita fit vt neque fideles fiant nisi libero arbitrio, & tamen illius gratia fideles fiant, qui eorum à potestate tenebrarum liberauit arbitrium. Vbi manifestissimum est hanc liberationem arbitrij à tenebrarum potestate natura præcedere fidem, quæ fideles fiunt. Quod adhuc apertius disertiusque explanat inferius: *Præus alligat enim (diabolus) id est, eius coercet & cohibet potestatem, potestatis suæ fortioribus vinculis & sic eripit vasa eius quamcumque prædestinauit eripere, arbitrium eorū ab eius potestate liberans, vt illo non impediante credent in istum liberā voluntate.* Itaque mox generalissimè liberationem arbitrij necessariam inculcat, quæ ad bona eligenda & agenda fiat liberum. Vndè ficut nullum omnino bonum opus fieri vel cogitari posset, nisi à voluntate eligatur, vel agatur, ita etiam, nisi voluntatis arbitrium ad illud eligendum agendumque liberetur: Quam ob causam doctrina ista sancti Augustini etiam à Celestino Papa definita est: *Quo utique auxilio, & munere Dei non auferatur liberum arbitrium, sed liberatur, vt de tenebroso lucidum, de prauo rectum, de languido sanum, de impudente sit prouidum.*

CAPVT TERTIVM.

Nomina diuersa gratiæ ex hoc effectu tracta.

AB hoc igitur præclarissimo effectu gratiæ, quo voluntatem à consensu concupiscentiæ sibi dominantis liberat, vocatur gratia Christi, gratia Liberationis, vt libro de correptione & gratiâ: Sancti ad quos pertinet liberationis hæc gratia. Vocatur gratia Liberatrix. Vt epistola centesima quinta: Nec vult intelligi hominem præceptoris legis ignarum, sed LIBERATRICES indigum gratiæ, vbi dicit, Condelector legi Dei secundum interiorem hominem. Et cum hac non solum scientiâ, verum etiam & delectatione legis postea dicit: Miser ego homo quis me liberabit à corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Vocatur gratia, qua voluntas liberatur à seruitute peccati, vt in libris retractationum: Voluntas ergo ipsa nisi Dei gratiâ LIBERETVR A SERVITUTE, qua facta est serua peccati, & vt viria superet, adiuvetur, recte pieq; vini à mortalibus non potest. Et lib. de corrept. & gratia. Horum verò cum fuisset voluntas serua peccati, liberata est, per illum, qui dixit: Si vos Filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Vocatur gratia, qua reparatur perditam libertas; vt in eodem libro: Hæc autem tanto maior est vt parum sit homini per illam REPARARE PERDITAM LIBERTATEM. Vocatur gratia, qua arbitrium verè sit liberum, non peccati remissione, non pænæ, miseriæve delectatione, sed quia à dominatione peccati, hoc est, concupiscentiæ, consensus eius liberatur; vt in epist. Antistitum Conc. Carthag. ad Innocentium: Qua gratia, & ipsum nostra voluntatis arbitrium verè sit liberum, dum à carnalium concupiscentiarum DOMINATIONE LIBERATVR, dicente Domino, Si vos Filius liberauit, tunc verè liberi eritis. Et libro primo Retractationum: Quantum est quod valet voluntas sub DOMINANTE CUPIDITATE, nisi fortè si pia est vt oret auxilium? In tantum enim libera est, quia in tantum liberata est. Vocatur sapissimè gratia, qua LIBERAMVR DE CORPORE MORTIS HVIVS; vt libro de gestis Pelagij; quam gratiam nobis plurimum Apostolica doctrina commendat. Hæc est enim qua nos liberari posse speramus de corpore mortis huius per IESVM CHRISTVM Dominum nostrum. Et paulò post: Non ergò natura, &c. nec legis scientia per quam fit concupiscentiæ cognitio, non euictio liberat à corpore mortis huius, sed gratia Domini per IESVM Christum Dominum nostrum. Liberari autem à corpore mortis huius, non est aliud, quam liberari à vitijs corporis, hoc est, à concupiscentia, non tam vt illa non sit in hac vita, quod fieri non potest nisi magno miraculo omnipotentissimi Creatoris, quam vt voluntati non dominetur, impellendo vt sibi consentiat, & faciat quod lege prohibetur. A quo malo, inquit idem, se liberari orant nisi maximè de corpore mortis huius? Vnde non liberat nisi gratia Dei per IESVM Christum Dominum nostrum. Non utique de substantia corporis quæ bona est, sed de vitijs carnalibus, vnde non liberatur homo sine gratia Salvatoris, nec quando per mortem corporis discedit à corpore. Vnde alibi iuxta phrasim Apostolicam, vocat hoc, liberari à lege peccati & mortis, hoc est, à concupiscentia, quæ instar legis iubet

A peccatum. Liberari, inquam, vt illa non dominetur, vt ei non consentiatur, vt concupiscentia licet titillante, maneat animus alienus ab affectu & consensione peccati. Nam hoc est illud, quod supra Patres Africanos rationem liberationis istius seu liberatricis gratiæ explicantes audiuius, dum dicunt arbitrium verè per gratiam Christi fieri liberum: Dum à carnalium concupiscentiarum dominatione liberamur. Hoc est quod Augustinus dicit: A cuius concupiscentiæ dominatu non liberat nisi gratia Dei per IESVM Christum. Hoc est quod idem pressius adhuc & clarius dicit: Gratia liberauit delectationem voluntatis à consensione cupiditatis. Et iterum: Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit te à lege peccati & mortis, ne scilicet consensionem tuam concupiscentia sibi vendiceret carnis. Quod alio in loco vocat, liberari ab eo effectu quem lex punit. Quod quia per naturam fieri impossibile est, hinc est quod contra huiusmodi tyrannidem ac dominationem concupiscentiæ nos liberationem seu libertatem implorare profitemur, quando dicimus cum Psalmista: Itinera mea dirige secundum verbum tuum, & ne dominetur mihi omnis iniquitas? Quomodo enim libera est cui dominatur iniquitas? Vt autem ei non dominetur, vide ab illa quis inuocetur, &c. Precatur, non pollicetur: confitetur non pollicetur: optat plenissimam LIBERTATEM non iactat propriam potestatem.

Ex quibus consequenter evidens est, doctrinam istam de seruitute voluntatis sub dominante concupiscentia, & eius liberatione per gratiam, non esse commentum Augustini, vel opinionem eius, sed doctrinam, & Euangelicam, & Apostolicam, & Catholicam, quam ex sacris Scripturis hausit. Nam inde omnes illæ Augustini phrasæ tractæ sunt, vt ex citatis locis satis superque intelligitur. Quo fit, vt satis mirari nequeam tantum seruitutis istius ac liberatricis gratiæ in lucubrationibus Scholasticorum silentium, vt quasi noua dæmonia annunciari putent, quando hæc doctrina propalatur.

CAPVT QVARTVM.

Arbitrium per gratiam liberari debet, vt operetur actus, non solum supernaturales, sed etiam moraliter bonos.

SED hic statim oritur quæstio de cuiusmodi actibus bonis, intelligat hanc doctrinam suam Augustinus, seu quosnam actus bonos doceat fieri non posse per voluntatis arbitrium, nisi per gratiam ante liberetur, vtrum supernaturales tantum seu aliquo modo meritorios, & conducentes ad salutem æternam; an verò etiam moraliter tantum bonos? Nam inter ista duo actionum genera celebris est inter Scholasticos distinctio: iuxta quam non dubitant plerique huiusmodi gratiam liberationis ad primum istud genus actuum tantum esse necessarium. Sed & ista quæstio à nobis in superioribus expedita est. Ostendimus enim ex perquam solidis & multis Augustini principijs, & luculentissimis testimonijs, ita prostratas & captiuas esse sub peccato liberi arbitrij vires, vt nullum voluntatis virtutis, que moralis actum aut motum ex omnibus circumstantijs bonum elicere possit, nisi per

Epist. Concil. Carth. ad Innocent.

Libro 1. retract. c. 23.

Libro 1. ad Bonif. c. 10.

Ibid. inferius.

Lib. 1. ad Simplic. quest. 1.

Epist. 89. ad Hilar.

Christi gratiam adiuvetur, & consequenter A
liberetur; hoc enim adiutorium & liberatio
pari passu gradiuntur. Ipsa enim libertas vo-
luntatis, quam dat gratia, sicut est sanitas eius,
*Vid. lib. 8.
& 4. de Na-
t. pure nat.* ita & potestas eius. Itaque videnda quæ de
ista eadem quæstione diximus, tractatu pœnè
toto, de viribus liberi arbitrij post peccatum,
quibus nihil est opus addere, nisi ut tria tan-
tum, quæ inter alia plura etiam ibi notata sunt,
obseruentur.

Primum est. Ex ipsa sola natura captiuita-
tis arbitrij, sub qua post peccatum detinetur,
& oppositæ liberationis per gratiam, satis per-
spicue intelligi posse, quod per se nullum bo-
num voluntatis motum arbitrium possit opera-
ri. Captiuitas enim illa in eo sita est, quod vo-
luntas concupiscentiæ terrenæ visco intimè
penetrata semper, & in omni actu motibus eius
feratur ac referatur imperio eius & ponderi in-
definenter seruiens, eodem planè modo, quo
voluntas beatorum in omnibus omnino moti-
bus seruit diuinæ charitati. Illa quippè duo
directam oppositionem habent, eo quod non
possit voluntas discedere ab amore creatoris,
quin in concupiscentiam creaturæ hoc ipso
delabatur. Et hæc est terrena cupiditas seu di-
lectio Babylonica, quicquid tandem pulchrum
præclarumque præter Deum diligere videatur,
ut alibi diximus.

Secundum est. Opus seu motum voluntatis
esse non posse, etiam moraliter bonum, nisi ipsa
operis iustitia seu rectitudo diligatur. Alio-
quin enim distortus amor est, alio referens id
quod per se ipsum appetendum erat. Vnde &
Philosophi quibus in multo fumo scintillæ
quædam veritatis apparebant, honestatem per
se censebant appetendam, & petendam esse ut
posset opus esse bonum. Iam verò impossibile
esse, ut ipsa iustitia diligatur sine gratia Dei,
latissimè declarauimus & probauimus ex prin-
cipijs Augustini, tractatu de pura natura per
multa capita.

*Vide lib. 1.
de pura na-
tura à cap. 4.
usque ad cap.
11.*

Tertium est: Hinc intelligi veram radicem, D
cur nec opus moraliter bonum fieri posset sine
gratia liberatrice voluntatis. Id enim quod
per concupiscentiæ seruitutem aufertur bonis
operibus, quæ homo facere sine gratia conatur,
non est aliqua operis supernaturalitas, vel ra-
tio meriti, vel simile quid, sed est ipsissima ra-
tio formalis, qua constituitur opus bonum, ita
ut eâ deficiente sit malum, hoc est, verè pro-
prièque peccatum. Ponderus enim concupiscen-
tiæ, quo animus possessus est, detorquet eum
ab amore iustitiæ & rectitudinis, quæ in opere,
ut bonum sit, necessariò spectari debet, & af-
figit alicui creaturæ, cuius vel consequendæ cu-
piditate flagrat, vel amittendæ timore crucia-
tur: quæcunque tandem illa sit, siue ipsum
opus, aut splendor, pulchritudo ac tempora-
lis honestas eius. Nec enim illa minùs creaturæ
sunt, quam animus, & ratio, & voluntas, quæ
illis appetendis immorantur. Quod autem illa
ratio iustitiæ quam diligendam in omni opere
bono dicimus, ipse Deus sit, nec amari villo pa-
cto possit amore aliquo naturali in eodem iam
citato loco fusè demonstrauius. Vbi etiam
illud effugium reiecimus, quo Scholastici di-
cunt, Augustini doctrinam, qua gratiam ad
opera bona necessariam esse statuit, de operi-
bus pietatis, vel quæ fiunt *sicut oportet* intelli-
gendam esse.

*Vide ibidem
c. 9. 10. & c.*

CAPVT QVINTVM.

*Vtrum aliquid possit arbitrium suis naturali-
bus viribus, ad hoc, ut gratiam illam adi-
piscatur. Facienti quod in se est per natu-
ræ vires, non datur ex aliqua stabili lege,
gratia.*

C V M igitur per Augustini doctrinam locis
citatis abundè traditam & explicatam,
captiuo arbitrio voluntatis omne opus bonum
ablatum sit, non solum supernaturale, & me-
ritorium, & pietatis, & iustificationis, & *sicut
oportet*, sed etiam moraliter bonum, quæri vl-
terius posset, vtrum saltem aliquid suis viribus
arbitrium proferre possit, quo ad gratiam be-
nè operandi præparetur? A qua quæstione non
dissimilis est illa celebris inter Scholasticos,
Vtrum facienti quod in se est per naturæ vi-
res, detur gratia. Cuiusmodi quæstiones hîc
propono, non quod iuxta doctrinam sancti
Augustini traditam, difficultatem habeant, sed
ne quis eas à me vitatas putet, quibus se tanto-
perè Scholastici fatigant: aut ne imperitior
quispiam principiorum aut librorum eius, re-
condita in controuersijs istis mysteria, nodos-
que indissolubiles latere arbitretur. Planissima
est enim responsio negatiua. Quod ex diuersis
principijs Augustini necessariò dicendum est.
Nam in primis in eodem illo tractatu, de sta-
tu liberi arbitrij post peccatum, ut iam iam
diximus, demonstratum est, nullum opus vel
moraliter bonum suis viribus liberum arbitrium
posse facere. Igitur nec ad Dei gratiam se præ-
parare vel disponere. Opus enim quo se dispo-
neret, vel quod facienti, gratia conferretur, ut
minimùm esse deberet moraliter bonum.

*Vide loca sua
pra citata.*

Secundò ibidem declaratum est, non solum
arbitrium non posse facere suis viribus opus
moraliter bonum, sed etiam quicquid facit
ante gratiam esse verè nominis peccatum ac
mendacium, & hoc à Concilio Arausicano
esse definitum. Quid autem sibi speret gratiæ
quisquam peccatis mendaciisque faciendis con-
ferendum? Quapropter ut perniciosam huius-
modi fiduciam ex animis hominum funditus
Augustinus extirparet, frequenter inculcas-
eis, quid illud sit, quod homo ex se conferre
possit, quod non dico meritum gratiæ, sed
vel ordinem aliquem ad gratiam habeat. Do-
cet enim non esse opera vel pietatis, vel vir-
tutis, vel moraliter bona, vel aliquid huius-
modi, quo posset humana vanitas extolli, sed
esse merita damnationis, hoc est, magnum mi-
seriarum cumulum, circa quas misericordiæ
eius posset magis enitescere. Nihil, inquit, *boni
fecisti, & datur tibi remissio peccatorum. Attendun-
tur opera tua & inueniuntur omnia mala: si quod
debetur illis operibus Deus redderet, utique damna-
ret. Stipendium enim peccati mors. Malis operibus
quid debetur, nisi damnatio? Bonis quid debetur, nisi
regnum celorum?* Et alio in loco: *Totum in illis
asperum, totum tetrum, totum detestandum: & cum
illi nihil adferant ad te, vnde saluentur, pro nihilo
saluos facies eos, id est, gratis data gratia tua.* Et
accuratissima adhibita distinctione naturæ &
actuum, quæ in hominibus ante gratiam repe-
riuntur, sic omnem superbiæ fontem tollit: De

*Præfat. in
Psal. 31.*

in Psal. 55.

In Psal. 58. *me omnino nihil præsument. Quid enim attuli boni ut mei misereris, & me iustificare? Quid in me inuenisti nisi sola peccata? Tuum nihil aliud nisi natura quam creasti, cetera mala mea quæ deleuisti. Et in Psalmum septuagesimum: Commendat nobis gratiam Dei; commendat nobis, quia nos per nosmetipsos nihil sumus: commendat nobis, quia quicquid sumus, illius misericordia sumus: Quicquid autem ex nobis sumus, mali sumus. Et in Psalmum centesimum quadragessimum secundum: Ecce in tua iustitia exaudi me, non quæ ex lege est, sed ea quæ ex fide; ad me enim cum respicio nihil aliud meum quam peccatum inuenio. Et aliquantò inferius: Noli ergo putare te aliquid operari, nisi in quantum malus es. Et in tractatibus in Ioannem: Fratres mei quorum opera bona inuenit Dominus? Nullorum. Omnia opera mala inuenit. Et paulò post: Oportet ut oderis in te opus tuum, & ames in te opus Dei. Cum autem coeperit tibi displicere quod fecisti, inde incipiunt bona opera tua, quia accusas mala opera tua. Initium operum bonorum confessio est operum malorum. Et in alio tractatu: Vita nostra tanquam nostra, id est, de voluntate propria nostra, non erit nisi mala peccatrix iniqua: vita verò bona de Deo in nobis est, non à nobis. Cuiusmodi testimonia apud Augustinum innumera perspicue ostendunt nihil omnino inueniri posse in homine faciente per vires naturales arbitrij, quod in se est, cur ad gratiam ei dandam Deus moueretur; nisi fortè malitiam, iniquitatem, opera mala, peccata. Quibus hoc priuilegium à nemine sanæ mentis adscriptum iri puto.*

Vide lib. 4. de statu puræ nature à c. 1. per multa capitula.

Tertiò in eodem tractatu, de statu naturæ lapsæ post peccatum, prolixè demonstratum est, esse solemnem certissimamque doctrinam sancti Augustini, quod omnia infidelium opera, quantumcunque speciosa, & ex Philosophica virtute profecta videantur, sint vera & propriè dicta peccata. Cuius doctrinæ fundamenta ibidem latè declarata sunt & eorum immobilitas asserta. Quæ si secundum doctrinam sanctissimi Præfatis certa sunt, sicut certissima videntur, profectò liquidissimum est, nullo opere se liberum voluntatis arbitrium posse ad gratiam præparare. Nec enim quisquam, arbitror, tam insipiens est, ut malis operibus ac peccatis punitione dignis, hominem ad gratiam præparari arbitretur.

Ex quo consequenter fluit, facienti quod in se est per naturæ vires, nullâ stabili lege dari gratiam. Neque enim vlla lex est aut ordinatio Dei, quæ peccantibus, & nihil omnino boni operis facientibus gratia certâ lege conferatur. Sed hoc fit non solum omnino gratis, sed etiam iuxta profundissimas, & ab humano intellectu remotissimas diuinæ gubernationis leges: ex quibus nonnumquam grauissimis peccatoribus gratia datur mitissimisque denegatur. Itaque quæstione illâ postremâ reuera nihil aliud quaritur, nisi, vtrum minùs peccantibus infallibiliter detur gratia? Quod vtrum quisquam affirmare audeat, equidem nescio. Ad me quod attinet, nec in Scripturis, nec in Augustino quicquam reperi, quo quis in illam suspicionem deduci posset, ut omnibus leuius peccantibus gratiam dari arbitretur: cum videamus paruulis, leuissimis sine dubitatione peccatoribus, tam multis gratiam subtrahi, ut eos quibus datur, longissimè suâ numerositate præcedant. Ut de peccatis actualibus loquendo, non immeritò & hic aduersus huiusmodi opi-

nionis auctorem illud Augustini vsurpare possumus: Ita intolerabilior sequitur absurditas. Isto enim modo beneuolentior facis Deum impiissimis & sceleratissimis hominibus quam innocentissimis & purissimis ab omni labe peccati. Et consequenter, sic fit, ut esse Christianos Deus omnes minoribus peccatis actualibus grauatos velit, quorum multi nolunt, hoc est, qui habent auersionem à fide vetitatis, quod magnum obstaculum est: non omnes velit, quorum est nemo qui nolit, id est paruulos, quod abhorret à vero. Ex quo perspicuum est, minora peccata non esse regulam distributionis gratiarum, nec eius haberi in ea impartienda rationem, cum adultorum infidelium nemo leuioribus peccatis, quam paruuli, sit obnoxius, eamque ob causam rectissime dixerit idem Augustinus: Quis dubitauerit paruulos non baptizatos, qui solum habent originale peccatum, nec ullis proprijs aggravantur, in damnatione omnium leuissimâ futuros? Quis tamen non videt, non exiguum grauioris damnationis eorum partem tuturam esse, si in illis solis nullus ad pauciora minora-ve peccata respectus haberetur ad gratiam adipiscendam: in cæteris verò qui & illo paruulorum peccato, & alijs longè pluribus atque sceleratioribus onerati sunt illa benignitatis regula seruaretur? Sed, ut dixi quemadmodum in paruulis quando cum adultis comparantur, nulla huiusmodi gratiæ distribuendæ lex locum habet, ita in maioribus prorsus commentitia est, ab illis excogitata, qui inscrutabilem illam impartendæ misericordiæ profunditatem & libertatem non ferentes, catenas fabricare qualescunque voluerunt quibus gratiæ natura neceretur, ut quasi per quasdam scalas ex vna in alteram damnata hominum natura conscenderet: atque ita loco detracti sibi meriti & præparationis ac dispositionis, qualemcunque gloriolam in operibus moraliter bonis, illâ quâ lapsi sumus superbiam retineret. Sed huiusmodi scalas frangit, catenasque conterit, Augustinus, quando aduersus omnino similes cogitationes disputans, de electione ad gratiam salutarem præclarissime dicit: *Certe ita occulta est hæc electio, ut in eadem conspersione nobis prorsus apparere non possit: aut si apparet quibusdā, ego in hac re infirmitatem meam fateor. Non enim habet quod intuear in eligendis hominibus ad gratiam salutarem, si ad examen huius electionis aliquā cogitatione permittor, nisi vel maius ingenium vel minora peccata, vel vtrumque; addamus, si placet, etiam honestas vilesque doctrinas. Quisquis ergo fuerit quam minimis peccatis irretitus, atque maculatus (nam nullis quis potest?) & acer ingenio, & liberalibus artibus expolitus eligendus videtur ad gratiam. Sed cum hoc statuerò ita me ridebit ille qui infirma mundi elegit ut confundat fortia, & stulta mundi ut confundat sapientes, ut eum intuens, & pudore correctus, ego irrideam multos, & præ quibusdam peccatoribus castiores & præ quibusdam piscatoribus Oratores. Quæ sanctissimi Doctoris verba si benè ponderarent, quotquot huiusmodi pontes fabricant, per quos homines qualibuscunque naturalibus conditionibus præditi ad gratiam statutâ lege consequendam transeant, forsàn & ipsi pudore correpti riderent imaginationum suarum ludificationes. Quidquid enim ipsi ut adipiscendæ gratiæ viam sternerent, magno labore se excogitasse gratulantur; iam tot sæculis ante profun-*

Lib. 9. cont. lul. cap. 8.

Ibid.

Lib. 5. cont. lul. cap. 11.

Libro 1. ad Simpl. q. 2. in fine.

diffimus Doctor vidit, abiecit, irrisit. Nam ad examen rei occultissimæ permittens cogitationibus suis libertatem, vniuersa quæ quis in hominum natura intueri possit, ad tria capita reuocauit, naturalem constitutionem animi quæ ex intellectu & voluntate coalescit, studia voluntatis & cultum intellectus. Nam corporis qualitates ad istius rei considerationem admittere ipsa, absurditas vetat. Ad naturalem animi conditionem spectat ingenij acrimonia; ad cultum intellectus honestæ vilesque doctrina ad studia voluntatis sola minora peccata. Nam iuxta ipsius principia iam sæpius explicata & inculcata, nihil omnino in voluntate reperitur aut reperiri potest ante gratiam salutarem, nisi minora peccata. Quicquid enim de operibus moraliter bonis philosophia gentium fabulata est, sub minoribus peccatis, velut vera, proprièque dicta peccata & supplicij idèd digna comprehendit. Etenim si vspiam, hic profectò erat eorum considerandorum præcipuè locus, utpotè in quibus aliquid ingenuæ istius libertatis & bonitatis elucesceret. Quam ob causam istis operibus potissimum, præ ingenij acrimonia, honestisque doctrinis, Scholastici locum aliquem in ista electione tribuerunt. Sed sincerissimus diuinæ gratiæ patronus perspicacissimè vidit, non solum nihil huiusmodi bonorum operum ante gratiam esse posse, sed etiam si quis eā cogitandi libertate fingeret, nihil aliud nisi cineres colligi in quibus superbia ad extremas suffocationis angustias redacta, iterum foueretur, & infirmitatis humanæ cogitationibus sufflata reuiuisceret. Quis enim non sibi nonnihil blandiatur, qui sibi citra meritum quidem omne, propriamque dispositionem, gratiam collatam videt; veruntamen Deo moralem suam intuentem bonitatem, quā carens alter perijt? Morbus enim iste tam lubricus est, ut ex ista sola consideratione frequenter inculcet Augustinus, Deum cum gratiam suam primum in homines profunderet, noluisse fortes ac sapientes, ac nobiles eligere, ne superbia medullitus impressa humani generis visceribus, sibi aliquid ex illis dotibus tributum gloriaretur, dum infirma & stulta mundi in illis inijs neglecta cerneret. Audi fastus humani acerrimum persecutorem atque domitorem: Ibi etiam (in luce veritatis) ineffabili delectatione contuetur, quā prouidā & misericordissimā dispensatione Deus infirmam mundi elegit, ut tumores nostros curaret, stulta mundi elegit ut confunderet sapientes; atque in ordinibus membrorum Ecclesiæ suæ tam salubriter omnia collocaret ne de ingenio vel litteris suis, quas adhuc ignorent cuius munere haberent, electos se adiutorium Euangelicum homines dicerent, atque indè pestifera inflarentur superbia. Et in Psal. sexagesimum quintum: Descendit Dominus Deus noster Iesus Christus in spiritu reparare genus humanū, & dare gratiam omnibus intelligentibus, quia gratia illius est, non merita eorum. Et ne qualibet persona gloriaretur in carne, infirmos elegit. Nam indè non est electus ille Nathanael etiam. Quid enim tibi videtur, ut publicanum in telonio eligeres Matthæum, & non eligeret Nathanael, cui testimonium perhibuit ipse Dominus, dicens, Ecce verus Israëlita in quo dolus non est? intelligitur ergo Nathanael iste doctus fuisse in lege. Non quia doctus non erat electurus: sed si ipsos primò elegisset, doctrina suæ merito se electos putarent, & ita illorum scientia laudaretur, & laus

A Christi gratia minueretur. Et iterum ibidem: Elegit ergo Dominus postea & oratores: sed illi superbirent, si non prius eligeret piscatores. Elegit diuites: sed dicerent merito diuitiarum suarum se electos esse, nisi primò elegisset pauperes. Quod latius ibidem exequitur. Et in fragmento nouo ex sermonibus: Venerat docere humilitatem, & expugnare superbiam. Venerat humilis Deus ut nullo modo hoc prius alios quæreret, qui tam humilis venerat, &c. Elegit ergo infirmos pauperes, indoctos; non quia reliquit firmos, diuites, sapientes, nobiles; sed si ipsos primos eligeret, merito diuitiarum suarum, merito natalium suorum sibi eligi viderentur, atque inflati de his rebus salutem humilitatis non reciperent, sine qua nemo redire potest ad illam vitam vnde non laberemur nisi per superbiam. Quam saluberrimam doctrinam, & alijs multis locis latè tradit, inculcatque studiosè: & pœnè in omnibus iam citatis locis eam ex Apostoli scriptis se hausisse testatur, qui magna cura fidelibus commendat: Videte vocationem vestram Fratres quia non multi sapientes secundum carnem non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, &c. Et quo tandem scopo? Cui bono? Ut non gloriatur omnis caro in conspectu eius. Hoc est ut superbia ex hominum cordibus deleretur: quibus nihil est difficilius, quàm in laudabilis vitæ suæ morumque consideratione à seipsis oculos cordis auertere, & in illum fontem omnia refundere vnde fluunt. Quapropter sicut insulsum esset iuxta Augustinum, diuinæque gratiæ per ambages inimicum, si quis vocationem gratiæ, secluso licet omni merito prærogatiuis opum, dignitatum, eloquentiæ, potentia, aut nobilitatis ascriberet, ita fortassis tanto insulsus esset virium naturalium operibus eam astringere quanto, pronius ex bonis arbitrij sui moribus, quàm ex cæteris dotibus fastus humanus inflari solet. Illos enim tanquàm ex sua voluntate profectos magis propriè gloriari potest esse suos, cætera facilius videt vna cum naturæ suæ fundo esse donata. Nam ex isto capite immanis illa superbia Philosophica & Pelagiana fluxit de moribus suæ voluntatis gloriantium, tanquàm qui soli ex se solis suæque virtute proficiscerentur. Hinc illa Thrasonis Ethnici vox, quam Pelagianus fastus pœnè superauit: Est aliquid quo sapiens antecedit Deum illæ naturæ beneficio, non suo sapiens est. Intelligit enim sapientiam illam practicam qua quis omnes actus vitamque suam sapienter facit & regit: vnde hortatur alibi, ut homo contentus sit semetipso & ex se nascentibus bonis. Quæ nulla intelligebat alia, nisi quibus Scholastici naturaliter mores ornari posse profiterentur. Qui ergo fieri posset, ut si quis talem audiret gratiam Christi quam sibi datam videt, ex moribus laudabilibus huiusmodi sic esse religatam, ut facienti quod in se est nemini subtrahatur, non sibi nonnihil gratularetur, non pestiferæ vanitatis vento intumesceret? Quanto salubrius Doctores isti, inspecto ipsius gratiæ nomine, quæ gratis datur, attenderent ad ipsam omnibus modis commendandam, cum de cælo Dei sapientia descenderet omnia superbiæ fomenta remouisse; nec tantum in omnibus vitæ suæ mysterijs humilitatis extrema sectatum, sed & in vocandis hominibus abjectissima quoque feligendo omnes inflationis occasiones studiosè declinasse. Ut enim optimè sagaciterque Augustinus: Tam largo fonti vas

In fragmento 2. tom. 10.

Vide serm. 59. de verb. Domini cap. 10. serm. 27. de verb. Apost. &c.

1. Cor. c. 1.

Senec. Epist. 53.

Epist. 10.

Serm. 59. de

Libro 5. de Bapt. cont. Donatistas cap. 17.

In Psal. 65.

verbis Domini.
2. cap. 10.

inane admonendum est. Nullum autem est plenius, hoc est minus inane, quam quod faciendo quod in se est, eructat mores suos moraliter bonos. Sed multum vereretur, ne si humanae vocationis initijs aliquis manifestus peccator, cum alio faciente quod in se est, accurrisset ad Christum, verba ipsius ab Augustino consignata, altero neglecto audisset: *Veni tu pauper, sequere me. Nihil habes, nihil nosti, sequere me. Idiota pauper sequere me. Non est quod in te expanseatur, sed multum est quod in te impleatur.* Nimirum ut evidentius gratia commendetur, ne gloriatur omnis caro coram eo. Nam ut alibi Christus Augustini pro gratia satagentis verbis loquens dicit: *Hunc si implevero, manifestum erit quod ego facio.* Quam ob causam etiam Ecclesiastica monumenta reuoluendo deprehendimus, Philosophos illos qui prae ceteris humanam naturam morali honestate atque bonitate excolere conati sunt alienos à Christi gratia veraque fide fuisse: peccatores manifestos vice versa vocatos. Ut nihil sanè in hac re salubrius sit quam ignorantiam regularum impartienda gratia cum Augustino profiteri: qui plerumque docet rem istam esse occultissimam, iudicia inscrutabilia, vias inuestigabiles, summamque libertate Deum exigere donareque debitum, quando & cui placet. Unde cum dixisset id, quod supra produximus, se nihil nisi ingenij acrimoniam, vel doctrinas, vel minora peccata in hominum electione considerata reperire, contra huiusmodi regularum architectos adijcit: *Quare tamen & huic*

Libro 1. ad
Simpl. quest.
2. in fine.

non ita? Homo tu qui es? Debitum si non reddis habes quod gratuleris: si reddis, non habes quod queraris. Credamus tamen, etsi capere non valeamus: quoniam qui vniuersam creaturam & spiritalem & corporalem fecit & condidit omnia in numero & pondere & mensura disponit. Sed inscrutabilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viae eius. Dicamus halleluya, & collaudemus canticum & non dicamus quid hoc, vel quid hoc? Omnia enim in tempore suo creata sunt.

Libro 1. de
pecc. merit.
cap. 22.

Cuius occultissimae misericordiae & gubernantis inscrutabilis alibi exemplum ponens: *Unde enim, inquit, sit ut homo ab ineunti pueritia modestior, ingeniosior, temperantior, & magnâ parte libidinum victor, qui oderit auaritiam, luxuriam detestetur, atque ad virtutes ceteras prouectior aptiorque consurgat; & tamen eo loco sit ubi ei predicari gratia Christiana non possit? Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderunt? Quomodo autem credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine predicante? Alius autem tardus ingenio, libidinibus deditus, flagitijs & facinoribus coopertus, ita gubernetur ut audiat, credat, baptizetur, rapiatur, aut si detentus hic fuerit, laudabiliter viuatur? Quod aptius exemplum operum moralium vel facientium quod in se est, ab his authoribus, aduersus quos satagimus, excogitari possit, sanè non video. Ut enim aliquis naturae viribus ante gratiam, omnium libidinum victor fiat, quis Catholicus audeat sperare vel dicere? Et tamen hic videmus contra regulam quam de facientibus quod in se est fabricant, homini bene-moratissimo gratiam subtrahi, flagitioso, facinorosoque dari. Ut in his iudicijs Dei de distributione gratiarum, exclamare disceremus, sicut cum Apostolo ibidem August. exclamat: *O altitudo diuitiarum sapientiae & scientiae Dei! Nec in eorum numerum censeamur quos dicit, cum humanis coniecturis iustitiam Dei defendere**

vellent, & ignorarent ALTITUDINEM GRATIAE, fabulas improbabilis texuisse. Fateamur potius humiliter infirmitatem nostram, quemadmodum profundissimus gratiae defensor suam superius falsus est, ac tacite quamuis modestè insinuat, omnibus nisi errare velint, fatendam esse: Certe ita ocula est haec electio, ut in eadem conspersione nobis prorsus apparere non possit, aut si apparet quibusdam ego in hac re infirmitatem meam fateor. Nihil enim conando, sudandoque in hoc examine inuenire se posse profitetur praeter naturam, doctrinas viles, ac minora peccata. Quibus ne istam electionem alliget, se pudore deterreri.

Lib. 1. ad
Simpl.
quest. 2.

CAPVT SEXTVM.

Transitus à natura ad gratiam generaliter dictam. Diuisio eius generalis: multiplex genus legis ac doctrinae. Explicatur status causae.

CVM ergò satis declaratum sit arbitrium voluntatis concupiscentiae terrenae subiugatum non posse suis viribus naturalibus iugum illud diabolicae seruitutis excutere, causaeque exposita sit cur non possit, nihil superest nisi ut tantum beneficium in diuinam gratiam referatur. Cum verò gratia duplex sit, intellectus & voluntatis, prius de gratia intellectus, posterius de altera tractandum erit. Porro gratia intellectus rursus bifariam diuiditur, alia extrinsecus humanos sensus intelligentiae scientiaeque subseruientes ferit, ut praedicatio, exhortatio, suasio, promissio, poenarum praemiorumque propositio; alia intrinsecus ipsam mentem sapientiae reuelatione seu cognitione veritatis imbuunt. Vtraque generaliter nomine doctrinae aut legis appellari solet, iuxta illud Augustini hoc ipsum probare satagentis: *In lege namque & doctrinâ sanctarum Scripturarum futura gloria atque praemiorum promittitur magnitudo. Ad doctrinam pertinet etiam quod sapientia reuelatur; ad doctrinam pertinet cum suaderetur omne quod bonum est. Et si inter docere & suadere, vel potius exhortari distare aliquid videtur, etiam hoc tamen doctrinae generalitate concluditur, quae quibuscumque sermonibus vel litteris continetur. Nam & sancta Scriptura docent & exhortantur, & potest esse in docendo & exhortando etiam hominis operatio. Eodem pertinet & exemplum Christi ac Sanctorum vel quorumcunque qui bene aut malè vixisse memorantur, iuxta illud eiusdem Augustini: Quod exemplum Christi nihilominus ad doctrinam pertinere perspicitur, quae nobis Evangelica demonstratur. Eodem etiam quaecunque significatiua Sacramenta quatenus talia, siue veteris legis, siue nouae. Nam ista consideratione totam vim suam in significando exerunt, ut intellectus instruat, & sub genere signorum collocantur, interpretante vim nominis Augustino, cum dicit: *Tanta rei Sacramenta, id est, sacra signa.* Signi autem cuiuscumque scopus & fructus est, ut scientia generetur, quamuis aliud propinquius, aliud remotius illam suscitet. Nam remotissima doctrina est, quae sensibus exterius influit, siue auribus per quoscunque sonos, siue oculis per characteres, scripturas, aliaque signa visibilia, sub quibus caeli terraque species, aliorumque mirabilium comprehenditur, quae Deus siue condendo, siue gubernando visibiliter operatur. Nam*

Lib. de gra-
tia Christi
cap. 10.

Ibid. c. 21.

Lib. 2. con-
tra Aduers.
legis & Pro-
phet. cap. 9.

illis omnibus Augustinus, nutus, locutiones, clamores, responsiones, vocēs tribuit, hoc est, signa quibus indicant authorem suum: *Nutus tui sunt omne creaturarum decus. Cælum & terra surdis loquuntur laudes tuas. Exclamauerunt voce magna: Ipse fecit nos. Interrogatio mea, intentio mea, & responsio eorum, species eorum. Nec vocem suam mutant, id est, speciem suam, &c.* Siue denique tactui, gustui, odoratui, per quos etiam sensus aliquid intellectui insinuari potest. Propinquior doctrina est quæ phantasiæ admouetur, siue vigilantis, siue dormientis. Nam sine illius imaginario & significatiuo motu, sola sensuum externorum pulsatione non erudimur. Propinquissima denique est, qua veritas ipsa intellectus operatione percipitur, idque non solum naturaliter sed etiam, quacumque & quantumcumque sublimi reuelatione aliquis in tertium cælum vsque raperetur. Vnde & Augustinus reuelationem quam in raptu Paulus habuit, sub doctrinâ & lege reuelationem sapientiæ, vt audiuius, continente, completur: *Quid autem dicam de reuelatione sapientiæ? neque enim facile quisquam sperauerit in hac vita posse peruenire ad magnitudinem reuelationum Apostoli Pauli. Et utique in eis quid aliud credendum est ei reuelari, solere, nisi quod ad sapientiam pertineret?* Quam sapientiæ reuelationem pluribus locis alibi docet, fuisse diuinæ essentiae, hoc est, claram ipsius supremæ veritatis visionem, quia Deus ipse dixit: *Ego sum veritas.* Nam & ista ipsissima veritatis clara reuelatio genus quoddam perfectissimæ doctrinæ est, & quatenus tale solum intellectum afficit, quamuis magnos mirósque affectus voluntatis post se trahere soleat.

His itaque de legis doctrinæque amplitudine prælibatis, quæri potest vtrum huiusmodi gratiæ auxilio subleuata & adiuta natura voluntatis liberari possit à seruitute, qua detinetur, & expedita fieri, vt velit & operetur bonum. Affirmatiuam partem tenuerunt vnanimiter Pelagiani, simulatque à gratia naturæ prædicanda deterriti, & Augustini disputationibus fideliumque clamoribus ad imbecillitatem eius agnoscendam, fatendâque compulsi sunt. Tunc alium illa secta vultum induit, & naturam peccandi consuetudine infirmam diuinæ legis institutione præmiorum cælestium pollicitatione, sapientiæ reuelatione, suasionem, Christi exemplo iuuandam, teporémque eius succendendum esse docuerunt. Quem tertium Pelagianismi statum fuisse post puræ naturæ, & naturalis gratiæ prædicationem, nos ante in Pelagianorum dogmatum explicatione demonstrauius.

Porro status ille Pelagianæ hæresis, proprius, vt ibidem diximus, Iudæorum error fuit de lege sibi data gloriantium. Hac enim instructi, vniuersa benè viuendi præcepta se implere posse putauerunt nec alio se indigere voluntatis adiutorio. Nam quemadmodum ante legem datam, status hominum propriè sub gratia naturæ fuit, ita post illam diuinitus in monte Sinai latam, status populi Iudaici sub gratia intellectus fuit, sicut post mediatoris aduentum, sub gratia affectus seu voluntatis. Primus dicitur status naturæ, alter Testamenti veteris, postremus noui. Itaque quemadmodum superius generaliter declarauimus, naturam non potuisse seipsam sine gratiæ adiutorio à pec-

cati seruitute liberare, ita nunc generaliter de viribus legis quæ Iudæis data fuit ad afferendam libertatem disputandum est. Ex cuius disputationis luce palam fiet, quid de quacumque doctrina siue veteris, siue nouæ legis, siue internæ, siue externæ, prout amplitudinis eius limites paulò ante descripsimus, arbitrandum sit.

In cuius quidem quæstionis enodatione nemo superfluum operam poni putet. Nam quamuis Catholici Doctores vno ore legis doctrinæque infirmitatem ad faciendam iustitiam conclamare videantur, vera tamen ratio plerosque latet. Ex quo fit, vt in huius ipsius quæstionis anfractibus nonnulli non mediocriter offendant, & in capitibus non paucis ac paruis veteris legis hallucinentur.

CAPVT SEPTIMUM.

Gratia diuinæ legis ac doctrinæ arbitrium liberare non potest, vt velit & operetur iustitiam. Causa rei istius datur: & profertur primus effectus legis, dare cognitionem peccati.

QUÆSTIONIS istius resolutio inter Catholicos Scriptores, plana & certa est, nullo pacto legem atque doctrinam ad arbitrij liberationem suffecisse, vt illa sola adiutum iustitiam legis velle possit & facere. Hoc enim diuersis locis Apostolus aduersus Iudæorum errorem de legis adiutorio tumescentium instantissimè docet: *Non abijcio gratiam Dei. Si enim per legem iustitia ergo gratis Christus mortuus est. Et rursus: Quoniam in lege nemo iustificatur apud Deum manifestum est; quia iustus ex fide uiuit.* Et inferius: *Si data esset lex quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia.* Et alibi: *Non enim per legem promissio, &c.* Quibus omnibus aliisque multis locis postea proferendis significatur; legis auxilium non suffecisse, vt per eam liberum arbitrium viuificari possit, & iustitiam legis implere. Hoc idem sexcentis locis ex professo inculcat Augustinus. Vnde illud in libro de gestis Pelagij: *Non ergo natura, &c. non legis scientia, per quam sit concupiscentiæ cognitio, non euictio liberat à corpore mortis huius, id est à vitiis eius, sed gratia Dei per Iesum Christum.* Et rursus: *Ista gratia non est natura moriens, nec littera occidens, sed Spiritus viuificans.* Iam enim habebat iste naturam cum voluntatis arbitrio, iam habebat cognitionem legis sanctæ sed non habebat vires agenda perficiendæque iustitiæ. Et libro tertio ad Bonifacium: *Lex sancta & iusta & bona; nec ipsa est gratia, & nihil ex ea rectè fit sine gratia, quia non est data quæ possit viuificare.* Et alibi: *Non sunt igitur libera filij, qui legem acceperunt litteræ, &c. sed qui spiritum gratiæ qui lex ipsa sancta, & iusta, & bona possit impleri.* Hoc est, non fiunt liberi, seu non liberantur, qui solâ lege iuuantur, sed qui spiritu gratiæ. Et libro de gratia, & libero arbitrio: *Sub lege enim erant, non sub gratia; & idè eis dominabatur velut adhuc seruis peccatû, à quo non fit homo liber lege sed gratia.* Et mox: *Si autem lex non est gratia, quia vt ipsa lex fiat, non potest lex adiuuare sed gratia numquid natura erit gratia?* Et libro sexto contra Iulianum: *His omnibus tempus significare intelligitur, quo sub lege vivebat, & nondum ad ius gratiæ, concupiscentijs carnalibus vincebatur. Quo*

Libro 2. de lib. arbitr. cap. 16.

Lib. 10. Confess. c. 6.

Lib. de gratia Christi. cap. 11.

Epist. 112. c. 13. & lib. 12. de gen. ad l. cap. 28.

Ad Galat. 3.

Ibid. cap. 4.

Rom. 4.

Lib. de gestis Pelag. c. 8.

Cap. 9.

Lib. 3. ad Bonif. c. 8.

Ibid. c. 2.

Lib. de gratia & lib. arb. cap. 12.

Cap. 13.

Lib. 6. contra Iul. c. 23.

Vide latius libro 5. de hæresi Pelag. c. 3. 4. &c.

Lib. 1. Re-
tract. c. 25.

significat animum per legem nullo modo à concupiscentiæ dominatione liberari. Quod apertius docet in libro Retractionum primo: *Dixi hominem describi illis verbis inter cetera: Quis me liberabit, &c. adhuc sub lege, nondum sub gratia constitutum benefacere volentem, sed victum concupiscentiæ carnis malefacientem. A cuius concupiscentiæ dominatu non liberat nisi gratia Dei per Iesum Christum dono Spiritus sancti, &c.* Sed quid multis? nihil tanto conatu aduersus Pelagianos egit Augustinus, quam ut istam capitalem Catholicæ fidei veritatem assereret.

Huius porro doctrinæ rationem qui indè petunt, ut Scholastici plerique solent, quod actus liberi arbitrij vi legis adiuti essent tantummodò naturales, seu ordinis naturalis, proindè gratia omninò necessaria sit, ut ad ordinem supernaturalem eleuentur, nullo pacto naturam gratiæ Christi, & causam necessitatis eius intelligere videntur.

Quapropter quamuis in superioribus eà de re nonnihil diximus, & infra copiosius dicturi sumus, ad planiorem tamen rei quam hic tractamus, intelligentiam, sciendum est, duas Augustino Doctore causas esse, quibus libertas ad bonum operandum labefactata est, arbitriūque in seruitutem præcipitatum, *Ignorantiam & concupiscentiam*: quam postremam nonnumquam necessitatem ac difficultatem nuncupare solet; quia resistendo bonæ voluntati, difficilem imò impossibilem iustitiæ operationem facit, nisi diuinæ gratiæ vi maiore superetur. Ignorantia quippè tollit boni cognitionem, ut illud velle non possit; ignoti enim nulla cupido: difficultas, libertatem voluntatis ligat, ut quamuis illud quandoque concussio nonnihil vinculo seruitutis, per gratiam inchoatam velit non possit illud operari. Vtrumque istud pœnale impedimentum tangit explicatque disertè Augustinus. Cum enim tradidisset peccata quædam ex iusta pœna præcedentium, ignorantiam vel necessitate committi, sic subjungit: *Nunc autem quia ita est, hoc est, ita distortus post peccatum, non est bonus, nec habet in potestate ut bonus sit, siue non videndo qualis esse debeat, siue videndo & non valendo esse, qualem debere esse se videt. Pœnam istam esse quis dubitet? Non habere hominem in potestate ut bonus sit, ex ignorantia & infirmitate, nihil est aliud, quam non esse homini liberum, ut bonus sit, quia iuxta solemnem eius definitionem latissimè à nobis explicandam, hoc est homini liberum quod habet in sua potestate. Et infra ut hominibus tolleretur admirationem de doctrina tam arcana, causam reddit amissæ libertatis operandi boni: Nec mirandum est quod vel ignorando non habeat arbitrium liberum voluntatis ad eligendum quid rectè faciat, vel resistente carnali consuetudine, hoc est concupiscentiæ, quæ violentiâ mortalis successione quodammodo naturaliter inoleuit, videat quid rectè faciendum sit, & velit, nec possit implere. Illa est enim peccati pœna iustissima, ut amittat unusquisque quo bonè uti noluit, cum sine vlla possit difficultate si vellet. Id est autem, ut qui sciens, rectè non facit, amittat scire quid rectum sit: & qui rectè cum possit noluit, amittat posse, cum velit. Nam sunt reuera omni peccanti animæ duo ista pœnalicia, Ignorantia & Difficultas. Ex ignorantia dehonestat error, ex difficultate cruciatus affligit, &c. Quà de re alibi latius.*

Hanc ergò Augustini veram perpetuamque

A mentem, velut totius doctrinæ basim quam ipse scripsit, & Ecclesia tenet de gratia Dei, quisquis præ oculis habuerit, quemadmodum ad multas difficultates penetrandas, assidue præ oculis haberi debet, facile ipsam radicem cernet, cur gratia legis non solum veteris, hoc est, decalogi, qui vniuersam rerum agendarum summam comprehendit, sed qualiscumque tandem, non sufficiat ut arbitrium liberetur. Cum enim duobus ex capitibus ei iactura bonæ libertatis inflicta sit, ex ignorantia & concupiscentia: cognitio legis tollit quidem agendorum vitandorumque ignorantiam, sed difficillimam superatu concupiscentiam relinquit vegetam, imò robustiorem quam ante scientiam habuit: quæ tantoperè suæ seruituti subiugatum arbitrium volendi tenet, ut ne quidem agnatum iam bonum velle possit, multò minùs facere, nisi hoc ipsum fracto eius impetu noui amoris inspiratione tribuatur. Ut sanè ab intelligenda gratia Christi remotissimi sint, quotquot nihil aliud, nisi operis boni supernaturalitatem cogitant & inculcant, cum de gratiæ necessitate disputant. Opus enim bonum omni creaturæ etiam intergerrimæ supernaturale est; cum tamen ad illud operandum nulla Christi gratia vel Angeli, vel Adamus indiguerint, & sine illius ope opera bona exercuerint. Quod dilucidius in gratia Christi explicanda enodabitur.

Vera itaque causa, cur Christi gratia præter gratiam legis ac scientiæ necessaria sit, ut arbitrium ad bonè volendum operandumque liberetur, non est operis supernaturalitas, sed est, infirmitas voluntatis quam concupiscentiæ vulnus peperit. Ex qua fit, ut quamuis alter fons amissæ libertatis per scientiam legis obstructus sit, arbitrium adhuc ad volendum bonum imbecille sit, & non liberum, sed concupiscentiæ suæ seruum, à qua seruitute, adhuc noua, & altiore, & digniore, & potentiore gratiâ liberandum est, quæ propriè Christi gratia, nouique Testamenti nuncupatur.

D Hanc igitur radicem tangit Augustinus, quoties necessitatem veræ gratiæ & infirmitatem legis inculcans, legem peccati, hoc est iuxta phrasim Apostolicam, concupiscentiæ cognitionem, non medicinam attulisse profiteatur: *Per quam legem non sanatio, sed cognitio est facta peccati.* Et libro primo ad Bonifacium: *Sine lege peccatum mortuum est, non intelligamus, nisi tantumquam non sit, latet, non apparet, penitus ignoratur, itaque in nescio quibus ignorantie tenebris sit sepultum. Id quod adiunxit, adueniente autem mandato peccatum reuixit, quid est aliud quam emiuit, apparuit? &c.* Qui nimirum in paruulis: *tanquam mortuum sit latet, scilicet, peccatum concupiscentiæ, donec repugnans iustitiæ malum, eius prohibitione sentiat, cum aliud iubetur atque approbatur, aliud delectat, atque dominatur.* Et libro primo ad Simplicianum: *Intelligendum est, legem ad hoc datam quæst. 1. esse, non ut peccatū (id est concupiscentia) infereretur, neque ut extirparetur, sed tantum ut demonstraretur.* Et iterum ibidem: *Vnde apparet, concupiscentiam per legem non insitam, sed demonstratam.* Et in Psalmum octogesimum tertium: *Data est lex hominibus, non quæ saluaret eos iam, sed per quam cognoscerent, in qua aegritudine iacebant.* Et iterum eodem loco: *Data est ergò lex, ut agrum de morbo conuinceret, qui sibi sanus videbatur: ut peccata demonstrarentur, non ut auferrentur.* Et rursum: *Ergò lex prodebat aegrotos, non sanabat.* Et in sermone

Lib. de pec.
orig. c. 25.

Libro 1. ad
Simplic.

In Psal. 83:

In append. in
mone

Libro 3. de
libro arb.
cap. 18.

serm. quin-
que portic.

mone de quinque porticibus: Ergo attendat charitas vestra, ad hoc data est lex, quæ proderet morbos, non quæ tolleretur. Quod alijs sexcētis locis inculcat.

Libro 4. ad
Bonif. c. 3.

Eandem omnino radicem tangit, quando tam instanter docet, legem nihil aliud præstare, quam quod vetet malum ac iubeat bonum, nullas verò arbitrio voluntatis vires ad illud cauendum, agendumve conferre: Sic legem omnis Catholicus à Deo bono datam esse defendit, ut eam dicat, & peccatum ostendere, non tamen tollere; & iniustitiam, hoc est opus iustum iubere, non tamen dare. Et libro de Spiritu & littera: Legis littera

Lib. de Spir.
& litt. c. 5.

sciri facit peccatum patiùs, quam cauere. Et inferius: Mandatum bonum habet in littera demonstrante, non in adiuvante Spiritu. Et libro primo de peccatorum meritis: Iubere tantum non adiuuare poterat.

Lib. 1. de pec.
meritis. c. 11.

Et libro primo ad Bonifacium: Lex iubere novit, cui succumbit infirmitas, gratia innuere qua infunditur charitas. Cuiusmodi locis scripta Augustini plena sunt.

Libro 1. ad
Bonif. c. 8.

Eandem radicem tangit cum homini per legem insinuatam tradit, ut fœditatem suam, in qua iacebat velut, opposito sibi speculo agnosceret, non tamen eam detergendo auferri nisi

In Psal. 129.

per gratiam Liberatoris: Non data est lex quæ posset viuificare, sed quæ ostenderet peccata peccatori. Peccator enim oblitus erat se, nec videbat se. Data est illi lex, ut videret se, fecit reum lex, liberauit

Lib. de pecc.
orig. c. 24.

latur legis. Et libro de peccato originali: Non enim data est lex, quæ posset viuificare, sed quæ mortuos, quibus viuificandis gratia esset necessaria, non solum peccati propagatione & dominatione prostratos, verum etiam ipsius legis addita præuicatione conuictos deberet ostendere, non ut periret quisquis

Serm. 5. de
verb. apost.
cap. 1.

hoc in Dei misericordia etiam tunc intelligeret, sed ut per regnū mortis ad supplicium destinatus, & iam sibi ipse per præuicationem legis manifestatus, Dei quæreret adiutorium. Et sermone quinto de verbis Apostoli: Quid ergo? Quid dubitamus ad hoc legem esse datam, ut inueniret se homo? Quando enim

Serm. 49. de
temp. cap. 2.

Deus non prohibebat à malo, latebat se homo, vires suas languidas non inuenit, nisi quando legem prohibitionis accepit. Inuenit ergo se, in malis inuenit se. Quo fugit se? Quicumque enim fugerit se, sequitur

bis se. Et quod ei prodest de se inuenit scientia, quam sauciat conscientia? Et in sermonibus de tempore: Præsumebant homines de viribus suis, & faciendo quicquid sibi licere arbitrabatur, peccabant in legem Dei occultam. Vnde ista lex manifesta promulgata est eis, qui omnino sibi rei esse non videbantur.

Data est illis lex, non quæ sanaret, sed quæ agrotantes probaret, Lex præcucurrit ante medicum, ut se agrotus, qui se sanum putabat, inueniret agrotum. Et præclare in alio sermone quodam ad

In Append.
serm. de quin-
que portic.

populum: Qui agrotabant, sanos se esse putabant: acceperunt legem quam implere non poterant. Didicerunt in quo morbo essent, & implorauerunt manus Medici. Voluerunt sanari, quia cognouerunt se laborare: quod non cognoscerent nisi datam legem implere non possent. Innocens enim sibi homo videbatur, & ex ipsa superbia innocentia falsæ insaniæ fiebat. Et ex hominibus omnia simul iuncta complexus: Optime autem sequitur, & dicit: Etenim benedictionem gratiæ dabit, qui & legem dedit. Ad hoc enim

Homil. 50.
cap. 1.

lex data est, ut superbo infirmitatem suam notam faceret, infirmo poenitentiam suaderet. Ad hoc lex data est, ut vulnera ostenderet peccatorum quæ gratia benedictione sanaret. Ad hoc etiam lex data est, ut diceremus in conuallē plorationis, video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuam in lege peccati, quæ est in membris meis, &

Tomus 3.

A cum ipso plorare diceremus, Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius? Quæ sanè omnia apertissime & satiatissime docent conuincuntque id quod supra diximus, legem tantum vnam amissæ libertatis causam tollere ignorantiam, quatenus quid agendum & vitandum sit, hominem docet: alteram verò causam, quæ potissima est, hoc est, malorum concupiscentiam, non solum relinquere inuictam, sed etiam hominem docere, in quo morbo iaceat, adeoque imbecillitatis propriæ conuincere, quatenus præcepto admonitus videt, manūque quasi tangit se affectum suum à concupiscentiarum suarum dominatu liberare non posse, nec facere quod iubetur: ut ita peccato prostratus & fractus, ac lege doctus atque conuictus, tandem aliquando aduersus concupiscentiæ suæ dominatum discat implorare gratiæ libertatem, cum Apostolo exclamando: Rom. 7.

B Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Quam libertatem nisi contra concupiscentiam laborantibus gratia diuina largiatur, iuxta Catholicam doctrinam certum est homini esse succumbendum; ita desinente ad

Episcopos Africanos Innocentio: Nec esse est ut quo auxiliante vincimus, eodem iterum non auxiliante vincamur. Nam ista Apostoli oratio: Quis me liberabit de corpore mortis huius? pro impetranda

C contra concupiscentiæ dominationem libertate, aduersus vitia carnalia, ut iam supra ex Augustino diximus, funditur. Est enim omnino similis illi, quam Dauid fudit, quando precabatur: Itinera mea dirige secundum verbum tuum, & ne dominetur mihi omnis iniquitas. Ad quæ ver-

ba sanctus Augustinus: Quomodo enim libera est, cui dominatur iniquitas? Ut autem ei non dominetur, vide ab illa quis inuocetur. Precatur non pollicetur; confitetur, non proficitur. Optat plenissimam libertatem, non iactat propriam potestatem. Quæ totidem verbis de illa Apostoli oratione: Quis me liberabit? pari omnino veritate atque soliditate

D dici queunt. Porro in isto primo effectu legis eradendo, sanctus Augustinus Apostoli Pauli vestigia secutus est, qui exserte dicit ad Romanos: Per legem cognitio peccati. Et apertius: Peccatum non cognoui nisi per legem: non concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret: Non concupisces. Quis hoc docet, quod tradidimus, Legem datam esse, ut non peccati euictio, sed cognitio fieret, & ita agnosceret, homo quo morbo laboraret, quod ante legem ignorabat.

Ad Rom. 3. Ibid. c. 7.

Epist. Innoc. ad Concil. Carthag.

Epist. 89. ad Hilar.

Psal. 118.

Ad Rom. 3.

Ibid. c. 7.

Epist. 89. ad Hilar.

Psal. 118.

Epist. 89. ad Hilar.

Psal. 118.

CAPVT OCTAVVM.

Secundus effectus legis reddere præcepti observationem difficiliorem sine gratia, propter incrementum concupiscentiæ,

E

V T verò natura legis lectoribus exploratior sit, quæ nonnullis recentioribus, valde incognita est, grauiumque offensionum in causa gratiæ & libertatis occasio, operæ pretium est alios nonnullos effectus legis vtrumque scopum, quem in ea ferenda Deus habuit, patefacere. Nec enim res ista tam in propatulo posita est, ut Scholastici nonnulli putant. Non enim aliud ferè in legis latione considerare solent, quam quod velut lumen quoddam diuinitus accensum fuerit, in

B

cuius radijs ambulantes rectè viuerent. Gratiam enim affuisse sufficientem, quæ Iudæos à peccati seu concupiscentiæ dominatione liberaret, hoc est, liberos faceret, vt legis præcepta custodiendo, vita æterna potirentur. Ita ferè recentiores Philosophiæ potius humanæ quam Theologiæ diuinæ scita persequendo statuunt. Hæc enim imaginatio ab Augustini sexcentis locis tradita doctrina perquam longè recedit. Ignoscendum est in re obscura laborantibus. Sacramentum enim longè arcanius in legis illius procuratione latet, quam vulgò putant. Agnouit hoc Augustinus, quando dixit: *Haber aliquid obscurum traditio ipsa legis*; propter quam obscuritatem, magnum ibi mysterium latuisse confirmat. Et prosper multò maximè quando dicit, vtilitatem & iustitiâ legis altissimè latuisse. Hæc igitur altissimè latens legis vtilitas Iudæis lapis offensionis fuit, & ne etiam Catholicis nonnullis fiat, quantum Deus vires dederit, eruenda est. Ita enim necessitas diuinæ gratiæ ad infringendam concupiscentiæ tyrannidem, excutiendumque iugum seruitutis, quo voluntas premitur, & magnitudo gratitudinis, quam largitori gratiæ Testamenti noui, & liberatori suo redempta creatura debet, magis elucescent.

Quapropter quisquis legem Iudæis eo immediato scopo datam esse putat, vt præceptorum eius luce eruditi, facilius cauerent peccata, quæ antea legis naturæ transgressionem perpetrabant, non mediocriter, hallucinari videtur. Tantum enim abest, vt lex institutionis illius allatæque scientiæ de rebus agendis cauendisque beneficio, maiorem afferret iustitiæ facilitatem, vt potius eam difficiliorem fecerit, & quasi muro quodam interposito impossibilem. Paradoxum hoc videbitur cuiuspiam Stoicis mirabilius, diuinamque beneficentiam & beneuolentiam non satis decens. Ad quid enim hominum suapte naturâ corruptissimâ satis imbecillium conatus, nouis allatis sub specie beneficij difficultatibus deterrere & ipsa quasi iustitiæ impossibilitate ac desperatione frangere? Ita homines humano sensu cogitant. Sed vanæ sunt cogitationes hominum, aduersus altissimum & beneficentissimum consilium Dei.

Quod antequam illo ipso iuuante, detegamus, interim id quod iam diximus legem attulisse Iudæis maiorem iustitiæ seruandæ difficultatem, peccandique pronitatem ac prôptitudinem, declarandum est. Nihil enim in Augustini & veterum gratiæ defensorum scriptis de cætatius est: vtpotè qui nihil inculcant studiosius quàm legem, quæ id quod malum est vetat, accendere potius quàm sedare peccandi sitim. Augetur enim repressa cupiditas & bono concupito quasi in perpetuum caritura, fortius in eius fruitionem exardescit. Ex quo efficitur necessariò, vt præcepti seruandi difficultas longè operosior molestiorque fiat, dum id augetur, quod solùm eius custodiendi difficultatem afferebat. Quantò enim libertas scientiæ legis beneficio expeditior esse videbatur, tantò arctioribus crescentis cupiditatis & seruitutis vinculis alligatur, nisi alio nouo gratiæ subsidio impetus eius refringatur. Saluberrimam istam sancti Doctoris institutionem audiant homines, qui sibi de accepta rerum agendarum cognitione plus quam satis est blandiuntur: *Venumdatus est sub lege à peccato, quoniam pretium mortiferæ voluptatis amplectitur dulcedinem illâ quâ fallitur, & delectatur etiam*

contra legem facere, cum tanto magis libet, quanto minus licet. Audi hinc maiorem arbitrij seruitutem, quàm qua ante premebatur: *Quâ suauitate frui non potest, quasi pretio conditionis suæ nisi cogatur tanquam emptum mancipium seruire libidini, sentit enim se seruum dominantis cupiditatis, qui prohibetur & se rectè prohiberi cognoscit, & tamen facit.* Nam de tali instructo iam per legem paulò inferius dicit, quod trahitur ad male operandum, concupiscentiâ dominante, atque fallente dulcedine peccati, quamuis ex parte notitiæ legis hoc improbet. Et in eadem quæstione superius: *Peccatum, id est concupiscentia, non legitime vtens lege, ex prohibitionem aucto desiderio, dulcius factum est, & idè sefellit.* Fallax enim dulcedo est, quam plures atque maiores pœnarum amaritudines consequuntur. Quia ergo ab hominibus nondum spiritalem gratiam percipientibus suauius admittitur, quod vetatur, fallit peccatum falsâ dulcedine. Et libro de

vera Religione addit & pœnam: Vehementior prohibitio peccatorum, & pœna peccantium, seruiliter coercens, carnalibus animis atrociores impetus libidinis eignit, & omnia commissa congeminat. Et in Epistola ducentesima: *Lex ostendit hominem sibi ipsi, vt sciat infirmitatem suam, & videat quemadmodum per prohibitionem augeatur potius carnalis concupiscentia quàm sanetur.* Appetuntur enim ardentius, quæ vetantur, dum id quod spiritualiter in-

betur, carnalis obseruare compellitur. Et libro de *Continentia: Auxit prohibitio concupiscentiam eamque fecit inuictam.* Ecce inuictam legis institutione concupiscentiam. Quod quomodo fiat, ne multitudine locorum, quorum immensa in Augustino sylua occurrit, lectori tadium afferamus, vna ab ipso producta similitudine illustrari fatis fuerit. Sic enim loquitur in libro de Spiritu & littera, vbi doctrinam illam de Incremento concupiscentiæ, quod parit lex, aliquoties repetit: *Sed vbi sanctus non adiuvat Spiritus, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est, charitatem diffundens in cordibus nostris, projecto illa lex, quamuis bona, auget prohibendo desiderium malum: sicut aqua impetus si in eam partem non cesseret influere, vehementior fit obice oppositio, cuius molem cum euicerit, maiore cumulo precipitatus violentius per prona pronoluitur.* Quod sermone quarto de verbo Apostoli euidentius atq; popularius ob oculos ponit, locum Apostoli explicans: *Occasione accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* Sic enim ait: *Minor erat concupiscentia, quando ante legem securus peccabas; nunc autem oppositis tibi obicibus legis fluius concupiscentiæ quasi frenatus est paululum, non siccatur: sed crescente impetu qui te ducebat obicibus nullis, obruit te obicibus ruptis.* Concupiscentia tua minor erat, quando tuam mouebat libidinem, omnis est, quando transcendit & legem. Quibus duobus locis & modum explicat quo concupiscentia fit prohibitionem robustior, & gratiam qua eius impetus refrenatur. Si enim fluius non desinat in decliuiora loca semper fluere quanto aggeres obiecti quibus aquarum libertas coercetur fuerint fortiores, tantò necesse est impetum earum ac pondus ad perrumpendos obices esse vehementius: quo si semel nitendo superauerint, impetuosius per decliuia in præceps ruunt. Quamobrem qui impetum earum ad perrumpendos aggeres coercitum velit, alterutrum faciat necesse est, vt vel obicem tollat, quo liberè tranquillèque possit fluere; vel fontes obstruat, vnde perpetim fluunt.

In Psal. 102.

Prosper. in Psal. 118. in P.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Lib. de vera Relig. c. 26.

Epist. 200. ad Asellinum.

Lib. de Continentia c. 3.

Libro 3. ad Bonif. c. 2. Lib. de gratia & lib. arb. cap. 4.

Lib. 2. contra Iul. imperf. & c. Lib. de Spiritu & litt. c. 14. & 31.

Serm. 4. de verb. Apost. cap. 5.

Libro 1. ad Simplic. quest. 1.

Eodem planè de modo concupiscentiæ fluxu arbitrandum est: quem qui diminutū fractumque esse velit, vel leges auferat tanquam obices, quibus impetus eius ad perrupendum crescit, vel ipsum concupiscentiæ fluxum sistat: quorum prius quidem facillimum est, sed flagitijs licentiam tribuit: posterius difficillimum, sed præcipuâ certaque vtilitate commendatum. Ipsam enim exhaurit concupiscentiæ scaturiginem, inueteratamque naturæ ægritudinem sanat. Cuius sanationis modum ac remedium iisdem verbis

Lib. de Spir. & lit. c. 4. Augustinus tetigit, quando dixit: *Vbi sanctus non adiuuat Spiritus, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiâ bonam, hoc est charitatem diffundens in cordibus nostris, profectò illa lex auget prohibendo desiderium malum.* Quod & alijs in locis sæpè tradidit: *Virtus peccati lex, quoniâ lex prohibendo auget peccati cupiditatem nisi diffundat Spiritus charitas.*

Lib. de perf. iust. c. 6. Et eodem libro de Spiritu & littera: *Littera prohibens peccatū non iustificat hominem, sed potius occidit, augendo concupiscentiam & iniquitatem prauaricatione cumulando, nisi liberet gratia per Iesum Christum dono Spiritus sancti.* Et in libris Retractionum: *A cuius concupiscentiæ dominatu non liberat nisi gratia Dei per Iesum Christum dono Spiritus sancti, per quam diffusa charitas in cordibus nostris vincit concupiscentias carnis, ne consentiamus eis ad malefaciendū, sed potius bona faciamus.* Idem

Lib. de Spir. & lit. c. 14. habes libro primo ad Bonifaciū & alijs nonnullis locis: eandemque charitatē qua sola peccandi desiderium extinguitur dilectionem iustitiæ vocat. Charitas enim tanquam dilectio Creatoris, ex diametro repugnat concupiscentiæ, tanquam dilectioni creaturæ: ex quo fit vt charitate crescente necessariò cupiditas minuatur & è contrario, iuxta illud Augustini: *Nutrimētū charitatis est imminutio cupiditatis, perfectio nulla cupiditas.* Hoc est ergo illud solum vnicuique remediū aduersum cupiditatis augmentum inspiratio charitatis quam Augustinus semper significat, quando

Libro 1. Retract. c. 23. toties dicit: *a Lex auget prohibendo peccati desideria, nisi subueniendo viuificet gratia.* Et b *Gratia nisi adiuuerit, nihil lex erit nisi virtus peccati.* Et c *Hoc vitium (id est concupiscentia) quo prohibita plus deletur, & fit virtus peccati lex, non sanat nisi viuificans Spiritus.* Et d *In eis regnat concupiscentia, qui ab ea victi pertrahuntur maiore impetu, cum lege prohibentur si gratia non iuuantur.* Et e *Ita lex, gratia non adiuuante, prohibens peccatum virtus est insuper peccati.* Et f *Scientia legis sine gratia Spiritus, operatur in homine omnem concupiscentiâ.* His & similibus locis, quibus Augustini scripta plena sunt, semper significatur gratia, non cuiusquam celestis illuminationis, aut cogitationis cōgruæ, aut terroris, aut similiū, quæ recentiores nonnulli pro gratia Christi obtrudere voluerunt, sed illa vnica & regia Dei charitas, quæ vt alibi dicit, *so-*

Libro 1. ad Bonif. c. 8. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Lib. 83. 99. quæst. 36. *Lex auget prohibendo peccati desideria, nisi subueniendo viuificet gratia.* Et b *Gratia nisi adiuuerit, nihil lex erit nisi virtus peccati.* Et c *Hoc vitium (id est concupiscentia) quo prohibita plus deletur, & fit virtus peccati lex, non sanat nisi viuificans Spiritus.* Et d *In eis regnat concupiscentia, qui ab ea victi pertrahuntur maiore impetu, cum lege prohibentur si gratia non iuuantur.* Et e *Ita lex, gratia non adiuuante, prohibens peccatum virtus est insuper peccati.* Et f *Scientia legis sine gratia Spiritus, operatur in homine omnem concupiscentiâ.* His & similibus locis, quibus Augustini scripta plena sunt, semper significatur gratia, non cuiusquam celestis illuminationis, aut cogitationis cōgruæ, aut terroris, aut similiū, quæ recentiores nonnulli pro gratia Christi obtrudere voluerunt, sed illa vnica & regia Dei charitas, quæ vt alibi dicit, *so-*

Lib. 3. ad Bonif. c. 2. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Libro de gratia & lib. arb. c. 4. *Lex auget prohibendo peccati desideria, nisi subueniendo viuificet gratia.* Et b *Gratia nisi adiuuerit, nihil lex erit nisi virtus peccati.* Et c *Hoc vitium (id est concupiscentia) quo prohibita plus deletur, & fit virtus peccati lex, non sanat nisi viuificans Spiritus.* Et d *In eis regnat concupiscentia, qui ab ea victi pertrahuntur maiore impetu, cum lege prohibentur si gratia non iuuantur.* Et e *Ita lex, gratia non adiuuante, prohibens peccatum virtus est insuper peccati.* Et f *Scientia legis sine gratia Spiritus, operatur in homine omnem concupiscentiâ.* His & similibus locis, quibus Augustini scripta plena sunt, semper significatur gratia, non cuiusquam celestis illuminationis, aut cogitationis cōgruæ, aut terroris, aut similiū, quæ recentiores nonnulli pro gratia Christi obtrudere voluerunt, sed illa vnica & regia Dei charitas, quæ vt alibi dicit, *so-*

Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 436. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 436. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 436. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 436. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 436. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 436. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 436. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 436. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 436. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 436. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 436. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 436. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 436. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

Lib. 2. contra Iul. imp. fol. 436. *la vult bonū, per eius donum deletur esse legis factorem.* Hæc ergo vna charitas tanquam concupiscentia bona opposita concupiscentiæ malæ nisi per Spiritum sanctum cordibus nostris inspiretur, lex nihil aliud efficiet, quàm quod atrociores concupiscēdi stimulos admouebit, vt maiore impetu ruptis prohibitionis cancellis, in flagitia præcipitetur. Nam vt Augustinus: *Lex iubendo bonum, & non largiendo charitatem, quæ sola vult bonum, reos prauaricationis facit.* Porro doctrinam istam non ex ingenio humano commentus est sanctus Doctor, sed tanquam ab Apostolo sibi traditam vbiq̃ commendat. Sic enim iam aliquoties exponentem audiuius locum vir-

A *tus peccati lex, quo significatur, concupiscentiam, quam peccati nomine Apostolus, indicare solet, vel vi, vel occasione legis accendi. Quod alibi apertius dicit: Peccatum occasione accepta per mandatum, operatum est in me omnem concupiscentiam.* Rom. 7.

CAPVT IX.

Tertius effectus legis grauiorem ruinam afferre, arctiusque concludere hominem sub peccato.

SI mirus homini carnali visus est præcedens legis effectus, ille quem iam dicturum sumus, multo profectò videbitur mirabilior, blasphemiamque proximus, nisi docentium autoritate iudicantium temeritas refrenetur. Tertius enim effectus legis, & in Scripturis sacris veterumque doctrina maximè celebratus est, quod non solum non aufert aut minuit peccata delinquentium, docendo imperitos, quo pacto eis vita instituenda est; sed etiam grauiores peccatores facit. Cuius rei duplicem causam in Augustini scriptis inuenio. Vt verò magis intelligatur, obseruandum est, necessarium esse vt alterutro se modo habeat carnalis homo qui legem accipit (de spiritualibus enim sanctisque viris hic non loquimur, quibus lex iuxta Apostolum non est posita) videlicet vt quod lex iubet, facere aut nolit, aut velit. Vtrumuis fecerit plerumque peccabit grauius quàm sine lege peccauisset; grauius quidem si facere noluerit, periculosius si voluerit.

Prima igitur causa maioris grauitatis, si noluerit implere quod iubet lex, ex præcedenti effectus legis proficiscitur. Diximus enim legis vetito ardorem cupiditatis magis accendi, quatenus efficitur dulcius quod vetatur. Ex quo necessariò fit vt facilius, & sapius, & ardentius in peccatum stimulante magis peccandi cupiditate præcipitetur. Significauit hoc Augustinus, aliquoties in præcedentibus quando dixit: *Peccatum aucto desiderio dulcius factum esse; & suauius admittit quod vetatur.* Et in opere contra Iulianum imperfecto, dicit per illud vitium hominis quo prohibita plus deletur, & fit virtus peccati lex, lege subintrante abundasse peccatū. Et libro de gratia & libero arbitrio dicit ex Apostolo: *Peccatum vires aduersus hominem accepisse per legem, & occidere, & operari mortem.* Et libro tertio ad Bonifaciū: *Virtus peccati lex. Augēt enim prohibendo peccati desideria, & inde occidit.*

Secunda causa est eaque præcipua, quæ ex ipsa natura transgressæ legis fuit, quia lex iubendo tantum & non iuuando vt homo impleat quod iubetur, hoc ipso prauaricationem facit. Nam sine lege peccator fuisset, prauaricator neutiquam. Nam vt Apostolus: *Vbi non est lex, nec prauaricatio.* Præuaricatio verò simpliciter peccato longè grauior est: *Quia grauius ferit & interimit contempti præcepti consciētia.* Nam vt alibi dicit: *Euidētiōr transgressio est, cum præceptum memoria retinetur, & tanquam in illo Deus assistens, præsensque contemnitur.* Effectum istum legis inculcat Augustinus frequentissimè: nos paucis locis ex immensa segete desumptis contenti erimus. Sic ergo libro tertio de peccatorum meritis: *Accepimus legem, non vt emendatione finiremus peccatum, sed vt transgressionē aueremus. Lex enim subintravit vt abundaret peccatum.* Et

Lib. de Spir. & litt. c. 28. conclusit Scriptura omnia sub peccato. Et libro de
Ibid. c. 5. Spiritu & littera: Nec istam inscriptionem legis in corde, quæ iustificatio est, poterat efficere in Iudæis lex in tabulis scripta, sed solam præuarcationem. Totoque libro instantissime docet, solius esse gratiæ, ut etiam lex decalogi ab homine fiat: Littera vero legis sciri, inquit, facit peccatum potius quam caneri, & ideo magis augeri quam minui, quia mala concupiscentia etiam præuarcationem legis accedit. Et libro primo ad Bonifacium: *Lib. 1. ad Bonif. c. 8.* quidem iam debent concedere, quod in lege nemo iustificatur, sed ad cognitionem peccati & ad ipsius præuarcationem valere legem. Et in expositione quarundam propositionum Epistolæ ad Romanos: Tunc se mortuum quisque cognoscit, cum illud quod rectè præceptum esse consuevit, implere non potest, & præuarcationis crimine amplius peccati, quam si non prohibetur. Et in libris contra Faustum: Lex superbos etiam præuarcationis reatu deuinxit augendo peccatum, cum iubet quod implere non possunt. Et præuarcatio ex eo quod iubet lex id quod homines concupiscentia sæuiente imbecilles implere non possunt. Quod exposuit latius & luculentius in sermonibus de verbis Apostoli: *Serm. 4 de verb. Apost. cap. 5.* Procedit lex Dei & dicit, Non concupisces. Ille homo qui putabat magnum bonum esse, magnamque felicitatem existimabat, ea quæ poscit, concupiscentiæ suæ non negare, sequi quæ trahit audit: Non concupisces, & cognoscit esse peccatum. Deus dixit, homo audiuit, Deo credidit, peccatum suum vidit, quod bonum putabat, malum esse cognouit, voluit frænare concupiscentiam, non ire post eam, strinxit se, conatus est, victus est. Qui fuit antea nescius malorum suorum, factus est doctus, & pœnis est victus. Cæpit esse non solum peccator, sed etiam præuarcator. Peccator enim & antea erat, sed antequam legem audiret, peccatorem se esse nesciebat. Legem audiuit conatus est vincere, superatus atque prostratus est. Factus est & legis præuarcator, qui fuit antea nescius peccator. Ecce utilitas in eis qui vel nolunt facere quod lex iubet, vel etiam facere conando superantur, ut non solum peccatores, sed etiam ipsâ præuarcatione peiores efficiantur. Quas duas causas iam explicatas simul expressit breuiter Augustinus in Epistolam ad Romanos: Sic abundauit peccatum, cum & concupiscentia ex prohibitione ardentior facta est, & peccantibus contra legem præuarcationis crimen accessit. Sed quia perspicuum est, quosdam audita lege pœnarumque comminatione implere quod iubet, & vitare quod vetat, putari posset in istis falsum esse quod Augustinus de peccatorum cumulatione per legem, cuiusque præuarcatione generaliter tradit, declarat idem alium adhuc esse sub lege occultiore præuarcandi, aliumque periculosiorem peccandi modum, quam si manifesta legis violatione peccaretur. Nam quotquot legem vi legis implere volunt, in alterutrum transgressionis modum incidunt, ut vel eam animo coram Deo præuarcantur, vel grauius elidantur superbia, quamuis conspicua legis opera coram hominibus implere videantur. Prior ille præuarcandæ legis modus tunc committitur, quando præcepta legis pœnarum timore non iustitiæ dilectione complentur. Tunc enim intus in corde reus est, ubi Deus videt, quid facere mallet, si liceret impunè. Quam doctrinam velut saluberrimam aduersus eos qui adiutorio legis inflati tument, frequenter tradit. Nam ipsi Apostolo inter ceteros hoc contigisse

A profitentur ad Bonifacium: Nec moueat, inquit, *Libro 1. ad Bonif. c. 9.* quod ad Philippenses scripsit, secundum iustitiam quæ in lege est, quod fuerit sine querela. Potuit enim esse intus in affectionibus prauis præuarcator & legis tamen conspicua opera legis implere, vel timore hominum, vel ipsius Dei; sed pœne formidine non dilectione ac delectatione iustitiæ. Aliud est enim voluntate benefaciendi benefacere, aliud autem ad malefaciendum sic voluntate inclinari ut etiâ faceret, si hoc posset impunè committi. Nam sic profectò in ipsa intus voluntate peccat, qui non voluntate sed timore non peccat. Et generaliter de Iudæis libro de Spiritu & littera: *Lib. de Spir. & litt. c. 8.* illis Iudæis lex irā operabatur abundante peccato, quod ab scientibus perpetrabatur. Quia & quicumque faciebant quod lex iubeat, non adiunxerat Spiritu gratiæ, timore pœnæ faciebant, non amore iustitiæ: ac per hoc corā Deo non erat in voluntate quod coram hominibus apparebat in opere: potiusque ex illo rei tenebantur, quod eos nouerat, Deus malle, si fieri posset impunè, committere. Et inferius in eodem libro: Ex hac promissione, hoc est, ex Dei beneficio ipsa lex impletur, *Cap. 19.* sine qua promissione præuarcationes facit vel usque ad effectum mali operis, si etiâ repagula timoris concupiscentiæ flamma transcenderit, vel cerè in sola voluntate, si timor pœnæ suauitatem libidinis vicerit. Qua de re alibi dabitur vberior dicendi locus. Quod si cui videatur fortasse alio adhuc modo legem à Iudæis impleri potuisse ipso videlicet intuitu moralis honestatis, quemadmodum eam Philosophi nonnulli videntur impleuisse, atque ita in talibus legem non auxisse peccatū, sciat ille, tales legis impletores alio peiori multoque periculosiori genere præuarcationis implicatos fuisse superbia, qua sibi de impleta legis iustitia gratulabantur. De cuiusmodi factoribus idem Augustinus: Quod autem ait, fefellit me peccatum *Lib. 83. qq. occasio accepta per mandatum; siue quia suasio delectationis ad peccandū vehementior est, cum adest prohibitio siue quia etiam si quid homo fecerit secundum iussu legis, si adhuc non sit fides, quæ est in gratia, vult sibi hoc tribuere non Deo, & superbiendo plus peccat.* Et libro tertio ad Bonifacium: Putant se arbitrij *Lib. 3. ad Bonif. c. 7.* sui viribus implere legem iubentem, & ista implicati superbia, ad gratiam non conuertuntur inuuantem. Sic eos littera occidit, aut apertè etiam sibi reos, non faciendo quod præcipit, aut putando se facere quod spiritali, quæ ex Deo est, non faciunt charitate. Ita remanet aut apertè iniqui, aut fallaciter iusti; in aperta iniquitate euidenter elisi, in fallaci iustitia insipienter elati. Fallax enim huiusmodi iustitia est, non solum quia non est supernaturalis, ut vulgò putat, sed quia tota non nisi ex veris peccatis coalescit. Temporalibus enim rebus appetendis tales inhiant, quorum vel assequendorum spe, vel amittendorum timore faciunt, quicquid faciunt: prout hoc fusissimè supra declarauimus; & Augustinus tangit breuiter ad Bonifacium: Quicumque ibi *Ibid. c. 4.* erant, sola quæ Deus ibi pollicetur, præmissa terrena sectantes, & quid pro nouo testamento ea ipsa significant ignorantes, eorum adipiscendorum amore, & amittendorum timore Dei præcepta seruabant: imò non seruabant, sed sibi seruare videbantur. Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur, sed terrena cupiditas, metusque carnalis. Sic autem præcepta quæ facit, procul dubio inuitus, ac per hoc in animo non facit. Mauult enim omninò non facere, si secundum ea quæ cupit & metuit, permittatur impunè. Ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus, ubi ipse qui præcipit, inspicit Deus. Tales erant filij terrena Ierusalem. Quam Augustini doctrinam in se certissimam plurimis eius testimonijs hic illustrare possemus

(quod & alibi fecimus & faciemus) si res hic postulare. Sed hæc sufficere existimo vt intelligatur, etiam illos qui sic præceptum legis per ipsam legem implere sibi videntur, reatu vel præuaricationis ipsius legis, vel alio deteriori superbiæ implicatos augere peccata: atque ita quocūque sese carnalis verterit, nisi Deus ipsum gratia charitatis liberauerit, legem ei non tollere, sed cumulare delicta; adeoq; arctius eum sub peccato quam antea, cum careret lege cōcludere.

Quæ quidem omnia ex Apostolo Paulo sanctus Augustinus hausit. Evidentissimè enim differtissimèque dicit ad Romanos: *Lex iram operatur. Lex subintravit, vt abundaret delictū. Occasione accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Inuentum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit. Peccatum per bonum operatū est mihi mortem.* Et in Epist. 1. ad Corinth. *Virtus peccati lex.* Et in Epistola secunda: *Littera occidit, quam ibidem eā de causa vocat ministrationem mortis, & ministrationem damnationis.* Et in Epist. ad Galatas apertissimè: *Conclufit scriptura omnia sub peccato. Lex propter transgressiones posita est. Quibus Apostolicorum scriptorum locis, vnum idemq; atque hoc ipsum, quod hic tradimus significatum esse, diuersis & ex professo scriptis hac de re tractatibus Augustinus docet, & compendio in libris contra aduersarium legis & Prophetarum: Quod est autē ministratio mortis & ministratio damnationis, hoc est, occasione accepta peccatum per mandatum operatum est in me, omnem concupiscentiam; hoc est, adueniente mādato, peccatum reuixit, hoc est, inuentum est mihi mandatum quod erat in vitam, hoc esse in mortem; hoc est, occasione accepta peccatum per mādatum sefellit me, & per illud occidit; hoc est, Lex subintravit, vt abundaret delictum; hoc est, Lex iram operatur; hoc est, virtus peccati lex. Prohibitio enim peccati, quod est Lex, auget profectō desiderium peccandi: quod non extinguitur nisi cōtrario desiderio rectè faciendi, vbi fides per dilectionem operatur. Et idē, vt paulō superius dixit, sub lege peccator insuper etiam præuaricator amissā excusatione ignorantie conuictus iacet.*

Ex quibus hoc colligimus, non rectè scopum datæ legis eos intelligere, qui putant idcirco Iudæis datam, vt quia morum honestas in verecunda peccandi licentiā ac turpitudine obsoleuerat, lege data aliquantulum restringeretur, faciliusque vī legis peccata cauerentur. Hæc enim Iuliani sententia magno conatu Augustini impugnantis explosa est. Peccatum ergo infregit censura legis, inquiebat Iulianus, & infringēdo ex multa parte restinxit. Cui reponit Augustinus pro Apostolici sensus integritate decertans: *Si peccatum lex infregit, & multā parte restinxit, mentitus est, qui ait: Lex subintravit vt abundaret delictū. Sed quia ille verum dixit, tu nihil dicis; & tamen nihil dicendo, hæretica pertinacia contradicis.* Ecce hæreticam vocat pertinaciam, qua vel peccatum per legem aliquā ex parte restrictum esse sustinebat, cum secundū Apostolum per legem abundasse dicendum sit. Peccatum enim neque restringi, neque infringi, neque caueri nisi per gratiam potest, idēque necesse est illud accessu legis per incrementum cupiditatis, & præuaricationem legis augeri. Vnde cum idem Iulianus dixisset: *Causam maximam fuisse promulgandæ legis, vt peccatum proderetur & caueretur,* constanter ei respondet Augustinus: *Vt proderetur verum dicis,*

Tom. 3.

hoc & non dicimus: vt autem caueretur, non lex sed gratia, non littera sed Spiritus fecit. Lex enim subintravit, non vt caueretur, sed vt abundaret peccatum.

CAPVT X.

Explicatur modus quo lex facit abundare peccatum, & iram operatur.

HÆC doctrina quia hominibus vim legis non satis penetrantibus, carnalique sensu peccatorū fugam metientibus durissima semper visa est, aduersarios multos habuit. Non enim capit carnalium sensus, qui se libero arbitrio & agendorum cauendorūque cognitione cernit instructum, non se posse peccatum iam cognitū, à quo consilijs, hortationibus, suasionibus, legibus, supplicijsque reuocatur, suā liberā voluntate declinare, sed reatum suum potius adiecta legis præuaricatione cumulari. Itaque & Pelagiani, & Manichæi, & Iudæi grauissimè ex doctrina ista scandalizati sunt. De Pelagianis iam audiuius. De Manichæis testatur, eos *In obscuritate legis tanquam in clausis ostijs caliginem passos: Existimasse legem datam ab alio non à Deo, quia per illā homo factus esse præuaricator.* De Iudæis alibi; eos *aquo animo ferre non potuisse, quod lex præuaricationis gratia posita esset.*

C Quapropter & modus explicandus est, quo præuaricationis gratia seu propter præuaricationem lex posita fuit, & quo tandem consilio lex talis hominibus infirmis data, qua peccatis afflicti, grauius adhuc affligerentur. Hoc enim à diuina misericordia atque benignitate primā fronte videtur abhorrere.

D Et modus quidem quo accessu legis abundauit peccatum reatūque hominis cumulator factus est, Deum extra omnem culpam collocat. Hoc enim per accidens contigit ex parte Dei; per se ex innato & consuetudine roborato hominis vitio. Est enim animo diuersis libidinibus temporalium bonorum vitiato naturale, vt ea quæ cupiditatibus consentanea sunt, oblata concupiscat, idque tanto impotentius, quanto fortius prohibentur: *Nescio quo enim modo hoc ipsum quod concupiscitur, sit iucundius dum vetatur.* Legis ergo accessus per se quidem tendit ad restringendum cupiditatis impetum, quatenus frenandum esse docet: sed propter insitam visceribus hominis libidinem, fit vt inde ardentius inflammetur; vt si inde grauior reatus consequatur, non Deo, qui terminos ponit malo, sed homini terminos transilienti imputandum sit. Lex enim per se non fomes, sed limes ardoris est: quamuis propter vitium ex limite exardescat magis & magis. Ita fit vt littera legis occidat, & iram operetur, & subintraret vt abundaret delictum. Hunc occidendi augendique peccati modum tradidit Augustinus, quando dixit: *Multum interest non quid accipiat, sed quis accipiat, nec quale sit quod datur, sed qualis sit ipse cui datur.* Nam & bona ob sunt, & mala prosunt, sicut fuerint quibus dantur. Peccatum inquit Apostolus, vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. Ecce per bonū factum est malū, dum malè accipitur bonum. Et alibi declarat hoc ita per accidens ex parte legis ac legislatoris fieri, sicut per accidens quibusdam bonus odor in mortem est, proprio videlicet vitio morientiu, qui alijs est odor vitæ in vitam. Cum enim interrogando sibi proposuisset;

B ii

Rom. cap. 4.
Cap. 5.
Cap. 7.

1. Cor. c. 15.

2. Cor. c. 3.

Galat. 3.

Lib. 2. contra
Aduers. le-
gis & Proph.
cap. 7.

Ibid.

Lib. 2. oper.
imp. f. 278.

Ibid. f. 281.

Serm. 49. de
temp. c. 2.

Serm. 11. de
verb. Apost.

cap. 9.

Lib. 2. cont.
Aduers. legis
& Prophet.

cap. 9.

Lib. de Spir.
& lit. c. 4.

Tract. 68.
in Ioannem
initio.

Libro i. ad
Simpli-
queſt. 1.

Cur ergo ministratio mortis dicitur, si bona est lex? Continuo respondet: Quia peccatum (id est concupiscentia) ut appareat peccatum per bonum mihi operatum est mortem. Hoc est, non proprie lex, sed concupiscentia per legem bonam hoc fecit. Nec mireris cum de ipsa predicatione Evangelij dictum sit, Christi bonus odor sumus Deo, in ijs qui salvi sunt, & in ijs qui pereunt. Alijs quidem odor vite in vitam, alijs autem odor mortis in mortem. Et manifestius aduersus Iulianum, cum hac de re pertinacissime contenderet: Quis autem nescit non legis sed hominum vitio, lege subintrante abundasse peccatum? Quod vitium in eo mox constituit, Quod prohibita plus delectant, & sic virtus peccati lex.

CAP V T X I.

Aperitur mysterium diuini consilij, quo legem tulit, quæ non nisi præuicationem & iram operatur.

QUAE quanquam satis perspicue ostendant, neque datori eius Deo culpani præuicationis legis auctique peccati esse tribuendam; non tamen ita expeditum est, quo consilio Deus legem dediderit; maximeque talem ac nunc, ac talibus hominibus carnalibus, in quibus præuidebat non obseruationem, sed solas præuicationes & cumulationis damnationis merita secutura. Hoc enim quo remotius videtur esse à benignissimi Creatoris misericordia, eo credibilius est id quod Augustinus & Prosper in præcedentibus dixerunt, quod illud consilium Dei mysterijs plenum est, atque altissime lateat. Vnde & Iudeos istud latuisse ex ipsis Apostolis verbis Augustinus colligit: Quod autem ait, Lex subintravit ut abundaret peccatum, ipso verbo (subintrandi) satis significauit nescisse Iudeos quæ dispensatione lex data sit.

Consilij istius altitudinem facillime penetrant, referantque Scholastici recentiores, ut putant. Sed ipsa suâ facilitate priscis defensoribus gratiæ inauditâ, satis ostendunt, se non intellectionem istius mysterij profunditate, clausum sibi ostium inuenisse, discipulisque suis reliquisse. Nullum ipsi quippe sacramentum hic inueniunt, cuius altitudo quemquâ remoretur. Dicunt enim, Deum hominibus legem dedisse bonam, eo fine ut per gratiam sufficientem, quæ semper præsto vnâ cum lege aderat, eam obseruarent cauerentque peccata, sed eos pro ingenuitate sibi libertate noluisse, ideoque propter neglectum datæ potestatis abundasse peccata. Quam eorû responsionem antequam operosius refutemus, ipsum consilium Dei in danda lege, sicut ab Apostolo insinuat, & ab Augustino planius patefactum est, ex eorum scriptis proferemus. Ex quo doctrina ista recentiorum tanquam Apostolo & Augustino ex diametro contraria: & quasi ex proposito ad delendos eorum sensus excogitata, per se ipsa corruet.

Quamobrem iuxta doctrinam Augustini in Scripturis fundatissimam plurimis locis traditam, & propter rei magnitudinem summopere Christianis inculcatam, consilium Dei reformando Iudeorû populo saluberrimum in danda lege fuit, non ut per gratiam sufficientem quæ adesset ipsis, eam obseruando recte viuerent, quos eos nondum posse præsciebat, sed ut

A multitudine peccatorum, & magnitudine præuicationum, quæ per legem quam implere non poterant, secutura sciebantur, eorum superbia frangeretur, qua sibi iustitia sua, præcipueque de viribus ad implendam legem sibi sufficientibus gloriabantur: ut conuicto superbiorum fastu, & humilitate conceptâ, tandem aliquando agnoscerent, se ægrotos esse, legemque datam implere non posse; atque ita Dei misericordiam & Christi medici gratiam sibi necessariam esse intelligerent; qua & præteritorum remissionem acciperent peccatorum & sufficientes vires per gratiam pro cauendis futuris fide

B Mediatoris oratione, & gemitibus impetrarent. Qui scopus Dei, tantum abest ut sufficientem gratiam obseruandæ legis Iudeis affuisse supponat, ut potius è contrario conuincat, nullo modo eis affuisse, sed istam viam conterendæ superbiæ Deum elegisse, ut ad gratiam obseruandæ legi sufficientem inuocandam & impetrandam, propriæ infirmitatis atque sufficientiæ cognitione & confessione perduceret. Infirmitas illa verò inde nascitur, quod occulta rerum malarum concupiscentia per peccatum medullitus ingentia laboret animus, qua fit, ut in bona carnalia præceps feratur, indeque excæcatus, quid agendum sit videre non possit: & postquam agnouerit, rixa quadam à se diuulsus viribus C careat ad implendum id, quod sibi didicerit esse faciendum. Aduersus igitur hoc malum lex data est, ut illud primum agnosceret, iuxta illud Apostoli: Per legem cognitio peccati. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Quem effectum legis supra latius ex Augustino declarauimus. Ex quo sequitur, ut consequenter agnoscat, se tempore præterito in multis malè fecisse per ignorantiam, ita ut multis modis antea peccator fuerit, quem se esse nesciebat. Hinc de futuro sollicitus, ut pœnam sibi lege intentatam fugiat, sentit agnitam iam concupiscentiam sibi legem implere satagenti repugnare, molestissimèque suscitare prælium D quo propter magis accensum ex legis vetito cupiditatis ardorem, se superari sentit, & præuicationis accessu, multò deteriore, fœdiorem maiorisque supplicij reum fieri, quam ante fuit. Itaque ex vna parte lege comminante doctus, territus & conclusus, ne libertate solita per flagitia diuagetur, ex altera se reum videns, nec pœnam posse effugere, neque concupiscentiæ inolitæ vires superare, nihil illi reliquum superest, nisi ut exclamet; reus sum, fateor ægrotus sum, vincere volens peius victus atque prostratus sum, viribus careo ad pugnandum atque superandum: Infelix homo, E quis me liberabit de corpore mortis huius.

Sed ipsum iam Augustinū hanc de re diuinissime differentem audiamus. Quid enim nisi superbiâ lege fractam tradit, ut gratiæ adiutorium quæretur, quando dicit? Demonstranda fuerat homini fœditas languoris eius (concupiscentiæ) cui contra iniquitatem suam nec præceptum sanctum & bonum profuit, quo magis aucta est iniquitas quàm minuta: quâdo quidem lex subintravit, ut abundaret delictum: quo scopo, quo fructu? Ut eodem modo conuictus atque confusus, videret non tantum Doctorem sibi esse necessarium, verum etiâ adiutorem Deum, à quo eius itinera dirigantur, ne dominetur ei omnis iniquitas, & confugiendo ad opem diuinæ misericordiæ sanetur. Quid nisi superbiâ lege fractam tradit, ut gratiæ adiutorium quæretur, quando dicit? Super-

Lib. de Spir.
& litt. c. 6.

Epist. ad Ga-
lat.

In expos.
quarund.
propos. epist.
ad Rom.
num. 30.

Ibid. bienti ergo populo lex posita est, ut quoniam gratiam charitatis nisi humiliatus accipere non posset, & sine hac gratia nullo modo precepta legis impleat, transgressione humiliaretur ut quæreretur gratia. Et rursus: Per illam legem morbos ostendentem, non auferentem, etiam prauaricationis crimine contrita est superbia, &c. ut ipse mediator liberaret, iam coactos confiteri, opus sibi esse gratiam & misericordiam Domini: ut sibi peccata dimitterentur, & in noua vita per eum qui pro eis sanguinem fudit, reconciliarentur Deo. Et inferius. Non ergo lex data est, ut peccatum auferret, sed ut sub peccato omnia concluderet. Lex enim ostendebat peccatum esse, quod illi per consuetudinem cecati, possent putare iustitiam: ut hoc modo humiliati cognoscerent non in sua manu esse salutem suam, sed in manu mediatoris. Maxime quippe humilitas reuocat, unde nos deiecit superbia. Quid nisi superbiā lege factam docet, ut gratia adiutorium quæreretur, quando contra Faustū dicit: Neque enim lex iubebat delictum: ut subintrante abundaret delictum sed superbos multum sibi tribuentes mandatis sancti, & iusti, & boni adiecit reos etiam prauaricationis effecerat: ut eo modo humiliati discerent ad gratiam pertinere per fidem, ut iam non essent legi subditi per reatum, sed legi sociati per iustitiam, id est, per dilectionem iustitiæ legis, &c. Nam antequam spirituales gratiam humiliati reciperemus, nihil nisi mortificabat nos littera, iubens quod non possemus implere. Quid nisi superbiā lege factam docet, ut gratia adiutorium quæreretur, quando contra aduersariū legis & Prophetarum, dicit: Littera occidit, spiritus autem uiuificat. Lex enim quamuis iusta & sancta & bona, prauaricatoribus intulit mortem, quos dei gratia non adiunxit ad iustitiam legis implendam. Oportebat enim ut in Testamento veteri lex imponeretur superbis, & de sua voluntatis virtute fidentibus, quæ non daret iustitiam sed iuberet: ac sic morte prauaricationis impliciti ad gratiam confugerent non iubentem tantummodo sed iuantem, quæ nouo Testamento reuelatur. Quid nisi superbiā lege factam docet, ut gratia adiutorium quæreretur, quando contra Felicem Manichæum dicit: Lex subintravit ut abundaret delictum. Data est enim lex superbis hominibus, & viribus suis totum tribuentibus, ut cum implere non possent legem datam, prauaricatores inuenirentur, & facti rei sub lege, peterent misericordiam à legis conditore. Et paucis post prædicta interpositis: Erat peccatum, sed non apparebat peccatum: data est lex superbo, fecit contra legem, & apparuit peccatum, quod erat, sed non apparebat. Apparens autem peccatum humiliavit superbum, humiliatus superbus factus est penitens, de penitentia impetrata est misericordia. Quid aliud nisi superbiā lege factam docet, ut gratia adiutorium quæreretur, quando in Epist. ad Opt. dicit: Quare lex bona data sit, consequenter adiunxit Apostolus, dicens: sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Danda itaque fuerat lex, quæ manifestius sibi seipsum ostenderet hominē, ne superbus animus humanus à seipso se posse esse iustum putaret, & ignoras Dei iustitiam, id est quæ hominē ex Deo est, & suam volens constituere, id est, quasi suis viribus partem iustitiæ Dei subiectus non fieret. Oportebat itaque ut addito mandato cuius vox est, Non concupisces, superbo peccatori etiam prauaricationis crimen accederet, atque ita gratia medicinam non sanata per legem, sed conuicta infirmitas quæreretur. Quid aliud nisi superbiā lege factam docet, ut gratia adiutorium quæreretur, quando in libro 83. questionum dicit: Per legem cognitio peccatorum, & peccati per bonum operatum est mihi mortem. Vbi ergo non est gratia li-

Ibid. beratoris, auget peccandi desideria prohibitio peccatorum. Quod quidem ad hoc utile est, ut sentiat anima seipsam non sibi sufficere ad extrahendum se de seruitute peccati; atque hoc modo detumescere, atque extincta omni superbia subdatur liberatori suo. Et *Ibid.* inferius: Statuitur ergo lex per fidem, quæ fides si non sit, iubet tantum lex, & non implentes iussu, eos tenet; ut eos gementes, & non valentes implere quæ iussa sunt ad gratiam liberatoris aliquando conuertat. Quid aliud nisi superbiā lege factam docet, ut adiutorium gratia quæreretur, quando in Psalmum octogesimum tertium, dicit: Putabamus nos facile iustos esse posse (hoc est facere mandata) quasi viribus nostris acciperemus mandatum. Adueniēte autem mandato peccatum reuixit: Ego autem mortuus sum, hoc ait Apostolus: Data est enim lex hominibus, non quæ saluaret eos iam, sed per quam cognoscerent in quæ aegritudine iacebant. Audi verba Apostoli: Si enim data esset lex quæ posset viuificare omnino ex lege esset iustitia. Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus: veniret gratia post legem, inueniret hominem non solum iacentem, sed iam etiam consentientem & dicentem: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Ut opportune veniret medicus, &c. Data est ergo lex, ut aegrum de morbo conuinceret, qui sibi sanus videbatur. Ut peccata demonstrarentur, non ut auferrentur. Demonstrato peccato auctum est peccatum, quia peccatum est contra legem. Occasione, inquit, accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Quid est occasio accepta per mandatum? Acceptum mandatum quasi viribus suis conati sunt facere homines: victi concupiscentia, mandati etiam ipsius transgressione rei facti sunt. Sed quid ait Apostolus? Vbi autem abundauit peccatum superabundauit gratia: id est, auctus est morbus commendata est medicina. Quid aliud nisi superbiā lege factam docet, ut gratia adiutorium quæreretur, quando in tractatibus in Ioannē dicit: Lex ergo iubet, dator legis misereatur in eo quod lex iubet. Conantes homines implere viribus suis quod à lege præceptum est, ipsa sua temeritate & præcipiti presumptione ceciderunt & non sunt cum lege, sed sub lege facti sunt rei. Et quoniam viribus suis implere non poterant legem, facti rei sub lege, implorauerunt liberatoris auxilium: & reatus legis fecit aegritudinem superbis. Aegritudo superbiorum facta est confessio humilium: iam consentitur aegroti quia aegrotant; veniat medicus ut sanet aegrotos. Et multis in eodem tractatu interiectis addit: Lex subintravit ut abundaret delictum. Hoc proderat superbis ut abundaret delictum. Multum enim sibi dabant, & quasi viribus suis multum assignabant, & non poterant implere iustitiam, nisi adiunxerit ille qui iusserat. Superbiam illorum volens domare Deus dedit legem, tanquam dicens: Ecce implete, ne putetis derisse iubentem. Non deest qui iubeat, sed deest, qui impleat. Et rursus: Lex præparabat medico venturo cum gratia & veritate, tanquam ad aliquem quem curare vult medicus, mittat primum seruum suum, ut ligatum illum inueniat. Sanus non erat, sanari volebat, & ne sanaretur sanum se esse iactabat. Missa est lex, ligauit eum inuenit se reum, iam clamat de ligatura, pro gratia scilicet impetranda. Quid aliud nisi superbiā lege factam docet, ut gratia adiutorium quæreretur, quando in Serm. 6. de verbis Apostoli dicit præclarissime: Data est ergo lex *Serm. 6. de* illa, ut inueniretur infirmitas. Parum est hoc, non *verb. Apost.* solum ut inueniretur, sed etiam ut augeretur, & vel *cap. 8.* sic medicus quæreretur. Si enim levis morbus esset, contemneretur: si morbus contemneretur, medicus

In Psal. 83.

Tract. 3. in Ioan.

Ibid.

Ibid.

non quaereretur: si medicus non quaereretur, morbus non finiretur. Ideo ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia, quæ deleuit cuncta peccata quæ inuenit: & ad non peccandum voluntati nostræ conati adiutorium subministravit, ut ipsa voluntas non in se ipsa, sed in Deo laudaretur. Quid aliud nisi superbiam lege fractam docet, ut gratiæ adiutorium quaereretur, quando in sermone vndecimo dicit: Quare ergo data est lex, si non potuit viuificare? Lex, inquit, Apostolus, prauaricationis gratia data est, prauaricationis gratia posita est, ut te faceret prauaricatorem. Quare ut me faceret prauaricatorem? quia nouerat Deus superbiam tuam: nouerat, quia dicebas, o si sit qui doceat: o si sit qui mihi ostendat! Ecce lex dicit tibi: Non concupisces: Cognouisti legem dicentem: Non concupisces: Surrexit concupiscentia, quam non noueras: inerat enim, sed nesciebatur. Cœpisti conari vincere quod inerat, & apparuit quod latebat, Superbe, per legem factus es prauaricator: agnosce gratiam, & esto laudator. Quid aliud nisi superbiam lege fractam docet, ut gratiæ adiutorium quaereretur, quando in Sermone 13. propter rei magnitudinem inculcatissimè dicit: Dicta est causa, quare sit lex data, quia & ipsa in adiutorium data est, sed non sicut gratia: data est enim, sicut iam exposuimus & tenere debetis, & vobis vehementius & diligentius nos commendare debemus: data est, ut inueniret se homo ut non morbus sanaretur, sed ut prauaricatione morbo crescente medicus quaereretur. Quod magis explicat in sequentibus: Ergo cum de his tractaret Apostolus opposuit sibi: Quid ergo lex? quasi quæ utilitas legis? Respondet, Prauaricationis gratia posita est. Hoc est quod dicit alibi: Lex subintravit ut abundaret delictum. Et ibi quid addidit? Vbi autem abundavit delictum, superabundavit gratia. Quia leniore aegritudine contemnebatur adiutorium, medicina creuit morbus, & quæsitus est medicus. Quid ergo lex? prauaricationis gratia posita est, unde humiliaretur cervix superbiorum multum sibi tribuentium, & voluntati suæ tantum arrogantium, ut sibi liberum arbitrium posse putarem ad iustitiam sufficere, hoc est, ad opus iustum operandum quod lex præscribit. Quid aliud nisi superbiam lege fractam docet, ut gratiæ quaereretur auxilium, quando de quinque porticibus differens plenissimè dicit? Dicit mihi aliquis, quare ergo data est lex? Ipse exposuit Apostolus Paulus: Conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Qui enim aegrotabant, sanos se esse putabant: acceperunt legem, quam implere non poterant, didicerunt in quo morbo essent, & implorauerunt manus medici. Voluerunt sanari, quia cognouerunt se laborare, quod non cognoscerent nisi datam legem implere non possent. Innocens enim homo sibi videbatur, & ex ipsa superbia innocentia falsæ insaniore fiebat. Ad domandam ergo superbiam, & ad desudandam, data est lex, non ad liberandos aegrotos, sed ad conuincendos superbos. Vtilis ergo erat lex ad prodenda peccata, quia reus homo abundantius factus est ex prauaricatione legis posset edomita superbia implorare auxilium miserantis. Et mox inferius: Cum ergo prauaricatio adiuncta sit peccato, ideo abundavit delictum: abundante autem delicto, discit humana superbia tandem subijci & confiteri Deo & dicere: Infirmus sum: dicere etiam illa verba Psalmi, quæ non dicit nisi anima humiliata: Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi. Dies me profectò, citra omnem auxilium loquendo, deficeret, si omnibus locis Augustini

A congerendis operam impenderem, quibus hanc maximi momenti doctrinam, parumque intellectam tradit. Nam nonnisi vnum hactenus locum ex libris quos ex professo de Dei gratia conscripsit adduxi; qui ex omni parte vndique eandem doctrinam spirant; ut tamen nullâ ratione à quoquam dubitetur, quin hoc ipsum quod iam testimoniorum accumulatione declarauimus, ipsissimum illud mysteriosum & altissimè absconditum consilium fuerit, quod in danda Iudæis lege Deus præ oculis habuit, ex vna aut altera Augustini & Prosperi attestatione, operæ pretium est intelligere: Ergo inquit Augustinus, ut iam dicere cœperam, quia *In Psal, 102.* hoc est in lege magnum mysterium ideo eam datam, ut crescente peccato, humiliarentur superbi, humiliati confiterentur, confessi sanarentur. Istæ sunt viæ occultæ, quas notas fecit Moysi, per quem legem dedit qua peccatum abundaret, & superabundaret gratia. Non crudeliter hoc fecit Deus, sed consilio medicina. Aliquando enim videtur sibi homo sanus, & aegrotat: & in eo quod aegrotat, & non sentit, medicum non querit. Augetur morbus, crescit molestia, queritur medicus & totum sanatur corpus. Quod paulò ante non minus præclare dixerat: Habet aliquid obscurum traditio ipsa *Ibid.* legis. Ad hoc enim data est lex, ut conuinceretur languidus & medicum imploraret. Ipsa est via occulta Dei. Quam conuictionem languidi, occultamque viam Dei, clarius mox explanat: Ergo quia hoc ibi mysterium est, ideo docet datam *Ibid.* legem, ut conuincerentur peccatores, & ad gratiam accipiendam medicum inuocarent. Vnde ille conuictus est, quem in se transfigurat Paulus Apostolus, dicens: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. Per mandatum enim demonstrata illi erat quædam rixa in seipso: vnde dicit: Video aliam legem in membris meis, &c. Cognouit se in miseria, in gemitu, in rixa, in contentione. Ipse secum sibi non concordans, à se dissonans, à se resiliens. Et quid ait, optans pacem, pacem veram, pacem supernam, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei, &c. Idem istud occultum Dei consilium, multum miratus est Augustinus quando exponere nitebatur, cur dixisset Psalter, *Mirabilia testimonia tua.* Cum enim seipsum interrogasset: Cur ergo lex data est, quæ viuificare non posset, & ex qua nulla esset iustitia? Respondet sibi; Nempè mirandum est, nempè stupendum est. Hac *Augustinus in Ps. 118. cap. 27.* sunt ergo mirabilia testimonia Dei, propter hoc huius anima scrutata est. Scrutando verò ista mirabilia, tandem ei hoc mysterium Augustino proferente manifestatum est: Noli superbire, noli de tua quæ nulla est virtute præsumere, & intelliges quare sit à bono Deo, bona lex data, quæ tamen viuificare non posset. Ad hoc enim data est, ut te de magno paruulum faceret, ut te ad faciendum legem vires de tuo non habere monstraret: ac sic opis indigus & egenus ad gratiam confugeres & clamares: Miserere mihi Domine quoniam infirmus sum. Hoc ergo scrutando intellexit hic paruulus, quod minimus Apostolorum Paulus, id est, paruulus ostendit, ideo datam legem quæ viuificare non posset, quia conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Ita Domine, ita fac misericors Domine, impera quod non possit impleri, imo impera quod non nisi per tuam gratiam possit impleri; ut cum homines per suas vires id adimplere nequiverint, omne os obstruatur, & nemo sibi magnus videatur. Idem mysterium secutus præceptorem suum. S. Prosper exponit: Omnia quidem opera Dei testimonia

Serm. 11. de verb. Apost. cap. 8.

Serm. 5. 13. de verb. Apo. cap. 1. & 2.

Cap. 4.

Serm. de quinque portic. in Append.

Ibid.

Prosper in Expos.

Psal. 118.
list. phe.

sunt maiestatis & bonitatis eius: nihilque eorum est, quod non stupendum sit atque mirandum. Sed multa mirabilia sunt testimonia legis ipsius; quorum utilitas & iustitia altissime latet, cum quaeritur quare data sit lex, quae viuificare non posset, & ex qua non iustificaretur omnis caro coram Deo. Merito ergo hanc altitudinem scrutatus est, qui intellexit, per legis difficultates id egisse misericordiam Dei, ut qui legem implere non poterant, conuerterentur ad gratiam; & diuinâ ope apprehenderent, quod proprijs viribus assequi non valebant.

CAPVT XII.

Lex pædagogus ad gratiam per terrorem: est & gratia testimonium, & quomodo.

EX hac Augustini & Prosperi vel potius Scripturarum sacrarum doctrina sic proposita iam intelligitur, quam rectè Apostolus legem vocauerit pædagogum quando dixit: *Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo*, seu ut Græcus legit, *in Christum*. Hoc enim duabus ex causis dictum esse, eodem Augustino aperiente intelligimus, sicuti duabus de causis ætati teneræ atque puerili pædagogus adhibetur.

Prima ut lex esset custos eorum, ne nimis procul à Deo ad idola fugerent, quemadmodum paruulo custodiendo custos apponitur. Hoc autem lex fecit quatenus eos legislatoris, hoc est, vnius Dei terrore vindicantis transgressionem legis suæ, in eius agnitione & cultu quamuis carnali contineret: *Spiritus sanctus*, inquit Augustinus, *qui hoc per Moysen dicit, utrumque prænedit, ut & timore visibilis pœna custodirentur qui nondum poterant ex inuisibili fide viuere: & ipse timorem istum solueret, &c.* Et infra: *Conclusio eorum erat timor vnius Dei.* Et contra Adimantum: *Veteri homini fugienti appositum quod timeret.* Custodia ista profuit Iudæis quantum dici non potest. Nam inde factum esse tradit Augustinus, quod Christo veniente tam propè ad Deum inuenti sunt, ut tot hominum millia, vendita rerum suarum pretia ad pedes Apostolorum repente ponerent, quod nullæ gentium Ecclesiæ fecisse memorantur. Sed ista consideratio pædagogici rarij ab Aug. ponderatur.

Altera eaque verissima, & in sancti Doctoris lucubrationibus frequentissima, quod eos qui sub se viuebant Iudæos tanquam paruulos ad agnitionem gratiæ Christi, & consequenter ad fidem Authoris eius manu duceret, & quodammodo cogeret, quatenus defectu virium se id quod iubebatur implere non posse cernebant, ideoque peccata legis cognitione non caueri, sed magis magisque cumulari. Hoc enim ipso potentissime suadebatur, ut quia Deum sciebant iniustitiæ & crudelitatis expertam, sufficientes vires rogantibus daturum esse non diffiderent, quibus præcepta tam difficilis legis implerent. Hanc pædagogicæ manu-ductionis rationem explicat libro de natura & gratia: *Scripturas utique non aduertens non vi Testamēti, ubi dicimus hanc esse intentionem legis argueris, ut propter illa quæ perperam sunt, confugiat ad gratiam Domini miserantis, velut pædagogo concludente eadem fide quæ postea reuelata est, ubi & dimittantur quæ male sunt, & eadem gratia iuuante non fiant.* Et lib. de Spir. & litt. *An & iniustus ut iustifice-*

A tur, id est, ut iustus fiat, legitime lege uti debet, quæ tanquam pædagogo perducatur ad gratiam, per quam solam, quod lex iubet possit implere. Et accuratissime libro de gratia Christi: *Cum ad hoc potius valeat legis agnitio, si gratia desit opitulatio, ut fiat maius præuicatio. Ac per hoc usque adeo aliud est lex, aliud est gratia, ut lex non solum nihil proferat, verum etiam plurimum obstat, nisi adiuuet gratia: & hac ostendatur legis utilitas, quoniam quos facit præuicatio reos, cogit confugere ad gratiam liberandos, & ut concupiscentias malas superent adiuuandos. Iubet enim magis quam iuuat, docet morbum esse, non sanat, imò ab ea potius quod non sanatur augetur, ut attentius & sollicitius gratiæ medicina quaeratur.*

B Quod etiam expressit libro de Spiritu & littera: *Quod ait: Conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus, ipsius conclusionis utilitas dicta est. Nam conclusit ad quos usus, nisi quemadmodum alibi dicitur, Priusquam veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem quæ postea reuelata est. Lex ergo data est ut gratia quaeretur: gratia data est ut lex impleatur.* Vnde illud breuissimum quo cuncta completur: *Lex ut multum adiuuet, ad hoc adiuuat ut gratia requiratur.* Et istud: *Proinde per legem gratia demonstratur, ut lex per gratiam impleatur.* Sed hanc Pædagogici rationem, quam præcipue in danda lege Deus attendit, non haberet lex, si tantummodo iuberet quid homini faciendum sit, eumque de præuicatio conuinceret, peccata cumulari, & imbecillitatem eius patefaceret, nisi simul supplicium legis transgressoribus intentaret. Carnalis enim animus non magis præuicationes agnitæ legis, quam peccata contra legem incognitam detestatur, si bona carnalia quibus solis inhiat, etiam legis transgressionem se adipisci posse arbitretur. Quapropter ut serio legis præuicationem pertimesceret, ad eamque cauendam gratiæ adiutorium à meditato quaereret, necesse erat, aliud apponi legis transgressionem malum, quod cum peccator vehementer exhorresceret, & tamen viribus se sentiret suis vitare non posse, ad implorandam gratiam cogeretur. Hoc ergo malum pœna mortis fuit temporalis, æternæque damnationis, si legem præuicatione violaret. Sic enim lex omnis torquet, retorquetque miserorum animos, dum id auferendum transgressoribus comminatur, quod vehementius diligunt. Hac ergo de causa, plerumque docet Augustinus legem tanquam pædagogum seuerum atque terribilem, infirmos animos ad Christi gratiam agnoscendam inuocandamque terrore supplicij perduxisse, quod conuicta per præuicationem infirmitate, sine Dei auxilio se effugere non posse sentiebant: *Hanc itaque in-*

C *sticiam Dei non in præcepto legis, quo timor incutitur, sed in adiutorio gratiæ Christi, ad quam solâ utiliter legis velut pædagogi TIMOR ducit, constitutam esse qui intelligit, &c.* Et ad Bonifacium: *Ad quam Dei gratiam lex de præuicatione TERRENDO, tanquam pædagogo perducit, ut si conferatur homini quod conferre ipsa non potuit. Et inferius in eodem libro: Non ergo legem euacuamus, sed legem statuimus, quæ terrendo ducit ad fidem. Ideo quippe lex iram operatur, ut terrore atque conuerso ad iustitiam legis implendam, Dei misericordiam gratia largiatur.* Et libro de perfectione iustitiæ: *Ad hoc enim lex ista præcipit, ut cum in his implendis homo defecerit, non se extollat superbia tumidus, sed ad gratiam confugiat fatigatus: ac sic eum lex terrendo*

E *sticiam Dei non in præcepto legis, quo timor incutitur, sed in adiutorio gratiæ Christi, ad quam solâ utiliter legis velut pædagogi TIMOR ducit, constitutam esse qui intelligit, &c.* Et ad Bonifacium: *Ad quam Dei gratiam lex de præuicatione TERRENDO, tanquam pædagogo perducit, ut si conferatur homini quod conferre ipsa non potuit. Et inferius in eodem libro: Non ergo legem euacuamus, sed legem statuimus, quæ terrendo ducit ad fidem. Ideo quippe lex iram operatur, ut terrore atque conuerso ad iustitiam legis implendam, Dei misericordiam gratia largiatur.* Et libro de perfectione iustitiæ: *Ad hoc enim lex ista præcipit, ut cum in his implendis homo defecerit, non se extollat superbia tumidus, sed ad gratiam confugiat fatigatus: ac sic eum lex terrendo*

Lib. de nat.
& grat.
cap. 12.

Lib. de Spir.

Lib. de nat.
& grat. c. 5.

Libro 4. ad
Bonif. c. 19.

Lib. de perf.
iust. cap. 3.

Lib. de gratia
Christi
cap. 9.

Lib. de Spir.
& litt. c. 19.

& litt. c. 10.
Lib. de gratia
Christi
cap. 8.

Ibid. c. 19.

Lib. 2. contra
Iul. oper. im-
perfecti fol.
369.

Ibid. fol. 437.

Galat. 3.

In Ps. 77.

Lib. 3. ad
Bonifacium
c. 4.

ad Christum diligendum pedagogi perducant officio. Et uberiùs multò post explicans illud, quod lex subintravit, ut abundaret delictum, & superabundaret gratia, id est, inquit, ut acciperet homo praecepta superbè de suis viribus confidens: in quibus deficiens & factus etiam prauaricator, liberatorem saluatoremque requireret: atque ita cum timor legis humilem factum, tanquam pedagogus ad fidem gratiamque perduceret: Ita multiplicatis infirmitatibus postea accelerauerunt. Quod breuiter neruoseque complexus est, quamuis nulla facta pedagogi terrorisque mentione, quando aduersus Iulianum dixit: Lex iram operatur, hoc est supplicium, ut ad iram euadendam Dei gratia requiratur. Nempe quia hac irae seu supplicij comminatione, peccatorem iam de legis prauaricatione, & propria infirmitate conuictum atque confusum, adiutorium gratiae Dei compulsi poscere. Ex quibus omnibus aliisque quae proferri possent locis apertissimè constat, legem præcipiendo & non adiuvando, & prauaricatori legis supplicium intentando, pedagogi officio, gratiam non dedisse, sed ostendisse à quo, & vnde per fidem peteretur; ut rectissimè iuxta istam Augustini expositionem Apostolus dixerit: Lex pedagogus noster fuit in Christo.

Hac eadem consideratione ea quae plerumque dicitur, Lex subinde etiam Testimonium appellatur, non tam quod testetur quid Deus iubendo vetandòque fieri, vel non fieri velit; sed iuxta S. Augustinum quo hominibus de prauaricatione conuictis demonstratur esse puniendos, & ut legem impleant poenamque euadant, auxilium gratiae postulandum. Non enim est adiutor operantium, sed testis peccantium, simul hoc ipso testimonium reddens implorandae gratiae Dei, qua possent iusti esse iustitia non sua, quam viribus suis operantur, sed iustitia Dei, quam scilicet per adiutorium gratiae tribuit Deus. Testimonium est, inquit, in quantum aliquid probat, Lex autem in quantum iubet, cum sit una eademque res, &c. Testimonium legis eis qui lege non legitimè vtuntur, testimonium est quo conuincantur puniendi peccatores, his verò qui ea legitimè vtuntur, testimonium est, quo demonstratur ad quem liberandi confugere debent peccatores. In eius enim gratia est iustitia Dei testimonium habens à lege & Prophetis. Et ad Bonif. lib. 3. Lex eo ipso quo in ea nemo iustificatur, scilicet eius praecepta faciendo, testimonium perhibet iustitiae Dei, quia ipsa non iustificat, cum iustus ex fide viuat. Sic ergo cum lex non iustificat, impium de prauaricatione conuictum, mittit ad iustificantem Deum, atque ita iustitiae Dei perhibet testimonium.

CAPVT XIII.

Quo pacto lex ad hominis iustificationem & legis impletionem à Deo ordinata est.

EX his quae diximus, non est iam difficile colligere, quo pacto lex ad salutem hominis procurandam data sit. Nam dici quidem debet, ad asserendam legis iustitiam, hoc est, ad iustificandum data, non tamen immediate per legem, sed per gratiam. Immediatus verò fructus & scopus legis, fuit, rectissimam regulam agendorum, cauendorumque tradere, cuius rectitudinis ac pulchritudinis atque honestatis inspectione simul cerneret peruersita-

tem, distortamque foeditatem suam, idque eo fine, ut cum animositate nondum edomita, ad implendam legem suis viribus fisci proflirent, multiplicatione prauaricationum de seipsis erubescerent, poenarumque impendentium terrore ad inuocandam eam qua carebant, liberationis gratiam ducerentur. Itaque prauaricationum cumulus, quo superbia conteretur non fuit ex intentione vel ordinatione legislatoris Dei, sed ex prauisione dumtaxat: qua factum est, ut cum istud opportunissimum superbiae curandae remedium esse cerneret, utpote quae nulla re aptius ac facilius quam peccatorum numero, & grauitate & foeditate sanetur, illud mox oblatum arripuerit, eo propemodum pacto, quo ad superbiam etiam electorum suorum eliquandam & edomandam grauissimis peccatis vtitur, non ea procurando, sed prauidendo, & in vsum suum oblata vertendo. Hac tantummodo differentia est, quod simul hic aliquid posituum Deus operatus est, quatenus legem tot prauaricationum occasionem tulit. Sed ita Deus multa iam olim circa Pharaonem operatus est bona, quotidieque operatur, ex quibus homines obdurantur, nulla omnino culpa Dei: cui nihil tribuendum est in huiusmodi, nisi beneficium, homini verò quod eius bonitate corrumpatur. Itaque propter iustissimas prouidentiae suae, imò bonitatis exercendae causas, legis tam difficilis lationem intermittere noluit, quantumuis prauideret, & superbos implendi gratia per culpam suam destitutos, eam implere non posse, & ipsa difficultate deteriora secutura peccata quibus morbus augeretur. Hoc enim ipsum ad inuocandam medici gratiam, asserendamque iustitiae implendae facultatem & facilitatem superbis utilissimum est, iuxta illud Aug. Audeo dicere superbus esse vile cadere in aliquod apertum manifestumque peccatum, unde de sibi displiceant, qui iam sibi placendo ceciderunt. Salubrius enim Petrus sibi displicuit, quando fletit, quam sibi placuit, quando praesumpsit. Vnde & sacer Psalmus dicit: Imple facies eorum ignominia & quarent nomen tuum Domine. Et in hoc ipso argumento de quo satagimus profundissimè: Hoc ipsum ergo superbus est vile, sub peccato arctius manifestiusque concludi, ne ad faciendam iustitiam, hoc est, opus iustum, de liberi arbitrij quasi proprijs viribus praesumatur. Qua de causa cum Iudaeorum qui Christi Domini aetate viuebant obduratissima superbia, neque legis difficultate, neque peccatorum suorum grauitate sanaretur, ipsam excæcationem secutumque ex cæcitate deicidium, omnium facinorum horrendissimum adhibuit, ut fracta illa indomita ceruice tandem aliquando resipiscerent, scelerisque magnitudine compuncti, caelestis medici gratiam sibi necessariam esse faterentur: Quid factum est in istis? Iudaeis interrogat Augustinus: In peccato suo comprehensi sunt, quia Christum occiderunt, & de ipsa magnitudine peccati, plus humiliati sunt, & maiore humilitate erigi meruerunt. Et quomodo hoc? Superbia quippe eos non permittebat perfici. Facinus abstulit superbiam, per eorum confessionem, indulgentia deleuit facinus per Dei miserationem. Vidisti quid sis, sensisti quid sis, errasti, excæcatus es, peccasti & lapsus es, agnouisti infirmitatem tuam, supplica medico, noli tibi sanus videri. Quem sanandae superbiae Iudaicae modum accuratius explicans in quaestionibus Euangelicis, quosdam Iudaeorum tradit, tanto superbia timore periclitatos, ut eis expedierit primo

In Psal. 52.
conc. 2.

Ibid.

Quest. 14.
in Matib.

non credere; & ad hoc fuisse cæcatos, ut non intelligerent Dominum loquentem per parabolas, quibus non intellectis non in eum crederent, non credentes autem cum cæteris desperatis crucifigerent: atque ita post eius resurrectionem conuerterentur. Audi causam tam exoticæ medicinæ: Quoniam tanta erat eorum superbia, ut tali humilicatione esset deiicienda. Ecce quam terribili, quam seuera, quam à carnalium hominum cogitationibus abstrusa methodo Deus utitur, ad curandas ægitudines illas occultissimas, quibus ne quidem se ægrotos esse arbitrantur. Ut nihil miremur, si ad conterendum illum ingenitum inueteratumque Iudaicæ gentis fastum, lege in lapidibus tantum scripta usus est Deus, qua non nisi majores cupiditati stimulos admouendos fœdioraque peccata secutura præuidebat: ut vel sic de sua fœditate erubescerent, imbecillitatem agnoscerent, humiliarentur, ad medicum currebant, gratiam quærent, impetratis viribus rectè viuerent. Istæ sunt viæ occultæ cælestis medici, quas nec à methodo medicorum corporalium abhorreere declarat. Est ergo etiam, inquit, ista ratio medicinæ corporalis. Nam & pleræque medicamenta plus affligunt ut sanent, & ipsa collyria quæ ad oculos pertinent, si ea opus est intrinsecus infundi, nisi sensum videndi plus claudant, & perturbent prodesse non possunt.

Quest. 14.
sitata.

Ex qua declaratione perspicuum est, quamuis lex præuaricationis gratia posita dicatur, & virtus esse peccati, iram operari, esse ministratio mortis atque damnationis, ultimo tamen eam in salutem hominum collimasse; non ut per gratiam sufficientem impleretur, quemadmodum recentiores æstimant, sed ut eandem gratiam agnoscendam, implorandamque docerentur. Hoc est enim quod Apostolum, Augustino interpretante, clamantem audiuius: Concluse Scriptura omnia sub peccato, hoc est, Lex in tabulis conscripta omnes sub se peccati & præuaricationis reos conclusit; quo fructu, quo scopo? Ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus, hoc est, ut gratia humano generi promissa, precibus ex fide fuis implorata, credentibus donaretur. Nam hoc sibi vult illud solemne præclarumque Augustini pronuntiatum quod toties inculcat: Quod lex imperat, fides impetrat. Itemque illud: Ideo iubet lex, ut admoneat quid faciat fides. Et illud: Lex data est, ut gratia quæreretur: quæ data est, ut lex impleteretur.

Epist. 89.
De natura & gratia c. 16.
Lib. de Spir. & litt. c. 13.
Ibid. c. 19.

Quæ cum ita sint, nemo existimet paruam fuisse legis utilitatem, vel Deo inuidiam cum Manichæis creet, quasi à Deo malo data sit, quod virtus peccati nuncupetur. Multum enim profuit per omnem modum; sed non ut gratia. Non enim inutile aut noxium dici debet assequendæ sanitati, quod ægrotus medicinali quodam dolore cruciatur: Medici quippe scopus est, etiam per ipsas vexationes, apertique vulneris molestias, non ægrotum interimere, sed aliquid in inferiori licet gradu conferre recuperandæ sanitati. Vnde appositè Augustinus, cum iuxta Apostolum præmisisset: Lex non est data quæ possit viuificare, sed quæ mortuos quibus viuificandis esset gratia necessaria, non solum peccati propagatione & dominatione prostratos, verum etiam ipsius legis additâ præuaricatione conuictos deberet ostendere, salutis conferendæ intuitu hoc Deum fecisse demonstrans, adjicit: Non ut periret, quisquis hoc in Dei misericordia etiam tunc intelligeret, sed ut per regnum mortis ad supplicium destinatus,

Lib. de pec.
orig. cap. 2.

A & iam sibi per præuaricationem legis manifestatus Dei quæreret adiutorium. Non ergo ut hominibus desperatio iniiceretur peccata præuaricatione cumulata sunt, & peccator arctissimè sub iniquitate conclusus; sed è contrario, ut spes adipiscendæ sanitatis conciperetur: Nemo enim est insanabilior eo qui sibi sanus videtur. August. in Psalm. 58, conc. 2.

CAPVT XIV.

Lex virtus peccati, & iram operatur, & in singulis hominibus etiam Christianis, & in toto populo Dei, qui instar unius hominis eruditur in quatuor statibus, ante legem, sub lege, sub gratia, in pace.

Nec verò aliquis putet effectus istos legis, in solis Iudeis habuisse locum, Christianis verò qui iam sub gratia per Iesu Christi passionem reuelata viuunt, legem præcipientem efficacius aliquod adiutorium ad benè viuendum posse conferre. Docet enim diuersis in locis Augustinus non minùs in Christianis, quandiu multum in sua virtute confidunt, & de impetrandis benè viuendi viribus non multum solliciti sunt, legem subintrasse ut abundaret peccatum, præuaricationem, atque iram operari, virtutemque esse peccati. Nam de Christianis ad Christianos loquebatur quando dicebat: Scripturas vique non aduertens noui Testamenti, ubi dicimus hanc esse intentionem legis arguentis, ut propter illa quæ perperam fiunt, confugiantur ad gratiâ Domini miserantis, velut pedagogo concludente in eadem fide, quæ postea reuelata est, ubi & remittantur quæ malè fiunt, & eadem gratiâ inuante non fiunt. Audis in Scripturis nō veteris tantum, sed etiam noui Testamenti hanc esse legis arguentis intentionem? Et idem vberius de eadem noui Testamenti lege confirmans: Hæc est fides ad quam præcepta compellunt, suâ videlicet difficultate, ut lex imperet & fides impetret. Et iterum de superbiente Christiano quales Iudæi fuerant, plus necesse est offendat, & cadendo vexetur, vexatusque non surgat: & idè tantum audiat vocem legis, quod admoneatur implorare gratiam Saluatoris. De Christianis ad Christianos loquebatur, quando dicebat, ut probaret gratiam Christi aduenturiam datam non esse scientiam legis: Scientia quippe legis sine gratia Spiritus, operatur in homine omnem concupiscentiam: peccatum enim non cognoui nisi per legem. Occasione autem accepta peccati per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. De Christianis ad Christianos loquebatur quando dicebat: Qui autem sic audiunt quod ait lex, Non concupisces, ut hoc quia didicerint sufficere sibi arbitrentur nec adiutorio gratiæ Dei ad faciendum quod iussu est, dari sibi virtutem credant & petant, ad hoc eis lex subintravit, ut abundaret delictum, quod de Iudæis dictum est. Parum enim est quia non implent quod præcepit lex, Non concupisces sed insuper superbiunt, &c. Et inferius in eadem Epist. Lex sine gratia (etiam sub noua lege) facit abundare delictum, & littera sine Spiritu occidit. Iubet idè vobis facere iussa conati, & nostrâ infirmitate sub lege fatigati adiutorium gratiæ poscere nouerimus. De Christianis ad Christianos loquebatur quando doctrinam istam tradebat accuratius: Cum ergo ibi fuerit, iam sciens quid observare debeat, nonnunquam multum: sibi tribuendo, & quasi de viribus suis præ-

Lib. de nat.
& grat.
cap. 12.

cap. 16.

cap. 22.

Lib. de gestis
Pelag. c. 7.

Epist. 89.

Ibid.

In Psalm. 105.

sumendo, incipit configere velle bello contra vitia, & propter superbiam superari. Ecce statum hominis iam Christiani, qui audit legem instar Iudæi, sed concupiscentia stimulatus, & pugnare sine gratia conatus, vincitur ac posternitur. Cuius statum graphicè depingens in consequentibus: Inuenit ergo se ligatum difficultatibus cupiditatum, & non posse viam propter compedes ambulare. Illud se sentit difficultate viriorum: & tanquam muro impossibilitatis erecto, portis que clausis, quæ euadat, ut rectè viuat non inuenit. Nonne est ipsissimū illud quod Apostolus dixit: Conclusit Scriptura omnia sub peccato? Itaque talis, ut pergit Augustinus, tam scit quomodo viuere debeat, & posuit in via audit; viue benè, secundum quod nosti. Antea enim non noueras, quemadmodum viueres, modo accepisti & nosti. Conatur & non potest, ligatum se sentit. Quid ergo in tali lex ista operatur? Audi sequentia inferius: Et nunc pugna contra concupiscentiam Deo desistente ab adiutorio, laborare potes, vincere nō potes. Et cum fueris pressus consuetudine tua praua, humiliabitur cor tuū in laboribus, ut iam corde humiliato discas clamare, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Ecce finis solius legis etiam in Christianis humilitas, ut medicus implore- tur. Et modum exponens quo, & causam quare humilitas ista & in Christianis generetur, ex abundantia videlicet delictorum quæ ex legis prauaricatione proficiuntur, & ut gratia requiratur, addit vltius: Quid ergo restat nisi quare factum est? Conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Audi probationem etiam in Christiano: Accepisti verbum, accepisti præceptum, nec desinis facere quod malè faciebas, & accepto præcepto, auges peccata per prauaricationē superbiam. Si te ignorabas, vel discere, humiliatus clamabis, à necessitate liberaberis.

Quapropter qui rem istam à fundamentis, & ordinatissimam diuinæ prouidentie legem in gubernandis hominibus, non solum vniuersis, sed etiam singulis, planius intelligere velit, illi attentè considerandum est quod Apostolus dicit; *Non prius id quod spiritale, sed quod animale.* Nam ex quo humana natura per peccatum à cognitione veritatis, & benè viuendi facilitate in cæcitatibus tenebras & concupiscentie difficultates lapsa est, quemadmodum per ætates corporis staturasque diuersas, non vno impetu neque saltu, sed pedetentim à pueritia ad senectutem transit, ita quoque anima per ordinatissimos gradus à veritatis ignorantia rectèque operandi difficultate, ad virtutis amissæ plenitudinem reuocatur. Hinc fit ut quatuor distinctos status, iuxta consuetam prouidentie medicinalis methodum plerumque percurrat, quam non nisi insolita quadam beneuolentia redemptoris nonnullæ magnæ animæ prætergressæ sunt quæ non gradatim, sed subito ad perfectam virtutem in qualibet ætate translata sunt. Primus igitur status hominum singulorum, qui ad sapientie sortem pertinent, est ante legem, quando in magna legis ignorantia, adeoque benè viuendi cæcitate versantur: in quo statu anima sub carnalibus cupiditatibus iacet, sine victoria, sine pugna: neque enim hoc agit, ut cum eis velut inimicis dimicet, sed ut eis velut beata perfruatur. Hic status peccatis plenus excipitur à secundo, in quo homo legem cognitionemque veritatis accipit, qua quid agendum cauendumque sit videt, supplicioque per fidem Dei pro-

posito ab iniquitate reuocatur. Hic ingentis ægritudinis suæ nescius, quia inexpertus ideoque propriarum virium fiducia plenus, vincere conatur hostiles illas, quas iam agnoscere cœpit, rerum terrenarum cupiditates: sed gratiæ necessitate nondum agnita pugnando superatur additæque peccatis ignorantie prauaricatione, multo arctius vinculis cupiditatum suarum stringitur, & peccatorum pondere opprimitur: donec contrita virium suarum confidentia, fastus ille detumescat, qui in oppugnandis, vincendisque libidinibus seipso nitebatur; ut ita sit illi difficultas implendæ legis velut Pædagogus ad agnoscendam diuinæ gratiæ necessitatem, & ad eam suppliciter implorandam manu ductio. Tunc ergo transfertur ad statum tertium, in quo sub adiutorio gratiæ similiter viuit, viriliter cum concupiscentiis pugnans & superans. Quibus debellatis sequitur quartus status, victoriarum omnium finis, pax exuperans omnem sensum in æterna vita Sanctorum. Duo isti primi status sunt ante gratiam, duo postremi in gratia. Primus omnium dicitur ante legem, secundus sub lege, tertius sub gratia, quartus in pace: quamuis vocari etiam possent, primus ignorantie, secundus scientie, tertius gratiæ, quartus pacis. In primo nec pugna libidinum est, nec victoria, in secundo pugna sine victoria, in tertio pugna cum victoria; in quarto finis pugne victoriæque plena requies. Primus, tertius, & quartus non sunt huius loci, sed solus secundus, in quo hominem sine gratia, solâ legis instructione fultum cum concupiscentiis pugnam inire diximus, ideoque non modo superari, sed affligi vehementius & arctioribus concupiscentiarum vinculis alligari, ut discat fractâ superbiam de viribus suis conceptâ, sibi non tantum Doctorem, sed etiam adiutorem, hoc est, gratiam Christi esse necessariam. Statuum istorum distinctio apud Augustinum valdè celebrata est, de quibus superius multa diximus. Vbi varijs eius testimonijs statuum istorum omnium differentiam, præcipuè secundi proprietates declarauimus; quod videlicet in illo statu *sub lege hominem non adiuuet fides, vel spiritus Dei*, sed suis viribus cum concupiscentiis quæ per prohibitionem magis accenduntur, pugnans vincitur, grauiusque posternitur, donec hominem Deus prauaricationum cumulo eo perducatur, ut ipse adiuuare credatur, hoc est, ut gratiam agnoscat necessariam esse sibi, postulètque per fidem ab eo qui spirat ubi & quando voluerit. Vnde & status iste ab Augustino vocatur *ante gratiam*.

Iam igitur quisquis miratur, cur Deus vniuerso populo Iudaico legem dederit, quæ gratiæ adiutorio deficiente (paucis exceptis, qui sub fide gratiæ etiam tum vivebant) nihil in eo operaretur, nisi ut crescentibus per prohibitionem scientiamque legis cupiditatibus, peccatis præcedentibus prauaricationis accessu, cumulus adderetur, illi considerandum est diuinam prouidentiam omnia pulchrè moderantem, ita diuersam generationū seriem ab Adam condito, vsque ad finem sæculi administrare, quemadmodum vnius hominis ætas à pueritia ad senectutem vsque diuersis temporum, perfectumque gradibus terminatur. Nam quia omne pulchrum est à summa pulchritudine quæ est Deus, temporalis autem pulchritudo, rebus decedentibus succedentibusque peragitur, hinc fit ut habeat decorem suum in singulis quibusque hominibus,

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

1. Cor. 15.

Lib. de statu
nature lapsæ
lib. 3. c. 6.Lib. 81. qq.
quest. 66. &
in Enchy-
c. 118.

hominibus, singula quæque ætas ab infantia vsque ad senectutem, habeat etiam exercitia quibus ad sapientiam eruditur, ipsaq; minoris maiorisque perfectionis gradatione ornatū suum. Sicut ergo abusus est, qui iuuenilem tantum ætatem, tanquam cæteris pulchriorem vellet esse in homine temporibus subdito, utpote qui inuideret cæteris pulchritudinibus, quæ cæteris ætatibus suas vices atque ordinem gerūt, sic absurdus est, qui in ipso vniuerso genere humano vel certè in ipso vniuerso populo Dei vnā tantum ætatem *sub gratia*, tanquam omnium vegetissimam desiderat. Nam & ipsum humanum genus, tanquam vnus homo suas ætates agit. Quod igitur de ætatibus manifestum, hoc similiter de virtutum exercitatione cogitandum est. Non enim minoris absurditatis est, eadem virtutis & eruditionis exercitia pueris ac tyronibus, quæ viris eruditione virtutēque perfectis imponere, atque vnā ætatem ac vires in omnibus postulare. Vnde Augustinus: *Quod in vno homine rectè educato, ordine naturæ, disciplinaq; cōtingit hoc proportionē in vniuerso genere humano fieri per diuinā prouidentiam, peragiq; pulcherrimum est.* Quapropter totum genus humanum in quatuor similes status, ordinatissimè Dei prouidentia distributū est, in quorum singulis illud appositè ad virtutem erudiuit. Primò enim ante legem in profunda veritatis, adeoque propriarum cupiditatum ignorantia versatum est, ut cum postea temporis progressu ad cognitionem veritatis virtutemq; pertigisset, cum gratitudine agnosceret, ex quo profundo Deus liberasset. In hoc statu ab Adæ lapsu vsque ad Moysen fuit. Deinde Deus oculos humani generis dirupta ignorantia cæcitate, per promulgationem legis aperuit, ut ægritudinem suam, exferente se, adeoque crescente per pugnam cupiditate, disceret, pœnæque territum pugnando succumberet, ut præter doctrinā adiutorio gratiæ & Mediatoris sibi opus esse sentiret, cui pia fide atque humilitate subderetur. In hoc statu à Moyse ad aduētum vsque Christi eruditi sunt, per quem tertius status, gratiæ videlicet hætenus temporum omnis generis obscuritate velatus, palam prædicatus est, & etiam nūm prædicatur, & ad finem vsque sæculi prædicabitur. Quo finito, sequetur status quartus æterna generis humani requies in perfectione virtutum fœlicissima. Quas diuersas temporum ac profectū ætates, præclare explicat August. in Enchiridio, primò in singulis hominibus. *Harum, inquit, quatuor differentiarū, prima est ante legem, secunda sub lege, postquam illa subintravit ut abundaret peccatū, tertia sub gratia, quarta in pace plena atque perfectā.* Deinde in vniuerso populo Dei, qui velut vnus homo toto sæculi decursu instituitur: *Sic est, inquit, & Dei populus ordinatus per temporū intervalla, sicut Deo placuit, qui in mensura, numero, & pondere cuncta disponit.* Nam fuit primitus ante legem, secundò sub lege quæ per Moysen data est; deinde sub gratia, quæ reuelata est per primū Mediatoris aduētū, quartò in pace plena atque perfectā, prout ex ea quæ pro singulis hominibus data fuerat, explanatione supponit.

Hæc igitur quatuor quasi ætatum humani generis differentia, ad intelligendam institutionis humanæ ac diuinæ gratiæ œconomiam perquā necessaria est: cuius ignoratione vel minùs attentā consideratione forsan contigit, quod non pauci omnia confundendo in intolerabiles absurditates lapsi sunt, dum gratiā Dei non solum

Tom. 3.

A secundo statui, quo sub lege siue quisq; singularis homo, siue Dei populus viuit; sed etiam primo statui *ante legem*, adeoque Turcis, Iudæis, Ethnicis, Paganisque largiuntur, etiam si gratiam ac datorem eius Christum, nec nomine tenus, vel per somnium inaudiuerint. Quæ inordinata confusaq; gratiarum profusione prærogatiuas temporis nouæ legis auferunt, Christianisque tollunt gratitudinem, qua aduentui & prædicationi Saluatoris obstricti sunt. Sed aliàs de his dabitur cōmodior differendi locus.

CAPVT XV.

B *Quæ fuerit radix talis œconomia populi Dei, quantum ad legem & gratiam.*

Q VOD si fortasse quæras vnde oriatur iste huiusmodi, siue in singulis hominibus, siue in toto Dei populo temporum distributio atq; institutionis ordo? Respondere possem cū Augustino, qui dicit: *Hæc temporis distributio refertur in altitudinem diuitiarū sapientiæ & scientiæ Dei, de qua dictum est, Quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius.* Solus enim ille nouit occultas dispositiones animorū, & arcana momēta temporum, quibus vnique idonea est afferenda medicina. Ipse nouit quā populi ætate, fastus eius legis terrore frāgendus sit, quā per gratiam infirmitas subleuanda. Verumtamen consilij sui profunditatem non tam altè demersam esse Deus voluit, quin S. August. aliqua eius propalandi generalia argumenta subluserint. Populus enim ille vetus totus carnalis erat, totūque visibilibus rebus diligendis immerfus, ut nihil supra hosce sensus externos, siue in hac, siue in altera vita quærendum intelligeret. Propter quam puerilium animorum imbecillitatem, sicut rerum spiritualium incapaces erant, ita ad quoscumque colendos Deos proni, quorum quasi satellitio se terrenorum bonorum cupiditates implere posse sperarent. Itaque talibus hominibus quid erat conuenientius, quàm ut si nondum essent idonei qui legem spiritalem, propter carnalitatem ac superbiam, ipsius iustitiæ delectatione seruaret, saltem bonorum temporalium, quæ deligebat promissione, pœnarūque quas horrebat formidine ab idolis arcerentur: ut ita disceret, in visibilibus rebus vnum amare Deum, donec adueniret disposita temporum plenitudo, quā iam gratia temporalibus contemnendis necessaria donaretur. Quæ de re multis in locis Augustinus profundè disserit: *Notum esse iam debet, inquit contra Adimantinum, carnali adhuc populo congruenter carnalia & temporalia præmia fuisse promissa, sed tamen ab vno Deo cuius est creatura omnis & superior & inferior.* Itaque ut addit: *Dicimus ita esse ista munera Dei, ut tamen sint infirma, & in comparatione salutaris confessionis non solum amittenda, sed vtrò etiam proijcienda: carnalibus tamen hæc amantibus, & nondum capientibus promissa cœlestia, ne ab idolis & demonibus ista peterent vtiliter à Domino Deo esse pollicita.* Et in libris contra Faustum: *Eam rerum dispensationem ac distributionem temporum ordo poscebat ut prius apparet etiam ipsa bona terrena, quibus & humana regna, & ex hostibus victoriæ deputantur, propter quæ maxime ciuitas impiorum diffusa per mundum supplicare idolis & demonibus solet, non nisi ad vnus viri Dei potestatem atque arbitriū pertinere,*

Epist. 95.

Lib. contra Adimant. cap. 18.

Ibid.

Lib. 22. contra Faust. cap. 76.

Lib. 83. 99. quæst. 49.

Enchir. cap. 118.

Vnde & vetus Testamentum secretum regni celorum tempore opportuno aperiendum promissionibus terrenis operuit, & quodammodo umbratus opacavit. Vbi autem venit plenitudo temporis, ut novum Testamentum revelaretur, quod figuris veteris velabatur, evidenti testificatione iam demonstrandum erat, esse aliam vitam pro qua debet hac vita contemni: aliud regnum pro quo oportet omnium terrenorum regnorum aduersitatem patientissimè sustinere. Nimirum hoc duabus istis humani generis etatibus, duobusque testamentis Deus docere voluit, bona temporalia, & à se petenda, & propter se contemnenda, ut tandem Deus ipse bonum bonorum omnium quæreretur. Cuius altissima & humanissima providentia, nonnulla vestigia in rebus infirmis cernimus. Nam ex illius radijs humanam providentiam illustrantibus proficiscitur, ut quemadmodum alibi Aug. dicit: *Benigna & paterna indulgentia hac donet temporalia paruulis, quæ non vult remanere in filiis suis iam grandiusculis iam proficientibus. Donat ergo pueris nuges quibus seruat hereditatem. Ludentibus & de quibusdam ludicris se oblectantibus cedit paterna pietas, ne deficiat atatis infirmitas.* Hoc ergo quod in vno filiolo homo pater facit, hoc in toto populo Dei Deus pater fecit. Ludicra concessit pueris, ut postea temporibus opportunis palam hereditas æterna eis appetenda panderetur. Sic enim hanc ipsam comparisonem applicat huic proposito Aug. *Quare ipsa (terrena) prima promitti oportebat? quia non primo quod spiritale est, sed quod animale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de celo cælestis, & c. Sed tandiu primus homo terrenus es, quamdiu terrena sapias. Nunquid quoniã puero dantur quedam puerilia ludicra, quibus puerilis animus auocetur, propterea grandescenti non excutuntur è manibus, ut aliquid iam vilius tractet quod grandem deceat? Verum tamen ut ipse dedisti filio tuo, & nuges paruulo, & codicem grandi. Non ergo quia illa quasi ludicra puerorum Deus per novum Testamentum excussit de manibus filiorum, ut aliquid vilius daret grandescētibz, propterea priora illa ipse non dedisse putandus est, ipse utrumque dedit. Etenim hoc postulat ordo disciplinæ naturalis, ut paulatim à paruis exordiis ad perfectiora ducamur: quæ si quis tyronibus in ipso institutionis limine proposuerit, præterquam quod oleum & operam perditurus est, insuper hoc obtinebit, ut animus discipulorum ipsa rerum difficultate percussus, auersionem ac desperationem induat insanabilem. Quanto rectius igitur temporalibus terrenisq; premiis Iudæos Deus tanquam paruulos ad se attraxit, non ut in illis maneretur, sed partim ut illis quasi blanditijs patris deliniti ipsum qualitercunque colere consuescerent, & paulatim discerēt meliora sperare, partim ne illa minora bona quæ dilectioni suæ subtrahi viderit, ab alijs siue Dijs, siue demonibus quærerēt. Rectè igitur Aug. *Sicut vulnus hominis ita humani generis, quod ad Dei populum pertinet, recta eruditio per quosdam articulos temporum tanquam etatum profecit accessibus, ut à temporalibus ad æterna capienda, & à visibilibz ad invisibilia surgeretur; ita sanè ut etiam illo tempore quo visibilia promittebatur diuinitus præmia, vnus tamen colendus cōmendaretur Deus, ne mens humana vel pro ipsis terrenis vitæ transitoria beneficijs, cuiquam nisi vero animæ Creatori ac Domino subderetur.* Optimè igitur populus Dei adhuc terrenis desiderijs infirmus, ea ipsa, quæ temporaliter exoptat bona infirma atq; terrena vitæ transitoria necessaria, & præ sempiternæ vitæ beneficijs contemnenda, non tamen nisi ab vno & vero Deo expectare cō-*

fuescit: ut ab illius cultu etiã in istorum desiderio non recedat; ad quem tandem maturior factus contemptu eorum, & ab eis auersione perueniat. Quod si ille cultus Dei ex temporalium bonorum desiderio profectus, totus terrenus est atq; carnalis, ex quo impossibile sit legem Dei & præcepta nisi carnaliter obseruare, & cōsequenter necesse est, non seruare; tolerat hoc incōmodum paterna benignitas, ut à talibus hoc saltem obtineatur inchoationis exordium, quod obtineri potest, si id quod iustitia legis postulat, obtineri non potest: atque ita ad veram præceptorum obseruationem quoquo modo via sternatur.

Hac igitur carnalium animorum sola terrena bona diligentium in capacitate perpenſa, quid rectius opportuniuſq; fieri poterat, quàm ut populo talium rerum dilectione cæcato, ideòque infirmitatem suam ignoranti, facileque quidlibet se facturum superbè præsumenti, ut illis bonis potiretur, lex daretur spiritalis, ut si nondum possent eam ex illa temporalium dilectione seruare, quæ sine iustitiæ dilectione seruari non potest, saltem hoc se non posse, ipsa legis præuaricatione cognoscerent? Nam præterquam quod ita sub virga in vnus Dei cultu continebatur, etiam fastus eius nonnihil præmebatur, ut adueniente tandem saluatore sibi de infirmitate conuicto, gratiam eius necessariam esse fateretur. Iuxta illud Augustini: *Oportebat ut in Testamento veteri lex imponeretur superbis, & de suæ voluntatis virtute fidentibus, quæ non daret iustitiam sed iuberet ac sic morte præuaricationis impliciti, ad gratiam confugerent, non iubentem tantummodo sed iuuantem, quæ nouo Testamento reuelata est.*

Nec hic aliquis imperitè dixerit: Cur ergo lex ista tam paucis Iudæis profuit? Profuit enim plurimis in ipso Saluatoris aduentu, quo repente omnia bona ad pedes Apostolorum abiecisse, nullasq; gentium Ecclesias inuitatas ex Augustino demonstrauiſmus: qui rectissimè monet, non esse cōsiderandam Iudæorum infidelium multitudinem, quia semper boni malorum numero superantur: *Nec turba, inquit, infidelium consideranda sunt. Omnis enim area multis partibus ampliorem habet paleam quàm frumentum.* Nam quantumuis pauci Christo crederent, propter istos tamen ut ibidem obseruat, dixit Apostolus: *Nunquid repulit Deus plebem suam? Absit. Nam & ego Israëlita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin: Non repulit Deus plebem suam, quam præsciuit.* In illis ergo quos credituros præsciuit, illa conclusio sub peccatum, superbiam fregit, cōsq; cum gentes essent longè de proximo inueniri fecit.

Hanc igitur diuersa providentiæ rationem qua quondam lex bonaq; terrena postea populo gratia Dei bonaque spiritalia dispensata sunt, quisquis intellexerit, ille facillè intelliget, cur idem in singulis hominibus etiam Christianis, quadam proportionem plerumq; seruetur. Nam & illi postquam ad agnitionem veritatis ab ignorantia & errore conuersi sunt, temporalium adhuc rerum concupiscentijs pleni ægerimè sibi persuaderi sinunt, tantam esse virium suarum imbecillitatem, ad illicitas illas cupiditates, quas iam quasi de somno experrecti sciunt, & ex instructione legis vehementer se improbare sentiunt, frenandas atque superandas. Vnde de ærugine occultè fructibus nocente loquens Augustinus: *Quod malum æruginis, cui vitiorum aptius comparatur, nisi quod difficillimè apparet, sicuti est malum de*

Ibid. c. 79.

Serm. III.
de diuers.
cap. 1.

In Psal. 73.

Lib. 2. contra
Aduers. legis
& Prophet.
cap. 7.

In Epist. ad
Galat.

Rom. II.

Libro 10. de
Cinit. c. 14.

In Psal. 77.

se fidere. Aura est enim noxia, quæ hoc in fructibus latenter operatur, sicut in moribus occulta superbia. Hinc itaq; de suis viribus lethaliter confidentes, configendo superantur & cadunt; iterum iterumque conati relabuntur, donec ipsa pugnandi præuaricandique experientia eruditi, Deo miserante cum Apostolo clament: infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Potuisse hoc eis Deus beneficiū, fateor, sine tanta difficultate, sine lapsibus, sine præuaricatione toties iterata, gratiam loco legis dando, conferre: sed quis cognouit sensum Domini? Aut quis consiliarius eius fuit? Nouit ipse quæ cuique tempori, homini & ætati sit apta medicina. Agit, vt medicus, iudicio suo, nec ordinem sanandi accipit ab ægroto. Ipsi visum est, tumores animorū dolore comprimendos esse; Venenum esse quod non curatur nisi veneno: vt sic principalis illa virtus humilitas, accipiendæ gratiæ ad benè viuendum capitaliter necessaria pugnis, ruinis, præuaricationibus, expertaque per vires suas superandarū libidinum impossibilitate, profundissime cordibus infigatur, & illa propria infirmitatis experientia memoriæ commendetur, ne vnquam quantumcumque proficientes amplius dicant: Ecce manus nostra excelsa & non Dominus fecit hæc omnia. Quod esse altissimum & beneficentissimū prouidentie medicinalis consilium illi soli non intelligunt, qui diuinæ seueritatis, imperiti nihil nisi gratias, blāditiæ, suauitates in Deo cogitant. Quasi verò non optimi medici sit vulnerum putredinem, quæ medendi suauitate in interitum serperet, etiam vrendi secandique austeritate sanare.

CAPVT XVI.

Eadem vis cuiuscumque doctrinæ, reuelationis, scientiæ, sapientiæ, quæ legis, ad liberandam voluntatem. Opus indè proficiscens est opus naturæ, non gratiæ.

EX his quæ de natura legis veteris generaliter ac de eius effectibus disseruimus, facile perspicuum esse potest, quid de quacumq; gratia intellectus existimandum sit, siue illa promissio, siue illuminatio, siue gloriæ præmiorumq; pollicitatio, siue sapientiæ reuelatio, siue exhortatio, siue suasio, siue Christi aut alterius exemplum nominetur, quibus nominibus Pelagiani gratiam, quam post naturam attulere, decorabant. Nam per huiusmodi gratias nihil aliud quàm sciētia præbatur intellectui qua cognoscat quid agendum cauendūq; sit, hoc est, faciendum esse bonum & declinandum à malo, vel vt quamplurimum ista præstent, tantummodo ostendant, quàm sit magnum, quàm vtile, quàm necessariū, quantæ gloriæ pœnæq; meritorium, quod declinemus à malo, bonūque faciamus. His enim stimulis supra simplicem veritatis demonstrationē, videntur suasio & exhortatio succendere voluntatem, vtpote quæ magis consilij quàm nudæ doctrinæ rationem habet. Sed quidquid illud tandem sit, tantummodo intellectum instruunt nec aliam gratiam cōplectuntur, quàm illam Pelagianam legis atq; doctrinæ, iuxta illam præclaram August. sententiam, qua cum Pelagius Deum dixisset operari in nobis velle quod bonum est, quatenus nos futura gloriæ magnitudine & præmiorum pollicitatione succendit, reuelatione sapientiæ in desiderium Dei stupentem sus-

A citat voluntatem suadetque omne quod bonum est, omnes huiusmodi verè gratiæ interpolationes *ibid.* iugulauit: Quid manifestius nihil aliud cum dicere gratiam qua Deus in nobis operatur velle quod bonum est, quàm legem atque doctrinam? Et rationem addit valde perspicuam: In lege namque & doctrinā sententiarum scripturarum, futura gloriæ atque præmiorum promittitur magnitudo: ad doctrinam pertinet etiā quod sapientiā reuelatur, ad doctrinam pertinet cum suadetur quod bonum est. Et si inter docere & suadere, vel potiùs exhortari distare aliquid videtur, etiā hoc tamen doctrinæ generalitate cōcluditur, quæ quibuscumque sermonibus vel litteris continetur. Nā & sancta Scriptura docent & exhortantur, & potest esse in docendo & exhortando etiam hominis operatio.

B Et sanè si quæ prerogatiua suasioni vel exhortationi præ simplici doctrina tribuenda esset, vt efficacius putarentur hominis ad bonum permouere voluntatem, idèq; magis gratia existimanda, quàm doctrina litteris vel sermonibus prompta, profectò illa maximè præceptis, ac legibus deberet adscribi. Lex enim præsertim præmiorū pollicitatione, pœnarūq; cōminatione armata longè efficacius ad operandū incitat, quàm hortatio, suasio vel consilium. Hæc enim simpliciter actionē ab hominis libertate petunt, illa iubent. Iussio verò multò vehemētior est ad propellendum quàm petitio. Et tamen certissimum est, legem, consilium, ac præceptum sub gratia doctrinæ à Pelagianis prædicatę esse comprehensa. Nam hæc de causa tantopere legis inutilitatem & inefficaciam ad voluntatis liberationem Augustinus in omnibus suis scriptis inculcat. Proinde siue suasio, siue exhortatio, siue promissio, siue exemplum, siue sapientiæ reuelatio nominetur, nihil aliud continet nisi gratiam Pelagianam, hoc est, legem atque doctrinam, eisdemque effectus parit, quos iam de lege declarauimus. Si enim desit alia gratia volūtatis ac spiritus Dei adiuuans spiritum hominis, per talem gratiam perinde omnino, quemadmodum de lege dixit Augustinus, non sanatio sed cognitio sit peccati, reuiuiscit, eminet, apparet peccatum, non inseritur nec extirpatur, sed demonstratur concupiscentia. Prodit ista gratia, non tollit morbos, sciri facit peccatum potiùs quam cauēri, iubet, non dat iustitiam; ostendit non aufert egritudines. Ex quo necesse est consequenter fieri, vt non adiuuante aliter Deo, faciat abūdare peccatum. Qui enim ante vel ignorando peccabat, vel certè nesciendo quàm magnum quàmque noxiū peccatum esset, quantarūque pœnarū seminarium post consilium, suasionem, hortationem, sapientiæ reuelationem, sciens prudensque peccat, omni ignorantie excusatione sublata. Quorum omnium perspicua ratio est, quia huiusmodi gratia quocumq; nomine appelletur, solū intellectum non affectum afficit; dat scire, non velle, multò minus facere, quia significat faciendum, non facit. Itaque ne quidem tangit ipsam radicem egritudinis, hoc est, cōcupiscentiam quæ voluntati dominatur, tantum abest vt clam vel sanando tollat, vel mitigando stimulos eius frangat, vt sane tallis gratiæ fructus non sit alius, quàm vt hominem sibi ipsi velut speculū ostendat, quo clarius, quam solā lege videat, in quibus morbis iaceat, quibus vinculis compeditus sit, atque ita confusus animaduertat, non tantum Doctorem sibi esse necessarium, sed etiam adiutorem Deum, à quo eius itinera dirigantur, ne dominetur ei omnis iniquitas, & confugiendo ad opem diuinæ gratiæ sanetur.

Rom. 7.

Rom. ii.

Lib. de natura & gratia c. 27.

Serm. 3. de verbis Apost. cap. 8.

Deuter. 32.

Lib. de grat. Christi. c. 10.

Lib. de Spir. & litt. c. 6.

Iuuat ergo & ista gratia, vt ægrotus medicū, hoc est, veram volendi operandique gratiam quærat, qua fiat vt velit, & faciat quod volendum faciendumque consilio, hortatu, suasionem, sapientiæ reuelatione percepit. Quod nisi alia veraque gratia iuuante fecerit, scientiā suā cōuincetur esse præuaricationis reus; nec ad aliud ei proderit ista cognitio, nisi vt superbia deprinatur, qua suas sibi vires ad operandū iustitiam sibi sufficere putat.

Nam si quis benè aduertat, tota illa gratia legis atque doctrinæ, prout omnes iam supra commemoratas doctrinæ differentias complectitur, non est ipsa quæ iustitiam præceptam facit, sed vires hominis peccato vitiati naturales. Vt proinde qui gratiam talem legis aut doctrinæ afferunt, re ipsa nihil aliud prædicent quàm per naturam esse iustitiam, quam iam didicit esse faciendam. Cognitio quippè qua quis nouit quid faciendum cauendumque sit, non minùs esse potest in eo qui resistit, quàm qui obtemperat suæ scientiæ & conscientiæ. Vndè enim alioquin dicerentur aliqui esse *rebelles lumini*? Vndè diceret Apostolus: *Scienti bonum & non facienti peccatū est illi*? Vndè ex audientibus idem consilium, suasionem, hortationem, ex percipientibus eandem sapientiam, vnus eam sequeretur, alter sperneret? Indè sine dubio quòd alter viribus naturalibus eam arriperet, alter prætermitteret. Natura est ergo quæ seipsam rerum agendarum cognitione imbuta liberaret; perindè atque fieret, si nulla doctrinæ aut legis additione, sola natura voluntatis in bonum opus erumperet. Nam etiam tūm non faceret hoc sine agendi boni malique cauendi cognitione, quam ex naturali ac visceribus inscripta lege didicisset. Hinc est ergo quod Aug. opera ex legis instructione suscepta frequenter in solam naturam referat: vt pote quæ pro suo arbitrio sola faciat, quod faciendum lex præscripserit, perinde ac soli seruo ascribi debet, qui opus facit, quod eius Dominus consulit, hortatur, suadet, aut iubet. Hoc enim significat Aug. cum toties dicit, homines accepta iam lege suam iustitiam cōstituerè dūm putant, quod per eorum non adiutum diuinis arbitrium lex possit impleri. Hoc significat cum in Epist. ad Asellicum dicit eos per litteram occidi, qui cum sint carnales, putant suis viribus legem spiritalem se posse complere. Hoc significat cum in sermone quodam de Iudæis in lege gloriantibus dicit: *Non tenentes Deum nisi in præceptis & suis viribus se implere posse præcepta adiutorium deuiderunt*. Hoc significat quando illū post acceptā etiam legis cognitionem firmare carnem brachij sui dicit, qui potentiā fragilem atque inuolidam, id est humanā sibi sufficere ad benè operandū putat, nec adiutorium sperat à Domino, præter legem quam accepit. Hoc denique ipsi Pelagiani legis doctrinæque præcones, quando ex Apostolo legis iustitiā deprimente premebatur, aperte falsi sūt. Dicebant enim, vt Aug. refert, hominem per legem instrui, quid euitare & quid appetere debeat, quo per liberum arbitrium naturaliter insitum viam demonstratam ingrediens, continenter & iussu & pie viuat. Et paulò inferius arctati replicant: *Merito dixisse Apostolum, quia ex lege nemo iustificatur: ostendit enim tantummodo lex quid faciendum quidue cauendum sit, vt quod illa ostenderit, voluntas impleat, ac sic homo iustificetur, non per legis imperium, sed per liberum arbitrium*. Quo fit vt rectissimè talem legis operationem, seu vt ipse loquitur, talem iustitiam vocare soleat *Imperatam non datam*; nempe quia accepto imperio, ex nobis ipsis pro-

ficiscitur. Quam ob causam eam sexcentis locis Apostolica phrasi vocat *Iustitiam nostram non Dei*: quia eam nobis non dedit Deus, quantumuis agendi scientiam reuelauerit, sed nos naturalis arbitrij nostri viribus expressimus.

Quæ si vera sunt, sicut sunt verissima, nullo pacto dubitare sinimur, quin illa legis operatio, quam non dico consilijs, suasionibus, hortationibus, sed etiam sapientiæ reuelationibus quantumcumque sublimibus siue externis, siue internis didicerimus, si non alia profundior gratia Dei qua voluntas molliatur, accedat, sit operatio nostra non Dei, sit imperata seu manifesta, non data, sit fructus virium naturalium non gratiæ Dei. Cum ergo vires naturales ita peccati labe prostratæ sint, vt non possint etiam cognitam iam legem sua potestate diuinitus non adiuta facere, manifestum est, legem non esse gratiam qua liberum arbitrium ad faciendum legis iustitiam liberetur; sed accepta cognitione manere voluntatem non minùs peccati seruam, hoc est, sub concupiscentia terrenisque desiderijs captiuam, quàm si nullus eam legis aut scientiæ radius illustrasset. Nec enim vlla potestas est in cælo aut in terra, quæ quantumcumque scientiæ reuelatione, aut sapientiæ illustratione voluntatem deorsum suis cupiditatibus pronam, in cælum retorquere queat, nisi solus Deus ferre in istud iugum, quo per proprias libidines terrenas premitur, alterius amoris inspiratione confringat. Hoc autem non fit ipsa lege, seu qualicumque cognitione, sed gratia, hoc est, non imperio sed beneficio, non iubente vel suadente littera, sed iuuante Spiritu.

Epist. 200.
ad Asellicum.

C A P V T X V I I.

Aperitur hallucinatio cuiusdam recentioris, qui cogitationes congruas etiam naturales, illam veram gratiam Christi ad operandum statuit. Quid ab errore Pelagiano discrepet.

QUOD CIRCA satis mirari non possum, quid sibi illi ex recentioribus voluerint, qui docuerunt cogitationes quasdam ordinis etiam naturalis de benè agendo, esse veram illam gratiam qua bonum opus legis fieri potest, tentationesque superari; & de qua S. Aug. Patres & Concilia locuti sunt, quādo nihil operis boni fieri posse sine Christi gratia tradiderunt: Hanc gratiam vocat *cogitationem congruam*, quia præuidet Deus cum ea hominem opus bonum operaturum, vel tentationi non consensurum, cui eum aliā cogitatione consentiret. Hoc genus gratiæ primum ab Aug. excogitatum volunt, & ab eo indicatum, quando toties nihil boni à nobis fieri posse dicit sine gratia, quia non possumus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis. Sed ista sententia in omnibus suis capitibus enormiter ab August. mente declinat; vt potiùs purum somnium Authoris, quam August. sententia videatur. Nunquam enim August. in omnibus suis operibus cogitationem congruam pro Christi gratia propriè dicta, ad benè operandum necessaria obtrusit: nunquā cogitationem congruam ad bonum opus dixit esse satis, de quibus aliās dicendum erit. Nunc tantum dico grauiter Authores istos hallucinari, quādo ad istam gratiam stabiliendam illa loca S. Doctoris arripiunt, quibus docet, ideò nihil ex nobis esse posse, quia non sumus sufficiens cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis: itemque quia vt Amb. dicit: *non esse in potestate*

Vasquez 1.
2. disp. 189.
cap. 16.
Et in prima
part. disp. 91.
cap. 11. &
14. & 1. 2.
disp. 190.
cap. 8.

Vasquez 1.
2. disp. 189.
c. 16. n. 135.

Iob. 24.

Lib. 3. ad
Bonif. c. 2.

Epist. 200.
ad Asellicum.

Serm. in illud
Qu. gloria-
tur in Domi-
no gloria-
tur in Append.

Lib. de gratia
& lib. arb.
cap. 4.

Lib. de Spir.
& litt. c. 2.

Ibid. cap. 9.

Lib. de gratia
& Christi. c. 13.

cor nostrum & nostras cogitationes, & huiusmodi. Nam in illis non affertur cogitatio bona aut sancta tanquam gratia, qua bene operemur, sed tanquam effectus gratiae: hoc est, docet Scriptura & Patres illis locis, ne quidem habere nos posse bonam cogitationem sine gratia, sicut non possumus habere bonam operationem aut dilectionem Dei sine gratia, quaecumque tandem illa sit. Quod ex eo manifestum est, quia per hoc ostendere volunt, quousque in actionibus nostris gratiae latitudo protendat, scilicet ad ipsas usque cogitationes, non quod ipse cogitationes sint illa gratia quam commendare voluerunt. Quod ipsum probant omnia loca quibus opinionem suam fulciunt: ut quod Conc. Arausicanum ex Aug. dicit: *Divini esse muneris, cum & recte cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia tenemus: ut quod ibidem dicit: Per naturae vigorem nos nihil boni cogitare ut expedit posse absque illuminatione & inspiratione Spiritus sancti: ut quod Conc. Carth. dicit, utrumque Dei donum esse, & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus: ut quod Prosper aliquoties dicit, iuxta id quod etiam sapientissime S. August. praeformauerat, definitum ab Africanis Praefulis fuisse: Gratiam Dei per Iesum Christum, non solum ad cognoscendam, sed etiam ad faciendam iustitiam per actus singulos adiuuare, ita ut sine illa nihil vera sanctaeque pietatis cogitare, dicere, agere valeamus: Ut quod Fulgentius dicit: Per gratiam Christi cogitationis sanctae amissam recipi facultatem. Nam his & similibus locis, quae pro asserenda ista sua opinione afferunt, ipsa suorum verborum expressione & superficie apertissime clamant, se cogitationem sanctam haud secus atque operationem sanctam, ac dilectionem Dei, referre ad gratiam Dei, ad donum Dei, ad illuminationem & inspirationem Dei, quo iuvante bona cogitamus, & facimus. Sicut igitur nemo nisi imperite & insulse, ipsa opera bona quae facimus, proferre posset ex mente sic loquentium, tanquam gratiam Dei, cum significant esse effectus gratiae Dei; ita nec sanctam cogitationem, utpote quam pariter tanquam effectum ascribunt alteri gratiae Dei. Unde quod Augustinus omnia bona refert ad sanctam cogitationem, non idcirco facit quia illa est vel gratia Dei, vel prima gratia Dei, in quam actus nostri referendi sunt, sed quia est primus effectus gratiae Dei. Nam idcirco expresse dicunt, opus esse gratia Dei, illuminatione Dei, inspiratione Dei, munere Dei ad recte cogitandum, sicut ad recte operandum. Accedit quod ista recta cogitatio, ad quam non sufficimus nobis, quam per Christum Fulgentio auctore recuperamus, non est cogitatio aliqua indeliberata quae praecedat primam bonam voluntatem, sed ipsam simul complectitur voluntatem. Quam ob causam Prosper eam ut distinctam à sermonibus & operibus recenset, quemadmodum & Augustinus: *Nisi voluntas fuerit libera, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adiuta: ita ut cogitare, dicere & agere, vel ut Augustinus, actio, sermo, cogitatio, omnia bona quae Dei gratiam postulant complectantur. Quod forte alio in loco ex professo ex ipsis fontibus tradituri sumus. Quocirca cogitatio ista bona non est ipsa gratia, sed opus habet gratiam, Deique inspiratione, qua fiat.**

Deinde quamvis disputationis causa concederetur Patres atque Concilia cogitationem

Tom. 3.

A sanctam agnoscere pro vera gratia Dei, sicut illuminationes intellectus, seu luminis caelestis infusionem gratiam Dei esse profitentur: nusquam tamen vel Augustinus vel vllum Concilium Ecclesiae docet, solas huiusmodi bonas cogitationes, quantumcumque congruas, vel solas illuminationes diuinitus infusas esse gratiam quae sufficiat ut operemur bonum, vel tentationibus resistamus, nusquam hoc dicunt, nusquam scribunt: sed potius tanquam apertum Pelagianae prauitatis errorem ex professo damnant. Nam cum Pelagius multo liberalius, quam recentior iste Scriptor, apertissime concederet: *Deum nos futura gloria magnitudine & pollicitatione succendere, reuelatione sapientiae in desiderio Dei stupentem suscitare voluntatem, suadere omne quod bonum est, & ita in nobis operari velle quod bonum est, reclamationi ei Augustinus, tanquam adhuc damnatam à Carthaginenfi Concilio sententiam propugnaret: Quid manifestius, nihil aliud eum dicere gratiam qua Deus in nobis operatur velle quod bonum est, quam legem atque doctrinam? Quid quoddam disertè Pelagius agnoscebat gratiam & reuelationem Dei, quae cordis oculos aperit, futura demonstrat, diaboli pandit insidias, multiformi & ineffabili nos dono gratiae caelestis illuminat? Quid quod ornandum statuebat, ut nobis intelligentia veritatis; ut doctrina etiam diuinam reuelationem aperiretur? Quid quoddam fatebatur doctrinam nobis etiam sancto spiritu quem accepissemus etiam reuelari; quid quoddam sensum Domini, qui est in spiritualibus viris, neminem sine Spiritu Dei cognovisse? Quid quoddam tantam sapientiam donari, ut voluntatis Dei occulta mysteria nosceremus? Et tamen his & huiusmodi diuinæ gratiae confessionibus non contentus concludit Augustinus eis fatendum esse, quod Deus interna atque occulta mirabili ac ineffabili potestate operetur non solum veras reuelationes, sed etiam bonas voluntates. Quis autem non videt huiusmodi Pelagianas gratiae confessiones incomparabiliter luculentiores esse, quam quidquid recentior iste Scriptor excogitavit, dum pro vera gratia Christi ad bonum opus necessaria, profert cogitationem aliquam per extrinsecas occasionem & causas naturales excitatam, quae sit congrua voluntati. Nam huiusmodi reuelationes veritatis ineffabili Dei potestate subministratas tales esse statuebant, quibus homo ad fidem, spem, charitatem, omniumque virtutum perfectionem adduceretur. Quod iuxta doctrinam Scriptoris istius fieri nullo pacto potest, nisi fuerint congruae. Nam ipse statuit voluntatem sese flectere non posse ad vllum opus bonum, nisi illi congruat ea qua praeventur cogitatio, idque ex natura creaturae rationalis proficisci.*

Quod si Scriptori isti, tanta diuinarum reuelationum vbertas, quam Pelagiani celebrabant, minor gratia fortasse videatur quam cogitatio aliqua honesta ex naturalibus externisque causis excitata, etiam illam ne quid noui se procudisse putet, loco gratiae Pelagiani primum & Massilienses postea protulerunt. Pelagianos Prosper in Epistola ad Rufinum dicit hoc tantum de gratia confessos: *Quod quaedam libero arbitrio sit magistra, seque per cohortationes, per legem, per doctrinam, per creaturam, per contemplationem, per miracula, perque terrores extrinsecus indicio eius ostendat, quo unusquisque secundum voluntatis suae motum si quaesierit inueniat*

C iij

Apud V asq.
loc. citat. &
Fran. Suarez
lib. de grat.
cap. 16.
Conc. Araus.
can. 9.
can. 7.
Conc. Carth.
cap. 4.

Prof. ad 8. c.
Gallor. &
can. 10. con-
tra Collat.

Fulg. lib. de
incarn. &
gratia c. 12.

Libro 2. ad
Bonif. c. 5.

Vide lib. 5.
de gratia
Christi Sal-
uatoris c. 19.

Lib. de gra-
tia Christi
cap. 10.

Ibid. c. 7.

Ibid. c. 41.
& epist. 143.

Pelag. in
cap. 2. 1. ad
Corinth.

Idem in c. 1.
ad Ephes.

Lib. de gra-
tia Christi
cap. 24.

V asq. 1. 2.
disp. 189.
cap. 16.

1. 2. disp.
189. c. 24.
& 21.

Prosper. in
Epist. ad
Rufinum.

In Apolog.
Orosij circa
med. f. 645.

Et c. Itaque gratiam esse Legem, Prophetam, Doctorem, cui circa omnes homines commune & generale sit studium, ut qui voluerint credant. Qua de re & in Apologetico Orosij de arbitrij libertate, Pelagius sic loquens introducit: *Ordinem suum composita bene natura custodit, ac per hoc Deus elementarijs semel cursibus constitutis, facit inde quae facit.* Quid enim est creaturae contemplatio, nisi quaedam bona cogitatio quam Deus per creaturam ita constitutam operatur? Quid est gratiam se per cohortationes, per miracula, per terrores, iudicio hominis ostendere, nisi per ordinarias, imò extraordinarias causas cogitationes bonas suscitare? Has verò sapissimè esse congruas & arbitrio contemperatas, inde manifestum est, quod dicerent talibus gratijs praeuentum, unumquemque secundum voluntatis suae motum, inuenire posse si quaesierit. Quod & semi-Pelagiani apud Prosperum apertius dicebant, quando gratiam in eo statuebant, quod hominem liberi arbitrij & rationalis gratia Creatoris instituat, ut per discretionem boni & mali, & ad cognitionem Dei, & ad observationem mandatorum eius suam possit dirigere voluntatem. Itaque Authore Prospero, discretio naturalis seu cogitatio naturalis discernendi bonum ac malum qua dirigeretur voluntas in agnoscendo Deo, & observandis mandatis eius, Pelagianis erat gratia bene operandi. Hanc autem necesse est eos agnovisse congruam, quia fatebantur re ipsa multos tali gratia adiutos bene vixisse, seu illi gratiae sua voluntate consensisse; quod nihil aliud est, nisi cogitationes huiusmodi fuisse congruas. Imò semi-Pelagiani cursum praedicationis Euangelij per praescientiam conditionatam ita voluntatibus attemperatam fuisse censebant, ut illis praedicaretur, qui credituri sciebantur.

Hilarius in
Epist. ad
August.

Dicunt id praescientia esse divina, inquit Hilarius, ut eo tempore & ibi in illis veritas annuntiaretur, vel annuntietur quando & ubi praenoscatur esse credenda. Quid est hoc aliud quam Deum aptè distribuendo praedicationem iuxta quod eam credendam videt, suscitare cogitationes congruas quibus consentiendo credat? Nam inde est quod alio tempore praedicationem subtrahit, quia videt iuxta semi-Pelagianos esse repellendam, hoc est, videt per praescientiam conditionatam tales esse affectus voluntatis ut cogitationes, quas praedicatio suscitabit, non sint futurae congruae, quibus assentiendo credat. Qui est ipsissimus modus quo Scriptor ille suam gratiam congruae cogitationis exponit.

I. 2. disp.
187. c. 16.
& 14. &
20.

Sed quid ego de congrua cogitatione naturali, quae ex creaturarum inspectione nascitur, destituenda satago cum Augustino, nec reuelatio sancti Pauli, qua raptus in tertium caelum ineffabilia divinae sapientiae mysteria contemplatus est ad confessionem Christianae gratiae sufficiat? Nam ut Pelagium refelleret, qui ineffabilis gratiae caelestis illuminationes & revelationes praedicat: *Quid dicam, inquit, de revelatione sapientiae? Neque enim facile quisquam speraverit in hac vita posse pervenire ad magnitudinem revelationum Apostoli Pauli. Et utique in eis quid aliud credendum est ei reuelari solere, nisi quod ad sapientiam pertineat?* Et tamen tantum abest ut illa gratia sit satis Augustino, ut potius Paulo aliam adhuc gratiam ei adhibendam fuisse docet, ne hac ipsa magnitudine revelationis intumesceret & periret: *Et tamen, inquit, dicit Paulus in magnitudine revelationum mearum ne extollar, datus est mihi*

Lib. de grat.
Christi, c. 11.

Ibid.

A stimulus carnis meae Angelus satana qui me colaphisat. Ex quo quisque satis intelligat, nullam cogitationem quantumcumque congruam, siue naturalem siue supernaturalem, siue à creaturis excitatam exterius, siue ab Angelis, siue ab ipso Deo mentem etiam clarissima inspectione ipsius veritatis illustrante, eo pacto veram esse gratiam illam, quam Ecclesia Christiana commendat. Nam quancumque tandem cogitationem commendaueris etiam si esset contemplatio clara veritatis, quemadmodum Augustinus putat Paulum in ista raptus revelatione, contemplatum esse essentiam Dei, si non accedat alia caloris & amoris in voluntate inspiratio, nihil omnino habituri sumus aliud, nisi cognitionem veritatis qua quid agendum sit, cauendumque discamus, hoc est, nullam omnino gratiam, nisi Pelagianam seu legem atque doctrinam: iuxta illud Augustini quo omnes tergiuersiones amputat: *Dei adiutorium Pelagius, multipliciter insinuandum putavit commemorando doctrinam & reuelationem, & oculorum cordis apertionem & demonstrationem futurorum, & apertionem diabolicarum insidiarum, & multiformi & ineffabili dono caelestis gratiae illuminationem: ad hoc utique ut divina praecepta & promissa discamus.* Quibus deinde fulmen istud intorquet: **HOC EST ERGO GRATIAM DEI PONERE IN LEGE ATQUE DOCTRINA.**

Ibid. c. 7.

C Lex in doctrina quocumque nomine appellatur, siue illuminatio, siue reuelatio sapientiae, siue (quod omnium est minimum, & in omni lege, doctrinâ, hortatione, suasionem, illuminationem, sapientiae revelatione inuoluitur) **COGITATIO**, non alia ratione prodest, nisi docendo, hoc est, operationem iustitiae demonstrando non largiendo, ostendendo, vel (quod est extremum) imperando quid fieri deceat, congruat, debeat, non autem operando. Hoc est enim distincta officium gratiae, quae voluntatem captiuam liberet, frigidam accendat, ex non volente volentem efficiat & facientem. Est quippe gratia, qua Deus incrementum subministrat occultus; qua docet eos qui secundum propositum vocati sunt, simul donans, quid agant scire, & quod sciunt agere. Datur enim ut ipsa cordis duritia auferatur. *Lib. de grat. Christi, c. 13.*

Nam quod Scriptor iste nomine cogitationis tanquam congruae se tegit, non potest istius sententiae nouitatem à censura grauiori tueri. Nam nec Pelagius unquam negauit illas quas afferebat illuminationes Dei, quae sine cogitationibus esse non poterant, fuisse congruas: quin potius hoc ipso, quo per illas voluntatem credere, sperare, diligere, & opus bonum facere posse, crebroque facere statuebat, sentiebat esse congruas. Quis enim eò absurditatis delabatur, ut cogitationes, Deo illuminante & sapientiam reuelante suscitatas, quibus fit ut eius mandata custodiat, incongruas voluntati esse arbitretur? Fuerunt ergo ex Pelagianorum sententia congruentissimae, & ad eam in opus rapiendum non minus efficaces, quam iuxta Scriptoris istius opinionem, vlla cogitatio naturalis ex creaturarum occurso excitata esse potest. Sed non aduertit vir bonus, hoc ipsum quo se à Pelagianis differre putat, esse ipsissimam petram scandali, in quam offendendo ceciderunt. Non enim propterea reprehensi sunt Pelagiani, quod legem atque doctrinam, suasionem, hortationem, illuminationem, reuelationem, cogitationem, siue naturali prouidentia, siue Deo inspirante susci-

De Praedest. sancti, c. 8.

Conc. Carth.
can. 3.

Lib. de grat.
& lib. arbit.
cap. 19.

tatas, tanquam Dei gratia prædicarunt: Nam & hoc ipsum Augustinus frequenter fecit, cum *utrumque sit donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus*: Sed hoc est quod Catholicas aures male habuit, quod huiusmodi dona scientiæ, quam fides vera & doctrina sana esse dicit ex Deo, tam congrua esse possint voluntati, ut illam ad opus bonum subleuandam rapiendamque sufficiant, absque eo quod longè alterius rationis gratia voluntati conferatur. Hoc tanquam certissimum errorem proscripserunt, hoc proscribendum esse neminem Catholicum dubitare sana doctrina permittit, ut iam utcumque declaratum est, & suo loco vberius declarabitur.

Quapropter qui naturam gratiæ à D. Augustino prædicatæ paulò altius quam solo nomine perspectam habent, sciunt nullam cogitationem, siue ex naturalibus quibuscumque causis, siue exaltis ab Angelis, siue ab ipso Deo intus in corde per altissimas reuelationes excitatas, ita attemperari posse voluntati, ut ei ad bonum operandum, imò volendum congruant, nisi cor ipsum alia interiori & potentiori gratia operante mutetur. Cuius ratio est quod congruitas sit relatiua: impossibile est autem ut cogitatio intus Deus verbi gratia diligendus cogitatur, congruat voluntati, quamdiu eam concupiscentiæ pondus à Deo auersam & creaturis incubantem affixamque tenet. Talis enim cogitatio, quamdiu cor tale permanet, erit speculatiua quædam rei agenda contemplatio, & confaltim velut actioni iam iam suscipiendæ importuna respuetur. Quapropter ut fiat congrua, cor ipsum noui amoris inspiratione antè à creaturis auelli debet, quo facto mox ei ista cogitatio prior congruet. Sed hoc omnem omnino cogitationem non solum naturalem, sed quantumcumque diuinam ac sublimem superat, ne illius solius virtute peragatur, soloque Spiritu sancti concupiscentiæ vincula dirumpente, & cor ipsum seu voluntatem tali beneficio liberante, peragi potest. Hoc quisquis in isto exemplo de Dei dilectione intellexerit, in cæteris operibus bonis nullam difficultatem in intelligendo patietur. Nullum enim omnino est opus bonum, nec esse potest, nisi ipsa legis iustitia diligatur, quam qui diligit, ille est qui Deum diligit, prout hæc fusissimè in alio tractatu plurimis Augustini testimonijs, diuersisque principijs eius aduersus eundem istum Scriptorem declarata sunt, qui non semel in D. Augustini doctrinam tam infeliciter versari solet, ut non tam Aug. explicare, quam imaginationes suas narrare, & opinionum nouarum fulcra querere videatur.

Vide lib. 1.
de statu p.
nature c. 5.
6. 7. 8. 9.

CAPVT XVIII.

Vera & fundamentalis ratio, cur nulla doctrina, vel reuelatio, vel cogitatio congrua liberare possit arbitrium: ex termino à quo, & ad quem liberationis petita.

EX ijs quæ hæcenus de legis doctrinæque cuiuslibet natura disquisita sunt, non est difficile veram radicem percipere, cur captiue voluntatis liberatio ad benè operandum, maioris molis opus sit quam ut doctrinæ vel cogitationibus intellectus quibuscumque ascribi

queat. Huius ergo vera ratio duplex ex prædictis colligi potest, vna ex parte termini quasi à quo liberationis istius, altera ex parte termini ad quem. Terminus à quo liberationis arbitrij est concupiscentiæ seruitus, cui peccati merito mancipata est. Terminus ad quem est charitas iustitiæ, hoc est Dei, quæ simul est quasi causa formalis qua voluntas est formaliter libera, ut alibi fusius dicturi sumus, quando de libero arbitrio disputabimus. Directè namque seruituti voluntatis sub dominatu imperiosæ cupiditatis opponitur. Itaque liberatio voluntatis sit, per inspirationem noui amoris, videlicet amoris iustitiæ, hoc est amoris Dei; quo animus ab amanda creatura auellitur, & quodammodo sursum suspenditur, ne deorsum in antiquam seruitutem, concupiscentia creaturarum titillante relabatur. Tenet enim cælestis amoris delectatio mentem ne libidinibus consentiat. Quod simul atque sit, iam à concupiscentiæ dominatione liberatur. Hanc liberationis naturam sapè indicat Aug. ut quando contra Fortunatum dicit: *Propter gratiam Dei, quæ liberat nos à lege peccati & mortis, (hoc est à concupiscentia) ad iustitiam conuersi liberamur*. Ecce liberatio per conuersionem ad iustitiam, supple diuino amore diligendam. Nam hoc paulò superius perspicuè expresserat. Cum autem gratia Dei amorem nobis diuinum inspirauerit, & nos suæ voluntati subditos fecerit, quibus dictum est vos in libertatem vocati estis. Et gratia Dei liberauit me à lege peccati & mortis, (lex autem peccati est ut quicumque peccauerit moriatur) ab ista lege liberamur cum iusti esse cœperimus. Hoc est cum ad iustitiam diligendam diuino isto amore conuertimur. Et libro quarto ad Bonifacium: *Quid mihi obtendis liberum arbitrium, quod ad faciendam iustitiam liberum non erit, nisi onis fuerit? Qui facit igitur oues homines ipse ad obedientiam pietatis humanas liberat voluntates*. Quem autem facere, nihil est aliud quam inspirare voluntatem bonam, nec voluntas bona aliud Augustino, quam charitas, qua iustitia diligatur. Et in libris Retractationum: *A cuius concupiscentiæ dominatu non liberat nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum dono Spiritus sancti, per quem diffusa charitas (hoc est amor iustitiæ seu Dei) in cordibus nostris vincit carnis concupiscentias ne consentiat eis ad malè faciendum, sed potius bonè faciamus*. Et præclare libro primo operis imperfecti contra Iulianum: *Ab hac ergo necessitate seruitutis (concupiscentiæ dominantis) ille liberat qui non solum dat præcepta per legem, verum etiam donat per Spiritum charitatem, cuius delectatione vincatur delectatio peccati (hoc est concupiscentiæ) alioquin perseuerat inuita (inuito) & seruum suum tenet. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus additus est*. Et alio in loco: *Alia remissio peccatorum in eis quæ malè facta sunt, alia charitas quæ facit liberum (videlicet à dominatu concupiscentiæ) ad ea quæ bona facienda sunt. Veroque modo liberat Christus; quia & iniquitatem ignoscendo aufert, & inspirando tribuit charitatem*. Quod & alijs infinitis locis tradit. Quocirca qui plenius rem totam istam velit intelligere, videat quæ latissimè ex Augustino deferuntur in alio tractatu de natura libertatis, ubi liberationem istam tam quantum ad terminum à quo iam dictum, quam terminum ad quem, charitatem, plurimis Augustini testimonijs comprobauimus, quibus hic repetendis immorari superuacuum esset.

Disput. contra:
fortu-
natum.

Lib. 4. ad
Bonif. c. 6.

Lib. 1. Re-
tract. c. 23.

Lib. 1. oper.
imp. f. 162.

Ibid. f. 123.

Vide l. 7. de
grat. Christ.
saluat. c. 7.
& 8.

Ex his etiam perspicuus manet modus, quo per istiusmodi liberationem potens fit voluntas ad opus bonum, nempe quia per istam charitatem iustitiæ ponitur opus in voluntatis potestate, (quæ est definitio libertatis) nempe inspirato illo amore diuino, quo iustitia legis ac præcepti diligitur, animus vires accipit, ut cum concupiscentia deorsum ad creata bona retrahente luctari queat. Nam voluntatis fortitudo nulla est nisi amoris, idque siue cupiditatis fuerit, qui est ægritudo, & quædam quasi phrenesis eius potentissima, siue charitatis, qui est sanitas, ideoque vera fortitudo eius: quibus inter se colluctantibus ille superat, qui ardentior potentiôrque fuerit. Ex quo efficitur ut si amor iustitiæ superauerit, animum inuictum aduersus cupiditatis motus teneat, ne illis consentiendo superetur. Nam hoc est quod paulò ante dixit:

Lib. 1. oper. imp.

Lib. 1. Re-tract. c. 23.

In Enchiridio cap. 117. & 118.

Donat charitatem, cuius delectatione vincatur delectatio peccati. Hoc est quod dixit: Diffusa charitas in cordibus nostris, vincit carnis concupiscentias, ne consentiat eis ad malè faciendum, sed potius ad bonè faciendum. Hoc est quod dicit in Enchiridio ad Laurentium, cum de cupiditatis dominatu præmisisset: *Regnat carnalis cupiditas ubi non est Dei charitas, mox de charitate tanquam quæ contra concupiscentiam sit vera voluntatis fortitudo, subiungit: Si autem respexerit Deus, &c. Et agi homo cœperit Dei Spiritu, concupiscitur aduersus carnem fortiore robore charitatis.* Quomodo autem hæc fortitudo charitatis exeratur, adjicit, *Ut quamuis sit adhuc quod homini repugnet ex homine nondum totà infirmitate sanata, ex fide tamen iustus uiuat iusteque uiuat: in quantum non cedit malæ concupiscentiæ vincente dilectione iustitiæ.* Hoc est quod multipliciter dicit, dum hanc luctam cupiditatis & charitatis luculentissimè tradit, in primi libri prima ad Simplicianum quæstione: ubi simul ostendit nullas voluntatis aduersus cupiditatem seu concupiscentiam esse vires nisi charitate roboretur: *Consequens, inquit, erat ut quoniam nondum accepta gratia, concupiscentiæ resisti non poterat, augetur etiam. Item: Sentit se seruum dominantis cupiditatis.* Et statim: *Vincitur non tum per gratiam liberatus, quamuis iam per legem & nouerit se malè facere, & nolit.* Rursum: *Nondum sub gratia profectò trahitur ad malè operandum concupiscentiæ dominante atque fallente dulcedine peccati, quamuis ex parte notitia legis hoc improbet.* Nam ut addit; *Natura & consuetudo coniuncta robustissimam faciunt, & inuidissimam cupiditatem, quam vocat peccatum, & dicit habitare in carne sua, id est, dominatum quendam, & quasi egnum obtinere.* Et paucis interiectis: *Qui nondum est sub gratia, quod non vult malum hoc agit superante concupiscentiæ, non solum vinculo mortalitatis sed malæ consuetudinis roborata.* Et rursum: *Inuenit legem bonam sibi esse, volens facere quod illa iubet, & concupiscentiæ superante non valens.* Quod ex professo illa totà quæstione tradit, & tanquam doctrinam Apostoli saluberrimam, frequenter inculcat. Contra istam ergo seruitutem voluntatis, contra hunc dominatum, tyrannidemque concupiscentiæ, contra hanc robustissimam, inuidissimamque cupiditatem, nullam in homine esse fortitudinem, nullam pugnam, nullam victoriam nisi ex sola charitate, ibidem iterum atque iterum docet: *In quo satis ostendit, non posse legem impleri, nisi à spiritualibus, quod non fiunt nisi per gratiam.* Spiritualis autem ab ipso vocatur, qui habet affectum amoris spiritalem, & gratia sub qua quis

esse vel non esse dicitur in omnibus istis locutionibus, charitas est. Nam statim semetipsum explicans: *Spirituali enim legi quanto sit quisque similior, id est, quanto magis & ipse in spiritalem surgit affectum, tanto magis eam implet. Quia tanto magis ea delectatur, iam non sub eius onere afflictus, sed in eius lumine vegetatus, &c. gratia domante peccata & infundente spiritum charitatis, quo & non sit molesta, & sit etiam iucunda iustitia.* Et multis interpositis: *Porro qui acceperunt legem, prauaricantur eam, nisi per gratiam consequantur posse quod iubet. Ita sit ut non dominetur eis, qui iam sub gratia sunt, implentibus eam per gratiam, qui erant sub eius timore damnati.* Sed quæ illa tandem gratia, sub qua sunt, quæque possunt implere, & implent legem, & sine qua implere non possunt? Audi subiecta: *Ad Iudeos dicta est lex ministratio mortis, ad quos & in lapide scripta est ad eorum duritiam figurandam, non ad eos qui legem per charitatem implent. Plenitudo enim legis est charitas.* Et inferius: *Mortui sumus legi damnanti, liberati ab eo affectu quem lex punit & damnat.* Sed per quid liberati? Itaque idem præceptum timentibus lex est amantibus, id est, charitatem habentibus, gratia. Et paulò post: *Lex littera est eis, qui non eam implent per spiritum charitatis, quo pertinet testamentum nouum.* Et rursum: *Ab eius ergo damnatione liberantur qui per spiritum innouantur, ut iam non sint obligati litteræ ad pœnam, sed intellectui per iustitiæ copulati.* Sed quæ est illa spiritus innouatio? Audi sequentia: *Littera occidit, spiritus autem viuificat. Lex enim tantummodo lætæ, & non intellecta, vel non impleta, vique occidit. Tunc enim appellatur littera. Spiritus autem viuificat quia plenitudo legis est charitas, quæ fusa in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.* In istis omnibus locis alijsque plurimis, quæ proferri ex Augustino possent, semper hoc agit, ut intelligamus libertatem, qua quis à dominante concupiscentia liberatur, ut ei non consentiat, eique iam seruienti dominetur: Itemque animi fortitudinem, qua quis aduersus concupiscentiam importunissimè tumultuantem robustus fiat, ut eam & oppugnare possit, & vincere, nullam esse aliam, nisi charitatem quæ per spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris. Illa quippè sola est, quæ affectum tribuit spiritalem, quæ liberat, quæ innouat, quæ robustum faciat animum, concupiscentiæque dominantem: qua si caret non affectu spiritualis sed carnalis est, non innouatus sed vetustus, non robustus aduersus cupiditatis impetum, sed infirmus, non liber ab eius dominatione, sed seruus, cui tanquam imperiosæ dominæ seruiat necesse est: trahitur ab ea, capitur, possidetur tanquam venundatum concupiscentiæ mancipium: cui non tantum resistere non valet, sed quò surgere sibi videtur altius, eò grauius alliditur, & ex vna in aliam semper ei seruiendo præcipitatur, hoc est ut, Prosper vigilantissimè dicit,

— In vulnera vulnere surgit.

Libro de in-gratis c. 27.

Impossibile est enim ut extra Deum pedem, hoc est, affectum figat, nisi in creaturam: quo affectu extra creaturam exire nullo pacto potest. Ille quippè affectus in creaturam fixus quo surgere conatur, & concupiscentiæ compedes dissoluere, ut eius dominatum fugiat, est alius subtilior eiusdem concupiscentiæ dominantis motus. Affectum autem in iustitiam

Vide libro 1.
de pura natu-
ra cap. 5. 6.
7. 8. 9.

præcepti figere, seu affectu benefaciendi bene-
facere, sicut necesse est, iuxta sanctum Augu-
stinum, vt sit voluntas libera & actus eius bo-
nus, est ipsissima dilectio tam celebrata charita-
tis, quemadmodum iam diuersis locis dixi-
mus, & ex professo alibi prolixèque demonstra-
uimus.

Lib. de gestis
Pelag. c. 7.

1. Iean. 4.

Hæc ergo fundamentalis ratio est, extremâ-
que radix, cur neque lex, neque doctrina, ne-
que vlla illustratio, vel reuelatio veritatis quan-
tumcunque clara, neque vlla intellectus co-
gitatio, quantumcunque supernaturalis, ne-
dum naturalis, quantumcunque etiam singu-
lar congrua, sufficere possit ad liberationem
voluntatis. Nam & terminum à quo liberatio-
nis tollere, & terminum ad quem ponere cu-
iuslibet cognitionis atque cogitationis longis-
simè superat potestatem. Vnde Augustinus di-
cit: *Inest sanctæ legis scientia, nec tamen sanatur
vitiosa concupiscentia.* Et, Charitas non ex ho-
minibus, vel ex lege humanâque cogitatione,
sed ex Deo est. Quamuis itaque huiusmodi su-
pradiçta vulnerum humanorum Epithemata
vim aliquam habere possint, vt diuertant ani-

Amum ab illo singulari malo perpetrando, quod
proponitur, quod & timor pœnæ non solum
futuræ, sed & præsentis frequenter facit, ni-
hil tamen eorum idoneum est, vt concupiscen-
tiæ vniuersæ vires frangat, & ad verum bonum
transferat diligendum: id est, nihil eorum suf-
ficit vt animum ab omni omnino creaturæ di-
lectione diuellat, & ad præcepti iustitiam dili-
gendam subuehat, cuius solius dilectione fit li-
ber. Hoc enim & nihil aliud est iuxta doctri-
nam Augustini celeberrimam & fundatissimam,
quam inspirare veram illam Euangelicam cha-
ritatem Dei, qua sola arbitrium voluntatis à
concupiscentiæ dominatione liberatur, hoc est,
fit liberum, & ad benè faciendum expeditum:
*Charitas enim facit liberum ad ea quæ bona facien-
da sunt.* Istud verò nulla omnino cognitio, vel
reuelatio, vel cogitatio qualiscumque efficere
potest, sed sola illa interna & occulta gratia vo-
luntatis, quæ ideò humanis cordibus tribuitur,
vt cordis duritia primitus auferatur. Nam ista gra-
tia non solum instruit intellectum, vt facit
quælibet reuelatio atque cogitatio, sed sanat
voluntatem qua iustitia liberè diligitur.

Lib. 1. oper.
imper. contra
Iul. f. 127.

De predest.
sanct. cap. 8.

Lib. de spir.
& litt. c. 301.

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS,
DE
GRATIA CHRISTI
SALVATORIS
LIBER SECVNDVS.

Qui est de vera voluntatis gratia, quantum ad operandi modum?

CAPVT PRIMVM.

*Gratia voluntatis alia sanæ, alia egrotæ. Cardo
disputationis inter Ecclesiam & Pelagia-
nos. De gratia medicinali contra vulnera
naturæ inflicta.*

Vm ergo satis superque
declatum sit, neque na-
turam, neque vllam gra-
tiam solius intellectus,
quocumque nomine ap-
pelletur sufficere posse, vt
arbitrium voluntatis à
concupiscentiæ domina-
tione liberum fiat, quo rectè viuat & iustitiam
operetur, soli gratiæ voluntatis hoc tantæ molis
opus reseruatum videtur. Nihil enim superest,
cui præterquam illi, cum aliquo colore probabi-
litate posset ascribi. Nam in corpus vel in sola
sensuum externorum adiumenta rem tantam re-
ferre, satis ipsa se rei absurditate & impietate
confutat. Quanquã cum ista liberatio non sit cor-

poris sed animi bonū, nihil ad illud externi sen-
sus conferre posse videantur, nisi signa suppedi-
tando, quibus animus discendo moueatur: & sic
iterum ad doctrinam iam refutatam rediremus.

Sed gratia voluntatis multiplex est: alia Ha-
bitualis, sub qua & remissio peccatorum conti-
netur; Actualis alia. Quæ rursus à Scholasti-
cis Doctoribus diuidi solet in Sufficientem & Ef-
ficacem. De quarum singulis multæ magnæque
vigent controuersiæ. Porro istis omnibus diui-
sionibus prior & ad rem præsentem accommo-
datior est, alia quædam gratiæ partitio, qua
diuidi potest in gratiam sani hominis, & agroti.
Gratia namque de qua disputamus, est genus
quoddam adiutorij voluntatis ad operandum:
quæ cum esse possit vel sana integræque, vel ex
læsione quâpiam ægra, hinc fit vt vtriusque ad-
iutoria necessariò in operandi modo valde di-
uersa sint. Nam vnum eorum adiuuat tanquam
adiutorium roboris naturalis, alterum vt reme-
dium ægritudinis: quæ tantum inter se discre-
pant, vt si alterum alterius loco adhibeatur, vel
nihil omnino conferat, vel pro adiumento per-
niciem ferat. Nam quemadmodum si quis

ægotanti stomacho atque alimenta fastidienti solidos robustorum cibos offerat, non ægritudinem pellet, sed forsan accelerabit interitum: si quis pupillis læsis vel oculis lipientibus, clarissimum lumen accendat, quo sanis nihil est amabilius, & ad vtendum accommodatius, non modò non restaurabit id quod in oculis labefactatum est, sed acerbissimos dolores inferet, vel etiam excœcabit magis: Ita si quis voluntati bonum bonorum fastidienti, adiutorium adhibeat, cuius vsus integras illæsasque vires eius postulet, aut supponat; non tantum nihil proderit, sed morbi deterioris erit seminarium. Nam huiusmodi sanarum virium adiumenta, quisquis naturam rerum attentè circumspexerit, ubique læsis esse vel prorsus inutilia, vel etiam noxia deprehendet. Quid enim adiuuat ad cernendum cœcam aciem, vel valdè debilitatam lux? Quid fractas tibias manusque scipio ad ambulandum? Quid adiacentes rerum diuersarum species phreneticum ad intelligendum, nisi vt deliret furiosius? Quod perspicaciter aduertit Aug. quando Cresconio dixit:

Lib. 1. contra Cres. cap. 23. Cum eadem luce & sani oculi perfunduntur & sauci, istis adiumentum est, illis tormentum. Idem

cibus alias valetudines alit, alias ledit. Itaque hæc vegetarum potentiarum adiutoria, quantumcumque multiplicentur ægotantibus, vel extinctis augeantur, non modo perditas vires non restaurabunt, sed nec ad vsum assumi poterunt, vel certè cum præsentiore pernecie asumentur. Supponunt enim integras esse vires, quarum vigori ad vtendum seruiant: qui vbi periit, frustra de talibus adminiculis satagitur. Pharmacis enim opus est, vt potentiarum sanitas ante reparetur, quàm vllis vtatur sanitatis adiutorijs. Quæ si in rebus naturalibus per quam certa atque manifesta sunt, ad cubile veritatis quam in voluntate quærimus, nos quasi manu ducent. Nam & ibi duplex istud adiutorij genus quàm maximè locum habet. Aliud enim subseruit sanæ voluntatis operationibus bonis, aliud ægotantis. Nam & ipsa subindè in eodem homine sana, fortis, vegeta est; nonnunquam ægra, languida, fastidiosa, mortua quantum ad opus effectusque bonos. Tali voluntati sanitatis adhibere velle adiutorium, vt illo iuuante operetur, non minoris fatuitatis est, quàm cibum offerre mortuo, vel cibum solidum fastidienti, lucem cœco, scipionem fracto tibijs, species varias deliranti. Remedijs ægotantium, potionibus, collyrijs, epithematibus & similibus opus est, vt agro sanitas restituatur; non tanquam sano offerendum illud adiutorij genus, quo nemo vti potest, nisi cui ante reddita fuerit sanitatis integritas.

Hoc igitur duplex voluntatis adiutorium integræ & lapsæ, sanæ & ægotantis, frequenter ab Augustino indicatum est, tantæque sollicitudine inculcatum, vt ab isto discrimine totam difficillimam causam gratiæ cum Pelagianis, victoriâque suspenderit. Pro quo intelligendo sciendum est Augustinum & Pelagium, cum essent acerrima, celerrimæque ingenia, cardinemque viderent in quo tota causa verteretur, statim in ipso exordio contentionis, totaque vita postea grauissimum conflictum de naturæ humanæ integritate atque læsione habuisse. Contendebat vnicè Pelagius, naturam humanam, quantumuis peccati esset rea, & remissionis indigeret, non esse peccando vitiatam, sed

A possibilitatem, hoc est potestatem voluntatis, qua benè viuere & malè poterat, integram perstitisse, qualis ante peccatum fuerat: eaque de causa nullum iam voluntati tanquàm læsæ adiutorium esse necessarium. Augustinus radicem gratiæ Christianæ iugulumque peti vicens, acerrimè tuctur, naturam peccando esse violatam, hoc est, liberum arbitrium contraxisse quandam benè volendi ægritudinem, propter quam ei medicus sit necessarius, cuius medicinali gratia & adiutorio nisi vires pristina restarentur, tam esse impossibile voluntati vt bene velit, & operetur, quàm homini cœco vt videat, vel surdo vt audiat, vel tibijs fracto vt rectè gradiatur, quantumuis eis & lux, & species, & scipiones, & omnia cætera sanitatis adiumenta suppetant. Audiamus igitur, quanto conatu isti Antagonistæ pro ista capitali & radicali veritate decertent. Capitali & radicali dico, eo quod Augustinus in præludio istius conflictus dicat: *Iam nunc videte, quod ad rem*

Lib. de nat. & grat. cap. 91. maximè pertinet, quomodo humanam naturam, tanquam omnino sine vlllo vitio sit, conetur ostendere, & contra apertissimas Scripturas Dei luctetur sapientia verbi, qua euacuetur crux Christi. Et vicissim

Pelagius: *Primò, inquit, de eo disputandum est, quod per peccatum debilitata dicitur & immutata natura.*

Nempe vterque videt, ab istius exordiendum esse discussione quæstionis, qua gratiæ operatrici necessitas quam Christus velut naturæ medicus attulisse dicitur, vel radicitus tota excinditur, vel tota vindicatur. Stultum est enim accersere vel aduenire medicum, naturamque velut cæcutientem collyrijs, vel velut infirmam pharmacis velle roborare, vbi nulla est imbecillitas operandi, quemadmodum Christus ipse dixit: *Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus.* Itaque Pelagius cum admisisset, diuinitus esse expianda peccata commissa, & pro eis Dominum exorandum esse, hoc est, naturam peccatrice remissione peccatorum indigere,

D vt quam sibi ipsi dare non posset, quemadmodum hoc ab initio vsque ad finem semper hoc eum docuisse monstrauius, velut immobilem totius concertationis basim collocat, impossibile esse vt natura præter reatum culpæ quem admiserat peccando, vitium contraheret, quo fieret ad opus bonum imbecillior, vt medico indigeret: *Ante omnia quærendum puto, inquit, quid sit peccatum, substantia aliqua, an omnino substantia*

Pelag. apud August. lib. de natur. & gratia c. 19. carens nomen, quo non res, non existentia, non corpus aliquod, sed perperam facti actus exprimitur. Et adjungit: *Credo ita est; Et si ita est, quomodo potuit humanam debilitare vel mutare naturam, quod substantia caret?* Vnde cum euidenter sequeretur, frustra peccatorem præter peccati remissionem, aliam sanitatem viresque bene operandi implorare, contra huiusmodi preces subiicit: *Quid ergo clamas, sana animam meam, quoniam peccaui tibi? Quomodo potuit vitare animam tuam, quod substantia caret?* Et hanc doctrinam ad vniuersum humanum genus extendens, quod nullo modo primi hominis iniquitate vitari, hoc est, imbecillius ad bene operandum fieri potuerit: *Non debuit, inquit, hæc ægritudo contrahi peccatis, ne ad hoc esset ista pœna peccati, vt committerentur plura peccata. Et mox apertius: Quid queritis? Sani sunt propter quos medicum queritis. Nec ipse primus homo ideò morte damnatus est: nam postea non peccauit. Quasi diceret non contraxit vllam peccanti infirmitatem, quia postea rectè vixit, vnde*

E

Matth. 9.

Vide dicta in l. 9. c. 6. & 7. beret. Pelag.

Pelag. apud August. lib. de natur. & gratia c. 19.

Ibid.

Ibid. c. 21.

adjicit; Eius quoque posteros non solum illo non infirmiores, sed etiam plura impleuisse præcepta, cum ille vnum implere neglexerit. Quod toto decursu libri summa virium obstinatione contendit, tanquam vnde totius dogmatis Pelagiani penderet salus.

Huius ergo doctrinæ occultissimam pestilentiam cum Augustinus aduerteret, eam tum isto libro de naturâ & gratia, tum cæteris ad mortem usque persecutus est, tanquam qua veritas Scripturarum de operatricis gratiæ necessitate, sanctorum Ecclesiæque preces vniuersæ, Christi passio & mors, ipsaque eius incarnatio & aduentus in hunc mundum adeoque nomen Iesus, id est, Saluator, funditus deleteretur; eo videlicet modo, quo funditus tollitur medici & adiutorij medicinalis necessitas, si morbus auferatur. *Videte quæso*, inquit Augustinus; quomodo nesciens nitatur euertere medicinalium eloquiorum voces saluberrimas: Ego dixi miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi. Quid sanatur, si nihil est vulneratum, nihil sauciatum, nihil debilitatum atque vitiatum? Porro si est quod sanetur, vnde vitiatum est? Audis consistentem, quid desideras disputantem? sana, inquit, animam meam. Ecce sublata Ecclesiæ preces pro viribus ad bene viuendum contra peccati ægritudinem impetrandis. Sed

Ibid. cap. 19.

Lib. de natura & gratia c. 20.

Ibid. c. 21.

pergit adhuc inferius: Cernitisne quo tendat, & quo manus porrigat hæc superius commemorata Pelagij disputatio? Ut omnino frustra dictum putetur, vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Quomodo enim saluum faciet, ubi nulla est ægritudo? Peccata quippè, à quibus dicit Euangelium saluum faciendum populum Christi substantiæ non sunt, & secundum istum vitare non possunt? Ecce nomen Iesus extinctum, extincta naturæ vitiatione, qua vires eius debilitatæ sunt. Audi adhuc sequentia: Attendite autem, quomodo adhuc se vrgeat verisimilibus rationibus contra Scripturæ sanctæ veritatem. Dominus Iesus dicit qui propterea Iesus vocatur, quia ipse saluum facit populum suum à peccatis eorum, dicit ergo Dominus Iesus, Non est opus sanis medicus, sed ægrotantibus. Non veni vocare iustos sed peccatores, &c. Et iste contra fidelem sermonem & omni acceptione dignum dicit, non debuisse hanc ægritudinem contrahi peccatis, ne ad hoc esset ista pœna peccati (id est ista ægritudo seu infirmitas) ut committerentur plura peccata. Et mox adjungit illa reliqua Pelagij verba, quibus ut iam paulò ante diximus & sanitatem & præcepti implendi potestatem posteris Adæ mansisse profitetur. Ecce deletum etiam Iesu, hoc est, Saluatoris nomen, totumque medicinalis aduentus eius apparatus, sublata videlicet pœnali imbecillitate naturæ, cui soli medendæ medicus necessarius est. Non enim hic agi de auxilio Christi ad remittenda præterita peccata, cuius necessitatem Pelagius in eodem loco disertissime docet, & Augustinus agnoscit, sed de auxilio gratiæ contra futura quod sanandæ ægritudini & infirmitati voluntatis ex peccato nascenti, Christus attulit, ut præcepta legis seu iustitia mandatorum impleantur (quod Augustini phrasi, iustificari, vocari solet) tum ex iam citatis locis manifestum est, tum alijs plurimis Augustinus expressit: Nemo ei dicit, inquit, sic hominem factum, ut de iustitia quidem posset in peccatum ire, & de peccato ad iustitiam redire non posset: sed ut in peccatum ireret, sufficere ei liberum arbitrium, quo se ipse vitiauit, hoc est, quo præter peccati culpam sibi vitium inflixit. Ut autem redeat ad iustitiam opus habet medico con-

Ibid. c. 23.

A tra istud vitium, quia sanus non est, opus habet vni-
ficatore, quia mortuus est. Et paulò post, cum tradidisset ærumnas huius vitæ non posse nisi impetrata diuinitus fortitudine superari, adjicit: De qua gratia & adiutorio & misericordia, sine
Ibid. qua bene non possumus viuere, nescio quare iste omnino nihil dicit, imò etiam velut sibi ad iustitiam, id est ad iustè viuendum, sufficientem, si voluntas sua adsit, defendendo naturam, gratia Christi qua iustificamur, hoc est iustè seu iustitiam operamur, aperissime contradicit. Et rursus nonnullis interiectis hoc ipsum apertius aduersus illam Pelagianam naturæ defensionem, cum Pelagij redargutione manifestans: Videtisne quemadmodum non
B dicat (Pelagius) necessariam misericordiam Dei ut non peccemus, dando scilicet adiutorium gratiæ qua futura peccata caueamus, sed quia peccauimus? Et rursus instantius: Sicut ergo vulnere verbi gratia claudicans ideò curatur ut sanato malo præterito, futurus dirigatur incessus: sic mala nostra non ad hoc solum supernus medicus sanat, ut illa iam non sint (interueniente peccatorum remissione) sed ut de cætero rectè ambulare possimus.

Quamobrem ut iam dicere cœperam, Pelagianam illam sententiam, qua præter culpæ reatum, nulla infirmitas naturæ inflictæ esse dicitur, hoc est, qua bene in posterum viuendi, & non peccandi possibilitas integra illæque permanisse constituitur, tanquam cardinem totius controuersie de gratiæ adiutorio, quaque totus medici aduentus euacuatur, densissimis conuellit testimonijs. Nam hoc agit quando capite trigesimo quarto dicit: Porro quod Dei
C causam sibi agere videtur defendendo naturam; non attendit quod eandem naturam sanam esse, dicendo, medici repellit misericordiam. Ipse est autem Creator eius qui Saluator eius. Non ergo debemus sic laudare Creatorem, ut cogamur dicere, imò vero conuincamur dicere superfluum Saluatorem. Hoc agit, quando in eodem capite consequenter dicit: Vitia sanè nostra, quæ sanat, non diuino operi (hoc est creationi) sed humane voluntati iustæque illius vindicta tribuamus. Sed ut in nostra potestate fuisse ne acciderent confitemur; ita ut sanetur in illius magis esse misericordia, quam in nostra potestate fateamur. Hanc iste misericordiam & medicinale Saluatoris auxilium tantum in hoc ponit, ut ignoscat commissa præterita, non ut adiunget ad futura vitanda. Hic perniciosissime fallitur, hic etsi nesciens prohibet nos vigilare, & orare ne intremus in tentationem, cum hoc ne nobis accidat, in nostra tantum potestate esse contendit. Afferendo videlicet naturam esse sine vitijs quæ ex commissa iniquitate consecuta sunt, quibusque superandis adiutorium imploramus, ne intremus in tétationem. Nam ut de istis pœnalibus vitijs concupiscentia & ignorantia, vnde post lapsum hominis, omnia
E omnino peccata pullulant, sermonem esse contra Pelagium disceremus, paulò ante præmiserat: Vitium quo committitur (nunc peccatum) non
Ibid. c. 30. dum omni ex parte sanatum est: quod quidem ut inolesceret, de non rectè vsa sanitate descendit. Ex quo vitio tam malè valens, vel infirmitate vel cæcitate plura committit. Pro quo supplicandum est ut sanetur, & deinceps in perpetua sanitate viuatur: non superbiendum, quasi homo eadem potestate sanetur, qua potestate vitiatus est. Hoc agit quando capite trigesimo nono dicit: O vtinam non infirmaret
Ibid. c. 39. tanti medici gratiam, dum fateri non vult naturam humanam esse vitiatam. Vitijs videlicet illis iam dictis quibus actualia peccata perpetrantur.

Lib. de natura & gratia cap. 34.

Ibid.

Hoc agit quando continuo præcedentibus at-
tendo gemebundus repetit: *O vinam sicut Chri-*
stianus legeret, præter Iesum Christum nullum esse no-
men sub calo, in quo oporteat saluos fieri nos: & non
possibilitatem naturæ humanæ ita defenderet, ut homo
per liberum arbitrium etiam sine isto nomine saluus es-
se posse credatur. Hoc ipso scilicet quo sine vitij
illis illæsus, & consequenter gratia Christi ad
benè viuendum non indigere perhibetur. Hoc
agit, quando aliquo Pelagij quasi nomine res-
pondente, quod gratia aduersus vnum vitium
ignorantiam scilicet, esset necessaria, quasi vi-
ctoriâ nonnihil in se inclinante respondet: *Vel*
binc saltem confiteatur esse miserabiles tenebras in
animo humano, qui scit, quemadmodum debeat leonem
domare, & nescit quemadmodum viuere. Hoc agit,
quando Pelagio velut concessionem istam retra-
ctante, & naturam à vitij illæsam defendente
subiungit: *An & hoc ut sciat, sufficit ei liberum ar-*
bitriū lexque naturalis? Hac est sapientia verbi qua
euacuatur crux Christi, &c. Si enim possibilitas na-
turalis per liberum arbitriū, & ad agnoscendum quo-
modo viuere debeat, & ad benè viuendum sufficit
sibi (hoc est careat istis duobus iam dictis vitij,
cæcitate & infirmitate) ergo Christus gratis mor-
tuus est, ergo euacuatum est scandalum crucis, &c. Si-
cut enim finis legis, ita etiam natura humana vitiosa
Saluator Christus, ad iustitiam omni credenti. Hoc
agit, quando capite quadragesimo secundo præ-
clarissimè clarissimeque dicit: *Melius itaque De-*
causa agitur, quam se iste agendo dicit defensare na-
turam, dum asserit eam istius iam dictæ vitiation-
is expertem, cum & Creator & Saluator agnosci-
tur, quam cum defensa velut sana viribûsque integris
creatura, opitulatio Saluatoris inanitur. Hoc agit,
quando de viriū istarum quibus olim benè viui
poterat, integritate & cōsecutâ vulneratione per
vitia ista commemorato subtextit: *Quis nescit eum*
hominem sanum & inculpabilem factum, & libero
arbitrio atque ad bene viuendū potestate libera con-
stitutum? (nullis videlicet vitij libera istam po-
testatem deprimentibus) sed nunc de illo agitur
quem seminiuum latrones reliquerunt, qui grauibûs
sauciis confossûsque vulneribus, non ita potest ad iu-
sticiæ culmen ascendere, sicut potuit inde descendere.
Qui etiam si iam est in stabulo adhuc curatur. Nempe
quia per baptismum quo stabulum ingreditur,
illa vitia non auferuntur. Hoc agit, quando de illo
vitio remedioque ibidem subicit: *Sed medicina*
poterit quod vitio non potest. Hoc agit, quando ca-
pite quadragesimo octauo dicit: *Miror quo corde*
etiam sine adiutorio medicina Saluatoris nostri no-
strum putat esse non peccare; posse verò non peccare,
natura esse contendat, quam sic apparet esse vitiatam,
ut hoc maioris vitij sit non videre. Hoc agit, quan-
do iterum aduersarium suum ad adiutorij diui-
ni necessitatem ex naturæ vitiatione confitendā,
exemplo corporali perspicuo premit: *De homine*
sanis pedibus tolerabiliter dici potest, velit nolit ha-
bet ambulandi possibilitatem: confractis verò si velit
non habet. Habes exemplum corporis vitiatum, pro-
pter cuius sanationem medicina necessaria est;
iam accipe antapodofin: *Vitiata est natura de qua*
loquimur, hoc est, natura libera voluntatis, per
quam, ut audiuius, aderat benè viuendi possi-
bilitas, quid superbit terra & cinis? vitiata est, me-
dicum implorat: saluum me fac Domine, clamat: sana
animam meam, clamat. Quid intercludit has voces,
ut defendendo quasi præsentem possibilitatem, futu-
ram impediatur sanitatem? Hoc agit, quando Pe-
lagio adhuc mordicus tuente possibilitatem il-

A lam benè viuendi non potuisse interim peccan-
do, hoc est, ut ante dixerat, naturam non potuisse
peccando vitiari atque debilitari, ut propterea
opus esset Christi Saluatoris auxilio, rei absur-
ditatem ex inflicta concupiscentiæ infirmitate
conuincit: *Vndè ergo illa vox: ut non quæ vultis illa*
faciatis? Vndè etiam illa: non enim quod volo facio bo-
num, sed quod odi malum hoc ago? ubi est possibilitas,
quæ inseparabiliter insita probatur esse natura? Ecce
homines non ea quæ volunt faciunt, & de non peccan-
do vique agebat, non de volando, quia homines non
alites erant. Ecce homo quod vult bonum, non agit,
sed quod non vult malum hoc agit: velle illi adiacet,
perficere autem bonum, non adiacet. *Vbi est possibilitas*
quæ inseparabiliter insita probatur esse natura? Et
absurditatis enormitatem aperiens malorumque
sequelam, quæ post se trahit: *Sed his verbis id agi-*
tur, etiā à nesciente qui loquitur, non autem nesciente
illo, qui hæc loquenda incautus etiam Deum timentibus
suggerit, ut euacuatur Christi gratia, humana sibi ad
iusticiam suam quasi sufficiente natura. Hoc agit,
quando aduersus illā benè viuendi possibilitatē,
hoc est, naturam vulnerū expertem dicit: *Expo-*
nat quemadmodū cum sit etiam in ipsis (non bapti-
zatis quibus caro contraria est) illa ab eo multum
defensa natura, certè vel in eis cōcedit esse vitiatam, si
iam in baptizatis ille sauciis, sanus de stabulo egres-
sus est, quo eum curandū misericors Samaritanus ad-
duxit. Et rursū instantius: Porro si vel in istis (non
baptizatis) concedit carnem esse contrariam dicat,
quid contigerit, cum sit virumque, hoc est, & caro &
spiritus creatura vnius eiusdemque Creatoris, quod
propriā inflicta est voluntate? Et hoc, ut in natura
sanetur, eo ipso opus est Salvatore quo instituta est na-
tura creatore. Hoc agit, quando paucis interiectis
ad ostendendā gratiæ Saluatoris necessitatem, ex
carnis contrarietate vrget instantius: *Ecce & ba-*
pizatis caro inuenitur esse contraria, & non adesse
possibilitas illa quam inseparabiliter insitam dicie
esse natura. Et operiosius iterum iterumque gra-
tiæ indigentiam ex vitio, id est, ex oborta post
peccatum carnis contrarietate commendans: *Ec-*
ce etiam baptizatis caro contraria est: & quomodo
contraria? Ut non quod volunt faciant. Ecce adest vo-
luntas in homine, ubi est possibilitas illa natura? Fa-
teamur gratiam necessariam: Miser ego homo quis me
liberabit de corpore mortis huius? Et respōdeatur no-
bis; Gratia Dei per Iesum Christum Dominū nostrū.
Hoc agit, quando id ipsum irrefragabili argu-
mento fidelium oratione conuincit: *Fideles oran-*
tes dicunt, contra tentationes vitij concupiscen-
tiæ, Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à
malo. Si adest possibilitas, ut quid orant? aut à quo
malo se liberari orant nisi maxime de corpore mor-
tis huius? Vndè non liberat nisi gratia Dei per
Iesum Christum Dominum nostrum. Et à quo tan-
dem corpore mortis, an à substantia per ani-
mæ & corporis dissolutionem? Non vique de
substantia corporis, quæ bona est, sed de vitij car-
nalibus, vndè non liberatur homo, nisi gratia Salua-
toris, nec quando per mortem corporis discedit à cor-
pore. Et hoc ut diceret Apostolus, quid supra dixe-
rat? Video aliam legem in membris meis repugnantem
legi mentis meæ. Hoc agit, quando neruose,
quasi cuncta hætenus aduersus Pelagium iacta
concludens: *Ecce quod vitium natura, humana*
inobedientia voluntatis inflixit. Orare sinatur ut ra & gratia
sanetur. Quid tantum de natura possibilitate præ-
sumitur? vulnerata, sauciata, vexata, perdita
est, vera confessione non falsâ defensione opus ha-
ber. Gratia ergo Dei non qua instituitur, sed qua
restituatur

Ibid. c. 40.

Ibid.

Cap. 42.

Lib. de natu-
ra & grat.
cap. 43.

Ibid.

Ibid. c. 48.

Ibid. c. 49.

Cap. 50.

Lib. de natu-
ra & gratia
cap. 50.

Cap. 52.

Ibid.

Cap. 53.

Ibid.

Lib. de natu-
ra & gratia
cap. 53.

Ibid. c. 54. restitatur, queratur: quæ ab isto sola clamatur non esse necessaria, dum taceretur. Hoc agit, quando breuius paulò inferius dicit: Sed quod contraria est caro spiritui, non ut ea quæ volumus faciamus, vitium est non natura: gratia medicinalis queratur & controuersa finiatur. Hoc agit, quando in eodem loco subiungit: Si vel in illis (non baptizatis) natura vitata esse conceditur (per contrarietatem carnis & spiritus) ut non sine causa clament: Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, eisque subueniatur in eo quod sequitur, Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum; concedatur iam tandem aliquando humanam medico indigere naturam. Hoc agit, quando lectoris occurrentis cogitationibus, declarat se hanc medicinalis gratiæ necessitatem non de peccatorum remissione, sed de adiutorijs ad vitium naturæ concupiscentiam superandam requisitis, intelligere: An propter commissam præterita (clamas, quis me liberabit, &c.) ut ea tantum ignoscantur, quæ fieri infecta non possunt? Dimitte hominem, clamet, quod clamabat. Non enim tantum desiderat, ut per indulgentiam sit de præteritis impunitus, sed etiam ut sit de cætero ad non peccandum fortis & validus. Condelectatur enim legi Dei secundum interiorem hominem, videt autem aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ. Videt esse, non recolit fuisse; præsentibus vrgetur, non præterita remittit. Nec tantum repugnantem videt, verum an etiam captiuantem se in lege peccati, quæ est in membris eius, non quæ fuit. Hinc est quod clamat, Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Sinatur orare, sinatur adiutorium medici potentissimi flagitare. Hoc ad postremum agit, quando sub finem istius acerrimæ concertationis dicit: Agitur de gratia Dei qua sanatur natura per MEDICVM Christum, quo non indigeret, si sana esset, quæ ab isto tanquam sana, vel tanquam sibi sufficiente voluntatis arbitrio posse non peccare defenditur. Et paucis adiectis: De gratia Dei agitur quæ nobis per mediatorem medicinæ opitulatur, non de impossibilitate iustitiæ. Et mox iterum vniuersum causæ statum cum Pelagianis ab oculis succinctè ponit: Ita & exhortatus sum quantum potui ad bene viuendum, & gratiam Dei non euacuavi: sine qua natura humana iam contenebrata atque vitata illuminari non potest & sanari. De qua re cum istis tota vertitur quæstio, ne gratiam Dei quæ est in Christo Iesu Domino nostro peruersa naturæ defensione frustremus.

Ibid. c. 64. Quod si simili diligentia cæteris Augustini operibus lustrandis operam impendere luberet, testimoniorum copia ac tædio lectores obruerem, ut est illud quod in libro de perfectione iustitiæ contra Celestium Pelagij discipulum acutissimum dixit: Respondemus vitari posse peccatum, si natura vitata sanetur gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Et quis defectus ille sanitatis? an reatus culpæ, qui remissione & habitualis gratiæ infusione deletur? Audi sequentia: In tantum enim sana non est, in quantum id quod faciendum est, aut cæcitate non videt, aut infirmitate non implet; dum caro concupiscit aduersus spiritum & spiritus aduersus carnem, ut non ea quæ vult homo faciat. Ut est illud quod postquam similitudinis adhibendæ causa dixerat, hominem inter ambulandum vitare non posse claudicationem, nisi habeat sanatum pedem; explicando subiungit: Respondetur eadem similitudine, qua superius iam respondimus. Cum enim videmus claudum qui sanari potest, rectè utriusque dicimus, debet homo iste esse sine claudicatione; & si debet potest; nec tamen cum vult, continuò potest, sed cum fuerit adhibita curatione sanatus, & me-

Tom. 3.

Ibid. c. 34. A dicina adiunxit voluntatem. Hoc fit in interiori homine, quod ad peccatum attinet, tanquam eius claudicationem, per eius gratiam qui venit non vocare iustos, sed peccatores, quia non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Ut quod in eodem libro iterum atque iterum dicit: Consultissimè homini præcipi, ut rectis passibus ambulet; ut cum se non posse perspexerit, medicinam requirat, quæ interioris hominis ad sanandam peccati claudicationem gratia Dei est per Iesum Christum Dominum nostrum. Et quod paulò post, *Ibid. c. 4:* istud vitium naturæ, quo efficitur ista necessitas claudicandi explicando subiungit: Per arbitrij libertatem factum est, ut esset homo cum peccato: sed iam pœnalis vitiositas subsecuta ex libertate fecit necessitatem. Vnde ad Deum fides clamat, De necessitatibus meis educ me. Sub quibus posui vel non possumus quod volumus intelligere, vel quod intellexerimus volumus, nec valemus implere. Nam & ipsa libertas creditibus à liberatore promittitur, si vos, inquit, Filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Ut quod in libro de peccatorum meritis ipsam radicem necessitatis diuini adiutorij & quæstionis aduersus Pelagianos cardinem clarissimis verbis aperiendo dicit: Nolunt homines facere quod iustum est, sine quia later an iustum sit, siue quia non delectat. Tanto enim quidque vehementius volumus, quanto certius, quam bonum sit, nouimus, eoque delectamur ardentius. Ignorantia igitur & infirmitas vitia sunt, quæ impediunt voluntatem, ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum. Ut autem innotescat quod latebat, & suauis fiat, quod non delectabat, gratia Dei est, quæ hominum adiuvat voluntates. Et efficaciam explicans, quantoperè vitia ista duo voluntatem à benè faciundo remorantur: Secutum est, inquit, ex debita iusta pœna tale vitium, ut iam (post lapsum) molestum esset obedire iustitiæ. Quod vitium nisi adiuuante gratiâ superetur, ad iustitiam operandam nemo conuertitur: nisi operante gratiâ sanetur, iustitiæ pace nemo perfruitur. Ut quod in libris de libero arbitrio scripsit, cum pœnaliū istarum difficultatum vim exaggerat, fontemque digito ostenderet, propter quem solum iam Christi adiutorium ad bona opera facienda peccataque superanda postulamus: Nec mirandum est, quod vel ignorando non habeat liberum arbitrium voluntatis ad eligendum quod rectè faciat: vel resistente carnali consuetudine, hoc est concupiscentia, quæ violentia mortalis successionis quodammodo naturaliter inoleuit, videat quid rectè faciendum sit, & velit, nec possit implere. Illa est enim peccati pœna iustissima, ut amittat quisque, quo benè uti noluit, cum sine vlla posset difficultate, si vellet, id est autem, ut qui sciens rectè non facit, amittat scire, quod rectum sit: & qui rectè facere cum posset, noluit, amittat posse cum velit. Nam sunt reuera omni peccanti animæ duo ista pœnalia, Ignorantia & Difficultas. Ex Ignorantia dehonestat error; ex Difficultate cruciatus affligit, &c. Quæ verba in alio libro recolens, apertissimè confitetur, totam, ut ex lib. de nat. supra citauimus, cum Pelagianis verti quæstionem & grat. c. 67. de ista gratia, qua natura iam contenebrata atque vitata illuminatur atque sanatur.

CAPVT SECVNDVM.

Idem ostenditur ex alijs varijs capitibus.
Nomina gratiæ inde deriuata.

CVM igitur hæc atque huiusmodi testimonia, in vniuersis Augustini lucubra-

D

tionibus pœnè innumera, passim obuia sint, & undequaque sibi semper concinant, indè consequenter nascitur quod sapissimè contra Pelagianos docet, gratiam de qua cum illis controuersia est, illam esse, adeoque nec aliam intelligi posse, quam qua liberamur de corpore mortis huius: In his verbis, quam dicat Pelagius Dei gratiam, prorsus latet. Et iudices quidem Catholici nullam aliam intelligere potuerant, nisi quam nobis plurimum Apostolica doctrina commendat. Hæc est enim qua nos liberari posse speramus, de corpore mortis huius per Iesum Christum Dominum nostrum. Quod autem liberari de corpore mortis sit liberari per gratiam de vitijs illis concupiscentialibus, quibuscum tota vita dimicamus, iam a superius intelleximus. Indè est, quod in eodem isto loco, cum gratiam istius liberationis illam esse docuisset, quam in certamine cum libidinibus inuocamus, iterum repetit: c Hanc gratiam quam in Catholica Ecclesia notissimam nouerant Episcopi, crediderunt Pelagium confiteri. Et Patres Concilij Carthaginensis: Illam verò gratiam qua, ut dictum est, Christiani sumus, cuius Apostolus pradicator est, dicens, Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis, &c. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, nolunt omninò cognoscere.

Indè est, quod gratia de qua cum Pelagio controuersia fuit, illam esse crebro docet, pro qua Ecclesia vniuersa preces à Christo traditas fundit, Et ne nos inducas in tentationem: Sed pro qua gratia impetranda oramus, ne intremus in tentationem, hæc gratia non est natura, sed qua subuenitur fragili violataque naturæ; hæc gratia non est legis scientia, &c. Quam fragilitatem ac vitium illam vitiosam concupiscentiam esse statim ex Apostolo probat. Et eiusdem Concilij Carthaginensis Antistites virus Pelagianum de adiutorio benè viuendi eruentes: Consideret ergo, inquiunt, sanctitas tua, & pastoralibus nobis compatiatur visceribus, quæ sit pestiferum & exitiale quibus Christi, quod istorum sacrilegas disputationes necessariò sequitur, ut nec orare debeamus, ne intremus in tentationem, quod Dominus & discipulus monuit, & posuit in oratione quam docuit. Nempè quia naturam nullo per peccatum vitio labefactatam esse statuebant, pro quo superando gratia peteretur. Quod enim non induci in tentationem sit idem, quod nulla concupiscentia tentatione (vnusquisque enim tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus) superari, nullis libidinibus nos proritatibus cōsentire, per quam sapè Augustinus tradit: Ut non ei concupiscentia consentiamus deprecamur adiutorium dicentes, Et ne nos inferas in tentationem: Nempè, ut si forte tentari cœperimus à concupiscentia nostra, adiutorio eius non deseramus, ut in eo possimus vincere, ne abstrahamur illecti. Sub hac ergo petitione omne adiutorium gratiæ ad benè viuendum necessariæ postulatur, iuxta illud Augustini: Potens est Deus, & à malo in bonum flectere voluntates, & in lapsum pronas conuertere ac dirigere in sibi placitum gressum: cui non frustra dicitur, Ne nos inferas in tentationem. Nam quisquis in tentationem non infertur, profectò nec in tentationem suæ malæ voluntatis infertur. Et qui in tentationem suæ malæ voluntatis non infertur, in nullam prorsus infertur. Ex quo fit ut huiusmodi necessariò rectè viuatur.

Indè est, quod pluribus in locis gratiam de qua cum Pelagio controuersia est, illam esse tradit, qua homo ex peccati vulneribus fit saluus

A per Iesum Christum: Quando istis, inquit, rectissime dicitur, Quare sine adiutorio gratiæ Dei dicitis hominem esse posse sine peccato? Non tunc de illa gratia quæstio est, qua est homo conditus, sed de ista qua fit saluus per Iesum Christum, Fideles enim orantes dicunt: Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo. Quod enim saluum fieri sit idem quod medicinali gratia ignorantia & concupiscentia vulnus obduci; iam supra ex libro de natura & gratia demonstraui.

Hæc igitur summa testimoniorum ac principiorum Augustiniana doctrina consonantia cumulatissimè ostendit ac probat, præter gratiam remissionis peccatorum, de qua cum Pelagianis nulla quæstio fuit, summam totius disputationis, quam de gratia adiutorio ad benè viuendum necessario Ecclesia Christi cum Pelagianis habuit, de illo solo adiutorio fuisse susceptam, quod Christus velut humanæ naturæ medicus attulit aduersus ignorantiam & concupiscentiam, quibus peccati merito natura vitata est. Nam post lapsum primi hominis, cum iam natura vitata & ad peccatum prona est, nullum omninò ampliùs peccatum, illa indifferenti & versatili libertate committitur, sicut antea fuerat nullo vitio proritante perpetratum: sed quidquid iam ab Adami posteritate peccatur, totum hoc ex fontibus illis duobus ignorantia concupiscentiaque fluit, quorum nunc seruituti, quemadmodum latissimè ex Augustini principijs declarauimus, arbitrium peccatrici voluntatis obstrictum est. Ut nemini mirum videri debeat, omnem Christi gratiam qua rectè operamur adeoque benè viuimus, circa ista duo vitia voluntatis superanda, curandaque versari. Nam indè profuit, quod, ut aliquoties iam audiuius, si natura non esset istis vitijs sauciata opitulatio Saluatoris inaniretur, & crux Christi euacuaretur.

Illam quoque genuinam veramque ratio est, cur istud benè viuendi adiutorium, pro quo largiendo Dominus crucifixus est, Augustinus subinde vocet, a medicinale Saluatoris auxilium: subinde b medicinam gratiam: subinde c adiutorium medicinae saluatoris: subinde d gratiam medicinalem: subinde e adiutorium medici potentissimi: subinde f gratiam qua sanatur natura per medicum: subinde g gratiam liberationis, de ut supra latius diximus, gratiam liberationis, gratiam liberatricem à corpore mortis, g gratiam qua arbitrium verè sit liberum, ab illis iam dictis vitijs arbitrio dominantibus. Denique sapius vno verbo genuini sensus prægnantissimo medicinam. Nempè ut omnes Christiani intelligerent de nullo gratia adiutorio cum Pelagianis ab Ecclesia disceptatum fuisse nisi de illo medicinali, quo vitia ignorantia maximèque concupiscentia superantur. Nam illud est, quod nobis Christus tanquam medicus tulit; illud est quo natura saluatur, illud est quo infirmitas roboratur; illud est quod rogando postulamus, Ne nos inducas in tentationem: illud est denique quo iuxta doctrinam Apostolicam à Paulo traditam, ab Augustino assertam, liberamur de corpore mortis, hoc est, de vitijs corporis mortis huius.

Quæ si paulò attentius considerassent, non ita exorbitassent nonnulli recentiores, ut cum adiutorium gratia Christi quo nos ad benè viuendum adiuuat, negare vel interimere verentur gratias nunquam vel per somnium à Pelagio Augustinoque disceptantibus cogitatas, afferant, quibus sensa & pronuntiata sua tueantur. Alij namque concursum Dei generalem natu-

Lib. de gestis Pelag. c. 6.

2 Vide lib. de nat. & grat. c. 53. & c. 55. & lib. de gest. Pelag.

b Lib. de gest. Pelag. c. 9. c Ibid. c. 10. Epist. Synodalis Concil. Carthag.

Lib. de gestis Pelag. c. 7.

Ibid.

Conc. Carthag.

Lib. 2. de per. merit. c. 4.

Lib. de domo pers. cap. 6.

Lib. de natura & gratia cap. 33.

a Lib. de natura & gratia cap. 34. b Ibid. c. 39. c Ibid. c. 48. d Ibid. c. 53. e Ibid. c. 55. f Ibid. c. 64. g Vide supra cap. 3.

Lib. de natura & grat. c. 43. & lib. de per. iust. cap. 3. bis

ralemque cum voluntatis arbitrio, alij supernaturalem, alij gratiam habituales, alij gratias concomitantes, alij physicam prædeterminationem, integris læsisque, Angelis & hominibus pariter necessariam, alij aliam proferunt, de quarum nulla inter eos vnquam quæstio fuit. Sed de illa sola gratia controuersia est, qua natura quæ peccando vitiata est, ita contra terrenas concupiscentias adiuuatur, vt affectus ab eius seruitute eruatur, vt in singulis oborientibus ad momenta singula tentationibus roboretur, vt cum libidinibus pugnet, vt superet, vt non in tentationem consentiendo inferatur. Quæ sanè non est gratia habitualis, vt quam nemo iustus in tentatione positus cum gemitu postulat; non concursus generalis, non supernaturalis, non gratia concomitans, quibus nemo contra fluctus irruentium libidinum roboratur, non prædeterminatio physica, quæ si illis credimus, & sanis & agris pariter, nec minùs ad voluntatem robustissimam, quàm infirmissimam inclinandam necessaria est. Sed de his infra pluribus ex proprijs fundamentis: hic satis est ipsis crebro iteratis expressisque testificationibus Augustini commonstrasse, de sola ista medicinali gratia qua variarum libidinum impetus incessanter nos infestantium frangitur & sanatur cum Pelagianis fuisse quæstionem. Disertis enim verbis dicit:

a De illo nunc agi homine, qui grauibz est sa-
cuius confosusque vulneribus: b de illa agi gratia
quæ nobis per mediatorem medicinæ opitulatur: c de
illa gratia quæstionem esse, quæ sit homo saluus per
Iesum: d de gratia sine qua natura humana iam con-
tenebrata atque vitiata illuminari non potest & sa-
nari, totam cum istis verti quæstionem: ideoque di-
cit, Pelagio fallaciter gratiam confitente, e Ca-
tholicos iudices nullam in verbis eius intelligere po-
tuisse, nisi qua liberari posse speramus de corpore mor-
tis huius, vtpote quam in Catholica Ecclesia notis-
simam nouerant: atque ita Pelagium qui eam ne-
gabatur, f infirmare medici gratiam: g opitulationem
Saluatoris inanire.

CAPVT TERTIVM.

*Discrimen gratiæ sanitatis, & medicinalis
à Recentiorum notitia valdè abstrusum, &
quare. Iaciuntur fundamenta discriminis.
Libertas arbitrij ante peccatum, & captiui-
tas post peccatum.*

CVM ergo iste totius causæ status sit, vtrum sine medicinali gratia, sine medicinali Saluatoris auxilio sine medici opitulatione, natura contenebrata atque vitiata benè possit operari, satis vnicuique perspicuum est, similem istam esse quæstionem ac si disputaretur, vtrum cæcus oculis, fractisque tibijs, sine medicinis possit cernere aut ambulare. Vbi cum nemo sanâ mente dubitet, quid respondendum sit, ipsâ veritate in omnium cordibus clamante, medicinam ad illas actiones esse necessariam; simulatque ad animæ vulneratæ quæstionem venit, velut occurrentibus tenebris, acies mentis hæret. Nam quamuis naturis rerum perquam consentaneum esse videat, vt etiam in spirituum rerum ordine, vulnera potentiarum, vitiaque medicinæ opitulatione reparentur, antequam recta facultatis operatio possit sequi: quia tamen morbi istius natura, quo vires benè

A viuendi labefactatæ sunt, à vulgari cognitione vehementer abstrusa est, hinc fit, vt ignorata etiam medicinalis adiutorij conditione atque necessitate, cum reipsa adiutorium offerendum est, nihil amplius medicinalis auxilij lethali infirmitati à plerisque ingeratur, quam si integerima perstitisset peccantis arbitrij salus: & ab alijs vice versa, sanitati robustissimæ nihil minùs tribuatur, quam si fuisset pœnalibus vitijs temerata. Illi voluntatis liberæ creatorem de creaturæ laudibus prædicant, si gratiæ largitorem, vtrique studio pietatis ducti Dei partes agere sibi videntur, sed illi imprudentes medicinam Saluatoris euacuant, si decolorant gratiam Creatoris. Inter vtrosque sanctus Augustinus ita incedit medius, vt agnita stantis arbitrij dignitate, vires integræ libertatis longè altius quàm recentiorum chorus extollat; & penetrata ruinæ ipsius profunditate, vires lapsæ voluntatis longè acerbius concussas, quam vulgus putet, fractasque fateatur. Ex quo fit, vt iuxta doctrinam ipsius, sicut in arbitrio primæ uæ sanitatis, & consecutæ agritudinis distantia suprâ recentiorum suspiciones est longè maxima: ita quoque adiutorij sanitatis, & medicinalis sit extrema discrepantia. Quæ quibus in rebus constituta sit, accuratius constabit, si modum operandi vtriusque, & à se inuicem differentiam exploratam habeamus. Nam indè velut à nota perspicua, & obuia, in occultam vtriusque naturam Deo iuuante pertingemus.

C Hæc igitur, vt quantum Deus vires dederit præstemus, memoria repetendum est id quod de primi hominis libertate differentes fufius diximus: cum illa videlicet voluntatis libertate conditum fuisse primum hominem, sicut & Angelos bonos, vt in neutram partem inclinatus solo suæ libertatis nutu alterutrum velle posset & nollet, iuxta illam sententiam Augustini: Quod arbitrium tunc ita liberum erat, vt benè velle posset & malè. Et in Enchiridio ad Laurentium: Sic oportebat prius hominem fieri, vt & benè velle posset & malè. Quam voluntatis innocentis maximam libertatem & indifferentiam, in qua videlicet flexus in alterutram partem, hoc est, vt benè vellet aut malè, à solo voluntatis nutu (non sine gratia) peteretur, fusè libro de statu naturæ innocentis declarauimus.

Ab hac felicissima libertate in alteram electionis partem, hoc est, in peccatum, seu in malum propriâ sponte ita delapsus est, vt non solum malè voluerit, seu peccauerit, sed etiam malè volendi seu peccandi seruituti atque necessitati mancipatus sit, nisi per gratiam subleuetur. Nam præter peccati culpam malâ volitione commissam, arbitrium voluntatis profundis tenebris inuolutum est, viscosoque quodam pondere irretitum atque depressum est (hoc est tenacissimo quodam amore creaturæ quam dilexit) quod ita voluntati dominatur, vt quocumque se vertat, quicquid arripiat, quicquid declinet, quoscumque vultus & formas induat, quantumcumque se viribus sursum tollere, quibuscumque benè viuendi stimulis incitari videatur, non possit ab illa se viscosa catena expedire, nisi prius caliginem eius lux cœlestis effugauerit, & illas terrenæ cupiditatis compedes fregerit. Quod quamdiu non fit in tenebris, hoc est, peccatis iacet, tenebras diligit, tenebras in agendo, & cessando sectatur. Quicquid enim dilexerit, creaturæ limites non egreditur, & ita perpetuam ter-

Lib. de Cor.
rep. & grat.
cap. 12.
In Enchirid.
cap. 105.

Vide lib. 3.
præcipue c. 3.
4. 5. 6. &c.
item. 11. 12.

tenæ concupiscentiæ catenam trahit, cuius vinculis & seruitute detinetur. Quem esse arbitrij lapsi statum iuxta doctrinam sexcentis locis ab Augustino traditam, latissimè toto libro tertio de statu naturæ lapsæ demonstrauiamus.

Lib. 3. de lib.
arbit. c. 18.

Ex quo perspicuum est, vitium voluntatis, quod præter peccati culpam, peccando contraxit, in eo situm esse, quod post desertum Creatoris amorem rei creatæ dilectione cæcata, & vndique peruersa ac penetrata est, ita vt amissa illa vtriusque partis indifferentia iam amplius benè velle non possit, nec eo seipsum flectere aut erigere; cæcitate & concupiscentia quibus obstricta iacet, eam assiduè deorsum in creaturas deprimentibus: *illa est enim peccati pœna iustissima, vt amittat unusquisque quo benè vti noluit, cum sine vlla posset difficultate si vellet. Id est autem, vt qui sciens rectè non facit, amittat scire quid rectum sit: & qui rectè facere cum posset, noluit amittat posse cum velit.* Itaque quod iam homo sine gratia Saluatoris, amissa vnius partis libertate, benè velle non possit, supplicium est delinquentis; sicut beneficentis præmium, quod amissa alterius partis libertate, malè velle non possit. Nam per ista præmia & supplicia, voluntatis liberæ status dumtaxat, non natura mutatur, quemadmodum imprudentes putant, qui quando certissimam illam Augustini doctrinam audiunt, nescio ad quæ tanquam exotica Manichæi spectra formidant. Sicut igitur nemini mirum videtur, quod benè volendo Beati in æterna beatitudine, malè volendi libertate spoliati sunt, ita nemo videtur, si in peccati damnatione peccator positus, bonæ voluntatis libertate priuatus, ante aduentum gratiæ de peccato in peccatum captiuo arbitrio volutetur. Vndè liquet, quamdiu Angeli & primus homo in illa felici arbitrij libertate steterunt, penes ipsorum arbitrium fuisse nutum illum supremum, quod voluntas in hanc vel illam partem siue benè siue malè volendo flecteretur. Nutus enim ille liberrimus erat voluntati, quem pro arbitrio suo, vel dando, vel retinendo, omnibus externis internisque actionis adminiculis, habitibus, concursibus, gratiæ adiutorijs dominabatur. Hic nutus, hic flexus, seu ista suprema nuendi flectendique potestas, qua sese vtrunque in bonum aut malum humana libertate ac dominatione librabat, supplicio non minùs cadentium, quàm stantium remuneratione prorsus amissa est; dum vtrobiue indifferentis istius loco libertatis, seruitus istius supremæ dominationis inducta est. Nam quemadmodum voluntas Beatorum serua facta est iustitiæ, & peccatorum serua iniquitatis, iuxta illud Apostoli Petri ab Augustino sæpè repetitum: *A quo quis superatus est, huius & seruus est:* ita quoque vtrorumque arbitrium illa suprema & indifferenti ac dominatiua sui in vtramque partem flectendi libertate vel feliciter vel pœnaliter, spoliatum est. In peccatoribus enim ante gratiam à concupiscentia creaturæ omnibus actionibus dominante nutus ille imperialis inuasus est: in beatis ab ardentissima charitate, quæ tantoperè in vtrisque voluntatis arbitrio libertatiue dominatur, vt omni sublata boni malique indifferentia, istorum nutum ad amplectendum bonum tantum, illorum ad malum tantum indeclinabiliter & insuperabiliter semper inclinet. Solus relictus est & his & illis quidam in suo quibusque vinculo indifferens sese voluendi motus, vt pro suo arbitrio hic & nunc

2. Pet. 2.

A singularia quæque bona vel mala appetendo flectentur: quæ in scholis libertas exercitij, & contradictionis appellari solet.

Quæ cum ita sint, iam differentia sana & ægrota voluntatis, quantum ad benè viuendum incipit sublucescere: nempe voluntas sana ita robusta erat per institutionem primæuæ suæ libertatis, qua primus homo creatus est rectus, vt se ipsa nutu suo perindè ad bonum volendum quàm ad malum sponte flecteret, non à gratia vel cupiditate imperante flecteretur. Erat enim plenissimè sui ipsius in vtramque partem domina, cuius nutui quidquid habituum vel gratiarum, vel adiutorij intrinsecus vel extrinsecus adderetur, deberet fasces submittere, & ab illius velut Angeli impulsu exspectare aquæ motum, vt vel quiescerent, vel ad influentum operi conferendum ipsa annuente raperentur. Nam quamuis arbitrium innocentis creaturæ ita liberum fuisse ab Augustino dicatur, vt benè velle posset & malè; non tamen hoc sine gratiæ adiutorio fieri potuisse censendum est. Quod alibi certissimis documentis demonstratum, hic supponimus. Nunc verò posteaquam est illa magna, robustaque peccati merito amissa libertas, & peccandi seruitus constituta, periit ab ægrota voluntate, ille imperatiuus benè volendi nutus, vt non magis iisdem illis gratiæ adiutorijs, quibus ante in sua sanitate iuuabatur, vt possit, quam si cæco ad cernendum lumen offerres. Nam ille sese flectendi erigendique nutus, potestati fractæ & ægrotae libertatis extortus est, & à concupiscentia semper seipsam creaturæque diligente possidetur. Vndè per aliud nouæ & medicinalis gratiæ genus, qua vitij istius intimis visceribus voluntatis infixi reprimantur vires & motus, frangendoque illa sanetur, ille nutus ac flexus eruendus, voluntatiue dandus est, quem sibi ipsa suâ potestate dare non potest.

Lib. 1. de statu
primi hominis
seu innocentis.
c. 10. &
11.

CAPVT QVARTVM.

D Affertur ex Augustino ac declaratur discrimen adiutorij sanæ voluntatis & ægrotae, hoc est, adiutorij sanitatis & medicinalis, seu adiutorij sine quo non, & quo.

E X isto liberæ seruæque voluntatis discrimine, quod ex Augustini principijs iam identidem traditis, proposuimus, iam vtriusque gratiæ, sanitatis & medicinalis differentia, seu adiutorij quo voluntas sana in statu innocentia, & quo nunc post casum suum concupiscentialibus morbis ægra ad benè viuendum adiuuanda est, incipit sese ostendere. In eo quippè sita est, quod illius primæ integritatis adiutorium sic adiuuabat voluntatem, vt cum eo operaretur ipsa si vellet; nunc autem ipsum adiutorium facit vt velit. Hoc est, adiutorium ante ruinam erat tale, vt influxus adiutorij perinde atque voluntatis in opus, ab ipso liberæ voluntatis nutu penderet, adeoque salua maneret illa libertatis in vtramque partem flexibilis indifferentia: nunc verò post ruinam tale est, vt faciat annuere, & influere & velle voluntatem. Est enim obseruandum duplicis generis esse adiutoria voluntatis; nam aliud eiusmodi est, sine quo voluntas velle non possit, sic tamen vt velle & nolle, vti vel non vti adiutorio, in eius

libero relinquatur arbitrio: aliud quo fit, determinatè ut voluntas velit. Est enim illius naturæ, ut hoc ipso quo voluntati datur, confestim velit. Primi generis est, verbi gratia, lux respectu oculorum, species respectu intellectus, & huiusmodi. Sic enim adiuuant, ut sine illis quidem non possit opus fieri, non tamen illis præsentibus efficiatur ut fiat, sed hoc à liberæ voluntatis nutu pendet, quæ huiusmodi adiutorium & in vsum assumere & negligere potest. Secundi generis adiutorium, non est tale, sed hoc ipso quo datur simul vsum eius & influxus potestatis datur. Est enim hoc ipsum quod suapte efficaciâ facit influere facultatem, nec facultatis ipsius libero arbitratui subiacet, sed inuictè facit ut hoc vel istud arbitrium arbitretur & velit. Talis est influxus omnis causæ formalis, hoc ipso quippe quo adest iustitia, fit iustus animus, & sine illa iustus esse nunquam potest. Quam duplicis adiutorij naturâ ac differentiam libro primo fusiùs explicuimus, vnde plenior intelligetia peti debet.

Hoc ergo verum & genuinum discrimen est inter vtriusque status adiutorium, quod adiutorium sanitatis seu integræ libertatis influeret aut non influeret cum voluntate, prout voluntas vellet aut nollet, plenissimèque ipsius arbitrio in agendo & quiescendo subderetur: medicinale verò ipsum benè velle fastidienti ægrotaque voluntati tribuat, ut potè quod ipsa concupiscentiæ dominantæ subiugata, de seipsa suæque libertatis impulsu etiam cum gratia quantumcumque magna sibi assistente, habere non posset quemadmodum olim potuit. Quod clarius fortassis ita dici posset, quod gratia sanæ voluntatis, in eius libero arbitrio relinqueretur, ut eam si vellet deferret, aut si vellet vteretur, gratia verò lapsæ ægrotaque voluntatis nullo modo in eius relinquatur arbitrio, ut eam deferat aut arripiat si voluerit, sed ipsa sit potiùs illa postrema gratia, quæ inuictissimè facit ut velit, & à voluntate non deferatur. Quod discrimen tam luculentè tradit Augustinus in lucubrationibus quas aduersus hostes gratiæ exarauit, ut impossibile sit legenti non advertere, nisi opinionis alicuius præoccupatæ caligo & præiudicium cernendi perspicaciam, iudicandique libertatem impediuerit. Hoc enim in primis probat ille diuersus operandi modus, quem adiutorijs cuiusque status tribuit, in quo velut immobili basi, tota doctrina de gratia & prædestinatione nititur. Quam si tollas, funditus vniuersa ruere necesse est, quemadmodum à Semipelagianis, ut infra pluribus, perspicaciter animaduersum est. Huius ergo differentię radicem detegens ita loquitur: Itemque

*Lib. de cor-
rept. & grat.
cap. 12.* ipsa adiutoria distinguenda sunt. Aliud est adiutorium SINE QVO ALIQUID NON FIT, & aliud est adiutorium, QVO ALIQUID FIT. Declarat exemplis admodum perspicuis: Nam sine alimentis non possumus viuere, nec tamen cum affuerint alimenta, eis sit ut viuat, qui mori voluerit. Ergo adiutorium alimentorum est sine quo non fit, non quo fit ut viuamus. At verò beatitudo, quam non habet homo, cum data fuerit, continuo fit beatus. Adiutorium est enim non solum sine quo non fit, verum etiam quo fit, propter quod datur. Quapropter hoc adiutorium & quo fit est, & sine quo non fit. Quia & si data fuerit homini beatitudo, continuo fit beatus, & si data nunquam fuerit, nunquam erit. Alimenta verò non consequuntur faciunt, ut homo viuat, sed tamen sine illis non potest viuere. Ecce differentiam duplicis adiutorij lucidissimam, non est ubi

A hæreat lector, aut caliget auditor, quoties extra præsentem controuersiam disputatio est. Vnum est enim tale, ut non inferat vel inferat effectum propter quem datur, sed tantummodo sine quo, non potest fieri Effectus enim ab alia debet causa dominante, ipsumque adiutorium secum rapiente seu applicante produci. Ex quo fit, ut quantumcumque magna præsto sint adiutoria, nisi illa causa dominatiua, cuius arbitrio tota machina causarum concurrentium & adiuuantium ad motum impellitur aut retinetur velit, impulsūque agendi imprimat, nulla ex adiutorijs operatio secutura sit. Cuiusmodi adiutorijs respectu voluntatis humanæ plenus est

B Orbis vniuersus. Ipsa enim voluntas est, quæ quibuscumque corporalibus creaturis vititur ad scopum suum, quam licet adiuuent, non tamen aliter, ad summum, quam ita ut sine illis non possit opus voluntatis effici, non tamen ut per ipsas fiat, si voluntas nolit. Ipsa est quæ omnibus corporis sensibus quæ scientia & virtutibus intellectus, quæ proprijs habitibus suis & bonis & malis vititur quando vult: nec ad peragendas actiones eius ista concurrunt adiutoria, ut per illa fiant renitente voluntate, sed tantummodo ut sine illis non fiant, cum ea ad influendum secum voluntas rapit ut fiant. Alterum adiutorij genus est, quo, simul ac datum fuerit, fit effectus, & si non detur nunquam fiet. Nempe quia tantæ necessitatis est, ut sine illo non possit effectus fieri, tantæque efficacię, ut hoc ipso quo datur, continuo fiat. Dat enim simul & posse & operari. Exemplum in Augustino manifestum est, quod iam dedimus. Hæc igitur cum sint veritate certissima & claritate liquidissima, videamus quid ad sanæ ægrotaque voluntatis adiutorium ex Augustini mente faciant. Nimirum hoc isto adiutoriorum discrimine spectat Augustinus, ut sciamus adiutorium sanæ voluntatis non fuisse talis conditionis, quo bonum opus fieret: hoc enim non conueniebat tam robustæ liberrimæque voluntati, cum ipsa sufficeret, ut adiutorio quod sibi præsto aderat, si tantum vellet, vteretur. Ut quid enim dare ipsum velle voluntati, quando illud ex seipsa, non sine concurrente adiutorio obtinere poterat? Erat ergo adiutorium eius, non quo fieret, sed sine quo non posset opus bonum fieri. Tale quippe erat, inquit, adiutorium, quod deferret, cum vellet, & in quo permaneret si vellet, reperi. & grat. non quo fieret ut vellet. Adiutorium verò infirmæ captiuæque voluntatis vult esse tale, quo fiat, ut velit. Hoc est, esse huiusmodi ut simul ac datur, ipsum velle voluntati detur, & si non detur, nunquam velit, quia sine illo nunc propter infirmitatem velle non potest. Hoc est enim quod continuo adiutoria explicando subiungit: Primo itaque homini datum est adiutorium perseverantiæ, non quo fieret, ut perseveraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset. Nunc verò Sanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis, non tantum tale adiutorium perseverantiæ datur, sed tale, ut esset perseverantiæ ipsa, hoc est perseveranter benè velle, donetur: non solum ut sine isto dono perseverantes esse non possint, verum etiam ut per hoc donum non nisi perseverantes sint. Hoc est, quod statim tanquam ex Euangelicâ doctrinâ deriuatum, ex Scripturis probat: Non solum enim dixit, Sine me nihil potestis facere, quibus verbis adiutorium sine quo non possumus, exprimitur:

*Lib. de cor-
rept. & grat.
cap. 12.*

Ibid. c. 12.

verum etiam dixit, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos ut eatis & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Quibus, inquit, verbis, eis non solum iustitiam, verum etiam in illa perseverantiam se dedisse monstravit. Christo enim sic eos ponente, ut eant & fructum afferant, & fructus eorum maneat, quis audeat dicere, forsitan non manebit? Hoc est, quod cum in precedentibus iterum iterumque inculcasset, adiutorium primi hominis fuisse tale, ut in eo maneret si vellet; ut illud per liberum arbitrium deserere posset; ut in eius libero relinqueretur arbitrio: quod desereret cum vellet: in quo permaneret si vellet, non quo fieret, ut vellet, & huiusmodi, tandem utrumque sibi conferendo subnectit: Hæc prima est gratia quæ data est primo Adam: sed hæc potentior est in secundo Adam. Prima est enim, qua fit ut habeat homo iustitiam, si velit: Secunda ergo plus potest, qua etiam fit ut vellet, & tantum vellet, tantoque ardore diligat, ut carnis voluntatem (id est concupiscentiam) contraria concupiscentem, voluntate spiritus vincat. Hoc est, quod ut tardissimis quoque satisfaceret, iterum repetit & repetendo commendat: Nec illa quidem (gratia sani hominis) parva erat, quæ demonstrata est etiam potentia liberi arbitrij, quoniam sic adiuuabitur ut sine hoc adiutorio in bono non maneret, sed hoc adiutorium si vellet desereret. Hæc autem tanto maior est ut parum sit homini per illam reparare perditam libertatem, parum sit denique non posse sine illa, vel apprehendere bonum, vel permanere in bono, si velit, nisi etiam efficiatur ut vellet. Hoc est quod cum iterum adiutorium sani hominis tale esse dixisset, ut sine illo quidem bonum tenere non posset, sed tamen ut vellet, in eius libero relinqueretur arbitrio, opponens ei agroti hominis longè potentius & alterius rationis adiutorium: Nunc autem, inquit, tanto ampliùs datur per Iesum Christum Dominum nostrum, quibus id dari Deo placuit, ut non solum adsit sine quo permanere non possumus, etiam si velimus, verum etiam tantum ac tale est ut velimus. Hoc est quod rationem afferens ex illius adiutorij naturâ petitam, profundissimè subiicit: Est quippè in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo, & perseveranter tenendo, non solum posse quod volumus, verum etiam velle quod possumus; quod non fuit in homine primo: unum enim horum in illo fuit, alterum non fuit. Et quare non fuit datum homini primo haud secus atque secundo datum fuit? Nempè quia ipse acceperat posse perseverare si vellet, quod ut nollet, de libero descendit arbitrio: quod tunc ita liberum erat, ut benè velle posset & malè. Quo significatum cupit, nunc homini non sufficere posse perseverare si vellet, sed ipsum benè velle ipsi esse tribuendum, eo quod nunc arbitrium non ita liberum sit, ut cum huiusmodi etiam adiutorio benè velle possit & malè. Hoc est quod radicem diversitatis illius duplicis adiutorij ex ipsâ sanitate & ægritudine concupiscentiali voluntatum eruendo, præclarissimè doctissimèque dicit: Ut ergo non acciperet hoc donum Dei, id est, in bono perseverantiam primus homo, sed perseverare vel non perseverare in eius relinqueretur arbitrio (videlicet cum adiutorio, sine quo perseverare non poterat) tales vires habebat eius voluntas, quæ sine ullo fuerat instituta peccato, & nihil illi ex seipsa CONCUPISCENTIALITER resistebat, ut dignè tantæ bonitati, & benè viuendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium. Nunc verò posteaquam est illa magna peccati merito amissa libertas, etiam maioribus donis adiuuanda remansit infirmitas. Nimirum quia nulla interiori rixa

A libertas illa sana discerpebatur, nulla lucta lassabatur, nullo deorsum pondere premebatur, ut non nisi velle cum adiutorio concurrente à tantâ sanitate peteretur. Nunc verò difficultates grauissimæ superandæ sunt, non quibus corporis membra, sed quibus voluntas ipsa à volendo reuocatur, dum concupiscentiali visco implexa, etiam tali adiutorio adiuta, aut velle aut satis potenter velle non potest. Tam enim dirum est istud concupiscentialis ægritudinis malum, ut non solum volenti homini difficultatem afferat ut languidè velit, quæ non nisi magnis (quibus caret) viribus arbitrij superanda est; sed etiam pestifera dulcedine creaturæ animum demulcendo voluntatem ipsam velle non sinat. Hoc est quod uberius naturam explicans utilitatēque tanti adiutorij, quo superbia qua cecidimus, radicitus tollitur, dum humanæ voluntati nihil omnino relinquit sui, magno verborum pondere & perspicuitate subtextit: *Ac per hoc nec de ipsâ* *Ibid.*
perseverantiâ boni, hoc est, perseverante boni volitione, voluit Deus sanctos suos in viribus suis, sed in ipso gloriari: qui eis non solum dat adiutorium quale primo homini dedit SINE QVO NON possint perseverare si velint, sed in eis etiam operatur & velle; ut quoniam non perseverabunt, nisi & possint & velint perseverandi eis possibilitas & voluntas diuinæ gratiæ largitate donetur. Tantum quippè Spiritu
C sancto accenditur voluntas eorum, ut idèd possint quia sic volunt, idèd sic volunt, quia Deus operatur ut velint. Hoc denique est illud, quod rationem necessitatis tanti ac talis adiutorij inculcans sanæ voluntati non congruentis, ægrotaque capitaliter necessarij, perspicuè docet, ægram huiusmodi voluntatem neque velle cum adiutorio Dei, neque permanenter velle posse, si usus adiutorij in ipsius libero relinquatur arbitrio, ita ut ipsum velle non in eâ Deus operaretur. Nam si in tantâ
D infirmitate vitæ huius, in quâ tamen infirmitate, propter elationem reprimendam, perfici virtutem oportebat, ipsis relinqueretur voluntas sua, ut in adiutorio Dei, sine quo perseverare non possent, manerent si vellet, nec Deus in eis operaretur, ut vellet, inter tot ac tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & idèd perseverare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellet, aut non ita vellet infirmitate voluntatis, ut possent. Hoc est quod continuo ex istâ adiutorij diversitate rationem petit, cur homo sanæ robusta que voluntatis diuino munitus adiutorio tantâ facilitate corrue-rit, infirmus verò in sauientibus tentationum tempestatibus perseveret. Nempè quia quemadmodum oportebat sanus & fortis permittitur adiutorio consentire si velit; ægro & imbecilli, hoc ipsum datur ut velit, & inuictissimè velit: Subuentum est igitur infirmitati volun- *Ibid.*
E tatis humanæ, ut diuina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur; & idèd quàmvis infirma, non tamen deficeret, neque aduersitate aliquâ vinceretur. Ita factum est ut voluntas hominis inualida, & imbecilla in bono adhuc paruo perseveraret per virtutem Dei, cum & voluntas primi hominis fortis & sana, in bono ampliore non perseverauerit. Nempè causa in promptu est, quia voluntas inualida & imbecilla perseverat per virtutem Dei, hoc est per adiutorium quo fit ut velit; fortis & sana habet virtutem liberi arbitrij, quàmvis non de futuro adiutorio Dei, SINE QVO NON posset perseverare, si vellet, non tamen tali QVO in illo Deus operaretur ut vellet. Hoc ad postremum est illud, quod profundissimam finiens disputationem, tantæ

Ibid. c. 11.

Ibid.

Ibid.

Lib. de cor-
rep. & grat.
cap. 12.Lib. de cor-
rep. & grat.
cap. 12.

Ibid. c. 12. diuersitatis vtriusque adiutorij rationem assignat præclarissimam, nempe magnam cum naturâ talium voluntatum, ac diuinâ misericordiâ, sapientiâque adiutorij congruentiam: *Fortissimo quippe dimisit atque permisit facere quod vellet; infirmis seruauit, ut ipso donante inuictissimè quod bonum est vellent, & hoc deferere inuictissimè nolent.* Quid enim congruentius sapientiæ & misericordiæ Dei, quid ipsis naturis rerum magis consentaneum, quam ut robusta voluntas, sufficientissimo Dei adiutorio fulta, sine quo velle & perseuerare non potest, optioni suæ relinquatur, adiutorio Dei vtendo & perseuerando, si velit: infirma verò, potentissimo Dei adiutorio ipsum velle & perseuerare, & sui ipsius vsum donante, muniretur.

CAPVT V.

Inferuntur duo corollaria quibus accuratiùs declaratur discrimen duplicis istius adiutorij. Reijciuntur lex, scientia, reuelatio, remissio peccatorum, gratia sufficiens, habitualis, congrua, efficax Recentiorum extralimites adiutorij medicinalis Christi.

EX tot tamque manifestis Augustini testimonijs & inculcata toties doctrina, duo perspicuè colliguntur, quæ ad intelligendam plenè medicinalem Christi gratiam, & ab alia qualibet sanæ voluntatis discernendam plurimum faciunt, & quamuis nihil præterea adderetur sola sufficiunt.

Primum est, nullum adiutorium gratiæ, cuius vsus ita ponitur in arbitrio voluntatis, ut illo vtatur aut non vtatur, ut illud amplectatur aut deferat, ut illi consentiat aut non consentiat si voluerit, quantumuis sine illo non velit, aut velle non possit, esse adiutorium quo fit ut velit; sed tantum sine quo non: Et proinde ad medicinale adiutorium Christi nullo modo posse pertinere, sed ad adiutorium primi hominis & sanæ voluntatis esse referendum. Nam in eo consistit essentialiter differentia vtriusque adiutorij, sine quo non fit actio, & quo fit, & consequenter sanæ voluntatis & infirmæ, Adami & Christi; quod auxilium sine quo non voluntatis, ut influat in volitionem & actionem pendet essentialiter à nutu voluntatis, illud ad influendum applicante: quod nisi consentiendo vel volendo fecerit, nullus inde influxus in actionem, effectusque secuturus est. Nam istam eius conditionem tam sollicitè, tam perspicuè, tanta verborum, sententiarumque repetitione commendat, quasi summo studio hoc vnicum satageret, ne in peruersum sensum cœlestis illa doctrina raperetur. Quid enim vel cœcis euidentius dici potuit, quam quod toties dicit primi hominis, sanæque & fortis voluntatis adiutorium huiusmodi fuisse, non quo fieret ut vellet: non quo fieret ut perseueraret; non quo Deus operaretur ut vellet, & huiusmodi; sed tale, per quod posset permanere si vellet, per quod aderat ei posse, quod vellet, non velle quod posset; per quod acceperat posse si vellet: itale rursum, sine quo etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset: sine quo in bono non maneret: sine quo non posset in bono permanere si vellet: sine quo non posset perseueranter bonum tenere quod vellet: sine quo omninò permanere non posset, sine quo per liberum arbitrium perseuerare non posset. Et ut apertius sine vllò obscuritatis ambiguo nosceremus, quo igitur modo se ha-

Aberet istud adiutorij genus ad arbitrium voluntatis, vtrum illam secum ad opus raperet, an à voluntate pro libitu raperetur, identidem repetit, & inculcat studiosissimè, fuisse talis conditionis, quale videlicet liberrimæ sanissimæque voluntati congruebat, quæ nulla videlicet laborat imbecillitate, nisi quæ creaturæ naturalis est, ut ad malum sufficiat, ad bonum verò nihil sit, nisi adiuuetur ab omnipotenti bono. Hoc est fuisse gratiam talis naturæ, talis efficacæ, talis influxus, quam Deus reliquerit in eius libero arbitrio: quam per liberum arbitrium deferere posset. Fuisse adiutorium, quod defereret cum vellet, & in quo permaneret si vellet: quo fiebat ut haberet iustitiam, hoc est opus iustitiæ, si vellet, sed si vellet etiam defereret: per quod posset permanere si vellet: ut cum eo perseuerare & non perseuerare in eius relinqueretur arbitrio: ut dignè tantæ bonitati & bonè viuendi facilitati perseuerandi committeretur arbitrium: ut ei relinqueretur voluntas, hoc est electio, sua: ut fortissimo dimitteret ac permitteret facere quod vellet. Nullus Scholasticus quantæcumque subtilitatis in intelligendo, & præcisionis in loquendo, & facundiæ in exprimendo, genuiniùs & accuratiùs, & clariùs nobis delineare posset naturam adiutorij, quod vires præbeat quidem voluntati, ut cum illo posset bonum arripere, aut tenere si vellet; non tamen ipsum velle operetur, sed velle & nolle, arripere adiutorium ac deferere, consentire ac dissentire, in eius libero relinquatur, arbitrio. Si enim hoc in voluntatis arbitrio non relinquatur, sed ipsum adiutorium inuictissimè donet ut velit, iam hoc ipso non est adiutorium sine quo non, sed quo fit actio: non adiutorium sanæ voluntatis, quæ suapte sponte vegeta libertate suâ cum Dei adiutorio ad velle confurgit, sed ægrota & imbecillis, quæ ad bonum volendum ex concupiscentiali rixa erigi debet: non est denique adiutorium primi hominis, sed secundi, non creatoris, sed Saluatoris. Quod ne quis nimia fortassis tarditate adhuc non satis penetraret, etiam exemplis sensibilibus veritatem istam, de modo quo adiutorium sanæ voluntatis eius arbitrio, subderetur planissimum facere voluit. Docet enim ita se habere sicut alimentum ut vita teneatur, sicut lux ut oculorum obiecta cernantur. Sunt enim adiutoria vitæ & oculorum, sine quibus teneri vita, & color cerni nequeat, non tamen quibus viuatur aut cernatur, si voluntas velit. Exemplum de alimentis iam supra dedimus. De luce accipe: Nam & ibi (in sana primi hominis natura) esset adiutorium Dei & tanquàm lumen sanis oculis, quo adiuti videant se præbere volentibus. Hoc est si voluntas oculos ad intuemdum præbere velit. Significat enim sanæ voluntatis adiutorium esse quantum ad operandi modum sicut lucem, cuius vsus, ut cum ea videat oculus corporis aut non videat, pendet à voluntatis arbitrio. Non enim ipsa est quæ facit ut videas, quamuis sine ea simul influente non videas, sed voluntas. Quod declarat alibi, ubi gratiani Saluatoris medicinalem lucis eiusdem comparatione commendabat: sed in hoc statim annotat esse differentiam, quod Christi gratia facit velle voluntatem, cum lux videre non faciat: Etiam, inquit, ut conuertamur ipse (Deus) adiuvat, quod cerè oculis corporis lux ista non præstat: nempe quia voluntatis, non lucis hoc officium est, ut oculus adiuuetur actu aut non adiuuetur, vtatur aut non vtatur luce, si voluntas velit.

Lib. de cor. rept. & grat. cap. 11.

Lib. de nat. & grat. c. 48.

Cum igitur ista conditio adiutorij *sine quo non*, sanæque voluntatis, sit ipsa luce de qua tractamus clarior; nempe ut usus & non usus eius in voluntatis relinquatur arbitrio; profectò eadem claritate perspicuum est id quod diximus, nullum adiutorium gratiæ, cuius usus in voluntatis arbitrio relinquatur esse adiutorium quo, quamvis sine illo simul concurrente velle non possit, nec esse adiutorium medicinale, seu gratiam Christi, de qua contra Pelagianos Augustinus & Ecclesia disputavit, sed ad summum esse tantum adiutorium *sine quo non*, seu adiutorium primi hominis sanæque voluntatis, quocumque tandem nomine appelletur. Ex quo fit ut neque lex, neque reuelatio, neque sapientia aut scientia quæcumque aut qualiscumque neque remissio peccatorum, neque gratia habitualis, neque virtutes infusæ, ut quidam nimis aberrantes ab Augustini mente putauerunt, neque gratia sufficiens, neque gratia quam congruam vocant, quia sic adaptatur dispositioni voluntatis ut ei consensura videatur, sit illud adiutorium quo quod quærimus; sed ut summum tantummodo *sine quo non*: neque sit adiutorium ægræ infirmæque voluntatis, sed fortis & sanæ, nec adiutorium Christi Salvatoris sed Adami. Est enim non minùs manifestum atque certum, omnia huiusmodi adiutoria quantum ad usum & non usum plenissimè subiaccere voluntatis arbitrio, usque ad eò ut authores qui illa nobis pro gratia Christi venditant, qua voluntas in suis operibus adiunetur, de nullo sibi contra prementes aduersarios gratulentur magis, quàm quod illum liberum nutum voluntatis, quo utitur vel non utitur gratiæ adiutorio prout voluerit, relinquunt integerrimum. Quod etsi non faterentur ipsi, per seipsa tamen tam altè clamat, lex, scientia, quæcumque reuelatio, remissio peccatorum, gratia tam sufficiens quam habitualis, istam sibi adesse conditionem, ut superuacaneus esset in eo probando vel declarando labor. Nam istis omnibus adiutorijs maximèque gratia sufficiens & habituali utitur voluntas cum voluerit, deserit ea cum voluerit. Tribuunt enim ad extremum (si tamen tantum tribuunt) posse si velis, non velle quod potes. Nam idè gratia sufficiens dicitur quia dat non voluntatem, sed sufficientem volendi potestatem.

De gratia illa congrua, quam magnà verborum pompâ in gratiam Salvatoris Christi efficacem recentior Theologia subuexit, eadem omninò ratio est. Fatentur enim disertis verbis authores eius, hanc esse mentem suam, eaque de causa præcipuè amplectendam esse gloriantur. Nam ita Molina: Quo fit ut diuino sufficientis auxilij in efficacem & inefficacem, nostra sententia ab effectu qui simul ab arbitrij libertate pendet, sumatur: illudque auxilium sufficiens siue maius siue minus in se sit, efficax dicatur, cum quo arbitrium pro sua libertate conuertitur, cum tamen nihil eo auxilio impediendo potuerit non conuerti. Et paulò post: In libera nostra potestate esse, vel illa efficacia reddere consentiendo & cooperando cum illis, vel inefficacia illa reddere continendo assensum & cooperationem nostram, aut etiam eliciendo gratiarum dissensum. Quod totâ illa disputatione ex professo inculcat, & ita verum esse explicat, sicut concursus & influxus habituum virtutum ad nostras operationes pendet à cooperatione nostrarum potentialium. Ita prorsus & Lessius: Fatemur liberum arbitrium directè esse causam cur hic & nunc Deus influat in opus tum

A per sua dona, tum per seipsum, non autem Deum, aut gratiam, cur liberum arbitrium hic & nunc influat. Et mox repetit, quod liberum arbitrium causa sit, cur hic & nunc Deus influat in opus. Et paulò superius: Dicimus hominem diuinæ gratiæ pro sua innata libertate posse consentire, sed nò nisi cum auxilio eiusdem gratiæ, sicut qui habituali cuius virtutis supernaturalis est prædius, potest pro sua innata libertate vii illa virtute, sed non nisi cum auxilio eiusdem virtutis. Et capite decimo; Rectè dicit Molina, quod gratia sit efficax vel inefficax pèdere à libero arbitrio (videlicet quod tale sit in actu secundo, seu quod influat) addo ut in potestate liberi arbitrij sit, gratiam quæ secundum se est sufficiens, reddere efficacem vel inefficacem in actu secundo. Quod non video quâ ratione negari possit, nisi quis nodum in scirpo querat. Eadem est omninò sententia Suarez, & esse debet, quicquid de Dei voluntate, conuersionem vel actum voluntatis decernente, coniungat. Hoc enim efficit quidem ut aliter se ad hominè Deus habeat, non tamen ut aliter gratia cum voluntate operetur. Nam eà de causâ efficaciam gratiæ in eo collocant inter cætera, quod ita per præscientiam conditionatam adaptetur voluntati, sicut cum ea consensura præuidetur. Itaque Suarez ut cæteri apertè profitetur: Ac malè exercitium gratiæ in agendo vel determinatio eius ad agendum in tali tempore, vel interdum etiam in tali specie actus pendet à libero arbitrio, quatenus illa determinatio est actus eius: & licet etiam hoc modo à gratiâ dependeat, tamen sub hac voce seu dominatione determinationis peculiari titulo potest attribui libero arbitrio propter proprium & intrinsecum dominium quod habet in actionem suam. Hoc enim dominium voluntatis, ut pro suo arbitratu, quamvis non sine gratiâ, se in alterutram libeat partem flectat, velut pupillam oculi, certatim isti tuentur Authores. Vndè alibi docet Author proximè citatus: Auxilium efficax ut actu operetur consensum liberum in homine, ultra sufficiens, excitans, & adiuvans, & actualem eius cooperationem cum voluntate, nihil necessariò requirere quoad rem ipsam, seu nihil aliud addere ex parte Dei præter illud auxilium gratiæ, quod in actuali concursu proportionali consistit. De quo addit paulò post: Hinc cooperanti gratiæ adiungendam ducimus cooperationem liberam nostræ voluntatis, in cuius potestate est impendere effectum gratiæ & illum efficere. Quod non aliter sanè intelligunt, quàm quemadmodum voluntatem docent cum auxilio sufficienti posse cooperari, quamvis reipsa non cooperetur. Vndè omnium istorum est ista notissima sententia, idem adiutorium in vno efficax esse posse & habere effectum in alio non habere, ex diuerso flexu libertatis: nihil in re includere ex parte hominis vocationem efficacem quod non includat aut includere possit vocatio sufficiens, si homo illa ut velit. Ex parte autem Dei, antecedere præscientiam effectus in vno & non in alio: tamen hanc ipsam differentiam non esse ex solo Deo, sed etiam ex libero arbitrio. Nam in hominis esse potestate (de quo Deus præsciuit non consensurum vocationi) facere ut Deus præsciuerit. Prout ipsi istis verbis, & alijs subindè liberi arbitrij dominium super usum gratiæ exaggerantibus dicunt. Denique tam est illa nota & peruulgata sententia, de flexibili istâ voluntatis libertate sub gratia, ut Suarez ipse dicat: Non est quod circa libertatem immoremur, quia potius nobis obijciatur, quod plus nimio illi tribuamus. Per libertatè autem intelligunt non id quod in scriptis suis omnibus

Vide Franc.
Suarez lib. 3
de conc. c. 4.

In concord.
disp. 40. in
q. 14. ar. 13.

Ibid.

Ibid.

Lessius lib. de
grat. c. 11. n.
8. & 11.

Ibid. c. 10.
num. 9.

Suarez lib. 3.
de auxiliis
c. 14. n. 2.

In opusc. 3.
brevis resol.
num. 46.

Suarez opusc.
de auxili. lib.
3. c. 14. n.
14.

Suarez in
opusc. 3. bre-
uis resolutio-
nis num. 52.

de gratia Augustinus intelligit, sed semper illud ius dominatium voluntatis, quo pœnes ipsam illa vltima manet, ac decretoria sententia, vt pro sua in vtramque partem indifferentia, se determinet, aut non determinet: quamuis determinatio hic & nunc, non fiat sine gratia concurrente.

Ex quibus profectò manifestissimum esse putato, authores qui congruam illam gratiam pro vera medicinali Christi gratia obtrudere moluntur, nihil omnino proferre nisi adiutorium sanæ voluntatis primi hominis & Angelorum, hoc est, adiutorium non quo fiat vt voluntas velit, sed sine quo non potest se determinare vel vel-

Lib. 3. de auxil. c. 15.

Non obstat, inquit, quod homo suâ liberâ determinatione hoc bonum accipiat: quia hanc ipsam liberam determinationem sine Deo inspirante & adiuuante habere non potest. Sufficere enim putat huiusmodi esse adiutorium sine quo non potest voluntas vel-
le. Vndè & ceteri omnes quotiescumque inuidiam deprædicata nimium libertatis à se depellere conantur, semper hoc vnicum inculcant, quod volitio, determinatio, consensus, actio fiat non sine auxilio, fiat cum auxilio gratiæ influente, fiat concurrente & adiuuante simul gratiâ, & huiusmodi. Vndè & Lessius locum soluturus: *Quis enim te discernit, quem sibi vehementer videbat aduersum, clarè respondet non hominem se suis viribus discernere, quia qui con-*

Lib. de auxil. c. 17. n. 10.

uertitur & credit, sperat, diligit, pœnitet, NON ID FACIT SINE ALIQUO AUXILIO PHYSICO trahente. Et alibi: *Quod hic & nunc potius fiat conuersio quam alias aut alio modo, huius causa directa & principalis est liberum arbitrium quamuis NON SINE AUXILIO GRATIÆ.* Quibus locutionibus ex intimo fundo gratiæ congruæ depromptis, & naturam eius genuinam exprimentibus, nihil omnino amplius tribuitur adiutorio gratiæ Christi, quam quod sit auxilium sine quo simul concurrente arbitrium se determinare, velle, consentire non potest: cuiusmodi adiutorium Adami, cum reipsa Deum suâ voluntate diligebat, & stantium Angelorum fuit. Vndè etiam locutiones omnes, quibus Augustinus adiutorium sanæ voluntatis ornauit, de sua gratia sufficiente & congrua verissimas esse arbitrantur. Negare enim non possunt esse talem iuxta sententiam suam, *quam Deus relinquat, in libero voluntatis arbitrio: quam per liberum arbitrium de-*

Ibid. c. 18. num. 3.

serere possit: esse adiutorium, quod ille cui datur, deserat cum velit: & in eo permaneat si velit: quo fit vt habeat homo iustitiam si velit, sed si velit, etiam deserat: per quod possit permanere si velit: vt cum eo velle & nolle, perseverare & non perseverare in eius libero relinquatur arbitrio: vt ei perseverandi committatur arbitrium: vt ei relinquatur voluntas sua: vt in eo adiutorio maneat si velit: tale denique vt ei dimittat ac permittat facere quod velit. Qui est vnicus & propriissimus character, quo sanæ voluntatis adiutorium à medicinali quod Christus attulit, discernitur. Et quid mirum, quod adiutorium suum elogijs adiutorij plenissimæ sanitatis insigniunt, quandoquidem & ipsam lapsam voluntatem non aliter prædicant quam si plenâ sanitate frueretur? Nam in eo sanitas eius erat constituta, quod, vt Augustinus, *arbitrium tunc ita liberum esset, vt bene velle posset*

Lib. de corr. & grat. c. 11.

& malè; quamuis sexcenties inculcet, nec tunc sine Dei adiutorio concurrente bene velle potuisse. Si igitur etiam nunc concurrente simul

A adiutorio, & bene velle possit & malè, quis dubitet etiam nunc robustam & sanam esse voluntatem? Nec enim vlla vilius voluntas creaturæ fuit vnquam, aut erit, aut esse potest tantæ sanitatis, roboris, aut libertatis, vt sine adiutorio Dei concurrente bonum apprehendere possit, aut in eo perseverare si velit; quemadmodum iam diuersis in locis ex Augustino declarauimus, sicut nec oculus tantæ sanitatis esse potest, vt sine adiutorio lucis operetur.

B Opponet fortassis aliquis in August. doctrinâ minùs exercitatus, non esse adiutorium istud congruum adiutorium Adam, & sine quo non, sed potius quo: quia per istud reipsa voluntas vult & operatur & perseverat, Adami autem adiutorium tale dumtaxat erat, quo posset operari & perseverare si vellet, non quo fieret vt vellet. Ideoque ipse nec voluit, nec perseverauit, cum adiutorio autem congruo quotquot accipiunt, illi & volunt & operantur & perseverant. Sed hoc omnino frustra & imperitè dici, ex secundo patebit Corollario.

Secundum itaque Corollarium, ex prædicta sancta Antistitis doctrina fluit, quod auxilium sine quo non, non transeat in auxilium quo, per hoc ipsum quod aliquis illo adiutus velit & operetur: sed siue cum eo operari velit, siue nolit, eiusdem omnino naturæ & conditionis manet.

C Quod ex eo primo perspicitur, quia illa diuersa adiutorium genera, non ab effectu petita sunt, sed ex diuersa operandi efficacia. Nam idè semper extollit Augustinus maximam operandi vim adiutorij quo, quod Christus attulit, in ipsam voluntatem: *Sed hæc inquit, gratia potentior est in secundo Adam: secunda plus potest, quam prima, etiam si vt velit.* Hæc autem tanto maior est, vt parum sit homini per illam reparare perditam libertatem, &c. Nunc tanto amplius datur per Iesum Christum, vt non solum, &c. Tantum ac tale est, vt velimus: Tantum quippè Spiritu sancto accenditur voluntas eorum, vt idè possint quia sic volunt, &c. Et huiusmodi plura quæ perspicuè significant adiutorium quo quod Christus per incarnationem dedit esse longè maioris efficacitæ quam adiutorium sine quo non.

Ibid. c. 11. & 12.

E Secundò istud manifestum est ex causis diuersitatis, vtriusque adiutorij. Nam causa cur Adamio & Angelis adiutorium dumtaxat sine quo non Deus erogauerit, fuit illa naturis rerum congruentissima; quia nulla concupiscentiali duarum voluntatum contentione vexati, suâ secum intus pace fruebantur; ex quo fiebat vt libertas eorum esset robustissima, ita vt vtrumlibet vellet & nollet, solo nutu voluntatis arbitrium gratia adiutum impellente. Hanc enim libertatis fortitudinem fuisse causam dilutioris adiutorij frequenter Augustinus docet: vt quando dicit: *Qua primi hominis gratia demonstrata est etiam potentia liberi arbitrij: vt quando dicit; Tales vires habebat eius voluntas, cui nihil ex seipsa concupiscentialiter resistebat vt dignè tantæ bonitati & benè viuendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium.* Vt quando dicit: *Cum voluntas primi hominis fortis & sana in bono ampliore non perseverauerit.* Vt quando dicit: *Fortissimo quippè dimisit, atque permisit facere quod vellet.* E contrario verò causam tam potentis adiutorij, quod omnes oppositos internos externosque obices perfrumperet, nullam aliam assignat, nisi inflicte infirmitatis concupiscentialis magnitudinem, quæ postulabat vt voluntas imbecilla ad-

uersus cuncta minantia, cuncta inuitantia, cuncta cruciantia, potentissimo adiutorio muniretur, quo cum omnibus amoribus, terroribus, erroribus, vinceretur hic mundus. Nam hoc sibi volunt illa verba præclarissima: *Secunda ergo gratia Christi plus potest, quæ etiam fit ut velit, & tantum velit, tantoque ardore diligit ut carnis voluntatem contraria concupiscentem, voluntate spiritus vincat.* Hoc sibi volunt illa: *Nunc verò post eaquam est illa magna peccati merito amissa libertas, etiam maioribus donis adiuuanda remansit infirmitas.* Hoc sibi volunt illa: *Nam si in tanta infirmitate vitæ huius ipsis relinqueretur voluntas sua, ut in adiutorio Dei sine quo perseverare non possent, manerent si vellet; nec in illis Deus operaretur, ut vellet inter tot ac tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & idè perseverare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellet, aut non ita vellet infirmitate voluntatis ut possent.* Et rursus illa: *Ita factum est ut voluntas hominis inualida & imbecilla in bono adhuc paruo perseveraret per virtutem Dei.* Et illa: *Infirmis seruauit, ut ipso donante inuictissime quod bonum est vellet, & hoc deferere inuictissime nollet.* Quæ manifestissime probant ita fuisse necessarium tantæ efficacæ adiutorium, ut nullo modo voluntas viribus internis fracta, tot objectas difficultates superare potuisset, nisi tãto ardore sancti Spiritus accenderetur: *Maior quippè libertas, inquit, est necessaria aduersus tot & tantas tentationes, quæ in paradiso non fuerunt.* Quam ob causam subuentum est infirmitati humanæ ut diuina gratis indeclinabiliter, & insuperabiliter ageretur, & idè quamuis infirma, non tamen desciceret, neque aduersitate aliquâ vinceretur. Quibus tot iteratis testimonijs quid euidentius dici potest, quid prægantius, ut intelligamus vtriusque adiutorij diuersitatem non ex eo peti, quod cum vno voluntas pro sua libertate consentit, alteri non consentit, cum vno pro nutu suo cooperatur, cum altero non; vel quod hoc Deus ita futurum vel non futurum præcognouerit: Sed quod talis ac tanta esset infirmitas lapsæ voluntatis, ut cum nullo adiutorio Adami vel velle posset, vel inuictè velle: propter internæ enim cupiditatis pondus cum tali auxilio infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & idè perseverare non posset. Hoc enim adiutorium supponit nihil esse in voluntate superandum: & si quid in ea superandum, hoc alio necesse est, fiat adiutorio. Ex quo fit impossibile ut propter solam cooperationem adiutorium sine quo non in adiutorium quo mutetur.

Hoc tertio inde manifestum est, quod adiutorium sine quo non Adami & Angelorum, sit adiutorium sanitatis, adiutorium autem quo fit medicinale. Illud est autem discrimen adiutorium quibus adiuuantur sanæ facultates, & medicinale quibus infirmæ, ut quemadmodum superius multis exemplis declarauimus, numquam sanitatis adiutorio læsa sanitas reparatur, etiam si in immensum cresceret. Quis enim non intelligat oculo cæco nihil omnino prodesse lucis adiutorium, nihil tibiis fractis baculum? alterius enim rationis & naturæ tanquam medicinali adiutorio prius ipsæ vires sanandæ restituendæque sunt, quàm istis adiutoriis sanitatis uti queat.

Quarto id manifestum est ex exemplis quibus Augustinus utitur, adiutorij sine quo non, alimentorum, & lucis, & nauis, & pedum. Non enim alimentum, aut lux, aut nauis, aut pedes, in aliud genus adiutorij transeunt, quando in vsum im-

perante voluntate sumuntur, & in aliud, quando in eadem renuente relinquuntur. Vfus enim aut non vsus non mutat naturam adiutorij, sed supponit. Imò verò tunc propriè est adiutorium sine quo non, quando in vsum sumitur, tunc enim adiuuat, & secundum naturæ suæ conditionem adiuuat, ut sine illo non possit fieri. Quod tunc euidentius manifestatur, quando in eandem actionem vtrumque concurrit. Nam verbi gratia, lux est adiutorium sine quo non ut videamus, visio verò est adiutorium quo videamus. Ita non idè fiet lux adiutorium quo quia lucem ad videndum admittimus. Nunquam enim qualiscumque & quantacumque lux oculis affundatur, hoc ipso videbunt oculi quo præsto est lux. Hæc est autem definitio adiutorij quo, ut illo dato continuo fiat propter quod datur. Nunquam igitur lux erit adiutorium quo, siue quis videat, siue non videat. Quod & Augustinus ipse animaduertit, quando differentiam adiutorij medicinalis Christi & lucis notans, ut supra diximus: *Etiam ut conuertamur, ipse adiuuat, quod cerè oculis corporis lux ipsa non præstat.* Idem de alimentis, de naue, de pedibus intelligere cuique in promptu est. Semper enim sunt adiutorium sine quo nemo viuat, nauiget, gradiatur, Augustino itidem dicente, & ipsa re clamante, *Alimenta non consequenter faciunt ut homo viuat, sed tamen sine illis non possunt viuere.* Id autem quo posito statim viuimus, nauigamus, incedimus, id verò est verissimum adiutorium quo.

Quinto hoc inde manifestum est, quia re ipsa Adamus adiutorio sui status vsus est, & Angeli, quibus adiutorium eiusdem generis iuxta doctrinam Augustini datum est, multo maximè. Nam vtrique sicut sine illo adiutorio perseverare non poterant, ita nec quicquam omnino boni velle vel operari, quemadmodum hic in libro 1. fuse declarauimus. Iam autem & Adamus aliquamdiu stetit in bonâ voluntate in quâ creatus est rectus; Angeli verò boni in perpetuum. Neutrum fieri poterat sine adiutorio Dei, ergo vterque vsus est isto adiutorio. Hoc autem non erat adiutorium quo, ut potè quod Adamo & Angelis tanquam sanissimis & fortissimis nunquam datum fuit, nec dari oportebat. Necesse est igitur ut fuerit adiutorium sine quo siue ex parte, siue ex toto permanere non poterant, quod apertius ex sequenti capite patebit. Nam quod quidam ex libris de ciuitate Dei obijciunt Angelos bonos amplius adiutos esse, ut inde conficiant eos adiutorio quo & efficaci, & consequenter medicinali adiutos esse, non solum repugnat sanitati & plenæ libertati & statui Angelorum & naturæ medicinalis adiutorij, sed etiam quid sibi velit, amplius esse adiutos Angelos bonos, nullo pacto intelligunt, imò nec suspitione quidem assequuntur. Quod quia latè & perspicuè alibi demonstraui, non est opus hic actum agere. Qui plura de adiutorij istius duplicis distinctione desiderat, eundem librum adeat ubi multa dicta sunt, quæ ad pleniorē huius doctrinæ intellectum non mediocriter faciunt.

CAPVT VI.

Idem discrimen probatur secundo ex effectibus qui ex illo duplici adiutorio in Adamo ante & post lapsum; in Angelorum & hominum

Lib. de corr.
& grat. c. 12.

Lib. 2. de pec.
merit. c. 5.

Lib. de cor.
rept. & grat.
tia cap. 12.

Lib. 1. r.

Ex lib. 1. 2.
de Ciuit. Dei
cap. 9.

Lib. de statu
primi homi-
nis & Ange-
lorum c. 18.

ibid. cap. 14.
& 15.

Lib. de cor.
rept. & grat.
cap. 12.
Lib. de na-
tura & gra-
tia cap. 48.

saluatione consecuti sunt. Proferuntur tres A effectus istius diuersitatis.

SED hoc ipsum discrimen adiutorij primi & secundi hominis capite quarto traditum, quod videlicet adiutorium *sine quo non*, in Adami arbitrio relinqueretur, vt illo pro sua naturali libertate vteretur, vel non vteretur; adiutorium verò Christi *quo*, inuictè donet ipsum sui & voluntatis vsum, quem nunc à se habere non potest, multo luculentius ex effectibus eminebit, quos in Angelis & hominibus operatum est. Nihil enim declarat euidentius modum operandi causæ, quam modus quo effectus à causa fluit. Quæ doctrina vt plenius ex principiis suis percipiatur, memoria repetendum est id quod libro de statu primi hominis declarauimus, *adiutorium quo* primus homo & Angeli in statu primæ felicitatis adiuti sunt, non fuisse vel habitualement gratiam, vel cōcursum cooperantis Dei, sed fuisse verum & propriè dictum adiutorium actualis gratiæ, quod singulis eorum operibus bonis, vnâ cum libero voluntatis arbitrio influebat. Quod non solum diuersis Augustini testificationibus clarissimis, sed etiam Conc. Arausico. definitione comprobauimus. Hoc igitur actualis gratiæ adiutorio, & influendi necessitate in singulas eorum operationes bonas constitutâ, facillè ex solis effectibus vtriusq; adiutorij, discrimen quod tradidimus eruetur.

Primus itaque effectus illius diuersitatis adiutorij est, quod Angelis & Adamo adiutorium illud *sine quo non*, non donaret meritum voluntati, quod illo licet cooperante nascebatur, sed hoc ipsa sibi voluntas pareret. Nunc verò gratia quantumuis arbitrium, ei simul influendo cooperetur, donat etiam ipsum opus & meritum, quod simul ex vtroque proficiscitur. Nam hoc est quod in libro de correptione & gratiâ perspicuè profitetur: *Vndè autem non gloriatur nunc post lapsum caro coram ipso nisi de meritis suis? Quæ quidem potuit habere, sed perdidit, & per quod habere potuit, per hoc perdidit, hoc est, PER LIBERVM ARBITRIVM: propter quod non restat liberandus nisi gratiâ liberantis.* Ecce per ipsum liberum arbitrium potuit habere merita status integer, nunc nullo pacto potest, nisi per gratiam liberantis. Et quamobrem obsecro? An tunc meritum sine gratiâ habere poterat? Absit. Apertissimè namque dicit: *Quamuis sine gratiâ nec tunc vllum meritum esse potuisset.* Nimirum illa & vera & genuina ratio est, de quâ tradenda in eodem loco summis viribus satagebat, quod gratia status innocentiae non donaret meritum, sed illud libero voluntatis arbitrio relinqueret, vt illud sibi ipsa vel daret, vnâ cum gratia pro sua libertate cooperando, vel abiiceret, nutum suum concursusque reprimendo. Nunc verò gratia potentissima & velle voluntati & consentire gratiæ, & cooperationem & meritum donat. Quâ de re plura vide libro primo nostro quem citauimus.

Secundus effectus illius diuersitatis est, quod opus ac meritum quod sibi voluntas cum adiutorio *sine quo non*, parere poterat, futurum esset humanum; nunc verò diuinum, tanquam donum gratiæ Dei. *Humana hic merita conticescant, quæ perierunt per Adam; & regnet, quæ regnat Dei gratia per Iesum Christum Dominum nostrum.* Cur quæso merita nunc humana conticescant? Cur merita Adami periêre, cum nec ibi sine Dei gratia

meritum haberetur? Nempè, quia ab homine, non à gratiâ proficiscebatur, quod eius adiutorio voluntas vteretur. Vt enim satiatissimè docet Augustinus, Deus illud *adiutorium in humana voluntatis arbitrio relinquebat.* Vndè fiebat necessariò, vt quamuis opus non fieret sine gratiâ, non tamen gratiæ sed voluntati tribui deberet, licet operatio & meritum ex vtroque sequeretur. Quemadmodum hoc Scholastici recentiores satis disertè explicare norunt, quando in voluntatem referunt neglectum gratiæ sufficientis, & determinationem gratiæ congruæ, quæ simili modo vt adiutorium primi hominis præsto est voluntati, quemadmodum suprà ex propriâ eorum confessione declaratum est. Nemini enim dubium esse potest, tam hominis esse, & homini tribuendum esse, & humani operis esse, quod quis aureo calamo scribat, quam stanneo vel plumaceo; quod quis habitum virtutis ad opus applicet, quam vitij. Vt nihil rectius ab Augustino dici potuerit, quam humana fuisse futura Adami merita, taliæque merita, hoc est, talium meritorum potestatem in Adamo periisse. Vt sic intelligeremus illam diuersitatem duplicis adiutorij; illius videlicet quo tunc concurrente homo sibi meritum comparare poterat, & illius quo nunc faciente meritum homini à Deo dari debet.

Tertius effectus ex secundo fluens, quod tunc aterna beatitudo non esset consequenter gratiæ specialis donum, sed *merces* meriti futura: nunc ipsa quoque beatitudo gratis detur. Sciendum est enim mercedem habere quandam eum gratuita donatione repugnantiam. Nemo quippè dixerit id tanquam mercedem dari, quod omnibus modis gratis datur, sicut hoc Apostolus ad Romanos docet: *Si autem gratia iam non ex operibus, &c.* Merces enim intrinsecè meritum respicit. Hinc fit, vt vbi meritum est gratuitum gratiæ donum, merces quoque sit gratia; & è contrario, vbi meritum non est speciale gratiæ donum, sed ex humanâ voluntate proficiscitur, nec merces quoque speciale donum esse possit. Iam autem docuit Augustinus Adami meritum (idèmq; de Angelis iudicium est) quamuis non sine gratiâ adiuuante fieret, non tamen gratiâ donante comparatum; vndè ex consequenti constanter tradit, gloriam eis mercedem futuram fuisse, quæ nobis est gratia: *Quæ (confirmatio gloriæ) futura erat homini, sicut facta est Angelis sanctis merces meriti.* Nunc autem per peccatum perduto bono merito, in his qui liberantur factum est donum gratiæ, quæ merces meriti futura erat. Quod non aliâ ex causâ verum est, vel esse potest, nisi quod gratia primi hominis & Angelorum non erat adiutorium *quo* meritum fieret ac donaretur, sed tantum *sine quo non* fieret, ipsâ voluntate hoc sibi meritum operante ac donante, in cuius libero arbitrio & vsus adiutorij & meritum relinquebatur. Nunc autem gratia medicinalis est adiutorium *quo* fit meritum, hoc est, quo Deus infirmam voluntatem & velle & operari facit & meritum donat. Ex quo necesse est, vt consequenter tali voluntati *vita aterna sit gratia.* Vt enim rectissimè Augustinus: *Et ipsa (vita aterna nunc) gratis datur quia gratis data est illa cui datur,* hoc est, vt explicat, vita bona seu meritum gloriæ, quod in primi status integritate non gratis donabatur, sed pro voluntatis arbitrio, non sine gratiæ adiutorio, parabatur. Quâ de re

Rom. 11.

Lib. de corr.
rept. & gratia
c. 12.Vide totum
c. 12. & 13.
lib. citati.Lib. de corr.
rept. & gratia
cap. 12.In Enchiridio
cap. 106.Lib. de præ-
lest. 55.
ap. 15.

vide plura ex Augustino in eodem libro nostro de statu primi hominis & Angelorum disputata.

CAPVT VII.

Profertur quartus effectus illius diuersitatis.

QUARTVS effectus illius diuersitatis adiutorij est, quod Angeli boni reipsa per liberum arbitrium in veritate steterunt, & in ipso gratiæ adiutorio permanserunt: nunc ipsa permanens in veritate & gratiâ, per medicinale adiutorium libero arbitrio dari debet. Docet hoc frequenter Augustinus, qui quemadmodum operari & mereri tribuit viribus integræ libertatis Angelorum, ita etiam in veritate persistere, concurrente scilicet primi generis adiutorio sine quo permanere non poterant. Nam cum de Adamo sæpius dixisset Augustinus, quod haberet adiutorium sine quo non poterat perseverare, si vellet, vtriusque partis optione in eius arbitrio collocata, tandem adjicit: *Sed quia noluit permanere, profecto eius culpa est, cuius meritum fuisset, si permanere voluisset: sicut fecerunt Angeli sancti, qui cadentibus alijs PER LIBERVM ARBITRIVM, PER IDEM LIBERVM ARBITRIVM steterunt ipsi.* Et in eodem loco superius, cum de reprobis dixisset Angelis, *per liberum arbitrium à Domino Deo refugæ facti sunt;* similiter flexum libertatis in alteram partem indicans, *Ceteri autem per idem liberum arbitrium in veritate steterunt.* Cuiusmodi testimonia plurima vide eodem libro nostro, ubi fusè declarauimus Adamum, perinde atque Angelos, viribus primæ libertatis, bene velle, operari, mereri, credere, sperare, diligere Deum, adeoque ad finem vsque in gratiâ perseverare potuisse; & hoc Angelos bonos reipsa per liberum arbitrium, non tamen sine adiutorio, sine quo nihil istorum poterant, præstitisse: quorum nihil omnino fracta nunc boni libertate, per ipsum arbitrium fieri potest, sed omnia ista per solum medicinale Christi adiutorium quo, non tamen sine voluntatis arbitrio donari debent. Nam indè est illa præclarissima profundissimæque sententia, qua cuncta solidè dilucidèque comprehendit: *Non est hoc (videlicet non discedere à Deo seu permanere cum Deo) omnino in viribus liberi arbitrij quales nunc sunt. Fuerat in homine antequam caderet.* Audis non esse nunc in viribus libertatis permanere cum Deo, fuisse verò antequam caderet. Sed quia quispiam comminisci posset, talem fuisse potestatem illam Adami, qualem nonnulli per sufficientem gratiam dari fingunt, quæ fuerit tantum ad posse, non ad velle; seu quæ semper ab actu separata remaneret, attende reliqua: *Quæ tamen libertas voluntatis, in illius primæ conditionis præstantia, quantum valuerit, apparuit in Angelis, qui diabolo cum suis cadente in veritate steterunt, & ad securitatem perpetuam non cadendi, in qua nunc eos esse certissimi sumus, peruenire meruerunt.* Ecce tantum valuit libertas voluntatis in primæ conditionis præstantia, ut alijs per liberum arbitrium cadentibus, alij per idem liberum arbitrium, ut ante dixerat, in veritate persistenterint: quantumuis, ut alibi demonstratum est, nec ipsi quicquam boni sine gratiæ adiutorio aut fecerunt aut potuerunt. An fortè suspicaris, etiam nunc per liberum arbitrium homines posse accedere ad Deum aut permanere cum Deo? Iam suprà sensum eius audi-

uimus; sed quia res ardua, obscura, & à Philosophiâ Aristotelis quam de libero arbitrio tenuit, remotissima, iterum repetendo commendat: *Post casum autem hominis non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum; neque nisi ad gratiam suam valuit pertinere, ut homo non recedat ab eo.* Et quæ differentia istius est vel esse potest ratio, nisi quam ipse tantâ manifestatione declarauit, tanta cura commendauit, tot pænè fastidiosis repetitionibus inculcauit in illo præcedenti libro, cuius doctrinam in isto propugnabat? Nempè quia adiutorium primi hominis & Angelorum erat adiutorium sine quo operari aut perseverare non poterant, sed in ipsorum arbitrio ita collocatū, ut cum illo perseverarent in veritate, si vellet. Ex quo sequebatur necessariò, ut (quemadmodum hoc etiam ipsemet Augustinus iam suprà tradidit) & stare in veritate, perinde ut cadere ex veritate possent per liberum voluntatis arbitrium. Cuius exemplum in seipsis pro vtriusque parte Angeli præbuerunt. Nunc verò, postquam illa magna potestas & libertas voluntatis per concupiscentiam violata est, ipsum velle bonum, ipsum operari bonum, ipsum perseverare in bono, per adiutorium Christi medicinale quo ægrota infirmæque voluntati dari debet, quæ alioqui cum quocumque adiutorio sine quo non, seu adiutorio sufficiente aut congruo talem libertatis vegetam potestatem postulante, nunquam in æternum est volitura, aut velle potest. Et ista vera ratio est, cur indifferentiam talis adiutorij causamque dandi illud innocentibus creaturis, semper in potentiam arbitrij fani referat, utpotè, quod ita liberum esset, ut bene velle posset & malè, hoc est, ut seipsum posset non tamen sine adiutorio, in vtriusque partem flectere. Nam hinc est illud: *Quæ libertas in illius primæ conditionis præstantia quantum valuerit apparuit in Angelis.* Hinc illud: *Quæ demonstrata est etiam potentia liberi arbitrij.* Hinc alia multa, quæ superius de istâ potentia primæ libertatis diximus. Imò verò ipsissima genuina, vera ratio, cur Deus tale genus adiutorij, quod non voluntatem secum raperet ut sibi coinflueret, sed ad coinfluendum secum à voluntate raperetur, hæc erat, ut per hoc daretur locus ostendendi quantus esset vigor ac potestas integræ libertatis, quæ sibi ipsi & opus & meritum & perseverantiam dare, adiutorio sibi cooperante, poterat. Vide quanta istud constantia & asseuerantia, tanquam Apostolicam fidem Apostolicis verbis traderet, hoc Augustinus affirmet: *Saluberrimè confitemur, quod rectissime credimus, Deum Dominumque rerum omnium sic ordinasse Angelorum & hominum vitam, ut in ea prius ostenderet, QUID POSSET EORVM LIBERVM ARBITRIVM: Deinde quid POSSET suæ gratiæ beneficium iustitiæque iudicium.* Et quid tandem potuit eorum liberum arbitrium? Nimirum, cum adiutorio sine quo non in veritate stare, quemadmodum cadere ex veritate. Hoc enim est istud quod subiungit, quod malis cadentibus per liberum arbitrium, ceteri PER LIBERVM ARBITRIVM in veritate steterunt. Et quid potest suæ gratiæ beneficium? Nimirum per aliud adiutorium quo ipsum velle voluntati restituere, ut non solum velit, sed aduersus omnes propriæ concupiscentiæ tempestates inuictè velit: quod ei cum pristino gratiæ adiutorio post miserabilem suum casum per liberum arbitrium impossibile est.

*Lib. de cor-
rep. & grat.
cap. 11.*

Ibid. c. 10.

*Vide lib. cit.
cap. 1010 7.
& 8.*

*Lib. de dono
pers. c. 7.*

Ibid.

*Lib. de cor-
rep. & gra-
tia cap. 10.*

CAPVT VIII.

Profertur quintus effectus eius.

QVINTVS effectus diuersitatis istius adiutorij, maximi momenti est, atque essentialiter connexus precedentibus; quod vbi adiutorium *sine quo non*, seu sanitatis datum est, vbi homines meritis, hoc est, per liberum arbitrium discernendi erant; vbi adiutorium quo per gratiam Dei. Audet hoc August. & iuxta principia sæpius tradita, merito audet: *Non defuit vique consiliū, quō certū numerū cuiusq; in suā sapientiā prædestinātū, etiam ex damnato genere humano suæ ciuitatis impleret, NON EOS IAM MERITIS DISCERNENS, quādoquidē vniuersa massa tāquā in vitiatā radice damnata est, sed GRATIA discernens, & liberatis non solū de ipsis, verum etiam de non liberatis, quid eis largiatur ostendens.* Vbi quod dicit, *NON IAM MERITIS DISCERNENS*, manifestē indicat discretionem illam ante peccatū futuram fuisse *per meritum*. Quod quāuis non traderet Augustinus, ex toties inculcatæ doctrinæ fundamentis, consuetaneum esse, cuius vel mediocriter perspicaci liquet. Vbi enim gratiæ adiutorium tale dumtaxat est, *sine quo non* possit aliquis operari si velit, non autem (quale nunc datur) *quo fiat* ut velit, sed velle & nolle in libero relinquatur arbitrio, ibi liberi arbitrij flexus adiutoriū arripientis aut respuētis primā diuersitatē facit. Ex quo infallibili nexu sequitur discretionē indē pullulantē, libero arbitrio voluntatis, quāuis non sine gratiā, esse tribuendam.

Hæc ergo causa est, quam profunda sua perspicacia Augustinus expressit, ut quia scholæ recentioris adiutorium sufficiens atque congruum non est aliud, ut suprà ostendimus, nisi adiutorium *sine quo* arbitrium velle non potest, quisquis per illud velit aut operetur, seipsum bonum à malo, saluandum à damnando suis meritis, hoc est, propriā arbitrij sui voluntate discernat. Nihil enim hîc iuuat quod identidem ingeminant, non esse nudum voluntatis arbitrium, quod discernit, sed intimè cum adiutorio gratiæ coniunctum, *sine quo* nec opus, neque consensum, neque flexum, neque motum, neque nutum vllum quantumlibet minimum producere voluntas aut moliri potest. Hæc enim folia sunt ficulnea sub quibus gratiæ primi status potestas viget, sed gratiæ medicinalis Christi interitus latet. Etenim quando ad eandem actionem producendam plura concurrunt, sine quibus perfici nequit (quænam est enim quæso actio creaturæ, quæ non plerumque ex parte facultatis, medijs, obiecti, cæterarumque vel dispositionum vel principiorum complura postulet?) omniāque se habent ad illam ex parte principij in actu primo, quamdiu ab actuali influxu præciduntur, quis vnquā negandum arbitratus est, ex illo principio vel causā, vel concusā, vel instrumento vel adiutorio, vel qualitate nasci determinationem ad agendum adeoque discretionem agentis à cessante, quod est causa efficax primi impulsus ad agendum, seu quo causa à non agendo extrahitur, ut actu agat? Oculi ad videndum tam multis indiget præparationibus, organo benè disposito, aëre temperato, luce congrua; quis ita ligneus est, ut discretionem videntis à non vidente, non ex organo, non ex medio, non ex lucis adiutorio, non ex concursu Dei proficisci sciat, sed ex voluntatis arbitrio,

Tom. 3.

A quantumuis nec absque oculo, nec absque medio, nec absque luce, nec absque Dei concursu hoc fieri queat? Quis nisi contentiosus abnuat, si homo moralis iustitiæ, temperantiæ, castitatis habitibus vel alijs præditus, nunc temperanter, nunc iustè, nunc castè operetur aut cesset, discrimen operantis à cessante, non ex habitibus, non ex corporis aut animi dispositione, non ex intellectus cogitatione, non ex obiectis efficaciter nasci, sed ex solo voluntatis arbitrio, quod cum omnibus istis quando libet operatur, & cessat iterum quando libet? Hoc de intellectu ratiocinante, de voluntate externa opera moliente, ad quorum actiones phantasmata, species, principia concludendi habitus, aliaue complura necessaria sunt, & in similibus infinitis aperitissimum est. Nemo quippè tam ficulneus est, ut non intelligat discretionem attendentis à non attendente, ratiocinantis à non ratiocinante, vtentis à non vtente, amantis à non amante, non ex phantasmate, non ex intelligibili specie, non ex habitu, non ex vlllo præuio vel circumstante adiutorio, *sine quo non* potest actus fieri, sed ex libero flexu voluntatis effici; esto cætera ista tantā necessitate concurrant, ut nullum actionis initium, vel nullus gradus, nulla formalitas siue illis concurrentibus produci queat. Fatemur itaque cum in eorum sententiā liberum arbitrium ad agendum cum adiutorio congruo se determinat, non hoc fieri sine gratiā, sed ipsā suadente, inuitante, iuuante, roborante, concurrente. Nemo peritus inuidiam eis de gratiā prorsus repudiata creat, quasi totum nuda potestas voluntatis efficeret. Sed hoc est quod verissimum esse in eorum opinione contendimus, positis iam omnibus istis gratiæ congruæ adiutorijs momentum & motum, & flexum, & nutum primum efficacemque in actionem ab illā dominium sui habente arbitrij potestate proficisci: quemadmodum nutus primus in visionem, in scriptionem, in intellectus discursum, in temperantiæ moralis aut castitatis actionem, non à lumine, digitis, arte pingendi, habitibus & cæteris adiutorijs cooperantibus, sed ab arbitrio imperante proficiscuntur, quod omnia ista recensita adiutoria ad agendum impellit, determinat & rapit. Nam hinc sunt illæ phrasæ eorum vulgatissimæ, quibus vel tardissimis explicant luce clarius meridiana sensum suum. Gratia est *veluti instrumentum*, quo liberum arbitrium *vti vel non vti potest*. Totus influxus gratiæ in opus, & tota eius efficientia est in potestate liberi arbitrij, & pendet ab eius applicatione & cooperatione. Habituum vsus subest nostræ libertati, *seq. usque vtimur, non vtimur, incipimus, desinimus vti longiore aut breuiore tempore, prout volumus.*

E Idem dicendum de auxilijs gratiæ præuenientis, siue in habitu aliquo consistant, siue in actuali inspiratione intellectus vel affectione voluntatis. Hæc enim omnia non determinant liberum arbitrium, sed solum vires vires tribuunt quibus vti vel non vti potest, perinde ac si ei naturales forent. Nisi influxus & efficacia gratiæ in opus subesset potestati liberi arbitrij, opus non esset liberum. Omniñō fatendum est quod gratia sit efficax in actu secundo, hoc est quod efficiat, id pendet à libertate arbitrij. Ratio cur gratia hic & nunc influat in opus, referenda est in liberum arbitrium gratiā sic vtens. Gratia subiecta est libero arbitrio, sicut spiritus prophetiæ Prophetis subiectus est, & huiusmodi, quas ita sanas putant, ut eas Catholicæ fidei

Apud Less.
de prædest.
num. 72.
fol. 363. &
seq.

E

nomine indigetare non vereantur. Quod si non haberemus aliud quam istam eorum receptissimam communemque confessionem, nobis abunde sufficit ad id quod agimus. Per hæc ipsa namque inuictè probant discretionem vrentis gratia à non vrente, positis omnibus adiutoriis voluntatis ad actionem concurrentibus, à libero arbitrio proficisci. Sicut prima discretio vrentis habitu à non vrente, à libertate proficiscitur. Sicut enim vsu habitus, non ipso habitu, ita & vsu adiutorij, non adiutorio discernimur. Ex quo necesse est irrefragabili consecutionis lege consequi, quod istud adiutorij congrui genus non sit aliud quam adiutorium *sine quo non* potest actus fieri, non *quo* fiat: ac proinde esse sanæ, non infirmæ voluntatis, esse primi hominis, non secundi. Alterutrum enim necesse est, ut in vtendo vel adiutorium voluntati, vel voluntas adiutorio dominetur. Si voluntas dominetur, ut adiutorium in ipsius libero relinquatur arbitrio, iam ex ipsissimis Augustini describentis verbis, est Adami sanæque voluntatis adiutorium. Nempe non illud *quo* fiebat, ut vellet & perseveraret, sed *sine quo* velle & perseverare non poterat; ita videlicet ut adiutorium gratiæ, & ipsum *perseuerare & non perseuerare in eius relinqueretur arbitrio*: quibus verbis & August. indifferentiam adiutorij istius & voluntatis expressit, & ipsimet exprimere solent. Sin autem adiutorium voluntati dominatur, ita videlicet ut vsus & non vsus eius non in arbitrio voluntatis relinquatur, sed ipsi voluntati, sicut Augustinus loquitur, inuictissimè donet ut velit; iam erit adiutorium *quo*, sed eorum congruæ gratiæ capitaliter aduersarium. Perit enim illa potestas arbitrij dominatrix vtendi gratia medicinali Christi, & non vtendi, quam tantoperè prædicant, & sequitur vsus adiutorij per ipsum adiutorium *comitante non ducente, pedissequa non præuia voluntate*.

Quod verò causantur, Deum indeliberatis motibus excitare ac delinire voluntatem, adeoque desiderare, velle, decernere ut cum isto adiutorio operetur; benevolentiam quidem Dei celebrat, sed vim argumenti intactam præterit. Semper enim hoc eis fixum & constans manet: qualescumque adiuuantis gratiæ motus, quibus voluntatis duritia molliatur, ab ultimo imperiali voluntatis pendere decreto, ut re ipsa influat adiutorium, aut non influat, sequatur effectus aut non sequatur. Hoc est, istorum motuum adiutoria in libero relinqui voluntatis arbitrio: qui est genuinus & ipsissimus character adiutorij *sine quo non*, sanæque voluntatis, prout illud nobis Augustinus declarauit. Ex quo efficitur ut impossibile sit discretionem hominis non proficisci radicaliter ex voluntate, concurrente licet adiutorio, sicut hoc multis exemplis declarauimus, & in operibus malis cuius non contentioso ad oculum ostendi potest. Quis enim neget motus blandientes cupiditatis internæ vehementissimos esse, motibusque gratiæ, quales Neoterici statuunt, omnino similes? Nec tamen vllus eorum dixerit, dæmonem suadentem, aut mundum, aut carnem, aut ipsos denique qualescumque internos titillantésque concupiscentiæ motus esse, qui discernant amplectentem à respuente, sed liberum voluntatis arbitrium quod ex eorum sententia omnibus illis motibus suâ potestate dominatur. Quod si similiter motus gratiæ seu adiutorium Christi medicinale in libero relinquatur voluntatis arbitrio, quod ipsa deserat si velit,

A *& in quo permaneat si velit*, atque ita etiam facere & non facere, perseverare & non perseverare in eius relinquatur arbitrio: quemadmodum hoc eadem adductâ malorum motuum similitudine Molina profitetur, quis ita cæcus est, ut non videat discretionem ab ipsa voluntate, non tamen absque adiutorio, sine quo velle, facere & perseverare non potest, proficisci, atque ita meritis voluntatis homines ut ante lapsum, non adiutorio *quo* faciente discerni?

B Multo verò minùs præscientia Dei conditio- nata vulneri, quod Christi Saluatoris adiutorio infligitur, mederi potest. Illa quippè adhibetur, non ut *gratia sibi humanam subjiciat voluntatem*, prout Prosper postulat, atque ita detur ei medicinale Christi adiutorium *quo* fiat ut velit; sed ut hoc ipsum quo adiutorium Adami ab adiutorio Christi essentialiter distinguitur, incolume tueatur. Nam istius præscientiæ beneficio hoc allequuntur, ne adiutorium inuictè rapiat voluntatem, adimatque potestatem illam indifferentem, qua vitur vel non vitur adiutorio si voluerit: hoc est, ut per hoc adiutorium detur voluntati posse si velit, velle verò & nolle, uti & non uti adiutorio, in eius libero relinquatur arbitrio. Deus enim explorat libertatem eius, quo sese, inquiunt, cum quolibet, sed pro libero natu suo, conuersura sit: *Præmissio Dei*, inquit ille, *nullo modo efficit libertati voluntatis, quia cooperationem & influxum non efficit, sed supponit, & ab eo quodammodo pendet*. Quibus conformia etiam passim alij docent. Nam istis explicandi modis nihil efficacius proferri posset ad probandum quod illud ipsum adiutorium *sine quo non* (quod tanquam sanæ voluntatis adiutorium Augustinus explicuit) tanquam Christi medicinale adiutorium recentiorum schola defendat. Vnde quando premuntur ab aduersariis, quod nimium libertatem voluntatis efferant, imprudentes ipsissimis etiam Augustini phrasibus, quibus in explicanda primi hominis & Angelorum gratia vsus est, sententiam suam ab eorum telis & seiplos ab impietate defendunt. Nam redarguti quod in ista sententia prædestinatio & gratia Dei non sit causa nostræ cooperationis sed effectus, negant hoc sequi, quia inquit ille, à Deo habemus *vires & auxilium*, sine quo non possumus ad bonum opus cooperari. Et mox addit, *quod voluntatis determinatio & influxus quodammodo sit prior ratione influxu gratiæ*. Et alibi alius ostendere volens Deum esse qui discernat homines: Quia, inquit, *hanc liberam determinationem voluntatis, siue Deo inspirante & adiuuante habere non potest*. Nimirum ut non tantum explicandi modo, sed & ipsis verbis probent, se adiutorium *sine quo non*, pro medicinali Christi adiutorio *quo*, disputantibus obtrudere; ut quemadmodum olim integrâ libertate futurum erat, ita & nunc homines meritis, non gratia meritum donante discernantur.

CAPV T IX.

Idem discrimen eademque natura gratiæ Christi probatur tertio ex differentia adiutorij possibilitatis, quod Pelagiani condiderunt, & voluntatis atque actionis, quod horruerunt.

Sed ista natura adiutorij medicinalis, pro quo largiendo Christus crucifixus est, vlt-

Molin. disp. 1. memb. 6. quæst. 23. art. 4. & 5. sol. 330. col. 2.

Lessius de Prædest. num. 80.

Lessius ibid.

Suarez l. 3. de auxil. c. 15. num. 2.

Lib. de corr. & grat. c. 11. & 12.

Epi. 106.

rius ex grauiſſimo conflictu Pelagij & Auguſtini perſpicue declarari & probari poteſt. Quod vt à fundamentis intelligatur, ſciendum eſt duas fuiſſe diſtinctas Auguſtino cum Pelagio controuerſias. Vna fuit, quod, aut quale eſſet adiutorium Chriſti: hoc enim Pelagius aſſerebat eſſe legem atque doctrinam, ſapientiæ, ſcientiæque reuelationes, peccati remiſſionem, Chriſti exemplum, atque huiuſmodi de quibus ante diximus; Auguſtinus è contrario, eſſe occultam ſubmiſtrationem Spiritus ſancti. Altera, quis eſſet adiuuandi modus adiutorij medicinalis, vtrum tantummodo poſſibilitatem, hoc eſt, potentiam, ſeu poteſtatem bene viuendi adiuuaret, an verò etiam voluntatem, hoc eſt, volitionem & actionem. Inter illa verò adiutoria, quantum ad adiuuandi modum, iſta eſt differentia; quod adiutorium poſſibilitatis afferat plenam operandi poteſtatem, in qua natura eius abſoluitur: concurſus verò ipſius ad volendum aut operandum, aut neglectus eius, à voluntatis nutu pendeat, ita videlicet vt non obſtante poſſibilitatis adiutorio, liberum homini ſit, vt Pelagius aiebat, nec voluntatem bonam habere nec actionem: quamuis quando illo adiuuante vellet aut faceret, laus eſſet hominis ſimul ac Dei, qui poſſibilitatem gratiæ ſuæ ſemper adiuuaret auxilio. Ipſum tamen velle & nolle vt actu haberentur, ad hominem referendum eſſe cenſebat, quia de arbitrij fonte deſcendunt. Adiutorium verò voluntatis, id eſt, volitionis & actionis longè alterius generis eſt. Non enim tantum adiuuat poſſibilitatem voluntatis, hoc eſt, non tantum complet poteſtatem eius vt operetur illo adiuuante ſi velit; ſed donat vt reipſa velit, vt veniat ad Chriſtum, vt diligat, vt operetur: Vbi, inquit Auguſtinus, iam & poſſibilitatis profeſtus & voluntatis affectus, & actionis effectus eſt. Et alibi: Neque enim ait, non vos eſtis qui dediſtis vobis poſſe bene loqui; ſed ait: Non vos eſtis qui loquimini. Nec ait, Spiritus patris veſtri eſt, qui vobis dat, vel dedit poſſe bene loqui, ſed ait, Qui loquitur in vobis: non ſignificans poſſibilitatis profeſtum, hoc eſt, quod poſſibilitas ſit facta maior & auctior; ſed exprimens cooperationis effectum. Et ruruſum: Quomodo dicit liberi arbitrij elatus aſſertor, quod poſſumus bene cogitare. Dei eſt, quod autem bene cogitamus noſtrum eſt? Cui reſpondet humilis gratiæ prædicator: Non quia idonei ſumus aliquid ex nobis, quaſi ex nobismetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Non enim ait: POſſe cogitare, ſed cogitare. Sed ad intelligendam plenius mentem Pelagij, naturamque adiutorij poſſibilitatis & voluntatis atque actionis omninò videnda ſunt quæ fuſè diximus in explicandis dogmatibus hæreſis Pelagianæ.

Cum igitur eſſet iſta vtriuſque adiutorij differentia, Pelagius fortiffimè contendebat, qualecumque eſſet bene volendi, viuendique adiutorium, hoc non niſi poſſibilitatem, hoc eſt, poteſtatem faciendi adiuuare, ita videlicet vt in pleniffimo voluntatis arbitrio vſus vel non vſus & poſſibilitatis & adiutorij remaneret. Decantatiſſima quippè cantilena hæreſiarchæ fuit, bene velle & nolle, loqui & non loqui, cogitare & non cogitare noſtrum eſſe, quia ex arbitrij fonte deſcendunt, & hæc omnia vertere etiam in malum poſſumus, prout ibidem libro quinto declarauimus. Non quod negaret qualecumque Dei adiutorium ſimul influere cum voluntate, quod falſum eſſe iam demonſtrauiſus, ſed quia non minus adiutorium quodcumque poſſibilitatis voluntati ſubditum erat, vt in opus influeret aut

A non influeret, quam ipſa operis poſſibilitas; quandoquidem ex poſſibilitate & adiutorio, vna poſſibilitas perfectæ completetur.

Cum igitur hæc eſſent duo capita doctrinæ Pelagianæ capitalia, adiutorium gratiæ non eſſe niſi legem atque doctrinam: & qualecumque tandem eſſet adiutorium, hoc non eſſe niſi poſſibilitatis; non autem voluntatis & actionis adiutorium; vtrumque Auguſtinus tanquam errorem Apoſtolicæ proſcriptum animaduerſione damnavit. De primo non laboramus, hoc enim nobiſcum omnes recentiores merito damnatum eſſe profitentur. De ſecundo, hoc eſt, de operandi modo, tota quæſtio eſt. Ipſi quippè cum non aliud inuenire queant gratiæ genus, niſi vel habitualem, vel ſufficientem, vel congruam (nam de authoribus prædeterminationis phyſicæ nunc non loquor) velint nolint, agnoſcere coguntur iſta gratiæ Chriſti adiutoria quantum ad adiuuandi modum, non eſſe niſi poſſibilitatis, voluntatis verò & actionis nequaquam. Complent enim ſecundum ipſos plenam volendi operandique poteſtatem; ipſa verò volitio & actio, de liberi arbitrij fonte deſcendit. Tam enim in arbitrij per adiutorium iam completi poteſtate eſt, nolle quam velle, actionem omittere quam ſuſcipere. Vt nihil verius de tali poſſibilitate diuino adiutorio munita dici poſſit quam id quod

C Pelagius dixit: Quod poſſumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius eſt qui hoc poſſe donauit, qui hoc poſſe adiuuat: quod verò bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus noſtrum eſt, quia hæc omnia vertere etiam in malum poſſumus. Quibus verbis adiutorium poſſibilitatis explicuit. Vigilantiſſimè quippe & perſpicaciſſimè vidit, (quod ego ſæpius ſupra modum demiratus ſum Scholaſticos erudiſſimos acutiſſimòſque viros non agnoſcere quod ſicut vſus cuiuſlibet facultatis, ſiue oculi externorumque ſenſuum, ſiue facultatis progreſſiuæ, ſiue intellectus, ſiue voluntatis noſter eſt, hoc eſt, ad noſtræ libertatis indifferenter flexum & nutum referri debet, non ad

D Deum, quatenus ſolam facultatem dedit; ita quoque cuiuſlibet adiutorij concurſus, ſiue naturalis, ſiue gratuiti, etiamſi eſſet tantæ præſtantiæ adiutorium, quantæ vel angelica cogitatio comminifci poſſet, imò etiamſi eſſet vel ipſa eſſentia Dei per modum ſpeciei ad ſui viſionem, vel per modum gratiæ ad ſui amorem concurrentis, ſimiliter prorſus noſter ſit; ſi videlicet ſic ſolam poſſibilitatem adiuuet, vt vſus eius & non vſus in libero relinquatur arbitrio. Hoc ſi agnoſcere dignarentur, quod ipſa clamat veritatis euidentia, nihil omninò laborarent in intelligendis multis capitalibus, certiſſimisque Doctoris profundiffimi principiis, quæ nunc tanquam paradoxa mirantur: Vt quod Angeli quantumcumque per gratiam poſſibilitatis ſeu ſine qua non adiuti, per liberum arbitrium in veritate ſteterunt, & primus homo ſtare potuit, quod nunc non poſſumus: quod Adamus per liberum arbitrium habere meritum potuit, nos non poſſumus: quod ipſe meritis diſcernendus erat, nos ſola gratia diſcernamur: quod perſeuerare & non perſeuerare in ipſius relinqueretur arbitrio, nobis perſeuerantia ipſa donetur. Hæc in Auguſtini doctrina ſunt planiſſima, ſi ſilum appareat, quo in iſto te labyrintho regas. Nimirum non ab excellentia facultatis, aut poteſtatis, aut poſſibilitatis, aut adiutorij pendet, quod volitio & actio noſtra

Apud Aug.
lib. de grat.
Chriſti c. 4.

Ibid. c. 14.

Cap. 21.

Lib. de grat.
Chriſti c. 15.

Vide lib. 5. de
hæreſ. Pelag.
toto cap. 11.
& finem 10.

Ibid. c. 11.
& 12.

lib. de grat.
Chriſti c. 4.

fit, aut alterius hominis facultatem aut adiutorium possidentis, aut Dei largientis; sed ab eius arbitrio qui potestatem agendi ad agendum actu inflectit, aut rapit. Iam verò quodcumque possibilitatis adiutorium, non subit nisi rationem possibilitatis, seu sufficientis potestatis. Quod tunc manifestè cerneret, si ex adiutorio gratiæ quantumvis maximæ, & ex facultate voluntatis vnam numero & essentia completam potestatem, seu completum principium agendi nasci fingeret. / Hoc enim ita perfectè à nutu voluntatis in agendo & non agendo penderet, ac si esset quæcumque alia potentia naturalis. Cum igitur cuncta recentiorum adiutoria nihil omnino compleant, nisi plenam volendi agendique facultatem, cuius iam adiutorio instructi tanquam naturalis cuiuslibet facultatis usus & non usus, actio & cessatio libertati subditur, profectò vel cæcis manifestum est, impossibile esse, ut aliud sit istud adiutorij genus quam *possibilitatis*, quale Pelagianus error asseruit, non voluntatis & actionis, quod Augustinus ex Scriptura prædicaui.

Hoc igitur solius possibilitatis adiutorium, quam luculentè ab Augustino à limitibus adiutorij seu gratiæ Christi Salvatoris excludatur, operæ pretium est porro videamus. Cum ergo sententiam Pelagij fusè explicuisset, Scripturisque refutasset, tandem concludendo subiungit: *Desinat itaque iam Pelagius & seipsum & alios fallere, contra Dei gratiam disputando. Non propter illorum trium vnum, id est, propter possibilitatem bonæ voluntatis atque operis, sed etiam propter voluntatem (id est volitionem) & operationem bonam, erga nos gratia Dei prædicanda est. Et de possibilitatis illius adiutorio: Non idèò tantum adiutorium diuinæ gratiæ commendetur, quia possibilitatem adiuvat naturalem. Et iterum, desinat dicere, quod possumus omne bonum facere, dicere, cogitare; illius est, qui hoc posse donauit, qui hoc posse adiuvat; quod verò bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus nostrum: propter arbitrium videlicet voluntatis, cui tribuitur, quod possibilitas diuinitus adiuta velit & faciat: Desinat inquam ista dicere. Non solum enim Deus posse nostrum donauit atque adiuvat, sed etiam velle & operari operatur in nobis. Et paulò post: Istam Dei gratiam voluntatis videlicet & actionis, qua ipsum agere & velle donatur, & non tantum volendi agendique possibilitas; in diuinis eloquijs manifestam etiam Pelagius manifestè fateatur, seque tandiu contra sensisse non operiat impudentissimo pudore, sed dolore saluberrimo aperiat. Et nonnullis interpositis cum iterum Pelagij sententiā retulisset, quod ab illo manifestissimo suo dogmate non recederet omnino, ubi tria illa constituit, possibilitatem, voluntatem & actionem, & solam possibilitatem diceret diuino semper adiuari auxilio; voluntatem autem & actionem nullo Dei adiutorio existimaret indigere; hoc verò auxilium esse legem atque doctrinam, impietatem condemnando subtextit: Hæc ergo pro meo*

Lib. de grat.
Christi c. 25.

Ibid.

Ibid. c. 26.

Lib. de grat.
Christi c. 41.

captu intelligere potui in Pelagij scriptis, quando nominat gratiam. Videtis autem quod qui ista sentiunt, ignorantes Dei iustitiam suam volunt constituere, & longè ab illa sunt, quæ nobis ex Deo est, non ex nobis ex Deo est, non ex nobis, quam in Scripturis sanctis maximè Canonicis aduertere atque cognoscere debuerunt. Rectissimè omnino iustitiam, hoc est, opus iustum, quod tali possibilitatis adiutorio comparatur, esse dicit ex nobis non ex Deo. Cum enim non sit iustitia posse velle vel facere, quodcumque tandem & qualicumque gratiæ adiutorio possibilitas ista voluntatis & actionis adiu-

A uetur, sed ipsum velle & facere sit iustitia. Hoc autem impossibile est ut per quodcumque possibilitatis adiutorium habeatur. Donat enim posse non velle, donat facere posse non facere: ipsum verò velle & facere in quo & Pelagio & Augustino confitente iustitia est ab arbitrij libertate, possibilitatem & adiutorium in opus sapienter donatur. Vnde verissimè propriissimèque iustitia hominis, iustitia humana, meritum humanum, phrasibus Augustini nuncupari debet. Non quasi non esset excellentioris dignitatis operatio, in quam gratia simul influit, quam si voluntas eam sola produceret, verum quia non adiutorij diuini, sed voluntatis humanæ est, quod ipsum adiutorium ad influendum applicetur, quantumvis & ipsa applicatio non sine possibilitatis adiutorio fieri queat. Hanc ergo gratiæ confessionem postulans à Pelagio, quæ non tantum posse sed etiam velle & agere largiatur, quæ tunc tantum quando volumus & agimus, præsto sunt, ipsosque terminos *possibilitatis & voluntatis* explicans, ut idem quod *posse & velle* significent. Quapropter quantum, inquit, attinet ad istam de diuina gratia & adiutorio questionem tria ista, quæ apertissimè distinxit attenditis, posse, velle, esse, id est, possibilitatem, voluntatem, actionem. Si ergo consenserit nobis non solum possibilitatem in homine, etiamsi nec velit, nec agat bene, sed ipsam quoque voluntatem & actionem, id est ut bene velimus, & bene agamus, quæ non sunt in homine, nisi quando bene vult & bene agit: si, ut dixi, consenserit, etiam ipsam voluntatem & actionem diuinitus adiuari, ut sine illo adiutorio nihil bene velimus & agamus; eamque esse gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, in qua nos sua, non nostra iustitia iustos facit, ut ea sit vera nostra iustitia, hoc est opus iustitiæ quæ nobis ab illo est, nihil de adiutorio gratiæ Dei quantum arbitror, inter nos controversiæ remanebit. Quibus verbis nihil compendiosius, libratius, veròque sensu plenius ab Augustino dici potuit. Nam & quid sit *possibilitas & voluntas* perspicue explicat; & duplicem possibilitatem profundissimè insinuat, vnam quæ adest non solum quando non volumus, sed etiam quando volumus & operamur; alteram quæ non nisi quando volumus præsto est, quam infra accuratè tradituri sumus; & ipsam voluntatem, hoc est, velle adiuvandum esse, hoc est, ut alibi frequenter dicit, esse donandum ut velit: & sine tali adiutorio nullum omnino opus bonum posse fieri; & hoc esse medicinale illud adiutorium quod nobis Saluator attulit; & opus huius adiutorij esse decantatam illam à Scripturis Apostolicis iustitiam Dei, hoc est, opus iustitiæ quod nobis largitur Deus, quibus nihil sublimius, & plenius, & accuratius dici potuit.

Ibid. c. 47.

C A P V T X.

Responsio quedam Neotericorum refellitur.

S CIO, quid responsi meditentur Neoterici. Augustinum aduersus Pelagianos agere, qui possibilitatem naturalem voluntatis lege doctrinæque iuuari statuebant. Vnde sequebatur, non iuuari voluntatem & actionem, sed tantummodò potestatem. Itaque sibi cum illis nihil negotij esse, qui gratiam voluntatis internam, voluntatis & actionis adiutricem asserant.

E

Sed ipsi doctrinam Augustini non satis accuratâ lance ponderarunt. Quod si fecissent, forsan animaduertissent: primò, distinctos errores esse, pari censura damnandos, fideique sinceritate respuendos, quod adiutorium gratiæ medicinalis sit lex atque doctrina, & quod quaecumque tandem sit istud Christi adiutorium per illud non nisi voluntatis & actionis possibilitas adiunctur. Horum primus crassior pluribusq; notior est, alter occulta virulentia pestilentior. Quippe semi-Pelagianam hæresim, ut infra dicturi sumus, iste peperit, & per multa sæcula vix à fidelium opinionibus depelli potuit. Itaq; non quia primum errorem aliquis respuit, idcirco statim liber est à secundo. Quapropter rectè fortassis dicunt, se aliud adiutorium gratiæ quam Pelagianos necessarium constituere: at verò quaecumque tandem afferunt, hoc aliud esse quam possibilitatis auxilium, nulla vi quantumcumque limatæ disputationis ostendent, quamdiu applicationem eius ad influendum in ista indifferentis libertatis dominatiua potestate constituunt. Non enim existimandum est solam legem atque doctrinam esse possibilitatis adiutorium. Est etiam exemplum Christi, est remissio peccatorum, est cuiuslibet artis, & virij, & virtutis habitus possibilitatis adiutorium, non minus, imò verò perfectius quam scientia vel doctrina; plus enim adiuuant possibilitatem, hoc est, perfectius complent solam potestatem voluntatis ad operandum, & inbecillius ad actiones efficiendas voluntatem rapiunt, & magis eorum influxus in voluntatis arbitrio relinquitur (quæ omnia sunt adiutorij possibilitatis argumenta) quam rei diligendæ faciendæque scientia. Audi hac de re præclare Augustinum: *Tanto quidque vehementius volumus, quâto certius quam bonum sit nouimus, eòq; delectamur ardentius.* Vnde non solû infirmitatem concupiscentiæ, sed & ignorantiam veritatis vitium esse statuit, quod impedit voluntatem ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum. Vbi perspicuum est certam scientiam boni vehementer ad agendum bonum impellere. Hinc est enim quod ubi est cetta scientia veritatis, crebro voluntas ad agendum vel abstinendum etiam inuita stimulat, ut in synderesi perspicuum est. Denique scientia non minus, aut fortasse magis in actum influit, quam illi indeliberati voluntatis motus, quos Neoterici diuinæ gratiæ adiutorium arbitrantur. Denique Pelagiani non minus quam Neoterici tales motus indeliberatos bonos sub gratia cõtemplationis vniuersi, doctrinæ, suasionis, exhortationisque complexi sunt; quibus autem pulsantibus illi ex corde proficiebant. Qua de re multa diximus in recensione dogmatum erroris Pelagiani. Vnde voluntatem nostram sapientiæ reuelatione præmiorumq; pollicitatione succendi, & in Dei desiderium suscitari fatebantur. Nam siue motus illos à Deo cordibus inferi præsentis sapientiæ reuelatione & promissione decernerent, siue auribus & mente per istam gratiam pulsata, vterius naturaliter e corde proficisci, saltem catenus eorû causam Deum adiuuantem esse sentiebant. Nec tamen vnquam Augustinus ab ipsis propterea inuidiam negatu adiutorij voluntatis & actionis remouit, nec ipsimet à se remouendam esse iudicauerunt. Nam istos motus ita plenè sub arbitrij potestate collocabant, ut Iulianus, renitente licet Augustino, etiâ de malis, nedum de bonis, motibus palàm diceret, *sufficit homo ingenitis sibi motibus dare leges.* De qua ingenti potestate libertatis in pelagiana opinione loco citato plura diximus.

Lib. 5. contra Iulianum capite ultimo.

Hanc ergo mentem Pelagianorum cum perfectam haberet Augustinus, quod quicquid motuum vel Deus vel diabolus in voluntate suscitaret, isti dominatiua voluntatis potestati subderent, vsque adeo ut contra seruitutem gratiæque potentissimam ab Augustino prædicatam palàm assererent, hominem non posse vel in peccatum à quoquam impelli, vel à peccato abstrahi voluntate captiua: quam non posse capi, inquit Iulianus, si dedi ipsa noluerit, testatur fortitudo: cum inquã hanc sententiam eorum esse sciret, non fuit sollicitus, utrum gratiam legis atque doctrinæ, siue reuelationem sapientiæ, siue exemplum Christi, siue remissionem peccatorum, siue habitus bonos, siue succensiones ac desideria voluntatis afferrent; sed generalissimè prophanû eorum dogma, quo solum possibilitatem adiuuari gratia censebant, vbicumque vel qualemcumque ponerent gratiam, velut exploratum errorem Scripturisq; contrarium iugulat: *Posse, velle, esse, id est, inquit August. possibilitatem, voluntatem, actionem tantâ subtilitate curauit distinguere, ut quodcumque legimus vel audimus diuinæ gratiæ adiutorium, ut à malo declinemus, bonûque faciamus SINE LEGE ATQUE DOCTRINA siue VBILIBET eam constituat, sciamus quid loquitur, nec erremus aliter eum intelligendo quam sentit, scire quippe debemus, quod nec voluntatem nostram, nec actionem diuino adiuuari credit auxilio, sed solam possibilitatem voluntatis atque operis.* Et multo inferius quodlibet adiutorium solius possibilitatis oppugnans: *Venire posse, inquit, in natura ponit Pelagius, vel etiam ut modo dicere cepit in gratia QVALEMLIBET eã sentiat, quã ipsa, ut dicit possibilitas adiuuatur.* Quod mox Evangelicis Christi verbis repugnare docet. Ecce VBILIBET constituat gratiam, QVALEMLIBET sentiat, si possibilitas voluntatis & actionis adiuuetur, Pelagianus error est, à sana videlicet, ut ante dixit, doctrina alienus, ab Apostolica doctrina dissentaneus.

Lib. 3. oper. imperf. fol. 121.

Et verò si status disputationis istius exactè trutinetur, nec esse prorsus erat, ut errorem istum tunc temporis generalissimè, quamcumque Pelagianus tueretur possibilitatis gratiam, iugularet. Quamuis enim in gratiam legis plerumque magis propendere videretur, non satis tamen certum erat Augustino quam gratiam tam vario magnificorum verborum strepitu Pelagius tunc defenderet, cum nunc legem, nunc doctrinam, nunc sapientiæ reuelationem, nunc exemplum Christi, nunc peccati remissionem, nunc voluntatum succensionem, nunc desideria à Deo suscitata celebraret. Fatetur hanc suam incertitudinem passim toto libro Augustinus, illisque in primis locis, ubi QVALEMLIBET eius gratiam VBILIBET constitutam oppugnabat. Hanc autem naturalem possibilitatem quod adiuuari Dei gratia proficitur, non est hinc apertum vel quam dicit gratiam, vel quatenus ea naturam sentiat adiuuari. Quamquam verissimè concludat esse legem atque doctrinam. Hinc similiter alio eiusdem libri loco, cum ostendere vellet gratiam ex Pelagij dogmate, secundum merita dari, propter eandem incertitudinem errorem istum QVALEMLIBET & QVALEMLIBET istam gratiam sentiret esse, condemnat. Nempè, inquit, manifestum est, eum dicere gratiam secundum merita dari, QVALEMLIBET eam, vel QVA-

Lib. de grat. Christi c. 5.

Ibid. c. 14.

Ibid. c. 5. cap. 6.

Lib. de grat. Christi c. 6.

Ibid. c. 31.

Lib. 2. de pecc. merit. c. 17.

Ibid.

Vide lib. 2. de hæresi Pelag. c. 4. & 5.

Lib. de grat. Christi c. 10.

154.

LEM LIBET significet, quam tamen aperte A arbitrij potestatem illibatam esse sinerent, ne quoquam illa domina tanquam captiua trahi videretur. *vide l. 5. de heres. Pelag. cap. 21.*

non exprimit. Quod ante dixerat, videtis adhuc incertum esse, quo Christi auxilio muniatur. Itaque ut omnis erroribus istis latebra clauderetur, sub qualibet & qualilibet & ubicumque constituta gratia, sua in eos tela dirigit. Sicut igitur si quis recentiorum conuinceretur gratiam quam tueatur, secundum merita dari voluntatis, non satis idoneè se defenderet asserendo Pelagium defendisse gratiam legis atque doctrinæ, se veram genuinamque gratiam voluntatis; ita non satis à se Pelagiani erroris labem remouet, qui dicit, se aliam gratiam quam legis doctrinæque defendere. Nimirum quia utrobique Augustinus *quamlibet, qualem libet, ubilibet* constitutam gratiam quiscue tueatur, si detur ex meritis; vel si solam possibilitatem voluntatis & actionis adiuuet, eum sanæ & Apostolicæ & Euangelicæ doctrinæ violatæ reum facit.

CAP V T XI.

Probatur quarto ex horrore, quo Pelagiani adiutorium voluntatis & actionis auersati sunt.

Q VARTO natura adiutorij voluntatis & actionis quod Augustinus aduersus Pelagianos tuebatur, & eius ab Adiutorio Possibilitatis differentia clarissimè dignosci potest, ex illa ingenti auersione, qua Pelagiani illud semper horruerunt. Quod argumentum meo quidem iudicio grauissimum, si Scholastici Doctores, ea qua fas erat attentione, ponderassent, non in eas opiniones se compegissent, vnde euadi sine maxima Catholicæ & Pelagianæ doctrinæ perturbatione non potest. Sed quia tenuiter admodum ipsis Pelagianus error perspectus est, magisque propriis tuendis principiis, quam veritatibus Augustino indagandæ intenti sunt. Pelagianis iam sepultis & silentibus facilè quidlibet imponitur, & celeberrimorum ingeniorum, veluti crassissimorum intoleranda hebetudo apud imperitos.

Ut igitur vir istius argumenti dilucescat, breuiter hinc tantum neruos eius, vnde pendeat, indicabimus. Nam aliis locis pleraque fusè declarata sunt, quorum inutili repetitione nolim fatigare lectores. Itaque sciendum est neminem, quod sciam, vel Catholicorum vnquam, vel Hæreticorum, vel Philosophorum potentiores vires aduersus omnes extrinsecus irruentes, vel intrinsecus insurgentes animo motus arbitrio libertatis tribuisse, quam Pelagianos. Extat hac de re ex professo suscepta Iuliani cum Augustino dissertatio: in qua non solum illos bonos & indeliberatos animi motus, quos Neoterici tanquam veram Christi gratiam prædicant, sed etiam omnes vehementissimas animi perturbationes sola voluntatis libertate frenari, imò extinguì posse profitentur. Dogma enim adamantinæ veritatis inter ipsos erat, quod subindè diximus, *sufficit homo ingenitis sibi motibus dare leges*: quam animi fortitudinem nullis doloribus domari, nullis blanditiis captiuari posse sentiebant, nisi vltro tanquam omnibus superior motibus seipsum suâ libertate dederet. Hæc latius loco suo ex propriis eorum verbis demonstrata sunt. Ex quo fiebat consequenter, ut nullos immisos motus, nulla adiutoria voluntatis exhorrescerent, dummodò illam imperatricem

Lib. 5. contra Iul. cap. ult.

Vid. lib. 2. de heresi Pelagiana c. 3. 4. & 5.

arbitrij potestatem illibatam esse sinerent, ne quoquam illa domina tanquam captiua trahi videretur. *vide l. 5. de heres. Pelag. cap. 21.*

Cum igitur hæc esset eorum de voluntatis fortitudine sententia, quibuscumque motibus ageretur, doctrinam Augustini qua non tantum Possibilitatis adiutorium, sed etiam voluntatis & actionis tuebatur, indignissimè tulerunt exploseruntque velut intolerabilem. Nam octo aut nouem absurditates plus quam dici posset exorbitantes afferre sibi videbantur, quarum singulæ doctrinam Euangelicam Christianamque fidem de moribus funditus subuerterent. Nam siue daretur hominibus istud adiutorium voluntatis & actionis, quod Augustinus prædicabat, siue negaretur, certissimum putabant introduci libertatis excidium, coactionem afferri, necessitatēque voluntati, fatum condi, ignauā benè faciendi securitate animos obtorpescere, bonas voluntates laude, præclaras actiones merito frustrari præmiōque criminabantur, quæ sigillatim & fusè ex propriis Pelagianorum & Augustini scriptis commonstrauimus. Iam verò quam sit ineptum & ridiculum, adeoque delirum ac stultum, homines Augustino teste subtilissimos, qui nullis motibus in arbitrium voluntatis irruentibus terrebantur, tot criminationibus adiutorium lacerare, quod ab initio vsque in finem semper exactissimè liberæ voluntati subditur, eiusque nutu in influendo secum, vel non influendo regitur & coërcetur, in eodem loco tum verbis nostris quolibuscumque declarauimus, tum per se res ipsa in cuiuscumque periti vel imperiti corde tam altè clamat, ut non tam volentibus intelligere aduertenda sit mens qua veritas videatur, quam nolentibus aures obturandæ ne clamor eius audiat. Nam propter nimiam facilitatem istud adiutorij genus à Scholasticis illis, tanquam verum adiutorium voluntatis & actionis, arreptum est. Vnde ne de triuio aliquid inuenisse viderentur, Pelagiana sententia velut monstrofa stupiditatis inducenda fuit: *Nisi enim n-*

vide l. 5. de heres. Pelag. cap. 12. 13. 14. 15. & 16.

C tiffimè liberæ voluntati subditur, eiusque nutu in influendo secum, vel non influendo regitur & coërcetur, in eodem loco tum verbis nostris quolibuscumque declarauimus, tum per se res ipsa in cuiuscumque periti vel imperiti corde tam altè clamat, ut non tam volentibus intelligere aduertenda sit mens qua veritas videatur, quam nolentibus aures obturandæ ne clamor eius audiat. Nam propter nimiam facilitatem istud adiutorij genus à Scholasticis illis, tanquam verum adiutorium voluntatis & actionis, arreptum est. Vnde ne de triuio aliquid inuenisse viderentur, Pelagiana sententia velut monstrofa stupiditatis inducenda fuit: *Nisi enim n-*

ibid. toto cap. 17.

D *mis accusaretur Cacus, parum Hercules laudaretur.*

Lib. 19. de Ciuit. c. 12.

Sed quàmuis Pelagianos tam inertis stupore fuisse fateremur, ut rem oculis omnium vulgicue iudicio expositam & propriis principiis maximè consentaneam non perciperent, quis primum Ecclesiæ ingenium Augustinum, Angelicamque subtilitatem eius tam obuiam ac triuialem gratiæ cum libertate concordiam non penetrasse deliret, aut pietatem eius Pelagianis eam declarare noluisse? vnica namque sententiola quod *adiutorium Christi in libero velinqueretur voluntatis arbitrio*, totius laboriosissimæ controuersie filum præcidisset. An fortè mysterium istud recentioribus reuelatum ignorauit? Quid ergo quando de actuali primi hominis adiutorio satagebat talem eius cum libera voluntate concordiam & sub eius nutu subiectionem tanta verborum vbertate, sententiarumque claritate manifestauit, & Neotericis præformauit, ut ipsi phrasēs eius ad exprimendos propriissimè & efficacissimè conceptus suos, arripere cogantur, ac dominatiuam arbitrij potestatem super adiutorij concursu sententiis eius explicare? Quid enim clarus vllus Scholasticus in explicanda voluntatis sub gratiæ concursu libertate dixit vnquam, vel à quoquam dici potest, quam quod tunc iterum iterumque dixit & inculcauit Augustinus? Tale videlicet fuisse istud adiutorium ut hoc Deus in hominis primi libero

relinqueret arbitrio: ut illud per liberum arbitrium deferere posset: quod defereret cum vellet, & in quo permaneret, si vellet: quo fieret ut haberet iustitiam si vellet sed si vellet etiam defereret: per quod posset permanere si vellet: cum quo perseverare & non perseverare in eius arbitrio relinqueretur libero; per quod homini relinqueretur voluntas sua, ut in illo adiutorio maneret si vellet, ut ei dimitteret ac permitteret facere quod vellet. Denique quo adiuti Angeli cadentibus alijs per liberum arbitrium, alijs reipsa per liberum arbitrium in veritate steterunt. Cuiusmodi phrascs ita efficaces & luculentæ sunt, ut ad clarè, propriè, genuinè exprimendum possibilitatis adiutorium & libertatem voluntatis cum gratiæ influxu, nihil addi posse videatur. Sed simul atque ad ventilandum adiutorium voluntatis & actionis cum Pelagianis ventum est, invidiosissimè libertatis interitum, fatum, coactionem, necessitatem, voluntatis oppressionem, præmij & meriti extinctionem criminantibus, nec hiscere quidem Augustinus de tali adiutorio & libertate ausus est, per quæ tamen difficultas omnis & querimonia radicitus tolleretur. Iudicent lectores quod voluerint: de me fateor facilius creditu videri Augustinum Dei gratiam perperam prædicasse, quam vel res ita perspicuas enormi stupiditate non vidisse, vel impia causæ Catholice prævaricatione aperire noluisse.

CAPVT XII.

Quinto ex errore Massiliensium, qui licet adiutorium possibilitatis, & sine quo non, defenderent, tanquàm gratiæ Christi destructores damnati sunt.

QUINTO deniquè planissimè intelligi potest, quæ fuerit natura adiutorij Christi medicinalis quo & voluntatis & actionis, quod Augustinus & Ecclesia prædicarunt, ex conflictu, quem cum semi-Pelagianis habuit. Quod ut Lectori, deterfis omnibus ambiguitatis & obscuritatis nebulis pateat, eademque repetendi fastidium caueatur, memoria recolendum est id quod latissimè alio loco tradidimus, semi-Pelagianos ad illud initium fidei, orationem, desideria, similisque actus bonos, quos homini in potestate remansisse sentiebant, veræ, internæ, actualisque gratiæ adiutorium statuisse necessarium: & hoc ipsum quoque sanctum Augustinum quando cum semi-Pelagianis errabat agnouisse. Admittebat enim libentissimè adiutorium Dei, cum quo possent credere & orare si vellent, ita ut & adiutorium, & ipsum velle & nolle, quemadmodum homini primo in eorum libero relinqueretur arbitrio: horrebant verò illud capitaliter quo secundum Augustinum fiebat ut vellent. Istam verò suam gratiam sentiebant non solam sufficientem semperque otiosam præbere potestatem, quasi aut nunquàm ad actum cum voluntate raperetur, aut cum iam agendum esset, vel etiam agente iam voluntate, nouum genus efficacis gratiæ succederet, hoc ipso quo voluntas ageret (cuiusmodi nouas gratias recentiores fabricant;) sed ita dare credendi facultatem, ut cum homo pro arbitrij sui libertate gratia iuuante crederet, illa eadem gratia iuuaret volentem, quæ volentem non iuuabat; quemadmodum de omni adiutorio, quod in libero relin-

A quitur voluntatis arbitrio sentiri debet, nec aliter sine perspicua absurditate sentiri potest. Huiusmodi gratiam admisisse semi-Pelagianos & Augustinum cum ante Episcopatum eorum errore teneretur, fusissimè ex propriis Augustini, Hilarij, & Massiliensium Presbyterorum verbis demonstrauimus, simul etiam ostendimus talem gratiam sustulisse funditus omnes omninò difficultates, propter quas vitandas ad eam comminiscendam, veramque Christi gratiam repudiandam compulsi fuerant.

B Quæ quàmuis essent iuxta perspicuè erutam declaratamque semi-Pelagianam sententiam certa & plana, non potuerunt tamen Augustino & Ecclesiæ tanta diuini adiutorij prædicatione satisfacere. Nam disertissimis verbis sanctissimus Præsul, Ecclesia probante docet, errorem esse, quem ipse tradiderat; errare quotquot ista tradunt; cos non recedere ab ea sententia quam Pelagius damnare compulsus est, gratiam Dei secundum merita dari. Nimirum quia fidem homo sibi tribuit, quantumcumque se huiusmodi gratia adiutum esse fateatur. Non enim credere est gratiam accipere cuius influxus in libero relinquitur arbitrio, sed hoc est credere, arbitrium sese ad credendum quouis adiutorio assistente, suo nutu reipsa flectere. Quod tam est propriè & genuinè voluntatis humanæ quam ipsius esset, si nulla actuali gratia concurrente, solius habitus adiutorio pro sua indifferenti libertate crederet. Nam ut iam sæpè diximus, & necessariò sæpius dicendum est, actiones voluntatis humanæ ad quas diuersa, sine quibus fieri nequeunt, instrumenta concurrunt, non magis instrumentis nobilibus quàm ignobilibus tribui possunt. Puerilis enim imaginatio est, qua putatur, alteri causæ quam ipsi arbitrio voluntatis ascribendum esse, quod homo pingit aut non pingit, currit aut stat, clamat aut silet, appetit aut fugit, Deum diligit aut creaturas, quàmuis actiones pingendi, currendi, clamandi, appetendi, diligendique Deum sine penicillo, pedibus, lingua, voluntate, aut fortè bonis habitibus fieri nequeant, quæ singula sunt dona Dei ab eius gratuita liberalitate pendentia: nec sanè sapientior cogitatio est, tunc non esse voluntatis humanæ quando penicillus aut penna aurea est; pedes corporis glorificati, lingua angelica, voluntas instructa caritate aut nobilissimæ entitatis adiutorio, si nihilominus omnia huiusmodi adiutoria pari omninò modo ac nudæ potentiæ liberæ voluntatis arbitrio concitentur & reprimantur. Hoc vigilantissimè prisci gratiæ defensores obseruarunt: & ex ista verissima & in communi omnium hominum sensu posita regula de actionibus Deo donanti vel humanæ voluntati facienti tribuendis indicarunt. Hinc enim illa sancti doctoris axiomata capitalia, quod Deus in Angelis & hominibus olim ostendere voluit, quid posset eorum liberum arbitrium: quod Adamus per liberum arbitrium manere poterat: quod Angeli per liberi arbitrij vires poterant non discedere à Deo; quod per liberum arbitrium in veritate steterunt. Nimirum quia gratiæ adiutorium sine quo non poterant stare, nec reipsa steterunt, ut sexcenties repetit, in eorum libera voluntate sic relictum erat, ut eis perseverandi & non perseverandi committeretur arbitrium. Hanc benè viuendi possibilitatem in prima hominis conditione datam, quæ talem gratiam non excludebat, sed potius essentialiter & intrinsecè postulabat, se-

Vide lib. 3. de hæresi Pelagiana c. 6. 7. 8. 9. & 10.

Vide totum caput 27.

Lib. de prædest. Sancti. cap. 2. & 3.

mi-Pelagiani & Augustinus ante Episcopatum suum exigua ex parte saluam remansisse statuebant, ut cuius adiutorio talis gratia concurrente, per liberum arbitrium hominem saltem credere posse sentiebant. Sed diuinā reuelatione ab errore reuocatus vidit, nihil aliud agi per istum ratiocinandi modum, quam ut eadem omnino ratione, quemadmodum ante lapsum in inchoanda fide præcipuæ partes homini, qui voluntatis machinam qua re ipsa creditur, impellit & regit, secundæ verò Deo tribuantur, qui per huiusmodi adiutorium sine quo non potest credi, solam credendi potestatem tribuit: vidit etiam non esse solam operis supernaturalitatem, quam Neoterici semper ponderant, sed maximè & capitaliter adeoque solam concupiscentiam qua voluntas & libertas vitata est, propter quam Christi medicinale adiutorium necessarium est. Istud vulnus arbitrij, ista plaga voluntatis, ista infirmitas libertatis non magis isto Adami, vel Angelico, vel sufficienti, vel congruo sanatur aut iuuatur adiutorio, quam si cæcatis oculis lumen accenderes. Nam ista adiutoria sanitatis tribuunt quidem arbitrio sano posse si velit; sed hinc vulnus ipsis volendi cardinibus inflictum est. Nam propter voluntatis læsæ aut libertatis infirmitatem non potest ipsa trahente, se nimirum deorsum in creaturas propriam cupiditate, ad ipsum illud velle pertingere, per quod præsentē adiutorio isto sanitatis uteretur. Unde medicinalis gratia ei necessaria est, quæ ipsum illud velle largiatur. Quod cum Deus per medicinalem gratiam facit, dando ipsam credendi, orandi, sperandi, diligendique voluntatem, tum demum talis actio est gratiæ diuinæ, non voluntatis humanæ; tunc est meritum diuinitus datum, non humanā voluntate præsumptum, tunc est iustitia non nostra sed Dei: non quasi sine nostra voluntate fieret, sed quia Deus concurrente licet voluntate, facit ut fiat: sicut antea, concurrente sanitatis adiutorio (hoc est, Adami, vel angelico & sufficienti & congruo) voluntas humana faciebat ut fieret. Hoc igitur modo quia Massilienses cum gratiæ præsentis adiutorio putabant hominem per naturales primæ integritatis reliquias posse credere, posse orare ac desiderare Deum, tanquam gratiæ medicinalis destructores, & liberi arbitrij præsumptores meritâ censuræ seueritate damnati sunt. Ex isto igitur duplici operandi modo voluntatis, duplicique adiuuandi modo gratiæ, quo prima sanitatis gratia opitulatur arbitrio, si adiuuari velit, & secunda medicinalis opitulatur ut velit, itémque ex illa Massiliensium damnatione, quatenus primum gratiæ genus saltem ad credendum satis esse sancientes, ipsum credere voluntati tribuebant, apertissime perspicitur, quæ sit natura medicinalis adiutorij, quod ægrotae voluntati sanguine suo medicus peperit, & Augustinus, Ecclesia, Scripturæque prædicauit. Liqueat etiam quam ei ex diametro quodlibet adiutorium sufficiens & congruum aduersetur: utpotè sub quorum speciosis nominibus, prima integritas humanæ naturæ restituitur, fides, gemitus, oratio cum Massiliensibus, imò verò spes, charitas, & cuiuslibet virtutis operatio, tentationisque superatio, omne meritum & præmium dominatrici hominis libertati, sicut Angelis & Adamo vindicantur, discretio hominum à volendi fonte suspenditur, vnoque verbo, re ipsa Christo Saluatori, quam-

A uis à nescientibus ac detestantibus occlamatur, recede à nobis, non est opus tuo medicinali adiutorio, sani sumus; libertas arbitrij volendi & nolendi inuiolata persistit; præsentē primæ nostræ conditionis adiutorio sine quo velle non possumus, si volumus, operamur. Quid te medicum iactas, ut nobis ipsum velle largiaris, quod quicquid tu feceris nostræ est potestatis & voluntatis? Huc porrigit manus ista bonorum virorum de adiutoriis congruis, hoc est, sufficientibus disputatio. Nec enim aliud est, aut erit vnquam, aut esse potest, nisi sufficiens adiutorium, quod submittit fasces humanæ voluntatis arbitrio, ut eius operatio & cessatio ab libertatis humanæ nutu tota religetur. Quid enim isto modo tribuet, nisi sufficientem volendi operandique potestatem, cui libertatis nutus impulsus afferat? Hoc libertati tribuerunt Massilienses, ut eo adiuta saltem crederet voluntas prostrata, si vellet; hoc tribuunt Neoterici, ut per illud & credat & speret & diligat, omnesque superet tentationes, si similiter velit. Vtri modestius de arbitrij potestate, religiosius de gratiæ medicinalis necessitate disseruerint, non est difficile abstrusumque iudicare. Sed quia res ista ex Massiliensium vera genuinæque opinionione pendet, qui plenius ista intelligere desideret, sicut ad naturam gratiæ Christi penetrandam omnino necessarium est, legat ea quæ nonnullis aliis locis diximus, & maximè octauo de hæresi Pelagiana, & in primis capite decimo, vndecimo, ubi declarauimus, quomodo talem gratiam semi-Pelagianam natura contineret, & sub illius patrocínio salutis initium, totaque discretio saluandorum ex voluntatis arbitrio seu ex volendi fonte scaturiret.

Vide lib. 3.
de hæresi Pelagiana c. 6.
7. 8. & 9.

Ibid. cap. 10.
& 11.

C A P V T XIII.

Ex præcedentibus infertur genuina declaratio multarum phrasum, ac doctrinalium decisionum Augustini, Prosperi, Fulgentij, Conciliorum Ecclesiæ, & Pontificum.

EX istis omnibus quæ hæcenus hoc toto libro de diuersis istis adiutoriis primi hominis & secundi, Adami & Christi, sine quo non possumus velle, & quo iam volumus, possibilitatis, & voluntatis atque actionis, disseruimus, non est difficile verum eorum præcisumque discrimen, quod iam sæpè tetigimus, intelligere. Elucet ex eis consequenter sincerus planusque sensus plurimarum locutionum & sanctionum, quibus Augustinus, Prosper, Fulgentius & Ecclesiastica Concilia vel Catholicam asseruere veritatem, vel Pelagianorum ac Massiliensium sententias iugularunt. Quæ quamuis aliis diuersis locis latius dicta sint, non erit inutile quasi compendio breuiter hinc perstringere.

Hinc enim in primis constat, quid sibi velint quando dicunt primum hominem in sua conditione a accepisse voluntatem liberam & sufficientissimam benè viuendi potestatem: b talem esse factum, qui peccato malo carere sufficeret si voluisset; idque, quia libero arbitrio atque ad iustè viuendum potestate libera constitutus fuerat: arbitrium eius c ita liberum fuisse ut benè velle posset & malè: seu habuisse d potestatem verum velle: e In natura posse, & in potestate habuisse velle, mentis valentia velle, quæ præceptum Dei facile posset custodire, si vellet: Ei f facul-

a Lib. 3. de lib. arb. c. 16.

b Lib. de nat. & grat. c. 43.

c Lib. de cor. & grat. c. 11.

d Lib. 3. de lib. arb. c. 5.

e Lib. 11. de gen. ad litt. c. 4.

f Fulgent. lib.

de Incar. & talem cognitionis Dei, ac dilectionis insertam: a naturaliter ei datum posse credere: Eum b per liberum
a Ibid. c. 22. arbitrium stare potuisse: c Angelos reipsa per liberum arbitrium, & per libertatem voluntatis in veritate stetit: d In liberi arbitrij viribus fuisse non
de corrept. & grat. cap. 11. & 12. discedere à Deo: Et huiusmodi plura, quibus illius libertatis valentia præstantiaque tantoperè extollitur, ut quicquid fidei, dilectionis Dei, vitæ bonæ, & in omnibus istis perseverantia à rationali creatura postulatur, hoc per arbitrij libertatem primum hominem præstare potuisse, & Angelos bonos reipsa præstitisse doceatur.

Hinc secundo constat, quid sibi velint illa, quæ sensum præcedentium locutionum multo perplexiorem duriorémque reddere videntur, nos
e Aug. epist. 107. iam e liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidisse: Deum f dedisse
f Prosper. ad capit. Gall. resp. 8. quidem ab initio hanc homini facultatem, ut scilicet ea quæ sunt pietatis habere, cogitare, dicere, agere posset; sed omnes eam in illo primo homine
g Fulg. lib. de incarn. & amisse. Primum hominem g illa cogitandi quæ ad grat. c. 13. Deum pertinent, amisse protinus facultatem: h grat. h Ibid. c. 12. tia dono virtutem credendi naturam recipere, quam i Ibid. c. 12. amisit: gratiam datam i per quam cogitationis san- k Hypognost. k amisse iam pridem in homine primo reciperetur
lib. 3. c. 1 & facultas: l Solum protoplastum per se sibi, id est
4. per liberum arbitrium sufficere potuisse: Et sapissimè cum l amisse illud possibilitatis bonum, quo
l Ibid. c. 1. valebat implere quod vellet. Hæc & huiusmodi
& 2. & 4. quæ frequenter dicunt, non illam spirant impietatem, quod Adamus & Angeli tantâ libertatis potestate præcelluerint, ut sola & nuda libera sua voluntate, nullo Dei actuali propriæque dicto adiutorio munita, potuerint Deo credere, Deum diligere, & rectè vivere, vitam æternam mereri, & in iustitia perseverare, si vellent. Hanc enim suspicionem & Concilium Arausicanum
Arausic. & Augustinus, ut latè demonstrauius, tantquam doctrinam à Catholica fide abhorrentem summâ virium contentione proscribit. Sed hoc per istas locutiones volunt, Adamum & Angelos habuisse arbitrium voluntatis tantoperè ab omni peccati cupiditate seu concupiscentia concreta liberum, ut in utramvis partem sese pro libitu posset flectere: ex qua tam felici libertate nascebatur, ut concurrente illo solo Dei adiutorio actuali, sine quo creata quælibet natura bonum omnino velle non potest, possent & bona cogitare, & Deo credere, & Deum diligere, & bonum facere, & mala vitare, & in iustitia perseverare si vellent; usque adeò ut reipsa quoque Angeli boni per istud liberum arbitrium sic adiutum in iustitia seu veritate permanerint, per quod Adam & Angeli mali eodem isto adiutorio neglecto, ceciderunt. Hanc tantam tamque tranquillam arbitrij libertatem bonique cuiuslibet faciendi possibilitatem peccato primi hominis perijsse profitentur; non quia periit istud pristinae libertatis adiutorium, vel quia opera sunt supernaturalia, sed quia concupiscentia visceribus voluntatis, & per hoc libertatis, inspersa est, qua liberum arbitrium in creaturas tanquam gravissimo quodam pondere deprimitur, ut quamvis adesset istud idem pristinae possibilitatis adiutorium sexcentuplo amplius quam olim fuit, propter fractas eo quo dictum est modo, voluntatis vires, sese sursum cum eo ad diligendum Deum non possit erigere. Nempe quia istud adiutorium non dat vulnere inflicto sanitatem sed supponit; non reddit amissam illam possibilitatem sed reddi postulat, ut cum volen-

A te voluntate possit influere: non inserit voluntati velle concurrere, quæ per carnalem concupiscentia voluntatem in ipso velle vulnerata est, sed illius naturæ est, ut ipsum velle ab impulsu arbitrij præstoleatur. Ad hanc ergo debilitatem reparandam nihil omnino iuvat istud prioris generis sanæque voluntatis adiutorium, sed aliud medicinale prorsus necessarium est, per quod vulnerato arbitrio ipsum posse simul & velle reddatur.

Hinc tertio constat, quid sibi velit Augustinus & Prosper alique prisci gratia defensores, quando Pelagio naturalem seu in creatione acceptam arbitrij libertatem prædicante, ut ita sine Christi gratia bene vivere, Deique legem custodire posse censeretur, responderit subinde, quod si de sana hominis natura loqueretur, utcumque
B acceptaretur hoc dictum, hoc est posset tolerari, nam & ipsemet hoc sapius docuit, subinde, naturam hominis iam medico indigere, quia sana non est: subinde quod cum per Pelagium defenditur velut sana, viribusque integris creatura opitulatio Creatoris inanitur subinde si primitivus ille naturæ vigor illæsus maneret.

Lib. de nat. & grat. c. 52. Ibid. c. 3. & 43. & alibi sapius. Cap. 20. Prosper.

In quo insons natura fuit, sua quemque voluntas

Conciliare Deo poenæque absolvere posset.

C Hoc est, ne quidem esset opus ad peccati remissionem actuali Christi medici adiutorio, quia posset propriæ voluntatis possibilitate poenitere sicut & credere, nullâ concupiscentiali infirmitate libertatem remorante. Subinde veram fore Pelagij sententiam, si natura sana perstitisset; quod & Augustinus sapius indicat, & author hypognosticon pressius & expressius docet. Non enim significant, vires illas possibilitatis naturalis sine ullo adiutorio rectè facere & poenitere potuisse, sed primum integræ conditionis auxilium fuisse futurum satis, nec opus fuisse medici vel Salvatoris adiutorio, quod voluntati vel stanti velle perseverare, vel peccanti poenitere largiretur: posset enim libertas illa sa illo primo sufficienti adiutorio munita credere, diligere, poenitere si vellet.

D Hinc quarto constat, quid sibi velint Pontifices & Concilia, quando de fide, dilectione, operibus bonis per liberum arbitrium, per naturæ vigorem, per naturæ bonum seu possibilitatem arbitrij naturalem faciendis aut non faciendis multa adversus Massiliensium pronuntiata decernunt, ut, quando dicunt, Deum a nostram non expectare voluntatem, sed per Spiritus sancti infusionem fieri ut purgari velimus: b initium fidei non inesse nobis naturaliter, sed per inspirationem Spiritus sancti: c per naturæ vigorem nihil boni posse cogitari ut expedit, sed
E per illuminationem & inspirationem Spiritus sancti: d per liberum arbitrium ad gratiam basem homines non posse venire: e nullum postea, hoc est post lapsum primi hominis, per liberum arbitrium aut diligere Deum, sicut oportuit aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est posse, nisi gratia eum & misericordia divina prævenierit. f Præclaram f Ibid. Sanctorum fidem non per bonum naturæ, sed per gratiam Dei esse collatam. g Latronis, Centurionis, Zachari tam admirabilem fidem non fuisse de natura sed divina largitatis donum. h Neminem de profundo illius ruinae per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei misericordis erexerit. Harum & similium definitionum sensus sincerus,

Vide hæc de re latius dicta lib. de natura primi hominis & Angel. c. 7.

a Concilium Arausicanum Canone 4. b Canone 5. c Canone 7.

d Canone 3. e Canone 25.

g Ibid. h Celestini. Epist. ad Gal. c. 3.

Lib. de statu primi hominis & Angelorum capite 1010, 12.

& ex ipsa petitus Massiliensium dogmatum genuina intelligentia, prout à veteribus explicata sunt, non est iste, ut recentiores putant, quod istiusmodi opera sint supernaturalia, sint meritoria, sint nimis perfectæ dignitatis & huiusmodi quæ nunquam ab Augustino aut Concilijs in causa definitionum suarum reddenda cogitata sunt, sed quod liberum arbitrium iam peccando violatum, attenuatum, infirmatum, adeoque, ut Concilium loquitur, amissum sit, vigor naturæ perditus, possibilitas naturalis, qua innocens natura per integras libertatis vires, Deo credere, Deum inuocare, Deumque diligere poterat, iam amissa sit; ex quo effectum est, ut omnes huiusmodi voluntates & actiones bonæ non adiutorio istius possibilitatis, quæ iam perditæ est, sed alio adiutorio voluntatis & actionis, hoc est, Spiritus sancti inspiratione velle & facere largiente reddendæ sint. Nam & ante lapsum omnes istiusmodi actiones erant meritorie, naturamque superantis excellentiæ, & Spiritus sancti gratiam & adiutorium, iuxta sanam doctrinam postulabant, sine quo non poterat eas homo velle facere. Sed non opus erat illo medicinali crucifixi Salvatoris auxilio, quod summâ Dei liberalitate iustis & iniustis ad volendi agendique occasiones ipsum velle donat & facere, non amplius, ut olim, dominam illam expectando, sed pedissequam secum rapiendo voluntatem. Hoc ex ipsa ratione quæ subnectitur, & etiam atque etiam inculcatur, satis perspicue vigilantibus suggeritur. Non enim vel vnius characteris apice tantum adiutorij necessitatem indicant inde fluere, quia opus est supernaturale, quia meritorium vel quid simile, sed quia libertas non duravit illæsa, quod Synodus ista sequentium sanctionum omnium quæ de gratiæ necessitate tractant, basim collocat: quia arbitrium in omnibus qui de prævaricatione primi hominis nati sunt, constat esse vitiatum: quia qui contrarium dicit, is non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis asserit infirmatum: quia per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum est, ut nullus POSTEA aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, &c. possit nisi gratiam divinam præveniret: quia in prævaricatione Adæ homines naturalem possibilitatem amiserunt: quia infirmatum amissum est liberum arbitrium, videlicet ad volendum agendumque bonum. Quid aliud clamant ista, nisi ex violatione, infirmatione, inclinatione, attenuatione, amissione libertatis, non ex operis supernaturalitate & meriti dignitate, istam humanæ voluntatis impotentiam quam concupiscentialis languor & rixa intulit, contigisse? Quid palam peritis & imperitis insinuant, quando dicunt, ut nullus postea hæc possit nisi præventus gratia, nisi Adamum, seu hominem, hoc E

A Concilium & Patres quando inculcant divinæ gratiæ necessitatem, non quolibet modo dicunt, quia homo sine gratiæ adiutorio nihil facere potest, vel similia, quæ in quolibet statu sunt verissima, sed quod ut purgari velimus, sancti Spiritus infusione & operatione fieri debet: quod per inspirationem corrigitur voluntas ab infidelitate ad fidem, id est velle à non credendo ad credendum retorquetur: quod ut credamus, ut velimus, per inspirationem Spiritus sancti in nobis sit: quod credulitatis affectus quo credimus sit donum Dei: quod Deus fidem & amorem inspirat: quod donum Dei sit diligere Deum: quod, quoties bona agimus Deus in nobis atque nobiscum, ut operemur, operatur, & huiusmodi infinita, quibus Augustinus, Prosper, Fulgentius, & Ecclesiæ Synodi plenæ sunt. Nam per istas efficacissimas expressiones semper significatur, non amplius ista per liberum arbitrium, per possibilitatem naturalem, per naturæ vigorem, ut ante solebat, fieri, concurrente videlicet possibilitatis adiutorio, sine quo operari bonum homo, aut velle non poterat; sed istas voluntates & actiones bonas esse iam magna & specialia, & propriè dicta divinæ largitatis beneficia, ac dona. Nempè quia iam alio medicinali crucifixi Salvatoris auxilio tanquam adiutorio quo ipsius voluntatis & actionis singula pietatis opera & voluntates Spiritus sanctus inspirat ac donat.

Hinc constat sextò quid sibi velit Concilium Arausicanum quando negat, Inuocatione humanâ gratiam Dei posse conferri, negat humilitati aut obedientiæ humanæ subiungendum gratiæ adiutorium; negat sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, querentibus, pulsantibus nobis misericordiam, hoc est gratiam, conferri divinitus: quid item Augustinus, quando aduersus eosdem semi-Pelagianos vno verbo cuncta complexus exsertissimè docet, gratiam Dei non dari secundum præcedentis merita voluntatis, hoc est, secundum meritum vel fidei, vel orationis, vel cuiuscumque conatus boni. Nam inuocatio humana, humilitas humana, obedientia humana, meritum voluntatis humana, fides, voluntas, desiderium, conatus & huiusmodi sine gratia ab homine proficientes, vocantur non actus aut voluntates ad quas omninò nullum influit adiutorium gratiæ Dei; sed quas non donat aut inspirat gratia Dei, dando videlicet ipsam credendi, inuocandi, obediendi, conandique voluntatem. Nam præterquam quod constat Massilienses gratiam sine qua non ad ipsum initium fidei seu primam credendi orandique voluntatem necessariam agnouisse, palamque iuxta doctrinam Augustini professos esse, ut latissimè tradidimus, Concilium & Augustinus ita semper declarat se doctrinam istam intelligere. Nam gratiæ istius naturam explicantes, ex qua deberent opera ista proficisci, ut divina non humana censerentur, ipsam dicunt a gratiam facere, ut inuocetur à nobis: b per infusionem & inspirationem Spiritus sancti in nobis fieri, ut credamus, ut velimus; per illam hominem ex nolente fieri volentem credere; donari ut credat; miro modo agi in cordibus ut credamus; duriciam cordis, id est voluntatis auferri, & huiusmodi infinita quibus indicant, se non aliam gratiam intelligere, quam illam Christi Salvatoris medicinalem, quæ Deus largitur & actionem & voluntatem. Hanc etiam ipsam gratiam similiter intelligebant non solum Catho-

Conc. Araus.
in diversis
canonibus:

Canone 3.

Can. 6.

Ibid.

Libro toto de
prædestinat.
sancti. & de
dono pers.
cap. 16.

Vide lib. 8.
de hæresi Pe-
lagiana locis
citalis.

a Concilium
Araus. 3.
b Can. 6.

Concilium
Araus.

Canone 1.

Ibid. can. 80.

Ibid.

Canone 251.

Celestin. c. 30.

Canone 14.

lici sed & ipsi Massilienses, quando volentibus, credentibus, petentibus, &c. gratiam & misericordiam diuinitus conferri posse statuebant. Illam quippè gratiam quæ donaret, non quidem initium fidei, sed opera ex fide pullulantia, fidei & orationis humanæ meritis tribuebant. Itaque humana erat ista fides, humana inuocatio, humana obedientia, quantumcumque non fieret ex eorum mente, sine vero possibilitatis adiutorio, sine quo nihil omnino boni hominem facere posse censebant; quia humani arbitrij erat cum ista gratia actu velle vel nolle, actu credere vel non credere, actu orare vel silere. Ita nimirum ut verè & propriè non tali gratiæ sine qua non poterat eorum quicquam fieri, sed humanæ voluntati tribui deberet, quod (licet non sine illa) actu quisquam vellet, crederet aut oraret. Sic enim & Augustinus merita humana primi hominis vocat, quæ nobis in Adamo periere, quantumuis ex professo doceat, ea nullo pacto sine vero actualis gratiæ adiutorio haberi potuisse. Itaque talem gratiam, quamuis esset vera gratia, hoc est, gratuitum, donum Dei, tamen quia naturæ etiam integerrimæ quam maximè consentanea erat (quemadmodum de sufficienti gratia Scholastici philosophari solent) ferè sub ipsa natura veteres comprehendebant. Qua de re quia multa

Lib. de prædest. sanct. cap. 15.

Vide lib. 8. diximus, cum de Massiliensium opinione tractato c. 10. remus, nolumus hic ea iteratò refricare.

CAPVT XIV.

Adiutorium gratiæ Christi esse reueratiale quale hætenus declaratum est, ostenditur diuersis alijs modis; & sexto quidem ex eo quod faciat ac donet velle & operari, & omnia merita.

ET ista quidem Augustini diuinæ gratiæ patrocinantis & hæreticorum aduersantium principia, quæ hætenus hoc libro explicuimus vel tetigimus, manifestè ostendunt nihil capitalius medicinali Christi adiutorio fingi posse aduersum, quam istud gratiæ genus cuius actio vel cessatio, ut utilis vel inutilis homini sit, in libero relinquatur voluntatis arbitrio. Quod si reliquam doctrinam, quam de isto auxilio tradidit, eadem diligentia lustrare vellemus, & ob oculos lectoris ponere, videret profectò & quodammodo, manibus palparet, omnia ex istis iam traditis principijs sic intellectis ad amussim fluere, totamque doctrinæ molem in illum tanquam scopum collimare; ut Christiani credant, & qui possunt intelligant, non liberum arbitrium esse, quod reddat auxilium efficax vel inefficax, quod sit causa cur hic & nunc Deus influat in opus; quod possit gratiæ efficientiam seu influxum in opus impedire: quod libertas illius causa sit, ut actus singuli hic & nunc fiant: quod à sola libertate discrimen illud oriatur, quod hic & nunc, & ab hoc potiùs fiat, quam alias & ab aëro, videlicet gratia præuenio. Quod sit denique illius rei causa directa & principalis, & huiusmodi quæ studiosissimè inculcantur; sed gratiam esse causam ut arbitrium hic & nunc velit & operetur, esse causam, cur hic & nunc voluntas in opus influat; esse causam ut conuersio nunc potiùs quam alias, hoc potiùs quam alio, intenso potiùs quam remisso, &c. fiat: hoc est non liberum arbitrium esse, quod dominetur gratiæ, sicut ha-

Vide sup. loca alia citata ex Molina, Lessio, Suarez. Vide Less. de grat. c. 10 n. 7. & 12. Vide familia c. 4. num. 16. & cap. 11. num. 11. cap. 12. num. 8. cap. 18. num. 3. & 11. in fin.

Abitibus bonis, & virtutibus, & alijs instrumentis operandi potentialibus dominatur, sed gratiam esse quæ dominatur arbitrio; usque adeo ut quemadmodum Augustinus hoc intellexit, per huiusmodi gratiam Deus magis habeat in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas; quo nihil differtius, sincerius & potentius ad exprimendum gratiæ diuinæ dominatum super arbitrium excogitari potest.

Lib. de Cor. & grat. c. 14.

BHanc igitur verissimam esse, nullòque verborum meorum fuco adulteratam Augustini sententiam de medicinali Christi adiutorio, diuersis alijs ex capitibus tam perspicuè erumpit, ut neminem nisi occupatæ iam opinionis præiudicio iudicandi libertatem amiserit, arbitror hoc posse diffiteri. Hoc enim imprimis postulat solemnis ille loquendi modus quo iuxta sacrarum Scripturarum normam Augustinus & Concilia docent, per istud Christi adiutorium Deum facere ut arbitrium velit, ut consentiat, ut operetur; numquam autem vel leuiter insinuat, sed potiùs expressis verbis negat, in hominis sicut lapsi integri hoc voluntate relinqui, ut illud amplectatur aut deserat. Hinc illud in epistola ad Vitalem: *Gratia præuenit hominis voluntatem*, id est, volitionem, nec eam cuiusquam inuenit in corde sed facit. Et illud: *Vocatione alia atque secreta sic agit hominis sensum, ut legi atque doctrinæ accommodaret assensum*. Et illud libro quarto ad Bonifacium: *Itane nondum euigilatis? non auditis, faciam ut ambuletis, faciam ut obseruetis, postremo faciam ut faciatis? Quid adhuc vos inflatis? Nos quidem ambulamus, verum est, nos obseruamus, nos facimus: sed ille facit ut ambulemus, ut obseruemus, ut faciamus*.

Epist. 107.

Libro 4. ad Bonif. c. 6.

CEt illud in libro de gratia & libero arbitrio, Certum est nos velle cum volumus, sed ille facit, ut velimus, bonum. Certum est nos facere cum facimus: sed ille facit, ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dicit, *Faciam ut in iustificationibus meis ambuletis & iudicia mea obserueris & faciatis*. Et iterum: *Ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens*. Et in libro de Correctione & gratia: *Tantum quippè Spiritu sancto accenditur voluntas eorum, ut idèd possint, quia sic volunt, idèd sic velint, quia Deus operatur ut velint*. Cuiusmodi locutionibus ac documentis quæ ex Scriptura sacra deprompsit August. scripta ipsius vbique scatent.

Lib. de grat. & libero arbitrio cap. 16.

Ibid. c. 17.

Lib. de Cor. & grat. c. 12.

DQuid verò iuuat quod quidem respondendum esse putauerunt, per istas phrasas, ut velimus, ut operemur, ut ambulemus & similes, Scripturam & Augustinum significatum voluisse finem cuius intuitu datur gratia? Hoc enim, inquit, intuetur Deus cum gratiam tribuit, ut homo cum sua libertate operetur, non autem quasi ipsa gratia libero arbitrio velle largiatur. Hoc enim frustra objici, inde manifestum est, quod sexcentis locis explicat se per phrasin istam nihil aliud intelligere quam quod Deus arbitrio voluntatis per gratiam ipsum velle largiatur. Nam in epistola centesima septima, ubi locutiones istas vsurpauerat, Quapropter ut in Deum credamus, & pie viuamus, non volentis neque ad currentis, sed miserentis est Dei, non quia velle non debemus & currere, sed quia ipsa in nobis velle operatur & currere. Et libro de gratia & libero arbitrio: *Per hanc gratiam fit ut sit homo libera voluntatis*, id est ut benè velit, qui priùs fuit voluntatis male. Et infra: *Sine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus*. Et quid est operans ut velimus?

Epist. 107.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 15.

Ibid. c. 17

- Lib. de prædest. Sanct. cap. 8.** Audi: De operante illo ut velimus dictum est, Deus est enim, qui operatur in nobis & velle. Et libro de prædestinatione Sanctorum: Qui non credunt, foris audiunt, intus non audiunt neque discunt: hoc est illis datur, ut credant, illis non datur. Et libro de dono perseverantiae citans illam Scripturam Apostolicam, Deus est enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate, sic illam suis verbis quasi interpretando consignat: Nos ergo volumus, sed Deus in nobis operatur & velle: nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur & operari pro bona voluntate. Sed quid pluribus? Vix vllus est aduersus Pelagianos & Massilienses liber aut epistola, in qua non frequenter huiusmodi doctrina commendetur. Ex quo fit ut sapissimè opus iustitiae, pudicitiae, continentiae, seu iustè, pudicè, continenter vivere, meritum, perseverantiam, seu perseverantem dilectionem Dei, quæ non nisi volendo & operando perficiuntur, munera ac dona Dei vocet, quæ Deus quibus voluerit, gratuito largiatur. Nam de ipsa etiam prima voluntate seu volitione bona qua viam Dei tenemus & gradimur, dicit quod nemo hoc Dei donum præcedente suâ voluntate mereatur. Et in eodem loco: A Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius volent: ut intelligeremus ipsam voluntatem bonam qua incipimus velle credere, quoniam Dei via quid est nisi fides recta, illius esse donum qui gressus nostros propterea dirigit primitus ut velimus. Et de nostra prima ad bonum conuersione: Nisi donum Dei esset etiam ipsa ad Deum nostra conuersio, non ei diceretur, Deus virtutum conuertere nos. Et de operatione iustitiae de qua tota cum Pelagianis disputatio fuit in epistola nonagesima quinta: Ergo neque per legem iustitia, neque per naturæ possibilitatem, sed ex fide & dono Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Et aduersus Iulianum: Si origo iustitiæ Deus est, cur homini ab ipso dari iustitiam non fatearis, & potius humanæ voluntatis arbitrium quam Dei donum vis esse iustitiæ? Et de vita pudica coniugali: Donum Dei esse pudicitiam conjugalem Beatissimus Paulus ostendit. Et ibidem, Donanti Christo magna tibi est obseruantia pudicitiae conjugalis. Hoc autem cum de actionibus & voluntatibus intelligere quibus pudicè viuitur, ex toto discursu manifestum est, An forte nec Dei dona putanda sunt quando hæc infideles agunt? Et mox: Cum igitur hæc faciunt homines sine fide quæ videntur ad pudicitiam conjugalem pertinere, &c. Et de continentia, hoc est, de voluntate qua libidines tumultuantes intra cancellos pudicitiae continentur, cum attulisset illud præceptum Apostolicum, Contine te ipsum, addit, & tamen non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est: quibus enim non est datum, aut nolunt aut non implent quod volunt. Quibus autem datum, sic volunt ut impleant quod volunt. Et de castitate perfecta, de qua tam multa præcipiuntur, inquit, ne fornicationes & adulteria committantur, ut ostendatur in his faciendis hominem habere propriam voluntatem, qua diuinis præceptis obediret: & tamen Dei donum est, ista videlicet voluntas, sine quo seruari castitatis præcepta non possunt. Et de qualibet superatione tentationis, qua voluntas aduersus eam inuicta persistit, cum voluntas eius conuenitur & ei dicitur: Noli vinci à malo; quid ei prodest, nisi gratia succurrente fiat? Quod ipse Apostolus secutus adiunxit. Nam & cum dixisset, virtus peccati lex; continuo subiicit: Gratias autem Deo qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Ergo & victoria, quæ peccatum vincitur nihil aliud est, quam Domini Dei in
- A** isto certamine adiuvantis liberum arbitrium. Et iterum: Nec tamen sufficit liberum arbitrium voluntatis humanæ, nisi & victoria concedatur oranti. Et de submissione animi qua quis in solo Domino gloriatur: Quia & hoc Dei præceptum est, & hoc præceptum obedienter audire, id est, ut qui gloriatur in Domino gloriatur, similiter ut cetera, Dei donum est. Et de quacumque obedientia, qua cuiusque iustitiæ repressa concupiscentia obeditur: Obediendum est iustitiæ Spiritui, cui obedire; nec obediendum est concupiscentiæ carnis, contra quam certare debemus: ita sane, ut ipsam quoque obedientiam piam, DONVM DEI esse meminerimus. Et de quacumque hominis voluntate, qua benè viuitur, & non peccatur: Quod cum ostendero, profectò manifestius apparebit benè vivere donum esse diuinum. Qua de re in eodem libro dicit: Cogitare debemus, quamuis ad hominem id agere pertineat, scilicet quod benè viuat, hoc quoque munus esse diuinum; atque idcirco non dubitare opus esse diuinum. Deus est enim qui operatur in vobis, ait Apostolus, & velle & operari. Vnde in libris contra Iulianum, ipsum non peccare donum Dei esse profitetur. Et de diuersis bonis operibus ab initio fidei vsque ad perseverantiæ consummationem: Satis docuisse me existimo, vel potius plus quam satis, DONA DEI esse & incipere in Dominum credere, & vsque in finem in Domino permanere. Cetera verò bona ad vitam piam, qua Deus rectè colitur pertinentia, etiam ipsi propter quos hæc agimus Dei dona esse concedunt. Et de singulis vitæ bonæ meritis, quibus æterna vita retribuitur: Vita æterna etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur: nec ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur. Et alibi: Quibus commendatur vera Dei gratia, hoc est quæ non secundum merita nostra datur, sed dat merita ipsa cum datur. Et rursū cum ex Apostolo gratiā Dei vitā æternā esse tradidisset: Intelligendum est igitur, inquit, etiam ipsa hominis bona merita esse Dei munera, quibus cum vita æterna redditur, quid nisi gratia pro gratia redditur? De quo & lib. 13. de Trinitate: Et ea quæ dicuntur merita nostra, dona sunt eius. Quod probat ex Psalmo: Dedit dona hominibus, hæc, inquit, dona sunt merita nostra, quibus ad summum bonum immortalitatis & beatitudinis peruenimus. Et aduersus Iulianum: Sicut iudicij fuit ut vanitati subicerentur, ita misericordiæ est ut veritate liberemur, & ipsa bona merita nostra non nisi Dei dona esse fateamur. Quæ doctrina apud Aug. constantissima est, vsque adeo ut generaliter dicat, Gratia est illis, hominibus lapsis, omne meritum. Et hoc Conc. Araus. definierit istis verbis quæ ex Aug. libris nuper inuentis consignata sunt, & ex illis à Prospero in sententias redacta: Debetur merces bonis operibus si fiant, sed gratia quæ non debetur præcedit ut fiant. Non enim intelligitur, quælibet gratia, sine qua non possint fieri, sed gratia qua donante Deus operatur ut fiant. Hoc enim generaliter alio iam canone asseruerat: Diuini est MVNERIS cum & rectè cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitiâ tenemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum ut operemur, operatur. Et Aug. generalissimè iam ante præformauerat: Deus hæc omnia quibus animus humanus diuinæ societati ad inhabitandam æternam celestemque ciuitatem instruitur & aptatur, non solum iubet aggredienda, verum etiam donat implenda.
- B** Hanc celeberrimam Scripturarum & Aug. doctrinam tot testimonijs, quibus decuplo plura facile proferri poterant, non tam esse volui,

ut intelligeremus, quando de lapsorum operibus Deo faciēti tribuendis agitur, non ad quamcumque gratiam esse referenda. Non enim Ecclesiastica doctrina satisfeceris, si dicas Deum ad illa per gratiam internam quantumcumque magnam facienda concurrere, tanquam *sine qua non* possint humani arbitrij libertate fieri. Talis enim gratia nullo modo donat ut fiant, sed tantummodo vires prabet quibus adiutum voluntatis arbitrium, ea sibi ipsum donet si placuerit, sin displicuerit, gratia sine merito, sine opere, sine effectu Deo inutilis & cassa maneat. Nam ubi talis potestas ipsi gratiae adiutorio & effectibus eius dominatur, ridiculum est, dicere quod gratia donat ut fiant. Nunquam enim nuda potestas largitur opus, sed id quod applicat potestatem: cui quemadmodum tribui debet quando iam sufficientissimis viribus instructum pro sua libertate celsat, ita illi ipsi tribui debet, quando cum illa gratia sibi opus, effectum meritum, pro eadem libertate largitur. Quod si fecerit, quantumcumque *non sine gratia* simul influente fieri praedicetur, non est meritum diuinum, non meritum gratiae Dei, non meritum diuinitus datum, quemadmodum Scriptura postulat, sed ut illud recte vocat Augustinus, meritum *a humanum*, meritum *b liberi arbitrij*, *c meritum voluntatis humanae*, meritum *d nostrum*, meritum, *ab e homine exortum*, meritum *f hominis ex seipso* comparatum. Huiusmodi quippe phrasibus numquam significatur esse nudum arbitrium aut voluntatem quod ad ista merita efficienda concurrat; sed esse voluntatis arbitrium quod ibi praecipuas partes agit, ut non potestas habendi meritum, sed meritum ipsum re ipsa & actu habeatur. Tam vero certum est iuxta istam recentiorum sententiam esse liberae voluntatis ut meritum de facto & re ipsa habeatur, quam liberae voluntatis est, ut non habeatur. Vnde rectissime & propriissime vocatur & vocari debet, meritum nostrum, meritum hominis, meritum ab homine exortum, meritum voluntatis humanae, meritum liberi arbitrij, meritum denique, & ut omnium sapissime nuncupat Augustinus, humanum. Cuiusmodi meritum ubique sanctus Doctor tanquam *iustitiam suam*, & *liberi arbitrij*, & *ex natura humana prolatam* non datam, & *iustitiam ex lege*, & *ex se sibi paratam*, denique tanquam *iustitiam operum* non gratiae, Apostolica damnatam autoritate proscribit.

CAPVT XV.

Ostenditur tribus argumentis non esse satis quod gratia habitualis aut quaelibet actualis influat in meritum, ad hoc ut istud meritum sit donum Dei, & non meritum liberi arbitrij & humanum ab Augustino damnatum: sed quod debeat esse gratia actualis dans operationem & meritum.

FALSA quippe & fallax recentiorum imaginatio est; ad huiusmodi *iustitiam*, quam tanquam *suam* homines volunt constituere, hoc est, ad opera & merita *liberi arbitrij*, & *humana*, & *nostra*; non a Deo data, efficienda, veram & supernaturalem gratiam non posse concurrere seu influere. Quae existimatio, quia non minima plurium & grauium hallucinationum causa est, nonnullis manifestis indicijs ex Aug. convincenda, argumentisque conuellenda est.

Tom. 5.

A Primò igitur hoc inde falsum esse demonstratur, quia iuxta doctrinam Augustini certum est, merita quae ex gratia habituali proficiuntur, libero arbitrio voluntatem simul & gratiam pro sua libertate ad operandum rapiente, esse merita, quae Augustinus contra Pelagianos disputans tanquam merita *nostra* & *humana* condemnat. Etenim Pelagiani, maximè postquam fuerant Ecclesiastica damnatione percussi, merita hominis velut gratuito data praedicabant, eo quod sine ullis meritis per peccatorum remissionem iustificatus esset. Hoc autem eos intellexisse fieri per veram habitualis iustitiae donationem latissimè ex propriis Pelagianorum verbis, & plurimis habitualis gratiae effectibus, per sex capita demonstrauimus. Sed ista gratiae diuinæ praedicatio ad opus concurrentis nullo pacto sancto Doctori sufficit, ut meritum gratiae, à Deoque donatum & non humanum esse censeatur. Hoc disertissimis verbis ipsemet de meritis à Deo donatis & humanis disputans, profitetur: *Sed cum dicunt, inquit, Pelagiani hanc esse solam non secundum merita nostra gratiam, quae homini peccata dimittuntur: illam vero quae datur in fine, id est, vitam aeternam meritis nostris praecedentibus reddi: Respondendum est eis.* Iam igitur attende quid respondeat: *Si merita nostra sic intelligerent, ut etiam ipsa DONA DEI esse cognoscerent, non esset reprobanda ista sententia. Quoniam vero merita humana sic praedicant, ut ea ex seipso habere hominem dicant, prorsus rectissime respondet Apostolus; Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Prorsus talia cogitanti verissime dicitur: Dona sua coronat Deus, non merita tua, si tibi à reipso, non ab alio sunt merita tua. Haec enim si talia sunt, mala sunt; quae mala sunt non coronat Deus; si autem bona sunt, Dei dona sunt. Ecce Pelagiani praedicant homini peccata diuinitus dimitti, & per hoc, ut fuse declarauimus, cum habituali gratia seu iustitia gratuito donari; eoque non obstante, merita quae iam à iusto gratis sine meritis iustificato proficiscebantur, August. humana merita, & ex ipso homine promanantia, non Dei dona esse testatur. Nempe quia quamuis ea non operaretur iustus *sine gratia* qua iam habitualiter perfusus erat, non tamen ea donabat gratia, sed arbitrium voluntatis humanae: quod sicut ea sibi frequentissimè non donat, quando lubet, ita etiam donat quando lubet, hoc ipso quo gratiam qua praeditus est, pro sua natura & indifferenti libertate, aut cessare aut operari facit. Non enim hoc est habere meritum, habere gratiam, qua meritum haberi potest, sed ipsam gratiam ad opus impellere. Quod tam certum est à sola libertate proficisci, concurrente licet gratia *sine qua non*; quam certum est, ab habituali gratia non proficisci, utpote quae sicut ceteri habitus modo mortuo sese habeat, motumque suum, fatentibus ac docentibus ex professo Neotericis, ab arbitrio voluntatis expectet. Quod latius etiam nos in praecedentibus prosecuti sumus, & sexcentis exemplis tum habituum, tum luminis, tum quorumcumque aliorum auxiliorum ad opus concurrentium, quibus tamen opus non potest tribui, sed soli humanae libertati, declarauimus. Hoc in ceteris omnibus verissimum esse recentiores vident, cogunturque fateri; in sola gratia quam tuenda non satis consideratè susceperunt, tergiuersantur ac haerent, quia lethaliter eam vulnerari cernunt.*

Haec est ergo ratio, cur consequenter, ut rectissime notauit Augustinus, tale meritum pro-

vide late libro 5. de haeresi Pelagiana à cap. 22. usque ad 28.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 6.

a Epist. 106. & 107. De grat. & lib. arbit. cap. 6. lib. de praedest. sanct. c. 15. & 18. b Epist. 106. c Epist. 107. d Lib. 4. ad Bonifacium cap. 6. & 7. e Ibid. c. 6. f Lib. de gratia & libero arbitrio, c. 6.

ferenti verissimè Apostolus dicat; Quis enim te discernit? Iustus enim à iusto, non habituali gratiâ, sed gratiâ istius operatione discernitur. Quod discrimen certissimum est esse non gratiâ, sed humanâ, quamvis *non sine gratia*, libertatis. Quod ita manifestum est, ut ipsimet qui tuentur huiusmodi gratiâ genus, non possint vlla ratione diffiteri. Agnoscunt enim cumulatissimè, ut supra vidimus, discrimen istud, quod hic & nunc gratia influat aut non influat, à voluntate proficisci. Quod quid est aliud quam hominem humano merito se discernere? nam hic & nunc operari, hic & nunc ad operandum se applicare, hic & nunc facere ut gratia influat, hoc est, meritum sibi parere, & semetipsum ab alio cum quo hactenus par, æqualis & indiscretus fuerat, hic & nunc non operante, gratiam non applicante, gratiâ influxum cohibente, discernere. Per hoc enim quod alteri cum altero commune & indiscretum est, nemo discernitur: iuxta id quod dixit Augustinus: Numquid per hæc dona quæ omnibus communia sunt hominis, discernuntur homines ab hominibus? minimè gentium.

Lib. de prædest. sanct. cap. 5.

Vide latissimè libro de gratia primi hominis cap. 16. & fundamenta fusè tradita ibid. cap. 7. 8. & 9.

Secundò falsum hoc esse, demonstratur ex meritis Adami & Angelorum. Nam ad illa concurrisset gratiam habitualement extra controuersiam est; imò & actualement influxum apertissimè certissimèque Augustinus docet, & tamen illa fuisse merita humana, non data, fuisse merita liberi arbitrij, non dona Dei; adeoque Angelos re ipsa stetit, non discessisse à Deo, perseuerasse per liberum arbitrium, non per gratiam, quamvis *non sine gratia*, eadem tradit asseuerandi constantiâ doctrinæque certitudine. Quod quia aliis iam locis fusius ostendimus, importunum esset hic repetere. Perspicuum est igitur nullo modo fieri satis Augustino, Scripturisque & Conciliis, si opera & merita lapsi hominis, quoquo modo ad gratiam habitualement vel actualement referantur, sed ad illam referenda sunt, quæ iustitiam, & opus, & meritum, donat. Quam nisi dederis, licet aliam quamcumque dederis, tantoperè aberrabis à veritate confitendæ gratiæ, ac si Christum non venisse, gratiam non attulisse, infirmitatem non adiuisse, hominem integris viribus perstitisse, vnoque verbo Christum gratis mortuum esse decerneres, quorum nullum sine damnato errore asseri potest.

Tertiò hoc falsum esse demonstratur, ex duplici errore Massiliensium, quorum vterque rem istam planissimam facit. Prior erat quod initium fidei, orationem, gemitus, ac desideria, & huiusmodi ex nobis, hoc est, ex libero arbitrio prosilire censerent. Et tamen gratiam etiam actualement in eorum opinione fuisse ad istos actus necessarium, cuius influxus in eorum libero relinqueretur arbitrio, & hoc eos apertissimè docuisse, iam supra latè patefecimus. Posterior erat perseuerantiam in fide, non esse donum gratiæ Dei, sed humanæ voluntatis officium. Est autem certum eos nunquam reiecisse ab illa perseuerandi voluntate gratiæ permanentem & habitualiter voluntati inhærentis influxum. Nam præterquam quod nullum extet in omnibus Augustini & Prosperi scriptis indicium tam insulsæ absurditatis, repugnat etiam scopo Massiliensium, qui quilibet gratias etiam potentissimas post initium fidei libentissimè concede-bant, dummodo *sub gratiæ adiutorio* sua sibi voluntas relinqueretur. Nam & credere & adepta iustitia in credendo perseuerare sic in nostra con-

stituebant potestate Massilienses, ut Dei dona esse non putarent, neque ad hæc habenda atque retinenda Deum operari nostras cogitationes & voluntates. Cum quo tamen benè consistere iudicabant, ut quamvis Deus per gratiam non operaretur in homine istas voluntates & actiones, *sub ipso tamen gratiæ adiutorio*, in qua futurus esset voluntate & actione præsciret, quemadmodum eorum sententiam Prosper exprimit. Hoc est, voluntatem perseuerandi in fide nolebant ex gratia voluntatem ipsam donante & operante, sed ex ipso hominis arbitrio, *sub gratiæ tamen adiutorio* sese quaqua- uersum flectente proficisci. Non enim erant inimici gratiæ ad perseuerandū, nisi illius tantum quæ non relinqueret ipsis optionem suam, sed adamantina quadam Dei constitutione, quam mutare non possent, voluntates præueniret, atque operatione, quæ non ab eorum arbitrio suspenderetur, efficeret; sed hoc vel illud determinatè velle & arbitrari faceret. Hinc nunquam auditum est, eos veram proprièque dictam iustitiam habitualement reiecisse, imò certum est eos iustitiam, castitatem, sapientiam, continentiam, charitatem, ipsamque fidem auctiorem tanquam vera diuinæ gratiæ dona confesos esse; nunquam auditum eos opera quæ ex talibus donis pullulabant ab ipsis donis, adeoque ab ipsa fide qua credebant iam gratis aucta & perseuerante separasse; quasi fides diuinitus aucta in actum fidei non influeret. Quale monstrum nullus Catholicus aut hæreticus aut philosophus vnquam finxit: sed hoc tantummodo spectabant, ut cum quocumque & sub quocumque adiutorio gratiæ, quicquid libet donatum esset prædestinatis, possent & amittere & retinere propria voluntate. Vnde disertissimis verbis fatebantur hominem ad credendum & perseuerandum in fide iuuari gratiâ volentem, sicut & Adam adiutus fuit. Quod qui fusius ex radice, & propriis eorum verbis perspectum habere cupit, legat ea quæ de perseuerantia, in opinione Massiliensium, itemque de gratia ad credendum, disseruimus. Nam ex illis certissimum apparebit, non sufficere influxum cuiuslibet gratiæ supernaturalis siue habitualis, siue etiam actualis, ut iustitia sit Dei non nostra, ut opus sit gratiæ non liberi arbitrij, ut meritum sit donum Dei non ex humana voluntate profectum.

In epist. ad August.

Hilar. in epist. Vide lib. 8. de heresi Pelagiana. c. 14. & 15. Itemque de grat. ad credendum c. 6. 7. 8. 9 10.

CAPVT XVI.

Idem ostenditur quarto ex natura gratiæ ad singulos actus necessariæ, quæ ex diuersis capitibus ostenditur non esse habitualis, sed actualis inspirans etiam iustis habitualiter velle & operari.

E

QUARTO conuincitur hoc esse falsum ex natura gratiæ, cuius confessionem à Pelagianis tanquam ad singulos actus meritæque singula efficienda donandæque necessariam Augustinus postulat, sine cuius adiutorij agnitione nec ipsos Christianos esse posse, nec opera Dei dona, sed iustitiam tantum nostram & humanam ex libero arbitrio proficiscentem, proficetur. Hoc est autem, non cuiuscumque gratiæ adiutorium siue remissionis peccatorum, siue habitualis, siue legis, siue doctrinæ, siue alterius cuiuscumque, sed adiutorium gratiæ actualis, quod tunc datur quando actu volumus & operamur. Quod innumeris pro-

Supra hoc libro cap. 12. Vide latè libro 8. de heresi Pelag. cap. 6. 7. 8. &c.

bationibus tanquam certæ & Catholicæ fidei A dogma, ex Augustini Conciliorumque monumentis demonstrari potest. Nos quia res tantillum versatis euentissima est, & à nonnullis recentioribus agnita, paucis contēti erimus. Quod vt præstemus quam breuissimè fieri potest, supponimus tanquam Catholicæ fidei fundamentum illud adiutorium gratiæ, de quo cum Pelagianis agebatur, ad singulos actus nostros bonos efficiendos esse necessarium, ita vt sine isto nihil omnino boni operis velle aut agere valeamus. Nam oppositæ sententiæ tanquam certæ explorataq; hæresis damnationem sæpenumero commendat Augustinus. Hinc iam obijciuntur, inquit, Pelagio alia Celestij capitula capitalia, & sine dubitatione damanda, quæ nisi anathematizasset cum his sine dubio damnetur. In tertio capitulo scripsisse Celestium gratiam Dei & adiutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse vel in lege atque doctrina: De quo paulò inferius adjicit: Nunc cerè post hoc iudicium quando contra huiusmodi sententias disputamus, aduersus damnatam hæresim disputamus. Et in fine libri dicit Palæstinos Episcopos eam hæresim sine dubitatione damnassee: adeoque istum articulum inter eos collocat, in quibus potius tota hæresis ista consisteret, exponitque esse gratiam illam quæ subministratione Spiritus sancti datur, vt ad nostros actus singulos adiuuemur. Et libro de gratia Christi, à Pelagio postulat vt confiteatur gratiam qua voluntas & actio diuinitus adiuuatur, & sic adiuuatur, vt sine illo adiutorio nihil benè velimus & agamus, eamque esse gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, in quanos sua non nostra iustitia iustos fecit. Hoc est illam esse gratiam quæ non finit opera vel merita nostra esse voluntatis humanæ, esse liberi arbitrij, esse humanæ, esse nostræ, esse ab homine exorta. Qualem iustitiam, hoc est quale opus iustitiæ qui volunt constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Talibus enim gratia non donat opus aut meritum, sed ipsi sibi sua voluntate constituunt.

Hoc ergo gratiæ diuinæ adiutorium, quo in singulis actibus nos adiuuandos Augustinus confitetur, & à Pelagio, si vult esse Christianus, confitendum tradit, tanquam gratiam de qua tota erat Ecclesiæ cum isto hæretico disceptatio, tam est perspicuum esse actuale & iugiter suppeditandum à Deo, vt mirum sit à quoquam in dubium potuisse reuocari. Nam hoc probat in primis quod supra latissimè confirmauimus, de illa gratia fuisse controuersiam, qua certantes aduersus concupiscentiæ tentationes ab eius dominatione liberamur, ne vincamur in prælio, hoc est, de gratia liberationis & saluationis ab infirmitate, qua sub tentationibus fatiscimus laborantes. Hanc autem esse actuales gratiæ adiutorium, ex eo manifestum est, quod sub initium pœnè tota disputatio cum Pelagio de iustorum, hoc est, habituales gratiam iam habentium, adiutorio ferueret, vsque ad damnationem eius. Quod omnes libri indicant qui contra ipsum vsque ad Concilium Carthaginense scripti sunt: de natura & gratia, secundus de peccatorum meritis, de perfectione iustitiæ, de Spiritu & littera, epistola octogesima nona, de gestis Pelagij, & huiusmodi. In quibus omnibus hoc toto virium conatu agitur, Christianos baptizatos, fideles & iustos qui laborant contrarietate carnis & spiritus, diuinæ gratiæ adiutorio ad singulos actus indigere. Non

enim ita delirauit Pelagius vnquam, vt existimaret iustitiam habituales, qualiscumque esset illa, ad opera iusta suo modo non adiuuare. Deinde de illo agitur aduersus concupiscentias etiam iustorum adiutorio, quod nisi Deus legis iussu intonante largiatur, concupiscentia magis exardesceret, certissimæque legis præuaticatio sequeretur, vt etiam pluribus supra demonstratum est. Ergo perspicuum est, esse gratiam illam, quam Deus etiam iustificatis largiri debet. Denique illa est gratia quam Deus & iustis sæpè negat, siue vt superbia iam nata comprimatur, siue nascitura caueatur: Deserit aliquantum Deus, inquit, vnde superbis, vt scias non tuum esse, & discas superbus non esse: quam desertionem certum est non esse gratiæ habitualis.

Secundò hoc probat, quia de illa gratia certabatur, qua Deo largiente suauitas oboritur animo non solum impiorum, sed maximè iustorum, vt bonum opus velle & operari libeat. Nam sine tali gratia, tædio nimirum animum certissimo alioquin occupante, nec opus bonum suscipi, nec ipsa voluntas humana iustorum quorumcumque potestate haberi potest: Quis animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Aut quis habet in potestate, vt vel occurrat, quod eum delectare possit, vel delectet cum occurrerit. Cum ergo nos ea delectat quibus proficiamus ad Deum inspiratur hoc & præbetur

gratia Dei, non nutu nostro aut industria, aut operum meritis comparatur. Quia vt sit nutus voluntatis, vt sit industria studij, vt sint opera charitate feruentia ille tribuit, ille largitur. Propterea petere iubemur vt accipiamus, &c. Nihil euidentius dici à quoquam potest, vt gratiam actuales etiam ad singulos voluntatis iustificate nutus necessariam, & inspiratione Dei conferendam probet. Quod longè apparebit ex aliis locis iam traditæ doctrinæ concinentibus manifestius: Ideò quisque nostrum bonum opus suscipere, agere, implere, nunc scit, nunc nescit, nunc delectatur, nunc non delectatur, vt nouerit non suæ facultatis sed diuini amoris esse, vel quod scit, vel quod delectatur, ac sic ab elationis vanitate sanetur.

Et sciat quam verè non de terra ista, sed spiritualiter dictum est, Dominus dabit suauitatem, id est gratiā agendi, & terra nostra dabit fructum suum. Et multò inferius eiusdem doctrinæ orbitam terens dicit: Dominum Deū bonum ideò etiam Sanctis suis alius operis iusti aliquando non tribuere vel certam scientiam, vel victricem delectationem, vt cognoscat non à seipsis, sed ab illo sibi esse lumen, quo illuminetur tenebræ eorum, & suauitatem, qua det fructum terra eorum. Et iterum: Idcirco etiam Sanctos & fideles suos in aliquibus vitiis tardius sanat, vt in his eos minus quam implenda omni ex parte iustitiæ sufficit delectet bonum, siue cum latet, siue etiam cum manifestum est, vt quantum pertinet ad integerrimam regulam veritatis eius, non iustificetur in conspectu eius omnis caro. Quo significat inde contingere quod etiam Sancti & fideles in peccata venialia prolabantur. Ecce perspicuè, solidè, à fundamentis, inculcatæque traditum, gratiam de qua disceptat cum Pelagio Augustinus, etiam iustis quam maximè esse necessariam (nam vt infra dicturi sumus, illa nullis omnino infidelibus datur, nisi qua fideles fiunt) etiam iustis sæpè subtrahi, illam nunc dari nunc negari, prout Deo visum fuerit, vt faretur caueaturque superbia. Denique talem esse, sine qua nullum omnino opus bonum quisquam amplecti, aut suscipere aut agere potest. De qua gratia, qua diuinitus inspiratur vt delectet bonum, conformiter alibi dicit: Nam neque

Lib. de nat. & grat. c. 28.

Lib. 1. ad Simplic. q. 21

Lib. 2. de pecc. merit. cap. 17.

Ibid. c. 19.

Ibidem

Lib. de Spir. & lit. c. 3. liberum arbitrium quicquam nisi ad peccandum valeat, si lateat veritatis via: Et cum id quod agendum est cœperit non latere, nisi etiam delectet & ametur non agitur, non suscipitur, non bene vivitur. Itaque in eodem libro consequenter dicit, Spiritu sancto fieri in nobis ut non peccare delectet, ubi libertas est: sicut præter hunc Spiritum peccare delectat. Hanc autem delectationis gratiam, quæ præsentem iustum non peccare delectet, vel absente delectet, actuale esse non habituale, quæ iustis ad peccatum usque mortale, & cum venialibus semper adest, tam est manifestum, ut nimium tardus sit, qui hoc sibi probatum velit. Vnde alibi dicit Augustinus, istam dilectionis gratiam esse solum & verum istud adiutorium, quod præter scientiam agendorum à iustis etiam in omnibus precibus imploratur: Cum autem ab illo illius adiutorium deprecamur ad faciendam perficiendamque iustitiam, quid aliud deprecamur, quam ut aperiat, quod latebat, & suave faciat quod non delectabat. Quod suavitatis adiutorium ne quis vel ad ipsas preces, quibus ipsum à Deo suppliciter petitur, necessarium non esse suspicetur, continuo adiungit: Quia & hoc ab illo esse deprecandum eius gratia didicimus; dum antea lateret, eius gratia dileximus, dum antea non delectaret; ut qui gloriatur, non in se, sed in Domino gloriatur. Quo fit ut etiam tanquam de peculiari beneficio gratias Deo agendas esse commendat, quoties nos quiescentes seu non agentes ad agendum actu ista suavitate pertraxerit, cumque quoties non pertraxerit, deprecandum: Ad hoc eis ostendi quid agere debeant, ut quando id agunt sicut agendum est, id est, cum dilectione & delectatione iustitiæ suavitatem quam dedit Dominus, ut terra eorum daret fructum suum, accepisse se gaudeant: quando autem non agunt, siue omnino non faciendo, siue ex charitate faciendo, orent, ut quod nondum habent, accipiant. Quid enim habebunt, quod non accepturi sunt, aut quid habent quod non acceperunt.

Tertio hoc probat, quod illud gratiæ adiutorium de quo disceptatio erat, utrum & iustis esset ad bene vivendum necessarium, vocet gratiam qua charitas, hoc est, dilectio boni operis inspiratur, quod etiam certissimum est, esse gratiæ actualis adiutorium. Nam siue nolentibus velle, siue volentibus plenius velle, siue non agentibus boni operis dilectio inspiretur, semper motio sancti Spiritus actualis exprimitur. Ex quo fit ut nullum omnino operis vel effectus boni genus excogitari possit, ad quod non talem inspirationem Augustinus exigit. Hanc postulat pro prima bona voluntate seu boni cupiditate, cum dicit quod inuito & reluctanti Deus inspiret boni cupiditatem, ut iam non sit reluctans, non sit inuitus, sed consentiens bono & volens bonum. Et in libro de correptione & gratia: Ut strepitu correptionis forinsecus insonante atque flagellante, Deus in illo occulta inspiratione intrinsecus operetur & velle. Hæc enim operatio non est aliud nisi voluntatis inspiratio. Nam in eodem libro inspirationem voluntatis à Deo per Apostolum peti docet. Hanc postulat pro fide qua Deo credimus: Nouerit eum sibi prestitisse ut crederet, qui miseretur inspirando fidem, cuius miseris est ut adhuc infideli vocationem impertiret. Hanc postulat ad quamlibet orationem fundendam Deo: Deus interpellandi & gemendi inspirat effectum. Et in ultimo poenæ libro quem iam moriturus exaravit: Vtrum dum hoc ago ut efficiam,

A dum peto, dum quero, dum pulso, si forte acciperetur ignoro: Scio me tamen nec petiturum, nec quaesiturum, nec pulsaturum quantum scire est, nisi & hunc affectum munere diuina inspirationis accepero. Hanc postulat pro studio virtutis: Studium hominis quod dicitur bonum, non incipit sine gratia, sed ab illo inspiratur, de quo dicit Apostolus: Gratias autem Deo qui dedit idem studium pro vobis in corde Titii. Quod alibi apertius dicit: Reluctanti prius aditus diuina vocationis ipsa Dei gratia procuratur ac deinde in illo iam non reluctanti spiritus virtutis accenditur. Hanc postulat ad desiderium regenerationis: Oramus pro Catechumenis, ut eis desiderium regenerationis inspiret. Hanc pro victoria tentationis: Per fidem confugiat ad misericordiam Dei, ut det quod iubet atque inspirata gratiæ suauitate per Spiritum sanctum faciat plus delectare quam precipit, quam delectat quod impedit. Quam inspirationem ita, cum lex iubet, putat esse necessariam ut nisi à Spiritu sancto fiat, grauiori lapsu sine dubitatione prolabatur: Sed ubi sanctus non adiuvat Spiritus inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est, charitatem, (seu actum diligendi, prout ipse semper intelligit istum locum) diffundens in cordibus nostris, profecto lex illa quamuis bona augeat prohibendo desiderium malum. Hanc postulat, ut habeatur quodlibet desiderium bonum: In Domino laudabitur anima eius, qui satiauit bonis desiderium eius: quia & hoc desiderium ipse inspirauit, ne virgo eius sic in aliquo bono gloriatur quasi non acceperit. Hanc postulat ad quamlibet dilectionem faciendi id quod nouimus esse faciendum, quando reprehendit Pelagium quod negaret Deum adiuuare cooperando & dilectionem inspirando, ut id quod faciendam esse cognouerit faciat. Quæ dilectionis inspiratio apud Augustinum quodlibet opus bonum respicit, sine qua non modo non fieri, sed ut latè demonstrauius, nec bonum quidem opus esse potest. Vnde ad omnia iustorum opera bona talem inspirationem requirit: Hanc inspirationem bonæ voluntatis atque operis poscebat Apostolus eis quibus dicebat: Oramus ad Deum ne quid faciatis mali, &c. Quæ dilectionis cuiuslibet bonis operi inspiratio, quia generalissima est, hinc fit ut eam propriè gratiam contra Pelagianos vocet: Legem in omnibus disputationibus suis volunt intelligi gratiam, &c. ut scilicet à Domino Deo adiutorium cognitionis habeamus, quo ea quæ facienda sunt nouerimus, non inspirationem dilectionis ut cognita sancto amore faciamus, quæ propriè gratia est. Et alibi se testatur à Pelagianis petere inspirationem charitatis, ut quod discendo cognouimus etiam diligendo faciamus. Hanc itaque ad omnem omnino profectum postulat quo in bene agendo delectamur: Cum ergo, inquit, nos ea delectant, quibus proficiamus ad Deum, inspiratur hoc & præbetur gratia Dei, non nutu nostro aut industria, aut operum meritis comparatur, quia ut sit nutus voluntatis, &c. ille largitur. Hanc ad quamlibet etiam cogitationem bonam postulat: Quam cogitationem bonam quando habuisset, nisi & ipsam illi in occulto pater misericordissimus inspirasset? Quæ omnia tam perspicue gratiam actuale eamque potentissimam spirant, ut non videam quomodo possint ad remissionem peccatorum, vel gratias habituales vel sufficientes, nisi peruicaciâ quodlibet peruertente, detorqueri. Quam ob causam Zozymus Papa cum hæresim Pelagianam Apostolicâ authoritate damnaret,

Lib. de heres. lib. in præfat.

Lib. 2. ad Bonif. c. 10.

Lib. 4. c. 6.

Epist. 107.

Lib. de Spir. & lit. c. 29.

Ibid. cap. 4.

In Epist. 143.

Lib. de Cor. & grat. c. 3.

Lib. 4. ad Bonifacium cap. 5.

Epist. 143.

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

Epist. 106.

Lib. 2. ad Bonif. c. 8.

Lib. de Cor. & grat. c. 6.

Ibid. c. 2.

Lib. 1. ad Simplic. q. 2.

Epist. 105.

gratiæque necessitatem & operationis effica-
ciam totius orbis Episcopis explicando, singu-
los bonos animi motus ad eam referendos esse
fanciret, luculentissimis verbis & summo perè
Afrorum Antistitum Concilio commendatis de-
claravit, actualis esse gratiæ inspirationem, quæ
de prostrato Pelagianorum errore triûphabat.

Nos, inquit Pontifex, *instinctu Dei* (omnia enim bona ad authorem suum referenda sunt unde nascuntur) ad fratrum & Coepiscoporum nostrorum sententiam retulimus. Quem sermonem, ut Celestinus Papa loquitur, sincerissimæ veritatis luce radiantem Afri Episcopi tanto honore venerati sunt, ut ad eundem scriberent, quod Pelagianos districto gladio veritatis velut cursum transiens amputasset: Quid enim, inquiunt, tam libero fecisti arbitrio, quam quod vniuersa in nostræ humilitatis conscientiam retulisti? Et tamen INSTINCTU DEI factum esse fideliter, sapienterq; vidisti, veraciter fidenterq; dixisti. Ideo vtrique quia preparatur voluntas à Domino, & ut boni aliquid agant, paternis INSPIRATIONIBUS suorum ipse tangit corda fidelium. Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, si filij Dei sunt; ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, & in bonis quibusq; voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium. Ecce loco adiutricis gratiæ quam tantoperè celebrauit Augustinus, audis hic *instinctum Dei*, audis *inspirationem Dei*, audis *tactum* quo corda filiorum Dei tanguntur & aguntur, in singulis voluntatis humanæ, motibus bonis, ut nemini dubium esse possit, quin actualis gratiæ necessitas in omnibus bonis motibus pontificali & synodali auctoritate asseratur. Et quia per talem tactum, instinctum, inspirationem, suauitatem Dei, voluntas infirma liberatur, vegetatur, reparatur, sanatur, à creaturis ad Deum retorquetur, re-ctificatur, iustificatur, hinc est, quod eadem illa actualis gratia sexcentis Augustini locis vocatur sanans & iustificans, non quod formaliter & habitualiter talem voluntatem hominis facit, sed quia illam ad talem iustitiæ & sanitatis re-ctitudinem efficiendo perducit; non enim de habitualiter sanante & iustificante gratia contra Pelagium vires humanæ voluntatis prædicantem agebatur, sed de illo principio quo lèsi arbitrij infirmitas iuuabatur. Quod facillimum esset innumeris testimoniis demonstrare, nisi hoc ipsum etiam non pauci recentiores agnoscerent.

CAPVT XVII.

*Idem ostenditur innuēte iuxta doctrinam sancti
Augustini ex precibus Ecclesie quæ actualem
monitionem datricem voluntatis & opera-
tionis implorat.*

DEINDE hoc inuictè probat oratio totius Ecclesiæ, quam Lydium lapidem esse ad dignoscendam gratiam adiuuantem, de qua tota controuersia est, sæpenumero testatur August. Ipsa igitur oratio, clarissima est, inquit, gratiæ testificatio. Et alibi nullo modo facilius & apertius Pelagianis respondere posse putat, quam si id quod de orando Deo egerat, sic amplectamur, ut hoc menti nostræ nulla subtrahat obliuionis irrepro, nulla calliditas argumētationis extorqueat. Quam ob causam securissimè quodam in loco dicit: Si ergo alia documenta non essent, hæc Dominica oratio nobis ad causam gratiæ, quā defendimus, sola sufficeret. Hoc igitur argumentum, quia san-

A **Stiffimus** Doctor aduersus omnes omnium ca-
uillationes peremptorium esse iudicauit ac do-
cuit, frequentissime aduersus hostes gratiæ ad-
hibuit, omniâque argutissima eorum subterfu-
gia inclusit, quibus nunc legem, nunc remis-
sionem peccati, sub qua habitualis gratia com-
prehenditur, nunc exemplum Christi, nunc gra-
tiam Angelis & Adamo datam *sine qua* operari
aut velle non poterant, pro vera Christi gratia
opus & meritum largiente supponebant. Cuius-
modi testimoniorum Augustini, quia infinita
multitudo est, ne tædium lectores obruat, nos
ea in pauca coarctabimus: quibus ostendemus;
B gratiam illam quæ singulis tentationibus supe-
randis, singulis præceptis faciendis, singulis
motibus bonis contra Pelagianos ex fidei Ca-
tholicæ doctrina, & Augustini explicantis suf-
fragio necessaria est, non aliam esse nisi actua-
lem, qua in singulis actibus nostra infirmitas
adiuuetur. Hoc autem vel ex illo solo irrefra-
gabiliter conuincitur, quod adiutorium habi-
tualis gratiæ iam est in omnium iustorum po-
testate (hoc enim iuxta recentiorum etiam do-
ctrinam habitualiter nobis adest) & utimur
quando volumus. Est autem superuacaneum &
stultum, & irrisorium, à Deo vel homine petere
quod ipse non donat, sed iam ipse ut facias habes
in tua potestate: non est igitur habitualis gratiæ
adiutorium sed actualis, quod in omnibus ora-
tionibus iusti postulant, & ratione cuius singu-
las bonas voluntates & operationes sibi à Deo
donandas esse protestantur. Vini istam oratio-
nis audi creberrimè inculcantem Augustinum:

Impetrando quidem oratio, quicquid impetrat, euidenter donum Dei esse ostendit, ne homo existimet a seipso sibi esse, quod si in potestate haberetur, non vique posceretur. Et alibi de sanctissimo Propheta Dauide: Non de se præsumpsit sed optauit, ut faceret, Utinam dirigerentur viæ meæ, &c. Quis autem optat, quod in potestate sic est, ut ad faciendum nullo indigeat adiutorio? Et in libro de natura & gratia, de su-

Epist. 105.

Lib. 2. de
pecc. merit.
cap. 6.

Lib. de nat.
 & grat. c. 18.

Lib. de grat.
& lib. arbit.
cap. 4.

Cap. 5.

Lib. de Cor.
& gal. c. 6.

Lib. de præ-
dest. sanct.
cap. 14.

Cap. 20.

Lib. de donis
pers. cap. 2.

F iij

quod scitur ipsum non dare; sed ipso non donante esse in hominis potestate? Sicut irrisoria est etiam illa actio gratiarum, si ob hac gratia aguntur Deo, quod non donanti ipsa nec fecit. Sed quod ibi dixi hoc & hic dico: Nolite errare inquit Apostolus, Deus non irridetur. O homo non verborum tuorum, verum etiam cogitationum testis est Deus. Si aliquid à tanto diuine veraciter ac fideliter poscis, ab illo à quo poscis, te accipere crede quod poscis. Noli eum labiis honorare, & super eum corde te extollere, credens à teipso sibi esse quod ab illo te fingis orare. Et in epistola centesima quinta: Impetrando quidem oratio, quicquid impetrat euidenter Dei donum esse ostendit, ne homo existimet à seipso sibi esse, quod si in potestate haberetur non viique posceretur. Et in epistola ad Vitalem: Nemo est tam imperitus, tam carnalis, tam tardus ingenio, qui non videat Deum facere, quod rogari se precepit ut faciat. Quam doctrinam tanquam quæ ex Christi institutione totiusque Ecclesiæ vnanimi sensu proficiscatur, instatissime in omnibus pœnè contra Pelagianos libris, vrget Augustinus, studiosissimeque commendat. Nimirum quia quæ certitudine & euidentia ostendit, non esse in hominis quantumvis Christiani & baptizati & iustissimi potestate quod petitur, sed gratuita Dei gratia donandum esse, eadem profectò probat id quod contra Pelagianos agebatur, singula opera & merita, siue tentatio peccati quæcumque superetur, siue quodlibet præceptum impleatur, non esse in hominis potestate, sed ab eadem illa gratuita Dei gratia etiam iustissimis esse largiendam. Nam quo quis iustior sanctiorque fuerit, eo magis profundè nouit infirmitatem suam, & instantius pro singulis operibus faciendis postulat adiutorium non illud quod in habituali vel sufficienti gratia iam accepit, quod inaniter stultèque poscitur, si habetur; sed illud quod sibi deesse, & à Dei misericordia adhuc donandum esse, & sine quo nihil se posse orando proficitur. Docet & hoc Augustinus tantâ testimoniorum claritate & multitudine, ut integri libri impleantur, si cuncta accumularem. Quanquam quid vel rudissimis Christianis qui suæ salutis curam gerunt, notius, & commendatius, & profundius insculptum est, quam ut nihil omnino boni sine Dei gratia se facere posse, & propterea sibi singula diuinitus misericorditer donanda esse precibus fateantur? Veruntamen ad maiorem istius Christiani sensus euidentiam ex multis Augustini testimoniis pauca accipe: quibus omnia omnino in orationibus à Deo peti à fidelibus docet, ut contra Pelagianos omnia à Dei gratia donanda esse conuincat. Nam de singulis omnino operibus nostris bonis præceptisque loquebatur, quando dicebat: Cum ergo nobis iubet dicens, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, nosque illi dicimus, Conuerte nos Deus sanitatum nostrarum; & Deus virtutum conuerte nos: quid aliud dicimus, quam, Da quod iubes? Cum iubet dicendo, Intelligite ergo, qui insipientes estis in populo; & nos illi dicimus, Da mihi intellectum, ut discam mandata tua, quid aliud dicimus, quam, Da quod iubes? Cum iubet dicendo, Post concupiscentias tuas non eas nosque dicimus, Scimus quia nemo potest esse continens nisi Deus det: quid aliud dicimus, quam, Da quod iubes? Cum iubet dicendo, Facite iustitiam, nosque dicimus, Doce me iustificationes tuas, quid aliud dicimus, quam, Da quod iubes? Item cum dicit, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: à quo debemus petere cibum, potumque iustitiæ, nisi ab illo qui esurientibus eam & sitientibus

A promittit eius saturitatem? De singulis omnino operibus bonis, præceptisque loquebatur, quando dicebat: In eis certe libris confessionum mearum dixi Deo nostro, & sæpè dixi: Da quod iubes, & iube per se. cap. quod vis. Quæ mea verba Pelagius Romæ, cum à quodam fratre Coepiscopo meo fuissent eo præsentem commemorata, ferre non potuit, & contradicens aliquanto comotius, pœnè cum eo qui illa commemorauerat, litigauit. Nempe quia tam perspicuè ad singula Dei præcepta gratiam poscunt. Quid verò nobis primitus & maxime Deus iubet, nisi ut credamus in eum? Et hoc ergo ipse dat, si benè illi dictum est, Da quod iubes. Et in eisdem etià libris, quod de mea conuersione narraui, Deo me conuertente ad eam fidem quam miserimè & fariosissima loquacitate vastabam: nonne ita narratum esse meministis, ut ostenderem me fidelibus & quotidianis matris meæ lacrymis ne perirem fuisse concessam? Vbi utique prædicaui non solum auersas à recta fide, sed aduersas etiam rectæ fidei, Deum sua gratia ad eum conuertere hominum voluntates: De proficiente verò perseverantia quemadmodum Deum rogauerim, & scitis & potestis recensere cum vultis. Omnia itaque Dei dona quæ in eodem opere, siue optauit siue laudauit quis non dicat negare sed dubitare saltem audeat denudaturum se esse præscisse, & quibus daturus fuerit nunquam potuisse nescire? Optauerat autem in illo opere id quod præcepit Deus dicendo, Da quod iubes? Laudauerat quicquid hominem Deo propinquiorem similioremque facit, sub quibus omnia bona opera comprehendendi, extra controuersiam est. De singulis omnino operibus nostris bonis præceptisque loquebatur, quando dicebat: Ipse qui dixit, Si volueris conseruabis mandata, in eodem libro Ecclesiastico aliquanto post dicit: Quis dabit in ore meo custodiam, & super labia mea signaculum certum? &c. Iam certè mandata acceperat: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Cum ergo verum sit, quod dixit, si volueris conseruabis mandata: quare querit in ore suo dari custodiam, similis ei qui dicit in Psalmo: Pone Domine custodiam ori meo: Quare non ei sufficit mandatum Dei & voluntas sua; quando quidem si voluerit conseruabit mandata? Quam multa Dei mandata sunt contra superbiam? Iam nouit ea; si voluerit conseruabit ea. Quare ergo paulò post dicit, Domine Pater & Deus vitæ meæ, elationem oculorum meorum ne dederis mihi? Iam dixerat ei lex, Non concupisces: velit ergo & faciat, quod iubetur; quoniam si voluerit conseruabit mandata. Quare sequitur & dicit, Concupiscentiam auerte à me? Contra luxuriam Deus quam multa mandauit? Faciat ea quia si voluerit, conseruabit mandata. Quid est quod clamat ad Deum, ventris appetitio & concubitus ne apprehendat me? Si hæc ei præsentem diceremus rectissime nobis responderet & diceret: Ex ista oratione mea, quæ hæc à Deo peto, intelligite quomodo dixerim, si volueris conseruabis mandata. Certum est enim nos mandata seruare si volumus; sed quia præparatur (id est datur) voluntas à Domino, ab illo petendum est ut tantum velimus quantum sufficit; ut volendo faciamus. Certum est nos velle cum volumus; sed ille facit ut velimus bonum, de quo dictum est, quod paulò ante posui, præparatur voluntas à Domino: De quo dictum est; A Domino gressus hominis diriguntur & viam eius vult: de quo dictum est; Deus est qui operatur in vobis & velle. Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntatis qui dixit. Faciam ut in iustificationibus meis ambuletis; & iudicia mea obseruetis & faciatis. Cum dicit: Faciam ut faciatis, quid aliud dicit, nisi auferam à

Epist. 105.
ad Sixt.

Epist. 107.
ad Vitalem.

Lib. de pecc.
merit. c. 5.

Lib. de grat.
& lib. arbit.
cap. 16.

Lib. de grat.
& lib. a. bit.
cap. 4.

Ibid.

Ibid.

In fragmen-
to 1. sermo-
nis ad popu-
lum in Ap-
pend.

vobis cor lapideum, vnde non faciebatis; & dabo cor
carneum, vnde faciatis? Et hoc quid est nisi auferam
cor durum, vnde non faciebatis, & dabo cor obediens
vnde faciatis? De singulis omnino operibus no-
stris bonis præceptisque loquebatur, quando fu-
lissimè duobus integris capitibus præcepta Dei
omnis generis plurima coaceruauerat, quæ ho-
minis voluntatem postulant, vt ea velit aut no-
lit, ac tandem adjicit: Proinde charissimi sicut iusti-
monij Scripturarum probauimus sanctarum ad bene
viuendum & rectè agendum esse in homine liberum
voluntatis arbitrium: sic etiam de gratia Dei, sine qua
nihil boni agere possumus, quæ sint diuina testimonia
videamus. Et statim ad singula implenda gratiam
necessariam esse & Scripturarum & precum at-
testatione conuincit. Vnde inter cætera illud ge-
neralissimum ponit: Noli vinci à malo sed vince in
bono malum: quod tamen vt fiat adiuvat gratia, quæ
nisi adiuuerit nihil lex erit, nisi virtus peccati. Auge-
tur enim concupiscentia & maiores vires accipit lege
prohibente nisi adiuet spiritus gratia. Et iterum:
Cum voluntas eius conuenitur & ei dicitur; Noli vin-
ci à malo: quid ei prodest nisi gratia succurrente fiat?
Et de victoria cuiuscunque tentationis? Ergo &
victoria quæ peccatum vincitur, nihil aliud est quam
donum Dei in isto certamine adiuantis liberum ar-
bitrium. An fortè per gratiam habitualement? Audi:
Nec tamen sufficit arbitrium voluntatis humana, nisi
à Domino victoria concedatur oranti, ne intret in ten-
tationem. Quid verò euidentius, quam Dei ostenditur
gratia, vbi quod oratur accipitur? De singulis om-
nino operibus nostris præceptisque faciendis lo-
quebatur, quando dicebat: Oramus, inquit Apo-
stolus, ad Deum, ne quid faciatis mali. Poterat dice-
re: Monemus ne quid faciatis mali, docemus vos ne
quid faciatis mali, iubemus vobis, præcipimus vobis.
Quod quidem si diceret certum diceret, quia & vo-
luntas nostra agit aliquid: non enim voluntas nostra
nihil agit, sed sola non sufficit. Maluit tamen dicere
ORAMVS, vt ipsam gratiam commendaret: vt intel-
ligerent illi, quando non faciunt aliquid mali, non solà
suà voluntate se vitare malum, sed adiutorio Dei se
implere quod iussu est. Ergo fratres quando præcipi-
tur, agnoscite gratiæ beneficium: Vtrumque enim in
Scripturis habes. Et præcipitur, & oratur, quod præ-
cipitur, hoc oratur. An fortè non singula quæ præ-
cipiuntur orantur? Videte quod dico. Præcipitur vt
intelligamus: Nolite esse sicut equus & mulus non ha-
bentes intellectum. Audistis quia iussu est: Pete vt
possis implere quod iussu est. Quomodo, inquis, peto?
&c. Audi quia oratur vt agnoscas gratiam, Da mihi
intellectum vt discam mandata tua. Iussu est vt ha-
beamus sapientiam: Qui insipientes estis in populo. Quia
iussu est, lego. Vbi legis, inquit. Audite: Qui insipien-
tes estis in populo & stulti aliquando sapite. Iam ille
(hostis gratiæ) quid dicit? Vides quomodo nobis
præcepit Deus vt sapiamus? Ergo sapientia in nostra
est potestate. Iam dixi præceptum, audiui, voluntatem
cognoui: audi orationem vt gratiam possis agnoscere:
Si quis vestrum indiget sapientia postulet à Deo, qui
dat omnibus affluenter. Iubetur nobis continentia: Con-
tine te ipsum. Iussio est, præceptio est, audiendum est, fa-
ciendum est; sed nisi Deus adiuet, rememur. Cona-
mur quidem facere voluntate, & nititur aliquid vo-
luntas: non præsumat potestas, nisi adiuetur infirmi-
tas. Certè enim iussu est: Contine te ipsum. Audi alium
locum Scripturæ: Et cum scirem, inquit, quia nemo po-
test esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sa-
pientia scire cuius esset hoc donum. Et quid inquit feci?
Adj Dominum, & deprecatus sum. Quid opus est mul-
ta percurrere fratres mei? QVICOQVID NOBIS IV-

A BETVR ORANDVM EST, vt impleatur. De sin-
gulis omnino operibus præceptisque implendis
loquebatur, quando dicebat: Distinguenda est lex Epist. 95. ad
& gratia. Lex iubere nouit, gratia iuuare. Nec lex Innoc. Pa-
iuberet nisi esset voluntas; nec gratia iuuaret, si sat es-
set voluntas. Iubetur vt habeamus intellectum, vbi dicitur
Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est
intellectus. Et tamen oramus vt habeamus intellectum,
vbi dicitur: Da mihi intellectum, vt discam mandata
tua. Iubetur vt habeamus sapientiam vbi dicitur (vi-
detur hic lacuna esse, & addendum, Et stulti ali-
quando sapite. Et tamen oramus vt habeamus sa-
pientiam, vbi dicitur) si quis autem vestrum indiget
sapientia, postulet à Deo, &c. Iubetur vt habeamus
continentiam, vbi dicitur: & hic videtur supplen-
dum: Contine te ipsum. Et tamen oramus vt ha-
beamus continentiam vbi dicitur) cum scirem quia
nemo potest esse continens nisi Deus det, & hoc ipsum
erat sapientia, cuius esset hoc donum, adj Dominum
& deprecatus sum. Postremo ne nimium longum sit
cuncta percurrere, iubetur vt non faciamus malum,
vbi dicitur: Declina à malo: Et tamen oratur vt non
faciamus malum, vbi dicitur, Oramus ad Dominum, ne
quid faciatis mali. Iubetur vt faciamus bonum, vbi
dicitur, Et fac bonum: Et tamen oramus vt faciamus
bonum, vbi dicitur; Non cessamus pro vobis orantes &
postulantes: atque inter cætera pro illis orans dicit; Ve
ambuletis dignè Deo in omne placitum, & in omni
C opere & sermone bono. Sicut ergo agnoscimus volunta-
tem cum hæc præcipiuntur, sic & ipse agnoscat gra-
tiam cum petuntur. De singulis omnino præceptis Lib. de per-
implendis, operibusque loquebatur, quando di- sect. iustitie
cebat: Oret gemitu voluntatis vt impetret donum fa- cap. 10.
cultatis. Qui enim dicit, Fiat cor meum immacula-
tum; & Itinera mea dirige secundum verbum tuum;
& Ne dominetur mihi omnis iniquitas; & Fiat vo-
luntas tua sicut in celo & in terra; & Ne nos inferas
in tentationem; & cætera huiusmodi quæ commemora-
re longum est, hoc est, in quibus precibus & votis,
quæ pro vniuersis & singulis præceptis faciendis
funduntur Deo, hoc vique orat, vt præcepta Dei
faciat: quæ vt fierent, nec iuberentur, si nihil ibi no-
stra voluntas ageret; nec oraretur si sola sufficeret.
D Sed quid operam plurimis Augustini testimo-
niis coaceruandis impendo? opera ipsius vni-
uersa quæ contra Pelagianos exarauit, nihil
aliud nisi gratiam singulis præceptis operibus-
que faciendis necessariam spirant. Ex quo fit vt
frequenter simulatque præceptum aut opus ali-
quod singulare implendum occurrerit, mox ad
gratiam implorandam recurrat, vt fiat, & ad agen-
das gratias postquam factum est. Itaque Catholi-
cæ fidei regulam proferens: Scimus pro eis qui no-
lunt credere, nos qui iam credimus rectè fide agere
E cum Deum oramus vt velint. Scimus pro eis qui ex il-
lis crediderunt, tanquam de beneficijs rectè atque ve-
raciter & debere nos Deo gratias agere & solere.
Quod de omnibus omnino præceptis implendis
verum esse, eadem certitudine Christianus agnos-
cit. Vnde statim de Vitale simpliciter errante ad-
jicit: Si ergo istas duodecim sententias, quas nos dixi
scire ad fidem rectam & Catholicam pertinere, etiam
tu frater nobiscum tenes, ago Deo gratias: quas pro-
fectò non veraciter agerem nisi Dei gratia fieret, vt
teneres. Et de superanda iracundia, ne Augustino
Pelagius succenseret: Si autem mihi iratus fuerit,
quam iniquè mihi irascatur attendat, & vt vincat
iram, tandem aliquando postulet gratiam quam in hoc
iudicio confessus est singulis suis actibus necessa-
riam, vt veram consequatur illo adiuvante victo-
riam. Et de quacumque obedientia qua obtem-
F iiij

Epist. 107.

Ibid.

Lib. de gestis
Pelag. c. 25.

Lib. 2. oper. peratur præcipienti ac docenti Deo : **Surde audi**
imp. contra Apostolum gratias agentem Deo , quod eius doctrina
Lu. 1. sol. 453. ex corde obediemus , quando quidem non dixit , Gratias
ago quia prædicata est vobis doctrina eius , sed quia,
obedistis. Non enim omnes obediunt Evangelio , sed
quibus datum est , ait Dominus , illis autem non est
datum. Non ergo ex corde , hoc est ex voluntate obe-
dissent , si non prepararetur voluntas à Domino. Alio-
quin mendaciter ei de hac re Apostolus gratias agit,
si hoc ipse non fecit. Hæc ergo ratio est , cur post-
quam toties vim orationis ad gratiam volun-
tatis atque operis impetrandam ac manifesta-
dam explicuit , generalissimè nulla voluntatis
vllius aut operis aut tentationis exceptione ,
concludit , nullum opus fieri , nullum præce-
ptum impleri , nullam peccati tentationem
vinci posse sine illa gratia quæ precibus inuoca-
tur. Omnem quippè bonam actionem quantum-
cumque minimam complectitur id quod ad Va-

*Lib. de Cor. Ientinum dicit: Intelligenda est enim gratia Dei per
et grat. c. 2. Iesum Christum Dominum nostrum, qua sola homi-
nes liberantur à malo, & sine qua nullum prorsus siue
cogitando, siue volendo & amando, siue agendo fa-
ciant bonum: non solum ut monstrante ipsa quid fa-
ciendum sit sciunt, verum etiam ut prestante ipsa fa-
ciant cum dilectione quod sciunt. An fortè per gra-
tiam sufficientem aut habitualement? Audi qualem:*

Ibid. Hanc quippè inspirationem bonæ voluntatis atque operis poscebat Apostolus eis quibus dicebat: Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali, non ut nos probari appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis.

A maciæ tentationem, qua possit, vel dignus sit perseue-
rantiam sanctitatis amittere. Et infra: Nam quisquis
in tentationem non infertur, profecto nec in tentatio-
nem suæ malæ voluntatis infertur. Et qui in tentatio-
nem suæ malæ voluntatis non infertur, nullam pro-
fus infertur. Et rursus ibidem generalissimè: Tu- Lib. de dono
tiores igitur viuimus, si totum Deo damus, non autem pers. cap. 6.
nos illi ex parte, & nobis ex parte cōmittimus. Quod
vidit iste venerabilis martyr Cyprianus, qui à Do-
mino dictū esse tradit: Vigilate & orate ne veniatis
in tentationem. Vt dum præcedit humilis & submissa Ibid. citatur
ab August.
confessio, & datur TOTUM Deo, quicquid suppliciter
cum timore Dei petitur ipsius PIETATE præstetur. Et
mox perinde generaliter ex Ecclesiæ totius ora-
tione & Catholica consequenter fide concludit:
Si ergo alia documenta non essent, hæc Dominica oratio Ibid.
nobis ad causam gratiæ quam defendimus, sola suffice-
ret: quia NIHIL nobis reliquit, in quo tanquam in no-
stro gloriamur. Si quidem ut non DISCEDAMVS A
DEO, non ostēdit DANDVM nisi à Deo, cum poscendū
ostendit à Deo. Qui enim non infertur in tentationem
non discedit à Deo. Et vim orationis ad verā gratiæ
demonstrationem exponens: Quod poterat, inquit, Ibid.
nobis etiam non orantibus, sed oratione nostra nos vo-
luit admoneri, à quo accipimus hæc beneficia. A quo
enim nisi ab illo accipimus, à quo iussum est, ut petā-
mus? Prorsus in hac re non operosas disputationes ex-
spectet Ecclesiā, sed attendat quotidianas orationes
suas. Orat ut increduli credant: Deus ergo conuertit ad
fidem. Orat ut credentes perseuerent; ergo Deus donat
perseuerantiam. Quam Cypriani & Augustini do-
ctrinam saluberrimam, de omnibus omninò bo-
nis operibus pro quibus Ecclesiā piè & humili-
ter & vtiliter preces fundit, similiter locum ha-
bere confiteri debet, quisquis pro eis rogandum
Deum antequam dederit, & gratias ei agendas,
postquam dederit, confitetur. Denique om-
nem actionem nostram bonam quantumcumque
minimam complectitur id quod ad Bonifa-
cium dicit: Si studium quisque ut pro alijs habeat, Lib. 2. ad
Deus dat, ut pro seipso habeat, quis alius est datu- Bonif. c. 9.
rus? Quæ cum ita sint; NIHIL in Scripturis sanctis
homini à Domino Deo video iuberi propter proban-
dum liberum arbitrium; quod non inueniatur vel dari
ab eius bonitate, vel posci propter adiutorium gratiæ
demonstrandum. Et statim iterum: Sic itaque Dei
gratia cogitetur, ut ab initio bonæ mutationis, vsque
in finem consummationis, qui gloriatur, in Domino
glorietur. Quia sicut nemo potest inchoare sine Domi-
no, sic nemo perficere sine Domino. Omnem omninò
bonam actionem nostram quantumcumque mi-
nimam complectitur quod cum ex Cypriano
Dominicam orationem exponente, ac totum quod
reciè viuimus, quodque lex iubet à Domino Deo pre-
cibus impetrandum declarante, docuisset nec pro- Lib. 4. ad
positum bonum, nec studium virtutis, nec mentes bonas Bonif. c. 9.
sine gratia Dei incipere & esse in hominibus, vsque
ad eò nec ad istud quod lex dicit, non adorandum
idolum, non machinatum, non homicidium perpetrā-
dum atque huiusmodi, Christianorum atque iusto-
rum sufficiant voluntates, qui suam infirmita-
tem quotidianā oratione humiliter confitentur,
tandem etiam de illis qui nondum Christo credi-
derunt, adjicit, ut per orationem nihil à Dei gra-
tia exceptum esse monstraret: Oramus ergo non
solum pro nolentibus, verum etiam pro repugnantibus
& oppugnantibus. Quid ergo petimus, nisi ut
fiant ex nolentibus volentes, ex repugnantibus con-
sentientes, ex oppugnantibus amantes? A quo nisi ab
illo, de quo scriptum est; Preparatur voluntas à Deo?
Et doctrinæ istius certitudinem & amplitudi-

Lib. de dono
pers. cap. 6.

Ibid. citatur
ab August.

Ibid.

ib. 2. ad
conif. c. 9.

b. 4. ad
nif. c. 9.

nem omnibus commendans qui Christiani & Catholici esse cupiunt vniuersalissima generalitate subiungit: **DISCANT ERGO ESSE CATHOLICI, QVI DEDIGNANTVR SI QVID MALI NON FACIUNT, ET SI QVID BONI FACIUNT, NON IN SEIPSIS SED IN DOMINO GLORIARI.**

Quæquamuis aliis innumeris testimoniis comprobari potuissent, hæc tamen cuius Christiano, pioque lectori arbitror, sufficient, vt intelligat in Catholica doctrina totiûsque Ecclesiæ professione nihil esse certius quam id quod tanta securitate & firmitate, & asseuerandi constantia, in omnibus aduersus hostes gratiæ scriptis Augustinus docet, nullum propositum bonum, nullum studium virtutis, nullum opus bonum, nullum voluntatis motum bonum in hominibus, siue non credentibus, siue credentibus, siue Paganis, siue Christianis, siue catechumenis, siue baptizatis, siue iniustis, siue iustis esse posse, quem non per suam gratiam Deus misericorditer largiatur. Nec per quamlibet gratiam, sed illam, quæ quotidianis precibus à Christianis, baptizatis, iustisque poscitur & occulta sancti Spiritus inspiratione tribuitur. Quod tanto verborum pondere, sententiarumque claritate ac densitate, tanta fidei Catholicæ tuendæ sollicitudine per vniuersa sua monumenta sparfit, ac docuit, vt qui necdum hanc doctrinæ sinceritatem agnoscere possunt aut volunt, suo documento satis ostendant, quantum in moribus humanis valeat, eò quemquam progressum esse, vnde redire non libeat, quamuis manere non liceat. Docet enim vt singula præcepta impleantur dicendum esse. *Da quod iubes;* docet ad victoriam tentationum obtinendam non sufficere liberum arbitrium, nisi victoria concedatur oranti: docet quidquid iubetur, orandum esse vt impleatur: docet, nihil in Scripturis sanctis iuberi, quod non inueniatur à Dei bonitate dari vel posci ad adiutorium gratiæ demonstrandum: docet nullum prorsus siue cogitando, siue volendo & amando, siue agenda nos facere bonum, nisi inspiratione bonæ voluntatis ac operis, quæ orando petitur, concedatur: docet nihil inuare quod monemus, docemus, hortamur, increpamus, nisi Deus orantes exaudiat: docet, orandum vt quando non agimus, accipiamus agere; eo quod nihil habituri sumus quod non accipiamus: docet omnia quæ ad bonos mores pertineant esse poscenda; totum esse dandum Deo, vt humiliter petentibus ipsius pietate præstetur: docet & ipsum non discedere à Deo, dandum esse à Deo. Et per hoc discendum esse eis qui Catholici esse volunt, vt si quid mali non faciunt, & si quid boni faciunt, non in seipsis sed in Domino gloriantur. Hanc denique gratiam quæ contra tentationes concupiscentiæ, incontinentiæ, insipientiæ, inobedientiæ, iracundiæ, omniæque quæ vel vetantur, vel iubentur implenda, postulatur, esse illam, quam Catholici confitentur & Pelagius fallaciter in iudicio Palestino confessus est singulis actibus necessariam. Quæ si paulò diligentius attenderent recentiores aliqui, non ita exorbitarent à tramite veritatis, vt solis philosophiæ principiis in re tanta nixi, gratias habituales fingerent ad opera multa bona posse sufficere. Et egregiè se munitos aduersus Pelagianam hæresim putant, quod non sine influxu habitus gratiæ tales operationes voluntati tribuant. Quasi verò vel vllum indicium sit in omnibus Augustini vel Pelagij scriptis, quod de habituum adiutoriis disputatum sit, vel habituales gratias Pelagiani ac Massilienses abiecerint, vel ita delirauerint vt

A negarent habitus voluntatis in opus voluntatis influere, vel denique quasi iusti, baptismoque sanctificati (de quorum orationibus pro se fufis tum oratio Dominica, tum Augustini & Cypriani producta testimonia pœnè vniuersa procedunt) gratiam habituales qua donati sunt, tot precibus & gemitibus poscant. Commenta sunt ista hominum suas opiniones quoquo modo defendentium, qui diuinæ gratiæ sinceritatem potius humani ingenij subtilitate, quam Ecclesiasticâ, vt oportebat, traditione discere ac docere voluerunt. Est enim apertissimum, gratiam istam tum suauitatis, tum inspirationis quæ orando petitur, esse actuales, quam Deus iustus tunc quando agendum præceptumque implendum est, iuxta profundissimi sui consilij arcanum donat orantibus aut negat, sicut placet, cui nihil iniuste placet. Nam vt Augustinus aduersus omnino similem Pelagianorum tergiuersionem, naturam, peccati remissionem, & legis scientiam, tanquam Dei gratiam proferentium notat, iustus orans. *Da quod iubes; Fiat voluntas tua; Ne nos inducas in tentationem; non vti quædam orat, inquit, vt homo si quod est natura; neque id orat vt habeat liberum arbitrium; quod iam accepit, cum crearetur ipsa natura: neque orat remissionem peccatorum aut habituales gratiam, quia hoc superius dicitur, Dimitte nobis debita nostra: neque orat vt accipiat mandatum, si enim in tentatione defecerit hoc facit, quod est contra mandatum. Orat ergo vt non peccet, hoc est ne quid faciat mali, quod vetatur, vel bonum faciat quod iubetur. Vt proinde rectissime firmissimæque pro actuali & nondum data gratia cum Augustino concludatur: Ipsa igitur oratio clarissima est gratiæ testificatio.*

Epist. 95. ad Innocent. Vide omnino similem locum lib. de gest. Pelag. cap. 9. & epist. 107. ad Vitalem.

CAPVT XVIII.

Eandem doctrinam Romani Pontifices tradunt, & Ecclesia tota profitetur.

NEc Augustini duntaxat, sed & Pontificum Romanorum & Conciliorum Ecclesiæ veritatem suo calculo comprobantium, mens eadem omnino eademque doctrina est. Vnus Pontificum erit instar omnium, sanctus Innocentius qui tempore conflictus istius cum inimicis gratiæ & vixit & scripsit, & Ecclesiasticis Conciliis Carthaginensi atque Mileuitano respondens scripsit. Tota enim epistola vtrique Synodalis adiutorium Dei actuale ad nostros singulos actus necessarium esse tantâ inculcat acrimoniâ & euidentiâ, vt vel tardissimos de somno excitare, clausisque oculis lumen istius veritatis inferre posse videatur. Nam in primis, quid spirat aliud quod iterum iterumque inculcat, illam gratiam, adiutorium, remedium esse quotidianum, quod Pelagius & Celestius oppugnabant? Nec illum considerant cuius quotidie gratiam consequuntur. Et, *Quid tam iniquum potest esse, tam barbarum, tam totius religionis ignarum, tam Christianis mentibus inimicum, quam huic te negare debere, quicquid in quotidiana gratia consequeris?* Et, *Cui putes debere quod viuus, quomodo non putas illi debere quod saliter viuus?* Et, *Adiutorio quotidiano nos egere negare non possumus. Et: Quotidiana præstat ille remedia. Et: Quis rogo tantus illorum peccatorum error obæcat, vt si nullam gratiam sentiunt, quia nec digni sunt, nec merentur, nec de alijs considerant, quid quotidie singulis gratia diuina largitur. Quid aliud spirat quod plus quam decies commendat, non*

Epist. Innoc. ad Concil. Carthag. est apud August. 91.

quamlibet esse gratiam istam quotidianam, sed eam quam iusti pariter & iniusti quotidianis precibus à diuina misericordia poscimus: Hoc adiutorium, seu benè viuimus (hoc est iusti sumus) precamur, ut melius sanctiusque viuamus, seu praua sentientes, &c. Et iterum: Nescientes quod nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, &c. Et, cum enim hoc totum (gratiæ istius postulatio) in nostra professione consistat, quotidianique precibus nihil agamus, nisi quemadmodum Dei misericordiam consequamur, quem ad modum ferre possumus ista iactantes? Quid aliud spirat, quod istam adiutorij quotidiani necessitatem ex instantissimis & assiduis Davidis viri sanctissimi & Prophetæ maximi, & habituali gratia robustissimi precibus probat? Cum vir beatus etiam electus à Domino, nihil egeret, tamen ita Deum deprecatur postulans: *Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Et; Non nobis liberum arbitrium, ille Deum postulat adiutorem. Et; Adiutorem sibi Deum & assiduum adiutorem inuocat; nec illi sufficit assiduum, sed ne aliquando eum despiciat, orationibus pronus exoptat, & per omne corpus psalterij hoc & prædicat & clamat. Et, Si hoc illi tam magnum est ut assidue diceret, ita necessarium est confessus ut doceret. Quid aliud spirat, quod ut explicaret naturam adiutorij, quod tam assiduis orationibus deprecamur, exemplum hominis primi profert, quem libertas ipsa decepit, quique liberum arbitrium perpeffus est; hoc est, vires eius expertus est, dum suis inconsultius vitur bonis. Nempè, quia ut Concilium Arausicanum Augustini verbis exponit: nullo modo potuit seipsam Creatore suo non adiuuante seruare; nec sine gratia Dei salutem custodire quam accepit. Quis enim eo usque deliret, ut putet Pontificem aut Concilium definire voluisse, quod Adam sine gratia habituali, gratiam habitualement seruare non potuerit? Aut ut hoc possit solà libertate contenderit? Somnia sunt ista hominum pro suis suspicionibus quomodolibet depugnantium, qui doctrinam Augustini non satis perspectam habent, in qua multipliciter docetur; Adamum actualis gratiæ adiutorio, quamuis alterius rationis quam posteritatem eius, ad opera singula eguisse. Quid spirat aliud, quod etiam illis quibus gratia habitualis & pristina Adami libertas restituta est, adiutorium istud quærendum esse disertis verbis profitetur? Ergo, inquit, Dei gratiam conantur auferre; quam necesse est etiam restituta nobis status pristini libertate quæramus. Quid aliud denique spirat, quod sine isto quotidiano adiutorio, quod sancti, hoc est, habitualiter iusti & grati Deo precando postulant, nihil omnino boni nos agere posse, multiplici attestazione confirmat? Hoc enim seu benè viuimus precamur, ut melius sanctiusque viuamus, seu praua sentientes à bonis auertimur, ut ad rectam redeamus viam, eius auxilio plus egemus. Et rursus: Nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, nequaquam terrena labis & mundani corporis vincere conamur errores. Ratio tantæ necessitatis est: Cum pares nos ad resistendum non liberum, sed Dei solum facere posuit auxilium. Et adhuc instantius: Omnes sancti NIHIL se, sine hoc adiutorio, quod Psalmorum precibus quæritur agere posse testantur. Et ne quis doctrinam istam, quæ ad sinceram infirmitatis humanæ & gratiæ diuinæ confessionem, & ad gloriam crucifixi prædicandam maximè necessaria est, propter inueteratas humanæ philosophiæ suspensiones, aut obiter dictam quasi surdis auribus præteriret, iterum commendat instantissimè: *Qua gratia diuina priuatus, necesse est diaboli**

Conc. Araus.
Canone 19.

Epist. 93.

A laqueis irriveritus occumbat. Et præmissis sancti Davidis precibus pro impetrando Dei adiutorio subiicit: In omnibus diuinis paginis legi, voluntati libera non nisi adiutorium Dei esse necessarium, eamque NIHIL posse celestibus auxilijs destitutam. Et rursus: Quotidiana præstat ille remedia; quibus nisi freri confisique nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores. Causa qua omnis exceptio de naturæ viribus, de libertate voluntatis, de habitu gratiæ, de nonnullis exiguis actibus radicitus exciditur ista est: NECESSE EST ENIM UT QUO AVXILIANTE VINCIMVS, EO ITERVM NON AVXILIANTE VINCAMVR. Quid apertius & sanctius & præcisius à sancto Præsule, ad omnes philosophiæ Aristotelicæ de habitibus & voluntatis libertate, subtilitates suffocandas dici possit ignoro: in illis præsertim circumstantiis, ubi Conciliis respondet Africanis, eorumque doctrinam comprobatur, quia inrer cætera Pelagiani erroris capita, etiam istud amputauerant, quod ad rectè viuendum illam prædicabat naturæ possibilitatem, QUAM NVNC NON ACCIPIMVS, quando adiutorium Dei precibus imploramus. Ita loquuntur Patres Concil. Carthag. in epist. ad Innocent. Nam quamuis habeamus quandam possibilitatem in voluntatis arbitrio, illa tamen nec ad benè viuendum sufficit, nec est illa, quæ TVNC ACCIPITVR cum oratur. Hanc ergo sancti prædecessoris sui radiantissimam veritatis luce sententiam Celestinus Pontifex tanti fecit, ut eam litteris ad Antistites Gallos destinatis, Epist. ad Gall. c. 9. tanquam immobilem Catholicæ fidei regulam inferuerit. Et ne cui fortè verbum veritatis in ore vnus testis fluctuare videretur, addit & Zozymi Papæ testimonium, ac denique suum, ut tribus irrefragabilibus testibus res tanta nitetur. Dicit enim ac testatur ipse Celestinus: *Quod ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid possumus, sine quo nihil possumus. De quo verò tandem Dei adiutorio hoc intelligit, an de peccati remissione, an de gratia perpetuò & sufficienter iustis assistente, an de adiutorio habituali? Ipse dicat Zozymi Pontificis verbis vniuersam Ecclesiam instruendis: Ad hanc enim nos professionem idem Doctor (Zozymus) instituit: qui cum ad totius orbis Episcopos de diuinæ gratiæ opitulatione loqueretur, Quod ergo, ait tempus interuenit, quo eius non egeamus auxilio? IN OMNIBVS igitur ACTIBVS, causisque, cogitationibus, moribus adiutor & preceptor orandus est. Et quid orandus, nisi ut quod à iustis iniustisque petitur, ac nondum dedit adiutorium largiatur. Superbum est enim ut quicquam sibi humana natura præsumat. Nempe quia post lapsum suum quantumcumque iusta & sancta, nihil omnino in operibus bonis, sine isto Dei adiutorio, quod simpliciter oratur, potest: ut necessariò superbum sit, si quicquam sine illo se posse præsumat.*

E

Quapropter cum veritatem istam capitalem Catholicæ fidei basim esse sciret Celestinus, non contentus huiusmodi Sedis Apostolicæ sanctionibus, eam ex vnanimi vniuersalis Ecclesiæ professione confirmat. Nam hoc ipso quo nihil omnino boni in operibus nostris inueniri potest, quod non à Deo supplicibus votis adipiscendum postulat, & adeptum per sinceram gratiarum actionem, ad gratuitam eius liberalitatem refert, apertissimè protestatur, omnia omnino ab eius misericordia per actuale adiutorium, quod negat aut donat, quibus, quando

Epist. ad Patres
Concil.
Mileu. apud
August. 93.

Epist. 91. ad
Concil. Car-
thag.

Ita loquuntur
Patres
Concil. Car-
thag. in epist.
ad Innocent.

Epist. ad
Gall. c. 9.

Ibid. c. 8.

Celestinus in
eadem epist.
cap. 10.

& quoties visum fuerit, ab initio inchoationis usque ad finem consummationis per opera singula, quibus in iustitia incipimus esse vel crescimus, debere proficisci: *Præter, inquit, beatissime & Apostolicę sedis inuolabiles sanctiões, quibus nos pijsimi Patres pestiferę nouitatis elatione deiecta & bonę voluntatis exordia, & incrementa probabilium studiorum, & in eis usque in finem perseverantiam ad Christi gratiam referre docuerunt; obsecrationum quoque sacerdotalium Sacramenta respiciamus, quę ab Apostolis tradita toto mundo, atque in omni Catholica Ecclesia vniformiter celebrantur, vt LEGEM CREDENDI LEX STATVAT SVPLI-CANDI.* Cum enim sanctarum plebium præsules mandata sibi met legatione funguntur apud diuinā clementiam, humani generis agunt causam, & tota secū Ecclesia congemiscente postulant & precantur, vt infidelibus donetur fides, vt idololatrię ab impietatis suę liberentur erroribus, vt Iudæis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, vt hæretici Catholica fidei perceptione respiciant, vt schismatici spiritū rediuiuę charitatis accipiant, vt lapsis pœnitentię remedia conferantur, vt denique Catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis celestis misericordię aula referatur. Hęc autem non perfunctoriē neque inaniter à Domino peti verū ipsarum monstrat effectus; quandoquidem ex omni errorū genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarū trāfferat in regnū Filij charitatis suę, & ex vasis irę faciat vasa misericordię. Quod adeo totum diuini operis esse sentitur, vt hæc efficiēti Deo gratiarum semper actio laudisq; confessio pro illuminatione talium vel correctione referatur. Vnde concludens vniuersam de adiutoriis diuinę gratię doctrinam, nihil omninō bonę voluntatis aut operis ab ista gratia subtrahit, quam Ecclesiasticis precibus tāta diligentia commendauerat: His ergo Ecclesiasticis regulis, & ex diuina sumptis auctoritate documentis, ita adiuuante Domino conformati sumus, vt omnium bonorum affectuum atque operum, & omnium studiorum omniumque virtutum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum profiteamur auctorem; & non dubitemus ab ipsius gratia, omnia hominis merita preueniri, per quem fit vt aliquid boni & velle incipiamus, & facere. Quibus sanctorum Pontificum documentis cōformiter definiuit Concilium Arausicanum de sanctorum & iustorum singulis operibus, quę Scholasticorum quorundam subtilitas ab actualis gratię adiutorio separauit: *Adiutorium Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, vt ad finem bonum peruenire, vel in bono possint opere perdurare.* Perspicuum enim est, opera singula sequentia præcedentibus attexendo, in bono opere perdurari. Quod si à renatis & sanctis solo regenerationis iam acceptę beneficio ac robore aliquo usque fieri potest, perfunctoriē hoc potiùs quam verē precibus poscunt: perfunctoriē potiùs quam verē gratias agunt: vt sit irrisoria gratiarum actio atque petitio. O homo, inquit Augustinus, non verborum tuorum tantum, verum etiam cogitationum testis est Deus, si aliquid à tanto diuine veraciter ac fideliter posesis, ab illo à quo posesis te accipere crede, quod posesis. Noli cum labijs honorare, & super eum corde te extollere, credens à teipso tibi esse, quod ab illo te fingis orare. Quare idem Concilium Arausicanum huiusmodi cauillationes iugulans quibus vna pars bonorum operum Deo, altera iam acceptis in sanctificatione viribus tribuitur, Diuini est, inquit, munervis, cum (hoc est quandocumque) & rectē cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia tene-

Ibid. cap. 11.

Conc. Araus.
Canone 10.

Lib. de dono
pers. cap. 2.

Conc. Araus.
Canone 9.

mus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum vt operemur operatur. Quibus verbis continuo canonem istum supradictum de adiutorio semper Sanctorum precibus implorando subtexit.

Canone 10.

CAPVT XIX.

Eadem actualis gratię seu motionis necessitas ad singulos actus, ostenditur ex diuersis alijs locis Augustini.

ET quamuis actualis gratię adiutorium ad singulos actus necessarium tanta euidentia ex quotidianis Ecclesię precibus asseratur, non desunt tamen & alia ex Augustino argumenta quibus id ipsum tam perspicuē demonstrari potest, vt Augustinus de distinctione adiutorij, quod actualis gratia & quod habitualis tribuit, sollicitus fuisse videatur. Quod vt plenius percipiatur sciendum aut memoria recolendum est, id quod aliis in locis aliquoties diximus, gratiam, hoc est, charitatem habitualemente bonam voluntatem, esse illam sanitatem per quam animus à cupiditate sanatur: esse libertatem qua à concupiscentia consensui dominante liberatur, esse potestatem seu virtutem, qua dicitur iustē sanctēque viuere posse si velit. Vnde & virtus, tanquam animi fortitudo & potestas dicitur, de qua habituali potestate sine præiudicio gratię actualis, innumera sunt Augustini testimonia: Nec eorum virtus fuerat reuelanda, quā virtute hoc eos facillime posse, Deus in eorum cordibus nouerat. Et libro de natura & gratia: Ipse det salutem, id est, animi sanitatem quę est charitas vt ambulare possimus. Et libro de Spiritu & littera: Vt cui iubetur, si nondum potest, sciat quid petat, si autem continuo potest, & obediēter facit, &c. Et in Psalmum secundum: Et nunc Reges intelligite. Et nunc, id est iam innouati, iam valentes regere quicquid in vobis seruile atque bestiale est, & iam valentes pugnare. Et ex professo in libro de bono coniugali: quosdam docet habentes virtutem continentię (quę iuxta principia ipsius sine charitate prorsus nulla est) a posse, alios non posse continere: b Hunc, inquit, habitum circa continentiam, quę fit à concubitu, non habent illi quibus dicitur, si se non continent, nubant: hunc verò habent quibus dicitur: Qui potest capere capiat. Per istum habitum continentię poterant non vti temporalibus, si opus non esset. Et inferius: Ex hoc habitu & Paulus dicebat: scio, hoc est, possum, & abundare, & penuriam pati. Et paulò post inducit hominem Christianum continentię virtute præditum ita loquentem: Melior sunt illis quiper animi continentiam non possunt quod ego. Et in Psalmis tribuit charitati grandes vires querendi faciem Dei. Et in epistola ad Paulinum tradit posse liberum arbitrium forte ac firmum dici, quamuis sine Dei gratia actuali id efficere atque implere non possit; sicut sanos oculos firmos dicimus ad videndum, quod tamen nullo modo facere non possint, si desit lucis auxilium. Hęc igitur doctrinā suppositā tanquam in Augustini scriptis perspicuā.

Epist. 39.

Lib. de nat.
& grat. c. 32.
Lib. de spir.
& lutt.

In Psal. 2.

a Lib. de bo-
no coniugali
c. 13. & 14.
b Ibid. c. 21.

Cap. 22.

In Ps. 104.

Epist. 106.
ad Paulin.

Lib. de nat.
& grat. c. 26.

Quintò, potest necessitas actualis adiutorij ad singulos actus necessarij ex plurimis ostendi locis, quibus illud expressis verbis ab habituali ista sanitate, & libertate, & potestate seu virtute distinguit. Cuiusmodi est illud ex libro de natura & gratia manifestum de sanitate: Mala nostra non ad hoc solum supernus medicus sanat, vt illa iam non sint, per infusionem scilicet charitatis cum peccata delentur, sed vt de cetero rectē ambu-

lære possimus: quod quidem etiam sani non nisi Deo adiuvante poterimus. Sed quomodo adiuvante: an per istud collatae sanitatis adiutorium quod in caelo erit perfectissimum? Audi quomodo: Deus cum iustificat impium, & cum ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam iustitiamque perduxerit, non deserit, si non deseratur, ut pie semper iusteque vivatur. Sicut enim oculus corporis etiam plenissime sanus, nisi candore lucis adiutus non potest cernere; sic homo etiam perfectissime iustificatus, nisi aeterna luce iustitiae (hoc est Deo) divinitus adiuvetur, recte non potest vivere. Sanat ergo Deus, non solum ut deleat quod peccavimus, sed ut praestet etiam ne peccemus. Ecce distinctum ab impertita animi sanitate adiutorium, sicut lucis ab oculo sano, sine quo sicut oculus nequaquam potest villo actu cernere, ita nec animus recte vivere. Hanc sanitatis & adiutorij distinctionem & alibi in eodem libro indicat: Beati omnes qui confidunt in eo; utique ut ipse det salutem (id est sanitatem) ut ambulare possimus: cui dicitur & salutare tuum da nobis: ipse in eadem via deducat: Deduc me Domine in via tua. Et inferius: Neque de ipsa possibilitate contendo, cum a sanata & adiuta hominis voluntate, possibilitas ipsa simul cum effectu in Sancto proveniat. Et sic distincta vides sanitatem & adiutorium, dum sanata dicitur, & adiuta voluntas hominis: & sanitati possibilitas, adiutorio effectus possibilitatis ascribitur, hoc est, illi posse velle & facere. Quae quemadmodum de sanitate & adiutorio sanitatis manifesta sunt, ita de arbitrij liberatione & adiutorio liberati apertissima. In bono faciendo liber esse nullus potest nisi fuerit liberatus ab eo qui dixit, Si vos Filius liberaverit tunc verè liberi eritis. Nec ita ut cum quisque fuerit à peccati damnatione liberatus, iam non indigeat sui liberatoris auxilio: sed ita potius ut ab illo audiens, sine me nihil potestis facere, dicat ei & ipse, Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Hoc est, opat ut nunquam in illo actu isto auxilio, quo etiam liberatus indiget, defera- tur. Sic enim eiusdem istius precationis reddit sensum in libro de gratia & libero arbitrio, ubi acerrimè pro gratia iustos adiuvante decernat: Si se illa subtraxerit, inquit, cadit homo, non erectus sed praecipitatus libero arbitrio. Quapropter nec quando coeperit homo habere merita bona, debet sibi tribuere illa sed Deo, cui dicitur in Psalmo: Adiutor meus esto, ne derelinquas me: dicendo, ne derelinquas me, ostendit quia si derelictus fuerit NIHIL boni valet ipse per se. Quod eius exemplo probat qui in Psalmis dixerat, non movebor in aeternum, Nam paululum gratia deferente admonitus dicit: Domine in voluntate tua praestitisti decori meo virtutem. Vnde subiungit Augustinus: Idèd necessarium est homini ut gratia Dei non solum iustificetur impius, id est, ex impio fiat iustus, cum redduntur ei bona pro malis, sed etiam cum fuerit iam iustificatus ex fide ambulet cum illo gratia, & incumbat super ipsam ne cadat, nempe non semel aut bis incumbat, sed perseveranter & consequenter in omnibus actibus bonis. Sic enim semetipsum Augustinus explicat: Quando ergo dealbata, hoc est, iustificata est Ecclesia, nihil boni merebatur: iam verò alba facta, benè ambulat: sed si super eum à quo dealbata est, perseveranter incumbat. Propter quod & ipse Iesus super quem incumbit dealbata, dixit Discipulis, sine me NIHIL potestis facere. Sed ad adiutorium hominis iam liberati, hoc est, iam sanctificati redeamus. Hoc inculcat etiam ad singulos actus esse necessarium, quando ad Bonifacium scribit: Liberum arbitrium captivatum, non nisi ad peccatum valet: ad iustitiam verò nisi di-

A uinitus LIBERATVM ARBITRIVMQVE NON VALET. Hoc est, ad nullum omninò actum valet. Vnde libro ad eundem Bonifacium secundo, sensum suum exactius explicans respondet Pelagianis: Liberum arbitrium ad benè pieque vivendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit LIBERATA, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis ADIVTA. Et libro de correptione & gratia: Qua sola (gratia) homines liberantur à malo, & sine qua nullum prorsus sine cogitando, sine volendo & amando, sine agendo faciunt bonum. Quam gratiam statim explicat esse inspirationem bonae voluntatis atque operis, quam orando pro Corinthiis poscebat Apostolus.

B Porro quia istud iam liberatae voluntatis adiutorium voluntatem in actus bonos dirigit, regit, atque agit, hinc aliquando ab Augustino vocatur adiutorium quo voluntas liberatur ac regitur, ut illud sic evidentissimè ab habitualiter inhaerente ac liberante qualitate secerneret. Nimis enim perspicuum est, non esse iustitiam inhaerentem, quā voluntas à Deo regitur: Defendens, inquit, gratiam qua natura liberatur ac regitur. Quod libro de gratia & libero arbitrio aliis verbis dicit: Bonas voluntates Deus per gratiam facit ex malis, & à se factas bonas in actus bonos & in aeternam dirigit vitam: Et illis gratia, qua voluntas ex mala mutatur in bonam, & cum bona fuerit adiuvatur. Hanc autem reatricem in singulis actibus eum regere & adiuvare locis aliis perspicue docet. Cum enim Pelagius dixisset omnes propria voluntate regi, vehementer aduersus eum Augustinus insurgit: Procul dubio plus est agi quam regi. Qui enim regitur aliquid agit, & à Deo regitur ut rectè agat. Qui autem agitur, agere aliquid ipse vix intelligitur. Et tamen tantum praestat voluntatibus nostris gratia Salvatoris, ut non dubitet Apostolus dicere. Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere potest, quam ut illi se agenda commendet, qui male agere non potest: & hoc cum fecerit ab illo se ut faceret adiutam non dubitet, cui dicitur in Psalmo: Deus meus misericordia eius praeveniet me. Et continuo ostendit ex Salomone eum non ausum fuisse se regendum sibi committere, sed optavi, id est, oravi & datus est mihi sensus; & inuocavi, & venit in me Spiritus sapientiae. Hoc, inquit, Spiritu, non viribus propria voluntatis reguntur & aguntur, qui sunt filij Dei. Et ut intelligas in singulis actibus bonis hoc regimen, per actualem & extrinsecus illabentem gratiam, Deum arbitrio voluntatis impendere, de proposita homini electione mali ac boni, ut eligat quod placuerit, ita loquitur: Si ad ignem manum mittis, & malum ac mors ei placet, id voluntas hominis operatur: si autem bonum ac vitam diligit, non solum voluntas id agit, sed divinitus adiuvatur. Sufficit enim sibi oculus ad non videndum, hoc est ad tenebras; ad videndum verò lumine suo, non sibi sufficit, nisi illi extrinsecus adiutorium clari luminis praebetur. Et inferius ipse Pelagius damnationis timore confitetur, quod arbitrio eligenti bona Deus esset adiutor, peccans verò esset in culpa, ad hoc sibi sufficiente propria voluntate. Cui statim subiungit Augustinus: Ac per hoc Deus regit, quibus adiutor est, eligentibus bona. Et idèd benè regunt, quicquid regunt, quoniam ipsi reguntur à bono. Nihil profectò manifestius dici posset ut actualis gratiae necessitatem ad singulos actus bonos commendaret. Nam & ipsa rectio voluntatis quā à Deo regitur & agitur, actuale Dei motionem impulsūque sonat,

Lib. 3. ad Bonif. c. 8.

Lib. 2. c. 5.

Lib. de Cor. & grat. c. 2.

Lib. 2. re tract. c. 42.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 20.

Lib. de gestis Pelag. t. 3.

Ibid.

Ibid. cap. 32.

Cap. 42.

Lib. de Cor. & grat. c. 1.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 6.

Ibid.

Ibid.

ac talem sonat, vt vix agere voluntas aliquid intelligatur: & lumini extrinsecus oculis illabenti comparatur, & ita sine illo nihil voluntas agere posse, vt nec oculus sine lumine videre posse decernitur. Et ideo bene homines regere, quicquid regunt eligendo bonum, quoniam reguntur à bono.

Aliquando sic adiutorium istud à gratia liberationis seu iustificationis distinguitur, vt vocetur gratia, qua à nostris malis meritis liberamur, & per quam bona merita comparamus. Vbi quidem gratia tam qua liberamur, quam qua merita comparamus, vtraque est actualis, tanquam principium quo tum libertas seu gratia formalis & habitualis liberationis, tum merita conferuntur: Sed tamen ipsa gratia liberationis formalis, multum à gratia meritum conferente discrepat. Illa quippe habitualis est charitas, ista actualis inspiratio bonæ volitionis atque operis meritorij: quæ tunc datur quando aliquod meritum datur. Iuxta illud Augustini breuissimum sed præcisum: Quibus Scripturis commendatur vera Dei gratia, hoc est, quæ non secundum merita datur, SED DAT MERITA IPSA CVM DATVR, quia præuenit hominis voluntatem bonam, nec eam in cuiuspiam inuenit corde, sed facit. Ex qua radice nascitur, quod superius tot eius documentis asseruimus, singula hominis merita esse dona Dei, quia gratia dat merita ipsa cum datur.

CAPVT XX.

Idem ostenditur ex illis Augustini & Hieronymi locis, vbi ex professo de gratia ad singulos actus necessaria disputatur cum Pelagio: & ex ipsa professione.

EX hac doctrina sibi vndique consonante manifestè constare puto, & Augustinum, & Pontifices, & Concilia, & ipsam totam Ecclesiam, non aliter intellexisse fidem suam, qua gratiâ Dei, & adiutorium ad singulos actus dari sanxerant, vt supra vidimus, quam quod vera & actualis Dei motio & suauitas cordis, quæ magno gemitu à sanctis & iustis assidue inuocatur, à Spiritu sancto infundi debeat, quâ paternâ inspiratione iuxta Patres Africanos, suorum ipse tangat corda fidelium, vt boni aliquid agant: atque ita in bonis quibusque voluntatis humane singulis motibus, illius auxilium actuale credamus. Quod quamuis in superioribus satis egimus, operæ pretium est tamen sigillatim, & Augustini & Hieronymi, & ipsius denique Pelagij attestatione firmare ex illis ipsis locis, vbi ista propositio suis proprijs terminis concepta tractatur. Itaque cum Pelagius in Synodo Palæstina damnasset eos tanquam hæreticos, qui dicerent gratiam Dei & adiutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege atque doctrina, Augustinus istam hæresis damnationem explicans ostendit fusè, non aliam gratiam & adiutorium à Pelagio intelligi potuisse, quam quod per singulos actus à Spiritu actualiter hominem regente confertur. Dicit enim satis euidenter apparere quod illam gratiam dixerit quæ in Christi Ecclesia prædicatur, Et quænam ista de prædicata gratia: quæ subministratione sancti Spiritus datur, vt ad nostros actus singulos adiueniatur. Et quænam adhuc ista? Vnde & oramus semper adiutorium opportunum,

Tom. 3.

A ne inferamur in tentationem. Dio adhuc clarius Augustine: Quid ergo restat nisi vt eam intelligat Pelagius gratiam, quam dicit Apostolus subministratione Spiritus sancti dari: de qua dicit Dominus, Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris qui loquitur in vobis. Dic adhuc euidentius, ne homines pro suis suspicionibus decertantes, habitualement gratiam, quam omnes iusti habent, somnient: Profectò Dei gratia vel adiutorium ad singulos actus datur, excepto libero arbitrio, vel lege atque doctrinâ, ac per hoc per singulos actus à Deo regimur, quando rectè agimus: nec frustra orantes disimus: itinera mea dirige secundum verbum tuum, ne dominetur mihi omnis iniquitas. Quis hic iam audeat, gratias iustorum habituales, pro Dei gratia qua iuuamur obtrudere, nisi qui fidem Ecclesiæ adulteratam velit. Non enim gratia habitualis est illa quæ in Christi Ecclesia tanquam actuum singulorum adiutorium prædicatur, sed ab auctoribus quibusdam nimis Aristotelem diligentibus, sine vilo Augustini vel Pontificis, vel Concilij, vel Ecclesiæ attestatione prolata est. Non est illa quæ iam sanctificationis & iustis subministratione, hoc est, inspiratione Spiritus sancti datur: non est illa quæ sanctificationis & iustis coram Iudicum tribunali positus dabitur, & in illa hora dabitur: non est illa quæ per singulos actus regimur: non est illa denique quam sanctificati & iusti tanquam adiutorium opportunum semper, implorant, ne inferantur in tentationem: non est illa quam petunt, vt itinera sua dirigantur, ne sibi dominetur omnis iniquitas, id est, concupiscentia, prout hoc solet exponere Augustinus. Quod si illam sibi iam datam peterent, & cuius vsus iuxta Scholasticos in sua potestate est, profectò frustra orantes dicerent: itinera mea dirige, &c. Nam quid stultius, quam illud implorare quod habes in tua potestate?

C Quapropter cum Augustino postea non sufficeret ad veram gratiæ confessionem, quod Pelagius post istud iudicium adhuc remissionem peccatorum, hoc est iustitiam habitualement, & legem atque doctrinam pro vera Christi Ecclesia obtruderet, non eum refutat, quia ista non influunt in singulos actus bonos: istud enim & falsum est, & non sufficit: sed refutat quia hoc dicendo non confitetur, quod adiueniatur aliquâ subministratione virtutis; quam statim exponit inspirationem dilectionis, qua Deus nos adiuuat vt velimus atque faciamus. Itemque cum ostendere vellet etiam Pelagium dicere posse, quod peccatorum remissione lege atque doctrina, per actus singulos adiueniatur, non ea sic interpretatur, quod remissio peccati, adeptaque scientia in singulis concurrat actibus: sed exponit per aliquid actuale, quod tunc cum singuli actus fiunt, sese exserit: Potest huic sensui ista verba, inquit, coaptare, dicens: ideo gratiam per singulas horas, per singula momenta, & per actus singulos necessariam, vt semper in memoria retinentes & reminiscetes, dimissa nobis esse peccata, non peccemus vltius: Et infra: Per singulos actus necessariam nobis esse huiusmodi gratiam, id est vt in omni conuersatione nostra intueamur (actum) dominicæ conuersationis exemplum. Et multo post: Si enim quæras cur dixerit SEMPER adiuari liberi arbitrium: poterit respondere quia dictum est: Et in lege eius meditabitur die & nocte.

G

Epist. 107.
ad Vitalem.

Lib. de gestis
Pelag. c. 14.

Lib. de gratia
Christi cap. 2.
Cap. 3. & 5.

Ibid. c. 21

cap. 31.

Ex quibus vides Augustinum, quaecumque tandem gratia obtrudatur, tanquam ad singulos actus necessaria non esse contentum, ut semel data postea quoquo modo simul in actus cum voluntate influat, sed aliquod auctuale adiutorium postulare; quod ipse *subministrationem virtutis*, hoc est, roboris & *inspirationem dilectionis*, ad singulos actus à Spiritu sancto suppeditandam nuncupat, & auctuale esse & potentissimum tantâ ac toties iteratâ manifestatione declarat, ut quomodo habitualis gratiæ adiutorium, alicui in mentem venire possit, nisi qui nihil in antiquis legit, prorsus ignorem. Dicit enim quod Deus per hoc adiutorium a dilectionem inspirat, ut id quod faciendum esse cognoverit, faciat: quod b donat atque adiuvat ut agamus: quod c ineffabili cum suavitute doctrinam infundit: quod d internâ atque occultâ mirabili ac ineffabili potestate operatur in cordibus hominum bonas voluntates: quod e velle & operari operatur in nobis quod f inspirationem flagrantissimæ & luminosissimæ charitatis impertit. Et quod sine tali adiutorio g nihil omnino boni quod ad pietatem pertinet fieri posse, nemini qui viraciter gratiam confiteri cupit, dubitandum est. Nonne ridiculum est tam perspicuas gratiæ efficacissimæ confessiones, ad habitus modo mortuo, ut ipsi tradunt, sese habentes, & voluntatis nutui ad amissum subditos detorquere, ut quoquo modo Aristotelica speculatio de habitibus aduersus Apostolum, Patres, & Concilia præualeat? Nam quod ipsi ex habitu virtutis opus citra actualis gratiæ motum fieri posse statuunt non ex Scripturis, non ex Patribus, non ex Concilijs, sed ex sola philosophia, Scripturis, Patribus, & Concilijs reclamantibus proficiscitur, quæ non aliud agnoscunt adiutorium, quam quod iustissimi & quibuscumque habitibus ornati, supplicibus votis assidue postulant; ut videlicet bonum, quod nouerunt faciant, & ne quid faciant mali, neque in tentationem inducantur. Nesciunt enim istud diuinæ gratiæ adiutorium, non ad supplendos habitus dari, sed siue presentibus siue absentibus habitibus perinde esse necessarium. Datur enim ut aduersus actuales concupiscentiæ motus, quæ per habitus non compescitur, animus cælesti suauitate roboretur, ne voluntas tentationi cedat atque consentiat:

Ad Galat.

Rom. 7.

Caro enim concupiscit aduersus Spiritum, & Spiritus aduersus carnem, ut non quaecumque volumus illa faciamus. Vnde & Apostolus in illa lucta cum gemitu miserabili exclamabat: Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.

Hanc gratiam si quis adhuc dubitet, utrum ad singulos actus nostros, ex Ecclesiæ Catholice sensu detur, audiat ille sanctum Hieronymum cum Pelagio disputantem, ut videat ab eo omnes penitus tergiuersationis ansas amputari. Quid enim cum aliquo colore contradici potest, quominus Dei auxilium ad singulos actus nouum ab illo Sancto asseratur, quando ad Ctesiphontem dicit: Quam libertatem arbitrij nos libenter amplectimur, ita dumtaxat ut agamus semper gratias largitori, sciamusque nos nihil esse, nisi quod donauit, in nobis ipse seruauerit, dicere Apostolo: Non est volentis neque currentis sed misentis Dei. Velle & currere meum est: sed ipsum sine Dei semper auxilio non erit meum. Dicit enim idem Apostolus: Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere. Et Salvator in Evangelio: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor:

Hieron. in
epist. ad Ctesiphont.

A semper largitor, semperque donator est. Non mihi sufficit quod semel donauit, nisi semper donauerit. Peto ut accipiam, & cum accepero rursus peto. Avarus sum ad accipiendum beneficia Dei: nec ille deficit in dando, nec ego satior in accipiendo. Quanto plus bibero, tanto plus sitio. Quid cum aliquo colore & illis eius verbis contradici potest? Fraudulenter prætendis ut Dei gratiam ad conditionem hominis referas, & non in singulis operibus Dei requiras; nescilicet liberum arbitrium videaris amittere, & cum Dei contempnas adminiculum, hominum quæras auxilia. Quid item illis? Audite quæso, audite sacrilegum. Si, inquit, voluero curuare digitum, mouere manum, sedere, stare, ambulare, discurre, sputa iacere, duobus digitis narium purgamenta decutere, releuare aluum, urinam dirigere, SEMPER mihi auxilium Dei necessarium erit? Audi ingrare imo sacrilege Apostolum prædicantem: siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid agitis, omnia in nomine Domini agite, tanquam videlicet qui auxilio suo adest ut ista agatis quemadmodum oportet. Nam enim Hieronymus ibi concursum generalem ad ista naturalia probas opera, sed gratuitum ad illa tanquam opera bona. Nam istam ob causam etiam Augustinus non solum ad ista, sed ad quælibet opera externa, gratiam postulat, ut possint opera esse bona. Quid & istis verbis eius statim subiunctis opponi potest: Iniuriam tibi fieri putas, & destrui arbitrij libertatem, si ad Deum semper auctorem recurras, si ex illius pendas voluntate, & dicas: Oculi mei SEMPER ad Dominum: quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Vnde & audes linguam proferre temerariâ, Vnumquemque arbitrio suo regi. Quis enim ita sit fatuus, ut per adiutorium habitus, quos sicut & consuetudines admittebant libenter, tradebantque Pelagiani, libertatem destrui somniet? Sed hoc est quod vehementer abhorrebant, quod concessâ semel homini liberâ volendi quidlibet agendique potestate, hoc ipsum exequi non posset, nisi per singulos actus & momenta diuino auxilio iuuaretur. Sic enim & Hieronymus & Pelagius & Augustinus disertis verbis frequenter exponunt. Nam in eadem epistola sanctus Hieronymus: Ipsum liberum ut diximus arbitrium Dei nititur auxilio, illiusque per singula ope indiget: quod vos non vultis: sed id vultis, ut qui semel habet liberum arbitrium Deo adiutore non egeat. Et libro primo dialogorum sic Hieronymus ex hæretico quærit: Sed quæro hoc ipsum, quod Dei asseris gratiæ, utrum ad conditionis referas beneficium; an in singulis rebus putes esse, quas gerimus, ut scilicet illius in omnibus utamur auxilio; an semel ab eo liberi arbitrij condita, nostrâ voluntate vel viribus agamus quod volumus? Non enim plerisque vestrum, ita ad Dei cuncta referre gratiam, ut non in partibus, sed in genere, hoc est nequaquam in singulis rebus, sed in conditione arbitrij intelligant potestatem. Et paulo post ita inducitur Pelagius loquens: Si in singulis rebus quas gerimus, Dei videntur esse adiutorio, ergo & calamus temperare ad scribendum, & temperatum pumice terere, manumque aptare litteris, tacere, loqui, sedere, stare, flere, videre, & cetera huiusmodi nisi Deus iuuerit, non poterimus. Quid item, ut ante diximus, intelligitur de istis tanquam operibus bonis. Nam statim inferius additur: Si enim absque Deo, & nisi per singula ille me iuuerit, nihil possum agere, nec pro bonis me iuste operibus coronabit, nec affliget pro malis, sed in utroque suum vel recipiet, vel damnabit auxilium.

Ibidem.

Ibidem.

1a epist. ad
Ctesiphont.Lib. 1. dia-
log. aduersus
Pelag. initio.

Nempe quia si dederit, facio, si non dederit, A
prætermitto. Et rursum inferius: Si in omnibus
ille cooperatur, non est meū, sed eius qui adiuvat, imo
qui in me cooperatur, præsertim cum absque eo facere
nihil possim. Et paucis interiectis iterum: Mihi au-
tem nullus auferre poterit, disputando, liberi arbitrij
potestatem, ne si in operibus meis Deus adiutor exite-
rit, non mihi debeat merces, sed ei qui in me opera-
tus est. Simili modo ratiocinatur Celestius apud
Augustin. Cum enim negasset gratiam Dei ad sin-
gulos actus dari, sic argumentando subiungit:
Propterea & ipsa gratia in mea voluntate posita est,
sive dignus fierem, sive indignus. Si enim per gratiam
omnia facimus, quando vincimur à peccato, non nos
vincimur, sed Dei gratia, quæ voluit, nos adiuuare
omnimodo, & non potuit. Et iterum ait: Si gratia
Dei est, quando vincimus peccata, ergo ipse est in cul-
pa, quando à peccato vincimur, quia omnino custodire
nos aut non potuit aut noluit. Et aliquot capitibus
interpositis, sic Celestius eadem de re argumen-
tatur: Non esse liberum arbitrium si Dei indigeat auxi-
lio: quoniam in propria voluntate habet unusquisque
aut facere aliquid aut non facere. Et iterum: Victo-
riam nostram non ex Dei esse adiutorio, sed ex libero
arbitrio. Quod inferre dictus est his verbis: Nostra est
victoria quoniam propria voluntate arma suscepimus:
sicut è contrario nostrum est, quando vincimur, quo-
niam armari propria voluntate contempsimus. Ad-
uersus istas & istiusmodi ratiocinationes Pela-
gianas, ita concludit S. Hieronymus in eo quem
supra citauimus loco: Ergo ut dixi, non debeo à
Deo per singula auxilium deprecari, quod semel meo
datum est iudicio. Et non multò post: Scilicet
nunc mihi Scripturarum testimonia replicanda sunt,
quomodo per singula, Dei à Sanctis flagitetur auxi-
lium, & in singulis operibus suis illo adiutore & pro-
tectoꝛe uti desiderent. Lege totum Psalterium, omnes
Sanctorum voces, nihil erit nisi ad Deum in cunctis
operibus deprecatio. Non arbitror esse operosiore
dissertatione, sed solum lectione atque atten-
tione opus ad intelligendum, quid in huius-
modi verbis & Hieronymus, Augustinus at-
que Pelagiani velint, vel quomodo in singulis
operibus Dei gratiam adiutricem negent aut
postulent. Etenim per se res ipsa clamat, non
agi de aliquo Dei per habitus semel datos ma-
nentisque adiutorio, sed de illo quod per sin-
gulos actus nouum à Sanctis poscitur, nouum-
que datur à Deo.

Quid enim est manifestius, quam non semel
datum, sed nouum & actuale esse adiutorium
cuius Deus semper largitor esse debeat semperque do-
nator? Ad quod non sufficit quod semel donauit, nisi
semper donauerit? Ratione cuius Christus dice-
bat, Pater meus usque modo operatur, & ego operor?
Ratione cuius Deus non deficit in dando, nec nos
satiatur in accipiendo? Quid euidentius, quam non
esse semel datum habitus vel aliud quoduis
adiutorium, sed quod in singulis actibus nouum
datur: quod nos petimus ut accipiamus, & cum ac-
ceperimus rursus petimus: propter quod impetran-
dum ad Deum semper auctorem recurrimus, & ex
illius voluntate pendemus? Propter quod oculi nostri
semper ad Dominum; quod per singula à Sanctis flagi-
tatur, per quod in singulis operibus suis uti Deo ad-
iutore & protectoꝛe desiderant: denique propter
quod impetrandum omnes Sanctorum voces nihil
sunt, nisi ad Deum in cunctis operibus deprecatio? Quid
stultius quam ita delirare, ut propter adiuto-
rium habitus libertas arbitrij destruat? Nonne
Philosophi omnes, imò omnes homines, qui-

Tom. 3.

bus est mens duntaxat sana in corpore sano, in-
telligunt habitus non minus virtutum quam vi-
tiorum esse plenissime subiectos libertati, ut ijs
vtantur & non vtantur quando volunt? Quid
furiosius aliquis phrenesi correptus somniaue-
rit, quam si Deus per habitum aliquem nos adiu-
uerit, non nos sed Dei auxilium pro operibus coronan-
dum aut damnandum sit: non nobis sed Deo merces
debeat: non nos vinci sed gratiam Dei: Deum in
culpa esse quando vincimur. Nonne manifestum est,
homines habitu vitioso præditos peccare cum
volunt, non peccare si nolunt? Nonne iustus ha-
bitu virtutis instructus, dormit ut libet, vigilat
ut libet, cessat & operatur ut libet? Imò, nonne
ipsimet Pelagiani profitentur nostram esse vi-
ctoriam, quia propria voluntate arma suscipimus;
sicut nostrum esse quando vincimur, quoniam armari
propria voluntate contempsimus? Nimirum ut rudis-
simus quisque intelligeret, nos eam etiam arma
diuinitus ad pugnandum suppeditanda res-
puere, dummodo illorum, sicut armorum, vsus
& non vsus in eorum potestate & propria vo-
luntate remaneret. Adiutorium igitur istud
actuale respuebant, quod sanctus Augustinus
& Ecclesia prædicat: per quod videlicet Deus
non expectat ut homo velut habitu vtendo
velit, sed in ipsa humana voluntate operatur
ut velit & operetur; quod in singulis operi-
bus à Sanctis poscitur; quod si defuerit, nec
velle bonum potest aut facere: denique quod
Deus velut gratuitum donum suum, donat
aut neget quibus vult & quando vult. Hoc
enim ex multis capitibus, ut alibi declaraui-
mus, videbatur habere magnas cum libertate
repugnantias.

CAPVT XXI.

Concluditur argumentum capitis decimi quinti
inchoatum, atque ostenditur non esse gratiam
habitualement, vel aliam quamcumque in ope-
randi modo ei similem, illam Christi gra-
tiam quæ inspirat ac donat velle, agere, opus,
meritum, &c.

Hæc itaque quæ à capite decimo quinto
tractatus huius in hunc locum vsque de-
duximus, perspicuum lectori reliquunt,
falsam fallacemque imaginationem esse quo-
rundam recentiorum, dum putant iustitiam,
hoc est, opus iustitiæ seu meritum esse gratiæ
donum, si gratia quoquo modo in meritum
opus influat & opus supernaturale constituat.
Nam si non est illa gratia & motio sancti Spi-
ritus actualis, quæ à iustis & iniustis, precibus
poscitur, & tot iam testimoniis à nobis decla-
rata est, quantumcumque ad opus bonum
excitare, vel ad hoc influere & cooperari di-
catur: iustitia seu meritum non erit gratia,
sed arbitrij, non iustitia Dei, sed sua seu nostra,
quam homines velint constituere, ut iustitiæ
Dei non sint subiecti. Quod apertissime decla-
rat Augustinus in libro de gratia Christi circa
finem.

Cum enim gratiam istam actuale qua do-
nantur opera & merita tanquam singulis ope-
ribus necessariam prædicasset, eamque multi-
pliciter talem descripsisset, qualem diximus,

G ij

a Lib. de
grat. Chri-
sti cap. 8.
b Cap. 10.

Cap. 14.

Cap. 24.

Cap. 25.

Cap. 44.

Cap. 47.

vt quod per eam Deus ^a donet atque adiunget vt agamus; ac ^b sapientia non solum reuelatur sed & amatur, nec suadet solum omne quod bonum est, verum & persuadetur: quod cum ineffabili suauitate credatur infundi: quod quemcumque illa docet, non tantum cognoscendo videat, verum etiam volendo appetat, agendoque perficiat; quod per eam Deus, internam atque occultam, mirabili atque ineffabili potestate operetur in cordibus hominum, non solum veras reuelationes, sed etiam bonas voluntates, hoc est volitiones; nec solum posse donet atque adiunget, sed etiam velle & operari operetur in nobis; idque vt vberius explicat, intus agendo in mente, in voluntate; dum, vt explicat, misericordiam Dominus latenter subuenit, cor tangit, memoriam reuocat, interiore gratia sua visitat hominem, interioris hominis usque ad exteriores lacrymas mouet & producit effectum. Ecce, inquit, quemadmodum Deus adiunget adest voluntatibus & actionibus nostris. Ecce quemadmodum & velle & operari operatur in nobis. Cum, inquam, elogijs declarasset naturam gratiae Christi singulis operibus necessariam, ne quis gratias habituales, vel nescio quas actuales non voluntatem agendi homini dantes, sed expectantes somniaret, tandem in compendium disputationem totam contrahens, sic adiungit: Si ergo consenserit nobis non solum possibilitatem in homine etiam si nec velit, nec agat bene, sed ipsam quoque voluntatem & actionem, id est vt bene velimus & bene agamus, quae non sunt in homine nisi quando bene vult & bene agit, si vt dixi consenserit etiam voluntatem & actionem, hoc est, non solum posse, velle, & agere, sed ipsum actualiter velle & agere, diuinitus adiunget, & sic adiunget, vt sine illo adiutorio nihil bene velimus & agamus. Ecce gratiam illam actuale describam, qua donatur a Deo, non solum volendi agendique facultas, sed ipsum velle & agere, seu, vt ipse latinus loqui solet, ipsa voluntas & actio; & sic donatur, vt sine tali adiutorio nihil bene velimus & agamus, hoc est, vt hoc adiutorium sit singulis omnino operibus necessarium, illud videlicet quod in singulis operibus, vt fusissimè probatum est, precibus inuocatur. Iam igitur audi quid de ceteris quibuscumque, siue habitualibus, siue potentialibus adiutoriis, siue actualibus voluntati assistentibus, quibus non donatur vt velit atque agat, iuxta doctrinam istam sentiendum sit: Si ergo, inquit, consenserit, eam (iam ante dictam) esse gratiam DEI per Iesum Christum Dominum nostrum IN QUA NOS SVA, NON NOSTRA IUSTITIA IUSTOS FACIT, VT EA SIT VERA NOSTRA IUSTITIA, QUAE NOBIS AB ILLO EST, nihil de adiutorio gratiae Dei, quantum arbitror, inter nos controuersia remanebit. Audis Pelagio confitendum esse, quod illa iam tot modis descripta gratia, sit illa gratia Dei quae per Iesum Christum hominibus data est, sit illa, in qua nos sua non nostra iustitia iustos facit, hoc est, qua opera iusta donantur hominibus a Deo, non ea homo sibi ipsi suae libertatis ope facit. Nam Apostolica phrasi iustitiam pro opere iusto, hic & sexcentis locis Augustinus capit. Omnis igitur alia quae fingitur gratia, siue iustitia habitualis, siue alia quaelibet potentialis, non est illa gratia qua Deus donat homini iustitiam, hoc est, opus iustitiae, sed siue adsit, siue desit, siue influat, siue non influat, iustitia quae inde sequitur, non est Dei sed sua, non diuinitus data sed humanitus prolata, est meritum non gratiae sed liberi arbitrij, non diuinum sed

A humanum. Nempe quia cum omnis iustus gratiam habituales habeat, si illa est gratia in qua Deus in singulis operibus donat iustitiam suam, hoc est, opus iustitiae, profecto nihil opus est, vt iustus tot lacrymis & gemitibus diuinum imploret auxilium, nihil opus vt ei Deus infundat volendi agendique suauitatem, nihil opus vt inspiret voluntatem & actionem, habet homo posse per gratiam habituales, habet velle per liberum arbitrium, quid alterius implorat adiutorium? Sultum est enim, vt illud imploret quod habet in sua potestate. Quod si vero omnis doctrina sensusque Christianus hoc impium esse non dubitat, non est gratia habitualis illa gratia, in qua Deus donat nobis velle & operari suaeque iustitiae nos iustos facit. Quicquid igitur ex tali gratia (quantumcumque influere & supernaturale efficere statuatur) operis iusti sequitur, iustitia nostra est, non Dei, quam qui volunt constituere, iustitiae Dei non sunt subiecti, meritum est non gratiae Dei, sed voluntatis hominis, non diuini auxilij sed arbitrij humani. Quam ob causam quae & quomodo, cum in ipsum meritum talis gratia influere, & cum humana voluntate cooperari dicatur? Qui istud quaerunt aut dicunt, non intelligunt huiusmodi simultaneos cum humana voluntate influxus atque cooperationes gratiarum habitualium, addo & actualium quarumcumque, nihil omnino ad agnoscendam Christi medicinalis gratiam facere. Tales enim tam habituales gratias quam actuales cum voluntate ad opus bonum concurrentes etiam Angeli sancti & Adamus habuerunt, quibus tamen Christi medicinalis gratia nullo modo erat necessaria. Ex quo fiebat vt talis gratia nec iustitiam, hoc est, opus iustum, nec meritum, nec perseuerantiam Adamo aut Angelis donauerit, sed velle & nolle, agere & non agere, perseuerare & non perseuerare, in eorum libero relinqueretur arbitrio, per quod liberum arbitrium quemadmodum Adamus noluit, non operatus est, non steterit, non perseuerauit; ita Angeli boni, quamuis non sine gratia, voluerunt, egerunt, steterunt, perseuerarunt. Quorum quicumque si homo peccatis lapsus iam etiam potest, nec gratia Christi medicinalis donet vt possit & velit, liberè dico, gratis Christus mortuus est. Hoc est enim quod Pelagiani iam iustificatis hominibus, maximeque Semi-Pelagiani longè mitius tribuerunt, nec tamen hostes gratiae esse desierunt, vt latius in superioribus declarauimus.

E Quapropter quod iusto gratia habitualis, non sufficiat vt operetur iustitiam Dei, sed quod opus inde fluens iustitiam hominis, humanumque meritum esse sinat, aliaque gratia precibus iustorum omnium implorata necessaria sit vt operentur ac velint, non illa ratio est, quod habitualis gratia non satis in opus influat, vel non satis opus in ordinem supernaturalem euehat, & huiusmodi quae à recentioribus excogitata sunt; falsa sunt ista & parerga penitus praesenti instituto. Sed illa sola ratio est, quia talis gratia, & alia quaecumque illis similis, siue actualis, siue potentialis proferatur, siue simul influat siue non influat, non donat homini iustitiam seu opus iustum de quo quaestio est, hoc est, non est illud adiutorium Dei, quod languentem ex vulnere concupiscentiae voluntatem facit ex non volente & operante, velle & operari, sed potius

è contrario voluntas tanquam robusta & sana A
talem gratiam habitualement facit influere, quia
illam tanquam habitum suum, vel sibi assisten-
tem potentialem gratiam, modo mortuo sese
habentem, secum ad opus rapit, quemadmo-
dum hoc in cæteris naturalibus habitibus &
adiutoriis patet: vbi luce meridianâ manife-
stius est, non esse habitum qui facit facere, sed
ipsissimum liberæ voluntatis arbitrium, quan-
tumuis sine influxu habitus simultaneo nec velit
nec operetur. Quod si gratia habitualis non est
illa gratia quæ facit velle vel facere, quæque
donat voluntatem & actionem (nam alioquin
iustus semper vellet & faceret) consequenter
valde perspicuum est, opus quod inde sequi B
posse fingitur, non esse iustitiam Dei, hoc est,
quam homini donat Deus, sed iustitiam no-
stram, seu humanæ voluntatis: quia liberum
arbitrium sicut voluntatem, ita & actionem
sibimetipsi donat, (quamuis non sine gratia
concurrente;) eodem planè modo quo sibi
donat velle & operari, & opus est suum,
quando alio habitu concurrente vult & opera-
tur.

Quæ si in habituali gratia vera, & clara, &
certa sunt, sicut iuxta sancti Augustini & Scrip-
pturarum principia dubitari nullo pacto potest,
facile intelligitur, eandem omnino in alia qua-
cumque actuali gratia esse rationem; si eodem
modo, quemadmodum de habituali declara-
tum est, velle & nolle in libero relinquit volun-
tatis arbitrio, vt non illud à gratia operante
accipiat, sed sibimetipsi, gratiâ licet concu-
rente largiatur. Tunc enim quamuis volendi &
operandi potestas perspicue sit à largiente Deo,
ipsa tamen voluntas & actio non datur à Deo,
sed illam homo pro sua libertate sibimetipsi,
quamuis non sine gratia, parit ac donat:
Quemadmodum in concursu generali, cui ista
actualis gratia quantum ad operandi modum
est simillima, manifestè constat. Non enim
est concursus generalis, siue sit naturalis siue
supernaturalis, qui facit velle vel facere, vel
qui donat voluntatem & actionem, sed est
ipsum liberæ voluntatis arbitrium, quamuis
sine concursu non possit velle vel facere. Qua in
re quoddam tam enormiter quidam recentiores
hallucinantur, non alia ratio est, quam quoddam
discrimen illud præclarissimum quod Augu-
stinus inter adiutorium *sine quo non*, & adiuto-
rium *quo*, & consequenter inter adiutorium
Adami & *Christi*, inter adiutorium *sane* &
infirmæ voluntatis, inter adiutorium *possibili-
tatis* & *voluntatis* atque *actionis* tam diligen-
ter tradidit, non intelligunt aut fortè quoddam
illud tanquam sibi capitaliter contrarium
nolunt intelligere.

CAPVT XXII.

*Ostenditur eadem natura gratiæ medicinalis
Christi septimò ex orationibus Ecclesiæ,
quibus ipsa voluntatis determinatio à Deo
poscitur.*

SEPTIMO genuinam gratiæ medicinalis
naturam in eo sitam esse non quod sit gra-
tia *sine qua non*, sed *qua*, hoc est, non sine
qua non possumus benè operari, vel possumus si
Tom. 3.

velimus, sed qua determinatè volumus & ope-
ramur, perspicue constat ex orationibus quoti-
dianis, quas Ecclesia fundit ad Deum. Nam
quemadmodum ex eis colligimus inuictè, gra-
tiam illam non esse habitualement, sed actualement
Spiritus sancti motionem, ita ex iisdem rectis-
simè conficimus, esse non quamlibet actualement,
sed illam tantum qua Deus ipsum velle & ope-
rari operatur in nobis, seu, vt expressius dicam,
qua Deus ipsam determinationem voluntatis ad
volendum & operandum inspirat nobis & ope-
ratur in nobis. Quod duobus modis perspicue
ostendi potest. Primò ex eo quod Ecclesia pœnè
in omnibus suis orationibus petit ipsum velle &
agere. Inspiciantur enim preces eius, vbique
aulies, *Fiat voluntas tua; Da mihi intelligere vt
discam mandata tua*, & ei conformiter Euange-
lista, *Aperuit eis sensum, vt intelligerent Scri-
pturas. Utinam dirigantur viæ meæ. Averte ocu-
los meos ne videant vanitatem. Gressus meos dirige
secundum eloquium tuum. Non domineatur mei om-
nis iniquitas. Et ne nos inducas in tentationem.*
Hinc petimus vt infideles credant, vt fideles piè,
iustè, continenter viuant, vt superent tentatio-
nes, & huiusmodi, in quibus semper hoc peti-
tur, vt velint & faciant bonum, vt non faciant
malum, iuxta illud Apostoli quod vniuersa
complectitur: *Oramus ad Deum vt nihil mali fa-
ciatis, sed vt vos quod bonum est faciatis.* Cuius-
modi orationibus pro omni genere bonorum
operum epistolæ Apostolicæ refertæ sunt, &
Ecclesia Christi sub incruenti sacrificij oblatio-
ne quotidie resonat. Iam autem perspicuum est,
neminem posse velle quicquam aut facere, hoc
est, neque credere, neque sperare, neque dili-
gere, neque sobriè, iustè, piè, continenter vi-
uere, neque tentationem impugnantem supera-
re, vel aliud quicquam bonum facere, nisi hic
& nunc voluntas eius ad hoc determinetur.
Quamdiu enim non determinatur hic & nunc,
tamdiu non vult, & consequenter tamdiu non
credit, non sperat, non diligit. Quisquis ergo
petit à Deo vt aliquis velit, vt credat, vt dili-
gat, vt aliud quicquam boni operetur, hoc
ipsum directè petit, vt ad illa voluntas eius hic
& nunc determinetur. Ipsa igitur determinatio
voluntatis etiam hic & nunc ad volendum &
operandum, est propriè dictum diuinæ gratiæ
donum, vtpote non solum, sine qua non fiat, sed
qua fiat vt voluntas determinetur. Quod duobus
ex capitibus manifestum est. Primò ex eo, quoddam
sola causa *sine qua non*, nunquam est illa qua
fit actio. Nam illa in sua ratione abstrahit ab
agendo actualiter, & solum necessaria est si
agatur. Ex quo fit vt quisquis petit vt velit,
seu vt voluntas eius ad volendum hic & nunc
determinetur, amplius petat, quam vt sibi de-
tur gratia, sine qua non potest determinari:
sed illam poscit, qua re ipsa & actu fiat vt ad
volendum determinetur. Secundò ex eo,
quoddam Ecclesia & quislibet humilis fidelis eius,
non cessat ab oratione, quantiscumque gratiis
potentialibus & *sine quibus non potest velle vel
agere* instructus sit, quamdiu se sentit idipsum
nondum velle & agere. Quamdiu enim istud
ei deest, institutio Christi & Scripturarum,
quibus ipsas voluntates & actiones à Deo pos-
cere docemur, plenissimè locum habent, ne-
que quisquam nisi superbix spiritu seductus eo
amentix prorumperet, vt quamdiu non vult
atque agit, se sibi ad volendum agendumque

*Psalm. 118.
Lucæ ult.*

Psalm. 118.

2. Cor. ult.

sufficere posse sentiret, nec opus esse illa dona precibus à Deo postulare. Quod signum apertissimum est, gratiam Christi quæ fidelium precibus imploratur, esse illam (post omnes habituales & potentiales gratias & sine quibus non possumus agere) postremam gratiam, quæ ipse postremus nutus voluntatis, hoc est, determinatio & inclinatio voluntatis ad consentiendum, volendum, agendumque donatur, quæque omnes gratiæ præcedentes qualescumque, siue lex, siue doctrina, siue reuelatio, siue habitualis, siue sufficiens, siue alia qualiscumque sine qua non potest agere, ad opus rapiuntur & applicantur, iuxta illas à Spiritu sancto inspiratas postulationes: *Inclina cor meum in testimonia tua*

Psal. 118.

3. Reg. 8.

Epist. 107. Ad Vitalem.

Ibidem.

Ibidem.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 8.

Lib. de nat.

& grat. c. 16.

Ibid. cap. 18.

& non in avaritiam. Inclinet corda nostra ad se ut ambulemus in vniuersis vijs eius, & custodiam mandata eius. Et iuxta illam profundissimam Augustini definitionem: *Opus est gratiæ, quam qui accipiunt doctrinæ salutari Scripturarum sanctarum, etsi fuerint inimici, sunt amici: non opus eiusdem doctrinæ, quam qui audiunt & legunt sine gratia, peiores eius efficiuntur inimici.* Et illam ibidem: *Non ergo gratiam dicamus esse doctrinam, sed agnoscamus gratiā quæ facit prodesse doctrinam: quæ gratia si desit videmus etiam obesse doctrinam.* Nimirum quia per illam solam fit, ut doctrina præceptorum Dei, non audiendo sed obediendo, neque lectione sed dilectione teneatur. Nam illa gratia quæ facit prodesse doctrinā, est sola illa postrema gratia qua voluntatis nutus reipsa & actu ad consentiendum, volendum, agendum, determinatur: quæ si desit, numquam doctrina audita proderit, sed reum præuaricationis efficiet. Nam ut alibi profundissimè de illa postrema & verā & genuina Christi gratia pronuntiat? *Hæc gratia quæ occultè humanis cordibus diuinā largitate tribuitur, à nullo duro corde respuitur. Ideo quippe iribuitur ut cordis duritia primitiùs auferatur.* Hoc est, ideo tribuitur, ut hoc ipsum auferat quod impedit ne ex nolente fiat volēs, ipsam videlicet indeterminationem eius ad volendum, quæ quamdiu non tollitur, tamdiu cordis duritia non auferitur, nec ad volendum determinabitur, nec doctrina præcepti proderit, nec voluntas hominis consentiet, aut volet, aut operabitur. Hoc ipsum ergo quod se voluntas hic & nunc determinat, est præcipuum & propriè dictum diuinæ gratiæ donum, quod si non detur, numquam in æternum voluntas bonum volet, quia sine illo dono quo duritia cordis auferitur, velle non potest. Si enim sine illo se ad volendum inclinare & se determinare potest, frustra precibus poscitur: *Cur enim oratur ut accipiatur si ab homine est ut habeatur? Nam quid iustius quam orare ut facias, quod in potestate habeas?*

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 3.

Secundò, ipsam determinationem voluntatis hic & nunc ad volendum & operandum, fidelium precibus posci, ex Dei præceptis patet. Omnia quippe præcepta quæ nobis ad agenda bona præstituta sunt, non aliud à nobis petunt, quam ut voluntatem nostram ad volendum determinemus: & è contrario, omnia quæ malum vetant, hoc vetant ne voluntatem nostram ad malum determinemus. Nam quid est aliud, *Crede Deo, dilige Deum, fac bonum, quam determina voluntatem ad credendum, diligendum, & faciendum bonum?* Et quid est aliud, *Noli vinci à malo, nisi voluntas tua non determinetur ut cedas malo?* Nam cui dicitur *Noli vinci*, inquit Augustinus, *arbitrium sine dubio voluntatis*

eius conuenitur. Velle enim & nolle propriè voluntatis est. Nec velle aut nolle potest nisi voluntas ad volendum nolendumque hic & nunc determinetur.

Cum igitur ista perspicua certa que sint, iam æquè certum est, hoc ipsum totum, quod homini à Deo præcipitur in illis, quibus impletur, esse diuinæ gratiæ donum. Docet hoc Augustinus locupletissimè multis in locis. Vnus aut alter in re aperta sufficit. Nam hinc istud de omnibus præceptis Dei generale pronunciatum: *In eis libris confessionis mearum certè dixi Deo nostro & sæpè dixi, Da quod iubes, & iube quod vis.* Quid verò nobis primitiùs & maximè Deus iubet, nisi ut credamus in Deum? Et hoc ergo ipse dat, si benè illi dictum est, *Da quod iubes.* Quid verò etiam in ipso credendi actu, & in alio quocumque qui præcipitur, iubetur maximè voluntati, quam ut hic & nunc, cum præceptum obligat, ad volendum aut nolendum se determinet? Et hoc ergo ipse dat, hoc est, ipsam igitur determinationem voluntatis Deus tribuit voluntati, si rectè dicitur, *Da quod iubes.* Rectè hoc autem dici, fides Catholica nos negare non sinit: iuxta quam in Concilio Arausicano definitur: *Nulla facit homo bona, quæ non Deus præstet ut faciat homo.* Et Augustinus confidenter dicit: *Nihil in Scripturis sanctis homini à Domino video iuberi, propter probandum liberum arbitrium, quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel posci propter adiutorium gratiæ demonstrandum.* Si non iubetur à Deo, poscitur à Deo, ergo datur à Deo. Nam ut alibi Augustinus de perseverantia in bono, quod in omni quod à Deo poscitur locum habet: *Cur perseverantia ista poscitur à Deo, si non datur à Deo? An & ista irrisoria petitio est, cum ab eo poscitur, quod scitur ipsum non dare, sed ipso non donante esse in hominis potestate?* Si ergo in primis & ante omnia in omnibus præceptis poscitur, ut voluntas nostra ad volendum agendumque determinetur, hoc ipso quo poscimus ut velimus & agamus, profectò ipsam voluntatis nostræ determinationem, per gratiam nobis dari, manifestum est.

Lib. de dono pers. cap. 20.

Conc. Araus. Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

Lib. de dono pers. cap. 2.

CAP V T XXIII.

Ostenditur octauo ex eo quod post lapsum nihil omninò boni in homine, vel ab homine esse potest, nihil donetur à Deo, etiam ipsa suæ voluntatis bonæ determinatio: nec in ullo laudari nisi in solo Deo.

Q VOD sanè octauo ex alio capite perspicuè constare potest. Docet enim Augustinus frequenter, id quod sine aperta impietate negari nequit, postquam humana natura in peccati infirmitatem præcipitata est, iam nihil omninò in homine boni esse posse, nec autum quidem voluntatis, aut studium, aut conatum, nisi homini detur; non solum illud facere posse si velit; sed nisi ei hoc ipsum quicquid boni ab ipso vel in ipso sit gratia largiente donetur. Ex quo necesse est confiteri, ipsam voluntatis determinationem, qua hic & nunc voluntas ad consentiendum, volendum, conandum, agendumque se determinat, ab ipsa gratia debere, conferri. Hoc enim est potissimum quod in om-

Tract. 85. in
Ioann.

Lib. 2. ad
Bonif. c. 9.

Lib. 1. q. 2.
ad Simplic.

Lib. de grat.
Christi, c. 14.

Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 4.

Lib. de dono
pers. cap. 6.

nibus bonis operibus eminet, & sine quo nec opus ipsum in rerum natura existere, nec bonum esse aut vocari potest. Hoc ergo totum nunc à gratia Dei debere donari ac fieri plurimis in locis Augustinus docet. Nam inde illud generale de Christi Redemptoris donis, *Ab ipso quicquid boni est donatur. Ergo quia hoc bonum est, ab ipso utique donatur, ut sciatur à quo bonum omne donetur, ut omnino de omnibus bonis, qui gloriatur in Domino gloriatur.* Si ergo determinatio voluntatis hic & nunc ad volendum bonum, non exiguum est donum, ab ipso igitur hoc donatur, à quo bonum omne donatur. Cui æquipollet istud contra Pelagianos alibi: *Proinde cupiditas boni, non homini à Domino esset si bonum non esset: Si autem bonum est, non nisi ab illo nobis est qui summè atque incommutabiliter bonus est.* Et pressius in alijs locis: *Cum ergo nos ea delectant, quibus proficiamus ad Deum, inspiratur hoc & præbetur gratia Dei, non nutu nostro & industria, aut operum meritis comparatur: quia ut sit nutus voluntatis, ut sit industria studij, ut sint opera charitate ferventia, ille tribuit, ille largitur.* Ecce etiam ipse nutus voluntatis, qui non est aliud quam ipsa voluntatis ad aliquid determinatio hic & nunc, à Deo dari & inspirari debet, non ut habeatur nutus seu determinatio ad annuendum, si tamen velis, quod non est aliud quam potestatem annuendi determinandique accipere, sed ut ipse nutus seu determinatio habeatur, ubi iam est profectus potestatis ad ipsum actum & nutum atque determinationem. Nam ut rectè ponderat huiusmodi Scripturas Augustinus: *Non est consequens ut qui potest venire & annuere & se determinare, etiam veniat, & annuat, & sese hic & nunc determinet, nisi id voluerit atque fecerit: Sed omnis qui didicit à Patre, non solum potest venire, sed venit: ubi iam & possibilitatis profectus, & voluntatis affectus & actionis effectus est.* Si ergo & ipse nutus, & consequenter determinatio voluntatis hic & nunc à Deo datur, non solum nuendi atque determinandi si velis, sed ipse possibilitatis istius profectus & voluntatis effectus, & ipse nutus seu determinationis effectus datur.

Hinc est ergo consequenter, quod gratiæ tribuit Augustinus quicquid omnino in voluntate, siue consentiente, siue annuente, siue volente, siue sese determinante excogitari potest. Nam & victoriam tentationis, hoc est, illud ipsum quod duabus voluntatibus inter se contendentibus, una superat, & in alteram partem se determinat, gratiæ donanti tribuit: *Cum dicitur, Noli vinci à malo, quid ei prodest nisi gratiâ succurrente fiat? Ergo & victoria qua peccatum vincitur, nihil aliud est, quam donum Dei, &c.* Nec sufficit liberum arbitrium, nisi & victoria concedatur oranti. Quod autem non aliter hoc fiat, nisi ipsam voluntatem in alteram partem determinando, manifestissimè tradit quando dicit: *Idèò petimus, ne inferamur in tentationem, ut hoc non fiat, id est, ut voluntate nostrâ non deseramus Deum. Et si exaudimur, utique non sit, quia Deus non permittit ut fiat.* Potens ergo est, & à malo in bonum flectere voluntates, & in lapsum pronas convertere ac dirigere in placitum gressum. Cui non frustra dicitur: *Deus tu convertens vivificabis nos.* Quid est flectere voluntatem in bonum, quid est in lapsum pronam convertere, nisi eam vel fluctuantem, vel in alteram partem iam nutantem ac propendentem, istâ determinatione reuocare, & in alteram partem determinare? Flexus enim & conversio vo-

luntatis in hanc vel illam partem, nihil est aliud quam eius in alterutram partem determinatio. Nunquam enim Deus hominis voluntatem in bonum re ipsa flectet atque convertet, nisi hic & nunc determinet. Quod quidem olim ante lapsum in illa voluntatis prima fortitudine homo potuit, nunc non potest dicente disertissimis verbis Augustino: *Non est hoc omnino in viribus liberi arbitrij, quales nunc sunt: fuerat in homine antequam caderet. Post casum autem hominis, non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo ACCEDAT ad Deum: neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere, ut homo NON RECEDAT à Deo.* Nempe quia nunc post lapsum ipsa gratia debet voluntatem, ut accedat ad Deum gratuita bonitate convertere, ipsa gratia debet eam ne recedat retinere, ipsam videlicet, ut ante dixerat, in hanc partem flectendo, dirigendo, inclinando, convertendo, quod nihil aliud est quam determinando; ante verò proprio suo robore poterat voluntas (gratia licet iuvante, sine qua nihil eorum poterat) sese ad Deum flectere, dirigere, inclinare, convertere, permanere si vellet. Quam ob causam nunc ipse voluntatis nutus & flexus, & inclinatio, & directio, & conversio, quæ sine ipsius determinatione hic & nunc, neque esse neque cogitari possunt, specialia diuinæ gratiæ dona sunt, ut satiatissimè audiimus: tunc non erant nisi tantum in radice, quatenus gratia quædam dabatur potentialis, cum qua poterat, omnia ista si vellet, & sine qua non poterat quamvis vellet, quemadmodum etiam latissimè supra demonstraui.

Hæc est ergo vera ratio, cur Augustinus, quando de bonis actionibus & voluntatibus lapsi hominis tractat iuxta Scripturas sacras, nihil omnino boni quantumvis exiguum, quod cum Deo partiri velle possemus, à diuina gratia donante subtrahi sinat. Quis autem dubitet, præcipuam partem bonæ voluntatis & actionis eripi Deo, si ipsa voluntatis determinatio hic & nunc diuinæ gratiæ ita subtrahatur, ut eam cum recentioribus præcipuè humani arbitrij esse dicamus? Contra huiusmodi præsumptionem illæ sententiæ sanctissimi Doctoris tortæ sunt: Tutiores igitur vivimus, si totum Deo damus: non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus. Quod & sancti Cypriani verbis probat: *Ut dum præcedit humilis & submissa confessio, & datur totum Deo, quicquid suppliciter cum timore Dei petitur, ipsius pietate præstetur.* Quod ex Paronympho Christi Saluatoris didicerant, quando dicit: *Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de celo.* Et ex Iacobo Apostolo: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de celo est.* Et Paulo Coepostolo eius: *Prædestinati secundum propositum eius, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ: usque adèd, omnia addit explicando Augustinus, ut in nobis operetur & velle.* Quis autem dubitauerit, quin totum non detur Deo de celo nobis danti atque operanti secundum consilium voluntatis suæ, sed quod nobis ex parte maxima, & illi ex alia parte exigua committamus, si determinatio voluntatis hic & nunc ad benè volendum & operandum homini non à Deo dante, sed humanâ voluntate seipsam hic & nunc determinante conferatur? Nam voluntatis determinatio præcipuum illud est, propter quod laudabiles aut vituperabiles sumus, imò propter quod, & per quod vel opus bonum in rerum natura ponitur. Quod si homini est ab homine,

Ibidem c. 7.

Lib. de dono
pers. cap. 6.

Ioann. 3.

Iacobi 1.

Ephef. 1.

Lib. de prædest. sanct. cap. 18.

fallissimum est, quodd totum Deo damus, vt Augustinus & Cyprianus faciendum docent; fallissimum nostrum esse nihil, vt alibi Cyprianus clamat; fallissimum non posse hominem accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo; fallissimum Deum operari omnia, aut omne datum optimum esse de cælo, vt Apostoli docent. Nam dare gratiam sine qua non potest se determinare, si velit, & cum qua potest, se determinare quando lubet, non est ipsam dare determinationem; quemadmodum ex donatione habitualis & cuiuslibet potentialis gratiæ, adeoque ipsius liberi arbitrij perspicue patet.

Ex quo & alia radix detegitur, cur determinatio voluntatis hic & nunc ad operandum potius quam non operandum, non possit soli voluntati tribui, prout recentiores quidam tribuunt: quia

Vide loca
varia Lescij
supra citata
ex libro de
gratia efficaci
c. 18. num. 7.
& alijs locis.

hoc manifestè esset laudem boni operis bonæque voluntatis partiri cum Deo. Hoc autem impium esse ex eo patet, quod post lapsum hominis tota laus bonæ voluntatis atque operis in solam gratiam referenda sit: neque vlla ex re placere possit homo Deo, nisi fluat ex Deo, & homini ipsius gratia largiente tribuatur. Quicquid enim homo sibi ex seipso esse boni putat, in eo necesse est in seipso, non in Domino gloriatur. Si ergo ex seipso habet determinationem suæ voluntatis hic & nunc, & non ex Deo determinationem largiente, in quo nisi in seipso, non in Domino contra Apostolum gloriabitur? Quam ratiocinationem format Augustinus quando aduersus cogitationes non dissimiles dixit: *Necesse est vt parum diligat eum, qui non ab illo sed à seipso bonum se arbitratur effectum. Vnde autem fieri potest, vt talis non in seipso sed in Domino gloriatur? Qui enim gloriatur, quod sit bonus, quod nemo esse potest, nisi determinatione suæ voluntatis ad bonum, in illo debet gloriari à quo factus est bonus. Ac per hoc qui se à seipso factum bonum arbitratur, consequens est vt in seipso non in Domino gloriatur.* Contra huiusmodi præsumptiones, Deo partem vnā & sibi alteram tribuentes, deinde subiungit: *Omnis autem intentio gratiæ noui Testamenti, qua sursum cor habemus (quia omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est) id agit, ne simus ingrati, atque in ipsa gratiarum actione nihil aliud agitur, nisi vt qui gloriatur, in Domino gloriatur.* Hinc & in Psalmum sexagesimum quintum: *Totam intentionem nostram in laudem Dei mittit, nihil nobis relinquit vnde laudemur.* Et in Psalmum sexagesimum nonum: *Semper magnificetur Dominus. Qui hoc dicunt? Qui diligunt salutare tuum. Ecce magnificetur Dominus, nunquam tu, nusquam tu. In illo aliquid, in me nihil. Si autem in illo quicquid ego, ille, non ego. Tu ergo quid? Ego vero egenus & pauper.* Et in sermonibus ad populum: *Non in te placet Deo, nisi quod habes ex Deo.*

In Psal. 65.

In Psal. 69.

Serm. 94. de
tempore c. 3.

Quod autem habes ex te, displicet Deo. Ex his liquet quantopere ab Augustino alienum sit, determinationem suæ voluntatis ad bonum sibi soli arrogare, ita videlicet, vt quod voluntas huius nunc agat bonum, quod alius negligit, hoc non gratiæ Dei, sed voluntati sese determinanti tribuatur. Sic enim hic & nunc sese determinare bonum est, in quo de isto bono, nisi in seipso à quo habet gloriabitur? Hoc autem Apostolus & Augustinus, & ipsa pietas, & Christi Religio vetat: non ergo ex homine homini est ista suæ voluntatis determinatio, sed ex Deo gratiâ suâ hominem determinante, quam alteri negat, vt seipsum suâ voluntate determinet. Quæ sua determinatio propterea neque bona est, neque lauda-

abilis, neque placet Deo, Nihil enim placet Deo, nisi quod habes ex Deo. Quod autem habes ex te, displicet Deo. Ex quo nascitur, vt qui gloriatur & laudatur in Domino gloriatur & laudetur, iuxta illud Psalmi: *In Domino laudabitur anima mea.* Nimirum, quia nos ita voluntatem nostram hic & nunc determinamus, vt tamen Deus determinationem illam operetur in nobis: non quia sine ipso nos determinare non possumus, sed quia nos, ipso determinationem operante, determinamus. Hoc enim nos profundissimè veracissimèque docuit Augustinus, quando huiusmodi phrasès, quæ nobis aliquid tribuunt, explicando dicit: *Certum est, nos velle cum volumus, sed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum est, Deus in nobis operatur & velle. Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati qui dixit: Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis.* Et alio in loco ad Bonifacium: *Non auditis, faciam vt ambuletis, faciam vt obseruetis, postremo, faciam vt faciatis? Quid adhuc vos inflatis? Nos quidem ambulamus, verum est; nos obseruamus, nos facimus, nos nos ipsos determinamus; sed ille facit vt ambulemus, vt obseruemus, vt faciamus, vt nos determinemus, Hæc est gratia Dei bonos faciens nos, hæc misericordia eius præueniens nos. Quid est enim Deus operatur & velle: Deus facit vt faciamus, vt ambulemus & huiusmodi, nisi Deus operatur ipsam nostræ voluntatis determinationem? Hoc est enim velle & facere, animum scilicet seu voluntatem hærentem ad volendum faciendumque determinare. Et hoc ipsum & nihil aliud est, auferre vnā voluntatem ac dare alteram, seu vt Scriptura loquitur, auferre cor lapideum, ac dare cor carneum, quorum vtrumque in sola voluntatis determinatione ad bonum aut malum situm est. Vnde consequenter subiungit Augustinus: *Cum dicit faciam vt faciatis, quid aliud dicit nisi auferam à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis, & dabo cor carneum, vnde faciatis? Et hoc quid est, nisi auferam cor durum, vnde non faciebatis, & dabo cor obediens, vnde faciatis? Cor autem durum & lapideum quid est, nisi voluntas inobediens, & vt alibi dicit, durissima, & aduersus Deum omnino inflexibilis? Hanc ergo qui auferat nobis, & qui bonam tribuit, determinationem eius ad bonum operatur: vt ita qui de suæ voluntatis determinatione gloriatur, non in seipso, sed in Domino gloriatur.**

Psal. 35.

Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 16.

Lib. 4. ad
Bonif. c. 6.

Lib. de grat.
& lib. arb.
c. 16.

Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 14.

C A P V T XXIV.

Nonò natura gratiæ medicinalis generaliter demonstratur ex octo proprietatibus ac notis, quibus ab Augustino passim describi solet.

Q VOD si quis adhuc luculentius naturam gratiæ Christi medicinalis, prout ab Augustino intellecta descriptaque fuit, audire expressam, & intelligere desideret, proprietates eius genuinæ, quibus ab eo delineata est, & epitheta quibus depicta, & elogia quibus efficacia eius celebrata est, attendenda sunt. Videbit enim non talem gratiam ab eo prædicatam esse, qualem recentiores nonnulli tradunt, quæ videlicet curiosâ exploratione voluntatis ac dispositionem eius indigeat, ne fortè per gratiam pulsata nolit ac dissentiat: non talem quæ instar alicuius habitus, impulsus ad operan-

dum ab ipsa expectet voluntate: non talem quæ Dominatrici famulando voluntati, vel influit, vel non influit, prout imperanti sese determinare vel hærere placet; sed prorsus talem quæ simul ac pulsat fores, rumpit ostia, repugnantemque domat voluntatem, tollit omnem eius resistantiam, rapit eam secum, & ex inuita volentem ac se determinantem ineffabili suauitate ac potestate facit. Quod vtrumque tetigit Prosper dum ita canit.

*At verò omnipotens hominē cum gratiā saluat,
Ipsa suum consummat opus: cui tempus agendi,
Semper adest, quæ gesta velit: non moribus illi
Fit mora, non causis anceps suspenditur vllis.*

Hanc ergo medicinalis gratiæ naturam non tam seruientem quàm dominantem nutibus agrotæ voluntatis, nec talem sine qua non potest agra voluntas velle, sed quæ Deus inuictè facit vt velint, nobis.

Primò commendant illa loca quibus Aug. eam summæ efficaciam esse docet, in eo persuadendo efficiendoque quod Deus homini persuasum, & in eo effectum cupit. Aliquando enim vocat potestatem eius efficacissimam. *Vt autem de celo* (Paulus) *vocaretur, & tam magnâ & efficacissimâ* vocatione conuerteretur, gratia Dei erat sola. Et in eundem sensum inferius: *Ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati.* Aliquando occultissimam & potentissimam, vt cum dicit: *Deum posse quem velit, ad dolorem salubrem pœnitentiæ occultissimâ & potentissimâ medicinâ suâ* (hoc est gratiæ medicinalis) *potestate perducere.* Aliquando ineffabilem: *Legant ergo atque intelligant, intueantur atque fateantur non lege atque doctrinâ insonante forinsecus, sed internâ atque occultâ, mirabili atque ineffabili potestate operari Deum in cordibus hominū, non solum veras reuelationes, sed etiâ bonas voluntates.* Aliquando hanc gratiæ efficaciam cum peruicaci hominis voluntate collidit, & omni humanâ auersione & pertinacia superiorem facit. *Auersus quippe à fide quam vastabat, eique vehementer aduersus, repente est ad illam gratiâ potentiore conuersus.* Et ad Bonifacium Papam:

Cor Regis antequam mulieris sermonem poscentis audisset occultissimâ & efficacissimâ potestate conuertit, & transiit ab indignatione ad lenitatem; hoc est de voluntate ledendi ad voluntatem fauendi. In quo comparationis genere potestatem quæ per gratiam operatur, etiam omnipotentissimam vocat; vt in lib. de Corr. & grat. *Sine dubio habens humanorum cordium quo placeret inclinandorum, omnipotentissimam potestatem.* Et in Epistola ad Vitalem: *Quibus non ei credentibus & eius doctrinam voluntate impiâ persequentibus misericordiam prærogauit, eosque ad seipsum OMNIPOTENTISSIMA facilitate conuertit, ac volentes ex nolentibus fecit.*

Secundò hanc efficacissimam, potentissimamque hanc ineffabilem & omnipotentissimam potestatem in eo exferi super voluntatem docet, quod ita à Dei Spiritu per gratiam rapiatur & agatur, vt ipsam et voluntas vix agere intelligatur. Quod nisi Aug. ipsemet exsertè declarasset, nunquam ausus fuisset voce aut calamo proferre: *Procul dubio, inquit Augustinus, Plus est AGI quam regi. Qui enim regitur aliquid agit & à Deo regitur vt rectè agat. Qui autem agitur, agere aliquid ipse vix intelligitur.* Et tamen tantum præstat voluntatibus nostris gratia Saluatoris, vt non dubitet Apostolus dicere, *Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei.* Nec aliquid in nobis libera voluntas melius

A agere potest, quàm vt illi se agendam commendet qui malè agere non potest. Quæ sanè causa videtur cur isto verbo Apostolico, quo voluntas, vel nos agi à Spiritu Dei dicimur, perlibenter & frequenter vtatur Augustinus: *Profectò vt agant quod bonum est, ab illo aguntur qui bonus est.* Et ad Bonif. *Quis ambulat secundum Spiritum, nisi quisquis agitur Dei Spiritu?* Itaque hunc impetum Spiritus quo aguntur filij Dei, talem actum infallibilis efficaciam esse tradit, vt quotquot illo aguntur, etiam re ipsa velint & operentur. *Quicumque aguntur Dei Spiritu, ipsi facta carnis mortificant Spiritu.* Nempe quia Apostolus dicit, *Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt.*

B Tertiò igitur hæc ratio est, quod nullum sit locutionis genus apud ipsos Scholasticos Doctores tam efficax prægnansque ad exprimendum, quod ipsa voluntatis determinatio, adeoque prædeterminatio sit à gratia Dei, quin Augustinus illud vsurpet, vt Christianis lectoribus indicaret, non esse istius naturæ medicinalem Christi gratiam, vt eius effectus à voluntate suspendatur, sed illius vt per eam effectum potentissimè inuehat inseratque voluntati, non operando si voluntas velit, sed operando atque determinando vt velit. Nam vt non repetam illas locutiones, de quibus ante diximus, quod Deus per gratiam a conuertit hominum voluntates, hoc est, vt alibi dicit, b volentes ex nolentibus efficit: quod c à malo in bonum flectit voluntates: quod d duriciam cordis, hoc est, resistantiam voluntatis primitus auferat: quid efficacius quam quod dicit inclinare Deum corda & voluntates quo voluerit? e Sine dubio habens humanorum cordium quo placeret inclinandorum omnipotentissimam potestatem. Et lib. de prædest. Sanct. dicit: f Cum Deus vult fieri quod non nisi volentibus hominibus oportet fieri, inclinari eorum corda, vt hoc velint, eo scilicet INCLINANTE qui in nobis mirabili modo & ineffabili operatur & velle.

Quæ locutiones apud ipsum perfrequentes sunt. Quid est autem cor inclinare, vt ita ineffabili modo operetur velle, nisi cor ad ipsum velle determinare? Nihil enim mirabile vel ineffabile, si solummodo motum præuenientem in cordibus excitet (quod in rebus humanis homines quotidie suadendo faciunt) cui voluntas pro suo beneplacito effectum donet aut neget. Itaque modum operandi in voluntate longè potentior significat Aug. quando dicit, quod Deus *intus agit in hominibus, corda tenet, corda mouet, eosque voluntatibus eorum quas ipse in illis operatus est trahit.* Et quando dicit de illis in quibus Christus dominatur: *Non eris inops in respondendo, non enim tu eris qui loqueris; Manens in te Christus arripit instrumentum tuum, linguam tuam velut gladium suum,*

E vtens corde tuo & voce tua tanquam possessor, resistet aduersario, securum te faciet. Et quando alibi in eundem sensum dicit: *Apprehendis animam meam & debellas inimicos meos. Et quid est anima nostra, quamuis splendida, quamuis producta, quamuis acuta, quamuis vncta, quamuis luce sapientiæ & coruscationis vibrata? Quid est ipsa anima nostra, aut quid potest, nisi Deus illam teneat & pugnet, de illa? Nam qualibet optima facta framea, si non habeat bellatorem, iacet.* Et inferius: *Ergo quicquid vult facit de anima nostra. Cum in manu eius est, vtatur ea quemadmodum vult.* Et quando alio in loco, potentiùs quam vllus determinationis aut prædeterminationis defensor, dicit: *Nos ergo loquimur foris, ille edificat intus: quomodo audiat nos*

Carm. de in-gratis. c. 15.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 5.

Cap. 16.

Lib. de corr. & grat. c. 5.

Lib. de grat. Christi c. 24.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 2.

Lib. 1. ad Bonif. cap. 20.

Lib. de corr. & grat. c. 14.

Epist. 107. ad Vitalem.

Lib. de gest. Pelag. c. 3.

Lib. de grat. Christi c. 25.

Lib. 3. ad Bonif. c. 2.

Lib. 6. contra Iul. c. 14.

Rom. 8.

a Lib. de prædest. Sanct. cap. 20.

b Lib. 2. ad Bonif. c. 19.

c Lib. de doctr. no pers. c. 6.

d Lib. de prædest. Sanct. cap. 8.

e Lib. de corr. & grat. c. 14.

f Lib. de prædest. Sanct. cap. 20.

Lib. de corr. & grat. c. 14.

Serm. 120. de diuersis cap. 15.

In Psal. 34. Conc. 1.

In Psal. 126.

aduertimus, quid cogitetis, ille solus nouit, qui cogitationes vestras videt, ipse edificat, ipse monet, ipse terret, ipse intellectum aperit, ipse ad fidem applicat sensum vestrum. Et quando ad Vitalem scribens dicit, quod Deus vocatione illâ aliâ atque secretâ sic hominis ageret sensum, vt legi atque doctrinâ accommodaret assensum. Quid enim est, applicare sensum ad fidem post monitiones, terrores, intellectus apertiones, vel sic agere sensum vt accommodet assensum, nisi voluntatem ad assentiendum credendumque determinare? Facultatem enim actricem ad agendum agere vel applicare, nihil est aliud quam illam ad agendum determinare.

Hinc est quartò, quod omnes operationes hominis bonas, quantumcumque fiant à libera voluntate, tribuere soleat Augustinus ipsi Deo, tanquam qui per voluntatem, vt per instrumentum, quod pro libero suo beneplacito agit, impellit, flectit, vertit, inclinat quolibet, motus ipsius voluntatis operetur: Ipse, inquit, cantat in nobis, cuius gratia cantamus. Et in Psalmum quinquagesimum sextum: Quando loquitur ex persona sua Prophetâ, ipse Dominus loquitur per eum, qui ei dicat veritatem quam loquatur. Et in sermonibus de verbis Apostoli: Christus in Zacharâ erat & de illo sibi dicebat, quod ex ore eius audiebat. Et de verbis Domini: Quando illi Martyres perhibent testimonium, ipse sibi perhibet testimonium: Ipse enim habitat in martyribus, vt perhibeant testimonium veritati. Quod alibi expressius verbis Christi dicit: Ille testimonium perhibebit de me & vos testimonium perhibebitis: vtique quia ille perhibebit, etiam vos perhibebitis. Ille in cordibus vestris, vos in vocibus vestris. Ille inspirando, vos sonando. Et in eodem sermone iam citato: Vt ergo ames Deum, habitet in te Deus, & amet se, de te, id est ad amorem suum moueat te, accendat te, illuminet te, excitet te. Cuiusmodi voluntatis opera, quomodo ab homine fiant, multis in locis ita explicat, vt hominem instrumentum Dei faciat, quod ab illo inspiretur, tangatur, agatur, & quocumque flectatur: Per humilitatem nostram cum aliquid verum dicimus ipse loquitur. Videte itaque loquendo multipliciter, multis modis, per multa vasa, per multa organa, ipse tamen sonat ubique tangendo, modificando, inspirando. Has locutiones vim diuinæ gratiæ nobis insinuant ex Scripturis sacris Augustinus didicit ac deprompsit. In illis enim legimus: An experimentum queritis, eius, qui in me loquitur Christus? Et alibi Christus ipse: Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Nempe dicuntur ista, non vt homini libera voluntas, sed gloriatio de sua voluntate tollatur; ne putet à se sibi esse, quod Deus ei donat facere. Potestatem enim donando atque adiuuando si velis, actio non donatur nisi homo velit & faciat. Deus autem non solum donat homini per gratiam posse loqui, posse testimonium Deo perhibere, posse Deum diligere, sed ipsum loqui, testimonium perhibere, diligere. Non enim ait, inquit Augustinus: non vos estis qui dedistis vobis posse bene loqui; sed ait: Non vos estis qui loquimini. Nec ait, Spiritus Patris vestri est, qui vobis dat vel dedit posse bene loqui: sed ait, Qui loquitur in vobis, non significans possibilitatis profectum, sed exprimens cooperationis effectum. Nam vt alibi similes sacram Scripturarum phrasas ponderans ait: Non est consequens vt qui potest venire ad Christum, etiam veniat, nisi id voluerit atque fecerit. Sed omnis qui didicit à Patre, non solum potest venire, sed venit: ubi iam & possibilitatis profectus & volun-

A tatis affectus, & actionis effectus est.

Quintò ex isto efficaci in operandi modo proficiscitur, quod Aug. non raro gratiam Christi medicinalem victricem vocat, quia omnes oppositos obices voluntatum & affectuum inuictâ potestate perumpit: donat per Spiritum charitatem, cuius delectatione vincatur delectatio peccati. Et libro istius operis secundo: donat gratia vt delectatio peccati, iustitia dilectione vincatur. Et lib. 2. de pecc. merit. dicit, Dominum Deum, etiam Sanctis suis alicuius operis iussi aliquando non tribuere victricem delectationem, vt cognoscant non à seipsis, sed ab illo sibi esse suauitatem, qua det fructum suum terra eorum. Cuiusmodi victrix gratia nisi homini luctanti cum tentatione tribuatur, nunquam victoriam assequetur, vt propterea profundè dixerit Aug. Non sufficit arbitrium voluntatis humana nisi à Deo victoria concedatur oranti. Et alibi, dari sibi pugnandi, vincendique virtutem per Christi gratiam poscunt. Quod detestantes quidam Pelagiani, cum hominem arma suscipere faterentur propria voluntate, victoriam etiam hominis voluntati tribuebant. Et Augustinus è contrario cum Concilio Diospolitano, non nisi gratiæ Dei.

Quamobrem sextò, gratiam Dei Aug. ita victricem statuit supra voluntatis arbitrium, vt non raro dicat hominem operanti Deo per gratiam non posse resistere, sed è contrario Deum, non quicquid voluntatem facturam prauidet, siue absolute, siue conditionatè, sed quicquid omninò voluerit, in voluntate operari, quam ipse magis habeat in sua omnipotenti potestate, quam ipsa voluntas se: Cui volenti saluum facere, nullum hominis resistit arbitrium. Sic enim velle & nolle in volentis aut nolentis est potestate, vt diuinam voluntatem non impediat nec superet potestatem. De his enim qui faciunt, quæ non vult, facit ipse quæ vult. Paulòque inferius in eodem libro & loco: Non est itaque dubitandum voluntati Dei qui in celo & in terra omnia quæcumque voluit fecit, & qui etiam illa quæ futura sunt fecit, humanas voluntates non posse resistere, quo minùs faciat ipse quod vult, quando quidem etiam de ipsis hominum voluntatibus, quod vult cum vult facit. Et exemplo explicans quod tradiderat: Nisi forte (vt ibid. ex multis aliqua commemorem) quando Deus voluit Sauli regnum dare, sic erat in potestate Israëlitarum subdere se memorato viro, siue non subdere, quod utique in eorum erat positum voluntate, vt etiam Deo valere resistere. Et paucis adhuc interiectis de Amasai: Numquid ille posset aduersari voluntati Dei, & non potius eius facere voluntatem, qui in eius corde operatus est per Spiritum suum quo indutus est, vt hoc vellet, diceret, faceret? Cui mox adiungit: Hoc in eis egit qui in cordibus hominum quod voluerit operatur. Et iterum concludens disputationem illam: Si ergo cum voluerit Reges in terra Deus constitutare, magis habet in potestate voluntates hominum quam ipsi suas, quis alius facit, vt salubris sit correptio, & fiat in correpti corde correptio, vt celesti constitutur in regno? Vnde in eodem libro cum Angelos & primum hominem ita per adiutorium status innocentiae adiutos esse docuisset, vt adiutorium istud in eorum libero relinqueretur arbitrio, à quo possent declinare si vellent, ita è contrario de lapsi hominis subicit adiutorio: Subuentum est igitur infirmitati voluntatis humane, vt diuina gratia INDECLINABILITER ET INSUPERABILITER AGERETUR.

Ex quibus septimò, non est difficile perspicere quam procul ab Augustini doctrina & sensibus aberrauerint, qui nobis talem gratiam pro-

Epist. 107.
ad Vitalem.

Epist. 120.
c. 17 & 18.

In Psal. 56.

Germ. 8 de
verb. Apost.

Serm. 43. de
verb. Domini
cap. 2.

Tract. 93. in
Ioann.

Serm. 43. de
verb. Domini
cap. 4.

In Psal. 49.

2. Cor. 13.

Matth. 10.

Lib. de grat.
Christi c. 25.

Ibidem c. 14.

Lib. 1. contra
Iul. oper.
imperf.

Lib. 2. eiusdem operis
fol. 431.

Lib. 2. de pecc. merit.
cap. 19.

Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 4.

Lib. de corr.
& grat. c. 11.

Lib. de gest.
Pelag. c. 18.

Lib. de corr.
& grat. c. 14.

Lib. de corr.
& grat. c. 14.

Lib. de corr.
& grat. c. 14.

Ibid.

Ibid. c. 12.

cuderunt quæ semper explorat expectatque voluntatem hominis, ne si fortè perucior fuerit, cassa & inanis gratia & effectus diuinæ misericordiæ irritus humana potestate reddatur. Nempe ut sit quædam potentialis gratia, cum qua homo credat, conuertatur, operetur si velit, sin verò nolit, nullus sequatur voluntatis aut operationis effectus. Quales de gratia medicinali cogitationes, quibus effectus ab ea ponendus dicitur,

Lib. 1. ad
Simpliç. q. 2.

SI VELIMVS, iam olim conuellit Augustinus, cum ad Simplicianum scriberet: *Illud autem nescio quomodo dicatur frustra Deum misereri, nisi nos velimus. Sic enim Deus miseretur, ergo iam volumus: ad eandem quippe misericordiam pertinet ut velimus. Deus enim est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate.* Et in libro de prædestinatione Sanctorum quando iam cum Pelagianis similem potentialem gratiam prædicantibus decertabat: *Quare inquit non omnes docet, ut ad Christum veniant? Si dixerimus quia nolunt discere quos non docet; respondebitur nobis: Et ubi est quod ei dicitur, Domine tu conuertens viuificabis nos? Aut si non facit volentes ex nolentibus Deus, ut qui orat Ecclesia, &c.* De quibus iisdem non volentibus ad Christum venire paulò superius dicit: *Nam si & illos, quibus stultitia est verbum crucis, ut ad Christum venirent, docere voluisset procul dubio venirent & ipsi. Non enim fallit aut fallitur, qui ait: Omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me.* Itaque contra illos qui operationibus diuinæ gratiæ atque misericordiæ tales conditiones apponunt, ut effectum suum sortiantur si homo velit, non vno loco illam Scripturam in-

Lib. de præ-
dest. Sanct.
cap. 8.

torquet August. *non est volentis atque currentis, sed miserentis est Dei; tanquam quæ inuerti non possit in hunc modum: non miserentis est Dei, sed volentis atque currentis hominis.* Quæ tamen Apostolica sententia verissimè sic inuertetur propriissimèque si gratiæ effectus ita ab humana voluntate penderet, ut dici posset, eum secuturum, si tamen homo velit. Sed ipse Aug. audiatur: *Nam si propterea solum dictum est, non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, quia voluntas hominis sola non sufficit, ut insè re- & que viuamus, nisi adiunemur misericordia Dei: ut potest & hoc modo dici; Igitur non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, quia misericordia Dei sola non sufficit, nisi consensus nostræ voluntatis addatur. At illud manifestum est frustra nos velle, nisi Deus misereatur. Illud autem nescio quomodo dicatur frustra Deum misereri, nisi nos velimus. Si enim Deus misereatur, ergo iam volumus: ad eandem quippe misericordiam pertinet ut velimus: Deus enim operatur in nobis & velle & operari, &c.* Et in libro de gratia & libero arbitrio: *Quæ sententia nullo modo potest etiam sic conuerti ut dicatur, non miserentis Dei, sed volentis & currentis est hominis. Quisquis enim hoc ausus fuerit dicere aperit se ostendit Apostolo contradicere. Cuius rei causa est, quia ut idem dicit ad Simplicianum: Non potest effectus misericordiæ Dei esse in hominis potestate, ut frustra ille misereatur si homo nolit.*

Rom. 9.

Lib. 1. ad
Simpliç. q. 2.

Aug. audiatur: *Nam si propterea solum dictum est, non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, quia voluntas hominis sola non sufficit, ut insè re- & que viuamus, nisi adiunemur misericordia Dei: ut potest & hoc modo dici; Igitur non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, quia misericordia Dei sola non sufficit, nisi consensus nostræ voluntatis addatur. At illud manifestum est frustra nos velle, nisi Deus misereatur. Illud autem nescio quomodo dicatur frustra Deum misereri, nisi nos velimus. Si enim Deus misereatur, ergo iam volumus: ad eandem quippe misericordiam pertinet ut velimus: Deus enim operatur in nobis & velle & operari, &c.* Et in libro de gratia & libero arbitrio: *Quæ sententia nullo modo potest etiam sic conuerti ut dicatur, non miserentis Dei, sed volentis & currentis est hominis. Quisquis enim hoc ausus fuerit dicere aperit se ostendit Apostolo contradicere. Cuius rei causa est, quia ut idem dicit ad Simplicianum: Non potest effectus misericordiæ Dei esse in hominis potestate, ut frustra ille misereatur si homo nolit.*

Lib. de grat.
& lib. ab.
cap. 7.

Octauò itaque per huiusmodi gratiæ prædicationem, quæ nos operari facit si velimus nihil aliud agitur, nisi ut Christi gratia medicinalis tollatur funditus, & gratia sanæ voluntatis, hoc est, Adami & Angelorum substituatur in locum eius, atque ita gratis Christus mortuus sit. Nam propriè dicta Christi gratia, quam per Passionem suam aduersus infirmitatem voluntatis attulit illa est, ut copiosissimè demonstraui-

A quæ non operatur effectum suum, si velimus, sed quæ operatur in nobis & velle & operari: quæ facit ut in iustificationibus eius ambulemus; quæ creamur in operibus bonis, quæ præparauit Deus, ut in illis ambulemus, & huiusmodi innumera. Non enim gratia effectum propter quem datur, operatur si velimus, expectando voluntates nostras, sed ut velimus, prout loquitur Concilium Arausi-
canum. Nam in isto solo, iuxta profundissimam sanctissimi Antistitis doctrinam, sita est præcisa differentia gratiæ sanæ voluntatis & agrotæ, stantis & lapsæ, hoc est, primi hominis & secundi, quod cum illa gratia benè operaretur homo si vellet, hæc verò iam operetur, ut velit, iuxta solidissimam illam Augustini doctrinam ab eo creberrimè inculcatam: *Prima gratia est qua fit ut habeat homo iustitiam, si velit: Secunda ergo plus potest, quæ etiam fit ut velit.* Quæ de re fusè Augustini testimonia recensuimus cuiusque mentem explicuimus.

Conc. Araus.
canone 4.

Lib. de Corr.
& grat. c. 11.

CAPVT XXV.

Decimo eius efficacissima natura declaratur, ex eo quod nulla prorsus effectui caret, sed eum in omnibus quibus datur, infallibiliter operatur.

HÆC itaque est vera ratio & radix, cur nulla omninò medicinalis Christi gratia effectui suo careat, sed omnis efficiat ut voluntas velit, & aliquid operetur. Quod quantumvis gratiæ istius congruæ auctoribus permittitur videatur, veritas tamen est in Scripturis sacris & Augustini scriptis explorata. Quanquam hoc igitur ex ipso essentiali discrimine iam assignato vtriusque gratiæ, iuxta quod prima gratia iustitiam dabat homini si vellet, secunda ut vellet, cæterisque pænè omnibus quæ toto libro diximus, apertissimè consequatur, operæ tamen pretium est, disertis confirmare testimoniis, ne quasi ad rem à me recenter excogitatam trepidet aut perturbetur auditor.

Primò igitur hoc probat quod apud Augustinum gratia & opus bonum ita reciprocentur, ut quemadmodum ex gratia data mox effectum operis consecutum inferre solet, ita vice versa, ex defectu operis, gratiam non esse datam. Quo ratiocinandi modo indicatur gratiam tanquam causam & operationem voluntatis bonam velut effectum, esse, ut Philosophi loquuntur, conuertibiles, & à se mutuo inseparabiles. Affirmatiuus iste arguendi modus apud S. Doctorem frequens est. Sic enim loquitur de pugna contra tentationes: *Agis, si ageris, & benè agis si à bono agaris.* Quod ex Apostolo videtur didicisse, qui ad Romanos dicit: *Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt, ut probaret huiusmodi re ipsa operari & facta carnis re ipsa mortificare.* Vnde & Aug. ibidem adjicit, *Non sunt filij Dei, si non aguntur Spiritu Dei. Si autem Spiritu Dei aguntur, pugnant quia magnum habent adiutorem.* Et alio in loco, de illa eadem carnis mortificatione, quam pugnando adipiscimur, ut scirent se hoc non facere (facta carnis mortificare) nisi gratia Dei, continud subdidit, *Apostolus; quotquot enim Spiritu Dei aguntur, filij Dei sunt. Ac per hoc quicumque aguntur Dei Spiritu, ipsi facta carnis mortificant Spiritu.* Et lib. 3. ad Bonif. *Quis autem ambulat secundum Spiritum, nisi quisquis agitur Dei Spiritu? Quotquot enim Dei Spiritu aguntur, hi filij Dei sunt.* Similiter de victoria quæ omnis pugnae cum tentationibus finis

Serm. 41. de
verb. Domini.

Rom. 8.

Lib. 6. contra
Iul. cap. 14.

Lib. 3. ad
Bonif. c. 2.

In Psal. 108 est: Salua sit autem à persequentibus anima, si non eis consentitur ad malum. Non eis autem consentitur, cum assistit Dominus à dextris pauperis: ne ipsa paupertate, id est infirmitate succumbat. Et de præparatio-

Lib. 2. ad Bonif. cap. 9. ne cordis: Homo præparat cor, non tamen sine adiutorio Dei: qui si tangit cor, homo præparat cor. Et lib.

Lib. de corr. & grat. c. 14. Numquid aliquis dicturus est, non iterum fuisse cum Saul quenquam eorum, quorum tetigit corda Deus, ut irent cum illo; aut esse aliquem per silentium, quorum ut hoc facerent corda non tetigit? Nempe quia ipsa Scriptura sacra exserte dicit:

1. Reg. 10: Abierunt potentes quorum tetigit Deus corda cum Saul. Vbi noster textus vulgatus legit: Abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigit Deus corda. Ut significaret illam exercitus cum eo partem abjisse quorum tetigit Deus corda. Et de ipsa prima hominis voluntate bonâ, in primo ad Simpli-

Lib. 1. ad Simpli. q. 2. Illud autem nescio quomodo dicatur, frustra Deum misereri nisi nos velimus. Si enim Deus miseretur, iam volumus. Ad eandem quippe misericordiam pertinet ut velimus. Quod si iam volumus, quando miseretur Deus, profecto gratia quæ est effectus misericordiæ & voluntatis effectrix, non potest ab hominis, cuius miseretur Deus, voluntate seu volitione separari. Quamobrem disertè sub-

Ibid. jicit in eodem loco: Nullius Deus frustra misere-

Ibid. tur sic eum vocat, quomodo scit ei congruere ut vocantem non respuat. Et de cursu iam volentis homi-

Lib. 1. contra Iul. oper. imperf. fol. 205. nis: Ideo voluit & cucurrit Iacob quia misertus est Deus. Et de fructu externæ correptionis: Tunc est salubris correptio cum supernus medicus respicit, non enim aliquid proficit, nisi cum facit, ut peccati sui quemque pœniteat. Et in epistola ad Vitalem:

Lib. de corr. & grat. c. 5. Epist. 107. Gratia dat merita ipsa cum datur. Et eodem modo sanctus Ambrosius apud Augustinum: Quos respicit Iesus, plorant delictum. Probat enim exemplo Petri: Negavit primo Petrus, & non fleuit quia non respexerat Dominus, negavit & tertio, respexit Iesus, & amarissimè fleuit.

His igitur & huiusmodi crebris locutionibus affirmatiuis, sicut significat Augustinus, hoc ipso quo data est homini gratia, mox effectum sequi, sic è contrario negatiuè subinde ratiocinando docet, hoc ipso quo effectum homo destituitur, nullam ei gratiam collatam esse, sed solo Pelagianæ gratiæ adiutorio, hoc est, lege doctrinæque ad operationis præceptæ iustitiam niti. Luculentiora sunt istius doctrinæ testimonia, quam ut villo artificij fuco obscurari queant. Nam in libro de gratia Christi, vbi ex professo cum Pelagianis de adiutorio medicinalis gratiæ, hoc est, gratiæ Christianæ, adeoque veræ gratiæ, quæ per crucem Christi humano generi reuelata atque donata est, ita definitiuè loquitur: Qui no-

Lib. de grat. Christi. c. 13. uit, quid est quod fieri debeat, & non facit, nondum à Deo didicit secundum gratiam, sed secundum legem; non secundum spiritum, sed secundum litteram, quamvis multi quod imperat lex, facere videantur timore pœnæ, non amore iustitiæ, quam dicit Apostolus iustitiam suam, quæ ex lege est, tanquam sit imperata non data. Et paucis in eodem loco interpositis, sic subiungit: De isto docendi modo (nempe per gratiam) etiam Dominus ait: Omnis qui audiuit à Patre meo, & didicit, venit ad me: Qui ergo non venerit, non de illo rectè dicitur, audiuit quidem & didicit sibi esse veniendum, sed facere non vult quod didicit. PRORSVS NON RECTE DICITVR DE ISTO DOCENDI, MODO, QVO

A PER GRATIAM DOCET DEVS. Si enim, sicut Veritas loquitur, OMNIS qui didicit venit: quisquis non venit, profecto non didicit. Et in libro de prædestinatione Sanctorum: Quid est omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me: nisi nullus est qui audiuit & discat à Patre, & non veniat ad me? Si enim omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit: profecto omnis qui non venit, non audiuit à Patre, nec didicit. Nam si audisset & didicisset, veniret. Neque enim ullus audiuit ac didicit, & non venit: sed omnis, ut ait Veritas, qui audiuit à Patre & didicit, venit. Et iterum inferius: Si & illos quibus stultitia est verbum crucis, ut ad Christum venirent, docere voluisset, procul dubio venirent & ipsi: Non enim fallit aut fallitur qui ait: Omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me. ABSIT ERGO VT QVISQVAM NON VENIAT QUI A PATRE audiuit & didicit. Et rursus instantius & inculcatius: Qui credunt, prædicatore forinsecus insonante, intus à Patre audiunt atque discunt, qui autem non credunt FORIS AUDIUNT, INTVS NON AUDIUNT NEQVE DISCUNT. Hoc est illis datur ut credant; illis non datur.

Secundò hoc probat illa laboriosa sancti Doctoris cum Pelagio concertatio, in qua ex professo de natura gratiæ Christianæ disputatur, non cuiuslibet, sed illius quæ generaliter opponitur legi atque doctrinæ, quam solam à Pelagio prædicatam esse recentiores multum vrgent ac docent. Tradit igitur Augustinus iterum atque iterum, studiosissimèque commendat illam gratiam quæ non est gratia aut lex neque sapientiæ scientiæque reuelatio, neque futurorum demonstrationis, neque præmij promissio, cuiusmodi Pelagius commendabat, opus ipsum afferre voluntati. Sic enim loquitur in illis ipsdem locis iam allegatis, vbi toties repetentem audiuius, neminem didicisse secundum gratiam qui non facit: Sed nos eam gratiam volumus iste aliquando fateatur, quæ futura gloriæ magnitudo non solum promittitur, verum etiam creditur & speratur: nec solum reuelatur sapientia, verum etiam & amatur nec suadetur solum omne quod bonum est, verum & persuadetur. Hanc debet Pelagius gratiam confiteri, si vult non solum vocari, verum etiam esse Christianus. Et interiecta nonnulla de Apostolo Paulo disputatione subiungit: Quæ gratia agitur non solum ut faciendū nouerimus, verum etiam ut cognita faciamus, nec solum ut diligenda credamus, verum etiam ut credita diligamus. Et iterum continuò post: Hæc doctrina si doctrina dicenda est, certè sic dicatur, ut alius & interius eam Deus cum ineffabili suauitate credatur infundere, non solum per eos qui plantant & rigant extrinsecus, sed etiam per seipsum, qui incrementum suum ministrat occultus, ita ut non ostendat tantummodo veritatem, verum etiam imperiat charitatem, hoc est sinceram faciendi voluntatem. Nam ita mox rationem dando subnectit: Sic enim docet Deus eos qui secundum propositum vocati sunt, simul donans & quid agant scire, & quod sciunt agere. Et paulò inferius: Hoc modo quisquis discit, per gratiam scilicet, agit omnino, quicquid agendum didicerit. Et rursus disputationem istam sententiâque suam irrefragabili definitione considerans: Ac per hoc, inquit, QUANDO DEVS DOCET, NON PER LEGIS LITTERAM, SED PER SPIRITVS GRATIAM, ita docet, ut quod quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agendūque perficiat. Et isto diuino docendi modo (per gratiam quæ non est lex) etiam ipsa voluntas, id est est volitio, & ipsa operatio, non sola volendi &

operan-

operandi naturalis possibilitas adiuuatur. Quam doctrinam tanquam in Catholica Ecclesia indubitatum in scriptis ceteris passim magnâ assueverandi constantiâ tradit. Nam in libro de prædestinatione Sanctorum, ubi pariter non semel inculcaverat, eos qui non credunt, *intus nec audire nec discere*, sic illam Christi gratiam depingit. *Hæc itaque gratia, quæ occultè humanis cordibus diuinâ largitate tribuitur, a nullo dvro corde respuitur.* Ideò quippè tribuitur ut cordis dvritia primitus auferatur. Quod est perinde ac si apertissimè diceret; nunquam illa caret effectu suo, ideò quippè tribuitur ut duritiâ cordis seu voluntatis ablata, quâ solâ impeditur operatio non careat effectu suo. Vnde statim adjicit: *Quando ergo pater intus auditur et docet, ut veniatur ad Filium, auferit cor lapideum, hoc est voluntatem duram & inflexibilem, & dat cor carneum, sicut Propheta prædicat promissit.* Et non multò inferius explicans quid sit *trahi* per gratiam, quid *audire*, quid *discere*, prout distinguuntur à tractu, auditu, doctrinâque, quæ per legem afferuntur: *Ergo trahi à Patre ad Christum, & audire ac discere à Patre ut veniat ad Christum, nihil aliud est, quam donum accipere à Patre quo credat in Christum.* Et in epistola centesima septima ad Vitalem: gratiam Christianam opponens Pelagianæ, de qua ex professo disputat: *Non ergo gratiam dicamus esse doctrinam, sed agnoscamus gratiam, quæ facit prodesse doctrinam: quæ gratia si desit, videmus etiam obesse doctrinam.* Et in eadem epistola non multò superius: *Opus est hoc gratiæ, quæ quæ accipiunt, doctrinæ salutari Scripturarum sanctarum & si fuerint inimici, fiunt amici: non opus eiusdem doctrinæ, quam qui audiunt & legunt sine gratia Dei, peiores eius efficiuntur inimici.* Et in libris ad Bonifacium: *Ergo benedictio dulcedinis est gratia Dei, quæ sit in nobis ut nos delectet, & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis: in qua si nos non præuenit Deus, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis.* Et in libro quarto explicans, ipsiq; vocabulis etiam designans propriè dictam illam gratiam, prout contra gratiam externâ legis distinguitur atq; opponitur: *Legem quippè diuersis locutionum modis & varietate verborum in omnibus disputationibus suis volunt intelligi gratiam: ut scilicet à Domino Deo adiutorium cogitationis habeamus quo ea quæ faciendâ sunt, nouerimus, non in inspirationem dilectionis, hoc est sanctæ volitionis, ut cognita sancto amore faciamus quæ propriè gratia est.*

Tertiò quemadmodum ex ista cum Pelagianis concertatione perspicuum est, illam solam gratiam prædicasse Augustinum, quæ dat simul effectum suum, ut homo velit aut faciat, ita similiter illud ipsum ex disputatione cum Semi-pelagianis apertissimum est. Nam præterquam quod ipsi gratiam quandam potentialem intus cum libero arbitrio concurrentem afferrent, quæ adiuuaret hominem ad credendum si vellet, nec tamen hæresis notam effugere potuerunt (ut supra fusiùs declarauimus) ipse Augustinus disertis verbis docet illam gratiam esse consistendam, qua Deus ipsam credendi voluntatem efficit, utque boni operis largiatur. Nempe quia ipsa vera & sola Christi gratia est, quam sanandæ naturæ peccatricis infirmitati attulit. Hoc toto libro de prædestinatione Sanctorum, maximèque de dono perseuerantiæ manifestè liquet. Ex illorum primo, multâ iam statim audiuius. In altero Semi-pelagianorum verba tanquam veritati Christianæ contraria reprehendit, qui-

Tom. 3.

A bus dicebant, *Nolite nobis istam Dei gratiam prædicare, quæ Deum dare fatemini, quæ ut nos faciamus hortamini*, hoc est, istam gratiam qua Deus donat homini velle & operari, ad quæ hortationibus prouocatur. Et in toto libro nullius alterius gratiæ vestigium reperire licet quàm qua Deus id reipsa operatur ac donat, quod homini præcipit, ipseque se facturum promissit atque prædestinauit, hoc est, ipsum velle, ipsum credere, ipsum operari: denique gratiam, non qua credimus si nos volumus, quàm libentissimè fatebantur laudabantque Massilienses, sed qua, ut alibi de vocatione quæ fit per gratiam dicit, id est, *propterea agitur & peragitur ut credamus.*

B Cum igitur talis sit natura gratiæ, quam agrotanti generi humano, Christus per mortem suam attulit, iam nemini mirum videbitur, sed potius maximè rerum naturæ consentaneum, quod Augustinus gratiam Christi nomine *Incrementum* plerumque vocare solet, atque illud ipsum quemadmodum & gratiam omnibus externis adiutoriis opponere. Hinc illud in epistola ad Sixtum: *Nec omnium est fides, qui audiunt verbum, sed quibus Deus partitur mensuram fidei: sicut nec omnia germinant quæ plantantur & rigantur, sed quibus Deus dat incrementum.* Et illud quod paulò ante dicentem audiuius, gratiam cum ineffabili suauitate infundi, non solum per eos qui plantant & rigant extrinsecus, sed etiam per seipsum, qui incrementum suum ministrat occultus, ita ut non ostendat tantummodo veritatem, verum etiam impertiat charitatem. Et illud in opere imperfecto contra Iulianum, ubi docet Deum operari voluntates in mentibus hominum, non ut nolentes credant, quod absurdissimè dicitur, sed ut volentes ex nolentibus fiant: non sicut facit Doctor homo, docendo & hortando, minando & promittendo in sermone Dei, quod fructus sit, nisi Deus intus operetur & velle per inuestigabiles vias suas. Cum enim verbis Doctor plantat & rigat, possumus dicere, foris credit auditor: cum vero dat incrementum Deus, sine dubio credit & proficit. Quibus verbis ut ostenderet se dedisse differentiam legis & gratiæ, litteræ & Spiritus statim adjicit: *Ecce quod interest inter legem & promissionem, inter litteram & Spiritum.* Quam gratiæ & incrementi indifferentiam pluribus in locis usurpat Augustinus, & ex Apostolo sumpsit, ubi effectum diuinæ gratiæ à quorumlibet ministrorum cooperatione secer nit: *Ego plantavi, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit.* Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus. Quo nihil aliud ex Augustini mente dicit, quàm qui gratiam dat Deus, vel qui Spiritum dat Deus. Cùm igitur *Incrementum* etiam ipso nomine significet effectum adiuuantis gratiæ, nihil mirum si Augustinus vniuersim doceat, medicinalem Christi gratiam semper effectum suum inferre voluntati, cui eam Deus suâ benignitate largitur.

CAPVT XXVI.

Declaratur ratio diuersitatis phrasum, quibus utitur Augustinus, opus bonam olim voluntati tribuendo, nunc gratiæ.

Hinc iam igitur germana quoque ratio intelligitur, cur Augustinus omnes præne phrasas, quibus de bonis operibus, & meritis, & perseuerantia hominum & Angelorum loquitur, immutauerit, ita ut quæcumque ante lapsum naturæ & voluntatis arbitrio tribuebat, post lapsum tribuat soli gratiæ Dei, etiam

H

Lib. de prædest. Sanct. cap. 8.

Ibidem.

Ibidem.

Epist. 107. ad Vitalem.

Ibidem.

Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

Lib. 4. ad Bonif. c. 5.

Lib. de dono pers. c. 19.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 19.

Epist. 105. ad Sixtum.

Lib. de grat. Christi c. 13.

Lib. 2. operis imperf. contra Iul. fol. 366.

1. Corin. 3.

exclusa subinde hominis voluntate. Sic enim non A
semel dicit, Angelos & primum hominem *per li-*
berum arbitrium stetit, *per illud perseverasse*, &
huiusmodi plura, quarum phrasium exempla fu-
se dedimus, cum de primo homine nobis esset
disputatio. Oppositæ quoque phrasios exempla
sunt creberrima. Nam hinc istud epistolæ ad Hi-
larium: *Quod hominibus, inquit Christus, impossibile*
est, Deo facile est: ostendens quando ista recte fiunt non
Epist. 93. ad
Hilariū.
Epist. 89 ad
Hilariū.
Epist. 107.
a vide lib.
de gratia
Christi c. 13.
b alibi se-
pius.
c Lib. de pre-
dest. Sanct.
cap. 20.
d Lib. de cor.
e grat. c. 12.
f. Cor. 15.
Rom. 9.
Cap. preced.
Lib. de Spir.
e illi. cap.
9 & 12.
ad Philip. 2.
fieri potest hominis sed Dei gratia. Et in calce istius
epistolæ: *Perfectionem de qua Dominus locutus est,*
vehementer adamavi, & non meis viribus, sed gratia
ipsius adiuvante sic feci. Et in epistola ad Vitalem:
Fateatur quando contra tentationes concupiscentiæq;
illicitas dimicamus, quamvis & illic habeamus pro-
priam voluntatem, non tamen ex illa, sed adiutorio Dei
nostram provenire victoriā. Hinc & illud frequen-
ti. Simum, quo iustitiam gratiæ, hoc est, opus iu-
stum quod ex Christi gratia proficiscitur, vocat
iustitiam a non nostram sed Dei. Hinc alibi negat
homines ad vitam æternam b *operari voluntates*
suas: alibi profitetur, hominibus quibus gratia
tribuitur, c *non relinqui voluntatem suam, ut in Dei*
adiutorio maneant si velint. Cuiusmodi phrasies
passim obviæ sunt. Quem loquendi & sentiendi
modum ex Apostolo didicit, qui omnia ad gratiā
Dei reuocat, tum aliis locis passim quibus dicit,
Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriā per do-
minum nostrum, & c. Et, *Non ego sed gratia Dei me-*
cum. Tum imprimis ubi dicit: *Non volentis neque*
currentis, sed misericordis est Dei. Nam propter illū
potentem dominatum gratiæ super voluntatem,
quo fit ut ei non iam relinquatur voluntas sua,
negat August. ut supra vidimus, istā locutionem
Apostolicam ita inuerti posse, ut dicatur, non mi-
sericordis est Dei, sed volentis & currentis est ho-
minis. Hæc itaque loquendi diuersitatē, non hoc
significatum Augustinus voluit, quod olim per
solas liberi arbitrij vires Adam recte operari, &
in iustitia stare potuisset, vel Angeli steterint:
nec è contrario, nunc solam gratiam sine liberæ
voluntatis adiunctione iustitiam operari, quo-
rum utrumque Catholica fides destruit: sed hoc
voluit, in primæua hominis & Angelorum inte-
gritate sic liberum arbitrium bene egisse vel ste-
tisse, ut quamvis non sine gratia hoc fieret, sine qua
neutrum poterat, utrumque tamen liberæ volū-
tati, non gratiæ esse tribuendum, utpote cuius
actio vel cessatio liberæ voluntatis arbitrio re-
linqueretur. Nunc vice versa, quamvis opus bo-
num non sine voluntate nostra fiat, ut notanter pro-
fundèque Augustinus loquitur, quod tamen rei-
psa fiat, non voluntati ascribendum esse, sed gra-
tiæ, utpote quæ nunc, non olim, voluntati domi-
natur; non determinationem ad operandum,
quemadmodum olim à voluntate præstolando,
sed voluntati suauiter potentissimèque tribuen-
do. Nunc enim infirmam voluntatem gratia ad
influendum operandūque rapit, tunc à forti &
vegeta voluntate rapiebatur: quia tunc nullo
concupiscentiali languore deorsum pressa, fle-
tebat se, velut plena sui domina, quoquouersum
videretur: nunc verò amisso isto indifferenti ad
utrumlibet flexu, & in alterius partis dilectio-
nem incuruata, propter inhærentem visceribus
suis terrenum amorem, quem funditus sibip-
si extirpare non potest, ad singulos dilectionis cæ-
lestis impetus erigi debet, iuxta illud Aposto-
licum, *Deus operatur in vobis & velle & perfice-*
re, hoc est, & inchoatam & perfectam volun-
tatem. His ergo loquendi formulis, non volun-

tatis liberæ cessationem vel interitū in operan-
do, sed gratiæ dominatum voluit August. indi-
care, quod explicat, quando dicit: *Aguntur ut* Lib. de Cor.
agant, non ut ipsi nihil agant. Et quando dicit: *Gra-* e grat. c. 2.
tia Dei sic laborat cum homine, ut quod non peccat, Lib. de gestis
non volentis neque currentis, sed misericordis sit Dei. Pelag. c. 15.
Et quando dicit: *Certum est nos velle cum volumus,* Lib. de grat.
sed ille facit ut velimus bonum, de quo dictum est, e lib. arb.
Deus est qui operatur in vobis velle. Certum est nos cap. 16.
facere cum facimus, sed ille facit ut faciamus, præ-
bendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit, faciam
ut in iustificationibus meis ambuletis, & c. Hæc &
huiusmodi prorsus falsa sunt, de quacūque gra-
tia potenciali, qua videlicet homini tribuatur
operari posse si velit, siue Deus operationem se-
cutorum videat, siue non videat, siue Deus hoc
velit, siue non velit. Semper enim cum tali gra-
tia, non hoc secutorum est, quod gratia volunta-
tem facit facere, sed quod voluntas gratiam fa-
cit facere. Nam istud gratiæ genus, cum quo
Deus voluntatem operaturam prævidet, pro sua
naturali ad utrumlibet indifferentia istius natu-
ræ est, ut operatio & influxus gratiæ ex impulsu
voluntatis oriatur, non contra: quam naturam
nunquam exuet, etiam si gratia talis ad sexcen-
tos gradus augeretur, nec vnquam aliud quic-
quam tribuet voluntati, nisi posse si velit. Aliud
longè potentius & alterius naturæ adiutorium
poscit Apostolus, quādo scribit Philippensibus:
C *Deus est qui operatur in vobis velle & perficere.* Nam
ut optimè notat Augustinus, *Non ait, Deus est* Lib. de grat.
enim, qui operatur in vobis posse, tanquā ipsi, accepta Christi c. 4.
scilicet volendi potestate per gratiam, iam velle
& operari per seipsos habeant, nec in his duobus adiu-
torio eius indigeant: sed ait, Deus est enim qui opera-
tur in vobis velle & perficere. Hoc est, Deus ita
in vobis per gratiam operatur, ut non solum
operetur in vobis volendi faciendique potesta-
tem si volueritis, sed ut ipsam vobis volitionem
operationemque largiatur. Nam ista sola est
causa, cur iam & voluntas, & opus bonum, &
meritum, & conuersio volūtatis, & victoria ten-
tationis sint, & vocentur ab Augustino, & Scri-
pturis dona Dei, ut supra fusè declarauimus.

CAPVT XXVII.

Duobus scrupulis occurritur, quomodo nulla
Christi gratia effectū careat: itēque cur
Augustinus loquatur de sola gratia efficaci,
non sufficiente.

N Ec verò moueat quemquam quod con-
stet, multos diuinitus mente collustrari,
imò verò & in ipsa voluntate motibus di-
uina gratiæ percelli, qui tamen ab eius interna
suasione & inclinatione dissentiant, ut propterea
E falsum putet gratiā in eo cui datur, semper ope-
rari effectum, ob quem datur. Considerandum
est enim, multiplices esse diuinæ gratiæ effectus,
quemadmodum & voluntatis. Est enim velle
perfectum, quod Augustinus posse vocat, est &
imperfectum, quod velleitatem appellare so-
lent: & hoc ipsum diuersos gradus habet, do-
nec ad ipsam primam tenuissimāq; boni com-
placentiam veniatur. Hæc ergo primus est cæ-
lestis istius roris effectus, quem ut minimum
in omnibus operatur, quibus eum infundit
Deus. Nam quemadmodum inundatio diuinæ
gratiæ, totam hominis voluntatem secum instar
impetuosius cuiusdam torrentis rapit, sic ut om-

humani cordis retinacula, quibus terrenis rebus irretitur, velut violentâ quâdam tempestate dirumpat; ita lenis ille velut auræ tenuis afflatus, complacentiam quandam voluntatis tenuissimam, rei tam pulchræ, quæ simul obicitur contemplanda, contemperatam suauiter impetrat, & celerrimè quasi furtim post se rapit. Hæc igitur gratia, quamuis nullo modo sufficiat, vt homo Dei mandatum operetur, vt Deum super omnia diligat, vt speret, vt oret, vt credat, ad hoc tamen facit aliquid, vt istarum vel alterius cuiusdam cælestis rei liberas quasdam non voluntates, sed velleitates vel complacentias excitet, quas, nisi diuinitus infundantur, obtinere humanâ potestate nemo potest. Non enim quæuis gratia, ad quosuis effectus inferendos sufficit, vt quidam imaginati sunt, sed potestates operationum difficultati attemperandæ sunt. Rectissimè igitur profundèque dixit Augustinus: *Qui nouit quid est, quod fieri debeat, & non facit, nondum à Deo didicit secundum gratiam sed secundum legem.* Nimirum nondum didicit secundum gratiam id ipsum quod faciendum iubetur: quamuis aliquid aliud inferioris notæ secundum gratiam didicisse, nihil vetet. Qui ergo scit Deum super omnia diligendum, spe ac fide colendum & similia, & nondum ita diligit, sperat & credit vt lex iubet, nondum illa ipsa quidem didicit secundum gratiam, sed tantummodo secundum legem: quamuis interim aliud quippiam quod præuium esse solet, vt verbi gratia, quod in Deo vel charitate ac fide ipsius sibi quoque modo placeat, illòsque actus quâdam velleitate desideret, & similia secundum gratiam potuerit didicisse. Sic enim videmus plurimos qui necdum ab immunditiis carnis se continere possunt, vehementer tamen optare continentiam: cuiusmodi vota diuinæ gratiæ sunt munera, & maioris gratiæ prouocatiua, quamuis nullo modo veræ perfectæque continentie comparanda sint. Itaque optinè subiungit Augustinus: *Hoc modo (per gratiam) quisquis discit, agit omnino QVICQVID AGENDVM DIDICERIT.* Nempe quia quicquid nondum agit, id nondum agendum didicit, secundum gratiam, sed tantummodo secundum legem.

Respondebit fortassis aliquis, magis in Scholasticorum scriptis quam Augustini reuoluentis exercitatus, hæc omnia quæ produximus, eum de gratia tantum efficaci tradidisse, nihil verò impedire, quin aliæ nonnullæ gratiæ per hominis voluntatem effectui careant.

Respondeo nihil verius dici posse, quam quod omnia quæ hætenus protulimus, de gratia efficaci Augustinus dixerit atque intellexerit. Cuius rei causa est, quod nullam agnouit aliam actualem Christi gratiam, nec agnoscere potuerit, nisi regulas omnes fundamentales quibus innixus naturam gratiæ medicinalis tradidit & explicuit, vellet interimere. Nam ex quo primi hominis voluntas concupiscēiali ægritudine vitata atque debilitata est, non ei sufficit amplius neque posteritati eius illud adiutorium, cum quo habeat iustitiam si velit, sed opus est alio potentiore quo fiat vt velit & tantum velit, tantòque ardore diligat, vt carnis voluntatem contraria concupiscētem voluntate Spiritus vincat. Nam, vt idem profundissimus Doctor eodem in loco radices veritatis istius detegendo dicit, si in tanta infirmitate vitæ huius, hominibus relinqueretur voluntas sua, vt in adiutorio Dei, sine quo perseuerare non possent, quod non pauci recentiores

Tom. 3.

A prædicant, manerent, si vellent, nec Deus in eis operaretur vt vellent, inter tot & tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & ideo perseuerare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent, infirmitate voluntatis vt possent. Isti vitio, isti languori, isti voluntatis infirmitati, quæ totius humani generis viribus conspersa est, remedio potentiore succurrendum fuit, ne totum carnalium rerum cupiditate prostratum, volendi infirmitate perderetur, quod consequenter Augustinus adjicit: *Subuentum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur, & ideo quamuis infirma per istam concupiscētiā ægritudinem, non tamen deficeret, neque aduersitate aliquā vinceretur.* Cuiusmodi doctrina fufius alibi explicata est. Quapropter quisquis iam alia diuina gratiæ adiutoria infirmis hominibus afferre nititur quæ deserāt si velint, & in quibus permaneant si velint, cum quibus tanquam sufficientibus operentur si velint, nihil aliud imprudens facit, nisi vt originalis peccati virus euacuet, illæsas liberi arbitrij vires esse, Christum frustra venisse, & gratis mortuum esse persuadeat. Iam enim per naturam liberamque voluntatem, non minùs quam primus homo iustitiam operari potest. Nec enim alio ille indiguit adiutorio, quam illo, quod, vt Augustinus loquitur, *in eius libero relinqueretur arbitrio, ita vt illud desereret si vellet, & in eo permaneret si vellet.* Cuiusmodi adiutorium nihil impedit quo minùs per liberum arbitrium ac naturam, vt supra declarauimus, sit iustitia. Hoc ergo si nunc etiam fieri potest, quemadmodum olim sine dubitatione potuit, fidenter iuxta Augustini doctrinam dico, gratis Christus mortuus est.

Quamobrem quicumque animaduertit omnia quæ de adiutorio gratiæ medicinalis ex Augustino diximus, de gratia quadam potentissima, quam efficacem recentiores suo sensu vocant esse intelligenda, consequenter hoc etiam animaduertere debet, non aliam Christi gratiā medicinalem in scriptis eius reperiri. Proinde fatendum sibi esse quod aliam nobis procudendo, nouum gratiæ genus Christianis afferat, quod nec Augustinus, nec vllus Latinorum Patrum, qui de gratiæ adiutorio cum Pelagianis ex professo decertarunt, nec Ecclesia in Conciliis generalibus vel prouincialibus ab Apostolica Sede probatis agnouit vnquam, nec agnoscere potuit, nisi principia quibus ipsa per antiquos Patres, medicinalem Christi gratiam defendit, funditus euertantur. De quo genere sufficientis adiutorij nonnihil adhuc in sequentibus, Deo dante disserturi sumus.

CAPVT XXVIII.

Transitus ad argumentorum solutionem. Soluitur primum, quod discrimen gratiæ stantis & lapsæ naturæ directè tollitur, quantum ad operandi modum.

HACTENVS gratiam Christi medicinalem, quantum ad operandi modum ex Augustini mente explicuimus, vt inuentionis methodo, à proprietatibus notioribus tanquam notis & signis naturæ ad notitiā quidditatis ipsius paulatim progrediendo veniamus.

H ij

Lib. de grat.
& brißi c. 13.

Lib. de corr.
& grat. c. 12.

Lib. de corr.
& grat. c. 12.

Ostendimus autem talem esse quantum ad operandi modum, ut directe opponatur illi gratiæ quam natura fortis Angelorum & hominis innocentis habuit: hoc est, illi gratiæ potentiali quæ dat homini posse si velit: seu quæ, iuxta descriptionem sæpius iteratam sancti Augustini, relinquitur *in libero voluntatis arbitrio*, utpote *sine qua bonus esse non potest*, sed eam tamen per liberum arbitrium deferere potest: quam defereret primus homo cum vellet, & in quo permaneret si vellet, non quo fieret ut vellet. Velle enim & nolle, stare & cadere, perseverare & non perseverare, propter vires integræ voluntatis, in libero relinquebantur arbitrio. Isti inquam gratiæ ostendimus directe repugnare gratiam Christi: tanquam quæ non relinquit voluntatē in isto æquilibrio, sed illud auferat & efficiat ut velit. Ideo quippe tribuitur, ut duritia seu resistentia cordis primitus auferatur. Quod utriusque gratiæ discrimen brevissimè profundissimèque expressit Augustinus, hanc vocando adiutorium *quo sit ut velit*, illam *sine quo non sit ut velit*. Nunc quia recentiores non pauci primum illud adiutorij genus, sub nomine gratiæ *sufficientis* vel congruæ, tanquam veram Christi medicinalem gratiam supponere volunt mordicusque defendunt, duo præstanda nobis reliqua sunt; primum est, ut doctrinam illam capitalem Augustini, qua supradictum duplicis adiutorij discrimen tradidit, ab eorum argumentis tueamur. Alterum, ut eis loca nonnulla eiusdem sancti Doctoris auferamus, in quibus opinionem suam certissimè significatam solidissimèque fundatam esse non dubitant.

Auctores igitur qui discrimen istud utriusque gratiæ, prout à nobis explicatum est molestè fecerunt, doctrinam eius vel facile obijciunt, vel in alienissimum sensum torquere conantur. Quidam igitur, cum illa doctrina de gratia congrua præteritis annis feruere cœpit, sic apertè argumentati sunt: *In statu innocentia sufficiebat homini ad salutem gratia qua poterat perseverare, si vellet, ergo & nunc.* Quod argumentum directe aduersus illam solemnem Augustini doctrinam, quam libro de correptione & gratia capite decimo, vndecimo, & duodecimo tradit, intortum est. Docet enim ex professo istis locis Augustinus, illud gratiæ genus cum quo potuit Adam perseverare si vellet, nullo modo nunc propter consecutam infirmitatem voluntatis esse satis: eo quod, si nunc hominibus *relinqueretur voluntas sua, ut in adiutorio Dei, sine quo perseverare non possent, manerent si vellet, nec Deus in eis operaretur ut vellet, inter tot & tantas tentationes infirmitate suâ voluntas ipsa succumberet, & ideo perseverare non possent.* Ratio est, quia deficientes infirmitate nec vellet, aut non ita vellet infirmitate voluntatis ut possent. Quæ fusè suo loco tradita sunt. Quisquis igitur sic argumentatur, profectò demonstrat Augustini doctrinam sibi displicere, & aliud gratiæ genus, quam quod pro lapsis hominibus agnovit necessarium inferre velle; nempe hoc ipsum quod statui innocentia proprium esse docuit, cum quo videlicet posset homo lapsus perseverare, si vellet. Hoc & à Massiliensibus olim factitatum est, nam & ipsi molestè tulerunt, illam utriusque gratiæ differentiam, libentissimèque pro statu lapsorum hominum illud gratiæ genus amplexi sunt, cum quo possent credere si vellet, quemadmodum alibi accuratius demonstraui. Quanquam illi non ita enormiter exorbitarunt, ut asserere auderent generaliter, nunc etiam, quemadmodum in statu

innocentiæ sufficere gratiam, cum qua possit homo perseverare si velit. Imo hoc tanquam contrarium Catholicæ fidei Massilienses improbabant: sed hoc dumtaxat asseriebant, quod ad fidem vel eius initium talis gratia sufficiat: deinceps verò ad operandum, & in operibus bonis perseverandum gratia homines, *amissis & perditis viribus non solum erigat prostratos, verum etiam suffulciat ambulantes.* Quanta igitur audacia post condemnatos iam à tot sæculis Massilienses asserere, quod, quia in statu innocentia sufficiebat homini ad salutem gratia, qua poterat perseverare si vellet, etiam nunc sufficiat? Itaque non satis penetrant aut perpendunt naturæ corruptionem & humanæ voluntatis infirmitatem quam peccatum attulit, & in qua discrimen istud fundavit Augustinus, qui talibus ratiunculis doctrinam eius saluberrimam imprudentes evertunt.

CAPVT XXIX.

Solvitur secundum, quo similiter tollitur istud discrimen, substituendo pro adiutorio medicinali gratiam habitualement, excitationes, protectiones, concursum generalem ordinis supernaturalis.

QVAPROPTER iidem auctores & cum illis etiam alij, ut illam celeberrimam differentiam duplicis adiutorij, ex qua intellectus gratiæ pendet quam Augustinus tradidit, quoquo modo saluare viderentur, diversis modis illam eius doctrinam exponere conati sunt. Aliqui dixerunt, in eo discrimen esse situm, quod Adamus in statu Innocentiæ per dona habitualia potuerit perseverare, si vellet, nobis ista non sufficiant, sed præter illa indigeamus curâ singulari, protectione & excitatione crebrâ Dei, cum quibus sit ut de facto velimus atque perseveremus. Alij addunt gratiam Adamo necessariam fuisse, cooperationem Dei in actu primo paratam, hoc est, concursum Dei generalem ordinis supernaturalis, quem puto priores illos auctores etiam nullo modo negare voluisse, sed non addidisse, eo quod nihil ad præses discrimen pertinere animadverterent. Eò igitur res tota redit, ut putent adiutorium Adæ fuisse gratiam habitualement, lapsorum verò hominū esse gratias excitantes, suasiones, protectiones Dei.

Respondetur primò non hîc esse quæstionem de quidditate utriusque adiutorij, quam videlicet illa fuit, an gratia habitualis, an concursus, an protectio, suasio, excitatio, illustratio & huiusmodi: hoc enim in illa tota proluxa disputatione sancti Augustini ne semel quidem vllò verbo tangitur: sed quæstio est, cuiusmodi sit utriusque status adiutorium quantum ad adiuvandi modum. Augustinus docet adiutorium Angelorum & primi hominis fuisse dūtaxat *sine quo non, secundi hominis, quo*: quod sexcenties nobis eo modo interpretatur, ut dicat illud primū tale fuisse, ut cum eo possent perseverare si vellet, non quo fieret ut vellet; tale quod in libero arbitrio relinqueretur; tale quod desererent cum vellet, & in quo permanerent si vellet. Alterum verò esse tale, quo efficiatur ut velint, quo donante inuictissimè, quod bonum est velint, & hoc inuictissimè deserrere nolint. Cuiusmodi descriptiones, discrimen indicant apertissimum in operandi modo, quæcumque tandem fuerit utriusque status gratia, quod illi disputationi prorsus est impertinens.

Leonardus
Lefius cum
suis in Prop.
22. quam fa-
cultates
Theologica
Louaniensis
& Duacensis
censuerunt.

Lib. de corr.
& grat. c. 12.

Vide supra
cap. 12. &
l. 8. de hæres.
Pelag. c. 6.

Idem Lefius
itemque Bel-
larmin. l. 2.
de grat. &
lib. arb. c. 8.
& l. 5. c. ult.

Bellarmin. lib.
de grat. pri-
mi hominis
cap. 4.

Hanc differentiam in quam totis viribus directè collimat Augustinus, Doctores illi funditus tollunt, imò se toto conatu tollere velle profitentur, dum perspicuè docent, cum vtriusque status adiutorio quaecumque tandem fuerit, homines stantem & lapsum ita adiuuari, vt sine illo non possint perseverare & cum eo possint perseverare si velint; vt vtriusque libero relinquatur arbitrio, vt vtrumque deserant si velint, & in eo permaneant si velint. Et in eo putant esse gratiæ vtriusque similitudinem, vsque adeo vt si discrimen aliquod in isto operandi modo statuatur, sine dubitatione liberum destruatut arbitriū. Hanc vtriusque adiutorij confusionem, quantum ad adiuuandi modum, dicimus istā Augustini autoritate manifestè iugulari, nec posse sine totius doctrinæ ipsius euerfione sustineri.

Iam verò quod secundò additur, adiutorium primi hominis fuisse gratias seu dona habitualia, concursūque generalem seu cooperationem quam supra diximus cum operibus supernaturalibus, non minùs perspicuè falsum est & ab Augustino refutatum. Quod quia fusè demonstrauimus in libro de gratia primi hominis, superuacaneum esset hīc repetere.

Quod igitur in secunda istius responsionis parte dicitur, gratiam lapsorum, qua fit vt velint, & operentur & perseverent, esse gratias excitantes, suasiones & protectiones Dei, multipliciter repugnat Augustino. Primò quidem, quia tales gratiæ prout eas ipsi explicant, velint nolint continentur sub membro primo istius diuisionis, sub quo & Adami gratia continetur. Sunt enim adiutoria *sine quibus non fit opus*, non quibus fit, etiam tunc quando cum ijs reipsa liberum arbitrium operatur. Nam adiutorium *sine quo non*, non mutat naturam suam, siue actio sequatur, siue non sequatur, quemadmodum ex exemplis Augustini, alimento, luce, & similibus manifestum est. Nam siue alimentis ad viuendum, luce ad cernendum vtaris, siue non vtaris, nunquam illa sunt adiutoria *quibus*, sed *sine quibus non*. Quod vltèrius in explicanda istius diuisionis natura declarauimus. Hinc fit secundò, quod istæ gratiæ non aliud propriè tribuunt quàm *posse*, non *velle*. Docent enim ipsimet cum omnibus istis gratijs perfectissimè consistere posse, vt voluntas ijs excitata & suasa atque protecta nolit: quod, certissimum est illi gratiæ medicinali repugnare quàm Augustinus lapsis hominibus dari tradit. Illa enim duritiam cordis, hoc est nolitionem aufert & ex nolente volentem facit. Quod si non facit, non est illa quam quærimus. Et certè quid absurdius, quam excitationes istas, quæ in grauissimis peccatoribus cum obstinata sæpè voluntate consistūt pro gratia Christi medicinali, quæ velle tribuit, obtrudere, cum nec ipsa charitas habitualis, quæ cum mala voluntate stare non potest, sit illa medicinalis gratia quæ tribuat velle voluntati? Seu illa *qua fiat*, vt voluntas velit, imò nec illa *sine qua non fiat*, sed indifferenter & valdè per accidens se habeat ad actualiter velle & operari? Hoc enim aliunde voluntati quàm ab habitu dari debet; haud secus atque aliundè quàm ab ipsis excitationibus & suasionibus, & protectionibus peti debet, quòd cum ipsis etiam concurrentibus actualiter voluntas velit & operetur.

Denique nec primis hominibus huiusmodi excitationes & protectiones & suasiones deerāt, nec tamen erant aliud quàm gratiæ potentiales,

A quibus daretur posse si vellent, non velle quod possent. Nam totam terrenam cælestēque machinam in vsum istum diuina prouidentia disposuerat, vt loqueretur altissima voce Creatorem suū, & Angelicas humanasque nientes ad eum laudandum excitaret, amandumque succenderet. Nam hinc ista toties repetita in August. lucubrationibus doctrina, quod etiam Angeli sancti ex contemplatione conditæ creaturæ, quasi vespertinā quādam decoloratæque cognitione laudauerint Dominum. Et illud in confessionibus: *Sed & cæ-*

B dam suasio & excitatio? Nec nudā externā quādam suasionem hoc erga primos homines egisse cælum & terram, sed adiunctis etiam internis excitationibus & amandi suasionibus, quas mentibus inspirat Deus, ex illo Augustini loco patet, vbi dicit: *Si voluntas eorum in amore superioris incom-*

C ista gratia valdè externa est, nulla pœnè magis ab ipsis recentioribus commendatur erga primum hominē quàm protectio Dei, qua cum tradunt aduersus omnes diaboli insidias, concupiscentiæ seu appetitus commotiones fuisse protectum à Deo. Putant enim ex eis non pauci dona interna non potuisse talem effectum appetitui conferre, ne præsentibus obiectis illecebrofis aduersus rationem surgeret. Sed & August. gratiam *regiminis & custodiæ*, & similes fuisse hominibus innocentibus impertitam à Deo perspicuè docet, quando dicit: *Regebat eum ipse qui fecerat.* Et rursum de primo homine, *Deus operatur hominem atque custodit, vt bonus beatūque sit.* De quibus plura diximus, cū de primi hominis gratia tractarem.

Quod verò quidam istis excitationibus, suasionibus atque protectionibus, addūctetiam concursum generalem ad operā supernaturalia, quæ ipsi velut magnam gratiam, *concursum specialem*, & gratiam *concomitantem*, & huiusmodi appellare solent, vt aliquid magnum protulisse censeantur multò minùs ad discrimen vtriusque gratiæ declarandum facit. Quis enim ignorat talem cōcursum, sicut cum ipsi explicant, non facere vt homo velit, sed vice versa hominem facere vt deus concurrat? Ponunt enim huiusmodi concursum omnibus agere volentibus præparatum, ita vt tunc detur, cum quis agere voluerit, cū noluerit tunc negetur: nec vllas vires ad agendum tribuat, sed supponat. Si quis enim viribus internis actioni proportionatis cæret, non illū cōcursum ille supplebit aut dabit, quemadmodum in omnibus causis agentibus siue naturalibus siue liberis ex ipsa Scholasticorum confessione manifestum est. Non est ergo illa Christi gratia, quam inquirimus. Accedit, concursum illum esse institutioni naturarū consentaneū, vtpotè sine quo nulla omnino creatura propter defectū naturalem quicquā operari potest. Et quo fit vt ille non ad gratiam Christi medicinalem, sed ad naturæ institutionem pertinere videatur, prout & supra diximus. Itaq; non minùs Adamo & Angelis innocentibus quàm

Vide lib. de gen. ad litt. c. 24 vsque ad 30 & c.

Lib. 10. Confess. cap. 6.

Lib. 14. de ciuit. c. 13.

Ser. de verb. Apost. c. 2. Lib. 8. de gen. ad litt. cap. 10.

Sup. lib. cit. Cap. 10.

peccatoribus datus fuit, nec magis ad adiutorium lapsæ naturæ quam stantis referendus est. Denique Christi gratia quam per crucem attulit humano generi, vulneribus peccatorum sanandis destinata ac data est, vt supra latissimè demonstrauimus. Incidit enim natura peccatrix in horrendam agendi cœcitatē per ignorantiam, & in infirmitatem per concupiscentiam, quæ duo mala, nisi per Christi gratiam dispellantur nunquam in æternum, liberum arbitrium ad iustitiam diligendam operandamque conuertetur aut prouocabitur. Hæc autem vulnera non modo non sanat concursus ille generalis ad opera supernaturalia, sed nec attingit quidem, vtpote qui relinquit vires operandi, intellectum & voluntatem quales aliundè preparatas inuenit. Non est ergo ille, Christi gratia ad operandum homini necessaria, qua fiat vt velit. Denique talem gratiam Christi nec ipse Pelagius detraxit. Nec enim vnquam in Augustino vel vestigium inuenies, vnde colligatur, quod cum ipso de tali gratia decertauerit, sed merum inuentum est recentiorum vt quoquo modo gratias à se excogitatas aliquo colore tueantur. Vt sane mirum sit, homines eruditos relicta regiâ viâ, quæ in Augustini scriptis, ostio tantummodo resecato, valde manifesta est, ad talia diuertacula tam noua, tam periculosa diuertere.

ita
alibi late de
concursu ge-
nerali in
dogmatibus
Pelagiano-
rum, lib. 5. de
heresi Pela-
giana c. 19
& 20.

CAPVT XXX.

Soluntur duo loca Augustini ex libro de Spiritu & littera, in quorum utroque recentiores obiectionem errantium cœperunt pro solutione Augustini.

SED alia nonnulla ipsius sanctissimi Doctoris proferunt loca, quibus non dubitant ab ipso illam Christi potentialem gratiam tradi, quæ det homini operari posse si velit. Hanc ipsi si affectui vel internæ externæque hominis dispositioni congruat, etiam congruam vocare solent; quâ congruitate fit vt re ipsa velit & opere-
tur; sic tamen vt liberum arbitrium, stante eadem gratiâ possit, neque velle neque facere. Pro ista gratia asserenda multa ex Augustino loca congerunt, atque in primis ex libri de Spiritu & littera capite trigesimo tertio, vbi disputans, vnde voluntas credendi oriatur, dicit: *Liberum arbitrium naturaliter attributum à Creatore animæ rationali, illa media vis est, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest. Et idcirco nec istam voluntatem qua credit Deo, dici potest homo habere, quam non acceperit; quandoquidem vocante Deo, surgit de libero arbitrio, quod naturaliter cum crearetur, accepit.* Profert hunc locum Franciscus Suarez pro illa indifferentia voluntatis, quam ipsi cum gratia sua sufficiente & congruâ remanere volunt, quo videlicet det posse si velit. Alter locus ibidem est, vbi dicit: *Vult autem Deus omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire: non sic tamen vt eis adimat liberum arbitrium quo vel bonè vel malè videntes iussimè iudicentur.* Quo loco significari volunt, Deum omnibus dare, vnde possint velle, credere & saluari, si videlicet velint cooperari gratiæ diuinæ præuenienti. Ex quo necesse est talem esse gratiam illam, vt ex libera voluntate oriatur, quod cum ea velit aut nolit, prout hunc locum citat & explicat Bellar-

lib. de Spir.
& lit. c. 33.

Suarez lib. 3.
de concursu
cap. 9. n. 6.

Bellarmino, l. 2.
de grat. &
lib. arb. c. 5.
Suarez l. 4.
de prædest.
c. 1.

A minus. Et pro eodem sensu citat hunc locum Franciscus Suarez. Et in primis Molina, Leonardus, Lessius & alij.

Molina disp.
1. memb. 6.
ad quæst. 23.
art. 4. & 5.
Lessius lib.
de prædest.
& reprob.
sect. 6. num.
66.

Respondeo rem videri admiratione dignam, & tamen veram, quod cum Augustinus adiutorium quod primus homo habuit, & quod secundus attulit luculentissimè distinxerit, vnum appellando adiutorium *sine quo non* fit id quod agitur, alterum *quo fit*, tantæque manifestatione declarauerit vt nihil addi posse videatur; Scholastici tamen recentiores, qui columnæ sunt illius gratiæ sufficientis & congruæ quibus datur posse si velis, in utroque membro intelligendo tam enormiter aberrauerint, vt directè oppositum eius quod Augustinus ex professo docuit, ipsi ex professo ex eius verbis exsculperint. Nam vtrumque membrum peruertendo, vtroque Pelagianorum obiectionem pro Augustini solutione cœperunt. Ex quo secutum est, vt & Adamo (contra Augustini mentem & verba sæpè repetita) tribuerint *adiutorium quo*, quod fractis viribus necessarium ac proprium est, & assignauerint hominibus lapsis *adiutorium sine quo non*, quod libertatem illam esse supponit. Quis non miretur, hoc tam oculatis viris accidere potuisse? Quis verò miretur, postquam accidit, eos in mirabilium hallucinationum seriem, vno errore ex alio consequente præcipitatos totamque Christianæ & medicinalis gratiæ faciem esse perturbatam?

Et quidem eos in primo membro ita aberrasse, vt obiectionem aduersantium Augustino, pro ipsius doctrina ceperint, in primo libro declaratum est. Nunc quantum ad secundum membrum istius discriminis, eos non dissimiliter obiectiones contra Christi gratiam, pro solutione, erroremque pro veritate cepisse, atque ita loco Christiani & medicinalis adiutorij *quo fit opus*, adiutorium sufficiens & congruum, quale Adamus habuit procudisse, *sine quo* videlicet non fit, non est difficile demonstrare. Itaque memoria repetendum est, sanctum Augustinum, antequam Episcopatum suscepisset, in illo Pelagiano errore hæsisse, quem postea Massilienses amplexi sunt. Quamuis enim de Dei gratia, quæ dat opera, commendanda satageret, fidem tamen qua primitus Deo credimus; existimabat non à Deo per gratiam dari, sed præcedente præconio veritatis, ex libero arbitrio proficisci. Hoc ipse met de se testatur in libro de prædestinatione Sanctorum, vbi se similiter errasse & aliter sapuisse profitetur, quam diuinæ gratiæ sinceritas postulat. Aduersus hunc igitur errorem de initio fidei, seu de prima credendi voluntate, vnde nascatur, vtrum ex libero voluntatis arbitrio, an ex gratia Dei, sæpè disputat Augustinus, illamque quæstionem, in qua tam procliuem periculosumque lapsum suo malo senserat, non semel soluit, vt ita gratiæ Christianæ seu medicinalis, non tantum ad opera, sed ad ipsam quoque primam credendi voluntatem, quam largiri debet, necessitas nosceretur. Hanc omnium primò excussit & soluit, ante exortum hæresis Pelagianæ in libro primo quæstione secunda ad Simplicianum, quando primum cœpit ex illo errore resipiscere, quemadmodum ex libro de prædestinatione iam citato manifestum est. Pelagianâ verò iam feruente contentione, diuersis locis eam disputando ventilauit, & refellendo exortis Pelagianis remedium, exorituris verò Massiliensibus antidotum propinavit.

Vide lib. de
gratia primi
hominis &
Angelorum
cap. 17.

Lib. de dono
pers. c. 3. 4.

Itaque primum omnium post Pelagianam hæresim natam, quæstionem illam tam lubricam tetigit libro secundo de peccatorum meritis & remissione, quem scripsit in primis illius erroris exordiis, ut ex libro secundo retractationum liquet. Cum enim vitam bonam, quæ mandata Dei seruando bene viuimus, ex Dei gratia esse latè docuisset, tandem quæstionem etiam de bona voluntate proponit; utrum & illam accipiamus ex Deo secundum illud Apostoli, *Quid enim habes quod non accepisti?* Mox igitur ut magis difficultas ex aduersarij responsione, & veritas ex difficultatis diffinitione claresceret, Pelagianos respondentes inducit: Ideo quicquid etiam bonæ voluntatis habet homo, Deo tribuendum esse, quia & hoc in illo esse non posset, si homo ipse non esset: hoc est, si non haberet liberum voluntatis arbitrium: Cum verò sit aliquid, atque ut homo sit, non habeat nisi ex Deo, cur non auctori Deo tribuatur etiam quicquid in illo est bonæ voluntatis, quod non esset, nisi esset in quo esset? Hanc responsionem statim ex eo refellit, quod similiter malæ voluntas posset Deo tribui, quia & illa non esset, si non esset homo, in quo esset. Hoc est, si non haberet à Deo liberum arbitrium, ex quo surgeret. Vnde demonstrans non sic posse saluari locum Apostolicum, *quid habes quod non accepisti*, responsionem illam vberius refutando & explicando subtexit: Quapropter nisi obtineamus non solum voluntatis arbitrium, quod huc atque illuc liberum flectitur, atque in eis naturalibus bonis est, quibus & malè uti malus potest; sed etiam voluntatem bonam quæ iam in eis bonis est, quorum esse usus non potest malus, nisi ex Deo nobis esse non posse, nescio quemadmodum defendamus, quod dictum est, *Quid enim habes quod non accepisti?* Vbi consequenter ostendit voluntatem bonam diuinitus nobis à Deo excitante & adiuuante donari. Quam disputationem totam clarissimum est aduersus Pelagianum errorem esse directam.

Simili prorsus ratione eandem proponit & Pelagianorum allatâ responsione ventilat, soluitque quæstionem in libro de Spiritu & littera, vnde obiectiones istæ sumptæ sunt. Quod ita manifestum est, ut mihi prædij loco sit, quomodo in mentem alicui erudito venire possit, verba quæ ex illa disputatione pro sententia sua decerpserunt Augustini sensum continere, nisi quia excogitata arreptaque opinio, quoquo modo in sanctissimi Doctoris auctoritate fundanda videbatur. Sic enim statim initio citati capituli, cum similiter toto libro docuisset, iustitiam operum, quibus homines Dei præcepta custodiunt, dari per sancti Spiritus donum, iam supra dictam proponit quæstionem: Sed consequens est paululum querere, utrum voluntas illa qua credimus, etiam ipsa Dei donum sit, an ex illo naturaliter insito adhibeatur arbitrio. Quid manifestius? Quid liquidius, quam queri, utrum pro accipienda bona voluntate, sententia Catholica quæ illam gratiæ tribuit, an Pelagiana quæ libero arbitrio sit tenenda? Nam bonam voluntatem, & voluntatem qua credimus, eandem esse nouit, qui nouit illud Augustini ad quendam simili errore laborantem: Tu autem initium fidei, ubi est etiam initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis, non vis donum Dei esse, sed ex nobis nos habere contendis, ut credere incipiamus. Ad huius igitur quæstionis discussionem primò profert, eodem modo ut supra in loco præcedenti vidimus, id quod Apostolus dicit, *Quid habes quod non accepisti?* Nam, inquit, si dixerimas eam non esse donum Dei, metuendum est ne

A existimemus inuenisse nos aliquid, quod Apostolo increpanti & dicenti, *Quid enim habes quod non accepisti?* respondere possimus, Ecce habemus bonam voluntatem credendi, quam non accepimus, &c. Ad hanc difficultatem dissipandam, primò solutionem illam profert, quæ Pelagianis & Augustino quondam probabatur, & postea à Massiliensibus arrepta defensaque fuit, quod bona voluntas ratione accepti à Deo liberi arbitrij referretur ad Deum: Prius igitur, inquit, illud dicamus & videamus, utrum huic satisfaciatur quæstioni, quid liberi arbitrij naturaliter attributum à Creatore animæ rationali, illa media vis est, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest. Et idè nec istam voluntatem, qua credit Deo, dici potest habere, quam non acceperit; quandoquidem vocante Deo, surgit de libero arbitrio, quod naturaliter cum crearetur accepit. Quid etiam hinc euidentius, quam Augustinum in isto loco nihil asserere, sed aliorum tanquam dubiam proferre responsionem & examini subicere? Quid item est manifestius, quàm secundum illam, Deo tribui voluntatem bonam, quia dedit homini liberum arbitrium ex cuius libertate consurgat? Hoc autem esse sensum Pelagianum siue Semi-pelagianum iam perspicuum est, ut nimis rudis sit, qui hoc sibi probatum velit. Nam statim in eiusdem libri exordio, eandem istam responsionem Pelagianis differtè tribuit: Sed cum videri cœperint, quemodo id præsumant asserere fieri sine ope diuina, reprimunt se, nec hanc vocem audent emittere, quoniam vident quàm sit impia, & non ferenda. Sed aiunt, idè ista sine ope diuina non fieri, quia & hominem creauit cum libero voluntatis arbitrio, &c. Et similiter libro de natura & gratia, libro de gratia Christi, aliisque plurimis locis. Erat enim solemnis responsio Pelagiani erroris, quod bona opera, vel certè fides, voluntasque credendi, inter diuinæ gratiæ beneficia esset numeranda, quia Deus hominem cum libero voluntatis arbitrio condidisset; ex quo huc vel illuc se flectente surgeret. Naturam quippè humanam liberumque arbitrium, illam gratiam esse sentiebant qua bene viueretur, & sine qua bene viuere nemo posset, prout fusè in libris de dogmatibus Pelagianis demonstraui-

Cum verò celebris esset quæstio, si voluntas bona qua creditur, est donum Dei, cur non omnibus detur, cum Deus velit omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, quemadmodum in eodem loco de Spiritu & littera proponitur, Semi-pelagianam illam responsionem iam datam prosequendo subiungit: Vult autem Deus omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire: non sic tamen ut eis adimat liberum arbitrium, quo vel bene vel malè vtentes iustissime dicuntur, hoc est, vult omnes homines saluos fieri, si tamen ipsi per suum liberum arbitrium velint: quam fuisse vsitatam Pelagianorum & Semi-pelagianorum interpretationem, adeoque omnium qui gratias quasdam vniuersales & sufficientes introducebant, quarum effectus à voluntatis nutu assentiente vel dissentiente penderet, nos alibi fusè declarauimus, ut nihil hic opus sit eadem repetere.

Cum igitur hætenus Augustinus responsionem Pelagianam, quæ postea Massiliensium fuit, disputando ventilasset ac propugnasset, tandem ad veram solutionem propositæ quæstionis illius, vnde voluntas credendi proficiscatur, accedens, ita loquitur: Hæc dissimula-

Lib. de Spir.
& lit. c. 34.
initio.

Ibid.

tio si quaestioni illi soluenda, sufficit, sufficiat. Ecce A
disputationem non solutionem quaestionis. Ecce
dubitationem, si sufficiat, non assertionem quod
sufficiat. Vnde refellens eam eodem prorsus mo-
do, quo supra ex libro de peccatorum meritis vi-
dimus, Si autem, inquit, respondetur, cauendum esse
ne quisquam Deo tribuendum putet peccatum, quod
admittitur per liberum arbitrium, si in eo quod dici-
tur, quid habes, quod non accepisti? Propterea etiam
voluntas qua credimus, dono Dei tribuitur, quia DE
LIBERO EXISTIT ARBITRIO, QVOD CVM
CREAREMVR, ACCEPIMVS. Ecce reiectam res-
pensionem ipsissimis illis verbis, quibus à Pela-
gianis concepta, & à nostris recentioribus velut
Augustini doctrina arrepta fuit, quod videlicet
ideo voluntas credendi sit donum Dei, quia vo-
cante Deo surgit de libero arbitrio, quod homo
naturaliter cum crearetur accepit. Vnde suam
veramque solutionem afferens, cum iterata præ-
dictæ responsionis condemnatione, iisdem ite-
rum verbis quibus concepta fuerat, subjicit At-
tendat & videat, non ideo tantum istam voluntatem
diuino muneri tribuendam, quia ex libero arbitrio est,
quod nobis naturaliter concreatum est, verum etiam
quod visorum suasionibus agit Deus ut velimus, &c.
Quæ sanè manifestissimè ostendunt Augustinum
in loco qui obiectus fuit, non tradere doctrinam
suam, sed aduersariam; non docere, sed dispu-
tare; non asserere, sed refellere; adeoque mira-
bili hallucinatione, recentiores nostros, obiectio-
nem pro solutione, Pelagianam responsionem
pro Augustini doctrina, errorem pro veritate
accepisse. Ut nemini profecto mirum videri de-
beat, si post istam capitalem offensionem, qua iu-
gulum diuinæ gratiæ petitur, tota illius intelli-
gentia perturbata sit; & loco gratiæ, quæ sibi hu-
manam cui datur, subjicit voluntatem, gratias
congruas & sufficientes, & omnibus hominibus
communes, quæ suis effectibus ex arbitrij liber-
tate frustrentur, iam olim ex aduersariis veræ
gratiæ excogitatas defendi audiamus.

C A P V T XXXI.

*Soluitur alius locus ex libro primo quaestione
secunda ad Simplicianum, ubi similiter
hallucinati sunt.*

Lib. 1. q. 2.
ad Simplic.

ALIVS locus à multis proferri solet ex
libro 1. quaestione secundâ ad Simplicia-
num, ubi sic loquitur Augustinus: *Aliter
Deus præstat ut velimus, aliter præstat quod volue-
rimus. Ut velimus enim & suum esse voluit & no-
strum, suum vocando, nostrum sequendo. Quod autem
voluerimus, solus præstat, id est, posse bene agere, &
semper beatè viuere. Ex quo colligunt dari quan-
dam gratiam sufficientem cui voluntas resistere
possit, ita videlicet ut quemadmodum loquitur
Suarez, mentem excitet, semper tamen consensus
voluntatis nobis committatur, eo modo quo hoc
ipsi explicare solent. Nam est quidem certum
consensum voluntatis homini committi, sed non
ita sicut ipsi putant, ut voluntas quodammodo
suâ libertate gratiæ, sed potius ut gratia, suâ ef-
ficaciâ voluntati dominetur. Hunc ergo locum
afferunt Suarez, Bellarminus, Lessius.*

Franciscus
Suarez lib. 3.
de Conc. c. 9.
num. 6.
Bellar. l. 1.
de grat. &
lib. arb. c. 11.
Lessius de
gratia effi-
caci cap. 8.
num. 6.

Respondeo & istum locum ab Augustino pro
suo errore, quo ante Episcopatum tenebatur dis-
putando proferri, & postea in eodem loco refu-
tari. Quod ut perspicuè cerni queat, obseruan-

dum est, Augustinum ante Episcopatum existi-
masse fidem seu primam bonam voluntatem, quæ
ab initio fidei incipit, sic tribuisse libero arbitrio,
ut tamen vocationem Dei præcedere fateretur:
quâ posita non existimabat fidem à Deo peculiari
benevolentia inspirari, sed eam à libera volun-
tate pendere ut crederet, quisquis vellet. Post
conceptam tamen fidem fatebatur hominem non
posse ulterius progredi quantumcumque progre-
di vellet, sed id quod vellet, hoc est, potestatem
bene operandi seu opera bona, diuinitus ei esse
tribuenda. Ideoque putabat electionem ex fide
fieri, ita ut volenti credentique gratiam operan-
di Deus infunderet. Tradit hanc doctrinam cla-
rissimis verbis in libro expositionis quarundam
propositionum ex epist. ad Rom. num. 60. 61.
& 62. quam arripuerunt libentissimè Massilien-
ses, ut Hilarius in litteris ad Augustinum da-
tis, & Augustinus ipse rescribens retractansque
testatur.

In lib. de
prædest. c. 3.
Et lib. 2. re-
tract. c. 13.

Cum ergo in isto libro ad Simplicianum Au-
gustinus primum ex illo errore resipisceret, se-
metipsum ex professo refellendum suscipit.
Quod ut præstaret solidissimè, primo Catho-
licam doctrinam, quam Deo, ut profitetur, reue-
lante hauserat perspicuè tradit: *Nouerit enim
(Deum) sibi præstitisse ut crederet qui miseretur
inspirando fidem, cuius miseretur ut adhuc infideli
vocationem impertiret. Iam enim discernitur fidelis
ab impio. Quid enim habes quod non accepisti, quid
gloriaris quasi non acceperis? Hoc itaque iacto fun-
damento, iam incipit ulterius disputare, unde
nascatur, quod alicui illa desit Dei misericordia
qua velit & credat. An ex humana voluntate,
quæ nolit credere, an aliunde? Obijcit igitur:
Rectè quidem hoc, nempe quod tradiderat, homi-
ni fidem à Deo miserante inspirari; sed cur hæc
misericordia subtracta est ab Esau, ut non sic voca-
retur, ut & vocatio inspiraretur fides, & credens mi-
sericors fieret (Esau) ut bene operaretur? Et quærit
primò, an hoc oriatur ex humana voluntate: An
forte quia noluit? Refellit hoc ex Apostoli verbis:
Si ergo Iacob ideo credidit quia voluit, non ei Deus
donauit fidem, sed eam sibi ipse volendo præstitit, &
habuit aliquid quod non accepit.*

Ibid. lib. de
prædest. ss.

Lib. 1. q. 2.
ad Simplic.

DAduersus istam veracem refutationem obijcit
solutionem Semi-pelagianam, quam ipse hæc-
tenus tenuerat, nempe, quod quamuis nemo nisi
volendo credat, præcedere tamen debere voca-
tionem Dei, ratione cuius illa voluntas est do-
num Dei, quam vocationem alius suâ libertate
contemnat: *An, inquit, quia nemo potest credere
nisi velit, nemo velle nisi vocetur, nemo autem sibi
potest præstare ut vocetur, vocando Deus præstet
& fidem? Quia sine vocatione non potest quisquam
credere, quamuis nullus credat inuitus. Nemo ita-
que credit non vocatus, sed non omnis credit vocatus,
&c. volentes autem sine dubio crediderunt. Hoc est
ipsissimum, quod se Augustinus ante Episcopa-
tum tenuisse tradit, quando dicit: Neque enim
putabam fidem Dei gratiâ præueniri, ut per illam
nobis daretur, quod posceremus utiliter: nisi quia
credere non possemus, si non præcederet præconium ve-
ritatis, hoc est, vocatio, ut hic vocat: Ut autem præ-
dicato nobis Evangelio consentiremus, nostrum esse pro-
prium & nobis ex nobis esse arbitrabar. Hoc est, esse
volentis, seu propriæ voluntatis. Vnde in epist.
ad Rom. ubi istum errorem ex professo docuit, quarundam
illæ phrasæ eius erant familiares: *Nostrum est
credere & velle: Neque velle possumus nisi voce-
mur, & huiusmodi. Quibus tunc significabat Deo**

Lib. 1. q. 2.
ad Simplic.

Lib. de præ-
dest. Sanct.
cap. 3.

In expositione
quarundam
Propos. in
Epist. ad Ro-
manos.

tribui voluntatem credendi; ratione impertita misericorditer vocationis: sed illâ semel datâ, esse propriâ voluntatis, seu esse volentis, quod credamus, Dei verò gratiâ quod credentibus facultas benè operandi tribuatur.

Aduersus hanc igitur Semi-pelagianam imaginationem statim obijcit suo nomine Aug. *Quid est ergo quod sequitur* (in Epist. ad Rom. cuius partem susceperat exponendam) *Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*. Nam istâ Scripturâ significari videtur, post vocationem non oriri discrimen ex humana voluntate, sed ex misericordia Dei. Huic obiectioni respondet iterum ex aduersantium persona, longè aliam interpretationem illorum verborum suggerendo quàm præ se ferant; nempe non significari quod non sit volentis, seu quod non pendeat ex solâ humanâ voluntate, vt post vocationem Dei credat; verum non esse volentis vt adipiscatur rem illam quam credendo adipisci cupit, sed hoc esse solius misericordiâ Dei. Audi verba respondentis ad istam Scripturam ex aduersarij persona; *An quia nec velle possumus, nisi vocati, & nihil valet velle nostrum, nisi vt perficiamus adiunget Deus?* Hoc est, vt per charitatem benè operemur. Quibus paucis verbis continetur ipsissimus error Massiliensium qui & Augustini olim fuit. Sentiebant enim nos quidem, quamuis non absque vocatione Dei, credere & velle posse iustitiam, non tamen perficere. Hoc est, quod etiam dicere solebant, gratiam Dei non ad inchoandum per fidem, sed ad perficiendum esse necessariam. Hunc igitur sensum vberius consequenter explicat ipsissimis illis verbis, quæ nobis in initio præsentis capitis obiecta sunt: *Opus est ergo velle & currere. Non enim frustra diceretur. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et sic currite vt comprehendatis. Non tamen volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, vt quod volumus, id est, rem quam volumus, seu potestatem benè viuendi, adipiscamur, & quo volumus perueniamus. Noluit ergo Esau, & non cucurrit: sed & si voluisset & cucurrisset, Dei adiutorio peruenisset, qui etiam velle & currere, non voluntatis inspiratione, sed VOCANDO præstaret, nisi vocatione contempta reprobus fieret. Aliter enim Deus præstat vt velimus, aliter præstat quod voluerimus, hoc est, rem quam volendo appetiuerimus. Vt velimus enim, & suum esse vult & nostrum: suum vocando, nostrum sequendo. Quod autem voluerimus, hoc est, rem volitam seu desideratam, solus præstat. Quid est autem res illa volita? Id est, inquit, posse benè agere, & semper beatè viuere. In quibus verbis manifestè, non aliter istud (vt velimus) vult esse Dei, nisi vocando, hoc est, vt supra exposuimus, nisi quia præcederet præconium veritatis: quo præcedente, nostrum, seu nostræ voluntatis esse vocantem sequi. Sed quod volumus, seu ipsum posse benè agere & benè viuere, & ad beatitudinem peruenire, quod volendo cupimus adipisci, à solo Deo per gratiam esse præstandum. Non quasi sine nostra voluntate hoc effici posse sentirent: hoc enim absurdissimum, & ab eorum mente remotissimum; sed quia bonas operationes, seu potestatem benè agendi, non autem potestatem volendi & credendi, per veram gratiam homini dandam arbitrabantur. Namque dilectionem Dei & opera bona tam Augustinus cum erraret, quam Semi-pelagiani libentissimè ascribebant Deo, fidem voluntatēque nullo modo, nisi quatenus hominem vocando præueniret. Nam hinc illud in opere quod*

errando se scripsisse profitetur: *Quod ergo credimus, nostrum est, quod autem bonum operamur, illius est qui credentibus in se dat Spiritum S.* Et mox adiungit: *Est autem gratia, vt vocatio peccatoris pro-rogetur, cum eius merita nulla, nisi ad damnationem præcesserint. Quod si vocatus vocantem secutus fuerit, quod est iam in libero arbitrio, merebitur & Spiritum sanctum per quem bona possit operari.* Et rursus cum Dei vocantis misericordiam præcedere debere docuisset, vt homo velle possit & credere, sic subnectit: *Non ergo eligit Deus benè operantes, sed credentes potius, vt ipse illos faciat benè operari. Nostrum enim est credere & velle, illius autem dare volentibus & credentibus facultatem benè operandi.* Quibus locis idem omninò significatur, quod in illo loco qui nobis obijcitur, nempe, quod vt velimus & credamus, Deus & suum esse voluit & nostrum: suum vocando, nostrum sequendo, id autem quod voluerimus, hoc est, ipsum posse benè agere, & semper beatè viuere, quod credendo assequi cupimus, solus nobis præstet Deus. Hoc autem ex erroneo se dixisse sensu apertissimè in retractationibus profitetur, quando postquam admisâ Dei vocatione dixerat: *Quod ergo credimus, vocanti Deo, nostrum est: quod autem bonum operamur, illius est, qui credentibus in se dat Spiritum sanctum, per quem facultas benè operandi conferatur, statim corrigendo subiungit: Hoc profectò non dicerem si iam scirem fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem Spiritu.*

Quapropter etiam in ipso eodem ad Simplicianum loco, noluit nos celare perspicacissimus Doctor, se ex errantium sensu ista respondisse. Nam illa statim aggressus verba, *non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*, quorum peruersam interpretationem responsio prædicta continebat, palam ostendit non ita explicari posse, vt solum id quod volumus, seu ipsum benè agere beatèque viuere, Dei misericordiâ tribuatur, quia voluntas hominis sola non sufficit, sed ita potius vt etiam ipsum velle tribuatur miserenti Deo, qui hoc in nobis ipsis operatur: *Illam etiam verba, inquit, si diligenter attendas, Igitur non est volentis neque currentis, sed miserentis est Dei; non hoc Apostolus propterea tantum dixisse videbitur, quod adiutorio Dei ad id quod volumus, perueniamus, sed etiam ex illa intentione, qua & alio loco dicit, Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Deus enim est, qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Vbi satis ostendit etiam ipsam bonam voluntatem in nobis operante Deo fieri. Non solâ videlicet vocatione seu præconio veritatis præcedente, cui assentiendo vel dissentiendo homo velit aut nolit, sed per interiorē gratiam, quæ facit vt velit. Nam si propterea solum dictum est, non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei; quia voluntas hominis sola non sufficit, vt iuste rectèque viuamus, nisi adiueamur misericordia Dei, præstante videlicet, vt benè possimus operari, seu vt perfectionem eius quod post vocationem volendo inchoauimus, benè agendo consequamur, potest & hoc modo dici: Igitur non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, quia misericordia Dei sola non sufficit, nisi consensus nostræ voluntatis addatur; nempe credendo præcedenti vocationi Dei: At illud manifestum est frustra nos velle, nisi Deus miseretur. Illud autem nescio quomodo dicatur, frustra Deum misereri, nisi nos velimus. Si enim Deus miseretur, ergo iam volumus. Ad eandem quippè misericordiam pertinet vt velimus. Deus est enim qui operatur in nobis & velle & operari, & o.*

Quibus verbis & consequentibus plenissime docet etiam ipsum velle, quod illa superior responsio errando homini, solâ vocatione præcedente arrogauerat, Deo misereni & operanti, non tantum vocanti ascribendum esse: ac proinde non esse sic partiendum cum Deo velle & operari, ut dicamus velle esse Dei & nostrum, Dei vocando, nostrum sequendo; id verò quod volumus, hoc est, ipsum bene agere esse solius Dei: sed potius sicut hoc ex professo explicat: *Vtrumque & velle & bene agere, nostrum est, propter arbitrium voluntatis, & vtrumque tamen datum est per Spiritum fidei & charitatis.* Quis enim dubitet & velle & operari nostrum esse, cum sit impossibile velle aut bene operari nisi arbitrio voluntatis? Sed & operari & ipsum velle Deus in ipsa voluntate operatur, non si homo velit, & consentiat, & operetur (*quoniam non potest effectus misericordiae Dei esse in hominis potestate, ut frustra ille misereatur si homo nolit*) sed ita ut sine dubio homo velit & consentiat & operetur. Et hæc sufficiunt, ut perspicue lector intelligat, quantâ absurditate, & veritatis indagandæ tradendæque præiudicio, & gratiæ perdendæ periculo, huiusmodi loca quibus errores gratiæ capitaliter perniciosi ab Augustino refelluntur, ad gratiam Neotericorum explicandam asserendamque rapiuntur. Quid enim Lector sobrius, & in Augustino versatus suspicari aliud potest, quàm à viris, licet bonis, imprudentibus & nescientibus, eorum sibi doctrinam tradi, quorum principia tantoperè verbaque placuerunt?

Ibidem in eadem quaestione 2. lib. 1. ad Simplic.

CAPUT XXXII.

Solvitur difficultas de vocatione congrua, ex eadem quaestione secunda ad Simplicianum.

ALIVS est in eadem quaestione secunda Augustini locus, ubi sæpius mentionem facit congruæ vocationis: *Igitur non volentis neque currentis sed misereni est Dei, qui eo modo vocavit, quo aptum erat eis, qui secuti sunt vocationem: Et paulò post: Si vellet etiam ipsorum misereri, posset ita vocare, quo modo illis aptum esset, ut & mouerentur, & intelligerent, & sequerentur.* Et iterum inferius: *Illi enim electi, qui congruenter vocati: illi autem qui non congruebant, neque contemperabantur vocationi, non electi, quia non secuti, quamvis vocati.* Et infra: *Quia etsi multos vocet, eorum tamen misereatur, quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum est, ut sequantur.* Et paucis interpositis: *Cuius misereatur, sic eum vocat, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat.* Et cum eius rei multa exempla protulisset, tandem concludit generaliter. *Cum ergo alius sic, alius autem sic moveatur ad fidem, eademque res sæpè alio modo dicta moveat, alio modo dicta non moveat, aliumque moveat, alium non moveat, quis audeat dicere defuisse Deo modum vocandi, quo etiam Esau ad eam fidem mentem applicaret, voluntatemque coniungeret, in qua Iacob iustificatus est?* Et libro de dono perseverantiæ: *Ex quo apparet habere quosdam in ipso ingenio divinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moveantur ad fidem, si CONGRUA SVIS MENTIBVS vel audiant verba, vel signa conspiciant.* Quæ congruitas etiam illis libris de Spiritu & littera indicari videtur: *Cur illi ita suadeatur ut persuadeatur, illi autem non ita, duo sola occurrunt interim quæ respondere mihi placeat, &c.* Ex quibus locis collegerunt Scholastici quidam gratiam suam

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

Lib. de dono pers. c. 14.

Lib. de Spir. & lit. c. 34.

A congruam, quæ videlicet tali tempore & loco datur, quo per scientiam conditionatam prævidet Deus voluntatem hominis ei consensum præbituram: quamvis pro sua naturali indifferentia ad agendum & non agendum, possit ei non consentire, & aliquando alia voluntas eodem modo affecta non consentiat. Nam per istam Dei præscientiam conditionatam dicunt *se omni Augustini & perplexitate liberari*, in declaranda videlicet libertate voluntatis. Ex quo fit etiam, ut alij simpliciter efficacem gratiam esse dicant eam, cum qua voluntas operatur, ita ut ab effectu efficax dicatur.

Ita Francisc. Suarez lib. 3. de concursu. Lessius lib. de gratia efficaci & in resp. ad censuram Lomanensium assert. 1. Molina in concord. & alij. Suarez lib. de concursu cap. 16. n. 14.

B Responderunt nonnulli hoc argumento terribi Augustinum hoc libro disputare potius quàm resolvere, ventilare quaestionem quàm definire. Sed quamvis reuera sanctus Augustinus in hoc libro veritatem inuestigando, multum in utramque partem disputet, tantâ quidem contentione ut fatiget intentionem lectoris, & nisi vigilanter attendat proclivis admodum sit lapsus quo disputatio pro resolutione capiatur; satis tamen perspicue videntur allegata loca mentem resolutis ac docentis exprimere. Quare alij dicunt Augustinum eo libro disputare potius quàm planè, plenèque gratiæ Christi vim, naturamque explicare. Sed quamvis verum sit, uberiùs eum contra Pelagianos de natura gratiæ disputasse, utpotè qui se fateatur proficenter Deo misereni scripsisse, non tamen à perfectione cæpisse; nihil tamen omnino, quod sciam, ex ista quaestione retractavit; ac proinde quicquid in ea de gratia Christi docuit, verum esse confessus est.

Lib. de dono pers. cap. 21.

Respondeo igitur, quicquid obiectum est ex illa quaestione de vocationis diuinæ congruitate, nos admittere, sed nihil eorum inde consequi pro stabilienda tali gratiæ congruitate, vel voluntatis indifferentia, qualem ipsi præscientiæ conditionatæ beneficio statuunt, idque propter duas causas.

Prima est quia Augustinus non loquitur de congruitate internæ gratiæ, qua cor mollitur & frangitur, sed externæ vocationis, quæ alicui congrua dicitur, quia affectibus eius adaptata est. Quod ita perspicuum est ex illo ipso istius quaestionis loco, ubi de congruitate disputat, ut non videatur in dubium posse reuocari. Nam statim in initio istius obiecti loci, congruam vocationem explicans ita loquitur: *Ut quamvis multi vno modo vocati sint, tamen quia non omnes vno modo affecti sunt, illi soli sequuntur vocationem, qui ei capiendæ reperiuntur idonei.* Ecce multi vno modo vocantur, & tamen vnius affectibus congruit, non alterius, & illi sequuntur quorum affectibus congruit. Externa est igitur illa vocatio & congruitas eius. Nam interna vocatio ipsos affectus quibus congruit vocatio, non inuenit sed inserit. Quod ut intelligatur, animadvertendum est, ipsos affectus quibus vocatio congruit, & per quos idonei sunt homines, ut sequantur vocationem, ut eam capiant, ut eam capere apti sint, prout Augustinus loquitur, per ipsam gratiam, insonante foris vocatione, intrinsecus inspirari. Illis autem inspiratis, mox incipit placere quod promittitur & iubetur displicere quod vetatur, & ita fit capax vocationis, ita fit ad eam sequendam idoneus, ita denique ut Augustinus loquitur, incipit ipse congruere & contemperari vocationi: cui nunquam per affectus rerum terrenarum, quibus ante affectus gratiæ inspiratos, plenus est, congruet

aut contemperabitur. Proinde quod aliquoties ibidem ait, ita Deum vocare, prout scit congruere ut vocantem non respuat, &c. de externa vocationis congruitate sermo est, cui utpote res diuinas proponenti, & ad diuina diligenda prouocanti, nunquam congruet homo ante gratiam acceptam & affectus nouos, quos se recipientibus tribuit.

Quod si cui fortè in ista decertatione obscuritas, vel in Augustini verbis ambiguitas aliqua adhuc superesse videatur, ea statim luculentissimè in consequentibus tollitur, dum exponens diuersitatem vocationum, quarum aliis aliæ congruant, nullas omninò nisi externas meminit, quatenus omnia signa comprehendunt, & ab internis voluntatis motibus distinguuntur: *Cur ergo*, ait, *Esau non sic est vocatus, ut vellet obedire? Videmus enim alios aliter IISDEM REBUS DEMONSTRATIS VEL SIGNIFICATIS ad credendum moueri. Sicut exempli gratia, Simeon in Dominum nostrum Iesum Christum adhuc infantem paruulum credidit, SPIRITV EI REVELANTE COGNOSCENS Nathanael ad vnā sententiam, quam ab illo audiuit, &c. respondit, Rabbi, tu es filius Dei, tu es Rex Israël. MIRACVLO FACIO IN CANA GALILÆ, crediderunt in eum discipuli eius multos LOQUENDO incitauit ad fidem, multi nec SVSCITATIS MORTVIS crediderunt. De cruce atque morte eius conterriti etiam discipuli titubarunt, & tamen latro tunc credidit, cum eum non præstantiorem videret in operibus, sed CONSORTIO CRVCIS AEQVALEM. Vnus etiam de numero discipulorum post eius resurrectionem, non tam viuētibz membris, quā RECENTIBZ CICATRIBZ credidit. Multi ex eorū numero, à quibus crucifixus est, qui videntes eum MIRACVLA FACIENTEM contempserant, DISCIPVLIS EVM PRÆDICANTIBZ, & in nomine eius TALIA FACIENTIBZ crediderunt. Quis non videt, omnes istos tam diuersos vocationis modos non nisi externos esse, prout etiam omnia signa intellectui seruiētia complectuntur? Vndè clarissimè subiungit: Cum ergo alius sic, alius autem sic moueatur ad fidem, eadēque res sæpè alio modo dicta moueat, alio modo dicta non moueat, aliūque moueat, aliū non moueat; quis audeat dicere defuisse Deo modum vocandi, quo etiam Esau ad eam fidem mentem applicaret, voluntatēque coniungeret? Quid est alius sic, alius autem sic mouetur ad fidem, nisi alius reuelatione, alius vnā sententiā, alius miraculo, alius loquendo, alius mortui suscitatione, alius videndo Domini cicatrices, alius discipulorum prædicatione, alius aliis rebus demonstratis vel significatis, quos diuersos vocationis modos explicauerat? Nam idè disertissimè adiungit, quod eadem res alio modo dicta moueat, alio modo dicta non moueat, eo quod vno modo dicta congruat, alio non congruat mouendæ voluntati. Istos autem dicendi modos, ex quibus ista congruitas nascitur, externos esse, nemo sanæ mentis dubitare permittitur. Itaque ut omnis dubitatio tolleretur in subsequentibus, alios externos vocationis modos profert, quibus vel effectum congruitatis, qui est mouere voluntatem, vel ipsam etiam congruitatem expressis verbis tribuit: *Conqueritur autem iussu de peccatoribus Deus, tanquam de his, quos peccare ipse non cogit. Simul etiam ut hi, quorum miseretur, hanc quoque habeant vocationem, ut dum conqueritur Deus de peccatoribus, compungantur corde, atque ad eius gratiam conuertantur.* Hoc est ut Dei de peccatoribus querimonia, sit aliis congrua vocatio, ad conuersionem. Et paulò inferiùs: *Hæc demonstratio potentie Dei con-**

tra Pharaonem, & annuntiatio nominis eius in vniuersa terra, prodest eis ut timeant, & vias suas corrigant, quibus VOCATIO TALIS CONGRVIT. Ecce grauis illa flagellatio Pharaonis, & inde secuta nominis Dei gloriosa prædicatione, congrua quorundam est vocatio, quam externam fuisse dubitari non potest. Ut proinde ex istis valde perspicuum sit, immerito obtortoq; collo loca quæ de congrua vocatione loquuntur, ad illud genus gratiæ internæ congruæ rapi, quam Neoterici tuendam susceperunt.

Nam si reliquas quoque sancti Doctoris lucubrationes percurrere liberet, cæque expendere, quæ de congruis verbis aut rebus aut operationibus passim docuit, sapissimè reperiremus eum tribuere congruitatem vocationi seu suasioni & similibus, per quæ homini fit quædam testificatio aut significatio rei per voluntatem amplectendæ aut respuendæ, gratiæ verò nunquam. Nam vocatio, prout nomen sonat sub genere signorum continetur, eoque modo ab Augustino accipi solet. *Quis, inquit, potest credere, nisi aliqua vocatione, hoc est, aliqua verum testificatione tangatur?* Et in libro de Spiritu & littera: *Neque enim credere potest, quolibet libero arbitrio, si nulla sit suasio vel vocatio cui credat.* Testificatio verò sicut & suasio sub signis continentur, quæ ad externos internosque sensus cognitiuos pertinent, quemadmodum etiam in utroque loco significat. In primò quidem quando immediatè subijcit: *Quis habet in potestate, tali viso (id est phantasmate vel cogitato ad illam vocationem pertinente) attingi mentem suam, quo eius voluntas moueatur ad fidem?* Hoc est, quod sit ei congruum. In secundo verò quando præmittit: *Visorum suasionibus agit Deus, id est, vocat nos ut velimus & ut credamus, siue extrinsecus per Euangelicas exhortationes, vbi & mandata legis aliquid agunt, si ad hoc admonent hominem infirmitatis suæ, ut ad gratiam iustificantem credendo confugiat, siue intrinsecus, vbi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem: sed consentire vel dissentire propriæ voluntatis est.* Sed alibi multò manifestiùs: *Et quoniam nec velle quisquam potest nisi admonitus & vocatus siue intrinsecus vbi nullus hominum videt (per visa scilicet) siue extrinsecus per sermonem sonantem aut per aliqua signa visibilia.* Et paulò inferiùs de Pharaone: *Illius rei gesta (per Ioseph) cognitio, vocatio eius fuit, ut populum Israël misericorditer tractans non esset ingratus.* Ex quibus documentis vides Augustinum vocationem, quam subindè & suasionem & testificationem vocat, illam intelligere, quæ veluti signum diuinæ voluntatis, vel sensibus externis illabatur, ut ad mentem deferatur, vel etiam intrinsecus immediatè menti per visa præsentetur, ut ei voluntas consentiat vel dissentiat. Sicut ergo vocatio veluti signum quoddam ad cognitiuas facultates pertinet, & eatenus etiam ad intelligentiam, quatenus obiectum amplectendum aut respuendum offert voluntati, ita congruitas eius, eiusdem ordinis est, hoc est, in genere signi: Et vtraque quamuis in ipsa quoque mente locum habere possit, externa tamen est, comparatione voluntatis.

Augustinus igitur attentâ notione & naturâ vocationis, itēque suasionis & exhortationis, & testificationis, per quas homines ad fidem, spem charitatēque vocari solent, non solum in ista secunda ad Simplicianum quæstione, sed aliis plurimis locis, congruitatem rebus aut operationibus externis tribuit, quibus homo ad ali-

Lib. 1. q. 2.
ad Simplic.

Ibid.

Lib. de Spir.
& lit. c. 34.

Lib. 33. qq.
4. 68.

Ibid.

Lib. 1. q. 2.
ad Simplic.

quid agendum aut relinquendum accommodatè vocatur & impellitur, nunquam verò, vt dixi, gratiæ voluntatis internæ. Nam hinc est, quod congruitatem illam aliquando generaliter signis tribuit, quibus omnis aut pœnæ omnis vocatio peragitur: Ex quo apparet habere quosdam in ipso ingenio diuinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moueantur ad fidem, si CONGRVA suis mentibus vel audiant verba, vel signa conspiciant. Aliquando eam tribuit visis, quæ signorum externorum quædam effecta sunt, intus ex externo sensuum tactu pululantia; quamuis & sopitis vel vigilantibus sensibus per seipsa intrinsecus nasci, vel diuinitus excitari possint: Vt alij ad salutem suam crederent, alij ad naturam suam, non crederent, ipse vtique non in carne, sed in Spiritu veniebat, VISIS CONGRVIS alloquens, quos volebat, sicut volebat. Et in libris de Trinitate: Missa sunt nobis diuinitus VISA CONGRVA peregrinationi nostræ, quibus admoneremur non hic esse quod querimus, sed illuc ad ipsa esse redeundum. Et in eadem supra obiecta secunda quæstione ad Simplicianum: Quam rabida voluntas Pauli, quam furiosa, quam cæca! Qui tamen vnâ de super voce prostratus, occurrente vtique tali viso, quo mens illa & voluntas, refracta sauitiâ, retorqueretur ad fidem. Aliquando tribuit eam congruitatem verbis ac sermonibus, quia inter signa quibus fit vocatio, principatum tenent. Locum iam statim ex libro perseuerantiæ capite decimo quarto vidimus. Et in libris de doctrina Christiana: Hesther orauit, vt in os eius Deus CONGRVVM sermonem daret; ad mouendum videlicet ac persuadendum Regem. Et libro octauo de Trinitate vocat bonam locutionem, quæ suauiter docet, & CONGRVENTER mouet auditorem. Et in sermonibus de verbis Domini: Adfirmisericordia Dei, & ita rem à nobis dici faciat, vt VOS AUDIRE OPORTET, & nos dicere, hoc est, congruè. Quod alibi dicit: Adiuvet me Deus, vt ea dicam quæ vera sunt & APTA sunt vobis. Aptum enim & congruum esse, idem sunt. Et in alio sermone: Vt sic dicam, quomodo vos audire expedit, vt videlicet sequatur assensus voluntatis, & ex assensione ædificatio & profectus, sicut hoc explicat alibi: Tunc sermo noster CONGRVVS erit, si in se aliquid ædificationis habeat, quod utilitati animarum nostrarum, Deo vos interiùs ædificante proficiat. Aliquando tribuit istam congruitatem scriptis quoque rerum explicationibus: nam & illa signa sunt, quibus multos Deus ad salutem vocat: Quod Dominus præstabit, vt ita explicem, quemadmodum nouit tibi CONGRVERE ac saluti fidei tuæ. Aliquando tribuit eam figuris allegoricis quæ in sermone vel scriptis, ad mouendos animos assumuntur. Si quæ autem figura similitudinum non tantum de cælo & sideribus, sed etiam de inferiori creatura ducuntur ad dispensationem sacramentorum, eloquentia quædam est doctrinæ salutaris, MOVENDO AFFECTVI DISCENTIVM ACCOMMODATA. Et quia non omnes omnibus mouentur modis figurisque dicendi, sed alij aliis pro affectuum diuersitate diuersis, hinc salubriter docet, congruitatem sermonis nostri cum auditoribus à Deo esse poscendam: Cum enim de vnaquaque re quæ secundum fidem, dilectionemque tractanda sunt, multa sint quæ dicantur, & multi modi quibus dicantur, ab eis qui hæc sciunt, quis nouit quid ad præsens tempus vel nobis dicere, vel per nos expediat (id est congruat) audiri, nisi qui corda omnium videt? Et quis facit, vt QVOD OPORTET, & QVEMADMODVM OPORTET dicatur à nobis nisi in cuius manu sunt & nos &

A sermones nostri. Nonne ad ipsum prorsus hinc respicit, quod quæstione secundâ ad Simplicianum, vbi dicit: Quod alius sic, alius sic moueatur ad fidem, eademque res sæpè alio modo dicta moueat, alio modo dicta non moueat, aliumque moueat, alium non moueat, ideoque modum dicendi CONGRVVM auditoribus persuadendis in Dei à quo poscendus est, esse potestate? Aliquando tribuit istam congruitatem rebus ipsis externisque Dei vel hominum operationibus. Non solum enim verbis & scriptis, sed factis etiam frequentissimè docemur, & si congrua sint, ad aliquid faciendum vel cauendum trahimur. Habent enim res ipsæ, & facta Dei atque creaturarum diuersas cum diuersis affectibus congruentias atque incongruentias, quas Deus per occultissimas prouidentia suæ vias temporibus locisque opportunis nouit adhibere, vt homines ad salutem vocet. Res enim & facta mouent suadendo vel dissuadendo potentissimè, si personarum & animorum affectibus & circumstantiis congruant.

Hinc est igitur, quod huiusmodi congruitatem seu congruam suadendi mouendique vim subinde tribuat pœnis vt homines corrigantur. Nam inde est illud quod in illa secunda quæstione citata de Pharaonis flagellis, dixit, quod ista demonstratio potentia Dei, & annuntiatio nominis eius in vniuersa terra, prodest eis vt timeant, vt vias suas corrigant, quibus vocatio talis CONGRVIT. Inde est illud quod alibi eodem sensu dicit, Deum In expositione sustinuisse patienter impietatem Pharaonis, donec ad ne quarumdam propositionum epistolæ ad Rom. num. 63. illud tempus perduceretur; quo OPORTVNE in eum vindicta procederet, ad correctionem eorum quos ab errore constituerat liberare & ad cultum suum pietate vocando perducere. Nam ista pœnæ demonstratio erat quorundam congrua vocatio. Inde & istud de pœnis generaliter: Numquid malitia eorum vel nequitia Deus auctor est, de quorum iusta pœna consulit, QVIBVS HOC MODO consulendum esse constituit? Non vtique. Vt enim ibidem altissimâ consideratione salubriter docet, malos istos eorum saluti Deus deputat, quos in hoc genere ita creauit, vt ad bonum proficere nisi malorum comparatione non possint. Lib. II. de gen. ad litt. cap. II. Ibid.

Ista quippe malorum hominum, pœnarumque contemplatio, congruentissimè est quorundam vocatio ad timorem, ad correctionem, ad animi submissionem, ad gratitudinem. Inde & illud quod in Psalmos dicit: Si non blandiretur Deus, nulla esset exhortatio; si non minaretur, nulla esset correctio. Nam quidam promissis blandientibus, quidam pœnarum comminationibus, tanquam congruis vocationibus corriguntur, iuxta illud Augustini de pœnis infligendis ac disciplinâ seruandâ satagentis: Multi amore, id est, blanditiis, multi timore correcti sunt. Sed per tremorem timoris ad amorem perueniunt. Hinc est quod eandem congruitatem subinde ascribat laboribus ad persuadendam hominibus peccati magnitudinem iustitiæque custodiam diligentior. Nam tractans illud Psalmi sexti: Sed tu Domine vsquequo, sic illam exclamationem ponderat: Quis non intelligat significari animam luctantem cum morbis suis: diu autem dilata à medico, vt ei persuaderetur, in quæ mala se peccando precipitauerit? Quodenim facile sanatur, non multum cauetur. Ex difficultate autem sanationis erit diligentior custodia receptæ sanitatis. Itaque statim adjicit quod Deus hoc faciat tanquam BONVS PERSVASOR ANIMÆ, quid mali sibi ipsa pepererit. Nempe quia differendo sanitatem, congruentissimum adhibet persuadendi modum. Qualis & ille,

Lib. de dono
pers. c. 14.

Epist. 99.

Lib. 4. de
Trinit. c. 1.

Lib. 1. q. 2.
ad Simplic.
in fin.

Lib. 4. de
doct. Chri-
stiana c. 30.

Lib. 8. de
Trinit. c. 4.
Serm. 38. de
verb. Domini
cap. 4.
Serm. 51.
cap. 2.
Serm. 145. de
temp. c. 2.

Serm. 256. de
temp. c. v. 8.

Epist. 243.

Epist. 119.
cap. 7.

Lib. 4. de do-
ctrina Chri-
stiana c. 15.

Lib. 1. q. 2.
ad Simplic.

In expositio-
ne quarum-
dam proposi-
tionum epistolæ
ad Rom.
num. 63.

Lib. II. de
gen. ad litt.
cap. II.

Ibid.

Serm. 94. de
temp. c. 8.

In Psalm. 6.

In Ps. 147.

ille, vbi de iustitiæ custodiendæ difficultate dicit: *Quare vix tenemus quod facile amisimus? Ne facile recipiendo quod amisimus, discamus perdere quod tenemus. Labor et homo ut teneat: tenebit ad firmitatem, quod tenuerit post laborem.* Qualis & ille quo permittendo suos etiam electos in deceptionem Hæreticorū aut pseudo-Prophetarum labi, dissuadet eis oportune superbiam, qua de sua sagacitate præsumebant. Qualis & ille, quo tres pueros à camino ac Daniele à leonibus liberando, Regibus Babylonie congruā quādam vocatione consuluit, septemq; fratres non liberando, Regem Syriæ duriores fecit: *Hoc enim erat in occulto iudicio & misericordia Dei, ut illis Regibus eo modo consuleret ad salutem. Antiocho autem Regi, qui Machabeos pœnis crudelibus interemit, noluit ita consilere, sed eorum gloriosissimis passionibus cor duri Regis acriori seueritate puniuit.* Istis enim & eiusmodi infinitis vocandi modos vtitur Deus, non solum per scripta vel verba, sed, ut diximus etiā per facta, siue hominum, siue sua, quæ vel congruant eis, quibus ad salutem consulit, vel non congruant, quibus ita non esse consulendum occultā prouidentia suæ seueritate constituit. Sed omnes isti modi quamuis etiam in ipsa phantasia & intelligentia, siue dormientium, siue vigilantium per congrua visa vel aliter fiant, extrinsecus tantum voluntatem feriunt non intrinsecus ipsos eius motus operantur. Hoc est enim propriè gratiæ Dei, quæ si defuerit, frustra adhibetur quicquid adhibetur; sicut frustra plantatur & rigatur nisi incrementum dederit Deus.

Ex his itaque satis superque constare arbitror, congruitatem quam August. passim in scriptis suis vocationi & suasioni & similibus, ascribit, non esse nisi vocationis & suasionis externæ, hoc est, extra voluntatem peragentis partes suas: ac proinde absone obtortoque collo ad gratiam illam internam volūtatis trahi; ut genus gratiæ medicinalis nouum habeatur, cui quantum ad influxum actuale voluntas suā indifferētia dominetur. Nam, ut ante etiam dixi, nunquam in scriptis suis vniuersis Augustin. illam Christi internam gratiam, CONGRVAM appellauit, multò minùs INCONGRVAM: Quod aliqui recentiores ausi sunt. Cuius rei si quis radicem scire velit, meminisse debet, nullam gratiam actuale ab August. pro illa vera Christi gratia agnoscere, quam tamquam medicus infirmæ volūtati attulit, nisi quæ agit & peragit effectum: omnis alia qualiscumq; fuerit ab ipso ad legem doctrinamq; relegatur. Et quo nascitur, ut si nomen congrui vel incongrui usurpandum esset, omnis Christi gratia deberet potius dici congrua, quia omnis omnino efficit ut voluntas siue tenuiter, siue fortiter velit, quemadmodum supra diximus. Vndè quodam loco dicit August. *Gratia verò Dei semper est bona.* Et effectum eius adæquatum duplicem, videlicet voluntatem seu volitionem infirmam ac fortem statim explicans: *Et per hanc, inquit, etiam fit, ut sit homo bonæ volūtatis, cum prius fuerit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, ut ipsa bona voluntas, quæ iam esse cœpit, augeatur & tam magna fiat, ut possit diuina implere mandata quæ voluerit, cui valdè perfectèque voluerit.* Vbi quod dixit gratia Dei semper est bona, non alium sensum habet, nisi quod semper hominem efficiat bonū, & consequenter semper congrua sit & congruè moueat voluntatem. Nimirum quia semper voluntatem determinat ad influendum secum, non à voluntate ad influendum determinatur. Hanc

Tom. 3.

A sanè perpetuā gratiæ cum effectu secuturo congruitatem, si ita vocare libet, satis indicauit August. quando gratiā non semel Apostolicā phrasī INCREMENTVM appellat, quemadmodum & in præcedētibus declarauimus. Incrementi enim ratio non potest ab effectu volūtatis realiter consequente separari, quemadmodum hoc in arboribus manifestum est. Si enim homine extrinsecus congruè plantante, Deus intrinsecus dat incrementum, re ipsa crescit quod plantatum est. Congruitas enim prædicationis seu vocationis ita se habet ad motum voluntatis bonum, sicut congruitas plantationis ad accretionē eius quod feritur: quarum vtraque quidem valdè ad producendos effectus istos utilis est & pœnè necessaria, sed ab illis tamen separari potest, si Dei desit operatio, qua intrinsecus incrementum tribuit, siue per naturam siue per gratiam. Nam inde est illud celeberrimum August. *Agnoscamus gratiam quæ facit prodessē doctrinam*, hoc est, quæ incrementum tribuit.

Ex his iam subluceat secunda causa, cur, etiam si concederemus in ista secunda ad Simplicianum quæstione CONGRVAM dici vocationem internam, vel potius externam, prout internam vocationem sibi coniunctam habet (nimis enim est manifestum quod de sola interna gratia non loquatur) nihil tamen pro Neoreticorum opinione sequeretur. Diceretur enim hominem vocare congruè seu congruenter, quia causam adhibet accommodatam ad illum effectum quem vult, concurrente voluntate, producere: sicuti Deus rebus omnibus producendis causas congruas instituit. Consequenter igitur Deus diceretur ita vocare, *quomodo aptum est eis qui sequuntur vocationem vel, quomodo aptum est, ut moueantur, quomodo scit ei congruere ut vocantem non respuat*, quia nouit efficaciam suæ vocationis, quæ ex externo signo & inspiratione conflatur; qua sic vocat alios ut vocando conuertat, alios ut vocando roboret, & fortissimos reddat. Quæ locutio similis esset; ac si diceretur, Christus ita vocauit filium viduæ & Lazarum, quomodo sciebat esse suscitandos. Non enim hoc intelligeretur vel de sola interiori operatione, qua vitæ reddebantur, nec de sola exteriori vocatione, vel de aliqua præscientia conditionata, sed de vtraque vocatione simul vnam completam causam constituyente suscitationis, cuius vim ita pernouiit Deus, ut inde effectus infallibiliter secuturus sit. Inter istos autem duos solutionis modos, ista differentia est, quod iuxta priorem, congruitas externæ vocationis respicit affectus quos gratia inspirat tamquam terminum congruitas, nam per istos homo vicissim congruit & temperatur vocationi, prout August. loquitur, *ut eam capiat, eique sequenda sit idoneus.* Iuxta posteriorem verò, congruitas externæ externæq; vocationis respicit ipsum voluntatis motum seu effectum vocationis qui intenditur, & affectibus illis inspiratis natura posterior est tamquam terminus congruitatis. Tunc enim dicitur congrua vocatio, non quia inspiratis affectibus temperata, sed quia conueniens est mouendæ voluntati, ut aut velit, aut fortius velit: cuius motionis causa est illa affectuum nouorum inspiratio, tamquam videlicet ipsa interior vocatio. Sed de congrua vocatione satis.

CAPVT XXXIII.

Alia difficultas tollitur de duobus equaliter tentatis, ex libro duodecimo de Cinitate Dei.

Leßius scipius lib. de prædest. & reprob.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 15.

Epist. 107.

Lib. 12. de
Ciuit. Dei
cap. 6.
Vide Fran-
ciscū Suarez
lib. 3. de con-
cursu. c. 20.

Objicitur alius ex lib. 12. de Ciuitate Dei locus, ubi docet August. solam libertatem voluntatis esse causam voluntatis malæ. Ponit enim duos æqualiter affectos animo & corpore videre vnus corporis pulchritudinem, quā visā vnus eorum ad illicitū perseruendum moueatur, aliter in voluntate pudica stabilis perseueret, Addit inferius eos etiam eadem tentatione pulsari: Nam ut hoc quoque impedimentum ab ista quæstione tollatur: si eadem tentatione ambo tententur & vnus ei cedat atq; consentiat; alter idem, qui fuerat perseueret, quā positā circumstantiarum æqualitate subiungit: Quid aliud apparet nisi vnum voluisse alterū noluisse à castitate deficere? Vnde nisi propriā voluntate, ubi eadem fuerat in vtroq; corporis & animæ affectio? Amborum oculis pariter visa est eadem pulchritudo: ambobus pariter institit occulta tentatio? Ex quibus colligunt reipsa fieri posse, ut cum eadem omnino gratia, vnus velit, alter nolit, non alia videlicet ex causa, nisi ex sola libertate & indifferentia voluntatis, utpote cuius sit, hic & nunc gratiā ad influendum determinare, vel non determinare ut ipsi loquuntur. Ex quo consequi videtur, etiam nunc gratiam relinqui in libero arbitrio, utpote quæ tribuat ei posse si velit, ipsum velle vel nolle permittendo indifferentiæ voluntatis.

Vasquez 1.
parie disp.
98. c. 7.

Leonard.
Coqueus in
illum Aug.
locum.

Ad hunc locum alij aliud respondent, magis, quantum videtur, ut vim argumenti euadant, quam ut genuinam Augustini sententiam assequantur. Itaque dicunt aliqui, non exactè in isto loco tractare Augustinum de gratia, dum totum reducit ad voluntatem, quod aliis in locis gratiæ Dei tribuit. Addunt itaque casum August. numquam accidere posse. Alij tentationem, de qua Aug. sine gratia superare posse, viribus arbitrij naturalibus, nec illam victoriam futuram opus supernaturalis; atque ita perperam inde concludi aliquid contra naturam necessitatemque gratiæ, que determinet voluntatem ad opus supernaturaliter bonum. Alij alia dicunt, quibus recensendis non est opus immorari.

Dico itaque duobus modis ad hanc difficultatem posse responderi. Primus est, August. illo loco indagare causam voluntatis malæ, eoque rem deducere, ut constet eū qui cadit non cadere nisi propriā voluntate. Quod verissimum esse nemo sanæ mentis dubitat: quamuis etiam propriā voluntate stet, adiutū tamen esse posse peculiari auxilio gratiæ Dei, ut firmius quā alter staret. Non enim erat quæstio de causa standi, sed cadendi. Non enim idcirco alter non cecidit solā propriā voluntate, quia alter qui stetit etiam suā voluntate, sed adiutā permāserit. Cum ergo dicit: Quid aliud apparet nisi vnum voluisse, alterum noluisse à castitate deficere? Verissimū dicit, proximamque causam discretionis illius adducit, sed si vltius etiā indagare cogeretur, an etiam bona voluntas sicut mala, ex sola libertate nasceretur, responderet fortassis id quod aliās de mala lapsorum hominū voluntate interrogatus, cur homo non esset sine peccato, respondit, Possum facillimè ac veracissimè respondere, quia homines nolunt. En causam proximā peccatorū, sed si ex me queritur, quare nolint, imus in longum. Ita & hic de bona permanente voluntate dixit, quia noluit à castitate deficere. Sed si causa istius firmitatis quereretur, fortassis ostium diuinæ gratiæ panderet. Nam in libro de prædestinatione Sanctorum discretionem credentium à non credentibus, eodem planè modo non semel ad humanas reducit voluntates, sed tanquam ad causam proximè discernentem homines. Quod ne quis in præiudiciū diuini adiutorij traheret,

A sicut nūc iste locus ex libro de Ciuitate Dei trahitur, statim adjicit causam istius discretionis, altiore videlicet gratiam Dei. Nam cū docuisset; Credere vel non credere, esse in arbitrio voluntatis humanæ, quo nihil apertius dici potest, quā homines credere, quia volunt, non credere, quia nolunt, confestim subiungit, sed in electis præparatur voluntas à Domino. Et iterum inferius, cū obieciisset aliquis pro libertate voluntatis humanæ qua homines discernuntur: Multi audiunt verbum veritatis, sed alij credunt, alij contradicunt. Volunt ergo isti credere, nolunt autem illi. Respondet August. Quis hoc ignoret? Quis hoc neget? Sed cum alijs præparetur alijs non præparetur voluntas à Domino discernendum est utique quid veniat de misericordia eius, quid de iudicio. Et adhuc paucis interpositis apertissimè: Et tamen illi, QUIA VOLVERUNT, crediderunt, illi QUIA NOLVERUNT non crediderunt. Et mox subnectit causam discretionis vltiorem: Misericordia igitur & iudicium in ipsis voluntatibus facta sunt. Electio quippe ista gratiæ est, &c. Ecce quoties August. causam discretionis credentium à non credentibus in voluntates humanas refert, sicut reuera referenda est: sed cū vltimus cardo etiam istius aduersitatis voluntatum quæreretur, clarissimè recurrit ad misericordiam & iudicium Dei, quæ in ipsis etiam hominum voluntatibus fierent.

C Nec verò ista adiutorij differentia repugnat hypothese, qua ponit utrosque æqualiter affectos animo & corpore; hoc enim sine incommodo de naturali constitutione intelligitur. Adde quod ipsemet in fine exponit illam constitutionis æqualitatem, ante visionem atque tentationem, ut nihil obstat August. si post illam dispares adiutorio asserantur: quod mirum videri non debet, quia illud adiutorium quod facit velle, cum ipso velle intimè coniunctum est, ut cum eo vnum quodammodò censeatur. Quæ quidem responsio non videtur esse contemnenda, & ostendit nihil omnino pro Neotericorū opinione ex isto August. loco sequi. Sed ut verum fatear, non videtur genuinum istius loci sensum attingere.

D Itaque secundò respondeo, etiam hic (quemadmodum & in præcedentibus nonnullis objectionibus) ostendere Scholasticos, qui illo loco pro suæ gratiæ congruæ firmamento & illa decantata indifferentia voluntatis vtuntur, cuiusmodi gratiā pro Christi gratia inferre, conentur: illam videlicet, quæ primis hominibus innocentibus, atq; Angelis data fuit, prout Massilienses ex aliqua parte tenuerunt: atque ita vires hominis post peccatum non solum illasæ, sed etiā fortiores esse censeantur, quā ante lapsū fuerint.

E Hoc igitur ut intelligatur, obseruandum est, August. in isto loco, non de qualibet, sed de prima omnino mala voluntate disputare, causamque inquirere, vnde nascatur. Patet hoc liquidissimè ex illa ipsa quam tractat hypothese quænam videlicet causa fuerit, deficientis voluntatis Angelorū. Nam de illa statim initio capitis dicit: Hic primus defectus, & prima inopia primūque vitium eius naturæ, &c. Huius porò malæ voluntatis causa efficiens si queratur, nihil inuenitur. Et infra cū causam eius ad aliā malam voluntatem priorem disputando & inquirendo, non asserendo produxisset, eademque quæstio de ista priore & aliā quacumque præcedente nasceretur, tandem ut omnis ambiguitas tolleretur: Ut sit aliquis, inquit, inquirendi modus, causam primæ voluntatis malæ inquirere. Non est enim prima voluntas mala, quam nulla (legendum videtur vlla) fecit voluntas etiam mala,

Lib. de præ-
dest. Sancti,
cap. 5.

Lib. 12. de
Ciuit. c. 6.

sed illa prima est quam nulla fecit. Nam si praecessit, à qua fieret, illa prior est quæ alteram fecit, &c. Et infra: Si ergo non erat sempiterna, quis eam fecerit quæro. Ad hanc igitur quæstionem luculentius illustrandam, ponit etiam in duobus æqualitatem corporis & animi, paritatem tentationis, ceterarumq; circumstantiarum; sed ita ut & hic multis insinuet modis se de prima mala voluntate prosequi disputationem suam. Nam hinc est quod modum tentationis exprimens, non nisi suggestionis & qualiscumque suasionis meminit relictâ delectatione concupiscentiæ, per quam homines iuxta constantem doctrinam eius, iam post lapsum, hoc est, post primam voluntatem malam, ad omnia peccata propelluntur. Hinc est quod dicit ante istam voluntatem malam, nihil esse hominem nisi naturam bonam, cuius auctor Deus, cum tamen ipse sæper in hominibus lapsis grauissima agnoscat vitia, quorum non est auctor Deus. Hinc est denique, quod cõcludens istam de duobus æqualiter tentatis disputationem, disertè dicit; *Inueniet, voluntatem malam non ex eo esse INCIPERE, quia natura est, sed ex eo quod de nihilo natura facta est.* Si ex eo incipit ergo de prima mala voluntate sermo est, quæ nullius omnino sit pœna peccati. Hanc autem certissimū est, nullam esse iuxta doctrinā sancti Præsulis, nisi illius qui inter Angelos, aut homines primus cecidit. Nam lapsum hominum omnia peccata, ita peccata sunt, ut sint simul supplicium præcedentis malæ voluntatis, quemadmodum ex professo alibi secundum eius principia tradidimus. Ad hunc igitur colligans perpetuò Augustinus intentionis susceptæ scopum, etiam in reliquis quæ sequuntur capitibus, per easdem lineas de prima mala voluntate reciprocatur disputationem suam, quærens latissimèque differens, vtrum cum illa mala voluntate creati sint, an à bona voluntate deficiendo mutati. Ut sanè nihil manifestius esse possit, quàm de prima mala consensione voluntatis sermonem esse, quæ videlicet nullo adhuc vitio concupiscentiæ, contra cuius violentos impetus victrix gratia requiritur, deprauata sit.

Quæ si vera sint, sicut esse vera discursus August. & apertissima eius verba nos confiteri cogunt, profectò locus iste non solum nihil aduersarios iuuat, sed etiā iugulat. Non iuuat quidem, quia non loquitur de lapsu naturæ statū, de cuius gratia nobis disputatio est; sed de statu innocentie hominum & Angelorum, in quibus prima voluntas mala, & bonæ voluntatis permanens non ex adiutorij, sed ex voluntatis diuersitate nascebatur, quemadmodum nos ex professo, tum hoc libro, tum alio loco iuxta S. Augustinum demonstrauimus. Iugulat verò eos ille ipse locus, quia cum August. voluntatis primæ, stantis cadentisque differentiam non ab adiutorij diuersitate, sed ab indifferentia voluntatis petat, & ipsi doctrinā istam ad lapsas infirmasq; voluntates pertinere contendunt, perspicuè declarant, indifferentiam libertatēq; voluntatis, & consequenter gratiam qua voluntas lapsum hominū adiuuatur, iuxta sententiam suam, non esse iam alterius rationis, quantum ad operandi & adiuuandi modū, quàm in Adamo, hoc est, quàm in præstantia primæ libertatis fuit. Nempè volunt eodem modo (sicut hoc August. de Angelis & hominibus primis omni concupiscentiali motu carentibus docuit) ita gratiam nunc etiam adiuuare voluntatem, quæ tentationibus premitur, ut eas possit superare si velit, ut in adiutorio gratiæ permaneat si voluerit, ut

A autem velit, in eius libero relinquatur arbitrio. Denique sic per illud adiutorium muniri voluntatem, ut quamuis non sine adiutorio stet, stare tamen & cadere, ab illa dominatrice voluntatis indifferentia suspendatur; idèque cum eodem adiutorio, omnibus paribus, non solum diuersos homines, sed etiā eundem reipsa posse, nunc stare, nunc cadere, prout ei pro sua libertate placet. Nam propterea ut hoc omnibus persuadeant, tum istum præsentem locū de duobus æqualiter tentatis, quem August. de prima mala voluntate intellexit, facillimèque pro nutu liberæ indifferentisque voluntatis caueri potuit, tum verò omnia quoque superiora loca, quæ Semi-pelagianorum sententiam continebant, tanquam sententiæ suæ ad vnguem concinentia, tanto studio ac sedulitate corradunt. Hoc autem ab Augustini & Ecclesiæ doctrina remotissimum esse, satis in superioribus demonstrauius.

CAPVT XXXIV.

Explicatur alia quedam quæ ex Augustino proferuntur, quod velle & nolle, consentire ac dissentire sint propriæ voluntatis; quod sint nostra; quod habere dona Dei sit accipientis & habentis, &c.

C Sæpe alia nonnulla loca pro sua opinione proferre solent, quibus August. aliquoties docet, non solum in Angelis & primis hominibus, sed etiam post peccatū, Dei esse vocare, suadere, excitare, & consentire, ac dissentire; velle ac nolle esse propriæ voluntatis. Ita loquitur libro de Spiritu & littera, vbi de gratia lapsum hominum ex professo disputat: *Visum suasionibus agit Deus ut velimus, & ut credamus, &c. sed consentire vel dissentire propriæ voluntatis est.* Quod mox iterum repetit: *Consentire vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis est.* Et libro de gratia & libero arbitrio: *Velle & nolle propriæ voluntatis est.* Similia dicit Aug. libro 1. de peccatorum meritis & remissione, libro de prædestinatione Sanctorum & aliis locis. Ergo non rectè statuitur ista differentia inter primum hominem & posteros eius, quod præsentem Dei adiutorio, velle & nolle, consentire ac dissentire, in primi hominis libero relinqueretur arbitrio; nunc verò per ipsum adiutorium conferri debeant. Sed potius è contrario significari videtur, inquiunt, quod Deus non astringit voluntatem in alterutram partem, sed vtrumque relinquit in indifferenti ipsius potestate, ut seipsum determinet ad alterutrum. Addit alius, semper in his & huiusmodi locis, dicere Augustinum determinationem esse propriam voluntatis.

E Respondetur huiusmodi loca sancti Augustini apud eos qui in eius doctrina tantillum versati sunt nullam continere difficultatem, vel omnino quicquam quod faciat pro alterutra sententiarum de quibus agimus, vel pro vlla omnino quæ liberum arbitrium in hominibus superesse fateatur. Non enim significatur aliud istis & similibus locis, quam quod velle & nolle, consentire ac dissentire, credere & non credere sint officia voluntatis & libertatis; seu quod idem est, creaturam rationalem non posse velle aut nolle, consentire aut dissentire, credere aut incredulam esse, nisi libero voluntatis arbitrio. Quod in ipsis illis quæ producantur locis, satis perspicuè illis patet, qui magis sensum auctoris intelligere quam suam ex auctore stabilire contendunt.

lib. de Spir. & litt. c. 34.

lib. de grat. & lib. arb. cap. 3. lib. 1. de pecc. meritis c. 22. lib. de prædest. Sanct. cap. 5.

ita L. ssius lib. de gratia efficaci c. 5. num. 9.

Suarez lib. 3. de concursu c. 13. n. 19.

Nam in libro de gratia & libero arbitrio, vbi secundus ille locus reperitur, quo dixit, velle & nolle esse propriæ voluntatis, cum quo profus idem est, quod dicit consentire aut dissentire esse propriæ voluntatis, ex professo probandum susceperat, esse in homine liberum voluntatis arbitrium. Hoc autem probat, toto capite secundo ac tertio Scripturis innumeris, quæ iubent, suadent, consulunt, vetant hominem aliquid velle vel nolle. Ex quibus tandem concludit: Nempe vbi dicitur, noli hoc & noli istud; & vbi ad aliquid faciendum vel non faciendum in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium. Et rursum: Nemo ergo, cum aliquid secundum Deum operatur, alienet hoc à propria voluntate. In quo probandi genere cum etiam capite tertio perrexisset ostendendo & illos qui ignorantiam rerum agendarum quærunt, itemque qui concupiscentiam reluctanter superare nolunt, suam voluntate peccare, concludit verbis illis quæ recentiores truncata produciunt: Et utique cui dicitur, noli vinci, arbitrium sine dubio voluntatis eius cõuenitur: velle enim & nolle propriæ voluntatis est. Quid euidentius quam hoc vnicum istis & similibus locis probare Augustinum, quod homo velle & nolle, siue peccando siue benè faciendo, non possit, nisi suam voluntate? quod qui negat, hæresis manichææ reum esse manifestum est. Sed inde concludere velle, quod in operibus bonis determinatio fiat vel à voluntate, vel etiam à gratia, paralogismus est ab Augustini mente remotissimus. Habet enim ista doctrina in omni omnino statu locum, siue hominum, siue Angelorum, siue stantium, siue lapsorum, siue damnatorum, siue Beatorum, cum quocumque adiutorij genere liberè operantium. Intactum enim hoc dicendo relinquit Augustinus, vtrum voluntas libera gratiam adinfluentum rapiat, an gratia voluntatem; imò vtrum cum gratia, ac sine gratia, benè, vel malè voluntas operetur. Vtrius enim modo fiat, velle & nolle siue bonum siue malum, propriæ voluntatis est, & sine propria voluntate, sicut sine libero esse non potest arbitrio. Implicat enim contradictionem, vt sine propria voluntate velit aut nolit, consentiat aut dissentiat, credat aut incredulus fiat, quocumque tendem modo adiutorium aliquod simul iuuat aut non iuuat. Hoc igitur est, quod similiter dicit in libro de peccatorum meritis: Vbi duo isti tam diuersa merita contraxerunt, non dico vt iste credat, ille non credat, quod est propriæ voluntatis: sed vt iste audiat, quod credat ille non audiat? Hoc enim non est in hominis potestate. Audire namque & non audire potest quispiam etiam nolens, credere aut non credere, nemo nisi volens seu nemo nisi propria voluntate potest. Hoc est idem quod in libro de prædestinatione Sanctorum dicit: Non quia credere vel non credere, non est in arbitrio voluntatis humanæ: sed in electis præparatur voluntas à Domino, hoc est, in electis gratia Dei facit vt credere sit in arbitrio voluntatis humanæ, nempe quia gratia præparans voluntatem facit vt homo propria voluntate credat.

Ex his iam perspicuè constat, perperam Scriptorem illum recentiore asserere, quod semper Augustinus dicat, determinationem esse propriam voluntatis. Hoc enim numquã Augustinus dixit, sed ei ab isto Scriptore attribuitur, quasi ex Augustini principiis conficiat, determinationem ita voluntati esse propriam, vt non conueniat

A gratia: Inuertit enim sanctissimi Doctoris verba, qui cum dixerit velle & nolle, hoc est, si ita interpretari libet, determinationem ad volendum & nolendum, esse propriæ voluntatis, ipse substituit, esse propriam voluntatis. Itaque determinatio ad volendum est quidem propriæ non alienæ voluntatis, sed ita tamen vt ad eam determinandam nunc, gratia præcipuas partes agat, iuxta illud Augustini: Non quia credere vel non credere, non est in arbitrio voluntatis humanæ, sed in electis præparatur voluntas à Domino. Hoc est, Dominus in electis facit vt velint. Et iuxta illud: Certum est nos velle cum volumus, hoc est, est propriæ nostræ voluntatis: sed ille facit vt velimus bonum. Et iuxta illud: Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati. Vbi significatur nos esse quidem qui nos determinamus ad volendum atque faciendum, sicut nos sumus qui volumus atq; facimus, sed Deum esse, qui efficacissimam suam motionem facit vt nos determinemus, iuxta illud item Augustini: Ille facit vt faciamus, cui dicit homo, Pone Domine custodiam ori meo, hoc est enim dicere fac vt ponam custodiam ori meo.

Iuxta hæc Augustini principia non est difficile & alias nonnullas phrasas intelligere, in quibus admittendis vel negandis nonnulli hæsitant. Nam subinde negat Augustinus, velle, credere, facere bonum, & huiusmodi ESSE NOSTRA. Hoc enim dicit, non quasi istiusmodi operationes, non essent officia propriæ voluntatis, sed quia non ita sunt propriæ voluntatis, vt istorum operum fons voluntas sit. Nam ea voluntati tribuit gratia Dei, dum facit vt velit, vt credat, vt operetur. Hinc ergo sunt illæ locutiones Augustini: vt quando dicit tardius aliquando à Deo vitia nostra curari, ne facilitat in omnibus assecuti, nostrum putemus esse quod eius est. Vt quando dicit: Quæcumque sunt bona opera mea, abs te mihi sunt, & idè tua magis quam mea sunt. Vt quando post Cyprianum sepius dicit, in nullo gloriandum quando nostrum nihil est. Et illud, ne quis confessionis aut passionis gloriam suam dicat. Vt quando dicit: Nihil nobis reliquit in quo tanquam in nostro gloriemur. Vt quando Massilienses clamantes inducit: Quid nos hortamini? Quid & corripitis, si nihil boni habeamus quod sit nostrum? His enim & similibus phrasibus tantummodo negatur ita esse nostrum vt non sit datum à Deo; hoc est, negatur esse nostræ solius voluntatis quam non nobis dederit, & in nobis operata sit gratia Christi. Sic enim exponit eam locutionem in eodem capite: Isti tales tantique Doctores dicentes non esse aliquid, de quo tanquam de nostro, quod nobis Deus non dederit, gloriemur. Hoc ergo sensu id quod Augustinus negabat esse nostrum, hoc Pelagiani confidenter nostrum esse statuebant:

E Nostra est victoria inquit Celestius, sicut è contrario nostrum est quando vincimur. Nempe quia sentiebat victoriam nostram, vt ibidem dicitur, non ex Dei esse adiutorio, sed ex libero arbitrio. Hinc & Pelagius: Non peccare nostrum est. Et alibi: Quod benè vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, nostrum est. Quæ Augustinus grauiter reprehendit. Hoc eodem sensu, quando ipse sanctus Doctor adhuc Massiliensium errore tenebatur, quo putabat fidem non donari à Deo, sed esse humanæ officium voluntatis, dicere solebat: Quod credimus nostrum est, quod autem benè operamur illius est, qui credentibus dat Spiritum Sanctum, &c. Hoc est, quod benè ope-

Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 2.

Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 2.

Ibid.

Ibid. c. 3.

Lib. 1. de
pecc. meritis
cap. 22.

Lib. de præ-
dest. Sanct.
cap. 5.

Suarez sup.

Lib. de præ-
dest. Sanct.
cap. 5.

Lib. de præ-
dest. Sanct.
cap. 16.

Ibid.

Lib. de pecc.
meritis. c. 19.
In Ps. 137.

Lib. de done
pers. cap. 6.
Ibid. c. 19.

Ibid.

Lib. de gestis
Pelag. c. 18.

Lib. de nat.
& grat. c. 48.
Lib. de grat.
Christi c. 4.

In lib. expos.
quarundam
propos. ex

epist. ad Ro-
manos & lib.
1. Retract.
cap. 23.

Lib. 2. de
pecc. merit.
cap. 5.
Cap. 18.

Epist. 143.

Ibid.

Lib. 1. Re-
tract. c. 23.

Homil. 14.
cap. 1.

Ibid.

Lib. 3. de lib.
arb. c. 1.

Lib. de Spir.
& list. c. 34.

ramur non est nostrum sed Dei. Et in eodem li-
bro iterum: *Nostrum est credere & velle: illius
autem dare credentibus & volentibus facultatem be-
nè operandi.* Hoc eodem sensu sapius peccata
soli tribuit nostræ voluntati: *Si ab illo (Deo)*
auertimur; nostrum est. Et iterum in eodem libro:
*Quocirca quod à Deo nos auertimus, nostrum est, &
hec est voluntas mala.* Nempe quia nec Pelagiani
ad operandum, nec August. olim ad credendum,
nec vnaquam ad peccandū. Dei auxiliū voluntati
liberæ necessarium est arbitrati sunt, quo Deus
faceret vt volūtas ageret, crederet, aut peccaret.

Iam verò rursus è contrario subinde August.
disertè docet, nostrum esse quod benè volumus,
quod credimus, quod benè viuimus. Non tamen
eo sensu quasi benè velle, credere, rectèque vi-
uere, sola nobis voluntas nostra tribueret etiam
cum concurrente gratia Dei, sed quia impossi-
bile est velle, credere, rectè viuere, vt supra dixi-
mus, sine propria voluntate. Sic enim seipsum
exponere solet Augustinus: *Hæc Dei dona sunt, &
vestra quidem sunt, sed non ex vobis.* Et inferius lu-
culentius: *Quia est etiam ex illa propter arbitrium
propriū, sine quo non operamur bonum, non tamen si-
cut iste dixit, non nisi ex illa. Propriū quippè arbi-
trium nisi Dei gratia inuenitur, nec ipsa bona voluntas
esse in homine potest.* Et in libro primo Retracta-
tionum, exponens quomodo & credere & operari,
quæ olim distinguere solebat, quamuis vtraque
per gratiam darentur, nostræ tamen dici possent:
Vtrumque ergo nostrum est, inquit, *propter arbitrium
voluntatis, & vtrumque tamen datum est, per Spiri-
tum fidei & charitatis.* Et paulò post, id quod an-
te dicere solebat, nostrum est credere & velle, il-
lius autem dare facultatem credentibus benè
operandi, statim subiiciendo corrigit: *Verum
est quidem, sed eadem regulā, vtramque ipsius est, quia
ipse preparat voluntatem, & vtrumque nostrum,
quia non fit nisi volentibus nobis.* Hoc est quia non
fit nisi propriā nostrā voluntate. Et in homilia
decima quarta exponens illud, *In patientia vestra
possidebitis animas vestras,* ita loquitur: *In vestra
patientia,* inquit, *non enim esset patientia tua, si
non ibi esset & voluntas tua. In vestra patientia, sed
vnde vestra? Nostrum est, quod a nobis habetur: no-
strum est & quod nobis donatur. Quomodo enim ali-
quid donas, nisi vt eius sit cui donas? Aperta est enim
illa confessio, ab ipso enim patientia mea. Dicit nobis
ipse, In vestra patientia. Dicamus illi & nos, Patientia
mea ab ipso. TVVM fecit donando, noli ingratus esse
tibi assignando.* Quod ibidem de pane nostro quo-
tidiano sumptā similitudine illustrat: *Panem no-
strum quotidianum da nobis. Ecce nostrum, Ecce da
nobis. Illo dante sit nostrum. Si illo dante sit nostrum,
nobis superbientibus sit alienum.* Quibus omnibus
hoc docet August. velle, credere, diligere, cate-
rāsque quaslibet operationes bonas, quamuis non
nisi gratia eas operante & largiente in nobis esse
non possunt, rectè tamen dici nostras, quia sine
propria nostra voluntate esse non possunt. Vnde

illud præcisissimum & verissimum: *Quid autem
meum dicam prorsus non inuenio, si voluntas qua
volo & nolo non est mea.* Quod sanè nihil omninò
aliud est, quam id quod in initio capitis huius
obiectum est, *consentire aut dissentire, velle aut nol-
le, credere aut non credere, est propriæ voluntatis.*
Hinc etiam iam facile intelligitur & ista
phrasis, in qua nonnullos etiam difficultatem in-
uenisse aut fecisse, velut nodum in scirpo, memi-
ni, quando tractans illum Apostoli locum: *Quid
habes quod non accepisti,* in libro de Spiritu & li-

A tera dicit: *Accipere & habere vtiq; accipientis &
habentis est.* Nam & inde nonnulli exsculpere
moliuntur, quòd actum propter quem gratia da-
tur, accipere & habere, ab indifferentia volunta-
tis accipientis habentisque pendeat. Sed reuera
phrasis ex antedictis plana est. Nihil enim aliud
significatur, quàm ea dona fidei, charitatis, con-
tinentiæ, hoc est, quod credimus, diligimus, con-
tinemus, & huiusmodi quæ nobis per gratiam
suam largitur Deus, non posse à nobis accipi &
haberi, nisi consentiendo propriā voluntate, vt
ita fiant accipientis & habentis. Nam talia dona
Dei, quæ in ipsorum actuum liberorum produ-
ctione sita sunt, non possunt accipi vel haberi,
B nisi propriā nostrā voluntate velimus atque con-
sentiamus. Sic enim seipsum explicat Augusti-
nus in eodem loco: Nam cū dixisset, *consentire
ac dissentire esse propriæ voluntatis,* hoc est, fieri non
posse nisi propriā voluntate, nequis hoc isti
Scripturæ aduersari crederet, qua dicitur. *Quid
habes quod non accepisti?* Statim adjicit: *Quæ res
non solum infirmat, quod dictum est, Quid habes quod
non accepisti. Verum etiam confirmat.* Et quomodo;
cū accipere ab alio voluntatem seu velle, &
propriā voluntate consentire, valde diuersa vi-
deantur? Respondet Augustinus: *Accipere quippe
& habere anima non potest dona, de quibus hoc audit,
nisi consentiendo siue volendo: ac per hoc quid ha-
beat, & quid accipiat Dei est: accipere autem & ha-
bere, vtiq; accipientis & habentis est.* Hoc est, quæ
C dona ei conferantur, siue velle, siue credere, siue
diligere, siue continere, siue sapere, &c. non est
ipsius, sed Dei, qui pro sua libertate donat cui-
que quod vult; sed ea accipere & habere, est ac-
ipientis & habentis, quia est volentis & con-
sentientis, quia dona ista in volendo & consen-
tendo consistunt; consentire enim ac dissentire,
propriæ voluntatis est. Quæ sanè in quocumque
hominum aut Angelorum statu vera sunt, siue
voluntas se per se determinet, siue per gratiam
ab illo determinetur. Semper enim accipere &
habere est accipientis & habentis, semper velle
aut nolle, consentire aut dissentire, siue voca-
D tioni, siue tentationi est propriæ voluntatis. Hoc
tantummodo discrimen est, quod quando vo-
luntas vult aut non vult, consentit aut dissentit,
siue vocationi, siue tentationi, propriis suis
dumtaxat adiuta viribus (quemadmodum pec-
cando fieri solet) vel etiam adiutorio gratiæ sine
quo non, quod ei tribuit posse si velit (sicut in An-
gelis & Adamo contingit) tunc ipsa est quæ
iam potentialiter ac sufficienter instructa, sibi
ipsi velle tribuit, & seipsam ad velle determinat,
nec ac alio siue tentante siue vocante determi-
natur: quando verò voluntas adiuuatur adiutorio
quo fit vt velit, ipsa quidem est etiam quæ vult
& non vult, consentit atque dissentit, & ad vo-
lendum sese, consentiendumque determinat, sed
E sic, vt ipsum velle & consentire, ac sese determi-
nare, ipsi ab alio adiuuante tribuatur. Tunc
enim Deus per illud adiutorium in ea operatur
velle & consentire, & sese ad volendum consen-
tendumque determinare. Est enim tale adiuto-
rium, quod à nullo duro corde respuitur. Cuius ra-
tio est, quia idè tribuitur, vt cordis durities pri-
mitus auferatur. Denique est adiutorium quod
cū datum fuerit, non expectat vt volun-
tas velit, sed facit vt velit, facit vt con-
sentiat, facit vt faciat, facit vt determi-
net.

CORNELII IANSENII EPISCOPI IPRENSIS,

D E

GRATIA CHRISTI SALVATORIS LIBER TERTIVS.

Qui est de gratia sufficienti.

CAPVT PRIMVM.

Tangitur natura adiutorij sufficientis, & ostenditur nullum dari post lapsum quin simul efficax sit. Hoc enim repugnat multis principijs Augustini & Ecclesiae.

Væ hæcenus de medicinali Saluatoris adiutorio tum differendo, tum obiectiones ex ipso sancto Augustino petitas dissoluendo disseruimus, quo captiuum arbitrium à concupiscentiæ seruitute liberatur, & ut bonum velit & agat adiuuatur, ad oculum nisi fallor ostendunt, quantopere à tramite veritatis aberrauerint, qui magis ex principijs Philosophorum quam Augustini aut Ecclesiae, concursus Dei generalem, vel habitus virtutum, vel etiam gratiam, quam *sufficientem* dicunt, pro vero Christi adiutorio protulerunt. Et quidem de duobus primis adiutorij generibus, facile credo, mihi consentiet quisquis vel à limine lucubrationes Augustini, & Conciliorum doctrinam salutauerit. De postremo maior videtur esse difficultas. Nam per istam duplicis adiutorij distinctionem *quo sit actio*, & *sine quo non sit*, ostendi videtur, gratiam sufficientem, non solum non esse Christi Saluatoris gratiam, sed etiam totum istud adiutorij genus ita radicitus euelli, ut humana voluntas concupiscentiali morbo læsa & infirmata, nihil omnino boni cum eo velle vel operari possit.

Sed illud ipsum est, quod istam adiutorij medicinalis naturam attentius ponderantes non mediocriter perturbat. Videtur enim sanæ doctrinæ repugnare quod nullum nunc detur hominibus adiutorium, quo possint credere, orare, diligere, Deique præcepta facere, qui illa vel negligendo vel spernendo præuaricantur. Nam vnde iudicandi sunt si non acceperunt, legem Dei custodire posse, si velint? Ut quid eos monemus, suademus, hortamur, præcipimus, minamur, ac pœnis plectimur, si non datur

A eis, qui non faciunt, adiutorium quo & velle facere legem Dei, & re quoque ipsâ adimplere sufficiant? Hæc per se grauius esse, docendique consuetudine facta esse grauiora, non diffiteor. Verumtamen quia mihi in hoc opere propositum est, non tam ex meo sensu patetfacere, quid ex parte rei de diuinæ gratiæ adiutorio statuendum sit, quam quid statuerit Augustinus, atque eius veram genuinamque sententiam, eruditorum oculis exponere, nullis difficultatibus territus, porro peragendum esse censeo. Eruet, spero, Augustinus ipse ac Deus cuius causam doctissimus pariter sanctissimusque Præsul egit, profunda de tenebris & aspera faciet, quantum rei perplexæ natura sinit, in vias planas: ut neque eruditione suâ profundissimâ, neque pietate Ecclesiæ sacratissimâ, neque iustitiâ Dei irreprehensibili, quicquam indignum docuisse videatur.

Quapropter sufficientem illam gratiam, quam Scholastici multi in Theologiam velut adiutorium Saluatoris intulerunt, ab Augustino destructam; funditusque euersam esse, libens fateor. Hoc enim principia hæcenus ex eo tradita, cum quibus illa gratia subsistere nullo pacto potest, perspicue probant, vocamus autem illam sufficientem gratiam, seu sufficiens adiutorium, præter quod nihil aliud ex parte Dei per modum principij necessarium est, ut homo velit aut operetur. Sic enim à multis recentioribus & vulgo ferè accipi solet. Quod si verò sic accipiat ut sufficiens dicatur, sicut à quibusdam dicitur, quod satis est, ut homo dicatur posse operari, quamuis aliud adhuc necessarium sit ut de facto operetur, de huiusmodi sufficienti gratia, non est hæc nostra controuersia. Talem enim sufficientem fortasse non difficeret S. August. admitteret, quamuis esse veram illam Christi gratiam, de qua quæstio est, pernegaret. Nullum igitur iam dari hominibus lapsis adiutorium sufficiens iuxta primum sensum, quin sit simul efficax in Augustini principijs exploratum est. Viderunt hoc etiam tradideruntque non pauci recentiores, & in

a Aluarez 1. primis a Didacus Aluarez, b Cumel, c Nauarette, d Syluius, denique omnes illi Doctores qui tenent præter adiutorium sufficiens, quod dat nudum posse necessarium, esse aliud auxilium efficax; quo Deus efficiat ut actualiter operetur. Hoc ipso enim apertè sentiunt, nullum dari adiutorium ita sufficiens, ut nihil aliud ex parte Dei ad actum operandum requiratur, quin sit simul efficax. Sed omnium apertissimè hoc tanquam S. Augustini doctrinam docuerunt duæ celebres Facultates Sacræ Theol. Louaniensis ac Duacensis, quando iudicii sui censuram aduersus propositiones quasdam sibi oblatas protulerunt. Nam Louaniensis in Censura propositionis 14. sic loquitur: *Cum certum sit non præstari à Deo huiusmodi hominibus (induratis) gratiam eam, quæ cor lapideum & cæcitatem auferat, manifestum est, eos non habere sufficiens auxilium, ut conuertantur, cum sine iam dicta gratia, nullum eis auxilium sufficiat, siue illa exterior sit, etiam cum miraculis prædicatio, siue interior per Spiritum timoris concussio, aut velleitatis etiam cuiusdam inspiratio. Et in apologia Censuræ suæ multis argumentis ex professo improbant, id quod ab aliis dictum fuerat: Fieri posse & de facto sæpè fieri, ut quis auxilium habeat præueniens omnino sufficiens in genere auxilij præuenientis ad conuersionem, & tamen non conuertatur, quia non vult. De qua propositione subiiciunt generaliter: Hoc est, quod iterum nobis non probari testamur, negamusque doctrinæ Augustini consentaneum. Probantque sententiam suam sex argumentis, & ad singula concludunt sequi, non esse gratiam sufficienter præparantem nisi in eo qui actu credit, conuertitur aut operatur. Facultas verò Duacensis in earundem propositionum censura, tradit eandem doctrinam disertissimè & multis locis. Nam in primis in censura propositionis secundæ, cum definiisset auxilium sufficiens illud esse, præter quod ex parte Dei non est aliud necessarium, mox diuersis modis ostendit, non aliud esse sufficiens, nisi quo re ipsa cor frangitur & conuertitur. Dicunt enim in eodem loco, quod nec illi quibus Euangelium prædicatur, credere possunt, nisi Deus cor eorum aperiat ut prædicationi intendat: Dicunt id quod Aug. protulit, inscrutabilis esse iudicii Dei, quod huic detur gratia, illi non detur, cum hoc baud dubiè intelligere de auxilio ex parte Dei ad salutem necessariis; cum tamen loquatur de solo auxilio efficaci. Dicunt in Censura propositionis 14. qua tradebatur induratos & excæcos habere sufficiens auxilium ex parte Dei ut conuertantur, rejiciendam esse penitus istam assertionem. Nam neque induratos conuerti potest, nisi per gratiam auferentem cor lapideum, & tribuentem cor carneum, quam utique quamdiu induratum est, non habet, neque excæcatus potest aspicere lumen veritatis, nisi per gratiam tenebras eius illuminantem, & velamen de corde eius auferentem, quam similiter quamdiu excæcatus est, non habet. Neque infidelis quisquam potest credere, nisi per gratiam qua cor eius ex infidelitate ad fidem mutetur, &c. Et in Censura propositionis 15. Non est negandum quin possint conuerti ad Deum omnes peccatores durante hac vitâ, sed simul quoque fatendum est, nullum peccatorem conuerti posse, nisi per specialem Dei gratiam, seu speciale auxilium quo voluntas eius in bonum mutetur, quod auxilium non habet nisi cum actu conuertitur. Vtraque verò Facultas doctrinam suam tanquam S. Aug. principiis, quarum peritissimæ fuerunt, maxime consentaneam tueretur, & ex professo probat. Vnde*

c Nauarette controu. 19. ad quest. 19 prima parte.

d Syluius in 1. 2. q. 111. quæstio. 3. conclus. 3.

Facultas Sacra Theologie Louan. in censura Propos. 14.

Facultas S. Tb. Duacensis in censura Assert. 2.

Ibid. in censura Assert. 14.

In censura Assert. 15.

A de Duacenses ad propositionem 8. ita loquuntur: *Sententia hæc quatenus dicit per auxilium præueniens acceptum in actu secundo, id est gratiam excitantem posse peccatorem conuerti, ita ut actualem eius conuersionem non sit necessaria singularis illa gratia Dei cooperatio, qua ex nolente volens, ex auerso conuersus, & ex malo bonus efficiatur, tam Scripturis quam B. Augustini doctrinæ repugnat. Quid, quod nec ipse D. Thom. aut ullus antiquorum Patrum inter ipsum & Augustinum, vel ullus vetustiorum Scholasticorum istius gratiæ sufficientis meminit. Dixit quidem aliquando S. Thomas redemptionem sufficientem, sed hoc multum à gratia sufficiente discrepat. Dixit etiam, quod ali-*

Duacenses in Cens. Assert. 8.

B quam habeamus sufficientiam qua bonum velle & credere incipimus: sed hoc ad istam controuersiam dirimendam neutrquam sufficit. Nam & gratia Christi ab Aug. prædicata sufficientiam donat, non ab actu tamen disiunctam, sed quam victrici potestate largitur. Per illam enim homo verè sufficit: Tunc enim utile est posse cum volumus, & tunc utile est velle cum possumus, inquit S. Doctor. Nam vera Christi gratia est talis, ut quemadmodum Saluator mundi dicit: *Omnis qui audiuit à Patre & didicit, veniat ad me. Qui ergo non venerit non de illo rectè dicitur, audiuit quidem & didicit, sibi esse veniendum, sed facere non vult quod didicit. Prorsus non rectè dicitur de isto docendi modo, quo per gratiam docet Deus. Dum igitur facit gratia Christi ut omnis qui audiuit ac didicit veniat profectò satis ostenditur & possibilitatis profectus, & voluntatis affectus, & actionis effectus. Talem igitur sufficientiam omnino agnoscit August. agnoscit Scriptura, sed illa non est quam quærimus, nisi ita à sua natura degeneret, ut & ab actionis effectus, & à voluntatis affectu, & à possibilitatis profectu separetur, & solâ sterili & inutili perniciosâ potestate superbi sibi blandiantur. Nam quid prodest, si quod non possumus volumus, aut si quod possumus nolumus. Et quidem talem sufficientem gratiam Augustino repugnare, non est difficile aduertere, si quis principiorum eius meminerit; quibus tanquam cardinibus tota eius doctrina vertitur.*

S. Tb. lectura 1. super Epist. 2. ad Corinth.

Lib. de grat. & lib. arb.

Ioann. 6.

Lib. de grat. Christi c. 14.

C Dum igitur facit gratia Christi ut omnis qui audiuit ac didicit veniat profectò satis ostenditur & possibilitatis profectus, & voluntatis affectus, & actionis effectus. Talem igitur sufficientiam omnino agnoscit August. agnoscit Scriptura, sed illa non est quam quærimus, nisi ita à sua natura degeneret, ut & ab actionis effectus, & à voluntatis affectu, & à possibilitatis profectu separetur, & solâ sterili & inutili perniciosâ potestate superbi sibi blandiantur. Nam quid prodest, si quod non possumus volumus, aut si quod possumus nolumus. Et quidem talem sufficientem gratiam Augustino repugnare, non est difficile aduertere, si quis principiorum eius meminerit; quibus tanquam cardinibus tota eius doctrina vertitur.

Ibid.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 15.

D Nam primò, tale adiutorium non est aliud quam adiutorium sine quo non fit opus, nequaquam verò adiutorium quo, ac proinde est adiutorium sanæ voluntatis seu primi hominis, non ægrota: supponit enim robustam esse sanatamque voluntatem, atque ita prorsus inutile est hominibus post lapsum suum; quæ latius in præcedentibus declarata sunt.

Vide sup. lib. præced. c. 3. & maxime 5.

Secundò, est tantum adiutorium possibilitatis, non voluntatis, & actionis dat enim homini posse si velit non velle quod possit; ac proinde est Pelagianicum adiutorium, non Christi Saluatoris, de quo etiam superius abundè diximus.

Vide ibidem cap. 9. & 10.

E Tertiò, quia est adiutorium, quod Massilienses ad credendum necessarium esse, atque ita sufficere statuebant, ut cum eo credere posset homo si vellet: qui tamen tanquam hæretici proscripti sunt: non aliam sanè ob causam, nisi quia tale auxilium homini sufficere putarent, adeoque nullum aliud adiutorium ad credendum actu ex parte Dei esse necessarium; de quo etiam fufius disertum est.

Vide supra cap. 12.

Quartò, quia si cum tali sufficienti adiutorio nunc homo posset operari, consequenter homo post lapsum posset sibi ipsi, Deo non specialiter donante, bonas actiones ac meritum dare, posset per liberum arbitrium gratiâ non donante, à

lapsu surgere, in veritate stare, perseverare, vitam æternam velut mercedem humanorum meritorum adipisci: denique posset seipsum ab aliis suæ voluntatis libertate discernere, atque ita contra Apostolum gloriari dicentem, *Quis enim te discernit? Quid habes quod non acceperis?* Nam talis gratiæ adiutorium non discernit bonos à malis, sed commune est bonis & malis. Hæc autem omnia non solum doctrinæ sancti Augustini, sed & Scripturis sacris aduersantur: *Nihil enim, inquit Augustinus, huic sensui Apostoli dicentis, Quis enim te discernit, &c. tam contrarium est, quam de suis meritis sic quemquam gloriari, tanquam ipse sibi ea fecerit, non gratia Dei, sed gratia quæ bonos discernit à malis, non quæ communis est bonis & malis.* Est autem perspicuum talem gratiam sufficientem esse communem bonis & malis. De quibus vide etiam quæ in superioribus dicta sūt.

Lib. de prædest. Sancti. cap. 5.

Vide dicta sup. lib. præcedente c. 6. 7. & latè 8.

Vide dicta lib. præced. c. 17. & seqq. & 22.

Quintò, quia tale adiutorium repugnat precibus quas vel Deus Ecclesiæ suæ tradidit & inspiravit, vel ipsa sibi à Spiritu sancto erudita formavit. Idque duplici ex capite. Nam primò in vniuersis eius precibus non reperitur vlla oratio qua filiis suis vel in filiis petat *posse si velint*, sed semper ipsum velle, conuerti, credere, diligere, facere præcepta, perseverare & huiusmodi. Vnde si quem sciret Ecclesiæ motibus gratiæ quam vehementissimis præueniri & excitari, nondum tamen reipsa velle vel credere, vel facere, non desineret pro ipso preces fundere, donec cum Deus reipsa conuerti dignaretur. Et si ex duobus æqualiter excitatis, vnus crederet, alter in incredulitate persisteret, peculiare ageret gratias Deo, tanquam qui peculiari gratiæ beneficio ei inspirasset fidem. Orat ergo Ecclesiæ & gratias agit, non vt habeant, vel quod habuerint credere posse si vellent, sed ipsum velle & credere: *Quid ergo oramus, inquit Augustinus, pro nolentibus credere, nisi vt Deus in illis operetur & velle? Et iterum: Orat pro non credentibus, quid nisi vt credant?* Secundò tale adiutorium Ecclesiæ precibus repugnat, quia tollit funditus fidelium orationes, quibus precantur siue pro aliis, vt conuertantur, siue pro seipsis vt benè viuendo proficiant. Docent enim iidem recentiores huiusmodi adiutorium semper esse præsens omnibus etiam induratis, vel certè, quibus omnibus fides prædicatur, vel, vt alij volunt saltem Christianis maximèque iustificatis. Quod si verum est, quis non vide pro illis, quibus sufficiens adiutorium præsto est inaniter preces fundi? *Nam quid stultius, quam orare, vt facias, inquit Augustinus, quod habes in potestate?* Hoc est, quod potes facere si velis. Hoc enim dicimur habere in potestate, quod possumus facere si volumus, qui est proprius effectus gratiæ sufficientis. Dat enim posse si velis sicut efficax, velle quod possis. Stultè igitur hoc orat fidelis, vel pro infidelibus, quibus iam prædicatur fides, vel pro fidelibus aut seipsis, quibus incumbente Dei præcepto adiutorium sufficiens non admittitur. Cum ergo iuxta doctrinam Romanæ sedis, *legem credendi lex statuit supplicandi*, & supplicatio fiat per vniuersam Ecclesiam ex ipsa Christi Domini institutione, non solum fidelium pro infidelibus, sed etiam pro fidelibus, & maximè pro seipsis, profectò legem credendi statuit, non solum infideles sed etiam fideles illo sufficienti carere adiutorio: ne alioqui inaniter & stultè conuincantur orare vt faciant quod iam habent in potestate. Nam inde est quod Augustinus quando Ada-

Amo stanti tale adiutorium adesse statuebat, etiam orationes pro faciendi potestate & actione subtrahit: *Quæ illi abundantia erat, quando constitutus est homo in paradiso, quando nihil illi deerat, quando Deo fruebatur.* Et inferius: *In paradiso non clamabas tanquam indigus, sed laudabas, non gemebas, sed fruebaris.* Et quid nū clamabat primus homo? Nempe, ne quando non deerat illa gratia sufficiens, in illam incideret stultitiam qua oraret vt haberet, aut faceret, quod iam habebat in potestate. Quibus consideratis. Nihil verius videtur, quam huiusmodi gratiam sufficientem, quam hominibus infirmis tantà liberalitate tribuunt recentiores esse instrumentum aptissimum, quod

Vide sup. lib. præced. c. 22. & cap. 17. In expos. 2. in Psal. 29.

Extinguatur oratio, accendatur elatio, dum timemus ne tepescat hortatio, sicut alicubi Augustinus loquitur. Extincta enim oratione propter illam quæ sufficienter adest operandi potestatem, necesse est in Dei adiutoris neglectum suarumque virium confidentium incidere, quo nihil perniciosius homini contingere potest.

Lib. de dono pers. cap. 16.

Quod si reliquas gratiæ Dei proprietates percurrere velimus, vt quod donat homini voluntatem & opus & meritum, quod efficacissimè potentissimeque agit homines, ceteraque quæ superius recensuimus, & infra nonnihil adhuc delibaturi sumus, ex omnibus liquebit, non esse niuem calori dissimiliorem, quàm sufficientem illam gratiam veræ gratiæ quam Augustinus tradidit, vt alterutrum profectò necessarium sit, vel quod eam nunquam post lapsum hominis agnouerit, vel quod eam à medicinalis adiutorij limitibus, quod per crucem suam Saluator dedit, excluderet.

C A P V T II.

Adiutorium purè sufficiens ad gratiam naturæ pertinet: Lapsorum reparationi inutile & perniciosum. In quo sita sit lesio liberi arbitrij.

VIDIT enim perspicaciter, adiutorium sufficiens, præcipuè prout à recentioribus explicari solet, non tam ad gratiam, quæ propriè nunc gratia vocatur, quam ad naturam pertinere, quamuis & natura sit quædã gratia. Quid enim magis ad naturam pertinet, iuxta principia recentiorum, quàm quod ita naturæ confertum arctèque iunctum est, vt ei auferri non possit, quin libertas naturalis creature rationalis auferatur? Confidenter enim aliqui pronuntiant, quod *Deus non solum neminem destituit auxilio sufficienti & necessario, cum quo integra maneat voluntatis libertas, sed neque possit illud auferre, quoties ratio non perturbatur & sufficienter aduertit.* Nam si alterum horum contingat, nec libera manet moraliter, nec culpa illi imputatur. Cum quo non pauci Scholastici consentiunt. Putant enim communiter non posse sufficiens adiutorium subtrahi, nisi velimus dicere actum secuturum non esse peccatum, vel Deum iubere impossibilia, vel nos peccare in eo quod præstare non possumus. Vidit igitur Augustinus huiusmodi auxilium potius ad naturæ rationalis institutionem, quam ad reparationis gratiam esse referendum. Vnde etiam de Angelis & primis hominibus ferè simili consideratione dixit: *Si autem hoc adiutorium (cum quo possent perseverare si vellent) vel Angelis vel homini, cum primum facti sunt desuisset, & grat. c. II.*

Vasq. 1. p. disp. 97.

Vide Lesium de prædest. sect. 6. n. 66.

Franciscus Suarez lib. 3. de Con. c. 12. num. 8. & alios.

Lib. de Corr. & grat. c. II.

Lib. de prædest. Sancti. cap. 8.

Ibid.

Lib. de natura & gratia cap. 18.

Celestin. in epist. ad Episcopos Gall. cap. 10.

quoniam non talis natura facta erat ut sine diuino adiutorio posset manere si vellet, non utique sua culpa cecidissent. Adiutorium quippe defuisset sine quo manere non possent. Hoc autem esse auxilium sufficiens, ex ipso nomine manifestum est. Quid est enim adiutorium cum quo quis possit permanere si velit, nisi id cum quo sufficit permanere si velit. Itaque tale adiutorium, sicut & ipsa natura, praeambulum quoddam est ad verum gratiae medicinalis adiutorium, per quod non posse stare vel permanere, sed ipsum velle largiendum est. Hæc ergo quia vidit Augustinus, idem nunquam amplius istius adiutorij, tanquam reparatorij post casum hominis meminit.

Nimirum vidit consequenter Augustinus, hoc adiutorij genus iam esse prorsus inutile lapforum reparationi vel operationibus, etiam si ad sexcentos sufficientiæ gradus augetur: imò verò asseri non posse post lapsum, nisi, maiori hallucinatione quam Pelagiani sublato originali peccato, naturæ vires illas esse fateamur. Quod quamvis alibi, nisi fallor, utcumque diximus, nihil tamen vetat, & hæc paulò vberius exponere. Pelagiani enim suis consentaneè principiis, idem gratiam Christi hominibus adultis ad operandum negabant esse necessariam, quod nihil in eis esset peccando vitiatum, prout apud Augustinum libro de natura & gratia fusiùs exponitur. Quid enim est opus gratiæ medicinæ, ubi nullius morbi languor est? Tantæ namque vires decent hominem, quando est sine vitio creatus, tantæque fuerunt ei collatæ ex creationis & libertatis primæuæ beneficio, ut bene viuere posset si vellet, assistente sufficiente Dei adiutorio; nec opus esset, ut ei Deus per gratiam ipsum velle largiretur. Recentiores autem longè deterius philosophantur. Credunt enim hominem iam esse peccato vitiatum, & concupiscentiam esse à diabolo tanquam vulnus inflictam, & eā plagā non obstante, tantas ei vires tribuunt, ut & vulneratus & ex vulnere grauitè ægrotus idem possit, quod sanus potuit. Quod nemo sanæ mentis statuere potest, nisi hoc ipso semetipsum interimat, virisq; arbitrij illas esse decernat. Nam siue adiutorium istud sufficiens dederis siue negaueris ad lapsi hominis voluntatem perinde omnino sese habet. Est enim illius naturæ, ut sine illo non possit arbitrium operari, idèoque necessitas eius, nullam conuincat inflictam esse voluntati ægritudinem, sed naturalem tantum adesse creaturæ rationalis infirmitatem, quæ talis est ut fortassis eam nec Deus ipse possit auferre. Est enim creaturæ ex nihilo productæ naturale, ut sine sufficienti Dei adiutorio omnino non possit operari bonum, iuxta illud Augustini, quo sufficiens primi hominis & Angelorum adiutorium asseruit: *Lib. de Corr. & grat. c. 11.* *rum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum verò nihil est, nisi adiuetur ab omnipotenti bono.* Ex quo consequitur illud adiutorium sufficiens, quod etiam integerrimis viribus voluntatis consentaneum ac necessarium est, nullam omnino auferre vulneri concupiscentiæ sanitatem, quamvis vel perpetuò adesse, vel peccato perditum, Christi cruce redditum esse poneretur. Ita quippe sese ad voluntatem habet respectu operationis bonæ, quemadmodum adiutorium alimenti, hoc est cibi & potus, sine quibus non potest natura mortalis viuere, vel adiutorium lucis, sine quo non possunt oculi cernere. Etenim talium adiutoriorum necessitas, non arguit ullam in homine ad

A viuendum vel in oculis ad videndum irrepsisse ægritudinem, sed imbecillitatem naturæ mortali atque oculis concreatam; utpotè quæ sanissima quoque & robustissima talibus adminiculis opus habent. Vnde si propter delictum aliquod, homo luminis vel alimenti priuatione ita pleteretur, ut nullâ humanâ potestate restitui posset, nequaquam hoc argueret valetudinem fontis esse læsam, vel oculos eius vitiatos, quemadmodum ex vulnere, ægritudine, cæcitate, lipitudine contingit; sed illis integerrimas persistentibus, naturalia externaque quædam subsidia tantum esse subtrahita. Nec si quis veniret, velut medicus qui alimentum lucemque restitueret, ille valetudinem aut vires corporis aut oculorum sanasse diceretur. Ita profectò, si nihil aliud, quantum ad adiutoria, peccato actum esset, quam quod Deus offensus subtraxerit stirpi peccatrici illud præcedens gratiæ adiutorium, ineptissimè diceretur hominis naturam esse vitiatam infirmatūque voluntatis arbitrium: ineptissimè pariter diceretur Christus hominem sanasse, si dumtaxat illud idem sufficiens, quo gaudebat, adiutorium reddidisset. Et vice versa, si illud redditum est homini, & cum illo iterum operari potest, quemadmodum olim sanus & robustus potuit, ut videlicet cum eo possit seu sufficiat bonum facere si voluerit, quis nos videt arbitrium voluntatis non esse peccato vulneratum vel infirmatum, vel ægrotum? Nemo enim dixerit, idcirco hominem ægrotum esse, vel cæcum, quia sine alimento non potest viuere, vel sine luce cernere. Sicut igitur homini ægrotanti non sufficit alimentum robustorum tollere, vel cæco lumen, quibus redditis nihil omnino ad operationes vitæ & visionis adiuuabitur, sed opus est, alterius rationis adiutorio, quod medicinam vocant, ut læsa temperatura reddatur, vires labefactæ reparentur, succus redeat, humores vitiosi purgentur aut restinguantur; ita nullius momenti est ad efficiendas operationes bonas, istius adiutorij sufficientis restitutio, quo præsentè non minùs intrinsecus erit æger & imbecillis, atque ante illo absente fuit. Opus est enim gratia medicinæ, quæ id restituat atque suppleat aut roborat, quod propriè in voluntatis arbitrio læsum est. Nam quemadmodum cibus & lumen non sunt propriè læsarum virium, sed sanarum adiutoria, non enim reparant id quod læsum, sed iuuant id quod adhuc sanum est; ita sufficiens istud adiutorium, quod dat homini posse si velit, hoc est, quod tribuit potestatem operandi, si illo adiutorio uti velit, non est adiutorium læsæ voluntatis, sed si eo voluntas vteretur, hoc ab ea fieret quatenus adhuc sana est. Nam ut læsio valetudinis & oculorum sit per ablationem aut violationem alicuius quod internum est, & per alimentum lucemque redditam non restauratur nec attingitur; ita voluntatis læsio in eo ipso sita est, quod adiutorio sufficienti deest, hoc est, quod neque per illud sublatum tollitur, nec per illud redditum restituitur. Cum enim sufficientis adiutorij natura sit, dare ipsum operari posse si velis, & in eo sit sita voluntatis integritas tali adiutorio consentanea, ut cum eo possit operari si velit, quemadmodum ex Adami libertate & adiutorio patuit, læsio seu vulnus voluntatis in ipsum illum volendi nutum voluntatis inflictum est, ad quem pertingere pondere contrariæ concupiscentiæ deorsum retrahente ac deprimente non potest,

Hoc enim ut ei reddatur, non habet natura gratiæ sufficientis, prout omnes etiam recentiores consentiunt, cum in hoc ipso præcisè constituta sit, ut det nudum posse *si velis*. Hoc ergo per aliam gratiam reddi debet, cuius videlicet natura sit, non tantum dare dormientem quandam seu indifferentem ad usum & non usum sui, potestatem, sed etiam voluntatem: hoc est non tantum posse, sed velle. Nimirum non tantum afferre debet assistentiam quandam per modum alimenti & lucis quæ non efficiunt, ut viuat & videat etiam sanissimus, nisi velit, & nisi illa ipso nutu volendi ad opus rapiat; sed illum ipsum languorem sanare debet, quo voluntas à volendo reuocatur, languentique voluntati ipsum volendi nutum restituere. Hoc est autem proprium medicinalis gratiæ Salvatoris benefi-

Lib. de Corr. & grat. c. 11. cium, cuius natura est, non tantum dare posse *si volumus*, quod olim in Adamo & Angelis primæ- uæ conditionis ac sufficientis adiutorij fuit, sed simul cum potestate velle quod possumus, ut præ- clarissimè Augustinus docet. Nam gratiæ medi- cinalis Christi proprium est efficere, ut aliam quamcumque gratiam siue habitalem siue suf- ficientem, vtiliter habeamus; quomodo nisi ha- beatur, semper noxia est, quia ad hoc conducit

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 15. ut damnabilius delinquamus: Tunc autem vtile est velle cum possumus, & tunc vtile est posse cum vo- lumus. Nam quid prodest, si quod non possumus vo- lumus, aut si quod possumus volumus? Quibus ver- bis diuinâ luce fulgentibus Augustinus elegan- tissimè & solidissimè necessitatem gratiæ medi- cinalis & inutilitatem sufficientis asseruit. Quod si lapsis hominibus est inutilis, profectò hoc ipso & perniciosa est. Et verò quid homini mi- sero perniciosius, quam illâ gratiâ abundare qua nemo vnquam, fatentibus etiam Scholasticis, nisi maiorem damnationem assecutus est? Hoc ipso quippè vnusquisque damnabilior est, quo magis sufficienti gratiâ abundauit. Nemo enim vnquam sufficienti gratiâ usus est, aut utitur, aut vtetur in æternum: qui mitius profectò pu- niretur, si tali auxilio caruisset, quo Deus nemi- nem vel damnandorum, vel saluandorum usum esse præsciuit. Qua in re non iam effusa Dei bo- nitas, ad quam deprædicandum istud adiutorium non satis discretè excogitatum est, sed summa potius seueritas eius apparet.

C A P V T III.

Quàm monstrosa sit gratia sufficiens prout à recentioribus explicatur, & quare excogita- ta. Gratiæ congruæ Auctores nun nisi suf- ficientem habent, sublatòque peccato origi- nali, naturam liberi arbitrij integram & illasam inducunt.

IA M verò quid monstrosius proferri potest, quam quoddam distinctum à cæteris adiu- torij genus, quod nunquam ab initio lapsus humani vsque ad iudicij diem, vllum in huma- na voluntate effectum habuit, aut habiturum est. Defendit quidem aliquando sanctus Augu- stinus illud adiutorium, partim in Angelis & hominibus primis ante peccatum, partim in lapsorum quoque hominum posteritate, quando eam tali gratiâ adiutam, saltem credere posse cum Semi-pelagianis errando opinatus est: sed nunquam eò absurditatis venit, ut illud vel

A semper effectum suo carere propter quem datur, vel id auxilium quod reipsa influeret cum vo- luntate, ab eo quod non influeret, ita separan- dum esse decerneret, ut illud efficax, hoc suffi- ciens vocaretur. Nimis enim perspicuum est, illam non esse adiutorij talis, sed voluntatis dif- ferentiam, quæ eodem adiutorio sufficientem po- testatem tribuente, vel non utebatur, vel uteba- tur, prout voluntati tribueretur. Itaque illud à recentioribus prolaturum gratiæ sufficientis ge- nus, quo adiuuante nullum vnquam opus factum est, aut fiet vnquam, si est verum distinctumque à gratia efficace membrum, videtur monstrum quoddam singulare gratiæ, solummodo peccatis faciendis, maiorique damnationi accersendæ seruiens, idèoque lapsis hominibus, citra Dei in- iudiciam damnandis excogitatum. Quod cum al- tissima perspicacia sua videret Augustinus, si- mul atque ab illo suo errore resipiscere cœpit, silentio istud in omnibus operibus suis præte- riit, sciens læsum hominis peccatoris arbitrium, non solum eo uti peruiaciter nolle, sed ægri- tudine concupiscentiali deprimentè, non posse: cui propterea solum Salvatoris medicinale adiu- torium vtile est, & euadendis peccati laqueis necessarium. Quâ consideratione illa aurea quæ diximus verba, hæc ipsa de re differens pro- tulit: Tunc vtile est velle cum possumus, & tunc vtile est posse cum volumus. Nam quid prodest, si quod non possumus volumus, aut si quod possumus volumus?

C Sed sine dubio magna quædam & occulta ne- cessitas Scholasticos illos Doctores ad istud gratiæ genus compulit. Cum enim intelligere non possent, aliquem esse posse culpæ reum, cuius euitandæ careret sufficienti potestate, coacti sunt aliquod sufficiens adiutorium omnibus ho- minibus, quibus præceptum imponitur, attri- buere. Et hætenus quidem tolerabiliter, si tale statuissent, cum quo, sicut dicunt, omnium vo- luntatem operari posse si velint, ita quenquam pro illa eadem voluntatis flexibili libertate, vn- quam operatum esse statuissent. Quæ enim ra- tio est quæso? Nam si reuera (& non solum di- cis causa) talis istius gratiæ natura est, ut verè sufficientem tribuat potestatem vtendi, quæ, quæso, ratio est, ut nulla voluntas eam vnquam arripuerit? Sed hoc erat mysterium quod late- bat. Videbant, si quenquam eo usum esse con- stituerent, iam tota machina efficacis gratiæ, hoc est, congruæ, corruerat: nam hoc ipso ista gratia transibat in efficacem, utpote, qua sicut non utebatur voluntas quando noluit, ita etiam quando voluit pro libero suo utebatur arbitrio. Quod cum eis perspicuè Scripturis sacris & Au- gustino repugnare videretur, quæ perpetuò cla- mant Deum facere ut velimus, facere ut facia- mus, Deum operari velle atque perficere & hu- iusmodi, hoc est, Deum per gratiam suam post lapsum hominis largiri non solum posse, si velit, sed etiam velle quod potest, quod sanctis Ange- lis & hominibus primis non tribuebat gratia Dei, hinc coacti sunt gratiam illam sufficientem, quantumcumque plenam volendi potestatem li- berrimæ & indifferenti voluntati dare dicere- tur, effectum suo semper & vbique non sine infi- gni absurditate, frustrari. Quod solerter ani- maduertentes quidam gratiæ congruæ defenso- res, ut sese ex illo laqueo eriperent, in alium sese periculosiorem induerunt. Apertè enim di- cere ausi sunt (quod reuera rationum nexus po-

Lib. de grat. & lib. arb.

stulabat) efficacem & sufficientem gratiam ab euentu nuncupari. In potestate quippe liberæ voluntatis esse, gratiam quamcumque reddere pro libero nutu suo efficacem vel inefficacem in actu secundo. In quo quidem valde consequenter longèque aptius iuxta principia recentiorum, quæ de gratia congrua condiderunt, ratiocinantur. Sed non animaduertunt isto modo vniuersum gratiarum adiutorium, quod à voluntatis cooperatione & sufficiens & efficax vocant, non solum reipsa sicut & ceteri, sed ipso quoque loquendi modo ad adiutorium *sine quo non*, ad adiutorium *potentiale*, ad adiutorium *primi hominis & Angelorum* reuocare, vt non solum verissimis & solidissimis Augustini principiis, sed & ipsis eius verbis quæ latissimè in præcedentibus attulimus ac deduximus, euerantur. Habent enim illud ipsissimum adiutorium, quod, sicut & bonis & malis Angelis & hominibus primis dedit, dat etiam lapsis sufficientem agendi potestatem, ita vt adiutorium istud deferere, eouti & non vti, cum eo perseuerare vel non perseuerare, in libero relinquatur arbitrio. Quæ sunt ipsissima verba quibus Augustinus voluntatis integræ ac sanæ descripsit adiutorium, & ab ægrota voluntatis adiutorio separauit.

Et isti quidem euidentius conuincuntur, non aliam nisi sufficientem Adami gratiam, reparationi inutilem, pro Christi medicinali adiutorio defendere, quemadmodum supra latius declaratum est. Sed non propterea alij congruæ gratiæ defensores, quamuis multum luctentur, ab illo laqueo se expediunt. Omnes enim explicandi modi quos laboriosè industrièque concinnarunt, vt ostendant Christi gratiam sufficienti gratiæ primi hominis & Angelorum antecellere, congruamque medicinam læsæ afferre voluntati, eò tandem per multos labyrinthos redeunt vnde egressi fuerant. Cum enim gratiæ sufficientis natura, quæ primo homini illa & Angelis collata fuit, in eo propriè sita fuerit, vt eius vsus ac neglectus in libero relinqueretur arbitrio, cuius indifferentia per istam gratiam, ad nullam partem astringeretur (vt latius paulò ante declarauimus, & fusissimè Augustinus ex professo docet) ostendendum eis erat, hanc essentialem gratiæ primæ atque sufficientis notam non reperiri in ea gratiæ efficace, quam deprædicant. Quod si hoc ostendere est impossibile, imò iacturam istius notæ tanquam libertatis interitum capitaliter fugiunt; frustra aliud gratiæ genus, quam primi hominis & Angelorum, se afferre gloriantur. Quicquid enim dixerint de tractus illius suauitate, potestate, efficaciâ: quicquid de congruitate cum voluntatis arbitrio: quicquid de decretis Dei, quibus ipse actum volendi & faciendi liberæ voluntati sanxerit esse largiendum; differentiam aliquam fortassis inferet in ipsum Deum gratiæ largitorem, qui aliter se ad hunc quam ad istum habeat, in modum verò operandi gratiæ sufficientis nullam. Nihil enim omninò reperire poterunt in modo operandi gratiæ Angelorum, quem descripsit Augustinus, quod non tali adiutorio efficaci exactissimè congruat. Nam quantumcumque dicant, gratiam istam facere vt voluntas operetur, cum ad cardinem venit, eo res redit, vt gratia molliat, suadeat, trahat, alliciat congruentissimè, sed sic tamen, vt vltimum decretum operationis debeat à voluntate profi-

cisci; quæ stantibus omnibus stat adhuc velut in biuio indifferens, eademque libertate quæ gratiam propter congruitatem eius amplectitur, etiam non amplecti potest. Quod quemadmodum fiat, è contrario ex gratia sufficienti recentiorum facilius intelligitur. Sic enim eam respuit voluntas, vt eadem illâ suâ indifferentiâ possit eam apprehendere & sequi. Adest enim vtroque congruitas & incongruitas comparatione voluntatis. Ibi blanditur voluntati gratiæ seu spiritualis boni congruitas, ac deterret boni carnalis propositi incongruitas: hic è contrario allicit boni terreni congruitas, ac deterret boni spiritualis seu gratiæ incongruitas. Sed sicut non obstante illâ gratiæ sufficientis incongruitate, terrenique boni propositi congruitate, voluntas est, quæ suo negligendi decreto gratiam inefficacem facit, vtpotè quæ stantibus iisdem omnibus poterat non vtendo reddere inefficacem. Planius hoc elucescet, si considerauerimus etiam peccata voluntatis ex temptationum congruitate proficisci, tentationesque, sicut recentiorum gratias congruas, in motibus indeliberatis vehementissimis esse sitas. Nec tamen idcirco quisquam eorum voluntatis libertati tribuendum esse negat, quod temptationis motus fiat efficax vel inefficax.

Nam quod Deum aiunt intendere ac prædefinire voluntatis consensum, eoque sine gratiam congruam seligere, modum operandi gratiæ nihil omninò mutat. Semper enim cardo voluntatis est, quæ hoc efficit, vt ad actuale influxum gratiæ rapiatur. Idcirco enim addunt vel expresse vel virtute præscientiam Dei conditionatam, quæ videt quomodo se erga gratiam vnamquamque voluntas vniuscuiusque habitura; sit aliam daturus si fortè datam gratiam suâ tereti ac indifferenti libertate respueret. Quæ explicatione & scientiæ conditionatæ exploratione, dum gratiæ potestatem explicare satagunt, quasi illa faciat velle voluntatem, apertius totum nutui voluntatis ascribunt, vtpotè cuius æquilibrium tantâ explorauit curiositate, vt sciant, quònam ipsa indifferentem suum flexum conuersura sit. Quod tunc constabit manifestissimè, si Deo nihil, neque præsciente, neque decernente, prorsus easdem hominibus gratias dari statuam in iisdem omninò rerum omnium circumstantiis. Tunc enim perspicuum erit, non esse gratiam quæ det velle & facere voluntati, sed voluntatem quæ facit reipsa facere gratiam, quamuis sine gratia facere ac velle non possit. Tunc enim gratia blandienti interiori tentationi omninò similis est, cuius vsus & non vsus in libero relinquatur voluntatis arbitrio, vt vtramvis vel consensum addendo reddat efficacem, vel suspendendo inefficacem. Hic autem est ipsissimus character ac nota gratiæ primi hominis atque illæsæ voluntatis, quæ duo sibi mutuo semper nexa sunt. Non enim aliud ista gratia confert lapsæ voluntati, nisi *posse si velit*, sic vt iuxta descriptionem accuratam Augustini, velle & nolle, facere & non facere, perseuerare & non perseuerare relinquatur in libero voluntatis arbitrio. Vnde Franciscus Suárez talis congruæ gratiæ præcipuus defensor, cum de congruitate cogitationis honestæ per quam opera moraliter bona veluti per gratiam congruam naturalem operamur, disputaret, quam congruitati gratiæ omninò æquiparari tradit apertissimè profitetur: *Ex sola liberæ*

Lib. 1. de
grat. c. 12.
num. 18.

Ibid. nu. 17.

Ibid. nu. 20.

Num. 21.

Num. 22.

Num. 23.

Ibid. cap. 12.
num. 12.

Lib. 3. de
concordia c. 14.
num. 14.

Lib. de corr.
& gratia.

re voluntatis posse contingere ut uni sit congrua hic
& nunc cogitatio quæ alterum non mouet, & conse-
quenter non est illi congrua. Addit etiam, sine Dei
præscientia non posse intelligi inæqualitatem in tali
beneficio, quo scilicet dat cogitationem congruam
vel incongruam. Ex quo etiam sequi dicit, Cogit-
ationem congruam ut talis sit solum esse necessariam
necessitate consequente seu concomitante, hoc est, ex
suppositione ipsius operis, necessitate verò antece-
dente, seu causâ, solum cogitationem sufficientem esse
necessariam. Quia ut se declarat, Cogitatio congrua
non est necessaria ut actus esse possit, sed ut sit, illum-
que infallibiliter infert. Nam eo ipso quo voluntas non
sequitur cogitationem non est congrua neque efficax:
igitur si cogitatio est congrua infert statim effectum
bonæ voluntatis. Hanc ergo necessitatem dicimus esse
consequentem non antecedentem: quia cogitatio non
constituitur in esse congrua, nisi quia voluntas ex sua
libera determinatione illi coniungitur. Est ergo con-
gruitas consequens actum voluntatis non antecedens
illum. Addit vberius infra: Denique si talis cogitatio
ut congrua, esset necessaria necessitate antecedente,
tolleret libertatem voluntatis, quia præueniret consen-
sum eius. Est ergo hæc necessitas consequens sine consi-
deretur in re ipsa seu in executione, siue in præscientia
Dei. Nam Deus præscit cogitationem esse congruam,
quia habitura est esse etiam cooperante libera volunta-
te, non quia secundum se spectata illa cogitatio neces-
sario inferat talem voluntatem. Et non multis inter-
positis: Qui habet cogitationem honestam sufficientem
potens est facere, ut illa sit congrua, aliâs congruitas
non esset conditio consequens sed antecedens: sed non
aliter potest facere cogitationem illam congruam, nisi
consentiendo illi. Denique absolutissimè in supe-
rioribus de cogitationibus congruis ad actus
moraliter honestos necessariis ita concludit: Er-
go eadem omnino cogitatio seu æqualis potest esse alicui
congrua vel incongrua pro sola libertate voluntatis
volentis hoc vel illud cum solo generali concursu Dei
(loquimur enim nunc intra ordinem naturæ) nam si
voluntas consentit, cogitatio est congrua, si dissentit de-
nominatur incongrua. Similia in opusculo de auxi-
liis tradit, ubi congruitatem vocationis & gratiæ
in ordine supernaturali explicare conatur: Nihil
in re includit ex parte hominis, quod non includat vel
includere possit vocatio sufficiens, si homo illa uti ve-
lit. Et mox: in potestate hominis, de quo Deus præsci-
uit non consenturum vocationi, est facere ut Deus præsci-
ciuerit ipsum consenturum vocationi; & consequen-
ter efficere ut illa vocatio sit congrua. Quocum-
que igitur talis gratiæ auctores sese vertant, ven-
tilent, spargant, quocumque modo se explicent,
nihil habent nisi gratiam primi hominis & An-
gelorum, quæ inflectam voluntatis ægritudinem
nec sanare, nec iuuare, nec attingere potest. Quo-
modo enim ægotantem sanabit voluntatem,
cùm hoc ipsum quod in ea sanandum erat, illæ-
sum esse, integerrimūque supponat? Nam etiam
indifferentem arbitrij volubilitatem ac potesta-
tem ad volendum adiuvante gratia, nolendum-
que bonum (propter quam dixit Augustinus,
quod tunc ita liberum erat, ut bene velle posset & ma-
le, & propter quam dixit, quod prioris integri-
tatis gratia daret ei posse si vellet, hæc posterior
dare debeat ipsum velle quod potest) in suo vigo-
re permansisse manifestum est, utpote quem co-
dem modo voluntas post lapsum suum contra-
ctamque terrenarum cupiditatum ægritudinem
gratiâ adiuvante exferat. Itaque utrobique na-
turæ integritas asseritur, utrobique peccatum
originale tollitur, utrobique etiam gratia fit po-

tentialis & sufficiens expectans ad influxum
suum actuale consensum voluntatis, quamvis
non sine gratia exferendum, atque ita utrobique
habetur adiutorium non quo sit velle, sed sine quo
velle non potest. Cuiusmodi adiutorium cum ad-
iutorio incarnationis & crucis Christi, & adiu-
torio medicinali ægotæ voluntatis nihil com-
mune habet, sed ad adiutoria Pelagij, & Massi-
liensium, & Augustini ante Episcopatum refe-
rendum est. Et hæc de gratia quam recentiores
efficacem vocant, per transennam dicta sint, su-
perest ut illam quam propriè sufficientem di-
cunt, absoluamus.

C A P V T I V.

Ex natura gratiæ Christi ostenditur: nullis
dari sufficientem gratiam iuxta sensum
recentiorum, qui conantur directè contra-
rium eius persuadere, quod Augustinus de
lege & gratia sufficiente.

HANc igitur sufficientem gratiam Au-
gustini principiis & Scripturarum repu-
gnare, ex alio quoque capite quod apud
ipsum crebro inculcatur, demonstrari potest.
Docet enim non semel, veram Christi gratiam
à nullo duro corde respu, sed idè tribui, ut cordis du-
ritia primò auferatur. Cui principio conse-
quenter constantèrque tradit, quando Deus do-
cet non per legis litteram, sed per sancti Spiritus gra-
tiam, ita docere ut quod quisque didicerit non tantum
cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agen-
doque perficiat. Hinc vterius docet, nullam Chri-
sti gratiam effectu operis ad quem efficiendum
voluntati datur, vlla voluntatis pernicacia fru-
strari, frangit enim ante omnia ipsam illam vo-
luntatis pernicaciam, per quam effectus eius im-
pediretur, atque ita quodcumque largitur gra-
tiam suam, simul dat incrementum Deus; ipsa
quippe gratiæ infusio est incrementi donatio, prout hæc omnia fusi-
us in superioribus declara-
uimus. Horum autem nihil competere posse gra-
tiæ sufficienti per se manifestum est.

Hæc igitur vera & genuina ratio, cur Augusti-
nus in omnibus operibus suis, pluribus quæ sex-
centis locis, semper Christi gratiam opponat le-
gi atque doctrinæ, quarum ista solam præuarica-
tionem afferat; quia lex per legem à nemine im-
pleta est, aut impleri potest, illa liberationem;
quia quod impossibile erat legi, per gratiam im-
pletur: Hoc opus est gratia (credere scilicet quod
lex iubet) tollentis peccatum & viuificantis mortuum
peccatorem, non opus legis ostendentis peccatum nec à
peccato viuificantis, &c. Opus est hoc gratia, quam
qui accipiunt, doctrinæ saluari Scripturarum san-
ctarum etsi fuerint inimici, sunt amici: non opus eius-
dem doctrinæ, quam qui audiunt & legunt, sine gratia
Dei, peiores eius efficiuntur inimici. Et iterum: Non
ergo gratiam dicamus esse doctrinam sed agnoscamus
gratiam, quæ facit prodesse doctrinam: quæ gratia si
desit, videmus etiam obesse doctrinam. Et in episto-
la octogesima nona: Ad abundantiam igitur de-
lectarum lex nos docet: quid velle debeamus, nisi
adiuuet gratia, ut quod volumus valeamus, & quod
voluerimus impleamus. Et libro de Spiritu & litte-
ra sapissimè: Voluntas nostra ostenditur infirma per
legem, ut sanet gratia voluntatem, sanata voluntas
impleat legem. Et inferius docet iterum atque
iterum, quod præcepta & lex sine adiuvante
Spiritu

Lib. de præ-
dest. Sanct.
cap. 8.

Lib. de grat.
Christi c. 14.

Vide dicta
sup. c. 25.
libri præce-
dentis.

Epist. 107.

Ibid.

Epist. 89.

Lib. de Spir.
litt. cap.
10.

cap. 19.

Ibidem.

procul dubio est littera occidens: cum verò adest vivificans Spiritus (per gratiam) hoc ipsum intus conscriptum facit diligi, quod foris scriptum lex faciebat timeri. Et iterum: Lex data est ut gratia quæreretur, gratia data est ut lex impleteretur. Cuiusmodi doctrina per omnes Augustini lucubrationes infinitis locis dispersa est, quorum copia facilius obtunderetur quam instrueretur auditor. Nimirum hoc instantissime ubique per istam propositionem indicatum cupit, ubicumque præceptum insonat sine gratia, ibi nihil aliud nisi præcepti prævaricationem sequi, ubicumque Deus per Spiritus sancti gratiam miseretur, ibi præcepti impletionem. Hoc enim supplet gratiæ efficacia, quod deest doctrinæ & legis efficacia. Nam idcirco gratiam suam Saluator attulit, ut nos à legis prævaricatione liberaret.

Hinc ergo tanquam ex vera genuinâque causa proficiscitur, quod Augustinus de gratia & lege contrario prorsus modo differat, atque Scholastici recentiores. Hi enim nihil maiori sollicitudine satagunt, quam ut iis qui per præceptum aut legem Dei aliquid sub pœna perditionis facere compelluntur, gratiam sufficientem tribuant, quæ lex ab eis absque reatu prævaricationis possit impleri, ne alioquin in Deum potius quam in prævaricantes culpa reuertatur: quo timore adducti liberalitatem gratiæ sufficientis ad infideles omnes, maxime quibus lex, imò ad obduratos excoecatosque diffundunt. Augustinus directè è contrario, quasi de industria laborasset ut istas opiniones interimeret, legem & præcepta idcirco superbis hominibus data esse & plerumque dari docet, ut agnoscant se ad legem implendam non sufficere, sed multitudine prævaricationum confusi ac territi, ipsaque confusione ac timore humiliati discant ad gratiam, quam non habent, implorandam fugere, ut gratiâ adiuti possint implere, quod antea acceptâ duntaxat lege non poterant. Doctrina ista in August. celeberrima, certissimaque est & velut basis veteris ac novæ legis, quam qui labefactare tetauerit, uniuersam æconomiam veteris nouique Testamenti confundere molitur. Probauimus eam in libro præcedente plurimis August. testimoniis, utpote quo nihil in August. celebratius est. Quare ne actum agamus, eo remittimus Lectorem, doctrinamque ibi traditam, tãquam in Scripturis apertè comprehensam, ex quibus eam profundissimus Doctor hausit, hinc supponimus; pauca tamen August. loca sequenti capite delibare contenti. Quæ si vera est (sicut verissimam & Apostolicam tot à nobis ibi prolata ex Apostolo & August. testimonia conuincunt) sequitur profectò sententiam illam quæ legem sufficiënti gratiâ semper succinctam introducit, non solum esse falsam, sed August. Scripturisque contrariam. Nam illi constantissime docent, legem idcirco datam ut agnita per multitudinem peccatorum non solum infirmitate, sed impossibilitate suâ, ad implendū id quod præcipiebat Deus, adiutoriū gratiæ quæreretur. Nam idcirco lex iram, hoc est, supplicium operatur; ut ad iram euadendam Dei gratia requiratur, ut inquit Augustinus, & ante Augustinum Apostolus: Concluse Scriptura (legis) omnia sub peccato, ut promissio ex fide Christi daretur credentibus, id est, ex gratia per fidem orantem impetrata. Hæc enim abundantia peccatorum & conclusio sub peccatis, hæc iræ comminatio peccatorem de infirmitate conuictum atque confusum, adiutoriū gratiæ Dei compulit poscere. Tantum ergo

Tom. 3.

A abest ut gratia sufficiens implendi legem, adesset accipientibus legem, ut è contrario iuxta doctrinam Apostolicam ab August. propagatam, directè repugnaret præcipuo scopo legis, Dei; occultissimam & sapientissimam & misericordissimam intentionem subueniendi humanæ imbecillitati, sanandæque superbiæ funditus interimeret. Fatuum est enim à Deo poscere, quod iam concessum habes in tua potestate, iuxta illud Augustini ex fundo veritatis haustum: Quid stultius quam orare ut facias, quod in potestate habes? Quid enim is poscat implendi præcepti vires, qui iam sufficientes accepit? Quomodo prævaricando agnouerit infirmitatem suam, qui sufficiens adesse sibi sentit adiutorium? Si enim non implet quod præcipitur, quid de viribus suis satagat aut conqueratur, quas iam in adiutorio dato sufficientes habet? Velit enim implere, & lex implebitur, ubi nihil eum nisi voluntas, non potestas deficit. Si autem hæc ab Augustini & Apostoli doctrina, & à regula Ecclesiasticæ veritatis remotissima sunt iuxta quas præcepto facere comminemur, quod conantes & nostris viribus non valentes, adiutorium diuinum precemur; profectò falsum est iis quibus datur præceptum, aut lex hoc ipso gratiam adesse sufficientem, quæ lex impleatur, cum idèd potius lex detur, ut gratia ad implendum sufficiens requiratur.

August. in
ibid. f. 432Lib. de natu-
ra & gratia
cap. 18.

Ibid. c. 19.

CAPVT V.

Iudeis lex data est, & Christianis plurimis præcepta dantur sine vlla gratia sufficiëte aut adiuuante. Probatur hoc multis modis, & ostenditur illam gratiam repugnasse scopo legis.

Q UOD si quis adhuc fortè in ista S. Augustini vel mea ratiocinatione vacillaauerit, nec facile generali istâ ratione induci possit, ut multis legem iubentem sine gratiæ adiutorio datam esse, & etiamnum dari credat, claris Augustini testimoniis persuadendus est. Hoc enim imprimis probat, quod creberrimè docet, legem, præcepta, doctrinam sine gratia, non tantum nihil iuuare, sed prævaricationis reum facere: Litteram, si sine Spiritu adiuuante fuerit, non tantum nihil prodesse, sed etiam occidere. Sic enim loquitur in Epistola ad Vitalem: Quam doctrinam, qui audiunt & legunt sine gratia Dei, peiores eius efficiuntur inimici. Et iterum ibidem: Lex Dei atque doctrina, quamuis sancta & iusta, & bona, tamen occidit, si non viuificat Spiritus. Et in libro de Spiritu & littera: Sed ubi sanctus non adiuuat Spiritus inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, profectò illa lex quamuis bona augeat prohibenda desiderium malum, &c. Et hoc est, quod fallit peccatum per mandatum, & per illud occidit, cum accedit etiam prævaricatio. Et inferius paucis interpositis: Legis littera quæ docet non esse peccandum, si Spiritus viuificans desit, occidit: Sciri enim facit peccatum potius quam cauere, & idèd magis augeri quam minui, quia malæ concupiscentiæ etiâ prævaricatio legis accedit. Et iterum post multas quibus rem istam ex professo probauerat: Apparet igitur littera vetustatem, si desit nouitas Spiritus, reos facere potius cognitione peccati, quam liberare à peccato, &c. Non quia lex malum est, sed quia mandatum bonum habet in littera demonstrante, non in adiuuante Spiritu. Et in libro de gratia Christi: Cum ad hoc potius valeat legis agnitio, si gratia desit opitulatio, ut fiat mandati prævaricatio, &c. Ac per hoc vs-

Epist. 107.

Lib. de Spir-
& lit. c. 4.

Ibidem. c. 5.

Cap. 151

Lib. de grat.
Christi c. 3.

K

Vide fusè di-
sta lib. 1. de
gratia Christi
Saluatoris
cap. 11. 12.
13. & 14.Lib. 2. operis
imperfecti.
contra Iul.
fol. 369.

Galat. 3.

que adeo aliud est lex, aliud gratia, ut lex non solum nihil prosit, verum etiam plurimum obsit nisi adiuvet gratia. Et hac ostendatur legis utilitas, quoniam quos facit praevaricationis reos, cogit confugere ad gratiam liberandos, & ut concupiscentias malas superent adiuuandos. Iubet enim magis quam iuvat, docet morbum esse, non sanat, imò ab eo potius quod non sanatur, augetur, ut attentius & sollicitius gratia medicina quaeratur. Et in libro de gratia & libero arbitrio, cum commemorasset legem dicere, noli vinci à malo, mox adiungit: Quod tamen ut fiat, adiuuat gratia; quae NISI ADIVVERIT, nihil lex erit nisi virtus peccati. Augetur enim concupiscentia & maiores vires accipit lege prohibente, NISI ADIVVET SPIRITVS GRATIAE. Et adhuc inferius: Per legem cognitio peccati. Cognitio non consumptio. Quando autem cognoscit homo peccatum, SI NON ADIVVAT GRATIA ut cognitum caveatur, sine dubio lex iram operatur. Et in operibus aduersus Iulianum: A concupiscentia quoscunque illexerit victi pertrahuntur maiore impetu, cum lege prohibentur si gratia non iuvantur. Cuiusmodi testimonia tam dense in Aug. scriptis occurrunt, ut iis congregandis moles in librum cresceret. Quid verò ista omnia sibi volunt, si iuxta recentiorum placita, Lex sine sufficienti gratia dari aut esse non potest? An Augustinus de metaphysica speculatione ac praecisione, hoc est, de speculativa hypothetica propositionis veritate disputat, quae nunquam accidere potest, an verò de casu, quem Paulus Apostolus, cuius doctrinam exponendo tradit, in Iudæis & quotidianâ conuersatione locum habuisse cernebat? Rem enim istam tanquam experienciâ quotidianâ comprobata & notam, ad memoriam duntaxat Augustinus reuocat. Quod satis significauit quando dixit: Agnoscamus gratiam, quae facit prodesse doctrinam: quae gratia si desit videmus etiam obesse doctrinam. Quod exemplo discipulorum quorundam, qui in eius doctrina sunt scandalizati, probat. Vnde etiam cum docuisset, quod scientia legis SINE GRATIA SPIRITVS operatur in homine omnem concupiscentiam, hoc ipsum continuò exemplo Apostoli nondum sub gratia constituti, probat: Peccatum enim, inquit Apostolus, non cognoui nisi per legem, occasione autem acceptâ peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Nempe quando sine gratia Spiritus, legem acceperam. Et verò illa mali desiderij inflammatio, ille praevaricationis accessus, illa peccati virtus, illa iræ operatio, ille maior cupiditatis impetus, & huiusmodi quae sanctus Doctor deficiente gratia adiutorio sequi tam sollicitè docet, ostendunt profectò, non ex hypothese quae nunquam accidit, Augustinum loqui, sed ea commemorare mala, quae reipsa in hominibus quotidie accidunt, & quae reipsa olim in Iudæis atque aliis contigerunt.

Hoc ipsum itaque secundò probat, quod sexcentis locis perspicuè tradit, reipsa homines gratia adiutorio, quod ad implendam legem necessarium est, caruisse, ideòque fauiente concupiscentiâ non nisi sub praevaricatione iacuisse reos. Hoc est enim, illam hypotheticam propositionem; quâ saepe dixit, si littera est sine Spiritu, si lex est sine gratia praevaricatorem facit, exemplorum demonstratione oculis subicere. Hinc explicans illud Apostoli: In quo infirmabatur per carnem, &c. qui de praevaricatione Iudaeorum infirmitate & legis praevaricatione loquebatur: Lex enim inebat, inquit, & non im-

plebat, quia caro VBI NON ERAT GRATIA, infirmabatur, & uictissimè resistebat. Et iterum ibidem: Quomodo ergo lex nisi opitularetur iubens per litteram, ET NON DANS GRATIAM, infirmabatur per carnem? Quod ideo dicit, quia non solum lex non dabat gratiam, sed quia cum lege data illis transgressoribus per carnem infirmitatis gratia non dabatur. Causam enim cur non daretur, adiungit: Quia nondum mens conuicta praevaricationibus quaesierat Saluatorem, à quo videlicet adiutorium gratiae contra carnis infirmitates praeretur. Et in Psalmum centesimum sextum explicans illud: Humiliatum est in laboribus cor meum, ita loquitur: Et nunc pugna contra concupiscentiam Deo desistente ab adiutorio, laborare potes, vincere non potes. Et ad illud: Infirmati sunt, nec fuit QUI ADIVVARET; sic ait: quid ergo restat, nisi quare factum est? Si enim data esset lex quae posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia, sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio (id est gratia) ex fide daretur credentibus. Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Accepisti verbum, accepisti praeceptum, nec desinis facere quod malè faciebas, & acceperis praeceptum, augetur peccata per praevaricationem superbia. Et experientiam deficientis adiutorij subdens: Inuenerunt se non posse sine eius adiutorio, qui de suis solis viribus praesumebant. Et in fragmento cuiusdam sermonis ad populum: Qui citatem suam medico consiteri noluerunt, remanserunt illis lex sine gratia. O miseri, quid fecit lex sine gratia, nisi magis reos? Quare? Quia legis auditores & non factores, & per hoc praevaricatores. Et in libris contra Faustum satiatissimè docet, non modo cogitatione & fictione quâdam, sed reipsâ legem in Iudæis qui eam acceperant, à gratia fuisse separatam, eamque cum postea littera legis accederet, impleri coepisse. Quâ de re in libro decimo quinto: Eadem, inquit, Lex, quae per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, cum accessit littera Spiritus (id est gratia) ut inciperet impleri iustitia legis, quae non impleta reos etiam praevaricatione faciebat. Et non multò inferius: Proinde quod est oculis sanitas ad videndum solem, hoc est gratia mentibus ad implendam legem. Et sicut oculi sani non solis delectatione moriuntur, sed illis ictibus asperis radiorum, quibus reuerberati in densiores tenebras pellebantur: sic anima per charitatem Spiritus salua facta non iustitiae legis mortua dicitur, sed illi reatui & praevaricationi, quam lex per litteram, cum gratia defuit, faciebat. Et in libro decimo nono eiusdem operis: Antequam spiritalem gratiam humiliati reciperemus, nihil nisi mortificabat nos littera, iubens quod non possumus implere, unde idem dicit, Littera occidit, Spiritus autem viuificat, &c. Quae lex enim superbos etiam praevaricationis reatu deninxit, augendo peccatū cum iubet, quod implere non possunt: ipsius legis impletur iustitia per gratiam Spiritus, &c. Et in tractatibus in Ioannem: Illi libri prodebant languidos non sanabant. Lex enim peccatores conuincebat, non soluebat. Ideò littera SINE GRATIA reos faciebat, quos consentientes gratia liberabat, &c. Quare ergo data est lex? Sequitur: Conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Quid et identius? Et in sermone tertio de verbis Apostoli: Vis videre quid valeat SINE SPIRITU ADIVVANTE littera iubens? Virtus peccati lex: quia subintravit, inquit, lex ut abundaret delictum? QUIA VBI GRATIA NON ERAT, auxilium prohibito desiderium, & cum quasi de propria praesumitur virtute, factum est grande vitium. Et in alio

Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 4.

Ibid. c. 10.

Lib. 2. contra
Iul. oper.
imper. f. 449.

Epist. 107.

Serm. 6. de
verb. Apost.
cap. 7.

In Psalm.
106.

In fragm.
10. Tom. 10.

Lib. 15. cont.
Faust. c. 3.

Lib. 19. cont.
Faust. c. 7.

Tract. 17.
in Ioannem.

Serm. 3. de
verb. Apost.
cap. 10.

Serm. 12. cap. 1. *fermone de verbis Apostoli: Quid prodest legem accipere minantem, & NON ADIVVANTEM, ut sub illa essemus rei ANTE GRATIAM DEI? Frustra lex minatur, ubi iniquitas (id est concupiscentia) dominatur. Quæ doctrina tam est familiaris Augustino, ut vix liber sit, vix epistola contra Pelagianos exarata, ubi non, eam consignauerit, ut beneficij magnitudinem ex gratiæ raritate commendaret. Nec verò eam Augustinus velut peculiarem opinionem suam tradit, sed tanquam certam & exploratam, & ex Scripturis quibus eam probare solet, haustam Catholicamque doctrinam. Ex quo factum est, ut eum Manichæi scient illum Ecclesiæ sensum esse, quod lex propter defectum gratiæ subintraverit, ut abundarent delicta, atque ita virtus esset peccati, novam hæresim condiderunt, qua legem asseruerunt esse malam, & à malo Deo traditam; quemadmodum etiam alio in loco commemorauimus. Ut quid enim propter abundantiam peccati ex lege proficiscentem ab Ecclesia deflecerent, si Ecclesia docuisset id, quod novi Scholastici docent, gratiam cauendi superandique peccati sufficientem legi affuisse?*

Vide Aug. Serm. 49. de temp. c. 2. & Serm. 11. de verb. Apost. cap. 9.

Denique istum gratiæ sufficientis defectum innictè probat, ista statuum humani generis, atque adeò singulorum hominum diuisio, quæ tam familiaris ac trita est apud Augustinum. Docet enim diuersis lucubrationum suarum locis, tres esse in hac vita status hominum: in quorum primo est profunda legis agendarumque rerum ignorantia; in secundo scientia legis & transgressio, eo quod nullo gratiæ auxilio infirmitas adiuuetur; in tertio gratiæ adiutorium. Quam ob causam status primus dicitur ante legem, secundus sub lege, tertius sub gratia: ut hoc ipso intelligamus, homines totum statum primum & secundum sine gratiæ spiritalis adiutorio transigere, nec aliud nisi vel peccata ignoratæ legis, vel agnitæ præuaricationes perpetrare. De quibus statibus quamuis alibi multa diximus, hîc tamen illâ diuisione suppositâ, quantum intelligendæ præsentis veritati satis fuerit, aliquid de adiutorio secundi status eorum qui sub lege positi sunt ante gratiam, attingendum est. Nam de superbis hominibus qui sub lege sunt loquitur, quando in libro de gratia & libero arbitrio dicit: Sub lege enim erant non sub gratia; & idè eis dominabatur peccatum, à quo non sit homo liber lege, sed gratia. Propter quod alibi dicit: Peccatū enim vobis non dominabitur, non enim estis sub lege, sed sub gratia. Non quia lex mala est, sed quia sub illa sunt, quos reos facit iubendo, non adiuvando. Gratia quippè adiuvat, vel legis quisque sit factor, sine qua gratia sub lege positus tantummodo erit legis auditor. Et in expositione quarundam

Vide fuscè dicitur lib. 3. de statu naturæ lapsæ toto cap. 6. & sup. lib. 1. de gratia Christi Saluatoris c. 14.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 12.

In expositione ne quarundam proposit. epist. ad Romanos. Num. 13.

Lib. 1. q. 1. ad Simplic.

Ibidem.

Lib. 1. q. 1. ad Simplic.

In Enchiridio cap. 118.

propositionum ex epistola ad Romanos: Sub lege pugnamus, sed vincimur. Fatemur enim mala esse, quæ facimus, & fatendo mala esse vtiq; nolumus facere: sed quia NONDVM EST GRATIA, separamur. Et quæst. 1. l. ad Simplic. Et quia peccatum (hoc est concupiscentia) sine gratia Dei vinci non poterat, ipsâ reatus sollicitudine ad percipiendam gratiam conuerteretur. Et inferius: Vnde apparet concupiscentiam per legem non insitam, sed demonstratam. Consequens autem erat ut quoniam NONDVM ACCEPTA GRATIA concupiscentiæ resisti non poterat, augetur etiam, & c. Et post pauca: Quia ergo ab hominibus nondum spiritalem gratiam percipientibus suauius admittitur quod vetatur, fallit peccatum falsâ dulcedine. Et in Enchiridio ad Laurentium: Deinde cum

Tom. 3.

A per legem cognitio fuerit facta peccati, si nondum diuinus adiuvat Spiritus, secundum legem volens vincere, vincitur, & sciens peccat. Vbi quod dicit: si nondum adiuvat Spiritus, & c. non ideo dicit quasi ordinariè sub lege Spiritus adiuet, sed quia per extraordinariam Dei beneuolentiam contingere potest, sicut reipsa in perpaucis Iudæis, Prophetis videlicet, & similibus contingit, ut in illo, & in quolibet alio statu statim Spiritus gratiæ opituletur, prout ibidem profitetur: Quidam secundum illam seruitutem sub lege esse non nouerunt, sed cum mandato incipiunt habere adiutorem Deum. Quo quorundam priuilegio indicat, aliis sub lege positis hoc beneficium adiuantis gratiæ non obtingere. Itaque conformiter de illo defectu adiuantis gratiæ, quæ est in isto secundo statu sub lege: Vbi ergo non est GRATIA liberatoris auget peccandi desiderium prohibitio peccatorum. Et inferius: Accedente autem gratiâ, id ipsum quod lex onerosè iusserat, iam sine onere & libentissimè implemus. Et iterum paulò post: Sub istis passionibus, quæ per legem erant, tanquam sub viro dominante, agebat anima, antequam veniret gratia: quæ etiam si nolite peccare vincitur à peccato. Et in libris contra Iulianum id ipsum agens: His omnibus tempus significare intelligitur, quo sub lege vivebat, & NONDVM AD-

B IVTVS GRATIA concupiscentiis carnalibus vincebatur. Et in libro secundo contra aduersarium legis & Prophetarū: Littera occidit, Spiritus autem viuificat. Lex enim quamuis iusta & sancta & bona præuicatoribus intulit mortem, quos Dei gratia non adiuvit ad iustitiam legis implendam. Et in Psalmos: Terra mota est (data lege) & ipse est terra motus, cum conturbantur homines, quia legem implere non possunt. Et causam afferens paulò inferius: Lex infirmata sic accipi potest, eo quod non impleteretur, non quod ipsa infirma sit, sed quod infirmos facit inuando pœnam, nec adiuvando per gratiam. Et in expositione quarundam propositionum ex epistola ad Romanos: Sub lege pugnamus, & c. sed quia nondum est GRATIA superamur. Et iterum: Lex data est non ad auferendum peccatum, vel ad liberationem à peccato, sed ad ostendendum peccatum ANTE GRATIAM. Et inferius aliquibus interpositis: Nunc homo describitur sub lege positus ANTE GRATIAM. Tunc enim peccatis vincitur, dum viribus suis iustè vivere conatur sine adiutorio gratiæ Dei. Nempè quia nondum agnoscit illud sibi esse necessarium. Ecce quoties quàm densè, quàm instantè docet Augustinus eos qui sub lege positi sunt, nullum adiutorium benè viuendi præter legem accepisse, non adiuvari gratia, non adiuvari Spiritu Dei; vsque adeò ut illum statum (sicut & illum qui est ante legem) in summa rerum agendarum ignorantia, peculiariter vocet statum ante gratiam. Ex quo (quod multipliciter docet) accidit ut quando cum concupiscentiis suis surgentibus pugnare volunt, facilius quam ante superentur, quia illæ factæ sunt prohibitione violentiores, nec ipsi gratiæ auxilio adiuvante robustiores. Itaque talibus lex subintravit ut abundaret delictum, lex eis præuaricationis gratiâ posita est, lex fit eis virtus peccati, lex omnem in eis concupiscentiam & itam operatur.

C & Inferius: Vnde apparet concupiscentiam per legem non insitam, sed demonstratam. Consequens autem erat ut quoniam NONDVM ACCEPTA GRATIA concupiscentiæ resisti non poterat, augetur etiam, & c. Et post pauca: Quia ergo ab hominibus nondum spiritalem gratiam percipientibus suauius admittitur quod vetatur, fallit peccatum falsâ dulcedine. Et in Enchiridio ad Laurentium: Deinde cum

D peccatis vincitur, dum viribus suis iustè vivere conatur sine adiutorio gratiæ Dei. Nempè quia nondum agnoscit illud sibi esse necessarium. Ecce quoties quàm densè, quàm instantè docet Augustinus eos qui sub lege positi sunt, nullum adiutorium benè viuendi præter legem accepisse, non adiuvari gratia, non adiuvari Spiritu Dei; vsque adeò ut illum statum (sicut & illum qui est ante legem) in summa rerum agendarum ignorantia, peculiariter vocet statum ante gratiam. Ex quo (quod multipliciter docet) accidit ut quando cum concupiscentiis suis surgentibus pugnare volunt, facilius quam ante superentur, quia illæ factæ sunt prohibitione violentiores, nec ipsi gratiæ auxilio adiuvante robustiores. Itaque talibus lex subintravit ut abundaret delictum, lex eis præuaricationis gratiâ posita est, lex fit eis virtus peccati, lex omnem in eis concupiscentiam & itam operatur.

E Quæ quemadmodum generaliter loquendo in Iudæis plerisque, in illo statu ante aduentum Saluatoris perpaucis exceptis, locum habuerunt, ita etiam nunc post eius aduentum in nonnullis Christianis locum habent. Nam & illis, cum vel peccata, maximèque superbia, eorum hoc mereretur, vel etiam cum ad ipsam

quæ quemadmodum generaliter loquendo in Iudæis plerisque, in illo statu ante aduentum Saluatoris perpaucis exceptis, locum habuerunt, ita etiam nunc post eius aduentum in nonnullis Christianis locum habent. Nam & illis, cum vel peccata, maximèque superbia, eorum hoc mereretur, vel etiam cum ad ipsam

quæ quemadmodum generaliter loquendo in Iudæis plerisque, in illo statu ante aduentum Saluatoris perpaucis exceptis, locum habuerunt, ita etiam nunc post eius aduentum in nonnullis Christianis locum habent. Nam & illis, cum vel peccata, maximèque superbia, eorum hoc mereretur, vel etiam cum ad ipsam

quæ quemadmodum generaliter loquendo in Iudæis plerisque, in illo statu ante aduentum Saluatoris perpaucis exceptis, locum habuerunt, ita etiam nunc post eius aduentum in nonnullis Christianis locum habent. Nam & illis, cum vel peccata, maximèque superbia, eorum hoc mereretur, vel etiam cum ad ipsam

quæ quemadmodum generaliter loquendo in Iudæis plerisque, in illo statu ante aduentum Saluatoris perpaucis exceptis, locum habuerunt, ita etiam nunc post eius aduentum in nonnullis Christianis locum habent. Nam & illis, cum vel peccata, maximèque superbia, eorum hoc mereretur, vel etiam cum ad ipsam

quæ quemadmodum generaliter loquendo in Iudæis plerisque, in illo statu ante aduentum Saluatoris perpaucis exceptis, locum habuerunt, ita etiam nunc post eius aduentum in nonnullis Christianis locum habent. Nam & illis, cum vel peccata, maximèque superbia, eorum hoc mereretur, vel etiam cum ad ipsam

quæ quemadmodum generaliter loquendo in Iudæis plerisque, in illo statu ante aduentum Saluatoris perpaucis exceptis, locum habuerunt, ita etiam nunc post eius aduentum in nonnullis Christianis locum habent. Nam & illis, cum vel peccata, maximèque superbia, eorum hoc mereretur, vel etiam cum ad ipsam

quæ quemadmodum generaliter loquendo in Iudæis plerisque, in illo statu ante aduentum Saluatoris perpaucis exceptis, locum habuerunt, ita etiam nunc post eius aduentum in nonnullis Christianis locum habent. Nam & illis, cum vel peccata, maximèque superbia, eorum hoc mereretur, vel etiam cum ad ipsam

K ij

gratiam agnoscendam & inuocandam instruendi sunt, subintrat præceptum ut abundet delictum, & sit eis virtus peccati lex, dum gratia ad legem implendam adiuuans subtrahitur ac differtur. Quâ de re nonnihil etiam in superioribus diximus, multaque ex August. dici possunt. Ex his igitur sufficienter demonstrari puto, esse quendam sub lege statum sub quo generaliter (paucis exceptis) Iudaica natio ante Salvatoris aduentum fuit, in quo non solum non dabatur gratia sufficiens implendi id quod iubebatur, multo minus gratia sufficiens ad salutem, sed è contrario (ut iam ante secundum Augustinum diximus, & propter momentum rei non parum abstrusa à multorum cognitione sæpius commendari expedit) talis gratia lationi legis ac scopo Dei capitaliter repugnabat. Nam iuxta constantissimam Aug. doctrinam, ab Apostolo præformatam, legis-latio illum habebat scopum, ut insonante præcepto, ac terribiliter pœnas, nisi hoc facerent comminante, gratiæ necessitatem, ipsa gratiæ adiutorium, omnis homo carnalium rerum amore, maximèque superbiâ suâ plenus est, qua putet accepta rerum agendarum cognitione se, si voluerit, implere posse quod iubet Deus. Ignorat libidinum internarum imperium, quibus obstrictus est, multoque magis eas alieno adiutorio esse moderandas. Hanc superbiam nullo conuenientiori modo dedoceri potest, quam ut subtracto gratiæ iuuantis ac sufficientis adiutorio, Deus eum vires arbitrij sui experiri sinat. Sic enim ex experta suarum infirmitatum magnitudine & peccatorum multitudine intelliget, non tantum iubentem, sed adiuantem esse necessarium, hoc est, ad agnoscendum & implorandum infirmitatum suarum medicum & largitorem gratiæ, quæ superandis libidinibus sufficiat, per ipsam gratiæ inopiâ perducetur. Quod innumeris ab Aug. locis expressum est, ut superius latissimè deductum est, & hic breuiter tantum refricabimus:

Data est lex, inquit, ad ostendendum quantis, quamque arctis vinculis peccatorum constricti tenerentur, qui de suis viribus ad implendam iustitiam præsumebant. Et in alio istius libri loco: Præcepta legis idèd non sunt impleta, quoniâ quibus data est lex ante gratiam, dediti erant carnalibus bonis, &c. Et in sermonibus de verbis Apostoli: Deinde ne lex videretur aut sufficere posse homini habenti liberum arbitrium, etiam si nullum ultra diuinum auxilium porrigeretur, aut certè frustra data fuisse crederetur, dicta est causa, quare sit lex data, quia & ipsa in adiutorium data est, sed non sicut gratia. Data est enim, sicut iam exposuimus, & tenere deberis, & verbis vehementius & diligentius nos commendare debemus: data est ut inueniret se homo, ut non morbus sanaretur, sed ut prauaricatione morbo crescente, medicus, id est, gratia adiuuans quæreretur. Et in alio libro de quo Prosper illam eius sententiam prompsit: Qui legem dedit, ipse dedit & gratiam. Sed legem per seruum misit, cum gratia ipse descēdit: ut quia lex ostendit peccata non tollit, volentes legem suis viribus exequi, nec valentes, cogantur ad gratiam, quæ & IMPOSSIBILITATIS morbum & inobedientiæ auferat reatum. Et in epistola ad Anastasium: Lex itaque docendo & iubendo quod sine gratia impleri non potest, homini demonstrat suam infirmitatem, ut quærat demonstrata infirmitas Salvatorem, à quo sanata voluntas possit, quod infirma non potest. Lex igitur adducit ad fidem (gratiæ fontem) fides impetrat Spi-

ritum largiorem, &c. Et inferius: Bona est lex illi qui ea legitimè vitur: vitur autem legitimè qui intelligens quare sit data per eius comminationem confugit ad gratiam liberantem. Et in libro secundo contra Aduersarium legis & Prophetarum: Lex quamuis iusta & sancta & bona prauaricatoribus intulit mortem, quos Dei gratia NON ADIUVIT ad iustitiam legis implendam. Et quare non adiuvit eos Dei gratia? An crudelis est Deus? Oportebat enim, ut in Testamento veteri lex imponeretur superbis, & de sua voluntatis virtute fidentibus, quæ non daret iustitiam sed iuberet; ac sic morte prauaricationis impliciti ad GRATIAM confugerent non iubentem tantummodo, sed IUVANTEM quæ nouo Testamento reuelata est. Et in questionibus super Exodum: Timor incussus est eis, qui GRATIAM nondum intelligebant, ut de sua infirmitate atque peccatis per legem conuincerentur, & lex illis fieret pedagagus, à quo perducerentur ad gratiam, quæ est in fide Iesu Christi. Vbi mox addit, littera occidit, id est, lex conscripta tantummodo iubens sine adiutorio gratiæ. Et in libris ad Bonifacium: Ad quam Dei gratiam lex de prauaricatione terrendo perducit, ut sic conferatur homini, quod conferre ipsa non potuit. Dies deficeret si omnia istiusmodi testimonia proferre vellem. Sed ex istis, vnâ cum eis quæ loco iam citato diximus, sufficientissimè intelligitur scopum legis præcipuum fuisse, non ut per gratiam impletioni sufficientem, quæ simul data fuerit, impleretur, sed è contrario, ut per defectum gratiæ sufficientis & secutas inde prauaricationes ducerentur, non solum ad impetrandam, sed etiam ad agnoscendam gratiam qua legem implere sufficerent. Tanta est enim carnalium hominum superbia & cœcitas, ut nisi multorum lapsuum experientia frangi & erudiri non possit: Voluerunt, inquit Augustinus, sanari & cognouerunt se laborare, quod non cognoscerent nisi datam legem implere non possent. Et quia durissimum est istud medicinæ genus miranti carnalium cœcitati, cur non statim per gratiam sufficientem legis faciendæ difficultatem Deus auferat, sed homines infirmos tantâ quasi crudelitate persequatur, occurrit idem Augustinus: Potuit hoc Dominus sine difficultate præstare: sed si hoc sine difficultate haberemus, largitorem huius boni (id est gratiæ afferentis facilitatem) non agnosceremus. Si enim primitus cum vellet posset, & non sentiret aduersus se obnutescentes cupiditates, nec vinculis suis grauata anima collideretur, suis viribus tribueret, quod se posse sentiret, & non constiteretur Domino miserationes eius.

Ecce quo modo, qua causa, quo scopo Dei, per insufficienciam legis implendæ ad gratiam qua sufficiat, homo sub lege constitutus perducatur. Cui profectò scopo Dei, sicut & cæteris quæ Augustinus passim tetigit, nihil repugnat magis quam si lex simul atque data est, sufficienti gratiæ adiutorio muniretur. Nam si illum scopum legis respiciamus, ut homo prauaricationibus inueniret infirmitatem suam ad implendam legem, atque ita fastus eius detumesceret, quid illi repugnat magis, quam ut sufficienti potestate quæ per adiutorium suppetatur se munitum esse experiatur? Nonne potius congruit, imò necessarium est ad illum finem, ut omni gratia nudatus, viribus propriæ voluntatis relinquantur? Hoc enim nisi fiat, vires gratiæ suas esse, sine dubio arbitrabitur, & illi errori altius implicabitur, quem ei Deus per prauaricationes ereptum esse cupit. Quod si alterum sco-

Videlib. 1. de grat. Christi Saluat. cap. 14.

Vid. 1. 1. de grat. Christi Saluat.

In lib. Expos. quarundam Propos. Epist. ad Roman. n. 30.

Num. 49.

Serm. 13. de verb. Apost. cap. 1. & 2.

August. apud Prosp. sent. 321.

Epist. 144.

Ibidem.

Lib. 2. contra Aduers. legis & Prophet. cap. 7.

Quest. 55. super Exodum.

Lib. 4. ad Bonif. c. 5.

Serm. de 5. portic.

In Psal. 106.

pum legis intuearis, ut videlicet tantâ impletionis difficultate, tantâque prauaricationum copiâ, sufficientis potestatis ac gratiæ largitorem agnoscere & implorare doceretur, quid absurdius quam ante prauaricationes sufficientem implendi gratiam attribuere? Nam præterquam quod etiam sic sufficientes illas quas experitur vires, non medici donum, sed suæ sanitatis robur esse existimabit, Deus ipse gratiam illam statim cum lege largiendo, sibi ipsi repugnabit, nam si quis verbis aliquis diceret, quia non sufficias implere quod iubeo, ora pro gratia qua sufficias, stultus esse profectò crederetur, si iam ei potestatem, qua sufficeret, donauisset. Legem verò tam difficilem dando, non verbis, sed factis idem omnino dicit Deus: cui facto suo contradicit, si gratiam implendæ legis sufficientem, ad quam implorandam erudit prauaricatorum legis, iam ipsâ legis latione donauerit.

Quod si generatim loquendo, toti Iudaico populo præter paucos sufficiens implendæ legi gratia subtracta fuit; ut per multiplicationem infirmitatum suarum ad medicum, hoc est, ad gratiam eius agnoscendam & inuocandam erudirentur, nemo miretur, si & Christianis fidelibus nonnullis, de sua potestate adhuc præsumentibus, idem durissimæ institutionis genus adhiberi Augustino nobis præcurrente dicamus. Nam & illis gratiam implendi sufficientem non infrequenter subtrahit Deus, ut eis ipsa gratiæ subtractione ac dilatione humilitas ac gratiæ necessitas commendetur. Nam inde est illud in Psalmum centesimum sextum ubi Christiano iam veritatem scienti dicit: *Et nunc pugna contra concupiscentiam Deo desistente ab adiutorio, laborare potes, vincere non potes, & cum fueris pressus consuetudine tuâ prauâ, humiliabitur cor tuum in laboribus, ut iam corde humiliato discas clamare, Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?* Inde est illud contra Pelagianos etiam de iustissimis: *Ideo quisque nostrum bonum opus suscipere, agere, implere nunc scit, nunc nescit, nunc delectatur, nunc non delectatur, ut nouerit non suæ facultatis esse quod scit, vel quod delectatur, & sic ab elationis vanitate sanetur.* Et iterum de iisdem iustis: *Idcirco etiam sanctos & fideles suos in aliquibus virtutibus tardius sanat, ut in his eos minus, quam implendæ ex omni parte iustitiæ sufficit, delectet bonum, siue cum latet, siue cum etiam manifestum est, ut quantum pertinet ad integerrimam regulam virtutis eius non iustificetur in conspectu eius omnis viuens.* Quis verò dixerit eum qui ignorat bonum, vel qui non delectatur bono sufficientem habere gratiâ ut impleat bonum? Nam ex tali ignorantia boni proficiuntur illa peccata ignorantie, quibus iuxta August. vita iustorum plena est, ut August. dicat: *Quis animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Aut quis habet in potestate, ut vel occurrat quod eum delectare possit, vel delectet cum occurrerit?* Hoc est enim solius diuinæ potestatis quæ hoc dat & negat cum voluerit, August. consequenter adjiciente: *Cum ergo nos ea delectant quibus proficiamus ad Deum, inspiratur hoc & præbetur gratiâ Dei, non nutu nostro & industriâ aut operis mentis comparatur.* Et ista est vera radix subtractionis gratiæ sufficientis. Tunc enim subtrahitur cum Deus non præbet homini ut animus legis impletionem delectetur, sed finit eum carnalibus delectationibus secundum terrenarum rerum cupiditates rapi: *Quia ut sit nutus voluntatis, ut sit industria studij, &c. ille tribuit, ille largitur.*

Tom. 3.

A Nec aliquis opponat isti veritati, orari saltem posse ut ista delectatio, qua sufficiat implendæ legi, diuinitus tribuatur. Nam etiam ad orandum quam maximè delectatio necessaria est, quæ non magis quam cæteræ, nostræ potestatis non est, sed à Deo per gratiam donari debet: *Nonne, inquit, aliquando ipsa oratio nostra sic tepida est, vel potius frigida, & plene nulla, imo omnino inter-* *Ibidem.*
 B *dū ita nulla, ut neque hoc in nobis cum dolore aduertamus, quia si vel hoc dolemus, iam oramus. Quid ergo aliud ostenditur nobis, nisi quia & petere & querere & pulsare ille concedit, qui ut hæc faciamus iubet.* Ita discimus non solum Iudæis sed & Christianis, non solum carnalibus, sed & spiritualibus gratiam talem sufficientem ad id faciendum quod iubetur frequenter subtrahi, atque ita subtrahi, ut nec pro tali gratia adipiscenda, deprecandi similis sufficiens gratia habeatur. Cuius doctrinæ vera ratio, iuxta profundissimi Doctoris fundamenta, non est alia, nisi quia gratia sufficiens ad præcepta facienda cauendæque peccata, vera & magna & gratuita gratia est, quam spirat Spiritus ubi vult. Et hæc sufficiens gratia, iuxta doctrinam eius solidissimam, non est alia, nec, ut videtur, sine errore alia dici potest, quam illa quæ voluntatem facit facere; & in ea operatur re ipsa velle & operari. Itaque quamcumque gratiam potentialem homini, siue iusto, siue iniusto, siue Iudæo, siue Pagano adesse statuamus, nisi ipsam donauerit voluntatem & actionem, hoc est ipsum velle & operari, non est sufficiens gratia voluntatis & actionis. Amissum est enim illud pristinæ integerrimæque voluntatis æquilibrium, per quod ei, non sine gratia, sufficiente, aderat posse, si vellet, ita ut velle & nolle in eius libero (non sine gratia) relinqueretur arbitrio. Hoc æquilibrium, quia contrario appetitus libidinosi seu concupiscentialis genere, voluntatem ad mortem usque corporis intimè penetrante ac possidente perditum est, non nisi medicinali illo adiutorio quo fiat ut velit, sanari potest. Non enim sufficit iam voluntati gratia, qua proficit ei lex ac doctrina si velit, sed agnoscenda est illa gratia quæ re ipsa faciat prodesse doctrinam: quæ *gratia si desit, videmus etiam obesse doctrinam.* Hæc gratia verò sufficiens, quamuis per Saluatoris aduentum iam reuelata sit, multa tamen deest etiam in noua lege Christianis; sed sub veteri Testamento quo tegebatur, pænè toti Iudaicæ nationi, paucis exceptis defuit.

CAPVT VI.

Quis fuerit status veteris Testamenti & hominum sub eo viuentium fuscè declaratur.

E NAM quod recentiores Doctores gratiam Christi etiam in veteris Testamenti tempora & hæredes tantâ diffusionem distribuunt, ut non solum per illud sufficiens & semper præsens adiutorium legem implere, sed & salutem per Saluatoris sibi prædicati fidem adipisci possent, à veterum Theologia, qui gratiæ intelligentiam nobis tradiderunt, plurimum dissonat. Et quia istæ & similes hallucinationes ex ignorance veteris ac noui Testamenti, & scopi quem in utroque dando Deus habuit, in plerisque nascuntur, non abs re fuerit ordinem ac naturam vtriusque Te-

stamenti, iuxta profundam Augustini mentem doctrinamque, declarare: quibus intellectis per se ipsum innotescet, quid de gratia sub illo Testamento data sentiendum sit, nec eò prolaberetur absurditatis, ut præcellentiam noui Testamenti à Ieremia & Ezechiele significatam, in eò tantum sitam arbitremur (quemadmodum nonnulli recentiorum arbitrati sunt) quod in eo abundantior gratia effusa sit, quam in veteri fuit.

Hoc igitur qui à radicibus intelligere velit, considerare debet, esse vitam quandam hominis carnalibus sensibus implicitam, gaudiis carnalibus deditam, quæ carnalem fugitat offensionem, voluptatēque sectatur. Huius vitæ felicitas temporalis est, à qua vita incipere necessitatis est, quamvis in ea persistere voluntatis. In hac quippè ex utero matris infans funditur, huius offensiones quantum potest, fugit, huius voluptates appetit, nihil amplius valet. Sed postquam in eo ratio experrecta vigilauerit, poterit, adiutâ tamen diuinitus voluntate, eligere alteram vitam cuius in mente gaudium est, cuius interna & æterna felicitas. Nam inest homini anima rationalis; sed interest, rationis vsu quonam potius conuertat voluntatem, vtrum ad bona exterioris & inferioris, an ad bona interioris superiorisque naturæ: hoc est, vtrum, ut corpore ac tempore, an verò ut diuinitate ac æternitate perfruatur. In quadam quippè medietate posita est, infra se habens corporalem creaturam, supra se autem animi sui & corporis creatorem. Sicut ergo bona sunt omnia quæ creauit Deus, ab ipsa rationali creatura vsque ad infirmum corpus; ita benè in his agit anima rationalis, si ordinem seruet, & distinguendo, eligendo, pendendo, subdat minora maioribus, corporalia spiritualibus, inferiora superioribus, temporalia sempiternis, ne superiorum neglectu & appetitu inferiorum, quoniam hinc fit ipsa deterior, & se & corpus suum in peius mutet: sed potius & se & corpus suum in melius ordinata charitate conuertat. Cum igitur diuina prouidentia, quæ pertingit à fine vsque ad finem fortiter & disponit omnia suauiter, neque carnalem illam vitam siue paruulorum siue maiorum, solis carnalibus desideriis deditâ negligat, sed illam quoque mirâ sapientiâ & benignitate moderetur, ut & in illa quidam ciuilis honestatis vel splendor luceat vel iustitiæ forma per poenarum corporalium comminationes, præmiorum carnalium promissa seruetur, voluit in integro quodâ populo patefacere ad curam suam etiam ad illam vitam atque eius bona malaque pertinere. Itaque ostendere volens Deus terrenam temporalemque felicitatem donum suum esse, nec aliundè nisi ab ipso, non à demonibus, falsiue Dijs sperari oportere, prioribus præsetis sæculi temporibus, dispensandum iudicauit Testamentum vetus, quod pertineret ad hominem veterem, hoc est, carnalem, carnalibus voluptatibus inhaerentem, à quo ista vita necesse est incipiat; posterioribus nouum reseruauit, quo bona spiritualia largiretur. Nimirum ut anima etiam infirma ista bona, quibus desiderandis eius infirmitas implicata est, non nisi ab vno Deo omnium Creatore desiderare, & si capacitas eius ferat, ad intelligibilia desideranda surgere doceretur. De quo S. August. tum aliis locis, tum præclare l. 22. contra Faustum: Eam rerum dispensationem ac distributionem temporum ordo poscebat, ut prius appareret etiam ipsa bona terrena, quibus & humana regna & ex hostibus victoria depu-

tantur, propter quæ maximè ciuitas impiorum diffusa per mundum supplicare idolis & demonibus solet, non nisi ad vnius viri Dei potestatem atque arbitriū pertinere. Vnde & vetus Testamentum secretum regni cælorum tempore opportuno aperiendum, promissionibus terrenis operuit, & quodammodo vmbrosus opacauit. Et paulò post addit, istis, veteri Testamento Deū docuisse bona temporalia à se petenda; nouo verò, propter se continenda. Et l. 10. de Ciuit. Sicut vnius hominis ita humani generis quod ad Dei populum pertinet, institutio, per quosdam articulos temporum, tanquam ætatum profecit accessibus, ut à temporalibus ad æterna capienda, & à visibilibus ad inuisibilia surgeretur, ita sane ut etiam illo tempore quo visibilia promittebantur diuinitus præmia, vnus tamen colendus commendaretur Deus, ne mens humana vel pro ipsis terrenis vitæ transitorie beneficijs, cuiquam nisi vero animæ Creatori ac Domino subderetur. Ut videlicet ab illius cultu istorum desiderio, ad Idola colenda non recederet, ad quem contemptu eorum, & ab eis auersione, pertingitur. Et in Psalm. 34. cum docuisset quosdam homines æterna tribuere Deo, demonibus temporalia, quorum amoribus implicati ad eorum cultum defluunt: Contra istam, inquit, opinionem diuina prouidentia vigilauit, ut ostenderet Deus ad se pertinere ista omnia, & in sua esse potestate, non solum æterna, quæ in futurum promittit, verum etiam temporalia, quæ in terra dat, quibus voluerit & quando voluerit oportune, sciens cui det, cui non det, tanquam medicus medicamenta, sciens melius morbum egroti quam ipse egrotus. Ut ergo Deus hoc ostenderet, distribuit tempora veteris ac noui Testamenti. In veteri Testamento promissiones sunt rerum terrenarum, in nouo autem regni cælorum. Propter hæc igitur causam & hanc vtriusque Testamenti differentiam, nihil omnino spiritale in veteri Testamento promittitur, sed sola carnalia, quæ veteri homini ac vitæ congruunt, diuitiæ, opulentia, victoriæ, pax temporalis, regnum, gloria, & huiusmodi, eaque de causa vetus Testamentum appellatur; In illo Testamento quod vetus dicitur, & datum est in monte Sina, non inuenitur promitti apertissime nisi terrena felicitas. Vnde illa terra, quæ est populus introductus, & per eremum ductus, Terra Promissionis vocatur, in qua pax & regnum & ab inimicis victoriarum reportatio, & abundantia filiorum ac fructuum terrenorum, & si qua huiusmodi, hæc sunt promissa veteris Testamenti.

Hoc autem Testamentum in quo sola terrena promitterentur, congruis hominibus dedit, hoc est, carnalibus sola terrena diligentibus, qui spiritualium rerum incapaces, nondum possent ad ea magnè pendenda ac diligenda traduci, idque non ea de causa, ut per huiusmodi Testamenti promissiones & obseruationem, eorū salus æterna in tuto locaretur, vel etiam de propinquo curaretur; sed ne res illas quas carnali vitiosoque amore diligebant, à demonibus quærent: Notum esse iam debet, inquit Augustinus, carnali adhuc populo congruenter carnalia & temporalia præmia fuisse promissa. Et ibidem inferiùs post interposita nonnulla: Dicimus ita esse munera Dei, ut tamen sint infirma & in comparatione salutaris confessionis, non solum amittenda, sed vltro etiam projicienda; carnalibus tamen hæc amantibus, & nondum capientibus promissa celestia, ne ab Idolis ac demonibus ista peterent, vtiliter à Domino Deo esse pollicita. Et in tractatibus in Ioannem: Quia non poterant capere inuisibilia, per visibilia tenebantur. Quare tenebantur? Ne penitus interirent, & ad Idola laberentur.

Sap. 8.

Lib. 22. contra Faust.
cap. 76.Ibid. c. 79.
Lib. 10. de Ciuit. c. 14.

Conc. 1. in Psalm. 34.

Lib. de gestis Pelag. c. 54.

Lib. contra Adimantium cap. 18.

Tract. 3. in Ioannem.

Nam fecerunt hoc fratres mei sicut legitur. Nempe cum obliti tam prodigiosa liberationis, vitulum in deserto coluerunt. Quod cum commemorasset Augustinus, adiungit: Quibus ergo modis teneretur populus talis, nisi promissis carnalibus? Et libro de vera Religione apertissime dicit, Iudæos sola temporalia & visibilia bona de Deo expectasse. Et in Psal. 72. Psal. septuagesimum secundum, Hoc solum pro magno tunc eos habuisse, quia liberati erant temporaliter à quibus tunc opprimebantur, &c. Hinc solum eos laudasse Deum. Nempe ut iam audiuius, ac sæpius inculcat Augustinus, quia à tam crassis & carnalibus animis spiritalia non capiebantur.

In fragm.
serm. de Agar
& Ismael.

Cum igitur talibus Testamenti sui promissis inhiarent, cultus internus quo Deum talium bonorum largitorem colebant, isti dilectioni velut cardini cunctorum motuum congruus respondebat. Nimirum & dilectio Dei carnalis erat. Talis est enim amor quo quempiam diligis, qualis causa propter quam diligis. Si enim diligis propter Deum, purus amor est, vera dilectio Dei, sincera charitas; si propter carnalia, non gratuitus, sed mercenarius est, ideoque impurus, carnalis, vitiosus: quem verius amorem creaturæ dixeris quam Creatoris. Nam ut de illis ipsis Augustinus dicit: Qui propter beneficia terrena Deum quærebant, non utique Deum, sed illa quærebant: quia eo modo timore servili non liberali dilectione Deus colitur. Sic ergo Deus non colitur, hoc enim colitur quod diligitur. Tota itaque spes, tota charitas eorum erga Deum, totusque cultus erat carnalis, ideoque vitiosus. Nam & avari strenuè Deum diligunt velut satellitem suæ cupiditatis, orant Deum, laudant, colunt, gratias agunt, quod horrea frumento, vino torcularia redundauerint.

In Psal. 77.

Nec pro hac vita tantum, sed & pro futura hoc ipsum sperabant à Deo, quod in ista diligebant, & quo nihil altius vel amare poterant vel cogitare. Audi eundem Augustinum: Fortasse tu dicis: Idèd eum colam quia dabit mihi villam, non tamen temporalem. Nihilominus adhuc corruptam mentem geris. Amore enim casto non colis, adhuc mercedem expetis. Ea enim vis habere in futuro seculo, quæ hîc necesse est relinquas. Mutare vis voluptatem carnalem non amputare, &c. noli ergo talia sperare tibi danda à Deo, qualia hîc iubet contemnere. Hæc enim sperabant Iudæi, idèd turbabantur in illa questione. Nam & ipsi resurrectionem sperant, sed ad tales voluptates corporis se sperant resurrecturos, quales hîc amant viuentes. Et in Psal. sexagesimum quintum: Hanc spem promissam sibi Iudæi tenebant, & de bonis & quasi iustis operibus multum gloriabantur, quod acceperant legem, secundum quam viuendo, & hîc haberent bona carnalia, & in resurrectione mortuorum talia sperabant, de quibus hîc gaudebant. Nam ut paulò inferius: luculento argumento probat: Procul dubio Iudæi non fatigarentur, non deficerent in ista questione, quam cum Sadducæis agitabant in Euangelio, si non talia sibi in resurrectione sperarent, qualia in hac vita.

Ibid.

Nec verò ista omnia, quæ de carnalibus istis animis filiorum veteris Testamenti diximus, de improbis intelligenda sunt, sed potiùs de illis qui probiores esse viderentur. Nam quemadmodum sub nouo Testamento duplicis ordinis Christiani sunt, alij infirmi siue errore siue dilectione, alij fortes, utrique tamen Christiani sunt, nouæque legis filij; ita & in Testamento veteri quidam erant infirmi, qui non solum diligebant temporalia, sed vel non seruabant etiam carnaliter iu-

stitiam datæ legis, vel propter illa bona consequenda, etiam in idolorum cultum subinde labebantur: quidam verò fortiores atque probiores, qui propter eadem illa promissa bona adipiscenda constanter inhærebant vni Deo, & legem sibi datam carnaliter, hoc est, ex illa carnalium bonorum dilectione seruabant. De quibus duobus generibus Augustinus explicans allegoricè mulieres atque paruulos: Quod mihi videtur, inquit, ad hoc pertinere, ut intelligamus & in populo veteris Testamenti fuisse quosdam infirmos ad implendam iustitiam (carnalem ex dilectione carnali) quæ secundum legem est, in qua iustitia Paulus Apostolus sine querela se conuersatum esse dicit. Fuisse item alios qui facile seducerentur in cultum idolorum. Quæ duo genera, id est, infirmitatis & erroris, mulierum & paruulorum nominibus figurata sunt. Audistis quales essent veteris legis improbi. Audi nunc quales fuerunt probi: Synagoga ergo, id est, qui Deum ibi colebant, sed tamen PROPTER TERRENAS RES, propter ista præsentia. Sunt enim impij, qui præsentium rerum bona à demonibus quærunt. Et paulò post: Cum ergo illi pî secundum carnem attenderent, id est, illa Synagoga, quæ erat in bonis, &c. putauit hoc pro magno dare Deum, nec habere melius quod dare posset diligentibus se & seruientibus sibi. Ecce qualis pietas fuerit veræ Synagogæ, hoc est, verorum filiorum veteris Testamenti. Nempe talis, quantum necesse erat ex temporalium rerum dilectione carnali proficisci. Impossibile est enim, ut ex huiusmodi dilectione alius Dei cultus pietasque nascatur. Nam si quis altiùs aliquid illo tempore de Deo sapiebat, puriùsque Creatorem, quam temporalium consequendorum amore diligebat, legemque seruabat, eatenus non iam Synagoga, sed Ecclesiæ filius, non veteris Testamenti, sed noui hæres fuit. Nam propriè qui propter illa terrena suscipit legem Dei ipse est hæres veteris Testamenti: ea quippè secundum vetus Testamentum promittuntur atque tribuuntur quæ secundum veterem hominem concupiscuntur. Vnde non veretur idem dicere, quod vetus Testamentum habens promissa terrena, hoc videtur suadere ne gratis colatur Deus, sed quia aliquid dat in terra. Hoc est, videtur quasi auocare à sincero amore Dei, qui placens Deo, solus perducit ad Deum: Ille enim iustificatur apud Deum, qui eum gratis colit, non scilicet cupiditate aliquid ab ipso appetendi præter ipsum aut timore amittendi. Quod ex veteri Testamento nullo modo obtineri potest.

D

Ex quo fiebat, ut Synagoga considerata ut Synagoga, non esset aliud quam terreni populi turba, hominumque carnalium congregatio solis terrenis & carnalibus incubantium, & propter illa sola colentium vnum Deum. Quamobrem Augustinus dicit: Vetus Testamentum tenebris & vmbra mortis datum esse; Nempe hominibus ex magna cæcitate cordis nihil omnino nisi carnalia diligentibus, sectantibus, expectantibus, cogitantibus, ideoque quantumcumque legem sibi datam obseruare viderentur, & in legis iustitia sine querela ambularent, à vera cordis iustitia & regno cælorum assequendo valdè remotis. Animum enim creaturæ rationalis solis rebus terrenis, Deoque propter sola terrena inhærere, valdè vitiosum est, puritatisque cælestis regni adipiscendi necessariæ ex diametro contrarium: Si illi, inquit Augustinus, inexcusabiliter terrenis inhæserunt, quibus ipsum nouum Testamentum nondum fuerat reuelatum, quanto inexcusabilius terrena sectantur, quibus iam promissa cælestia in

Lib. 83. 99.
quæst. 61.

In Psal. 72.

Lib. de geſſis
Pelag. c. 5.

In Psal. 79.

In epist. ad
Galat.

Lib. de vera
Relig. c. 27.
Lib. 32. contra
Faustum
cap. 71. &
alibi sæpius.
Annotat. in
Iob. c. 28.

In Psal. 73.

In epist. ad Galat. nono Testamento reuelata sunt? Et in epistolam ad Galatas exsertiis de populo veteris Testamenti: Quibus terrenis promissis irretiti, & quæ tantummodo sperantes de Deo, non admittuntur ad hæreditatem spiritalem celestis patrimonij. Vt propterea nemo mirari debeat, si Testamentum vetus ad animæ salutem, regnūque cælorum assequendum, Synagogæ filiis Testamenti illius hæredibus non multum profuisse statuamus.

Sed ille rector cælitum ac terrenorum qui propter dilectorum suorum salutem vniuersa dirigit, ad scopum suum contorquens profunda torrentis, fluxūque sæculorum ordinans turbulentum, populum tam carnalem, etiam nescientem, in magnarum rerum vsus assumpsit. Cum enim Filium suum Vnigenitum ad generis humani reparationem assumenda carni colligendūque noui Testamenti populo seu Ecclesiæ destinasset, eaque res esset omnium diuinorum ac mirabilium operum maxima, ingentem quasi ministrorum præcurrentium apparatus, futurūque eius aduentum vaticinantium præmittendum esse censuit; vt ex ingenti illa Prophetarum serie secuturi Regis magnitudo nosceretur, & ex illa tam celebri præmonitione, tantæ magnitudinis horror euanesceret: *Per multam seriem temporum & annorum prædicendus fuit:*

non enim aliquid paruum venturum fuit. Quanto maior Iudex veniebat, tanto præconum longior series præcedebat. Et alibi: *Hoc ergo totum prophetandum fuit, prænuntiandum fuit, venturum commendandum fuit; vt non subito veniens horreretur, sed creditum expectaretur.* Itaque non contentus Filium suum incarnandum & immolandum, singulorum quorundam hominum vel sacrificio, vel voce, vel angelicâ prædictione prophetasse, vniuersum illum Iudaicum populum, tanquam Regnum quoddam excitauit, quod instar magni Prophetæ per aliquot annorum centurias viuentis atque vaticinantis, omnibus suis sacrificiis, & sacramentis, & cæremoniis, & pœnis, & præmiis, & prosperitatibus, & aduersitatibus, omnibus denique membris suis, tam Regibus quàm Sacerdotibus, atque ipso populo Christum illum Domini totum, hoc est, Caput & Corpus, Sponsum & Sponsam, Christum & Ecclesiam præfigurando venturum, totāque disciplinam eius in effigie exprimendo, quasi ingenti celeberrimāque voce loqueretur. Vndè Augustinus tradit, Christi nomen & Ecclesiam ita prænuntiatam, sicut nunc exhibetur, non per quemlibet de cauernosis latebris procedentem, sed quādam gente, & quodam Regno ad hoc propagato & instituto, vt ibi de illo cuncta figuris prænotarentur, quæ nunc expressa rebus agnoscerentur. Et alibi aduersus eundem Aduersarium: *Hoc primum dico illorum hominum non tantum linguam, verum etiam vitam fuisse prophetica: totūque illud Regnum Gentis Hæbreorum magnum quendam, quia & magni cuiusdam fuisse Prophetam.* Quod accuratiū declarat in libris de Ciuitate Dei: *Populus Hæbreorum in vnā quandam Rempublicam, quæ hoc sacramentum ageret, congregatus est, vbi per quosdam scientes, per quosdam nescientes, id quod ex Aduentu Christi usque nunc & deinceps agitur prænuntiaretur esse venturum, &c.* Omnes enim non solum prophetiæ quæ in verbis sunt: nec tantum præcepta vitæ, quæ mores pietatēque conformant, atque illis litteris continentur, verum etiam sacra, sacerdotia, tabernaculum siue templum, altaria, sacrificia, cæremonia, dies festi, & quidquid aliud ad eam seruitutem pertinet, quæ Deo debe-

A tur, & græcè propriè Patria dicitur, ea significauerunt, & prænuntiauerunt, quæ propter æternam vitam fidelium in Christo & impleta credimus, & impleri cernimus, & implenda confidimus. Quapropter alibi dicit, Deum ab ista gente cultum fuisse prophetico sane ritu, hoc est significatiuo futurorum quandoquidem ipsum REGNUM MAGNVS QUIDAM PROPHETA fuit, vbi. Rex & Sacerdos vngebatur; hoc est, illā vnctione Christi fiebant, vt vterque Christum Dominum suum figuraret.

Cum igitur Testamentum vetus propriè in illis præceptis vitæ, quatenus in tabulis scribebantur, & in illis externis ritibus diuini cultus rerūque terrenarum præmiis, earum obseruatione promissis constitutum sit, quæ omnia rerum futurarum essent præfiguratiua documenta, profectò nihil aliud fuisse Testamentum illud perspicuum est, nisi magnam quandam quasi Comædiam, quæ non tam propter seipsam, quam propter id cui præfigurando seruebat, hoc est, propter Testamentum nouum, eiusque Principem & hæredem Ecclesiam, ab illa Gente tanquam ad hoc idonea ageretur. Quandoquidem enim carnalibus implicata studiis & amoribus terrenæque felicitati venandæ dedita cælestium atque spiritualium incapax esset cogitationum, quid congruentius, quam vt illa quæ inutilis esset saluti suæ, saltem alienæ figurandæ procurandæque seruiret. Hinc est enim quod eam seruilem ac seruam frequenter Augustinus vocet, totāque Testamenti istius obseruantiam veteris hominis seruitutem. Non enim tantummodo more seruorum, propter temporalem vilēque mercedem seruebant Deo, legisque sibi traditæ iustitiam sectabantur, sed hoc ipsum quicquid & essent & agerent & paterentur, nouo populo æternitatis hæredi seruebat, in cuius Ecclesiam, & Saluatorem, & salutem, & salutis instrumenta, gratiam videlicet & sacrificium, & sacramenta repræsentanda & prophetanda referebantur. Umbra sanè quædam Ciuitatis huius, *Lib. 15. de Ecclesiæ peregrinantis, inquit Augustinus, & imago Ciuit. c. 2.* go prophetica ei significandæ potius quam præsentandæ seruiuit in terris, quo eam tempore demonstrari oportebat. Quod explicans magis inferiūs: *Pars enim quædam terrena Ciuitatis, quæ in omnibus impiis per totum mundum sparsa est, imago cælestis Ciuitatis effecta est, videlicet Respublica Iudæorum, non se significando, sed alteram, & idē seruientem.* Neque enim propter seipsam, sed propter aliam figurandam est instituta. Quamobrem id quod dictum est de duobus populis: *Maioreseruiet minori, nemo ferè nostrorum, ait, aliter intellexit, quam maiorem populum Iudæorum minori populo Christiano seruiturum.*

Ex quibus vtrumque perspicui potest, cuiusmodi esset status filiorum veteris Testamenti. Nimirum quemadmodum nulla nisi veteris hominis bona diligebant, ita nulla nisi ipsius mala metuebant. Ex isto amore atque timore decalogum carnaliter boni custodiebant, vel potius sibi custodire videbantur, mali etiam apertè violabant. Ex isto amore atque timore templa, sacrificia, sacramenta frequentabant, totūque durissimum illud cæremoniarum præfigurantium iugum seruiliter sustinebant. Ex isto amore atque timore tota eorum iustitia nascebatur, quam Apostolus, quamuis in lege conuersatus sine querela, arbitratus est vt stercora. Cardinem enim voluntatis rapiebat, non fides, quæ per veram Dei dilectionem operatur, sed, vt non

Lib. 13. contra Faust. cap. 6.

Lib. 22. c. 24.

Lib. 7. de Ciuit. c. 32.

Lib. 7. de Ciuit. c. 32.

Lib. 16. de Ciuit. c. 35.

Lib. 3. ad
Bonif. c. 4.

semel Augustinus docet, *Terrena cupiditas*, cuius A fomentum ac præmium lex illa ex professo promittebat, *metusque carnalis*, hoc est, *terrenam felicitatem vel cupiditate adipiscendi, vel timore amittendi*. De cuiusmodi præceptorum Dei observatione subiungit Augustinus: *Sic autem præcepta qui facit: procul dubio non facit: ac per hoc in animo NON FACIT. Maule enim omnino non facere, si secundum ea quæ cupit & metuit, permittatur impune. Ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus, ubi ipse qui præcipit, inspicit Deus. TALES ERANT FILII TERRENÆ HIERUSALEM*. Et rursus inferius: *Hi ad vetus pertinent Testamentum, quod in servitutem generat: quia facit eos carnalis timor & cupiditas servos, non Evangelica Fides, Spes, & Charitas liberos*.

Ibid.

Hanc igitur filiorum veteris Testamenti conditionem quisquis attentè consideraverit, videbit utique non multum eos gentilibus præstitisse: amor enim huius mundi, qui Augustino teste, *non est à Deo*, amor fruendi creaturis in utrisque dominabatur. Ex quo & inter gentes, maximèque Romanos, nonnulli carnalem illam iustitiam cum Civibus & hostibus coluerunt. Sed in eo erat eorum qui boni inter illos erant, præ Gentibus, Romanisque præcellentia, quod isti boni à Deo vero, non ab Idolis ac daemonibus, ut Gentes impiique Iudæi, concupitam promissamque felicitatem expectarent. Quo fit ut quamvis cordis interni cardo per huius mundi dilectionem à Deo vero, sicut & gentium recederet, non tamen eo usque ut in demonia aut Idola laberentur. Agnouit hanc Synagogæ veteris à Gentibus discrepantiam, & expressit Aug.

Lib. 4. contra Iul. c. 3.

In Psal. 72.

Hic, inquit, *populus idem melior erat gentibus, quod quamvis præsentia bona & temporalia, tamen ab uno Deo quærebat, qui est creator omnium & spiritualium & corporalium*. Et alio in loco: *Iste ergo recessit à Deo, sed non longè: quia quasi pecus factus sum, & ego semper tecum. Illi vero longè recesserunt: quia non solum terrena desideraverunt, sed ea à demonibus & à diabolo petierunt*.

Ibid. sub. finem. Vide laicè etiam versus finem Psalmi 84.

CAPVT VII.

Non affuisse hominibus sub lege viventibus gratiam sufficientem seruandi legem vel vllum præceptum eius.

EX qua sanè conditione, & interiori statu Synagogæ, naturæque veteris Testamenti facile liquet, quid de gratia sufficienti Testamenti illius hæredibus data, ad custodiendum decalogum ac legem Dei, salutemque spiritalem animæ consequendam, arbitrandum sit. Idem videlicet quod de illâ eadem gratiâ in gentes effusâ, statui debet. Nam quamvis Testamentum istud, hoc ipso quo bona temporalia, velut minima à Deo expectanda proponebat tacitè quoque docere videretur, aterna bona ab eodem illo Deo petenda, hoc ipsum tamen quod insinuabat docendo, non præstabat largiendo, nec vllam omnino ad hoc præstandum gratiam dabat, sed animos in eadem terreni amoris glacie fixos obduratosque relinquebat. Ut sanè ex veteri Testamento non maior eis seruandæ spiritualiter legis facilitas accederet, quam antequam illud suscepissent. Nam huiusmodi facilitatem & sufficientiam dare, nouo Testamento proprium est. Istud enim ex propria sua ratione qua à veteri Testamento discernitur, tollit amo-

rem veterem, quo iuxta vetus Testamentum terrena diliguntur, & inspirat nouum, sine cuius inspiratione vel totam legem, vel vllum eius præceptum seruare impossibile est. Nam nisi quis ipsam legis aut præcepti iustitiam dilexerit, quæ dilectio, ut alibi probauimus, non est alia nisi illa vera, pura, legitima, laudatæque charitas Dei, quam solus per noui Testamenti gratiam inspirat Deus, nulla habetur legis observatio, nec vlla haberi potest, nisi fortè terrena & animalis, ex amore vel timore rerum temporalium, in qua nonnulli gentiles, haud secus ac veteris Testamenti hæredes, tanquam iustitia sua gloriati sunt. a Plurimis locis hoc sanctus Augustinus tradit, apud quem nihil istâ sententiâ celebratiùs, qua identidem dicit, *Charitas implet legem*, quam ex illo Apostolico expressit: *b Plenitudo legis est dilectio*. Hoc autem non intelligit Augustinus de alia charitate seu dilectione Dei, quàm qua ipsius præcepti iustitia & rectitudo diligitur. Deus est enim rectitudo & iustitia; sine qua docet non posse seruare legem Dei, non solum totam, sed nec vnum præceptum eius, non solum supernaturaliter, meritoriè & huiusmodi (quæ à Doctoribus recentioribus, doctrinam eius non satis penetrantibus excogitata sunt) sed ita non posse seruari ut peccatum fugiatur. Quamdiu enim animus non erigitur ad ipsam æquitatem præcepti diligendam, nullo modo ipsum præceptum facit aut diligit, sed aliud quod intuetur. Tamdiu enim concupiscentia, hoc est, cupiditas assequendi, aut timor amittendi alicuius commodi temporalis animo dominatur. Cum enim cupiditas ac timor rerum temporalium sola iustitiæ dilectione obruatur & extirpetur, necesse est ea tamdiu animo dominari, quamdiu iustitia non diligitur. Ex illis autem quisquis præceptum facit, necessario illud inuitus facit, idèoque potius ex transgressa lege reus est, quam ex observata laudandus, quamvis exterius eam obseruasse videatur. De quibus alibi fusius diximus, & adhuc dicturi sumus. Hic

D vnum aut alterum locum delibasse satis est: *Ab hoc reatu graniore liberat gratiâ Spiritus sancti per Christum, quæ diffusâ charitate in cordibus nostris dona iustitiæ dilectionem, qua immoderatio concupiscentiæ superetur*. Et in libro secundo contra aduersarium legis & Prophetarum: *Bona est ergo lex quæ hoc dicit (non concupisces) sed ubi non adest viuificans Spiritus, hæc ipsa lex quam bonam dicit, occidit: quia peccati virtus est, cum per illam operatur omnem concupiscentiam inflammando (desiderium per) prohibitionem, QUOD NON EXTINGUITUR PER INVANTEM LITTERAM TIMORE POENÆ, SED PER INVANTEM SPIRITVM DILECTIONE IUSTITIÆ*. Hoc est, illud desiderium concupiscentiæ quo peccare delectat, non auferitur homini iussione legis, quæ solam pœnam timeri facit, multò minùs alia concupiscentia alterius rei temporalis, sed solo contrario desiderio non peccandi seu benefaciendi, quod est ipsa iustitiæ dilectio. Sic enim explicat hanc impossibilitatem obseruandæ legis sine dilectione iustitiæ ipsius legis, multis aliis locis: *Potuit, inquit, esse intus in affectionibus prauis prauaricator legis, & tamen conspicua opera legis implere vel timore hominum, vel ipsius Dei, sed pœna formidine, non DILECTIONE ET DELECTATIONE IUSTITIÆ*. Et quid est hoc, dilectione ac delectatione iustitiæ? Audi: *Aliud est enim voluntate benefaciendi benefacere, aliud autem ad malefaciendum sic voluntate*

Vide dicta lib. 1. de statu pura nature cap. 7. 8. & 9. Vide de his laicè dicta libro 3. de statu nat. lapsæ à cap. 15. usque ad 20. a Vide epist. 19. & 143. & 144. scriptis. Et epist. 120. cap. 18. in epist. ad Gal. In exposit. quarundam Propos. in epist. ad Rom. n. 44. & 45. & 69. in Psal. 67. & alibi scriptissime. b Ad Rom. 13. c Vide dicta lib. 1. de statu pura nature cap. 7. 8. & 9.

Vide lib. 5. de grat. Certe si saluat. à cap. 13. usque in finem. Lib. de fide & operibus c. 23. Lib. 2. contra Advers. legis & Prophet. cap. 7.

inclinari, ut etiam faceret, si hoc posset impunè permitti. Nam sic profectò in ipsa intus voluntate peccat, qui non voluntate sed timore non peccat. Hoc est, qui non voluntate non peccandi, seu voluntate benefaciendi, seu dilectione iustitiæ, sed timore non peccat. Odium enim peccandi, & voluntas benefaciendi, seu dilectio iustitiæ ex eodem fonte nascuntur, augentur ac minuuntur. Tantum enim quisque peccatum odit, quantum iustitiam diligit, quod non poterit lege terrente per litteram, sed Spiritu sanante per gratiam. Et in Psalmum trigessimum secundum, eandem tradit impossibilitatem implendæ legis sine dilectione iustitiæ: Implebis amore, nempe iustitiæ, quod timore non poteris. Qui enim timendo non facit malè, mallet facere si liceret. Itaque etsi facultas non datur, voluntas tenetur. Non facio, inquit. Quare? Quia timeo. Nondum amas iustitiam, adhuc servus es, &c. Quando incipit amare iustitiam nisi quando mallet furta non esse, etsi gehennæ non essent, in quas fures mitterentur. Hoc est, amare iustitiam. Et ipsa iustitia qualis est? Quis illam pingit? SAPIENTIA DEI, quam pulchritudinem habet? Per illam pulchra sunt omnia, &c. Hoc est, illa iustitia quæ in præcepto faciendo diligi debet, est ipsa sapientia & æquitas & rectitudo DEI. Et in quæstionibus super Deuteronomium: Homo potest facere opus legis per charitatem iustitiæ, quod non potest per timorem pœnæ. Quæ charitas, inquit ibidem, gratia est novi Testamenti. Et in commentario epistolæ ad Galatas, cum docuisset Iudæos opera bona ex timore fecisse, quo timebant præsentis vitæ suæ, utpote quam diligebant: Ideò, inquit, quedam opera legis implebant, quæ in sacramentis sunt, id est, cæremonialia, illa verò quæ ad bonos mores pertinent, IMPLERE OMNINO non poterant. Non enim implet ea nisi Charitas. Et quænam illa Charitas? Quidnam respicit, quidnam diligit? Quia & hominem si propterea non occidit aliquis, ne & ipse occidatur (id est amore vel timore amittendæ vitæ suæ) non implet præceptum iustitiæ: sed si ideò NON OCCIDAT, QUIA INIVSTUM EST, hoc est, quia repugnat iustitiæ quam diligit etiam si id facere possit impunè, non solum apud homines, sed etiam apud Deum.

Ex quibus allatis Augustini testimoniis, aliisque non paucis quæ passim obuia sunt, perspicuè elucet, non modo non totam legem, sed nec vnum impleri præceptum posse, sine dilectione seu charitate iustitiæ, idque non impletionem tantum supernaturali vel meritoriâ, sed ita ut oportet, hoc est, ita ut non diuitias, honorem, regnum, vitamque suam temporalem & huiusmodi, quæ Pagani non minùs quam Iudæi diligunt, sed ipsum præceptum, hoc est, ipsam præcepti rectitudinem & æquitatem spectet animus: quam nisi spectet, hoc ipso necesse est eum à temporalium rerum quarumcumque desiderio superari. Nam tale desiderium, ut optimè statim August. dixit, non extinguitur per iubentem litteram timore pœnæ, sed per Spiritum DILECTIONE IUSTITIÆ. Et ut alibi dicit: Carnalis cupiditas, quæ peccatum augetur, cupiditate aliâ non sanatur. Qui enim aliter præceptum implet, quàm illâ sublimi & spiritali dilectione iustitiæ, qua adhuc animus careat, non exuit carnalem cupiditatem, sed mutat, imò ipsam iustitiam, quam nondum diligit, pro rei quam diligit, asseductione paratus est prætermittere. Quod præclarè in eiusdem Epistolæ commentario sanctus Augustinus docet, quando dicit, quod sub lege ante gratiam, qui status Iudaicæ Synagogæ veterisque Testamenti

A proprius fuit, prohibetur quidem homo, & conatur à peccato abstinere se, nempe ex illo amore cuiuscumque rei temporalis, sed vincitur: quia nondum iustitiam propter Deum & propter ipsam iustitiam diligit, sed eam sibi vult (præceptum seruando) ad conquirendum terrena seruire. Et quid sequi solet ex tali amoris peruersitate? Itaque ubi viderit ex alia parte ipsam, ex alia commodum spiritale, trahitur pondere temporalis cupiditatis, & relinquit iustitiam. Quam propterea tenere conabatur ut haberet illud, quod se nunc videt amittere, si illam tenuerit. Oritur igitur non ex aliqua positiva lege Dei, non ex aliqua extranea boni operis conditione, qua debeat esse supernaturale secundum substantiam, aut modum; aut meritorium, aut aliquid huiusmodi: sed ex ipsa natura rei, eo quod nullum præceptum impleri possit, vilius rei alterius amore quam dilectione iustitiæ, quæ præceptum sanxit & ex qua latum fuit. Quicquid enim aliud animus, præceptum quasi seruando, appetierit, iustitia carnalis erit & animalis, qualis auarorum cum aliena restituant, ne sua rapiantur. Animus quippe manet terræ affixus, & ex eo quod vellent, potius reus, quàm ex eo quod voluit, commendabilis. De quo præclarè idem Augustinus: Quicumque inter, Iudæos, faciebant quod lex iubebat, non adiuuante Spiritu gratia, timore pœnæ faciebant (sub quo amor, ex quo nascitur ille timor comprehenditur) non amore iustitiæ: ac per hoc coram Deo non erat in voluntate, quod hominibus apparebat in opere, potiusque in illo rei tenebantur, quod eos nouerat Deus malle, si fieri posset impunè. Hæc autem iustitia in præcepto diligendo, non est alia nisi illa incommutabilis & æterna regula æquitatis; nec illa est alia nisi veritas & sapientia Dei, atque ipse Deus, quemadmodum alibi fusè ex professo demonstrauimus. Ut proinde nihil mirum sit quod ex Apostolo toties Augustinus clamat: Legem non implet nisi charitas. Plenitudo legis est dilectio.

Quæ cum ita sese habeant, iam consequenter liquet, quam incongruè dicatur, tam carnalibus animis gratiam affuisse sufficientem, præcepta morum ex ista sublimi & spiritali iustitiæ dilectione seruandi, quibus ideò hoc ipsum vetus Testamentum, terrenæque ipsius præmia promissa ac data sunt, quod (ut supra vidimus) spiritualium rerum incapaces essent. Quia non poterant capere inuisibilia, per visibilia tenebantur, inquit Augustinus: Carnalia promittebantur, quia spiritualia non capiebantur. Carnalia amabant, & nondum capiebant promissa celestia, inquit Augustinus: Terrenis solis inbiant, qui meliora cogitare non possunt, inquit de illis isdem Augustinus. Quomodo igitur sufficientem gratiam habeant implendi legem, & quod multo mirabilius adipiscendæ salutis, qui meliora temporalibus capere, imò cogitare non poterant? Ex quo fit ut toties confidenter Augustinus dicat, quemadmodum supra declarauimus, quod sub lege non erat gratia; quod non fuit qui adiuuaret; quod remanserat illis lex sine gratia; quod littera sine Spiritu reos faciebat; quod ubi gratia non erat auxit prohibitio desiderium; quod sub lege erant rei ante gratiam Dei; quod nondum accepta gratia, concupiscentiæ resistere non poterant, & huiusmodi non pauca. Et quo fit etiam ut consentaneè talis gratiæ subtractioni & Spiritus adiuuantis absentia dicat: Sic illi Synagogæ filij, cohibendi fuerant à peccatis, utique timendo ne pœnas sensibiles paterentur,

Epist. 144.

In Psal. 32.

Quæst. 15. super Deuter.

In Epist. ad Galatas.

Lib. 3. ad Bonif. c. 4.

In commentario epistolæ ad Galatas.

Lib. de Spiritu & lit. c. 8.

Tract. 3. in Ioan. Fragm. 22. Lib. contra Adimant. cap. 18. Lib. 4. de Ciuit. c. 34.

Quæ. 74. in Exodum.

Lib. 1. ad Bo-
nif. c. 8.

QVIA NONDVM POTERANT AMARE IVSTI-
TIAM. Et quod huic impotentia coniunctum est:
Quem Spiritum servitutis accipiunt, qui praecepta da-
ta legis implere non possunt, dum serviunt desideriis
carnalibus. Vsq̃ue aded̃ vt & ipsum Apostolum
Paulum, quamdiu sub lege constitutus erat, san-
ctus Aug. dicat fuisse praecepti capax, sed non ef-
ficacem, & ided̃ praeuicatore leg̃is. Non quod
Augustinus dicere velit, homines improbos in
hac vita mutari non posse, sed talem fuisse isto-
rum hominum sub lege viuentium internum ani-
mi statum, tantamque gratia sufficienter adiuua-
tis egestatem, vt spiritalem illam iustitiam quam
cogitare non poterant, amare non possent, neque
consequenter praecepta legis adimplere, quae im-
pleri sine iustitiae dilectione non possunt.

CAPVT VIII.

*Status Veteris Testamenti figuratiuus & pro-
pheticus non afferebat Iudaeis gratiam suf-
ficientem, sed potius impediens. Quanta
fuerit in Iudaeis seruitus & ignorantia gra-
tiae, & Auctoris eius.*

NEc verò aliquis arbitretur ex isto tam
multiplici figurarum apparatu quibus
Christum & gratiam eius quasi prophe-
tantibus Testamentum vetus abundabat, plus
aliquid sufficientis adiutorij Iudaeis accessisse.
Qui hoc existimat, nondum ad liquidum istius
naturam legis ac statum gentis intelligit. Nam
quamuis auctor gratiae, & ipsa gratia tot figuris
vndique oculos auresque ferientibus obiret-
tur, carnalibus tamen sensibus eorum aenigmata
videbantur, atque erant abstrusissima. Fallitur
enim qui putat, eis & Christum & gratiam eius
ita apertè fuisse praedicatam, quemadmodum sub
noua lege praedicatur, vt eorum agnitio esset po-
pularis: *Obtusi sunt, Apostolo teste, sensus eorum:*
Et vsque in hodiernum diem cum legitur Moses, ve-
lamen positum est super cor eorum. Erant enim ad-
modum pauci qui spiritalia in carnalibus prae-
figurata intelligerent, pauciores qui intellecta spe-
rarent ac diligerent paucissimi quibus dilectio
illa spiritalis per sufficiens gratia adiutoriū cor-
rigeret carnales mores, aeternaeque vitae percipiē-
de spiritali praeceptorū obseruatione prepararet.

Nam vt de intelligentium paucitate pauca di-
cam. Non erat tunc tempus illa mysteria reue-
landi, in quibus cognoscendis ac diligendis est
sita salus. Hoc enim nouo Testamento & eius
Auctori seruabatur. Vnde illud tam celebre san-
cti Doctoris pronuntiatum: *In veteri Testamento*
est occultatio noui, In nouo manifestatio veteris.
Si enim in nouo Testamento, quamuis aeternae
saluti praedicandae & largiendae dedicatum sit,
videmus tamen tam multis agnitionem veritatis,
sine qua homines salui fieri nequeunt, tot secu-
lis subtractum esse, imò Spiritum sanctum ve-
tuisse Paulo, loqui verbum Dei in Asia & in Bi-
thynia, quid miramur illo tempore, quod celan-
dis mysteriis datum fuit, aenigmata veteris legis
carnalibus hominibus non fuisse reuelata, imò
prohibitos prophetas ne illa propalarent? Vnde
sanctus Augustinus audet ac non semel dicit:
Tempore seruitutis (id est, veteris legis) *carnali-*
bus animis nondum oportet signa reuelari, quorum
iugo edomandi sunt. Et in libro contra Adiman-
tum Manichaei discipulum: *Cum adhuc non opor-*
teret ante aduentum Domini pudare populo legitima-

rum sacramenta figurarum, non inuitabantur signi-
ficata intelligere, sed iussa cogebantur implere. Non-
dum enim Deo inharebant per Spiritum, sed per car-
nem legi seruiebant. Et in Psalmum Teptuagesi-
mum primum: *Quia non demonstrabatur* (in vete-
ri lege) *quae fuerat eligenda, & praeponenda felici-*
tas, flos foeni pro magno habebatur. Nec solum mini-
me contemnebatur, sed etiam maxime appetebatur.
Nempè omnia tempus habent. Tempus tacendi,
& tempus loquendi. Tempus significandi quae
postea erant manifestanda. Tempus manifestan-
di quae antea fuerant significata: *Illud enim erat*
tempus significandi, hoc manifestandi, inquit Augu-
stinus. Ex ista temporis diuersitate nascebatur,

B quod illa signa futurorum per pauci intelligen-
rent, spirituales videlicet quidam illique maxi-
mè quos Deus Spiritu prophetiae illustrauerat.
Reliqua verò carnalium turba, nullum fructum
ex eorum spiritali significatione caperet. In oculis
ait Augustinus, illis omnibus rebus nouum Testa-
mentum figuratè praeuatiabatur & capiebatur in-
telligentia paucorum, quos eadem gratia prophetico
munere dignos fecerat. Et inferius in eadem episto-
la: *Timentes Deum homines veteris Testamenti propter*
litteram terrentem & occidentem, nondum habentes
Spiritum viuificantem, currebant cum sacrificiis ad
templum. Et quamuis in figuram futuri sanguinis quo
redempti sumus, tamen nescientes quid per eas figura-
retur, cruentas victimas immolabant. Et in libro de
catechizandis rudibus: *Quae, signa rerum spiri-*
tualium, tunc à paucis Sanctis & intelligebantur ad
fructum salutis, & obseruabantur ad congruentiam
temporis: à multitudine verò carnalium tantummodò
obseruabantur, non intelligebantur. Et in libris de
Ciuitate Dei: *Hac lex distributione temporum data*
est, quae prius haberet promissa terrena, quibus tamen
significarentur aeterna quae visibilibus sacramentis
celebrarent multi, intelligerent pauci. Quam doctri-
nam ipse sapissimè, velut capitalem aliis in locis
repetit. Vnde generalem hanc alibi tradit esse
notam filiorum veteris Testamenti, non intelli-
gere figuras quas obseruare iubebantur; (nouum
verò obseruatas intelligere) quod vix aliis vn-
quam tribuit, nisi forte paucissimis, praeterquam
Patriarchis & Prophetis: *Itaque & in illo primo*
populo sancti Patriarchae & Prophetae qui intelli-
bant, quod agebant, vel quod per eos agebatur, in
nouo testamento habebant istam spem salutis aeternae.
Ad illud enim pertinebant, quod intelligebant ac di-
ligebant; quia etsi nondum reuelabatur, iam tamen
figurabatur. Ad vetus autem illi pertinebant, qui
non illic amplius quam promissa temporalia cogitata
concupiscebant, in quibus aeterna figurata & proph-
tata NON INTELLIGEBANT.

E Hae itaque ignorantia filiorum veteris Te-
stamenti causa fuit, vt non solum figuras rerum
futararum non intelligerent, sed etiam ita car-
naliter acciperent vt sonabant auribus verba, &
sacramentorum diuinorum species oculis appa-
rebat, ita videlicet vt ea sublimiorum rerum fi-
guras esse nescirent: *Carnaliter,* inquit August.
accipiendo legem & eius promissa terrena rerum cele-
stium figuras esse nescientes, ad illa murmura corrue-
runt, vt dicere auderent, vanus est, qui seruit Deo.
Et quid amplius quia custodiimus mandata eius?
Nempè quia videbant umbraticam illam felici-
tatem terrenam, quae umbratica suae iustitiae pro-
mittebatur, etiam apertam impietatem profiten-
tibus tribui nescientes eam esse tantum figuram
verae felicitatis, sicut eorum iustitia erat figura
iustitiae. Hinc ergo illa murmura carnalium:

In Psal. 71
in fine

Lib. 6. contra
Faust. c. 9.

Epist. 120,
cap. 2.

Ibid. c. 12.

Lib. de cate-
chiz. rudibus
cap. 20.

Lib. 16. de
Ciuit. c. 15.

Vide lib. 13.
contra Faust.
c. 4. Annot.
in Job. c. 30.
Lib. 2. contra
aduers. legis
& Propbet.
10. 7. In Ps.
39. & c.
Lib. 15. con-
tra Faust.
cap. 2.

Lib. 20. de
Ciuit. c. 18.

Malach. 3.

2. Cor. 3.

Lib. de Ca-
techiz. rudi-
bus c. 4.

Act. 16.

Lib. 3. de
doct. Christi
cap. 9.
Lib. contra
Adimantum
cap. 22.

Malach. 3. Vanus est qui seruit Deo. Hinc illud, Ergo nunc bea-
Ibid. tos dicimus arrogantes: siquidem edificati sunt fa-
Psalm. 72. cientes impietatem. Hinc illud alterius sub nomi-
 ne Synagogæ: Mei autem panem moti sunt pedes, panem
 effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pa-
 cem peccatorum videns. Hinc illa quærimonia: Er-
 go sine causa iustificavi cor meum. Quasi diceret, ait
 Augustinus: Vbi est merces bonæ vitæ meæ? Vbi est
 premium servitutis meæ? Cum impij etiam promif-
 sâ meâ iustitiæ mercede potiantur. Quorum sa-
 nè murmurum non alia causa fuit, quam quod
 istum caremonialem veteris Testamenti appara-
 tum, præceptorum atque præmiorum figuras
 esse nescirent.

Ex qua quidem crassa hallucinatione alius er-
 ror periculosior nascebatur, quo significantes fi-
 guras pro rebus ipsis per se vtilibus veneraban-
 tur, vno meliores gentibus, quæ similibus care-
 moniis religiosi cultus inhærebant, quod per ista
 signa vni Deo subderentur, cui ea placere crede-
 bant. Vtrumque Augustinus exprellit in libro de
Lib. 3. de doct. doctrina Christiana: Quamquam signa rerum spiri-
Christi cap. 6. tualium pro ipsis rebus observarent, nescientes quo re-
 ferantur id tamen insitum habebant, quod tali servitu-
 te vni omnium quem non videbant placebant Deo. Et
 paulò superius: Quæ tamen servitus in Iudæo populo
 longè à cæterarum gentium more distabat: quandoqui-
 dem rebus temporalibus ita subiugati erant, ut vnus
 eis in omnibus commendaretur Deus. Vbi quod ser-
 vitudinem nominat eo sensu accipit, quo dicimus
 Iudæos serviliter coluisse Deum, Christianos li-
 beraliter, servilisque cultus tanquam vitiosus
 opponitur liberali; sic enim servitudinem illam sub
 signis non intellectis se accipere declarat, quan-
 do præmittit: Ea demum est miserabilis anima ser-
 vitus, signa pro rebus accipere, & supra creaturam
 corpoream oculum mentis ad hauriendum æternum lu-
 men lenare non posse. Et quando subiungit: Sub si-
 gno servit qui operatur aut veneratur aliquam rem si-
 gnificantem nesciens quid significet. Et quando in
Ibid. cap. 5. epistolam ad Galatas dicit: In observationibus au-
Ibid. cap. 9. tem si non intelligantur, servitus sola est, qualis erat
In Epist. ad in populo Iudæorum, & est vsque adhuc. Huius-
Galatas. modi enim carnalis servitus illi carnali populo
 utilis erat hætenus, ut saltem formidine pænæ,
 quam transgressoribus talium observationum
 sanxerat Lex, ipsoque timore reuerentiæ, quem
 signa non exposita incutiunt paruulis, in cultu
 vnius Dei retinerentur: Nihil enim, ut sanctissi-
 mus Doctor ait, tam perterret animam, quam sa-
 cramentum non intellectum. Cuiusmodi sub signis
 servitus illi populo adhuc utilis erat, ut sub timore
 castodiretur.

Quæ quidem servitus eorum sub signis non
 intellectis, non solum abstrusorum comparatio-
 ne mysteriorum novi Testamenti locum habuit
 quorum fides non est ad salutem necessaria, sed
 in primis quoque respectu fontis gratiæ Christi
 Iesu, præterquam non aliud nomen est, sub calo da-
Act. 4. tum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. Et
 respectu ipsius gratiæ, sine cuius agnitione ne-
 mo adultus saluari potest. Nam ipsum Christum
 non alium vel figuris velatum, vel reuelatum Sy-
 nagoga credebatur & expectabat, quam purum
 hominem de semine David; non qui redimeret
 populum suum à peccatis eorum, ut fides Electorum
 credit, sed qui restitueret regnum ad externos de-
 uolutum Israeli, atque eum à visibilibus hosti-
 bus tueretur. Testatur hoc Augustinus in exposi-
 tione inchoata Epistolæ ad Romanos, cum tradit
 quosdam non intelligere Christi diuinitatem ab

A vniuersæ creaturæ communione discretam, Velut
 ipsi, inquit, Iudæi, qui Christum, filium David tan-
 tummodo opinabantur, ignorantes excellentiam, qua
 Dominus est ipse David, secundum id quod est filius
 Dei. Et libro secundo contra aduersarium legis
 & Prophetarum, de Iudæis dicit, quod cum Do-
 minum ipsum David non secundum carnem, sed secun-
 dum diuinitatem intelligere non valerent. Quod fa-
 nè ex ipso Euangelio satis manifestum est, vbi
 doctissimi Synagoga propter ignorationem di-
 uinitatis Christi in illa quæstione succubuerunt,
 qua quærebatur, quomodo posset esse simul Do-
 minus David ac filius eius? Nam quamuis, inquit
 Augustinus, venturum Christum sperarent, secun-
 dum hominem tamen eum expectabant, non secun-
 dum quod virtus est sapientia Dei. Quid mirum
 autem quod Christi diuinitatem in Prophetis
 prædicatam non intelligerent aut crederent illi,
 quibus velamen erat positum super cor eorum,
 cum post figuras veteres reuelatas adhuc eam, ut
 Aug. notat, hæretici non intelligant? Propter
 hanc igitur diuinitatis eius ignorantiam, libe-
 rationem quoque populi non nisi carnalem ab
 oppensione gentium expectabant. Sic enim
 hoc Aug. in illo libro quem de tradenda rudibus
 Christiana Religione scripsit, verbis expressis
 tradit: Posteaquam templam transactis septuaginta
 annis restitutum est, tantas pressuras & calamitates
 à Regibus gentium Iudæi perpepsi sunt, ut intelli-
 gent nondum venisse liberatorem QUEM NON SPI-
 RITALITER LIBERATVRVM INTELLIGE-
 BANT, SED PRO LIBERATIONE CARNALI
 DESIDERABANT. A cuiusmodi opinione ac de-
 siderio tanquam reliquiis Testamenti veteris
 necdum plenè Apostoli erant liberati, quando
 ab ipso cuius iam diuinitas eis & immortalitas
 innotuerat, tamen interrogabant: Domine si in
 tempore restitues Regnum Israël? Illi verò Iudæi li-
 berabantur, de quibus post ascensionem Domi-
 ni credentibus dicit Aug. Non erant iam illi tem-
 poralia beneficia, terrenumque Regnum desiderantes
 à Deo nec promissum Regem Christum carnaliter ex-
 spectantes, quemadmodum videlicet aliqui Sy-
 nagoga veteris Filij, à quibus iam fidei nouita-
 te differebant.

Quapropter qui tam carnali fide & crassâ spe
 in Christum credebant, venturumque sperabant,
 quid mirum si & spiritalem eius gratiam tan-
 quam ad benè viuendum necessariam prorsus
 ignorauerint? Imò verò quid illis opus gratia,
 qui non nisi carnalia seruata legis præmia spe-
 rantes, nullam legis obseruationem, nisi quæ ex
 huiusmodi bonorum desiderio fluere poterant
 suspicari? Ut enim carnaliter custodiatur lex,
 amor ac timor temporalium rerum sufficit; ad
 quos concipiendos affectus, nullum spiritualis
 gratiæ auxilium necessarium est. Quæ sanè cau-
 sa est, ut veteri Testamento & Filiis eius, sexcen-
 tis locis Aug. formidinem pænæ tribuat, ex qua
 carnalis illa, de qua gloriabantur, iustitia nasce-
 batur. Fidebant enim viribus arbitrij, quas ex
 ista rerum promissarum cupiditate adesse sen-
 tiebant. Nam quanto cupiditas illa consequen-
 dorum temporalium, quæ in lege promitteban-
 tur, & amittendorum timor, est vehementior,
 tanto animus quoque robustior ac difficultates
 in custodienda carnaliter lege superandas. Sed
 sicut ista cupiditas filiorum veteris Testamenti
 non erat charitas illa spiritualis, ex qua, ut verè
 seruetur lex, seruari debet; ita Iudaica ista legis
 obseruatio carnalisque iustitia, non erat illa ius-
 titia,

In expos. in-
 choata epist.
 ad Romanos
 initio.

Lib. 2. contra
 aduers. legis
 & Propb.
 cap. 2.

Matth. 22;

In fine Ps. 9.

Tract. 48.
 in Ioann.

Lib. de cate-
 chiz. rudibus
 cap. 21.

Act. 1.

Lib. de cate-
 chiz. rudibus
 cap. 23.

flitia, quæ spiritualis gratiæ postulat adiutorium. Vnde quoque effectum est, ut quemadmodum ab ipso Christo, quatenus auctor gratiæ spiritualis erat, ita quoque ab ipsa gratia non solum inuocanda, sed etiam agnoscenda longo intervallo omnes hæredes veteris Testamenti distaret. Nam inde est, quod Aug. toties dicit: *a Gratiā in veteri Testamento fuisse occultatam: b Gratiā velatam latitasse: c Gratiā sicut in vellere latuisse: d Gratiā noui Testamenti in lege velatam fuisse*, & huiusmodi; quibus indicat gratiam in corporalium promissionum & caeremoniarum facie, tanquam in prophetis ænigmatibus tam obscurè tectam fuisse, ut à paucissimis iisque spiritualibus peteretur aut nosceretur. Vnde filios veteris Testamenti ab hæredibus noui proprio caractere discernens, omniāque pœnè quasi vno communi calculo consignans, quæ de illis hætenus disseruimus: *Ad Testamentum vetus, quod est à monte Sina in seruitutem generans, quod est Agar, ille pertinet, qui cum acceperint legem sanctam & iustam & bonam PUTANT SIBI AD VITAM LITTERAM SUFFICERE POSSE; ET IDEO, QVA FIANT FACTORES LEGIS, DIVINAM MISERICORDIAM (id est gratiam) NON QUÆRUNT: sed ignorantes Dei iustitiam, videlicet illam spiritalem, quæ ex gratia ac dilectione proficiscitur, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Et quoniam erant isti filij veteris Testamenti, an soli sceleribus manifestis contaminati? Audi eos consequenter duplicis generis, quos supra declarauimus. Ex hoc genere fuit illa multitudo, quæ aduersus Deum in eremo murmurauit, & idolum fecit; & illa quæ iam in ipsa terra promissionis fornicata est post Deos alienos. Sed hæc quoque in ipso veteri Testamento valde reprobata est multitudo. Ecce habes infirmos & improbos veteris legis. Accipe iam reliquos genuinos eius filios, spe meliores, virtute prouectiores: Illi etiā quicumque ibi erant, sola quæ ibi Deus pollicetur terrena promissa sectantes, & quid pro nouo Testamento ea ipsa significent ignorantes, EORVM ADIPISCENDORVM AMORE, ET AMITTENDORVM TIMORE DEI præcepta seruabant; imò non seruabant, sed sibi seruare videbantur. Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur, sed terrena cupiditas metusque carnalis. Sic autem præcepta qui facit procul dubio inuitus facit ac per hoc in animo non facit. Mauius enim omnino non facere, si secundum ea quæ cupit & metuit permittatur impune. Ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus, ubi ipse qui præcipit, inspicit Deus. TALES ERANT FILII TERRENÆ IERUSALEM, DE QVA DICIT APOSTOLVS: SERVIT ENIM CVM FILIIS SVIS PERTINENS AD TESTAMENTVM VETVS.*

Cogitent nunc illi qui gratias ad peccata vitanda & ad benè viuendum, & ad salutem adipiscendam sufficientes tanta liberalitate diffundunt, quam spiritalem gratiam, quæ solâ concupiscentiarum carnalium impetus frangitur & superatur, ista carnalium turba, sola terrena desiderantium, & in præsentī futuraque vita expectantium, sola illa capientium, sola illa scientium habere potuerit ad seruandam legem, cum nec ipsam gratiam sibi necessariam; imò nec ipsum gratiæ adiutorium, nec eius auctorem Christum, nec redemptionem aut liberationem eius à peccatis scirent, per cuius tamen solam fidem, iuxta sanctum Augustinum, accipi debet. Doctrina est enim apud August. constantissima, veram gratiam Christi à fide incipere, & per di-

Tom. 3.

A lectionem operari non quamlibet carnalium rerum, quæ siue in hac, siue in futura vita desiderantur, sed ipsius iustitiæ & rerum inuisibilium, quibus immortaliter perfruatur. A quibus omnibus omnes omnino filij veteris Testamenti tam procul, quemadmodum demonstratum est, aberrant, ut Augustinus dicat, eos timore visibilis pœnæ fuisse custoditos, ne in idola laberentur, quia nondum poterant ex inuisibilium fide viuere; vtpotè quæ neque habebant in fide, neque in spe, neque in dilectione, neque in agnitione; vsque aded quidem terreni atque animales, ut quamuis resurrectionem crederent eadem omnino bona in futura vita sperarent, quibus in præsentī fruebantur. Vnde factum est ut gratiæ auctorem interfecerint, cum eos à signis gratiæ, quibus tanquam rebus inhærebant, ad res significatas transferre niteretur: *Ideo qui talibus signis, ait S. Doctor, pertinaciter inhæserunt contemnentem ipsa Dominum, cum iam tempus reuelationis eorum venisset, ferre non potuerunt, atque inde calumnias, quod sabbato curaret, moliri sunt Principes eorum. Sabbatum autem non minima erat figura, qua gratia per sanctificationis auctorem danda tegebatur. Nam ut idem obseruat, Ad latibulum eius gratiæ pertinet, quod in decalogo hoc solum præceptum figuratè occultatum est, quod ad sabbatum pertinet. Videlicet quemadmodum subnectendo exponit, ut hoc ipso significaretur tempus tunc fuisse occultandæ gratiæ, quæ nouo Testamento fuerat per Christi passionem tanquam scissione veli reuelanda. Propter hunc igitur signi neglectum, & gratiæ per illud significatæ reuelationem, principes veteris Testamenti Auctorem gratiæ occiderunt: Populus verò signis illis tanquam rebus astrictus non credebat Deum esse, vel à Deo venisse, qui ea sicut à Iudeis obseruabantur nollet attendere. Itaque vtrique & populus & Principes liberi arbitrij viribus confisi, ad faciendam carnalem iustitiam suam, datorem auxiliatricis gratiæ, tanquam non modo minimè necessarium, sed etiam tanquam importunum medicum repulerunt. Quæ de re præclare Aug. tum alibi, tum libro de gratia & libero arbitrio: Quotquot ergo adiuncto solo adiutorio legis sine adiutorio gratiæ confidentes in virtute sua, suo Spiritu aguntur, non sunt filij Dei. Tales sunt de quibus idem dicit Apostolus quod ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere iustitiæ Dei non sunt subiecti. DE IUDEIS HOC DIXIT, QUI DE SE PRÆSUMENTES GRATIAM REPELLEBANT, ET IN CHRISTVM PROPTEREA NON CREDEBANT. Tales erant omnes omnino veteris Testamenti filij, gratiæ prorsus ignari; imò contemptores, quia propriarum virium, quibus carnalem iustitiam operari poterant, præsumptores. Nam hoc ipso quo incipiebant agnoscere gratiam Dei sibi esse necessariam, & in Christum velut auctorem gratiæ, infirmæque naturæ adiutorem ad veram iustitiam faciendam credere, ad nouum Testamentum pertinebant, quamuis adhuc in veteri viuerent. Velamen enim veterum figurarum, tollebatur ab oculis eorum, Quoniam in Christo euacuatur; & amor vetus tollebatur de cordibus eorum, quibus fiebat ut neglectis figuris ac temporalibus præmiis, ipsa veritate iam credita & intellecta, & æternitatis amore liberi fierent. Quæ omnia quisquis diligenter & intelligenter attenderit, nihil mirabitur cur toties tantaque instantia doceat August. gratiæ adiutorium & Spiritum adiuuantem hominibus sub lege defuisse, Litteram sine Spiritu*

L

In epist. ad Galat.

Lib. 3. de doctr. christ. cap. 6.

Lib. de Spir. & lit. c. 15.

Lib. de doctr. christ. c. 6.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 12.

2. Cor. 3.

a Vide epist. 120. c. 3. & 5.
b Libro de Spir. & lit. cap. 15.
c Epist. 95.
d In Psalm. 74.

Lib. 3. ad Bonif. c. 4.

Lib. 3. ad Bonif. c. 4.

Ibidem.

ibi fuisse, & similia, sed potius mirabitur posteriores suos, hominibus tam carnalibus, nihil nisi carnalia desiderantibus, atque capientibus sine gratiæ fide, sine mediatoris Dei ac hominum agnitione viuentibus, gratiam tam obseruandi præcepta, quam salutem spiritalem assequendi, tanta liberalitate tribuisse. Nam ubi fides, & cognitio gratiæ, & mediatoris, & veræ iustitiæ spiritualis, & finis propter quem exerceri debet, nulla est; profecto gratia custodiendi præcepti, nulla est aut esse potest, prout mox adhuc vberius ex August. ostensuri sumus.

CAPUT IX.

Status veteris Testamenti, ut talis, non erat iustitiæ & salutis, sed potius peccati & mortis. Paucissimi iusti sub illo Testamento & gratia sufficiente muniti. Gratia illa sub natura & lege continetur.

SED iam diu submurmurantes mihi audire videor, quod omnes veteris Testamenti filios, non solum gratiâ seruandi præcepta legis, sed etiam ipsius gratiæ & Saluatoris mundi fide destituerim, & in eo statu collocauerim, ut in vniuerso illo populo nulla superesset spes salutis, sed omnes tempore Testamenti veteris, tanquam æternæ damnationis rei ad interitum properarent.

Respondeo filios hæredesque veteris Testamenti à Dispensatoribus ac Gestoribus veteris Testamenti distinguendos esse. Nam qui propter terrenam, ut inquit Augustinus, suscipit legem Dei, ipse est hæres veteris Testamenti, & filius eius. Cuiusmodi hominem quis participem illius spiritualis æternæque salutis esse dixerit, nisi terrenis desideriiis excecatus? Talis est enim non Evangelica fide & charitate liber, sed carnalium rerum cupiditate seruus. Nec sine causa scriptum est: *Ejice ancillam & filium eius. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio libera.* Hoc est, iuxta Apostolicam doctrinam, Ejice filios veteris Testamenti tanquam seruos carnalium desideriorum ab hereditate cælesti, non enim erunt diuini hæredes patrimonij, cum filiis liberæ & cælestis Ierusalem, quæ est mater nostra. Ut merito propterea supra dixerit Augustinus de Iudæis & quotquot eis erant similes, quod *terrena tantummodo expectantes à Deo, non admittuntur ad hereditatem spirituales cælestis patrimonij.* Quam ob causam instantissime passim docet eos qui sola lege, tanquam Testamenti illius adiutorio, contenti, bonis terrenis sibi promissis inhiantes, benè sibi viuere videbantur, intus in voluntate fuisse grauium peccatorum reos. Ex quo numero nec ipsum S. Paulum excludit, quando in lege sine querela conuersabatur. Cum enim describeret ex Apostolo, quales fuissent homines ante gratiam Dei, mortui videlicet delictis & peccatis facientes voluntatem carnis & affectionum, &c. simul adjicit; *Talis Saulus fuit, quando secundum iustitiam quæ in lege est, sine querela fuisse se dicit, quod ibidem plurimis confirmat.*

Gestor verò aut Dispensator veteris Testamenti est, qui tempore veteris Testamenti viuens, figuratiua eius præcepta promissaque non spernit, sed in eis tanquam in signis quibusdam prophetantibus intelligit, diligit atque

A exspectat nouum. Hoc est, qui quamuis promissam sibi terrenam felicitatem videat, non tamen propter illam suscipit custoditque legem Dei, sed propter cælestem, quam in illa figuratam credit: *Si enim propter illam terrenam colatur Deus, seruilis est cultus, pertinet ad filios ancillæ. Si autem propter ipsum Deum, ut in æterna vita sit Deus omnia in omnibus, liberalis est seruitus pertinet ad filios libera, quæ est mater nostra æterna in cælis.* Tales itaque quotquot erant in illis temporibus in illo populo gestores, erant & dispensatores Testamenti veteris, sed hæredes noui; nec villo modo filij veteris Testamenti nuncupandi sunt. Non enim erant temporalium promissionum cupiditate sub signis non intellectis serui, sed signorum vaticinantium

B intelligentiæ cælesti fide & spe & charitate liberi:

Qui enim operatur, aut veneratur vtile signum diuini institutum, cuius vim significationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & trāsit, sed illud potius quo talia cuncta referenda sunt. Talis autem homo spiritualis & liber est, etiam tempore seruitutis, quo carnalibus animis nondum oportet illa signa reuelari, quorum iugo edomandi sunt. Sic filios veteris Testamenti à dispensatoribus ac à gestoribus eius, non semel distinguit August. Quapropter quicquid hætenus de Iudæis sub veteri lege constitutis diximus, de veris & genuinis hæredibus atque filiis illius Testamenti diximus, quod

C in monte Sina datum fuit. Nihil enim in illo Testamento, & cum illo Testamento, nisi litteram iubentem ac minantem, figuras obscure significantes, quas non intelligerent, carnalēsque promissiones acceperunt, dilexerunt & exspectarunt. Et quia natura Testamenti illius ac status populi, & conditio temporis illius talis fuit, hinc penè omnes in ista carnalitatis obscuritate crafitięque versabantur. Ut non immerito dixerit Augustinus, Ierusalem vocatam fuisse *sanctam merito significantis imaginis, non expresse, sicut futura est, veritatis.*

D Nec dissimulat id quod ex eis quæ hætenus diximus, perspicuè sequitur Testamentum illud vetus parua fuisse veteribus vtilitatis, magisque Christianis, quibus illa multiplicia signa reuelata sunt, quam Iudæis profuisse. Nam de Prophetis loquens: *Quando scribebantur hæc non ita proderant eis inter quos scribebantur. Scribebant enim ad prophetandum nouum Testamentum inter homines qui vivebant ex veteri Testamento. Hinc sacramenta visibilia in armis Dauid significata, vocat arma prementia non adiuantia, ipsosque libros Moysis, quibus totum illud Testamentum continebatur, Lapides inutiles, qui vacabant, nihil proderant, ipsamque legem inutilem. Nempè quia per solam gratiam prodesse poterant, sine qua lex illa potius iram in hominibus veteribus quam obseruationem operabatur. Itaque libro sexto contra Faustum non veretur dicere, vetus Testamentum fuisse magis propter nos, quibus manifestatur, quam propter illos, in quibus figurabatur.*

E Hic ergo status veteris Testamenti, & generatim loquendo, populi Iudæorum, quem ex Augustin. delineauimus, vera ratio est, cur etiam longè secus ipse quam recentiores, de iustis illius temporibus Philosophetur. Non enim, ut plerisque Christianorum persuasum esse video, Iustitia & sanctitas, quæ ex fide Christi mediatoris, præceptorumque Dei obseruatione nascitur, vulgaris erat, nec in aliquo populo, quemadmodum nunc, fidei saluantis

Lib. 3. ad Bonif. c. 4.

Lib. 3. de doctr. Christ. cap. 9.

Vide lib. 22. contra Faust. cap. 79. & lib. 15. c. 2.

Lib. 15. de ciuit. c. 2.

In Psal. 101. Conc. 1. in fine.

In Psal. 143.

Lib. 6. contra Faust. cap. ult.

Lib. de gestis Petag. c. 5.

Ad Gal. 4.

In epist. ad Galat.

Vide lib. 1. ad Bonif. cap. 9.

Ibidem.

gratiam proficiente, sed in paucis illa videlicet signa gratiæ intelligentibus reperiretur, prout idem diuersis locis docet: Hæc instituta fidei, quia non pro merito data est hominibus, sed pro misericordia & gratia Dei, non erat popularis, antequam Dominus homo inter homines nasceretur. Et libro de catechizandis rudibus: Erant ibi pauci futuram requiem cogitantes, & caelestem patriam requirentes, quibus prophetado reuelabatur, futura humilitas Dei Regis, & Domini nostri Iesu Christi, ut per eam fidem ab omni superbia & timore sanarentur. Et nonnullis interiectis in eodem libro: Quæ sacramenta visibilia veteris legis, tunc à paucis sanctis & intelligebantur ad fructum salutis, & observabantur ad congruentiam temporis, à multitudine vero carnalium tantummodo observabantur non intelligebantur. Et in libris de Civitate Dei: Usus est eius (gentis Hebrææ) etiam temporalibus pœnis ad exercendos in ea paucos fideles suos, & admonendos, qui postea futuri erant in omnibus gentibus Christianos. Itaque sanctitatem illam ferè restringere solet ad Patriarchas & Prophetas, quibus ex populo perraros aliquos subiade adiungit, ideoque paucissimos eos plerumque vocato. Nam in epist. ad Galat. Semen, inquit, cui promissum est, populum significat: hoc est totam illam magnam multitudinem Christianorum; non illos paucissimos qui reuelationibus ea futura cernentes, quamvis per eandem fidem salui fierent, populum tamen saluum facere non poterant. Et paulò post iterum vocat, eos Paucissimos qui ex Domini fide per prophetiam ante ambos aduentus eius salutem gratiæ perceperunt. Et in libro de catechizandis rudibus: Ut iam spiritalis gratia, quæ paucis tunc Patriarchis & Prophetis nota erat manifestaretur omnibus gentibus: ne quisquam Dominum nisi gratis coleret, non visibilia præmia seruitutis sue, & presentis vite felicitatem, sed solam vitam æternam, in qua ipse Deo frueretur, ab illo desideras. Et inferius: In quo Testamento vetere, carnalis populus agens hominem veterem, exceptis paucis intelligentibus Patriarchis, & Prophetis, & nonnullis latentibus sanctis, carnaliter viuens, carnalia præmia desiderabat à Domino Deo. Et in libro contra Adimantum Manichæi discipulū: Hi verò qui tunc in illo populo sancti & spirituales homines erant paucissimi, sicut Moyses sicut Prophetæ quorum animo facerent illam inimicorum interfectionem multum latebat indoctos, &c. Et rursus non ita multò post: In veteri Scriptura tacetur animus vindicantium quia paucissimi spirituales diuinis reuelationibus, quid facerent, non erant, ut populus cui terror vilis erat, seuerissimo imperio domaretur. Et in Psalmum septuagesimum secundū: Nouum Testamentum quod in Christo est, prioribus illis temporibus occultū erat, solis Prophetis cognitum, & paucissimis pijs, non ex manifestatione presentium, sed ex reuelatione futurorum. Et in tractatibus in Ioannem docet, in veteri Testamento à paucissimis hominibus diabolum eiectum esse foras, quod nunc fit, in multis magnisque populis. Cuius quidem raritatis causa erat, partim illa carnalitas illius populi, per quam ab omni intelligentia & captu spiritualium rerum erat remotissimus, partim ut hac infrequentia Deus liquidissime ostenderet gratiæ magnitudinem, quam illis paucissimis electis suis conferebat, partim denique, quia non erat tunc tempus gratiæ manifestandæ, sed prophetandæ, neque prædicandi Christi Saluatoris mundi, sed præfigurandi. Vnde nec ipsi Prophetæ, quibus Christi & gratia eius reuelata innotuerat, cum populo incapaci spiritualium prædicabant, sed paucissimis

A tantum, de quibus, ut Aug. proximè insinuauit, diuinā reuelatione monebantur: Illic promissa & dona terrena sunt, inquit, intelligentibus & tunc spiritalibus quamvis nondum in manifestatione prædicantibus, & quæ illis temporalibus rebus significarentur æternitas, & in quibus Dei donis esset vera felicitas. Et in superioribus Aug. dicentem audiui-mus, quod ideo flos sæni; hoc est, carnalia pro magnis habebantur, quia non demonstrabatur quæ fuerat eligenda & proponenda felicitas. Imò verò quod non inuitabantur significata intelligere sed iussa cogebantur implere, eo quod non oporteret ante aduentum Domini nudare populo legitimarum sacramenta figurarum. Nam quamvis Deus omnes homines gratia sua conuertere possit, quidam tamen etiam in noui Testamenti tempore tam carnales sunt, ut non oporteat eis de spiritualibus mysteriis aperte differere, sed ea potius, quantum fieri potest, occultare. Propter quam causam & Christus non semel in parabolis loquebatur, & Apostolos vetuit sanctum dare canibus, & margaritas proicere ante porcos. Ut proinde profundissime dixerit Aug. generaliter de populo veteris Testamenti, quod Tempore seruitutis carnalibus animis nondum oportebat illa signa reuelari. Quorum subtracta reuelatione, sicut omnibus infidelibus subtrahitur, impossibile erat vel credere in mundi Saluatorem, sicut credendum est, vel legem non carnaliter sed spiritualiter obseruare sicut obseruanda est, vel æternam vitam spiritaliter appetere; sicut appetenda est.

Hæ sunt igitur considerationes, quibus Augustinus fuisse motus videtur, ut tam assue-ranter & constanter doceat, gratiam Dei & adiuantem Spiritum, ut supra vidimus, sub veteri Testamento defuisse. Nam paucissimorum illorum in tanta carnalium turba, quæ propriè ad vetus Testamentum sola pertinebat, nulla fuit habenda ratio. Hæ sunt itidem illæ propter quas in vniuersis operibus suis nemini nisi sanctis illis paucissimis, quos commemorat, gratiam tribuit, qua concupiscentiam inflammata legis prohibitionem superaret, & præuicationem eius euaderet: gratiam inquam, non illam sufficientem, quam Neoterici prædicant (quam post lapsum hominis vel dari vel ad operandum prodesse posse, si daretur, nunquam agnouit Augustinus) sed illam verè sufficientem & Christianam gratiam, qua Deus facit ut faciamus, & in iustificationibus eius ambulemus.

Quapropter huiusmodi gratiam sufficientem Neotericorum tanquam lapsis fractisque viribus prorsus inutilem, semper sub natura, vel sub lege comprehendit. Ac de natura quidem quomodo sub ea comprehendatur ab Aug. supra diximus. Sub lege verò, quia quicquid Apostolus & Aug. legi tribuit, quando est sine vera illa gratia Christi, hoc competit legi cum illa gratia sufficienti Scholasticorum, quando est sine gratia Christi quæ vera Christi gratia est.

Nam illa loca Pauli, Virtus peccati lex, littera occidit, & similia quæ S. Aug. ita exponere solet, & secundum Catholicam finem exponi debent, quod videlicet Lex sine gratia non mors peccati potuerit esse sed virtus. Et quod Littera sine Spiritu occidit, quemadmodum supra plurimis eius testimoniis comprobauimus: eodem planè modo cum ista gratia sufficiente planissimam veritatem retinent. Nam & littera cum ista gratia sufficienti occidit, & est virtus peccati, & facit abunda-

Lib. 4. de Ciuil. c. 33.

In fin. Psalm. 71. ib. contra Adim. c. 22.

Lib. 3. de doct. crist. cap. 9.

Vide supra cap. 2.

1. Cor. 15. 2. Cor. 3.

Aug. epist. 99. Lib. de S. i. r. & litt.

re peccatum, & prauaricationem, & iram operatur, & per legem est cognitio, non euctio peccati, & operatur omnem concupiscentiam, & concludit omnia sub peccato, & est ministratio mortis, & ministratio damnationis, aliq; similia quæ Apostolus legi ascribit. Et rursus omnia quæ S. Aug. legi tribuit, sine gratia, Lex etiam cum tali gratia facit: auget scilicet peccandi desiderium, peiores doctrinæ efficit inimicos, nihil ex ea benè fit, tantummodo legis auditorem facit, ostendit peccata, non sanat; non prodest, sed obest, frustra sonat auribus, & huiusmodi plurima; denique ad hoc tantum est, vt prauaricationis reum faciat, eoque magis, quod illa pleraque quæ Apostolus & Augustinus de lege dicunt, iuxta Scholasticorum ipsorum suffragium, prorsus falsa sunt, nisi gratia illa sufficiens legi adesse statuatur. Putant enim impossibile esse, vt lex faciat abundare, peccatum & iram operetur & occidat, &c. nisi adsit simul gratia sufficiens, sine qua, inquit, homo non esset peccati reus; quia nemo reus in eo quod vitare non potest, ita vt eam ad hoc quodammodo excogitasse videantur, vt lex possit illos effectus operari. Quid ergo mirum quod eum Apostolus & Augustinus aliam omnino gratiam postulent, quam opponant legi, & cuius virtute fiat vt lex non operetur iram, non occidat, non sit ministratio mortis & huiusmodi, illam sufficientem tanquam inutilem præterierint, abiecerint, non agnouerint? Vel si ignouerint, sub lege, cuius omnes effectus habet, comprehenderint? Nam indè est illud: *Qui nouit quid est quod fieri debeat, & non facit, nondum à Deo didicit secundum gratiā, sed secundum legem: non secundum Spiritum, sed secundum litteram.* Et illud ibidem non minus efficax & perspicuum: *Quando Deus docet, non per legis litterā, sed per Spiritus gratiam, ita docet, vt quod quisque didicerit non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo apperiat, agendoque perficiat.* Quibus profectò sententiis nihil euidentius dici potest, vt omnem illam recentiorum sufficientem gratiam se indicet sub lege & littera, non sub Spiritus gratia comprehendere.

Et ista de Iudæis & eorum gratia sufficienti. Nunc quia eandem sufficientiam adiutorij quidam etiam ad excæcos & obduratos, adeoque cunctos infideles extendunt, quid de talibus tradiderit, paucis perstringendum est.

CAPVT X.

Excæcati & obdurati carent gratia sufficienti, qua videant & moueantur ad bonum.

QUA quidem de re non est nobis magnoperè laborandum, nisi plus studij quoddam suscipere constaret, ad obscurandum ea quæ in August. scriptis manifesta sunt, quàm ad ea quæ obscuriora sunt illustranda, ne aliquod præconceptis opinionibus tantus Doctor afferat præiudicium. Nam tot modis ille tantæque claritate docet, excæcos obduratosque sufficienti adiutorio diuinæ gratiæ nudatos esse, qua possint, vel videre, vel credere, vel rectè viuere, vel peccata vitare, vt satius esset illis fateri, se sensa eius vel non intelligere, vel nolle sequi quam priuatæ sententiæ studio manifesta perturbare. Nam in primis, quamuis nihil aliud Augustinus de obduratis & excæcatis traderet, quàm Deum illorum nolle misereri,

A nolle gratiam infundere, eos deserere, non adiutare, deesse illis diuinæ gratiæ adiutorium, & huiusmodi, nonne satis esset vt intelligeremus eos gratiā sufficientem destitui? Sic ergo de illis Aug. non semel loquitur. Nam in quæstione secundâ libri primi ad Simplicianū, sic definit obdurationem: *Vt obduratio Dei sit nolle misereri.* Et inferius: *Vt ob hoc dicatur obdurare peccantes quosdam, quia non eorum miseretur, non quia impellit vt peccent.* Quod in epist. ad Romanos dicit: *Obdurans deferendo vt malè operentur.* Et in tractatibus in Ioannem: *b Sic excæcat, sic obdurat Deus, deferendo, & non adiuuando, quod occulto iudicio facere potest, iniquo non potest.* Et rursus: *Cum quæstiones huiusmodi in medium venerint, quare alius sic, alius autem sic, quare ille Deo deferente excæcetur, ille Deo adiuuante illuminetur, non nobis iudicium de iudicio tanti iudicis usurpemus.* Et ibidem iterum: *Absit vt sit iniquitas apud Deum, siue quando adiuuat, miserericorditer facit, siue quando non adiuuat, iuste facit.* Undè alibi excæcatum vocat, *Desertum omni lumine veritatis.* Et de vtrisque obduratis & excæcatis simul: *Hinc excæcantur & indurantur, qui negando diuinum adiutorium non adiuuantur.* Et alibi in Pf. exponens, quid sit frigus Dei ex quo sequitur desertio Dei: *Ecce, inquit, deserit peccatorem, ecce non vocat, ecce non aperit sensum, ecce non infundit gratiam.* Si nihil igitur, vt dixi, aliud haberemus, quam hæc & huiusmodi quibus Augustinus ad explicandam obdurationem & excæcationem vtitur, non satis esset vt talibus gratiam sufficientem subtractam esse sciremus? Quid enim absurdius quam dicere, quod Deus eos deserat, non adiuuet, omni lumine destituit, non vocat, quod eis non aperit sensum, non miseretur, non infundit gratiam, quibus sufficientem tribuit? An eo-usque fortè delirabimus, vt sufficientem gratiam, nec adiutorium, nec gratiam, nec misericordiam, Dei esse dicamus? Huc sanè prudentes viri compelli se sinunt, dum negare malunt quicquid sibi in Augustino aduersatur, quàm vera quæ senserit confiteri.

Sed non in istis generalibus locutionibus, quamuis perspicuis, Augustinus stetit. Docet enim consequenter plurimis locis, ita deserere excæcos atque obduratos, vt bonum quod eis volendum aut faciendum est, facere ac velle, imò cernere non possint. Quod non aliud profectò est, quam eos ab adiutorio sufficienti prorsus deserere; vt potè cuius proprius effectus est, posse facere, posse velle, posse cernere. Voluntas enim eorum diuino lumine & calore destituta, tam glaciali frigore constringitur ad volendum malum, vt bonū præduritia nolendi, velle non possint; quia voluntatem, Deo gratiam non infundente, mutare non possint. Afferit hoc exponitq; diuersis locis Aug. Nam in illo ipso proximè citato cum dixisset: *Ecce deserit peccatorem, ecce non vocat, ecce non aperit sensum, ecce non infundit gratiam, vim desertionis illius statim explicando subtexit: Soluitur homo si potest gratiæ, non potest stultitiæ. Quare non potest? In faciem eius quis subsistet? Siue vt nos legimus. Ante faciem frigoris eius quis sustinebit? Hoc est, vt iterum explicando subjicit: Quis seipsum liberabit, si ille deseruerit? Et in lib. de perfectione iustitiæ: Quasi non debeat Deo agere gratias, quia præcepta voluit, QVI DESERTVS OMNI LUMINE VERITATIS HÆC VELLE NON POTEST.* Et in quæst. in Matth. Cogimur fateri alijs quibusdam peccatis ita eos excæcari metuisse, quâ ta-

Lib. de grat. Christi c. 13.

Cap. 14.

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

a In Expos. quarundam Propos. in epist. ad Romanos n. 62. b Tract. 53. in Ioan.

ibidem.

Lib. de perf. iust. cap. 19. Tract. 53. in Ioan. In Ps. 147.

In Ps. 147.

Lib. de perf. iust. cap. 19.

Quæst. 14 in Matt.

men excœcatione NON POTVERVNT CREDERE.

Et mox iterum: Credere non poterant quia excœcati

erant. Et l. 2. de serm. Dom. in monte. Non in-

tuentes, non enim possunt, cum superstitione & conten-

tione cœcati sunt, &c. Et sanè qui fieri potest ut

cœcus videat? Si enim adhuc videndi sufficien-

tem habet gratiam & consequenter potestatem

cuius conferendæ causâ gratia talis adesse fin-

gitur, profectò non iam cœcus est. Quod Au-

gustinus sæpè insinuat, nonnumquam etiam

apertissimè profitetur. Illud miror non attendere ho-

mines cœcos, vel potius, non miror non videre cœcos.

Et in libris de Ciuitate Dei: Quid ergo mirum si

hæc manifesta non vident, quorum oculi sunt obscurati

ne videant? Quid mirum si cœlestia non suspiciunt,

qui ut in terrena sint proni, dorsum eorum semper

incuruum est? Vbi quod hîc nominat oculos obscu-

ratos, in Psalmum istum scribens ad quem allu-

dit, cor cœcum vocat. Quem videndi impoten-

tiam vt efficacius exprimeret, oculos eorum

extinctos esse nec videre posse, non semel asserit.

Nam in Psalmum quinquagesimum septimum

de excœcatione tractans eorum qui ab Aposto-

lo sigillantur: Vt de ista, inquit, sola loquamur pœ-

na, obscuratio cordis, excœcatio mentis parua est pœ-

na? Si quis furtum faciens, statim oculum perdidisset,

omnes dicerent Deum præsentem vindicasse, oculum

cordis amisit, & ei pepercisse putatur Deus? Et in

sine istius commentarij: Letabitur iustus cum vi-

derit vindictam. Si autem non habeat oculos vnde vi-

deat vindictam, id est, si excœcatus est, contristabi-

tur nec corrigetur ex illa. Et paulò post causam

huiusmodi duritiei reddens: Sed iam est mentis

cœcitas, iam oculus mētis extinctus est. Si cœcus oculis

carnis ad mensam suam quamlibet opimam discumbe-

ret, miserum eum dices. Cœcus interior, panem

Christum non videt, & beatus est? Hoc non dicit nisi

pariter cœcus. Quæ cœcitatî istius cum corpo-

rali comparatio, imò ipsum solum cœcitatî

nomen plus aliquid profectò dicit quam

auerfam à videndo voluntatem, scilicet viden-

di impotentiam, quæ etiam accedente videndi

voluntate tolli nequeat. Vnde cum Pelagius

omnino similem semper videndi, imò & benè

viuendi possibilitatem homini peccatori adef-

se vellet, quæ nullius pœnæ inflictione tolli

posset, respondet ei Augustinus, amitti non

solum videndi possibilitatem, sed etiam illam

non posse vi voluntatis auferri: Posset, inquit,

& medicum querere (si videlicet natura de cætero

mansisset salua, sicut præmiserat) qui cœci oculos

sanaret, & videndi possibilitatem restitueret, quæ fue-

rat amissa per cœcitatem: QUONIAM COECVS PV-

TO QVOD VELIT VIDERE SED NON POTEST.

Si autem vult & non potest, inest voluntas, sed amissa

est possibilitas.

Enim verò qui possit adesse homini sufficiens

gratia tollendi sua voluntate cœcitatem, equi-

dem nescio. Nam quamuis nemo, nisi meritis

grauium peccatorum, quæ suâ voluntate com-

misit, excœcetur, postquam tamen illa perpe-

trata sunt, non est amplius humanæ, sed diuinæ

voluntatis vt cœcitate careat aut plectatur. Est

enim pœna quæ ex diuino pendet iudicio, de

cuius ratione est, vt sit inuoluntaria. Quæ om-

nia significauit breuiter August. quando contra

Iulianum scripsit: Eademque cœcitas si peccati pœ-

na non esset, non diceretur: Excœcauit enim illos ma-

litia illorum. Quod si de Dei iudicio non veniret, non

legeremus, obscurarentur oculi eorum ne videant, &

dorsum eorum semper incurua. QVIS PORRÒ

A VOLENS COECVS EST CORDE; CVM VELIT

NEMO COECVS ESSE VEL CORPORE. Vnde

alibi pœnam excœcationis haud secus atque

obdurationis, à diuina voluntate suspendit: Ille

igitur qui secundum Apostolicam sententiam, cuius

vult miseretur, & quem vult obdurat; procul dubio

quem vult illuminat, & quem vult excœcat. Quem-

admodum igitur cœcitatî inflictiō à diuina pen-

det voluntate, ita cœcitatî permanſio. Est enim

talis pœna quæ non solum videndi possibilita-

tem tollit, & hoc ipso gratiam videndi sufficien-

tem excludit, sed etiam solâ diuinâ voluntate

rarissimam gratiam infundente remouetur, iuxta

illud Augustini: Cœcitas cordis, quam solus remouet

illuminator Deus, & peccatum est quo in Deum non

creditur, & pœna peccati quæ cor superbum dignâ

animaduersione punitur, & causa peccati, cum mali

aliquid cœci cordis errore committitur. Hæc au-

tem rarissima gratia quæ cœcitas dispelli, &

peccata ex cœci cordis errore necessariò nasci-

tura vitari possint, iudicio Dei nunc multis

deest, quia pœna est, prout hoc Augustinus

absolutâ auctoritate definit; non de excœca-

tis & obduratis tantum, de quibus ipse nun-

quam vel dubitauit, sed generaliter de mul-

tis aliis peccatoribus, quibus Deus illud ne-

gandum esse occultâ æquitate constituit: Si hoc

adiutorium vel Angelo vel homini cum primùm facti

sunt defuisset, quoniam non talis natura facta erat, ve

sine diuino adiutorio posset manere si vellet, non vi-

que sua culpa cecidisset. Adiutorium quippè defuis-

set sine quo manere non possent. Nunc autem quibus

deest tale adiutorium iam pœna peccati est. Quibus

autem datur secundum gratiam datur, non secundum

debitum. Qui locus præcipuè, cuidam recentiori

tam luculentus visus est, vt quamuis sufficien-

tem omnium gratiam ex professo defendat, Au-

gust. tamen contrarium docuisse, Prosperum-

que & Fulgentium ei adhæsisse, nec se ad eius

loca respondere posse apertè fateatur. Quid

enim ad præcedentia loca de viuendi impossi-

bilitate quæ cœcis à Deo inflicta est, & ab ipso

solo tolli potest, & ad illum in primis postre-

mus responderi cum aliqua probabilitate pos-

sit, ignoro. Comparat enim primum hominem

cum sua damnata posteritate: quorum illum

apertissimè dicit, deficiente adiutorio quo

posset manere, si vellet, sine culpa casurum:

eius verò posteritatem non posse obtendere

suam innocentiam, si sibi illud deest, quia

pœna peccati est quod subtrahitur, gratia quod

donatur. Et ista ratio & radix est, cur sexcen-

tis locis contra Pelagianos doceat, quod alij

iuuantur alij non iuuantur, diuini esse iudicij.

Quo nihil aliud docet quam quod loco citato

docuit, iustè videlicet quibusdam gratiam

subtrahi, sine qua impossibile est, iustum mane-

re, & iniustum rectè viuere & peccata vitare.

quamuis velit.

Ex ijs quæ iam diximus consentaneum esse fa-

cile videt quisquis August. principiis innutritus

est; excœcatis & obduratis deesse sufficientem

gratiam, non solum eam quæ cordis oculis vi-

deant veritatem; eamque mollitâ voluntate se-

ctentur, sed etiam eam quæ peccata cauere pos-

sint, quæ ex istis principiis proficisci solēt. Quod

non minus perspicuè & constanter quam præce-

dentia sanctissimus Doctor aduersus Pelagium

tradit, qui pœnas istas, peccatorum causas

esse posse nesciebat: Nec cogitat, inquit, præuari-

catores legis, quàm dignè lux deserat veritatis, quæ

L iij

Lib. 2. de
serm. Dom.
in monte. c. 9.

Lib. 11. con-
tra Faust.
cap. 7.
Lib. 17. de
Ciuit. c. 19.

Comment. in
Psalm. 68.

In Psalm. 57.

Ibid. in se-
rius.

Lib. de nat.
& grat. c. 51.

Lib. 1. contra
Iul. operis
aduers. f. 41.

Lib. 2. contra
Aduers. legis
& Propb. c. 8.

Lib. 5. contra
Iul. c. 3.

Lib. de corr.
& grat. c. 11.

Asquez in
1. part. disp.
97. c. 2. 3 6.

Lib. de nat.
& grat. c. 21.

desertus utique sit cæcus, & plus necesse est offendat, & cadendo vexetur, vexatusque non surgat ut ideo statim audiat vocem legis, quo admonetur implorare gratiam Salvatoris. Rectè admonetur, dicit, nam quamvis huiusmodi admonetur non lege solum, sed & doctrinâ & prædicatione & correptione, non propterea re ipsa inuocat Salvatorem. Legem enim talibus, doctrinam & prædicationem & correptionem proferre, officia sunt benignitas humanæ; quæ frustra cæcis & surdis adhibentur, nisi altius misereatur Deus: *Quibus enim Deus irascitur, quid misericordia conferet humana?* Nam ut sapiens dicit: *Considera opera Dei quod nemo possit corrigere, quem ille despexerit.* Hinc igitur adhuc in eodem libro explicans Augustinus excœcatorum insufficientiam ad vitanda peccata: *Deserti, inquit, luce iustitiae, & per hoc contenebrati quid pariant aliud, quam hæc omnia, quæ commemoravi, opera tenebrarum, donec dicatur eis, si dicitis obaudiant, surge qui dormis, &c.* Et adhuc inferius illud explicans: *Ad peccatum valet mors animæ, quæ necesse est mortua opera faciat, donec Christi gratiâ reniiscent.* Hinc ergo ex ista cordis cæcitate & voluntatis obduratione nascitur præcipue quædam peccandi necessitas, quam Augustinus multis in locis ex professo docet, quæ non est aliud quam quædam impotentia seu insufficientia cauendi peccata, tentationesque superandi, nec aliundè nascitur, quam ex eo quod sufficienti illo adiutorio deseruntur. De qua peccandi necessitate, quia multa superius diximus, eadem iterare superuacaneum duco: cum hæc sufficient ad illam sanè mirabilem Scholasticorum opinionem Augustini auctoritate refellendam, quæ sufficiens illis adiutorium diuinæ gratiæ tantâ profusione, nullâ diuinæ seueritatis consideratione præbuerunt.

CAPUT XI.

Infideles carent gratia sufficienti ad salutem tam proxima quam remota, & omnibus principijs eius.

NUNC de infidelibus aliquid adiungendum est. Putant enim nonnulli Scholastici etiam illis omnibus, vel semper, vel certis temporibus auxilium sufficiens dari, quo saluari possint. Sed quia salus à fide incipit, auxilium sufficiens ad salutem erit ut minimum sufficiens ad credendum. Nullum est autem sufficiens ad credendum, nisi adsit credendorum propositio, & supernaturalis aliqua voluntatis excitatio. Porro quia non nisi gratis ac temerè dici potest, talem omnibus infidelibus dari; imò quia satis certum est etiam per experientiam, quibusdam tale quid neque vigilando, neque somniando in mentem venisse vnquam, & certissimum, non semper intus excitari & illuminari mentem eorum, hinc facile admittunt non semper illud auxilium sufficiens ad salutem esse præsto in actu, esse tamen in eorum vel proximâ vel remotâ potestate. Nempè quia saltem possunt non ponere impedimentum diuinæ vocationi, quod si facerent non peccando, sine dubio vocarentur ulterius, peccando autem reddunt se incapaces gratiæ sublimioris. Tale auxilium enim ad non peccandum ferè omnes vnanimiter adesse etiam infidelibus volunt; ytpotè sine quo peccatum eis non posset ad culpam im-

putari. A quibus auctoribus si quæras, cuiusmodi istud auxilium sit, alij dicunt esse cogitationem aliquam etiam ab obiectis naturalibus sufficientem, alij aliud, ut diminutionem virium aduersarij, amotionem occasionis qua tentamur, terrorem, blanditias obiecti alterius, alij generaliter; aliquod adiutorium gratiæ naturalis in substantia. Itaque moles disputationis eorredit, utrum infideles huiusmodi auxilium sufficiens ad non peccandum, & consequenter ad salutem æternam adipiscendam habeant.

Et quidem eos omni tali gratia carere, nullam in Augustini principiis dubitationem continet. Quicquid enim diximus, ut Iudæos gratia sufficienti seruandi præcepta legis caruisse probaremus, multò validius in Infidelibus locum habet, prout res per se ipsa clamat. Quid per se absurdius quam quod illi gratiam sufficientem ad præcepta custodienda habere statuatur, qui & ignorant pleraque præcepta, & eorum legislatorem Deum; illi verò careant, quibus & sui, & præceptorum suorum agnitionem dedit? Nam præter eandem illam ingentem tentationum superandarum impotentiam ex libidinibus profectam, quæ in omnibus infidelibus pariter ac Iudæis reperitur, accedit præterea profunda rerum agendarum cauendarumque ignorantia, qua de tenebris in tenebras cadunt, hoc est, ex vno peccato in aliud præcipitantur. Hæc autem peccata, vera peccata sunt, quamvis ignorantiam illam dissipare non possint, prout latè in præcedentibus demonstraui. Quid ergo talis fecerit, ut gratiam assequatur, qui etiam tum peccat, quando non est conscius se peccasse.

Sed ex alio quoque capite doctrina ista manifesta est. Nam quemadmodum est quidam status sub lege, qui Iudæorum proprius fuit, ita & alius quidam est ante legem, qui ex propria sua ratione competit Infidelibus. Quamvis nihil vetet etiam infideles esse sub Lege, siue naturali, postquam eam sibi subluentem agnouerint, siue scripta, si eis lata quoquo modo fuerit. Vterque verò status expers gratiæ est, & ab Augustino vocari solet, *ante gratiam*, ut per hoc ipsum significet utrumque statum carere gratia non solum faciendi bonum, sed gratia de qua potissimum satagit Augustinus, non faciendi id quod prohibetur malum, seu non consentiendi carnalibus concupiscentiis quibus à Dei præceptis adimplendis potentissimè reuocamur. Itaque sæpissimè docet, in illo statu nullam esse vel pugnam cum concupiscentiis, quibus libet id quod non licet, sed eas hominem etiam approbare & libenter sequi. Ignorat enim ante acceptam legem eas esse malas aut respuendas: *Prima est actio*, inquit, *ante legem, secunda sub lege, tertia sub gratia, quarta in pace.* *Ante legem actio est, cum peccatum ignoramus & sequimur carnales concupiscentias, &c.* Et iterum: *In prima actione quæ est ante legem, nulla pugna est cum voluptatibus huius sæculi.* En in Epistolam ad Galatas: *Ante legem non pugnamus, quia non solum concupiscimus, & peccamus, sed etiam approbamus peccata.* Sed quia latissimè ex Augustini scriptis alibi istud idem comprobauimus, superuacaneum est hîc repetere. Videantur ea quæ loco in margine citato diximus. Ostendimus enim duos illos status, sub quorum altero necessariò infideles viuunt, non solum omni gratia Christi destitutos esse ad cauendas

Vide & Bellarm. lib. de grat. & lib. arb. cap. 7. Vide Vasq. sup. & in 1. 2. disp. 189. c. 4. 15. & 16. Ita Bellarm. supra.

Suarez supra & Vasquez.

Vide latè supra hoc libro c. 4. & 5.

En Psal. 77.

Eccles. 7.

Lib. de nat. & grat. c. 3.

Ibidem.

Vide dicta lib. 3. de statu naturæ lapsæ penè toto, & maxime cap. 11. Item lib. 2. c. 2. 3. 4.

Lib. 83. 99. quæst. 66.

In epist. ad Galatas.

Vide dicta fuscè lib. 3. de statu naturæ lapsæ c. 6.

Vide Vasq. in 1. partem disp. 97. & Suarez l. 4. de prædest. cap. 3. n. 19. & 20.

superandasque peccatorum tentationes, sed etiam in statibus illis deesse arbitrio libertatem, ad bonum, hoc est, arbitrium voluntatis non esse liberum ad faciendum aliquem actum bonum, sed tantummodo ad malum, utpote quod sub libidinibus, rerum terrenarum & carnalium feruum captiuumque teneatur, à quibus nisi per ipsam solam fidem liberatoris Christi, liberari nullo pacto potest.

Tertio probauimus fuse in præcedentibus, nullum omnino bonum moraliter opus, hoc est, nullum opus quod non sit peccatum ab infidelibus posse fieri, sed quicquid faciant, quoquo modo se vertant, quamcumque rectam meditentur operationem, totum in eis peruersi amoris cupiditate contaminatum esse, & ex vulnere in vulnus surgere, utpote qui quamdiu infideles manent, ipsis principiis faciendi moraliter boni careant. Hæc autem principia duo sunt: Primum est dilectio Dei seu iustitiæ, quæ in omni opere etiam moraliter bono dominari debet, atque ita dominari ut nisi adsit, non nisi peccatum futurum sit opus, quod ex alia quacumque dilectione nascetur. Qua de re vide quæ latè eodem

illo libro, itémque alio de statu puræ naturæ diximus. Nam illa dilectio Dei seu iustitiæ nullis omnino viribus naturæ, sed per solam & magnam gratiam Christi Saluatoris haberi potest. Hinc enim proficiscitur illa solemnissima sancti Præfatis doctrina, quam ex Apostolo deriuauit, de qua etiam superius diximus, quod *Dilectio sit plenitudo legis*, hoc est, per solam dilectionem iustitiæ lex quæcumque siue tota siue pars eius, siue quodcumque præceptum impleri potest, ut animus non sit peccati vel interius vel etiam exterius perpetrati reus. Porro ista Dei & iustitiæ dilectione infideles omnino destituti sunt, quia Deum verum ignorantes, sua quæ intus vel extra fabricant idola pro Deo suo venerantur. Ex quo consequenter fit, ut nullum opus bonum, nulla vera tentationis vllius superatio, quæ non nisi istius cœlestis diuinæque dilectionis fructus est, in illis esse possit. Quidquid enim faciunt, non ex amore Creatoris, sed creaturæ cupiditate fluit: *Regnat enim carnalis cupiditas, ubi non est Dei charitas*. Et ex illa creaturæ cupiditate nasci non potest fructus bonus. Quia, ut Augustinus: *Sine hoc amore Creatoris, nullus quisquam benè vritur creaturis*. Non enim, ut alibi tradit, *fructus est bonus qui de charitatis radice non surgit*. De quibus omnibus principiis alibi fuse disseruimus. Cum ergo non habeant infideles gratiam sufficientem diligendi Deum, quos & ipsa agnitio & fides Dei deficit, profectò non habent gratiam sufficientem benè operandi.

Secundum principium boni operis, quo infideles carent, est fides veri Dei, & Christi eius, sine qua fide impossibile est vel seruare legem, vel cauere peccata, vel præceptum facere, vel tentationem superare. Illà fide eos carere manifestum est, quia indè propriè infideles nominantur. Hanc autem fidem ad benè operandum esse necessariam, non solum supernaturaliter vel meritoriè, prout hoc à posteris excogitatum est, sed ad operandum ut oportet, hoc est, ita benè ut sit verè opus bonum seu non malum, constanter Augustinus tradit. Quid enim amplius requiratur ad opus bonum in Aug. scriptis non reperient. Nam opus verè bonum, hoc est, quod non est malum neque culpabile, non potest non placere & gratum Deo esse, non potest non esse

meritorium, non potest non esse supernaturale. Porro huius doctrinæ de fidei necessitate ad opus bonum, ratio est, quia ut sit opus bonum, quemadmodum diximus, opus est ut fons omnis boni Deus vero & sincero amore diligatur, quæ dilectio sine veræ & supernaturalis gratiæ inspiratione haberi nullo pacto potest, Augustino dicente: *Hoc totum rectè fit, quando fit propter ipsum, quando gratis amatur ipse: qui amor nobis esse non potest nisi ex ipso*. Talem autem dilectionem seu charitatem Dei, fides Dei adeoque Christi Saluatoris, necesse est antecedit, quemadmodum hoc ipsi Scholastici consentiunt, apud quos confessum est, charitatem sicut & spem, tanquam

virtutes naturam superantes, postulare antecedentem veluti solem suum, fidem, cuius radiis dirigantur. Quod illis Augustinus iam olim præcinerat: *Bonum opus intentio facit, intentionem fides dirigit*. Et in Psalmum sexagesimum septimum: *Ea sola bona opera dicenda sunt, quæ fiunt per dilectionem Dei*. Hæc autem necesse est, ut antecedit fides, ut inde ista, non ab istis incipiat illa. Quoniam nullus operatur per dilectionem, nisi prius credat in Deum. Ex quo nascitur, ut opera quæ non ex fide Dei per dilectionem Dei operante proficiunt, non sint bona sed mala, perniciofa, peccata. Vnde illud breuissimum effatum eius: *Malè viuunt si de Deo non benè creditur*. Et in eundem Psalmum trigessimum primum: *Debemus multa opera præponere fidei, id est, ut ante fidem quisquam dicatur benè operatus*. Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. Et aduersus Iulianum: *Disce eum, qui non facit opera bona, intentione fidei bonæ, hoc est, eius, quæ per dilectionem operatur, totum quasi corpus, quod illis velut membris, operibus constat, tenebrosus esse, hoc est, plenum nigredine peccatorum*. Hanc porro dilectionem Dei, quam

fides Dei præcedere debere tradit, non est alia quam illa dilectio rectitudinis, & æquitatis, & iustitiæ, quæ in ipso & per ipsum præceptum, quod implendum præstituitur, lucet; non enim solum opus bonum, sed nec ipsa superatio tentationis aut vitij, fit veraciter atque sinceriter nisi vera delectatione iustitiæ. Hoc autem est in fide Christi. Quæ omnia latè suis locis ex professo tradita sunt, ubi accuratius videnda sunt. Cum igitur non habeant infideles gratiam sufficientem, neque diligendi Deum, neque credendi in Christum, prout Scholastici consentiunt, profectò multò minùs habent sufficientem gratiam benè operandi, siue seruandi legem naturalem, siue peccata vitandi. Nam sine fide Christi, & sine fructu eius, dilectione Dei atque iustitiæ, nemo quicquam boni operari, vel à peccando abstinere potest: sed quantumcumque lacertos moueat, non nisi de peccato in peccatum labitur, hoc est, ut Augustinus loquitur, *aliis peccatis alia peccata vincuntur*. Et ut Prosper acutissimè: *In vulnere vulnere surgit*.

Ex his iam subluere incipit, quam diuersa & Augustino ex diametro aduersa via Scholastici Doctores ingressi sint, ad gratiam sufficientem vitandi peccata infidelibus afferendam, ut salutem consequi possent. Nam Scholastici cum viderent infideles immediata gratia dilectionis Dei & fidei quoque manifestè destitui, ne tamen illos sine interna potestate salutis obtinendæ dereliquerent, mediatè fidem atque dilectionem in eorum potestate collocarunt, quia videlicet habent gratiam quæ possint non ponere

Lib. 5. contra Iul. cap. 3.

Præfat. in Psalm. 31.

In Psalm. 67.

Lib. 5. de Ciuit. c. 10. In præfat. Psalm. 35.

Lib. 4. contra Iul. cap. 3.

Lib. 21. de Ciuit. c. 16.

Vide l. 3. de statu naturæ lapsæ penè toto, sed in primis c. 16. 20. 21. Et lib. 4. c. 6. Item l. 4. de statu puræ naturæ loco citato.

Lib. 1. de Nupt. c. 3. Lib. de In-grat. c. 27.

re impedimentum illustrationibus Dei, quibus adducantur ad fidem, legis naturalis praecepta seruando. Augustinus è diuerso, cum videret ac veluti totius doctrinae suae basim firmissimè teneret, neminem infidelem posse lege naturalem, siue totam, siue vllum praeceptum eius ita custodire, vt illud seruando, vel illâ eadem quæ praecepto aduersatur, vel aliâ reprobâ cupiditate non peccet, ad fidem atque dilectionem Dei tanquam ad primam gratiam infidelium recurrit, qua possint & naturalis legis praecepta seruare, & ea seruando salutem consequi sempiternam. Nam ante fidem, Augustinus nullam omninò gratiam, siue efficacem, siue sufficientem ad quicquam benè operandum in infidelibus nouit.

Hoc enim in primis probat, quòd frequentissimè doceat, fidem esse, quæ impetrat gratiam & adiutorium, quo humana infirmitas id quod præcipitur sibi lege, possit operari. Ergo, inquit, Spiritus gratiæ facit, vt habeamus fidem, vt per fidem impetremus orando, vt possimus facere quæ iubemur. Idè ipse Apostolus assidue legi præponit fidem, quia quod lex iubet facere non valemus, nisi per fidem rogando impetremus, vt facere valeamus. Et libro de

Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 14.

Lib. de Spir.
& litt. c. 30.

Lib. 2. de
pecc. merit.
cap. 18.

Epist. 106.

Lib. de Spir.
& litt. c. 32.

Ibid. c. 13.

Ibid.

Lib. de nat.
& grat.

Enchirid.
cap. 117.

Ibid.

Spiritu & littera: Ac per hoc sicut lex non euacuatur, sed statuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam, qua lex impleatur: ita liberum arbitrium non euacuatur per gratiam, sed statuitur, quia gratia sanatur voluntatem, vt iustitia liberè diligatur. Quid autem rectè operetur, qui non diligit ipsam præcepti iustitiam quod imponitur? Quis enim dubitet dicere, voluntatem, nullo modo iustitiam diligentem, non modo esse malam, sed etiam pessimam voluntatem. Hanc autem iustitiæ dilectionem, sine qua nemo rectè operari potest, gratia tribuit, sed gratia quæ non nisi per fidem impetratur. Et in epistola ad Paulinum: Si quis autem dixerit, quod gratiam benè operandi fides meretur, negare non possumus, imò verò generalissimè confitemur. Hanc enim fidem volumus habere, qua impetrent charitatem; quæ sola verò benè operatur. Quia videlicet ista charitas est ista dilectio toties commendata iustitiæ, sine qua voluntas non nisi pessima esse potest. Et ista fides, vt alibi, est illa Fides, quæ per dilectionem operatur, non per timorem, non formidando pœnam, sed AMANDO IUSTITIAM. Hinc est illa sententia sancti Augustini celeberrima, qua dicere solet, Fides impetrat quod lex imperat, hoc est, impetrat gratiam qua possit id quod lege imperatur, ab arbitrio per peccatum infirmato fieri. Quod opus lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat, quo significatur, vt inferius explicat: Lege operum dicit Deus, fac quod iubeo: lege fidei dicitur Deo, da quod iubes. Et in libro de natura & gratia: Hæc est fides ad quam praecepta compellunt, vt lex imperet, & fides impetret. Et in Enchiridio ad Laurentium: Fides namque impetrat quod lex imperat. Hoc autem nunquam intelligit aliter sanctus Augustinus, nisi quia fides hominis agnoscens infirmitatem animi sui, ad diligendam legis iustitiam, à qua diligenda per contrarias rerum terrenarum cupiditates reuocatur, inuocat adiutorium gratiæ qua illa sibi dilectio inspiratur, sine qua quancumque legem implere seu facere impossibile est. Sic enim seipsum in plurimis operum suorum locis explicat. Nam in eodem illo loco Enchiridij, cum dixisset fides impetrat, quod lex imperat statim rationem subiicit: Nam sine Dei dono, id est, sine Spiritu sancto, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris iube lex poterit, non innare, & prauaricatorem insu-

A per facere, qui de ignorantia se excusare non possit. Et in libro contra aduersarium legis & Prophetarum: Fides impetrat charitatem qua lex possit impleri. Et quam charitatem? Audi: Non magis timore pœnæ quàm dilectione iustitiæ. Et in libro de fide & operibus: Hanc enim diripiunt, qui vim faciunt credendo, impetrantes Spiritum charitatis, ubi est plenitudo legis sine qua in littera reos faciebat etiam prauaricationis. Et cuius denique Spiritum charitatis credendo impetrant? Reatus ille, inquit, prauaricationis, quem sola lex; id est littera sine Spiritu inbendo faciebat, credendo soluitur, & violentia fidei Spiritus sanctus impetratur: per quem diffusa charitate in cordibus nostris, LEX NON TI-

Lib. 1. contra
aduersar. le-
gis & Pro-
phet. c. 17.

Lib. de fide
& operibus
cap. 21.

Ibid.

B MORE POENÆ, sed iustitia amore completur. Et libro quarto ad Bonifacium cum præmisisset, quod vt homo faciat opera legis, Non lex quæ hoc imperat, sed fides sit necessaria, quæ hoc impetrat, ita semetipsum exponit, vt fide doceat impetrandam esse dilectionem, qua delectet legis esse factorem, hoc est, qua quis ipsa legis iustitia delectetur. Sic enim homo de gratia Dei ex fide querit adiutorium. Nam illa inspiratio dilectionis, vt cognita sancto amore faciamus propriè gratia est, sicut ibidem sanctus Augustinus docet. Et libro de gratia & libero arbitrio cum similiter tradidisset fidem esse, quæ orando impetrat, quod lex imperat. Hoc ita exponit, vt nihil aliud per illam fidem impetrari significet, quam tantam vo-

Lib. 4. ad
Bonif. c. 5.

Ibid.

Ibid.

C luntatem quanta sufficit ad implenda mandata. Et hanc ipsam voluntatis magnitudinem nihil aliud quam charitatis ardorem, seu, vt loquitur, Diuino amore ardentissimam voluntatem; qua videlicet legis seu mandatorum iustitia ardentissimè diligatur. Nam ideo cum præclarissima de dilectione gratiæque ad eam obtinendam necessitate docuisset, vim & rationem eius explicans lectoribus, GRATIA, inquit, NOS FACIT LEGIS DILECTORES; lex verò ipsa sine gratia non nisi prauaricatores facit.

Cap. 17.

Cap. 18.

Secundò hoc ipsum probat, quod semper August. doceat à fide incipere omnem hominis mutationem ad bonum, ita videlicet vt omnis iustitia boni operis, omnis bonitas siue moralis, siue alia quacumque, à fideumat exordium, quandoquidem aliud homo esse non possit ante gratiam fidei, nisi malus peccator & prauaricator acceptæ legis, & opera eius peccata. Quod quamuis ex illis ipsis nunc citatis locis ex Enchiridio, ex libro de fide & operibus, ac de gratia & libero arbitrio iam iam clauit, & aliis sexcentis locis supra de lege, itémque in alio libro de operibus infidelium differentes, declarauimus, non abs re tamen fuerit, hic propriis quibusdam testimoniis patefacere: Idè sæpè dicit, inquit Augustinus, non ex operibus sed ex fide nobis iustitiam deputari, cum parius fides per dilectionem (illam iustitiæ quam sæpè diximus) operetur, ne quisquam existimet ad ipsam fidem meritis operum perueniri, cum ipsa sit initium, vnde bona opera incipiunt, quoniam vt dictum est, quod ex ipsa non est peccatum est.

Videndus li-
ber 1. de gra-
tia Christi
Salu. cap. 112
& 12. Item
sup. hoc libro
cap. 5. Item
l. 3. de statu
nature lapsæ
c. 22. & 23.

Lib. de gestis
Pelag. c. 14.

E Quod fusissimè suo loco ex Augustini & verbis & principiis immobilibus demonstraui. Itaque de fide, quæ sola bonorum operum exordium est, ibidem attexit. Et hoc accepimus vnde incipit quicquid in nostris actibus habemus boni. Et libro secundo ad Bonifacium: Sic itaque Dei gratia co- gitetur, vt ab initio bonæ mutationis, vsque ad finem consummationis, qui gloriatur in Domino gloriatur. Et vt sciremus vnde istud initium bonæ mutationis & consequenter Dei gratia inchoetur: Nec, in-

Vide lib. 4.
de statu natu-
re lapsæ.

Lib. de gestis
Pelag. c. 14.

Lib. 2. ad
Bonifacium
cap. 10.

quit ibidem, omnino incipit homo ex malo in bonum A per initium fidei commutari, nisi hoc in illo agat indebita gratia. Et quod leuius initium alicuius boni quam quando aliquis eligit facere aliquid boni? Hoc enim omnino præcedere debet, antequam illud operetur. De quo tamen sic Augustinus loquitur: *Quisquis ita eligit bonum sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei, quando quidam, ut in eodem loco, initium corrigendi cor fides est.* Et in Psalmum trigessimum secundum ad illa verba, *Omnia opera eius in fide*, sic loquitur, *Ne quisquam se meritis operum peruenisse ad fidem putet, cum in ipsa fide sint omnia opera quæ diligit Deus.* Nec mirum sanè à fide incipere quicquid est boni operis & mutationis, *Quia ad fidem*, inquit, B *pertinet credere quod Deus in nobis operetur & velle.* Et quemadmodum indicat in Enchiridio ad Laurentium, tunc Deus incipit hominem adiuuare ad opera bona, cum crediderit eum esse ad hoc adiutorem suum. Sic enim ait: *Si autem respexerit Deus, ut ad implenda quæ mandat, adiuuare credatur, & agi homo coeperit Spiritu Dei concupiscitur aduersus carnem fortiore robore charitatis.* Quamdiu enim homo non credit se à Deo esse adiuuandum ad opera bona, relinquit eum superbiæ suæ cui fidit, ut lapsibus diuini adiutorij necessitatem doceatur. Vnde sanctus Innocentius, *Negantes adiutorium, non alijs, sed sibi hoc penitus abstulerunt.* Sed quid pluribus opus? Vbiq; Augustinus illam fidei antecessorem & antecessoris necessitatem inculcat: tanquam qua sola boni operis gratia impetrari & obtineri potest. De quo luculentissimè in quæstione secunda libri primi ex eis quos ad Simplicianum scripsit: *Multis locis hoc sæpè testatur (Apostolus) fidei gratiam præponens operibus, non ut opera extinguat, sed ut ostendat non esse opera præcedentia gratiam, sed consequentia: ut scilicet non se quis arbitretur idèd percepisse gratiam, quia benè operatus est, sed benè operari non posse, nisi per fidem perceperit gratiam.* Et ne quis existimaret illam gratiam etiam ante fidem obtineri posse qua benè operando non ponat impedimentum fidei, sic occurrit quasi hoc præuidens Augustinus: *Incipit autem homo percipere gratiam, ex qua incipit credere, vel internâ vel externâ admonitione motus ad fidem.* Quæ omnia ex illa vena fluunt, ex qua latissimè alibi deriuauimus, ante fidem in hominibus infidelibus, nullum omnino esse posse opus, non solum supernaturaliter, sed vel moraliter bonum, sed omnia esse veri nominis peccata: ut ex hoc intelligamus, quandocumque Augustinus fidem postulat, ut aliquis benè vel iustè operetur, non hoc intelligendum esse de supernaturali quâdam & gentilibus ignotâ operum bonitate vel iustitia, sed quemadmodum verba sonant, & ab hominibus nullâ præconceptâ opinione turbatis intelligitur, quod nihil boni operis, verè boni, seu non mali, sine fidei gratia fieri nequeat. Non enim istam impossibilitatem petit, ex nescio qua supernaturali eleuatione, quæ naturæ rationali conditæ accesserit, sed ex ipsa operum difficultate, quæ ex concupiscentia per cognitionem legis inflammata, & ad terrena diligenda deprimente proficiscitur.

Tertiò hoc probat quod ante fidem in homine infideli, ne quidem esse possit ipsa prima cupiditas seu voluntas boni, sed hæc per ipsam gratiam fidei inspirari debeat. Quomodo verò esse possit opus bonum nisi quis velit aut cupiat sincerè bonum? Si enim bonum non sincerè pro-

pter bonum appetat, iam non bonum sed aliud appetit. Qua de re sic Augustinus: *Cupiditas boni non homini à Domino esset, si bonum non esset. Si autem bonum est, non nisi ab illo nobis est, qui summè atque incommunicabiliter bonus est.* Ne verò nescio quid supernaturale, vel meritum, vel aliud quippiam eorum quæ à Scholasticis ad Augustini doctrinam fugiendam reperta sunt, in ista boni cupiditate fingeremus, luculentissimè exponit eam, aliud omnino nihil esse, nisi voluntatem illam, qua quis sincerè bonum opus propter ipsam operis bonitatem & rectitudinem & iustitiam in eo resplendentem diligit: eandemque boni operis cupiditatem humanis viribus obtineri sine diuinæ gratiæ inspiratione non posse. Audi verba præclarissima, tantòque veriora & certiora, quod omnibus principiis eius iam sæpè tactis, quibus de Dei gratia disputando nititur, prorsus consentanea sunt: *Ipse (Deus) cui fideliter veraciterque cantatur, Quoniam præuenisti eum in benedictione dulcedinis. Et quid hic aptius intelligitur, quam ipsa de qua loquimur, cupiditas boni? Tunc enim bonum concupisci incipit, quando dulcescere coeperit. Quando autem timore pænæ non amore iustitiæ sit bonum, nondum benè sit bonum, nec sit in corde quod fieri videtur in opere, quando mallet homo non facere, si posset impunè. Ergo benedictio dulcedinis est gratia Dei; qua sit in nobis ut nos deletemus & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis: in qua si nos non præcipit Deus, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis.* Hæc ergo sincera boni operis & rectitudinis seu iustitiæ in præcepto refulgentis dilectio seu cupiditas boni, sine qua opus bonum nec esse nec cogitari potest, maximèque creaturæ rationali connaturalis est, vocatur ab eo illa vera ac diuina charitas, quæ tantoperè in Scripturis omnibus commendatur: *Quid est enim, inquit ibidem, boni cupiditas nisi charitas, de qua Ioannes Apostolus sine ambiguitate loquitur dicens, Charitas ex Deo est.* Et illam à fide incipere, extra controuersiam inter Scholasticos positum est, & ibidem Augustinus docet: *Nec omnino incipit homo ex malo in bonum per initium fidei commutari, nisi hoc in illo agat indebita & gratuita misericordia Dei, & ex dictis in præcedenti paragrapho plenius constat.* Quapropter si infideles illâ ipsâ cupiditate sincera boni carent, sine qua esse non potest vllum opus bonum, hoc est non malum, sed hæc per propriè dictam gratiam Dei, fide credentis præcedente impetratam dari debet, frustra Scholastici gratiam nescio quam sufficientem infidelibus tribuunt ante fidem, qua benè operantes ad fidem ipsam prouehantur, cum ipsa fides sit prima gratia quæ donantur.

Quartò hoc probat, quod Augustinus, quemadmodum (ut vidimus) sæpissimè docuit, Legem Iudæis datam esse sine gratia, ut per præuaricationes stimulantem magis magisque concupiscentia perpetratas, ad infirmitatem suam gratiæque, quæ præcepta facere possent necessitatem agnoscendam ducerentur, ita sæpius explicat se non aliam gratiam hoc docendo, intelligere, quam fidem seu gratiam fidei utpotè per quam illa gratia benè operandi seu præcepta decalogi implendi speratur, petitur, impetratur, iuxta illud eius axioma decantatum quod iam iam vidimus, *fides impetrat*, videlicet orando, quod lex imperat; nempe iusti ac boni operis, hoc est, ut ipse loqui amat, *iustitiæ dilectionem*, sine qua nemo boni aliquid operari vel

Lib. 3. ad Bonif. c. 9.

Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

Ibid.

Ibid. c. 10.

E

praeceptum implere potest. Nam hoc sibi vult quotiescumque dicit legem datam esse, ut gratia, ut medicina, ut adiutorium, ex ipsa implendi scilicet difficultate quaereretur. Loca quibus hoc docet sunt innumera. Pauca accipe: Ad hoc ergo dixit lex, Non concupisces, ut nos in morbo iacere inuenientes, medicinam gratiae quaeremus. Et in epistola ad Hilarium: *libet idem, ut facere iussa conati, & nostram infirmitate sub lege fatigati adiutorium gratiae pascere nouerimus.* Et lib. de nat. & grat. Itaque praecepto facere comonemur quod conantes & nostris viribus non valentes, adiutorium diuinum prece-mur. Et ibidem: *Ut idem tantum audiat vocem legis, quo admoneatur implorare gratiam Saluatoris.* Quod in eodem libro aliter dicit: *iubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis, &c.* Nam medicinam gratiae poterit, quod vitio non potest. Et aduersus Iulianum in opere suo imperfecto: *Conuenit autem Scriptura plerumque hominis voluntatem, ut quod non habet, & non potest, admonitus sentiat, & ab eo a quo sunt bona omnia, indigens poscat.* Et statim iterum: *Propterea ergo per Prophetam dictum est, si nolueritis, & non audieritis me, gladius vos comedet, & cetera huiusmodi, ut cum inuenissent in se vidtrices cupiditates ad propellendum in malum, scirent a quo deberent poscere auxilium.* Quamvis autem non potest gratia, aut medicina, aut adiutorium orando, nisi Deus per gratiam adiuuare credatur: *Quomodo enim inuocabunt, in quem non crediderunt.* Lex ergo manu ducendo ad gratiam, primo omnium ducit ad fidem. Hoc enim sibi vult, quotiescumque clarius loquendo dicit legem datam, ut per fidem homo confugeret ad gratiam qua eius infirmitas iuuaretur: *Per legem, inquit, ostendit homini infirmitatem suam, ut ad eius misericordiam per fidem confugiens sanetur.* Et ibidem inferius: *Legitime utitur lege iam iustus, cum eam terrendis imponit iniustus, ut cum & in ipsis coeperit inolita concupiscentiae morbus incentiuo prohibitionis & cumulo praeuaricationis augeri, confugiant per fidem ad iustificantem gratiam, & per donum Spiritus suauitate iustitiae delectati poenam litterae minantis euadant.* Vbi iustificans gratia sicut plurimis aliis locis vocatur ab Augustino, gratia actualis adiuuans, qua iustitia legis impletur. Vnde mox addit, legem fidei esse qua credit, nullo modo suae infirmitati ad implenda ea, quae lex factorum iubet, nisi diuina gratia subueniri. Et adhuc inferius in eodem libro: *Per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiae contra peccatum.* Et lib. 1. ad Bonif. dicit Pelagianos coactos esse concedere, ad cognitionem peccati, & ad ipsius legis praeuaricationem valere legem, ut cognito auctore peccato per fidem gratia requiratur. Et in lib. 4. ad eundem Bonifacium. *Idem sic expressum est legis imperium, ut infirmitas hominis in se ipsa deficiens ad facienda quae lex imperat de gratia Dei potius ex fide, quaereret adiutorium cuius misericordia etiam fides donatur.* Quod ipsum plurimis aliis locis tradit.

Hoc denique sibi vult, quoties ordinem rerum ipsarum secutus apertissime dicit, legem suam difficultate ad fidem compulisse. Nam ad gratiam quaerendam nemo compelli potest, nisi primo ad fidem gratiae ac largitoris eius adigatur. Itaque cum Augustinus ex Apostolo Iacobo citasset illa verba: *postulet in fide (sapientiam) sic subiungit: Haec est fides ad quam praecepta compellunt, ut lex imperet & fides impetret.* Et in libro proximè citato ad Bonifacium: *Non ergo legem euacuamus per fidem, sed legem statuimus quae terrendo ducit ad fidem.* Idem quippe lex iram operatur, ut terrore atque conuerso ad iustitiam legis implendam,

A Dei misericordia gratiam largiatur per Iesum Christum, &c. Et in epist. ad Anastasium accuratius: *Lex itaque docendo & iubendo, quod sine gratia impleri non potest, homini demonstrat suam infirmitatem, ut quaerat demonstrata infirmitas Saluatorem, a quo sanata voluntas possit quod infirma non potest.* Sed quo ordine ista fiant, accipe breuiter & perspicue: *Lex igitur adducit ad fidem, fides impetrat Spiritum largiorem, diffundit Spiritus charitatem iustitiae, implet charitas legem.* Et in libro octoginta trium quaestionum quasi ex professo explicandum suscepisset, quod lex non aliter compellit ad gratiam nisi quia compellit ad fidem Saluatoris & adiutoris, gratiae & fidei nominibus utitur promiscue eo quod gratia qua infirmitas ad facienda praecepta roboratur, non nisi fidei praecedenti inuocanti-que tribuatur. *Verissime dictum est, legem ergo euacuamus per fidem? Absit. Sed legem statuimus.* Qua ratione, obsecro? Hoc enim efficit fides quod lex iubet. Statuitur ergo lex per fidem. Quae fides si non sit, iubet tantum lex, & non implentes iussa, reos tenet, ut eos gementes & non valentes implere quae iussa sunt, ad gratiam liberatoris aliquando conuertat. Quam scilicet sibi iam per experientiam imbecillitatis propriae videntes esse necessariam, fide liberatorem & adiutorem inuocando, concilient. Et vberius adhuc paulò post: *Aucta concupiscentia, quam lex prohibet, ubi non erat fides & ad cumulum peccatorum praeuaricationis crimen adiectum est.* Et ut intelligeremus apertissime non aliud significari per hoc quod dixit, *Vbi non erat fides, quam ubi nondum erat illa gratia adiutrix operationis bonae, quae per solam fidem praecedentem datur, statim adjicit: Sub istis passionibus tanquam sub viro dominante agebat anima, ANTEQVAM VENIRET GRATIA PER FIDEM.* Et inferius: *Sub lege actio est, cum iam prohibemur a peccato, & tamen consuetudine eius victi peccamus, quoniam NOS NONDUM ADIVVAT FIDES, scilicet inuocans gratiam liberatoris & adiutoris.* Nam idem subiicit: *Tertia actio est quando iam plenissime credimus LIBERATORI NOSTRO.* Et planissime in fine quaestionis istius, quasi recapitulando omnia definit: *Neque lex mala est, quae ostendit homini in quibus peccatorum vinculis iaceat, ut PER FIDEM IMPLORATO LIBERATORIS AVXILIO, & solui & erigi, & firmissime constitui mereatur.* Et quaestione decima quinta super Deuteronomium: *Deus fecit per gratiam suam opus legis in homine, & homo per fidem suam suscipiens gratiam Dei pertinet ad Testamentum novum cooperator est adiuuantis Dei.* Et inferius: *Deus est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate: hoc est in eis qui ex fide gratiam suscipiunt.* Et libro de fide & operibus explicans illam sententiam Apostolicam: *Lex subintravit ut abundaret delictum: ubi autem abundavit delictum superabundavit gratia, iam dictum ordinem fidei & gratiae qua peccata superantur, accuratissime tradit: Quod, inquit, idem verum est, quia legem accipientes, homines qui de suis viribus superbissimi prae-sumebant, NEC DIVINUM ADIVTORIVM vincendarum malarum concupiscentiarum RECTA FIDE, impetrantes pluribus grauioribusque delictis, etiam lege praeuaricata onerati sunt. Ac sic magno reatu compellente CONVERGUNT AD FIDEM, & operibus quam misericordiam indulgentiae mererentur, & auxilium a Domino qui fecit caelum & terram, ut diffusa per Spiritum sanctum charitate in cordibus nostris, cum dilectione agerent quae contra saeculi huius concu-*

Lib. 4. ad Bonifacium cap. 5.

Epist. 144. ad Anast.

Lib. 83. 99. quasi. 66.

Lib. 83. 99. quasi. 66.

Ibid.

Ibid.

Quest. 15. super Deuter.

Lib. de fide cap. 14.

piscencias iuberentur. Vbi charitatem atque directionem non intelligit aliam, quam illam in eius omnibus lucubrationibus celeberrimam Iustitiae dilectionem, quam paulò post definit: Gratia Spiritus sancti diffusa charitate donat IUSTITIAE DILECTIONEM qua in moderatio concupiscentiae superetur. Et alibi: Vt sic dicam ipsam quodammodo legem vinit, qui cum dilectione iustitiae iuste vinit, non propriè ac transitorio, sed communi ac stabili gaudens bone. Videlicet & ipso Deo qui est iustitia. Nam vt alibi dicit: Cum verè sit opus legis, charitate sit non timore, quæ charitas est gratia noui Testamenti. Et quæ charitas: Quia homo potest facere opus legis per charitatem iustitiae, quod non potest per timorem pœna.

Quod si tum alios libros Aug. tum Commentarium Epistolæ ad Galatas excutere necesse esset testimoniorum eius vix vllus esset finis. Nam vndique concinentibus sibi documentis constat, certissimam doctrinam eius esse, quod lex difficultate suâ non aliter ad adiutorium gratiæ & ad concupiscentias oppugnandas vincendâsque compelleret, quam quia primitus compellebat ad FIDEM, per quam illud adiutorium necessarium esse crederetur & peteretur. Nam hoc ipso quo se sentiebant esse sub lege reos, infirmitate concupiscentiarum suarum non nisi præcepti præuaricationem operante, manucebantur vt crederent esse sibi adiutorium Dei præcipientis comminantisque necessarium, & vt ex illa fide peterent gratiam diligendi iustitiam legis, quam implere iubebantur. Nam vt ex August. diximus:

Ad fidem pertinet credere quod Deus in nobis operetur & velle, utpote qui per concupiscentiæ nostræ infirmitatem legem facere, iustitiam præceptorum diligendo, non possumus. Hinc alibi fidem illam, quæ gratia benè operandi impetratur, definit esse Quæ credidit, nullo posse suæ infirmitati ad implenda quæ lex factorum iuberet, nisi Dei gratia subueniri.

Ex ista igitur constantia & consonantia doctrinæ proficiscitur primo, quod illam gratiam faciendi quod lex iubet, subinde vocat gratiam fidei: vt in epist. ad Gal. Vt per ipsam gratiam fidei spiritualia opera legis eos implere posse cognoscerent. Et inferius: Vt iustificarentur, videlicet per operationem iustitiæ, venerunt ad gratiam fidei. Et in initio, Iustam scilicet legem iniustis hominibus dando, ad demonstranda peccata eorum non auferenda, videlicet per legis impletionem. Nam vt adjicit:

Non enim auferit peccata nisi GRATIA FIDEI, quæ per dilectionem operatur. Similiter vocat eam subiuncte, a Gratiam quæ est in fide Christi. Subindè, Gratiam per fidem, vt quando dicit quod b Iosue fuit typus Christi, id est, gratia per fidem. Cuius locutionis testimonia etiam supra vidimus.

Hinc proficiscitur secundo, quod quia non quælibet fides intelligitur ex qua illa boni operis gratia impetratur, sed fides Christi mediatoris, qui propter nos infirmus factus est, vt nos eius gratiâ firmaremur, sæpè gratiam illam vocat Christianam qua Christiani sumus, vt in epist. ad Sixtum: Cum fama iactaret inimicis Christiana gratia te fauere; quam phrasim & alibi repetit. Sæpius verò nominat Gratiam qua Christiani sumus, hoc est, per quam & propter quam impetrandam in Christum infirmitatis adiutorem credimus; vt in Epist. PP. Carthag. ad Innocen. Papam, vbi tractatur de illa gratia bonæ operationis, quæ ad concupiscentias tentationesque vincendas pertinet, Nullum, inquiunt, relinquunt locum gratiæ Dei, qua Christiani sumus. Et

A exponentes illam gratiam indicant esse eam, qua contra concupiscentias dimicamus, vt aliquid boni possimus operari, quæ, inquiunt, & ipsum nostræ libertatis arbitrium verè sit liberum, dum à apud Aug. carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur. Et mox illam gratiam Christianam vocant, quæ condelectamur legi Dei secundum interiorem hominem, hoc est, ipsi iustitiæ legis, quam diligendam esse vbiq; August. inculcare solet. Vtriusque verò appellationis ratio est, quæ ibidem inculcatur, quia fides Christiana impetrat gratiam illam: Quod, inquit, auxilium fides impetrat, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Vnde hoc auxilium etiam appellat, Gratiam Christianorum, & gratiam Dei per Iesum Christum. Et alibi August. Gratiam fidei Christianæ. Nam illa gratia non datur humano generi nisi per Christum Iesum, & idcirco quoque non nisi per fidem eius.

Quæ cum ita sint, quid aliud potuit de infidelibus docere, nisi quod omni gratia qua vel legem obseruare, vel benè operari vel præuaricationem legis euadere queant, prorsus careant? Nam quid aliud indicat id quod in quæstionibus super Deuteronomium docet, quod idèd nullum opus hominis ibi commemoratur, quando Deus Moyse secundas tabulas dedit, quia infideles non contemperantur adiutorio gratiæ, per quam videlicet iustitiam lege Dei præscriptam possint operari? Vndè, vt addit, lex illis ad condemnationem valet, quod significat contritio tabularum. Idèd autem non contemperantur adiutorio gratiæ, quia fide carent, de qua ibidem dixerat, quod Deus facit per gratiam suam opus legis in homine, quatenus videlicet, ei charitatem iustitiæ inspirat, vt præmiserat, & homo per fidem suam suscipiens gratiam cooperator est adiunantis Dei. Quid aliud indicat id quod de Paganis; hoc est, de infidelibus docet, Paganis non habent gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Quid aliud indicat id quod de prima gratiæ operatricis perceptione docet, hominem benè operari non posse nisi perceperit gratiam. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit credere Deo vel internâ vel externâ admonitione motus ad fidem. Denique quid aliud indicat id quod apertissimè docet, aduersus Pelagianos volentes legem, naturam & similia esse gratiam illam qua possimus cauere peccata, & præuaricationem legis euadere: Non hæc, inquit, est gratia quam commendat Apostolus, per fidem Iesu Christi. Hanc enim naturam etiam cum impiis, & infidelibus certum est nobis esse communem: gratia verò Iesu Christi, eorum tantummodo est quorum est ipsa fides. Quam gratiam Christi ad cauenda peccata cum Pelagiani exhorrescerent, in illud abruptum præcipitati sunt vt dicerent, Gratiam Dei quæ data est per fidem Iesu Christi, quæ neque lex est neque natura, ad hoc tantum valere vt peccata præuirta dimittantur, non vt futura vitentur vel repugnantia superentur.

Hæc igitur vera ratio est, cur indifferenter vsurpentur apud Augustinum, esse sine gratia, esse sine fide, esse sine fide gratiæ, esse sine gratia quæ est in fide, & similia. Et rursus pro ipsa sumantur, facere aliquid per fidem, & facere per gratiam, & per gratiam fidei, quemadmodum superius multis testimoniis declaratum est, aliisque plurimis ostendi potest. Vt in libris ad Bonifacium, quod dixerat non conuertere ad gratiam inuuantem, in eodem capite inferius dicit, sine fide gratiæ Christi viuere. Vt in libro de natura & gratia, quod dixerat, non potuisse Chri-

Lib. 83. 99. quæst. 61.

Quæst. 19. super Deuteronomium.

Serm. 5. de verb. Apost. cap. 11.

Lib. 1. q. 2. ad Simplic.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 13.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 13.

Lib. 3. ad Bonifacium cap. 7.

Lib. de nat. & grat. c. 8.

Cap. III

si nomen audire, ut crederet & iustus fieret, statim adjicit, *sine gratia Christi iustificari non posse*. Et in eodem libro inferius, quod dicit *confugere ad gratiam*, mox ex Apostolo dicit, *concludi in fide*, ubi & remittantur quæ malè fiunt, & eadem gratiâ iuvante non fiant. Ut quod adhuc inferius

Ibid. c. 44.

et rurs. c. 63.

cum bis teruè docuisset, etiam antiquos non potuisse iustificari nisi gratia Dei per Iesum Christum, statim inde rationem petit, quia ea fides iustos sanavit antiquos, quæ sanat & nos, id est, mediatoris Dei & hominum, fides sanguinis eius, fides crucis eius, fides mortis & resurrectionis eius. Quorum omnium non est alia ratio, quam quia nulla omnino in scriptis & mente Augustini est gratia, vel benè operandi vel legem naturalem servandi, & peccata tanquam impedimenta gratiæ vitandi, nisi illa gratia Dei quæ per fidem Christi petitur & impetratur. Ex quo fit ut illam sine fide habere sit impossibile, quia cum desiderare auxilium gratiæ sit initium gratiæ, ut August. ait, quamdiu carent homines fide, ne quidem desiderare, nedum implorare possunt auxilium gratiæ, quia neque gratiæ adiutricis necessitatem sciunt quam docet fides, neque datorem eius pro ea inuocare possunt: Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderunt. Nam ut August. *Ad hoc credunt qui rectè credunt, ut inuocent eum in quem crediderunt & valeant facere, quod in præceptis legitimis acceperunt.*

Epist. 89.

Hæc quoque vera ratio est, cur apud August. indifferenter vsurpentur, *sine fide*, & *sine gratia*, & *sine charitate* homines præceptum implere non posse. Quia sicut non nisi fides est, quæ accipit illam operandi gratiam, ita illius gratiæ effectus non est nisi charitas, per quam præceptum sine reatu præuaricationis impletur. Quod quamvis Scholasticis, recentioribus maxime, valde mirum videatur, in August. tamen principiis est certissimum: iuxta quæ prorsus impossibile est, vllum præceptum Dei facere, nisi ipsa præcepti iustitia diligatur, quemadmodum tum supra diximus, tum alibi fusissimè demonstraui. Nam apud ipsum fixa, firma, & immobilis doctrinæ regula est: Quod violentiâ fidei Spiritus S. impetratur per quem diffusa charitas cordibus nostris, *Lex non timore pœnæ sed iustitiæ amore completur.* Iuxta quam immobilem regulam olim ante effusam Christi gratiam, *Idcirco non implebatur lex quia ipsius iustitiæ nondum erat charitas: quæ dilectione teneret inferiora mentis, ne ad peccatum delectatione rerum temporalium traheretur.* Nam ista spiritalis dilectio suspendit animum ex illa incommutabili norma iustitiæ, quæ in ipsa præcepti æquitate fulget, atque ita communi ac stabili gaudentem bono robustum efficit, ne deorsum ad concupiscendas temporalium rerum voluptates, quæ pugnant legi dilabatur.

Hoc ipso capite lib. 1. de statu pœnitentiæ c. 5. usque ad 11.

Lib. de fide & oper. c. 21.

Lib. 83. 99. quæst. 66.

In epist. ad Galatas.

Ex his omnibus iam abundè manifestum esse puto, indubitatam August. indolem ac doctrinam esse quam diximus, quod infideles non solum non habeant sufficientem gratiam servandi præcepta naturalia ante susceptam fidem, quod mirabili profectò exorbitatione Scholastici docuerunt, sed nullam omnino, quæ vel benè vivere possint, vel naturalem legem servare, vel peccata vitare. In eius quippè principiis, fides prima est gratia, ad quam præcepta per ipsam sui implendi difficultatem & minas præuaricationes ducunt atque compellunt: vtpotè sine qua, illa gratia operatrix, quæ concupiscentiis terrenarum rerum, iustitiæ repugnantibus resi-

A stimus ne peccemus, obtineri nequeat, ut peccatum quod vetatur ipsa iustitiæ dilectione vitetur.

Ex iisdem deinde, non minùs manifestum est id quod supra de Iudæis diximus, eos quando sub lege constituti erant, gratia faciendæ legis caruisse, de hac eadem gratia, quæ ex fide datur, inspiratque iustitiæ dilectionem intelligendum esse. Nam de Iudæis potissimum dicit, quod ad fidem terrendo ducerentur, & quod legis præuaricatione, dum aberat gratia, medicum implorandum esse docerentur. Nam doctrinam illam quamvis generalissimam, ex Scripturis tamen quæ de solis Iudæis loquebantur

B August. expressit. Legerat enim apud Apostolum, *Conclufit Scriptura legis omnia sub peccato ut promissio* id est gratia promissa faciendi legem, *ex fide Iesu Christi daretur credentibus.* De quo proinde loco sic ait: *Nec ipsa (lex) est gratia, & nihil ex ea rectè sit sine gratia, quia non est data quæ possit viuificare sed præuaricationis causa posita, ut conuictos concluderet, sub peccato, & promissio, id est gratia promissa, dilectionis iustitiæ inspiratrix, qua sola lex fieri potest, ex fide Iesu Christi daretur credentibus.* Legerat & illud apud eundem Apostolum, *Lex pædagogus noster fuit in Christo*, quo nihil aliud significatum August. accepit, nisi quod lex instar pædagogi comminando atque terrendo ducat ad Christi fidem, ut per auxilium gratiæ præcepta faciendò, peccatâque vitando, terror legis auferatur. De quo vide quæ latius alio in loco diximus.

Ad Gal. 3.

Lib. 3. ad

Bonif. 6. 8.

Vide sup lib.

1. de gratia

Christi Sal-

uatoris c. 11

C Hinc igitur fit, quod quam certum est infideles, hoc est, eos qui carent fide, quæ gratiæ necessitas ad præcepta faciendâ agnoscitur & imploratur, tam certum quoque sit, eos carere etiam gratia qua possint sine peccato præcepta servare, tam certum quoque sit, Iudæos sub lege constitutos gratia non solum efficace, sed & sufficiente caruisse. Nam & ipsi in illo statu fide Salvatoris Christi, imò & fide Dei adiutoris ad benè faciendum, destituti erant; quandoquidem carnales isti homines, & sibi fiderent ad præcepta faciendâ, & nullius auxilium nisi suæ voluntatis opus esse crederent, & per libidinum internarum impetum qui legis prohibitionem factus erat concitior, & per ipsius præuaricationes legis ad agnoscendam fidem, & ex fide gratiam, & ex gratia dilectionem iustitiæ ducebantur.

Quæ sanè in infidelibus longè certius & efficacius locum habent, vtpotè qui neque præceptum *Non concupisces*, acceperunt aut norunt, neque præceptorum naturalium difficultatem intelligunt, neque Deum verum quoquo modo credunt, neque liberatorem vel carnaliter venturum esse aut venisse sciunt, neque gratiâ legis adiutricem vel per somnium cogitarunt. Quod fit ut gratiæ dilectionis & agnoscendæ & capiendæ prorsus incapaces, neque per terrores atque præuaricationes legum naturalium ad fidem Christi, & ad inuocandum eius adiutorium spiritale, & ad iustitiæ præceptorum dilectionem capiendam duci possint. Itaque de infidelibus Augustinus: *Quando illos videmus & tam steriles eos inuenimus, ut difficile nobis appareat in eis aliquid, unde duci possint ad fidem rectam vel ad bona opera, vel ad spem futuri sæculi, vel ad concupiscentiam liberationis à captiuitate mortalitatis scripturas nouimus, quas eis dicamus. Sed quia nullum fructum in eis inuenimus, auertimus ab eis faciem & dicimus, adhuc*

In Psal. 131

*ad huc isti non sapiunt, non capiunt, quia quicquid illis dixeris, sinistru & aduersum habent. Et multo inferius de iisdem non credentibus Christum, quando audiunt Christum & eius opera commendari: Ir-
 in Psal. 134. vident, inquit, isti quasi stultos, &c. Quid ergo facies? Bona Christi non cupis, alius te impleuit qui aduersarius est Christo. Et in alio loco tradit eos idolis esse similes, quia aures habent & non audiunt, oculos non habent & non vident. Nares habent & non odorantur. Non sentiunt illum odorem, Christi bonus odor sumus, sicut dicit Apostolus, in omni loco. Quid prodest quia nares habent & non odorantur tam suauem odorem Christi? & in alium Psalmum docet, quod in Infidelibus nomine tenebrarum significatis, Occulta tua gratia non operatur, qua homines trahuntur ut credant. Quodque mortui nihil bonum valent credere atque sentire. Vt profecto supra modum paradoxa mihi doctrina videatur, quae talibus hominibus etiam sufficientem gratiam, & quidem ad faciendam Dei praecepta naturalia, quae naturae corruptae omnium difficillima sunt adesse constituit. Iam vero ex istis omnibus quae protulimus, & istud perspicue Lectori intelligenti patet, non August. tantum opinionem sed Apostolicam istam doctrinam esse, ac tanquam ab Apostolo Christianis propinatam eam ab Aug. tradi. Singula quippe vel paene singula probationum capita, quae a nobis ex Aug. producta sunt, in Apostolo suas radices habent & ex verbis eius pullulant. Et sane si vel sola epist. ad Rom. & ad Galat. conscripta ponderetur, imo leuiter percurratur, videbit Lector non aliud sibi aspirari quam fidem Christi prorsus esse necessariam ut possint ab hominibus, non solum infidelibus, sed & Iudaeis naturalia bene viuendi praecepta seruari. Unde cum in epist. ad Rom. fuisse declarasset & Iudaeos & gentes omnes declinasse, omnes sub peccato esse; omnes indigere gloria Dei, tandem subiungit: Vbi est ergo gloria tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Nempè quia ut Aug. exponit, quod operum lex minando imperat, fidei lex credendo impetrat. Et conformiter in sequentibus: Lex Spiritus vitae in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Lex autem Spiritus vitae eadem est quae lex fidei, quia à Spiritu vitae inspiratas, ut per virtutem S. Spiritus internas concupiscentias vincat. Hinc etià ad Galatas idem Apostolus clamat: Conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Quid est autem aliud promissio, nisi gratia in nouo Testamento promissa, qua lex impleatur, cupiditas superetur, in pace regnetur? In hisce & huiusmodi Apostolicis documentis quibus utraque epistola referta est, fundauit August. doctrinam istam suam, & velut Ecclesiae Christianae basin posteris tradidit, quam ideo & Prosper & Fulgentius ad amissum secuti sunt, & Conc. Araus. Can. sanxit, quando definiuit quod Deus nobis fidem & amorem sui prius inspirat, ut cum ipsius adiutorio, ea quae sibi sunt placita implere possimus.*

CAPVT XII.

Infideles non habent gratiam sufficientem ordinis naturalis. Gratia sufficiens infidelium à Semipelagianis excogitata.

QUAPROPTER quid ad perspicuam doctrinam Aug. responderi possit, equidem non satis video. Nisi forte illud quod apud ipsos perquam familiare est: Infideles & Iudaeos istos sub lege constitutos gratiam quidem

Tom. 3.

A Christi quae ex fide est, ac dilectione caruisse, quae naturalis legis praecepta seruarent; sed aliam eis adesse gratiam ordinis naturalis. Miror equidem viros eruditos, tam curiosam responsionem probare potuisse. Non in primis quando de gratia sufficienti ad operandum disputatio est, de illa quaeritur quae per Christum hominibus allata est ad custodiendam naturalem legem, quae in decalogo Iudaeis data est. Talis autem nulla est in Aug. scriptis, nisi quae per fidem datur, quae per dilectionem operatur. Non enim putandum est, gratiam Christi apud Aug. & scripturas sacras vocari, quamcumque gratiam, quae quoquo modo ex meritis Christi hominibus datur, sed illam quam ad carnis concupiscentias reprimendas atque superandas, cum legis agnitione vehementius exardescunt, Christus Iesus mediator. Dei atque hominum per crucem attulit: illa vero non est neque natura, neque liberum arbitrium, neque lex, neque doctrina, neque terror, neque blandimentum alterius terreni boni, neque protectio, neque quicquam omnino ordinis naturalis, sed sola illa gratia dilectionis iustitiae inspiratrix quae sola facit facere quod lex iubet, non solum tota, sed vel vnica: nulla enim lex prorsus fieri potest, nisi legis iustitia diligatur, quod non fit nisi magna & supernaturali gratia Dei. Et rursum non esse communem cum impiis & infidelibus, sed eorum tantummodo quorum est fides.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 13.

C Denique quaecumque illa gratia naturalis ordinis fuerit, quae infidelibus ad seruandam quamcumque naturalem legem detur, nullo modo sufficiens est, ut illam sine peccati labe intercurrente custodiant. Nam siue occasio tentationis auferatur, siue minuantur vires aduersarij, siue timor poenarum irruat, siue aliud obiectum blandiatur, siue injiciatur naturalis ordinis cogitatio, nihil eorum dicitur, ut cum Aug. contra Pelagianos loquar, Quod per subministrationem Spiritus S. pertinet ad concupiscentias, tentationisque vincendas. Nam haec omnia libenter à Pelagianis concessa sunt: quae non solum non sufficere putauit Aug. ut peccata cauerentur, sed ne quidem in operatricis gratiae classem admittere voluit. Nam nihil istorum idoneum est, ut peccatum ab infidelibus quamcumque legem seruare conantibus euitetur. Quoad enim fide atque iustitiae praecepta dilectione carent, seruandique praecepti occurrit circumstantia, impossibile est concupiscentiae tentationem tolli. Nam ipse timor poenae, ipsa obiecti blandientis illecebra, ipsa animi qualiscumque in quamcumque partem per quamcumque cogitationem naturalem inclinatio, est tentatio. Non enim intelligere videntur Scholastici, quid sit concupiscentiae terrenae siue carnalis motus, & consequenter quid sit tentatio, cui Spiritu repugnandum est. Nam quaecumque terreni boni appetitio vndeumque nata, concupiscentiae nobis inolitae tentatio est, ut alibi latè declarauimus, à qua non potest animus expediri, nisi per illam solam iustitiae charitatem quam meruimus. Illa enim sola Spiritum auellit ab omni terreno, hoc est, creato bono, & facit illum gaudere ipsa legis iustitia & veritate tanquam communi & stabili & incommutabili bono, quod est Deus ipse benedictus in saecula. Talis autem iustitiae charitas seu dilectio non potest haberi naturaliter, quasi esset aliqua charitas naturalis, sed per solam eamque magnam Spiritus S. gratiam atque infusionem, ut alibi dictum, dari potest, siue illa perfecta sit, ut nihil omnino praeferat aequitati, siue imperfecta,

Epist. 95.

Vide dicta fuisse lib. 2. de statu naturae lapsae cap. 10. & aliquot sequentibus.

Vide lib. 1. de statu naturae purae cap. 10.

M

ut homo iustitiæ pulchritudine saltem tenuiter delectetur, atque ex illa delectatione operetur. Hoc si Scholastici iuxta profundissimā solidissimā, castissimāq; S. Præsulis doctrinam intelligerent, non afferrent pro gratia infidelium, blâditias obiectorum, timores pœnarum, ex amore creaturæ pullulantes & huiusmodi, quibus tentatio non effugitur, sed vel eadem vel alia occultius animo implicatur. Quam ob causam sexcentis locis Aug. docet, quando animus timore pœnæ, non amore iustitiæ præceptum facit, non facere in animo id quod facit opere, ideoque peccati interius esse reum, quantumvis sibi innocens esse videatur. Qua de re tanquam certissima ex professo alibi diximus & adhuc dicturi sumus. Cum ergo impossibile sit extra iustitiæ ac Dei dilectionem aliter præceptum facere, nisi vel timore pœnæ, vel amore creaturæ, ex quo timor quoque pœnarum nascitur, & neuter animum à peccato, vel contra præceptum illud quod observare videtur, vel cōtra aliud perpetrato aut perpetrando liberare possit, perspicuum est nullam gratiam ordinis naturalis esse sufficientem ad custodienda præcepta naturalia. Vndè quoque ista Scholasticorum doctrina tantā liberalitate gratiam largientium, in Augustino, Prospero, Fulgentio, cæterisque verè gratiæ defensoribus profus inaudita est: ut non immerito dici possit, eam à Massiliensibus cæterisque Semi-pelagianis ortum habuisse, & in Catholicorum scholas esse trāslatam. Cum enim Aug. nihil frequentius inculcasset, quam gratiam Dei secundum sapientissimam eius voluntatem dari quibus vult, quoniam misericors est, & non dari quibus non vult, ut notas faciat diuitias in vasa misericordiæ: itēq; Deum vnum adiuvare, alterum non adiuvare; ac denique inter duodecim sententias capitales, de quibus Catholica non dubitaret fides, illas tres in primis collocaret: *Scimus gratiā Dei non omnibus hominibus dari. Et, Scimus eis quibus datur, misericordiā Dei gratuita dari; Et, scimus eis quibus non datur iusto iudicio Dei non dari*; Massilienses doctrinam illam veluti fatalium decretorum auctricem respuentes, quibus Deus vnū ab altero discerneret, voluntatem generalem salutis omnium in Deo fabricarunt, & ex illa gratias sufficientes ad assequendam salutem, maximēq; ad legem naturalem custodiendam in omne genus hominum diffuderunt. Quod ex Prospero ad Aug. scribente & ex Fausto productis testimoniis clarissimis probauimus: multoque plura ad eandem veritatem tanquam indubitata asserendam proferri possent. Vnde Faustus Catholicam doctrinam euersurus, ita auspicatur: *Nunc veniendum est ad illos, qui dum gratiam alijs dari, alijs negari asserunt, munus gratiæ cum Pelagio perdiderunt*. Quibus verbis istam celeberrimam Aug. & Catholicæ Ecclesiæ doctrinā, quam iam diximus, taxari damnariq; manifestū est. Vndè continuò subiungit *Gratiæ beneficia in totum genus humanum extendi*. Denique gratiam omnibus offerri atque ingeri ad salutem: fusēq; probat, quemadmodum etiam nunc recentiores quidam magnoperè contendunt, per istam restrictam gratiæ largitionem, qua vnum adiuvat, alterum non adiuvat, vni eam dat, alteri non dat, fatalem necessitatem inuehi, desperationem adduci, orationem tolli, quæ iam similiter tam inuidiosè iactantur. Vndè valdè verisimile est, dum quidam Scholastici, in illa profunda Aug. de Dei gratia quæstione minus versati, Faustum velut Catholicum auctorem legunt (quod à multis factitatum esse

A nouimus) sententiam istam cum alijs valdè multis perniciosisque imbibisse, atque ad posteros transmisisse. Quanto satius fuisset, si doctrinam August. non satis penetrarent, saltem Prosperum auctorem probatissimum cum Semi-pelagianis luctantem attendere, qui cum sententiam illam quam amplectuntur, latè retulisset, refellit exsertissimè, & ea *STULTA* vocat, quæ credi cupiebant. Sed iam ad argumenta quædam dissolueda transeamus.

CAPVT XIII.

Proponuntur duo argumenta pro asserenda gratia sufficiente. Dissertitur fusè de possibilitate & impossibilitate præceptorum Dei. Esse quandam voluntatis infirmitatem, qua non potest certas tentationes superare, nec adest gratia qua superentur, nec Spiritus orationis, quo vires impetrentur.

P RIMUM omnium tanquam inexpugnabile munimentum afferunt, quod Deus iubeat homines credere, pœnitere, legem naturalem decalogi, cæterasque sub æternæ perditionis pœna seruare: Deus autem non iubet impossibilia, ergo dat omnibus sufficiens auxilium ad ea facienda quæ iubet. Deindè peccant homines etiam infideles, quando fidei & pœnitentiæ præcepta, legesque naturales violant, ergo sufficiens auxilium habent ad vitanda illa peccata: nemo enim peccat in eo quod vitare non potest. In his difficultatibus ex ratione petitis pœnè fundantur omnia cætera quæ de consilio, hortatione, suasionem ad faciendum præceptum afferuntur, ut omnibus gratiam sufficientem adesse persuadeant. Et ipsæ istæ tres difficultates ex eodem fonte fluunt, ex impotentia scilicet præcepta faciendi. Si enim infidelis & obduratus aut excæcatus non potest præceptum facere, ergo Deus præcipit impossibile, ergo infidelis peccatum vitare non potest, ergo non est peccatum, ergo non est liber ad bonum.

Respondetur de istis omnibus obiectionibus alibi multa diximus. De duabus quidè primis in libro quarto de statu naturæ lapsæ. De tertia verò in libro tertio. Quæ si rectè intelligantur, nihil difficultatis in earū solutione remanebit. Nihil tamen vetat ad pleniorē intelligentiam, quædā indè delibando repetere, & quædam ex Aug. addere, quo clarius ostendatur, non eum istorum argumentorū, velut insuperabiles moles veritū declinasse, sed sapenumero soluendo disiecisse.

Respondetur igitur primam illam sententiam qua dicitur Deum non iubere id quod homini est impossibile, nunquam sic intellexisse Augustinum, ut Deus non possit homini præcipere id quod propriis viribus suis implere non potest: sed solum quod ita impossibile est, ut neque propriis neque alienis viribus, si illas in auxilium aduocauerit, possit implere. Vnde sapenumero ex professo docet, Deum iubere quædam quæ non potest homo facere, ipsūque auxilium suum subtrahere non ut desperet homo, sed ut faciendi vires & auxilium quibus se carere sentit, sibi imploranda esse doceatur. Quod ex ijs quæ fusè diximus de lege Iudæis data, quam implere non poterant, ut ipsa lege præuocatione ad auxilium gratiæ inuocandum ducerentur, manifestissimè constat. In quibus tamen, si quid obscuritatis alicui forrasse superesset, ex alijs perspicuis locis illustrari potest. Nam hoc idem sibi vult Augustinus, quando contra Pelagianos præceptorū possibilitatem contentiosissimè

Vide l. 2. de statu naturæ lapsæ & infra lib. 5. de grat. Christi. Saluat. Vbi latè de timore pœnæ.

Vide lib. de dono pers. c. 12. & epist. 107. & lib. 2. de pecc. c. 5. & c.

Epist. 107.

Lib. 7. de hæresi Pelag. cap. 21.

Lib. 1. de grat. & lib. arb. c. 3.

Ibid. c. 3.

Ibid. c. 4. Lib. de in-grat. c. 10. 11. & 12. Cap. 13.

Lib. de nat. & grat. c. 15. inculcantes dicit: Itaque præcepto facere commone-
mur quod conantes & nostris viribus non valentes ad-
iutorium diuinum precemur. Et inferius post aliquot
capita: Non igitur Deus impossibilia iubet; sed iubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis. Et multis in eodem libro interiectis: Eo quippe ipso quo summissimè creditur, Deum iustum & bonum, impossibilia non potuisse precipere, hinc admonemur & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Et in libro de Spiritu & littera: Idem enim lex iubet, ut admonet quid faciat fides, ut cui iubetur, si NON DVM POTEST, sciat quid petat. Si autem continuo POTEST, & obedienter facit, debet etiam scire quo donante potest. Et in libro de perfectione iustitiæ, summis viribus Celestius contendit, præcepta esse debere possibilia. Nam cur, inquit præcipitur, quod fieri omnino non posset? Respondet ei Augustinus similitudine: Consultissimè homini præcipi, ut rectis passibus ambulet; ut cum se non posse perspexerit, medicinam requirat. Quam similitudinem paulò ante lucidius declarauerat: Cum videmus claudum, qui sanari potest, rectè vique dicimus debet homo iste esse sine claudicatione: & si debet, potest. Nec tamen cum vult continuo potest, sed cum fuerit adhibita curatione sanatur, & medicina adiuuerit voluntatem. Et libro de gratia & libero arbitrio, eandem obiectionem Augustino Pelagiani mouent: Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt, Non iuberet Deus quod sciret non posse ab homine fieri. Quomodo igitur retundit istud eorum acutissimum telum? Quis hoc, ait, nesciat? Sed idem iubet aliqua, QUAE NON POSSVMVS, ut nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim fides, quæ quando impetrat, quod lex imperat. Quam August. doctrinam Aug. verbis paulò ante citatis Tridentina Synodus tanquam Catholicam sanxit: Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet & facere quod POSSIS, & petere quod non POSSIS.

Cont. Trid. sess. 6. c. 11. ex Aug. lib. de natura & gratia c. 43. Ex hac indubitata doctrina quædam non parui momenti ad hanc rem spectantia inferuntur & clarescunt. Primum quidem, esse quædam homini præcepta secundum statum & vires in quibus constitutus est, impossibilia. Hoc enim non solum ista loca exsertè profitentur, dum dicunt Deum aliqua iubere quæ non possumus, sed etiam ipsa oratio, qua petimus ut possimus, perspicuè attestatione confirmat. Si enim iam possumus ad quid petimus ut possimus.

Secundum, non adesse semper gratiam qua possumus, hoc est, qua illa eadem præcepta implere sufficiamus. Si enim iam adest gratia, qua præcepta implere sufficientes sumus & possumus, stultum est orando satagere, ut possimus. Nam quid stultius, ut Aug. ait, quam orare ut possis id quod iam habes in tua potestate? Mendaciter enim petuntur, inquit, si ea quæ præcepta sunt, non adiuuante eius gratia facere possumus.

Lib. de nat. & grat. Tertium hanc impotentiam reperiri non solum in excæcatis & obduratis, & infidelibus, de quibus nunquam vel Aug. vel Ecclesia, sed solum Scholastici nonnulli ex humanis rationibus, dubitarunt, sed etiam fideles & iusti, qui & fidem Christi & charitatem iustitiæ susceperunt. Nam de fidelibus in omnibus istis locis Aug. loquitur, utpote qui soli ad petendum auxilium idonei sunt. Infideles enim quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? Nam ut sanctus Doctor ait: Ad hoc credunt qui rectè credunt, ut inuocent in quem crediderunt & VALEANT FACERE, quod in præceptis legitimis acceperunt. Tridentinum verò de Iustificatis expressè loquebatur, ut id ostenderet, quod

Tom. 3.

A præmiserat, Dei præcepta homini IUSTIFICATO ad obseruandum non esse impossibilia, eo quod iubendo Deus moneat petere quod non possis; & si exaudiat, adiuuet ut possis.

Quartum hanc impossibilitatem fidelibus accidere, non tantum quando nolunt præcepta facere, sed etiam quando volunt. Perspicuum est enim eos qui Deum pro impetranda gratia deprecantur, ut valeant facere quod iubetur, iam habere præcepti implendi voluntatem, sed deesse potestatem. Nam de volentibus August. loquebatur, quando dicebat, Nec tamen cum vult continuo potest, sed cum fuerit adhibita curatione sanatus & medicina adiuuerit voluntatem. Et in eodem libro paulò

B inferius, indicans hoc ex præcedentium peccatorum siue actualium siue originalis pœna proficisci; Sub quibus, inquit pœnis positi vel NON POSSVMVS, quod volumus intelligere, vel quod intellexerimus, VOLVMVS, NEC VALEMVS IMPLERE. De volentibus quoque loquebatur, quando dicebat: Surge & ambula. Forte conaris ambulare & non potes, quia dolent pedes. Vnde dolent pedes? An iubente auaritia per aspera incurrerunt? De volentibus loquebatur quando dicebat: Est & hic unde illi placeamus eius misericordiam in his deprecando à peccatis nos, quantum possumus abstinendo: in quantum autem non possumus, confitendo atque plangendo. De volentibus loquebatur quando dicebat: Volumus o Domine, volumus & non possumus: aut forte nec volumus, premente sarcina grauamur, & nolumus. De volentibus loquebatur quando dicebat Iuliano si-

C milem perpetuam sufficientiam homini adesse prædicanti: Quando secundum eam (qualitatem malam animo firmiter inhaerentem) dicitur animus malus, vel potius homo malus, nonne metuis ne voluntas bona, aut non ibi esse possit, aut VALERE NIHIL POSSIT? De volente Apostolo loquebatur, quando dicebat eum fuisse iam præcepti capacem, sed non efficacem & idem præuaricatorem legis. De volentibus loquebatur quando dicebat: Sufficit tibi gratia mea, non sufficit tibi voluntas tua. Et cur quæso non sufficit? Audi: Volo ut velis, sed non sufficit ut velis. Adiuuandus es ut plenè velis, & impleas quod velis. De volentibus loquebatur quando dicebat: Sunt necessitate facta improbanda, ubi vult homo rectè facere & non potest. Et quando dicebat quod nunc post peccatum, non habet homo in potestate ut bonus sit siue non videndo qualis esse debeat, siue videndo & NON VALENDO ESSE, qualem debere esse se videt: quia ut infra subjicit, Illa est enim pœna iustissima, ut qui sciens rectè non facit amittat, scire quod rectum sit: & qui rectè facere cum posset noluit amittat posse cum velit. De volentibus loquebatur quando dicebat: Qui cogenti cupiditati BONA VOLUNTATE resistere NON POTEST, & idem facit contra præcepta iustitiæ, iam hoc ita peccatum est, ut sit etiam pœna peccati. De volentibus loquebatur quando dicebat: Inuenit ergo se ligatum difficultatibus cupiditatum, & NON POSSE viam propter compedes ambulare. Inclusum se sentit difficultate viriorum, & tanquam MYRO IMPOSSIBILITATIS erecto, portisque clausis quæ enadat ut rectè viuat non inuenit. Et inferius: Conatur & NON POTEST, ligatum se sentit, exclamat ad Dominum. Et iterum: Si enim primitus CVM VELLE POSSET & non sentiret aduersus se obnitentes cupiditates, nec vinculis suis grauata anima collideretur, suis viribus tribueret quod se POSSE sentiret. Cui sanctus Prosper discipulus eius in eundem Psalmum succinit, esse enim dicit vincula quædam IMPOSSIBILITATIS, & illa cupiditatum contrariarum impedimenta, quæ à Deo suspendenda sunt,

M ij

Supra lib. de perf. iust. cap. 3.

Ibid. c. 4.

Tract. 34. in Ioannem.

Tract. de ouib. c. 1.

Serm. 97 de diuersis c. 4.

Lib. 6. contra Iul. cap. 18.

Lib. 1. ad Bonif. c. 8.

Serm. 3. de verb. Apost. cap. 8.

Cap. 10.

Lib. 3. de lib. arb. c. 12.

Ibidem.

Lib. 3. de lib. arb. cap. 18.

Lib. 1. re tract. c. 15.

In Psal. 106.

Prosp. in Ps. 106.

ut ad recte agendum accipiat facultatem. Itaque humilitatem doceri hominem per EXPERIENTIAM IMPOSSIBILITATIS suae, ut videlicet, sic inueniant se sine adiutorio DEI NIHIL POSSE. De volentibus loquebatur, quando dicebat August. Bonifacio, *Serua saltem pudicitiam coniugalem & roga Deum, ut quod non POTES MODO, POSSIS aliquando.* Quam doctrinam fundatissimam, si acceritis vndique testimoniis confirmare vellemus, integrum pœnè volumen ex eius verbis excresceret.

Hinc ergo fit ut non semel de S. Petro etiam volente dicat, cum Christum negaret, inualidas infirmasque fuisse vires eius, imò non potuisse mortem ferre pro Christo, quamvis hoc & vellet, & se posse iudicaret: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Et illi, etiam in hoc superbi, POSSVMVS. Quomodo Petrus, Tecum vsque ad mortem. Fortis vir donec, fœmina diceret. Et iste cū illis erat. Sic & isti POSSVMVS. POTESTIS? POSSVMVS. Et ille, Calicem quidem meum bibetis; & si modo NON POTESTIS, tamen bibetis. Quomodo ait Petro, NON POTES me sequi modo: sequeris autem postea. Et in tract. in Ioann. Quid festinas Petre? Nondum te suo Spiritu solidauit Petra. Noli extolli præsumendo, NON POTES modo. Noli deijci desperando: sequeris postea. Sed quid adhuc ille dicit? Quare te non possum sequi modo? Animam meam pro te ponam:*

Tract. 66, in Quid in animo eius esset cupiditatis videbat, quid vitium non videbat, &c. quantum sibi assumpserat Petrus intuendo quid vellet, ignorando quid posset. Et

Tract. 96. Mori pro Christo nondum erant idonei tunc Apostoli, quibus dicebat, NON POTESTIS me sequi modo. Vnde primus eorum Petrus, qui hoc iam se posse præsumperat aliud expertus est, quam putabat. Et in

sermonib. de diuersis: a Nondum poterat, mori pro Domino, quia infirmus erat. Et in alio sermone: b Secutus est Dominum passurum, sed tunc NON POTUIT sequi passurus. Secutus est pedibus, nondum idoneus sequi moribus. Promisit se moriturum pro illo & NON POTUIT nec cum illo. Plus enim ausus erat, quam eius

cap. 1. capacitas sustinebat, plus promiserat quàm POTERAT. Quibus omnibus locis & aliis multis passim docet, Petrum cū se pro Christo moriturum polliceretur, propter defectum virium voluntatis præstare non potuisse quod promiserat: voluntas enim eius, hoc est vis, volendi diuinitus ei data adhuc parua erat, quam oportebat esse maximam, ne mortis oblata terrore frangeretur. Itaque causam alibi prodens præsumptuosæ pollicitationis Petri, quod non distingueret inter velle & posse voluntatis, inter paruam magnamque voluntatem & charitatem, Quamuis parua & imperfecta (charitas) non deerat Petro, quando dicebat Domino, animam meam pro te ponam. Putabat enim se POSSE, quod se velle sentiebat.

Hinc ergo fit iterum, ut subinde doceat Aug, quarundam cupiditatum tentationes, aliquorum hominum vires superare, ita ut eas superare non possint. Nam hoc est illud quod iam ante ex lib. 3. de libero arbitrio produximus, quod nunc videat homo, quod rectè faciendum sit, & velit, nec possit implere. Et quod amiserit posse cū velit, quod errat inuitus, & resistente atq; torquente dolore carnalis vinculi, id est concupiscentiæ, NON POSSIT à libidinosis operibus temperare: quod sint necessitate impellentis concupiscentiæ facta improbanda, ubi vult homo rectè facere, & NON POTEST. Quod & Persium Poëtam Ethnicum agnouisse, in libro de Magistro tradit, quando hanc vnam anteponebat pœnam, qua cruciantur homines, qui vitia quæ vtagistro cap. 9. re NON POSSVNT, coguntur agnoscere.

Ex quo fit ut illum Apostoli locum quo dicit, *Fidelem esse Deum, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis sed faciet cum tentatione prouentum, ut POSSITIS sustinere, nullo modo tam indiscretè intelligat, ut hoc in omnibus omninò fidelibus obseruetur. Nouerat enim hoc non exiguum esse diuinæ gratiæ beneficium, quod propterea quia gratia est, non promiscuè cuilibet etiam credentium tribuat, sed tantum orantibus, ac de diuino adiutorio, sicut oportet, confidentibus, adeoque ferè electis: Tantum pro conditione mortalitatis huius aduersari finitur, diabolus, quantum eis expedire nouit, de quo sacræ litteræ personant per os Apostolicum: Fidelis Deus qui non permittet vos tentari supra id quod potestis, sed faciet, &c. Sed circa eos ista seruantur de quibus Apostolus dixit, Scimus quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ijs qui secundum propositum vocati sunt sancti. Et in libro de catechizandis rudibus: Humilis esto Deo, ut non te permittat tentari ultra vires tuas. Et in fine libri: Opera misericordiae cum pia humilitate impetrant à Domino, ut non permittat seruos suos tentari plus quàm possint sustinere. Et in lib. de sancta Virginitate, De viribus vestris experte caute, ne quia ferre aliquid potuistis, inflemini: de inexperis autem orate, ne supra quam potestis ferre tentemini. Et in tract. de vrbis excidio: Plane oremus & gemiscamus ad Dominum ut seruetur erga nos quod Apostolus dicit, Fidelis Deus qui non vos sinet tentari super id quod potestis. Quibus omnibus locis apertè significat, hoc beneficium non promiscuè quibuslibet tribui, sed humilibus orantibus, satagentibus: frustra enim oratur si omnibus præsto est. Nam reuera sicut non omnibus tribuitur, ut non inducatur in tentationem, ita non omnibus datur, ut non tententur supra id quod possunt. Idem enim vtriusque sensus est orationis, iuxta id quod docet August. illam partem dominicæ precatationis exponens: Aliud est tentari, sine quo nullus probatus est iustus, aliud in tentationem induci, id est, à tentatore induci. Hoc est ergo quod oramus, ut non permittat nos Deus tentari supra id quod POSSVMVS, sed faciat cum tentatione prouentum, ut POSSIMVS sustinere.*

Hæc igitur quoque ratio est, cur multos Deus tentari sinat & cadere. Nempe, ut virium suarum voluntatis capiant experientiam, & qui illas valde magnas esse decepti putant, discant vel statu, vel lapsu, vel imminente periculo suo, quid facere possint, quid ferre non possint. Sic enim Petrus experientia doctus, deposuit perniciosam præsumptionem, quam de suarum voluntatis viribus seu potestate conceperat. Nam illa probatio (Abrahæ) ut inquit Aug. idè facta est, ut nos nosceremus quod Deus iam nouerat, &c. Et fortassis ipse Abraham nondum nouerat, quas vires haberet fides. Vnusquisque enim se tentatione, tanquam interrogatus agnoscit: sicut Petrus, quas vires haberet fides eius, utique nesciebat quādo dixit Domino, Tecum paratus sum vsque ad mortem. Dominus autem qui nouerat eum, prædixit ubi deficeret, prænunciando illi infirmitatem eius tanquam ita vena cordis. Proinde Petrus qui ante tentationem præsumpsit de se, in tentatione didicit se. Et in Psal. 43. Ipse Abraham se non cognouit, quia in ipsa tentatione ipse sibi innotuit. Plerumque enim homo putat se posse, quod non potest, aut putat se non posse, quod potest. Accedat ad illum interrogatio ex diuina dispensatione, & per interrogationem notus sit sibi, dicitur Deus cognouisse quod illum fecit nosse. Numquid Petrus nouerat se, quando dixit medico, Tecum sum vsque ad mortem, Medicus nouerat vena inspecta quid intus ageretur in agrote, agrotus non

Epist. 70.

In Psal. 103.
Cant. 3.

Tract. 66, in
Ioannem.

Tract. 96.

a Serm. 44.

de diuers. c. 2.

b Serm. 106.

cap. 1.

Lib. de grat.

& lib. arbit.

cap. 17.

Lib. 3. de lib.

arb. cap. 18.

Lib. de Ma-

gistro cap. 9.

Lib. 13. de
Trinit. c. 19.

Lib. de cate-
ch. rudibus
cap. 25.
Cap. ult.

Lib. de san-
cta Virginit.
cap. 52.

Tract. de
vrbis exci-
dio c. ult.

Serm. 182. de
Tempore.

In Psal. 36.

In Psal. 43.

noverat. Venit accessio tentationis & probavit medicus sententiam suam, perdidit ager presumptionem suam. Et in Psalmum quinquagesimum quintum: Omnis tentatio probatio est, & omnis probationis effectus habet fructum suum: quia homo plerumque etiam sibi ipsi ignotus est. Quid ferat, quidne non ferat ignorat, & aliquando presumit se ferre quod non potest, & aliquando desperat se posse ferre, quod potest. Accedit tentatio quasi interrogatio, & inuenitur homo à seipso, quia latebat & seipsum, sed artificem non latebat. Proinde Petrus presumpsit nescio quid, quod in illo nondum erat, & c. vires suas Petrus ignorabat, & c. Et eleganter admodum in libro de sancta Virginitate docet, virginem ita præferre virginitatem coniugali bono, ut tamen nesciat utrum illa vel illa coniugata iam pati pro Christo possit, adhuc verò ipsa non possit, & in hoc ei parcat, quia infirmitas eius tētatione non interrogatur. Non nunquam enim accidit, ut coniugata possint mortem ferre pro Christo, virgines autem nondum valeant talia, vel pro iustitia, vel pro ipsa pudicitia sustinere. Vnde subiungit saluberrimè: Latent ista in facultatibus & viribus animorum, tentatione panduntur, experientia propalantur. Ut ergo quisque non inflatur ex eo quod videt se posse, humiliter cogitet quod ignorat aliquid præstare se fortasse non posse aliquos autem qui illud, quo sibi gloriose notus est, nec habent, nec profrentur, hoc quod ipse non potest, posse. Ecce quoties, quam sollicitè, quam solidè, quam instanter sanctissimus Antistes populum, & eruditissimus Doctor Doctores docet, etiam eos qui credunt Deo, & iam iustificati sunt, etiam volentes conantesque multa Christianæ disciplinæ præcepta implere non posse, & idcirco cælum precibus tundere ut possint.

Quo fit ut iuxta castissima principia doctissimi Præsulis, Christianæ gratiæ regulis inhærendo, nimis enormiter, & supra quam dici potest à tramite veritatis exorbitent, qui humanæ Philosophiæ nimium creduli, dicere & scribere non verentur: Quamdiu ratio non perturbatur, liberam potentemque manere voluntatem ad quamlibet tentationem superandam, cum illa sola cogitatione, quam secum tentatio affert necessario. Quo sanè nihil pœnè à Pelagianis libertatem potestatemque humanæ voluntatis extollentibus audacius & superbius dictum fuit. Nam quod à Iuliano iactatum & ab Augustino acriter confutatum fuit, hominem sufficere ingenitis sibi moribus dare leges, non alium sensum habuit, quam quod homo ut liberæ manentis voluntatis posset quemcunque tentationis impetum vincere. Consensum quippe voluntati liberæ extorqueri non posse, nec eam quoquam captivam duci, fixum inter Pelagianos principium tenebatur. Hinc illa eorum in libro secundo de peccatorum meritis & remissione, celebrata cantilena, qua sibi concinnè acutèque dicere videbantur. Quod si nolumus non peccamus, nec præciperet Deus homini quod esset humanæ impossibile voluntati. Quasi diceret, cum peccatum ex libera voluntate nascatur, profectò si solum nolumus, non peccamus, & proinde possumus quamcunque tentationem repugnantem nolendo superare. Eodem enim prorsus modo Scholastici isti arguunt; sed neutri vident, non esse satis velle vel nolle, ut magna quædam præcepta impleantur, tentationesque superentur, sed propter libidinem internarum & consuetudinum arctissimarum pertinacem resistantiam

Tom. 3.

A opus esse, ut ardentè & fortiter velit: quod non est semper in hominis potestate. Talis enim ardor vel fortitudo voluntatis, non ex sola libertate hominis proficiscitur, aut haberi potest, sed ex delectationis magnitudine, quam animus ex obiecto circa quod versatur, capit; atque idè cœlitus inspirari debet: Quis enim animo, inquit Augustinus, amplectitur aliquid, quod cum non delectat? Aut quis habet in potestate, ut vel occurrat, quod cum delectare possit, vel delectet cum occurrerit. Cum ergo nos ea delectant, quibus proficiamus ad Deum inspiratur hoc & præbetur gratia Dei, non nutu nostro & industria aut operum meritis comparatur.

B Hoc est igitur, quod Augustinus ad illam quam dixi à Pelagianis iactatam vocem, quod si nolumus non peccamus, breuiter veraciterque respondet; quod ad nonnulla superanda, quæ vel malè cupiuntur vel malè metuntur, magnis aliquando & totis viribus opus est voluntatis. Has autem vires ad faciendum quod præcipitur, homo etiam fidelis & iustus, non semper habet integras, sed ex ipsa tentatione diuisas. Concupiscentiis enim carnalibus prauisque consuetudinibus vulneratus, eatumque motibus distractus, bonum quod vult, non fortiter atque integrè vult, sed ut Augustini voce loquar, semi-sanciam hac atque illac versat, iactatque voluntatem, parte assurgente cum alia parte cadente luctantem. Quam luctam sanare & integras volendi vires sibi reddere libertas voluntatis, vel natura ipsa sanciat non potest, sed hoc ad solam pertinet medicinam gratiæ Dei. Hanc igitur doctrinæ istius veritatem, tanquam indubitatam intuebatur Augustinus in verbis quæ produximus, quod ad quædam superanda magnis aliquando & totis viribus opus est voluntatis. Nam istæ magnæ totæque vires voluntatis, sunt effectus magnæ & non passim vlitatæ gratiæ. Ut enim sit nutus voluntatis, ut sit industria studij, ille tribuit, ille largitur. Hanc intuebatur & in illis verbis in Epist. ad Rom. Gratia efficit ut non tantum velimus rectè facere, sed etiam possumus. Et in illis quibus inferius dicit, Non sufficere velle nostrum nisi adiuvet Deus. Et alijs verbis, quod cum voluerimus non sufficit voluntas nostra & cursus noster, nisi Deus vires curretibus præbeat. Hanc & in illis intuebatur in sermone quodam ad populum: Volo ut velis, sed non sufficit ut velis; adiuvandus es ut plene velis, & impleas quod velis. Hanc & in illis intuebatur, in libro de perfectione iustitiæ: Non igitur potest homo esse sine peccato, etiamsi velit, nisi adiuvet gratia Dei per IESUM Christum Dominum nostrum. Et multis interiectis in eodem opere: Non aliam ob causam Scriptura commemorat, non esse graviora divina præcepta, nisi ut anima quæ illa graviora sentit, intelligat se nondum accepisse vires, quibus talia sint præcepta qualia commendantur, lenia scilicet atque suavia, & oret gemitu voluntatis ut impetret donum facultatis, quo videlicet ea facere possit ac sufficiat. Hanc intuebatur & in illis, in libro de Spiritu & littera: Fieret enim perfecta iustitia, id est, opus iustitiæ, si tanta voluntas adhiberetur quanta sufficit tantæ rei, hoc est, plena & integra. Esset autem tanta, non si homo sua libertate conetur, & extendat se, sed quod si & nihil eorum quæ pertinent, ad iustitiam nos lateret, & ea sic delectarent animum, ut quicquid aliud voluptas sine dolor impedit, delectatio illa superaret. Quod ut non sit, non ad impossibilitatem, sed ad iudicium Dei pertinet. Hoc est, non iudicat illud opus iustitiæ esse prorsus impossibile, sed opus esse

M iij

Lib. 1. q. 2. ad Simpli.

Vide l. 2. de pec. meris. cap. 3.

Lib. 1. q. 2. ad Simpli.

In Expos. quarund. Prop. ex Ep. ad Rom. num. 18.

Num. 62.

Serm. 3. de verbis Apost. cap. 10.

Lib. de pers. iust. cap. 7.

Ibid. c. 10.

Lib. de Spir. & litt. c. 36.

Ibidem.

1a Psal. 55.

Lib. de S. Virginit. c. 47.

Vasq. in 1. p. Disp. 97. n. 24. & a. ij.

Vide lib. 1. cont. Iul. op. imperf.

Lib. 2. de pec. meris. c. 3.

gratia Dei, quæ ex iudicio Dei profundo distribuitur, per quam magnitudo tantæ voluntatis quanta sufficit, & operis iusti possibilitas datur. Hoc enim perspicue docet in sequentibus statim verbis: *Quis enim nesciat, non esse in hominis potestate quid sciat; nec esse consequens, ut quod appetendum cognitumque fuerit, appetatur, nisi tantum DELECTET, quantum diligendum est.* Quasi diceret id quod nos diximus, quod scilicet ille ardor tantæ voluntatis ex magna iustitiæ delectatione nascatur, quam tribuit nobis, non voluntas libera, sed gratia Dei. Hanc intuebatur & in Confessionum suarum libris, quibus vnius voluntatis diuisionem & impotentiam mirifice exponit: *Ego cum deliberabam ut iam seruirem Domino Deo meo, sicut diu disposueram. Ego eram qui volebam, ego qui nolebam, ego ego eram. Nec plenè volebam, nec plenè nolebam. Idem mecum contendebar & dissipabar à meipso. Et ipsa dissipatio me inuito quidem fiebat nec tamen ostendebat naturam mentis alienæ, sed pœnam meam.* Sed cur voluntatem sibi renitentem non illa decantatâ libertate superabat? Nonne volebat? Nonne satagebat? Nonne conabatur quando dicebat: *Quibus sententiarum verberibus non flagellavi animam meam ut sequeretur CONANTEM post te ire.* Et tamen tanto conatui retinebatur, recusabat & non se excusabat. Cur ergo non voluntas illa prior volutate mutata atque superata est, sicut Scholastici illi & olim Pelagiani fieri posse decernunt? Dicat causam ille qui expertus est conatum luctamque satagentis animæ, & videbis eum hanc ipsam quam hic trado intuitum esse veritatem: *Voluntas autem noua, quæ mihi esse cœperat, ut te gratis colerem, fruiq; te vellem, Deus sola certa iucunditas, NONDUM ERAT IDONEA ad superandam priorem vetustate roboratam.* Hoc est, nondum poterat eam quocumque liberæ voluntatis conatu superare, eo quod videlicet ipse conatus defectu virium languidus esset, cui cœlestem delectationem atque ardorem nondum inspirasset Deus, ideoque similis conatibus expergisci volentium, qui tamen superati soporis altitudine remerguntur. Hanc intuebatur, & in libro de gratia & libero arbitrio, quando istam voluntatis infirmitatem qua fit ut quicquid suis viribus conetur homo, non tamen possit aduersantes bonæ voluntati suæ cupiditates superare, donec gratia Dei maiorem vim ardoremq; volendi aspirauerit, tam disertè explicat, ac si istas quorundam inaginationes de libertate & fortitudine voluntatis, quamdiu ratio viget, ex professo expugnandas suscepisset. Per hanc gratiam fit, inquit, ut sit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, ut ipsa bona voluntas, quæ iam esse cœpit, AVGEATUR, & TAM MAGNA fiat, ut POSSIT implere diuina mandata quæ voluerit, CVM VALDE PERFECTEQUE voluerit. Et adhuc vberius statim post, aduersus eos qui illa quasi indomita libertate voluntatis, volendo tantummodo se quælibet repugnantia superare posse putant; *Ad hoc enim habet quod scriptum est, si volueris, conseruabis mandata, non ut quidlibet se posse volendo arbitrio, sed ut homo qui voluerit, & non POTVERIT, nondum se PLENÈ velle cognoscat.* Et ne aliqua Philosophiæ Aristotelicæ opinione seductus plenam istam voluntatem conando tantum assequi se posse crederet, *Et oret, inquit, ut habeat tantam voluntatem quanta SUFFICIT ad implenda mandata.* Sic quippe adiunatur ut faciat quod iubetur. Et iterum inculcans illam voluntatis etiam iustæ &

A bonæ aduersus cupiditates insufficientiam: *Tunc enim vtile est velle CVM POSSVMVS & tunc vtile est POSSE cum volumus.* Nam quid prodest si quod non POSSVMVS, volumus, aut si quod possumus nolumus. Et ne quis in huius doctrinæ intelligentia caligaret, & isto iam dicto Recentiorum argumento terreretur, adhuc idem planius exequitur: *Quare non ei sufficit mandatum Dei & voluntas sua quando quidem si VOLVERIT conseruabit mandata?* Et ad singularia quæque mandata contra superbiam luxuriamque delabendo, ad singula subiungit, *velit ergo & faciat, mandata, quoniam si VOLVERIT conseruabit mandata.* Sed ut ostenderet illum volendi conatum non semper esse plenum atque integrum, neque cum conando, sed tantum cœlitus inspirando posse plenum atque integrum fieri, præclarissimè solidissimèque subtexit: *Certum est enim nos mandata seruare, si volumus, sed quia præparatur, hoc est datur, voluntas à Domino, ab illo petendum est, ut tantum VELIMVS quantum SUFFICIT, ut volendo faciamus.* Certum est nos velle cum volumus, sed ille facit ut velimus bonum, &c. Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit ut faciamus, præbendo VIRES EFFICACISSIMAS voluntati. Per quas videlicet POSSIMVS & sufficiamus renitentes nobis contrariæ voluntatis carnalis impetus vincere. Hanc denique veritatem intuebatur in eodem libro quando planissimè breuissimèque rem totam in summam contrahendo atque elucidando addit: *Qui ergo vult facere Dei mandatum, & non POTEST, iam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc PARVAM & INVALIDAM: poterit autem, cum MAGNAM habuerit, & ROBUSTAM.* Et istum fontem ex quo Petri lapsus fluxit quasi digito ostendens, *Ipsam charitatem, hoc est, magnam voluntatem bonam qua posset, Apostolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negavit, &c. Et tamen quamuis parua & imperfecta non deerat, quando dicebat Domino, Animam meam pro te ponam. PUTABAT ENIM SE POSSE QVOD SE VELLE SENTIEBAT.* Non dissimili nempè errore, quam quo Philosophi, laborabat, qui quicquid volendo duntaxat, seu solâ volitione effici sciunt, hoc ipso quo se velle sentiunt, etiam se posse arbitrantur, ne videlicet liberæ voluntati fiat iniuria. Quasi verò non esset inter velle & posse etiam in ipsa voluntate seu in volitione differentia. Quam sanè libro de gratia & libero arbitrio etiam sanctus Bernardus expressit: *Nec aliundè, inquit, noster ille defectus venit, de quo Apostolus, ut non de gratia, & quæcumque vultis illa faciatis. Velle si quidem inest nobis ex libero arbitrio non etiam posse quod volumus: non dico velle bonum aut velle malum, sed tantum velle.* Et multò inferiùs: *Neque enim ad liberum arbitrium (quantum in se est) pertinet aut aliquando pertinuit, posse vel sapere, sed tantum velle; nec potentem facit creaturam nec sapientem, sed tantum volentem.* Non ergo si potens aut sapiens, sed tantum si volens esse desierit, liberum arbitrium amisisse putanda erit. Vbi enim non est voluntas, nec libertas. Non dico si velle bonum; sed si velle omnino creatura desierit, &c.

Hæc igitur omnia plenissimè planissimèque demonstrant, nihil esse in sancti August. doctrina certius ac fundatius, quàm esse præcepta quædam, quæ hominibus non tantum infidelibus, excœcatis, obduratis, sed fidelibus quoque & iustis, volentibus, conantibus secundum præsentem quas habeat vires, sunt impossibilia; deesse quoque gratiam, qua fiant possibilia: hoc

Ibidem.

Lib. 8. Confess. cap. 5.

Lib. 8. Confess. cap. 10.

Vide lib. de perf. iust. cap. 6.

Lib. 8. Confess. cap. 5.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 15.

Ibid. c. 16.

Ibidem.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 16.

Ibid. c. 17.

Bernard. lib. lib. arb.

enim sancti Petri exemplo aliisque multis quotidie manifestum esse, qui tentantur ultra quam possint sustinere: nec illam implendi talia praecepta difficultatem inde proficisci, quod actus implendi debeat esse supernaturalis vel meritorius, vel aliquid simile (quae Augustino nunquam in mentem venerunt) sed ex eo quod vires voluntatis infirmæ sunt, propter concupiscentiam à volendo bono retrahentem; cuius renisu fit, ut vires voluntatis distraherentur, atque ita homo non plenè velit, non integrè velit, non totà voluntate velit. Talem autem voluntatem non esse idoneam ut superet alteram vetustate roboratam, quia per illam nondum potest homo tantum velle, quantum sufficit ut volendo faciat: poterit autem cum habuerit magnam & robustam. Hanc verò sibi tribuere, non esse potestatis humanæ, sed solius gratiæ Dei, quam propterea assidue ex fide inuocamus. *Ut si fortè tentari cœperimus à concupiscentia nostra, adiutorio eius non deseramus, ut in eo POSSIMUS vincere, ne abstrahamur illi.* Nam postquam semel homo in peccatum præcipitatus est, vitium quoddam volendi suâ voluntate contraxit, *vbi amissus viribus, non ea qua vulneratus est, voluntatis seu volendi facilitate sanatur.* Ad hanc igitur sanitatem voluntatis assequendam, ut quemadmodum subinde necessarium est, fortiter, plenè atque integrè velle possimus, repugnantisque libidinis seu contrariæ voluntatis motus vincere, gratiam inuocamus, hoc ipso clarissima voce profitentes, deesse nobis sufficientem ad illa praecepta faciendi potestatem.

Quintum itaque ex eodem principio constaneum est, plurimis non dari istam faciendi praecepti possibilitatem quæ precibus implorari solet. Quod ex tribus quoque capitibus indubitatum est. Primum quidem, quia multi fideles non conuertuntur ad inuocandam gratiam è qua sola vires illæ voluntatis nasci possunt, atque exspectari debent. Plurimi quippe præsumptione pleni se satis fortes esse putant ad praecepta faciendâ, si tantum velint; qua superbia occulta implicati non inuocant adiutorem Deum. Hinc Augustinus: *Habes & adiutorem qui te exspectat pugnantem, subleuat laborem, sed si inuenit sperantem, odit enim superbientem.* Quod multis Augustini testimoniis non esset difficile confirmare, nisi res esset per se perspicua. Hoc itaque proprium sancti Petri malum fuit, quamvis & fidelis esset & bonus, quando non solum iam volebat pro Christo mori, sed etiam de sua fortitudine multâ promittebat, pro qua impetranda orare debuisset. Itaque gratia desertus implere non potuit, quod se velle sentiebat. *Quid enim, inquit, homo sine gratia Dei possit, timor beati Apostoli euidenter ostendit. Per solum enim liberum arbitrium non addito etiam Dei adiutorio promiserat se pro Domino moriturum. Sed quid est homo sine gratia Dei, nisi quod fuit Petrus cum negaret Christum? Ut ita videlicet totum humanum genus posset agnoscere, nihil se sine Dei gratia præualere.* Huiusmodi hominum infinitus in Ecclesia, prohi dolor, est numerus. Tales autem per frequentes lapsus ad infirmæ voluntatis suæ agnitionem perducuntur; si tamen eis miseretur Deus, ut vel sic confusi ipsaque confusione humiliati in timore ac tremore discant operari salutem suam, & ab ipso solo faciendi vires exspectare. Deus enim hoc in eis facit proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores. Quemadmodum latius sanctus Au-

gustinus exsequitur. Simili malo & ipse Prophetæ licet mitius, laborabat quando dicebat, *in abundantia mea non mouebor in æternum.* Et ut Augustinus, *sibi tribuebat quod à Domino habebat.* Itaque Deus auertit faciem suam ab eo, & factus est conturbatus. Nempè ostendendum ei fuerat, unde haberet, ut reciperet humilis quod superbus amiserat. De qua desertione Dei, & impotentia aliisque eò spectantibus, cum lex insonat foris & intus deficit gratia, & nos in superioribus multa diximus: Secundò quia non omnes etiam qui petunt à Deo vires illas magnas praecepta faciendi & cupiditatem superandi, impetrant id quod petunt, prout nimis experientia & ex ipsa oratione Dominica manifestum est. Nam quamvis Apostolus Iacobus dicat, quod Deus *dat omnibus affluenter*, ut sapientiam ita & potentiam ardoremque voluntatis, illis tamen dat *qui postulant in fide nihil hesitantes.* Vnde Augustinus explicans, quibus omnibus det Deus affluenter sapientiam, *Vtique his omnibus, inquit, qui sic petunt, & tantam petunt, quomodo & quantum res tanta petenda est.* Non enim quilibet quolibet impetrat oratio, sed feruens, fide immobilis, perseuerans. Qua de re tanquam in Christianæ disciplinæ regulis fundatissima multa dici possunt. Ex quo etiam nascitur, ut etiam illis quibus Deus istam voluntatis fortitudinem tribuere constituit, diu tamen sæpe differat gratiam suam, partim ut eis adiuuantis gratiæ necessitas magis ipsa subtractione commendetur, iuxta illud sancti Doctoris: *Nec in eo ipso vult nos damnabiles esse sed humiles, commendans nobis eandem gratiam suam, ne facilitatem in omnibus assecuti, nostrum putemus esse quod eius est: partim ut probet hominem quantis polleat viribus voluntatis, non ut ipse, sed ut homo instruat & innotescat sibi: Bene ergo, inquit, aliquando Deus differt adiutorium suum, ut probet hominem, ut exerceat hominem, ut ipse sibi homo innotescat.* Nam Deum nihil latet. Itaque subinde subtrahit auxilium suum ut eis propriæ infirmitatis agnitio profundius imprimatur, sinens eis interea identidem longoque tempore cadere & surgere. Nam de talibus dicit, *Voluerunt sanari quia cognouerunt se laborare, quod non cognoscerent, nisi datam legem implere non possent.* Nimirum ut alibi perspicaciter notat, *Si primitus homo cum vellet, posset, & non sentiret aduersus se obtinentes cupiditates, nec vinculis suis granata anima collideretur, suis viribus tribueret, quod se posse sentiret, & non confiteretur Domino miserationes eius.* Vtriusque verò radicis assignatæ causa est, quia & orare Deum gratia spiritalis est, ut Ambrosius ait; & ut Augustinus, *& hoc ipsum est donum Dei, ut veraci corde & spiritaliter clamemus ad Deum.* Ex quo efficitur ut & istam gratiam orandi seu postulandi vires voluntatis Deus cui voluerit & quantum voluerit largiatur. Spiritus enim, qui ubi vult spirat, sicuti Spiritum gratiæ, ita & precum effundit ubi vult. Qua de causa nec orare delectat aut lubet, nisi Deus ut lubeat inspirauerit, & quando iam lubet non tanto semper ardore lubet, quanto necessarius est, ut sic petamus ac tantum petamus, quomodo & quantum res tanta petenda est. Non enim exigua quorundam hallucinatio est, qua putant semper adesse homini gratiam ut petat, ac tam ardentem petat, ut infallibiliter impetret id quod petit. Vnde, ut & alibi diximus & sæpius dici necessarium est, non sine causa dixit Augustinus: *Nonne aliquando ipsa oratio nostra sic tepida est, vel potius frigida, & pænè nulla, ad*

vide latius lib. de cor. grat. c. 9. & lib. de nat. & grat. cap. 23. 24. & 25. Lib. de nat. & grat. c. 24.

Iacobi. 13

Lib. de nat. & grat. c. 17.

Lib. 2. de pet. merit. c. 19.

Serm. 2. in append.

In append. Serm. de S. portic. In Psal. 106.

Apud Aug. 4. ad Bonif. c. 11.

Lib. de dono pers. c. 23.

Zachar. 12.

Lib. 1. 9. 2. ad Simplic.

Lib. 2. de pet. merit. c. 4.

Ibid.

In appendice Serm. 3.

Serm. 124. de temp.

imò omnino interdum ita nulla, ut neque hoc in nobis cum dolore aduertamus? Quia si vel hoc dolemus, iam oramus. Quid ergo aliud ostenditur nobis nisi quia & petere, & querere, & pulsare ille concedit, qui ut hæc faciamus, iubet? Cum ergo plurimi vel non petant gratiam illam qua possint ac sufficiant præcepta facere, vel non ita petunt ut ad impetrandum necessarium est, nec omnibus gratiam vel feruenter petendi vel omnino petendi Deus largiatur, apertissimum est fidelibus multis deesse illam sufficientem gratiam, & consequenter illam perpetuam, quam quidam prædicant faciendi præcepti potestatem. Itaque sanctus Thomas Augustini vestigia secutus; audet ac resolutè dicit:

S. Tho. 2. 2.
q. 2. c. 5. ad 1.

Si in potestate hominis esse dicatur aliquid excluso auxilio gratiæ, sic ad multa tenetur homo ad quæ non potest sine gratia præparante, sicut ad diligendum Deum & proximum, & similiter ad credendum articulos fidei. Sed tamen hoc potest cum auxilio gratiæ: quod quidem auxilium quibuscumque diuinitus datur, misericorditer datur, quibus autem non datur, ex iustitia non datur, in pœnam præcedentis peccati, ut saltem originalis peccati, ut Augustinus dicit libro de Correctione & gratia. Cum enim ibi dixisset Augustinus, Angelos & Adamum recenter conditum non fuisse peccaturos cadendo, si gratia ad standum defuisset, de homine iam lapsò adjicit:

Aug. lib. de
cor. & grat.
c. 11.

Nunc autem quibus deest tale adiutorium, iam pœna peccati est, quibus autem datur secundum gratiam datur, non secundum debitum. Et sanctus Thomas libro tertio contra Gentes de peccatis illorum quibus per culpam gratia subtrahitur, dicit: Nihilominus tamen hoc eis imputatur ad culpam, quia hic defectus ex culpa præcedente in eis relinquitur. Sicut ebrius ab homicidio non excusatur quod per ebrietatem committit quam sua culpa incurrit. Ex quibus conficitur non aliter verum esse, quod Deus non iubeat impossibilia, nisi quia quæcumque iubet, hominis voluntate per omnipotentem gratiam Dei adiutâ fieri possunt, iuxta illud responsum Augustini, quando eadem quæstione petebatur.

S. Thom. lib.
3. cont. gent.
c. 160.

Lib. 2. de pec.
merit. c. 6.

Hic atque huiusmodi aliis innumerabilibus testimoniis dubitare non possum, nec Deum aliquid IMPOSSIBILE homini præcepisse, nec Deo ad optulandum & adiuvandum, quo fiat quod iubet, IMPOSSIBILE aliquid esse. Ex quibus duobus principiis concludit responsum quam dedimus; AC PER HOC POTEST HOMO, SI VELIT, ESSE SINE PECCATO ADIVTUS A DEO.

C A P V T XIV.

Idem nodus, quomodo talibus præceptum sit possibile etiam à Scholasticis soluendus est. Augustinus & Apostolus eo constricti, nunquam aliter soluerunt, nisi quia gratia est quæ negatur peccatori & iustitia qua punitur.

SED hic fortassis pro peccatoribus respondens, hoc ipsum adiutorium, quo præceptum eis fit possibile, deesse multis, ipsamque gratiam orationis denegari, qua faciendi præcepti vires, quibus carent, postulentur à Deo. Ergo manet eis præceptum impossibile, & consequenter non peccant in eo non faciendo, quod facere, & in eo faciendo, quod vitare non possunt. Vtrumvis enim eis redditur impossibile.

Respondeo nodus iste ab ipsis quoque Scholasticis soluendus, aut alius manifestus error arri-

piendus est. Quæro enim, quid de illis dicturi sunt, qui, cum eorum voluntas ita infirma sit, ut non possint tentationes superare, propter quas superandas eis Dei gratia imploranda est, negligunt tamen, aut nolunt, aut etiam contemnunt inuocare adiutorem Deum, vel tam languidè inuocant, ut eorum exaudiri non mereatur oratio? Si dicas habent semper præsto sufficientem gratiam qua possint; sexcentis Augustini locis totique moli doctrinæ ipsius, adeoque & ipsi Ecclesiæ, quæ docet ac monet eos petere quod NON POSSUNT, repugnabis. Si enim iam gratiam qua possint habent, stultum est petere quasi non haberent, ut etiam sæpè ex Augustino diximus. Si dicas non habent, quomodo igitur peccant, id faciendo quod vitare non possunt? Cogitis igitur confiteri, omnia talium hominum peccata, qui pro viribus impetrandis, orare non volunt aut non valent, aut ipsam etiam contemnunt gratiam, non nisi in causa esse peccata, eo quod vires, sine quibus ea vitare non poterant, impetrare neglexerint. Nam hoc est perpetuum recentiorum argumentum, quod si obduratis aut aliis propter peccata desit gratia sufficiens, sine qua ea vitare non possunt, peccata ipsorum non fore propriè peccata, sed in causa tantum, in qua vires cauendi perderunt. Quis igitur dixerit peccata fidelium & infirmorum, qualis Petrus fuit, pro viribus non orantium gratiamque contemnentium, non nisi in causa peccata esse, cum istum errorem vniuersa Augustini doctrina & ipse Ecclesiæ Christianæ sensus exhorreat? Ex quo ostenditur fieri subinde posse, ut aliquis gratia careat, sine qua præceptum implere non possit, negligentia aut superbia præsumptuosæ voluntatis pœnam istam promerente, & tamen peccatum non solum in causa, hoc est, in neglectu contemptuque gratiæ, sed etiam peccatum propriè dictum & veri nominis perpetret.

Itaque iuxta doctissimi Præfulis sincerissimam planissimamque doctrinam incedendo, qui sæpenumero istâ obiectione pulsatus fuit, longè satius duco tritis vestigiis Augustinianæ & Apostolicæ solutionis inharere, quam novas inuestigando semitas euadendi præcipitium incurere. Dico itaque id quod Augustinus de similibus adiutorio sufficienti destitutis crebrò dixit, non esse iniquitatem apud Deum, qui gratiam negat; culpam enim peccantium ita meruisse, ut æquissima istâ seueritate puniatur. Cui solutio ista displicet, alium quærat exitum, sed caueat præcipitium. Nam in illo ipso loco ubi constituit, præcepta Dei esse possibile per voluntatem hominis adiutam gratia Dei etiam hoc adiungit: Cur autem illum adiuvet, ILLVM NON

ADIVVET, illum tantum, illum autem NON TANTVM; istum illo, illum isto modo, penes ipsum est, & ÆQUITATIS tam secretæ ratio, & excellentia potestatis. Nempe ad istud principium respiciebat: quod immobile semper tenuit, posteaque pronunciauit in libro de correctione & gratia, ubi de sufficienti adiutorio, sine quo manere non possunt homines, loquebatur, Nunc autem, post lapsum hominis, quibus deest tale adiutorium, iam pœna peccati est. Simul videlicet, & nonnullis deesse, & causam quare desit, & hoc ipsum sufficere ad excusandum Deum, & hominem in peccatis arguendum, breuissimo sermone definiens. Quam definitionem suam tanquam sanam & planam, in omnibus suis operibus perpetuò

Trid. sess. 6.
sup. citata.

Lib. 2. de
pecc. merit.
cap. 5.

secutus est. Nam in Epistola ad Sixtum, cum A eos argueret qui vel sciendo vel ignorando peccarent, siue audiissent legem siue non audiissent, non ita excusat, quia gratiam sufficientem habent sciendi atque faciendi, sed quia cum esset homo conditus rectus, propria libertate & iniquitate mutatus est, peccatumque suum cum poenis ignorantiae & infirmitatis in posteros propagavit. Et quamvis, inquit, seipsi excusare videantur, non admittit hanc excusationem, qui scit se fecisse hominem rectum, eiue obedientiae dedisse preceptum nec nisi eius quo male usus est, libero voluntatis arbitrio, etiam quod transiret in posteros mansisse peccatum. Et libro de correptione & gratia, cum se excusatos esse causarentur, quia gratiam non accepissent à Deo: Qui haec dicunt, inquit, extra culpam se videri volunt, in hoc quod non obediunt Deo, &c. nec attendunt, si nondum regenerati sunt, primam esse causam cur obiurgati quod sint inobedientes Deo, sibi debeat displicere, quia fecit Deus hominem rectum ab initio creaturae, & non est iniquitas apud Deum. Ac per hoc prima prauitas qua Deo non obeditur, ab homine est, quia ex rectitudine, in qua eum Deus primitus fecit, sua mala voluntate decidens, prauus effectus est. Et in libro de Perfectione iustitiae cum propter peccandi necessitatem se excusatos à peccatis esse crederent, non gratiam sufficientem praesto esse respondet, sed ideo esse culpam hominis, quod non est sine peccato, quia sola hominis voluntate factum est, ut ad istam necessitatem veniret, quam sola hominis voluntate superare non possit. Et in quaestionibus super Matthaeum, excœcatos ideo culpandos profitetur, quamvis iam excœcati videre non possint, quia impotentiam illam excœcationis sua culpa meruerunt. Nam quasi recentiore aliquem id ipsum quod nunc obicitur, obiecturum vidisset: Quod si ita est, inquit, quod videlicet credere non poterant, quis non exsurgat in defensionem Iudeorum, & eos EXTRA CULPAM fuisse proclamet, quod non crediderunt? Propterea enim non poterant credere, quia excœcavit oculos eorum. Sed audiam solutionem, non per gratiae sufficientis apparatus, qui à posteris excogitatus est, sed per culpam hominum ac iustitiam Dei: Sed quoniam potius Deus extra culpam debet intelligi, cogimur fateri aliis quibusdam peccatis ita eos excœcari meruisse, quae tamen excœcatione non potuerunt credere. Et in libris contra Faustum, de eadem excœcatione credendique impotentia: Quod si diceret, quid ergo peccauerunt Iudei si Deus illos excœcavit, ne agnoscerent Christum? Audi non gratiam sufficientem ad Christum agnoscendum, vitandumque peccatum, sed culpam hominis & iudicium punientis Dei: Quantum possumus imbuendo, rudi homini responderemus, ex aliis occultis peccatis Deo cognitis, venire iustam poenam huius cœcitat. Itaque latius ibidem probat, non excusatos fuisse Iudeos, quia non cognoverunt Christum, quia videlicet oculi eorum meriti fuit, quod non cognoscerent. Ex qua Sancti Augustini doctrina toties iterata perspicuum est, ut ipse probet peccatores Dei mandata praeterreutes, esse culpae reos, siue illa facere possint, siue excœcatione vel obduratione non possint; nihil omnino gratiam sufficientem esse curae, nec unquam vel verbulo illam tangere, sed hoc unicuique dumtaxat veluti peremptorium proferre, quia homo in istam impotentiam suam voluntate lapsus est, quam iusto iudicio suo & gratiae desertione & excœcatione & obduratione persequitur Deus.

Quod ut apertissime constare possit, illam

ipsam obiectionem, quae nobis facta est, quod homines à peccato excusati erunt, si vel obduratione vel excœcatione, vel aliâ quâqua ratione careant viribus, quibus Dei praecepta custodiant, ex Apostolo & Augustino in medium proferamus, videamusque quid homines culpabiles demonstrando respondeant, Ecce Apostolus in Epistola sua ad Romanos docet, quod Deus, Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Cui doctrina cum statim validissime opponi posse cerneret, excusatos esse homines qui non obtemperant mandatis Dei; quia obdurati à Deo & excœcati, mandatis eius obtemperare non possunt, mox ipse sibi obicit: Dicit itaque mihi quid adhuc queritur? Voluntati enim eius quis resistit. Hoc est, quid conqueritur Deus de hominibus, quod peccando male vivant, cum voluntati eius obduranti quem voluerit nemo resistere possit? Ad quam quaestionem facillime respondent recentiores, recte meritoque de peccantibus conqueri Deum, quia quamvis obdurati & excœcati sint, sufficientem tamen habent gratiam, quae peccata deuitent. Quis istam tam obuiam, tam planam, tam peremptoriam responsionem defuisse Apostolo non miretur? Hoc quippe ille non vidit, quando sibi velut aduersantibus obiectâ quaestione, non id potius tam breue, tam apertum, tamque ut ipsi putant, certum absolutumque respondit. Cum enim rem terribilem docuisset, quod Deus, cuius vult miseretur, & quem vult induret, & hoc ipsum exemplo induratis Pharaonis illustrasset, in quo Deus ostenderat virtutem suam, ut annuntiaretur nomen suum in vniuersa terra, ipse sibi obiectâ quaestione motum exprimens auditoris, Dicit itaque mihi, inquit, quid adhuc queritur? Voluntati enim eius quis resistit? Hic profecto locus erat, ut diceret quod ipsi sentiunt diuinæque querimoniae iustitiam liquidissime patefaceret, quod quamvis obdurati sint, sufficientem tamen eis gratiam largiatur. Sed multum abest ut hoc Apostolus diceret. Tantum enim respondet, id quod Augustinum iam saepe respondisse diximus: O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus lutum, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Nam hoc dicendo, nihil aliud profecto dixit, quam idcirco recte de peccatoribus conqueri Deum, quia de hominibus ex eadem massa merito iustæque damnata fabricatis, facere potest quod voluerit, siue illis gratiam bene viuendi tribuat miserendo, siue subtrahat obdurando. Quo namque modo Apost. vel alius quisquam sanæ mentis tali obiectioni respondere posset, quod gratiam sufficientem habeant obdurati ad cauenda peccata, de quibus conqueritur Deus, cum hac tali responsione, doctrinam à se traditam, aduersus quam obiectio formabatur, apertissime iugulare, & argumentum aduersarij inuictum esse fateretur? Nam illa verba, Cuius vult miseretur, & quem vult indurat, propter quæ difficultas mouebatur, non alium sensum habent, quam, cui vult gratiam miserendo tribuit & cui vult gratiam non miserendo non tribuit. Non enim, inquit, obdurat Deus impartiendo malitiam, sed non impartiendo misericordiam. Vel ut alibi dicit, Obdurare dicitur peccantes, quia non eorum miseretur, non quia impellit ut peccent. Quo modo igitur Apost. obiectioni hominum de ista Dei obduratione conquerentium respondere posset, quod adhuc gratiam Dei habeant,

Epist. 105.

Lib. de corr. & grat. c. 6.

Lib. de pers. iust. c. 6.

Quest. 14. super Matth.

Lib. 13. cont. Faust. c. 11.

Rom. 9.

Epist. 105.

Lib. 1. q. ad Simpl.

Epist. 105.

In Enchir.
cap. 99.

Epist. 105.

Ibid.

Ibid.

cum eos obduratos esse docendo, nihil aliud docuisset, quam gratiam qua bene viuerent eis iusto iudicio esse subtractam? Itaque Aug. istum Apostoli locum, *Quid adhuc conqueritur*, quo se excusant peccatores, tractaturus, ita loquitur in Epistola ad Sixtum: *Sed excusabunt se*, inquit, *homines qui nolunt recte & fideliter viuere dicentes; Quid nos fecimus, qui male viuimus, quandoquidem gratiam vnde bene viueremus non accepimus?* Et hunc ipsum esse sensum ipsissimum istius obiectionis, quam Apostolus sibi fecerat statim adjicit: *Postremo quoniam se isti excusabunt modo? Nempe illo, quem breuit & tanquam ex eorum voce sibi obiecit Apostolus, ne dicant; QUID ADHUC CONQUERITUR?* Nam voluntati eius quis resistit? Hoc est enim dicere: *Quid de nobis sit querela, quod Deum offendamus male viuendo, cum illius voluntati nemo possit resistere, qui nos obdurauit, MISERICORDIAM, id est, gratiam, ut ante dixerat, NON PRÆSTANDO.* Et eundem sensum verborum istorum reddit, in Enchiridio ad Laurentium.

Quapropter quandocunque Augustinus istius querimoniam qua de male uiuentibus conqueritur Deus, æquitatem nititur asserere, & excusationem istam delinquentium retundere, quod frequenter facit, nunquam illi in mentem venit, ut isto tam expedito & facili, & peremptorio Scholæ recentioris remedio, hoc est, gratiâ sufficiente cunctas querelas eorum suffocaret, sed semper ad duas gratiæ negatæ causas recurrit, videlicet ad illam ipsam gratiam Dei, quæ quia gratis omnino datur, sine iniquitate subtrahitur; & ad culpam eorum siue originalem, siue propriam, qua iustissimam aduersum se Dei deferentis obdurantissimæ seueritatem, hoc est, subtractionem gratuitæ gratiæ, qua bene viuerent, prouocarunt. Nam in eadem Epistola, cum eorum ista verba protulisset: *Quid adhuc conqueritur Deus?* Ita subiicit: *Aliibus itaque dicamus cum Apostolo, non enim melius illo inuenire possumus quid dicamus; O homo tu quis es qui respondeas Deo? Querimus namque meritum obdurationis & inuenimus. Merito namque peccati vniuersa massa damnata est; nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam, hoc est, gratiam, misericordiæ effectum. Quibus enim non impertitur, nec digni sunt, nec merentur: at potius ut non impertiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. Querimus autem meritum misericordiæ, nec inuenimus, quia nullum est, NE GRATIA EVACUETUR, Si non gratis donatur, sed meritis redditur. Et rursum inferius in eadem Epistola, cum peccatores conqueri dixisset, quod gratiam vnde bene viuerent, non accepissent, eandem iterat responsionem quam prius dederat: *Non possunt veraciter dicere nihil mali se facere, quia male viuunt, nempe quamuis obdurati sint. Si enim nihil mali faciunt, bene viuunt: si autem male viuunt, de suo male viuunt, vel quod originaliter traxerunt, vel quod insuper addiderunt. Sed si vasa sunt iræ sibi hoc imputent, quia ex ea massa facti sunt, quam propter vnius peccatum meritò Deus iustèque damnauit. Si autem vasa sunt misericordiæ ipsum glorificent, qui eis MISERICORDIAM NON DEBITAM, hoc est, gratuitam gratiam præstitit. Et paulo inferius tertio repetitæ excusationi, tertio eandem responsionem reponit: Si ergo illos non pudet hanc excusationem non nobis, sed Apostolo contradicere, cur nos pigeat eis quod dixit Apostolus, hoc idem atque identidem dicere: O homo tu quis es qui respondeas Deo? &c. An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa, utique meritò rectèque damnata, facere aliud vas in honorem debitum propter MISERICORDIÆ**

GRATIAM, aliud in contumeliam propter IRÆ SUPPLICIVM? Et nonnullis interiectis eidem excusationi peccantium quarto iteratæ, quarto idem diuinæ gratiæ iustitiæque scutum objicit: *Ac per hoc vniuersi qui se in nequitia & iniquitatibus excusatos volunt, ideo iustissimè puniuntur, quoniam qui liberantur non nisi GRATIA liberantur. Nam si excusatio illa iusta esset, non inde gratia, sed iustitia liberaret. Cum vero non liberet nisi GRATIA, nihil iustum inuenit in eo quem liberat non voluntatem, non operationem, non saltem ipsam excusationem. Nam si hæc iusta est quisquis ea vitur merito non gratiâ liberatur. Nouimus enim liberari per gratiam Christi quosdam etiam eorum qui dicunt, Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis resistit? Quæ si iusta est excusatio, non iam gratuita gratia, sed propter huius excusationis iustitiam liberantur. Si autem GRATIA EST, QUA LIBERANTUR, PROPECTO HÆC EXCUSATIO IUSTA NON EST. Et in Enchiridio ad Laurentium eiusdem excusationis iniustitiam adhuc luculentius ex iisdem causis interimit: Hoc*

Ex quibus profecto vides quam procul à sancti istius Doctoris cogitationibus recedat recentior quidam Scriptor, quando fidenter communem sanctorum doctrinam vocat, qui Pelagio interroganti, quomodo sumus liberi ad opera supernaturalia præstanda, si ad illa est gratia Dei necessaria & nobis non datur, vel quomodo nobis imputetur horum operum omisio; respondent, quia in potestate nostra est habere hanc gratiam, quam Deus nemini denegat. Nihil enim capitalius Augustino aduersatur, nihil directius ab isto destruitur, quam quod Deus nemini post lapsum gratiam deneget, vel in hominis lapsu, de quo sermo est, potestate sit habere hanc gratiam, quam à Dei solius potestate & voluntate tanquam veram gratiam pendere iustoque propterea iudicio denegari multis instantissimè docet.

Hanc igitur salutationem Apostoli & S. Aug. aduersus omnium querimonias murmurantium qui de defectu gratiæ vel de ignorantia, vel de bene viuendi impotentia conqueruntur, tam crebro repetitam, qua meliorem ab hominibus dari posse negat, quisquis diligenter, intelligentèrque ponderauerit, videbit profecto esse absurdissimam, si vera est, illa recentiorum doctrina, quam de gratia sufficiente tradunt. Tradunt enim non solum omnibus eam dari, sed ita esse necessariam, ut nisi detur, peccatores excusati sint, imo peccata delinquentium non possint peccata deputari. Nemo enim peccat, inquit, in eo quod vitare non potest. Quid ergo si hæc ita sint, insulsius & ineptius quam hominibus peccata sua contra Dei querelas excusantibus, quod ab ipso excæcati atque obdurati, & à gratia deserti sunt, per quæ supplicia, fatente doctèrque hoc Aug. tam impotentes ab bene vi-

Ibid.

In Enchirid.
cap. 99.In verbis suis
pra citatis ex
Epist. 105.

uendum facti sunt, vt ne quidem videre possint, quod eligendum est bonum, voluntatemque habeant durissimam, & aduersus Deum omnino inflexibilem: talibus, inquam, excusationibus nihil aliud Dei conquerentis patrocinio proferre, quam GRATIAM esse quæ subtrahitur, iustamque peccatorum pœnam quæ infligitur? Nam elto, gratia sit, sine qua præceptum implere non possunt, an ideo tenentur ad impossibile? Estto, iusta pœna sit, an ideo id peccatum erit quod vitari nequit? Imo verò quid ex parte peccantium infanlius quam excusationem aduersus Deum de peccatis hominum conquerentem ex subtracta sibi gratia prætexere, si vt recentiores volunt, gratiam ad peccata vitanda sufficientem habent? Nonne ex vtroque capite responsum oportebat; stultè de suppliciis istis murmuratis aduersus Deum, relinquit enim sufficientem vobis gratiam qua eius præcepta faciatis & peccata caueatis, ideoque iustè de vobis malè viuentibus conqueritur Deus? Solutionem igitur istam quando Scholastici verissimam esse planissimamque putant, quid aliud tacitè indicant, quam Apostolum & Augustinum aduersus querelas peccantium exclamando, *O homo tu qui es qui respondeas Deo?* &c. in responsione defecisse, sicut & olim primi gratiæ sufficientis architecti dicere ausi sunt? Hoc enim loco, inquit Augustinus, quidam stulti putant Apostolum in responsione defecisse, & inopia reddendæ rationis repressisse contradicitoris audaciam. Deficit enim profectò & Apostolus & Augustinus, si Deo de peccatis hominum conquerente, & homine identidem respondente, Deum abstulisse sibi gratiam, sine qua peccata vitare non potuit, clamat solummodo, *O homo tu quis es qui respondeas Deo? Voluntati enim eius quis resistit?* Respondet enim: non ego quidem resisto voluntati eius, quin me suppliciis desertionis, excæcationis, & obdurationis persequatur; sed non idcirco de me rectè & iustè tanquam peccante queritur, qui gratia ipsius destitutus, præceptum implere & peccatum vitare non potui, ideoque nec peccare. Quapropter si gratia sufficiens ita necessaria est, vt quemadmodum Scholastici tradunt, sine illa ne quidem peccent qui peccare dicuntur, planissimè defecerunt in respondendo & Apostolus & Aug. sine gratia illa ad sit peccantibus siue desit. Si enim adest, impudentia querelarum exprobranda erat murmurantibus, & non quasi vera dicerent admittenda: sin autem desit, causa Dei deferenda est. Frustra enim clamatur, *O homo tu quis es?* Sum enim homo, inquit, qui video insulsam de me iactari querimoniam, quasi peccarem, qui ablatâ mihi gratia, vitandique peccati potestate, peccare non possim. Quod si igitur excusatio ista malè viuentium de subtracta sibi gratia est impia & iniuriosa Deo, profectò non est gratia sufficiens ad malè viuendum necessaria; eaque etiam penitus sublata Dei querimonia de peccantibus est iustissima; responsioque Apostoli & August. rectissima, verissima, plenissima.

CAPVT XV.

Multis modis præcepta dicuntur possibilis etiam sine gratia sufficiente. Quanam impossibilitas excuset peccantem, & quæ non: ex quibus soluntur duo argumenta cap. 13. proposita.

VT igitur sufficienti solutionis istius, quam Apostolus & Augustinus tories dedit, &

possibilitas præceptorum Dei, vnde pendet & libertas arbitrij & ratio peccati plenius intelligatur, memoriâ repetenda sunt ea qua in alio libro fusè diximus. Quibus vt hic etiam nonnulla addamus, obseruandum est in primis, in rebus ad vitam bonam seu pietatem spectantibus, multipliciter hominem dici posse aliquid. Primo remotissimè, per solam liberi arbitrij flexibilem facultatem ad bonum & malum. Hæc potestas in natura nuda liberi arbitrij constituta est, quamdiu nondum ad malè faciendum per supplicium æternæ damnationis obduruit. Sic ergo soli demones ac damnati dicuntur non amplius posse credere, diligere, benefacere, iuxta illud Augustini: *Quod (arbitrium) neque ipse diabolus habet liberum ad bene faciendum, sed ad maximam malevolentiam pœna sui sceleris obduratum. Vnde nemo sanæ fidei credit aut dicit hos Apostatas Angelos ad pristinam pietatem correctâ aliquando voluntate conuertere.* Et libro vndecimo de genesi ad litteram: *Factumque est in illo pondere meritorum vt nec iustitia possit lumine delectari.* Et è contrario omnes homines dicuntur posse credere, posse diligere Deum, &c. Hæc enim ætas non est aliud nisi fidei, dilectionis, bonæque vitæ flexibilis capacitas, per quam possunt credere seu suscipere fidem, charitatem, & vitam bonam. Hoc posse tangit Augustinus vbi dicit: *Vt enim sit natura fidei posse habere, numquid & habere? Non enim omnium est fides cum fidei posse habere sit omnium.* Et iterum: *Proinde posse habere fidem sicut posse habere charitatem, naturæ est hominum: habere autem fidem, quemadmodum habere charitatem gratiæ est Fidelium.* Illa itaque natura in qua nobis data est POSSIBILITAS habendi fidem, non discernit ab homine hominem. Vbi posse habere fidem & charitatem, nihil omnino aliud est, quam posse credere ac diligere Deum, qua phrasi etiam dixit in libro de gratia Christi: *sed planè illa possibilitas (liberi arbitrij ad vtramque partem) vrinusque radicis est capax; quia non solum potest homo habere charitatem, qua sit arbor bona, sed potest etiam cupiditatem, qua sit arbor mala.* Hoc sensu sæpè docet August. a fidei, hoc est credere, b rectè facere, c rectè viuere, d peccatum cauere, e voluntatem in melius mutare, & huiusmodi esse in hominis potestate, quod est hominem posse ista facere, quia videlicet libero voluntatis arbitrio istos & similes pietatis actus facere potest. Quod ne quis necessitati diuinæ gratiæ repugnare crederet, plerumque præcautionis loco adijcere solet, quod ista potestas sine gratia Dei efficere nihil potest. Aliquando etiam adijcit, homines ista posse se velint, sed præparatur voluntas à Domino, hoc est, illud velle per gratiam ei dandum. Ita vt ista locutiones eo redeant, quod voluntas sit, qua & peccatur, & rectè viuatur, quod, inquit, his verbis egimus. Nempe quia voluntas seu voluntatis arbitrium est remota quædam possibilitas, per quam homo potest, vt peccare, ita & rectè viuere, quamuis sine gratia in istum actum exire non possit.

Secundò, paulò propinquius dicimur, posse benè viuere, omnibusque tentationibus resistere & peccata cauere, per fidem, quamuis dilectione Dei, & actuali Dei adiutorio, internisque viribus voluntatis, de quibus ante multa diximus, careamus. Nam quamuis fides ista omnia per se nullo modo possit, quia tamen est semen orationis, per quam charitatem & gratiam adiuuantem & voluntatis vires impetrare solemus, hinc per ipsam fidem ista posse dicimur. Vnde

Lib. de grat.
& lib. arb.

In Enclirid.
ad Laurent.
cap. 99.

Videndum est
liber 4. de
statu naturæ
lapsæ à c. 19.
vsque ad 26.

Epist. 107.

Lib. 11. de
genesi ad lib.
cap. 23.

Lib. de præ-
dest. sanctor.
cap. 5.

Lib. de grat.
Christi c. 20.

a Lib. de Spi-
ritu & litt.
cap. 31.

b Lib. 1. Re-
tract. c. 26.

c Lib. 2. de
lib. arb. c. 1.

d Lib. 3. c. 18.

e Lib. 1. Re-
tract. c. 22.

Lib. 1. Re-
tract. c. 10.

Epist. 107:

Augustinus; Per quam fidem scit diabolus eos posse mundari, posse sanari, posse perfectissime liberos, quod eis vehementer invidet in aternitate regnare. Vnde & alibi: Si credis, ipsa tibi potestas data est ut sis inter filios Dei, &c. Ergo fides tua id est potestas quae tibi data est, ut sis inter filios Dei, &c. Sed quia fides non operatur observationem mandatorum nisi per dilectionem, hinc.

In Ps. 120.

Tertio, dicimur multo plenius propinquiusque posse per charitatem, per quam homo iustificatur. Nam charitas seu dilectio non est aliud Aug. quam voluntas, hoc est volitio bona; quae quamdiu deest nobis, impossibile est bene vivere, cum autem adest, posse dicimur. Hinc in Epist. ad Rom. dicit accipi Spiritum S. Per quem

In Expos.
quarundam
prop. ex Epi-
stolo ad Ro-
num. 60.
Ibid. 61.

insuam charitate bona POSSIT OPERARI. Et infra, Quo bona POSSIT per dilectionem operari. Et iterum: Illius est dare credentibus & volentibus FACULTATEM bene operandi per Spiritum S. per quem charitas Dei diffunditur. Et in omnibus operibus Aug. nihil familiarius, quam per charitatem dari POTESTATEM bene operandi, concupiscentiis resistendi, tentationesque superandi: quia ut dicere solet, incipit homo amore iam POSSE quod timore non poterat. Vbi libratam circumspectione dicit, incipit amore iam POSSE; quia voluntas illa bona, quae per charitatem datur, initio infirma est, & multa Dei magna praecepta implere non potest, nisi paulatim usque adeo munere ardentioris charitatis augeatur, ut possit. Vnde sunt illa quae supra ex Aug. adduximus: Qui ergo vult facere Dei mandatum & non POTEST, iam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam & invalidam. Poterit autem cum magnam habuerit & robustam. Quando enim Martyres magna illa mandata fecerunt MAGNA UTIQUE VOLUNTATE, hoc est magna charitate fecerunt. Et Epist. 143. Sed utique tantas voluntatis vires, tantum dilectionis ardorem volebat accipere Spiritu sapientiae qui SUFFICERET ad implendam magnitudinem continentiae. Et in lib. Retract. Verum est enim omnino omnes homines hoc posse si velint, sed preparatur voluntas à Domino & tantum augetur munere charitatis ut POSSINT. Veritas ista in Aug. scriptis exploratissima est, quam probant innumera poenae testimonia, quorum non pauca paulò ante produximus. Voluntas enim bona initio infirma est, paulatimque gratia Dei abundantius effusa instar arboris crescit, donec eo usque virum adolecat, ut cuncta inuitantia, cuncta minantia, cuncta cruciantia superentur. Et ista quidem quae de posse diximus, quod per fidem & charitatem datur, de donis istis habitualibus potissimum intelligenda sunt. Nam per illa dicuntur iusti orare, diligere, bene vivere, tentationesque superare posse, etiam quando nihil istorum agunt, imò dormiunt. Sunt enim virtutes habitualiter in animo permanentes, quae hoc ipso robustum animum efficiunt (vnde & virtutes dictae sunt) ad opera quaedam peragenda, quamvis si adhuc imperfectae sint, ad opera sublimioris ordinis non sufficiant, quemadmodum iam iam de charitate diximus. Est enim in Aug. principiis paradoxum, id quod ex nonnullis quandoque audisse memini; quod charitas quamvis minima sufficiat ad quamcumque tentationem superandam, vel quaecumque praecepta sine transgressione seruanda. Quid enim est charitas, nisi, ut Aug. loquitur, bona voluntas? Quid autem absurdius quam voluntatem quamlibet bonam ad omnes cupiditates deuincendas satis robustam esse? Hoc enim non solum omnibus

Serm. 20. de
diuers. c. 8.

Epist. 143:

Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 17.

Lib. 1. Retract. c. 10.

Vide c. 47.

istis Aug. testimoniis refragatur, quae supra allegauimus, ubi sexcenties docuit, multos etiam volentes bene vivere, mandata tamen quaedam implere non posse: sed etiam omnes iustorum orationes extinguit, quibus vires sibi aduersus tentationes dari, charitatemque augeri petunt. Ut quid enim petunt, si iam sibi in prima iustificatione datas vires accipere? Falluntur in eo, quod quia charitate qualibet super omnia Deum diligere sciunt, ideoque hoc ipso etiam putant omnia eadem charitate posse superari. Quasi verò non super omnia Deus ab infirmis ante tentationem diligatur, qui ingruente ingenti tentatione vires eorum superante vincuntur, quam tamen fortiori charitate, hoc est, voluntate praeditus non magno labore superat, imò magnam facilitate contemnit. Nam hinc est quod huiusmodi peccatorum occasiones tentationesque fugere iubentur, quibus perferendis vel ipsi, vel illi qui curam conscientiae illorum gerunt, vident vires ipsorum non esse pares. Tentationis enim superandae duplex modus est, fugiendo, & obuiando. Ille infirmis, hic perfectis conuenit; non alia sane causa, nisi quia dispares sunt vires incipientis, adultaeque voluntatis seu charitatis. Quamquam & ipsi qui iam in fastigio virtutum collocati sunt, quasdam violentissimas tentationes suspectas habere debent, nisi illas crebra victoriarum experientia explorauerint. Tantum interest, quanto robore quisque praeditus sit habitualis charitatis, hoc est, bonae voluntatis.

Quarto itaque, completissime dicimur posse, quando sancti Spiritus inspiratione sic voluntas praeparatur, ut non nudè possit sed etiam velit. Tali gratia non solum posse, sed etiam ipsum agere adiuuatur. Dat enim non solum posse, si velis, sed & velle quod potes. Hoc posse nunquam habetur, nisi quando re ipsa quoque agitur, & est proprius effectus non fidei aut charitatis seu bonae voluntatis habitualis, sed illius gratiae actualis quam Christus attulit hominibus infirmis per crucem suam. Nam quantacumque fide, & charitate, seu habituali voluntate praeditus aliquis fuerit, etiam robustissima, nisi tentatione quamvis leui ioboriente tali Spiritus inspiratione muniatur, sine dubitatione succumbet. Nam inde proficiscitur quod etiam illi qui ad fortissimae charitatis apicem enixi sunt, per quam praecepta quaeque maxima grauissimaque implere habitualiter possunt, actuali ista gratia sese paulisper abscondente, seu ut Psalmus loquitur, Deo faciem auertente, conturbentur, ut sese in singulis actibus aliunde, quam suam robustam voluntate sanctificari sciant, & ad illum assidue respiciant, qui in voluntate sua praestat decori eorum virtutem. Inde illa quotidiana iustissimorum peccata, inde lapsus etiam subinde grauiores, si eis subinde ex robustae suae voluntatis sensu, quae sibi omnia videntur posse, motus aliquis fortasse vanitatis obreperit.

Hanc igitur actualis gratia completum posse tribuit, hoc ipso quo velle tribuit, sine qua voluntas seu charitas habitualis, quantumcumque magna, post lapsum primi hominis in actum exire non potest. Nisi enim mirabili & inusitata gratia fomes extinguatur (qui non est aliud quam generale quoddam pondus, ad creata diligenda) semper animum languentem deorsum premit; semper visibilibus obiectis vnde quaque intus & foris sese offerentibus proritur, nisi Spiritus

Spiritus sancti munere motus eius vel praeueniantur, orituri vel comprimantur exorti. De tali posse tanquam vero effectu gratiae Christi actualis, quod cum velle indifuncte sociatum est, saepe August. mentionem facit. Ut quando in libro de correptione & gratia dicit: *Est quippe in nobis per hanc Dei gratiam actualem Christi non solum posse quod volumus, sed etiam velle quod possumus.* Et aliquanto inferius: *Tantum quippe Spiritus S. accenditur voluntas eorum ut ideo POSSINT, quia sic volunt, ideoque sic velint, quia Deus operatur ut velint.* Et inferius: *Si Deus in eis non operaretur ut vellent, inter tot & tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & ideo perserverare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis ut possent.* Et alibi ostendens gratiam Christi esse illam quae dat homini utiliter posse, quia simul dat velle, *Tunc enim, inquit, utile est velle cum possumus, & tunc utile est posse cum volumus. Nam quid prodest, si quod non possumus, volumus, aut si quod possumus, nolumus.* Itaque in libro de gratia Christi expressè docet, gratiam Christi esse illam qua non solum

possibilitas adiuvatur, ut videlicet possimus agere, sed etiam ipsa voluntas & actio, id est, ut bene velimus & bene agamus, quae non sunt in homine nisi quando bene vult & bene agit. Et sine illa gratia omnino nihil boni quod ad pietatem spectet fieri posse. Itemque quod per Christi gratiam homo non solum potest venire sed venit, ita videlicet ut ibi iam sit, & possibilitatis profectus, & voluntatis affectus & actionis effectus. Et in libro de gratia & libero arbitrio, dicit: *Nec tamen sufficit, hoc est potest liberum arbitrium voluntatis humanae, nisi à Domino ipsa victoria concedatur oranti, hoc est, non potest vincere nisi Deus det ipsum vincere seu victoriam.* Et paucis adiectis infra, docere volens ipsum venire ad Christum seu credendo conuertere ad Christum, dari à Deo probat ex illo loco, quo Christus Iudaeis dicit, *Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei, ipsum videlicet venire à Patre meo.* Quod sanè genus proximae completæque potestatis ex duobus principiis August. quæ tanquam totius doctrinae suae basim iecit, necessario sequitur. Docet enim primò gratiam Christi non illam esse, sine qua non volumus aut agimus, cuiusmodi est omne solius possibilitatis adiutorium, quale primi hominis fuit, sed qua volumus atque agimus, ut latissimè supra demonstraui. Docet secundò sine gratia Christi nihil omnino boni ab homine cogitando, volendo, agendo, posse fieri. Ex quibus sibi succurrentibus necessario sequitur, gratiam Christi simul afferre quod & ipse in terminis dixit, *posse quod volumus, & velle quod possumus, ideoque nos posse, quia sic volumus, ut iam paulò ante ex ipso recitatum.*

Cum igitur tot sint modi quibus præceptum dicimur posse facere, totidem etiam erunt, quibus non posse dicamur. Quod & exemplis nonnullis in præcedenti discursu declaratum est. Nec difficile esset ex Augustino singula pluribus astruere, nisi res esset per se perspicua. Ad argumentum igitur initio capitis decimi-tertij propositum veniendo, respondeamus, præcepta Dei esse homini possibilea, seu posse ab homine fieri, & consequenter hominem ea posse facere. Etenim si iam iustificatus est, habet charitatem seu bonam voluntatem, per quam Deum diligere, & consequenter totam legem implere potest. *Plenitudo enim legis dilectio,* inquit Apostolus. Si autem fide-

Tom. 3.

lis quidem, sed nondum iustificatus est, habet aliquid bonae voluntatis, quatenus credit, nam ubi est initium fidei, est etiam initium bonae, hoc est, pie voluntatis: per hanc autem potest mundari, potest vberius auxilium inuocare, & consequenter rectè pièque viuere, quod si etiam fide Christi caret habet liberum voluntatis arbitrium, per quod uti carni titillanti, ita & Spiritui illuminanti consentire; uti peccare ita & rectè viuere potest. Quocumque vero possibilitatis modo ex illis tribus quos iam diximus, homo possit præcepta Dei facere, etsi alio modo proximè non possit, satis est, ut si non fecerit, sit inexcusabilis. Quod enim imaginantur quidam excusari hominem à transgressione præceptorum Dei, quando non habet istum postremum possibilitatis modum, hoc est, quando non habet auxilium istud, quod omnium propinquissimè ad volendum sufficiens est, ex eo falsum esse conuincitur, quod alioquin tale auxilium non aliquando, sed semper esse deberet in hominis potestate: & consequenter quod infidelis deberet semper, quando se iam vidit ad credendum obligatum esse, intus in mente illuminari, & in voluntate attrahi, hoc enim nisi fiat, certum est illo proximo potestatis modo non posse credere, nec posse conuertere, multoque minus posse naturalia Dei præcepta facere. Talem autem gratiam semper intus eis presentem esse, quemadmodum dubio procul falsum est, ita & falsum est, eos semper ad Deum verum posse conuertere, posse præcepta implere naturalia, & consequenter excusatos esse.

Sed quomodo, inquires, non sunt excusati siue fideles siue infideles, qui illo postremo sufficienti adiutorio carent, quandoquidem sine illo præceptum absolute implere non possint. Nam reliqui tres possibilitatis modi imperfecti sunt, quibus præsentibus, si postremus qui per actualem gratiam datur, non affuerit, non magis hic & nunc & absolute fieri posse præceptum dici potest, quàm si sine alis volare posse diceretur. Quomodo igitur non excusat tanta implendi præcepti impotentia? Respondent aliqui, verè peccare eos qui adiutorio sufficientis gratiae carent, quia eorum impotentia non est antecedens, sed concomitans hoc est, non est causa cur homo non impleat præceptum efficiendo inuoluntarium, sed per accidens coniuncta est, non attingens actum voluntatis. Non enim ideo peccant, quia non possunt abstinere à peccato, quamuis reuera non possint; sed idcirco peccant, quia non volunt, neque vellent abstinere, etiam si possent. Quod ex eo perspicuum esse dicunt, quia nesciunt se non posse. Quam ob causam dicit Hugo de sancto Victore: *Quando homo non potest, si vult, propter voluntatem impossibilitatem non imputatur: si autem non vult, propter impossibilitatem voluntas non excusatur.* Simile accidere volunt in ignorantia antecedente & concomitante, quarum illa purgat peccatum cuius causa est, ista non purgat, non causat aut attingit actum voluntas adiunctum, sed per accidens ei copulatur. Si hoc alicui sufficiat, nihil superest præterea satagendum. Plenius tamen fortassis alio modo quaestioni satisfieri potest.

Itaque respondetur, duplicem esse præcepti faciendi impotentiam. Vna est ex defectu alicuius, quod non potest quantumlibet

N

Epist. 107.

Hugo de S.
vid. l. 2.
de sacr. par.
14. cap. 6.

Lib. de cor.
& grat.
cap. 11.

Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 15.

Lib. de grat.
Christi c. 47.

Ibid. c. 26.

Ibid. c. 14.

Lib. 1. de
grat. & lib.
arb. c. 4.

Idem. c. 5.

magnâ voluntate, hoc est, quantumlibet fortiter volendo, suppleri. Talis est impotentia illius qui caret breuiario ad horas, quas ignorat, recitandas, & illius qui caret rebus temporalibus ad largiendam eleemosynam, & scientia ad eum docendum qui defectu instructionis perit, & huiusmodi infinita. De tali impotentia verissimum est, quod Deus non iubet impossibilia. Nam hoc ipso quo talis oritur impossibilitas, vel præceptum exstinguitur, vel certè ad illud implendum is, cui præcipitur, non amplius obligatus est. In huiusmodi etiam impossibilibus, voluntas pro facto reputatur. Non est enim culpa voluntatis quod non fiat, sed pura inopia potestatis. Altera impotentia est, quæ ex defectu ipsius voluntatis seu volitionis oritur, quæ si adesset, quanta adesse debet, præceptum facillimè impleteretur. Tantummodo enim fortiter volendo impletur, vnde si fortiter vult, hoc ipso iam impletum est, & non impletum esse non potest. Ex quo conficitur, inquit Augustinus, *ut quisquis rectè honestèque vult vivere, si id se velle præ fugacibus bonis velit, assequatur tantam rem tantâ facilitate, ut nihil aliud ei quam ipsum velle, sit habere quod voluit.*

Talis enim voluntas sicut necessariò secum affert plenum velle, ita & posse quod voluit: *ibi enim facultas ea, quæ voluntas, & ipsum velle, iam facere est.* Nam quemadmodum paulò ante dixerat, *non solum ire, verum & peruenire illuc*, multoque magis posse ire, nihil erat aliud quam velle ire, sed **VELLE FORTITER ET INTEGRE**, *non semisauciam hac atque illac versare & iactare voluntatem, parte assurgente, cum alia parte cadente luctantem.* Hæc impotentia non faciendi nullo modo excusat eum, qui non implet, quod præcipitur. Posset enim implere si vellet. Quod si noluerit atque ideo non potuerit, quis non eum dixerit, pro ipsa tam peruersa obduratâque voluntate culpandum? Duplicem istam impotentiam insinuauit Augustinus quando dicit: *Cogitatur & fit: aut ideo non fit, non quia nolumus, sed quia non possumus, Quicquid vis & non potes, factum Deus computat.* Rectissimè omnino non dixit, quicquid non potes, factum Deus computat, multa sunt enim quæ propterea non possumus quia nolumus, eo quod contrarium fortissimè obinatissimèque volumus: sed circumspectissimè dixit: *Quicquid vis & non potes, factum Deus computat.*

Ex hac igitur duplicis impotentiae distinctione facile apparet, quid ad obiectionem istam quam diu volumus, respondendum sit. Nimirum impotentiam diuina mandata faciendi quæ in peccatoribus reperitur, esse talem, ut non desinant ea implere posse, si voluerint. Velint enim plenèque velint, mox ut voluerint, implebuntur. Si autem nolint, ideoque non possint, quis nisi nolentibus vitio vertat duritiam iniquæ voluntatis secuturumque defectum potestatis? Nam reuera defectus talis potestatis non est aliud quam duritia malæ voluntatis, à qua suscepta recedere non posse, non est aliud quam tenaciter nolle. Tradidit hanc doctrinam poenè iisdem verbis Augustinus in Tractatibus in Ioannem. Nam illum Euangelij edisserens locum, ubi ex Isaia narratur *quod non poterant credere*, quia dixerat *excæcauit oculos eorum*, &c. cum præmisisset esse laborandum, quomodo illorum culpam, quia non crediderunt, posset ostendere, de quibus dicebatur non poterant credere, sic difficultatem istam explanat: *Quare*

autem non poterant credere, si à me queratur, cito Tract. 53. respondeo, quia nolebant, malam quippe eorum voluntatem præiudicauit Deus. Et obiectionem sibi proponens aduersarij: *Sed aliam causam, inquis, dicit Propheta, non voluntatis eorum videlicet execrationem eorum.* Etiam hoc, inquit, eorum voluntatem meruisse respondeo. Sic enim excæcat, sic obdurat Deus deferendo & non adiuvando. Nam isti supplicio proprium est, ut qui illo plectitur malum immobiliter velit, ideoque amplecti non possit bonum. Quamobrem inferius ostendens illam non solum voluntatem malam, sed etiam impotentiam ex magnitudine malæ voluntatis proficisci, adjicit: *Non itaque mirum est, quia non poterant credere quorum voluntas sic superba erat, ut ignorantes Dei iustitiam, &c.* Et post pauca rursum: *Sic autem dictum est, Non poterant, ubi intelligendum est, quod nolebant, quemadmodum dictum est de Domino Deo nostro, si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.* De omnipotente dictum est, non potest. Sicut ergo quod Dominus negare seipsum non potest, laus est voluntatis diuinæ, ita quod illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ. Dilectius profectò expressiusque non posset nobis patefacere, quam ex voluntatis peruersæ magnitudine atque stabilitate nasci mutationis impotentiam, quæ tantum abest, ut excuset culpam eius, ut potius cumulationem esse demonstret. Quibus vestigijs insisterendo, sanctus Bernardus eandem radicem istius dissoluendæ difficultatis detegit, planissimèque declarat: *Et sicut celestis Angelus aut etiam Deus ipse permanet libere bonus, propria videlicet voluntate non aliquâ extrinsecâ necessitate (quæ videlicet quemadmodum diximus non potest volendo superiori) sic profecto diabolus æquè libere in malum & corrumpit & persistit, suo utique voluntario nutu, non alieno impulsu.* Et multis interpositis tandem adjicit: *Ceterum nec Deus caret libero arbitrio, nec diabolus, quoniam quod ille esse non potest malus (malum scilicet agendo malâ voluntate) non infirma facit necessitas (hoc est non impotentia) sed firma in bono voluntas & voluntaria firmitas; quodque non valet in bonum respirare, non aliena facit violenta oppressio (quam videlicet volendo superare non possit) sed sua ipsius in malo obstinata voluntas & voluntaria obstinatio.*

Ex qua sancti Augustini & Bernardi doctrina planum est, talem implendorum præceptorum impotentiam ex duritia volendi profectam, sicut non abstergit culpam voluntatis humanæ, sed auget potius, ita quoque nullo modo tollere libertatem. Quod secundum Augustini principia nihil verius dici potest. Nam apud ipsum nihil est aliud voluntatem esse liberam, quam actum suum habere in sua potestate, & habere in potestate nihil aliud, quam eum facere si voluerit. Quis autem dubitet peccatorem obstinatissimè malum velle si voluerit, quod eo facilius in hominibus ac demonibus intelligitur, quod eorum obstinatissima voluntas, & ut Augustinus dicit, *ad bonum omnino inflexibilis* non sit aliud quam quædam continuatio primæ electionis qua mali facti sunt. Sicut ergo non tollit à Deo libertatem, voluntaria illa firmitas, qua non potest à suscepta semel volitione retrocedere, ita nec immobilitas illa peccantium hominum aut Angelorum, qua non possunt recipere voluntatem bonam nullo modo eorum libertatem infringit. Qua

Lib. 1. de
lib. arb. c. 13.

Lib. 8. Confess.
cap. 8.

Lib. 8. Confess.
cap. 8.

In Psal. 57.

Ibidem.

Lib. de grat.
& lib. arb.

Ibidem.

Vide l. 4. de statu nature lapsa c. 24. de re qui plura desiderat, consulat ea quæ de simili difficultate alibi diximus.

Ex his etiam illud intelligitur quàm perperam Scholastici gratiam sufficientem postulent, ad hoc ut homines peccare dici queant. Peccabunt enim sine gratia sufficiente, non minus quàm si illius adiutorio munirentur. Nam & actus liber est, & facient si voluerint. Quod si noluerint, non hoc efficit impotentia quæ destruat libertatem, sed quæ supponat & augeat potius. De quibus loco citato, totisque pœnè libris de libertate arbitrij disputabitur. Ex præcedenti, secundi argumenti capite decimo tertio propositi solutio liquet. Constat enim eodem planè modo etiam peccata à non habentibus gratiam sufficientem posse vitari, non quidem illà proximâ potestate, quæ dat simul velle quod possumus, & posse quod volumus, nec illà quæ potestatem voluntatis velut in æquilibrio ad utramque ponit, qualem libertatem solam Scholastici sibi conceperunt, solamque post lapsum & hominum & Angelorum, siue in bonis siue in malis nusquam inveniunt; sed illa remotiore potestate qua possunt ea vitare si voluerint. Si enim noluerint defectus est voluntatis non potestatis, quam voluntas supplere non possit. Sed de ista difficultate quomodo peccata vitari possint, vide latius dicta in alio loco. Hinc igitur etiam fit, ut quemadmodum ea vitare possunt, ita quoque non committant necessario, eâ videlicet necessitate, quæ repugnet libertati, culpamque abstergat exorbitantis voluntatis. Est enim necessitas quæ ex duritia & obstinatione volendi nascitur, quæ non augeat neque minuit culpam pertinaciter volentium sed accumulatur, quia firmiter adhærescit malo. Ex quo principio confidentissimè dixit Augustinus: *Multum erras qui necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse pœnam, quod nullâ necessitate commissum est.* Et alio in loco aduersus eundem aduersarium Iulianum, ne putaret culpam voluntatis ex ista necessitate esse sublatam: *Non est igitur impunitatis securitas in necessitate peccandi.* Qua de re fusè in alio libro dictum est. Quomodo vero ista peccata quæ tali modo ex ista voluntatis duritia & voluntaria, ut ita dicam impotentia, etiam libera sint, non solum in sensu sancti Augustini, de quo iam nonnihil diximus, sed etiam in sensu Scholasticorum, latius in eodem libro explicatum vide.

Vide lib. 4. de statu nature lapsa c. 22. & 23.

Lib. 1. cont. Iul. oper. imp. perf. f. 155.

Ibid. f. 159.

Lib. 4. de statu nature lapsa c. 19. 20. & 21.

Ibid. c. 24.

Lib. de cor. & grat. c. 11.

Sed adhuc oppones Augustinum dicere in libro de correptione & gratia: *Si autem hoc adiutorium Angelo vel homini, quamprimum facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, ut sine diuino adiutorio posset manere si vellet, non utique sua culpa cecidissent. Adiutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent.* Ergo impotentia volendi, etiam illa quæ voluntate superaretur abstergit culpam volentis, & hominem reddit excusabilem, nempe quia tollit ab illa volitione libertatem.

Respondetur verissimum esse quod in Augustini casu impotentia voluntatis reddat hominem excusabilem & culpam auferat. Cuius rei ratio non est illa, quasi illo deficienti adiutorio, non libera voluntate vnumquemque actum circa singula obiecta mala voluisset. Tam enim liberè, non solum illà libertate ab Augustino agnitâ atque traditâ, sed etiam illà libertate Scholasticorum, hoc est contradictionis seu

Tom. 3.

A exercitij hunc & illum actum eliciuisset, quam nunc eliciunt daemones & beati. Sed ideo defectus adiutorij culpam delciuisset, quia talis actus profectus fuisset ex institutione Dei, atque ita necessario fuisset bonus. Nam illâ consideratione adjicit Augustinus: *Quoniam non talis natura facta erat, ut sine diuino adiutorio posset manere si vellet:* quasi diceret, quia ei naturale erat, sine adiutorio manere non posse si vellet, hinc impossibile erat, ut hoc ei vitio verti posset, sed necessario sine culpa cecidisset. Quod si verò talis defectus adiutorij homini aut Angelo non ex naturæ institutione, sed ex aliqua culpa contingeret, profectò tunc Augustinus actum inde secuturum non solum liberum, sed & culpabilem esse posse fateretur. Nam hoc est illud ipsum quod ibidem statim adjicit: *Nunc autem quibus deest tale adiutorium, videlicet sine quo manere non possunt, pœna peccati est.* Quasi diceret, nunc quia istud adiutorium non ex naturæ institutione, sed vitiatione sublatum est, actus qui ex libera voluntate sequitur, non desinit esse vitiosus, eumque perpetrans culpa reus.

Ex quo sanè iam vera panditur intelligentia tot testimoniorum, quæ supra vidimus, in quibus eis qui de Deo obdurante quem voluerit, & gratiam subtrahente querebantur, cum Apollolo respondebat, *O homo tu quis es,* &c. ostendens eos ex peccatis præcedentibus illam ablatio-

C nem gratiæ, excœcationem obdurationemque meruisse. Vis enim responsionis istius non isto nititur cardine, quasi postquam homines peccauerunt, ablato sufficienti adiutorio, vel peccata non sint libera, vel quæ non sunt libera, possint esse peccata, hoc enim impossibile est: nec vnquam Augustino in mentem venit, quod non essent libera illa peccata quæ ab obduratis, excœcatis, diuinâ gratiâ sufficiente destitutis committuntur; sed per peccatum à recta naturæ institutione discessum est, iuxta quam impossibile erat, ut actus ad quem vitandum deerat adiutorium, peccatum diceretur, cum esset potius actus bonus tanquam naturæ optimè constitutæ consentaneus, propter hanc ipsam omnino causam dicente Augustino: *Nam si non est ista pœna hominis sed natura* (quod vult & non potest rectè facere) *nulla ista peccata sunt.* Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus est, ita ut melius esse non possit, ea quæ debet facit cum hæc facit. Hinc itaque nequis miraretur, quomodo posset esse actus malus, quem obduratus & excœcatus & gratiâ sufficiente destitutus perpetrat, semper eò recurrit, quod ille defectus gratiæ sit pœna peccati. Nam si non esset ista peccantis pœna voluntatis, sed Dei hominem cœcum ac durum & adiutorio destitutum creantis institutio, vel pro suo arbitrio deferentis, non possent actus excœcatorum, obduratorum, & adiutorio sufficienti carentium, peccata nuncupari, sed ut dictum est actus boni; non defectu libertatis, sed malitiæ, qua necesse est careat actus, qui ex Dei naturam humanam ita instituentis vel reformantis voluntate atque ordinatione, committuntur. Nam ut iam tetigi, nunquam in omnibus scriptis suis illo scrupulo laborat Augustinus, quod huiusmodi actus non esset liber & libera voluntatis. Semper agnoscit esse liberum, libertate quæ ad peccatum sufficit, quamuis identidem & constanter neget esse liberum illà libertate indifferentiæ ad facien-

Vide supra c. 48.

Lib. 3. de lib. arb. c. 18.

N ij

dum bonum & malum, quam Scholastici postulant, & August. in solo primi hominis & Angelorum primo peccato locum habuisse proficitur. Sed de istis omnibus alibi ex professo dictum est.

CAPVT XVI.

Locus Augustini exponitur, ubi dicere videtur, quod Pharaoni non imputabatur quod obduratus obtemperare non poterat.

PRÆDICTIS omnibus objicitur Augustini locus ex libro expositionis quarundam propositionum ex Epistola ad Romanos, ubi sic loquitur de peccatis Pharaonis qui & obduratus fuit & gratia sufficiente caruit. Non ergo hoc illi imputatur, quod tunc non obtemperavit, quandoquidem obdurato corde obtemperare non poterat; sed quia dignum se præbuit, cui cor obduraretur precedenti infidelitate. Ergo ex Augustini mente, peccata obduratorum, qui secundum ipsum gratia sufficienti carent, non sunt peccata quæ ad culpam imputentur: Quod non alio ex capite contingere potest, nisi quia potestate ea vitandi carent, & consequenter non sunt liberi: sed quia valdè absurdum est obduratos & excœcatos in actibus malis quos committunt carere libertate & culpâ quæ illis imputari possit, absurdum etiam erit eos gratia sufficienti destitutos esse, nec Augustinus in ista sententia sequendus erit. Ita ferè recentiores quidam, qui ex isto potissimum loco se inuicem concludere putant, Augustinum in ea sententia fuisse, quæ obduratis gratiam sufficientem negat; quamvis eam ipsi se improbare profiteantur. Alij aliis modis Augustinum non parum ab eius mente recedentibus explicant, ne quid absurdum docere videatur.

Respondetur merito agnoscendum est ijs, qui in illius loci intelligentia falluntur: in qua profectò falli pœnè necessarium est, nisi quis Doctoris istius lucubrationes multum versauerit, & principia eius non mediocriter penetrauerit. Dico igitur sensum verborum istorum longè alium esse quam verba præ se ferre videantur. Nam in primis quamvis inde rectè colligatur, quod sufficienti gratia omnino careant, qui obdurato corde omnino obtemperare non possunt, quod nunquam dubitavit Augustinus, malè tamen infertur, illum obdurati cordis actum, quem ei non imputari dicit, non fuisse peccatum. Nam excœcatorum atque obduratorum actiones malas, qui præceptum vel cœcitate vel impotentiâ implere non possunt, esse vera peccata pœnis etiam adeoque damnatione persequenda semper & post scriptum illum librum, & in ipso eodem libro satis apertè docuit. Nam quid significat aliud quod ibidem dicit, obduratum deferendo relinqui ut malè operetur? Nam in Augustini doctrina inauditum est, ut aliquis malè operetur & non peccet, quia ex eius doctrina, omne factum si rectè factum non est, peccatum est. Quid item significat aliud, quod ibidem docet quod infidelitas & impietas, propter quam obduratur, inchoat pœnæ meritum, ut per ipsam pœnam etiâ malè operentur; itémque, quod sit primum meritum pœnæ. Si enim impietas inchoat meritum non credendo, obduratio profectò perficit malè operando. Et si ex infidelitate primum supplicij meritum pro-

ficiscitur, profectò ex obduratione secundum. Post istum verò librum, obduratos & excœcatos verè proprièque peccare sapius ex professo tradidit. Nam libro de natura & gratia, cum dixisset quod luce veritatis desertus ac cœcus, plus necesse est cadat, quod non est aliud, quam id quod de Pharaone dixerat, quod obtemperare non poterat, statim addit: Et tamen per hanc pœnam, id est, per cordis cœcitatem, quæ sit deferente luce sapientia in plura & graua peccata collapsi sunt. Et ex Apostolo ad Romanos primo, multipliciter probat esse peccata licet pœnalia, esse opera tenebrarum, esse maioris merita desertionis & vindictæ Dei. Et tractatu quinquagesimo tertio in Ioannem, cum docuisset ex Euangelio, Iudæos non credendo peccauisse, & tamen excœcatos credere non potuisse, monet postea, Ne quisquam neget voluntatis arbitrium, & audeat excusare peccatum. Tota disputandi conatu hoc agit, & tanquam certissimam doctrinam asserit aduersus Iulianum: Ista, inquit, cœcitas fuit Iudæis grande incredulitatis malum, & grandis causa peccati ut occiderent Christum. Et inferius docet huiusmodi tam propriè esse peccata, ut inde etiam rei fiant, unde damnati. Quod paulò post ipse sic explicat, Vtique damnati, Deo videlicet excœcante & obdurante, ut tanta operarentur mala, & tamen ista damnatio etiam reatus est, quo grauius implicantur. Et multò post euidentissimè dicit, per huiusmodi pœnas fieri eadem peccata & peccatorum supplicia præteritorum, & suppliciorum merita futurorum. Ut profectò dubitari nullo modo possit, quin Augustinus illa vera peccata esse senserit, ad quæ homines deserti gratia Dei, ex iusta obdurationis & excœcationis pœna damnantur.

Quapropter qui locum Augustini obiectum rectè & genuinè intelligere cupit, quorundam principiorum eius recordari debet. Primum est, quo constantissimè docet, primum hominem fuisse institutum cum summa quadam arbitrij libertate & indifferentia ad bonum & malum: usque adeo ut nihil eius bonæ voluntati intrinsecus vel extrinsecus repugnante, solo nutu voluntatis, auxilio gratiæ sufficientis adiutus, sine quo nihil poterat, in bono posset permanere si vellet. Ipsum quippe velle, ubi intus nihil concupiscentialiter resistebat, erat posse quod vellet: cuius contrarium experimur, postquam in peccatum lapsi sumus, & veri ignorantia & boni infirmitate puniti. Poterat quoque ad malum eadem facilitate declinare.

Ex isto quodammodo liberæ voluntatis æquilibrio nascebatur, ut actiones eius siue in bonum siue in malum ex liberrimo nutu & flexu eius proficiscerentur, utpote quas neque gratia, neque concupiscentia, quæ necdum erat exorta, libero voluntatis arbitrio donaret, sed ipsum arbitrium sibi. Nam ista gratia non donabat actus voluntati, erat enim adiutorium consentaneum tantæ libertati, non quo fieret ut vellet, sed sine quo velle non poterat. Et hinc est quod tale arbitrium subinde antonomasticè liberum, & actio eius libera vocari solet. Hinc etiam proficiscebatur, ut actiones eius siue bonæ siue malæ, propriissimè merita dicerentur, & quod eis reddebatur, merces meriti, utpote quæ purè ex libera voluntate sponte surgerent, neque inuoluerent quicquam gratuita donationis in seipsis seu secundum se, sed in potentia tantum hoc est, quatenus & liberum arbitrium, & adiutorium

In expos.
quarundam
Propos. ex
Epist. ad
Rom. n. 62.

Vasq. in 1.
pars. disp. 97.

Vide Bellar.
li. de grat.
& lib. arb.]

Lib. de uti-
lit. credent.
cap. 123

Lib. de nat.
& grat. c. 22.

Tract. 53. in
Ioannem.

Lib. 5. con-
tra Iul. 2. 3.

Ibid. c. 4.

potentiale gratiæ, sine qua non, gratis datum fuerat. Nihil etiam inuoluebant pœnæ vel præmij. Contrarium nunc omnino usu venit. Nam & velle & agere nunc per alterius ordinis gratiam donatur voluntati, omniâque peccata nunc sunt supplicia præcedentium, quia non ex illa plena libertate, sed ex animi, quadam pœnali cœcitate & infirmitate nascuntur, cum quibus in hunc mundum projecti sumus. De quibus omnibus latè libro primo, de statu primi hominis & Angelorum disseruimus.

Hinc vltèrius fiebat vt peccatum istud primum Adami sanctus Augustinus etiam singulari modo peccatum appellare consueuerit, tanquam quod purum putumque peccatum esset, ex sola libertate voluntatis, nulla ignorantia vel concupiscentiâ impellente perpetratum. Nam omnia huiusmodi ignorantia & concupiscentiæ peccata, ita peccata sunt, vt simul sint præcedentium supplicia peccatorum. Iuxta quem peccati intellectum definitur à sancto Augustino peccatum, libro de duabus animabus, *motus voluntatis vnde liberum est abstinere*. Quam definitionem sæpè protestatur nulli peccato, nisi solius primi hominis conuenire: prorsus enim illi liberum erat qui nulla internâ cupiditate vel timore peccare cogebatur, de quo latè alibi disertum est.

Denique obseruandum est, quod Augustinus, cum istum librum ex quo obiectio deprompta est, scriberet, adhuc illo errore tenebatur, quo putabat ita istam primæuæ felicitatis libertatem periisse, vt tamen quædam reliquiæ remansissent, ex quibus arbitrium in vtramque partem liberum esset, vt crederet vel non crederet, quamuis gratia libertatem & potestatem ad operandum afferre deberet, quemadmodum hoc postea Massilienses arripuerunt. Quod ita esse, testis est ipse Augustinus in libro de prædestinatione Sanctorum.

Ex istorum principiorum obseruatione præsentis obiecti loci, & multorum quæ in isto libro dicuntur, genuina pendet intelligentia. Nam ex isto intuitu dicit non procul ab initio: *Liberum arbitrium perfectè fuit in primo homine: in nobis autem ante gratiam non est liberum arbitrium vt non peccemus, sed vt tantum peccare nolumus, inefficaci videlicet volûtate, sub qua & credere comprehendit. Gratia verò efficit vt non tantum velimus, sed possimus, non nostris viribus liberi arbitrij, sed Liberatoris auxilio*. Vbi satis apertè vides asseri reliquias quasdam istius primæ & magnæ libertatis, per quas vt minimum peccare nolumus. Quibus postea sæpius ascribit etiâ credere. Nam ex isto intuitu dicit aliquanto post: *Liberum autem arbitrium habet vt credat liberatori, & accipiat gratiam, vt iam illo qui eam donat, liberante & adiuvante non peccet*. Ex isto intuitu dicit infra: *Non Deus eligit opera sed fidem*. Quia scilicet videbat nos libero arbitrio credituros, non autem operaturos, quia libertate nostrâ credere, non verò operari possumus. Et inferius: *Quod credimus nostrum est, id est, credere liberi arbitrij fructus est, quod autem bonum operamur, illius est*. Et rursus: *Quod si vocatus vocantem secutus fuerit, quod est iam in libero arbitrio merebitur & Spiritum sanctum, id est, gratiam, per quem bona possit operari*. Et paucis adiectis: *Nostrum est credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem benè operandi*.

Ex hac igitur eadem consideratione liberta-

Tom. 3.

tis quam habemus ad volendum atque credendum, non autem ad benè operandum, pendet & istud, quod ex illis Apostoli verbis, *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*, putabant aliqui, tolli etiam ad volendum libertatis arbitrium. Dicitur enim *non volentis, &c.* Respondet ergo quod per illa verba, *Non tollitur liberum voluntatis arbitrium, ad volendum, sed non sufficere dicit velle nostrum, nisi adiuuet Deus*. Quanquam enim ibi sit etiam voluntas seu volitio nostra sola, tamen nihil posset, videlicet ad operandum id quod voluit. Vult enim significare, quod voluntas quidem nostra præcedit, vtpote qua volumus atque credimus, credendoque meritum vitæ bonæ inchoamus; non tamen hoc sufficere, nisi Spiritus sancti dono voluntas illa robustior fiat, vt bonum possit operari. Quod illustrat etiam ex contrario Pharaonis exemplo. Nam ille cor obduratum habuit, ita vt non obtemperaret, imo obtemperare non posset præceptis Dei. Sed hoc similiter non proueniebat ex libero eius arbitrio, sed ex supplicio præcedentis voluntatis incredulæ, quæ sic impotentiâ obtemperandi remunerata fuit, sicut voluntas credendi potestate operandi. Verba ipsius ista sunt: *Quod ergo tunc Pharaon non obtemperabat præceptis Dei, iam de supplicio veniebat, videlicet, non de libero voluntatis arbitrio: quia libero suo arbitrio non credendo, tale supplicium promeruerat, vt obduratus obtemperare non posset*. Nam hoc est quod per modum probationis adjicit: *Non autem quisquam potest dicere obdurationem illam cordis IMMERITO accidisse Pharaoni, sed iudicio Dei retribuente incredulitati eius debitam pœnam, scilicet vt obtemperare non posset, ac nihil aliud nisi malum posset operari, sicut illi qui libero arbitrio credidit, retribuitur vt per gratiam tanquam donum Dei operetur bonum*. Nam istam comparisonem adjicit quando dicit: *Sicut enim in ijs quos elegit Deus, non opera, sed fides liberi arbitrij inchoat meritum, vt per munus Dei bene operentur; sic & in ijs quos damnat, infidelitas & impietas liberi arbitrij qua nolunt credere, inchoat pœnæ meritum, vt per ipsam pœnam etiam malè operentur*.

Ex quibus patet Augustinum ex illo iam dicto errore suo reuocare totam seriem bonorum operum ad fidem tanquam ad meritum liberi arbitrij nostri. Nam vti dixerat: *Liberum arbitrium habet homo vt credat liberatori suo*. Et è contrario totam seriem malorum operum, quæ ex obduratione sequuntur, ad infidelitatem illam primam, qua nolunt credere; tanquam ad meritum liberi arbitrij. Reliqua vero opera siue bona siue mala, non tam vult esse nostra, quam diuini muneris, & supplicij, quo, bona opera, & mala ex promerito diuinæ gratiæ beneficio, & obdurationis iudicio consequuntur.

Hinc iam elucet verborum illorum intellectus, quæ nobis opposita, & iam citatis intertexta sunt: *Non ergo hoc illi Pharaoni imputatur, quod tunc non obtemperarit, quandoquidem obdurato corde obtemperare non poterat, sed quia dignum se præbuit, cui cor obduraretur priori infidelitate*. Non vult enim significare quod non fuerit ei imputata tanquam peccatum illa inobedientia, quam in eo grauissimè Scriptura reprehendit; sed quod non fuerit ei imputatum tanquam liberum, seu tanquam meritum liberi arbitrij, illo libertatis genere, quod liberæ voluntatis motum, nullo supplicio cogente vel gratia dante prouocatum sonat. Nam quando gratia vel

N iij

Num. 62.

Ibidem.

Ibidem.

Lib. Expos.
quarund.
Propos.
Epist. ad
Rom. n. 62.

Lib. de duabus animabus, cap. 11.

Vide l. 3. de statu nature lapsæ toto c. 9. & lib. 2. cap. 21.

Vide lib. de prædest. Sanctor. c. 3. & 4.

Lib. Expos. quarundam propos. Epist. ad Romanos num. 18.

Lib. Expos. quarundam propos. Epist. ad Romanos num. 44.

Num. 60.

Num. 61.

supplicium facit facere voluntatem, actus qui A
sequitur non est liber Augustino, illo libertatis
genere, nec sit *per liberum arbitrium*, tanquam per
id quod impellit & flectit ad velle voluntatem,
sed *per gratiam vel per supplicium*. Sic enim seipsum
statim explicat, quando dicit, quod post fidei
meritum, quod est liberi arbitrij; *per munus Dei*
bene operantur, & post meritum infidelitatis, quod
similiter est liberi arbitrij, *per ipsam poenam etiam*
male operantur. Et rursus, quando dicit, quod
illa misericordia qua Deus facit bonum operari,
precedenti merito fidei tribuitur, & ista obduratio
precedenti impietati; *ut & bona PER DONUM DEI*
OPERETUR, & *mala PER SUPPLICIUM*: Neu-
trum videlicet per liberum arbitrium quod post B
illud donum Dei & supplicium non est amplius
liberum, eo qui iam explicatus est, libertatis mo-
do: quamvis liberum ei fuerit, ut sola libertate sua
crederet & non crederet, neque gratia donante
credendi voluntatem, neque supplicio non cre-
dendi. Nam hoc sibi vult illa aduersativa, quam
statim adjicit: *Cum tamen homini non auferatur libe-*
rum voluntatis arbitrium siue ad credendum Deo, ut
consequatur, nos misericordia, siue ad impietatem, id
est, incredulitatem, ut consequatur nos supplicium.
Hoc sibi vult & illud quod ante discursus illius
inchoationem pramiserat, & refutando falsa
esse demonstrauerat, quod quidam putarent, Pau-
lum abstulisse liberum voluntatis arbitrium, quo pro-
meremur Deum bono pietatis, id est, credulitatis; vel
malo impietatis id est, incredulitatis, offendimus: hoc
est, cum abstulisse libertatem credendi & non
credendi. Negat enim hoc exserte, utpote quos
ad credendum & non credendum liberum volun-
tatis arbitrium habere profitetur, non tamen li-
berum ad bene operandum, quod munus gratiae
omnibus largiri debet, neque semper liberum ad
male operandum quod in quibusdam ad male
operandum ex obdurationis supplicio captiua-
tum est. Hac meo iudicio est vera germanaque
loci illius explicatio, principiis Augustini omni-
bus conformissima, quae quamvis falsa sint & ab
ipso retractata, eo quod arbitrium, post peccati
originalis infirmitatem, non magis liberum sit
ad credendum quam ad operandum, sed utrum-
que per spiritum fidei & charitatis dari debeat;
neque minus prima infidelitas, quam obduratio
ex peccati originalis supplicio consequatur,
genuinam tamen Augustiniani sensus expositio-
nem continent. Quae si quis meliorem inuenerit,
gratulor, & si eam scire meruero, ex animo gra-
tias agam; dummodo tamen non ex ea confici
velit non imputari obduratis peccata sua, quae
Deo non obtemperando committunt. Hoc enim
scio perpetuae constantique sancti Antistitis do-
ctrinae repugnare.

CAPVT XVII.

*Non frustra dantur praecepta, consilia, exhorta-
tiones, correptiones ijs qui gratia sufficiente
destituti sunt. Absurdum quod homini post
lapsam Deus illam gratiam debeat, & quare.*

Sed addunt aliud frustra fore praecepta, fru-
stra consilia, frustra exhortationes atque
correptiones nisi gratia sufficiens omnibus
detur. Nam huiusmodi praecepta, consilia &
exhortationes non peccandi & bene viuendi &
conuertendi sese ad Deum viuum ad omnes per-

tinent, quibus tamen bene uti nemo sine gratia
sufficienti potest. Quis igitur istorum stimulo-
rum usus fuerit, quorum usus non potest sequi?

Respondetur praeceptum consilium & huius-
modi nihil aliud probant, quam non esse solum
Deum aut gratiam quae operetur. Si enim solus
Deus aut gratia operaretur, id quod praecipitur
frustra diceret, conuertimini, bene uiuite, ope-
ramini, &c. Significatur igitur esse in homine li-
berum voluntatis arbitrium, sine quo non pos-
sunt ea, ad quae praecepto, consilio, hortatione,
suasione, correptione stimulantur, impleri; qua
de re & nos alio in loco quaedam diximus quae vi-
deri possunt. Ratio quippe praecepti aut consilij
&c. nullo modo inferunt aut supponit id quod
proponitur, sola libertate non adiuta posse fieri,
vel etiam auxilium quo debet fieri esse in homi-
nis potestate. Itaque numquam aliud ex praecepto
colligit Aug. quam id quod praecipitur non fieri
sine libero voluntatis arbitrio; seu quod idem est,
possibile esse, ut id quod praecipitur, actu liberi
arbitrij impleatur. Nam in Epistola ad Valenti-
num: *Nisi libero arbitrio intelligeremus atque sapere-*
mus non nobis praeciperetur dicente Scriptura: Intelli-
gite ergo qui insipientes estis in populo, & stulti ali-
quando sapite. Eo ipso quippe quo praeceptum & impe-
ratum est, ut intelligamus atque sapiamus, obedientiam
nostram requirit, quae nulla potest esse sine libero arbi-
trio. Et in epist. 2. quam ad eundem Valentinum
scripsit: *Si non esset liberum arbitrium, non diceretur:*
Rectos cursus fac pedibus tuis. Et in ipso lib. de gra-
tia & libero arbitrio, cum plurima praecepta pro-
tulisset: *Innumerabilia, inquit, talia quid ostendunt*
nisi liberum arbitrium voluntatis humanae. Et ibidem
superius: *Ipsa diuina praecepta homini non prodesse,*
nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea fa-
ciens, hoc est, quo si ea faceret, ad promissa premia
perueniret. Et libro primo de nuptiis & concupis-
centia: *Vnde intelligimus cum haec praecipuntur ut*
fiant, NIHIL ALIUD OSTENDI QUAM INESSE
NOBIS OPORTERE ad haec accipienda & habenda
etiam propriam voluntatem. Quo significat Aug. *lib. de grat.*
nihil aliud praecepto indicari homini, quam cura
cui praecipitur, velle debere, seu adhibere debe-
re, nutum suae voluntatis, sine qua praeceptum
fieri nullo pacto potest. Eadem autem & consilij,
& admonitionis, & hortationis, & suasione, &
correptionis est ratio. An autem ista per alterius
adutorium debeant, & an istud praesto sit, & in
hominis potestate, vel non sit, praeceptum neque
asserit neque negat. *Epist. 1. ad*
Valent.
Epist. 2. ad
Valent.
Lib. de grat.
Epist. 2. ad
Valent.
Lib. de nupt.
cap. 3.

Quapropter quando sanctus Augustinus a
Pelagianis eodem praeceptorum telo petebatur,
ut ea possibile esse fateretur: fateretur quidem es-
se possibile per gratiam Dei, numquam tamen
admittit quod recentiores volunt, illam gra-
tiam semper praesentem esse, sed solum esse pos-
sibilia, quia Deus adiuuando hoc facere potest,
vel esse possibile si adsit gratia adiuuantis Dei.
Qua de re supra testimonia quaedam dedimus,
& ex aliis locis non est difficile producere. Res-
pondemus, inquit, *vitari posse peccatum, si natura vi-*
tiata sanetur, gratia Dei, &c. Quod nihil aliud
significat quam praeceptum vitandi peccatum
posse per liberum arbitrium fieri, si gratia adiu-
uetur. Et de praecepto charitatis implendo lo-
quens, & *tamen vitari, inquit, potest, peccatum*
quod committitur carendo caritate quae requi-
ritur, *Non quando voluntas superba laudatur, sed*
quando humilis adiuuatur. Hoc est, si humilis ad-
iuuatur. Et in Enchiridio ad Laurentium: *Lib. de perf.*
iust. c. 2.
Cap. 6.

In Enchirid. Si autem respexerit Deus ut ad implenda quæ mand-
 sap. 118. dat adiuvare credatur. Cuiusmodi conditionalibus
 sæpè utitur ad significandum præcepta ab homi-
 ne impleri posse, si Deus per gratiam iuvet. Et è
 contrario vicissim sæpè docet, præcepta non nisi
 transgressionem operari, si non adiuves Deus, qua
 vide sup. c. 5. de re latius supra diximus. Itaque subinde vim
 præcepti & gratiæ distinctè explicat, & nihil
 aliud præcepto tribuit quam ut rem per liberum
 arbitrium fieri oportere demonstret: Ideò hæc
 Lib. de præ- & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse monstrantur,
 dest. Sanct. ut intelligamus, quod & nos ea faciamus, & Deus
 cap. 11. facit ut illa faciamus.

Quapropter quamvis homini desit gratia suf-
 ficiens, qua præcepta possit implere, non pro-
 pterea dicendum est, frustra esse præcepta, con-
 silia, monitiones; habent enim usum suum non
 contemnendum, qui propriè signis competit,
 nempe significandi homini, quid ab eo fieri de-
 beat per propriam voluntatem, ut si forte possit
 faciat quod iubetur; si non possit infirmitatem
 propria culpa contractam doleat, oretque pro vi-
 ribus impetrandis.

Itaque prima utilitas quam Augustinus præce-
 ptis tribuit, illa est, ut sciat homo, quid sibi fa-
 ciendum sit, neque peccatis suis prætexat igno-
 rantiam, dicendo se nescivisse quid à se peteret
 Deus: Dominus, inquit, ostendit non solum à quo malo
 Lib. de corr. declinemus & quod bonum faciamus, quod solum potest
 & grat. legis littera, verum etiam adiuvat nos ut declinemus à
 cap. 1. malo, & faciamus bonum, quod nullus potest sine spiri-
 tu gratiæ. Et ne quis eam semper adiuvare arbi-
 tretur, salubriter addit: Quæ si desit, ad hoc lex adest,
 ut reos faciat & occidat. Et in eodem libro paulo
 post: O homo in præceptione cognosce quid debeat ha-
 bere in correptione, cognosce tuo te vitio non habere.
 Et in libro de dono perseverantiæ: Nec prædissi-
 nationis prædicatione impedienda est prædicatio fidei
 Lib. de dono persever. c. 14. perseverantis & proficientis ut quod oportet audiant,
 & quibus datum est ut obediant. Et inferius: Ad divi-
 na præcepta instanter hortati sunt, ut qui haberent do-
 num obedientiæ, quibus iussis obediendum esset, audi-
 rent. Hic est ergo fructus Præcepti, ut homo sciat,
 quid sibi agendum sit, & quo se debeat voluntas
 alioquin cæca convertere: fructus Consilij ut
 sciat, quid ex pluribus præstet eligere: fructus ad-
 monitionis, ut quod sciebat, recordetur esse fa-
 ciendum: fructus hortationis, ut sciat, quanti in-
 ter sit, quam magnum, quam utile, quam honestum
 sit facere, quod novit esse faciendum: fructus cor-
 reptionis, ut quemadmodum dicit Augustinus,
 sciat se suo vitio non habere, hoc est, ut sciat vi-
 tium suum esse quod non fecerit.

Secunda utilitas est, ut si homo simul cum
 præcepto faciendi gratiam acceperit, faciat quod
 præcipitur, Deoque gratias agat: sin autem non
 acceperit, præcepto admonitus sentiat infirmi-
 tatem suam, ut illo sensu suæ infirmitatis, velut
 adiutorio quodam adiutus, ad implorandum ad-
 iutorium gratiæ stimuletur. Qua de re superius
 diximus, eum de lege tractaremus. Hic unus aut
 alter sufficit Augustini locus. Nam inde est il-
 lud Augustini: Ipsa lex in hoc adiutorium data est
 illis, qui ea legitimè utuntur, ut per illam sciant,
 vel quid iustitiæ tam acceperint, unde gratias agant,
 vel quid adhuc eis desit quod instanter petant. Quod
 inverso modo inferius dicit: Iubet ideo ut facere
 iussa conati, & nostrâ infirmitate sub lege fatigati,
 adiutorium gratiæ pascere noverimus; & si quid face-
 re potuerimus operis boni, ei qui adiuvat non simus in-
 grati. Quia, ut statim adjicit: Etsi possit, acceptâ

videlicet iam gratiâ, antequam petat, quid ei pro-
 dest, nisi illi agat gratias ex eo quod potest, à quo pe-
 tendum est, quod nondum potest? Et in libro de Cor-
 reptione & gratia: Ad hoc eis ostenditur quid agere
 Lib. de corr. & grat. c. 2. debeant, ut quando id agunt, sicut agendum est; id
 est, cum dilectione & delectatione iustitiæ, suavitatem
 quam dedit Dominus (id est, gratiam) ut ter-
 ra eorum daret fructum suum, accepisse se gaudeant;
 Quando autem non agunt, siue omnino non faciendo,
 siue non ex charitate faciendo, orent ut quod nondum
 habent, accipiant. Et libro primo contra Iulianum
 operis imperfecti pressius: Convenit autem Scri-
 ptura plerumque hominis voluntatem, præcipiendo
 videlicet, consulendo monendo, hortando, cor-
 ripiendo, ut quod non habet, & NON POTEST,
 B ADMONITVS SENTIAT, & ab eo à quo sunt bona
 omnia, indigens poscat. Quid autem hoc sibi ve-
 lit, quod præcepto admonitus se non posse sen-
 tiret, statim explicando subiungit: Propterea er-
 go per Prophetam dictum est: SI NOLVERITIS,
 & non audieritis me, gladius vos comedet, & cate-
 Lib. 1. oper. ra huiusmodi, ut eum inuissent in se ipsis victrices
 cupiditates ad propellendum in malum, scirent à quo
 deberent pascere auxilium. Præceptum est enim
 instar tacitæ cuiusdam interrogationis, qua li-
 berum hominis arbitrium quodammodo explo-
 ratur, quantis ad faciendum præceptum viribus
 polleat, quasi homini à Deo diceretur, Tu vi-
 ribus tuæ voluntatis seu potius vanitatis infla-
 tus, te satis fortem firmumque putas, ut impleas
 C quod præcipio, dummodo agnoueris volunta-
 tem meam: ecce quod iubeo age, experire vires
 arbitrij tui. Hoc enim idcirco facit Deus, ut
 detumescere fastu, gratiæ sufficientis à se lar-
 giendæ capax fiat: Demonstranda enim fuerat, in-
 quit August. hominis æditas languoris eius, cui con-
 tra iniquitatem suam, nec præceptum sanctum & bo-
 nam profuit, quo magis aucta est iniquitas quam mi-
 nuta, quando quidem lex subintravit ut abundaret
 delictum, ut eo modo conuictus atque confusus, videret
 non tantum Doctorem sibi necessarium, sed etiam ad-
 iutorem Deum. Et præceptoris suo succinens san-
 ctus Prosper: Nec ob aliud unquam datur præce-
 ptum, nisi ut queratur præipientis auxilium. Quam
 diuersa sit ista doctrina, & quâ ex diametro repu-
 gnans eorum imaginationibus, qui diuinæ seue-
 ritatis & æconomix ad perficiendos homines
 prorsus imperiti, nil nisi gratias sufficientes ubi-
 que præsentis imaginantur, ipsa verborum facies
 per se clamat, & latè suprâ demonstrauius, & in
 eodem loco subjicit, cum statim inter illos ipsos,
 quibus ista & huiusmodi à Dei ministris genera-
 tim dicebantur, dicit: Plures fuisse quos obduratio-
 ne & desertione iudicauerat dignos occulto iudicio,
 iusto tamen. Et plurimis aliis locis disertè tradit
 non solum inculcando, quod lex ipsa SINE GRA-
 TIA NON NISI PRÆVARICATORES faciat; &
 quod non solum, Nemo possit declinare à malo &
 E facere bonum sine spiritu gratiæ, sed etiam quod,
 si illa desit, ad hoc lex adsit, ut reos faciat & occidat;
 Imò verò quod si gratia desit, videamus etiam obesse
 doctrinam. Quis ita procax & perucax esse pos-
 sit, ut eum qui talia in omnibus libris suis docet,
 asserat sensisse illam ipsam gratiam (sine qua le-
 gem dicit inflammasse concupiscentiam, præua-
 ricationes, maioresque doctrinæ inimicos effe-
 cisse, quatenus per ipsas prævaricationes ad gra-
 tiam non solum habendam, sed vel agnoscen-
 dam ducerentur) omnibus donatam esse, omni-
 bus affuisse?

Tertia utilitas est, ut non solum sciant tam

Lib. 1. oper. imperf. f. 134.

ibid.

Lib. de Spir. & liss. c. 6.

Proff. in Ep. ad Demet.

Lib. 1. oper. imperf. cit.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 19.

Lib. de corr. & grat. c. 2.

Epist. 107.

Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 2.

Epist. 105.

Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 2.

Epist. 105.

Ibid.

boni quàm mali quid sibi faciendum sit, sed etiam qui non faciunt, sint inexcusabiles: Ideò data sunt præcepta, ut homo excusationem de ignorantia non haberet. Nam idcirco & Christus Dominus de Iudæis dicit: Si non venissem & locutus eis fuisset peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo, illo videlicet, quo cum audissent eum, non crediderunt in eum; & ex ista incredulitate crucifixerunt eum. Et Apostolus ad Romanos dicit eos inexcusabiles esse quibus manifestata per creaturam veritas innotuerat. Quomodo dicit inexcusabiles, nisi de illa excusatione, qua solet dicere humana superbia: si scissem, fecissem, idè non feci quia nescivi. Aut si scirem, facerem idè non facio, quia nescio? Hæc eis excusatio tollitur, quando præceptum datur, vel scientia non peccandi manifestatur. Itaque per præcepti cognitionem fiunt inexcusabiles peccatores, non tam iudicio Dei quàm suo. Dei enim iudicio etiam illi inexcusabiles sunt, qui lege non auditâ ignorando peccarunt. Nam ut idem docet: Dei iustum iudicium nec illis parcit qui non audierunt. Quicumque enim sine lege peccauerunt sine lege peribunt. Cuius diuinæ seueritatis ratio est, quia & ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est, in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati, quo tota hominis posteritas inquinata iustissimâque cœcitatatis pœna punita est. Quapropter præcepti scientia excusationem humanis oculis tollit, ut & ipsi peccantes se inexcusabiles esse videant, dum etiam cognitam legem præuaricantur, quam si scirent, se impleturos esse iactabant: Idè autem, inquit, diuina eloquia eos inexcusabiles dicunt, qui non ignorantes sed scientes peccant ut secundum iudicium superbiæ suæ, quo multum confidunt de viribus propriæ voluntatis, se inexcusabiles videant, quia de ignorantia iam non habent excusationem, dum non est iustitia, hoc, est opus iustitiæ, cui præsumebant sufficere voluntatem. Merito quippe se omni excusatione carere sentiunt, qui vident non scientiam, sed solam sibi deesse faciendi voluntatem. Quod si voluntas præ durtia carnalium appetituum, ex quibus omnis inobedientiæ perniciacia proficiscitur, flecti nolit, quis excuset? Quis non vehementer arguendum arbitretur? Tanto quippe culpabilior est, quanto durior fastu ita noluerit, ut nec potuerit. Quapropter si durissima peccantium voluntas præcepto non corrigatur, non tamen idcirco præceptum inutile censeretur debet. Si enim defectu voluntatis non credit homini in beneficium, nascitur.

Quarta vtilitas, quia iusto Dei iudicio vertitur in supplicium. Non enim voluntas superba mediocriter torquetur, quod scientia rerum agendarum instructa, probitatis laruam, quam sibi habere videbatur, sibi detractam proprioque se iudicio ream damnatamque videt. Vnde quidam olim omnibus pœnis, inquit Augustinus, quas tyrannorum vel crudelitas excogitauit, vel cupiditas pendit, hanc vnâ anteponit, qua cruciantur homines, qui vitia quæ vitare non possunt, coguntur agnoscere. Itaque de correptione quæ quoddam exhortationis genus est, & similis operationis & efficaciam ut præceptum alibi dicit: Patientur ergo homines se corripere quando peccant, nec de ipsa correptione contra gratiam argumententur, nec de gratia contra correptionem: quia & peccatis iusta pœna debetur, ET AD IPSAM PERTINET IUSTA CORREPTIO, quæ medicinaliter adhibetur, etiam si salus agrotantis incerta est, ut si is qui corripitur ad prædestinato-

Lib. de Magistro cap. 9.

Lib. de Corr.
& grat. c. 14.

rum numerum pertinet, sit correptio salubre medicamentum: si autem non pertinet, SIT CORREPTIO POENALE TORMENTUM.

Propter huiusmodi igitur considerationes & causas lex vocata est olim testimonium, ut supra diximus, non solum gratiæ implorandæ, sed etiam durtiæ detestandæ quæ nullâ iustitiâ excusari potest. Quæ sanè testificatio non est inutilis humano generi aut ipsi Deo, quamuis opere non sequente quod præcipitur, quodammodo frustra lex præcepisse videatur. Vnde sanctus Gregorius: Plerumque fit ut cum audientis cor exigentibus culpis omnipotentis Dei gratiâ non repletur, incassum exterius à prædicatore moneatur: quia multum est os omne quod loquitur, si ille interius in corde non clamet, qui aspirat verba quæ audiuntur. Et paulò post explicans tamen quomodo non omnino incassum etiam tum loquatur Deus: Hinc est enim, inquit, quod Cain & diuina voce admoneri potuit & mutari non potuit, quia exigente culpa malitiæ iam intus Deus cor reliquerat, cui foris ad testimonium verba faciebat. Porro in istis verbis Augustini quæ paulò superius ex capite decimo quarto libri de correptione & gratia citauimus, insinuat nobis.

Quinta præcepti, consilij exhortationis & correptionis vtilitas. Nam quandoquidem ista omnia dirigendæ vel corrigendæ voluntatis adiutoria communia sint reprobis & prædestinatis & eorum discretio nobis prorsus ignota sit, etiam si nullum omnino eorum quos recensuimus in obduritatis hominibus assequerentur fructum, non tamen idcirco frustra adhibita esse censerentur. Prodesse enim jis quibus, Dei gratia ut prosint, facit, quod quia nobis incertum est, omnibus ista adiutoria adhiberi debent: Nescientes enim, ut August. ait, quis pertineat ad prædestinatorum numerum, quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu ut omnes velimus saluos fieri. Et consequenter ad mouere omnibus remedia salutis assequendæ generalia. Vnde ibidem: Sub isto ergo incerto ex charitate adhibenda est correptio, præceptio, exhortatio, cuius exitus ignoratur, & pro illo cui adhibetur, orandum est ut sanetur. Quod si nec orantem exaudit Deus, inde in electis nascetur.

Sexta vtilitas eaque multiplex, primo quia ex præceptis, consiliis & cæteris quæ plantando & rigando extrinsecus adhibentur, planissime discent nihil illa proficere correctioni, nisi Deus per gratiam dederit intrinsecus incrementum, iuxta illud Augustini: Spiritus sanctus operatur intrinsecus ut valeat aliquid medicina, quæ adhibetur extrinsecus. Alioquin etiam si Deus ipse utens creatura sibi subdita in aliqua specie humana sensus alloquatur humanos, siue istos corporis siue illos, quos istis simillimos habemus in somnis, nec interiore gratiâ mentem regat, atque agat, nihil prodest homini omnis prædicatio veritatis. Vnde illud quod aliis non paucis locis tradit: Nisi diuina gratia subueniat adiutorium, quid ei prodest copiosum & ornatum cuiuslibet exhortantis eloquium.

Secundo & illud discent quàm cæca, quàm dura, quàm inflexibilis sit voluntas quam Dei gratia deseruerit. Ex quo tertio colligent, quantâ animi submissione diuinæ misericordiæ gratias agere debeant, quod eos intus ab illorum societate discreuerit, quos frustra foris iisdem præceptis & consilijs instrui, iisdem exhortationibus & minis pulsari vident. Sic enim Deus ex vasis iræ notas facit diuitias suas in vasa misericor-

Lib. 1. de grat. Christi Saluat. c. 12.

Greg. lib. 11. Moral. c. 5.

Ibid. c. 15.

Ibid. c. 14.

Lib. 15. de Cinit. cap. 6.

Lib. 2. contra Iul. oper. imperf. f. 218.

dia. Itaque istud Psalmi tractans, *Deus meus de-*
monstravit mihi in inimicis meis; hoc est, inquit expo-
nendo Augustinus: quantam circa me habuit miseri-
cordiam, in illis mihi demonstravit, circa quos non ha-
buit. Nisi enim debitor suspendatur, minus agit gra-
tias, cui debitum relaxatur. Cum verò nec illos quos
excoecatos & obduratos & à diuina gratia deser-
tos Scriptura testatur, non desinat iubendo, mi-
nando, increpando percellere, accusare, redargue-
re. Hinc quartò discunt, defectum gratiæ Dei ni-
hil omnino ad innocentiam, sed ad cumulandum
potius reatum valere. De quo præclare sanctus
August. tanquam de re inter antiquos gratiæ pa-
tronos indubitata: Quod verò dicit: Et non dedit
Dom. Deus vobis: nullo modo increpans & arguens
hoc diceret, nisi ad eorum quoque culpam pertinere in-
telligi vellet, NE QVISQVAM SE EX HOC EXCV-
SABILEM PVTE. Simul enim ostendit sine adiuto-
rio Domini Dei eos intelligere & obedire non posse ocu-
lis cordis & auribus cordis, & tamen si ADIVTO-
RIVM DEI DESIT, NON IDEO ESSE EXCV-
SABILE NOMINIS VITIVM, quoniam iudicio Dei
quamvis occulta, tamen iusta sunt. Cuius occultæ
radicem iustitiæ, ut aliquo modo Scholasticis
tantopere de re certissima litigantibus pateface-
ret, alio in loco non gratiam sufficientem protu-
lit, qua etiam cæci oculis, & lapidei corde, hoc
est, durissimam habentes voluntatem, & adversus
Deum omnino inflexibilem, intelligere & obedire
possint. Hæc enim nihil occultæ iustitiæ Dei con-
tinet, sed potius apertissimam hominis consenti-
re renuentis, iniustitiam probat; & non solum su-
pra citatis verbis eius ex Deuteronomio, sed
etiam toti doctrinæ Augustinianæ moli refraga-
tur: sed illam affert occultæ iustitiæ rationem,
quam supra dedimus, quia scit Deus, se fecisse ho-
minem rectum ab initio creaturæ: scit Deus eum, à
rectitudine, suâ malâ voluntate decidisse, prauumque
effectum esse: scit Deus, solâ hominis voluntate fa-
ctum esse ut ad istam necessitatem veniret, quam solâ
voluntate superare non potest: scit Deus esse iustis-
simam peccati pœnam, quamvis carnalium oculis
mira videatur, ut amittat unusquisque quo bene uti
noluit, cum sine vlla posset difficultate si vellet. Et
quid tandem istud est? Id est autem ut qui sciens re-
ctè non facit, amittat scire quod rectum sit. Ecce ex-
coecatio: Et qui rectè facere cum posset, noluit, amit-
tat posse, cum velit. Ecce obduratio, & utrumque
diuinæ gratiæ derelictio qua deserti peccatores,
non possunt non esse cæci corde, durissimi & in-
flexibiles voluntate. Hæc igitur primi hominis
absque vitio conditi & eiusdem culpa propria
deprauati consideratio, præclarissima illa verba
peperit, quibus rationalis creatura stans, à laben-
te discernitur, eademque Dei iustitia in danda ne-
gandaque sufficienti gratia aperitur: Si autem hoc
adiutorium vel Angelo vel homini cum primum facti
sunt, defuisset quoniam non talis natura facta erat, ut
sine diuino adiutorio POSSET MANERE SI VEL-
LET, non utique sua culpa cecidisset, Adiutorium
quippe defuisset, SINE QVO MANERE NON POS-
SET. Nunc autem quibus deest tale adiutorium, iam
pœna peccati est; quibus autem datur, secundum gra-
tiam datur, non secundum debitum.

Quapropter cum sanctus Augustinus (quem
 Prosper Fulgentius, & quotquot antiquitus ger-
 mani gratuita gratiæ defensores fuerunt, ma-
 gno consensu secuti sunt) nunquam dubitaue-
 rit, quin peccatores iustissime à diuino adiuto-
 rio deserantur, desertique intelligere & obedi-
 re non possint, nec ideo excusabile sit hominis

vitium, quod non intelligendo, vel non obe-
 diendo committit, magnopere mirari soleo,
 quid sibi Scholastici velint, quod tam intrepide
 assumunt, Deum debere homini conferre gra-
 tiam sufficientem, eamque auferre non posse, eo
 quod alioquin homo alteri, hoc est, Deo tri-
 buere posset inobedientiam suam, qui adiuto-
 rium ei necessarium denegasset. Nec enim satis
 videntur modum advertere, quo Deus peccato-
 ribus gratiam sufficientem negat. Non enim hoc
 ita fit, quasi Deus debitum aliquid auferret,
 sed quia negat indebitum, nec illud quidem
 quod ante peccatum conferebat, & naturæ ra-
 tionali ad diligendum Deum eoque fruendum
 conditæ, quodammodo connaturale erat, sed
 aliud alterius generis, quo natura perdita repa-
 retur. Nam istud primum integri hominis ad-
 iutorium, iam post inflictum peccati vulnus in-
 sufficiens factum est, non propter auxiliantis
 gratiæ mutationem aut subtractionem, sed pro-
 pter naturæ lationem, quæ non potest amplius
 illa gratia etiam præsentē adiuuantēque bo-
 num facere quod ante fecit, nec bonum velle
 quod voluit. Malum enim volendo, boni vo-
 lendi languorem sibi contraxit, qui concupis-
 centia seu creaturarum rerum dilectio nuncupa-
 tur, nec est aliud, ut August. ait, quam desiderium
 peccati. Est itaque languor ille quoddam genus
 voluntatis, quæ libentissime pertinacissimeque
 malum, hoc est, res creatas diligit, nec bonum
 quod est Deus diligi finit, nec aliter potest nisi
 bonum diligendo exui atque superari. Ex quo
 efficitur ut tale gratiæ adiutorium iam necessa-
 rium sit, quo renisus voluntatis oppositæ supe-
 retur, & ipsum bene velle reddatur, quod per
 pristinam illam gratiam nequaquam restitui po-
 test. Dicatur itaque tolerabiliter quod Deus
 homini, ut primum sine vitio creatus fuit suffi-
 ciens deberet adiutorium, aut alioquin sine cul-
 pa cecidisset. Sed postquam seipsum impoten-
 tem fecit, non gratiæ diminutione, sed naturæ
 violatione nec amplius Deo, etiam idem auxi-
 lium largiente, idem iam læsâ voluntate potest,
 quod illa sola potuit. Quis ferat ut Deus homini
 sufficientem volendi boni faciendique gratiam
 debere dicatur? Hoc enim nihil est aliud dice-
 re, quam quod Deus debeat homini peccatori,
 non solum eandem illam gratiam suppeditare
 quam ante peccatum contulit, sed etiam natu-
 ræ lapsæ vires quibus concupiscentiam malæ
 voluntatis comitem superet, restituere, vulnus
 inflictum tollere, bonam voluntatem reddere,
 atque ut velit & faciat, operari; aut certè nisi
 tanta indebita beneficia peccatori largiatur
 Deus, quocunque sese mala damnataque verte-
 rit, per omne libidinum genus sine culpa rapiendam?
 Non enim, ut dixi, vllō modo suffi-
 cit prior gratia, quam ante peccatum Deus ho-
 mini conferebat, & etiamnum omnibus con-
 ferre paratus est si voluntatem eius vsui suffi-
 cientem reperiret; sed alia redemptionis gratia
 lapsis viribus propria impartienda est, quæ nisi
 ipsum bonum velle reddat & facere, propter in-
 hærentem mali semel suscepti voluntatem, pec-
 cator amissum bonum velle non potest. Quod si
 Scholastici falsissimum absurdissimum, & impiis-
 simum, & Christianæ fidei contrarium esse conce-
 dant, [quid aliud consequetur quam peccatorem
 sibi magnum privilegium peccando meruisse, ut
 qui ante peccatum culpabiliter diligebat & fa-
 ciebat malum, post peccatum Deo idem auxi-

Suar. in opus.
brenis Resol.
nu. 39.

Vasquez in
prima parte
Disput. 97.
nu. 23.

lib. de perf.
iust. cap. 6.

lium conferente, sine culpa per scelera, facinoraeque volutetur, eoque minus peccet quo malum ardentius ac tenacius diligit? Nisi forte per aliud praecipitium euadere velint, ut dicant, Deum commisso iam peccato, leges suas aeternas de diligendo & faciendo bono, cauendoque malo abrogare debuisse, ne forte eadem prauaricatoribus, quae innocentibus praecipiendo, iam impossibilia iubere, tyrannicâ crudelitate censeretur. Quod si tales imaginationes suâ se satis absurditate refellendo interimant, agnoscant atque fateantur, posse Deum idipsum homini post peccatum aeternâ suâ lege iubere, quod ante peccatum iusserat; quamuis ei iam propria culpa factum sit impossibile; nec teneri ipsi conferre magnum illud redemptionis adiutorium, quod hominem nolentem velle facit & facere, quamuis propter contractam voluntatis ægritudinem, nullam aliud iam sufficiens sit; nec peccatorem iam sine culpa peccaturum, quamuis sine illo magno adiutorio peccatum iam vitare propriâ & culpabili volendi infirmitate non possit.

Quapropter non est illusoria quoque Dei vocatio, & admonitio, & increpatio, & correptio, quam peccatoribus vel per seipsum, vel per Prophetas suos, vel per visibilem cœli terræque machinam, diuinæ sapientiæ, potentiæ, bonitatisque testimoniis plenam adhibet. Tribuit enim quidquid creaturæ rationali à se conditæ ad audiendam sequendamque vocem suam necessarium fuit. Quod si ipsa merito propriæ iniquitatis obduruit, & ita peruiaciter in rebelli voluntate persistat, ut reuerti nolit, nisi alio potentiori auxilio ipsum velle tribuatur, quis nisi imperitus atque impius dicat, Deum vocando, monendo, corripiendo illudere peccatoribus? Culpa enim ipsorum est, qui in suscepta semel voluntate malâ, durissimè permanent; quod admonitiones suo effectui carent.

CAPUT XVIII.

Soluntur quædam Scripturæ loca, quæ pro asserenda gratia sufficienti proferuntur, ut, Quid debui ultra facere vineæ meæ, &c. Et, Si non venissem, & locutus eis fuisset, peccatum non haberent.

EX his etiam non est difficile quædam Scripturæ loca exponere, quibus nonnulli istam perpetuam gratiæ sufficientis assistentiam probari putant. In quibus istud primum est, quod Deus apud Isaiam dicit: *Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ & non feci ei?* Vbi in primis miror quo iudicio locus iste ad hoc propositum adducatur. An fortè. Ut gratiam noui Testamenti, sine qua nullus Deo credere, à peccato resurgere, diuinisque mandatis de Deo diligendo, beneque viuendo obtemperare potest, peccatoribus etiam debitam esse probent? Si enim non est debita sed gratuita, & absque iniustitia negari potest, ut quid vrgentur verba, quibus Deus per Prophetam clamat: *Quid debui ultra facere vineæ meæ?* Si enim hoc rectè vrgetur, manifestum est Incarnationis gratiam per quam à lapsu suo resurgere possint, peccatoribus esse debitam; nec potuisse Deum humanum genus sub propria iniquitate derelinquere, vel derelictum de duritia iniquæ vo-

luntatis increpare, quam sibi male volendo pepererat. Nam secundum Doctorum istorum intelligentiam, Deo timendum erit, ne respondeant; Quid nos obiurgas, qui pro nobis noluiisti mori, ut nobis gratia bonæ voluntatis, quam abieciimus, redderetur? Quod si stultum est cogitare vel dicere, agnoscant non sapienter pro gratia peccatoribus asserenda illa verba proferri, *Quid debui facere vineæ meæ?* Attendantque verissimè profundissimèque dixisse Augustinum? *Primam esse causam cur obiurgati, quod sint inobedientes Deo, sibi debeant displicere, quia fecit Deus hominem rectum ab initio humana creaturæ, & non est iniquitas apud Deum. Ac per hoc prima prauitas, qua Deo non obeditur, ab homine est, quia ex rectitudine, in qua eum Deus primitus fecit, sua malâ voluntate decedens, prauus effectus est.* Non enim defectus vel subtractio gratiæ, quam homini recto Deus tribuebat, non difficultas interna præceptorum, non operum supernaturalitas, extra ordinem requisita, sed sola prauitas illa voluntatis vera causa est, cur homo præcipienti Deo obtemperare non possit. Hæc enim efficit ut quamdiu non redditur homini voluntas bona, quam petulanter abiecit, quæque sine maxima & gratuita gratia reddi nequit, illa eadem pristina gratia etiam præsentem, præcepta sint ei difficilia naturamque corruptam superent, ita ut ea velle & implere non possit. Duritia quippe, hoc est constantia seu peruiacacia susceptæ prauitatis, malæque voluntatis facit, ut præ dulcedine mortifera qua perfunditur, eam in bonum retorquere non velit, aut non ita velit ut possit. Quod tantum abest ut excuset peccatoris voluntatem, ut maiori potius obiurgatione & increpatione & pœna dignam esse conuincat.

Adferunt & illum locum sancti Ioannis: *Si non venissem & locutus fuisset eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Et rursum. *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt, & oderunt & me & Patrem meum.* Ex his inquirunt & similibus locis colligitur, homines accusari non potuisse de peccato, si à Deo non habuissent auxilia quæ ad operandum sufficerent.

Sed respondetur loca ista obtorto collo ad sufficientiam gratiæ significandam trahi. Sensus plenissimus est, quem diuersis occasionibus Augustinus indicauit, excusabiles fuisse futuros Iudæos à peccato, non quolibet, sed isto magno quo Christo præsentem & loquentem & miracula facientem non crediderunt, eumque ex tali incredulitate peremerunt. Excusasset enim eos ignorantia, quemadmodum & in hodiernum vsque diem ab incredulitatis peccato excusat eos, qui nihil de Christi doctrina & miraculis perceperunt. De hoc loco, id est, de hac peccati excusatione disserentem audiamus: *Non utique, inquit, peccatum nullum haberent, qui pleni erant aliis magnis multisque peccatis: sed hoc peccatum vult intelligi non eos habituros fuisse, si non venisset, quo, cum audissent eum, non crediderunt in eum.* Hanc eos excusationem non habere asserit, quæ possint dicere, *Non audimus, ideo non credidimus.* Humana quippe superbia, tanquam præsumens de viribus liberi arbitrij, excusatam se putat, quando ignorantia, non voluntatis est, quod peccat, secundum hanc excusationem inexcusabiles dicit Scriptura diuina, quoscunque scientes peccare conuincit. Et in libris ad Bonifacium eodem allegato Ioannis loco, quo peccatum non

Lio. de Cor.
rept. & grat.
cap. 6.

Franc. Sna-
rez lib. 3. de
auxiliis c. 6.

Epist. 105.
ad Sixtum.

Lib. 3. ad Bonif. c. 3. habituri esse dicuntur: Non enim, inquit, peccatum antea non habebant: sed ipsam voluit intelligi diffidentiam, qua nec presenti & loquenti crediderunt. Et in libro de gratia & libero arbitrio: De quo peccato dicit, nisi de illo magno quod praecebat eorum futurum quando ista dicebat, id est, quo eum fuerunt occisuri, Ex illa infidelitate, qua presenti non crediderunt: Et paulo post: Quomodo dicit inexcusabiles, nisi de illa excusatione qua solet dicere humana superbia: si scissem fecissem, ideo non feci quia nesciui. Aut si scirem facerem ideo non facio quia nescio. Et in Tractatu octogesimo nono in Ioannem, ubi locum ex professo explicat: Quid est ergo: Si non venissem, & locutus eis fuisset, peccatum non haberent? Numquid sine peccato erant Iudaei, antequam Christus ad eos in carne venisset? Quis hoc vel stultissimus dixerit? Sed magnum quoddam peccatum, non omne peccatum, quasi sub generali nomine vult intelligi. Hoc est enim peccatum quo tenentur cuncta peccata, quod unusquisque si non habeat, dimittuntur ei cuncta peccata. Hoc est autem, quia non crediderunt in Christum qui propterea venit, ut credatur in eum. Hoc peccatum si non venisset, non vique haberent. Et simili modo statim adjicit & illas gentes ad quas non venit, siue per seipsum siue in Discipulis Christus, hoc est, quibus nullo modo praedicatus est Christus, excusationem habere de peccato; non de omni, inquit, peccato suo, sed de hoc peccato, quo in Christum non crediderunt; ad quos non venit, & quibus non est locutus. Sed non in eo sunt numero, si ad quos in Discipulis venit, & quibus per discipulos est locutus. Ex qua sanè doctrina manavit illa Scholasticorum regula, qua dicunt. Infidelitatem purè negatiuam non esse peccatum.

Hæc sanè perspicuè demonstrant locum istum Ioannis, qui obijcitur, nihil omnino ad propositum facere. Quod si fortè velint à simili arguere, quod, si ignorantia excusat, & impotentiam excusare debere. Respondetur, impotentiam quæ ex culpabili defectu gratiæ proficiscitur, etiam esse culpabilem, sicut & ignorantiam quæ ex culpabili defectu cognitionis. Nam hinc oritur quod iuxta constantissimam Augustini & Ecclesiæ doctrinam, etiam illa vera peccata sunt, quæ ex ignorantia legis naturalis, siue iam illa facta sit homini vincibilis, siue inuincibilis, proficiscuntur, prout alibi fulissimè ex ipsius Augustini & Ecclesiæ principiis declarauimus. Quod si ignorantia vel impotentia non sit culpabilis, quod ex eis nascitur desinet esse peccatum. Talis est enim illa ignorantia, qua quis non credit Christo, de quo nihil audiuit. Talis & impotentia si homini primo sufficiens adiutorium defuisset, sine quo permanere non posset. Nam vtraque tam ignorantia quam impotentia talis, à libera Dei pependisset voluntate, utpote cuius neque consilium scire per seipsam creatura rationalis potest, nisi reueletur, neque adiutorium sine quo nihil potest, sibi dare nisi eius bonitate tribuatur. Nunc autem quod homo naturalis legis ignarus, & cæcus, & carnis; hoc est, carnalium rerum cupiditati subditus nascitur, ex quibus fit ut neque quid agendum sit videat, neque quod agendum videt velit aut possit implere, pœna peccati est; nec ita pœna quasi adiutorium, quod ei antea largiebatur Deus, subtrahendo tolleretur, sed quia potentius crucis & mortis Christi adiutorium, quod ei nunc post vulnera necessarium est, iustissimè æquitate non datur. Nam illud pristinum primæ integritatis auxilium, quo ve-

ritatem agendorum cernere, & agenda implere sufficiebat, quantumlibet nunc tractis viribus abundaret & superflueret, nullo pacto ad faciendam iustitiam sufficeret aut congrueret; sed potentissima illa sanguinis Christi & redemptionis medicina, quæ vulnerato quassatoque sola sufficit, necessaria est, quemadmodum latius alibi differuimus. Ut sanè nihil mihi absurdus, & à Christiana regula alienius dici posse videatur, quam quod Deus hominibus etiam peccatoribus sufficiens adiutorium dare teneatur, aut nisi dederit, peccando iam esse excusabilem peccatorem, aut Deum leges suas quæ ei integro dedit debere temperare aut abrogare.

CAPVT XIX.

Quomodo Deus neminem deserit nisi deferatur.

OBIICI & illud solet, quod Deus non deserat si non deferatur. Ergo nemini denegat auxilium sufficiens si non ante desertus fuerit. Respondetur sententiam illam haberi in Concilio Tridentino & ex diuo Augustino desumptam esse. Tam verò Tridentinum quam Augustinus perspicuè indicant se sic illam intelligere, quod Deus neminem deserit ab eo discedendo, ipsa scilicet subtractione iustitiæ, nisi homo prius Deum per inobedientiam deferat. Quod ex diuersis Augustini locis, ubi illam sententiam vel fundamentum eius tangit, euidenter liquet. Nam Augustinus in illo ipso loco ponit hanc differentiam inter animæ nostræ medicum Deum, & inter medicum corporum; quod medicus corporum cum sanauerit hominem, ABSCEDIT AB EO, Loco citato; AC DEO DIMITTIT: cum verò Deus, inquit, spiritualiter sanat egrum vel viuificat mortuum, id est, iustificat impium, NON DESERIT SI NON DESERATUR, ut pie semper iustæque viuatur; Hoc est, non discedit ab eo quem iustificat, sicut medicus corporum, sed manet in eo, quia ipsemet est vita eius, sine qua impossibile est animam esse iustam aut viuam. Hunc esse genuinum Augustini sensum, tum per se ipsum liquet, tum ipse perspicuè in aliis declarat locis, ubi eadem corporalis & spiritualis medici corporaliter & spiritualiter viuificantis comparationes adhibet. Nam libro octauo de Genesi ad litteram fusè similiter tradit, non sic hominem à Deo iustum & sapientiam fieri, ut cum ab eo FACTVS FVERIT IVSTVS ABSCEDAT, sicut à corporis medico SANATVS ET ABIT. Non ita, inquit, Deus operatur hominem iustum, id est iustificando eum, ut si ABSCESSE RIT maneat in absente quod fecit: sed potius sicut aer præsepte lumine non factus est lucidus, sed fit, quia si factus esset non fieret, sed etiam absente lumine lucidus maneret: sic homo à Deo sibi præsepte illuminatur, absente autem continuo tenebratur, à quo non locorum intervallis, sed voluntatis auersione disceditur. Et in Psalmum septuagesimum radicem diversitatis istius detegit, nempe quia medicus corporum non est ipsa vita & sanitas corporum; Deus est autem ipsa vita animæ. Vnde ut corpus viuatur, non est necesse, ut medicus eius præsto maneat, aut ut corpus eo discedente moriatur, quemadmodum necesse est ut anima moriatur discedente Deo. Et ideo nunquam deserit, nisi hominis auersione deferatur: Qui suscitatur in Psal. 70. mortuum, inquit, secundum corpus reddit eum lucidum Conc. 2.

huic videnda, & huic aëri ducendo: non autem suscitator eius ipse illi lux & aër est. Incipit videre quemadmodum videbat antea. Anima non sic exsuscitatur. Anima enim exsuscitatur à Deo, quanquam & corpus exsuscitetur à Deo. Sed Deus quando exsuscitat corpus mundo reddit. Si recedat aër mundi istius, moritur corpus: si recedat Deus moritur anima. Cum ergo animam suscitatur Deus, nisi adsit qui suscitavit, suscitata non vivit. Non enim suscitatur & dimittit ut vivat sibi, sicut Lazarus quando resuscitatus est, &c. Resuscitatus est Domino praesente, sed vixit & Domino absente, &c. Discessit de ipsa ciuitate Dominus, vel de illo loco, numquid Lazarus non vixit? Non sic anima suscitatur. Suscitatur illam Deus; moritur si discesserit Deus. Dicam enim audacter fratres, sed tamen verum. Duae vitae sunt: una corporis, altera animae. Sicut vita corporis anima, sic vita animae Deus. Quomodo si anima deserat, moritur corpus, sic anima moritur, si deserat Deus. Ipsa est enim gratia eius, ut resuscitet, & sit nobiscum. Vides hinc easdem comparationes, quod videlicet medicus vel suscitator corporum deserit suscitatum, suscitator animae non deserit, quia cum sit ipsa vita & lux eius, mox iterum moreretur. Secundum hunc igitur deferendi modum, Deus neminem deserit, nisi prius deferatur. Itaque tractans illum locum Genesis: In quocunque die comederis ex eo morte morieris, & quæ ibi mors intelligatur exponens: Si eam, inquit, solam intelligamus, quæ sit cum anima deseritur suâ vitâ, quod illi Deus est (NON ENIM DESERTA EST UT DESERERET, SED UT DESERERETUR, DESERVIT) tanquam diceret quâ diem deserueritis per inobedientiam, deseram vos per iustitiam, &c. Vbi declarat per exemplum Adami quomodo Deus non deserat nisi ante deferatur. Nempe quia non discedit ab anima Deus tanquam vita eius, nisi ipsa peccando discesserit. Sic enim statim Adamo peccante & pudenda tegente, sensa est, inquit, mors una, in qua deseruit animam Deus. Et alibi cum explicuisset ita Deum esse vitam animæ quâ ipsa vivit, sicut anima corporis vita est, & si corpus lathaliter percutiatur, anima deserat corpus suum, adjicit: Non times Deum dicentem tibi: PECCAS ET DIMITTO TE? Peccatum est enim velut lathalis ictus, quo vita animæ Deus pellitur. Sicut ergo perspicuum est, Augustinum ita suam sententiam intelligere, ita etiam Concilium Tridentinum. Agebat enim de iustificatis, quos tradit propterea non desinere esse iustos, quia subinde venialiter peccant, sed è contrario, hoc ipso magis esse obligatos ad ambulandum in via iustitiæ, quo liberati à peccato sobriè, iustè, & piè viuentes proficere possint per IESVM Christum, per quem accessum, inquit, habuerunt in gratiam istam, videlicet liberationis à peccato & iustificationis: & statim adjicit: Deus namque suâ gratiâ semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deferatur. Per hoc probans id quod praecesserat, eos propterea non desinere esse iustos, quod quotidie peccata committant venialia, quia Deus non abscedit ab anima per gratiam suam iustificata, nisi anima cum ante mortaliter peccando deseruerit.

Hunc ergo verum sensum esse Concilij, maximeque sancti Augustini, ex quo phrasis ista & verba deriuata sunt, facile iudicabit quisquis considerauerit, eum hoc loquendi modo significare voluisse differentiam, quæ est inter Deum bonum animæ nostræ, & inter alia creata bona, quæ ab hominibus diliguntur. Nam ista crea-

ta bona huiusmodi sunt, ut quantumlibet ea vehementer amaueris voluntate, & retinere volueris, inuitissimos sapè deserant; Deus vero tale bonum est, ut inuitum nullo modo deserturus sit; non enim deserit hominem nisi ipse ab homine prius propria voluntate deferatur: Hoc est, inquit, quod non potes inuitus amittere. Potes enim aurum perdere & nolens; potes domum; potes honores, potes ipsam carnis salutem; bonum vero quod verè bonus es nec inuitus accipis nec inuitus amittis. Et in libris confessionum suarum cum latè descripsisset dolorem suum quo cruciabatur, quando morte amicum rapiente, ab eo desertus fuerat, Deum alloquens: Te, inquit, NEMO AMITTIT nisi qui DIMITTIT. Hoc est tu non deseris quemquam, nisi te voluntate sua deseruerit. Et evidentiùs adhuc paulo post: Verbum ipsum (Deus) clamat ut redeas ad se, & ibi est locus quietis imperturbabilis VBI NON DESERITUR AMOR, si ipse non deserat. Hoc est ubi amor amantis non deseritur ab obiecto quod amat, nisi ipse amor mutetur, ut propria voluntate Deum amatum deferat. Ecce hanc ipsam sententiam bis terue clarè repetitam eo sensu à sancto Augustino, quem tetigimus. Nempe discrimen inter Deum & bona creata statuit; quod hæc deserant amantem disceduntque quamuis nolit, ille neminem amantem deserat, nisi ultro velit, imo nisi ultro discedat, unde statim nullis verbis interiectis adjicit: Ecce illa (creata) discedunt, ut alia succedant, & omnibus suis partibus constet infima vniuersitas, quia modulus eorum est, quemadmodum ibidem docet, ut oriantur & occidant, & quanto magis crescunt ut sint, eo magis festinant, ut non sint. Sic ergo ut infima constet vniuersitas, quæ omnia complecti debet, necessarium est ut nos illa deserant, quantumlibet ea nobiscum permanere desideremus. Deus autem non sic, quia nusquam discedit: ex quo etiam fit ut neminem deserat, nisi ab ipso ante malâ voluntate deferatur. Iste verus & genuinus est sensus istius locutionis quam Augustinus vel expressis verbis vel tacitis non semel & ex ipso discipuli eius & Synodus Tridentina vsurpauit.

Nam si desertionem Dei, quæ sit actualis gratiæ subtractione, spectare voluerimus, nimis enormiter ab Augustini mente discedunt, qui eî istud paradoxum, & quidem postquam per Adami lapsum, in statum damnationis & iræ Dei, præcipitati sumus, imponere volunt. Tota quippe mole doctrinæ hoc agit, Deum adiuuare, & non adiuuare hominem, hoc vel illo modo, plus aut minus deferere aut non deferere, prout ei visum fuerit, quia spiritus ubi vult spirat. Quæ de re multa in superioribus dicta sunt. Nihil enim celebrius in Augustino quam quosdam à diuino adiutorio deferi etiam iustos ex occultis iudiciis Dei. Nam ad quid quæso fideles omnes tanta instantia orant Deum, ne inferantur intentionem, hoc est, ne deserantur adiutorio eius, si nemini iusto accidit, ut Dei adiutorio deferatur? Stultum est enim orare ne eueniat quod nunquam euenit; sicut stultum esset orare ne Christus nos in hostia consecrata deferat, quam nunquam deserit. Hinc Augustinus explicans vim istius orationis: Ut non consentiamus (concupiscentiæ) deprecamur adiutorium dicentes: Et ne nos inferas, &c. ut si fortè tentari cœperimus à concupiscentia nostra adiutorio eius non deseramur, ut in eo possimus vincere ne abstrahamur illecebræ. Et sermone nono de diuersis: In illa tentatio-

Serm. 12. de verb. Dom. cap. 5.

Lib. 4. Confess. cap. 9.

Ibid. c. 11.

Ibid.

Lib. 2. de pecc. merit. c. 4.

Serm. 9. de diuersis. c. 9.

ne

ne qua quisque decipitur, & seducitur, neminem tentat Deus, sed plane iudicio suo alto & occulto quosdam deserit. Cum ille deseruerit, inuenit quid faciat tentator. Non enim inuenit aduersus se luctatorem, sed continuo illi se exhibet possessorem, si deserat Deus. Ne deserat ergo nos, ideo dicimus, ne nos inferas in tentationem, De qua desertione superius.

Sed hoc est quod hac de re, non ut oportet, cogitantes fallit homines, & admirari quodammodo facit seueritatem Dei. Non enim animaduertunt, gratiam Christi medicinalem quæ post humanæ naturæ lapsum ad bene viuendum sufficit, non esse talem qualem primi hominis fuit, quæ videlicet afferret quandam bene viuendi potestatem, qua tamen per solum nutum voluntatis liberum, nulla concupiscentiali repugnantia præpeditum, vteretur aut non vteretur ut veller, sed esse talem, quæ quando datur, ipsum velle & operari tribuit, non amplius quasi nutum voluntatis expectando, sed ipsum inuictè largiendo. Non est enim amplius adiutorium, sine quo non possumus velle vel operari, sed quo volumus & quo operamur, hoc est, ut Augustini phrasi utar, non solum ut sine isto dono volentes & operantes esse non possint, verum etiam ut per hoc donum non nisi volentes & operantes sint. Hanc Augustini doctrinam si rectè apprehenderent, statim ærnerent, nihil absurdi esse, si talis gratia sufficiens non detur iustis, sed potius per quam absurdum esse si omnibus detur, multoque absurdus (ut quidam ex ipsis putant) quod omnibus etiam debeatur. Hoc enim nihil est aliud, quam omnibus quibus Deus iustitiam dedit, perseverantiam simul esse conferendam. Non cogitant etiam, ad hoc ut infidelis peccet, aut fidelis ex iustitia cadat, nullo modo Dei gratiam in statu naturæ lapsæ esse necessariam, multoque minus debitam, ut impediatur casus eius. Quæ quia alio loco latius dicta sunt, non est repetitioni cum tadio lectoris immorandum.

Exponitur locus Apostoli: Deus omnes homines vult saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire.

CAPVT XX.

Sed omiſſis aliis authoritatibus Scripturarum tanquam quæ non magni momenti ſint, præcipue locus Apostoli ex Epistola prima ad Timotheum vrgeri ſolet, vbi dicitur quod
 1. Tim. 2. Deus omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Nam istum locum de omnibus omnino intelligi volunt, ex duplici probatione. Prima, quia ut ait Apostolus, vnus est Deus, videlicet, omnium: quo nomine cura & prouidentia paterna in omnes ſignificatur. Secunda, quia vnus mediator Dei & hominum, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus, quo videtur indicari, ſufficiens auxilium omnibus eſſe præparatum. Quomodo enim, inquiunt eſt omnium Redemptor, ſi non impetrauit omnibus auxilium quo poſſint liberari?

Quod ſi ab authoribus iſtis quærat, quomodo ergo non omnes ſalvi ſunt, ſi Deus velit omnes ſaluos fieri, cum eius omnipotentiffimæ voluntati nihil reſiſtere poſſit: Reſpondent, Deum omnes velle ſaluos fieri a ſi & ipſi homines velint, hoc eſt, ſi diuinæ gratiæ cooperari velint. Dicunt enim diuinam iſtam voluntatem b includere conditionem quia ſaluare vult hominem, ſi homo recipiat. Quod e idem & alij dicere ſolent, Deum
 2. Ita Bellar. lib. 2. de gra. & lib. arb. cap. 5. b Suarez li. 4. de prad. in obiecto cap. 2. n. 11. lit. Tom. 3.

A omnes homines velle ſaluos fieri, quantum in ipſo eſt. Cum enim gratiæ efficaciâ in actu ſecundo a libero arbitrio, ſeu à voluntatis cōſenſione pendere ſentiant, nihil mirum eſt, ſi homo conſentire nolit, hominem non fieri ſaluum, quauis Deus eum quantum in ipſo eſt, ſaluum fieri velit.

Sed contra iſtam iſtius Apoſtolici loci explicationem multa dici poſſunt quibus probetur eam non eſſe genuinam, imo contrariam diuinæ gratiæ ſinceritati. Nam primo, quod non exiguum iſti interpretationi præiudiciū facit, ſic explicuerunt eum hoſtes gratiæ Pelagiani & Semi-Pelagiani. Fons enim erroris iſtius Pelagius, in cōmentario Epistolæ iſtius ad Timotheum explicat. Deum velle omnes ſaluos fieri & ad agnitionem veritatis venire, ſi ipſi tamen vocanti Deo cōſentire voluerint. Et Ambroſiaſter, ſeu cōmmentator in Epistolæ Pauli, qui nomine Ambroſij circumfertur, & hæreſi Pelagiana vndique reſertus eſt: Vult Deus omnes homines ſaluos fieri, ſed ſi accedant ad eum. Non enim ſic vult ut nolentes ſaluentur, ſed vult illos ſaluari ſi & ipſi velint. Et Iulianus eundem ſenſum non obſcure tangit, quando aduerſus Auguſtinum dicit: Ab eo pulſantibus aperiri qui omnes homines vult ſaluos fieri & in agnitionem veritatis venire. Indicat enim idcirco voluntatem illam Dei effectu ſuo deſtitui, quia deſt conditio quæ ab hominis libera voluntate ſuſpenditur, ut videlicet & ipſe velit, petendo, quærendo, pulſando quod in ipſius poſitum eſt poteſtate. Sic enim exponit eius verba ſanctus Auguſtinus: ut videlicet intelligamus docentibus vobis, ideo non omnes ſaluos fieri & in agnitionem veritatis venire, quia ipſi nolunt petere cum Deus velit dare, nolunt quærere cum Deus velit oſtendere; nolunt pulſare cum Deus velit aperire. Eodem modo expoſuerunt Maſſilienſes apud Proſperum & Hilarium & Fauſtus Regienſis, ut alibi demonſtrauiſmus, & ipſe S. Auguſt. quando in Semi-Pelagianorum errore fuit. Nam ex iſto errore loquitur, quando iam correctus ex obiectantis ac diſputantis perſona dicit: Vult autem Deus omnes homines ſaluos fieri & in agnitionem veritatis venire: non ſic tamen ut in eis adimat liberum arbitrium, &c. Quod nō aliud eſt quam ſi diceret vult omnes ſaluos fieri, ſi tamen ipſi ſuo arbitrio velint. De quo loco ex errantium ſententia prolato ſuperius paulo diximus. Hoc eſt igitur primū expoſitionis iſtius non leue præiudiciū quod omnibus de gratia errantibus placeat. Hoc ipſo namque quo diuinæ operationis efficaciam ab humana voluntate ſuſpēdunt, id eſt, hoc ipſo quo gratiam Chriſti volunt non eſſe quo ſit, opus ſed ſine quo non ſit, in illam expoſitionem coguntur incidere, ut Deus quantum in ipſo eſt omnium ſalutem velit & operetur, ſalutis tamen effectus homine diſſentiente non ſequatur. Quam propterea phraſim etiam Vitalis Carthagenſis cū Semi-Pelagiano errore teneretur, caute uſurpauit, & diligenter expreſſit: Operatur quippe ille, quantum in ipſo eſt ut velimus, cum nobis nota ſunt eius eloquia: ſed ſi eis acquieſcere nolumus, nos ut operatio eius nihil in nobis proſit, efficiamus.

C Sed contra iſtam iſtius Apoſtolici loci explicationem multa dici poſſunt quibus probetur eam non eſſe genuinam, imo contrariam diuinæ gratiæ ſinceritati. Nam primo, quod non exiguum iſti interpretationi præiudiciū facit, ſic explicuerunt eum hoſtes gratiæ Pelagiani & Semi-Pelagiani. Fons enim erroris iſtius Pelagius, in cōmentario Epistolæ iſtius ad Timotheum explicat. Deum velle omnes ſaluos fieri & ad agnitionem veritatis venire, ſi ipſi tamen vocanti Deo cōſentire voluerint. Et Ambroſiaſter, ſeu cōmmentator in Epistolæ Pauli, qui nomine Ambroſij circumfertur, & hæreſi Pelagiana vndique reſertus eſt: Vult Deus omnes homines ſaluos fieri, ſed ſi accedant ad eum. Non enim ſic vult ut nolentes ſaluentur, ſed vult illos ſaluari ſi & ipſi velint. Et Iulianus eundem ſenſum non obſcure tangit, quando aduerſus Auguſtinum dicit: Ab eo pulſantibus aperiri qui omnes homines vult ſaluos fieri & in agnitionem veritatis venire. Indicat enim idcirco voluntatem illam Dei effectu ſuo deſtitui, quia deſt conditio quæ ab hominis libera voluntate ſuſpenditur, ut videlicet & ipſe velit, petendo, quærendo, pulſando quod in ipſius poſitum eſt poteſtate. Sic enim exponit eius verba ſanctus Auguſtinus: ut videlicet intelligamus docentibus vobis, ideo non omnes ſaluos fieri & in agnitionem veritatis venire, quia ipſi nolunt petere cum Deus velit dare, nolunt quærere cum Deus velit oſtendere; nolunt pulſare cum Deus velit aperire. Eodem modo expoſuerunt Maſſilienſes apud Proſperum & Hilarium & Fauſtus Regienſis, ut alibi demonſtrauiſmus, & ipſe S. Auguſt. quando in Semi-Pelagianorum errore fuit. Nam ex iſto errore loquitur, quando iam correctus ex obiectantis ac diſputantis perſona dicit: Vult autem Deus omnes homines ſaluos fieri & in agnitionem veritatis venire: non ſic tamen ut in eis adimat liberum arbitrium, &c. Quod nō aliud eſt quam ſi diceret vult omnes ſaluos fieri, ſi tamen ipſi ſuo arbitrio velint. De quo loco ex errantium ſententia prolato ſuperius paulo diximus. Hoc eſt igitur primū expoſitionis iſtius non leue præiudiciū quod omnibus de gratia errantibus placeat. Hoc ipſo namque quo diuinæ operationis efficaciam ab humana voluntate ſuſpēdunt, id eſt, hoc ipſo quo gratiam Chriſti volunt non eſſe quo ſit, opus ſed ſine quo non ſit, in illam expoſitionem coguntur incidere, ut Deus quantum in ipſo eſt omnium ſalutem velit & operetur, ſalutis tamen effectus homine diſſentiente non ſequatur. Quam propterea phraſim etiam Vitalis Carthagenſis cū Semi-Pelagiano errore teneretur, caute uſurpauit, & diligenter expreſſit: Operatur quippe ille, quantum in ipſo eſt ut velimus, cum nobis nota ſunt eius eloquia: ſed ſi eis acquieſcere nolumus, nos ut operatio eius nihil in nobis proſit, efficiamus.

E Secundum eius præiudiciū eſt, quod omnes antiqui & genuini defenſores gratiæ illam expoſitionem tanquam diſſonantem à veritate reprobarunt. Inter quos primus eſt S. Aug. qui nunquam illam niſi quando Semi-Pelagiano errore fallebatur, admittere voluit. Hinc eam ex proſeſſo impugnât in libro quarto contra Iulian, in Enchir. ad Laurent. & in præfata Epistol. ad Vitalem, vbi dicit eos qui hoc tam generaliter de-

Epist. 107

Prosper in
Epist. ad
Rufin.Fulgent in
lib. de Incar.
& grat. c.
29.Vide lib.
præced. c.
30. & lib. 5.
de Hæres.
Pel. cap. 15.Eodem cap.
15. lit. 8. de
Hæres. Pel.Lib. 4. cont.
Inl. cap. 8.Lib. de præ-
dest. Sanct.
cap. 8.Lib. 4. cont.
Inl. cap. 8.

omnibus exponunt, Non intelligere omnino qua locutione sit dictum, quod Deus omnes vult saluos fieri. Secundus est Prosper diuinæ gratiæ patronus integerrimus: Et ubi est illud quod nobis quasi contrarium A NON INTELLIGENTIBVS semper opponitur quod Deus omnes homines velut saluos fieri &c. Ecce audis, non intelligentes, qui locum in ista quæ per liberum arbitrium contrahitur generalitate premunt. Tertius est sanctus Fulgentius Prospero & Augustino consentiens: Illud vero Apostolicum ubi dicitur: Qui vult omnes homines, &c. non sicut oportet intelligunt, qui hanc Dei voluntatem sicut in vasis misericordiæ, sic & in vasis iræ accipiendam existimant. Omnes tres vno consensu profitentur, eos non intelligere Scripturam, qui illam saluandi voluntatem indifferenter ad vniuersos, sine exceptione protendunt. Vt sanè mirum sit, recentiores tam peruiaciter tres istos præcipuos gratiæ defensores abiicere tantumque non condemnare & eorum sententiæ opinionem errantium anteferre. Quod enim existimant Augustinum tandem expositionem eorum in libro de Spiritu & littera amplexum esse, iam supra diuersis locis eos falli, & obiectionem Pelagianam pro solutione arripuisse, demonstrauius. Prosper quoque nunquam eorum opinionem, ne quidem in libris de vocatione gentium docuit, ut fufius alibi quoque declaratum est.

Tertium istius expositionis præiudicium est, quod eius falsitas grauib. argumentis refelli potest, & passim ab Augustino refellatur. Primò quidem, quia illa ipsa conditio quam adiiciunt, si homines velint aut consentiant, non minus pendet à voluntate Dei quam ipsa salus. Non enim potest ab humana voluntate præstari, nisi diuina voluntate præstetur, hoc est, nisi à Deo detur, ut velint, ut gratiam acceptent, ut consentiant. Vnde illud Augustini: Qui iam vtuntur voluntatis arbitrio nisi eo volente ac subueniente à quo præparatur, hoc est, datur voluntas, velle non possunt. Vnde alibi similem expugnans conditionem, quam Pelagiani diuinæ gratiæ operationibus adiiciebant: Quare, inquiunt, non omnes docet? Si dixerimus quia nolunt discere, quos non docet, respondebitur nobis, & ubi est quod ei dicitur. Domine tu conuertens viuificabis nos? Aut si non facit volentes ex nolentibus Deus quid orat Ecclesia secundum præceptum Domini pro persecutoribus suis? &c. Quid ergo oramus pro nolentibus credere, nisi ut Deus operetur in illis & velle? Cum igitur ista conditio, propter cuius defectum non omnes salui fiunt, Deo misere dari debeat, frustra dicitur, Deum omnes omnino velle saluos fieri, si ipsi velint, si ipsi consentiant, si ipsi diuinæ gratiæ cooperentur.

Deinde ista expositio refellitur, ex causa paruulorum qui sine baptismo, & consequenter sine salute & veritatis agnitione moriuntur. Constat enim eos per ætatem velle aut consentire non posse, quibus tamen non prouidet de baptismo, sine quo salui fieri nequeunt. Quod argumentum sapius aduersus istam loci Apostolici explicationem Augustinus vrget: Sed hunc sensum vestrum, ait aduersus Pelagianos, infantes illi ipsa sua taciturnitate conuincunt, qui nec petunt, nec querunt, nec pulsant, imò etiam cum baptizantur reclamant, respuunt, reluctantur; & accipiunt tamen, & inueniunt, & aperitur eis, & intrant in regnum Dei ubi si eis æternitatis salus, & agnitio veritatis, longe pluribus infantibus in istam gratiam non adoptatis ab eo qui vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Quibus dicere non potest, volui & nolui:

A quia si voluisset, quis eorum qui nondum habent voluntatis suæ arbitrium, voluntati eius omnipotentissimæ resistisset. Et paulo post: Si Deus omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, sed ideo non veniunt, quia ipsi nolunt; cur tot millia paruulorum, qui non percepto baptismo moriuntur, non veniunt in regnum Dei, ubi est certa agnitio veritatis? Numquid aut homines non sunt, ut non pertineant quod dictum est, omnes homines? Aut aliquis potest dicere, Deus quidem vult, sed ipsi nolunt, qui nondum velle seu nolle ista nouerunt? Et in Enchiridio ad Laurentium id ipsum argumentum premit: Quando queritur causa, cur non omnes salui fiant, responderi solet quia hoc ipsi nolunt. Quod quidem de paruulis dici non potest, quorum nondum est, velle seu nolle. Ex quo constat Augustini iudicio prorsus falsam esse in paruulis istam recentiorum expositionem; quæ dicunt, Deum omnes homines velle saluos fieri, si homines velint; cum isti paruuli qui non saluantur, homines sint, nec Deo volenti saluos facere propriæ voluntatis arbitrio reluctentur, utpote quæ prorsus carent. caret ergo Deus illa saluandi cunctos paruulos voluntate.

Hæc igitur considerans Augustinus, non solum negat habere Deum istam omnium paruulorum saluandorum voluntatem, sed etiam sæpius exsertis verbis docet, hominibus volentibus quosdam paruulos saluos facere, nolle Deum ut salui fiant, quos iusto iudicio à regni sui sclicitate secluit: Et quod multo est mirabilius, inquit, aliquando adoptat in filium quem format in utero immundissimæ fœminæ; & aliquando NON VULT esse suum filium, quem format in utero filiæ suæ. Ille quippe ad baptismum nescio qua promissione peruenit; ipse repentina morte non peruenit. Atque ita Deus in cuius potestate sunt omnia, facit esse in Christi consortio, quem formauit in diaboli domicilio, & NON VULT esse in regno suo quem formauit in templo suo. Aut si vult, cur non facit quod vult? Non enim quod soletis de maioribus dicere, Deus vult & paruulus non vult, &c. Et in libro de dono perseverantiæ: Quid dicam quod paruulus aliquando antequam illi per ministerium baptizantis succurri POSSIT exspirat? Plerumque festinantibus parentibus & paratis ministris, ut baptismus paruulis detur, DEO TAMEN NOLENTE non datur, qui eum paululum in hac vita non tenuit, ut daretur. Quid est quod aliquando paruulus infidelium filius POTUIT ne irent in perditionem, & filius fidelium NON POTUIT baptismo subueniri? Et in Epistola centesima septima ad Vitalem: Quomodo dicitur, inquit, omnes homines eam (gratiā) fuisse accepturos, si non illi quibus non donatur eam sua voluntate respuerent, quoniam Deus vult omnes homines saluos fieri, cum multis non detur paruulis & sine illa plerique moriantur, qui non habent contrariam voluntatem, & aliquando cupientibus, festinantibusque parentibus ministris quoque, volentibus ac paratis, DEO NOLENTE non detur, cum repente antequam detur exspirat, pro quo ut acciperet currebatur. Et iterum ibi-

E NOLENTE non detur, cum repente antequam detur exspirat, pro quo ut acciperet currebatur. Et iterum ibidem consequenter adiungit: Vnde manifestum est, eos qui huic resistunt, tam perspicua veritati, non intelligere omnino, qua locutione sit dictum, quod omnes homines velit, Deus saluos fieri, cum tam multi, salui non fiant, non quia ipsi, sed QVIA DEVS NON VULT. Quod sine caligine manifestatur in paruulis. Et iterum in eodem loco monet, cum tam multos Deus NOLIT saluos fieri, sic exponendum esse verba Apostolica, ut huic apertissima veritati, in qua videmus, tam multos VOLENTIBVS hominibus, sed DEO NOLENTE saluos non fieri, contraria esse non possint. Quibusdam vero in locis loco, nolendi dare, utitur verbo negandi, non minus ad expressio-

In Enchir.
cap. 97.Lib. 6. cont.
Inl. cap. 14.Lib. de dono
pers. c. 14.Epist. 107:
ad Vitalem

Ibidem.

Ibidem.

nem

Lib. 2. ad Bonif. c. 6. nem istius veritatis efficaci: *Car aliquando piorum* A
Ibidem. filiis NEGATUR, hoc bonum, & filiis tribuitur impio-
 rum? Et iterum: *Quæ igitur causa huic parvulo bap-*
ptismum procuravit, illi NEGAVIT? Vide, arbitror,
 lector, quanta contentione sanctissimus Doctor
 Catholicis persuadere conetur, falsam exposi-
 tionem esse, qua dicitur, Deum omnes omnino
 homines velle saluos fieri, quanta certitudine &
 asseuerantia hoc ex parvulis probet, quoties &
 quam instanter inculcet, Deum non velle, Deum
 nolle quosdam esse filios suos, talibusque baptis-
 mum hominibus volentibus, DEO NOLENTE non
 dari: Deum non velle, Deum nolle tales saluos fieri:
 cursum rerum sic eius providentia & voluntate
 gubernari, vt eis ministerio baptizantis succurri
 non possit, vt filiis etiam fidelium, festinantibus
 hominibus, sed DEO NOLENTE NON POSSIT
 baptisinate subueniri: Vnde tam de parvulis
Lib. de dono per sen. c. 12. quam adultis alibi dicit. *Qui hominibus dat gratiam*
Capit. 11. QUIBUS VULT quoniam misericors est: & non dat
 QUIBUS NON VULT, &c. Et rursum in eodem li-
 bro: *Parvulis quibus VULT, etiam non volentibus &*
currentibus subuenit: Et maioribus, etiam his, quos præui-
dit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros,
QUIBUS NON VULT subuenire non subuenit. Et in
 libro quarto contra Iulianum: *Vtrique profundum*
Lib. 4. cont. Iul. cap. 8. sit, cur & in maioribus & in minoribus Deus velit alte-
 ri & NOLIT alteri subuenire. Et aliis in locis pari
 modo de solis maioribus. *Quibus hoc Dominus dare*
voluerit, eius misericordie est non meriti illorum; quibus
autem NOLVERIT veritatis est. Vbi de prima ho-
 minum cõuersione loquitur sine qua nemo adul-
 tus saluus fieri potest. Et de Tyriis & Sidoniis,
 quos Deus præsciebat si apud eos facta fuif-
 sent virtutes, in cinere & cilicio acturos fuif-
 se pœnitentiam: *Nec vtrique Deus iniuste NOLVIT*
In Enchir. cap. 95. saluos fieri, cum possent salui esse si vellent. Nam vt
 alibi generalissimè & securissimè dicit: DEO VO-
 LENTI saluum facere, nullum hominis resistit arbitrium.
Lib. de Cor. rept. et grat. cap. 14. Cuius doctrinæ euidencia exclamare cogit mo-
 destissimum Præsulem, quod manifestum sit, eos
 qui tam perspicuè resistunt veritati, NON IN-
 TELLIGERE OMNINO (quod iisdem penè ver-
 bis Prosper & Fulgentius imitati sunt) qua locu-
 tione sit dictum, quod Deus omnes homines velit
 saluos fieri.

Denique refellitur ista expositio, quia scopo
 Apostoli manifestè repugnat: Hortatur enim vt
 orationes pro hominibus omnibus fundantur
 Deo, vtpote qui vult omnes homines saluos fie-
 ri. Quod si ergo sensus est, Deum omnes velle
 saluos fieri quantum in se est, aut, si etiam ipsi
 velint, profecto iam non sequitur esse pro om-
 nium salute rogandum Deum, vtpote qui quod
 suarum est partium iam præstiterit, dato omni-
 bus sufficienti adiutorio, sed admonendi tan-
 tum erunt homines, vt auxilio sibi dato vti ve-
 lint, Vt quid enim dari petas quod semper præ-
 sto, imo iam datum est, & possum in hominis po-
 testate? Hac igitur prætermissa verborum sacro-
 rum expositione, tanquam quæ neque veris de-
 fensoribus gratiæ vnquam placuit, sed grauiter
 improbata est, neque verbis Apostolicis con-
 gruatur, sed ab errantibus introducta & pertinaci-
 ter defensa fuit; respondemus plures & veras &
 antiquioribus probatas expositiones dari posse,
 quibus Deus intelligatur, velle omnes homines
 saluos fieri, nec tamen istiusmodi sufficiens adiu-
 torium, quod recentioribus placuit, contulisse
 credatur.

Prima igitur expositio est, vt Deus dicatur
 Tom. 3.

omnes homines velle saluos fieri, accommodata
 scilicet distributione, omnes, qui videlicet sal-
 uantur; seu quod idem est, quia nemo fit saluus
 nisi quem Deus voluerit saluum fieri, ideoque
 rogandus est Deus vt velit; quia necesse est fieri
 si voluerit, omnipotens enim inaniter velle non
 potest. Nam de orando Deo agebatur; quem
 orandum esse pro omnibus, nemine excluso, ex
 eo recte probat, quia ipse est ille qui vult, & vo-
 lendo facit omnes saluos fieri, qui saluantur. Si-
 mili locutione dicitur Ioannis primo, *Qui illu-* Ioan. 1.
minat omnem hominem venientem in hunc mundum, non
quod omnes illuminentur à Deo, sed quia ne-
mo nisi per ipsum illuminatur. Et primæ ad
 Corinthios decimo quinto: *Sicut in Adam omnes* 1. Cor. 15.
moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Id
 est, sicut omnes qui moriuntur, per Adā moriun-
 tur, ita omnes, qui viuificabuntur, non nisi per
 Christum viuificabuntur. Hanc primam loci no-
 bis propositi expositionem tradit sanctus Augu-
 stinus diuersis locis, vt libro quarto contra Iulia-
 num: *Sic ergo debet intelligi quod dictum est, omnes ho-* Lib. 4. cont.
mines vult saluos fieri, &c. quemadmodum intelligitur Iul. cap. 8.
quod dictum est; per vnus iustificationem in omnes homi-
nes ad iustificationem vitæ. Quod Apostolicum testimo-
nium si eo modo intelligendum putas, vt dicas, omnes, po-
positum esse pro multis qui iustificantur in Christo, multi
quippe alij non viuificantur in Christo, respondebitur tibi,
 sic etiam illic, vbi dictum est, omnes homines vult saluos
 fieri, & in agnitionem veritatis venire, omnes positos esse
 pro multis quos ad istam gratiam vult venire. Quod multo
 conuenientius propter hoc intelligitur dictum, quia nemo
 venit nisi quem venire ipse voluerit, &c. Omnes ergo qui
 salui sunt, & in agnitionem veniunt veritatis, eo volente
 salui sunt, eo volente veniunt. Quia etsi nondum, sicut
 parvuli, vtuntur voluntatis arbitrio, eo volente regene-
 rantur, quo creante generantur. Et qui iam vtuntur vo-
 luntatis arbitrio, nisi eo volente ac subueniente, à quo
 præparatur voluntas, velle non possunt. Et in Epistola
 centesima septima ad Vitalem; *Sicut illud quod di-* Epist. 107.
ctum est, omnes in Christo viuificabuntur, cum tam multi
æterna morte puniantur, ideo dictum est quia omnes qui-
cumque vitam æternam percipiunt, non percipiunt nisi in
Christo, ita quod dictum est omnes homines vult Deus sal-
uos fieri, cum tam multos nolit saluos fieri, ideo dictum est
quia omnes qui salui sunt, nisi ipso volente non sunt. Et
 in Enchiridio ad Laurentium vberius ea de re
 reddita expositionis istius ratione disserit: *Ita*
intelligere debemus quod scriptum est, qui vult omnes ho-
mines saluos fieri, tanquam diceretur nullum hominem
fieri saluum, nisi quem saluum fieri ipse voluerit: non quod
nullus sit hominum, nisi quem saluum fieri velit, sed quod
nullus fiat nisi velit, & ideo sit rogandus vt velit, quia
necesse est fieri si voluerit. De orando quippe Deo agebat
Apostolus, vt hoc diceret. Si enim intelligimus id quod in
Euangelio scriptum est: Qui illuminat omnem hominem,
 non quia nullus est hominum qui non illuminatur, sed quia
 nisi ab ipso nullus illuminatur. Eundem sensum pro-
 bat & in fine vitæ in libro de prædestinatione
 Sanctorum, ex alterius loci explicatione, quam
 & familiari illustrat similitudine: *Sicut ergo in-*
tegre loquimur, cum de aliquo litterarum magistro, qui
in ciuitate solus est, dicimus: omnes iste hic litteras do-
cet: non quia omnes discunt, sed quia nemo nisi ab illo
discit, quicumque ibi litteras discit ita recte dicimus,
 omnes Deus docet venire ad Christum, non quia omnes
 veniunt, sed quia nemo aliter venit. Illi autem eo do-
 cente veniunt, qui sunt electi ante constitutio-
 nem mundi, de quibus post pauca verba subte-
 xit: *Hos omnes docet venire ad Christum Deus, hos om-*
nes vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire.

Quo loquendi modo exponit illud Prophe-
ticum à Christo Domino usurpatum: *Erunt*
omnes docibiles Deo, hoc est, docti à Deo. Et alibi
Lib. 6. contra illud Apostolicum: *Per unius iustitiam in omnes ho-*
1. 1. cap. 24. *mines, in iustificationem vitæ*, non quia per Chri-
stum omnes iustificantur, sed quia nemo nisi per
Christum. Quia phrasi rectè dici tradit, *Per unam*
iustitiam in aliquam domum intrare omnes, non quia omnes
intrant, sed quia nemo intrat nisi per illam. Sequitur
hunc sensum & probat etiam sanctus Prosper
in Epistola ad Ruffinum, & fusc atque ex pro-
fesso sanctus Fulgentius, itemque sanctus An-
selmus ac sanctus Thomas in illum locum. Nec
est difficile illi subiectas Apostoli probationes
adaptare, *Unus est enim Deus*, &c. significat
enim, ut rectè obseruat ac docet sanctus Ansel-
mus in istius loci commentario, vere Deum om-
nes velle saluos fieri, quia *unus est Deus creator*
omnium, cuius participatione fieri debent, salui
omnes qui saluabuntur: Unus & mediator Dei &
hominum, qui omnes saluandos vni Deo recon-
ciliat, ut fiant salui.

Secunda expositio est, quam etiam præfor-
masse videtur sanctus August. in verbis Aposto-
licis, intelligendam esse distributionem non pro
singulis generum, hoc est, pro omnibus omnino
singularibus hominibus, sed pro generibus sin-
gularum, hoc est, pro omni genere hominum; pro
Iudæis & gentibus, seruis, & liberis, principibus
& priuatis, doctis & indoctis, adultis & paru-
lis, viris ac mulieribus, &c. quia ex omni homi-
nū genere aliqui prædestinati sunt, ac salui fiunt.
Omnium enim, ut subiungit Apostolus *unus*,
Deus creator est, omnium & mediator Christus
Iesus, ut merito nullum genus hominum despe-
rare debeat. Iuxta quem sensum Augustinus
in sermonibus de diuersis: *Habet hortus ille Domi-*
Serm. 37. de *nicus non solum rosas martyrum, sed & lilia virginum:*
diuers. c. 3. *& coniugatorum bederas violasque viduarum: Propterea*
nullum genus hominum de sua vocatione desperet: pro
omnibus passus est Christus. Veraciter de illo scriptum
est, Qui vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem
veritatis venire. Et in libro de Correptione &
Lib. de Corr. *gratia luculentiùs: Hic unum dicam: ita dictum est:*
& grat. c. 13

Omnes homines vult saluos fieri, ut intelligantur omnes
prædestinati; quia omne genus hominum in eis est, sicuti
dictum est Pharisæis, decimatis omne olus; ubi non est in-
telligendum nisi omne quod habebant. Neque enim om-
ne olus quod erat in toto terrarum orbe, decimabant. Se-
cundum istum locutionis modum dictum est: sicut & ego
omnibus per omnia placeo, &c. Latius explicat ac de-
ducit hunc sensum, in Enchiridio ad Lauren-
tium, ubi cum premisisset, illum alterum sensum
quem iam dedimus sic subiungit: Aut certe sic di-
ctum est: Qui omnes homines vult saluos fieri, non quod
nullus hominum esset, quem saluum fieri nollit, qui vir-
utes miraculorum facere noluit, apud eos, quos dicit
acturos fuisse pœnitentiam, si fecisset: sed ut omnes ho-
mines omne genus humanum intelligamus per quasunque
differentias distributum, reges, priuatos, nobiles, igno-
biles, sublimes, humiles; doctos, indoctos; integri corporis,
debiles; ingeniosos, tardicordes; mares, fœminas; infantes,
pueros, adolescentes, iuuenes, senes, in linguis omnibus, in
professionibus omnibus, in voluntatum & conscientiarum
varietate innumerabili constitutos, & si quid aliud dif-
ferentiarum est in hominibus. Quid est enim eorum
vnde non Deus per vnigenitum suum Dominum no-
strum per omnes gentes saluos fieri homines velit, &
ideo faciat, quia omnipotens velle inaniter non potest,
quodcumque voluerit? Et ne quis istam expositio-
nem veluti licenter excogitatam redargueret,

A *eam contextui sacro congruentem esse, apteque*
cohærere demonstrat: Præceperat enim Apostolus
ut oraretur pro singulis hominibus, & specialiter addi-
derat: Pro Regibus & iis qui in sublimitate sunt, qui
putari poterant fastu & superbia seculari à fidei Chri-
stiane humilitate abhorrere: Proinde dicens: hoc enim
bonum est coram Salvatore nostro Deo, id est, ut etiam pro
talibus oretur: statim ut desperationem tollerei, addi-
dit: Qui omnes homines vult saluos fieri, & in agni-
tionem veritatis venire. Hoc quippe Deus bonum iudi-
cavit, ut orationibus humilium dignaretur salutem præ-
stare sublimium. Quod utique iam videmus impletum.
Isto locutionis modo, & Dominus est vsus in Euangelio
ubi ait Pharisæis: Decimatis mentam & rutam & om-
ne olus. Neque enim Pharisæi & quacumque aliena,
& omnium per omnes terras alienigenarum omnia ole-
ra decimabant. Sicut ergo hic omne olus, omne ole-
rum genus: ita & illic omnes homines, omne hominum
genus intelligere possumus. Quem sentit, tangit &
probat etiam Fulgentius in eodem loco quem
citauimus. Quod si cui fortè neuter præsentis lo-
ci commentarius satisfaciat.

C *Tertia expositio erit illa, quam Augustinus*
etiam pluribus locis tradit, ut Deus dicatur om-
nes homines velle saluos fieri, quia facit ut san-
cti homines salutem omnium velint & optent, &
orando desiderent, non tantum voluntate signi,
præcipiendo ut omnium salutem velint, sed etiam
eis hanc ipsam voluntatem, hoc desiderium, hanc
solicitudinem inspirando. Cum enim voluntas
Dei de salute hominum sit nobis occultissima,
merito istud velle dici potest, quod in amicis &
per amicos vult, dum in eis operatur ut velint.
Nam ex isto præcepto & inspiratione S. Ambro-
sii de seipso dicit: Nolumus offendere diuites, qui
volumus, si fieri potest, sanare omnes. Et sanctus Pau-
lus de seipso dicit: Omnibus omnia factus sum, ut om-
nes facerem saluos. De quo volendi modo quo Deus
dicatur velle, quod in sanctis facit ut velint, præ-
clare disputat Augustinus in libris de Ciuitate
Dei: Secundum hanc voluntatem quam Deus operatur
in hominibus, etiam velle dicitur, quod ipse non vult, sed
suos id volentes fecit, sicut dicitur cognouisse, quod ut co-
gnosceretur facit, à quibus ignorabatur. Et aliquanto
inferiùs: Secundum hanc ergo voluntatem, qua Deum
velle dicimus, quod alios efficit velle, à quibus nesciuntur
futura, multa vult nec facit. Multa enim volunt fieri san-
cti eius ab illo inspirata voluntate, nec fiunt; sicut orant
pro quibusdam præ, sancteque, & quod orant non facit,
cum ipse in eis hanc orandi voluntatem sancto spiritu suo
fecerit. Ac per hoc quando secundum Deum volunt, &
orant sancti, ut quisque sit saluus, possumus illo modo
locutionis dicere, vult Deus, & non facit, ut ipsum di-
camus velle, qui, ut velint ipsi facit. Iuxta istum igitur
loquendi & volendi modum docet Augusti-
nus, explicari posse phrasin Apostolicam qua di-
cit, Deum velle omnes homines saluos fieri: Quia
ergo nos qui salui futuri sint nescientes, omnes quibus
prædicamus hanc pacem, saluos fieri, velle Deus iubet, &
ipse in nobis hoc operatur, diffundendo istam charitatem
in corde nostro per Spiritum sanctum qui datus est nobis,
potest etiam sic intelligi, quod omnes homines Deus vult
saluos fieri, quoniam nos facit velle. Sicut misit Spiritum
filij sui clamantem, Abba Pater, id est, nos clamare fa-
cientem. De ipso quippe spiritu alio loco dicit: Accepimus
spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pa-
ter. Nos ergo clamamus, sed ille clamare dictus est, qui ef-
ficit ut clamemus. Si ergo clamantem spiritum rectè di-
xit Scriptura, à quo efficitur, ut clamemus rectè etiam &
volentem Deum, à quo efficitur ut velimus. Secundum
hanc explicationem etiam valde concinnum erat

Apo-

Apostoli argumentum, quo pro omnibus hominibus orandum esse probat, quia videlicet, id bonum est & acceptum Deo, utpote qui vult omnes homines saluos fieri, id est, vult ut omnium salutem desideremus, non iubendo tantum, sed & operando. Nam ex præcepto & inspiratione talis desiderij recte sequitur, pro omnibus orandum esse ut salui fiant. Propter cuius explicatio- nis congruentiam, doctissimus inter recentiores Epistolarum interpres, eam cæteris præfert. Lector ex tribus eligat, quam voluerit. Nam singulas earum textui Apostolico non medio- critè congruere, satis ex Augustino declara- uimus. Ut nulla sanè necessitas sit, ad illam Pe- lagianis omnibus probatam expositionem fu- gere, quasi omne alioquin effugium interclu- sum esset.

Nam quod pro ista recentiorum interpreta- tione, multi veteres proferuntur, non multum ei conciliat authoritatis. Quid enim iuat, quod istum sensum Chrysostomus, Oecumenius, Theophyla- tus, aliique græci secuti esse dicantur, cum Chry- sostomus quem sequi solent, ante subortas de di- uina gratia difficultates, commentarios suos ex- rauerit; nec ulli imperfectius de gratia quam græci locuti sint, nec vlla difficultas de gratia magis lubrica sit, quam ista, in cuius intelligen- tia & ipse Augustinus usque ad Episcopatum hal- lucinatus est? Quod vero addit Hieronymum Am- brosius & alios Latinos ibidem commentantes Apo- stoli locum, partim falsum est, partim capitali- ter recentioribus nocet. Nam ille Hieronymus, qui expositiones breues in Epistolas omnes com- mentatus est, est ipsissimus errorum omnium fons de gratia Pelagius, quemadmodum fusè suo lo- co comprobauimus. Ambrosius vero iste non est Ambrosius, sed multorum similiter errorum Pe- lagij reus, ut à doctis iam animaduersum est.

Quod sane recentiores ab illis allegandis & à ta- li sententia ipsorum tenenda merito detertere deberet. Alios veros Latinos antiquiores, qui ita locum commentantur, ut Pelagio & recentiori- bus visum est, necdum ullos vidi. Nam inter an- tiquos sanctus Remigius duas priores August. expositiones ad amissum secutus est. Ita & Beda, sanctus Anselmus, sanctus Thomas in commen- tariis istius loci. Cui adiungitur a sanctus Atha- nasius libro tertio de assumptione hominis, nihil huius- modi toto libro tradit b Prosperum libro secundo de

uocatione gentium capite decimo nono & vigesimo quinto, non intelligit. Veram eius mentem alibi declarauimus. Quod autem ad extremum addi- tur. Maximè vero Damascenus libro secundo de fide orthodoxa capite vigesimo nono. Diuus Thomas prima parte quæstione decima nona articulo sexto, & tertio contra gentes capite centesimo quinquagesimo nono, non satis mentem eorum affecutus est. Nam sanctus

Damascenus nihil aliud eo loco docet, quam quod libenter amplectimur: duplicem in Deo esse voluntatem, antecedentem, quam & prima- riam dicit, & consequentem: quas ita exponit, ut primaria quidem Deus bonitate præstans, omnes homi- nes seruari, ac regni sui compotes esse velit (neque enim supplicij ac cruciatus causa, verum ad hoc ut bonitatis ipsius participes simus non effinxit) ut iustus autem, hoc est, voluntate consequente, iis quoque qui pec- cant, pœnam inferri nihilominus velit. Quibus ver- bis antecedentem seu primariam voluntatem vult esse bonitatis, quam Deus videlicet ex seipso in creaturis condendis concipit, consequentem vero seu secundariam iustitiæ, quam propter su-

A perinductas ab hominibus circumstantias habe- recopellitur. Sic enim alibi semetipsum expli- cat. Hæc vero doctrina recta & sana est quam & sanctus Thomas probat & sequitur & compara- tione Iudicis explicat, qui ex se homines seruari cupit, quatenus homines sunt, quatenus autem peccatores absolute damnari. Significat ergo Damascenus voluntatem quam Deus ex se con- cepit quando humanum genus instituit, quæque omnia peccata hominis antecessit, fuisse bonita- tis, ut homo gratiæ salutis felicitatisque parti- ceps fieret. Nam idcirco addidit: Neque enim sup- plicij ac cruciatus causa, verum ad hoc ut bonitatis ip- sius participes simus, non effinxit. Voluntatem autem consequentem esse iustitiæ, qua peccatores di- uersis suppliciis plecti vult ac inbet. Sed talis antecedens voluntas, quamdiu res sine accessio- riis circumstantiis consideratur, aliquid ad cau- sandam gratiam sufficientem, aliaque media ne- cessaria procuranda salutis facit, utpote ex qua gratia primorum hominum sufficiens fluxit. Sed postquàm peccata iam ab hominibus inducta con- siderantur, antecedens voluntas, in sola præci- sione mentis, adeoque nuda quadam velleitate nihil omnino gratiæ causante, consistere potest. Quod ex eo manifestissimè pater, quia talem an- tecedentem voluntatem etiam erga damnatas creaturas siue hominum siue Angelorum Deus habet. Qui non obstante sicut potest consequen- te voluntate iustitiæ, Angelos omni gratia suffi- ciente & salute spoliare, excæcare, obdurare, damnare; ita non obstante eadem antecedente voluntate, quibusdam hominibus originali labe damnatis, consequente voluntate iustitiæ, gra- tiam sufficientem, fidem, iustitiam, salutem, feli- citatemque negare potest, eosque nolle saluos fieri. Sic enim & Iudex præcisione intellectus, & inde subnascante quadam velleitate, quæ nihil operatur, vult hominem esse saluum, quem ta- men propter homicidium, omnibus allequenda salutis remediis ipsaque vita priuat, quam vo- luntatem antecedentem propterea Ecclesia Lug- dunensis in eruditissimis illis libris quos tempo- re Concilij Valentini de quibusdam articulis prædestinationis & gratiæ exarauit, vocat volun- tatem bonitatis creatoris, quia neminem Deus crea- uit ut perderet, quamuis iudicis aequitate velit, ut pereat. Nihil omnino igitur doctrina Damas- ceni de antecedente salutis omnium voluntate recentioribus prodest, ut quæ optimè cum ne- ganda salutis & gratiæ sufficientis voluntate consistit. Nisi fortè & Angelis & hominibus damnatis, antecedente voluntate salutis, gra- tiam sufficientem aliaque redemptionis instru- menta suppeditari & erogari puerit.

B

C

D

E

Prosp. in
Epist. cont.
Manic.

Eccles. Lug.
in lib. de tri-
bus Epist. in
Austar. bi-
blioth. SS.
PP. tom. 2.

2. Petr. 3.

1. Petr. 1.

ctos ne quisquam eorum pereat, qui per penitentiam ad Deum conuertendus, & in societatem iustorum colligendus est. Quomodo & Paulus dicit, *omnia se sustinere propter electos, ut & ipsi salutem consequantur*. Nam si Deus praeistitutum iudicii tempus anticiparet, perirent aliqui electorum, quos perire non vult; sicut è contrario, *propter electos breuiabuntur dies tribulationis extremae*, ne magnitudine oppressi pereant. Itaque simili sensu hic dictum est, *Nolens aliquem perire, scilicet electorum*, sicut apud Matthaeum dicit Christus: *Si non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in caelo est, ut pereat unus de pusillis istis*, hoc est, electis. Sensus alios istius loci non esset difficile ex praecedentibus exculpere, sed unus iste & clarus est, & genuinus, & sufficiens.

Quomodo Christus sit redemptor omnium, pro omnibus crucifixus & mortuus.

CAPVT XX.

SED aliud argumentum pro gratia sufficienti omnium proferri solet, quia Christus est redemptor omnium, iuxta illud primae ad Timotheum secundo capite: *Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus*. Nec enim redemptio omnium villo modo videtur esse posse, nisi gratiam saltem sufficientem omnibus praeparauerit: *Quomodo enim est omnium redemptor, ut ait quidam, si non impetrauit omnibus auxilium quo possint liberari?*

Respondetur & hoc argumentum, sicut omnia praecedentia, iam olim ad nauseam usque à Pelagianis, praesertimque Massiliensibus inculcatum fuit, ut mirum sit recentiores tanto studio trita haereticorum arma colligere, & obsoleta recudere. Quin potius nihil mirum, si ad eundem scopum collimantes eodem eadem via peruenire contendunt. Cum enim Massilienses diuinæ benevolentiae propositum erga quosdam subuertere, ac penitus ex hominum animis tollere conarentur, tanquam Gentilium fatum, libertatis excidium, necessitatis azylum, desperationis ignauiaeque barathrum, praeepti, exhortationis, correptionis, orationis interitum, denique tanquam quo duae partes, duae massae, duae naturae insania plusquam manichaea inducerentur, quemadmodum fuse demonstrauimus, tanquam firmissimam basin errori suo collocarunt ista Scripturae loca, quibus Deus dicitur omnes velle saluos fieri, atque esse redemptor omnium. Nam inde fabricarunt, primo aduersus illud peculiare & rigidum propositum Dei, quandam generalem & indifferentem erga vniuersos voluntatem: deinde ex illa generali voluntate salutis omnium, vocationem quoque generalem, sufficientemque omnibus gratiam deriuarunt; quam qui vellet, arriperet aut abiiceret, atque operationem eius, consentiendo aut dissentiendo, fructuosam aut cassam redderet, pro suae liberae arbitrio voluntatis. Ita generali ista voluntate Dei & gratia sufficienti velut basi iacta, totam diuini propositi & praedestinationis efficaciam, totam hominum discretionem ad humanum arbitrium renocabant, ut subuersa istius propositi duritie atque incertitudine, in placidissima propriae voluntatis libertate, pro libitu suo oblata gratia uten-

tis aut non utentis conquiescerent. Hic scopus Massiliensium ipsissimus fuit, ut accuratè suo loco ex ipsis fontibus comprobauimus, & ipsissimus quoque multorum recentiorum. Ut nihil mirum eis videri debeat, si idem iisdem morbis praeparamus antidotum, hoc est, si iisdem argumentis quibus Massilienses vsi sunt, easdem Augustini & Prosperi solutiones opponamus.

Respondetur igitur, quando Christus ab Apostolo dicitur *redemptionem semet ipsum dedisse pro omnibus*, in cruce videlicet pro omnibus moriendo, ab aliquibus intelligi, quod se dederit redemptionem, seu ἀντίλυτρον id est, pretium pro omnibus omnino sufficienter, quia sufficiens pretium obtulit, non tamen pro omnibus omnino efficienter, quia non omnibus applicatur ista redemptio: idque iuxta regulam à sancto Prospero diuersis in locis traditam, ut ad objectionem primam Vincentianam: *Quod ad magnitudinem & potentiam pretij, & quod ad vnam pertinet causam generis humani, sanguis Christi redemptio est totius mundi. Sed qui hoc saeculum sine fide Christi, & sine regenerationis sacramento pertranseunt redemptionis alieni sunt. Cum itaque propter vnam omnium causam à Domino nostro in veritate susceptam, recte omnes dicantur redempti, & tamen non omnes à captiuitate sint eruti, redemptionis proprietas haud dubie penes illos est, de quibus princeps mundi missus est foras, & iam non vasa diaboli, sed membra sunt Christi. Et interiectis nonnullis: Poculum quippe immortalitatis, quod confectum est de infirmitate nostra, & virtute diuina, habet quidem in se, ut omnibus prosit: sed si non bibitur non medetur. Quibus consentanea loquitur in responsionibus ad Capitula Gallorum: Cum itaque rectissime dicatur Saluator pro totius mundi redemptione crucifixus propter veram humanæ naturae susceptionem, & propter communem in primo homine omnium perditionem: potest tamen dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ipsius profuit. Et in sententia nona responsionis praecedentis recapitulatoria: Qui dicit, quod non pro totius mundi redemptione Saluator sit crucifixus, non ad SACRAMENTI VIRTUTEM, hoc est, sufficientiam ac potentiam, sed ad infidelium respicit partem: cum sanguis Domini nostri IESU Christi pretium totius mundi sit: à quo pretio extranei sunt, qui aut delectati captiuitate, redimi noluerunt, aut post redemptionem ad eandem sunt seruitutem reuersi. Cui conformiter dicere Scholastici solent, Christum omnes redemisse sufficienter, non efficienter. Solutio ista facilis est, ex qua nullo modo sequitur, sufficiens adiutorium omnibus ex tali redemptione omnium esse praeparatum.*

Sed quia in istis verbis aperte profitetur Prosper, *redemptionis proprietatem haud dubie penes illos esse qui sanctificantur in sanguine Christi, & quia ipsa phrasis qua quis dicitur se pro aliquo redemptionem dare, praese ferre videatur redemptionem, ex redimentis animo, in usum ac liberationem captiuorum offerri ac dirigi, quae oblatio ac directio Christi inanis esse non potest: & quia alioquin etiam pro daemonibus se dedisse redemptionem dici posset, quibus redimendis sine dubio pretium sanguinis eius est sufficiens: ac denique quia Prospero antiquior ac doctior Augustinus, nunquam in scriptis suis fatetur, Christum pro omnibus; nullo excepto, se dedisse redemptionem, vel crucifixum esse, vel mortuum; sed tantummodo pro illis, quibus mors eius profuit, qui certo modo multi & omnes sunt, hinc genuinius, veriusque respondemus, Christum dici se dedisse redemptionem pro omnibus,*

Ibidem fere toto libro.

1. Timot. 2.

Prosp. resp. ad obiect. primam Vincent.

Respon. ad c. 9. Gallor.

Sent. 9.

1. Timot. 2.

Matt. 18.

Iessu lib. de praedest. & reprob. sect. 6. n. 66.

Vide lib. 7. de Haesi Pelag. à ca. 4. usque ad 18.

omnibus, hoc est, pro vniuersa sua Ecclesia toto orbe dispersa, & consequenter pro omnibus hominum generibus, regibus, priuatis, nobilibus, ignobilibus, &c. prout superiori capite ex Augustino declarauimus; itemque pro omnibus, hoc est, pro hominibus omnium nationum, linguarum & gentium, Iudæis videlicet ac Gentilibus, ex quibus congregatur vniuersus populus Dei, secundum istud Apocalypseos: *Redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu & lingua & populo & natione.* Simili vniuersalitate dicit sanctus Ioannes in Epistola sua prima: *Et ipse est propitiatio, seu hostia propitiatoria Dei Patris, pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi, hoc est, non pro nostris tantum, quibus istam Epistolam scribo, sed pro vniuerso populo fidelium seu Ecclesia toto mundo dispersa; vel, quod in idem redit, non pro nostris tantum Iudæorum, sed etiam Gentilium, ex quibus vna constituitur toto mundo fidelium Ecclesia.* Sic enim tradit diuersis locis Augustinus, vt Tractatu octogesimo septimo in Ioannem, cum illa verba exponeret: *Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret, ita loquitur: Vniuersa vtrique hoc dicit Ecclesia, quam plerumque etiam ipsam mundi nomine appellat; sicut est illud: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Itemque illud: Non venit filius hominis vt indicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Et in Epistola sua Ioannes ait: Ipse propitiator est peccatorum nostrorum; non tantum nostrorum, sed etiam totius mundi. Totus ergo mundus Ecclesia est, & totus mundus odit Ecclesiam. Mundus igitur odit mundum, inimicus reconciliatum, damnatus saluatum, inquinatus mundatum. Et illum ipsum locum sancti Ioannis exponens, quo IESVS dicitur propitiatio pro peccatis totius mundi: Quid est hoc, inquit, Fratres? Certè inuenimus eam Ecclesiam in campis saltuum (id est sylvarum) inuenimus Ecclesiam in omnibus gentibus. Ecce Christus propitiatio est peccatorum nostrorum, sed & TOTIVS MVNDI. Ecce habes Ecclesiam per totum mundum: noli sequi falsos iustificatores & veros precipitatores. In illo monte esto, qui impleuit orbem terrarum: quia Christus propitiatio est peccatorum nostrorum, non tantum nostrorum, sed & TOTIVS MVNDI quem suo sanguine comparauit. Et Tractatu quinto in eandem sancti Ioannis Epistolam, assignat diuersas acceptiones mundi, vt significet in malo, Dilectores mundi; in bono vero, vel cælum & terram, vel plenitudinem terræ, quo significat Augustinus Ecclesiam non vnius regionis, vt Africæ iuxta Donatistas, sed omnium gentium: Mundus, inquit, est plenitudo terræ, sicut dixit ipse Ioannes non solum autem nostrorum propitiatio peccatorum est, sed & totius mundi. Mundi dicit, omnium FIDELIVM PER ORBEM SPARSORVM. Ex quibus clarum est non aliter Augustini iudicio Christum se redemptionem pro omnibus dedisse, seu propiciationem esse pro peccatis totius mundi, nisi quia pro peccatis omnium fidelium, ex quibus vna Catholica constituitur Ecclesia, redemptio atque propitiatio est. Nec in vniuersis Augustini operibus, ni fallor, locus est, vbi doceat Christum pro peccatis infidelium in infidelitate permanentium esse propiciationem, vel pro illis se dedisse redemptionem. Contrarium vero non semel significauit. Nam quodam loco in Tractatibus in Ioannem: *Qui ita confitetur Christum Deum, vt hominem neget, nec pro illo mortuus est Christus.* Et alibi discrimen ponens inter Iudam & cæteros Apostolos, quod pro his Dominus esset mori-*

turus, non pro illo: *Tota illa eius passio, inquit, non frustra purgatio est, passurus igitur exitia, prænisi obsequia, non solum eis pro quibus erat subiturus mortem, sed etiam illi, qui fuerat eum traditurus ad mortem.* Et alio in loco docet pro illis tantum esse passum Dominum, quos passione suâ oues fecit: *Omnes fecit suas oues, pro quibus est omnibus passus; quia vt ipse pro omnibus pateretur, ouis est factus.* Et Tractatu quadragesimo septimo: *Fecit ipse etiam suorum sanguinem pretiosum, pro quibus dedit sanguinis pretium.*

Quam doctrinam sanctus Augustinus ex sacris litteris videtur didicisse, quæ frequentissimè inculcant, Christum pro fidelibus suis, ouibus suis, populo suo saluando mortem subisse: *Amam, inquit, meam pono pro ouibus meis.* Et alibi: *Redemptionem misit Dominus pro populo suo.* Et Angelus ad sanctum Ioseph: *Vocabis nomen eius IESU M: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Unde & ipse Dominus indicans, pro quibus omnibus sese redemptionem obtulerit, ait: *Exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Et hos ipsos esse totum mundum seu omnes, pro quibus se redemptionem dedit, satis indicat dum subiungit: *Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, pro eo videlicet redimendo.* Et quis iste mundus pro quo Filium suum vnigenitum dedit? *Vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Et Apostolus Paulus in Epistola ad Ephesios: *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans lauaacro aquæ in verbo vitæ.*

Quæ sanè cum considerasset ab octingentis circiter annis Remigius Archiepiscopus cum sua Ecclesia Lugdunensi, in illis eruditis libris quos de tenenda Scripturæ veritate scripsit, ex professo docet, Christum fidelium Ecclesiam passione suâ redemisse, nullo verò modo pro illis infidelibus, qui per quatuor annorum millia ante aduentum Saluatoris in carnem, in infidelitate sua mortui atque damnati sunt, vel aliis similiter post eius aduentum in sua infidelitate perseuerantibus passum esse: *Catholica, inquit, fides tenet, & Scripturæ sanctæ veritas docet, quod pro omnibus credentibus, & per gratiam Baptismi ex aqua & Spiritu sancto regeneratis & Ecclesiæ incorporatis verè Dominus & Saluator noster sit passus. De infidelibus verò eadem constantia desinit: Cesset hæc noua & inaudita præsumptio, vt nullus hominum etiam impiorum & apud inferos irremocabiliter damnatorum fuerit, pro quo Christus passus non fuerit. Cum pro solis illis defunctis passionem sustinuerit, qui eum dum in corpore viueret, fideliter venturum & mundum suâ passione redempturum crediderunt. Hoc itaque est Catholicum, hoc fidei Ecclesiæ ab initio commendatum. Et vtramque partem iterum inferius tangens ac disputationem prolixiorum concludendo complectens: Ex his igitur omnibus, inquit, diligenter ac fideliter consideratis, certissime & clarissime ostenditur, pro omnibus fidelibus Christi, qui fuerunt aut sunt, vel erunt, factam esse passionem Christi, pro corpore Christi immolari corpus Christi: De his verò qui adhuc in infidelitate atque impietate detinentur, manifestum est ex hac regula fidei, quod quicumque ex ipsis per Dei gratiam fuerint ad fidem conuersi, & in Christo regenerati, etiam pro ipsis confitendum sic factum esse quod pro omnibus fidelibus factum constat. De cæteris verò qui in ipsa infidelitate atque impietate sua perseuerantes sunt perituri, si de Scripturæ sanctæ autoritate quod etiam de talibus Dominus passus sit, certissimis & clarissimis testimoniis nobis demonstrare potuerint boni viri, qui talia defini-*

Ecclesia
Lugd. lib. de
tribus Epist.

runt, dignum omnino est ut credamus & nos. Si vero non potuerint, cessent contendere pro eo quod non legunt. Pudeat eos definire quod nesciunt: timeant statuere quod nullum sanctorum Patrum Concilium, nullum Apostolica Sedis Pontificium, nullum Ecclesiasticorum dogmatum decretum hactenus inueniant statuisse. Quam doctrinam non minori asseuerantia in alio libro de tribus Epistolis exarato tradit. Distinguit enim tres ordines eorum, pro quibus se Christus redemptionem dedit. Primum eorum qui prædestinati etiam fide baptismoque sanctificati sunt. Secundum eorum, qui similiter sanctificati in suscepta Dei gratia non perseverando pereunt. Tertium eorum qui adhuc in posterum cum duplici isto discrimine siue perseverando, siue non perseverando, credituri sunt, diuinæque gratiæ donandi. Quartum infidelium in infidelitate mortuorum aut morientium, aut moriturorum, pro quibus verissime, inquit, credimus, & verissime notimus, quod nunquam Dominus passus, nunquam mortuus est, nec ad eos salvandos ullatenus venit, nec pro eis pretiosum sanguinem fudit. Non quod villo pacto negatum velit pretium istud infinitum, non esse sufficiens ad redemptionem omnium omnino infidelium, imò etiam dæmonum omniumque damnatorum, sed quod esse passum, crucifixum, mortuum, se redemptionem dedisse, vel propitiatorem esse pro omnibus, plus aliquid dicat, quam nude pretium sufficiens obtulisse, quod illis applicari nolit. Illud enim indicat, intentione morientis pretium pro illis oblatum esse, ut eius oblatione placatus pater eos reipsa de servitute liberaret, non sub ista conditione, si ipsi velint, qui nisi Deo donante velle non possunt, sed ut velint, & credant potenter in eorum voluntatibus operando.

Concilium
Valentinum
cap. 4.

Quapropter Concilium Valentinum, eodem planè tempore quo eruditissimi isti libri scripti sunt, in Gallia celebratum, cum istius doctrinæ soliditatem perspexisset, eam tanquam Catholicæ fidei sanctionem definiuit: Nam capite quarto: Item, inquit, de redemptione sanguinis Christi, propter nimium errorem, qui de hac causa exortus est, ita ait quidam, sicut eorum scripta indicant, etiam pro illis impiis, qui à mundi exordio usque ad passionem Domini in sua impietate mortui, & æterna damnatione puniti sunt, effusum definiunt, contra illud Propheticum. Ero mors tua, o mors, ero morsus tuus inferne; illud nobis simpliciter & fideliter tenendum ac docendum placet, iuxta Evangelicam & Apostolicam veritatem, quod pro illis hoc datum pretium teneamus, quibus ipse Dominus noster dixit: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam. Et capite quinto vberius declarat, fideles omnes baptismo sanctificatos in sanguine Christi redemptionem assequi, siue accepta redemptione perseverarent, siue ab ea excidentes sanguinem Testamenti pollutum duxerint, in quo sanctificati sunt. In quibus capitibus ad amissim totam illam doctrinam quam hîc tradimus ex Augustino, & ex Ecclesiæ Lugdunensis libris confirmavit, ac tanquam Catholicam approbando definiuit: Scriptoresque qui contraria etiam in Concilio quorundam fratrum suscepta, libris exaratis sparserant, tanquam inutilia, noxia erronea propinantes improbat, & à pio auditu fidelium penitus explodit. Quis autem Scriptorum istorum Coriphæus fuerit (nempe Hincmarus Archiepiscopus Rhemensis) & quantopere in proscribendis quibusdam articulis tanquam hæreseos Præde-

stinatione dogmatibus aberraverit, cum eos Catholica fides tanquam vel vera, vel à Patribus tradita veneretur, latius in fine dogmatum Semi Pelagianorum diximus.

Vide lib. 8.
de hæresi
Pelag. ult.

Ex quibus omnibus iam satis arbitror patere, argumentum istud quo Christus pro omnibus passus & mortuus, vel redemptionem se pro omnibus dedisse dicitur, nihil omnino pro auxilio sufficienti omnibus nemine excepto, suppeditando facere. Nec enim iuxta doctrinam Antiquorum, pro omnibus omnino Christus passus aut mortuus est, aut pro omnibus omnino tam generaliter sanguinem fudit, cum hoc potius tanquam errorem à fide Catholica abhorrentem doceant esse respuendum: Omnibus verò illis pro quibus sanguinem fudit, & quatenus pro eis fudit, etiam sufficiens auxilium donat, quo non solum possint, sed etiam reipsa velint & faciant, id quod ab eis volendum & faciendum esse decrevit. Nam per illa occultissime iusta & iustissime occulta consilia sua, quibusdam hominibus dare prædestinavit fidem, charitatem, & in ea perseverantiam usque in finem, quos absolute prædestinatos, electos & salvandos dicimus; aliis charitatem sine perseverantia, aliis fidem sine charitate. Pro primi generis hominibus, tanquam veris ouibus suis, verò populo suo tanquam absolute salvando, semetipsum dedit, ac tradidit; pro istorum peccatis omnibus omnino delendis, & æternæ obliuione sepe-

liendis propitiatio est; pro istis in æternum vivificandis mortuus est; pro istis ab omni malo liberandis rogavit patrem suum, non pro cæteris, qui à fide & charitate deficientes in iniquitate moriuntur. Pro his enim in tantum mortuus est, & in tantum propitiatio peccatorum est, & in tantum rogavit patrem, in quantum temporalibus quibusdam diuinæ gratiæ effectibus exornandi sunt. Cum enim non possit esse inanis oblatio mortis, & propitiationis, & orationis Christi, qui de seipso dicit: Ego sciebam quia semper me audis. Et Apostolus Paulus, quod exauditus

Ioann. 12.
Heb. 5.

est pro sua reverentia, fieri quoque non potest, ut pro quo sanguinem fuderit Christus & mortuus fuerit, & rogaverit patrem suum, eam ob causam ut sanguis suus propitiatio peccatorum eius fieret, non assequatur istius mortis, & propitiationis, & deprecationis effectum: Effectum verò in istis iam dictis non assequuntur alium, nisi temporalis fidei, aut charitatis, siue perseverantiæ; eatenus igitur, & non aliter, pro illis Christus mortuus est, & sanguinem fudit, & propitiatio peccatorum est, & rogavit patrem suum, ut videlicet illos temporales effectus propitiationis, hoc est, mortis, & sanguinis, & orationis consequantur. Quæ respiciens sanctissimus &

profundissimus Doctor, cum aduersus Iulianum tractaret istum Apostoli locum, Quo Christus pro omnibus mortuus esse dicitur; Illi ergo vivunt, inquit, pro quibus, ut vivant, mortuus est, qui vivebat. Quod apertius ita dicitur: Illi sunt à mortis vinculo liberi, pro quibus mortuus est inter mortuos liber. Vel sic multo apertius: Illi sunt liberati à peccato, pro quibus mortuus est qui nunquam fuerat in peccato. Per quæ significat fieri nullo modo posse, ut Christus pro aliquo mortuus sit ut vivat, quin ille vitam assequatur. Nam pro aliquo mortuum esse vel fuisse sanguinem suum, insinuant voluntatem Christi quam habet, ut ei mors sua patri oblata & sanguis pro sit: Omnipotens autem velle inaniter non potest quodcumque voluerit. Proderit igitur illi ne-

Lib. 6. con-
trahul. c. 15.

In Enchir.
cap. 103.

cessario

cessario Christi sanguis & mors, pro quo sanguinem illum fuderit & mortuus fuerit: Et cui nullo modo prodest, pro illo nec sanguinem fudit, nec mortuus fuit; eatenus autem prodest quatenus prodesse voluit, qui aliquitl. inaniter velle non potuit; ut credat quidem vel ut iustificetur, vel ut perseueret atque saluetur, si pro illo ut credat, vel ut iustificetur, vel ut perseueret atque saluetur mortuus fuerit.

Cum igitur utilitas illa mortis & passionis & redemptionis valde exigua sit, qua quispiam temporaliter tantum ab infidelitate per fidem, aut ab iniquitate per iustitiam defectu perseuerantiae redimitur; & huiusmodi instabilis & imperfecta sanctificatio, potius aliis quos elegit Deus ante constitutionem mundi, quam illis ipsis qui accipiunt eam temporaliter profit; hinc fit, ut proprietates quoque redemptionis & propitiationis istis electis & re ipsa saluandis maxime competat, & pro illis etiam plerumque Christus absolutè mortuus fuisse, & sanguinem fuisse, aliaque redemptionis beneficia fecisse dicatur. Quod usque aded in ipsius doctrina verum est, ut passim omnes locutiones sacrarum litterarum quae quandam vniuersitatem effectuum passionis, aut mortis, aut redemptionis, aut diuinæ gratiæ insinuant, ad solos prædestinatos reuocet ac restringat. Nempe quia ipsorum liberationem ex massa perditionis & salutem absolutè voluit, reliquorum eatenus dumtaxat, quatenus aliquo temporali sanctificationis gustu nonnihil ex ista salute & liberatione participant. Hinc illud in Epistola quadragesima octaua: *Christus propitiator est peccatorum nostrorum, non tantum nostrorum, sed totius mundi, propter triticum, quod est per totum mundum.* Hoc est, locus ille verus est propter prædestinatos, qui totus mundus dicuntur, quia per totum mundum seminati sunt & crescunt inter zizania usque ad messem, quemadmodum in eodem loco fusiùs docet. Et in libris de Ciuitate Dei, id quod Apostolus dicit: *Conclusit omnes in infidelitate, ut omnium misereatur, ad solos prædestinatos limitat:* Quid est omnium? Et eorum scilicet, quos ex gentibus & eorum quos ex Iudeis prædestinauit, vocauit, iustificauit, non omnium hominum. Et in alio libro: *Vnde Apostolus de ipsis in illud regnum prædestinatis loquens: Qui proprio, inquit, filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum.* Et in Tractatibus in Ioannem de eodem loco: *Quibus nobis? Præscitis prædestinatis, iustificatis, &c.* Ecce illum ipsum locum, quo pro omnibus Christus traditus asseritur, de prædestinatis omnibus intelligendum, ex Apostoli mente confirmat. Et in libris contra Faustum satis manifestè locum illum Apostoli, quo unus pro omnibus mortuus dicitur, de solis quoque beatæ resurrectionis saluandis videtur intelligere; Itaque eorum, inquit, pro quibus Christus mortuus est, & resurrexit, & qui iam non sibi, sed illi viuunt, neminem secundum carnem Apostolus nouerat. Et Illud Psalmi: *Erigit omnes elisos, Exponens; Omnes, ait, ad se pertinentes; per quos electos intelligit.* Et in illud Christi Domini: *Omnia traham post me, seu ad me, ut in vulgato Textu legitur: Si omnia, ipsi homines intelligendi sunt, omnia prædestinata ad salutem possumus dicere.* Ex quibus omnibus ait nihil esse periturum, cum supra de suis ouibus loqueretur. Ex exponens pro quibus Deus miserit Filium suum: Ergo & hic misit Deus Filium suum, propter præscitos & prædestinatos, vocandos, iustificandos, glorificandos. Et apertius quæ sint oues domus Israël quæ perierint,

A & ad quas quærendas Christus venit, & pro quibus crucifixus orauit: *Christus Iesvs ad gentem Iudæam venire debuit videndus, occidendus & cruciandus eos inde quos ante præscivit, qua phrasi Apostolica prædestinatos intelligit, quos non semel in scriptis suis præscitos vocat: & hoc ipsum ex sequentibus patet: Non enim damnata illa plebs est, sed ventilata. Ibi erat palea multitudo, ibi granorum occulta dignitas. Ibi quod incenderetur, ibi unde horreum repleteretur.* Et paulò inferiùs oues istas ad quas venit Christus describens coloribus suis accuratius: *Et erat, illis, inquit, sicut scriptum est, anima vna, & cor vnum in Deum. Ecce oues de quibus dixit: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Illis enim exhibuit præsentiam suam; pro illis in se facientibus crucifixus orabat dicens: Pater ignosce illis, &c.*

Et ne quis fortè suspicaretur, ita phrasen huiusmodi affirmatiuas de prædestinatis intelligendas esse, ut tamen alij iusti qui de beato illo numero non sunt, non excludantur, non vno in loco inuertit istiusmodi locutiones, ita ut eas negatiuè efferendo dicat Christum pro cæteris qui non fuerint prædestinati, non esse mortuum, non orasse, non semetipsum dedisse redemptionem. Hoc enim in Epistola ad Euodium sine vlla ambiguitate pronuntiat: *Non perit vnus ex illis pro quibus mortuus est Christus.* Quod si nullus ex illis perit, pro quo Christus mortuus est, profectò quisquis perit, siue aliquando iustus fuerit, siue non iustus, non est pro illo mortuus Christus. Et in sermone de natali sancti Vincentij: *Etsi laniatur caro, etsi laceratur: quando perit qui sanguine Christi Redemptus est? Potens homo non potest perdere, quod emit auro suo, & Christus perdit quod emit sanguine suo? Quasi diceret, nullo pacto. Quisquis ergo perit, non ille, ex August. mente, Christi sanguine Redemptus est.* Et utramque simul phrasin in eadem oratione coniungens, ita Christum pro prædestinatis ouibus orasse docet, ut pro cæteris non orauerit; secundum doctrinam quam ei Christus ipse præformauit quando dixit: *Non pro mundo rogo, hoc est pro mundo reprobato atque damnato, sed pro his quos dedisti mihi, quos omnes esse prædestinatos constanter August. docet. Sic ergo loquitur: Mundum vult modo intelligi, qui viuunt secundum concupiscentiam mundi & non sunt in ea sorte gratiæ, ut ab illo eligantur ex mundo, hoc est de sorte Electorum. Non itaque pro mundo sed pro his quos ei Pater dedit, rogare se dicit: Et in alio tractatu in Ioannem, enucleans illum locum quo Christus Patrem rogando dicit: *Vt mundus credat quia tu me misisti, & cum præcedente comparans: Ecce qui dixerat, Non pro mundo rogo, pro mundo rogo, ut credat. Quoniam est mundus de quo scriptum est: Ne cum hoc mundo damnemur. PRO ISTO MUNDO NON ROGAT, neque enim quod sit prædestinatus ignorat: Et est mundus de quo scriptum: non enim venit Filius hominis ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum, Vnde & Apostolus: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Pro isto mundo rogo dicens: Vt credat mundus, quia tu me misisti: Ecce quàm disertis verbis iterum iterumque tradit, non perire eum qui sanguine Christi Redemptus est, non perire pro quo Christum mortuus est, non rogare pro mundo Christum, qui ad damnationem prædestinatus est. Nec causam suppressit, cur pro tali mundo non roget Christus: Neque enim, inquit, quod sit prædestinatus ignorat. Hoc est, quia nouit eum ad perditionem æternam pro meritis prædestinatum.**

Serm. 74. de temp. cap. 2.

Serm. 34. de temp. cap. 3.

Epist. 102. Euodium.

Inter Parisienses. Ser. 8.

Ioan. 17.

Tract. 107. in Ioan.

Tract. 100. in Ioan.

Epist. 48.

Lib. 21. de Ciuit. c. 24.

Lib. 22. c. 24.

Tract. 45. in Ioan.

2. Cor. 5. Lib. 11. cont. Faust. 2. 8.

In Ps. 144.

Tract. 52. in Ioan.

Serm. 6. de verb. Apost. cap. 8.

Vanum est autem & stultum, pro eo irritando vel auertendo rogare Deum, quod immutabili decreto sancitum & prædestinatum esse iam nosti; vanum etiam pro talibus saluandis serua voluntate pati ac mori, vanum pro talibus à perditione decretâ liberandis offerre patri vota, preces, mortem, ac sanguinem suum. Mortis enim & sanguinis oblatio est quoddam efficacissimum rogandi genus.

Ex quo principio, in sancti Præfatis istius doctrina fuit, ut non solum à iudice aut mediatore omnia præsciente, sed etiam à nobis ipsis, qui sinceram omnibus proximis nostris debemus salutis procurandæ charitatem, non magis Deum pro reprobatis, quàm pro diabolo deprecandum esse pronuntiet, si nobis ita istius secreti mysterium panderetur, ut quò prædestinatus esset quisque nosceremus. Nunc verò quia istud profundissimè ab oculis nostris abstrusum est, deque omnium salutem incerti sumus, pro omnibus quoque Deum non solum temporaria per iustitiam, sed etiam æternam per gloriam salutem deprecamur. Sed Augustinum securissimè tanquam de re sibi certissima pronuntiantem audiamus: Denique si de aliquibus ita Ecclesia certa esset, ut qui sunt illi etiam nosset, qui licet adhuc in hac vita sint constituti, tamen prædestinati sunt in æternum ignem ire cum diabolo, tam pro eis non oraret, quàm nec pro ipso. Sed quia de nullo certa est orat pro omnibus dumtaxat hominibus inimicis suis in hoc corpore constitutis, nec tamen pro omnibus exauditur. Pro his enim solis exauditur, qui etsi aduersantur Ecclesie, ita tamen sunt prædestinati, ut pro eis exaudiat Ecclesia, & filij efficiantur Ecclesie. Et in libro de Correptione & gratia, cum rationem dare conaretur quodam loco, cur apud omnes monendo, operando, corripiendo instandum esset, ut omnes salui fierent, cum nonnulli non sint per prædestinationem Dei à perditionis massa discreti, quibus inutilis est omnis labor, non semel illam tangit rationem, quia de prædestinatorum numero incerti sumus: Proinde

Lib. 21. de
Ciuil. c. 24.

quantum ad nos pertinet qui prædestinatos à non prædestinatis discernere non valemus, ET HOC omnes saluos fieri velle debemus, omnibus ne pereant, vel ne alios perdant, adhibenda est, à nobis medicinaliter seueræ correptio. Dei est autem illis eam facere vtilem, quos ipse præscit & prædestinavit conformes fieri imaginis filij sui. Ecce OB HOC omnes saluos fieri velle debemus, quia prædestinatos à non prædestinatis discernere non valemus, apertissimè significans, nos non debere omnes saluos fieri velle, si prædestinatos à non prædestinatis discernere valeremus. Vnde in eodem loco, hanc ipsam nostræ discretionis ignorantiam iterum velut causam istius laboris erga salutem omnium generalis inculcans: Nescientes enim quis pertineat ad prædestinatorum numerum, quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu, ut omnes velimus saluos fieri. Et iterum iterumque: Ad nos ergo qui nescimus quisnam sit filius pacis, aut non sit, prædestinatione scilicet, pertinet nullum exceptum facere, nullumque discernere; sed velle omnes saluos fieri, quibus prædicamus hanc pacem.

Ibid. de Cor.
& grat. c.
15.

Ibidem.
Ibidem.

A Quæ sane cum in Augustini doctrina, perspicua certaue sint, nullo modo principiis eius consentaneum est, ut Christus Dominus, vel pro infidelium in infidelitate morientium, vel pro iustorum non perseverantium æterna salute mortuus esse, sanguinem fudisse, semetipsum redemptionem dedisse, patrem orasse sentiat. Sciuit enim quò quisque iam ab æterno prædestinatus erat, sciuit hoc decretum neque vllius pretij oblatione mutandum esse, nec seipsum velle mutare. Ex quo factum est, ut iuxta sanctissimum Doctorem, non magis patrem pro æterna liberatione ipsorum, quàm pro diaboli deprecatus fuerit. Sed si quid pro illis rogauit patrem, pro temporalibus quibusdam iustitiæ effectibus rogauit, & pro iisdem obtinendis obtulit pretium, fuditque sanguinem suum. Cuiusmodi oratio & oblatio, quia valde diminuta est, parumque reprobis, multum vero prædestinatis prodest, ut infra declarandum est, hinc fluxit, ut passim in scriptis suis Augustinus oblationem sanguinis & mortis, & orationum Christi, ferè ad solos electos restringere soleat. Quemadmodum iam abunde declarauimus. Hinc etiam fluxit id de quo supra iam fusius disseruimus, quod nunquam locum illum Apostolicum, Deus vult omnes homines saluos fieri, ad omnes omnino homines extendi passus fuerit, sed semper ita (quamvis per diuersas interpretationes) intelligendum esse contenderit, ut in solis prædestinatis effectum suum voluntas illa sortiretur. Quod quidem tanta docuit securitate atque vehementia, ut qui locum de omnibus omnino hominibus exponerent generaliter, dicat non intelligere omnino qua locutione hoc ab Apostolo dictum fuerit. Sicut ergo non voluit voluntatem Dei ad salutem omnium omnino hominum extendi, sed illorum dumtaxat, qui ex omni gente & lingua, ex omni hominum genere prædestinati sunt, ita nec voluit effectus istius voluntatis, hoc est, mortem, sanguinem, redemptionem, propitiationem, orationem Christi ad omnes homines dilatari, sed vel ad solos illos qui prædestinati sunt, quatenus pro æterna & totali eorum salute offeruntur; vel certe aliquatenus quoque ad illos qui ratione temporalis fidei aut charitatis, effectus aliquos redemptionis & propitiationis assequuntur. Nam illa extensio tam vaga modernorum scriptorum non alio ex capite, quam ex ista generali & indifferenti voluntate Dei erga salutem omnium, & ex illa sufficientis, gratiæ omnibus conferendæ præparatione fluxit; quorum utrumque Augustinus, Prosper, Fulgentius, & antiqua Ecclesia velut machinam à Semi-Pelagianis introductam repudiavit: eo quod non alia ex causa excogitata esset; quàm ut Deo erga quoslibet indifferenter se gerente, & arbitrio, velut in innocentie statu, per sufficientissimam gratiam ad æquilibrium redacto, tota discretio hominum, ultimo ex hominibus, hoc est, ut olim Prosper dixit, ex fonte volendi peteretur.

In Epist.
107.

Carm. de
ingrat.

F I N I S.

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS.
DE
GRATIA CHRISTI
SALVATORIS
LIBER QVARTVS.

Qui est de gratia Christi, quantum ad essentiam & diuisiones eius.

Quid sit medicinale Christi adiutorium secundum substantiam. Esse celestem suauitatem seu delectationem iuxta mentem Sancti Augustini, ostenditur primo ex Scripturis, quibus ipse utitur, & aliis diuersis eius testimoniis.

CAPVT PRIMVM.

DE gratia Dei medicinali quantum ad operandi modum, tam de illa cui vulgò nomen *Efficacis*, quam cui *sufficientis* nomen tribui solet, satis diximus. Nunc aliquid adiungendum est de substantia seu natura efficacis. Non enim exigua inter Doctores recentiores controuersia est, quid illa gratia sit, qua Deus cor hominis conuertit, & in eo bonum operatur. Alij namque putant esse sanctam cogitationem, cuius perdicam esse facultatem sancti tradunt; alij esse quosdam indeliberatos motus amoris, timoris, spei, vel similis cuiuspiam affectionis, qua voluntas ad amandum, timendum, sperandum excitatur; alij esse Physicam prædeterminationem potentie voluntatis ad operandum; quam ita declarant alij, vt sit prænotio quædam actualis per modum qualitatæ transeuntis cum operatione voluntatis; alij vt sit realiter ipsa operatio causæ secundæ vt procedit ex influxu Dei promouente; alij denique vt sit aliquid habens esse incompletum per modum quo colores sunt in aëre, & virtus artis in instrumento artificis, quod à solo Deo in secunda causa producit, & proprio vocabulo dici posse putant, motionem virtuosam, qua primus agens efficit vt voluntas operetur. Quid de singulis istis, & si quæ fortassis aliæ sunt, opinionibus, arbitrandum sit iuxta Diui Augustini sententiam, non est opus longo discursu sigillatim patefacere. Res enim per seipsa loquitur, cum veritas ex eius scriptis innumeris testimoniis suffragantibus apparuerit: Nam cognitio veritatis, vt idem ait, omnia falsa, si modo proferantur, etiam quæ prius inaudita erant, & diiudicare & subuertere idonea est.

A Vestigiis igitur sanctissimi & securissimi Doctoris inherere qui statuerit, non multum in ista difficultate quæ tantopere recentiorum industriam exercuit, laborabit. Videbit enim perspicue ex omnibus operibus eius ac locis inter se concinentibus, gratiam istam Christi Saluatoris medicinalem, quam efficacem schola vocat, non aliud esse, quam celestem quandam atque ineffabilem suauitatem; seu spiritalem delectationem, qua voluntas præuenitur & fleuitur, ad volendum faciendumque quicquid eam Deus velle & facere constituerit. Testimoniorum quibus hoc Augustinus tradit, immensa penè seges est. Ne tamen inconfusa sui mole, lectoris fatigent intentionem, in certas classes ea partiemur; ex quibus vel omnibus vel singulis, liquidò constabit, nullum esse genus actionis aut voluntatis bonæ, nullum effectum efficacis gratiæ, qui non isti celesti delectationi tanquam veræ gratiæ Christi veræque causæ tribuatur.

In primis igitur hoc probat, quod quando Augustinus illam veram Christi gratiam qua Deus in nobis & velle operatur & facere, ex Scripturis astruit, plurimis locis illam Scripturam velut euidentissimam allegat, *Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum.* Hoc enim facit in libro secundo de peccatorum meritis & remissione. Nam quærens vnde contingat, quod homines aliquando nolunt id quod iustum est facere, inter cætera sic respondet: *Ideo quisquis nostrum bonum opus suscipere, agere, implere nunc scit, nunc nescit, nunc delectatur, nunc non delectatur, vt nouerit non suæ facultatis, sed diuini muneris esse vel quod scit vel quod delectatur.* Ac sic ab elationis vanitate sanetur, & sciât quam vere non de terra illa, sed spiritualiter dictum est; *Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum.* Et inferius: *Nos autem quantum concessum est sapiamus & intelligamus, si possumus; Dominum Deum bonum ideo etiam sanctis suis alicuius operis iusti aliquando non tribuere; vel certam scientiam vel victricem DELECTATIONEM, vt cognoscant non à seipso, sed ab illo sibi esse lumen; quo illuminentur tenebræ eorum, & suauitatem, qua de fructum suum terra eorum.* Hanc autem esse verissimam illam & sincerissimam & efficacem gratiam, quæ in omnibus Ecclesiæ precibus posita

Lib. 2. de peccatis. c. 17.

Ibid. c. 19.

Ibidem.

latur, ibidem perspicuis verbis adiicit: Cum autem ab illo illius adiutorium deprecamur ad faciendam, perficiendamque iustitiam, quid aliud deprecamur quam ut aperiat quod latebat, & SVAVE FACIAT QVOD NON DELECTABAT: quia & hoc ab illo esse deprecandum eius gratia didicimus dum antea lateret, eius gratia dileximus, DVM ANTEA NON DELECTARET. Nam illa delectatione deficiente, statim anima ab operibus bonis refrigerando, torpescit, sicut ibidem tradit: Idcirco etiam sanctos & fideles suos, in aliquibus vitiis tardius sanat, ut in his eos minus quam implenda ex omni parte iustitia sufficit DELECTET BONVM, siue cum latet, siue etiam cum manifestum est ut quantum pertinet ad integerrimam regulam veritatis eius, non iustificetur in conspectu eius omnis viuens. Et in sermone vndecimo de verbis

Serm. II. de verb. Apost. cap. ultimo.

Apostoli eandem gratiam nomine suauitatis in Scriptura significatam docet. In eo quod accepimus; illi gloriam demus, ipsum honoremus, semina sua ipse compluat. Quid haberet terra nostra nisi ipse seminasset? Sed dat & pluuiam, non deserit quod seminauit. Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Et in sermone decimo quinto: Ergo fratres mei habet delicias suas iniquitas, & iustitia non habet? Delectat malum & non delectat bonum? Delectat omnino: sed Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Ille nisi prior det suauitatem, terra non habebit nisi sterilitatem. Et in sermone 4. de verbis Domini:

Serm. 4. de verb. Apost. cap. 8.

Suauia sunt, dulcia sunt, delectabilia sunt (secularia) sed audi meliora: Narrauerunt mihi iniusti delectationes suas, sed non ut lex tua Domine. Felix anima, quae huiusmodi delectationibus oblectatur, ubi turpitudine nulla inquinatur, & veritatis serenitate purgatur. Quem autem delectat lex Dei, & sic delectat ut omnes delectationes lasciuiae vincat, non sibi arroget istam delectationem; Dominus dabit suauitatem. Quid dicam? Domine da mihi illam suauitatem vel illam? Suavis es Domine, & in tua suauitate doce me iustitias tuas: In tua suauitate doce me, & doces me. Tunc disco ut faciam, si in suauitate tua doceas me. Ceterum quamdiu blanditur, iniquitas, & dulcis est iniquitas, amara est veritas. In tua veritate doce me: ut suavis sit veritas: DVLCE DINE TVA CONTEMNATVR INIQUITAS. Quas Scripturas: In suauitate tua doce me. Et, narrauerunt mihi iniqui delectationes suas, sed non ut lex tua, etiam aliis in locis ad eandem veritatem inculcandam adhibet, ut ostendat, Deum cum ita docet, ut homo faciat, hoc ipsum ineffabili quadam dulcedine trahente operari. Et in Psalmum octogesimum quartum, vnde locus ille sumptus est: Quid est quod dixit: Iustitia de caelo prospexit? Etenim Dominus dabit, inquit, suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum: nos ergo respiciamus nos; & si nihil in nobis inuenerimus nisi peccata, oderimus peccata, & desideremus iustitiam, &c. Et confitens illi peccata tua mereberis ab illo DELECTATIONEM, & suauitatem iustitiae faciende,

Enarr. in Psal. 84. in fine.

dabit tibi, ut incipiat te delectari iustitia, quem primo delectabat iniquitas: ut qui primo gaudebas in ebrietate, gaudeas in sobrietate; & qui primo gaudebas de furtis, ut tolleres homini quod non habebas, queras donare non habenti, quod habebas. Et quem delectabat rapere, delectet donare, quem delectabat spectare, delectet orare: quem delectabant cantica nugatoria & adulterina, delectet hymnum dicere Deo, currere ad Ecclesiam, qui primo curriebat ad theatrum. Vnde nata est ista suauitas, nisi quia Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum? Et mox: Suscepisti semen (praedicationis meae) cogitate de verbo quod audistis, tanquam glebas frangentes, ne semen rapiant volatilia, ut possit ibi germinare quod seminatum est. Et nisi Deus

A pluerit, quid prodest quod seminatur? Hoc est, Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Et ostendens pluuiam istam germinare & crescere facientem verbum Dei, esse suauitatem illam coelitus depluentem: Ille enim, inquit, visitationibus suis, in otio, in negotio, in domo, in lecto, in conuiuio, in colloquutione, de ambulatione visitet corda vestra, ubi nos non sumus. Veniat imber Dei & fructificet quod ibi seminatum est. Et ibi non sumus nos, & securi quiescimus, aut aliud agimus. DEVS det incrementum seminibus quae sparsimus, ut attendentes postea bonos mores vestros etiam de fructu gaudeamus; quoniam DOMINVS DABIT SVAVITATEM, & terra nostra dabit fructum suum. Simili modo tractat, & usurpat ad eandem veritatem asserendam aliis locis; quibus congerendis frustra immorer, cum ista sententiam eius declarent apertissime.

Sic & illum locum: Praeuenisti eum in benedictionibus dulcedinis (quo gratia praueiciens hominis voluntatem, & retorquenseam a malo ad bonum; indicatur) nonnunquam ad eandem suauitatem asserendam accersit, tanquam gratiam qua voluntas ad bonum concupiscendum volendumque transfertur. Ut in libro secundo ad Bonifacium: Misericordia eius praueiciet me; & ipse est cui fideliter veraciterque cantatur: quoniam praueicisti eum in benedictione dulcedinis. Et quid hic aptius intelligitur quam ipsa de qua loquimur cupiditas boni?

Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

C Tunc enim bonum concupisci incipit cum dulcescere incipit. Et paulo post: ERGO BENEDICTIO DVLCE DINE EST GRATIA DEI, QVA FIT IN NOBIS, VT NOS DELECTET ET CVPIAMVS hoc est anemus quod praecipit nobis. In qua si nos non praueiciet DEVS, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Nescio quid disertius & clarius postulari possit ab Augustino, ut sciamus quid ipse senserit esse gratiam illam, qua fit ut bonum velle & facere incipiamus. Apertissimis enim verbis clamat esse suauitatem quam Deus de caelo pluit, esse delectationem, esse benedictionem dulcedinis, qua fit in nobis ut nos non solum delectet, sed etiam cupiamus bonum. Et hanc ita tradit esse gratiam Dei, ut sine illius praueiutione, bonum neque perficere, neque inchoare possimus.

Ibidem.

Quod sane & aliis diuersis locis non minus luculentâ testificatione consignat. Nam istam gratiam delectationis ab Apostolo significatam esse docet, quando ad Romanos dicit: Condelector legi Dei secundum interiorem hominem: Ista, inquit, condelectatio legi Dei secundum interiorem hominem de magna nobis venit gratia Dei. In ea quippe interior homo noster renouatur de die in diem, cum in ea proficit perseveranter. Non enim timor est torquens; sed amor libens, ibi sumus veraciter liberi, ubi non delectamur inuiti.

Rom. 7. Lib. I. de nup. cap. 30.

E Et in libro de gratia Christi, in Scriptura ista, suavis es Domine, & in tua suauitate doce me iustitiam tuam, sicut ipse legit, eandem efficacem volendi & operandi gratiam nomine suauitatis expressam esse testatur. Iustitia, id est opus iustitiae, ex Deo dicitur, quae datur per gratia beneficium, ut non sit terribile sed suauiter mandatum, sicut oratur in Psalmo, suavis es Domine, ET IN TVA SVAVITATE DOCE ME iustitiam tuam: id est ut non formidine poenae seruiliter cogar esse sub lege, sed libera charitate DELECTER esse cum lege. Praeceptum quippe liber facit, qui LIBENS facit. Et hoc modo quisquis discit, per suauitatem videlicet, omnino agit quidquid agendum didicerit. De quo docendi modo per suauitatem gratiae, in eodem loco praclarissime dicit. Hec gratia,

Lib. de grat. Christi c. 13.

Ibidem. gratia, scilicet vera Christi cum Pelagio controuersa, de qua iam citato loco totoque libro disputat, si doctrina dicenda est, certe sit dicatur ut altius & interius eam Deus cum INEFFABILI SVAVITATE credatur infundere, non solum per eos qui plantant & rigant extrinsecus, sed etiam per seipsum qui incrementum suum ministrat occultus, ita ut non ostendat tantummodo veritatem, verum etiam impertiat charitatem. Sic enim docet Deus eos qui secundum propositum vocati sunt simul docens & quid agant scire, & quid sciunt agere. Iuxta quem docendi modum de Maria Magdalena Christi doctrinam audiente dicit: MIRA ENIM SVAVITATE tenebatur, quæ profecto maior est mentis quam ventris. Quod vero in illo docendi modo etiam charitatis mentionem facit, rectissime facit. Nam illa suauitas est quæ facit pleno deliberatoque consensu & impetudiligere Deum. Sed verius & euidentius eandem gratiam in illa Scriptura nomine suauitatis esse significatam Enarratione in

In Psal. 118. Psalmos tradit: Sic debemus intelligere SVAVITATEM quam ΧΕΡΣΟΤΑ & Græci vocant, ut in bonis spiritualibus depuretur. Propter hoc enim eam & bonitatem nostri appellare maluerunt. Nihil hic ergo aliud dictum existimo, SVAVITATEM fecisti cum seruo tuo, nisi, fecisti ut me DELECTARET bonum. Quando enim delectat bonum magnum Dei donum est. Quando autem bonum opus, quod lex imperat, sit timore pœnæ, non DELECTATIONE IUSTITIÆ, cum Deus metuitur, non amatur, seruiliter fit non liberaliter. Et de loco quem tractabamus consequenter adiecit: Suauitatem & eruditionem & scientiam doce me, inquit, augeri sibi ista poscit & perfici. Nam utique qui iam dixerat: suauitatem fecisti cum seruo tuo: quomodo dicit, suauitatem doce me, nisi ut ei GRATIA MAGIS MAGISQUE ABUNDET, vel innotescat, DULCEDINE bonitatis? Habebant enim fidem qui dixerunt: Domine adauge nobis fidem. Et inferius in eiusdem Psalmi tractatione versans locum illum, quo Propheta discere cupit iustificationes Dei: Eo modo hic, inquit, intelligendus est dixisse, ut discam iustificationes tuas, ea notitia quæ sunt. Hoc autem quia non fit nisi per dilectionem, ubi qui facit habet DELECTATIONEM propter quod dictum est: IN TVA SVAVITATE doce me iustificationes tuas, sequens versus ostendit, &c.

Ibidem. Hanc gratiam nomine suauitatis & illo Scripturæ loco designatam esse contendit, quando Psalter Emphaticis illis verbis: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, sibi ipsi admirando gratulatur, & sibi respondet, super mel ori meo. Nam inquit Augustinus, hæc est ILLA SVAVITAS quam Deus dat, ut terra nostra det fructum suum, ut bonum VERE BENE, id est, non mali carnalis formidine, sed boni spiritualis DELECTATIONE faciamus.

In eundem Psalm. Hanc gratiam itidem suauitatis nuncupatione commendatam esse scribit quando Psalter in alio Psalmo dicit: Parasti in tua suauitate egenti Deus: pro quo nos legimus eodem sensu: Parasti in dulcedine tua pauperi Deus: In tua SVAVITATE non in illius facultate. Egens est enim quoniam infirmatus est, ut perficiatur, agnouit se indigentem ut repleatur. Hæc est illa SVAVITAS de qua alibi dicitur: Dominus dabit suauitatem & terra nostra dabit fructum suum: ut bonum opus fiat non timore sed amore: non formidine pœnæ, sed DELECTATIONE iustitiæ.

Ex quibus æquus quisque lector videt nihil Augustino certius esse quam in Scripturis sacris, gratiam illam efficacem, per quam solam operamur quidquid boni operamur, de qua tam acris inter Scholasticos conflictus vertitur, nomine dulcedinis, suauitatis, delectatio-

A nis nempe spiritualis atque cœlestis esse significatam. Cui doctrinæ tanquam à Spiritu sancto multipliciter tradita, sexcentis in locis, præterea quæ recensuimus ipse subscribit. Ut in libro de spiritu & littera, in quo ex professo de veræ & efficacis gratiæ adiutorio cum Pelagio luctatur, & ab omnibus Pelagianis adiutorii distinguit ac separat: Nos autem dicimus, inquit, humanam voluntatem sic diuinitus adiuuari ad faciendam iustitiam, ut præter quod creatus est homo cum libero arbitrio voluntatis, præterque doctrinam qua ei præcipitur, quemadmodum viuere debeat, accipiat Spiritum sanctum, id est, adiutorium Spiritus sancti, quo fiat in animo eius DELECTATIO, dilectioque iustitiæ summi illius atque incommutabilis boni, quod Deus est, etiam nunc cum adhuc per fidem, ambulatur, non per speciem: ut hæc sibi velut arribâ datâ gratiæ muneri inardescat inherere Creatori atque inflammetur accedere ad participationem illius viri luminis, ut ex illo ei beneficit à quo habet ut sit. Vbi perspicacissime delectationi dilectionem, ardorem, inflammationemque subnectit. Sunt enim effectus, qui immediate ex illa cœlesti suauitate germinant ut infra latius. Et necessitatem talis adiutorij ad omnes actiones explicans: Nam neque liberum arbitrium quicquam nisi ad peccandum valet, si lateat veritatis via: Scientia enim seu cognitio obiecti ad bene agendum omnino necessaria est: Et cum id quod agendum est, cœperit non latere nisi etiam DELECTET & ametur, non agitur, non suscipitur, non bene viuatur. Et in eodem libro inferius: Confugiant per fidem ad iustificantem gratiam, & per donum Spiritus sancti SVAVITATE iustitiæ delectati pœnam litteræ minantis euadant. Vbi gratia iustificans Augustino est adiutorium quo ad iustitiam legis implendam, hoc est, ad iuste agendum viuendumque perducimur. Quæ vocis acceptio in isto libro & aliis Augustini lucubrationibus receptissima est: Vnde & in eodem capite decimo quinto. Hic autem Spiritus Dominus cuius dono iustificamur, quo fit in nobis ut non PECCARE DELECTET, ubi libertas est: sicut præter hunc Spiritum peccare delectat, ubi seruitus, à cuius operibus abstinendum, &c. Et inferius adhuc manifestius: Per fidem confugiat ad misericordiam Dei, ut det quod iubet, atque inspirata gratiæ SVAVITATE per Spiritum sanctum, faciat PLUS DELECTARE quod præcipit, quam delectat quod impedit. De quo loco & similibus paulo latius infra disputandum est. Et in libro de Correctione & gratia. Verissimam illam voluntatis & actionis gratiam tangens: Agantur enim ut agant, non ut ipsi nihil agant: & ad hoc eis ostenditur, quid agere debeant ut quando id agunt sicut agendum est, id est, cum dilectione & DELECTATIONE iustitiæ, SVAVITATEM quam dedit Dominus ut terra eorum daret fructum suum, accepisse se gaudeant. Et homilia vigesima nona: Quomodo te à te liberat Deus? Dimittendo peccata, donando merita, dando tibi vires pugnandi aduersus concupiscentias tuas. Et quomodo, quo adiutorij genere efficit istud Deus? Subiungit Augustinus: Inspirando virtutem, dando menti CÆLESTEM DELECTATIONEM qua omnis terrena delectatio superetur.

Lib. de spir. & lit. c. 3.

Lib. de spir. & lit. ca. 13.

Ibid. ca. 16.

Ibid. c. 15.

Ibid. ca. 29.

Lib. de Cor. & grat. c. 2.

Serm. 29.

Idem ostenditur.

Secundo inductione, seu enumeratione cuiusvis generis bonarum operationum voluntatis, ad quas eam praequirat Augustinus.

CAPVT II.

QUAE quidem quanquam sufficere possent, ut mens Augustini de natura medicinalis adiutorij liquido capiatur, quia tamen ad inopinatam veritatem animus inueteratarum sententiarum praedictis grauidus non facile cedit, operosius eadem ex Augustini monumentis demonstranda sunt; ut euulso omni scrupulo nemo de mente sancti Praefulsi incertus harere possit, nisi qui quicquid semel opinionum praecipitauerit, tueri quoquo modo malit, quam susceptam à suis magistris mutare sententiam.

Itaque suauitatem seu delectationem coelitus infusam esse ex Augustini sententia veram illam gratiam, de qua tanta inter Scholasticos controuersia est, secundo demonstrari quasi inductione potest. Nullum est enim boni operis genus, quod ipse non ad istam diuinæ suauitatis inspirationem tanquam ad adiutorium renocer, quo Deus id in homine operatur. Et quidem diuersas actiones singulares per delectationem tanquam per veram gratiam in hominis voluntate à Deo effici, ex praecedenti etiam capite utcumque liquet. Quid enim in actionibus bonis prius est, quam ut bonum quod praedicatur nobis, incipiamus concupiscere? Et tamen de boni cupiditate dixit: *Tunc bonum concupisci incipit cum dulcescere incipit.* In qua dulcedinis gratia, si nos non praeuenit Deus, non solum non perficitur bonum, sed nec inchoatur ex nobis. Quod si sine tali suauitatis gratia nec inchoari bonum potest, profecto neque cogitari potest, quod etiam exsertis verbis apud sanctum Fulgentium Petrus Diaconus profitetur, quando dicit non per naturalem libertatem nos posse iam cogitare diuina, sed tantum attracti ad veram libertatem non violenta necessitate, sed *infusione suauitatis per Spiritum sanctum.*

Postquam autem bonum iam cogitatum, vel eatenus saltem concupitum est, restat ut pia voluntate credatur. Sed nec istud nos posse sine coelesti delectatione Augustinus tradidit, quando dixit, quod quando veritas coeperit non late-
re, nisi etiam delectet non suscipitur; ergo neque creditur. Nam suscipere veritatem nihil est aliud profecto nisi credere veritati. Vnde alibi luculentius exponens gratiam, qua trahimur, ut ad Christum credendo veniamus, tam diserte de eius natura disputat, ut omnes omnium scrupulorum vncos ex omnium animis eximere, omnesque ambiguitatis nebulas ab omnium oculis tergere voluisse videatur. Nam propositis illis Christi verbis: *Nemo potest venire ad me nisi Pater qui misit me traxerit eum,* quibus Dominus gratiae diuinæ necessitatem ad fidem asserbat: *Magna,* inquit Augustinus, *gratiae commendatio. Nemo venit nisi tractus.* Quae tamen quia libertati humanæ voluntatis, tractus violentia nocere videbatur, difficultatem istam obicit: *Si trahitur, ait, aliquis inuitus venit: si inuitus venit, nec credit: si non credit, nec venit. Non enim ad Chri-*

A sum ambulando currimus, sed credendo. Quomodo ergo voluntate credo si trahor? Respondet soluendo quaestionem & tractus istius seu diuini adiutorij naturam exponendo Augustinus: Ego dico, Tract. 26. Parum est voluntate, etiam VOLVPTATE traheris. In Ioan. Quid est trahi voluptate? DELECTARE in Domino & dabit tibi petitiones cordis tui. Est quaedam VOLVPTAS CORDIS cui panis dulcis est ille coelestis. Porro si Poeta dicere licuit.

Trahit sua quemque VOLVPTAS.

Virgil.

Non necessitas sed VOLVPTAS; non obligatio sed DELECTATIO; quanto fortius nos dicere debemus trahi debemus ad Christum, qui DELECTATVR veritate: DELECTATVR beatitudine, DELECTATVR iustitia, DELECTATVR sempiterna vita (quando illi praedicantur) quod totum Christus est? An vero habent corporis sensus VOLVPTATES suas, & animus deseritur à VOLVPTATIBVS suis? Si animus non habet VOLVPTATES suas unde dicitur: Filij autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, & torrente VOLVPTATIS tuae potabis eos. Et inferius rem profundissimam, familiarum exemplorum facilitate declarans: Ramum viridem ostendis omni; & trahis illam. Noces puero demonstrantur, & trahitur. Et quia quod currit trahitur, amando trahitur, sine lesione corporis trahitur, cordis vinculo trahitur. Sed quo incentiuo amor ille quo currit ac trahitur, prouocatur? Audi cetera: Si ergo ista quae inter delicias & voluptates terrenas reuelantur amanti bus, trahunt quoniam verum est.

Trahit sua quemque voluptas:

Non trahit reuelatus Christus à Patre? Quid enim fortius desiderat anima quam veritatem? Quod quamuis verissimum sit, nunquam tamen animus desiderabit veritatem, nisi cum coelestis delectationis infusione doceatur. Itaque subiungit paucis adiectis Augustinus: Omnis qui audiuit à Patre & didicit venit ad me. Videre quomodo trahit: Pater docendo DELECTAT, non necessitatem imponendo. Ecce quomodo trahit: Erunt omnes docibiles Dei: trahere Dei est. Vnde de tali veritatis docendae trahendique modo superius dicentem audiuius: Hac gratia si do-

Ibidem.

Lib. de grat. Christi c. 13.

Lib. 4. de doct. Christi cap. 26.

Iam vero quid post fidem est prius obuium, ac magis necessarium, quam oratio? Oratio quippe primus est fructus fidei, quo spiritus adiutorium inuocatur, ut concupiscentiarum bonae voluntati rebellantium exercitus debellari possit, & iustitiae seu bonae vitae mandata compleri. Sed nec ipsa oratio, sine isto DELECTATIONIS coelestis adiutorio fundi potest: Intra cor tuum & gaudebit ibi. Cum ibi coeperis GAUDERE ipsa munditia cordis tui DELECTABIT te & faciet orare. Et in Psalmum centesimum sextum istius delectationis necessitatem exprimens: Quisquis, inquit, probabiliter iam conuersatur inter homines sine vlla quarela malorum morum, excipitur tertia tentatione tædij cuiusdam in mora huius vitae, ita ut aliquando eum nec legere nec orare DELECTET. Tertia tentatio priori contraria. Prius enim periclitabatur fame, postea fastidio. Vnde & hoc nisi de quodam languore animae? &c. non est & ista levis tentatio. Sed an forte ista tentatio fastidij actædij aliter quam ista suauitatis infusione superari potest? Audi Augustinum:

In Psal. 33.

In Psal. 106.

Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

Pet. Diacon apud S. Fulgent. c. 6.

Lib. de spir. & lit. c. 3.

Tract. 26. in Ioan.

Lib. 2. de
pec. meris.
cap. 19.

gustinum : Cum autem ab illo illius adimorimur de-
precamur ad faciendam perficiendamque iustitiam, quid
aliud deprecamur, quam ut aperiat quod latebat, &
suave faciat quod NON DELECTABAT : quia &
hoc ab illo esse deprecandum, eius gratia didicimus,
dum antea lateret : eius gratia dileximus, dum antea
non DELECTARET, ut qui gloriatur non in se, sed
in Domino gloriatur.

Post fidem atque orationem sequitur amor
seu dilectio boni, atque ipsius Dei, sed nec illa
in hominis corde nascetur, nisi eam delectatio-
nis gratia suscitauerit. Nam ideo capite præce-
denti dixit, ad bene viuendum necesse esse ut ac-

Lib. de Spir.
& lib. c. 3.

cipiat homo Spiritum sanctum, quo fiat in animo eius
DELECTATIO dilectioque summi illius atque incom-
mutabilis boni : ut videlicet ex DELECTATIONE
dilectionem sequi, ipsa verborum connexionem
patefaceret. Et similiter statim : Nisi etiam DE-
LECTET bonum & ametur, non agitur, non suscipi-
tur, &c. Et in libris contra Faustum amorem nas-
ci ex delectatione significat : Bonum quod amauerat
eius specie delectata.

Lib. 19. cont.
Faust. c. 24.

Ex eodem delectationis ac dilectionis or-
dine fit ut magnum illud donum Dei, liber-
tatem scilicet illam animi à dominatione cu-
piditatis, qua Deo non seruilibiter, sed liberali-
ter seruit, isti diuinæ suauitati, tanquam adiu-
torio gratiæ voluntatem liberantis tribuat :

Lib. 22. cont.
Faust. c. 27.

Sancti Angeli id sibi agendum imperant, quod ille
quem contemplantur, iubet ; cuius æterno imperio li-
beraliter quia suauiter seruiunt. Et in tractatibus
in Ioannem cum illa citasset Apostoli verba :

Tract. 41.
in Ioan.

Condelector legi Dei secundum interiorem hominem,
statim attexit, Ecce vnde liberi, vnde condelectamur
legi Dei. Libertas enim delectat. Nam quamdiu timore
facis quod iustum est, non Deus te delectat. Quamdiu
adhuc seruus facis, non te delectat. Delectet te & libe-
ret. Et adhuc vberius in eodem loco : Ergo iam ille
ex parte superiore liberum se esse sentiebat : Vnde dice-
bat : Condelector legi Dei secundum interiorem homi-
nem. Delectat me lex, delectet me quod iubet lex, de-
lectat me ipsa iustitia. Hoc est vñtatissimā sancti

Lib. 1. de
nup. cap. 30.

Augustini phrasi, delectat me ipse Deus, cuius
delectatione sum liber ac diligo eum. Vnde de
ista condelectatione dicit in libro de nuptiis &
concupiscentia : Ista condelectatio legi Dei de magna
nobis venit gratia Dei. Ibi sumus veraciter liberi,
vbi non delectamur inuiti. Et in Psalmum sexage-
simum : Hæc est illa suauitas de qua alibi dicitur : Do-
minus dabit suauitatem & terra nostra dabit fructum
suum, ut bonum opus fiat non timore, sed amore, non
formidine pœnæ, sed delectatione iustitiæ. Ipsa est
enim vera & sana libertas. De qua suauitatis ac
delectationis libertatē, alibi pluribus differe-
mus.

Serm. 6. de
verb. Apost.
cap. 3.

Isti dilectioni ac liberationi animi à lege pec-
cati coniunctum est aliud beneficium, ut videli-
cet cupiditatum nostrarum tentationibus nul-
lum consensum præbeamus : quod ut fiat, sola
delectatio quoque tanquam genuinum diuinæ
gratiæ adiutorium facit : Lex non illa in vetustate
titrera, sed lex Spiritus vitæ in Christo IESU liberauit
te à lege peccati & mortis, hoc est, à tentationibus
concupiscentiæ. Et quæ illa lex Spiritus vitæ, &
quo pacto liberat ? Audi : Vt enim CONDELECTE-
RI s legi Dei secundum interiorem hominem, vnde ha-
beres nisi Spiritus vitæ in Christo IESU liberaret te à
lege peccati & mortis. Ideo, mens humana ne tibi tri-
buas, ne multum superbias, imò ne omnino superbias, &
mens humana, quod non consentis desideriis carnis, quod
lex peccati non te de arce deponit. Et in Sermonē

Tom. 3.

præcedente multo manifestius. Ibi enim respon-
det ille qui tentatur titillationibus suis : Nolo,
inquis, non facio puta quia DELECTAT, non facio,
habeo CUI CONDELECTOR. Condelector enim le-
gi Dei, quid tu de carne tumultuaris. Et in libro

Serm. 5. de
verb. Apost.
cap. 9.

Lib. 6. de
Musica. 16.

sexto de Musica : Gustate & videte quoniam suauis
est Dominus. Et Petrus : Si gustatis quoniam suauis
est Dominus. Non enim amor temporalium rerum ex-
pugnaretur, nisi aliqua suauitate æternarum. Et in
libro primo ad Bonifacium cum Aposto-
lum exponendo dixisset : Consensio legi quia
nolo quod non vult, ut videlicet concupiscentiæ
tumultuanti consensum denegemus adiicit :

Nunc autem iam non ego operor illud, sed id quod
habitat in me peccatum. Quid est NUNC autem,

Lib. 1. ad Bo-
nif. cap. 10.

nisi iam nunc sub gratia quæ liberauit DELECTA-
TIONEM voluntatis à consensione cupiditatis ? Vbi
rectius fortasse legeretur, quæ liberauit DE-
LECTATIONE voluntatis à consensione iniqui-
tatis. Nam & sensus ineptus est, ut gratia di-
catur liberare delectationem, totique doctrinæ
Augustini dissentaneus ; & ipsa consequentium
connexio aliud postulat. Nam in eodem capite
paulo inferius explicans quomodo à consen-
sione cupiditatum animus liberetur, hoc ipsum
disertis verbis delectationi tribuit & delecta-
tioni gratiæ Dei : Cum ipsa DELECTATIO boni

Lib. 1. ad Bo-
nif. cap. 10.

qua etiam non consentit ad malum, non timore pœnæ,
sed amore iustitiæ (hoc est enim CONDELECTA-
RI) non nisi gratiæ deputanda sit. Et in illa verba

In Psal. 64.

Psalmi sexagesimi quarti : Exitus mane & vespere
delectabilis, hoc est, ut ipse tradit, Exitus è tenta-
tionibus tam prosperitatis quam aduersitatis
delectabiles facis, nempe per delectationem re-
rum cœlestium : Magnificè sic posuit : Delectabilis
exitus mane & vespere. Si enim non te delectet ipse
exitus, non laborabis exire inde ; mittis caput in lucrum
promissum, si non te DELECTET promissio Saluatoris.
Et rursum cedis tentanti & terrenti, si non te DELE-
CTET ille qui prior passus est, ut tibi exitum faceret.
Nam istud est quod in superius allegatis dixit :

Homil. 29.
cap. ult.

Deum liberare seu exitum facere, inspirando vir-
tutem, dando menti tuæ CÆLESTEM DELECTA-
TIONEM, qua omnis terrena delectatio superetur. Et
in illa verba Psalmi centesimi trigesimali septimi.

Qui manducatis panem doloris ; rerum tristium to-
lerantiam diuinæ suauitati tribuit : Iste est la-
bor fructuum, panis doloris. Nisi enim manducaretur,
non diceretur panis. Nisi autem haberet aliquam
SVAVITATEM panis iste, nemo illum manducaret.
Cum quanta suauitate plorat, in gemitu qui orat ? Dul-
ciores sunt lachrymæ orantium quam gaudia theatro-
rum.

In Psal. 137.

Sed quia non est Christiano satis non consen-
tire tentationibus, hoc est, declinare à malo, sed
opus est etiam facere bonum, nulla omnino gra-
tia istud præstat voluntati, nisi istud cœlestis
suauitatis auxilium. Per hoc enim solum effici-
tur, ut homo non timore pœnæ, sed amore iusti-
tiæ bonum operetur : quod quamdiu non fit, nun-
quam, iuxta constantissimas Augustini regulas,
est opus bonum, & quando fit, impossibile est
non esse bonum. Hoc igitur suauitatis adiu-
torium, esse gratiam illam, qua bonum opera-
mur, sexcentis testimoniis Augustinus expres-
sit. Nam inde est quod toties iam audiuius
inculcata illa Scripturæ verba : Dominus dabit
suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum.
Quis enim verior est terræ nostræ per se ste-
rilis, quàm bonorum operum fructus ? Inde
est quod toties iam cum Propheta superius de-

Psal. 84.

Psal. 118. precantem audiuius : *Suavis es Domine , & in tua suauitate doce me iustitiam tuam.* Hic enim , vt idem ait , docet Deus eos qui secundum propositum vocati sunt ; simul donans & quid agant scire , *Lib. de grat. Christi c. 13.* & quod sciunt agere. Nam & alibi dicit : *Tunc disco vt faciam si in tua suauitate doceas me.* Inde est quod plurimis locis , quorum nonnulla iam citauimus passim docet Deus delectatione iustitiæ opus esse faciendum , & hanc ipsam delectationem nobis tribuendam esse à Deo : *Suauitatem , inquit , iustitiæ faciendæ dabit tibi , vt incipiat te delectare iustitia , quem primo delectabat iniquitas.* Et in *Psal. 126.* *Psal. centesimum vigesimum nonum :* *Est sermo Dei (id est , lex Dei) aduersarius tuus quamdiu cum illo non concordas . Concordas autem cum cœperit te DELECTARE , facere quod dicit sermo Dei.* Et in alium *Psal. 126.* *Psal. :* *Clama ad illum infelix ego , quis me liberabit de corpore mortis huius ? Veniet enim gratia Dei , & quænam gratia ? Vt DELECTET te iustitia , sicut delectabat iniquitas . Et homo qui ex vinculis solutus es exclamabis ad Deum . Dirupisti vincula mea , &c.* nempe per illam solam & vnicam gratiam Dei DELECTATIONEM iustitiæ , quam toties prædicat. De qua delectatione seu suauitate iustitiæ aut legis , aut operis boni , aut recte facti , quæ apud Augustinum in idem redeunt , qui plura volet videat ea quæ in capite superiori , & in aliis nonnullis diximus.

Vide lib. 1. de pura nat. à c. 5. vsque ad 10.

In Psal. 85.

Lib. de agone Christian. capit. 9.

Sed quid opus pluribus ? Illud DELECTATIONIS cœlestis adiutorium tam est in hac mortali vita necessarium , vt nisi istud operibus nostris Deus aspergeret , deficeremus in via , quæ ad Patriam tendimus : *Si nulla IVCVNDITAS , deficiamus , si plena securitas , male exultamus , Ergo & IVCVNDITATEM aspergat , & timorem incuriat , vt de DVLCEDINE IVCVNDITATIS perducatur nos ad sedem securitatis.* Tantæ est etiam efficaciam , vt cuius mens eo inebriata , Deo miserante fuerit , præstet hoc ipso terrenorum omnium quibus immergimur ac tentamur obliuionem , & per omnes temporales prosperitates atque aduersitates rapit eum ad ipsam domum Dei : *Gustemus saltem , inquit sanctus Doctor . quam suavis est Dominus , qui dedit nobis pignus Spiritum , in quo sentiamus eius DVLCEDINEM , & desideremus ipsum vite fontem , vbi sobriè ebrietate mundemur & irrigemur , sicut lignum quod plantatum est secus decursus aquarum , & dat fructum , bonorum operum , in tempore suo . Inebriabuntur enim ab vbertate domus tuæ , &c.* Talis ebrietas non euertit mentem , sed tamen rapit sursum , & obliuionem præstat omnium terrenorum . Quæ de re plura dici possent nisi ex istis quæ adduximus istius adiutorij natura & potestas & necessitas ad omne bonorum operum genus satis perciperetur.

Idem probatur.

Tertiò ex contrario , hoc est , ex peccatis quæ ex simili delectatione terrenâ , tanquam ex causa proficisci tradit.

C A P V T I I I.

TERTIO delectationem istam cœlestem esse verum ex Augustini sensu medicinalis gratiæ adiutorium , quod Deus ad iustitiam operandam voluntati tribuit , ex eo de-

monstrari potest , quia similiter docet , delectationem terrenam esse causam cur ab Adami posteris iustitia deferatur ac deferendo peccetur. Cum enim peccatum & recte factum omnino contraria sint , hoc ipso quo docet ita peccata perpetrari , vt voluntas terrenâ quadam delectatione præcedente præparetur & impellatur , lectoribus intelligendum relinquit , id quod toties de cœlesti delectatione atque suauitate ad iustitiam operandam conferente tradit , ex generaliori quadam & arcana ratione ad voluntatem tam sublimibus operibus præparandam multo magis esse necessarium , vt eo tanquam adiutorio sancti Spiritus adiuta & eleuata , & concupiscentiarum suarum visco expedita , in operationes cœlo dignas prorumpere & euolare possit.

Hanc igitur delectationem peccatorum antecedere & ex illa proficisci quod ab hominibus peccetur , non vno loco sanctus Augustinus profitetur. Quid enim apertius dici potest , quam id quod contra Manichæos de ordine quo peccauit Adam tradit , nempe per mulierem veluti nos per tentationem qua tentamur : *Sed tamen , inquit , per mulierem diabolus peruersitatis persuasor decipit : non enim etiam ratio nostra deduci ad consensionem peccati potest , nisi cum DELECTATIO mota fuerit in illa parte animi , quod debet obtemperare rationi tanquam rectori viro . Etiam nunc in vnoquoque nostrum nihil aliud agitur , cum ad peccatum quisque delabatur , quam tunc actum est in illis tribus serpente , muliere , & viro . Quod vberius declarat . Quid vero absolutius quam id quod aduersus eosdem Manichæos cum Fausto eorum Coryptheo disputans , docet : Quapropter hominis actio seruientis fidei seruienti Deo refrenat omnes mortales DELECTATIONES & eas coercet ad naturalem modum meliora inferioribus ordinata dilectione præponens . SI ENIM NIHIL DELECTARET ILLICITUM , NEMO PECCARET . Peccat ergo qui DELECTATIONEM illicitam relaxat potius quam refrenat . Ad quam doctrinam tam generaliter pronuntiatam passim in*

Lib. 2. de gen. contra Manich. cap. 14.

omnibus operibus suis respicit ; vt quando dicit contra Secundinum qui putabat malam esse creaturam cuius dilectione peccatur : *Quæro quid alligat animæ consensionem , an irruat illa cassata & propterea consentire dicatur , quia eius aliquâ DELECTATIONE moueatur ad fruendum . Et quando contra Donatistas ex persona peccantium generaliter promittit : Quid aliud sermoni veritatis iustitiæque respondent omnes flagitiosi & facinorosi homines , luxuriosi , &c . Quid aliud respondent cum eos veritas arguit , nisi hoc volo , hoc me DELECTAT . Vbi posterius prioris ratio est delectatio voluntatis , quia vt ante dixit , si nihil delectaret illicitum , nemo peccaret . Et quando in quæstionibus octoginta tribus dicit , quod sub lege vincimur , sub gratia vero iam non vincimur DELECTATIONE consuetudinis seu cupiditatis malæ . Nam ante gratiam ideo non implebatur lex , quia ipsius , inquit , iustitiæ nondum erat charitas quæ dilectione teneret interiora mentis ne ad peccatum DELECTATIONE rerum temporalium traheretur . Et quando contra Pelagianos ad Bonifacium scribit : Liberum arbitrium vsque ad eam in peccatore non perit , vt per illud peccent , maxime omnes qui cum DELECTATIONE peccant , & amore peccati hoc eis placet quod eis liber . Quod iterum iterumque inculcat paulò post : In malo , hoc est , ad mala agendum , liberum habet arbitrium cui delectationem malitiæ ,*

Lib. 22. contra Faust. c. 28.

Lib. contra Serundin. cap. 16.

Lib. 2. de Bapt. c. 10.

Lib. 83. qq. 9. 66.

Lib. 1. ad Bonif. cap. 2.

vel occultus vel manifestus deceptor inseruit, vel sibi ipse persuasit, &c. Sed hac voluntas quæ libera est in malis, quia DELECTATUR malis, ideo libera in bonis non est, hoc est, ad bene agendum, quia liberata non est, per similem videlicet iustitiæ delectationem. Vbi quod primo loco dicit, maxime propter ignorantiam peccata adiectum est, in quibus homo non videtur delectari rebus quas ignoranter appetendo, peccat, quamvis & illa ipsa peccata, occultiori aliâ delectatione committantur. Et quando in Psalmis ad populum dicit: Nocet tibi (malus) sicut vel exemplo, quia vivit tecum, & ad quod agit inuitat. Nonne cum eum vides forte in illis sordibus prosperari ducere talium delectatione factorum? Et si non consentis, saltem inuenisti quod expugnes. Et quando in alium Psalmum expressius loquens ait: Quando (in futura vita) nihil erit quod ex carnis labe sollicitet, non solum nihil cui consentiamus, sed nihil quod suggeratur ex carne. Etenim modo fratres mei, quantæ illicitæ delectationes animum tangunt, quamvis eis non consentiamus, ut membra nostra iustitiæ seruiant non iniquitati; tamen vel DELECTARI talibus, etsi non consentis, nondum est perfecta sanitas, Et quando in Tractatibus in Ioann. scribit: DELECTAVIT quod malum est, consensisti, peccasti. Consensio illa occidit te, &c. Et ut pluribus congerendis superfedeam quibus August. scripta passim referta sunt, vnicaque sententia absolutissima rem absoluam, quando in Serm. sexto de verbis Apostoli regulam figit: QUID QUID EST PECCATORVM IN DICTIS, IN FACTIS IN COGITATIONIBVS NON EXORIVNTVR NISI EX MALA CVPIDITATE, NON EXORIVNTVR NISI EX ILLICITA DELECTIONE. Ex istis testimoniis tam dense sparlis in Augustino, manifestissimum esse puto, nullum peccatum fieri ab hominibus, quin voluntas, quamvis per seipsam ad peccandum prompta sit, quâdam delectatione prius titillante & proritante prouocetur, ut ita quodam quasi diaboli adiutorio, ut ita loquar, impulsâ ad ruinam pertrahatur: nec illud ipsum ex alio capite iuxta doctrinam sancti Doctoris fluit, quam quod apud ipsum principium est certissimum, nulla post Adami ruinam peccata nisi pœnalialia, hoc est, vel ignorantia fallente, vel concupiscentia cui consentimus vincente perpetrari. Quod nos alio in loco vberius declarauimus. Quid ergo mirum & non potius maxime naturis rerum consentaneum, si vicissim infirmitas voluntatis, per peccatum temerata ad opera naturæ vires superantia, similis delectationis cœlestis adiutorio ad consentiendum, volendum, faciendumque subleuetur? Quod liquidius ex istarum duarum delectationum colluctatione, quam sæpe tangit Augustinus percipi poterit.

Idem demonstratur.

Quarto ex lucta duarum delectationum terrenæ ac cœlestis, quarum Postrema nisi vicerit, peccatur.

CAPVT IV.

QVARTO itaque demonstrari potest, suauitatem illam cœlestem esse verum illud Christi.

Tom. 3.

Iti adiutorium quo iuuamur ad non peccandum, recteque faciendum, quia creberrime docet Augustinus, quamdiu in hac vita mortali viuimus, esse in homine luctam quandam duarum delectationum, noxiæ & beneficæ, terrenæ atque cœlestis; quarum vtralibet vicerit animum secum consentientem ac pronum trahit. Tunc vero hominem a peccato liberari & opus bonum effici, cum cœlestis illa suauitas de cœlo venerit atque aduersariam suam superauerit. Hoc enim perspicue docet in libro de continentia, cum ordinem tradit, quo homo ex profundo peccati emergit, ut gratiam accipiat & iustitiam operetur: Si autem lex factum prauaricatorem, tantum ad hoc grauius vulneratum ut desideret medicum, tanquam pædagogus perducit AD GRATIAM contra SVAVITATEM NOXIAM qua vincebat concupiscentia, Dominus dat SVAVITATEM BENEFICAM, quâ DELECTETVR AMPLIUS continentia, & terra nostra det fructum suum quo pascitur miles, qui debellat Deo iuuante peccatum. Quod & inferius indicat quando adiicit: Bonum fit cum id quod male libet VINCENTE BONA DELECTIONE non fit. Et in Psalmum trigésimum quintum: Antequam hoc fiat (immortalitas) est DELECTATIO iniquitatis in corpore, sed maior est DELECTATIO VOLVPTATIS verbi, sapientiæ, præcepti Dei. Vince peccatum & VOLVPTATEM eius. Et in Psalmum septuagésimum quintum: Indicitur tibi quadam noua vita, & tu vetus es. Nouitatis GAUDIO suspenderis vetustatis onere prauaricaris. Quod statim exponit; quia non desunt suggestiones & DELECTIONES malæ; sed ex eo, quod mente iungeris Deo, hoc est, ex eo quod nouitatis gaudio suspenderis, vincis quod in te non vult sequi te. Et in Sermonibus de verbis Apostol. DELECTATVR XOR aliena & non annuis, mentem auertis, in secretarium mentis intras. Vides foris strepentem concupiscentiam, profer aduersus eam sententiam mundans conscientiam. Nolo, inquis, non facio. Puta quia DELECTAT non facio; habeo cui CONDELECTER. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem. Quid tu de carne tua tumultuaris? Quid DELECTIONES stultas, temporales, fluxas, vanas, noxias tumultuosè suggeris, & eas quasi garrula mihi narras. Narrauerunt mihi iniusti DELECTIONES. Inde est & ista concupiscentia. Narrat mihi DELECTIONES, sed non sicut lex tua Domine. CONDELECTOR enim legi Dei, non de me, sed de gratia Dei. Et aliquando inferius: Mens repugnat & condelectatur legi Dei. Iam ergo si mens non consentit peccato titillanti, suggerenti, blandienti, si mens non consentit, quoniam habeas alias interius DELECTIONES SVAS, DELECTIONIBVS carnis ex nulla parte conferendas, &c. Et elegantissime in Sermone decimo septimo de verbis Apostoli: Præ omnibus voluptatibus, hoc est, delectationibus etiam licitis amanda est iustitia. Si enim habes sensus interiores, omnes illi interiores sensus DELECTANTVR DELECTIONE iustitiæ, &c. Et inferius: Interroget & respondeat, quid dicturus sum, vtrum sic DELECTETVR iustitiâ, ut eam ceteris ad hos sensus corporis pertinentibus DELECTIONIBVS anteponat. Ecce DELECTAT se animum tuum, oculos tuos DELECTAT. Metallum est pulchrum, fulgentissimum, DELECTAT, &c. Decertant in te duæ DELECTIONES, modo interrogo te, quid præponas, quid te plus

P iij

Lib. de Continent. ca. 3.

Serm. 6. de verb. Apost. cap. 9.

ibid. cap. 10

Serm. 17. de verb. Apost. cap. 4. Ibidom.

DELECTET, aurum an veritas, aurum an verum testimonium? Et post nonnulla interiecta adiicit: *Ibid. cap. 5.* Longum est per singulos corporis sensus excurrere, sed quod de oculis dixi, hoc de ceteris intelligite & præponite **DELECTATIONI** carnis **DELECTATIONEM** mentis. Carnem quippe vestram delectant illicitæ voluptates, mentem vestram **DELECTET** inuisibilis, pulchra, sancta, canora, dulcis iustitia, ut non ad eam timore cogamini. Si enim ad eam timore cogimini, **NONDUM DELECTAT**. Peccare non debes non timore pœnæ, sed amore iustitiæ. Vbi statim post delectationem, amoris mentionem facit, quia cœlestis amor, cœlestis delectationis tanquam veræ gratiæ est fructus; sicut ipsemet in eodem Sermone paulò superius dixerat: *Serm. 17. de verb. Apost. cap. 3.* Constituamus ante oculos exemplum certaminis. Interrogo te utrum ames iustitiam: respondebis amo, **QUOD NON RESPONDERES VERACITER, NISI TE ALIQUATENUS DELECTARET. NON ENIM AMATUR, NISI QUOD DELECTAT. Delectare in Domino Scriptura dicit. Dominus autem iustitia est.**

Eadem lucta & victoria cœlestis delectationis uberius declaratur, ex libris quos ex professo contra hostes gratiæ Christi scripsit.

CAPUT V.

QUIS vero ista & similia dumtaxat populariter dicta putet, secus vero atque accuratius cum contra Pelagianos hostes gratiæ disputaret, locutum esse, sensisse atque docuisse, non abs re fuerit, eandem eius sententiam, ex posterioribus eius operibus depromere, in quibus ex professo vim gratiæ & adiutorij medicinalis explicuit. Itaque liber de Spiritu & littera inter primas lucubrationes aduersus hæresin Pelagianam exaratus fuit; ubi tamen de cœlesti illa delectatione, qua omnis oppositus dolor ac delectatio superanda est ut opus bonum possit sequi, loquitur in hunc modum: *Lib. de spir. & lit. c. 28.* Sub qua timore pœnæ laborans, quando concupiscentiam malam non vicerit, nec timor ille quasi custos seuerus abscesserit, per fidem confugiat ad misericordiam Dei: ut det quod iubet atque inspirata gratiæ **SVAVITATE** per Spiritum sanctum faciat **PLVS DELECTARE** quod præcepit, quam **DELECTAT** quod impedit, hoc est, quodcumque bonum temporale, cuius delectatione peccamus. Et multis interpositis in eodem opere, cum hoc ipsum ageretur, unde fiat, ut aliquis non perfectè iustitiam in operibus suis operetur, accuratissimè causam tradit: *Ibid. c. 15.* Ecce quemadmodum sine exemplo est in hominibus perfecta iustitia & tamen impossibilis non est. Fieret enim si tanta voluntas adhiberetur, quanta sufficit tantæ rei; esset autem tanta, si & nihil eorum quæ pertinent ad nos lateret, & ea sic **DELECTARENT** animum, ut quicquid aliud **VOLVPTAS** aut dolor impedit, **DELECTATIO** illa superaret. Quod ut non sit non ad impossibilitatem, sed ad iudicium Dei pertinet. Ecce ad iudicium Dei pertinet, quod non adsit illa gratia qua omnis voluptas ac dolor temporalis impediens superetur; & illa gratia non est alia nisi magna **DELECTATIO** cœlestis cui cedant cuncta repugnantia. Nam ut incul-

A catius adhuc subiicit: Quis enim nesciat, non esse in hominis potestate quid sciat, nec esse consequens, ut quod appetendum cognitum fuerit appetatur, nisi **TANTVM DELECTET** quantum diligendum est? Hoc autem sanitatis est anima. Enchiridium vero ad Laurentium post damnatum hæresin Pelagianam iam sub finem vitæ scriptum est, in quo non minus luculente istud adiutorium cœlestis delectationis qua delectatio terrena superatur, asseruit, & quicquid de illa vel ipse vel nos ex ipso hætenus diximus, expresso calculo comprobavit: *In Enchirid. cap. 81.* Hoc nunc dicam quod quidem & in aliis opusculorum meorum locis **SÆPE IAM DIXI**. Duabus ex causis peccamus, aut non videndo quid facere debeamus, aut non faciendo quod debere fieri iam videmus. Quorum duorum illud ignorantia malum est, hoc infirmitatis. Contra quæ quidem pugnare nos convenit, sed profecto **VINCIMVR** nisi diuinitus adiuvemur. Et manifestissimè assertam diuini adiutorij necessitatem, non cuiuslibet, sed illius quo nisi diuinitus adiuvemur, profecto pugnando vincimur. Quod igitur istud adiutorium, quo iuvandi sumus? Audi reliqua: Ut non solum videamus quid faciendum sit, sed etiam accedente suavitæ **DELECTATIO** iustitiæ **VINCAT** in **NOBIS** earum verum **DELECTATIONES** quas vel habere cupiendo, vel amittere metuendo scientes videntesque peccamus. Cuius peccati exemplum etiam statim subiicit, in quo iustitiæ delectatio à terrena delectatione superatur: *Ibidem.* Et **PVDOR**, inquit, timor est displicendi, dum **PLVS DELECTAT** hominum æstimatio quam iustitia, qua se quisque humiliat pœnitendo. Nihil profecto clarius, nihil absolutius, nihil plenius desiderari potest. Ex professo quippe de adiutorio gratiæ disputat, atq; illo adiutorio, quo tentationes superantur, & sine quo superamur, & exsertissimis verbis dicit, præter scientiam (de qua non est hic disputatio) esse **DELECTATIONEM** iustitiæ qua delectationes aliarum rerum deuincendæ sunt. Et hanc ipsam doctrinam se sæpius in aliis opusculorum suorum locis tradidisse confirmat. Præcipuus autem locus quem istis verbis respicit, habetur in libris ad Marcellinum de peccatorum meritis & remissione, qui contra Pelagianos etiam exarati sunt. Nam ibi doctrinam eandem prorsus iisdem penè verbis, non minus accuratè perspicuitate consignat: *Lib. 2. de pec. meritis. c. 17.* Cum voluntate, inquit, humana, gratiâ adiuuante diuinâ, sine peccato in hac vita possit homo esse, cur non sic, possem facillime & verissime respondere, quia homines nolunt. Sed si ex me queritur, quare nolint, imus in longum. Ecce radicem quæ sitam, cur nolint homines, ut ea cognita contrarium requiramus cardinem ex quo volentes fiant. Audi igitur profundam eius de voluntatis humanæ motibus & motrice gratia Theologiam: Verumtamen etiam hoc sine præiudicio diligentioris inquisitionis breuiter dicam. Nolunt homines facere quod iustum, siue quia latet an iustum sit, siue quia non delectat. **TANTO ENIM QUIDQUE VEHEMENTIVS VOLVIMVS, QUANTO CERTIVS QUAM BONVM SIT NOVIMVS, EOQUE DELECTAMVR ARDENTIVS.** Ignorantia igitur & infirmitas vitia sunt quæ impediunt voluntatem, ne moueamur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum. Ut autem innotescat quod latebat, & **SVAVE FIAT, QUOD NON DELECTABAT, GRATIÆ DEI EST QUÆ HOMINVM ADIVVAT VOLVNTATES**: qua ut non adiuvemur, in ipsis itidem causa est, non in Deo. Ac deinde subiicit illa præclara verba iam superius à nobis commemorata, quibus

Ibidem.

quibus quam sit gratuita ista DELECTATIONIS gratia commendatur: Ideo quisque nostrum bonum opus suscipere, agere, implere, nunc scit, nunc nescit, nunc DELECTATUR, nunc non DELECTATUR, ut nouerit non suae facultatis, sed diuini muneris esse, quod scit, vel quod DELECTATUR, ac sic ab elationis vanitate sanetur & sciat quam vere non de terra ista, sed spiritualiter dictum sit. Dominus dabit SVAVITATEM & terra nostra dabit fructum suum.

Nomen VICTRICIS DELECTATIONIS inde tractum, atque impositum Gratiae medicinali Christi.

CAPVT VI.

EX his iam perspicue intelligitur, tanto opere esse necessariam istam DELECTATIONIS diuinæ gratiam, quando cum terrenarum rerum tentationibus ac delectationibus dimicamus, ut nisi maior fuerit quam terrena, qua noster affectus detinetur, fieri non possit, quip propria voluntatis infirmitate vincamur. Maior enim delectatio nunquam sanè delectatione minore superabitur, sed eam sequetur animus, quæ magis eum afficiendo suauitate detinuerit. Quod quidem in hoc eodem capite multis modis August. insinuat, imo clarissimis verbis exprimit. Quid est enim aliud quod dicit: Tanto quidque vehementius volumus, quanto certius quam bonum sit nouimus, EOQUE DELECTAMUR ardentius. Quid illud? Ut DELECTATIO iustitiæ vincat earum rerum DELECTATIONES, &c. Quid illud? Ut quidquid voluptas aut dolor impedit, DELECTATIO ista superaret. Quid illud item: Faciat PLUS DELECTARE, quod præcepit, quam delectat quod impedit. Quid illa denique quibus postulat, ut PLUS DELECTET veritas quam aurum, sic animus DELECTETUR iustitiæ ut eam ceteris delectationibus anteponat: ut maior sit delectatio sapientiæ: ut quod malè libet VINCENTE bona delectatione non fiat, ut contra suauitatem noxiam suauitate beneficæ delectetur. AMPLIUS continentia? Cuiusmodi testimonia iam iam producta consulat qui voluerit. Sed vnus est locus hac de re clarissimus & præclarissimus, qui aureis meretur scribi characteribus, quo Augustini mentem plenissime capiamus. Id quippe quod nos filo verborum ipsius perspicuorum ducti, tanquam ab eo existimatum & traditum, ratiocinando colligimus, manifestissima & resolutissima autoritate definit. Epistolam igitur ad Galatas commentando, explicans cum ex Apostolo fructus Spiritus, qui sunt charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas retulisset, aduersus cuiusmodi non est lex, & illis varia peccatorum genera sanæ doctrinæ aduersantia subiecisset: Regnant ergo, inquit Augustinus, spirituales isti fructus in homine in quo peccata non regnant. Regnant autem ista bona si TANTVM DELECTANT, ut ipsa teneant animum in tentationibus, ne in peccati consensionem ruat. QVOD ENIM AMPLIUS NOS DELECTAT SECVNDVM ID OPEREMUR NECESSE EST: ut verbi gratia, occurrat forma speciosa formine, & mouet ad DELECTATIONEM fornicationis: sed si PLUS DELECTAT pulchritudo illa intima & sincera species castitatis, per GRATIAM quæ EST IN FIDE Christi, secundum

Ibidem.

Locis præc.
cap. citatis.

In Epist. ad
Galat.

A hanc viuimus & secundum hanc operamur, ut non regnante in nobis peccato, ad obediendum desideriis eius, sed regnante iustitia per charitatem CVM MAGNA DELECTATIONE faciamus quidquid in ea Deo placere cognoscimus. Et ut hanc totius vitæ humanæ regulam generalem esse sciremus, subiungit statim. Quod autem de castitate & fornicatione dixi, hoc de ceteris intelligi volui. Nempe ubicumque animus inter peccatum & iustitiam constitutus, in diuersum trahitur. Quod enim amplius delectauerit, secundum id operetur necesse est. Vnde & alibi dicit quod quosdam sanctos Deus à vitiis tardius sanat, dum videlicet eos MINVS, quam implem-

Lib. 2. de
peccat. me-
rit. cap. 19.

B BONVM.

Cum igitur ad opus iustitiæ qualecumque faciendum, necessarium sit, ut ex MAIORE iustitiæ DELECTATIONE nascatur, hinc fit, ut istam Christi gratiam August. epitheto ad hoc ipsum exprimendum propriissimo atque efficaci ornare soleat. Nam plerumque vocat eam DELECTATIONEM VICTRICEM, vel illo ipso, vel alio æquipollenti vocabulo. Nam libro secundo de peccatorum meritis docet, Deum ideo etiam sanctis suis alicuius operis iusti aliquando non tribuere, vel certam scientiam, vel VICTRICEM DELECTATIONEM, ut cognoscant non à se ipsis, sed ab illo sibi esse uenire & suauitatem, qua det fructum suum terra eorum. Hoc est, ut cognoscant gratiam bene operandi sibi à Deo proficisci. Et libro primo ad Bonifacium docet, concupiscentiam vocari peccatum, quod peccandi DELECTATIONE moueatur, etsi ei, VINCENTE DELECTATIONE iustitiæ, non consentiatur, Et in libris de Ciuitate Dei tradit, operis illiciti desiderium augeri, quando iustitia non sic diligitur, ut peccandi cupiditas eius DELECTATIONE VINCATUR. Et in Sermionibus de verbis Domini sollicitè monet, ut quem DELECTAT lex Dei, & SIC DELECTAT ut omnes delectationes lasciuie VINCAT, non sibi arroget istam DELECTATIONEM, quia videlicet ista est magna illa gratia quam Christus infirmis attulit, & de qua Psaltes dixit ut ibidem scribit. Dominus dabit SVAVITATEM, &c. Et in libris operis imperfecti contra Iulianum docet, Deum donare per Spiritum charitatem cuius DELECTATIONE VINCATUR DELECTATIO peccati. Et in libro secundo eiusdem operis iterum inculcat superabundasse gratiā Dei, quatenus præter peccati delectationem, insuper donat, ut DELECTATIO peccati, iustitiæ DELECTATIONE VINCATUR. Et ibidem inferius tradit, quod concupiscentia probatur non regnare in hominis animo, dum ea quæ concupiscuntur mala, iustitiæ DELECTATIONE VINCENTE non sunt. Et in Enchiridio ad Laurentium quod si respexerit Deus ut ad implenda quæ mandat ipse adiuuare credatur, concupiscitur aduersus carnem fortiore robore charitatis, ut ex fide iustus uiuat, iustque uiuat in quantum non cedit malæ concupiscentiæ VINCENTE DELECTATIONE iustitiæ. Cuiusmodi loca sancti Præsulis vim delectationis cœlestis, hoc est, vim gratiæ super humani animi motus ad bene operandum, superandasque peccatorum delectationes atque tentationes, manifestissime clamant.

Lib. 2. de
peccat. me-
rit. cap. 19.

Lib. 1. ad
Bonif. c. 13.

Lib. 13. de
Ciuit. c. 5.

Lib. 3. de ver-
bis Apost.
cap. 8.

Lib. 1. oper.
imp. contra
Iul. f. 162.

Lib. 2. f. 431.

Ibid. f. 450.

In Enchir.
cap. 118.

Nam inde quoque proficiscitur, quod quando animus istā cœli SVAVITATE destituitur, non possit aliud quam rerum terrenarum delectationes appetere & sequi. Quæ propter eandem causam quoque tunc VICTRICES, aut vincentes ab eo nuncupari solent: ut cum dicit, quod

In Enchir.
cap. 24.

Lib. 2. cont.
Iul. oper.
imp. f. 436.

quando animus adipiscitur concupita, quamvis pernicioſa vel inania, *quoniam id errore non ſentit, vel DELECTATIONE morbidā VINCITVR, vana etiam letitia ventilatur.* Et in eodem libro, quod pudor ſit diſplicendi metus, dum PLVS DELECTAT hominum eſtimatio quam iuſtitia. Et in libris contra Iulianum, quod vitium, quo prohibita PLVS DELECTANT, & ſit virtus peccati lex, non ſanat niſi viuificans ſpiritus, non littera occidens, quia videlicet ſpiritus dat ſuauiſſimam & infundit delectationem, vt terra noſtra det fructum ſuum.

Delectationis neceſſitas oritur ex infirmitate voluntatis, qua ſit vt nihil boni amplecti poſſit, niſi delectet.

CAPVT VII.

QUAE cum iuxta ſancti Auguſtini ſenſum perſpicua & certa ſint, merito quaeri po- teſt, propter quid delectatio victrix eſſe debeat, vt tentatio ſuperari poſſit, vel opus iuſtitiae ab humana voluntate fieri? Liberum enim voluntatis arbitrium videtur ſua naturali indi- ferentia poſſe ſe vertere quo voluerit, vires- que ſuas exſerere quantas voluerit, quamvis vel nulla vel non tanta delectatione, quanta oppoſita eſt mulceatur.

Lib. 5. cont.
Iul. ca. ult.

Lib. 1. cont.
Iul. op. imp.

Ad quaſtionem iſtam reſpondetur, iam olim, viſum fuiſſe Philoſophis gentilibus, & quot- quot inter Chriſtianos eorum principia nimis profundē imbiberunt, non poſſe voluntatis li- bertatem ad vnam partem trahi, quamdiu ra- tionis vſus integer manet. Ex quorum placitis Iulianus dixit: *Hominem ſufficere ingenio ſibi mo- ribus dare leges: hominem non poſſe abduci voluntate captiuam*, quibus tanquam haereticis dogmatibus Chriſtiana libertate reclamabat Auguſtinus, vtpote quibus diuinā gratiae neceſſitas, qua ten- tationibus & ingentis motibus reſiſtimus, ne iſtis voluntas noſtra conſentiat, funditus euer- tatur. Ex iſſdem placitis nunc libertas illa vo- luntatis humanae à nonnullis tam ſuperbē prae- dicatur, vt putent eam vigente ratione, nulla poſſe tentatione ſuperari. Sed iuxta ſancti Do- ctoris caſtiſſima principia, de quibus alibi la- tius diximus, per iſta dogmata in fundamenta Chriſtianae religionis impingitur. Nam iſtud *μορμολυκεῖον* inter eos tam decantatum, quod alioquin libertas arbitrij deſtruatur, iuxta pro- pria eorum principia, quibus docent ad liber- tatem arbitrij contrarietatis indifferentiam non eſſe neceſſariam velut inane ludibrium ab in- tumentium conſideratione diſparet.

Dico itaque iuxta ſancti Auguſtini mentem conſtantiſſimam & ſaepe declaratam, idcirco in iſta cum tentationibus dimicatione, magnam adeoque maiorem ac *victtricem delectationem cœ- leſtem* eſſe neceſſariam, vt delectatio terrena ſu- peretur, quia alioquin voluntas tam magnas vo- lendi vires adhibere non poteſt, ſeu, vt ſchola loquitur, tam intenſe ac fortiter velle non po- teſt, quantum neceſſe eſt vt tentatio ſeu dele- ctatio oppoſita ſuperetur. Nimis enim abſur- dum eſt, exiſtimare quod voluntas ſua ſolā vo- lendi libertate poſſit quodlibet internum vo- luptatis doloriſue impedimentum ſuperare. Hoc enim iſtis fidei fundamentis aduerſatur, quae docet, hominem per peccatum in infirmitatem voluntatis collapsum eſſe: ex qua factum eſt, vt

A plus quam dici poſſit, ad ſuperandos animi mo- tus imbecillis ſit, & ad hoc imprimis gratia Sal- uatoris ei neceſſaria. Quid autem ineptius, & à veritate alienius, quam homini fractis viribus imbecilli tantas vires dare, quantas vix ſanus habuit? Quid enim ſano excellentioris roboris tribui poteſt, quam vt quidquid ei foris, & in- trinſecus in ipſa voluntate repugnauerit, ſola ſua libertate deuincat? Hoc & ipſi repugnat, ex- perientiae quotidianae qua teſtatiffimum eſſe ſentimus & ſcimus, hominem optimo propoſi- to contra libidines ſuae carnis armatum, dum ti- tillationibus deſtituitur, mox libidine ſeuiente gementem & ſlentem praebere manus, & inge- nuē conſiteri ſe niſi gratia ſubueniat, tam ſauis tentationibus non poſſe reſiſtere. Hoc & ſolem- niſſimae, & per vniuerſas Auguſtini lucubrati- ones ſparſae & denſiſſimē aſſertae doctrinae repu- gnat directiſſimē, qua ſexcenties tradit, homi- nem ante gratiam ſub lege conſtitutum, non ſo- lum non poſſe concupiſcentiarum carnalium vincendis motibus eſſe parem, ſed etiam legis acceſſu, quo iuuari poſſe videtur, grauius fieri peccatorem. Hoc & ipſi ſcopo Dei, quo genus humanum ſub lege, cum concupiſcentiis per peccatum accerſitis pugnare permiſit, vt per peccatorum multitudinem, illa humana & Phi- loſophica ſuperbia frangeretur, qua de liberi ar- bitrij viribus contra tentationes exerendis fi- dunt, vt agnita propriae voluntatis infirmitate, conſequenter neceſſitatem gratiae medicinalis agnoſcerent. Nam *quod impoſſibile erat legi in quo infirmabatur per carnem, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, vt iuſtificatio legis imple- retur, in nobis.* Hoc & Eccleſiae totius precibus refragatur, quae nihil ardentius orat, quam vt voluntas roboretur, cuius vnusquiſque imbe- cillitatem, reſiſtendo carnalibus motibus expe- ritur. Vnde Auguſtin. *Per hanc (gratiam) etiam*

Rom. 8.

ſit vt ipſa bona voluntas, quae iam eſſe cœpit augeatur: & iam magna fiat vt poſſit implere diuina man- data, quae voluerit, CVM VALDE PERFECTEQUE voluerit. Ad hoc enim valet, quod ſcriptum eſt; *ſi volueris, conſeruabis mandata; vt homo qui voluerit, & NON POTVERIT, nondum ſe plene velle cognof- cat, & oret vt habeat tantam voluntatem quanta ſuffi- cit ad implenda mandata.* Sic quippe adiunatur vt fa- ciat quod iubetur. Ecce oratur ab Eccleſia non vt faciat quod iam poſſit & in ſua iam ſit poteſtate, hoc enim orare iuxta ſapientiſſimum Doctorem ſtultorum eſt; non vt voluntas fiat ſupernatura- lis, non vt facilius faciat, quod per ſe poſſit, ſed vt voluntas augeatur, vt voluntas tam ma- gna fiat vt poſſit, vt plene velit, vt tantum velit quantum ſufficit, ad implenda mandata. *SIC ENIM ADIVVATVR, vt faciat quod IUBETVR.*

Lib. de gratia
& lib. arb.
cap. 15.

E Et quid orat aliud, quando adiunari orat vt fa- ciat quod iubetur, niſi vt non DELECTABAT? Illa enim eſt gratia qua quis adiunatur vt faciat quod iubetur, iuxta illud Auguſtini quod ſu- pra diximus: *Cum ab illo illius adiutorium deprecamur, ad faciendam perficiendamque iuſtitiam, quid aliud deprecamur, quam vt aperiat quod latebat, vt* *EVAVE FACIAT, QVOD NON DELECTABAT?* Itaque ſanctiſſimus Doctor ſingularia quaeque, non ſupernaturalia, ſed moralia mandata per- currens, à quibus faciendis per oppoſitas terre- narum concupiſcentiarum delectationes reuo- camur, quaſi ex profeſſo, ſuperbiſſimam illam Philoſophorum opinionem reſutandam ſuſce- piſſet, qua putant ſe ſuae voluntatis libertate, poſſe

Aug. lib. de
nat. & gra.
ſaepe citatis

Lib. 2. de
peccat. me-
ris. cap. 19.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 16. posse tentationibus ad transgressionem impellentibus resistere, atque ingenitis motibus dare leges, quamdiu rationis usus perdurauerit, elegantissimè ipsos solidissimèque redarguit: Cùm ergo verum sit quod dixit; si volueris conseruabis mandata, quare querit in ore suo dari custodiam, similis ei qui dicit in Psalmo: Pone Domine custodiam ori meo? Quare non ei sufficit mandatum Dei & voluntas sua: quandoquidem si voluerit, conseruabit mandata? Quam multa Dei mandata sunt contra superbiam? IAM NOVIT EA; SI VOLVERIT, conseruabit mandata. Quare ergo paulò post dicit: Domine Pater & Deus vitæ meæ, elationem oculorum ne dederis mihi? Iam dixerat ei lex: Non concupisces, velit ergo & faciat quod iubetur: quoniam si voluerit conseruabit mandata. Quare sequitur & dicit: Concupiscentiam auerte à me? Contra luxuriam Deus quam multa mandauit? Faciat ea, quia si voluerit conseruabit mandata. Quid est quod clamat ad Deum, ventris appetitio, & concubitus ne apprehendat me?

Iam vide quid ad istam difficultatem dissoluendam respondeat Augustinus, in qua postulat aliquis adiutorium Dei, quasi SINE ILLO NON POSSIT facere quod iubetur, & tamen hoc ipsum si voluerit, facit; si hæc ei præsentī diceremus, rectissimè nobis responderet & diceret: Ex ista oratione mea qua hoc à Deo peto, intelligite quomodo dixerim: SI VOLVERIS CONSERVABIS MANDATA. Certum est enim mandata seruare si volumus: sed quia preparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est, VT TANTVM VELIMVS, QVANTVM SUFFICIT, vt volendo faciamus. Certum est nos velle cum volumus, sed ille facit vt velimus bonum. Certum est nos facere cum facimus: sed ille facit vt faciamus præbendo vires efficacissimas voluntati qui dixit, faciam vt in iustificationibus meis ambuletis & faciatis. Quibus præclarissimis verbis diuina veritate lucentibus nos docere vult Augustinus, quando Scripturæ de quocumque præcepto dicunt: Si volueris, conseruabis mandatum, nullo modo sensum esse vt Pelagiani, & hisce quoque temporibus multi putant, quod iam hoc ipso quo mandatur, & homo habet liberum voluntatis arbitrium, possit istud mandatum facere, tantummodo si voluerit; Nam quid stultius quam orare vt facias quod in potestate habeas? Sed sensus est quod mandatum istud non nisi libero arbitrio voluntatis implendum sit, quamvis re ipsa nunc neque faciendi potestatem habeas, neque voluntatem, adeoque per te ipsum quantumlibet conatus fueris, habere non possis. Nam idcirco vocibus & gemitibus pulsamus Deum, vt si non possumus, tribuat potestatem, hoc est, plenam fortemque voluntatem; aut si nec volumus, tribuat voluntatem. Sic enim tribuit & velle & posse, & facere quando miseretur. Nam & velle mandatum, & posse, & facere, non est aliud quam fortiter plenèque velle. Nimis autem exorbitant à tramite veritatis, qui talia, quia voluntate, seu volendo tantum peragenda sunt, à seipsis fortiter tantum conando, se habere posse delirant, & adhuc intollerabilius, qui etiam Ethnicos & Paganos, quamdiu rationis vigor durat, hoc posse sui arbitrij libertate contendunt. Nam ad hoc ipsum præstandum imbecillibus gratia Saluatoris in mundum venit: Idèd tamen iubet aliqua quæ non possumus, vt noverimus quid ab illo petere debeamus, ipsa est enim fides, quæ orando impetrat quod lex imperat. Et quid est illud quod non possumus, nisi Deus adiuuerit? Quid est quod ab illo petere debemus? Quid est

A quod fides orando impetrare? Nempe hoc ipsum quod lex imperat; quod non est aliud, quam velle, & fortiter velle. Hoc ipsum ergo non possumus, nisi orando impetretur, iuxta illud Augustini toties iteratum: Certum est nos velle cum volumus, sed ille facit vt velimus bonum. Certum est nos facere, & consequenter posse cum facimus; sed ille facit vt faciamus & consequenter vt possimus, præbendo vires efficacissimas voluntati: Nempe vt qui voluerit & non potuerit, nondum se plenè velle cognoscat, & oret vt habeat tantam voluntatem quanta sufficit ad implenda mandata. Sic enim adiunatur vt faciat quod iubetur.

Hæc igitur volendi imbecillitas quæ ex terrenarum rerum delectationibus deorsum voluntatem ad creata atque carnalia diligenda depri-
mentibus nascitur, vera causa est, cur delectatio contraria iustitiæ seu operis boni quod præcipitur, necessaria sit, qua subleuatus animus, vel fortiter velle possit, quod iam tenuiter vult, vel etiam velle quod non vult. Cuius delectationis suauitate, nisi Deus voluntatem delinuerit, nunquam poterit, ipsius præcepti iustitiam vel implere vel velle: sed, si quos actus circa præceptum exercere videatur, non nisi in terrenarum concupiscentiarum ac delectationum, vel propriis fastus fructum terminabuntur. Cælestis enim illa suauitas mollit viam, vt voluntas ex carnalium rerum visco emergere possit, & seipsam in iustitiam diligendam figere. Cùm enim non possit motus nisi ab immobili fieri, suauitas illa immobilem quodammodo, reddit animum, vt possit in motum liberum spiritualis voluntatis ac dilectionem erumpere. Ex quo consequenter fit vt si illa desit, voluntas veluti torpens ac mortua nihil omnino boni amplecti possit: quemadmodum etiam è contrario, nihil in carnalibus diligendi prosequi potest, nisi quod eam ante delectauerit. Quæ quidem omnia non solum ex principiis quæ supra de delectatione sanctus Augustinus tradidit, manifestè confectanea sunt, sed etiam apertissimis verbis aliis in locis ex professo docet. Nam in libro secundo de peccatorum meritis, disputans vnde fiat, quod homines nolint benefacere, causam vnā dicit esse ignorantiam boni, cui contraria est cognitio boni, sed ista quamvis sit etiam gratia Dei, non tamen illa propriè dicta per quam fit vt voluntas velit & operetur id quod per legem instructa iam bonum & faciendum esse cognoscit. Alteram & propinquiorem causam assignat, infirmitatem voluntatis: Nolunt homines

D facere quod iustum est, siue quia latet an iustum sit, siue pecc. merito quia non delectat. Tanto enim quidque vehementius volumus, quanto certius quam bonum sit nouimus, eoque delectamur ardentius. Ex quo statim concludit: Ignorantia igitur & infirmitas vitia sunt quæ impediunt voluntatem ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum. Et in Enchiridio ad Laurentium: Duabus ex causis peccamus, aut non videndo quid facere debeamus, aut non faciendo quod debere fieri iam videmus. Quorum duorum illud ignorantia malum est, hoc infirmitatis. Et in utroque loco veram infirmitatis medicinam docet, esse delectationem iustitiæ, quæ facit nos eo ardentius velle quo ardentius delectamur. In quæstione vero secunda libri primi ad Simplicianum, cum accuratè inuestigaret, vnde contingat quod vnus præ alio credit, cum omnibus liberum arbitrium datum sit, rem totam in diuinam voluntatem & ex ea profluentis cardinem delectationis

Lib. 2. de
cap. 17.

In Enchir.
cap. 81.

Lib. de grat.
& lib. arbit.
p. 16.

Lib. 1. q. 2. refert : Precipitur ut credamus, inquit Augustinus, **ad Simplic.** ut dono accepto Spiritus sancti per dilectionem bene operari possimus. Sed quis potest credere nisi aliqua vocatione, hoc est, aliqua verum testificatione tangatur? Sed quia responderi posset illa testificatione posita, iam liberæ voluntatis esse credere, si voluerit

Ibidem.

pergit profundius radicem quærere: *Quis habet in potestate tali viso attingi mentem suam quo eius voluntas moueatur ad fidem? QVIS AVTEM ANIMO AMPECTITUR ALIOQID QVOD EVM NON DELECTAT? Aut quis habet in potestate, ut vel occurrat quod eum DELECTARE POSSIT, VEL DELECTET CVM OCCVRRERIT? Cum ergo nos ea DELECTANT quibus proficiamus ad Deum, inspiratur hoc & præbetur gratia Dei, non nutu nostro & industria, aut operum meritis comparatur. Ecce clarissime & exsertissime traditum, neminem posse amplecti aliquid quod eum non delectet; hanc delectationem non esse in hominis potestate; hanc inspirari gratia Dei, non nutu nostro aut operum meritis comparari. Ut liquidissime intelligeremus, idcirco delectationem tanquam gratiam Dei tantoperè ab Augustino commendari, quia est animo instar olei aut pinguedinis cuiusdam, sine qua cardo voluntatis torqueri aut moveri nullo pacto ad bonum potest. Vnde istam fortassis attendens Propheta similitudinem in Psalmo dixit: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: Nam & effectus statim iungitur: Et labiis exultationis laudabit os meum. Ne vero sanctus Augustinus temere tam absolutam de re tanta sententiam, quæ uniuersos humanæ voluntatis motus tangit, pronuntiassè videretur iterum interiectis paucis eundem scrupulum mouet fortassis videlicet ex aliqua voluntatis distantia contingere, quod vnus præ alio fidem apprehendat sibi prædicatam: Restat ergo ut voluntates eligantur, sed istud tanquam sibi perspectissima retundens veritate, quæstionem adhuc absolutiori autoritate definiens: SED VOLUNTAS IPSA, NISI ALIOQID OCCVRRAT QVOD DELECTET ATQVE INVITET ANIMVM, MOVERI NVLLO PACTO POTEST. Hoc autem ut*

Psal. 26.

Ira restatur
lib. de præd.
SS. cap. 4.

Et ista quidem scripsit Augustinus, cum primo fidem esse donum Dei, Deo reuelante percepit: cum tamen delectationis necessitatem ad omnes humanæ voluntatis effectus, nunquam non asseruisse, atque ex professo tanquam rem certissimam docuisse videatur. Nam vnde alioquin verum est id quod in sermone quarto de verbis Apostoli dicit: Tunc disco ut faciam si IN TVA SVAVITATE doceas me; nisi quia nemo animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Vnde alioquin verum est quod in sermone quinto dicit: Nolo, non facio. Puta QVIA DELECTAT, non facio. Habeo cui condelector; nisi quia nemo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Et vnde alioquin verum est quod in sermone decimo quinto dicit: ILLE NISI PRIOR DET SVAVITATEM terra nostra non habebit nisi sterilitatem; nisi quia nemo animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Et vnde alioquin verum est, quod in sermone decimo septimo dicit: Interrogo vtrum ames iustitiam: respondebis amo. Quod non responderes veraciter, nisi te aliquatenus delectaret. Et resolutissime causam subiicit: NON ENIM AMATUR NISI QVOD DELECTAT, nisi quia nemo animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Et vnde alioquin verum est, quod in Psalmo sexagesimum quartum dicit: Cedis tentanti & ter-

Serm. 4. de
verb. Apost.
cap. 8.

Serm. 5.
cap. 9.

Serm. 15.
cap. 7.

Serm. 19.
cap. 3.

In Psal. 64.

A renti, si non te DELECTET ille, qui prior passus est ut tibi exitum faceret. Et in Psalmo octogesimum quartum: Nisi Deus pluerit suauitatem delectationis, quid prodest quod seminatur? Hoc est Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum? Et in Psalmo octogesimum quintum: Si nulla incunditas, deficiamus; ergo incunditatem aspergat & de dulcedine incunditatis perducatur nos ad sedem securitatis. Et in Psalmo centesimum vigesimum septimum: Nisi haberet aliquam suauitatem panis ille (doloris) nemo illum manducaret; vnde hæc, inquam, vera sunt, nisi quia nemo animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Et vnde alioquin verum est, quod in libro sexto de Musica dicit: **B** Non enim amor temporalium expugnaretur nisi aliqua suauitate æternarum: Et in libro quarto de doctrina Christiana: Quis tenetur ut audiat si non delectetur? Et in libro secundo ad Bonifacium: Tunc bonum concupisci incipit, cum dulcescere incipit. Et in libro de gratia Christi: Hoc modo quisquis discit per suauitatem omnino agit, quicquid agendum dixerit. Et in libro de Spiritu & littera: Cum id quod agendum est cœperit non latere, nisi etiam delectetur & ametur, non agitur, non suscipitur; nisi quia nemo animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Et vnde alioquin verum est, quod in libro secundo de peccatorum meritis dicit: Nolunt homines facere quod iustum est, siue quia later an iustum sit, siue quia non delectat; Nisi quia nemo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Denique ut paucis multa comprehendendo finiam, vnde alioquin verum est, quod paulo ante toties repetiuit, in conflictu tentationum necessarium esse, si victores esse volumus, ut quicquid delectatio, aut dolor impedit, delectatio ista cœlestis superet; ut Deus faciat plus delectare quod præcipit, quam delectat quod impedit; ut plus delectet veritas quam aurum; ut maior sit delectatio sapientiæ; ut quod malè libet, vincente bona delectatione non fiat; ut contra suauitatem noxiam suauitate benefica delectetur amplius continentia; denique quid dicit nos profecto vinci, nisi accedente suauitate delectatio iustitiæ vincat in nobis aliarum rerum delectationes: nisi quia nemo animo amplectitur aliquid quod eum non delectat, & nisi delectet, ut ait, voluntas moveri nullo pacto potest? Ex eadem enim radice nascitur ut in conflictu delectationum, non aliud animo amplecti, nec ad aliud amandum, sequendumque moveri possit, nisi quod vehementius delectauerit. Hac enim se niti lege consequentiæ, non semel ipsemet disertis verbis explicat, ut quando dicit: Tanto quidque vehementius volumus, quanto certius quam bonum sit nouimus, eoque delectamur ardentius. Et quando dicit: Non est consequens ut quod appetendum cognitumque fuerit appetatur nisi TANTVM DELECTET, QVANTVM DILIGENDVM EST: Postremo quando ut nobis omnem scrupulum ambiguitatis eximeret, delectationem omnis operationis securitatem mensuram statuit, succinctissime, clarissime, absolutissimeque pronuntians: QVOD AMPLIVS NOS DELECTAT, SECVNDVM ID OPEREMVR NECESSE EST. Nimirum quia id quod amplius nos delectat, etiam amplius velimus ac diligamus necesse est, tanto enim quidque vehementius volumus, quanto delectamur ardentius; quod autem magis volumus ac diligimus, secundum id operemur necesse est. Vnde quemadmodum hic dicit necesse esse, ut secundum id operemur quod amplius nos delectat; ita paucis interiectis in eodem loco adiicit, necesse,

In Psal. 84.

In Psal. 85.

In Psal. 127.

Lib. 6. de

musica c. 11.

Lib. 4. de

doct. Christi.

cap. 26.

Lib. 2. ad Bo-

nif. cap. 9.

Lib. de grat.

Christi. c. 13.

Lib. de spir.

& lit. c. 3.

Lib. 2. de pec-

meritis. c. 17.

Ibidem.

Lib. de spir.

& lit. c. 35.

Expos. in

Epist. ad

Galat.

necesse, esse ut id operemur atque sectemur, A quod amplius dilexerimus, quia videlicet naturali ordine, ex delectatione dilectio, ex dilectione operatio consequitur: Manifestum est certe secundum id nos vivere, quod sectati fuerimus, sectabimur autem quod dilexerimus. Itaque si ex aduerso consistant duo, preceptum iustitiæ & consuetudo carnalis, & utrumque diligitur, id sectabimur quod amplius dilexerimus. Si tantundem utrumque diligitur, nihil horum sectabimur, sed aut timore inuiti trahemur in alterutram partem; aut si utrumque æqualiter etiam timeamus, in periculo sine dubio remanebimus, fluctu dilectionis & timoris alternante quassati.

Quæ cum ita sint, principiis prædictis Augustini consentaneum & coniectaneum esse quisque facile obseruare potest, quod delectatio, ut quis bonum velit, non ex natura boni aut supernaturalis operis, sed potius ex conditione volendi necessaria est. Voluntas enim sine delectatione velle aut moueri, ut Augustinus loquitur, nullo pacto potest, quod sanè respectu cuiuslibet operationis locum habet. Vnde etiam in peccatis eadem necessitas delectationis ad volendum, ac maioris delectationis ad superandam oppositam delectationem reperitur. Nam hoc est quod ipse toties dicit: Ratio nostra deduci ad consentionem peccati non potest, nisi cum delectatio mota fuerit. Et: Si nihil delectaret illicitum, nemo peccaret. Et, quicquid est peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus non exoriuntur nisi ex illicita delectatione. Et, animus delectatione morbida vincitur. Et pudore poenitendi peccari, dum plus delectat hominum aestimatio, quam iustitia poenitendi. Et similia. Quod & ex ipso certamine delectationum oppositarum, in quo vehementior superat, ut supra vidimus, manifestum est.

Quinto ostenditur, delectationem esse veram gratiam Christi, ex adiutorio perseuerantiæ in hac vita, & impeccabilitatis in cælo. Epilogus probationum præcedentium.

CAPVT VIII.

QVINTO denique, suauitatem cœlestis delectationis esse veram Christi gratiam, qua medetur imbecillitati nostræ, inde quoque perspicue ostenditur, quod quemadmodum velle & fortiter velle ac vincere, ita etiam constanter ac perseueranter velle, imo impeccabiliter velle ex eadem delectatione profiscitur. Quod eadem, perspicuitate atque doctrinæ securitate diuersis locis Augustinus tradit. Nam istam humanæ perseuerantiæ radicem inuit, quando de liberrima, fortissima, inuictissima, perseuerantissima Petri voluntate, quam dederat ei gratia, disputando concludit: Voluntas humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem, & ut perseueret DELECTABILEM perpetuitatem & insuperabilem fortitudinem. Istam Angelicam immobilitatis & consequenter impeccabilitatis radicem apertissime designat in operibus contra Faultum. Cum enim tanquam perspicuum & certum statuisset istud principium quod supra diximus: Si nihil delectaret illicitum, nemo peccaret, quo tota quæstio ista absoluitur; tamen indagandæ veritatis methodo, sic pergit August. Vtrum autem sit aliqua rationalis creatura, quam nihil possit illicitum delectare, magna quæstio est.

Ex quo genere remouet & Angelos & homines qui ceciderunt, & bruta quæ delectationes coercere, & proinde etiam peccare non possunt. De Angelis vero sanctis subtextit in hunc modum: Angelica sublimis natura non peccat, quia ita particeps est legis æternæ, ut solus eam DELECTET DEVS, cuius voluntati sine vlllo impedimento tentationis, hoc est, delectationis obtemperat. Quod paulo ante ad sanctæ delectationis perpetuitatem respiciens dixerat: Cuius æterno imperio liberaliter, quia SVAVITER seruiunt. Hanc & impeccabilitatis humanæ radicem tangit quando dicit: Tunc non peccabimus non solum factis, sed nec concupiscentiis, cum illam faciem viderimus, quæ vincit omnes concupiscentias. Et causam reddens, cur non peccabimus: Tam enim DVLCIS est, fratres mei, tam pulchra, ut illa visâ NIHIL ALIUD POSSIT DELECTARE? Quod alibi dicit: Non aliquid aliud DELECTABIT nos, quia nihil est melius Deo, qui fecit omnia quæ delectant. Et in libro decimo quarto de Trinit. Erit (mens hominis) in abscondito vultus eius, tanta vbertate eius impleta, ut eam nunquam peccare DELECTET. Et in eodem libro statuit, temperantiæ, quæ in hac vita coercendis DELECTIONIBVS prauis occupatur, officium in cælo futurum, nullo defectu noxio DELECTARI, hoc est, ita diuino amore ac delectatione plenum esse, ut nunquam noxie deficere, seu peccare delectet. Ex quibus relinquit intelligendum, non posse etiam ad aliud moueri peccando voluntatem, quia ut constanter supra tradidit, nemo animo amplectitur aliquid, quod cum non delectat; & voluntas ipsa nisi aliquid occurrerit quod delectet atque inuitet animum, moueri nullo pacto potest. Quapropter quia nihil aliud ibi delectare voluntatem poterit, nihil aliud etiam amari poterit voluntate; & è contrario quia ibi sempiterna erit de Deo delectatio, sempiternus erit etiâ amor atque laudatio. Quod egregie declarauit in Psalmos: Si refrigescit amor noster, refrigescit actio nostra. Et mox declarat quod in beatitudine cœlesti hæc erit actio nostra laus Dei, Amas & laudas; desinis laudare si desinis amare. Non autem desines amare, quia talis est quem vides, qui te NVLLO OFFENDAT FASTIDIO, hoc est, circa quem nullus orietur defectus delectationis atque dulcedinis. Sic enim subiiciendo explicat hoc fastidium: Si ergo illa & ineffabilis & sempiterna dulcedo erit, &c. Sed omnium apertissime ac discretissime radicem istam indicat impeccabilitatis humanæ, quando de libero arbitrio ex professo tractans dicit: Nec ideo liberum arbitrium non habebunt, quia PECCATA EOS DELECTARE NON POTERVNT. MAGIS QUIPPE ERIT LIBERVM A DELECTIONE PECCANDI VSQVE AD DELECTIONEM NON PECCANDI INDECLINABILEM LIBERATVM. Nempe quia nulla ibi erit peccandi delectatio, & delectatio non peccandi seu benè agendi erit indeclinabilis, ideo peccare non poterunt. Hanc denique radicem tangit immobilitatis ad peccandum, quæ diaboli detinentur, quando humanam naturam à peccato reparabilem, cum illa peccatrice creatura, damnataque comparans: Habet ordinem suum etiam ista peccatrix (creatura, hoc est, humana natura) amissa in arbitrio beatitudine, sed non dimissa recuperandæ, beatitudinis facultate, quæ profecto superat eam, quam peccandi PERPETVA VOLVPTAS tenet. Per hoc insinuans, ex perpetuitate voluptatis, perpetuam peccandi voluntatem in dæmonibus nasci. Quamquam quædam exemplaria loco (voluptas tenet) legant, Voluntas tenet & ita locus nihil

Ibidem.

Ibid. c. 27.

Serm. 49. de temp. cap. 9.

In Psal. 75.

Ibid. 14. de Trinit. c. 14.

Ibid. c. 9.

In Psal. 85.

Lib. 22. de Cinit. c. 30.

Lib. 1. de lib. arbit. cap. 5.

probat. Sed si verum est id quod Augustinus generaliter de voluntate docuit, quod nisi delectet aliquid atque inuitet animum, eam moueri nullo pacto posse, rationis profecto immobilis consequentia inuicte conficit, daemones duplici capite, ex defectu scilicet cœlestis delectationis non peccandi, & assidua peccandi delectatione, etiam perpetua peccandi, seu in peccato quo ceciderunt, persistendi voluntate detineri.

Sed ut ad Angelos bonos reuertamur, eorum impeccabilitatem, non ex illa nuda clara visione Dei, ut passim putant, proficisci, veritas apud Augustinum receptissima est & constantissime tradita. Docet enim frequenter idcirco hominem in futura vita peccare non posse, quia conspecta veritati & sapientiæ Dei immobili amore coniungitur, ex cuius vinculi firmitate fiat, ut omnia inferiora bona præ illius charitate contemnat, & ab eius contemplatione auerti non possit aut velit. Nam hoc est quod de Angelis viatori-

Lib. de Cor. & grat. ca. 10. bus dicit: *Erat quod eorum adderetur beatitudini, si per liberum arbitrium in veritate sterissent, donec istam summæ beatitudinis plenitudinem tanquam præmiam ipsius permissionis acciperent, id est, UT MAGNA PER SPIRITUM DATA ABUNDANTIA CHARITATIS DEI, CADERE ULTERIUS OMNINO, NON POSSENT, & hoc de se certissime*

Lib. 4. cont. Iul. cap. 3. *nossent.* Hoc etiam significat id quod contra Iulianum tradit de mente rationali: *Quam vero periculosè, imo perniciosè sibi placeat (mens rationalis) cum per hoc tumescit typho & morbo inflationis extollitur, quandiu non videt, sicut videbit in fine, summum illud & immutabile bonum, IN CUIUS COMPARATIONE SE SPERNAT SIBIQUE ILLIUS CHARITATE VILESCAT: Tantoque spiritu eius impleatur, ut id sibi non ratione sola (hoc est, visione seu cognitione veritatis) sed ÆTERNO QVOQUE AMORE præponat, multum est disputando velle monstrare.* Et paulò inferiùs: *Quando tanta satiabitur visione ET TANTA INFLAMMABITUR CHARITATE SUPERIORIS BONI, ut ad seipsum sibi placendo deficere ab illius DILECTIONE non possit. Quod si ad seipsum diligendum deficere mens rationalis præ summi boni dilectione non poterit, profecto multo minus ad alia inferiora. Nam ut ibidem, quia nihil est in creaturis rationali mente præstantius, inde fit consequens, ut etiam mens bona magis sibi placeat, quam quolibet alia creatura. Hoc est, quod etiam ad Bonifacium de salutis humanæ prouectu dicit: Salus hominis tanta esse poterit, ut peccare omnino non possit. Salutem verò hominis fieri per charitatem, imo esse charitatem, est in Augustino manifestum, apud*

Lib. 3. ad Bonif. c. 3. quem axioma vsitatum est; *Charitas, sanitas. Unde alibi: Tunc erit plena iustitia, quam non peccando perfici docet, quando plena sanitas, tunc plena sanitas, quando plena charitas; vsque adeo ut ibidem dicat: Donec fiat perfecta iustitia, tanquam sanitas plena.* Hoc est, quod significat etiam in libris de Genesi ad litteram: *Sancti Angeli illam incommutabilem substantiam creatoris ita conspiciunt, ut visione atque AMORE eam præponant omnibus.* Et luculentius in libris de Ciuitate Dei ubi tradit corporalium rerum scientiam sanctis Angelis esse vilem ut non insentur, *Non quod earum ignari sint, sed quod illis, Dei quâ sanctificantur, charitas chara est, præ cuius non tantum incorporali, verum etiam incommutabili & ineffabili pulchritudine, CUIUS SANCTO AMORE INARDESCANT, omnia quæ infra sunt, quod illud est non sunt, SEQUE IPSOS INTER ILLA CONTEMNUNT, ut ex toto quod*

Lib. de perf. iust. cap. 3. *Lib. 12. de Genes. ad lit. cap. 36.*

Lib. 9. de Ciu. c. 22.

A *boni sunt, eo bono, ex quo boni sunt persuantur.* Hoc est denique, ut alia ipsius testimonia prætermittam, quod in libro decimo quarto de Ciuitate Dei significat apertissime: *Vbi boni adepti amor immutabilis est, profecto si dici potest mali cauendi timor securus est. Timoris quippe casti nomine, ea voluntas significata est, qua non necesse erit nolle peccare: & non sollicitudine infirmitatis, ne forte peccemus, sed TRANQUILLITATE CHARITATIS canere peccatum.* Et quibus & similibus locis, quæ ex Augustino accersi possent, per quam euident est, impeccabilitatem hominum atque Angelorum non tam ex visione tanti boni, quam ex consummata eius dilectione proficisci.

B Cuius quidem veritatis duplex esse radix videtur, prima quia charitatis delectatio, absorbet omnes omnino terrenæ atque carnalis, hoc est, cuiuslibet oppositæ dilectionis motus, qua voluntas ad aliud diligendum & per hoc peccandum pellici ac perducere posset. Nam hæc absorptio omnium libidinum infirmarum, cœlestis charitatis effectus est, iuxta illud Augustini: *Verum ecce iam talem constituamus animam humanam, in hoc corruptibili corpore, quæ etsi nondum illa SUPEREMINENTI PERFECTIONE CHARITATIS DEI, omnes motus terrenæ libidinis absorberit atque consumpserit, &c.* Et illud libro sexto contra Iulianum: *Ignorantia minuitur veritate magis*

C *magisque lucente; concupiscentia minuitur charitate magis magisque feruente.* Illi autem concupiscentiæ motus, sunt tanquam delectationes quæ ad creaturas diligendas alliciunt, quibus à Dei amore ad peccata retorquemur. Vnde in Psalmos Augustinus Christi fideles de illarum delectationum ablatione consolans: *Audi, inquit, promissionem quia non semper erunt in carne desideria illicita. Etenim resurget & mutabitur, & cum mutata fuerit caro ista mortalis in spiritale corpus, iam nullis concupiscentiis secularibus, iam nullis terrenis DELECTATIONIBUS tiillabit animam, nec auerter à contemplatione Dei.* Quæ contemplatio Dei apud Augustinum, non est nuda cognitio Dei tanquam supremæ veritatis, sed cum ardentissimo amore iuncta, qui mentem figit in videntem Deum. Itaque in libris octoginta trium quæstionum, absorptionem hanc omnium terrenarum delectationum, quibus ad peccata potentissime concitamur, tribuit cœlestis delectationis abundantia, quæ charitati propria est: *Tunc itaque absorpta erit mors in victoriam, cum per sanctificationem in omni parte hominis perfecta DELECTATIONE spiritualium, DELECTATIO carnalis obrueretur.*

E Itaque secunda radix est, quia charitatis illa supereffluens abundantia figit, non solum voluntatem, sed & intellectum ipsum, immobiliter in Deum, ut eum sine cessatione contempletur. Nam quemadmodum ab initio spiritualis inchoationis in hac vita, voluntas est, quæ bonitatem inchoat, utpote quæ facit intellectum credere imbutum lumine spiritali quod requiritur, quamuis fide iam radicata fortius diligit: ita etiam in fine spiritualis consummationis, voluntas est, quæ bonitatem felicitàtemque consummat, applicans & figens intellectum lumine gloriæ perfusum in obiectum suum, ne velit unquam ab eius contemplatione diuertere. Ex quo intuitu claro veritatis nascitur, ut etiam feruentius diligit. Præclare tradit hoc idem Augustinus, in quibusdam scriptorum suorum locis. Nam in soliloquiis de illis disputans, quæ tam

tam ante Dei visionem, quam adepta visione necessaria sunt: Ergo, inquit, cum anima Deum videre, hoc est Deum intelligere contigerit, videamus utrum adhuc ei tria illa sint necessaria. Fides quare sit necessaria, quum iam videat? Spes nihilominus, quia iam tenet. Charitati vero non solum nihil detrahatur, sed additur etiam plurimum. Nam & illam singularem, veramque pulchritudinem cum viderit plus amabit: ET NISI INGENTI AMORE OCVLVM INFIXERIT, NEC AB ASPICIENDO VSQVAM DECLINAVERIT: MANERE IN ILLA BEATIFICA VISIONE NON POTERIT. Et non multo inferius: Sed cum post hanc vitam tota (anima) se in Deum collegerit, charitas restat: QVA IBI TENEATVR. Et elegantissime describens ordinem inchoandæ & inueniendæ sanctitatis, & in illa perpetuo permanendi: Nam si sapientia & veritas non totis animi viribus concupiscatur, inueniri nullo pacto potest. At si ita queratur ut dignum est, subtrahere sese atque abscondere à suis dilectoribus non potest, &c. Amore peritur, amore queritur, amore pulsatur, amore reuelatur, amore denique in eo quod reuelatum fuerit permanetur. Et in libro tertio de libero arbitrio, cum docuisset animum quamvis aliquid sit quod possit placere post Deum, esse tamen meliorem, cum obliuiscitur sui præ charitate incommutabilis Dei, vel seipsum pœnitens in illius comparatione contemnit, ita ut ab illo nullius inferioris rei dilectione deprimatur, subiicit modum, quo istud in nobis fieri solet, nempe quod post labores miserasque ineffabiles TANTA CHARITATE LIBERATORI NOSTRO INHÆREAMVS, ET TANTA IN EVM CHARITATE RAPIAMVR, VT NVLLA NOS VISA EX INFERIORIBVS A CONSPECTV SVPERIORE DETORQVEANT. Ex quibus Aug. contestationibus, perspicuum est, non ex visione Dei proficisci, quod creatura rationalis tam cōstanter Deum diligit, ut ab eo deflectere & peccare non possit. Charitas enim velut pondus intensissimum ex magnitudine beneficæ suauitatis mentis oculum rapit, in intuitum tanti boni, & in illud fixum immobiliter tenet, ut reciprocante in inuicem refusione, semper conspiciendo diligat, ac diligendo conspiciat. Qui diligentis impetus, si adulterinæ cuiusdam delectationis permixtione laxaretur, mens illa beata iterum refrigerescendo tenebresceret & peccaret. Vnde præclare S. Augustinus in Confessionibus suis: Est idonea (mens rationalis beata) faciem tuam semper videre, nec vsquam deflectitur ab ea, quod sit, ut nullâ mutatione varietur: inest ei tamen ipsa mutabilitas, vnde tenebresceret & frigesceret, nisi amore grandi tibi coherens semper meridies luceret & ferueret ex te. Quod si esset ad rem præsentem magnopere necessarium, non difficulter sane etiam aliis argumentis, & in primis ex illa ipsa celebri sententia, quam ex Augustino perperam intellecto, schola sumpsit, beatitudinem collocans in visione Dei, & ex illa causas impeccabilitatis eruens, probari posset. Nam nihil quidem in scriptis Augustini celebratius est, quam creaturam rationalem Dei clara cognitione, visione, contemplatione, & siquid aliud æquipolleat, beatam fieri: sed nunquam hoc intellexit Augustinus de illa arida visione vel contemplatione, quæ dilectioni condistinguitur & quodammodo ei præuia concipitur, velut obiecti propositio, ut voluntas in illud ferri possit. Talis enim visio vel contemplatio, si voluntas etiam iusta iisdem terrenis delectationibus tangeretur, cum quibus

A in hac vita dimicat, non solum eam non redderet impeccabilem, sed etiam peccare sineret. Non enim nuda visio quantumcumque clara veritatis (Deus enim veritas est) sed eius delectatio ac dilectio frænât infirmas delectationes, mentemque ab earum consensione suspendit. Hæc autem delectatio & dilectio non contemplatione quantumcumque manifesta, sed alia longè maiori sancti Spiritus misericordiâ infunditur, per quam diffundit charitatem in cordibus nostris. De illa igitur clara visione & contemplatione doctrinam suam sanctus Præsul intelligit, quæ partim ex ipso luminosissimo Dei amore iam fruente nascitur, quod diuinissimum charitatis lumen sexcenties prædicat, partim amorem quodammodo sequi intelligitur, dum ipsemet, ut supra vidimus mentis aciem illuminatam figit in Deum, quo eius contemplatione irretorte perfruatur. Ex illa enim regula sancti Augustini doctrina metienda est, quam ipse tum alibi, tum eidentissime in libro octoginta trium quæstionum tradit: Fieri potest ut habeat quisque aliquid, quod habere, hoc sit quod nosse, neque amet tamen, verbi gratiâ numeros arithmeticos. Quanquam bonum quod non amatur, nemo potest perfecte habere vel nosse. Quis enim potest nosse, quantum sit bonum quo non fruitur? Non autem fruitur si non amat: Nec habet igitur quod amandum est, qui non amat: Etiam si amare possit, qui non habet. Nemo igitur vitam beatam nouit, & miser est: quoniam si amanda est sicuti est, hoc est eam nosse, quod habere. Quæ cum ita sint, quid est aliud beatè viuere, nisi æternum aliquid cognoscendo habere? Æternum est enim de quo solo rectè fidentur, quod amanti auferri non potest: idque ipsum est, quod nihil sit aliud habere quam nosse. Omnium enim rerum præstantissimum est, quod æternum est: & propterea id habere non possumus, nisi ea re qua præstantiores sumus, id est mente. Quicquid autem mente habetur, noscendo habetur, nullumque bonum perfecte noscitur, quod non perfecte amatur. Et mox vult etiam ceteros appetitus menti rationique consentire debere, ut in tali pace & tranquillitate vacet mente contemplari quod æternum est. Ergo, inquit, etiam ceteris suis partibus amare animus debet, hoc tam magnum quod mente cognoscendum est. Hæc est igitur contemplatio & cognitio perfecta, qua beata vita perficitur, cognitio Dei, quæ ex perfecto amore ceteros omnes animi appetitus ac delectationes vel absorbente, vel in sui rationisque conformitatem rapiente, & ea perfruente proficiscitur: ad cuiusmodi cognitionem claram Dei in eodem loco Scripturam illam accersit: Hæc est autem vita æterna ut cognoscant te solum Deum, &c. Doctrina ista pluribus aliis Augustini principiis firmari posset ac testimoniis cumulari: Sed quia non est huius loci, & locus iste vnicus instar omnium sufficit, secure ex iis quæ toto isto capite deducta sunt, asserere posse videor; solum amorem esse, quo in futura vita tam fortiter atque immobiliter inhaeretur Deo, ut & omnium terrenarum rerum appetitus ac delectationes absorbeat, & ab ipsa beatissima contemplatione nō possit ad inferiora diligenda detorqueri: in quo vera eius impeccabilitas sita est. Vnde vero tantus, inquires, charitatis ardor & immobilitas, quæ vtrumque præstet, ut & absorbeat omnes terrenæ delectationis motus, & intellectū tam potenter in suum obiectum velit figere? Et vnde putas, nisi ex illo

Lib. 83. qq. 9. 35.

Ibidem.

Ibidem.

lib. 22. c. 6.
Faust. c. 28.

lib. 22. de
Civit. c. 30.

torrente voluptatis totas vires voluntatis ad se rapiente, quo cœlestis ciuitas potatur: Nam ille tam assidue rapideque fluit, vt nihil aliud eam delectare possit, & cōsequenter nihil aliud amari. Quem fontem digito demonstrat Augustinus cum dixit: *Angelica sublimis natura non peccat, hoc est, non diligit inferiora, quia ita particeps legis æternæ vt solus eam delectet Deus, cuius voluntati sine vilo experimento tentationis, hoc est, delectationis, obtemperet.* Et omnium apertissimè quando de libero arbitrio beatorum dicit in libris de Ciuitate Dei, quod ideo peccare non poterit, quia A DELECTATIONE PECCANDI VSQVE AD DELECTATIONEM NON PECCANDI INDECLINABLEM LIBERABITVR.

Cum igitur hæc ita sint, quæ de ista cœlesti delectatione secundum Augustini mentem differuimus, vt videlicet etiam quando agnoscitur quid faciendum sit, ipsa sit, quæ in omnibus Ecclesiæ precibus postulatur, quatenus dignetur Deus suauē facere, quod non delectat; ipsa sit illa suauitas in qua terra nostra, hoc est, mens nostra det fructum suum, ipsa magnum Dei donum sit, in quo renouatur homo noster interior; in ipsa nos doceat, vt non solum sciamus, sed etiam faciamus, ita videlicet vt hoc in modo quisquis didicerit, omnino agat, quicquid agendum didicerit; per ipsam aliis extrinsecus plantantibus & rigantibus det incrementum Deus; quam nisi ipse plueret, nihil profit quicquid prædicando seminatur; tunc bonum concupisci incipiat quando dulcescere incipit; ipsa ad omnia voluntatum & actionum genera tantopere necessaria sit, vt nisi delectet, nihil etiam quando agendum esse scitur, agatur aut suscipiatur, imo nisi delectet voluntas nihil amplecti, imo nec moueri vilo pacto possit; In conflictu tentationum per ipsam nos liberet Deus, dando cœlestem delectationem, qua omnis terrena delectatio superetur; ipsa faciat nos ardentem & fortiter velle, tantoque vehementius, quanto delectamur ardentius; ipsa nos faciat perseueranter & immobiliter & impeccabiliter velle, quia secundum id operemur necesse est, quod amplius nos delectauerit; cum hæc, inquam, ita sunt, aliaque plura quæ ex Augustino demonstraui- mus, profecto rectissimè & inuictissimè secundum eundem Augustin. concludere posse videor, ipsam esse verissimum illud adiutorium, quod Christus attulit, & quo ipse in nobis operatur velle atque perficere. Hanc enim conclusionem ipse non solum nobis aliquo ratiocinationis adhibito subsidio colligendam reliquit, sed ipsissimis penè verbis præformauit, quando contra Pelagianos de adiutorio gratiæ omnibus neruis & subtilitate disputans definiuit: *Vt suauē fiat quod non delectabat, gratiæ Dei est, quæ hominum adiuvat voluntates.* Et quando argumentando conficit: *Ergo benedictio Dei est gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet, & cupiamus, hoc est, amemus, quod præcipit nobis: in qua si nos non præuenit Deus, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis.* Et quando omnia adiutoria Pelagiana accurate distinguens, & velut adulterina repudians, Catholicum adiutorium sustinendo pronuntiat: *Nos autem dicimus humanam voluntatem sic diuinitus adiuuari ad faciendam iustitiam, id est, ad bene volendum & operandum, vt præter quod creatus est homo cum libero arbitrio voluntatis, præterque doctrinam, qua ei præcipitur, quemadmodum vi-*

uere debeat, accipiat Spiritum sanctum, quo fiat in animo eius DELECTATIO dilectioque summi illius atque incommutabilis boni, &c. Nam cum id quod agendum est cœperit non latere, NISI ETIAM DELECTET ET AMETVR, NON AGITVR, NON SUSCIPITVR, NON BENE VIVITVR. Quam sanctissimi Præfatis & profundissimi Doctoris doctrinam, etiam Canone expressit Cōcilium Arausicanum, ne quemadmodum in cæteris quæ tradidit capitibus ad amissim sancti Augustini sensu, imo verba sectatum est, ita nec isto articulo ad latum vnguem ab eius præformatione recederet. Nam cum primum hæretico falli spiritu dixisset, si quis per naturæ vigorem, bonum aliquod quod ad salutem pertinet vitæ æternæ cogitare vt expedit aut eligere, siue saluari, id est, Evangelicæ prædicationi consentire posse confirmaret absque illuminatione & inspiratione Spiritus sancti; statim exponit modum, quo ista illuminatio & inspiratio, nos prædicationi consentire & credere facit: *Qui dat, inquit, omnibus SVAVITATEM IN CONSENTIENDO ET CREDENDO VERITATI.* Quibus verbis Augustini doctrina de delectatione ad volendum & consentiendum requisita, succinctè, dilucideque comprehenditur.

Necessitas delectationis cœlestis ad bene volendum & operandum, non ex natura voluntatis, sed ex eius pœna proficiscitur.

CAPVT IX.

QUÆ R I hic verò potest, vnde oriatur tanta necessitas delectationis cœlestis ad opus bonum, vt citra ipsam nec moueri ad bonum voluntas possit, nisi quid delectauerit, nec inter duo quæ delectant aliud eligere, nisi quod delectando superauerit: vtrum ex eo quod viso obiecto necessario tangatur voluntas aliqua delectatione, an ex natura voluntatis quæ non possit liberè bonum obiectum prosequi, nisi prius delectauerit; an aliunde?

Sed prima necessitatis illius radix nullo pacto vera esse potest. Est enim perspicuum multa proponi bona obiecta voluntati, quibus non delectatur, sed offenditur, eaque ex offensione fugit: plausibilior videtur altera necessitatis illius causa, natura voluntatis, præsertim cum etiā in actionibus malis eadem necessitas reperiatur. Cui videtur experientia suffragari, qua quisque sentit se nihil omnino prosequi posse, nisi non solum præcesserit obiecti apprehensio & propositio, & iudicium de conuenientia speculatiuum ex parte intellectus, sed etiam cōplacentia quædam delectabilis, seu suauitas ex parte volūtatis. Sed quamuis ista experientia omnino vera sit, non tamen illā ratione nititur, videlicet naturæ voluntatis. Repugnant enim ei duo principia ab Augustino constantissimè tradita, quorum alterum est Catholicæ fidei, alterum tantæ certitudinis, vt etiam tanquā fidei doctrinam asserere videatur. Primum principium est respectu actionis malæ, quod Catholica fides doceat, pœnas peccati ignorantiam & concupiscentiam, ex qua delectatio rerum terrenarum nascitur, ex originali peccato prodiisse. Cui veritati nitens Aug. consequenter aduersus Pelagianos tradit, peccatum primi hominis sine delectatione præcedente perpetratum esse; delectatio quippe prima secuta est peruersam voluntatem, non voluntas delectationem.

tionem. Omnis quippe repugnantia bonæ voluntatis, supplicium est malæ; quod Deus creaturæ rationali non infligit immeritæ. Hæc diuersis locis ex August. tanquam certissima probauimus. Ex quibus sane sequitur non potuisse primū peccatum ex præcedente delectatione, siue superbiæ siue gulæ proficisci, & proinde non nasci necessitatem delectationis ex natura voluntatis.

Alterum principium est respectu actionis bonæ. Docet enim August. gratiam primi hominis non fuisse talem vt faceret velle atque operari. Non ergo potuit esse talis victrix delectatio, non enim dominabatur voluntati, sed ei potius dominanti subiacebat, vt cum ipsa voluntas ageret aut non ageret, prout ipsi videbatur. Nam delectatio illa cœlestis victrix, est medicina ægrotae ac prostratae, non adiutorium sanæ stantisque voluntatis. Ergo ex natura voluntatis non potest talis gratiæ seu delectationis necessitas peti.

Vera itaque ratio cur cœlestis delectatio ad actus bonos necessaria sit, ex natura medicinæ seu medicinalis adiutorij petenda est. Voluntas enim per peccatum primi hominis in libidinum imperium præcipitata est, ex quibus fit vt in omnibus actionibus ante gratiā, delectatione quadam libidinosa præeunte ac titillante prouocetur, cui consentiendo peccat; prout hoc plurimis Aug. testimoniis, tanquam rem ex ipso certam, & experientia suffragante suo loco demonstrauius. Est enim istud libidinum imperium, non naturalis hominis constitutio, qui antea plenā libertate & pace secum sua fruebatur, sed pœna damnati. Itaque ista libidinosa delectatio vocatur subinde *difficultas* ab August. quia ipsa repugnantia sua, qua renititur spiritui reddit operationem iustitiæ difficillimam: Nam sunt reuera om-

Lib. 3. de lib. arbit. ca. 18. Vide & ca. 19. & 20. ni peccanti animæ duo ista pœnalia, ignorantia & difficultas. Ex ignorantia debonestat error, ex difficultate cruciatur affligit. Sed approbare falsa pro veris vt errer inuitus, & resistente atque torquente dolore carnalis vinculi, non posse libidinosis operibus temperare non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Ita etiam

Lib. de nat. & gra. c. 68. Lib. de dono pers. c. 11. & 12. appellat eam libro de Natura & gratia, & libro de Dono perseuerantiæ sæpius. Subinde vocatur & valde quidem sæpe, *infirmetas*, quia hoc ipso quo formaliter inest, ipsa distractione virium voluntatis, quatenus eam trahit & moueri facit in terrenum bonum, facit eam infirmam, quia non potest totis suis viribus conuerti in Deum,

Lib. 2. de pec. merit. ca. 17. nisi ipsa auferatur: Nolunt homines facere quod iustum est siue quia latet, siue quia non delectat, & vnde concludit: Ignorantia igitur & infirmitas vitia sunt, quæ impediunt voluntatem ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum.

In Enchir. cap. 81. Et in Enchiridio ad Laurentium: Duabus ex causis peccamus, aut non videndo quid facere debeamus, aut non faciendo quod debere fieri iam videmus. Quorum

duorum illud ignorantie malum est, hoc INFIRMITATIS. Et in vtroque loco opponit Infirmiati Delectationem boni seu iustitiæ, eamque aduersus istud malum tanquam vnicam ægrotae voluntatis medicinam de cœlo missam esse, qua tanquam directè contraria morbo quo affligitur, extorqueatur consensus eius delectationi repugnanti, & retorqueatur sursum, vt sic blandienti delectantique spiritui affixus & quasi suspensus ex Deo, non amplius in veterem libidinis seruitutem detrahatur. Et in eo consistit captiui arbitrij seu voluntatis vera liberatio, & effectus liberationis, vera libertas eius; qua fit, vt quæ ante propter dominantem sibi libidinem terrenamque dele-

stationem, à qua consensus eius captiuus tenebatur, non poterat nisi malum agere, ad quod solum libertas eius expedita ferebatur; nunc liberata per oppositam cœli suauitatem, etiam diligere & agere possit bonum. Et quia quamdiu in hac vita viuimus, terrenis delectationibus vndique titillantibus ad creaturarum dilectionem à dilectione creatoris auocamur (quod propriè omnium tentationum siue blandientium, siue sequentium est munus) hinc ille conflictus delectationum, de quo diximus ex Augustino, qui sopiri non potest, nisi altera alteram delectando superauerit, & eò totum animæ pondus vergat.

Quod enim amplius delectat, secundum id operemur

neceffe est. Vigente enim delectatione carnali, impossibile est, vt virtutis ac honestatis consideratio præualeat, nisi quemadmodum Augustinus loquitur, *tantum delectent vt ipsa teneant animum in tentationibus, ne in peccati consensionem ruant.* Et hæc similiter causa est, cur iam absorpta omni carnali delectatione ac dominante solâ suauitate spiritus, ardentissime voluntas Deum in cœlo diligit, atque ita immobiliter diligit, vt peccare non possit: quia vt idem Augustinus loquitur, *Solus*

In Epist. ad Galat.

Ibidem.

Lib. 22. cor. Faust. c. 28. Serm. 49. de Temp.

C ita post eam absorptam extinctamque penitus, nihil potest agere malum, dominante ei solâ delectatione Creatoris. Inter quæ duo extrema quamdiu in hac vita post acceptam gratiam militat Deo, alternante creaturæ & Creatoris delectatione nunc rectè, nunc perperam facit, prout cœli aut terræ delectatio consensum eius abriperit.

Inferuntur Corollaria, quibus multa principia sancti Augustini de libero arbitrio, & potestate bene operandi & similibus declarantur.

CAPVT X.

*E*X his quæ hætenus de Dilectionis gratia disseruimus, multa principia diui August. de libero arbitrio, & potestate bene operandi, quæ in superioribus libris, tacta sunt, & iis valde noua forsan videbuntur, qui Philosophiæ Aristotelicæ innutriti sunt, neque radices doctrinæ ipsius perspectas habent, clarescere possunt.

In primis enim hinc patet, cur statui innocentie & primo homini tanquam proprium assignauerit, ita liberum esse vt benè velle possit & malè, cum id Scholasticorum iudicio omnibus hominibus, nisi beati fuerint, ex vi liberæ voluntatis competere videatur. Nam Augustinus altius rerum radices penetrans, suppliciaque ac præmia liberæ voluntatis ab eius naturali conditione distinguens, animaduertit ita Deum Dominumque rerum omnium ordinasse Angelorum atque hominum vitam, vt prius experiretur quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid posset suæ gratiæ liberatricis beneficium, iustitiæque remuneratricis iudicium. Itaque vt isti experientie daretur idoneus locus, dedit eis non solum liberam voluntatem, quæ neque ad bonum, neque ad malum vrgenti quodam pondere raperetur, sed etiam sufficientissimam facultatem. Sic enim adiuuabantur gratia Dei, siue qua permanere non poterant, vt cum illa bene operarentur si vellent, eam tamen quoque

si vellent deferrent. Quo fiebat, ut cum tali adiutorio, & potentia liberi arbitrii monstraretur, & simul tamen bene velle possent & male, in utramvis partem nutu libere voluntatis impulsu. Deerat enim dominatus ille delectationis quæ consensum libertatis in alterutram partem flecteret. Itaque in illo æquilibrio primæ conditionis liberum arbitrium se suæ libertatis indifferentia utramlibet partem posse, experientia comprobavit. Nam sancti Angeli suâ illâ libertate, non sine gratia tamen, in veritate steterunt, reprobi verò & primi homines eadem illâ libertate ex veritate ceciderunt.

Hinc secundò patet, quæ ratione verum sit, quod in homine lapso ante gratiam (cui, & multo potentiori ratione dæmones addi possunt) non sit amplius illa primæua flexibilitas, quæ bene velle possit & malè, hoc est, cur non possit alteram libertatis partem promovere, quæ bene agendo exercetur. Boni agendi quippe libertatem ante gratiam esse perditam, & peccandi inductam esse servitutem, Augustinus, ut ante declaratum fuit, ex professo sexcenties docet. Huius rei radix est, quia ex diuinæ iustitiæ iudicio persequente peccatorum, *secutum est in libero arbitrio ex debita iusta pœna tale vitium, ut iam molestum sit obedire iustitiæ. Quod vitium nisi adiuvante gratiâ superetur, ad iustitiam nemo convertitur; nisi operante gratiâ sanetur, iustitiæ pace nemo perfruitur.* Hoc autem vitium est medullis voluntatis inhærens quædam libido fruendæ creaturæ, quasi vestigium quoddam primæ dilectionis, quæ Creatorem deferendo & creaturam amplectendo peccavit. Hæc libido ad singulas occasiones, per omnia peccatorum genera concitata motibus delectationum suarum, voluntatem premit, nec eam sinit ad redamandū bonum surgere quod amisit. Hinc ergo fit, quod liberum arbitrium ante gratiam, ex August. doctrina non sit amplius liberum ad agendum bonum, sed tantummodo ad malum. Nam illa primæua integræ libertatis gratia, non est ullo modo accommodata ad liberandam à tam immani delectationum pondere voluntatem, quæ solummodo prona est ad sequendum nutum, atque impulsu eius. Non potest autem ea se facilitate sursum erigere, quæ deorsum cecidit. Ita quippe delectabiliter captiva detinetur, ut neque libeat, neque velit, neque possit, neque sciat surgere. Nam hæc omnia per aliud gratiæ genus ægrota & mortua dari debent.

Hinc tertio patet, cur Angelis ac sanctis in cælo tribuat Aug. tale liberum arbitrium, quod iam alteram primæ libertatis partem exserere, hoc est, malè agere seu peccare nō possit. Nam sicuti delectatio creaturæ stabiliter inhærens, possidens, & huc illuc ad malum rapiens arbitrium peccatoris, malè cadentisquæ voluntatis supplicium fuit, ita delectatio incessabilis creatoris, perpetuū sursum ad bonum rapiens iustum, bonæ & perseverantis voluntatis est præmium, ex quo fit ut à delectatione peccadi vsque ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum sit. Et quidem cum istam partem velint nolint cogantur Scholastici admittere, & cōsequenter confiteri partis unius, quam bicornis illa innocentis creaturæ libertas continebat, amissionem non officere libero arbitrio; mirum sanè est, cur liberum arbitriū labefactari putent, si altera quoque ipsius pars, altera salva, perimatur. Nam eadem quantum ad actionis liberæ naturam, prout ipsi intelligunt actionem liberam, utriusque ratio est.

A Hinc patet quarto, iam postquam gratia post lapsum nos adiuuvare cœperit, esse quidem in homine liberum arbitrium ad utrumlibet faciendum, bonum ac malum; sed non ita sicut antè lapsum in innocentia statu atque Angelis fuit. Illorum enim sic liberum erat, ut suo se nutu, nihil impediēte vel urgente libertatem, flecteret ad utrumlibet, solum, si malè, non sine Dei adiutorio, si faceret bene. Nunc autem ipsum adiutoriū beneficæ suavitatis facit, ut bonum velit; quo si desertum fuerit, ipsum adiutoriū, ut ita loquar, noxiæ suavitatis facit, ut malū velit. Illam quippe suavitatem quæ superauerit, voluntas consentiendo sequitur. Augustinum iam sæpius inculcantem vidimus. Nec ullum hic periculum destructæ libertatis. Si enim libertas arbitrii manet, ubi non potest arbitrium aliud nisi bonū agere, quod Schola nullo pacto diffiteri potest, quanto minus periculum erit, ubi arbitrium agere potest & bonum & malum? Sed de hac concordia gratiæ & libertatis infra pluribus.

B Quintò hinc facile & illud intelligitur, quod tam constanter Augustinus docet, cur nulla sit ei gratia bonæ voluntatis & operationis ante fidem, sed in ipso initio fidei sit etiam initium bonæ voluntatis. Nempe quia gratia quæ sit bonum, non est alia nisi delectatio de incommutabili bono, quod est Deus benedictus in sæcula. Hic autem non nisi per fidem cognosci incipit, sicuti cognoscendus est. Et hinc etiam nascitur, cur infideles apud ipsum nihil omnino boni possint velle aut operari.

C Sextò hinc etiam claret, cur Augustinus omnem omnino gratiam purè sufficientem, siue ante fidem, siue etiam post fidem auferat. Ratio enim perspicua est, quia cum ei nulla sit gratia operandi præter istam suavitatem Dei, nisi ista tanta fuerit, ut ei delectationes rerū creaturarum cesserint, vel peccabitur, vel alternante delectationum fluctu, in medio remanebitur; sin autem ista superauerit, iam sine dubio bene voluntas operabitur. *Quod enim amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est.* Sed utrumlibet fiat, non erit sufficiens gratia, sed vel efficax, vel ita inefficax, ex qua operatione quidem possit sequi, nisi eius inefficacia per aliam suppleatur. Quamquam ex alio capite ipsa ratio gratiæ sufficientis integræ naturæ ac libero arbitrio seipsum viribus suis discernenti propria est, & propterea inepta naturæ laxæ vel reparandæ, vel adiuvandæ.

Delectatio ista cœlestis, secundum Augustini mentem, est actus vitalis & indeliberatus animæ: & quidem amoris ac desiderij, præcedentis consensum, ac delectationem illam quæ & quies animi & gaudium dicitur.

CAPVT XI.

E C O N S E Q V E N S nunc est, ut ulterius despiciamus, quidnam sit ista delectatio cœlestis, quam veram gratiam Dei esse iam satis demonstraui. Constat enim delectationem creaturæ rationalis, quando propriè sumitur, esse particularem actum, qui etiam gaudium dicitur, per quem animus in bono præfente, cum quadam satisfactione & fruitione cōquiescit. De isto delectationis actu non loqui Augustinum, perspicuum est. Est enim terminus desiderij, tanquam cuiusdam motus, quo voluntas

Lib. 2. de
pec. merit.
cap. 19.

Lib. de Corr.
& grat. c. 12
& lib. 22. de
Civ. c. 30.

Ibidem.

Iuntas ad delectationem istam tanquam ad quietem suam tendit. Delectatio vero seu suauitas, de qua multa sanctus Doctor tradidit, etiam ad desiderandum & amandum Deum libero voluntatis motu necessaria est; cum & illi sint actus boni, qui sine suauitatis gratia non possint à voluntate proficisci. Cuiuslibet quoque præcepti obseruatio, ac tentationis, ac expugnatio delectationem postulat, ad quam tamen huiusmodi delectationem, quæ sit fruitio seu gaudium, certum est, non semper antecedere. Qua propter omisâ istâ delectatione, alij actus explorandi sunt. Nam eam esse quendam vitalem actum voluntatis, non videtur posse dubitari. Quid est enim delectari hominem iustitiâ, vel mendacio, nisi actu aliquo in iustitiam vel mendacium tanquam sibi conuenientia & iucunda moueri? Motus autem huiusmodi voluntatis, non fit nisi actu quodam vitali.

Hoc igitur præsupposito, quod puto nemo facile diffitebitur, dico breuiter: Delectatio ista quam ad omnia opera bona sanctus Augustinus exercenda postulat, non est aliud, quam actus quidam indeliberatus cœlitus immixtus in voluntatem, per quem ei bonum propositum vel suauiter tantum placet (qui actus subinde simplex voluntas dicitur, aut etiam complacentia, aut amor voluntatis, respondens passioni amoris sensitiui) vel etiam in bonum appetendum commouetur. Iste autem primus actus est principium motus tendentis in bonum, quia est prima boni complacentia, per quam affectus bono tanquam sibi conuenienti & connaturali primum coaptatur. Nam quemadmodum in rebus naturalibus, primo datur forma, deinde motus formam consequens (vt corpori naturali datur grauitas aut leuitas, quæ est velut naturalis amor conuenientis loci, & prima quasi ad locum coaptatio, ex qua deinde motus ad eundem naturalem locum fluit;) ita voluntati & generaliter appetitui datur primo quædam coaptatio appetitus ad bonum appetibile, quæ est quædam complacentia appetibilis, atque amor nuncupatur, ex qua sequitur motus in appetibile, qui vocatur desiderium, ac deinde quies, nempe gaudium seu delectatio, tertius ille actus animæ de quo supra.

Dicimus igitur, delectationem istam seu suauitatem in Augustino celebrem, esse partim primum illum & indeliberatum affectum animæ qui actualis complacentia est, partim etiam & crebro secundum qui desiderium indeliberatum dicitur, quibus anima ita suauiter ac delectabiliter in bonum appetendum rapitur, vt voluntas ei actu libero consentiat ac bonum diligat, tanto vehementius, quanto fortius illis actibus rapitur. Nam istis actibus inesse delectationem etiam Philosophi profitentur. Inde est enim quod sanctus Thomas dicit: *Amor præcipua causa delectationis est.* Et in eadem quæstione alio loco: *Amor & concupiscentia (hoc est, desiderium) delectationem causant: omne enim amatum fit delectabile amanti; eo quod amor est quædam unio, vel connaturalitas amanti ad amatum. Similiter etiam omne concupitum est delectabile concupiscenti, cum concupiscentia sit præcipue appetitus delectationis.* Et in alio articulo docet: *In ipso augmento desiderij fieri augmentum delectationis: Et, inquisitiones esse quandoque delectabiliores, secundum quod ex maiori desiderio procedunt.* Nempe quia cum omnis amor ad delectationem tanquam ad quietem ac centrum

Tom. 3:

A suum per desiderium tendat, vt sapenumero Augustinus tradit, fieri non potest, quin ipse motus quoque aliquid ex illa suauitate participet, iuxta illud S. Thomæ: *Id quod mouetur, etsi nondum habeat perfectè id ad quod mouetur, incipiat tamen iam aliquid habere eius ad quod mouetur, & secundum hoc ipse motus habet aliquid delectationis.* Nam simulatque motus incipit, participat de quiete, quatenus etiam primum momentum motus habet partialem terminum suum. Quod tamen in amore ac desiderio spiritualium rerum, hoc est, in dilectione incommutabilis illius sapientiæ, & veritatis, & sanctitatis, & iustitiæ, & charitatis, & si quid aliud tale dicitur (quomodo iuxta Sancti Augustini mentem amandus est Deus, quia hoc est Deus) multo maximè locum habet. Nam qui diligit res creatas, non hoc ipso quo eas diligit etiam adipiscitur, nec tanquam in adeptis conquiescit, neque quasi fruens animo delectatur. Quisquis verò istam æternam veritatem, & istâ, inquam, incommutabilem iustitiæ & castitatis & sapientiæ formam quæ Deus est, diligit, hoc ipso eum adipiscitur, habet ac possidet: & per hoc etiam cum delectatione fruitur, & cum fruitione delectatur; Si uxorem alienam amaueris, inquit Augustinus, non continuo habebis, si castitatem amaueris, mox habebis. Et Tractatu decimo in Epistolam Ioannis: *Quid iubet tibi Deus? Dilige me. Aurum diligis, quæsiturus es aurum, & forte non inueniurus. Quisquis me querit cum illo sum. Me amandicit tibi Deus, non ad me ambitur per aliquam: ipse amor præsentem me tibi facit.* Cuiusmodi apud Augustinum frequentia sunt. Nam Deus non arca aut manibus, vt aurum, non oculis, vt lux, non auribus, vt sonus, sed solâ dilectione, vt veritas, vt iustitia, vt castitas, vt sapientia possidetur. Ex quo fit vt amans Deum, ipso quoque dilectionis actu, tanquam obiectum suum possidente fruatur ac delectetur Deo. Vt iustissima proinde ratione ipse amoris ac desiderij actus, delectabilis ac delectatio ab Augustino nuncupetur. Vnde idem cum dixisset: *Ipse amor præsentem me tibi facit,* statim adiicit; *Quid dulcius dilectione ista Dei fratres? Et in Tractatu septimo, Tenete eam charitatem amplectimini eam; DULCIVS EA NIHIL EST.* Et in Sermonibus de verbis Domini tractans illa verba amantis Ecclesiæ: *Vbi pascis, vbi cubas,* sic loquitur: *Videte quemadmodum; quo effectu hic erigatur amor spiritualis. Melius isto multo effectu delectantur, qui aliquid ex huius amoris dulcedine gustauerunt.* Nempe quia ex præsentia Dei dilecti, quæ amor ipse facit præsentem, necesse est suauitas quædam delectationis & fruitionis fluat. Nam vt idem: *Deus nullius bonum cupiens, cum ipso fruatur omnis voluntas bona.* Et in libro de Fide & Symbolo: *Ideo Spiritus sanctus Dei donum dicitur, quia eo quod quisque nonit non fruitur, nisi & id diligat. Frui autem sapientiæ Dei, nihil aliud est quam ei dilectione coherere.* Cuius veritatis tanquâ certæ & perspicuæ, quæque multis Augustini testimoniis facile confirmari posset, consideratione factum est, vt in libro de Spiritu & Anima, itemque in libro de Substantia dilectionis, qui nōmine sancti August. circumferuntur, & si non sunt, multa tamen ex eius libris capita doctrinæ sumpta continent, Amor & Anima non aliud esse definiatur, quam DELECTATIO cordis alicuius ad aliquid propter aliquid per desiderium currens, & per gaudium requiescens. Vt sane merito sanctus August. actus illos indeliberatos amoris ac desiderij quibus anima suauiter in Deum deliberato actu diligendum suscitatur, in

Quij

1.2. q. 32. art. 6.

Ibid. 4.3. ad 3.

Ibid. 4.8.

Lib. de Catech. rudib. cap. ult.

Serm. 2. in append.

Tract. 10. in Epist. Ioan.

Ibidem.

Tract. 7. in Epist. Ioan.

Serm. 50. de verb. Dom. cap. 6.

Lib. 22. con.

Faust. ca. 9.

Lib. de Fide & Sym. c. 9.

Lib. de spir.

& Anima

c. 45. & lib.

de subst. di-

lect. ca. 2.

& seqq. in

tom. 1. &

4. August.

vitatur, trahitur, rapitur, nomine dulcedinis, suauitatis, ac delectationis designauerit.

Hos autem actus reuera delectationis nomine ab eo expressos esse multis indiciis atque argumentis claret. Et primo quidem, quia hæc delectatio qua ad consentiendum faciendumque aliquid sollicitamur, reperitur iuxta sanctum August. non tantum ad opera bona, sed etiam ad mala, quamuis ibi non sit donum inspirantis Dei. Atqui delectatio ex qua peccata profluunt, non est illa propriè dicta delectatio, quæ est tertius actus animæ, & tanquã quies desiderij etiam gaudium appellari solet; sed est, vel ipse primus concupiscentiæ motus, quo bono terreno quasi coaptatur animus, vel desiderij indeliberatum, quo vrgetur ad malum. Nam distinguit illam à suggestionem præcedente & à consensione consequente. De quo luculentissimè libro primo de sermone Domini in monte disserit: Tria sunt

Lib. 1. de
Serm. Dom.
in mont. c. 12

quibus impletur peccatum, suggestio, delectatione, & consensione. Suggestio siue per memoriam sit, siue per corporis sensus, cum aliquid videmus, aut audimus, vel olfacimus, vel gustamus, vel tangimus. Quo si frui delectauerit, delectatio illicita refrenanda est. Velut cum ieiunamus & visis cibis palati appetitus assurgit, non fit nisi delectatione: sed huic tamen non consentimus, si eam dominantis rationis iure cohibemus. Si autem consensio facta fuerit, plenum peccatum erit. Quod ipsissimum docet etiam in libro secundo de Genesi contra Manichæos, ubi delectationem exponit esse motum, quo cupiditas ex suggestionem mouetur ad peccandum; qui non est alius nisi primus amor quo concupiscitur peccatum, vel certè desiderium eius. Et iterum in eodem sermone Domini in monte consequenter: Tria ergo hæc

Lib. 2. de
Gen. contra
Manich.
cap. 14.

ut dicere cœperam, similia sunt illi gesta rei, quæ in Genesi scripta est, ut quasi à serpente fiat suggestio & suasio: in appetitu autem carnali tanquam in Eua delectatio; in ratione vero tanquam in viro consensio. Et iterum: Verumtamen delectatio ante consensionem vel nulla est, vel tam renuis ut prope nulla sit, cui consentire magnum peccatum est, cum illicita est. Cum autem quisque consenserit, committit peccatum in corde suo. Si autem etiam in factum processerit, videtur satiari & exstingui cupiditas. Sed postea cum suggestio reperitur MAIOR ACCENDITUR DELECTATIO, quæ tamen adhuc multo minor est, quàm illa quæ assiduis factis in consuetudinem vertitur. Et apertius adhuc inferiùs: Quisquis carnalem DELECTATIONEM aduersus rectam voluntatem rebellare sentit per consuetudinem peccatorum, cuius indomita violentia trahitur in captiuitatem, recolat quantum potest, qualem pacem peccando amiserit. Et in Psalmum quadragesimum octauum nõ minùs perspicuè: Quando (diabolus) incipit mala suggerere, tunc repelle, antequam surgat DELECTATIO & sequatur consensio.

Lib. 1. de
Serm. Dom.
in monte
cap. 12.

Ibidem.

Ibidem.

In Psal. 48.

In Psal. 84.

Et in Psalmum octogesimum quartum: Date mihi hominem, qui nihil tentationis patitur in carne sua, & possit mihi dicere quia iam pax est. Nihil quidem tentationis forte patitur in illicitis voluptatibus, saltem suggestiones ipsas patitur, vel suggeritur illi quod despuit: vel DELECTAT vnde contineat. Sed ecce iam nihil delectat illicitum, &c. Et euidentissimè in sermonibus de verbis Domini, de gradibus quibus ad consuetudinem peccandi peruenitur, tractans: Prima est, inquit, titillatio DELECTATIONIS in corde, secunda consensio, tertium factum, quarta consuetudo. Sunt enim qui res illicitas obuias cogitationibus suis prorsus ita obiciunt, ut nec DELECTENTUR simul qui DELECTANTUR, & non consentiant. Nondum perfecta mors est, sed quodammodo

Serm. 44. in
verb. Dom.
cap. 6.

A inchoata. DELECTATIONI accedit consensus. Quibus similia non esset difficile proferre plura, nisi ista sola euidenter patefacerent delectationem quæ consensum in peccata præcedit, & suggestionem sequitur, non aliud esse nisi desiderium illicitum indeliberatum quo animus etiam repugnans in peccatum inhiat; vel certe primum ipsum concupiscentiæ motum tanquam amorem quendam indeliberatum, per quem homini etiam inuito peccare lubet, quamuis consensio non sequatur.

B Secundo, quia sanctus Augustinus diuersis in locis ubi de delectatione voluntatem ad consensum proripiente disserit, apertissimè declarat eam idem esse, quod desiderium quoddam quo propellimur, ut velimus, consentiamus & operemur. Ostendit hoc in Psalmum sexagesimum

In Psal. 64

quartum: Modo cum morte quanta contendimus? Inde sunt enim DELECTATIONES carnales, quæ nobis etiam illicitè multa suggerunt, quibus non consentimus, sed tamen non consentiendo contendimus. Et manifestius in Psalmum centesimum secundum &

In Psal. 102.

C sapius: Post remissionem peccatorum corpus infirmum geris, necesse est, sint quedam DESIDERIA carnalia quæ te titillent & quæ tibi suggerant delectationes illicitas. Sed de languore tuo veniunt. Adhuc quibusdam perturbationibus etiam ipsa anima quatitur post remissionem peccatorum; adhuc in periculis tentationum versatur, quibusdam SUGGESTIONIBUS DELECTATUR, quibusdam NON DELECTATUR, & in eis quibus DELECTATUR, aliquando quibusdam consentit, capitur. Ecce aperte vides desideria titillantia, quæ statim vocantur aliquoties delectationes, quibus consentimus, vel non consentimus. Et in Psalmum centesimum trigessimum nonum, explicans quid mali pariant exempla scelerum: Nonne ducis, inquit, talium delectatione factorum? Et si non consentis, saltem inuenisti quid expugnes. Et adhuc luculentius in Psalmum

In Psal. 43

D quadragesimum tertium: Suggestitur aliquod lucrum DELECTAT: habet fraudem, sed magnum est lucrum, DELECTAT, non consentis, pugnam vide: adhuc suadetur, adhuc instatur, adhuc deliberatur. Ergo qui pugnat periclitatur, &c. Sed etiam ille qui vicit numquid omnino egit in se, ut prorsus eum pecunia non attente, aut nihil in eo EXCITET DELECTATIONEM, quamuis superabilis, quamuis contemptibilis, quamuis non solum cui non consentiat, sed cum qua nec pugnare dignetur? Inest tamen aliqua DELECTATIONIS titillatio. Et in Psalmum centesimum

In Psal. 146

E quadragesimum sextum: Etenim modo fratres mei, quanta illicitæ delectationes animum tangunt, quamuis eis non consentiamus; tamen vel delectari talibus, etsi non consentis, nondum est perfecta sanitas. Et in Psalmum centesimum quadragesimum octauum: Contendunt nobiscum quotidie tentationes, contendunt nobiscum quotidie DELECTATIONES, etsi non consentiamus tamen molestiam patimur, &c. Si autem non consentiendo vincimus modestias, tamen patimur resistendo DELECTATIONIBUS. Et tractatu quadragesimo nono in Ioannem: Aliquando in cogitatione peccatur. Delectauit quod malum est; consensisti, peccasti: Consensio illa occidit te, &c. Si autem non solum male DELECTATIONI consensisti, sed etiam, &c. Et in Sermonem nono de diuersis quæ est de Oratione Dominica: Non sentis hostem tuum, sed sentis concupiscentiam tuam: diabolus non vides, sed quid te DELECTET vides. Vince intus quod tu sentis. Talia sexcenta ex Aug. proferri possent, nisi fastidium lectoris pertimescerem, quibus significat delectationi tentanti vel titillanti consentiri, vel non consentiri:

Tract. 49
in Ioannem.

Serm. 9. de
diuers. c. 9.

consentiri: quam certissimum est nihil aliud esse, quam cupiditatis motum, qui primus obiecti amor est, vel si tentatio increuerit, vehemens desiderium per quod rebus delectabilibus appetendis inardescimus, & ad consensum tractus eius suauitate prouocamur. Nam eas tentationes quas toties delectationes vocauit, non aliud esse quam illicita desideria, innumeris locis tradit, sed quia satis res ista in confesso est, nos paucis contenti erimus, ne quid diuersum hic Augustinus à communi exultatione sentire videatur. Istud ergo significat in libris contra

Lib. 1. cont. Iul. cap. 3. Iulianum: Numquid autem consequens est, ut si habet aliquis cordis desideria mala, iam etiam consentiat eis ad committenda eadem mala? Ac per hoc aliud est habere mala desideria cordis, aliud tradi eis, utique ut consentiendo eis, possideatur ab eis; quod fit cum diuino iudicio traditur eis. Alioquin frustra dictum est, post concupiscentias tuas non eas, si iam quisque reus est, quod tumultuantes & ad mala trahere nitentes sentit eas, nec eas sequitur, si non eis traditur, exercens aduersus eas gloriosa certamina. Et in libro secundo aduersus eundem aduersarium: Quomodo peccatum (id est, concupiscentia peccati) mortuum est, cum multa

Lib. 2. c. 5. operetur in nobis? Quae multa? Nisi desideria stulta & noxia, quae consentientes mergunt in interitum & perditionem: quae utique perpeti eis non consentire, certamen est, conflictus est, pugna est. Et sermone sexto de verbis Apostoli, cum dixisset omnia peccata

Serm. 6. de verb. Apost. cap. 1. non exoriri nisi ex illicita delectatione. Hinc ergo, inquit, illicita delectationi si resistamus, si non consentiamus, si membra velut arma non ministremus, non regnat peccatum. Et statim post adiicit, exponens, quid sit illicita delectationi non consentire, illicita videlicet concupiscentiae manus non dare. Et in

Cap. 3. eodem loco vocat hoc, non consentire desideriis carnis. Et iterum in eodem sermone sexto de verbis

Ibid. cap. 9. Apostoli: Quid est secundum carnem ambulare? Carnalibus CONCUPISCENTIIS, id est, desideriis consentire. Quid est secundum spiritum ambulare? Adinuari spiritu in mente, & CONCUPISCENTIIS carnis non obedire, &c. Restat cum carne conflictus; inest, titillat DELECTATIO illicita concupiscentiae, pugna, resiste, noli consentire, & impletur hic; post concupiscentias tuas non eas. Et in sermone decimo tertio:

Serm. 13. cap. 9. Quam multa proficientes iam non delectant, quae antea delectabant. Quando ergo delectabat, & non ei consentiebatur, mortificabatur, quia iam non delectat, mortificatum est. Calca iacentem, conflige cum resistente. Mortua est enim una delectatio, sed vixit altera. Et illam, dum non consentis, mortificas; cum ceperit omnino non delectare, mortificasti, &c. Cum ergo dixisset Apostolus: Si autem spiritu actiones carnis mortificaueritis viuetis, id est, illas concupiscentias carnis quibus non consentire magna laus est, &c. Et sermone duodecimo in eundem Apostolum: Ego fateor tibi quicquid me rebellat

Serm. 12. de verb. Apost. cap. 3. aduersus mentem meam & litigat mecum DELECTATIONE contraria interficere volo. Quam delectationem contrariam sapius ibidem declarat ex eo fieri, quod caro concupiscit, vocatque desideria

Cap. 5. quibus non sit obediendum. Ecce, inquit, concupiscit caro mea aduersus spiritum meum concupiscit adulterium, sed non consentio.

In his locis & infinitis quae produci facile est, liquet euidenter ex ipsissimis Augustini verbis, delectationes quibus toties dixit consentiri vel non consentiri, esse concupiscentias ac desideria, quibus ad peccandum incitamur, & consensum negamus aut damus. In quo Apostolicam doctrinam exprimit, qua dicitur: Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concu-

A pisciscentiis eius: pro quo plerumque legit Augustinus, *desideriis eius*; & istae concupiscentiae itaque desideria sunt illae ipsae delectationes, quibus tam instanter non obediendum, hoc est, non consentiendum esse commendat. Ex quo intelligendum superest, quando similiter delectationem coelestem praedicat, quae nos velle & consentire & operari facit, non aliam significari, quam istiusmodi amoris desideria, quibus delectabiliter ad consensum trahimur.

Tertio denique, hoc ipsum elucet ex pugna carnis & Spiritus, quam iuxta Scripturarum doctrinam, sanctus Augustinus in homine vigere testatur. Nam saepe docet, pugnam istam exerceri, quatenus delectationes duae carnis & spiritus inter se decertant, vtram vtra superatura & animi consensum post se tractura sit, quemadmodum supra toto capite & in multis testimoniis Augustini vidimus. Hanc tamen pugnam non aliter committi, quam per amores seu concupiscentias seu desideria, quibus inuicem sibi caro & spiritus aduersantur, & Augustinus non semel indicat, & ipse Apostolus verbis perspicuis tradit, quando ad Galatas dicit: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Ecce aperte carnis desideria quibus resistere debet spiritus ne perficiat. Et ut ostenderet non aliter istis resisti desideriiis carnis, quam per alia spiritus desideria, quae sibi mutuo concupiscendo aduersantur, statim ratione subiecta explicat: Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Hac enim sibi inuicem aduersantur, ut non quaecumque vultus illa faciat. Quid est enim, spiritus autem aduersus carnem, nisi spiritus concupiscit aduersus carnem? Et quid est, Hac enim sibi inuicem aduersantur, nisi haec contrariis concupiscentiis seu desideriiis luctantur inter se, ut animi consensum post se abripiant. Delectationes ergo carnis & spiritus quas Augustinus inter se pugnantem praedicat, ut animum in consensionem trahant, non sunt aliud nisi istae concupiscentiae ac desideria carnis & spiritus. Nam ex isto potissimum Apostoli loco sanctus Augustinus istam

C duarum delectationum carnis & spiritus resistantiam, quam toties commemorat, pugnamque didicit. Qua de re opere pretium est ipsummet Augustinum in vno aut altero saltem loco clarissimo audire differentem, ne quid illi imponere videar. Itaque libro decimo de Genesi ad litteram propositis Apostoli verbis: Caro concu-

D piscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem, sic illam pugnam delectationum describit, ut non nisi desideriorum esse declaret: Ipsius concupiscentiae carnalis causa non est in anima sola, sed multo minus est in carne sola. Ex utroque enim fit, ex anima scilicet, quod sine illa DELECTATIO nulla sentitur: ex

E carne autem quod sine illa carnalis DELECTATIO non sentitur. Carnem itaque concupiscentem aduersus spiritum dicit Apostolus carnalem procul dubio DELECTATIONEM, quam de carne & cum carne spiritus habet aduersus DELECTATIONEM quam solus habet. Ecce clarissime concupiscentias carnis & spiritus aduersantes inuicem sibi vocatas DELECTATIONES carnis & spiritus. Iam vide, vtrum non exponat eas esse desideria carnis & spiritus. Adiungit enim nullis verbis interpositis: Solus quippe habet nisi fallor, illud DESIDERIVM, non cum carnis VOLVPTATE, vel carnalium rerum CVPIDITATE commixtum, quo DESIDERAT & deficit anima in atria Domini. Solus habet etiam ILLVD (supple DESIDERIVM) de quo ei dicitur: CONCUPISTI (a-

Galat. 5.

Ibidem.

Galat. 6.

Lib. 10. de Genes. ad lit. c. 12.

Ibidem.

pieniam, serua mandata, & Dominus praebeat illam tibi. Nam cum spiritus imperat membris corporis, ut huic **DESIDERIO** seruiant, quo solus accenditur, velut cum assumitur codex, cum aliquid scribitur, legitur, disputatur, auditur: cum denique panis frangitur audienti, & cetera humanitatis ac misericordiae praestantur officia, obedientiam caro exhibet non **CONCUPISCENTIAM** mouet. His atque huiusmodi **DESIDERIIS**, quibus sola anima **CONCUPISCIT**, cum aduersatur aliquid quod eandem animam secundum carnem **DELECTAT**, tunc dicitur caro **CONCUPISCERE** aduersus spiritum & spiritus aduersus carnem. En tibi planissime expositum, quid sit illa delectatio carnis & spiritus quam ipse solus habet, nempe desideria carnis & spiritus, quae sibi inuicem aduersantur. Et haec esse indeliberata statim adiicit quando dicit: Non esse in potestate, ne concupiscat caro, quamdiu inest peccatum in membris, id est violenta quaedam carnis illecebri in corpore mortis huius, veniens de vindicta peccati, quam continuo iterum **PECCATI DELECTIONEM** vocat.

Lib. 10. de
Genes. ad
lit. c. 12.

Serm. 43. de
ver. Dom.
cap. 5.

Nec minus luculente pugnam istam carnis & spiritus quae **DELECTIONIBUS** contrariis colliduntur, non nisi per contraria desideria concupiscentiasque diuelli, in sermonibus de verbis Domini tradit: *Videte quale bellum proposuit Apostolus, qualem pugnam, qualem rixam intus, intra reipsum. Caro concupiscit aduersus spiritum. Si non concupiscit & spiritus aduersus carnem fac adulterium. Si autem spiritus concupiscit aduersus carnem, luctam video, victum non video. Pugna est, concupiscit caro aduersus spiritum. DELECTAT adulterium. Fateor quia DELECTAT. Sed spiritus concupiscit aduersus carnem. DELECTAT & castitas. Ergo vincat spiritus carnem: aut certe non vincatur a carne. Vbi clarissime vides adulterium delectare, quia concupiscitur; & e contrario castitatem delectare, quia concupiscitur, dum cum adulterij delectatione certatur. Et in sequenti capite paucis interiectis: Sed DELECTAT & adulterium: contradicatur, resistatur, repugnetur. Non enim non habes unde pugnes. Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi. Et tamen permittitur ipsa caro concupiscere **DELECTIONIBUS** genuinis. Ecce caro non solum delectatur, sed etiam **CONCUPISCIT DELECTIONIBUS** genuinis, ut intelligeremus concupiscere ac delectari indifferenter sumi, quia ipsa concupiscentia rerum iucundarum delectabilis est. Talibus autem delectionibus statim resisti docet per spiritum, quatenus & spiritus concupiscit aduersus carnem. Nam & ista concupiscentia spiritus contra carnem non est aliud, quam spiritus delectatio, qua condelectatur legi secundum interiorem hominem. Quod in plurimis locis significat Augustinus, ut libro de continentia: *Contra suauitatem noxiam, qua vincebat concupiscentia, Dominus dat suauitatem beneficam, qua delectetur amplius continentia.* Et in eodem libro: *Bonum fit cum id quod male libet, hoc est, concupiscitur, vincente bona delectatione non fit.* Et sermone sexto de verbis Apostoli, ubi eandem pugnam carnis concupiscentis adulterium, & spiritus castitatem concupiscentis adducit, & per delectiones utrimque fieri docet: *Delectat vxor aliena, & non annuis, mentem auertis, in secretarium mentis intras. Vides foris strepentem concupiscentiam, profer aduersus eam sententiam. Nolo, inquis, non facio. Pura, quia DELECTAT, non facio. Habeo cui condelector; Condelector enim iegi Dei. Et quae sequuntur fusius. Et inferius capite decimo explicans, quomodo spiritus concupiscat aduersus carnem mentem**

Lib. de con-
tinent. c. 3.

Ibid. c. 8.

Serm. de
ver. Apoc.
cap. 9.

que suspendat, ne in consensum desiderij carnalis ruat: Mens, ait, repugnat & condelectatur legi Dei. *Ibid. c. 10.* Iam vero si mens non consentit peccato titillanti, suggerenti, blandienti, si mens non consentit, quoniam habet alias interius delectationes suas, delectationibus carnis ex nulla parte conferendas, &c. Quae de re plura testimonia qui voluerit, consulat ea quae supra de *Sup. c. 4. &* lucta carnis & spiritus diximus. Videbit enim si illa conferendo cum iis quae praesenti capite protulimus, nihil verius esse, quam pugnam carnis & spiritus promiscue apud Augustinum describi per contrarias delectationes, & per contrarias concupiscentias ac desideria. Ex quo consequenter constabit, id quod huc usque demonstrauimus, delectationem illam coelestem, qua carnis desideria spiritui rebellantia coercentur, non esse aliud nisi amorem vel desiderium a Spiritu sancto inspiratum, quo mens hominis, improiise & indeliberate, ac delectabiliter tangitur & suauiter afficitur legi Dei seu iustitiae, atque ita contra impetus blandientium concupiscentiarum roborata iis consentire renuit; sed delectabiliter concupiscit ac diligit, & operatur bonum. Propter quem delectabilem dulcemque tractum, idem amoris ac desiderij motus, *delectatio & suauitas*, ac dulcedo ab Augustino nuncupatur.

Alia quae ad vim agendi istius delectationis pertinent, tum multa diximus libro secundo de gratia Christi Salvatoris, cum de gratia Christi, quantum ad operandi modum disputarem, eamque a gratia primi hominis distingueremus; *Vide lib. 8. de grat. Christi. Salu.* tum vero aliquid, utrum praedeterminet voluntatem, etiam inferius dicturi sumus, cum ad conciliationem gratiae cum libero arbitrio ventum fuerit. Nunc gratiae istius diuisiones percurramus.

De gratiae Diuisionibus.

Tres diuisiones gratiae afferantur. Quid sit gratia praeueniens.

CAPVT XII.

POST QUAM de gratiae natura satis superque disseruimus, superest ut de eius diuisionibus pauca dicamus. Nam & in illis intelligendis non mediocriter a vera sancti Augustini mente plerique Scholastici discesserunt.

De illa igitur capitali diuisione, qua gratia a recentioribus diuiditur in *sufficientem* & *efficacem* nihil est quod vberius hic dicamus, cum abunde in superioribus explicata sit. Diuiditur igitur vltius gratia in *praeuenientem* & *subsequentem*, itemque in *operantem* & *cooperantem*: denique in *excitantem* & *adiuantem*. Omnes istas diuisiones Augustinus ex Scripturis haustas tradidit, vel certe vestigia quaedam earum expressit. Sed, ut dixi, plerique recentiores magis attenti, quid istis nominibus, filum Philosophiae suae sequendo, significari oportune possit, quam quid eis Augustinus ac discipuli eius Prosper & Fulgentius significarint, mentem eorum nullo modo assecuti sunt.

Itaque in explicanda vocabulorum istorum significatione non conueniunt. Aliud enim diuus Thomas cum suis sectatoribus, aliud Vega, aliud Gregorius Ariminensis, aliud alij volunt.

Videndus

Franc. Suar

lib. 3. de

concurſu c. 5

Vasquez 1.

2. diſp. 185.

cap. 9.

volunt. De quibus non est necesse per singula discurrere. Plerique tamen eo redeunt ut velint gratiam esse quosdam indeliberatos intellectus & voluntatis motus, quibus potentia voluntatis quasi dormiens excitatur ut in actum surgat, & ita praeuenitur. Motus istos dicunt non esse liberos, quos Deus in ipsa voluntate non libere, sed Physicè tamen concurrente operatur. Talibus motibus voluntas molitur & allicitur & roboratur, ut iis consentiendo libere velit, consentiat, atque operetur supernaturaliter bonum. Vocantur igitur isti motus gratia operans, inquit, quia Deus eam in nobis sine nobis libere cooperantibus operatur, vel certe, quia per eam Deus solus operatur in nobis ut velimus, sine nobis videlicet libere cooperantibus. Eadem vocatur excitans quia excitat voluntatem ad volendum, vel agendum: itemque praeueniens, quia praeuenit nostrum liberum consensum. Cum vero cooperatio & adiutorium gratiae, iuxta notissimam Etymologiam, dicat simultaneam quandam coniunctionem gratiae & voluntatis in eandem actionem ad quam cooperantur, ita ut non una antecedit vel impellat, sed simul operentur, hinc gratia cooperans est illa quae voluntatem accendendo ei iam libere consentienti cooperatur. Eodem sensu eadem adiuuans dicitur, quia adiuuat infirmitatem voluntatis respectu supernaturalis operis: eadem & concomitans dicitur respectu consensus, quia consensum liberum comitatur, nos ad illum praestandum adiuuando: subsequens vero respectu prioris gratiae quatenus praeuenientem sequitur. Nec vero solum gratia operans & excitans & praeueniens, iuxta illos auctores, eadem omnino diuersa solum consideratione gratia est (sicut etiam cooperans, concomitans, adiuuans, & subsequens;) sed etiam operans & cooperans, excitans & adiuuans, praeueniens & subsequens eadem sunt inter se. Nam idem vitalis intellectus & voluntatis motus, qui voluntatem excitat, consensumque praeuenit, simul in consensum liberum voluntatis influendo cooperatur voluntati, eamque ad consentiendum & volendum & agendum adiuuat. Ita ferè de gratiis istis multi recentiores, quamvis in nonnullis parui momenti quidam ab aliis discrepent.

Sed ista gratiarum istarum explicatio, siue in re ipsa vera sit, siue non, ab Augustini mente ac discipulorum eius longe discrepat. Quod ut planissime intelligatur, initium ab illa celebri diuisione sumemus, qua gratia diuiditur in praeuenientem & subsequentem.

Praeueniens igitur, & subsequens nomina respectiua sunt, quorum terminus est, non gratia, quasi una gratia aliam praeueniret aut subsequi diceretur, sed actus voluntatis. Praeueniens enim dicitur, quia praeuenit omnem omnino etiam primum bonum voluntatis humanae motum; subsequens, quia bonum voluntatis humanae motum sequitur. Motum intelligo liberum voluntatis consensum quo aliquid praemij homo à Deo siue de congruo, siue de condigno promeretur. Primum autem, quem nullus omnino praecesserit, sed quo incipit homo mutari ex malo in bonum. Est enim sumpta illa diuisione, non ab illa Metaphysica speculatione, qua gratia intelligitur excitare potentiam voluntatis ad quoscunque consensus liberos per totam vitam hominis, & voluntati consentienti volentique adiuuan-

A do cooperari, sed ab illa celeberrima controuersia, ad fidem Catholicam pertinente, maximeque qua Pelagiani & Semi-Pelagiani Ecclesiam ac defensores eius fatigarunt, utrum voluntas per se incipiat operari bonum, ita ut gratia subsequatur motum bonum voluntatis, quo ipsa sibi gratiam promeretur ac parit; an vero è contrario gratia praecedat omnem bonum motum voluntatis, fidei, spei, orationis, dilectionis, ita ut haec omnia Dei gratia in voluntate operetur. Nam istis aut similibus verbis Augustinus cardinem controuersiae subinde exprimit, siue quaestionem proponendo, ut quando dicit Vitali, qui Semi-Pelagiano errore tenebatur: *Recognoscis me,*

Epist. 107.

B *ut puto, in iis quae nos scire dixi, non omnia quae ad fidem Catholicam pertinent commemorare voluisse, sed ea tantum quae ad istam, quae internos agitur de Dei gratia quaestionem, utrum praecedat haec gratia, an subsequatur hominis voluntatem; hoc est, ut planius id eloquar, utrum ideo nobis datur quia volumus, an per ipsam etiam hoc Deus efficiat ut velimus. Siue quaestionem veritatis eruendae causa ventilando, ut quando dicit: Quomodo voluntatis humanae meritum*

Ibidem.

C *sequitur gratia, cum detur & paruulis, qui hoc nondum possunt velle seu nolle? Quomodo gratiam vel in maioribus dicuntur praecedere merita voluntatis, si gratia, ut vera sit gratia, non secundum merita nostra datur? Et rursum inferius: Quomodo Deus expectat voluntates hominum, ut praeueniant eum, quibus det gratiam, cum gratias ei non immerito agamus de iis, quibus non ei credentibus & eius doctrinam voluntate impia persequentibus MISERICORDIAM PRÆROGAVIT, eosque ad seipsum omnipotentissima facilitate conuertit, ac volentes ex nolentibus fecit? Siue quaestionem constituta veritate absoluendo, ut quando concludit: Nempe manifestum est, ex illis duodecim sententiis quas pertinere ad Catholicam fidem negare non*

Ibidem.

D *fineris; non solum omnibus, sed etiam singulis id confici, ut confiteamur gratia Dei PRÆVENIRE hominum voluntates & per hanc eas potius preparari, quam propter earum meritum dari. Et rursum paulò post luculentissime: Haec & alia testimonia diuina ostendunt, Deum gratia sua auferre infidelibus cor lapideum, & PRÆVENIRE in hominibus bonarum merita voluntatum, ita ut voluntas per ANTECEDENTEM gratiam preparetur, non ut gratia merito voluntatis ANTECEDENTE donetur. Et in fine tandem Epistola: Si sentis atque consentis, debere nos etiam Deo*

Ibidem.

Ibidem.

E *agere gratias, ac solere pro talibus, quod ad fidem eius doctrinamque conuersi volentes ex nolentibus fiant, oportet sine dubitatione fatearis, voluntates hominum Dei gratia PRÆVENIRE, & ut bonum velint homines, quod nolebant, Deum facere qui rogatur ut faciat.*

Ex quibus profecto manifestissime constat, quando de praeueniente gratia & subsequente disputatur, non hic quaeri, utrum gratia potentiam voluntatis in operibus quibusque bonis quasi excitando praecedat, cum qua deinde in actum influat; sed istud, utrum gratia praecedat omnes actus bonos voluntatis, etiam primum illum quo incipit ex nolente velle bonum, an è contrario bonus aliquis motus voluntatis praecedat gratiam, ita ut eum gratia veluti merces meriti illius subsequatur. Non enim vocatur gratia praeueniens respectu bonorum operum quae iustificati per totam vitam operantur, quamuis ad ea voluntatem excitet, sed tantum respectu illius mutationis ex mala in bonum, per quam incipit iustificari, hoc est, ex nolente volens, ex auersa conuersa, ex iniusta iusta fieri:

respectuvero operum iam à credente ac diligente profluentium gratia vocatur *subsequens*, quia sequitur meritum iam conuersæ & iustificatæ voluntatis. Hanc esse verissimam & genuinam intelligentiam gratiæ præuenientis & subsequents, prout de illis Augustinus ac discipuli eius & Ecclesia, ipsæque adeo Scripturæ sacræ, vnde eas deprompserunt, locuti sunt, ex multis iudiciis atque locis apertissimum est. Nec enim aliud sibi vult cum in Epistola ad Vitalem scribit: *Quibus commendatur vera Dei gratia, hoc est, quæ non secundum merita nostra datur, sed dat merita ipsa cum datur, quia PRÆVENIT hominis voluntatem bonam, id est, volitionem eius bonam, nec eam cuiusquam inuenit in corde, sed facit.* Nec aliud cum libro secundo ad Bonifacium probat primam boni cupiditatem, hoc est, etiam initium charitatis seu bonæ voluntatis esse nobis ex Deo præueniente voluntatem: *Auertat enim Deus hanc amentiam ut in donis eius nos priores faciamus, posteriorem ipsum; quoniam misericordia eius PRÆVENIET ME.* Et ipse est, cui fideliter veraciterque cantatur: *Quoniam PRÆVENISTI eum in benedictione dulcedinis.* Et quid hic aptius intelligitur, quam ipsa de qua loquimur cupiditas boni? Tunc enim bonum concupisci incipit, quando dulcescere cœperit, &c. Ergo benedictio dulcedinis est gratia Dei, qua fit in nobis ut nos deleter, & cupiamus, hoc est, amemus, quod præcipit nobis; in qua si nos non PRÆVENIT Deus, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Si enim sine illo nihil possumus facere, profecto nec incipere nec perficere; quia ut INCIPIAMUS DICTUM EST, MISERICORDIA EIVS PRÆVENIET ME; ut perficiamus dictum est, MISERICORDIA EIVS SUBSEQUETUR ME. Et nec aliud libro primo contra Iulianum operis imperfecti: *Gratia quippe hominem præuenit, ut diligat Deum, qua dilectione operetur bona.* Quod & Ioannes Apostolus apertissime ostendit, ubi ait: *Nos diligamus, quoniam PRIOR dilexit nos.* Non ergo diligimur, quia dileximus, sed quia dilecti sumus; diligimus. Hoc est, non nos præuenimus nostra dilectione gratiam Dei, sed gratia Dei præuenit dilectionem nostram. Et in eodem libro iterum: *Si non PRÆVENIT gratia voluntatem seu volitionem ut operetur eam, sed prius existenti voluntati, id est volitioni, gratia cooperatur, quomodo verum est Deus in nobis operatur & velle? Quomodo præparatur voluntas à Domino? Nec aliud in Enchiridio ad Laurentium: Præcedit enim bona voluntas, id est volitio hominis multa Dei dona, sed non omnia: quæ autem non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nam utrumque legitur in sanctis eloquiis, & misericordia eius PRÆVENIET me, & misericordia eius subsequetur me. Nolentem præuenit, ut velit, volentem subsequitur ne frustra velit. Cur enim admonemur orare pro inimicis nostris, utique nolentibus pie vivere, nisi Deus in illis operetur ut velint? Item cur admonemur petere ut accipiamus, nisi ut ab illo fiat quod volumus, à quo factum est ut velimus. Oramus ergo pro inimicis nostris, ut misericordia Dei præueniat eos, sicut præuenit & nos, antequam videlicet ullo bono voluntatis motu nos præuenissemus Deum; Oramus autem pro nobis ut misericordia eius subsequatur nos. Quid autem sit istud, ne frustra velit, de quo aliqui multum contendunt, infra clare demonstrabimus. Nec aliud voluit quando dixit in Psalmos: *Dic Domino Deo tuo, Deus meus misericordia eius præueniet me.* Præuenit enim te, utique præuenit, quia nihil in te boni inuenit. Hoc est, nullum omnino bonum voluntatis motum, quo animus esset iam conuersus ad Deum; Præuenisti supplicium eius super-*

A biendo, ille præuenit supplicium tuum peccata delendo. Quod eodem sensu paulo aliter expressit in Psalmum decimum septimum: *Retribuet mihi Dominus In Psal. 17. secundum iustitiam bonæ voluntatis; qui prior præbuit misericordiam antequam haberem bonam voluntatem.* Nam siue Deus gratia, seu misericordia sua bonam voluntatem præuenire, siue prior misericordiam præbere dicatur, antequam habeamus bonam voluntatem, idem omnino dicitur, eaque gratia exprimitur, quæ omnem bonum voluntatis motum, omniaque merita nostra præuenit, ut per eam opposita seu mala merita nostra peccataque deleantur. Vnde in præfatione in Psalmum trigessimum primum vocatur Psalmus iste, *Psalmus gratiæ Dei & iustificationis nostræ, nullis præcedentibus meritis nostris: sed præueniente nos misericordia Domini Dei nostri.* Et concione secunda in Psalmum trigessimum secundum: *Opus est ut velis accipere prædicationem Euangelij: plena sunt horrea.* **B** Hæc ipsa plenitudo & abundantia non te venientem expectauerant, sed ad dormientem ipsa venerunt. Hoc est, misericordia & gratia Dei te auersum in peccatisque dormientem præuenierunt. Nec aliud sibi vult in Psalmum quinquagesimum octauum, ubi etiam exserte adiicit, præuenientem gratiam Pelagianis capitaliter esse contrariam: *Quid in me inuenisti nisi sola peccata? Tuum nihil aliud nisi natura quam creasti, cætera mala mea quæ deleuisti.* **C** Non ego prior ad te exsurrexi, sed tu ad me excitandum venisti. Nam misericordia eius præueniet me. Antequam aliquid boni ego faciam, misericordia eius præueniet me. Quid hic respondebit infelix Pelagius? Et ex professo explicans Scripturæ locum ex quo gratiam præuenientem Ecclesia & Augustinus hauit: *Deus meus misericordia eius præueniet me; hoc est, ante omnia merita mea bona (quod nihil est aliud quam ante omnem motum voluntatis bonum, cum adhuc essem auersus à Deo) præuenit me misericordia ipsius, etsi nihil in me boni inuenierit, ipse me facit bonum, & ipse iustificat conuersum, & ipse admonet ut conuertatur aduersus.* Et in fine istius concionis multo luculentius: *Opus est ut tu curari velis, opus est ut manus eius non refugias. Sed* **D** *etsi nolis curari vulnus tuum admonet ut cures; & auersum reuocat, & refugientem quodammodo ad se redire compellit, & attrahit. In omnibus implet quod dictum est: Misericordia eius præueniet me. Cogitate quod dictum est PRÆVENIET ME. Si aliquid TVVM PRIMVM ATTULISTI, ET EX TVO ALIQUO BONO PRIMO DEI MISERICORDIAM MERVISTI, NON TE PRÆVENIT.* Quando autem vel intelligis, quia præuentus es, nisi intelligas, quod ait Apostolus: *Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hoc est, misericordia eius præueniet me.* Nihil sane manifestius dici potest, quo intelligamus, non alio sensu Scripturas & Aug. vocasse gratiam præuenientem, nisi quia præuenit omnes voluntatis actus bonos, hoc est, omnia merita bona, eo quod nullus in Augustini doctrina sit actus bonus, quin aliquid mercedis à Deo mereatur. Et illa ratio est, cur sapius explicat illam rationem præueniendi, per hoc quod gratia antecedit omnes actus bonos, vel per oppositum, quia nihil boni nostri gratiam præcedit, vel, ut Scriptura loquitur, quia nemo prior dedit Deo ut retribuatur ei: ut quando dicit in sermonibus de verbis Apostoli: *Quis prior dedit, cum totum gratis accepit? Quis prior dedit illi & retribueretur ei? Si Dominus retribuere vellet, nihil nisi pœnam debitam retulisset. Nihil dederunt ut eis retribueretur; pro nihilo saluos*

Epist. ad Vitalem.

Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

Lib. 1. cont. Iul. operis imperf. fol. 185.

Ibid. f. 140.

Enchir. c. 3.

In Psal. 18

In præfati- in Psal. 31

Concil. 2. in Psal. 32.

Concil. 1. in Psal. 38.

Concil. 2. in Psal. 58.

Concil. 2. in Psal. 58.

Conc. II. de verbis Apost. cap. 13.

saluos faciet illos. Quis prior dedit illi, quasi suorum gratia meritorum? Quis prior dedit illi? Quis praeuenit gratiam, quae gratis datur? Si aliquid meritorum anteuenit gratiam, iam non gratis datur, sed ex debito redditur. Si autem gratis non datur, gratia quare vocatur? Quis ergo prior dedit illi, & retribuetur ei. Et in libris aduersus Iulianum: Quia imago Dei est, mereatur hanc gratiam, non tamen ut eius bona voluntas possit PRÆCEDERE praeer gratiam, ne vel ipsam prior det, ut retribuat ei, ac sic gratia iam non sit gratia, dum non datur gratuita, sed redditur debita. Quod cum tanquam gratia veræ ex diametro aduersum refellisset, veram rationem gratia praeuenientis adiungit: Non ergo quia est illis voluntas bona, sed ut conuertatur in bonam voluntas mala, quoniam preparatur, id est, donatur & efficitur, voluntas à Domino: & Deus est, ut ait Apostolus qui operatur in vobis & velle. Quæ etiam vera causa est, cur ratio gratia euidentissimè appareat, non tam in gratia consequente, quæ consequitur bonos voluntatis motus, quam in praeueniente, quæ omne meritum omnemque actum bonum praeueniendo præcedit.

Secundò hæc ratio praeuenientis gratia ex opposito Pelagianorum sensu perspicue patet. Illi cum Augustini & Catholicorum disputationibus & Conciliorum autoritate quibus damnati fuerant, tandem aliquam gratiam admittere cogentur; consequente admissa qua ad facilius operandum assequendamque perfectionem, iuuarentur, praeuenientem tamen, per meritum antecedens funditus fustulerunt. Quam sententiam postea Semi-Pelagiani, velut hæresis suæ fundamentum amplexi studiosissimè defenderunt. Hunc Pelagianorum sensum, gratia praeuenienti ex diametro aduersum, non semel Augustinus expressit, ut in libris contra Iulianum: Nam & studium sanctitatis sine adiutorio Dei vultis in hominis voluntate PRÆCEDERE, quod merito Deus debeat adiuuare non gratis. Et in Epistola ad Paulinum Pelagianos aliquid quoquo modo præuium gratia quæritantes increpans: Cur, inquit, meritis praeueniri gratia perhibetur, quæ gratia non esset, si secundum meritum imputaretur? Nam de ista praeueniente gratia post damnatos Pelagianos ei fuisse controuersiam, in præcedentibus abunde manifestat: Cum ergo fides impetrat iustificationem non gratiam Dei aliquid meriti PRÆCEDIT humani; sed ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perfici, comitante, hoc est, sequente, non docente, pedissequa non præuia voluntate. Vnde ille qui dixit: Fortitudinem meam ad te custodiam, causamque reddit dicens, quoniam Deus susceptor meus es; tanquam requirens, quibus id meritis fuerit consecutus, nihilque in se inueniens ANTE GRATIAM DEI; Deus meus, inquit, misericordia eius PRÆVENIET ME. Et quid istud? Quantumcumque, inquit, cogitauero antecedentia merita mea misericordia eius praeueniet me. Et inferius in eadem Epistola: Sine sit gratia qua iustificantur impij, de qua nobis dubitare fas non est, siue ut quidam volunt (Pelagiani) semper PRÆCEDAT liberum arbitrium, cuius meritum sequatur pœna vel premium. Et eundem Pelagianum sensum excludens cum contra Vitalem scriberet: A Domino gressus hominis diriguntur & viam eius vult; non dicit, & viam eius discet aut tenebit, aut ambulabit, aut aliquid huiusmodi, quod posses dicere, à Domino quidem dari, sed homini iam volenti, ut scilicet beneficium Dei, quo gressus hominis dirigit, ut viam eius discat, teneat, gradiatur, sua homo voluntate PRÆCEDAT, & hoc Dei donum suâ homo voluntate mereatur; sed ideo di-

xii à DOMINO gressus hominis diriguntur & viam eius vult, ut intelligeremus ipsam voluntatem bonam qua incipimus velle credere, quoniam Dei via, quid est nisi fides recta, illius esse donum, qui gressus nostros propterea dirigit primitus ut velimus. Et in libris ad Bonifacium: Isti enim volunt in homine ab ipso homine incipere cupiditatem boni, id est, primam bonam voluntatem, ut huius cœpi meritum etiam perficiendi GRATIA CONSEQUATUR. Et inferius adhuc: Hoc ita dicunt velut homo à seipso sine adiutorio Dei habeat propositum bonum studiumque virtutis quo merito PRÆCEDENTE dignus sit adiuuari Dei gratia subsequente. Et iterum paulò post eorum hæresim iugulans: Hominis autem propositum bonum adiuuat quidem SVBSEQUENS GRATIA, sed nec ipsum esset nisi PRÆCEDERET GRATIA. Et lib. 4. ad eundem Bonifacium: Sic enim volunt intelligi quod dictum est: Si volueritis & audieritis me tanquam in ipsa PRÆCEDENTE VOLUNTATE sit CONSEQUENTIS meritum gratia, ac sic gratia iam non sit gratia, quæ non est gratuita cum redditur debita. Si autem sic intelligerent quod dictum est. Si volueritis, ut etiam ipsam bonam voluntatem illum preparare consisterentur, de quo scriptum est. Preparatur voluntas à Domino, tanquam Catholici vterentur hoc testimonio. Vnde mox eis veræ gratia puritatem tradendo subtextit: Sed intelligerent & consisterentur etiam ipsum bonum propositum, quod CONSEQUENS adiuuat gratia, non esse potuisse in homine, si non PRÆCEDERET gratia. Quomodo enim est hominis bonum propositum sine miserante PRIUS DOMINO? Cum ipsa sit bona voluntas quæ preparatur à Domino? Itaque paucis interiectis cum Pelagiani fatebantur bonum propositum iam ab homine inchoatum, Dei Gratia adiuuari, quibus verbis consequentem gratiam satis aperte fatebantur, non esse hoc satis ad veræ gratia confessionem, qua etiam ipsum bonum propositum praeueniri gratia non dubitamus, ostendit: Veruntamen in omnibus quæ quisque agit secundum Deum, misericordia eius PRÆVENIT EVM. Quod isti nolunt, quia non esse Catholici, sed Pelagiani volunt. Multum enim delectat impietatem superbam, ut etiam id quod cogitur confiteri à Domino datum non sibi donatum videatur esse, sed redditum: ut scilicet filij perditionis non promissionis ipsi credantur se bonos fecisse, videlicet primam ex se proferendo bonam voluntatem atque propositum, & Deus iam bonis à seipsis effectis, pro isto eorum opere debitum premium reddidisse. Quod mox diuinæ gratia praeuenienti capitaliter inimicum esse declarat: Quid remansit pelli morticina vnde possit inflari, & dedignetur, quando gloriatur, in Domino gloriari? Quid ei remansit, quando quicquid dixerit se fecisse, ut eo PRÆCEDENTE hominis merito ab homine exorto Deus SVBSEQUENTER faciat, quo dignus est homo, responderetur, reclamatur, contradicitur. Ego facio, sed propter nomen meum sanctum, non propter vos ego facio, dicit Dominus. Nihil sic evertit Pelagianos dicentes gratiam Dei secundum merita nostra dari. Itaque istius erroris falsitatem meritaque quælibet ex homine pullulantia praeuenientis gratia sinceritate & profunditate destruens: Nos quidem ambulamus, verum est; nos observamus, nos facimus: sed ille facit ut ambulemus, ut observemus, ut faciamus. Hæc est gratia Dei bonos faciens nos, hæc misericordia PRÆVENIENS nos. Et quia error iste Pelagianus, quo praeuenientem gratiam, retenta consequente, destruebant, Semi-Pelagianorum postea peculiaris & proprius fuit, ut qui libentissimè gratiam ad opera bona fatebantur, dummodo consequeretur ipsa fidem ac voluntatem

Lib. 4. c. 3.

Lib. 2. ad Bonif. c. 8.

Ibid. c. 10.

Lib. 4. ad Bonif. c. 6.

Ibidem.

Lib. 4. cont. Inl. cap. 3.

Epist. 106.

Ibidem.

Epist. 106.

Epist. 107.

Lib. 4. ad Bonif. c. 6.

Ibidem.

Ibidem.

Lib. de dono
per sen. c. 16.

suam bonam quam à seipsis inchoari sentiebant, hinc eum eodem modo Augustinus luculentissime solius præuenientis gratiæ puritate subuertit. Quod quia operæ pretium ex ipso fonte intelligere, totus locus quo admodum clarè & præclarè veritas ista traditur, ex libro de Dono perseverantiæ ascribendus est: *A Pelagianorum porro hæretica peruersitate tantum isti remoti sunt, Massilienses, propter quos hæc agimus, ut licet nondum velint fateri prædestinatos esse, qui per gratiam Dei fiant obedientes, videlicet per fidem obediendo prædicationi, atque permaneant, iam tamen færeantur quod eorum PRÆVENIAT voluntatem, nempe ad bene operandum, quibus datur hæc gratia. Ideo utique ne non gratis dari credatur gratia, sicut veritas loquitur, sed potius secundum PRÆCEDENTIS merita voluntatis, sicut contra veritatem Pelagianus error obloquitur. PRÆVENIT ergo & fidem gratia alioquin si eam fides, ab homine scilicet, exortâ PRÆVENIT, procul dubio præuenit & voluntas, id est, volitio, quoniam fides sine voluntate non potest esse. Si autem gratia PRÆVENIT fidem, quoniam præuenit voluntatem profecto PRÆVENIT omnem obedientiam, PRÆVENIT etiam charitatem, qua vna Deo veraciter & suauiter obeditur, & hæc omnia gratis in eo cui datur, & cuius hæc omnia PRÆVENIT, operatur.*

Epist. 107.
ad Vitalem

Quæ quidem tam prolixè accersita & in vnum locum digerenda censui, ut cuilibet in Augustini scriptis minus versato ad oculum claresceret, certissimum esse quod diximus. Nempe veram gratiam præuenientem non esse quamlibet gratiam, qua potentia voluntatis ad opera sua bona præuenitur, sed illam qua Deus præuenit omnia merita nostra bona, siue omnem etiam primum voluntatis motum bonum, utpote quæ ex nolente volentem facit, qua voluntas hominis præparatur ac datur, qua Deus in homine operatur & velle, qua hominis voluntas primo eruitur ex potestate tenebrarum, & conuertitur in Deum viuum, qua denique incipit credere veritati. Nam ut Augustinus docet, *Vbi est initium fidei, est etiam initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis*; quod Pelagiani maximeque Semi-Pelagiani nolebant esse beneficium præuenientis gratiæ, seu humanæ voluntatis officium. Aduersus istum enim errorem militat gratia præueniens, sicut aduersus illum, qui opera bona fidem sequentia soli humanæ voluntatis arbitrio tribuunt, gratia quam consequentem Scripturæ & Patres dicunt.

Epist. 105.

Ex quo etiam facile intelligitur, quomodo subinde Augustinus gratiæ præuenienti tribuit, quod nos iustificat, seu iustos & bonos faciat. Nam apud Augustinum sexcentis locis iustificari & bonum fieri, non ita accipitur, ut iam vulgò solet, ut sit idem quod perfecta peccatorum omnium remissione mundari; sed ut idem sit quod quoquo modo à voluntatis malitia & peruersitate mutari; quod etiam fit per quemcunque etiam primum motum quantumcunque exiguum bonæ seu piæ voluntatis. Nimirum quia vera illa & perfecta iustitia, à bona voluntate & fide ei coniuncta sumit initium, iuxta illud eiusdem Augustini: *Restat igitur ut ipsam fidem, unde omnis iustitia sumit initium, non humano tribuamus arbitrio, sed gratuitum donum esse fateamur, si veram gratiam, id est, sine meritis cogitamus: ut merito iustificari, hoc est, iustus & bonus fieri saltem inchoatè dici debeat, quisquis per præuenientem gratiam, ab iniusta & mala voluntate conuer-*

tur. Gratia vero iustificans istà consideratione non est gratia habitualis aut remissio peccatorum, sed gratia potius actualis effectiue iustificans non formaliter, quomodo innumeris locis ab Augustino accipitur, prout & recentiores aliqui aduertunt.

Lib. de spir.
& lit. sapius
Vasq. 1. p.
Disput. 88.
c. 1. & Diff.
196. c. 2. &
1. 2. Diff.
211. & 218.
n. 14 & 15.
Et Lessius de
gratia effi-
caci cap. 13.
n. 10.

Quid si gratia consequens, seu subsequens.

C A P V T XIII.

QUÆ quidem quisquis rectè intellexerit nihil iam laborabit ut intelligat quid in Scripturis & Patribus gratia *Consequens* nominetur. Est enim illa gratia quæ consequitur illa inchoata studia bonæ voluntatis, eaque tanquam adhuc infirma fouet, iuuat, roborat, donec ita perfecta robustaque voluntas efficiatur, ut nullis blandientium rerum amoribus cedat, nullo comminantium pœnarum terrore frangatur. A qua sanè perfectione bonæ voluntatis ij qui à peccatis incipiunt resipiscere, confictumque cum diuersarum cupiditatum suarum exercitu meditantur, plerumque longe distant. Recolendum est enim id quod latissime superius tradidimus, & in scriptis Augustini, Prosperi, Fulgentij, exploratissimum est; esse quandam bonæ voluntatis infirmitatem, quam homo nullo conatu suo, nisi per gratiam cœlitus infusam roboretur, superare aut exuere potest. Oritur enim ex rebellantis pertinacissimeque sæuientis concupiscentiæ motibus, quam non est in solius hominis potestate frangere, mansuetamque reddere, multo minus funditus exuere. Aduersus istam infirmitatem homo per totam vitam, post conuersionem suam ad Deum quam gratia PRÆVENIENS operata est, gratiâ CONSEQUENTE iuuatur ac roboratur; cuius beneficio paulatim bona voluntas crescit orando, bene operando, mandata complendo, donec ita robusta fiat, ut etiam reluctantes concupiscentiæ impetus vincat ac domet. Nam ista est propriè illa gratia qua Deus voluntatem iam bonam adiuvando perficit, quam præueniendo inchoauit. Qua de causa cum ista gratia libertatem arbitrij satis apertè seruare videretur, utpote quæ voluntati iam volenti conantique donabatur, libenter eam Pelagiani postquam à Zozymo Pontifice Africanisq; Patribus damnati essent, amplexi sunt. Præuenientem vero quæ nolentem reluctantemque hominem velle faciebat; pertinaciter contemnebant. Ex quo fonte fluunt illa verba Iuliani: *Gratiam quoque confitemur adiuvare vniuscuiusque bonum propositum, videlicet iam ante gratiam inchoatum; non tamen reluctantis suum virtutis immittere.* Per quæ volebant, ut exponit Augustinus in homine ab ipso homine incipere cupiditatem seu volitionem boni, ut huius cœpti meritum etiam perficiendi gratia CONSEQUATUR. Aduersus quam nimis peruersam opinionem ita commendandam gratiam consequentem censuit Augustinus, ut nequaquam gratiæ præuenientis dignitas læderetur. Itaque de hac consequente gratia dixit in præcedenti capite: *Ut incipiamus dictum est: Misericordia eius præueniet me, ut perficiamus dictum est, misericordia eius subsequetur me.* De hac gratia consequente dixit: *Hoc autem bonum propositum adiuvat quidem SUBSEQUENS gratia, sed nec ipsum esset nisi præcederet gratia.* De hac gratia consequente dixit: *Ipsam bonum propositum CON-*

Lib. 3. de
grat. Christi
Saluat. c. 13.

Lib. 2. ad Bo-
nif. ca. 5. &
lib. 4. cap. 6.

Lib. 2. ca. 8.

Lib. 4. c. 6.

SEQUENS

SEQUENS adiuvat gratia. De hac gratia cum exponeret illa Scriptura verba: *Misericordia eius praeueniet me: & misericordia eius subsequetur me*, unde ista diuisio gratiae deprompta est: *Nolentem praeuenit ut velit: volentem subsequitur ne frustra velit*. Hoc est, ne tantummodo in generali & imperfecta voluntate seu velleitate bene viuendi haerendo, propter infirmitatem bonae voluntatis, & reluctantes concupiscentiae suae motus perficere non possit quod facere cupit, iuxta illud Apostoli: *Caro concupiscit aduersus spiritum, ut non quaecumque vultis illa faciat*. Spiritus igitur consequente gratia adiuvat infirmitatem nostram etiam volentium, ne frustra velimus. De hac iterum gratia consequente ibidem dixit: *Oramus pro inimicis nostris, ut misericordia Dei praeueniat eos sicut praeuenit & nos: oramus autem pro nobis ut misericordia eius subsequatur nos*. Haec est enim essentialis inter utramque gratiam proprie sumptam differentia, ut pro praecedente gratia sibi met ipsi danda nullus oret aut orare possit: consequens autem ab ipso *Domine* pro seipso orante impetretur. Cuius differentiae causa utramque gratiam ponderanti manifesta est. Nemo enim Deum rogare potest pro impetranda eius gratia ante fidem ac bonam seu piam qualemcumque voluntatem: *Initium enim corrigendi cor fides est*. Pia ergo voluntas ac fides prius per praecedentem gratiam dari debet, ut ijs acceptis possit orare. Nam & desiderare auxilium gratiae, initium gratiae: & Fides non petita conceditur, ut ei petenti alia concedantur. Quicquid ergo gratiae homo precando postulat, non potest esse alia nisi consequens bonam voluntatem, quam iam ante per praecedentem Dei gratiam accepit.

CAPVT XIV.

Declaratur uberius natura gratiae praecedentis & consequentis ex Prospero, Fulgentio, & ex Concilijs Arausicano ac Tridentino.

ET ista quidem ad intelligendum gratiae praecedentis & consequentis discrimen, abunde sufficere possent, veruntamen ne quis istum solius Augustini sensum esse arbitretur, non abs re fuerit ostendere, quod eadem discipulorum eius, adeoque Ecclesiae Catholicae & Conciliorum eius semper fuerit mens; à qua viderint Scholasti, utrum sit expediens ac tutum, in Philosophica talium vocabulorum interpretatione haerendo discedere. Itaque imprimis sanctus Prosper non aliam gratiae praecedentis consequentisque naturam intellexit, nisi illam quam superius explicuimus; ut illa praecedens dicatur, quae praecedit bonam voluntatem, seu bonum voluntatis motum; nec enim inuenit in cuiusquam corde, sed facit ut gratia verè sit gratia, hoc est, gratuita. Consequens verò quae iam sequitur bonam voluntatem, quam homo ex gratia praecedente concepit. Unde sic exprimit Massiliensium presbyterorum sententiam, qui seruata gratia consequente praecedentem auebant: *Qui istis resistunt, hoc sentire apertissime probantur, quod fides (unde incipit voluntas bona) non sit donum Dei, & quod gratia non praecedat liberum arbitrium, dando ei videlicet etiam ipsam fidem, ubi est initium bonae voluntatis, sed sequatur, & quod gratia Dei secundum merita nostra detur*. Itaque statim prolixè probat, ita liberum arbitrium

trium gratia praecedere, ut operetur in eo etiam ipsam fidem, hoc est, ipsum etiam initium bonae voluntatis. Et libro contra Collatorem, improbat errorem eius, quo putabat gratiam non in omnibus praecedere voluntatem: *Quasi ita vultur, quae recipiendum sit, iuxta Cassianum, ut in alijs hominibus, voluntas gratiam in alijs* GRATIA PRAEVENIAT voluntatem, & non ita ut in omnibus voluntas gratiam SUBSEQUATUR. Hoc est, admittebat respectu quorundam gratiam praecedere voluntatem, quos ex malis scilicet bonos, ex nolentibus volentes faciebat, respectu aliorum verò gratiam tantum consequi voluntatem, utpote qui per se ipsos crederent.

Sed gratias istas multo luculentius explicuit sanctus Fulgentius, diuersis operum suorum locis, ex quibus prolixitatis vitandae causa pauca delibabimus. Sic ergo de illis disserit libro primo ad Monimum: *Ipsae donat gratis indigno gratiam qua iustificatus impius illuminetur munere bonae voluntatis, & facultate bonae operationis; ut praecedente misericordia bonum velle incipiat & subsequente misericordia bonum quod vult facere valeat*. Et paucis interpositis uberius: *Ut hoc mereantur, ipsa praecedendo misericorditer incipit, ipsa subsequendo custodit*. Ista gratia in Scripturis etiam misericordia nominatur, de qua dicit David: *Deus meus misericordia eius praeueniet me*. Et alio loco: *Misericordia tua subsequetur me per omnes dies vitae meae*. Praecedunt igitur impiis ut fiat iusti: subsequitur iustum ne fiat impius. Praecedunt caecis ut lumen, quod non inuenit, donet: subsequitur videtem, ut lumen, quod contulit, seruet. Praecedunt elisum ut surgat: subsequitur eleuatam ne cadat. Praecedunt donans homini bonam voluntatem: subsequitur bene volentem, operando in illo boni operis facultatem. Hoc igitur ista misericordia Dei in homine subsequitur, quod praecedens ipsa largitur. Et iterum post multa. *Prædestinavit ad regnum quos ad se præsciuit misericordia praecedentis auxilio reddituros, & in se misericordia subsequente auxilio esse mansuros*. Et in libro de Incarnatione & gratia: Cum ergo Paulus esset blasphemus & persecutor & contumeliosus, non ideo est adiutus Dei gratia, quia credere voluit, id est, gratia consequente, sed ut credere veller, donum gratiae praecedentis accepit. Et in eodem isto loco inferius explicans clarius officium utriusque gratiae: *Quia venera & ut velimus misericordia praecedentis illuminamur dono; & ut curramus per viam videlicet mandatorum bene operando, misericordia subsequente fulcimur auxilio*. Et praeclarissime lib. I. de Veritate praedestinationis & gratiae, quos contra Semi-Pelagianos elaboravit: *Sicut ergo bonae voluntatis initium nemo potest habere, nisi fuerit misericordia Dei praecedente illuminatus, quia preparatur voluntas à Domino, & rursum scriptum est: Deus meus misericordia eius praeueniet me: ita eandem bonam voluntatem nemo usque in finem poterit obtinere, nisi fuerit iugiter, eadem misericordia subsequente servatus*. Dicit enim Deo beatus David: *Misericordia tua subsequetur me, omnibus diebus vitae meae*. Misericordia igitur quae gratis malum hominem praecedunt ut mutet in melius, & ipsa quem bonum facit subsequendo regit, ne mutetur in peius. Omne igitur bonum voluntatis & operis tunc inesse potest homini, si praecedentis gratiae largitate detur, eiusdemque gratiae subsequente opitulatione seruetur: quae malum praecedunt, ut bonam Deo largiente voluntatem habere incipiat, quam ante quia per se habere non poterat, non habebat. SUBSEQUITUR autem bonum ut perseveret & proficiat in bona voluntate, quam ex se

Lib. contra Collat. c. 30.

Lib. I. ad Monimum f. 13.

Ibid. f. 30.

Ibid. f. 51.

Lib. de Inc. & grat.

Ibidem.

Lib. I. de ver. rit. praedest. & gratia f. 57.

habere non potuit, sed gratis accepit. PRÆVENIT ergo dirigendo cor hominis prauum, quia scriptum est: Dirigit autem corda eius. SVBSEQUITVR autem custodiendo cor rectum, &c. Et post multa in illo libro interposita: Non autem PRÆVENIENDO illuminaretur liberum arbitrium, si non esset: nec SVBSEQUENDO adiuuaret (forte adiuuaretur) si illuminatum ad aliquid sibi bonæ cogitationis aut operis esse posset idoneum. Et iterum paulo post: Tunc salubriter discimus quid facere debeamus, quando nos misericordia PRÆVENIENS illuminat & sanatur, ut quod illa PRÆVENIENTE discimus eadem SVBSEQUENTE faciamus. PRÆVENIT enim nos dum propitius sit Dominus omnibus iniquitatibus nostris: SVBSEQUITVR nos dum sanat omnes languores nostros, variarum videlicet concupiscentiarum cum bona voluntate dimicantium. PRÆVENIT misericordia liberum hominis arbitrium, dum in nondum bene volente sola operatur exordium bonæ voluntatis: SVBSEQUITVR dum bene volenti subministrat auxilium, ut bene operando perveniat ad bonæ voluntatis effectum, voluntatem videlicet infirmam roborando, efficacemque reddendo: Misericordia igitur PRÆVENIENS cooperaturam sibi hominis voluntatem sola præparat: SVBSEQUENS autem cooperationem sibi voluntatem iuvat. Quod latius ibidem prosequitur declarando, quod gratiæ prævenientis officium sit mutare malam hominis voluntatem in bonam faciendo ex infideli fidelem, ex superba humilem, &c. per mutationem dexteræ excelsi, consequentis vero custodire quod fecit. Et in libro secundo eiusdem operis docet quod sancti Patres indubitanter asseruerint, in hominis voluntate nihil bonæ cogitationis oboriri, nisi quod beneficio gratiæ PRÆVENIENTIS infunditur; nihil in melius augeri, nisi quod SVBSEQUENTIS iuvamine roboratur. Et in libro de Trinitate clarè explicat paucis verbis & officium gratiæ prævenientis & subsequenter, & ipsa S. Augustini verba quibus obscurius illud exprefferat: Quapropter, inquit, ipsum liberum arbitrium Gratia Dei liberatur ut bonum velit & possit. Ita enim quidam ex Patribus ait, quod Gratia Dei præveniat nolentem ut velit; subsequatur volentem, ne frustra velit. Nempe hoc sentit quod supra explicando hæc verba diximus, prævenientem gratiam facere ut homo velit, subsequenter facere id quod voluit, ne volendo & propter infirmitatem novæ voluntatis non valendo, frustra velit. Multa præterea ad prævenientis & subsequenter gratiæ explicationem ex Fulgentio proferri possunt; sed quia ista sufficiunt; prætermittimus. Ex his enim evidenter constat, proprium prævenientis gratiæ beneficium in eo situm esse, quod hominem faciat bonum velle quod noluit, quod ex nolente volentem facit, ex infideli fidelem, ex iniusto iustum, hoc est, quod in eo operetur primam illam voluntatis perversæ mutationem. Vnde merito præveniens dicitur non quod præveniat potentiam voluntatis (hoc enim etiam omnis consequens gratia facit) sed quia prævenit omnem omnino bonum voluntatis motum, quo cogitari posset homo iam suis viribus sese convertisse ad Deum, aut credidisse Deo, aut diligere Deum. Consequens vero dicitur omnis illa gratia, quæ sequitur illam voluntatis mutationem, ideoque proprium eius munus est illam bonam voluntatem accendere, ut quod voluit possit; fouere & custodire ne pereat, iuvare ne qua illam concupiscentiarum tempestas frangat: augere & roborare ne luctando superetur. De qua duplici gratia

A S. Gregorius: Sancti viri sciunt post primi parentis lapsum, de corruptibili stirpe se editos, & non virtute propriâ, sed PRÆVENIENTE supernâ gratiâ Dei ad meliora se vota (id est, voluntates seu desideria) vel opera commutatos, &c. Eique de accepto munere debitores sunt, qui & PRÆVENIENDO dedit eis bonum velle, quod noluerant, & SVBSEQUENDO dedit bonum posse quod voluit.

Quæ cûni ex scriptis SS. Patrum, qui ex professo hæreses diuinæ gratiæ inimicas debellarent, perspicuè constent, non erit iam difficile eandem mentem in Ecclesiæ decretis intelligere. Nam istiusmodi prævenientem gratiam instantissimè tradit Concilium Arausicanum Canone tertio, quarto, quinto, sexto, sed quia illam non exprimit illo ipso nomine, reluctantibus non ita perspicuè persuaderi potest. Canone vero vigesimo quinto, apertissimè contra Semi-Pelagianos dicit, qui saltem nos credere posse sine gratia præveniente sentiebant, ita attenuatum esse liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, ut operari propter Deum quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericordia diuina PRÆVENIERIT. Quod paulo post dicit, non nos incipere, & postea per Dei misericordiam adiuvari, sed nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem Dei prius inspirari ut baptismum requiramus, & ipsius adiutorio ea quæ sibi sunt placita implere possimus. Quibus verbis præveniens gratia explicatur. Ista est enim qua propriè fides & pius affectus erga Deum inspiratur, sine qua fides esse nequit, tanquam iustificationis exordium, ut ad iustificationem ipsam perducatur. Quod similibus ferè verbis non solum officium, sed etiam nomen prævenientis gratiæ exprimendo Synodus Tridentina Sessione sexta declaravit: Declarat præterea, inquit, ipsius iustificationis exordium in adultis à Dei per Christum Iesum PRÆVENIENTE gratiâ sumendum esse: hoc est, ab eius vocatione qua nullis eorum existentibus meritis vocatur, ut qui per peccata à Deo aversi erant, per eius excitantem atque adiuvantem gratiam ad convertendum se ad suam ipsorum iustificationem, eidem gratiâ liberè assentiendo & cooperando disponantur. Disertius, distinctius & accuratius non posset gratia præveniens propriè dicta & munus eius exponi. Nam ex illa dicitur sumendam esse non iustificationem, sed iustificationis exordium. Nempe quia illa propriè est, qua omnia omnino bona hominis merita præveniuntur, hoc est, qua homo nolens & à Deo aversus primo prævenitur, antequam quicquam omnino boni operetur, vel quicquam gratiæ mereatur. Sic enim exponit eam gratiam quam prævenientem dixerat: Hoc, inquit, est, ab eius vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocatur, nempe ut primitus credant, & à peccatis seu à perversa sua voluntate convertantur ad Deum, secundum id quod adjicit: Ut qui per peccata à Deo aversi erant, per eius excitantem & adiuvantem gratiam ad convertendum, &c. disponantur.

Conc. Trid. Sess. 6, c. 5.

CAPUT XV.

Quid sit gratia operans & cooperans, iuxta Augustinum & Fulgentium.

Q UOD si quis ista quæ de præveniente & subsequente gratia ex Patribus antiquis diximus, ut oportet ponderauerit nihil etiam difficultatis in percipienda natura gratiæ Operantis & Cooperantis, Excitantis & Adiuvantis

inueniet. Nam gratia operans non est alia quàm præueniens, sed diuersa nonnihil consideratione. Præueniens enim dicitur, quia præuenit liberam hominis voluntatem antequam quicquam boni vel operata sit, vel à Deo promeruerit. Operans vero, quia ipsa sola primam bonam voluntatem in homine operatur. Sola dico non quasi homo non simul in illam voluntatem, hoc est, in voluntatis motum atque consensionem influat, sed quia cum operatur, nobis nihil ad eum habendum conferentibus petendo, desiderando, studendo, meditando, atque ita nihil omnino boni meriti respectu illius voluntatis afferendo. Hoc enim impossibile est, hoc ipso quo statuitur, esse prima voluntas bona, ad quam ex mala conuertitur. Illam enim nec fides, nec oratio, nec studium, nec vllum omnino meritum antecedere potest; atque ita necessario Deus eam solus, seu gratia sola operans ac præueniens dicto iam sensu operatur. Cooperans gratia vicissim non est alia quam subsequens: quæ quidem subsequens nuncupata est, quia subsequitur illam bonam voluntatem, quam sola præueniens gratia inspirauit atque operata est, sequitur vero tanquam quædam retributio bonæ voluntatis, aut fidei, aut orationis. Cooperans autem dicta est, quia operatur aliquid in nobis non sola, sed nobis simul cooperantibus, non per simultaneum tantum influxum, vt recentiores intelligunt (sic enim etiam cooperamur gratiæ operanti) sed præuie ad effectum istius gratiæ volendo, credendo, desiderando, petendo, pulsando, satagendo, adeoque etiam promerendo, ita vt eius effectus sit vniuersum primæ voluntatis illius bonæ incrementum vsque ad apicem perfectionis humanæ. Nam vt Aug. ait: *Constat Deum alia etiam non orantibus sicut initium fidei: alia non nisi orantibus præparasse, sicut vsque in finem, perseverantiam.*

Hanc esse veram genuinamque gratiæ operantis & cooperantis notionem, facile ex Aug. ac discipulis eius demonstrari potest. Quod antequam præstemus, declarandum imprimis est, constantem Aug. & sectatorum eius sententiam esse, quod gratia præueniens atque operans sola conuersionem hominis, seu primam bonam voluntatem & ipsum velle operatur, cooperans vero non sola, sed voluntate hominis concurrente, ad eum scilicet quo dixi modum. Hoc enim cum verum esse nullo pacto possit eo sensu, vt sine simultaneo influxu voluntatis fieri intelligatur; per seipsum quodammodo consequens erit (etiamsi Patres non exprimerent) quod sola operans gratia operetur velle, quia non potuit ad illud velle assequendum quicquam studij præuie contribuire, sicut accepta iam fide bonaque voluntate, desiderando, & petendo ad incrementum virtutum operaque bona faciendâ, aliquid conferre potest. Sic igitur ea de re loquitur Augustinus in libro de Gratia & libero arbitrio: *Vt ergo velimus SINE NOBIS OPERATVR, cum autem volumus & sic volumus vt faciamus, nobiscum operatur.* Sine nobis, nempe petendo, pulsando, merendo cooperantibus, quamuis simul enim gratia in actum voluntatis influamus. Hunc esse sensum declarat manifestius in eodem libro multo superius, quando de Paulo iam post vocationem primamque voluntatem bonam bene operante ac laborante scribit: *Non ego autem, sed gratia Dei mecum, id est, non solus, sed gratia Dei mecum: ac per hoc nec gratia Dei sola, nec ipse solus, sed gratia Dei cum illo.* Hæc de gratia cooperante. De operante

A vero conuersionem statim adiicit: *Vt autem de cælo vocaretur & tam magna & efficacissima vocatione conuerteretur, gratia Dei erat sola, qui sic, cum voluntas Pauli simul influeret? Audi rationem: Quia merita eius erant magna sed mala.* Nempe manifestum est quod ideo sola gratia conuersionem eius operata dicatur, quia ante conuersionem nihil omnino Paulus cooperatus est boni, siue petendo, siue desiderando, siue quaqua ratione merendo, vt ei talis vocatio donaretur, sed eam sola gratuita prorsus sine meritis gratia Paulo nihil boni operanti dedit. Vnde alio in loco: *Quod (credere) vt fiat in eis oratio, oratur pro eis, quamuis non oretur ab eis.*

B Hanc magistri sui doctrinam S. Fulgentius multis expressit locis, vt libro de Incarnatione & gratia: *Et hoc in paruulis salutis opus sine propria voluntatis assensu gratia Dei operante perficitur, quod bonæ voluntatis exordio diuinitus dato in maioribus inchoatur, vt opere SOLVS GRATIÆ voluntas quæ mala fuit, bona fiat, & deinceps gratiæ SECVM operanti seruitium obedientiæ cooperatricis exhibeat.* Quid ergo, an voluntas dum ex mala efficitur bona, operanti gratiæ non cooperatur? Cooperatur planè Scholasticorum sensu, cum gratia scilicet concurrente, sed non cooperatur, aliquo præuio studio aut oratione bonam voluntatem sibi pariendo. Hoc enim cum velle, ex alio loco apertissimum est: *Vt nouerimus omnes qui saluantur, non nisi ex eius gratuita (nullis meritis aut orationibus acquisita) bonitate saluari.* Quare obsecro? *Vt enim quisque saluetur, nulla præcedunt humanæ voluntatis bonæ merita, sed SOLA Dei voluntas humanæ saluationis est causa.* Qua phrasi etiam in eodem libro dicit: *Sicut etiam vt caro viuât solius opus est animæ; ita quoque vt homo credat, vbi inuoluitur bonæ voluntatis seu conuersionis initium SOLVS opus est gratiæ.* Et in lib. de veritate prædestinationis & gratiæ, de gratia præueniente quæ propriè est operans: *In nondum bene volente SOLA operatur exordium bonæ voluntatis.* Et rursus: *Misericordia igitur præueniens cooperaturam sibi hominis voluntatem SOLA PRÆPARAT, id est, facit.* Et in eodem opere

D aliquanto inferius, & seipsum & Aug. & Scripturam qua dicit Paulus iam sanctificatus, *Gratia Dei mecum*, exponit: *Vt esset igitur Paulus ex infideli fidelis SOLA gratia OPERATA est.* Quomodo sola? *Quæ auersum conuertit, & infideli fidem cum infidelitatis suæ merito fidem accipere non mereretur, attribuit.* Ecce (SOLA) non excludit concursum voluntatis, sed meritum. Nam statim seipsum explicat: *Atque ita voluntariè quidem Paulus, id est, voluntate concurrente, credidit, voluntariè abundantius illis omnibus laborauit, sed & credere & laborare non posset, nisi desuper donum gratiæ IN SE, ac SECVM operantis acciperet.* Vbi quod dicit (IN SE) gratiam propriè operantem respicit, quæ in homine fidem bonamque voluntatem, nihil petitoriè aut meritoriè cooperante, operatur; illud vero (SECVM) gratiam cooperantem, quia cum illum simul homo confert, vt diximus, studium suum. Quam distinctionem tam accuratam Fulgentius ex Augustino didicit, qui cum similiter omne meritum humanum ad assequendam fidem totis viribus disputandi excludere satageret, simili modo dixit: *opera quippe bona sunt AB HOMINE, fides autem fit IN HOMINE, sine qua illa à nullo sunt homine.* Qui locus quorundam studia multum torset, significat autem fidem à Deo solo in homine fieri, nihil videlicet voluntate hominis ad eam impetrandam

Epist. 107.

Fulgent. lib. de incarn. & grat. c. 30.

Ibid. c. ult.

Ibid. c. 24.

Lib. de Veritate prædest. & grat. fol. 97.

Epist. 105. circa initium.

petendo, merendove cooperante. Opera vero ab illo, studium desiderandi & poscendi ex parte sua conferente.

His itaque de operantis gratiæ natura præmissis, facile intelligentur ea loca quibus præfati Patres gratiam operantem & cooperantem exprimunt, & earum officia quæ supra diximus, depingunt. Quod videlicet operans est illa quæ sola sine studio, sine oratione, sine merito hominis præcedente voluntatem seu velle operetur, per quod voluntas ex mala fit bona, & ex iniusta fit iusta. Cooperans vero quæ homini iam volenti, conantique cooperatur, firmam illam augendo roborandoque voluntatem, ut id efficiat & perficiat quod voluerit, & conatur. De quibus August. cum præmisisset, quod ille qui vult facere Dei mandatum & non potest, concupiscentiâ videlicet reluctante, iam quidem habeat voluntatem bonam, id est, ut explicat charitatē, sed adhuc parvam & invalidam. Poterit cum magnam habuerit & robustam, ita in libro de Gratia & libero arbitrio, clarissimè loquitur: Parva & imperfecta (charitas seu bona voluntas Petro) non deerat, quando dicebat Domino: Animam meam pro te ponam. Putabat enim se posse quod se velle sentiebat. Et quis istam nisi parvam dare cœperat charitatem, nisi ille qui preparat voluntatem & COOPERANDO perficit, quod OPERANDO incipit? Quoniam ipse ut velimus OPERATUR incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Propter quod ait Apostolus: Certus sum, quoniam qui operatur in nobis opus bonum perficiet in diem Christi Iesu. Ut ergo velimus SINE NOBIS operatur, cum autem volumus & sic volumus ut faciamus NOBISCUM COOPERATUR. Tamen sine illo vel operante ut velimus, vel COOPERANTE cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. De operante illo ut velimus, dictum est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle. De cooperante illo cum iam volumus & volendo facimus; Scimus, inquit, quoniam diligentibus Deum omnia COOPERANTUR ad bonum. Quid est omnia nisi & ipsas terribiles sævasque passiones? Nihil euidentius quam gratiam operantem esse, quæ cum ante nollemus, efficitur ut velimus: cooperantem, quæ quando iam actu volumus, efficitur ut fortius velimus, ita ut superando quævis obstacula etiam reipsa faciamus. Illam operari, ut quoquo modo voluntatem bonam seu velle quantumcumque infirmum atque imperfectum habeamus; hanc ut illa bona voluntas augeatur & roboretur. Non tantum ut ex inefficaci fiat efficax, sicut nonnulli volunt, sed ita ut etiam efficax, efficiatur fortior, atque ita fortior ut tandem omnibus amoribus & terroribus fiat insuperabilis; cuiusmodi sanè non est quælibet voluntas bona, etiam efficax. Multæ quippe efficaces voluntates, cum nulla tentatione pulsantur, sæuiente tempestate franguntur atque superantur. Efficax enim erat voluntas Petri cum diceret, Animam meam pro te ponam, sed tenera & infirma; cum vero postmodum ad crucem duceretur, adulta ac robustissima. Nam quemadmodum plantæ & animalia paulatim crescendo ad iustam ducuntur magnitudinem, ita & voluntates: quæ quidem per solam gratiam operantem, sine hominis labore præuio inchoantur, inchoatæ vero per cooperantem gratiam ac studium hominis incrementum capiunt, adolefcunt, perfectæque fiunt. Ex quo perspicuum est, cooperantem gratiam numquam dici respectu primæ voluntatis bonæ, quando in eam erumpit potentia voluntatis (nam illa est solius gratiæ

operantis effectus;) sed solum respectu bonæ voluntatis postquam homo iam velle cœpit, ut illud velle perseveret, augeatur, bonisque operibus velut fructibus cumuletur. Vnde alio loco contra Iulianum Augustinus: Si non præuenit (gratia voluntatem) ut operetur eam, sed PRIUS EXISTENTI voluntati gratia cooperatur, quomodo verum est, Deus in nobis operatur & velle. Iulianum enim gratiam cooperantem voluntati bonæ iam existenti sine difficultate facebatur.

Sed de ista operante & cooperante gratia propriè dicta, etiam sanctus Fulgentius disserit duobus locis, quæ paulo ante iam aliam ob causam allegauimus. Nam in libro secundo de Veritate prædestinationis & gratiæ: Præuenit misericordia liberum hominis arbitrium, dum in nondum bene volente sola operatur exordium bonæ voluntatis; subsequitur dum bene volenti subministrat auxilium, ut bene operando perueniat ad bonæ voluntatis effectum. Misericordia igitur præueniens cooperaturam sibi hominis voluntatem sola præparat: subsequens autem cooperantem sibi voluntatem iuuat. Vbi cum cooperationem voluntatis humanæ solummodo tribuit gratiæ consequenti, clarè indicat eandem solam gratiam consequentem esse cooperantem voluntati. Operans enim gratia sola velle operatur sine illa cooperatione voluntatis tali quam modo diximus. Quo etiam modo in libro de Incarnatione & gratia dicit: Ut opere solius gratiæ voluntas quæ mala fuit, bona fiat, & deinceps gratia SECUM OPERANTI, hoc est, cooperanti, seruitium obedientiæ cooperatricis exhibeat. Vbi perspicuè docet nullam esse obedientiam hominis cooperatricem respectu gratiæ cooperatricis, quæ ex mala fit bona, sed solummodo respectu gratiæ cooperantis; utpotè quæ simul cum homine cooperante modo iam superius explicato operatur. Cooperans enim cooperantem, veluti correlatiuum suum ita respicit, ut si gratia sit cooperans voluntati, necessario etiam voluntas gratiæ cooperetur: Et è contrario, si sola gratia velle operetur, non possit voluntas ad istud velle cooperari. Quod quo pacto verum sit, iam ante satis diximus.

C A P V T X V I.

Quid sit gratia excitans & adiuvans.

EX iisdem etiam quæ de gratia præueniente & consequente disseruimus, itemque de operante & cooperante satis perspicuè elucet, quid de gratia Excitante & Adiuvante sentiri debeat. Nam & illas plerumque longe alio sensu recentiores accipiunt, quam à veteribus, veris gratiæ diuinæ intellectores ac defensoribus acceptæ sunt. Quemadmodum enim diuisio gratiæ præuenientis & subsequenter, ex illa celebri controuersia maximè innotuit, quæ Catholici cum Pelagianis disceptabant, vtrum gratia præueniret omnem actum voluntatis bonum, omneque meritum eius; an vero è contrario, gratia semper post meritum voluntatis, seu post eius velle sequeretur; hoc est (ut idem ipsum alia diuisione exprimam) vtrum gratia sic præueniret velle voluntatis, ut operaretur illud, an è contrario gratia tali motui voluntatis præcedenti cooperaretur dumtaxat, illum consequendo & roborando: ita quoque diuisio gratiæ in excitantem & adiuvantem, ean-

Lib. de grat.
& lib. arbit.
cap. 17.

Lib. x. cont.
Iul. operis
imper. f. 140.

Lib. de Veri-
tate prædest.
& grat.
fol. 97.

Lib. de In-
carn. & grat.
c. 30.

dem illam difficultatem tangit. Pelagiani enim volebant voluntatem ex se primo emergere, & per se excitari, & ex seipsa bonum velle, cuius tamen motibus tanquam infirmis Deus subiungeret ex isto merito gratiæ adiuuantis auxilium. Catholici vice versa sentiebant, gratiam non tantum adiuuare, quando iam bonum voluit, sed etiam gratis excitare, ut bonum primitus vellet. Quo fit ut in ista diuisione excitatio gratiæ non tam videatur esse quælibet incitatio vel prouocatio ad actum, quæ cuiuslibet gratiæ competit, quam prima suscitatio, seu excitatio, seu emicatio sopitiæ, mortuæ, extinctæque volitionis seu voluntatis bonæ, prout voluntas phrasi veterum volitionem seu motum voluntatis denotat. Qua phrasi etiam voluntas, hoc est, volitio seu propositum hominis tanquam infirmum adiuuari dicitur. Iuxta illud Pauli, quod de iam credentibus & volentibus dixit: *Spiritus adiuuat infirmitatem nostram*. Quæ quidem omnia luculente constant vel ex vnica disputatione sancti Augustini cum Iuliano & quibusdam Episcopis Pelagianis, quando asseruerant: *Non ex Dei potentia vel in malum vel in bonum inuitum aliquem cogi: sed propria voluntate aut bonum facere aut malum*. Vbi de prima bona voluntate sermo est, quam si à gratia fieret excitante, coactam fore calumniabantur: *In bono vero opere iam volentis hominis, à Dei gratia semper ADIUVARI; in malum vero diaboli suggestionibus incitari*. Aduersus ista Pelagianorum verba sic scribit Augustinus, ut quid inter gratiam excitantem & adiuuantem sit discriminis, nosceremus: *Vos, inquit, in bono opere sic putatis adiuuari hominem gratia Dei, ut in excitanda eius ad ipsum bonum opus voluntate nihil eam credatis operari. Quod satis ipsa tua verba declarant: Cur enim non dixisti, hominem Dei gratia in bonum opus EXCITARI, sicut dixisti, in malum diaboli suggestionibus INCITARI? Sed dixisti, In bono opere à Dei gratia semper ADIUVARI, tanquam sua voluntate, nulla Dei gratia bonum opus aggressus, in ipso iam opere diuinitus ADIUVETVR, pro meritis videlicet voluntatis seu volitionis bonæ, ut reddatur debita gratia, non doneatur indebita, ac sic gratia iam non sit gratia. Ac mox ex exemplo diui Pauli probans homines siue villo merito repentina & gratuita vocatione conuerti, ipsamque malam voluntatem mutari in bonam, non interrogando sed instando adjicit: *Virum iam volenti credere pro meritis bonæ voluntatis hoc datur, an potius ut credat, ipsa voluntas, sicut Pauli desuper EXCITATVR, etiamsi iam sit auersus à fide, ut credentes etiam persequatur? Ecce manifestum est gratiam non tantum adiuuare hominis propositum postquam fuerit, & bonum opus aggressus sit, sed ipsam desuper excitare seu dare volitionem ut aggredi possit, quod Pelagiani fateri recusabant.**

Nam ut istam excitandi significationem adhuc planiorem faciamus, aliis quoque locis eodem sensu verbum istud Augustinus vsurpat. Nam de peccatorum ad vitam reuocatione, velut excitatione à somno illo lethifero ad vigilandum in Deo, loquens iuxta illud Apostolicum quod allegat: *Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus*, ita loquitur: *Apostolus excitabat animam dormientem, quando ad hoc eam excitabat, ut illuminaretur à Christo. Ergo secundum ipsas vigilias dicit iste, Deus Deus meus, ad te de luce vigilo. Non enim vigilares in te, nisi oriretur lux tua, quæ te de somno EXCITARET. Illuminat enim animas*

Tom. 3.

*Christus & facit eas vigilare. Et in alio Psalmo naturam gratiæ excitantis explicans, hoc est præuenientis meritum & suscitantis mortuam voluntatem ut velit: Non ego prior ad te exsurrexi voluntate, sed tu ad me EXCITANDVM venisti. Nam misericordia eius præueniet me. Antequam aliquid boni ego faciam misericordia eius præueniet me. Quid hic respondebit infelix Pelagius? Et in Psalmum octogesimum septimum iterum coniungens gratiam, quæ omnia merita præuenit, & eam quæ idcirco excitat mortuam voluntatem ut bonum velit: Quomodo crediderim nisi audirem? Sed ut audita crederem ipse me attraxit; quia in occulto à morte cordis non quilibet medicus, sed ipse EXCITAVIT, &c. ac per hoc nec credere potuissem, nisi me Dei misericordia PRÆVENISSET, & quia mortuos suscitatur, & vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, me in occultis vocando, & suscitando & trahendo, à tenebris eduxisset & ad lumen fidei perduxisset. Et in Psalmum centesimum sextum, excitationem Dei propriè vsurpat, quando Deus hominem incredulum nihil putantem aliud esse post hanc vitam, socordem, obrutum cor habentem illecebris mundi, & mortiferis delationibus consopitum præuenit, ut inquit, EXCITE TVR iste ad querendam gratiam Dei, ut fiat sollicitus, & tanquam de somno euigilet. Nonne manus Dei EXCITAT eum? Sed à quo sit excitatus ignorat. Et postea ponit respectu hominis iam volentis adiutorium seu gratiam adiuuantem. Et sermone nonagesimo quarto de tempore, obiectionem retundens Pelagianam, quibus maximè excitans gratia displicebat: *Sed voluntas, inquit, Pelagianus quispiam, bona mea est. Fateor tua, sed & ipsa à quo data? A quo EXCITATA? Et sanctus Fulgentius probans hominum voluntates primas non expectari ut ex hominis conatu emicent, sed per gratiam præuenientem & excitantem ex nolentibus volentes fieri: Si ergo, inquit, ad saluandos homines sicut isti volunt non EXCITAT, neque mutat, sed expectat hominum voluntates quomodo infantibus donat eternam salutem, &c. Vbi semper EXCITANS gratia non nisi respectu primæ voluntatis commendatur, quæ per eam tanquam omnes liberi arbitrij bonos motus præuenientem excitatur & creatur, sicut ignis è silice excitari dicitur, ubi nullus ante fuit.**

Quemadmodum igitur hæc propriè vocatur EXCITANS, quæ bonum voluntatis motum in potentia voluntatis excitat, ubi non erat nisi malus, vel quæ excitat potentiam voluntatis mortuam sopitamque Deo, ut accepto bene volendi motu incipiat viuere & vigilare; ita ADIUVANS illa propriè ab Augustino & Patribus vocatur, quæ iam excitato, acceptoque bonæ voluntatis motu, hominem iam volentem conantemque adiuuat, ut vel efficiat quod voluerit, vel ut fortius velit quod velle cœpit, carnisque concupiscentiam acceptæ voluntati pertinacissimè resistentem superet. Quam adiuuantis gratiæ proprietatem, & apud Pelagianos & Catholicos confessam indubitatamque fuisse, plurimis Augustini demonstratur locis, in quibus semper adiutorium Dei respectu infirmæ voluntatis seu volitionis, hoc est, respectu propositi hominis iam conantis sed non satis potentis prædicatur: *Dixisti, tu Iuliane, inquit Augustinus, hominem in bono opere à Dei gratia semper adiuuari tanquam sua voluntate, nulla Dei gratia bonum opus aggressus, in ipso iam opere diuinitus ADIUVETVR. Quem adiuuandi voluntatis modum non reprehendit sed probat Augustinus, quamuis excitanda voluntatis abnegationem improbet. Et in se-*

R. iij

In sue conc.
1. in Psal. 58.In Psal. 87.
vers. finem.

In Psal. 106.

Ser. de temp.
94. c. 3.Fulgent. lib.
de incarnat.
& grat. c. 36.Lib. 1. ad
Bonif. 6. 19.

Lib. c. ad
Bonif. c. 5.
& 10.

Ibid. c. 10.

Cap. 8.

Lib. 4. ad
Bonif. c. 11.

Lib. 4. cont.
Iul. c. 3.

Lib. 4. ad
Bonif. c. 6.

Lib. 2. c. 10.

Lib. 3. c. 4.

cundo ad Bonifacium libro, Pelagianorum Antistitum verba sunt: Gratia adiuuare vniuscuiusque bonum propositum, non tamen reluctanti studium virtutis immittere, hoc est, non facere ex nolente volentem, per quod excitantem gratiam, admissa adiuuante, negant. Nam eorum sensum explicans paulo post: Hoc ita dicunt, inquit, velut homo à seipso sine adiutorio Dei habeat propositum bonum studiumque virtutis, hoc est, bonam voluntatem, quo merito precedente dignum sit ADIVVARI Dei gratia subsequente. Et paulo superius alio vocabulo gratiam adiuuantem vocat, gratiam perficiendi, prout opponitur gratiæ inchoandi, quæ non est nisi excitans, seu præueniens: Isti volunt in homine ab ipso homine incipere cupiditatem boni, hoc est, voluntatem bonam, ut huius cæpti meritum PERFICIENDI GRATIA consequatur, hoc est, gratia, quæ ut perficiant bonum quod cupiunt, ADIVVANTVR. Et in libro quarto ad Bonifacium: Pelagiani dicunt ab homine incipere meritum per liberum arbitrium, hoc est incipere propositum bonum, ut supra vidimus, cui Deus subsequens gratia tribuat ADIVMENTVM. Et libro quarto contra Iulianum: Nam & studium sanctitatis sine adiutorio Dei, vultis in hominis voluntate precedere, quod merito Deus debeat ADIVVARE non gratis. Quibus locis euidenter constat Pelagianos illam gratiam propriè ADIVVANTEM propositi seu voluntatis, seu ut Scholastici loqui solent, volitionis infirmæ concessisse. Nec in ista confessione reprehendit eos Augustinus, sed potius semper calculo suo probat, quamuis improbet quod illam solum exclusa illa, quæ voluntatem excitaret, hoc est, quæ ex nolente volentem faceret, faterentur; quasi voluntas bona per se conatu hominis fatagentis emergeret, eiusque merito Deus gratiam istam propriè ADIVVANTEM largiretur. Nam in eodem libro quarto ad Bonifacium, prolatis eorum verbis quibus dicebant, quod gratia adiuuaret vniuscuiusque bonum propositum, sic subjungit censuram suam: Hoc sine scrupulo acciperetur Catholicè dictum si non in bono proposito meritum ponerent, & c. sic intelligerent & confiterentur etiam ipsum bonum propositum, quod consequens ADIVVAT gratia, non esse potuisse in homine si non præcederet gratia. Ei in libro secundo eiusdem lucubrationis: Hominis autem propositum bonum ADIVVAT quidem subsequens gratia, sed nec ipsum esset nisi præcederet gratia. Et rursum: Studium quoque hominis quod dicitur bonum quamuis cum esse cæperit ADIVVETVR, non tamen incipit sine gratia, sed ab illo inspiratur, & c. Et in libro tertio: Tempore igitur veteris Testamenti Spiritum sanctum non solum ADIVTOREM (quod isti suo dogmati sufficere existimant) verum etiam largitorem dicimus fuisse virtutis, quod isti negant.

Hanc esse adiuuantis gratiæ proprietatem ut respiciat studium hominis, postquam iam esse cæpit, mutatamque in melius voluntatem, plurimis aliis testimoniis sancti Aug. ostendi potest. Nam hoc indicat illud quod breuiter ad eundem Bonifacium, quasi Catholico aphorismo scripsit: Liberum arbitrium captiuatum non nisi ad peccatum valet; ad iustitiam vero nisi diuinitus liberatum ADIVTVMQVE non valet. Liberans enim gratia denotat illud auxilium quod efficit primam voluntatis mutationem à mala in bonam, cum ex nolente fit volens, & à diabolo eam captiuante liberatur, adiuuans vero illud iam voluntatis adiutorium quo imbecillitas eius luctando contra concupiscentias & vitia adiuua-

tur. Sic enim hanc phrasim suam in libris Retractionum explicat: Voluntas ergo ipsa nisi Dei gratia ideretur à seruitute qua facta est serua peccati, & ut vitia superet ADIVVETVR, recte pietique vini à mortalibus non potest. Et hoc diuinum beneficium quo liberatur, nisi eam PRÆVENIRET, iam meritis eius daretur. Et clarissimè in libro de gratia & libero arbitrio: Quæ gratia voluntas humana non tollitur, sed ex mala mutatur in bonam, id est ex nolente fit volens, & cum bona fuerit ADIVVATVR. Hoc indicat etiam id quod in libro de gratia Christi scripsit: Facit homo arborem bonam (hoc est voluntatem bonam) cum Dei accepit gratiam, sed etiam ut faciat fructum bonum, eadem gratiâ necesse est ADIVVETVR.

B Ipse quippe in bonis arboribus, hoc est hominibus iam habentibus bonam voluntatem, COOPERATVR fructum qui per se dat intrinsecus incrementum. Hoc in Epistola ad Hilarium: Iubet ideo ut facere iussa conati & nostra infirmitate sub lege fatigati, ADIVTORIVM gratiæ poscere nouerimus, & si quid facere potuerimus operis boni, ei qui ADIVVAT non sumus ingrati. Et paucis adiectis infra iterum: Neque enim voluntatis arbitrium ideo tollitur, quia inuatur, sed ideo inuatur, quia non tollitur, hoc est, quia iam actu supponitur velle quamuis infirmè. Hoc enim probat id quod subjicit: Qui enim Deo dicit: Adiutor meus esto, confitetur se velle implere quod iussit sed ab eo qui iussit ADIVTORIVM poscere, ut possit. Sic & iste cum sciret neminem esse posse continentem Deus det, adiut Dominum & deprecatus est, utique volens adiut, volens deprecatus est, nec petisset nisi esset voluntas, sed nisi petisset quantum posset voluntas. Nihil clarius quam ADIVTORIVM propriè esse respectu voluntatis iam volentis conantisque, sed adolescentis adhuc & infirmæ, quæ ut possit id quod voluit, gratia debet adiuuante roborari. Quod etiam agit in sermone decimo tertio de verbis Apostoli quando dicit: ipsam nomen ADIVTORIS præscribit tibi quia & tu ipse aliquid agis. Agnosce quid poscas. ADIVTOR meus esto. Nemo adiuuatur, si ab eo nihil agatur. Hoc indicat & istud in Enchiridio ad Laurentium: Deus voluntatem bonam (id est volitionem seu propositum hominis bonum) & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam. Hoc idem indicat & illud in Epistola centesima trigesima tertia ad Pamphacium, qui Donatistas ad unitatem Ecclesiæ reuocauerat, quando agit gratias Deo, quo, inquit, inspirante hoc VOLVISTI; & quo ADIVVANTE potuisti. Et in Psalmum decimum octauum: Domine adiutor meus tendentis ad te, nempe adepta iam bona voluntate qua quis conuertitur ad Deum, quoniam redemptor meus es tu, ut tenderem ad te, ne quisquam vel sapientiæ suæ tribuens, quod ad te conuertitur, vel viribus quod ad te peruenit, magis repellatur abs te. Vnde in Psalmum trigessimum secundum dicit, quod Deus adiutor noster est, dum conamur ad eum. Et in Psalmum septuagesimum cantat magnitudinem Dei, cum peccassem, inquit, quia ignouisti cum conuersus essem, mutata videlicet iam voluntate, quia ADIVVISTI, cum perseuerassem quia coronasti. Et in Psalmum octogesimum nonum dicit ADIVVARI volentis fidem. Hoc indicat & illud in sermonibus de verbis Apostoli: Non sufficit ut velis, ADIVVANDVS ES ut plene velis, & impleas quod velis. Ex quibus profecto & huiusmodi pluribus quæ adjici possent, perspicuum est, gratiam ADIVVANTEM propriè locum habere respectu hominis iam volentis, studentis ac fatagentis bene viuere & cum concupiscentiis dimicare.

Lib. 1. Retract. c. 9.

Lib. de grat. & lib. arb. c. 10.

Lib. de grat. Christi c. 9.

Serm. 13. de verb. Apost. c. 9.

In Enchirid. c. 32.

Epist. 134.

In Psal. 18.

In Psal. 32.

In Psal. 70.

Serm. 3. de verb. Apost. c. 10.

Nam nisi infirmitas voluntatis adiuuetur, nihil eorum quæ voluit perficere potest, iuxta illud Augustini in Psalmos: Benefacit Dominus auersum conuertere, pugnanti adiuuare, vincentem coronare. Et illud in fragmentis sermonum de præcepto continentia: Contine te ipsum, iussio est, præceptio est, audiendum est, faciendum est: sed nisi Deus adiuuet remanemus. Conamur quidem facere voluntate, & nititur aliquid voluntas, non præsumat potestas, nisi adiuuetur infirmitas.

Nec solius Augustini doctrina ista de gratia adiuuante propriè dicta respectu voluntatis iam volentis, currentis luctantisque fuit, sed eam sexcentis locis sanctus Fulgentius discipulus eius expressit. Nos paucis eius testimoniis contenti erimus. Nam in libro de Incarnatione & gratia: Cuius gratia nobis & initium bonæ voluntatis donatur ad fidem & ipsi voluntati adiutorium tribuitur, ut quod bene vult bene operetur. Adiuuando videlicet infirmitatem eius, ne in conatibus suis imperfectis cassa maneat & inanis. Et in libro de veritate prædestinationis & gratiæ: Bonam voluntatem ipse gratis præparat, prædestinando, prout ipse loqui solet; gratis donat; ipse adiuvat, ipse consummat. Et mox ait homines diuina iustificatione præueniri, & ut accepta bona voluntatem non decident, opitulante Dei, id est gratia opitulante seu adiuuante, profectum eis vel perseverantem tribui. Et iterum in eodem libro paulo post: Ipse enim & gratuitam voluntati humanæ bonitatem donat, hoc est tribuit primam bonam voluntatem, & bonam voluntatem in operibus adiuvat. Et iterum: Qui & voluntatem parentum excitat, ut scilicet velint, & volentibus adiutorium donat. Et adhuc aliquibus interiectis: Ideo enim in nobis gratia Dei bonam efficit voluntatem, ut habeat quam in nobis adiuvet, non solum volentem sed etiam operantem. Multa ex eodem Sancto pro ista veritate, quam constantissimè tradit produci possent, si ista non sufficerent. Quibus consentit ad vnguem sanctus Bernardus, quando in libro de gratia & libero arbitrio dicit: Conatus liberi arbitrij cassi sunt ad bonum si non adiuvetur, nulli, si non excitentur.

Ex istis, quantum arbitror, liquidissimè patet, excitantem gratiam propriè respectu bonæ voluntatis esse statuendam, quatenus eam Deus gratia præueniente largitur, adiuuantem vero postquam iam bona voluntas homini data est quam iam cæpit velle rectè viuere, proficere, permanere, rebellesque cupiditates gratia subsequente superare. Nam gratiam adiuuantem seu opitulantem non esse aliam quam illam iam supra dictam subsequentem, hoc est, quæ bonam voluntatem sequitur, tum ex prædictis manifestum est tum disertis verbis idem sanctus Fulgentius docet: Omne igitur bonum voluntatis & operis tunc inesse potest homini si præuenientis gratiæ largitate detur eiusdemque gratiæ subsequenti opitulatione, id est gratia adiuuante seruetur. Et in libro secundo eiusdem operis: Voluntas quæ in nobis dono Dei miserantis efficitur, ipsa in nobis ut bene operari valeat adiuvatur. Et: Sicut ad surgendum beneficio misericordiæ præuenientis erigitur, sic ad perseverandum misericordiæ subsequenti iuvamine custoditur. Et post multa: Non autem præueniendo illuminaretur arbitrium, seu voluntas, si non esset: nec subsequendo adiuvaret, si illuminatum ad aliquid sibi bonæ cogitationis aut operis esse posset idoneum. Et respectu ad gratiam excitantem seu præuenientem, itemque adiuuantem seu consequentem

referri debet, quod ibidem breuiter dicit: Sine dono atque adiutorio Dei, nunquam potest bonum velle vel facere. Donum est enim excitantis & præuenientis gratiæ quæ velle donatur; adiutorium adiuuantis & subsequenti quæ velle iuuatur & custoditur. Et post multa iterum atque iterum eandem doctrinam inculcando inter cetera dicit, quod gratia voluntates hominum malas præueniendo mutat in bonas ut impiis & iniquis peccata dimittat: easdemque bonas voluntates adiuvando subsequitur. Sed ad istas diuisiones ex mente veterum percipiendas, ista plus quam satis.

CAPVT XVII.

Sensus multorum Scholasticorum in explicandis gratiarum diuisionibus à sensu Patrum quam diuersus sit.

Quæ cum ita sint, iam facilè intelligit consequenter prudens lector, quam procul illi Scholastici, quos capite primo demonstraui, ceterique non pauci qui cum ipsis eandem de diuisionibus istis doctrinam tradunt, à mente veterum Patrum aberrauerint. Nempe in nullo membro trium istarum diuisionum, sensum eorum attigere, sed quas Patres illi præuenientes, isti etiam consequentes nominant; quas illi consequentes, isti præuenientes. Quas illi operantes, isti cooperantes; quas illi cooperantes, isti operantes. Quas illi excitantes, isti adiuuantes; quas illi adiuuantes, isti excitantes. Ita enim omnia confusa sunt, ut Augustinum ac discipulos eius, vnde vera intelligentia diuisionum istarum petenda erat, nec legisse videantur. Quod non est difficile breuiter perspicueque patefacere. Nam Scholastici illi præuenientes gratias & operantes & excitantes, omnes illas esse putant, quæ potentia voluntatis siue nolenti siue iam volenti, siue auersæ siue iam conuersæ, siue infirmæ siue perfectæ ad volendum actu faciendumque præuiè tribuuntur. Ex quibus tamen sola illa præueniens, operans, excitans, in antiquorum sensu est, quæ ex nolente volentem, ex auersa conuersam, ex iniusta iustam facit. Subsequentes vice versa, cooperantes, ac subsequentes Scholastici nominant gratias illas omnes, quæ post indeliberatos motus voluntati immisos in efficiendum consensum voluntatis, siue primum, siue quolibet alios per totam vitam cum ipsa potentia voluntatis influunt & concurrunt. Cum tamen Patres nullas gratias subsequentes, aut cooperantes, aut adiuuantes vocent, quæ cum potentia voluntatis sese primum à tenebris ad lumen, à creatura ad creatorem, ab iniustitia ad iustitiam conuertente, siue præueniendo, siue comitando ac simul influendo concurrunt. Omnis enim ista gratia, qualiscumque fuerit, siue eadem omnino cum ea quæ potentiam voluntatis præuenit eam excitando, siue diuersa, non nisi præueniens, operans, excitans dicitur: Omnis alia quæ volentibus & currentibus datur, siue præuiè incidat suscitando voluntatem, siue simul in consensum influendo concurrat, subsequens, cooperans, & adiuuans appellatur. Distinctio enim ista gratiarum istarum, quam Scholastici inuenerunt ut respectu eiusdem consensu voluntarij, vna vocetur præueniens, operans, excitans, quæ videlicet consensum præcundo, potentiam vol-

luntatis excitet & quasi grauidam faciendo, ad præstandum ipsum consensum præparet; alia vero seu ipsa eadem, quatenus cum eadem voluntate simul in istum consensum aut actum influat, subsequens, cooperans, adiuuans nominetur, antiquis istis Patribus incognita est. Nam siue præparet ad consensum, siue simul influat in consensum, semper ab eis dicitur ac dici debet præueniens, operans, excitans quando primo bonam voluntatem nolentibus donat: & vice versa, semper subsequens, cooperans, adiuuans dicenda est, quando arbitrij iam volentis conatum subsequendo, & cooperando adiuuat. Etenim in istorum Patrum scriptis doctrinaque inauditum est, veram gratiam Christi, hoc est, gratiam quam præter intellectus illustrationes ad flectendam emolliendamque voluntatem Christus per crucem suam hominibus dedit, ita in potentia hæreere voluntatis otiosam; ut alia sit opus gratia, qua potentia voluntatis ad consensum præstandum adiuuetur; sed illa ipsa gratia quæ potentiam voluntatis ad agendum præeundo suscitatur in consensum influendo (eo modo quo gratia influere debet) cum ipsa voluntate concurrat, idque tam respectu primi motus bonæ voluntatis, quam omnium tota vita subsequentium, pariter locum habet. Nec enim alia de causa gratia Christi respectu voluntatis datur, nisi ut ad consensum eliciendum simul cum voluntate influente concurrat, quod sine præuia potentiæ excitatione seu suscitatione & quasi præparatione fieri nequit.

CAPUT XVIII.

Gratia præueniens, subsequens; operans, cooperans, excitans, adiuuans: generalius quandoque usurpantur à Patribus, sensu tamen etiam à Neotericis diuerso.

HOC tamen etiam fatendum est, antiquos illos Patres, etsi, quando illas gratias præuenientem & subsequentem, operantem & cooperantem, excitantem & adiuuantem tanquam opposita membra diuidunt, sic eas accipiant ut diximus, alias tamen quando de istarum diuisionum proprietate non curant, sed solam istorum nominum sequuntur Etymologiam, in significatione longè latiori ista vocabula usurpare. Ex quo fit ut præueniens gratia subinde accipiat pro omni actuali gratia, quæ in hac vita datur, non solum ut velimus aut credamus, sed etiam ut bene diuinorum mandatorum obseruatione viuamus. Et sic opponitur gratia subsequenti in altera vita: Præuenit autem gratia, inquit Augustinus, ut sanemur, quia & subsequetur, ut etiam sanati vegetemur. Præuenit ut vocemur, subsequetur ut glorificemur. Præuenit ut piè viuamus, subsequetur ut cum illo semper viuamus. Vbi vides quod sanari & piè viuere tribuantur gratia præuenienti, cum vtrunque per totum decursum præsentis vitæ duret; unde ei opponitur vegetatio iam sanati hominis & perpetua vita cum Deo, hoc est, prout in secundo membro dicit, glorificatio. Hoc etiam fere modo Synodus Tridentina præuenientem gratiam generatim accipit quando dicit: Si quis dixerit sine præueniente Spiritus sancti inspiratione atque eius adiutorio hominem credere, sperare, & diligere, aut pœnitere posse sicut oportet. Nam & sperare, & diligere,

A & pœnitere præuenienti gratiæ ascribuntur. Quanquam, ut verum fatear, etiam propriè hoc loco accipi possit; quemadmodum & ille locus Concilij Arausici, non minus propria quàm generali significatione accipi possit: *Ut nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est possit, nisi gratia eum & misericordia diuina præuenierit.* Generalis enim erit significatio, si gratia etiam illa per quam operamur, præueniens appelletur: specialis vero, si tantummodo significetur neminem bene operari posse, nisi antea eum gratia diuina præuenierit, ex nolente volentem faciendo. Nam de gratia operum nulla cum Semi-Pelagianis erat quaestio, sed tantummodo, an illi etiam qui bene per gratiam Dei operantur, alià gratià iam antea eis bonam voluntatem tribuente debuerint præueniri; ita videlicet ut non ipsi Deum, sed ipsos Deus misericorditer præuenierit.

Eadem significationis generalitas nonnunquam in gratia operante & cooperante reperitur. Operantem enim, iuxta vocabuli latitudinem, vocant aliquando omnem gratiam, quæ aliquem actum quemcumque in voluntate vel cum voluntate operatur, quemadmodum in isto notissimo Pauli Apostoli loco sumitur: *Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere*, seu ut Augustinus subinde legit, *operatur in vobis & velle & operari.* Simiter generalis usurpatio est, quando dicit quod *vitium* (superbiæ) *nisi operante gratia sanetur, iustitiæ pace nemo perfruitur.* Respicit enim ad pacem in æterna vita, antequam tota superbia per gratiam operantem sanari debet. Tunc autem gratia operans non opponitur cooperanti, sed absolutè sumitur.

Nec dissimiliter cooperans gratia latissimè usurpatur, prout omni omnino gratiæ etiam præuenienti & excitanti & operanti competit, quatenus non sola consensum voluntatis, sed una cum ipsa voluntate concurrente & confluyente operatur. Cuius usurpationis plura occurrunt testimonia. Ut quando dicit libro de gratia Christi: *Non significans possibilitatis profectum sed cooperationis effectum.* Et in eodem libro sanctus Ambrosius: *Vbiq; Dei virtus*, id est gratia, *studius cooperatur humanis, ut nemo possit edificare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quicquam incipere sine Domino.* Ecce Dei virtus vbiq; id est, in omnibus operibus cooperatur, ita ut nec incipere possit homo sine Domino, id est, gratia cooperante. Nam sicut in omni actu voluntatis, etiam illo primo quo ex nolente fit volens, & ex infideli fidelis, voluntas cooperatur gratiæ, iuxta illud Augustini: *Hoc opus credendi operatur in nobis non vtrique sine nobis.* Et illud alibi: *Sic Deus in nobis operatur ut & nos operemur*; ita vice versa gratia qualiscumque etiam illa prima, quæ operans propriè dicitur, cooperatur voluntati.

Denique gratia excitans nonnunquam, adiuuans vero sexcentis locis, ita generaliter usurpatur, ut omni prorsus gratiæ actuali competat. Omnis enim hoc ipso quo potentiam voluntatis tangit, excitans dicitur: omnis item hoc ipso quo potentiæ voluntatis ad actum naturales vires excedentem, etiam primum quo conuertitur ad Deum, suum auxilium præbet, adiuuans nuncupatur. De excitante in ista diffusa significatione dicit Augustinus: *Quid enim debet esse incundius pigris gratia, qua excitantur?* De adiuuante in Epistola ad Sixtum: *Spiritus aliter adiuuat*

Lib. de nat. & grat. c. 3.

Trid. Sess. 6. can. 3.

Ibid. c. 23. apud Aug. cap. 43.

Tract. 72. in Ioan.

Epist. 106. ad Paulin.

Epist. 105. ad Sixtum.

nondum inhabitans, aliter inhabitans, nondum inhabitans adiuvat ut sint fideles, inhabitans adiuvat iam fideles. Et ad Paulinum: In his qui salui sunt adiutor Deus operatur & velle & operari. In libro de gratia Christi improbat id quod Pelagius assererat, quod Deus non adiuvat ut velimus. Et in Epistola ad Iulianum: Proprium arbitrium nisi Dei gratia iuuatur, nec ipsa bona voluntas esse in homine potest. Et in libro secundo de peccatorum meritis & remissione: Etiam ut conuertamur ipse adiuvat. Et multo inferius: Quod vero ad Deum nos conuertimus, nisi ipso excitante & adiuvante non possumus, & hæc est voluntas bona. Quem locum Concilium Tridentinum videtur expressisse vel imitatum esse quando sessione sexta dicit: Ut per eius excitantem atque adiuvantem gratiam ad conuertendum se, &c. disponantur. Vnde & in sequenti capite: Disponuntur autem ad ipsam iustitiam dum excitati diuina gratia & adiuti fidem ex auditu concipientes, libere mouentur in Deum. In his omnibus locis adiuvans gratia adhibetur homini, non solum postquam voluit atque credidit, quemadmodum solet quando proprie usurpatur; sed etiam ad primam eius conuersionem, ut velit & credat.

Omnes tamen istæ latiores significationes gratiæ præuenientis & subsequenter, operantis & cooperantis, excitantis & adiuvantis, quamuis ad mentem Scholasticorum supra expositam nonnihil accedere videantur, ab ipsorum tamen sensu multum differunt. Nam ipsi cooperantes & adiuvantes gratias ita respectu primæ conuersionis, seu primæ bonæ voluntatis adhibent, ut eas etiam tunc distingui putent, velut opposita diuisionis membra contra operantem & excitantem. Nam operantem & excitantem esse putant gratiam, quatenus potentiam voluntatis incitant atque præparant: cooperantem & adiuvantem, quatenus vel ipse vel aliæ re ipsa in actum voluntatis influunt. Augustinus vero è contrario, easdem illas gratias operantem & excitantem, vocat cooperantem & adiuvantem respectu concurrentis voluntatis. Non enim aliud est officium gratiæ quo cooperatur voluntati eamque iuuat, quam quo operatur & excitat, utpote quæ non nisi operando in voluntate & excitando cooperatur & iuuat; & è contrario, non nisi cooperando operatur & excitat: Sic enim Deus operatur ut & nos operemur, inquit Augustinus, hoc est, ut nos cooperemur; & consequenter sic Deus operatur, ut nobis cooperetur. Idem iudicium est de gratia operante & excitante. Nam etiam quando illa usurpantur generaliter pro omni gratia qua per totam vitam voluntas præuenitur, non opponuntur tunc gratiæ cooperanti & adiuvanti, sed usurpantur absolute, & ipsamet illæ gratiæ quas operantes & excitantes vocat Augustinus, sunt illæ quæ proprie etiam adiuvando cooperantur voluntati. Nam ut supra etiam diximus, distinctio ista duarum gratiarum respectu vnius & eiusdem consensus seu actus cuiuscumque voluntatis, siue primi respectu conuertentis sese voluntatis, siue proficientis, siue perfectæ, quarum vna vocetur operans, excitans, præueniens, prout à Deo venit inciditque in potentiam voluntatis, altera quatenus cum voluntate concurrat, non ab antiquis auctoribus fluxit, sed eam subtilitas Philosophiæ peperit. Veteres enim auctores siue vocabula gratiarum usurpent specialiter, iuxta primum sensum supra datum, siue generaliter iuxta secundum, non agnoscunt nisi vnā gra-

tiam respectu consensus voluntatis, ita videlicet, ut in primo sensu gratia præueniens, operans, excitans, nunquam possit esse subsequens, cooperans, adiuvans, quia ista respiciunt diuersos actus voluntatis. Veruntamen illa eadem gratia præueniens, operans, excitans ad hoc ut re ipsa voluntas eis præuenta & excitata consentiat, non habent aliam adiunctam gratiam, quæ ad eundem actum, iuxta phrasim Scholasticorum, adiuvet & cooperetur. Nam illa ipsa gratia præueniens, operans, excitans illud officium præstant, quandoquidem non nisi propter istud ipsum tribuantur: ita videlicet ut sint simul præueniens, operans, excitans, iuxta primum sensum Patrum, & subsequens, cooperans, adiuvans iuxta sensum Scholasticorum.

Nam quod ipsi putant contingere nonnunquam ut gratia Christi reuera sit præueniens, operans, excitans; & tamen eadem non sit subsequens, cooperans, adiuvans defectu videlicet voluntatis, quæ gratiæ præuenienti consentire detrectat, iam supra satis excussum rejectumque fuit. Gratia enim Christi, iuxta dogma à sancto Augustino constanter traditum, à nullo duro corde respuitur. Ideo quippe tribuitur ut duritia cordis primitus auferatur. Vnde quæcunque gratia defectu voluntatis effectum caret non est illa Christi gratia, de qua disputamus, sed sub lege atque doctrina comprehenditur. Christus enim ea de causa mortuus est, ut ceteræ quæcunque gratiæ, siue in intellectu, siue in voluntate, siue in sensibus collocentur, quæ propter duritiam voluntatis rebellesque carnis concupiscentias effectum carebant suo, ad operandum emollita flectique voluntate rapiantur. Quæ de re superius satis diximus. Et inde nascitur quod nulla Christi gratia, iuxta doctrinam istorum Patrum, præueniat operandoque excitet voluntatem, quin simul voluntati, phrasi in Scholis usitata, cooperetur, eamque vicissim cooperantem adiuvet.

CAPVT XIX.

Gratia præparans voluntatem quid sit, & quomodo secus ab Augustino quam à Scholasticis quibusdam intelligatur.

EX eadem vena fluit, quod illam gratiam, quæ præparatur voluntati à Domino, quæ tantopere à sancto Augustino decantata est, non rectè recentiores intelligunt. Putant enim significari gratiam aliquam qua potentia voluntatis quodammodo proximè præparetur, ut in actum influat; ita videlicet ut voluntas à Domino præparata sit, quamuis nullus consensus eius consequatur; quemadmodum etiam paratus ad iter esse dicitur, qui impedimento superueniente retinetur. Sed reuera phrasin Scripturæ & Augustini non satis assequuntur. Voluntas enim non sumitur ab Augustino, quando de præparatione voluntatis loquitur, pro potentia, sed pro actu voluntatis, ut sit idem quod volitio. Itaque præparari voluntatem à Domino, non est ei aliud, quam per gratiam voluntatem seu volitionem fieri seu effici à Domino: quod aliâ phrasi actiue dicere solet: Deus operatur ut velimus, seu Deus operatur & velle, Deus donat voluntatem, & huiusmodi, quibus significatur Deus per gratiam non præparare potentiam voluntatis, vel in ea operari eo fine ut velimus, sed ut efficacissime in-

Suarez lib. 3.
de Conc. c. 5.
n. 5.
L. 3. lib.
de grat. effici-
caci c. 11. n.
11.

Epist. 106.

Lib. de grat.
Christi c. 5.

Epist. 143.
ad Iul.

Lib. 2. de pec.
merit. c. 5.
cap. 18.

Conc. Trid.
sess. 6. can. 5.

cap. 6.

B

C

D

E

a Lib. de
prædest. SS.
cap. 19.
b Vide lib. 2.
de grat. Cbri-
sti saluat.
cap. 14.
Epist. 107. ad
Vitam.

alio loco exprimit, a agere & peragere ut credamus, hoc est, ut velimus. Quia de re fusè disseruimus b suo loco. Hoc ergo sensu præparari seu effici hominis voluntatem seu volitionem indicat passim Augustinus, ut quando dicit in Epistola centesima septima: Ex singulis sententiis Catholicis à se prolatis, id confici ut confiteamur gratiâ Dei præueniri hominum voluntates, id est, volitiones, & per hanc eas potius præparari, quam propter earum meritum dari. Et inferius: Deum gratia sua auferre infidelibus cor lapideum, & præuenire in hominibus bonarum merita voluntatum; ita ut voluntas per antecedentem gratiam præparetur. Quod aliis verbis in eadem Epistola de illa præueniente & præparante gratia loquens dicit: Dat merita ipsa cum datur, quia præuenit hominis voluntatem bonam, nec eam inuenit in cuiusquam corde, sed facit. Deus conuertit corda hominum: sic agit eorum sensum ut accommodent assensum. Deus & velle operatur & currere, & similia. Et euidentissimè contra Iulianum: Si non præuenit, gratia voluntatem, ut operetur eam, sed prius existenti voluntati gratia cooperatur, quomodo verum est, Deus in nobis operatur & velle? Quomodo PRÆPARATUR voluntas à Domino? Et in libro de Gratia & libero arbitrio: Certum est nos mandata seruare si volumus, sed quia PRÆPARATUR vo-

Lib. 1. oper.
imper. cont.
Iul. f. 140.

Lib. de grat.
& lib. arbit.
cap. 16.

A luntas à Domino, ab illo petendum est ut tantum velimus, quantum sufficit ut volendo faciamus. Certum est nos velle cum volumus sed ille facit ut velimus bonum, de quo dictum est, quod paulo ante posui, PRÆPARATUR voluntas à Domino, de quo dictum est: Deus est qui operatur in vobis & velle. Et inferius: Putabat enim Petrus se posse, quod se velle sentiebat. Et quis istam paruum dare cœperat charitatem (hoc est, voluntatem bonam seu velle) nisi ille qui præparat voluntatem, id est velle, & cooperando perficit, quod operando incipit. Quoniam qui ut velimus operatur, incipiens, &c. Cuiusmodi loca passim obuia sunt, quibus non aliter docet Deum per gratiam præparare voluntatem, nisi quia præparat seu operatur velle, siue per gratiam propriè operantem efficiendo ut velit, siue per cooperantem, ut potentius velit.

Lib. de grat.
& lib. arbit.
cap. 17.

Et ista sunt quæ de gratiæ diuisionibus totaque natura eius & operandi modo, iuxta sancti Augustini & Ecclesiæ Romanæ & Catholicæ mentem, nobis dicenda occurrerunt. Cuius quidem Ecclesiæ & vniuersalis eius Pastoris Romani Pontificis iudicio ac censuræ, quicquid hac de re vel alia quacunque hætenus scripsi, vel porro in posterum scripturus sum, toto corde ac sincerâ mente subijcio.

F I N I S.

CORNELII IANSENII EPISCOPI IPRENSIS,

D E

GRATIA CHRISTI SALVATORIS

LIBER QVINTVS.

Qui est de effectibus gratiæ Christi.

CAPVT PRIMVM.

Transitur ad effectus gratiæ medicinalis Christi. Gratia Christi tantummodo ad diligendum in cuiusvis præcepti impletione Deum, necessaria est.

IXIMVS quid sit adiutorium gratiæ Christi, quis operandi modus, quæ diuisiones eius, nunc de effectibus eius nonnihil dicendum superest, ad quæ videlicet opera bona necessarium sit, an ad omnia quarumcunque potentiarum & virtutum, an vero ad certi generis dumtaxat. Dubitatio quippe suboriri posset ex multis Augustini locis, quæ præcedenti libro de cælesti delectatione iustitiæ disputantes produxi-

A mus. Nam videtur inde sequi, nullos actus delectationis esse illam veram gratiam Christi, nisi solos illos quibus trahimur ad diligendam iustitiam aut Deum, hoc est, quibus dilectio seu charitas Dei & proximi nobis, Deo donante, communicatur. Nam pleraque sancti Doctoris loca de tali delectatione intelliguntur. Quod si ita est, iam reliquarum virtutum supernaturalium actus videntur ab homine fieri posse sine gratia Dei. Neque enim opus est actuali dilectionis motu, quo referantur in Deum, ad hoc ut ab homine iusto elici possint; quicquid tandem de illa quæstione sentiendum sit, vtrum tunc tales actus apud Deum aliquid mereantur nec ne.

Respondetur, quisquis ex præcedentibus colligit ex Augustini mente, solam suauitatem qua fiat ut diligamus Deum, esse gratiam Christi

medicinalem, quam humano generi agrotanti dedit, rectè colligit. Quod quamuis recentioribus Doctoribus valde fortasse mirum videatur, qui putabunt, vel omnium aliarum virtutum opera destrui, vel ad naturæ vires reuocari, ex Augustini tamen mente dubitatione caret. Cuius principia qui penetrauerit, doctrinæ ipsius, tanquam verè Christianæ, puritatem venerabitur potius, quam tanquam à tramite veritatis abstrusam auersabitur. Sed antequam, quo pacto doctrina eius accipienda sit, ostendamus, eam reuera esse hanc ipsam quam asserimus, demonstrandum est; solam videlicet charitatis inspirationem, qua fiat ut Deum verè, sincerè, & ut oportet diligamus, esse ex Augustini sententia propriè gratiam Saluatoris mundi, prout gratia propriè dicta Christi à scientia distinguitur. Nam scientia, sicut & remissio peccatorum, reuera quoque sunt dona & magna gratia, sed neutra est gratia illa quæ nos facit velle & facere bonum, vel qua facit Deus ut in iustificationibus eius ambulemus, de qua propriè controuersia est.

Hanc igitur gratiam esse inspirationem amoris Dei, ex diuersis Augustini principiis colligi & euidenter ostendi potest.

Primò quidem, quia gratia de qua sanctus Augustinus satagit, & de qua propriè cum Pelagianis controuersia fuit, est illa qua fit ut homo qui ante fuit voluntatis malæ, habeat voluntatem bonam, siue quâ in homine inchoatur voluntas bona, ut per gratiam bonum velit, eadèque voluntas bona adiuuatur, augetur & accenditur, ut diuina mandata possit implere. Nam in volendo bonum & fortiter volendo, tota perfectio vitæ bonæ seu Christianæ sita est. Inde est quippe quod sexcenties vtatur illa Scriptura Pauli: *Deus operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate*. Et illa Prouerbiorum, *Præparatur voluntas à Domino*, quod tam de inchoata quam consummata voluntate bona sanctus Augustinus intelligit. Et illa:

A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Et hinc illud absolutum eius pronunciatum: *Orate pro nobis ut iusti simus* (in quo tota perfectio bonitatis comprehenditur) quod quidem homo non potest, nisi norit, & velit, & erit continuo qui plene voluerit: sed hoc ipsum in eo non erit, nisi gratia Spiritus sancti, & adiuuetur ut possit; videlicet hoc ipsum ut plene velit. Vnus igitur aut alter locus Augustini apertissimus sufficiet ut probemus, totam gratiæ adiuuantis æconomiam, ad bonam illam voluntatem dandam, augendamque versari. Primus habetur in libro secundo de peccatorum meritis, ubi sic loquitur:

Quapropter nisi obtineamus, non solum voluntatis arbitrium, quod huc atque illuc liberum flectitur, atque in eis naturalibus bonis est, quibus & male uti malus potest, sed etiam VOLUNTATEM BONAM, quæ iam in eis bonis est, quorum esse vsus non potest malus, nisi ex Deo nobis esse non posse, nescio quemadmodum defendamus, quod dictum est: Quid enim habes quod non accepisti? &c. Et paulo clarius & generalius & expressius: Si ergo voluntas aut bona est aut mala; & utique malam non habemus ex Deo, restat ut bonam voluntatem habeamus ex Deo; alioquin nescio cum ab eo iustificamur, quo alio munere ipsius gaudere debeamus. Et hinc scriptum arbitror, Paratur voluntas à Domino. Et in Psalmis: A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Et quod Apostolus ait: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quocirca quod à Deo nos

A auertimus nostrum est, & hæc est voluntas mala: quod vero ad Deum nos, nisi ipso excitante, atque adiuuante non possumus, & hæc est voluntas bona. In quo loco quemadmodum & in aliis plerisque apud S. Augustinum, sumitur voluntas pro volitione. Alius locus ad hoc propositum habetur in libro de Gratia & libero arbitrio, in quo totis viribus veram Christi gratiam conciliat cum libero voluntatis arbitrio. Itaque diuidens exactè humanas voluntates, ut sciretur quænam indigerent gratiæ adiutorio, officium & effectum gratiæ Christi accuratissimè definit in hunc modum: Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim à iustitia libera est quando seruit peccato, & tunc est mala; aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ & tunc est bona. Gratia verò Dei semper est bona, & per hanc fit ut sit homo bona voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, ut ipsa bona voluntas quæ iam adesse cœpit, augeatur: & tam magna fiat, ut possit implere diuina mandata: quæ voluerit, cum valde perfecteque voluerit. Et cum prope ad finem vsque libri fortissimè de Christi gratia disputasset, tandem officium eius breuiter concludendo tangens & repetens: Satis, inquit, me disputasse arbitror aduersus eos, qui gratiam Dei vehementer oppugnant, quæ voluntas humana non tollitur sed EX MALA MUTATUR IN BONAM, ET CVM BONA FVERIT ADIVVATUR, ut videlicet ex inualida robustior fiat, accipiendo non solum velle bonum, sed etiam posse quod voluit: quod illos deficit, qui inefficacibus voluntatibus volendo bonum, non possunt apud animum suum obtinere ut efficaciter bonum velint, & volendo etiam operentur. Cum ergo perspicuum sit, veræ gratiæ officium circa voluntatem bonam vel dandam, vel adiuuandam, & augendam occupari, videamus nunc, nihil aliud per eam agi quam ut charitas Dei in eo seminetur & crescat. Nam inde sequitur euidenter, gratiæ adiuuantis vnicum officium esse, ut Deum charitate diligamus. Quod quidem vel ex eo solo manifestum est, quia constantissima doctrina S. Augustini est, bonam voluntatem, seu voluntatem & cupiditatem boni, nihil aliud esse, quam veram illam & propriè dictam Dei charitatem. Nam in eodem illo libro de Gratia & libero arbitrio paucis interiectis, post illa verba quæ iam citauimus, definit hoc ipsum apertissimè: Qui ergo vult facere Dei mandatum & non potest, iam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc paruum & inualidam: poterit autem cum magnam habuerit & robustam. Quid vero sit istud audi: Quando enim martyres magna illa mandata fecerunt, magna utique voluntate, HOC EST, MAGNA CHARITATE fecerunt. De qua CHARITATE ipse Dominus ait: Maiorem hoc CHARITATEM nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Et paulo inferius de S. Petri inualidâ voluntate, id est, charitate subiungit: Istam charitatem Apostolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negauit. Timor enim non est in charitate, sicut ait Ioannes Euangelista in Epistola sua; sed perfecta CHARITAS foras mittit timorem: & tamen quamuis parua, & imperfecta non deerat quando dicebat Domino: Animam meam pro te ponam. Putabat enim se POSSE, quod se VELLE sentiebat. Et quis istam etsi paruum dare cœperat CHARITATEM, nisi ille qui præparat VOLUNTATEM; & cooperando perficit quod operando incipit? Quæ de re tangit & citat statim Scripturas quæ de VELLE loquuntur. Quoniam, inquit, ipse ut VELIMVS operatur incipiens, qui

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 15.

Ibid. c. 20.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 17.

Ibid.

Ibid.

Ad Philip. 1.

Prouerb. 7.

In Psal. 36.

Epist. 144.

Lib. 2. de pecc. merit. & remiss. c. 18.

1. Cor. 4.

VOLUNTIBVS cooperatur perficiens, &c. Vt ergo VELIMVS, sine nobis operatur, cum autem volumus, & sic volumus ut faciamus, hoc est, cum fortiter & efficaciter volumus, nobiscum cooperatur. Tamen sine illo vel operante VT VELIMVS, vel cooperante cum VOLVMVS, ad bona pietatis opera nihil valeamus. De operante illo ut velimus, dictum est: Deus est enim qui operatur in vobis & VELLE. De cooperante illo cum iam volumus & volendo facimus: scimus, inquit, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Et continuo ostendens huiusmodi tam locutiones suas quam Scripturas quæ de voluntate qua volumus bonum loquuntur, de vera charitate loqui, subiicit: Ista charitatem, id est, diuino amore ardentissimam voluntatem commendans Apostolus, dicit: Quis nos separabit à Charitate Christi, &c. De qua charitate Dei, cum octodecim circiter Scripturas apertissimas allegasset, tandem digito ostendens cardinem controuersie quæ cum Pelagianis agebatur, dum de adiutoriis ad velle & facere necessariis vigeret disputatio: Vnde est, inquit, in hominibus charitas Dei & proximi, nisi ex ipso Deo? Nam SI NON EX DEO, SED EX HOMINIBVS; VICERVNT PELAGIANI: SI AUTEM EX DEO VICIMVS PELAGIANOS. Sedeat ergo inter nos Iudex Apostolus Ioannes & dicat nobis, &c.

Et quamuis ille locus vnicus omnes omnium euillationes suâ perspicuitate suffocare possit, pluribus tamen aliis locis contra Pelagianos id ipsum euidentissimè tradit. Nam libro de gratia Christi indagatur accurratè, quanam sit vera Christi gratia, & quidnam in hominibus operetur, vsque adeo ut in eius calce dicat, quod si consenserit Pelagius, ipsam quoque voluntatem & actionem, id est, ut bene velimus & bene agamus, quæ non sunt in homine nisi quando bene vult & bene agit, diuinitus adiuuari, & sic adiuuari ut sine illo adiutorio nihil bene velimus & agamus; EAMQUE ESSE GRATIAM CHRISTI, nihil de adiutorio gratiæ Dei, inter nos controuersia relinquetur. In hoc ergo libro manifestissimè ac exsertissimè prouinciat, istam bonam voluntatem quæ datur, aut ita adiuuatur ut pariat actiones tanquam fructus bonos, nihil esse omnino præter charitatem. Nam cum sæpe contra Pelagium asseruisset, Deum in nobis per gratiam operari ut velimus & faciamus, itemque non solum adiuuare ostendendo homini, quid fieri debeat, sed etiam dilectionem inspirando, ut quod cognouerit faciat, euidentius explicans quid sit voluntas illa bona, qua volumus, & efficaciter volendo etiam operamur bonum; præmittit primum, quod quando Paulus Apostolus dixit, radicem malorum omnium esse cupiditatem, admonet utique intelligi radicem bonorum omnium CHARITATEM. Quibus deinde subiungit explicans illam charitatem nihil aliud esse, nisi voluntatem bonam: Vnde si duæ arbores, bona & mala, duo sunt homines bonus & malus, quid est bonus homo nisi voluntatis bonæ, hoc est, arbor radicis bonæ? Et quid est homo malus, nisi voluntatis malæ, hoc est, arbor radicis malæ? Fructus autem harum radicum atque arborum, facta sunt, dicta sunt, cogitata sunt, quæ bona de bona voluntate procedunt, & mala de mala. Facit autem homo arborem bonam quando Dei accipit gratiam. Non enim se ex malo bonum per seipsum facit, sed ex illo & per illum, & in illo qui semper est bonus. Et inferius: Quare adhuc vsque contendit Pelagius, quod ex illis tribus tantummodo possibilitatem habeamus ex Deo, bonam vero voluntatem, bonamque actionem habeamus ex nobis? QVASI VERO ALIVD SIT BONA VOLUNTAS QVAM CHARITAS, quam Scriptu-

A ra nobis esse clamat ex Deo & à Patre datam; ut filij eius essemus.

Et in libro secundo ad Bonifacium cum exorta esset inter Pelagianos & Augustinum disputatio, vtrum CVPIDITAS boni (quæ nihil aliud est quam voluntas bona, utpote per quam, ut vbi dicitur fit homo consentiens bono & volens bonum) per gratiam inspiraretur ac detur à Deo, sic explicat illam boni cupiditatem: Proinde cupiditas boni non homini à Domino esset, si bonum non esset: si autem bonum est, non nisi ab illo nobis est, qui summè atque incommutabiliter bonus est. Quid est enim boni cupiditas nisi CHARITAS, de qua Ioannes Apostolus sine ambiguitate loquitur, dicens: Charitas ex Deo est. Nec initium eius ex nobis & perfectio eius ex Deo, sed si charitas ex Deo, tota nobis ex Deo est, hoc est, tota cupiditas aut voluntas bona ex Deo est, siue inchoata, siue perfecta. Doctrinam istam plurimis aliis locis docet, dum non aliter tradit nobis inspirari voluntatem bonam, hoc est, ut velimus atque faciamus (qui propriissimus gratiæ Salvatoris effectus est) quam inspiratione charitatis, quæ est illa voluntas bona. Hinc in Epistola ad Iulianum, quæ ex professo de gratiæ adiutorio contra Pelagium scripta est, ut Demetrias virgo contra eius insidias muniretur, cum eum naturam atque doctrinam, tanquam adiutorium gratiæ, prædicare docuisset, quo bene viuamus: Ad habendam vero, inquit, bonam voluntatem, ubi est hoc ipsum quod inspicimus, & IPSA CHARITAS, quæ in omnibus Dei donis ita excellit; ut etiam Deus dicta sit; quæ una adimpletur in nobis, si quid diuine legis & admonitionis implemus, noluit nos diuinitus adiuuari. Et inferius in eadem Epist. Proprium quippe arbitrium nisi Dei gratiâ inuenerit, nec ipsa BONA VOLUNTAS esse in homine potest, Deus est enim, inquit Apostolus, qui operatur in nobis velle & operari pro bona voluntate. Et quid ista bona voluntas, quam Deus operatur, quando operatur in nobis velle? Audi consequenter exponentem Augustinum: Non sicut isti sentiunt tantummodo scientiam reuelando, ut nouerimus quid facere debeamus, sed etiam INSPIRANDO CHARITATEM, ut ea quæ discendo nouimus, etiam diligendo faciamus. Et explicans preces Salomonis, quibus petebat à Deo continentiam: Sed vti que tantas, ait, VOLUNTATIS VIRES. Et quid istud? Tantum delectationis ardorem volebat accipere spiritu sapientiæ, qui sufficeret ad implendam magnitudinem continentie. Vnde contra Iul. qui putabat liberum arbitrium per se ipsum velle posse bonum, tanquam de re certissima exclamat: Homo Pelagiane, charitas vult bonum & charitas ex Deo est, non per legis litteram, sed per spiritum gratiæ. Et nonnihil inferius: Charitas sola vult bonum.

Secundò idem probatur ex eo, quia sanctus Augustinus aduersus Pelagianos disputans, semper gratiæ illius confessionem postulat, & illam ipse asserit, quæ sit ut operemur iustitiam seu bonum opus, quod Deus præcipit nobis, atque adeo quæ legem quam propter carnis infirmitatem implere non possumus, voluntate atque actione impleamus. Sexcentis hoc locis ipse tradit, ut in Epistola octogesima-nona: Illud vero quod dicunt sufficere homini liberum arbitrium ad Dominica præcepta implenda, etiamsi Dei gratiâ & Spiritus sancti dono ad opera bona non adiuuatur, omnino anathematizandum est, & omnibus execrationibus detestandum. Et in Epistola Patrum Concilij Carthaginensis ad Innocentium Papam, quam contra Pelagianum errorem ediderunt: Generaliter quicumque

Lib. de grat.
& lib. arbit.
cap. 17.

Rom. 8.

Lib. de grat.
& lib. arbit.
cap. 18.

Lib. de grat.
Christi c. 47.

Ibid. c. 18.

Lib. 1. ad Rom.
cap. 8.

Ibid. c. 9.

Epist. 143.
ad Iul.

Epist. 143.
ad Iul.

Ibid.

Lib. 1. oper.
imper. f. 139.

Epist. 89. 7.

Epist. 90.
dogmatizat

dogmatizat & affirmat humanam sibi ad vincenda peccata, & Dei mandata facienda, sufficere posse naturam: & eo modo gratiæ, Dei quæ sanctorum evidentius orationibus declaratur aduersarius inuenitur, anathema sit. Et Patres Concilij Mileuitani dicunt Pelagianos illam impietatem docuisse, non esse rogandum Deum, ut contra peccati malum, atque ad operandam iustitiam sit noster adiutor. Nec arbitror ad hoc probandum opus esse pluribus, cum res ista sit certissima planissimaque. Iam vero gratiam seu adiutorium Dei, quod facit ut operemur bonum ac Dei mandata iam nobis cognita impleamus, non esse aliud, quam id quod Deus diffundit, charitatem in cordibus nostris per Spiritum sanctum, atque ita vi istius dilectionis donat nobis ut velimus atque faciamus, sexcentis in locis Augustinus tradit. Ut quando dicit in expositione quarundam propositionum ex Epistola ad

In Exposit.
quarund.
propos. ex
Epist. ad
Rom. n. 60.
Ibid.

Ibid.

Lib. de gra.
Christi c. 26

Ibid.

Lib. de gra.
Christi c. 26

Lib. de oper.
imperf. con.
Iul. f. 185.
Epist. 106.

Romanos: Quoniam Spiritus sanctus non datur nisi credentibus, non quidē Deus elegit opera quæ ipse largitur cum dat Spiritum sanctum ut per charitatem bona operemur. Et statim iterum: Quapropter nisi quis credat in eum, & in accipiendi voluntate permaneat non accipit donum Dei, id est Spiritum sanctum per quem infusa charitate bonum possit operari. Et inferius: Nemo ergo sibi audeat tribuere quod misericorditer, hoc est, bene operatur, quia Deus illi per Spiritum sanctum dedit DILECTIONEM, sine qua nemo potest esse misericors, &c. Quia videlicet ut addit, illius est dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per Spiritum sanctum per quem Charitas Dei diffunditur in cordibus nostris. Et in libro de Gratia Christi, qui totus in vera Christi gratia quam Pelagius abstulit, asserenda versatur, non semel hoc ipsum docet: Cogitationem & electionem, qua scilicet re ipsa eligimus & volumus bonum facere, sicut sunt discernenda discernat, quia scientia, quam nomine cogitationis admittebat Pelagius, inflat, Charitas edificat. Et tunc scientia non inflat quando charitas edificat. Et cum sit utrumque donum Dei, sed vnum minus, alterum maius; non sic iustitiam nostram super laudem iustificatoris nostri extollat, ut horum duorum quod minus est, diuino tribuat adiutorio. Et si consenserit nos gratia Dei accipere charitatem, non sic sentiat tanquam vlla merita bona nostra præcesserint. Nam quæ merita bona tunc habere poteramus, quando Deum non diligebamus? Et paulo inferius: Quid autem bonifaceremus nisi diligeremus? Aut quomodo bonum non facimus si diligamus? Et si enim Dei mandatum videtur aliquando non à diligentibus: sed à timentibus fieri, tamen ubi non est dilectio, nullum bonum opus imputatur nec rectè bonum opus vocatur, quia omne quod non est ex fide peccatum est. Et, Fides per dilectionem operatur. Et concludens disputationem de Gratia Christi necessitate: Ac per hoc gratiam Dei, quæ CHARITAS Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis: sic confiteatur qui vult veraciter confiteri, ut omnino nihil boni sine illo quod ad pietatem pertinet, veramque iustitiam fieri posse non dubitet. Et in opere contra Iulianum: Gratia quippe præuenit hominem ut diligat Deum, quæ dilectione operatur bona. Et in Epistola centesima-sexta ad Paulinum: Si quis autem dixerit quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, imo vero gratissimè confitemur. Hanc enim fidem volumus habeant, quæ IMPETRENT CHARITATEM, QUÆ SOLA BENE OPERATUR. CHARITAS autem usque adeo donum Dei est, ut Deus dicatur. Et in Epistola ad viduam Iulianam ait, dici non posse quantum cupiat in Pelagianorum scriptis apertam confessionem

Tom. 3.

illius gratiæ reperiri, quam Apostolus commendat *Epist. 143. in fine.* vehementer; ut videlicet fateantur, non solā ueneratione scientia nos diuinitus adiunari ut pie iustitiamque uiuamus quæ sine charitate inflat: verum etiam inspiratione charitatis, quæ plenitudo legis est: antequam ut paulo ante dixerat, & sine qua omnino nulla cuiusquam bona opera existimanda sunt. Et in Epistola centesima quadragesima quarta ad Anastasium: Quæ charitas Dei, quod perpetuā cogitatione tenendum est, diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, &c. Cum ergo nos huius charitatis, quæ lex verissimè impletur, pauperes egentesque sentimus. Et in Psalmum sexagesimum septimum cum docuisset legem infirmos homines fecisse minando poenam, nec adiuuando per gratiam: eo quod caro non implet, quod per Spiritum impletur, id est, per gratiam spiritalem, statim explicat quæ sit illa gratia spiritualis: Hoc est ergo, inquit Augustinus, tu perfecisti eam, quia plenitudo legis est charitas; & charitas Dei diffusa est per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Et in libris contra Faustum exaratis: Istam charitatem quia ueniens Christus per Spiritum sanctum quem promissum misit, in manifestatione donauit, quæ SOLA CHARITATE iustitia legis posset impleri, propterea dixi: Non ueni soluere legem, sed adimplere. Hoc est nouum Testamentum, &c. Quod si omnia testimonia sancti Augustini exequi vellem, quibus istam doctrinam in scriptis suis celebravit, liber integer citra hyperbolam, exurgeret. Nihil enim in operibus eius certius, frequentius, inculcatius, quo hoc tanquam Catholicam fidem ab Apostolo traditam docet, quando dixit: Plenitudo legis est dilectio. Ex quo securè concludere possum, gratiam seu suauitatem illam qua diffunditur charitas seu dilectio Dei in cordibus nostris, esse verum & vnicum istud adiutorium, quo ad bene operandum & mandata Dei facienda diuinitus adiuuamur.

Epist. 144.

In Psal. 67.

Lib. 19. contra
Faust. c. 27.

Tertiò suauitatem qua fiat ut diligatur Deum, esse veram & vnicam gratiam adiutorij medicinalis Christi, probatur ex eo quod Augustinus cum Pelagianis dimicando gratiæ illius confessionem ab eis quærit, qua sit ut peccata caueantur, tentationesque superentur: quemadmodum hoc ex diuersis eius locis perspicuum est. Nam in primo scripto contra Pelagianos ita loquitur: Frustra rogantes Deum dicimus: Ne nos inferas in tentationem, si hoc in nostra sic positum est potestate, ut nullo illius adiutorio id valeamus adimplere. Et paulo inferius: Qui autem sic audiunt, quod ait lex: Non concupisces, ut hoc quia didicerint, sufficere sibi arbitrentur, nec adiutorio gratiæ Dei, &c. Et in alia Epistola ad eundem Hilarium: Nona quædam hæresis inimica gratiæ Christi contra Ecclesiam Christi conatur exurgere, hominum scilicet, qui putant, cauendis futuris, vincendisque peccatis, omnibusque tentationibus virtute superandis, sine ullo deinceps adiutorio gratiæ Dei naturali possibilitate humanam sufficere voluntatem. Ex quibus patet hæresin apertissimam esse, quod concupiscentia, tentationesque possint sine auxilio gratiæ superari: Atqui hoc auxilium gratiæ non est aliud, quam quo Deus dilectionem charitatis inspirat, cuius ardore mens roborata, concupiscentiæ delectationes premat & superet. Audi Augustinum disertè, istud profitentem contra Iulianum: Ambo eam (concupiscentiam carnis) & debere & posse dicimus vinci; tu viribus proprijs, ergo gratiā Saluatoris, ut non aliā reprobā cupiditate, sed

Epist. 89. ad
Hilar.

Ibidem.

Epist. 94. ad
Hilar.

Lib. 5. contra
Iul. cap. 8

S

Dei charitate vincatur, quæ non viribus nostris diffunditur in cordibus nostris, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Et in libro sexto contra eundem aduersarium: Verum tu à vestro dogmate non recedis, quo putatis gratiā Dei per Iesum Christum Dominum nostrum sic in sola peccatorum remissione versari, ut nō adiuuet ad vitanda peccata, & desideria vincenda carnalia, diffundēdo charitatē in cordibus nostris, &c. Et in libro de Spiritu & littera, quem ad Marcellinum de gratiæ necessitate scripsit, loquens, de vincendis concupiscentiæ temptationibus; Vbi, & litt. c. 4. inquit, sanctus non adiuvat Spiritus, inspirās pro concupiscentia mala, concupiscentiā bonam, hoc est, charitatem diffundens in cordibus nostris, profecto illa lex (non concupisces) quamuis bona, auget prohibendo desiderium malum, &c. Quo desiderij mali incremento, etiam peccati reatus infirmitati superadditur, si iste spiritus charitatis abfuerit; quem admodum hoc expresse tradit in libris de Ciuitate Dei ad eundem Marcellinum exaratis: Nam ciuit. c. 16. si lex iubens adsit, & spiritus iuuans desit, per ipsam prohibitionem desiderio crescente atque vincente peccati, etiam reatus prauaricationis accedit. Et quis ille spiritus iuuans ab Augustino intelligatur, sine quo reatus prauaricationis accedit, accipe ex eodem loco: Tunc victa vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur, quem nisi Deus ipse non donat. Hanc etiam doctrinæ partem plurimis Augustini testimonijs cumulare possem, tanquam qua nihil in eius sententia verius, sit nisi pauca ista sensum eius planissimum facerent, & nisi fallor alibi plura protulissem, sed ex solis istis satis elucet, verissimum esse quod proposui, verum adiutorium gratiæ Christi, quo peccata, tentationesque superantur, non aliud esse nisi quo charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis.

Quarto id ipsum astrui certissimis documentis ex eo potest, quod illud sit verum adiutorium Christi, quo diuinitus adiuuamur, ut in declinando à malo & faciendo bono, quibus duobus vniuersa iustitia hominis comprehenditur; ipsa rectitudine, ipsaque iustitiā, quæ in præceptis emicat, delectemur, hoc est, ut illa faciamus, non timore pœnæ, sed amore iustitiæ. Nam nisi sic operemur nec bene operamur, nec alieni sumus à voluntate peccandi, iuxta illud

Lib. 1. de dat. Augustini: Sub lege est, qui timore supplicij, quod lex & grat. c. minatur, non amore iustitiæ, se sentit abstinere ab opere peccati, nondum liber, nec alienus à voluntate peccandi. Et in alio loco: Quando autem timore pœnæ, non amore iustitiæ sit bonum, nondum bene sit bonum, nec sit

Lib. 2. ad. in corde, quod fieri videtur in opere. Itaque debuit Bonif. c. 9. alibi voluntatem, quæ nullo modo iustitiā diligit esse pessimam voluntatem. Ad istius iustitiæ dile-

Lib. 2. de pe. ctionem, qua præcepta faciamus, ut ea verè sine meris. c. 18. peccato fecisse censeamur, semper postulat adiutorium gratiæ Dei, secundum id quod ad Bo-

Lib. 1. ad. nifacium dicit: Ipsa delectatio boni, quæ etiam non Bonif. c. 10. consentit ad malum, non timore pœnæ, sed amore iustitiæ, non nisi gratiæ deputanda est. Iam vero hoc ipsum adiutorium quo iustitia diligitur sapissimè definit Augustinus, non aliud esse, quam quo diligitur Deus, seu quo diffunditur charitas in cordibus nostris. Vnde in libro de Spiritu & littera, quem contra Pelagianos de gratiæ adiutorio

Lib. de spir. scripsit: Mandatum, inquit, si sit timore pœnæ, non & litt. c. 14. amore iustitiæ, seruiliter sit, non liberaliter, & ideo non fit. Non enim fructus est bonus, qui de charitatis radice non surgit. Et in eodem libro: Charitas eius, hoc est Dei, cōscripta in cordibus atque diffusa perfi-

A citur sperantibus in eam, ut anima sanata non timore pœnæ sed amore iustitiæ operetur bonū. Et in Epistola ad Honoratum: Accepisti Spiritum adoptionis, si Epist. 110. liorum in quo clamamus Abba Pater, id est, ut fides in nobis sit quæ per DILECTIONEM operatur, per quā obsecro dilectionem? Non tam timendo pœnam, quā AMANDO IUSTITIAM. Quam iustitiæ dilectionem ac delectationem esse effectum charitatis magis explicat in consequentibus in eodem loco: Perfecta charitas foras mittit timorem, sed illū seruilem, quo cum se quisque ab opere malo abstinat, pœna terretur, non IUSTITIA DELECTATUR. Hunc charitas foras mittit, quā non delectat iniquitas, etiam si proponatur impunitas. Non illum quo timet anima, ne amittat ipsam gratiam (hoc est, ipsam charitatem) qua in illa factum est ut eam non PECCARE DELECTET, &c. Hic timor castus est, non eam CHARITAS foras mittit, sed adsciscit. Vbi perspicuè significatur similiter prorsus à charitate, velut proprium eius effectum, proficisci, ut non timeat pœnam, & ut amet iustitiā, ut pœna non terreatur, & ut iustitia delectetur, ut eam non delectet iniquitas, ut eam non peccare delectet. Et in libro de fide & operibus: Ab hoc reatu grauiore liberat Lib. de fide gratia Spiritus sancti per Christū, quæ diffusa CHA- & op. c. 23. RITATE in cordibus nostris DONAT IUSTITIÆ DILECTIONEM, qua immoderatio concupiscentiæ superetur. Qui plura volet, consulat ea quæ de

Vide lib. 1. de statu purg. c. 4. 5. 6. 7. 8. 9.

ista iustitiæ dilectione, tanquam vera Dei charitate ex qua quodlibet præceptum fieri debeat, ut rectè fiat de pura natura differentes diximus. Nam istud doctrinæ caput in Augustini scriptis celeberrimum est, quo tota doctrina de præceptorum diuinorum obseruatione & gratiæ adiutorio nititur.

Quinto denique, ne ex pluribus principijs accersendis deducendisque lectori molesti fortasse simus, hanc esse verissimam Augustini doctrinam, quod scilicet illud solum sit vnicum & verum gratiæ Christi & gratiæ noui Testamenti adiutorium, contra naturam, legem, doctrinam, præcepti cognitionem, peccati remissionem distinctum, illud, inquam, quo dilectio iustitiæ seu charitas diffunditur in cordibus nostris, ut ex ista Dei dilectione præcepta faciamus, inde inuictissimè probatur, & certissimè conuincitur, quia hoc ipsum beatus Augustinus non semel exsertissimis & clarissimis verbis asserit, & ex professo tradit. Et quidem totus liber de spiritu & littera, nihil aliud à capite ad calcem usque spirat. Vno tantum aut altero contenti erimus eius testimonio, quibus tamen cuiuslibet repugnantis cōtradictio superetur. Sic enim loquitur in capite vigesimo quinto tāquam recolligēs quæ multis disseruerat: Cum igitur hæc appareat Lib. de spir. distantia veteris & noui Testamenti, quod lex ibi in & litt. c. 25. tabulis hic in cordibus scribitur, ut quod ibi forinsecus terret hic DELECTET intrinsecus, ibiq; fiat prauaricator per occidentē litterā, hic DILECTOR per vniuersā cantē spiritū: non ideo dicēdū est quod Deus ADIUVET NOS AD OPERANDAM IUSTITIAM, ATQVE OPERETUR IN NOBIS ET VELLE ET OPERARI PRO BONA VOLUNTATE, QUIA PRÆCEPTIS IUSTITIÆ FORINSECUS INSONAT SENSIBVS NOSTRIS, SED QUIA INTRINSECUS INCREMENTVM DAT, DIFFVNDENDO CHARITATEM IN CORDIBVS NOSTRIS PER SPIRITVM SANCTVM QVI DATVS EST NOBIS.

Et in sequenti capite eiusdem libri: Vt hoc sit pertinere ad Testamentum nouum, hoc est, ad gratiam Testamenti noui, legem Dei habere non in tabulis sed

in cordibus scriptam, hoc est in intimo affectu iustitiæ legis amplecti, ubi fides per dilectionem operatur. Et adhuc manifestius nonnullis interpositis: *Constat gratiam Dei promissam esse Testamento nouo etiam per Prophetam; EANDEMQUE GRATIAM IN EO DEFINITAM, ut scribantur leges Dei in cordibus hominum perueniantque ad eam cognitionem Dei, ubi non docebit unusquisque ciuem suum, &c.* Hoc DONVM SPIRITVS SANCTI EST, QVO DIFFUNDITVR CHARITAS IN CORDIBVS NOSTRIS: charitas nō quælibet sed charitas Dei de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Et nonnihil inferius docens, quo pacto anima tentationibus quassata per adiutorium Dei ad operandam iustitiam perducatur: Per fidem, inquit, confugiat ad misericordiā Dei ut det quod iubet, atque inspirata gratiæ suauitate per Spiritum sanctum faciat PLVS DELECTARE quod præcepit, quam delectat quod impedit. Ita multa multitudo dulcedinis eius, hoc est lex fidei CHARITAS eius cōscripta in cordibus atque diffusa, perficitur sperantibus in eum, ut anima sanata non timore pœnæ, sed amore iustitiæ operetur bonum. In libro vero de gratia Christi, quem ex professo de vero & propriè dicto adiutorio Christi ad volendum & operandum, contra Pelagium exarauit, hoc ipsum adiutorium quo fit ut id quod præcipitur, hoc est, iustitiam legis, seu Deum ipsum charitate diligamus, veram gratiam Christi esse, quam Pelagius ac Celestius sustulerunt, apertissimè sapissimèque profitetur. Nam in primis cum in initio libri non semel docuisset contra Pelagium, veram Christi gratiam talem esse, ut non solum possibilitatem, hoc est, potestatem agendi adiuuet sed etiam voluntatem & actionem Christi c. 5. hoc est, ut explicat, qua nos adiuuet ut velimus & agamus, itemque qua Deus secundum sanam doctrinam operatur in nobis velle & perficere, seu velle & operari, Pelagium redarguit, quod Deum negaret adiuuare hominem, DILECTIONEM INSPIRANDO ut id quod faciendum esse nouerit faciat. Vnde conqueritur quod istam gratiā qua charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, in Pelagij & Celestij scriptis, nusquam eos inuenerit, sicut confitenda est, confiteri. Quapropter ne quisquam dubitaret, quānam sit illa tantopere necessaria & controuersa gratia, primo definit eam non esse liberum arbitrium, non legem atque doctrinam, non Christi exemplum, præmiorum pollicitationem, non oculorum cordis vel insidiarum diabolicarum apertionem, non futurorum demonstrationem, non illuminationem vel sapientiæ reuelationem; sed illam quam Deus infundit cum ineffabili suauitate, ita videlicet ut sic per istud gratiæ beneficium non sit terribile, sed suauē mandatum. Et quia amoris est proprium ut supra diximus, conferre suauitatem seu delectationem, declarat iterum atque iterum per eam sic suauitate ineffabili perfundi hominem à Deo, ut non ostendat tantummodo veritatem, verum etiam impetrat charitatem: ut hominis voluntati Deus ardorem dilectionis inspiret. Et illam ipsam charitatis naturam explicat eam esse, ut homo quod lex imperat, faciat non timore pœnæ, sed amore iustitiæ, ut libera charitate DELECTETUR cum lege. Hanc istā gratiam nunc vocat inspirationē charitatis per Spiritum sanctum, qua fiat ut non peccemus; nunc adiutorium bene agendi per inspirationem flagrantissimæ & luminosissimæ charitatis. Nunc gratiam qua agitur non solum ut facienda nouerimus, verum etiam ut cognita faciamus; nec solum ut DILIGENDA credamus, verum etiam ut credita DILIGAMVS. Nunc gra-

Tom. 3.

tiam qua adiuuatur mens hominis, ut id quod facendum esse didicerit DILECTIONE & ACTIONE perficiat. Itaque illam gratiam in Pelagij & Celestij confessione requiri, qua dat Deus non solum scientiam legis, sed Spiritum CHARITATIS quia non est consequens ut qui habet donum scientiæ quo, nouit quid agere debeat, habeat etiam CHARITATIS ut agat. Denique serio & grauiter monet eum qui velit veraciter gratiam confiteri, ut eam confiteatur gratiam, QVA CHARITAS DEI DIFFUNDITVR IN CORDIBVS NOSTRIS: & sic confiteatur ut omnino nihil boni sine illa, quod ad pietatem pertinet, veramque iustitiam, fieri posse non dubitet.

Eandem gratiam qua diffunditur charitas tantquam adiutorium quo Deus velle & operari operatur in nobis sexcentis alijs inculcat locis; ut in libro I. ad Bonifacium: Lex iubere nouit, cui succumbit infirmitas, GRATIA IUVARE qua infunditur CHARITAS. Et in libro secundo versus finem, disputationem de adiutorio gratiæ sic concludit: Ergo benedictio dulcedinis est GRATIA DEI, QVA FIT IN NOBIS VT NOS DELECTET ET CUPIAMVS, hoc est, AMEMVS QVOD PRÆCIPIT NOBIS; in qua si nos non præuenit Deus, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Et in libro quarto omnes omnium contradictiones absolutissima veritatis istius definitione suffocat: Legem diuersis locutionum modis, & varietate verborum in omnibus disputationibus suis voluit intelligi gratiam ut scilicet à Domino Deo adiutorium cognitionis habeamus, quo ea quæ facienda sunt nouerimus, non INSPIRATIONEM DILECTIONIS VT COGNITA SANCTO AMORE FACIAMVS, QVÆ PROPRIE GRATIA EST. Ecce disertis verbis definitū, inspirationem charitatis, ut cognita sancto amore faciamus, esse propriè gratiam.

Quæ quidem doctrina sancti Augustini scriptis, imo in Catholica Ecclesiæ sensu tam celebris atque certa est, ut eam Concilium Carthaginense Canone expresso sanxerit, & sub anathemate contra Pelagianos definierit: Quisquis dixerit gratiā Dei per Iesum Christum propter hoc tantum nos adiuuare ad nō peccandū, quia per ipsam nobis aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, aut quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognouimus etiā facere DILIGAMVS atque valeamus, Anathema sit. Ecce gratia Christi necessaria definitur, ut facere diligamus id quod faciendum cognouimus. Nam istis verbis Concilium exprimit doctrinam sancti Augustini qua toties docet, gratiam esse inspirationē dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus. Nam quid est cognita sancto amore facere, nisi diligere facere quod faciendū cognouimus? Vnde sicut Augustinus ubique docet, istam inspirationem dilectionis esse charitatem, quæ diffunditur per Spiritum sanctum qui datus est nobis; ita in eodem loco, ipsissimo etiā sancti Præsulis vititur argumento, & pœnē verbis eius, ut probet esse gratiam, ut facere diligamus quod cognouimus esse faciendum. Cum enim, inquit, Concilium, dicat Apostolus, Scientia inflat, charitas vero ædificat, valde impium est, ut credamus, ad eam quæ inflat, nos habere gratiam Christi; & ad eam quæ ædificat, non habere: cū sit utrūque donum Dei & scire quid facere debeamus & DILIGERE ut faciamus, ut ædificante CHARITATE scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptū est, Qui docet hominē scientiā ita etiam scriptum est: CHARITAS EX DEO EST. Quo sanè argumento sanctus Augustinus

S ij

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 19. non semel usus est, ut libro de gratia & libero arbitrio, & libro quarto ad Bonifacium, & libro de gratia Christi videre licet: & ex eo nihil manifestius esse potest, quam Concilium idcirco gratiam ad facienda Dei mandata postulare, quia opus est gratia ad conferendam nobis charitatem, sine qua non possumus DILIGERE ut faciamus, quod nos facere debere iam scimus.

CAPUT II.

QUO MODO SIT INTELLIGENDUM, quod sola gratia quia diffunditur charitas in cordibus nostris, sit gratia, qua Deus operatur in nobis velle & operari, & praeceptorum omnium impletionem. Et quae doctrinae istius radix sit.

QUOD si ex me quæras, quo pacto sola inspiratio charitatis seu sola illa gratia qua, ut ipse loquitur, infunditur charitas, sit illa gratia quæ ad velle & operari, ad declinandum à malo & faciendum bonum, ad iuste rectèque viuendum, & consequenter ad omnia bona opera facienda & mala vitanda, totamque legem implendam, contra Pelagium necessaria est, non est difficile ex præcedentibus explicare. Nam apud Augustinū nullum est bonum, quamdiu sit formidine poenæ, non amore iustitiæ. Ipsa quippe iustitia quæ in præcepto bene viuendi, siue affirmatiuo, siue negatiuo elucet, sincerè diligenda est, ut esse possit opus bonum. Quae

Vide lib. 3. de statu nat. re plura dicta sunt cum de operibus bonis infusione c. 16. & lib. 1. de statu nat. pure c. 4. & seq.

de statu naturae plura dicta sunt cum de operibus bonis infusione c. 16. & maxime cum de pura natura tractaremus. Est enim ista doctrina tam certa & fixa & immobilis in Augustino, ut nihil in ipso contra Pelagianos inculcatius & celebratius inueniri possit. Hæc autem iustitia quam in operibus quibuscumque bonis diligendam esse docet, non est aliquis habitus, vel actus animæ, sed est illa æterna & incommutabilis iustitia quæ supra mentes hominum fulget, quandocumque vident aliquod præceptum esse iustum, & aliquod opus quod præcepto consonat aut dissonat esse bonum aut malum. Quod etiam prolixè plurimis Augustini testimonijs luculentissimis asseruimus, ut proinde qui illam dilexerit, nihil aliud diligat nisi verum Deum. Quod ipse de præceptorum impletionem disputans ex professo etiam populum docet: Interrogo, inquit, virum ames iustitiam. Respondebis amo, &c. Dominus autem iustitia est. Multum enim aberrant à vero concipiendi Dei modo qui eum concipiunt vel instar corporis, vel lucis, vel alterius rei cuiuscumque quod ipse non est, sed ut ipsa iustitia, ut ipsa veritas sempiterna, ipsa sapientia, ipsa æquitas & rectitudo concipiendus & amandus est, ex qua omnis rectitudo & æquitas & sapientia & veritas & iustitia, quæ in rectis regulis seu præceptis agenda vitæ fulget, expressa est. Vnde consequenter Augustinus: Non enim tibi fingere debes

Serm. 17. de verb. Apost. cap. 3. Deum quasi idolum. Inuisibilibus enim similis est Deus.

Lib. de catechiz. rudib. c. ult. Et rudibus catechizandis prima rudimenta Christianæ Religionis instillans, Deum commendat amandum esse gratis: Sed amandus est, ait; non sicut aliquid quod videtur oculis, sed sicut amatur sapientia & veritas, & iustitia & charitas, & si quid aliud tale dicitur, non quemadmodum sunt ista in hominibus, sed quemadmodum sunt in ipso fonte incorruptibilis & incommutabilis sapientiæ.

Secundum hæc igitur principia, quicquid

Augustinus toties dixit, de inspiratione dilectionis & charitatis quæ per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, non de alia intelligit charitate, quam de charitate iustitiæ, quæ in omnibus præceptis tanquam ex illa ipsa in æternum supra mentes nostras fulgente profluentibus micat, intelligi debet. Nam idcirco id quod sapius inculcat, ex Dei dilectione implenda esse præcepta, hoc sapius itidem alijs verbis tradit, ex charitate iustitiæ faciendum, quam nobis Spiritus sanctus inspirat: Gratia, inquit, diffusa charitate in cordibus nostris donat iustitiæ delectationem, qua immoderatio concupiscentiæ superetur. Quod paulo ante dixerat: Per quem (Spiritum sanctum)

B diffusa charitate in cordibus nostris, lex non timore poenæ, sed iustitiæ amore completur. Et alibi tradite eos qui à concupiscente contra spiritum carne vincuntur, non se tenere cōiunctos in charitate iustitiæ. Et quod in eandem Epistolam scribens docet, sola spiritali charitate legē impleri, eo quod plenitudo legis sit charitas, plenissimè explicat de qua charitate intelligi debeat. Nam in eodem ipso loco ubi tradit, charitate impleri legem & prudentiam carnis charitati spiritali aduersari statim istum conflictum prudentiæ carnis, hoc est, concupiscentiæ & spiritalis charitatis exponit in hunc modum: Ante gratiam prohibetur quidem & con-

C tur homo à peccato abstinere, sed vincitur: quia nondū IUSTITIAM PROPTER DEVM ET PROPTER IPSAM IUSTITIAM diligit, sed eam sibi vult ad cōquirendum terrena seruire. Itaque ubi viderit ex alia parte IPSAM, ex alia commodum temporale, trahitur pondere temporalis cupiditatis & relinquit IUSTITIAM. Quam propterea tenere conabatur, ut haberet illud quod se nunc videt amittere si illam tenuerit. Tertia est vita sub gratia quando nihil temporalis cōmodi iustitiæ præponitur quod NISI CHARITATE SPIRITUALI quam Dominus exemplo suo docuit, & gratia donauit, fieri non potest. Et eundem conflictum inter concupiscentiæ & iustitiæ delectationem, paulo ante in materia castitatis adducit, eo quod iustitia hic generaliter intelligatur, prout Deus est vniuersaliter iustitia, ex qua omnis quorum libet præceptorum æquitas expressa est:

Verbi gratia, inquit, occurrit forma speciosa & femina, In Epist. ad Galat.

Etat PULCHRITUDO ILLA INTIMA ET SINCERA SPECIES castitatis, per gratiam quæ est in fide Christi, secundum hanc vinimus & secundum hanc operamur: ut non regnante in nobis peccato (id est concupiscentia quam Apostolus peccatum vocat) ad obediendum desideriis eius, sed REGNANTE IUSTITIA, per charitatem cum magna delectatione faciamus, quicquid in ea Deo placere cognoscimus. Quod autem de castitate & fornicatione dixi, hoc de cæteris intelligi volo. In quibus verbis illa pulchritudo intima & sincera species castitatis, non est aliud nisi quod toties iustitiam: imo & in eodem loco vocat. Nam Deus ut Augustino est iustitia, sic

Serm. 4. de diuersis c. 6. & sapientia, sic veritas, sic castitas, nempe non habitus creati animi, sed castitatis illa prima & sempiterna, quam utcumque velut æternam legem conspicit, quisquis non adulterandum esse, velut æternam & immobilem regulam conspicit. Et quemadmodum hic commendat diligendamque præcipit, intimam illam pulchritudinem & sinceram speciem castitatis; ita in alio loco pulchritudinem ac lumen iustitiæ:

Carnem vestram, inquit, delectant illicitæ voluptates, mentem vestram delectet inuisibilis, pulchra, casta, sancta, canora, dulcis iustitia, ut nō ad eam timore cogamini.

Lib. 17. de verb. Apost. c. 5.

mini. Si enim ad eam timore cogimur, nondum delectat. Peccare non debes non timore pœnæ sed amore iustitiæ. Et tamen de præcepto & iustitia refrenandæ delectationum carnalium agebatur, atq; in eodem loco Dominum iustitiam esse disertis verbis definierat, totoque sermone vehementissime inculcat, iustitiam illam supra omnium sensuum voluptates doloresque diligendam, illam esse Dominum ac Deum, qui non instar idoli, sed ut iustitia cogitandus sit, illam esse lumen, eo quod scriptum sit: Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen: illam gustandam commendare quando dicitur: Gustate & videte quoniam suavis est Dominus: illam se ostendere oculis cordis, illam inspirare feruorem amatoribus suis. Quæ perspicue ostendunt de qua iustitia sermo sit, quâdo toties tradit, cum DILECTIONE IUSTITIÆ præcepta esse faciendæ, & ad illam dilectionem opus esse gratia charitatis, & hoc esse facere præcepta quemadmodum faciendæ sunt: sicut hæc omnia breuiter definiuit aduersus Pelagianos disputas:

Lib. de Cor. Ad hoc eis ostenditur quid agere debeant, ut quando
& gr. c. 2. id agant sicut agendum est, id est cum DILECTIONE
ET DELECTATIONE IUSTITIÆ, suauitatem
quam dedit Dominus, ut terra eorum daret fructum

In Psal. 93. suum, accepisse se gaudeant. Et in Psalmum nonagesimum
tertium vocat suam istam simplicem veracemque doctrinam, qua insinuat hominibus bonis, ut
IPSAM IUSTITIAM diligant, & ex ea placere Deo velint; & ab illa intelligant lucem quadam intelligibili
perfundi animam suam ut faciant iusta opera, & ILLAM
LUCEM SAPIENTIÆ omnibus quæ in seculo diliguntur, præponant. De qua iustitiæ dilectione,
quod per veram gratiam illius decantatæ ac diuinæ charitatis inspirari debeat, & quod omnia
præcepta ex illius delectatione faciendæ sint, & quod illa sit verus Deus benedictus in sæcula, fusissimè disseruimus ex Augustino, & pœnè innumeris testimonijs astruximus, cum statum puræ naturæ ponderaremus. Quæ consulat quisquis plenius ista intelligere desiderauerit.

Vide c. 4.
usque ad
II. illius l. 1.

Lib. de pecc.
merit. c. 17.

Lib. de Spir.
& lit. c. 19.

Ibid. c. 26.

Ibid. c. 21.

Vide lib. 1.
de statu pur.
æ nat. c. 5.

Iam igitur facile quoque cuilibet attentiori patet, necesse prorsus esse, ut quando magis diligimus Deum, tanto suauius, promptius, ardentius, ad præcepta faciendæ rapiamur, secundum id quod August. dicit: Tanto autem magis delectat opus bonum quâto magis diligitur Deus summum atque incommutabile bonum & auctor qualiumcunque bonorum omnium. Nempe quia Deus iustitia est, quæ in præcepto quolibet iustitiæ diligitur tanquam exemplar summum & norma cuiuscunque actionis iustæ, cuius ipsa quædam effigies est. Vnde necesse est, ut quo ardentius ista diligitur: tanto libentius opus quod illa præscribit & iubet, & quod eius lumine perfunditur, operemur. Propterquam causam lex ipsa seu præceptum ipsum tali dilectione dicitur in corde scribi: iuxta illud Augustini quo dicit, quod cum adest viuificans spiritus, hoc ipsum intus scriptum facit diligi, quod foris scriptum, lex faciebat timeri. Nempe iustitiam legis. Nam idcirco proprium hoc est gratiæ Testamenti noui, prout idem ibidem tradit, intimo affectu iustitiam legis amplecti, ubi fides per dilectionem operatur: quod alijs verbis in eodem libro exprimit: Intrinsecus habitatem ipsam legis iustitiam diligere. Quibus periphrasibus explicat prophetica Ieremiæ verba, quibus legem ex noui Testamenti gratia in visceribus dandam per veram spiritalem charitatem prophetabat. Lex enim, ut alibi latius dictum est, in visceribus eatenus & non aliter per

Tom. 3.

A charitatem datur, nisi quia charitate diligitur iustitia legis æternæ, quæ non est alia, nisi sapientia & veritas æterna, Deus noster. Et ex tali charitatis inscriptione contingit necessario id quod idem Augustinus ait: Per donum charitatis delectat legis esse factorem. Nam quo maior est charitas iustitiæ, eo magis ipsa delectat animum. Quod in Epist. ad autem amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est, prout de hac ipsa iustitiæ dilectione & præcepti impletionem Sanctus Doctor tradit. Nam voluntas ipsa, nisi aliquid occurrerit quod delectet atq; innitet animum, MOVERI NVLLO PACTO POTEST.

Iam vero per seipsum liquet, quomodo per illam gratiam dilectionis qua diffunditur charitas, seu qua Deum diligimus, Deus in nobis operetur velle atque perficere, seu velle & operari. Operator enim per eam velle, quando infusa suauitate facit ut nobis iustitia placere incipiat, ita ut eam velle incipiamus. Nam hæc ipsa prima cupiditas seu voluntas boni, non est aliud nisi prima iustitiæ & inchoata dilectio quantumcumque tenuis; & hæc nihil aliud, nisi inchoata charitas Dei. Qua de re cum Pelagiani, primam boni imperfecti cupiditatem non à Deo inspirari, sed à nobis esse contenderent; sic Augustinus loquitur: Quid est boni cupiditas nisi charitas? De qua Ioannes Apostolus sine ambiguitate loquitur dicens: Charitas ex Deo est. Nec initium eius ex nobis, & perfectio ex Deo: sed si charitas ex Deo tota nobis ex Deo est. Et ut sciremus nihil aliud esse, istam boni imperfecti cupiditatem, seu istud initium charitatis, nisi qua incipimus diligere iustitiam, seu id amare quod præcipit nobis, adiicit consequenter: Tunc bonum concupisci incipit; quando dulcescere cœperit: quando autem timore pœnæ, non AMORE IUSTITIÆ sit bonum, nondum bene sit bonum, nec fit in corde quod fieri videtur in opere; quando mallet homo non facere, si posset impune. Ergo benedictio dulcedinis est gratia Dei, qua fit in nobis ut nos delectet, & cupiamus, hoc est amemus quod præcipit nobis, ipsa videlicet præcepti iustitiæ delectati. Et alibi dicit, Si iustitiam diligimus, bona est voluntas, & si magis diligimus magis bona. si minus, minus bona. Eadem vero quæ nullo modo iustitiam diligit, esse perfectissimam voluntatem. Cum ergo concludisset, bonam istam voluntatem, quæ ut sæpè ex Augustino demonstrauius, non est alia nisi charitas, nos habere ex Deo, quando ad eum gratia adiuvante conuertimur, statim addit, sic istas Scripturas suam habere veritatem quibus dicitur: Paratur voluntas à Domino. A Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius vult. Deus est qui operatur in vobis & velle & operari. Nam velle operatur, dum volumus bonum, quantumuis languide iustitia nobis placeat: operari vero operatur dum fortiter seu efficaciter volumus. Per eandem quippe gratiam fit ut ipsa bona voluntas, quæ iam esse cœpit, augeatur, & tam magna fiat, ut possit implere diuina mandata quæ voluerit, cum valde perfecteque voluerit. Et in eodem loco consequenter tradit, istam bonam voluntatem non minus parvâ & invalidam, quam magnam & robustam, qua iustitiam diligendo Dei mandata implere volumus, non aliud esse quam charitatem quam ideo plurimis commendat oraculorum diuinorum testimonijs.

Quod si quis radicem primam istorum doctrinæ capitum scire velit, cur videlicet sola gratia qua nobis inspiratur dilectio Dei, seu qua diffunditur charitas in cordibus nostris, sit illa gratia volendi & operandi, quæ Scripturis testibus contra Pelagianos ab Aug. & Concilijs asserta

S iij

fuit, recordetur ille principiorum illorum quæ de originalibus pœnis & liberi arbitrii tractantes, tanquam immobilia ex Augustino collocavimus. Cum enim creatura rationalis ad aliquid necessario sua voluntate tanquam pondere inclinetur, alterutrum necesse est sit id in quo motus voluntarius requiescat, aut Creator aut creatura, aut mundus aut Deus. Nam sub mundo quicquid creatum & à Deo distinctum est, comprehenditur. Principium per se istud manifestum est, certæque veritatis. Nec minus indubitatae certitudinis, iuxta Augustinum, est illud alterum, quod si in creatura diligenda requiescat, vitiosus, reprehensibilis, adeoque culpabilis amor sit, fons, fomes ac radix omnium peccatorum. Est enim illa vitiosa cupiditas quæ in omnibus peccatis dominatur; cui contraria est sola charitas Dei, nullum quippe medium inter ista duo datur aut dari potest. Quæ quidem omnia cum fusè ex Augustini principiis diversis in locis declaravimus, superfluum esset, & lectori ingratum, hoc repetere. Cum igitur ad creaturæ dilectionem & fruitionem nulla sit opus gratia Dei, sed ad utramque vires voluntatis abundè sufficiant, per se perspicuum evadit, ad solam dilectionem Creatoris, qui veritas & iustitia est, gratiam esse necessariam. Si enim efficaciter eius præcipientis iustitia diligatur, quicquid ipse mandaverit, aut vetuerit, libentissimè, & suavissimè, & facillimè voluntas operabitur; eaque vna iustitiæ dilectione implebit univèrsam legem Dei, secundum illud Apostoli, quod sexcenties ab Augustino ad hoc ipsum probandum repetitum fuit: *Plenitudo legis dilectio.*

CAPUT III.

VIRTUS NON EST ALIUD NISI amor Dei. Ostenditur ex diversis principiis.

EX his principiis iam alia non parvi momenti doctrina incipit diluascere, quam Augustinus constantissimè tradidit. Docet enim virtutem creaturæ rationalis non esse prorsus aliam, quam amorem Dei. Quæ quidem doctrina philosophiæ moralis Aristotelicæ sectatoribus valde exotica videbitur, sed si bene suis ponderibus, hoc est, Christianis trutinetur, castissima, dignissima, verissima, & ex intimis penetralibus Christianæ Religionis prompta. Cuius antequam rationem à priori demus, ex ipsius monumentis demonstrandum est, hoc ipsum non à me aliqua industria ratiocinationis colligit, atque authoritati tanti Doctris imponi, sed ab ipso fixe creditum & ex professo traditum esse. Qui enim absolutius & manifestius asseri potest, quam id quod Augustinus postquam & ratione & Scripturarum auctoritate docuisse, summum hominis bonum quo referenda sunt omnia, & cui inhærere beatissimum sit, esse solum Deum, nec ei inhærere nos posse, nisi dilectione, amore, charitate, tandem subiungendo dicit: *Quod si virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omnino esse virtutem affirmaverim, nisi SUMMUM AMOREM DEI.* Quod ipsum quoque nonnihil superius valida ratiocinatione collegerat: *Si non placet vocare virtutem nisi habitum ipsum & quasi sapientis animæ qualitatem, quæ nisi in anima esse non potest, oportet ut aliquid aliud sequatur*

animæ, ut ei virtus possit innasci: quia neque nihil, sequendo, neque stultitiam sequendo potest, quantum ratione affert, ad sapientiā pervenire. Hoc igitur aliud, quod sequendo anima virtutis atque sapientiæ compos sit, aut homo sapiens est aut Deus. Et cum docuisset non esse hoc hominem sapientem, quia inuitis nobis aut ferri potest; *Deus igitur, inquit concludendo, restat quem si sequimur, bene: si assequimur non tantum bene sed etiam beatè vivimus.* Deum vero non aliter sequimur nisi diligendo, prout in sequentibus tradit. Quid vero plenius dici potest, quam id quod de ista eadem Dei dilectione tanquam virtute dicit: *Et ut generaliter breviter, Epist. 29. que complectar, quam de virtute habeam notionem, quod ad rectè vivendum attinet, VIRTUS EST CHARITAS, quæ id quod diligendum est diligitur. Hæc in alijs maior, in alijs minor, in alijs nulla est.* Ecce absolutissimè definitum, virtutem esse charitatem, quæ id quod diligendum est diligitur, hoc est, Deus. Est enim fixissimum apud Augustinum, non mundum, hoc est, non creaturas: sed Deum esse diligendum, iuxta illud Apostoli: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Itaque in eodem loco sanctus Doctor eatenus alijs virtutibus præditum esse quempiam docet, quatenus charitatis magis aut minus est particeps: Si, Epist. 29. quod puto esse verius, inquit, sacrisque litteris congruentius ita sunt animæ intentiones ut corporis membra, non quod videantur locis, sed quod sentiantur affectibus, & aliud (corporis membrum) illuminatur amplius, aliud minus, aliud omnino caret lumine, & tenebroso inumbratur obstaculo; profecto ita ut quisque illustratione piæ charitatis affectus est, in alio actu magis, in alio minus, in aliquo nihil, sic potest dici habere aliā, & aliam non habere, aliā magis, aliam minus habere virtutē. Nā & maior est in isto charitas quam in illo, rectè possumus dicere; & aliqua in isto nulla in illo quantum pertinet ad charitatem quæ pietas est. Quid illis verbis doctius & apertius postulari potest, quibus in libris de Civitate Dei cum Philosophis de virtute disputando pronuntiat. Bonum Lib. 10. de nostrum de cuius fine inter Philosophos magna cōtentio Civit. c. 4. est, nullum est aliud quam illi (Deo) inhærere: cuius unus anima intellectualis incorporeo, si dici potest, amplexu, veris impletur fecundaturque virtutibus. Hoc enim bonum diligere in toto corde, in tota anima, & in tota virtute præcipimur. Ad hoc bonum debemus, & à quibus diligimur duci, & quos diligimus ducere. Sic complentur duo illa præcepta, in quibus tota lex pendet & Propheta. Quid denique, ut paucis multa complectar, accuratius dici potest, quā id quod Macedonium eruditum & in hoc sæculo clarum virum instituendo dicit. Quamquam & in hac vita VIRTUS non est nisi diligere, quod diligendum est. Epist. 52. ad Macceon. Quid autè eligamus quod præcipue diligamus, nisi quo nihil melius inuenimus; Hoc DEVS EST, cui si diligendo aliquid vel præponimus vel æquamus, non ipsos diligere nescimus. Tanto enim nobis melius est, quanto magis in illum imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando, sed amando.*

Quod si nonnulla principia consulere & excutere voluerimus, quibus incumbens, doctrinam istam sanctissimam tradit, perspicuum fiet, nihil verius ac rectius ab eo aduersus Aristotelis Philosophiam tradi potuisse. Nam Primum principium cui innititur, est illud lumine naturali notum, quod iam semel & iterum in superioribus tetigit: *Virtus nō est nisi diligere quod diligendum est, seu ut in alia Epistola dixit: Virtus est charitas, id est, dilectio quæ id quod diligendū est diligitur.* Virtus est enim in proposito voluntatis: unde necesse

Vide lib. 2. de statu naturæ lapsæ à c. 12. usque ad 21. Item c. 18. & maxime 19. lib. 3.

Rom. 13.

Lib. de mori Eccl. c. 15.

Ibid. c. 6.

neceſſe vt per eam aliquid diligatur. Hoc autem, vt vel diligendum vel non diligendum ſit, neceſſe eſt. Diligere quod non eſt diligendum, impoſſibile eſt vt virtus eſſe poſſit, hoc enim eſt potius vitium & omnium vitioſorum voluntatis motuum ſeu peccatorum ſcaturigo. Ergo neceſſe eſt, vt virtus ſit propoſitum ſeu dilectio, qua id quod diligendum eſt, diligitur. Iam vero, quid eſt creaturæ rationali diligendum, niſi vnus & ſolus Deus? Hoc enim iuxta ſancti Auguſtini doctrinam diligimus, quod non tranſitoriâ quadam electione ad aliud referimus, ſed in quo animus conquieſcit. Qua de re alibi multa diximus. Manifeſtum eſt igitur, nihil creatum creaturæ rationali diligendum, hoc eſt, per ſe appetendum eſſe, ſiue iſtud ſubſtantia creata fuerit, ſiue qualitas delectabilis, ſiue actio ipſa quam Philoſophi prædicarunt. Nam in omnibus iſtis diligendis, virtutem aliqui non niſi errando collocarunt. Sola igitur dilectio Dei vera virtus eſt, quia per illam id quod diligendum eſt, diligitur. Ex quo factum eſt, vt & Epicuræorum virtus, ſiue corpora pulchra ſiue delectationes inde perceptas diligentium, & Stoicorum & Peripateticorum, & aliorum quorumlibet ipſas virtutum actiones per ſe appetentium, ab Auguſtino velut vitia proſcribantur. Qua de re quia fuſe in alio loco diſſeruiſimus, non eſt hic vberius dicendi locus.

Vide lib. 4.
de ſtatu
nat. lapſæ.

Lib. de mo-
rib. Eccleſ.
cap. 6.

Lib. 1. de
lib. arbit.
cap. 12.
Ibid. c. 13.

Ibid.

Lib. de grat.
Chriſti c. 21.

Lib. de grat.
Chriſti c. 20.

Cap. 21.

Secundum principium eſt, quia virtus non eſt aut eſſe poteſt aliud niſi voluntas bona, ſeu quod idem eſt, propoſitum voluntatis bonum. Propoſitum enim adhuc indifferens vt ſit bonum aut malum, nullo pacto virtus eſt, cum virtus faciat hominem bonum & actum eius bonum, ex illa ſancti Auguſtini regula: *Nemo dubitauerit quin virtus animam faciat optimam*. Multo vero minus propoſitum hominis malum virtutem quiſquam dixerit. Reſtat igitur, vt virtus ſit propoſitum voluntatis bonum, quod Auguſtinus latinè loquentium phraſi & more, *voluntatem bonam dicere ſolet*. Quam ita definit aliquoties in libro primo de libero arbitrio, vt ſit, *voluntas qua appetimus rectè honeſtèque viuere, & ad ſummam ſapientiam peruenire*; aliquando ſimplicius & abſolutius, *voluntas qua appetimus rectè honeſtèque viuere*: declaratque talem voluntatem bonam non modo virtutem eſſe, ſed etiam quatuor virtutes comprehendere capitales, vnde cæteræ fluunt, eo quod illas virtutes habere, illud ipſum ſit rectè honeſtèque viuere. Iam vero, nihil omnino aliud eſt Auguſtino bona voluntas, quam Dei charitas: *Quaſi vero*, inquit contra Pelagium aſſerentem ex nobis eſſe bonam voluntatem, *aliud ſit bona voluntas, quam charitas, quam Scriptura nobis eſſe clamat ex Deo*. Quod alibi plurimis testimonijs eius aſtruximus, tanquam doctrinam in Auguſtini ſcriptis vſitatam & celebrem. Cum ergo non ſit aliud bona voluntas niſi charitas, proſecto virtus hominis quæ bona voluntas eſt, nihil eſt aliud niſi charitas. Quod in eodem citato loco diſertis verbis exprimit: *Aliud eſt charitatis radix bonorum aliud cupiditas radix malorum*. Tantumque inter ſe differunt, quantum virtus & vitium. Et iterum paulo inferius: *Charitas quæ virtus eſt ex Deo nobis eſt*.

Tertium Auguſtini principium eſt, quia quiſquis rectè viuere conſtituit, quod & inchoatæ & prouectæ & perfectæ virtutis officium eſt, neceſſe eſt vt animum regulis quibuſdam incommutabilibus, in quibus videat

quid cauendum & faciendum ſit; adhibeat, eaſque diligit & ſequatur. Vt verbi gratia quiſquis ab adulterijs & alijs carnis corruptelis abſtinere cupit, quod proprium caſtitaſis munus eſt, videt regulam quandam in æterna veritate ſtabilem, ex cuius rectitudine velut irreprehenſibilis normæ morum, culpæ adulteros, laudat eos, qui carnem ab omni huiusmodi ſeditate cuſtodiant: atqui tales regulæ & quaſi lumina virtutum immutabilia & ſempiterna, non ſunt aliud quam lex æterna, quæ in ipſa æterna Dei veritate ſplendet; quam proinde diligendo, non aliud diligit niſi ipſum Deum ſeu veritatem & iuſtitiam eius incommutabilem à qua promanat, & ex cuius reſulgentia lucis fulget, quicquid velut iuſtum & rectum approbamus ſiue facimus. Omnis igitur virtus in Dei ipſius tanquam veritatis & iuſtitie incommutabilis dilectione verſatur, & ex illa rationem virtutis trahit. Cuncta iſta non eſt difficile ex Auguſtino patefacere. Nam in libro de libero arbitrio, vbi de virtute tractat, quam in rectè viuendi, vt vidimus, voluntate conſtituerat, ſic ad Euodium loquitur: *Dic mihi prius, vtrum qui rectè viuere diligit, eoque ita delectatur, vt non ſolum ei rectum ſit, ſed etiam dulce atque iucundum, amet hanc legem æternam, habeatque chariſſimam qua videt tributam eſſe bonæ voluntati beatam vitam, malæ miſeram?* Reſpondet Euodius, *Amat omnino, ac vehementer; Nam IPSAM SEQUENS ita viuit. Quid cum hanc amat, inquit Auguſtinus, mutabile aliquid amat ac temporale, an ſtabile aliquid amat, ac ſempiternum?* Reſponde, *æternum ſane atque incommutabile; atque ita talis legis æternæ dilectorem nominat amatorem rerum æternarum, ideoque beatum*. Nempe quia notiſſimum eſt in Auguſtini doctrina, æternam legem non aliud eſſe niſi ipſam rationem ac voluntatem Dei, qua iuſtum eſt omnia eſſe ordinatiſſima. Et in ſecundo libro de libero arbitrio prolixè & ex proſeſſo tradit, eſſe quaſdam æternas regulas ad ſapientiam pertinentes, quas omnes homines ſupra ſe in æterna veritate communiter vident, vt ſtudentum eſſe ſapientia; iuſtè eſſe viuendum; deteriora melioribus eſſe ſubdenda, propria ſuis quibuſque tribuenda; æternum temporali eſſe melius; à corruptione ad incorruptionem conuertendum animum, hoc eſt incorruptionem diligendam eſſe; vitam quæ nullis aduerſitatibus de certa & honeſta ſententia dimouetur, eſſe meliorem, quam eam quæ facilè incommotis temporalibus frangitur atque ſubvertitur. Quas tanquam regulas & quaſi lumina virtutum ſæpius vocat, & vera & incommutabilia & omnibus communiter ad contemplandum expoſita eſſe certiſſimum eſſe definit: has regulas ad ſapientiam pertinere; ad eas animum rectè viuentis ita conuerti; vt quanto magis quiſque magis ad agendam vitam eis vtatur, & ſecundum hæc agat vitam, tanto magis viuat faciatque ſapienter. In quibus ſanè regulis iam dictis omnium præcipuarum virtutum officia præſcribuntur. Quo expedito pergit oſtendere regulas iſtas in æterna veritate contineri: veritatem iſtam omnibus incommutabilia vera cernentibus tanquam miris modis ſecretum & publicum lumen præſto eſſe: eſſe mentibus noſtris excellentiorem, eſſe ſempiternam ſapientiam, eſſe ſummum bonum, eſſe Deum noſtram quæ cum hominibus locuta eſt quando dixit: *Veritas liberabit vos*. Ad poſtremum concludit in huius veritatis amore tanquam incommutabilis boni dilectione eſſe beatitudinem ac virtutes omnes: *Voluntas, inquit, cum inhaeret incommutabili bono, ei que communi non proprio, ſicuti eſt*

Lib. 1. de
lib. arbit.
cap. 15.

Lib. 2. de
lib. arbit.
cap. 10.

Ibid. aliquoties & c. 19.

Ibid. c. 20.

Cap. 12.

Cap. 13.

Cap. 19.

illa de qua multum locuti sumus, & nihil dignè diximus, VERITAS, tenet homo beatam vitam: eaque ipsa vita beata, id est animi affectio inherens incommutabili bono proprium & primum est hominis bonum. IN EO SVNT ETIAM VIRTUTES OMNES, quibus male uti nemo potest. Et statim adiicit homines fieri prudentes, fortes, temperantes, iustos, COAPTANDO ANIMVM ILLIS INCOMMUTABILIBVS REGVLIS, LVMINIBVSQVE VIRTVTVM, QVÆ INCORRPTIBILITER VIVVNT IN IPSA VERITATE SAPIENTIAQVE COMMVNI, quibus & ille coaptavit & fixit animum, quem istis virtutibus præditum sibi ad imitandum proposuit. Ecce apertissimè & ab ipsis fundamentis expositum id quod in omnibus operibus sexcenties clamat, in implendis quibuscumque legibus, iusteque vivendo ipsam iustitiam esse diuinā charitate diligendam. Nam ista iustitia est illa ipsa æterna veritas, quam tantopere commendavit: in qua tanquam in incommutabili luce super mentes nostras fulgente, omnes regulæ vitæ iustæ ac bonæ, & quasi lumina virtutum omnium continentur, quibus amore coaptandus est animus, ut agendo vivendoque in moribus exprimantur. Ut proinde cesset omnis admiratio, quæ Scholasticos nonnullos tenet, cur ista iustitia non possit naturæ viribus diligi. Est enim illa ipsa iustitia, non qualitas temporaria humanorum animorum, sed sempiterna vivens substantia, Deus verus ac veritas, quæ secundum Catholicam fidem ab Augustino explicatam & inculcatam, nullo pacto nisi diffusa per Spiritum sanctum in cordibus nostris charitate diligi potest.

Quæ quidem si quis intellexerit, iam non laborabit in alijs loquendi modis, quibus eandem doctrinam August. alijs in locis nonnunquam exprimit. Nam quod hic dixit virtutes obtineri, & homines bonos fieri coaptando animum incommutabilibus illis regulis in veritate viventibus, hoc alibi dicit fieri, convertendo animum ad incommutabile bonum: *Rationalis creatura ita*

Epist. 120. cap. 23. facta est, ut sibi ipsa bonum, quo beata sit, esse non possit, sed mutabilitas eius, si convertatur ad incommutabile bonum fiat beata: unde si auertatur misera est: auersio eius vitium est, & CONVERSIO EIVS, VIRTUS EIVS est. Nam istud incommutabile bonum, quod convertitur conversione quæ virtus est, non est aliud nisi æterna iustitia, illa æterna veritas regulas & lumina virtutum omnium continens, quas diligendo iuste vivit. Nec ista conversio aliud quicquam, nisi dilectio charitatis, quam per gratiam Dei in nobis fieri profiteamur, quando dicimus illi: *Converte nos Deus salutaris noster.*

Alibi vero dicit homines bonos fieri, convertendo animum, non ad hoc vel istud bonum, quod participatione sit bonum, sed ad ipsum incommutabile bonum, quod est ipsa veritas, simplex bonum. Nam lib. 8. de Trin. tractans quo pacto animus fiat bonus, non illa bonitate quæ est animus in quantum omni corpore melior, sed illa ex qua dicitur bonus animus, quam videlicet bonitatem ei virtus tribuit: *Ideo, inquit, nondum dicitur bonus animus (tamen videlicet iam sit anima) quoniam restat ei actio voluntatis, quæ sit præstantior: quam si neglexerit, iure culpatur, recteq; dicitur non bonus animus. Distat enim ab eo qui hoc agit. Et quia ille laudabilis, profecto iste qui hoc non agit, vituperabilis est.* Quibus verbis describitur actio studiosa, quæ virtutem sibi animus parit, & neglectus eius. Iam igitur audi quo pacto, quæ animi conversione, cuius rei dilectione virtus animo infera-

tur: Cum vero agit hoc studio & sit bonus animus, nisi se ad aliquid convertat, quod ipse non est, non potest hoc assequi. Quo se autem convertit ut fiat bonus animus NISI AD BONVM, cum hoc AMAT ET APETIT & adipiscitur? Unde si rursus se auertat, fiatque non bonus, hoc ipso quod se auertit à bono, nisi maneat in se illud bonum, unde se auertit, non est quo se iterum, si voluerit emendare, convertat. Quapropter nulla essent mutabilia bona, nisi esset incommutabile bonum. Vbi tradit non aliter fieri bonum animum, hoc est, virtute præditum, nisi ad incommutabile bonum sese amore convertat. Hoc vero bonum incommutabile non aliud esse nisi Deum, consequenter exponit, dum iubet, ut non quæcunque particularia bona quæ participatione sunt bona, sed ipsum bonum simplex, quo animus convertendus est, attendamus: Si ergo potueris illis detractis (quæ participatione bona sunt) per se ipsum perspicere bonum, per spem Deum. Et si amore inhereris, continuo beatificaberis, beatificatione videlicet viæ & imperfecta quæ ex virtute nascitur, de qua sermo est: Pudeat autem cum alia non amentur, nisi quia bona sunt, eis inherendo non amare BONVM IPSVM, unde bona sunt. De quo bono statim addit: *Hæc est veritas & simplex bonum.* Non enim est aliud aliquid quam ipsum bonum, ac per hoc etiam summum bonum. Non enim minus vel augeri bonum potest, nisi quod ex alio bono bonum est. Ad hoc se igitur ANIMVS CONVERTIT ut bonus sit, à quo habet ut animus sit. Tunc ergo voluntas naturæ congruit, ut perficiatur in bono animus, cum ILLUD BONVM DILIGITVR CONVERSIONE VOLUNTATIS, unde est & illud, quod non amittitur nec auersione voluntatis. Vides hic perspicue descriptum ac traditum, ac ratione probatum, non aliter fieri bonum animum, hoc est, virtute præditum [nam nemo dubitauerit, quin virtus animam faciat optimam] quam dilectione veritatis, simplicis boni, incommutabilis boni, & ideo summi boni: hoc enim à creatura rationali magis magisque participatur diligendo. Nimirum quia in ista simplici & æterna & summa veritate vivunt quemadmodum supra dixit, regulæ quædam & quasi lumina virtutum omnium quibus animus per amorem coaptando rectè honesteque vivimus, quod proprium virtutis est, & boni efficiamur, dum sempiternas regulas istas amando sequimur & moribus nostris imprimimus, & exprimimus. Nam ista conversio ad ipsum bonum, iste amor simplicis veritatis, ista dilectio regularum eius æternarum & quasi luminum non est alium quam dilectio iustitiæ sempiternæ, quam toties charitate à sancto Spiritu diffundenda diligi, & sine cuius dilectione nihil boni fieri posse, tradit.

Itaque ut lectores operum suorum ab omni scrupulo, qui ex istis diuersis explicandi modis, in idem tamen redeuntibus nascitur, Aug. liberaret, in alio eiusdem libri loco prolixè & ex professo explicat, quo pacto iustus fiat animus dilectione iustitiæ, quam in omnibus scriptis suis tantopere prædicavit. Nam iustum fieri & bonum fieri, prorsus idem Augustino sunt. Ut igitur id quod in libro 1. & 2. de libero arbitrio dixerat, nos virtute præditos fieri dilectione regularum veritatis & luminum virtutum omnium, & quod iam dixit nos bonos fieri dilectione ipsius bonitatis & simplicis veritatis, nihil diuersum esse sciremus ab eo quod passim tradit, opere bona & actiones iustitiæ, non aliter esse bona & iusta nisi fiant dilectione iustitiæ; primum docet animos etiam iniustos videre quid sit iustus

Lib. 8. de Trin. c. 3.

Ibid.

Lib. de morib. Eccl. c. 6.

Lib. 8. de Trin. c. 3.

Lib. 8. de
Trin. c. 6.

iustus animus, nec illud videre extra se, sed in se, nec illud quod vident esse imaginem vel phantasma rei corporeæ, qualis est, cum Carthaginem aut Alexandriam cogitamus, sed aliquid quod apud se inuenit animus, quod & alij vident & probant. Itaque ad rei definitionem accedens:

An illud quod vident VERITAS EST INTERIOR præsens animo, qui eam valet intueri, nec omnes valent? Et qui intueri valent hoc etiam quod intuentur, non omnes sunt; hoc est, non sunt etiam ipsi iusti animi, si nec possunt videre ac dicere, quid sit iustus animus. Quod vnde esse potuerunt NISI INHÆRENDO EIDEM IPSI FORMÆ QUAM INTVENTVR, vt inde fermentur, & SINT IUSTI ANIMI, non tantum cernentes aut dicentes iustum esse animum, qui scientia atque ratione inuita ac moribus sua cuique distribuit, sed etiam VT IPSI IUSTE VIVANT IUSTEQUE MORATI SINT sua cuique distribuendo, vt nemini quicquam debeant, nisi vt inuicem diligant? ET VNDE INHÆRETVR ILLI FORMÆ NISI AMANDO? Cur ergo alium diligimus, quem credimus iustum & non DILIGIMVS IPSAM FORMAM, vbi videmus quid sit iustus animus, vt & nos iusti esse possimus? An vero nisi & ISTAM DILIGEREMVS, nullo modo eum diligeremus, quam diligimus ex ista? Vnde ergo contingit quod non sumus etiam iusti, si iustum animum non nisi ex ista diligimus? Respondet Augustinus: Sed dum iusti non sumus minus eam diligimus, quam vt iusti esse valeamus. Homo ergo qui creditur iustus, EX EA FORMA ET VERITATE DILIGITVR, quam cernit & intelligit apud se ille qui diligit: IPSA VERO FORMA ET VERITAS NON EST QVOMODO ALIVNDE DILIGITVR. NEQVE ENIM INVENIMVS ALIQVOD TALE PRÆTER IPSAM, VT EAM CVM INCOGNITA EST CREDDENDO DILIGAMVS EX EO QVOD IAM TALE ALIQVOD NOVIMVS. QVICQVOD ENIM TALE ALIQVOD PERSPEXERIS IPSA EST; ET NON EST QVICQVAM TALE, QVONIAM SOLA IPSA TALIS EST QVALIS IPSA EST. Vides hic luculentissimè expositum, quid sit illud quod videmus & quod diligimus, cum diligimus iustum animum, & cum ita diligimus, vt etiam ipsi iustè viuamus; nempe formam quandam interiorē ipsam videlicet veritatem sempiternam & incommutabilem, cui nihil simile reperiri potest; quia videlicet ipsa sola est verus Deus, quem quasi coruscatione perstricti in ænigmate cernimus, cum istam formam ac veritatem cernimus. Ista eadem forma, ista veritas est, ista iustitia incommutabilis, quam sexcentis locis in operando diligendam esse commendauit. Hoc enim exsertè in consequentibus istius eiusdem libri statim tradit. Nam cum normam Apostolicæ vitæ ex Epistola secunda ad Corinthios retulisset, quam sanctus Paulus Christianæ Religionis ministris figit, ita subijcit: Quid est quod accendimur in dilectionem Pauli Apostoli cum ista legimus, nisi quod credimus eum ita vixisse? Viuentem tamen sic esse Dei ministris, non de aliquibus auditum credimus, sed INTVS APVD NOS, VEL POTIVS SVpra NOS IN IPSA VERITATE CONSPICIMVS. Illum ergo quem sic vixisse credimus, ex hoc QVOD VIDE MV S, DILIGIMVS. ET NISI HANC FORMAM QUAM SEMPER STABILEM ATQVE INCOMMVTABILEM CERNIMVS, præcipuè dilegeremus, quia eius vitam, cum in carne viueret, HVIC FORMÆ COAPTATAM, ET CONGRVENTEM FVISSE, fide retinemus. Sed nescio quomodo amplius, & in IESVS FORMÆ CHARITATEM excitamur per fidem, qua credimus

2. ad Corint.
cap. 6.
Lib. 8. de
Trini. c. 9.

A vixisse sic aliquem &c. Ita & ipsorum vitam facit a nobis diligere FORMÆ ILLIVS DILECTIO, secundum quam vixisse creduntur; & illorum vita credita in EANDEM FORMAM FLAGRANTIOREM EXCITAT CHARITATEM, vt quanto flagrantius DILIGIMVS DEVM, tanto certius sereniusque videamus: quia IN DEO CONSPICIMVS INCOMMVTABILEM FORMAM IUSTITIÆ SECVNDVM QUAM HOMINEM VIVERE OPORTERE IUDICAMVS. Ecce iam habes expositum lucidissimè, quid sit ipsa veritas quam conspiciamus ac diligimus, cum vel ipsi rectè viuimus, vel alios diligimus, quos ita vixisse credimus, quid sit ista forma, quam stabilem & semper incommutabilem cernimus. Nempe INCOMMVTABILIS FORMA IUSTITIÆ, quam in Deo conspiciamus. Et ideo impossibile est eam diligere nisi illa flagranti charitate quam Spiritus sanctus inspirat ac diffundit in cordibus nostris: nec enim est aliud ipsa veritas & forma iustitiæ quæ est in Deo nisi ipse Deus. Cum ergo bene vivere non possit animus, nec bonus, nec iustus esse, nisi talem formam iustitiæ, quæ Deus est, diligat, perspicuum est, virtutem & bonitatem & iustitiam hominis inhærentem non esse aliud quicquā nisi dilectionē Dei.

Quartum principium Augustini est, quia virtus non est aliud quam affectio animæ bona. Sic enim ipse virtutem aliquoties in operibus suis circumloquitur, vt libro duodecimo de Genesi ad litteram: Propter animæ affectionem bonam quæ desiderio meliore mundata multis interficitur cupiditates &c. Propter illam ergo affectionem animæ bonam, etiam in somnis quadam eius merita clarent. Hanc verò affectionem virtutem esse declarat inferius, quando dicit: Omnis animæ affectio bona, cui contraria sunt eius vitia, quæ rectè culpantur, atque damnantur in hominibus. Iam vero affectio amoris erga creaturam non potest esse bona, sed potius est mala; & magnum animæ vitium: necesse est igitur virtutem esse affectionem animæ erga Creatorem. Nam propter malitiam affectionis animæ erga creaturas generaliter Augustinus tradit: Amor inferioris pulchritudinis animam polluit, non quasi inferior quæcunque pulchritudo sine substantiarum, siue qualitatū siue actionum passionumue mala sit, sed quia illis dilectione affici malum est, sicut Augustinus ibidem docet: Quod illam sordidat, non est malum, quia etiam corpus creatura Dei est, & specie sua, quamuis infima decoratur; sed præ animæ dignitate contemnitur; sicut aurī dignitas etiam purgatissimi argenti commixtione sordescit. Res enim bona amari potest, amore non bono. Affectio igitur animæ erga creaturam non est bona, & ideo virtus hominis postquam in creaturarum affectiones per peccatum primi hominis præcipitati sumus, non est aliud nisi perpetua quædam illius affectionis mundatio per affectionem erga creatorem: Hac quippe dilectionis virtute inferiora ordinat, nec ab inferioribus sordidatur. Sed de istis affectionum erga creaturas quolibet immunditijs, plura superius, cum de affectibus animæ tractarem diximus. Itaque sanctus Augustinus gradus & actus percurrans quibus anima pertingit ad summam sapientiam, de actu quarto dicit: Quartus virtus dicatur, quem in eo constituit, vt sese abstrahat à sordibus, totamque emaculet ac mundissimam reddat. Et in libro sexto Musicæ postquam exposuerat iniquationem & aggrauationem animæ, quam creaturarum affectionibus contraxerat, liquidissimè docet, non aliter emundari posse, nisi per dilectionem Dei:

Lib. 12. de
Gen. c. 15.

Ibid. c. 24.

Lib. 6. de
musica c. 14.

Ibid.

Lib. de munda
fica c. 14.

Vide lib. 2.
de statu nat.
lapse.

Lib. de quæ
ritat. anima
cap. 35.

cap. 33.

Lib. 6. mu-
fca c. 13.

Cap. 46

Videamus, inquit, quanam illi actio diuinitus impere-
tur, qua purgata atque exonerata reuoluet ad quietem
&c. Et illam actionem afferens: Quid me putes hinc
diuinitus debere dicere, cum diuina Scriptura tot volu-
minibus, & tantâ auctoritate & sanctitate præditis,
nihil nobiscum aliud agant, nisi ut diligamus Deum
&c. Cum igitur virtus sit affectio animæ bonæ,
affectio vero erga creaturam non sit bona, sed
vnicum eius vitium, quo sordidata polluitur, à
qua pollutione per dilectionem Dei mundatur,
perspicuum est, virtutem non aliud esse; aut esse
posse, nisi amorem Dei.

CAPVT IV.

Virtutes Cardinales Amor Dei quadruplex.

His ita constitutis non operosum fuerit
declarare, qua ratione virtus ista quæ
est amor Dei, in quatuor virtutes cardi-
nales, sub quibus omnium aliarum moralium exer-
citus militat velut in membra diuidatur. Nam ista
diuisio à diuerso operandi modo eiusdem amor-
is sumitur, siue ab alio & alio amoris affectu,
quem vel in discernendis bonis ac malis, vel in
coercendis libidinibus, vel in tolerandis difficili-
bus, vel in suo cuique distribuendo exserit: Ex
quibus operandi modis, quos idem amor parua
quatuor virtutes oriuntur, prudentia, tempe-
rantia, fortitudo, iustitia. Nam amor conspectæ
veritatis ac iustitiæ, quatenus discernere facit
bonum quod diligit à malo quod non diligit,
itemque quid bono suo dilecto congruat vel
non congruat, prudentia vocatur: idem quate-
nus inhærendo veritati coercet animum à terre-
nis voluptatibus, dicitur temperantia: quatenus
fortiter adhæret veritati, ne aliquâ aduersitate
inde dinellatur, fortitudo: quatenus hoc facien-
do se ipsum sub Deo amato collocat, & iuxta
creaturas rationales, & supra mundum corpo-
reum, iustitia nuncupatur. Quisquis enim ali-
quid fortiter diligit, hoc ipso perspicaciter id
discernit ab eo quod non diligit, & ab eo neque
blandiendo neque terrendo reuocatur, & hoc ipso
ad illud quod diligit, aliquo ordine sese habet.
Iuxta doctrinam igitur S. Augustini, diuisio ista
quadripartita non est in virtutes tanquam diuersas
ab amore Dei, sed eiusdem amoris in diuersos af-
ficiendi & operandi modos. Quod cum ex ipso
evidenter ostenderimus, multo luculentius eluces-
cet id quod capite præcedente demonstrauius,
virtutem creaturæ rationalis non aliud esse quam
amorem Dei.

Lib. de
moribus
Eccles. c. 35.

Itaque in libro de Moribus Ecclesiæ, vbi na-
turam virtutis ex proposito persequitur, postquam
ut ante diximus, nihil aliud virtutem esse defini-
uisset nisi summum amorem Dei, de diuisione vir-
tutis in quatuor cardinales, quæ aliud postulare
& clamare videbatur, consequenter disserit in
hunc modum: Namque illud quod quadripartita di-
citur virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu,
quantum intelligo, dicitur. Itaque illas quatuor virtu-
tes, quarum vnam ita sit in mentibus vis, ut nomina
in ore sunt omnium, sic etiam definire non dubitem, ut
TEMPERANTIA sit amor integrum se præbens ei
quod amatur: FORTITUDO amor facile tolerans omnia
propter quod amatur; IUSTITIA amor soli amato seruiens,
& propterea rectè dominans: PRUDENTIA amor ea qui-
bus adiunatur, ab eis quibus impeditur sagaciter seli-
gens. Sed hunc amorē nō cuiuslibet, sed Dei esse diximus,

A id est summi boni, summæ sapientiæ, summæque concor-
diæ. Quæ definire etiam sic licet, ut Temperantiam
dicamus esse amorem Dei sese integrum incorruptumque
seruantem; fortitudinem, amorem, omnia propter
Deum facile perferentem: Iustitiam, amorem Deo tan-
tum seruientem, & ob hoc bene imperantem cæteris,
quæ homini subiecta sunt: prudentiam, amorē bene dis-
cernentem ea quibus adiunetur in Deum ab his quibus
impedi potest. Et inferius sigillatim virtutum sin-
gularum exequens officia, ex eisque viuendi
modum trahens: Prius, inquit, temperantiam vi-
deamus, quæ nobis amoris illius quo innectimur Deo,
integritatem, quandam & incorruptionem pollicetur.
Munus enim eius est in coercendis, sedandisque cupidi-
tatibus, quibus inhiamus in ea, quæ nos auertunt à legi-
bus Dei, & à fructu bonitatis eius. Hæc autem nos
auertentia docet esse omnium sensuum volupta-
tes, gloriam popularem, cætera visibilia quibus
quodam blanditiarum lenocinio à veritate reuo-
camur. Et fortitudinem explicans: De fortitu-
dine vero, non multa dicenda sunt. Amor namque ille,
de quo loquimur, quem tota sanctitate inflammatum
esse oportet in Deum, in non appetendis istis temperans,
in amittendis fortis vocatur. Quod in laborum
dolorumque corporeorum explicat tolerantia,
quos eo facilius ferimus, quo maiori impetu
amoris fursum rapimur: Nisi vero amatores auri,
ut addit, amatores laudis, amatores feminarum, ama-
toribus suis Deus sinat esse fortiores, cum ille non amor,
sed congruentius cupiditas vel libido nominetur. In qua
tamen apparet, quantus sit impetus animæ ad ea quæ
diliguntur indefesso cursu per immatiam quæque tenden-
tis, argumentoque nobis est, quam sint omnia perferenda,
ne deseramus Deum, si tanta illi ut deserant perferunt.
De Iustitia & Prudentia post aliqua ex Scriptu-
ris attexta subiicit: Hanc ergo iustitia vitæ regulam
dabit, huic amatori de quo sermo est, ut Deo, quem dili-
git, id est summo bono, summæ sapientiæ, summæ paci-
libetissime seruiat, cæteraque omnia partim subiecta sibi
regat, partim subiicienda præsumat. Quæ norma viue-
di ut docuimus vtriusque Testamenti auctoritate robo-
ratur. Nec de prudentia diutius differendum est, ad
quam dignoscentia pertinet appetendorum, & vitando-
rum. Quæ si desit, nihil eorum, de quibus iam dictum est,
effici potest. Et omnia iam dicta in vnum colligens
planissimèque definiens, quid sit virtus, quid sin-
gulæ species eius, quas morales vocant: Quid am-
plius, ait, de moribus disputem? Si enim Deus est sum-
mum hominis bonum, quod negare non potestis, sequitur
profecto, quoniam summum bonum appetere est bene vi-
uere, ut nihil sit aliud bene viuere, quam toto corde, tota
anima, tota mente Deum diligere; à quo existit, ut
incorruptus in eo amor, atque integer custodiatur, quod
est TEMPERANTIÆ: ut nullis frangatur incommo-
dis quod est Fortitudinis: nulli alij seruiat, quod est iu-
stitiæ: vigilet in discernendis rebus, ne fallacia paula-
tim, dolusque subrepat, quod est prudentiæ. Hæc est ho-
minis vna perfectio qua sola impetrat, ut veritatis sin-
ceritate perfruat, hæc nobis Testamento vtroque con-
cinitur, hæc nobis hinc atque inde suadetur.

E

Hinc profectò perspicuè aduertit Lector in-
telligentior, quam fixa & rata in Augustino ista
doctrina sit, quam tanta asseuerantia contra Ma-
nichæos asserit. Et ex ea quoque non obscure
patet, frustra omnino præter charitatem alias
virtutes morales à Scholasticis quæri, quibus
charitas ad officia temperantiæ, & fortitudinis,
& similitum virtutum adiunetur. Nam, ut ex Au-
gustino vidimus, & experientia quotidiana eui-
denter probat, hoc ipso quo quis aliquid fortiter
diligat, fieri non potest, quin & blanditias & do-
lores,

Lib. de
moribus
Eccles. c. 35.

Cap. 22.

Cap. 24.

Ibid. cap. 25

iores, non solum aspernetur, & ferat, sed etiam amoris ipsius magnanimitate contemnat. Hoc in amore pecunie, laudis, fœminarum, honorum, cæterarumque rerum visibilibus est certissimum. Tanto quippe facilius propter eorum dilectionem omnia vel blandientia vel cruciantia toleramus, quanto ea diligimus vehementius. Amor igitur Dei solus est, qui animū à voluptatibus & libidinibus dilectioni Dei repugnantibus cohibet, amor qui dolores fortiter tolerat. Quid si quis in ipsis passionibus ex earū coërcitione ordo & facilitas iterū cohibendi nascitur, nullo modo ista virtus est, sed bona dumtaxat consuetudo, quæ ad virtutis altitudinem attingere non potest; & præfente virtute abesse potest, & destructa virtute permanere.

Ne quis vero existimet semel tantum, & in isto dumtaxat lib. de Moribus Ecclesiæ, quem sub initium suæ conuersionis Augustinus exarauit, doctrinam istam de moralibus virtutibus in amore Dei comprehensis, esse traditam, non est difficile demonstrare, quod eam Augustinus & ab initio conuersionis, & iam prouectior etiam Episcopus, plurimis locis docuit: quorum aliqua producere operæ pretium fuerit, ut eius constantia in ista asserenda tam magni momenti veritate constet. Nam in libris de Musica quos Catechumenus inchoauit, baptizatus absoluit, dilucide docet, quod affectio illa quæ se amantem, opitulentem Deo ab amore inferioris pulchritudinis extrahit, debellans aduersus se militantem consuetudinem suam, hoc est, delectationum terrenarum concupiscentiam, sit virtus temperantiæ; & quod ista affectio, quæ nullas aduersitates mortemue formidat sit fortitudo; & ipsa eius ordinatio quæ nulli seruit nisi uni Deo, nulli cœquari nisi purissimis animis nulli dominari appetit, nisi naturæ bestiali atque corporeæ, sit iustitia. Hoc autem totum effici ex illa sola conuersione amoris in Deum, per quem simul auellitur ab omnibus huius mundi voluptatibus, quibus coërcendis Temperantia incumbit, statim in prudentiæ descriptione subnectit: Illud iam quæro, inquit, cum prudentiam superius eam esse constitit in nos quæ intelligit anima ubi ei consistendum sit (hoc est, quid ei eligendum sit ut eo perungere conetur) quæ sese attollit per temperantiæ, id est, CONVERSIONEM AMORIS IN DEVM, quæ CHARITAS dicitur, & auersionem ab hoc sæculo, quam etiam fortitudo & iustitia comitantur, &c. Nimirum perspicue in isto discursu tradit ex ista sola conuersione amoris in Deum, hoc ipso effici ut auertatur animus ab huius sæculi voluptatibus, quod est munus temperantiæ, & fortiter aduersa ferat quod fortitudinis, & hoc ipso reddat unicuique quod suum est, seipsum videlicet Deo & sub Deo, iuxta alias animas supra naturam bestialem atque corpoream. Vnde statim adiicit: Hoc esse arbitror quod agitur in his virtutibus, QUÆ IPSA CONVERSIONE (amoris in Deum) ANIMAM PURGANT. NON ENIM AMOR TEMPORALIUM RERVM EXPVGNARETVR, NISI ALIQVA SVAVITATE ATERNARVM. Et lib. 1. de libero arbitrio virtutem collocat in bona voluntate, quæ quemadmodum supra declarauimus, appetimus rectè honesteque viuere, legem æternam ac veritatem, hoc est, Deum ipsum diligendo; Itaque ex ista voluntate statim docet sequi, imo in ista voluntate contineri quatuor virtutes istas, de quibus hic disputamus: Ego, inquit, faveo in hoc homine qui suam bonam voluntatem magni pendit & diligit, omnes quatuor

virtutes, quæ abs te paulo ante me assentiente descriptæ sunt esse compertas. Descripserat vero eas, & in ista bona voluntate contineri demonstrauerat, hocce modo, quia quisquis bonam habens voluntatem hanc unam dilectionem amplectetur, ille prudentiam habet, quia hoc bonum appetendum & vitanda ea, quæ huic inimica sunt, videt; & fortitudinem, quia non amat ea, quæ in nostra potestate non sunt, ideoque non dolet amissa, & omnino contemnit: & Temperantiam, quia iste bonæ voluntatis amator resistit omni modo atque aduersatur libidinibus, tanquam inimicis bonæ voluntati; & Iustitiam, quia qui diligit voluntatem bonam & obsistit eis quæ huic inimica sunt, male cuiquam velle non potest & nemini facit iniuriam, quod nullo pacto potest, nisi qui sua cuique tribue-
rit. Ita Augustinus in isto libro primo, qui hoc ipsum alio modo in secundo libro repetit. Et in c. 20. Epist. quinquagesima secunda ad Macedonium, ubi de natura virtutis, fusè & ex professo disputat: Quanquam & in hac vita virtus non est nisi diligere quod diligendum est. Id eligere prudentia est; nullis inde auerti molestiis, fortitudo est, nullis illecebris temperantia est; nulla superbia iustitia est. Quid autem eligamus quod præcipue diligamus, nisi quod nihil melius inuenimus? Hoc Deus est, cui si diligendo aliquid vel præponimus, vel æquamus, nos ipsos diligere nescimus. Et non nihil inferius, cum docuisset, nos debere diligere Deum & proximum propter Deum, in quibus duobus præceptis tota lex pendeat & Prophetæ, Hoc, adiicit, qui sobria discretionem eligit, prudens est, qui nulla hinc afflictione auertitur, fortis est; qui nulla aliâ delectatione, temperans est; qui nullâ elatione, iustus est. Et in libro octoginta trium questionum, quæstione sexagesima prima quatuor virtutes in Euangelio significatas esse statuit, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, & iustitiam. Quarum prima est cognitio rerum appetendarum & fugiendarum. Secunda refrenatio cupiditatis ab iis quæ temporaliter delectant. Tertia firmitas animi aduersus ea quæ temporaliter molesta sunt. Quarta quæ per cæteras diffunditur, dilectio ei & proximi. Plura de hac constantissimè asserta veritate afferri possent, sed ex istis intelligi sufficientissimè potest, hoc ipso quo Dei charitas animum hominis occupauit, quatuor istas virtutes continuo hoc ipso esse coniunctas, eo quod necesse sit, quisquis aliquid diligit, hoc ipso id quod consonat ac dissonat prudenter discernere, & ab eo quod dilexerit, nec illecebris, terroribus, nec doloribus velle recedere, in quibus officiis prudentia, temperantia, & fortitudo constituitur. Iustitia vero tam perspicue iuxta sancti Augustini mentem in charitate comprehenditur, ut in isto postremo testimonio perspicue dicat, Iustitiam esse dilectionem Dei & proximi, quæ per cæteras omnes diffundatur. Quod sane & alijs nonnullis locis docet. Nam libro de Continentia, cum iustitiæ tribuisset bonis operibus lucere atque feruere, statim istud charitatis esse testatur: Dominus nos remunabit qui continemus nos ab iis, quæ cupiditas, & ea quæ imperauit charitas fecimus. Et in Psal. octogesimum tertium quatuor virtutes afferens; Iustitia; In Psal. dicitur, inquit, quæ sua cuique tribuimus nemini quicquam debentes, sed omnes diligentes. Quibus verbis tacite reddi ratio videtur, cur iustitiam cum charitate confundat, quia videlicet cum sua cuique tribuimus, quod sit præcipue cum bene erga Deum & proximum & nos ipsos operamur, hoc ipsum non rectè fit, ideoque nec fit, nisi charitate faciamus. Nam in omnibus operibus nostris dilectionem iustitiæ debere dominari,

Lib. 2. de lib. arbit.

Epist. 52. ad Maced.

Ibid.

Lib. 83. qq. 61.

Lib. de Continent. c. 7.

Lib. 1. de lib. arbit. c. 13.

iam satis superque sæpius declarauimus.

Quod si de singulis istis virtutibus ad voluntatem pertinentibus, id demonstrare vellemus, quod de omnibus simul tam densis testimonijs aperuimus, quicquid videilicet per eas operamur, Dei dilectione velut cardine suo niti, non esset hoc magnopere operosum. De iustitia quidem sola id iam iam ostendimus. De temperantia istud apertè in libro de Continentia præclareque profitetur: *Nam & ipsa continentia*, inquit: Augustinus, quæ maxima ex parte temperantiæ commixta est, cum frenat cohibetque libidines, simul & appetit bonum, ad cuius immortalitatem tendimus, & respuat malum cum quo in hac mortalitate contendimus. Illius quippe amatrix & spectatrix, huius vero hostis & testis est, & decus eius appetens, & dedecus fugiens. Pulcherrimè sanè, nam ex boni appetitione mali oppositi refrænatio proficiscitur. Ex quo fit ut quo robustius diligitur continentia decus, eo facilius libidines refrænentur: Non enim amor temporalium rerum expugnaretur, nisi aliqua suauitate, hoc est, amore æternarum. Fortitudinem vero non nisi ex sola charitate inflammata robustam esse, non semel exserte tradit. Persecutionibus solâ charitate resistitur, inquit in Psal-

Lib. de Con-
tinent. c. 3.

Lib. 6. Mu-
sicæ c. 14.

In Psal. 9.

Lib. 12. cons.
Faust. c. 14.

Lib. de Pa-
tientia c. 17.

mum nonum. Et in libris aduersus Faustum: Bismen aræ feruentissimum & violentissimum gluten, significans dilectionis ardorem vi magnâ fortitudinis ad tenendam societatem spiritalem omnia tolerantem. Quod quidem in Augustini sententia tam certum atque fundatum est, ut hoc ipso quo fortitudo non ex amore Dei, sed ex amore alterius cuiuscumque quod hoc mundo continetur, pululauerit, non iam fortitudo, sed immane vitium sit, quod duritia vel obstinatio nuncupatur. Audi disertissimis verbis istius veritatis assertio-

Conc. Araus-
can. 7. ex
lib. 1. oper.
imper. cons.
Iul.

A diligunt, & ideo opera quædam iustitiæ videntur facere, quia mundum diligunt. Cui cupiditati quia prudentia ipsorum militat, non iam prudentia, sed astutia dici debet. Ut sanè in re tam perspicua me admiratio subeat non mediocri, quid multi auctores sibi velint, qui veram fortitudinem, verasque virtutes in hominibus infidelibus collocarunt; cum euident atque certum sit, virtutem nullam nisi ex alicuius obiecti dilectione posse proficisci, omnemque dilectionem quæ non est Dei, mundi dilectionem & cupiditatem esse, Deique charitati contrariam, sicut Apostolus tradit: *Nolite diligere mundum*, neque ea quæ in mundo sunt, si quis dilexerit mundum, dilectio Patris non est in eo. Quid enim diligit siue fidelis siue infidelis, quando non diligit Deum, si non est mundus, vel non aliquid quod in mundo est? Hinc ergo efficitur, ut neque iustitia, neque fortitudo, neque temperantia, neque prudentia virtus villo modo esse possit, sed verum vitium sit, si non ex Dei charitate nascatur. Necesse est enim ut ex mundi cupiditate ab Apostolo & Augustino damnatâ fluat. Sed de his alibi plura diximus.

1. Ioan. 2.

1. delib. 3. de
statu puræ
nat.

CAPVT V.

E TIAM CÆTERÆ VIRTUTES quidam affectus sunt dilectionis Dei. Ostenditur hoc de Virtute Religionis.

Q UOD de quatuor istis virtutibus moralibus ostendimus, non aliud eas esse, nisi varios charitatis affectus, hoc idem in cæteris omnibus moralibus locum habet. Omnes enim ad illas quatuor velut quosdam cardines reuocantur, & in operandi modo plane similes sunt. Quam ob causam videtur mihi Augustinus alias sub illis quatuor complexus esse. Religionem enim quæ præcipuè inter morales eminet, sub iustitia collocare solet. Itaque virtutem Religionis, non solum generali ista consideratione, quia iustitia quædam est creaturæ rationalis erga Deum, iuxta illud Aug. pronuntiatum: *Iustitia porro ea virtus est, quæ sua cuique distribuit*. Quæ igitur iustitia est hominis, quæ ipsum hominem Deo vero tollit, & immundis demonibus subdit? Hocine est sua cuique distribuere? An qui fundum auferit eius, à quo emptus est, & tradit ei qui nihil in eo iuris habet, iniustus est; & qui seipsum auferit dominanti Deo, à quo factus est, & malignis spiritibus subdit, iniustus est? Non hac ergo tantum consideratione, quia iustitia est, sed etiam speciali respectu quia Religio est, semper Aug. eam nihil aliud nisi AMOREM DEI esse definit. Alibi hoc, nisi me fallit, diuersis ex Aug. locis demonstraui; ut hic vnum aut alterum eius testimonium sit futurum satis. Itaque in libro decimo de Ciuitate, de amore Dei & proximi deputans, qui duplici dominico præcepto commendatur: *Hic, inquit, est Dei cultus, hæc vera Religio, hæc recta pietas, hæc tantum Deo debita seruitus*. De quo paulo antè quoque præmiserat: *Ei suauissimum adolemus incensum, cum in eius conspectu pio sanctoque more flagramus*. Et in Epistola de gratia noui Testamenti ad Honoratum, ad ista verba Psalmi: *Qui timetis Dominum, laudate eum*. Quis autem veraciter, inquit, laudat, nisi qui sinceriter amat? Tantundem ergo est, ac si diceret: *Qui timetis Dominum, amate Deum*. Dixit enim homini sicut scriptum est:

Lib. 19. de
Ciuil. c. 21.

Libi 10. de
Ciuil. c. 4.

Epist. 120.
c. 18.

Ecce

Ecce pietas est sapientia. Porro pietas CVLTVS DEI EST, NEC COLITVR ILLE NISI AMANDO. Et libro duodecimo de Trinitate: Quis cultus eius (Dei) nisi AMOR EIVS, quo nunc desideramus eum videre, credimusque & speramus eum nos esse visuros. Et Epistola vigesima nona ad Hieronymum: Quid autem est pietas nisi Dei cultus? Et vnde ille collitur nisi charitate. Quæ sententia apud Augustinum sæpe, nec immerito celebrata est. Quisquis enim quempiam colit ac veneratur, quem non diligit, non ipsum sed id quod diligit colit. Id quippe colit quod ab alio, quem non dilectum colere videtur, nititur obtinere. Hinc præclare S. August. Qui propter beneficia terrena Deum quærebant, non utique Deum sed illa quærebant; quia eo modo, timore sæculi, non liberali dilectione Deus colitur. Sic ergo Deus non colitur. Hoc ENIM COLITVR QVOD DILIGITVR. Vnde quia Deus rebus omnibus maior & melior inuenitur, plus omnibus diligendus est ut colatur. Et quia non minimus religionis actus Deique cultus est oratio, de illa, quando non ex Dei sed rerum temporalium dilectione fluit, vide quid sentiat: Nonne quotidie tales terrena diligentes, rogant Deum? Non rogant Deum. Attendite si possumus hoc dicere adiuvante ipso Deo. Deus gratis se vult coli, gratis se vult diligi, hoc est, castè amari; non propterea se amari, quia dat aliquid præter se, sed quia d. se. Qui ergo innocat Deum ut diues fiat, Deum non innocat. Hoc enim innocat, quod ad se vult venire, hoc est, quod diligit & habere cupit. Quæ de re plura dici possent. Sed ista satis patefaciunt, nullam esse veram Religionem, aut cultum Dei, sed simulationem tantum & larvam eius, nisi Deus sincere, & castè, hoc est, gratis & propter seipsum ex vera charitate diligatur.

CAPVT VI.

Idem declaratur in virtutibus Theologicis. Et primo in fide ex diuersis Augustini principiis & locis.

QUOD si vero ad ipsas duas primas virtutes Theologicas, fidem ac spem, animum aduertamus, videtur quidem aliqua esse difficultas quomodo & istæ possint esse amor Dei; sed in Augustini doctrina res ista quoque certa est. Nullam enim & ipse agnoscit fidem veram atque Christianam, nullam itidem spem, nisi ex Dei charitate dimanet. Quod quidem ex Augustini principiis pluribus quam decem facile probaretur, nisi paucioribus expediri posset, aut peruicaci alicuius contestatione labor iste necessarius esse videretur. Tota quippe Augustini doctrina in hoc ipsum consonat. Paucis igitur contenti erimus, quibus tamen & quod istud reuera docuerit Augustinus, & radix cur docuerit, sufficienter aperiatur.

Augustinum igitur reuera docuisse, quod voluntas illa ex qua credimus Deo, & speramus in Deum, non alia sit, quam verus amor seu charitas Dei, diuersis ex capitibus demonstrari potest. Et primo quidem ex ipso fundamento totius controuersie cum Pelagianis. Totius enim disputationis cardo cum istis inimicis gratiæ fuit, vnde bonæ & sanctæ voluntates nascerentur, vtrum ex libero voluntatis arbitrio, an ex gratia Dei, iuxta Prosperum qui dicit fuisse disputatum, de sanctarum origine voluntatum, & fidei charitatisque

principijs, quam disputationem paulo ante fuisse dicit, de bonarum initijs voluntatum. Hoc autem initium bonæ voluntatis à fide incipit, & in voluntate credendi continetur, dicente perspicuis verbis Augustino ad Vitalem, cum quo controuersiam de bonæ voluntatis initijs versabat: *Tu initium fidei, ubi est etiam initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis, non vis donum esse Dei. Iam vero nullam agnoscit bonam voluntatem Augustinus, nisi charitatem, sicut hoc in præcedentibus aliquoties, ex perspicuis eius multisque testimoniis demonstraui. Nam ideo cum Pelagio disputans, qui bonam voluntatem nobis ex nobis esse contendebat, tanquam rem certissimam proferret, aduersario suo dicit: Quasi vero aliud sit bona voluntas, quam charitas, quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo, & à Patre datam, ut filij eius essemus. Quid quod in fide continetur initium non solum bonæ, sed etiam piæ voluntatis, prout in verbis ex Epistola ad Vitalem productis manifestum est. Pietas vero & secundum Augustinum & secundum veritatem nulla est, nisi Deus charitate diligatur. Hoc enim in præcedenti capite disertis verbis Augustini patefacimus, ergo necesse est in fide, multoque magis in spe, quæ pro uectior fide est, esse initium charitatis. Vnde quemadmodum Prosper totam cum Pelagianis controuersiam ad bonam voluntatem reuocauit, an esset ex Deo, ita sanctus Augustinus ad charitatem: Vnde est, ait ipse, in hominibus charitas Dei & proximi, nisi ex ipso Deo? Nam si non ex Deo, sed ex hominibus, vicerunt Pelagiani, si autem ex Deo vicimus Pelagianos. Si per hoc vincuntur Pelagiani quod charitas sit ex Deo, ergo necesse est in voluntate esse charitatem. Nam de voluntate credendi an esset ex Deo, summa erat tunc temporis, cum librum illum scriberet cum Pelagianis disputatio.*

Secundo, Deus nos iubet primitus in se credere, & sperare, quemadmodum ex præceptis quæ in Scriptura continentur perspicuum est. Propter quod Apostolus se Apostolum vocatum dicit, ad obediendum fidei in omnibus gentibus, hoc est, ut omnes gentes præcepto fidei obediant. Sed nemo potest præceptis Dei obedire sine charitate; quemadmodum Aug. non semel tradit. Nam Semi-Pelagianis negantibus à Deo donari fidem, & tamen simul proflentibus, quod Deus gratia sua præueniret hominis voluntatem, inferendo concludit August. Præuenit ergo & fidem gratia; alioquin si fides eam præuenit, procul dubio præuenit & voluntas, quoniam fides sine voluntate non potest esse. Si autem gratia præuenit fidem, quoniam præuenit voluntatem, profecto præuenit omnem obedientiam, videlicet etiam ad obediendum præcepto fidei, & per hoc consequenter præuenit etiam charitem, QVA VNA VERACITER ET SVAVITER OBEDITVR. Ecce manifestè conclusum ex eo quod gratia præuenit voluntatem & obedientiam, sine qua fides esse non potest, etiam præuenire charitatem, quia per charitatem Deo veraciter obeditur. Ergo necesse est obedientiam quæ in fide, multoque potius quæ in spe continetur, ex charitate proficisci. Vnde libro de correptione & gratia, cum corripentur quidam, quod Dei præcepta non facerent, respondebant, orandum esse Deum, ut det quod non dedit, id est, ipsam quæ præcepta eius fiant, fidem Dei & proximi charitatem. Ut sic cum bona voluntate facerent quæ præciperet. Et Augustinus fateatur obedientiam præcepti esse munus Dei, quæ

Cap. 21

Epist. 107.

Lib. de grat. Christi. c. 2.

Lib. de grat. & lib. arb. c. 18.

Lib. de dono persequ. c. 16.

Lib. de Corr. & grat. c. 8.

Ibid. c. 6.

Lib. 12. de Trinit. c. 14.

Epist. 29.

Psal. 77.

Psal. 52. in fine.

Lib. contra Collas. c. 6.

Rom. 13.

necesse est, ut insit ei cui charitas inest, quæ sine dubio ex Deo est. Vnde istud ex Apostolo in Augustino celebratissimum: Plenitudo legis charitas.

Lib. 2. ad Bonif. c. 3.

Ibid. c. 9.

Ibid.

Psalm. 58.

Lib. de nat. & grat. c. 68.

Lib. 3. ad Bonif. c. 8.

Tertio, quia docet Augustinus contra Pelagianos, cupiditatem boni etiam imperfecti per quam homo ex reluctantem consentit bono, & ex nolente fit volens, esse ex gratia Dei, ne gratia quoquo modo secundum merita tribueretur. Quod ex professo libro secundo ad Bonifacium tradit. Sed ista prima cupiditas boni, quæ maxima in credendi voluntate manifestatur, est initium charitatis: Proinde cupiditas boni, inquit Augustinus, non homini à Domino esset, si bonum non esset: si autem bonum est, non nisi ab illo nobis est, qui summe atque incommutabiliter bonus est. QUID EST ENIM BONI CUPIDITAS NISI CHARITAS, de qua Ioannes Apostolus sine ambiguitate loquitur dicens: Charitas ex Deo est. Et cum charitatis istius tam initium quam perfectionem ex Deo esse docuisset, ostendens quo pacto charitas illa initialis, qua bonum cupere incipimus, etiam ad fidem & spem in Deum & ad quodcumque præceptum concurrat adimplendum: Benedictio dulcedinis, inquit, est gratia Dei, qua fit in nobis ut nos delectet, ET CUPIAMUS, hoc est, AMEMUS QUID PRÆCIPIT NOBIS. In qua si nos non præuenit Deus non solum non perficitur bonum, sed nec inchoatur ex nobis. Cum ergo sine illa cupiditate boni neque credere neque sperare, neque quicquid omnino boni inchoare possimus, profecto etiam sine charitate neque credere, neque sperare, neque quicquam omnino boni inchoare possumus. Itaque eandem illam Scripturam, qua semper uti solet, ut voluntatem credendi probet esse ex Deo, ibidem adhibet ut probet illam cupiditatem seu charitatem boni esse ex Deo, misericordia videlicet eius præueniente me, quia sicut ista misericordia præueniente inchoamus bonum, dum concupiscimus bonum, ita etiam inchoando & concupiscendo bonum, credimus & speramus.

Quarto initium iustificationis nostræ inchoatur à fide & spe, de quo tum alibi sapius, tum in libro primo ad Simplicianum: Nisi ergo vacando præcedat misericordia Dei, nec credere quisquam potest, ut ex hoc incipiat iustificari. Sed nulla omnino nec inchoata iustificatio hominis absque charitate: Charitas enim inchoata, inchoata iustitia est, charitas prouecta, prouecta iustitia, charitas magna, magna iustitia est.

Quinto, certissimum in Augustino principium est, nullum præceptum ab homine impleri nisi iustitia diligatur, quemadmodum hoc iam sapius ac diuersis in locis ex multis Augustini locis ostendimus. Ergo neque præceptum credendi Deo & sperandi in Deum, sine iustitiæ dilectione impleri potest. Non enim minus iustitia & æquitas & rectitudo sempiterna in præcepto credendi & sperandi, quam in alio quocumque proponitur. Sed iustitia diligere non potest, sine vera & propriè dicta charitate, quod etiam sapius iam ostendimus; non igitur potest præceptum fidei & spei sine eadem illa charitate seruari. Vnde sunt illa generalia sancti Augustini pronuntia-ta de cuiuscumque legis, siue fidei, siue spei, siue temperantiæ, siue iustitiæ, siue fortitudinis obseruatione: Lex inhere nouit cui succumbit infirmitas; gratia iuuare qua infunditur charitas. Et Charitas sola vult bonum. Et, Per donum charitatis

A delectat legis esse factorem. Et, Præceptum generale est charitas. Et, Præcepta dilectionis id est charitatis tanta & talia sunt; ut quicquid se putauerit homo facere bene, si fiat sine charitate, nullo modo fiat bene, quia videlicet non est fructus bonus, qui de charitatis radice non surgit. Et similia quæ manifestè ostendunt nihil omnino neque credi, neque sperari rectè posse, nisi charitatis moueat voluntatem. Idque eo magis quia fides non docet, neque credi, neque sperari posse sine gratia Dei; Inspiratio vero dilectionis ut cognita sancto amore faciamus, propriè gratia est, quæ contra Pelagianos defensa fuit, & à Concilijs definita. Qua de re latius in præcedentibus.

B Denique, ut alia sancti Augustini principia prætermittam, hoc ipsum aliquando claris verbis Augustinus asserit. Nam de modo disputans quo aliquis trahitur ut ad Christum veniat, hoc est, sicut ipse exponit, ut credat, expresse docet hoc fieri amando. Trahitur enim animus, inquit, voluptate. Est enim quadam voluptas cordis, cui dulcis est panis ille celestis. Et paulo post hominem ad Christum trahi explicat, quia delectatur veritate, delectatur beatitudine, delectatur iustitia, delectatur sempiterna vita, quod totum Christus est. Quibus verbis verus & genuinus amor veritatis & iustitiæ, nomine dilectionis exprimitur. Nam talis dilectionis effectum explicans paulo inferius: Noces, inquit, puero demonstrantur, & trahitur. Et quia quo currit, trahitur, AMANDO trahitur. Et hoc applicans fidei qua venit ad Christum: Si ergo ista quæ inter delicias & voluptates terrenas reuelantur amantibus, trahunt, quoniam verum est, trahit sua quemque voluptas, non trahit reuelatus Christus à Patre? Quid enim fortius desiderat anima quam veritatem? Christus enim, ut præmiserat, est veritas. Et amando desiderandoque veritatem trahimur, id est, credimus. Vnde addit infra, quod Deus docet nos credere DELECTANDO, non necessitatem imponendo. Notum est autem quod Augustino delectatio amoris est causa: Nisi enim delectet voluntas moueri nullo pacto potest.

C Quod si ratio huiusce doctrinæ quaeritur, ea ex sancti Augustini principiis non obscure fluit. Non enim agnoscit sanctissimus Doctor in vniuersis operibus suis nisi duos amores creatoris & creaturæ, ex quorum alterutro necesse est ut quæcumque actio voluntatis oriatur. Ille charitas est, iste cupiditas, quarum illa de celo est Deo plantante, ista ex mundo diabolo seminante: Nemo enim volens aliquid facit, inquit Augustinus, quod non in corde suo prius dixerit. Quod verbum amore concipitur, siue creaturæ siue creatoris, id est, aut naturæ mutabilis aut incommutabilis veritatis. Ergo aut cupiditate aut charitate. Notum est autem S. Augustinum, cupiditatem omnem, tanquam omnium vitiorum & peccatorum radicem exsertè damnare, radix enim omnium malorum cupiditas; quod ipse de ista generali cupiditate, quæ in vniuersis peccatis dominatur, intelligere solet. Hæc ergo ab omnibus operibus bonis maximèque fidei & spei actibus quam longissimè ex Augustini mente remouenda, ut sanè monstri similis videretur, qui nos fide & spe Christianâ ex cupiditate creaturæ credere ac sperare fateretur. Charitate igitur, hoc est, dilectione creatoris opus est, quæ voluntatem ad adhibendam fidem Deo & in eo spem figendam inclinet & flectat.

Lib. 1. contr. Iul. oper. imp. Lib. 4. ad Bonif. c. 5. Lib. de perf. iust. c. 10. Lib. de grat. & lib. arb. c. 18. Lib. de Spir. & lit. c. 14.

Lib. 14. ad Bonif. c. 5.

Traet. 26. in Ioan.

Lib. de Trin. c. 2.

CAPVT VII.

Dilectio ista ex qua nascitur fides, charitas imperfecta est, & quo sensu.

Sed ne quis in hac doctrina fallatur, sciendum est, non semper ita sumi ab Aug. charitatem, quemadmodum hoc tempore passim & ferè semper in scholis vsurpari solet. Nunc enim per charitatem nihil aliud intelligimus, quam virtutem illam dilectionis in tam perfecto gradu, vt super omnia diligatur Deus. Quo sanè sensu certum est, ex Aug. mente, fidem & spem non supponere charitatem ex qua nascantur; sed è contrario fidem & spem charitati isti perfectæ, sicut & peccatorum remissioni viam sternere. Vnde sapissimè docet, quod *fides impetrat charitatem*. Vt in Epistola ad Paulinum: *Hanc fidem volumus habeant qua impetret charitatem*. Aug. igitur charitatem accipere plerumque solet pro dilectione qua verè, sincere, & gratis ex animo propter seipsum: nullius creaturæ sed ipsius solius intuitu diligitur Deus, siue ad illam pertingat perfectionem vt supra omnia creata diligatur, siue in simplici & inferiori affectu hæreat. Nam talis amor quantumcumque remissus, exilis ac tenuis, est verissimus & castissimus fructus charitatis Dei siue dilectionis amicitia, nulla concupiscentia ad se reflexa peruerfitate distortus. Talis igitur amor Dei, nisi voluntatem hominis ad credendum flectat, non erit fides Christiana, sed vel dæmonum ex pœnarum timore, vel carnalis ex mundi amore; quarum neutra est fides, ex qua fideles nuncupamur. Illa quippe ex quodam imperfecto saltem dilectionis affectu erga Deum nascitur, quo fit vt intellectum humiliter submittat auctoritati Dei & captiuetur in obsequium Christi. De tali imperfecto charitatis seu dilectionis actu, qui non sufficiat vt iustificetur homo, quia nondum super omnia diligitur Deus, loquitur Aug. diuersis in locis, vt libro octauo de Trinitate, loquens de dilectione sempiternæ veritatis, quæ est ipsa iustitia Dei, & exemplar humanæ ac forma iustitiæ; *Vnde inhaeretur illi formæ nisi amando? Cur ergo alii diligimus, quem credimus iustum & non diligimus ipsam formam, vbi videmus quid sit iustus animus, vt & nos iusti esse possimus? An vero nisi & istam diligeremus, nullo modo eum diligeremus, quem diligimus ex ista? SED DVM IUSTI NON SVMVS, MINVS EAM DILIGIMVS: QVAM VT IUSTI ESSE VALEAMVS*. Ecce dilectionem iustitiæ seu veritatis istius exēplaris, quam sexcenties in scriptis suis prædicat, sed MINOREM quam vt iusti esse valeamus. Nempe quia est quædam dilectio iustitiæ quasi simplex eius complacentia, quæ non eo vsque increuerit, vt aduersantia isti bonæ voluntati valeat superare. Itaque in libro nono eiusdem operis de Trinitate, de eiusdem iustitiæ dilectione sed perfectiori differens: *Qui verbi gratia, inquit, perfectè nouit, perfectèq; amat iustitiam, iam iustus est, etiamsi nulla existat secundum eam forinsecus per membra corporis operandi necessitas*. Vbi magna cum circumspectione dicit, qui perfectè amat. Est enim amor iustitiæ imperfectus, quo non fit statim iustus homo, sed instar infantis in utero concipitur, vt tandem crescente paulatim super omnia iustitiæ dilectione nascatur. Quæ perfecta & imperfecta iustitiæ dilectio tunc

Tom. 3.

A maximè proditur, quando duæ dilectiones Dei & mundi, iustitiæ & iniustitiæ in eodem animo, vtra vtrâ superet colluctantur. Cuius rei exemplum suppeditat nobis luculentum Aug. Si ex aduerso existant duo, præceptum iustitiæ & consuetudo carnalis, & veramque diligitur id sectabimur quod amplius dilexerimus. Si tantundem verumque diligitur, nihil horum sectabimur sed aut timore inuiti trahemur in alterutram partem, &c. Vides hic exemplum certaminis, in quo iustitiæ & carnalis delectatio seu consuetudo simul diligitur. Si iustitiæ dilectio tam remissa fuerit, vt carnalem suam consuetudinem homo superare non possit, perspicuum est, iustitiæ dilectionem tam imperfectam esse, vt non super omnia diligatur. Vnde in eodem Commentario dicit, quod quidam non se tenent coniunctos in CHARITATE IUSTITIÆ, sed à concupiscente aduersum se carne vincuntur: Quorū infinitus inter Christianos etiam bonos est numerus. Non enim cum carnalibus delectationibus se certare simulant, sed serio nonnihil imperfectis luctandi motibus pugnant. Verum dum languida tantum & infirma voluntate iustitiam diligunt, voluptati dantes manus, à sauiente cupiditate superantur. Itaque de similibus iam habentibus voluntatem bonam dicit August. *Volo vt velis, sed non sufficit vt velis, adiuvandus es vt plenè velis & impleas quod velis*. Vbi clarè duplex bona voluntas ad implenda præcepta certatur, vna perfecta & plena, altera imperfecta & semiplena, quarum neutra culpatur quod non diligit, sed altera tantum quod imperfectè diligit. Et in sermone decimo septimo, vbi de illa vera & charitatiua iustitiæ dilectione tanto opere laudata loquitur: *Amanda est iustitia, & in hac iustitia amanda gradus sunt proficientium. Primus est vt amor iustitiæ non proponantur omnia quæ delectant*. Ecce iustitiæ dilectionem perfectam quæ iustificat; quia super omnia delectantia iustitia diligitur. Sed dum tam sollicitè hortatur, toto pœnè sermone, vt inter omnia quæ delectant, plus nos delectet ipsa iustitia. Itemque vt iustitia sic delectet vt vincat etiā licitas delectationes: & ei delectationi, qua licitè delectamur, iustitiā præponamus: profecto euidenter significat subinde iustitiam non minus delectare, quā cætera quæ delectant, atque inde fieri vt aliis rebus amplius nos delectantibus iustitia postponatur. Hos enim delectationis gradus indicat etiam paulo inferius, quando dicit: *Interrogo vtrum ames iustitiam? Respondebis, Amo. Quod non responderes nisi te ALIQUATENVS delectaret*. Et in sermone tertio eorum qui in appendice collocati sunt, quosdam introducit aliquantulum condelectari legi Dei, hoc est ex Apostoli phrasi & Aug. perpetua explicatione, diligere iustitiā legis, & tamen adhuc non posse suas concupiscentias superare, sed ab eis captiuos possideri: *Quid enim est quod ex aliquantula iam gratia Dei CONDELECTARIS LEGI DEI secundum interiorum hominem, sed vides aliam legem in mēbris tuis repugnantem legi mentis tuæ: non repugnantem & nihil valentem, sed captiuum te ducentem in lege peccati*. Sed omnium apertissimè tenuem illam & imperfectam Dei seu iustitiæ dilectionem exprimit in libro de gratiâ & libero arbitrio: *Qui ergo vult facere Dei mandatum & non potest, iam quidem habet voluntatem bonam, id est, charitatem, sed adhuc paruum & inuolidam: poterit autem cum magnam habuerit & robustam. Quando enim martyres magna illa mandata fecerunt, magna vtrique voluntate, hoc est magna charitate fecerunt*. Quam paulo infe-

T ij

In Epist. ad Galat.

Ibid.

Serm. 3. de verb. Apost. c. 10.

Serm. 17. de verb. Apost. c. 2.

Ibid.

Ibid.

Ibid. c. 3.

Serm. 3. in Append.

Lib. de grat. & lib. arbit. c. 17.

Epist. 106.

Lib. 8. de Trinit. c. 8.

Lib. 9. de Trinit. c. 9.

rius vocat *parvam & imperfectam charitatem*. Et adhuc inferius de illo loquens qui propter infirmitatem virium voluntatis, qua vellet mandata facere, ea cupiditatibus quassatus nondum facit: *Quod quidem sine suo fructu prorsus admoneretur, nisi prius acciperet ALIQUID DILECTIONIS ut addi sibi quereretur, unde quod iubebatur impleveret*. Nimirum tantillum ut sentiens suae voluntatis imbecillitatem, saltem Deum rogare possit, quatenus tantam tribuat legis & iustitiae suavitatem, ut eam implendo terra det fructum suum. Ad quod voluntatis incrementum respicit, in sermone quarto de verbo Apostoli: *Quem delectat LEX DEI, ET SIC DELECTAT, ut omnes delectationes lascivia vincat, non sibi arroget istam delectationem. Dominus dabit suavitatem*.

Ex his perspicuum est, esse quandam imperfectam legis & iustitiae, & veritatis, hoc est, Dei dilectionem, seu ut Aug. loquitur, parvam & imperfectam charitatem quae non pertingit eò, ut omnia delectantia vincente iustitiae delectatione superentur, quaque minus iustitiam diligimus, quam ut iusti esse valeamus. Et ista est ex qua virtutes istae Theologicae nascuntur fides & spes, antequam perfecta illa charitate, quae super omnia Deum diligit, superueniente formentur. Quae quidem doctrina, ne quidem Scholasticis Doctoribus incognita, quantum ad fidem videtur. Nam quando docent necessarium esse piam voluntatis affectionem erga Deum, qua inclinante fiat ut intellectus reuelanti assentiatur, nihil profecto diuersum ab Aug. dicunt, si intelligunt, quid sibi pius affectus velit. Nam & ista sententia de pia voluntate intellectui fidem imperante ex Augustino sumpta est: *Cui fidei comprandae cor tantum admonerunt PIVM, non & palpanem manum*. Nulla vero prorsus Aug. iudicio est pietas erga Deum, nisi dilectio Dei: *Cor quod recte perit, inquit, recteque pulsatur, & quaerit, PIVM ESSE DEBET, PRIMO AMARE DEVM GRATIS: HÆC EST ENIM PIETAS*. Quod alibi pluribus declarauimus, & plurimis facili negotio probari potest. Nam cum pietatis sit propriè colore Deum, nullum etiam eius verum cultum agnoscit, nisi qui impenditur diligendo. Hoc enim colitur quod diligitur. Si ergo necesse est fidem ex pia affectione proficisci, necesse est ex Dei dilectione proficisci. Nam ex cuius alioquin dilectione pia ista affectio & fides ipsa promanabit? Aliquid enim diligat necesse est, dū vult credere, si se vel quicquam aliud quod creaturarū ambitu continetur, non ista profecto pietas, sed potius impietas erit, ex creaturarum, hoc est, huius mundi dilectione, credere velle Deo. Nimirum, ut fides ad id quod extra Deum diligit distortae voluntatis perversitate referatur. Itaque pia ista erga Deum affectio, nihil est aliud quam amor quidam quo homini aeterna veritas reuelans placet; ex quo timor quidam reuerentialis pullulat.

Hæc igitur imperfecta dilectio Dei, plerumque in peccatoribus perfectam charitatem antecedit. Sentiant enim quosdam sincerè dilectionis motus, ex quibus fit, ut quamuis nondum implere se posse sentiant quaecumque Deus præcipit, eo quod terrenis cupiditatibus se ligatos esse videant, quæ ipsos in perfectæ charitatis omnia superantis amplexus euolare non sinant, se bene tamen affici erga Deum sentiant, bene de ipso ex animo loquantur, desiderent rectè vivere, iustitiæ & rectitudinis splendore perstri-
cti. Cuiusmodi status in eis subinde mensetur &

annos integros durat, donec Deo vincula eorum dirumpente, tandem dilectio charitatis omnes victrices hactenus cupiditates, vincente iustitiæ delectatione, superet, Deumque dilectum omnibus delectationibus præferat. Et quamuis auctus illi præcedentes imperfecti sint, non tamen propterea desinunt esse veræ & sinceræ charitatis, non ab illo quidem perfecto habitu, qui nondum adest animo, sed a Spiritu sancto excitante suscitati. Idem enim prorsus obiectum habent, quod perfecta charitas, iustitiam scilicet propter iustitiam, seu Deum propter Deum, nullius alterius distinctæ mercedis consideratione dilectum. Quod esse sincerissimæ charitatis obiectum nemo peritus rerum istarum diffiteri potest. Vnde & Franciscus Suarez in libro secundo de gratia tales imperfectæ charitatis actus ante iustificationem hominis agnoscit & probat.

Vtrum vero verius sit, quod istiusmodi dilectionis motus ab assistente spiritu, an simul etiam ab interna aliqua dispositione permanente suscitantur, parum ad propositum nostrum refert. Augustino tamen magis congruere videtur, ut ab interna simul permanente dispositione fluant. Nam huiusmodi animi compositio imperfecta, qua placet eis iustitia, qua optant castè, temperatè vel iustè vivere, nec tamen obtinere à se possunt, ut hoc plena arripiant voluntate, sæpè ad multum tempus durat. Sentiant etiam subinde se in istiusmodi affectibus paulatim Deo miserante proficere, & firmiores aduersus impetus concupiscentiarum suarum, crescente iustitiæ delectatione fieri: quæ videntur esse indicia alicuius dispositionis internæ, quam eis infundit Deus. Si enim fides cum suo affectu reuerentiali & pio quem Scholastici probant, multis mensibus & annis esse in homine habitualiter potest, ante iustificationem, hoc est, ante perfectam illam charitatem; quid miri aut noui, si talis imperfecta dilectionis qualitas quædam permanens in peccatore statuatur? Nam reuera ex Augustini mente pius ille affectus non est aliud nisi quædam dilectio seu complacentia Dei, propter quam intellectus veritati eius pronus ac libens acquiescit.

CAPVT VIII.

Idem de spe ostenditur.

QVOD si intelligimus, quomodo fides ex sincera Dei charitate seu dilectione nascatur, nulla de spe reliqua difficultas erit. Cum enim spes quælibet sit quidam appetitiuus motus, necesse est ut ex amore proficiscatur, utpote quia sit illa prima coaptatio animi ad bonū, quo placere incipit. Hic igitur amor cum abest bonum, fertur in illud per desiderium, quod si fuerit arduum, etiā in adipiscendi spem erigitur, ut in eo adepto per gaudiū fruendo requiescat. Amor igitur ille Dei, quo iam veritas & iustitia diligi cœpit, in spem fruendi veritate vertitur, hoc ipso quo bonū istum magnum & arduū, quadā adipiscendi possibilitate blanditur. Itaque Aug. in Enchiridio ad Laurentium de fide, spe & charitate disputans, ut sciremus, quid credendum scilicet, quid sperandum, quid amandum, sit sæpius tradit spem sine amore esse non posse. Nam cum de fide differuisset & spe, ad tertiam istam

Suarez lib. 2.
de grat. 15.

In Enchirid.
c. 3.

Ibid. c. 18.

Serm. 4. de
verb. Apost.
c. 8.

Lib. 8. de
Trin. c. 8.

Serm. 8. de
verb. Domini
c. 2.

Serm. 234.
de Temp. c. 3.
Hoc eodem
lib. c. 5.

virtutem charitatis veniens: tam, inquit, de amore quid dicam, sine quo fides nihil prode. & spes vero sine amore esse non potest. Denique ut ait Apostolus Iacobus: Et demones credunt & contremiscunt, nec tamen sperant vel amant, sed potius quod speramus & amamus credendo, venturum esse formidant. Propter quod Apostolus Paulus fidem quæ per dilectionem operatur approbat atque commendat, quæ sine spe esse non potest. Proinde nec amor sine spe est, NEC SINE AMORE SPES, neque utrumque sine fide. Vbi manifestum est, Augustinum de vero amore ac dilectione charitatis loqui. Quod vero ad fidem non postulat istum amorem charitatis, ratio est quia de fide loquitur generalius, prout & demonibus competit. Et in fine eiusdem Enchiridij: Quamvis SPERARE SINE AMORE NON POSSIT, fieri tamen potest, ut id non amet, sine quo ad id quod sperat non potest peruenire, hoc est, ut non amet opera bona. Et in Epist. ad Galatas dicit opera esse facienda sine CHARITATIS æterna SPERANTIS HINC PRÆMIA, & ex fide expectantis. Quamobrem de utraque, tam fide, quam spe, in libro de perfectione iustitiæ: Charitas in celo augebitur & implebitur contemplata quod credidit, & quod sperabat adeptæ. Eadem ergo charitas est, quæ contemplatur & credit & sperat.

CAPVT IX.

Spes Christiana non oritur ex amore concupiscentiæ, sed genuinæ charitatis.

SED hic occurrunt Scholastici Doctores, quorum opinione non videtur charitas parere posse spem, eo quod hoc ipso quo frui cupimus ac speramus Deo, Deus non secundum seipsum ametur, sed ut obueniat nobis, sic autem amamus res quas concupiscimus. Ergo amor ex quo nascitur spes, non est amor ille charitatis, qui Deum non nisi secundum seipsum, siue perfectè siue imperfectè diligit; sed potius concupiscentiæ: ut proinde perperam dicatur spem ex vera Dei charitate proficisci.

Respondetur, sæpè mihi admirationi fuisse, quod vulgò in scholis dicitur, spem hoc ipso quo frui rebus amatis cupimus, esse amoris concupiscentiæ foetum, quasi amor amicitiae sua spe & fruitione careat. Hoc enim principiis etiam Philosophiæ ex diametro repugnat. Amor enim quilibet non est aliud, quam prima illa coaptatio animi ad quodcumque bonum, seu complacentia ipsius boni; ad quod mouetur per desiderium quando abest, in quo quiescit per gaudium seu fruitionem, quando præsto est. Hoc in amore tam concupiscentiæ quam amicitiae est certissimum. Quid est enim manifestius, quam amorem amici hoc ipso quod est amici amor, parere præsentiae ipsius desiderium cum abfuerit, & gaudium cum adfuerit? Quasi vero amatores auri torqueantur auri fruendi desiderio, & amici amicorum absentias indifferenter ferant, vel amor amicitiae desiderii rei amatae omnibus, & consequenter purissimis gaudiis destitutis sit. Et Vnde igitur Apostolus inter fructus sancti Spiritus, hoc est, charitatis, ponit gaudium & pacem, nisi quia & sincera charitas obiecto suo præsentem quiescit, delectatur & gaudet? Si quiescit profecto etiam mota fuit, & vnde mota nisi ex desiderio? Impossibile est enim ut is qui diligit vehementer aliquid, non desideret

Tom. 3.

A sibi præsto esse quod diligit, & gaudeat cum præsto fuerit, nec alio amore quam illo ipso quo diligit. Nam de amore quo mens seipsum diligit, qui maximè est amicitiae, in eo plus quam amicitiae, quia radix omnis amicitiae, qua quempiam à se distinctum diligit, loquens Augustinus: Quid est amare se, inquit, nisi sibi præsto esse velle ad fruendum se? Nullo igitur modo amor amicitiae & concupiscentiae ista ratione distinguuntur, quod hic obiectum suum absens præsto esse desideret, ac speret, frui cupiat, illa non. Nam & ille obiectum suum desiderat, & sperat ardentissimè, nec aliud quicquam desiderat, nisi ut re dilecta perfruatur. Omnis quippe amor, & maximè quid est amicitiae, includit essentialiter quod cum dilecto uniatur, & ad perfectiorem unionem, spe ac desiderio impellente, moueatur. Vnde Augustinus charitatis naturam definiendo exprimens præclarissimè: Quid est, ait, dilectio vel charitas quam tantopere Scriptura diuina laudat & prædicat, nisi amor boni? AMOR autem alicuius AMANTIS est, & amore ALIQUID amatur. Ecce tria sunt, AMANS, ET QVOD AMATUR, ET AMOR. Quid est ergo amor nisi QVÆDAM VITA, id est, vitalis motus, DVO ALIQUA COPVLANS VEL COPVLARE APPEIENS, AMANTEM SCILICET ET QVOD AMATUR? Et hoc etiam in internis carnalibusque amoribus ita est. Ecce etiam charitas est vita seu motio vitalis copulans amantem cum amato, quando videl. eo fruitur; vel copulare & vnire appetens, quando videl. eo adhuc absente frui cupit. Quid est appetens copulare nisi appetens obtinere, adipisci, possidere, & proinde sperans & appetens ut obueniat sibi? Vnde alibi clarius naturam amoris seu dilectionis explicans atque eius definitionem tradens: Dilectio nihil est aliud quam voluntas fruendum aliquid appetens, vel tenens. Qua de causa plurimis locis Augustinus tradit, non illo degeneri concupiscentiae appetitu, sed genuinis charitatis desideriis, Dei præsentiam & possessionem & fruitionem ardentem expeti, & sperari, & ex casto timore, Dei præsentia nolle destitui: Magno, inquit, desiderio rapimur, & amore eius quem non videmus, desideramus. Inhaerebimus amplexibus visis, si nondum visis fide detinemur. Et in Psalmum centesimum quartum: Charitas & inuenit Deum per fidem, & eum querit habere per speciem. Mox autem exponit illud querere, ut non sit aliud quam desiderare, optare, sperare, præsentiam Dei: Si fide, inquit, inuentus non adhuc esset perquirendus, non diceretur, si enim quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, &c. Est sine fine querendus, quia sine fine amandus. Dicimus enim præsentem alicui: Non te quero, id est, non te diligo. Ac per hoc qui diligitur etiam præsentem queritur, dum charitate perpetua ne fiat absens optatur. Et de Dauide verba illa, (mihi adhærere Deo bonum est) pronuntians: Ipse sacrificium eius factus fuerat, cuius igne intelligibili correptus ardebat & in eius ineffabilem incorporeumque complexum sancto desiderio ferebatur. Et in Tractatibus in Ioannem: Creditus desideretur, ut desideratus habeatur. Desiderium dilectionis, preparatio est mansionis. Et in libris de Genesi ad litteram: Diffunditur charitas ut illuc feramur appetitu desiderij, quo cum peruenierimus requiescamus, id est, nihil amplius requiramus. Itaque genuinæ charitatis verus & inseparabilis effectus est, desiderare & optare possessionem atque fruitionem, non minus quam concupiscentiae; usque adeo ut ita

T iij

Lib. 9. de Trin. c. 2.

Lib. 8. de Trin. c. 10.

Lib. 14. de Trin. c. 6.

In Ps. 145. In Ps. 104. in iij.

Lib. 10. de Ciuit. c. 18.

Tract. 68. in Ioan.

Lib. 4. de Gen. cap. 9.

Lib. 3. de doct. Christi. c. 10.

definiat charitatem : *Charitas est motus animi ad fruendum Deo propter ipsum , & se atque proximo propter Deum.* Cupiditatem vero esse motum animi ad fruendum se & proximo & quolibet corpore non propter Deum. Ideoque omni dilectioni amicitiae intrinsecum est , inhiare ac desiderare praesentiam eius qui diligitur , ut eo perfruatur. Nam

In Psal. 140.

Tract. 9. in
Epist. 10an.

carnalis amoris esse dicit , *nolle discedere ab inuicem, suis colloquutionibus conciliari, desiderare se absentes, gaudere ad praesentiam suam.* Et spiritualis charitatis, timere absentiam, fruique desiderare: *Cum times Deum (timore casto charitatis) ne te deserat praesentia eius, amplecteris eum, ipso frui desideras;* quod mulieris castae viri diligentis exemplo probat. Certissima est ista veritas & sexcentis testimoniis astrui potest. Omnis igitur amor, siue amicitiae, siue concupiscentiae appetit obiectum suum amatum obuenire sibi, ut eo praesente possit frui; nec esset amor nisi hoc appeteret. Nam omnis amor qualiscunq; fuerit, pro sua obiecti varietate in mille figuras vertitur. Amat, odit, desiderat, fugit, sperat, desperat, audet, irascitur, gaudet seu fruitur, ac tristatur. Itaque describēs istos amoris, tam charitatis quam cuiuslibet alterius motus Aug. *Amor ergo inhians habere quod amatur cupiditas est (hoc est, desiderium) id autem habens eoque fruens, letitia. Fruens quod ei aduersatur, timor est: idque si acciderit sentiens, tristitia est. Proinde mala sunt ista, si malus est amor, bona si bonus.*

Lib. 14. de
Ciuit. c. 7.

In Psal. 37.

Et de tristitia charitatis loquens: *Verba Dei tanquam sagittae excitant amorem non dolorem. An quia & ipse amor non potest esse sine dolore? Quicquid enim amamus, & non habemus necesse est ut doleamus. Nam ille & amat & non dolet qui habet quod amat. Qui autem amat ut dixi, & nondum habet quod amat necesse est ut in dolore gemat. Inde illud in persona Ecclesiae sponsa Christi in Canticis Canticorum: Quoniam vulnerata charitate ego sum. Vulnerata in se dixit charitate. Amabat enim quiddam & nondum tenebat. Dolebat quia nondum habebat.* Sicut ergo necesse est ut doleamus, cum non habemus quod amamus, ita necesse est ut desideremus habere & speremus habere, & gaudeamus habere. Nam ex desiderio habendi non impleto dolor, ex impleto gaudium seu fruitio nascitur. Perabsurdum est igitur existimare, quod amor charitatis non appetat aut desideret, aut speret obiectum suum, ut eo praesente gaudeat ac fruatur: vel quod amor dum incipit appetere; desiderare, sperare dilectum suum, in alterius rationis amorem mutetur, aut ita mutet naturam suam, ut ex amore amicitiae in amorem concupiscentiae conuertatur. Hoc, inquam, perabsurdum est, sed idem amor immutabilis, permanens, eo ipso quo amor est, desiderat, sperat, gaudet, fruitur, sicut idem pondus grauitatis mouetur ad centrum, quasi loco amato frui appetens, & in eo adepto quasi fruendo requiescit. Distinctio igitur istorum amorum, non ex expectatione vel obuentione obiecti petitur, sed ex ratione sub qua feruntur in obiectum suum. Amor enim concupiscentiae siue desideret, siue speret, siue fruatur, rem ita concupitam ultimo ad ipsum amantem refert, sicut hoc in amore diuitiarum & voluptatum cuius perspicuum est. Amor vero sinceræ charitatis & amicitiae, tam carnalis, quam spiritualis, siue desideret rem dilectam, siue speret, siue fruatur praesentia ipsius, ultimo torquet omnia ad id quod diligit, ut illi bene sit, non sibi; quantumuis inde se beatitudinem quoque suam consecuturum esse cernat. Est enim du-

A plex omnis dilectionis finis, qui videlicet appetitur, & finis cui appetitur. Inter quos ille ordo est, ut finis qui, cedat in utilitatem finis cui, & hic illius alterius quodammodo sit ultimus finis. Nam idcirco aliquid appetimus, ut tandem alicui tanquam prius & radicalius amato cedat. Vnde Augustinus de amoribus hominum vulgaribus loquens: *Amores omnes & dilectiones prius sunt in hominibus de se, & sic de alia re quam diligunt. Si diligis aurum, prius te diligis, & sic aurum: quia si mortuus fueris, nullus erit qui aurum possideat. Ergo dilectio unicuique à se incipit.* Ipse igitur homo cum aurum diligit, est finis cui ultimo diligit, quantumuis perfectè auarus fuerit, & aurum ut finem ultimum qui diligere videatur. Ex quo etiam fit, ut finis cui amore amicitiae diligitur, finis qui amore concupiscentiae. Id enim cui cedit res quæ diligitur, propter se diligitur; alterum vero amato propter se dilecto concupiscitur. Illa igitur est vera distinctio inter amorem cupiditatis seu concupiscentiae, & amorem beneuolentiae seu sinceræ charitatis, quod amor concupiscentiae quidquid appetierit, id ultimo appetat propter se, tanquam finem cui ultimo totum cedat: amor beneuolentiae seu charitatis, quidquid appetierit, aut sperauerit, aut adeptus fuerit, id totum quasi oblitus sui in hoc ipsum velut finem cui retorquet, quem ista beneuolentiae charitate dilexerit.

Homil. 37.

Hanc igitur distinctionem vigilantissime attendit Augustinus quando tradidit, nos ipsos nos diligere debere & proximos propter Deum, Deum vero propter ipsum Deum. Nam cum Deus ab homine diligendus dicitur, significatur esse fruendum Deo. Nam ad fruitionem amore tenditur. Cum vero additur *propter Deum*, significatur hoc ipsum quod & Deum & nos & proximum diligimus, non ad nos ipsos esse retorquendum, sed in ipsum Deum ut finem cui, hoc est, in cuius honorem & gloriam nos & amor, & fruitio nostra cedere debet. Sic enim diligens & seipsum propter Deum, & proximum tanquam seipsum, totam dilectionem sui & illius refert in illam dilectionem Dei, quæ nullum à se, riuulum duci extra patitur, cuius deriuatione minuitur. Cum ergo Deo adepto beati sumus, fruimur quidē Deo, sed tamen ita fruimur, ut & nos & fruitionem nostram in ipsum Deum, tanquam in finem cui omnia seruiant, referamus. Diligimus enim eum atque eius adeptione gaudemus, quod nobis bonum & optimum est, non tamen ut ultimo nobis bene sit, prout in concupiscentiae amore semper fit, sed ut ei, tanquam supremæ veritati, regulæ rectorici omnium, Deo ac Domino nostro, cuius totum est quicquid sumus, nos & omnia nostra perfectè subiciamus, atque ipsi nos isto amore & fruitione velut holocaustum immolemus. Cuius rei clarius vestigium in amore proximi cernitur, quem tanquam nos ipsos diligere iubemur. Nam & illi sicut nobis Deum & fruitionem eius appetimus ac speramus, sed ita tamen ut proximum Deo velut fidum mancipium Domino velimus esse subiectum, non Deum quasi retorquendo ad nos, sed nos in Deum efferendo, ut illa nostra fruitione quasi perfectissima participatione Dei Deus ipse quasi indutus totā creaturā suā rationali, tanquam veste ac membris suis in illa operetur, per illam resplendeat, ex illa glorificetur & laudetur, & ita plenissime cuncta subiecta re-

Lib. 3. de doct.
Christi. c. 10.

Ibid. cap. 21.

I. Cor. 13.

gat; ut sit Deus omnia in omnibus. Itaque si dicere liceret, in ista sublimi dilectione charitatis & fruitione Dei, potius nos ipsos concupiscentiæ amore diligimus, quam Deum. Non enim Deum ad nos, ut finem cui, sed è diuerso nos ad Deum referimus, eo ipso quo Deo ut ultimo fine tam quo quam cui, ut rectore & regulâ supremâ, ut summâ veritate frui volumus, cui iure dominatus in omnes & omnium seruitus competit: & illi nos ipsos suâ fruitione perfectos, perficiendosque subijcimus, ut ille regnet in omnibus, ut Ecclesia sua tanquam sponsa sua sponsus ornatur, & ipsa eius glorificatione celebretur. Totus igitur ab jis amoris ordo peruertitur qui putant Christianos hoc ipso quo desiderant contemplari Deum, & re ipsa quoque contemplando fruuntur Deo, in concupiscentiæ amorem cadere, quasi per hoc Deus ad nos, & non potius nos ad Deum charitatis sinceritate referamur. Charitas enim semper est charitas, siue desideret præsentiam dilecti sui, siue reddendam sibi ardentem & fideliter speret, siue præsentem perfruatur. Concupiscentia vero respectu Dei amor vitiosus est: nam ille semper quicquid concupiscit, siue vtendum, siue fruendum, hoc ultimo ad ipsum amantem refert. Ex quo fit, ut si sic etiam Deo frui cupimus aut speramus, reuera nos ipsos non Deum diligamus. Illud enim propriè amatur cui ultimo totum cedit. Quæ causa est, cur tam sollicitè semper commendet Augustinus, ut Deus diligatur gratis, ipso purissimæ bonitatis eius intuitu, nullo promanantis inde in nos commodi, aut mercedis, aut voluptatis consideratione atque retorsione. Sinceritas enim charitatis, id est, diuini amoris adulteratur, hoc ipso quo extra amatum oculus figitur. Cuius hallucinationis causa ex eo nascitur, quod non aduertunt, quam Deum in æterna felicitate perfruendum seu desideramus, seu concupiscimus, seu speramus, amorem istum & desiderium & spem elici propter Deum ipsum, tanquam genuinæ charitatis eos producentis affectus, quem ut gratis amamus, ita gratis desideramus, & gratis concupiscimus, & speramus, ut gratis ipso propter ipsum præsentem gaudeamus, cuius absentia ex amoris languore tristabamur. Nam ipsi Deo non nobis tam, animus quam omnes affectus eius, & amor eius, & spes, & contemplatio, & fructio ex ista charitate ultimo refunditur, reddendo nos ipsos istâ perfectâ nostri reformatione non nobis, sed Deo, cui nos ab eius recedendo veritate, & voluntate, & potestate subtraximus. Vnde Augustinus: *Magis mihi me debeo hominibus ceteris, quamuis Deo magis quam mihi.* Fini quippe ultimo qui cardo rei est, repugnat, ut ulterius quodquam referatur, nec aliud, nisi amandi peruersitate referri potest.

Lib. 1. Retract. c. 8.

Hinc iam perspicuè constare arbitror, non mediocriter eos falli qui spem Christianam tantopere deprimunt, ut eam subtrahant charitati, quasi ille qui diligit charitate, hoc ipso quo desiderat & sperat præsentiam dilecti sui, ab unico & vero obiecto suo in se ipsum resiliret, & quodam sinceritatis adulterio, puritatem diuinæ & gratitæ charitatis, in concupiscentiæ amorem aut in mercenariæ cupiditatis fœditatem verteret. Absit ista puerilis imaginatio. Charitas desiderat aut *capit dissolui & esse cum Christo*; charitas gaudet & gaudebit in Domino semper, quod sit cum Christo, Charitas dolet,

A quod non sit cum Christo, charitas sperat esse cum Christo. Et omnino, ut Augustinus ait, *pro varietate rerum quæ appetuntur atque fugiuntur, sicut allicitur vel effenditur voluntas hominis, ita in hos vel illos affectus mutatur & vertitur.* Est enim quilibet amor cardo affectuum omnium, quos Philosophi in voluntate statuerunt. Usque adeo, ut ubi amor fuerit, necesse sit prout rerum varietas voluntatem offendant aut mulceat, animum in omnes voluntatis affectus, desiderij, gaudij, odij, fugæ, tristitiæ, spei, desperationis, iræ, audaciæ, profligare. Quo fit ut si amor iste charitas fuerit, omnes isti voluntatis motus è charitate prodeant, omnes boni sint atque laudabiles, omnes puri atque gratuiti, non minus proles atque ipsa mater unde nascuntur. Itaque Augustinus de quatuor istis affectibus celeberrimus, sub quibus Philosophi veluti ducibus alios omnes completi solent: *Ciues, ait, sanctæ Ciuitatis Dei, in huius vitæ peregrinatione secundum Deum viuentes, metuent, cupiuntque, dolent, gaudentque.* Et quia rectus est amor eorum, istas omnes affectiones rectas habent. Rectus enim amor Augustino in isto loco non est nisi charitas. Nam in sancto Paulo velut Archetypo gratuiti amoris, singulorum affectuum exempla demonstrans, *Non solum, inquit, propter semetipsos his mouentur affectibus, verum etiam propter eos quo liberari cupiunt, & dolent si pereunt, & gaudent si liberantur.* Nam addit, *libentissimè spectant.* Paulum boni viri gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, foris habentem pugnas, intus timores, cupientem dissolui & esse cum Christo, desiderantem videre Romanos, emulantem Corinthios, & ipsa æmulatione metuentem ne seducantur, magnam tristitiam & continuum dolorem cordis de Israëlitis habentem. Quis vero nesciat quam feruido desiderio aliis quos charitate diligebat, emendationem sperauerit & salutem, qui etiam optabat anathema esse à Christo pro fratribus suis, vel huiusmodi ecstáticos impetus, non de amore concupiscentiæ, sed charitatis profectos esse? Nam ne quis existimaret huiusmodi affectus ex alio amore quam verâ charitate promanasse, statim ibidem occurrit Augustinus ac dicit: *Hi motus, hi affectus de amore boni, & de sancta charitate venientes, si vitia vocanda sunt, sinamus ut ea quæ vera vitia sunt, virtutes vocentur.*

Lib. 14. de Ciuit. c. 6.

Lib. 14. de Ciuit. c. 9.

Ibid.

CAPVT X.

Charitati gratis diligenti Deum non repugnat respectus mercedis aut retributionis.

Q VEMADMODVM vero non satis naturam charitatis attenderunt, qui spem non putauerunt esse motum eius, ita non minus hallucinati sunt, qui mercedis seu retributionis intuitum ab eius puritate remouerunt. Nam sicut æternæ vitæ spem, seu beatitudinis expectationem, ita mercedis aut præmij appetitum amor concupiscentiæ proprium esse credidit. Sed in utroque non dissimiliter lapsi sunt. Non enim solus amor concupiscentiæ, sed & amor charitatis quam maxime præmium respicit, quod fortasse nec Scholastici negaturi sunt, si attendere velint, quid sit præmium eius. Cum enim charitatis proprium sit & vnica voluptas diligere Deum, non quia hoc sibi suaue, vel utile, vel gloriosum est, vel alia quacunque considera-

tione redundat in se, sed quia ita est ordo creaturæ sub creatore, qui suâ superexcellenti bonitate & veritate dignus est, ut propter semetipsum super omnia ardentissime diligatur, ita quoque vnicum præmium est, veritatem & bonitatem Dei facie ad faciem contemplando ardentius amare & laudare Deum. Nec istud quia utile & beatificum est diligentis, sed quia æternæ veritati congruum, dilecto debitum, atque in seipso dignum & iustum est. Amoris enim inchoati quo in hac vita tepemus, amor consummatus, quo in futura flagrabimus, vnica merces est. Horum vterque summè gratuitus est, quia est amor Dei propter Deum; eoque magis gratuitus, quo magis imperfectus amor, amore perfecto, veluti præmio, perfici & remunerari eupit. Itaque in Sermonibus de verbis Apostoli:

Serm. 16. de li: Opera faciat in charitate non expectans retributionem temporalem, sed promissum Dei, faciem Dei. Et cap. 7.

In Epist. ad Galat. vos, id est, filios noui Testamenti, opera bona facere decet sine charitatis, quæ æterna sperat hinc præmia, & ex fide expectat. Et in Psalmum centesimum trigesium quartum diuinissime: In arumnis, in laboribus, in videribus constituti (Sancti)

In Psal. 134. laudauerunt Deum. Non eis displicuit nec torquens. Hoc est, GRATIS AMARE, non quasi propositâ acceptione mercedis, quia ipsa MERCES TVA SUMMA DEVS IPSE ERIT QVEM GRATIS DILIGIS. ET SIC AMARE DEBES VT IPSVM PRO MERCEDE DESIDERARE NON DESINAS QVI SOLVS TE SATIET; sicut Philippus desiderabat cum diceret, Ostende nobis Patrem & sufficit nobis. Ecce quid sit gratis diligere, ipsum indefinenter mercedem expectare, nimirum in clara contemplatione feruentissima, purissima, sincerissima gratuiti amoris charitate diligendum. Ista merces eo purius expectatur speraturque, quo feruentius. Quod si charitas ista etiam corporis sui reformationem & immortalitatem respicit, non alio fine respicit, nisi ut mens à dirissimis concupiscentiam stimulis & corruptionis miseriis animam aggrauantibus liberata, nulla concupiscentialis amoris cœcitate aut resistantia interpellante, à contemplationis diuinæ claritate & ardore reuocetur. Ita quicquid mercedis expectat charitas gratis expectat, quia propter istud solum expectat, quod solum puræ & gratuitæ charitatis est præmium, Vnde in Psalmum septuagesimum secundum ad illa verba: Pars mea Deus in secula præclare dicit: Factum est cor castum, gratis iam amatur Deus. Non ab illo petitur aliud præmium. Qui aliud præmium petit à Deo, & propterea seruire vult Deo, carius facit quod vult accipere, quam ipsum à quo vult accipere. Quid ergo? Nullum præmium Dei? NVLLVM PRÆTER IPSVM. PRÆMIUM DEI, IPSE DEVS EST. HOC AMAT, HOC DILIGIT: SI ALIUD DILEXERIT NON ERIT CASTVS AMOR. RECEDIS AB IGNE IMMORTALI, FRIGESCIS, CORRUMPERIS. Error est enim non mediocris, opinari quod salus propria & visio Dei, totusque felicitatis nostræ complexus non possit sincerâ charitate diligi. Cum potius è contrario, non debeat à Christiano alio amore diligi, nec in vniuersis Augustini operibus Scripturæ sacris vllum vestigium sit, quod alio sit amore quam veræ charitatis appetenda. Quasi vero aliter Christianus iussus sit se diligere, nisi diligendo Deum propter Deum. Hoc enim faciendo quam maximè seipsum diligit, nec verè diligit si aliter diligit.

A Nam sui ipsius profundissime obliuiscendo, altissime sese diligit: Bonum enim nostrum nullum est aliud, quam illi inhaerere. Itaque ut homo sese diligere nosset, constitutus est ei finis, quo referret omnia ut beatus esset. Non enim qui se diligit vult aliud esse quam beatus. Hic autem finis est adherere Deo. Et in Tractatibus in Ioannem: Nescio quo inapplicabili modo quisquis seipsum non Deum amat, non se amat: Et quisquis Deum non seipsum amat, ipse se amat. Qui enim non potest viuere de se, moritur vtiue amando se. Non ergo se amat: nihil quam se amat. Cum vero ille diligitur, de quo viuatur non se diligendo magis diligit, qui propterea non se diligit, ut eum diligit de quo viuatur. Nec enim & corpus si diligere quippiam posset vnquam perfectius se diligeret, quam si sui oblitum, arctissima sibi dilectione astringeret animam quæ ipsi vitam & motum præbet.

Nam si rectè ponderare voluerimus, quisquis delabitur ab illa charitatis puritate, ut amore concupiscentiæ incipiat velle & concupiscere sibi Deum, totum dilectionis ordinem, quem natura docet & lex æterna præcipit, diligendi perueritate perturbat. Nam & Deum ad se ipsum refert, & se ipso fruitur, quorum vtrumque æterna & indispensabili lege proscriptum est. Quicquid enim nobis in nobis sistendo concupiscimus, hoc vltimò refertur ad nos, quos prius diligimus, & quibus tanquam cardine diligendi fruimur. Vnde Augustinus: Si diligis

C aurum, prius te diligis & sic aurum. Dico & ego, si diligis ita Deum, tibi concupiscendo Deum, prius te diligis, & sic Deum. Frueris ergo te, quia te ipsum propter te ipsum diligis; Deum vero non nisi propter te. Si enim vel te vel Deum propter Deum, iam egredimur hypothesis notas, quia non concupiscentiæ, sed charitatis amor fuerit. Peruersa est igitur illa cupiditas Dei; quia peruersum est Deum ad nos ipsos amore referendo, nobis ipsis frui. Vnde eleganter appositèque S. Augustinus: Sed nec se ipso quisquam frui debet, si liquido adueritas, quia nec se ipsum debet, propter se ipsum diligere, sed propter illum quo fruendum est.

D Tunc quippe est optimus homo, cum tota sua vita pergit in incommutabilem vitam, & toto affectu inhaeret illi. Si autem se propter se diligit non se refert ad Deum, sed ad se ipsum conuersus, non ad incommutabile aliquid conuertitur. Et propterea iam cum defectu aliquo se fruitur; quia melior est cum totus haeret atque constringitur incommutabili bono, quam cum inde vel ad se ipsum relaxatur. Sui ipsius igitur vera dilectione constituta, pergit Augustinus ad dilectionem proximi: Si ergo te ipsum non propter te debes diligere, sed propter illum ubi dilectionis tuæ rectissimus finis est, non succenseat alius homo, si etiam ipsum propter Deum diligis. Hac enim regula diuinitus constituta est: Diliges proximum sicut te ipsum: Deum vero ex toto corde, &c.

E Quapropter si quis fortè non satis adhuc liquido capit, quomodo nobis & beatitudinem nostram seu beatificum nostrum bonum non amore concupiscentiæ, sed verâ charitate appetamus, intueatur ille quid sit illud quod vera charitas proximo & procuret & optet, & speret. Videbit enim & æternam in contemplando amandoque Deo felicitatem, & corporis immortalitatem, sine qua illa perfecta esse non potest, charitate proximis desiderari, charitate procurari. Si enim esurienti cibus, potusque sitienti, ac nudo vestis ex charitate appetitur, si dum satagimus ut ab errore & iniquitate con-

Lib. 10. de Civit. c. 4.

Tract. 123. in Ioan.

Homil. 374

Lib. de doctr. Christ. c. 22

Ibid.

uersus credat Deo, credendoque diligat, & ex fide per dilectionem operante operetur, non nisi sinceræ charitatis in veris Christianis est virtus; quis dubitare finitur, quin ei vitam æternam, hoc est, summam Dei cum eius contemplatione charitatem, eadem puritate charitatis appetamus? Nec enim ibi spectamus, si viri boni simus, ut inde ad nos utilitas vlla redeat, sed ut ipse velut fidum mancipium subijciatur Deo. Quod si proximo æternam salutem animæ & corporis ex vera charitate cupimus, profectò & nobis; nam & nos ipsi maximè proximi sumus nobis; nec proximum supra nos, sed sicut nos ipsos diligere iussi sumus.

Vnde de vtriusque salute ex charitatis dilectione appetenda S. Augustinus: *Nec misceat se cupiditas sæculi, quando aliquid boni de dilectione operamur. Vide quid ibi appetisti; salutem tuam, an laudem hominum ventosam.* Et rursum: *Germana dilectio est in nobis, non ficta, sed sincera salutem fraternam querens, nullum emolumentum expectans nisi salutem ipsius.* Et fides igitur, & spes, & charitas ex charitate nobis appetitur, ex charitate proximo, ex qua eadem charitate desideratur vtrisque, & merces eius. Sed illa merces non est alia nisi ipse Deus luminosissima & ardentissima charitate in gloriæ æternitate diligendus. Nam ut charitas charitatis meritum est, parua maioris; ita charitatis charitas merces est, magna minoris, nullo detrimento, sed magno incremento gratuita seruitutis. Nec enim dilectio gratuita esse desinit, si ea mercede Deum diligat, ut in æternum gratuito diligat. Ita mirabili modo fit, ut sit nobis utilitatis nostræ contemptus in diligendo gratis Deo utilissimus. Quo respexit S. Augustinus quando dixit: *Nec ita sentiendum quod diximus nos illi (Deo) ad utilitatem nostram salutemque seruire, tanquam aliud aliquid ab ipso expectemus, quam eum ipsum qui summis utilitas & salus nostra. Sic enim eum gratis secundum illam vocem diligimus: Mibi autem adhaerere Deo bonum.*

Ex quibus etiam satis intelligitur, quid sit Christianis operari propter retributionem: quem operandi modum multi tanquam non satis perspectum perfectis abijciendum putant. Amoris enim Dei ex quo cuncta iustitiæ operatio proficisci debet, nulla est digna retributio nisi ipse Deus. Ex quo fit ut propter retributionem seu mercedem operari, non sit oculos à Deo ad se reflectere, & vel aliquid extra Deum, quod valde vitiosum est, vel etiam ipsum Deum mercedem tanquam sibi utilem expectare, ut amor eius & opus amoris ultimo tandem ad nos ipsos terminetur. Absit, ut ita Christianus propter retributionem operetur; sed hoc est propter retributionem operari, ut operis boni quod propter iustitiam, hoc est, Deum gratis dilectum operaris, Deus ipse magis adhuc gratuito diligendus in æternitate, sit merces. Amor enim amoris retributio erit. Quod non est imperfectè, sed perfectissimè seruire Deo, & omnibus Christianis omnibus viribus commendandum. Tota quippe vita Christiana perturbatur, dum iste amor concupiscentiæ, quo quis se ipsum non Deum amat, in charitatis locum quodammodo substituitur. Nam totus Christiani hominis cursus à prima diuini amoris inspiratione vsque ad extremum vitæ spiritum, non nisi amoris, hoc est, charitatis est cursus, ex qua & viuere & mori velle debet. Hoc enim velle debet Christianus, propter quod Christus in hunc mundum venit: qui non propterea venit, ut Deum amore concupiscentiæ, hoc est,

A sub nomine Dei nos ipsos diligeremus, sed ut qui Deo mortui eramus, ex vnica Dei charitate viueremus: *Iesus, inquit, non opus erat ut veniret, nisi propter charitatem. Fons est quem voluit Dominus hic ponere, ne deficiamus in via: & abundantius eum bibemus cum ad patriam venerimus.* Quod si non opus erat ut veniret Iesus nisi propter charitatem, profectò non venit ut eum concupiscentiæ amore concupisceremus. Talis enim amor Dei ex amore felicitatis, qui omnibus naturaliter insitus est, per se ipsum fluere potest. Quisquis enim se beatum esse cupit (quod quilibet cupit) hoc ipso necesse est cupiat, quicquid id sit, quo se beatum futurum putet; sed non illo amore limpidissimo, quo sui quodammodo oblitus extra se gratis feratur in Deum, sed illo turbido qui in se ipso manens, Deum amando feratur in se. Ex quo amore nascitur ut etiam pœnas timeat, sed sicut ex illo timore nunquam aliquis iustitiam Dei operabitur, quæ fieri non potest timore pœnæ, sed amore iustitiæ, ut sexcenties Augustinus docet; ita etiam ex illo concupiscentiæ amore, nunquam iustitia diligetur, sed homo manebit in se, quicquid tandem id fuerit quod propter se ipsum diligere videbitur.

Quapropter ut tandem aliquando finiam, & ad susceptum de virtutibus moralibus ac Theologicis institutum redeam, quemadmodum Christianorum prudentia, temperantia, fortitudo, & iustitia, non ex alio amore prudenter eligunt bonum, & libidines temperant, & aduersa tolerant, & sua cuique distribuunt quam gratuito amore Dei, qui quo est vehementior & feruentior eo solertius prospicit, & integrius temperat, & robustius perfert, & æquius tribuit; ita quoque fides Theologica non alio amore reuelanti Deo præbet affectum, nec spes alio Dei contemplationem expectat & sperat, nisi illo genuinæ charitatis, cuius quædam quasi scintillæ perfectum illum ignem qui super omnia Deum diligit, antecedunt. Quam Augustini doctrinam Apostolus satis perspicue, vel potius Apostoli Augustinus expressit, quæ ad Corinthios continetur.

D *Charitas patiens est, benigna est: charitas non emulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum: non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati; omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Quibus verbis Apostolus docet charitatem Dei & proximi, hoc ipso quo animum penetravit, statim per se immediatè in omnium istarum virtutum actus erumpere, sicut hoc ex Augustino superius declarauimus. Quod si quid adiutorij siue facilitatis adferat, passionum quarundam acquisita moderatio (quemadmodum hoc fieri experientia certa probat) nec ab Augustino vnquam negatum fuit, nec ista virtus villo pacto vocari potest. Vnde multis in locis commendare solet, ut saltem ex timore bona faciamus, quatenus isto externorum operum rudimento malæ consuetudinis, bona succedat, atque ita ex timore ad charitatem atque opera verè bona transeamus.

CAPVT XI.

Quid sit opus fieri SICVT OPORTET, iuxta sancti Aug. Concilij Arausiaci, ac Tridentini phrasin.

GRATIAM Christi medicinalem esse propriè inspirationem charitatis, cum reliquis videlicet

Tract. 7. in Epist. Ioan.

Tract. 6. in Epist. Ioan.

Lib. 8. de Gen. ad lit. cap. 11.

1. Cor. 13.

Concil. Trid.
sess. 6. can. 3.

Conc. Araus.
can. 6.

Conc. Araus.
can. ult.

affectionibus ex ea naturaliter profluentibus, desiderio, gaudio, odio, fuga, tristitia, spe, audacia & ceteris; idque respectu quorumlibet actuum, ex quacumque virtute prodeant, & quo pacto istud verum sit, & intelligi debeat, multis demonstrauimus. Dubitatio vero consequenter suboriri posset, quid sit opus aliquod bonum fieri SICUT OPORTET, prout Augustinus, & ex ipso Concilia Ecclesiae quibusdam in locis locuta sunt: ut quando Tridentinum dicit: *Hominem credere, sperare, diligere aut poenitere non posse SICUT OPORTET sine praenientia Spiritus sancti inspiratione atque eius adiutorio.* Et quando Arausicanum definit: *ut credamus, velimus, desideremus, petamus, &c. vel haec omnia SICUT OPORTET agere valeamus per infusionem & inspirationem Spiritus sancti fieri.* Itemque sic attenuatum esse liberum arbitrium per peccatum primi hominis, ut nullus postea aut diligere Deum SICUT OPORTET, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est possit, nisi gratia cum & misericordia diuina praenenerit. Dum igitur tam studiosè adijciunt istam limitationem, videtur certum quendam operandi modum designare velle ad quem opus gratia fit; & alium quo absque gratia per naturae vires opus bonum exerceri possit.

Ista itaque limitatio magnas lites apud Scholasticos & opinionum diuersitatem peperit, quid per istum operandi modum etiam Augustinus intellexerit, qui sic subinde quoque locutus est. Hoc enim si constiterit, constabit etiam quid sibi Concilium Arausicanum ac Tridentinum velint. Expresserunt enim verbotenus doctrinam eius. Nam Canones Arausicani non aliud plerique sunt, quam sententiae ex Augustini libris excerptae. Quidam igitur existimant verbis istis restringi bonos actus, ad eos qui participant aliquo modo bonitatem supernaturalem. Sed quid mirum, si ad actum supernaturalem seu supernaturaliter operandum sit opus gratia? Hoc enim neque Pelagius negaret, aut negauit vnquam, aut negari potest. Nam hoc ipso quo supernaturale dicitur, vires naturae superat, & à supernaturali principio effici debet. Quare huiusmodi interpretatio talibus verbis concepta ridicula videtur esse, nec idonea ut aliquid certi de istis operibus & isto operandi modo hauriri possit. Itaque propius accedentes alij significari volunt, opus esse gratia ad opera bona quae sunt meritoria vitae aeternae, siue de condigno, ut quidem statuunt, siue generaliter etiam de congruo; quale est meritum imperatorum, dummodo verè sit meritorium alicuius doni supernaturalis. Nam opera moraliter bona, quae naturae viribus absque gratia fieri possunt, nullius auxilij aut doni supernaturalis meritoria sunt, sed tantummodo quorundam donorum naturalium. Ita & isti videntur gratiam requirere, non tam ad operis naturam, ut bonum sit, sed ad modum quendam, ut supernaturale sit. Nam hoc ipso quo statuunt opera quadam naturaliter & moraliter bona, quae nihil gratiae promereri possunt, indicant hoc provenire ex eo quod non sit supernaturale; quasi supernaturalitas adduceret istam rationem meriti & non bonitatis operis. Alij dicunt, per istud SICUT OPORTET, significari opera pietatis atque religionis seu iustitiae, iad quae sapius se restringit Augustinus: ut significetur opus esse gratia ad illa opera quibus vera & religiosa pietate colitur Deus, & quibus homo sit iustus co-

aram Deo. Nam talia opera supponunt fidem atque dilectionem Dei. Omnes auctores isti aliquid veri dicunt, sed radicem veritatis non videntur assecuti. Verum est enim, gratiam Christi necessariam esse ad opera supernaturalia, & ad meritoria etiam de congruo, & ad opera pietatis & religionis & iustitiae; sed per ista non explicatur, cur istiusmodi opera fiant, SICUT OPORTET, & non alia quae fuerint omni ex parte bona. Itaque hoc solum videntur spectasse auctores isti, ut eo modo limitationem istam, SICUT OPORTET, exponerent, quatenus relinqueretur locus operibus naturaliter bonis, siue moralibus, siue etiam fidei, spei, ac dilectionis Dei; quae prioribus istis supernaturalibus tam affinia & vicina sunt ipsorum iudicio, ut vix alio indicio quam quod principio operandi differant, discerni queant. Qua philosophandi methodo duplex homo in eodem homine constituitur, vnus naturalis, alter supernaturalis; quorum ille credat, speret, diligat, velit, atque operetur bona naturaliter & moraliter, iste supernaturaliter. Ille proinde non indigeat gratiae auxilio, quia talia bona opera non superant naturae vires, iste indigeat. Et quamuis in Augustino, Fulgentio, Prospero, vel Conciliis, Ecclesiae nullum talis Philosophiae vestigium sit, ad hoc tamen Conciliorum & Patrum verba torquere volunt, ut sub illa limitatione, SICUT OPORTET, huiusmodi operum distinctio ab ipsis inuenta facile delituerit.

Dico igitur, in sancti Augustini doctrina fieri opus aliquod bonum SICUT OPORTET, non est aliud quam agi sicut agendum est, ut opus sit verè rectum & bonum. Hoc ipsum autem non est aliud quam opus agi, non ex timore poenae, non ex aliqua terrena vel reproba cupiditate seu intentione carnali, sed ex dilectione iustitiae; ita videlicet, ut in agendo ipsa iustitia legis diligatur, prout istam dilectionem iustitiae ex ipsius verbis explicuimus. Nam talis iustitiae dilectio, nulla est alia, nisi qua gratis diligitur Deus, qui non instar idoli in corde collocandus & amandus est, sed tanquam ipsa iustitia & aequitas & veritas & sapientia. Hunc esse verum & genuinum verborum istorum sensum, tam apertum est, ut nemo qui veritatem in auctoribus, non contentionem quaerit, id, meo iudicio, diffiteri possit. Nam in primis in Enchiridio ad Laurentium ita euidenter hoc tradit, ut nullam dubitandi ansam cuiquam relinquat: *Omne itaque praecepti finis est charitas, id est, ad charitatem refertur omne praeceptum. Quod vero ita sit vel* TIMORE POENAE, VEL ALIQUA INTENTIONE CARNALI, *ut non referatur ad illam charitatem, quam diffundit Spiritus sanctus in cordibus nostris nondum sit. QVEMADMODUM FIERI OPORTET, quamuis fieri videatur.* Ecce, quidquid sit timore poenae, vel aliqua intentione carnali ita ut non referatur ad illam charitatem, hoc est, ut non referatur ad Deum, siue non fiat ex dilectione Dei, nondum sit quemadmodum oportet fieri; perspicue significans, tunc fieri sicut oportet, quando fit ex illa charitate Dei, quae sancto Augustino est *charitas iustitia*, prout istis ipsis verbis eam nonnunquam vocat. Et sanè quid amplius ad opus bonum, quod nulla extrinsecus adiacente circumstantia vitiatur, postulaueris, nisi ut fiat ex vera charitate Dei? Sic ergo fieri, est fieri quemadmodum oportet fieri. Nam ex illo loco ista phra-

Enchir. cap. 122.

In Epist. ad Galat. & alibi.

sis à Conciliis desumpta fuit. Itaque hunc sensum suum aliis multis loquendi modis idem omnino significantibus, Augustinus expressit. Quandoque enim hoc æquipollenti phrasi exprimit, per rectè fieri. Nam in eodem ipso loco, cum ea dixisset non fieri quemadmodum oportet, quæ fiunt ex intentione carnali, non referendo ad charitatem, sic statim è contrario explicat quemadmodum oportet, quæ rectè fiunt: Quæcunque ergo mandat Deus ex quibus vnum est; Non machaberis: & quæcunque non iubentur, sed spiritali consilio monentur, ex quibus vnum est, Bonum est homini mulierem non tangere, tunc RECTE FIVNT, CVM REFERVNTVR AD DILIGENDVM DEVM ET PROXIMVM PROPTER DEVM. Quasi diceret tunc fiunt quemadmodum oportet fieri: nam quid est aliud rectè fieri, nisi quemadmodum oportet fieri? Et hoc ipsum explicat per fieri ex charitate Dei & proximi propter Deum: quod sanè vsitata sua phrasi dicere potuisset, ex dilectione iustitiæ; nam ea semper eadem est Augustino quæ dilectio veri Dei: vnde in libris contra Iulianum: Hoc enim totum (superare concupiscentiam & perferre molestiam) RECTE FIT, quando fit propter ipsum, id est, quando gratis amatur ipse, qualis amor nobis esse non potest nisi ex ipso.

Nonnunquam vero, sicut oportet fieri, circumloquitur per agere sicut agendum est. Vt in libro de Correptione & gratia. Ad hoc eis ostenditur quid agere debeant, vt quando id AGVNT, SICVT AGENDVM EST, ID EST, CVM DILECTIONE ET DELECTATIONE IUSTITIÆ, suauitatem, id est, gratiam, quam dedit Dominus, vt terra eorum daret fructum suum accepisse se gaudeant. Quid enim est agere sicut agendum est, nisi agere sicut oportet agere? Et hoc ipsum disertis verbis exponit per agere cum dilectione iustitiæ. Et ne quis adhuc hæreret, verbis immediatè sequentibus interpretatur clarius, per, EX CHARITATE FACERE. Sic enim illustrat doctrinam à se traditam per oppositum eius quod iam dixerat: Quando autem non agunt siue omnino non faciendo, siue NON EX CHARITATE faciendo, orent vt quod nondum habent accipiant.

Aliquando hoc exprimit per ex animo, & cum bona voluntate facere. Vt in eodem libro paulo post, cum intelligerent illi quibus eum scribit, agere sicut agendum est bonum, non aliud esse, quam agere ex charitate ac dilectione iustitiæ, respondent Augustino: Ora ergo pro me vt hanc (charitatem) accipiam, & per hanc EX ANIMO CVM BONA VOLVNTATE quæ præcipit faciam. Quod etiam nonnunquam vocat, EX CORDE, ID EST, EX VOLVNTATE, videlicet bona facere, quæ Augustino nulla est nisi charitas. Non ergo ex corde, hoc est, ex voluntate obedissent, nisi præparetur voluntas à Domino. Quisquis enim vel timore obedit, vel cupiditate carnali, nullo modo ex corde obedit, quia non ipsam legis obedientiam, sed aliud prorsus diligit.

Nonnunquam hoc explicat per BONVM BENE FACERE, vt quando dicit in libro secundo ad Bonifacium: Tunc bonum concipisci incipit, quando dulcescere cæperit. Quando autem timore pœnæ, non amore iustitiæ fit bonum, nondum BENE FIT BONVM. Ratio est illa quam statim dedi, nec fit in corde quod fieri videtur in opere, quando mallet homo non facere, si posset impune. Quid est enim BENE FIERI BONVM, nisi fieri sicut oportet? Quod enim sicut oportet fit, hoc bene fit. Et hoc

A ipsum exponit per fieri non timore pœnæ, sed amore iustitiæ, & hoc ipsum fieri ex charitate. Nam ibidem dicit: Quid est enim cupiditas boni, nisi charitas?

Subinde hoc circumloquitur per VERE BENE FIERI: vt quando dicit in Psalmum centesimum decimum octauum: Hæc est illa suauitas (hoc est gratia) quam Deus dat, vt terra nostra det fructum suum, vt BONVM VERE BENE, ID EST NON MALI CARNALIS FORMIDINE, SED BONI SPIRITALIS DELECTATIONE FACIAMVS. Nam quid est VERE BENE FACERE nisi quemadmodum oportet facere? Et hoc ipsum interpretatur facere non mali carnalis formidine, sed boni spiritualis delectatione, hoc est, delectatione iustitiæ. Illa quippe iustitia est bonum maximè spiritale, ipsa videlicet lex æterna Dei seu ipse Deus; de qua verbis immediatè præcedentibus dixerat quod Deus legem suam in corde scriberet, vt eam casto timore vt filius diligerem & dilectione casta timerem. Timor autem castus, & dilectio casta, est illa vera charitas, prout in Augustini scriptis vbique celebratur. Subinde phrasis istius vim denotat per facere opus bonum eo sine quo liberos decet. Vt

quando in Commentario in Epistolam ad Galatas dicit: opera legis pertinere quoque ad nouum Testamentum, sed alio sine quo liberos ea FACERE DECET. Nam quid aliud esse potest facere sicut oportet, quam facere sicut liberos, non feruos facere decet? Et hoc nihil omnino aliud esse, quam facere non timore pœnæ, sicut serui sub veteri Testamento legem faciebant, sed amore iustitiæ, plenissimè in eodem loco consequenter tradit. Nam exponens id quod dixerat eo sine quo liberos ea facere decet, adjicit: Id est charitatis æterna sperantis hinc præmia, & ex fide expectantis. Non sicut Iudei qui timore ista implere cogebantur, non illo casto permanente in sæculum sæculi, sed quo timebant præsentis vitæ suæ: & ideo quædam opera legis implebant, quæ in sacramentis sunt; illa vero quæ ad bonos mores pertinent, implere omnino non poterant. Non enim implet ea nisi charitas. Et quod illa charitas non sit aliud nisi ista tam prædicata dilectio iustitiæ legis, continuo adiungit: Quia & hominem si propterea non occidit aliquis, ne & ipse occidatur, hoc est timore pœnæ, non implet præceptum iustitiæ sed si ideo non occidat, QUIA INIVSTVM EST etiamsi id facere possit impune, non solum apud homines sed etiam apud Deum. Ecce quid sit facere præceptum aut opus sicut oportet. Nempe facere quia iustum est, vel non facere quia iniustum est.

Quandoque etiam quemadmodum oportet fieri circumloquendo, exponit per veraciter & suauiter fieri. Vt in libro de dono perseverantiae: Quæ vna (charitate) Deo VERACITER ET SVAVITER OBEDITVR. Nam quid aliud esse potest Deo suauiter & veraciter obedire, quam quemadmodum oportet obedire? Hilarè enim datorem diligit Deus, hilaritas enim ex suauitate nascitur. Nam istis duobus verbis breuissimè denotat obedientiam illam fieri ex amore, & ex gratuito amore. Tunc enim Deus amari incipit, cum dulcescere cæperit, & tunc gratis amatur quando veraciter amatur, ipse videlicet & non aliud pro ipso.

Subinde eandem limitationem (quemadmodum oportet fieri) nobis ingerit per veraciter atque sinceriter fieri. Quomodo enim potest veraciter fieri atque sinceriter, nisi quemadmodum

Psal. 118.
ad illum verum
sum. Quam
dulcia fau-
cibus, &c.

In Epist. ad
Galat.

Lib. de dono
persever. c. 16.

Lib. 21. de
Civ. c. 16.

oportet fiat: NEQUE ID FIT VERACITER
ATQUE SINCERITER (viti-
delicet superatio) NISI VERÆ DELECTATIO-
NE IUSTITIÆ. Et quid istud veræ delectatione

Lib. 21. de
Civ. c. 16.

iustitiæ? Audi sequentia: *Tunc itaque victa vitia
deputanda sunt, cum DEI AMORE vincuntur, quem
nisi Deus ipse non donat.* Nam nisi vitia Dei amore,
seu veræ delectatione iustitiæ superentur, iam
non superabuntur, sicut ipsemet in Enchiridio
dixit, *quemadmodum oportet*, sed quod ibidem ei
directe opponitur, *timore pœnæ vel aliquâ inten-
tione carnali.* Vnde in libro quinto contra Iulia-
num, vult opus esse gratia ad viti-
orum victo-
riam, VT NON ALIA REPROBA CUPIDITATE,

Lib. 5. contr.
Iul. c. 8.

sed DEI CHARITATE vincantur, quasi diceret, vt
quemadmodum oportet, vincantur. Est enim im-
possibile, vt si vel viti-
orum superatio, vel legis
operumque bonorum operatio, non fiat veræ de-
lectatione iustitiæ seu vero amore & charitate
Dei, quin fiat secundum mundum vel timore pœ-
næ, vel aliqua reprobâ cupiditate vel intentione
carnali. Vnde & Apostolus, ex quo primo vide-
tur phrasis ista dimanasse, ista duo pro iisdem su-
mit, *sicut oportet*, & secundum Deum, quando dicit
in Epistola ad Romanos: *Nam quid oremus SICUT*

Rom. 8.

OPORTET NESCIMVS: *sed ipse Spiritus postulat
pro nobis gemitibus inenarrabilibus:* Et quo modo
postulat? *Quia SECUNDVM DEVM postulat pro
sanctis.* Et Augustinus utrique opponit, orare
secundum mundum, hoc est, ex aliqua mundi in-
tentione, quæ non potest esse nisi alia reprobâ
cupido-
tas intentioque carnalis: *Non ergo scimus*

Lib. cont.
Serm. Arian.
c. 25.

per nos ipsos quid oremus SICUT OPORTET; sed
ipse Spiritus interpellat, id est interpellare nos facit,
quæ sunt SECUNDVM DEVM. QVOD NISI FACIAT
NON ORAMVS NISI SECUNDVM ISTVM MVN-
DVM, ad expectandam concupiscentiam carnis, &
concupiscentiam oculorum, & ambitionem sæculi, quæ
non sunt à Patre sed ex mundo sunt. Quis vero du-
bitet, quin id quod oratur ad explendam ex istis
concupiscentiis tribus vnam, quam non Deus sed
diabolus in homine seminavit, hoc ex alia inten-
tione carnali, seu reprobâ cupiditate postuletur?

Serm. 53. de
verb. Dom.
c. 2.

Nam secundum mundum postulare, est ex dile-
ctione mundi postulare. Dilectio vero mundi qua
quis in mundo requiescit, non potest cupiditas
esse proba, sed reprobâ. Vnde Augustinus, mul-
to peiores videntur qui intus videntur & foris
sunt: *Amant enim mundum & ideo mali sunt.* Et
quibus omnibus satis perspicue colligitur, opus
bonum quemadmodum oportet fieri, nihil aliud
esse, quam opus ita fieri quemadmodum tam ex
parte officij, quam finis debet fieri, vt sit opus bo-
num, siue non malum. Ad hoc autem necesse est,
vt non solum officium quod agimus, bonum sit,
sed etiam finis propter quem agimus. Ille autem
finis non est alius nisi iustitia seu verus Deus, vera
charitate ex fide gratis diligendus. Vnde cum
acerrimus inter Augustinum & Iulianum confi-
ctus intercederet, vtrum infideles efficere pos-
sent aliquod opus verè bonum, totis viribus Au-
gustinus hoc impossibile esse contendit, quia
quantumvis officia quæ faciunt bona ac lauda-
bilia esse videantur, sola tamen absentia finis bo-
ni quem intendere debent, omnia ipsorum opera
peccata esse conuincit. Ille autem finis, vt identi-
dem inculcat Augustinus, non est alius nisi Deus,
veræ dilectione ex fide diligendus. Quod fusè suo
loco demonstraui-
mus.

Vide lib. 3.
& 4. de statu
nat. lapsæ.

Iam vero consequenter satis patet cur Conci-
lium Arausicanum & Tridentinum peculiariter

A tradant gratiam atque inspirationem Dei neces-
sariam, vt quis velit, desideret, credat, speret, pœ-
niteat, diligat Deum, atque operetur sicut oportet:
possumus enim velle ac desiderare bonum, item-
que credere, sperare, diligere, pœnitere, operari
adeoque colere Deum non spiritualiter sicut
oportet, sed carnaliter vt mox dicturi sumus.

C A P V T XII.

*Ostenditur, Scholasticos Doctores multum hal-
lucinari de operibus quæ fiunt, vel non fiunt
SICUT OPORTET.*

B

HINC iam facile apparere potest, quam
contentitium sit, quod quidam Augu-
stino imponere volunt, idcirco bonum
aliquod opus non fieri sicut oportet, quia non
est supernaturale, cum è contrario, ideo super-
naturale esse debeat, vt fiat sicut oportet. Id-
circo quippè opus gratia est naturam superan-
te, quia impossibile est vt legitimus finis operis
boni (hoc est, Deus atque iustitia, sine quibus
nequidem moraliter bonum esse potest) nisi
vera dilectione attingatur, impossibile etiam
vt ista dilectio, sine gratiæ adiutorio habeatur.
Nam de ista conditione operis requisita, vt sit
supernaturale, quasi aliqua essent non super-
naturaliter bona, in vniuersis Augustini aut
veterum scriptis, nulla mentio est, sed à Scho-
lasticis introductum, quia opinionibus eorum
Augustini nomine introducendis vestiendisque
congruebat.

C

Hinc etiam vera ratio aperitur, cur toties
Augustinus dicat gratia opus esse ad opera pia,
opera pietatis, veræ pietatis, religionis, ad colendum
rectè Deum, ad veram iustitiam, vt bene & piè vi-
uamus & similia. Nempe quia inter Christianos,
nulla est vera pietas, nullus verus cultus Dei,
nisi amor Dei, quemadmodum ex pluribus eius
testimoniis, superius declarauimus. Nullum
vero est aut esse potest Augustino opus bonum,

D

nisi ex vero & gratuito Dei & iustitiæ amore
nascatur. Ex quo fit vt etiam nullum sit aut esse
possit opus bonum, nisi simul sit veræ pietatis,
veræ religionis, veri cultus Dei, veræque ius-
titiæ. Quæ omnia satis superque ex præcedenti-
bus clarent. Cur ergo addat veræ pietatis, recti
cultus, veræ iustitiæ, & huiusmodi, non est il-
la ratio, quasi esset aliqua pietas, cultus, iusti-
tia, religio naturalis, quod vniuersis eius prin-
cipiis repugnat, sed quia est aliqua pietas, cul-
tus, religio, iustitia, fides, spes; pœnitentia,
Dei dilectio terrena atque carnalis, qualis est
in hominibus scelestissimis, qui vt Augustinus
subinde dicit, Deum diligunt propter nummum,

E

non nummum propter Deum. Colunt enim
Deum deuotissimè ex avaritia, vel superbia, vel
alia reprobâ cupiditate dominante, quemad-
modum in hæreticis Deum pro Ecclesiæ subuer-
sione, & Iudæis pro temporali quacumque
prosperitate deprecantibus, manifestum est.
De quo ex Augustino facillimum est quamplu-
rima proferre. Vnum sufficit quod generatim
de carnalibus hominibus quibuscumque Deum
gratis non diligentibus dicit: *Siue ergo carnaliter*
viuens & talibus gaudens in hoc tempore, & talia de diuersis. c. 3.
*illo sperans, qualia habent & mali, & totam felici-
tatem suam in ipsa ponens, de qua gaudent & iniqui-
tatem aut certe contemnens istam præsentem, & talem spe-
rans*

Serm. 44. de
diuersis. c. 3.

vans in futuro; CARNALIS EST, CARNALEM FIDEM HABENS, CARNALEM SPEM, CARNALEM CHARITATEM. Talis fides, spes, charitas, erat olim & nunc omnium carnalium Iudæorum & hæreticorum. Nam & illi credebant, aut credere videbantur Deo, sed vel ex timore, vel ex carnali amore, ex quo etiam sperabant in hac vel futura vita talia qualia diligebant. Ex tali charitate pietas congrua nascebatur, & opera quæ videntur hominibus oculum carnis aduertentibus bona, sed sordibus terreni amoris infecta, & ideo non bona, sed mala. Nam de veteris Testamenti filiis loquens Augustinus, qui hæreticis & infidelibus magis pii & boni esse videbantur: Illi etiam quicumque ibi erant, sola quæ ibi Deus pollicetur terrena promissa sectantes & corum adipiscendorum AMORE, ET TIMORE AMITTENDORVM, DEI PRÆCEPTA SERVABANT, IMO NON SERVABANT, SED SIBI SERVARE VIDEBANTVR. Et quare non seruabant? Nimirum Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur, ex qua tanquam legitimi finis intentione officia bona & opera debebant fieri, SED TERRENA CVPIDITAS, METVSQVE CARNALIS. Sic autem præcepta qui facit procul dubio inuitus facit, ac per hoc in animo non facit. Et paulo inferius: Faciunt ista sub lege positi, hoc est omnes qui gratia dilectionis iustitiæ ac Dei carent, quos littera occidit, terrenam felicitatem vel cupiditate adipiscendi vel timore amittendi; Et ideo non verè faciunt, quoniam carnalis cupiditas quæ peccatum augetur cupiditate alia non sanatur. Ex talium hominum fide, spe, charitate, carnalis Dei dilectio & pietas nascitur, quæ non est pietas sed larua pietatis. Non enim Deum sed cupiditatum suarum obiecta colunt, quorum adipiscendorum, vel non amittendorum causâ Deum, velut satellitem eo deuotius colunt, quo potentius eas potest terrena largiendo vel custodiendo satiare. Talia hominum opera videntur bona & non sunt, videntur esse legis iustitia & mala sunt. A quibus vt Euangelicam fidem, spem, charitatem, pietatem, opera, iustitiamque discernat, addit illas particulas quibus postulat vt opera sint pia, pietatis, veræ pietatis, religionis, vt valeant ad colendum rectè Deum, ad veram iustitiam, vt verè faciant legem, verè bona sint. Denique propter huiusmodi charitatem & opera adulterina exigit, vt rectè fiant, vt agatur sic agendum est, vt homines ex animo cum bona voluntate faciant, vt bonum bene faciant, vt benefiat, vt vere bene fiat bonum, vt veraciter & suauiter, vt veraciter atque sinceriter fiat: denique vt quemadmodum oportet fiat, hoc est, sicut exponit, vt fiat non timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, non ex aliqua reproba cupiditate, sed ex boni spiritualis delectatione, cum dilectione & delectatione iustitiæ, ex Dei amore, ex Dei charitate.

Ad postremum hinc etiam aperitur, cur de operibus bonis loquens, meritorum subinde mentionem faciat, & ad ea facienda gratiam postulet. Non enim hoc ideo facit, quali sint opera verè bona, quæ non sint merita supernaturalis vilius gratiæ aut doni, sicut ipsi ex suis principiis Augustini doctrinam non satis perspectam metiuntur, sed quia nulla omnino sunt aut esse possunt opera verè bona, hoc est, non mala, quin illa sint simul merita veræ pietatis & gratiæ, si non perfectæ saltem decoloriora, qualia & Scholastici de congruo esse profitentur. Ex quo fit, vt Augustinus, cum Pelagiani quædam opera statuerent naturalis ordinis bona, quæ tamen

essent ita sterilia, vt ad vitam æternam promerendam nihil conducerent (vbi nihil aliud intelligebant nisi opera illa moralia quæ in Philosophorum & Scholasticorum scholis prædicantur) ipse ex professo tradat, fieri non posse vt sterile sit opus bonum ac nihil ad vitam conferat, quemadmodum à nobis alibi fusè demonstratum est.

Itaque cum Pelagiani postquam ab Ecclesia damnati essent, maximèque Semi-Pelagiani inuidiam declinare niterentur, quod meritum ante gratiam inducerent, sæpè conuincit eos ex eo sanctus Augustinus, quod ex hoc ipso meritum gratiæ constituerent, quo quippiam operis boni gratiam antecederet. Impossibile quippe esse, vt opus bonum, etiam hoc ipsum quod volebant esse steriliter bonum, non esset gratiæ atque æternæ vitæ meritorium. Hinc libro secundo ad Bonifacium, vbi cum Pelagianis dimicat, Apostoli citans locum: Si autem gratia iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia, statim explicans eius verba subiicit, gratia utique, vt per illam fiant bona opera, NE SI PRÆCESSERINT BONA OPERA tanquam operibus reddatur gratia, ac sic gratia, iam non sit gratia. Et capite octauo eiusdem libri, cum nihil dixissent Pelagiani aliud, nisi quod Deus non inspiraret homini cupiditatem imperfecti boni, sed hoc ex ipso homine nasceretur, quod postea Deus adiuuaret, concludit Augustinus, eos dicere quod homo dignus fiat gratia, eamque secundum merita dari statuunt. Nempe quia nihil boni præcedere potest ante gratiam, cui non tanquam merito gratia tribuatur: Fortassis, inquit, ergo ipsi eo modo saltem seruant locum gratiæ, vt sine illa putent hominem posse habere boni sed imperfecti cupiditatem; perfecti autem non facilius per eam posse, sed nisi per illam omnino non posse. VERVM ET SIC GRATIAM DICVNT SECVNDVM MERITA NOSTRA DARI. Quod in oriente Pelagius Ecclesiasticis gestis damnari timendo damnauit. Si enim sine gratia per nos incipit cupiditas boni IPSVM CØPTVM ERIT MERITVM, cui tanquam ex debito gratia veniat adiutorium; ac sic gratia Dei non gratis donabitur, sed secundum meritum nostrum dabitur. Vbi simul vides Pelagianos meriti neque mentionem fecisse, imo declinasse, & tamen Augustinum eos tanquam meriti gratiæ architectos, ex ipsa boni cuiuscumque etiam imperfecti præcessionem conuincere. Et libro quarto ad Bonifacium, similiter ex prioritate cuiuscumque boni, meritum gratiæ colligit: Quis prior dedit ei & retribuetur ei, &c. Non itaque istam scrutari audeant inscrutabilem quæstionem, qui meritum ante gratiam, & ideo iam contra gratiam defendentes, priores dare volunt Deo, vt retribuatur eis, priores utique dare quodlibet ex libero arbitrio, vt sit gratia retribuenda pro premio: & sapienter intelligant, vel fideliter credant, etiam quod se putant priores dedisse, ab illo ex quo sunt omnia, per quem sunt omnia, in quo sunt omnia, percipisse. Et libro primo retractationum: Hoc diuinum beneficium nisi eam voluntatem PRÆVENIRET, IAM MERITIS EIVS DARETVR, & non esset gratia quæ utique gratis datur. Et libro quarto contra Iulianum, cum ille ex Philosophorum placitis vellet homines etiam infideles posse aliquid boni facere quo essent steriliter boni, nec amplitudine cælestis præmij ditarentur, quod ipsissimum Scholastici ex iisdem Philosophis docent, partem verborum eius repetendo, respondet Augustinus: Dicit non potest, quârit te ista fallat opinio, quæ dixisti omnes virtutes affectus esse, per quos aut fructuosè aut steriliter boni sumus. Fieri enim nō potest vt steriliter boni

Vide lib. 47.
de natura
lapse
c. 2. & 3.

Rom. 11.

Lib. 2. ad
Bonif. c. 7.

Ibid. c. 31

Lib. 4. ad
Bonif. c. 2.

Lib. 1. re-
tract. c. 6.

Lib. 4. con-
tra Iul. c. 3.

simus, sed boni non sumus, quicquid steriliter sumus. Et A que modo opus bonum, non enim potest esse sterile opus bonum.

Ibid.

meritum gratiæ: In quo vis, inquit, hominem, sicut loqueris, ad aliquid laudabile generosi cordis stimulis incitari, in hoc eum non vis in Domino, sed in libero arbitrio gloriari, ac sic priorem dare, ut retribuat illi, eoque modo gratia iam non sit gratia, quia non est gratuita. Et paulo inferius: Non tamen ut eius bona voluntas possit PRÆCEDERE PRÆTER GRATIAM; NE VEL IPSAM PRIOR DET, UT RETRIBVATUR EI, ac sic gratia iam non sit gratia, dum non datur gratuita, sed redditur debita.

Ibid.

ib. de præ. sanct. c. 2.

Contra Semi-pelagianos vero, qui gratiam salvare, nec ullo modo per meriti rationem infringere conabantur, eos ex ipsa cuiuscumque boni naturalibus viribus facti antecessione ad agnoscendum gratiæ meritum cogit: Et ipsum igitur initium fidei nostræ, ex quo nisi ex ipso (Deo) est? Quis autem dicat eum qui iam cepit credere, ab illo in quem credidit, NIHIL MERERI? Unde fit, ut iam merenti cetera dicantur addi retributione divina, ac per hoc gratiam Dei secundum merita nostra dari. Quod obiectum sibi Pelagijs, ne damnaretur ipse damnavit. Et paucis interpositis cum Semi-Pelagiani initium fidei, quo incipimus Deo credere, ex liberi arbitrii potestate esse contenderent: Videte, inquit; si aliud agitur isto modo, nisi ut gratia Dei secundum merita nostra detur quolibet modo, ac sic gratia iam non sit gratia. Redditur namque hoc pacto debita, non donatur gratis, DEBETUR ENIM CREDENTI, ut à Domino ipsa fides augeatur, & sit merces fidei cæptæ fides aucta: NEC ATTENDITUR CUM HOC DICITUR, NON SECUNDUM GRATIAM, SED SECUNDUM DEBITUM ISTAM MERCEDEM CREDENTIBVS IMPVTARI. Et sanctus Prosper contra Collatorem, qui dicebat aliquos signe gratia naturaliter credere posse Deo: Quoquoersum ergo te cõferas à temetipso & vinciris & vinceris. Si enim gratiam merita nulla præcedunt, & fides non potest esse sine meritis, fides gratiam non præcedit. Et in principio ferè eiusdem libri: Quomodo autem non advertis te in illud damnatum incidere, quod velis nolis convinceris dicere, gratiam Dei secundum merita nostra dari, cum aliquid præcedere boni operis ex ipsis hominibus propter quod gratiam consequantur, affirmas? Et quia responderi poterat, hoc non esse gratiæ meritum, tanquam ex naturali libertate profiliens, præoccupat verba respondentis: NON ENIM NULLIVS MERITI HABERE POTEST PETENTIS FIDES, QUÆRENTIS PIETAS, PVL SANTIS INSTANTIA. Qua de re qui plura ex Augustino & ex ipsis Semi-Pelagianis vult videat ea quæ fusè diximus in libris de hæresi Pelagiana. Quanquam in istis quæ hic retulimus euidenter docet Augustinus & Prosper, impossibile esse, ut quodlibet quantumvis imperfectum opus bonum, quamvis sterile, & æternæ vitæ ineptum Dei gratiam antecedit: & eos qui talia opera quarumque bona machinantur, hoc ipso inducere meritum gratiæ, quia fieri non potest, ut ullum opus bonum sterile sit, aut nihil gratiæ ab omni boni auctore mereatur. Ut sanè perspicue pateat Scholasticos Doctores vehementer falli, qui Augustinum putant, non ad omnia opera bona gratiam constituere necessariam, sed tantum ad opera quæ fiant SICVT OPORTET, hoc est, quæ sint supernaturalis gratiæ æternæque vitæ meritoria; cum ex opposito August. inde inferat fore meritum gratiæ æternæque vitæ si fuerit quocun-

Ibid.

Lib. cont. collat. c. 37.

Ibid. c. 3.

Vide lib. 8. de hæresi Pelag. c. 16. & 17.

CAPVT XXI.

TIMOR GEHENNÆ SECUNDVM se consideratus licitus, bonus, rectus est.

SA TIS explicuimus, quomodo gratia Christi medicinalis ad opera solius dilectionis, quæ in virtutibus omnibus Christianis imputatur, necessaria sit. Hinc vero dubium alicui subnasci posset, quid de operibus ex timore damnationis seu gehennæ profectis existimandum sit. Nam illa videntur esse opera verè bona, quandoquidem attritio ex isto timore nata etiam sit dispositio ad iustificationem, dummodo sit coniuncta Sacramento pœnitentiæ. Hæc igitur difficultas ut paulo planius clarescat, de ipso timore gehennæ, utrum sit bonus an malus, itemque de peccati detestatione, quæ inde pullulat, aliquid nobis iuxta S. Augustini principia dicendum esse video.

Dico igitur timorem gehennæ siue pœnæ in se consideratum, siue paruum, siue magnum, siue remissum, siue intensum esse vtilem ac bonum. Definuit hoc Concilium Tridentinum, cum dicit: Si quis Conc. Trid. dixerit gehennam metum per quem ad misericordiam Dei sess. 6. can. 6 de peccatis dolendo confugimus vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere; anathema sit. Quæ definitio conformis est doctrinæ sancti Augustini qui dicit in sermone decimo octavo de verbis Apostoli: Cum timorem correxeris (malorum temporalium) ET UTILITER TIMERE cœperis, non temporales cruciatus, sed æterni ignis supplicia, &c. Et paulo inferius: Modo cum dicis mihi, gehennam timeo, ardere timeo, in æternum puniri timeo, quid dicturus sum? Male times? Vanè times? Non audio; quandoquidem ipse Dominus ablato timore subiecit timorem: & ait, ubi dixit, Nolite timere eos qui corpus occidunt, postea non habent quod faciant: sed eum timere qui habet potestatem & corpus & animam occidere in gehennam ignis: ita dico vobis, hunc time. Cum ergo Dominus timorem incusserit & vehementer incusserit, & repetendo verbum, comminationem geminaverit, dicturus ego sum, MALE TIMES? Ista non dicam PLANE TIME. Nihil melius times. Nihil est quod magis timere debeas. Et libro primo contra aduersariū legis & prophetarum: Si ergo salubriter non aduers. legis solum bonitatem, verum etiam severitatem Dei sancta Scriptura commendat, quoniam & amatur Deus UTILITER ET TIMETUR, &c. Et in Psalmum centesimum vigesimum septimum: Ille timor nondum castus præsentiam Domini, & pœnas timet: timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi bonum illud sed timore patiendi illud malum. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet ne mittatur in gehennam. BONVS EST ET ISTE TIMOR, UTILIS EST. Itaque in libro de castigandis rudibus dicit quod severitate Dei corda techizantium mortalium. SALVBERRIMO TIMORE quatuntur. Hinc est quod August. exemplum Domini secutus, qui hortatur ut cum timeamus, qui potestatem habet & corpus & animam perdere, frequenter monet, optat, inculcat, ut pœnas gehennæ timeamus, quemadmodum in diuersis eius locis videre licet: quod sanè non faceret, si timor in seipso consideratus esset malus, vel Deum iudicem, pœnasque gehennæ quas comminatur non nisi peccando formidare possemus.

Ratio

Serm. 214. de Temp. c. 1. & 3. & c. In Psal. 67. Ratio quoque veritatis istius manifesta est. Timor enim est quædam fuga mali: *fuga animi timor est*, inquit Augustinus, non utique boni, sed mali. Fuga vero mali rationem suam sumit ex bono, cui opponitur istud malum: cum malum odio haberi ac fugi non possit, nisi quia aduersatur bono. Ex appetitu quippe & desiderio boni, fuga mali & consequenter timor proficitur. Vnde de timore casto sanctus Augustinus: *Castus timor venit de amore*. Et de timore rerum temporalium: *Quantum amat pecuniam, tantum timet ne perdat pecuniam*. Et de timore generaliter: *Amor fugiens quod ei aduersatur timor est*. Iam vero bonum istud cui aduersatur gehenna tanquam malum, licito, bono, rectoque desiderio appeti potest. Est enim naturalis integritas atque vnitas & quies naturæ, quam nemo sanæ mentis dixerit non posse rectè appeti, desiderari, procurari; nisi eò dementiæ forte quiscquam veniat, ut dicat neque licitum aut bonum esse comedere, aut bibere, aut sese aduersus frigus ac tempestates tegere aut alia naturæ sustentacula sufficere, aut denique naturalem corporis atque animi integritatem vnitatemque seruare. Quod si istud omni sano iudicio licitum, bonum & rectum est, licitum igitur, bonum ac rectum est gehennam tanquam oppositum ei malum timendo fugere. Nam per gehennæ pœnas ista naturalia violantur bona, totaque naturalis constitutio ac salus tam corporis quam animi labefactatur ac tollitur, iuxta istud sancti Augustini: *Hoc in extremo supplicio rectè fit, ut ini-*
qui & impij naturalium bonorum damna in cruciatibus desleant, sentientes eorum ablatores iustissimè Deum, quem contempserunt benignissimum largitorem. Vnde, sicut ibidem Augustinus dicit, *salus ac pax naturæ bonum est, bonique amissione dolendum est potius quam letandum*. Nihil enim includit vel obiectum eius proprium, vel vlla circumstantia quod malitiam implicet, vel repugnet rationi, sed potius multum congruit, cum pœnâ, odio fugæque digna sit, & ista fuga pœnæ ad vltimum finem, in quo semper animus creaturæ rationalis conquiescere debet subordinata sit, & voluntatis intentione referri possit. Non enim qui pœnam corporis aut animi timet, hoc ipso excludit à sua voluntate vel actione debitum finem vltimum, ad quem omnis amor, ac desiderium, & gaudium, & fuga, & tristitia rationalis voluntatis retorqueri debet. Quapropter si quis in pœna fugienda velut in termino hæreat, per quam tanquam viam transire debisset, non illa timoris sed timentis culpa est. Hoc enim ipsum in appetitu omnium naturalium bonorum accidere potest, quem tamen idcirco nemo qui rectè sentiat, improbauerit. Cum enim licita bonaque sit voluntas assumendi cibi & potus, appetitus tuendæ salutis corporalis, concubitus inter coniuges, scientiæ comparandæ studium, & infinita similia, quis tamen ignoret ab ijs qui in huiusmodi rerum delectationibus hærent, per quas eis transeundum erat, gulâ, luxuriâ, curiositate, vanitate peccari? Nam hoc ipso quo in rebus istiusmodi velut iucundis ac delectabilibus animus commoratur, per quas tanquam peregrinus ad patriam delectationum omnium fontem tendere debet, nullius alterius malitiæ adiunctione delinquit. Nam ista & non alia est omnium peruersitas fruuentium rebus illis quibus vtendum est. Quod alibi fusè demonstraui. Sicut igitur quando

Tom. 3.

A in rebus istis naturalibus appetendis finium ordo perturbatur, peccatur quidem, sed non propterea cibi potusque sumptio, concubitus coniugum, scientiarum studia, cæteraque rerum licitarum desideria damnanda sunt, ita quoque si quis mala naturalia velut vltima timendo peccet, nec ad finem vltimum debitum timorem referat, non ideo timor malorum istorum improbandus est. Hoc enim non timoris sed timentium vitium est, qui sicut amore hærent colligati creaturis, nec amando transeunt, quo eos transire lex Dei incommutabilis & æterna iubet, ita nihil mirum est si etiam timendo in malis ipsis velut extremis hæreant, timendoque delinquant. Nam ut profundè optimèque sanctus Augustinus, de cupiditate, timore, lætitia, tristitiaque dicit: *Mala sunt ista si malus est amor, bona si bonus*. Et in alio loco: *Cupiunt, timent, lætantur, & boni & mali; sed illi benè, isti malè, sicut hominibus seu recta seu perversa voluntas est*. Timor igitur gehennæ secundum seipsum bonus est, siue dicatur ordinatus siue inordinatus. Ordinarum dicunt, quando plus culpa timetur quam pœna, inordinatus quando plus pœna quam culpa; quem etiam seruilem dicere solent. Nam iste excessus oritur non ex parte timoris Dei punientis, qui nunquam nimium timeri potest, sed ex parte subiecti seu hominis qui charitate caret. C Ex charitatis enim defectu accidit, ut non tantum culpam timeat, quantum timenda est ab eo qui vehementer pœnam timet.

CAPVT XXII.

TIMOR POENÆ INITIVM
sapientiæ externum, qui ab ipsa sapientia, id est, charitate, excluditur.

DE hoc igitur timore S. Augustinus ista verba Davidis ac Salomonis dicta intelligit: *Initium sapientiæ timor Domini*. *Psalm. 110. Nam in Psalmum trigessimum, iuxta solemnem suam doctrinam tradit, timentibus videlicet pœnam, abscondi dulcedinem Dei, & seruari sperantibus, ut timendo perveniant ad bonum quod iustis & impijs non potest esse commune. Et addit: Quam diu enim adhuc timent, nondum & ipsi pervenerunt, sed credunt se perventuros; sed à timore incipiunt. Nihil enim dulcius immortalitate sapientiæ: sed initium sapientiæ timor Domini. Et in Psalmum septuagesimum septimum: Initium est vetus Testamentum, finis novum. Timor enim prævalet in lege, & initium sapientiæ timor Domini. Et in Psalmum penultimum disputans de timore gehennæ & cruciatuum, quem ferrea vocat vincula: Nisi timore incipiat homo Deum colere, non perveniet ad amorem; initium sapientiæ timor Domini. Incipit ergo à vinculis ferreis, finitur ad torquem aureâ. Vocatur autem initium quia ab isto timore incipit homo conuertere à peccatis ad diligendum Deum, in quo vera totaque nostra sapientia. Itaque Augustinus in libro de Catechizandis rudibus: Rarissimè accidit, imo vix unquam ut quisquam veniat volens fieri Christianus qui non sit aliquo Dei timore percussus. Cum igitur sapientia filiorum Dei non sit alia, nisi dilectio seu charitas Dei, iuxta illud Augustini certissimum ex Scripturis haustum documentum: Ecce pietas est sapientia. Porro pietas cultus, Dei est, nec collitur ille nisi amando. Summa igitur & vera sapientia est in præcepto illo primo: Diliges Dominum Deum tuum, &c. Ac per hoc sapientia est charitas Dei,*

V ij

Initium autem sapientiae timor Domini; profecto perspicuum est, timorem esse initium sapientiae extrinsecum, eo quod non sit pars sapientiae intrinseca, sed ad sapientiam sternendo viam ducit, ut cum sapientia charitatis intraverit, ipse recedat. Quod eleganter exponit in Tractatibus in Epistolam Ioannis: Si nullus timor non est qua intret charitas. Sicut videmus per setam introductum, quando aliquid fuitur. Seta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: Sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intravit, ut introduceret charitatem.

Beilar. lib. 2. de pœnit. cap. 17. Quapropter non parum ab Augustini mente exorbitant, qui putant timorem pœnæ, quam Deus peccatoribus comminatur, à charitate nequaquam excludi. Contrarium enim passim in operibus suis ex professo docet. Nam ex eodem ipso loco, quem iam iam attuli, hoc perspicue patet, & in eodem loco vberius hoc ipsum ex professo tradit, locumque Apostoli,

Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, de isto timore pœnæ, seu gehennæ seu iudicii semper intelligit. Nam de hominibus non in futura beatitudine, sed in hac vita constitutis dicit: Timor non est in charitate. Quid ergo dicimus de illo qui cepit timere diem iudicii? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret. Perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam, & non haberet, quare timeret: imo haberet quare desideraret, ut transeat iniquitas, & veniat regnum Dei. Ergo timor non est in charitate, sed in qua charitate? Non in inchoata. In qua ergo? Sed perfecta, inquit, charitas foras mittit timorem. Itaque planius explicans, quomodo timor cum crescente charitate decreseat aut crescat, & cum perfecta totus mittatur foras: Ergo, inquit, incipiat timor; quia initium sapientiae timor Domini. Timor quasi locum præparat charitati: cum autem ceperit charitas habitare, PELLITVR TIMOR qui ei præparavit locum: QVANTVM ENIM ILLA CRESCIT, ILLE DECRESCIT: ET QVANTVM ILLA FIT INTERIOR, TIMOR PELLITVR FORAS. MAIOR CHARITAS, MINOR TIMOR: MINOR CHARITAS, MAIOR TIMOR. Et nonnihil inferius in eodem Tractatu: Sunt homines qui propterea timeant Deum ne mittantur in gehennam, ne forte ardeant, cum diabolo in igne aeterno. Ipse est timor ille qui introducit charitatem: sed sic venit ut exeat. Si enim adhuc propter pœnas times Deum, nondum amas quem sic times. Et in eodem Tractatu prolixè docet, quod statim atque aliquis ceperit credere, ceperit & timere diem iudicii, hoc est, ne veniat ad iudicandum Deus; sed quod veniente crescenteque charitate, incipit desiderare quod timebat. Timebat enim ne veniret Christus, & inueneret impium quem damnet, desiderat ut veniat, quia inuenturus est pium, quem coronet. Et paulo post, Ergo Fratres date operam, intus agite vobiscum, ut desideritis diem iudicii: aliter non probatur perfecta charitas, nisi cum ceperit ille dies desiderari. Quam doctrinam constantissimè in alijs multis locis tradit, ut in Epistola ad Romanos. Præmissus timor in cor nostrum, pellit inde consuetudinem malorum operum & servat charitati locum: qua tanquam domina veniente ut illa insideat, abscedit. Quod paulo inferius iterum atque iterum repetit. Et in Psalmum centesimum vigesimum septimum, de Timore gehennæ loquens:

Tract. 9. in Ioan. Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, de isto timore pœnæ, seu gehennæ seu iudicii semper intelligit. Nam de hominibus non in futura beatitudine, sed in hac vita constitutis dicit: Timor non est in charitate. Quid ergo dicimus de illo qui cepit timere diem iudicii? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret. Perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam, & non haberet, quare timeret: imo haberet quare desideraret, ut transeat iniquitas, & veniat regnum Dei. Ergo timor non est in charitate, sed in qua charitate? Non in inchoata. In qua ergo? Sed perfecta, inquit, charitas foras mittit timorem. Itaque planius explicans, quomodo timor cum crescente charitate decreseat aut crescat, & cum perfecta totus mittatur foras: Ergo, inquit, incipiat timor; quia initium sapientiae timor Domini. Timor quasi locum præparat charitati: cum autem ceperit charitas habitare, PELLITVR TIMOR qui ei præparavit locum: QVANTVM ENIM ILLA CRESCIT, ILLE DECRESCIT: ET QVANTVM ILLA FIT INTERIOR, TIMOR PELLITVR FORAS. MAIOR CHARITAS, MINOR TIMOR: MINOR CHARITAS, MAIOR TIMOR. Et nonnihil inferius in eodem Tractatu: Sunt homines qui propterea timeant Deum ne mittantur in gehennam, ne forte ardeant, cum diabolo in igne aeterno. Ipse est timor ille qui introducit charitatem: sed sic venit ut exeat. Si enim adhuc propter pœnas times Deum, nondum amas quem sic times. Et in eodem Tractatu prolixè docet, quod statim atque aliquis ceperit credere, ceperit & timere diem iudicii, hoc est, ne veniat ad iudicandum Deus; sed quod veniente crescenteque charitate, incipit desiderare quod timebat. Timebat enim ne veniret Christus, & inueneret impium quem damnet, desiderat ut veniat, quia inuenturus est pium, quem coronet. Et paulo post, Ergo Fratres date operam, intus agite vobiscum, ut desideritis diem iudicii: aliter non probatur perfecta charitas, nisi cum ceperit ille dies desiderari. Quam doctrinam constantissimè in alijs multis locis tradit, ut in Epistola ad Romanos. Præmissus timor in cor nostrum, pellit inde consuetudinem malorum operum & servat charitati locum: qua tanquam domina veniente ut illa insideat, abscedit. Quod paulo inferius iterum atque iterum repetit. Et in Psalmum centesimum vigesimum septimum, de Timore gehennæ loquens:

Ibidem. Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, de isto timore pœnæ, seu gehennæ seu iudicii semper intelligit. Nam de hominibus non in futura beatitudine, sed in hac vita constitutis dicit: Timor non est in charitate. Quid ergo dicimus de illo qui cepit timere diem iudicii? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret. Perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam, & non haberet, quare timeret: imo haberet quare desideraret, ut transeat iniquitas, & veniat regnum Dei. Ergo timor non est in charitate, sed in qua charitate? Non in inchoata. In qua ergo? Sed perfecta, inquit, charitas foras mittit timorem. Itaque planius explicans, quomodo timor cum crescente charitate decreseat aut crescat, & cum perfecta totus mittatur foras: Ergo, inquit, incipiat timor; quia initium sapientiae timor Domini. Timor quasi locum præparat charitati: cum autem ceperit charitas habitare, PELLITVR TIMOR qui ei præparavit locum: QVANTVM ENIM ILLA CRESCIT, ILLE DECRESCIT: ET QVANTVM ILLA FIT INTERIOR, TIMOR PELLITVR FORAS. MAIOR CHARITAS, MINOR TIMOR: MINOR CHARITAS, MAIOR TIMOR. Et nonnihil inferius in eodem Tractatu: Sunt homines qui propterea timeant Deum ne mittantur in gehennam, ne forte ardeant, cum diabolo in igne aeterno. Ipse est timor ille qui introducit charitatem: sed sic venit ut exeat. Si enim adhuc propter pœnas times Deum, nondum amas quem sic times. Et in eodem Tractatu prolixè docet, quod statim atque aliquis ceperit credere, ceperit & timere diem iudicii, hoc est, ne veniat ad iudicandum Deus; sed quod veniente crescenteque charitate, incipit desiderare quod timebat. Timebat enim ne veniret Christus, & inueneret impium quem damnet, desiderat ut veniat, quia inuenturus est pium, quem coronet. Et paulo post, Ergo Fratres date operam, intus agite vobiscum, ut desideritis diem iudicii: aliter non probatur perfecta charitas, nisi cum ceperit ille dies desiderari. Quam doctrinam constantissimè in alijs multis locis tradit, ut in Epistola ad Romanos. Præmissus timor in cor nostrum, pellit inde consuetudinem malorum operum & servat charitati locum: qua tanquam domina veniente ut illa insideat, abscedit. Quod paulo inferius iterum atque iterum repetit. Et in Psalmum centesimum vigesimum septimum, de Timore gehennæ loquens:

Ibidem. Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, de isto timore pœnæ, seu gehennæ seu iudicii semper intelligit. Nam de hominibus non in futura beatitudine, sed in hac vita constitutis dicit: Timor non est in charitate. Quid ergo dicimus de illo qui cepit timere diem iudicii? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret. Perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam, & non haberet, quare timeret: imo haberet quare desideraret, ut transeat iniquitas, & veniat regnum Dei. Ergo timor non est in charitate, sed in qua charitate? Non in inchoata. In qua ergo? Sed perfecta, inquit, charitas foras mittit timorem. Itaque planius explicans, quomodo timor cum crescente charitate decreseat aut crescat, & cum perfecta totus mittatur foras: Ergo, inquit, incipiat timor; quia initium sapientiae timor Domini. Timor quasi locum præparat charitati: cum autem ceperit charitas habitare, PELLITVR TIMOR qui ei præparavit locum: QVANTVM ENIM ILLA CRESCIT, ILLE DECRESCIT: ET QVANTVM ILLA FIT INTERIOR, TIMOR PELLITVR FORAS. MAIOR CHARITAS, MINOR TIMOR: MINOR CHARITAS, MAIOR TIMOR. Et nonnihil inferius in eodem Tractatu: Sunt homines qui propterea timeant Deum ne mittantur in gehennam, ne forte ardeant, cum diabolo in igne aeterno. Ipse est timor ille qui introducit charitatem: sed sic venit ut exeat. Si enim adhuc propter pœnas times Deum, nondum amas quem sic times. Et in eodem Tractatu prolixè docet, quod statim atque aliquis ceperit credere, ceperit & timere diem iudicii, hoc est, ne veniat ad iudicandum Deus; sed quod veniente crescenteque charitate, incipit desiderare quod timebat. Timebat enim ne veniret Christus, & inueneret impium quem damnet, desiderat ut veniat, quia inuenturus est pium, quem coronet. Et paulo post, Ergo Fratres date operam, intus agite vobiscum, ut desideritis diem iudicii: aliter non probatur perfecta charitas, nisi cum ceperit ille dies desiderari. Quam doctrinam constantissimè in alijs multis locis tradit, ut in Epistola ad Romanos. Præmissus timor in cor nostrum, pellit inde consuetudinem malorum operum & servat charitati locum: qua tanquam domina veniente ut illa insideat, abscedit. Quod paulo inferius iterum atque iterum repetit. Et in Psalmum centesimum vigesimum septimum, de Timore gehennæ loquens:

Epist. 120. cap. 18. Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, de isto timore pœnæ, seu gehennæ seu iudicii semper intelligit. Nam de hominibus non in futura beatitudine, sed in hac vita constitutis dicit: Timor non est in charitate. Quid ergo dicimus de illo qui cepit timere diem iudicii? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret. Perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam, & non haberet, quare timeret: imo haberet quare desideraret, ut transeat iniquitas, & veniat regnum Dei. Ergo timor non est in charitate, sed in qua charitate? Non in inchoata. In qua ergo? Sed perfecta, inquit, charitas foras mittit timorem. Itaque planius explicans, quomodo timor cum crescente charitate decreseat aut crescat, & cum perfecta totus mittatur foras: Ergo, inquit, incipiat timor; quia initium sapientiae timor Domini. Timor quasi locum præparat charitati: cum autem ceperit charitas habitare, PELLITVR TIMOR qui ei præparavit locum: QVANTVM ENIM ILLA CRESCIT, ILLE DECRESCIT: ET QVANTVM ILLA FIT INTERIOR, TIMOR PELLITVR FORAS. MAIOR CHARITAS, MINOR TIMOR: MINOR CHARITAS, MAIOR TIMOR. Et nonnihil inferius in eodem Tractatu: Sunt homines qui propterea timeant Deum ne mittantur in gehennam, ne forte ardeant, cum diabolo in igne aeterno. Ipse est timor ille qui introducit charitatem: sed sic venit ut exeat. Si enim adhuc propter pœnas times Deum, nondum amas quem sic times. Et in eodem Tractatu prolixè docet, quod statim atque aliquis ceperit credere, ceperit & timere diem iudicii, hoc est, ne veniat ad iudicandum Deus; sed quod veniente crescenteque charitate, incipit desiderare quod timebat. Timebat enim ne veniret Christus, & inueneret impium quem damnet, desiderat ut veniat, quia inuenturus est pium, quem coronet. Et paulo post, Ergo Fratres date operam, intus agite vobiscum, ut desideritis diem iudicii: aliter non probatur perfecta charitas, nisi cum ceperit ille dies desiderari. Quam doctrinam constantissimè in alijs multis locis tradit, ut in Epistola ad Romanos. Præmissus timor in cor nostrum, pellit inde consuetudinem malorum operum & servat charitati locum: qua tanquam domina veniente ut illa insideat, abscedit. Quod paulo inferius iterum atque iterum repetit. Et in Psalmum centesimum vigesimum septimum, de Timore gehennæ loquens:

In Psal. 127. Habent timorem & per timorem continent se à peccato,

to, sit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus: & iam incipit homo insè vivere, propterea non quia timeret pœnas, sed quia amat æternitatem. EXCLUSVS EST ERGO TIMOR A CHARITATE, sed succedit timor castus. Nempe ille filialis qui ex ipsa charitate nascitur, ut ibidem tradit. Et in Sermonem decimo octavo de verbis Apostoli; Serm. 18. de Custodiat te timor iste quo, uti dixerat; gehennam timeas dum non facis timendo, & veniat charitas: intret in cor tuum, & QVANTVM ILLA INTRAT, TANTVM TIMOR EXIT.

Et inferius iterum: Illa charitate, ut dicere ceperit, incipit timor exire. Quanto plus illa intraverit tanto timor minor erit, quia perfecta charitas foras mittit timorem. Intrat ergo charitas, pellit timorem. Pluribus locis, quæ sanè plurima sunt, allegandis supersedeo. Nam ista perspicue ostendunt, alienissimum ab eius esse mente quod ei non nemo tribuit, quod timor pœnæ nequaquam à charitate excludatur.

Neque refert quod in libro de sancta Virginitate dicat, perfectam charitatem non mittere foras timorem diuini in fine iudicii. Nam quamvis Augustinus plerumque per timorem iudicii, timorem damnationis, siue sempiternorum in igne cruciatuum soleat intelligere, quia tamen in diuino iudicio fiet etiam separatio à Deo, quam potissimè perfecta charitas horret, hinc est quod in isto loco per timorem iudicii, timorem castum quo timemus ex charitate, ne à Deo dilecto separemur, intelligere videatur. Nam in eodem ipso loco bis terue repetit, timorem æternæ perditionis à charitate mitti foras: Si non amas, inquit, time ne pereas; si amas, time ne displiceas. Illum timorem (ne scilicet pereas) charitas foras mittit, cum isto intro currit. Et cum ibidem docuisset, non esse perfectæ charitatis propter diuitandum ignem æternum seruire Deo, statim adiungit: Illis vocibus, videlicet peccatorum ex timore dicentium, Quo ibo à Spiritu tuo & quo à facie tua fugiam, comitatur timor qui tormentum habet, quem perfecta charitas foras mittit: His autem vocibus, videlicet (desiderat & deficit anima mea in atria Domini) comitatur timor Domini castus permanens in sæculum sæculi.

CAPVT XXIII.

TIMOR POENÆ EX GRATIA

quadam generali, non ex illa propriè & stri-
ctè dicta gratia Christi nascitur.

QVOD si quis quærat, utrum timorem sempiterni interitus seu gehennæ Deus immitat homini, an naturaliter ex naturæ viribus fluat, diffiteri non videmur posse, quin Deus eum in animo timentibus operetur. Hoc enim satis perspicue tradit Augustinus, quando verba Prophetæ: Dominus molliuit cor meum explicans dicit, Et ipsum timere, quo cauet futuras pœnas misericordiæ Dei deputat. Nō enim sciret supernæ pœnas & tenebras malis, nisi Dominus molliret cor eius presentibus tribulationibus, aduersus illud quod induravit Deus cor Pharaonis. Misericordiæ igitur Dei est, quod futuras pœnas formidamus. Quod & Apostolus videtur in Epistola ad Romanos tradere de timore, quo Iudæi timebant in veteri lege præcipientem & comminantem Deum: Non enim accepistis Spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis

cepistis Spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus Abba Pater. Vbi opponit Spiritum timoris quo Iudæi Deo tanquam Domino seruiebant, Spiritui amoris, quo filij ad Deum veluti Patrem clamant. Ille Testamento veteri; hic nouo proprius est. Vterque tamen à Deo datus atque acceptus. Imo idem ipse Spiritus fuisse significatur, qui propter diuerfos effectus utroque nomine nuncupatus sit: Spiritus seruitutis seu timoris, quia timorem per Testamentum vetus, Spiritus amoris, quia amorem per nouum operatur. Qua de re sanctus Augustinus eundem Apostoli tractans locum, quo dicit, Non accepistis iterum Spiritum seruitutis, &c. Quid est, inquit, iterum? Quo modo terrente molestissimo pedagogo. Hoc est, eo modo quo quando per Moysis legem, velut per molestissimum pedagogum, Iudæi terrebantur: Quid est iterum? Sicut in monte Sina accepistis Spiritum seruitutis. Dicit aliquis, Alius est Spiritus seruitutis, Alius Spiritus libertatis. Si alius esset, non diceret Apostolus iterum. Idem ergo Spiritus, Sed in tabulis lapideis, in timore in tabulis cordis, in dilectione. Et in quæstionibus super Exodum: Proinde non arbitror alium quam eundem (Spiritum sanctum) significari, vbi dicit Apostolus, Nō enim accepistis Spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis, in quo clamamus Abba Pater: quia eodem Spiritu Dei, id est, digito Dei, quo lex in tabulis lapideis conscripta est, timor incussus est eis; qui gratiam nondum intelligebant, vt de sua infirmitate atque peccatis per legem conuinceretur, & lex illis fieret pedagogus, à quo perducerentur ad gratiam, quæ est in fide Iesu Christi. Quibus duobus locis aperte tradit Augustinus, eundem Spiritum seruitutis in timore seu Spiritum timoris & Spiritum adoptionis seu amoris, ab affectu videlicet, quia vtrumque operatus est. Sic enim dicitur Spiritus sanctus ab Apostolo, Spiritus fidei, itemque Spiritus timoris, Spiritus virtutis, & veritatis, & continentie. Et ab Isaia, Spiritus sapientie & intellectus, Spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientie & pietatis, & Spiritus timoris Domini. Et à Moysè Spiritus ira, iuxta sanctum Augustinum: Non quia tot sunt Spiritus, inquit Augustinus, sed omnia hæc operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens propria vnicuique sicut vult. Itaque Spiritum timoris & adoptionis & amoris, &c. Sanctus Augustinus appellatum censet ipsam Spiritum sanctum, quia vt amorem nunc, ita & timorem olim Iudæis operatus est, prout in eadem citata quæstione expressè docet. Vnde significatur propter diuersas operationes & effectus Spiritum Dei dissimiliter appellari, cum sit vnus atque idem ille duntaxat, qui etiam Spiritus sanctus in vnitatis Trinitatis accipitur. Cuius pronuntiati sui veritatem, ex illo Apostoli loco de Spiritu seruitutis ac timoris ostendit.

Quamuis igitur fatendum sit, Deum in cordibus hominum timorem pœnarum futurarum operari, nullo tamen modo arbitrandum est, quod cum per illam veram Christi gratiam, propter quam infirmis hominibus largiendam crucifixus est, operatur. Nam ista gratia effectum prorsus oppositum in voluntate facit. Est enim inspiratio cœlestis delectationis, qua Deus incipit dulcescere quem timebat, quaque dulcedine perfusus animus, iam non formidine pœnæ, sed iustitiæ dilectione operatur bonum. Vnde vera Christi gratia spiritalis dilectionis & charitatis est gratia, quæ charitas cum intrauerit, timorem velut seruum eiicit, vt supra

Tom. 3.

A declarauimus. Vnde Augustinus pœnarum formidinem, & iustitiæ dilectionem semper opponit. Operatur igitur Deus pœnarum timorem per aliam longe inferioris notæ gratiam, quæ postquam infixæ fuerit in animo iudicij diuini sempiternæque pœnæ fides, fortassis gratiam peculiaris cuiusdam, siue internæ, siue externæ prouidentie & operationis non excedit. Quod etiam recentioribus placuisse video. Nam Vasquez quodam loco dicit: Quis dicat tristitiam Vasquez i de pœnis inferni vt sunt malum nostrum esse actum su. 2. disp. 194. pernaturalē tristitiæ etiam si priuationem gloriæ comprehendat? Nam malum quodcumque nostrum odisse possumus odio naturali secundum substantiam, & fide semel creditum timere, etsi adium & timor sit donum Dei & gratia ipsius. Nempe immixta, vt ipse tradit, alicuius cogitationis naturalis, quæ nullo pacto est ista gratia Christi quam nos quærimus (licet vehementer hallucinando hoc auctor iste putet) sed inferioris ordinis. De cuiusmodi gratijs Augustinus quodam loco, erga illos qui vel credunt, vel etiam nondum credunt, ita loquitur: Adulter non fuisti, in illa tua vita præterita plena ignorantia, nondum illuminatus, nondum bonum malumque discernens, nondum credens in illum, qui te nescientem regebat. Hoc tibi dicit Deus tuus: Regebam te mihi, seruabam te mihi. Vt adulterium non committeres suasor defuit, & vt hæc deessent ego feci. Locum & tempus defuit; & vt hæc deessent ego feci. Affuit suasor, non defuit locus, non defuit tempus, vt non consentiret, ego terrui. Agnosce ergo gratiam eius, cui debes & quod non admisisti. Ecce vt suasor peccati defuit, vt locus ac tempus perpetrandi peccati non arrideat, vt illis blandientibus homo terreatur, gratiæ Dei sunt, in hominibus infidelibus, quanto magis in fidelibus? Sed nullo modo sunt illa occulta & propriè dicta Christi gratia, per quam inspirata iustitiæ charitate duritia cordis auferatur. Nam ista nemini datur, nisi cui fides datur, qua de re alibi iam latissimè disseruimus. Sic etiam in Psalmum centesimum secundum multa diuinæ misericordiæ & vocationi tribuit, etsi nullum eorum efficiatur ista occulta gratia Dei: Vocat undique ad correctionem. In Psal. 102. vocat undique ad pœnitentiam, vocat beneficijs creaturæ, vocat impertiendo tempus viuendi, vocat per lectorem, vocat per intimam cogitationem, vocat per flagellum correptionis, vocat per misericordiam consolationis longanimis & multæ misericordiæ.

Timor igitur gehennæ Dei gratiæ & misericordiæ deputandus est multis modis. Primo quidem, quia non potest in homine nasci, nisi præcedat iudicij diuini & sempiterni interiūs fides, quæ cum perspicuè Dei donum sit, sine dubio catenus etiam timor iste futurarum pœnarum, quas sola fides apprehendit formidabiles, diuinæ donationi deputandus est.

E Secundo, quia Deus efficit vt homini iam futura credenti occurrat opportuno tempore & loco diuini iudicij pœnarumque comminatio, prædicatio, recordatio, ex qua commouetur animus, peccatumque cauet, ne in pœnas illas Dei seueritate præcipitetur. Sed quia multis accidit, vt gehennæ recordati nihil timeant, hinc.

Tertio, timorem istum efficit, molliendo cor hominis, siue temporalium tribulationum immisione, siue carnalium deliciarum ablatione, quibus obduratur animus & ita efficitur presentibus, vt futura nec cogitet nec formidet. Nam opposito modo Pharaon induratus fuit. Tangit hunc modum Augustinus quando

V iij

Annot. in dicit, id quod ante commemorauimus: ipsum ti-
Iob. c. 23. mere quo cauet futuras pœnas, misericordiæ Dei de-
 putat. Et omni misericordiæ Dei: Non enim sciret su-
 perueneras pœnas & tenebras malis, nisi Dominus mol-
 laret cor eius præsens tribulationibus, aduersus illud
 quod indurat Deus cor Pharaonis. Hi vero modi om-
 nes supposita fide externi sunt, nec ad ipsa in-
 teriora voluntatis, nisi obiecti formidabilis pro-
 positione pertingunt. Quibus profecto modis
 semper Augustinus pœnarum timorem qui sub
 veteri lege in Iudæis dominabatur Deo tribuit.
 Nempe quia foris in tabulis lapideis legem de-
 dit, quarum obseruationem grauissimarum pœ-
 narum comminatione sanxit. Timor enim ex il-
 la ipsa lege foris auribus insonante & commi-
 nante nascebatur. De qua legis operatione ti-
 morem afferente, sapissimè Augustinus: *Ibi po-*
Lib. de Spir. *lit. c. 17.* pulus accedere ad locum ubi lex dabatur, horrendo ter-
 rore prohibetur: hic autem in eos superuenit Spiritus
 sanctus, ibi in tabulis lapideis digitus Dei operatus est,
 hic in cordibus humanis. Ibi ergo lex extrinsecus posita
 est, qua iniusti terrentur, hic intrinsecus data est, qua
 iustificarentur. Et inferius, cum ex Apostolo do-
 cuisset legem in tabulis lapideis fuisse scriptam
 à Deo: Ecce, inquit, quemadmodum ostendit, quia
 illud extra hominem scribitur, ut eum forinsecus terri-
 ficet; hoc in ipso homine ut eum intrinsecus iustificet. Et
Lib. de Spir. iterum paulo post: Cum adest uiuificans Spiritus,
lit. c. 19. hoc ipsum intus conscriptum facit diligi, quod foris scri-
 ptum lex faciebat timeri. Et adhuc nonnullis inter-
Ibid. c. 21. positis: Vnde significauit eos non forinsecus terrentem
 legem formidaturos, sed intrinsecus habitantem ipsam
Cap. 29. legis iustitiam dilecturos. Et multis interiectis: Ex
 lege timemus Deum; ex fide speramus in Deum, sed ti-
Serm. 6. de mentibus pœnam absconditur gratia. Et in Sermone
verb. Apost. sexto de verbis Apostoli: Ibi plebs longè stabat, ti-
cap. 6. mor erat, amor non erat. Quod explicans tantum
 extrinsecus factum fuisse, partim terribili Dei
 præsencia, partim lege in lapidibus scripta: Ple-
 bem, inquit, longè stantem territans, & digito suo
 scribens in lapide, non in corde. Et in eodem capite
 paulo inferius: Si ergo scribatur lex Dei in corde tuo,
 non foris terreat, sed intus mulceat, tunc lex Spiritus
 vitæ in Christo Iesu liberabit te à lege peccati & mor-
 tis. Quibus testimonijs in Augustino frequenter
 occurrentibus perspicuè docet timorem illum
 Dei, ex quo legem Iudæi seruare conabantur,
 non aliter Deum in eorum animis effecisse, nisi
 legem terribilem, supplicia transgressoribus
 comminantem, tabulis lapideis inculpando, &
 extrinsecus promulgando. Ex quo efficitur ut
 etiam non semel timorem istum legi ipsi tribuat,
 quatenus ipsa sua promulgatione, minatumque
 cognitione terrebat, ut quod iam statim dixit:
 Ex lege timemus Deum; ex fide speramus in Deum. Et
 in libro de gratia Christi: Iustitia Dei est quæ no-
Lib. de grat. bis non ex lege sit, sed ex Deo; non quæ illo imperante,
Christi c. 8. cognoscendo timeatur, sed quæ illo donante diligendo
Lib. de peccat. timeatur. Et in libro de peccato originali: Erant
orig. c. 25. & legis tempore homines Dei non sub lege terrente, con-
 uincente, puniente: sed sub gratia delectante, sanan-
 te, liberante. Quam ob causam propriâ locutio-
 ne sapius ab Augustino Timor legis vocatur, tan-
 quam qui esset proprius effectus legis, prout lex
 opponitur gratiæ Dei. Hanc itaque iustitiam Dei,
Lib. de nat. non in præcepto legis quo TIMOR INCUTITUR, sed in
et gratia. adiutorio gratiæ Christi AD QUAM SOLAM UTILI-
 TER LEGIS VELUT PÆDAGOGUS TIMOR DUCIT
 constitutam esse qui intelligit, ipse intelligit quare sit
Lib. 4. ad Christianus. Et libro quarto ad Bonifacium: Ad
Bonif. c. 5. quam Dei gratiam lex de præuicatione terrendo, tan-

quam Pædagogus perducit, ut sic conferatur homini,
 quod conferre ipsa non potuit. Et ibidem inferius:
 Quæ lex terrendo ducit ad fidem, id est gratiam, ideo
 quippe lex iram operatur, ut territo atque conuerso ad
 iustitiam legis implendam Dei misericordiam gratia
 largiatur per Iesum Christum Dominum nostrum, qui
 est Dei sapientia, de qua scriptum est: Legem & mise-
 ricordiam in lingua portat legem. QUATERREAT,
 misericordiam, qua subueniat. Ex quibus Augustini
 testimonijs & alijs quæ produci possent, perspi-
 cue patet, timorem legis non modo non esse ef-
 fectum gratiæ, sed potius distingui contra gra-
 tiam, & propterea cordibus adhuc terrenis in-
 cuti ut ad gratiam perducantur.

Hinc etiam fit, ut Augustino, quisquis ex di-
 uinæ legis pœnas comminantis timore præce-
 pta iustitiæ facit, non ex gratia Dei, sed ex pro-
 prijs viribus ea implere velle censeatur. Nem-
 pe quia quamuis & lex & pœnarum commina-
 tio sit ex Deo, non aliter tamen ista iuuant nisi
 cognitionem afferendo, quâ perceptâ, si timo-
 re percellatur, propriæ voluntatis viribus facit
 quicquid facit. Ut acciperet homo, inquit Augu-
 stinus: præcepta superbè de suis viribus confidens, in
 quibus deficiens & factus etiam præuicator, liber a-
 torem Saluatoremque requireret: atque ita eum TI-
 MOR LEGIS humilem factum, tanquam Pædagogus
 ad fidem gratiamque perduceret. Et in libro primo
 quæstione prima ad Simplicianum: Visitationis vo-
 catur lex quando minatur & terret & vindicat. Ita-
 que idem præceptum TIMENTIBUS lex est, amanti-
 bus gratia est. Inde est illud in Euangelio, Lex per Moy-
 sen data est, gratia & veritas per Iesum Christum fa-
 cta est. Eadem quippe lex, quæ per Moysen data est ve-
 FORMIDARETUR, gratia & veritas per Iesum
 Christum facta est, ut impleretur. Itaque statim ad-
 iicit talem legem, quæ lecta formidatur non ama-
 tur, nihil esse omnino nisi solâ litteram sine gra-
 tia: Lex enim quid aliud quam solâ littera eis qui eam
 legere nouerunt, & implere non possunt? Non enim
 ignorantur ab eis quibus conscripta est, sed quoniam in
 tantum nota est, in quantum scripta legitur, non in quan-
 tum delicta perficitur, nihil est aliud talibus nisi littera,
 non est adiutrix legentium, sed reſſus peccantium.

CAPVT XXIV.

OCCVRRITVR OBIECTIONI;

& ostenditur eandem esse rationem de quo-
 libet timore pœnarum etiam gehennæ. Nasci-
 tur ex amore creaturæ & sui.

RESPONDEBIT ad hoc fortasse quispiâ,
 Augustinum loqui de pœnarum timore
 temporalium, qui Iudæorū proprius
 erat. Iam vero ex sola legis cōminatione, & sui
 ipsius seu creaturæ amore proficisci, siue gratia
 Dei certum est: sed aliud de timore gehennæ
 sentiendum esse, utpote qui fidem, & propter pe-
 culiarem difficultatem, gratiam Dei postulet.

Respondetur, Augustinum sapissimè loqui
 generaliter de timore suppliciorū, quæ lex quæ-
 libet siue vetus siue noua comminatur, inter
 quæ sane gehenna non est minima. Vnde etiam
 expressis verbis, timorem gehennæ, timorem le-
 gis & litteram & pædagogum nominat, quo ad
 gratiam perducamur: Si faceres peccatum Deo
 non vidente, ergo pœnam times, castitatem nondum
 amas, charitatem nondum habes: seruiliter times, for-
 mido est mali, nondum dilectio boni. Sed time tamen,

Lib. 4. ad
Bonif. c. 53Lib. de perf.
inst. c. 19.Lib. 1. q. 1.
ad Simplic.

Ibid.

Serm. 18. de
verb. Apost.

ut ista formido custodiat te ut perducatur ad dilectionem. Timor enim iste quo gehennam times, & ideo mala non facis, continet te, & sic volentem peccare animum interiore non finit. Est enim quidam custos timor, quasi pædagogus legis. Littera est minans, nondum gratia iuuans. Ecce timor iste gehennæ, pædagogus legis est, est littera tantum minans, non gratia iuuans, nempe quia littera minantis, non gratia iuuantis effectus est; haud secus atque timor maiorum temporalium, quæ Iudæi, ex legis diuinæ comminatione formidabant.

Nam quod ad ostendendam vtriusque timoris differentiam affertur: primò, quòd ad gehennæ timorem fides necessaria sit; etiam timor pœnarum quas Iudæi ex lege formidabant fidem postulabat. Docet hoc expressis verbis Augustinus: Et illi qui sub lege sunt & timore pœnæ iustitiam suam facere conantur, & ideo non faciunt Dei iustitiam quia charitas eam facit, qua non libet nisi quod licet, non timor qui cogitur in opere habere quod licet, cum aliud habeat in voluntate qua mallet, si fieri posset licere quod non licet. Et illi ergo credunt Deo. Nam si omnino non crederent nec pœnam legis vtrique formidarent. Vides hic generaliter ad timendam pœnam quam comminantur leges Dei, fidem esse necessariam; quo tamen non obstante cum semper docat, timorem non ex gratia sed legis cognitione proficisci, perspicuum est, nihil obesse quo minus timor gehennæ ex lege seu naturæ viribus nasci dicatur, quamuis necesse sit, ut eum fides antecedit, & eatenus Deo tribui debeat.

Quod vero secundo dicitur, pœnas temporales ex amore sui ipsius seu creaturæ proficisci, & idcirco ex liberi arbitrij viribus gigni posse, quod ad amandam creaturam sibi sufficit, hoc ipsum inuictè probat etiam timorem gehennæ supposita fide, ex iisdem naturalibus voluntatis, viribus posse pullulare. Est enim certum & perspicuum, ex eodem sui ipsius & creaturæ non creatoris amore timorem gehennæ proficisci. Quid est enim timor gehennæ nisi timor cruciatuum, quibus post hanc vitam, naturalis corporis atque animi constitutio, integritas ac salus tollitur: quam sicut omnis homo naturaliter diligit, simulatque sibi vel diuina fide vel humana opinione, vitam aliquam corporis atque animæ futuram esse persuaserit, ita quoque naturaliter violationem eius per dolores atque cruciatu exhorrescit? Nihil enim vetat ex supernaturali aliqua cognitione præeunte naturaliter aliquos timores tristitiasque sequi, dummodo obiectum eorum naturalis ordinis fuerit. Itaque sanctus Augustinus apertissimè tradit, timorem gehennæ cruciatuum ex amore creaturæ, quæ diligitur proficisci. Nam rationem reddens, cur timor castus qui ex amore creatoris oritur, permaneat in sæculum sæculi, timor vero pœnæ mittatur foras: Quare, inquit, nisi quia ille timor, quem foras charitas mittit, propterea pungit animam NE AMITTATUR ALIQUID, QUOD IN CREATURA DILIGITUR, VEL IPSA SALVS ET REQUIES CORPORALIS AVT ALIQUID TALE POST MORTEM? PROPTEREA ENIM TIMENTUR ET APVD INFEROS PœNÆ ET DOLORES AC TORMENTA GEHENNARVM. Inauditum est autem in Augustini principiis, ad diligendam creaturam, aut salutem quietemque corporalem, esse Christi gratiam necessariam, præsertim cum recentiores etiam dilectionem Dei audeant naturæ viribus attribuere, & Au-

gustinus in hoc ipso loco doceat, timorem pœnæ a charitate pelli foras, propterea quia ex creaturæ amore nascitur. Quo enim anima rationalis a creaturarum etiam sui ipsius amore purior est, eo est callior, sanctior, melior, Deoque gravior.

CAPVT XXV.

Amplius declaratur, timorem pœnæ non esse ex Christi gratia, quia facit iustitiam inde natam, ex lege, & iustitiam nostram, non ex Deo.

Hæc est igitur causa, cur sexcentis locis Augustinus doceat, eos qui sola legis cognitione, hoc est, timendo supplicium quod lex minatur, præcepta Dei implere conantur, non habere aliud nisi iustitiam ex lege, iustitiam suam, non Dei, hoc est, iustitiam proprijs viribus factam non per gratiam Dei datam, ut per hoc significet pœnarum timorem quem lex incutit, & quicquid ex lege seu ex illo pœnarum timore operamur, non id ex gratia Dei, nempe illa strictè dicta, sed supposita fide ex proprijs viribus proficisci. Tunc enim incipimus ex gratia Dei præcepta facere, cum non ex iustitiæ seu legis formidine, sed ex iustitiæ dilectione operamur. Et hæc est iustitia non ex lege, non nostra, seu nostris viribus facta, sed Dei: Qui nouit, inquit,

quid est quod fieri debeat, & non facit, nondum a Deo didicit secundum gratiam, sed secundum legem: non secundum spiritum, sed secundum litteram; quamuis multi quod imperat lex facere videantur. TIMORE PœNÆ, non amore iustitiæ; quam dicit Apostolus, IUSTITIAM SVAM, QUÆ EX LEGE EST, tanquam sit imperata, NON DATA. Si autem data est, non dicitur iustitia nostra, sed DEI, quia si sit nostra, ut sit nobis ex Deo. Quod explicans accuratius, in eodem loco adiicit: Tantum igitur inter legem distat & gratiam, ut cum lex esse non dubitetur ex Deo, IUSTITIA tamen quæ EX LEGE EST, non sit ex Deo, sed iustitia quæ per gratiam consummatur ex Deo. Quia EX LEGE IUSTITIA dicitur, quæ sit PROPTER LEGIS MANDATVM, cuius videlicet terrore ad agendum cogimur, iustitia ex Deo dicitur, quæ datur per gratiæ beneficium, ut non sit TERRIBILE sed suauis mandatum, sicut oratur in Psalmo, Suauis es Domine, & in tua suauitate doce me iustitiam tuam: id est, ut NON FORMIDINE PœNÆ seruili-ter cogar esse sub lege, sed libera charitate delecter esse cum lege. Ecce luculentissimè assertum, quod iustitia hoc est opus iustitiæ, quod ex pœnarum legis timore fit, non sit iustitia ex Deo, neque datur a Deo, sed illud solummodo, quod ex infusione suauitatis ac dilectionis operamur. Et sermone decimo quinto de verbis Apostoli præclarissimè & exactissimè: Lege Dei proposita (Non concupisces) quisquis timuerit, & suis viribus eam implere se posse putauerit, & fecerit quod lex iubet, non amando iustitiam, sed TIMENDO PœNAM, fuit quidem secundum iustitiam quæ EX LEGE EST homo si ne querela, non furatur, non adulterat, non dicit falsum testimonium, non facit homicidium, non concupiscit rem proximi sui. Potest hoc, potest fortassis. Vnde? TIMORE PœNÆ. Quamquam qui TIMORE PœNÆ non concupiscit, puto quia concupiscit &c. Si talis es, adhuc iustitia (tua) est, quæ iustitia tibi consulis, NE TORQUEARIS. Quid magnum est pœnam timere? Quis enim non timet? Quis laico, quis sceleratus, quis nefarius? Sed hoc interest inter TIMOREM TVVM, timorē-

que latronis, quod latro timet leges hominum &c. in A & paulo ante nonnulla allegauimus.

autem leges eius TIMES, eius POENAM TIMES, quem fallere non potes. Nam si fallere posses, quid non fecisses? Ergo & concupiscentiam tuam non amor tollit, sed TIMOR PREMIT &c. Quod explicat similitudine lupi qui quamuis terreatur latratu canum, tamen manet lupo, nisi in ouem vertatur: Facit enim, inquit, & hoc Dominus. SED IPSA EST IUSTITIA EIVS NON TVA. NAM QUAMDIU HABES TVAM, POTES TIMERE POENAM NON AMARE IUSTITIAM. Et iterum cum pauca quædam attexuisset ita scribit: Gentes quæ non sectabantur iustitiam quæ ex LEGE EST, QUASI PROPRIAM SVAM, QUÆ SIT DE TIMORE POENÆ, NON DE AMORE IUSTITIÆ, quia non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iustitiam autem quæ ex fide est. Et paulo post docet Saulum in lapidem offensionis Christum offendisse de ista iustitia superbiendo: Et totum hoc non videre (id est cæcitas Pauli) unde erat? De timore superbiæ. Quid est de timore superbiæ? Quasi DE IUSTITIA SVA. Ex lege quidem sed sua. Quid est EX LEGE? Quia in mandatis legis. Quid est, DE SVA? Tanquam de viribus suis. Amor deerat, amor iustitiæ, amor charitatis Christi. Et unde illi amor? SOLVS POSSIDEBAT TIMOR, sed charitati venturæ locum in corde seruabat. Vides profecto in isto sermone plenissimè, exactissimè, satiatissimèque ab Augustino tanquam rem sibi perspectissimam tradi, quicquid paulo antè de timore & operibus inde proficiscentibus asseruimus. Nempe, iustitiam, hoc est, opus iustitiæ, non aliam esse quam iustitiam EX LEGE, hoc est, iustitiam, quam solo legis præcipientis ac terrentis adiutorio operamur, esse iustitiam nostram, hoc est, nostris viribus factam, non diuinitus datam, quantumuis lex ipsa à Deo data fuerit. Denique quamdiu habemus talem iustitiam ex lege & nostram, nos posse timere poenam, non amare iustitiam. Quibus omnibus apertissimè significat, supposita fide Dei poenarumque quas transgressoribus legis comminatur, timorem supplicij intentati, iustitiamque ex lege, seu operum, ex isto timore propter legis minas concepto pullulantem, ex viribus arbitrij naturalibus proficisci, non per Dei gratiam inspirari. Quod sanè tam est in Augustini operibus tritum vt mirum sit in dubium posse reuocari. Tradit enim non semel huiusmodi iustitiam nostram, quæ ex lege est, hoc est, vt iam audiuius, quam ex legis seu poenarum timore operamur, non gratiæ Dei, sed nostris viribus esse tribuendam, eamque opponere solet iustitiæ Dei, hoc est, quam tribuit per gratiam suam Deus. Quæ ex Deo est iustitia, in fide vti que est, qua credimus nobis iustitiam diuinitus dari, non à nobis in nobis nostris viribus fieri. Nam cur illam iustitiam QUÆ EX LEGE EST, SVAM dixit Apostolus, NON EX DEO, quasi lex non sit ex Deo? Quis hoc nisi impius senserit? Sed quia per litteram iubet, non per Spiritum innat, quicumque sic audit litteram legis, vt ei sufficere videatur cognouisse quid iubeat, aut prohibeat, quo id se arbitrij sui virtute, impleturum esse confidat, nec fide confugiat adiuvandus ad Spiritum viuificantem, ne reum factum littera occidat, profecto zelum Dei habet, sed non secundum scientiam. Ignorans enim Dei iustitiam, id est, eam quæ datur ex Deo, & SVAM volens constituere, VT TANTVM MODO EX LEGE SIT, hoc est, ex doctrina & terrore legis, iustitia Dei non est subiectus. Nam vt alibi dicit: Ex lege timeamus Deum, ex fide speramus in Deum. Cuiusmodi testimonia in Augustino passim obuia sunt,

CAPVT XXVI.

VERIVS OSTENDITVR EX Augustino, Timorem poenæ, & opus ex isto timore factum, non esse ex Gratia Christi, sed naturæ viribus supposita fide.

EX istis igitur Augustini documentis clarum est, timorem poenæ, & opus iustitiæ quod ex timore imperatur, fidem quidem prærequirere, sed ea iam in animo radicata propriè strictèque dictam Christi gratiam non exigere, sed ex proprij arbitrij viribus posse proficisci. Quod si Deus timorem istum suâ prouidentia in animis peccatorum vel semper vel subinde concitet, vel etiam, si ita libet, interius inspiret, ea longè alterius rationis est, quam ea Christi gratia, de qua hactenus differuimus. Limites enim naturalis prouidentia, quantum ad substantiam, non excedit, cuiusmodi gratiam etiam Pelagiani multis modis agnouerunt & confessi sunt. Ex quo fit, vt Augustinus ijs qui ex timore operantur, gratiam disertis verbis dari neget: Timentibus, inquit, poenam absconditur gratia, hoc est, non datur, sub quo timore anima laborans, quando concupiscentiam malam non uicerit, nec timor ille quasi custos seuerus abscefferit, per fidem confugiat ad misericordiam Dei, vt det quod iubet, atque inspirata gratia suauitate &c. Et alio eiusdem libri loco: Quicumque faciebant quod lex inebat, non adiuuante Spiritu gratia, TIMORE POENÆ faciebant, non amore iustitiæ. Et libro secundo contra Iulianum: Multa multitudo dulcedinis Domini, quam profecto non inuidit, & tamen abscondit timentibus eum. Nam per dulcedinem illam, ex solempni more suo, Dei gratiam intelligere solet. Et in libro primo ad Simplicianum: Vsiatias vocatur lex, quando minatur terret, & vindicat. Itaque idem præceptum timentibus lex est, hoc est, non nisi sola lex, amantibus gratia est. Inde est illud in Euangelio, Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Eadè quippe lex, quæ per Moysen data est, vt FORMIDARETUR, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, vt impleretur. Et in Sermonibus de tempore: Lege terruit, Euangelio, hoc est, gratia, conuersos sanauit: quos vt conuerteret lege terruerat. Et in Sermone decimo octauo de diuersis, cum tradidisset sub lege timorem esse non amorem subiicit: Qui autem sem sub gratia est, non sub lege implet legem: quia non est ei pondus, sed decus; nec TIMENTI tormentum sed amanti ornamentum. Et in Sermone tertio eorum quos in appendice collocarunt: Alii timent, alii sperant, & de sperantibus & timentibus volo aliquid dicere. Lex timorem habet, gratia spem. Quid autem interest inter legem & gratiam, quandoquidem vnus dator & legis & gratiæ? Lex terret de seipso præsumentem, gratia innat in Deum sperantem. Et enumeratis quibusdam legibus, atque inter ceteras illa quæ dicit non concupisces, effectum eius exprimit quem ante gratiam in homine facit: Audiuisti, inquit, timuisti, tentasti pugnare, non potuisti superare. Causam quarit & simul reddit: Quare hoc, ait, nisi quia mandato accepto TIMVISTI, non dilexisti, TIMVISTI POENAM, non amasti iustitiam. Qui timet poenam optat si fieri potest facere quod lubeat, & non habere quod timeat. Et vt intelligere-

Ibid. c. 7.

B

C

D

E

Epist. 106.

Lib. de Spir. & lit. c. 29.

Cap. 8.

Lib. 2. cont. Iul. cap. 1.

Lib. 1. q. 1. ad Simplic.

Serm. 32. de Temp. 2.

Serm. 18. de diuers. c. 1.

Serm. 3. in Append.

mus neque timorem istum, neque compressio-
nem adulterij quam pœnæ timor imperat, ex
gratia Dei proficisci, sed illam tantum quæ ex iu-
stitiæ dilectione nascitur: *Iam, inquit, gratia est,*
hoc tibi noli assumere, viribus tuis noli tribuere; delecta-
tione facis, bene, charitate facis, bene, annuo, consensio.
Iam gustas dulcedinem, hoc est, gratiam, si speras in
Dominum. Hoc est, si non amplius ex timore adul-
terium caues, sed spe gratiæ. Et in quæstionibus
super Exodum: *Digito Dei quo lex in tabulis conscri-*
pta est, TIMOR INCVSSVS est eis, qui gratiam non-
dum intelligebant &c. ut lex illis fieret pædagogus, à
quo perducerentur ad gratiam quæ est in fide Christi.
Et in Psalmum nonagesimū iterum iterumq; fide-
libus cōmendat, timorem legis & pœnæ, quo quod
iubetur impleri non potest esse sine gratia, sine qua
amor iustitiæ, qua lex impletur, esse non potest:

Quæst. 55.
super.
Exod.

In Psal. 9.
Conc. 2.

Data est illa lex ad timorem, non ad amorem. Ut autem
timor conuerteretur in amorem, occisus est iustus &c. Et
post quinquaginta dies, venit Spiritus sanctus iam in
plenitudine amoris, non in pœna timoris. Et paulo post
ut ostenderet, timorē esse sine gratia, amorem cum
gratia, in eiusdem propositi pertractatione sub-
nectit: *Ne ergo rei legis fierent, NON ACCEPTA*
GRATIA, & in lege rei tenerentur &c. ne pedes huius
capitis incurrerent in legis reatum, missus est Spiritus
sanctus, ut amorem faceret & solueret à timore. Timor
legem non implebat, amor impleuit. Timuerunt homines,
& non impleuerunt, & amauerunt & impleuerunt.

In Psal. 90.
Con. 2.

Quæst. 151
super. Deu-
ter.

Quia ut alibi dicit: Homo potest facere opus legis per
charitatem iustitiæ, quod non potest per timorem pœnæ:
quæ charitas est gratia noui Testamenti, hoc est, effectus
gratiæ noui Testamenti. In his vides apertissimè
traditum eos qui timebant ex lege, non accepisse,
Spiritum sanctum, non accepisse gratiam, & pro-
pterea non impleuisse legem: neque enim timor
legis, sed amor est gratiæ, & ideo amor non timor
implet legem. Vnde alibi: *Quid prodest legem acce-*
pisse MINANTEM, id est, intuentem suis minis
timorem, & non adiuantem, ut sub illa essemus rei
ante gratiam? Frustra lex minatur, ubi iniquitas domi-
natur. Et in alio Sermone: *Si vis ergo euadere legem*
MINANTEM, seu minis terrentem, ad Spiritum fuge
uiuificantem, hoc est, ad gratiam qua timor legis
caret, quia ut statim de eadem lege prohibente
minanteque dixerat: VBI GRATIA NON ERAT
A V X I T prohibitio desiderium. Et in Epistola cen-
tesima quadragesima quarta: *Tantum quisque pec-*
catum odit quantum iustitiam diligit: quod non potest
lege TERRENTE per litteram, sed Spiritu seruante per
gratiam. Sed quid isti veritati asserendæ multis
immorer? Quicquid superius de lege diximus,
quod adiutorium legis non sit gratia, hoc simul
probat, terrorem ac timorem legis non esse gra-
tiam, & quod ex tali timore operamur, non esse
opus gratiæ, sed potius ad gratiam adipiscendam
viam sternere. Nam legis adiutorium in eo pro-
priè situm est, quod minando terrendoque in-
star Pædagogi paruulos ad gratiam ducit.

Serm. 12. de
verb. Apost.
cap. 1.

Serm. 3.
c. 11.

Epist. 144.

Vide lib. 1.
de grat.
Christi Sal-
uat. c. 11.
& seqq.
item de
grat.
sufficiēti
multa lib. 3.

CAPVT XXVII.

EX PVRO TIMORE POENÆ
non potest ita fugi peccatum, ut nullum aliun-
de peccatum incurratur.

CV M igitur huiusmodi sit pœnæ timor,
merito quæri potest, vtrum ex timore
pœnæ vere aliquis fugere posset ac dete-
stare peccatum, ut dum peccatum timendo

cauet, nullo peccato, siue extetho siue interno ma-
culetur. Cuius difficultatis veritas, ut planius ple-
nissime percipiatur, duo hic supponi volumus;
primum de homine sermonem esse, qui iam te-
netur peccandi delectatione & voluntate, sed
per pœnarum timorem inde reuocandus est. Si
enim aliunde peccare nolit, nihil est quod ibi
timor pœnarum aduocetur aut agat. Alterum
nullo prorsus alio motiuo, quam timoris pœnæ
ab eo peccatum fugi. Si enim id ex alio capite
aduerfetur, iam vis timoris percipi nequit, &
extra hypothesis nostræ limites egredimur; non
enim timore, sed alia ex causa peccatum decli-
nabitur. Doctores igitur Scholastici plerique
docent, omnino nos posse, in aliquo actu ex solo
timore pœnæ omne peccatum fugere ac detesta-
ri, ita videlicet ut intentio vitandi pœnas, fugam
omnis peccati ac detestationem velut medium
assumat. Quam etiam tanquam attritionem ex
timore pœnæ conceptam dispositionem ido-
neam esse volunt, cui cum Sacramento pœni-
tentiæ, peccatorum remissio & iustificatio tri-
buatur, prout Concilium Tridentinum videtur
tradere.

Sed si secundum diui Augustini principia de
ista difficultate sentire volumus, omnino sta-
tuendum est, impossibile esse, ut ille qui in pec-
candi proposito constitutus est, solâ pœnæ for-
midine ita mutet voluntatem, peccatumque de-
testetur, ut non peccet. Docet hoc diuus Angu-
stinus, & ab initio susceptæ fidei vsque ad extre-
mum vitæ tanta docuit constantia, quanta
quicquam in vniuersis operibus suis. Nunquam
enim videtur dubitasse, quin in illo qui timore
solo coërcet manus, ne malum faciat, malefa-
ciendi tamen voluntas qua sit reus vigeat, quæ
tunc in opere quoque sese proderet si pœna
comminata tolleretur. Hoc enim apertissimè
docet in libro de Spiritu & littera: *Vnde illis*
(Iudæis) lex illam operabatur abundante peccato
quod ab scientibus perpetrabatur. Quia & quicumque
faciebant quod lex iubebat, non adiuvante Spiritu gra-
tia, TIMORE POENÆ FACIEBANT, non amore iu-
stitia; ac PER HOC CORAM DEO NON ERAT IN
VOLVNTATE, quod coram hominibus apparebat in
opere: potiusque ex illo REI TENEBANTUR, quod eos
nouerat malle si fieri posset impenè, committere. Et in
eodem loco iterum: *Nec audiunt quod legunt: Quia*
non iustificabitur ex lege omnis caro coram Deo. Potest
enim fieri coram hominibus, NON AVTEM CORAM
ILLO QUI CORDIS IPSIVS ET INTIMÆ VO-
LVNTATIS INSPECTOR EST, ubi videt etiam si
aliud faciat, qui legem timet, quod tamen mallet facere
si liceret. Et inferius in eodem libro: *Ex hac promif-*
sione, hoc est, Dei beneficio ipsa lex impletur, sine qua
promissione PRÆVARICATORES FACIT vel vsque
ad effectum mali operis, si etiam repagula timoris con-

Lib. de Spir.
& litt. c. 8.

Lib. de Spir.
& litt.
c. 19.

cupiscentia flamma transcenderit, vel certè IN SOLA
VOLVNTATE, si timor pœnæ suauitatem libidinis vi-
cerit. Et iterum circa finem istius libri: *Quoniam*
& illi qui timore pœnæ iustitiam suam facere conan-
tur, & ideo non faciunt iustitiam Dei, quia charitas
eam facit, qua non libet nisi quod licet; non timor qui
cogitur in opere habere quod licet, cum ALIVD HA-
BEAT IN VOLVNTATE, QVA MALLET SI FIE-
RRI POSSET LICERE, QVOD NON LICET. Et
illi ergo credunt Deo. Nam si omnino non crederent,
nec pœnam legis utique formidarent. Et in fine istius
libri docet, etiam in homine ipso iusto continge-
re, ut si aliquod sola pœnæ formidine pecca-
tum veniale vitet, venialiter peccet, si videlicet

Ibid. c. 32.

in ipso corde aliquid ita cogitet, ut mallet licitum [quod omni timenti proprium est] quod male delectat, & per praeceptum scitur illicitum: ETIAM ISTA QUIPPE CONSENSIO EST AD PECCATUM, QUOD UTIQUE FIERET, NISI PENA TERRERET. Et in libro de Natura & gratia idem exprimit exactissime: Sub lege est qui timore supplicij quod lex minatur, non amore iustitiae se sentit abstinere ab opere peccati, NONDUM LIBER NEC ALIENVS A VOLUNTATE PECCANDI. IN IPSA ENIM VOLUNTATE REVS EST, QVA MALLET SI FIERI POSSET, NON ESSE QUOD TIMET, VT LIBERE FACIAT QUOD OCCVLTE DESIDERAT. Et in libro primo ad Bonifacium non minus luculentè de ipso sancto Paulo tradit, eum antequam Christo crederet, cum iam etiam in lege versari sine querela videretur, fuisse tamen prauaricatorem legis: Nec moueat quod ad Philippenses scripsit, secundum iustitiam quae in lege est, quod fuerit sine querela. Potuit enim esse intus IN AFFECTIONIBVS PRAVIS PRAVARICATOR LEGIS, & tamen conspicua opera legis implere, vel TIMORE HOMINVM VEL IPSIVS DEI; SED PENA FORMIDINE, NON DILECTIONE ET DELECTATIONE IUSTITIAE. Aliud est enim voluntate benefaciendi benefacere, aliud autem ad malefaciendum sic voluntate inclinari, ut etiam faceret si hoc posset impunè permitti. Nam SIC PROPECTO IN IPSA INTVS VOLUNTATE PECCAT, QVI NON VOLUNTATE, SED TIMORE NON PECCAT. Et in libro secundo ad eundem Bonifacium: Quando autem timore pœnae, non amore iustitiae fit bonum, nondum bene fit bonum; NEC FIT IN CORDE QUOD FIERI VIDETVR IN OPERE, QUANDO MALLET HOMO NON FACERE, SI POSSET IMPVNE. Et iterum libro tertio ad Bonifacium hoc ipsum asseuerantissime tradit: Illi etiam qui quicumque ibi erant, sola quae ibi Deus pollicetur terrena promissa sectantes, & quid pro nouo Testamento ea ipsa significarent ignorantes, eorum adipiscendorum amore, & amittendorum timore Dei praecepta seruabant, imo non seruabant, sed sibi seruare videbantur. Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur, sed terrena cupiditas, METVSQUE CARNALIS. Sic autem praecepta qui facit, PROCVL DV BIO INVITVS FACIT, AC PER HOC IN ANIMO NON FACIT. Mauult enim omnino in animo non facere si secundum ea quae CVPIT ET METVIT PERMITTATVR IMPVNE. AC PER HOC IN IPSA VOLUNTATE INTVS REVS EST, vbi ipse qui praecipit inspicit Deus. Et in Epistola centesima quadragesima quarta ad Anastasium: Inaniter autem putat victorem se esse peccari, qui pœnae timore non peccat; quia etsi non impletur foris negotium malae cupiditatis, id est, malae voluntatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Et quis coram Deo innocens inuenitur, QVI VULT FIERI QUOD VETATVR, SI SVBTRAHAS QUOD TIMETVR? AC PER HOC IN IPSA VOLUNTATE REVS EST, QVI VULT FACERE quod non licet fieri, sed ideo non facit quia impunè non potest. Et in Psalmum septuagesimum septimum, hoc ipsum vberius agit: Poterat putari lex operum quasi sufficere ad iustificationem, cum ea quae praecipuntur forinsecus sunt ab eis hominibus qui mallerent non praecipere, quae non ex corde faciunt, & tamen faciunt, ac per hoc quasi videntur ambulare in lege Dei sed nolunt ambulare; non enim ex corde faciunt. Ex corde autem nullo modo fieri potest, quod formidine sit pœnae, non dilectione iustitiae. Nam quantum attinet ad facta quae forinsecus aguntur, & qui timent pœnam, & qui amant iustitiam non furan-

tur: & ideo paves sunt manu, dispares corde, paves opere, dispares voluntate. Et Concione vigesima quinta in Psalmum centesimum decimum octauum, ad illa Dauidis verba: Confige timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui, ita loquitur: Timor iste quo non amatur iustitia sed timetur pœna seruilis est, quia carnalis est, & ideo non crucifigit carnem: Vinit enim peccandi voluntas: quae tunc apparet in opere quando speratur impunitas. Cum vero pœna creditur secutura, latenter vinit, vinit tamen. Mallet enim licere & dolet non licere quod lex vetat: quia non spiritualiter delectatur eius bono, sed carnaliter malum metuit quod minatur. Plura non addo, quia ista est doctrina eius perpetua; & ex tot adductis testimonijs vndique sibi consonantibus plenissime percipitur, constantissimae veritatis dogma indicari ac teneri ac tradi ab Augustino, quod voluntate reus sit, quantumcunque aliquis ex timore peccatum declinare videatur.

CAPVT XXVIII.

Ne quidem ex timore gehennae.

NE QV E responderi hic potest, loqui fortassis Augustinum de timore pœnarum temporalium, non autem de gehennae diuinique iudicij metu, eo quod ille tantum externum factum comprimat, iste voluntatem etiam peccandi, quae non minus quam peccatum externum sempiterno est plectenda supplicio. Hoc, inquam, responderi non potest. Nam illa loca quae citauimus, si vnus solus excipiat, de natura timoris loquuntur generaliter, eiusque naturam talem esse declarant, ut sub illo peccandi voluntas viuat, pondere timoris pressa potius quam extincta. Quae loca si cui percurrere libeat, videbit eum saepius ex ipsa natura timoris generaliter, non ex natura timoris pœnae temporalis arguere. Vnde etiam subinde concludit, per hoc non erat coram Deo in voluntate, quia ex timore faciebant; subinde dicit: Timor aliud habet in voluntate: Non potest opus ex timore fieri coram illo qui intimae voluntatis inspector est: timens non est alienus à voluntate peccandi: Timidus procul dubio inuitus facit, ac per hoc in animo non facit & reus est: Timor non crucifigit carnem, quia viuunt peccandi voluntas, & huiusmodi. Aliquando etiam expressis verbis se de timore Dei loqui profitetur, deque illo timore, quo etiam iusti iudicia diuina pœnasque transgressoribus legis intentatas timent. Denique non desunt alia diuersa loca, quibus eandem doctrinam expressis verbis de timore gehennae tradit. Sic enim loquitur in Psalmum quadragesimum nonum: Quam multi sunt qui propterea nolunt male facere, quia gehennas timent, quia cruciatus timent, & nondum amant iustitiam. Si illis promitteretur impunitas, & diceretur eis, facite quod vultis securi, impunitum erit vobis, emitterent progressus libidinum suarum in quaque nequissima. Et in sermone tertio in appendice legem, quando timetur pœna eius, operari mortem, ex Apostoli scriptis docet: Peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. Quare hoc nisi quia mandato accepto, TIMVISTI, NON DILEXISTI, TIMVISTI POENAM, NON DILEXISTI IUSTITIAM? QVI TIMET POENAM, OPTAT SI FIERI POTEST, FACERE QUOD LVBEAT, ET NON HABERE QUOD TIMEAT. Ad Christianos

nos Augustinus loquitur, de timore gehennæ loquitur, & tamen eodem prorsus modo peccandi voluntatem sub timore viuere profitetur. Nam exemplo adulteri gehennas formidantis doctrinam suam popularem efficiendo declarat: *Prohibet Deus adulterium concupisti uxorem alienam, non accedis, non facis, occasio data est, habes tempus, patet locus, deest conscius, tu tamen non facis, unde?*

QVIA TIMES POENAM. Sed nullus sciet. Numquid nec Deus? Ita plane, quia scit Deus quid facturus es, non facis: sed & ipsum Deum minantem tremis, non precipientem diligis. Quare non facis? Quia si feceris, in gehennam mitteris, ignem times. O si castitatem amares, non faceres, et si omnimodo impunitus excederes. Quæ sanè causa est, ut quando timorem istum gehennarum Christianis explicare conatur, quo nonnulli à peccatis quæ committerent refrænantur, plerumque exemplum mulieris non diligentis sed timentis virum adhibere solet: ut sic ostendat Christianos qui timore pœnarum peccata fugiunt, instar adulteræ flagitium perpetraturæ, nisi viri timore frenaretur, adulterinam peccandi voluntatem intus gere.

Nam tractatur nono in Epistolam Ioannis cum ad Christianos verba faceret, qui propterea timent Deum ne mittantur in gehennam, ne fortè ardeant cum diabolo in igne aeterno, & simul ad illos qui Deum castè timent ex dilectione, ne deserat præsentia eius, qualem animum utrique gerant explicans dicit: Non potest melius explanari quid intersit inter duos istos timores, vnum quem foris mittit charitas (id est gehennæ) alterum castum qui permanet in seculum seculi, nisi ponas duas mulieres maritatas, quarum vnâ ita constituas VOLENTEM FACERE ADULTERIVM DELECTARI NEQVITIA, SED TIMERE NE DAMNETVR A MARITO, TIMET MARITVM, sed quia adhuc amat nequitiam, ideo timet maritum, hinc non grata sed onerosa est mariti præsentia. Et si fortè viuunt nequiter, timet maritum ne veniat. TALES SVNT QVI TIMENT NE VENIAT DIES IVDICII. Ecce quis sit animus eorum qui diem iudicii & gehennas timent, & ex illo timore sese à peccando custodiunt. Nempe adulterinum animum gerunt, & sine dubio in factum erumperet, nisi pœna premeretur. Et eodem modo in Epistolam ad Honoratum Christianis de timore loquens, ne incidatur in tormentum supplicij; nam & coniux, inquit, quæ adulterinum animum gerit, etiamsi timore viri non adulterium perpetrat, TAMEN QVOD DEEST OPERI INEST VOLVNTATI. Casta vero aliter timet: nam & ipsa timet virum, sed castè. Denique timet illa, ne vir infestus adueniat, ista ne offensus abscedat. Non amanti enim præsentia viri molesta est, amanti autem absentia. Itaque nequitiam in voluntate timentium gehennæ pœnas viuere, etiam alijs diuersis locis ex professo tradit. Nam in sermone quarto de diuersis ad Christianos idem de timore pœnæ & amore iustitiæ seu charitate differens: Nam

multi faciunt ex timore. Sed qui faciunt legem timendo pœnam, mallem non esse quod timerent. Qui autem faciunt legem amando iustitiam gaudent & ibi quia non habent inimicam. Et in sermone decimo nono de verbis Apostoli: Audeo dicere si timore gehennæ non facis malum, est quidem in te fides, quæ credis futurum Dei esse iudicium, gaudeo fidei tuæ, sed adhuc timore malitiæ tuæ. Nempe quia ut in eodem capite latius explicuerat, cor timentis nullo pacto ex timore mutatur: Deus enim, inquit, cor interro-

gat, non malum. Lupus venit ad ouile ouium, querit

A innuadere, querit ingulare, querit deuorare. Vigilant pastores, latrant canes, nihil poterit, non auferre, non occidit, sed tamen lupus venit, lupus redit. Numquid quia ouem non tulit, ideo lupus venit, & ouis redijt?

LVPVS VENIT FREMENS, LVPVS REDIT TREMENS, LVPVS EST TAMEN ET TREMENS ET FREMENS. Et in sermone decimo quinto de verbis Apostoli luculentissimè ipsum illud exemplum tractat, & de timore pœnarum quas Deus infert se loqui, malamque voluntatem non posse solo timore corrigi profitetur. Audi eum elegantissimè de timoris potestate differentem:

Lege Dei proposita quisquis timuerit, & suis viribus eam implere se posse putauerit, & fecerit quod lex iubet, non amando iustitiam, sed TIMENDO POENAM, fuit quidem secundum iustitiam quæ in lege est sine querela, non furatur, non adulterat, non dicit falsum testimonium, non facit homicidium. Hactenus externa facta vides, quæ non tantum amore iustitiæ, sed etiam timore comprimi possunt, nunc accedit ad ipsam malam voluntatem: NON CONCVPISCIT REM PROXIMI SVI. Potest hoc, potest fortassis.

Vnde? TIMORE POENÆ. QVANOQVAM QVI TIMORE POENÆ NON CONCVPISCIT, PVTO QVIA CONCVPISCIT. Explicat hoc & probat exempli sensibilis ac notissimi comparatione: Terrore ingenti armorum atque telorum, & circumdantis forsitan multitudinis vel obuiam euntis, etiam leo reuocatur à præda: & tamen leo venit, leo redit, prædam non rapuit, NON MALITIAM POSVIT. Si talis es, adhuc

iustitia (tua) est, quæ iustitiâ TIBI CONSVLIS NE TORQVEARIS. Quid magnum est pœnam timere? Quis enim non timet? Quis latro, quis sceleratus, quis nefarius? Sed hoc interest inter timorem tuum, timoremque latronis, quod latro timet leges hominum, & ideo facit latrocinium, quia sperat se fallere leges hominum: Tu autem leges eius times, eius pœnam times, quem fallere non potes. NAM SI FALLERE POSSES, QVID NON FECISSES? ERGO ET CONCVPISCENTIAM TVAM MALAM NON AMOR TOLLIT, SED TIMOR PREMIT. Quod iterum alterius non minus apppositi exempli productione declarat: Ad

ouile venit lupus, latrat canum, & clamore pastorum ab ouili reuersus est lupus; ipse tamen semper est lupus. In ouem vertatur. Facit enim & hoc Dominus sed ipsa est iustitia eius non tua. Nam quamdiu habes tuam potes timere pœnam non amare iustitiam. Ecce perspicuè assertum & planissimè traditum, exactèque explicatum, quod ille qui non concupiscit rem proximi, non solum timore hominum, sed etiam timore Dei, reuera adhuc concupiscit rem proximi sui, quia timor ille non tollit concupiscentiam, hoc est, voluntatem malam, sed tantum premit, ne in externum scelus erumpat: Quod iste nefarijs ac

sceleratis, ac latronibus par sit, qui cum nequissimam habeant voluntatem, timore compressi nihil exterius nocent: quod si fallere posset Deum, voluntas illa factis sese proderet: Quod voluntas atque animus eius perinde mutantur atq; leo & lupus, qui siue fremant, siue tremant, siue furore rapiant, siue timore reprimantur, siue eant ad caulam, siue credeant, semper manent leo ac lupus. Ex quibus omnibus vndequeque sibi concipientibus manifestissimum est in Augustini doctrina, impossibile prorsus esse, ut ex puro timore pœnæ, siue hominum, siue Dei aliquod iustitiæ præceptum impleatur, vel peccatum ita caueatur, ut animus præuaricationis non sit reus,

E

Serm. 15. de verb. Apost. c. 6.

Ibidem.

Ibidem.

Ibid. im. med. post.

Tract. 9. in Epist. Ioan. c. 21.

Epist. 120. c. 21.

Serm. 4. de diuers. c. 7.

Serm. 19. de verb. Apost. c. 9.

Ibid.

CAPVT XXIX.

Radix prima istius doctrinæ, quia qui nudo timore pœnæ peccatum fugit, inuitus & animo repugnanti fugit, ideoque non fugit peccatum sed aliud quippiam.

QUOD si principia, quibus Augustini doctrina tam asseueranter consignata nititur, ponderare voluerimus, fortassis etiam ratio sublucebit, cur alicui sic omnino sentiendum esse, videri posset. Primum igitur principium Augustini videtur esse, quia Philosophorum omnium vnanimis & certa sententia est, ea quæ aguntur purè ex metu, nulloque alio ex capite suscipiuntur (de quibus nobis sermo est) esse inuoluntaria secundum se spectata, prout vero hic & nunc aguntur, voluntaria, hoc est, esse ex utroque mixta. Ita Aristoteles, Nemesius, quem alij Gregorium Nyssenum vocant, Damascenus, diuus Thomas, & ad vnum omnes. Ex quo fit ut huiusmodi voluntatis actum coniunctum habeat, nollem hoc facere vel nollem abstinere, nisi mali impendentis metu cogerer. Res enim secundum se considerata, non continet ullam rationem boni aut commodi propter quam appeteretur, vel si quam continet, illa non spectatur, sed potius animus ab eo auersus est, ut supponimus. Si enim aliâ consideratione, quam solius mali euadendi causa, hoc est alia quam purè ex metu appetatur, iam extra hypothesin euagamur, qua constituimus purè aliquem ex metu pœnæ euadendæ præceptum affirmatiuum aut negatiuum facere aut non facere. Qui ergo purè ex metu facit, necessario talem sentit animi repugnantiam ad id quod metu facit. Vnde sanctus Thomas assignans differentiam eius qui aliquid ex concupiscentia & metu agit, in eo, inquit, qui per metum aliquid agit, manet repugnantia voluntatis ad id quod agitur, secundum quod in se consideratur. Sed in eo qui agit aliquid per concupiscentiam, sicut est incontinens, non manet prior voluntas, qua repudiabat illud quod concupiscitur, sed mutatur ad volendum id quod prius repudiabat, & ideo quod per metum agitur, quodammodo est inuoluntarium. Sed quod per concupiscentiam agitur nullo modo. Nam incontinens concupiscentiæ agit contra id quod prius proponebat, non autem contra id quod nunc vult: SED TIMIDVS AGIT CONTRA ID QVODETIAM NVNC SECVNDVM SE VVLT.

Quod igitur sanctus Thomas de omni illo qui purè ex metu agit, generaliter tradit, eum scilicet etiam tunc cum aliquid ex metu agit, habere contrariam voluntatem, hoc ipsum sanctus Augustinus non semel specialiter de illo docet, qui præceptum timore pœnæ obseruare vel peccatum euitare conatur, & ex hac ipsa voluntate effici reum. Nam quid clarius dici potest, quam id quod de huiusmodi homine ex timore pœnarum operante dicit: *Vivit peccandi voluntas, quæ tunc apparet in opere quando speratur impunitas.* Et iterum: *Cum vero pœna creditur secutura, latenter vivit voluntas peccandi, vivit tamen.* Quid isto luculentius? Qui timet pœnam OPTAT si fieri potest, facere quid labeat, & non habere quod timat. Quid isto prægnantius? Et si non impletur foris negotium malæ cupiditatis, id est voluntatis, ipsa tamen malæ cupiditas intus est hostis. Hoc autem sine reatu esse, fieri nullo pacto potest, ut statim addit: *Et*

A quis coram Deo innocens invenitur, qui vult fieri quod vetatur, si subtrahas quod timetur? Ac per hoc in ipsa voluntate reus est, &c. Quid illo expressius, & asseuerantius? Sic autem præcepta qui facit, timore pœnæ, procul dubio INVITVS, id est, animo repugnante & contrarium volente, FACIT, ac per hoc in animo non facit. Manet enim omnino in animo non facere &c. An vero hoc sine peccati reatu? Audi: *Ac per hoc IN IPSA VOLUNTATE INTVS EST REVS, ubi ipse qui præcipit, inspicit Deus.* Quid isto confidentius quod de sancto Paulo pœnarum timore legem obseruante tradit, quod esset intus in affectionibus pravis prævaricator legis & tamen conspicua opera legis impleret, & quod ille qui sic operatur, ad malefaciendum sic voluntate inclinatur, ut etiam facere, si hoc posset impunè committi. Sed audi quo fructu: *Sic profecto in ipsa voluntate peccas, qui NON VOLUNTATE SED TIMORE NON PECCAT.* Quid isto absolutius & manifestius: *Timore pœnæ faciebant, non amore iustitiæ: AC PER HOC CORAM DEO NON ERAT IN VOLUNTATE QVOD CORAM HOMINIBVS APPAREBAT IN OPERE.* An ergo tales innocentes? Potiusque ex illo rei tenebantur, quod eos nouerat malle si fieri posset impunè committere. Quid isto limatius & exactius pro asserenda cuiuslibet purè timentis repugnantia? *Timor cogitur in opere habere quod licet, cum aliud habeat in voluntate, qua mallet si fieri posset, licere quod non licet.* Itemque isto: *Potest fieri tale opus legis ex timore coram hominibus, non autem coram illo qui cordis ipsius, ET INTIMÆ VOLUNTATIS INSPECTOR EST, ubi videt etiam si aliud faciat, qui LEGEM TIMET, quod tamen mallet facere si liceret.*

Quæ sanè omnia sancti Augustini apertissima testimonia & plura quæ produci possent, luculentè ostendunt, verissimum esse quod diximus in omnibus illis qui solo timore pœnæ peccatum cauere volunt, manere voluntatis repugnantiam qua nolent facere, si pœna tolleretur, & ex illa ipsa coniuncta voluntate omnes coram Deo peccati esse reos. Nam Augustinus istud non ex peculiari alicuius timentis dispositione, sed ex ipsa natura timoris colligit: PROCVL DVBIO INVITVS, inquit, facit, ac per hoc in animo non facit. Manet enim omnino &c. Et iterum: *Ac per hoc coram Deo non erat in voluntate, quia scilicet timore faciebant.* Et rursus generalissimè: *Timor cogitur habere in opere, cum aliud habeat in voluntate, & similia quibus ex ipsa natura timoris colligit timentis auersam & aduersam, ideoque ream esse voluntatem.* Quod diuus Thomas generalissimis & accuratissimis & clarissimis verbis dicit: TIMIDVS AGIT CONTRA ID, QVOD ETIAM NVNC SECVNDVM SE VVLT.

Quod quidem sancti Thomæ pronuntiatum itemque cæterorum Philosophorum doctrina, qua generaliter docent, id quod ex metu fit, esse inuoluntarium secundum quid, seu mixtum ex voluntario & inuoluntario, quatenus voluntas id amplectitur, sed cum repugnantia, qua illud simul auersatur & ut Augustinus loquitur, mallet aliud, non mediocriter Scholasticos Doctores torquet. Difficulus enim possunt cum ista doctrina conciliare opinionem suam, qua docent obseruantiam præceptorum, & pœnitentiam ex gehennæ metu profectam nihil malæ voluntatis admixtum continere. Hinc in varias istius difficultatis solutiones distracti sunt. Alij ista Philosophorum atque Theologorum dicta volunt solum particulariter esse vera, & quasdam exceptiones pati, quas tamen ipsi tanquam doctrinales

D. Thom. 1.
2. q. 6. art.
7. ad 2.

In Ps. 118.
conc. 25.

Serm. 3. in
Append.
Epist. 144.

Lib. 3. ad
Bonif. c. 4.

Lib. 1. ad
Bonif. c. 9.

Lib. de Spir.
& list. c. 8.

Cap. 32.

Cap. 8.

doctrinales regulas ideoque generales indubitanter ex ipsa natura metus tradunt. Alij regulas figunt, quando ei quod metu fit repugnantia voluntatis misceatur, & quando non. Inter quos qui probabilius ratiocinantur & fundamentalem afferre volunt rationem tunc aiunt nihil admisceri repugnantiae vel inuoluntarij, quando id quod metu fit, simul habet aliam rationem boni siue honesti, siue vtilis praeter euersionem mali, quod metuitur, etiamsi simul aliquid molestiae contineat. Iam vero obseruantia mandatorum Dei, & poenitentia peccatoris non tantum habent illam rationem boni, quod conducant ad euadendas poenas inferni, sed etiam sint consentanea rectae rationi & iustitiae, ideoque licet ex metu praestentur, non est necesse vt sint inuoluntaria secundum quid. Cuius rationem esse dicunt, quia tunc licet metus occasionem det, tamen concurrat aliud motiuum potius, quod etiam non concurrente periculo mali obtinet locum suum aut vigorem, quod proinde tollit aut impedit illam imperfectam repugnantiam voluntatis, quae quasi per se tunc nascitur, quando tota ratio boni est tantum fuga & euasio mali. Ad generalem igitur ac doctrinalem propositionem illam Philosophorum ac diui Thomae respondent, hoc sensu veram esse, quod metus causet inuoluntariam secundum quid, vbi opus simpliciter & tantum ex metu vt totali motiuo fit, non autem de eo vbi forsitan metus aliquod dedit initium tantum, vel occasionem operi, quod alioquin continet aliam rationem boni per se gratiam & acceptabilem à voluntate.

Quae quidem doctrina Scholasticorum videtur esse valde rationabilis, sed non soluit nodum, qui proponitur. Nam quemadmodum Philosophi istam doctrinam de metu tradunt, ipsam naturam eius intuentes, & quando solus, nullo alio motiuo temperatus ad agendum impellit, partesque suas agit; ita nos cum Augustino de illo loquitur, qui non nisi metu poenae Dei praeccepta custodit, & peccata detestatur. Quid enim ad impediendam voluntatis repugnantiam facit, quod praecceptorum obseruantia, & poenitentia peccatoris continent aliam rationem honestatis per se gratam voluntati, si illa non spectetur, nec moueat animum, nec à voluntate appetatur? Si enim ista moueat iam eatenus non fit ex metu, sed ex honestatis internae desiderio, hoc est, ex dilectione iustitiae, vt Augustinus loqui solet, quae in praeccepti obseruatione & poenitentia effulgens animum non seruiliter terrendo, sed liberaliter delectando trahit. Sed huiusmodi praecceptorum quorumlibet etiam de poenitendo custodia, iam non est illa de qua nos & ante nos Augustinus loquitur, sed ei potius quae ex timore poenarum nascitur, est contraria. Nam inde est quod Augustinus in illis locis quae citauimus, poenae timorem, iustitiae dilectioni semper opponit: *Timore, inquit, poenae faciebant, non amore iustitiae, ac per hoc non erat in voluntate: Qui timore supplicij non amore iustitiae sentit se abstinere nondum liber nec alienus à voluntate peccandi: Potuit conspicua opera legis implere, sed poenae formidine, non dilectione ac delectatione iustitiae. Sic profecto in ipsa intus voluntate peccat: quando timore poenae non amore iustitiae fit bonum. Non fit in corde quod fieri videtur in opere, & similia saepius ab ipso repetita. Delectio verò iustitiae non est aliud Augustino, quam appetitus illius rectitudinis & aequitatis & honestatis quam representat oculis praecceptum Dei, siue de*

Tom. 3.

A bene viuendo siue de poenitendo. Ac de omnibus vniuersim qui sic praeccepta custodiunt, timore videlicet poenae, non amore iustitiae, generatim tradit, quod non voluntate custodiunt, quod procul dubio inuiri faciunt, ac per hoc in animo non faciunt: quod coram Deo non fit in voluntate quod coram hominibus apparet in opere: quod potest fieri coram hominibus, non autem coram illo qui intimae voluntatis inspector est; quod mallent si fieri posset, non esse quod timeant; quod mallent non facere si possent impune: quod malant omnino in animo non facere si permittantur impune: quod mallent non praecipere, quae non ex corde faciunt: quod mallent licere & dolent non licere quod lex vetat: quod latenter viuunt peccandi voluntas, quae tunc apparet in opere quando speratur impunitas: quod timor cogitur in opere habere quod licet, cum aliud habeat in voluntate, & huiusmodi. Quae sane perspicue declarant, omnem illum qui ex timore praeccepta custodit, plane talem voluntatis repugnantiam persentiscere, nec esse rationes alias honestatis, quibus animus ex timore operantis incitetur. Nam quando de illis disputatur, qui ex timore praeccepta faciunt, non de illis sermo est, quibus timor poenae aliquod initium aut occasionem praeccepta faciendi aut poenitendi praebet, sed de illis quibus timor est ratio bene viuendi aut poenitendi, hoc est, in quibus efficax timor habet rationem voluntatis finis, ex cuius intentione praeccepti obseruatio aut poenitentia, velut medium assumitur. Nam illo priori modo, timor non est circumstantia alterius actus, videlicet obseruationis aut poenitentiae, sed est tantum quaedam occasio & quasi causa extrinseca eius; & ideo non potest ei defectum aliquem aut malitiam affricare. Nam ad operandum id quod bonum est, aut ad poenitendum, etiam ex peccato licitum & bonum est occasionem sumere: non quod peccatum ideo perpetrandum sit, sed quod eo perpetrato, bonum sit ad faciendam iustitiam aut poenitentiam eius occasione commoueri. Quo sane modo poenae timor etiam ad contritionem & dilectionem Dei occasio esse potest & solet; sed in illo priori modo tota ratio faciendi, est metus, & ideo nihil mirum est, si id quod metui proprium est, in animo praeccepta sic facientis aut poenitentis operetur, hoc est, si relinquat animum inuoluntarium, inuitum & repugnantem.

Hinc igitur proficiscitur id quod Augustinus consequenter tradit, eum qui ex timore poenae praeccepta facere conatur, non voluntate duci, sed timore cogi ad ea facienda: *Timor, inquit, cogitur in opere habere quod licet. Et in Epistolam ad Galat. Timore ista implere cogeantur. Et inferius: Qui per charitatem seruit, libere seruit, & sine miseria obtemperans Deo, cum amore faciendo quod docetur, non cum timore quod cogitur. Vnde diuus Thomas quodam loco vim illam qua cogi ad aliquid faciendum aut volendum dicimur, cum timore confundit: Hae, inquit, coactio (videlicet non absoluta, sed secundum quid siue conditionata) fit ex hoc quod timetur aliquod periculum imminens; ideo ista vis idem est quod metus, qui voluntatem cogit quodammodo. Et infra iterum: Quantum ad propositum pertinet, idem est coactio, quod metus. Ex quo efficitur, impossibile esse, vt praecceptum ad quod aliquis faciendum timore cogitur, volenter aut libenter faciat, hoc est, vt non sit inuitus animoque repugnant. Nam coactio, (non illa plena qua voluntas libera cogi nequit) sed illa tempe-*

Lib. de Spir.
& lit. c. 32.
In Epist. ad
Galat.

D. Thom. in
4. dist. 29. q. 1.

rata, qua quippiam coacti facere dicimur, essentialiter repugnat voluntati, prout à voluntate dicimur volentes & non inuiti facere; & intrinsicè inuoluit, ut animus inuitus & prorsus repugnans & inuoluntarius, quasi obtorto collo ad agendum pertrahatur, nollétque facere si per metum liceret. Vnde Iuliano dicenti hominem cogi velle quod bonum est, responder Augustinus: Si cogitur non vult, id est, inuitus est & nolens: Et quid absurdius quam ut dicatur nolens velle quod bonum est. Sed hoc ipsum ex professo cum hæreticis de voluntate disputans, tanquam rem certissimam notissimamque tradens docet: Nobis, inquit, voluntas nostra (à qua videlicet volentes & non coacti facere quippiam dicimur) notissima est. Neque enim scirem me velle, si quid sit voluntas ipsa nescirem. Desinitur itaque isto modo: Voluntas est animi motus COGENTE NULLO ad aliquid vel non amittendū vel adipiscendum. Cur ergo ita tunc (cum in hæresi errarem) desinire non possem? An erat difficile videre INVITVM VOLENTI esse contrarium, ita ut contrarium sinistrum dextro esse dicimus, non ut nigrum albo? Nam eadem res simul & nigra & alba esse non potest: duorum autem in medio quisque positus ad alterum sinister esse, ad alterum dexter, simul quidem utrumque vnus homo potest, sed simul utrumque ad vnum hominem nullo modo potest. Ita inuitus & volens simul esse quidem vnus animus potest, sed vnum atque idem nolle simul & velle non potest. Cum enim quisque INVITVS aliquid facit, si eum roges, utrum id facere velit? Nolle se dicet. Item si roges, utrum id velit non facere? Velle respondet. Ita INVITVM ad faciendum, ad non faciendum autem VOLENTEM reperies; id est, enim vnum animum vno tempore habere utrumque, sed aliud atque aliud ad singula referentem. Iam vide quomodo ista per se certissima notissimaque ad propositum de coactione referat, quam malorum imminentium comminatio & metus facit. Cur hæc dico? inquit, Quia si rursum queramus quam ob causam id inuitus faciat, COGITE DICET. NAM ET OMNIS INVITVS FACIENS COGITVR, ET OMNIS QVI COGITVR, SI FACIT, NON NISI INVITVS FACIT. Restat ut volens à cogente sit liber, etiamsi se quisquam cogi putet. Et hoc enim modo, omnis qui VOLENS FACIT NON COGITVR; ET OMNIS QVI NON COGITVR, AVT VOLENS FACIT, AVT NON FACIT. Quod non esse abstrusa Philosophiæ documentum, sed ubique manifestum, & non doctrinā, sed naturā omnibus promptum, quod in omnibus hominibus, quos non absurdè interrogare possemus, à puero vsque ad senem, à ludo litterario vsque ad solium sapientis natura proclamet, in eodem loco consequenter tradit. Cum igitur omnis qui purè ex timore pænæ præceptum facit, cogatur, & omnis qui cogitur essentialiter sit inuitus & nolit, impossibile est, ut ille qui præceptum aut pœnitentiam ex timore pænæ facit, non sit inuitus, non animo nolenti, non repugnanti, & non mallet non facere, si impunè liceret. Quod si fortè præceptum ex alio simul motivo quam ex timore pænæ amplecti & facere dicatur, non repugno; sed cessat hypothesis nostræ controuersiæ, qua ipsum duntaxat pænæ timore facere, non honestatis aut iustitiæ dilectione supponimus.

Hinc igitur illæ toties repetitæ sententiæ nascuntur, quod si pænæ timore præceptum fiat, coram Deo non sit in voluntate; quod aliud habent in voluntate; quod malum si fieri posset non esse quod timeant; quod, volunt fieri quod vetatur; quod

A mallet non præcipi; quod non ex corde faciunt: quod mallet licere, & dolent non licere; denique quod qui sic præcepta faciunt, PROCVL DVBIO inuiti faciunt, ac per hoc in animo non faciunt. Quod qui timore pænæ opus legis facit, profecto inuitus facit. Quæ omnia pronuntiata generalia sunt, ex ipsa timoris pænarum, & ex timore facientis consideratione profecta. Inde consequenter nascitur ista iterum iterumque conclusa ratiocinatio: Ac per hoc potius ex illo rei tenentur, quod eos nouerat malle. Profecto in ipsa voluntate peccat, qui non voluntate, sed timore non peccat: ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus, qui vult facere quod non licet fieri, sed ideo non facit, quia impunè non potest. Quæ omnia sicut ostendunt impossibile esse, ut ille qui ex metu supplicij præceptum facit, non sit inuitus, adiunctamque non habeat voluntatem malam, ita etiam ostendunt, impossibile esse, ut ex illa mala voluntate latenter viuente non sit reus. Hinc illa sancti Augustini sententia generalis. Quantum Sent. Aug. ad opera attinet quæ forinsecus aguntur, & qui timet apud Prosp. 243. desumpta ex Aug. Commentar. in Psalm. 77. panam, & qui amat iustitiam non facit contra mandatum: & ideo pares quidem sunt manu, sed dispar es corde, similes actione, dissimiles voluntate. Et illa, quæ clarius istam disparitatem voluntatis iuxta principia ipsius identidem inculcata proponit: Qui timore non peccat, quamuis non noceat, cui vult nocere, sibi tamen plurimum nocet: & abstinens ab ini-

B

C quo opere, sola tamen reus est voluntate.

CAPVT XXX.

Secunda radix, quia timor pænæ non potest mutare voluntatem malam, sed solus amor iustitiæ.

Sed ut vberius ac planius eadem ista veritas elucescat, alterum Augustini principium proferamus, cui ipse incumbens docuit, non posse timore pænæ voluntatem ita mutari, ut præceptum ex illo timore obseruando non peccet. Secundum igitur principium est, quod impossibile est, cum qui peccandi voluntate detinetur, solo pænæ timore mutare voluntatem, sed hoc proprium officium est charitatis, qua animus à peccati tanquam iniustitiæ dilectione, ad iustitiæ dilectionem transferatur. Timor enim premit, non exhaurit cupiditatem, continet manum non animum, qui eodem modo ac si non timeret, peccato alicui affixus manet. Tradit hoc ipsum non semel Augustinus: Timor, inquit, id agebat, ne faceres, charitas id agit, ne velis facere, etiamsi impunè possis admittere, ubi expressè de timore gehennæ loquebatur. Et Sermon decimo quinto de verbis Apostoli: Concupiscentiam tuam malam non amor tollit, sed timor premit; Serm. 15. c. 6. vbi de timore Dei non hominum sermonem facit. Et Sermon trigesimo nono de Tempore: Quisquis vetus peccatum vis extinguere mandato nouo exingue cupiditatem, & amplectere charitatem. Et in Epistola ad Anastasium, ubi de timore pænæ & iustitiæ dilectione ex professo disputat: Pœna corporis ET SI NON A VOLUNTATE, tamen reuocat ab opere peccati. Itaque in eadem Epistola eodem loco addit: Inaniter victorem se putat esse peccari, qui pænæ timore non peccat. Quia ibidem. etsi non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Vnde alibi supplens istam sententiam addit: Neque id Lib. 21. de Civit. c. 16. fit veraciter atque sinceriter nisi veræ delectatione

Lib. 1. oper. imperf. cont. l. 1. f. 15.

Lib. de duab. animab. c. 10.

Lib. de duab. animab. c. 10.

Serm. 18. de verb. Apost. cap. 9.

Serm. 15. c. 6.

Serm. 39. de Temp.

Epist. 144.

Ibidem.

Lib. 21. de Civit. c. 16.

Lib. de morib. Eccl. c. 30. iustitia. Tunc itaque victa vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur. Quem nisi Deus ipse non donat. Et in libro de Moribus Ecclesiae hoc ipsum tanquam Ecclesiae sensum ac doctrinam tradit: Merito apud te (Ecclesiam Catholicam) visum est, quam sit sub lege operatio vana, cum libido animum vastat, & cohibetur poenae metu non amore virtutis obruitur. Nam ibi exprimitur status omnium eorum qui timore poenae quasi ex lege solum terrente, non charitate iustitiae delectante, praeceptum obseruare conantur. Vnde & illa absoluta sententia: Non bonus est quispiam timore poenae, sed amore iustitiae. Nam boni efficiuntur sola mutatione voluntatis.

Epist. 54.

Cuius quidem rei causam si quis Augustini principiis inhærendo inuestigare velit, non difficile fortassis ad ipsum latentis veritatis cubile perducitur. Nam ratio videtur esse, quod voluntas peccandi qua quispiam detinetur, non potest exui vel deponi, ita ut ipsum peccatum, & non aliquid aliud auersetur atque oderit, nisi contrariâ voluntate benefaciendi; illa autem voluntas non potest villo pacto haberi ex terrore legis, hoc est, ex timore poenae quam lex minatur, sed est proprius effectus charitatis, hoc est, dilectionis iustitiae. Nam per istam iustitiae dilectionem ipsum benefactum, quatenus bene seu iuste factum est, diligitur: quod nisi diligatur, semper animus quicquid dilexerit, malè diligit, & in peruersa voluntate manet. Audi hac de re sanctum Augustinum asseuerantissimè securissimeque pronuntiantem: Prohibitio peccati, quod est lex, auget profecto desiderium peccandi, quod non extinguitur nisi contrario desiderio rectè faciendi, ubi fides per dilectionem operatur. Hoc autem non praestat littera iubens, sed Spiritus iuuans, non ergo lex, sed gratia. Quid sit autem illa dilectio per quam fides operatur, & quod lex aliquid facere dicitur, quatenus timor poenae quam lex minatur aliquid facit: statim eandem sententiam repetendo subiungit:

Lib. 2. cont. Aduers. legis & Proph. cap. 7.

Lib. 2. cont. Aduers. legis & Proph. cap. 7.

Lib. de Spir. & lib. c. 4.

Lib. de Spir. & lib. c. 4. Virtus peccati lex est, cum per illam operatur omnem concupiscentiam, inflammando desiderium peccati per prohibitionem: QVOD NON EXTINGVITVR PER IVBENTEM LITTERAM TIMORE POENAE, SED PER IUVANTEM SPIRITVM DILECTIONE IUSTITIAE. Hoc ipsum etiam cum Pelagianis dimicans exsertè tradit. Sed ubi sanctus non adiuvat Spiritus, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est, charitatem diffundens in cordibus nostris, profecto illa lex (quantumcumque videlicet terrorem incutiat) quamvis bona, auget prohibendo desiderium malum: sicut aquae impetus, si in eam partem non cesset influere, vehementior sit obice opposito; cuius molem cum euicerit maiore cumulo praecipitatus violentius per prona pronoluitur. Ecce quoties asserit, fieri non posse, ut timore vel aliâ vllâ ratione peccandi cupiditas nisi sola charitatis iustitiae diffusionem tollatur: quandoquidem lex cum omnibus terroribus poenae quos incusserit, augeat potius quam auferat peccandi voluntatem, quantumvis aliquando externi operis executionem comprimat. Quam coercendi peccati modum tanquam timori proprium, relictâ semper peccandi voluntate, post multa interposita, luculentè subjicit: sine qua promissione, hoc est, Dei beneficio dilectionem iustitiae tribuentis, lex prauaricatores facit: vel usque ad effectum mali operis, si etiam repagula timoris, concupiscentiae flamma transcendit: vel certè in sola voluntate, si TIMOR POENAE SVAVITATEM LIBIDINIS VIGERIT.

Tom. 3.

A Quisquis igitur vult animum ab eo in quod voluntate ferebatur peccato, poenarum timore refrenare, videtur quidem ab eo abstrahere & mutare voluntatem, sed reuera non mutat. Quod non solum ex ista coniuncta voluntate, de qua supra diximus, quâ videlicet mallet id ipsum facere si impunè liceret, sed etiam ex ipsa ratione formali obiecti, sub qua peccatum declinare nititur, perspicuum esse potest. Timens enim non ideo peccatum horret, quia peccatum est, sed quia corpori dolorificum; quod non est peccatum odisse, sed dolores. Vnde animus erga peccatum, erga iustitiam qua vetatur idem prorsus manet. Quod ex operibus bonis peccato diuersis, quæ per praecepti obseruationem ex timore supplicij operatur, luculentius patet. Qui enim ex illo timore facit eleemosynam, non eleemosynæ iustitiam aut bonitatem diligit, sed à poenis liberationem, hoc est, incolumitatem suam. Erga iustitiam vero eleemosynæ prorsus idem ipse permanet, siue eam ex timore faciat, siue non faciat, & consequenter erga peccatum quo antequam poenas formidaret, eleemosynam horrescebat. Disertis verbis tradit etiam hoc ipsum Augustinus; Amicus erit iustitiae (hoc est, diligit iustitiam operis boni) si eius amore non peccet. Tunc enim verè timebit peccare. Nam qui gehennas metuit enim peccare metuit, sed ardere. Ille autem peccare metuit, quia peccatum ipsum sicut gehennas odit. Et iterum paulo post: Tantum porro quisque peccatum odit, quantum iustitiam diligit, quod non poterit lege terrente, id est, poenae timorem incutiente, per litteram, sed Spiritu sanante per gratiam. Itaque ut peccatum quod aliquis diligebat odisse, & opus praecepti quod oderit, dilexisse, & ita voluntatem animique constitutionem mutasse censeatur, non est satis ut illud quoquo modo declinet, & istud faciat, sed opus est ut peccati malitiam oderit, & boni operis iustitiam diligit. Hæc est enim vera ratio, & quasi anima medullaque operis & mali & boni. Quas quamdiu voluntate non odit aut diligit, non peccatum aut opus bonum odit aut diligit, non peccatum aut quamuis exterius faciendo, vtriusque quasi cadaver operetur. Ex quo fieri potest, ut peccatum ita fugiendo maximè diligere, & opus bonum ita diligendo, maximè odisse possit. Hoc enim odio habetur aut diligitur, propter quod quippiam oderis aut dilexeris. Et ex ista ratione pretium odij vel amoris trahitur, & coram Deo ponderatur. Nam eandem materialem actionem, eodem aduersus ipsam animo permanente, propter eandem rationem, & abicere & assumere; & propter diuersas & odisse possumus & diligere. Sic enim qui ieiunium praecepto mandatum odit, ex epulandi desiderio & ieiunare & commessari potest: & ieiunium propter internam eius difficultatem odisse, propter externam incolumitatem aut timorem gehennæ diligere, eadem perseuerante erga ieiunium in se spectatum auersione voluntatis. Qua consideratione dixit Augustinus de illis qui ieiunant epulaturi, ne videlicet ventrem praoccupent vilia, & non possint admittere pretiosa; Magnum opus, Christianum opus ieiunium. Noli cito laudare, quare causam, negotium ventris agitur, non religionis. Et paulo post: Continent se maiori incontinentiâ. Quâ consideratione dixit de illis qui non propter Deum quærunt Deum, quod huiusmodi non quærunt Deum; hoc enim quæritur, propter quod aliquid

Epist. 144. ad Anast.

Ibidem.

In Psal. 35.

In Psal. 77.

quæritur: Qui propter beneficia terrena Deum quærebant, non utique Deum, sed illa quærebant, quia eo modo timore servili non liberali dilectione Deus colitur. Sic ERGO DEVS NON COLITVR. HOC ENIM COLITVR QVOD DILIGITVR. Et de similibus Deum ad obtinendum aliquid ab eo colentibus ibidem loquens: Ea potius diligebant, propter quæ Dei adiutorium requirebant. Et alibi: Propterea serviunt, vel potius propterea servire nolunt. Qua consideratione ut ad rem propius accedatur, dixit de Iudæis qui opera bona ex rei temporalis dilectione facere videbantur: Propter mercedem terrenam atque carnalem Dei mandata facere conabantur, NEQVE FACIEBANT, QVIA NON IPSA SED ALIVD DILIGEBANT. Vnde illa non erant opera volentium, sed onera potius inuitorum. Quod sanè multo maiori ratione de operantibus bonum, vel peccatum fugientibus ex timore pænæ dicere poterat. Nam ista prorsus eadem consideratione dixit, quod superius retulimus: Qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere. Qua consideratione dixit in Epistolam ad Galatas, quod Iudæi præcepta, quæ ad bonos mores pertinent, timore implere non poterant; Quia & hominem si propterea non occidit aliquis, ne & ipse occidatur, non implet præceptum iustitiæ; SED SI IDEO NON OCCIDAT QVIA INIVSTVM EST, etiamsi facere possit impunè, non solum apud homines sed etiam apud Deum. Quisquis ego peccatum homicidij, vel quodcumque tandem quod perpetrare cupiebat ex timore gehennæ aut cauet aut dolet, non hoc spectat, quia iniustum est, (hoc est enim illius cælestis charitatis, quam sexcentis locis Augustinus iustitiæ dilectionem vocat) sed tantummodo quod gehennas in se veluti semen continet, hoc est, quod incolumitatem corporis doloribus destruit; cuiusmodi peccati deuitatio & horror & detestatio, nullo modo mutat animum aut voluntatem, sed cum perfecta peccati dilectione consistere potest. Sic enim & nos homines quotidie gravium pænarum metu, consuetudinem eorum fugimus quos diligimus, & ijs quos oderimus benefacimus, eadem prorsus dilectionis & odij, quæ præcedebat perseverante voluntate. Non enim repugnat rem quatenus delectabilis est, diligere & facere velle, & quatenus pœnas continet, velle vitare. Sicut ergo peccati in se spectati dilectio, cum eius detestatione propter pœnas consistere potest, ita in ijs qui incipiunt à timore pænæ etiam consistere solet. Quod tunc appareret, si subito timor omnis pænæ, datâ securitate, tolleretur. Tolleretur enim ratio tota cur vitabatur, & nisi ex alio capite voluntas mutata sit, statim iterum in eadem facta prorumperet quæ diligebat. Quod Augustinus alibi dixit: Si illis promitteretur impunitas, & diceretur eis, facite quod vultis securi, impunitum erit vobis, emitterent progressus libidinis, suarum in quæque nequissima. Viuit enim in eis voluntas mala, ut supra dixit Augustinus, utpote quæ timore pænæ constricta non exhausta, premitur, non exstinguitur: Aliud est enim exhausta pestis, aliud consopita.

In Psal. 67.

Conc. 26. in Psal. 118.

In Epist. ad Galat.

In Psal. 149.

Lib. 2 Soliloq. cap. 11.

Conc. 11. in Psal. 118.

Hæc est igitur vera ratio, cur ille qui puro timore pænæ conatur præceptum aut bonum facere, procul dubio, prout supra locutus est sanctus Doctor, inuitus sit. Et alibi: Qui timore pænæ non amore iustitiæ opus legis facit, profecto inuitus facit. Timor enim pænæ non interficit præexistentem peccati voluntatem, sed illa viuite, aliam adiicit eius detestandi rationem, quæ cum

A priore simul morari potest. Similiter non tollit auersionem animi ab opere bono, quia utrumque charitatis est, sed adiicit aliam eius appetendi rationem, ut per boni operis exhibitionem pœna caueatur. Et inde fit ut utrobique inuitus maneat. Inde fit, ut quicquid ex illo timore fecerit, nihil ex animo, nihil ex corde, nihil volenter, nihil coram Deo; sed tantum in speciem coram hominibus operetur, hoc est, non animo & voluntate peccatum fugit, aut bonum facit, sed utrobique gehennas fugit. Hoc enim facimus quod animo spectamus & cupimus. Nam inde sunt illa quæ supra sæpius Augustinus dixit: In Psal. 77.

B Ac per hoc coram Deo non erat in voluntate: Ac per hoc in animo non facit. Timor aliud habet in voluntate &c. Et illud: quasi videntur ambulare id lege Dei: sed NOLUNT AMBULARE, NON ENIM EX CORDE FACIUNT. EX CORDE AUTEM NVLLO MODO FIERI POTEST, quod formidine sit pœna, non dilectione iustitiæ. Nec fit in corde quod fieri videtur in opere. Nam ut aliquis qui præceptum siue affirmatiuum siue negatiuum quod non faciebat ex animo, ex corde, ex voluntate, hoc est, ut qui nolebat legem facere, velit eam, & non aliquid aliud sub specie legis, facere, nullo pacto timor pænæ, sed sola iustitiæ charitas efficere potest, prout in eodem loco Augustinus dicit: Hanc voluntatem ibid.

C non timor, sed charitas habet. Nam illa sola est quæ spectat ipsum præceptum, seu ipsam præcepti rectitudinem & iustitiam. Vnde in questionibus super Deuter. Si forinsecus ea quæ Deus iubet manibus fiant, & in corde non fiant, nemo tam insulsus est qui præcepta arbitretur implere. Nam quicquid tandem Doctores recentiores dicant, in Augustini doctrina, præceptum sine præcepti dilectione, hoc est, sine vera iustitiæ præcepti, seu Dei dilectione, non solum impleri non potest secundum modum, sed neque secundum substantiam. Aliud enim quod timendo animus intuebitur, non ipsum præceptum faciet, si sine tali dilectione operetur. Hoc enim ipsum sæpius iam superius inculcauit sanctus Augustinus, & exserte quoque in libro de Spiritu & littera: Mandatum si sit timore pænæ non amore iustitiæ, serviliter fit, non liberaliter: ET IDEO NON FIT. NON ENIM FRUCTVS EST BONVS, QVI DE CHARITATIS RADICE NON SVRGIT. Et alibi. Procul dubio inuitus facit, AC PER HOC IN ANIMO NON FACIT.

D Hinc igitur consequenter nascitur, ut tales homines qui coacti timore pænæ iustitiam legis operantur, aut operari videntur, non sint amici rectitudinis seu iustitiæ, hoc est, ipsius Dei, qui est iustitia, sed potius hostiles aduersus eum animos gerant: Timendo qui facit serviliter facit. Nec est amicus recti, quando nollet, si fieri posset quod rectum est non iuberi. Et multo plenius in Epistola ad Anastasium, de illo disserens, qui pænæ formidine peccatum cauet, etiam inimicum cum iustitiæ præcipientis esse docet: Nam quantum in ipso est, mallet non esse iustitiam peccata prohibentem atque punientem. Et utique si mallet non esse iustitiam, quis dubitauerit quod eam si posset auferret? Ac per hoc quomodo iustus est, iustitiæ talis inimicus, ut eum, si potestas detur præcipientem auferat, ne comminantem vel iudicantem ferat? INIMICVS ERGO IUSTITIÆ EST, QVI PÆNÆ TIMORE NON

Quest. 54. super Deuter.

Lib. de Spiritu & liti. c. 24.

Lib. 3. ad Romanos cap. 1.

In Psal. 67.

Epist. 144.

PECCAT : AMICVS AVTEM ERIT , SI EIVS AMORE NON PECCET. TVNC ENIM VERE TIMEBIT PECCARE. NAM QVI GEHENNAS METVIT , NON PECCARE METVIT , SED ARDERE. ILDE AVTEM PECCARE METVIT , QVI PECCATVM IPSVM SICVT GEHENNAS ODI. Quæ omnia si bene attenteque ponderentur , facile iudicabitur , quàm rectè ac merito tantâ securitate & asseuerantiâ & instantia sanctus Augustinus doceat , eum qui timore tantum pœnæ præceptum facit , ad faciendum non amore allici , sed timore cogi ; procul dubio inuitum esse ; aliud proinde habere in voluntate , quàm id quod facit , ideoque in animo & coram Deo non facere , sed aliud malle facere , si impunè liceret ; ac propterea in ipsa voluntate peccare & reum esse , qui non voluntate , sed timore non peccat , non solum si opera externa , sed etiam ipsam internam voluntatem ex timore coercere conetur.

Qui enim timore pœnæ rem alienam non concupiscit , putat , inquit , quia concupiscit . Nam etiam si poneret rei alienæ voluntatem timore comprimi , velletas vinceret , qua reus efficeretur. Est enim infallibile pronuntiatum , quis quisque nudo timore quippiam , siue animo , siue corpore facit , coactus , & ideoque inuitus facit , & animo non facit , sed aliud mallet plene velle & facere si impunè liceret. Quam ob causam etiam necesse est , vt ipsius legis quam facere videtur , & iustitiæ tam præcipientis quàm punientis inimicus sit , quam de medio si posset , auferret. Quæ omnia tanquam ex inuicem connexa quanquam iam sæpius in ijs quæ citauimus Augustinus dixerit , alio tamen quodam loco mira breuitate , simul & profunditate complexus est , qui aureis characteribus exarari mereretur : QVI TIMORE PœNÆ , NON AMORE IUSTITIÆ OPVS LEGIS FACIT , PROfecto INVITVS FACIT. QVOD AVTEM INVITVS FACIT , SI POSSET FIERI , MALLEt VTIQVE NON IVBERI. AC PER HOC LEGIS , QVAM VELLEt NON ESSE , NON EST AMICVS , SED POTIVS INIMICVS : NEC MVNDATVR OPERE QVI IMMVNDVS EST COGITATIONE ET VOLVNTATE. Idem itaque manet , qualis ante pœnæ timorem cogitatione & voluntate fuit. Nam vt lupus siue fremit , siue tremat , siue ad caulam eat , siue timore pressus redeat , semper est lupus , nisi in ouem conuertatur , ita animus lupinâ peruersitate peruersus , siue liber in suos motus ruat , siue timore reprimatur & ad bonum adigatur , semper est lupus , malletque sine dubio , vt Augustinus loquitur , non esse quod timeat , vt liberè faciat quod occultè desiderat : nisi fortè , alio sublucente motiuo in eo quod inuitus facit , incipiat diligere id quod antea pœnæ timore facere cogebatur. Sed istud iam non est timoris pœnæ , sed iustitiæ dilectionis officium.

CAPVT XXXI.

Radix tertia , quia timor pœnæ ab amore iustitiæ disiunctus , nascitur ex amore sui ipsius , quatenus in creatura ultimò requiescit.

ET quamuis per ista iam satis ex Augustino ostensum esse videatur , animum qui solo timore detinetur , non ita posse peccatum declinare aut detestari , quin coram Deo adhuc in ipsa voluntate sit reus ; hoc ipsum ta-

Tom. 3.

A men ex alio capite declarari potest. Quod vt liquidius intelligatur , memoriâ repetendum est id quod supra dictum est , & omnis vera Theologia & Philosophia confitetur : rerum ad hominis naturalem incolumitatem pertinentium appetitum esse licitum ac bonum. Sic enim ex naturæ præscripto comedere , bibere , vestire , scientias artesque varias addiscere , & aduersus omnia irruentia corporis mala sese tueri licet. Quemadmodum igitur ista naturalia hominis bona , absentia expetere & procurare , & de præsentibus gaudere licet ; ita vice versa , de oppositis malis præsentibus tristari ac dolere possumus , eaque absentia formidare. Ex quo principio paulò superius , timorem pœnæ licitum esse ac bonum , rationis ductui inhærendo confecimus. Veruntamen ne quis fallatur , non ita hæc omnia intelligi debent , quasi aliquis hoc ipso quod sibi huiusmodi bona expetit , procuratque naturalia , vel mala timet , ab omni peccato liber esse censeatur ; sed si hæc omnia faciat modo , quo recta ac diuinitus illustrata ratio docet. Quanquam in istorum obiectorum appetitu & fugâ , quatenus talium , nulla delitescat ratio mali , sed potius boni ; aliunde tamen appetentis aut fugientis animus inquinari potest ; idque non solum si ista faciat non eo tempore aut loco , aut occasione , aut modo ; quibus moralis Theologia vel Philosophia præcipit esse facienda , sed in primis & ante omnia , si animus in ijs appetendis aut fugiendis amore ac delectatione hæreat , per quæ transitoriâ quadam appetitione ad aliud pergere debuisset. Ex hoc igitur capite fluit , vt quamuis licitum sit comedere & bibere , quando fame laboramus , pecuniam acquirere velle & scientiæ operam dare , & honorem dignitatemque procurare ; illicitum tamen sit animo in rerum talium quarumcumque appetitione conquiescere , & earum delectationibus velle frui ; quemadmodum non solum impiis sed etiam iustis frequenter , in rerum creaturarum cupiditatibus accidit. Nam inde omnia etiam iustorum peccata fluunt , siue gula , siue luxuriæ cum coniugibus , siue tenacitatis aut auaritiæ , siue ambitionis atque vanitatis , siue curiositatis & huiusmodi , quæ rerum talium delectationibus inhærendo committuntur , per quas ad veri & ultimi finis delectationem , cum animi libertate transcendendum erat. Tradita sunt ista fusè & ex propriis Augustini principiis alio in loco , quæ superfluum esset hic repetere.

Hoc si de appetitu talium rerum naturalium rectè intellegitur , iam facile sublucebit , quid de fuga malorum seu timore statuendum sit. Nam & iste secundum se licitus est & bonus , quemadmodum in præcedentibus latè declaratum est : non tamen si quolibet exseratur modo. Timor enim malorum conformis est amoris bonorum , ex quo essentialiter nascitur , sicut & quilibet alius effectus animi qui ex amore velut causâ suâ fluit. Ex quo fit , vt si amor boni , quoquo modo vitietur , timor oppositi mali continuò inde labem similem contrahat , tanquam qui in amore veluti fonte suo vitiatum est. Si quis igitur bona temporalia vel seipsum , cui illa sibi placendo appetit , diligere cœperit , non tanquam vtens sed tanquam fruens , hoc est , animo in illis bonis , vel in seipso inhærendo , non transcendendo ad Deum , in quo solo delectando se , deberet

X iij

conquiescere; non est mirum, si timor inde nascens mali parenti suo similis, hoc est, vitiosus oriatur. Timebit enim vel temporalia, vel etiam æterna mala, non quatenus impediunt, ne animus liberè in Deum fruendum transeat, sed quatenus ea sibi tantum incommoda sunt & in ista consideratione requiescet, nihil ulterius de illa satagendo, propter quem ea formidare debuisset. Quod sanè non tam timoris quàm timentis est vitium, qui in seipso sibi placendo seque amando stat, ex quo pergendum erat in Deum. Nam ut optimè sanctus Augustinus tradit, non solum rebus omnibus temporalibus, & corporis nostri & animi bonis, sed etiam ipsà dispensatione

Lib. 1. de
Doct. Christ.
c. 35.

Christi Domini temporali debemus uti, non quasi

Lib. 2. c. 7.

MANSORIA QUADAM DILECTIONE ATQUE DELECTATIONE, SED TRANSITORIA POTIVS, TANQUAM VIÆ, tanquam vehiculorum, vel aliorum quorumlibet instrumentorum, aut siquid congruentius dici potest, UT EA QUIBUS FERIMVR, PROPTER ILLVD AD QVOD FERIMVR, DILIGAMVS. Quod breuiter alio in loco & generaliter dicit, ita nos proximum & nos ipsos diligere debere UT TOTA DILECTIO PROXIMI ET

Lib. 1. c. 21.

NOSTRI REFERATUR IN DEVM. Quod si se diligens in seipso manet, iam vitium est, quod æternæ ac diuinitus latæ legis proscriptio reprobatur. Vnde Augustinus: Si autem se propter se diligit, non se refert ad Deum, sed ad seipsum conuersus, non ad incommutabile aliquid conuertitur, & propterea iam cum defectu aliquo se fruitur. Qui defectus cuiusmodi sit, proprio eum appellans nomine nonnunquam tradit, ut quando dicit quodam Sermonem de tempore: Non quacumque dilectione foras mittendus est timor, sed rectâ dilectione, quâ totâ diligimus Deum, & propterea proximum, ut sic & ipse diligat Deum. SI AVTEM IN

Serm. 214. de
Temp. c. 2.

SE DILIGERE, ET SIBI PLACERE NON EST IUSTITIÆ CHARITAS, SED SVPERBIÆ VANITAS. Quæ latius alibi deducta & explicata sunt. Quapropter quisquis cum isto defectu diligit se, sibi volendo ut bene sit per quodcumque bonum, cum simili prorsus defectu timebit sibi, nolendo ut malè sit per quodcumque malum. Nam ut rectè sanctus Augustinus: In eo quod amas vis ut bene tibi sit, & in eo quod times, non vis ut malè tibi sit. Quæ ex eadem omnino radice nascuntur. Nam & esse sine malo est quoddam bonum, & malum non est aliud quàm priuatio boni: ex quo efficitur, ut quantum diligimus bonum, tantum priuari bono timeamus, iuxta illud Augustini: Quantum amat pecuniam, tantum timet ne perdat pecuniam.

Tract. 43. in
Ioannem.

Quantum amat pecuniam, tantum timet ne perdat pecuniam.

Quibus ita constitutis, iam facilè apparet, animum qui solo pœnæ timore, nullo Dei aut iustitiæ amore peccatum vitat, non hoc ita vitare posse ut omni ex parte caueatur. Nam præterquam quod eo modo voluntate reus est, quo supra ex Augustino diximus, quatenus inuitus est, malletque facere nisi pœna terreret; ex alia quoque consideratione labem contrahit, quatenus pœnas timendo in sui ipsius amore requiescit, cuius malum ita formidare, sicuti bonum appetere debuisset, ut in vtroque tam amoris quàm timoris affectu seipsum referret in Deum, qui sicut omnium actionum creaturæ rationalis, ita & omnium voluntatis motuum & affectuum est quies & finis. Quod qui non in omnibus actibus suis & affectibus facit, sine dubitatione delinquit. Nam ut generalissimè & clarissimè, & confidentissimè Augustinus tradit: Quicquid boni sit

Ab homine, & non propter hoc fit; propter quod fieri debere vera sapientia præcipit (hoc est, ut præmiserat, verum Deum) eisi officio videatur bonum, IPSO NON RECTO FINE PECCATVM EST. Hoc autem nemo siue amando siue timendo facit, nisi iam aliquo Dei amore, saltem illo imperfecto, qui etiam in peccatoribus esse potest, animus moueatur. Quod sanè nullo pacto fit in eo qui non nisi pœnas timendo, peccatum aut cauet aut dolet. Nihil enim spectat ille aliud, nisi ut ipse ille quem vnice diligit & amplectitur corpore & animo sine molestia sit, & vtriusque imperturbatâ pace perfruatur. Timor enim ille malorum pœnaliū siue præsentium, siue futurorum, in puro sui ipsius amore velut cardine suo vertitur, non prout huiusmodi amor sui refertur in Deum, quod neque fit neque fieri potest nisi amore Dei, à quo timor ille disiunctus esse ponitur, sed prout per eum animus in seipso requiescit, nihil de Dei aut iustitiæ amore satagendo. Vnde Augustinus: Timor pœnarum propterea pergit animam ne amittatur aliquid, quod in creatura diligitur, vel ipsa salus & requies corporalis, aut tale aliquid post mortem. Propterea enim timeantur, & apud inferos pœnæ & dolores, ac tormenta gehennarum. In ista verò requie, salute, & pace corporali, non debet vlllo pacto animus rationalis permanere, sed per ipsum transire debet in Deum. Nam quemadmodum in hac vita temporalium malorum fuga & metus eò dirigendus est, ne per ista nostrum iter, quo in Deum tendimus impediatur, dum pœnarum dolor functiones animæ diuina meditantis, ac diligere & exercere & agere satagentis premit & intercipit; ita futurorum malorum timor eò referendus est, ne per corporis mortalitatem & concupiscentiarum tumultuantium perturbationes, multoque magis per ineffabilem dolores tormentorum, Dei dilectio & fruitio & laus impediatur, quatenus illâ summâ corporis & animi pace quieti, & imperturbati in æternum inhæreamus Deo. Quod profundissimè significauit Augustinus, quando in libris de Ciuitate Dei finem expressit propter quem huius vitæ mala fugere debeamus: Ad hoc, inquit, velle debet, nec dolore molestari nec desiderio perturbari, nec morte dissolui, ut aliquid vtile cognoscat, & secundum eam cognitionem, vitam moresque componat. Quo tacitè indicat proprium finem cur in futura vita velle debeamus, nec dolore corporis molestari, nec desiderijs animæ perturbari, nec amplius vtriusque separatione, hoc est, morte dissolui, quæ omnia in illa futura immortalitate continentur, non esse alium nisi ut Deum summum bonum nostrum, sine concupiscentiarum tenebris contemplemur, sine molestiarum perturbatione perfruamur. Vnde ibidem: Ac per hoc omnem pacem vel corporis vel animæ, vel simul corporis & animæ refert ad illam pacem, quæ homini mortali est cum Deo immortalis. Quod non minus, imò multò magis comparatione futuræ immortalitatis, quàm præsentis mortalitatis verum est, & locum habet. Sed ab huiusmodi consideratione quæ creaturæ rationali in appetendis bonorum commodis fugiendisque pœnarum molestiis, ex æternæ & naturalis legis ordinatione præscripta est, longè adhuc remoti sunt, qui nulla iustitiæ dilectione, sed solo gehennarum timore, à peccatis committendis cauent, & de commissis dolent. In solas istas corporis molestias animus eorum defixus hæret, quibus cauendis nullâ iustitiæ curâ tactus, sed sui ipsius, tanquam

Lib. 4. cons.
lul. c. 3.

Serm. 214. de
Temp. c. 3.

Lib. 19. de
Cin. c. 142

Ibid.

Tract. 9. in Epist. Ioan. fui ipsius amore ebrius occupatur. Non enim tales adhuc amant Deum, ex cuius amore vel bonorum temporalium appetitus, vel malorum timor possit fluere. Vt enim Augustinus: Si adhuc propter pœnas times Deum, nondum amas quem sic times. Nam ille timor ne in ignem æternum mittaris cum diabolo, non est castus; non enim venit ex amore Dei. Vnde nihil mirum est, si talis ex æternæ legis violatione, qua ex se ipso in Deum surgere & transire, siue diligendo, siue formidando præcipitur, nonnulla peccati fœditate maculetur.

Hæc igitur vera causa est, cur idem August.

Serm. 18. de verb. Apost. cap. 7. alio in loco timoris istius defectum exprimens: Cum ideo, ait, adulter esse non cœperis, quia times ar-

Serm. 15. c. 6. dere in igne sempiterno, NONDVM LAVDANDVS ES: non quidem ita dolendus, vt ante, sed tamen

Serm. 19. c. 8. NONDVM LAVDANDVS. Quid enim magnum est timere pœnam? Quam interrogationem alibi idipsum tractans perficit: Quid magnum est pœnam timere? Quis enim non timet? Quis latro, quis sceleratus, quis nefarius? Nam & latro timet malum & vbi non potest, pœnarum timore, non facit & tamen latro est. Et sanctus Prosper Augustini in hac doctrina discipulus indiuiduus: Aliter quis timet,

Lib. 3. de vita contempl. c. 31. ne malum quo puniatur, incurrat, aliter ne bonum (id est iustitiam vel Deum) quo delectatur amittat.

Non igitur omnis timor HABERI DEBET INVITIO, SED ILLE TANTVM, DE QVO SCRIPTVM EST; QVIA TIMOR POENAM HABET. Quod vitium vt ostendimus, non ex ipsa natura timoris, sed ex timentis inordinatione proficiscitur.

CAPVT XXXII.

Iustitia ex timore pœnae, est iustitia ex lege, & nostra, quam Apostolus arbitratus est detrimentum ac stercora.

EX istis igitur tribus principiis vtrumque patet cuiusmodi sit animus & voluntas eorum qui pœnas timent, & ex isto timore iustitiam legis facere, & iniustitias suas dolere & abjicere meditantur. Patet etiam cuiusmodi esse possit ista iustitia, quam non amore iustitiæ sed formidine pœnæ legem implentes, vel potius non implentes, operantur. Nempe iustitia sua, hoc est, propria, non Dei, iustitia ex lege, non ex gratia: quia iustitia ex legis terrentis mandato profecta, non ex legislatoris largientis beneficio; quemadmodum supra ex Augustino declarauimus. Nam iustitia ex lege, & propria sua est, quæ

Serm. 15. de verb. Apost. cap. 7. fit de timore pœnae, non de amore iustitiæ. Quanti vero pretij talis iustitia apud Deum habeatur, & apud homines haberi debeat, Apostolus docet,

Philipp. 3. qui timore pœnæ conuersatus in lege, sine querela, talem iustitiam suam quæ ex lege est, arbitratus est detrimentum ac stercora, prout sapius Augustinus annotat. Nempe ideo, quia talis iustitia non est

Serm. 15. de verb. Apost. c. 7. vera iustitia coram Deo, sed externorum operum tantum, quæ similitudinem iustitiæ præ se

Lib. de grat. Christi c. 48. ferunt, cum ex affectu inquinato & prauaricatoris legis oriantur, quo mallet facere quod cum formido pœnæ perpetrare non sinit. Quod perspicuis sanè verbis de Apostolo Paulo sanctus Augustinus tradit: Nec moueat, inquit, quod ad

Lib. 1. ad Bonif. c. 9. Philippenses scripsit, secundum iustitiam quæ in lege est; quod fuerit sine querela, POTVIT ENIM ESSE

INTVS IN AFFECTIONIBVS PRAVIS PRÆVARICATOR LEGIS, ET TAMEN CONSPICVA OPERA LEGIS IMPLERE VEL TIMORE HO-

A MINVM VEL IPSIVS DEI; SED POENÆ FORMIDINE, NON DILECTIONE ET DELECTIONE IUSTITIÆ. Quia, vt ibidem statim adjicit, sic profecto in ipsa intus voluntate peccat, qui non voluntate sed timore non peccat. Et continuo enarrans illa peccata, quibus pœnam formidando intus in voluntate peccauerit, inter ea ponit stultitiam, incredulitatem, errores, seruitutem desideriorum & voluptatum, malitiam, inuidiam, odium proximi & similia: Talis, ait, Paulus fuit, quando secundum iustitiam quæ in lege est, sine querela fuisse se dicit. Concinit sancto Augustino ad amulum sanctus Fulgentius, Magistro discipulus. Nam libro de Incarnatione & gratia docet, Iustitiam ex lege, secundum quam Paulus conuersatus fuit sine querela, cum ex Deo non habuisse. Quod cum ex Apostoli loco ad Philippenses probauisset, vbi dicit, arbitror omnia vt stercora, vt Philipp. 3. Christum lucrifaciam & inueniat in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed illam quæ est ex fide Christi, tandem adjicit: Quis non his verbis Apostolicis videat Iustitiam quæ ex lege est, esse ex homine: iustitiam vero quæ ex fide Christi est, non esse nisi ex Deo? Illa est igitur iustitia per quam impius erigitur, vt cadat in pœnam; ista autem est, per quam iustificatus humiliatur, vt exaltetur ad gloriam. Ideo cum in illa quæ ex lege est, sine querela conuersaretur Apostolus, fuisse se impium non negat.

Ibid.

Fulgent. lib. de Incarnat. & grat. c. 27.

CAPVT XXXIII.

Repugnat magnopere Augustino doctrina, quæ docetur dolorem peccati propter gehennæ metum, seu attritionem quorundam Scholasticorum, excludere posse omnem peccandi voluntatem, & continere propositum bonæ vitæ, seu seruandæ totam legem Dei, itemque esse dispositionem sufficientem ad iustificationem cum Sacramento obtinendam.

CV M igitur talis sit operum iustitia, quæ ex pœnarum timore nascitur, qualem hoc toto tractatu declarauimus, non satis profecto intelligere queo, quid sibi Scholastici nonnulli volunt, dum dolorem peccati ex pœnarum timore pullulantem tantopere extollunt, vt cum etiam omnem peccandi voluntatem excludere, & bene viuendi propositum includere putent. Quo nihil in Augustini doctrina, absurdius & falsius dici potest. Nam iuxta principia ipsius, ac testimonia plurimis locis repetita, timor pœnæ non solum peccandi voluntatem semper sibi coniunctam habet, sed etiam, omnem peccandi voluntatem excludere proprius effectus diuinæ charitatis est, qua iustitia diligitur:

E Qui timore supplicij quod lex minatur, non amore iustitiæ se sentit abstinere ab opere peccati, NONDVM LIBER, nec alienus à voluntate peccandi est. Et in Epistola ad Honoratum: Charitate factum est vt eam non peccare delectet. Et de Spiritu sancto iustitiæ amorem, legisque dilectionem diffundente loquens: Non peccare, inquit, sanctificationis est, hoc est muneris Dei per Spiritum sanctum. Et inferius: Hic Spiritus Domini cuius dono iustificamur, quo fit in nobis vt NON PECCARE DELECTET, id est, vt non velimus peccare, vbi libertas est; SICVT PRÆTER HUNC SPIRITVM PECCARE DELECTAT, vbi seruitus. Vnde in præcedentibus in eodem libro docet, quod nisi nos adiunget Spiritus

Lib. de nat. & grat. c. 57.

Epist. 120. c. 21.

Lib. de Spir. & litt. c. 19.

Ibid.

Ibid. c. 4.

inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est, charitatem diffundens in cordibus nostris, lex quamvis bona, augeat desiderium malum, & occidat cum accedit etiam prauaricatio. Et alibi: Lex prohibendo auget peccati cupiditatem, nisi diffundat Spiritus charitatem. Quod aliis sexcentis locis constantissime docet. Tantum abest ut solo timore legis, omnis peccandi cupiditas, id est, voluntas possit excludi.

Quod vero propositum emendationis aut bene viuendi ex timore poenarum concipi posse dicunt, principiis Augustini solidissimis, ex quibus Pelagiani haereticis expugnata est, directe refragatur. Nam quid est propositum bene viuendi aut emendandi se, nisi initium bonae voluntatis, seu ipsa prima cupiditas boni, nisi dilectio boni? Haec autem non est aliud, nisi charitas, quae sola vult bonum tam inchoando, quam consummando: Homo Pelagiane, inquit Augustinus, *charitas vult bonum, & charitas ex Deo est, non per legis litteram sed per Spiritum gratiae. Vbi quod dicit non per legis litteram, non est aliud Augustino, quam non per legis terrorem aut timorem. Et rursus, Charitas sola vult bonum. Et libro secundo ad Bonifacium: Quid est boni cupiditas, nisi charitas? Et ne quis imaginaretur nescio quas bonitatis praecisiones, illam ipsam bonitatem intelligit, ex qua dicitur opus praeccepti bonum, tunc bonum concupisci incipit, quando dulcescere, id est, amari seu appeti coeperit. Quando autem timore poenae, non amore iustitiae sit bonum, nondum bene sit bonum. NEC FIT IN CORDE, hoc est, in animo & voluntate, quod fieri videtur in opere. Causa est, quia sine charitate iustitiae, non solum bonum non fieri, sed ne quidem voluntate appeti potest, sed aliud quippiam poenae videlicet immunitas, vel corporis integritas, sub specie boni quod praecipitur, appetitur. Sic enim statim adiungit: Ergo benedictio dulcedinis est gratia Dei, quae sit in nobis, ut nos delectet & cupiamus, hoc est, amemus quod praecipit nobis. Hoc est, ut praeccepti iustitiam diligamus: In qua si nos non praecurrit Deus, non solum non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Ecce praecceptum bonum ex timore poenae, ne quidem voluntate concupisci potest, sed sola charitate. Nam illa praeccepti concupiscentia, quam amamus id quod praecipit nobis, non est aliud quam illa, quem vocauerat amorem iustitiae, hoc est dilectio charitatis.*

Quomodo igitur ex solo timore poenae habetur voluntas emendationis, & propositum non solum qualecumque bonum, sed vniuersa peccata relinquendi, & obseruandi totam legem Dei? Hoc enim est vnum ex difficillimis quod charitas praestare potest, sed sine Dei seu iustitiae dilectione possideri impossibile est. Cuius mirabilis paradoxi nouitas, si ex omnibus Augustini principiis euertenda esset, prolixius quam huic loco necessarium est, nos occuparet. Nam primo repugnat hoc illi principio sancti Augustini, quod virtus Augustino non est aliud, quam voluntas quae appetimus recte honesteque viuere, & haec sit ei voluntas bona, eaque non alia nisi charitas, prout haec latius alibi demonstrata sunt. Quid ergo? an virtus etiam ex timore poenae, ipsaque charitas fluat? Secundo, impossibile est propositum bene viuendi & peccata emendandi animo concipere, nisi voluntas velit regulam quandam immutabilem sectari, qua videt rationali creaturae diuinitus pra-

A scriptum esse ut declinet a malo, & faciat bonum. Sed huiusmodi regulam sectari velle, sine istius incommutabilis regulae dilectione esse non potest: Manifestum est enim, inquit Augustinus, *secundum id nos viuere quod sectati fuerimus, sectabimur autem quod dilexerimus. Ista vero talium regularum incommutabilium & sempiternarum dilectio, non est Augustino prorsus aliud quam illa praedicata toties iustitiae dilectio, quae timori poenae semper opponitur, & ab ipso vera charitatis dilectio esse definitur. Est enim dilectio aeternae legis, quae non est aliud nisi ipsa sempiterna veritas & iustitia Dei, hoc est, ipse Deus. Vnde Augustinus hoc ipsum fuisse probatu-*

B *rus: Dic mihi, inquit, prius, verum qui recte viuere diligit, eoque ita delectatur, ut non solum ei rectum sit sed etiam dulce atque iucundum, amet hanc legem, aeternam habeatque charissimam, &c. Cui respondet Euodius: Amat omnino ac vehementer. Nam ipsam sequens ita viuit. Quam statim ulterius declarat esse sempiternam veritatem ac Deum. Sicut ergo quisquis recte viuit, hanc legem cernit, sectatur ac diligit; ita quisquis vniuersa peccata declinare & praeccepta facere decreuit, hanc legem sectari cupit ac diligit: Atqui illa dilectio est dilectio iustitiae, & verissimus fons charitatis. Ergo impossibile est, ut ex poenarum timore concipiatur. Quae qui plenius probata sibi & intellecta cupit, legat ea quae superius de charitate diximus. Et sane quo pacto fieri potest, ut timore poenae voluntas omnis peccandi excludatur, cum talem hominem fidenter pronuntiet & probet Augustinus inimicum esse iustitiae? Inimicus ergo iustitiae est, qui poenae timore non peccat, amicus autem erit, si eius amore non peccet. Tunc enim vere timebit peccare. Quam quaeso ob causam, cum & ille qui ex poenae timore peccatum vitat, peccatum timere, odisse, ac detestari videatur? Audi rationem: Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit sed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum, hoc est, ipsam peccati iniquitatem, in qua essentia & ratio peccati sita est, sicut gehennas odit. Hoc autem est impossibile sine charitate fieri, cuius sicut proprius effectus est, iustitiam diligere, ita peccatum ipsum seu iniustitiam detestari: Tantum enim quis-*

C *que peccare odit, quantum iustitiam diligit. Quod non poterit lege terrente per litteram, sed spiritu sanante per gratiam. Vnde & alibi: Declinare a malo & facere bonum nullus potest sine Spiritu gratiae. Hoc est, ut explicat sine inspiratione dilectionis bonaeque voluntatis. Quae gratia si desit, ad hoc lex adest, ut reos faciat & occidat. Falluntur igitur sine dubio, & rerum obscurarum anfractus non satis penetrant, quotquot aduersus fundatissimam istam doctrinam timorem poenae nimis imprudenter extollunt. Non enim ista de lana caprina aut re exigua disceptatio est, sed de praecipuo Augustinianae doctrinae Christianaeque disciplinae fundamento. Nam inde pendet illa tam operosa cum Pelagianis tractata controuersia, utrum Christianus fide Christi imbutus, sola lege terrente, hoc est, timorem incutiente, possit cauere malum aut operari bonum. Nam profecto si timor poenae, quam lex minatur, omnem peccandi voluntatem exinere potest, certissimum est sola lege minante, nos operari posse bonum. Nec enim exiguum bonum est, omnem peccandi abjicere voluntatem.*

Sed majori fortassis admiratione dignum est

Lib. de perf. inst. c. 6.

Lib. 1. contr. Iul. oper. imperf. f. 139.

Lib. 2. ad Rom. c. 9.

Ibid.

Lib. de lib. arbit. c. 12. & 13. Vide dicta sup. c. 3, hoc lib.

In Epist. ad Galat.

Lib. 1. de lib. arb. c. 15.

Epist. 144.

Ibid.

Ibid.

Lib. de Corr. & grat. c. 1. & 2.

quod iidem docent, dolorem quo quis de peccatis ex solo timore poenarum infernalium dolet, eaque detestatur, quam attritionem vocant, esse sufficientem dispositionem ad iustificationem in Sacramento poenitentiae aut baptismi recipiendam. Dolor enim iste cum ex amore sui ipsius, & salutis suae corporalis oriatur, non maioris pretij est apud Deum, neque maiorem ad iustitiam acquirendam proportionem habet, quam amor quo quis integritatem sui corporis diligit. Quo vero pacto talis amor sui ad iustificationem disponere possit, fateor, prorsus non intelligo. Nec enim animum conuertit in Deum, à quo per peccatum aduersus erat: nec auertit eum ab iniustitia peccatorum sed à doloribus, quos paritura sunt, cum tamen vtrumque ad iustificationem prorsus necessarium sit. Nam quod ipsi dicunt, attritionem huiusmodi in se continere voluntatem omnia peccata relinquendi, & falsum est & impossibile, vt latè supra declarauimus: & quamuis verum esset, non tamen huiusmodi dolor dispositio ad iustificationem esse posset. Non enim dolor aut qualiscumque peccati declinatio, sed causa intuenda est. Quicquid enim ex aliquo motiuo feceris, non maioris aut meriti aut pretij est in oculis Dei, quàm causa, quam intueris. Ex quo fit, vt si non tantum aliqua, sed etiam omnia peccata vitare proponeres, quia ex fide didicisses ea Deo vindice infamiam in hoc mundo, paupertatem, dolores intolerabiles corporis, ipsamque mortem esse paritura, totus ille peccatorum dolor ac detestatio, quamuis fide praecedente nasceretur, non plus valeret iudicio Dei, quam amor ille, quo sine infamia, & paupertate & doloribus corporis in hoc mundo vitam propagare concupisceres. Nec enim existimandum est, idcirco dolorem aliquem aut affectum supernaturalem esse, quia fides proponit obiectum eius. Etiam fide aliquid proponente, dolor aut amor naturalis exferere potest affectus & actus suos. Nam & Gentiles aut Mahometani, qui supplicia futura crediderunt, verissimo & eiusdem rationis poenarum terrore percelluntur; quia verissimo sui ipsius & eiusdem rationis amore detinentur. Et si poenae inferni corporalibus oculis in hac vita cernerentur sine fide, eodem prorsus modo amor sui concussus, timore vehementi poenas istas exhorresceret. Sed quid magnum est corporis integritatem diligere & poenas eius formidare? Ipsa peccata, Deique offensae detestandae sunt: erga quas etiam cum omnia peccata timendo cauet, eodem se habet prorsus modo, atque antequam ea deuitare cœpisset. Quod enim offendunt Deum, & ab eo auertunt animum, nulla timentibus poenas cura est, sed tantummodo quod sibi metipsis nocent. Ex quo fit vt non solum inuiti sint, & mallent aliud, & per hoc voluntate rei sint, sed etiam perspicue in sui ipsius amore hæreant, nihil omnino de vlla sui finis ad quem omnes affectus & actus nostri retorqueri debent, dilectione satagentes. Cuiusmodi animi dispositio, quomodo ad iustificationem disponere possit fateri cogor, captum meum omnino superare.

CAPVT XXXIV.

Concilium Tridentinum isti doctrina multis locis aduersatur.

NAM quod isti Scholastici dicunt, istam sententiam suam in Concilio Tridentino satis

A euidenter tradi, quando dicit, quod Attritio *quamuis Sacramento poenitentiae per se ad iustificationem perducere peccatorum nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento poenitentiae impetrandam disponit; non mediocriter mihi hallucinari videntur.* Tridentinum enim potius vice versâ, multis locis euidenter significat, nunquam iustificationis gratiam siue extra Sacramentum, siue in Sacramento tam poenitentiae quam baptismi adultis dari, nisi contritio antecedit. Quod quamuis non sit huius instituti mei, breuiter tamen ostendendum est, vt totam sententiam istam in mera hallucinatione fundatam esse, patefiat. Nam in primis, disertis verbis docet, materiam Sacramenti poenitentiae esse contritionem, eamque ad peccatorum remissionem ex Dei institutione requiri. Et Canone quarto damnat eos anathemate qui negauerint *contritionem, confessionem, & satisfactionem non esse tres partes poenitentiae.* Et ne quis ignoraret, quid esset ista contritio statim definit eam esse *animi dolorem ac detestationem de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero.* Eiusque motum *quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum fuisse necessarium.* Hanc eandem contritionem non solum *vix nouae propositum & inchoationem, sed & veteris odium continere.* Quod probat ex illis Scripturis quae postulant, vt *faciamus nobis cor nouum, & spiritum nouum,* & aliis pluribus quae probant, vt ait, voces poenitentium, ex *vehementi quodam antea vitae odio, & ingenti peccatorum detestatione manasse.* Haecenus perspicuum est, Concilium veram contritionem descripsisse. Nam illa est quae cor nouum & spiritum nouum facit. Illa odium antea vitae, vehementemque peccati detestationem continet. Quibus praemissis adjicit, quod *contritionem hanc, videlicet haecenus descriptam, aliquando charitate perfectam esse contingit ante Sacramentum; hoc ipso indicans, sapè non esse charitate perfectam ante Sacramentum.* Quod non alia ex causa dicit, nisi quia quaedam est contritio veri nominis & rationis & essentiae, quae tamen non nisi cum Sacramento ad iustificationem acquirendam sufficit. Et quae illa contritio imperfecta, quam etiam attritionem vocat? Ecce immediatè subijcit: *Illam verò contritionem imperfectam, quae attritio dicitur, &c. Declarat esse donum Dei, &c. Et quamuis sine Sacramento poenitentiae per se ad iustificationem perducere nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento poenitentiae impetrandam disponit.* Significat ergo Tridentinum, istam attritionem esse veri nominis & rationis contritionem, sed vt nominat, *imperfectam.* Nam quidquid ad contritionem in definitione requisierat, isti imperfectae contritioni seu attritioni conuenit. Duo quippe ad contritionem necessaria postulauerat, *animi dolorem ac detestationem de peccato commisso, & propositum non peccandi de cetero.* Vtrumque vero disertis verbis isti attritioni tribuit. Nam primò, in eodem loco postulat, vt *voluntatem peccandi excludat cum spe veniae.* Et Canone quinto, qui ex illo decreto sumptus est, *detestationem peccatorum ei tribuit cum proposito melioris vitae; quae sunt ipsissima quae ad contritionem requisierat, & quibus duabus conditionibus ab huius imperfectae contritionis seu attritionis essentia rejicitur omnis illa attritio, quae ex solo timore poenae siue temporalis, siue aeternae proficiscitur.* Nam timor ille, omnium etiam Scholasticorum iudicio, seruilis est. Timor au-

Conc. Trid. sess. 14. c. 4.

Sess. 14. c. 3.

Can. 4. sess. 14.

Ibid. c. 4.

E

tem feruillis, sicut non corrigit voluntatem, ita non excludit etiam peccandi voluntatem. Nam ad utrumque necessarium est, ut omnibus anteponat rebus dilectis Deum. Hoc enim quamdiu non fit, vel actu vel affectu, persistit voluntas in peccato, dum adhuc aliquid supra Deum diligit, & aliquid magis quam Dei offensam timet. Nam inde veniunt illa sancti Augustini: *Qui timore pœnæ rem alienam non concupiscit, propterea concupiscit. Et: Inimicus iustitiæ est, qui pœnæ timore non peccat.* Hinc igitur vera ratio patet, cur Concilium Tridentinum non quamlibet attritionem donum Dei & impulsus Spiritus sancti esse definierit, sed si voluntatem peccandi excludat, & cum spe veniæ coniuncta sit. Nam tale propositum omnes vires humanas superat, nec nisi à Spiritu sancto per veram & propriè dictam Christi gratiam operante inspirari, aut haberi vlllo pacto potest, quia charitatis quidam siue iam perfectæ, siue saltem imperfectæ fortis est, sine qua iustificari nemo potest.

Hinc ergo fit, ut idem Concilium Tridentinum istam Dei dilectionem etiam ad baptismum, tanquam necessariam dispositionem postulet, vbi tamen minor, vel certè non maior dispositio, quam ad pœnitentiam, videretur esse necessaria. Nam sessione sexta requirit ad eam pœnitentiam, quam ante baptismum agere oportet, id est, quæ requiritur tanquam dispositio necessaria, fidem, spem, dilectionem Dei tanquam fontis omnis iustitiæ. Et ut propterea, hoc est, quia Deum ut iustitiæ fontem diligit, aduersus peccata moueatur, idque non quolibet modo, sed per odium aliquod & detestationem. Denique postulat propositum inchoandi nouam vitam & seruandi diuina mandata. Qui tam perspicuè sunt effectus diuinæ celestisque charitatis, ut nullo colore probabilitatis negari queant. Nam dilectio iustitiæ sexcentis locis ab Augustino vocatur charitas Dei, & timori pœnæ opponitur. Nec vnquam aliud postulat, ut diuina mandata impleantur sicut oportet, quam ut impleantur dilectione iustitiæ: *Quando id agunt sicut agendum est, id est, cum dilectione & delectatione iustitiæ, suauitatem quam dedit Dominus accepisse se gaudeant.* Et continuo vocat eam charitatem. Et libro de fide & operibus: *Gratia Spiritus sancti per Christum diffusâ charitate in cordibus nostris donat iustitiæ dilectionem, quæ immoderatio concupiscentiæ, superetur.* Et alibi post ista Apostoli verba: *Quis nos separabit à charitate Christi?* Sic interpretando subnectit: *Charitate igitur Christo, non pœnæ timore coheremus, &c.* Et quid est à charitate nisi à charitate iustitiæ? Non enim ut alibi dicit, *Deum tibi fingere debes quasi idolum, inuisibilis est Deus, & Dominus iustitiæ est.* Quam veritatem in Augustino celeberrimam, alibi innumeris pœnè locis demonstraui. Si igitur Deus ut fons iustitiæ, à baptizandis diligere debeat, ac propterea mouentur aduersus peccatum eâ pœnitentiâ, quam ante baptismum agi oportet, per odium ac detestationem eorum, quis dubitet ita etiam Deum à pœnitentibus esse diligendum, ut eâ pœnitentiâ, quam ante Sacramentum pœnitentiæ agi oportet, aduersus peccata moueantur. Itaque capite decimo quarto eadem Synodus conformiter isti principio, expressis verbis docet, & à Pastoribus docendum esse præscribit: *Christiani hominis pœnitentiâ post lapsum contineri non modo cessationem à peccatis & eorum detestationem, aut cor contritum et humiliatum, verum etiam eorum sacramentalem confessionem, &c.*

A quam statim vocat secundum Deum tristitiam. Itaque vniuersa Concilij doctrina de iustificatione, clamat veram contritionem, ex qua fiat cor contritum & humiliatum, verum peccatorum, non gehennarum aut dolorum odium ac detestationem, veram non peccandi voluntatem, veram iustitiæ dilectionem, ex qua oritur tristitia secundum Deum, iustificationem quamlibet antecedere debere. Quorum profecto nullum ex dolore peccati propter solum gehennæ metum, sed ex sola illa contritione, quæ ex offensionis Dei pio dolore proficiscitur. Fallitur enim quisquis putat, per Sacramentum pœnitentiæ effectum esse, ut iam duplex sit iustificationis modus, vnus per contritionem, alter per illam attritionem, quæ ex solo pœnarum timore de peccatis dolet; sed vnus & idem semper est & fuit iustificationis modus, per dolorem de offensione Dei; quamuis pœnitentiæ Sacramenti institutio facilitatem assequendæ remissionis attulerit. Ex qua consideratione illud ipsum Concilium Tridentinum dicit, quod fuit pœnitentia vniuersis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quouis tempore ad gratiam & iustitiam assequendam necessaria, illis etiam qui baptismali gratia ablui petiuissent; Et qualis tandem pœnitentia? *Ut peruersitate abiectâ & emendatâ, tantam Dei offensionem cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur.* Vnde Propheta ait, *Conuertimini & agite pœnitentiam, &c.* Ecce qualis pœnitentia quouis tempore, etiam baptizandis necessaria fuit: quæ videlicet continet abiectionem peruersitatis & emendationem, quæ detestetur magnitudinem offensionis Dei, quæ peccati odium inserat, quæ pium animi dolorem complectatur, quæ denique animus conuertatur ad Deum: quorum ne vnum quidem attritio ex solo gehennæ metu profecta comprehendit. Nam neque abjicit emendatque peruersitatem, sed diuersis modis explicatis, animum peccato affixum esse finit aut facit; neque quicquam de Dei offensione curat, neque peccati odium affert. Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum sicut gehennas odit. Sed vnde hoc nisi ex charitate iustitiæ? Tantum enim quisque peccatum odit quantum iustitiam diligit. Vnde consequenter fit, ut neque animum conuertat ad Deum, sed ad seipsum, neque pium animi dolorem afferat; nulla enim pietas animi, nisi affectus feratur in Deum; neque quolibet adhuc modo, sed beneuolâ dilectione. Vnde sæpè ex Augustino demonstraui, nullam Christianis esse pietatem nisi charitatem, secundum illud frequenter ab eo traditum: *Pietas cultus Dei est, nec colitur nisi amando.* Quæ omnia, quantum arbitror, perspicuè declarant, doctrinam istam quam Scholastici quidam tradunt de dolore peccatorum ex solo gehennæ metu, non solum Augustini principiis fundatissimis, & per omnes eius lucubrationes diffusis ex diametro repugnare, sed etiam à Synodi Tridentinæ Patribus multis modis proscriptam esse; quam non perspecta veritas, sed sola inutilis imo perniciofa erga peccatores misericordia pepererit. Nam quod illam etiam diuo Thomæ & aliis nonnullis grauioris notæ scriptoribus imponere volunt, hoc falsum esse non difficulter ostendi potest, quemadmodum à nonnullis qui sententiam istam tanquam alienam à veritate reiecerunt, demonstratum est.

Serm. 15. de
verb. Apost.
Epist. ad
Anast. 144.
Ita tradit.
Aluar. disp.
52. n. 2.
Sess. 14. c. 4.

Conc. Trid.
sess. 6. c. 6.

Lib. de Corr.
& grat. c. 2.

Lib. de fide
& oper. 23.

Epist. 144.

Serm. 17. de
verb. Apost.
cap. 3.

Lib. 1. de sta-
tu pure nat.
c. 5. & seqq.
& sup. hoc
libro.

Sess. 6. c. 14.

Sess. 14. c. 14.

Epist. 144.

Epist. 128. ad
Honorat. c.
18.

Vide Guiliel.
Estium in 4.
Sent. dist. 15.
& 17.
Ioan Syl. in
supplem. q. 1.
art. 3. & q.
5. art. 1.

CAPVT XXXV.

Multi fructus timoris pœnæ recensentur, ex quibus veritas doctrinæ à Concilio Tridentino de timore pœnæ traditæ patefcit & confirmatur.

QVANDOQVIDEM huiusmodi fit timoris pœnarum ac doloris inde nascentis ratio & effectus, facile in mentem cuiuspiam venire posset, nullum esse timoris gehennæ fructum. Cuiusmodi cogitationibus respondeo, multum esse per omnem modum. Nam quamvis perfectius longe sit iustitiam diligere, non tamen propterea timor pœnarum exterminandus est.

Est aliquid prodire tenus, si non datur ultra.

Ad fastigium rerum excelsarum non vno saltu scanditur, sed paulatim à primis radicibus ascendendum est. Timor autem Domini non fastigium, sed initium sapientiæ, hoc est, charitatis, quæ sola Christianorum sapientia esse definitur. Vnde Augustinus: *Quisquis regibus iubentibus obtemperat timore incipiens, & ad dilectionem proficiens, à Domino accipit pacem.* Vt igitur ad sapientiam siue dilectionem iustitiæ proficiamus.

Primus fructus timoris pœnæ est, quod quamvis à peccato animum non contineat, manum tamen cæteraquæ coërcet membra, ne in facta profiliant. Longè vero mitius ac minus est, sola voluntate peccare, quam ruptis timoris repagulis in apertam legis erumpere præuaricationem: *Pœna corporis*, inquit Augustinus, *etsi non à voluntate peccandi, tamen reuocat ab opere peccati.* Et libro secundo contra litteras Petiliani: *Timor pœnæ etsi nondum habet delectationem bonæ conscientie, saltem intra claustra cogitationis coërcet malam cupiditatem.* Ex hac ergo malæ voluntatis compressione nascitur.

Secundus fructus qui profecto maximus est, quod eodem modo pœnarum timore impeditur homo ne peccata delectabilia sæpius perpetrando catenas concupiscentiæ sibi nectat ineluctabiles. Hoc enim habet externi operis delectabilis designatio præ sola voluntate, quod animum fortissimè affigat desideratis expertisque delectationibus, ex quibus postea nullo conatu voluntatis, sed solâ & inusitatâ gratiâ Dei expedire se potest.

Cum fraudulentam actionem consecuta fuerit delectatio, cum eos tradiderit Deus in concupiscentiam cordis eorum iam illa delectatio alligat eos, ut inde abrumperet amorem, & ad vtilia conferre non audeant: quia cum conati fuerint, dolebunt animo, tanquam pedem de compede exuere cupientes. Cui dolori succumbentes, à perniciosis delectationibus nolunt abscedere. Nam isto modo exteriorum peccatorum frequentatione consuetudo, adeoque necessitas peccandi gignitur, iuxta illud Augustini: *Ex voluntate peruersa facta est libido, & dum seruitur libidini facta est consuetudo, & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas.* Quo sanè nihil in moribus peius inueniri potest. Ex quo principio fit, ut cui Deus iratus est, eum tradet in desideria cordis sui, ut faciat etiam externis factis quæ non conueniunt, atque ita consuetudine peruersâ captius arctissimè sub diaboli potestate vinciat.

Nam ut idem Augustinus: *Quæ duo scilicet natura (naturalis libido) & consuetudo coniuncta, ro-*

Abustissimam faciunt, & inuictissimam cupiditatem. In hoc ergo tam magnum malum ne incidat homo, etiam qui est malæ voluntatis, pœnarum timor impedit fortissimè, quia timor pœnæ, voluptatum desiderio fortior est: eaque de causa nihil verius esse dicit Augustinus, quam quod dictum est: *Initium sapientiæ timor Domini.* Nemo est quippe qui non magis dolorem fugiat, quam appetat voluptatem: quandoquidem videmus etiam immanissimas bestias à maximis voluptatibus abstergeri dolorum metu. Et his duobus modis vocatur ab Augustino timor pœnæ custos à malo, ut tandem ad dilectionem iustitiæ perducatur: *Time tamen*, inquit, *ut ista formido custodiat te, ut perducatur ad dilectionem.* Et inferius: *Adhuc timor ille seruilis est, custos quidem malorum, ut abstineant se à malis, & abstinendo digni sint ad se admittere charitatem.*

Tertius fructus est, & is valde quoque singularis, quod timor pœnæ, externa saltém opera non frequentando, malorum operum tollit consuetudinem, quæ maximum bene viuendi impedimentum est, quatenus facit ut opera bona, tanquam contraria inolitæ consuetudini suæ, grauissima esse videantur. Augustinus: *Proinde præmissus timor in cor nostrum, pellit inde consuetudinem malorum operum, & seruat charitati locum, quamquam domina veniente, ut illa insideat abscedit.* Et in Psalmum centesimum vigesimum septimum: *Timent quidem sed non amant iustitiam. Cum autem per timorem continent se à peccato, externo scilicet, sit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus: & iam incipit homo iuste viuere, propterea non quia timet pœnas, sed quia amat aternitatem.* Hinc ergo nascitur.

Quartus fructus, quod timor externorum actuum bonorum frequentatione pellens consuetudinem malam, inducit quandam benefaciendi facilitatem, quæ proximus gradus est ut iustitia diligatur. Incipit enim dulcescere opus bonum ac dilectione dignum videri, & quodammodo sentiri quod antea molibus arenariis intolerabilius cupiditati videbatur. Vnde Augustinus cum homines pœnis à peccatis deterrendos esse docuisset, iam verò, subjicit, cum aliqua non peccandi consuetudo, quod onerosum putabatur, facile esse persuaserit, incipiat gustari dulcedo pietatis, & commendari pulchritudo virtutis, ut charitatis libertas præ seruitute timoris emineat. Qui gustus dulcedinis, quomodo ex nonnulla abstinentia à peccatis oriatur, quam pœnæ timor efficit, alibi præclara & obuia vsus comparatione rudioribus Christianis explicat: *Qui iniquitate vsus est, & passus peccatis in corde, incipit non posse manducare panem, laudat verbum Dei, & non facit.* Vnde non facit? *Quia cum coeperit facere laborat, quomodo sentimus laborare dentes post vnas acerbis, cum coeperimus panem manducare. Sed quid faciunt illi quibus obstupuerunt dentes? Temperant se aliquantulum ab vuis acerbis, & redeunt dentes ad stabilitatem suam & incumbunt pani.* Sic & nos laudemus iustitiam. Sed si nos volumus manducare iustitiam, hoc est, facere, ut statim explicat, temperemus nos ab iniquitatibus; & nascitur in corde non solum delectatio laudandi iustitiam, sed etiam facilitas manducandi. Hanc ergo nonnullam à peccatis abstinentiam pœnæ timor operatur, ut paulatim iustitiam operandi facilitas redeat.

Quintus fructus est, ut dum peccatores timent vehementer pœnas, quas Deus transgressoribus legis comminatur, timore pressi & coar-

Lib. 83. 99.
q. 36.

Serm. 18. de
verb. Dom.
cap. 8.
Ibid. c. 12.

Epist. 120.
cap. 18.

In Psal. 127.

Lib. 83. 99.
q. 36.

In Psal. 43.
conc. 2.

Lib. 2. contr.
Gaud. c. 12.

Epist. 144.

Lib. 2. contr.
litt. Petil.
cap. 83.

In Psal. 9.

Lib. 1. con-
fess. cap. 5.

Lib. 1. q. 1.
ad Simplic.

Etati, ad Dei misericordiam supplices fugiant, quatenus misso cœlitus adiutorio ad faciendam legem, ab intentata pœna liberentur: Legem, inquit, terrendus imponit iniustis, ut cum & ipsis cœperit inolita concupiscentiæ morbus incentino prohibitionis & cumulo prævaricationis augeri confugiant per fidem ad iustificantem gratiam, & per donum Spiritus suauitate iustitiæ delectati pœnam litteræ minantis euadant. Et alibi breuiter & neruossè: Lex iram, id est, supplicium, operatur, ut ad iram euadendam Dei gratia requiratur. Qui fructus ita magnus est ut Augustinus hunc unum ex præcipuis esse fateatur, propter quem lex vetus comminationibus ac terroribus plena, data fuerit: *ut videlicet timor legis humilem factum ad fidem gratiamque perduceret.* Vnde alibi audet ac dicit, quod ad solam Christi gratiam agnoscendam & inuocandam, *utiliter legis velut pædagogi timor ducit.* Qua de re alibi plura dicta sunt. Quam occultam cum peccatoribus œconomiam, etiam nunc Deus cum Christianis obseruat. Grauiissimas enim gehennæ pœnas intentat transgressoribus, ut minis territi, ac de propriis diffusi viribus quas imbecilles esse ad concupiscentias ardentissimas vincendas esse sentiunt, piâ humilitate diuinæ gratiæ adiutorium petant, quo iustitiæ præceptorum delectati pœnam litteræ minantis euadant.

Cum igitur isti fructus sint, quos timor legis in peccatoribus iter sapientiæ arripere incipientibus parit, merito sanè sanctus Augustinus de timore dicit, quod magnum sit præsidium procedentibus ad salutem. Merito timorem pœnæ bonum, utilem, saluberrimum vocat: hortaturque Christianum: *Fac, fac vel timore pœnæ si nondum potes amore iustitiæ: Et alibi: Noli timere pœnam, sed amare iustitiam: nondum potes amare iustitiam time vel pœnam, ut peruenias ad amandam iustitiam.* Nimirum quia nemo fere, vel nemo à perfecto incipit. Vnde etiam sanctum Paulum tradit ad diligendum Deum timore perductum: *Quem, inquit, maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras misit timorem.* Vbi ad hoc respicit, quod Paulus terribiliter diuinâ potestate prostratus fuit, tremensque ac stupens dixit: *Quid me vis facere?* Timor ergo plerumque, vel ut Augustinus in libro de Catechizandis rudibus tradit, prius hominem ad arripiendum bonum concutit, ut iter ad charitatem paret. Vnde Tractatu nono in Epistolam Ioannis: *Si nullus timor, non est quæ intret charitas.* Et in Psalmum centesimum quadagesimum nonum: *Nisi timore incipiat homo Deum colere, non perueniat ad amorem.*

Ex his perspicuum fit, quam sit sacris litteris & Augustino consentaneum, quod Concilium Tridentinum docet; peccatores à iustitiæ diuinæ timore, quo utiliter concutiuntur ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo in spem erigi. Et de contritione loquens imperfecta, quæ ex formidine pœnæ hominem ad abruptendam peccandi voluntatem, & arripiendum vitæ melioris propositum conuertit: *Hoc timore utiliter concussi Ninivita, ad Iona predicationem plenam terroribus*

A pœnitentiam egerunt. Liquet etiam quam prouidè definierit, gehennæ metum per quem ad misericordiam Dei, de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum non esse aut peccatores peiores facere. Quod tamen obseruandum est, à Concilio non de quolibet gehennæ metu dici, sed de illo duntaxat, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus: vel à peccando abstinemus. Quo significatur ille metus qui veram contritionem quamuis imperfectam parit & cum ea coniunctus est. Nam per illum gehennæ metum, qui tantummodo attritionem illam Scholasticorum quorundam efficit, non tam de peccatis quam de pœnis peccatorum homo dolet: *Non enim peccare metuit, sed ardere.* Nec per illum à peccando abstinemus aut abstinere possumus, quia per illum inuiti facinus quicquid boni facere videmur. *Nemo autem inuitus bene facit, etiamsi bonum est quod facit.* Quanquam nec iste seruilis pœnarum timor, quatenus timor, sit peccatum aut malum. Bonus enim est timor quatenus timor, & eo quo supra diximus modo datur à Deo, quamuis seruilitas eius adiuncta mala sit. Sic enim & anima peccatrix, non quatenus peccatrix, sed quatenus anima & bona est & creatura Dei. Ex quo consequitur, ut etiam ille timor, peccatores nequaquam peiores, sed meliores potius facere dicendus sit. Continet enim saltem opus, si non animum. Vnde habere facit *innocentium manuum, si non cordis.* Itaque timor iste seruilis hominem ad iustitiam præparat, non quidem in quantum seruilis, hoc est, ab amore iustitiæ separatus est, & in ipso homine ultimo requiescit; peccandi-que voluntatem ex eo capite coniunctam habet, sed in quantum est timor pœnæ, cuius expectatione si non ex toto, saltem aliqua ex parte, is qui seruiliter timet à peccato reuocatur, & ad iustitiam diligendam ijs quos recensuimus modis præparatur. Amplius à timore pœnarum exposcere, est officium Domini à pedissequo, libertatem à seruo postulare: vnoque verbo hoc exigere, ut timor pœnæ sit charitas iustitiæ: *Timor enim seruus est, charitas libera est, & ut sic dicamus timor est seruus charitatis.* Vnde fit ut timor charitati seruiendo, id agat ne facias, charitas id agat ne velis facere, etiamsi impunè possis admittere. Quanto satius & utilius timori tribuas quod timoris est, ne præposterè suffectus in charitatis locum, nec ista retineat dignitatem suam, nec ille utilitatem suam: atque ita vtrinique & peccator & iustus perniciosissimè fallantur, dum neque diligens quid sibi à Deo donatum adsit, neque timens quid sibi adhuc donandum desit, agnoscit. Ex quo non raro forsan accidit, ut ex huiusmodi ignorantia, salute sua sempiterna peccatores excidant, dum securi ad pœnitentiæ Sacramentum cum dolore bonæque vitæ proposito, propter solum gehennæ metum concepto accedere iubentur, cum quo eos Augustinus inuitos esse & nondum liberos aut alienos à voluntate peccandi securissimè constantissimè-que profitetur.

F I N I S.

CORNELII

CORNÉLII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS,
DE
GRATIA CHRISTI
SALVATORIS.

LIBER SEXTVS.

Qui est primus de libero arbitrio.

P R Æ F A T I O.

RDO postulat vt iam de concordia gratiæ istius medicinalis & liberi arbitrij paulo accuratius differamus. Quod quia difficulter fieri potest, nisi natura libertatis vtrumque percepta sit, operæ pretium fuerit ad rem totam planius intelligendam, ab ouo ordiri naturamque liberi arbitrij vniuersam, quemadmodum ab antiquis gratiæ defensoribus contra Pelagianos luctantibus intellectum fuit, lectorum oculis subijcere. Qua de re non possumus quoque tutiorem ducem aut peritiorem sequi, quam illum, quo neminem huiusce rei Ecclesia peritiorem habuit, nemo maiori gloriâ eius aduersarios protriuit, nemo acius in hoc ipso argumento exagitatus fuit, nemo constantius & vniuniformius libertatem arbitrij ab initio conuersionis ad finem vitæ vsque defendit. Falluntur enim toto cælo, qui vt liberri- mas suas opiniones à Christiana gratia non mediocriter dissonâtes, ab Augustini cen- sura subtrahant, causantur eum cum hostibus nimium liberæ voluntatis vires tuenti- bus luctatum esse, & propterea in alteram partem obnixius tetendisse, vt facilius ad- uersarios suos depressa humanæ volûtatis libertate deprimeret. Quæ cantilena passim ab ijs frequentata est, qui se ab eius doctrinæ tramite recessisse forsan conscij sunt. Sic enim & illi qui contra Augustini sensum pœnas paruulorum post hanc vitam, non multo modestius quàm ipsi Pelagiani eleuant, hoc ipsum velum suis conatibus præfe- runt. Ita fit vt illo specioso prætextu Augustini doctrina tam de peccato originali, quàm de libero voluntatis arbitrio, adeoque de Christi gratia, quæ sine libero arbitrio intelligi nequit, in præsentissimum periculum adducatur. Sed boni isti viri duplici ex capite hallucinari vidêtur: tum quia nihil de libero arbitrio Augustinus aduersus Pe- lagianos docuit, quod non diu ante nullo adhuc aduersario secum litigante, vel Eccle- siam laceffente tradiderit: tum quod ignorare videantur, nullam acerbiorẽ sapiuq; & inuidiosius repetitam calumniam fuisse impactam Augustino, totique Ecclesiæ Ca- tholicæ, cuius partes ipse solus in illo conflictu litterario, ex eiusdem Ecclesiæ auto- ritate sustinebat, quam quod ex liberi arbitrij destructione, tum ipse esset, tum Eccle- sia tota Manichæa. Audite aduersus strenuissimum Ecclesiæ pugilem totamque Eccle- siam intonantem Iulianum: *Dicunt illi Manichæi quibus modo non communicamus, id est, toti isti, cum quibus dissentimus, quia primi hominis peccato, id est, Adæ liberum arbitrium perierit. Et in opere postremo, cui refellendo immortalis est Augustinus, hæretica impudentia in- sultans aduersario suo: Ceterum duo ista quæ iungis, liberum & non liberum, id est, liberum & captiuum, illi quidem rei de qua agimus, (id est, libero arbitrio) conuenire non possunt. Tibi vero stultitiam singularem, impudentiam nouam, impietatem veterem (id est, Machabæorum) adesse testantur. Et paulo ante: Hic intellectus est (liberi arbitrij) qui cum illis quos enume- rauimus vos etiam (id est, Catholicos) à Christo monstrat alienos. Et rursus inferius dis- putationem suam totam in summam colligens: Quo collecto conuinceris inficiari dogmata tua, vt promittas te liberum arbitrium non negare, quod ante mali, postea boni necessitate subuertis.* Quapropter tantis conatibus prolixissimæ disputationi suæ immoratum esse protesta- tur: Vt ostenderemus, inquit, certissimum esse quod dixeram, quia negarent liberum arbitrium ho-

Lib. 1. ad
Bonif. c. 2.

ib. 1. oper.
imperf. f. 124

Ibid. f. 121.

f. 164.

mines, qui vestro fuissent sermone deterriti, & in verum exitum vanâ formidine truderentur, teque esse præcipuum arbitrii liberi negatorem. Ex quibus & aliis plurimis locis, quæ proferre in promptu est, manifestissimè patet, quam immerito nonnulli dicant, Augustinum propter Pelagianos liberum arbitrium depresso; cum è contrario nullam ipse totaque Ecclesia calumniam grauiorem passa sit, quam quod euerteret arbitrii libertatem, & ipse non semel fateatur, quæstionem illâ fuisse sibi explicatu perdifficilem. Ex quo fit, ut ipse potius liberum arbitrium magnopere extollere debuisset, vel potius via regia incedere, ne libero arbitrio fauendo Pelagianus, aduersando Manichæus esse videretur. Nos vero potius, si illa regula recentiorum locum habere posset, in tradenda veritate liberum arbitrium deprimere deberemus. Nam quemadmodum tempore Augustini malè audiebat Ecclesia, quod Manichæismum traderet, ita nunc propter quorundam recentiorum nouas opiniones traducitur, quod Pelagij sensa de arbitrii libertate & potestate docet; vnde quanto maiori omnibus curæ est, tueri salutem suam, quam alienam offendere, tanto diligentiori sollicitudine Augustinus Ecclesiam à Manichæismo destructæ libertatis, nos à Pelagianismo enecatæ gratiæ purgare debemus. Altruendo enim dominatricem gratiâ destruebat quidem Pelagiū, sed non purgabat seipsum à Manichæo: nos vice versâ defendendo illam indifferetem libertatem, Caluinum quidem subuertimus, sed Pelagij maculam non diluimus. Sed quæcumque tandem Ecclesiam erroris pestis oppugnet, quæcumque calumnia desertæ veritatis, impingatur, absit ut quicumque Doctor Catholici veritatis ita vnum declinet errorem, ut in alterum incidat. Absit multo magis, ut profundissimus ille Ecclesiæ Magister Pelagianos ita debellauerit, ut in depressione humanæ libertatis excesserit, aut suspectus sit. Antiquæ sunt illæ & vsu tritæ omnium eorum voces, qui cælesti eius doctrinæ, & à sanctissimis Ecclesiæ Romanæ Præsulibus sæpenumero comprobata, obrectare statuerunt, vel alteram inducere. Aduersus cuiusmodi, qui pÿssimis Disputatoribus obuiare præsumunt, & Magistris nostris tanquam necessarium modum exceßerint, obloquitur, iam olim à diui Petri throno Celestinus intonuit. Nec unquam hunc (Augustinum) sinistra suspitionis saltem rumor aspersit, quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, ut inter Magistros optimos, etiam à meis prædecessoribus semper haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt, utpote qui ubique cunctis & amoris fuerit & honori. Vnde resistendum talibus quos malè crescere videmus. Nam in disputando cum hæreticis ita fugere errorem, ut vel in minimo regulam veritatis excedas, non est veritatem defendere, sed euertere, non Ecclesiæ causam protegere, sed prodere. Vnde in hac eadem omnino causa similes hominū præueniens suspiciones in medio duorum errorum sine vtriusvis labe, illibato tramite incedendum esse definiens præclarissime dicit: Possunt duo errores inter se esse contrarij, sed ambo sunt detestandi, quia sunt ambo contrarij veritati. Nam si propterea diligendi sunt Pelagianij quia oderunt Manichæos, diligendi sunt Manichæi quia oderunt Pelagianos. Sed absit ut Catholica mater propter alterorū odium alteros eligat amare, cum mouente atque adiuuante Deo debeat utroque vitare, & cupiat utrosque sanare. Absit igitur ut Augustinus, qui istum tuendæ veritatis modum tam disertè in hoc eodem argumento tradit, sui ipsius oblitus ita gratiâ asseruerit, ut vel in minimo liberum arbitrium læserit. Nouerat ipse quæstionem esse perquam delicatam, difficilem, ancipitem, in pondere & mensura tractandam, verba, syllabas, aspiciendæ in statera ponderandos. Fuerat pulsatus eadem calumniâ, iam verba ipsius in præiudicium libertatis, ut ipse testis est, rapta fuerant: Afferis, inquit aduersus Iulianum, me in alio libro meo dixisse, Negari liberum arbitrium si gratia commendetur: & iterum negari gratiam, si liberum commendetur arbitrium. Vnde promittebat Iulianus quod cum libri ipsi Augustini ventilari cœpissent, à se illa sententiarum nudaretur & confoderetur impietas. Sed reponit eicautissimus Doctor: Calumniaris. Non hoc à me dictum est: sed propter ipsius quæstionis difficultatem videri hoc potest dictum esse & putari, &c. Quis non expectet sapientiam differentis, qui fidem cognouerit mentientis? Cum igitur tantopere hanc euerse libertatis calumniâ vexatus fuerit Augustinus, quis mente sobriâ suspicari audeat, eum in deprimendo voluntatis arbitrio debitum excedere voluisse modum? Cum si vllus huiusmodi cogitationibus detur locus, tota doctrina de gratia & libero arbitrio, de quorum conciliatione librum ex professo scribere compulsus fuit, periclitetur. Ille quippe cardo est in quo tota causa vertitur. Quem tam feliciter attigisse & enodasse visus est vniuersæ Ecclesiæ in hunc vsque diem, ut nemo de doctrinæ istius veritate, siue gratiam siue liberum arbitrium arctissimo vinculo inter se colligata spectes, ausus fuerit dubitare. Nec mirum sanè cum Romæ sanctissimi Præsules diuersis sanctionibus profundissimam cautissimamque doctrinam eius in hac parte comprobauerint & Ecclesia suam fecerit. Hinc illa Ioannis secundi Romani Pontificis verba auctoritate plena, quæ aduersus Acœmetas Monachos Nestorianos protulit: Sanctus Augustinus, cuius doctrinam secundum prædecessorum meorum statuta, Romana sequitur & seruat Ecclesia.

In Epist. Celest. ad Gal-lorum Episcopos.

2. ad Bonif. c. 2.

Lib. 4. c. 8.

Epist. 3. ad Senatores.

Vt non immerito magnopere dolendum sit, nonnullos ita humanis & plerumque fallacibus ratiocinationibus deditos esse, vt liberi arbitrij intelligentiam tutius ab Aristotele & Gentili Philosophia, quam ex antiqua Ecclesiae promptuarijs hauriendam esse arbitrentur. Nempe quia res ista cum naturalis intelligentiae terminos non excedat, ratione quoque metienda est. Quasi vero vllus ab Ecclesia peregrinus sublimitate rationis Augustino praefendus vel conferendus sit; qui sine Magistro sola caelestis doni praerogatiua, se adolescentem non tantum Aristotelis Categorias difficillimas legisse, & ita intellexisse coram Deo teste profiteretur, vt postea cum eruditis conferens, nihil ab eis audiret quod non ante solus apud se ipsum legens percepisset, sed omnes libros artium, quas liberales vocant, per se ipsum legit, & intellexit, quoscumque legere poterat. Cuiusmodi ingenij prodigium, nescio an quisquam vnquam viderit, aut in vllis Historijs legerit. Quo sane non paulo mirabilius est, quod cum Theologiam nunquam didicisset aut sacras litteras vel a limine salutasset, sola caelestis gratiae infusione subito institutus, statim a Baptismo stylum arripuerit, tantaque eruditione & firmitate profundissima quaeque mysteria Catholicae fidei enodauerit, diuinamque imprimis gratiam & liberum arbitrium aduersus Manichaeos asseruerit, vt ante exortos etiam Pelagianos, correcto per diuinam *reuelationem* errore de initio fidei (quem aliqui recentiores neque post tot disputationes Augustini & Ecclesiae definitiones aduertere, nedum corrigere potuerunt) nihil de doctrina sua liberum arbitrium spectante, nec senex potuerit emendare, neque posterorum quisquam de emendatione cogitare. Nec mirum sane, cum Ecclesia doctrinam eius hac in parte non tantum approbauerit, sed amplexa fuerit, nec vllum penè Canonem, nisi proprijs Augustini verbis de gratia & libero arbitrio expresserit. Vt sine temeritate dicere liceat, eum qui sanctissimi Doctoris huius sententiam de libero arbitrio eruere potuerit, Ecclesiae Catholicae sensum producturum. Neque enim alium ipsa nouit, nisi qui in sponsi sui scriptis, hoc est, in sacris litteris, & in suis precibus inculcatur, quas Augustinus ad amussim cum Pelagianis dimicando sectatus est. Desinat hic obstrepere Aristotelica Philosophia, quae in ista causa cum Pelagio atque Iuliano plenis buccis eam crepante, damnata est. Neque enim aliud est quicquam haeresis Pelagiana de gratia & libero arbitrio, quam pura puta Aristotelica Philosophia, sicut suis locis ostendimus. Quid verò Aristoteles, vel qui quam alius Gentilis Philosophus de gratia in ipsam voluntatem operante vel audiuit vnquam vel suspicari potuit? Quid de arbitrij infirmitate, de plagis illis horrendis, propter quas sola Christi gratia necessaria est, illi cogitare potuerunt? Nonne praesumptione liberi arbitrij sui tumescentes, omnes omnino passiones corporisque dolores & voluptates atque animi motus sui superbissimi sapientis arbitratui subdiderunt? Quo nihil falsius in vera Philosophia, nihil capitalius Christi gratiae in Christiana Philosophia de libero arbitrio dici potuit. Horum tamen voce arrogantissimè clamabat Iulianus, *Hominem sufficere ingenitis sibi motibus dare leges*. Ex quo fit vt nihil magis in hoc argumento de libero arbitrio suspectum esse debeat, quam Aristotelica illa Philosophia, cuius solius armis instructus Iulianus & Pelagius libertatem humani arbitrij defenderunt.

Faceat & ista hinc inuidiosa querimonia, quod Augustini sententia Caluino aut Luthero fauere videatur. Si enim Augustini est, illorum error esse non potest. Sed quia non vsque adeo haeretici exorbitare solent, quin saepe in aliquibus articulis veritatem, in alijs nonnulla veritatis lineamenta retineant, si quid forte hac in re cum Augustino senserint, veritas amplectenda est, sin dissenserint, error corrigendus. Sub huius sanctissimi Doctoris auspicijs mihi constitutum est, sensum eius, quantum Deus vires dederit, indagare, & quicumque ille fuerit, cum omni Christiana sinceritate proponere, nullius erroris inuidiam aut mihi timens aut alteri querens. Quo conatu meo si genuinum sensum eius attigero & propalauero, nemo, spero, tam iniquus erit rerum arbiter, qui in tanta doctissimorum scriptorum concertatione, non vtilem operam me in publicum contulisse fateatur; sin aberrasse, & aliud Augustinum sensisse ex scriptis eius demonstrari potest, vberimum fructum laborum meorum quibus per multos annos assidua diligentia eius monumenta peruolui, me tulisse, libentissimè profitebor.

CAPVT PRIMVM.

De nomine liberi arbitrij & voluntatis.

VT autem ab ipso nomine incipiamus, liberum arbitrium quidam proprie dici putant de actu rationis simul & voluntatis, vt arbitrium idem sit quod iudicium, sicut arbi-

Tom. 3.

trari pro iudicare nonnunquam vsurpari solet, & ita dicatur arbitrium propter rationem, liberum propter voluntatem. Hinc S. Bernardus: *Is ergo talis consensus ob voluntatis inamissibilem libertatem & rationis quod semper secum portat ubique indeclinabile iudicium, non incongrue dicitur, vt arbitror, liberum arbitrium, ipse liber sui propter voluntatem, ipse index sui propter rationem*. Et paulo

Lib. de lib. arb. non probat ab initio.

Y ij

post: Quapropter huiusmodi voluntarium consensum A
puto non incongrue esse, quod solet liberum arbitrium
appellari, ut liberum referatur ad voluntatem, arbi-
trium ad rationem. Idem videtur sentire Autor
hypognostici antiquus ac doctus, dum dicit arbi-
trium ab arbitrando rationali consideratione vel dis-
cernendo quid eligat, quidve recuset, puto quod nomen
acceperit: ideo liberum dictum quod in sua positum sit po-
testate, habens agendi quod velit possibilitatem. Et
Magister sententiarum: Liberum arbitrium est fa-
cultas rationis & voluntatis, &c. Liberum quantum
ad voluntatem quæ ad utrumlibet flecti potest, arbi-
trium vero quantum ad rationem, cuius est facultas
vel potentia illa, cuius etiam est discernere inter bo-
num & malum. Hanc discretionem rationis indi-
cat ibidem, sicut & Auctor hypognostici iam ci-
tatus, antecedere ante voluntatis electionem, ut
potè quæ velut lucem voluntati præferat ut eli-
gere possit: Bernardus vero, quod mirum videri
queat, potius vult eam voluntatis esse perdisse-
quā, ut de ipsa voluntatis electione bona vel mala
iudicet: Sic enim loquitur: Et merito libertatē co-
mitatur iudiciū, quoniam quidē quod liberū sui est, pro-
fecto ubi peccat, ibi se indicat. Est autē iudiciū quia
iuste profecto, si peccat, patitur quod nolit, qui nō pec-
cat, nisi velit. Et inferius: Quapropter voluntariū li-
berumque consensum, ex quo & omne sui constat pen-
dere iudiciū, &c. puto liberum arbitrium appellari.
Et multis interpositis: Ex hac ergo tantum liberta-
te, qua liberum est voluntati seipsam iudicare, vel bo-
nam si bono, vel malam si malo consenserit, quippe quæ
in neutro nisi certè volendo consentire se sentit, libe-
rum arbitrium credimus nominari. Sed quicquid sit
de sancti Bernardi mente & aliorum sententia,
ex Aug. scriptis satis manifestum est, per liberum
arbitrium non nisi solius voluntatis potentiam
vel actum significari, ut potè qui solus propriè &
immediatè liber sit, ratio vero non nisi mediante
voluntate. Patet hoc ex eo quod passim August.
liberum arbitrium sine discrimine vocare solet,
liberum voluntatis arbitrium, voluntatis arbi-
trium, arbitrium libertatis, liberam voluntatem.
Hinc Epistola centesima septima: Quomodo
dicuntur negare liberum voluntatis arbitrium, qui
confitemur omnem hominem, &c. non nisi sua libera
credere voluntate. Et Epistola centesima sexta: Quod
eis ad magnum imputaretur sacrilegium, si iam in eis
aliquid valeret voluntatis arbitrium. Et paulò post
negat a suis liberum voluntatis arbitrium esse tri-
buendum. Et libro secundo de peccatorum me-
ritis dicit quosdam tantum præsumere de libero
humane voluntatis arbitrio, ut ad non peccandum
nec adiuuandos nos diuinitus opinentur, semel
ipsi naturæ concessa libera voluntatis arbitrio. Et in
Epistola octogesima nona: Lex est etenim in ratione
hominis, qui iam vititur arbitrio libertatis naturaliter
in corde conscripta. Et ibidem cum præmisisset, ad
hoc se intelligant habere quantum possunt liberum ar-
bitrium, &c. statim subiungit apertissimè: Hæc
enim voluntas libera, tanto erit liberior quāto sanior,
&c. Et euidentissimè in libris de libero arbitrio
disputans cum Euodio, utrum debuerit homini à
Deo liberum arbitriū dari, indifferenter id sem-
per nominat, liberum arbitrium, & liberam volun-
tatem, & liberum voluntatis arbitrium. Hinc in
libro de gratia & libero arbitrio, ut probet in
homine esse liberum arbitrium, non aliud probat
quam inesse homini voluntatem, hoc est, motum
volendi. Vnde prolatis multis diuinarum Scri-
pturarum testimoniis, quæ iubent hominem vel-
le vel nolle, concludit Augustinus: Nempe ubi di-

citur noli hoc & noli illud; & ubi ad aliquid facien-
dum vel non faciendum in diuinis monitis opus volun-
tatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium.
Et rursum inferius: Vtique cui dicitur noli vinci,
arbitrium sine dubio voluntatis eius conuenitur: vel-
le enim & nolle propriè voluntatis est. Nam arbi-
trium voluntatis seu libera voluntatis nihil si-
gnificat aliud in ista phrasi apud Aug. vtitissimā,
quam arbitriū volendi. Quid quod alibi ex-
pressis verbis liberum arbitriū à ratione distin-
guit? Ecclesia in omnibus ad eam pertinentibus homi-
nibus, qui iam ratione mentis vtuntur, & voluntatis
arbitrio ei veraciter dicit: Dimitte nobis, &c. Vnde
quod paulò superius in eadem Epistola præmi-
serat: Porro si iam vtentur (paruuli) rationis &
voluntatis arbitrio, non significat liberum arbi-
trium ex ratione & voluntate esse compositum,
sed potius contrarium insinuat cupit. Nam
per arbitrium rationis, significat rationem men-
tis, ut supra dicentem audiuius, per arbitrium
voluntatis, propriè liberū arbitrium: utrumque
enim arbitrium vocari potest, etsi non utrumque
liberum. Vel certè indicat liberum voluntatis ar-
bitrium, nunquam sine ratione præeunte in suum
actum surgere. Et ista sententia eodem modo à
prospero & Fulgentio docta fuit, qui Aug. sequi
solent: sed omnium apertissimè à sancto Ioanne
Damasceno, qui etiam Patrum antiquorum defi-
nitionem non aliam fuisse tradit, quam quod li-
berum arbitrium sit voluntas: Cum diuina natura, Lib. 3. Oratio
inquit, supra natura liberum arbitrium, volendique fidei c. 14.
facultatem habeat, homo quoque ut ipsius imago ar-
bitriū libertate volendique facultate naturaliter præ-
ditus erit. Quippe Patres liberum arbitrium volun-
tatem esse definiuerunt.

Observatione vero dignum est, quod quamuis
in phrasibus supradictis liberum voluntatis ar-
bitrium, potentiam ipsam voluntatis quatenus
liberā significet, sæpè tamen voluntas non ipsam
facultatem, sed actum liberum facultatis denotat.
Testimonia sūt innumera in scriptis eius passim
obuia: vsque adeo ut rara exempla sint, quamuis
nonnulla sint, in quibus pro potentia sumatur.
Nam & istis ipsis phrasibus, liberum arbitrium
voluntatis, arbitriū voluntatis, & similibus idem
significari videtur, ac si diceret, arbitriū liberum
volendi. Hinc in libris de libero arbitrio: Quid
tam in voluntate, quam ipsa voluntas (id est, ipsum
velle) sita est? Quo loco & paulò post facillè decies
consequenter, voluntas & bona voluntas, pro vo-
litione sumitur. Et illa in libris de Trinitate: Ea-
dem volentium est voluntas una: cum & in ipsis qui
hoc idem volunt, sua voluntas sit cuique conspicua, al-
terius autem lateat, quamuis idem velit. Et mox
latè disputat, quænam sint eadem voluntates, id
est, eadem seu earundem rerum volitiones & ap-
petitiones in hominibus. Hinc illud sæpissimè in
August. repetitum, quod charitas non sit aliud
quam bona voluntas: Quid est, inquit, aliud cha-
ritas quam voluntas? Et alibi: Ipsa est charitas quæ
dicitur voluntas bona. Et in Epistola ad illustrem
viduam Iulianam: Proprium arbitrium nisi Dei gra-
tia inueter, nec ipsa bona voluntas esse in homine po-
test. De cuius charitatis & bonæ, itemque malæ
voluntatis causa, quam & defectionem vocat, ex
professo disputatur, & sexcenties in illo sensu
voces illæ reperuntur in libro duodecimo de
Ciuitate. Hinc illa eius expositio frequenter ite-
rata, quod illæ duæ arbores de quibus Christus
mentionem facit, quando dicit, Non potest arbor
bona malos fructus facere, &c. significant bonam

Lib. de grat. & lib. arb. c. 2.

Cap. 3.

Epist. 57.

Lib. 3. Oratio inquit, supra natura liberum arbitrium, volendique fidei c. 14.

Lib. 1. de lib. arb. c. 12. & 14.

Lib. 13. de Trinit. c. 2.

Lib. 15. de Trinit. c. 20. In Psal. 36. Epist. 143.

Cap. 6. 7. 8. 9 &c.

Matth. 7. Lib. de grat. Christi. c. 20. Lib. 1. cont. Advers. legis & Proph. c. 22.

Lib. 3. hypog. c. 4.

In 2. dist. 24.

Loco sup. cit.

Epist. 107.

Epist. 106.

Vide lib. 2. c. 18. sepins.

& malam voluntatem, quarum bona sit charitas, mala cupiditas. Hinc omnes affectiones animi, cupiditatem, latitiam, &c. voluntates quasdam esse definit, in libro decimo quarto de Ciuitate Dei: *Rectamque voluntatem esse bonum amorem, & voluntatem peruersam, malum amorem.* Hinc denique voluntatem hoc modo definit: *Est animi motus cogente nullo, ad aliquid vel non amittendum, vel adipiscendum.* Quod idcirco admonendum duxi, ut quando August. bonam & malam voluntatem nominat, sciamus quid loquatur, nec putemus, potentiam voluntatis ab eo, sed ipsos motus animi seu proposita designati. Quidam enim phrasibus Philosophorum recentium assueti, qui voluntatem volitionem vocare solent, antiquorum Patrum, imo ipso genuino latinæ linguæ vsu minus periti, cum voluntatem nominari audiunt, nihil aliud suspicari possunt nisi potentiam voluntatis, & ideo in alienos nonnunquam sensus, planissima auctorum verba detorquent.

Nec tamen iste generalis vsus voluntatis pro motu animi siue malo siue bono apud Aug. perpetuus est. Nam subinde voluntatem peculiari acceptione vocis, pro solo bono motu voluntatis vsurpat, cui cupiditas opponatur, tanquam voluntas mala: *Quantum est, inquit, quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte si pia est, ut oret auxilium? In tantum enim libera est, quia in tantum liberata est, & in tantum appellatur voluntas, alioquin tutius cupiditas, quam voluntas propriè nuncupanda est.* Iuxta quam acceptionem alibi docet Christum locutum esse quando dixit: *Quaecumque vultis ut faciant vobis homines, hæc & vos facite illis.* Notat enim nonnullos interpretes addidisse; quæcumque vultis bona, ne quis mala quæ vult sibi fieri etiam aliis velit. Sed in græco nihil tale additum inuenitur, sed nudè, quæcūque vultis ut faciant, &c. Et hoc inde, inquit August. *nisi quia hoc loco, modo quodam proprio voluntas posita est, quæ in malo accipi non potest?* Vsurpatio ista à Stoicis quibus peculiaris fuit, fluxisse mihi videtur. Nam sapientes dicebant velle, stultos cupere: *Voluntas quippe, inquebāt, appetit bonum quod facit sapiens.* Vnde quas Cicero constantias nominauit, Stoici tres esse voluerunt, pro tribus perturbationibus nempe vitiosis, in animo sapientis: pro cupiditate voluntatem, pro latitia gaudium, pro metu cautionem. Sapientem ergo dicebant velle, gaudere, cauere; stultum non nisi cupere, letari, metuere, contristari, sed de istis vocum acceptionibus satis.

CAPVT II.

Liberum opponitur seruo, captiuo, dominationi alterius subiecto. Est esse inalligatum, inimpeditum, &c.

VT autem ad veram liberi arbitrij intelligentiam à notioribus ad ignotiora nitamur, manifestum est in ipso nomine liberi arbitrij, libertatem sonare. Libertas autem in consuetudine latinæ linguæ, duobus modis dicitur. Vsurpari enim hoc verbum ita solet, ut penè quicumque liberatur, intelligatur periculū aliquod euadere, carere molestiis, ut cum liberari dicitur à morte, infirmitate, naufragio. *Vsitate dicitur, inquit August. non tamen propriè.* Propriè verò liberare, est liberum facere. Libertas autem opponitur seruituti, quod nisi omnium hominum iudicio esset verum, innumeris penè testimoniis

A August. perfacile esset ostendere. Ostendit hoc luculentè colloquium Christi & Iudeorum apud Ioannem. Cum enim dixisset Christus, *Et veritas* Ioan. 3. *liberauit vos, responderunt Iudei: Nemini seruimus vnquam, quomodo tu dicis, liberi eritis?* quibus iterum Christus: *Omnes qui faciunt peccatū, serui sunt peccati.*

In quem locum Aug. notat, & ex græcæ locutionis proprietate Iudeorumque responsione constare, quod *liberabit*, de libertate propriè dicta intelligi debeat, nec aliter possit. Origo autem vocabuli seruorum in latina lingua inde creditur ducta, quod hi qui belli iure possent occidi, à victoribus cum seruabantur captiui, serui fiebant, à seruando dicti. Ex quo fit ut seruus & captiuus pariter opponatur libero. Vtrumque non solum in ista vulgari libertate, quæ ingenuis conditione propria est, locum habet, dicente Aug. *Ingenuus est aliquis, captiuatur à barbaris, ex ingenuo factus est seruus;* sed in primis in ista propriè dicta arbitrij

libertate de qua sermo est. Opponitur enim ei non minus captiuum esse, quam seruum. Nam de captiuitate declarat hoc August. multis locis: *Si verè volumus defendere liberum arbitrium, non oppugnemus vnde fit liberum. Nam qui oppugnat gratiam, &c. ipse arbitrium suum adhuc vult esse captiuum.* Et Iulianus cum Aug. disputans, hanc oppositionem liberi arbitrij & captiui, quam Aug. arbitrio libertatis semel tribuisse videbatur, vehementer inculcat: *Vt ipsa, inquit, verba iungamus quod liberatur captiuum est, quod captiuum liberum non est, quod liberum est, captiuum non est.* Quod mox iterum repetit, & Aug. verum esse concedit. Seruitutis vero & libertatis repugnantiam sapissimè idque in singulis penè libris aduersus Pelagianos exaratis inculcat, & res per se ipsa perspicua est.

Cum ergo seruus, ut talis, essentialē rationem ad Dominum ipso nomine suo denotet, libertas verò respuat omninò seruitutem, hinc fit ut consequenter etiam libertas ut talis dominationem alterius respuat. Qui enim Dominum habet in cuius est potestate, ille ut talis non est liber, sed potius sub eius dominatione captiuus ac seruus. Qua de causa sapissimè Aug. liberum opponit ei quod est esse sub dominatione alterius, ut quemadmodum liberum dicitur, id quod à captiuitate & seruitute exēptum est, ita & quod ab alterius dominatione: *Arbitrium, inquit, verè fit liberum, dum à carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur.* Et in libris de spiritu & littera: *An ita sunt liberi ut nec illam velint habere Dominum, qui eis dicit sine me nihil potestis, &c.* Et in libris de peccatorum meritis, vtramque immunitatem & à seruitute & à dominatione coniungens, velut oppositam libertati: *Ab huius excranda dominatione seruitutis liberantur quibus Dominus Iesus, &c.* Et vim nominis explicans in libertate vulgari: *Eam nunc dico libertatem qua se liberos putant, qui Dominos homines non habent, & arbitrium, c. 15.*

E quam desiderant qui à Dominis hominibus manumitti volunt. Vnde in libro Iob: *Paruus & magnus ibi sunt, & seruus liber à Domino.* Pluribus testimoniis allegandis in hac dominationis, seruitutis, captiuitatis, & libertatis explicanda notione superfedeo, quod sapissimè in sequentibus de singulis mentionem factururus sit August. dum libertatis arbitrij significationem & rationem explicare sataget. Certissimum enim esse debet secundum Aug. doctrinam sexcenties inculcatam, non alia significatione arbitrium liberum dici, quam quatenus liberum dominanti, captiuo, seruo, & similibus famulandi necessitatibus contrarium

Tract. 41 in Ioan. & Seru. 48. de verb. Dom.

Serm. 48. de verb. Dom. 623.

Epist. 107.

Lib. 1. oper. imper. f. 123.

Epist. 90.

Cap. 308.

Lib. 2. c. 6.

Lib. 1. de lib. arb. c. 15.

Iob. 31.

Cap. 6. & 7. Lib. de duob. animab. c. 10.

Lib. 1. de tract. c. 15.

Matth. 7.

Lib. 15. de ciuit. c. 8.

Lib. de Spir. & lit. c. 30.

Tract. 41. in Ioan.

Epist. 107.

est. Ex eadem quoque causa quia quicquid est sub alterius dominatione, & captivum & servum, id quoque ad alterum refertur, ac est alterius, & in alterius potestate, hinc liberum subinde exponit Aug. per non esse in alterius potestate. *Responde quomodo ad declinandum à malo & faciendum bonum liberam habemus arbitrium, quando erat sub potestate tenebrarum: unde nos si Deus eruit, ipse utique liberum fecit? Et infra: Ut eidem doctrina arbitrio liberato à tenebrarum potestate consentiant.* Cuiusmodi locutiones eodem loco saepius repetit.

Ex qua usurpatione liberi fluit, ut consequenter liberum sit quasi non ligatum, seu inalligatum, inimpeditum. Vnde liberas habere manus dicitur, cui nullis impedimentis, vel vinculis astrictæ coërcentur. Impedimenta namque & vincula libertatem agendi impediunt, & si sunt in ipsa voluntate, etiam volendi. Nec enim alia de causa non est liberum peccatoribus, imo & iustis in hac vita tantum amare Deum, quantum amandum esse cernunt, nisi quia intus in ipsa mente quædam impedimenta & vincula sunt, quibus voluntas ab eius dilectione retrahitur ac deorsum premitur: & vice versa idcirco sanctis in cælo non est liberum velle peccare, quia vinculis quibusdam voluntas innodata est, quibus magna cum delectatione ab illa peruersa voluntate retrahitur & impeditur. Qua consideratione etiam nonnulli Scholastici recentiores liberum opponi dixerunt alligato; alij impedito. Hinc Augustin. etsi de improprie dicta libertate loquatur, vim tamen nominis exprimens: *Quid est quod oculi, labia, &c. ut ad opera sibi congrua moveantur, positum in potestate est, (id est, liberum nobis est) cum ab impedimentis corpus liberum habemus & sanum? De vinculis vero libertatem arbitrij impredientibus, & quasi retrahentibus à volendo & agendo: Quam sit autem liberum, & ab omnibus difficultatis vinculis expeditum in ipsa sanitate sapientia constituto, (id est, Adamo) non cedere visis inferioris illecebræ, &c.* Et de Manichæorum Deo loquens, qui animas non arbitrij libertate, sed necessitate misisset: Si ergo, inquit, possetis inuenire alterum iudicem qui liber vinculo necessitatis, moderator existeret aqutatis, &c. De cuiusmodi vinculis & compedibus libertatem arbitrij impredientibus frequenter alias mentionem facit. Seruitus enim, captivitas, dominatio alterius, vincula sunt quibus libertas, siue illa vulgaris, siue alia quæcumque illa fuerit, impeditur ab actibus suis, qui siue hominibus liberis; siue arbitrio libero conueniunt: à quibus cum expeditur, liberi fiunt. Ista ergo ex vulgo notissima liberi significatio. Sed quia sic magis aliquid negatiuum sonat, quid videlicet non sit, nempe non seruum, non captivum, non subditum, inimpeditum, inalligatum, &c. quam aliquid positivum, merito adhuc quæri potest, an genuina vocis istius significatio, non aliquid positivum inferat. Sublimius enim aliquid & nobilius ista voce, quam plura seruitutis negatio insinuari videtur, quamvis indissolubiliter talem negationem coniunctam habeat.

CAPUT III.

Liberum aliquid positivum sonat. Esse Dominum, esse sui iuris, esse in potestate nostra, esse gratia sui.

ITAQUE libertas, & liberi ratio potius in illis quærenda videtur, quæ seruituti, capti-

uitati, & impedimentis & vinculis, & in aliena esse potestate, opponuntur: hæc autem sunt esse Dominum, esse suum seu sui non alterius gratia, esse seu habere in sua potestate. Hæc enim planè positivum aliquid resonant, tametsi per negationem plerumque explicari & facilius vulgo intelligi soleant, ut plerumque in attributis valde eminentibus contingit. Sic enim infinitum, immutabile, æternum, & similia perfectissima Dei attributa, per negationes ferè exponimus. Cum enim eorum eminentiam mentis acie non facile penetremus, per negationes imperfectionum creaturarum ea exprimimus. Ita & hic; quia quid sit servum, captivum, ligatum in aliena potestate, facile vulgus intelligit; per negationes illarum conditionum exprimit libertatem; cum aliud reuera sit quam pura imperfectionum istarum negatio.

Quapropter Augustinus libertatem aliquando per dominationem & imperium indicat; nempe quia servum cui liberum opponitur, est esse sub Domino: Sic, inquit, homo peccavit, cum vult esse par Deo, id est, liber esse ab eius dominio, sicut ille ab omni dominio liber est, quoniam ipse est Dominus omnium. Vbi idcirco liberum ab omni dominio vocat, quia est Dominus omnium. Et alibi libertatem quam seruituti opposuerat, per regnum explicat: Bonus etiam si serviat liber est: malus autem etiam si regnet (hoc est, dominetur omnibus) servus est: nec unius hominis, sed quod est gravius, tot Dominorum, quot vitiarum. Placuit ista notio nonnullis recentioribus, qui vehementer vrgent, in arbitrij libertate, quod per illud homo sit Dominus actuum suorum: quod verissimum esse postea declarabimus. Et quia Dominus non est alterius, sed suus, seu sui gratia, servus verò sit alterius, hinc illa solemnis definitio liberi apud Aristotelem: *ἀνθρώπου ἐλευθέρου, ὁ αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ, καὶ μὴ ἄλλου.* Homo liber, qui sui ipsius & non alterius gratia est: quam sæpe diuus Thomas probavit.

Porro quia id quod ab omni seruitute, captivitate, & subiectione, & alligatione, & vinculis impedimentisque liberum dominatur, non est in aliena potestate, sed sua, non alieni iuris, sed sui, hinc Aug. cum libertatem generaliter, & libertatem arbitrij accuratè vult exprimere & explicare, libenter illa utitur notione, ut dicat illud esse in sua potestate, seu sui iuris, habere actum in sua potestate; quæ prorsus idem sunt: Nec aliud indicat quam esse Dominum sui, non obnoxium alienæ potestati, & idcirco liberum. Qua de causa docet August. Adamum peccando libertatem appetisse; & illam in eo semper statuit, quod suæ potestatis esse voluit, uti Deus. Nam in libris de Civitate Dei, cum dixisset, Deum homini brevissimo præcepto adminiculatum esse, quo eam creaturam cui libera servitus expediret, se esse Dominum commovebat, statim contrariâ libertatem tangens quam Adam expetiuit, adjicit: Et quia sua superbia sibi placuerat, Dei iustitia sibi donaretur, nec sicut affectabat, in sua esset omnimodo potestate, sed à seipso quoque dissentiens, sub illo cui peccando consensit, pro libertate quam concupiuit, duram miseramque ageret servitutem. Vbi libertatem concupiscere & affectare, in sua esse potestate, pro iisdem prorsus habet; unde & servitutem libertati capitaliter inimicam ei opponit. Et in opere de moribus Ecclesiæ: Ipsa est (audacia) qua legibus Dei obtemperare detrectat, dum suæ potestatis esse cupit Deus est, &c. hoc est, liber ut supra dilectione ergo redit ad Deum qua se illi non componere sed supponere affectat, quod quanto fecerit instantius atque

Lib. 2. de Gen. cont. Manic. c. 174

Lib. 14. de Civit. c. 3.

Fran. Suar.

Lib. 1. Metaph. 1. p. q. 21. a. 1. & in 2. dist. 25. q. 1. a. 2. ad 4. & alibi.

Lib. 14. de Civit. c. 15.

Lib. de morib. Eccles. c. 12.

Lib. 1. de nupt. c. 6.

Lib. 3. de lib. arb. c. 25.

Lib. 22. cont. Faust. c. 22.

studiosus tanto erit beator atque sublimior, & illo solo dominante liberrimus. Et in Psalmis: Quid illi deerat ut tangeret, nisi quia sua potestate uti voluit, praeceptum implere delectauit, ut nullo sibi dominante fieret sicut Deus, scilicet liber, ut supra dixit, quia Deo nullus utique dominatur. Quod in libris de Ge-

In Psal. 40.

Lib. 11. de Gen. c. 31.

Lib. 33. de verb. Domi. c. 2.

Lib. 1. Soliloq. c. ult.

Lib. de quantitate anime cap. 34.

Lib. 1. Soliloq. c. ult.

Lib. 2. de lib. arb. c. 3.

Lib. de nat. & grat. c. 47.

Quaest. 1.

nesi ad litteram iisdem panè verbis sed apertioribus dixit: Noxia libertate habenas prohibitionis rumpere delectata. Et in sermonibus de verbis Domini, eandem libertatem, quam affectauit Adam, explicans dicit: Primus homo dominari voluit, qui Dominum habere noluit. Quid est dominari nisi propria potestate gaudere? Est maior potestas illi subdamur ut tuti esse valeamus. Et hac de causa noxiae huiusmodi libertatis affectationem vetans Augustinus:

Noli, inquit, esse velle quasi proprius & in tua potestate, id est, liber, sed eius clementissimi & utilissimi Domini te seruum esse profiteri; quasi dicat, Noli esse ita liberi arbitrij ut nemini seruiat, sed soli Deo seruiat, in cuius seruitio placere perfecte sola libertas est. Quod alibi in eodè libro Soliloquiorum his verbis exprimit: Tibi soli seruire paratus sum, quia tu solus iuste dominaris, tui iuris esse cupio, cum praeuississet Dei legibus arbitrium animae esse liberum.

Ex quibus perspicuum est Augustinum, cum rationem libertatis explicare nititur, indifferenter uti phrasibus illis, esse Dominum, esse sui iuris, habere in potestate sua: sed omnium apertissime & directe ad propositum, generalem liberi rationem in actibus voluntatis ex professo explicat in libris de libero arbitrio: Voluntas igitur nostra (id est, volitio seu voluntatis actus, de qua ibi quaestio versatur) nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porro quia est in potestate, libera est nobis. Non enim est nobis liberum quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus. Et mox adiungit: Nec voluntas seu volitio scilicet libera, esse poterit si in potestate non est. Et iterum inferius dicit ita Deum peccata praescire, ut maneat tamen nobis voluntas libera, quod ut sciremus quid sibi vellet, rationem libertatis iuxta praemissa explicans, addit, atque in nostra posita potestate. Et aduersus Pelagianos: De odoratu autem quod dicit, nonne parum attendit, non esse in nostra potestate posse odorari, vel non posse, sed in nostra potestate esse, hoc est, in libera voluntate, odorari vel non odorari? Et in libro primo ad Simplicianum explicans Apostoli verba: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio, mouet hanc difficultatem, quod Apostolus his verbis videatur non rectè intelligentibus auferre liberum arbitrium. Sed, inquit, quomodo aufert cum dicat velle adiacet mihi? Certè ipsum velle in potestate est, quoniam adiacet mihi. Sed quod perficere bonum non est in potestate, ad meritum pertinet originalis peccati. Quibus verbis apertè docet homini videlicet sub lege constituto (velle) esse in libero arbitrio, non autem (perficere bonum) quia illud est in potestate, non istud, propter originalis videlicet peccati noxam, quae laeserit perficiendi boni potestatem, ideoque libertatem. Ut sanè ex omnibus istis testimoniis apertissimum sit, illa duo, liberam videlicet esse voluntatem, & esse in hominis potestate, prorsus esse reciproca, hoc est, conuertibilia, ut Philosophi loqui solent; & ex Augustini mente, hoc quod est esse in potestate, ipsissimam rationem libertatis, vnde arbitrium liberum esse dicitur, exprimere.

Quapropter Augustinus passim, esse liberum voluntatis arbitrium, & esse in potestate nostra, pro iisdem usurpat. Nam libro quinto de Ciuitate Dei contra Stoicos ac Ciceronem de arbitrij

A libertate disserit, id quod capite nono dixerat esse vel non esse liberum arbitrium, hoc capite decimo dicit, esse vel non esse in potestate. Et in libro de sancta virginitate: Fecunditas non est in potestate, &c. Fecunditatem carnalem non habet liberum arbitrium. Et in sermonibus de diuersis explicans per similitudinem, quomodo peccare sit in libero arbitrio: In ipso corpore in potestate habet homo agrotare, conualescere autem non ita habet in potestate; & ad propositum applicans: Sic etiam secundum animam, ut peccando in mortem caderet homo, &c. fuit in eius libero arbitrio. Et in alio sermone de filio prodigo primi parentis typo: Voluit in potestate te habere, quæ bene illi apud patrem seruabantur, habere illa voluit in arbitrio suo. Et in sermone de Esau figura peccatorum ita loquitur: Quid est quod dictum est, & erit tibi sic, cum solueris iugum eius à ceruice tua; nisi quia ostendit illos, quos Esau praefigurabat, sic esse peccatores, ut in potestate haberent & in libero arbitrio, mutare se & fratri coniungi? Quod eundem locum aliis verbis exprimens dicit alibi: Quid est: Erit autem cum deposueris & solueris iugum de collo tuo? Liberum tibi est si volueris, conuertere.

Neque vero tantum Augustinus, sed & Pelagiani liberi arbitrij patroni fidelissimi, istam libertatis seu liberi arbitrij notionem diuersis locis indicarunt. Nam Pelagius in libro de natura & gratia cum Augustino de viribus liberi arbitrij toto conatu disputans, crebro pro iisdem sumit, esse liberi arbitrij & esse in nostra potestate, & Augustinus respondendo eadem in iisdem locis sepe confundit. Vnde & Iulianus grauissimè queritur, hæreticos dici, qui asserant Dominum ad bonum opus liberum hominem condidisse, & esse in vniuscuiusque potestate recedere à malo, ac studiis splendere virtutis. Et ipse Cicero latinæ linguæ præcipuus cultor, dum docere nititur virtutem & virtutum esse in hominis arbitrio libero, dicit ea esse in hominis potestate. Nimirum iuxta Augustini regulam supra traditam, quia non est nobis liberum, quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus. Hoc est, nullus actus est nobis liber seu liberi arbitrij, quem non habemus in potestate, & vice versa omnis actus quem habemus in potestate est nobis liber. Quæ notio liberi nec à recentiorum sensu aliena est. Nam inde illud Lessij: Quid aliud est non esse in potestate hominis quàm non esse liberum? Nec aliud significatur per illud Dominium sui, quod recentiores in explicanda ratione libertatis inculcare solent,

Sed nullis ea explicatio & ratio libertatis est familiarior quam scriptoribus Græcis: vsque adeo ut vim liberi arbitrij genuinè exprimere valentes, non aliud liberum vocent quam τὸ ἐφ' ἡμῶν, id est, id quod est in nostra potestate; sicut videre licet frequētissime apud omnes Scriptores Græcos, qui de libero arbitrio aliquid litteris mandauerunt. Ipsam autem liberam voluntatem vocauerunt τὸ αὐτεξούσιον, quasi dicerent sui iuris, suæ potestatis, seu habens in sua potestate actus suos. Vim enim istam nominis breuiter tetigit Basilii, cum dixit, τὸ ἐν τῇ τῷ ἀνθρώπῳ συνήκει αὐτεξούσιον, liberum quod in potestate hominis est arbitrium. Et explicuit Nyssenus clarius, cur dicatur arbitrium esse in sua potestate, nempe ut intelligatur non esse in aliena potestate, illud trahente ad scopum suum: Est enim solum, inquit, inanimorum, aut eorum quæ sunt expertia rationis, alienâ voluntate ad id quod videtur, adduci. Vnde si & ista est hominis conditio, statim infert sequi, quod nihil coram quæ nostro arbi-

Cap. 13.

Serm. 34. c. 1. & 2.

Serm. 47. de diuersis c. 2.

Serm. 44. de diuersis c. 28.

Cap. 49. & sequentibus.

Lib. 2. operum imperf. f. 215.

Lib. 4. de Academ. quaest.

Lib. de grat. efficac. c. 19. n. 10.

Suarez proleg. 1. c. 3.

Serm. de lib. arb. initio.

Nyss. in orat. Catech. c. 31.

tratu statuimus, in nostra est potestate: *maiori enim potentia* (id est, aliena potestate) *trahuntur instituta & proposita ad id quod lubet ei qui dominari ob-
tinet.* Et vim libertatis ponens in eo, quod aliquid sit in nostra, non aliena potestate: *Qui in vniuersi-
tatem liberam, habet potestatem, propter summum in homines honorem, dimisit etiam aliquid in nostra po-
testate, cuius unusquisque nostrum solus est Dominus.* Hoc autem est liberi arbitrij libera electio, quae subijci nequit & sui iuris est. Hoc est, quae non est in aliena potestate & iure, sed suo. Quam vim graeci nomi-
nis ἀντὶ τοῦ ἐξουσίᾳ, acutissime breuissimeque expressit Basilii dum τὸ ἀντὶ τοῦ ἐξουσίᾳ, opponit τῷ ὑπερῷ, hoc est, id quod est suae potestatis, ei quod est sub alie-
na potestate. Sed apertissime doctrinam istam tradit Damascenus multis locis. Nam in lib. 2. Ortho-
doxæ fidei: Cum liberi arbitrij participes à summo illo opifice conditi simus, hinc efficitur, ut actiones nostrae in nostra potestate sint. Et mox vnum per alterum explicans: Si nulla actio in nostro arbitrio & potestate sita est, &c. Et alibi eodem prorsus modo: Relinquitur hominem operum suorum auctorem esse, eaque in arbitrio suo ac potestate habere. Et inferius: Aut enim rationis particeps homo non erit, aut si ratione prae-
ditus sit, penes eum quoque actionum arbitrium ac potestas futura est. Et iterum: Ea quae sunt partim in nostra potestate sita sunt, partim minime sita. In nostra po-
testate sunt ea quae liberi est nobis facere vel non face-
re. Respectu quorum dicit postea in nobis esse, li-
beram potestatem. Et aduersus Manichaeos: Nam cum ita conditi simus ut nobis arbitrij libertas insit, in no-
stra potestate hoc situm est, ut, &c. Hinc & D. Tho-
mas Graecos imitatus, Deum vocat liberum & per se potestatiuum. Ad cuius imaginem hominem condi-
tum esse dicit, quatenus & ipse suorum operum principium, quasi liberum habens arbitrium, & suo-
rum operum potestatem. Et mox illam liberi arbitrij rationem explicat per hoc quod est homo actuum suorum Dominus per rationem & voluntatem, seu per liberum arbitrium, hoc est, quod eos habet in pote-
state. Ex quibus consequens est, arbitrium & ho-
minem esse liberum, quatenus est suae, non alienae potestatis, quatenus est sui, non alieni iuris, qua-
tenus est Dominus & gratia sui, non seruiens al-
teri, in cuius videlicet potestate & iure sit res vel actio respectu cuius libertas exploratur. Nam quod alienae potestati & iuri obnoxium est, illa consideratione non est liberum, quia nec sui iuris nec suae potestatis est, sed alienae potestatis ter-
minis coëctetur. Nec dominatur, sed eatenus seruit alteri, nec gratia sui est, sed alterius causa.

CAPVT IV.

*Quid sit esse in nostra potestate, seu actum ha-
bere in potestate, iuxta Augustinum.*

QUAE cum ita sint, nunc diligentius ex Au-
gustino explorandum est, quid sit ali-
quem actum aut rem esse in nostra po-
testate, seu nos habere aliquid in potestate; ut ac-
curatius constare possit, quid sit esse aliquid in
libero arbitrio, & consequenter, quid sit arbi-
trium esse liberum respectu alicuius. Recētiore
enim imaginantur, illum tantummodo actum ef-
se in nostra potestate, hoc est, in libero nostrae
voluntatis arbitrio, & illius tantum nos esse Do-
minos, quem pro libitu nostro positum omnibus
ad agendum necessariis possumus facere & non
facere. Qua in re, iuxta August. sententiam cre-

berimè nobis explicatam, sine dubitatione fal-
luntur. In eodem igitur loco, ubi de natura libe-
rae voluntatis ex professo disputans, id liberum
nobis esse constituerat ut supra vidimus, quod
est seu quod habemus in potestate, mox definit
id esse seu habere nos in potestate, quod cum vo-
lumus, facimus. Quam definitionem in eodem lo-
co sepius iterat. Et quamuis eam paulo post con-
uersionem suam aduersus Manichaeos tradiderit,
eam tamen ad finem vitae vsque seruauit, & cre-
bro aduersus omnes haereticos, veluti doctrinam
certissimam inculcauit & explicuit. Iam enim
Episcopus cum Ariano Episcopo Maximo disse-
rens: Hoc habemus in potestate quod cum volumus,
possumus. Praeceptum vero id nobiscum agit, ut quod
iam est in potestate faciamus. Si autem nondum est in
potestate, oremus nobis potestatem dari, &c. Et cum
Pelagianis aperto Marte colligans cum sibi qua-
stionem proposuisset, utrum fides hoc est, creden-
di actus esset in nostra potestate ita loquitur:
Quid igitur vltra quaerimus, quandoquidem hanc dici-
mus potestatem, ubi voluntati adiacet facultas facien-
di? Vnde hoc quisque in potestate habere dicitur, quod
SI VULT, FACIT, SI NON VULT, NON FACIT.

Quam definitionem eius ut rectè intelligeremus,
differentiam voluntatis & potestatis accuratissi-
mè tradit, quam ipsis eius verbis potius quam
meis hic subijciam: Cum duo quaedam sint velle &
posse, vnde nec qui vult continuo potest, nec qui potest
continuo vult: quia sicut volumus aliquando quod non
possumus, sic etiam possumus aliquando quod nolumus,
satis, euolutis etiam ipsis vocabulis resonat, quod ab eo
quod est velle voluntas: ab eo autem quod est posse po-
testas nomen accipit. Quapropter sicut qui vult habet vo-
luntatem, ita potestatem qui potest. Sed ut potestate ali-
quid fiat, voluntas adierit, id est, adesse debet. Et
hinc est, quod praesentia voluntatis infallibiliter
arguit, utrum facere sit in nostra potestate. Si
enim voluntate faciendi imperante fiat, actio illa
est in nostra potestate, si non fiat, extra potestatem
nostram, & proinde libertatem constituta est. Et
iam senex retractans libros suos, crebro eandem
illam definitionem repetiuit. Nam libro 1. Re-
tractationum: Cum enim hoc sit in potestate, quod cum
volumus facimus, nihil tam in nostra potestate, &c. *Lib. 1. Re-
tract. c. 31.*
Quia in potestate nostra non est, nisi quod nostram se-
quitur voluntatem. Et libro secundo Retractatio-
num illam exponens sententiam suam, qua dixe-
rat esse in cuiusque potestate quod velit, non ta-
men esse in cuiusque potestate, quod possit: Quod
ideo, inquit, dictum est, quia non dicimus esse in potesta-
te nostra, nisi quod cum volumus sit. Quapropter ex
hac doctrina toties iterata patet, ut cognosca-
mus, utrum aliquid in potestate nostra, seu nobis
liberum sit, hoc intuendum esse, utrum fiat quan-
do volumus. Si enim fiat quodcumque volumus,
& non fiat quando nolumus, liberum est; si vero
cum volumus, non fiat, vel si nolumus, fiat, certifi-
simum est, non esse nobis liberum, quia non est in
nostra potestate.

Hinc igitur sit, ut imprimis passionibus seu id
quod patimur minimè soleant nobis esse liberae,
quia minimè in potestate, dum plerumque no-
lentibus fiunt. Vnde August. Homo in eo quod pa-
teris potestas tua non est: in eo quod facis voluntas tua
non est. Et libro octauo de Ciuitate Dei, ubi ex
professo de libertate voluntatis humanae, seu de
libero arbitrio disputat, cum dixisset, voluntates
nostras in eo apparere, quod volendo facimus,
mox de passionibus adjicit: Quicquid autem aliorum
hominum voluntate nolens quisque patitur, etiam sic vo-
lunt, cap. 10.

Lib. 4. cont.

Eunō f. 102.

Damasc. lib. 2.

Orthod. fidei

cap. 7.

Cap. 25.

Cap. 27.

Cap. 26.

Fol. 436.

D. Thom. in

1. 2. in pra-

fat. & art. 1.

Lib. 3. de lib.
arbit. cap. 31Lib. 3. cont.
Maxim. c. 141Lib. de Spir.
& lit. c. 31.

Ibidem.

Lib. 1. Re-
tract. c. 31.

Lib. 2. c. 11

De urbis ex-
cidio cap. 3.Lib. 5. de ci-
uit. cap. 10.

untas valet, nisi non illius tamen hominis voluntas, sed potestas Dei est. Quo indicat, passionem illam non esse liberam homini patienti, quia non est in eius potestate, dum fit quando non vult, sed homini eam inferenti, vel Deo. Actiones verò cum alia sint nostrae, alia non nostrae: & ex nostris alia sint imperatae, alia elicita, in omnibus illis libertas inuenitur, gradatim maior & minor, quo magis ad ipsum fontem libertatis, ipsos, inquam, elicitos actus voluntatis acceditur. Nam quantum ad alienas actiones attinet, illae in potestate nostra sunt, & consequenter liberae, quae fiunt quando volumus, ut combustio domus, motus brutorum, & similes quarumcumque creaturarum irrationalium actiones, in potestate nostra sunt, quando nobis imperantibus fiunt: si vero nobis volentibus non fiunt, vel nolentibus fiunt, in potestate nostra non sunt. Idem iudicium de actionibus imperatis, extra voluntatem. Nunc enim, verbi gratia, ambulare, manus mouere, loqui, videre, & similes actiones in potestate sunt, cum voluntate imperante membra sequuntur, cum vero non sequuntur voluntatis imperium ita ut homine nolente fiant, vel volente non fiant, non sunt amplius in potestate, & proinde non liberae. Vnde de motibus genitalium iam non amplius in arbitrio nostro sitis Augustinus: *Quid est quod oculi, labia, lingua, manus, pedes, &c. ut ad opera sibi congrua moueantur, positum in potestate est* (hoc est, in liberi arbitrij potestate situm est) *quando ab impedimentis habemus liberum & sanum: ubi autem ventum fuerit ut filij seminentur ad voluntatis nutum membra in hoc opus creata non seruiunt, sed expectatur ut ea velut sui iuris, id est, sui arbitrij, libido commoueat, & aliquando hoc facit animo volente, cum aliquando faciat, & nolente?* Vbi esse in potestate & ad nutum voluntatis seu quando volumus nobis seruire, idem est: sicut vice versa, fieri animo nolente, idem est quod esse extra liberi arbitrij potestatem & imperium. De cuius libertatis amissione subjicit: *Hincine non erubesceret humani libertas arbitrij, quod contemnendo imperante Deum, etiam in membra propria proprium perdidisset imperium?* Quia scilicet non mouentur aut quiescunt nutu libertatis, sed ardesciente vel frigescente libidine. Idem prorsus & in internis facultatibus, intellectu, memoria, phantasia, &c. locum habet. Nam earum actiones saepenumero non sunt nobis liberae, quia

A se: quia continere nondum est in eorum potestate, ideoque nec libertate. Qua de causa Christus dixit: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Dantur enim impotentiae seu infirmitates etiam in voluntate, ut experientia imo & Catholica fide certum est: ad quas superandas non sufficit velle, sed requiritur posse, quod homini diuinitus dari debet. Hac igitur consideratione, quia non fit aliquid, quando vult homo, etiam in ipsa potentia voluntatis quaedam actiones certis temporibus non sunt liberae. Vnde August. vehementer Pelagium reprehendit, qui dicebat, *in nostra esse positum potestate, hoc est, ut additur, solam sufficere voluntatem hominis, ut in peccatum tentati non incidamus.* Et libro 3. de libero arbitrio dicit, *hominem, secundum se videlicet consideratum, non habere in potestate ut bonus sit, nempe propter ignorantiam & infirmitatem.* Vnde addit explicans quid dixerit, non esse in potestate: *Nec mirandum est, quod vel ignorando non habeat liberum arbitrium voluntatis ad eligendum quod recte faciat, &c.* Sed de his aliis ex professo disputandum erit. Hic sufficit annotasse, etiam quasdam voluntates seu volitiones in certo statu non esse in potestate seu arbitrij libertate, quemadmodum non est Deo aut beatis liberum velle peccare, nec demonibus aut hominibus infidelibus Deum diligere, aut credere articulos quos nunquam audiuerunt, August. dicente: *Nulla modo dici potest id quod non audieras, crederes si velles.* Hoc est, non potest dici hoc esse in hominis potestate seu arbitrio, hoc enim in potestate & arbitrij libertate est, quod si volumus facimus.

Liquet igitur facile ex his quae diximus, omnium interiorum facultatum & sensuum exteriorum, adeoque membrorum & rerum quarumcumque actiones eatenus esse in nostra potestate, & consequenter nobis liberae, quatenus voluntati nostrae subiacent, siue quatenus eas facimus quando volumus, eoque magis aut minus, quatenus imperium voluntatis in his eliciendis & coercendis plus iuris & potestatis obtinet.

CAPVT V.

Omnis voluntas quo modo sit in potestate, & libera.

N V N c ipsum cubile totius libertatis lustrandum est; ipsa inquam voluntas nostra, hoc est, volitio, quam sequendo liberum nobis est, quicquid liberum est, & in potestate nostra quicquid in potestate est. Nam quamuis una voluntas seu volitio aliam imperare possit voluntatem, quae idcirco libera nobis sit quia in potestate nostra, & idcirco in potestate nostra quia sequendo imperantem voluntatem eliciamus eam cum volumus, & cum nolumus non eliciamus; prima tamen illa voluntas imperans, quam imperata velut in potestate nostra, ideoque libera sequitur, per quam aliam volitionem erit in nostra potestate? Respondeo per nullam aliam, sed per se ipsam: vnde etiam ratione nullius alterius volitionis libera nobis est, sed ratione sui. Quod ex definitione liberi supra tradita perspicue patet. Nihil enim magis facimus quando volumus, quam ipsam volitionem: & ideo nihil magis in potestate nostra quam ipsa voluntas, id est, volitio constituta est. Est enim ipsa radix totius libertatis, quae in omnibus omnino actioni-

Epist. 92.
initio.

Lib. 3. de lib.
arbit. c. 18.

Ibid.

Lib. 1. de
cap. 6.

Ibid.

Lib. de Spir.
& litt. c. 14.

cap. 39.

Lib. de dono
perseu. c. 11.
Cont. Iul.
cap. 8.

bus siue externis siue internis apparet, propter quam solam illæ in nostra potestate sunt. Itaque libera est voluntas, hoc est, volitio ratione sui, quia est essentialiter libera. Implicat enim contradictionem, ut voluntas non sit libera, sicut implicat ut volendo non velimus, aut non faciamus quod volumus: hoc est, ut voluntas non sit voluntas. Hoc enim in plerisque simplicissimis locum habere solet, ut quod aliis competit per accidentalia & extra essentiam posita, hoc ipsis per se ipsa competat. Quicquid enim differt ab alio, per differentiam differt, ipsa vero prima differentia se ipsa differentia est, & quicquid visum disgregat, albedinis participatione disgregat, sed ipsa albedo per se: & quicquid vnitur alteri, vnione velut vinculo vnitur, sed ipsum vinculum vnionis rebus vnione vnitis per se vnitum est. Ita quicquid liberum & in potestate nostra est, per voluntatem, id est, volitionem nobis liberum & in potestate est, sed ipsa volitio per se, quia per se ipsa fit, quando volumus.

Sed ipsum iam D. Aug. accuratissime hoc ipsum explicantem, & velut rem in primis intellectu necessariam crebro inculcantem audiamus. In libro igitur tertio de libero arbitrio, ubi totâ disputationis mole istud agitur, quo pacto per præscientiæ diuinæ necessitatem, non perimatur libertas voluntatum nostrarum, cum necesse sit omnino fieri quicquid præuiderit futurum Deus, ita libertatem voluntatis, id est, volitionis asserit, ut nihil aliud probet, quam eam esse voluntatem, & consequenter eam fieri quando volumus, & idcirco esse in potestate nostra & liberam nobis. Cum enim Euodius qui cum disputat, dixisset, se nunc beatum esse velle, sed nondum esse, eo quod hoc non esset in potestate sua, sed penderet à voluntate Dei, & proinde sibi hoc non esse liberum, respondet Augustinus: *Optimè de te veritas clamat: Non enim posses aliud sentire, esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus facimus. Quapropter nihil tam in nostra potestate, quam ipsa voluntas est: Ea enim prorsus nullo intervallo, mox ut volumus, præsto est. Et ideo contradictionem illam quam supra sequi ex eo diximus, quod voluntas seu volitio nostra esse diceretur, & non tamen in nostra potestate, nec libera, luculenter ostendens: Et ideo, inquit, rectè possumus dicere, non voluntate viuimus, sed necessitate, aut non voluntate morimur, sed necessitate, & si quid aliud huiusmodi. Non voluntate autem, hoc est, volitione volumus, quis vel delirus audeat dicere? Et paulo inferius idem instantius agens: Quod si non hoc modo dixerit, sed dixerit se, quia necesse est (vi diuinæ præscientiæ) ut velit, ipsam voluntatem, id est, volitionem, in potestate non habere (id est, non esse liberam nobis) occurreret ex eo quod ipse dixisti, cum quærerem, utrum inuitus beatus sit futurus. Respondisti enim quod iam esses beatus si potestas esset in te: velle enim, sed nondum posse dixisti. Vbi ego subieci, de te, id est, de ore tuo, clamasse veritatem: non enim negare possumus habere nos potestatem, nisi cum nobis quod volumus deest. Dum autem volumus, si ipsa voluntas, id est, volitio, deest nobis, non utique volumus. Quod si fieri non potest ut dum volumus non velimus, adest utique voluntas volentibus: nec aliud quicquam est in potestate, nisi quod volentibus adest: voluntas igitur nostra, id est, volitio, nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porro quia est in potestate, LIBERA NOBIS EST. NON ENIM EST NOBIS LIBERVM, QVOD IN POTESTATE NON HABEMVS, AVT POTEST NON ESSE QVOD HABEMVS. Ecce à radicibus ostensum impossibile*

A esse, ut volitio non sit in nostra potestate, vel non sit libera: quia impossibile, ut cum volumus non velimus, impossibile, ut cum sit quod volumus, si non sit in nostra potestate, impossibile ut quod ita est in nostra potestate, non sit liberum nobis. Et mox ostendere volens, præscientiam futuræ voluntatis non tollere nobis, sed potius inferre libertatem eiusdem voluntatis, hoc vnicum tantum ostendit, quod præscientia ista non impedit quin voluntas ista seu volitio maneat in nostra potestate, hoc est, quin maneat voluntas, ipsa enim voluntas per se ipsam voluntas est, & in nostra potestate, & libera: Ita sit, inquit, ut & Deum non negemus esse præscium omnium futurorum, & nos Lib. 3. de lib. arbit. c. 3. tamen velimus quod volumus. Cum enim sit præscius voluntatis nostræ, id est, volitionis, cuius est præscius, ipsa erit. Voluntas ergo erit, quia voluntatis est præscius. Non igitur per eius præscientiam mihi voluntas adimitur, scilicet volendi, hoc est, non fit ut voluntas non sit amplius mihi in potestate & proinde libera, quæ propterea mihi certior aderit, quia ille cuius præscientia facti non potest, affuturam mihi esse præsciuit. Non potuit euidentius, fortius, magisque peremptoriè ex ipsis definitionibus astrui contradictionis absurditas, quæ in eorum dictis latet, qui dicunt voluntatem, id est, volitionem esse posse quæ tamen non sit in nostra potestate nec libera. Hoc ipso quippe quo voluntas est, C utique voluntas est, hoc est, eo ipso quo volumus, utique volumus. Hoc ipso vero quo voluntas est, iam est in potestate, quia hoc ipso fit cum volumus: hoc ipso igitur etiam libera est: hoc enim, & nihil præterea, liberum est quod est in nostra potestate. Vnde rem legitimè confectam esse concludens: Ecce, inquit, iam non nego, ita necesse esse fieri quæcumque præsciuit Deus, & ita eum peccata nostra præscire, ut maneat tamen nobis voluntas libera atque in nostra potestate; hoc ipso videlicet quo voluntatem nostram, & non aliud quippiam, futuram esse præsciuit.

Nec in isto solum loco, & in isto i. conuersionis feruore rem istam docuit, sed in prouectione ætate iam Episcopus in decrepita senectute sapius, tam Manichæos quam Pelagianos istâ doctrinæ sanitate retundendo semper intuens, à quibus de libertate voluntatis tam sub diuina gratia eleuante, quam sub cupiditate deprimente voluntatem inuidiosissimè sæpissimèque pulsabatur. Itaque cum Felice Manichæo disputans, ut ostenderet Manichæum ipsum libertatem arbitrij imprudenter confessum esse, verba profert ex libro qui Thesaurus dicebatur, ubi dicit aliquos Dei legem seruare noluisse. Vides, inquit, in his verbis confirmatum esse etiam à nesciente quod loquertur, liberum arbitrium. Qui enim seruare legem non vult, IN POTESTATE eius est si velit. Non enim dixit non potuerunt, sed noluerunt. Vbi ex solo nolendi verbo arbitrij libertatem asserit. Nimirum quia hoc liberum nobis, quod cum volumus, facimus, seu quod est in potestate ut fiat si velis, non fiat si nolis. Hinc euidentius & accuratius Pelagianos intuens libro primo Retractionum: In potestate hominis est mutare in melius voluntatem, sed ea potestas nulla est nisi à Deo detur, hoc est, non est in potestate, nec adest potestas, nisi Deus per gratiam dederit; Cum enim hoc sit in potestate QVOD CVM VOLVMVS FACIMVS, nihil tam in potestate quam ipsa voluntas est, nempe quia statim ipso momento adest cum volumus, sed præparatur voluntas à Domino; eo modo ergo dat potestatem, scilicet dando bonam voluntatem seu volitionem.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 3.

Ibid.

Lib. 2. de Actis cum Felice c. 5.

Lib. 1. Retract. c. 22.

Et continuo post: Sic intelligendum est & quod dixi A
postea. In nostra potestate esse, ut vel inferi bonitate
Dei, vel excidi eius feneritate mereamur, quia in po-
testate nostra non est, nisi quod nostram sequitur vo-
luntatem, hoc est, quod facimus quando volumus.
Quæ cum fortis & potens præparatur à Domino, facie-
le sit opus pietatis, etiam quod difficile atque impossi-
bile videbatur. Hoc est, cum voluntas seu volitio
fortis & potens datur, datur etiam potestas, & ea-
tam voluntas quam opus pietatis sit in nostra po-
testate, & liberum. Et adhuc manifestius initio
libri secundi, ut exponeret id quod ad Simpli-
cianum dixerat: Quamuis sit in cuiusque potestate
quod velit (id est, liberum cuique quod velit) non
est tamen in cuiusquam potestate, seu liberum, quod
possit, ita Commentarij loco subiungit: Quod ideo
dictum est, quia non dicimus esse in potestate nostra,
hoc est, liberum, nisi quod CVM VOLVIMVS sit; ubi
prius & maxime est ipsum velle. Sine villo quippe in-
teruallo temporis præsto est voluntas, id est, volitio,
ipsa cum volumus. Sed hanc quoque ad bene viuendum
desuper accipimus potestatem, cum præparatur volun-
tas à Domino. Hoc est, Deus hoc ipso quo dat ta-
lem voluntatem, dat etiam potestatem, ratione
cuius voluntas in nostra potestate sit, & conse-
quenter dat libertatem illius voluntatis, eo quod
hoc ipso libera sit, quo in potestate, & hoc ipso
in potestate quo est voluntas, hoc ipso quippe
adeo quo volumus. Nec Augustinus tantum, sed
& S. Anselmus eandem omnino doctrinam tradit
& magis explicat. Sic enim loquitur: Omnis pote-
stas sequitur voluntatem. Cum enim dico quia possum
loqui vel ambulare, subauditur, si volo. Si enim non
subintelligitur voluntas, non est potestas, sed necessitas.
Cum enim dico quia nolens possum trahi & vinci, non
est mea potestas, sed necessitas, & potestas alterius.
Quippe non est aliud, possum trahi vel vinci, quam alius
me trahere vel vincere potest. Vbi manifestissime
tradit, id quod Augustinus dixerat, id esse in po-
testate nostra, quod cum volumus facimus, siue ut
ipsissimis Anselmi verbis Augustinus dixit primo
Retractionum, In potestate nostra non est, nisi quod
nostram sequitur voluntatem. Ex quo sequitur nihil
tam esse in nostra potestate quam ipsam volun-
tatem, cum sit impossibile eam ab ipsa voluntate,
hoc est, seipsa separari. Sed sancti Anselmi sen-
sum paulo inferius latius declaraturi sumus.

Hinc ergo proficiscitur, Primo, quod apud
Augustinum esse liberum arbitrium, & esse ali-
quam hominis vel Angeli voluntatem seu voli-
tionem, pro iisdem prorsus vsurpantur. Nimi-
rum quia iuxta doctrinam eius apertissime tradi-
tam, voluntas seu volitio & libera voluntas idem
sunt, sicut velle & liberè velle, & impossibile sit
ut velle non sit liberum. Patet hoc, primò ex ipso
illo libro tertio de libero arbitrio vberissime.
Cum enim difficultatem illam enodandam susce-
pisset, quomodo sit voluntas libera, ubi tam inenita-
bilis apparet necessitas præscientiæ, nihil aliud
probat capite tertio, quam Deum ex ipsa hypo-
thesi quæ tractatur, præscire voluntatem, hoc
ipso vero præscire liberam voluntatem; quia non
esset voluntas si non esset in nostra potestate, seu
si non fieret cum volumus. Hoc vero, & aliud ni-
hil est, esse liberam voluntatem. Secundò, quia in
libris itidem de Ciuitate Dei, ubi totis viribus ar-
bitrij libertatem cum præscientia diuina conciliat
aduersus Tullium qui eam labefactare dispu-
tatione detestabili nitebatur, hoc vnicum tantum
astruit, & Deum præscire quæ facimus, & tamen
aliquid homines voluntate suâ seu volendo face-

re, quod non fieret, si nollent: quod perinde est,
ac si diceret, hoc ipso quo volunt est etiam libe-
rum arbitrium, quia non nisi liberè volunt: Nos, Lib. 5. de Ci-
inquit, aduersus istos sacrilegos ausus atque impios, nit. cap. 9.
& Deum dicimus omnia scire, antequam fiant, & vo-
luntate nos facere quicquid à nobis non nisi volentibus
fieri sentimus & nouimus. Et iterum aduersus ima-
ginationes ac metum Tullij, qui verebatur ne
præscientia perimeret libertatem, ideoque ho-
mines ut faceret liberos, fecit sacrilegos: Nec ti-
memus, inquit, ne ideo non voluntate faciamus, quod Lib. 5. de Ci-
uit. cap. 9.
voluntate, id est, volendo, facimus, quia id nos fa-
cturos ille præsciuit, cuius præscientia falli non potest.
Et paulo inferius: In hac angustia Cicero coarctat
animum religiosum, ut vnum eligat è duobus; aut esse
aliquid in nostra voluntate, aut esse præscientiam fu-
turorum. Quæ sanè Augustini disputatio friuola
& inanis est, si voluntas esse possit quæ non sit li-
bera. Statim quippe respondebitur, voluntates
illas quas Deus præscit non esse liberas volunta-
tes, sed necessarias. Corruit igitur funditus Au-
gustini responsio, nisi illo fundamento fulciatur,
quod ipse tam operosè, ut supra vidimus, in li-
bris de libero arbitrio collocauerat; quod nulla
omnino voluntas præsciri possit à Deo, quin hoc
ipso sit libera, cum hoc ipso sit voluntas, ideo-
que hoc ipso in hominis potestate, quia sit cum
vult. Quæ de causa generalissimè dicit alibi: Sem-
per est autem in nobis voluntas libera, sed non semper Lib. de grat
est bona. Nam reuera illam ipsam esse basin totius & lib. arbit.
disputationis istius cum Cicerone, in libris de cap. 15:
Ciuitate Dei, quæ fuerat antea in libris de libe-
ro arbitrio, inde manifestum est, quod eodem
modo etiam hic, esse in voluntate, & in libero ar-
bitrio voluntatis, pro iisdem vsurpet. Nam argu-
mentum Ciceronis aduersus præscientiam cum
protulisset, inde concludit: Quod si ita est, nihil est
in nostra potestate, nullum est arbitrium voluntatis,
nulla de libertate voluntatis facta mentione, de
quæ tota Ciceronis erat difficultas. Et infra tor-
quens & reciprocans aliquoties idem argumen-
tum, subinde concludendo reperit, nihil esse in no-
stra voluntate, & rursum, nihil in arbitrio voluntatis.
Quæ sanè ratio est, cur in vniuersis operibus Au-
gustini liberum arbitrium, & voluntatis arbitriū,
& voluntas, pro iisdem omnino indifferèter vsur-
pentur, sicut supra exemplis declarauimus & in-
numeris facile ostendi potest: idque præcipuè in
illis ipsis locis, ubi ex professo liberum volunta-
tis arbitrium & liberam voluntatem astruere, ad-
uersus Manichæorum deliria, & aduersus præ-
scientiæ necessitatem, & factorum impietatem, vel
etiam aduersus Pelagianas calumnias nititur.
Nani in libro de Gratia & libero arbitrio, cum
demonstrandum suscepisset, esse liberum volun-
tatis arbitrium, inter argumenta cætera & vnum
istud format; quod ipsa quodammodo nominatim
voluntas conueniatur humana, quando dicitur: No-
li vinci à malo: Qui vult venire post me, &c. Ex
quibus concludit: Nempe ubi dicitur, noli hoc, &
noli illud, & ubi ad aliquid faciendum vel non facien-
dum in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, satis
liberum demonstratur arbitrium. Nam per hoc cum
nihil aliud velle, nisi opus fiat voluntate, satis in-
de patet, quod statim adjicit: Neque cum aliquid se-
cundum Deum operatur, alienet hoc à propria volun-
tate (sicut Pelagiani intelligebant hoc per gra-
tiam fieri:) Quando enim volens facit, tunc dicen-
dum est opus bonum. Et paulo post: Vtique cui dici-
tur: Noli vinci, arbitrium sine dubio voluntatis eius
conuenitur: velle enim & nolle propriæ voluntatis est.

Lib. 2. Re-
uati. c. 1.

S. Ansel. lib.
2. Cur Deus
homo c. 10.

Cap. 21.

Lib. 3. de lib.
arbit. c. 2.

Lib. de grat.
& lib. arbit.
cap. 3.

Quæ ratiocinatio manifestè eadem basi nititur, qua illa in libris de libero arbitrio, nempe quia si velle & nolle propriæ voluntatis est, necessario etiam in potestate est, quia fit cum volumus aut nolumus, & hoc ipso liberum est. Et nisi nitatur isto disputatio fundamento, non stringit neque Pelagianos, neque, Aduermetinos Monachos, qui quando gratia defenderetur, negari existimabant liberum arbitrium. Statim enim respondebitur, gratiam efficere quidem ut opus fiat voluntate, sed non libera voluntate. In Augustini autem sensu, conclusio solidissima est, omnibus argumenti machinis inconcussa, utpote quæ in ipsa essentia voluntatis seu volitionis incumbit, ut iam aliquoties explicuimus.

Hinc proficiscitur secundò, ut sicut volitionem nostram liberam esse probat, quia est in nostra potestate & fit cum volumus, ita è contrario omne id non liberum sed necessarium esse docet, quod est extra potestatem, hoc est, quod fit cum nolumus, vel non fit cum volumus: *Times quod etsi nolis erit, & non times quod si nolis non erit.* Hoc est, times quod non est tibi liberum, scilicet mortem, & non times quod tibi liberum est, mortem scilicet eternam. Nam explicans quid dixisset: *Times, inquit, mortem ad momentum veniet etsi nolis: time pœnas in æternum, non venient, si nolueris. Multo magis est quod timere debes, & in potestate habes, ne veniat tibi quod times.* Multo luculentius in illa disputatione supra citata contra Tullium, ubi voluntatis libertatem tueri nititur aduersus necessitates factorum & præscientiæ, id solum perimere libertatem voluntatis docet, quod facit ut actio non sit in nostra potestate, hoc est, ut fiat nobis nolentibus, si autem fiat quando volumus, & non fiat quando non volumus, satis hoc ipso probatam esse putat arbitrij libertatem: *Si necessitas nostra illa dicenda est, quæ non est in nostra potestate, sed etiam si nolumus efficit id quod potest, sicut est necessitas mortis, manifestum est voluntates nostras, quibus recte, vel perperam viuitur sub tali necessitate non esse. Multa enim facimus QUÆ SI NOLLEMUS non utique faceremus. Quo primitus pertinet & IPSVM VELLE. Nam SI VOLVMVS EST; SI NOLVMVS NON EST. Non enim vellemus si nollemus.* Ecce eandem iterum contradictionis absurditatem sequi tradit, si voluntas esset sub necessitate, hoc est, si non esset libera, nempe quod volendo nollemus. Nam hoc ipso non est in potestate nec liberum nobis, quo fit nobis nolentibus, sicut hoc ipso est in potestate & liberum quo fit nobis volentibus. Vnde mox probans esse liberum nobis arbitrium, nihil aliud probat, quam aliquid à nobis volendo fieri, quod non fieret, si nollemus. Sic enim non esset in libero arbitrio, quia extra nostram potestatem, utpote quæ id nolendo impedire non posset: *Sunt igitur, inquit, nostre voluntates, scilicet liberæ nullâ necessitate libertatem adimente cōstrictæ, ut nullis interiectis præcesserat, & ipsæ faciunt quicquid volendo facimus, quod non fieret si nollemus.* Et mox, ut probet etiam tunc superesse libertatem arbitrij, cum voluntas potentiore voluntate præpeditur, ne possit implere quod velit, non aliud profert nisi etiam tunc superesse voluntatem (seu volitionem) quæ non potest aliud esse quam voluntas: *Nam si voluntas tantum esset, id est, nudum velle, nec posset quod vellet potentiore voluntate impediretur. Nec si tamen voluntas nisi voluntas esset, nec alterius, sed eius esset, qui vellet etsi non posset implere quod vellet. Quod similiter, ut de alijs argumentis Augustini supra*

A declarauimus, nihil omnino ad propositum facit, imò non sine insigni absurditate producit, si fieri potest, ut voluntas adsit quæ non sit libera. Sed si secundum illud immobile Aug. principium, tantâ sedulitate tot locis aduersus omnes pœnè hæreses quibuscum luctatus est, traditum & inculcatum, omnia intelligatur, quemadmodum rerum euidentiâ & nexu nos compellente intelligere cogimur, quod videlicet hoc ipso aliquid liberum sit, quo est in potestate, & hoc ipso in potestate, quo fit cum volumus, hoc ipso vero extra potestatem arbitrij & non liberum, quo fit cum nolumus, mirabilis apparet in eius disputationibus contextus rerum. Respondent extrema primis, media vtrisque, omnia omnibus, & ratiocinationes eius manent insolubiles. Quæ sane ipsissima ratio est, cur non solum Augustinus, ut supra diximus, liberum arbitrium nihil aliud nisi voluntatem esse definiat, sed sanctus Damascenus apertissimè dicat, quod *Patres liberum arbitrium, voluntatem esse definierint.* Quæ sanè tam ipsius Damasceni quàm Augustini & aliorum doctissimorum Patrum mens, multo lucidius ex ijs patefiet quæ mox de necessitate docturi sumus. Hoc iterum admonitum lectorem velim, nos cum voluntatem dicimus, non hoc isto nomine intelligere quod illis motibus indeliberatis subiaceret, quibus subito concupiscimus, irascimur, trepidamus, antequam ratio vigilet, sed id quod motibus istis resistit aut cedit, hoc est, ipsum illum supremum apicem, cuius est irrudentibus vndecumque motibus præbere nutum suum, siue assentiat siue dissentiat. Nam illi motus, secundum Aug. mentem, non in ipso mentis apice qui illis supereminet, sed in inferiore quadam eius parte tumultuantur, ipsumque voluntatis apicem ad se, siue in malo siue in bono blandiendo, aut aliter afficiendo trahunt, aut retrahunt. Tunc enim velle aut nolle dicimur, non cum illis motibus percellimur, sed cum illis assentimus aut dissentimus.

CAPVT VI.

D *Duplex necessitas Augustino, coactionis, & simplex seu voluntaria. Illa, non hæc repugnat libertati.*

I AM videndum est, quo pacto ad libertatem arbitrij se habeat necessitas in sententia Augustini, ex qua tanquam opposita libertati multo clarius intelligitur, quo pacto libertatem arbitrij accipiendam esse velit. Duplex autem in doctrina eius necessitas reperitur, una quæ operatur effectum suum etsi nolis, seu quantumque renitatis, altera qua simpliciter necesse est aliquid fieri sine renisu voluntatis. Prima illi necessitas, qua fit aliquid etsi nolis, semper apud Aug. opponitur voluntati. Impossibile est enim ut id quod fit voluntate nostra, fiat nobis etiam nolentibus, & è contrario, ut id quod fit necessitate seu nobis nolentibus, fiat nostra voluntate. Testimonia istius acceptionis plurima & passim obuia sunt: Hinc illa, *Deus omnia bona facit voluntate, nihil mali patitur necessitate.* Cuius enim voluntas superat omnia, nulla ex parte quicquid sentit innuitus. Et in Epistolis: *Hostem pugnanti necessitas perimat, non voluntas.* Et in Psalmis: *Præstet nobis Deus ut benè seruiamus. Nam velimus nolimus (id est, necessitate) serui sumus: & tamen si volentes sumus,*

Ibid. c. 1.

Lib. 36. de diuersis cap. ult.

Lib. 9. de Ciuit. c. 10.

Lib. 5. de Ciuit. cap. 10.

Ibid.

Lib. 3. Or. thod. fidei cap. 14.

Lib. 2. de Gen. coner. Manich. cap. ult.

Epist. 205.

In Psal. 103. non necessitate sed charitate, id est, bona voluntate, seruimus. Et in Psalmum trigesium, ponit necessitatem nesciendi cor alterius & nostrum: Quid iam dicam de necessitatibus ipsius mortalitatis? Mori necesse est & nemo vult. Nemo vult quod necesse est. Nemo vult quod erit, velit nolit. Dura necessitas, nolle quod non potest euitari. Et contra Faustum: Hoc autem eum (Christum) voluisse ideo certum est quia hoc fecit qui nihil necessitate, sicut Deus vester, faceret sed omnia voluntate. Et in tractatibus in Ioannem: Ut omnes nascerentur ex Adam, necessitatis fuit ex damnatione, nasci per Christum, voluntatis est & gratie. Et quia voluntatis esse & potestatis, seu voluntate posse fieri & potestate, idem Augustino sunt, quia hoc dicitur esse in potestate, quod facimus cum volumus. Hinc sepius talis necessitas opponitur, non solum voluntati, sed & potestati, & consequenter (quod idem est Augustino) arbitrii libertati. Nam tractans illud Christi. Potestatem habeo ponendi animam meam, quo significauit mortem suam in sua libera voluntate esse, sic Augustinus; Non ergo mali necessitate amisit eam, &c. Potestate & voluntate verbum caro factum est, & natus, & passus, & mortuus, & resurrexit, nulla sua necessitate, sed voluntate & potestate. Et mox quid distet inter necessitatem & voluntatem, exemplo eius declarat, qui inuitus in carcerem truditur, & eius qui intrat propria voluntate: Nullam ergo necessitatem patitur Deus, neque necessitate facit quae facit, sed summa & ineffabili voluntate & potestate. Et contra Faustum Manichaeum, Christum Dominum dicit affectiones humanas, tristitiam, gaudium, esuriem, sitim subisse, sanè non necessitate conditionis (scilicet naturae mortalis) sed magisterij voluntate, & diuina etiam potestate. Nam homo plerumque etsi nolit irascitur, etsi nolit contristatur, etsi nolit dormit, etsi nolit esurit ac sitit: ille autem omnia ista fecit, quia voluit, Sic etiam nascuntur homines atque patiuntur, non quia volunt, nec quod volunt, ille autem etiam ista quia voluit. Ecce clarissime expositum, quid sit aliquid subire necessitate, scilicet etsi nolis, vndecumque contingat ista necessitas, siue ex naturae impetu, siue externa violentia. Quod egregie declarat in libro octoginta trium quaestionum: Nec illa nos terret inanis atque inepta calumnia, quia inuidiosè resistentes aiunt. Ergo sub necessitate positus fuit, si has affectiones animi veras habuit. Facile quippe respondemus, ergo sub necessitate positus fuit quia comprehensus flagellatus, crucifixus, & mortuus sit: ut tandem sine pertinacia, si volunt, intelligant, sic eum passionibus animi, hoc est affectionibus, voluntatis dispensatione, veras tamen, ut placuit, suscepisse, quemadmodum passionibus corporis, eadem dispensationis voluntate sine ulla necessitate suscepit. Quemadmodum nos non voluntate morimur, sic & non voluntate nascimur, ille autem &c. Denique Augustinus huiusmodi locutionibus refertus est, quibus semper indicat, se necessitatem opponere voluntati, ut ea sit necessitas, qua sit aliquid etsi nolis, ut de vita, morte, somno, esurie, siti, & similibus iam supra patuit.

Et quia talis necessitas huiusmodi est, ut numquam cedat voluntati, sed potius eam renitentem velut pondus vrgeat atque premat, hinc est, quod huiusmodi necessitatem sepius dominantem, prementem, pondus, & similibus nominibus vocet. Hinc in libris de libero arbitrio: Vbi natura necessitasque dominatur. Et contra Faustum de necessitate fatali stellae loquens quae nascente Christo apparuit, Non, inquit, ad decretum dominatur. Et contra Iulianum; Negat istum sub gravi ne-

cessitates potere ingemere. Et infra, Dicitur est Deus Lib. de nat. & grat. c. 46. necessitate premi. Hac necessitate Angeli non premuntur, &c. Hinc est, quod necessitatem nunquam sine aliqua praefatione audet usurpare in Deo, sicut ex duobus exemplis iam iam prolatis liquet, eo quod apud ipsum necessitas aliquid contra voluntatem sonet: Nec dicere audemus ideo Deum non Lib. 83. 99. q. 80. voluntatem, sed necessitatem habere iustitiae, quia non potest velle peccare. Quae tamen phrasis, quia in alia significatione usurpatur, apud nos tritissima est. Et istam tunc temporis fuisse communem usurpationem ex eo perspicuum est, quod illo inuidioso nomine, ut supra vidimus, haeretici deterrent Catholicos, ne affectiones humanas in Christo ponerent, ne sub necessitate esse videretur. Vnde Augustinus: Nec illa nos terret inanis atque inepta calumnia, quia inuidiosè resistentes aiunt: Ergo sub necessitate positus fuit Christus. Vnde mox subiungit: Sicut ergo necessitatis nomine nequios nec illos quisquam auellet à fide verissimae passionis, &c. Lib. 4. de fide c. 4. sic & nos ipso nomine necessitatis nemo deterret à fide verissimae affectionis.

Ex quo fluxit & illud, quod veteres aduersus Arianos dimicantes, Deum Patrem negant filium suum tam ex necessitate quam voluntate generasse, qua tamen locutione nihil apud nos vitiatius. Ambrosius: Sicut bonus Pater non aut ex voluntate aut necessitate, sed super utrumque, hoc est, natura, ita non generat ex voluntate aut necessitate Pater. Quam Arianorum objectionem clarioribus verbis soluit Epiphanius dum dicit in Anchorato & haeresi sexagesima nona, οὐτε θέλων ἐγέννησεν, οὐτε μὴ θέλων, ἀλλ' ἐν τῇ ὑπὲρ βουλῆς φύσει, Epiph. in Anch. & haeresi 69. Neque volens genuit neque nolens, sed in natura quae consilio superior est. Et eodem modo Augustinus libro decimo quinto de Trinitate, ab Artanis quaerentibus: Vtrum Deus volens an nolens, id est, necessitate genuerit, quaerit ipse vicissim, vtrum Deus Pater volens an nolens, id est, necessitate, sit Deus ut si responderent, nolens, sequeretur illa miseria, &c. Cuius rei causa non est alia, nisi quod necessitas coactionem & vim & miseriam coniunctam habeat, & nolentem faciat, quod sepius Augustinus diuersis locis indicat, & ex supradictis facile intelligi potest. Quod enim sit etsi nolis, profecto coacte fit, quando non vis: Hoc certe, inquit, quod nolunt seruare legem, non à gente tenebrarum coguntur. Quod statim reddit: Hoc ergo quod in eorum voluntate est, ut nolunt, peccatum est certe sine aliqua necessitate gentis tenebrarum. Et in libro de natura boni: Eligite vtrum necessitate compulsus ut diligeret tenebras, an voluntate seducta. Hac ergo necessitas valde generalis est, & sub ea naturales omnes impetus comprehendit, quae non possunt volendo impediri. Nam & isti quantumcumque naturales sint, renitente tamen voluntate, suum effectum operantur. Nam velit nolit, homo nascitur, viuit anima, nutritur, crescit, dormit, moritur. Ex quo fit ut quemadmodum necessitas & necessarium apud Augustinum, ita & natura & naturale opponatur voluntati & voluntario siue libero, Nulla culpa, inquit, de-

prehendi potest, ubi natura necessitasque dominatur. Hinc motum lapidis & animi, quo vterque deorsum cadit, in eo discrepare docet, quod lapidi naturalis est motus, animo vero iste inuoluntarius. Et explicans quid hoc sit, naturale idem valere vult, quod non habere in potestate, hoc est, fieri etsi nolis. In eo, inquit, dissimilis est motus animi & lapidis, quod in potestate non habet lapis cohibere motum, quo fertur inferius, animus Lib. 3. de lib. arb. c. 1. Lib. 3. de lib. arb. initio. Ibid.

Lib. cont. Se-
cundum. c. 14.

vero dum non vult, non ita mouetur. Et ideo lapidi naturalis est ille motus, animo vero voluntarius. Quam oppositionem inter naturale & voluntarium, & quod voluntarium sit idem quod habere in potestate, seu fieri cum volueris, ibidem sapius videre licet. Hinc & in libro contra Secundinum: *Erit ergo (consensio) aliqua natura, quæ nec animæ naturalis sit, quoniam si nolit non erit, nec illi malo, cui anima voluntate consentit.* Et aduersus Felicem Manichæum illa exponens verba Christi apud Matthæum: *Aui facite arborem bonam, &c.* quibus liberum arbitrium conuenitur. Cum ergo dicit, inquit, *aut hoc facite, aut illud facite*, potestatem indicat non naturā. Vbi per potestatem id significat, quod iam suprà toties dixit, habere in potestate, seu facere si volueris, cum natura sit immutabilis, & operetur etsi nolueris. Hæc de genuino vsu istius vocis (necessitas) tam prolixè cum tædio forsan Lectoris explicata volui, ne cum nomen istud necessitatis audiunt fortè falluntur, sicut multos viros doctos falli certum est, qui cum necessitatem audiunt, nihil aliud suspicari possunt, quam determinationem ad vnum, cum sit certissimum aliter ab Augustino & parè omnibus antiquis scriptoribus vsurpari. Quod vsque adeo verum est, vt cum de illa necessitate sermo incidit, quæ significat nudam determinationem voluntatis ipsius ad vnam partem, non audeat eam nomine necessitatis exprimere nisi explicando quid sibi velit, vt infra ex ipsis testimoniis eius opportuniore loco producendis patet.

Doctrina igitur Augustini est, necessitatem illam primam, prout etiam naturam sic explicatam complectitur (nec aliud est respectu voluntatis, quam quædam vis aut violentia aut coactio, qua operatur id quod potest, etiam nolente voluntate) capitaliter repugnare libertati eamque funditus perimere, non autem illam necessitatem quæ est simul voluntaria, qua scilicet simpliciter necesse est aliquid fieri non repugnante sed immutabiliter volente voluntate. Mira videbitur Scholasticis ista doctrina, & tamen in Augustini principiis est indubitata. Quæ quamuis apertissime sequatur ex principiis iam prolatis, iuxta quæ esse liberum arbitrium, non est aliud quam habere actum in sua potestate, & in potestate habere, non est aliud, quam fieri quando volumus, quod omnium maximè in quacumque volitione locum habet (quemadmodum instantissime docentem & inculcantem Augustinum audiuius) operæ pretium tamen est, ipsum illum Doctorem propriis verbis ex propriis principiis id ipsum deducentem intelligere, ne quis fortè aliquibus ratiocinationis prestigiis sibi illudi putet. In libro igitur quinto de Ciuitate Dei, vbi aduersus cuiusvis fati aut præscientiæ necessitatem arbitrij & voluntatis libertatem ex professo asserit actuetur, ita rem expeditissimam iuxta principia sua vsitata iam deducta facit, vt nulla tergiversatione eludi posse videatur. Locus integer producendus est, vt liquidius quid sibi velit pateat: *Vnde nec illa necessitas formidanda est, quam formidando Stoici laborauerunt causas rerum ita distinguere, vt quasdam subtraherent necessitati, quasdam subderent.* Itaque in his quas esse sub necessitate noluerunt, posuerunt etiam nostras voluntates, ne videlicet non essent liberae, si subderentur necessitati. Si enim necessitas nostra illa dicenda est, quæ non est in nostra potestate, sed etsi nolumus efficit, quod potest; sicut est necessitas mortis; manifestum est voluntates nostras; quibus

A rectè vel perperam viuimus, sub tali necessitate non esse. Nam si volumus, est: si nolumus non est. Non enim vellemus si nollemus. Si autem ista desinitur esse necessitas, secundum quam dicimus necesse esse vt ita sit aliquid, vel ita fiat, nescio cur eam timeamus ne nobis auferat libertatem voluntatis. Neque enim & vitam Dei & præscientiā Dei sub necessitate ponimus, si dicamus necesse est Deum semper viuere & cuncta præscire; sicut nec potestas eius minuitur, cum dicitur mori fallique non posse. Sic enim hoc non potest, vt potius si posset, minoris esset vique potestatis. Rectè quippe omnipotens dicitur; qui tamen mori & falli non potest. Dicitur enim omnipotens faciendo quod vult, non patiēdo quod non vult. Quod si ei accideret, nequaquam esset omnipotens. Vnde propterea quædam non potest quia omnipotens est. Sic etiam cum dicimus, necesse est vt cum volumus, libero velimus arbitrio, & verum procul dubio dicimus, & non ideo ipsum liberum arbitriū necessitati subiicimus, quæ adimit libertatem. Sunt igitur nostræ voluntates, & ipsæ faciunt quicquid volendo facimus, quod non fieret si nollemus. Ecce clarissimis verbis distinguit hic duplicem illam quam diximus necessitatem, vnam quæ non relinquit actum in nostra potestate, hoc est, vt ipsemet explicat, quæ nobis etiā nolentibus seu inuitis & coactis operatur effectum suum; alteram qua simpliciter aliquid est necesse fieri, sicut viuere, præscire, non mori, non falli respectu Dei; illam repugnare docet libertati, istam minimè. Repugnantiam autem illā ostendit ex eo, quod sequeretur nos velle simul & nolle. Cum enim necessitas illa talis sit, quæ nolente voluntate, hoc est, renitente voluntate perficit effectum suum, quando vult autem non renitatur, apertissime sequitur, eam velle simul & nolle, si voluntas seu velle sub tali necessitate poneretur. Qua de causa de illa necessitate loquens, semper vtitur verbis subiiciendi, subdédi necessitati, esse sub necessitate, videlicet domināte, premente, cogente voluntatem. Hac autem submota necessitate nullam aliam timet libertati voluntatis, quantumvis dicatur esse necessarium vt velimus. Vbi de necessitate determinationis ad vnum cum in primis loqui, ex multis manifestissime liquet.

D Primò, quia vt intelligeremus quàm necessitatem voluntatis non exhorreat, profert necessitatem vitæ & præscientiæ in Deo, in quibus intelligendis, ne liberè falleremur, sicut quidam multum hallucinati sunt, exponit ea per oppositum, nimirum quia mori & falli ipse non potest; quæ sanè ita sunt impossibilia, & eorum opposita ita necessaria, vt nulla possint ratione mutari. Secundò per ipsam naturam voluntatis, quia quicquid volendo facimus, non fieret si nollemus. Quo significat necessitatem talem, qua quomodocumque necessario velle dicimur, non efficere vt non velimus, si volumus, & proinde tale velle non esse sub illa necessitate quam libertati timet, nempe sub illa necessitate premente, compellente ad effectum suum, quamuis nolimus. Sub illa quippe propriè id esse dicitur, quod dominando alteri praualeat. Sub cuiusmodi necessitate nec illam esse voluntatem, statim adiicit, cuius effectus impeditur: quamuis enim effectus eius impediatur, non tamen per hoc efficitur vt non sit voluntas seu volitio: Nec si tamen, inquit, voluntas nisi voluntas esset, nec alterius sed eius esset qui velleret. Ex quibus apertè confectaneum est, omnem omnino voluntatem quantumcumque ad vnum determinatam, nulla tali necessitate, qua dicitur necesse esse vt velit, desinere esse liberam, quia non desinit esse voluntas, quæ non esset si nol-

Lib. 5. de
Cinit. c. 10.

lemus. Sicut enim omnis voluntas necessario est voluntas, ita iuxta hoc principium, etiam liberi arbitrij. Neque enim quenquam eò absurditatis erupturum arbitror, ut qui ad vnum volendum determinatus est, non velle suscipitur: cum ardentem, tenaciter, constanter velle, & ita velle aliquid, ut contrarium eius velle non possit, sit maximè velle & idcirco maximè in potestate, & maximè liberum. Nam sicut libertas esse non potest sine voluntate, ita nec voluntas vlla sine arbitrij libertate, iuxta id quod Augustinus ipse concludendo subiungit: *Neceffe est ut cum volumus libero velimus arbitrio.*

Hanc esse genuinam verissimamque loci illius de Ciuitate Dei intelligentiam, quod sola videlicet necessitas illa violenta sub qua arbitrium premitur atque cogitur, seu necessitas coactionis libertati arbitrij aduersetur, non autem determinationem ad vnum, non solum omnia Aug. principia quæ tradidimus fateri cogunt, & omnes circumstantiæ istius loci clamant, sed etiam ipse diuus Thomas multis locis apertè confitetur. Nam quæstione vigesima secunda de veritate, quæ est de appetitu boni, articuli secundi resolutionem ita inchoat: *Dicendum, quod sicut potest accipi ex verbis Augustini de Ciuitate Dei, duplex est necessitas. Necessitas scilicet coactionis, & hæc in volentem nullo modo cadere potest, & necessitas naturalis inclinationis, sicut dicimus Deum de necessitate viuere.* Et ad quartum argumentum eiusdem articuli, quo iam exposita sibi obiecerat ipsissima verba Aug. Si illa definitur esse necessitas secundum quam dicimus necesse esse ut ita sit aliquid, vel ita fiat, nescio cur eam timeamus. Sic respondet sanctus Thomas: *Ad quartum dicendum quod Augustinus loquitur de necessitate naturali, quam à voluntate non excludimus, respectu aliquorum. Et hæc necessitas in diuina voluntate inuenitur, sicut in diuino esse.* Et ad primum in contrarium, ubi Aug. libro quinto de Ciuitate docuisse dicebatur, quod voluntarium non posset esse necessarium, hoc est, sub necessitate, ut Aug. loquitur, respondet, quod *authoritas illa est intelligenda de necessitate coactionis quæ repugnat voluntati, non autem de necessitate naturalis conditionis, quæ secundum Augustinum in quinto de Ciuitate Dei, voluntati non repugnat.* Et mox ad tertium: *Dicendum quod libertas secundum Augustinum opponitur necessitati coactionis, non autem naturalis inclinationis.* Et quæstione decima de potentia articulo secundo ad quintum: *Ad quintum, inquit, dicendum, quod naturalis necessitas, secundum quod voluntas aliquid ex necessitate velle dicitur, ut felicitatem, libertati voluntatis non repugnat, ut Augustinus docet in quinto de Ciuitate Dei. Libertas enim voluntatis violentiæ vel coactioni opponitur.* Et in vltimo suo opere cæterorum operum ac Theologia summa, sic respondet Aug. loco sibi obiecto, quod voluntarium non possit esse necessarium: *Ad primum dicendum, quod verbum Augustini est intelligendum de necessitate coactionis. Necessitas autem naturalis, non aufert libertatem voluntatis, ut ipsemet in eodem libro dicit.*

Ex his vides quam enormiter aberrant illi, qui ut probent ad libertatem arbitrij requiri indifferentiam, & abesse debere necessitatem, illo loco vtuntur Aug. de Ciuitate Dei, cum non tantum ex vsu vocis *necessitas*, quem apud Aug. & veteres Scriptores habet, sed ex ipsa contextus euidentiā perspicuum sit, cum de neces-

Tom. 3.

se iste coactionis loqui. Nec ista eorum hallucinatio in solis Aug. scriptis stetit, sed vbicumque in sequentibus Patribus illud necessitatis nomen à libertate secludi viderunt, statim illam necessitatem voluntatis ad vnum determinatam suspicati sunt, eoque notissimam illam libertatis diuisionem à necessitate, à peccato, à miseria, quæ ab Hugone, Bernardo, Magistro sententiarum, & aliis traditur, traxere; cum Scholasticorum antiquorum vnanimi iudicio necessitas coactionis in illa diuisione intelligenda sit. Sed hoc suo loco reseruandum.

Nunc verò in Aug. sensu astruendo pergamus. Nam eadem illa doctrina, quod sola necessitas coactionis adimat libertatem, non necessitas illa simplex & voluntaria, ex aliis eius locis non difficilè demonstrari potest. Nani libro tertio de libero arbitrio, cum similiter necessitas ad destruendam libertatem arbitrij vrgeretur, duplicem distinguit necessitatem: vnam quæ nobis inuitis & nolentibus efficit id quod potest, nempe coactionis; alteram simplicem. Illam dicit tollere voluntatem liberam, hanc non tollere. Aduersus primam enim necessitatem respectu voluntatis, sic disputando eam tollit: *Attende queso quanta cecitate dicatur si præscit Deus futuram voluntatem meam quoniam nihil aliter potest fieri quam præscit, necesse est ut velim, quod ille præscit, id est, cogor id velle, ut ex eo quod sequitur liquere: Si autem necesse est, non iam voluntate sed necessitate, id est, coactum id me velle fatendum est.* Hoc erat argumentum oppugnantium libertatem arbitrij: quod sic retundit Aug. ut contradictorium præscientiæ sequi dicat ex præscientia, quia videlicet qui necessitate, cogitur, non vult, sed potius resistit voluntate, cum tamen præscientia eum velle supponat. *O stultitiam, inquit, singularem! Quomodo ergo non potest aliud fieri quam præscit Deus, si voluntas non erit, quam voluntatem futuram esse præscit? Omitto illud æquè monstruosum, quod paulò antè dixi eundem hominem dicere, necesse est, ut ita velim, qui NECESSITATE SUPERPOSITA instar scilicet ponderis cogentis auferre nititur voluntatem.* Si enim necesse est ut velit, unde volet cum voluntas non erit? Nempè quia ut alibi dicit, qui cogitur, non vult. Hæc est prima necessitas violentiæ seu coactionis quæ omnem omnino adimit libertatem. Nunc de secunda illa simplici necessitate, qua sine coactione simpliciter aliquid necessarium esse dicitur, quæ libertatem non lædit, sed potius hoc ipso quo voluntatem affert, statuit. Quod si, pergit Augustinus, non hoc modo dixerit, sed dixerit se, quia necesse est ut velit, ipsam voluntatem in potestate non habere, hoc est, voluntatem quidem futuram, sed necessariam non liberam, occurreret ex eo quod ipse dixisti, videlicet tunc non habere nos potestatem, cum nobis quod volumus deest. Denique autem volumus, si ipsa voluntas deest nobis, non utique volumus, &c. Voluntas itaque nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porro quia est in potestate libera est nobis, &c. quæ suprà deduximus. Nescio quid manifestius vrgentiusque proferri posset ad demonstrandum volitionis cuiusque libertatem, etiam illius quam nos habere necesse est. Non enim negari potest, illam esse & quidem præcipuam potentissimamque volitionem, & ideo maximè esse in potestate, quia maximè fit cum volumus, & idcirco maximè libera est, iuxta definitionem Augustini iam sæpè repetitam.

Lib. 3. de lib. arb. c. 3.

Lib. 1. oper. imp. f. 151.

CAPVT VII.

Idem ostenditur ex libertate Dei.

CONSTABUNT verò hæc omnia (de duplici ista necessitate, vnâ violentiæ, alterâ simplici, cum qua libertas voluntatis maneat integerrima) longè euentius, si sensum Augustini de libertate ipsius Dei & beatorum hominum Angelorumque protulerimus. Nam quod ad libertatem Dei attinet, sæpissimè docet, id quod sine testimonijs eius per seipsum est manifestum, Deum esse liberum, etsi peccare non possit. Cum enim Iulianus vrgeret liberum id tantum esse quod facere posset bonum & malum, id est, peccare & non peccare, respondet ei Augustinus: *Non est ergo liber Dominus, de quo dictum est, negare seipsum non potest. Et de quo etiam ipse dixisti, Deus esse nisi iustus non potest. Et alio in loco eiusdem operis: Liberum non est nisi quod duo potest velle; id est bonum & malum. Liber ergo Deus non est, qui malum non potest velle; de quo etiam ipse dixisti, Deus esse nisi iustus non potest. Siccine Deum laudas, ut ei auferas libertatem?* Subjiciendo scilicet necessitati boni: *An potius intelligere debet, esse quandam beatam necessitatem, qua Deus iniustus non potest esse.* Porro necessitas illa non peccandi in Deo non est aliud quam firmissima, indeficiens, æterna, & immutabilis voluntas non peccandi, seu potius firmissima, indeficiens, æterna & immutabilis voluntas seu amor iustitiæ, æquitatis, atque fidelitatis. Omnis enim impotentia deficiendi seu mutandi se de bono in malum, non est aliud quam potestas iustissimæ & rectissimæ voluntatis. Iuxta illud Aug. *Quod ait se non posse, non deficientis est, sed in eo quod de Patre natus est permanentis, tamque laudabile est, omnipotentem non posse mutari, quam laudabile est, quod omnipotens non possit mori, hoc autem quia non potest, non deficienter non potest sed potenter.* Quia scilicet, ut est ibidē natura immutabiliter bona est: Et alibi: *Deus natura sua nec potuit nec poterit aliqua conuersione mutari, nec potuit nec poterit aliqua mutatione peccare.* Igitur non posse peccare non est aliud, quam voluntatem iustitiæ ita firmam esse, ut non possit mutari. Iam verò in hac ipsa perpetua voluntate, qua potenter & immutabiliter vult iustitiam, vel si mauis, non vult peccatum & iniustitiam, Deum liberum esse docet. Cum enim Pelagius objecisset Aug. voluntatis arbitrio, hoc est, libertate, de qua ibi disceptatio est, priuari quicquid naturali necessitate constringitur; refutat hoc Aug. his verbis: *Et hic nonnulla quæstio est. Per quam enim absurdum est ut ideo dicamus non pertinere ad voluntatem nostram, quod beati esse volumus quia id omnino nolle non possumus, nescio qua & bona constringente natura: nec dicere audemus, ideo Deum non voluntatem, sed necessitatem habere iustitiæ, quia non potest velle peccare.* Vbi duobus exemplis docet, libertatem cum illa simplici necessitate consistere. Primò quidem ex voluntate beatitudinis, quæ in hac vita caret indifferentia contrarietatis, in futura etiam contradictionis; secundò ex voluntate iustitiæ quam habet Deus, quam certissimum est esse ad iustitiam omnimodo determinatam & indifferentia carere contradictionis. Quod enim quidam obseruant, Aug. non dicere libertatem, sed voluntatem iustitiæ, nullius momenti est; tum quod nec Pelagius libertatis mentionem fecerat, sed arbitrij voluntatis, tum quod ex mil-

A le locis sit certissimum, voluntatem, arbitrium voluntatis, & liberum aabitrium voluntatis, prorsus eadem esse apud Aug. tum denique, quod responsio sit inepta, si Pelagio libertatem negante cum naturali necessitate consistere, Aug. de voluntate respondeat, de qua cum Pelagio nulla quæstio est. Non voluntatem igitur tantum, sed libertatem voluntatis iustitiæ Deo asserit Aug. imo hoc ipso libertatem quo voluntatem; iuxta definitionem Aug. iam sæpè traditam Vnde alibi comparat illam voluntatem qua Deus se negare, hoc est, peccare non potest, cum voluntate obdurata peccatorum qui non possunt credere, quia firmiter nolunt: *sicut ergo, inquit, quod Dominus negare seipsum non potest, laus est voluntatis diuinæ, ita quod illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ.* Nempè quia vtraque liberrima voluntas, est etsi per seipsam neutra possit vllâ omnino ratione mutari.

Hoc igitur modo doctrinam illam Augustini de libertate Dei, quatenus peccare & iniustus esse non potest, intellexerunt Veteres qui eam imitati sunt. Nam sanctus Anselmus volens ostendere Angelos atque Deum non necessitate sed libertate suæque voluntate iustos esse, non recurrit ad hoc quod possint hoc vel illud bonum facere, ut communiter recentiores solent, sed ad radicem altiore, ipsam scilicet voluntatem iustitiæ sempiternam. Cum enim dixisset Angelos esse iustos & laudabiles libertate non necessitate, quia iustitiam semper tenent, de Deo subjicit: *Quapropter quoniam Deus perfectè habet à se, quicquid habet, ille maximè laudandus est de bonis quæ habet & seruat, non vllâ necessitate, sed propria & æterna immutabilitate, scilicet voluntatis.* Et expressius alibi: *Nihil ibi operatur necessitas nõ faciendi, aut impossibilitas faciendi, sed Dei sola voluntas qua veritatem semper, quia & ipse veritas est sicut est esse vult.* Et sanctus Ioannes Damascenus volens probare creaturam rationalem, esse non necessitate cōstrictam, sed liberam voluntate, probat ex Deo. Id quod hinc, inquit, perspicuum est. Nam cum Deus natura bonus sit, & natura conditor, & natura Deus, haud quaquam hac necessario est. Ecquis enim hanc ei necessitatem imposuerit. Vbi non necessitatem sed liberam voluntatem respectu bonitatis ac deitatis ponit, quatenus illa Dei libera voluntate non necessitate diliguntur. De arbitrij quippe libertate, non naturā sermo est, quomodo Ioannes Scotus similem Augustini locum exponit. Et sanctus Bernardus: *Celestis Angelus aut etiam Deus ipse permanet liberè bonus, propria scilicet voluntate, non aliqua extrinseca necessitate.* Et iterum: *Ceterum nec Deus caret libero arbitrio, nec diabolus, quoniam id quod ille esse non potest malus, non infirma facit necessitas, sed firma in bono voluntas & voluntaria firmitas.* Quodque non vult in bonum respirare non aliena facit violenta oppressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas, ac voluntaria obstinatio. Et iterum euentissimè: *Quemadmodum ipse (Deus) sui iuris erat, suæque ipsius voluntatis (id est, libertatis) non necessitas erat quod bonus erat, ita, &c.* Et inter Scholasticos sanctus Thomas: *Deus sua voluntate liberè amat seipsum licet de necessitate amet seipsum.* Et Ioannes Scotus: *Voluntas diuina necessario vult bonitatem suam, & tamen in volendo eam est libera.* In quibus testimonijs diui Augustini doctrinam genuinè consignantibus, certissimum est, non venisse veteribus in men-

Lib. 1. oper. imperf. cont. Iul. f. 151. Lib. 1. oper. imperf. cont. Iul. f. 150.

Conc. Serm. Arian. c. 14.

Lib. 3. cont. Max. c. 12.

Lib. de nat. & grat. c. 46.

Tract. 53. in Ioan.

Lib. 2. Cur Deus homo c. 10.

Lib. 2. orth. fid. c. 14.

In fin. quodlib. 16.

Lib. de grat. & lib. arb.

Quæst. 10. potent. a. 2. ad 5. Quodlib. 1.

rem, vt libertatem Dei qua peccare & iniustus esse & seipsum negare non potest, in eo ponerent: quod potest hoc vel illud bonum facere, vt recentiores putant, sed in hoc ipso quod liberrimè, quamuis necessario, iustitiam bonitatemque suam diligit. Eodem prorsus modo quo beatos Angelos, non eatenus liberos esse volunt, quatenus possunt hoc vel illud bonum facere (sicut Scholastici Scriptores veteres renitentes ex priuatis suæ doctrinæ principiis torquere volunt) sed in hoc ipso quod immobili voluntate Deum ita diligunt, vt peccare non possint, vt iam dicendum est.

CAPVT VIII.

Item ex libertate beatorum hominum & Angelorum.

SED libertas beatorum siue hominum, siue Angelorum, multò inuictius demonstrat, simplicem illam necessitatem, sublata omni omnino indifferentia & contrarietatis & contradictionis, non officere, in doctrina sancti Doctoris, libertatis arbitrio. Pro quo intelligendo notandum est, doctrinam Augustini esse constantissimam aduersus Pelagianos, primum hominem quidem fuisse liberi arbitrij, sed ita vt bene velle posset & malè, sed in futura vita arbitrium fore liberrimum in bono, vsque adeo vt malè velle non possit, idque non aliquà metaphoricà libertate, sed illà omnino, qua dicitur liberum arbitrium. Qua de re sic Augustinus: *Sic eum oportebat prius hominem fieri vt & bene velle posset & malè, nec gratis si bene, nec impune si malè: postea verò sic erit, vt malè velle non possit, nec ideo libero carebit arbitrio. Multò quippe liberius erit arbitrium quod omnino non poterit seruire peccato.* Et in libro de Correptione & gratia: *Possit enim (Adam) perseuerasse etiam si vellet; quod ut nollet, de libero descendit arbitrio, quod tunc ita liberum erat, vt bene velle posset & malè. Quid erit autem liberius libero arbitrio quando non poterit seruire peccato: quæ futura erat homini sicut facta est & Angelis sanctis, merces meriti.* Et paulò post: *Prima ergo libertas voluntatis erat, posse non peccare, id est, non deficere ab amore boni, nouissima erit multo maior; non posse peccare, id est, non posse deficere.* Quod continuò verbis aliis eodem sensu exprimit: *Prima erat perseuerantie potestas, bonum, id est, Deum, posse non deferre; nouissima erit felicitas perseuerantie bonum non posse deferre.* In eo quippe peccatum situm est, quod à bono, hoc est, à Deo deficitur. Et in libris de Ciuitate Dei luculentissimè: *Nec ideo liberum arbitrium non habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt. Magis quippe erit liberum à delectatione peccandi ad delectationem non peccandi indeclinabile liberatum.* Nam primum liberum arbitrium, quod homini datum est, quando primum creatus est rectus, potuit non peccare, sed potuit & peccare: hoc autem nouissimū eo potentius erit, quo peccare non poterit. Arbitrium istud manere tamen liberū etsi peccare non possit, id est, etsi infirmitas illa deficendi & cadendi ex voluntate bona seu amore Dei auferatur, probat ex libero arbitrio ipsius Dei: *Certè Deus ipse numquid quia peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est?* Pluribus testimoniis id astrui posset vberius si res postularet, sed in re manifesta non est immorandum. Nam ex istis valde luculentis apertissimum est, de propriissimè dicta libertate esse sermonem, à qua

Tom. 3.

A scilicet & ipse Deus liberi arbitrij esse dicitur, & quam Pelagiani acerrimè oppugnabant, contententes nec antè gratiam, neque post gratiam esse liberum arbitrium, iuxta doctrinam Augustini, eo quod ante gratiam libertas mali necessitate, post gratiam boni necessitate & mali impossibilitate tolleretur, vt latius infra dicturi sumus. Hunc enim eorum errorem perculit Augustinus, cum tam sollicitè liberum arbitrium in futura vita, cum indeclinabili illa non peccandi voluntate permanfuram esse contendit.

Hanc igitur doctrinam cum sit certissima, quamuis & Scholastici admittere videantur, in eius tamen intelligentia non mediocriter hallucinantur. Arbitrantur enim, nihil aliud hic Augustinū tradere, quam quod liberum arbitrium idcirco liberum in beata vita futurum sit, quia erit indifferens vt hoc bonum eligat vel non eligat; vel etiam eligat hoc vel illud. Quod enim in pluribus aliis doctrinæ capitibus eis contigit, & sepius in hoc opere demonstrabitur, hoc etiam in præfenti argumento eis vsu venit, vt Augustini verba in sensus à se præoccupatos, quamuis alienissimos ab eius mente, detorqueant. Cum enim ipsi nullam suspicari possint libertatem arbitrij, nisi semper hæsitantem & quasi in biuio quodammodo fluctuantem vt eligat vel non eligat, eligat hoc aut illud putant & Augustinum cum liberum arbitrium nominat, de simili semper indifferentia loqui. Quo sanè nihil absurdius dici potest.

C Nam quamuis non neget August. talem indifferentiæ statum etiam sub arbitrij libertate, quamuis infimum & abiectissimum, comprehendere, solum tamen istum eo nomine designari, capitaliter eius doctrinæ aduersatur. Quod ita verum est, vt cum tot libros exarauerit Augustinus de libero arbitrio aduersus Manichæos, de gratia non tollente libertatem aduersus Pelagianos, vix vllum vestigium reperiri possit, vbi de ista libertate loquatur. Sed de hoc alias vberius. Nunc tantum dico, dum Augustinus docet liberum arbitrium beatorum ita liberum esse vt peccare non possit, nullo modo istud velle quod Scholastici imaginantur, de indifferentia ad hoc vel illud bonum, sed quod liberum arbitrium erit liberrimum in illo ipso affectu & voluntate non peccandi, hoc est, in illa stabili, perpetua & immutabili voluntate non deficendi ex amore Dei. Quæ voluntas non est aliud, quam amor firmissimus æquitatis & iustitiæ sempiternæ, quæ est Deus noster. Peccare namque Aug. non est aliud, quam à bono, hoc est, à Deo seu Dei amore qui est veritas & iustitia deficere, sicut plurimis testimoniis commonstrare facillimum est. Vnde illud in libro duodecimo de Ciuitate Dei: *Cum se voluntas relictæ superiore ad inferiora conuertit, efficitur mala,*

E Et inferius: *Deficere ab eo quod summè est, ad id quod minus est, hoc est incipere habere voluntatem malam.* Et rursum: *Nec tamen voluntatem facit nisi defectio qua deseritur Deus, cuius defectionis etiam causa viti que deficit.* Et clarissimè paulò post de Angelis loquens: *Et à quo facti sunt, amore cum quo facti sunt, coheserunt. Eoque sunt isti ab illorum societate discreti, quod hi in eadem bona voluntate, id est, amore, manserunt, illi ab ea deficiendo mutati sunt, mala scilicet voluntate, hoc ipso quo à bono defecerunt.* Vnde in libro primo contra aduersarium legis & Prophetarum, quod sæpè docuit, Adamum potuisse peccare si vellet, hoc vocat, posse deferre Deum, & in cælestibus rebus esse creaturam, quæ nunquam deserit Deum. Ex c. 14.

Z iij

Lib. 12. c. 6.

Cap. 7.

Cap. 9.

Lib. 1. cont. Aduers. legis & Prophet.

quibus constat, sicut peccare est ab amore Dei seu bona voluntate deficere, ita non peccare, est in amore stabilem & immobilem permanere, & peccare non posse est, non posse ab amore seu bona voluntate deficere. Vnde illud tritissimum August. *Caritas est quæ non peccat*, quia charitas est bona voluntas seu amor Dei. Hinc est enim quod illam voluntatem non peccandi in Angelis vocat voluntatem qua semper incommutabili eius veritate perfrui, nunquam autem peccare volunt: qua perseverantissimam voluntatem non peccant: & perpetuam tuendam iustitiæ voluntatem; imo liberam voluntatem qua non peccant. Hic ergo tanquam certissimis præjactis fundamentis, docet Augustinus, arbitrium Beatorum esse liberrimum, in hoc ipso quod peccare non possunt, hoc est, in illa ipsa immobili voluntate non peccandi, seu non deficienti ab amore Dei, seu, quod idem est, in illa stabilissima æternaque voluntate fruendi incommutabili eius veritate atque iustitia. Impotentia quippe deficienti non est aliud, quam potentia permanendi, seu immobilis firmitas semper amandi. Hunc igitur esse verissimum indubitatumque sensum Augustini, ex pluribus capitibus evidentissimè demonstrari potest.

Primo ex ipsa illa comparatione utriusque libertatis, primi hominis & Beatorum, & ex phrasibus quibus utitur. Nam cum dicit, primum hominem ita liberum fuisse ut bene velle posset & malè, non hoc vult Augustinus, quasi malè velle seu peccare posse, pars esset libertatis eius, sed hoc, quod ita esset libera voluntas in bono, ut tamen in eo voluntas non esset stabilis, sed deficere posset; postea vero voluntas illa tam erit stabilis ut deficere seu peccare non possit, & idcirco liberior. In qua comparationis istius intelligentia, nulla ratio habetur potestatis peccandi, quasi pars esset libertatis, sed tantummodo potestatis benefaciendi seu bonæ voluntatis, quam in Adamo & Beatis differentem in eo fuisse tradit, quod in Adamo esset adhuc mobilis & infirma, in beatis immobilis, robusta, perpetua, & idcirco liberior. Patet hoc in primis ex illis ipsis locutionibus allegatis quibus dicit ante ita liberum fuisse, ut posset non peccare, non deserere Deum, id est, ut alibi dicit, ut posset perseverare in bono, perpetuam habere voluntatem ad permanendum cum Deo. Postea vero liberius futurum quia peccare non poterit, quia peccato servire non poterit, quia bonum deserere non poterit. Quæ perspicue significant, non in eo maiorem esse libertatem, quod tunc poterit eligere hoc vel illud bonum (de quo nunquam vel verbulo Augustinus mentionem fecit) sed quia non amplius poterit voluntas bona mutari. Quod clarius adhuc significatur in ultimo loco ex libris de Civitate Dei. Cum enim dixisset, nec ideo liberum arbitrium habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt, statim adjicit: *Magis quippe erit liberum à delectatione peccandi, usque ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum*. Hoc est, in eo erit arbitrium, seu voluntas liberior, quod eo usque crescet libertas non peccandi seu non deficienti ex amore Dei, quod cum ante tantummodo non delectaretur peccare (hoc est, ut nulla deficienti delectatione seu titillatione tangeretur) tunc ita idem arbitrium seu voluntas in libertate roborabitur, & implebitur cælestis amoris delectatione, ut neque delectatione peccandi seu deficienti tangi possit, sed potius indeclinabiliter Deo delectetur. Significatur ergo, libertatem ar-

bitrij in illa ipsa non peccandi seu bene volendi voluntate crescere, nec umbra est vlla, vel ibi, vel in omnibus scriptis eius, quod libertatem in eo maiorem fieri velit, quod possit eligere vel non eligere, hoc eligere vel illud bonum. Quid enim hoc ad maiorem non peccandi libertatem facit, quod in illis arbitrium indifferens maneat, cum & in huiusmodi electione & non electione, vel in electione huius vel illius boni tanto fuerit indifferenterior, quanto minus intellectus acie penetrabat, quod bonum cum summo bono inseparabili vinculo neceretur. Hoc enim quo penetratur magis, eo minor est indifferentia electionis alterius, & quo minus, eo maior. Sed, ut dixi, nullum vestigium est vel ibi vel usquam alibi quod in ista indifferentia posuerit Augustinus maiorem arbitrij libertatem, cum ad propositum eius nihil prorsus faciat, sed arbitrium in illo ipso amore iustitiæ liberum fieri docet, dum ab illo non potest amplius peccando deficere. Hoc enim ipsum in eodem loco manifestat id quod vberius adiicit: *Sed quia peccavit ista natura cum peccare potuit, largiore gratiâ liberatur, ut ad eam perducat libertatem in qua peccare non possit*. Ecce in eo ipso ponit maiorem illam libertatem arbitrij, quod gradatim voluntas eadem liberior in non peccandi potestate fiat, dum fit robustior immobilis & perpetua, quæ mutari non possit succedente voluntate peccandi, sicut in Adamo non fuit perpetua, sed deficienti mutata est. Quod apertius dicit in Enchiridio, dum docet, quod Deus voluisset primum hominem ad meliora perducere ubi eam nec possit voluntatem habere peccandi, si ad permanendum sine peccato, sicut factus erat perpetuam voluntatem habiturum esse præscisset. Vbi apertissimè indicat in eo minus liberum fuisse primi parentis arbitrium, quod voluntas non peccandi seu iustitiæ non erat tanti roboris, ut maneret perpetua; & ad illam libertatem arbitrium esse perducendum, ut non possit ab illa voluntatis bonæ perpetuitate deflectere. Sed sicut immobiliter & perpetuo bonum, id est, Deum seu iustitiam volet ac diligit; ita immobiliter & perpetuo malum, id est, peccare nolet. Quod eleganter expressit alio in loco aliis verbis eodem sensu, in iisdem libris de Civitate Dei: *Timor ille castus permanens in seculo seculi, si erit & in futuro seculo, non est timor exterrrens à malo, quod accidere potest, sed tenens in bono, quod amitti non potest*. Vbi enim boni adepti amor immutabilis est, profecto si dici potest, mali cavendi timor securus est. Timoris quippe casti nomine ea voluntas significata est, qua nos necesse erit nolle peccare: & non sollicitudine infirmitatis, ne forte peccemus, sed tranquillitate charitatis cavere peccatum. Ecce quod alibi toties, dixit arbitrium tunc ita liberum futurum ut peccare non possit, per hoc explicatum, quod necesse erit nolle peccare: quod ut intelligeremus non aliter fieri nisi robore bonæ ac stabilis voluntatis iustitiam charitate diligentis, addit, hoc fieri non sollicitudine seu timore infirmitatis, sed tranquillitate charitatis, videlicet Deum ac iustitiam immobiliter diligentis. Libertas ergo ab Augustino in ipsa illa voluntate perpetua non peccandi, seu iustitiam diligendi apertissimè collocatur. Vnde & de Angelis loquens, qui neque viatores peccauere, neque beati peccabunt unquam: *Et ratio quidem si certa conspicitur qua manifestum fiat, esse oportuisse creaturam, quæ nunquam peccaverit, nunquam peccatura sit, etiam illud eadem ratio renuntiat à peccato illam libera voluntate abstinere, neque coactam non peccare, sed sponte*.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 5.

Ibidem.

In Enchir. cap. 104.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 11. & 12.

In Enchirid. cap. 104.

Lib. 14. de Civit. c. 9.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 12.

Hic apertissime liberam voluntatem vocat, illam ipsam voluntatem, qua Angeli semper & immobilitate abstinent à peccato; quæ voluntas non est alia quam ipsa perpetua voluntas charitatis, quæ iustitiam semper diligens, semper à peccato abstinere facit, hoc ipso quo robusta & immutabilis permanet.

Sed ut nemini dubium remaneret, hanc esse genuinam ipsissimamque Augustini mentem, non vero illam quæ circumspexitissimo Doctore à Scholasticis attribuitur, hoc ipsum ex eodem omnino loco, ubi liberum arbitrium non interitum in celo boni necessitate, sed liberius futurum asserit, perspicue patet. Cum enim præmisisset,

primum liberum arbitrium posse non peccare, nouissimum non posse peccare, ita consequenter nullo verbo interiecto adjicit, velut rationem maioris libertatis: *Sic enim erit inamissibilis voluntas pietatis & æquitatis*, id est, voluntas diligens iustitiam seu Deum, *quomodo est felicitatis*. Nam utique peccando nec pietatem nec felicitatem tenuimus, voluntatem vero felicitatis nec perditam felicitatem perdidimus. Ecce perspicue explicat quo pacto velit intelligi, liberius esse arbitrium beatorum, nempe quia voluntas non peccandi, seu, ut ipse loquitur, *voluntas pietatis & æquitatis erit inamissibilis*, hoc est, quia beatificus amor iustitiæ stabilis erit & perpetuus. Tantum ergo abest, ut potestas amittendi bonam voluntatem fuerit pars libertatis etiam in primo homine, ut potius hæc vnâ & solâ causâ fuerit libertas eius minor. Quis enim nisi fatuus dixerit, tunc esse liberiores voluntatem bonam cum amitti potest? Ut enim ipse Augustinus addit: *Certe Deus ipse numquid quia peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandas est?* Nam & ipse non aliter peccare non potest, nisi quia voluntas qua iustitiam, hoc est, seipsum diligit, æterna, immutabilis, & indefectibilis est. Quapropter vberius adhuc & ab omni ambiguitate remotis verbis explicans, quam voluntatem beatorum, & quo pacto liberam esse sentiat, subiungendo concludit: *Erit ergo Ciuitatis illius (cælestis) & vna in omnibus & inseparabilis in singulis voluntas libera, ab omni malo liberata, & impleta omni bono, fruens indeficiente æternorum iucunditate gaudiorum*. Ecce iterum voluntas impleta omni bono, voluntas fruens indeficiente æternorum iucunditate gaudiorum, est illa voluntas libera quæ peccare non potest, quia illa est ipsissima ista voluntas inamissibilis pietatis & æquitatis, quæ idcirco hic alio nomine idem omnino significante, vocatur *voluntas inseparabilis*, scilicet ab arbitrio voluntatis, quia inamissibilis. Voluntas enim non hic sumitur pro potentia voluntatis, sed ut initio monui, pœnæ semper ab Augustino & latinitatis autoribus sumitur pro ipso voluntatis actu, quam volitionem dicimus.

Sed ex eodem illo loco aliud non leue argumentum sumitur. Nam Augustinus, ut explicaret liberum arbitrium beatorum esse liberrimum, non solum dicit voluntatem pietatis & æquitatis, hoc est, dilectionem Dei seu iustitiæ, ut ipse loqui solet, esse *inamissibilem & inseparabilem*, atque *liberam*, sed ita inamissibilem, sicut est voluntas felicitatis, indicans consequenter ita eam esse quoque liberam. Nam semper docet Augustinus, maximè cum de illa ipsa libertate beatorum loquitur, voluntatem felicitatis esse liberam omnino voluntatem. Hinc enim illud aduersus Pelagium, qui libertatem negabat esse, ubi naturali necessitate constringimur: *Perquam absurdum est,*

A ut ideo dicamus non pertinere ad voluntatem nostram quod beati esse volumus, quia id omnino nolle non possumus, nescio quæ & bona constrictio natura. Vbi per voluntatem intelligit liberam voluntatem seu liberum arbitrium, de quo ibi disputatio est. Nam istam de voluntate beatitudinis esse Augustini mentem apertissime patet ex Enchiridio ad Laurentium, ubi cum similiter libertatem beatorum assereret istis verbis: *Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit seruire peccato; statim illam libertatem eodem modo probat ex libera voluntate felicitatis quam nolle non possumus: Neque enim, inquit, culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, quia beati esse sic volumus, ut esse miseri non solum nolumus, sed nequaquam velle possumus*. Quibus verbis euidenter docet, non minus liberam esse voluntatem beatorum quæ peccare non possunt, quia semper & stabiliter nolunt à Dei dilectione deficere dum semper diligunt, quam est voluntas qua miseri esse velle non possumus.

Et quia responderi potuisset voluntatem illam qua beati esse volumus, esse culpandam voluntatem, vel etiam non esse vocandam voluntatem, aut denique non esse liberam voluntatem, & idcirco non rectè proferri ad asserendam libertatem in illa perpetua voluntate beatorum, obiectiones illas occupans, triplicem nodum tribus verbis breuissime secatur: *Neque enim culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est*. Quasi diceret, nam & illa est laudanda voluntas, ergo & in beatis multo magis voluntas perpetua & immutabilis pietatis. Nam applicans exemplum ad propositum suum: *Sicut ergo nunc, inquit, etiam anima nostra nolle felicitatem, ita tunc nolle iniquitatem semper habitura est*. Vbi nolle iniquitatem, seu, ut ita dicam, voluntas iniquitatis, eadem est quæ superius vocatâ fuit *inamissibilis voluntas pietatis & æquitatis*, itemque *inseparabilis* in singulis voluntas libera, voluntas ab omni malo liberata, voluntas impleta omni bono, voluntas fruens indeficiente æternorum iucunditate gaudiorum.

Nec quicquam ad rem præsentem facit, quod voluntas felicitatis sit indifferens quantum ad exercitium. Nam quamuis istud ita esse concedatur, hoc tamen non attendi voluit Augustinus in illa similitudine, sed hoc tantum quod restrictio ad vnâ partem nihil omnino impediret arbitrij libertatem. Vnde fit ut illa indifferentia exercitij per accidens omnino se habeat, ad illam liberi arbitrij rationem, quam Augustinus in his exemplis consideratam & assertam cupit, & idcirco confidenter docet voluntatem perpetuam pietatis in futura vita, & qua semper nolunt iniquitatem, non minus liberam esse quam voluntatem beatitudinis in hac vita, cum tamen illa sit perpetua perpetuitate exercitij, hæc non item. Nam peccare non posse seu inamissibiliter velle pietatem & æquitatem & nolle iniquitatem, non est aliud quam inamissibiliter & inseparabiliter amare iustitiam. Idcirco enim peccare non possunt, quia ab amore iustitiæ, hoc est, Dei cessare non possunt. Hanc autem voluntatem beati non in potentia, sed in perpetuo exercitio actus habent. Accedit denique paradoxum in Augustini doctrina inauditum esse, quantum ego eam perscrutari potui, quod actus aliquis voluntatis propterea liber sit, quia ab illo desistere voluntas & non agere potest; cum potius diametraliter è contrario, semper ab eo propterea libertas alicuius actus asseratur, quia volun-

tas eam agere potest. Ex quo fit ut in illo acerrimo diuturnoque conflictu, quo cum Pelagianis de gratia & voluntatis libertate decertatum est, in nullis eius libris vel semel inueniri queat vnus textus vel vestigium opinionis istius, quod idcirco voluntas sub gratia quæ facit eam facere, maneret libera, quia cessare potest; sed potius conspirant omnia idcirco esse liberam, quia gratia voluntatem nihil agentem potentissimè velle & operari facit. Nam quamuis verissimum sit, voluntatem sub gratia Dei ab agendo posse cessare (sicut & in Adamo & Angelis sine vlla dubitatione cessare potuit) hoc tamen, ut dixi, veræ libertati voluntatis humanæ, iuxta Augustinum, per accidens coniunctum est, & nihil omnino ad libertatem volendi & operandi facit; vsque adeo, ut ego ingenuè loquendo, miraculi loco habiturus essem, si in Augustini doctrina ostendi posset, voluntatem quæ potentissimè & immobiliter & perpetuè iustitiam diligit & operatur, non esse in ista volitione & operatione liberam: sed potius è contrario, prout eius doctrinam & principia perlustraui, nihil ipse inuenire posset, nisi solum Deum, quod maiori arbitrij libertate gauderet. Vnde istud August. celeberrimum, cui omnis eius reliqua doctrina consentit, *Hæc voluntas libera tanto erit liberior, quanto sanior, tanto autem sanior, quanto diuina misericordia gratiaque subiectior.* Quam sententiam sicut perfectissimè in illa perpetua voluntate pietatis seu amore Dei, impleri nemo sana mentis dubitare finitur; ita ab illa valde remotum est illud indifferentiæ philosophiæ æquilibrium, iuxta quod tanto fit liberior voluntas, quanto magis sub gratia cessare, vel aliud quam gratia instigat facere potest. Vnde nihil mirum, si iuxta horum sententiam, gratia cum in summo fuerit, qualis est beatorum, indifferentem libertatem directè destruat, iuxta Augustinum verò, directè astruat. Quæ duo quemadmodum tantum à se discrepant, quantum arcticus polus ab antarctico ratio libertatis quam Augustinus docet à recentiorum libertate dissentit.

Epist. 89.

CAPVT IX.

Ex libertate Christi Domini.

Nec dissimile est præcedenti argumento, id quod de Christi Domini libertate sæpe contra Pelagianos Augustinus tradit. Cum enim illi inuidissimè de gratia quasi libertatem arbitrij destruentem, quererentur, sæpe obturat illis os Augustinus proferendo vrgentissimam de Christi Domini libertate similitudinem. cuius arbitrium, quamuis non posset vllum peccatum vllumque malæ voluntatis motum admittere, liberrimum tamen in non peccando fuit: Neque enim metuendum erat ne isto ineffabili modo in unitatem personæ à verbo Dei natura humana suscepta, per liberum voluntatis peccaret arbitrium, cum ista susceptio talis esset, ut natura hominis à Deo ita suscepta, nullum in se metum malæ voluntatis admitteret. Quod in Enchiridio dicit: *ut nullum possit habere peccatum.* Itemque *ut fieret quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, quæ nullum peccatum possit admittere.* Et in libro de Prædestinatione Sanctorum: *Numquid metuendum fuit, ne accedente ætate homo ille libero peccaret arbitrio? An ideo in illo non libera voluntas erat, an non tanto magis erat, quanto magis pec-*

Acto seruire non poterat? Ex quibus testimoniis tria colliguntur. Primum, non hic agi de libertate Christi ad faciendum bonum. Sicut enim differunt toto cælo, abstinere à malo & facere bonum, Spiritu sancto etiam illa duo distinguente, *Declina à malo, & fac bonum*; ita quoque libertas arbitrij ad non faciendum malum, & ad faciendum opera bona. Vnde de faciendo bono præmiserat: *Illam naturam bona opera secuta sunt, non bona opera meruerunt.* Et mox de non peccando: *Neque enim metuendum erat, &c.* Augustinus hic igitur asserit liberam fuisse Christi voluntatem, non solum qua peccare nollet, sed qua peccare non posset, aut motum aliquem malæ voluntatis admittere. Quamuis autem facile intelligi possit, indifferentiam aliquam ad opera diuersa bona remanere potuisse, quomodo tamen indifferentia ad non peccandum remanserit non apparet. Illa quippe voluntas, sicut in contrarium non poterat immutari, ita nec à detestanda iniquitate cessare: cum non esset alia voluntas illa, quam qua iustitiam Dei peccato repugnantem sine cessatione diligebat; vel si eam ab illa distinguere voluerimus, tam est perpetua, quam voluntas immutabilis iustitiæ, quam indiuisa comitatur.

Lib. de Cor. & grat. c. 11

Secundò colligitur, determinationem voluntatis Christi perpetuam ad non peccandum, seu ad malæ voluntatis motum repellendum, nullo modo libertatis eius officere, sed proficere. Expresse quippe dicit, tanto magis Christi voluntatem esse liberam, quanto magis peccato seruire non potest. Certissimum autem est, multo minus peccato seruire posse, qui perpetuo & immutabili actu capitaliter repugnante detestatur iniquitatem, vel diligit æquitatem, quam qui per interualla tantum in huiusmodi motus voluntatis erumpit.

Tertiò, nec hic vllum elucere vestigium, quod Augustinus cogitauerit in eo Christi, ut neque beatorum libertatem collocare, quod possit hoc vel illud bonum eligere, multo minus istud eligere & non eligere. Sed tam in isto libertatis Christi argumento, quam beatorum ac Dei, doctrina eius tota toto impetu tendit eò, ut quo potentius & immutabilius voluntas iustitiam diligit, & peccata detestatur, eo liberiore feratur Christus, vel beati, vel Deus ipse, voluntate. Quod nisi secundum Augustini doctrinam verum esse fateamur, quo pacto Christus libera voluntate præcepta Patris ut præcepta compleuerit, hoc est, secundum illas omnes circumstantias, quæ siue positiua Dei voluntate, siue æternæ sapientiæ immutabili præscriptio, actiones omnes faciendas & circumstantias determinante præscribuntur, fateor me videre non posse, & neque Scholasticos videre potuisse, satis interminabilis eorum pugna & lucta testatur. Quod ipsum fortasse non leue signum est, eos longissimè ab explicanda veræ libertatis ratione, quam Augustinus tenuit recessisse. Nam quo alioquin pacto fieri potest, ut vir acutissimus, profundissimus, toties à Pelagianis de libertate laceffit, nullam vel tenuem vmbra, in tot scriptis suis reliquerit, quod libertas arbitrij in huiusmodi indifferentia collocanda sit? Ut tantâ facilitate libertatem Beatorum & Christi expediât? Sub cuius premente mole tota Scholasticorum multitudo fatigata suspirat, & tanto conatu nihil aliud agit quam quod principiis suis propriis arctata & ligata sibi difficultatem insolubilem esse confitetur? Hoc videtur sanctus Thomas li-

Lib. de Cor. & grat. c. 11.

Enchirid. cap. 36.

Ibid. cap. 40.

Lib. de prædest. S. c. 15.

quidò vidisse, quando dicit in Commentariis super Magistrum Sententiarum: *Etiamsi esset determinatum liberum arbitrium Christi ad vnum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non potest; tamen ex hoc non amittit libertatem aut rationem laudis sue meriti.*

CAPVT X.

Idem ostenditur ex voluntate fruente summo bono clarè viso, iuxta principia Augustini.

VERVM quia sic natura comparatum est, ut animus ad insuetam doctrinam, præsertim si inueteratis opinionibus præoccupatus fuerit, semper hasitet, & quantumcumque palpabiliter Augustini esse demonstratur, subtilitatis alicuius præstigias vereatur, non grauior adhuc vberius hanc August. mentem ostendere; quod videlicet nullam simplicis necessitatis determinationem, sed tantummodo illam primam instar ponderis prementem cogentemque libertati voluntatis metuat. Hoc autem in illa voluntate ostendemus, quæ Scholasticorum omnium iudicio, maximè determinata est, voluntate scilicet illâ qua homo post hanc vitam beatus est. Hanc enim ita liquidè sentit Augustinus, ac docet esse liberam, ut ex eius libertate sumat argumentum pro asstruenda libertate culpabilis voluntatis, quam diuina præscientia futuram esse prænouit. In illo quippe libro tertio de Libero arbitrio iam sæpe citato, ubi liberi voluntatis arbitrium ad amissum excutitur, cum Euodius qui cum disputat, omnia quæ in creaturis fiunt, propter Dei præscientiam dixisset, necessitate non voluntate fieri, hoc est, coactè, non liberè, ut ex circumstantia loci patet, refutandum eum suscipit Augustinus ex voluntate beatitudinis, qua scilicet eum Deus beatum facturum est, quem facturum est. Hanc enim voluntatem præscit Deus, nec tamen voluntas esse desinet, cum futura erit, quia non inuitus beatus erit, sed utique volens. Hoc autem ipso quo volens erit, voluntas erit, & idcirco in potestate, quia fiet cum volet, & consequenter libera. Quamuis enim nunc quando vult beatus esse, nondum sit beatus, neque illa voluntas beatitudinis adhuc sit in potestate; quando tamen Deus eum beatum faciet, voluntatem illam ardentissimæ charitatis dabit, & eam dando etiam potestatem dabit, & ita voluntas illa erit in potestate & libera. Hic est discursus Augustini, de voluntate beatitudinis, seu qua temporibus suis, cum Deo visum fuerit nos beatos facere, beati futuri sumus. Sed ipsum dialogum ad rem accuratius intelligendam audiamus. Sic igitur Augustinus: Numquid neminem beatum facit? Respondet Euodius: Facit vero. Augustinus: Tunc itaque facit quando ille sit. Euodius: Ita est. Augustinus, Si igitur verbi gratiâ, post annum beatus futurus es; post annum te beatum facturum est. Euodius: Etiam, Augustinus: Iam vero præscit hodie quid post annum facturum est. Euodius: Semper hoc præscit: nunc quoque hoc eum præscire consentio, si est ita futurum. Augustinus: Dic quæso, num tu creatura eius non es, aut tua beatitudo non in te fiet? Quæ instantia tendit eò, ut declaret ex voluntate ista beatitudinis quam præscit Deus, falsum esse quod Euodius asseruerat, omnia in creatura fieri necessitate. Itaque respondet Euodius, quasi ignarus quò res tenderet. Euodius: Imo & creatura

A eius sum, & in me fiet quod beatus ero. Augustinus: Non ergo necessitate, sed voluntate in te fiet beatitudo tua Deo faciente, hoc est, dante tibi beatitudinem, quæ sine voluntate seu amore beatifico esse non potest. Quæ Augustini verba continent instantiam ad hominem, illationem videlicet illius velut perspicuæ absurditatis quam admiserat Euodius, quod omnia fierent necessitate non voluntate in creaturis. Vnde continuo patefaciens rei ineptiam ex proposita voluntate beatitudinis: Tu ergo, inquit, inuitus beatus es? Euodius: Voluntas illius mihi est necessitas. Hoc est, non ero quidem inuitus beatus, sed tamen voluntas illa qua beatus ero, est respectu mei necessitas, quia non est in mea potestate, sed Dei. Hunc enim sensum esse declarat, id quod adjicit: Si enim mihi esset potestas, ut essem beatus, iam profecto essem: volo enim etiam nunc esse beatus, & non sum; quia non ego, sed ille me beatum facit, dando videlicet visionem & amorem immutabilem seu beatificum, atque ita tali vtriusque potentissima operatione faciens de me quod ipse vult, non id quod est in mea potestate. Quæ obiectio cum capitaliter voluntatis libertati repugnare, & necessitatem voluntatis beatitudinis asserere videretur, ex ipsa tamen fidentissimè Augustinus totam disputationem conficit, totamque decedit controuersiam. Sic enim pergit Augustinus: Optime de te, id est, de ore tuo, veritas clamat: Non enim posses aliud sentire esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus facimus: quapropter nihil tam in nostra potestate quam ipsa voluntas est, videlicet etiam illa beatitudinis, seu qua beatus futurus es, utpote quam potissimum ibi respicit. Ea enim prorsus nullo intervallo mox ut volumus, præsto est. Et ideo rectè possumus dicere non voluntate viuimus, sed necessitate, aut non voluntate morimur, sed necessitate, & si quid aliud huiusmodi. Non voluntate autem volumus, quis vel delirus audeat dicere? Ex hac igitur definitione illius quod esse dicitur in potestate nostra, & quod maximè hoc voluntati competit, sic absoluit Augustinus controuersiam: Quamobrem quamuis præsciat Deus nostras voluntates futuras: non ex eo tamen conficitur, ut non voluntate aliquid velimus, id est, ut non libertate velimus, de qua tota disputatio est. Nam & de beatitudine quod dixisti, non abs te ipso beatum fieri; ita dixisti quasi ego hoc negauerim: quasi dicat, admitto verum esse quod dixisti, nos Deo in nobis operante beatitudinem, beatos fieri, sed eo non obstante libera nostra voluntate. Nam ita pergit: sed dico cum futurus es beatus non te inuiram, sed volentem futurum. Iam igitur concilians libertatem voluntatis illius cum præscientia, quæ scopus erat totius disceptationis: Cum igitur præscius Deus sit futura beatitudinis tua, nec aliter aliquid fieri possit, quam ille præscit, alioquin nulla præscientia est, non tamen ex eo cogimur sentire, quod absurdissimum est, & longè à veritate seclusum, non te volentem, id est, libera voluntate, beatum futurum. Sicut autem voluntatem beatitudinis, cum esse cæperis beatus, non tibi aufert præscientia Dei, afferendo scilicet necessitatem, quæ hodie de tua futura beatitudine certa est: sic etiam voluntas culpabilis, si qua in te futura est, non propterea voluntas, id est, libera, non erit, quoniam Deus eam futuram esse præscit. Quod statim tam efficaciter demonstrat, ut contradictionem implicare doceat, hominem velle & esse necesse ut velit, unde enim, inquit, volet cum voluntas non erit? Ne vero quisquam cogitationibus atque phrasibus huius ætatis assuetus existimaret aliud apud Augustinum esse voluntatem & liberam voluntatem,

atque ita responderi posse, quod rectè probet Aug. voluntatem beatitudinis, qua beati erimus, esse quidem voluntatem non tamen liberam, occurrit ipse Aug. ex propria Euodij definitione concludens, voluntatem omnem ita esse liberam, ut aperta sit repugnantia, voluntatem esse & liberam non esse: *Quod si, inquit, non hoc modo dixerit, sed dixerit se, quia necesse est, ut velit, ipsam voluntatem in potestate non habere.* Ecce hoc ipsum argumentum quod Scholasticos deterret, ne voluntatem illam beatitudinis seu beatificam liberam esse fateantur. Non enim videtur in potestate nostra esse, non sumus domini illius, non possumus illam suspendere cum libet. Respondet Aug. illa omnia esse falsa. Est enim in potestate nostra, sumus eius domini, suspendimus eam quando volumus: sed si nolumus & constanter nolumus eam suspendere, hoc propriè non arguit defectum potestatis, sed voluntatis. Talis enim naturæ est essentialiter voluntas, seu volitio, ut fiat cum volumus, non fiat cum nolumus: quod si constanter volumus, quid conquerimur de defectu potestatis cum hoc sit in potestate quod fit cum volumus? Obiectioni ergo isto modo satisfacere volens Aug. attexit illa verba quæ in præcedentibus etiam allegata sunt: *Occurretur, inquit, ex eo, quod ipse dixisti, cum quærerem utrum inuitus beatus sis futurus: Respondisti enim quod iam esses beatus, si potestas esset in te. Velle enim sed nondum posse dixisti. Vbi ego subieci de te clamasse veritatem: non enim negare possumus habere nos potestatem, nisi cum nobis cum volumus deest. Dum autem volumus, si ipsa voluntas deest nobis, non utique volumus. Quod si fieri non potest, ut dum volumus non velimus, adest utique voluntas volentibus. Sed esto, inquires; adsit voluntas beatitudinis, seu si malis nostræ ætatis phrasi loqui, adsit voluntas beatifica volentibus, vel amor beatificus, vel quocumque homine perpetuam illam & immutabilem voluntatem quæ fruitur Deo, adsit volentibus, quia contradictionem implicat non adesse, quid inde conficies? An propterea sequetur eam esse in potestate? Eos esse eius dominos? Audi reliqua: *Voluntas igitur nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate.* Sed esto, an idcirco libera, de quo tota controuersia est? Porro quia est in potestate, libera est nobis. NON ENIM EST NOBIS LIBERVM, QVOD IN POTESTATE NON HABEMVS, AVT POTEST NON ESSE QVOD HABEMVS. Et quia res magna est, & iuxta mentem Aug. irrefragabiliter & à fundamentis essentialibus demonstrata, ne semel dicta lectoris minus attenti vel periti aciem fugeret, breuiter totum colligit & inculcat repetendo: *Ita fit ut & Deum non negemus esse præscium omnium futurorum, & nos tamen velimus quod volumus. Cum enim sit præscius voluntatis nostræ, id est, volitionis, cuius est præscius ipsa erit. Voluntas ergo erit, quia voluntatis est præscius.* Ecce quàm sollicitus est Aug. de sola voluntate, hoc est, volitione nihil curando de libertate, eo quod essentialiter libertas sit coniuncta voluntati, nulloque pacto ab ea separari queat. Quod statim iterum inculcans, *Nec voluntas, inquit, esse poterit si in potestate non erit.* Nam hoc est esse liberum. Ergo & potestatis est præscius, quam scilicet vel homo à se habebit, vel ipse Deus ei per gratiam suo tempore largiturus est, cum eam à se ipso habere non possit: Non igitur per eius præscientiam mihi potestas adimitur, quæ propterea mihi certior adest, quia ille cuius præscientia non fallitur, affuturam mihi esse præscinit. Quibus verbis respicit Aug. ad illam difficultatem, qua non libera*

A cuius iam esse videri posset voluntas beatitudinis seu fruitionis beatificæ, eo quod illam habere nunc non sit in nostra potestate. Iam enim beati essemus, si nunc esset in nostra potestate, cum etiam nunc beati esse velimus. Respondet ergo tacitè Aug. cum Deus præscit voluntatem beatitudinis nostræ, seu fruitionis beatificæ, hoc ipso etiam præscit potestatem, hoc est, eam futuram in potestate; quia Deus beatos nos faciendo, etiam potestatem illam dabit hoc ipso quo voluntatem beatificæ fruitionis dabit, hoc enim est in potestate quod fit cum volumus. Quare Euodius rem confectam esse videns, tam de voluntate illa beatitudinis, quàm de quacumque omnino voluntate; subiungit Euodius: *Ecce iam non nego ita necesse esse fieri quacumque præscit Deus, & ita eum peccata nostra præscire ut maneat tamen nobis voluntas libera, atque in nostra posita voluntate.* Locum integrum tam prolixè deductum volui, quamuis quædam eius lacinie iam ante à corpore auulsa, & suis locis allegata fuerint, ne quisquam sibi fucum fieri putet; sed ipsum Aug. audiat de beatitudinis voluntate quam habituri sumus, quando beati erimus, disputantem, eamque velut clarioris exempli loco producentem, quo fidem faceret, Deum nostras præscire posse futuras voluntates, ut tamen propterea non desinant esse liberæ. Quatergiuersione locus eludi possit nescio: cum perspicuis verbis libertatem voluntati beatitudinis asserat, non illi, qua nunc beatus esse Euodius volebat, sed illi qua volens beatus futurus erit, cum beatus erit. Quæ sanè voluntas non est alia, quàm illa, qua volens beatitudine, id est, beatifico bono fruitur. Hanc autem esse perpetuam, immutabilem, determinatissimamque voluntatem etiam apud Aug. extra controuersiam est. Nam paulo post de beatitudine Angelorum loquens, hanc beatitudinis voluntatem multis efficacissimis nominibus exprimit, non solum eam vocans voluntatem (quo solo vocabulo tota controuersia, ut vidimus, dirimitur) sed liberam voluntatem, perseverantissimam voluntatem, qua non peccat angelica creatura: voluntatem arbitrii. c. 5. qua semper incommutabili eius veritate perfrui, nunquam autem peccare volunt: perpetuam denique tenendam iustitiæ voluntatem. Ita vero ex definitione potestatis & libertatis rem istam asserit, ut quamuis nihil omnino de illa beatificæ fruitionis voluntate loqueretur, res ipsa per se clamet, in nulla omnino voluntate creaturæ doctrinam istam esse posse veriore. Per nullam enim voluntatem magis volumus, ideoque nulla magis adest cum volumus, nullaque magis in nostra potestate, adeoque nulla magis libera. Et illa est ratio fundamentalis & à priori totius doctrinæ supra traditæ, qua docuit & beatorum omnium siue hominum siue Angelorum, & Christi Domini & ipsius Dei arbitrium eo magis esse liberum, quo magis peccare non potest. Cum enim nulla voluntas sit in eis promptior, ardentior, stabiliior, immutabiliior, durabiliior, ex pleniori iudicio & circumstantiarum omnium consideratione profecta, quam illa voluntas, id est, volitio perpetua ad permanendum cum Deo, voluntas qua necesse erit nolle peccare, voluntas inamissibilis pietatis & æquitatis, voluntas quæ nolle iniquitatem semper habitura est. Quibus nominibus Aug. eam vocat, necesse est eam esse maximè omnium in nostra potestate, & ideo (nisi omnia sua principia de libertate arbitrii Aug. retractare velit) esse maximè liberam. Quod ne vi rationis duntaxat expressum

Lib. 3. de lib. arbit. c. 5.

videretur, ipsemet voluntatem illam quam habebimus cum beati erimus, trutinandam, & suis principiis metiendam suscipit, ipsemet liberam esse concludit ipsemet multipliciter asserit, arbitrium hoc ipso quod illam perpetuam inamissibilemque voluntatem pietatis & aequitatis habiturum est, maximè fore liberum, ipsemet denique sine ambiguitate, de illa voluntate dicit, *Erit una in omnibus & inseparabilis*, quia amplius amitti non potest, *in singulis voluntas libera, ab omni malo liberata, & impleta omni bono fruens indeficienter æternorum æternitate gaudiorum*. Qua de causa principiis istis congruentissimè dixit in iisdem libris: *Libertas nulla vera est nisi beatorum & legi æternæ adherentium*, hoc est, æternam Dei voluntatem amantium. Neque quicquam omnino terretur Augustinus, illà simplici necessitate voluntatis, qua, ut fatetur ipse, *Neceesse erit nolle peccare, & quam semper habituri sumus*; Nam ut ipse loquitur eadem inuidiosâ obiectione pulsatus: *Intelligere debemus esse quandam beatam necessitatem qua Deus iniustus esse non potest. Imò vero si necessitas dicenda est, qua necesse est aliquid vel esse vel fieri, beatissima ista omnino necessitas, qua necesse est feliciter vivere, & in eadem vita necesse est non mori; necesse est in deterius non mutari. Hac necessitate, si necessitas etiam ipsa dicenda est, non premuntur sancti Angeli, sed fruuntur; nobis autem est futura non præsens. Nec enim dicere audemus Deum non voluntatem, id est, liberam dilectionem, sed necessitatem habere iustitiæ, quia non potest velle peccare.*

CAPVT XI.

Idem probatur iuxta principia propria Scholasticorum.

ET reuera, si principia inter Scholasticos etiam certa explorare voluerimus, difficulter ab eis ratio dari poterit, cur non voluntatem illam perpetuam retinendæ iustitiæ & fruentem Deo, quam Augustinus liberrimam esse docet, non liberam esse fateantur. Admittunt enim ipsi id quod Catholica fides fateri cogit, veram arbitrij libertatem nullo pacto indifferentiam contrarietatis (hoc est, boni & mali) postulare, sed defectum esse libertatis, posse peccare, hoc est, à bona voluntate posse deicere, secundum illud sancti Anselmi ab omnibus postea approbatum: *Nec libertas est nec pars libertatis, potestas peccandi*. Superest igitur exercitij indifferentia, qua scilicet possit arbitrium varias bonarum actionum species agere, vel certè agere & non agere. Sed indifferentia ad species diuersas bonarum actionum libertati essentialis esse non potest. Quid si enim arbitrium iustissimis Dei legibus vnâ tantum determinatam speciem agere iubeatur, quam nisi faciat, peccati reum sit, manifestum est, nullam ad ceteras, nisi peccare velit, quod iam exclusimus, indifferentiam superesse. Ipse Deus, si loqui velit, non potest nisi verum dicere, si promittit, fidelis est, & se negare non potest; sola igitur indifferentia agendi & non agendi restat, quæ propriè est exercitij. Sed & ista in Deo prorsus periit, hoc ipso quo semel immobili voluntate voluit atque statuit quid in singulis circumstantiis agendum sit, quam retractare non potest. Quapropter si hoc dumtaxat est esse liberum, indifferenter esse ad agendum & non agendum, liber fuisse Deus dici potest, liber vero esse non potest. Imò vero nec liber fuis-

A se dici potest. Quando enim liber fuerit, cum ab æterno, hoc est, sine vllò initio semper ad agendum vel non agendum determinatus fuerit? An ad instantia rationis veniendum erit, ut realiter in Deo libertatem inuenire possimus? Sed salebras istas rationis imaginantis transcamus, & velut veram illam responsionem amplectamur, quæ dicunt idcirco Deum nunc esse liberum, quia in illo instanti rationis liber, hoc est, indifferens fuit, & ex propria se libertate determinauit; in qua determinatione, propter naturæ voluntatisque constantiam, immutabilis permanet. Hoc si Scholasticis sufficit, nulla ratio superest, cur non & perpetuam illam iustitiæ voluntatem, seu amorem beatificum, quo beati Angeli & homines peccare non possunt, liberrimam voluntatem esse concedant. Est enim certissimum Angelos & homines qui beati fiunt, ita libera indifferentique voluntate iustitiam elegisse propriaque se libertate determinasse ad diligendam iustitiam, vel in ea perseverandum, sicut Deus ad opera quibus vel creaturas vel aliquid in creaturis operatur. Si ergo immutabilitas naturæ non extinguit istam primigeniam electionis libertatem, multo minus immutabilitas gratiæ interimet. Longè quippe determinationior ac stabilior est natura ad firmandam liberam voluntatem, quam est gratia. Gratia quippè in bono est instar consuetudinis, quæ secunda quidem natura dicitur, non tamen natura. Significatur enim hoc nomine minus esse determinata ac stabilis quam natura. Imò proprius ille est effectus diuinæ gratiæ, ut nos diuinæ naturæ similes in iustitia, puritate, scientia, bonitate, libertate faciat, ut qui propriæ naturæ tanquam ex nihilo extractæ mutabilitate in voluntatibus & electionibus nostris instabiles sumus, Deo similes per gratiam facti, non amplius in placita electaque semel bona voluntate mutemur. Si igitur interna & naturalis immutabilitas Dei, quæ electio semel determinata firmatur in æternum, nihil officit electionis istius libertati, profectò immutabilitas gratiæ minus officiet. Non enim imaginandum est aliam beatis infundi cum beatitudine voluntatem, quæ propter perpetuam determinationem non sit libera, sed eadem omnino voluntas libera seu amor iustitiæ liberrimè susceptus in hac vita, sine vlla mutatione firmior & ardentior, & iucundior permanet: Eodem planè modo quo voluntas mala peccantium Angelorum seu semetipsos amantium, in æternum, siue naturæ constantia, ut quidam volunt, siue damnationis æquitate & pondere stabilis perseverat; quam tamen idcirco nemo dixerit esse minus liberam etsi non alia quam illa ipsa quam dixi consideratione, qua dicitur Deum esse liberum, quia seipsum liberè sua voluntate determinauit. Hinc diuus Thomas expressissimè docet, quod voluntas Angelorum naturaliter sit immutabilis *Quest. 16 de circa ea quæ ad ordinem naturæ pertinent, & ideo malo a. 5. in corpore.* etiam consequens esse, ut immobiliter perseverent, vel in auersione vel in conuersione respectu supernaturalis boni. Nam, inquit, secundum modum naturæ suæ competit ei, ut immobiliter habeat ei quod per propriam voluntatem elegit. Vnde statim adjicit, quod sicut motus auersionis à Deo fuit in diabolo voluntarius, ita etiam & quies in eo quod voluit est voluntaria. Nam voluntariè perseverat in malo: sed tamen voluntas eius in hoc immutabiliter manet. Porro voluntatem illam reproborum Angelorum in perpetuo esse actum proprii amoris, esse videtur indubitatum. Cum enim naturali mentis viua-

Ibid, ad 6.

Ad 8.

tate semper in actu sint, & ad aliquid voluntate moueantur, amisso iam amore superioris boni, non aliud amant quam seipso. Nam quicquid amant seu volunt, alicui volunt, nec alteri quam sibi, dum cuncta quæ volunt, eo referunt, ut sibi bene sit. Finis enim cui, in omnibus finibus qui amantur præcellenti modo dominatur. Cum ergo solus amor ille purissimus superioris boni à seipsa creaturam extrahat, dum hoc operatur, ut neque seipsam diligat propter se, sed ille ipse amor etiam naturalis, quo se complectitur & id quod diligit & ipse qui diligit, in Deum velut finem, non solum qui diligitur, sed etiam cui cedant & cedere debeant, profecto amissa illa dilectione Dei, nihil superest, nisi ut ad seipsos referant, quicquid diligunt, & per quacumque sceleratissima desideria amoris illi sui superbissimo satisfactum velint. Vnde in perpetuo actu esse videtur ille amor sui stabilis, immutabilis; & quicquid variarum cupiditatum ad blasphemandum, dominandum, nocendumque hominibus erumpit, instar variarum electionum sese habere respectu præconcepit & semel stabiliter prædilecti & electi finis, in quem Deum deferendo cecidere. Vnde sanctus Bonaventura afferens exemplum de auaro qui quamvis naturaliter appetat beatitudinem, tamen propter perversitatem voluntatis, appetit eam in diuitiis & ideo peccat: Sic intelligendum, inquit, quod diabolus naturaliter diligit Deum ut conservatorem: sed voluntas diaboli illam dilectionem refert ad propriam utilitatem & ideo peccat. Et mox: Diabolus cum non obdormiat, semper in eo vigent interiores virtutes, & ita semper sunt in actu velit nolit, sicut in homine vigilante. Et de continuatione eiusdem illius voluntatis malæ qua ceciderunt dæmones: Omnis qui peccat liberè vult, ideo continuatio peccati usum liberi arbitrii non excludit, sed includit. Et diuus Thomas in quæstionibus de veritate, quærens utrum voluntas possit facere ut liberum arbitrium hæreat immobiliter in peccato, respondet: Dicendum quod per se causa peccati voluntas est, & per ipsam peccatum conservatur. Quæ quamvis à principio ad utrumque se haberet æqualiter; tamen postquam se peccato subiecit, efficitur ei peccatum quasi naturale, & ex hoc ei immutabiliter quantum est de se, manet in illo.

Rursum istud certum est, beatos homines & in primis Angelos indifferenti voluntate Deo cohasisse, & in illa ipsa eadem cohasione, hoc est, illius primæ voluntatis electione stabiles permanere; stabilitatem illam præstante Dei gratia, quam natura non poterat: ut qui natura immutabiles electione, quemadmodum Deus est, esse nequeunt, immutabilitatem eligendi ex Dei bonitate fortiantur. Vtrumque significavit non obscure Augustinus. Nam quod eadem omnino sit voluntas Angelorum in via & in patria, siue stantium siue cadentium, in eius doctrina manifestum est, dum de bonis Angelis ab initio huc usque non peccantibus dicit: Meliorem esse creaturam quæ quamvis habeat liberam voluntatem, Deo tamen semper infixa nunquam peccaverit. Et paulò post: Si te delectat creatura, quæ perseverantissima voluntate non peccat. Et iterum: Habet illa sublimis (creatura) perpetuam beatitudinem suam, in perpetuum fruens creatore suo, quem perpetua tenenda iustitiæ voluntate promeretur. Ac deinde comparat creaturam quam peccandi perpetua voluntas vult, & eam quæ permaneat in voluntate iustitiæ. De quibus identidem repetit quod Deus prævidit illam non solum peccaturam, sed etiam in peccandi voluntate

A mansuram; hanc in legibus iustitiæ permansuram. Quæ apertissime clamant Augustinum hoc sentire, quod eadem omnino voluntas libera, quæ iustitiam vel peccata delegerunt, in eisdem immutabilis permanet. Nam reuera præmium rectè viventium, & pœna peccantium, illa prima & præcipua & capitalis est, quod cuique creaturæ rationali id stabiliter amare detur, quod amare delegerit. Hoc est enim eius beatitudo atque damnatio. Nam nihil æquius quam ut in præmium dilectionis, unicuique res dilecta non auferatur, sed cuique concupita sua beatitudo tribuatur; per hoc enim ipsum quisque beatus fieri cupit, quod velut finem amandum constituerit. B Quod verò huiusmodi immutabilem voluntatem gratia & pœna tribuat, ut videlicet in bono diuinæ naturæ similes efficiamur, Augustinus non minus apertè indicat quando dicit: Cuicumque creatura rationali præstatur ut peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratia. Ac per hoc solus Deus habet immortalitatem, qui non cuiusquam gratia sed natura sua nec potuit nec potest aliqua conversione mutari, nec potuit nec poterit aliqua mutatione peccare. Peccare quippe non est aliud quam ab habita bona voluntate mutari. Vnde damnatis Angelis dicit; quod habent arbitrium ad maximam malevolentiam in pœnam sui sceleris obduratum, nec eos sana fide dici posse, ad pristinam pietatem correctam aliquando voluntate converti. Quæ cum ita sint, ut amor beatorum & voluntas obdurata damnatorum, non sint aliud quam voluntas seu electio illa prima libera, maiori & stabiliiori robore per gratiam pœnamque perseverans, ut in immutabili bona voluntate beati Deo similes efficiantur, damnati vero in mala voluntate defectivam & fugitivam quandam Dei, quemadmodum & in peccatis omnibus, similitudinem gerant, nulla profecto ratio dari poterit, contra libertatem istarum remuneratarum voluntatum, quæ non tanto violentius libertatem diuinæ voluntatis impediatur, quanto naturalis electionis immutabilitas gratuitam superat.

CAPUT XII.

Eandem distinctionem indicarunt ante Augustinum ac ipso vivente multi, Dionysius Areopagita, Clemens, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Hilarius, Epiphanius, Macarius, Basilus, Seleuciensis, Eusebius, Chrysostomus, Cyrillus.

E X his quæ hætenus disseruimus satis patuit, non aliud esse liberum generaliter, iuxta doctrinam sancti Augustini, quam quod est in nostra potestate, & nihil ei repugnare, nisi quod sit cum volumus, hoc est, necessitatis illius prementis cogentisque violentiam. Quam doctrinam quamvis apertissime Augustini esse ex immobilibus crebroque inculcatis principiis eius demonstratum sit, quia tamen recentioribus inaudita est, & non mediocriter mira videbitur, non erit abs re explorare, quid alij veteres etiam Scholastici de essentiali & genuina arbitrii libertate tum post, tum ante Augustinum iudicaverint. Quanquam enim, quia diuinæ gratiæ necessitas & cum libertate conciliatio ante Augustini tempora ventilata non fuit, nihil mirum esse debeat, si etiam libertatis natura minus accurate

In 2. dist. 7.
c. 2.

Ibid. q. i. de
immutabilit.
Ang.

Quest. 24. a.
10. ad 3.

Lib. 3. de lib.
arb. c. 5.

Lib. 3. cont.
Maxim. c. 12.

Epist. 107.

accuratè tradita fuerit; non tamen desunt diuer-
forum diuersa testimonia, quibus eandem ipso-
rum sententiam fuisse satis perspicuè colligi vi-
deatur.

Inter quos primus occurrit Dionysius Areo-
pagita, qui libertatem arbitrij opponit vi, ne-
cessitati, coactioni, cum rationem dat, cur ho-
mines post cor suum abeant, hoc est, faciant quod
voluerint, οὐδὲ γὰρ ἡτοχάζομεν ἐχόμεν ζῶν. Ne-
que enim vita nobis data est vi vel necessitate coacta.
Si enim illa vera ratio est profecto quodcum-
que non cogitur, facit id quod voluerit, & con-
sequenter libere operatur.

Post sanctum Dionysium Clemens Papa in
Epistola tertia, ubi primo dicit, quod Augusti-
nus toties tradidit, nos esse liberi arbitrij, quia
velle & nolle habemus in potestate. Quod nihil certius
dici potest, quia sit cum volumus, non sit cum
nolumus. Deinde explicat hoc per oppositum li-
bertati, quod est vi cogi ad aliquid. Si enim hoc
non esset, iam vis, inquit, erat quedam natura, per
quam liberum non esset ad aliam migrare sententiam,
Aut si rursus ex audientibus nullus omnino reciperet, &
hoc natura vis erat, quæ unum aliquid fieri cogeret, &
alteri parti non daret locum.

Alter est Irenæus qui simili ratione liberta-
tem per immunitatem à vi & coactione declarat:

Liberum eum Deus fecit ab initio, habentem suam pote-
statem, sicut & suam animam, ad utendum sententia
Dei voluntariè, & non coactum à Deo. Vis enim à Deo
non fit. Et alio in loco tradit hominem liberi arbitrij
suaque potestatis factum. Quid autem hoc sit expo-
nit vt Augustinus: Neque lumen cum magna neces-
sitate subiiciet sibi quemquam. Et quid ista necessitas?
Audi: Neque Deus cogit eum qui nolit continere eius
artem. Quod est ipsissimum quod Augustinus to-
ties dixit illam vim & coactionem & necessita-
tem repugnare libertati, qua fit aliquid nolenti-
bus nobis.

Tertulianus item explicans libertatem arbi-
trij, ex professo semper in eo sitam docet, quod
homo sponte, voluntariè, voluntate non necessitate
agit: Si caperet hoc iure, & bonum quoque non volunta-
te obiret, sed necessitate. Et iterum addit libertatem
arbitrij in vtramque partem concessam vt bono sponte ser-
uando, & malo sponte vitando, sui Dominus constan-
ter occurreret. Item: Nec boni nec mali merces iure
pensaretur ei, qui aut bonus aut malus necessitate fuis-
set inuentus, non voluntate. Iam autem ostendimus,
latè suprà, necessitatem nihil aliud antiquis esse
nisi vim & coactionem.

Vnde & sanctus Hilarius Scriptor Latinus eo-
dem modo necessitatem arbitrij libertati con-
trariam per vim & coactionem exponit: Nam vni-
cuique nostrum libertatem vita sensusque permisit, non
necessitatem in alterutrum affigens, vt vnumquemque ex
natura bonum malumue lex cogeret. Et clarius paulò
post: Quid autem honoris ac præmij bonitatis neces-
sitas mereretur, cum malos nos esse vis quedam nobis con-
serta non sineret? &c. Et iterum, Vt esset nobis æter-
næ huius beatitudinis profectus, & vsque ex merito, non
necessitas indiscreta per legem.

Similiter & Origenes Scriptor Græcus, clarif-
simis verbis illam opponit necessitatem libertati
voluntatis, qua fit, vt aliquid fiat etsi nolumus: quod
est ipsissimum quod ex Augustino tradidimus:
Vnde & consequens est intelligere, non nos necessitati
esse subiectos, vt omni modo ET SI NOLIMVS vel
bona vel mala AGERE COGAMVR. Quid manife-
stius? Audi tamen idipsum inculcatius: Si enim
nostri arbitrij sumus, instigare fortasse possunt aliqua

Tom. 3.

virtutes ad peccatum, & alia iuuare ad salutem: Non ta-
men NECESSITATE COGIMVR vel agere rectè vel
malè. Et in Epistolam ad Romanos, cum sæpius
tradidisset hominem in manu & potestate habere
bonum & malum, sicut & August. hoc sæpè docet,
& eo sensu verum esse tradit, quia vtrumlibet fa-
cit, si voluerit, statim explicat quo modo istud in-
telligendum sit, nempe quia sponte fit. Nam ipsi nos In Epist. ad
exhibemus nullo cogente, vel peccato seruire, vel iustitia Rom.
per obedientiam nostram.

Nec minus euidentius Epiphanius remouet il-
lam necessitatem velut libertati contrarium, quæ
tanquam vis & coactio dominatur, Νίχην δὲ μάλλον
τίσσει οἱ ἀναγκὴν ἐπιτιθέτες ἀσέβες ἥτερ ὁ ἀναγκάζομενος
ἁγία τὸ ἐπιχειρεῖν. Sanè quidem iustius ab stellis quæ
necessitatem pariunt, pœnæ reperantur, quam ab eo qui
quod agit omnino coactus aggreditur. Similiter & alibi
sponte facere & vi coactum veluti libertati ex
diametro contrarium opponit: Qui committit ali-
quid (fato) non id sua sponte facit, sed fatorum vi ac ty-
rannide compulsus.

S. Macarius id ipsum aliquoties tradit, vt cum
dicit hominis naturam & boni & mali esse capa-
cem, ἀνὴρ δὲ ἀτακτοεικής, id est, sed non cogibilem,
nam Græci ἀνακαίρειν, dicunt quod Latini cogere.
Et liberum exponit aliquoties per facere quod vo-
lueris, quod est idipsum quod Augustin. dicit, id
esse in potestate quod facit aliquis cum voluerit. Qui
diuinitate inebriati sunt nulla necessitate tenentur, sed
libera potiuntur potestate vt conuertantur & faciant quod
voluerint in hoc sæculo. Et alio in loco dicit, quod
Apostolos non prohibuit gratia quo minus agerent quæ
vellent. Et exponens hoc in eo situm esse, quia non
cogit, declarat ex opposito: Boni malique capax est
natura nostra, ac potestas aduersaria exhortandi vim ha-
bet, non cogendi; in reliquo liberum habes arbitrium in-
clinandi quo volueris. Vnde in alia Homilia de in-
cogibilitate in bonum & malum tanquam in qua
libertas arbitrij posita sit: Exhortari enim possunt
ambæ facultates, tum ad bonum tum ad malum, non
tamen necessario compellere. Huic igitur arbitrio diuina
datur remuneratio.

Sanctus Basilus Selenciæ Episcopus eandem
doctrinam accuratè de libero arbitrio tradit:
Arbitrij libertate resurgens consilij vim habet, quæ nulla
teneatur voluntatis seruitute intentionemque habeat sui
Dominam, & inuiolabili (Græcè nulla violentia do-
mabili) gloriatur agendorum electione. Et inferius
idipsum explicans, sæpius repetit quod Deus ne-
cessitatem non imponit; & quam necessitatem? Ne-
que necessitatis legibus vincit inobsequentem, neque gra-
tiam per vim auferit, neque intra necessitatem dona con-
trahit.

Eusebius Cæsariensis Episcopus, in libris il-
lis etruditis de præparatione Euangelica, naturā
liberi arbitrij fusè tractat, in eoque sitam esse
declarat, quod homo sit libera potestatis ad eligen-
dum vtrum velit. Quod Augustini principiis
prorsus consonat, qui docet esse in hominis libe-
ra potestate, quod fit cum voluerit. Sed cum
Eusebius necessitatem ei capitaliter contrariam
esse sentiret, plus quam decies illam necessita-
tem nihil aliud esse indicat, quam vim, coactio-
nem, violentiam. Nam illa perpetuè apud illum
opponuntur, ex necessitate & ex voluntaria medita-
tione: volens, & externa necessitate compulsus: sua vo-
luntate facere, & externa necessitate: arbitrio & co-
actione: voluntario voluntatis nostræ motu ferri, & alte-
rius causæ necessitate cogi: huc illuc externa vi trahi,
quasi quibusdam funibus circumuinctos, & sponte im-
perique nostro: nostri compotes manere, & vim alian-

AA

de nobis afferri : pro arbitrio consilioque agere , & non citra vim : suapte nutu & aliqua extrinsecus necessitate cogente : voluntarium & illata vi coactum atque inuitum : voluntate utente iure suo , & coactum , & similia. Quæ luculentè patefaciunt quam necessitatem formidet Eusebius liberæ voluntati. Nec in illo opere duntaxat , sed & in libro contra Hieroclem sibi concinit , dum voluntatem opponit necessitati , & exponens quid utrumque sit , agere voluntate declarat idem esse , quod agere arbitrio suo agere vi propria & motu proprio : Et è contrario agi necessitate exponit per inuitum , velut inanimatum corpus exterius agitatum , & velut alienis nervis mobilem huc & illuc perpetuo motu urgentem duci.

Idem lib.
con. Hieroclem. f. 542.

Chrysostom.
Homil. 62.
ad populum
Antiochen.

Homil. II.
in Ioan.

Sanctus Chrysostomus eodem modo liberum arbitrium & necessitatem opponit , eamque nihil aliud interpretatur nisi vim quæ coactum & inuitum facit : *Demon dicit non est in te situm porrigere manum sed necessitate quadam & vi hoc fit.* Et in Evangelium secundum Ioannem clarè docet hoc fieri libero arbitrio , quod sit si velis , hoc est non vi , non coactè , non inuitè : *Corporis natura quocumque ipsam opifex ducere velit eò sequitur , neque resistit : anima autem sui iuris vim in se habet operandi , neque vlla in re nisi velit obtemperat.* INVITAM ENIM ET COACTAM minime vult Deus bonam & virtutibus præditam reddere ; neque id animæ virtuti esset ascribendum , sed sponte sua bona sit , & sibi virtutem complectendam persuadeat oportet. Nihil accuratius omni ex parte cum Augustini doctrina , quam ista sententia sancti Chrysostomi quadrat. Nam & vim sui iuris , seu ut Græcè est , *Dominum sui* , (quod Augustino est habere actum in sua potestate) exponit per nihil facere nisi velit , hoc est , facere si voluerit. Et hoc ipsum dicit sua sponte fieri ; & hoc animæ ascribendum esse , bonamque facere. Illius vero contrarium statuit , non quamlibet necessitatem , sed illam quæ facit inuitam & coactam , Græcè *inuitam & vi coactam*. Denique nihil sancto Chrysostomo familiarius est , quam necessitatem , hoc est , vim , violentiam , coactionem opponere libero arbitrio : atque ideo docere hominem esse liberum , suæque potestatis , quia cogi non potest. Ut sermone de prodicione Iudæ :

Serm. 30. de
diversis novi
Testam. locis
tom. 5.

Ibid. Ser. 43.
de laudibus
S. Pauli.

Sed hæc omnia ille contempsit : Deus vero illum non traxit inuitum. Et cur non traxit inuitum ? Et quoniam bona atque mala in nostra Deus posuit potestate , electionis liberum donavit arbitrium , & nos inuitos non retinet , sed volentes amplectitur. In hoc vero ipsissimam liberi arbitrij violationem esse sitam alibi manifestè declarat : *Nos vero qui semel Dominatum nostri adepti sumus , non in cunctis Deo subditos esse nos patimur : qui si traheret INVITOS , eriperet ipse quod contulit , id est , arbitrij potestatem.* Quam oppositionem liberæ voluntatis & coactionis tanquam capitaliter eam interimentis , alio loco de eodem Sancto Paulo differens , frequenter inculcat , nec aliter probat Paulum libero arbitrio sine necessitate esse conuersum , nisi quia voluntas eius affuit , quia volens fecit , quia non inuitus , non necessitate coactus , quæ omnia perspicua sunt indicia , quod nullum vereatur liberæ voluntati nisi ex necessitate coactionis præiudicium. Cum enim obiecisset sibi quorundam verba dicentium de vocatione sancti Pauli : *Quod Deus vocem illam quasi funem cernici eius iniecerit , vique illum ad se traxerit : Et infra , Vi & necessitate ipsum (Paulum) inquit , attraxit Deus.* Respondet ea refutando Chrysostomus , quod non violavit liberum eius arbitrium , quia & ipse Saulus aliquid egit propria voluntate : *Non tamen destituit eum à*

Chrysost.
Serm. 13. de
ferendis re-
prehens.

suis operibus , & suæ propriæ voluntatis laude (id est , reliquit eum ipsum aliquid operari propria voluntate) neque nocuit eius libero arbitrio , sed voluntarius aduenit ipse atque sua bona voluntate. Vnde inferius aliquoties : *Paulus voluntarie & ex proposito voluntatis venit. Deus nolentes non cogit sed volentes trahit. Qui trahit , volentem trahit. Nullum cogit , sed si ipse vult. Nullum vi & necessitate Deus adigit. Non omnium voluntas eius voluntati obsequitur neque ab eo aliquis cogitur. Si spontanei & volentes fuerimus : inuoluntarios enim & resistentes , neque vi neque necessitate cogit.* Nimirum , ut præmiserat , ne noceat libero arbitrio , quo hominem in sua institutione donavit. Eodem modo & aliis locis : *Quomodo igitur , inquis peccant animæ ? Volentes sponteque ac seipsas iniuria afficientes peccant , non coactæ neque tyrannide oppressæ.* Nunquam videlicet interitum libertati timet , nisi à necessitate violentiæ atque coactionis : qua absente , satis ei est , quod sponte volentesque peccant & benefaciunt. Nam illa absente semper est homo sui Dominus , semper habet actum in sua potestate , quia sit si voluerit : quæ est iuxta sanctum Augustinum ipsissima descriptio libertatis. Quæ consideratione statim iterum adiicit : *Vnde perspicuum est quod in nobis situm est , ut vel optemperemus , vel non optemperemus illius (diaboli) consiliis , nec vllam necessitatem neque tyrannidem patimur ab illo.* Multa similia ex eodem Chrysostomo produci possent , sed ista sufficere videntur , ut intelligamus eum non aliam necessitatem , nisi violentiæ & coactionis liberæ voluntati formidasse.

Serm. 2.
eiusdem to.
de Lazaro.

Vid. Serm.
verb. Hier.
tom. 3. f. 920.

Sanctus Cyrillus Alexandrinus eandem quoque solam necessitatem coactionis à libera voluntate separat , quando primum dicit : *Omnis quæ in cælis est rationalis & mentalis creatura liberum habet motum ad faciendum quæcumque voluerit , & pro- pensio in vnoquoque à NECESSITATE libera est.* Et à qua necessitate ? Audi , *Itaque ut & nos quoque ad quoduis bonum sponte incederemus consilio , non coactè vivere super terram hominem permisit Deus.* Itaque latius seipsum exponens declarat libertatem sublatam iri , si Deus hominem ineffabili potestate flecteret atque cogeret , quantumvis aliquo impetu vel cupiditate voluntaria in bonum ferri videretur : *Itaque si ineffabili quadam & diuina virtute & efficacia usus mutasset singulorum mentem ad bene agendum , & indidisset postea bonum à quo ægerrimè discedere posset , ET NON SPONTE , ultra non esset fructus mentis , neque res digna laude , sed necessitatis & cupiditatis non voluntaria.* Quia videlicet impetus ille impressus non procederet à voluntate , & ideo non esset liberi arbitrij motus sed vi necessitatis extortus. Vnde subiungit , quod si Deus sic facit : *Tardè quasi dato consilio rix tandem reducit ut seruet genus (hominum) & transfert NON LIBERE , SED COACTE potius ad hoc ut videri debeant fideles.* Verè enim non essent fideles , sed esse viderentur , quia non sponte & sua voluntate crederent , sed coactio impulsu rapti credere viderentur , cum tamen animo ferrentur aut ferri ponerentur inuito. Cuiusmodi impetum & coactionem repugnare libertati sæpè tradit , in libris de adoratione in Spiritu & veritate. Nam frequenter ibi inculcat illas actiones homini liberas esse , quæ sunt in hominis potestate , quarum penes nos facultas est , quarum arbitrium & nutus est in hominis potestate , quod facit cum visum fuerit : quæ est ipsissima definitio sancti Augustini. Semper vero illi opponit , non esse nobis voluntarium , agi tanquam necessario quodam vinculo quod imperantibus placet ; ab aliorum nutu pendere ; esse à nostra potestate alienum ;

Cyrl. Alex.
lib. 8. contra
Iul. in fine.

Lib. 4. de
ador. in sp.
& verit.
fol. 406. e.
407.

num; præter voluntatem & ex necessitate impelli: per vim impelli ad bonum aut malum, ac non esse in nostra potestate: quæ nihil aliud significant quam id ipsum quod idem Augustinus tradidit liberæ voluntati repugnare, nempe ita ex necessitate fieri ut fiat nolentibus nobis: Vbi auditus disciplina domini in Ioan. c. 7. Et inique adest, non vi sed persuasionem oritur. Patrocini igitur Dei Patris quod ex charitate dignis præstat, non vi Christum fideles agnoscunt. Non enim possumus secundum Ecclesiæ veritatisque dogmata liberam potestatem hominis (quod liberum arbitrium appellamus) ullo modo negare. Ita iusti quidem præmiis propter iustitiam afficiuntur; qui vero malè vixerunt, non iniuria puniuntur. Quod sanè nullo modo sequitur, si libertas aliter nisi sola vi & coactione tollatur.

CAPVT XIII.

Post Augustinum idem docuerunt omnes usque ad Scholasticos, & primo sanctus Prosper & Fulgentius.

Sed post Augustini tempora ita constans fuit omnium illa sententia superius explicata, quam Augustinus antè tradidit, ut nemo, quod sciam, inuentus fuerit in Ecclesia Latina per annos octingentos qui dissenserit. De Prospero & Fulgentio non potest esse dubitatio. Cum enim essent acerrimi & accuratissimi doctrinæ cœlestis eius defensores, nec ab eius tramite quantum ad gratiam & liberum arbitrium attinet, vel ad latum vnguem discessisse reperiantur, fieri non potest ut eam in re præcipua deseruerint. Et quamvis coacti non fuerint eam tam ex professo tradere ut Augustinus fuit, eo tamen tota eorum doctrina collimat. Hinc illud quod

Prosper. lib. 1. de vita contemplatiua. ex fonte doctrinæ istius haustum est: Diuino iudicio actum, ut quæ fuit (Angelis) manendi voluntas, fieret permanendi voluntaria felixque necessitas. Nam ipsa penè verba sunt, quibus Augustinus libertatem beatæ fruētisque voluntatis Angelorum explicuit. Hinc illa definitio liberi arbitrij: b Liberum arbitrium est rei sibi placitæ spontaneus appetitus. Quæ definitio non requirit aliud ad libertatem, nisi ut rem placitam sponte velit aut appetat, nulla cuiusquam indifferentiæ habita ratione. Quæ sanè definitio ab Augustini principiis hausta videtur, & à plurimis approbata. Nam illa quam Magister & alij multi Augustino tribuunt, Facultas rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, vel malum eadem desistente, non aliud indicat. Omissis enim illis particulis, gratia assistente, & eadem desistente, quæ ad explicandam libertatis essentiam nihil faciunt, remanet illa definitio, qua bonum vel malum eligitur. Quod Augustinus etiam sæpè confitetur. Sed hoc etiam Deo & Angelis iam beatīs & damnatis conuenit. Illi enim eligunt bonum, hi malum, utrique maximè voluntario electionis motu. Nec aliud sibi vult illa Authoris hypognostici, arbitrium ideo liberum dictum, Quod in sua sit positum voluntate, habens agendi quod velit possibilitatem, quod est vitalis & rationalis animæ motus. Nec aliud illa Bernardi: Est potestas faciendi quod vult, quam Albertus etiam magnus ut Bernardi profert, alibi Boetio tribuit. Nec aliud illa sancti Petri ex itinerario Clementis apud eundem Albertum: Facultas se conuertendi ad quos voluerit actus: nec aliud illa communis, Facultas rationis & voluntatis; nec aliud illa Hugonis qua libertas

Tom. 3;

arbitrij dicitur esse, ut in sua substantia eligat cogitatione quod vult. Quæ ex Authore libri de Spiritu & anima apud Augustinum sumpta est: ex quo fit ut Augustino à nonnullis licet perperam tribuatur. Nec aliud illa Alexandri de Hales, dum Angelum dicit esse liberum, quia potest facere quod vult, vel quia potest velle quod vult. Omnes enim isti volunt, omnem rationalem voluntatis motum esse liberum, quia est motus quem voluntas habet in potestate, utpote per eum eligens & faciens id quod vult; ubi primo & maximè est ipsum velle, ut Augustinus loqui solet. Quod ergo dicit Prosper, rei placitæ appetitus, nihil est aliud quam voluntas eius quod rationali consideratione expensum placet. Per quod omnes illi primi motus siue boni siue mali concupiscentiæ à voluntate libera separantur. Nam placere iuxta phrasin Augustino frequentissimam, est considerationis rationalis, ut distinguitur contra id quod lubet, seu quod impetu quodam irrationali & motu primo, ut nos loquimur, allubescit: ut patet ex illo libri primi ad Bonifacium: Ut per illud (liberum arbitrium) peccent, maximè omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet quod eis lubet. Id est, hoc rationali voluntatis motu approbant & eligunt, quod eis irrationali impetu lubet. Et infra: Absit ut carnis concupiscentiam inordinata commotione surgentem aut illi menti placeret consentiendo satiare, aut illi quasi necesse esset dissentiendo cohibere. Et paulò antè in eodem libro: Peccata sunt siue eius (concupiscentiæ) consensionibus cum ab eo quod lubet, vincitur id quod placet, siue cum per ignorantiam malum quasi bonum placeat. In quibus locis placitum refertur ad consensum voluntatis in id quod rationali consideratione comprobauerit. Ut non sit opus illa terrefacta larua, qua nonnulli verentur, ne primi motus fiant liberi, neue homines in bruta redigantur, & similes consequantur absurditates, quæ tam parui momenti sunt, ut refutationem non mereantur. Quis enim sine extrema stoliditate imaginetur, beatos Angelos & homines si ab illa instabilitate libertatis & voluntatis extrahantur, quæ malorum omnium causa fuit, & plenissima, luminosissima, consideratissima summæque complacita voluntate immobiliter adhæreant summo liberi arbitrij bono, in bruta brutalesque impetus commutari? Deumque denique ipsum iustitiam suam incommutabili voluntate diligentem instar bruti incitari, quo nihil magis blasphemum dici potest. Hebetes illæ cogitationes sunt hominum non satis penetrantium, quod voluntas quæ in bono per indifferentiam electo fit immutabilis, non bruta sed maximè rationalis redditur. Nam etiam tum cum voluntas lucidissima præeunte ratione in bono immobiliter figitur, longè maior est distantia à brutali impetu animantium, quam quando cum indifferentia ferebatur. Tunc enim maximè rationabiliter id eligit, quod eligendum esse Dei ipsius lumine, hoc est, ipsa æterna veritate illustrata iudicat, & super ipsum actum reflectendo, quod bruta nequeunt, seipsam ad eligendum mouet, & omne contrarium detestatur. Vtique adeo, ut idem planè sit in tali arbitrio, voluntatis & electionis modus, ac si esset adhuc eadem, quæ in hac vita adhærebat, indifferentia. Nisi fortè velint huiusmodi Authores cogitationum, modum agendi voluntarium in brutalem magis magisque commutari, quoties crescente pietatis & virtutis, vel etiam improbi-

Hugo lib. 2. de anim. c. 32. lib. de Spir. & anima c. 48. De Hales 2. parte q. 29. memb. 1. a. 5.

Lib. 1. ad Bonif. c. 2.

Cap. 17.

Cap. 13.

Lib. 1. op. imper. contr. Jul. f. 154. b. Contra. Collat. c. 18.

Lib. 3. ca. 4.

Albert. Magnus in 2. dist. 25. a. 3. in 2. parte sum. de lib. arbit.

Aa ij

tatis habitudine, vel gratia cælitus potentissimè radiante, in bonum aut malum tanta stabilitate figuntur, ut altera pars eis penè impossibilis esse videatur. Impossibilis, inquam, non illa impossibilitate quæ nolendo superari nequeat, sed illa qua summa considerationis rationalis deliberatione præcedente, iudicat constantissimè appetendum esse quod antè inconstanter appetebat. Dum enim crescit cognitio boni & conuenientis appetenti, & cessat auersio quæ antè voluntatem à volendo retrahebat, crescit & iudicium practicum appetendi, & rationalis impetus hoc volendi. Sed de his alias fortasse latius. Nunc satis est ostendisse Prosperi doctrinam eandem esse quæ fuit Augustini, dum ad veram libertatem arbitrij, nullam omnino indifferentiæ rationem habet. Quem sensum eius qui plenissime perspectum habere velit, legat ea quæ prolixè ex ipso infra prolaturi sumus libro octauo de gratia Christi.

Vide lib. 8.
de gratia
Christi Sal-
uat. c. 10.

Næque vero sanctus Fulgentius dissentit ab Augustino. Nam & ipse doctrinæ istius, quamuis non expressa verba, quia necessitas non postulabat, lineamenta tamen quædam non obscura in scriptis suis expressit, dum & ipse sicut Augustinus, eò perducendum esse docet liberum arbitrium per gratiam Christi, ut peccare deinceps omnino non posset, si non peccaret donec peccare potuisset. Nam Augustinianâ phrasi adiecit: *Primus homo accepit quidem gratiam, qua posset non peccare si peccare noller, nondum tamen tantam acceperat gratiam, qua nec peccare vellet omnino nec posset.* Vbi verbis utitur Augustini libertatem futuræ vitæ commendantis, sed loco vocabuli (libertatem) ponit (gratiam) idem tamen omnino vtriusque sensus est.

Li. de incar.
& grat. c. 12

CAPUT XIV.

Venerabilis Beda.

INTER Latinos Venerabilis Beda non potestremus est, qui à libertate arbitrij, solam illam necessitatem violentiæ, quæ scilicet velimus nolimus operatur effectum suum, excludit; idque non semel aut iterum quasi per transennam ei excidit, sed iterum iterumque diligenter inculcat. Nam de primi hominis libertate tractans: *Videndum est, inquit, quæ libertas illius arbitrij fuerit. Arbitrium certe liberum fuit, quamdiu suæ potestatis exstitit, ita ut nulla vi cogente nec Dei nec diaboli, quod vellet bonum seu malum faceret. Sed cum liberum esset hoc respectu, quod à nulla Domino nullâ vi poterat ut vellet aliquid aut noller, per se tamen debile erat. Et cum dixisset per peccatum primi parentis totum orbem seruum esse factum peccati, sic pergit: Venit Dominus nos pristino restituens gradui, reddens arbitrium patris mei, liberum sicut prius à vi extranea, sed nouâ debilitate propria, ut nemo sit qui de se presumat. Ecce asserit libertatem à vi extranea, admittens infirmitatem qua in alteram partem homo pronus vrgetur, ut ostendat ei constare arbitrij libertatem.*

In lib. vii.
de viar. quest.

Hinc statim ad illam veterem quæstionem dissoluendam venit, quomodo libertas arbitrij possit cum diuina prædestinatione consistere, nec aliam in ea difficultatem mouet, nisi quia videtur afferri necessitas violentiæ: Si, inquit, præordinat vitam bono, & mortem malo videtur vim inferre libero arbitrio, quia cum prædestinatio sua falli non possit, necesse est, ut malus sit, quem prædestinauit ad mortem,

Ibidem.

A & bonus sit quem prædestinauit ad vitam. Vides hic libertatis interitum à necessitate formidari. Sed à qua necessitate? Et si necesse est hunc esse bonum, & illum malum, perit ergo liberum arbitrium, quod necessitate cogitur. Vis planius? Quod si arbitrium, non est liberum, sed cogitur necessitate. Vis adhuc inculcatius & inuictius? Non est culpandus ille qui velit nolit peccat, neque laudandus qui velit nolit bene agit, sed laus & culpa soli cogenti est imputanda. Et aliquanto inferius obiectionem ita soluit, ut solam vim cogentem ab arbitrij siue bonorum siue malorum libertate submoueat, nihil omnino de quauis alia Dei in humanum arbitrium operatione sollicitus: *Prædestinatio Dei, inquit, nullâ vi cogit nos ad bonum vel malum.* Itaque paulo post de malorum arbitrio; *Coëgit nos Deus ut mali sibi videremur ab aeterno? Absit. Nam potius nos coëgit eum ut nos malos videret.* Et de libertate bonorum iterum: *Sicut ergo prædestinatio ad mortem non cogit malos ut pereant, sic etiam prædestinatio ad vitam non cogit bonos ut saluentur. Sed cum Dominus bonos ad vitam prædestinauit, ita eos prædestinauit, ut ipsa sua prædestinatio meritis & precibus nostris obtineatur.* Quibus ultimis verbis diuinæ gratiæ operationem in liberum arbitrium tangit, cuius Beda studiosissimus aduersus Pelagianos & castissimus assertor fuit. Nec tamen aliam libertati ruinam timet nisi per vim, qua velint nolint salute potiantur. Vix potuisset euidentius Beda sensum suum de necessitate & libertate promere, etiam si de industria suum omne studium eo contulisset. Nominat vim, violentiam, coactionem, necessitatem, non quamlibet, sed quæ velimus nolimus operatur effectum suum, ut iisdem penè verbis quibus Augustinus suam sententiam exprimat. Ille enim, ut sæpe diximus, illam solam necessitatem libero arbitrio timet, quæ etsi nolimus, efficit id quod potest.

B

C

Lib. 5. de G.
vii. c. 10.

CAPUT XV.

Sanctus Ioannes Damascenus.

SE non nullus est penè antiquorum qui magis existimatur esse aduersarius isti sententiæ, cuius authorem sanctum Augustinum esse diximus, quam sanctus Ioannes Damascenus, quare sententia eius paulo accuratius exploranda est: fortassis enim patebit, vix quenquam esse antiquorum qui magis ad Augustinum accesserit. Nemo igitur quasi aduersus Augustinum, proferat, quod dicat sapius, per liberum arbitrium nos habere actus nostros in nostra potestate, in nobis, in arbitrio nostro, vel quod in idem redit, esse nos dominos actuum nostrorum per arbitrij libertatem. Hæc enim non solum admittit libenter Augustinus, sed expresse docet, & ut late vidimus, in hoc ipso principio ita exposito ut diuinæ gratiæ non repugnet, velut basi, suam sententiam collocat. Per hæc ergo ipsa nihil aliud indicat Damascenus, nisi liberum arbitrium actus suos cum vult, exserere, cum vult, cohibere, ubi maxime & primitus est ipsum velle & nolle, prout supra in Augustini sententia exposuimus. Quapropter Augustino non dissentire Damascenum patet.

E

Primo quia liberum arbitrium nihil aliud esse docet quam voluntatem, ita ut eodem modo quo Augustinus passim liberum arbitrium voluntatis, & voluntatem idem omnino existimare videatur: *Cum diuina natura suapte natura liberum*

Lib. 3. Orth. fidei ca. 27. liberum arbitrium, volendique facultatem habeat, homo quoque ut ipsius imago, arbitrij libertate volendique facultate naturaliter præditus erit. Quippe Patres liberum arbitrium voluntatem esse definiunt. Quod enim voluntatem in sua generalitate sumptam liberum arbitrium esse sentiat, ex eo liquet quod statim ita subiungat: Enimvero cum voluntatem dicimus, non eam coactam ac necessitate constrictam, sed liberam dicimus, &c. Necessitatem autem intelligit coactionem. Nam statim dicit, neque diuinam, neque creatam naturam intellectualem nihil coactum habere: Neque Deum etsi natura Deum, & bonum, necessario esse Deum & bonum: Equis enim ei hanc necessitatem imposuerit? Ex quo fit ut expressissimis verbis dicat: Arbitrij porro libertas nihil est aliud quam voluntas.

Ibidem.

Secundò quia docet, hominem hoc ipso esse liberum, quo rationalis, quia videlicet ex hoc ipso quo utitur consideratione rationali non sensitiva, necesse est voluntatis motum consequentem esse liberum: Arbitrij libertas rationi annexa sit necesse est. Aut enim rationis particeps homo non erit, aut si ratione præditus sit, penes eum quoque actionum arbitrium & potestas futura est. Quod nisi de singulis actionibus quibus præluet ratio, non est verum, nihil efficit. Et paulo post: Ad hoc sciendum Angelos utpote ratione præditos, liberi arbitrij esse. Et libro tertio: Nam si voluntas, quam ut iam citauimus, non coactam, & liberam esse definierat, rationis particeps est, utique & libera. Et apertissime

Lib. 2. Orth. fidei c. 27.

Lib. 3. c. 14.

Lib. de duab. Christi voluntatibus.

Lib. de Orth. fidei c. 22.

Ibidem.

in libro de duabus Christi voluntatibus: Voluntas est appetitio cum sensu (Græcè vitalis) atque ratione, id est, vitalis & rationalis: Ac per ea quidem animantia quæ ratione carent, cum sensu non cum ratione, neque liberè appetunt. Homo autem qui rationis est particeps, quæ ex parte animal est, cum sensu appetit; quæ rationis particeps, rationem ducem in appetendo sequitur, liberosque habet appetitus. Hinc est quod voluntatem seu volitionem semper definiat esse motum rationalem, ut à brutorum impetu distinguat. Nam in eodem libro: Est igitur voluntas naturalis quædam appetitio rationi sensuique consentanea, &c. Et libro secundo Orthodoxæ fidei: Voluntas est rationalis & vitalis appetitus. Quocirca &c. quidem nihil aliud est quam ipsa naturalis, vitalis, & rationalis earum omnium rerum quibus natura constituitur atque conservatur appetitio ac simplex tantummodo facultas. Etenim brutorum animantium appetitus, rationis expers cum sit, voluntas nullo pacto dici potest. Et expresse, βελον (quam, inquit, de liberantem voluntatem vocant) ab electione proprie dicta distinguit. Ex quibus valde manifestum est, auctore Damasceno, cur impetus illi non rationales, quibus homo percellitur non sunt vlllo modo liberi, quia videlicet non sunt rationales. Eandem doctrinam ibidem iterum, sicut & alibi sæpius tradit.

Tertiò non solum docet, hominem hoc ipso quo rationalem, esse liberum, sed etiam motus eius hoc ipso quo rationales esse liberos, & à brutorum actionibus distingui. Nam cum libro secundo docuisset bruta solâ naturali appetitione & impetu duci, & propterea eorum appetitionem, non posse vocari voluntatem, neque naturalem videlicet, quam ipse ibidem docet esse finis, neque deliberantem quæ est mediorum, rationem adiicit: Voluntas siquidem est rationalis & naturalis atque à libera potestate manans appetitio. At in hominibus utpote ratione præditis, naturalis appetitio non tam ducit quam ducitur. Mera enim ac libera potestate, & cum ratione mouetur, quod videlicet vitales, (id

Tom. 3,

A est, appetitiua) & in cognitione sitæ facultates in homine coniunctæ sint. Ac proinde libera potestate, appetit, vult, querit, considerat, deliberat, indicat, afficitur, eligit, ad agendum fertur, &c. Vbi nihil apertius dici posset, quam omnes omnino motus hominis, quæ rationalis à primo appetitu finis usque ad executionem mediorum, esse liberos, idque ideo quia potestas appetitiua & cognitiua rationalis iunctæ sunt. Et libro tertio eiusdem operis: Peculiaris porro vegetatiuæ est motus ille in quo inest vis alendi, augendi, ac gignendi: sensitiva, internus motus: rationalis atque intellectualis, agitatio ea quæ in arbitrij libertate sita est. Quare si vegetatiuæ naturaliter inest motio ea, in qua vis alendi inest, & sensitiva item internus motus, naturaliter etiam & rationali & intellectuali inest motus ille, qui ex arbitrij libertate existit. Et mox subiungit: Arbitrij porro libertas nihil aliud est quam voluntas. Et libro de duabus voluntatibus, definiens voluntatem quæ est facultatis ipsius motus: Voluntas, inquit, appetitio est eius quod ratione utitur, hoc est, naturæ rationalis, naturæ consentanea. Et aliâ definitione: Itemque mentis imperatricis liber motus. Non posset clarius declarare Damascenus, etsi hoc ex professo declarandum suscepisset, quod omnis voluntatis cum ratione motus, sit hoc ipso liber: sicut hoc ipso libera creatura, quæ rationalis, ut proinde si quæ necessitas in motu voluntatis reperitur, dummodo non sit violentia, nullo modo libertati eius aduersetur, dummodo rationalis motus voluntatis esse perseveret. Hoc ipsum tamen quod diximus eum sentire, adhuc vberius declaratur.

Lib. 3. c. 14.

Lib. de duab. voluntatibus.

C

D

E

Quartò, quia liberum eo modo definit esse id quod est in nostra potestate, sicut hoc Augustinus solemner docuit, & supra quoque ex Damasceno vidimus. Quid sit autem in potestate, ex Augustino supra constitit. Porro ut etiam Damascenus declararet, quid esse, vel habere in sua potestate, suæ significationis amplitudine comprehenderet, docet ipse.

Quintò id esse in nostra potestate, quod vltro & sponte fit, scilicet voluntate atque ratione. Nam alioquin agnoscit aliquid & in brutis esse spontaneum, quod scilicet libenter, sed sine rationali consideratione faciunt. Sic ergo loquitur de spontaneo, & eo quod est in potestate seu arbitrij libertate. Ea quæ sunt, partim in nostra potestate sita sunt, partim minimè sita. In nostra potestate sunt ea quæ liberum est nobis facere vel non facere. Id est, quæ facimus si volumus, ut definit Augustinus, sed quia hoc strictius vulgi sensu dictum esse videbatur, explicationis loco adiicit: Hoc est, ea omnia quæ vltro & sponte facimus. Neque enim ea sponte à nobis fieri dicerentur, scilicet rationalibus ratione utentibus & agentibus (nam actio apud ipsum definitur operatio rationalis, ita ut brutorum actio non sit actio, quia non agunt sed aguntur) si actio in arbitrio nostro minimè posita esset. Et hæc est causa cur Damascenus tum in eodem loco, tum alibi in eodem libro, id quod homo spontaneè facit, laudem & vituperationem comitem habere tradit. Porro ab hoc genere liberi & existentis in nostra potestate, statim distinguit, aliud genus liberi quod magis propriè tale vocari solet, de quo scilicet deliberamus: Propriè autem, inquit, in nostra potestate consistunt ea omnia, quæ ad animum spectant, & de quibus deliberamus.

Lib. 2. Orth. fidei c. 26.

Ibid. c. 24.

Sextò ut intelligeremus, quid sit illud spontaneum, expresse opponit illud coacto & inuito. Nam libro secundo fidei Orthodoxæ: Quoniam id quod sponte fit in quadam actione, scilicet ratio-

A a. iij

nali, vt statim dicit, possumus est, id quoque quod inuitè fieri censetur, in quadam etiam actione versetur necesse est. Et plerique sunt, qui id quod quoque quod quis inuitus facit, &c. Et mox adiecit id quod sponte fit habere laudem vel vituperationem; & id quod inuitè fieri per vim vel per ignorantiam à principio quod est extra. Sponte vero quod nec per vim, nec per ignorantiam efficitur. Vnde definitionem eius aliam subiicit, qua declarat se solum loqui de spontaneo, quo aliquid sponte facit creatura rationalis: Sponte id fieri dicitur cuius principium & causam continet is qui agit, resque singulas per quas actio geritur & in quibus versatur, quas Rhetores circumstantias appellant, compertas & exploratas habet.

Septimò sicut coactum & inuitum opposuit isti spontaneo creaturæ rationalis, ita eodem modo coactum seu violentiam opponit libero. Nam libro secundo cum hominem voluntate liberum creatum esse docuisset, vt esset capax virtutis & vitij, rationem adiecit: Neque enim virtutis nomen obtinere potest, quod quis per vim atque inuitus efficit. Quasi diceret, quod non efficit voluntatis libertate. Et libro tertio cum tradidisset, Christum habere voluntatem: Enimvero, inquit, cum voluntatem dicimus, non eam coactam ac necessitate constrictam, sed liberam dicimus, &c. Neque enim diuina solum & increata natura coactum nihil habet, sed ne intellectualis quidem & creata. Id quod hinc perspicuum est, nam cum Deus natura bonus sit, & natura conditor, & natura Deus, haudquaquam hæc necessario est. Ecquis enim hanc ei necessitatem imposuerit? Nihil luculentius afferri posset ad demonstrandum, quod liberam voluntatem opponit ei quod coactum est, & necessitate constrictum. Necessitate, inquam, non determinationis ad vnum, sed illa quæ contra voluntatem est, vt ex declaratione de necessitate quàm à Deo separat, apertissimum est. Quod ex illa significatione antiquis vsitata fuit, qui non solent adhibere, imo abhorrent nomen necessitatis in diuinis, etiam respectu actionum quas nos quam maxime necessarias, hoc est, ad vnum determinatas dicimus, vt supra ex Augustini doctrina diximus. Quod quia non aduertitur à recentioribus, in multas hallucinationes cadunt, dum audito nomine necessitatis, statim putant determinationem ad vnum indicari. Sed opponunt Veteres necessitatem ei quod est in nostra potestate. Vnde Damascenus: Hinc efficitur, quia liberi arbitrij sumus, vt actiones nostræ in nostra potestate sint. Alioquin si ex siderum motu cuncta facimus, sequitur vt ea quæ facimus, necessitate faciamus. Et mox: Si quidem omnia necessitate aguntur & feruntur, & superuacanea erit in nobis ea pars animi, in qua ratio est. Nam si nulla actio in nostro arbitrio & potestate sita est, &c. In qua oppositione quam & Augustinus fecit, necessitas est ea quam in simili argumento definiuit Augustinus vt saluaret libertatem, Quæ non est in nostra potestate, sed etiam si nolimus efficit id quod potest. Eadem de causa sicut Augustinus (vt supra diximus) ita & Damascenus, naturam & id quod naturale est, opponit voluntati & illi quod est in nostra potestate, quia videlicet natura suum effectum etiam nobis nolentibus operatur: Vires naturales & vitales hæc sunt, quæ ab animi inductione ortum non habent, vbi naturales vocat vegetatiuas, vitales, vt arteriarum, inquit, pulsus: Hæc namque, addit ipse, velimus nolimus, munus suum exequuntur. Quæ de causa paulo ante dixit, Deum esse natura bonum, & natura Deum, haudquaquam tamen necessario.

Hæc arbitror ad oculum ostendunt (tantum

A studium contentionis absit) ouum ouo non esse similius quam Damascenum Augustino in hoc argumento de essentiali arbitrij libertate, imo nonnulla luculentius quam Augustinum expressisse, cum tamen à recentioribus quam longissime ab illa sententia recessisse videretur. Sed iam non semel, neque sine animi dolore expertus sum, veteres authores à quibusdam hominibus non discendi causa indifferenti animo legi, sed hoc vno dumtaxat scopo vt suas præoccupatas opiniones, & quoquo modo defendendas, eorum autoritatibus muniant. Ex quo fieri solet, vt quicquid quarunt in eis inueniant. Non enim id quod ipsi sentiunt, sed quod sensibus suis quaqua ratione blandiatur, arripiunt, & obtorto collo in suas opiniones trahunt.

B Neque vero quisquam isti doctrinæ contrarium putet, quod subinde Damascenus dicat, liberi arbitrij esse deliberare & deliberatum eligere, vel non eligere, in potestate esse in hanc vel illam partem declinare, esse bonum vel malum prout visum fuerit, & similia; nam & Augustinus eadem, & forte instantius quam Damascenus docet. Nec tamen propterea sibi Augustinus aduersus est. Nam vel de quodam genere actionum loquuntur in humanis moribus celeberrimo: vel si de omnibus intelligi malis, de omnibus vera sunt, eo modo quo supra ex Augustino exposuimus, & infra fortasse dicturi sumus.

CAPVT XVI.

Sanctus Anselmus.

V ENIAMVS ad sanctum Anselmum, eruditionis & sanctitatis gloria celeberrimum. Nam & ipse istius doctrinæ sancti Augustini quam aperuimus sectator non postremus est. Docet enim & ipse aliquoties, necessitatem illam esse propriam, quæ est coactionis & nolentem premit: si qua sit vero quædam voluntaria necessitas & immobilitas, illam non esse propriam necessitatem, nec vllò modo repugnare libertati voluntatis. Itaque in libro secundo, Cur Deus homo, de immutabili, necessaria, & tamen libera Angelorum iustitia cum loqueretur: Improprè dicitur necessitas vbi nec coactio vlla est nec prohibitio. Hoc est, vis cogens nolentem & prohibens seu impediens volentem. Et multo inferius de Deo: Nec dicimus Deum necessitate facere aliquid eo quod in illo sit vlla necessitas; sed quoniam est in alio, sicut dixi, impotentia quando dicitur non posse. Omnis quippe necessitas est aut coactio aut prohibitio: quæ duæ necessitati & conuertuntur inuicem contrariè, sicut necesse & impossibile. Et fundamentum istius doctrinæ suæ tangens, cur scilicet vbi voluntas est, non sit necessitas & è contrario; vbi non est voluntas, ibi sit necessitas: Omnis, inquit, potestas sequitur voluntatem. Cum enim dico quia possum loqui vel ambulare, subauditur si volo. Si enim non subintelligitur voluntas, non est potestas sed necessitas. Nam cum dico, quia nolens possum trahi aut vinci, non est, nec mea potestas, sed necessitas & potestas alterius. Ecce apertissime non agnoscit, eodem modo vt Augustinus, vllam propriam necessitatem quam illam, quæ vt Augustinus loquitur, etiam si nolimus, efficit id quod potest. Ex quo principio infert Angelos etiam nunc libere seruare iustitiam, hoc est, bonam voluntatem suam, quæ iustitiam æternam, hoc est, Deum diligunt, nec enim alia est, Angelorum iustitia:

Hoc

Lib. 2. Orth. fidei c. 12.

Lib. 3. ca. 14.

Lib. 2. c. 7.

Lib. 5. de Civitate cap. 10.

Lib. 2. de fide Orth. c. 12.

Ansel. lib. 2. Cur Deus homo ca. 10. Cap. 17.

Capit. 10.

Hoc igitur modo, inquit, habet (Angelus qui peccare non potest) à se iustitiam (quia scilicet non abiicit eam quando abiicere poterat) quia creatura eam aliter à se habere nequit, & ideo laudandus est de sua iustitia, & non necessitate, sed libertate iustus est: quia improprie dicitur necessitas; ubi nec coactio vlla est nec prohibitio. Id est, vis cogens nolentem vel impediens volentem.

Secundò ex eodem principio deducit, Deum voluntate non necessitate esse iustum, et si peccare non possit, & inde laudandum esse, quia istud à seipso habet non ab alio: Quia propter quoniam Deus perfecte habet à se quicquid habet, ille maxime laudandus est de bonis quæ habet & servat, non vlla necessitate, sed sicut supra dixi, propria & æterna immutabilitate. Et alibi declarans, hoc non tantum esse verum respectu operum temporalium, sed etiam respectu voluntatis istius quæ suam veritatem diligit: Nihil ibi (in Deo respectu præteritorum) operatur necessitas non faciendi, aut impossibilitas faciendi, sed Dei sola voluntas quæ veritatem semper (quia ipse veritas est) sicut est, esse vult.

Tertiò concludit, Christum Dominum iustum esse proprie libertate non necessitate, cum tamen iustitia Christi in eo sita sit, quod æternam iustitiam diuinæ voluntatis à primo suæ conceptionis initio immutabiliter diligit: Sic ergo homo ille qui idem ipse Deus erit, quoniam omne bonum quod ipse habebit à se habebit (nempe quia simul Deus est, ut statim explicat) non necessitate, sed voluntate & libertate & à seipso iustus est, & ideo laudandus erit. Et rursus de eadem Christi voluntate qua non potuit velle mentiri, velle servare vitam suam, præcepto de subeunda morte dato, ita loquitur: Quoniam cum Christus mentiendi potestatem haberet (si scilicet vellet et si velle non posset, iuxta doctrinam de potestate supra traditam) hoc à seipso habuit, ut non posset velle mentiri: ideo de sua iustitia, quæ veritatem servavit, esse eum laudandum. Et de potestate Christi servandi vitam suam: Semper habuit potestatem servandi, quamvis nequiverit velle servare ut nunquam moreretur. Et quoniam hoc à seipso habuit, ut scilicet velle non posset, non necessitate, sed libera potestate animam suam posuit. In quibus omnibus nihil ad libertatem Christi requirit, quam quia à seipso habet quod velle non potest, hoc est, quia immutabiliter amat veritatem, iustitiam, præceptum Patris à quorum non potest dilectione deficere, proinde non necessitatem sed immutabilitatem esse propriæ voluntatis, quod in eodem capite sæpius repetit. Vnde tandem in fine: Si ergo ideo vere erat moriturus, quia hoc ipse sponte & immutabiliter voluit, sequitur illum non ob aliud non potuisse non mori, nisi quia immutabili voluntate voluit mori. Et rursus inferius: Non necessitate aut impotentia fieri vel non fieri dici debet aliquid, ubi neque necessitas nec impotentia quicquam operantur, sed voluntas. Omnia istaduntaxat hoc scopo à me adducta sunt, ut ostendam sanctum Anselmum, nihil esse de Christi libertate sollicitum, dummodo ostendere possit eum suscepisse mortem, & non esse mentitum, non necessitate cogente vel prohibente, sed propria voluntate, quamvis impossibile fuerit, ut vel mentiretur, vel non moreretur. Talis enim necessitas, si, ut Augustinus loquebatur, necessitas dici debet, non est pre-mens sed fruens bono, quod diligit: non est necessitas sed volendi immobilis firmitas. Vnde Anselmus explicare volens quomodo Christus non necessitate, sed sponte & indeclinabiliter mortem sustinere voluerit, affert simile de iis, qui

potentissimo Dei tractu indeclinabiliter bonum volunt: Quoniam, inquit, voluntati quisque ad id, quod indeclinabiliter vult, trahitur vel impellitur, non inconuenienter trahere vel implere dicitur Deus, cum talem voluntatem dat in quo tractu vel impulsu, nulla intelligitur violentiæ necessitas, sed accepta bonæ voluntatis spontanea & amata tenacitas. Et hæc esse videtur causa, cur & in isto loco, & in eodem capite sæpius, & in primis libro secundo, & libro de Casu diaboli, sicut liberam voluntatem, ita spontaneam opponit necessitati. Et perpetuo libertatem Christi explicans, liberum cum eo quod fit sponte à voluntate confundit. Hinc explicans etiam libertatem Angelici casus: Per suum arbitrium peccavit, quod sic liberum erat ut nulla alia re cogi posset ad peccandum, & ideo iuste reprehenditur, quia cum hanc haberet arbitrii sui libertatem, non aliqua re cogente, non aliqua necessitate, sed sponte peccavit. Quibus verbis solam necessitatem coactionis, velut libertati capitaliter aduersantem, ab arbitrii libertate remouet, quemadmodum hoc & ab antiquis Scholasticis eum sequentibus intellectum est, & ex ipsis verbis & ex subiuncta authoris explicatione manifestum est. Soluens quippe obiectam sibi difficultatem, quod homo cogente tentatione, & ideo non per liberum arbitrium iustitiam deferere videatur, hoc totis viribus inculcat, quod non inuitus ac nolens deferit: Nemo illam deserit nisi volendo. Si ergo inuitus dicitur nolens, nemo deserit illam inuitus. Ligari enim potest homo & inuitus, quia nolens, potest torqueri inuitus, quia nolens, potest occidi: velle autem non potest inuitus, quia non potest velle nolens velle. Nam omnis volens ipsum suum velle vult. Vbi clarissimum est, eum libertatem arbitrii explicando, solam contradictionem quæ oritur non ex simplici necessitate voluntaria, sed ex necessitate coactionis voluntatis expromere. Et cum hoc vberius explicasset, tandem subiicit: Quomodo itaque non est libera voluntas, quam aliena potestas sine suo assensu subicere non potest? Ecce iterum libertatem in immunitate cogentis necessitatis collocatā. Et rem confectam iterum repetens, dicit à se ostensum: Omnem rem liberam esse, ab ea re, à qua cogi non volens, vel prohiberi non potest, &c. Et quod tentatio rectam voluntatem non nisi volentem aut ipsa rectitudine prohibere, aut ad id quod non debet cogere potest, &c. Cum ergo vincitur non aliena vincitur potestate, sed sua. Et infra: Impugnare namque potest inuitam voluntatem, expugnare nequit inuitam. In quibus semper libertas voluntatis in eo constituitur, quod nihil vult inuita vel nolens, hoc est, quod expers sit omnis cogentis necessitatis.

Neque vero quicquam refert, quod sanctus Anselmus alibi libertatem illam humanæ voluntatis explicans, subinde indifferentiæ ad opposita mentionem faciat. Idem quippe sæpius Augustinus docet. Nec enim in omnibus actionibus & hominum statibus est idem libertatis modus, ut alibi dicturi sumus: quamvis eadem sit semper essentialis ratio libertatis.

CAPVT XVII.

Sanctus Bernardus.

AM vero videamus, quid sanctus Bernardus, quem de gratia & libero arbitrio sanissime sensisse, & in hac materia ab Augustini, hoc est, Ecclesiæ Catholice doctrina non recessisse

Lib. 1. c. 10.

Lib. de lib. arbit. cap. 2.

Alex. Hal. 2. p. q. 29. memb. 1. a. 1. ubi illa verba citat.

Lib. de lib. arbit. c. 5.

Cap. 6.

Cap. 18.

constat, de arbitrij libertate docuerit. Quod eo studiosius præstandum est, quod sanctus Bernardus inter præcipuos authores à plerisque recensetur, qui distinguendo triplicem libertatem, à necessitate, à peccato, & à miseria, primamque docendo esse naturæ, alteram gratiæ, postremam gloriæ, veram naturalemque arbitrij libertatem, in sola immunitate à necessitate collocauerit. Quapropter quemadmodum distinctionem illam à sancto Bernardo traditam esse perspicuum est, ita nullum authorem ab Augustini temporibus hucusque magis apertè, disertè, accuratè & efficaciter sancti Augustini doctrinam, quam supra demonstrauimus, in omnibus ad unguem tradidisse certum est, & ita manifestum est, ut mihi nullo euidentiori exemplo ostendi posse videatur, quid valeat in indagandis & eruendis genuinis authorum quorumcumque sensibus præoccupata sententia. Fatemur igitur ex S. Bernardi sententia, necessitatem repugnare libertati, & istam esse ipsius naturæ, non gratiæ, non gloriæ libertatem. Hoc enim sæpius in libro de Gratia & libero arbitrio docet. Sed qui hoc afferunt, attendere, imò vel oculos tantum aperire debuissent, ut intelligerent quam necessitatem Bernardus intelligeret. Plurimis enim euidentissimisque argumentis ostendi potest, non aliam intellexisse necessitatem, quam eam quam S. Augustinus definiuit, *que non est in nostra potestate, sed etiam si nolumus efficit id quod potest*, hoc est, necessitatem quæ voluntati repugnat essentialiter, neque aliud est nisi vis, violentia, coactio.

Lib. 5. de
Civ. 6. 10.

Nam in primis sapissimè sanctus Bernardus docet, necessitatem illam, à qua liberum arbitrium dicitur, efficere ut non sit voluntarium. Quam necessitatem certissimum est, non esse illam simplicem necessitatem qua simpliciter aliquid necessarium esse dicitur, & qua beatificus voluntatis amor necessarius est: Si horum quodlibet prohibente ratione voluntas non posset, voluntas tam non esset. Vbi quippe necessitas iam non voluntas. Et aliquanto inferius: Est vero quam magis ei congruere arbitror libertatem, quam dicere possumus à necessitate, eo quod necessarium voluntario contrarium esse videatur. Si quidem quod ex necessitate fit, non iam ex voluntate, & e conuerso similiter. Et adhuc inferius: Vtrobique voluntas, & ubique libertas, cedit quippe voluntati necessitas. Hæc autem prorsus falsa sunt, si simplex necessitas intelligatur, cum illa, iuxta Diui Augustini & ipsius Bernardi sententiam in eodem libro, beatorum voluntati competat, qua iam amplius peccare non possunt, & Deum clare visum voluntariâ quadam necessitate diligunt.

Lib. de grat.
Lib. arbit.

Secundò hanc ipsam necessitatem disertissimis verbis declarat sæpe esse violentiam, qua fit ut homo cogatur velle & consentire, hoc est, ut inuitus velit. Quod cum implicet contradictionem, implicat similiter voluntatem sua spoliari libertate. Nam statim in initio libri sui, cum dixisset, consensum voluntarium nos à bestiis discernere, esseque habitum liberum sui, statim explicat vberime & clarissime quo pacto hoc accipi velit: Si quidem, inquit, non cogitur (scilicet consensus) non extorquetur. Est quippe voluntatis, non necessitatis. Nec negat se, nec præbet cuiquam nisi ex voluntate. Alioquin si compelli valet inuitus, violentus est non voluntarius. Vbi autem voluntas non est, nec consensus. Non est enim consensus nisi voluntarius. Vbi ergo consensus, ibi voluntas. Porro ubi voluntas ibi libertas. Et hoc est quod dici puto liberum arbitrium. Etiam si nihil diceret amplius sanctus Bernar-

adus, non deberet vlla de sensu eius esse dubitatio. Sed eandem suam mentem tanta inculcat diligentia, ut omnino ne quis perperam necessitatem quam à libertate excludit, intelligeret, sollicitus esse videatur. Quam enim aliam necessitatem libertati contrariam, nisi violentiæ, seu quæ præter voluntatem accidit, intelligi finit id quod dicit: Nec tardum ingenium, nec labilis memoria, nec inquietus appetitus, nec sensus obtusus, nec vita languens, reum per se statuunt hominem, sicut nec contraria innocentem, & hoc non ob aliud, nisi quia hæc necessario; & quid illud? Ac præter voluntatem posse prouenire probantur. Sola ergo voluntas quoniam pro sui ingenta libertate aut dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire nullâ vi, nullâ cogitur necessitate, non immerito iustam vel iniustam, beatitudine seu miseriâ dignam ac capacem creaturam constituit. Ecce ingenta libertas est nullâ vi, nullâ necessitate cogi, ut consentiat, quin ipsa sit quæ consentiat sibi, ac non dissentiat sibi. Ipsa enimerit quæ volet si vult. Et quam aliâ necessitatem tanquam libertati inimicam intelligi finit id quod iterum dicit: Quomodo namque ad bonum conuersus, per gratiam humanæ voluntatis consensus, eo liberè bonum, & in bono liberum hominem facit, quo voluntarius afficitur, non inuitus pertrahitur: sic sponte deuolutus in malum, in mala nihilominus tam liberum quam spontaneum constituit, suæque vtrique voluntate ductum, non aliunde coactum, ut malus sit. Et quam aliâ necessitatem tanquam inimicam libertati, quam illam extrinsecus cogentis violentiæ intelligi finit, id quod mox adhuc manifestius dicit: Et sic ut cælestis Angelus aut etiam Deus ipse permanet liberè bonus, propriâ scilicet voluntate, non aliqua extrinseca necessitate, sic profecto diabolus æque liberè in malum & corrumpit & persistit, suo vtrique voluntario nutu, non alieno impulsu. Quam vero aliam intelligi finit necessitatem, nisi illam iam dictâ violentiæ, id quod statim sequitur: Quod autem homines solent conqueri & dicere volo habere bonam voluntatem & non possum, nequaquâ huic præscribit voluntatis libertati, ut quasi vim aut necessitatem in hac parte patiatur voluntas, sed plane illa libertate quæ dicitur à peccato, se care re restantur. Quod probat ex eo: Nam qui vult habere bonam voluntatem, probat se habere voluntatem. Hoc est, habet voluntatem, ergo non necessitatem. Et quam aliâ necessitatem nisi cogentis violentiæ vel peruiacissimum quemque intelligi finit, id quod de Deo ipso ac dæmonibus profert, ut eos probet habere arbitrij libertatem: Cæterum nec Deus caret libero arbitrio, nec diabolus, quoniam quod ille esse non potest malus, non infirma facit necessitas, sed firma in bono voluntas, & voluntaria firmitas: quodque is non valet in bonum respirare, non aliena facit violenta oppressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas ac voluntaria obstinatio. Et quam aliam nisi violentiæ necessitatem intelligi finit id quod de Dei libertate explicationis loco adiungit: Hac sanè dignitatis prærogatiua rationalem singulariter creaturam conditor insigniuit, quod quemadmodum ipse sui iuris erat, suæque ipsius voluntatis (id est, libertatis) non necessitatis erat, quod bonus erat: ita & illa quoque sui quodammodo iuris in hac parte existeret, quatenus non nisi suâ voluntate, id est, libere, aut mala fieret & iuste damnaretur, aut bona maneret & merito seruaretur. Et ut intelligeremus quo pacto suâ voluntate seu libertate, audi id quod sequitur: Non quod ei propria posset sufficere ad salutem voluntas, sed quod eam nullatenus sine sua voluntate consequeretur. Nemo quippe saluatur inuitus. Et quam aliam necessitatem intelligi finit, id quod explicando

B

C

D

E

cando Scripturas Euangelicas, *Trabe me; Inuenio* A
aliam legem in membris captiuum me ducentem, &c.
 Exponendo dicit: *Hæc omnia putari possunt cogere*
voluntatem & præripere voluntatem. At vero quantu-
libet quis intus forisve tentationibus urgeatur, libera pro-
fecto semper, quantum ad arbitrium spectat, voluntas
erit; libere quippe de suo nihilominus sensu iudicat. Et
 quam aliam necessitatem libertatis inimicam,
 quam illam cogentis violentiæ intelligi finit id
 quod sibi contra totam suam præcedentem de li-
 bertate disputationem velut contrarium obiicit?
 Quid ergo? Forte dissoluta est tota superior assertio de
 libertate voluntatis; quia nimirum inuenta est cogi po-
 tuisse voluntas, scilicet quia Petrus compulsus fuit
 Christum negare. Cui difficultati respondet: *Est* B
plane (hoc est, tota disputatio præcedens qua
probaui voluntatem à necessitate esse liberam
dissoluta est, & plane corrui) sed si cogi ab alio po-
tuit quam à seipsa. Quod si seipsa coëgit compulsæ &
compellens, ubi amittere, ibi recipere visa est liberta-
tem. Vm quippe quam ipsa sibi intulit, à se pertulit. Por-
ro quod à se voluntas pertulit, ex voluntate fuit. Quod
ex voluntate fuit, iam non ex necessitate, sed volunta-
rium. Si autem voluntarium, & liberum. Ne verò
 quisquam quantumlibet tardus, obtusus, ac per-
 uicax de Bernardi mente dubitet, quam aliam
 necessitatem libertati contrariam nisi violentiæ
 intelligi finit, id quod denique rem à fundamen-
 tis explicando subiungit: *Est sanè gemina compulsio*
(id est, coactio) secundum quod aut pati aliquid aut
agere contra propriam cogimur voluntatem. Quarum
passiua quidem (sic enim prior illa rectè nominatur) po-
test nonnunquam fieri absque consensu voluntario patien-
tis, sed actiua nunquam. Proinde malum quod sit in nobis
sive de nobis, non est imputandum nobis, si tamen inuitis.
Ceterum quod sit & à nobis, iam non sine culpa est vo-
luntatis. Velle planè conuincimur, quod non fieret si nol-
lemus. Est ergo compulsio quadam etiam actiua, sed non
habet excusationem, cum sit & voluntaria. In his tot
 & tam euidentibus testimoniis quibus totus ille
 Liber plenus est, accuratissimè satiatissimèque
 declarat sanctus Bernardus, quam necessitatem
 excludat à libertate, nempe vim, violentiam com-
 pulsionem, coactionem eam qua quis inuitus est,
 qua non vult, qua non est voluntarius. Quæ sanè
 causa est; ut in solis illis adductis locis creberri-
 mè necessitatem illam opponat voluntati, & ne-
 cessarium voluntario, ut attentè lector per se fa-
 cilè sine mea repetitione obseruauerit. Quam-
 obrem ut neminem latere posset, quam necessi-
 tatem à libertate secludat, declarat ipse.

Tertiò illam se remouere, quæ faceret ut duo
 contradictoria se non perimerent, sed simul in
 sua veritate consisterent, videlicet, ut homo si-
 mul vellet & nollet, consentiret & non consenti-
 ret. Hoc autem certissimum est non esse neces-
 sitatem illam (si tamen necessitas dici debet) qua
 dicitur voluntas velle necessario, sed solam ne-
 cessitatem coactionis, quæ semper inuitum &
 nolentem esse supponit. Hoc clarè indicat locus
 iste quem proximè produximus; *Ceterum quod sit*
& à nobis (dum scilicet cogi dicimur aliquid fa-
cere) iam non sine culpa est voluntatis. Velle planè con-
uincimur quod non fieret si nollemus. Verba sensumque
 usurpat sancti Augustini, quem ex libris de Ci-
 uitate Dei sumit, ubi de voluntatis libertate dis-
 putat. Quasi diceret Bernardus: Non cogitur
 hoc ipso quo volumus, & proinde non est verum
 quod coacti sumus & volumus. Hoc clarius in-
 dicat quando dicit: *Si horum quodlibet prohibente*
ratione voluntas non posset, voluntas iam non esset. Vbi

quippe necessitas iam non voluntas. Quomodo, quæ
 ratione, quo pacto, nisi quia necessitas illa Ber-
 nardi est coactio? Illa quippe sola non illa vo-
 luntaria excludit consensum voluntatis; quod
 ipse explicat cum statim annectit: *Quod si ex neces-*
sitate & absque consensu propriæ voluntatis mala bona-
ne fieri possit rationalis creatura, &c. Ecce quid sit ex
 necessitate, videlicet absque consensu propriæ
 voluntatis. Hoc denique apertissimè declarat,
 quando rei ipsius radices tangens, dicit: *Vita,*
sensus, appetitus, memoria, ingenium & si quæ talia sunt,
eo ipso subiacent necessitati quo non planè subdita sunt
voluntati. Ipsam vero (voluntatem) quia impossibile
est de seipsa sibi non obedire (nemo quippe non vult, quod
vult, aut vult quod non vult) etiam impossibile est sua
priuari libertate. Potest quidem mutari voluntas, sed
non nisi in aliam voluntatem, ut nunquam amittat li-
bertatem. Tam ergo non potest priuari illa (libertate)
quam nec seipsa. Si poterit homo aliquando aut nihil om-
nino velle, aut velle aliquid & non voluntate, poterit
& carere libertate. Et rursus idem repetens: Sola
ergo voluntas, quoniam pro sui ingenta libertate aut
dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire, nullà
vi, nullà cogitur necessitate, non immerito iustà, &c.
 Et alio in loco interpositis multis euidentissi-
 mè: *Videamus, &c. ne fortè iuxta hanc assertionem,*
aut culpa non fuerit, quod vel voce negauerunt, aut cogi
in culpam & voluntas potuerit, ut vellet videlicet ho-
mo quod eum & nolle constiterit, & sic perierit liberum
arbitrium. Quod quia impossibile erat (velle quippe &
nolle idem eodem tempore non poterat) queritur, &c.
 Vereor ne quicquid adiecero obscuriorem Ber-
 nardum faciat. Tantà quippe manifestatione
 sensum suum aperit, ut mihi nulla videatur sub-
 tilitatis arte tegi, nulla tergiuersatione eludi,
 nulla impudentia negari posse. Nam & hic ite-
 rum Augustini verbis utitur, qui similem om-
 nino necessitatem inuoluntariam, velut liberta-
 ti repugnantem remouere volens, & eandem om-
 nino contradictionem sequi docens, si sub tali
 necessitate voluntas poneretur: *Multa enim facimus,*
 inquit, *quæ si nollemus non vique faceremus. Quo-*
 primitus pertinet & ipsum velle. Nam si volumus est,
 si nolimus non est. Non enim vellemus, si nollemus. Et
 quamuis ista meritò cui vis non præfractæ sen-
 tentiæ abundè videantur esse satis, ut tamen to-
 tius doctrinæ sancti Bernardi consonantia ple-
 nius percipiatur, non grauabor adhuc paulisper
 sensibus eius enodandis immorari. Nam si quis
 diligenter attenderit ea sola quæ produximus,
 facilè videt, quæ corollaria ex eis nexa conse-
 quantur. Etenim si talis est libertas voluntatis
 ut tam non possit priuari illa, sicut Bernardus loqui-
 tur, quam nec seipsa, quia quicquid voluerit sem-
 per erit cum aliqua voluntate, ideoque cum li-
 bertate, manifestum profectò erit, talem liber-
 tatem ex hoc ipso nasci quo creatura rationalis
 est; esse liberum omnem voluntatis rationalis
 motum, hoc ipso quo voluntarius, amitti à vo-
 luntate non posse libertatem, in Deo Angelis &
 hominibus esse parem, quia pariter coactionis,
 hoc est, contradictionis expertem. Quæ sicut
 certissimo sequi, quisquis non est cæcus, perspi-
 cuè videt, ita & sanctus Bernardus ipse, suæ do-
 ctrinæ inseparabiliter iuncta esse non dubitauit,
 non negauit, non occultauit, sed expressis ver-
 bis docuit, ne quis nos in eius doctrina intelli-
 genda vel proponenda fortasse falli arbitretur.
 Itaque

Quartò indicat motum seu consensum vo-
 luntatis hoc ipso esse liberum quo rationalem,

Nam hoc ipso potest velle. Sic igitur definit voluntatem: *Voluntas est motus rationalis & sensui præfrens & appetitui.*

Bernard.
ibidem.

Quintò quod ex priori sequitur, motum voluntatis hoc ipso quo voluntatis est, esse liberum: *Quod ex voluntate fuit, iam non ex necessitate, sed voluntarium fuit. Si autem voluntarium & liberum. Et inferius: Ut nec salus nec damnatio vlla ratione sine precedenti consensu voluntario possit haberi; ne qua forte ex parte præscribi videatur libertati arbitrij. Et alio in loco: Ex eo potius liberum arbitrium dicitur, quod siue in bono, siue in malo æquè liberam facit voluntatem, cum nec bonus quispiam, nec item malus dici debeat, nisi volens. Et initio libri: Vbi consensus ibi voluntas. Porro vbi voluntas, ibi libertas. Et hoc est quod dici puro liberum arbitrium. Vnde consensum voluntatis ita definit: Est nutus voluntatis spontaneus.*

Sextò libertatem voluntatis prorsus esse inamissibilem, cum fieri non possit quin voluntas semper velit si velit: ipsum autem velle hoc ipso est liberum quo est velle voluntatis: *Hic ergo talis consensus ob voluntatis inamissibilem libertatem, & rationis quod semper secum portat & ubique, indeclinabile iudicium, non incongruè dicitur, ut arbitror, liberum arbitrium, ipse liber sui propter voluntatem, ipse index sui propter rationem: neque enim ad liberum arbitrium quantum in se est pertinet, aut aliquando pertinet posse vel sapere, sed tantum velle; nec potentem facit creaturam, nec sapientem, sed tantum volentem. Non ergo si potens aut sapiens, sed tantum si VOLENS esse desierit, liberum arbitrium amisisse putanda erit. Vbi enim non est voluntas nec libertas. Quod ut magis adhuc explicaret adiungit: Non dico si velle bonum, sed si velle omnino creatura desierit, fatendum sine contradictione, vbi non iam ex voluntate bonitas, sed ipsa ex toto voluntas periit, etiam liberum perire arbitrium in bonum & malum.*

Septimò æquè liberam esse voluntatem, quantumcumque in malo superando difficultatem patitur. Si ergo liberum arbitrium ita ubique sequitur voluntatem, ut nisi illa penitus esse desinat, isto non careat, voluntas vero sicut in bono, ita etiam in malo æquè perdurat; æquè profecto & liberum arbitrium tam in malo quam in bono integrum perseverat. Et rationem petens ex ipsa natura voluntatis seu volitionis, hoc est consensus voluntarij, seipsum magis explicando subnectit: *Et quomodo voluntas etiam posita in miseria, non desinit esse voluntas, sed dicitur & misera voluntas, sicut & beata voluntas: ita nec liberum arbitrium destruere, siue quantum in se est aliquatenus imminuere poterit quæcumque aduersitas vel necessitas.*

Octauò in Deo, Angelis, ac dæmonibus æqualiter esse omnino illam arbitrij libertatem, quæ est à necessitate: *Verum libertas à necessitate æquè & indifferenter Deo vniversæque tam male quam bonæ rationali conuenit creaturæ. Nec peccato nec miseria amittitur vel minuitur, nec maior in iusto est quam in peccatore, nec plenior in Angelo quam in homine. Et paulo inferius: Manet ergo libertas voluntatis, vbi etiam sit captiuitas mentis, tam plena quidem in malis quam & in bonis, sed in bonis ordinatior. Tam integra quoque pro suo modo in creatura, quam in creatore, sed in illo potentior. Et inferius eandem confirmans doctrinam: Ceterum libertas arbitrij (ut supra liquido apparuit) cunctis pariter ratione vtentibus conuenit: non minor quantum in se est in malis, quam in bonis, tam plena in hoc sæculo quam & in futuro. Et iterum multo post: Cum ergo libertas arbitrij de ipso quo condita est statu aliquatenus non mutetur, sed æqualiter semper quantum in se est, à cælis, terris inferis possideatur, &c. Quæ doctrina nullo modo*

potest esse vera, nisi de illa libertate naturali quæ est à necessitate coactionis intelligatur; sicut ipsemet Bernardus in illo quem primum citauimus loco, adiicit dum rationem dat, cur in bono & in malo consensus liber sit, quia voluntarius efficitur non inuitus pertrahitur; & quia sua voluntate ducitur non aliunde cogitur. Nam quamvis ab vno contradictorio ad alterum in quibusdam rebus, videlicet mutabilibus facilius transitus detur, quam in aliis quæ non mutantur, æqualis tamen in omnibus est contradictionis repugnantia. Æquè namque se mutuo interimunt esse album & non album (quamvis album fieri possit non album) quam immutabile esse mutabile, quamvis immutabile nullam habeat suscipiendæ mutationis capacitatem. Hanc doctrinam sanctus Bernardus constanter ad mortem vsque docuit. Nam in sermonibus super Canticum Canticorum, quod opus vltimum mors abruptit, eadem omnino lineamenta libertatis illius naturalis expressit. Quapropter sermone octogesimo primo, hoc est, ante vltimum quinto, in quo libri de gratia & libero arbitrio, velut antè iam conscripti, meminit, iam in vitæ termino constitutus, simili planè modo docet, hoc ipso esse liberum hominem quo homo est, hoc est, quo rationalis est: *Miser ego homo, inquit, miser, sed liber. Liber quia homo; miser quia seruus. Liber quia similis Deo. Docet voluntatem, hoc est, volitionem hoc ipso esse liberam, quo voluntas est: Interueniente peccato patitur quandam vim & ipse, sed à voluntate non à natura, ut nec sic quidem ingenta libertate priuetur. Quod enim voluntarium & liberum. Et causantibus se propter peccati pondus non esse liberos, ita respondet: Vbinam quæso hanc necessitatem sentis? Nonne in voluntate? Non ergo parum firmiter vis, quod & necessario vis. Multum vis quod nolle nequeas, nec multum oblectans. Porro vbi voluntas, id est, volitio, ibi libertas. Quod tamen dico de naturali non de spiritali, qua libertate Christus nos liberauit. Docet necessitatem nullam repugnare libertati aut voluntati, nisi quæ nolenti accidit, non quæ est ipsius voluntatis: sicut iam ex loco quem proximè adduximus liquet, vbi magis liberum esse insinuat quo magis firmiter voluntarium. Et alibi in eodem sermone de necessitate qua peccatrix facta voluntas inhæret necessario malis, nec vllò modo potest surgere: Nescio quo prauo & miro modo ipsa sibi voluntas peccato quidem in deterius mutata, necessitatem facit, ut nec necessitas cum voluntaria sit, excusare valeat voluntatem, nec voluntas cum sit illecta, excludere necessitatem. Est enim necessitas hæc quodammodo voluntaria. Docet necessitatem quæ vis est, hoc est, ut Augustinus, quæ etsi nolimus efficit id quod potest, repugnare libertati: Hanc vim à natura solus homo non patitur, & ideo solus inter animantia liber. Cui mox annectit id quod iam antè citauimus. Quod enim voluntarium & liberum. Docet hanc necessitatem ita non cadere in voluntatem & libertatem, ut contradictio, si in eam caderet, sequeretur. Nam cum docuisset liberam voluntatem esse, qua seruus peccati, & surgere iam non potens in peccato detinetur; obicit sibi: Tumè voluntarium dicis quod iam necessarium constat esse? Verum est quod voluntas seipsam addixerit, sed non ipsa se retinet, magis retinetur & nolens, id est, inuita & coacta. Quod est ipsissimum argumentum quo recentiores fatigantur, quo scilicet pacto liberum queat esse peccatum, si gratia surgendi denegetur? Respondet igitur: Bene hoc saltem das quia retinetur. Sed vigilanter reti-*

Bernardus
Serm. 81.
super Can-
ticum Canticorum.

ne voluntatem esse quam retineri fateris. Itaque voluntatem nolentem dicis? Id est, coactam, inuitam per illam necessitatem, quam prætexebas? Non utique, inquit, voluntas retinetur non volens. Voluntas enim volens est, non nolens. Quod si volens retinetur, ipsa se retinet. Quid ergo dicit? Seruam se fecit &c. sed sit libera, si non adhuc facit. Facit autem in eadem seruitute se retinens. Et quomodo se adhuc seruam voluntas facit: Neque enim non volens voluntas tenetur: voluntas enim est: ergo quia volens seruam seipsam fecit, non modo fecit, sed facit. Quibus statim annectit concludendo id quod supra allegauimus: Non ergo parum firmiter vis, quod & necessario. Porro ubi voluntas ibi & libertas, &c. Quæ sanè ipsissima est doctrina Augustini, ut suo loco tradituri sumus, & manifestissimum facit, voluntatem hoc ipso quod voluntas est, esse liberam, & contradictionem esse manifestam, voluntatem esse non liberam, etiam illam, quæ mutari non potest: quia maxima & firmissima voluntas est. Quod nihil efficacius proferri posset, ut probet voluntatem, siue hominum peccatorum siue demonum, qua indeclinabiliter semetipsos amant, siue Angelorum Deum in clara visione diligentium, esse liberam voluntatem, sicut hoc ipso in libro de gratia & libero arbitrio commendauerat.

Hæc ex sancto Bernardo tam prolixè opere seque deducenda esse sensui, ut omnibus ad oculum liqueret, eum nullam omnino necessitatem à libertate semouisse, nisi eam quam Augustinus dicit, non esse in potestate nostra, sed etiam si nolumus, efficit id quod potest. Qualis est omnis necessitas violentiæ, & coactionis, & naturæ: illa quippe sequitur impetum suum, & quantumvis renitente voluntate facit effectum suum. Qui sanè sensus ita manifestè in toto libro sancti Bernardi

Alex. 2. p. q. 72. mem. 2. a. 2. §. 2. ad prim. & a. 3. par. 3. & mem. 3. a. 3. & mem. 4. & 1. Et q. 29. mem. 1. a. 3. & 1. Albert. 2. p. summæ de li. arbit. q. 3. & in 2. dist. 25. a. 7. D. Thom. q. 24. de veritate a. 8. ad 5. Bonauent. in 2. dist. 25. ad textum B. & q. 1. in corp. & q. 5. in sol. arg. & in 2. dist. 7. q. 3. in cor. Richard de media Villa in 2. dist. 25. a. 2. q. 1. & q. 2. Durand. in 2. dist. 25. q. 2. ad 2. Thomas de Argen. in 2. dist. 25. a. 4. & dist. 38. a. 1.

quem de gratia & libero arbitrio condidit & in singulis penè periodis lucet, ut omnes penè veteres Scholastici eum in diui Bernardi scriptis agnouerint candideque fassi fuerint, & plerique eius doctrinam suo calculo comprobauerint, Alexander Halensis, Albertus magnus, diuus Thomas, Sanctus Bonauentura, Richardus de media villa, Durandus, Thomas de Argentina, Gabriel & alij plures, quemadmodum de plerisque infra dicturi sumus, Marfilus qui dicit, Bernardum libro suo de libero arbitrio per totum ferè de terminare, quod voluntas nulla re possit cogi. Mihi verò, ut ingenuè loquar, non mediocriter admirationi fuit, qui fieri potuerit, ut plerique Scholastici huius æui illam sancto Bernardo sententiam imposuerint, quod ab arbitrij libertate omnem omnino determinationem ad vnum excluderit etiam voluntariam. Nimis profectò est illa Scriptoris istius somnolenta lectio. Sed idem omnino quod in Augustino & Damasceno legendis eis contigit. Verbum enim istud necessitatis eis sine dubitatione hallucinandi causa fuit. Etenim cum vocabulum istud ex huius ætatis & aliquot præcedentium sæculorum usu, id omne significare soleat quod quoquo modo necessario fieri dicitur, siue impetu sic ferente naturæ, siue violentia, siue firma & immobili voluntate fiat, non animaduertenter longè alia significatione ab Augustino, Damasceno, Bernardo, Magistro Sententiarum & penè omnibus eius primis interpretibus, in explicanda arbitrij libertate usurpari. Necessitas enim apud ipsos impetum & pondus quoddam significare solet, odiosum libertati, quod nolendo remoueri nequeat. Ex

A quo fit, ut non audeant illud voluntati bonæ beatorum siue hominum, siue Angelorum, nisi cum quadam præfatione ac diminutione tribuere, sicut supra diuersis testimoniis ab Augustino comprobauimus.

Gabriel in 2. di. 25. a. 2. ad 4. conclusionem. Marfil. q. 16. a. 2. in 2.

CAPVT XVIII.

Hugo de Sancto Victore.

Hanc igitur diui Bernardi sententiam ad vnguem, vsque ad ipsa verba secutus est, & in quibusdam clarius expressit coactaneus & amicus eius Hugo de sancto Victore. Nam in primis, in quæstionibus Miscellaneis hoc modo describit liberum arbitrium, seu effectum eius: Est in rationali voluntate spontaneus appetitus boni, qui nec coacto dari, nec inuito auferri potest. Vbi quod voluntatem rationalem nominat, intelligere videtur voluntatem quæ cum pleno iudicio rationis operatur, ut motus indeliberati ab actibus liberis separentur. Vides ergo nihil omnino ad actum liberum requiri, nisi ut sit actus voluntatis cum ratione deliberata agentis, spontaneus non coactus. Sed vberius hoc agit in summa sententiarum tractatu tertio, ubi liberi arbitrij naturam ex professò tradit, constanterque docet idcirco esse liberam quia necessitatis expers est, & necessitatem illam clarissimè docet esse vim, violentiam, coactionem: Cum itaque habeamus cum pecoribus communem sensum & appetitum, liberum arbitrium nos ab eis discernit, penes quod omne meritum consistit. Cum enim nulla vi, nulla necessitate cogatur, non immerito beatitudinem seu miseriam promeretur. Ingenium quoque & memoria & cetera similia nec iustum nec iniustum constituunt. Et sancti Bernardi verbis sensa sua promens & probans. Si quidem, inquit, nec rardum ingenium nec labilis memoria imputatur. Sola itaque voluntas quæ semper libera est, & nunquam cogi potest, merito apud Deum indicatur. Ea semper à necessitate libera est. Vbi enim necessitas, ibi non est libertas, nec voluntas & ideo nec meritum. Ecce apertissimè oppositam necessitatem libertati, & necessitatem expositam per coactionem, & idcirco conclusum, sicut & sanctus Bernardus concluderat, ubi est necessitas, ibi non est libertas, & ubi non est libertas, nec voluntas. Quia in eorum sensu sola & omnis voluntas repugnat isti necessitati, quod de simplici & voluntaria necessitate prorsus falsum est.

Hugo de S. Vict. in summa sententiarum tract. 3. c. 8.

Secundò itaque, ne quis verba Hugonis & Bernardi quaqua via in alium sensum raperet, author ipse suspensiones præuenit. Nam sequenti statim capite rem accuratius explicans celebrem illam diuisionem ponit à Bern. traditam, & à Magistro receptam, & ab omnibus Magistri interpretibus vniformiter explicatam. Est namque triplex libertas, à necessitate, à peccato, à miseria. A necessitate & ante peccatum & post æqualiter liberum est. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec modo. Et verbis sancti Bernardi rursus vtens: Hæc libertas æqualiter est in omnibus non minor in malis quam in bonis, tam plena post peccatum sicut & ante peccatum. Quæ Bernardi verba penè omnes interpretes Magistri qui ea citant, de sola libertate à coactione intellexerunt. Quod ut apertius adhuc nobis constaret, & nemini de mente Hugonis superesset ambiguitas, apertissimè docet.

Ibidem. Cap. 9.

Tertiò liberum idem esse, quod voluntarium

aut spontaneum, non alieno, sed suo impullu motum. Nam in eodem loco, cum neque bonos, neque malos Angelos libero arbitrio carere tradidisset, quamvis illi non possint esse mali, neque isti boni, sic concludit: *Liberum itaque arbitrium ex eo dicitur quod est voluntarium. Quod enim boni Angeli non possunt esse mali, non facit necessitas, sed confirmata per gratiam voluntas. Quod mali non possunt boni esse, non facit ulla coactio, sed voluntas obstinata in malo. Et tamen isti naturâ, & illi mutabiles sunt. Et alibi rursum cum idem omnino tradidisset de bonis & malis Angelis, obiicit sibi: Ad hoc opponitur quod liberum arbitrium habent, ergo in utramque partem possunt flecti. Respondet: Sed inde non dicitur liberum arbitrium, ut in suo loco ostendimus, sed liberum, id est, voluntarium, & boni non necessitate cogente, sed libera voluntate à malo abstinere, similiter & mali à bono. Ecce clarissimè definitum liberum arbitrium esse quia voluntarium, necessitatem oppositam esse voluntati, etiam immutabili per pœnam aut præmium, eandemque necessitatem aliquoties expositam per coactionem.*

Hinc quartò ipsam naturam liberi in motibus liberis explicans, nihil aliud ad essentiam eius explicat, quam ut per se suo motu non alieno impulsu vel coactu moueatur: Ex quo autem voluntate mouebatur, velle erat, & à voluntate erat, qua libere mouebatur, quia per se mouebatur & non impulsu alieno. Et hoc ipsum meritum erat, & vocabatur bonum vel malum, quia liberum erat, & ex se erat, &c. Et iterum: Ex quo autem voluntas erat, libertas erat, quia voluntatis est libertas, quoniam potens erat per se moueri, ut ultra iret huc, vel illuc sine coactione, vel adiuta, vel derelicta; quoniam libertas est voluntatis, ex quo est voluntas ipsa in primo principio. Et quasi definitionem liberi arbitrij tradens: Quoniam spontaneus motus, vel voluntarius appetitus liberum arbitrium est. Liberum quidem in eo quod est voluntarius, arbitrium vero in eo quod appetitus. Sed & ipsa potestas & habilitas voluntatis est libertas qua mouetur ad utrumque (scilicet bonum & malum) & liberum arbitrium dicitur voluntatis. Voluntariè autem moueri & ferri spontaneo appetitu, hoc est, potestate eligere & libertate indicare, in quo constat liberum arbitrium. Et propter hoc facti sunt liberi arbitrij, ut voluntario appetitu mouerentur, sed secundum electionem voluntatis, & inclinationem desiderij sui sine coactione. Non est opus pluribus de Hugonis mente satagere. Tam enim euidenter seipsum explicat, ut si illam sententiam de industria proponere voluissem, non potuissem apertioribus eam verbis promere.

Richardus de Sancto Victore.

CAPVT XIX.

ATATE, doctrina, & amicitia sancto Bernardo coniunctissimus fuit Richardus de Sancto Victore, celebris ingenij acuminis, & sanctitatis. Hic diui Bernardi & Augustini sententiam luculentissimè & multis modis expressit. Nam primo apertissimè & inculcatissimè docet, in hoc sitam esse arbitrij libertatem, quod nulla vi aut potestate cogi potest, adeoque in hoc ipso Dei similitudinem gerere: Vultis, inquit, & maiestatis similitudinem in ipsa perspicere, & quomodo eius imagine impressa sit, euidenter agnoscere? Deus superiorem non habet, nec habere po-

test; liberum arbitrium dominium non patitur nec pati potest; quia violentiam inferre ei nec creatorem decet, nec creatura potest. Totus infernus, totus mundus, totus denique militia celestis exercitus in unum concurrat, in hoc unum coniuget, unus ex libero arbitrio consensus in qualicumque re inuito extorqueri non valet. Et in progressu tractatus istius vberius: Sed si diligenter attendimus, puto quod inueniemus hominem non modo libertate non carere, sed magnam imò summam libertatem possidere. Primus siquidem libertatis gradus est, nulli coactioni subiaccere. Secundus autem nullis subiici debere (nempe peccato.) Tertius vero & ipse summus, nulli penitus subiici posse, hoc est, ut Augustinus loqui solet, peccare non posse. Quomodo ergo arbitrium hominis vere inò summè liberum non est, quod sua libertate nulla vi, nulla potestate priuari potest? Nam hoc nec creatura valet, nec creatorem decet. Sed quomodo vel creator hoc potest, qui nihil quod non decet facere potest? Si igitur nulla violentia arbitrium potest sua priuari libertate, constat illud summam libertatem habere. Et paucis interpositis adhuc subiungite: Sed sicut est miranda arbitrij libertas ab alio cogi non posse; sic miseranda prorsus infirmitas in seipso ad omne bonum torpere. Vnde in alio eiusdem libri loco, est illa eius definitiua sententia: Illud in potestate est, quod pro arbitrio voluntatis fieri vel prætermitti potest.

ILLUD IN POTESTATE HABEMUS, AD QVOD ALIENA VIOLENTIA COGI NON POSSVMVS.

Hinc prorsus consentaneè eidem illi libertati, tradit libertatem arbitrij esse penitus immutabilem, nec in bonis augeri, nec in malis minui; sed in omnibus parem persistere: Sic enim loquitur in ipso limine: Quid quaeso in homine sublimius, quid dignius inueniri potest, quam illud in quo ad imaginem Dei creatus? Habet sanè libertas arbitrij imaginem non solum eternitatis, sed & diuinae Maiestatis. Quantum putamus in hoc incommutabili eternitati præceteris omnibus liberum arbitrium vicinius accedit, eiusque in se imaginem expressius gerit; quod nulla unquam culpa, nulla demum miseria non dicam destrui, sed nec minui poterit. Et iterum paucis capitibus post: Potestatem itaque promerendi peccando amittere potuit, libertatem vero arbitrij, sicut nunquam non habuit, sic nunquam non habebit, quia nunquam, ut superius iam dictum est, qualicumque peccato vel pœna amitti vel minui poterit. Et rursum: Hæc itaque arbitrij libertas, nec in bonis maior, nec in malis est minor, quæ nec per peccatum minuitur, nec per meritum augetur.

Quia vero multos in intelligenda creati arbitrij libertate turbare solet, quod fide edocti, nos per peccatum boni volendi potestatem perdidisse sciunt, libertatem præclare cum ista infirmitate conciliat. In quo labore crebrò inculcat, ideo humanum arbitrium esse liberum, quia coactionis expers, & omni violentia indomitum:

Sed quomodo, inquis, conueniunt tanta libertas cum tanta infirmitate, vel tanta infirmitas cum tanta libertate? Profecto aliud est esse liberum, aliud est esse robustum. Et liber & infirmus esse potes, sicut è contra, & sanus & seruus esse potes. Qui sanus & robustus est, multa & magna facere potest. Sed qui liber est ad aliquid cogi nisi iniuste non potest. Non autem arbitrium hominis idcirco liberum dicimus, quia promptum habeat bonum, vel malum facere, sed quia liberum habet (id est, non cogitur) bono vel malo non consentire. Posse quidem facere malum est infirmitatis, posse facere bonum est potestatis, neutrum autem libertatis. Libertatis vero est quod consensus eius extorqueri vel cohiberi non potest. Quod supra dixit, inuito extorqueri non potest. Potest enim consentire, vel non consentire aspirationi diuina,

Ibid. c. 22.

Ibid. c. 53.

Cap. 33.

Cap. 13.

Cap. 23.

Ibid. c. 12.

Cap. 13.

Cap. 3.

Tract. 2.
Summa
sent. cap. 4.

Lib. 1. de
Sacram.
part. 5. c. 20.

Ibid. c. 21.

Tract. de
statu inter.
Rom. cap. 3.

diuina, similiter & suggestioni diabolica. Vtrumque quidem ex potestate, neutrum oportet ex necessitate. Et quaeritur de necessitate? Libertatis est quod ad aliquid volendum cogi non potest: priuatio autem potestatis, quod ad aliquid boni faciendum sufficiens non est. Et istud omnino sibi velle Richardum, conuincit id quod inferius eandem sententiam illustrans repetendo subiicit: Amisit itaque potestatem primus homo, non autem libertatem. Nam bonum posse est vere posse: sicut cogi non posse, est vere liberum esse. Si enim ad bonum seu ad malum ab alio cogi posset, iam omnino liber non esset: & si bonum facere vel malum declinare posset, non solum liber, sed & potens esset. Nihil manifestius dici posset à Richardo, quo libertatem arbitrij in illa impatiente coactionis potestate constituerit. Notissimum est enim, liberum arbitrium dæmonum ad malum esse obduratum, & beatorum Angelorum atque hominum ad bonum determinatum, sed vtrumque citra coactionis necessitatem. Notum etiam huiusmodi determinationis immunitatem in bonis & malis augeri ac minui, prout plus minusue gratiâ eriguntur aut deferuntur. Deus enim inclinat efficacissime corda nostra in testimonia sua, sicut pondus violentissimæ consuetudinis in peccatum; cum tamen Richardus ibidem dicat, quod sapius aliis verbis dixerat: Manet itaque infirmitas cum libertate, & libertas cum infirmitate, in tantum vt neutra præiudicet alteri, nec infirmitas libertati, nec libertas infirmitati: quia nec infirmitas minuit libertatem, nec libertas aufert infirmitatem. Ecce nec minui quidem in illo sentit arbitrij libertatem, per quamcunque peccati vel consuetudinis infirmitatem. Quod vsque adeo verum esse censet, vt si vel tantillum diminueretur, arbitrium non amplius dici posset liberum: Constat itaque, adiicit, quia hominis arbitrium liberum dici non possit, si vel ex parte libertatem amisit. Quæ sanè de libertate coactionis sunt verissima; ac de illa sola sibi sermonem esse statim docet, dum tantum sentit abesse vt homo libertatem amiserit, vt potius adhuc possideat summam: & eius primum gradum ponit nulli coactioni subiacere, vt ex eius verbis suprâ citatis liquet.

Sed in alio quodam opere quod de interioris hominis eruditione scripsit, adhuc euidentius, si euidentius dici potest, eandem arbitrij libertatem in coactionis immunitate constitutam esse, ac differentiam inter libertatem & potestatem tradit. Cum enim præmisisset, potestatem liberi arbitrij, videlicet ad bonum, non aliud esse nisi gratiam, tantumque non habere potentiam quantum gratiæ, & illa pereunte simul perire & potentiam, statim adiicit: Patet itaque ex his quod aliud est arbitrij potestas, atque aliud est arbitrij libertas. Aliud est enim magna posse, atque aliud est liberum esse. Et liber & infirmus esse potes, sicut è contrariis & sanus & seruus esse potes. Si sanus & robustus es, & multa & magna facere potes: Verumtamen si liber es, ad nihil cogi potes, vel debes. Et si amittis sanitatem, amittis protinus potestatem, non tamen & libertatem. Potestatis itaque est quod bonum facere possumus, quamdiu id facere valeamus; libertatis autem, quod ad nullum seu bonum seu malum inuiti cogi possumus. Quare multi in definitione liberi arbitrij errant, qui inter potestatem & libertatem distinguere ignorant vel dissimulant. Vide tamen quid intersit, cum potestatem homo sepe amittat, libertatem vero nunquam amittere possit. Item nemo ad omnia bona accipit potestatem: sed omnis homo ad omnia bona vel mala accipit libertatem. Nam vt dictum est ad nullum bonum vel malum INVITVS COGI POTEST.

Tom. 3.

A Quibus principiis congruentissime Richardus non aliter nostri consensus libertatem explicuit, quam quod sit spontaneus & voluntarius. Illud quippe spontaneum & voluntarium intelligit, quod à sancto Damasceno suprâ definitum fuit, hoc est, quod ex voluntate rationali cum finis & omnium circumstantiarum plena cognitione fluit: Quid est, erit sub te (appetitus) nisi sub arbitrio tuo? Eo quod quicquid appetitus in actum non prodeat sine nutu spontaneo & voluntario. Et rursum: Nihil tamen horum omnium (scilicet appetituum) ad conatus sui exitum effectum, nisi ad liberi arbitrij nutum, voluntariumque consensum. Principatur itaque omnibus liberi arbitrij vltioneus consensus.

B Ex istis lineamentis facile est agnoscere Richardum in omnibus vsque adeo consentire Bernardo & Hugoni, vt sententiam eorum subinde ad ipsa vsque verba exprimere videatur: & quamuis strictius quam Bernardus, omnia tamen eius doctrinæ capita, quædam apertius, alia latentius velut in principiis comprehenderit. Nam & istas tres species libertatis, à necessitate, à peccato, & à miseria, quam Bernardus & Hugo tanquam discipuli Augustini expressis verbis tradidere, ipse aliis significandi modis designauit, dum primam vocat, à coactione; alteram à subiectione, tertiam à possibilitate subiectionis, sicut paulo antè allegauimus. Ex his igitur authoribus hausit Magister sententiarum illam diuisionem triplicis libertatis, à necessitate, à peccato, & à miseria, quam omnes antiqui Commentatores eius celeberrimam reddiderunt.

CAPVT XX.

Magister Sententiarum.

Post sanctum Bernardum & amicos eius duos Hugonem & Richardum. Primus occurrit Magister Sententiarum, qui & istos & Augustinum accuratè secutus est; nec aliter nomen istud necessitatis accepit, quam sicut tunc temporis & multis ante seculis cõmuniter vsurpabatur. Apertissime quippe docet liberum arbitrium dici liberum, quia necessitatis, hoc est, coactionis immune est: Si diligenter, inquit, inspicatur, liberum videbitur dici arbitrium, quia sine coactione & necessitate valet appetere vel eligere, quod ex ratione decreuerit. Ne quis vero scriptorum recentiorum falleretur, qui necessitatis nomen longè aliter quam ipse accipere solent, omnem ambiguitatis nebulam abtergit, id quod explicando subiicit: A necessitate & ante peccatum & post, æquè liberum est arbitrium: Ecce verba sancti Bernardi: Sicut enim tunc cogi non poterat ita nec modo. Et rursum idem repetendo inculcans: Ideoque voluntas merito apud Deum iudicatur, quæ semper à necessitate libera est, & nunquam cogi potest. Nam de necessitate coactionis loqui Magistrum in illa diuisione, vnanimis est omnium veterum Scriptorum & Commentatorum eius sententia, ne vno quidem, quod sciam, dissentiente: Alexandri Halensis, Alberti Magni, Sanctorum Thomæ, Bonauenturæ, Guiljelmi Altissiodorensis & Parisiensis, Egidij Romani, Richardi de Media Villa, Durandi & cæterorum ingenti numero. Quo fit vt non sine stupore etiam hic legerim nonnullos recentiores, qui vt libertatem à necessitate sicut ipsi eam intelligunt, libero arbitrio aduersus Caluinum

Bb

vendicent, Bernardum, Hugonem, & Magistrum Sententiarum pro se stare suspicari & proferre ausi sunt. Non est opus armis tam adulterinis, ut Calvinus euertatur. Veritas, non falsitas errores destruere debet.

Hinc est igitur quod consequenter isti principio Magister apertissime, voluntarium & spontaneum, liberum atque voluntarium in rationali creatura confundit, imo idcirco liberum esse tradit quia voluntario spontaneoque motu fertur in obiectum suum: *Liberum ergo dicitur arbitrium quantum ad voluntatem quia voluntarie moveri & spontaneo appetitu ferri ad ea potest, quae bona vel mala indicat, vel indicare velit.* Hinc est quod hoc ipso quo libertas arbitrij tollitur, etiam voluntatem tolli doceat: *vbi necessitas, (qua dixerat cogi non posse voluntatem) ibi non est libertas, vbi non est libertas, nec voluntas.* Quae doctrina sicut & verba ex sancto Bernardo sumpta sunt, falsissima sane esse perspicuum est, si necessitas pro simplici firmaque ipsius voluntatis determinatione capiatur, cum nunquam sit magis voluntas, hoc est, nunquam magis aliquid velit, quam cum ita firmiter vult, ut nolle non possit.

Hinc ex eodem principio, allegatisque Augustini verbis quibus dixerat, beatorum arbitrium esse liberum, longèque liberius cum peccare non potest, consequenter docet, idcirco esse liberius, quia ad bonum pronius, hoc est, quia longe firmiori, immo immutabili voluntate diligit bonum, quemadmodum Augustini mentem in supradictis exposuimus: *Ecce his verbis (Augustini) evidenter asruitur quod post beatitudinis confirmationem, erit in homine liberum arbitrium quo peccare non poterit, & nunc in Angelis est & in sanctis, qui cum Domino sunt, & tanto utriusque liberius, quanto à peccato immuni & ad bonum pronius.* Et mox illa verba subiungit, quod idcirco dicitur liberum arbitrium, *quia sine coactione & necessitate valet appetere vel intelligere quod ex ratione decreuerit.* Quae verissimam aptissimamque illationem & rationem continent, pronitatis illius quam praemisera; ad indifferentiam vero nihil prorsus faciunt. Istum vero genuinum esse Magistri sensum, tum tota contextus & rerum rationumque eius consonantia ita prorsus clamant, ut non nisi obtorto collo, imo glossis textui aperte repugnantibus aliò torqueri queant, tum omnes veteres eius interpretes consentiant, ut mox ostensuri sumus.

Hanc itaque sententiam suam de libertate arbitrij spectavit & melius explicuit idem Magister distinctione septima, vbi rationem reddens, cur Angeli mali & boni liberi sint, quamvis illi bene agere, isti peccare non possint: *Dicimus, inquit, quod boni tanta gratia confirmati sint, ut nequeant fieri mali: & mali in malitia adeo obdurati sint, ut non valeant fieri boni: & tamen utriusque habent liberum arbitrium, quia & boni non aliqua cogente necessitate, sed propria ac spontanea voluntate per gratiam quidem adiuti bonum eligunt & malum respuunt: & mali similiter spontanea voluntate à gratia destituti, bonum vitant & malum sequuntur.* Nihil evidentius ad explicandam plene sententiam Magister proferre potuisset, quam propterea in isto eodem sensu plerique veteres interpretes secuti sunt.

Neque quicquam ad illam sententiam reprobendam facit, quod in eadem distinctione dicit, liberum arbitrium esse liberum ad vtrumlibet videlicet bonum & malum, sicut eum hoc

A intelligere tum ibidem, tum ex distinctione vigesima quarta certum est: hoc enim & Augustinus, & Bernardus, & Damascenus creberrimè dicunt, & sine fidei latione negari nequit. Sed alio longè sensu quam Scholastici putant, hoc intelligunt: & in Deo, Angelis, tam damnatis quam beatis non habere locum, nemo dubitat, & Magister in eadem illa distinctione profectur. Multo minus ad propositum facit id quod Magister dicit, ea tantum sub potestate liberi arbitrij venire, *quae per liberum arbitrium possunt fieri vel non fieri.* Quis enim ea de re dubitauerit? Sed inter ea quae à libero arbitrio possunt fieri vel non fieri, in primis est ipsum velle, siue firmiter & obstinatè, siue haesitanter velit. Per illa quippe, verba nihil aliud voluit, quam id quod Augustinus saepe ac diserte explicuit, ea sub liberum arbitrium venire quae sunt in nostra potestate, hoc est, quae sunt cum voluerimus, siue, ut ait in libris de Ciuitate, *quae si nollemus non utique faceremus.* Quo primitus, inquit, *pertinet & ipsum velle.* Nam si volumus est, si nolumus non est. Non enim vellemus, si nollemus, Quod de omni omnino voluntate, siue nostra siue beatorum, siue damnatorum verum est. Hoc enim Magistrum velle ex verbis mox subiectis liquet: *Si quis enim tale quod velit ac disponat facere, quod in eius nullatenus sit potestate, vel quod sine ipsius dispositione aequè fieret, id est, quod aequè fieret etiam si nollet, cuiusmodi est effectus naturae & cuiuscumque violentiae potestatis, ipse in hoc liberum arbitrium non habet.* Quo nihil verius & Augustino Bernardoque conformius cogitari potest. Hinc est igitur quod Magister bis in eadem distinctione vigesima quinta repetat, arbitrium in bonis & malis, & ante & post peccatum aequè liberum esse. Quam sententiam mutuatus est à Bernardo, qui non aliam quam libertatem à necessitate coactionis intellexit, ut supra vidimus, neque iuxta Scholasticos antiquos; qui Bernardum citauerunt & secuti sunt, ipsamque rerum evidentiam, aliter intelligi potuit. Cum perspicuum sit, libertatem ab illa voluntaria & amata vel damnata necessitate longe minus in beatis damnatisque, quam in hominibus viatoribus & maxime primo homine reperiri, vbi voluntas erat paenitus in aequilibrio, quam neque quicquam à bono retraheret, neque instigaret ad malum, quemadmodum in eodem loco ex professo Magister docet.

Quapropter nemini dubium esse puto ex iis quae produximus, quis Patrum antiquorum sensus fuerit de illa libertate, unde liberum arbitrium generaliter appellatum est, prout viatoribus, beatis, damnatisque, siue hominibus, siue Angelis, atque adeo ipsi Deo commune est. Neque quisquam ex eo confectaneum esse putet, nullam superesse libero arbitrio indifferentiam: in Deo quidem beatisque creaturis ad opera bona, in damnatis ad mala, in viatoribus ad bonum & malum. Absit ut hoc vel Augustinus, vel quisquam illorum scriptorum, quos protulimus, suspicatus fuerit; cuius contrarium ex Augustini scriptis infra aduersus haereticos nostri temporis probaturi sumus. Nam secundum diversitatem statuum creaturae siue naturae rationalis, indifferentia quoque in operando diuersa est, siue ab bonum tantum, siue ad malum tantum, siue simul ad bonum & malum. Sed hoc tantum asserimus, non in istis

istis indifferentiis, quocumque modo tandem ipsæ illæ intelligi debent, esse sitam, iuxta scriptores illos, essentialem arbitrij libertatem ex qua liberum nuncupatum est, atque ita dari posse in aliquo creaturæ statu nonnullos actus liberos, qui à voluntate liberrima, propriæque dictæ arbitrij libertate quamvis determinatissima proficiantur. Hoc enim illi antiqui Patres aperte docent, & ex principiis eorum inuicte sequitur, & exemplis aluunt. Peritissimi sunt, sanctissimi sunt, ab omni erroris suspitione remotissimi: qui temporibus suis domum Dei velut immobiles columnæ fulcierunt, doctrinæque Catholicæ sanitatem ab omnibus hæreticorum erroribus tutati sunt.

Neque quicquam ad illam eorum sententiam infringendam valet, quod sæpe dicunt hominem in sua potestate habere ut faciat bonum aut malum, hoc vel istud, agat aut non agat. Certa ista veritas est, fateor, & sine errore negari nequit. Sed quia veritas non repugnat veritati, neutra excludit alteram, ut paulo post dicendum erit. Quod quia non satis attente à nonnullis ponderatur, hallucinandi multis occasio fuit. Hanc interim quam produximus doctrinæ faciem, quæ libertatem arbitrij propriè dictam in immunitate à necessitate coactionis collocat, Scholastici vetustissimi, quanto Patribus istis ætate, tanto etiam doctrinæ lineamentis propinquiores, ad vnguem expresserunt. Sed paulatim ab illa primæua libertatis intelligentia declinari cœpit, eoque rerum nostra ætate ventum est, ut illa Augustini, Bernardi, Magistri & cæterorum doctrina, vix auribus quorundam ferri, vix sine erroris suspitione tradi possit. Non quod isti recentiores liberi arbitrij peritiores facti sint, sed à tradita maiorum doctrina remotiores. Quod ne temerè dictum iudicetur quid Scholastici Patribus istis vicinissimi de libertate senserint, tantisper videamus.

CAPVT XXI.

Alexander de Hales.

SI QUID EM istam Magistri & Bernardi sententiam, ut à nobis explicata est, vel potius Augustini & antiquorum Patrum, primi interpretes Magistri, imò & cæteri Theologi non interpretes eius pleno consensu secuti sunt. Inter quos primus à Magistro occurrit doctissimus ille doctissimorum discipulorum sancti Thomæ & Bonauenturæ institutor Alexander Halensis. Tantâ enim luce, firmitate, fiducia, hanc doctrinam tradit, ut contraria tunc temporis prorsus inaudita fuisse videatur. Itaque in secunda parte summæ quæstione septuagesima secunda sic loquitur: *Ad primum dicendum quod est triplex libertas, scilicet natura, gratia, & gloria. Libertas naturæ libera est à coactione, libertas gratiæ à culpa. Quando ergo dicitur quod separatum auget, & additum minuit, non est pars illius: non intelligitur de libertate naturæ, quia illa non potest augeri vel minui (Bernardus: sicut in bono ita & in malo æque perdurat voluntas) sed dicitur respectu eius quod est à culpa & à miseria. Et articulo tertio membri secundi: Respondeo, inquit, quod liberum arbitrium tripliciter consideratur, vno modo secundum quod non cogitur, & hoc modo dicitur liberum, quia indifferenter*

Tom. 3.

A est boni & mali. Quod statim iterum repetit: *Illæ authoritates, inquit, quæ concludunt quod liberum arbitrium est indifferenter boni & mali, intelliguntur de libero arbitrio secundum naturam illam, secundum art. 3. Ibid.* quam non cogitur. Et eodem articulo tertio quo quæritur à qua libertate liberum arbitrium nomen sortiatur, an à libertate naturæ seu coactionis, an gratiæ, an gloriæ, sic resoluit: *Libertas aliquando dicitur habitus naturalis, aliquando accidentalis. Secundum vero quod libertas dicitur habitus naturalis rationalis naturæ quæ cogi non potest, non recipit magis & minus, sed æque est in omnibus rationalibus creaturis. Vnde Bernardus dicit: Libertas à necessitate Deo & vniuersæ creaturæ rationali indifferenter conuenit, nec magis bonæ quam malæ, &c. Et secundum quod libertas sic dicitur liberum arbitrium, dicitur liberum principaliter ratione libertatis naturæ. Secundum vero quod libertas est habitus accidentalis, sic est liberum arbitrium diminubile vel etiam amissibile, & recipit mem. 3. ar. 3.* magis & minus, &c. Et in alio loco eiusdem quæstionis: *Liberum arbitrium est commune homini & Angelo bono & malo. Bernardus: Libertas à necessitate, id est coactione non maior est in iusto quam in peccatore, nec plenior in Angelo quam in homine. Et iterum: Diabolus libere corrumpitur in malum, & persistit suo voluntario motu non libero impulsu. Resolutionem autem istam probauit ibi hoc argumento: Vbi est coactio non est ibi laus vel vituperatio, sed in malis Angelis vel bonis est laus vel vituperatio, quia boni Angeli laudantur, mali vituperantur, ergo non est in eis coactio, ergo est in eis liberum arbitrium. In quo vero maior est laus vel vituperatio Angelorum, nisi in eo quod alij in malo quod elegerunt, hoc est, amore sui, alij in amore Dei, immobiles & perpetuo perseverant. Et quia sibi locum Bernardi obiecerat dicentis: Vbi est necessitas, non est libertas: Ita pergit, Ad obiecta autem in contrarium dicendum est quod est duplex necessitas inenitabilitatis & coactionis. Necessitas coactionis tollit liberum arbitrium, sed non necessitas inenitabilitatis. Licet ergo in Angelis sit necessitas inenitabilitatis, nihilominus tamen liberum arbitrium. Vnde Bernardus: Quod diabolus non potest bonum non est ex aliena oppressione, sed ex voluntaria obstinatione & obstinata voluntate. Et mox docet, hoc quod demones non possunt eligere bonum; non priuari libertate voluntatis, imò eam magis ostendi, sed tantum libertate gratiæ. Et addit: Licet ratio liberi arbitrij quam ponit Augustinus non conueniat quoad hoc quod dicitur (qua bonum eligitur) conuenit tamen ratione reliquæ partis: bonis vero Angelis ratione primæ partis. Et articulo quarto in quo quæritur, an liberum arbitrium in omni statu innocentiae, culpæ & gratiæ commune fuerit homini, sic respondet: Dicendum est quod liberum arbitrium commune est in his statibus. Nec est contrarium quod obiectum est: quia illa prima ratio libertatis est propria secundum statum innocentiae, & non dicitur illa libertas naturæ, quæ homo liber dicitur à coactione. Et rursum in Christo qui peccare non poterat, sic liberum arbitrium statuit, ut fuerit in illo electio, prout eligere dicitur definire seu determinare inter aliqua duo, non prout est determinatio rei dubiæ, quomodo & consilium ab eo abest: ac tandem adiicit: Quod vero dicitur quod Christus non potuit peccare, hoc dicitur ratione gratiæ. Vnde libertas naturæ quæ est à coactione communis fuit Christo & aliis hominibus. Et iterum membro quarto cū quæreretur, an æqualiter sit liberum arbitrium in omnibus in quibus reperitur, quæstionem sic determinat: Liberum arbitrium in hoc æque dicitur de quibus dicitur*

Bb ij

Artic. 4.

Memb. 4.

Alexander Halensis 2. part. qu. 72. mem. 2. art. 2. ad 1. in editione antiquissima.

ar. 3. mem. 2.

quod in nullo cogitur. Licet enim Deus de sua creatura possit facere quod vult, non tamen cogit voluntatem, sed eam liberam esse permittit. Secundum hoc ergo quod (æque) dicitur contra magis & minus liberum arbitrium à servitute naturæ dicitur de omnibus intellectualibus substantiis æque. Ne quis vero scrupulus remaneret, lectori quam coactionem intelligeret, de qua tota illa quæstione locutus erat, cum distinxisset, sicut Bernardus, coactionem passivam quæ potest fieri absque voluntario consensu facientis, ab activa quæ est respectu actus mixti, tandem adiicit de coactione respectu actus interni. Si vero compulsio dicatur respectu actus interioris, nullatenus dicendum est quod liberum arbitrium respectu actus interioris omnino coactionem recipiat, & ideo dicitur simpliciter liberum arbitrium à coactione.

Iuxta hæc principia idem Halensis non veretur illam libertatem arbitrij vocare quasi essentialem. Ad tertium obiectum dicendum est quod in omni statu liberum arbitrium æqualiter dicitur quantum est de libertate à coactione, quæ vocatur quasi essentialis libertas: non tamen æque dicitur libertas in quantum ordinatur ad gratiam: secundum hoc enim dicitur secundum magis & minus. Hæc omnia in ista vna quæstione Alexander, ubi constantissimè semper docet libertatem naturæ, libertatem à necessitate, quam sanctus Bernardus ab eo sapissime ad doctrinam istam stabiliendam allegatus inculcaverat, libertatem à qua dicitur liberum arbitrium, non aliam esse quam libertatem à coactione, reliquas omnes libertates à libero arbitrio sine eius interitu abesse vel adesse posse.

Quam doctrinam non in isto tantum summæ suæ loco, sed & passim alibi tradit: Nam de Angelorum libertate disputans, similiter docet liberum arbitrium vel liberum esse à coactione, vel à miseria. Iuxta primum modum esse liberum arbitrium in Angelis, & similitudinem habere liberi arbitrij divini in hoc quod non cogitur ad bonum. Et ex sancto Anselmo probat. Et rursus: Triplex est libertas, prima est libertas à coactione siue à necessitate, secunda à peccato, tertia à miseria. Prima quæ est à coactione est æque in homine & Angelo tam bono quam malo. Et hanc doctrinam testimonio Magistri sententiarum & sancti Bernardi astruit, ut perspicuum sit eum sic utrumque authorem sicut exposuimus, accepisse. Ita vero in illa tota quæstione loquitur, ut non sit umbra alterius libertatis unde propriè liberum dicatur arbitrium, siue in Deo, siue Angelis, siue hominibus, nisi quod nullus eorum cogitur; liberi enim sunt à coactione æqualiter.

CAPVT XXII.

Guilielmus Parisiensis.

EIVSDEM ætatis & sententiæ fuit Guilielmus Parisiensis, qui libertatem arbitrij nostri tractans, non aliud ad eam postulat quam ut aliquid nostra voluntate fieri possit, non prohibente naturæ impossibilitate cum volumus, neque rapiente violentia cum nolumus: Si vel naturæ intentio, vel vis invincibilis libertatem voluntatis hominum abstulisset, vana esset omnium legum institutio; nihil imputandum esset homini: Cum

vel necessitate naturæ prohiberetur quo minus faceret, aut in vinculum ratione inuitus ad faciendum traheretur. Quare nec bene nec male quicquam fieri posset ab homine. Supernacui etiam essent Magistratus & magisteria morum. Non enim agendum esset cum hominibus de morum suorum emendatione, sicut cum brutis animalibus aut lapidibus. Cum per eos aut impossibilitas naturæ premeret, aut violentia raperet ad agendum. Et rem istam experientia probans, quam de se quisque sumere potest: Inquirens, inquit, anima rationali inquisitione perscrutata & interrogans seipsam, virum liberum sit ei facere bene vel male, vel utrum voluntarie operetur & voluntarie declinet opera; Respondit enim non utique per signa quæ plerumque fallere solent; Sed ipsa pœnitentia veritatem, quam inter se pœnitentes conspiciunt, se nullatenus trahi ad operandum nisi voluntate, & se non desistere ab omnibus operibus nisi voluntate. Non quæres igitur extra teipsum an tui iuris & tuæ voluntatis sis, an tibi subditus sit tuæ voluntatis consensus, ut in illud quod te stimulat ipsum declinare possis si velis, aut ab eodem avertere si velis.

Hinc mox eos refutans qui obiectionem illam de consuetudinis violentia rodere solent: Quod si quis, inquit, victura consuetudine, & ea tanquam altera natura trahitur ad consueta, licet consuetudini reluctetur & obuiatur. Interroget se utrum delectetur eum facere, quod de consuetudinis necessitate facere se diceret, an non delectetur? Quod si delectatur igitur libenter,

quia delectabiliter facit. Si vero non delectatur, non ergo est amore vel desiderio obligatus huiusmodi operi. Quare enim trahitur amore vel desiderio ad illud. Non ergo est ei consuetudinarium opus illud. Consueta enim omnia necessario amantur. Ne vero de mente Guilielmi inaniter contenderemus ipsemet in alio suo opere totam dubitationem sustulit. Nam in Tractatu de virtutibus, de voluntate eiusque libertate scribit: Utrum autem eadem vis se ipsam mouere, vel in seipsam agere possit, quæstionem habet, ut supra tetigimus. Et de ipsa voluntate videtur quod operationem suam quæ est velle, ipsa de se eliciat. Non enim velle naturaliter ex voluntate sine volendi actu vel habitu, sicut est ex calore calefacere, vel calere, imo voluntariè & liberè. Impossibile est enim ipsam velle aliquid inuitam, hoc est, nolentem velle illud. Declaratio autem huiusmodi facilis est. Sit A volitum, & voluntas nolit se velle A. Dico igitur si nolit se velle A, non ultra ipsum A (supple vult) velle enim nec queritur nec fugitur nec recusatur nec oditur nisi propter volitum. Quare si velle A est recusatum vel oditum, vel fugitur propter ipsum A, multo fortius ipsum A est recusatum vel oditum, vel fugitum. Quare si ipsum velle A est volitum, multo fortius ipsum A erit volitum. Manifestum igitur est, quod apud quemcumque est volitum se velle A, est volitum ipsum A. Declaratum igitur est, impossibile esse aliquem velle ad inuitum, id est, nolentem se velle illud. Quare quicumque vult aliquid, aut vult se velle illud aut sustinet. Manifestum igitur est quod ex voluntate, siue ex vi volendi non procedit velle per modum naturæ, quod est serviliter, ut supra diximus, & non libere. Liberum enim est volenti & voluntati ipsum velle, super quodcumque volitum cadat. NON ENIM POTEST ad illud cogi aut trahi inuitus, ut diximus. Eodem modo declarabimus tibi quia non potest voluntas siue volens prohiberi vel impediri quin velit, imo qui vult se velle A ex necessitate statim vult ipsum A. Et hoc est, quoniam non vult se velle, nisi propter ipsum A, quare magis vult ipsum A: velle enim non queritur nisi propter volitum. Propter quod autem unum quodque ipsum magis. Et paucis interiectis concludit ex præcedentibus rationationem suam: Manifestum igitur factum est tibi

Lib. de fide
&c.
Tract. de
virtutibus
fol. 88.

Lib. de pœ-
nit. initio.

quod

quod voluntas liberrima est in nobis à coactione (scilicet ut agamus) & impedimento seu prohibitione (scilicet ne agamus) & hæc est una de excellentiis quibus homo præcellit ceteris animalibus, & anima rationalis ceteris animabus.

Sed accuratissime & à fundamentis rem istam decidit in eiusdem operis alio loco. Primò namque distinguit quadruplicem necessitatem, primam violentiæ, & quicquid ex ea agitur non agenti sed violentiam inferenti imputandum est. Secundam stabilitatis & immutabilitatis, qualem dicimus, inquit, Dei esse necessitatem qua immutabiliter bonus est. Et quicquid est hac necessitate necesse est ipsum bene agere semper & contrarium impossibile, & ista necessitas non aufert libertatem, sed perficit. Tertiam extraneam siue forinsecam, quam nonnulli vocare solent necessitatem per accidens. Et easdem distinctiones facit de impossibilitatibus. Quartam Aristotelis, determinatam, ut qua necesse est verbi gratia Socratem sedere dum sedet. Tandem post multa interposita sic attexit: Secundum errorem illorum qui dicunt omnia ex necessitate euenire, non est necesse, ut propter hoc nemo peccare possit aut bene agere. Et hoc apparet per ea quæ diximus de necessitate & impossibilitate. Videlicet quæ & quando excusant à culpa & obligatione, & quatenus sicut ostendimus. Quia necessitas qua necesse est Deum semper bene agere, & impossibilitas qua impossibile est ipsum male agere in nullo prohibent, vel impediunt quo minus bene & laudabiliter agat verumque. Et hoc est quia nec violententer ipsum impellant ad bene agendum, nec violententer ipsum impellunt aut auertunt tunc à male agendo. Nec ullo modorum resistit ista impossibilitas, aut contradicit voluntati eiusdem, sicut necessitas virtutis celestis aut fati, quam secundum eos impossibile est auerti vel impedi, & quia etiam mouent animas humanas, ut ipsi opinantur, mouent, inquam, ad cogitationes & affectiones, quæ in eis sunt, & per illas ad operationes, & operum declinationes: quoniam non mouent eas violententer imo voluntarie, non excusant animas humanas à peccatis & culpis. Et hoc est quoniam à quocumque principio sit opus voluntarium, dummodo voluntarium sit, id est, volitum quocumque trium modorum, quos diximus, id est, affectatum vel toleratum, vel neglectum, semper imputandum est voluntati & agenti per voluntatem. Nec sequitur si non potest aliud agere vel etiam velle, quod propter hoc excusatus fuit, qui nec vult aliud posse vel agere, nec aliud velle. Propter quod Seneca: quia omne peccatum adeo est voluntarium, ut si non sit voluntarium, non sit peccatum. Quare necessitas vel impossibilitas, quæ non aufert operi quin sit voluntarium, hoc est, ex voluntate, quam impossibile est non esse liberam, nec culpam aufert. Reuera autem si totum quod mouet animas nostras extra nos esset, & non haberemus principium motuum & operum nostrorum intra nos, vel in nobis, totum attribuendum videretur extrinseco motori vel motoribus si plures essent. Et in consequentibus adhuc vberius docet, hoc tantum sufficere quod volitio sit in nostra potestate, & non ex solo motore extrinseco. Et in præcedentibus se declarasse dicit quod tanta sit libertas voluntatis, ut nec cogi possit ad operationem suam propriam quod est velle vel nolle, neque prohiberi ab ea. Imo necesse est, ut si velit operari operationem suam, quod operetur eam, quicquid ipsam ad hoc moueat vel impellat. Nihil addo, quia perspicuitati qua sensum suum explicuit, nihil penè addi potest.

CAPVT XXIII.

Guilielmus Altissiodorensis.

ADIUNGAMVS Guilielmo Parisiensi contraneum & coactaneum Guilielmum Altissiodorensis. Hic in quæstione qua quærit, quid sit libertas arbitrij, sic loquitur: Est autem triplex notanda libertas in libero arbitrio. Generalis scilicet libertas necessitatis siue à necessitate, à peccato, à miseria. Libertas à necessitate duplex est, scilicet à necessitate inenitabilitatis, & hæc libertas non est in diabolo, quia inenitabiliter peccat. Et à necessitate coactionis extrinsecæ, & hæc est in omni habente liberum arbitrium. Et explicata libertate à peccato & à miseria subiicit: Patet ergo quid sit libertas arbitrij. Significans omnino nullum aliud libertatis genus se agnoscere, unde liberum arbitrium appellatum sit. Deinde paulo post in eadem illa quæstione: Dicimus quod hæc facilitas siue habilitas potentia libertas prædicta est, quia est sine coactione in omni habente liberum arbitrium.

CAPVT XXIV.

Sanctus Thomas.

NEC vero sanctus Thomas ab illa communissima antiquorum sententia alienus est, sed eam diuersis locis clarissimis verbis multisque modis expressit. Nam in primis docuit.

Primò, arbitrium hominis dictum esse liberum, quia non cogitur. Hinc in secundo Sententiarum ita scribit: Dicendum quod liberum arbitrium dicitur ex eo quod cogi non potest. Quam sententiam in eadem distinctione sæpius repetit. Et in quæstionibus disputatis: Liberum arbitrium secundum quod dicitur liberum à coactione non suscipit maius & minus.

Secundò necessitatem simplicem voluntatis non repugnare libertati: Naturalis necessitas secundum quod voluntas aliquid ex necessitate velle dicitur, ut felicitatem, libertati voluntatis non repugnat, ut Augustinus docet in primo de Civitate Dei. Libertas enim voluntatis, violentia vel coactioni opponitur. Non est autem violentia vel coactio in hoc quod aliquid secundum ordinem suæ naturæ mouetur, sed magis in hoc quod naturalis motus impeditur: sicut cum impeditur graue ne descendat ad medium. Unde voluntas libere appetit felicitatem, licet necessario appetat illam. Sic autem & Deus suæ voluntate libere amat seipsum, licet de necessitate amet seipsum.

Tertiò tradit hanc esse sententiam Augustini: Ad tertium dicendum quod libertas secundum Augustinum opponitur necessitati coactionis, non autem naturalis inclinationis.

Quartò sæpe docet arbitrium liberum idcirco non esse amissum per peccatum, quia remansit liberum à coactione, quamuis sit peccati seruus: Seruitus peccati non dicit coactionem, sed vel inclinationem, in quantum peccatum præcedens aliquo modo inducit ad sequentia vel defectum virtutis naturalis, quæ non potest se à macula peccati eripere, cui se semel subdidit: & ideo semper in homine remanet libertas à coactione, per quam naturaliter est liberum arbitrium. Et alibi quæstione sexta de malo, ubi probare ni-

titur esse in homine liberum arbitrium, cum obieciſſet ſibi ex Auguſtino quod homo perdidiffet liberum arbitrium, reſpondet: Homo peccans liberum arbitrium perdidit quantum ad libertatem quæ eſt à culpa & à miſeria: non autem quantum ad libertatem quæ eſt à coactione. Et in prima parte ſummæ ad idem argumentum ex Auguſtino petitum. Dicendum, inquit, quod homo peccando liberum arbitrium dicitur perdidiffe, non quantum ad libertatem naturalem quæ eſt à coactione, ſed quantum ad libertatem quæ eſt à culpa & à miſeria.

Quintò docet Magiſtrum ſententiarum & ſanctum Bernardum, quando neceſſitatem remouent à libero arbitrio, de neceſſitate coactionis loqui, ſicut hoc de Magiſtro manifeſtum eſt ex multis locis Commentarij in diſtinctionem vigefimam quintam ſecundi Sententiarum, præfertim articulo quarto & quinto: de Bernardo vero quæſtione vigefimâ quartâ inter diſputatas de veritate. Nam cum obieciſſet verba Bernardi: Dicendum, inquit, quod Bernardus loquitur de libero arbitrio quantum ad neceſſitatem à coactione, quæ nec intenſionem nec remiſſionem recipit. De quo etiam videre licet articulum decimum ad decimum-quintum.

Sextò, opus eſſe laude vel vituperio dignum, meritorium vel demeritorium ex hoc quod eſt ſoluntarium, ſpontaneum non coactum, tametiſi ſit determinatum ad vnum. Nam diſputans vtrum Chriſtus peccare potuit, cum ſibi obieciſſet ex Auguſtino, quod nullus peccat in eo quod non poteſt vitare, & proinde nullus etiam mereatur vel laudetur de hoc quod dimittere non poteſt, reſpondet: Impotentia coactionis quæ opponitur voluntario tollit rationem meriti & demeriti, non impotentia quæ eſt ex perfectione in bonitate vel malitia, quia hoc voluntarium non tollit, ſed ponit voluntatem confirmatam ad vnum. Et paulo ſuperius in eodem articulo: Quod poſſe peccare pertinet ad laudem, eſt per accidens: in quantum oſtendit opus quod laudatur ex neceſſitate (id eſt, coactione) factum non eſſe, ſed quamuis remoueat à Chriſto potentia peccandi, non tamen ponitur coactio quæ voluntario contrariatur & laudis rationem tollit. Et in diſtinctionem decimam octauam vt explicaret quomodo Chriſtus mereri potuerit per liberum arbitrium determinatum ad vnum numero ſcilicet ad diligendum Deum: Dicendum, inquit, quod etiamſi eſſet determinatum ad vnum numero, ſicut ad diligendum Deum, quod non facere non poteſt: tamen ex hoc non amittit libertatem, aut rationem laudis ſive meriti, quia in illud non coactè, ſed ſponte tendit, & ita eſt actus ſui Dominus. Eandem ſuam mentem ſatis manifeſtè indicat ſcribens in diſtinctionem vigefimam quintam ſecundi ſententiarum, vbi dicit, Nunquam liberum arbitrium ad peccandum compelli ſeu cogi, quia iam ſibi in peccatum non imputaretur. Quafi indicans hoc ſufficere vt in peccatum imputetur, quia non cogitur. Et in articulo ſequenti: Libertas à coactione & neceſſitate (quam ibi pro iſdem habet) per ſe & ſemper liberum arbitrium ſequitur. Vnde in littera (Magiſtri ſententiarum) dicitur, quod in omnibus inuenitur, ſine qua peccatum imputari non poſſet.

Hinc ſeptimò, cum conſtans eius doctrina ſit liberum arbitrium eſſe reſpectu electionis, expreſſè tamen docet electionem Beatorum qua volunt amare Deum, eſſe liberam, & proinde in beatis eſſe liberum arbitrium: Illud quod eſt ad finem eſt duplex: quoddam enim eſt diſtans à fine, & quoddam eſt coniunctum fini. Quod declarat de ca-

lore diſponente ad formam ignis & perfectio, qui non excluditur per formam: Ita dico, inquit, quod quædam ordinata ſunt ad finem vltimum beatitudinis, quæ ipſi fini coniungunt, vt videre, amare, & huiusmodi, & reſpectu horum erit ſempiterna & libera electio, non autem imperfectorum, quæ à fine diſtant, vt fides, ſpes & huiusmodi.

CAPVT XXV.

Ioannes Scotus.

SE D nemo eſt veterum Scholaſticorum poſt diuum Bernardum, qui quod ſciam, euidentius, reſolutius, conſtantiusque ſummam libertatem cum neceſſitate ſumma conſtare poſſe & reipſa conſtare docuit, magisque expreſſe eam quam expoſuimus ſententiam Auguſtini tradidit, quam ille totius Scholaſticæ ſubtilitatis Coriphæus Ioannes Scotus. Vſque adeo vt non mediocriter admiratus fuerim, cum omnibus quæ ſcripſi in hunc vſque locum abſolutis, tandem Doctorem iſtum quem nondum legeram, omniumque Scholaſticorum remotiſſimum credideram ab iſta doctrina ſancti Auguſtini, fortiſſimum eius deſenſorem, & ipſius Auguſtini interpretem eſſe deprehendi. Nam docet ſine ambagibus quatuor articulos de libertate voluntatis.

Primus eſt ille capitalis, libertatem voluntatis omnino conſiſtere poſſe cum neceſſitate. Hec eius verba ſunt: De ſecundo articulo principali dico, quod cum neceſſitate ad volendum ſtat libertas in voluntate. Et authoritatibus non ſolum Anſelmi & Auguſtini dicentis, quod in futura vita liberius erit arbitrium cum peccare non poterit, ſed etiam efficaciffimis rationibus prolixè probat. Cauſam vero & modum tradit, cur & quo neceſſitas conſiſtat cum ſumma libertate, quia voluntas propter firmitatem libertatis ſuæ, ſibi ipſi neceſſitatem imponit in eliciendo actum, & in perſeuerando ſive ſigendo ſe in actum.

Secundus eſt, voluntatem ſiue neceſſario ſiue contingenter agat, ſemper agere liberè, nunquam naturaliter: Voluntas ſemper habet ſuum modum cauſandi proprium ſcilicet liberè. Et ruruſum: Voluntas vt voluntas eſt principium actuum liberè. Non magis igitur voluntas poteſt eſſe naturaliter actiua, quam natura, vt eſt principium diſtinctum contra voluntatem, poteſt eſſe liberè actiua.

Tertius eſt, non ſolum in creaturis, ſed & in ipſo Deo hoc habere locum, quod & ipſe diligat ſeipſum liberrima quamuis neceſſaria voluntate, eodem proruſus modo quo Auguſtinus docet, Deum voluntate eſſe iuſtum, & quamuis ſe negare non poſſit, eſſe liberum: Voluntas diuina neceſſario vult bonitatem ſuam, & tamen in volendo eam eſt libera. Imo ex hoc ipſo, quod Deus circa creaturas eligendas liber eſt, concludit neceſſario eſſe liberum ad amorem ſui. Hinc eſt, quod locum illum celeberrimum ex libro quinto de Ciuitate Dei, vbi Auguſtinus contra Philoſophos diſputat de proprie dicta humanæ voluntatis libertate, & exemplum ex diuina libertate petens dicit: Neque enim & vitam Dei & præſcientiam Dei ſub neceſſitate ponimus, ſi dicamus neceſſe eſt Deum ſemper viuere & cuncta præſcire. Eodem modo explicat ſicut explicuiſmus, nempe Auguſtinum excludere neceſſitatem violentiæ, non autem aliam à diuina voluntate, quia liberè quantumuis

ad 23.

i. p. q. 83.

ar. 2. ad 3.

q. 24. art. 8.

ad 5.

In 3. diſt. 12.

q. 2. art. 1.

ad 3.

ad 2.

In 3. diſt. 18.

ar. 2. ad 5.

In 2. diſt. 25.

ar. 4. ad 4.

ar. 5. in cor.

In 2. diſt. 25.

ar. 1. ad 4.

quantumvis necessario, diligit se, & illam esse vitam de qua loquitur. Cum enim locum de præscentia explanasset, & ab ea necessitatem violentiæ exclusisset: De qua, inquit, ait, etiam si nolumus efficere id quod potest, de vita subiicit: Sed difficilius est quod addit vitam & præscentiam. Sed ibi potest esse duplex responsio, una quod vita accipitur ibi pro actu beatifico sicut accipitur vita Ioannis decimo septimo: Hæc est vita æterna ut cognoscant te. Et sicut loquitur Philosophus, duodecimo Metaphysicæ, intellectus actus est vita. Et pari ratione actus voluntatis est vita; vita ista non cadit sub necessitate excludente libertatem etiam in Deo. Si autem intelligatur vita pro vita naturali ipsius Dei, tunc non debet intelligi de illa vita secundum se accepta, sed de ipsa ut à voluntate diuina acceptata; potest autem aliquid esse bene in se necessarium & necessitate repugnante libertati, quamvis tamen sit libere imò contingenter acceptum. Quod exemplo liberè sese præcipitantis, & semper liberè acceptantis casum iam necessarium illustrat.

Quartus est, connectionem terminorum istorum, voluntas semper agit liberè & non naturaliter, quantumvis necessario agat, tam esse immediatam, & quasi primo veram, ut nequidem eius ratio dari possit, sicut nullius essentiæ ratio vel demonstratio dari potest: Si queras, inquit, quomodo stat libertas cum necessitate. Respondeo secundum Philosophum quarto Metaphysicæ, non est querenda ratio eorum, quorum non est ratio. Demonstratio enim principij non est demonstratio. Et multis interpositis disputans de actu voluntatis necessario, & motu grauis deorsum, cur vnus non alius sit liber, sic dicit. Respondeo: Illa causatio grauitatis est naturalis, ista libera, quia hoc est hoc, & istud est istud. Breuiter igitur, posset dici quod esse forme & modus essendi, agere & modus agendi sunt immediata. Ideo sicut non est alia ratio quare hoc habet talem modum essendi, nisi quia est tale ens, sic non est aliqua ratio, quare hoc habet talem modum agendi, puta liberè vel naturaliter, nisi quia est tale principium actionum, scilicet liberum vel naturale. Nihil expressius & aptius excogitari potest ad explicandam Augustini mentem de libertate voluntatis, quam quæ in ista tota quodlibetica quæstione seorsus tradit. Nam hinc iam patet vera ratio cur Augustinus semper voluntatem & libertatem, arbitrium voluntatis & libertatem confundat, & naturæ opponere soleat, ut supra diximus, & ex omnibus eius scriptis constantissimè pro iisdem illa usurpantibus manifestum est. Nempe quia voluntas est principium agendi distinctum contra naturam seu agens naturale. Ex quo fit ut impossibile sit voluntatem rationalem aliter agere, quam per modum voluntatis, hoc est, semper liberè non naturaliter: ut infra latius dicturi sumus.

CAPVT XXVI.

Sanctus Bonauentura.

SANCTVS vero Bonauentura Magistri Sententiarum & Alexandri Præceptoris sui doctrinam accuratissimè docuit, & ad amissim diuersis in locis suorum scriptorum expressit. Nam in secundum distinctione vigesima quinta sæpius clarissimèque docet, arbitrium esse liberum dictum, non libertatè ab illa voluntaria necessitate, vel culpa, vel miseria, sed illa libertatè necessitatis cogentis siue coactionis. Et ita ex professo exponit Magistrum Sen-

tentiarum & sanctum Bernardum non vno loco. Nam in explicatione textus Magistri triplicem distinguunt libertatem, à necessitate, à peccato, à miseria, sic diuisionis istius rationem reddit: Est considerare libertatem arbitrij quantum ad Inz. dist. 25. esse, & quantum ad bene esse. Si quantum ad esse, sic ad textum. vocatur à Magistro, libertas à coactione (quod per Est namque liber necessitatem Magister intellexerit) & à Bernardi que libertatis, &c. do libertas arbitrij, ab vno positiue, ab altero priuatiue, si quantum ab bene esse, &c. Et ad explicationem textus alterius, quo Magister dicit libertatem ad malum esse etiam libertatem arbitrij: Dicendum, inquit, quod cum nomen imponatur rei à proprietate quæ est sibi inherens inseparabiliter & essentialiter, & libertas essentialiter liberi arbitrij non sit libertas à culpa, vel à miseria, sed libertas à coactione, ab illa liberum arbitrium habet denominari. Et quoniam hæc in creaturis, quantum est de se, indifferens est ad bonum & malum. Ideo Magister de hac intelligens dicit in littera, quod libertas à qua liberum arbitrium denominatur liberum, non est libertas ad bonum tantum, sed etiam ad malum. Qua de causa in explicanda Magistri & Bernardi sententia, dixeram solam esse libertatem à necessitate coactionis, quam æqualem in bonis & malis beatis ac damnatis ponunt. Nam & quæstione prima super textibus illis allegatis, ubi illa Magistri & Bernardi sententia excutitur, sic rem definit: Ad prædictorum q. 1. in corp. intelligentiam est notandum quod cum queritur vtrum liberum arbitrium sit æqualiter in omnibus, non est quæstio de ipso secundum quod dicitur liberum ea libertate, quæ est à miseria vel à culpa. Hoc enim modo planum est, quod liberius est in vno quam in alio. Sed est quæstio de libero arbitrio secundum quod dicitur liberum à coactione. Sic enim videntur auctoritates sanctorum sibi inuicem repugnare. Et propterea ad contrarietatem quæ videtur de medio diminuenda, intelligendum est quod liberum arbitrium, siue libertas arbitrij, & dicitur comparisonem ad illud à quo, & ad illud ad quod. Per comparisonem ad illud à quo dicitur priuatiue siue negatiue. Dicitur enim liberum à coactione pro eo quod est ab omni coactione immune. Per comparisonem ad illud ad quod dicitur positiue pro eo quod libertas arbitrij est quædam facultas siue potestas seruandi rectitudinem. Hæc autem facultas prout priuationi coactionis coniuncta est, habet quandam dignitatem. Dignitatis enim est & potestatis non posse cogi. Et sic in liberi arbitrij intellectu tria clauduntur videlicet & à coactione immunitas, excellentiæ dignitas, & potestas siue facultas. Quantum ad primum liberum arbitrium in omnibus in quibus est, æqualiter se habet, sicut dicunt auctoritates Bernardi, & ostendunt rationes ad hoc inductæ pro eo quod in omni in quo ponitur simpliciter & vniuersaliter omuem excludit coactionem. Propterea dicit Bernardus quod ita plene est arbitrium liberum in creatura suo modo sicut in Creatore. Quod etsi non possit intelligi veraciter esse dictum de aliquo quod dicitur per positionem, potest tamen intelligi de eo quod dicitur per omnimodam priuationem. Quam Bernardi sententiam esse docet etiam quæstione quinta in argumentorum solutione, & quæstione quarta respondendo ad argumenta: Impedimentum priuat actum libertatis, sed coactio ponit actum liberi arbitrij, & simul cum hoc ponit, quod non sit libertatis, & ista sunt incompatibilia, sicut si poneretur aliquis actus esse voluntatis & non esse voluntarius. Et quæstione quinta qua queritur vtrum liberum arbitrium cogi possit à Deo, respondet: Illud potest intelligi dupliciter aut ita quod intelligatur quod possit auferre libertatem, & auferendo libertatem superinducere coactionem, & hoc modo nulli dubium esse debet quin Deus possit hoc facere quantum

Ad textum.
Verum
nobis
magis
placet,
&c.

Dist. 25. q.
4. in solut.
argument.

est de immensitate sue potentie. Alio modo ut intelligatur quod Deus cogat liberum arbitrium salva proprietate libertatis & eius natura, & hoc modo non solum est impossibile sed etiam non intelligibile pro eo quod implicat in se duo contradictorie opposita. Ex hoc enim quod liberum arbitrium est, si aliquid vult libere vult. Et ex hoc quod voluntarium est si aliquid vult, voluntarie vult; & seipso mouente vult. Ex hoc autem quod cogitur, si aliquid vult, seruiliter vult, & si quid vult, iniuste vult, & si aliquid vult ab alio vult, quia violentum est cuius principium est extra, nihil conferente vim passo. Ergo liberum arbitrium cogi non est aliud quam actum liberum arbitrii simul & semel esse liberum & seruilem, esse voluntarium & non voluntarium, esse à se & non à se.

Ex istius constantis doctrine principii docet consequenter sanctus Bonaventura, necessitatem solius coactionis repugnare libertati, non autem illam quæ est voluntaria, quantumcunque sit immutabilis. Nam in secundum librum sententiarum scribens de liberi arbitrii immutabilitate questione secunda: Ad illud, inquit, quod obiicitur quod libere velle & necessario opponuntur, dicendum quod duplex est necessitas quædam à causa extrinseca ut potè necessitas coactionis: & hæc opponitur ei quod est libere velle. Quædam vero est à dispositione intrinseca & hæc huic non opponitur: imo stat simul cum libertate. Talis est in libero arbitrio demonum qui ita conglutinant sibi malum ut nullo modo velint ab eo separari. Et questione tertia qua queritur, utrum confirmatio (scilicet beatorum) vel obstinatio diminuat libertatis dominium, quia confirmatus dicitur habere necessitatem, sic rem definit: Respondeo dicendum quod necessitas immutabilitatis ad bonum nullo modo repugnat libero arbitrio, nec in quantum liberum à coactione, quia coactio est ab extrinseco, nec in quantum liberum à culpa vel miseria, & ideo non diminuit. Illa ergo propositio solum habet veritatem de necessitate coactionis vel pronitatis ad malum. Et distinctione vigesima quinta questione secunda: Liberum arbitrium dupliciter potest considerari: aut secundum quod liberum, aut secundum quod deliberans. Si loquamur de ipso secundum quod liberum, sic concedo quod potest esse non solum respectu contingentis sed etiam necessarij, sicut patet in Deo, & in Christo, & in Angelis, & in hominibus beatis. Cum enim duplex sit necessitas videlicet coactionis & immutabilitatis, Necessitas coactionis repugnat libertati arbitrii, Necessitas vero immutabilitatis, non pro eo quod liberum arbitrium dicitur liberum, non quia sic velit hoc ut possit velle eius oppositum sed quia omne quod vult, appetit ad sui ipsius imperium, quia sic vult aliquid ut velit se velle illud, & ideo in actu volendi seipsum mouet & sibi dominatur, & pro tanto dicitur liberum, quamuis immutabiliter ordinetur ad illud. Et paulo inferius; Actus liberi arbitrii ut liberum est non solum potest esse circa necessarium, sed etiam necessarius in se. Et hoc sensu vult locutum esse Augustinum cum dixit in Enchiridio, quod homo male velle non poterit, nec tamen carebit libero arbitrio; & quod voluntas qua beati esse volumus, sit voluntas libera. Imò admittit actum voluntatis necessarium, esse meritorium, quia qui fecit bonum, vult se fecisse. Et in tertium Sententiarum ad distinctionem duodecimam, questione, utrum Christus peccare potuerit, sic soluit obiectionem, quod nemo esset laudabilis in his quæ facit de necessitate: Dicendum, inquit, quod est necessitas quæ repugnat voluntati, sicut necessitas coactionis quæ venit ab extrinseco. Et est necessitas quæ venit ex voluntatis immutabilitate. Cum er-

go dicitur quod laus non est in operibus necessitatis, dicendum quod verum est de necessitate primo modo dicta, sed non de secundo. Quibus similia dicit distinctione decima octaua questione secunda, potentiam videlicet determinatam ad vnum non per naturam, ut sunt potentie naturales, sed per gratie confirmationem, ut in Christo contingit, posse exire in actum meritorium, quia esset voluntarius. Sed quid multis? Omnes penè quæstiones quas in vigesimam quintam distinctionem secundi Sententiarum scripsit, nihil aliud spirant quam veram rationem liberi in eo sitam esse, quod liberum arbitrium expers est cogentis, non immutabilis & voluntarie necessitatis.

CAPVT XXVII.

Henricus à Gandauo.

HENRICVS à Gandauo multa tradit in quibus vestigia doctrine ab Augustino tradita manifestè lucent, dum libertatem arbitrii ex illo considerari vult, quod coactionis impatiens est, sed delectabiliter in actum suum prodit: Potest, inquit, liberum arbitrium duplici respectu considerari. Vno videlicet in quantum respicit voluntatem ut elicientem actum volentem, alio in quantum respicit obiectum ut terminum eius. Et secundum utrumque respectum iudicanda est ipsa arbitrii libertas, sed essentialius secundum primum: quia est dispositio voluntatis ut subiecti, licet in respectu ad obiectum, in quantum tendit in ipsum per suam actionem. Si ergo consideretur liberum arbitrium in primo respectu, sic dico quod voluntas dicitur liberum arbitrium, quia absoluta est ab omni coactione ipsam impediente & contristante in sua actione. Voluntas enim omnis ut libere tendit in suam actionem, delectabilis est: necessitas coactionis contristans, quia est contra voluntatem, & omne quod cogit, necessario est contristabile ut dicit commentator super quintum Metaphysicæ. Et hoc modo homo & omnis rationalis & intellectualis natura liberi arbitrii siue libera voluntatis est, quia voluntas rationalis cogi non potest, coactione dico impellente iuxta illud quod dicit Anselmus de concordia predestinationis, &c. voluntatis arbitrium ut rectitudinem deserat, nulla cogitur necessitate, quamuis mortis impugnetur difficultate. Hanc impellentem coactionem mox distinguit contra inducentem, qualis est metus, qui est coactio secundum quid. Et mox adiicit: Tali voluntate liberi arbitrii utentur beati cui cum desiderio & amore volent quidquid volent, non aliqua coactione, quia illa necessario esset contristans: neque enim aliquo impulsu naturali, vel supernaturali, sed sola affectione boni voluntas feretur in id quodcumque volent. Et multis interiectis, cum docuisset in Deo & beatis esse liberum arbitrium, etiam peccare non possent. In hoc, inquit, consistit ratio libertatis quod nulla coactio potest impedire quin in bonum vergat si velit, nec in hoc solo, sed quod non imperu naturæ precedente motum voluntatis, & voluntatem in actum impellente vult homo quæ vult & quæ appetit, quemadmodum appetunt bruta; sed desiderio & complacentia voluntatis precedente, & naturali impetu voluntatem concomitante. Voluntas enim est instrumentum seipsum mouens in obiectum bonum tanquam primum principium motus, &c. Et paulò post: Et per hunc modum patet, quomodo voluntas erit liberima in beatis, ubi natura omnino erit obediens bonæ voluntati, quæ proprio desiderio & complacentia naturalem impetum naturæ liberæ trahet in finem suum:

Henricus
quodlib. 3.
q. 17.

Quodlib. 3.
q. 17.

suum: à quo quia in se continet omnem rationem omnis boni, propter naturam concomitantem nullo modo potest se diuertere, &c. Quod autem ibidem multa dicit de indifferentia voluntatis, ea intelligit de voluntate deliberatiua respectu eorum quæ sunt ad finem, siue prout confutationem sequitur, quemadmodum ipse satis clarè significat alio in loco. Sed talis indifferentia non requiritur in appetendis omnibus bonis, neque ad voluntatis libertatem, sicut ipse expresse docet quod libeto duodecimo quæstione vigesima sexta, vbi dicit quod voluntas respectu finis omnis boni rationem continentis mouetur ex se libertate & immutabili necessitate.

CAPVT XXVIII.

Richardus de Media Villa.

NEc postremus est in hac doctrina asserenda Richardus de Media Villa, coætaneus Henrico à Gandauo. Docet enim multipliciter arbitrij libertatem in eo sitam esse quod sit liberum omnino à coactione, & hoc dicit Bernardum & Magistrum, dum libertatem à necessitate asserunt asseruisse. Nam in secundum distinctione vigesima quinta articulo secundo quæstione prima sit loquitur: Liberum arbitrium liberum est ab aliquo, & ad aliquid. Primum modo secundum Bernardum de libero arbitrio longè post principium triplex est liberi arbitrij libertas scilicet à necessitate cogente, à culpa inclinante, & à miseria impellente: quam etiam distinctionem ponit Magister in littera, & sicut dicit Bernardus ibidem: inter has tres libertates, libertas à necessitate cogente, maximè conuenit libero arbitrio; & secundum ipsum ibidem libertatem à necessitate contulit nobis in conditione nature, &c. Et ibidem quæstione secunda: Libertas arbitrij coactione absoluta est inamissibiliter vbicumque est, hæc enim libertas essentialis est libero arbitrio. Libertas vero accidentalis, quæ est à seruitute peccati amissibilis est, &c.

Secundò, hinc consequenter docet nullam creaturam posse auferre liberum arbitrium, quia non potest illud cogere; Libertas arbitrij consequitur naturam ipsius animæ intellectiua vel ipsius Angeli: fundatur enim immediatè in natura rei cuius est. Illud ergo quod non potest transmutare naturam rei habentis liberum arbitrium, non potest sibi auferre liberi arbitrij potestatem, neque simpliciter neque ad tempus: sed nulla creatura potest naturam rei transmutare in qua immediatè fundatur libertas arbitrij, &c. Et ex consequenti nec ab ea auferre liberi arbitrij potestatem: sed libertas & cogibilitas opponuntur, ergo liberum arbitrium non est cogibile ab aliqua creatura. Et rursus paulò post: Cogere liberum arbitrium esset auferre liberi arbitrij potestatem; quia potestas liberi arbitrij fundatur in natura rei cuius est immediatè, vsus autem eius in nobis dependet etiam ex corporis dispositione.

Hinc tertio docet, omnes omnino actus humanos, id est, qui sunt hominis vt homo est, esse actus liberi arbitrij: Omnes, inquit, actus humani sunt actus liberi arbitrij quia omnes actus humani aut à libero arbitrio eliciuntur aut imperantur: quia non omnes actus qui sunt in homine, actus humani dici debent propriè loquendo, sed tantum illi qui sunt hominis vt homo est: sicut sunt actus intellectus & voluntatis, &c.

Quartò consequenter docet, etiam actus qui

versantur circa finem esse liberos, quamvis non eliciantur deliberatione præcedente: Neque enim liberum arbitrium est liberum in quantum per ipsum possumus liberè velle: & deliberatiuum in quantum per ipsum possumus liberè consiliari: Et est defectibile in quantum est ex nihilo. Si consideretur in quantum est liberum sic omne bonum est obiectum eius, quia per ipsum possumus omne bonum liberè velle, etiam finem loquendo de libertate à coactione: quamvis finem in generali velimus naturali necessitate, quia in volendo finem voluntas sine coactione mouet se, & quia nullus actus humanus est vltimus finis, hinc consequenter, quemadmodum & sanctus Thomas.

Docet quintò, esse electionem respectu eorum, quibus manent beati coniuncti fini: Et si in beatis non sit electio respectu eorum quæ sunt ordinata ad finem, in quantum sunt, ducentia ad finem distantem, tamen eligunt perseverare in illis bonis, sine quibus non possent manere coniuncti cum fine. Vnde alibi tractans verba Bernardi quibus dicit: Voluntas pro sui ingenta libertate nulla cogitur necessitate, cum tamen Angeli de necessitate velint bonum, ideoque nec liberi esse videantur. Respondet: Quod Bernardus ibi loquitur de necessitate coactionis, illa autem necessitas quæ Angeli non diligunt nisi bonum, non est necessitas coactionis, quia non obstante illa necessitate liberrimè motu dilectionis mouent se. Et simili ratione docet quod obstinatio libertatem à necessaria coactione non tollit, nec minuit: sed obstinati (dæmones) per suum liberum arbitrium ad malum mouent se liberè. Et ita concludit manere liberum arbitrium.

Sextò conformiter tradit, necessitatem quæ est ex perfectione bonitatis non tollere rationem meriti, dummodo absit coactio. Nam de impeccabilitate Christi disputans, cum proposuisset hoc argumentum, quod peccatum & meritum sint voluntaria; nullus autem peccet in eo quod vitare non potest & proinde quod nec mereatur Christus in declinando malum quod facere non potest, sic respondet: Dicendum quod quamvis necessitas coactionis tollat rationem meriti vel demeriti, necessitas tamen quæ est ex perfectione bonitatis non tollit rationem meriti in viatore. Hæc omnia Richardus, quibus apertè sentit necessitatem illam voluntariam, vtpote quæ ex plenitudine volendi proficiscitur, non tollere vel libertatem arbitrij vel rationem meriti vel demeriti.

CAPVT XXIX.

Thomas de Argentina.

EANDEM doctrinam verbis perspicuis tradidit Thomas ab Argentina in diuersis locis. Nam in distinctione vigesima quinta secundæ Sententiarum articulo primo sic scribit: Potentia quæ est essentialiter libera aliquo modo est sui ipsius motiua, sed voluntas est essentialiter libera vt inferius intendo declarare distinctione trigesima octaua. Et inferius articulo quarto concludit, Deum posse immutare liberum arbitrium, non tamen cogere, quia contradictionem implicat: esset enim inuoluntarium & voluntarium, nolitum & volitum: Et hæc est intentio, inquit, Bernardi in libro de libero arbitrio, vbi ait voluntas pro ingenta nobilitate, nulla cogitur necessitate. Et ibidem ad argumentum respondet: Deus non potest cogere liberum hominis arbitrium, eo quod non sit capax coactionis.

Distinct. 38. art. 1. Nam eius coactio esset contradictionis implicatio: quia coactum non est liberum. Igitur si liberum arbitrium co-
In 3. dist. 12. geretur, tunc idem esset liberum & non liberum. Et in distinctionem trigessimam octauam articulo primo: Illa potentia est principaliter libera quæ nullo modo potest cogi, seu libertate primari: sed sola voluntas sic est libera, quod necessitati nullatenus potest necessitate coactionis: quia secundum Bernardum in libro de libero arbitrio, voluntati datus est intellectus, ut illum instruat, non ut destruat, destrueret autem si ei ullam necessitatem imponeret. Et in tertium distinctione duodecima obiicit libertati Christi, quod sicut nemo peccat ita nec meretur in eo quod vitare non potest. Respondet autem, quamvis necessitas coactionis tollat rationem meriti, necessitas tamen immutabilitatis proueniens ex perfectione virtutum non tollit rationem meriti, sed auget. Et distinctione decima octaua articulo tertio aduersus meritum Christi sibi opposuerat, quod Christus in omni actu suo determinatus esset ad bonum, & proinde non magis mereri posset, quam agens naturale determinatum ad vnum. Respondet autem; Agens naturale non prohibetur à merito ex hoc quod est determinatum ad vnum, sed ex modo determinationis, puta quod necessario & non voluntarie tendit in illud vnum. Sed Christus & quilibet in gratia confirmatus, licet determinate tendat in bonum, tamen voluntarie & libere tendit in ipsum. Huiusmodi enim determinatio non minuit voluntatem & libertatem, sed potius auget & ideo talis determinatio non repugnat merito.

CAPVT XXX.

Dionysius Carthusianus.

DIONYSIVS Carthusianus, quamvis temporibus nostris longè propinquior, satis luculentè ostendit in eadem illa veterum scriptorum sententia se fuisse. Nam in commentariis in secundum distinctione vigesima quinta quæstione quarta ita loquitur: Quatuor sunt status libertatis seu liberi arbitrii in homine. Vnus ante peccatum, secundus sub peccato, tertius sub gratia, quartus in gloria. Atque in omnibus his iudicio meo, libertas à coactione seu necessitate, equaliter manet in homine propter libertatem voluntatis, quam si homo amitteret, peccatum eius non esset peccatum. Et paulò post, ad quæstionem qua quærebatur, vtrum homo peccet coactè & necessariò, quia non potest non peccare. Respondet: Si quis habeat plura deprimentia ad peccandum, & nihil eleuans contra ea, necesse est quod deprimentia vincant & faciant eam labi deorsum. Itaque in libero arbitrio, gratiam eleuantem non habente, sed propriam infirmitatem & culpam trahentem inferius, tamen non cadit nisi electione propria voluntatis, non necessitate coactionis. Ideo dicit Gregorius, peccatum quod per pœnitentiam non deletur pondere suo mox trahit ad aliud.

CAPVT XXXI.

Marsilius de Inghen.

MARSILIUS etiam ex professo doctrinæ sancti Bernardi & Magistri insit. Nam in quæstione decima sexta super secundum Sententiarum articulo secundo sic loquitur: Cum Magister dicat distinctione vigesima quinta triplicem esse libertatem scilicet à necessi-

Atate, à peccato, & à miseria, vocans libertatem à necessitate libertatem à coactione, &c. De sola libertate quæ est à necessitate est principaliter ad præsens, & est materia presentis articuli. Vbi primo est notandum quod libertas creaturæ rationalis est ipsamet creatura, ut libertas Angeli est ipse Angelus. Quod patet quia solo Angelo remanente omnibus aliis ab eo seclusis, maneret ipse liber: & non esset tunc liber per libertatem superadditam, cum omnia alia sint seclusa. Ergo est liber libertate quæ ipse est: sequitur enim libertas essentiam creaturæ rationalis. Sed rationabiliter queritur vtrum sic libertas hominis sit homo? Ad quod (quia quid nominis est) dicitur communiter quod libertas hominis est sua voluntas quæ per suam essentiam libera est: quia sicut non stat essentiam Angeli remanere sine libertate ita nec essentiam voluntatis. Mox docet, libertatem dici analogicè de Deo, Angelo, & homine, quia Deus liber est simplicitate sine actibus superadditis: Angelus est sua libertas, sed cum actibus superadditis, homo non est sua libertas, sed anima vel voluntas eius; ac deinde varios libertatis modos distinguit iuxta varios hominis status.

Et in eadem distinctione decima sexta articulo quinto, succinctis conclusionibus suam de libertate sententiam exprimit. Prima propositio: Libertas voluntatis non attenditur penes hoc quod potest deficere sine peccare. Patet quia tunc Deus non esset libera voluntatis, quia utique peccare non potest.

Secunda, nec libertas voluntatis attenditur penes hoc quod omne quod potest velle, possit perficere. Patet quia potest velle quod est supra se ut suum suppositum esse Papam vel Regem. Vnde Philosophus tertio Ethicorum ait, voluntas est impossibile, sed non electio.

Tertia, nec libertas creaturæ voluntatis attenditur penes hoc quod non possit immobiliter in bonum vel in malum. Patet ex dictis in tertio articulo quæstionis quinta huius secundi: quia completo statu in eo in quo finaliter se posuit, de lege cōmuni immobiliter perseverat, &c.

Quarta, Nec libertas, ut astringo, in hoc consistit quod vltimum finem beatificum clarè visum de lege cōmuni possit non velle: sicut beatitudinem suam clarè visam non possit non appetere. Et de hoc dictum fuit in secundo articulo, &c.

Quinta, videtur quod naturaliter libertas sit sua essentia. Hæc est prius posita in primo notabili secundi articuli. Et statim adiicit de libertate viæ & de potentia Dei ad auferendam libertatem, nempe quod non sit possibile ut voluntate remanente Deus eius libertatem auferat, quia ut dictum est, voluntas est sua libertas.

Ex his perspicuum est, quid sentiat Marsilius de libertate essentiali voluntatis, tum Angelicæ, tum humanæ. Nam quod diuersos libertatis status exponat, quæ vel in via, vel in patria aliud postulant, non repugnat generali isti doctrinæ, sicut infrà declaraturi sumus: Quemadmodum enim in viatoribus postulat indifferentiam, ita in beatis admittit necessitatem. Et cum obiiceretur ex Philosopho tertio Ethicorum, quod de necessariis nullus laudaretur vel vituperaretur, Christus autem in omni bono opere tam impecabilis, fuisset necessitatus, distinguit triplex necessarium. Primo quia coactum & in hoc nullus meretur. Secundo quia à natura inexistentis sic quod aliter fieri nequit, sicut grauis inclinatio ad deorsum, & hominis inclinatio in scire per intellectum, & in bonum per affectum, & in talibus homo etiam non meretur. Tertio modo dicitur necessarium, quia inuitabile, non tamen per naturam, sed per gratiam in bonum confirmantem. Et hoc contingit generaliter in comprehensibilibus.

Et

Et statim declarat quod Christus opera bona quæ fecit, fecit necessitate inuitabilitatis, per gratiæ plenitudinem eum in bonum confirman-tem, & quod fuerit simul viator. Philosophus autem in tertio Ethicorum loquitur de necessa-rio primo, vel secundo modo dicto. De talibus enim necessariis nullus laudatur.

CAPVT XXXII.

Nicolaus de Orbellis, & Stephanus Brulefer.

NICOLAUS de Orbellis commentario in secundum sententiarum distinctione vi-
gesima quinta: Dicitur liberum arbitrium
simpliciter non quod sic velit hoc ut possit velle oppositum,
sed quia omne quod vult, appetit ad sui ipsius imperium,
quia sic vult aliquid ut velit se velle illud, & ideo in
actu volendi seipsum mouet & sibi dominatur; & pro
tanto dicitur liberum, quamvis inmutabiliter ordinetur
ad illud.

Stephanus Brulefer Commentator Magistri
Sententiarum ex ordine Seraphico, scribens in
secundum distinctione vigesima quinta quæstio-
ne octaua: Actus liberi arbitrij deliberantis quamvis
possit esse circa necessarium, semper est contingens. Actus
vero liberi arbitrij ut liberum est, non solum potest esse
circa necessarium, sed etiam necessarius in se. Et quæ-
stione septima non nisi tria vult includi in libe-
ro arbitrio, immunitatem à coactione, excellentia di-
gnitatem, & potestatem. Quantum ad primum esse
æqualiter in omnibus in quibus est, sicut dixit Ber-
nardus, inquit, in libro de libero arbitrio. Manet liber-
tas arbitrij tam plena in beatīs, &c.

Petrus Capuleius Episcopus Conuersanus
Ordinis Seraphici scribens in secundum Sen-
tentiarum S. Bonauenturæ: Quadam sunt ordinata
ad finem beatitudinis quæ ipsi vltimo fini beatitudinis
coniunguntur, ut videre & amare, & respectu horum est
sempiterna & libera electio; alia autem sunt imperfe-
cta, eo quod ab vltimo fine distant, ut fides & spes & hæc
excluduntur nec est sempiterna electio respectu horum.

CAPVT XXXIII.

Gabriel.

GABRIEL in tertium scribens distin-
ctione decima octaua articulo tertio ex-
presse docet, actum beatificum esse posse
meritorium, si ad hoc solum à Deo acceptetur.
Quod autem obiicitur de libertate beatificæ di-
lectionis, respondet: Negetur quod actus beatitudi-
nis sit simpliciter necessarius, quia siue sit immediate à
Deo, siue elicited à voluntate est liberè elicited & ita
contingens. Est tamen inmutabilis & perpetuus, contin-
genter non necessarius, quia à voluntate diuina perpetuo
conseruatur, cuius certitudinem habet beatus per diuinam
reuelationem. Est ergo beatitudo inmutabilis, quia non
mutabitur. Non autem inmutabilis, id est, impossibilis
mutari. Posset enim Deus eam mutare de potentia abso-
luta. Hæc est ergo contingentia quam in ea Ga-
briel ponit per potentia externæ consideratio-
nem. Et ibidem docet, quod voluntas per actum
beatificum liberè, complacenter tendit in obiectum bea-
tificum licet non liberè contradictoriè, & hæc libertas
sufficit ad rationem meriti.

Hæc arbitror, aliaque plura, quæ si res ita
posceret, proferri possent satis euidenter osten-
dunt, quid primi Scholastici de doctrina Magi-
stri Sententiarum, Hugonis, Richardi, imprimis

que Bernardi, & Augustini à quibus eam didice-
rant, indicauerint. Passim enim inculcant, liber-
tatem ab illa necessitate quam Magister expli-
cat, hoc est, coactione, à vera arbitrij libertate
repellendam esse, nihil omnino solliciti, utrum
voluntas inmutabili firmitate quippiam velit.
Nec aliam omnino libertatem plerique cum illis
anteecessoribus suis agnouerunt, nisi illam tripli-
cem, à necessitate coactionis, à peccato, à mise-
ria, quarum duas posteriores, velut spurias res-
pectu libertatis generalis, quæ communis est bo-
nis & malis, abiecere. Neque esset difficile osten-
dere quibus gradibus ab illa doctrinæ face pau-
latim deflexum est, dum quidam coeperunt pri-
mo liberum arbitrium distinguere in liberum &
liberatum; tum alij libertatem respectu finis
imminuere, alij deinde prorsus tollere: alij res-
pectu mediorum, mox indifferentiam vrgere;
alij denique nullam libertatem, nisi illam agnos-
cere. Quod vsque adeo verum est, ut eosdem om-
nino Scholasticos nonnullos veteres videre li-
ceat, initio ad amissim cum Magistro sentientes,
imo longè audacius & apertius illius sensa pro-
mentes quam ipse promiserat, deinde sub finem
vitæ in alterum extremum, quamvis nonnihil
vacillando vergentes. Quæ sane posteriorum
scriptorum declinatio, multoque magis præce-
dentium improbatio, euidentissimo argumento
est, aliam doctrinam à posteris tradi, quam à ma-
ioribus accepta fuerit. Sed quia non sine magna
ratione credendi sunt declinasse, operæ pretium
me facturum puto, si paulisper præcipua eorum
argumenta excussero, & Bernardi, imo & Scho-
lasticorum veterum verbis & sensu soluerò, vel
soluta demonstrauero.

CAPVT XXXIV.

Soluuntur generaliter Scriptura, Patres, &
Concilia quæ requirunt indifferentiam
ad utrumlibet.

PRIMò igitur obiiciuntur Scripturæ sa-
cræ quæ dicunt: Deus reliquit hominem in
manu consilij sui, adiecit mandata & præcepta.
Si volueris mandata seruare, conseruabunt te. Apposuit
tibi ignem & aquam: ad quod volueris porrigis manum
tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum;
quod placuerit dabitur illi. Vbi Scriptura satis ex-
plicat quid sit esse in manu consilij, cum dicit ho-
minem si voluerit mandata seruare, & conse-
quenter non seruare si noluerit. Rursum ex duo-
bus oppositis vitæ & morte, bono & malo, eli-
gere posse quod placuerit. Ergo in homine est
libertas & contrarietatis & contradictionis, &
non sola libertas à coactione. Idem conuincunt
omnia mandata, quibus aliquid vel iubetur vel
vetatur. Significant enim hominem ad utrumvis
posse flecti, ad bonum ad malum, ad agendum,
ad abstinendum. Quibus consentanea Patres
omnes clamant, indicantes passim hominem
posse quæ iubentur facere & non facere, ut vi-
sum fuerit, & habere ut Nazianzenus, τὰ ἐν ἀμφο-
τέρω εὐεχόμενα κινεῖται, in utramque partem liberi arbi-
trij motus. Neque Deum homini necessitatem ut
Hilarius in alterutrum affigere. Loca plura non
est opus operose proferre. Nam ex huius vnus
argumenti solutione facile patefiet quid de cæ-
teris dicendum sit.

Itaque respondeo argumentum esse veriss.

Ecclesi. 15.

In Apolog.

In Psal. 2.

Nicolaus
de Orbell. in
2. dist. 2.

Steph. Bru-
lefer in 2.
dist. 25. q. 8.

Petrus Ca-
puleius in 2. dist.
7. in art. 2.
q. 1. punct. 1.

Gab. in 3.
dist. 18. q. 3.

300
 mum, quod ab ipso Augustino, Damasceno, Bernardo, & cæteris non solum admittitur, sed velut Catholicæ fidei immobilis basis aduersus Manichæos aliasque pestes veritatis & libertatis inimicas inuictissimè defenditur, ac defendi debet. Verum ad propositum nostrum nihil facere facile videt, quisquis oculos habeat, quibus apertas veritates videat. Quis enim nesciat Scripturas istas ac similes de viatorum hominum libertate loqui? Illi quippe sunt quibus præcipitur bonum ac vetatur malum: illi sunt quibus ignis & aqua, vita & mors apposita sunt, illi sunt qui parem in vtramque partem habent voluntatis motum: illi denique qui possunt præcepta facere & non facere, seruare vel transgredi. Sed si-
 cut ex istiusmodi Scripturæ testimoniis perperam concluderetur, ergo Deus libero arbitrio caret; ergo Angeli, ergo beati homines, ergo dæmones libertatis expertes sunt, ergo ipse Christus Dominus, dum in via ad patriam tenderet, libertate caruit; cum neque beati, neque Christus Dominus præcepta transgredi possit aut potuerit, nec Deus eligere malum, nec dæmones bonum: ita neq; recte concluditur, actum rationalis voluntatis solius coactionis expertem, non esse liberum. Inter actum quippe liberum & statum libertatis permagna differentia est. Aliter Deus, aliter Angeli viatores & primus homo, aliter beati, aliter damnati, aliter homines reparandi, aliter Christus Dominus in via constitutus liber fuit. Nec vlllo pacto quæ in vno statu libertatis adsunt aut etiam requisita sunt, ad alterum extendenda sunt. Hominum igitur viatorum non solum coactionis expertem esse libertatem, sed etiam necessitatis immutabilis voluntaria, hoc est, eam ad vtrumque indifferentem esse cum Scripturis, Augustino, & Patribus, & Catholica fide fatemur perlibenter: sed in illa indifferentia sitam esse generaliter humani arbitrij libertatem iidem Patres pernegarent. Neque enim quisquam spero, ita desipuerit, ut hominem etiam viatorem libertatem amissurum putaret, si liberrima & liberatrice charitate in humanum liberaretur & firmaretur arbitrium, ut quod beatis iam in præmium retributum est, in hac vita constitutus amplius iam peccare non posset. Ex alio igitur capite quam ex natura libertatis, oritur indifferentia ad agendum & non agendum, itemque ad bonum & malum. Nam quamvis istud certissimum in creatura rationali libertatis indicium sit, non tamen libertatis est causa vel ratio. Et propterea adesse vel abesse potest voluntatis arbitrio, sine dispendio libertatis. Deus quippe (ut prætermissemus Angelis tam beatis quam damnatis, de re notissima dumtaxat loquar) iuxta Catholicam fidem est liberrimus, qui tamen nec malum vnquam eligere, neque ab eligendo bono, quod ab æternitate sibi eligendum præfixit vllâ mutatione desistere potest: ne vel imprudens videatur id eligendo, quod postea propter alias non præuisas rationes mutandum esse iudicaret, vel certè inconstans ac levis, sine noua ratione respuendo quod semel prudenter elegerat. Quod si hoc ipsum igitur Deus, quod sibi per naturam competit, Angelicis humanisque voluntatibus per gratiam tribuere velit, ut propter similem licet impari lucis illustrantis magnitudinem, non sinantur nouas rationes electionis mutandæ cernere, nec propter prudentissimæ voluntatis constantiâ sine ratione mutare, quod sibi semel & semper sine vlla cessatione diligen-

A dum elegerant? Quis, quæso, nisi iniquus rerum apertarum iudex, non eos tanto in illa electione liberiore putet, quanto propius ad illam immobilem firmitatem diuinæ libertatis & electionis accesserint? Ut propterea merito dixerit S. Thomas, quod *respectu amare, erit in beatis sempiterna & libera electio*, atque inde concluderit in eis esse liberum arbitrium. Quapropter liberum arbitrium in omnibus, siue beatis, siue damnatis, siue viatoribus; siue Deo, siue creatura, vni formem libertatis rationem obtinet, etsi difformem statum. In Deo per naturæ constantiam, in beatis per gratiæ beneficium ad bonum semper determinatum est, in damnatis ad malum, cum tamen neutris quicquam de illa libertate, à qua dictum est liberum arbitrium detrahatur. Rursum in Angelis & primo homine viatore indifferentissimum fuit ad bonum & malum, in hominibus lapsis viatoribus itidem indifferens, sed longè minus; utpote qui vident aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuantem eos in lege peccati. In Christo Domino viatore, nullo pacto ad malum flecti potuit; ita sit ut liberum arbitrium pro naturæ cuiusque, vel ordinis diuinitus instituti, vel meritorum diuersitate, diuersum statum sortiatur, in quo ad diuersa actionum genera potens, promptum & expeditum fiat, citra tamen vllam ipsius liberi, seu formalis rationis libertatis varietatem. Eadem quippe ratio libertatis in omnibus istis actionum & cessationum generibus dominatur, siue voluntas ita in alteram partem fixa sit, ut non possit velle nisi vel tantum bonum, vel tantum malum, vel ita indifferens, ut adhuc in vtramque partem flecti queat. Hoc est enim in omnibus liberum *quod habent in sua potestate*, hoc est, *quod sit cum volunt*, siue sit bonum dumtaxat, siue malum, siue vtrumlibet, siue sit ad agendum, siue ad cessandum, siue ad vtrumlibet. Fortitudo enim & amplitudo liberi arbitrij peccatis aut benefactis ita amitti potest, ut quædam actionum & voluntatum genera non possit, quæ ante poterat, aut possit quæ ante non poterat, atque ita ad plures actiones extendatur aut contrahatur: ipsa tamen libertas arbitrij amitti non potest, quamdiu vigente rationis consideratione, vel bene, vel male tantum, vel vtrumque facere potest. Quamobrem quando Scripturæ, vel Patres, vel Concilia indifferentiam illam agendi boni & mali, & arbitrij flexibilitatem ad vtrumlibet partem urgent, aut iudicant, aut prouocant, per quam videlicet possimus si volumus benè vel malè viuere, velle vel nolle, diuinæ inspirationi liberè consentire, eamque abiicere, Deo vocanti consentire vel dissentire, certum liberi arbitrij statum respiciunt, cui huiusmodi flexibilitas propria & semper præsto est, non autem quasi continuo non esset liberum quicquid huiusmodi flexibili in vtrumlibet potestate caret. De quibus tamen locutionibus alibi, cum ad concordiam gratiæ & liberi arbitrij ventum fuerit, plura dicturi sumus; quo videlicet pacto hoc ipso veræ sunt, quatenus etiam tum cum alterum eorum facit, potest non facere, quantumvis ad alterum, siue per gratiam, siue absente gratiâ per concupiscentiam determinetur.

Difficultas quæ moueri posset, quod ista doctrina Patrum Caluini opinioni concinat, oportet etiam reseruabitur alteri loco, ubi gratiæ concordia cum libero arbitrio, iuxta sancti Augustini principia demonstranda est.

CAPVT XXXV.

Actus voluntatis deliberatus & necessarius, est in potestate & dominio voluntatis.

SE D potissimum hic difficultatem facit, quod actus illius voluntatis, qui solâ libertate à coactione liber fuerit, non videamur esse Domini, nec eum habere in nostra potestate, quod ad actum liberum omnino necessarium est. Nam vt Augustinus de libera voluntate dicit: *Nihil tam in nostra potestate quam ipsa voluntas sita est.* Quo vero pacto intelligi potest, quod illum actum in nostra potestate habeamus, & eius domini simus, à quo propter volendi necessitatem abstinere non possumus? Illius quippe Domini videmur dūtaxat esse, quod facimus, & non facimus, quando lubet. Accedit quod in huiusmodi actu potius agi quam agere videamur. Hoc autem repugnare libertati arbitrij extra controuersiam est. Omnium enim Doctorum iudicium est, voluntatem liberam seipsam agere & mouere, & in hoc à brutis, pueris, insensatis, agens liberum distinguitur. Prima huius obiectiōnis pars nonnullis antiquioribus Scholasticis qui illum Augustini locum citauerunt, hallucinandi causa fuit, posterior illis qui magis Aristotelis Philosophiæ dediti sunt.

Itaque ad priorem respondeo, non rationis illius vim, sed imaginationis imbecillitatem esse causam, vt homines in percipienda voluntarium actuum libertate fallantur. Nam intuentes omnes actiones hominum quas imperatas dicimus, & magis notæ sunt, nullam eorum omnino liberam esse vident, nisi quam possumus facere & non facere, quando volumus. Simul atque enim actio vel cessatio actionis non sequitur nostram voluntatem, hoc ipso est extra nostram potestatem adeoque libertatem. Omnibus enim à natura indita est illa notio qua liberum dicitur, quod fit cum volumus, non fit cum nolumus: ita vt regula omnis libertatis, quæ in actionibus imperatis quarumcumque facultatū reperitur, si ipsum velle, cui nisi mox adsit actio cuiuscumque potentia, vel cessatio actionis, mox etiam actio illa vel non actio, cancellos libertatis egreditur. Quod in petulcis illis imaginationis, concupiscentiæ, genitalium motibus, in intellectus nutibus, quibus claræ assentit veritati, & quibuscumque sensuum, vegetatiuæ facultatis, adeoque externis actionibus, vel cessationibus apertissimum est: hoc ipso namque quod nobis volentibus non sequuntur, vel nobis nolentibus prosiliunt, extra potestatem nostram sunt, & ideo quoque extra libertatem. Ex quo fit vt etiam Tullius, solo naturalis Philosophiæ lumine instructus dicat: *Quid est enim libertas? Potestas viuendi vt velis.* Ecce velle statuitur velut immobilis norma libertatis. Quicquid enim amplius potest vt quippiam agamus vel non agamus, patiamur vel non patiamur, quam velle nostrum, istud funditus destruit hoc ipso illius actionis vel cessationis libertatem. Vnde adiunxit idem: *Nec est vlla res quæ plus apud eum polleat, quam ipsius voluntas atque iudicium.* Et hinc profectæ sunt illæ quas ante delibauimus doctissimorum virorum definitiones, quibus liberum arbitrium per potestatem faciendi quod volueris, vel inclinandi se ad quos volueris actus, vel aliquid quod æquipolleat, descripserūt. Sic enim optimè & ex Au-

A gustini quoque mente expresserunt illud dominium liberi arbitrij super actus nostros liberos hoc ipso quo illos ita in voluntatis potestate statuerunt, vt illos faciat vel nō faciat, cū placuerit.

Cū igitur illa potestas agendi & non agendi, quam libertatem seu indifferentiam contradictionis vulgo dicimus, in omnibus actionibus imperatis, libertatis arbitrio subiectis, valde manifesta sit, perrexerunt ad ipsum cubile libertatis, voluntatem siue volitionem, & ibi similem indifferentiam semper & vbique necessariā esse iudicarunt, respectu cuiuscumque motus liberi.

Cū enim hoc habeat definitio actus liberi, vt eum agamus & non agamus, quandocumque voluerimus, ita vt cum indifferentia contradictionis operemur (nam indifferentia contrarietatis iudicio quoque Scholasticorum parui momenti est, & in solis viatoribus, propter alias causas quam libertatis, locum habet, & semper in vsu suo indifferentiam contradictionis inuoluit) fieri non posse censuerunt vt id quod libertati essentialiale est, ab vilo actu libero separetur. Rectè hactenus. Sed in eo imaginandi imbecillitas & imbecillitatis error est, quod quemadmodum illam contradictionis indifferentiam quæ in omnibus actibus imperatis lucet, voluntatis iussu metiuntur, cui ad nutum eos laxando vel cohibendo, subint, ita motuum volendi libertatem,

C alia voluntate quam seipsa metiri volunt; vt sic videlicet in metienda libertate volitionis, nunquam in ipsa illa volitione maneamus, sed sine fine sursum semper ad alteram priorem ascendamus, ratione cuius hæc postrema sit libera, dum priorem sequitur, aut non sequitur, prout iusserit aut vetuerit. Iste imaginandi modus, citra dubitationem, in Augustini principiis, secundum quæ hic semper loquimur, falsus est. Voluntas enim, hoc est volitio deliberata, de qua sola tractamus seipsa libera est, & contradictionem implicat non esse liberam: quia *fit cum volumus, non fit cum nolumus*, non alia volitione sed seipsa. Nec est vitiosus aut nugatorius istæ libranda libertatis modus. In illum enim necessario inciditur, cum ratio essentialiū petitur. Essentialium quippe non datur ratio. Velle autem & nolle, essentialiter liberum est, quod subtilissime Ioannes Scotus vidit, & rationem à priori dat, si tamen aliqua dari potest. Nam rogatus, cur graue non æque liberè se mouet, quam voluntas ad illud velle suum quod causat necessario, respondet:

Ille causatio grauitatis est naturalis, ista libera, quia hoc est hoc, & istud est istud. Nam esse formæ & modus essendi, agere & modus agendi sunt immediata. Quod est ipsissimum quod hic cum Augustino de essentiali libertate voluntatis, quantumuis necessariè, asserimus. Itaque sicut Scholastici, quando audiunt Synodum Tridentinam dicentem, voluntatem posse dissentire si velit, & Augustinum, hominem Deo vocanti posse consentire si velit, putant & rectè putant, significari humani arbitrij libertatem, sic etiam intelligunt eadem prorsus ratione, libertatem indicari, si diceretur voluntas posse velle si velit, posse non velle si velit. Nā quid est posse consentire nisi velle? Quid est dissentire nisi non velle? Si ergo phrasæ istæ infailibiliter demonstrant humani libertatem arbitrij profecto liberum erit arbitrium, etiamsi immutabiliter velit aut immutabiliter nolit. Facit enim illa si vult, eodem modo sicut consentit si vult. Si quidem omnis voluntatis deliberatæ motus essentialiter quoque talem indifferen-

tiam contradictionis quodam sensu, secum trahit. Nec enim aliud est ista indifferentia libertatis, quam tantopere Scholastici admirantur, quam potestas agendi & non agendi ad libitum voluntatis, seu cum voluerit. Quod si voluntas forte vel agere vel cessare nolit, & firmiter nolit, & immutabiliter nolit; vel è contrario, agere velit & firmiter velit, & immutabiliter velit, quodnam hic fingi potest detrimentum libertatis? Cum hæc ipsa firmitas, libertatis si exercitium, ac testimonium libertatis eius, & hoc est quod acutissimè vidit & profundissimè diuino suo ingenio penetravit Augustinus, cum toties aduersus obtrusiores hominum imaginationes inculcauit, hoc esse in nostra potestate & liberum, *quod cum volumus facimus*. Et ne quis ab illa regula libertatis voluntatem ipsam seu volitionem excluderet, ratione cuius in nostra potestate & liberum nobis est, quicquid liberum est, statim adiicit & crebrè repetit: *Quapropter nihil tam in nostra potestate quam ipsa voluntas*, hoc est, volitio. Et quare tandem. Doctor sanctissime, cum teipso iudice & Magistro quædam sint perpetuæ & immutabiles voluntates in Deo & Angelis bonis ac malis quæ cum mutari aut cessare nequeant, non videntur amplius esse in eorum potestate? *Ea enim*, respondet ipse, *prorsus nulla intervallo mox ut volumus præsto est*. Et rursum: *Non dicimus esse in potestate nostra, nisi quod cum volumus sit, ubi prius & maxime est ipsum velle. Sine ullo quippe intervallo temporis præsto est, voluntas ipsa cum volumus*. Si præsto est cum volumus, & non præsto est cū nolumus, ergo libera est nobis. Si vero perpetuo & stabiliter velit, perpetuo & stabiliter præsto est, perpetuo & stabiliter libera est, tantoque liberior, quo magis inseparaliter præsto est cum volueris, diuinæque & genuinæ voluntatis libertati consimilior. Quemadmodum enim voluntas rationes habet volendi aliquid, sine periculo libertatis, ita nonnunquam rationes habet fixè volendi & nunquam mutandi sine periculo libertatis. Non minus enim continuatio & stabilitas & non mutatio voluntatis seu volitionis, quam ipsa prima voluntas libera est: & ita in potestate habet diu, stabiliter, & sine mutatione velle, quam velle. Quid ergo cōquerimur de libertate voluntatis immutabilis, si ipsa sapientissima, plenissimaque voluntate mutari nolit? Tantaque non mutandi causas in æternis Dei rationibus contempletur, ut nihil stultius iudicans quam desistere, voluntatis firmitate mutari nolit, & semper nolendo mutari non possit? Quasi vero desultoria ista volendi inconstantia, quam in nobis experimur, perfectioni liberæ voluntatis quicquam conferat, cum sit non libertatis, sed ægritudinis animi certissimum argumentum. Oritur quippe partim ex imperitia rationum & circumstantiarum omnium, propter quas aliquid prudenter amplectendum est, partim ex inconstantia non perseverandi in eo quod prudenter amplexi sumus, quarum altera facit ut priorem voluntatem iustâ ratione, altera, ut sine iusta ratione mutemus. Si enim noua lux oritur quæ antè latuit, voluntas imprudens vel mutari vel cessare debet; si non oritur voluntas prudens, ut mutari nec cessare debet. Quæ duo vitia quemadmodum absunt Deo, si beatis quoque creaturarum voluntatibus detraxeris, sicut perpetua agendi viuacitate vigent, ita in imperitiam & inconstantiam labi nequeunt, immutabilis & incessabilis erit voluntas bona, & eadem semper libertate li-

bera, qua primum voluit & amauit id quod prudenter & constanter & incessanter volendum & amandum esse iudicauerat. Sic fit & voluntas æquitatis, quæ Deus noster est, & voluntas iniquitatis, inamissibilis & incessabilis. Propter easdem quippe rationes, quibus æquitatem super omnia & in omnibus & semper prudentissimo iudicio sibi diligendam constituerant, torpore & constantia & imperitia liberati, eandem æquitatem super omnia, in omnibus, & semper diligunt, nec umbram rationis cuiusquam vident, propter quam abrumperent illam quam prudentissimè libereque inchoauerant voluntatem. Præsto est illis ergo voluntas ista cū

volunt, & quantum volunt, & quamdiu volunt: & quia multum volunt, & semper volunt, & nunquam desistere volunt, hinc semper, nullo temporis intervallo, est præsto cū volunt, hinc semper & maxime omnium est in eorum dominio & potestate, hinc semper & maxime libera. Sed quia nihil in hac vita omnino simile experimur, hinc nescio quis nobis scrupulus semper manet, quod voluntas beatorum impetu quodam qui cohiberi voluntate nequeat, in clarè visum feratur aut rapiatur Deum, atque ita libertas voluntatis auferatur. Verumtamen si quis humanas voluntates diligenter attendat, videbit luculenta veritatis istius expressa vestigia. Statuamus enim virum tanta sanctitate sublimem, quanta quenuquam in hac vita fuisse vidimus vel audiuius, vel citra claram visionem Dei esse posse cogitamus: qui præterquam quod naturali corporis atque animæ constitutione ebrietatem auerfetur, virtutis insuper magnitudine fœdissimum istud vitium instar mortis abhorreat. Si quis à tali viro quæreret, utrum se inebriare posset; responderet utique possem, si vellem. Sed si ulterius instes, velis igitur & facias; nunquam animum quibuscumque promissis, blanditiis, rationibus, minisque prouocatum eò adducere posset. Nec tamen ideo, quod sentiat bruto in contrarium impetu

rapi voluntatem, sed quia tantæ absurditatis, fœditatis & impietatis istud flagitium ei videretur, ut nisi mens ei passione vehementissima tolleretur, nunquam posset se ipsum ex nolente volentem facere. Et tamen ei semper videtur, & sic reuera est, quod hoc posset perpetrare si vellet. Sed nunquam rationes volendi inuenit, & ideo prudentem istam voluntatem mutare non potest. Idem & simili prorsus modo in cœlo accidit. Possent enim volitionem suam mutare si volent (quia sentiunt non se aliter nisi prudentissimè volendo ferri, quod velle, non aliter nisi per nolle, mutatur) sed ratio mutandi nulla præsto est, & ideo nunquam mutare

volunt, quæ nolitio mutationis, quia semper cum nolunt præsto est, & maxime semper præsto est, hinc maxime quoque est in eorum potestate, & maxime libera. Quâ consideratione videtur dixisse vnum Scholasticæ Theologiæ lumen, Sanctus Thomas, *Erit sempiterna & libera electio*, respectu amoris beatifici. Et alterum Ioannes Scotus, *Voluntas respectu cuiuscumque actus est libera*, & à nullo obiecto necessitatur. Et alibi: *Voluntas eleuata non necessario fruatur, quantum est ex parte sua, necessitate scilicet naturæ quam repugnare docet voluntati*.

Sed hoc est quod fallere videtur cogitantes, quod quia beatos ab illa felicissima voluntate desistere non posse vident, nescio quo illos pondere

Lib. 3. de li.
arb. cap. 3.
Lib. 1. de re-
tract. ca. 9.
2. retract.
cap. 1.

In 4. distin.
49. quæ. 10.
In 1. dist. 1.
quæst. 4.

dere libertatem præpediente ferri imaginantur, ut quadam quasi naturalis necessitas oriatur, quæ voluntate sisti vel abrumpi nequeat. Sed imperfectus & falsus est iste imaginandi modus. Cum enim iuxta Augustinum, hoc tanquam ratione & arbitrio præditi posse dicamur, quod nostram sequitur voluntatem, & iuxta Anselmum omnis potestas, scilicet rationalis, sequatur voluntatem. Si enim non subintelligitur voluntas, non est potestas, sed necessitas, hinc fit, ut isto sensu etiam abruptio seu cessatio illius voluntatis sit in potestate, quia fit cum volunt. Sed si non velint, defectus oritur ex voluntate, non potestate. Quæ solutio quamvis Augustini sit, si tamen alicui necdum faciat satis, sciat ille, quod sicut nunc omnis omnino voluntas iuxta naturam voluntatis ex aliqua delectatione proficiscitur, sine qua præeunte esse non potest, ita quoque stabilitas voluntatis ex eadem delectatione nascitur. Quo enim vinculo voluntas primo in obiectum amandum figitur, illo eodem necitur & ita alligatur ut neque ad momentum abrumpi aut diuertere velit. Quod certissimum esse deprehendet quisquis attente profundèque fibras & flexus propriæ voluntatis attenderit: sed si cui obscurior incertiorque videatur ista experientia de præeunte semper delectatione, credat tantisper (donec istud legitima probatione alibi asseramus) Augustino securissimè pronuntianti de causis ad volendum concitantibus: *Quis animo amplectitur aliquid, quod eum non delectat? Aut quis habet in potestate ut vel occurrat quod eum delectare possit, vel delectet cum occurrerit? Quemadmodum igitur nulla voluntas, seu volitio exseri potest, nisi delectatione aliquâ fuscitetur, ita nec persistere, nisi delectatione necatur. Neutrum impedit, sed prouocat & efficit arbitrij libertatem. Non enim est impetus voluntati extraneus, vel intus eam per modum naturæ quasi brutali impetu concitans, ut vulgus imaginatur sed illo pacto quo solo voluntas excitari & prouocari & perdurare & stabiliri potest, & sine quo non potest. Est enim modus eius naturæ, prout nunc constituta est, prorsus instar proprietatis, cōsentaneus. Hæc ergo delectatio sicut facit voluntatem velle, & sine qua non potest velle quia non lubet, ita facit eam liberè velle, & quemadmodum delectatione illâ rationali subleuata liberè vult, ita stabilita liberè constanterque permanet, nec permaneret si nollet, iuxta id quod Augustinus dicit: *Voluntas gratiâ consequitur libertatem, & ut perseueret delectabilem perpetuitatem & insuperabilem fortitudinem. Non enim lubet ei abrumpere voluntatem suam, & ideo non potest abrumpere, si constanter illa delectatio perseueret, quia constanter ei non lubet. Sed hoc breuiter tetigisse satis est, quod alibi ex professo velut certissima Augustinianæ basis pertractauimus. Nunc ad alteram obiectionis partem veniamus, quo modo seipsam voluntas etiam comparatione æterni & beatifici amoris moueat.**

Itaque respondemus, seipsum agere & mouere, dominium quoddam super actum indicat, ut pro arbitrio sese moueat vel cōpescat; alioquin enim quantumvis internum sui motus principium habeat, agi & moueri potius quam seipsum mouere dicitur. Hoc autem omnino postulat ut super actum suum reflectere possit, non solum appetendo, sed etiam iudicando. Nam siue potestas appetitiua super seipsam sola reflecteretur,

Tom. 3.

siue sola cognitiua, semper eodem modo istud agens sicut bruta moueretur vel refrenaretur. Hæc ergo potestas reflectendi sese super actum suum, propter immaterialitatem, qua nulli materiæ alligata est, obiectique vastitatem rationi & voluntati creaturæ rationalis propria est. Ex ratione habet, ut possit de fine & mediis iudicare, ea conferre, utrorumque proportionem expendere, & per hoc ipsum, de proprio suo iudicio iudicare, num rectè iudicauerit. Ex voluntate habet, ut possit non solum appetendo mouere, sed etiam super motum suum se reflectendo velle mouere. Et in hoc propriè sita est potestas mouendi se. Et quia in omni rationali motu semper adest expressè vel tacitè huiusmodi super se reflexio, semper etiam in omni rationali motu seu consensu suo mouet se ac dominatur sui. Hoc est igitur propriè quod bruta, pueros, & insensata deficit. Impetu enim concitantur, & refrenantur, non iudicio, & approbante motum vel quietem suam voluntate: idque siue idem semper obuium appetant aut fugiant, siue pro diuersis imaginum occurribus diuersa. Et hoc est quod Græci communiter vocant liberum arbitrium ἀδελαιβία, & indomabile, & incogibile, quia quicquid voluptatis etiā ex clara Dei visione profluentis, aut timoris, aut cuiuslibet affectus quantumcunque vehementis in voluntatem incidit, semper arbitrium superius manet, quia semper de istis tanquam de præparatoriis ad consentiendum aut dissentiendum iudicat hoc ultro & sponte esse volendum, istud respuendum: & sic facit id quod ei videtur, id quod ei lubet, id quod ei placet, quæ propriæ veræ libertatis indicia sunt. Si vero vehementissime placet aut displicet, nihil mirum si arbitrium vehementissime quoque constantissimeque sibi esse volendum aut nolendum arbitretur. Si ergo ratio, cum plenissimo, tranquillissimo, serenissimoque iudicio iudicet sibi diligendum esse Deum, & se sanissime iudicare iudicet; voluntas vero amando, rationem sequi velit, & hoc se velle velit, & cessare nolit, perfectissime beati se ipsos mouent, & sui actus perfectissimum dominium habent. Necessitas enim quæ in actu apparet, ab ipsa voluntate & dominij & libertatis eius perfectione proficiscitur, quia ipsa sibi necessitatem facit, non per modum naturæ, sed perfectissimæ libertatis mouendo & determinando se. Vnde succinctè & fortiter de hac ipsa re S. Bonaventura: *Necessitas coactionis repugnat libertati arbitrij, necessitas vero immutabilitatis: non pro eo quod arbitrium dicitur liberum, non quia sic velit hoc ut velit eius oppositum, sed quia omne quod vult, appetit ad sui ipsius imperium, quia sic vult aliquid, ut velit se velle illud, & ideo in actu volendi seipsum mouet, & sibi dominatur, & pro tanto dicitur liberum, quamvis immutabiliter ordinetur ad illud. Et Ioannes Scotus tractans, cur actus necessarius non sit naturalis, sed liber: Voluntas, inquit, nunquam potest esse determinata naturaliter ab aliquo agente superiori, &c. Et posito actu primo, quo voluntas est voluntas, si ipsa sibi relinqueretur, etsi possit contingenter habere, vel non habere, hoc velle (id est, siue contingenter, siue necessario haberet) tamen seipsam determinaret ad hoc velle. Et Henricus à Gandauo: Voluntas est primum principium mouens in finem seipsum, &c. Et q. 17. hoc conuenit ei ex naturali proportionem voluntatis, ut cum vult ex se, per se sic mouetur sicut lapidi quod semper deorsum nitatur.*

Cc ij

CAPVT XXXVI.

Explicantur propositiones ex Bulla Pij Quinti

Quod voluntarie fit, etiamsi necessitate fiat, liberè tamen fit. Et, sola violentia repugnat libertati hominis naturali.

OBIICIUNTUR & illæ propositiones quæ in Bulla Pij Quinti & Gregorij decimi quinti proscriptæ sunt: *Quod voluntarie fit, etiamsi necessitate fiat, liberè tamen fit.* Item, *sola violentia repugnat libertati hominis naturali.* Eò verò videtur tota hæc doctrina tendere, sicut ex allegatis testimoniis Dionysij Carthusiani, Thomæ de Argentina, Henrici à Gandauo, Richardi de Media Villa, Sanctorum Bonauenturæ & Thomæ, Alberti, Alexandri Halensis, Guilielmi Altissiodorensis, Parisiensis, Petri Lombardi, Richardi, Hugonis, Bernardi, Damasceni, Bedæ, & Augustini manifestum est.

Respondeo incredibile est, tot doctissimorum magna ex parte Sanctissimorum virorū doctrinam à duobus Pontificibus esse damnatam, vel notatam, de quorum integritate nulla vnquam accusatio aut suspicio fuit. Neque in tota illa contentione quæ Louanij ferbuit, vnquam illorum auctorum doctrina vel in querelam tracta, vel producta fuit. Vnde necesse est aliud omnino esse quod Pontifices illi proscripserunt. Hoc certè constat, neutram propositionem in libris typographice vulgatis illius authoris de quo erat cōtrouersia, contineri. An vero ex manuscriptis vel dictatis collectæ fuerint, me equidem latet. Cùm igitur ex iis quæ extant scriptis non possit exsculpi genuinus eorum sensus, dupliciter responderi potest. Primò, respectum haberi ad significationem huius temporis, quo liberū nihil dicitur à Scholasticis, nisi quod sit cum indifferentia saltem contradictionis. Et quicquid non ita fit, non liberum vocant. Illam autem significationem non ita fuisse à Patribus veteribus usurpatam, ex allegatis testimoniis id expresse cōtestantibus apertissimum, & multo pluribus demonstrari posset. Hoc ergo sensu vulgatissimo certum est, vtramque propositionem esse falsam. Nō enim sufficit ad illam libertatem, quod sit voluntarium, nec ei sola repugnat violentia, sed opus est, vt qui liber dicitur, possit opus facere & non facere. Idcirco vero vtramque propositionem damnandam censuerunt, quia tendebant eo, vt motus illi concupiscentiæ qui rationem antevertunt, essent liberi; quod sine dubio falsum est, & non Scholastico modo, sed & iis ipsis authoribus quos citauimus, aduersum. Eò autem in istis propositionibus collimari indicat Vasquez in prima Secundæ, vbi dicit authorem propositionum istarum: *Putasse hominem peccare in omnibus affectibus & motibus suis qui non essent virtutis, vt etiam in his qui sine libertate sunt, peccatum esse diceret.* (Hoc est, in istis motibus concupiscentiæ indeliberatis, quos non esse liberos constat) quod ex istis propositionibus de quibus agimus, & ex sexagesima quinta; quam statim afferemus, probat id ipsum probabile & satis perspicuum faciunt alia nonnulla pronuntiata, quibus eadem censura inflicta est. Articulus enim quadragesimus octauus dicit: *Præua desideria quibus ratio non consentit, & quæ homo inuitus patitur, sunt prohibita præcepto, Nō concupisces.*

A Et quadragesimus nonus; *Concupiscentia, siue lex membrorum, & præua eius desideria, quæ inuiti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia.* Et sexagesimus quintus: *Homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit.* Libertas enim in faciente, basis est & præcepti inobedientiæ & damnabilis peccati. Vnde ad muniendas istas propositiones, illæ de libertate videntur viam sternere.

Quanquam secundò etiam à cæteris auulsæ, & de libertate generatim; sicut eam exposuimus intellectu, per seipsæ adhuc sine illa interpretatione vel mitigatione falsæ sunt. Constat enim huiusmodi improuisos voluntatis motus esse voluntarios & sine violentia ex voluntate fluere, nec tamen etiam illo sensu esse liberos. Deest illis quippe id quod præcipuum est, quia non sunt in hominis potestate, non sumus eorum Domini, fiunt sine plena rationis aduertentia, profuunt inuita repugnanteque voluntate, quæ singula essentialiter repugnant libertati. Amplius ergo sine dubio requiritur, quam esse voluntarium & sine violentia, vt sit liberum. Hoc Pontifices stabilire voluerunt, ne tales spontanei necessarij motus liberi putarentur, & in perniciosum humanæ vitæ errorem iretur, quem hæretici huius temporis protulerunt: De amore autem beatifico, quem plures authores veteres liberrium cum Augustino esse docuerint, nulla Pontificibus cura fuit. De illo vero solo nostra questio est: Nam cæteras humanæ vitæ actiones, quamuis etiam iuxta tradita iam Augustini principia, sine indifferentia nihil vetaret esse liberas, reipsa tamen non solum sine violentia, sed & cum quadam indifferentia contradictionis: imo contrarietatis, ex Augustini & veterum citatorum mente ante dictum est, fieri credimus.

CAPVT XXXVII.

Quomodo potentia rationales se habeant ad opposita, & actus liber possit esse necessarius.

SE D alia opponi potest difficultas, quod potentia rationales se habeant ad opposita, ergo necesse est, vt voluntas quæ in ratione est, agens vt potentia rationalis, ad opposita, hoc est, ad bonum & malum, vel certè ad agere & non agere, sese indifferenter habeat, & non ad vnum tantum determinata sit, vt sit in actu necessario. Rursum libertas voluntatis est respectu contingentium saltem actuum, si non obiectorum, ergo non potest esse respectu actus necessarij: contingenter enim fieri & necessario fieri se mutuo interimunt.

Respondeo non premere hoc argumentum, quatenus amoris beatifici libertatem petit, nisi simul diuinæ voluntatis libertatem in periculum coniectā velimus. Liberi enim arbitrij Deus est, tamen in oppositum flecti nequeat, quia electio eius est immutabilis. Quod si sufficiat, ad alterutrum se flectere eligendo potuisse, quamvis post electionem nulli mutationi in alterum oppositorum supersit locus, profecto satis erit etiam beatos Angelos aut homines indifferenti ad alterutrum voluntate Deum adamasse, quamuis electio iam per gratiā facta sit immutabilis. Nec vlla omnino ratio dari poterit deficientis in illo amore libertatis, quæ non longè magis in diuina voluntate locum habeat, vt etiam supra taxatum

Etum est. Sed vt doctrina sit generalior, statuamus hominem vel Angelum ita diuina gratia in primo instanti praeueniri, vt non alia indifferen- tia ad oppositum eligat amare Deum, quam nunc à beatis beatifico amore diligitur.

Dico igitur etiam iuxta casum propositum, variis modis à veteribus libertatem amoris bea- tifici defendentibus responsum esse, Sanctus Bonaventura precise negat generaliter esse ve- rum, quod potestas rationalis se habet ad op- posita: Sed hoc est verum, inquit, de potestate ratio- nali secundum statum mutabilitatis & vertibilitatis, secundum quem statum intelligitur verbum Philosophi. Et expresse docet liberum arbitrium, si conside- retur vt deliberans, vtum hoc fiat, vel non fiat, sic esse respectu contingentium, quia de necessa- riis non deliberatur. Sin autem vt liberum, esse respectu actus non tantum contingentis sed etiam necessarij. Sicut patet, inquit, in Deo, & in Christo, & in Angelis, & in hominibus beatis; eo quod ne- cessitas immutabilitatis non repugnet libero ar- bitrio. Alexander Hales sufficere indicat, vt li- berum arbitrium in se spectatum se habeat ad opposita, & de se sit causa contingentium, quia nem- pe de se vertibile est in bonum, & malum, in hoc vel illud, in agere & non agere: Quod autem in futuro erit causa necessariorum, hoc est, ex superad- ditione determinationis quæ est à iustitia causæ primæ retribuentis. Propius magisque propriè videtur tetigisse veritatem Albertus Magnus; cū eodem peteretur argumento libertas Christi Domini, respondit: Potentia rationalis vt est potentia (hoc est, prout purè consideratur in ratione poten- tiæ) est ad opposita, & sic semper fuit in Christo: sed in ipso nunquam fuit vt potentia indifferenter se habens ad vtrumque contrariorum, eo quod illa potentia de se indifferens, in ipso ad alteram partem de- terminata est.

Itaque vt res ex suis principiis constet, res- ponderi vberius potest; potentias rationales, qualis est intellectus & voluntas, ita se habere ad opposita, vt tamen cum agendum est, non eis repugnet, sed maxime conueniat, ad alterum per proprium appetitum determinari, vt Aristoteles nono Metaphysicorum docet. Alioquin enim potentia rationalis, hoc est, ratio contraria fa- ceret, sicut ad contraria sese habet. Hoc vero impossibile, ἀνάγκη ἕξ ἑτέροι τῇ εἶναι, τὸ κῆλον, λέγει

Arist. 9 Me δὲ τὰς ὁρεῖν ἢ προαίρεσιν, ὁποτέρῃ γὰρ ἂν ὁρεῖται καὶ κῆλος
ta. textu 4. τὰ τοῦ πῶναι. Necessè est igitur aliud quiddam esse quod
dominetur. Hoc autem dico appetitum seu electionem,
scilicet alterutrius oppositum: Quodcumque enim
principaliter appetierit hoc faciet. Sicut ergo non re-
pugnat, sed congruit potentiæ rationali, vt vnū
ex oppositis principaliter, καὶ ὅπως, id est, per mo-
dum dominantis actui suo appetat, altero reli-
cto; ita non repugnat, sed congruit, si eadem
dominatiua potestate, alterum eorum fortiter,
stabiliter, incessanter eligat, propter rationes
maximas, quibus ita iudicat fortiter, stabiliter,
incessanter esse appetendū, & alterum respuen-
dum. Duplex enim necessitas cogitanda est, al-
tera præcurrens actum, & dominans actui, quem
in alteram partem figat. Talis est necessitas om-
nis agentis naturalis. Et quod illam habet, non
agit, sed agitur; qua consideratione dixit Au-
gustinus: Corporales causæ quæ magis sunt quam fa-
ciunt, non sunt inter causas efficiētes annumerandæ,
quoniam hoc possunt quod ex ipsis faciunt, spirituum vo-
luntates. Alia necessitas est sequens volunta-
tem, & ab ipsa manans, & sub ipsa manens,

Tom. 3.

A quam sibi ipsi voluntas facit. Sub ipsa quippe voluntate cadit, non solum sui determinatio ad alterum oppositorum, sed etiam determina- tionis modus, quando propter pondus rationum euidentissime cognitarum, & rationalis dile- ctionis magnitudinem, nunquam cessare eligit. Et ita etiam in illo motu tantum distat à neces- sitate naturali, necessitas illa voluntaria, quan- tum à natura voluntas, ab astrictione premente libertas fruens. Hinc Ioannes Scotus communi omnium iudicio Scholasticorum subtilissimus, actum voluntatis simul necessarium & liberum esse posse tradens, generosius & resolutius quam quisquam veterum dicit, duplicem esse neces- sitatem, vnā quæ præuia est ad voluntatem, vt

Quodlib. 16 voluntas intelligatur cadere sub necessitate tanquam ad q. 2.

impellente in actum, & figente in actu. Si autem sic
esset, voluntas ageretur & non ageret, nec staret in
tali actu libertas. Alteram quæ est necessitas conco-
mitans, ita quod ipsa intelligatur cadere sub voluntate,
sic quod voluntas propter firmitatem libertatis suæ sibi
ipsi necessitatem imponit in eliciendo actum, & in per-
seuerando siue figendo se in actum. Huiusce autem
rei ratio est, quod agens necessarium & agens
liberum non sint opposita, sicut nec opposita
sunt agens naturale & agens contingentem. Sed
illæ sunt primæ differentiæ principij actiui, seu
membra opposita immediatæ diuisionis princi-

C *prij actiui, agens naturale & agens liberum, seu na-*
tura & libertas, itemque agens necessario & agens
contingenter. Nam Aristoteles secundo Physico-
rum diuidit causam actiuam in naturam & pro-
positum; ad quas duas causas per se reducit
alias per accidens causas, scilicet casum & for-
tunam. Vnde & Augustinus simili plane modo
causas vniuersaliter diuidit in fortuitas, natura-
les, & voluntarias. Est, inquit, casus fortuitus, est
Lib. 5. de naturalis, est voluntaria, quæ apud ipsum eadem
Cinit. c. 9. est quæ libera. Vbi si subtrahas causam fortui-
tam, causa per se diuidetur eodem modo vt di-
uisit Aristoteles, in naturam & voluntatem seu
propositum. Et alibi disputans de libertate volun-
tatis, sæpius naturale opponit voluntario, hoc
est, libero: Ideo, inquit, lapidi naturalis est ille mo-

Lib. 3. de li. tus, animo vero iste voluntarius. Et rursus: Qui arb. c. 1.

motus si culpa deputetur non est vique naturalis sed vo-
luntarius. Cum igitur voluntas seu libertas non
opponatur necessitati, sed naturæ, neque con-
tinentia naturæ sed necessitati, nihil vetat
membra duplicis istius diuisionis in se incide-
re; vt scilicet quemadmodum actio naturæ seu
naturalis potest esse contingens dum impedi-
tur, ita etiam actio libera sit necessaria. Sed
hoc est impossibile vt actio libera, hoc est, actio
voluntatis sit naturalis, & consequenter impos-
sibile est vt voluntas duplicem habeat actionem,
liberam & naturalem. Cum enim potentia libe-
ra & naturalis directè sint oppositæ potentiæ,
non magis potest voluntas considerari vt libera
& naturalis, quam si hominem considerare velis
vt hominem & brutum, vel idem distinguere in
seipsum & oppositum sui, cum agere libere &
naturaliter sint modi oppositi immediatè diui-
dentes, vt diximus, potentiam actiuam. Quem-
admodum igitur natura semper seruat suum
operandi modum, qui est agere per modum
naturæ, agi non agere, determinari ab alio ad
vnū, ita voluntas semper & essentialiter ser-
uat proprium suum operandi modum à natu-
ra distinctum, qui est agere non agi, mouere
ac determinare seipsam, agere per modum li-

Cc iij

bertatis, siue contingenter agat siue necessario.

Quod apertissime docet idem subtilissimus Doctor Scotus: Non est, inquit, eadem diuisio in principium naturale & liberum, & in principium necessario actuum & contingenter; aliquod enim naturale potest contingenter agere, quia potest impedi: igitur pari ratione possibile est, aliquod liberum, stante libertate necessario agere. Et ad articulum tertium principalem: Esse naturaliter actuum & esse liberum actuum, sunt primæ differentie principij actui: & voluntas ut voluntas est principium actuum libere. Non magis igitur potest voluntas esse naturaliter actiua, quam natura ut est principium distinctum contra voluntatem potest esse libere actiua. Vnde paulo superius dicit: Voluntas semper habet suum modum causandi proprium scilicet libere.

CAPVT XXXVIII.

*Profertur epilogicè consensus antiquorum
Scholasticorum & Scriptorum usque
ad Augustinum.*

HANC ergo maximam diuersitatem inter agens liberum & naturale veteres perspetam habentes, cum voluntas quantumcumque; aliquid immutabiliter necessarioque velit, semper sibi ipsi & actui suo dominando velit, semper seipsam agat & moueat, nunquam ab alio agatur & moueatur, semper per modum eligentis alteram partem velit, quæ ab omni agente naturali remotissima sunt, nihil omnino de necessitate actus voluntarij curauerunt; Sed non obstante immutabili necessitate, omnem omnino rationalem voluntatem (hoc est, voluntatis motum) & liberam & electiuam obiecti sui posuerunt, sola exclusa violentiæ coactionisque necessitate.

Hinc Petrus Capulleius Episcopus Conuersanus: Respectu amare (in beatis) est sempiterna & libera electio. Et Stephanus Brulefer: Actus liberi arbitrij ut liberum est, non solum potest esse circa necessarium sed etiam necessarius in se. Et Nicolaus de Orbellis: Dicitur liberum non quod sic velit homo, ut possit velle oppositum; sed quia omne quod vult appetit ad sui ipsius imperium, quia sic vult aliquid ut velit se velle illud quamuis immutabiliter ordinetur ad illud. Et ante Nicolaum Gabriel Biel in tertium Sententiarum: Actus beatitudinis est libere elicitus, & ita contingens, etsi immutabilis & perpetuus. Libere, inquam, complacenter, licet non libere contradicere, quæ libertas sufficit ad rationem meriti. Et ante Gabrielem Marfilium ab Inghen: Necessarium & inenitabile non per naturam, sed per gratiam non tollit rationem laudabilis. De quo Philosophus tertio Ethicorum. Nam libertas est essentia creaturæ rationalis. Et ante Marfilium Thomas de Argentina: Necessitas coactionis tollit rationem meriti, necessitas immutabilitatis proueniens ex perfectione virtutum non tollit sed auget. Et ante Thomam Argentinensem subtilissimus Doctor Scotus: Cum necessitate ad volendum stat libertas in voluntate. Nam in eo est libertas volendi, quia delectabiliter & eligibiliter elicit actum & permanet in actu. Et ante Scotum Henricus à Gandauo: Mouetur voluntas respectu finis omnem boni rationem continentis libertate & immutabili necessitate. Et Richardus de Media Villa: Non obstante illa necessitate, qua Angeli diligunt bonum liberrimè motu dilectionis mouent se: Eligunt quippe perseuerare in illis bonis, sine quibus non possent manere

coniuncti cum fine. Et ante Richardum Sanctus Bonaventura: Quædam est necessitas à causa disponente intrinseca & hæc non opponitur ei quod est libere velle, imo stat simul cum libertate. Nam actus liberi arbitrij ut liberum est non solum potest esse circa necessarium sed etiam necessarius. Et sanctus Thomas Aquinas: Etiam si esset liberum arbitrium Christi, determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non potest, tamen ex hoc non amittit libertatem aut rationem laudis siue meriti, &c. Nam respectu amare, est sempiterna & libera electio. Et ante sanctos Thomam & Bonauenturam Alexander de Hales præceptor vtriusque: Necessitas coactionis tollit liberum arbitrium, sed non necessitas inenitabilis. Et ante Alexandrum Guilielmus Parisiensis Episcopus: Necessitas vel impossibilitas quæ non aufert operi quin sit voluntarium, hoc est ex voluntate, quam impossibile est non esse liberam, nec culpam aufert. Et ante Guilielmum breuissime & neruosisimè alius Episcopus Parisiensis Petrus Lombardus Magister Sententiarum: Vbi non est libertas nec voluntas. Et ante Petrum Lombardum Richardus de Sancto Victore identidem repetit: Libertatis est quod ad nullum seu bonum seu malum inuiti cogi possimus. Et eruditione, pietate, sodalitis, & ætate par Richardo, Hugo de Sancto Victore: Liberum arbitrium ex Deo dicitur, quia est voluntarium. Nam ex quo voluntas est, libertas est, quia voluntatis est libertas. Vbi autem non est libertas nec voluntas. Et coæuus istis sanctus Bernardus qui Richardo, Hugoni Magistro Sententiarum cæterisque Scholasticis Magistri Commentatoribus, sententiam istam & ipsa verba præcinuit & præformauit, velut præfultor totius chori: Quod ex voluntate iam non ex necessitate (id est, coactione) sed voluntarium. Si autem voluntarium & liberum. Nam ubi consensus ibi voluntas. Porro ubi voluntas, ibi libertas. Et hoc est quod puto dici liberum arbitrium. Ipsam enim voluntatem quia impossibile est de seipsa sibi non obedire, etiam impossibile est sua priuari libertate. Et ante sanctum Bernardum Sanctus Anselmus: Velle non potest inuitus, quia nemo potest velle nolens velle. Nam omnis volens ipsum suum velle vult, &c. Quomodo itaque non est libera voluntas, quam aliena potestas sine suo assensu subiicere non potest? Et ante sanctum Bernardum Sanctus Ioannes Damascenus: Arbitrij libertas nihil aliud est quam voluntas. Et voluntas nihil aliud est quam mentis imperatricis liber motus. Et ut verbo absoluiam ante sanctum Damascenum Magister omnium posteriorum profundissimus Augustinus: Voluntas nostra nec voluntas esset nisi esset in nostra potestate. Porro quia est in potestate, libera est nobis. Vnde & in beatis erit una in omnibus & inseparabilis in singulis voluntas libera, fruens indeficiente æternorum iucunditate gaudiorum. Habes lector consensum admirabilem tot sanctissimorum & eruditissimorum virorum, de quibus nulla vnquam erroris in hoc argumento suspicio fuit. Vnanimiter constantissimeque docent, voluntatem hoc ipso quo rationalis voluntas est, esse liberam; sua non posse priuari libertate; nec voluntatem, id est, volitionem futuram, nisi esset libera & in potestate, nullam immutabilitatis, inenitabilitatis, vel quocumque voces nomine, sed solam coactionis necessitatem ei repugnare. Quæ longa Scriptorum series, ad duo subalterna principia, veluti fontes doctrinæ cæterorum, reuocari potest, Sanctum Bernardum & Augustinum. Omnes enim Sancto Bernardo coætanei & successores Scholastici doctrinam eius, veluti normam

Quodlib. 16.
ar. 1. principali.

Ibid. ad ar.
3. principalem.

In 2. dist. 7.
ar. 1. qu. 1.
puncto 1.

In 2. dist. 25
quest. 8.
In 2. dist. 25

Dist. 18. 4. 3.

In 9. 12. in
3. sent. ar. 2.

In 2. qu. 16.

In 3. dist. 12.

Quodlib. 16.

Quodlib. 12.
q. 26.

In 2. d. 7. 4.
1. q. 2.

In 2. dist. 25.
a. 3. q. 2.

In 2. dist. 7.
2.
In 3. dist. 18.
a. 2. ad 5.
In 2. dist. 25.
a. 1. ad 4.
2. p. sum. q.
72. memb. 3.
art. 3.
Tract. de
vitiis et pec.
2. dist. 25.
Lib. de Ins.
hom. erudit.
cap. 30.
In sum. sent.
tract. 3. c. 8.
& 9.
Tract. 2. c. 4.
Lib. de grat.
& lib. act.
diaboli c. 5.
Lib. 3. fides
orth. c. 14.
Lib. 3. de li.
arb. c. 3.
Lib. 22. de
Ciuil. c. ult.

mam suæ sæpissimè citant, & æmulantur, & suam etiam ipsius verbis exprimunt. Tam vero altius sancti doctrina de arbitrij libertate manifesta est, ut si solis radiis eam scribere voluisset, non potuisset nobis luculentius aperire sensum suum, quo omnem omnino voluntatem, hoc est, volitionem, liberam esse docet, inculcat, repetit, impossibile esse ut non sit libera, solamque coactionis necessitatem inimicam esse libertati. Augustinus vero, velut primum in ista principium Magisterque generalis omnium, quanto eruditior, tanto succinctior & profundior, vna radicali inuictaque definitione, omnes aliter sentientium præcidit argutias, omnes querelas resistentium sopit: *Voluntas nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porro quia*

A est in potestate libera est nobis. Non enim est nobis liberum, quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus. Et quid est esse in potestate Doctor sublimissimè & securissimè? Nec aliud quicquam est in potestate nisi quod volentibus adest (id est, quod præsto est simul ac volumus.) Quod si fieri non potest ut dum volumus non velimus, adest utique voluntas volentibus. Fidenter dico, quicumque doctrinam istam à nobis traditam erroris insimulare ausus fuerit, non Augustinum, non Bernardum, sed Philosophiam fortassis Aristotelis ducem ac patronam habiturus est, & in ista Catholicæ doctrinæ culmina & columnina (ut nihil de cæteris eorum sectatoribus eruditis & sanctis loquar) necesse est ut anathema primum dicat.

F I N I S.

CORNELII IANSENII

EPISCOPI IPRENSIS.

D E

GRATIA CHRISTI

SALVATORIS

LIBER SEPTIMVS.

Qui est secundus de libero arbitrio.

CAPVT PRIMVM.

Brevis recapitulatio præcedentium & propositio sequentium.

ACTENVS declarauimus generalem libertatis rationem, à qua dictum est liberum arbitrium, commune bonis ac malis, in eo sitam esse quod immune sit à necessitate coactionis, ut Sanctus Bernardus, Magister Sententiarum, & cæteri locuti sunt, vel à

Lib. 5. de Civit. c. 10. **necessitate quæ non est in nostra potestate, sed etiam si nolimus efficere id quod potest, ut Sanctus Augustinus, quamvis idem diceret, loqui maluit. Nam siue aliquid coactè fieri dicatur, siue inuitè, siue nolente renitenteque voluntate, siue quod non est in nostra potestate, ut fiat vel non fiat, idem omnino dicitur. Omnibus enim istis modis exprimitur id quod fit à principio extrinseco, nihil agente seu renitente voluntate, quæ est coacti definitio. Porro ista consideratio libertatis priuatiua est, quasi respectu termini à quo sit liberum. Cum vero arbitrium non dicatur liberum nisi respectu sui actus, quasi termini ad quem, hinc non contentus Augustinus priuatiue expressisse**

A libertatis naturam, eandem etiam positiue explicuit, illum actum esse nobis liberum dicens, *qui est in nostra potestate, siue quod idem est, sicut ipse interpretatur, qui fit cum volumus*; quasi hoc liberum esse diceret quod habet actum in sua potestate: quam omnium Græcorum definitionem esse diximus, dum simpliciter liberum arbitrium vocant, τὸ αὐτεξούσιον, & liberum τὸ ἐφ' ἡμῖν. Porro valde legitima & oportuna est illa Augustini expositio, **quia** exprimit contradictorium eius à quo dicebatur esse liberum, scilicet cogentis necessitatis. Cum enim coactum sit id quod non est in arbitrij potestate, *quod fit cum nolimus* (id est renitente passo) merito liberum dixit id esse, **B** quod est in nostra potestate, *quod fit cum volumus*; qua de causa sanctus Bernardus & Scholastici veteres magno consensu dixerunt, voluntatem in omnibus Deo, Angelis, hominibus, beatis, damnatis æqualiter esse liberam, quia omni cogente necessitate superiorem, ut hanc ob rem Græci liberum arbitrium αὐθάδην, id est, indomitum seu seruitutis impatiens appellauerint.

Sed quamvis ita sit, ut voluntas semper à necessitate cogente libera sit, non tamen idcirco existimandum est, voluntatem quolibet actus etiam voluntatis habere semper re ipsa in sua potestate. Ad quosdam enim actus voluntas in cer-

to statu prorsus impotens est, etsi ad oppositos non cogatur, quod in Deo, & beatis, in damnatis & infidelibus apertissimum est. Nec enim illi Deum odisse, vel quoquo modo peccare, nec hi diligere possunt. Per hoc ergo quod dicitur actus priuatiue liber à cogente necessitate, exprimitur quidem quod non sit extra potestatem, non tamen sic explicatur, per quid positiue ponatur in nostra potestate, vel unde fiat quod illam potestatem respectu vnius actus voluntas habeat, respectu alterius careat, cum quoquò sese verterit, semper à coactione sit expedita. Dantur enim quædam impedimenta, vel quasi vincula voluntatis, à quibus subinde se expedire non potest; vel quia nunquam vult, vel velle potest; vel quia non satis fortiter vult, nec fortius, velle potest. Dantur & adiumenta voluntatis quibus sit vt velit, vel si iam velit, vt robustus velit. Quicquid ergo vel dissipat impedimenta, vel confert adiumenta voluntatis, hoc voluntatem non priuatiue respectu coactionis (hoc enim semper & quasi essentialiter possidet) sed quasi positiue liberam respectu certorum actuum facit, ad quorum oppositos est liberrima. Quanquam & in ipsa consideratione aliquid negatiui necessario includatur. Nec enim intelligi potest, quod voluntas ad certum genus actuum sine coactione exercendorum fiat expedita, nisi simul ab impedimentis & vinculis eorū intelligatur liberari. Quamobrem duo hic disquirenda sunt. Primum quid sit illud quod voluntatem potentem ad actus liberos facit, seu quid sit quod facit actum in arbitrij potestate: alterum circa quos actus, & obiecta versetur libertas voluntatis, finem an media, bonum an malum, & quam actuum suorum indifferentiam postulet.

CAPVT II.

Est aliquid, præter nudam facultatem voluntatis, quod actum etiam voluntatis ponit in arbitrij potestate & illud facit velle.

QUÆRIMVS hic igitur, quid sit illud quod nos velle vel nolle facit, quo actus aliquis voluntatis (de actibus enim imperatis nulla difficultas est) ponitur in potestate voluntatis, seu, quid voluntatem ad actus aliquos liberam & potentem facit, ita vt sine eo velle non possit. Nam si nihil aliud est præter ipsam potentiam voluntatis, nulla ratio est, cur beati Angeli, & (quod absit) Deus ipse iam peccare non possit; nulla ratio cur damnati Deum diligere non possint, vel ipsi homines in hac vita non tantum diligant, quantum à se diligendum esse, & in hanc vita diligi posse, totis visceribus optant & clamant. Aliquid est igitur præter voluntatem, quod voluntatem ipsam vel impedit vel potentem facit, vt vnum obiectum omnino velit, & quantum satis est velit, & vt alterum nolit, vel non quantum satis est nolit.

Dico igitur sancti Augustini principiis insistendo, aliquid omnino esse præter nudam facultatem voluntatis, quod eam facit velle vel nolle, quo omnino absente sit impotens, præsentem potens, siue ad bonum, siue ad malum. Hoc qui negat prima Christianæ fidei fundamenta conculcat, quæ indubitanter docet, actus quosdam esse omnino extra potestatem voluntatis, nisi Deus potestatem ipsam voluntati per suam gra-

Atiam largiatur; esse quædam impedimenta voluntatis, quæ nisi dissipentur, fieri nullo modo posse vt voluntas velit, multo minus vt fortiter velit. Ita quippe firmiter, quamvis mirabiliter, quibusdam viscosis & voluntariis vinculis voluntas certis obiectis implicari potest, vt ea nulla omnino sua propria potestate dirumpere possit aut velit. Probat hoc inuictè experientia quotidiana, qua videmus aliquos incredibiles difficultates perpeti, vt alio suam voluntatem transferant, quo transferendam esse iudicant, & omnibus medullis voluntatis quantas habent voluntati. Neque tamen obtemperat voluntas voluntati. Quid ita, nisi quia voluntas pennas visco-

Bligatas habet, quod non potest adhuc contraria voluntate dirumpere? Poterit autem cum potestatem ille qui solus potest, voluntati dederit. Cuius rei nullum illustrius exemplum occurrere potest, quam illa celeberrima lucta sancti Augustini, cuius ipse testis est irrefragabilis:

Ego fremebam spiritu indignans turbulentissima indignatione quod non irem in placitum & pactum tecum Deus meus, in quod eundem esse, omnia ossa mea clamabant, & in cælum tollebant laudibus: Et non illic ibatur nanibus aut quadrigis, &c. Nam non solum ire, verum etiam peruenire illuc, nihil erat aliud quam velle ire, sed velle fortiter & integrè, non semisanciam hac atque hac versare & iactare voluntatem. Et adhuc vberius: Tam multum ergo feci, ubi non hoc erat, velle quod posse, & non faciebam, quod & incomparabili affectu amplius mihi placebat, & mox vt vellem possem, quia mox vt vellem vique vellem. Ex quo conatu Augustini facile videt quilibet, quantum vinculum fuerit, quod tam serio volentem voluntatem detinebat & ligabat, vt illud non posset rumpere. An forte non erat vinculum quod retrahebat à fortiter volendo voluntatem? Dicat ille qui expertus est: Sic agrotabam & excruciebar accusans meipsum solito acerbius nimis, ac voluens, ac versans me in vinculo meo, donec abrumperetur totum, quo iam exiguo tenebar, sed tenebar tamen. Et iterum: Sentiebam me ab eis teneri, & iactabam

Dvoces miserabiles. Quamdiu, quamdiu, cras & cras? Quare non modo, quare non hac hora finis turpitudinis mee? Dicebam & flebam amarissimâ contritione cordis mei. An forte non conabatur voluntate vinculum voluntatis abrumpere? Quid sibi vult ergo tantus fletus, tanta indignatio, tantus fremitus eius aduersum se, quid incomparabilis ille affectus vinculi dirumpendi? Ipse testis sit conatus sui: Dicebam enim apud me intus? Ecce modo fiat, modo fiat. Ecce propositum voluntatis & conatus imperium. Et irem conabar & paulo minus ibi eram, & paulo minus iam iamque attingebam, & tenebam & non ibi eram. Ecce luctam, ecce conatum, si quis vnquam peccator adhibuit, obnixissimum. Sed vinculum voluntatis vetus fortius erat, quam vt omnibus voluntatis illius nouæ viribus cederet: Plusque in me valebat deterius inolitum, quam melius insolitum. Vinculo enim desiderij concubitus, inquit, arctissimè tenebar. Et vtramque voluntatem comparans inter se:

Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat & constrinxerat me. Vides arbitror vinculum quod à volenda seu diligenda fortiter castitate retrahebat & impediabat. Nunc intueri conantis in contrarium voluntatem: Voluntas autem noua quæ mihi esse cœperat, nondum erat idonea ad superandam priorem verustate roboratam. Nescio an quippiam afferri possit euidentius, ad ostendendum quædam esse vincula seu impedimenta viscosa

Lib. 8. contra Iesum. c. 8.

Lib. 8. contra Iesum. c. 11.

Ibid. c. 12.

Capit. 6.

Capit. 5.

viscosa voluntatis quibus fortissimè ligatur, ne in certos actus liberos possit surgere. Dices forte, ea rumpere potuisse Augustinum si voluisset: nihil verius, sed ad habendam tantam voluntatem nondum idoneus erat, quia nondum data erat. Ipsum enim velle, ut ibidem dicit, erat posse. Sed quia tantum velle non habebat, ideo & potestate carebat, secundum quod ipse dicit: *Voluntas noua nondum erat idonea ad superandam priorem, donec cælitus paulò post inspiraretur efficacior.*

Sed hoc exemplum est hominis iam volentis, qui glutinosis vinculis impeditur, ne satis fortiter velit. Sunt alia vincula seu impedimenta, quæ nec tenuiter velle sinunt. Qui res humanas attentius explorauerit, nihil inueniet manifestius. Vnde enim alioquin in hominibus fide destitutis tam voluntarius, tam præceptus, tam pertinax animi motus in carnales voluptates, ut non solum non habeant potestatem exuendi se, sed nec tenuissimam voluntatem, imò summam felicitatem putent, illis tanquam bonis, quibus ignorant meliora, frui; summam miseriam exui? Ipsa fides nos docet neminem non solum ex eis posse sine fide, qua carent, surgere, sed nec velle surgere. Quo enim pacto ex eo surgere volent, ex quo surgendum nesciunt? Nam ut optimè sanctus Prosper Christianæ fidei fundamentis canit:

Prosp. carm.
de ingratis
cap. 40.

*Nec iam captiuos oculos extollere in altum.
Sponte potest: quoniam hoc etiam spoliante
tyranno*

Perdidit, ut quanto iaceat sub vulnere norit.

Agis autem amisit, ut velit surgere, multoque maximè, ut possit, ut in eodem libro non semel docet. Nihil igitur euidentius est, quam esse vincula quædam voluntatis, quæ voluntatem ipsam à volendo certum genus actuum retrahunt & impediunt, ita ut tale velle non sit ipsius potestate, nisi tunc tantum, quando illa potestas aliunde datur, Scripturâ propter illam causam dicente: *Dedit illis potestatem Filios Dei fieri*, quod non fiunt nisi voluntate. Sed in dæmonibus ac damnatis res omni prorsus controuersia caret. Certissimum est enim, eos illud bonorum actuum genus nec velle, nec posse velle propter insolubilia voluntatis vincula, quæ deficiente illo principio, quod voluntatem facit huiusmodi actus velle, rumpere nec possunt neque vnquam volunt.

Iam vero in beatis creaturis res ista æquè perspicua est. Nam quod nec illæ à diligenda æterna veritate cessant, aut cessare possunt, aut volunt, nec vanitatem creaturarum diligere possunt, aut volunt, non aliunde accidit, nisi quia vinculo quodam delectabili cōstrictæ sunt, quod abrumperere neque voluntas, neque potestas est; ut hac de causa non sit amplius in earum potestate, & proinde nec liberum. Sed quid istud est, quod tantam vim habet in liberam voluntatem, ut quantumvis nunquam cogi possit, vel in illos actus nisi libero profluere motu, hoc tamen vinculo impedita in illos ipsos actus ad quos cogi nequit, liberè se flectere & progredi nequeat; hoc est, quod sit illud iuxta doctrinam sancti Augustini, quo deficiente actus aliquis non est reipsa in voluntatis potestate, & quo præsentia ponitur in eius potestate, ita ut eius præsentia nos velle faciat, absentia nolle?

CAPVT III.

Delectatio efficit voluntatem & libertatem, hoc est, facit velle & liberè velle.

QVAPROPTER lustratis diligenter fundamentis Augustini, quibus tota doctrina de arbitrij libertate nititur, nihil aliud exultimamus quam cognitionem ac delectationem, seu delectabilem obiecti complacentiam, esse id quod tantam potestatem in liberum arbitrium habet, ut eam faciat velle vel nolle, seu, ut ea præsentia actus volendi sit reipsa in eius potestate, absente non sit. De cognitione hic non multum solliciti sumus. Illam enim ad volendum esse necessarium, vix quisquam dubitat. Nam inde est illud Aristotelis ac Damasceni ab omnibus admissum, quod ignorantia non minus quam coactio, seu violentia faciat inuoluntarium, vel certe quod huic loco sufficit, non voluntarium. Nemo quippe velle potest quod ignorat, de delectatione tota quæstio est. Rem tamen istam etiam de delectatione creberrimè Augustinus tanquam certissimam sibi quæ exploratissimam docuit. Nonnulla tamen deliberaturi hoc loco sumus, quia multa in alium locum opportunius & fusius digessimus.

3. Ethic. 6.
Damasc. lib.
2. Orthod.
fid.

Vide lib. 4.
de gr. Christ.
Saluat. art.
cap. 1. usque
ad 11.

Igitur libro primo ad Simplicianum quæstione secunda ex professo disquirat, unde contingat quod voluntas vnus ad rem aliquam sibi propositam non moueatur, vltimam radicem illam esse tradit, quia delectatione destituitur: ut autem amplectatur aliquid quod non delectet, fieri nullo pacto potest: Quis habet, inquit, in potestate tali viso attingi mentem suam quo eius voluntas moueatur ad fidem? Quis autem animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Aut quis habet in potestate, ut vel occurrat quod eum delectare possit, vel delectet cum occurrerit? Ecce rem ab ipsis fundamentis resolutam, defectum delectationis esse causam, cur voluntas non moueatur nec moueri possit ad amplectendum aliquid. Quod instantius paulò post iterum repetit: *Restat ergo ut voluntates eligantur. Sed voluntas ipsa nisi aliquid occurrerit quod delectet atque mutet animum, moueri nullo pacto potest. Hoc autem ut occurrat non est in hominis potestate.* Et in libro de Spiritu & littera, tanta hoc asseuerat certitudine, ut nemini ignotum esse posse declaret: *Quis nesciat non esse in hominis potestate quod sciatur, nec esse consequens, ut quod appetendum cognitum fuerit, appetatur, nisi tantum delectet, quantum diligendum est? Vbi magnitudo delectationis mensura dilectionis asseritur. Quod euidentius inculcans ibidem dicit: Fieret enim, perfecta scilicet vita, sine vilo omnino peccato, si tanta voluntas adhiberetur, quanta sufficit tantæ rei. Sed quid causæ est, ut tanta voluntas non adhibeatur tantæ rei? Esset autem tanta si & nihil eorum quæ pertinent ad iniusticiam nos lateret, & ea sic delectarent animum, ut quicquid aliud voluntas siue dolor impedit delectatio illa superaret. Vbi pari prorsus modo defectum delectationis, sicut defectum scientiæ causas ponit, cur voluntas tanta non sit, quanta sufficit ut quælibet impedimenta superentur. Quare in eodem libro de vtraque causa similiter dicit: *Cum id quod agendum est, cæperit non latere, nisi etiam delectetur & ametur, non agitur, non suscipitur.* Imò si etiam*

Lib. 1. q. 2.
ad Simplicianum

Lib. de Spiritu
& li. c. 35.

Lib. de Spiritu
& li. c. 35.

agitur & suscipitur, deficiente delectatione A
 In Psal. 85. mox deficitur, iuxta id quod alibi dicit: Si nulla
 iucunditas defecimus. Et in libris de peccatorum
 meritis & remissione cum causas volendi nolen-
 dique similiter indagaret, duas illas similiter
 profert, Sive quia latet, inquit, sive quia non dele-
 ctat. Et rationem subiicit: Tanto enim quidque
 Lib. 2. de peccat. mer. cap. 17. vehementius volumus, quanto certius quam bonum sit,
 novimus, eoque delectamur ardentius. Ignorantia igitur
 & infirmitas (id est, defectus delectationis) vi-
 ria sunt quae impediunt voluntatem, ne moveatur ad
 faciendum, &c. Nihil evidentius tradi posset,
 quam istam doctrinam Augustinus tradit, & in
 omnibus operibus suis ab initio vitae suae Chri-
 stianae usque ad finem uniformiter. Vnde in
 Tract. 26. in Ioan. Tractatibus in Ioannem illud Poetae tanquam
 ex fundo veritatis haustum, trahit sua quemque
 voluptas, approbat: Porro si Poetae, inquit, dicere
 licuit, trahit sua quemque voluptas; non necessitas, sed
 voluptas; non obligatio, sed delectatio; quanto magis
 nos dicere debemus trahi hominem ad Christum, qui de-
 lectatur veritate, delectatur beatitudine, delectatur
 iustitia, delectatur sempiterna vita.

Cum igitur vera causa, cur arbitrium ad
 appetendum aliquid moveatur, sit delectatio
 qua intrinsecus in ipsa voluntate mulcet, hinc
 est, quod consequenter Augustinus tradit tam
 in appetendo, quam in omittendo peccato vo-
 luntatem delectatione liberam fieri. Cum enim
 hoc sit liberum Augustino, quod est in pote-
 state seu quod sit cum volumus, necesse est illud
 ipsum quod arbitrio volendi nolendique causa
 fuerit, etiam causam esse libertatis. Sic igitur
 de libertate ad peccandum, seu quae in peccatis
 eligendis apparet, Augustinus loquitur, cum
 liberum arbitrium in peccatoribus iuxta do-
 Lib. 1. ad Bonif. c. 2. ctrinam eius periisse diceretur: Liberum arbi-
 trium usque adeo in peccatore non perit ut per illud pec-
 cent maxime omnes qui cum delectatione peccant, &
 amore peccati hoc eis placet, quod eis lubet. Et iterum
 in eodem loco: In malo liberum habet arbitrium
 cui delectationem malitiae vel occultus vel manifestus
 Cap. 3. deceptor inseruit, vel sibi ipse persuasit. Et rursus
 enucleatius: Neque enim agit in eis etiam qui sua-
 det & decipit, nisi ut peccatum voluntate committant,
 vel ignorantia veritatis, vel delectatione iniquitatis,
 vel utroque malo & cecitatis & infirmitatis, id est,
 vitiosa delectatione qua mens ad bonum infir-
 ma redditur. Et adhuc instantius & apertius:
 Hec voluntas quae libera est in malis, quia delectatur
 malis, ideo libera in bonis non est quia liberata non est,
 id est, non est expedita duobus illis vinculis quae
 impediunt ne velit bonum, hoc est, ne illud vel-
 le habeat in potestate. Vtrumque eodem mo-
 do docet in Enchiridio ad Laurentium: Quae
 cum vera sit, qualis quae potest servi addicti esse li-
 bertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter
 enim servit qui sui Domini voluntatem libenter facit.
 Ac per hoc ad peccatum liber est. Et cum dixisset
 eum qui talis est, nondum esse ab illis vinculis
 liberatum a Deo, adiicit: Quod antequam fieri in
 homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio
 in bono gloriatur opere, qui nondum liber est ad operan-
 dum bene.

Ex hoc generali principio ulterius Augusti-
 nus saepe docet, idcirco voluntatis consensum
 ad peccandum tribui vel non tribui, quia vo-
 luntas delectatione peccati mollitur aut desti-
 Lib. cont. tuitur, aliaque fortiore possidetur: Quero, in-
 Secund. c. 16 quit, quid alliciat animae consensionem, an irruat

illa cassatim & propterea consentire dicatur, quia eius
 aliqua delectatione movetur ad fruendum. Quod si
 ita est non est consequens ut propterea malum dicatur,
 quia non recte diligitur. Et tractatu quadragesimo
 sexto in Ioannem: Delectavit quod malum est, con-
 sensisti, peccasti. Et in Sermonibus de Verbis Apo-
 stoli dicit, quod quicquid est peccatorum in dictis;
 in factis, in cogitationibus, non exoriantur nisi ex illi-
 cita delectatione. Hinc alibi de peccatoribus cau-
 sam peccandi rogatis: Quid, inquit, aliud ser-
 Lib. 1. de Baptis. c. 10. moni veritatis respondent omnes flagitiosi & facinorosi
 homines, cum eos veritas arguit, nisi hoc volo, hoc me
 delectat? Et in demonibus ipsis in perpetua pec-
 cati voluntate permanentibus, eandem delecta-
 tionem eius rei causam esse satis evidenter ex-
 B primit, quando dicit, quod eos perpetua peccandi
 voluptas tener.

Nec solum, ut voluntas peccet, sed etiam
 ut peccare nolit, eadem efficacia bonae dele-
 ctationis vel defectus malae operatur: Dele-
 ctat vxor aliena & non amicus, mentem auertis, in
 secretarium mentis intras, &c. Nolo, inquis, non fa-
 cio. Puta, quia delectat non facio. Habeo cui conde-
 lecter. Et paulo post: Si mens non consentit pec-
 cato titillanti, blandienti, si mens non consentit, quo-
 nam habet alias interius delectationes suas, delecta-
 tionibus carnis ex nulla parte conferendas. Et alibi:
 Et bonum sit, cum id quod male lubet, vincente

C bona delectatione non sit. Quae doctrina usque
 adeo apud Augustinum certa est, ut hac de cau-
 sa nec beatorum arbitrium in caelo peccare pos-
 se testetur, quia illos peccata amplius delecta-
 re non poterunt, & ipsa delectatio non peccan-
 di erit in eis perpetua stabilitate firmata: Nec
 ideo liberum arbitrium non habebunt, quia peccata
 eos delectare non poterunt. Magis quippe erit liberum
 a delectatione peccandi ad delectationem non peccan-
 di indeclinabile liberatum. Qua de causa dicit
 in libris de Trinitate: Temperantia erit in caelo
 nullo defectu noxio delectari. Et de Genesi ad lit-
 teram: Sicut ergo vera ratio docet meliorem esse
 naturam, quam prorsus nihil delectat illicitum; ita

D ratio vera nihilominus docet etiam illam bonam esse,
 quae habet in potestate illicitam delectationem, si ex-
 titerit, ita cohibere, ut non solum de ceteris licitis
 recteque factis, verum etiam de ipsius pravae delecta-
 tionis cohibitione laetetur. Nempe per aliam de-
 lectionem coelitus defluentem. Quemadmo-
 dum enim voluntas sine praesente delectatione,
 velle vel consentire nequit, ita nec pravam de-
 lectionem sine aliqua maiore delectatione &
 meliore compescere. Ex eadem quippe radice
 utrumque pari necessitate nascitur, pari certi-
 tudine ab Augustino traditur: Regnant ista bona
 (id est, fructus Spiritus) si tantum delectant, ut
 ipsa teneant animum in tentationibus ne in peccati con-
 sensionem ruat. Quod enim amplius nos delectat, se-
 E cundum id operemur necesse est. Ut verbi gratia oc-
 currit forma speciosa femine, & movet ad delecta-
 tionem fornicationis: sed si plus delectat pulchritudo
 illa intima & sincera species castitatis, per gratiam
 quae est in fide Christi, secundum hanc vivimus &
 secundum hanc operamur. Et causam reddens cur
 in quibusdam non regnent seu dominantur ope-
 ra carnis, hoc est, peccata: Maior enim & pra-
 pollentior eorum delectatio iustitia est. Ex quo fit ut
 in libro de Nuptiis in hac pravae delectationis
 immunitate verissimam arbitrij libertatem a
 volendis actibus malis, & ad volendos bonos
 collocet, quae immunitas obtineri nequit, nisi
 per

Capit. 11

Lib. 1. de Baptis. c. 10.

Lib. 3. de lib. arb. cap. 5.

Serm. 5. de verb. Apost. cap. 9. Capit. 10.

Lib. de Con. tin. cap. 8.

Lib. 22. de Cimis. c. 30.

Lib. 14. c. 9. Lib. 11. de Gen. ad litt. cap. 7.

In cap. 5. Epist. ad Galat.

Ibidem.

*Lib. 1. de
imp. cap. 30.* per præpotentem iustitiæ delectationem, altera A
deleatur: *Ibi sumus veraciter liberi, ubi non delecta-
mur inuiti.* Nimirum quia delectatio non solum
arbitrium liberum ad actus malos facit, vt in
præcedentibus ex Augustino demonstraui-
mus, quos sine delectatione velle non potest, sed
etiam ad actus bonos iuxta illud breuissimum &
verissimum: *Libertas delectat, delectet te, & liber es.*
*Tract. 41. in
Ioannem.* Qua nobilissima fulgentissimaque sententia hic
contenti erimus. Nam propter peculiare dif-
ficultates quæ libertatem arbitrij ad bonum
opus implicatam tenent, alibi hac de re fufius
tractaturi, & eam innumeris testimoniis, si
opus fuerit ex Augustinianæ doctrinæ funda-
mentis asserturi, sumus.

Hæc igitur omnia, nisi fallor, perspicuum
generaliter faciunt, quid Augustinus de volun-
tate sentiat. Nimirum non aliter posse moueri
voluntatem ad bonum, nisi quia delectatur bo-
no, quia dulcescit, quia aridet & placet: qua de-
lectatione & complacentia si destituitur, velle
nullo pacto potest. Quod quamvis Augustinus
non toties tamque asseueranter & indubitanter
diceret, quis experientia conuictus propria non
fateatur? Nam quis aliquid amplecti potest
quod non delectat, quod animo auersatur? Vn-
de & Aristoteles, *ἡ ἀρετὴ ἐπὶ τῷ ἡδέει, ἢ ἐπὶ τῷ ὀνείδι.* *Inuoluntarium
est eum tristitia.* Indicans ibidem voluntarium
esse quod fit cum voluptate. Quod si delectatio
boni velle facit, delectatio quoque ponit actum
in potestate voluntatis, hoc enim est in nostra
potestate quod fit cum volumus, & hoc ipso
etiam liberum facit, vt non solum ex Augusti-
ni principiis iam ab initio huius Tractatus fu-
sus explicatis patet, sed etiam, vt iam audi-
uimus, disertissimis & sæpe repetitis verbis
Augustinus inculcat. Quæ si vera sunt, sicut
iuxta sanctissimi Doctoris principium verissi-
ma sunt, non poterit amplius de eius mente du-
bitari, qua eum sentire & constanter docere di-
ximus, libertati arbitrij solam necessitatem co-
actionis, seu quæ etsi nolumus, efficit id quod po-
test, esse contrariam omnemque actum volunta-
rium seu spontaneum, hoc ipso esse liberum.
Hoc enim ipsum quod voluntatem sponte velle
seu consentire facit, hoc eam, vt vidimus, etiam
liberam facit.

Si vero seposita tantisper Augustini autho-
ritate, rem ratione metiri voluerimus inue-
niemus eam huic ipsi suffragari quod docuit,
vt voluntatem ita & libertatem ex delectatio-
nis fonte proficisci. Nam omnium iudicio,
quod Philosophus expressit, id liberum est,
2. Metaph. quod est gratia sui. Hoc est enim oppositum ser-
ui, qui non est gratia sui, sed Domini, vt idem
Lib. 1. Polit. in politicis tradit. Iam vero nihil omnino fin-
gi in natura humana potest, quod magis sit
gratia sui, quam delectari bono, seu bonum
placere & arridere voluntati. Nam si quem-
piam interroges, cur hoc vel illud velit aut
agat, per circuitus eò tandem veniet, quia
placuit, quia arrisit mihi, quia delectabar.
Quod si perrexeris rogare, cur eligat id quod
placet, vel quo delectatur, inepta & ridicula
censebitur interrogatio, nec responso digna,
vt quod non habeat nec habere debeat aliam
causam, per se enim notum est complacere &
delectari bono, esse gratia sui: & idcirco libe-
rum & causa omnis libertatis in actibus volun-
tatis. Et inde nascitur, quod sicut delectationi

opponitur tristitia, & complacentiæ displicen-
tia, ita etiam secundum Augustini mentem, li-
berum coacto. Nam ad quod aliquis coactè tra-
hitur, hoc fit cum displicentia, & vice versâ,
quod fit cum displicentia, eò coactè trahi, non
liberè ire dicitur; & pari passu, quo maior est
displicentia, eò magis coactum est, quò minor,
eò minus. Et hinc dicimus, coactus fui, non
fuit mihi liberum, hoc est non fuit in pote-
state.

CAPVT IIII.

B *Libertas Augustino maximè versatur circa
finem, & quare.*

V T vero mens Augustini adhuc vberius
de ista libertate pateat, operæ pretium
est disquirere, circa quid libertas Au-
gustino nota, velut obiectum versetur, circa fi-
nem, an ea quæ sunt ad finem. Recentioribus
enim plurisque nulla omnino libertas nota est,
nisi quæ circa ea quæ sunt ad finem exseratur.
Quod si quos eius motus erga finem esse conce-
datur, finem in ordinem eius quod ad finem est,
transire profitentur.

C Augustinus vero directissimè contraria ince-
dit via, quia contrariis, quam recentiores prin-
cipiis nititur. Docet enim esse maximam cir-
ca finem voluntatis libertatem; nec aliter, nisi
retractando principia sua quibus arbitrij liber-
tatem asseruit, docere potest. Cum enim hoc
fit ei liberum, quod fit cum volumus, ibique
primitus & maxime sit ipsum velle, sicut ipse
loquitur, profecto necessarium est, maximam
circa finem esse libertatem; finem enim maximè
volumus, quia propter se volumus. Rursum
cum id sit liberum, quod est gratia sui, & non
seruit alteri, necesse est in appetitu finis maxi-
mam esse libertatem, quia maximè est gratia
sui, cui motus in ea quæ sunt ad finem necessa-
rio seruire debet. Deinde cum id sit liberum
quod delectat: *Delectet te*, inquit, & liber es.
*Ibi enim sumus veraciter liberi, ubi non delectamur
inuiti*, vt supra latius vidimus: necesse est mo-
tum illum esse maximè liberum, qui maximè
delectabilis est. Talis est autem citra dubita-
tionem omnem voluntatis motus in finem; om-
nis quippe motus in ea quæ sunt ad finem, qua-
tenus talis, tristitiam admixtam habet, quia nol-
let id quod est ad finem, si sine illo posset per-
tingere ad finem. Deinde quod ex præceden-
ti nascitur, cum id sit maxime liberum Au-
gustino, quod minime coactum, seu vi neces-
sitatis extortum est, necesse est motum in finem
esse maxime liberum, quia maximâ voluntate,
minimâ necessitate prouocatum. Medium enim,
vt medium, non tam voluntarium quàm neces-
sarium est, respectu alterius concupiti, vt non-
nunquam Augustinus monet. Hæc principia
perpetuò Augustinus intueri solet, quando de
libertate loquitur, ideoque semper libertatem
collocans respectu finis, & eius quod per se &
quod delectabiliter appetitur. Nam hinc illæ
locutiones profectæ sunt, per quas supra vidi-
mus libertatem arbitrij, siue bene agentis, si-
ue peccantis, in motu voluntatis delectabili
collocari. Hinc alibi surgens altius vsque ad

*Lib. 3. de lib.
arbit. cap. 3.
& alii.*

*Locus supra
citatus.*

*Tract. 41. in
Ioannem.*

*Lib. 1. de
imp. cap. 30.*

ipsam beatificam contemplationem, quæ iuxta doctrinam eius maxima ex parte voluntatis fruentis opus est: *Ad istum*, inquit, *fructum contemplationis cuncta officia referuntur actionis*. Solus est enim liber, quoniam propter se appetitur, & non refertur ad aliud. Huic seruit actio. Ad hunc refertur quicquid bene agitur, quia propter hunc agitur: ipse autem non propter aliud, sed propter semet ipsum tenetur & habetur, ibi enim finis qui sufficit nobis. Et quia præter illum ultimum omnium nostrarum actionum finem, non desunt alij fines ultimo subordinati, hinc est, quod alibi, & in aliis finibus qui propter delectabilem sui complacentiam appetuntur, similiter libertatem tribuit. Nam de illis loquens qui membra non ob aliud assequendum mouent, sed solum ut ipso motu delectentur, sic interrogat discipulum qui cum disputat: *Quando ergo censet aliquam rem præstare, & quasi dominari cum propter seipsam, an cum propter aliud appetitur? Cui alter: Quis negat cum propter seipsam? Rursum Augustinus: Vide utrum magis habere fidem debeat hoc nomen (scilicet peritia mouendi) in eo motu qui velut liber est, id est, propter se ipse appetitur, & propter se ipse delectat; an in eo qui seruit quodammodo. Nam quasi seruiunt omnia, quæ non sibi sunt, sed ad aliquid aliud referuntur. Quam doctrinam, in sexto libro repetens: Ratio, inquit, primo, quid sit ipsa bona modulatio, considerauit, & eam in quodam motu libero, & ad suæ pulchritudinis finem conuerso esse perspexit. Quia igitur finis maximè appetitur, maximè delectabilis est, & motus in finem maximè voluntarius, & sponte non extraneâ consideratione extortus è voluntate fluit, hinc est, quod ille quoque motus Augustino maximè liber est, & in illo motu arbitrium maximè liberum. Et vice versâ quia motus in ea quæ sunt ad finem, ipsa finis expetiti necessitate extorquetur, quem nisi finis suo quodam modo flagitaret, nullo modo voluntas vellet, hinc fit quod ille quoque non tam liber neque tam voluntarius ab Augustino, sed necessarius appelletur; sicut & ipsa media ab ipso non bona, sed necessaria nuncupari solent. Nam de voluntate quam quispiam ad malum euadendum, seu quod idem est, ad bonum, cuius ablatio periclitatur, conseruandum suscipit, qui alteri voluntati seruit ut fini: *Si facit*, inquit, *non quidem plenâ & liberâ voluntate, sed tamen non facit nisi voluntate*. Ecce plena voluntas quæ scilicet in bonum per se fertur, libera voluntas dicitur, quia maximè libera, non extorta per necessitatem, seu non coacta. Alteram vero non liberam vocat, quia non plene libera est, sed extorta aliquâ necessitate. Nam aliquo modo esse simul liberam in eodem loco satis apertè profitetur, dum docet quid sit aliquam actionem habere in potestate, quam scilicet *si vult facit, si non vult non facit*. Sed quia motum in finem maximè omnium si vult facit, quia cum vult utique vult, illum quoque maximè idcirco ponit in potestate voluntatis & maximè liberum. Sed præclarissimè, quod libertas voluntatis circa finem, non circa ea quæ sunt ad finem occupetur, in Psalmum centesimum trigesium quartum differit, ut id exponeret quod de Deo Psalmus dicit; *Omnia quæcumque voluit fecit: Non omnia quæ fecit coactus est facere, sed omnia quæcumque voluit fecit. Causa omnium quæ fecit, voluntas eius est. Facis tu domum; quam si nolles facere sine habitatione remaneres. Necessitas (scilicet finis liberè desiderati) coëgit te**

*facere domum, non libera voluntas. Facis vestem, quia si non faceres, nudus ambulares. Ad faciendam ergo vestem necessitate ducis non liberâ voluntate. Conseris montem vitibus, semen spargis, quia nisi feceris, alimenta non habebis. Omnia hæc necessitate facis, Deus bonitate fecit (id est, voluntate amante) & nullo quod fecit eguit. Idem omnia quæcumque voluit fecit. Et adhuc vberius atque planius: Putas habemus & nos quod liberâ voluntate faciamus; ea enim quæ diximus ex necessitate facimus; quia si non faceremus egentes & inopes remaneremus. Inuenimus aliquid quod liberâ voluntate faciamus? Inuenimus planè cum ipsum Deum amando laudamus. Hoc enim liberâ voluntate facis quando amas quod laudas. Non enim ex necessitate, sed quia placet. Vis amplius, inculcatius, sufficientius? Vnde iustis & sanctis Dei placuit Deus etiam flagellans eos, &c. Hoc est gratis amare non quasi propositâ acceptione mercedis (quasi scilicet ex necessitate illam assequendi) quia ipsa merces tua summa Deus ipse erit quem gratis diligis; & sic amare debes ut ipsum pro mercede desiderare non desinas, qui solus te satiet. Sicut Philippus desiderabat cum diceret: *Ostende nobis patrem & sufficit nobis*. Merito quia hoc de libera voluntate facimus, & de libera voluntate facere debemus, quia **D E L I C T A T I** facimus, dehinc amando facimus. Istam ipsam liberam voluntatem exponit per esse voluntariam non necessariam seu necessitate extortam. Voluntas enim opposita tali necessitati, & libera voluntas idem Augustino sunt. Si ergo pergit in explicanda illa libera laudandi Dei voluntate: *Voluntariè sacrificabo tibi. Quid est voluntariè sacrificabo? Voluntariè laudabo te, quia sacrificium laudis, inquit, glorificabit me*. Et in alium Psalmum eundem versiculum planius explicans: *Voluntariè sacrificabo tibi in fine, noli ex necessitate. Si enim propter aliud laudas Deum ex necessitate laudas. Si adesset tibi quod amas, non laudares Deum. Vide quid dicam. Laudas Deum verbi gratia ut det tibi amplam pecuniam. Si haberes aliunde amplam pecuniam, non à Deo, nunquid laudares Deum? Si ergo propter pecuniam laudas Deum, non voluntariè sacrificas Deo, sed ex necessitate sacrificas; quia propter illum nescio quid amas, scilicet ut finem quem Dei laude consequaris. Non arbitror aliquid apertius & explicatius Augustinum afferre potuisse, ut declararet mentem suam, qua sentit illam esse maximè voluntatem & liberam voluntatem quæ rem per se placentem ac delectabilem, hoc est, finem expetit; illam contra esse minimè liberam, sed necessitate aliquâ seu coactione necessitatis extortam, quæ medium assumit ut assequatur finem. Quæ de re plurima afferri possunt testimonia, tum ex libris de Sermone Domini in monte, tanquam in Augustino vulgatissima, tum aliis locis, nisi quæ protulimus omnem tergiuersationem suâ claritate superarent. Mirantur hæc qui nullam libertatem cogitare consueuerunt, nisi illam fluctuantem indifferentiam, apud Augustinum sub libertatis nomine prorsus incognitam, cum tamen mirâ consensione principiorum omnium Augustini cohæreant. Cum enim *necessitas* quæ nobis inuitis, seu ut Augustinus loquitur, *etsi nolumus efficit id quod potest*, hoc est, coactio, repugnet diametraliter arbitrij libertati, eamque prorsus in actibus imperatis voluntatis euertat (nam in elicitos nunquam cadit aut cadere potest) hinc fit, ut quo actus, siue imperatus, siue etiam elicitus voluntatis, magis nobis inuitis seu nolentibus**

ibi dicitur.

In Psal. 53.

Lib. 5. de
Cisr. c. 10.

bus sit, eo minus liber sit, vt qui plus participet illius cogentis necessitatis. Ex quo ulterius proficiscitur, vt omnis voluntatis motus qui in medium ad finem necessarium fertur, hoc ipso minus liber sit, quia quadam necessitate moraliter, seu secundum quid cogente voluntatem, extorquetur cum aliter finem per se delectabiliter expetitur assequi nequeat. Non enim nunc voluntate medium diligente atque volente, sed purâ necessitate, fertur in medium. Hoc enim, vt Augustinus ait, *libera voluntate facimus quod delectati facimus, non enim ex necessitate, sed quia placet*. Huiusmodi vero motus in medium adhuc dupliciter contingit, vel ad assequendum bonum quod voluntas per se diligit, vel ad cauendum malum quod bono dilecto aduersatur. De primo modo proximè locuti sumus, & causas dedimus, cur iuxta sanctissimum Doctorem minus participet libertatis. Alter modus est, cum timor mali ad aliquid amplectendum incitat, quod in se spectatum voluntas odit, vt cum proicit merces timore naufragij, vel seruit Deo timore supplicij. Hoc secundum genus, quamvis Aristotele auctore, absolute voluntarium sit & liberum, quia tamen multo magis ab inuitis seu nolentibus sit, quam istud primum quod iam diximus, multo minus etiam liberum est, quam cum simpliciter medium ad adipiscendum bonum eligitur. Quia de causa Augustinus dicere solet, quod ex timore sit, non fieri liberâ voluntate, qualem videlicet respectu finis per se dilecti explicuimus. Sed de hac re inferius pluradicturi sumus. Vtriusque autem rei eadem ratio est. Nam siue timore mali, siue amore alterius boni aliquid assumitur à voluntate, non illud per se, sed aliud quippe diligitur, delectat & placet: & idcirco Augustini sensu & phrasi, non libera, hoc est, non plene libera voluntate fertur in medium, quia non plena voluntate. Quidquid enim inuitè facimus, nec nisi alterius amore vel timore nos compellente, facimus, hoc non liberè facimus, hoc est, vt Augustinus loquitur, *non plenâ & liberâ voluntate*. Quæ sanè omnia non ex alio principio fluunt, nisi quia, vt toto hoc tractatu demonstraui, hoc est Augustino liberum, quod voluntarium, quod non necessitate coactionis extortum, quæ si fuerit absoluta, absolute destruit libertatem, sicut & voluntatem; si tantum secundum quid atque moralis, secundum quid etiam & moralem destruit libertatem, qua non liberè, sed inuiti, coacti, nolentesque facere dicimur, quod non per se diligimus, sed alterius rei necessitate nos compellente facimus. Quicumque aliam libertatem arbitrij (qualis præsertim post Magistri Sententiarum tempora sub nomine libertatis defendi cœpit) in Augustini scriptis quærit, oleum & operam perdet, nec exitum ex labyrintho inextricabili plurimarum difficultatum inueniet. Et hæc sufficiant de natura libertatis generatim; nunc ad eius diuisiones intelligendas aliquid dicamus.

Diuisiones libertatis, in libertatem à necessitate, à peccato, à miseria. Item in libertatem à peccato, & à iustitia. Quomodo se habeant ad veram arbitrij libertatem.

CAPVT V.

CELEBRIS diuisio libertatis est non solum apud Scholasticos veteres, sed & apud Magistrum Sententiarum quem secuti sunt, itemque Bernardum & Hugonem de sancto Victore, in libertatem à necessitate, à peccato & à miseria. Prima vocatur libertas naturæ, quia naturam in omni statu comitatur, altera gratiæ, tertia gloriæ. De duabus primis Augustino crebra mentio est, de tertia non item, vt quæ ad arbitrij libertatem parum faciat, nisi quatenus ad libertatem à peccato aliquo modo reducitur, & in eam redundat. Augustinus igitur Scripturarum sanctarum doctrina & phrasibus delectatus, bimembrem fere arbitrij libertatem facit. Diuidit enim eam in libertatem à peccato, & libertatem à iustitia. Libertas enim à necessitate seu coactione, seu naturæ quæ idem sunt, non est membrum à duabus illis libertatibus diuersum, vt à plerisque existimatum video, sed aliquid ad vtramque commune, & ab vtrauis inseparabile, sicut genus à speciebus suis. Nihil enim omnino vel à peccato, vel à iustitia liberum esse potest, nisi simul naturali illa arbitrij libertate, à coactionis necessitate sit liberum. Neque quicquam vice versâ, à necessitate liberum est, quin in alterutrum istorum membrorum incidat. Ex quo fit, vt in ista duo iam dicta membra sit diuisio illius veræ & naturalis libertatis à necessitate coactionis, quam hactenus tractauimus, & præcipuè circa finem versari diximus. De duobus illis membris, prætermisâ libertate à miseria, necessario nobis differendum est, tum quod in Augustini lucubrationibus sint celeberrima, tum vero in primis quod Scholastici, cum libertatem à peccato, de qua præcipuè quæstio est, nominari vel ex Augustino allegari audiunt, nescio quam mysticam libertatem, & quæ nihil ad veram & naturalem arbitrij libertatem faciat, concipere solent; vt eam propterea in scriptis suis vix dignentur attingere, & si quid pro libero arbitrio de illa libertate ex Augustino proferratur, solemniter responsio sit, eum loqui de libertate à peccato; quasi hoc ipso per se notum sit, nihil hoc spectare ad veram arbitrij libertatem: Quia in re vel ipsos, vel Augustinum falli necesse est: cum in omnibus voluminibus eius, quæ contra inuidiosissimas Pelagianorum querimonias, de destructa per doctrinam eius arbitrij libertate exarauit, nulla penè vnquam, vel nunquam alterius libertatis, quam à iustitia & à peccato mentio reperiatur. Haussit eam diuisionem ex sacris litteris Augustinus. Nam apud Ioannem Euangelistam Christus dicit: *Omnes qui faciunt peccatum serui sunt peccati, &c. Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis*. Et in Epistola ad Romanos Paulus: *Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Nunc vero liberati à peccato serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem*. In quem locum Augustinus: *Ecce ostenditur etiam peccato minime potuisse, nisi alia libertate, seruire, libertate scilicet à iustitia*. Nam de libertate à peccato, utroque in loco perspi-

cua mentio est, dum Paulus eos à peccato liberatos, & Christus verè liberos futuros esse promittit. Hinc diuisionis istius amplitudinem atque sufficientiā tradens: *Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim à iustitia libera est, quando seruit peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iustitiae, & tunc est bona.* Vbi apertè docet inter libertatem à peccato & à iustitia, nullam omnino liberam voluntatem esse mediam, & proinde plenam esse & adæquatam liberæ voluntatis diuisionem. Quod non solum de potentia voluntatis Augustinus verum esse sentit quasi illa semper alterutri, siue peccato, siue iustitiæ subiecta sit, sed maximè de voluntate vt significat motum voluntatis, de qua ibi sola quæstio est. Nam illa nunc semper in omni humano motu suo, vel peccato male agendo seruit, vel benefaciendo, iustitiæ. Nullum quippe indifferentem actum in indiuiduo dari (quod & præcipui Scholasticorum docent) tanquam rem exploratam in ista diuisione supponit.

Vt igitur diuisionis istius natura percipiatur, memoriā repetendum est id quod tam prolixè ex Augustino, Bernardo, ceterisque tum Patribus tum Scholasticis asseruimus, libertatem arbitrij generalem & naturalem non esse aliam nisi à necessitate, quam eos solam coactionem intellixisse demonstrauius. Ex quo fit vt apud eos liber actus sit idem, qui non coactus, qui non fit, nobis nolentibus seu inuitis, & qui hoc ipso est in nostra potestate. Hoc autem non est aliud, quam actus voluntarius seu spontaneus, prout voluntas voluntarium & spontaneum, iuxta Damasceni doctrinam supra traditam, motum rationalem cum rationis aduertentia & circumstantiarum cognitione designat, nec oriri potest in homine renitente voluntate. Solum hæc est differentia, quod non coactus, & non extra potestatem nostram, designent motum illum priuatiuè, prout non fit ab extrinseco: voluntarium, spontaneum, & in nostra potestate, significant eum positiuè prout fit ab intrinseco. Carere enim causa extranea cogente, non est satis vt actus voluntatis fieri intelligatur, nisi etiam suam causam internam habeat à qua fiat: quod magis nomine spontaneæ & in potestate positæ, quam non coactæ voluntatis exprimitur. Liberum autem vtrumque indicat, vt videlicet & priuatiuè non cogatur quasi sit extra arbitrij potestatem, & positiuè sponte fluat, & sit in arbitrij potestate. Actus porro liber quatenus positiuè spontaneus, & in potestate positæ voluntatis inclinatione fluit, quamuis semper sine vlla coactionis necessitate fiat, impediri tamen & promoueri potest, & magis minusve poni in arbitrij potestate, prout animi pronitas & repugnantia respectu actus, seu id quod voluntatem ad velle vel nolle prouocat & auocat, itemque potentem & infirmam facit, crescit atque decrescit. Hoc est autem, vt supra iuxta constantem Augustini mentem declarauimus, delectabilis quædam arrisio seu complacentia obiecti, quæ motus omnes voluntatis antegreditur & viam parat, sine qua omnino velle non potest, quantumvis, siue velit, siue nolit, siue velle possit, siue velle non possit semper in ea generalis & naturalis illa ratio libertatis quam explicuimus, integra sit, nullaue in alterutram partem necessitate cogatur: prout hoc accuratè in suo libro de gratia & libero arbitrio S. Bernardus tradit. Hoc igitur quod potentiam voluntatis ad volendum allicit, & quo magis accenditur implicaturque voluntati, eo ardentius constantiusque

A allicit, duplicis dumtaxat rationis est, respectu boni scilicet vel mali. Bonum enim & malum in moribus, ad quos ex veritate & honestate formandos, vt tandem vltimo & vero suo fruatur bono, voluntas naturaliter condita est, adæquatè totum obiectum voluntatis exhauriunt, vt propterea necesse sit, voluntatem rationalem alterutro delectari, vel bono vel malo. Bonum istud est iustitia, malum peccatum, prout affectiones ipsas voluntatis denotant, vel si obiecta malumus, bonum est iustitia sempiterna, hoc est, Deus, malum creatura, quatenus illa recta, hæc peruersa voluntate diliguntur. Cum ergo voluntas iustitia delectatur, oritur libertas à peccato: cum creaturis, à iustitia. Impossibile enim est, vt voluntas iustitiam diligat, nisi ante ab illo delectabili affectu peccati, quo mens impeditur, & deorsum premitur, liberetur: vel vt creaturam peruersè diligat, nisi à dilectione iustitiæ, sursum animum retorquente, se liberet. Ad hoc enim mens ipsa sufficit sibi, nec est opus auxilio Dei: *Liberi à iustitia non sunt, inquit Augustinus, nisi arbitrio voluntatis: liberi autem à peccato non sunt, nisi gratia Salvatoris.* Et rursum; *Liberos dixit (Apostolus ad Romanos sexto) iustitiæ, non liberatos. A peccato autem non liberos, ne sibi hoc tribuerent, sed vigilantissimè maluit dicere non liberatos, referens hoc ad illam Domini sententiam: Si vos filius liberauerit tunc verè liberi eritis.*

C Quia vero creatura rationalis non ita condita est, vt seipsa felix seu beata esse queat, hinc siue veram beatitudinem suam ex Deo quærat, siue falsam & verisimilem ex creatura, semper per amorem alicui seruit, illi scilicet ex quo beata esse cupit. Quidquid enim vt beatitudinis causa diligitur, illi non potest animus non seruire, iuxta illud Augustini: *His rebus quibus quisque beatus vult effici, seruiat necesse est, velit nolit.* Nam quocumque duxerint sequitur, & quisquis ea visus fuerit, auferre posse metuitur. Duplex igitur libertas ista duplicem oppositam seruitutem secum trahit, sine qua esse non potest. Qui enim à iustitia liber est, sibi ipsi seruit, & omnibus temporalibus quibus diligendo

D subiectus est: Cum enim omnia temporalia transeuntia mundus iste concludat, omnibus mundi partibus seruiunt, qui propterea putant nihil colendum esse, ne seruiant. Vitia enim sua sibi dominari patiuntur vel libidine, vel superbia, vel curiositate damnati. Qui vero à peccato liber est, hoc ipso seruit vero Domino suo iustitiæ sempiternæ. Vtramque illam libertatem sæpè Augustinus cum opposita sibi seruitute coniungit. Nam illum Apostoli locum ponderans: *Cum essetis serui peccati, liberi fuistis iustitiæ, sic loquitur: Ecce ostenditur etiam peccato minime potuisse, nisi alia libertate seruire.* Et in Enchiridio ad Laurentium, *Ad iustè faciendum liber non erit, nisi à peccato liberatus, iustitiæ coeperit esse seruus.* Et in

E illa verba captiuasti captiuitatem, sicut ipse legit: *Captiuari ergo quia capri, & capri quia subiugati, subleue illud iugum missi, liberari à peccato cuius serui erant, vt iustitiæ serui facti cuius liberi erant.* Et optimè sanctus Prosper cum citasset Scripturæ locum: *Qui facit peccatum seruus est peccati.* Et, *A quo quis superatus est, ei & seruus additus est,* Augustini, Apostoli, & Christi doctrinam explicans: *Nemo, inquit, seruit nisi cum aliqua libertate, & nemo liber est, nisi cum aliqua seruitute, dicente Apostolo: Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.* Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo, &c. Qui itaque seruit diabolo, liber est à Deo. Qui autem liberatus seruit Deo, liber est à diabolo.

Quapropter quia semper libertas à peccato cum

Damasc. l.
2. orthod.
fid. c. 22. &
24.

Lib. 1. ad
Bonif. c. 2.

Ibidem.

Lib. de vera
Relig. c. 38.

Ibidem.

Lib. 1. ad
Bonif. c. 2.
Enchirid.
c. 30.

In Psal. 67.

Cont. Collat.
c. 9.

cum seruitute iustitiæ iuncta est, & vice versâ libertas à iustitia cum seruitute peccati, hinc fit, quod istud liberum, hoc est, voluntarius seu liberæ voluntatis actus, ad duplicem quasi terminum quasi comparari possit, à quo & ad quem. Terminus à quo liber dicitur, est ille, à quo tanquam impediēte & retrahente ne in actum exire possit, liber & immunis voluntas nominatur, siue sit peccatum, in vera libertate, siue iustitia, in defectiua & falsa. Terminus ad quem est ille cui libertas operatur, seu propter quem operandum voluntas liberatur, siue peccatum in falsa libertate, siue iustitia in vera. Idcirco enim liberatur à peccato ut iustitiæ seruiat, seu ut actiones iustitiæ possit operari; & è contrario idcirco à iustitia se voluntas liberam facit, ut peccato seruiat. Terminus enim ad quem, est ille cui duplici illa quam protulimus, seruitute seruimus. Qua de re nonnulla in præcedentibus diximus, & in Augustino testimonia passim obuia sunt, ut cum dicit in Enchiridio: *Ad peccandum liber est, qui peccati seruus est. Vnde ad iuste faciendum liber non erit, nisi à peccato liberatus, esse iustitiæ cœperit seruus. Et mox: Sed ista libertas ad benefaciendum, vnde erit homini addicto & vendito. Et iterum: Quomodo quisquam de libero arbitrio in bono gloriatur opere, qui nondum liber est (scilicet à peccato) ad operandum bene.* Et aduersus Iulianum: *Liberos dicimus ad facienda opera pietatis eos quibus dicit Apostolus: nunc autem liberati à peccato, serui facti Deo, &c.* Cuiusmodi locutiones plures videre licet in Epistola ad Vitalem. Quod autem hic vocat liberum ad bonum & malum, hoc alibi vocat liberum in bono & malo, quia videlicet operatio voluntatis vtrouis modo liberæ, versatur in operibus bonis aut malis: *Nec liberum in bono, opere scilicet, erit quod liberator non liberauerit: sed in malo liberum habet arbitrium.* Et iterum ibidem: *Sed hæc voluntas quæ libera est in malis, quia deletur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est.*

Cum igitur iustitiæ vel peccati delectatio sit illud vinculum quo liberum arbitrium in iustitiâ vel peccato ita firmiter ligatur & retinetur, ut quamdiu isto stabiliter possidetur & cōstringitur actus oppositus sit extrâ eius potestatem, ita videlicet ut arbitrium non liberatum eum velle non possit, nemini mirum videri debet, quod Augustinus cum Pelagianis de arbitrij libertate disputans, semper de libertate à peccato mentionem facit. Peccatum enim est illud ipsum quod ponit actum voluntatis bonum extra arbitrij potestatem; & è contrario gratia est id quod ponit illum in potestate, quia voluntatem velle facit, sine qua bene velle nullo pacto potest. Hoc est enim liberum quod est in arbitrij potestate, seu quod fit cum vult: ut proinde illa Augustini disputatio, veram, genuinam, propriissimè dictam arbitrij libertatem accuratè & profundè tangat & explicet, non solum quatenus vera genuina, & propriè dicta libertas illa dicitur, ad quam in Dei amore & fruitione possidendam conditus est, sed etiam quatenus vera & genuina, & propriissimè dicta libertas arbitrij vocatur, illa naturalis quæ coactionis immunitatem, & electionis liberæ facultatem sonat. Hoc enim ipso, ut iam diximus, quo gratia facit, arbitrium velle & operari bonum, sine qua velle non potest, etiam ponit actum in eius potestate, & citra coactionis necessitatem ex ea sponte fluere: quæ apud Augustinum veræ & genuinæ & naturalis istius libertatis notio est. Quod eodem modo cum proportionè in libertate peccandi

locum habet. Nam in peccando, non minus quam in benefaciendo, ex Augustini mente, naturalis illius libertatis ratio apparet, cum actus peccati ponitur in arbitrij potestate, qua creatura rationalis in statu perfectæ beatitudinis caret. Sed ideo recentiores mirantur, cur semper Augustinus de libertate à peccato, & seruitute iustitiæ cum Pelagianis veram libertatem oppugnantibus disserat, & nescio quid mysticum, eorum iudicio, in libero arbitrio quærat, cum de libertate arbitrij naturali satagendum esse videatur; quia quid sit liberum arbitrium Augustino, non satis penetrant, nec vnquam, ausim dicere, penetrabunt aut intelligent, quantumvis sese fatigauerint, quamdiu non aliam in Augustino libertatem, quam illam Philosophicam indifferentiam quærendam esse censuerint.

Quid sit libertas à peccato in Scripturis celebrata, iuxta recentiores, & Pelagianos, & Augustinum, secundum terminum à quo.

CAPVT VI.

Sed alia non minima hallucinatio est quæ recentiores ab intelligenda & amplectenda illa libertate à peccato, tanquam propriè dicta arbitrij libertate, auersos detinet, quia sub illis vocabulis rem ab Augustini mente & arbitrij libertate valde remotam significari putant. Cum enim arbitrium à peccato liberum fieri vel à peccati seruitute liberari audiunt, nihil aliud suspicari possunt, quam peccati dumtaxat remissionem deletâ culpâ fieri. Quod quia perperam videtur facere ad veram arbitrij libertatem, hinc consequenter non sinuntur intelligere, quo pacto illa libertas à seruitute peccati, propriè dicta libertas dici queat.

Eodem prorsus modo intellexit olim, & ad solam peccati remissionem torfit istam libertatem à peccato Iulianus Pelagianorum iniquissimus peruicax, ut Scripturarum laqueos, quibus eam asserebat Augustinus & veritatis effugeret. Nihil enim eas prorsus ab liberum arbitrium pertinere contendebat. Cum enim illa verba Christi: *Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis*, citasset Augustinus, in libro suo de nuptiis & concupiscentia, & eis probasset arbitrium non esse liberum ea libertate, ex qua liberum arbitrium dicitur, nisi per gratiam liberetur, sic respondet ei Iulianus: *Manifestum est Christum in illo loco ad captiuam conscientiam (scilicet sub culpa) verba fecisse: quam liberam non esse prouidebat, sed obnoxiam ei ultioni, quæ condennat peccata libera voluntate commissæ. Quam sententiam tu non intelligens, aut forte intelligens & hac natura sua repugnantem trahens in eo posuisti loco ubi à tuis sermonibus (de libero arbitrio) tota sui proprietate discordat.* Hoc est, nihil ea sententia ad liberum arbitrium, sed tantum ad peccati remissionem, vindictæ relaxationem pertinet. Et paulo post, de eisdem Christi verbis adiicit: *Hic ergo non arbitrij libertatem Dominus dicit esse liberandam, sed illa integra permanente conuenit Iudæos, ut accipientes indulgentiam liberentur à reatibus, & eam quæ apud Dominum maxima est, libertatem occupent, ut incipiant nihil debere criminibus.* Et rursum idem Iulianus, *Hic ergo ubi dixit Dominus, si vos filius liberauerit verè liberi eritis, promittit indulgentiâ reos qui peccantes non arbitrij*

*Suarez
prol. l. c. 1.*

*Apud Aug.
lib. 1. cont.
Iul. imperf.
f. 122.*

Fol. 116.

Fol. 125.

libertatem, sed conscientiam iustitiæ perdiderunt. De alio vero Apostoli loco: Cum essetis serui peccati, liberi fuistis iustitiæ, tunc vero liberati à peccato, &c. quem Augustinus potissimum vserat & vrgere solet, vt probet gratiam asserre naturalem, non mysticam, veramque & propriè dictam arbitrij libertatem ad actus bonos, sic idem Iulianus: Sed absit hoc (vt Apostolus senserit quod tu sentis) sensum intelligimus Apostoli, & elocutionum simpliciter prolatarum officio contenti sumus. Nihil aliud dixit Magister gentium, nisi liberi fuistis, id est, non seruistis iustitiæ: liberati estis, peccatorum veniam suscepistis, manente arbitrij libertate per quam potuerunt & ante peccatum & postea obedire iustitiæ. Quem sensum in illa disputatione sæpius repetit, totisque neruis firmare contendit: vt liquidissime sane pateat, Iulianum non agnouisse aliam à peccato libertatem quam quæ per culpæ deletionem, seu per peccati remissionem obtinetur. Nec ea loca scripturarum alio sensu intelligere, quam quod Christus & Apostolus libertatem à peccati reatu, & à pœna suo sermone commendauerint.

Sed aduersus istam peruersam, tum Scripturarum, tum libertatis à peccato intelligentiam, Augustinus in eadem illa dissertatione vehementer insurgit, & in scriptis suis omnibus aduersus Pelagianos contrarium docet. Doctrina quippe sancti Augustini est, duplex esse peccati malum: vnū reatum ipsum, quo mens est culpabilis coram Deo pœnaque obnoxia, quoad peccati remissione deleatur: alterum, ipsum concupiscentiæ malum, quod per peccatū originis à parentibus in posteros hæreditario iure transfusum est, & peccatis actualibus multiplicatis, instar consuetudinis magis magisque crescit, & ita roboratur, vt tandem in quandam peccandi necessitatem & quasi naturam transeat, nisi diuinæ gratiæ potestate superetur. Quod quamdiu non fit, mens sub illo malo seruiliter captiua detinetur; nō hoc sensu solum, quod peccati rea sit, & peccati præteriti remissione indigeat, sed isto potius, quod mens ab illo delectabili glutine consensum suum expedire nequeat, vt à futurorum peccatorum commissione liberetur. Malum enim concupiscentiæ dominatur homini, & mentem ita seruiliter sibi subiectā tenet, vt ei seruire & perpetrare quidquid illa iubet, videatur esse delectabile & magnum bonum, donec per gratiam, non solum remissionis, sed actualis adiutorij, ab eius nexibus liberetur. Quæ gratia postmodum ad singulos actus bonos iterum necessaria est, vt mens iam etiam iustificata, peccati, hoc est, concupiscentiæ remanentis, violentiæ repugnare possit, & cum eo libera præliari, ne iterum in seruitutem illius mali pertrahatur. Duplex ergo, iuxta sanctum Doctorem, Dei auxilium necessarium est, alterum pro peccatis præteritis, quod peccati remissionem diximus, alterum pro futuris, quo mens eruitur à dominatione concupiscentiæ, & eius quodammodo dominatur constituitur, vt ei ipsa iam seruiat cui mens ante seruiebat: & in ista dominatione per singulos dies roboratur, ne sub concupiscentiæ seruile iugum iterum cadat. Hæc est ergo gratia liberatrix arbitrij, gratia, inquam, non remissionis, sed actualis adiutorij ad singulos omnino actus necessarij, per quod actus bonus ponitur in arbitrij potestate, vt bene velle possit & facere: & ista ratione arbitrium voluntatis, propriè dicta libertate, ad actus bonos gratia liberum facit: sine qua, quantumvis peccatum remissione deletum sit, nec liberum erit ad volendos aut faciendos actus bonos,

nec à dominante rursus concupiscentia se tueri poterit, sed citra dubitationem vllam, miserabili rursus concupiscentiæ seruitute subiugabitur. Itaque gratia remissionis peccatum præteritum respicit, gratia liberationis futurum. Illa delet ex arbitrio quod factum est, hæc liberat arbitrium ne iterum faciat. Illa ignoscit quod arbitrium peccato, hoc est, concupiscentiæ seruiendo peccauit, hæc liberum facit, ne rursus peccato, hoc est, concupiscentiæ seruiendo peccet. Illa remittit, quicquid per ignorantiam & infirmitatem, malorum actuum fecit hæc lumen & potestatem tribuit, vt actus bonos faciat. Et idcirco liberatrix ista gratia, voluntatis arbitrium propriè dicta libertate liberum facit, non quidem generaliter (quasi facultas illa libera per peccatum de hominum natura periisset) sed liberum ad alteram libertatis partem, hoc est, ad actus dumtaxat bonos; cum sine tali gratia, non nisi altera pars bicornis libertatis, hoc est, ad actus malos ei incolumis permaneret. Nam quemadmodum beatis in cælo perit potestas arbitrij ad actus malos, & si substracta quouis casu beatificæ visionis fœlicitate in illum redirent statum, in quo Adam recenter conditus fuit, vera & propriè libertas arbitrij, nempe ad peccandum, reddita diceretur: ita vicissim in mortaliter peccantibus, sine gratia liberante consideratis, perit libertas arbitrij ad actus bonos, quia peccato ratione adiunctæ concupiscentiæ mentem seu consensum captū detinente subiugantur. A quo quis enim deuictus est, huic & seruus additus est. Quæ si per gratiam non remissionis, sed liberationis eis restituatur, vt non solum à præterita purgentur labe, sed etiam à dominatione concupiscentiæ consensus liberetur & præseruetur, & ad bonos actus adiuuetur, arbitrium libertatis propria dicta libertate, sed ad actus bonos tantum, dicendum est liberari. De hac libertate à peccato, qua scilicet voluntatis arbitrium, non à peccati præteriti reatu, sed à peccati, hoc est, concupiscentiæ dominatione liberatur, ne vel imperet actus malos, vel impediat actus bonos, intelligit Augustinus scripturas istas in scriptis eius celebratissimas: *Veritas liberabit vos.* Et, *Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.* Et, *Nunc autem liberati à peccato, &c.* De opposita vero peccati, hoc est, concupiscentiæ seruitute, qua seruus peccati facit quicquid illa iusserit exponit illas: *Omnis qui facit peccatum seruus est peccati.* Et, *A quo quis deuictus est, huic & seruus additus est.* Et, *Cum serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.* Et illam apertissimam: *Non ergo regnet peccatum (id est concupiscentia) in vestro mortali corpore, vt obediat concupiscentiæ eius. Sed neque exhibeat membra vestra arma iniquitatis peccato, id est, concupiscentiæ. Peccatum enim, id est, concupiscentia, vobis non dominabitur.* Non enim sub lege estis, sed sub gratia, consensum videlicet retinente, ne peccato, hoc est, concupiscentiæ seruiat, vt impleat quod dominatrix illa iubet. Hæc est vera & genuina basis doctrinæ cælestis Doctoris de arbitrij seruitute & opposita libertate, per quam actus bonos velle possit & facere: à qua qui tantillum aberrauerit, nunquam veram intelligentiam, vel seruitutis arbitrij, vel libertatis, quam ipse in scriptis suis tradit, assequetur.

Hæc est igitur seruitus illa peccati, hoc est, concupiscentiæ, non vt propriè culpa dumtaxat vel culpabilis est, sed quatenus animo seu consensui hominis peccatoris velut imperatrix, & per illam diabolus suo iure dominatur, vt nullum actum bonum

bonum possit velle vel facere, nisi gratia tribuat potestatem, quam passim sanctus Augustinus inculcat: Nam nec grandibus, inquit, hoc praestatur in baptismo, ut lex peccati quae inest in membris repugnans legi mentis, poenitus extinguatur, & non sit: sed ne quidquid mali ab homine, factum, dictum, cogitatum est, cum eidem concupiscentiae subiecta mente seruiret totum aboleatur. Et quaestione prima libri primi ad Simplicianum de homine sub lege constituto: Delectatur, inquit, contra legem facere, cum tanto magis liber, quanto minus licet. Qua suauitate frui non potest, quasi pretio conditionis (id est seruitutis) suae, nisi cogatur tanquam emptum mancipium seruire libidini. Sentit enim se seruam dominantis cupiditatis qui prohibetur, & se recte prohiberi cognoscit & tamen facit. Et iterum paulo inferius: Quae duo scilicet tanquam natura & consuetudo coniuncta robustissimam faciunt & inuictissimam cupiditatem quam vocat peccatum, & dicit habitare in carne sua, id est, dominatum quendam & quasi regnum obtinere. Et in Enchiridio: Cum per legem cognitio fuerit facta peccati, si nondum diuinus adiunxit Spiritus, secundum legem volens viuere vincitur, & sciens peccat peccatoque subditus seruit. A quo enim quis deuictus, huic & seruus addictus est: id agente scientia mandati, ut peccatum operetur in homine omnem concupiscentiam. Et Paulo ante, Regnat carnalis cupiditas, ubi non est Dei charitas. Et libro primo retractationum: Ille qui concupiscente aduersus Spiritum carne, non ea quae vult facit, concupiscit quidem nolens, & in eo non facit quod vult. Sed si vincitur, concupiscentiae consentit volens, & in eo non facit nisi quod vult, liber scilicet iustitiae seruusque peccati, id est, illius eiusdem concupiscentiae. Et libro de continentia: Sic deponuntur (scilicet desideria peccati seu libidinis) dum continuata continentia, ne resurgant premuntur. Quisquis quasi securus ab hac eorum depositione cessauerit, illico in arcem mentis prosilient, eamque inde ipsam deponent, atque in suam redigent SERVITUTEM turpiter deformiterque CAPTIVAM. Tunc regnabit peccatum in hominis mortali corpore ad obediendum desideriis eius. Tunc sua membra exhibebit arma iniquitatis peccato. Quem eundem Apostoli locum, ex quo doctrinam istam suam sumpsit Augustinus, cum superius in eodem libro citasset: Id ergo, inquit, nunc agitur, quamdiu est mortalis haec vita nostra sub gratia, ne peccatum, id est, concupiscentia peccati (hanc enim hoc loco peccati nomine appellat) regnet in nostro mortali corpore. Tunc autem regnare ostenditur si desideriis eius obeditur, id est, seruitur. Nam isti regno concupiscentiae respondet arbitrij seruitus. Vnde in libro primo de libero arbitrio: Ergo relinquitur ut quoniam regnanti menti comporique virtutis, quidquid par aut prelatum est, non eam facit seruam libidinis propter iustitiam, &c. Et paucis interiectis: Non ista ipsa poena parua existimanda est, quod ei libido dominatur exspoliataque virtutis opulentia per diuersa inopem atque indigentem trahit, nunc falsa pro veris approbationem, &c. Cum interea cupiditatum illud regnum tyrannice seniat, & variis contrariisque tempestatibus totum hominis animum vitamque pertinet, &c. De quo regno & seruitute libidinis quam peccatum Apostolus vocat, ibidem late differit. Et in Epistolam septuagesimam: Anima malignis cupiditatibus captiua (id est, serua,) Et Epistola quadragesima octaua: Mali seruiunt cupiditati, boni charitati. Et Epistola ducentesima vndecima: Parua enim & quasi nulla tibi videntur, quae tam mala sunt ut quando te domina cupiditas ea considerare permiserit riges lachrymis terram. Infinita sunt huiusmodi loca, quibus semper Augustinus peccati seruitutem, quae arbitrium ei velut dominanti seruit, non aliter explicat, quam

qua libidini, cupiditati, carnalibusque desideriis seruit, dum ut Apostolus loquitur, regnat peccatum in eorum mortali corpore ut obediant concupiscentiis eius.

E contrario vero simili prorsus modo libertatem, qua liberum arbitrium a peccati seruitute liberatur, non illam intelligit, qua nude culpa deletur & conscientia, sed qua arbitrium eruitur & seruitute libidinis seu concupiscentiae. Et mens restituito sibi consensu qui sub eius tyrannide prostratus erat, captiuusque tenebatur, cum eodem illo peccato seu concupiscentia iam liberata fortiter dimicat, ne iterum in seruitutem captiua ducatur: Hinc illum Apostoli prolixum tractans

locum, ubi inter cetera dicit: Quis me liberabit de

corpore mortis huius. Et, Lex Spiritus vitae liberavit me,

&c. Quibus verbis gratiam a concupiscentiae consensione liberantem implorabat, & nomen gratiae liberatricis expressit, quo saepe postea Augustinus usus est, sic liberationem illam explicat: Nunc autem iam non ego operor illud, sed id quod habitat in me peccatum. Quid est nunc autem, nisi iam nunc sub gratia, quae liberavit delectationem voluntatis a consensione cupiditatis? Et pauculis interpositis: Lex Spiritus

vitae in Christo Iesu liberavit me a lege peccati & mortis (id est, concupiscentia) ne scilicet consensionem tuam concupiscentia sibi vendiceret carnis. Et rursum: Dicimus

Apostolos a consensione prauarum libidinum liberos fuisse. Qua de causa alibi dicit, eum esse sub lege, hoc est, sub passionibus peccatorum seu concupiscentiae, quae per legem sunt, ut Apostolus loquitur,

qui nondum liber est, nec alienus a voluntate peccandi, hoc est, cuius consensus nondum a libidinis seruitute liberatus est, ut voluntas illi, non illa voluntati dominetur. Hinc in libro de correptione & gratia: In homo liber esse nullus potest nisi fuerit libera-

tus ab eo qui dicit. Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Nec ita ut cum quisque fuerit a peccati dominatione liberatus, iam non indigeat sui liberatoris auxilio, sed ita potius, &c. Et aduersus Faustum Manichaeum: Et denique peccato (id est, concupis-

centiae) quamdiu esset adhuc in eorum mortali corpore per spem gratiae liberi dominarentur. Et in opere im-

perfecto contra Iulianum: Nunc vero in ruina sua liber est iustitiae, seruusque peccati: Nec potest esse seruus imperfectionis, nisi eum filius liberauerit. Et libro secundo de peccatorum meritis: cum citasset Scripturam: Non do-

minetur mihi omnis iniquitas sic attexit: Ab huius excrandae dominationis seruitute liberantur quibus Dominus Iesus cum recipientibus dedit potestatem filios Dei fieri. Ab ista horrenda dominatione liberandi fuerant quibus dicit: Si vos filius liberauerit, &c. Et Epistola centesima quadragesima quarta: Nec libera voluntas di-

cenda est, quamdiu est vincitibus & vincientibus cupiditatibus subdita. A quo enim quis deuictus huic & seruus addictus. Et, Si vos filius liberauerit, ait ipse Dei filius, tunc verè liberi eritis. Et Epistola octogesima nona: Quomodo libera est (voluntas) cui dominatur iniquitas? Et Concilij Carthaginensis Patres Epistola apud August. nonagesima ad Innocentium Papam: Qua (gratia Christiana) & ipsum nostrae

voluntatis arbitrium, verè sit liberum, dum a carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur, dicens Domino: Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Quae doctrina tam familiaris est Augustino, ut vix liber ullus aduersus Pelagianos exaratus sit, in quo non passim sparsa reperitur. Tota enim moles disputationis de Christi gratia cum Pelagianis & necessitatis eius, huic veluti cardini immititur, eoque subtracto, eam tueri impossibile est.

Porro istud peccatum à quo liberatur arbitrium, hoc est, ista imperiosa concupiscentia, quando dominatur arbitrio, in omnes creaturas appetendas exardescit, easque maximè quibus animus aliquo amoris vinculo colligatus est, sicut latè supra declarauimus. Ex cuius doctrinæ consequentia fit, vt hanc libertatem à peccato exprimens, subinde dicat per eam hominem à creaturis seu amore creaturarum liberari. Nam qui creaturis amore subditus est, hoc ipso peccato seu libidini subditus est, nec vlllo modo liber, vt iustitiam quæ hoc vetat, diligere possit. Vnde Augustinus: *Quem ergo delectat libertas ab amore mutabilium rerum* (id est, omnium creaturarum, quia sola veritas incommutabilis est) *liber esse appetat. Et quem regnare delectat vni omnium regnatori Deo subditus habeat, plus eum diligendo quam seipsum. Et in quæstionibus supra Matthæum: Ad eam* (margaritam) *possidendam non sumus liberi, nisi omnibus pro nostra liberatione contemptis, &c. scilicet amorem dissoluendo. Quia talibus implicati, nostri non eramus, id est, non nostri iuris seu liberi. Et in Psalmos: Monemus ne mundum ametis, vt eum qui fecit mundum liberè ametis. Obligata enim anima amore terreno, quasi viscum habet in pennis; volare non potest, scilicet, quia non habet pennas seu amorem liberum.*

Hæc igitur causa est, cur tam vehementer infurgat Augustinus aduersus Iulianum, cum Scripturas illas quæ libertatis & seruitutis peccati mentionem faciunt, & à nobis paulo ante productæ sunt, ad peccati remissionem torquere conaretur, sicut initio capitis huius demonstraui. Quæ de re cum illo dimicans, expositiones eius falsitatis arguit, & veram simul arbitrij libertatem à peccato, præclare docet in eo sitam esse, non quod arbitrium præteriti peccati remissionem accipit, sed quod à dominante concupiscentia, qua iustitiam agere, & in iustitia permanere non finitur, liberatur magis & magis, vt ita magis & magis opera iustitiæ in sua habeat potestate. Nam Euangelij locum: *Omnis qui facit peccatum seruus est peccati*; his verbis Catholicæ veritati vindicat:

Attende quod dictum est, omnis qui facit peccatum; non enim ait, qui fecit, sed qui facit. & non vis eum ab hoc malo liberare homines: Non vis eum hoc loco talem promittere libertatem, quia peccatum non faciamus, sed ideo tantummodo liberare, quia fecimus. Et adhuc eandem suam expositionem, premente Iuliano, replicat Augustinus: Conuenit planè ideo facientes peccatum, quia serui sunt peccati, vt accepta libertate quam promittit, desinant facere peccatum. Regnabit namque peccatum in eorum mortale corpore, ita vt obedirent concupiscentiis eius, & exhiberent membra arma iniquitatis peccato. Contra hoc ergo malum quo peccatum faciebant, libertate indigebant quam promittebat. Omnis enim non qui facit, sed qui facit peccatum seruus est peccati. Et statim adhuc luculentiùs atque expressiùs: Quid verba lucida caliginosis disputationibus obscurare conaris? Erumpunt omnino & te licet obsistente, fulgore suo vincunt tenebras tuas. Omnis, ait, qui facit peccatum seruus est peccati. Audis qui facit, & tu non exponere, sed supponere vis qui fecit. Audiant ergo quibus ipse aperit sensum vt intelligant Scripturas, audiant: Omnis qui facit peccatum seruus est peccati; & querant accipere libertatem vt non faciant peccatum, clamantes ad eum cui dicitur: Itinera mea dirige secundum verbum tuum, & ne dominetur mei omnis iniquitas. Iulianus vero cum iterum repeteret, arbitrium esse liberum post peccatum, ad iustitiam seu virtutis opera faciendam, ex propriis eum conuincit principiis Augustinus: Te audi saltem vbi dicitis propter consuetu-

A *dinem peccatorum scriptum esse, non quod volo ago, sed quod odi hoc facio. Quomodo ergo post peccata liberum est? Quorum etsi non propagine, quia non vultis, certe tamen consuetudine, quam solam huic necessitate victi contortique conceditis, sic perdidit libertatem, vt gemitus eius feriat aures, frontemque collidat cum auditis non quod volo ago. Et, non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago.*

Iam vero alterum locum quem ex Apostolo producere solet, Cum essetis serui peccati, liberi fuistis iustitiæ, nunc autem liberati à peccato, &c. non minus præclare aduersus Iuliani corruptelas asserit, & veram arbitrij libertatem in eo expressam esse confirmat: *Tu nega dixisse Apostolum, Cum essetis serui peccati liberi fuistis iustitiæ. Aut si hoc ab eo dictum esse non negas, non eum rectè dixisse redargue. Si autem non audes, nega si pores eos quibus hoc dixit habuisse in malis liberam voluntatem quando fuerunt liberi iustitiæ; aut habuisse liberam in bonis quando fuerunt serui peccati; & ab hac seruitute eos aude dicere per seipsos non per Dei gratiam liberatos quibus dicitur: Nunc autem liberi à peccato, serui facti estis iustitiæ. Si autem dicis à reatu præteritorum malorum, non à dominatu peccati quo quisque iustus esse non finitur, eos fuisse Dei gratiâ liberatos: vt autem in eis non dominaretur peccatum, ipsos facere potuisse si vellent, neque ad hoc indignisse gratia Salvatoris, vbi ponis eum qui dicit, non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago: si enim sub lege, non sub gratia constitutus hæc loquitur, istum nega sub graui necessitatis pondere ingemere, hunc ad bene viuendum, & ad rectè agendum per voluntatis arbitrium asserere liberum clamantem tibi, mentiris aut falleris; non quod volo ago. Si autem sicut melius sentit Ambrosius, hoc etiam de seipso dicit Apostolus nec iustorum est in hac vita ad perficiendum bonum tanta libertas propriæ voluntatis, quanta erit in illa vita vbi non dicitur non quod volo ago. Et hanc libertatem à peccato, hoc est, à delectatione concupiscentiæ cui arbitrium miserabili seruitute subiectum est, & male agendo seruit, adhuc vberius explicans: Si ob hoc solum dicti sunt homines liberi fuisse iustitiæ, quod detrectassent eius præcepta seruare, ergo antequam acciperent præcepta iustitiæ quæ detrectarent seruare (id est, ante acceptam, vel agnitam legem peccata prohibentem) non erant liberi iustitiæ seruique peccati. Quis hoc dixerit? Ab hac ergo necessitate seruitutis ille liberat, qui non solum dat præcepta per legem, verum etiam donat per Spiritum charitatem cuius delectatione vincatur delectatio peccati: alioquin persuerat inuito & seruum suum tentat. A quo enim quis denictus est, huic & seruus addictus est. Et paulo post declarans quanti momenti sit, duplicem istam arbitrij libertatem intelligere, vnam à peccatis præteritis quæ delentur indulgentia; alteram à dominatione concupiscentiæ ne futura perpetrentur, & vt opera iustitiæ possimus operari, grauiter erumpit in Iulianum: Ex isto hæretico sensu, quo dicitis non fieri per gratiam liberationem à peccato, nisi cum de præterito accipitur venia, non autem ne dominetur, cum quisque à concupiscentia sua trahitur, in eius assensum, etiam sanctorum orationibus contradicitis: Vt quid enim Deo dicitur, ne nos inferas in tentationem, si vt hoc non fiat in liberi arbitrij est potestate, quod nobis naturaliter insitum est? Vt quid dicit Apostolus; Oramus autem ad Deum ne quid faciatis mali, si Dominus non liberat à peccatis, nisi veniam dando præteritis? Quæ de causa clarissimis verbis duplicem illam arbitrij libertatem paulo superius aduersus Iulianum inculcauerat, cum vellet illa verba Christi: Si vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis, ad solam peccatorum remissionem detorquere: Alia est, inquit, remissio peccatorum in eis quæ mala*

Lib. de vera Relig. c. 48.

Quæst. 13. sup. Matth.

In Psal. 121 in præf.

Lib. 1. operis imperf. cont. Iul. f. 127.

Ibid. f. 128.

Lib. 1. operis imperf. f. 128.

Ibid. f. 132.

Ibid. f. 149.

Lib. 1. operis imperf. cont. Iul. f. 162.

Ibid. f. 163.

Ibid. f. 123.

facta

facta sunt, alia charitas (ita solet Augustinus appellare gratiam actualis adiutorij, vel effectum eius) quæ facit liberum ad ea quæ bona facienda sunt. Vtroque modo liberat Christus, quia & iniquitatem ignoscendo aufert, & inspirando tribuit charitatem. Hæc igitur & similia apud Augustinum passim frequentata manifestissime docent, quid in eius doctrina sit libertas à peccato, & quam procul ab eius intelligentia sint recentiores, qui solam peccati remissionem eo nomine significari putant; vt nihil mirum sit, quod eam sub nomine veræ libertatis non agnouerint.

Libertas à peccato, secundum terminum ad quem, est vera & propriè dicta libertas arbitrij ad opus bonum. Fit per charitatem iustitiæ & delectationem.

CAPVT VII.

SE D eam verissimam & propriissimè dictam esse libertatem arbitrij, non quidem generalem, respectu quorumlibet actuum (quandoquidem in actibus malis efficiendis non habeat locum, sed tantummodo in actibus bonis) euidentius apparebit, si præter terminum à quo fit liberatio de quo hætenus diximus, etiam terminum ad quem istius libertatis à peccato, attenderimus & modum quo Deus eam in arbitrio voluntatis operatur.

Terminus igitur quem respicit libertas à peccato, velut finem & scopum liberationis à libidinis dominatu, duplex est, vnus negatiuus, alter positiuus. Negatiuus est non consentire concupiscentiæ ad peccatum, positiuus consentire iustitiæ seu veritati, vt voluntas bonum velit & operetur. Quæ duo Scriptura præcipit cum dicit, *Diuertere à malo & fac bonum*. Et in eis totius legis iustitia & Christiani hominis perfectio comprehenditur.

Primus igitur effectus quem ista libertas à concupiscentiæ dominatione operatur, est valde singularis summique beneficii, vt videlicet voluntas non amplius ei consentiendo peccandoque seruiat, sed ea titillante, alliciente atque trahente, firma consistat, velut retinaculo quodam sursum religata, ne iterum deorsum præceps in antiquam seruitutem ruat. Expressit effectum istum pulcherrimè Augustinus, quando dicit: *Quo (spiritu) sit in nobis, vt non peccare delectet, vbi libertas est, sicut præter hunc spiritum peccare delectat, vbi seruitus, à cuius operibus abstinendum*. Vbi clarè libertatis istius effectus ponit, vt non delectet peccare, in quo propriè peccati seruitus constituta est. Vnde in eodem libro eundem effectum libertatis & seruitutis per peccati antithesin explicans: *Nec attendunt in ipso nomine liberi arbitrij utique libertatem sonare. Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Si ergo serui sunt peccati, quid se iactant de libero arbitrio? A quo enim quis deuictus est, huic & seruus additus est. Si autem liberati sunt, quid se iactant de opere proprio, &c.* Et in libris de Ciuitate Dei: *Arbitrium voluntatis tunc est vere liberum, cum viris peccatisque non seruit, &c.* Vnde Veritas dicit: *Si vos filius liberauerit, &c.*

Porro hic effectus negatiuus, qui est non consentire concupiscentiæ surgenti, & imperiosè blandienti, oritur ex alio priore positiuo, quo scilicet mens amore iungitur iustitiæ, & tam te-

acriter agglutinatur, vt nullis blanditiis aut minis inde possit auelli. Nihil enim vt malum fugitur, nisi quia bono concupitor aduersatur, cum fuga mali, nascatur ex amore boni: Ipsa continentia, inquit Augustinus, cum frenat cohibetque libidines simul & appetit bonum ad cuius immortalitatem tendimus & respuit malum cum quo in hac mortalitate contendimus. Illius quippe amatrix & spectatrix, huius verò hostis & testis est, & decus eius appetens & dedecus fugiens. Libertas igitur à peccato, quamvis nomine tenus præcipuè negatiuum effectum sonet, re tamen ipsa potissimum spectat positiuum quem primo & per se voluntas, vt impertita sibi libertatis, quasi cuiusdam potestatis, operatur. Hic autem omnes omnino actiones bonas in quibus iustitia Christiana sita est, ambitu suo complectitur. Inter quas omnium prima, ex infidelitatis captiuitate in libertatem gratiæ respirantibus occurrit fides. Nam arbitrium ante gratiam tam profundè carnalibus concupiscentiis submersum iacet, vt neque credendi libertatem & potestatem habeat, hoc est, vt non possit voluntatem concupiscentiis terrenis depressam sursum eleuare vt credat, nisi cœlitus Deus voluntatem potestatemque largiatur. Intrat mediator in domum fortis, id est, in suo dominatu habentem genus humanum, &c. Et sic eripit vasa eius quæcumque prædestinavit eripere, arbitrium eorum ab eius potestate liberans, vt illo non impediante, credant in istum, libera voluntate. Quæ de causa paulo ante dixerat orari vt infideles doctrinæ arbitrio liberato à tenebrarum potestate consentiant.

Post fidem, qua iustitia & veritas præceptorum Dei ac Deus ipse iustitia sempiterna noscitur, sequitur amor ipsius Dei, veritatis, & iustitiæ, qui præcipuus omnium istius libertatis fœtus est. Per hunc amorem, iustitiæ Deique seruus fit, sicut ante per amorem terrenum & huius mundi, peccato seu concupiscentiæ seruiebat. Quantumvis enim animus, siue vera, siue seruili libertate sit liber, alicui tamen seruiat necesse est. Vel enim est liber à iustitia & seruit peccato, vel liber à peccato & seruit Deo. Nam ipse amor Dei, & iustitiæ, & veritatis, est seruitus eius; Deo enim, seu quod idem est, iustitiæ & veritati seruire sine amore non potest. Qui enim tantum timore Deo seruit & iustitiæ, adhuc liber à iustitia & peccati seruus manet. Hæc ergo seruitus Dei & iustitiæ, liberrima seruitus veri Domini est, quia liberrimus amor est & nobilissimus fructus positiuus istius libertatis à peccato, si non potius ipsa libertas arbitrij dici debeat, de qua sæpius August.

Liberum arbitrium non enacuatur per gratiam, sed statuitur, quia gratia sanat voluntatem qua iustitia liberè diligitur. Et in libro de vera Religione: *Non enim per seipsum quisquam hominum inuictus est, sed per incommutabilem legem (id est, veritatem seu Deum) cui quicumque seruiunt soli sunt liberi*. Et libro de quantitate animæ: *Quæ se libertate dignam facit*. Nam ille ab omnibus liberat, cui seruire omnibus vtilissimum est, & in cuius seruitio placere perf. Et sola libertas est, Et in libro de moribus Ecclesiæ: *Dilectione redit in Deum (animus) quæ se illi non componere, sed supponere affectat*. Quod quanto fecerit instantius ac studiosius, tanto erit beator, atque sublimior, & illo solo dominante liberimus. Nimirum quia & ipse animus cum sola ei veritas Deus, seu iustitia dominatur, fit vt ipse etiam omnibus dominetur, quod libertatis est. Vnde in eodem libro paulo post: *Iustitia est amor soli amato seruiens & propterea rectè dominans, quæ amoris igne cum se anima rapit in Deum, super omnem carnificinam libera & admiranda volitabit penna pul-*

Epist. 107.

Lib. de Spir. & lit. c. 30.

Lib. de vera Rel. cap. 46.

Lib. de quantitate animæ cap. 34.

Lib. de moribus Ecclesiæ cap. 12.

Capit. 22.

cherrimis & integerrimis pennis, quibus ad Dei completum amor castus innititur.

Et quia iste amor iustitiæ facit hominem esse non sub lege puniente, sed in lege & cum lege delectante spiritum hominis, hinc est, quod esse in lege seu cum lege, velut effectum istius libertatis ponat: Consumpro mortis metu, non timoris necessitate sub lege, sed libera voluntate cum lege, confitebuntur qui credunt. Et in Psalmum primum: Iusto non est lex posita ut dicit Apostolus, sed aliud est esse in lege, aliud sub lege. Qui est in lege secundum legem agit; qui est sub lege secundum legem agitur, ille ergo liber est, iste servus.

Modus vero quo Deus illam libertatem veram in arbitrio voluntatis operatur, non alius est, nisi quia operatur in eo dilectionem iustitiæ ac veritatis ac Dei, per quam erigitur anima super omnes concupiscentiæ titillationes ac delectationes, ut magis delectata splendore iustitiæ, incipiat liberè velle bonum, liberè credere, liberè esse in lege, liberè operari iustitiam, liberè diligere Deum, liberè frui Deo: quorum omnium ante aduentum gratiæ, deerat arbitrio voluntatis, non minus libertas, quam potestas, quia ingenti pondere terrenarum libidinum deorsum grauabatur vincumque tenebatur: flante autem spiritu Dei, ad omnia ista præstanda liberatur arbitrium, quia viscosum illud vinculum rumpitur, paulatimque magis magisque Dei amore sursum erigente, succenditur. Ex quo fit ut sexcenties Aug. libertatem illam charitati tribuat: In rectè faciendo ideo nullum est vinculum necessitatis, quia libertas est charitatis. Et in libris contra Iulianum: Charitas facit liberum ad ea quæ bona facienda sunt.

Lib. de nat. & grat. cap. 65.
Lib. 1. operis imperf. fol. 123.

Et quia timor pænæ hominibus imperitis eadem opera videtur posse facere; quæ facit charitas Dei, & idcirco animæ quoque bene operandi libertatem voluntatis arbitrio posse conferre, ut illam præposteram tollat opinionem, timori solet opponere charitatem, illique soli prærogatiuam illam libertatis dare, timori seruitutem. Quisquis enim solo timore bonum facit, hoc ipso animam rei terrenæ cupiditate possessam esse declarat, quam ut retineat, bonum opus quod nondum diligit, timore & primitus cupiditate stimulatus facit: Facit eos, inquit Augustinus, carnalis timor & cupiditas servos, non Evangelica Fides, Spes & Charitas liberos. Quod paulò post clarius explicans; si propter illam (terrenam felicitatem) colatur Deus, servilis est iste cultus, pertinens ad filios ancillæ. Si autem propter ipsum Deum; ut in æterna vita sit Deus omnia in omnibus, liberalis est servitus pertinens ad filios liberæ. Et in libris de Sermone Domini in monte: Ibi ex maiori parte serviientes timore premebantur; hic autem maxima dilectione liberi nutriebantur. Quod in initio libri dixerat quod Iudæos adhuc timore alligari oportebat, Christianos vero charitate liberari.

Lib. 3. ad Rom. c. 4.

Lib. 1. de Serm. Dom. in monte cap. 20.

Ibid. cap. 1. Tract. 41. in Ioan.

Ibidem.

Et in tractatibus in Ioannem: Hæc spes nostra est, fratres, ut à libero liberemur, & liberando servos nos faciat: servi enim eramus cupiditatis (id est peccati) liberati servi efficiamur charitatis. Et declarans quomodo charitas illa liberans seruitutem Dei facit, sic reprimit Christianum de libertate adepta gloriantem: Non dicat Christianus liber sum, in libertatem vocatus sum, &c. faciam quod volo, nemo me prohibeat à voluntate si liber sum: sed si ista voluntate peccatum facis, servus es peccati. Noli ergo libertate abusi ad liberè peccandum, sed vivere ad non peccandum. Eris enim voluntas tua libera, si fuerit pia (scilicet charitate Dei) eris liber, si fueris servus; liber peccati servus iustitiæ, nunc autem liberari à peccato, servi an-

tem facti Deo, &c. Et in Sermonibus de diuersis:

Servitus pertinet ad timorem, libertas ad amorem. Et alibi: Si Dominus es auri, facis de illo quod bonum est; si servus, facis de re quod malum est. Servum autem re fecit cupiditas, liberam charitas, &c. Quare non sit sursum cor liberum, sed vide si non amas, &c. Et libro de continentia: sic nobis peccatum (id est concupiscentia peccati, ut paulo ante explicuit) non dominatur. Non enim sumus sub lege bonum quidem iubente, non tamen dante, sed sumus sub gratia, quæ id quod lex iubet, faciens nos amare, potest liberis imperare. Et in Psalmos: Saluam fecisti de necessitatibus timoris animam meam, ut tibi charitate libera seruiat. Vnde in lib. de naturâ & gratia: Hæc est, inquit, lex libertatis, non servitutis, quia charitatis utique non timoris, de qua Iacob. Apostol. ait: Qui autem prospexerit in legem perfectam libertatis. Ex quibus patet, è scripturis & litteris Apostolicis, hanc doctrinam fuisse Augustinum, non suo ingenio commentum esse. Illæ enim sunt, quæ libertatem charitati tribuere solent, illo clamante de charitate per os Iacobi: Qui perspexerit in legem perfectam libertatis: sicut per legem libertatis incipientes indicari. Et per os Apostoli Pauli: Vbi spiritus Domini, ibi libertas: Non estis ancillæ filij, sed libera, quæ libertate Christus nos liberavit. Vos in libertatem vocati estis fratres: tantum ne libertatem in occasionem detis carnis. Et quæ obsecro ista libertas in quam vocati sumus? Sed per charitatem servite invicem. Et per os Apostoli Petri: Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, quam libertatem? Sed sicut servi Dei, qui non timore, sed solâ charitate servitur. Perfecta enim charitas foras mittit timorem. Porro quia tunc summa charitas est, quando fruitur veritate, quam diligit (amor enim summo impetu in fruitionem rapitur) hinc in fruitione incommutabilis veritatis summa voluntatis libertas erit. Augustinus: Facile potest demonstrari captivos nos esse. Non enim respiramus iam in auras illius libertatis: non enim fruimur puritate veritatis & illa sapientia, quæ in seipsa manens innovat omnia; delectationibus temporalium rerum tentamur, & colluctamur quotidie cum suggestionibus illicitarum voluptatum? Vix respiramus, vel in oratione captivos nos esse intelligimus. Et in libris de libero arbitrio veram arbitrij libertatem & summam explicans: Hæc est libertas nostra, cum isti subdunt veritati per amorem, & ipse est Deus noster, qui nos liberat à morte, id est, à conditione seu servitute peccati. Ipsa enim veritas, etiam homo cum hominibus loquens ait, credentibus sibi: Si manseritis in verbo meo, verè discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem & veritas liberabit vos. Nulla enim re fruitur anima cum libertate, nisi qua fruitur cum securitate.

Serm. 18. de diuersis c. 1. Serm. 10. in Append.

Lib. de continent. c. 3.

In Psal. 30.

Lib. de nat. & grat. cap. 57.

Iacob. 1.

2. Cor. 3.

Galat. 5.

1. Petri 2.

1. Ioan. 4.

In Psal. 136.

Lib. 2. de lib. arbit. c. 3.

Porro nihil omnino ardentius anima, quam delectationem appetit, hæc enim ratio est, cur omnes animæ motus, siue appetat, siue fugiat, in delectationem velut in requiem omnium ponderum eius terminentur, ut meritò delectatio & suauitas omnium desideriorum fugarumque requies dici possit: Amant requiem, inquit Aug. siue piæ anime, siue iniquæ, sed quæ perveniant ad illud quod amant, plurima nesciunt: nec aliquid appetunt etiam ipsa corpora ponderibus suis, nisi quod animæ amoribus suis. Nam sicut corpus tandem nititur pondere, siue deorsum versus, siue sursum versus, donec ad locum, quo nititur veniens conquiescat; pondus quippe olei, si dimittatur in aërem, deorsum, si autem sub aquis, sursum nititur; sic anima ad ea quæ amant, propterea nititur, ut perveniendo requiescant. Quam requiem tum ibi, tum alibi declarat esse delectationem. Hinc ergo proficiscitur, quod Augustinus frequentissime libertatem istam charita-

tis delectationi tribuit, ut tunc hominem in operibus bonis liberum esse dicat, cum Deo, iustitia, veritate delectari coeperit, cum suauia sunt diuina praecepta, cum Deus & iustitia placet. Quod eodem modo intelligendum est, quo supra diximus ex August. tunc arbitrium ad peccandum esse maxime liberum, quando peccata cum quadam suauitate seu delectatione perpetrantur. Non enim intelligitur illa delectatio, quam anima velut sui desiderij requiem ac terminum appetit, sed illa potius, qua delectabiliter & suauiter in obiectum rapitur. Hæc enim delectatio seu suauitas non distinguitur ab ipso primo motu amoris, ex quo desiderium & gaudium fluit. Qua de causa dici solet, nihil esse amore delectabilius. Et Augustin.

Traet. 1. in Epist. Ioan. Tenere eam charitatem, amplectimini eam, dulcius illa nihil est. Cum enim iste primus amoris indeliberatus motus sit quadam appetibilis complacentia, & quasi coaptatio & congruentia amanti cum bono suo, sicut similis cum eo, quod sibi simile est, fieri non potest, quin hoc ipso sit amanti delectabilis: Vnde Augustin. *Ea quæ facta sunt intruere, mirare, quære authorem; si dissimilis es repelleris, si similis exaltaberis.* Hæc autem similitudo ex charitate, quia & Deus est charitas, ut Apostol. ait: *Et cum*, addit ibidem, *accidere coeperis similis & persentire Deum, quantum in te charitas crescit, quia & charitas Deus est, senties quiddam, &c.* Vnde fieri non potest, quin ex ipso & in ipso primo motu amoris, seu complacentiæ, magna sentiatur suauitas, qua ipse actus delectabilis est. Quod ita generaliter verum est, ut non solum in motibus animorum, sed etiam corporum, ex congruentia siue similitudine, suauitas atque delectatio fluat: Ita enim, inquit Augustin. *se res habent, ut pro vniuscuiusque corporis congruentia, vel delectet esca, vel offendar: Si delectat, dulcis aut suavis dicitur; si autem offendit, amara, siue aspera sine aliqua suauitate, respuenda.* Ex quo fit, ut nonnullis morbis hominum mel amarum sit, & pecoribus quibusdam, ut capris, suavis oleaster. Nam procul dubio suauitatem ipsa congruentia facit.

Hæc ergo ratio est, cur Augustin. quem toties paulò ante dicentem audiuius, animam charitate liberam fieri, eandem libertatem delectationi, suauitati, complacentiæque tribuat, ut tunc arbitrium dicatur liberum in bono, quando delectabiliter & libenter opus bonum facit. De delectatione sexcenta suppetunt testimonia. Nam in Tractat. in Ioan. cum citasset illud Apostol. *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem*, sic subiungit Augustinus: *Ecce vnde liberi; vnde condelectamur legi Dei. Libertas enim delectat, nam quamdiu timore facis quod iustum est, non Deus te delectat. Quamdiu adhuc seruus facis, non te delectat: dilectet te & liberet.* Et ut ostenderet in ipso amoris motu hanc esse delectationem: *Noli, inquit, timere penam, sed ama iustitiam: nondum potes amare iustitiam, time vel penam, ut peruenias ad amandam iustitiam.* Et rursus de libertate delectationis. *Ergo iam ille ex parte superiore liberum se esse sentiebat, vnde dicebat: Condelector legi Dei secundum interiorem hominem. Delectat me lex, delectat me quod iubet lex, delectat me ipsa iustitia. Video autem altam legem in membris meis, &c.* Et iterum de eadem libertate delectationis; ex hac parte sentit captiuitatem, ubi non est impleta iustitia. Nam ubi condelectamur legi Dei, non captiuus, sed legis amicus est, & ideo liber, quia legis amicus. Et in Psal. 67. tractans illa Scripturæ verba: *Parasti in tua suauitate egenti Deus, pro quo nos legitimus: Parasti in dulcedine tua pauperi Deus; in hunc*

A modum ait? Hæc est illa suauitas, de qua alibi dicitur in Psal. 67. *Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum, ut bonum opus fiat, non timore, sed amore, non formidine penæ, sed delectatione iustitiæ. Ipsa est enim vera & sana libertas.* Et in libro de Spiritu & littera: *Quo spiritu sit in nobis ut non peccare delectet ubi libertas est.* Et libro primo de nuptiis & concupiscentia pulcherrimè simul & libertatem & delectationem & amorem complectitur: *Ista delectatio legi Dei secundum interiorem hominem de magna nobis venit gratia Dei. In ea quippe interior homo noster renouatur de die in diem cum in eo proficit perseveranter. Non enim timor est torquens, sed amor libens. Ibi sumus veraciter liberi, ubi non delectamur inuiti. Vbi veracem libertatem, quæ est in operibus bonis opponit libertati seruili, quæ exeritur in operibus malis. Nam & illa libertas delectatione perficitur, ut supra declarauimus. Sed hæc est differentia, quod illa seruilis peccati delectatio etiam inuitos maximeque repugnantes tentat seruos suos, cœlestis autem delectatio, quæ veraciter liberos facit, illa quoscumque inuitos inuenit, hoc ipso quo liberos etiam volentes facit.*

Hanc ipsam delectationem subinde. lætitiā vocat effectricem libertatis, in Enchiridio: *Ad iuste faciendum liber non erit, nisi à peccatis liberatus, esse iustitiæ coeperit seruus. Ipsa est vera libertas propter re-cti facti lætitiā simul & pia seruitus propter præcepti obedientiam.*

*E*andem libertatem exprimit aliquoties eodem sensu per hoc, quod aliquis opus bonum cum complacentia & libenter facit, sic enim paulò ante dixit: *Non enim est timor torquens, sed amor libens.* Et libro de gratia Christi præclarissimè: *Iustitia ex Deo dicitur quæ datur per gratiæ beneficium, ut non sit terribile, sed suauē mandatum, sicut oratur in Psalmo: Suauis es Domine, & in tua suauitate doce me iustitiam tuam; id est, ut non formidine penæ seruiliter cogar esse sub lege, sed libera charitate delecter esse cum lege. Præceptum quippe liber facit qui libens facit.* Et libro de quantitate animæ: *In cuius seruitio placere perfectè sola libertas est.* Pluribus allegandis August. testimoniis superse-

*D*eo. Nam hæc abundè satis sunt, ut omnibus innotescat vera, sincera & genuina sententia sancti Augustini de libertate arbitrij ad opus bonum. Hoc enim securè post longum istius rei laboriosumque studium assera, non aliam in vniuersis operibus eius repertum iri libertatem lapsi hominis, nisi quatenus arbitrium ex vna parte à dominante peccato, id est, ab imperantis & fauentis concupiscentiæ iugo liberatur, ex alia verò, suauī, delectabili; ideoque libera charitate subiugatur Deo, ut opus bonum superatà per delectationem spiritus, concupiscentiæ delectatione, non timore penæ, sed amore iustitiæ, non inuite, sed amanter, suauiter & libenter velit & faciat. Om-

*E*nium quippe sententiarum eius complexio est, *Præceptum liber facit qui libens facit.* Hoc autem duplex beneficium nisi voluntatis arbitrio per gratiam conferatur, ipsa voluntas bonum opus neque vellet, neque facere potest, hoc est, nullò modo habet opus bonum in potestate. Cum verò hoc sit propriè liberum, ipso Augustino teste, quod habemus, in potestate seu quod facimus cum volumus, apertissimè sequitur, istam libertatem à peccato, hoc est, à concupiscentiis peccatorum, quam semper Scriptura sacra & Augustinus inculcant, non mysticam; non improprie dictam, non Christianam tantum, sed esse veram, genuinam & propriissimè dictam arbitrij libertatem ad opus videlicet, bonum: ad quod illa libertas tribuit potestatem, qua

in Psal. 67.

Lib. de Spir. & lit. v. 15.

Lib. de nup. cap. 31.

In Enchir. cap. 31.

Lib. 3. de nup. cap. 39. Lib. de grat. Christi. c. 13.

Lib. de quan. ani. ma cap. 34.

Lib. de grat. Christi. c. 13.

In Enchirid.
cap. 30.

In Tract. in
Joan.

Lib. 3. de lib.
arb. c. 18.

Ibidem.

per se voluntas sicut prorsus caret, ita & boni operis libertate caret. Quod ipsum multipliciter in omnibus operibus suis Augustinus docet: Ad iustitiam faciendum liber non erit, nisi à peccato liberatus, esse iustitia cœperit servus. Et continuo: Sed ipsa libertas ad bene faciendum, unde erit homini addito & vendito, nisi redimat ille, cuius illa vox est, si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis? Quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio in bono gloriatur opere, qui nondum liber est ad operandum bene? Et rursum: Tunc ergo efficimur verè liberi (scilicet ad operandum bene) cum Deus nos fingit, id est format & creat, non ut homines, quod iam fecit, sed ut boni homines simus, hoc est amantes bonum. Quis enim est bonus nisi amet bonum? Ut alibi dicit. Et in Psalmos: Non monemus, ut nihil ametis, sed monemus, ne mundum ametis: ut eum qui fecit mundum, liberè ametis. Obligata enim anima amore terreno, quasi viscum habet in pennis, volare non potest. Nimirum quia ut addit, pennae non sunt resolutae ab omni impedimento. Terrenus enim iste & concupiscentialis amor quem supra diximus, & in omnes creaturas totumque mundum exardescere, impedit ne arbitrium res cœlestes, hoc est, Creatorem amare possit. Unde de tali homine concupiscentia subiugato, & sine gratia liberante considerato dicit Augustinus: Si bonus homo esset, aliter esset. Nunc autem quia (ante gratiam) ita est, non est bonus, nec habet in potestate ut bonus sit, siue non videndo qualis esse debeat siue videndo & non valendo esse, qualem debere esse se videt. Quid est, non habet in potestate ut bonus sit, nisi non habet arbitrium adhuc liberum, ut bonus sit, & bonum operetur? Quod ipse statim disertis verbis seipsum exponens adiicit, & admirationem tollit hominum minus intelligentium illam arbitrij libertatem, & se liberos ad opus bonum ante gratiam opinantium: Nec mirandum est, quod vel ignorando non habeat liberum arbitrium voluntatis ad eligendum quid rectè faciat: vel resistente carnali consuetudine (id est concupiscentia) quae violentia mortalis successionis quodammodo naturaliter inolevit, videat quid rectè faciendum sit, & velit nec possit implere. Ignorantia quippe illa & concupiscentia vincula, impedimenta, compedes, quibus nominibus ea solet vocare Augustinus, potentissima sunt, quae nemo nisi sola gratia dirumpere, & ab eis arbitrium liberare potest. Quod antequam fiat, nulla omnino potestas est in arbitrio, ut bonum spiritualiter velit aut operetur. Quae sane cum ex Scripturis sacris & Christianae fidei cardinibus cuncta fluant, apertissime verum est, id quod ex Augustino demonstrauiamus, libertatem istam à peccato, secundum utrumque terminum à quo & ad quem spectatam, esse veram & propriissime dictam libertatem qua voluntatis arbitrium verè & propriè liberum sit, non ad quaslibet actiones, sed ut iustitiam & opus bonum velle possit & facere: quantumvis interim per se alia quadam servili libertate gaudeat, per quam simili plane modo peccato seu concupiscentiae libenter seruiat, & opera iniquitatis liberè, quia lubenter ac delectabiliter, operetur, quae à Scriptura & Augustino servitus peccati, & libertas iustitiae dici solet, quemadmodum supra fusè ex ipsius verbis sententiam eius explicuimus.

Verius declaratur natura libertatis. Quid sanitas, quid potestas arbitrij. Unde nascuntur, ortus, incrementum, fastigium libertatis.

CAPVT VIII.

Verò accuratius intelligatur, quomodo libertas illa à peccato, seu à delectationibus peccandi, tribuat bonae voluntatis & operis potestatem, ut arbitrium in bono faciat quod velit, ideoque vera proprièque dicta libertas arbitrij sit ac dici debeat, sciendum est, hanc libertatem non esse aliud, quam voluntatis seu arbitrij sanitatem. Sanitatis verò in omnibus rebus illa natura est, ut sit vigor, robur, potentiæque naturarum, eamque potestas operandi cuique naturae congrua consequatur: Animus verò seu voluntas rationalis habet etiam quam maximè sanitatem suam, habet ægritudinem suam, habet operis boni ex sanitate potestatem, habet eiusdem operis ex ægritudine infirmitatem. Sanitas voluntatis, amor est creatoris, ægritudo, cupiditas seu delectatio creaturae. Unde diuinissimum istud Augustini, de sanitate vitae praesentis: Charitas, sanitas. Et de sanitate futurae, Tunc plena sanitas, quando plena charitas. Et illa sexcenties iterata doctrina, quod concupiscentia quae non diligit nisi creaturam, sit morbus, ægritudo & infirmitas voluntatis. Qua de re non pauca diximus in tractatu de concupiscentia. Porro perfecta sanitas quantum ad ægritudinis immunitatem in indiuisibili sita est. Omnem enim ægritudinem prorsus excludit; unde & sanitas perfecta voluntatis nullam omnino ægritudinem cupiditatis admittit. Hoc ipso quippe, quo vel tantillum vitiosi amoris aut delectationis in voluntate irrepit, aut reliquum est, perfectae charitatis perfectaeque sanitatis vigor violatur, & hoc ipso succedit loco potestatis, infirmitas. Voluntas enim diuiditur, & ipsa diuisione fit infirma, quia resistit sibi. Nec enim plenè vult, nec plenè non vult, hinc lucta, hinc labor, quia ex lucta discerpitur graui molestia. Vna enim tota non est, & hoc deest alteri quod adest alteri. Unde optimè Augustinus. Cum inhaesero tibi ex omni me (exhausta scilicet omni concupiscentiae peste quae aliquid nostri hic semper captiuum tenet) nusquam erit mihi dolor & labor. Et viua erit vita mea tota plena te. Nunc autem quoniam quem tu impleas, subleuas eum, quoniam tui plenus non sum oneri mihi sum. Et alibi orat ut anima sua sequatur se ad Deum concupiscentiae visco expedita, ut non sit rebellis sibi. Et per illam Dominicae praecationis partem: Libera nos à malo, hoc à nobis postulari docet, ut liberemur à nobis ipsis ut nihil habeamus in nobis, quod resistat charitati, quod repugnet veritati, quod subiaceat infirmitati. Nimirum ut ita recolletis in vnum Deum viribus voluntatis, quas infirmitas concupiscentiae distraxerat, fiat voluntas sanitate charitatis, ut potentissima, ita liberrima ad opus bonum. Nam ipsa sanitas charitatis, sicut est potestas eius, ita & libertas, & ideo libertas quia potestas. Hoc enim liberum, quod habemus in nostra potestate, & quod facimus quando volumus.

Ex hac igitur radice nascitur, quod Augustinus libertatem arbitrij ad opus bonum, sapius ex sanitate proficisci docet, imò ipsam sanitatem esse libertatem eius: Per gratiam sanatio animae abolitione peccati,

Tract. 9. in
Epist. Ioan.
Lib. de per
fect. iust.
cap. 3.

Lib. 2. de
statu naturae
lapsae.

Lib. 10.
Confess. cap.
28.

Capit. 30.

Serm. 30.
de Verbis
Apost. c. 4.

Lib. de Spiritu
lit. c. 30.

peccati, per animæ sanitatem libertas arbitrij, per liberum arbitrium iustitia dilectio. Quod statim explicans addit, gratia sanat voluntatem, qua iustitia liberè diligitur. Et libro de peccato originali; Erant & legis tempore homines Dei sub gratia delectante, sanante, liberante. Quibus locis præclarissimè & breuissimè ordinem exponit quo libertas in arbitrio gignitur, ut ante omnia delectetur, delectatione sanetur, sanitate liberetur; quæ quamvis simul fiant, non tamen sine ordine aliquo naturæ vel rationis videntur fieri. Vnde & alibi Pelagium arguit, quod tanquam saluam, id est, sanam & liberam naturam defenderet, quasi diceret sanam, ideoque liberam. Istum tamen siue naturæ, siue rationis ordinem non semper seruat Augustinus, sed sicut re ipsa idem sunt, ita nonnunquam illa promiscuè exprimere solet. Nam alibi aduersus eundem orandum esse docet, *Vt absolutissima cui nihil addi possit, sanitate, perfecta Dei suauitate, plena libertate perfruamur.* Sanitatem anteponebat suauitati cui eam præcedentibus locis quasi effectum postposuerat. Sed ut sanitatem arbitrij quam charitas ac suauitas tribuit, re ipsa libertatem eius esse significaret, peregre contra Cælestium dicit: *Sicut non est opus sanis medicus, sed malè habentibus, ita non est opus liberis liberator, sed seruis, ut ei dicat gratulatio libertatis, saluasti de necessitatibus animam meam.* IPSA ENIM SANITAS EST VERA LIBERTAS, quæ non perisset, si bona permansisset voluntas, id est, charitas, hoc est enim Augustino bona voluntas, ut alibi dictum est.

Cum igitur arbitrij sanitas sit libertas eius, & sanitas ex ipsa ratione sanitatis robustissima sit, agritudo verò infirmissima, imò ipsa & re & nomine infirmitas sit, hinc fit ut Augustinus doceat libertatem arbitrij ad opus bonum dare, vel etiam esse potestatem eius, hoc est, idcirco voluntatis arbitrium aliquid posse, quia liberum, siue liberatum est. Hoc enim indicat, quando in lib. de correctione & gratia dicit: *Quid aliud rogauit (Christus Petro) nisi ut haberet in fide liberissimam, fortissimam, perseverantissimam voluntatem?* Hoc indicat quod mox iterum dicit: *Voluntas quippe humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem & inseparabilem fortitudinem.* Vnde paulò post dicit electos accipere tantam per istam gratiam libertatem, ut quamvis pugnent contra concupiscentiam peccatorum, non tamen ultra seruiant peccato, quod est ad mortem; tantam libertatem, hoc est, tam potentem libertatem, quia videlicet accipiunt tantum liberissimæ charitatis ardorem, quo cuncta minantia, cuncta inuitantia, cuncta cruciantia superentur. Hoc denique indicat quod in retractationibus dicit:

Quando tale est (peccatum) ut idem sit & pœna peccati, quantum est quod VALET, id est potest, voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte si pia est, ut oret auxilium? In tantum enim libera est, quia in tantum liberata est. Perspicuè enim dicit piam voluntatem, quamdiù dominatur ei cupiditas, sicut in omnibus peccatoribus dominatur, saltem orare posse, quia in talibus ad orandum tantum libera est, quia eo usque saltem per gratiam liberata est.

Ex eadem radice nascitur, quod iuxta doctrinam S. Augustini sicut sanitas arbitrij paulatim iustitiâ proficiente crescit, ita etiam libertas arbitrij magis atque magis augeatur. Sanitas autem arbitrij, cum nulla sit, ut iam diximus, nisi charitas, quodcumque fuerit charitatis incrementum, idem & libertatis erit. Hinc ergo fit, ut quemadmodum sanitas & charitas, hoc est, bona voluntas hominis erga Deum, à prima credendi & orandi volun-

tate sumit exordium, pariter etiam libertas arbitrij ad bonum, cum eadem illa bona voluntate reuiuiscat. Nam hoc significatum voluit Augustinus, illo ex retractationibus loco: *Nisi forte si pia est ueret auxilium: In tantum enim libera est, quia in tantum liberata est.* Pietas enim incipit à prima bona, id est, credendi voluntate, per quam etiam ex fide orare potest; iuxta illud Augustini: *Initium fidei, ubi est etiam initium bonæ, hoc est piæ voluntatis, &c.* Hanc libertatis cum bonâ seu piâ voluntate inchoationem expressit alibi luculentius: *Ad hoc se intelligant habere quantum possunt liberum arbitrium, non ut superba voluntate respuant adiutorium, sed ut piâ voluntate inuocent Dominum.* Quam sanctissimi præceptoris mentem, quamvis per se perspicuam, lucidissimis verbis discipulus eius sanctus Fulgentius explicat: *Hæc libertas (à peccato) quæ non ex humano arbitrio nascitur, sed gratuita Dei miseratione confertur à bona voluntate sumit exordium, & per fructum sanctificationis in vita aeterna plenum sortitur effectum.*

Neque verò tantum libertas incipit cum sanitate, id est, charitate, siue bonâ voluntate, sed cum eadem etiam iisdem planè gradibus crescit. Cum enim dixisset Augustinus in hoc intelligendum esse liberum arbitrium, ut pia voluntate inuocent Dominum, velut rationem reddens, præclarissimam illam sententiam subiicit: *Hæc enim voluntas libera, tantò erit liberior, quanto sanior, tanto autem sanior, quanto diuinæ gratiæ misericordiæque subiectior.* Sanitas autem, charitas, ut ex ipso iam audiuius & res ipsa clamat. Et statim iterum cum à Prophetâ fideliter orari dixisset, ne dominaretur sibi omnis iniquitas, præcatur, inquit, non pollicetur: *confiteatur, non profretur. Optat plenissimam libertatem, non iactat propriam potestatem.* Qui optat plenissimam, nisi quia nullis iustis, nec Apollolis quidem, ita plena est, quin possit crescere, & plenior fieri? Vnde de simili Apostoli oratione, quâ se liberari postulabat à corpore mortis huius, hoc est, ut sæpius exponit, corporis vitiis, concupiscentiæ videlicet delectationibus: *Neque enim sibi sufficit, qui dicit, infelix homo, quis me liberabit, aut plenam libertatem habere dicendus est, qui se adhuc postulat liberari.* Et hac de causa, quamvis voluntas Petri iam à peccato esset libera, Christus Dominus precando, ne deficeret fides eius liberiolem volebat fieri; hoc enim teste Augustino precabatur, *Vt haberet in fide liberissimam, fortissimam, inuictissimam, perseverantissimam voluntatem.*

Sed nullibi quod sciam euidentius totam istam libertatis gradationem à basi usque ad fastigium eius tradit, quam in tractatibus in Ioannem: *Intendite, inquit, fratres mei, intendite: ne forte possim perducere vobis ad sensum & qualis modo sit, & qualis futura sit ista libertas.* Intendamus igitur & nos, quia ita postulat, & res magna est, ut plenissimè sententiam eius capiamus: *Prima libertas est carere criminibus.* Hoc est, post peccatorum remissionem, viuere sine peccatis grauib, ut statim explicat: *quia sine omni peccato hic uiuit nemo, nisi ille solus, qui fuit in mortuis liber.* Qui igitur ita uiuit ut criminibus careat, incipit caput erigere ad libertatem: *sed ista inchoata est non perfecta libertas.* Ecce ergo primus libertatis gradus. Sed quare, inquit, aliquis non est perfecta libertas? An forte quia non est satis indifferens ad bonum & malum? Ad hoc vel illud bonum? Quia video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Non enim quod uolo, hoc ago, &c. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, &c. Ecce peccatum à quo paulatim libera-

Lib. de peccato originali. cap. 25.

Epist. 106.

Lib. de natura & gratia. cap. 58.

Lib. de perfectione. cap. 4.

Lib. de correctione & gratia. c. 8.

Ibid. c. 12.

Lib. I. retractationum. ca. 15.

Epist. 107. in fine.

Epist. 89. q. 2.

Lib. de inchoatione carnis. & gratia. c. 19.

Epist. 89. q. 2.

Lib. de natura & gratia. cap. 55.

Lib. de correctione & gratia. c. 8.

Tract. 41. in Ioannem.

mur. Ecce unde dicitur libertas à peccato: Ex parte libertas, ex parte seruitus; nondum tota nondum pura, nondum plena libertas, quia nondum plena aternitas. Habemus enim ex parte infirmitatem, ex parte accepimus libertatem, &c. Audeo dicere ex qua parte seruimus Deo liberi sumus: ex qua parte seruimus legi peccati adhuc serui sumus. Ecce fauciam nostram in hac vitâ libertatem; sed crescentem cum decrescente illa peccati lege de die in diem, si bene proficimus: Quando igitur plena & perfecta libertas erit? Audi ipsum interrogationi suæ respondentem: Quando nullæ inimicitie, carnis concupiscentis contra spiritum & spiritus aduersus carnem, quando nouissima inimica destruetur mors.

Tota ista doctrina ex Augustini principiis supra deductis liquidissimè fluit. Cum enim libertas à peccato non sit aliud, nisi libertas à dominante & in peccatum nos vrgente concupiscentia, & per hoc ipsum detur potestas diligendæ iustitiæ, & ex illa dilectione potestas faciendi operis boni, necessarium prorsus est, vt quo magis ab illo peccati morbo liberamur, eo magis liberetur arbitrium pleniorque ad bonum libertas potestasque conferatur. Porro ab illo peccato nihil aliud nos magis magisque liberat nisi charitas, secundum verissimam constantissimamque doctrinam Augustini, unde necesse est, vt iisdem gradibus crescat & decrescat libertas arbitrij, quibus sanitas charitatis qua ab illo peccato liberamur: Ignorantia, inquit, minuitur veritate magis magisque lucente; concupiscentia minuitur, charitate magis magisque feruente. Charitatis enim venenum est cupiditas, vt idem docet: Nutrimentum eius imminutio cupiditatis; perfectio, nulla cupiditas. Vnde iubemur detrahare de pondere cupiditatis, quod accedat ad pondus charitatis, donec illud consumatur, hoc perficiatur.

Quatuor Corollario ex istis principiis Augustini declarantur, & in primis quomodo arbitrium liberum erit in cælo.

CAPVT IX.

EX quâ summâ doctrinæ principiorumque consonantiâ, multa in Augustini sensu valde perspicua, sed miris tenebris iuxta recentiores nonnullos, adoperta intelliguntur.

Nam primò hinc perspicitur, quid sibi velit Augustinus quando docet, arbitrium non esse liberum, cum concupiscentia hominem subiugatum tenet: Quomodo, inquit, libera est (voluntas) cui dominatur iniquitas? Qua de re multis postea acturi sumus: Nimirum, quia hoc ipso quo arbitrium à concupiscentia superatum est, ei seruum addicitur, vt sanctus Petrus loquitur, & vt ipse Christus, Augustino sæpissimè interpretante: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Vnde Augustinus: Nec libera voluntas dicenda est, quamdiu est, vincen-
tibus & vincientibus cupiditatibus subdita. A quo quis enim denictus est, huic & seruus addictus est. Et alibi: Si aduersus eam pugnare destiteris, vinceris, vincieris, & ad immunda omnia pertraheris, &c. Quem ideo mox captiuum concupiscentiæ, desertorem continentie vocat. Captiuitas enim arbitrij sub malo, & libertas eius ad bonum ex diametro sibi in Augustini doctrina aduersantur.

Hinc secundo perspicitur vera ratio, cur Augustinus doceat libertatem arbitrij in Adamo fuisse

maximam, neque quenquam in hac vita esse cuius arbitrium ita liberum sit: Multa quippe sunt, ait Augustinus, quæ agunt homines mala à quibus eis liberum est abstinere, sed nulli tam liberum est quam illi fuit. Quid ita? Qui Deo suo à quo erat conditus rectus, nullo prorsus vitio deprauatus astat. Nimirum quia omni concupiscentiæ captiuitate arbitrium eius prorsus vacuum fuit. Et hæc est etiam vera ratio, cur Adam arbitrium seu voluntatem Augustinus sæpe dicat absolute fuisse liberam, & nostram, neget: Quis enim nescit sanum & inculpabilem factum: & libero arbitrio, atque ad iustè viuendum potestare libera constitutum. De nobis vero in hac iina constitutis dicit: Nunc ei quid dicit (id est, etiam Apostolo Paulo) quod nolo malum hoc ago (id est concupisco inuitus) abstinere inde liberum non est. Et in eodem libro multò post: Hunc ad bene viuendum & ad rectè agendum per voluntatis arbitrium, asserere liberum, clamantem tibi, mentiris, non quod volo ego, quasi dicat non sum liber, vt alibi dicit. Nimirum quia Adam omni peccato sibi concupiscentialiter dominante, vel blanditiis arbitrium proritante prorsus caruit, vt pote cui nihil concupiscentialiter resistebat, à quo malo nemo in hac vita penitus ita liberatur, vt nihil pestis istius arbitrium per interualla, magis aut minus fatigantis, reliquum sit. Deplorat itaque iacturam istius magnæ libertatis in libro de correptione & gratia; Nunc vero posteaquam est illa magna peccati meritis amissa libertas, etiam maioribus donis adiuuanda remansit infirmitas.

Hinc tertio intelligitur, cur in Augustini principiis libertas ista per solam gratiam dari & augeri & compleri possit, hoc est, cur nemo liber arbitrio ista libertate peccati esse potest, nisi filius liberauerit. Nimirum, non quia peccati remissio per gratiam dari debet (vt Pelagiani quoque voluerunt) non quia inde opera bona quæ quis operari debet, supernaturalia sunt (vt ij qui doctrinæ sancti Augustini non satis periti sunt, suspicantur) sed quia non est potestas in cælo vel in terra quæ voluntatis arbitrium ab horrendo illo concupiscentiæ iugo, captiuitate, dominatione, blanditiis illud superantibus, si sibi etiam iustificati relinquuntur, liberare potest, nisi solum gratuitum adiutorium gratiæ Dei. Hæc est enim vera ratio, cur dicat Augustinus: Ad iustè faciendum liber non erit, nisi à peccato liberatus, esse iustitiæ capere rit seruus. Et iterum: Quid enim boni operari potest perditus, nisi in quantum fuerit, à perditione liberatus? Nempe quia etiam iustus ab ista perditione victoris peccati illius magis magisque liberatur: Victore enim, vt addit, peccato, amissum est liberum arbitrium. A quo quis enim denictus est, huic & seruus addictus est. Et iterum in retractationibus: Voluntas ipsa, id est, arbitrium voluntatis, nisi Dei gratia liberetur à seruitute, à qua facta est serua peccati, & vt vitia superet, adiuetur, rectè pieque viui à moralibus non potest. Et iterum; In tantum enim libera est, in quantum liberata est voluntas. Et hac de causa notat sæpe ab Apostolo non esse dictum: Nunc autem liberi à peccato, sed nunc autem liberati à peccato: Liberos, inquit, dixit iustitia (id est à iustitia) non liberatos. A peccato autem non liberatos, sed vigilantissimè maluit dicere liberatos, referens hoc ad illam Domini sententiam: Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.

Hinc quarto vera & genuina causa elucescit, cur Augustinus semper doceat liberum arbitrium in sempiterna felicitàte non perituum, sed multò magis liberum futurum esse, quam in hac vita fuit.

Lib. 1. cont.
Iul. operis
imperf. fol.
40.

Lib. de nat.
& grat.
cap. 43.

Lib. 1. operis
imperf. fol.
41.

Fol. 149.

Lib. de Cor.
& grat.
cap. 12.

In Enchir.
cap. 30.

Lib. 1. retractat.
ca. 9.

Lib. 1. ad
Benif. c. 2.

Lib. 6. cont.
Iul. c. 16.

Lib. 83. q. 26.

Epist. 89.

Joan. 8.

Epist. 44.

Lib. 3. cont.
Iul. cap. 21.

fuit. Miros hinc effingunt sibi, & Augustino offendunt fucos plerique recentiores, ut explicent, in quo maior illa libertas constituta sit: nempe, inquit, quia liberius eligit hoc vel illud bonum. Nec enim aliam arbitrij libertatem, quam indifferentiæ suspicari possunt. Sed profecto quisquis ea, quæ hætenus ex clarissimis principiis eius deriuauimus, intellexerit, iam me tacente palam cernet, nihil insulsius, nihil ab eius doctrinæ filo discrepantius dici posse. Nam huiusce solutionis (ut liberè dicam in explicanda libertate quid sentio) in vniuersis operibus Augustini, quibus nihil frequentius & libentius, quam de arbitrij libertate disserit, non est vestigium, sed ex cogitata est, ut eius doctrinæ toto cæli cardine differentem, ad suam torqueant; non suam ad ipsius normam corrigant. Itaque verus Augustini sensus est, arbitrium voluntatis in cælo liberius futurum esse, cum peccare non poterit, quia ab omni peccati, hoc est, concupiscentiæ seruitute remotius, quia à tota illa exhausta peste liberatius, quia plenitudine charitatis sanius, quia ineffabili diuini amoris delectatione fortius, stabilius, & indeclinabilius. Nam ad vtrumque libertatis terminum, & à quo liberatur arbitrium, & ad quem liberatur, & ad ipsius liberationis modum, in ista sua doctrina respexit Augustinus.

De respectu ad terminum à quo liberamur, dubitari nullo pacto potest. Nam non est alia libertas, nisi à peccato, quam Augustinus aduersus Pelagianos, iuxta scripturas iam sæpissimè repetitas propugnat; quæ scilicet libertate nos Christus liberauit. Vnde impossibile est, ut ab ea respectus ad terminum à quo fit liberatio, secludatur, cum eam inuoluat essentialiter, sicut ex eius tot testimoniis allegatis perspicuum est. Nam sicut in prima liberatione à peccato dominante, non potest intelligi libertas ab eo sine respectu ad illum terminum, nec in secunda cum peccati illius tyrannis magis frangitur, ita nec in tertia. Nam hinc sunt illa sancti Doctoris verba de Propheta cum liberationem plenam à dominante iniquitate imploraret: *Optat plenissimam futuræ vitæ libertatem, scilicet ne dominaretur iniquitas, seu plenissimam libertatem à dominante iniquitate, non iactat propriam potestatem.* Hinc illa de Apostolo liberationem à corpore mortis; id est, vitiis corporis plenam implorante: *Nec plenam libertatem* (qualis in cælo erit) *habere dicendus est, qui se adhuc postulat liberari.* Hinc illa perspicua de tali plena à peccato libertate: *Quid autem liberius libero arbitrio, quando non poterit seruire peccato? Quasi dicat, quid à peccato liberius & remotius illo arbitrio, quod ei peccato, à quo liberatum est iam amplius seruire non poterit? Et alibi, cum dixisset arbitrium hic malè velle, postea verò malè nolle, id est, peccare peccatoque seruire non posse, statim, adiicit euidentius; Nec ideo libero carebit arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit seruire peccato. Quid est hoc, nisi multo liberatius erit arbitrium, quod non amplius in seruitutem peccati ruere potest? Et adhuc illustrius: Nec ideo (beati) liberum arbitrium non habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt, id est, quia tentari peccati seu concupiscentiæ delectatione non poterunt. Hoc enim apud Augustinum, est peccati delectatio, magis quippe erit liberum à delectatione peccandi vsque ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum, id est, à concupiscentiæ delectatione, vsque ad impossibilitatem habendi concupiscentiam delectationis. Non possem omni verborum delectu*

A clariùs oculis subicere eum, quem dixi esse Augustini sensum, quam ipse subiecit. Vnde definitiua eius sententia superius explicata, *Quando plena & perfecta libertas erit? Quando nulla inimicitia* *Tract. 41. in* (carnis aduersus spiritum concupiscentis quam Ioan. latissimè declarauerat) *quando nouissima destruetur mors.*

Ad terminum etiam ad quem liberationis seu libertatis ab Augustino respici, hoc est, ad non peccandi beneque viuendi potestatem, & ad ipsius liberationis modum, maiorem scilicet charitatis delectationem, res æque manifesta est: nam hoc ille vltimus locus clarè loquitur: non enim solum dicit beatorum arbitrium magis liberum futurum à delectatione peccandi, hoc est, à peccato seu delectatione peccati, qui est terminus à quo arbitrium liberatur, sed eo vsque progressuram istam liberationem, ut delectetur indeclinabiliter non peccare, hoc est, ut iustitiam peccato repugnantem delectabiliter & indeclinabiliter diligat. Et hinc est, quod statim istam maiorem beatorum libertatem in bono seu in termino ad quem, non in eo ponit quod arbitrium sit indifferentius ut hoc vel illud bonum diligat, sed quod sit potentius ad non peccandum, hoc est, stabilius, & in iustitiæ (quæ Deus noster est) dilectione confirmatius. Causam enim cur sit liberius istam reddit, quod cum Adami arbitrium ita liberum fuerit, ut potuerit non peccare; *Hoc autem, inquit, nouissimum eo potentius* *Lib. 12. de* *erit quo peccare non poterit.* Nimirum, iuxta doctrinam quam ex eo paulo ante produximus, quod arbitrij libertas sit etiam potestas eius, & proinde quo liberius, eo potentius ad iustitiam diligendam.

Sed omnia ista tria, & terminum à quo libertatis, & ad quem, & modum liberationis per delectationem charitatis simul elegatè in eodem illo libero de Ciuitate complexus est: *Erit ergo illius ibidem, ciuitatis & vna in omnibus, & insuperabilis in singulis voluntas libera.* Et in quo libera? Num quia indifferentius ut eligat hoc vel illud bonum? *Ab omni malo liberata.* Ecce terminum à quo: & impleta omni bono. Ecce terminum ad quem, quia boni, id est, Dei dilectione plena est. *Fruens indeficienter æternorum iucunditate gaudiorum.* Ecce liberationis modum. Hoc est enim quod ante aliis verbis expresserat vsque ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum: quæ delectatio indeclinabilis non est alia, nisi fruitio indeficiens æternorum & iucunda gaudiorum. Hoc libertatis à peccato incrementum & fœlicissimum complementum & modum, aliis verbis eodem sensu circumscripsit alibi: *Pro sanandis (membris) orare debemus, ut absolutissima cui nihil addi possit sanitate* (quæ charitas est) *perfecta Dei suauitate plena libertate perfruamur.* Ecce absolutissima beatorum sanitas, perfecta suauitas

E plena libertas est. Et rursus alibi, pari verborum euentia & efficacia: *Quia peccauit voluntas secuta est peccantem peccatum habendi dura necessitas donec tota sanetur infirmitas, & accipiatur tanta libertas, in qua sicut necesse est, permaneat beatè viuendi voluntas, ita sit etiam bene viuendi & nunquam peccandi voluntaria fœlixque necessitas.* Summam hic beatæ libertatis in tribus sitam esse declarat. Primò in eo quod tota sanetur infirmitas, quæ, iuxta perpetuam August. phrasim, est illud ipsum peccatum quod concupiscentiam dicimus, à quo propriè veluti termino à quo efficimur liberi, ea libertate qua nos Christus liberauit: secundo in eo quod perpetua sit voluntas beatè viuendi, quæ non est alia nisi voluntas fruens æternorum iucunditate gaudiorum, seu

indeclinabilis plenaque iustitiæ delectatio. Vbi propriè exprimitur modus liberationis, per inefabilem illam charitatis suauitatem, quæ facit vt nulla peregrina peccati vel concupiscentiæ delectatio amplius irrepere queat. Tertio in eo quod simul permaneat non peccandi beneque viuendi voluntaria fœlixque necessitas, hoc est, voluntas fœlix, immutabilis, & necessaria (vt ita nostri sæculi verbo & sensu loquar) non peccandi rectèque viuendi, qui propriissimè est terminus *ad quem* fit illa suprema beatissimaque liberatio. Omnia denique tria non sunt aliud, quam id quod in libris de Ciuitate Dei dixerat, voluntas libera, liberata omni malo, & impleta omni bono, fruens indeficienter eternorum iucunditate gaudiorum: vel, vt breuius ætatis nostræ phrasi loquar, *amor beatificus*, diuersis respectibus quasi à diuersis lateribus consideratus. Nonne videtur Aug. quantum ex istis omnibus eius testimoniis liquet, ne somniasse quidem vnquam de absconis illis glossis verborum eius, quæ in nonnullis proferuntur? Si enim illas de industria declinare voluisset, nō potuisset ab eis longius recedere, non solum in explicanda maiori libertate beatorum, sed etiam quacumque præsentis vitæ. Hoc enim confidenter mihi asserere licet, cuius probationem in suū locum differo, in vniuersis voluminibus quæ contra Pelagianos exarata sunt, totoque illo conflictu de salua destructaue per gratiam arbitrij libertate, non aliam vllam elucere libertatis arbitrij faciem, quàm produximus, nec esse vestigium vllum, quo Augustinus vnquā de tali indifferentiæ libertate ad eligendum hoc vel illud bonum cogitasse, multo minus ad eam depellendæ calumniæ causa confugisse videatur. Constantissima quippe doctrina eius, paucis verbis quicquid de libertate respectu termini à quo, ad quem, modi liberationis quorumcumque siue ægrorum, siue sanorum, dictum est, complectentibus, comprehenditur: *Hæc voluntas tanto erit liberior, quanto sanior, tanto autem sanior, quanto diuina gratia, misericordiaeque subiectior.* Nam illa gratia est quæ sanitatem, id est, charitatem, illa est quæ suauitatem, hoc est, omnem charitatem, illa est quæ non peccandi necessitatem, hoc est, indeclinabilem charitatem, & per hoc summam à seruitute peccati libertatem arbitrio voluntatis impertit. Hæc enim est lex libertatis, non seruitutis. Qui sic Doctor beatissimè & profundissimè? Quia charitatis vtique non timoris. Homines enim facit carnalis timor & cupiditas seruos, peccati seu cupiditatis, Evangelica fides, spes, & charitas liberos. Nam idcirco in bene agendo nullum est vinculum necessitatis, quia libertas est charitatis.

Triplex liberi arbitrij status, ad bonum, vel malum, & ad vtrumque. Vnde hæc restrictio ad vnum, vel indifferentia contrarietatis nascatur.

C A P V T X.

H A C T E N V S duo illa membra libertatis explicuimus quibus terminus à quo libertatis exprimitur, libertatem à iustitia, & à peccato, seu, vt hoc sæculo loquuntur vsitatus, comparatione termini *ad quem*, libertatē ad malum & ad bonum. Nunc aliquid breuiter dicendum est, quomodo illæ libertates arbitrij à diuersis stati-

bus eius participantur. Nam quamuis liberum arbitrium seu libertas eius, illa generalis, quam initio tractatus huius explicuimus, sit in vniuersum proprietas creaturæ, imò naturæ rationalis & intellectualis, non tamen in omni supposito eandem suorum actuum latitudinem habet. Generatim quippe tam latè patet liberum, seu libertatis arbitrium, quam voluntatis arbitrium, quia liberum arbitrium & voluntatis arbitrium apud Augustinum idem esse declarauimus. Voluntas autem, prout natura quam afficit, diuersa fuerit, vel etiam prout in eadem natura pœnis præmiisque ex præuio proposito profluentibus se discreuerit, ad actuum plura paucioraque genera dilatatur aut restringitur.

B Quamobrem sicut diuina natura, bonitas immutabilis est, & indefectibilis quia simplex, ita voluntas æque simplex, ad quam bonitas propriè spectat, ab amando hoc bono, hoc est seipso; neque mutari, neque deficere potest: ita vt quicquid amauerit præter se, non nisi sub eadem illa suprema bonitate, & ad eandem illam supremam bonitatem referendo amare possit: quæcumque vero creata natura, hoc ipso quo ex nihilo facta, neque simplex est, etiam mutari & deficere potest: *Est bonum solum simplex, inquit Augustinus, & ob hoc solum incommutabile quod est Deus. Ab hoc bono creata sunt omnia bona, sed non simplicia & ob hoc mutabilia.* Et alibi: *Vnde colligitur non ob aliud res deficere, vel posse deficere, nisi quod ex nihilo factæ sint.* Ex hac igitur defectibilitate, qua ad nihilum, tanquam ad solum patrium vergit, omnis creatura rationalis hoc habet, vt etiam voluntas eius à veri & summi boni dilectione, aliud inferius bonum, quod non debuit, amando deficere, hoc est, peccare possit: *Voluntarius enim defectus, quo anima rationalis ad ea quæ infra sunt condita, conditore suo deserro declinat affectum, hoc est quod peccatum vocatur.* Ex illa igitur naturarum diuersitate nascitur duplex arbitrij status, naturis ipsis congruus & adnatus, vt arbitrium naturæ incommutabilis peccare non possit, mutabilis possit. Hæc enim vti voluntatem, ita etiam libertatem ad malum declinare potest, illa non potest. Ista vtriusque naturæ & arbitrij proprietas, si naturam spectes, immutabilis, & in beatis damnatisque permanet. Nam etiam nunc beati & damnati mutabiles natura sua sunt, quandoquidem Deo volente mutarentur, sed remuneratione damnationeque factum est, vt illa naturalis in vtramuis contrarietatis partem flexibilitas amplius flecti nequeat. *Aliud est esse enim Deum, aliud participem Dei. Deus natura sua peccare non potest: participes vero Dei ab illo accipiunt vt peccare non possint.* Sic igitur Creatoris arbitrium liberum est, sed ita vt non nisi bonum velle possit: creaturæ itidem liberum, sed ita vt & bonum velle possit & malum. Nam hoc ipsum, à bono scilicet increato, cui amore adhærebat, deficere posse, hoc est, ei posse velle malum.

Cum tali ergo arbitrio in vtramque partem libero & flexibili conditus est angelus & primus homo: sicut hoc accuratiùs ex Augustino in initio demonstraui. Nam quamuis angelus, & in primis Adam, Scriptura teste, rectus conditus fuerit, hoc est, cum voluntate rectitudinem æternæ veritatis amante, nec in creaturas adhuc vlla concupiscentiâ vel amore curuatâ, talis tamen fuit, vt deserere posset rectitudinem suam, vt-pote in quo nondum illa bona voluntas, qua diligebat istud incommutabile bonum, ita torrente voluptatis inebriata & firmata fuerit, quin adhuc

beatum

Epist. 89.

Lib. de nat. & grat. cap. 57. Lib. 3. ad Bonif. c. 4. Lib. de nat. & grat. cap. 65.

Lib. 11. de Ciuit. c. 10.

Epist. 56.

Lib. 2. contra Secund. c. 1.

Lib. 22. de Ciuit. c. 30.

beatum illud amoris vinculum posset abrumperet, & ita bene velle posset & malè. Quamobrem iste primus est in creatura liberi arbitrij status, ad vtrāque non solum contradictionis, sed & contrarietatis partem. prorsus flexibilis & indifferens: ita diuinā iustitiā præmium & supplicium liberorum voluntatis, motuum temperante, vt quod quisque sibi fruendum liberè delegisset, siue creaturam, siue creatorem, siue peccatum, siue iustitiam, hoc ipsum ei permittendo vel donando, stabiliter velut præmium retribueret. Angelos itaque qui seruata voluntatis rectitudine sibi similes manserant sibi similiores fecit, vt & ipsi ad illum libertatis apicem, quo peccare, hoc est, iustitiam adamatam amittere non possent, suo auxilio condescenderent; eos vero qui iustitiā derelictā peccatum adamauerant, stabili ac perpetua peccati seruitute multauit, *Deus enim, vt Augustinus, in istè omnia moderatur, vt pro cupiditatibus & electionibus suis, seruitutes eorum, libertatesque distribuat.* Ipse enim sicut naturarum omnium creator est, ita voluntatum bonarum adiutor & remunerator, malorum autem relictor & damnator.

Ex hac igitur spontanea creaturæ rationalis in vtramque partem liberrimæ discretionis, illa æqualis libertatis indifferentia, velut bilancis æquilibrium periit. Magno enim impetu voluntatis, pars altera creaturæ rationalis fursū rapta, deorsum altera præcipitata est; & iustitia vtramque prosequente, cum nihil esset quod vtriusque ponderis impulsu auferret aut minueret, vbi voluntas vniuscuiusque cecidit, ibi mansit. Sic aliud duplex libertatis genus, vel duplex status potius exortus est, vnus in quo quemadmodum Deus, creatura Deo simillima & eiusdè boni amore stabilita, iam nihil mali amplius velle potest; alter in quo creatura Deo dissimillima & boni sui amore spoliata, nihil boni. Nam cum concupiscentiā peccati, sibi velut victo, & in seruitutem eius addicto dominante, se liberare non possit, non potest etiam ad illud æquilibrium per se redire, nisi gratia liberauerit. Nec tamen idcirco arbitrium liberum esse definit. Non enim in eo libertas arbitrij sita est, vt vtrumque genus actuum bonorum malorumque possit æqualiter, sed vt in quoscumque actus potestatem habeat, siue in bonos, siue in malos, in illos libera feratur voluntate. Cum enim hoc liberum sit, quod est in potestate voluntatis, actus illi alterius partis, quorum potestate caret, non sunt amplius in ipsius potestate, ideoque nec in ipsius libera voluntate, proinde nec liberi, sed respectu oppositi generis arbitrium est liberrimum, eoque liberius, siue vera, siue seruilij libertate, quo minùs ab illis, alterius partis amore retrahitur & impeditur, sicut hoc in ipso libertatis architypo creatore omnium, in beatisque creaturis eius, Augustino sæpius teste, & omnibus Theologis consentientibus perspicuum est.

Ex quo profectò consequenter liquet, quod illi maior quasi latitudo libertatis, respectu tam boni quam mali, quæ in illo primævo hominum & Angelorum statu apparuit, non ex natura, multo minus ex perfectione liberæ voluntatis fluxerit, sed potius ex eius naturali & concreata imperfectione, qua ex perfectione veræ libertatis sua voluntate excidere potest, nisi Deus impediat; unde fieri non potest, vt ista latitudo actuum liberæ voluntatis, sit natura vel perfectio libertatis, sicut fieri non potest, vt potestas claudicandi, sit natura vel perfectio potestatis progressiue, vel potestas errandi intelligentiæ, vel mortalitas ho-

minis, vel ægrotabilitas carnis. Nullius enim creaturæ perfectio in eo sita est, quod possit in agendo vel essendo deficere, sic videlicet, vt si Creatoris beneficio impediatur, perfectio naturæ vel natura ipsa destruat. Poterat igitur Deus talem humanam & angelicam instituere naturam, vt solus eam delectaret Deus, eiusque voluntati sine vllò non solum impedimento tentationis, sed etiam possibilitate defectionis obtemperaret, sicut nunc pars eius quædam in cælis immobiliter & indeficienter obtemperat. Non enim ideo liberum arbitrium non habent, quia peccata eos delectare non possunt. *Magis quippe esset liberum, à delectatione peccandi vsque ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum.* Nam Deum ab initio creaturæ suæ, conferre non potuisse sine præiudicio libertatis, quod ei postea sine præiudicio libertatis contulit, vt ei amoris perfectione simillima, nec ipsa posset sua libertate deficere, hoc est, bonam liberamque voluntatem amittere, per absurdum est. Quapropter neque natura liberi arbitrij, neque perfectio libertatis, imò neque status viatoris fuisset violatus, si talem Deus hominem angelumve condidisset, vt cælestis delectationis magnitudine & firmitate liberum eorum arbitrium non posset creaturam Creatori diligendo præponere. Hoc enim citra dubium in Christo Domino sine detrimento libertatis eius, sine interitu status viatoris, & quod est mirabilius, vna cum ipsa beatifica visione & amore contigit; & in sanctissima eius Matre eo facilius, quo inferiore gradu & alio ex capite contingere potuit. Nimirum vt etiam illa sublata concupiscentia, gratiæque magnitudine voluntatem eius inseparabiliter confirmando, etiam sine beatifica visione peccare non posset. Quod iuxta Augustini principia probare non est difficile, sed non est huius loci. Non ergo natura vel perfectio libertatis, sed connaturalis ordo rerum, quæ ab imperfectis ad perfectiora progrediendum esse præscribebat indifferentem illum libertatis gradum ad bonum & malum postulauit: *Seruandi gradus erant, inquit Augustinus, diuini muneri, vt primum daretur liberum arbitrium, quo non peccare posset homo, sicut & peccare: Nonissimum quo peccare non posset, atque illud ad comparandum meritum, hoc ad recipiendum præmium pertineret.*

Error Pelagianus est, requiri ad libertatem indifferentiam ad bonum & malum: sed potest esse libertas, destructa ad malum.

CAPVT XI.

Quamobrem perperam de liberi arbitrij natura Philosophantur, qui hominem vel Angelum non liberi arbitrij futurum esse suspicantur, si non æqualiter eorum voluntas flecti potuisset aut etiamnum posset in bonum & malum. Error iste à Pelagianis patronis eius fidelissimis originem ducit. Principium enim apud ipsos primo verum & indubitatum fuit, non esse liberum cui non in vtrumque contrariorum, bonum videlicet & malum, par potestas est. Quod fusè à nobis in illo opere quo Pelagiani erroris dogmata lustrauimus eorumque sensum explicuimus, demonstratum est. Hic vnus aut alter Iuliani locus sit instar omnium; rem enim ibi fecimus exploratissimam. Sic ergo definit ipse libertatem arbitrij: *Libertas arbitrij in admittendi peccati & abstinendi à peccato, possibilitate consistit.* Ex qua re-

Lib. 22, de
Cimit. c. vlt.

Ibid. c. 30.

Vide lib. 2.
de heresi
Pelag. c. 1.
& sequ.

Lib. 1. operis
imp fol. 128.

Fol. 122.

gula, necessitatem omnem siue boni, siue mali penitus excludendo, statim colligit: Si ergo est, ut ratio prodidit, arbitrij libertas propulsatrix necessitatum, ut nemo sit vel bonus vel malus, cui non sit liberum esse contrarium, &c. Et insultans fundatissimæ doctrinæ Augustini, qua in libris ad Bonifacium dixerat, voluntatem quæ libera est in malis, liberam non esse in bonis: Non minore plane stultitiæ professione, inquit, quam profanitate liberum vocas, quod dicis nisi vnum velle, non posse, hoc est, vel solum bonum vel solum malum.

Fol. 150.

Doctrinam istam hauserat ex Pelagio præceptore suo & istius erroris fonte Iulianus: Nam Pelagius in fidei suæ libello, quem ad Pontificem Innocentium sui purgandi causa destinauerat, his verbis sententiam suam de ista in vtramq; partem pari potestate comprehendit: Nos vero dicimus hominem semper & peccare, & non peccare posse, ut semper nos liberi constitemus esse arbitrij. Quo nihil aliud significat, quam id quod clarius discipulus eius propalauit, non esse liberi arbitrij hominem, nisi semper & peccare possit, & non peccare. Sententia ista sub Hieronymi nomine citari subinde solet, & in opusculo quod inscribitur: Symboli explanatio ad Damasum continetur. Sed reuera est Pelagij. Nam multas lacinias ex eo citat Augustinus libro de gratia Christi, quæ verbo tenus in eo comprehensas videre licet, quæ de re plura diximus alio in loco.

Tomo 4.
operum Hieronymi.

Sententiam istam velut fortissimam & erroris Pelagiani nidum sæpè & acerrimè refutauit Augustinus, & asseueranter docet ad libertatem arbitrij, non esse necessariam illam ad vtrumque contrariorum, bonum videlicet atque malum indifferentiam; sed totam eius naturam in alterutro oppositorum dumtaxat, siue in bono, siue in malo, sublata alterius oppositi potestate, posse saluari. Nam in libris ad Bonifacium, de illis loquens qui ab omni liberationis gratia submoti, sub peccato captiui sine fide detinentur: Hæc, ait, voluntas quæ libera est in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est. Quibus verbis perspicuè libertatem respectu solius mali asserentibus, cum Iulianus illam indifferentiam boni & mali negatam cerneret, ideoque stultitiæ professionem & profanitatem ascripisset Augustino, qui liberum diceret, quod nisi vnum velle non posset, respondet ei sanctissimus Doctor, quasi

Lib. 1. ad
Bonif. c. 3.Lib. 1. operum
imp. fol. 150

rem Iulianus perabsurdam protulisset, Liberum non est, nisi quod duo potest velle, id est bonum & malum? Liber Deus non est, qui malum non potest velle de quo etiam ipse dixisti, Deus esse nisi iustus non potest. Sic cime Deum laudas, ut ei auferas libertatem? An potius intelligere debes esse quandam beatam necessitatem, quæ Deus iniustus non potest esse? In qua sententia exemplum quod de Deo profert Augustinus, apud omnes etiam recentiores Theologos indubitatum est; sed eo scopo ab Augustino producit, ut probet simili modo, liberam esse posse voluntatem in malis, ut ante dixerat, quæ non est libera in bonis, falsumque esse quod illi sententiæ Iulianus opposuerat, liberum non esse, nisi quod duo potest velle, bonum & malum. Et cum Iulianus iterum istam indifferentem libertatem ad vtrumque contrariorum postulasset, negassetque eam cum potestate ad vnum tantum posse consistere, eandem solutionem ei reponit Augustinus: Ergo nec in Deo est arbitrij libertas, quia malum facere non potest, sicut negare seipsum non potest: qui & nobis summo illo præmio largiturus est; ut non quidem ipsi Deo, sed tamen angelis eius æquales, nec nos peccare possimus. Sed Iulianus,

Fol. 153.

A cum inuidiam ratiocinationem suam arbitraretur, ei tertio idem impingit confidentius, & apertam ei contradictionis absurditatem imputat, ut qui iustificaret dogmata sua promittens se liberum arbitrium non negare, quod ante mali (solius) postea boni (solius) necessitate subuerteret. Sed respondet ei tertio Augustinus, necessitatem vnius contrariorum non repugnare libertati: Dicturas es, ut video, Deum necessitate premi, ut peccare non possit, qui vtrique nec potest velle, nec vult posse peccare. Quæ beatissimam necessitate & nos donandos esse profitetur.

Fol. 154.

Cum vero hætenus exemplo diuinæ libertatis, argumento quasi à simili conuicisset, libertatem arbitrij etiam in sola ad malum potestate & libertate incolumen esse posse, & Iulianus eandem argumenti istius molem contra libertatem solius mali volueret & reuolueret, tandem perspicuis verbis errorem eius notat & comprimit: Multum erras qui vel necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse pœnam quod nulla necessitate commissum est. Quod inductione variorum exemplorum probat. Et aliquanto inferius, cum retorisset in eum Iulianus, quod voluntas peccatoris potuerit tam bonum velle quam malum voluit, totumque fomentum necessitatis, quam sanctus Doctor asseruerat, euanuisse: exemplis eum errare docet Augustinus, magnaue veritatis fiducia doctrinæque Catholicæ securitate concludit: Non est igitur

Fol. 155.

C impunitatis securitas in necessitate peccandi; sed ut non obstit ista necessitas, donat ille cui dicitur, de necessitatibus meis erue me. Ex quo sanè acerrimo conflictu Catholicissimi pugilis cum Iuliano Pelagiani erroris architecto, manifestissimum euadit, necessitatem siue solius boni, qualis in Deo, angelis & hominibus beatis lucet, siue solius mali, qualis in hominibus, quos damnatio omnis gratiæ exortes fecit, reliqua est, nihil omnino repugnare libertati, sed re ipsa tam perspicuè esse conuictam, ut errorem eius opinionem vocet. Nec ibi propriè de libertate ad bonum, quamuis illius nonnulla exempla protulerit, sed præcipuè de libertate & potestate solius mali, certamen vertitur; altero velut stultam profanamque sententiam impugnante qua dictum erat, voluntatem esse liberam in malis, quæ non esset libera in bonis; altero velut sanctissimam Catholicamque doctrinam omni Scripturarum & rationum apparatu defendente.

Lib. 1. operum
imp. f. 159.

Sed nullibi res ista illustrius patet, quam in demonibus, qui amissâ irreparabiliter bene volendi & bene faciendi potestate, solius mali potestatem & libertatem habent. Sunt enim perfectissimè liberi à iustitia, seruique peccati, nec ab illa peccati seruitute in æternum à Deo liberandi sunt, nec à seipsis liberari possunt. Amiserunt itaque penitus libertatem ad bonum, retenta tamen perfectissimè libertate ad malum, iuxta regulam generalem aduersus Pelagianos de arbitrij libertate ad malum latam: Nec liberum in bono erit (arbitrium) quod liberator non liberauerit: sed in malo liberum habet arbitrium, cui delectationem malitia, vel occultus, vel manifestus deceptor inseruit, vel sibi ipse persuasit. Et rursum: Liberum arbitrium vsque adeo in peccatore non perit, ut per illud peccent maximè omnes qui cum delectatione peccant & amore peccati hoc eis placet, quod eis lubet. Ac tertio de peccatoribus qui mentis vtuntur arbitrio: In peccato sua voluntate retinentur, & à peccato in peccatum sua voluntate præcipitantur. Non enim agit in eis etiam qui suadet & decipit, nisi ut peccatum voluntate committant, vel ignorantia veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel vtroque malo, & cecitatis & infirmitatis. Denique generalissimè: Hæc voluntas, quæ libera est

Lib. 1. ad
Bonif. c. 3.

est in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est. Quæ quamuis omnia de hominibus sub peccati dominantis potestate captiuis dicta sint, eadem tamen prorsus, imò longè maiori ratione in spiritibus reprobis perfectissime locum habent. Nam voluntas eorum maximè delectatur malis, maxima cum delectatione peccat, maximè hoc ei amore peccati placet, quod ei lubet, omniumque minimè per liberatorem à peccato liberati sunt, à quo seipsi ed minùs suà possunt potestate liberare, quò stabiliori damnationis & obdurationis obstricti sunt.

Ex cuius doctrinæ regulis, quas de libertate arbitrij ad peccandū generaliter Augustinus tradidit, etiam speciatim sententiam de dæmonum libertate pronuntiat. Nam vtrumque caput bicornis illius libertatis, siue retentæ, siue perditæ in eius libris æquè perspicuum est, dum & peccandi libertatem spiritibus damnatis tribuit, & benefaciendi negat. Nam de libertate bene volendi & benefaciendi Satanæ, sic loquitur in epist.

107. *Epist. 107. stola ad Vitalem: Regens eos infideles ad arbitrium suum, quod nec ipse habet liberum ad benefaciendum, sed ad maximam malevolentiam pœnâ sui sceleris obduratum: Vnde nemo sanæ fidei credit aut dicit hos Apostatas angelos, ad pristinam pietatem correctâ aliquando pietate conuerti? De libertate verò peccandi nemo sanæ mentis inficiari posset, eam in dæmonibus vigere potentissimam. Quis enim nisi oculos apertissimæ veritati clausit, non videat blasphemias illas in Deum horribiles, grauissima sceleratæ mentis esse facinora? Nec enim quicquam ratio peccati continet, quod non maximè in eorum facta quadret, quæ contra legem æternam scientes, videntes, lubentesque dicunt, faciunt, concupiscunt. Hinc Augustinus tripartitam illam libertatem creaturæ rationalis, quam supra declarauimus, ad bonum tantum, ad malum tantum, & ad vtrumque breuiter exprimens: Si nulla causa esset non ita dissipiretur creatura rationalis, ut alia nunquam peccet, in angelis bonis, alia in peccando perseveret, in angelis malis, alia quasi media inter vtramque, aliquando peccet, aliquando ad rectè faciendum conuertatur, in hominibus viatoribus. Et statim iterum: Quæ causa in has tres partes eam distribuit? Sed nolo mihi respondeatur voluntas, id est liberum arbitrium, de quo erat disputatio: Ego enim causam quæro ipsius voluntatis. Non enim sine causa nunquam vult illa peccare, nunquam ista non vult, cum eiusdem generis omnes sint. Vbi euidenter dicit, reprobos illos spiritus nunquam non velle peccare, hoc est, semper velle peccare. Eandem trimembram libertatis partitionem etiam in superioribus tetigit, dum de angelica beata creatura dixit, quod*

in perpetuum fruatur creatore suo, quem perpetua tenenda iustitiæ voluntate promeretur: de damnatâ, quod eam perpetua peccandi voluptas tenet; quod eam præsciuit Deus non solum peccaturam, sed etiam in peccandi voluntate mansuram: Et tamen etiam talem creaturam quæ liberâ voluntate peccat, excellentiorem esse, quàm quæ propterea non peccat, quia non habet liberam voluntatem, sicut aberrans equus, lapide non errante melior est. Inter vtramque verò medium ponit hominem, creaturam videlicet ita peccatricem, ut possit altitudinem suam pœnitendi humilitate recipere.

Ex istâ igitur liberæ voluntatis intelligentiâ, quâ arbitrium Augustinus esse sentit ac docet liberum, quantumvis siue in bono, siue etiam in malo, ita firmatum sit, ut non sit amplius ad bene-

Tom. 3.

A faciendum liberum, sed ad maximam malevolentiam pœnâ sceleris obduratum, passim granissimorum certissimorumque peccatorum auctores dæmones facit. Inuidiæ quidem frequentissime; *Primum peccatum est quauis bonam creaturam creatori in dilectione præponere: secundum autem, alterum quoque, ut id faciat vel suadendo vel cogendo tentare.* Vbi vtrumque peccatum dæmonum digito ostendit, & quo cecidit, & quo damnatus hominem in peccatum labi fecit. De postremo genere, quod iam maximè in dæmonibus locum habet, statim attexit: voluntate peccant, qui alios ad peccatum perducere cupiunt, vel stulta benevolentia, vel malitiosa inuidia. Et cum inuidentiam ex immoderato honoris amore pullulare docuisset, dum ne in eo superetur, cupit aliquos ad iniquitatis voraginem ex æquitatis arce deponi: Hoc modo, inquit, diabolus suadere aut cogere ad peccata conatur. Et mox vberius declarans vtroque modo & suadendo, quod diabolus facit, & ei consentiendo peccari: Ego, inquit, ambas (creaturas) bonas esse assero, sed vnâ earum malefacere suadendo, aliam malefacere consentiendo. Sed quomodo, an fortè malefaciet absque peccato? nequaquam, sed sic ut illa si non suadeat emendatior futura sit. Et si enim bis illa peccat, quæ & committit & suadet: illa autem semel, si tantummodo ad malefaciendum consentiat, tamen peccatis sunt mala, non naturâ sunt mala. Quod ibidem latius profequitur. Hoc inuidentiæ peccatum sæpissime Augustinus in dæmonibus ponit; Sanctis inuidet diabolus honorem cœlestem, vnde ipse deiectus est. Mutatus enim ipse, alios mutare molitur: nimirum iuxta illud Scripturæ: Inuidiâ diaboli mors intrauit in Orbem terrarum; Ex quo fit, ut quemadmodum sanctissimus Antistes dicit, errore delectentur & quodammodo pascantur humano. Neminem autem eò vsque ineptiæ progressurum putato, ut inuidiam fallendique voluntatem, peccatum non esse arbitretur. Quapropter non veretur eis non tantum peccandi voluntatem, & vera peccata, sed etiam inuidentiæ, cæterorumque peccatorum quæ in mundo damnati perpetrant, supplicium attribuere: ut non modò peccatorum, sed & pœnarum luendarum rei sint. Illi principes contra quos habere nos colluctationem dicit Apostolus, pœnam peccatorum suorum priores patiuntur quàm noceant, nullus enim inuidus ut alterum ledat, non sibi tormento est. Et in libro de naturâ boni: Cum per potestatem quam diabolo dedit, omnia iuste ipse Deus fecerit, non tamen pro his iustis factis, sed pro iniqua nocendi voluntate quæ ipsius diaboli fuit, ei reddetur in fine supplicium. Sed quid multis? Ipse Dominus Iesus apertissime diabolum post primum peccatum & homicidam facit, ille homicida erat ab initio, & mendacem, Mendax est & pater eius: nec homicidium verò, nec mendacium esse peccata, vel peccata non esse liberæ voluntatis: nec ipsi quidem homicidæ aut mendaces inter surdos dixerint. Vnde Scripturis & Augustino succincentes veteres, non solum diabolo verâ peccata tribuunt, sed etiam apertissimis verbis liberum arbitrium respectu solius mali: cuiusmodi est beatorum Angelorum, respectu solius boni. Quæ de re sanctus Bernardus: Sicut cœlestis Angelus, aut etiam Deus ipse permanet liberè bonus, propria videlicet voluntate, non aliqua extrinseca necessitate: sic profecto diabolus æque liberè in malum & conuersus: & persistit, suo vtrique voluntario nutu, non

Lib. contra
Secund. c. 17

Ibid. c. 18.

Ibid. c. 24.

Sap. 2.

Epist. 49.

9. 3.

Ioan. 8.

Bernard. de
grat. & lib.
arbitr.

alieno impulsu. An fortè est etiam dæmon liber in bono, non captius in malo? Manet ergo libertas voluntatis, ubi etiam sit captivitas mentis, tam plena quidem in malis quam & in bonis, sed in bonis ordinatior. Et iterum evidentiùs: Nec Deus caret libero arbitrio, nec diabolus, quoniam quod ille esse non potest malus, non infirma facit necessitas, sed firma in bono voluntas, & voluntaria firmitas: quodque is non valet in bonum respirare, non aliena facit violenta oppressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas, ac voluntaria obstinatio. Et post Bernardum Magister Sententiarum: Mali (Angeli) per malitiam adeo sunt obstinati, quod bonam voluntatem habere, siue velle non valent, etsi bonam sit quod aliquando volunt. Volunt enim aliquando fieri quod Deus vult fieri, & utique illud bonum est & iustum fieri, nec tamen bona voluntate illud volunt. Et statim adiicit utrosque & bonos & malos Angelos habere liberum arbitrium, etsi illi in bono confirmati sint, hi in malis obdurati: quia non aliqua cogente necessitate, sed propria ac spontanea voluntate, illi bonum eligunt & malum respuunt, hi bonum vitant & malum sequuntur. Vtpote qui habeant liberum arbitrium, sed depressum atque corruptum, quo surgere ad bonum non valent. Quam doctrinam Augustini, Bernardi & Magistri Scholastici & Commentatores veteres communiter secuti sunt. Nam Bonaventura dicit non obstante obduratione dæmones liberè velle quod volunt. Itemque quod continuè peccat etiam in timore quo pœnas timet, & in amore quo vt conseruatorem diligit Deum. Diuus Thomas: Dæmones quamvis diuersa eligant per liberum arbitrium, in omnibus tamen peccant, quia in omni eorum electione permanet vis primæ electionis ipsorum. Quibus ad illa vsque tempora nemo videtur contradixisse.

Nec sanè vlla ratio recentioribus esse potest, cur etiam ex propriis eorum principiis doctrinam istam ponderando, de falsitate suspectam esse putent. Ipsi enim ad libertatem beatorum atque ipsius Dei satis esse credunt ac docent, vt quamvis peccare non possint, eligant tamen liberè, hoc est, indifferenter hoc vel istud bonum. Sed hoc libertatis patrociniū plenissime, planissimèque in damnatis spiritibus locum habet. Nam & ipsi quamvis voluntatem immobilem in malo, peruersaque sui dilectione possideant, indifferenter tamen eligere possunt hoc vel istud malum, ad hoc vel istud peccatum homines impellere, hoc vel isto blasphemix conuitio diuinitatem incessere. Quod si ad libertatem sufficit, certissimum est & planissimum, liberum arbitrium in dæmonibus cum illa perpetua & generali, seu in confuso, peccandi necessitate cohærere; & proinde verissimam esse doctrinam sancti Augustini, qua constantissime semper docet, voluntatem que libera in malis est quia delectatur malis, non esse liberam in bonis, quia liberata non est; iuxta doctrinam Apostolicam quam Augustinus illis verbis explicuit: Cum serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ: nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo, &c. Nam ex illis verbis & aliis Christi Domini Ioannis octauo, quæ sapius à nobis allegata sunt, fluxit illa diuisio libertatis apud Augustinum celebris, in libertatem à peccato, quæ est libertas ad bonum, & libertatem à iustitia, quæ est libertas ad malum. Et illud Catholicum eiusdem Doctoris pronuntiatum: Semper

est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim à iustitia libera est, quando seruit peccato, & tunc est mala, aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona. Et illud in Enchiridio: Ad peccandum liber est, qui peccati seruus est. Vnde ad iustè faciendum liber non erit, nisi à peccato liberatus esse cœperit iustitiæ seruus. Vnde obduratissimis peccatoribus liberam planissimè voluntatem tribuens dicit: Facile est vt infidelitatem accusemus Iudæorum de libera voluntate venientem, qui factis apud se tam magnis virtutibus credere noluerunt.

Hæc de libertate tantum ad malum paulo fusiùs ex Augustini mente pertractanda fuerunt, propter miras quorundā recentiorum opiniones & veteribus inauditas, quibus res planissimas tricus implicant, vt in hominibus qui peccato subiugati seruiunt, multoque magis in dæmonibus, vel arbitrij libertatem, vel peccandi potestatem negent, vel ita fateantur, vt vel gratiam sufficientem in iis velut necessariam postulent, vel boni moralis agendi potestatem. Fœtus isti sunt non Ecclesiasticæ traditionis, sed humanæ, vel potius vanæ speculationis. Quæ si ad normam doctrinæ veteris, & præcipue principis omnium Theologorum, & in hac materia ducis ac præceptoris gentium Augustini, expenderimus, inuenientur esse paradoxa, quibus nec à Stoicis paria excogitata sunt. De duobus postremis iam fuit alibi dicendi locus.

*Libertas arbitrij quo sensu tribuenda,
& neganda peccatoribus.*

C A P V T X I I.

SE b quamvis Augustinus crebrò libertatem arbitrij malos habere, & arbitrium ad peccandum liberum esse fateatur, ac definitiones quas de libertate tradidit, hoc ipsum sine vlla dubitatione conuincant, non rarò tamen idem Augustinus nullam omnino libertatem arbitrij, nisi in boni dilectione, atque in operibus bonis ex ea profluentibus, videtur agnoscere: Ad male agendum habes, sine adiutorio Dei liberam voluntatem. Quanquam non est illa libera. A quo enim quis denictus est; huic & seruus addictus est. Et omnis qui facit peccatum seruus est peccati. Et, si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Et in libro de Spiritu & littera: Nec attendunt in ipso nomine liberi arbitrij libertatem sonare. Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas. Si ergo serui sunt peccati, quid se iactant de libero arbitrio? A quo enim quis denictus est, huic & seruus addictus est. Quasi dicat, vbi non est Spiritus Domini, non est libertas arbitrij, sed seruitus. Ex qua vena fluunt innumera eius testimonia, quibus soli diuinæ gratiæ, charitati ac dilectioni iustitiæ tribuit libertatem voluntatis; vtpote quæ tanto sit liberior, quanto diuinæ gratiæ misericordiaeque subiectior; quemadmodum fusè supra declarauimus.

Ex his atque huiusmodi Augustini locis, quosdam Scriptores collegisse video, nullam ex Augustini mente esse arbitrij libertatem, nisi per quam adhæreretur Deo. Quam sententiam suam quomodo tueantur, ipsi viderint. Hoc tamen

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 11.

In Enchir. cap. 30.

Lib. de dona pers. c. 9.

In 2. dist. 7. num. 32.

vis. 9. II. 14.

In 4. dist. de malo q. 16.

c. 2. in corp.

Serm. 13. de verb. Apost.

Lib. de Spir. & lib. c. 30.

Epist. 89.

Lib. 5. de
Ciuil. c. 10.
& lib. 3. de
lib. arb. c. 3.
& aduers.
Manicheos
sapius.

tamen exploratissimum est, doctrinæ Augustini directè & ex pluribus capitibus esse contrarium. Quod ex iis quæ toto hoc discursu de libero arbitrio tam prolixè diximus, ita manifestum est, vt superfluum sit iis qui tantillum ingenio pol- lent, repetendo velle declarare. Nam vt nihil di- cam de tot testimoniis, in quibus expressis ver- bis libertatem arbitrij, veri nominis peccatori- bus tribuit, & illud indifferenter se posse huc il- luc flectere ad bonum & malum, de quibus infra adhuc dicendum erit; ipsa ratio liberi, quam tanto molimine Augustinus tradit, hoc conuin- cit inuictissimè. Liberum enim vocat, quod est in nostra potestate, & in nostra potestate id quod facimus quando volumus; quod in peccatis citra omnem tergiuersationem perspicuè verum esse, nemo Catholicus diffiteri potest. Ex quarum definitionum veritate ex professo Augustinus docet, & manifestum esse docet, & aduersus Philo- sophos constantissimè defendit, voluntates nostras non solum quibus rectè, sed etiam quibus perperam viuuntur, non esse sub necessitate positas, sed liberas, & à libero arbitrio proficisci. Qua de re supra satis multa generatim disputata sunt.

Sed hoc est quod viros eruditos videtur fefel- lisse, quòd liberum, in Augustini doctrinà, sub- inde magis actum respicit, qui libere fieri dici- tur, quasi terminus ad quem libertatis; subinde vero solum vel maximè terminum à quo arbi- trium dicitur liberum. Respectu actus liberi, tam est arbitrium liberum respectu actus mali, cum illum delectabiliter facit, quàm boni: & vtrisque vniuocè, vt cum Philosophis loquar, & nomen & ratio libertatis conuenit. Vterque enim, & bonus & malus, est in potestate volun- tatis, eumque facit cum vult, & quidem magis malum quàm bonum, quandoquidem ad ma- lum agendum liberam habeat voluntatem etiam sine adiutorio Dei: Ad bonum autem non nisi diuinitus liberetur & adiuuetur. Nec enim aliud est liberum Augustino, prout nude actum respi- cit quatenus à potentia voluntatis fluit, quàm id quod ita est in nostra potestate, vt illud facia- mus quando volumus.

Sed voluntas quibusdam impedimentis vo- lendi obnoxia esse potest, quibus velut vinculis & compedibus potestas eius quodammodo li- getur, vt in actum bonum exire; hoc est, velle, vel id quod iam vult implere non possit. Vnde à vinculis illis per quæ diabolus captiuum arbi- trium tenet, tanquam termino à quo, expediti debet, vt velit, aut vt impleat id quod velit. Hinc ergo fit, vt libertas quatenus immunita- tem ab istis volendi impedimentis & quasi vin- culis sonat, respectum quendam quasi ad ter- minum à quo arbitrium liberetur connotet, sicut initio tractatus huius declaratum est. Quod quamdiu non fit, manet arbitrium seruum, cap- tiuum & alterius dominationi subiectum, quæ ratione respectus illius repugnant arbitrio. Quo enim magis ab illa captiuitate & seruitute, & consequenter ab alterius dominatione libera- tur, eo fit magis magisque liberum, vsque adeo, vt cum in eam incidere non potest amplius, tunc sit liberrimum. Hoc volendi impedimentum Apostolus peccatum vocat; hoc Augustinus verò interpretes Apostoli, concupiscentiam; quæ non est aliud quam desiderium fruendi quacum- que creatura. Liberatio igitur à dominatione peccati seu concupiscentiæ, hoc est, ab amore

A cuiuscumque creaturæ, arbitrium verè liberum facit; quia cuius amore voluntas deuincta, ei- dem & serua detinetur. Ex quo fit, vt voluntas ab isto amore creaturarum tanquam delectabili visco, quo sub ea veluti dominante captiua tene- batur, expedita, non solum libera à creaturis fiat, sed etiam earum sub Deo, hoc est, sub æterna veritate domina, vt eis non fruendo subiiciatur, sed vtendo superferatur; non vti libitum est, sed sicut æternæ veritati, seu Deo, placitum fue- rit: Non enim vera libertas ab ipso veritatis præscripto libera esse debet. Hæc breuiter in- dicauit Augustinus in libro de vera Religione: *Quem delectat libertas, ab amore mutabilium rerum liber esse appetat; ecce libertatem termini à quo: Et quem regnare, id est, Dominum esse, dele- ctat, vni omnium regnatori Deo subditus habeat, plus eum diligendo quam seipsum; & consequenter quam aliam quamcumque creaturam. En terminum ad quem qui excusso seruitutis earum iugo sequitur.* Vnde paulo ante dixerat: *Rationalis anima si Crea- tori suo seruiat, à quo facta est, per quem facta est, & ad quem facta est, cuncta ei cetera seruiunt.* Et rur- sum: *Quem si subditus (homo) imitaretur, per eum haberet subdita cetera.* Non enim à creatura- rum & sui ipsius iugo expedita, sine omni do- minio, sicut nec sine omni amore esse debet. Nam sicut amor temporalium, sine amore rerum æternarum ex animo pelli nequit, ita nec iu- gum creaturæ sine iugo Dei: *Solve te hinc, inquit Augustinus, sed alliga ibi periculosum est tibi in his tentationibus sine vinculo remanere.* Et alibi: *Capriuat ergo (à Deo) quia capti, & capti quia subiugati, sub leue illud iugum missi; liberati à pec- cato, cuius serui erant, & iustitiæ (id est Dei) serui facti cuius liberi erant.* Et quia creatura rationa- lis naturaliter ita instituta est, vt non debeat seruire creaturæ, sed Creatori, tanquam natu- rali & vero Domino suo, hinc fit quod illa serui- tus, quò arctior eò liberior sit: *Filius est ancilla, inquit Augustinus, secundum quod omnis creatura subdita Creatori est, & verissimo Domino verissimum debet famulatum, quem cum exhibet libera est, hanc accipiens à Domino gratiam vt ei non necessitate, sed voluntate deseruiat.* Ergo iste filius est Ierusalem cœ- lestis, quæ sursum est mater omnium nostrum libera. Et libera quidem à peccato, sed ancilla iustitiæ. Si libe- ra, seruitutem illam exhibendo, ergo quò arctior ista seruitus, eò liberior, quia vi charitatis à pec- cato liberantis liberatior. Eò quippe longius animus à peccato seu concupiscentia dominante recedit & consequenter à creaturis liberior fa- ctus, ei ad nutum sub Deo sibi regnante domi- natur. Nam huiusmodi augmentum libertatis & diminutio seruitutis, vt supra latiùs exposui- mus, semper respectum ad peccatum seu con- cupiscentiam rerum creaturarum velut terminum à quo liberamur, inuoluit.

Porro sicut vmbra corpus, & vitium virtu- tem, & peccatum virtutis actum imitatur, ita & libertas à iustitia, seu Deo, libertatem à pec- cato. Nam & illa præter actum positiuum quem respicit, quatenus eum in potestate habet, etiam connotat respectum à iustitiâ tanquam ter- minum à quo liberum fit arbitrium ne impe- diat actum eius, veruntamen illa non est ve- ra liberatio, sed captiuitas, tyrannis & ser- uitus sub amore creaturæ, quo fit dissimilis Creatori. Libertas enim cum termino à quo comparata, immunitatem significat, non à quo-

Ibid. ca. 44.

Ibid. ca. 45.

Serm. 10.

append.

In Psal. 67.

In Psal. 115.

libet, sed à malo, à tyrannide veraque seruitute rationalis creaturæ, cui dominium quoddam potentissimum supra blanditias timoresque creaturarum adiunctum est. Quæ de re præclare sanctus Dionysius naturam dominationum cœlestium explicans: Sanctarum dominationum nomen declarare arbitror excitationem quandam ad supera, à seruitute, omnique terrestri submissione liberam, quæ nulli tyrannicæ dissimilitudini ullo prorsus modo seipsam uti libero dignum est, subiicit, ut quæ dominatio sit nullis blanditiis cedens; omnemque seruitutem diminutionis effectricem superat, & omni submissioni pertinaciter obsistit, & ab omni dissimilitudine exempta est, & veræ dominationis ac dominantis principatus semper cupiditate tenerur, & ad veram ratamque illius similitudinem tum se, tum ea, quæ ipsum loquuntur, quantum licet probe fingit ac format; & ad nihil eorum quæ temere videntur & approbantur, sed ad id quod propriè est conuersa est, & semper diuina similitudine dominationis authore, quantum potest participat. Describit enim veram libertatem sub ea ratione qua terminum à quo, creaturæ blanditias, & amorem veluti veram à Deo dissimilitudinem, & seruitutem diminutionis effectricem respicit ac respuit. Vnde & Augustinus alicubi dicit, se fuisse longè à Deo in regione dissimilitudinis: & iniquos aptos esse creaturis inferioribus, quanto dissimiliores sunt tibi aptos à superioribus, quanto similiores sunt tibi. Ab isto malo tyrannicæ dissimilitudinis, seruitutis, terrenæ submissionis, carnalis concupiscentiæ, & vno verbo peccati, ut Apostol. loquitur, libertas eximit. Ex qua nobili & antonomasticâ libertatis significatione, fit ut etiam vulgò translata significatione, sicut Augustinus dicit: Quicumque liberatur, intelligatur periculum euadere, molestiis carere. Sicut ergo corruptio rei positivæ destructionem sonat: Nocet enim corruptio & nisi bonum minueret non noceret: abusuè vero priuationis aut negationis (non enim ignorantiam, sed scientiam corrumpi dicimus) ita libertas respectu termini à quo propriè libertatem à seruitute naturæ rationalis inimica sonat, non à seruitute veri Domini. Quod & in libertate ciuili pari modo locum habet. Nemo enim seruus dicitur, qui vero Domino suo in patria sua amore seruit, quod enim arctius ei seruit & liberalius, eò liberior est; sed qui tyranno, à quo in seruitutem abruptus est, subiugatur & seruit.

Hinc igitur patescit ratio, cur liberum arbitrium, quatenus nude actum respicit quem habeat in sua potestate, ut eum faciat si velit, verè & propriè liberum ex Augustini definitione, dici debeat, & verè sit; & tamen passim in omnibus scriptis suis Augustinus ita de libertate loquatur, quasi arbitrium peccatorum nulla ratione sit liberum. Tunc enim libertatem non ad actum, sed ad terminum à quo comparat: qua ratione arbitrium concupiscentiis carnalibus subiugatum, non tam liberum quam seruum vera videlicet, tyrannica & inimica naturæ rationali seruitute, dicendum est: & non nisi vmbratica quadam veræ libertatis effigie liberum, quatenus etiam tunc à suauissimo saluberrimoque iustitiæ iugo liberatur, ut cum quadam delectatione quasi liberaliter peccato seruiat: Qualis quæso potest, inquit, serui additi esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim seruit qui sui Domini voluntatem liben-

ter facit. Ac per hoc ad peccandum liber, qui peccati seruus est.

Hanc igitur veræ & adumbratæ libertatis differentiam & imitationem, quæ ex termini à quo fit liberum, & delectationis per quam fit liberum, quadam deficiente similitudine petuntur, Augustinus ut exprimeret, illis nominibus in afferenda vera libertate uti solet, quæ maximam eius prærogatiuam denotent. Nunc enim vocat eam veram libertatem, & arbitrium per eam esse verè liberum: Ipsa est vera libertas propter rectè facti lætitiā. Et alibi rationem quam dedimus simul indicans, quia à malis eripit: Vera libertas nos ab iniquitatis, & mortis & diaboli dominatione liberat. (qui per peccati concupiscentiam arbitrio dominatur) liberos facit. Quam vocem veræ libertatis sexcenties in scriptis eius frequentatæ, ex Christi Domini verbis hausit: Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Nam ut sanctissimus Doctor ait, per gratiam Christi, arbitrium fit verè liberum dum à carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur. Subinde veram & sanam libertatem nuncupat: Ipsa est vera & sana libertas, ut opus bonum fiat non timore (scilicet rei temporalis quæ diligitur amittendæ) sed amore. Quandoque salubrem libertatem: Nec ideo tamen potest captiua voluntas nisi Dei gratia respirare in salubrem libertatem. Et rursum: Non aliud intelligitis arbitrium laudabiliter liberum, nisi quod fuerit Dei gratia liberatum. Alias summam libertatem: Deo vni summa libertate seruatur. Aliquando hanc veram sanam, salubrem, laudabilem libertatem à peccati dominantis malo absolute & antonomastice libertatem appellat: Voluntas humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem. Libertatem vero à iustitia quæ est libertas in malo, ne quidem libertatis nomine dignam censet; Libertas sine gratia non est libertas, sed contumacia. Et in alio loco: Nec attendunt in ipso nomine liberi arbitrij vique libertatem sonare. Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas. Si ergo serui sunt peccati, quid se iactant de libero arbitrio? Omnia ista elogia libertatis à peccato, & probra libertatis à iustitia, quam seruilem libertatem appellare solet, sicut seruitutem Dei liberam seruitutem, respiciunt vtramque libertatem purè & nudè respectu termini à quo. In qua consideratione, libertas ad malum seu à iustitia, ita ferè à vera libertate arbitrij à peccato deficit, & eam fugitiua quadam similitudine, sicut vitia virtutem ipsumque Deum defectiuâ quadam & vmbratica specie æmulantur. Nam & superbia veram virtutem, ac ipsius Dei celsitudinem imitatur, & stultitia innocentiam & simplicitatem, & ignauia quietem, & effusio liberalitatem eius: Perversè enim, inquit Augustinus, te imitantur nomine qui longè se à te faciunt. Sed hoc non officit, quominus alia ponderatione quæ nudum actum respicit, arbitrium etiam in malo, sit verè liberum, ea libertate qua generatim benè vel perperam viuunt; quatenus actum, siue bonum, siue malum habet in sua potestate; sicut ille vitiorum defectus à virtutis perfectione quam affectat, nihil obstat quominus virtus & vitium secundum qualitates ponderata, communem veri habitus rationem, itemque peccatum & actus bonus, veri actus liberi naturam induant. Quapropter Aug. vtramque considerationem simul iungens

De cœlesti hierarch. cap. 8.

7. Confess. cap. 16.

Serm. 48. de Verb. Domini. Lib. 7. Conf. cap. 12.

In Enchir. cap. 30.

Ibidem.

Lib. 1. de Ciuil. c. 18.

Ioan. 8.

Epist. 90. quæ est Con. Carthag. In Psal. 67.

Lib. 4. ad Bonif. c. 3.

Lib. 6. Mun. fca cap. 5.

Lib. de Cor. & grat. cap. 8.

Epist. 106. Lib. de Spir. & lit. c. 30.

2. Confess. cap. 6.

Serm. 13. de
Verb. Apo-
stol. cap. 11.

Ibidem.

Ibidem.

1. Pet. 2.

Ioan. 8.

gens præclarissimè voluntatem & liberam respectu peccati vocat, quatenus actum peccati perpetrare potest si voluerit, & simul non liberam, quia peccati ancilla est: *Agis quidem illo non adiuvante libera voluntate, sed male. Ad hoc idonea est voluntas tua quæ vocatur libera & male agendo fit damnabilis ancilla.* Audis liberam ad agendum male, & tamen non liberam fieri, quia peccati ancillam. Et iterum clarius: *Cum dico tibi sine adiutorio Dei nihil agis, nihil boni dico. Nam ad malè agendum habes sine adiutorio Dei liberam voluntatem.* Audis perspicuè voluntatem liberam ad malè agendum statui. Iam audi, qua ratione terminum à quo respiciendo non libera: *Quoniam non est illa libera. A quo enim quis denictus est, huic & servus additus est: & Omnis qui facit peccatum servus est peccati; & Si vos filius liberauerit tunc verè liberi eritis.* Hæc paulò vberius explicanda esse iudicavi, ne quis forte non satis expensâ doctrinæ sancti Augustini, ex ea colligi putet, nullam in peccatoribus esse veri nominis libertatem, à qua liberum arbitrium appellatum est: quamvis alio sensu phrasis ista sit in scriptis eius & antiquorum omnium, & Ecclesiæ Catholicæ precibus & monumentis, ipsisque sacris litteris frequentissima.

Quomodo se libertas arbitrij habeat ad libertatem seu indifferentiam contrarietatis, & contradictionis.

CAPVT XIII.

QUOD de libertate, seu potius indifferentia contrarietatis dicendum sit, abundè ex dictis liquet. Ostendimus enim adesse & abesse posse sine vllò libertatis præiudicio. Affuit Angelis & Adamo in Innocentiæ statu perfectissimè, nobis post peccatum imperfectius. Abest penitus ab inferis & superis illæsa vtrisque permanente arbitrij libertate, in illis ad malum, in his ad bonum. Indifferentia quippe ad vtrumlibet, testimonium quidem libertatis est, quia sine liberi arbitrij vsu neutrum exerceri potest, non tamen ad libertatem vllò modo necessaria. Oritur enim non ex natura, neque ex robore libertatis, sed ex infirmitate eius qua fit ut animus imbecillè, solubiliter, & inconstanter dilectis rebus adhæreat, ita ut ab vna quam velut vltimum finem diligit, in alteram, à bono in malum, à malo in bonum possit transilire. Quod qui ad naturam vel notionem libertatis pertinere contendit, necesse est fateatur eandem imbecillitatem etiam ad naturam charitatis pertinere. Nam in Augustini ac discipulorum eius lucubrationibus ac documentis, nulla est alia libertas ad bonum nisi charitas, quia illa est sanitas animæ rationalis. Sicut ergo absurdum est, naturam vel perfectionem sanitatis in eo sitam esse ut sit labilis, & ab ægritudine succedente violari possit, cum potius talis sit perfectissima, qualis erit beata nostra immortalitas, quæ non finet nos amplius morti, vulnere, ægritudinibus subiacere; ita paris absurditatis est, ad sanitatem adeoque libertatem charitatis, huiusmodi potestatem deficiendi ad malum poscere. Quæ quidem omnia ex eis quæ supra disseruimus perspicuè patent.

A De libertate contradictionis, hoc est, ad agendum & non agendum, paulo alia ratio est. Potest enim firmissima esse charitas, & cupiditas, quæ à rebus amatis, nullis blanditiis, terroribus, auelli, & in oppositum flecti queant, quamvis non semper in actum dilectionis erumpant. Potest ergo putari quod indifferentia exercitij, hoc est, agendi & non agendi (sub qua comprehenditur etiam indifferentia eligendi hoc vel illud) ad libertatem necessaria sit. Quod ut plenius intelligatur, sciendum est quod sicut obiectum voluntatis distinguitur in finem, & id quod est ad finem, ita & actus eius circa alterutrum occupantur. Finis est amor cum sua fruitione; eius quod est ad finem, vsus. Qui ita differunt, ut amor in fine hæreat, vsus & quicquid cum vtendi voluntate iunctum est, à re circa quam occupatur in finem transeat, ut aptissimè vocauerit Augustinus affectum amoris *mansoriam dilectionem*; vsus *transitoriam*; quia non manet in re qua vtitur, vtentis affectus. Sicut enim propter finem homo conditus est, ita & propter amorem, quo fini iungitur: media propter ipsum hominem sunt, & ceteri affectus propter amorem velut omnium cardinem qui seruiunt. Maximè verò omnium servus est, vsus seu voluntas vtendi. Est enim affectus purè putèque ministerialis respectu amoris finis, veluti plenissimo iure dominantis eumque trahentis in scopum suum. Ex quo fit ut consilium, electio, vsus, imperium & similes ministeriales actus voluntatis, necessariò tam bonitatem, quàm alias condiciones suas, imò & ipsum suum esse ab illo dominante mutuentur. Nam inde nascitur, quod huiusmodi affectus vsuales tunc assumuntur, cum amor finis postulauerit, tunc deponantur cum non postulauerit; uti enim velle, cum vsus constiterit non esse necessarium, non est sapientis animi firmitas, sed re vtenda frui volentis imbecillitas.

D Ex isto igitur fonte proficiscitur, ut cum amor finis vltimi, siue boni, siue mali, stabilis & immutabilis fuerit, impossibile sit, electionem, vsus, & similes affectus, qui ab illo amore imperantur, circa talia versari media quibus amor finis interimatur. Sic enim amor ipse finis quem stabilem supposuimus, semetipsum interimeret, hoc imperando quod se interimit; quod etiam tum cum amor finis adhuc excidere potest, locum habet. Nam quamvis is qui Deo iunctus est, eligere possit medium malum quo amor pereat, nunquam tamen electio ista ex illo ipso amore quem interficit, sed ex alio proficiscitur, vel ipse certè alius nouus amor erit prioris inimicus. Ex quo facile intelligitur, eam libertatem arbitrij quæ circa res eligendas vtenda squè versatur, nullo modo postulare posse, ut ipsa electio ordinem finis egrediatur. Nam hoc ipso degenerat non solum à perfectione, sed à natura quoque electionis, siue ignoranter eligendo medium quod non est medium, siue scienter eligendo quod ei repugnare cernit; quod fieri non potest ex natura electionis, sed potius alterius nouæ dilectionis, qua rem illam non iam ut purè medium, sed ut aliquid per se amabile complectentem intuetur. Ut propterea rectissimè dixerit sanctus Thomas Augustino succinendo; *Quod liberum arbitrium diuersa eligere possit, seruatò ordine finis, hoc pertinet ad perfectionem libertatis eius: sed* *Lib. 1. de doctrin. Christi. cap. 35.*

Lib. 1. de
doctrin.
Christi. cap. 35.

t. p. q. 62.
art. 8. ad 3.

quod eligat aliquid diuertendo ab ordine finis, quod est peccare, hoc pertinet ad defectum libertatis.

Ex eadem illa radice nascitur, ut mediorum assumptio totam suam necessitatem & indifferentiam ex eodem amore finis hauriat. Si enim medium, ut medium, amori finis videatur esse necessarium (ut cum non nisi unum superest) non potest pratermitti; si repugnare, non potest assumi; si pluribus viis eodem perinde perueniri, quodlibet prae quolibet arripi potest & non arripi, & sic de ceteris electionis vsusque conditionibus. Qua consideratione dixit idem sanctus Thomas: *Quando ad finem non posset perueniri, nisi una via, tunc eadem ratio esset volendi finem, & ea quae sunt ad finem.* Non enim potest in isto casu renunciare voluntas ei quod est ad finem, nisi renunciet ipsi fini.

Ex quibus electionis & vsus regulis, naturae lumine perspicuis, facile animaduertitur, unde tota illa indifferentia contradictionis, quae in electione, vsu, imperio, & similibus ministerialibus affectibus cernitur, oriatur & metienda sit; Nimirum non ex libertate arbitrij respectu illorum actuum, sed ex amore finis, herili potestate famulis suis dominante. Nam siue unum dumtaxat adsit medium, siue plura, siue omittere possit electionem alterutrius, ita finis amore postulante, siue non possit, salua libertate vtrumlibet facit. Nam ab ordine finis posse in eligendo deflectere perinde ut in ratiocinando ab ordine principiorum, Thoma & veritate iudice, non potestas est, sed imbecillitas, non libertas, sed defectus eius, non à Deo datus, sed ex ingenta naturae infirmitate insitus, vel à diabolo seminatus. In eo quippe electionis natura & libertas posita est, ut sit in arbitrij potestate, hoc est, ut eligat & non eligat cum voluerit, quod tunc perfectissime fit, cum sequitur ad amissimum nutum Domini sui, qui est amor finis: ab illo quippe exercitur & comprimitur, prout finis dilecti ratio poposcerit, ab illo mutuatur esse suum, libertatem suam, indifferentiam suam. Est quippe affectuum omnium postremus, vilissimus, seruilissimus, natus obedire, non imperare, & propterea minimè omnium libertatis capax; & si quam suscipit, illa non minus ac bonitas eius, ex affectu principe deriuatur, & expendi debet. Ut sanè mirandum sit, quid Philosophiae sectatoribus in mentem venerit, qui libertatem arbitrij ex abiectissimo seruilissimoque voluntatis actu ponderare voluerunt, quae in principe collocanda est. Libertas enim, omnium hominum iudicio, dominium non seruitutem, atque id quod non alterius, sed sui gratia est, sonat. Vnde quod S. Thomas praeclare de potentia voluntatis Aristotele suffragante dixit: *Voluntas imperium habet super omnes animae vires, propter hoc quod eius obiectum est finis; unde conuenientissime in ipsa summum libertatis inuenitur. Liber enim dicitur qui causa sui est, ut in primo Metaphysicorum dicitur; & vice versa alibi: Oportet ut ea (potentia voluntatis) quae est liberrima super alias imperium & dominium habeat; hoc, inquam, ipsissimum multo magis, verissimeque de primo, nobilissimo, imperiosissimoque voluntatis actu dici potest, & iuxta Augustinum debet: amor imperium habet super omnes animae vires, propter hoc quod eius obiectum est finis: unde conuenientissime in ipso summum libertatis inuenitur. Liber enim dicitur qui causa sui est. Nam alioqui vn-*

de nascitur quod ille solus omnibus affectibus, maximeque seruilibus illis quos diximus, dominetur; Nisi ex illo principio quod sanctus Thomas tetigit, quia oportet ut qui est liberrimus, super alios imperium & dominium habeat. Quo sanè nihil congruentius Augustini principiis quae deduximus, dici potest. Nam ista una causa est, cur libertatem in actibus, siue bonis, siue malis semper respectu finis attendat; atque adeò, ut in vniuersis operibus eius vix reperiri possit libertatis mentio in actibus amori finis seruientibus, nisi quatenus in illis amor finis emicat & attenditur. Nam hinc illa toties repetita de libertate charitatis in omnium praeceptorum (quae non finis, sed eorum quae sunt ad finem rationem obtinent) obseruatione dominantis: *Liber enim praeceptum facit*, ut ille loquitur, *qui libens facit*, id est, qui ipsam iustitiam praecepti diligendo facit. Non enim aliter electionis praeceptorum, & vsus & cuiuscumque voluntatis libertatem explorat Augustin. quam bonitatem. Nam vtramque ex amore finis in ea relucente pariter trahit.

Quapropter merito Scholasticis quibusdam eruditissimis, & contentiosae Theologiae Coryphaeis, absurdum visum est, quod libera diceretur voluntas in eligendis iis quae sunt ad finem, & non in appetendo ipso fine, quantumcumque appeteretur necessariò, sententiamque suam non aspernandis rationibus probant. Non enim necessitatem libertati, sed naturam repugnare dicunt, & rectè dicunt. Nam Aristoteles in Metaphysica distinguit liberum à naturali, & secundo Physicorum, causam actiuam in naturam & propositum, qua de re supra latius diximus. Proinde fieri non potest, ut eadem potentia voluntatis circa finem versetur ut natura, quantumvis in eum ferri ponatur necessariò, & in ea quae sunt ad finem, ut potentia libera; sic enim distingueretur eadem actiua potentia in seipsam & in oppositum sui. Tam enim impossibile est, ut una potentia duos oppositos operandi modos habeat, qui per se & primò & immediatè principium actiuum diuidant, quam ut in eadem specie insint duae differentiae quae genus eius diuidunt. Neque vero refert, quod idem intellectus cum discursu & sine discursu comparatione diuersorum operetur. Nam illi non sunt modi operandi ita oppositi, ut principium actiuum immediatè & prima diuisione diuidant, non magis quam agere cum indifferentia & sine indifferentia contradictionis, quam agere cum deliberatione, & sine deliberatione quam denique agere simpliciter volendo, & ad aliud simpliciter volitum referendo, respectu voluntatis.

Imo vero, ex hoc ipso quod voluntas liberè versatur circa ea quae sunt ad finem, ut recentiores volunt, rectè omnino concludi videtur, eandem libertatem esse respectu finis. Nam eodem omnino actu attingit vtrumque; ut proinde fatendum sit, vtriusque comparatione voluntatem ferri liberè, vel certè in eodem actu esse oppositos agendi modos. Vidit hæc omnia & breuiter expressit Doctor subtilis: *Non sunt eiusdem potentiae actiuae oppositi modi agendi, & maxime isti, naturaliter & liberè, qui primo distinguunt potentiam actiuam. Quia si voluntas comparatur ad finem per modum naturae, & ad entia ad finem per modum libertatis, ipsa non erit*

Scotus in 1.
dist. 10. qu.
unica nrm.
10.

Scotus loc.
citato.

Quest. 6. de
malo ad 9.

In 2. dist. 25
art. 2. ad 4.

In 2. dist.
24. qu. 1. ar.
3. in corp.

Idem Sco-
tus quodli-
bet 16. ad
num. 2.

Ansel. lib.
de lib. arb.
cit. à Scoto.

erit potentia actiua vna respectu istorum; & tunc nul-
la potentia erit, quæ eligat ens ad finem propter finem.
Nulla enim potentia eligit hoc propter illud, nisi velit
vtrumque extremum, &c. Eadem latius tradit, &
iisdem pluribusque rationibus probat in quæ-
stionibus quodlibeticis ex professo docens, Cum
necessitate ad volendum stare libertatem. Et illi sen-
tentia probanda, præter Augustinum profert
sanctum Anselmum, quem sic loquentem indu-
cit: Qui sic habet quod decet & expedit, vt hoc amit-
tere nequeat, liberior est quam ille, qui sic habet hoc ip-
sum, vt possit perdere. Et ex hoc concludit, inquit, li-
berior igitur est voluntas quæ à rectitudine declinare
nequit.

*Afferuntur quatuor absurda, quæ ex necessi-
tate talis indifferentia contradictionis
sequuntur.*

CAPVT XIV.

ET sanè si non est alia libertas vera volun-
tatis, quam agendi & non agendi, seu fa-
ciendi & non abstinendi ab eo quod facis,
grauissima absurda euitari nequeunt, quibus non
solum tota doctrina sancti Augustini funditus
concutitur, sed etiam sensus Christianæ pietatis
læditur, & communis offenditur.

Primò namque sequitur, operationem diuinæ
gratiæ ex diametro repugnare arbitrij libertati.
Duplicita quippe præcepta sunt quibus imple-
dis iuuat gratia, negatiua & affirmatiua. Negati-
ua implentur non faciendo quod prohibetur; cui
contradictoriè opponitur facere quod prohibe-
tur; affirmatiua vero, faciendo quod iubetur.
Effectus autem gratiæ est efficere, vt affectu vo-
lendi suscitato velis, quod torpore concupiscen-
tiæ impediende non vis, & nolis facere, quod à
stimulante concupiscencia vrgeris vt facias. Nam
ipsum, non consentire & non facere, gratiæ vi-
trici effectus est. Facit autem hoc gratia for-
titer affigendo affectum ipsi iustitiæ ne deorsum
cadat, idque non aliter nisi cœlestis delectatio-
nis vehementia, quasi suauis amorosoque vinculo,
vt non solum experientia ipsa testis est, sed sex-
centis locis Augustinus docet: Tantò quidque ve-
hementius volumus, quanto certius quam bonum sit no-
nimus, eoque delectamur ardentius. Et rursus: No-
lunt homines facere quod iustum est, siue quia lateat an
iustum sit, siue quia non delectat, &c. Ignorantia igitur
& infirmitas vitia sunt quæ impediunt voluntatem ne
moneatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo
abstinendum: vt autem innorescat quod latebat, & sua-
ue fiat quod non delectabat, gratiæ Dei est quæ homi-
num adiuuat voluntates. Nimirum non solum vt
agant bonum & non malum generaliter, sed
etiam vt iusti agant hoc bonum quod non age-
bant, & abstineant ab hoc malo quod alioquin
agerent, vel agebant. Vnde mox Augustinus
adiicit: Ideo quisque nostrum bonum opus suscipere,
agere, implere, nunc scit, nunc nescit, nunc delecta-
tur, nunc non delectatur, vt nouerit non suæ facultatis,
sed diuini muneris, vel quod scit, vel quod delectatur.

Lib. 2. de
pæcc. merit.
cap. 17.

Vide lib. 4.
de gratia
Saluat.
frat.

Res ista alibi operosius probata est. Est enim in
Augustini scriptis exploratissima. Effectus igitur
gratiæ est, delectando voluntatem facere,
vt actu velit, & faciat id quod antè languore vel
torpore quodam non volebat; neque faciebat.

A Et ita diametraliter repugnat Philosophicæ li-
bertati seu indifferentiæ libertatis; quia illam
extrahit ab indifferentia agendi, eamque deter-
minatè facit agere vel non agere, velle vel non
velle. Quæ quidem contradictio tanta est &
tam præcisa, vt si perfecta cœlestis gratiæ de-
lectatio voluntati tribuatur, indifferentiam
illam Philosophicæ libertatis funditus interi-
mat, sicut hoc in animabus sua beatitudine
fruentibus manifestum est: quia non amplius
illo rore delectantis gratiæ asperguntur vt nos,
sed eius torrente inebriantur, qui affectum tan-
topère ad diligendam iustitiam & non diligen-
dam iniquitatem rapit, vt non possit illam non
diligere, vel hanc diligere. Hoc autem certif-
simum signum est directæ repugnantia, etiam
in infirmo gradu. Nam si perfecta gratia perfe-
ctè indifferentiam libertatis tollit, imperfe-
ctior imperfectè tollet. Sic enim exploramus
qualitatum repugnantiam, vt illas, in quocun-
que gradu fuerint, contrarias esse statuamus,
quæ cum perfectæ fuerint ab eodem subiecto
se exterminant, quantumvis in imperfectis gra-
dibus se simul esse patiantur. Quod in calore
& frigore, candore in nigrore, scientia &
ignorantia, & infinitis exemplis videre licet.
Gratia igitur quæ facit facere, directè repu-
gnat libertati, si libertas in indifferentia agen-
di & non agendi sita est. Nam illa indifferen-
tia perfecta instar bilancis est, quæ facillimo
nutu in alterutram partem impelli potest. Hæc
autem illo ipso diminuitur quo vel tantillum
alterutri parti additur. Nam quo magis addi-
deris, eo difficilius in alteram partem erige-
tur vel deprimeretur, ita vt tandem amoto alte-
rius partis pondere, totius voluntatis & cor-
poris vires in contrarium non sufficiant. Ea-
dem prorsus est indifferentis voluntatis ratio.
Minimus motus gratiæ tollit perfectum æqui-
librium, maior minuit, maximus penitus adi-
mit. Hoc ita verum est, vt nec ipsi Schola-
stici, istius indifferentis patroni libertatis,
hoc negare queant: Dum per gratiam præueni-
tur, inquit Suarez, & inclinatur, liberum arbi-
trium, Quodammodo indifferentia eius minuitur.
Quod quia libertatem vehementer infringere
videbatur, idcirco addit, quodammodo, verbi
suauitate absurditatem secuturam temperans.
Sed res vel tacis est perspicua, quod per incli-
nationem in alteram partem, indifferentia in
vtramque tollitur. Nam hinc est, quod fateri-
tur aliquando tam vehementes esse diuinæ
gratiæ motus, quod in sancto Paulo & simi-
libus perspicuum est, vt moraliter sit impossi-
bile resistere, quamvis aliquid semper indif-
ferentiæ remanere velint, vt videlicet diffi-
cile resistere possint, sed tamen possint. Hinc
est, quod confirmatos in gratia dicant tracti-
bus eius moraliter resistere non posse, etsi
Physicè possint. Quia terminorum obscurita-
te quantumvis sese tegant, hoc tamen aper-
tè consentitur, eò magis imminui voluntatis
indifferentiam, quò efficaciores fuerint gra-
tiæ motus: quod profectò euentissimum est
directæ contrarietatis argumentum. Egregia
sanè Philosophia, præclara gratiæ laus, mi-
ra defensio humanæ libertatis, recondita v-
triusque conciliatio, vt altera alteram per-
fecta destruat, & non nisi in diminutis gra-
dibus consistere queant. Nimirum Deo vi-

Suar. lib. 3.
de concursu
Dei cap. 13.
num. 18.

gilanter prospiciendum est, ne gratiam augendo libertatem subruat. Paradoxa sunt hæc, antiquitati & Ecclesiæ inaudita, quæ aduersus Pelagianos libertatis interitum ex operatione gratiæ sequi clamantes, tanquam cœlitus missum oraculum semper illud Augustini suspexit ac tenuit: *Hæc voluntas libera tanto erit liberior, quanto sanior; tanto autem sanior, quanto diuinæ misericordiæ gratiæque subiectior. Voluntas quippe humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem.* Quarum rerum euidentia exclamare compulit Augustinum: *Ecce quemadmodum secundum gratiam Dei non contra eam libertas defenditur voluntatis.*

Secundò sequitur, multo magis omnem concupiscentiæ motum similiter directam habere repugnantiam cum libertate. Repugnat enim ex diametro indifferentiæ voluntatis, cum hoc efficiat blanditiis motus sui, ut qui ad agendum & non agendum ante motum quoquod esset indifferens, ipso motu libidinis in alteram partem instar æquilibrij, cui pondus additur, impellatur. Quod certè tam euidenter vniuscuiusque renunciat conscientia, ut omni probatione altius clamet. Quid enim alioquin causæ est, ut magis pulsati, quam vacui tentatione peccemus? Quid sibi vult lucta tantò difficilior, quantò tentationis motus est violentior, quod tantis quotidie clamoribus poscimus: *Et ne nos inducas in tentationem*, si tentationis motus non tollit indifferentiam agendi & non agendi, quam ante sentiebamus? Ut quid dicit Apostolus vnumquemque tentari à concupiscentia sua abstractum & illectum, si relinquit animum in eadem indifferentiæ libertate? Ut quid dicitur ab eius Coapostolo, *lex peccati*, nisi quia, ut Augustinus exponere solet, animum indifferentem non verbis, sed periculosissimis motibus iubet, & quodammodo cogit ut peccet. Ut quid denique recentiores ipsi profitentur tentationibus grauibz sine gratiæ adiutorio difficillimum esse resistere? Ut quid grauissimi peccatores totis medullis flagrante libidinis motu clamant, se voluntatis infirmitate non posse non cedere, & eos virum dicere non semel Augustinus docet; nisi quia grauissimus sit in alteram partem impulsus libertatis, cui ad æquilibrium reducendæ, par vel maior gratiæ delectatio necessaria est? Ita vero augeri posse motum titillantis cupiditatis, ut non possit ei indifferentis libertatis nisu amplius repugnari, sine sanæ doctrinæ violatione negari nequit. Nam illa fuit superbissima Pelagiani dogmatis machina, Augustini disputatione contrita, hominem sufficere ingenitis sibi motibus dare leges: *Quod vos dicitis*, inquit Augustinus, *Christiana doctrina non dicit, id est, (ut verba tua ponam) hominem sufficere ingenitis sibi motibus dare leges.* Cum igitur motus tentationis violentissimus victam opprimat indifferentiam, profectò minor minuet, & vterque perspicue demonstrabit, non minus carnalis concupiscentiæ titillationes, quam gratiæ spiritualis delectationes capitalem ac diametralem cum indifferentiæ libertate hostilitatem exercere. Vnde de concupiscentiæ motibus. Paulus: *Inuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati*, id est, captiuare conantem. De gratiæ motibus Psaltes: *Inclina cor meum in testimonia tua.* De vtrisque sapiens: *Cor regis in manu Domini, quocumque voluerit inclinabit illud.* Et Augustinus:

A *His & talibus testimoniis diuinorum eloquiorum, satis quantum existimo manifestatur, operari Deum in cordibus hominum, ad inclinandas eorum voluntates, quocumque voluerit, siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum.* Inclinare autem & captiuare & cor & voluntatem in testimonia, vel à testimoniis reuocare, cuiuslibet sani hominis sensus iudicat, non posse fieri sine impulsu ac depressione indifferentis libertatis in alterum latus; quemadmodum statæræ æquilibrium inclinari in alterutram partem impossibile est, sine indifferentiæ illius æqualis præiudicio.

Tertiò sequitur, omnes habitus & consuetudines animi, siue bonas, siue malas, directè repugnare libertati, quia directè repugnant æqualitati istius indifferentiæ. Hoc enim proprium habituum munus est, facilitatem operandi afferre facultati, & consequenter difficultatem operandi oppositum. Non enim potest facilitas vnius partis crescere, nisi decrescat alterius. Nam inde nascitur quod auarus non possit, nisi summa difficultate, liberalitatis opus facere. Quod in omnibus habitibus similiter locum habet. Indicat hoc Scriptura cum dicit: *Perver-*

C *si difficile corriguntur.* Et: *Si mutare potest æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas, & vos poteritis bene facere cum didiceritis malum.* Et: *Quomodo potestis bona loqui cum sitis mali?* Et: *Quod impossibile erat legi in quo infirmabatur per carnem, &c.* Agnouit hoc quantuscumque fuerit indifferentis patronus libertatis Iulianus; sed eum propria iugulans confessione Augustinus: *Cum dixeris*, inquit, *affectionalem qualitatem* (sub qua habitus comprehendendi declarauerat) *ortam ex maioribus causis, atque ita inhaerescere, ut aut magnis molitionibus, aut nullis separetur, quando secundum eam dicitur animus malus, aut potius homo malus, nonne metuis ne voluntas bona aut non ibi esse possit, aut valere nihil possit? Nonne concedis hominem miserum, quicumque ille sit vel fuerit, certe aduersus talem clamasse qualitatem, velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio? Hic*

D *saltem fatemini esse istorum verborum gemitum necessarium, Quis me liberabit, &c.* Quapropter non veretur Augustinus huiusmodi consuetudines seu habitus malos, multis suorum scriptorum locis peccandi necessitates, & iacturam libertatis vocitare, ut superius declaratum est: quod non est aliud, nisi clavis verbis diceret, indifferentiæ interitum; affigit enim ad alteram partem necessitas: *Dum seruitur libidini facta est consuetudo & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas, &c.* Voluntas autem noua quæ esse cœperat, nondum fess. cap. 5, erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam. Nonne multò efficacius exprimit id quod dico, quam si voluntatem non amplius indiffer-

E *rentem permanisse fateretur? Quid quod ipsos Pelagianos hoc idem in superiori illa quam protulimus confessione, profiteri coactos dicit? Tu quoque ipse in libro nouissimo tuo eorum, quos contra vnum meum quatuor edidisti, ex affectionibus atque passionibus animi dicis euenire hominibus affectionalem qualitatem, atque ita inhaerescere, ut aut magnis molitionibus, aut nullis omnino separetur? Quisquis ergo ea timiditate peccauerit, quæ ab illo non potest separari, quid aliud quam necessitate peccabit? Et ostendens per talem consuetudinem, periisse eam quæ ante fuerat, non peccandi libertatem seu indifferentiam: Qui ut istam pariat necessitatem, non nisi peccandi consuetudine premittitur, procul dubio prius quam peccaret,*

Eccles. 89.

Lib. de cor.
& grat. c. 8.
Ibidem.Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 21.Eccles. 10.
Ierem. 13.

Matth. 12.

Rom. 8.

Lib. 6. contr.
Iul. c. 18.Vide lib. 3.
de statu nat.
lapsæ.Lib. 8. contr.
Iul. oper.
f. 156.Lib. 5. contr.
Iul. c. ult.

Rom. 7.

Psal. 118.

Proverb. 21.

peccaret, nondum necessitate consuetudinis premebatur. Et adhuc manifestius: Ac per hoc etiam secundum vos peccandi necessitas, unde abstinere liberum non est, illius peccati poena est, à quo abstinere liberum fuit, quando nullum pondus necessitatis urgebat. Quia de causa eodem loco disertissimis verbis, de illis qui simili laborant qualitate aliquoties dicit: *Periit libertas non peccandi: Non est eis liberum abstinere.* Quocumque vero modo illa intelligi debeant, de quo alio loco disputatum est, hoc saltem est ex Augustini sententia, ut minimum apertissimum, certissimum, verissimum, etiam Pelagianis indicibus, quod indifferentia peccandi & non peccandi per similes habitus prorsus interimitur, eoque magis; quo magis consuetudine roborati fuerint. Cuius testis irrefragabilis est renisus eorum, quando expugnandi sunt, eo pertinacior, quo fuerint fixiores: Tanto enim amplius, inquit Augustinus, in ea (libidine) superanda laborabit, quanto maiores ei consuetudo vires dedit.

Nec vero hic dici potest habitus diminuere dumtaxat, aut tollere indifferentiam contrarietatis, hoc est, boni & mali, non autem contradictionis, hoc est, agendi & non agendi. Nam quamuis verum sit immediatè per habitus primam indifferentiam tolli, mediatè tamen etiam secunda semper diminuitur, nonnunquam tollitur. Nam ex isto capite proficiscitur, quod luxuriosi, auari, superbi in perpetuis vitiorum istorum voluntur cogitationibus ac desiderijs, & ea momentis omnibus, vel corpore, vel animo, quantum fieri potest operentur. Et in eo sita est ea quæ paulatim crescit animi sanitas, ut decrecente mala qualitate non solum facilius operentur bonum, sed etiam languidius atque rarius incitentur ad malum. Quod quamuis per se motuum ac statuum internorum peritis perspicuum sit, non erit tamen superuacuum Augustinum audire differentem: *Vellem mihi diceret utrum à morbo fornicationis sanior non fuit, quem fornicari minus minusque delectat? Et paucis interiectis: Itemque post consuetudinem violentie baptizatus & nunquam se deinceps prorsus inebrians, vellem diceret utrum ab isto morbo non fiat in dies sanior, quam fuerat cum potationis gurgitem minus minusque desiderat quam solebat?* Et explicans rursus clarius quomodo motus minores rarioresque suscitentur, quibus ad illa peccata pellebantur: Deinde si prouectu concupiscentiæ bonæ quæ concupiscentias malas fornicandi, potandique debellat, talis efficitur, qualis recenti conuersione non fuit, ut illorum in eo desideria peccatorum minus minusque moueantur, ut aduersus ea mala, non tantæ, quanta prius, exerceat, sed minora certamina, non virtutum diminutione, sed hostium, nec deficiente pugna, sed crescente victoria, dubitabis eum pronunciare meliorem? Unde ex extinctione talium desideriorum, totos habitus, seu malas qualitates ablatas esse concludit: *Cum verò occurrit quod concupiscatur, nec desideria mala, nobis etiam nolentibus, commouentur, sanitas plena est.* Habitus igitur non solum impotentiam adducit operandi boni, quod ei contrarium est, quasi solam contrarietatis indifferentiam tolleretur, sed etiam potentissimè creberrimèque urget ad operandum malum, ut ab eo abstinere non sit liberum, nec salua maneat indifferentia contradictionis quæ ante habitum fuit.

Quod verò de habitibus malis diximus, hoc simili ferè modo, & in bonis locum habet. Quando enim magis auctus fuerit habitus bonus, tan-

to minus indifferens animus ad vtrumque manet. Unde subinde succedente bonos affectus charitate, & irrequieta diuini amoris desideria suscitante, tam profundas subinde radices animus in bono agit, ut sibi certa peccatorum genera, quorum infirmitas magis curata est, non nisi vim inferendo consuetudini suæ, velut alteri naturæ, non posse perpetrare videatur. Nam inde fit quod tanta cum facilitate ac delectatione facit actus illius virtutis bonos. Ex quibus perspicue sequitur per quodcumque incrementum propensionis in alterutram partem, paulatim magis magisque minui indifferentiam, & consequenter libertatem, tunc vero eam possideri perfectissimam, cum homo fuerit quasi tabula rasa, hoc est, simul atque ex infantia ad usum rationis venerit. Tunc enim neutram in partem vehementer propensus est, vel certe cum per nonnullam virtutis aut vitij exercitationem ad illud æquilibrium perductus fuerit, ut perinde ad vitium virtutemque propendeat: vel si in alterutram magis vergit, cum per actuales timoris, concupiscentiæ, aut gratiæ motus sursum deorsumve, vel in hanc, vel in illam partem rapitur; ut animus quasi æquâ lance libratus hæreat. Unde principiorum nouorum filum sequendo, eò usque quidam recentior progressus est, ut dicere ausus fuerit, modum operandi liberè, per grauem metum non impediri, sed potius augeri: Nam tunc, inquit, censetur esse maior libertas in agendo, quando ex utraq; parte habes urgentem aliquam causam. Tunc enim non subito raperis in unam partem præ alia, sed magis ad vtramque indifferens es. Hoc autem vult contingere in metu: Nam ex vna velles non facere ex displicentia obiecti, ex altera velles facere propter metum alicuius mali. Ecce præclarum libertatis genus, quod (ut asinus Buri-dani) propter rationes vtrimque æqualiter fluctuet. Sed hæc & similia veteribus inaudita sunt, & in Augustini doctrina paradoxa; apud quem nunquam animus liberior est à libertate qua liberum arbitrium dicitur, quæ contra Pelagianos ab Augustino defensa est, quam cum perfectissimo charitatis, vel iniquitatis habitu firmatus fuerit, & liber metu, flagrantissimis delectationibus ac desiderijs habitum sequi solitis, fertur in bonum aut malum. Audi obsecro, quando arbitrium, iuxta sanam doctrinam, sit maxime ad peccandum liberum: *Liberum arbitrium usque ad id in peccatore non perit, ut per illud peccent maxime omnes qui cum delectatione peccant: & amore peccati hoc eis placet quod eis libet.* Audi vicissim quando sit maxime ad benefaciendum liberum: *Hæc voluntas libera tanto est liberior, quanto sanior, tanto autem sanior, quanto diuina misericordie gratiæque subiectior.* Nemo autem dubitat, tunc maxima cum delectatione peccari, cum consuetudo mala seu habitus malus quodammodo in naturam versus fuerit: Operatio enim secundum habitum est maxime delectabilis. Neque quidquam certius est, quam voluntatem tanto esse saniores gratiæque subiectiores; quanto firmitus fuerit virtutum habitibus in bono, maximeque celesti illa charitate stabilita. De isto vero æquilibrio libertatis quod fit per dilectiones vel timores, ut vtrumque animum diuellentes, audi quid sentiat Augustinus: *Si ex aduerso existant duo, præceptum iustitiæ & consuetudo carnalis & vtrumque diligitur, id se habimur quod amplius dilexerimus, si tantumdem vtrumque diligitur, nihil horum sectabimur, sed ante*

Becanus
Theod. Sch.
p. 2. tract. 1.
q. 10. nu. 19.

Lib. 1. ad
Bonif. ca. 2.

Epist. 38.

In Epist. ad
Galat.

timore inuiti trahemur in alterutram partem: aut si utramque equaliter etiam timemus, in periculo sine dubio remanebimus, fluctu dilectionis & timoris alternante quassati. Quibus verbis æquilibrium istud libertatis tantum abest ut ad liberam electionem aliquid conferre velit, ut potius nihil ei sentiat capitalius repugnare. Neutram enim in partem motibus reciprocis hac illac fluctuans, se determinare potest. Alibi vero docet timorem tollere libertatem, exortamque metu voluntatem non esse liberam. Nam de illo loquens qui timore compulsus aliquid facit: *Si facit*, inquit, *non quidem plena & libera voluntate, sed tamen non facit nisi voluntate.*

Lib. de spir.
& litt. c. 31.

Quarto sequitur, meritum bonum & malum eo minus esse ac decoloratius, quo quis in bono vel malo fixioribus habitibus radicans fuerit, vel efficacioribus gratiæ motibus tractus: grauissimorum proinde peccatorum delicta esse minora, sanctorumque actiones eo esse in promerendo præmio deteriores notæ, quo habitus aut gratiæ motus, eos magis ex æquilibrio indifferentis illius libertatis extraxerint, & in alteram partem, siue ad agendum, siue ad non agendum inclinauerint. Meritum enim ac demeritum ex arbitrij libertate quam maxime ponderatur, omnium hominum iudicio non Augustini modo, sed & Scholasticorum, quandoquidē intereunte libertate prorsus intereat. Necesse est igitur, ut imminuta quoque libertate, minuatur, & eadem aucta, augeatur. Iam autem declaratum est, indifferentiam libertatis per quidlibet quod in alterutram partem determinatē trahit, minui, & per id solum augeri posse, quod eam ad illud libertatis ad utrumlibet indifferentis æquilibrium accedere facit.

Alia tres absurditates ex ista indifferentia contradictionis consecutæ aperiuntur.

C A P V T X V.

QUINTO sequitur, Christum Dominum ac beatos, vi amoris beatifici omnem omnino libertatem amisisse adimplendi præcepta naturalia & positiua, quatenus præcepta sunt. Difficultatem illam ineluctabilem esse Scholasticis, satis perspicue probat, quod illæ ipsæ solutiones, quas tanquam probabiliores amplectuntur, ita difficultati satisfaciunt, ut nec attingant quidem, vel authores sub ea succumbere manifestum sit. Nam qui in ista materia plausibilis isti malo mederi volunt, dicunt, quamuis determinentur ad bonum, non tamen ad hoc vel illud bonum, quia substantiam præcepti actus ex variis motiuis possunt facere, charitatis, iustitiæ, &c. sub quibus præceptus non erat. Alij dicunt, libertatem fuisse quantum ad intentionem actus, aliasque circumstantias loci, temporis, modi, &c. Alij actus reflexos liberè exerceri posse circa actum præceptum etiam necessarium, & per illos tanquam honestissimos & liberrimos esse posse meritum, si status viatoris ferat. Alij coniungunt omnes modos simul, dum singulos suspectos habent, ut si forsan in vno cadant, altero subleuentur. Sed, ut ante monui, nullus istorum modorum, nec omnes simul, vel nodum ipsum tangunt, &

A tacite clamant authores hastam & clypeum abicere, difficultatis mole superatos. Nam ex quocumque motiui non præcepto, vel circumstantia non præcepta præceptus actus fiat, vel quibuscumque reflexis actibus non præceptis, præceptus actus approbetur & offeratur Deo, nunquam ostenditur circa præceptum, ut præceptum, versari libertatem; sed tantummodo circa aliquid quod sub nullum præceptum cadit, quod sane ad præcepti adimplendi rationem per accidens se prorsus habet. Quid si enim & motiui, & omnes circumstantiæ, præcepto præscribantur? Profecto hic omnes cuniculi clausi sunt, nec ullus datur exitus. Nam illud de reflexis actibus nihil ad propositum libertatis circa actum præceptum facit. Quapropter fatentur prudentiores, si omnes circumstantiæ quam minutissimæ, Christo Domino vel beatis mentibus determinatæ fuerint, nullum vestigium libertatis eis in præceptis esse reliquū. Et hoc ipsum fatentur aliorum etiam non fatentium responsiones, dum libertatem præcepti actus ex circumstantiis quibuscumque non præceptis petunt.

C Hinc sexto videtur sequi, etiam nullum consilium, ut consilium, à beatis cum indifferentia libertatis impleri; non enim liberum est beatis mentibus, nihil nisi Deum in omnibus & super omnia diligentibus, Dei consilium de meliori bono prætermittere. Deest enim illis torpor agendi, deest ille negotiorum vel circumstantiarum concursus qui nos subinde perplexos, & à consiliis adimplendis auersos tenet, quamvis ea Deo nobis dilecto, spectatis omnibus circumstantiis, gratiora esse cognoscamus. Sed si talis nobis esset affectus ardentissimæ charitatis erga solum Deum, qualis viatorum quorundam mentes accendit, qui etiam voto sibi agendum præfixerunt quidquid magis Deo placere cernerent, profectò neque nos fas nobis esse putaremus, Dei nobis dilectissimi consilia prætermittere.

D Itaque septimo dubitari merito potest, an non omnia omnino quæ agenda sunt usque ad ultimas circumstantiarum fibras, beatis mentibus ab incommutabili veritate, siue præcipiendo, siue consulendo, præscribantur. Beati enim non sicuti nos voluntatem Dei per signa discunt, sed æternam eius voluntatem in æterna eius sapientia incommutabiliter radiante, & in immobili eius veritate cognoscunt. Veritas autem pertingit usque ad ultimas actionum fibras & circumstantias & momenta, ita videlicet ut si cut præscribit hoc vel illud esse faciendum, ita etiam dictet hoc modo, hoc tempore, hoc loco, hoc motiui esse faciendum. Qui ergo ipsam lucem veritatis videt, ex qua nobis quidquid veri cernimus, patet, videt in ea præscribente etiam ultimas agendi radices & circumstantias. Ab huius autem veritatis amore deflectere non possunt, cum nihil sit charitas, nisi æternæ veritatis amor: nihil igitur possunt quod illa præscripserit prætermittere. Carent igitur illa agendi & non agendi indifferentia in omnibus illis quæ incommutabili veritate præscribuntur: illa autem præscribit omnia, quæ quoquo modo beati secundum prudentiæ regulas agenda iudicant. Vnde enim alioquin agenda iudicarent id quod ponderatis omnibus circumstantiis agunt, nisi in ista incommutabili veritate? Omnia ista in Augustino manifesta sunt: *Vident*

Lib. 13. Gen. (Angeli boni) faciem tuam semper & ibi legunt sine
ff. c. 15. syllabis temporum quid velit aeterna voluntas tua (sci-
 licet per istos fieri) legunt, eligunt & diligunt,
 semper legunt & nunquam praterit quod legunt. Eli-
 gendo enim & diligendo legunt ipsam incommutabili-
 tatem consilij tui. Et libro octauo de Genesi ad
 litteram: Sublimibus Angelis Deo subdite fruendi-

Lib. de gen.
ad litt. c. 24. bus, & Deo beate seruiantibus subdita est omnis na-
 tura corporea, omnis irrationalis vita, omnis volun-
 tas, vel infirma vel praua, vt hoc de subditis, vel cum
 subditis agant, quod natura ordo poscit in omnibus,
 iubente illo, cui subiecta sunt omnia. Ecce Angeli
 beati in omnibus quæ in mundo faciunt iussum
 voluntatis, hoc est, veritatis eius faciunt. Quod
 mox vberius & clarius & expressius explicat:

Lib. 3. de
Trinit. c. 3. Proinde illi in vno veritatem incommutabilem vident
 & secundum eam suas dirigunt voluntates. Quid
 manifestius? Sed audi iterum: Fiunt ergo illi
 participes aternitatis, veritatis, voluntatem eius sem-
 per facientes sine tempore & loco, mouentur autem eius
 IMPERIO etiam temporaliter, illo non temporaliter
 mo. Ecce semper voluntatem Dei faciunt, sem-
 per secundum veritatem suam dirigunt volun-
 tatem. Quæ de re adhuc luculentius in libris de
 Trinitate: Constituantur animo talem sapientem, cuius
 anima rationalis iam sit particeps (instar beatorum
 videlicet) incommutabilis aeternæque veritatis, quam
 de omnibus suis actionibus consulat, nec aliquid omnino
 faciat quod non in ea cognouerit esse faciendum, vt ei
 subditus, eique obtemperans recte faciat. Et in libris
 contra Faustum: Sancti ac sublimis Angeli habent
 contemplationem & actionem suam; id enim sibi agen-
 dum imperant quem ille quem contemplantur, iubet,
 cuius aeterno imperio liberaliter quia suauiter seruiunt.
 In quibus omnibus locis, iussum veritatis non
 est aliud, quam præscriptum veritatis aeternæ,
 quod nulla creaturæ actio vel omissio, nul-
 la circumstantia subterfugere potest, quin
 semper verum sit omnibus vltimis circumstan-
 tiarum fibris ponderatis, hoc agendum esse vel
 omittendum, dummodo sit qui veritatis præ-
 scriptum cernere queat. Hoc enim sibi vult illud
 in libris confessionum: Vbiq; veritas, præsidet om-
 nibus consulentibus te, simulque respondes omnibus, etiam
 diuersa consulentibus. Liquide tu respondes, sed non li-
 quide omnes audiunt.

Quid, quod beati non tantum astricti sunt, vt
 diuinæ voluntati pareant, sed etiam vt excel-
 lentiori quo ab vnoquoque fieri potest modo
 pareant? Hoc enim ab eis exposcit illa arden-
 tissima diuinæ voluntatis veritatisque dilectio.
 Sed illa excellentia obediendi veritati in eo si-
 ta est, vt non quidem meliores vel sublimiores,
 sed tamen semper spectatis omnibus, aptiores
 circumstantiæ loci, temporis, personæ, modi
 agendi, &c. qui in ipsa luce aeternæ veritatis
 semper & immutabiliter eis patent, reiectis
 ineptioribus, seligantur. Ad illa igitur seligen-
 da vi castissimi amoris alligati sunt, ne alio-
 quin veritatis quam diligunt, & præter quam
 nihil diligunt, & propter quam cuncta diligunt,
 & supra quam nihil diligunt, & cui adhærere &
 quam indiuulsè sequi, sola eorum dilectio ac
 delectatio est, censeantur esse non sectatores,
 sed discretiores, si non desertores. Etenim si hoc
 quod, omnibus consideratis, optimum ad agen-
 dum esse dicat veritas, possent prætermittere,
 in quo quæso id prætermittendum esse cernent
 nisi rursus in ipsa incommutabili Veritate? Non
 autem dictabat Veritas hoc optimum esse ad
 omittendum, sed agendum. Ad agendum igi-

Tom. 3.

tur astricti sunt, & ad non agendum non sunt
 liberi. Si autem Veritatem hoc habere dicas,
 optimum hoc esse vt beatus suam sequatur vo-
 luntatem & libertatem, vt id scilicet eligat
 quod voluerit, iam supremam statues regulam
 eligendi, ipsam eligentis voluntatem: quod cer-
 te per absurdum est, si non iniuriosum veritati;
 cum veritatem sequi, non præcedere, creaturæ
 beatitudo sit. Imo vero illa ipsa libertatis seu
 indifferentiæ sibi relictæ determinatio, vnde
 nascetur, nisi lumen inextinguibilis sapientiæ
 huc vel illuc determinandum esse dictauerit?
 Non enim vel casui, vel fortunæ, vel fato, sed
 prudentiæ in beata creatura, determinatio ista
 tribuenda est. Prudentiæ autem, vel Angelicæ,
 vel humanæ lux nulla est, nisi aeternæ veritatis
 præluxerit fulgor, quo mens illustrata verum
 cernere posset & sapere. Eò igitur semper re-
 uertimur, vt quidquid tandem agendum vel non
 agendum, hic & nunc spectatis omnibus cir-
 cumstantiarum anfractibus, à beatis iudicatum
 fuerit, hoc non nisi in ipsa incommutabili
 Dei veritate ac Sapientia incommutabiliter
 præscribente cernatur, à qua cum eis desiste-
 re non possit esse bonum, multo minus maius
 bonum, illi vero adhærere sit eis summum bo-
 num, & summa iucunditas; sequitur, eos in
 omnibus actionibus & omissionibus, illa Phi-
 losophica libertate, hoc est, agendi & non agen-
 di indifferentia destitui. Tantum enim indiffe-
 rentiæ manet in electione eorum quæ sunt ad
 finem, quantum in ea esse finit ipsius finis in-
 tentio. Nam quemadmodum immobiliter stan-
 te finis intentione, fieri non potest, quin ele-
 ctio mediij consequatur, ita si finis optimo ex-
 cellentissimoque modo intendatur, necesse est
 aptissimi mediij electionem sequi: nullum au-
 tem aptius eo esse potest, quod aptissimum esse
 consulentibus respondet aeterna veritas. Hoc
 igitur non possunt prætermittere, nisi forte
 aliquod aptius medium ab eis eligi posse fin-
 gas, quam quod veritas aptissimum esse respon-
 derit. Porro excellentissimo modo à beatis in-
 tendi finem seu diligi Deum, illam ipsam, in-
 quam, incommutabilem veritatem; nemo sanæ
 pietatis dubitare permittitur, cum etiam in
 hac vita iste fuerit sanctorum illorum sensus,
 qui purgatissimos habuerunt à rebus creatis ani-
 mos, dum in omnibus maiorem Dei gloriam
 sibi quærendam esse statuerunt.

*Quomodo se habeat libertas arbitrij ad
 amplitudinem, eminentiam, independen-
 tiam, immensitatem, & similes voluntatis
 proprietates.*

CAPVT XVI.

QUO libertatem à peccato, quam iuxta
 doctrinam sancti Augustini explicui-
 nus, intellexerit, facile videbit animum
 à peccato dominante, vel, vt Augustinus etiam
 loquitur, ab amore mutabilium rerum liberum, & vi
 charitatis liberatis in vno summo bono, incom-
 mutabili videlicet veritate defixum, amplitudi-
 nem quamdam consequi diuinæ similem. Nam si
 ille qui adhæret Deo, vnus cum eo spiritus effi-
 citur, vt testatur Apostolus, nihil mirum videri
 debet, si spiritus eiusdem cum quo vnum effici-

ff ij

Lib. de vera
Relig. c. 46.
c. 19.

tur, proprietates imbibit. Ex illius etenim castitate, quam charitate diligit, castus fit ex illius iustitiâ, iustus; ex illius inuictâ immutabilitate, fit & ipse inuictus & immutabilis; ex æternitate eius, æternitate afficitur; sicut hæc omnia ex Augustino manifesta sunt. Ex immensa igitur amplitudine summi boni cui adhæret, maximam affectus amplitudinem consequitur; ex eminentia creaturis omnibus excelsiore summam eminentiam & independentiam, quatenus eius affectus ab omnibus liberatus est, ut eis instar dominantis, uti & non uti possit, prout dilecta veritas incommutabilis iubet. In hac igitur affectus amplitudine, vniuersitate, immensitate, eminentiâ supra omnes creaturas, & independentia ab omnibus, seu quocumque alio eam nomine nuncupare libet sitam esse arbitrij libertatem nonnulli volunt, & Augustini sententiam esse non dubitant. De cuius opinionis probabilitate rogatus, ut quaecumque iudicium meum, quatenus sanctissimo Augustino attribuitur, interponerem, non multum laboraturum arbitror eum, qui superius hucusque tradita intellexerit, quid iuxta sancti doctoris principia statuendum sit. Ut tamen & illis quibus eius doctrina minus fortasse penetrata est, liquidius & breuius constet, quid de ea re censendum putem, simplicissimo veritatis indagandæ & asserendæ candore ductus ita iudico.

In primis quatenus author illius doctrinæ in hac amplitudinis assertionem satagit, necessitatem illam indifferentiæ ad bonum & malum, quem libertatem contrarietatis vocitant, à libertate secludere; sententia, iuxta mentem Augustini, est verissima. Hoc enim non solum illa loca quæ ipse tangit, sed aliis plurimis quæ produximus, probari potest. Secundò, quod libertatem seu indifferentiam illam Philosophicam contradictionis ad agendum & non agendum, non aliter putat esse necessariam, nisi prout ordo finis postulauerit, non minus Augustino consonat, qui summum humanæ libertatis in eo ponit, ut peccare, hoc est, à fine deuiare non possit. Vtrumque supra iuxta doctrinam Augustini fusiùs asseruimus. Tertiò; quod illum statum bonæ beatæque libertatis, quandam à creaturis omnibus auulsionem adiunctam habere traditur, in Augustini doctrina extra controuersiam est. Nam hinc illa: *Quem delectat libertas, ab amore mutabilium rerum liber esse aperat.* Et similia quæ iam superius allegata sunt. Nam tota illa libertas à peccato quam Augustinus asserit, hoc ipsum postulat, Quartò, quod hinc oriatur quædam eminentia seu dominatio supra res creatas omnes, ut eis utatur vel non utatur, prout summi boni super omnia dilecti ratio postulauerit, secundum Augustinum non est dubium; quamuis in locis ab authore citatis, eò non respiciat: *Non eis amore conglutinetur*, inquit sanctus

Lib. de vera
Relig. c. 48.

Lib. de lib.
arbit. c. 15.

Doctor, *neque velut membra sui animi faciat, quod sit amando, ne cum ressecari cœperint, eum cruciatu ac tæbe fœdant, sed eis totus superferatur, & habere illa atque regere, cum opus est, paratus, & amittere, ac non habere paratior.*

At verò, quod Augustinus docere velit in illa formalitate amplitudinis, eminentiæ, vniuersalitatis, infinitatis quæ affectus ex amore summi boni induit, sitam esse arbitrij libertatem, à qua videlicet liberum arbitrium nominatum est inficias ire nequeo, ita mihi nouum visum esse, ut octodecim circiter annorum labores, quibus

A Augustini scripta, non sine magna contentione & veritatis inuestigandæ indifferentiâ, voluo & reuoluo, ad veram notitiam libertatis assequendam, nunquam mihi in mentem venerit huiusmodi aliquid August. iudicare potuisse. Cum enim sexcentis locis libertatem arbitrij August. attingat, & multis ex professo contra errores inter se repugnantes Manichæos & Pelagianos, rem excutiat: non est vel vnus, quod sciam, in vniuersis operibus eius locus, qui naturam libertatis explicet per eminentiam, per amplitudinem, per vniuersalitatem & infinitatem, & similes proprietates voluntatis ex boni summi amore pullulantes. Aliud est enim istas conditiones adesse liberæ vel liberatæ voluntati, aliud in eis Augustinum collocare libertatem. Multæ quippe aliæ conditiones ex voluntate per charitatem iustitiæ liberatâ proficiuntur, in quibus tamen propterea non est sita natura libertatis, multo minus in eis ab Augustino collocata est. Incredibile est enim tanto conatu sanctissimum virum pro libertate decertare, libertatem exponere, definire, diuidere, & nunquam vel vno apice formalitatem illam exprimere, & cogitationi lectoris obicere. Nam quid sibi velint illa loca, quod voluntas sit libera cum peccare non potest: quod tanto sit liberior quanto sanior, tantò sanior quanto diuinæ gratiæ misericordiæque subiectior: quod tunc veraciter vincantur vitia, cum vincuntur delectatione iustitiæ: quod delectatio siue iustitiæ siue peccati, libertatem facit: iam supra abundè ex plurimorum locorum accuratâ collatione & excussione declarauimus, & eorum genuinum sensum, quem Augustinianæ doctrinæ moles tota possit, expressimus, sine vlla talis amplitudinis vniuersalitatis vel infinitatis vmbra, quasi in eis esset sita ratio libertatis. Nam ille locus ex Commentariis in Psalmos; *Arcta omnis malitia, sola innocentia lata est*: ad propositum vel tantam rem fundandam nihil facit. Non enim ibi agit Augustinus de arbitrij libertate, sed de cruciatibus conscientiæ, quibus fit ut animus afflictus & quasi arctatus fugiat foras in sensibilia. Amissa quippe internâ tranquillitate, quietem in nugis quærit; cum è contrario libenter intret in conscientiam innocentia, tanquam vbi nullas angustias patitur, quasi in latitudine constituta in suo corde lætetur. Sed quid ista ad libertatem arbitrij in vniuersalitate vel amplitudine statuendam? Audite ipsum sanctissimum Augustinum sua sensa proferentem. Cum enim versiculum illum explicaret: *Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ*: Inter cætera dicit quod homo qui aliis nocet non deambulat quia non est, vbi angustias non patitur. Cui probando subiicit illam sententiam, *Arcta est omnis malitia, sola innocentia lata est.* Et hanc innocentiam cordis dicit in eodem versiculo à Psalte dici *medium domus meæ*. Sic ergo rem totam exponendo subiungit: *Hanc domum quisquis habet malam, pellitur ab illa foris: quisquis enim in corde premitur mala conscientia, quomodo quisquis ab stillicidio exit de domo sua, aut à fumo, non ibi se patitur habitare (quia domus videtur nimis arcta) sic qui non habet quietum cor, habitare in corde suo libenter non potest. Tales foras exeunt à seipsis animi intentione, & de his quæ foris sunt circa corpus delectantur: quietem in nugis, in spectaculis, in luxuriis, in omnibus malis quærunt. Quare foris voluerunt sibi bene esse? Quia non est illis intus bene, unde gaudeant in conscientia sua.* Et paulo post de homine

In vers. 2.
Psal. 100.

mine iam bene operante: *Iam eat in domum suam, intret in conscientiam suam; iam latam inueniet ubi deambulet, & psallat & intelligat.* Hoc est, non amplius cruciabitur & ardebitur conscientia, ut foras in sensus fugiat, sed potius lætabitur, & ut statim dicit: *In medio domus sue & in corde suo requiescet.* Alia sunt profecto Augustini loca, per quæ viuacior color amplitudinis illi sententiæ affricari posset, apud illos præcipuè qui phrasibus Augustini & sensibus minus assueti sunt: sed quia nec illa reuera quidquam ad illam sententiam fulciendam faciunt, satis fuerit eorum sensum patefacere, quando producentur.

Quapropter illa opinio tribus in rebus ab Augustini sensu mihi videtur deuiare. Primò quia quidquid Augustinus dixit de arbitrij libertate in bono seu à peccato, hoc illa sententia vniuersim de illa arbitrij libertate intelligit, à qua liberum arbitrium & libera voluntas dicitur. Ex quo consequitur necessario, eos qui peccatis mancipati sunt, carere arbitrij libertate. Eodem sensu doctrinam Augustini Iulianus accepit, & hac de causa doceri à Manichæis, hoc est, Catholicis dixit, *primi hominis peccato liberum arbitrium periisse.* Qua sane Iuliani sententia nihil verius, si nulla alia libertas est arbitrij, quam quæ in amore Dei, in auulsione à creaturis, in operanda iustitia explicatur. Illam quippe libertatem periisse exploratum est; & si non est alia, nullam profecto libertatem arbitrio superesse, manifestum est. Fatetur hæc ipsemet Augustinus, cum calumnias Iuliani respondendo retunderet: *Quis nostrum dicit, inquit, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Sed quomodo non perit, si non est alia libertas arbitrij quam qua vni adhæretur Deo: Libertas quidem perit, inquit, per peccatum, sed illa quæ in Paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate iustitiam.* Hoc est, ut adiicit, *ad bene iuste que viuendum.* An igitur nulla est alia libertas arbitrij, quam illa bene iusteque viuendi? Audi respondentem Augustinum: *Liberum arbitrium usque adeo in peccatore non perit, ut per illud peccent, maximè omnes qui cum delectatione peccant.* Quod non est aliud dicere, quam peccatores verè habere liberum arbitrium, & quamvis alià, ut ibidem Augustinus loquitur, tamen arbitrij libertate peccare. Vnde mox voluntatem non minus vocat *liberam in malis* quam in bonis.

Secundò deuiat hæc sententia ab Augustino, quia in hac ipsa bona beataque arbitrij libertate asserenda, nunquam tangit Augustinus amplitudinem & similia, sed semper illa duo, libera-

tionem à malo, & delectationem in bono, sicut fusissimè explicauimus. Ex quibus duobus quamvis amplitudo possit sequi, nunquā tamen vllum vestigium reliquit Augustinus ex quo colligi posset, eum libertatem in ista formalitate collocasse: sed è contrario, ubi maximè præcisè loquitur, rationem liberationis & delectationis clarissimis verbis premit.

Tertiò deuiat hæc sententia, quia oculos in solam doctrinam Augustini dirigendo, quam contra Pelagianos tradidit, qui illam gratiæ libertatem naturæ viribus inferebant, minus attenditur, quid contra Manichæos & Philosophos asseruerit. Illi autem, maximè postremi, nihil scierunt vel cutauerunt de ista libertate per gratiam, qua adhæretur Deo, sed de illa qua iuxta omnium hominum sensum, etiam Paganorum & eorum qui ignorant vel negant Deum, liberi arbitrij esse dicimur in quibuscumque rebus ciuilibus & moralibus, seu bonis seu malis. Quapropter Augustin. aduersus illos ita defendit & explicat arbitrij libertatem, ut nulla omnino facta libertatis à peccato mentione, eam in omnibus omnino actionibus nostris, quæ non nisi volentibus nobis fiunt, saluam & incolumem esse testetur; & illam actionem nobis liberam esse, expressè diuersisque locis doceat, quam habemus in nostra potestate; illam non esse quam non habemus. Ex qua definitione Manichæos simul & Philosophos destruit, & quotquot suspicati sunt libertatem arbitrij qua peccamus & benefacimus, ex diuinæ prouidentie necessitate subuerti. Hæc est autem illa libertas, unde arbitrij liberum faciendi quod volumus habere dicimur, quam Manichæi & stoici fata subruunt, quam omnes homines ex seipsis esse sentiunt, denique, ut verbo dicam, de qua quæstio est, quando de liberi arbitrij natura cum Philosophis & Manichæis & Catholicis disceptamus. Qua de re non est opus hic laboriosius iterum satagere, cum in præcedentibus latè disputata sit, & ex August. scriptis vndique consonantibus stabilita. Illius libertatis arbitrij ramus, non totus truncus, est libertas à peccato, quam contra Pelagianos tradidit. Nam & in illa elucet ista generalis libertatis ratio, quam gratia liberans à peccato tribuit, quatenus actum bonum præsertim liberatrici charitatis ponit in nostra potestate, qua alioquin ille qui peccato dominanti subiugatus est, prorsus caret. Et de natura quidem liberi arbitrij hætenus eo scopo disputauius, ut accuratius percipere possimus, quomodo sanctus Augustinus efficaciam medicinalis gratiæ cum arbitrij libertate conciliauerit.

E

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS.
DE
GRATIA CHRISTI
SALVATORIS
LIBER OCTAVVS.

Qui est de concordia gratiæ & liberi arbitrij.

P R Æ F A T I O.

ABSOLVTIS illis quæ de liberi arbitrij natura & gratia Christi medicinali dicenda videbantur, superest, vt aliquid etiam dicamus de modo quo vis eius & operandi efficacia cum humanæ voluntatis libertate consistat. Hæc enim difficultas ardua semper habita est, & ad intelligendum perobscura. Vnde Augustinus in libro de gratia Christi: *Ista quæstio vbi de libero arbitrio voluntatis & de gratia disputatur, ita est AD DISCERNENDVM DIFFICILIS, vt quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur, quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri.* Alibi vocat, ^a *difficilem ad soluendum quæstionem*: ^b alibi, *difficillimam*: alibi, ^c *difficilimam & paucis intelligibilem*. Itaque in libro de peccatorum meritis & remissione, de quibuscumque, etiam de seipso loquens: ^d *Ipsa etiam ratio, inquit, quemlibet nostrum quærentem vehementer angustat, ne sic defendamus gratiam, vt liberum arbitrium auferre videamur: rursus ne liberum sic asseramus arbitrium, vt superba impietate ingrati Dei gratiæ iudicemur: hoc est, vt gratiam abstulisse censeamur.* Quapropter ex diuinæ gratiæ prædicatione & modo operationis eius quem tradebat, inuidiosissime Augustino à Pelagianis destructio libertatis obiecta est. Nam inde est, quod ei hoc Iulianus frequenter exprobrat, eumque vocat, *præcipuum liberi arbitrij negatorem*: & hoc, *certissimum esse* asseuerat.

Cùm igitur omnibus Catholicis in confesso sit, rectè libertatem arbitrij, per illius gratiæ prædicationem & operationem, quam ipse, Ecclesia ipsius doctrinæ assentiēte, docuit, non violatam, sed integerrimè seruata esse, necessarium est diligenter inuestigare, quo pacto ipse gratiæ efficaciam cum libertate conciliando copulauerit. Nam in isto conciliandi modo, sitam esse veritatem, nemo prudens & Catholicus, arbitròr, diffitebitur. Neque enim ab Augustini temporibus, vsque ad tempora Molinæ in Catholica Ecclesia dubitatum fuit, quin Augustinus rectè de gratia diuina senserit, & humanæ voluntatis libertatem prædicatione gratiæ non extinxerit.

Lib. de grat.
Christi c. 47

^a Lib. de
prædest. SS.
cap. 14.

^b In Epist.
2. ad Valen-
tin. &

Epist. 105.

^c Epist. 1.

ad Valen.

^d Lib. 2. de

pecc. merit.

cap. 18.

Lib. 1. cont.

Iul. operis

imp. f. 163.

Discrimen duarum opinionum de prædeterminatione Physica, & gratia congrua. In quo Sancti Augustini sententia cum utraque conueniat.

CAPVT PRIMVM.

QUONIAM modo diuinæ gratiæ efficacia, cum arbitrij libertate consentiat, summa hoc tempore & capitalis controuersia est. In quorum conciliatione magnis viribus à Scholasticis Doctoribus laboratum est, quibus maior, aut minor occurrit difficultas, prout actio gratiæ in voluntatem efficacior, aut remissior ab eis constituitur. Itaque diuersis modis à diuersis hoc tentatum est, & ad solum istum scopulum declinandum, diuersi & repugnantes & operationis modi gratiæ Christi attributi sunt. In quorum explicatione atque defensione, quia omnes aut penè omnes modi, qui in ista conciliatione gratiæ & liberi arbitrij difficultatem ingerunt, à Scholasticis tacti aut soluti sunt, non abs re fuerit, eorum de gratia sententias, quæ fusiùs tractatæ passim reperiuntur, breuiter perstringere, ut cum qua illarum, hæc doctrina de gratia medicinali Christi, quam ex Augustino hætenus proposuimus, affinitatem, & quantam & qualem habeat aut non habeat, perspicuè appareat. Sic enim simul statim elucebit, quibus difficultatibus obnoxia sit, & quo pacto ex eis expediri, etiam secundum Scholasticorum doctrinam possit aut debeat.

Doctores igitur huius temporis qui de gratia efficaci magno conatu disputant, in duas capitales opiniones distracti sunt. Alij naturam eius in quadam Dei motione aut impulsu collocant, quæ ex se voluntatem efficaciter determinet ad consensum, ita scilicet & ut eà positā & passiuè recepta in voluntatem, statim consensus eius præsto sit, simulque stare non possit ut dissentiat. Hanc ut aliquis habeat, dicunt non esse in hominis potestate, quia datur & negatur ex diuino beneplacito, sine qua tamen fieri non possit, ut quicquam aut boni operetur aut mali. Necessitatem eius tantam ex duplici capite proficisci, ex subordinatione secundæ causæ sub primâ, & ex indifferentiâ liberæ voluntatis, quæ non est apta ut aliquid agat, nisi ab agente superiori determinetur. Alij existimantes istiusmodi operationis efficaciam, directè euertere arbitrij libertatem, excogitarunt aliud gratiæ genus, cuius operationis modus isti priori ex diametro aduersetur. Dicunt enim gratiam efficacem esse sitam non in tali motione voluntatem prædeterminante, sed in quadam illuminatione intellectus & motibus voluntatis, quibus Deus & allicit voluntatem ut velit, & vires volendi tribuit, simulque concurret cum voluntate si voluerit. Ut autem cum illis adiutoriis velit, aut resistat eis, hoc non fieri ex aliqua prædeterminatione Dei in hanc aut aliam partem, sed ex libera optione voluntatis; quæ quantumcumque gratia alliciat atque blandiatur, consentit, dissentitque si velit. Primi vocant communiter gratiam illam suam *prædeterminationem Physicam*, secundi *congruam*. Illa ferè defenditur

A à sectatoribus S. Thomæ, hæc à Francisco Suarez, Lessio, Molina, & aliis multis. Nam quamvis aliqua inter Suarez cum suis ex vna, & Molinam, Lessium cum cæteris ex altera parte discrepantia sit, illa tamen magis diuinam voluntatem ex qua gratia proficiscitur, quam diuersum operandi modum quem habeat gratia, aut consentiendi quem voluntas respicit. Vtrique enim statuunt Deum explorare per scientiam conditionatam, quid voluntas libera cum qualibet gratia, si daretur, vellet aut faceret; quò explorato, illi volunt dari gratiam cum qua voluntas operatura præuidetur, ex decreto Dei prædefiniētis, ut talis effectus fiat, hi vero ex aliis considerationibus aut regulis prouidentia. Inter ista duo gratiæ genera generatim hoc discrimen est, quòd illi qui prædeterminationem Physicam defendunt, magnopere laborent ne arbitrij libertatem destruxisse videantur; alij ne Christianæ gratiæ veritatem. Nam ut illis vitio vertitur, quod nimium extollunt gratiam, ita istis, quod nimis deprimunt. Hinc aduersariorum criminatione illis Calvinismus, ab aliquibus istis Pelagianismus impingitur.

Quod si quis discrimen istud duarum istarum sententiarum vel solam præ oculis habeat, non est difficile animaduertere, quid respondendum sit interroganti, cum utrâ tandem, doctrina de adiutorio medicinali Christi, quam tanquam veram Augustini sententiam ex eius scriptis vndique concinentibus produximus, conuenire, statuenda sit. Dicendum est enim, ex integro cum neutra conuenire, sed aliquid ab utraque sumere. Nam à priori accipit, quod voluntati consensum efficaciter inclinando atque adeo prædeterminando largitur; à posteriori, quod sit actus quidam vitalis, utpote cœlestis, & Augustini phrasi ineffabilis suauitatis delectatio; non tamen exspectat impulsu voluntatis, ut secum influat, sed ei tribuit: nec hæret quodammodo ex arbitratu voluntatis eligentis ut velit aut nolit, sed arbitratu volendi, ad hoc ipsum determinando suauitatis efficaciam voluntatem, efficit. Ex quo fit, ut quod in gratia medicinali Saluatoris essentiale ac formale est, in Augustino illi animaduertent, hi vero quod quodammodo materiale. Itaque longè propius illi ad veritatem accesserunt. Ipsam quippe medullam gratiæ Christi respectu læsæ voluntatis, hoc est, ADIUTORII QVO tetigerunt, quæ in ista potenti consensionis efficientia ac donatione consistit; & per illam ab omni alia spuria gratia, quam Pelagiani & Semi-Pelagiani prædicarunt, maximeque ab illa gratia *sine qua non*, quæ stantis hominis & Angelorum voluntati propria est, separatur. Ut fanè merito dici possit, doctissimos illos viros primæ sententiæ defensores, veram Augustini sententiam de gratia Saluatoris vidisse atque tenuisse. Quod si quid ei ulterius adiecerunt, ex superfluentibus humanæ Philo-

sophiæ excessibus factum est, qui ad tuendam A
perspectam veritatem, satagentis animi conce-
ptibus naturalem scientiam in subsidium ra-
pientibus, ebullire solent.

*Varia discrimina proferuntur inter adiutorium
Dei medicinale & prædeterminationem
Physicam, prout à defensoribus eius traditur.*

CAPUT II.

SI enim iustis ponderibus totum illud quod
Physicæ prædeterminationis authores ad
Augustini sententiam explicandam tuen-
damque dicunt, metiri & excutere voluerimus,
perspicue deprehendemus nonnulla adiecta ef-
se à recentioribus, quæ cum Augustin. doctrina
nullo modo congruunt.

Et quidem quod Christi auxilium nomine
prædeterminationis Physicæ, quod Augustino
ignotum est, nuncupauerint, nihil refert. Suffi-
ceret si rem ipsam sanctus Doctor traderet. Cum
enim aliquid propter novas opiniones emer-
gentes efficaciter exprimendum & accuratè ab
aliis distinguendum est, rem veterem nouo vo-
cabulo insignire nihil vetat. Sed etiam in re-
bus ipsis, operandi modo accessoriis, non me-
diocris discrepantia est.

Nam primò, iuxta sententiam istorum recen-
tiorum, prædeterminatio Physica est motio ne-
scio quæ virtuosa, quæ habet esse quoddam in-
completum, & sit in voluntate per modum quo
colores sunt in aëre, & impetus in re quæ impel-
litur. Cuius profecto speculationis in Augusti-
no nullum vestigium esse video. Nam Augusti-
no vera Christi gratia est verissimus motus vo-
luntatis, ineffabilis videlicet delectatio obiecti
quod proponitur, quæ totum animum cum in-
genti iucunditate sursum rapit, quemadmo-
dum nos fusissimè supra demonstraui. Vnde
non est sicut color in aëre, aut virtus artis in in-
strumento, sed sicut verissima & realissima vo-
luntatis affectio in suo connaturali & propriè
dicto subiecto esse solet.

Secundò prædeterminatio Physica non est eis
actus vitalis animi, sed aliquid cui voluntas tan-
tum passiuè subiaceret, Christi adiutorium est
actus verus & vitalis, quo anima haud secus affi-
citur, mouetur in Deum, ac quando simili de-
lectatione terrenis rebus inhæret. Idcirco
quippe datur animo perniciosis desideriis & vo-
luptatibus implicato, vt earum impetus illa cœ-
lesti ac VICTRICE DELECTATIONE superetur.
Nam ex illo effectu etiam nomen VICTRICIS
DELECTATIONIS ei impositum est, de quo
etiam supra loco suo satis dictum est. De hac
igitur gratia sanante animum, ac vehementissi-
mè delectante motibus suis delectationi carnis
repugnantibus, & adiunctis ei intellectus illu-
strationibus, Augustinus innumeris locis lo-
quitur, vbi de vera Christi gratia contra Pela-
gianos asserenda & explicanda occupatur. Nec
vllus omnino locus, ex vniuersis Augustini Scri-
pturis, quantum intelligere potui, proferri po-
terit, qui talem prædeterminationem, tanquam
Christi gratiam præ se ferat aut probet, sed
loca solummodo quædam generalia, vt quod
Deum dicit: a *Anellere cor lapideum*, b *Facere vt ve-*

linus bonum, facere vt faciamus, operari velle & per-
ficere præbere vires efficacissimas voluntati: Eam^a ex
mala mutare in bonam: b *Cor regis occultissima & effi-*
cacissima potestate conuertere, & transferre de volun-
tate ladendi ad voluntatem fauendi: c *trahere miris*
modis vt homines velint, & volentes ex nolentibus
fiant: d *interna atque occulta*, mirabili ac ineffabi-
li potestate operari in cordibus hominum bonas vo-
luntates: e *vocatione alta atque secreta sic agere ho-*
minis sensum, vt eidem legi atque doctrinæ accommo-
daret assensum: f *duritiam cordis auferre*: g *ad se*
conuertere hominum voluntates: h *Mirabili modo &*
ineffabili operari velle: i *Vocare secundum propositum*
vt fiat credens, & huiusmodi, quæ quidem indi-
cant Deum voluntates hominum inclinare at-
que determinare quò voluerit; sed in omnibus
istis ac similibus testimoniis, non est vnus apex,
qui hoc significet, per huiusmodi prædetermi-
nationem ex Philosophia profectam effici. Nam
ea in aliis etiam eorundem librorum locis, vbi
determinatiùs se explicat, ad eos quos dixi-
mus dilectionis motus restringuntur: quos cum
ipsimet prædeterminationis authores sub illa
prædeterminatione comprehendere nolint, relin-
quitur, apertam vim inferri testimoniis August.
quibus sententiam illam suam assertam volunt.

Tertio prædeterminatio Physica talis esse
dicitur, vt in quibuscumque circumstantiis
voluntas collocetur, semper faciat facere &
operetur effectum suum, omnemque superet
resistentiam: Christi adiutorium nullo modo.
Nam delectatio victrix, quæ Augustino est effi-
cax adiutorium, relativa est. Tunc enim est vi-
ctrix quando alteram superat. Quod si contin-
gat alteram ardentior esse, in solis ineffaci-
bus desideriis hærebit animus, nec efficaciter
vnquam volet quod volendum est. Quæ de re,
vide quæ in iisdem locis à nobis dicta sunt.

Quarto quod prædeterminatio Physica sit
instar concursus cuiusdam generalis Dei in
ordine supernaturali: adiutorium Christi nul-
lo pacto. Nihil enim ei respondet in agentibus
naturalibus, vt ex sequenti discrimine magis
patet.

Quinto prædeterminatio Physica necessaria
statuitur omnibus agentibus ex vi causæ secun-
dæ quæ essentialiter tam in operari, quam in
esse suo subordinatur primæ, à qua ad agen-
dum præmoueri debet: Christi adiutorium ne-
quaquam, sed laxa voluntati propter solum vul-
nus necessarium est, quod ei inflixit peccantibus
voluntatis audacia. Quod etiam fusè declara-
uimus. Nam inde gratia Christi medicina, & ad-
iutorium medicinale ab Augustino dicitur, &
Christus Dominus Saluator, & Medicus, ipso-
que proprio nomine *Iesus*: vnde si homo non
peccasset, neque Christus, neque adiutorium
eius fuisset opus.

Sexto prædeterminatio Physica in agentibus
liberis insuper exigitur, propter naturalem in-
differentiam voluntatis quam, vt aliquid age-
re possit, prædeterminare debet: Christi ad-
iutorium nequaquam. Nam nisi concupiscen-
tiis voluntas vulnerata, sicut in quædam cor-
poris membra, ita etiam in appetitus suos pro-
prium perdidisset imperium, nulla Christi
gratia eam determinare debuisset; quemad-
modum in sanctis Angelis plenè & Adamo non
nihil patuit, qui diu absque Christi adiutorio
in sanctitate manserunt.

Hinc

*Vide lib. 4.
de gratia
Saluat. c. 1.
2. & seq.*

*Ibid. c. 3.
4. 5.*

*a Lib. de gr.
& lib. arb.
cap. 14.
b Cap. 16.*

*Vide lib. 2.
de grat.
Christi Sal-
uat. c. 1. 2. 3.*

Hinc septimò prædeterminatio Physica expressè dicitur statui innocentia tam Angelorum quàm hominum fuisse necessaria: Christi adiutorium ei repugnat capitaliter; sicut Augustinus ex professo docet. Voluntas enim eorum sic erat instituta, vt cum adiutorio non Christi Saluatoris medicinali, quo fit vt velimus & agamus benè, sed cum adiutorio *sive quo non volumus aut agimus benè*, possent si vellent in sanctitate persistere; & Adamus multis horis, Angeli etiam absolute in collata sanctitate perseverauerunt. Ex quo factum est, vt Augustinus dicat Angelos *per liberum arbitrium* in veritate stetisse, quod nunc hominibus conferri debet per gratia donum. Quà de re fusè in libro de gratia primi hominis, & iterum de modo operandi gratia Christi disputatum. Itaque Christi adiutorium non propter indifferentiam voluntatis determinandam; non propter generalem causam secundam à prima dependentiam; non propter actuum bonorum supernaturalitatem; sed propter solam liberi arbitrij impotentiam, & fractas voluntatis vires, quæ ex libidinum terrenarum dominatione prostratæ sunt, hominibus lapsis Christi incarnatione & sanguine præparatum est: cuius quemadmodum neque passio & mors, neque incarnatio fuisset Angelis aut hominibus necessaria, si nemo peccasset, ita neque istud proprium incarnationis & mortis eius adiutorium.

Quapropter qui medicinalem Christi Saluatoris gratiam sic defendere conantur, vt eam in talem prædeterminationem Physicam transformet, omni statui hominum lapsorum & innocentium ex vi causæ primæ & indifferentiæ voluntatis necessariam, magis profecto Aristotelici quàm Augustiniani sunt. Nam talis prædeterminatio sic asserta, non solum nullo testimonio eius probari potest, sed potius vniuersam doctrinam eius innumeris locis traditam inexplicabili confusione perturbat. Tollit enim differentiam integræ læsæque voluntatis, tollit necessitatem duplicis adiutorij, quo, & sine quo non, cum quorum altero Adamus velle stareque potuit, & Angeli re ipsa voluerunt steteruntque, lapsi homines velle aut stare non possunt. Tollit obscuratque veram radicem necessitatis gratia medicinalis, nec finit intelligere veram naturam eius, dum æqualiter statuit illam prædeterminationem omnibus necessariam. Denique cogitur inferre non exiguam vim Scripturis sacris, quæ singularem Dei gratiam actus nostros bonos operantem prædicant. Eadem quippe Scripturarum phrasæ ad actus quos ipsi statuerunt naturales, adeoque malos quantum ad materiale, aptari queunt. Si enim idcirco dixit Christus: *Sine me nihil potestis facere*, quia nihil sine ista generali Dei prædeterminatione facere possumus, cur non id ipsum quoque pro isto adiutorio ad actus naturales, & malos necessario proferamus? Cur non dicamus, nemo potest vineam plantare, aut pecuniam pauperi moraliter dare, nisi pater meus prædeterminando traxerit eum? Cur non de istis omnibus & similibus Dei concursum generalem probantes producamus? *Faciam vt faciatis; Deus enim operatur in vobis velle & perficere*, & similia. Quod si ista etiam rectè ad talis prædeterminationis Physicæ necessitatem astruendam proferuntur, quomodo ergo rectè gratia Christiana & ex Christi passione nobis collatæ necessitatem probant;

A quemadmodum ad hoc probandum ab Augustino proferuntur? Nonne perspicue sequitur, nihil omnino peculiare pro operibus gratia, ex huiusmodi Scripturis posse colligi? Nam solum sequitur nihil nos posse velle aut operari sine præmotione generali omnibus causis necessaria, propter subordinationem causæ secundæ sub primâ, & propter indifferentiam liberæ voluntatis, quæ ad nihil omnino sine Dei præmotione determinari potest. Quæ ratio perinde prorsus locum habet, etsi peccatum voluntati nullam inflixisset ægritudinem, nihil caro contra spiritum concupisceret. Totum ergo fundamentum gratia medicinalis Christi funditus euertitur, & Scripturæ subneruantur, dum gratia necessitas, non ex vulnere voluntatis: sed ex naturali eius indifferentia, & omnium causarum naturali subordinatione sub altiore, suspenditur. Quæ duplex ratio necessitatis gratia, sicut in vniuersis Augustini operibus inaudita est, & repugnat principiis eius; ita quoque indicat prædeterminationem Physicam tanquam gratiam, eo modo & latitudine ad omnes humanæ naturæ status dilatatam, ab Augustini sensibus esse remotissimam, & potius vi humanæ Philosophiæ, quam Augustinianæ Theologiæ expressam & inuentam esse. Nam apud ipsum nulla alia Christi gratia contra Pelagianos prædicatur, quam gratia *que per incarnationem vniuersi reuelata atque donata est: Gratia qua iustificamur ab iniquitate & qua saluamur ab infirmitate: Gratia quæ reuelata est per passionem & resurrectionem Christi: Gratia qua ipsum nostræ voluntatis arbitrium verè fit liberum, dum à carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur: Gratia denique liberationis, quam implorant, quando sancti dicunt, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, &c. Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum; quoniam in eis caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, atque in tali certamine laborantes ac periclitantes DARI SIBI PVGNANDI VINCENDIQUE VIRTUTEM PER CHRISTI GRATIAM PESCUNT.* Hæc est vera gratia Christi, & ista genuina radix necessitatis eius, prout eam Augustinus in omnibus suis lucubrationibus docuit. Vnde in eodem loco expressissimis verbis tradit Adamum tali adiutorio Christi non eguisse: *ILLE NON OPVS HABEBAT ADIVTORIO QVOD IMPLORANT ISTI.* Nempe quia ille nulla tali rixa à seipso aduersus seipsam tentatus atque turbatus, in illo beatitudinis loco sua secum pace fruebatur. Tantum ergo abest, iuxta sanctum Augustinum, gratiam Christi propter indifferentiam voluntatis esse necessariam, vt potius propter amissam indifferentiam eius, & propter seruitutem ac depressionem eius sub libidinibus necessaria sit, à qua per potentem illam gratiam Christi liberanda est, & in indifferentiam suam primigeniam, vel potius supra indifferentiam suam primigeniam, in actualement determinationem in alteram partem retorquenda. Quod nullo pacto in statu innocentia integritas eius postulabat. Vnde ibidem Augustinus tradit Adamum *dispensatam* gratiam habuisse, & *letiore*; nos *indigere* potentiore. Sed de istis iterum ex propriis fundamentis differere nihil opus est, cum alibi satis fusè demonstrata sint, quando de natura gratia primi hominis: itemque hominis lapsi,

Epist. 95.

Epist. 90.
Conc. Carth.
Lib. de Cor.
& grat. c. 11.Lib. de Cor.
& grat. c. 11.

Vide lib. de
grat. primi
hom. & lib.
2. de grat.
Christ. Salu.
cap. 1. 2. 3.
usque ad
14.

& utriusque differentia ex Augustini principii
differuimus. Hic omnia breuiter tantum tetigisse & memoriam refricuisse satis est, ut differentia gratiae Christi, prout ab Augustino ex Scripturis tradita est, ab illa praedeterminatione Physica, prout ex generalibus illis Philosophiae principiiis astruitur, intelligi possit.

*ADIUTORIUM CHRISTI
determinat ac praedeterminat etiam physicè
voluntatem, ut velit, & ardentius velit,
& ex quo capite istud accidat.*

CAPVT III.

QUAE quam vis ita sese habeant, tantaque inter physicam praedeterminationem, prout à Scholasticis defendi solet, & medicinale Christi adiutorium discrepantia sit, in hoc tamen, uti diximus, cum ea conuenit, quod officium physicè praedeterminandi voluntatem ei verè competat, eoque vocabulo non abstractè, sed concretè sumpto meritò appellari possit. Nam hoc ipso quo, secundum principia sancti Augustini, gratia vera Christi, est adiutorium quo fit velle atque perficere, prout ab adiutorio sine quo non distinguitur; itemque adiutorium non potentiale, quo velle & agere possumus, si volumus, sed voluntatis & actionis, quo Deus facit ut reipsa velimus & agamus, prout ea fusè suis locis demonstrata sunt: perspicuè patet, istud adiutorium esse tale, ut voluntatem cum quacumque alia gratia in potentia constitutam ad actum protrahat, non si voluerit (quemadmodum gratiae adami & Angelorum, cum qua reipsa steterunt in veritate, proprium fuit) sed ei efficacissimè praebendo ut velit. Non enim exspectat ut voluntas secum influat, quemadmodum in adiutorio Angelorum etiam sanctorum accidebat, quorum voluntas ita fortis erat, ut quemadmodum, & quando, & quantum vellet, vteretur aut non vteretur adiutorio; sed facit secum influere voluntatem, applicans eam ad volendum agendumque, quicquid per eam Deus volendum agendumque constituerit. Cum enim per terrenas cupiditates voluntas ad non volendum, imò ad repugnandum determinata sit; tollit istam depressionem atque determinationem in contrarium, & reflectit eam in bonum, non solum si libero arbitrio hoc videatur & velit; sed ineffabili sua luce atque suauitate faciendo, ut ei sic videatur, & velit. Sic enim Deus auellit cor lapideum & dat cor carneum, sic animum efficacissima potestate conuertit, sic duritiam cordis aufert, sic operatur velle atque perficere; sic ex nolentibus & repugnantibus volentes & consentientes facit. Non enim hoc aliter facit quam voluntatem inclinando, applicando, determinando, & quia praue nit ipsam voluntatis praedeterminationem, etiam praedeterminando, non solum moraliter, sed vera, reali & physica determinatione. Moralis enim praedeterminatio illa dicitur, quæ tantum se habet ex parte obiecti, quemadmodum facit ille qui consulit, suadet, precipit, rogat, blanditur, siue extrinsecus, siue intrinsecus; sed hæc se habet in ipsa poten-

Vide lib. de
grat. primi
hom. & lib.
2. de grat.
Christ. Salu.

A tia voluntatis, quam propriè suæ suauitatis magnitudine ad volendum applicat, & applicando determinat, utpote causans in ea hoc ipsum ut se determinet, ideoque praedeterminat. Ut enim ex Augustino, tanquam rem certissimam asserente declarauimus: *Quis animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Nemo prorsus. Voluntas enim ipsa nisi aliquid occurrerit quod delectet, atque inuitet animum, moueri nullo modo potest.* Ex quo etiam consequenter nascitur, ut quemadmodum idem tradit, *quod amplius nos delectat, secundum hoc operemur necesse est.* Quid autem? An ipsa voluntas facit ut delectet si voluerit? Absit: Hoc enim ut occurrat, inquit Augustinus, non est in hominis potestate. Et iterum: *Quis habet in potestate ut vel occurrat, quod eum delectare possit, vel delectet cum occurrerit?* Ex quibus principiiis necessariò sequitur id quod tam constanter docet Augustinus, adiutorium Christi esse adiutorium quo Deus donat ut voluntas velit, aut ex duobus vnum præ altero velit, aut ardentius velit, efficiendo ut delectet, aut amplius delectet; quod enim amplius nos delectat, secundum hoc operemur necesse est. Vnde in eodem loco adicit: *Cum ergo nos ea delectant, quibus proficiamus ad Deum, inspiratur hoc, & praebetur gratia Dei, non nutu nostro & industria, aut operum meritis comparatur.* Et quare non? Quia ut sit nutus voluntatis, ut sit industria studij, ut sint opera charitate feruentia, ille tribuit, ille largitur. Nempe infundendo delectationem obiecti, qua amplius nos demulcente, hoc ipsum necesse est ut velimus & operemur. Quod enim amplius nos delectauerit, secundum hoc operemur necesse est. Ergo & quod volumus aliquid, ex delectatione nascitur, & quod vehementius volumus, ex ardentiore delectatione: *Tanto enim quidque vehementius volumus, quanto certius quam bonum sit nouimus, eoque delectamur ardentius.* Si autem nulla delectatione tangit animum, etiam si hoc bonum esse nouerit, nulla etiam ratione hoc ipsum volet: *Nolunt enim homines facere quod instum est, siue quia latet, siue quia non delectat.* Videlicet etiam cum non latet. Nam scientia obiecti tantum ex generali ratione ad volendum necessaria est, quia ignoti nulla cupido, neque concurrat aliter, nisi ut adiutorium sine quo non; non ut adiutorium quo fiat ut velis. Ex quibus Augustini principiiis quæ fusiùs iam ante declarata sunt, cum de delectationis necessitate tractaremus, perspicuè apparet, impossibile esse; ut adiutorium illud cœlestis delectationis non determinet, imò praedeterminet voluntatem; quia facit ut velis, & sine illa velle non possis; facit etiam ut ardentius velis, & sine illa ardentius velle non possis; facit denique ut necesse sit animum istud sequi, & secundum istud operari quod amplius delectauerit.

Lib. 1. q. ad Simp.

In Epist. Galat.

Loco citat. ad Simp.

Ibidem.

Lib. 2. de pecc. meriti. c. 17.

Ibidem.

Conciliatio gratia Christi quam Augustinus docuit, cum libero arbitrio, iuxta principia Scholasticorum.

CAPVT IV.

IAM si quis scire aueat, quo pacto huiusmodi medicinale adiutorium Christi consistere possit cum humani arbitrij libertate, quæ passim in Scholis tradi solet, atque in eo sita dicitur, quod positis omnibus ad agendum requisitis, voluntas possit agere & non agere, vel agere vnum & contrarium eius, non est difficile ei satis facere. Cum enim istud auxilium eundem habeat operandi modum, qui Physicæ prædeterminationi tribui solet, ut capite præcedenti tactum est, & ex libro secundo de gratia Christi Saluatoris, & quarto de natura gratiæ medicinalis Christi latius intelligi potest, eodem modo libertas illa iam dicta voluntatis, sub illo Christi auxilio incolumis manet, quo sub Physica prædeterminatione saluatur. Quapropter quicquid Physicæ prædeterminationis defensores pro sua sententia protulerunt, ut liberum arbitrium sub ea saluum esse persuadeant; quicquid etiam ad dissoluenda oppugnantium argumenta, telaque reperienda moliti sunt, pro hac sententia dictum puta. Eodem quippe modo libertatem illam arbitrij, de qua ipsi solliciti sunt, incolumem permanere sub illo auxilio medicinali quod Augustinus docuit, ostendi ac defendi potest. Nam ferè quidquid ab aduersariis obiici potest vnica illa distinctione sensus compositi ac diuisi, quam isti prædeterminationis Physicæ defensores adhibent, solui ac dissipari potest. Non enim necesse est, aiunt, ut cum omnibus illis ad agendum requisitis, inter quæ etiam cœlestis delectatio est, stet simul ut non agat voluntas; sed solum ut possit non agere. In libero enim arbitrio quantumcumque ad agendum præparato, imò determinato & actu operante, reperitur, ut ipsi docent, simultas potentiae ad operandum & non operandum; non potentia simultatis, ut videlicet simul agat & non agat. Hoc est, ut clariùs dicatur, in libero arbitrio est potestas ad opposita, non tamen potestas ad opposita simul in se habenda. Hoc enim nemo nisi fatuus dixerit. Hoc ergo sensu intelligendum esse docent id quod aduersarij ad libertatem postulant, ut videlicet positis omnibus ad agendum requisitis, etiam cœlesti quacumque delectatione & prædeterminatione, stet simul ut possit non velle, non autem ut simul non velit. Potentia enim non volendi non repugnat omnibus illis ad volendum requisitis, sed solum, quod actualiter non velit. Itaque in sensu diuiso, potest voluntas non facere id quod Deus per gratiam efficacem in ea operatur, in sensu vero composito, nequaquam. Nam inde sunt istæ locutiones Augustini: *Subuentum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, ut diuina gratia INDECLINABILITER ET INSUPERABILITER ageretur.* Hoc est, ita ut voluntas ab opere bono nulla tentatione declinari, nulla aduersitate superari possit: ita videlicet ut actualis declinatio voluntatis & superatio, vnà cum Dei gratia iun-

Ageretur. Sic enim seipsum explicat cum immediate subiungit: *Et ideo quamvis infirma, non tamen deficeret, neque aduersitate aliqua vinceretur.* Simili sensus compositi phrasi, in eodem libro inferius dicit: *Cui volenti saluum facere, nullum hominis resistit arbitrium.* Et iterum manifestiùs: *Non est itaque dubitandum voluntati Dei, qui in cœlo & terra omnia quæ voluit fecit, & qui etiam illa quæ futura sunt fecit, humanas voluntates non posse resistere.* Et rursum in eodem loco: *Nisi forte quando Deus voluit Sauli regnum dare, sicerat in potestate Israelitarum subdere se memorato viro, siue non subdere, quod utique in eorum erat positum voluntate, ut etiam Deo valerent resistere.* Et de dono perseuerantiæ loquens, *Quomodo potest amitti per quod sit ut non amittatur etiam quod possit amitti? Ut perseuerantia amittatur fieri nullo pacto potest.* Et ipsa Scriptura sacra de renato ex Deo loquens: *Qui natus est ex Deo peccatum non facit, &c. Et non potest peccare.* Sicut ergo in sensu composito veræ sunt huiusmodi phrasæ, quibus voluntas acta per diuinam gratiam, dicitur non posse resistere Deo, non posse dissentire ab eo quod per eam vult operari Deus, non posse declinari, non posse superari; ita è contrario, in sensu diuiso veræ sunt, quibus dicitur posse declinari, posse superari, posse dissentire. Eodem igitur modo locus Concilij Tridentini quo dicit, quod liberum arbitrium à Deo motum & excitatum possit dissentire si velit: Itemque quod inspirationem recipiens, illam & abicere potest, non difficulter ab eis & à nobis solui potest. Concilium enim in sensu diuiso, inquit, loquitur, quo significatur, ita hominem recipere Dei inspirationem, & motionem, & excitationem istius delectationis aut prædeterminationis (addo; si libet etiam actuale ipsius voluntatis consensionem ac motum) ut nihil auferat eius voluntati potestatem dissentendi, si velit, quamvis actualis dissensus cum illis præsuppositis componi nequeat. Potestas enim dissentendi non repugnat isti excitationi, aut delectationi, aut prædeterminationi, aut ipsi etiam consensui actuali voluntatis, sed tantum dissensus actualis; quemadmodum cum paries albus verè dicitur esse posse niger, non hoc significatur, quod albedine permanente, simul in eo nigredo reperiri possit, sed quod simul cum albedine sit in eo potentia ut fiat niger. Hæc & similia respondent ij qui Physicam tuentur prædeterminationem, ut per eam non destrui libertatem patefaciant. Quæ sanè omnia ad istam veram Augustini gratiam ab aduersantium argumentis eripiendam, tuendamque illam arbitrij libertatem quam putant esse necessariam, mutatis tantum vocabulis, huic transferri possent. Sed cum istud cuius facile sit, & nihil aduersus libertatem ex hac doctrina obiici possit, quod Scholastici non dissoluerint, neque minus talium argumentorum solutiones, quam argumenta ipsa in promptu posita sint apud eos qui de Physica prædeterminatione scripserunt, nolim hic actum agere, ac tempus illis proponendis soluendisque terere, præsertim cum non sit instituti mei rebus illis explicandis inhærere, quæ plenè apud Scholasticos explicata sunt.

Conciliatio genuina gratia cum libero arbitrio secundum Augustini mentem profertur; & probatur ex querelis Pelagianorum, & modo quo eis Augustinus satisfecit.

CAPVT V.

VERVMTAMEN meritò dubitari potest, utrum Augustinus eo modo intellexerit incolumen permanere libertatem, atque ita senserit influxum gratiæ cum libero arbitrio conciliandum esse, quatenus sub eius efficacia determinante voluntatem, ut velit & agat, simul potestas maneat, ut non velit & non agat: Nempe ut arbitrium voluntatis ea ratione liberum sub gratia esse censeat, quia semper per gratiam ita vult & agit, ut simul possit nec velle nec agere. Causa vero dubitandi multò maxima est, quia si Augustini monumenta lustremus vniuersa, quæ contra inimicos gratiæ Pelagianos exarauit, nusquam vestigium apparet vllum, ex quo colligas ea ratione vel ab ipso defensam arbitrij libertatem, vel gratiam cum libero arbitrio esse conciliandam. Quod profectò incredibile & impossibile est, si ille verus atque genuinus est conciliandi modus. Sæpius namque & acerbissime Augustinus & Ecclesia quam tuebatur ab aduersariis de destructâ per gratiam libertate criminati sunt, inuidiosissimeque traducti. Cum enim Augustinus quodam loco dixisset aduersariis: *Non est ita ut loqueris, multum falleris vel fallere meditaris, non liberum negamus arbitrium*: Respondet ei Iulianus: *Fidem vestram quæ à nobis oppugnatur, erubescitis profiteri, & ad nostræ sententiæ à qua deniatis verba confugitis. Tam enim scelestum est quod suscepit præuaticatio pudenda Babylonis (id est, Ecclesiæ) ut cum à nobis obiicitur, à vobis negetur: & tam sanctum est, quod à nobis creditur, ut sub umbra eius delitescere, licet aduersa mente cupiatis.* Hæc & similia sancto Augustino Iulianus & cæteri Pelagiani non semel tanquam de certissima victoria triumphantes exprobrant. Ad quas calumnias detergendas non semel etiam totos ingenij neruos intendit, ostenditque se liberum arbitrium defendere integerrimum, & modum libertatis explicat, & qua ratione cum Dei gratia sit consiliandum docet: nec tamen vnquam vel semel, nec ex professo tradit, nec pertrahensnam insinuat, saluam eatenus manere sub gratia libertatem eius, quatenus actum volendi sic exerit, ut eum possit suspendendo continere. Quis ita respondeat, nisi vel malignissimus vel ignarissimus qui de cepis interrogatus de aliis loquatur?

Sed ne temerè istud pronunciasse videar, ex omnibus operibus quæ aduersus Pelagianos composuit, demonstrandum est, nunquam Augustinum respondendo Pelagianis, de violata per gratiam libertate conquerentibus, istum conciliandi modum tetigisse, quod voluntas ita per gratiam velit ut possit non velle, sed semper illum, quod operante gratia non instar trunci, quem Deus moueat, feramur ad bonum, verum quod gratia non aliam quempiam, sed nos ipsos

A faciat velle quod bonum est. Quodque mirabilius, ostendendum est, non aliud etiam in traducenda gratia criminatos esse Pelagianos, quam quod gratia secundum Catholicos, & Augustinum, sine voluntate nostra perficeret bonum, ita videlicet ut liberum arbitrium vel nihil prorsus ageret, vel certè inuitum & reluctans ad bonum cogeretur; quorum vtrumlibet contingeret, operis boni ratio funditùs à voluntate tolleretur. Quam Pelagianorum opinionem nonnihil declarauimus in libris de Hæresi Pelagiana. Hic tamen paulo inferiùs demonstranda est.

B Hoc enim imprimis perstringit Pelagius, quando Catholicorum querimoniis confessio- nem veræ gratiæ postulantibus satisfacere volens, ita loquitur: *Hic nos imperitissimi hominum putat iniuriam diuinæ gratiæ facere, quia dicimus EAM SINE VOLUNTATE NOSTRA NEQVAM QUAM IN NOBIS PERFICERE SANCTITATEM.* Quasi Deus gratiæ suæ aliquid imperauerit, & non illis quibus imperauit, etiam gratiæ suæ auxilium subministraret, videlicet non illam Augustini quæ operatur velle atque perficere, sed legem atque doctrinam, ut quod per liberum homines non gratia, facere iubentur arbitrium, facilius possint ipsi non gratia, implere per gratiam. Ecce perspicue accusat in Catholicis gratiæ negationem in se accusantibus, quod vellent eam sine voluntate nostra perficere sanctitatem, quasi ipsi gratiæ, non hominibus Deus facere imperasset. Et ad hoc ipsum refellendum respicit Augustinus, quando inferiùs dicit: *Desinat, inquam, ista dicere, Non solum enim Deus posse nostrum donauit atque adiuvat, sed etiam velle & operari operatur in nobis. Non quia nos non volumus aut nos non agimus, sed quia sine ipsis adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus.*

C Hoc ipsum redarguunt Pelagiani, quando in libro primo ad Bonifacium dicunt: *Hominem Dei opus defendimus, nec ex illius potentia, vel in malo, vel in bonum inuitum aliquem cogit; sed propria voluntate aut bonum facere aut malum. In bono vero opere à Dei gratia adiuari. Et vice versa ut libertatem tueatur, non sine voluntate nostra ab inuitis bonum fieri respondet Augustinus: Ad hac respondemus, non ex Dei potentia, vel in malo, vel in bonum INVITVM ALIQVEM COGI; sed Deo deferente pro meritis ire, videlicet spontè propriæque voluntate, in malum & Deo adiuvante sine meritis conuerri sua quoque voluntate ad bonum. NON ENIM EST HOMO BONVS SI NOLIT, SED GRATIA DEI ETIAM AD HOC ADIUVATVR VT VELIT.* Et adhuc luculentiùs paulo post: *Quam multi inimice Christi quotidie subito Dei occulta gratia TRAHVNTVR ad Christum. Quod verbum si non ex Evangelio posuissim, quanta de me propter hoc ille dixisset? &c. Quis trahitur si iam volebat? Et tamen nemo venit nisi velit. Trahitur ergo miris modis VT VELIT ab illo qui nouit intus in ipsis hominum cordibus operari, NON VT HOMINES, QVOD FIERI NON POTEST, NOLEN- TES CREDANT, ut fieri in Catholica doctrina putabant & obiecerant aduersarij, SED VT VOLENTES EX NOLENTIBVS FIAN- T.* Quod ita fieri Scripturis plurimis statim probat, & ex eis concludit, quod ipsam Deus operatur in cordibus hominum voluntatem; quod voluntatem hominum occultissima & efficacissima potestate conuertit, & transfert ab indignatione ad lenitatem: Hoc est, inquit, de voluntate ledendi ad voluntatem

Vide dicta laudat de querelis Pelag. cont. adin- sor. volun- tatis & actionis li- bro 5. de Hæ. Pel. c. 13. & 15. 16. & 17. sed max. li- bro 7. c. 10. & 11. ubi agitur de querelis Sc- mi-Pelag. Lib. de grat. Christi c. 7.

Lib. 2. de inop. c. 3.

Lib. 1. cont. Iul. operis imperf. fol. 113.

Capis. 23.

Lib. 1. ad Bonif. c. 18.

Ibid. c. 19.

Ibid. c. 20.

tatem fauendi, secundum illud Apostoli, Deus est enim qui operatur in vobis & velle. Quibus verbis ne Paulus Apostolus liberum arbitrium extinxisse videretur, ut Pelagiani somniabant, ista subiicit: Nunquid homines Dei qui hæc scripserunt, imo ipse Spiritus Dei, quo auctore per eos ista conscripta sunt, oppugnant liberum hominis arbitrium? Sufficientissimè putans se liberum arbitrium defendisse, quia quantumcumque Deus efficaciter per gratiam operetur, non nolens aut inuitus homo facere cogitur, sed volendo id facit propria voluntate.

Has enim ipsas querelas de labefactata per tractum Dei libertate Pelagiani ingeminant, quando sub aduersantium nomine sibi dicit Augustinus: Quid hic dicimus fratres? Si trahimur ad Christum, ergo inuiti credimus: ergo violentia adhibetur, non voluntas excitatur. Et iterum inferiùs: Cum ergo in Christum corde credatur, quod nemo vult que facit inuitus: qui autem trahitur tanquam inuitus cogi videtur, quomodo istam soluimus questionem? Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum? Si trahitur, ait aliquis, inuitus venit; si inuitus venit, nec credit: si non credit, nec venit. Hæc est enim ipsissima difficultas, quod gratia liberum arbitrium tolleretur, qua territi clamabant Pelagiani, gratiam cogere hominem ad bonum, quod autem coactè fit, non fit voluntatis arbitrio. Vis enim & coactio repugnant voluntati & libertati. Vnde alibi: Quomodo attrahit Pater ad Christum, si dimittit ut quis quod voluerit eligat? Et tamen utrumque verum est, sed intellectu hoc penetrare pauci valent. Nec aliter tamen Augustinus liberum arbitrium cum isto tractu in concordiam redigit, nisi declarando quod iste tractus amantem, hoc est, volentem facit: Noli te cogitare inuitum trahi, trahitur animus & amore, id est, voluntate: nempe quia trahitur, ut ex inuito fiat volens & amans.

Hanc ipsam libertatis violationem redarguunt Pelagiani, quando in libro secundo ad Bonif. dicunt: Sub nomine gratiæ ita fatum asserunt Catholici, ut dicant quia nisi Deus inuito & reluctanti homini inspirauerit boni & ipsius imperfecti cupiditatem, nec à malo declinare, nec bonum posset arripere. Et quando ipsi veluti libertatis patroni ex aduerso statuunt, gratiam adiuvare vniuscuiusque bonum propositum, non tamen reluctanti studium virtutis immittere. Sic enim gratiam intelligebant istud studium virtutis reluctanti bus immittere, ut reluctantes & inuiti facerent quicquid facerent. Nam Augustinus è contrario, ut liberum arbitrium saluet, non sine voluntate nostra studium virtutis ab inuitis, sed volentibus suscipi respondet: Nunc illud est quod debemus advertere, utrum inuito & reluctanti homini Deus inspiret boni cupiditatem, ut iam non sit reluctans, non sit inuitus, sed consentiens bono & volens bonum. Et in libro quarto ad Bonifacium eadem Pelagianorum verba ponderans: Posset bene intelligi si non ab istis, quorum sensus motus est diceretur, putantium videlicet, hominem dum reluctans & inuitus permanet, sine voluntate studium virtutis arripere. Vnde ipse sensum Catholicum libertati congruum aperiendo subiicit: Reluctanti prius aditus diuinæ vocationis ipsa Dei gratia procuratur faciendo videlicet, ut velit. Ac deinde in illo IAM NON RELUCTANTE, sed volente Spiritus virtutis accenditur. Et inferiùs cum ex precibus à Cypriano commendatis docuisset, Deum in nobis per gratiam operari to-

Tom. 3.

tum quod bene viuimus: Numquid ipse sanctus, inquit, liberum arbitrium negat esse in hominibus, quia Deo totum tribuit, quod rectè viuimus? Et explicans quomodo non negetur, quasi in inuitis & reluctantibus per gratiam operaretur Deus: Quid ergo petimus nisi ut fiant EX NOLENTIBVS VOLENTES EX REPUGNANTIBVS, id est inuitis, CONSENTIENTES, EX OPPUGNANTIBVS AMANTES?

Hanc ipsam libertatis quasi voluntatis extinctionem ex gratiæ operatione consequi in libro de correptione & gratia conqueruntur: Ut quid nobis predicatur atque præcipitur, ut decline- mus à malo, & faciamus bonum, SI HOC NOS NON AGIMVS, SED ID VELLE ET OPERARI DEVS OPERETVR IN NOBIS? Et ex opposito sanctus Augustinus ut libertatem astruat, actionem quidem per gratiam fieri, non tamen sine voluntate nostra proficitur: Potius intelligant si filij Dei sunt, se agi, ut quod agendum est AGANT, ipsimet scilicet non solus Deus, & CVM EGERINT ipsimet, illi à quo aguntur gratias agant. Aguntur enim ut AGANT, NON UT IPSI NIHIL AGANT.

Hanc ipsam liberi arbitrij subuersionem tanquam totius nostræ voluntatis seu volitionis extinctionem arguunt ex gratia Dei sequi, in sermonibus de verbis Apostoli: Dicit mihi aliquis (Pelagianus, nam aduersus istos ex professo disputat) ergo agimur, non agimus. Et è contrario non aliter libertatem arbitrij incolumem manere probat, nisi quia nos non otiosi sumus aut nihil agimus, sed simul aliquid agimus; Respondeo, inquit, IMO ET AGIS ET AGERIS. Et tunc bene AGIS si à bono agaris. Spiritus enim Dei qui te agit, AGENTIBVS adiutor est. Ipsum nomen adiutoris præscribit tibi, quia & TV IPSE ALIQUID AGIS. Agnosce quid possas. Adiutor meus esto ne derelinquas me, adiutorem utique inuocas Deum. NEMO ADIUVATUR, SI AB ILLO NIHIL AGATUR. Et iterum: SI NON ESSES OPERATOR, ILLE NON ESSET COOPERATOR. Et paucis interiectis eandem libertatem & gratiæ concordiam repetens: Propterea hoc credite, hic vos AGERE BONA VOLUNTATE. Quia viuitis, utique AGITIS: Non enim adiutor est ille, SI NIHIL AGATIS: Non enim cooperatur est, SI NIHIL OPERAMINI. Et inferiùs iterum omni sole lucidius: Iam nunc cum auditis quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, nolite vos demittere: quasi videlicet Deus per gratiam totum ageret, & vos veluti trunci prorsus nihil propria voluntate ageretis: Neque enim templum suum sic de vobis ædificat, QVASI DE LAPIDIBVS QUI NON HABENT MOTVM SVVM: leuantur, ab structore ponuntur. Non sic sunt lapides viui: Et vos tanquam lapides viui coedificamini in templum Dei, Ducimini, sed CVRRITE vos, ducimini, sed SEQVIMINI. Quia cum SECVTEVERITIS, verum erit illud, quia sine illo nihil facere potestis. Et in alio Sermone de iustitia operum loquens quibus impletur lex, simili omnino modo gratiam cum libertate conciliat, quia non illa sola totum, nobis dormientibus: sed & nos ipsi nostra voluntate volumus & aliquid operamur: Sed totum ex Deo, non tamen QVASI DORMIENTES NON QVASI UT NON CONEMVR, NON QVASI UT NON VELIMVS. SINE VOLUNTATE TVA NON ERIT IN TB IUSTITIA DEI. Voluntas, id est, volitio; quidem non est, NISI TVA, iustitia non est nisi

G g

Dei. Esse potest iustitia Dei sine voluntate tua videlicet in aliis. Sed in te non potest esse nisi PER VOLUNTATEM TVAM. Demonstratum est quid agere debeas, insit lex, &c. Et iterum: Non enim adhibuisti aliquem consensum, ut te faceret Deus. Quomodo consentiebas qui non eras? Qui ergo fecit te sine te, non te iustificat (per opera legis de quibus agit) SINE TE. Ergo fecit nescientem, iustificat VOLENTEM.

Hanc ipsam liberi arbitrij stragem per gratiam Dei, quasi tolleretur ex homine omnis voluntatis motum, ac de nolente, bonum fieret, gra-
Lib. 1. oper. imperf. cont. Jul. f. 151. uiter arguit in Augustini doctrina Iulianus: *Interrogo ad quem modum liberatur voluntas, secundum doctrinam tuam, ut bonum semper VELLE COGATUR, & malum velle non possit? An ut utrumque possit appetere? Hic tu si responderis ut bonum semper velle cogatur quam sis Iovinianus, ita etiam ipse cognoscis. Sic enim ipse putat eversa libertate Deum cogere hominem ad bonum. Cui Augustinus: Absit ut dicatur à nobis: SI ENIM COGITUR, NON VULT. Et quid absurdius quam ut dicatur NOLENS VELLE quod bonum est.*

Hunc ipsum omnino liberi arbitrij interitum tanquam omnis nostræ voluntatis mortem, ex gratia Dei nasci concludunt Pelagiani, in fragmento quodam præclarissimi sermonis quem contra istos hostes gratiæ scripsit: *Quid ergo NOS FACIMUS, inquit si nihil habemus in potestate nisi Deus det omnia? ERGO NON NOS CORONABIT DEVS, SED SE CORONABIT. Non possent efficacius exprimere, quid sibi de destructa per gratiam libertate velint. Sed audi quid respondeat Augustinus, & non aliter saluam persistere libertatem doceat, quam quia non instar lapidum agimur, sed etiam simul aliquid agimus nostra voluntate: Iam videtis, ait, quia de illa vena venit (Pelagiana) vena est, sed venenum habet. Percussa est enim à serpente, sana non est. Et radicem detegens in præcedentibus ex qua peti debeat, quod non se sed nos coronabit Deus, quia nos ipsi aliquid agimus: Nisi Deus adiuvet remanemus. CONAMUR quidem facere VOLUNTATE, ET NITITUR ALIQUID VOLUNTAS, non præsumat potestas nisi adiuvetur infirmitas. Et paucis interpositis multo evidentius: Quicquid nobis iubetur orandum est, ut impleatur, sed non sicut dimittamus nos, & quomodo agri iaceamus supini, & dicamus pluat Deus escas super facies nostras, ut PRORSUS NOS NIHIL AGERE VELIMUS, & cum esca compluta fuerit super os nostrum, dicamus ETIAM DEVS GLORIFIET DE NOBIS. ALIQUID ET NOS AGERE DEBEMUS, STUDERE DEBEMUS, CONARI DEBEMUS. Ex quibus omnibus Pelagianorum obiectionibus de liberi arbitrij subuersione per Dei gratiam conquærentibus, & Augustini responsionibus, nihil evidentius esse potest quam Pelagianos, non aliter putasse libertatem voluntatis violari, nisi quia Deus per gratiam totum solus faceret, adeoque hominem inuitum & reluctantem ad bonum cogeret: nec aliter August. liberum arbitrium defendere, & concordiam utriusque tradere, nisi quia non sola in homine operatur, sed etiam voluntas ex nolente & repugnante fit volens, & volendo cum gratia aliquid facit.*

Eadem ex aliis diuersis locis Augustini asseritur.

CAPVT VI.

QUOD si & alia D. Augustini loca excutere ac testimonia accersere velim; quibus cuncta eius opera contra Pelagianos referta sunt, luce meridiana manifestius apparebit, istam quam diximus vnicam gratiæ cum libera voluntate conciliationem ab ipso agnitam, probatam, traditam esse Christianis, & eius solius explicatione hostibus Ecclesiæ satisfacere voluisse. Semper enim hoc vnum intuetur, ne solus, aut gratia totum opus sine nostro consensu ac voluntate, nobisque inuitis quasi cogendo effecisse videatur. Nam ad prædictas Pelagianorum de destructa libera voluntate querimonias, allatamque à se concordiam respicit, quando dicit: *Neque enim voluntatis arbitrium ideo tollitur, quia inuitatur, sed ideo inuitatur quia non tollitur, hoc est, quia & ipsa voluntas vult & agit. Qui enim Deo dicit, adiutor meus esto, confitetur se velle implere quod iussit, sed ab eo qui iussit adiutorium poscere, ut possit. Sic & iste cum sciret neminem esse posse continentem nisi Deus det, adiit Dominum & deprecatus est: VTIQVE VOLENS ADIIT, VOLENS DEPRECATUS EST; NEC PETISSET, NISI ESSET VOLUNTAS, id est, volitio. Sed nisi perisset, quantum posset voluntas? Eodem respicit, quando in Epistola ad Sixtum dicit: Quod enim putant (Pelagiani) auferri sibi liberum arbitrium, si nec ipsam bonam voluntatem, id est, ipsum velle, sine adiutorio Dei hominem habere consenserint, non intelligunt, non se firmare humanum arbitrium, sed impellere, ut per inania feratur, non in Domino tanquam in petra stabili collocetur. PARATUR ENIM VOLUNTAS A DOMINO: Hoc est, ipsum velle paratur à Domino, & ita per gratiam non aufertur liberum volendi seu voluntatis arbitrium, quia ipsum arbitrium vult. Eodem respicit apertius in Epistola centesima sexta ad Paulinum quando dicit: Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, non quia NULLVS EST HOMINIS, ATQVE VOLUNTATIS CURSVS, sed quia nihil potest, nisi ille misereatur. Quasi videlicet hoc ipso cursus propriæ voluntatis auferretur, quo tribueretur gratiæ Dei. Nam istud erat Cælestij dogma capitale: Non esse liberum arbitrium, si Dei indigeat adiutorio. Ratio erat, quia aiebat in propria voluntate habet unusquisque aut facere aliquid aut non facere. Et istud alterum ei simile: Victoriā nostram non ex Dei esse adiutorio, sed ex libero arbitrio: quia videlicet verebatur, ne hoc ipso perderet opus propriæ voluntatis, si alieno adiutorio & voluntate fieri crederet. Itaque ad ista dogmata Pelagiana respicit Aug. in illa iam citata Epist. ad Paulin. cum directè ex opposito dicit: Fateatur esse liberum arbitrium, etiamsi diuino indiget auxilio, tollensque lapidem istius offensionis adiicit; Fateatur quando contra tentationes, concupiscentiasque illicitas dimicamus, QUAMVIS ET ILLIC HABEAMVS PROPRIAM VOLUNTATEM, non tamen ex illa, sed adiutorio Dei nostram provenire victoriā. Et aliquanto inferius: Nam & illi (Iudæi)*

Epist. 89. ad Hilar.

Epist. 107. ad Sixtum.

Epist. 106.

Lib. de gest. Pelag. c. 18.

Epist. 106.

(Iudæi) quibus sunt isti (Pelagiani) in hac causa omnino simillimi, profecto SVÆ VOLVNTATIS vitio non credebant, hoc est propria voluntate non credebant, & ideo libera voluntate: Non enim ut essent infideles COGEBANTVR in vitium, sed NOLENDO CREDERE, infidelitatis vitio non credebant. Eodem respicit, quando in Epistola ad Vitalem explicans quomodo per Dei gratiam liberetur arbitrium, ita hoc fieri docet, quia efficit, ut legi doctrinæque consentiant. Et post nonnulla, non est volentis neque currentis, &c. NON QVIA VELLE NON DEBEMVS ET CVRRERE, sed quia ipse in nobis & velle operatur & currere. Vnde inferius occurrendo murmuribus Pelagianis & hanc concordiam tangens: Scimus eos qui corde proprio credunt in Dominum SVA ID FACERE VOLVNTATE, AC LIBERO ARBITRIO. Et postquam quædam attexuisset iterum euidentiùs: Quomodo dicuntur negare liberum arbitrium qui confitentur omnem hominem, quisquis suo corde credit in Deum NON NISI SVA LIBERA CREDERE VOLVNTATE, cum potius illi oppugnent arbitrium, qui oppugnant Dei gratiam: quæ vere ad bona eligenda & agenda sit liberum. Nempe quia per gratiam à terrenis cupiditatibus arbitrium liberatur, quibus impediens non potest bonum velle vel agere. Eodem respicit quando in libro de perfectione iustitiæ contra Cælestium dicit: *Vi quid ista orando tanto gemitu petimus, si volentis hominis & currentis & non miserentis est Dei? NON QVIA HOC SINE VOLVNTATE NOSTRA AGITVR: sed quia voluntas non implet quod agit, nisi diuinitus adiunetur.* Nam ut non nihil post subiungit: Nec adiunetur nisi qui & ipse ALIQVID AGIT. Eodem respicit quando in libro de correptione & gratia, concordiam liberæ voluntatis & gratiæ traditurus, non solum id quod superius allegauimus dicit, aguntur ut agant, non ut ipsi NIHIL agant. Sed vberius in decursu libri, Pelagianorum suffocans murmura, nihil aliud profert nisi quod gratia fortiter Domino præparante voluntatem, nos velle facit; Quando rogauit ergo Christus pro Petro, ne fides eius deficeret, quid aliud rogauit nisi ut haberet in fide LIBERRIMAM, FORTISSIMAM, INVICTISSIMAM PERSEVERANTISSIMAM VOLVNTATEM? Vbi liberrima non significat indifferentissimam. Absit istud: contrarium enim patet ex epithetis sequentibus, quæ omnia voluntatem vni parti astrictissimam sonant, sed familiarissima sancti Doctoris phrasi, liberrimum significat à concupiscentiis carnis nos captiuos ducentibus in legem peccati liberatissimum, ut sine omni impedimento terrenæ libidinis retrahente, fortissimè & ardentissimè bonum velit. Itaque subiungit: *Ecce quemadmodum secundum gratiam Dei, non contra eam libertas defenditur voluntatis.* Voluntas quippe humana, non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem, & ut perseueret, delectabilem perpetuitatem & insuperabilem fortitudinem. Quæ indifferentiæ sunt prorsus contraria. Sic ergo gratia liberrimam facit voluntatem, quia vehementissimè voluntatem, vel le ardentissimeque facit. Nam eodem respicit, quando in eodem libro planius hoc ipsum explicans dicit gratiam efficere ut Deo donante inuictissimè quod bonum est vellent, & hoc deferere inuictissimè nollent. Et vberius de constituentibus Regem Dauid liberum arbitrium cum Dei

A operatione concilians: SVA VOLVNTATE Cap. 14. vique isti constituerunt Regem Dauid. Quis non videat? Quis hoc neget? Non enim hoc non ex animo, aut non ex bona voluntate fecerunt. Hoc est, non inuiti & repugnantes Deo ipsos cogente fecerunt: Et tamen hoc in eis egit qui in cordibus hominum, quod voluerit operatur. Ad easdem Pelagianorum querelas suamque concordiam gratiæ & libertatis respicit, quando in libro de prædestinatione Sanctorum cum vehementer gratiam quæ facit credere commendasset, statim occurrens adii- cit: Non quia CREDERE VEL NON CREDERE non est in arbitrio voluntatis humanæ, sed præparatur voluntas à Domino, Hoc est, sed Deus facit, ut voluntas velit credere. Et in libro secundo de peccatorum & meritis remissione, apertissimè loquens de adiutorio gratiæ Dei; Nec adiunari potest nisi qui etiam ALIQVID SPONTE CONATVR; quia non sicut in lapidibus insensatis aut sicut in eis in quorum natura, rationem, voluntatemque non condidit, salutem nostram Deus operatur in nobis. Easdem Pelagianorum imaginationes, ac sæpiùs traditam à se concordiam gratiæ & libertatis respicit, quando cum illa verba Apostoli citasset: Omnis qui habet spiritum hanc in ipso, castificat seipsum, tractatu quarto in Epistolam Ioannis dicit: Videre quomodo non abstulit liberum arbitrium per prædicationem gratiæ Dei, ut diceret, castificat semetipsum. Quis nos castificat nisi Deus? Sed Deus te NOLENTEM non castificat. Ergo quod adiungis voluntatem tuam Deo, castificas teipsum. Castificas te non de te, sed de illo qui venit, ut habitet in te. Tamen quia AGIS IBI ALIQVID VOLVNTATE? ideo & tibi aliquid tributum est. Ideo autem tibi tributum est, ut dicas sicut in Psalmos: Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Si dicis adiutor meus esto ALIQVID AGIS: Nam si NIHIL AGIS, quomodo ille adiuvat. Sic enim concipi volebant Pelagiani Deum per gratiam in homine operari bonum, ut homo quasi dormiens, aut lapsus, aut supinus iacens (quibus comparationibus iam antea sanctus Doctor vsus est) inuitus à gratia moueretur, ipsoque prorsus nihil agente, alius de seipso aliquid ageret, atque ut idem dicit, nobis quasi supinis iacentibus & cibo super os plente, Deus glutiret de nobis. Cuiusmodi Phantasmatum illusiones, etiam alio quodam excludit loco: Moueri per se animam sentit, qui sentit in se esse voluntatem. Nam si volumus, non alius de nobis vult, quemadmodum delirare videbantur Manichæi. Vnde & aduersus ipsos istud ipsum inculcat, quod homines non aliena, sed propria agant loquanturque voluntate: Datum est, inquit, animæ liberum arbitrium: quod qui nugatoriis ratiocinationibus labefactare conantur; vsque adeo cæci sunt, ut ne ista quidem vana, atque sacrilegia propria voluntate se dicere intelligant. Quasi dicat, si se intelligerent, propria voluntate ista se dicere, iam hoc ipso intelligerent liberum arbitrium.

Quapropter ut libertatem arbitrij, saluam esse sub gratia manifestet, & utramque sibi inuicem conciliet, nihil prorsus aduersus Pelagianos vnquam ostendere conatur, nisi Deum gratiam non operari solum, sed ut voluntas diuinitus adiuta velit, & ita non prorsus nihil, sed aliquid etiam ipsa simul agat.

*Eadem ostenditur ex aliâ querelâ
Pelagianorum.*

CAPVT VII.

QUIA verò non exiguum compertæ veritatis argumentum est, quando doctrina quæpiam sibi ex omni parte consentit, ex alio quoque capite ostendi potest, hanc & non aliam, tanquam veram & genuinam conciliandi rationem, Augustinum agnouisse. Nam quemadmodum gratiam cum libero arbitrio nō aliter consentire facit, nisi ostendendo quod gratia non sola facit, sed aliquid etiam voluntas agit; ita è contrario aduersus eosdem Pelagianos, liberum arbitrium cum gratia conciliare volens, non aliud ostendit, nisi voluntatem non solam agere, sed gratiam simul afferre influxum suum. Sciendum est enim, quod quemadmodum Pelagiani liberum arbitrium inde colligebant, quia Deus per gratiam bonum opus facere ab Augustino dicebatur; ita è contrario inde colligebant nihil agere gratiam, quia Scripturæ disertis verbis voluntatis opus exigunt; nam ista duo vtrunque directè repugnantia esse sentiebant. Hanc eorum ratiocinationem sæpius in August. scriptis inuenire licet, vt in libro de perfectione iustitiæ: *Magnum aliquid pro sua causa se inuenisse arbitratus est apud Isaiam Prophetam quia Deus dixit? SI VOLVERITIS & audieritis me, quæ bona sunt manducabitis: si autem nolueritis, &c.* Et Iulianus cum plures huiusmodi Scripturas congregasset, vt, *Aut facite arborum bonum, &c.* Et, *Si mihi non vultis credere, operibus credite.* Et, *Si volueritis & audieritis me, &c.* tandem concludit ex humana voluntate interitum gratiæ, quam Augustinus prædicauerat: *Quomodo ergo tu arbitrium non negas, dicendo videlicet id per gratiam esse liberandum? Cum his igitur locutionibus liberum voluntatis, seu volendi arbitrium perspicuè proferentibus, non aliter conciliat gratiam Augustinus: nisi quia gratia facit velle voluntatem, nihil omnino de indifferentia præsentē vel absente fatagendo. Nam in libro de prædestinatione Sanctorum, cum similem argumentationem Semi-Pelagiani aduersus Augustinum verterent: Multi audiunt verbum veritatis, sed alij credunt alij contradicunt: volunt ergo isti credere, nolunt autem illi, vt sic ex eo quod homines ipsi volunt, gratiam ab actu voluntatis credendi tollerent, respondet Augustinus: Quis hoc ignoret? Qui hoc neget? Sed cum aliis præparetur, aliis non præparetur voluntas à Domino; discernendum est vtrique, quid veniat de misericordia Dei, quid de iudicio. Hoc est, cum Deus alios faciat velle, alios non; discernendum est quid faciat gratia, quid non. Vnde paulò inferius: Illi quia voluerunt crediderunt, illi quia noluerunt non crediderunt. Misericordia igitur, hoc est operatio gratiæ, & iudicium in ipsis voluntatibus facta sunt. Quod multis interiectis eodem sensu conciliandi liberam voluntatem cum gratia, quo antea gratiam cum libera voluntate, dicit; *Etsi faciunt homines, & non alius alius sine nostra voluntate, bona quæ pertinent ad colendum Deum, ipse facit vt illi faciant.* Et rursum inferius: *Ideo hoc & nobis ipsis non aliis, præcipiuntur & dona Dei esse monstrantur, vt**

A intelligatur quod & nos ea facimus, contra quam somniabant ex operatione gratiæ Pelagiani, Et Deus facit vt illa faciamus, Et in fine eiusdem libri ea quæ tradiderat in summam colligens: *Probanimus cum Deus vult fieri, quod NON NISI VOLENTIBVS HOMINIBVS oportet fieri, inclinari eorum corda, vt hoc VELINT, eo scilicet inclinante, qui in nobis, mirabili modo & ineffabili, operatur & velle.* Et in libro de dono perseuerantiæ, illum ipsissimum conciliandi modum intuetur, capite decimo tertio: *Nos ergo volumus (cuiusmodi verbis hostes gratiæ, vim operationis eius ex voluntatis actione subruebant) sed Deus in nobis operatur & velle: Nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur & operari probona voluntate.* Et circa finem libri docet credere Ecclesiam quod ita Deus habeat in potestate cor nostrum, vt bonum, quod non tenemus nisi PROPRIA VOLUNTATE, non tamen teneamus, nisi ipse in nobis operetur & velle. Quod etiam significatum cupit, quandò non semel docet Spiritum sanctum dici ab Apostolo in cordibus nostris clamare, quia clamare nos facit: *Nos enim, inquit, clamamus, sed in illo, hoc est in ipso diffundente charitatem, id est voluntatem.* Et in Epistola centesima quinta, Christi Domini verba explicans, quibus dicit, *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis, vt Pelagianas cauillationes liberum arbitrium tolli murmurantes præueniret: Neque enim, inquit, & hoc ita sit DE NOBIS, tanquam NIHIL FACIENTIBVS NOBIS. Adiutorium igitur Spiritus sancti sic expressum est, vt ipse facere diceretur, quod vt faciamus fecit. Et ita similiter exponit Spiritum sanctum dici clamare quo efficitur vt clamemus, & interpellare pro nobis, quia interpellandi & gemendi inspirat affectum.* Et Concilium Arausicanum quandò dicit; *Quamuis VOLENTES AGVNT QVOD AGVNT, illius tamen voluntas est, à quo preparatur, id est, datur & iubetur quod volunt. Ecce vides etiam hinc, semper eò redire doctrinam Augustini, vt propterea nos voluntate velle bonum doceat, qui gratia facit velle; nec alia ratione esse opus liberæ voluntatis, nisi quia gratia nos propria voluntate aliquid volentes & agentes facit.*

*Eadem ex libro quem hanc solam ob causam
Augustinus scripsit, ad oculum
demonstratur.*

CAPVT VIII.

QUOD vt remotâ omnī ambiguitatis & obscuritatis nebulâ, manifestissimè cuiuslibet lectori pateat, cui oculos non clausit peruicacia, liber de gratia & libero arbitrio perlustrandus est. Cum enim illum sanctus Augustinus sub finem vitæ iam diu cum Pelagianis luctatus, & eorum assiduis pulsatus de suffocata per gratiam libertate querimoniis, ex professo composuerit, vt concordiam liberi arbitrij cum gratia patefaceret; fieri non potest quin omnes nervos in eruendam demonstrandamque veram conciliationis vtriusque radicem exuerit: & quam legitimam arbitratus est, scripto consignauerit. Nam eo solo scopo librum hunc

hunc exaratum esse, statim in exordio protesta-
tur: *Quoniam sunt quidam qui sic gratiam Dei defen-*
dunt, ut negent hominis liberum arbitrium: aut quan-
do gratia defenditur, negari existiment liberum arbi-
trium; hinc aliquid scribere, ad vestram charitatem
Valentine frater, & ceteri qui simul Deo seruitis,
compellente mutua charitate curavi. Quod etiam ita
accuratè præstat, ut à capite usque ad calcem
nil aliud agat, nisi ut alternatim singula, nunc
liberum arbitrium, nunc vicissim gratiam li-
brando; & utriusque officia trutinando, ipsa in
eandem actionem concorditer, salua utriusque
proprietas fluere demonstrantur.

Videamus igitur quam conciliandi rationem
ipse excogitauerit, velut legitimam securissimè
proposuerit, docuerit, religiosi viri istis tan-
to studio commendauerit, & sub finem eos
compellendo dixerit; *Repetite assidue librum*
istum; & si intelligitis, Deo gratias agite: ubi autem
non intelligitis orate ut intelligatis. Dabit enim vobis
Dominus intellectum. Quod propter quæstionis
istius difficillimæ, quemadmodum iisdem scri-
bens Monachis eam appellauit, tenebras
dixit.

Itaque in ingressu statim è sacris literis de-
monstrandum suscipit, esse in homine liberum
voluntatis arbitrium; nec vnquam vel semel
quærit aut probat illud esse indifferens ad
vtrumlibet; sed hoc vnum duntaxat, quod
præcepta Dei postulant ab homine, siue tacitè
siue expressè, ut velit aut nolit. Ex quo conclu-
dit: *Nempe ubi dicitur noli hoc, & noli illud; & ubi*
ad aliquid faciendum vel non faciendum in diuinis
monitis opus voluntatis exigitur; satis liberum de-
monstratur arbitrium. Et quomodo satis, si indis-
ferentia ad vtrumlibet libertati necessaria est?
Nonne tu ipse doces esse quandam in cælo bea-
tam boni volendi, hoc est, Dei diligendi neces-
sitatem, quæ sine voluntate non fiat? Nempe
de indifferentia, qualem Scholastici quidam
exigunt, nihil omnino S. Doctor sollicitus est,
dummodo non alienetur opus à propria volunta-
te. Nam hoc vnicum ab ipso toto libro, à ca-
pite ad calcem usque respici, intendi, probari,
inculcari, ut videlicet non separetur opus ab
humana voluntate, quemadmodum vi gratiæ
contingere Pelagiani delirabant, quasi alius, ut
ipse loquitur, de homine vellet, vel homo inni-
tus ac reluctans cogeretur. Et in hoc vnico con-
cordiam gratiæ & liberæ voluntatis, ab ipso
statui; quod arbitrium non instar trunci vacet,
aut cogatur inuitum: sed simul etiam aliquid
propria voluntate velit & agat, tam est perspicuum,
& toties repetitum; ut profectò necesse sit, vel
cæcum esse qui non viderit, aut contentiosissi-
mum qui negauerit.

Nam primò statim post illam conclusionem
suam, qua collegerat ex *velle & nolle*, satis libe-
rum arbitrium demonstrari; deliram iugulans
Pelagianorum opinionem, subiicit: *Neque*
cum aliquid secundum Deum, id est aliquid boni,
operatur, ALIENETHOCA PROPRIA
VOLUNTATE. Quando enim VOLENS facit, tunc
dicendum est opus bonum.

Secundò hoc ipsum agit cap. 3. Nam liberum
arbitrium saluum esse probaturus: *Noli, inquit,*
vinci à malo, sed vince in bono malum. Et utique cui
dicitur NOLI VINCI, arbitrium sine dubio volun-
tatis eius conuenitur. VELLE ENIM ET NOLLE
PROPRIÆ VOLUNTATIS EST. Et
initio capitis 4. indicat se istis verbis non

Tom. 3.

tantum arbitrium voluntatis, ut aliquis suspi-
cari posset phrasibus eius non assuetus; sed etiam
liberum arbitrium defendisse.

Tertiò hoc ipsum agit capite 4. ubi liberum
arbitrium ex præceptis non fornicandi asser-
turus: *Nunquid indicant aliud quam liberum arbi-*
trium? Et quomodo indicant? Neque enim præ-
ciperentur nisi homo haberet propriam voluntatem qua
diuinis præceptis obediret. Et ideo non præcipi-
tur iis qui propriâ voluntate carent, & in præce-
ptis implendis nihil omnino agere possunt, sicut
nihil omnino nos agere, operante in nobis sola
gratia, Pelagiani querebantur. Nam inde est
quod.

Quartò hoc ipsum agit ex Apost. verbis in
Epist. 2. ad Corinth. *Rogamus ne in vacuum gra-*
tiam Dei suscipiatis. Subiicit enim: Ut quid enim
vos rogat, si gratiam sic susceperunt, ut propriam per-
derent voluntatem? Hæc enim erat ipsissima Pe-
lagianorum imaginatio, quod opus præceptum
gratia sola, aut Deus per gratiam solus perficeret
sanctitatem sine voluntate nostra, ut loquebantur
ideoque gratiæ suæ aliquid imperasset prout Ca-
tholicis exprobrando dicebant, ut supra decla-
rauimus.

Quintò hoc ipsum agit cap. 9. dum illa tra-
stat Apost. verba *Deus operatur in vobis & velle &*
operari, quæ maxime liberum arbitrium volun-
tatis læsisse videbantur: *Non enim, inquit, quia*
hoc dixit, ideo liberum arbitrium abstulisse putandus
est. Quo pacto igitur tanta Dei operatio cum
libero arbitrio conciliari debet? Audi: Quod
si ita esset non superius dixisset: Cum timore & tre-
more vstram ipsorum salutem, Operamini: vos
videlicet non solum Deus: Quanto enim iubetur ve-
operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium. Nem-
pe quia impossibile est, ut hoc fiat nihil agentibus
nobis, sine nostra propria voluntate. Nam
hoc ipsum respicere, tum ea quæ toties præces-
serunt, tum ea quæ toties adhuc sequuntur,
perspicue probant.

Sextò enim hoc ipsum agit capite decimo
quinto, ubi cum præmisisset Deum ab homini-
bus auferre cor lapideum, hoc est durissimam
voluntatem subtexit statim: *Ne autem putetur,*
Nihil, ibi facere ipsos homines per liberum arbitrium,
ideo in Psalmo dicitur: nolite obdurare corda vestra,
&c. Et concilians loca quæ postulant præce-
ptum tanquam à libero arbitrio faciendum, &
quæ Deum per gratiam hoc facturum pollicen-
tur, non aliter hoc præstat, nisi quia Deus dat
quod iubet, cum adiuvat, ut faciat cui iubet. Hoc
est, gratia facit & facere (ut non alius quis-
piam de nobis; sed ipsum liberum arbitrium
velit & faciat) & hoc ipso libere seu per ipsum
liberum arbitrium, quia velle nisi libere, iux-
ta S. Augustinum, nemo prorsus potest. Hoc
enim ipsum statim adiicit: Semper est autem in
nobis voluntas libera, sed non semper est bona; ubi
voluntatem pro volitione sumi ex pluribus
subiunctis per tria tota capita manifestissi-
mum est.

Septimò hoc ipsum agit capite 20. ubi re-
colligens breuiter id quod egerat, totoque li-
bro sibi agendum proposuerat: *Satis me dispu-*
tasse arbitror aduersus eos qui gratiam Dei vehemen-
ter oppugnant, qua Voluntas humana non tolli-
tur: Sed ex mala mutatur in bonam, & cum bona
fuerit, adiuuatur. Ecce quid in gratiæ ope-
ratione aduersariis displicebat, nempe quod
voluntatem humanam prorsus tollere, & ideo

Gg iij

liberum arbitrium violare videretur. Negat hoc Augustinus & utrumque conciliat, quia gratia mutat voluntatem in aliam, malam in bonam, & bonam adiuuat. Non igitur tollit, sed relinquit voluntatem, & ita nullo modo liberum extinguit arbitrium. Quod ut facilius de operatione Dei per gratiam perciperetur, prolixè probat multis, Deum etiam aliis modis potentissimis in homine operari; qui tamen non lædant liberum voluntatis arbitrium. Non lædere autem, sed incolume sub quacumque Dei operatione seruari, non aliter probat, nisi quia fiunt ea quæ per ipsos Deus operatur, sua ipsorum voluntate, propria voluntate, non sine voluntate, per voluntatem.

Ibidem. Octauo igitur hoc ipsum Augustinus agit eodem capite vigesimo, quando de hostibus Israëlitarum dicit: Nunquid non hostes Israëlitarum aduersus populum Dei quem ducebat Iesus navi, SVA VOLUNTATE pugnarunt? Et tamen dicit scriptura, quia per Dominum factum est confortari eorum, &c.

Ibidem. Nono hoc ipsum agit, quando ibidem de Semei dicit: Nunquid non SVA VOLUNTATE homo improbus filius Iemini maledicebat Regi David? Et tamen quid ait David plenus verâ & altâ, & piâ sapientiâ? Dimitte eum ut maledicat, quia Dominus dixit illi maledicere David.

Ibidem. Decimo hoc ipsum agit in eodem capite, quando de Absalon dicit: Nunquid non SVA VOLUNTATE Absalon elegit consilium quod sibi oberat? Et tamen ideo fecit quia exaudierat Dominus eius patrem orantem ut hoc fieret.

Capit. 21. Undecimo hoc ipsum agit in capite vigesimo-primo, quando de Roboam dicit: Vnde hoc quod Roboam respuit consilium salubre seniorum, nisi PROPRIA VOLUNTATE? Sed hinc ab eo recesserunt decem tribus, ut irati Dei voluntas fieret; quia videlicet conuersio erat à Domino, ut verbum Ahie Silonitæ impleretur. Quibus iterum subiungit Augustinus: Nempe sic factum est & illud PER HOMINIS VOLUNTATEM, ut tamen conuersio esset à Domino.

Lib. de grat. Christi c. 21. Duodecimo hoc ipsum agit in eodem capite paulo post, quando de Philistiim & Arabibus quorum spiritum Deus suscitauerat, in Iudæam irrumpentibus dicit: Nunquid Philistiim & Arabes in terram Iudæam dissipandam SINE SVA VOLUNTATE venerunt? Aut sic venerunt SVA VOLUNTATE ut mendaciter scriptum sit, quod Dominus ad hoc faciendum eorum spiritum suscitauit?

Ibidem. Decimo-tertio hoc ipsum agit, quando difficultatem istam de Arabibus propositam, liberum arbitrium cum Dei operatione conciliando subnectit Imò utrumque verum est, quia & SVA VOLUNTATE venerunt, & tamen spiritum eorum Dominus suscitauit. Quod etiam sic dici potest, & eorum spiritum Dominus suscitauit, & tamen SVA VOLUNTATE venerunt. Ratio conciliationis est, non quia arbitrium indifferens, siue ad contraria, siue ad contradictoria permanet, sed quia per Dei operationem accipit ipsum voluntatis motum, & sic ipsum arbitrium, non alius operatur: Agit enim, inquit, omnipotens in cordibus hominum etiam MOTUM VOLUNTATIS eorum, ut non solus aut per alios, sed PER EOS AGAT, quod per EOS AGERE ipse voluerit. Quod prolixius probat in sequentibus, semper ita seruans liberum arbitrium sub operatione Dei, quia Deus quodcumque vult, siue timo-

rem, siue fiduciam, quo, timent aut fidunt homines, ETIAM IN CORDIBVS hominum operatur. Vnde generali sententiâ concludendo docet, ex iis quæ protulerat Scripturæ testimoniis manifestari: Operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas EORVM VOLUNTATES, quocumque voluerit, ne videlicet putaremus liberum arbitrium voluntatis, seu volendi violari, ubi Deum audimus ipsas voluntates ipsumque motum cordis operari.

Capit. 23. Decimo-quarto hoc ipsum agit, quando de induratione Pharaonis, quem Deus indurasse legitur dicit: Nec ideo feratis à Pharaone liberum arbitrium, quia multis locis dicit Deus: Ego induravi Pharaonem, quasi videlicet istâ phrasi significaretur Deum hoc tantum, nihil verò Pharaonem agere. Sic enim rationem reddit: Non enim propterea IPSE PHARAO non indurauit cor suum. Quod cum Scripturis probauisset: Ac per hoc, inquit, & Deus indurauit per iustum indicium, & IPSE PHARAO per liberum arbitrium.

C Declaratur hoc ipsum ex concordia motuum concupiscentiæ & liberi arbitrij ab Augustino tradita, ex quibus Pelagiani similiter querebantur liberum arbitrium extinguui.

CAPVT IX.

N Ec verò in bonis tantum actionibus, vi gratiæ Pelagiani liberum arbitrium tolli querebantur, sed etiam in malis. Augustinus enim, quemadmodum omnia bona ad Dei gratiam referebat, per quam Deus omnia quæ ad pietatem pertinent operabatur in nobis ita quoque omnia mala quæ post lapsum Adæ peccando perpetrantur, ad indomitam illam concupiscentiam & ignorantiam, quæ supplicia primi peccati sunt, velut ad duos exitiales fontes reducebat. Ex quo fiebat, ut non minor Pelagianis occasio querimoniæ offerretur, quod concupiscentia tolleretur peccandi liberum arbitrium, quam gratia bene viuendi. Vtrumque enim non ipse homo, sed vel Deus, vel diabolus de ipso homine, nihil prorsus agente, vel inuito ac nolente, operari videbatur, atque ita tollere voluntatis, & per hoc etiam liberæ voluntatis arbitrium. Hinc Iulianus Augustino sapius ex isto capite liberi arbitrij subuersionem exprobrat, quando eum docere asserit, quod lex peccati habitans in membris captiuum hominem COGAT *Lib. 2. c. 16.* *Iul. operis imper. f. 216.* *E* sed misericordia digniorem, quando quidem quod nos (Pelagiani) vitia prauæ voluntatis esse dicimus, id in Ecclesia à viris & fœminis, magnisque Pontificibus originalis passio nuncupatur. Et alibi dicit Augustinum delicta voluntatis imputare naturæ, ut nunquam *Ibid. f. 221.* quis emendare conetur, quod sperat (vel ut Aug. eius verba repetit) quod SCIT IN SE ALTERVM PERPETRARE. Nempe hoc vult in Aug. sententiâ, non ipsum hominem, sed in ipso homine alterum quempiam perpetrare peccatū, quemadmodum dicebant Manichæi, non hominē, sed naturam malam homini commixtam peccata perpetrare. Quam ob causam August. etiam non semel Manichæismū destruere libertatis imponit. Et multo inferius asserit Augustinum hac doctrinâ de

nā de concupiscentia ex Adamo transeunte per quam peccatur, Ipsam arbitrij libertatem vnus peccati impulsione subruere, vt nemo deinceps in potestate haberet, vetera crimina virtutis electione respuere, sed vno omnes in condemnationem eversa humanitatis torrente raperentur. Ad has acerbis Pelagianorum inuectiuas, nihil aliud iterum iterumque respondet Augustin. nisi falsum esse quod querebantur: eo quod non in homine alius, sed ipse homo propriā voluntate ac delectatione peccaret. Sed propria tam obiciuntur, quam respondentis verba videamus. Idem igitur Iulianus in eodem libro, sic Augustino destructionem libertatis improperat: *Delectat (Augustinum) studiorum crimina officia vocare membrorum, Catholicam hanc fidem esse, vt liberum confiteatur arbitrium, sed per quod homo malum facere cogatur, & bonum velle non possit.* Sed quid pro peccandi libertate permanente Augustinus? Nihil aliud nisi: *In malum voluntas libens vergit vitata, propter quod est sananda natura.* Et libro primo ad Bonifacium sic obicit idem iste Iulianus; *Dicunt isti Manichæi (id est, Catholici) quia primi hominis peccato, id est, Adæ, liberum arbitrium perierit, & nemo iam potestatem habeat bene viuendi, sed omnes in peccatum carnis suæ NECESSITATE COGANTVR.* Nec ad hoc ipsum aliud respondet Augustin. vt liberum saluet arbitrium, nisi hominem non cogi; sed libenter cum delectatione, & idēd propriā & liberā voluntate, peccare: *Liberum arbitrium, inquit, vsque adeo in peccatore non perit, vt per illud peccent maxime omnes qui cum delectatione peccant, & à amore peccati hoc eis placet quod eis liber.* Et longē manifestius in sequentibus expressis verbis eorum calumniam suffocare contendens: *Sed in malo liberum habet arbitrium. Quomodo, quā ratione, qua indifferentia ad vtrumlibet? Audi: Cui delectationem malitiæ vel occultus, vel manifestus deceptor inseruit, vel sibi ipse persuasit.* Et concludendo, clarius colligens id quod dixerat, nec aliter liberum arbitrium in peccando quærendum esse significans, nisi quia vi delectationis istius quam dixerat, non alius quispiam cogens hominem, sed ipse homo delinitus propria voluntate peccatum facit, continuō subiicit: *Non itaque sicut dicunt nos quidam dicere, & iste audet insuper scribere, omnes in peccatum velut inuiti carnis suæ necessitate coguntur: sed si iam in ea ætate sunt, vt propriæ mentis vtantur arbitrio, & in peccato s v a non alia VOLVNTATE retinentur, & à peccato in peccatum s v a VOLVNTATE precipitantur.* Et rursus causam istius reddens, & eandem concupiscentiæ cum libertate concordiam tangens: *Neque enim agit in eis, etiam qui suadet & decipit, nisi vt peccatum, non ipse diabolus vel caro hominum, sed ipsimet homines VOLVNTATE committant, vel ignorantia veritatis, vel DELECTATIONE iniquitatis, vel vtroque malo & cecitatis & infirmitatis.* Sed quomodo igitur, inquires, voluntas ista libera est ad peccandum & non peccandum, si solum eatenus libero peccatur arbitrio, quia homo peccato delectatur, atque idēd sua voluntate delinquit? Respondebit Augustinus, se nihil omnino de tali indifferentiæ libertate esse sollicitum, sed eatenus liberam esse, vt ibidem dicit, quia est libera à iustitia, hoc est, quia arbitrium non impeditur à iustitia, quin ipsummet voluntate peccandi delectatum propriā sua voluntate peccet.

Lib. 2. cont.
Iul. operis
imperf. fol.
215.

Ibidem.

Lib. 1. ad
Bonif. c. 2.

Lib. 1. ad
Bonif. c. 2.

Ibid. c. 3.

Ibidem.

A Nam citatis Apostoli verbis: *Cum essetis serui* Ibid. c. 2. peccati, liberi fuistis iustitiæ, mox subiungit: *Ecce ostenduntur etiam peccato minime potuisse, nisi alia libertate seruire.* Liberi ergo à iustitia non sunt, nisi arbitrio voluntatis. Et inferius: *Hæc voluntas quæ libera est in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est, videlicet à dilectione peccandi, quæ impedit ne volendo versetur in bonis, & opus bonum ex cælesti delectatione, idēdque propria voluntate operetur.* Quæ sanè sicuti capitaliter aduersantur indifferentiæ ad vtrumlibet, ita determinationem potius voluntatis ad vnū euidenter probant. Delectatio quippe non indifferentem facit voluntatem, sed indifferentiam ad alteram partem vehementissimè trahit.

Hinc est igitur, quod cum Iulianus ceterique Pelagiani postularent, mordicus ab Augustino, vt indifferentiam ad bonum & malum libero arbitrio ante gratiam concederet, quatenus peccare posset & non peccare, atque ista ratione libertas arbitrij salua esse posset, mordicus è contrario sanctus Augustinus concedendum neget. Quod vsque adeo ipse verum esse putat, vt oppositum velut errorem improbet, apertissimeque aliquoties tradat esse in hominibus peccandi necessitatem, & in ista necessitate peccandi, non esse securitatem, conscientiam, quasi non esset peccati rea, voluntatem iam ita peccare vt non sit ei liberum à peccato abstinere, quod Adamo liberum fuit, nec tamen idcirco desinere esse peccatum. Hæc & huiusmodi apud Augustinum frequentissima sunt, & à nobis ex professo demonstrata, quibus propterea repetendis non est hic immorandum, ne lector nimia prolixitate fatigetur.

Ex quibus profecto omnibus, duo nisi me fallit, perspicue colliguntur. Primum verissimum esse quod initio proposueram: Pelagianos non alia de causa aduersus Augustini & Ecclesiæ doctrinam tantos clamores excitasse, quibus liberum arbitrium, siue per gratiam, siue per concupiscentiæ vim subuerti & extinguere querebantur, nisi quia ex vtraque parte opus bonum & malum videbatur eis, non ab ipso homine propria voluntate, sed homine nihil agente, ab alio per ipsum operante siue cogente fieri. Secundum non aliter Augustinum istas querimonas compescuisse, quam ostendendo deliram cogitationem eorum, eo quod gratia efficeret, vt homo non instar lapidis, dormientis, aut supini iacentis, inuitus, nolens, repugnansque traheretur ad bonum, sed propria voluntate vellet & faceret, ita videlicet vt si ante esset inuitus, & nolens, & repugnans, gratia operante volens fieret: atque ita non nihil ageret, nec sine propria voluntate bonum operaretur. Eodem modo Augustinum tradere, quod non vt Iulianus dixerat, homo carnis necessitate peccare cogeretur, vel peccatum in homine alter perpetraret, sed quod concupiscentiæ delectatione mulcente, propria sua voluntate peccaret. Quæ conciliandi ratio in Augustin. scriptis ita perspicua est totiesque frequentata, ac tantum silentium istius indifferentiæ contradictionis, tanquam libertati necessariæ, de qua nunc vehemens disceptatio est, vt ad saluandam arbitrij libertatem sub gratia nunquam eam vel semel adhibuerit, in vniuersis suis ad-

Vide lib. 3.
de statu na-
ture lapsæ
à c. 2. vsque
ad 14. imo
penè toto.

uersus Pelagianos lucubrationibus. Vt meritò suspicari aliquis posset, istam libertatis rationem, de qua tantopere conuenditur, esse meræ Philosophiæ fœtum, & à nullis antiquis gratiæ defensoribus, Augustino, Prospero, Fulgentio, sub nomine libertatis arbitrij propugnatam, requisitam, agnitam fuisse.

Eandem concordiam gratiæ & liberi arbitrij ad unguem docuerunt discipuli S. August. & in primis latissimè & clarissimè Sanctus Prosper.

CAPVT X.

QUOD vt vberius constare possit, operæ pretium est etiam ex S. Prospero, & Fulgentio, ceterisque PP. omnibus, qui hostibus gratiæ restiterunt, non alio quoque pacto Pelagianorum quærelas de subuersa libertate compressisse, quam quo Magister eorum Augustin. compescuerat. Quod quidem S. Prosper tanta claritate, & inculcandi assiduitate prestitit, vt mirum sit, si quis auditis tantummodo verbis eius, ampliùs de sensu siue Pelagianorum, liberum arbitrium destrui vi gratiæ causantium, siue S. Augustini dubitationem amouere, quæstionemque possit.

Prosp. in Epist. ad Ruff. non procul ab initio. Ibid. sub finem Epist.

Nam in primis in Epist. ad Ruffinum, quam defendendi S. August. causa, & explicandi sensus eius, præcipuè scripsit, cum de hostibus gratiæ grauitèr questus esset, quod scripta eius, quibus error Pelagianorum impugnatur, infament, dicentes eum liberum arbitrium penitus submouere, tandem sub finem Epist. ad illam calumniam abstergendam veniens nimium verò inepte, inquit, nimiumque inconsideratè ab aduersantibus dicitur, quod per hanc Dei gratiam libero NIHIL RELINQUATUR arbitrio. Ecce aduersantium querimonia, quod libero nihil relinquatur arbitrio, hoc est, vt August. dicebat, quod sine voluntate nostra per gratiam totum fieret. Quid verò ipse respondeat ad eorum ora obturanda porro videamus. Primò fatetur hoc in paruulis esse verum: In quibus, inquit, manifestissimè nullum opus, nullusque appetitus eorum voluntatis existit. Deinde de maioribus ita subiicit: Si eam filiorum Dei partem, quæ ad pietatis opera reservatur, pio consideremus intuitu, nonne in eis non peremptum, inueniemus liberum arbitrium, sed renatum? Et quomodo non peremptum, dic fodes, sancte Prosper, explica? An quatenus manet indifferens sub gratia, vt velit & nolit, vt agat & non agat? Neutiquam, sed ex eo quò S. August. explicuit modo, quatenus gratia efficit vt liberum arbitrium aliquid agat, donando ei ipsum velle & benè agere & perseuerare: Quod utique cum solam esset sibi permissum, non nisi in suam perniciem mouebatur. Ipsum enim se excœcauerat, & ipsum, se illuminare non poterat. Nunc autem idem arbitrium conuersum est, non euersum, & donatum est ei aliter sapere, aliter agere. Et iterum vberius: Proinde homo qui in libero arbitrio fuit malus, in ipso libero arbitrio factus est bonus; sed per se malus, per Deum bonus; qui eum ita in illum initialem honorem, alio initio reformauit, vt ei non solum culpam malæ voluntatis & actionis remitteret, sed etiam BENE VELLE, BENE AGERE, ATQUE IN HIS PERMANERE DONARET. Ecce &

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

A hic non aliter liberum saluat arbitrium, nisi quia gratia sic operatur in ipso voluntatis arbitrio, vt non ipsum otiosum sit, ac nihil prorsus agat, sed vt ei velle & agere largiatur. Cui sensui conformiter eandem doctrinam sæpius penè in omnibus suis operibus tradit, vt in sententia 6. quam responsionibus ad Capitula Gallorum subiicit: *Arbitrium hominis gratia Dei non abolet, sed adolet, & ab errore in viam reuocat & reducit, vt quod sua libertate erat prauum, Spiritu Dei agente sit rectum*; hoc est, per gratiam accipiat voluntatem, seu velle rectum. Sic enim seipsum explicat in ipsa responsione ad Capitulum 6. ex quo ista sententia explicata est: *Cum in bonis voluntas sit intelligenda de gratia; in malis autem voluntas intelligenda sine gratia*: quibus verbis declarabat falsum esse capitulum quod obiecerat secundum Augustini sensa: *Liberum arbitrium in homine nihil esse, & verum esse quod ipse replicauerat: Liberum arbitrium nihil esse vel non esse perperam dicitur*. Et in libro quam eruditissimo carmine de ingratis exarauit, plenissimè sensum quærelæ Pelagianæ tradidit.

Sent. 6. post resp. ad Capit. Gall.

Resp. ad Capit. Gallor.

Capit. 6. Gall.

In resp. ibid.

*Hic vanam insano profertis corde querelam,
Omne opus arbitrij sublatum vociferantes,
Currere currentum, si non & velle volentum est,
Nec vitis pœnam deberi, aut præmia laudi,
Si vel naturam obstrictam mala velle necesse est,
Vel nostro ascribi nequeunt bene gesta labori.
Nunquid non eadem sapiunt eademque perorant,
Vestri illi quorum ructatis verba magistris*

Lib. de ingr. cap. 26.

Pelagiani videlicet. Cui quærelæ sic respondet, vt dicat, tam in malis quam in bonis nostram manere & agere aliquid voluntatem, & idè non tolli liberum arbitrium:

— Manet ergo voluntas
Semper amans (id est, volens) aliquid quò se
ferat, &c. *Capit. 27;*

Et manifestius iterum sub finem istius operis.

*Si quid enim recti gerimus, Domine, auxiliante
Te gerimus, tu corda moues; tu vota petentis.
Quæ dare vis, tribuis; seruans largita, creansque
De meritis merita, & cumulans tua dona coronis.
Non tamen hoc curam minui; studiumque resolui
Virtutum, aut opus ingenij torpere putandum est,
Quod bona sanctorum tua sunt, aut quicquid in illis
Aut sanum, aut validum est, de te viget, vt videatur,
NIL ACTURA HOMINIS, TE CUNCTA
GERENTE, VOLUNTAS.* *Cap. ult.*

Ecce & hic luculentè exprimit, hoc aduersarios gratiæ veritos conquestosque quò voluntas hominis nihil actura, sed prorsus extincta foret, si Deus cuncta gereret.

E Simili planè modo declarat hoc ipsum in libris de vocatione gentium: *Nec quia Spiritu Dei agitur; idè se putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate se dedit, à quo iudicium voluntatis deprauatum est. Quod ergo non interfectum est per vulnerantem, non tollitur per medentem. Vulnus sanatur, non natura remouetur*. Nimirum nihil aliud agit, nisi ne voluntas quâ volumus, aut peccato, aut gratiâ, sublata crederetur, vt non nos, sed alius de nobis ageret. Sic enim vtramque partem declarat. Nam peccato non esse amissam voluntatem

Lib. 1. de vocat. gent. cap. 8.

Ibid. c. 7.

tem probat, quia à diabolo cum homo spoliaretur non voluntate, sed voluntatis sanitate priuatus est: quia nec deirudi ab innocentie statu posset, nisi voluntate peccaret. Quae ergo natura erat bona, qualitate facta est mala: & ille animi motus, qui nunquam potest sine ALIQUO esse AMORE, hoc est sine ALIQUA VOLUNTATE non perdidit appetitum, sed mutauit affectum. Spiritu quoque Dei agente non perdidit liberum arbitrium ibidem probauerat, quia sic sanat vulnera sauciati, ut quod in ipso agit, etiam PER IPSUM geratur. Hoc est non sine ipsius propria voluntate. Quod inferius explicat, quia transit animus de voluntate in voluntatem. Vnde in alio loco adhuc euidentius hoc exponens: Hanc abundantior gratiam ita credimus atque experimur potentem, ut nullo modo arbitremur VIOLENTAM, quod quicquid in sanandis hominibus agitur EX SOLA DEI VOLUNTATE PERAGATUR: Vnde copiose demonstrat, quod nihil virtutis sine consensu nostrae voluntatis habeatur, & quod gratia preparat voluntatem, hoc est facit velle. Nam, inquit, virtus NOLENTIVM nulla est, nec potest asseri vel fidem vel spem vel charitatem eis inesse, quorum ab HIS BONIS CONSENSVS ALIENVS EST. Quid apertius desiderari potest, quo percipiamus, non aliter liberum arbitrium incolume permanere; quam quia gratia non violenta est, ita ut opus bonum sine voluntate nostra, sine consensu nostro, non per nos, sed sola Dei voluntate peragatur?

Quae quamuis manifestiora sint, quam ut vilius amplius declarationis indigeant, hoc ipsum tamen non abs te fuerit ex libro quem contra Collat. scripsit patefieri. Nam in illo ex proposito, vim gratiae & libertatis humanae ponderat, & sapius quomodo illa sine huius prauiudicio operetur, ostendit. Cum itaque Collator passim dicitur in Collatione 13. quasi vim gratiae commendare volens, quod Deus quosdam resistentes ac longè positos vocet inuitosque attraheret ad salutem, atque hinc astrueret Pauli & Matthaei coactiuam conversionem, Zachaei & latronis voluntariam, ut ita quod Pelagiani generaliter per gratiam auferri liberum arbitrium querebantur, hoc ipse in quibusdam tantum fieri persuaderet, plurimis modis utrorumque deliras suspiciones iugulat, & concordiam gratiae & liberae voluntatis tradit. Primò enim non procul ab initio libri, occurrere volens querelis aduersantium, qui gratiam inuitum nolentemque cogere dicitabant, ita gratiam cum libera voluntate conciliat: Qui Deus vocatum ad filium trahit, non resistentem, inuitumque compellit, sed ex inuito volentem facit, & quibuslibet modis infidelitatem resistentis inclinat, ut cor audientis obediendi delectatione generata, ibi surgat, ubi premebatur, ibi discat, ubi ignorabat, inde fidat, vnde diffidebat: INDE VELIT VNDE NOLEBAT. Et nonnullis interpositis hoc ipsum expressius:

Ibid. c. 12.

Non est periculum liberi arbitrij ex gratia Dei, nec VOLUNTAS AVFERTVR, cum in ipsa bene velle generatur. Nam si ideo non putanda est nostra, quia formatur, regitur, ordinatur, imbutur, spoliatur libertate filij Dei, perdunt vigorem rationalis animi, & omni voluntaria deuotionis laude priuantur quibus datur Spiritus sapientia. Et iterum inferius: Hæc regula nulli hominum AVFERTVR VOLUNTAS, quia virtus gratiae non hoc in voluntatibus operatur UT NON SINT, sed ut ex malis bona, & ex infidelibus fideles. Et multo post, cum Cassianus questus esset, homini non permitti liberum arbitrium, si

Ibid. c. 15.

Cap. 27.

nihil posset velle bonum, sed ei totum gratia largiretur; occurrit isti Prosper querimonia, quod homo nec ad principia salutis propria virtute enitatur, sed agit hoc, inquit occulta & potens gratia Dei. Modum adlicit sine liberi arbitrij læsione, non ut inuitum hominem subigat, sed ut subiectionis cupidum faciat, nec ut ignorantem trahat, sed ut intelligentem sequentemque precedat. MANENS ENIM LIBERVM ARBITRIVM, quod utique cum ipso homine Deus condidit, à vanitatibus & cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non à seipso, sed à Creatore mutatur, ut quicquid in eo in melius reficitur, NON SINE ILLO SIT, qui sanatur, nec nisi ab illo qui medetur. Rursum in fine libri capitalem querelam de prostrato per gratiam libero arbitrio refricans, explicans, refutans, & gratiam cum libertate concilians: Non conturbat nos superbientium inepta querimonia, qua liberum arbitrium causantur auferri, si & principia & profectus & perseverantia in bonis usque in finem Dei dona esse dicuntur: quoniam opitulationes diuinæ gratiae, stabilimenta sunt voluntatis humanae. Hoc est, non auferunt, sed potius tribuunt ac stabilunt liberum arbitrium: quod non aliter verum esse declarat, nisi quia volentes operamur, quicquid gratia præstante operamur. VOLENTES oramus, & tamen misit Deus Spiritum in corda nostra clamantem Abba Pater. VOLENTES LOQUIMVR: & tamen si primum est quod loquimur, non sumus nos loquentes, sed Spiritus Patris nostri qui loquitur in nobis. VOLENTES diligimus Deum & proximum; & tamen charitas ex Deo est. Hoc de fide, hoc de tolerantia passionum profitemur, &c. Et quod liberum arbitrium naturaliter homini inditum maneat in natura, sed qualitate & conditione, mutata per mediatorem Dei & hominum hominem Christum Iesum, qui ipsam voluntatem ab eo quod peruersè volebat auerit, & in id quod Dei bonum esset, velle conuertit, &c. Quam conciliandæ gratiae & liberae voluntatis methodum, etiam in Epist. ad Demetriadem virginem tradit; An forte verendum est ne liberum tollere videamur arbitrium, cum omnia per quae propitiatur Deus, ad ipsum dicimus esse referenda? Probat autem quod non tollatur, operante enim Spiritu Dei, iuuatur arbitrium, non auferitur, & hoc agit gratia, ut non aliud quippiam, sed ipsa, voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, seductionibus circumsepta, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus suis, sed per opera misericordis medici renascatur, ut videlicet ipsa velit bonum, quæ ante volebat malum. Itaque cum declarasset, quod Dominus sua potentia in homine operatur, ut bonum operemur, subdit: Omnis igitur illuminatarum mentium pius motus, alienari quidem non potest à PROPRIA HOMINIS VOLUNTATE: siquidem nihil rectè faciet, nisi quod VOLENS egerit: sed ut ad id quod æquum & utile est animi tendat intentio, de illius æternæ & incommutabilis voluntatis inspiratione concipitur. Quam conciliandi vtriusque rationem planissima illustrat similitudine, quæ nemini dubitationem aliquam de sensu conciliationis istius reliquam facit: Et sicut arte medici fit in oculis calligantibus, ut possint videre quod non vident, nec tamen NON IPSORVM EST visio quam medicina contulerit: ita in cordibus tardis & hebetibus per Spiritum sanctum acies obducta tergitur, & de vero lumine tenebrose iam & deficientes lucernæ lumen accipiunt, NEC TAMEN NISI IPSARVM ERIT quicquid fulgoris acceperint. Quod de illo dilectionis igne cœlitus misso; quo accenditur animus.

Cap. 15.

Ibid. c. 38.

Prof. Epist. ad Demet.

statim explicat. Quæ omnia perspicuè sanè patefaciunt, nullam aliam in tot testimoniis concordiam gratiæ & liberæ voluntatis Prosperum tradere, aut agnoscere, quandò eam quæ secundum Catholicam doctrinam vera legitimaque est, ex professo tradit, nisi illam ipsissimam quam August. contra Pelagianos docuit, quatenus videlicet gratia non sola, neque Deus sua voluntate sola, sine voluntate nostra, bonum operatur: quasi hominem inuitum reluctantemque per violentiam cogeret, sed ita agere in libero arbitrio, vt nostrâ propria voluntate velimus, volenteque operemur: ita vt nostra sit voluntas, non alterius, quia virtus nolentium nulla est.

Item Sanctus Cyrillus Alexandrinus, Fulgentius & Petrus Diaconus.

CAPVT XI.

NE c alio modo gratiam cum libero arbitrio conciliandam putauit S. Cyrillus Alexandrinus, Augustino & Prospero coætaneus. Nam illa verba S. Ioannis tractans:

Ioan. 6.

Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum, quibus liberum arbitrium tolli videbatur, quemadmodum Pelagiani etiam contra Augustin, vociferati fuerant, eodem prorsus modo, vt August. eos refutauerat, præoccupat suspiciones istas hominum imbecillium, nec liquidè concordiam operationis simultaneæ penetrantium: Non quum dicat, neminem posse ad se venire, nisi Pater traxerit eum, VI QVADAM COGITRAHIQVE credentes, putandum est, sed monitione, doctrina, reuelatione ineffabiliter facta.

Cyrril. Alex. l. 4. in Ioan. c. 6.

Aug. lib. de grat. Christi c. 13.

Quomodo & August. alicubi loquitur, dum gratiam vocat doctrinam, quæ aliis & interius cum ineffabili suauitate infunditur. Et paulò post in eodem loco, eandem gratiæ & liberæ voluntatis cooperationem Cyrillus explicans: Vbi auditus, disciplina, doctrinaque adest, ibi fides NON VI, sed persuasionem oritur. Patrocinio igitur Dei Patris, quod ex charitate dignis præstat, NON VI Christum fideles agnoscunt. Et quare non vi? Pergendo respondet: Non enim possumus secundum Ecclesiæ veritatisque dogmata liberam potestatem hominis, (quod liberum arbitrium appellamus) vllò modo negare.

Cyrril. ibid. c. 7.

Fulgens lib. de incar. & grat.

Eandem ipsam liberi arbitrij & gratiæ concordiam S. Fulgentius, Augustini genuinus discipulus docuit, & quotquot inter antiquos post eum, gratiam cum libertate conciliare studuerunt. Et quidem de S. Fulgentio res extra controuersiam est. Sic enim lib. de incarnatione & gratia loquitur: Qua gratia humanum non auferatur, sed sanatur, non adimitur, sed corrigitur, non remouetur, sed illuminatur, non euacuatur, sed adiunatur & seruatur arbitrium: vt in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat sanitatem: in quo errabat, eodem in viam redeat: in quo cæcus fuit, in eo accipiat lumen, & vbi fuit iniquus seruiens immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ibi gratiâ præuentus atque adiutus, seruiat iustitiæ in sanctificationem. Ecce & hic nihil aliud concordiam postulat, nisi vt actio non minus bona quam mala, ab eadem voluntate proficiscatur. Sic enim efficaciter probatum putat, gratiâ humanum arbitrium non esse sublatum, quem-

A admodum tolleretur, si gratia hominem inuitum violentè cogeret. Eodem modo Petrus Diaconus cum cæteris ex Oriente Romam destinatus, concordiam liberi arbitrij cum tractu gratiæ, se intelligere profitetur, quando ad S. Fulgentium scribit, quod hominem Pater ad veram attrahit libertatem NON VIOLENTA NECESSITATE, sed infundendo suauitatem per Spiritum S. Vt videlicet quemadmodum præmiserat falsa libertas voluntatis per gratiam ab occupationibus humanis auersa, posset ea cogitare & desiderare quæ pertinent ad vitam æternam.

In lib. Pet. Diacon. ad Fulgent. cap. 6.

B

Sanctus Gregorius, Beda, sanctus Anselmus.

CAPVT XII.

SE d quid pluribus opus hac de re, post tam densam testimoniorum omnis generis grandinem, quam Augustini, Prosperi, Fulgentij, trium videlicet integerrimorum gratiæ defensorum scripta subministrarunt? Quod si tamen cæterorum Latinorum excutere monumenta liberet alicui aut vacaret, vsque ad ætatem Scholasticorum, ne vnus quidem arbitror, inueniendus est, qui aliter gratiæ influxum cum libertate conciliarit, quam Augustini, Prosperi, & Fulgentij fecit, hoc est, quia non sola gratia facit opus, renitenti, inuita, coacta voluntate, nec arbitrium instar trunci agitur, aut vi necessitatis cogitur, sed gratia facit, vt etiam liberum arbitrium aliquid agat, & voluntario moto feratur in bonum. Ad me quod attinet, quotquot antiquiores hac de re tractantes videre potui, istum & non alium saluandæ libertatis & conciliandæ cum gratia modum tetigerunt.

In primis sanctus Gregorius Magnus in libris moralium, cum exponere vellet, quo pacto S. Paulus diceret se plus omnibus laborasse & mox adiceret: Non ego autem, sed gratia Dei mecum, sic ista duo in concordiam adducit: Non enim diceret mecum, si cum præueniente gratia subsequeus liberum arbitrium non haberet. Vt ergo sine gratia nil esse ostenderet, ait: Non ego. Vt verò se cum gratia operatum esse, liberum arbitrium demonstraret, adiunxit; sed gratia Dei mecum. Nempè nihil omnino aliud ostendit, quam Augustinus clariùs dixit, liberum arbitrium operante gratia non fuisse perditum aut extinctum, sed simul aliquid cum gratia esse operatum.

Post sanctum Gregorium Venerabilis Beda solam coactionem tollit à gratia & prædestinatione, vt cum libero arbitrio coherere esse credatur, Prædestinatio Dei, inquit, nulla vi cogit nos ad bonum vel malum, &c. Et inferiùs: Sicut ergò prædestinatio ad mortem non cogit malos, vt pereant; sic quæst. v. etiam prædestinatio ad vitam, non cogit bonos, vt saluentur. Sed cum Dominus bonos ad vitam prædestinavit, ita eos prædestinavit, vt ipsa sua prædestinatio meritis & precibus nostris obtineatur. Quod nihil est aliud quam quod prædestinatio per gratiam quam largitur voluntati, non cogit eam, sed facit vt per eam ipsa voluntas operetur, & mereatur, & preces fundat Deo, & ita quod prædestinatum est, impleatur.

Sanctus Anselmus inter Scriptores acutiores.

res non postremus, tam gratiæ quam concupiscentiæ motus, ita cum libera voluntate conciliat, ut utrobique expers coactionis maneat:

Anselm. Quoniam, inquit, voluntate quisque ad id quod inclinabiliter vult, trahitur vel impellitur, non inde Deus hoc conuenienter trahere, vel impellere dicitur Deus, cum

mo c. 10. talem voluntatem dat, in quo tractu vel impulsu nulla violentiæ necessitas, sed acceptæ bonæ voluntatis spontanea & amata tenacitas. Et in libro de libero arbitrio, explicans quomodo tentationis

lib. de lib. arb. ca. 5. vehementia cum libertate consistat: Nemo illam (iustitiam) deserit nisi volendo. Si ergo inuitus dicitur volens, nemo deserit illam inuitus. Ligari enim potest homo & inuitus, quia nolens: potest

torqueri inuitus, quia nolens potest occidi: velle autem non potest inuitus, quia non potest velle, nolens velle: nam omnis volens ipsum suum velle vult. Et infra, Quomodo itaque non est libera voluntas,

quam aliena potestas sine assensu suo subiicere non potest? Vbi paucis neruosisque verbis ipsissimam radicem tetigit, quàm omnes isti quos

allegauimus antiqui Scriptores respexerunt; ut ideò liberam voluntatem esse decernerent, quia cogi, quia domari, quia seruitute de-

primi, quia subiugari aliena potestate, sine proprio suo assensu & arbitrio, quo probet id quod acceptandum aut sequendum fuerit, nullo pacto potest. Vnde iterum infra declarat se

Ibid. ca. 6. patefecisse: Omnem rem liberam esse, ab ea re, à qua cogi non volens aut prohiberi non potest. Et, Quod tentatio, rectam voluntatem non nisi volentem, aut ipsa rectitudine prohibere, aut ad id quod non debet, cogere potest, ut illam velit, & istud nolit. Cum ergo vincitur, non aliena vincitur potestate, sed sua. Impugnare namque potest inuitam voluntatem, expugnare nequit inuitam. Quæ omnia euidentissimè demonstrant, non aliter Anselmi iudicio, prædestinationis, & gratiæ, & tentationis motus cum libertate conciliandos, nisi quia voluntatem non inuitam cogunt, sed faciunt, ut ipsa suo quoque proprio motu & consensu aliquid velit, & ut arbitrium gratiam imperantem sua consensione subsequatur. Quod alio

in loco aptè expressit: Notandum quod superna pietas agit aliquid in nobis, sine nobis, ut subsequente quoque nostro libero arbitrio, bonum quod iam appetimus agat nobiscum, non videlicet sola gratia, quasi voluntate instar lapidum careremus, iuxta quod Apostolica verba: Gratia Dei mecum, explicanda subiungit; Non enim diceret (mecum) si cum præueniente gratia, subsequens liberum arbitrium non habeat. Quæ verba ex sancto Gregorio desumpta sunt.

In Epi. ad Cor. c. 15.

Sanctus Bernardus, & amici eius duo, Hugo & Richardus de sancto Victore.

lib. de grat. & lib. arb.

Sanctus Bernardus, Anselmo penè coætaneus, hanc ipsam concordiam gratiæ tentationisque cuiuslibet quantumcumque potentis cum libertate voluntatis, ex professo docet. Nam illas proferens Scripturas: Nemo venit ad me nisi Pater meus traxerit eum. Trahe me post te: Compelle intrare: Inuenio aliam legem in membris meis captiuum me tenentem, &c. Quæ libero arbitrio videntur afferre præiudicium &

omnes gratiæ & libertatis conciliatores torquent, ita loquitur: Profecto quantosunque compellere vel trahere videtur ad salutem benignus Pater, nullum tamen indicat salute dignum, quem ante non probauerit VOLUNTARIUM. Hoc quippe intendit cum terret aut percutit, ut faciat VOLUNTARIOS, NON SALVET INVITOS: quatenus dum de mala mutat voluntatem in bonam, transferat, non auferat libertatem. Ecce habes libertatem voluntatis cum gratia concinentem, quia gratia facit voluntarium, non saluat inuitum. Quod ut manifestius patefaceret, confestim addit: *Ibidem.*

Hæc omnia putari possunt COGERE VOLUNTARIUM & præripere libertatem. Et quomodo igitur non præripiunt? Quia, inquit, quantilibet quis intus forisue tentationibus vrgeatur, libera profecto semper, quantum ad arbitrium spectat, voluntas erit: liberè quippe de suo nihilominus consensu iudicabit. Hoc est, ipsa iudicabit se esse quæ consentiat, & non alium quempiam de se, quasi inuita consentire cogeretur. Nam statim apertius istam libertatem, tanquam coactionis immunitatem explicans: Quid ergo? Forè dissoluta est tota superior assertio de libertate voluntatis: quia nimirum inuenta est, cogi potuisse voluntas? Docuerat enim prolixissimè, & constantissimè voluntatem esse semper liberam, tam in bono, quam in malo, tam sub gratia quam sub peccato: quia expers est violentiæ cogentisque necessitatis. Respondet igitur isti interrogationi suæ: Est planè, *Ibidem.*

(supple dissoluta tota ista superior doctrina mea) sed si cogi ab alio potuit, quam à seipsa. Quod si sese ipsa coegit, compulsæ & compellens, ubi amittere, ibi & recipere visa est libertatem. Vnde quippe quam ipsa sibi intulit à se pertulit. Porro quod à se voluntas pertulit, ex voluntate fuit. Quod ex voluntate fuit, iam non ex necessitate (scilicet coactionis, quasi inuoluntarium esset) sed voluntarium fuit. Si autem voluntarium & liberum. Et in alio eiusdem libri loco: Quomodo ad bonum *Ibidem.*

conuersus per gratiam humanæ voluntatis consensus, eo libere bonum, & in bono liberum hominem facit, quo voluntarius efficitur non inuitus pertrahitur: sic sponte deuolutus in malum, in malo nihilominus tam liberum, quàm spontaneum constituit sua vrique voluntate ductum, non aliunde coactum, ut malus sit. Cuiusmodi sententiis plenus est ille totus Bernardi liber, ut pote qui ex professo de ista libertatis notione scriptus est, qua libera voluntas dicitur, quia nulla vi cogi potest. Qua de re vide loca plurima, quæ quando de natura liberi arbitrij tractabamus, allegauimus. Hinc Bernardus generaliter: Ipsam voluntatem quia im-

possibile est de seipsa sibi non obedire (nemo quippe non vult quod vult, aut vult quod non vult) etiam si saluat, impossibile est suâ priuari libertate. Et rursum: *Ibidem.*

Potest quidem mutari voluntas, sed non nisi in aliam voluntatem ut nunquam amittat libertatem. Tam ergo non potest priuari illa, quam nec seipsa. Et iterum: Neque enim ad liberum arbitrium, quantum in se est, pertinet, aut aliquando pertinet posse vel sapere, SED TANTVM VELLE: nec potentem facit creaturam (ut videlicet possit quibuslibet motibus vehementissimorum affectuum, siue bonorum, siue malorum resistere) nec sapientem, sed tantum volentem. Non ergo si potens aut sapiens, sed tantum si volens esse desierit, liberum arbitrium amisisse putanda erit. Vbi enim non est voluntas, nec libertas. Non dico si velle bonum, sed si velle omnino creatura desierit, fatendum sine contradictione, ubi iam non ex voluntate boni-

lib. de grat. & lib. arb.

lib. de grat. & lib. arb.

lib. de grat. & lib. arb.

CAPVT XIII.

Sanctus Bernardus, Anselmo penè coætaneus, hanc ipsam concordiam gratiæ tentationisque cuiuslibet quantumcumque potentis cum libertate voluntatis, ex professo docet. Nam illas proferens Scripturas: Nemo venit ad me nisi Pater meus traxerit eum. Trahe me post te: Compelle intrare: Inuenio aliam legem in membris meis captiuum me tenentem, &c. Quæ libero arbitrio videntur afferre præiudicium &

tas, sed ipsa ex toto voluntas perit, etiam liberum
 perire arbitrium. Ecce à fundamentis tactam ra-
 dicem liberæ voluntatis, siue sub gratia, siue
 sub concupiscentia quantumcunque sæuierit
 permanentis. Semper enim velle permanet, si-
 ne gratia, siue concupiscentia istud velle opere-
 tur, nec ante libertas destruitur, quàm funditus
 ipsum velle tollatur. Vbi vides etiam chime-
 ram illam difflatam, quæ Recentiores aliquos
 in errores Christianis intolerandos compulit.
 Putant enim, quod & Pelagianorum dogma
 capitale fuit, voluntatem hoc ipso quo libera est,
 quibuslibet motibus sibi incidentibus domi-
 nari ac resistere sua libertate posse. Quod Augu-
 tanquam paradoxum, Christianæ gratiæ ex
 diametro contrarium, certissima Scriptura-
 rum autoritate cōtriiuit. Bernardus vero etiam
 radicem exscindit; quia libertas voluntatis
 non potentem, vt quibuslibet motibus resiste-
 re, & vt Iulianus loquitur, *leges dare possit*, sed
 tantum volentem facit; vt siue ex infirmitate
 cesserit, siue gratia iuuante repugnauerit; sem-
 per maneat ei velle saluum, neque quicquam
 velle vi seu violentia compellente, quasi inuita
 cogatur. Sic enim, vt Bernardus ibidem ex-
 pressè docet, voluntas simul velle & nolle fin-
 geretur. Quod cum perspicue sit impossibile;
 impossibile est etiam, vt per quemcumque
 gratiæ torrentem, etiamsi tanta abundantia
 voluntatem inundaret, quantam in cælo cla-
 ra Dei visio largietur, voluntatis libertas vio-
 letur. Semper enim ipsa erit quæ vult, & hoc
 ipso liberè vult, quia quamdiu rationis vsus
 viget, aliter nisi liberè, velle non potest. Quod
 tanta claritate, constantia, instantiaque S. Ber-
 nardus tradit, quasi ex professo Recentiores
 aliud genus libertatis & concordia cum diui-
 na gratia aut aliis quibuscumque motibus in-
 troducentes expugnare niteretur. Quisquis mi-
 hi fortè non credit, ipsum legat, ipsum terat,
 & videbit me nihil hyperbolicè, sed sincera ve-
 ritate protulisse. Quæ quidem ad amissim ex
 August. scriptis tanquam ex Magistri sui & Ma-
 gistrorum omnium Coryphæi doctrina S. Ber-
 nardus expressit; cuius etiam verbis propterea
 quibusdam in locis vsus est.

Hugo de S. Victore, Bernardo perquam ami-
 cus & cœtaneus, doctrinam eius vsque ad ipsa
 plerumque verba secutus est. Qui cum nul-
 lam agnoscat aliam arbitrij libertatem, quem-
 admodum fusè & euidenter ex eius operibus
 demonstrauius, non potest etiam aliam gratiæ
 & liberi arbitrij cōcordiam agnoscere, nisi quia
 quantumcunque gratia voluntatem efficaciter
 trahat, semper motus eius manet voluntarius
 & expers violentiæ cogentisque necessitatis, &
 proinde liber: idque non solum in hac vita, sed
 etiam in cælo. Qua de re loquitur in hunc mo-
 dum: *Liberum itaque arbitrium ex eo dicitur quia*

Hugo de S. Victore in
 summa sent.
 tract. 3. c. 9.

Tract. 2. c. 4

est voluntarium. Quod enim boni Angeli non possunt
esse mali, non facit necessitas, sed confirmata per
gratiam voluntas. Quod mali non possunt boni esse,
non facit vlla coactio, sed voluntas obstinata in ma-
lo. Et in alio loco: Inde non dicitur liberum arbi-
trium (quod scilicet in vtramque partem pos-
sunt flexi) sed liberum, id est voluntarium, & boni
non necessitate cogente, sed libera voluntate à malo
abstinent, & similiter & mali à bono, &c. Quo ni-
hil clariùs dici potest, vt intelligi possit, gratiam
qualemcumque quæ etiam immutabiliter velle
facit bonum, liberum relinquere voluntatis ar-

bitrium: quia liberè, nulla necessitate coactio-
 nis ferri facit in bonum; seu, vt Aug. & Prosp.
 locuti sunt: quia gratia non aliena opus à no-
 stra voluntate, non de nobis quasi dormienti-
 bus & inuitis operatur, quasi alius de nobis
 vellet, aut quasi nos non vellemus aut currere-
 mus, sicut fingebant Pelagiani, sed facit vt &
 nos velimus, vt nos curramus, vt nos faciamus,
 efficiendo videlicet ipsum nostræ voluntatis
 assensum, quia inquit, virtus nolentium nul-
 la est, & si cogitur voluntas, iam non vult.

Richardus de S. Victore doctrinam S. Ber-
 nardi & Aug. accuratissimè in ista conciliandæ
 libertatis & gratiæ ratione tradidit. Non enim
 vllam prorsus agnoscit aliã, nisi quia gratia non
 violentè cogit voluntatem, sed facit vt ipsa vo-
 luntas velit: *Libertatis est, inquit, quod consensus tract. 1. de*
eius (voluntatis) extorqueri vel cohiberi (per vio- statu inter
lentiam) non potest. Potest enim consentire vel non hominis
consentire aspirationi diuinæ (hoc est gratiæ Dei) c. 13.
similiter & suggestioni diabolica, vtrumque quidem
ex libertate, neutrum oportet ex necessitate. Vis sci-
re ex qua necessitate & audi sequentia: Aliud
itaque est habere libertatem & aliud est habere potesta-
tem, libertatis est, quod ad aliquid volendum cogi non
potest. Priuatio autem potestatis quod ad aliquid
boni faciendum sufficiens non est. Sic igitur con-
ciliat Richardus efficaciam gratiæ cum liber-
tate voluntatis, quod quantumcunque for-
titer operetur, non cogit voluntatem nec extor-
quet consensum, sed efficit, vt ipsa voluntas
vltroneè & sponte velit atque consentiat. Nam
sententiæ istæ apud Richardum sæpe frequen-
tatæ sunt, Bonum posse, est verè posse, sicut cogi non
posse est verè liberum esse: Si nulla violentia arbitrium
potest sua priuari libertate, constat illud summam li- Ibid. c. 10.
bertatem habere. Miranda arbitrij libertas ab alia Ibid. c. 23.
cogi non posse. Illud in potestate est quod pro arbitrio Ibid. c. 33.
voluntatis fieri vel prætermitti potest: Illud in liber-
tate habemus ad quod aliena violentia cogi non pos-
sumus: Aliud est magna posse, aliud liberum esse, &c.
Potestatis est quod bonum facere possumus quamdiu
id facere valeamus. Libertatis est quod ad nullum seu
bonum seu malum inuiti cogi possumus. Vbi vides, p. 1. de uni-
quod etiam dilucidè aliquoties tollit ansam dit. inter.
erroris illius, ex quo minus perspicaces ima- hora. c. 30.
 ginantur, hoc ipso quo aliquis liber est volun-
 tate, continuò etiam habere potestatem.
 Quod & gentiles Philosophos & Pelagianos,
 & non paucos nostræ & præteritæ ætatis Scho-
 lasticos in controuersis de diuina gratia trans-
 uersos egit. Libertas enim hoc efficit, vt im-
 possibile sit cogi voluntatem siue ad bonum
 siue ad malum, sed ipsa sponte illud consensu
 suo voluntario amplecti debet: potestas autem,
 vt illud etiam re ipsa facere possit ad quod cogi
 non potest, quæ Richardus diuersis locis & Ber-
 nardus latius prosequuntur.

Magister Sententiarum, Alexander Halensis,
 Guillelmus Parisiensis.

CAPVT XIV.

MAGISTER Sententiarum Petrus
 Lombardus eandem prorsus concor-
 diam gratiæ & liberi arbitrij ex profes-
 so docet. Nam lib. 2. Sententiarum Distinct. 7.
 sic

Magist. l. 2. sic loquitur: Dicimus quod boni tanta gratia confir-
mati sunt, ut nequeant fieri mali: & mali in malitia ob-
durati adeo obdurati sunt, ut non valeant fieri boni. Et
tamen utrique habent liberum arbitrium, quia & boni
non aliqua cogente necessitate, sed propria & spontanea
voluntate per gratiam quidem adiuti bonum eligunt, &
malum respuunt: & mali similiter spontanea voluntate
à gratia destituti bonum vitant & malum sequuntur.
Nec aliam sane concordiam docere potest, ut
qui ex professo tradit libertatem arbitrij in eo
fitam esse, quod nunquam cogi possit (ut suo nos lo-
co latius vidimus, & omnes eius antiqui Com-
mentatores exposuerunt) & arbitrium beato-
rum tantò esse liberius, quanto ad bonum pronius est
quod nihil aliud est quàm, quantò gratia poten-
tius in eo operatur, eo magis proprio iudicio
& voluntate & sensu appetit quicquid appe-
tierit.

Alexander de Hales eundem ipsum concilia-
tionis modum tradit. Nam in p. 2. de Angelo-
rum voluntate loquens, qua propter vehemen-
tiam diuinæ delectationis claritatemque visio-
nis immutabiliter diligunt Deum, cum sibi ex
Bernardo obieciſſet, quod ubi necessitas est, non
est libertas: Ad obiecta, inquit, in contrarium dicen-
dum est, quod est duplex necessitas inenitabilitatis &
coactionis. Necessitas coactionis tollit liberum arbi-
trium, sed non necessitas inenitabilitatis. Licet ergo
in Angelis sit necessitas inenitabilitatis, nihilominus
tamen est liberum arbitrium. Vnde Bernardus quod dia-
bolus non potest bonum, non est ex aliena oppressione
(hoc est ex violenta coactione) sed ex voluntaria
obſtinatione, & obſtinata voluntate. Et de quibus-
cumque gratiæ motibus, quos Deus immittere
potest voluntati: Licet Deus de sua creatura possit
facere quod vult, non tamen cogit voluntatem, sed
eam liberam esse permittit. Quæ ex illo principio
eius, quod frequenter inculcat, conformiter
Bernardo & Augustino fluunt; quod nulla ne-
cessitas libertati voluntatis formidanda est,
nisi coactionis, seu illa quæ operatur effectum
etſi nolumus, hoc est, inuita & renitente volun-
tate.

Guilielmus Parisiensis Episcopus eundem con-
cordiæ modum ad amuſſim luculentissimè tra-
dit: Necessitas qua necesse est Deum semper bene age-
re, & impossibilitas quæ impossibile est ipsum male
agere, in nullo prohibent vel impediunt quo minus bene
& laudabiliter agat vtrumque. Et hoc est, quia nec vio-
lenter ipsum impellunt ad bene agendum, nec violenter
ipsum impediunt aut auertunt tunc à male agendo. Ex
quo fundamento vterius tradit, quod quæ ex
fato aut cœlesti corpore in animas humanas in-
fluere statuuntur, mouent quidem ad cogitationes
& affectiones, quæ in eis sunt, & per illas ad opera-
tiones & operum declinationes: sed quoniam non mo-
uent eas violenter, imò voluntariè, non excusant ani-
mas humanas à peccatis & culpis. Et hoc est, inquit,
quoniam à quocunque principio sit opus voluntarium,
dummodo voluntarium sit, id est volitum semper impu-
tandum est, voluntati & agenti per voluntatem. Nec
sequitur, si non potest aliud agere vel etiam velle quod
propter hoc excusatus sit qui nec vult aliud posse vel age-
re. Itaque concludit pro quibuscumque moti-
bus siue gratiæ siue cupiditatis voluntatem de-
mulcentibus: Quare necessitas vel impossibilitas quæ
non aufert operi quin sit voluntarium, hoc est ex volun-
tate, quam impossibile est non esse liberam, nec culpam
aufert. Causa omnium istorum est quam ipse
aliquoties commemorat, quia tanta est libertas
voluntatis, ut nec cogi possit ad operationem suam

propriam quod est velle vel nolle, neque prohiberi ab
ea. Et ut alibi radicem attingens dicit: Liberum
est volenti & voluntati ipsum velle, super quodcum-
que volitum cadat. Non enim potest ad illud cogi aut
trahi inuicem.

Sanctus Thomas, Sanctus Bonaventura,
Scotus.

CAPVT XV.

SANCTVS Thomas Aquinas non vno quo-
que loco eandem rationem conciliandi
gratiam quantumcumque potentem, cum
libera voluntate significat. Ut quando dicit de
Christo qui summo gratiæ torrente visionem
Dei claram comitante ad vnum determinatus
fuit: Etiamſi, liberum arbitrium Christi, es-
set determinatum ad vnum numero, sicut ad di-
legendum Deum, quod non facere non potest; tamen
ex hoc non amittet libertatem, aut rationem laudis,
siue meriti: quia in illud non coactè, sed sponte ten-
dit, & ita est actus sui Dominus. Itaque con-
formiter isti principio statuit respectu amoris
beatifici sempiternam & liberam electionem. Et
cum sibi alio in loco obieciſſet, quod nullus
peccet in eo quod vitare non potest, & proinde
nullus quoque mereatur vel laudetur de vita-
tione eius quod admittere non potest, quod
maximè locum habet cum gratia potentissimè
affigit voluntatem bono & à malo reuocat, re-
spondet: Impotentia coactionis, quæ opponitur vo-
luntario, tollit rationem meriti; non impotentia
quæ est ex perfectione in bonitate vel malitia, quia
hoc voluntarium non tollit, sed ponit voluntatem con-
firmatam ad vnum. Quæ omnia ex illo capite
proficiſcuntur, quod ipse diuersis locis asse-
ruit, ut ostendimus, quod scilicet libertas vo-
luntatis violentiæ vel coactioni opponitur. Et hanc
ipsam doctrinam tribuit Augustino, quemad-
modum eam & nos ex Augustino pluribus
demonstrauimus. S. Bonaventura constantissi-
mè tradit libertatem voluntatis à qua liberum
arbitrium appellatum est in eo fitam esse, quod
sit impossibile, imò contradictionem impli-
cet vel à Deo, vel vlla creata potestate cogi,
ut in aliquid inuita rapiatur. Ex hoc enim, in-
quit, quod liberum arbitrium est, si aliquid vult,
libere vult: & si aliquid vult, voluntariè vult &
seipso mouente vult. Ex hoc autem quod cogitur,
si quid vult, inuite vult, & ab alio vult, &c.
Ergo liberum arbitrium cogi non est aliud quàm actum
liberi arbitrij simul & semel esse liberum & serui-
lem, esse voluntarium & non voluntarium, &c.
Quam libertatem & actus liberi notionem sæ-
piſſimè inculcat. Cum igitur isti doctrinæ tan-
quam hostiliter contrarias obieciſſet Scriptu-
ras illas, Compelle intrare: Nemo venit ad me nisi
Pater meus traxerit eum. Cor Regis in manu Dei
quocunque voluerit inclinabit illud: quæ gratiæ
vehementiam commendando, libertatem vio-
lare videbantur, respondet: per huiusmodi ope-
rationem Dei, non afferri vim aut violentiam
aut coactionem voluntati, quibus libertas eius
funditus tolleretur, sed tantum mutationem
voluntatis, ita ut à nolente fiat volens, vel aliud
velit, quàm ante voluit: sed vtrumlibet velit,
liberè vult, quia non cogitur. Illæ enim autho-

Ibid. ad obiect. ritates intelligunt, inquit, non quod voluntatem cogat, sed quod voluntatem creatam immutet, immutando affectiones: in qua immixtione non est coactio, pro eo quod ita voluntarie volo illud, quod Deus immittit, sicut illud quod ex me ipso volo, & si aliquid volo, volens volo, non inuitus, & ita in volendo, ad nihil compellor. Et sic rectè saluatam esse arbitrij libertatem paulò post significat, quando adiecit: Posse cogere liberum arbitrium manens liberum, hoc est inordinationis & impotentia sicut prius ostensum est (ostenderat enim esse impossibile & implicare contradictionem) Coactio enim non sic repugnat naturæ brutali, sicut repugnat libertati arbitrij. Vnde alio in loco tradit exercitissimè necessitatem coactionis repugnare libertati, non necessitatem quæ oritur à disponere intrinseco. Nec necessitatem inevitabilitatis: quia, inquit, dicitur liberum, non quia sic velit hoc ut possit velle eius oppositum: sed quia omne quod vult, appetit ad sui ipsius imperium, quia sic vult aliquid, ut velit se velle illud, & ideo in actu volendi seipsum mouet, & sibi dominatur, & pro tanto dicitur liberum, quamvis immutabiliter ordinetur ad illud. Quæ manifestissimè clamant gratiam quantumcumque efficacem, etiam talem qualis in cælo cum summa delectatione dabitur, nullo modo tollere, Bonauenturæ iudicio, libertatem quia non tollit voluntatem, hoc ipso videlicet quo eam non cogit aut inuitam rapit, sic enim diligit Deum, ut velit se diligere, & ideo in actu volendi seipsum mouet & sibi dominatur, & pro tanto dicitur liberum ut iam audiimus.

Quodlib. 16. Hoc ipsum Ioannes Scotus ex professo docet, dum clavis verbis tradit, necessitatem volendi consistere cum libertate volendi, quia, inquit, voluntas propter firmitatem libertatis suæ sibi ipsi necessitatem imponit in eliciendo actum, & in perseverando siue figendo se in actum. Hinc ulterius tradit voluntatem semper servare modum causandi liberè atque impossibile esse, ut ab ea ille modus vlla potestate tollatur, ut alibi latius declaratum est. Quæ satis ostendunt, qualiscumque gratia voluntati immitatur, non aliam posse actionem sequi nisi liberam, hoc ipso quo est actio voluntatis.

Vide dicta ex Scotolib. 6. de gratia Christi Sal. ca. 2. j.

Henricus à Gandauo Richardus de Media-villa, Marsilius.

CAPVT XVI.

Henricus Quodlib. 3. q. 17. **H**ENRICVS à Gandauo non minùs euidenter tradit libertatem arbitrij, inexterperte coactionis motu exeri: Homo enim, inquit, & omnis rationalis & intellectualis natura liberi arbitrij, siue libera voluntatis est, quia voluntas rationalis cogi non potest: Et iterum, In hoc consistit ratio libertatis, quod nulla coactio potest impedire, quin in bonum vergat si velit, &c. ut latius alibi diximus. Vnde concludit voluntatem esse liberrimam in beatissimis, itemque moueri ex se libertate & immutabili necessitate respectu finis omnem rationem boni continentis. Quis igitur non videt quæ concordia gratiæ cum libero arbitrio ex tali doctrina consequatur.

Vide dicta lib. 6. de grat. Christi ca. 28. Richardus de Media-villa instanter docet, ut alibi patefecimus, liberam dici voluntatem, quia cogi non potest, hanc libertatem esse

A inamissibilem: consequenter omnes actus humanos esse actus liberi arbitrij: Beatos libere manere coniunctos fini, eosque eligere, perseverantiam in fine, sicut sanctus Thomas asseruerat: Angelos nonobstante necessitate liberrimè motu dilectionis Dei moueri, quia non est necessitas coactionis. Denique talem necessitatem quæ est ex perfectione bonitatis non tollere rationem meriti in viatore. Quid vberius, clarius, ac satiatius expectari possit, ut sciamus gratiam non aliter cum libertate voluntatis copulandam, nisi quia non cogit voluntatem, sed facit eam velle voluntario ideoque libero motu quo vult se velle, & ita se mouet ac dominatur sui? nulla quippe gratia huius vitæ vehementissimam illam efficaciam cœlestis delectationis quæ libertatem saluam esse finit, iuxta Richardum, vlla ex parte æquare potest. Eodem prorsus modo hoc ipsum astruit Thomas de Argentina latè docens, arbitrium essentialiter esse liberum, hoc ipso quo implicat illud cogi. Ex quo concludit alibi, necessitatem coactionis tollere rationem meriti, non autem necessitatem inevitabilitatis provenientem ex perfectione virtutum, sed augere. Et de Christi Domini libertate quæ in omni actu erat determinatus ad bonum, multò magis quàm quilibet viator, per gratiæ efficaciam ad agendum determinatur, sic rem decidit: Agens naturale non prohibetur à merito ex hoc quod est determinatum ad unum, sed ex modo determinationis puta quod necessario & non voluntariè tendit in illud unum. Sed Christus & quilibet in gratia confirmatus, licet determinatè tendat in bonum, tamen voluntariè & liberè tendit in ipsum. Huiusmodi enim determinatio non minuit voluntatem & libertatem, sed potius auget, & ideo talis determinatio non repugnat merito. Cui iam non apertissimum est, non aliam eum agnoscere libertatis cum gratia efficacissima conciliandæ rationem, nisi quia gratia dum facit determinatissimè, suauissimeque, nullo modo cogere, sed ad volendum potius inclinare, ideoque potius augere, quàm minuere voluntatem: Quo nihil Augustino, Prospero, Fulgentio, Bernardo magis consensaneum excogitari potest.

Marsilius de Inghen consentit ei ad amissimè similiter omninò docens, voluntatem essentialiter esse liberam, ita ut impossibile sit, libertatem auferri à voluntate etiam per omnipotentiam Dei, quia est sua libertas: eamque esse libertatem à coactione. Denique ex eo concludit, per actum necessarium neminem mereri si est coactus, sed si est tantum inevitabilis per gratiam in bono confirmantem posse esse meritorium, atque huiusmodi fuisse opera Christi. Quæ perspicuè clamant, gratiam, quantumcumque potentis operationis, non ledere libertatem, quia non cogit voluntatem, sed eam suauiter velle bonum facit.

Zozymus Papa, Cælestinus, Trident. eandem concordiam definierunt.

CAPVT XVII.

QVI D iam opus minorum gentium Scholasticos curiosè lustrare, sensumque quem de concordia gratiæ & liberi arbitrij tenuerunt patefacere, si capita familiarum

rum celeberrima modum istum tanta cōsensio-
ne tradiderunt? Nec enim puto facile reperiri
posse Scholasticorum opinionem ullam in vni-
uersa Theologia, in qua maiori cōcordia S. Au-
gustini, Prosp. Fulgent. Bernardi, & quotquot
Augustini ætatem secuti sunt PP. sententiam
explicuerint ac secuti sint.

Itaque hanc ipsam concordiam gratiæ cum
libero arbitrio etiam Apostolica Sedes, & ipsa
Concilia Ecclesiæ generalia contra Pelagianos,
& alios veritatis hostes, qui libertatem extingui
per operationem gratiæ arbitrati sunt, disertis-
simis verbis expresse runt ac canonica authori-
tate sanxerunt. Nam Zozyms Papa in epistola
circulari, quam ad vniuersos totius Orbis An-
tistites misit, ita loquitur, quando Pelagianos

*Zozyms in
Epist. circu-
lari quæ
erat apud
Prosp. lib.
cont. Collat.
cap. 5. & in
libello Petri
Diaconi &
in Epistol.
Cælest. ad
Gallos.*

Apostolica authoritate damnauit: *Vt boni aliquid
agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit cor-
da fidelium: quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij
sunt Dei; ut nec nostrum sentiamus deesse arbitrium; &
in bonis quibusque ac voluntatis humana singulis moti-
bus, magis illius valere non dubitemus auxilium.*
Quam epistolæ istius partem etiam Cælestinus
Pontifex tanquam Catholica fidei dogma con-
tinentem, ad Antistites Gallos misit. Quis ve-
ro non videt illam in ea libertatis gratiæque
concordiam tradi, quam ex Augustino hause-
rat, quamque tam operosè ex ipsius & anti-
quioribus monumentis demonstrauimus. Nem-
pe quod gratia facit vt arbitrium non otiosè
quiescat quasi aliud de nostra voluntate vellet
& ageret, sed ipsum arbitrium aliquid suis mo-
tibus velit & agat. Hoc enim significant illa
verba: *Et boni aliquid agant, & illa: ut nec nostrum
sentiamus deesse arbitrium, sicut Pelagiani ca-
lumniabantur.*

Post Zozyum Papam eandem concordia rationem
S. Cælestinus Pontifex, graui illa & ce-
berrima ad Gallos Epistola declarauit ac do-
cuit. Cum enim dixisset per Deum fieri vt aliquid
boni velle incipiamus & facere, statim gratiam cum
arbitrij libertate conciliat Pelagianorum ca-
lumnias intuendo & iugulando: *Quo vtrique au-
xilium & munere Dei non aufertur liberum arbitrium,
sed liberatur, vt de tenebroso lucidum, de prauo rectum,
de languido sanum, de imprudente sit prouidum. Quod
nihil aliud est quam si diceret; non aufertur li-
berum arbitrium, sed magis fit liberum; quia
cum ante tenebris obsecum improuidè vellet
prauum, nunc prouidè vult rectum ac bonum.
Nam statim hoc explicans manifestius; Tanta
enim, inquit, est erga omnes homines bonitas Dei, vt
nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, hoc est:
vt nos velimus & agamus hoc ipsum quod ipse
per gratiam donat ac facit. Nam rationem aper-
tissimam istius conciliationis assignans: Agio
quippe in nobis, vt quod vult & velimus & agamus;
nec otiosa esse in nobis patitur quæ exercenda non ne-
gligenda donauit, ut & nos cooperatores simus gratiæ
Dei. Quid est istud, nisi id quod tam instantè
contra hostes gratiæ clamabat Augustinus, nos
volumus, nos operamur, arbitrium non nihil
agit, non sicut de lapidibus insensatis Deus
ædificat domum, & similia quæ latius recen-
suimus.*

Sed sacrum Concilium Tridentinum tam
evidenter hanc ipsam conciliandæ gratiæ, & li-
beri arbitrij rationem tradidit, quasi hoc ipsum
summo egisset studio, vt sancti Augustini &
Cælestini doctrinam ipsis penè verbis exprime-
ret. Cum enim docuisset iustificationis exor-

dium à præueniente Dei gratia sumi, quæ maxi-
me semper Pelagianis displicuit, eo quod præ-
sentissimum libertatis interitum asserere videretur,
mox libertatem saluam permanere testatur
istis verbis: *Vt eidem gratiæ liberè assentiendo & cooperando
disponantur ad suam iustificationem: sess. 6. can. 5*

hoc est, vt non velut exanimis nihil agant, &
gratiæ quasi violenter cogenti totum negotium
relinquatur; sed ipsi assentiendo & cooperan-
do simul aliquid agant. Hunc enim suum sen-
sum statim aperit luculentius: *Vt tangente Deo
cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, neque
homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam reci-
piens: quippe qui illam & abicere potest, neque tamen
sine gratia Dei mouere se ad iustitiam coram illo li-
bera sua voluntate possit.* Vbi nulla prorsus alia
explicatur gratiæ & libertatis concordia, nisi
illa quam semper Augustinus docuit, nempe
quod nec homo nihil omnino agat instar trun-
ci se habendo, & tamen gratia præstet vt agat.

Verba quippe Concilij sunt ipsissima verba
sancti Augustini, quibus ipse Pelagianos de-
strui conquerentes liberum arbitrium, sæpe
suffocauit. Nam in libro de correptione &
gratia, cum obiectum fuisset ab eis qui non
putabant gratiam cum libertate consistere: *Et
quid nobis predicatur, &c. si hoc nos non agimus, sed
id velle & operari Deus operatur in nobis?* Respon-

*Lib. de Cor.
& grat. c. 2.*

det sanctus Augustinus: *Aguntur vt agant, NON
VT IPSI NIHIL AGANT.* Et in libro de gra-
tiâ Christi: *Non quia nos non volumus, aut nos non
agimus.* Et sermone 13. de verbis Apostoli: *Di-
cit aliquis mihi: ergo agimur, non agimus: & mox
reponit: Imò & agis & ageris. Item, & tu ipse
ALIQUID AGIS. Nemo adiunatur si ab ipso NI-
HIL AGATUR. Non enim adiutor est ille si NI-
HIL AGATIS. Et in libro de perfectione iu-
stitiæ: *Non quia hoc sine voluntate nostra agitur,
quia non adiunatur: NISI QUI ET IPSE ALI-
QUID AGIT.* Et tractatu quarto in episto-
lam Ioannis: *SI NIHIL AGIS, quomodo ille
adiunat?* Et in libro de gratia & libero arbitrio:*

*Lib. de grat.
Christi c. 25.*

*Serm. 13. de
verb. Apost.
cap. 11.*

*Lib. de perf.
iust. c. 19.*

*Tract. 4. in
epist. Ioan.
Epist. 105.
ad Six.*

*Ne putetur nihil ibi facere ipsos homines per liberum
arbitrium. Et in epistola centesima quinta: Neque
enim & hoc ita fit de nobis, tanquam nihil facienti-
bus nobis. Et in fragmentis sermonum: non sic
ut prorsus nos nihil agere velimus. Quibus omni-
bus testimoniis tam dense repetitis, concilia-
tionem gratiæ cum libera voluntate non otian-
te, non nihil agente, vt Pelagiani quereban-
tur asseruit, & Concilio Tridentino eandem
ipsam, tanquam veram & genuinam gratiæ &
libertatis concordiam vsque ad ipsissima verba
præcinuit. Hoc ergo Concilium voluit quod
Augustinus sexcentis locis præformauerat: gra-
tiam quidem tangere cor hominis, non tamen
propterea hominem quasi vi gratiæ tantum
ageretur, nihil omnino agere, vel inspira-
tionem illam tantum recipere, quasi passiuè tan-
tum haberet se, sicut ille qui cogitur, sed re-
uera aliquid agere, vtpote liberè assentiendo &
cooperando. Quod ex opposito probat, quia in-
spirationem illam etiam abicere potest: quod signum
est eum non se habere mere passiuè, sed po-
tius voluntate sua approbare, & assentire, sicut
improbare posset ac dissentire si vellet.*

Eundem omnino conciliandi modum etiam
in canone 4. disertissimis verbis tradit, quando
exserte damnat eos qui dicunt: *Liberum arbitrium* Trid. sess. 6.
à Deo motum & excitatum nihil cooperari assentiendo can. 4.
Deo excitanti atque vocanti: neque posse dissentire si

Aug. infra.
1. serm.

Lib. 2. de
pecc. merit.
cap. 5.

Serm. 13. de
verb. Apost.
cap. 2.

Lib. de Cor.
& grat. c. 8.

Ibidem.

Ibidem.

velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passivè se habere. Nam & iste fuerunt querimoniarum Pelagianorum adversum Augustinum à Luthero in dogma conuersæ, & ab Augustino quoque iam olim liberum arbitrium cum gratia conciliante damnatæ. Nam contra huiusmodi pestilentiam clamabat in concione Sanctus Præsul: *Sed non sic ut dimittamus nos & quomodo agri iaceamus supini & dicamus, pluat Deus escas super facies nostras, ut prorsus nihil agere velimus, & cum esca compluta fuerit super os nostrum dicamus etiam Deus glutiat de nobis.* Nonne damnat illud ipsum quod Concilium damnat, hominem nihil omnino agere, mereque passivè se habere? Quid est enim Deum glutire de nobis, nisi Deum totum agere nihil agentibus, sed mere passivè se habentibus nobis? In alio loco etiam rei exanimis mentionem contra Pelagianos, id fieri suspicantes facit: *non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis in quorum natura rationem voluntatemque non condidit salutem nostram Deus operatur in nobis, & alibi inferentibus Pelagianis ergo agimur, non agimus consecutionem negat Augustinus & rationem dat: Neque enim templum suum sic de vobis edificat quasi de lapidibus, qui non habent motum suum; leuantur, ab structore ponuntur. Non sic sunt lapides vivi, ducimini, sed currite vos, &c.* Quæ omnia manifestissime demonstrant Concil. Trid. ad amussim eandem omnino concordiam gratiæ & liberi arbitrij tetigisse, quam August. Romani Pontifices & omnes veteres gratiæ defensores vnanimi cōsensu tradiderunt. Nam quod Concil. addit arbitrium *vocanti Deo posse dissentire si velit*, itemque hominem *inspirationem sic recipere ut illam & abiicere possit*, etiam Augustin. admittit: non tamen unquam in vniuersis operibus eius extat vestigium, quod in ista miserabili potestate vel potius infirmitate dissentendi, & abiiciendi inspirationem si velit, libertatem arbitrij collocauerit. Hoc enim oritur in hac vita, non ex natura libertatis arbitrij, sed ex instabilitate quam habet in bono. Vnde in cœlo, vbi arbitrium erit liberrimum, eò minus inspirationem Dei abiicere poterit, quò liberiori motu in Dei dilectionem rapietur. Itaque si etiam in hac vita Dei inspiratio tam stabiliter ac delectabiliter Deo operante inherere voluntati, ut eam non posset abiicere, felicissimū, fortissimum, liberrimumque meritò diceretur atque esset arbitrium. Tunc enim verè per gratiam Dei haberet eam quam S. Aug. tantopere extollit, *liberrimam, fortissimam, inuictissimam, perseverantissimam voluntatem.* Tunc verè acciperet gratia libertatem & ut perseveraret delectabilem perpetuitatem & insuperabilem fortitudinem. Tunc verè fieret id quod infirmitati humanæ seruatum esse tradit: *ut diuinā gratiā indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur, nunquam enim tam indeclinabiliter agitur, quàm cum non potest voluntate dissentire gratiæ Dei.* Sed hoc in tanta perfectione, est alterius vitæ priuilegium, quod si daretur etiam in præsentī exilio, non violaret, sed summè perficeret arbitrij libertatem. Arbitrari quippe quod perfectio gratiæ arbitrij libertatem destruat, stultitiæ singularis est. Concilium igitur istius potestatis abiiciendi, ac dissentendi meminit, non ut in eo libertatem arbitrij sitam traderet (quod veris gratiæ defensoribus & intellectōribus inauditū paradoxum est) sed ut ostenderet ex contrario, arbitrium sub gratia non nihil omnino agere non velut inanime quoddam, non merè passivè se habere, sed

aliquid agere instar rei animatæ, instar rei actiue se habentis, motum quoque & vitam, & consensum suum habere utpote quod motu opposito inspirationem abiicere posset, eique dissentire si vellet. Nam istud, quippe qui illam & abiicere potest, quod idem est cum illis aliis verbis, *posse dissentire si velit*, tanquam ratio assignatur à Concilio doctrinæ immediatè præcedentis, quæ dixerat quod homo ipse non nihil omnino agat inspirationem illam recipiens. Nam quasi diceretur, vnde istud probas? Quippe, inquit, qui illam & abiicere potest. Quasi diceret, hoc est argumentum infallibile, quod homo non nihil omnino agat velut inanime quoddam, nec merè passivè sese habeat instar eius quod violentiā extrinsecus illatâ compellitur, quia id quod recipit potest etiam abiicere, seu dissentire si velit. Nam quemadmodum ista duo, *inspirationem recipere, & assentiri Deo excitanti atque vocanti*, idem sunt, ita quoque idem sunt, *inspirationem abiicere posse & Deo vocanti posse dissentire si velit.* Id enim ipsum quod in cap. 5. per modum doctrinæ generalis Concilium tradiderat, hoc in can. 4. per modum regulæ fidei sub anathemate credendum sancit. Itaque posse dissentire Deo excitanti & vocanti, est posse inspirationem eius abiicere: & e contrario Deo vocanti assentiri, est aliquid agere, & inspirationem Dei recipere. Neque enim ibi agitur de qualibet actione sub gratia; vel qualibet receptione, sed de morali quæ exercetur, non tam sentiendo inspirationem atque vocationem, quàm consentiendo. Quo sanè pacto huiusmodi receptionem & abiectionem inspirationis seu vocationis Dei, etiam recentiores intelligunt. Iste itaque est verus & genuinus Concilij sensus toti textui, totique antiquorum Pontificum & gratiæ defensorum doctrinæ vndique consentaneus.

Epilogus Probationum præcedentium.

C A P V T XVIII.

HÆc itaque sunt quæ de Pelagianis aduersus gratiam Dei murmurantibus, ac Catholicis pro libero arbitrio respondentibus, & pro concordia vtriusque satagentibus, reperire in scriptis eorum potui. Quæ quidem pro captu meo tam perspicua sunt, ut homini sanæ mentis, & cui oculus ille quo videtur veritas, necdum libidine contentionum excæcatus est, nullum relinquat ampliùs ambigendi locum. quid Pelagianis in Christi gratia quasi liberum arbitrium extinguente displicuerit, & quo pacto defensores eius ad querelas aduersantium sopiendas, vtramque gratiæ & liberi arbitrij concordiam conciliandam esse censuerint. Pelagianos enim, cum audirent nihil esse quod non gratia Dei in nobis operaretur; mordebat vnice, quod per gratiam Deus sine nobis, sine nostra voluntate, & proinde nobis inuitis ac reluctantibus bonum in nobis operari, ipsique proinde non nobis, utpote quiescentibus præmium deberi videtur. Hunc enim sensum suum expromendo dicunt, gratiā operante inuiti ad bonum cogimur, inuiti credimus: gratia inuitos trahit, inuitis & reluctantibus studium virtutis immittitur, violentia adhibetur, ideoque, coactitia fit conuersio. Currere non esse currentium, nec velle volentium, sine voluntate nostra

nostra bonum fieri, nihil nos agere, nihil hominis voluntatem agere, nos non agere, nihil nos facere, agi nos non agere, Deum cuncta gerere. Itaque Deum gratiæ suæ imperare, non nos sed se coronare debere. Cuiusmodi dicta quid sibi velint, nemo nisi mente captus ignorare potest. Catholici Scriptores è contrario, importunissimas istas querimonias ita semper suâ responsione suffocant, & operationem gratiæ cum liberâ voluntate conciliant, vt nihil improbent in ipsis, nisi quod ipsorum perspicuæ reclamantium voces præ se ferre videbantur, & nihil pro concordia vtriusque stabilienda probent & clament quàm gratiam non tollere liberum arbitrium, quia relinquit nos ipsos nonnihil omnino, sed aliquid propriæ voluntatis motu velle & agere, nec aliquando gratia de nobis quasi dormientibus operatur, sed facit vt simul etiam nos ipsi aliquid operemur. Dicunt enim, sexcentisque locis & modis iterum iterumque clamant, per gratiam quidem operantem Dei opus bonum fieri, sed tamen non nos inuitos cogi, non nolentes credere, non esse inuitos homines & reluctantes, non reluctantibus studium virtutis immitti, non cogi voluntatem, non inuitum compelli, non violentam esse gratiam, quia virtus nolentium nulla est, quia non est bonus homo si nolit, quia non possunt homines nolentes credere, quia, si cogitur voluntas, non vult: itaque nulli auferri voluntatem, non putari debere quod non sit voluntas nostra, non alienandum esse opus à propria voluntate, non sic suscipi gratiam vt homines propriam perdant voluntatem, homines non sine sua voluntate, sed suâ propriâ voluntate venire, sua voluntate pugnare, sua voluntate eligere: quia, inquiunt, semper manet voluntas, quæ non potest esse sine aliquo motu, sine aliquo amore, velle & nolle propriæ voluntatis est, quæ voluntas in bonis de gratia est. Addunt & rationem, quia Deus per gratiam non ædificat templum suum vt de lapidibus qui non habent motum suum, nec operatur vt in iis qui ratione & voluntate carent: vel quasi dormiremus, & non vellemus aut conaremur; non quasi vt agri supini iaceremus, cibos gratiæ expectando pluentes super faciem nostram, eosque ipsos Deus glutiret de nobis, aut opus fieret de nobis nihil facientibus nobis, aut velut inanime quoddam nihil ageremus, merè passivè nos haberemus, aut denique quasi alius vellet de nobis, & nos non vellemus, non cureremus, non conaremur aliquid, nil ageremus, nil faceremus, nullus esset hominis aut voluntatis cursus: sed nos ipsi volumus, nos curimus, nos conamur, nos agimur & aliquid agimus, adiuvamur enim, & nemo adiuvari potest, si ab ipso nihil agatur. Deus cooperatur, quod fieri non potest si nihil operemur. Rectè ergo consistere gratiam cum libero arbitrio, quia gratia facit vt velimus, facit vt faciamus, donat bene velle & bene agere, efficit enim ipsum motum voluntatis eorum. Hæc & eiusmodi tam dense passim sparsa sunt, totiesque repetita, vbi expresso contra hostes fidei insultantes pro humani arbitrij libertate decertant, tanta denique claritatis luce oculos lectorum tardissimorum ac dormitantium feriunt, vt læthargo pressum esse necesse sit, qui non euigilet, mentis oculis orbatum, qui non intelligat. Quod si quis aliam concordiam in eorum scriptis quærat, quam Pelagianis obtreçantibus ingesserint, vt eorum

A querimonias contra gratiam pro libera voluntate sopirent; scrutetur ille per me licet, Ierusalem in lucernis, & si inuenerit & me participem facere dignatus fuerit, instructiorem in August. scriptis per eius benevolentiam me esse factum libenter gloriabor. Sed nisi me nolum fallit, cum oleum & operam perdiderit inuestigando, mecum fortasse confitebitur istum libertatis cum gratia conciliandæ modum, quo nunc tantopere Scholæ perstrepunt. Doctoresque fatigantur vt sub nomine libertatis indifferentiam illam libratam contrarietatis aut contradictionis muniant & stabiliant, priscis gratiæ defensoribus vel ignotum contemptumque esse, & aliquot seculis post, Scholasticis subintrantibus & liberi arbitrij vim, quam isti veteres tanquam sibi perspectissimam tuebantur, non satis penetrantibus emeruisse.

Redditur vera ratio principis Augustini & aliorum Patrum ad amussim consentanea, cur talem concordiam gratiæ & liberi arbitrij doenerint, nihilque intradenda libertate curauerint illam indifferentiam & aequalitatem contrarietatis & contradictionis.

CAPVT XIX.

QVOD si quis radices rerum, quibus ista sancti Praesulis, aliorumque Patrum doctrina nititur, diligenter attenderit, & intelligendo penetrauerit, non amplius mirabitur quod isto modo de gratiæ & liberæ voluntatis conciliatione differuerint, sed potius iudicabit hoc principis eorum esse maximè mirabiliter vndeque consentaneum. Nam Augustino, discipulis & posteris eius, definitio ista liberi arbitrij, quæ nunc Scholastici quidam id esse volunt, quod positis omnibus ad agendum requisitis potest agere & non agere: ita videlicet vt, sicut ipsi intelligunt, tam agere quàm non agere, cum omnibus ad agendum prærequisitis, pro mero beneplacito voluntatis, coniungi disiungere possit, ad multa secula fuit ignotissima, sicut etiamnum ab omnibus qui gratiam Physicè determinantem, liberum arbitrium tuentur, velut Christi gratiæ capitaliter inimica reprobatur. Nam ista definitio, quæ recto sensu exponi potest, ea potissimum de causa in isto prædicto sensu à quibusdam recentioribus vrgetur & exaggeratur, vt ita Dei, hoc est gratiæ medicinalis operationem non minùs atque habituum, liberæ voluntatis subiectam ad concurrendum, & non concurrendum esse tueantur, atque ita si ei acquiescere volumus, nos vt operatio eius nihil in nobis profic efficiamus, quemadmodum olim Vitalis ab Augustino refutatus, de sua gratia Semi-Pelagiana docuit. Sic enim totum discrimen concurrentis cum gratia & non concurrentis, à voluntate hic & nunc (vt loquitur) se cum gratia determinante vel non determinante, suspendere volunt, vt non amplius gratiam Christi medicinalem, infirmitati nostræ opitulantem, sed gratiam status innocentiae & Angelorum, tanquàm vegetos robustosque iunantem si voluerint, habeamus. Hic enim præcipuus, & ferè vnicus eorum scopus est, cur istam liberi arbitrij definitionem, & istud iam dictum æquilibrium ad vtrumque tantopere saluum esse velint.

Huiusmodi verò libertatis ratio & indifferens ad utrumque æquilibrium læsæ libertati, secundum August. è diametro contrarium est, quamvis ut dixi verissimo, gratiæque medicinali congruentissimo sensu, liberum arbitrium, etiam peccato læsum, tam ante quam post susceptam gratiam possit velle & nolle, agere & non agere, consentire ac dissentire, agere bonum ac malum si voluerit.

Quapropter Augustinus ac discipuli eius, non ad istas quorundam recentiorum de libera voluntate conceptiones respexerunt, quando gratiam cum libero arbitrio conciliando dicunt eam idcirco non tollere liberum arbitrium, quia facit ut liberum arbitrium non instar lapidis otiosum sit & nihil agat, nec ut inuitum cogatur ad bonum, sed ut etiam ipsum velit & agat. Verum intuebantur istud principium quod August. explicauit, inculcantque frequentissimè; liberum hoc esse, *quod est in nostra potestate*: hoc autem

Lib. de Spir. & lit. c. 31. in nostrâ esse potestate, *quod sit quando volumus*, seu ut alibi dicit, *quod aliquis, si vult facit, si non vult non facit*. Hâc autem definitione quam Augustinus velut immobilis ac certissima veritatis regulam tenet, & omnes discipuli eius tenuerunt, omnis omnino voluntas seu volitio rationalis, libera est, quia quemadmodum impossibile est, ut non fiat quando volumus, & fiat quando nolumus, ita cōsequenter impossibile est, ut non sit in nostra potestate, & hoc ipso libera. Vnde

Lib. 3. de lib. arb. ca. 3. Augustinus: *Quod si fieri non potest ut dum volumus, non velimus, adest utique voluntas volentibus*, hoc est, *fit quando voluerint*: Nec aliud quicquam est in potestate nisi quod volentibus adest, hoc est, *quod adest quando volunt, voluntas igitur nostra*, id est volitio, *nec voluntas esset nisi esset in nostra potestate*. Porro quia est in potestate, libera nobis est. Non enim est nobis liberum quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus. Quæ fusiùs loco suo disputata

Lib. 6. de grat. Christ. & enucleata sunt. Iuxta hoc igitur principium, quod August. Prosp. Fulgent. & omnes prisci & veri defensores gratiæ Dei, non dubitauerunt certissimum esse, Pelagianorum os obrutarunt, & libertatem arbitrij cum gratia rectissimè consistere docuerunt. Gratia quippe efficit ut non aliud quippiam, sed ipsa voluntas, id est, volitio bona habeatur, qua liberum arbitrium formaliter velit. Voluntas autem talis, seu volitio hoc ipso quo est volitio, est in nostra potestate, quia fit quando volumus: *non enim fieri potest ut dum volumus non velimus*: hoc ipso igitur quo volitio est, etiam libera est. *Non enim est nobis liberum quod in potestate non habemus: aut potest non esse quod habemus*. Quæ si quis accuratius tradita, & plurimis Augustini testimoniis confirmata videre velit, legat ea quæ toto penè tractatu de natura liberi arbitrij iuxta sanctum Augustinum ac discipulos eius disseruimus.

Lib. 3. de lib. arb. c. 3. *Ibidem.* *Lib. 6. de gr. Christi Sal.* Hinc itaque statim elucet vera ratio, cur semper Augustinus, Prosper, & cæteri Patres, nihil aliud concordiam gratiæ & libertatis explicando postulent aut vrgeant, aut postulandum putent, quam ut arbitrium sub gratia, non minus quam gratia destitutum velit. Nihil enim conformius eius doctrinæ dici poterat, qua constanter sæpius tradiderat, fieri non posse, ut velle non sit liberum nobis. Quod si velle non potest nobis non esse liberum, profectò si gratia facit ut arbitrium velit, facit etiam ut liberè velit, & nulla inter gratiam & liberum arbitrium est repugnantia. Quapropter quemadmodum

A principia de libera voluntate (quæ non solum senex, sed etiam presbyter diu antequam ebulliret hæresis Pelagiana, iecerat) hoc omnino postulabant, ut arbitrium sub quacumque vel Dei, vel diaboli operatione liberum diceretur, quatenus ei non tolleretur velle, sed hoc semper in eius relinqueretur potestate, ut fieret quando vellet; ita illa ipsa exactissima conformitas quam postea ab ipso & omnibus discipulis eius obseruatam cernimus, dum nihil aliud ad libertatem saluandam exigunt, nisi ut arbitrium non nihil agat, sed propriâ voluntate velit, euidentissimum argumentum est, hunc esse genuinum sensum Augustini quem produximus. Quæ conciliandi ratio cum ab ipso toties adhibita probataque fuerit, & à discipulis ac posteris ad aliquot annorum centurias propagata, qua etiam Pelagiana & Semi-Pelagiana hæresis prostrata & omnes querelæ reclamantium sopitæ sunt, frustra profectò videtur nunc alia tanto Philosophiæ humanæ strepitu quæri.

Hinc etiam elucet consequenter, cur tantum silentium apud veteres istius exacti æquilibrij voluntatis ad agendum & non agendum, quod nonnulli tanto studio quærent. Ratio quippe est, non solum quia falsum est, & ab iis excogitatum qui liberi arbitrij peccato violati statum, & gratiæ medicinalis operationem non satis assequuntur, sed etiam quia ad liberi arbitrij naturam nullo modo necessarium, quemadmodum ex illa liberi definitione ab Augustino iam iam traditi, manifestum est: nam siue cum indifferencia utrumque velit, siue alterutrum cum tanta determinatione, ita ut oppositum velle non possit, hoc ipso quo voluntas est quæ vult, necesse est eam esse in potestate, & hoc ipso quo est in potestate, esse liberam. Fortiter enim & constanter & immutabiliter cum pleno iudicio velle id quod recte sapienterque iudicamus sic esse volendum aut diligendum, non ponit actum extra potestatem nostram, sed quam maximè in nostra potestate, quia in nostra voluntate.

D Hinc ergo consequenter nascitur, cur Augustinus, Prosper, Fulgentius, & omnes isti antiqui toties inculcent contra Pelagianos, qui liberi arbitrij interitum ex gratia sequi cōclamabant, quod gratia non cogat voluntatem non inuitam trahat, non inferat vim aut violentiam. Nempe quia iuxta principia eorum nulla gratiæ efficacia, nulla necessitas actibus voluntatis liberis formidanda est, sed sola vis, coactio, & necessitas violentiæ, quæ videlicet, ut ipse loquitur, *non est in nostra potestate, sed etiam si nolumus* (hoc est nobis inuitis & nolentibus & reluctantibus) *efficit id quod potest, sicut est necessitas mortis*. Reliquam verò quamcumque & quantamcumque necessitatem, secundum quam dicimus necesse esse, ut

E ita sit aliquid, vel ita fiat, nescio, inquit, cur timeamus, ne nobis libertatem auferat voluntatis: nempe quia etiam, per talem, tale velle in nostra plenissima est potestate: *si enim*, inquit ibidem, *volumus est, si nolumus non est; non enim vellemus si nolumus*. Quod & aliis multis locis tradit ut supra latè vidimus. Cum igitur hæc omnia ad amissim ex omni parte principiis ab eo traditis de libero arbitrio conueniant, profectò ipsa rerum admirabilis consonantia altissimè clamat, hanc ipsam esse veram genuinamque diuinæ gratiæ cum libera voluntate concordiam.

Lib. 5. de Cinit.

Ibidem.

Ibidem.

Vide lib. 6. de grat. Christi Sal.

c. 5. 6. & seq.

Agnouit Augustinus sub gratiâ & ante gratiam indifferentiam contrarietatis & contradictionis quodam sensu, non tamen tanquam libertatem aut partem eius. Explicatur ista in indifferentia conformiter principiis Augustini.

CAPVT XX.

QUÆRES fortassis vtrum igitur nulla indifferentia, siue contrarietatis, siue contradictionis sit in libero voluntatis arbitrio post peccatum, quamdiu in mortalitate vivimus? Si enim non adest indifferentia contrarietatis, quomodo possumus hîc semper bene & male vivere? si non adest indifferentia contradictionis, quomodo ergo dicitur: *Qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit.*

Respondetur quamdiu hîc vivimus, siue in infidelitate ante gratiam, siue iam sub gratiâ, indifferentiam ad contraria, hoc est, ad volendum faciendumque bonum & malum semper inesse libero arbitrio, sed non eo modo, quo isti Scholastici putant quos supra diximus, qui quocumque modo arbitrium, siue gratiæ, siue peccati delectationibus imbuatur, semper existimant cum vtriusque dispositione posse fieri, ut vtrumlibet velit, siue bonum, siue malum, pro illa sola scilicet innata indifferentia voluntatis, quæ sub quacumque dispositione actum præueniente sese sua libertate in vtramvis partem flectit. Talis enim indifferentia contrarietatis ab August. constantissime negata fuit, & à Pelagianis contentiosissime postulata, prout vtrumque suis locis demonstraui. Illa quippe datâ nihil facilius est, quam totam Pelagianam hæresim defendere, ipsumque peccatum originale de medio tollere. Nam illa sola ratio fuit, cur istam indifferentiam contrarietatis, tam importunè flagitarint isti, & ille pernegarit. Videbant enim, si talis indifferentia adhuc post peccatum superest, liberum arbitrium non esse peccati iniquitate violatum, integras adhuc persistere voluntatis vires, nullam contractam esse peccandi infirmitatem, imò fortius esse voluntatis arbitrium, quam ante lapsum fuit. Quid enim amplius à sanissima voluntate virium postulari potest? Quæ cum capitaliter Christianæ fidei aduersentur, & gratiæ medicinalis Christi Saluatoris necessitatem auferant, mordiculis quoque deffendit August. talem indifferentiam contrarietatis esse perditam inductamque pro tali libertate peccandi necessitatem. Ad alteram quippe partem contrarietatis liberum arbitrium post lapsum, ipsa peccandi perpetuâ cupiditate ac delectatione determinatum fuit, amissâ beneficiendi potestate, nisi denuò per gratiam inferatur. Alio igitur sensu liberum arbitrium ante gratiam, quemadmodum etiam alio sensu sub gratia, indifferentiam contrarietatis & contradictionis habet, ita videlicet, ut quibuscumque positis, quæ ad agendum bonum aut malum requisita sunt, possit liberum arbitrium in hac vita facere bonum & malum, facere alterutrum, & non facere. Quod quamvis ex iis quæ supra de potestate non faciendi sub gratia nos determi-

nante diximus, vtrumque intelligi potest; hîc tamen breuiter pro vtraque parte annotandum est.

Dicimus igitur liberum arbitrium, quantumcumque vehementi atque efficaci gratiæ delectatione præuentum atque determinatum ad faciendum bonum, adhuc tamen posse bonum non tantum non facere, sed etiam malum. Verum est enim istud non quidem in sensu composito, ut vulgò dici solet, sed in sensu diuiso. Nimirum quia eodem tempore, quo voluntatis arbitrium sub gratiæ delectatione efficaciter commouente positum est, imò quo etiam actum voluntatis bonum facit, est in eadem voluntate potestas illud non faciendi, imò peccandi, non quod cessatio ab actu quem tunc elicit, aut actuale peccatum cum gratiæ delectantis influxu consistere possit (quod sensus compositus postularet) sed quia cessandi & peccandi potestas cum eadem gratiâ simul in eodem voluntatis arbitrio coniungi potest. Nam quamvis duo actus contrarij sint oppositi, & in eadem voluntate simul esse non possint; potestates tamen ad opposita non sunt oppositæ, nec sibi inuicem, nec actibus oppositis & in eodem simul subiecto, siue agente, siue quiescente commorantur. Sic ergo voluntas quantumcumque gratiæ suauitate capiatur; potest non agere id quo rapitur, quia veram non agendi potestatem, etiam sub gratia rapiente retinet quamvis fieri nequeat ut ipsa non actio, cum gratiæ operatione in eadem simul voluntate copuletur. Sic Deus, quamuis nihil omnino faciat, nisi conformando se iudicio sapientiæ, rectè tamen dicitur hoc libere facere. quia potest etiam contrarium facere, quia potestas faciendi contrarium eius, quod hic & nunc dicat æterna sapientia, cū actione opposita non repugnat. Sic etiam iuxta Tridentinum, homo recipiens inspirationem, illam abiicere potest, & liberum arbitrium à Deo motum potest dissentire, si velit. Quare de re qui plura volet authores qui de Physica prædeterminatione tractant consulendi sunt. Sic enim illi indifferentiam contradictionis atque contrarietatis, quam ipsi libertatem arbitrij vocant, cum illa prædeterminatione conciliant.

Hoc est igitur quod sanctus Augustinus tradit, quando toties docet concupiscentiam & ignorantiam, per quam nunc omnia peccata committuntur, non auferri ex nobis, quamdiu in hac mortali vitaverfamur. Hinc fit enim quod in nobis non solum ipsa potentia voluntatis, quæ de se ad malum flexibilis est, sed etiam pondus ad peccandum remanet, quod est peccandi potestas perfectissima. Quæ sanè non solum adest inestque voluntati quando gratiæ delectatione caret, sed etiam quando intimâ eius suauitate efficaciter trahitur. Propter quam sanè liberum arbitrium qualicumque gratia ad agendum rapiatur, rectissime dici potest posse peccare: licet fieri nequeat, ut ipsum peccatum simul in sensu composito cum gratiæ operatione societur. Hoc sensu sanctus Prosper: *Qui ad obediendum sibi, ipsum velle se donat, ut etiam à perseverantibus illam mutabilitatem, quæ potest nolle, non auferat.* Quibus verbis significat manere in sanctis illam mutabilitatem quæ potest intentione mutari, propter pugnam videlicet carnis & spiritus. Nam ut infra dicit. *In cæteris hominibus præter Christum donec caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, & donec spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, incommutabilis animi fortitudo non potest reperiri, quoniam non huius, sed alterius vite est.* Hæc est ergo peccandi

Seff. 6. c. 5.
& can. 4.

Lib. 2. de
voc. gen. 4.
c. 28.

Ibidem.

potestas, quæ etiam sub gratia quantumcumque ad bonum determinante manet. Vnde ibid. sanctus Prosper adiecit: *Et licet innumeris sanctis suis donet virtutem perseverandi usque in finem divina protectio, à nullis tamen aufert, quod ipsis repugnat ex ipsis: ut in omnibus studiis eorum atque conatibus semper inter se velle & nolle decerrent. Quam concupiscentiæ tumultuationem & repugnantiam, cum in eodem loco latius tradidisset, tandem adiecit: Ut quamvis auxilio Dei steterint, tamen quia in se habebant unde caderent, ipsorum sit meritum quod steterunt.*

Ibidem.

Ibidem.

Ibid. cap. 12.

indicio rationis utuntur ideo liberum esse discedere, ut non discessisse sit premium, & ut quod non potest nisi cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputatur, quorum id potuit voluntate fieri. Quam mutabilitatem etiam continuò reuocat ad vitium quod per malam voluntatem irruit in naturam. Hoc ergo modo sentit Augustinus & Prosper sub gratia manere peccandi potestatem, quia præter naturalem flexibilitatem ad malum, manet etiam concupiscentia, per cuius tentationes animus mutari potest quod quia in cælo accidere non potest, consequenter etiam beatus amplius peccare non potest. Vnde idem Augustinus: *Non poterunt ibi (in regno) esse peccata, ubi spiritus non dico, non consentit concupiscentiis carnis, sed nec concupiscit aduersus carnem, atque ita in cælo indifferentia contrarietatis per magnitudinem atque perpetuitatem intimæ delectationis ablata est.*

Lib. 6. cont.

Lib. cap. 15.

Quemadmodum igitur qui sub gratia ad opus bonum determinante operatur, simul etiam peccare potest, ita quoque è contrario, qui istâ gratiâ destituitur, sine fidelis, siue infidelis, & peccandi tentionibus quatitur, potest bene facere. Non quidem quasi semper etiam ante susceptam Christi aut Dei fidem, gratiâ ad non peccandum sufficiente muniatur (quo nihil alienius ab Augustini doctrina dici potest) aut arbitrium etiam ante gratiâ sit in illius indifferentiæ æquilibrio, quæ se ad vtrumlibet, nullâ mutatione factâ in requisitis ad agendum, pro libero voluntatis nutu flectat (quod non minùs capitaliter principiis Augustini aduersatur) sed quia quantumcumque ad peccandum peccati voluptate, hoc est, voluntatis infirmitate trahatur, manet in arbitrio non solum fides & habitus boni in fidelibus, sed in infidelibus etiam illa saltem naturalis flexibilitas seu capacitas, quâ liberum arbitrium credere, sperare ac Deum diligere potest. Liberum enim arbitrium quantumvis peccato corruptum, sicut in hac vita reparari potest, ita etiam credere & iustitiam diligere, & bene operari potest. Quæ credendi aut benefaciendi operatio, licet cum infidelitate vel determinatione ad peccandû iungi in eadem voluntate nequeat, potentia tamen illa credendi & benefaciendi cum infidelitate simul manet: quam ob causam rectè dicuntur infideles posse credere, posse diligere, posse benefacere, in sensu similiter diuiso, non composito, quandiu in hac vita constitutis gratia Dei & illuminatio eis conferri potest. Nam hanc ob causam diabolus ac damnati dicuntur non amplius posse benefacere: *Non oremus, inquit, contra illum (diabolum) corrigi non potest, sed pro ipsis (hominibus) qui possunt. Quam differentiam tangit & sanctus Prosper quando contra obiectiones Vincentianas dicit: Hoc inter malos homines distat & demones, quod hominibus etiam valde malis superest, si Deus misereatur reconciliatio; demonibus autem nulla est in æternum seruata conuer-*

August. in

Psalm. 139.

Prosper. ad

ob. 6. Vin.

A *sio.* Hoc ergo sensu sanctus Augustinus de Iudæis excæcatis & obduratis dicit: *Hinc licet aduertere etiam ipsis Iudæis quorum blasphemiam Deus arguit, non fuisse clausum corrigendi se & poenitendi locum: quod quidem Dominus in ea reprehensione ait illis; aut facite arborem bonam & fructum eius bonum: aut facite arborem malam & fructum eius malum. Quod vique nulla ratione diceretur eis si propter illam blasphemiam iam commutare animum in melius, & recte factorum fructus generare non possent. Et in libro annotationum in Prophetam Iob: In hac vita cum arguitur, habet corrigendi possibilitatem. Possunt ergo infideles credere, quia ut Augustinus dicit, Mutari in melius homines possunt, sed per gratiam Dei: possunt peccatores & obdurati & excæcati benefacere, quia ut idem de peccatoribus sceleratissimis & incredulis quos Apostolus tenebras vocat: *Hæ tenebræ non naturales sunt, non incommutabiles sunt, mutantur & lumen efficiuntur; credunt & credendo illuminantur, sed à Domino, quia ut Apost. ait: fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Hoc sensu alloquimur homines etiam infideles ut credant, credentes ut diligant, ut operentur, omniaque præcipiendi, consulendi, hortandi, corripiendi incentiua adhibemus, non ut significetur adesse illam immediatam operandi potestatem, quam tribuit gratia, ut nutu voluntatis ei tantum accedente, influxus eius sequatur, aut non sequatur: sed (quod sæpius ex professo S. Augustinus docet) ut significetur eos quibus loquimur, habere liberum voluntatis arbitrium, quo præceptum, aut consilium fieri potest, & non fieri, & per nostrum illud adminiculum sciant, quod debeant suam conuertere voluntatem. Sed si desit gratia, quæ voluntatem peccato inhiantem flectat in bonum, potestas illa benefaciendi effectu suo cassa remanebit, nec tamen qualiscumque potestas benefaciendi esse desinet, quâ sub peccandi, & non credendi delectatione ac determinatione constituti, possunt credere & benefacere. Hoc enim in eorû natura liberi arbitrij constitutum est, & quamdiu hic viuunt, mutari in vtrumlibet partem potest. **D** Nam ut August. *Posse habere fidem, sicut posse habere charitatem natura est hominum. Quod perinde est ac si diceret, homo naturaliter per liberum arbitrium habet potestatem, quâ dici potest posse credere, nam posse habere fidem, nihil aliud est, quam posse credere. Et in libro de gratia Christi: Plannè illa possibilitas (liberi arbitrij malis) vtriusque radicis est capax, quia non solum potest homo habere charitatem quæ sit arbor bona, sed potest etiam cupiditatem quæ sit arbor mala. Et Hugo de S. Victore, non indiligens S. Augustini discipulus, rem accuratius & planius scholastico modo explicans: modo antequam per gratiam liberatum sit à peccato liberum arbitrium nec velle nec perficere bonum potest. **E** Sicut diceremus de aliquo compedito: non potest hic ambulare, id est in potestate sua non habet, tamen concederemus possibile esse hunc ambulare, quia potest euenire, ut solvatur & ambulet. Et infra, cum sibi obiecisset, quod liberum arbitrium etiam in peccato constitutum esset liberum, ideoque possit bonum velle antequam daretur gratia, respondet plenius & planius: *Sed ita est hic sicut in compedito illo qui scilicet non potest ambulare antequam solvatur: & tamen per se verum est, possibile est hunc ambulare, vel hic potest ambulare, in eodem sensu similiter non negamus de illo peccatore vel pagano, vel quolibet alio, quin possibile sit eum bonum velle, vel quin possit BONUM VELLE, SED NON NISI HOC MODO SCILICET***

In exposit. inchoate Epist. ad Rom. in fin.

Annotat. Iob cap. 5.

Tract. 53. in Ioan.

Serm. 8. de verbis Dom. cap. 3.

Lib. de grat. & lib. arbit. & alibi.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 5.

Lib. de grat. Christi c. 20.

Bernard. lib. de grat. & lib. arbit. LICET, SI DETVR GRATIA PER QVAM LIBERETVR, ET QVÆ EI COOPERETVR. Et S. Bernardus eius cōtaneus: *Quid igitur agit, ais, liberum arbitrium? Breuiter respondeo, saluatur. Tolle liberum arbitrium, non erit quod saluetur. Deus author est salutis, liberum arbitrium tantum capax, nec dare illam nisi Deus, nec capere valet nisi liberum arbitrium, &c.* Ne autem se tantum passiuè habere crederetur, explicat, *saluari esse consentire.* Sed istud consentire, nisi per gratiam, quæ liberum arbitrium in malum prouum retorqueat in Deum voluntati re ipsa tribuatur, frustra adhibebitur quaecumque præcipientis & consulentis, & exhortantis, & increpentis eloquium. Vnde August. cum per illa præcepta, quibus aliquid iubemur velle aut nolle, liberum arbitrium demonstrari docuisset, ne quis putaret, vt illi Scholastici putant, hoc statim propterea pro ista indifferentia voluntatis, quasi præsentis semper gratiæ, posse fieri & non fieri, circumspectè adiicit: *Quod tamen vt fiat adiunget gratia, quæ nisi adiungetur nihil lex erit nisi virtus peccati. Augetur enim concupiscentia, & maiores vires accipit lege prohibente, nisi adiunget spiritus gratia.* Et in alio loco: *Præcepto admonitum est liberum arbitrium, vt quæreret Dei donum; quod quidem sine suo fructu prorsus admonetur, nisi prius acciperet aliquid dilectionis, vt addi sibi quæreret, vnde quod iubebatur impleveret.* Significat enim quando non adest præceptis gratiæ adiutorium, non solum non adesse illud indifferens agendi & non agendi æquilibrium, quod pro nutu tantum voluntatis sursum ac deorsum impellatur, verum non solum nihil boni facturum, sed etiam maiori impetu in malum esse rapiendum, quamvis interea non peccandi potestas seu flexibilitas semper in hac vita cum qualibet peccandi delectatione, imò peccati voluntate ac perpetratione maneat.

Et quamvis talis non peccandi seu benefaciendi facultas, concupiscentia sæuiente, & gratiæ non iuuante, nullius fructus sit, ad hoc vt re ipsa peccati reatus effugiatur, vtilitate tamen sua nequaquam caret. Est enim saltem propriæ malitiæ peccantium certissimum testimonium, quo Deus extra omnem culpæ suspicionem constituitur. Nam hoc ipso quo homini, quacumque ipse cupiditate ac delectatione in peccata rapiatur, interna illa non peccandi facultas, quamvis impedita ligataque permanet, satis intelligitur non Dei aut cuiusquam alterius, sed ipsius hominis culpam esse, quod illa facultate ad bonum diligendum faciendumque data, vtatur ad malum. Pondus enim istud, quo nunc premitur, ac delectabiliter, imò insuperabiliter, gratia absente, ad peccandum trahitur, non isti facultati ex creatione Dei, sed ex supplicio malæ voluntatis accessit, quo fit, vt si quid inde peccati proficiscitur, non potestatis defectus afferat patrociniū, sed peruersæ voluntatis culpa supplicium. Habuit enim potestatem plenam euitandi peccata, si vellet, quod si noluerit, peccandoque sibi peccandi facilitatem, ac talem benefaciendi impotentiam comparauerit, cui nisi nolenti imputaueris: Itaque sanctus Augustinus huiusmodi peccata, quæ ex ista contracta peccandi necessitate contingunt, semper vera peccata esse profitetur, quamvis ea voluntas ita constituta vitare non possit, & semper simul docet, si talis impotentia homini sine culpa ex natura contigisset, ab omni reatu fore liberum: Sed hæc omnia, inquit, homi-

A peccata sunt. Nempè quia non receditur à statu quo homo naturaliter factus est, sed ei conformiter potius viuatur, dum naturalibus eius inclinationibus morem gerit. Quod & aliis locis constanter docet, vt pluribus loco suo demonstrauimus.

Huc accedit, quod huiusmodi pondere delectationum, quibus efficitur, vt voluntas rationalis actu velit bonum aut malum, non tam posse aliquid facere, quam velle tribuant: & ideo consequenter posse, quia tribuunt velle, quo fit vt etiam tunc cum iam pondere malarum cupiditatum ac delectationum ad peccandum trahitur merito voluntas magis quam potestas, ideoque potestas, quia voluntas deesse censeatur. Delectatio quippe suauiter voluntatem prouocat, & prouocando facit velle, & ipsum velle dando, etiam posse largitur. Quò enim quisque vehementius vult, eo robustior est, siue in bonum, siue in malum: quia in libero arbitrio posse non præcedit, sed sequitur voluntatem. Vnde illud Augustini: *In potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem.* Et alibi: *Tantum quippe Spiritus sancto accenditur voluntas eorum, vt ideo possint, quia sic volunt, ideoque sic velint, quia Deus operatur, vt velint.* Et iterum: *Ideo perseuerare non possent, quia deficientes infirmitate, nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis, vt possent.* Vnde cum alio in loco dixisset, omnes homines ad Dei præcepta se conuertere posse, si velint, vt intelligeremus istam potestatem proximam conuertendi se non præcedere, sed sequi seu comitari ipsam bonam voluntatem, & in ipso primo & forti benè velle constitutam esse, loco explicationis adiungit: *Verum est omnino omnes homines hoc posse si velint, sed præparatur illa voluntas à Domino, & tantum augetur munere charitatis vt possint.* Et rursum cum tanquam rem certam statuisset, in nostra potestate positum esse, mutare in melius voluntatem, & hoc ex Christi verbis astruxisset, quibus dicit: *Aut facite arborem bonam, &c.* ne quis sibi persuaderet hanc mutandi potestatem plenè inesse homini, antequam rursus ipsa bona voluntas detur, explicat sese in eundem hunc modum: *In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem, sed ea potestas nulla est, nisi detur à Deo.* Hanc autem potestatem in ipsa collatione mutationis seu bonæ voluntatis esse sitam, etiam hic statim adiicit: *Cum enim hoc sit in potestate (id est cum hoc possumus) quod cum volumus facimus, nihil tam in potestate quam ipsa voluntas est. Sed præparatur, id est, datur voluntas à Domino. Eo modo ergo dat potestatem. Et mox addit aliud non dissimile: Sic intelligendum est & quod dixi postea: In nostra potestate esse vt vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate mereamur. Quia in potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem, quæ cum fortis & potens præparatur à Domino, facile sit opus pietatis etiam quod difficile atque impossibile fuit. Quia redditione bonæ voluntatis etiam ipsam benè agendi, imò benè volendi potestatem reddi nemo mirari debet. Cum enim potestas illa proxima benè volendi hoc ipso amissa sit, quod illud voluntatis imperium ac nutus, quo se ipsam solebat voluntas (cum gratia sine qua non) ad bonum, prout ei videtur, flectere & non flectere, per introductæ concupiscentiæ delectationem, captiuum sit & miserabili seruitute depressus, ita vt nihil ei libeat, nisi terrenis delectationibus titillantibus consentire, non aliter quodque redditur, nisi ex illa captiuitate per victricis delectationis cælestis infusionem sibi consensum*

Lib. 1. retractat. c. 21. Lib. de Cōt. & grat. cap. 12.

Lib. 1. retractat. cap. 10.

Ibid. ca. 21.

Ibidem.

C loco dixisset, omnes homines ad Dei præcepta se conuertere posse, si velint, vt intelligeremus istam potestatem proximam conuertendi se non præcedere, sed sequi seu comitari ipsam bonam voluntatem, & in ipso primo & forti benè velle constitutam esse, loco explicationis adiungit: *Verum est omnino omnes homines hoc posse si velint, sed præparatur illa voluntas à Domino, & tantum augetur munere charitatis vt possint.* Et rursum cum tanquam rem certam statuisset, in nostra potestate positum esse, mutare in melius voluntatem, & hoc ex Christi verbis astruxisset, quibus dicit: *Aut facite arborem bonam, &c.* ne quis sibi persuaderet hanc mutandi potestatem plenè inesse homini, antequam rursus ipsa bona voluntas detur, explicat sese in eundem hunc modum: *In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem, sed ea potestas nulla est, nisi detur à Deo.* Hanc autem potestatem in ipsa collatione mutationis seu bonæ voluntatis esse sitam, etiam hic statim adiicit: *Cum enim hoc sit in potestate (id est cum hoc possumus) quod cum volumus facimus, nihil tam in potestate quam ipsa voluntas est. Sed præparatur, id est, datur voluntas à Domino. Eo modo ergo dat potestatem. Et mox addit aliud non dissimile: Sic intelligendum est & quod dixi postea: In nostra potestate esse vt vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate mereamur. Quia in potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem, quæ cum fortis & potens præparatur à Domino, facile sit opus pietatis etiam quod difficile atque impossibile fuit. Quia redditione bonæ voluntatis etiam ipsam benè agendi, imò benè volendi potestatem reddi nemo mirari debet. Cum enim potestas illa proxima benè volendi hoc ipso amissa sit, quod illud voluntatis imperium ac nutus, quo se ipsam solebat voluntas (cum gratia sine qua non) ad bonum, prout ei videtur, flectere & non flectere, per introductæ concupiscentiæ delectationem, captiuum sit & miserabili seruitute depressus, ita vt nihil ei libeat, nisi terrenis delectationibus titillantibus consentire, non aliter quodque redditur, nisi ex illa captiuitate per victricis delectationis cælestis infusionem sibi consensum*

Lib. 3. de lib. num sunt voces, ex illa mortis damnatione venientium. ab. ca. 18. Nam si non est ista pœna hominis, sed natura, nulla ista

vindicantis, eruatur, qua sicuti hoc ipso bona voluntas, ita etiam potestas bene agendi redditur. Nam ista victrix delectatio, sicut hoc ipso quo datur è captiuitate consensum eruit, ita hoc ipso semper cum bona voluntate & potestate coniuncta est. Velle ergo dat posse, & fortiter velle, fortiter posse, quia quantò vehementior est voluntas, eò robustior & insuperabilior est potestas. Quemadmodum igitur cum voluntas fortis gratiæ delectatione præparatur, vt ardentè diligit bonum, non potestas propriè peccandi aufertur, sed voluntas, & eatenus tantum potestas, quatenus voluntas, quæ à malo per istam gratiæ delectationem auocata, vehementer affigitur bono, ita vice versa, cum liberū arbitrium concupiscentiarum delectationibus rapidissimè præcipitatur in malum, vt ardentissimè illud diligit, non tam benefaciendi potestas ei tollitur, quam voluntas, & ideo potestas quia voluntas, posse enim sequitur voluntatem. Ex quo illud Augustini tritissimum fluxit: *Hanc dicimus potestatem vbi voluntas adiicit facultas faciendi. Vnde hoc quisque in potestate habere, hoc est posse, dicitur, quod si vult facit, si non vult non facit.* Quam sententiam sæpius apud ipsum videre licet, & superiùs à nobis latius explicatam. Iuxta hoc principium Augustinus impotentiam illam benefaciendi, quam in incredulis & quibusque obduratis, excæcatisque cernimus, quantumcumque gratia destitutis, certissimæ culpæ deputat, tum quia ipsam sibi ipsi volendo pepererunt, tum quia ipsa eorum impotentia in vehementissimè nolendo sita est, quam nolendi vehementia & inde impotentiam ardentissima concupiscentiæ delectatio facit. Itaque alibi de excæcatis loquens: *Quare autem non poterant credere, si à me queratur, ita respondeo quia volebant, malam quippe eorum voluntatem prauidit Deus.* Et cum obiecisset eam ex excæcatione prouenisse, quā posita videre non potest, respondet: *Etiā hoc eorum voluntatem meruisse respondeo.* Et inferiùs: *non itaque mirum est, quia non poterant credere, quorum voluntas sic superba erat.* Et iterum: *Sicut ergo quod Dominus seipsum negare non potest, laus & voluntatis diuinæ, ita quod illi non poterant credere culpa est voluntatis humanæ.* Hæc ergo firmitas ardorque voluntatis malæ, vehementi delectatione concupiscentiarum adiuta & incitata, parit benefaciendi impotentiam, quam sola voluntas superare non potest, quia velle non potest, idque ideo quia fortiter stabiliterque non vult, cum qua tamen quia manet facultas illa liberi arbitrij interna & flexibilis benefaciendi, mala voluntas propter causam iam dictā rea est, quamvis nulla ei detur gratia, & habet quandam ad contraria indifferentiam, quamdiū in hac vita viuatur, ratione cuius, si Spiritus sanctus aspirauerit, bonam voluntatem seu velle, quod petulanter amissum est iterum suscipere potest.

Quod si ista declaratio permanentis in hac vita indifferentiæ, seu vt loquuntur, libertatis ad contraria intelligitur, iam facile patet, quid de indifferentia contradictionis æstimandum sit. Nam hoc ipso quo semper adest libertas talis ad contraria, siue ante gratiam, siue sub gratia delectante atque determinante, necessario quoque libertas ad contradictoria adesse debet. Possit namque facere malum tanquam contrarium boni illius quod gratia facit facere, est multo magis posse non facere hoc ipsum bonum. Quamquam & ipsum bonum, simili modo sub gratia delectante constituta, quando etiam ipsam reip-

sa facit, possit non facere, sicut potest & facere aliud malum. Sed sicut vtrumque contrariorum potest in sensu diuiso, non composito, ita quoque vtrumque contradictoriorum posse dicendum est. Quod ex iis quæ iam dicta sunt, tum isto præsentī capite, tum alio vbi de libertate ad vtrumque sub Physica prædeterminatione, aliquid secundum aliorum sententiam diximus, satis superque intelligi potest.

Quomodo differat ista concordia gratiæ & liberi arbitrij ab opinione Caluini?

C A P V T X X I.

O Biicietur fortassis aduersus istam gratiæ & liberi arbitrij concordiam, eam à sententia Caluini nō differre. Sic enim vtrūque inuicem conciliat, vt dicat hominem vi gratiæ non ita trahi, vt sine motu voluntatis quasi extraneo impulsu feratur, sed intus affici, vt suā voluntate obsequatur. Hoc est voluntariè tantum, non libere influere in opera bona voluntatem. Quæ sententia à Concilio Trid. dissonat.

Respondetur, non omnia quæ hæretici docent, sunt hæretica. Mos enim solemnīs omnium hæreticorum est, vt falsis vera misceant, miscendoque perturbent omnia, quo venenum quasi melle circumlitum ab incautis cum securitate hauriatur. Vnde August. *Nulla falsa doctrina est, quæ non aliqua vera intermiscet.* Itaque hæresis, eodem authore, veluti lepra est, quæ quemadmodum veris fideisque colorum fucis corpora humana variando maculat, ita hæresis vera falsis inordinatè permiscendo, totum doctrinæ vel sermonis corpus inficit, vt multa circumspectione opus sit, quā mundum ab immundo, verum à falso separetur. Quod enim Ecclesia de hæreticis iuxta sanctum Augustinum dicit: *In multis erant mecum, in paucis non mecum, sed in his paucis in quibus non mecum, non eis profunt multa, in quibus non mecum.* Hoc Augustinus inuerso ordine de Caluino dicere posset: *In paucis mecum, in multis non mecum.* Quod si qua in re Caluinus cum Augustino & antiquis PP. senserit, non propter Caluinum Augustino indignandum est, sed propter August. Caluino potiùs gratulandum, cuius mentem si in omnibus dignatus fuisset sequi, non veterum Catalogum hæreticorum opprobrio suæ damnationis auxisset. Hæc igitur sunt, quæ Ecclesia in Caluino quantum ad hanc materiam gratiæ & liberi arbitrij improbauit, censuraque suæ securitate damnauit.

Primum est, quod Caluinus negat esse in homine boni & mali electionem: quam tamen semper Augustinus libero arbitrio asserit. Sic enim loquitur Caluinus in lib. 2. Instit. *Liberi arbitrij hoc modo dicitur hominibus, non quia liberam habeant boni æque ac mali electionem, sed quia male voluntate agunt.* Et §. præced. reprehendit illam sanissimam sententiam sancti Prosperi, quam lib. 2. de vocat. gent. tradit. *Liberum esse eis, qui rationis iudicio videntur, à gratia discere, ut non discessisse sit premium, & vt, quod non potest nisi spiritu cooperante fieri, eorum meritis deputeretur, quorum id potuit voluntate non fieri.* Tacitè carpit id quod Prosper Augustino concinens, multis sententiis cap. præcedent. tradidit, Deum sic in homine operari velle atque perficere, vt tamen id ipsum possit si veller nō facere, seu vt Prosper loquebatur: *Et à perseverantia illam*

Lib. de Spir.
& lit. c. 31.

Vide lib. de
grat. Christ.
Saluat.
furo.

Tract. 53. in
Ioan.

Ibidem.

Cap. 4. sup.
hoc libro.

Lib. 2. 99.
Euang.
quest. 40.

In Psal. 54.

Lib. 2. Instit.
tit. cap. 2.

Ibidem.

Capit. 5. illam mutabilitatem, quæ potest nolle non auferat. A Hinc & cap. 5. Calvinus dicit, se euicisse voluntariè fieri, quod libera tamen electioni non subiaceat. Quod ex diametro cum sancti Augustini sensu pugnat, qui docet hominem liberè eligere non solum malum, sed etiam bonum, atq; ita eligere vtrumlibet, vt illud, si nollet, non eligeret; quamvis bonum non nisi gratiâ præstante eligatur.

Lib. 2. inst. cap. 3. Secundum est, quod Calvinus doceat gratiam ita mouere hominem, vt non sit ei liberum resistere. Sic enim loquitur; *Voluntatem Dominus mouet, non qualiter multis seculis traditum est, & creditum, vt nostræ postea sit electionis, motioni aut obtemperare aut refragari.* Augustino verò, Dominus ita mouet voluntatem, vt quamvis infallibiliter conuertatur & operetur, possit tamen motioni Dei refragari, aut obtemperare, seu vt Concilium Tridentinum loquitur, *illi dissentire si velit.* Potentia quippe dissentendi non repugnat actuali gratiæ motioni & consensui, quamvis fieri nequeat, vt actualis dissensus cum actuali Dei motione iungatur.

Ibidem. Tertium est, quod nolit hominem gratiæ mouenti pedissequâ voluntate consentire. Hæc enim expressa sunt eius verba: *Hoc perperam homini tribuitur, quod gratiæ præuenienti pedissequa voluntate obsequatur.* Hoc autem à modo, quo sanctus Augustinus gratiam cum libera voluntate conciliat, prorsus alienum est. Nam ipsius verba

Epist. 106. sunt: *Gratia meretur augeri, vt aucta mereatur perfici, comitante non ducente, pedissequa non prona voluntate.* Et ne quis hoc in alienum sensum detorqueret, vt Calvinus facit, quasi homo, quamvis pedissequam præberet voluntatem, non tamen obsequeretur gratiæ declarat alibi quid sibi velit, quando dicit: *Consentire vocationi Dei, vel ab ea dissentire, propriæ voluntatis est.* Vbi per vocationem nihil aliud nisi gratiam vocantem qua fit vt credat, intelligit. Et in eodem lib. dicit, quod in-

Lib. de Spir. & lit. c. 34. stitiam, hoc est opus iustitiæ, operatur Deus, cooperatoribus creature sue voluntatibus. Et Gelasius Papa in Epistola ad Episcopos per Picenum, docet Apostolum quando ait: *Non ego autem, sed gratia Dei mecum,* hoc monstrasse, quod cooperator fuerit gratiæ subsequendo.

Lib. 2. inst. cap. 2. Quartum & principium omnium istorum præcedentium est, quod exertè docet virtutem & vitium, bene agere & malè, non esse in nostra potestate. Nam in lib. 2. reprehendit illam sententiam Philosophorum, quâ dicunt virtutes & vitia esse in nostra potestate. Itemque agere & non agere esse nostræ electionis. Paulò inferiùs carpit illam Chrysost. sententiam tanquam falsissimam: *Quoniam bona & mala in nostra Deus potestate posuit, electionis liberum donauit arbitrium, & inuitos non retinet, sed volentes amplectitur.* Et in cap. 5. damnat Chrysostomum dicentem, quod hæc sit voluntas nostræ facultas, bonum aut malum eligere. Et sanctum Prosperum, quem ipse Ambrosium vocat, asserentem, Neminem vnquam à fide recessurum fuisse nisi mutabilitatis conditionem Dei gratia nobis relinqueret, quod superiori etiam cap. pro arbitrij potestate ad bonum & malum allegauimus. Hæc & huiusmodi, quibus Calvinus passim sensus suos prodit, liberum arbitrium à fundamentis suis conuellunt. Quid enim ad liberum arbitrium radicatus extirpandum capitalius excogitari potest, quàm benè & malè agere, virtutem & vitium non esse in hominis potestate? Nam secundum Augustini principia, liberum non est aliud,

Ibidem. nisi quod est in nostra potestate, vt supra breuiter, & alibi latissimè demonstraui. Ex quo cap. sanctus Doctor exertè docet, non solum id quod per se perspicuum est, quod vitia seu peccata sunt in nostra potestate, sed etiam de actionibus quibuscumque bonis: *In potestate hominis est, mutare in melius voluntatem.* Et alibi: *Vide nunc, virum quisque credat, si noluerit; aut non credat, si voluerit, profecto fides in potestate est.* Et in libris contra Faustum *Sive autem iniquitas, siue iustitia, nisi esset in voluntate, non esset in potestate, porro si in potestate non esset, nullum præmium, nulla pœna iusta esset: quod nemo sapit, nisi qui desipit.* Vnde alibi generaliter eodem planè sensu: *Homo rectè viuere cum vult potest.*

B Hoc enim est Augustino esse in potestate, quod cum vult facit, vt sæpiùs iam ex ipso declaratum est. Ex hoc igitur immobili principio S. August. sæpiùs repetito & inculcato, necessario sequitur, non solum falsum esse & Augustino directissimè contrarium, quod proximè Calvinus dixit, sed etiam omnia illa præcedentia quæ notauimus. Nam hoc ipso quo iustitia, & bene viuere & credere, & mutare in melius voluntatem est in nostra potestate, etiam est in potestate nostra eligere bonum & malum, gratiæ Dei resistere, & non resistere, obtemperare aut refragari: & hoc ipso illa eadem sunt nobis libera, quia liberum esse nobis non est, vt diximus, aliud quam esse in nostra potestate. Nam esto gratia ad bene viuendum necessaria sit, non tamen propterea negandum est, aut Augustinus negat, bene viuere, non esse in nostra potestate.

Quintum denique est, quod fronte reiecta tandem docet, non esse in homine liberum arbitrium, ipsumque nomen inane & exterminandum esse. Itaque quemadmodum etiam recentiores notant, Calvinus ex modo agendi, quo pollet gratia prædeterminando voluntatem, liberum arbitrium apertè destrui dixit, cum potius libertatem cum gratia conciliare debuisset. Itaque succumbens difficultati, quod hæreticorum proprium est, & in apertam hæresim erumpens, nomen quidem liberi arbitrij carpens, ita loquitur: *Semper apud Latinos liberi arbitrij nomen existit. Græcos verò non puduit multò arrogantius usurpare vocabulum. Siquidem ætæ hæc dixerunt, ac si potestas sui ipsius penes hominem.* Et tamen arrogantius vocabulum nihil omnino aliud sibi vult, quàm quod Augustinus dicit, actus hominis esse in eius potestate, vt suo loco explicatum est. Et in eodem capite vocat inane nomen, quod inquit, sine ingenti periculo non posse retineri censeo; magna contra Ecclesiæ bono futurum, si aboleatur; neque ipse usurpare velim, & alios, si me consulant abstinere optarim. De re verò ipsa censorium eius decretum habes lib. 1. Institut. Qui Christi se discipulos esse professi, in homine perduto & in spirituale exitium demerso

E LIBERVM ARBITRIVM ADHVC QUÆRVNT, inter Philosophorum placita & cœlestem doctrinam pariendo, PLANE DESIPIVNT, VT NEC CŒLVM, NEC TERRAM ATTINGANT. Hi sunt ergo errores illi multi, & crassi, & graues, qui meritò sacræ Tridentinæ Synodo displicuerunt, quibus iugulandis illud decretum conditum est, in quo sancit, quod homo gratiæ liberè assentiendo & cooperando disponitur ad iustificationem suam, quod homo ipse non nihil omnino agit inspirationem illam recipiens, quod illam & abscere potest. Itemque vetitum sub anathematis comminatione, ne quis

Vide lib. 6. de grat. Christi Saluat. latiss.

Lib. 1. re. tract. c. 22. Lib. de Spir. & lit. c. 31.

Lib. 2. de lib. arb. c. 1.

Aluar. de auxil. diff. 22. 31. n. 5. diff. 92. 94. 98. & 100. Suares lib. 1. de concurs. Dei c. 12. Calu. lib. 2. Inst. c. 2.

Vide latè Lib. 6. de gra. Christi. Sal. à ca. 3. vsque ad 7. Calu. lib. 2. Inst. c. 2. Lib. 1. c. 15.

Trid. sess. 6. ca. 5.

dicat: *Liberum arbitrium à Deo motum & excitatum*
 NIHIL COOPERARI *assentiendo Deo excitanti,*
neque posse dissentire si velit. Quod si inter om-
 nes istos errores de concordia gratiæ & liberi
 arbitrij, qui à sancti Augustini principiis dictis-
 que prorsus remoti sunt, Calvinus illam quoque
 Philosophicam tetigerit quæstionem de natura
 liberi arbitrij, in quo sita sit, an sanctus Augusti-
 nus propter Calvinum luere debet? An ideo ne-
 gandum est, quod apertissimum ac certissimum
 est, Augustinum videlicet & discipulos ac poste-
 ros eius sanctos Patres, ita conciliaffe gratiam
 cum libero arbitrio, ut gratia non cogat violentè
 voluntatem, sed suauiter ei velle tribuat, atque
 ita nō nihil instar lapidis agat, sed aliquid etiam
 proprio motu cooperetur, nec alius de ipso ho-
 mine, sed ipse homo velit; an, hoc inquam, ideo
 negandum est, Augustinum sensisse, ac docuisse,
 quia Calvinus etiam in immunitate coactionis,
 libertatem videtur voluisse collocare? Nouerat
 sancta Synodus Augustin. rectissime de gratia &
 liberæ voluntatis concordia sensisse, ut cui ex
 ipsius August. doctrina totum istud, quod contra
 illi Calvini paradoxa definiat præformatum
 fuit. Nouerat non potuisse talem concordiam
 præformari, nisi ab eo qui rectè quoque de liber-
 tate sensisset. Nouerat Philosophicam esse quæ-
 stionem, vtrum libertatis ratio, à qualibet
 arbitrium dicitur, in experte coactionis volun-
 tate sita, an in indifferentia ad bonum & malum,
 ad agendum & non agendum, an vero nonnulla
 indifferentia, & qualis, libertati arbitrij in cer-
 tis vitæ statibus per accidens iuncta sit, & in qui-
 bus, & quousque se extendat. Itaque cum accura-
 tè quoque nosset, quicquid Calvinus de libero
 arbitrio gratiaque tradidisset, circumspicere se-
 legit, quicquid de gratia liberoque arbitrio er-
 rorem saperet, Philosophicam verò de natura li-
 bertatis quæstionem tacitam intactamque præ-
 teriuit. Nempe perspectum omnino Concilij Pa-
 tribus fuisse credo, Augustin. ac discipulos eius
 (quidquid tandem aut verè dici aut subtiliter
 fingi possit eos sensisse) reuera tandem non ali-
 ter illam de concordia gratiæ & libertatis dis-
 soluisse quæstionem, quam asserendo & multi-
 pliciter assidueque inculcando contra Pelagia-
 nas querimonias, quod arbitrium *tangente Deo cor*
hominis, non nihil omnino agit, quod arbitrium, *non*
nihil cooperatur assentiendo Deo, quod *non velut*
inanime quoddam nihil omnino agit, quod non inui-
 tum cogitur aut alius de ipso, sed ipse homo
 proprio motu vult. Nimirum & istud eos nullo
 pacto latuisse puto, responsionem istiusmodi non
 ex ignorantia veræ libertatis arbitrij, sed ex ip-
 sissimis eorum principiis quæ de libero arbitrio
 constituerant profluxisse, & vero profluere de-
 buisse. Vnde & ipsum Concilium iisdem omni-
 nō phrasibus ex August. desumptis vsus est, ut
 illam gratiæ cum voluntate concordiam quæ ab
 August. tradita est, se probare testaretur. Quis-

Sunt verba
Conc. Trid.
Sess. 6. c. 5.
& Can. 4.

A quis enim August. veterumque monumenta pau-
 lō attentius volutauerit, ignorare difficulter po-
 rest, quanta orationis luce tum S. August. tum
 S. Bernardus cum duobus eruditissimis amicis
 suis Hugone & Richardo de S. Victore (ut nihil
 de intermediis dicam) ipseque adeo Magister
 Sententiarum cum illis primis doctis ac sanctis
 Commentatoribus suis, solam coactionis neces-
 sitatem ab arbitrij libertate submouerint, quam-
 uis ei in hac vita quandam agendi & abstinendi,
 boni faciendi ac mali indifferentiam alio ex cap.
 adesse non negauerint. Scio equidem nonnullos
 Recentiores, ut suas liberas de diuina gratia ac
 de dominatu voluntatis super eius influxu &
 efficientia, opiniones plausibiles reddant, ad no-
 men incoactæ voluntatis exhorrescere; sed scio
 etiam intolerabili antiquitatis imperitia, eos in
 sententias illas lapsos esse, & ab illa liberi arbi-
 trij & gratiæ intelligentia, quam August. ac dis-
 cipuli eius cum tota Ecclesia antiqua tradide-
 runt esse remotissimos. Ex quo effectum est, ut
 non pauca neque exigua doctrinæ capita à suis
 pulputis proscripserint, de quibus veteres haud
 secus ac de principiis primo-veris non dubita-
 bant. Argumenta quibus vel ea improbant, vel
 sua probant, sola doctrinæ à maioribus traditæ
 ignoratione, & humanæ ratiocinationis liberta-
 te nituntur. Horum vocibus voces Patrum no-
 strorum præponendas esse duxi, maioremque
 doctrinæ antiquitatis constanter traditæ à san-
 ctissimis eruditissimisque viris, & extra omnem
 improbæ suspicionis aleam constitutis, habenda
 esse rationem, quam præoccupatarum opi-
 nionum, quam Philosophia peperit, educavit,
 ac fouit. Ad Ecclesiæ Romanæ Canones, doctri-
 namque, siue antiquitatis, siue recentius eius cal-
 culo comprobata veniendum est. Quicquid ab
 hac dissenferit, non nouā disputatione venti-
 landum, sed nouā damnatione comprimendum
 est. His neglectis quisquis arenam ingredi vo-
 luerit, ut de gratiæ & liberi arbitrij natura
 cum Hæreticis vel Catholicis disputet, & hu-
 manis opinionibus maximeque Philosophicis,
 quæ iuxta temporum & geniorum varietatem
 oriuntur & occidunt, figuntur & refiguntur,
 omnia aptando & metiendo, probabilia aut ve-
 risimilia potiùs quàm vera dicat magnorum la-
 psuum periculo non carebit, grauissimas pertur-
 bationes in Ecclesiasticam doctrinam inuehet,
 ludibrij ab Hæreticis perpetiendi locupletissi-
 mum argumentum dabit. Ut planè multò satius
 fuisset, nonnullos de isto argumento prorsus ta-
 cuisse, quam doctrinam Ecclesiæ plausibilibus
 suspicionibus accommodando tuendoque, ta-
 lem ei vultum induere velle, ut periti antiquita-
 tis Catholici gemant, Hæretici rideant, utpote
 quam ita deformatam, certissimò norint ab an-
 tiquæ doctrinæ lineamentis discrepare. Quem-
 admodum non pauca in præcedentibus demon-
 strata sunt.

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS,
DE
GRATIA CHRISTI
SALVATORIS
LIBER NONVS.

Qui est de prædestinatione hominum & Angelorum.

P R Æ F A T I O.

X P E D I T I S iis quæ de medicinalis gratiæ natura, effectibus, diuersitate, & concordia cum libero voluntatis arbitrio dicenda videbantur, reliquum est vt nonnihil etiam de causa eius, hoc est, de prædestinatione, itemque de reprobatione, vtriusque status comparatione, innocentis damnatique, dicamus. Disputatio quippe de prædestinatione tam coniuncta est ei quæ de gratia instituitur vt natura vnius ad vnguem sciri sine alterius cognitione non possit. Vnde proficiscitur, vt quot in partes neotericorû scholæ de gratiæ operatione distractæ fuerint, totidem etiam opinionum dissensionibus inter se de prædestinatione contenderint. Nam alij de salute totius creaturæ rationalis, ante præuisa vlla merita vel bona vel mala, decretum immutabile sancitum esse volunt, quo quibusdam præteritis, quidam in gloriam assumerentur: alij, tale decretum de nullis assumendis aut relinquendis, ante præuisa merita esse conditum: alij aliter de rebus istis differunt, suo quisque modo, prout gratia, quam tuentur, postulauerit. Ex quo effectum est, vt non exiguis quoque tricis ista materia implicata sit dum suos pars quæque nervos intendit vt opinionem suam, vel Dei magnificentia & libertati, ac dominatrici potestati, vel hominum illorû consolationi accommodet qui nihil impatientius ferunt, quam salutem suam in aliena potestate esse constitutam. Vtrimque Philosophia non mediocriter suas partes egit, cuius principiis magis vtraque pars, quam antiquæ & Augustinianæ doctrinæ nititur. Hanc enim si magna ista ingenia vel indagando penetrassent, vel tanta sedulitate indagare statuissent, quanta subtilium & plausibilium rationum argumenta sectati sunt, inuenissent, quantum mihi conicere licet, aspera in vias planas. Nam præcipuè difficultates in hanc materiam, ex nimia ratiocinationum Philosophicarum cõtentione accersitæ sunt. Nos igitur, Deo conatibus nostris aspirante, de præcipuis nodis, sanctissimi Doctoris mentem, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ sensum, quam fieri poterit fidelissime, breuissimeque declarabimus. Nam de omnibus istis subtilitatibus differere, quæ nunc in scholis disputantur, nec nostri instituti est, nec verò necessarium. Nam ex iis quæ dicturi sumus, pleraque, per seipsa consequentur.

DE NOMINE PRÆDESTINATIONIS

*Scripturis & Patribus non est aliud, nisi
prædefinire, prædecernere,
præstituere.*

CAPVT PRIMVM.

T igitur à nomine prædestinationis ordiamur, notant Scholastici communiter, dupliciter verbum *destinare* summi; aliquando pro mittere; aliquan-

*Mach. 26.
2. Cor. 1.*

do pro animo proponere, seu decernere. Quò sensu dicitur de Eleazaro: *destinavit non admittere illicita*. Et ad Corinthios, *Vnusquisque prout destinavit in corde suo*.

Quidam igitur à prima significatione prædestinationem sumptam esse volunt, ut prædestinare sit idem quod, præmittere aliquem ad vitam æternam, antequam videlicet re ipsa fiat, atque ita secundum illam significationem nominis definiunt prædestinationem esse rationem transmissiois creature rationalis in finem vite æternæ. Vbi cum videatur includi via & terminus, quasi medium & finis, orta est disceptatio non mediocris, utrum prædestinatio tantum esset respectu finis, an mediæ, an utriusque. Singulæ quippe partes istæ suos defensores validos inuenerunt.

Sed quid de ratione nominis *prædestinatio*, adeoque de tota materia prædestinationis sentiri debeat, & quid respiciat gratiam, an gloriam: medium an finem aliaque similia, ex scripturis illis, ad amissim congruente veterum sententia, eruere non est difficile. Et ex scripturis quidem apertissimum est verbum prædestinandi, prout illud in rebus theologicis usurpari cœpit, non esse sumptum à mittendi significatione, sed proponendi, statuendi, decernendi: ut prædestinare nihil aliud sit, quam proponere, decernere, seu, ut tota vocis significatio exprimatur, prædecernere, prædefinire, prædeterminare aliquid: quod Latini propriè dicunt *præstituere*, ita ut illa vocula, *præ*, superaddat tantummodo antecessionem æternitatis, in qua propositum conceptum est, ad tempus quo Deus exequitur ea quæ proposuit. Hanc esse genuinam verissimamque nominis significationem, inde claret, quod verbum prædestinandi, cum sit scriptoribus Latinis inusitatum, sed Ecclesiasticum, scripturisque proprium, in tota earum latitudine non aliter usurpatum est quam ut exprimeret id quod Græco textu dicitur *ὁρίσσειν* & *προορίσσειν*. Est autem certissimum nec *ὁρίσσειν*, nec *προορίσσειν*, ullam omnino habere mittendi significationem. Nam *ὁρίσσειν*, præter significationem terminandi, seu, limitibus suis circumscribendi aliquid (*ὅρος* enim terminus, seu limen est) propriè significat definire, statuere, constituere: & *προορίσσειν* prædefinire, prædecernere, præfigere, quod Latinis est *præstituere*, secundum id quod Poëta dixit,

Ouid.

Dij summum præstituere diem.

Hoc enim Theologi dicerent: Deus summum prædestinavit diem. In hac igitur significatione usurpatur verbum prædestinandi, ubicumque in scripturis occurrit, ut in epistola ad Romanos:

Rom. 8. v. 29

Cor. 2. v. 7.

Eph. 1. v. 5

Ibid. v. 11.

Nam quos præsciuit & prædestinavit. Et ad Corinthios: Loquimur Dei sapientiam inter perfectos, quam prædestinavit Deus ante sæcula. Et ad Ephesios: Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum. Et rur-

A sus ibidem: *Prædestinati secundum propositum ipsius*. In quibus omnibus locis est Græce verbum *προορίσσειν*, & *προορίσσειν*, id est prædefinire, prædecernere; & *προορίσσειν*, prædefinit. Et quia omnis Dei prædefinitio, hoc ipso quo Dei est præcedit æternitate sua effectus temporales qui ex ea proficiuntur; hinc fit, quod loco *προορίσσειν*, prædestinare, prædefinire, prædecernere, usurpetur aliquando ipsum simplex *ὁρίσσειν*, definire, decernere: ut in eadem epistola ad Romanos:

Rom. 1. v. 4.

Qui prædestinatus est filius Dei. Græce, *τὸ ὁρισθέν*, id est, qui definitus seu decretus est esse filius Dei. Itaque sicut noster interpret isto loco simplex, *ὁρίσσειν*, id est definire, accepit & reddidit per compositum, *προορίσσειν*, ita multis aliis in locis idem simplex verbum eodem modo ac sensu reddere potuisset ut apud sanctum Lucam: *Et quidem filius hominis secundum quod definitum est, vadit*.

Luc. 22. v. 22.

Græce, *κατὰ τὸ ὁρισμένον*. Et in actis Apostolorum: *Hunc definito consilio & præscientia Dei tradidit*. Græce, *τὴν ὁρισμένην βουλὴν*. Et alio in loco, *definiens statuta tempora*, Græce *ὁρίσσειν*, quod alibi redditur clarissime per, *statuit, constituit: Indicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit*. Græce, *ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὁρίσσειν*. Et alibi: *Testificari quia ipse constitutus est à Deo iudex vivorum, &c.* Græce, *ὁρισμένον*.

Act. 2. v. 23.

Act. 17. v. 26.

Act. 17. v. 31.

Act. 10. v. 42.

In quibus omnibus locis verbum simplex, *ὁρίσσειν* non aliam habet significationem quam ad Romanos primo, versu quarto: ubi nihil aliud significat quam definitus, decretus: & tamen redditur per *prædestinatus* & eodem modo in omnibus istis citatis locis reddi potuisset, si interpreti illam antecessionem æternitatis, quæ per particulam (*præ*) significatur, & in omni Dei decreto ac definitione inuoluitur, exprimere placuisset.

Nam hinc etiam nascitur à contrario, ut verbum *προορίσσειν* prædefinire, seu prædestinare, prædecernere, aliquando reddatur in scripturis per simplex *decernere*: ut in actis Apostol. *Conuenerunt facere quæ manus tua & consilium decreuerunt fieri*. Græce singulariter, *προορίσσειν γὰρ εἶπεν*, id est, prædecreuit, seu prædestinavit fieri. Nam sic iam olim legit sanctus Augustin. libro de prædestinatione sanctorum: *Facere, inquit, quanta manus tua & consilium prædestinavit fieri*. Quod etiam statim eodem verbo repetit: *Tanta quippe ab inimicis Iudæis manus Dei & consilium prædestinavit fieri, quanta necessaria fuerunt Evangelio, &c.* Et post aliquot interiecta capita in eodem opere: *Agit quippe Deus quod vult in cordibus hominum vel adiuvando, vel iudicando, ut etiam per eos impleatur quod manus eius & consilium prædestinavit fieri*. Nempe quia hoc ipso quo est decretum Dei, antecedit æternitate temporalem euentum, qui decretus est, & hoc ipso prædestinatus.

Act. 4.

August. lib. de prædest. sanct. c. 16.

Lib. de prædest. sanct. cap. 20.

Nam quando de Dei decretis loquitur respectu effectuum temporalium, siue dicas, *ὁρίσσειν*, siue, *προορίσσειν*, id est siue dicas decernere, siue prædecernere, siue definire, siue prædefinire, siue statuere, siue constituere, siue præstituere, siue destinare animo, siue prædestinare: in idem redit, & idem omnino significatur. Nam quando Deus aliquid decreuit seu destinavit facere, hoc ipso etiam prædecreuit, seu prædestinavit facere.

Hæc igitur est ratio cur sanctus Augustinus, qui notitiam prædestinationis non ex Philosophia, sed ex scripturis sacris, ubi usurpari & nobis insinuari cœperat, hauriendam esse sciebat, quædo de illa loquitur, indifferenter verbis prædestinandi, definiendi, præfigendi, statuendi, constitucendi, ordinandi, disponendi, utitur: quibus

omnibus nihil aliud significatur, quam quod A
Deus decernit hoc vel illud isto vel illo modo,
hac vel illa hora facere, quod facere prædestina-
uit: ut in tractatibus in Ioannem de horis ac mo-
mentis operum Christi loquens, quæ Deus præ-

Tract. 104. in Ioan. destinavit ut fierent, sapius dicit: *Omne tempus, quid & quando faceret: vel fieri sineret, à Deo esse dispositam horam Deo ordinante venisse; Patrem cum filio tempus natiuitatis & clarificationis constituisse: & huiusmodi, hoc est prædestinasse.* Nam de eadem clarificatione tract. sequenti loquens: *Ad*

Tract. 105. hoc, inquit, valet quod ait, *Et nunc clarifica me, hoc est, sicut tunc, ita & nunc; sicut tunc prædestinatione, ita & nunc perfectione.* Fac in mundo quod apud te iam fuerat ante mundum, fac in tuo tempore, quod ante omnia

Tract. 106. tempora STATVISTI. Et adhuc de eadem clarificatione tractatu centesimo sexto, quod ante dixit statutum, & constitutum, dispositum, ordinatum, hic dicit, qui sciret prædestinatum esse ut id fieret. Itemque explicans, quo pacto scriptura dicat aliquando, Deum fecisse, quæ tamen nondum facta sunt:

Tract. 105. respondet, hoc dici prædestinatione, verbumque prædestinandi, & præfigendi, indifferenter usurpat: *Qui certis & immutabilibus causis omnia futura prædestinavit, quod facturum est, fecit.* Et tractatu sequente: *Loquebatur quasi fecisset, quod immobiliter esse præfixum sciebat ut faceret.* De qua re paulo superius loquens, dixerat: *Illud prædestinandum erat, quod nondum erat: ut sic suo tempore fieret, quemadmodum ante omnia tempora prædestinatum erat ut fieret.*

Tract. 105. Pro quo alibi verbum præfignendi adhibet, quando dicit, quod Deus nulla tempora breuius vel productius, quam modulatio præcognita & præfignita deposcit, præterire permittit: Alibi verbum definiendi, ita se habet de prædestinatione definita sententia voluntatis Dei: alibi verbum seruandi, itemque præparandi in voluntate: seruare vero & præparare aliquid in voluntate, nihil prorsus aliud est, quam velle statuere, vel decernere. Nam de Ezechia

Epist. 28. loquens: *Id utique faciens Deus, quod ante constitutionem mundi se facturum præsciebat, & in sua voluntate seruabat: Et alibi, Dicimus, fiet si Deus voluerit: non quia Deus novam voluntatem quam non habuit, tunc habebit, sed quia id quod ex æternitate in eius immutabili præparatum est voluntate, tunc erit. Quod paulo ante per verbum præsciendi ac disponendi, itemque per voluntatem cum præscientia sempiternam expresserat: quibus ipse sexcenties in libris duobus ad Prosperum & Hilarium naturam prædestinationis comprehendit.*

Lib. de dono pers. c. 22. Similiter S. Prosper quoties de prædestinatione Dei tractat, indifferenter verbis prædestinationis, constitutionis, dispositionis utitur. Nam cum Galili quidam referrent infidelitatem hominum ad prædestinationem Dei: Infidelitas, inquit, non ad constitutionem Dei, sed ad præscientiam referenda est, quod aliquoties repetit. Alibi vero loco prædestinare, dicit disponere.

Lib. 6. de gen. ad litt. capit. 17. Quæ quidem tam prolixè ex August. adduxi, ut pateret, non aliam eum agnoscere significationem verbi, prædestinare, nisi illam quæ ex scripturis hauserat: in scripturis verò nullam omnino aliam usurpari, nisi eam quæ in Græco textu, unde Latinus expressus est, apertissime reperitur. Ibi vero non significat aliud prædestinare, quæ prædefinire, prædecernere, præstituere: & hoc ipsum non significat aliud respectu Dei, quam definire, statuere, decernere: sicut ipsemet sacer textus Latinus hoc ipsum verbum *προορίζω*, quod prædestinare, plerumque vertitur, subinde reddidit, quemadmodum & contrario, τὸ ἐπιτίθειν, quod

Lib. 22. de Civit. c. 2. Tom. 3.

Ad Cap. 14. Gall. vide ibid. & sentent. 3. vide ad obiect. 10. Vincent.

Lib. de dono pers. c. 7. Capit. 18.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 10.

Ibid. c. 15.

Ibid. c. 19.

Lib. de dono pers. c. 17.

plerumque pro definire seu statuere usurpatur, aliquando per prædestinare vertitur.

Inferuntur ex prædictis quatuor Corollaria. Et in primis, quod prædestinatio non magis ex ratione sua respiciat & includat medium quam finem, nec magis finem quam medium. Fusc, quod gloria sit etiam obiectum prædestinationis.

CAPVT II.

EX hoc itaque tam simplici & aperto principio, non est difficile multas quaestiones quarum aliquas ingenij sui subtilitate Scholastici implicuerunt, expeditissimas reddere, quemadmodum in August. & antiquis Patribus, veris Ecclesiasticæ prædestinationis interpretibus, omni difficultate carent. Nam in primis hinc patet, prædestinationem non esse de rebus æternis & immutabilibus, sed de illis quæ temporibus suis fieri debent. Decreta quippe & prædefinitiones Dei de rebus in tempore decurrentibus sanciantur, iuxta illud Augustini: *Recte dicitur filius Dei, non prædestinatus secundum id quod est verbum Dei, Deus apud Deum. Ut quid enim prædestinaretur cum iam esset, quod erat sine initio, sine termino sempiternus?* *Tract. 105. Illud autem prædestinandum erat, quod nondum erat, ut in Ioan. sic suo tempore fieret, quemadmodum ante omnia tempora prædestinatum erat ut fieret.*

Hinc secundo patet, prædestinationem Dei non esse de rebus alienis, hoc est quæ ab alio fieri debent, quatenus ab alio, sed de suis, hoc est, de iis quæ in tempore Deus ipse facturum est. Illa quippe decernimus propriè quæ nos ipsi facturum sumus: & si quid forte de rebus alienis constitui-mus, decretum istud non aliter efficaciam & effectum suum habet, nisi quatenus nos ipsi facimus, siue suadendo, siue minando, siue cogendo, siue aliter operando ut ab alio fiat. Hinc est igitur, quod plurimis locis tradit Augustinus, prædestinationem de iis esse, quæ Deus ipse facturum est.

Hæc, inquit, se Deus facturum esse præscit. Ipsa est prædestinatio sanctorum. Et multo post, cum præscientiæ pro prædestinatione subinde accipi docuisset: Sed prædestinasse, inquit, hoc est, præscisse quod fuerat ipse facturum. Et in lib. de prædestinatione sanctorum, *Prædestinatio sine præscientia non potest esse, potest autem esse sine prædestinatione præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præscit, quæ sunt ipse facturum. Et inferius: Hæc se Deus facturum esse præscit. Ipsa est igitur prædestinatio sanctorum. Et iterum paucis interiectis: Cum ergo nos prædestinavit, apud suum præscit, quo nos sanctos & immaculatos facit.*

E Vnde illa sancti Doctoris definita & absoluta sententia: *In sua, quæ falli mutarique non potest, præscientia OPERA SVA FUTURA disponere, id omnino nec aliud quicquid est prædestinare. Quo fit ut apud Augustinum reciproca sint, seu, ut loqui solent, conuertibilia, Deum aliquid ab æterno prædestinare, & in tempore facere, seu prædestinatio, & opus Dei: quia videlicet quicquid Deus prædestinat ab æterno, hoc in tempore facit: & vice versa, quicquid in tempore facit, hoc ab æterno prædestinavit ut faceret. Non enim aut ignarus, aut casu, aut fortuna quicquid: sed omnia ex proposito, seu decreto deliberato, æterno, & immutabili facit, secundum suam secretissimam, eandemque iustissimam & sapientissimam voluntatem æternam.*

Hinc tertio patet, prædeterminationem Dei in sua ratione, non magis respicere medium, quam finem; nec magis finem, quam medium. Decreta quippe, seu prædeterminationes Dei indifferenter cadunt super omnibus omnino quæ Deus facit, siue medium id fuerit, siue finis. Vnde si Deus alicui cæco constituerit oculos reddere, vel lumen solis præbere, ut pro sua nativa libertate illis utatur, siue aperiendo & cernendo, siue claudendo; prædeterminatio eius cadit super medium visionis, non super ipsam visionem, quæ est veluti oculorum & luminis finis. Et è contrario, si prædestinaverit alicui cuiuspiam operis ex libertate perpetrati mercedem reddere, prædeterminatio est circa finem, non circa medium. Ex quo etiam proficiscitur, &c.

Quarto patet, prædeterminationem, prout de illa scripturæ sacræ & sancti Patres locuti sunt, non minus esse de gloria sanctorum, quam de sanctitate; hoc est, non minus esse de meritis liberationis, quam de præmio eius; non minus de mercede bonorum operum, quam de bonis operibus; non minus de gratia, quam de gloria; & contra. Tam est enim necessarium ut Deus decernat ac prædefiniat unum dare, quam alterum. Neutrum enim quisquam suis viribus sibi comparare aut obtinere potest; sed utrumque est opus & munus Dei, gratia & gloria, meritum & præmium, medium & finis; & consequenter utrumque prædeterminatum; iuxta illud, *gratiam & gloriam dabit*

Lib. de dono
pers. c. 17.

Dominus; & illud Augustini generaliter de donis & beneficiis Dei; *Quod si & dantur à Deo, & ea se daturum esse præscit, profecto prædestinavit*: quod toto libro de dono perseverantiæ de quibuslibet donis Dei instanter inculcat. Cuius sane apertissimi principij sui filium sequens, innumeris locis non solum gratiam illam qua bene operamur seu opera bona fidei, spei, & charitatis: sed & ipsam vitam æternam ac gloriam à Deo prædestinatam esse decernit. De operibus bonis seu gratia nulla in scriptis eius dubitatio esse potest: qui præterquàm quod ex professo totis libris de prædeterminatione ac de dono perseverantiæ docet, fidem ipsamque credere & conuerti ad Deum,

Lib. de prædest. Sanct. cap. 10.

itemque perseverare & bene operari, esse opera ac dona Dei, ab ipso homini prædestinata & collata, diuersis verbis dicit: *Inter gratiam & prædeterminationem hoc tantum interest, quod prædeterminatio est gratiæ preparatio: gratia vero ipsa donatio. Itemque gratia est prædeterminationis effectus. Vnde illud sexcenties in libris repetitum: Prædeterminatione Deus ea præscit quæ fuerat ipse facturum. Quid verò est quod Deus in hominibus facit in hac vita tota,*

Ibidem.

nisi gratiam, & per gratiam opera bona? Itaque locum illum Apostolicum exponens; ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio; apertissime dicit, quod istis verbis Apostolus, non de nostre voluntatis potestate, sed sua prædeterminatione promissit. Promissit enim quod ipse facturum fuerat, non quod homines, quia etsi faciunt homines bona, quæ pertinent ad colendum Deum, ipse facit ut illi faciant, quæ præcepit, non illi faciunt ut ipse faciat quod promissit. Et generaliter aduersus Massilienses de omnibus diuinæ gratiæ donis loquens, per quæ in operibus bonis & exordio vitæ bonæ in finem usque

Lib. de dono
pers. c. 17.

ambulamus: An fortè nec ipsa dicunt prædestinata? Ergo nec dantur à Deo, antea se daturum esse nesciuit. Quod si & dantur, & ea se daturum esse præscit, profecto prædestinavit. Quam doctrinam non ex alio hausit quam Apostolo Paulo, qui clare dicit: Qui prædestinat nos in adoptionem filiorum Dei.

A Et loquimur sapientiam Dei quam prædestinavit. Et: *Qui prædestinatus est filius Dei. Super quo loco sanctus Doctor: Ea gratia sit ab initio fidei sue homo quisque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus, &c. Hæc se Deus esse facturum præscit. Ipsa est igitur prædestinatio sanctorum, quæ in sancto sanctorum maxime claret, &c. Prædestinatus est ergo Iesus, ut qui secundum carnem futurus erat filius David, esset tamen in virtute filius Dei, &c. Prædestinata est ista naturæ humanæ tanta & tam celsa, & summa proelectio, &c. Sicut ergo prædestinatus est ille vnus, ut caput nostrum esset, ita multi prædestinati sumus, ut membra eius essemus. Et Ananias de Paulo ad credendum noscendumque Christum prædestinato: Deus Patrum nostrorum præordinavit te ut cognosceres voluntatem eius, & videres iustum, & audires vocem ex ore eius.*

Ephes. 1.
1. Cor. 2.
Rom. 1.

Lib. de dono
pers. c. 15.

Act. 22.

De gloria vero, quod & ipsa homini prædestinetur, disertissimis verbis id ipsum Augustinus multis locis ac modis tradit. Nam in primis manifestum est in scriptis Augustini, quod, ut iam paulò antè diximus, quicquid in hominibus facit, iisque donat Deus, hoc Deus prædestinavit ut faceret ac donaret. Nam ut ipse semper argumentatur, Deus non nescius id se facturum daturumque facit ac donat; ergo prædestinavit: *Prædeterminatione quippe Deus ea præscit, quæ est ipse facturum. Et vice versa, si aliquid eorum*

Lib. de prædest. Sanct. cap. 13.

C quæ donat, non est prædestinatum, inferre solet: *Ergo nec datur à Deo, &c. si se daturum esse præscit profecto prædestinavit. Iam vero certum est, Deum esse qui dat gloriam, Deum esse qui eam in hominibus facit. Nam ut quid alioquin dicit: Eripiam & glorificabo eum? Ut quid dicit: Quos prædestinavit, &c. Illos & glorificauit? Ut quid dicit: Gloria & honore coronasti eum? Ut quid omnium in agone certantium animos tam instanter excitando, iterum iterumque clamat: Esto fidelis usque ad mortem, & DABO tibi coronam vitæ; Vincenti DABO manna absconditum: & DABO illi calculum candidum: Qui vicerit DABO illi potestatem super gentes: & DABO illi stellam matutinam: Qui vicerit faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Denique qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo. Ut quid inquam ista toties scriptura dicit, si non est Deus qui gloriam cælestem & coronam vitæ donat, & columniam immobilem in templo Dei facit? Quod si eam ipse Deus donando in hominibus facit profecto eam donare ac facere prædestinavit.*

Lib. de dono
pers. c. 17.

Psal. 90.

Rom. 2.

Psal. 8.

Apocal. 2.

Ibid. c. 3.

E Illud ipsum ex natura quoque orationis manifestum est. Constat enim Ecclesiam non solum pro gratia, sed pro ipsa quoque gloria & regno Dei vehementer orare, ut illius quandoque potiatur. Hoc enim petit, quando quotidie clamat ad Deum: *Adueniat regnum tuum*, quemadmodum & Augustinus non vno loco exponit, ex ipsisque verbis perspicuum est. Hoc in orationibus missæ petit frequentissime. Oratio vero signum prædeterminationis est certissimum. Nam ex illa fidem prædeterminationis gratiæ & bonorum operum semper in Ecclesia Dei fuisse, arguit Augustinus inuicteque concludit: *Hæc igitur, inquit, quæ poscit à Domino & semper, ex quo esse cæpit, poposcit Ecclesia ista Deus vocatis suis daturum se esse præscit, & in ipsa prædeterminatione iam dedit. Et infra vim orationis, fidei, & operum, ponderans: Ille itaque dicat Ecclesiam aliquando in fide sua non habuisse veritatem prædeterminationis huius & gratiæ, qui dicere audet, aliquando eam non ORASSE, vel non*

Lib. de dono
pers. c. 23.

Ibidem.

In orationi-
bus quæ
tempore
Paschali
dicuntur.

Lib. de dono
pers. c. 14.

veraciter orasse, siue ut crederent infideles, siue ut per-
suaderent fideles. Addere potuisset, nisi hoc ipsi
hæretici credidissent, siue ut eis adueniret regnum
Dei, ut acciperent regnum decoris & diadema speciei
de manu Domini: ut perfectam libertatem consequi, &
peruenire ad gaudia æterna mereantur; ut resurrectionis
gratiam consequantur, ut eos Deus gaudiis faciat
perfrui sempiternis. De quibus Dei beneficiis, quæ
ab Ecclesia poscuntur à Deo, concludendo pro
eorum prædestinatione subiungit: Quæ bona, si
semper orauit, semper ea Dei dona esse utique credidit,
nec ab illo esse præcognita, vnquam ei negare fas fuit.
Ac per hoc prædestinationis huius fidem nunquam Ec-
clesia Christi non habuit. Quæ sanè perspicuè con-
uincunt, non solum regnum & gloriam Dei san-
ctis esse prædestinata, sed illius doctrinæ Ca-
tholicam fidem tam de gratia, quam de gloria;
tam de mediis, quàm de fine, semper Ecclesiam
in suis precibus habuisse. Semper enim fide
credidit, illa precibus à Deo esse postulanda;
ergo semper credidit esse dona Dei, ergo sem-
per Deum esse ea daturum præsciuisse, ergo
prædestinasse.

Et sane si definitionem Augustini ab omnibus
receptissimam consulamus, nihil euidentius quam
vtramque à prædestinatione pariter respici,
vtramque hominibus prædestinatione conferri.
Cum enim prædestinatio sit præparatio beneficio-
rum Dei, quibus certissime liberantur quicumque libe-
rantur: quis sanæ mentis vel dubitare sinitur
quin homines non minus immortalitate corpo-
ris & lumine gloriæ visionis Dei à miseriis,
quam à gratia liberentur? An forte istud graue
mortalitatis iugum, quod hominibus in pœnam
impositum est, non est miseria, non est malum?
A quo igitur etiam iusti & mortui proximi petunt
liberari, quâdo cum tanto gemitu quotidie cla-
mant: Libera nos à malo? Ut quid clamat Aposto-
lus Christi: Infelix ego homo, quis me liberabit à
corpore mortis huius? Ut quid omnium fidelium in
se personam exprimens dicit: Sed & nos ipsi primi-
tias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus? Cur,
quare, quam ob causam? Redemptionem expectan-
tes corporis nostri. Quod etiam certo futurum spon-
dens: sed & ipsa creatura, inquit, liberabitur à ser-
uitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.
Cum ergo corpus mortis & seruitus illa corru-
ptionis, sub quo imprimis durus ille assiduusq;
stimulus inquietæ concupiscentiæ cōprehendi-
tur, tam magnum malum sit, ut Apostolus Chri-
sti & vniuersa Ecclesia tanto gemitu ab eis libe-
rari petat, fieri profecto nequit, quin illa liber-
tas gloriæ, per quam certissime ab eis liberan-
tur, sit immensum Dei beneficium. Hoc ergo
imprimis prædestinatur. Nam prædestinatio non
est aliud, nisi præparatio beneficiorum Dei, qui-
bus certissime liberantur quicumque liberan-
tur.

Hinc ergo nascitur quod Augustinus, ut om-
nem nobis ambiguitatem tolleret, sæpissime
exertis verbis indicet, prædestinationem non so-
lum fidem, opera, perseverantiam, sed ipsam
quoque gloriam respicere, idque tot modis, ut
nemo possit, nisi peruicax, de veritate dubitare.
Nam subinde dicit nos prædestinari ad vitam
æternam, quæ non est aliud nisi gloria per claram
visionem Dei: Nam seducere illum (diabolum)
gentes etiam nunc & secum trahere in æternam pœnam,
sed non prædestinatos in æternam vitam, quis fidelis
ignorat? Et in tractatibus in Ioannem: Quidam
crediderunt prædestinati in vitam æternam, quos

Tom. 3.

A etiam vocauit oves suas. Et aliis in locis. Subinde
prædestinari in æternam salutem: Quia solis præ-
destinatis in æternam salutem eius (Christi) bona ope-
ra profuerunt. Et alibi, Adhucantur ad penitentiam,
qui vocati sunt ad salutem. Subinde prædestinari
regno, in regnum, ad regnum: Numerus ergo
sanctorum per Dei gratiam Dei regno prædestinatus,
donatâ sibi etiam usque in finem perseverantia, illuc
integer perducitur: Et ibidem. Hoc de his loquar,
qui prædestinati sunt in regnum Dei, Et paulo antè:
Nunc verò sanctis in regnum Dei per gratiam Dei præ-
destinatis non tantum tale adiutorium datur, &c.
quos in eodem libro vocat electos ad regnandum, ad
obtinendum regnum, & huiusmodi. Subinde præ-
destinari ad hæreditatem cœlorum. Si aqua &
spiritu renati, si ad hæreditatem cœlorum prædesti-
nati, utique filij Dei. Subinde prædestinari in
regnum & gloriam: Si qui in regnum eius & glo-
riam prædestinati non sunt, temporales sunt, neque
usque in finem in eadem obedientia permanebunt. Et in
eodem libro dicit perseverantiam ab eo dona-
ri, qui nos prædestinauit in suum regnum & gloriam.
Et in Psalmum centesimum quintum: Diabolus
& Angeli eius captiuauerunt prædestinatos in Dei re-
gnum & gloriam. Et in libris de Ciuitate Dei,
Ex quorum tyrannica quodammodo potestate fuerat
liberaturus prædestinatos in suum regnum & gloriam
semper veracem, & veraciter sempiternam. De qui-
bus alibi dicit: Prædestinatos esse quos liberat & co-
ronat. Denique cum tractaret Apostoli verba,
quibus dicit: Quos prædestinauit, hos & vocauit,
&c. iustificauit, glorificauit, & glorificationem
non minus ac vocationem, & iustificationem,
ex prædestinatione fluere significat, vnâ senten-
tiola discernens & complectens omnia quæ
sub prædestinationem Dei cadunt: Verba, inquit,
præteriti temporis posuit (Apostolus) de rebus etiam & grat.
futuris, tanquam iam fecerit Deus, quæ iam ut fierent ex
æternitate disposuit: hoc est, prædestinauit. Sic
enim prædestinationem non vno loco exprime-
re solet. Vbi & glorificationem nostram tradit
iam Deum in sua prædestinatione fecisse, hoc
est prædestinasse. Nam statim vberius id ipsum
explicans: Quicumque ergo in Dei prouidentissima
dispositione præsciti, prædestinati, vocati, iustificati,
glorificati sunt, non dico etiam nondum renati, sed
etiam nondum nati, iam filij Dei sunt, & omnino pec-
care non possunt. Vbi sicut perspicuum est, quod
in Dei prouidentissima dispositione vocari, &
iustificari, non sit aliud quam vocationem &
iustificationem hominis prædestinari; ita non
minus perspicuum est, quod in Dei prouidentis-
sima dispositione glorificari, sit glorificationem
prædestinari.

Hæc itaque & huiusmodi, quibus Aug. lucubra-
tiones plene sunt, profecto euidenter ostendunt,
prædestinationem veram Dei, quæ antiquæ Eccle-
siæ innotuit, non minus gloriam quam gratiam;
non minus meriti præmium, quam præmij me-
ritum respicere; cum vtrumque Deus debeat in
prædestinatis suis operari, ut non solum de gra-
tiæ & meritorum, sed etiam de regni & gloriæ
& cœlestis hæreditatis collatione, non in seip-
sis aut viribus suis, sed in Domino gloriantur.
Ut sanè vehementer mirandum sit de illa Scho-
lasticorum libertate, quæ tanquam de re parui
momenti, confidenter asserunt, alij prædesti-
nationem non versari circa gloriam, sed tan-
tum circa gratiam, alij circa solam gloriam,
non circa gratiam. Est enim, iuxta Augustini
doctrinam, non opinio, sed Catholica fides;

li iij

In Psal. 87.

Lib. de corr.
& grat. c. 13

Ibid. c. 12.

Serm. de
cauendis
scandalis
in append.
Lib. de dono
pers. c. 22.

Ibid. c. 21.

In Psal. 105

Lib. de dono
pers. c. 17.

Rom. 8.

Lib. de corr.
cap. 9.

Fide lib. de
dono pers.
cap. 17. &
tract. 104.
in Ioan.

Eodem loca
de Corr. &
gratia.

Rom. 7.

Rom. 8.

Lib. 20. de
Ciuit. c. 7.

Tract. 14.
in Ioan.

prædestinari homini non solum gratiam, sed & gloriam & regnum Dei: non solum gloriam, sed & gratiam Dei, eamque ab initio inchoationis fidei usque ad finem consummationis perseverantia: idque hoc ipso quo Catholica fides docet, & Ecclesia in precibus suis quotidianis professæ est semper, & huc usque cū scriptura proficitur, *gratiam & gloriam dabit Dominus*: quodque Deus utrumque, & meritum & præmium, in homine debet misericorditer operari. In qua professione intrinsecè & essentialiter continetur, quod Deus utrumque se donaturum & facturum præsciuerit, & proinde prædestinauerit. Nam Deum prædestinare non est aliud, ut sæpiissime inculcat Augustinus, quam in sua præscientia opera sua futura disponere, hoc est, in sua præscientia decernere id quod in tempore ipse facturum est.

Quam ob causam sanctus Fulgentius, Augustini discipulus, eandem doctrinam tanquam certissimam, & ex scripturis haustam inculcat grauitè & crebrè repetit, ut in libro primo ad Monimum: *Quos prædestinauit ad gloriam, prædestinauit ad iustitiam*. Et paulò antè: *Hæc autem omnia, id est & vocationis nostræ initia, & iustificationis augmenta, & glorificationis præmia, in prædestinatione semper Deus habuit: quia & in vocatione, & in iustificatione, & in glorificatione sanctorum, gratia sua opera futura præsciuit*. Et in libro tertio de veritate prædestinationis & gratiæ, cum Apostoli locum adduxisset, *Quos prædestinauit, hos & vocauit, &c.* sic subiungit: *Omnes isti prædestinati sic vocantur ut iustificentur, sic iustificantur ut glorificentur. Ac per hoc prædestinauit quos voluit, & ad opera bona, & ad præmia sempiterna: prædestinauit ad vitam bonam, prædestinauit ad vitam æternam, prædestinauit ad fidem, prædestinauit ad spem: prædestinauit adoptandos in seculo: prædestinauit glorificandos in regno, &c.* Hæc omnia sicut in se continet prædestinationis eternitas, sic implet prædestinantis Dei misericordia & iusta maiestas. Neque enim ignarus filiorum unquam esse potuit, &c. Nec vero existimaret quispiam doctrinam istam ex Philosophica tantum speculatione profectam esse, parumque interesse quid ea de re quisque sentiret, in capite libri regulam istam fixerat: *Quos filios Dei secundum veram fidei regulam sanctarum scripturarum auctoritate firmatam, non solum ad præmiū glorificationis, sed etiam ad gratiam iustificationis: nec solum ad æternam beatitudinem quæ non mutatur, verum etiam ad fidem quæ per charitatem operatur: neque ad æterna tantum præmia, sed etiam ad bona merita gratuita bonitate Dei ante mundi constitutionem in Christo prædestinatos, & huius prædestinationis beneficio secundum propositum vocatos & iustificatos*. **N V L L V S A M B I G E R E D E B E T C H R I S T I A N V S.**

Ex prædictis etiam facile colligitur, naturam diuinæ prædestinationis non includere in sua ratione, quod magis respiciat finem quam medium, vel magis medium quam finem, sed abstrahere ab utroque. Sicut enim decretum & propositum operandi aliquid supernaturale in creatura rationali, indifferenter se habet ad id quod per modum finis aut mediū, præmiū aut meritū, Deus operaturus est: ita etiam diuina prædestinatio, quæ prout à scripturis & Patribus usurpata & explicata est, utrumlibet indiscriminatim respicit. Ex quo efficitur, ut non minus propriè ille qui reprobatus est, prædestinetur ad fidem charitatemque temporalem, quàm electus ad perpetuam: nec minus

A propriè infans quispiam ad gloriam immediatam infusione donandam prædestinaretur sine vlla præuia fide, si sic placeret Deo, atque ille qui per ordinata merita ad istum apicem duceretur. In effectibus enim prædestinationis esset differentia, non in natura propositi seu decreti prædestinationis, quod illos effectus operaretur. Etenim non minus propriè id prædestinat Deus, quod unico impetu, causarum omnium præparantium seriem prætereundo, supplendoque, operatur, quàm id quod longo causarum secundarum concursu, proluxaque mediōrum catenā cooperantium perficit.

B *Prædestinatio Dei respicit non solum bonum, sed etiam malum, non culpam, sed pœnam. De duplici prædestinatione, ad vitam, & ad mortem.*

C A P V T I I I.

E X eadem explicatæ prædestinationis natura iam facile patet, quid ad illam quæstionem dicendum sit, utrum prædestinatio respiciat bonum duntaxat, an etiam malum. De malo culpæ non vertitur ista controuersia, quia Catholica fides docet, Deum culpæ authorem esse non posse & per hoc neque illam prædestinare posse: *Prædestinatione quippe, ut iam ex Augustino sæpè diximus, Deus ea præsciuit, quæ fuerat ipse facturum*. Hoc est prædestinatio respicit opus, quod Deus ipse facturum est. Culpam autem non potest facere: ergo neque decernere ut faciat, hoc est prædestinare. Vnde sanctus Prosper: *Nullò modo prædestinatio Dei iniquos facit, neque cuiusquam est causa peccati. Quem errorē multis aliis sententiis iungulat*. De malo igitur pœnæ sermo est. Sed ex iis, quæ superius disseruimus, perspicuè liquet, prædestinationem omnino etiam respicere malum. Fides enim Christiana docet, Deum iusto iudicio suo inferre pœnas peccatoribus, siue temporales in hac vita, siue in altera sempiternas, ergo & illas ab æterno ex præscientia meritum præparare, decernere, prædefinire. Hoc autem, & nihil aliud est, prædestinare, iuxta regulam ab Augustino ex scripturis fixam; *In sua, quæ falli, mutarique non potest, præscientia, opera sua futura disponere, id omnino, nec aliud quicquam est prædestinare*. Ex qua sanè norma dicit in libris de libero arbitrio, *Deum prævidere quid de iustis impiisque facturus sit, istudque præsciendo, præscire opera bona, & quid sit facturum certissime prævidere*. Quibus verbis prædestinationem damnationis impiorum apertissimè circumscribit. Nam ut ait in libris duobus ad Prosperum & Hilarium, & iam sæpè diximus: *Potest esse sine prædestinatione præscientia: ut qua peccata præsciuntur: prædestinatione quippe Deus ea præsciuit, quæ fuerat ipse facturum*.

Hinc est quod Augustinus, non solum ex illa generali certa que regula nobis id colligendum reliquit, sed etiam clarissimis crebroque iteratis verbis multis in locis docuit. Nam in libris de Ciuitate Dei dicit, spiritus malignos niti, ut humanas mentes ad prædestinatum secundum supplicium trahant. Itaque huiusmodi homines peccatores ac reprobos quandoque dicit prædestinari ad mortem æternam: *Deus est illis, quos prædestinauit ad æternam mortem, iustissimè supplicij*

Psalm. 83.

Lib. 1. ad Monimum
Ibidem.

Lib. 3. de
uerit. prædest. & gratia.

Initio lib. 3.

Lib. de prædest. sanct. cap. 10.

Sensenc. 1. super capit. Gallor.

Lib. de donat. persc. 17.

Lib. 3. de lib. arb. cap. 3.

Lib. de prædest. sanct. cap. 10.

Lib. 2. de Ciuit. c. 10.

Lib. 4. de retributor; quandoque prædestinari ad pœnam: bene utens & malis, tanquam summè bonus, ad eorum damnationem quos iuste prædestinavit ad pœnam; quandoque prædestinari ad interitum æternum: Quos sibi ad interitum prædestinationis æternum consociare potuerunt; aliquando prædestinari ire in ignem æternum: Qui licet adhuc in vita sint constituti tamen prædestinati sunt in æternum ignem ire cum Diabolo; subinde supplicio sempiterno, morti sempiternæ, perditioni, damnationi, pœnis gehennæ prædestinari: Iniqua spiritalis creatura prædestinata est supplicio sempiterno. Et in tractatu 43. in Ioannem; **Tract. 107.** Isti morti sempiternæ prædestinati. Et tractatu 107. Filius perditionis dictus est traditor Christi perditioni prædestinatus. Et in tract. 110. Ne cum hoc mundo damnemur. Pro isto mundo non regat: neque enim quod sit prædestinatus, ignorat. Et in quæstionibus super **super iudic.** lib. Iudicum: Inimici omnino pœnis gehennæ prædestinati, ubi erit fletus & stridor dentium. Quibus omnibus locutionibus Augustinus indicat, verè & propriè, iuxta definitionem prædestinationis traditæ & à se definitè naturam, non minus æternam damnationem prædestinari malis, atque bonis beatitudinem sempiternam; ut proinde, sicut simpliciter dicimus aliquos prædestinari saluandos; ita etiam Augustinus dicat simpliciter aliquos prædestinari damnandos: Siue damnandi prædestinati sunt propter iniquitatem superbiæ, &c. Et quidni quæso prædestinaret reprobis interitum seu supplicium sempiternum Deus, cum huiusmodi præparatio quam & scriptura prædicat, necessariò fieri debeat per decretum Dei; & illud ipsum decretum, ut omnis malitiæ species abstergetur, non fiat nisi præuolante criminum præscientia, iuxta illud Augustini: In eo hominum genere, quod prædestinatum est ad interitum, super hoc respexit Dei præscientia, protulitque sententiam; Et Deus hoc ipsius damnationis iudicium suum, tanquam verum, & rectum, & iustum, necessariò diligit, quemadmodum & liberationis beneficia, quæ in filiis prædestinationis benignioris operatur? Nam ut idem sanctissimus & profundissimus doctor ait: Deus Amat suum, etiam in viriosis, sanationis beneficium, vel damnationis iudicium. Si amat, profectò nihil mirum si illud etiam operatur, prout ibidem dicit: De malis iisdem, vel sanando ea per misericordiam, vel ordinando per iudicium, bona sunt ipsa quæ fecit. Si ergo amat istud damnationis iudicium suum, si tanquam bonum operatur id quod illo damnationis iudicio constituit, quis non videt necessario dicendum esse, quod illud ipsum iustissimæ damnationis bonum prædestinavit? Bonum est quippe omnino, quia iustum est, quamvis illi malum sit, cuius peccata illo supplicio in iustitiæ ordinem rediguntur.

Eiusdem planè doctrinæ orbitam S. Prosper indeclinabiliter terit. Definit enim diuersis in locis, prædestinationem Dei, quamvis semper in bono sit, non minus tamen iustam bonorum & prauorum operum retributionem, quam gratiâ operari. Iusta quippe retributio, siue cœlestis præmij, siue supplicij, magnum bonum est, quod non minus debet aut potest à Dei prædestinatione, quam ab eius directâ & voluntaria operatione disiungi: Prædestinatio Dei, inquit, semper in bono est, aut ad retributionem iustitiæ, aut ad donationem pertinentem gratiæ. Vniuersa enim via Domini misericordia & veritas. Et ad Capit. decimum quintum: Dubium non est, sine vlla temporali differentia Deum & præscisse simul & prædestinasse, quæ ipso erant auctore

A facienda, vel quæ malis meritis iusto erant iudicio retribuenda. Et ad obiectionem decimam Vincetianam: Cuius prædestinatio nunquam extra bonitatem, nunquam, extra iustitiam est, &c. Sed plane prædestinavit iudicium suum, quo unicuique retributurus est, siue bonum, siue malum.

Sanctus verò Fulgentius idipsum docet multo maximè. Nam in libro ad Monimum: Quod nunquam est in opere eius, nunquam fuit in prædestinatione eius. Non ergo prædestinati sunt mali ad hoc quod male operantur, à concupiscentia sua abstracti & illecti, sed ad hoc quod iuste patiuntur inuiti. Et in eodem libro inferius ex professo docet, & sæpius diuersis locutionibus inculcat, Quosdam prædestinari ad pœnam; prædestinari supplicio; prædestinari ad supplicium, quos à se præsciuit voluntatis male vitio discessuros. Et in lib. de veritate prædest. & gratiæ:

B Deus, sicut nunquam futurarum rerum fuit inscius, ita nec misericordiæ aut iudicij sui fuit ignarus: sed sicut semper omnia futura, & bona, & mala præsciniit; sic omnia opera gratiæ atque iustitiæ suæ incommutabiliter prædestinatione disposuit. Et paulò post: Non solum ea disposuit, prædestinando, quæ ipse gratis quibus veller donaret, ut bonus; verum etiam illa, quæ & bonis & malis redditurus esset, ut iustus. Quam doctrinam suam de prædestinatione malorum ad interitum in scripturis sacris apertissime doceri libro primo ad Monimum tradit: Tales ad interitum prædestinavit, quia talibus iustæ punitionis supplicium præparauit. Quod utique manifesto dominus ipse sermone perdocuit, in eo quod à se ostendit, paratum non solum regnum, ubi latentur boni, sed & ignem æternum, ubi crucientur mali. Bonis etenim dicturus est; Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est à constitutione mundi. Malis autem dicturus est. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius. Ecce, inquit, ad quod dominus iniquos & impios prædestinavit, id est, ad supplicium iustum, non ad aliquod opus iniustum; ad pœnam non ad culpam, &c. Et mox ad illum Apostoli locum, quo dicit vasa iræ aptata ad interitum, sic explicando subiungit: In hoc itaque ista vasa

C Deus aptauit, hoc est in interitum. Cuiusmodi documentorum consideratione Synodus Valentina, quæ sub Lothario celebrata est, tanquam fidei Catholicæ dogma tradit, duplicem prædestinationem hominum, ad vitam, & eam quæ est ad mortem. Sed & de prædestinatione Dei, inquit, canone tertio; placuit, & fideliter placet, iuxta auctoritatem Apostolicam, quæ dicit: Annon habet potestatem figulus lutum ex eadem massa facere aliud vas in bonorem, aliud in contumeliam? Et cum adieciisset illa quæ posuimus: Vasa iræ aptata, siue præparata ad interitum, &c. Subiungit: Fidenterque fateamur, prædestinationem electorum ad vitam, & prædestinationem impiorum ad mortem. In electione tamen saluandorum misericordiam Dei præcedere meritum bonum; in damnatione autem periturorum, meritum malum præcedere iustum Dei iudicium. Prædestinatione autem Deum ea tantum statuisse, quæ ipse vel gratuita misericordia, vel iusto iudicio factururus erat, secundum scripturam dicentem; qui fecit quæ futura sunt.

D Deus aptauit, hoc est in interitum. Cuiusmodi documentorum consideratione Synodus Valentina, quæ sub Lothario celebrata est, tanquam fidei Catholicæ dogma tradit, duplicem prædestinationem hominum, ad vitam, & eam quæ est ad mortem. Sed & de prædestinatione Dei, inquit, canone tertio; placuit, & fideliter placet, iuxta auctoritatem Apostolicam, quæ dicit: Annon habet potestatem figulus lutum ex eadem massa facere aliud vas in bonorem, aliud in contumeliam? Et cum adieciisset illa quæ posuimus: Vasa iræ aptata, siue præparata ad interitum, &c. Subiungit: Fidenterque fateamur, prædestinationem electorum ad vitam, & prædestinationem impiorum ad mortem. In electione tamen saluandorum misericordiam Dei præcedere meritum bonum; in damnatione autem periturorum, meritum malum præcedere iustum Dei iudicium. Prædestinatione autem Deum ea tantum statuisse, quæ ipse vel gratuita misericordia, vel iusto iudicio factururus erat, secundum scripturam dicentem; qui fecit quæ futura sunt.

Lib. ad Monimum. fol. 12.

Fol. 25. fol. 27. 50. & 51

Lib. 3. de verit. prædest. & grat.

Lib. 1. ad Monimum vers. finem.

Lib. 1. ad Monimum vers. finem.

Conc. Val. sub Lothario can. 3.

Inferuntur aliquot Corollaria. Iterum de prædestinatione in bono & malo. Alia duplex prædestinatio gratiæ & iustitiæ. De prædestinatione simpliciter dicta, & quod respiciat actiones Dei.

CAPUT IV.

CVm igitur ista in scripturis sacris, & Conciliis, & Patribus, veris prædestinationis intellectoribus, tam fundata & perspicua sint; multa inde, ad rem istam quam tractamus pertinentia, de prædestinatione clarescunt. Nam primo sequitur, non esse verum, quod quidam recentiores dicunt, istud prædestinationis genus ad aliquod malum, nusquam in sacris litteris reperiri. Reperitur enim omnino: secundum sanctum Fulgentium, Matthæi vigesimo quinto ubi Christus dicit, ignem æternum paratum diabolo & Angelis eius, hoc est prædestinatum; quemadmodum de regno cælorum ibidem dicitur, quod vobis paratum est ab origine mundi. Reperitur etiam ad Romanos nono, ubi dicuntur vasa iræ parata, vel aptata vi prædestinationis in interitum. Reperitur & expresso ipso prædestinationis nomine Actorum quarto: *Quæ manus tua & consilium decreverunt*, Græcè *πρωβουλεω*, quod in Apostolo Paulo, prædestinavit, vertitur, & in hoc ipso loco ita legit Augustinus, ut supra diximus. Quid enim refert, quod istud malum à Deo in salutem aliorum referatur, cum & quorundam, imò & omnium hominum æterna damnatio, à Deo in electorum profectum salutemque torqueatur? Hoc enim ex professo S. Augustinus docet, ut infra declarabitur.

Secundo sequitur, non esse verum quod iidem recentiores tradunt, ut aliquid sub prædestinationem cadat, esse necessarium ut sit supernaturale bonum, cum ne quidem necesse sit ut sit bonum, nisi quatenus à Deo efficiente proficiscitur.

Tertio sequitur, non esse verum quod etiam dicunt, non esse in sensu rigorofo verum, quod homo prædestinetur ad pœnam. Est enim in sensu propriissimo & rigorosissimo verum, quod Deus pœnarum author sit iusto iudicio suo, & per hoc prædestinatione sua, quamvis eas simul creatura rationalis sua culpa mereatur. Quis enim dæmones igne sempiterno ineffabili ratione torqueret, nisi sic Deus æterno suæ prædestinationis iudicio decrevisset, & temporaliter id quod decrevit inferret? Nō enim illa repugnant inter se, sed coherent optimè, ut & creatura supplicium peccando mereatur, & illud ipsum Deus decernat atque inferat vindicando. Nam & causa mortis, inquit Augustinus, est diabolus, quam non ut primus author eius, sed ut peccati ultor intulit Deus. Simili ratione non sunt inter se duo ista contraria, quod in pœna sua & ipse homo peccando author est & ultor Deus. Quod enim huiusmodi prædestinatio præsupponat alicuius demeriti præscientiam: ut ei supplicium prædestinari possit, non tollit ab illo decreto veram prædestinationis rationem, haud secus atque non tollit veram prædestinationis rationem à decreto, quo Angelis perseverantibus corona gloriæ decreta fuit, Nā & istud decretum, seu ista prædestinatio, perseverantiæ præscientiam præsupposuit; sicut &

A hominum lapsorum prædestinatio, iuxta multorum recentiorum existimationem.

Quarto sequitur, rectissime à sanctis Patribus diuisam fuisse prædestinationem Dei circa creaturæ rationalis administrationem, in prædestinationem quæ est in bono, & eam quæ est in malo: quod aliter dici potest vsitatus, in eam quæ est ad bonum, & eam quæ ad malum. Indicavit istam diuisionem August. quando dixit: *Prædestinatio quæ in bono est, gratiæ est preparatio*; ipsa expressione indicans eam distingui contra eam quæ est in malo, seu ad malum, hoc est ad pœnam. Expres-

fit eam alibi aliter, in benignam, & iustam: *Ad eorum damnationem quos IUSTE prædestinavit ad pœnam, & ad eorum salutem, quos BENIGNE prædestinavit ad gratiam*. Vbi sub gratia etiam gloria comprehenditur, iuxta illud Apostoli, *gratia Dei vita æterna*; ut sic adæquata sit diuisio. Simili sensu subinde diuiditur in prædestinationem ad vitam & ad mortem. Vbi sub vita comprehenditur tota illa peccatoris in hac vita vsque ad beatam corporis immortalitatem viuificatio. Sic eam expressis verbis diuisit Concilium Valentinum: *Fidenter fatemur prædestinationem impiorum ad mortem*. Et insinuauit August. aduersus Iulianum: *Absterge ut prædestinatus ad vitam siue Sacramento mediatoris finire permittatur hac vitam*. Nam hoc ipso indicat, aliam esse ad mortem, prout eam alibi sæpe nominauit. Posset & alio modo vocari prædestinatio *misericiordiæ*, & prædestinatio *iudicij*: prout iudicium, punientis seueritatem subinde denotat.

Subinde vero alia diuisione diuidunt Patres prædestinationem, in prædestinationem gratiæ & iustitiæ. Tunc vero aliquando non sumunt gratiam tam latè, ut contineat quicquid etiam in radice continet, videlicet gloriam; sed gratiam tantum proprie dictam. Iustitia vero tunc significat remunerationem quamlibet, siue rectè, siue perperam operantium. Sic ea membra usurpauit S. Fulgentius, quando paulò ante citatus dixit: *Omnia opera gratiæ atque iustitiæ incommutabili prædestinatione disposuit*. Nam sic eum intelligere ex eo constat, quod subiungit, ea Deum ista prædestinatione disposuisse, *quæ gratis, quibus vellent, donaret ut bonus, & quæ bonis & malis redditurus esset, ut iustus*. Sic & Prosper videtur usurpassè ad objectionem decimam Vincentianam.

Quæ quamvis, iuxta scripturæ & sanctorum sensum, ita sint, verum est tamen prædestinationem per se ac solitarie sumptam, pro prædestinatione ad sanctitatem & gloriam antonomastice usurpari, idque non ea de causa, quasi non detur prædestinatio ad malum, vel illa non esset vera & propriè dicta prædestinatio, iuxta quod vox illa in scripturis sacris usurpatur (neutrum enim verum esse demonstrauimus) sed quia illo vocabulo in eo sensu uti solemus, quo quis absolute sine addito prædestinatus dici potest, ut sit abstractum vocis *prædestinati*. *Prædestinatus* autem, absolute sumptum sine additione contrahente, significat illum, cuius & vniuersam viam, & viæ terminum Deus prædestinatione sua operatur; vsque adeo ut illum ab initio ad finem vsque includit, etiam per peccata quibus humiliatus erigitur, prædestinatione sua in creaturæ rationalis terminum dirigat. Talis enim absolute prædestinatus nominatur, & ista Dei prædestinatio, hominis prædestinatio nempe in bono, absoluta, totalis; vsque adeo ut quamvis omnes actiones vitæ ipsius Deus prædestinatione sua fuisset

Lib. de prædest. Sancti cap. 10.

In Enchirid. c. 100.

Conc. Valentin. can. 3. Lib. 5. cont. Iul. cap. 4.

Lib. 3. de verit. prædest. & gratiæ.

Matth. 25.

Rom. 9.

Act. 4.

Lib. 6. cont. Iul. cap. 9.

fuiſſet operatus, niſi eum ſimul glorificare propoſuerit, nunquam prædeſtinatus dici poterit, niſi ſecundum quid. Argumento eſt, quod prædeſtinatio bonorum operum, quæ Deus in reprobis operatur, reſpectu iſtorum operum eſt veri nominis & propriè dicta prædeſtinatio, prout ab Auguſtino, Proſpero, Fulgentio, iſiſque adeo ſacris litteris deſcripta eſt: nec tamen illam intelligimus cum abſolutè de prædeſtinatione diſputamus, neque ab illa quiſquam dicitur prædeſtinatus.

Quod ergo probant aliqui, prædeſtinationem ad pœnam non eſſe propriè dictam prædeſtinationem, quia Auguſtinus eam deſinit *preparatio- nem beneficiorum Dei*, &c. nihil probat. Ipſe enim expreſſe dicit, ſe deſinire tantum alterum membrum prædeſtinationis generaliter dictæ, nempe prædeſtinationem in bono: *Quocirca, inquit, prædeſtinatio Dei, quæ in bono eſt, gratiæ eſt, ut dixi; preparatio; de qua totis illis duobus libris aduerſus Maſſilienſes agit.* Per hoc ipſum ergo indicat, aliam eſſe in malo, deque illa ſe non ſuſcepſiſſe tractandum. Hæc ergo prædeſtinatio in bono, & quidem totalis, à qua quiſpiam abſolutè prædeſtinatus appellatur, per antonomasiam ſola nunc prædeſtinatio vocari ſolet; alia vero quæcumque prædeſtinatio, ſiue ad malum, ſiue etiam ad bonum; ut ad fidem charitatemque temporalem, quæ ſubinde ad tempus in reprobis viget, abſolutè prædeſtinatio non vocatur, niſi cum particula reſtringente, prædeſtinatio ad fidem, ad charitatem, ad mortem, &c. propter cauſam quam nunc diximus.

Sed & iſtud aduertendum, antequam ad alia diuertamus, prædeſtinationem iſtam propriè velut obiectum ſuum reſpicere actionem aliquam Dei circa ſalutem creaturæ rationalis. Eſt enim propoſitum operandi in vel per creaturam rationalem, utpote decretum & præſcientia eorum, quæ Deus ipſe factururus eſt, ſeu preparatio gratiæ aut beneficiorum Dei, quibus homines à perditione liberantur; ſicut utrumque ſæpiſſime inculcat Auguſtinus. Gratiæ vero aut beneficia liberationis nemo operatur, niſi Deus. Ex quo fit ut propriè prædeſtinari dicantur actiones temporales Dei; quæ ſi fuerint ſimul hominis, prædeſtinantur, non quatenus ab homine proficiſcuntur, ſed quatenus à Deo. Quæ præterquam quod ex natura iam dicta prædeſtinationis manifeſta ſunt, Auguſtinus etiam non ſemel perſpicuè ex natura promiſſionis docet. Nam promiſſio non eorum eſt quæ Deus ſimpliciter futura præſciuit, aut prædicat (ſic enim etiam peccata promitteret) ſed eorum bonorum quæ Deus ipſe factururus eſt. Vnde filij promiſſionis ſunt, quos Deus filios ſuos, eis fidem, charitatem, perſeuerantiam, gloriam conferendo generaturus eſt, in eis iſſis efficiendo ut iſſi credant, diligant, perſeuerent, & glorificati fruantur Deo. Hæc vero promiſſio non eſt, niſi propoſiti prædeſtinationis filiorum explicatio; ergo & ipſa prædeſtinatio non eſt niſi eorum quæ Deus ipſe factururus eſt. Sed ipſum audiamus: *Quocirca prædeſtinatio Dei, quæ in bono eſt gratiæ eſt, ut dixi preparatio: gratia vero eſt iſſius prædeſtinationis effectus. Quando ergo promiſit Deus Abraham in ſemine eius fidem gentium dicens patrem multarum gentium poſui te; unde dicit Apoſtolus, ideo ex fide, ut ſecundum gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini; non de noſtræ voluntatis poteſtate, ſed de ſua prædeſtinatione promiſit. Promiſit enim quod ipſe factururus fuerat, non quod homines; quia*

A *erſi faciant homines quæ pertinent ad colendum Deum; ipſe facit ut illi faciant, quæ præcepit; non illi faciunt ut ille faciat quod promiſit. Alioquin ut Dei promiſſæ compleantur, non in Dei, ſed hominum eſt poteſtate; & quod à Domino promiſſum eſt, ab iſſis redditur Abraham. Non autem ſic credidit Abraham; ſed credidit dans gloriam Deo; quoniam quæ promiſit, potens eſt & facere. Non ait, prædicere; non ait præſcire: Nam & aliena facta poteſt prædicere atque præſcire: ſed ait, potens eſt & facere; ac per hoc facta non aliena, ſed ſua. Nihil apertius dici poteſt. Quam doctri-
nam & aliis in locis ſæpe tradidit, ut ad Monachos Adrumetinos, & contra Iulianum. Quamvis igitur propriè prædeſtinatio, haud ſecus ac promiſſio, ſit eorum quæ Deus ipſe factururus eſt, quia tamen illa in creaturæ rationalis voluntate & per voluntatem operaturus eſt, ita ut & ipſa vere dicatur operari; hinc fit ut etiam ipſa creatura prædeſtinari dicatur videlicet ut illa ipſa, quæ Deus prædeſtinavit promiſitque facere, ipſa faciat. Nam illa ſunt reciproca, Deum prædeſtinare donum aut opus aliquod homini, aut per hominem operandum; & hominem ad hoc ipſum prædeſtinari. Ex quo fit, ut ſi Deus prædeſtinavit homini fidem, aut charitatem; homo iam conſequenter prædeſtinatus ſit credere, aut diligere; ſi autem prædeſtinavit homini non ſolum huius vitæ iuſtitiam & perſeuerantiam, ſed etiam gloriam; homo abſolutè prædeſtinatus ſit. Reciprocationem iſtam non ſemel Auguſtinus explicuit. Nam inde eſt quod in libro de dono perſeuerantiæ dicit; dono Dei fidem, caſtitatem, charitatem, perſeuerantiam, eſſe hominibus à Deo prædeſtinata, quia ea ſe daturum eſſe præſciuit; & tamen in eodem loco dicit: *Quem caſtum futurum prædeſtinavit, agit ut caſtus ſit, quoniam Dei dono ſe audit futurum eſſe quod quærit.* Itemque ſicut eodem libro dicit, prædicandam eſſe prædeſtinationem beneficiorum Dei, obedientiæ, fidei, pietatis, perſeuerantiæ, &c. ita etiam, prædeſtinatos eſſe, qui per Dei gratiam ſiant obedientes, atque permaneant; itemque prædeſtinatos ab illo eſſe, quos liberat, & coronat. Cuiusmodi abſolutè vocantur prædeſtinati. Et quemadmodum alicubi dicit, hominibus prædeſtinatum eſſe ſupplicium; ita ſæpiſſime aliis in locis eos ſupplicio, pœnis, gehennæ, morti; vel ad ſupplicium, ad pœnas, ad interitum prædeſtinatos. Sed iam ad ipſam quæ abſolutè & antonomastiçè prædeſtinatio dici ſolet, unde ſimpliciter prædeſtinati vocantur, accedamus.*

Prædeſtinatio, dilectio, electio, propoſitum, preparatio gratiæ, diſcretio, quid in ſcripturis & Auguſtino differant.

CAPVT V.

P Rædeſtinatio in ſcripturis ſacris multis nominibus æquipollentibus exprimitur. Nam ſubinde dicitur, dilectio, electio, propoſitum; apud Auguſtinum etiam preparatio, diſcretio: nec aliter iſta niſi certo reſpectu aut formalitate differunt. Cum enim iſta prædeſtinatio non ſit aliud, niſi prædeſinitio ſeu decretum donandi creaturæ rationali ſalutis æternæ beneficia, quæ ab iſto Dei actu circa ſe verſante prædeſtinata dicitur, neceſſe eſt ut ille ipſe actus ſit dilectio, electio, propoſitum, preparatio, diſcretio. Dilectio quidem quia per illam Deus vult iſti creature ſuæ tantum bonum;

Electio, quia ex omnibus eam diligit, cui illud beneficium præ cæteris, quas negligit largiatur: propositum quia non est sterilis dilectio, sed efficax decretum volendi & conferendi beneficium: Preparatio, quia mens Dei illo proposito est quasi grauida, ut suo tempore in operationem erumpat. Hoc enim animo præparasse dicimur, quod iam parati sumus dare, vel facere.

Ephes. 1.

Discretio, quia est propositum discernendi vnum ab altero, talis tantique donatione beneficii, Itaque Apostolus Paulus ad Ephesios, cum dixisset: *Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, &c.* statim repetit, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum. Et ut intelligeremus, hanc electionem fieri ex libero proposito voluntatis Dei, adeoque beneplacito eius, addit eum nos prædestinasse, secundum propositum voluntatis suæ: itemque secundum beneplacitum eius, quod & consilium voluntatis eius nuncupat: ut voluntatis istius beneplacitum, propositum, prædestinationem, electionem sapienti consilio regi nosceremus.

Rom. 8.

Idem propositum exprimitur, quando Apostolus dicit quosdam secundum propositum vocatos quod quid sit statim pro ratione subiungit: Nam quos præsciuit & prædestinavit, hos & vocavit: videlicet secundum propositum illud, prout sæpe Augustinus exponit. Eosdem infra vocat electos. Quis accusabit adversus electos Dei? Et inferius fontem omnium dilectionem esse indicans; In his omnibus speramus propter eum qui dilexit nos. Et ad Colossenses utrumque coniungit: *Electi Dei, & dilecti.*

Coloss. 3.

Sed in Augustino ista promiscua vocabulorum usurpatio multo maxime patet. Nam aliquando dicit, quod Deus hominem à massa perditionis diligendo discernit: ut in ista obiectione quæ ex eius doctrina formabatur: *Quomodo non est iniquitas apud Deum, si diligendo discernit quos merita operum nulla discernunt?* Aliquando verò & sæpius istam discretionem dicit prædestinando fieri: Non enim sunt à massa illa perditionis præ-

Lib. de corr. & grat. c. 7.

Lib. de dono pers. c. 14.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 18.

Tract. 68. in Ioan.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 17.

scientia & Dei prædestinatione discreti. Et in illo ipso loco, ubi prædestinationem definit: *Si Dei altiore iudicio à perditionis massa non sunt gratia prædestinatione discreti.* Subinde electionem ascribit dilectioni, dum videlicet docet neminem eligere posse, nisi diligat: *Si non elegistis, sine dubio nec dilexistis: quomodo enim eum eligerent, quem non diligerent?* Rursus electionem non semel tribuit prædestinationi, tanquam quæ per illam fiat: *Elegit nos ante mundi constitutionem, prædestinando utique, non vocando.* Quos autem prædestinavit, illos & vocavit, elegit prædestinando ante mundi constitutionem, elegit vocando ante mundi consummationem. Et omnium planissime: *Electi sunt itaque ante mundi constitutionem ea prædestinatione, in qua Deus sua futura præsciuit: Electi sunt autem de mundo ea vocatione, qua Deus id quod prædestinavit, implebit.* Quibus duobus in locis habes etiam duplicem electionem, vnam æternam ante mundi constitutionem, quæ est ipsa Dei prædestinatio, & aliam temporalem, quæ est vocatio secundum propositum Dei. Nam hic etiam duplicem agnoscit præparationem beneficiorum Dei, vnam æternam, quæ in mente Dei est ipsa beneficiorum prædestinatio, quemadmodum in eius definitione cernitur, quæ dicitur, prædestinatio est scientia, & præparatio beneficiorum Dei: alteram, quæ fit in tempore per vocationem, iustificationem, & glorificationem: Sic & mansiones, inquit, præparavit & præparat, nec alias sed quas præparavit, has præparat qui fecit quæ

Tract. 68. in Ioan.

ventura sunt. Quas præparavit prædestinando, præparat operando. Aliquando propositum Dei, secundum quod prædestinatos vocat, prædestinationis propositum esse docet. Hoc propositum, inquit, ad præscientiam & prædestinationem Dei pertinet. Aliquando vero promiscue omnibus istis utitur vocabulis, tanquam quibus eadem omnino prædestinatio significatur. Nam illa Ioannis Apostoli tractans verba: *Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum:* quibus quædam inter illos discretio indicatur, qui simul ab eodem illo creati, vocati, iustificati, renati fuerant: *Quanam est tandem ista discretio?* Patent libri Dei non auertamus aspectum, &c. Non erant ex eis, quia non erant secundum propositum vocati. Nam erant in Christo electi ante constitutionem mundi. Non erant in eo sortem consecuti: non erant prædestinati secundum propositum eius qui universa operatur. Vbi vides haud secus dici prædestinatos secundum propositum, quam vocatos; nempe quia electio, dilectio, discretio, prædestinatio fit secundum liberrimum beneplacitum seu propositum Dei, quemadmodum & vocatio.

In expos. quarundam propos. ex Epist. ad Rom.

Lib. de dono pers. c. 9.

Hausit istam doctrinam ipsamque phrasim Augustinus ex Apostolo ad Ephesios: cuius locum & phrasen imitando, doctrinamque de natura prædestinationis, & electionis, & beneplaciti, & propositi exprimendo dicit: *Quomodo ELIGERET eos, qui nondum erant, nisi PRÆDESTINANDO? ELEGIT ergo PRÆDESTINANS nos, &c.* Nempe manifestum est ideo tales (SANCTI) eramus futuri, quia ELEGIT ipse PRÆDESTINANS ut tales per gratiam eius essemus, &c. Elegit ergo nos Deus, non quia per nos sancti & immaculati futuri eramus, sed ELEGIT PRÆDESTINAVITQUE ut essemus. Fecit autem hoc secundum PLACITUM VOLUNTATIS suæ; ut nemo de sua; sed illius erga se voluntate gloriatur, &c. In quo sortem consecuti sumus PRÆDESTINATI secundum propositum, non nostrum, sed eius, qui universa operatur, &c. EX HOC PROPOSITO eius est illa electorum propria vocatio, quibus omnia cooperantur in bonum, quia secundum propositum vocati sunt sancti. Ecce iterum Apostolicis verbis electionem, & prædestinationem secundum placitum voluntatis Dei, secundum propositum eius, hoc est, prout ipsi placuit, prout ipse proposuit. Quam ob causam Apostolus etiam invertebat istam locutionem, cum dicit, ut secundum electionem propositum Dei maneret. Hoc est, ut propositum Dei, quo vnum præ altero prædestinavit, stabile maneret ac firmum, non propter opera prævisa vel facta, sed quia sic Deo libere ac gratis vnum præ altero eligere placuit.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 18.

Rom. 9.

Sed nusquam apertius ista nominum confusio & promiscua significatio, & usurpatio elucet, quam in epistola Prosperi ad Augustinum, ubi mentem eius in libris de prædestinatione & perseverantia contentam explicat, prout à Massiliensibus accepta fuit, consentaneè prorsus ad ea, quæ iam ex ipsis iisdem Augustini scriptis diximus. Hoc autem PROPOSITUM vocationis Dei, inquit Prosper, *Quo, vel ante mundi initium, vel in ipsa conditione generis humani, eligendorum & reiiciendorum dicitur facta DISCRETIO ut secundum quod PLACUIT creatori, alij vasa honoris, alij vasa contumeliæ fierent, curam resurgendi adimere, &c.* Quoquo enim modo egerint, non posse aliud erga eos quam definitum accidere, & sub incerta spe cursum non posse esse constantem: cum si aliud habeat PRÆDESTINANTIS ELECTIO, cassa sit annucentis intentio.

Prosper. in Epist. ad August.

Remoueri itaque inducitur, tollique virtutem, si Dei **A** *amicus gratiae, amicus superbiae?*
 CONSTITVTIO humanas praeueniat voluntates, & sub hoc praedestinationis nomine, &c. Et paulò post dicit quod Massilienses propositum & praedestinationem secundum praescientiam receperunt. Et Hilarius ad eundem Augustinum aequae luculente. Dicit enim secundum propositum eligendos ab Augustino vocari. Vnde conformiter quoque in suo sensu Massilienses praescientiam cum praedestinatione semper iunxerant, & praedestinationem vel propositum ad id valere contendunt, ut eos praescierit vel praedestinauerit, vel proposuerit eligere, qui fuerant credituri. Ex quibus profectò omnibus liquidissimum est in doctrina S. Augustini, propositum secundum quod vocari & praedestinari & eligi dicimur, electionem, discretionem, definitionem, constitutionem Dei, & huiusmodi, etiam secundum intelligentiam aduersariorum eius, idem prorsus esse quod praedestinationem. Quod paulò latius dictum oportuit, ne quis in istorum vocabulorum quasi obscuritate forsan hæreat, & facilius in cæteris, ubi illa promiscuè usurpat, mentem eius assequatur.

Praedestinatio, electio, & discretio alia gratiae, alia meritorum. Quid singula sint & respiciant. Augustinus olim, etiam recte de gratia sentiens, nullam agnouit electionem gratiae & quare. Quid electio, iuxta Manichæos.

CAPVT VI.

HÆc igitur electio, seu praedestinatio, seu discretio creaturæ rationalis in bono, quocumque eam appelles nomine, bifariam adhuc, iuxta sanctissimi Præsulis doctrinam, diuiditur, in electionem, praedestinationem, discretionem gratiae & meritorum. Electionis gratiae sapius Augustinus mentionem facit: & ei electioni semper apponit qua quis eligitur ex operibus, siue ex meritis: Quia elegit eos in filio suo, inquit quodam loco, ante mundi constitutionem per electionem gratiae. Et quid istud? Si autem gratia iam non ex operibus, alioquin gratia, iam non est gratia. Et statim iterum clariùs: Quoniam secundum propositum vocati sunt, profectò electi sunt, per electionem, ut dictum est gratiae, non praecedentium meritorum, quia gratia est illis omne meritum. Et aduersus Iulianum dicit quod regenerati à damnatione liberantur debita, sed gratuita miseratione, non debita: quos elegit ante constitutionem mundi per electionem gratiae, non ex operibus vel præteritis, vel presentibus, vel futuris. Alioquin gratia, iam non est gratia. Quod non est opus pluribus confirmare testimoniis, quia sexcentis in Augustino occurrunt locis, sed ex istis vel solis perspicuum est, toto eos aberrare cælo, qui quando audiunt electionem gratiae, significari ab Aug. putant electionem, quam ad gratiam Scholast. vocant, ut opponatur ei qua quis eligitur ad gloriam. Nam Augustin. eam electionem gratiae vocat, quia est gratuita, non ex merito, vel ex opere, vel dignitate aliqua, propter quæ quispiam eligatur. Vnde subinde vocatur electio per misericordiam. Illos debemus intelligere electos per misericordiam. Aliquando ex gratia, ut contra, Iulian. argumentando concludit; Ergo ad incuruandam circuncisorum arrogantiam sub nomine gratiae mentitur Apostolus. Nam Deus ex operibus elegit, non ex gratia. Quis ita sapiat, nisi hereticus ini-

B *nam de aeterna discretionem hominum in mente Dei loquens: Discernuntur autem non meritis suis, sed per gratiam mediatoris. Sed apertius paulò post: Quicumque ergo ab illa originali damnatione, ista diuina gratiae largitate discreti sunt, non est dubium, quod & procuratur eis audiendum Euangelium, &c. Et inferius: Facturo Deo aut misericordiam, aut iudicium. Misericordiam quidem, si à massa perditionis ille qui corripitur, gratia largitate discretus est. Et in libris de Ciuitate Dei, de lapsorum hominum discretionem loquens; Non eos, inquit, iam meritis, sed gratia discernens. Alibi de electionis gratia disputans, loco, gratia, ponit dilectionem Dei, qua homines discernuntur: dilectio enim radix est omnis discretionis & gratiae: Sed quomodo inquit, non est iniquitas apud Deum, si DILIGENDO DISCERNIT paruulos, quos merita operum nulla discernunt?*
 Electio verò ista, aut praedestinatio, aut discretio gratiae, siue per gratiam, non solum respicit collationem gratiae temporalem, hoc est, bonorum operum, quæ ipsa praedestinatio in homine operatur, sed etiam gloriam. Quod ex eo manifestum, quia in plerisque citatis locis de electione ad regnum aut gloriam expressè loquitur: ut cum capite septimo de correptione & gratia nominat in regnum Dei per gratiam Dei praedestinos. Item de electione gratiae ex professo loquens eamque nominans, simul dicit, quod ex talibus electis nemo perit: itemque, Electi autem sunt ad regnandum cum Christo: item cum dixisset eos electos per misericordiam, addit: Illos ergo elegit ad obtinendum regnum suum. Et cum de gratiae electione ac praedestinatione multa disseruisset, tandem adiecit: Hæc de his loquor, qui praedestinati sunt in regnum Dei, quorum ita certus est numerus, &c. Itaque in Augustino intelligendò recentiores illi multum falluntur, qui quando audiunt electionem gratiae in Augustini scriptis, non putant de gloria seu electione ad gloriam esse sermonem. Nam ipsi electionem distinguunt in electionem ad gratiam, & ad gloriam, & eodem modo August. loqui putant. Hallucinationis causa est, quod non animaduertunt, vnam & eandem electionem gratiae

Lib. de corr. & grat. c. 7. Lib. 1. cont. Iul. op. imp. fol. 186.

Rem. 11. Reliquiae secundum electionem gratiae saluae factae sunt. Quem locum sapissime ad hoc propositum citat. Vnde contra Iulianum: Electi per electionem gratiae. Vnde dicit idem Doctor & de Israel; reliquiae per electionem gratiae factae sunt. Et ne forte ante constitutionem mundi ex operibus praecognitis putarentur electi: securus est & adiunxit: si autem gratia, iam non ex operibus, &c. Simili quoque sensu vocatur non vno in loco praedestinatio gratiae, ut libro de dono perseuerantiae: Si Dei altiore iudicio à perditionis massa non sunt gratiae praedestinatione discreti, &c. quo non significatur praedestinatio dandi gratiam, vel ad gratiam, prout eam Scholastici vocant, opposcentes ei praedestinationi quæ est ad gloriam; sed significatur praedestinatio gratuita; quam proinde quandoque vocat praedestinationem per gratiam. Nunc vero sanctis in regnum Dei praedestatis non tantum tale adiutorium datur, &c. Et in epistola ad Sixtum, dicit, hoc apertum fuisse postea per Prophetam, quod erat in Dei praedestinatione per gratiam. Quo sensu etiam dicit alibi: gratia praedestinus, gratia electus, gratia peregrinus deorsum, gratia ciuis sursum. Porro eadem quoque apud Aug. est ratio & sermo de discretionem gratiae & meritorum, quæ de praedestinatione & electione.

Lib. de dono pers. c. 14.

Epist. 105.

Lib. 5. de Ciuit. cap. 1.

Lib. de corr. & grat. c. 7. Ibidem.

Lib. 14. de Ciuit. c. 26.

Epist. 106.

Lib. de corr. & grat. c. 7.

Gabriel Pasquez, l. p. 1. disp. 89. c. 8. n. 7. v. c. 13. n. 120.

in Augustino & Apostolo ad omnia gratuita pro-
tendi beneficia, siue sit gratia, siue gloria; soli que
electioni meritorum repugnare.

Alterum membrum, electio videlicet merito-
rum, seu ex operibus, iam per se ipsa intelligitur.
Est enim illa qua quis eligitur ex operibus, tan-
quam meritis electionis, quam supra saepe audi-
uimus: & ipso nomine vocatur *electio meritorum*,

Lib. 6. cont.
Iul. c. 2.

libro sexto contra Iulianum: *Veni Christus in mun-
dum, non de mundo eligendus, sed electurus: non merito-
rum electione, sed gratia: idque non proprie, quasi
ipsa merita eligantur, sed quia sunt causa cur
homo ad aliquid eligatur. Est enim phrasis Augu-
stino perusitata, ut id eligi dicatur, quod electio-
nis est ratio. Vnde aliquoties dixit, antequam
intelligeret electionem gratiae, Deus non elegit
opera quae ipse daturus est sed fidem. Quam etiā ap-
pellabat electionem ex praescientia, nempe quia,
quem sibi crediturum esse praesciebat, illum eligeret Deus,
cui Spiritum sanctum daret. Nam quando sanctus
Augustinus illo errore tenebatur, ut putaret ini-
tium fidei esse ex nobis, non illud operante gra-
tia Dei, nullam agnoscebat consequenter electio-
nem gratiae, sed tantummodo electionem fidei,
seu ex fide. Neminem enim putabat eligi ad ac-
cipiendam gratiam seu Spiritum sanctum, quo
bene posset viuere & operari, nisi qui ante Deo
suis viribus credidisset. Vnde retractans illum
eundem, quem citauimus, locum: *Nondum, inquit,
diligentius quaesieram, nec adhuc inueneram qualis sit
electio gratiae, de qua idem dicit Apostolus: Reliquiae per
electionem gratiae saluae factae sunt. Quae utique non est
gratia, si eam merita vlla precedant.**

In expos.
quarundam
propof. ex
Epist. ad
Rom. n. 60.
Ibid. &
initio q. 2.
lib. 1. ad
Simplic.

Lib. 1. retr.
cap. 23.

Propter duas igitur causas hoc dicit August.
quod tunc nondum inuenerat, qualis esset ele-
ctio gratiae. Prima est, quia putabat hominem non
praeueniri gratuitam gratiam Dei, sed potius gratiam
ab hominis fide praeueniri: atque ita tacite gra-
tiam nonnullo fidei merito destruebat, ut non es-
set gratia. Altera, quia non poterat intelligere,
quomodo electio vocari posset, quando in perso-
nis eligendis nulla omnino esset vel peccati, vel
boni operis vel certe fidei differentia, saltem in
praescientia Dei. Esto enim, Deus assumat vnum
prae altero prorsus gratis; illa assumptio ne qui-
dem electio poterit dici. Vide ipsum cum isto
scrupulo luctantem: *Quid ergo elegit Deus? Si enim,
cui vult, donat Spiritum sanctum, per quem dilectio ope-
ratur bonum; quomodo elegit cui donet? si enim nullo me-
rito, non est electio: aequales enim omnes sunt ante meri-
tum, nec potest in rebus omnino aequalibus electio nomi-
nari. Ex quo concludit eligi saltem fidem, pro-
pter quam Spiritus sanctus detur. Scrupulus iste
haesit in Augustino ex errore illo, quo ante Epis-
copatum laborauit, de initio fidei ex viribus hu-
manis proficiente. Nam propter eandem causam
etiam Pelagiani nullam electionem agnoscere
poterant, ubi non esset aliqua eligendorum di-
stantia: *Quae electio, inquit ipse Pelagius, ubi nulla
diuersitas meritorum? Qua de re plura diximus cum
de dogmatibus Pelagianis tractarem.**

In expos.
quar. propo.
ex epist. ad
Rom. n. 60.

Pelagius in
Com. cap. II.
ad Rom. n.
II.
Vide lib. 6.
de her. Pel.
cap. 9.

Lib. de pra-
dest. Sanct.
cap. 4.

Inhaesit autem scrupulus iste sancto Augustino,
etiam postquam iam reperisset initium fidei, ip-
samque primam voluntatem bonam, esse donum
Dei. Nam in quaest. secunda primi libri, quem ad
Simplicianum scripsit asseueranter docet, etiam
fidei & bonae voluntatis initium per Dei vocatio-
nem & gratiam esse conferendum, quod tunc si-
bi a Deo reuelatum esse testatur: nec tamen perci-
piebat, quomodo talis assumptio vnus, cui bona
voluntatem & fidem largiretur Deus, prae altero

A quem praeiret, electionis nomine appellanda
videretur.

Putabat enim ethymologiam istius nominis,
distantiam aliquam in eligendo postulare. Sed
ipsum vide, cum iam recte de diuina gratia, & de
gratuita hominum assumptione saperet, de isto
tamen adhuc nomine secum disceptantem: *Quo-
modo est enim iusta, aut qualiscumque omnis electio,
ubi nulla distantia est? Hoc est, quomodo vel ele-
ctio vocari poterit, siue iusta, siue iniusta, si in
eligendis nulla meriti cuiusquam differentia?
Sic enim se ipsum explicat: Si enim nullo merito ele-
ctus est Iacob, nondum natus, & nihil operatus: nec om-
nino eligi potuit, nulla existente differentia, qua eligeretur.
Et rursum paulo post: Vnde igitur ista electio,
vel qualis electio, si nondum natus, nondumque aliquid ope-
ratus, nulla sunt momenta meritorum? Et iterum infe-
rius argumentando concludit: Nulla ergo electio,
antequam esset quod eligeretur, id est, antequam esset
aliqua ratio electionis, seu differentia in eli-
gendis.*

Lib. 1. q. 2.
ad Simplic.

Et multis interiectis definitiue rem absoluit;
Nemo eligitur, nisi iam distans ab illo qui reiecitur. Ita-
que praepositionem vnus prae alio gratuitam, no-
luit vocari electionem (ut quae necessario vide-
batur esse meritorum, seu meriti cuiuspiam di-
stantiam supponere) sed assumptionem quae fiat
liberalitate donorum Dei. Sic enim exponit ista Apo-
stoli verba: *Non ex operibus sed ex vocante dictum est,
quia maior seruiet minori: quibus maxime electio
gratiae commendatur. Hoc, inquit, non electione me-
ritorum, quae post iustificationem gratiae proueniunt, sed
liberalitate, donorum Dei, voluit intelligi, ne quis de
operibus extollatur.*

Hinc igitur in fine illius questionis, cum ille
locus Apostoli: *Reliquiae per electionem gratiae saluae
factae sunt*, quodammodo ipsum cogeret ut isti gra-
tuitae praepositioni seu assumptioni vnus prae
alio, nomen ELECTIONIS accommodaret, res-
pondet se istius electionis rationem ignorare:
*Quod si electio hic fuit aliqua, ratione cuius videli-
cet dictum fuerat non est volentis, neque curren-
tis, sed misereantis Dei, ut sic intelligatur quod di-
ctum est: Reliquiae per electionem gratiae saluae factae
sunt; non ut iustificationum electio fiat ad vitam aeter-
nam, ubi electionis ratio facile apparet, sed ut eli-
gantur qui iustificentur: certe ita occulta est hac electio
ut in eadem conspersione nobis prorsus apparere non pos-
sit: aut si apparet quibusdam, ego in hac re infirmitatem
meam fateor. Nempe quia, ut explicat fusius, non
poterat ullam idoneam inuenire rationem, cur
hic, non ille eligeretur, indicans hoc ipso iterum
apertissime, se rationem electionis nullam intel-
ligere posse, ubi nulla distantia quae vnum prae
altero eligendum seu electione dignum faciat:
Non enim habeo quod intuear in eligendis hominibus ad
gratiam salutarem, si ad examen huius electionis aliqua
cogitatione permittor, nisi vel maius ingenium, vel mi-
nora peccata, vel vtrumque: addamus etiam, si placet
honestas vtilisque doctrinas.*

Ibidem.

Quas ob causas, cum velut idoneas ad electio-
nem reiecisset, colligendum relinquit, non vide-
ri esse ullam electionem ad gratiam salutarem:
quia non necessaria, atque ita gratiam a Deo
misereante cuius voluerit, donorum liberalitate,
non electione conferri.

Quem Augustini sensum paulo fusius explicui,
ut verus genuinusque sensus aliorum verborum
elucesceret, quae ex eadem quaestione a nonnullis
oborto collo trahuntur, ut conficiant neminem
eligi ad vitam aeternam gratis, sed tantum ex
prauiis

Lib. 1. q. 2. ad Simplic. præiis merit. Accipe verba: Non ergo secundum electionem, propositum Dei manet, sed ex proposito electio, id est, non quia Deus inuenit opera bona in hominibus, quæ elegit, ideo manet propositum iustificationis ipsius, sed quia illud manet ut iustificet credentes, ideo inuenit opera, quæ iam eligat ad regnum cælorum.

Quorum germanus sensus ex iis quæ deduximus, per se ipse statim emicat. Significat enim electionem sub ratione electionis, locum habere non posse antequam Deus gratiâ hominem propriaque liberalitate iustificauerit, sed tantummodo post iustificationem; tunc enim per opera inuenitur distantia quam electio postulat. Nam ideo postquam dixisset: Non tamen electio præcedit iustificationem, sed electionem iustificatio; nempe ratione operum quæ ex iustificatione profiscuntur, & iam eligi possunt; statim nullo interposito pro ratione subiungit: Nemo enim eligitur, nisi iam distans ab illo qui reicitur.

Ecce apertissimè in sensu Augustini, nulla electio sub ratione electionis cuiusquam esse potest, nisi iam distantium. Et tamen in illo ipso loco, non (sicut isti contra quos agimus putant) agitur de electione ad gloriam, sed de illa quæ est ad gratiam, quam Augustinus constantissimè negat ullam esse posse, nisi distantium.

Nam sic de electione Iacob ad gratiam salutarem præ Esaü fratre præmiserat: Nulla ergo electio est, antequam esset quod eligeretur. Si enim bonus factus est Iacob ut placeret, unde placuit antequam fieret, ut bonus fieret, id est, quid fuit illud propter quod Iacob electus fuit ad gratiam, quâ bonus fieret? quasi diceret, nihil tale fuit. Nam statim destruens etiam ipsam electionem, quâ homo gratis sine merito ac distantia ad gratiam eligitur concludendo subtextit: Non itaque electus est, ut fieret bonus, scilicet per gratiam; sed bonus factus, per gratiam scilicet, eligi potuit, propter opera quæ sequuntur.

Ecce Iacob non potuit eligi ex mente Augustini, à Deo, nequidem ad gratiam, quâ bonus fieret; sed solum tunc eligi potuit, cum iam bonus factus fuerat. Quod sanè est illud ipsum, quod in verbis nobis obiectis dixerat: Non quia inuenit Deus opera bona in hominibus, quæ eligat, ideo manet propositum iustificationis ipsius, id est, conferendi gratuitam gratiam, qua iustificetur: sed quia illud manet, ut iustificet credentes, ideo inuenit opera, quæ iam eligat ad regnum cælorum. Et quomodo non potuit eligi ad gratiam ante gratiam, cum fides doceat homines gratis à Deo eligi ad ipsam gratiam? nempe quia Augustinus non poterat tunc temporis intelligere electionem gratiæ sub ratione electionis: quam sentiebat non posse esse æqualium, sed distantium. Illam tamen eodem loco intelligebat optimè, docebatque instantissimè sub alio nomine, videlicet liberalitatis donorum Dei, vel Dei miserentis cuius miseretur, hoc est, cuius vellet.

Sicut ergo tunc nullam intelligebat electionem gratuitam ad gratiam, sub nomine videlicet electionis, sed etiam potius refellebat, ita nihil mirum, si nullam intelligeret electionem gratuitam ad gloriam; sed etiam potius oppugnaret. Eadem enim est utriusque gratiæ electionis ratio ac difficultas. Vtraque est enim æqualium, non distantium. Quæ distantia August. ad naturam electionis essentialiter pertinere videbatur ideoque nullam electionem reperire poterat, nisi postquam gratia iam iustificasset hominem, ut aliquid bene operando, à non operante distaret.

Tom. 3.

Hæc est igitur ratio cur August. simulatque peritior factus electionem gratiæ, seu gratuitam, sub ratione electionis, etiam in æqualibus locum habere posse didicisset, plurimis in locis explicat id eatenus esse verum, quia Deus per suam gratuitam electionem illam ipsam distantiam facit, atque ita eligat atque diligit, non aliquid aliud quod in hominibus eligendis inuenit, sed id quod in illis ipsemet facit. Nam eundem illū versans locum de electione Iacob: Ut secundum electionem propositum Dei maneret, qui tantopere ipsum Simpliciano scribentem torserat: electionem scilicet gratiæ, inquit, non debui: electionem, qua eligendos facit ipse, non inuenit, non ex operibus sed ex vocante, &c. Quid enim diligebat in Iacob antequam fecisset aliquid boni, nisi gratuitam misericordie suæ donum? Et ad Bonifacium de eodem isto loco disserens: Electionem quippe dixit, ubi Deus non ab alio factum quod eligat inuenit, sed quod inueniat ipse facit; sicut de reliquiis Israel scriptum est; Reliquiæ per electionem gratiæ saluæ sunt. Et in sermonibus de diuersis: Christus autem venit & elegit, qui fecit quod non inuenit. Nam omnes malos inuenit, & gratia sua bonos fecit.

Secundum istum ergo electionis gratiæ modum, quæ non antecedentem postulat distantiam, sed eam ipsa efficacia talis electionis facit, sæpissimè docuit homines eligi gratis ad ipsa illa dona, quæ gratis in ipsis vitalis electionis suo tempore operaturus est, non solum gratiam, sed etiam gloriam. Nam de gratia loquitur quando dicit: Si quæstia proponatur, utrum hos eligat, impios & immundos, an potius sanctos & immaculatos, quid horum respondeat qui requiratur, an non statim ferat pro sanctis immaculatisque sententiam? &c. manifestum est, ideo quippe tales futuri eramus, quia elegit ipse, prædestinans ut tales per gratiam eius essemus.

De vtraque verò in eodem libro superius: Eligat ergo Deus fideles, sed ut sint; sicut Apostolus Iacobus dicit: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo: diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se? Eligendo ergo facit diuites in fide, sicut hæredes regni. Rectè quippe in eis hoc eligere dicitur, quod ut in eis faciat, eos elegit. Quo sensu subinde dicit Augustinus: Tales nos amat Deus quales futuri sumus; non quales sumus. Quales enim amat, tales in æternum conseruat.

Porro ut aliquid adhuc de altero membro, electione meritorum, dicamus, obseruandum est, non quamlibet electionem, quâ quis ad aliquid ex qualicumque merito eligitur, esse electionem meritorum, seu ex meritis, prout electioni gratiæ opponitur. Nam si ipsum meritum alicui per gratuitam gratiam gratis donetur à Deo, electio ex isto merito non propterea erit electio meritorum, aut desinet esse gratiæ. Quod euidenter patet in ista electione, qua lapsi homines ex massa damnationis, non solum ad fidem seu bonam voluntatem, sed etiam ad remissionem peccatorum, ad charitatem, ad perseuerantiam, ad gloriam prædestinantur, & eliguntur. Omnes enim istæ electiones sunt ex gratia, non ex meritis seu operibus, prout illa duo in Augustino & Apostolo opponi solent; quamuis ad solam bonam voluntatem, seu ad fidem sine vilo omnino merito eligamur. Nihil enim omnino præcedit meriti, cur alicui prima bona voluntas credendi, seu initium fidei detur: illo verò iam dato, remissio peccatorum, & charitas, & opera bona, & in iis perseuerantia usque in finem, & gloria ex aliquibus meritis conferuntur. Vnde Augustinus: Sed nec in ista remis-

K k

Ibidem.

Lib. de dono
pers. c. 6.

Epist. 105.

Epist. 106.

Ibidem.

Epist. 107.

Lib. 4. ad

Bonif. c. 6.

c. 7.

Lib. de grat.

c. lib. arb.

cap. 6.

Psalm. 83.

Lib. de grat.

c. lib. arb.

cap. 6.

Ibid. ca. 3.

io peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, quâ fide ille dicebat. Deus propitius esto mihi peccatori, &c. Et sæpius in scriptis suis: Fides impetrat charitatem, impetrat Spiritum sanctum: impetrat Spiritum largiorem, per quem infusâ charitate bonum operetur: item donum perseverantiæ suppliciter emerit potest, & huiusmodi, quibus docet, omnia ista præter initium fidei, ex meritis dari, & consequenter homines ad illa dona ex aliquibus meritis eligi. Sed quia ipsum initium fidei, unde omnia pendent cætera, ex gratuito Dei munere omnino gratis datur, quicquid ex illa fide gratuita impetratur orando, gemendo, pulsando, hoc ipsum etiam gratis datur, iuxta illud Augustini, cum dixisset remissionem peccati non esse sine aliquo merito: Restat igitur ut ipsam fidem, unde omnis iustitia sumit initium, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcumque sunt merita, sed gratuitum donum Dei esse fateamur, si gratiam veram, id est sine meritis, cogitamus. Nempe quia nisi fides esset ex pura gratia, nihil cæterorum dici posset ex pura gratia, sed omnia quodam præcedente merito adulterarentur. Quamvis igitur fides peccati remissionem, charitatem, opera, virtutes omnes, perseverantiam, gloriamque mereatur, non tamen propterea existimandum est homines ad remissionem peccati, ad charitatem, ad Spiritum sanctum, opera, virtutes, perseverantiam, ipsamque felicitatis æternæ gloriam, non ex gratia, sed ex meritis eligi atque prædestinati. Nam merita in ista phrasi intelligitur meritum liberi arbitrij, meritum humanum, meritum voluntatis humanæ, meritum nostrum, seu ab homine exortum, meritum quod homo ex seipso habet: non illud, quod simul est donum gratiæ Dei. Qui enim ad aliquid ex tali merito gratiæ eligitur, siue prædestinatur, ille eligitur electione gratiæ non meritorum, quemadmodum sexcentis locis docet Augustinus, remissionem peccati, charitatem, Spiritum sanctum, virtutes & perseverantiam esse dona gratiæ Dei, quantumvis ex fide orante, atque ita promerente, tribuantur. Et ipse Psalmus dicit: Gratiam & gloriam dabit Dominus, itemque Dedit dona hominibus: per quæ imprimis virtutes, quibus post fidem bene vivimus intelliguntur: & Apostolus, Gratia, Dei vita æterna; quæ tamen maximè omnium ex meritis, sed gratuitis, datur: ideoque ipsa vita æterna meritò gratia nuncupatur. Itaque consonantiam istam gratiæ, & meriti quod ex gratia datur, tangere volens Augustinus: Sed cum dicunt Pelagiani, inquit, hanc esse solam, non secundum merita nostra gratiam, quæ homini peccata dimittuntur: illam verò quæ datur in fine, id est æternam vitam, meritis nostris præcedentibus reddi: respondendum est eis. Si enim merita nostra sic intelligerent, ut etiam ipsa Dei dona, hoc est gratiæ gratiæ beneficia, esse cognoscerent, non esset reprobenda ista sententia. Quoniam verò merita HUMANA sic prædicant, ut ea EX SEMETIPSO HABERE hominem dicant: prorsus rectissimè responderet Apostolus: Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non acceperis? si autem acceperis, quid gloriaris quasi non acceperis? Prorsus talia cogitanti verissimè dicitur: dona sua coronat Deus, non merita tua; si tibi à teipso, non ab alio sint merita tua. Itaque ex isto principio & verbis Apostolicis cōsequenter docet, vitam æternam esse gratiam, quia vita bona nostra, cui ista merces redditur, nihil aliud est quàm Dei gratia. Quo sensu alibi dicit, eligi homines electio-

A ne gratiæ, non meritorum, quia gratia est illis omne meritum.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 7.

Hinc igitur perspicuum est, electionem ex operibus seu ex meritis, prout electioni gratia opponitur, non esse quamlibet electionem ex qualicumque merito profectam, sed ex merito humano, quod ex lib. arbitrij viribus ita proficiscitur, ut illud non donet gratia Dei. Quam ob causam Aug. ex Apostolo docet, hominem gratis eligi & prædestinari ad immaculatam sanctitatem, ad adeptionem cælorum, ad hæreditatem regni, non minus quam ad ipsam fidem: cuius tamen merito adoptio, sanctitas, hæreditas regni retribuitur: Eligendo, inquit, facit divites in fide, sicut hæredes regni: Rectè quippe in eis hoc eligere dicitur, quod ut in eis faciat, eos elegit. Vbi de electione & prædestinatione puræ gratiæ fortissimè disputatur. A cuius puritate quo quis longius digreditur, eo profundius in electionem ex meritis cadit. Itaque Semipelagiani, cum virtutes atque opera bona divinæ gratiæ dona esse concederent, sed solum initium fidei humanis viribus reserarent, dixerunt homines eligi ex fide, seu ex nonnullo merito fidei. Pelagiani, cum omnia vitæ bonæ merita libero arbitrio tribuerent, dixerunt eligi ex operibus, quæ perfecta sunt merita. Manichæi, qui naturam humanam ex mali & boni mixtione temperabant, dicebant eligi ex meritis naturæ, videlicet bonæ, quæ liberationem istam merebatur. Catholica fides, quæ nihil naturæ perditæ (nisi impotentiam exserendæ bonæ voluntatis, & fidei & operum) damnationique reliquum esse tradit, eligi docet homines ex pura gratia Dei. Ex quibus fontibus nascitur ELECTIO GRATIÆ itemque triplex eius adulteratio, electio ex fide, electio ex operibus, ac denique electio ex naturæ.

Vide loca
sup. cit. ex
c. 17. & 18.
de prædest.
ss. & aliis
locis.

Tres primæ electiones, ex ipsa sententiarum diversitate, Catholicæ, Semi-Pelagianæ; & Pelagianæ satis intelliguntur, & in Augustini scriptis passim obviæ sunt.

Quarta vero electio naturæ, quæ Manichæorum propria est (ut pote qui naturam bonam, tanquam particulam Dei, miseriis ex commixtione mali oppressam, inde mereri liberationem statuebant) insinuat in illa secunda ad Simplicianum quæstione, quam supra delibauimus: Unde igitur, inquit Augustinus, ista electio Iacob, neglecto Esau, vel qualis electio, si nondum natus, nondumque aliquid operatus, nulla sunt momenta meritorum? An fortè sunt aliqua naturarum? Quis hoc intelligat ex vno patre & ex vna matre, & ex vno concubitu, & ex vno creatore? sed apertissimè traditur in libris ad Bonifacium: Iam verò gratiam Christi simul oppugnavit, &c. sed etiam hæc modis causisque diversis. Nam Manichæi meritis NATURÆ BONÆ: Pelagiani autem merito voluntatis bonæ perhibent divinitus subveniri. Illi dicunt: debet hoc Deus laboribus, id est miseriis, membrorum suorum: isti dicunt, debet hoc virtutibus servorum suorum. Vtrisque ergo merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Quibus de prædestinatione, discretionem, seu electionem gratiæ & meritorum expeditis, iam quid sit prædestinatio seu electio gratiæ, & quibus utraque, siue gratiæ, siue meritorum conveniat, explorandum est.

Lib. I. q. I.
ad Simpli-

*Definitio Prædestinationis gratiæ seu gratiæ
ab Augustino tradita, nonnihil enodatur.*

*Quenam sint illa beneficia: & illa præ-
scientiæ, de quibus in ea sit mentio?*

CAPUT VII.

Prædestinatio gratiæ definitur ab August. quodam loco hisce verbis: *Hæc prædestinatio Sanctorum nihil aliud est, quam præscientia scilicet & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur.* Nam totis illis duobus libris ex professo de illa sola gratiæ seu gratiæ prædestinatione disputat; quam ex eo inuictè contra Semi-Pelagianos concludere putat, quia inuictè probat, finem nobis & perseuerantiam nullis meritis præcedentibus, sed ex sola gratiæ Dei gratia dari. Nam immediatè ante præmiserat illa verba ex quibus istam definitionem prædestinationis intulit: *An quisquam dicere audebit, Deum non præscisse, quibus esset per gratiam daturus ut crederent? Aut quos daturus esset filio suo, ut ex eis non perderet quemquam? Quæ utique si præscit, profecto beneficia, quibus nos dignatur liberare, præscit.* Et paulò post cum de obedientia perseuerante ex sancti Cypriani verbis docuisset, non esse tanquam de nostra, sed tanquam de gratuito Dei beneficio in domino gloriandum: *Et ipsa igitur Dei donum est, quod se daturum Deus vocatis suis, omni Christiano confitente, præscit.* Hæc est igitur prædestinatio, quam fideliter atque humiliter prædicamus. Denique præparatio beneficiorum Dei non est aliud, nisi præparatio gratiæ Dei, per quam dantur ipsa beneficia, quæ propterea etiam sæpissime vocat *dona Dei*. Donum autem ipso suo nomine est gratuitum.

Quenam verò sint illa beneficia Dei gratuita, non est operosum ex præcedentibus intelligere. Diximus enim esse non solum vitam bonam, quam in hac vita ducimus: sed etiã vitam æternam, quæ vitæ bonæ retribuitur. De vita bona nemo Catholicus dubitat. Est enim ingens diuinæ gratiæ beneficium ac donum, quod non omnes accipiunt, sed quibus datum est.

Comprehendit illa verò & fidem, & charitatem, & opera bona, seu merita, & perseuerantiam usq; in finem: quæ esse vera Dei dona, nulla liberi arbitrij potestate, sed sola Dei gratia comparanda, in omnibus contra Pelagianos lubricationibus, & ex professo duobus libris de prædestinatione, ac de dono perseuerantiæ, Augustinus inculcat. Per illa namque beneficia, à debita, cum qua nati sumus, damnatione liberamur, iuxta illud eiusdem sancti de ascensu cordis quo, siue colendo, siue orando, siue operando quæ sursum sunt sapimus, non quæ super terram: *Cui de hac tanta re agenda sunt gratiæ, nisi hoc facienti, Domino Deo nostro, qui nos per tale BENEFICIUM LIBERANDO, de profundo huius mundi elegit, & prædestinanti ante constitutionem mundi.*

Sed quantumvis istud liberationis nostræ beneficium Deus in hac vita impertiret nobis, nisi tamen sequeretur corona gloriæ, qua reliquæ tenebrarum nostrarum, quibus mens ex peccato obscurata mansit, & languores voluntatis non exigui, & ista miserabilis corporis mortalitas, & ipse stimulus peccati mors, beatæ resurrectionis

A beneficio deleteretur, non solum non essemus ex massa damnationis certissime liberati, sed iuxta pronunciatum Apostolicum, *miserabiles omnes homines*. Nam ut nihil de cæteris malis dicam, nemini durior molestiorque est ille stimulus concupiscentiæ, qui non nisi morte extinguitur, quàm viris bonis. Per istud igitur beatæ resurrectionis & immortalitatis, & beatificæ contemplationis beneficium, maxime omnium certissimeque liberamur: quemadmodum etiam alio loco in hoc tractatu diximus, ut proinde maxime in definitione prædestinationis istud beneficium, sine cæterorum tamen exclusionem, intelligi debeat. Quod enim veluti merces meritorum bonorum redditur, nihil vetat quo minus uti beneficium liberationis, adeoque uti donum gratiæ à Deo hominibus tribuatur, quia, ut August. *Lib. de Corr.* ait, *gratia est illis omne meritum: unde & gratia Dei & gratia vita æterna, de quo fufius capite præcedenti.* *cap. 7. Rom. 6.*

Præcipua difficultas est intelligenda illa præscientiæ, quæ ab Augustino in prædestinationis definitione tangitur. Quidam ab eo putant intelligi scientiã simplicis intelligentiæ, tanquam quæ necessariò Dei voluntatem, obiecta proponendo, dirigat, ut rem aliquam prædestinare possit: & hoc putant Augustinum istis phrasibus significasse, quibus dicit, quod Deus *dona sua in præscientia præparauit*: itemque quod prædestinare, sit in sua, quæ falli mutarique non potest, præscientia opera sua futura disponere. Cui enim prædestinatio sit actus Dei, non necessarius, sed liber & voluntarius, necesse est ut eum in Deo aliqua cognitio antecedat: tum quia nihil volitum, nisi præcognitum; tum etiam, quia libertatis ratio quandum iudicij indifferentiã exigere videtur. Hæc autem cognitio antecedens actum voluntatis liberum, non potest esse alia nisi simplicis intelligentiæ: quia ista necessaria est, atq; ita omne liberum decretum præuolat. In hac ergo præscientia videtur, iuxta sanctum Augustinum Deus *opera sua futura disposuisse & præparasse*. Alij existimant intelligendam scientiam illã mediam quam præscientiam *conditionatam* vocant: quã videlicet Deus nouerit, quæ gratia & quis ordo gratiarum unicuique salutem allaturus, sit, si ei conferatur. Itaque scientiam, siue simplicis intelligentiæ, siue conditionatam adiungi putant præparationi, de qua sit mentio in definitione, tanquam conditionem præuiam ac necessariam ad præparandum, siue prædestinandum aliquid.

D Quæ quidem scientiæ utrum ad prædestinationis decretum formandum necessariae sint, alia quæstio est; neutram tamen ab Augustino in ista definitione intellectam esse, tam perspicuum est in scriptis eius, ut ab eis qui ista diligenter legunt, nullo modo dubitari posse videatur. Indicant enim pluribus quàm viginti locis, esse scientiam visionis, rerum scilicet reipsa futurarum, quas Deus ipse facturus est, de qua loquitur. Nam libro de prædestinatione Sanctorum, explicaturus præscientiam illam, quam prædestinationi copulauerat: *Prædestinatio sine præscientia non potest esse: potest autem esse sine prædestinatione præscientia.* Et quænam ista præscientia? An forrè simplicis intelligentiæ possibile? An conditionata rerum nunquam futurarum, quas homo facturus esset, si talis gratia conditione poneretur? Audi ipsum sine furo sensa sua detegentem: *Prædestinatione quippe Deus ea præscit, quæ fuerat ipse facturus. Unde dictum est, fecit quæ futura sunt: præscire autem potens est, etiam quæ ipse non facit, si-*

cut quacumque peccata. Et rursus in eodem loco de promissione loquens, quâ Deus Abraham filios promiserat, ut intelligeremus eum non de præscientia conditionata loqui, quâ præscit Deus quid homo posita conditione facturus est; non etiam de scientia simplicis intelligentiæ rerum quarumlibet possibilitatis; sed de vera visione rerum futurarum: Non, inquit, de nostra voluntatis potestate, sed de sua prædestinatione promisit. Promisit enim QVOD IPSE FACTURVS FVERAT, non quod homines. Nam istam prædestinationis præscientiam quâ Deus præscit id quod ipse facturus est, enucleatius explanans, paucis capitibus interpositis:

Ibid. ca. 14.

Hoc, ait, præscit, quod futurum erat, non quod futurum non erat, id est, quod ei mortem immaturam fuerat largiturus, ut tentationum subtraheretur incerto: non quod peccaturus esset, qui mansurus intentione non esset. Et capite sequenti ubi de prædestinatione disserit, qua effectum ut homo ille Iesus esset unigenitus filius Dei, & ut nos essemus, per eius gratiam & spiritum data peccatorum remissione, Christiani: Hæc se Deus esse facturum profecto præscit. Ipsa est igitur prædestinatio sanctorum, &c. In libro verò de dono perseverantiæ, ubi prædestinationis definitionem, de qua quæstio est, tradit, ad singulas fere paginas hanc præscientiam visionis se prædestinationi sociare significat: Orat, inquit (Ecclesia) ut increduli credant: Deus ergo convertit eos ad fidem. Orat ut credentes perseverent; Deus ergo donat perseverantiam usque in finem. Quis hic dubitare finitur, quin actiones re ipsa futuræ significentur? Sic ergo consequenter adiungit: Hæc Deus facturum se esse præscit. Ipsa est prædestinatio sanctorum, quos elegit in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti, &c.

Cap. 15.

Lib. de dono
pers. c. 7.

Et in illo ipso loco, ubi definitio prædestinationis cum illa præscientiæ adiunctione tradita est: An quisquam dicere audebit, Deum non præscisse quibus esset daturus ut crederent? aut quos daturus esset filio suo, ut ex eis non perderet quemquam?

Ibid. c. 14.

Quæ præscire sine præscientia visionis, hoc est qua re ipsa in tempore futura prævidentur, impossibile est. Et tamen adiungit: Quæ utique si præscit, profecto beneficia sua, quibus nos dignatur liberare, præscit. Ex quibus verbis definitio prædestinationis in eodem loco concinnata est. Hanc ergo visionis præscientiam iterum atque iterum toto reliquo decursu totius libri, atque identidem repetit: Et ipsa igitur (obedientia perseverans) Dei donum est quod se daturum Deus vocatis suis illa vocatione, de qua dictum est, sine poenitentia sunt dona & vocatio Dei, omni Christiano consensiente, præscit. Hæc est igitur prædestinatio. Et de aliis quibuslibet muneribus Dei, quæ hominibus tempore cuique suo per gratiam conferuntur: An forte nec ipsa dicunt prædestinata? Ergo nec dantur à Deo, aut ea se daturum esse nescit. Quod si & dantur, re ipsa tempore suo, & ea se daturum esse præscit, profecto prædestinavit. Pluribus supersedeo, quia cui ista non sufficiunt ad percipiendum sensum sancti Præfulis de præscientia, nec alia multa, quæ proferri possent, sufficient testimonia.

Lib. de dono
pers. c. 14.

Ibid. c. 22.

Cur ergo, inquires, istius præscientiæ visionis Augustinus tam sollicitè mentionem facit, cum nihil ad naturam eius facere videatur. Supponit enim decretum Dei, seu, ut in eodem libro loquitur, definitam sententiam voluntatis Dei; in qua vera prædestinationis ratio cita est. Hæc enim in Deo posita sententia, seu decreto, seu proposito, iam hoc ipso novit, quæ & quibus beneficia liberationis impertiet. Respondetur causam esse,

A quia cum Semi-Pelagianis ei disceptatio erat, qui volebant fidem & perseverantiam, de quibus propriè in illis duobus libris agitur, ita pertinere ad præscientiam Dei, ut à Deo quidem præscirentur, non tamen donarentur; hoc est, ista duo diuinæ præscientiæ, non prædestinationi submittebant, ita ut ipsorum iudicio non essent beneficia Dei, quibus liberemur, sed humanæ voluntatis officia. Aduersus illū errorem nimium perniciosum instantissimè docet, fidem atque perseverantiam ad Dei quidem pertinere præscientiam: sed sic tamen, ut simul essent ad eius prædestinationem referenda, eo quod ea præsciat ex illa ipsa sua prædestinatione, vi cuius fiat ut id quod ipsemet facturum est, ea dona largiendo, ignorare non possit. Ista vera & genuina videtur esse causa, cur istam præscientiam toties cum prædestinatione coniungat. Cuius veritatis quibusdam librorum istorum locis non obscura impressa sunt vestigia. Nam hoc apertè loquuntur prima ista loca, quæ iam paulò ante ex cap. 10. libri de prædestinat. Sancti. promissimus. Massiliensibus enim existimantibus, fidem, quâ filij Abraham sunt, ex nostra proficisci potestate, ita ut ad Dei tantummodo præscientiam, non prædestinationem referrentur: Non de nostra voluntatis, inquit, potestate, sed de sua prædestinatione promisit. Promisit enim quod ipse facturum fuerat, non quod homines. Et in alio loco eiusdem operis apertissimè: Ipsi enim putant, acceptis præceptis iam per nos ipsos fieri liberæ voluntatis arbitrio sanctos & immaculatos in conspectu eius in charitate; quod futurum Deus quoniam præscit, inquit, ideo nos ante mundi constitutionem elegit & prædestinavit in Christo: cum dicat Apostolus. Non quia futuros tales nos esse præscit, sed ut essemus tales per ipsam electionem gratiæ suæ, &c. Cum ergo nos prædestinavit, opus suum præscit, non nostrum, quo nos sanctos & immaculatos facit. Et in libro de dono perseverantiæ, cum vellet ostendere quod in isto Apostolico loco: Non repulit Deus plebem suam, quam præscit, prædestinatio nomine præscientiæ notaretur, in hunc modum aduersus Massiliensium erroneas opiniones ait: Atque ut ostenderet Dei gratia, hoc est Dei operatione, fuisse relictas reliquias, non meritis operum eorum securus adiunxit, &c. Reliqui mihi septem millia, &c. Quo verbo significatur, Deum non solum prævidisse simpliciter, quid homines essent sua potestate facturi, sed quid ipse in eis gratia atque opere suo facturum esset. Itaque concludit August. Nullus igitur qui hæc intellexit, negare vel dubitare permittitur, ubi ait Apostolus: Non repulit Deus plebem suam, quam præscit, prædestinationem significare voluisse. Præscit enim reliquias, quas secundum electionem gratiæ fuerat ipse facturum: hoc est ergo, prædestinavit. Sine dubio enim præscit, si prædestinavit; sed prædestinasse est, hoc præscisse, quod fuerat ipse facturum. Egerat hoc eodem prorsus modo iam olim aduersus Pelagianos, qui opinionem illam de fide ex potestate naturali liberæ voluntatis profluente Massiliensibus presbyteris præformauerant, idque occasione loci Evangelici, quem citauerat: Sciebat enim ab initio Iesus, qui essent credentes: quo fides ad solam Dei præscientiam, non prædestinationem referri videbatur: Et ne quisquam existimaret credentes sic ad eius præscientiam pertinere, id est ut non eis fides ipsa desuper daretur, sed tantummodo voluntas eorum prænosceretur, mox adiecit, &c. Quem ipsissimum errorem in libris de prædestinatione sanctorum, donoque perseverantiæ Massiliensibus eximere iam accurata prædestinationis ac præ-

Lib. de prædest. Sancti
cap. 10.

Ibid. cap. 10.

Epist. 105
ad Sixtum

scientiæ distinctione, ac toties iterata coniu-
ctione conatur.

Ad illud igitur opinionis primæ fundamentū,
quod necessariò scientia simplicis intelligentiæ
antecedat decretum liberum prædestinationis,
respondemus hoc verissimum videri, & conse-
quenter si Augustini mentem tantisper sepona-
mus, rectissime dici posse, quod Deus in illa præ-
scientia dona sua præparauerit, operaque sua futura dis-
posuerit. Sed tamen, eo non obstante, alium sen-
sum istis verbis ab Augustino significatum esse,
perspicue, nisi fallor, demonstrauius. Cuius
etiam indicium est, quod istam phrasim non ita
constanter usurpet, ut non eam subinde inner-
tat, ut videlicet significet, non se scientiam sim-
plicis intelligentiæ isto loquendi modo, sed vi-
sionis intelligere. Nam quemadmodum dixit.
Deū dona vel opera sua in sua præscientia præ-
parare atq; disponere, ita quoque non vna vice
dicit, quod illa ipsa opera bona, in ipsa sua præde-
stinatione præsciuit. Propterea Deus ut omnia futura

Epist. 107.
ad Vital.
lib. de præ-
dest. Sanct.
cap. 10.
Ibid. c. 17.

opera in prædestinatione præsciuit, sic illa disposuit,
&c. Et in libro de prædestinatione sanctorum:
Prædestinatione Deus ea præsciuit, quæ fuerat ipse fa-
cturus. Et post multa interiecta: Electi sunt ante
mundi constitutio in ea prædestinatione, IN QUA Deus
sua futura facta præsciuit. Quia phrasi indicat, Deū
in ipso suo decreto libero, quo prædestinat ali-
quid facere vel donare, præscire se illud ipsum
facturum aut donaturum. Sicut enim decretum
Dei liberum faciendi vel donandi, est causa ut
aliquid in tempore à Deo fiat aut detur, ita quo-
que est ratio, quod Deus id futurum esse, adeoq;
se facturum vel daturum esse præsciuerit. Nam
ante decretum istud nostro concipiendi modo,
non erit Deo præscientia rerum istarum, quas
eum facturū ponimus, nisi simplicis intelligen-
tiæ, tanquam possibilitium, quarum futuritio ex
decreto solo faciendi proficiscitur. Hoc enim
quemadmodum est prima causa faciendi, ita
ceterarum omnium causarū, ex quibus illa res
habet quod futura est determinatione antecedit.
Ex quo etiam accidit, ut sicut istud decretum est
prima causa productionis rerū, ita scientia ista
visionis, ut decreti istius ad eas producendas in
executione concurrat. Scientia enim pura possi-
bilitium nihil causat, sed illa quæ causat, necessa-
riò est voluntate Dei decernente posteriorque
sane per hoc ipsum quod eam præcedat volunta-
tis decretum, iam non est simplicis intelligentiæ
sed libera, & consequenter visionis, quemadmo-
dum & recentiores quidam hoc ipsum tradunt.

Alia. dist.
13. & 16.

Altera opinio, quæ scientiam conditionatam
ab Augustino significatam asserit, ex illis ipsis
Augustini testimoniis huc vsque à me prolatis
per se ipsa corruit.

Aduersus quam istud generaliter capitale est,
quod non dicat Augustinus Deum per istam præ-
scientiam prænoscere quid homo, hac vel illa
gratiarum serie data, facturum sit (quomodo, si
illam conditionatam scientiam intelligeret, de-
buisset loqui) sed per eam præscire Deum opus
suum, præscire quid ipse facturum sit.

Imò exertissime dixit, Deum vi prædestinatio-
nis præscire, imò promittere (quod est, præde-
stinationis effectum patefacere) quod ipse facturum
fuerat, non quod homines. Quo circa siue scientia il-
la conditionata, secundum August. sententiam

Deo tribui debeat (quemadmodum non est dif-
ficile ostendere) siue fortè non debeat, non esse
tamē ab ipso in ista prædestinationis definitione

Tom. 3:

A significatam, ex iis quæ iam diximus satis liquet:
nec significari potuisse ex natura gratiæ libera-
tricis & Christianæ, quam supra vberius expli-
cuius abundè intelligitur. Est enim talis in vo-
luntatem efficaciam, tantaque potestate libero ar-
bitrio dominatur, ut nihil hostilius ei quam ista
præscientia conditionata, prout eam isti autho-
res explicant, excogitari posse videatur. De quo
alibi latius.

Porro (ut istud etiam breuiter dicam) quam-
vis toties Augustinus præscientiæ mentionem
ingerat, quando de prædestinatione disputat, ut
nonnulli arbitrati fuerint, prædestinationis na-
turam in actu intellectus præcipue collocatam
esse; ex diuersis tamen ipsis locis manifestum
est eam in diuinæ voluntatis decreto esse sitam.
Quod inde in primis claret, quia sæpius præde-
stinationem electionem vocat vsq; adeo ut dicat
electi sunt ante mundi constitutionem ea prædestinatione,
in qua Deus sua futura facta præsciuit: & eligere ut
credant homines, nihil ei sit, nisi prædestinare ut
credant: Quomodo enim eligeret eos, qui non erant, nisi
prædestinando? Alibi utitur verbo, statuendi, consti-
tuendi, decernendi hæc autem sunt voluntatis. Nam
ut est in libro Esther: Non est qui possit resistere vo-
luntati tue, si decreueris saluare nos.

Lib. de præ-
dest. Sanct.
cap. 10.

Capit. 18.

Esther. c. 13.

Imò prædestinationem vocat Augustinus desi-
nitam sententiam voluntatis Dei. De quibus vide la-
tius capite primo. Sic intellexerunt etiam Au-
gustini doctrinam Massilienses aduersarii eius,
itemque Prosper & Hilarius discipuli eius. Nam
de prædestinatione Augustini in controuersiam
tracta disputantes, vocant eam passim & sæpius
propositum Dei, quo sit hominum discretio, definitionem,
prædestinantis electionem, constitutionem Dei propositi-
um & consilium voluntatis Dei, quo vas in hono-
rem conditur, ita videlicet ut præscientia ex ip-
so proposito seu decreto Dei proficiscatur. Hoc
idem S. Fulgentius docet apertissime & sæpissi-
mè. Vtrumque prædestinando Deus præparauit in illa
incommutabili voluntate, in qua sic futurum effectum
hominis renouandi disposuit, ut eius voluntas in opere
non noua esse non possit. Et multò inferius: Vera igitur
inmutabilitas dignè vera vocatur æternitas in qua
æternitate incommutabilis voluntatis sue creator ille
iam fecisse dicitur, quod in creatura mutabili, prout
opportuno faciendum disposuit, sic ritè dispositum facit.

Fulgent. lib.
1. ad moni.
lib. 24.

Fol. 13.

Fol. 61.

Et multis interiectis, iterum: Tales itaque Deus
aptauit in interitum punitionis quem peccatori iustus ju-
dex prædestinatione iustè decreuit. Nec dissonat ab
ista doctrina in aliis libris suis. Nam in illis quos
de veritate prædestinationis & gratiæ scripsit, di-
uersis locis idem docet, nunc dicens Deum præ-
destinare secundum propositum voluntatis sue, nunc
neminem vincere prædestinationem, sicut nullus potest
eius vincere voluntatem; & similia, quibus præ-
destinationis naturam eum in voluntate collo-
care, manifestissime liquet.

Lib. 3. de
verb. præd.
& grat.

Effectus adequatus prædestinationis gratuita est liberatio. Quid illa, & à quibus. Prædestinatio gratia facta est. præuiso peccato, non aliter.

CAPUT VIII.

Q Vantum ad primam huius quæstionis partem, iam ex antedictis utcumq; intelligitur, effectum prædestinationis gratuita esse gratiam. Ita disertis verbis Augustin. Inter gratiam porro & prædestinationem hoc tantum interest, quod prædestinatio est gratiæ preparatio; gratia verò iam ipsa donatio. Et rursus paulò inferius: Quocirca prædestinatio Dei quæ in bono est, gratia est ut dixi preparatio; gratia verò ipsius prædestinationis effectus.

Porro per gratiam non intelligitur ipsa præcisè gratia, prout distinguitur ab effectu suo, sed præcipue ipse effectus, quem Deus per gratiam in homine operatur, hoc est, ipsum opus bonum quod Deus homini per gratiam donat, & in homine per gratiam operatur. Hoc est enim propriè quod Deus se in hominibus facturum esse præsciuit, & per hoc prædestinavit. Declarat hoc infinitis locis August. loco gratiæ semper proficiens ipsa merita bonorum operum, quæ suæ gratiæ liberalitate & operatione largitur, ut in illo ipso loco quem citauimus, explicans id quod primo loco dixerat: Quod itaque ait Apostolus non ex operibus, ne forte quis extollatur, ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, gratia est. Quod autem sequitur: quæ preparauit Deus, ut in illis ambulemus; prædestinatio est. Et statim simpliciter explicans id ipsum quod secundo loco repetiuerat: Quando ergo promisit Deus Abraham in semine eius fidem gentium, dicens: patrem multarum gentium posui te; unde dicit Apostolus: Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non de nostræ voluntatis potestate, sed de sua prædestinatione promisit. Promisit enim quod ipse facturum fuerat, non quod homines; quia etsi faciunt homines bona, quæ pertinent ad colendum Deum, ipse facit ut illi faciant quæ præcepit, non illi faciunt ut ipse faciat quod promisit. Alioquin ut Dei promissa compleantur, non in Dei, sed in hominum est potestate. Ecce, utroque explicat loco per gratiam se effectus gratiæ intelligere. Gratia quippe operandi non datur à Deo, ut in ipsa stetur, sed ut Deus per ipsam gratiam in homine velle & perficere operetur. Vnde facta illa sua, quæ per prædestinationem Deus præscire dicitur, sæpè exponit Augustinus esse fidem, charitatem, pietatem, obedientiam, perseverantiam, hoc est, ipsum credere Deo, diligere Deum, colere Deum, obedire Deo, perseverare in Deo, quæ etiam vocat bona ac munera Dei, quæ suis electis se donaturum esse præsciuit. Cui asserendæ veritati non est opus pluribus, cum totus uterque liber de prædestinatione sanctorum ac perseverantiæ dono, nihil aliud clamet.

Porro sub ista gratia, hoc est, sub istis effectibus gratiæ, etiam gloriam intelligendam esse, iam satis superque in præcedentibus confirmauimus. Vnum hinc adiicio, utraque ista, tam gratiam, quam gloriam, hoc est, tam merita seu opera bona, quam operum præmium sub prædestinationem gratuitam cadere, non sub qualibet consideratione, sed quatenus sunt beneficia liberationis. Nam hoc est, quod Augustinus dicit,

A prædestinationem beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicumque liberantur. Porro liberatio respicit essentialiter libertatē: Liberari quippe propriè dicitur, inquit idem, liberum fieri, quomodo saluari, saluum fieri: sanari, sanum fieri: sic liberari, liberum fieri. Neque ista propriè dicta libertate quisquam liber fit, nisi à seruitute, quemadmodum satis intellexerunt Iudæi, quando respondebant Christo liberatori: Nemini seruiimus unquam: quomodo tu dicis: Veritas liberabit vos? Hoc est, inquit Augustinus hoc explanans: Quos videtis non habere seruitutis necessitatem, quomodo eis polliceris libertatem? Hæc ergo seruitus, à qua homines liberantur per illa Dei beneficia, non est seruitus hominum visibilibus, nec propriè & immediate diaboli, sed peccati. Quod & Christus eodem sermone demonstravit Iudæis, cum eis libertatem polliceretur: Omnis, inquit, qui facit peccatum, seruus est peccati, &c. Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eritis, quasi diceret, peccati seruitute serui estis; qui vos liberos venditis. Si ergo vos filius ab hac seruitute peccati liberauerit, verè liberi eritis. Quid sit verò illa peccati seruitus, cui genus humanum ex Dei æquitate & propria iniquitate damnatum est, alio loco vberius diximus. Hoc loco satis fuerit intelligere, non esse solam peccati culpam siue ex origine, siue propria operatione contractam, à qua peccatorum omnium remissione liberantur. Quisquis enim tali remissione liberatus est, non continuo beneficia certissimæ liberationis, de quibus Augustin. loquitur, assecutus est: sed esse in primis præter peccati culpam seruitutem concupiscentiæ, siue seruitutem sub lege peccati & mortis, quæ phrasi Apostolica PECCATVM, & lex peccati & mortis dicitur, & à qua Christus liberat nos per gratiam suam. Denique ipsum corpus mortis, à quo tanto gemitu Apostolus liberari petit, quando dicit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? hoc est, de vitiis corporis mortis. Nam de ipso corpore mortis corporis separat, sed contracta ex illo vitia coherent, quibus iuxta pœna debetur, quam etiam in inferno ille diues inuenit. Hinc se non poterat utique liberare, qui dicit: Quis me liberabit de corpore mortis huius? Nam de talibus vitiis carnalibus, quæ ex originis corruptione inundant, & propriis magis magisque crescunt iniquitatibus, Non liberatur homo siue gratia saluatoris, nec quando per mortem corporis liberatur à corpore. De quibus etiam latius alibi dictum est. Seruitus igitur ista, qua spiritus hominis dominanti seruit cupiditati, & carnalium vitiorum exercitui, unde fomes tentationum omnium, quæ vel sponte ex homine, vel ex diabolo concupiscentias, quibus conspersi sumus, commouente proficiscuntur: non tollitur ex homine, nisi & culpa tota per perfectam iustitiam, & illæ dense tenebræ, quibus ex peccato inuoluti sumus, per luminosissimam sapientiam, & concupiscentiæ vetustas per ipsam mortalitatis corporis inuolutionem resurrectionemque deleatur. Ex quo sane fit, ut libratissimè rectissimeque dixerit Aug. effectum adæquatum prædestinationis gratiæ describendo, esse beneficia Dei, quibus certissimè liberantur, quicumque liberantur, hoc est breuiter, esse beneficia liberationis perfectæ, seu liberationis, ut Christi verbis loquar, quæ si nos Filius hominis liberauerit, verè liberi erimus. Verè namque seu perfectè liberi non erimus nisi & ipsum corpus in quo omnium incentiua vitiorum circumferimus, liberetur à

Serm. 48.
de Verbis
Dom. cap. 2.

Ibidem.

Vide lib. 7.
de gra. Chr.
Salu. c. 6.

Rom. 6. 6.

Rom. 7.

Lib. de na.
& gratia
ca. 55.

Ibid. c. 53.

Serm. 48.
de Verb.
Domin.

Ibidem.

seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei, per redemptionem videlicet corporis nostri; Vbi Græcè est ipsissimum verbum δουλεύειν, id est, seruitus, & ελευθερίαν & ελευθεροῦν; quæ Augustinus in Græca Lingua euidentius sonare tradit propriè dictam libertatem, quatenus opponitur seruituti. Nam alioquin liberatio magis diffusâ & impropria significatione extenditur ad omnem cuiuslibet hostis aut molestiæ, aut omnis mali depulsionem, vt obseruat ibidem Augustinus: In consuetudine Latine lingue liberari duobus modis dicitur. Et maximè in eo consueuimus audire hoc verbum, vt quicumque liberatur intelligatur periculum euadere, molestiis carere. Liberari autem propriè dicitur, liberum fieri. Vna significatio igitur maximè vsitata est; altera verò propria. In Augustini definitione intelligimus valde conuenienter, iuxta principia ipsius alibi latius deducta, propriè dictam liberationem, quæ vsque ad beatam corporis redemptionem, ipsamque spiritus fælicitatem gloriolam se protendi; sine quibus perfecta spiritus liberatio, omnisque depulsio seruitutis obtineri nequit. Hanc verò propriè dictam perfectamque liberationem quisquis fuerit assecutus, hoc ipso quoque iuxta vulgarem & maximè vsitatam significationem liberandi, liberatus erit; nempe ab omni interno externoque hoste; ab omni interna externaque molestia; ab omni denique interno externoque malo.

Etenim vtraque liberatio hîc iustitiæ dilectione, & concupiscentiæ refrænatione ac diminutione inchoatur, & in beata corporis resurrectione, atque animi perfecta sapientia perficitur. Quapropter si quis maluerit liberationem per Dei beneficia, quibus certissimè liberamur, vulgariter intelligere ab omni videlicet malo, nihil fuerit inconueniens. Nam & pro tali liberatione malorum omnium ad quæ ex peccato condemnati sumus, depulsionem complectente, tantis gemitibus tota deprecatur Ecclesia, quando quotidie clamat ad Deum: Sed libera nos à malo. Hoc enim dicendo nos ipsos, vt Augustinus docet, adinonemus, nondum nos esse in eo bono, vbi nullum patiemur malum. Et hoc quidem vltimum, quod in Dominica oratione positum est, tam latè, tamque euidenter & manifestè patet, vt homo Christianus in qualibet tribulatione constitutus, in hoc gemitus edat, in hoc lachrymas fundat, hinc exordietur, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem suam.

Cum verò genus humanum & in illam propriè dictam animi seruitutem, & in vniuersam malorum seriem consequentem non inciderit nisi ex peccato, propter quod nascimur omnes filij iræ totaque natura in radice vitiata atque damnata est; rectissimè quoque dicitur in Augustini definitione libertatem intelligi, quâ à damnatione liberamur, cui obligati nascimur. Itaque prædestinatio gratuita, seu electio & discretio gratiæ, iuxta sancti Augustini definitionem, non est aliud, nisi propositum liberandi aliquem à damnatione cuius reus nascitur. Nā ex isto proposito gratuito fluunt illa beneficia Dei, quibus ille quem voluerit liberare, certissimè liberatur.

Ex qua profectò vel sola definitione perspicuum euadit, electionem seu prædestinationem hominum gratuitam, iuxta sancti Augustini doctrinam, à Deo factam esse post præuisum peccatum, cuius iniquatione damnandi videbantur, & à cuius erant damnatione liberandi. Decretum enim liberationis concipi non potest, ni-

si præuisâ seruitute, sicut nec decretum sanandi aliquem, nisi præuisâ ægritudine, quas essentia-liter liberatio, sanatioque supponunt. Vnde passim in operibus suis aduersus hostes gratiæ Dei, disertis verbis docet, vi prædestinationis diuinæ homines ab originali massa seu damnatione discerni. Nam de diuersis gratiæ donis, quæ plurimis negantur, loquens, causam istius denegationis in æternâ illam prædestinationem & discretionem, ascendendo refert, quâ homines in mente Dei ab inuicem discernuntur, hoc est, à communis damnationis massa seligendi discernendique æternæ prædestinationis proposito discernuntur: Ac per hoc, inquit, & qui Euangelium non audierunt, & qui eo audito in melius commutati perseverantiam non acceperunt, & qui credere noluerunt, & qui per ætatem paruulam nec credere potuerunt, sed ab originali noxa sola possent lauacro regenerationis absolui, quo tamen non accepto mortui perierunt, non sunt ab illa conspersione discreti, quam constat esse damnatam, diuitibus omnibus ex vno in condemnationem. Et paulò inferiùs, ordine reciproco descendendo ex illo æterno prædestinationis proposito, quo homines à communis massæ humanæ damnatione discernuntur, omnium donorum Dei diuersitatem velut ex fonte deriuat: Quicumque ergo ab illa originali damnatione istâ diuinæ gratiæ largitate discreti sunt, non est dubium quod & procuratur eis audiendum Euangelium, & cum audiunt credunt, & in fide quæ per dilectionem operatur vsque in finem perseverant, & si quando exorbitant, correpti emendantur, &c. Hæc enim omnia operatur in eis, qui vasa misericordiæ operatus est eos, qui & elegit eos in filia suo ante constitutionem mundi per electionem gratiæ. Et sine vlla omnino ambiguitate apertissimè: Qui verò perseveraturi non sunt, & sic à fide Christiana & conuersatione lapsi sunt, vt tales eos vitæ huius finis inueniat: procul dubio nec illo tempore, quo bene piæque viuunt, in isto numero (electorum & prædestinatorum) computandi sunt. Non enim sunt à massa illa perditionis præscientia Dei, & prædestinatione discreti; & ideo nec secundum propositum vocati; ac per hoc nec electi. Et rursus in eodem illo libro: Faciat ipse cum charitate quod scit esse faciendum: scit enim talem corripiendum, facturo Deo aut misericordiam aut iudicium: misericordiam quidem, si à massa perditionis ille qui corripitur, gratiæ largitate discretus est.

Hinc igitur profici scitur è contrario, vt apud eundem Augustinum reprobari à Deo, non sit aliud, quàm in illa ipsa originali damnatione relinqui.

Hoc ipso quippe, quo Deus aliquem non constituit ex damnatione iam contracta debitaque liberare, necessariò reprobatus, & æterna damnatione plectendus est: Cum dicuntur, inquit, omnes ex vno in condemnationem, ipsa massa significatur, ex qua sunt à figulo alia vasa in honorem, id est, quæ assumuntur in gratiam, alia in contumeliam, id est, quæ ad supplicium relinquuntur. Et in Enchiridio ad Laurentium: Tunc (in futura vita) non latebit quod nunc latet, cum de duobus paruulis vnus esset assumendus per Dei misericordiam, alius per iudicium relinquendus; in quo is qui assumerebatur, agnosceret quid sibi per iudicium deberetur, nisi misericordia subueniret. Et in lib. de peccatorum meritis: Deo per summam præscientiam iudicante qui paruulorum ab isto reatu non mereantur absolui. Quod & aliis non paucis locis tradit. Vnde vtrumque coniungit & electionem prædestinantis alios ex massa damnationis, & in eadem alios reprobando relinquendis, in illo ipso loco, vbi definitionem gratuite prædestina-

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 7.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 7.

Ibid. infer.

Capit. 9.

Lib. 1. cont.
Iul. imperf.
fol. 180.

In Enchirid.
ad Laurent.
cap. 95.

Lib. 2. de
pec. meritis.
cap. ult.

tionis expresse. Nam ut ex antithesi ostende-
ret quid dixisset, *Eos certissime liberari, quicumque
liberantur, & quis sit ille terminus, unde prædesti-
natio gratiæ eos istâ beneficiorum præparatione
liberare decreuit, statim nullis verbis interiectis
adiicit: Ceteri autem ubi nisi in massa perditionis,
in isto diuino iudicio relinquuntur: Vbi Tyrii relictis sunt,
& Sidonij, qui etiam credere potuerunt, si mira illa
Christi signa vidissent. Et radicem detegens cur ta-
libus hominibus non adhibeantur illa signa, per
quæ, si adhiberentur, præsciuntur esse creditu-
ri: Et tamen si Dei altiore iudicio à perditionis massa
non sunt gratiæ prædestinatione discreti, nec ipsa eis ad-
hibentur vel dicta diuina, vel facta, per quæ possent cre-
dere, si audirent utique talia vel viderent. Et in eodem*

capite de Iudæis: In eadem perditionis massa relictis
sunt etiam Iudæi, qui non potuerunt credere in conspectu
suo tam magnis clarisque virtutibus.

Hæc denique causa est, cur sexcentis locis
Augustinus terminum seu effectum prædestina-
tionis, qui in eius definitione tangitur per ver-
bum liberandi, explicet per liberationem à massa
perditionis, à morte, à supplicio, à damnatione:
& è contratio effectum reprobationis per non
liberari, siue puniri, siue damnari, & huiusmodi.

Epist. 105. Ut in Epistola ad Sixtum: Parum attendunt quod
debita reddatur pœna damnato, indebita gratia libera-
to, ut nec ille se indignum queratur, nec dignum se iste
gloriatur; atque ita potius acceptionem nullam fieri per-
sonarum, ubi una eademque massa damnationis & offen-
sionis inuoluit, ut liberatus de non liberato discat, quod
etiam sibi supplicium conueniret, nisi gratia subueniret.

Quod in eodem loco vberius & instantius agit
& inferius: Cur autem illum potius, quam illum li-
beret, aut non liberet, scrutetur qui potest iudiciorum eius
tam magnum profundum, &c. Et adhuc in eadem
Epistola de prædestinatione atque electione Ia-
cob pro fratre Esau disputans, propterea Pro-
phetam dixisse docet: Iacob dilexi, Esau autem
odio habui: Ut intelligeretur hoc apertum postea per
Prophetam, quod antequam illi nascerentur, erat in Dei
prædestinatione per gratiam. Et quid tandem istud?

Quid enim diligebat in Iacob, antequam natus fecisset
aliquid boni, nisi gratuitum misericordiae, quod essen-
tialiter misericordiam respicit, suæ donum? Et quid
oderat in Esau, antequam fecisset aliquid mali, nisi ori-
ginale peccatum? Quod vberius & enodatus ex-
plicat paulò post: Ut cum ex eodem patre, eadem ma-
tre, vno concubitu, antequam aliquid egissent boni aut
mali, alterum Deus diligit, odit alterum, intelligat Ia-
cob, ex illa massa originalis iniquitatis, ubi fratrem suum
cum quo habuit communem causam, videt per iustitiam
meruisse damnari, non nisi per gratiam potuisse discerni.
Vbi Deum diligere Iacob & odisse Esau, nihil
est aliud quam prædestinare & reprobare, seu
prædestinatione sua à perditionis massa discer-
nere, & in illa relinquere seu damnare, iuxta il-

Epist. 106. lud eiusdem in Epistola ad Paulinum: Sed quomo-
do, inquirunt, non est iniquitas apud Deum, si dili-
gendo discernit, quos merita nulla discernunt? Et pau-
lò post, effectum istius æternæ dilectionis, siue
discretionis à massa perditionis, siue simplicius
prædestinationis exprimens phrasi solita: Quid

nos hic docuit, nisi ex illa massa primi hominis, cui me-
rito mors debetur, non ad merita hominum, sed ad Dei
misericordiam pertinere quod quisque liberatur; atque
ita non esse iniquitatem apud Deum, quia neque remit-
tendo, neque exigendo quod debetur, iniustus est? Ibi
enim gratia est indulgentia, ubi iusta posset esse vindi-
cta. Et hinc euidenter apparet, à pœna debita libera-
to & gratis iustificato, quantum beneficij conferatur,

A quod alter equaliter reus sine punientis iniquitate puni-
tur. Nunquam finirem, si omnia sancti Docto-
ris loca congererem, quibus effectum illum præ-
destinationis in definitione memoratum verbis
istis: Quibus certissime liberantur, &c. per libera-
tionem à massa perditionis exponit, ut sanè fasti-
dium potius, quam instructionem allaturus mihi
videar, si pluribus accersendis immorer. Confu-
lenda, sicut plura videre libet, libri 2. ad Bonif.
caput 4. & lib. 4. cap. 6. lib. de natura & gratia
cap. 5. & 6. lib. 3. contra Iulianum cap. 17. & li-
bri 4. cap. 8. & alia innumera. Quæ sanè causa
est, ut illa gratia, quæ gratuita prædestinationis ef-
fectus esse dicitur ab Augustino, vocetur ab ipso
gratia liberatrix; gratia liberationis; gratia quæ libe-
rantur à concupiscentiarum dominatione; gratia, quæ
liberantur à corpore mortis huius, hoc est vitii eius;
denique gratia, quæ à damnatione liberantur, qua
iam tenemur obstricti, & similibus nominibus. Quæ
apertissime clamant, non aliter Deum homines
prædestinando respexisse, quam ut à massa dam-
nationis liberandos, quæ iustissimo Dei iudicio
tota humani generis massa vitata premebatur.

Quod etiam ex alio capite non minus eiden-
ter constat. Nam, ut Apostolus docet, & ex A-
postolo sanctus Augustinus, hominum electio
atque prædestinatio, non nisi in Christo facta est:
Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut esse-
mus sancti & immaculati in conspectu eius in charita-
te. Et iterum: Qui prædestinavit nos in adoptionem fi-
liorum per Iesum Christum in ipsum secundum proposi-
tum voluntatis suæ. Siue intelligatur in ipso, tan-
quam in corporis eius plenitudine, cuius ipse ca-
put, nos membra facti sumus, ut subinde sanctus
Doctor videtur intelligere, iuxta illud Aposto-
li: In quo enim nos sortemur consecuti sumus (ut Augu-
stinus legit) prædestinati secundum propositum eius;
siue in ipso, hoc est, per ipsum, aut per meritum
eius; quæ diuersitas ad præsens propositum ni-
hil facit. Jam verò, iuxta S. Augustini principia,
Christus, non erat ullo modo venturus in mun-
dum, nisi Adami peccato tota humana natura

D periisset: Attende Evangelium, venit enim Filius
hominis querere & saluum facere quod perierat. Si ho-
mo non periisset, filius hominis non venisset. Et in eodem
sermone: Quare venit in mundum? Peccatores saluos
facere. Alia causa non fuit quare veniret in mundum.
Non enim de coelo ad terram merita nostra bona, sed pec-
cata duxerunt. Hæc est causa, cur veniret peccatores
saluos facere. Et in sermone nono de verbis Apo-
stoli eadem illa verba, quamvis planissima, po-
pulo plana faciens: Nulla causa fuit veniendi Chri-
sto Domino, nisi peccatores saluos facere. Tolle morbos,
tolle vulnera; & nulla est causa medicina. Ergo non
aliter facta est hominum prædestinatio, nisi po-
stita præuisione damnationis, seu massæ humani
generis ex peccati iniquitate vitatæ, ut vi præ-
destinationis possent per gratiam ab ista damna-
tione liberari. Nam inde venerunt ista elogia
Christi Domini celeberrima, quibus Redemptor
& Saluator mundi, & Iesus dicitur, quia saluum
faciet populum suum à peccatis eorum. Prædestinare
quippe homines seu populum suum, non est
aliud quam velle saluum facere, seu liberare popu-
lum suum à peccatis eorum.

Lib. de præ-
dest. Sancti.
cap. 10.

Epist. 105.
ad Sixtum,
& Serm. 8.
de verbis
Apost. c. 2.

Lib. de Corr.
& gratia.
cap. 11.

Epist. 90.
lib. de gestis
Pelag. ca. 6.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 10.

Ephef. 1.

Ibidem.

Ibidem.

Serm. 8. de
verb. Domi-
cap. 2.

Ibid. c. 7.

Serm. 9. c. 1.

Matth. 1.

Vnde phrasēs ista, massa, & discretio à massa perditionis, & quid significant apud Augustinum.

CAPVT IX.

EX his igitur Augustini densis contestationibus simul etiam non obscure colligi potest, primo vnde phrasēs ista de massa & discretione venerint, quæ tam libenter Augustinus usurpat. Haussit enim vtramque ex Apostolo, qui ad Romanos dicit: *An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Vbi Augustinus semper subintelligit massam illam humani generis, quæ similitudine massæ, siue luteæ, siue farinaceæ, significatur peccati fermento corrupta esse. Nam *φύμα*, quod ibi massa vertitur, ab Apost. aliquoties usurpatur, pro conspersione farinæ, quæ fermento misceri ac temperari solet: *Modicum fermentum totam massam corrumpit. Et, expurgatæ vetus fermentum, ut sitis noua conspersio*, seu massa, *φύμα*. Phrasim vero de discretione Apostolus ei ad Corinthios suppeditauit: *Quis enim te discernit?* Quæ verba, sicut Augustinus docet ad Valentinum scribens, *Ideo dicit, quia de massa illius perditionis, quæ facta est ex Adam, non discernit hominem, ut eum faciat vas in honorem, non in contumeliam, nisi Deus.* Et ad Bonifacium docet, homini, tanquam de semetipso & de suo proprio bono glorianti, dici: *Quis enim te discernit? utique ab ira vasis, à massa perditionis, quæ per vnum omnes misit in damnationem, &c. ergo ille discernit, qui vnde discernaris imperit, pœnam debitam remittendo, indebitam gratiam largiendo.*

Hinc etiam secundo colligitur & perspicuum fit, quo sensu dicatur, massa perditionis, massa damnata, &c. Nempe quia totum humanum genus velut eiusdem cum Adamo naturæ, & ex ipso deriuatum, in ista conspersione, seu massæ farinaceæ, peccato veluti fermento vitiatum, perditum, atque damnatum est; non solum quia ratione culpæ, quam peccatum attulit, sed & concupiscentiæ, qua in prolem culpâ transfunditur, animus inquinatur, dominantique carni subditus nascitur: *Tunc facta est vna massa omnium, veniens de radice peccati & pœna mortalitatis.* Et inferius: *Concupiscentia carnalis de peccati pœna iam regnans, vniuersum genus humanum, tanquam totam & vnam conspersione, originali reatu in omnia permanente confuderat.* Vnde alibi dicit: *Vniuersa massa tanquam in vitata radice damnata est.* Alibi Pelagianos: *nolle credere, quod in vno homine tota est massa vitata, & tota damnata; à quo vitio & damnatione sola sanat & liberat gratia.*

Tertio vtrumque patet, quid sit illa discretio temporalis, seu liberatio à massa damnationis, quam respicit discretio æterna, seu prædestinatio gratuita saluandorum, velut adæquatum effectum suum. Quidam enim non satis periti principiorum Augustini, difficulter possunt acquiescere, quod prædestinationem Augustinus discretionem à massa damnationis vocet: Multi enim videntur per peccatorum remissionem iam à damnationis massa discerni, qui tamen nullo pacto prædestinati sunt, quia relapsi pereunt. Sed sciendum est quod cum discretio à massa perditionis apud Augustinum ipsa prædestinatione

A fiat iuxta illud ipsius: *Non enim sunt à massa illa perditionis præscientia Dei & prædestinatione discreti; & gratia æterna illa discretio Dei effectus eisdem respicit, quos prædestinatio: Prædestinationis autem effectus est gratia, ut idem ait, hoc est, quicquid gratia in homine ad perficiendam salutem ac liberationem eius operatur, non merita solum seu opera bona, sed & eorum perseverantiam & ipsam gloriam, sine cuius præparatione nemo simpliciter prædestinatus dici debet aut potest; prout latius in superioribus demonstraui.* Itaque æterna illa prædestinationis discretio à massa perditionis respicit adæquate discretionem seu liberationem temporalem ab illa massa per gratiam: Gratia, inquit Augustinus, liberat à totius

B massa damnatione, quos liberat. Quæ sane liberatio nullo modo solam peccati remissionem respicit, sed omnium omnino malorum depulsionem, quæ pœnaliter ex originali damnatione toti massæ perditionis inflicta sunt: nimirum non solum culpæ, sed & ignorantie illius profunda & cæcitatē, cum qua nascimur, & concupiscentiæ tam importunæ atque periculose, cum quibus duabus originalibus pœnis ad mortem usque dimicamus, & ex quibus pœnis omnia peccata proficiuntur, & ipsius mortalitatis, quam graue iugum Scripturæ vocant, æternæ denique damnationis, in quam nemo iam semel iustificatus relabatur, nisi ex illius damnationis supplicio, quo tota massa premitur. Ab istis omnibus damnationis originalis malis, nisi quis gratia liberetur, nunquam ille iuxta sensum sanctissimi Præsulis, à perditionis massa discretus fuerit. Itaque discretioni siue liberationi à massa perditionis, non semel damnationem Augustinus opponit; ut in libro quarto contra Iulianum, vbi de massa originis damnata atque vitiatæ fecisset mentionem: *Ac per hoc, inquit, nec damnatus ex debito de supplicio iuste queritur: nec liberatus gratis de merito superbe gloriatur.* Et libro de natura & gratia: *Vniuersa igitur massa pœnas debet, & si omnibus debitum damnationis supplicium redderetur, non iniuste procul dubio redderetur.* Qui ergo nudè per gratiam liberantur, &c. Et terminos liberationis illius circumscribens, quæ per misericordiam discernentis Dei & gratiam tribuitur: *Misericordia eius præuenit hominem, ut liberetur à malis & quæ facit & quæ facturum fuerat, nisi gratia Dei re-generetur, & quæ passurus fuerat in æternum, nisi erueretur à potestate tenebrarum, & transferretur in regnum filii charitatis Dei.* Et aduersus Iulianum accuratius: *Qua gratia liberatus sum à reatu omnium peccatorum, vel quæ nascendo traxeram, vel quæ male viuendo contraxeram: qua gratia liberor, ut scio, ne intrem in tentationem à concupiscentia mea abstractus & illectus, atque ut exaudiar dicens cum consortibus meis: Dimitte nobis debita nostra, qua gratia liberabor, ut spero, in æternum, vbi iam nulla lex in membris meis repugnet legi mentis meæ.* Ecce triplicem liberationem à malis, quæ omnia omnino, vel proxime, vel remotè, ex originali totius massæ damnatione contracta sunt, à malis culpæ, siue originalis, siue propriæ; à malis tentationum, cum quibus ut assidue luctemur, propter totius massæ culpam damnati sumus atque ita damnati, ut nisi gratuita Dei gratia in singulis adiuuemur, nec vnā quidem superaturi simus; à malis denique ipsius fomitis atq; mortalitatis: quæ tentationū omnium seminarium. Quod triplex beneficium contra triplex supplicium perditionis massæ irrogatum, triplici oratione petitur ab Eccl. quan-

C

D

E

Lib. de Cor.
cap. 7.

Lib. I. oper.
imperf. cont.
Iul. fol. 179.

Lib. 4. cont.
Iul. cap. 8.

Lib. de nat.
& gratia
cap. 5.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 13.

Lib. 6. cont.
Iul. cap. 14.

Rom. 9.

Galat. 5.
1. Cor. 5.

Epist. I. ad
Valent.

Lib. 2 ad
Bonif. c. 7.

Lib. 1. q. 2.
ad Simplic.

Lib. 14. de
Ciuil. c. 26.

Lib. 2. cont.
Iul. oper.
imperf. fol.
347.

dō iam etiam ab originis culpa mundata rogat: A

Dimitte nobis debita nostra; & ne nos inducas in tentationem: sed libera nos à malo, iuxta illud Augustini: Sic ergo totum hoc in tribus beneficiis positum breuiter peti potest: Ignosce nobis ea in quibus sumus abstracti à concupiscentia; adiunat ne abstrahamur à concupiscentia; aufer à nobis, beatā resurrectione, concupiscentiam. Quamobrem quisquis, non ex omnibus istis malis, quæ ex originali damnatione contracta sunt, eruitur, sicut non liberatur in tempore, nec discernitur re ipsa à massa perditionis, sed in illa, tametsi simul iustificatus, perit; ita nec ab æterno ab illa massa perditionis Dei prædestinatione discretus fuit. Massæ quippe damnatio, non in eo tantum sita est, quod post mortem ad æternum supplicium deputandi sumus, sed in omnibus omnino malis quæ in hoc mundo sufferuntur, & in omnibus malorum sufferendorum debitis atque necessitatibus, quæ tamen per misericordiam Dei non sufferuntur. Diuinæ quippe misericordiæ est, à quocumque malo liberamur, Concilio Arausicano nobis pronuntiante: Nullus miser de quantacumque miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia præuenitur. Inter quæ mala non est minimum, quod homo qui in illa massa damnatus fuit, neque credere, neque velle bonum, neque pœnitere mali, neque diligere Deum, neque operari, neque quicquam boni quo piè viuatur, neq; tantillum suis viribus perseuerare possit: sed ei totum istud gratuita gratia dari debeat, quam propterea, quibus & quando & quantum voluerit, tribuit, & negat Deus. Non enim culpā est opus nouā vt hoc alicui subtrahatur, siue non detur, quod nemini debetur. Ex illa igitur originalis massæ damnatione proficiscitur, vt aliquibus non detur quidem ipse auditus fidei, sine quo non possunt credere: Fides enim ex auditu: aliis non detur fides, sine qua iusti esse non possunt, aliis non detur pœnitentia, magnum donum Dei; aliis non detur dilectio, qua bene operentur; aliis non detur firmitas persistendi in tentatione, siue perseuerantiæ donum, quod Deus tribuit, & non tribuit, quibus vult. Iustè autem non tribuit, quod non debet: Si igitur sua malitia in peccata relabantur, non est illa culpa Dei, sed propria: sicut infirmitas, & cœcitas, ex qua nascitur instabilitas, propria est, ex massæ damnatione contracta. Hoc est igitur, quod Augustinus in istud velut principium refert, quod aliqui vel non perseuerauerunt, vel baptismo caruerunt, vel non crediderunt, vel non audito Euangelio, neque potuerunt credere; quia videlicet non sunt ab illa conspersione discreti, quam constat esse damnatam: Non enim sunt, inquit, à massa illa perditionis præscientia Dei & prædestinatione discreti, & ideo non secundum propositum vocari. Nam sub illa vocatione, secundum propositum, non solum fides & pœnitentia: sed, vt infra latius, & perseuerantia ipsa comprehenditur. Quemadmodum igitur qui ex puteo, in quem cecidit, ab alio gratis liberari debet, non est liberatus dum ei funis datur, & extrahi ex parte cœpit, si propria malitia vel infirmitate ex casu voluntario contracta, relabatur: ita nec ille in sensu Augustini à massa discretus est, qui tantummodo peccati remissione decernitur purgandus. sed qui omnium pœnarum ex damnatione originali inhærentium abolitione iustificandus, & in antiquum statum reparandus, in quo innocens massa ex Dei creatione & sanctificatione fuit.

Electio, seu prædestinatio gratia non habuit in Angelis locum, & quo sensu.

CAPVT X.

PRædestinationem illam gratuitam de qua nos hætenus differuimus, circa hominem, qui perierant, suos effectus operari tam in futura quam in præsentī vita, ex iis quæ tractauimus, satis patet. Ratio quoque certa duobus ex capitibus peti potest. Vna ex natura liberationis, de qua in definitione mentio fit, quia quotquot ad æternam salutem perducendi sunt, ex iustissima massæ damnatione, non solum culpæ remissione sed omnium pœnarū abolitione liberandi sunt. Quam liberationem, quia nullum omnino meritum siue operis, siue voluntatis, siue cogitationis præcedit, neque præcedere potest, sed mere per gratuitam gratiam dari debet, necesse est, vt gratuito tantum beneficium præparetur, & proinde prædestinetur: cum prædestinatio gratuita non sit aliud, nisi præscientia & preparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicumque liberantur. Vnde Augustinus: Quotquot ex hac stirpe gratia Dei liberantur, à damnatione vtique liberantur, qua iam tenentur obstricti. Vnde etiam si nullus liberaretur, iustum Dei iudicium iuste nemo reprehenderet. Quod ergo pauci in comparatione pereuntium, in suo verò numero liberantur multi, gratia sit, gratis sit, gratia sunt agenda quia sit, ne quis velut de suis meritis extollatur, sed omne os obstruatur, & qui gloriatur, in Domino gloriatur.

Altera ratio ex natura beneficiorum Dei fluit, quibus peragitur ista liberatio. Illa vero sunt, tam meritum vitæ bonæ in hac vita, quam eius præmium in futura: quorum vtrumque Deus per gratiam Christi medicinalem homini per peccatum perditum donat. Est enim arbitrium hominis post lapsum non solum ita culpæ & pœnæ reum, vt illud debeat à reatu hæreditario & proprio illius agni sanguis absolvere: sed etiam sub concupiscentia peccandi sibi dominante captiuum: à cuius vinculis & ferrea seruitute nullo pacto potest erui, & in bene agendi libertatem surgere, nisi per gratuitam Christi Salvatoris gratiam liberetur. De quæ seruitute, consule quæ fusè in aliis locis diximus. Hæc porro gratia non est quodlibet adiutorium læsæ potestatis arbitrij, sed adiutorium voluntatis & actionis, hoc est, non est adiutoriū sanæ voluntatis, quod detur ei posse, si velit, & sine quo non potest velle quod præcipitur, sed est adiutorium Salvatoris medicinale, quo Deus agræ voluntati inuictè donat ipsum velle & operari, idque ab initio inchoationis vitæ bonæ, vsque ad finem consummationis. Donat ergo Deus homini per istud gratuitum & medicinale adiutorium, omnia opera ac merita, quibus erigitur ad salutem, velle, credere, pœnitere, diligere, operari, & in istis omnibus perseuerare vsque in finem, Non solum vt sine isto dono perseuerantiæ esse non possint; verum etiam vt per hoc donum nō nisi perseuerantes sint. De quo genere gratuiti adiutorij medicinalis, & quo pacto per illud omnia opera lapsi hominis sint propriè & specialiter dicta munera, seu dona Dei, late diximus, cum de gratiæ medicinalis natura tractarem.

Hinc ergo irrefragabiliter consequitur, omnia

Lib. 2. de
pec. merit.
cap. 4.

Concilio
Arausicano
can. 4.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 10.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 7.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 12.

Vide lib. 2.
de gratia
Christi Sal.
totum præ-
cipue à c. 3.
vsque ad 15.

huiusmodi beneficia, quibus peragitur perditio-
rum hominum liberatio, sicuti gratuita & spe-
ciali donatione dantur infirmis per adiutorium
non solum *sine quo non possunt* præcepta facere, sed
quo Deus eis ipsum velle largitur & facere, ita
quoque ea beneficia ipsis per gratuitam beneuo-
lentiam & gratiam præparari, hoc est, danda
prædestinari. Ut proinde nullo pacto in dubium
reuocari possit, quin prædestinatio gratiæ circa
lapsos homines versetur. Hoc ipso namque quo
ista beneficia liberationis, aliquibus gratis præ-
parata atque prædestinata sunt, illi ipsi gratis
prædestinati sunt, iuxta illius consecutionis le-
gem, quam format Augustinus, quando in hunc
modum arguit: *Initium fidei & usque in finem per-*

Lib. de dono
per f. c. 17.

*seuerantia Dei dona sunt, nec vlla futura sua dona, &
quæ danda essent, & quibus danda essent Deus non
præscire potuit: Ergo, inquit, per hoc prædestinati ab
illo sunt, quos liberat & coronat.*

Sed de beatis Angelis maior quæstio est, utrum
& illi electione seu prædestinatione gratiæ electi
seu prædestinati sint. Quod etiam de hominibus
si in primæua perstitissent innocentia, quæri po-
test. Nam eadem omnino, iuxta sanctum Augu-
stinum, de hominibus innocentibus atque illæ-
sis, quæ de Angelis ratio fuit. Angelos igitur
etiam gratis ad salutem electos & prædestinatos
esse, plerique recentiores & fere omnes, si non
prorsus omnes, vnanimiter docent. Ratio quo-
que manifesta & certa ipsis suffragari videtur.
Est enim iuxta Catholicam fidem indubitatum,
Angelos vera Dei gratia indiguissse, qua possent
opera bona facere, & in iustitia perseverando
cœlestis beatitudinis meritum comparare. Non
minus enim opera veræ pietatis & charitatis,
quibus æterna gloria promerenda est, quam ipsa
gloria, quæ erat merces operum, naturales An-
gelorum vires, & hominum, quantumvis inno-
centium, superat, ergo & illa eis gratis danda, &
per hoc prædestinanda fuerunt, ergo consequen-
ter illi qui re ipsa beatitudinem assecuti sunt,
iuxta dictum S. Augustini argumentum gratis
respectu vtriuslibet, siue meriti, siue præmij, præ-
destinati sunt. Nam quod Augustinus in defini-
tione sua liberationis mentionem facit materia-
listantum videtur esse differentia, quia de ho-
minibus lapsis ex professo loquebatur. Gratuita
verò esse potest, præparatio atque prædestina-
tio beneficiorum, quamvis aliquis per illa non à
promerita iam damnatione, sed ab imminente, si
deisset gratia, liberaretur.

Et ista quidem, iuxta recentiorum principia,
videntur valde consequenter dici, qui ne semel
quidem de gratuita sanctorum Angelorum præ-
destinatione dubitant. Sed iuxta S. August. longe
aliter de rebus istis ratiocinandum est, utpote
cum cuius principiis ista iam dicta modernorum
argumentatio, & conclusio capitaliter pugnat.
Dicendum est enim Angelos, qui æterna fœli-
citate potiuntur, non esse prædestinatos electione
seu prædestinatione gratiæ, sed eâ quam supra dixi-
mus, meritorum. Idemque omnino de hominibus,
si perstitissent in statu innocentia, sentiri de-
bet.

Vide hoc
Tract. su-
pra ca. 6.

Quod ut recte intelligatur, sciendum est nos
non agere de sanctitate vel charitate, cum qua
Angeli & primi homines creati sunt, cum Deus
esset in eis *condens naturam, & largiens gratiam*;
hanc enim non est dubium eis gratis esse præde-
stinatam atque donatam: non etiam de ipso præ-
cisè adiutorio gratiæ, quod eis ad perseveran-

A dum datum est. Nam & istud certissimum est
gratuita Dei voluntate prædestinatum ac da-
tum; sed de perseverantia, & actibus meritisque
Angelorum, & de gloria, quæ perseverantiæ &
meritis retributa est.

Itaque ratio diuersitatis inter innocentis lap-
sæque naturæ statum, ex discrimine duplicis adiu-
torij gratiæ, quod creaturis stantibus & lapsis ad
volendum agendumque necessarium est, proficif-
citur. Aliud enim sanæ, aliud ægrotae voluntati;
aliud fractæ, aliud integræ libertati congruit.
Itaque vnum est simile adiutoriis, quæ robustæ
sanitati conseruandæ adhibentur; aliud medici-
nalibus, quæ infirmitati roborandæ. Inter quæ
adiutoria quanta differentia sit, & quo pacto id
quod integritati ad agendum sufficit, alteri ple-
rumque nihil omnino conferat, imo noxium sit,
videnda, si placet, ea quæ latè superius ex pro-
fesso disputata sunt. Præsenti scopo satis est re-
colere, Angelorum adiutorium non fuisse tale, ut
per illud eis velle, & facere, & perseverare largi-
retur Deus; sed tantummodo posse facere, & per-
seuerare, si vellent. Non enim erat adiutorium
quo fieret ut vellent & perseverarent, sed *sine quo*
velle & perseverare non possent. Non ergo Deus
eos esse voluit sine gratiæ suæ adiutorio; sed il-
lud reliquit in eorum libera voluntate; ita vide-
licet, ut illud desererent, cum vellent, & in quo
permanerent si vellent, non quo fieret ut vellent:

C Ut enim vellent, in eorum libero reliquit arbi-
trio quod ita liberum tunc erat, ut quemadmo-
dum Augustinus notat, *bene velle posset, & male.*
De quo discrimine duplicis adiutorij, statim, lap-
sæque creaturæ, quantum ad operandi modum,
fusi ex mente Augustini disputauimus, tum su-
perius, cum de gratia medicinali Christi; tum
illo libro, ubi de statu primi hominis diximus.

Lib. 2. de
grat. Christi
Sal. à c. 1.
usque ad 4.

Vide lib. 2.
cit. c. 4. & 5.
Vide lib. de
statu primi
hominis pe-
ne toto &
maxime c.
14. & 15.

Hinc ergo nascebatur primo, ut usus, perinde
vti non usus, istius adiutorij, non ab ipso adiuto-
rio, sed à voluntate peteretur. Adiutorium enim
non se habebat tanquam id quod voluntatem ad
agendum impelleret, sed ita dumtaxat, ut sine
quo se ad volendum determinare non posset.
Nam quemadmodum habitibus & oculorum lu-
ce utitur voluntas nutu suo, & non utitur quan-
do vult; nec est lux aut habitus, quæ velle vel
non velle, videre vel non videre nos faciunt, sed
tantummodo sine quibus actus volendi & viden-
di non fit: ita Angelorum adiutorium non erat
huiusmodi influxus, quo fieret ut vellent, sed è
contrario nutus voluntatis erat, quo fieret ut ad-
iutorium influeret.

Hinc secundo nascebatur, ut non deberet dis-
crimen volentium à non volentibus, agentium
à non agentibus, perseverantium à non perseve-
rantibus, adiutorio, sed nutui voluntatis tribui,
quamvis voluntas, aut actio, aut perseverantia
sine adiutorio influente non fieret. Nam quando
ad eundem actum liberum concurrunt plura, si-
ne quibus libertas agendi in actum suum exire
non potest, non illi causæ tribui debet exerci-
tium actus aut voluntatis, *sine qua* non potest fie-
ri: sed illi, quæ nutu suo totam machinam ad
motum impellit, aut otiosam esse finit.

Vide dicta
lib. de statu
primi homi-
nis c. 14. &
15. latissime.

E Hinc tertio nascebatur, ut neq; volitiones, ne-
que actiones Angel. hoc est, neque merita, neque
perseuerantia meritorum, essent specialia Dei dona
hoc est, non eis Deus speciali donatione seu gra-
tia largiretur. Tantummodo enim donabat ea in
radice, quatenus eis adiutorium quoddam gra-
tiæ tribuebat, sine quo simul influente & evo-

Vide ibid.
ex August.

perante velle, agere, & perseverare, non poterant; sed ipsum velle, agere, & perseverare, non eis dabat adiutorium gratiæ, sed propria voluntas, quamvis non sine gratia; eo prorsus modo, quemadmodum si quis cum gratia sufficiente pro sua libertate vellet aut ageret, prout recentiores aliqui Molina & Lessius, ex professo docent. Fit enim, secundum illos efficax gratia, quantum ad actum secundum, si voluntas cum ea cooperari velit; si non, tantum sufficiens & inefficax in actu secundo, hoc est, sine effectu aut sine actu manet. Tunc igitur velle & agere bonum, non erat speciale donum Dei, sed tantum generale. Nunc è contrario, & generale est & speciale, quia non solum sine adiutorio, & sine potentia voluntatis (quorum utrumque à Deo datum est) homo non potest velle aut operari bonum, sed etiam Deus per ipsum adiutorium gratiæ, ipsum velle donando, donat & meritum; & ipsum perseverare operando, donat perseverantiam.

Hinc nascebatur quarto, ut quamvis non sine gratia rectè viuerent, & in bonitate starent, per vires tamen liberi arbitrij rectè vivere & stare dicerentur; quod Augustinus ex professo multis locis docet.

Hinc nascebatur quinto, ut merita Angelorum essent merita liberi arbitrij, & humana, & sua: non quasi puris naturæ viribus sine influxu super naturalis gratiæ parerentur. Absit istud ab Augustini mente. Omnia quippe merita status innocentiae tantopere, imò magis, tribuebat ipse gratiæ Dei, quam plurimi recentiores merita status lapsæ. Docuit enim, nulla omnino merita imò nec opera bona sine gratiæ adiutorio, etiam ab innocenti natura, vlllo modo proficisci potuisse. Sed quia altioris & purioris veritatis intuitu vidit, non fuisse tunc gratiæ, sed voluntatis facere ut innocentes vellent; quemadmodum nunc è contrario, non est voluntatis, sed gratiæ facere ut lapsi velint, quamvis neque tunc fieret sine gratia, neque nunc sine voluntate; vidit consequenter, non solum merita status illius non esse dicenda specialia Dei dona, quemadmodum nunc sunt, sed esse dicenda merita naturæ liberi arbitrij, humana, quemadmodum è contrario nunc sunt merita gratiæ, quia gratis à gratia donata humanæ voluntati.

Hinc nascebatur sexto, ut neque vita æterna esset Angelis gratia specialis, sed merces meriti. Nunc è contrario, gratia Dei est non solum meritum, sed & vita æterna: quia gratia est nobis omne meritum, cui & vita æterna datur. Meritum enim, & meriti præmium se inuicem ita respiciunt, ut si meritum sit specialis gratiæ donum, etiam præmium donum sit; & è contrario, si meritum non sit speciale donum, sed generale, & in radice tantum datæ potestatis, præmium quoque non sit speciale donum, sed proprie merces meriti; quod item ex Augustini doctrina latius stabilivimus. Quo vero pacto etiam per ista nihil Augustinus diuinæ gratiæ deroget, vide loco citato, libro primo. Nam in illo libro ex professo & fusè deducuntur ex Augustini principiis omnia, quæ hic de industria tantum breuiter tetigimus, ne forte eadem repetendo lectorem lassaremus.

Ex his iam liquido cuius patet, verissimum esse, iuxta Augustinum, non esse prædestinatos vel electos Angelos ad merita, quibus beatitudinem adepti sunt, prædestinatione vel electione gratiæ; & idem iudicium esse de primo homine, si in boni-

tate mansisset. Causa quippe istius veritatis est, non quod Angeli, vel primus homo, non indigerint gratia ad merita sua, vel opera, vel voluntates bonas; sed quia talis erat gratia, qua indigebant, ut non donaret eis merita, sed relinqueret ea in potestate & libertate voluntatis, hoc est, ut Augustinus etiam de primo homine dicit: *Ut perseverare & non perseverare in eius relinqueretur arbitrio*. Et illius ulterius ratio fuit, quia tales vires habebat eius voluntas, quæ sine vlllo fuerat instituta peccato, & nihil illi ex seipsa concupiscentialiter resistebat, ut dignè tantæ bonitati & bene vivendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium. Ex quo fiebat consequenter, ut ipsum perseverare,

seu velle, & operari bonum, quod in eorum libero relinquebatur arbitrio, non esset eis donandum à Deo, sed à propria voluntate, non sine adiuvante gratiâ, requirendum; & consequenter, non esset eis prædestinandum aut meritum, aut perseverantia meritorum. Hoc enim gratis prædestinat Deus, quod ipse gratis factururus, aut donaturus est; non quod homines; quemadmodum sæpius supra diximus. Quemadmodum igitur morale opus bonum, quod à sola voluntate sine gratia fieri posse arbitrantur, vel visionem cælorum, vel auditionem sonorum, vel progressionem de loco ad locum, vel intellectionem seu contemplationem rerum naturalium, non gratis

Deus homini donat, neque dandum prædestinavit quantumvis potentias & adiutoria vniuersa, sine quibus influentibus nullâ ratione exerceri possunt, gratuita voluntate donaverit, quia ab ipsa libera voluntate, sine alia speciali donatione aut prædestinatione fiunt, ita quoque prorsus de donatione ac prædestinatione gratuita meriti & perseverantiæ hominum innocentium Angelorumque statuendum est; nempe, ea non fuisse gratuito Angelis prædestinata, quia non gratuito donata. Vnde nec ea se Angelis sanctis daturum esse præsciuit. Sic autem describit prædestinationem gratiæ sanctus Augustinus, ut per

eam præsciat Deus, non quid homines etiam cum adiutorio Dei, sed quid ipse factururus sit. Quid enim est, quod homines faciunt sine adiutorio Dei, non solum potentialium (quæ sunt instar cuiusdam assistentis perpetuo potestatis, quales sunt habitus, luces, species, & ipsum quoque adiutorium status innocentiae) sed etiam actualium influxum? Nec tamen idcirco quicquid homines Deo simul concurrente & influente faciunt, à Deo donari, & prædestinari dicendum est. Nam & actus materiales peccatorum ea ratione donarentur, ac prædestinarentur voluntati; quo nihil falsius dici potest. Tunc ergo donatur volitio actus, aut opus, aut meritum, quando ipse in voluntate operatur ut velit; non solum sic ut sine adiutorio isto velle non possit, sed

ut cum isto adiutorio non nisi velit.

Vide dicta
ibid. toto ca.
16. ubi ex
professo probatur ex
August.

Vide lib.
illo 1. de
statu Adæ
cap. 7. 8. 9.
toto.

Vide late
lib. citato
cap. 19.

Vide dicta
lib. cit.
cap. 16.

Vide eodem
cap. 16.

Vide totum
c. 19. maxi-
mè in fine.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 12.

Ibidem.

Lib. de dono
pers. c. 14.
& 17. &
alibi sæpius.

Electio gratia in Angelis ex alio capite destruitur.

CAPVT XI.

QUæ veritas ex alio capite certò conuinci potest. Nam Semi-Pelagiani fatebantur homini à Deo dari talem gratiam ad initium fidei & ad perseverantiam in fide, qualis primo homini in innocentia statu data fuit. Disertis verbis hoc asserit Hilarius ad August. scribens: *Vnde in hoc solo volunt à primo homine omnium distare naturam, ut illum integris viribus voluntatis iuaret gratia volentem sine qua perseverare non poterat: hos autem, amissis viribus, credentes tantum, non solum erigat prostratos, verum etiam suffulciat ambulantes.* Itaque in hoc ponebant differentiam, quod Adam cum illa gratia quam Augustinus tradit, posset perseverare volens, hoc est, si vellet; lapsi autem credere tantum; de cætero fractæ vires gratia Christi essent erigendæ: quod nos alibi latissimè demonstrauimus. Hac ergo de causa, quia ista gratia Adami talis erat, ut per eam non donetur meritum à Deo, sed in libero arbitrio relinquatur, nolebant initium fidei & in ea perseverantiam donari, & per hoc neque prædestinari à Deo. Et hoc verissimum esse, in eorum sensu, profitetur Augustinus. Nam ideo de illis dicit: *Solum initium fidei & usque in finem perseverantiam, sic in nostra constituunt potestate, ut Dei dona esse non putent, neque ad hæc habenda atque retinenda Deum operari nostras cogitationes & voluntates: cætera vero ipsum dare concedunt.* Ex qua duplici confessione duplicem quoque consequentiam format Augustinus. Vnam, si cætera præter fidei initium & perseverantiam Deus donat; ergo ea se daturum esse præsciuit: ergo prædestinauit, quam passim secundo libro de dono perseverantiæ crebrò repetit, & in primis in fine libri postquam dixisset, quod Massilienses cætera bona ad vitam piæ, qua Deus rectè colitur, pertinentia, etiam ipsi propter quos hæc agimus, Dei dona esse concedant; Regulam figit inde generalem: *Omnia porro dona sua, & quibus illa fuerat largiturus, Deum præscisse, negare non possunt.* Altera consequentia est, si initium fidei, & perseverantia non dantur à Deo: ergo nec ea se daturum esse præsciuit: falsum enim præsciuisset, si se daturum præsciuisset, quod ipse non dabit; ergo neque prædestinantur. Reciproca quippe sunt prædestinare, & præscire, non quid homines facturi sint, sed quod ipse daturus. Vnde illa: *An forte nec ipsa opera pietatis dicunt prædestinata? quemadmodum videlicet initium fidei prædestinari negant? Ergo nec dantur à Deo, aut ea se daturum esse nesciuit. Quod si & dantur, & ea se daturum esse præsciuit, profectò prædestinauit.* Itaque initio libri de prædestinatione sanctorum, quia Massilienses fidei initium & perseverantiam vellent ab humana voluntate proficisci cum ista Adami gratia, quæ naturæ quamuis lapsæ superstes manserāt, de ipsis dicit: *Adhuc in questione caligant de prædestinatione sanctorum.* Hoc enim ipso tollebant eam, quæ fidem, non sicut opera, per gratiam Christi donari, sed ab homine gratia Adami adiuto fieri crederent. Et inferius reprehendit, quod Deus iuxta Massil. præsciuisset, non se fidem, sed homines esse facturos, hoc est, quod prædestinationem

A fidei tollerent, quia ut eodē capite dixerat: *Prædestinatione Deus ea præsciuit quæ fuerat ipse facturus.*

Ex ista igitur Massiliensium opinione & Augustini argumentatione cōcludimus, Massilienses hoc ipso quo statuebant hominem Adami gratia adiutum posse saltem credere, sustulisset prædestinationem Dei gratuitam respectu fidei, utpote quam Deus non se daturum, sed homines ipsos facturos esse præsciēbat: ergo & Augustinus, hoc ipso quo docet Adamum & Angelos gratia primi status adiutum in credendo & operando perseverare potuisse si vellent, tollebat prædestinationem Dei gratuitam respectu operum & perseverantiæ; quia ea non se daturum esse, sed homines & Angelos facturos esse præsciēbat. Deum autem non dedisse Angelis opera & perseverantiam, nec Adamo daturum fuisse, August. ex profecto toto cap. 10. 11. & 12. de Correp. & gratia docet, & ex natura adiutorij sine quo non inuictè sequitur. Vnde etiam expressè dicit:

Ut ergo non acciperet, hoc est, non opus esset accipere, hoc donum Dei, id est, in bona perseverantiam, primus homo, sed perseverare & non perseverare in eius relinqueretur arbitrio, tales vires habebat eius voluntas, &c. ut dignè tantæ bonitati & bene viuendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium. Nam istis verbis respondet ad quæstionem quæ initio capitis 10. proposuerat. Cū enim cap. 7. instantissimè tradidisset, propterea non dari quibusdam hominibus donum perseverandi, quia non sunt à massa perditionis præscientia Dei & prædestinatione discreti, hoc est, quia in massa per peccatum perdita concreti & cum damnatione nati sunt; quibus Deus non tenetur tantum donum prædestinare, eosque à cæteris prædestinando discernere; gravis quæstio nascebatur: *Quid ipse Adam, quem non perseverasse constabat, non perseverando peccaverit, qui perseverantiam etiam non accepit? hoc est, cui Deus etiam, tantum donum dare noluit.* Causa difficultatis est: Neque enim dici potest, quemadmodum antea de hominibus lapsis ac damnatis dixerat; ideo non accepisse, quia non est discretus à massa perditionis gratia largitate. Et quare istud dici non potest? Nondum quippe erat illa in genere humano massa perditionis antequam peccasset ex quo tracta est origo vitiosa.

Hanc igitur præclarissimam ac difficillimam quæstionem (in qua intelligenda, atque ut oportet penetranda, omnes penè recentiores hallucinantur, dum perseverantiam hominibus atque Angelis innocentibus per gratiam donandam ipsosque gratis prædestinatos aut prædestinandos fuisse cōtendunt) soluit diuinissimè profundissimèque Augustinus, dum gratiam quidem respectu vtriusque status agnoscit necessariam, non tamen talem, qua Deus vtrisque, & integris & lapsis, perseverantiam daret; sed talem, per quam lapsis quidem propter fractas per concupiscentiales motus liberæ voluntatis vires ipsum velle & perseverare largiretur; integris vero & stantibus neutrum, sed tantummodo posse perseverare, si vellent; velle autem & nolle in eorum libero relinqueretur arbitrio; ita videlicet, ut si qui talis gratiæ adiutorium arripere vellent, illi, non per acceptum cælitus perseverandi donum, sed per liberam voluntatem, quamuis non sine gratia concurrente, starent. Quod quomodo fieret, etiam exemplo declarat apertissimo: *Sicut fecerunt Angeli sancti, qui, cadentibus aliis per liberum & gratia arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi.* Hanc differentiam vtriusque gratiæ inculcat, ut

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 11.

Ibid. initio
cap. 12.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 11.

gentissimè, & identidem repetit. Ex qua & per se ipsam emicat solutio propositæ quæstionis, & ipsemet eam satis apertis verbis indicat; nimirum non opus fuisse ut acciperet Adam à Deo perseverantiæ donum, sed illud fuisse in eius libero arbitrio constitutum; quia iam potens erat ut gratia longè debiliori, non actum perseverandi, sed potestatem dumtaxat perseverandi donante, iuvare deberet; actus autem perseverandi, seu perseverantia, ab ipsa libera voluntate peteretur. Hominibus autem lapsis ipsa perseverantia propter infirmitatem damnationis, que meritum in quod inciderunt, gratis donari debet. Ex quo discursu sole meridiano clarius liquet, merita primi hominis & Angelorum, quæ in perseverantia includuntur, non fuisse specialia dona Dei, & consequenter non esse gratis à Deo prædestinata. Non enim ea se gratis daturum Angelis sanctis, aut homini primo, si in veritate steterit; sed ipsos ea facturos esse, quamvis non sine gratia sua, præsciuit.

Augustinus Angelorum perseverantiam non prædestinatam, sed præscitam tradit, eosque non gratia, sed meritis discretos.

CAPUT XII.

Hæc ergo ratio, cur Augustinus in vniuersis operibus suis nusquam tradat, sanctorum Angelorum perseverantiam, aut merita, fuisse prædestinata; seu ipsos prædestinatos ut in bona voluntate persisterent. Sed è contrario, quia perseverare & non perseverare, in libero voluntatis arbitrio relictum fuerat; quemadmodum Angelorum deficientium casum, ita stantium quoque perseverantiam, tantummodo diuinæ subiecit præscientiæ. Quo præsciendi verbo tam studiosè in vtrisque & bonis & malis utitur, ut de industria tanquam isti materiæ propriissimum se legisse videatur. Ut in libro tertio de libero arbitrio: *Si bonitatem conditor præbuit ad eam (creaturam) condendam, cuius prævidit futura peccata, nullo modo non præberet eam bonitatem ut creaturam concederet, quam peccaturam non esse, hoc est, perseveraturam esse PRÆSCIVIT.* Et post multa capita interiecta: *Quamquam non peccavit (creatura Angelica quæ beata facta est) sicut eam non peccaturam PRÆSCIVIT DEVS.* De qua creatura paulo ante capite præcedenti dixerat: *Nec ideo in bona voluntate permanet, quia hoc accepit officium (continen- di omnia) sed ideo accepit, quoniam ab illo qui dedit, permansura PRÆVISA EST.* Et inferius: *Scire vellem, si fieri posset, quare illa natura non peccet, quam non peccaturam, hoc est perseveraturam PRÆSCIVIT DEVS.* Quam sentiendi & loquendi cautissimam circumspeditionem servavit exactissimè in Enchirid. ad Laur. Vbi cum ex professo de diuina voluntate disputas assereret, omnino fieri quodcūq; ipsa vellet; & statim occurreret, cur ergo primum hominem, quem bonum, & rectum instituerat, non custodierit in ea salute, in qua creatus fuerat; itemque, cur non eum ad meliorem immortalitatis beatitudinē transfunderet, ad quam eum condidisse & transferre velle videbatur? Vtrumq; ab Adami voluntate pependisse respondet: *Quapropter etiam primum hominem Deus in ea salute, in qua conditus fuerat, custodire voluisset, eumque opportuno tempore post genitos*

A filios sine interpositione mortis ad meliora perducere, ubi iam non solum peccatum non committere, sed nec voluntatem posset habere peccandi, si ad permanendum sine peccato, sicut factus erat, perpetuam voluntatem habiturum esse præscisset. Quia vero eum malè vsurum libero arbitrio, hoc est, peccaturum esse præsciuit, ad hoc potius præparavit voluntatem suam, ut bene ipse faceret etiam de maleficiente. Et rationem eius rei eandem prorsus reddit, quam nos reddidimus: quia tunc & velle & nolle, perseverare & non perseverare, propter maximam status istius libertatem, relictum erat in libero voluntatis arbitrio: Sic enim, inquit, oportebat prius hominem fieri, ut & bene velle posset, & malè. Nunc vero, ut statim addit, voluntas sub servitute peccati detinetur, qua fit ut bene velle non possit, sed voluntas per Christi gratiam debeat liberari & præparari.

B Similiter ista ratio est, cur Augustinus nunquam discretionem, quæ vel in Angelis facta est vel in hominibus innocentibus futura fuisset, gratiæ vel prædestinationi, sed potius meritis tribuat, quibus videlicet ipsi se ipsos, spòte sua bene vel male operando, discernent. Quod sicut ex eius principiis iactis apertissime sequitur, ita in libris de Ciuit. Dei ipse non obscure propalauit quando de hominibus iam peccato perditis dixit: *Non eos iam meritis, quandoquidem vniuersa massa tanquam in vitiata radice damnata est, sed gratia discernens.* Vbi duplici modo indicat, in statu innocentia fuisse meritis discernendos, tum ex eo quod dicat, *non eos IAM discernens*, tum quia causam affert, quia massa videlicet damnatione vitiata est; hoc ipso nimirum palam indicans, olim cum esset massa integerrima, non opus fuisse ut eos gratia discerneret, qui propriis meritis, hoc est, propria voluntate & libertate, quamuis, non sine gratia, discerni potuissent. Nam indefluit, quod locum illum Apostolicum: *Quis enim te discernit?* nunquam nisi de hominibus lapsis, de quibus & Apostolus intellexit, intelligat.

C Et sane cum Augustinus tam sollicitè tradat, adiutorium primi hominis & Angelorum non fuisse tale, quo fieret ut perseverarent, sed tantummodo sine quo perseverare non possent; hoc est, non fuisse tale, quo Deus Angelis aut hominibus velle & perseverare donaret, sed tale quo velle & perseverare in eorum proprio relinqueretur arbitrio, ut sua sibi ipsi voluntate, quamuis non sine adiutorio, velle & perseverare donarent, impossibile profecto est, etiam solo naturali lumine rem istam metiendo, ut per ipsum adiutorium gratiæ discernentur. Nam vsque ad ipsum nutum voluntatis accedentem, nulla adhuc discretio est, sed omnes in hæsitando pares: ipsum verò nutum voluntatis, quo discretio fit, non tribuit aut facit adiutorium, quia non est tale, quo fiat ut velint, seu quo Deus donat ut velint, sed tantummodo sine quo non velint, aut velle non possint. Ergo ex ipsa natura talis adiutorij implicat contradictionem, ut adiutorium istud vnquam eam discretionem afferat. Nam afferre discretionem non est aliud, quam efficere ut velint istud autem adiutorio Angelico & primi status ex diametro aduersatur. Est enim ipsissima natura adiutorij status lapsi: per quod ideo nunc discreuit hominem ab homine Deus, quia per illud operatur ac donat ut velit. Necessè est igitur ut Angeli sancti non gratiæ adiutorio, sed meritis suis, seu propria voluntate discreti sint.

In Enchir.
ad Laurent.
cap. 105.
Ibid. c. 106.

Lib. 14. de
Ciuit. c. 26.

Lib. 3. de
lib. arb.
cap. 5.

Lib. 3. de
lib. arb.
cap. 22.

Ibid. c. 11.

Cap. 17.

In Enchir.
ad Laurent.
cap. 104.

Angeli ad gloriam electi sunt, non electione gratia sed meritorum.

CAPVT XIII.

QUOD si electio seu predestinatio gratiæ non habuit in Angelis locum comparatione perueuerantiæ, respectu gloriæ multo minus. Gloria enim proprie in ipsis fuit merces meriti, quo in veritate steterunt. Si ergo meritum non fuit ipsis specialis gratiæ donum, nec merces meriti esse potest. Nam in ipsa etiam ratione mercedis quædam oppositio includitur ad gratuitum donum. Vnde Apostolus de electione gratiæ, vī cuius sit gratuitum donum: *Quod si gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia.* Merces ergo operū, hoc ipso quo debetur operibus, non potest esse gratia, nisi opus cui merces debetur ipsum sit gratia, iuxta quod Augustin. dicit: *Electi sunt per electionem gratiæ, non præcedentium meritorum, quia gratia est illis omne meritum.* Nam ista sola cōsideratione dictum ab Apostolo vult Augustinus respectu lapsorum hominum: *Gratia Dei vita æterna, quia videlicet vita bona, cui redditur, nihil aliud est nisi Dei gratia.* Ex hoc ergo principio concludit hoc ipsum Augustinus, de quo fatagimus: premium scilicet permansionis, id est, non posse seruire peccato, quod in vita æterna datur, non fuisse sanctis Angelis, nec Adamo, si perstitisset, futurum fuisse gratiæ donum, sed meriti mercedem, quamvis nunc è cōtrario, lapsis sit gratuitum gratiæ beneficium: *Quid erit autem liberius lib. arbitrio, quando non poterit seruire peccato; quæ futura erat & homini, sicut facta est Angelis sanctis, merces meriti? Nunc autem per peccatum perduto bono merito, hoc est, potestate habendi meritum per liberum arbitrium, non sine gratia, vt explicatum est, in his qui liberantur factum est donum gratiæ, quæ merces meriti futura erat.* Hoc est, gloria nunc est homini donum gratiæ, quia meritum cui redditur, donum gratiæ est. Tunc autem gloria non erat futura donum gratiæ; sed, quamvis non absque gratia, humanæ libertatis officium. De qua natura mercedis, & quod premium nō esset Angelis specialis gratiæ donum, plura diximus, cum de meritis primī hominis ageremus.

Ex his ergo conficitur quod prætendimus: Si enim gloria in Angelis non fuit gratuitum gratiæ donum, sed merces, quæ merito non donato debebatur; ergo non fuit Angelis prædestinata prædestinatione gratiæ. Nam illa sese inuicem consequuntur, per gratiam dari, & per gratiam efficaciter prædestinari. Si enim in tempore aliquid ex merito liberi arbitrij, hoc est, ex tali merito quod non est gratiæ donū, à Deo datur; profecto ex tali merito efficaciter prædestinatur. Hoc enim est argumentum, quod contra Massilienses format August. vt supra diximus.

Nec verò hic opponi potest, gloriam posse gratis prædestinari, quamvis in tēpore ex meritis detur; eo quod nunc in hominibus ita re ipsa fieri videatur. Hoc enim tunc tantummodo verum est, quando simul ipsa merita, quibus gloria in tempore reddenda est, gratis prædestinantur. Tunc enim illa tota series beneficij, quo quis vult huic, non alteri gloriam tanquam premium meritorum, quæ ipsa gratis donanda præparari-

Atur, prorsus gratuito prædestinatur. Sed hoc in præsentī casu nō potest habere locum. Iamenim demonstrauimus, merita non esse Angelis gratis data aut prædestinata, sed propria libertate, quamvis non sine gratiæ adiutorio comparata. Ergo propter illa non potest Angelis gloria ex gratia prædestinata dici, sicut nec in tempore gratis data est, sed merces meriti fuit.

Cum ergo gloria non fuerit Angelis gratiæ prædestinatione præparata vel data; necesse est illius prædestinationem fuisse meritorum. Nam gloriam ipsis aliqua ratione prædestinatam esse, iuxta diuī Augustini principia, negari nullo pacto potest. Si enim dānatio impiis Angelis prædestinata fuit, quanto magis iustis & sanctis gloria? Quod ex ipsa quoque prædestinationis notatione, quā ex August. & Fulgentio supra dedimus, non minus certum, quam perspicuum est. Quis enim Angelis in cælo gloriam contulit, nisi Deus? Nec enim ipsi seipsos sublimis illius contemplationis & beatifici amoris beneficio glorificare & beare potuerunt. Itaque non vno loco sanctus Augustinus tradit, Deum esse qui non solum homines, sed & Angelos beatos facit, & eis beatitudinis præmium tribuit, vt in libro decimo quarto de Ciuitate Dei: *Donec, hominibus in statu innocentiae, alia maior felicitas daretur, quæ beatissimis Angelis data est.* Et in libro

Cvigesimo secundo eiusdem operis: *Qui casum, inquit, Angelorum voluntarium iustissima pœna sempiterna infelicitatis obstrinxit, atque in eo summo bono permanentibus cæteris, vt de sua sine fine permansione certi essent, tanquam ipsius præmium permansionis dedit.* Itaque alibi generaliter dicit, quod Deus præuidet quid de iustis impiisque facturum sit. Quibus verbis ipsa prædestinationis definitio, prout ab August. sæpe tradita est, comprehenditur. Si ergo Deus eos glorificauit, hoc est, gloriam contulit, si Deus eis præmium permansionis dedit, beatosque fecit, profecto se gloriam vt præmium eis daturum, & beatos facturum esse præsciuit, ergo gloriam eis prædestinauit. Non autem præ-

Destinatione gratiæ, propter causam quam diximus; ergo prædestinatione meritorum: qualis est etiam prædestinatio damnationis, sed hæc in malo, illa in bono. Hæc igitur videtur esse ratio, cur in omnibus operibus Augustini nusquam reperiatur, Angelos esse prædestinatos. Nam, vt supra diximus, prædestinatio alicuius simpliciter dicta, illa dicitur, quæ Deus creaturam rationalem, ab initio vsque ad finem, per donum aut opus suum beatificandam suscipit. Quod si quæ tamen de Angelis huiusmodi locutio reperiretur illa intelligenda esset, vt significaretur Deus eis vel sanctitatem illam; in qua creati sunt, (de qua, quia res aperta est, nos non agimus) electione gratiæ, vel certe beatitudinem electione meritorum prædestinasse.

E Quo sensu dixit, impios non solum ad interitum, ad mortem, ad supplicium, sed etiam damnandos prædestinatos, vt supra vidimus. Multo ergo potius dici possent sancti Angeli, non quidem ad perseuerantiam, quæ volendo retinetur, sed prædestinatione gratis ad sanctitatem, cum qua cōditi, vel ad gloriam, ad vitam æternam, ad præmium beatitudinis, adeoque, beandi prædestinati, prædestinatione non gratiæ sed meritorum, quæ Angelos ipsos sua voluntate, non sine gratia facturos, non se per gratiam specialiter facturum aut donaturum esse præsciuit. Et sic fortassis locus iste de Ciuitate Dei intelligendus est, vbi sanctus Augustinus dicit:

Lib. 14. de
Civ. Dei
cap. 10.

quod si felicitas in primis hominibus mansisset: *Donec prædestinatorum sanctorum numerus compleretur alia maior eis daretur, quæ beatissimis Angelis data est.* Vno enim ex tribus modis exponi potest, vel ut prædestinatio respiciat sanctitatem, & numerus sanctorum prædestinatorum dicatur, quia omnes omnino beatificandi ad sanctitatem gratuito prædestinati sunt, quia gratuito vel in ipsa creatione, vel in restauratione sanctificati: vel secundò, ut sancti omnes prædestinati etiam ad gloriam asserantur. Nam & istud verum est, partim electione gratiæ, partim verò meritorum. Vel denique tertio prædestinatorum sanctorum numerus dicatur, pro, prædestinatus sanctorum numerus: ut non sancti omnes generaliter prædestinati, prædestinatione videlicet gratiæ, dicantur ad gloriam seu beatitudinem; sed numerus tantum. Quod inde valde verisimile est, quia hoc in eodem illo libro aliquoties, & in aliis locis asserit, ut paulo latius inferius dicturi sumus.

Angeli non sunt electi efficaciter ad gloriam ante prævisionem perseverantiæ, seu meritorum, absolutam.

CAPUT XIV.

Francis.
Suar.
Lib. de præ-
dest. c. 9. &
alii non
pauci.

Quisquis itaque Augustini principia iam declarata, & propriâ luce satis manifesta penetraverit, facile videt quid ad aliâ quæstionem responderi debet, qua quæri solet, utrum Angeli absoluta & efficaci voluntate ad obtinendam gloriam electi atque prædestinati sint, ante absolutam prævisionem meritorum? Nam quamvis recentiores aliqui affirmatiuam partem fidenter asserant, iuxta tamen August. mentem oppositum sine dubitatione teneri debet. Cuius ratio ex natura gratiæ fluit, quæ ad perseverandum, gloriamque perseverando promerendam ipsis data est. Modus quippe electionis & executionis indicat modum intentionis. Gratiæ vero, quæ velut medium ad procurandam Angelis gloriam eligebatur, non eis dabat perseverantiam aut meritum, sed ab ipsorum voluntate, quamvis non sine gratiæ adiutorio suspendebatur. Ex quo consequenter nascitur, ut gloria non nisi illis esset decernenda, quos spontaneâ voluntate sub gratiæ adiutorio perseveraturos esse prævidebat, non Deo per istam gratiam ut perseverarent, seu ipsam perseverantiam donante, sed Angelica, tametsi non sine gratia præstante voluntate. Nam alioqui Dei prædestinatio de conferenda gloria valde fuisset temeraria & incerta si cui Angelo forte gloriam decrevisset, cui nec ipse meritum dare voluisset (quia nullis dedit) & qui propria esset voluntate peccaturus. Ex quo & aliud incommodum non exiguum sequeretur, quod ut Dei prædestinatio impleri non posset, non in Dei, sed hominis foret potestate. Si enim Angelus isti gratiæ adiutorio cooperari sponte voluisset, prædestinatio Dei de danda gloria fuisset impleta; sin autem noluisset, cassa decretique effectus consecutione frustrata; ut ita non nisi conditionata esse potuisset voluntas, decre-

tum ac prædestinatio Dei. Quæ sanè diuus Augustinus, tanquam absurda vehementer abhorret. Nam contra Massilienses disputans, qui similiter initium fidei & perseverantiam in hominis potestate statuebant, non Deo ut vellent & crederent donante, sed humana libertate faciente, absurdum esse tradit, quod Deus opera hominibus per gratiam donanda promississet, & consequenter prædestinasset, & tamen non daret eis initium fidei, sine qua opera bona habere nequeunt, sed hoc ab humana libertate expectaretur: Sic enim, inquit, ut impleat, quod promissit Deus, in hominum est potestate. Nisi enim homo faciat, quod Deo non donante ad hominem pertinet, non faciet ipse quod donet: hoc est, nisi habeat homo fidem ex seipso, non implet Deus quod promissit, ut opera iustitiæ dentur ex Deo. Ac per hoc ut promissa sua Deus possit implere, non est in Dei sed in hominis potestate. Quod si veritas & pietas nos credere verat, credamus cum Abraham, quoniam quæ promissit, potens est & facere. Promissit autem filios Abraham; quod esse non possunt, si non habeant fidem: ergo ipse donat & fidem. Vbi vides Augustinum ex natura diuinæ promissionis, quæ non est aliud nisi prædestinationis explicatio, sic arguere: si Deus promissit opera donanda; ergo donat & fidem, sine qua opera esse non possunt: quia alioquin si Deus promittit opus, & ab homine petenda est fides, ut Deus impleat quod promiserat, in hominis, non Dei erit potestate. Quod eodem prorsus modo in promissione & prædestinatione gloriæ respectu Angelorum, & perseverantiæ, sine qua præeunte dari non potest, locum habet.

Hunc ergo ordinem gloriæ meritis præcedentibus prædestinandæ, perspicaciter viderunt omnes illi recentiores, qui gratiæ adiutorium, per quod homines aut Angelos æterna felicitate potiri volunt, non aliud esse statuunt, quantum ad operandi modum, quam quod Augustin. pro Angelis & statu innocentiae proposuit, & à lapso- rum hominum adiutorio tam accurata descriptione distinxit. Statim enim hoc ipso necessario cõsequens esse vident, ut nemo tali munitus adiutorio ad gloriam efficaciter eligatur, nisi postquam præviderit Deus, eum non esse tali adiutorio sua voluntate defuturum. Nam in istiusmodi adiutorio nulla omnino secuturi meriti certitudo est, sed omnimodo, quantum ad actuale influxum, instar habitus dominantis subditur voluntati. Vnde tota influxus effectusque certitudo ex ipsa eadem voluntate per præscientiam sic hauriri debet, ut nihil omnino certi de dando præmio ab homine, aut Deo promitti, decerni, aut prædestinari possit, nisi prævolante præscientia nutum, flexum, determinationemque voluntatis adiutorium secum ad agendum rapientis inspexerit. Sed aliter se res habet eo casu, quo si viderit Deus voluntatem adiutorio defuturam, alterius generis adiutorium assumere potest, quo faciat voluntatem velle & facere, quod volendum & faciendum est. Tunc enim gloria secure decerni ac prædestinari potest, etiam non prævisa absoluta determinatione voluntatis. Scit enim se in sua habere potestate voluntatem, ut ipsam per efficacissimum adiutorium flectere possit quod voluerit. Sed hoc in hypothese supponitur non habere in Angelis locum utpote qui non adiutorio illo potentissimo ad implendam Dei voluntatem ac propositum tracti raptique statuuntur, sed suæ propriæ & libe-

Lib. de præ-
dest. sanct.
cap. 10.

Ira Lessius
Molina,
Cornel. &
Lapide &
alii.

re relictæ voluntati, non adiutorio ut velint donante, sed ipsa Angelica voluntate, pro sua liberrima indifferentia, faciente.

Suarez lib.
I. de præ-
dest. cap. 9.
num. 7.

Quod vero à recentioribus pro illa sua sententia asserenda sumuntur omnia testimonia scripturæ & motiua, quibus Augustinus probet electionem gratiæ respectu hominum, ut doceant illam eodem modo in Angelis procedere, à veritate prorsus alienum est; & non vulgarem doctrinam sancti Augustini & principiorum eius imperitiā prodit. Nam illa Scriptura, *non est volentis neque currentis, sed miserationis Dei*, nunquam Augustinus nisi circa miserabiles, hoc est, lapsos usus est, circa quos solos misericordia locum habet. Illam vero; *Deus operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate*, nunquam etiam Angelorum voluntatibus aut primi hominis applicuit, sed potius expresse multis modis & constanter negat, Deum fecisse in Angelis bonis velle atque perficere pro bona voluntate, sed potius eorum arbitrio reliquisse, prout diuersis locis fusè diximus. Vnde & istud à veritate remotissimum est, quod Suarez dicit, istud principium, quo contra Massilienses vtitur, initium fidei & omnium bonorum operum ex Deo esse, *etiam in Angelis esse verissimum*: Angeli namque in gratia cum bona voluntate conditi, habebant adiutorium, quo crederent, si vellent; non quo fieret, ut vellent. Nec aliter nisi isto modo docebantur à Deo, vel trahebantur à Patre. Ex quo fit, ut illæ interrogationes, in quibus hæret Augustinus: *Cur hunc trahat, & illum non trahat? Cur huic ita suadeatur, ut persuadeatur; non alteri?* non possint de duobus Angelis, bono & malo, fieri, sicut ipsi putant; nec ab Augustino vnquam de ipsis factæ sunt Angelis enim neque bonis, neque malis, ita suum fuit, ut persuaderetur, quia per hoc in Augustini phrasi gratiæ Christi efficacia designatur, sed persuasus à non persuaso, non ex gratia, sed ex sola voluntate, non sine gratia, discrimen accepit. Nec Angeli iam semel sanctificati, ad patrem tracti sunt, vel secundum propositum vocati, prout illæ phrasæ in Scripturis sonant. Significant enim illum impulsus vocationis, quo agitur & peragitur id ad quod trahimur & vocamur quod gratiæ Christi proprium est, à gratia vero Angelorum & primi hominis extraneum. Vnus est in Augustino locus, quo suam sententiam aperte confirmari putant, quia in libris de Ciuitate Dei, dicit: *Angelos bonos amplius adiutos ad beatitudinis plenitudinem peruenisse*. Sed locus iste non recte ab eis intelligitur; quem quia nos alibi ex professo declarauimus, hic explicationi eius super sedemus.

Lib. 2. de
Ciuit. c. 9.

Vide dicta
lib. de statu
primi hom.
cap. 18.

Homines efficaciter electi sunt, non solum ad merita, sed etiam ad ipsam gloriam, ante præuisionem absolutam meritorum: & cur magis quam Angeli. Tres hallucinantium classes, quia radicem diuersitatis non agnouerunt,

CAPVT XV.

EX omnibus, quæ de Angelorum electione ac prædestinatione disseruimus, iam satis etiam
Tom. 3.

A elucescit, quid de hominum lapsorum electione statuendum sit; utrum & illi non aliter ad gloriam eligantur, nisi ex præuisione fidei, meritorum atque perseuerantiæ; an vero vice versa, quia Dei efficaci voluntate ad adipiscendam gloriam electione gratiæ electi sunt, fides, dilectio, merita, ipsis à Deo, efficacem intentionem suam per gratiam exequente, donentur. Quæ quidem quæstio, tanquam quæ obscura ac difficilis videtur, magna Scholasticorum contentione celebrata est. Sed reuera in Augustini principiis plana & facilis est. Nam simul atque diuinissimum istud discrimen duplicis adiutorij quo fit actio, & sine quo non fit, seu possibilitatis, & voluntatis, quod tam sollicitè atque operosè & perspicuè sanctus Augustinus tradidit, animo perceptum ac stabilitum est, omnes confestim Scholasticorum nebulæ diffugiunt, patetque lucidissime primos homines & eorum posteros, si in sanctitate & veritate stetissent, non fuisse aliter eligendos efficaciter ad gloriam; quam Angelos electos diximus: hoc est, non nisi ex præscientiâ absoluta meritorum: lapsos vero & ex lapsu isto iustissime damnatos, efficaciter eligi ad gloriam, antequam eos vlla merita præuiderit habituros, eo quod illa ipsa ad gloriam efficacis electio omne meritum in illis gratis operetur. Discriminis istius ratio non est alia, nisi discrimen adiutorij, quo Deus medium quod ad gloriam ducit, hoc est fidem, & opera bona, seu merita, in vtrisque operatur. In stantibus, siue hominibus, siue Angelis, non aliter ea Deus facit, nisi quia dat eis posse, si velint, velle vero in eorum libero relinquit arbitrio. In lapsis vero, sic ea Deus facit, ut non expectet ab eis ut velint, cum aliquo adiutorio, sine quo velle non possunt, sed ita, ut eis ipsam procurent præparetque voluntatem, non solum ut stent ac faciant, si voluerint, sed operando inuictè per adiutorium quo, ut non nisi stent, & faciant, & velint. Quod usque adeo in Augustini sensu verum est, ut si Deus præuideret per aliquod huiusmodi adiutorium nondum flectendam esse voluntatem, aliud assumeret, quo victore flecteretur. De qua istius adiutorij natura non est hic disserendi locus, sed eam hic tanquam alibi fusè stabilitam supponimus. Ex isto ergo principio non est difficile doctrinam istam asserere. Nam quis sit intentionis modus, efficax an inefficax, non potest clarius quam ex electionis modo nobis innotescere. Sed talis medijs electio, quo certissime directissimeque finis assequendus est, euidenter clamat, agens efficaciter & infallibiliter ad propositum sibi finem velle pertingere: ergo per illud medium efficaciter illum intendit: ergo etiam ante præuisionem absolutam medijs, quia ipsum medium, ex vi tam efficaci intentionis exco- gitatur, quæritur, & eligitur. Ex quo fit ut ista quæstio à solis illis, qui adiutorij medicinalis Christi naturam non intelligunt, in dubium reuocetur. Quotquot enim vel Physicant istius adiutorij prædeterminationem docent, vel certe tantam eius efficaciam, ut enicumque adhibetur, sine vlla dubitatione prorsus velit & faciat: non autem in ista indifferentia voluntatis relinquatur, ad usum aut non usum ab illo determinandum: nihil omnino de ista quæstione dubitant. Quod & ipsi contrariæ opinionis authores profitentur.

Sed merito quæri potest, quæ sit causa à priori: cui nunc, non olim, tale medium, tam effi-

Vide dicta
toto 2. penè
lib. de grat.
Christi Sal.
cap. 3.

Vide Less.
lib. de præ-
dest. & re-
prob. m. 55.

caus assumatur, & consequenter, unde fiat, quod illa tam efficax intentio, nunc magis quam olim præcedat in Deo. Multi se fatigant frustra in assignanda ratione. Quod enim assumunt, intentionem finis præcedere debere voluntatem circa media, verum est; sed non est necesse talem intentionem absolutam esse & efficacem. Nam in Angelis aliter factum est. Quod vero iidem ipsi, vel alij assumunt, totum saluandorum numerum ex diuina & efficaci intentione præfixum esse, verum est, ut ex Augustino latè declarabimus; sed non inde sequitur quod inferunt, talem intentionem Deum habere ex se necessario circa omnes qui futuri erant ciues in illo regno. Numerus enim decreto ex se concepto; definiri à Deo potuit, quamuis per solos illos, quos adiutorio *sine quo non libera voluntate cooperaturos esse cerneret, impleretur, vel si qui deficerent, per efficacem intentionem ex ipsis qui defecerant aliqui seligerentur & vocarentur, ex quorum substitutione prædestinati numeri plenitudo consurgeret*: Sic enim reipsa, ut patebit, factum est: Ideo dicit, quod si in paradiso peccatum non fuisset, usque ad certum numerum sanctorum, quem prædestinavit Deus, nascerentur homines: itemque, quod tantus fuisset hominum numerus, si in illa felicitàte nemo peccasset, quantus nunc per Dei gratiam de multitudine colligitur peccatorum, nempe quia istenumerus præcise sufficiebat implendis sedibus, quas Deus implendas præstituerat.

Ratio igitur, cur homines magis quam Angeli tam efficaci intentione, ante præuisionem operum eligantur ad gloriam, non est alia, nisi quia sic placuit Deo. Placuit autem, quia hic rerum status, & congruus rebus ordo postulare videbatur. Erat enim congruentissimum, ut cum creaturas rationales cum summa arbitrij libertate & potestate sine vlla concupiscentiali resistentia & pronitate cōdidisset, experiretur prius ac patefaceret, quid eorum liberrima voluntas posset, nempe perseverare in collata sibi bonitate, si vellet; quia non deerat adiutorium per quod, & sine quo non posset perseveranter bonum tenere, quod vellet: Hoc ergo factum ac demonstratum est in Angelis & hominibus: quorum illi, cum per liberum arbitrium partim in veritate steterunt, partim excidissent; hi vero penitus cum tota posteritate per idem liberum arbitrium periissent, quid erat naturalius & congruentius, quam ut iam etiam ostenderet, quid posset gratiæ suæ potentissimæ beneficium. Quam duplicis gubernationis rationem & modum profundè tetigit & propalavit nobis Augustinus, quando tanquam de re sibi certissima pronunciat: Quapropter saluberrimè consitemur, quod rectissime credimus, Deum Dominumque rerum omnium sic ordinasse Angelorum & hominum vitam, ut in ea prius ostenderet quid posset eorum liberum arbitrium: deinde quid posset suæ gratiæ beneficium, iustitiæque iudicium. Nam quid posset liberum arbitrium in bonis Angelis patuit, qui per liberum arbitrium in veritate steterunt, ut ibidem adiiciendo declarat. Et alibi; Quæ tamen libertas voluntatis in illius primæ conditionis, præstantia quantum valuerit apparuit in Angelis, qui diabolo cum suis cadente, in veritate steterunt. Gratia enim non fecit ut in veritate starent, sed ut possent stare si vellet: liberum arbitrium fecit, ut actu vellet & starent. Et ita apparuit primo quid posset liberum arbitrium. Nunc vero si quis saluandus est, necesse

Lib. de Corr.
& gratia
ca. 17.

Lib. de dono
pers. c. 7.

A est ut ostendatur quid possit gratiæ beneficium.

Nam ex ipso lapsu nostro liberum arbitrium ad diligendum Deum peccati grandia e perdidimus: non solum ut sine gratiæ adiutorio iam non posset homo diligere Deum, quod nec integra libertate potuit, nec perfectè etiam beatus poterit; sed sic ut nisi Deus infirmo & captiuo arbitrio per aliud potentius gratiæ adiutorium ipsum velle, & diligere, & venire, & non recedere, seu perseverare largiretur, nec velle posset, nec diligere bonum, neque venire ad Deum, neque permanere cum Deo: Non est hoc omnino (videlicet accedere ad Deum, & non recedere à Deo) in viribus liberi arbitrij, quales nunc sunt.

Lib. de dono
pers. c. 7.

B Fuerat in homine antequam caderet, &c. Post casum autem hominis non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere ut homo accedat ad eum; neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere ut homo non recedat ab eo. Tanta ergo infirmitas hominis, imò oppressio libertatis ad agendum pietatis bonum, & seruitus durissima peccandi, cui mancipatus est, causa fuit, cur Deus potentior gratiam elegerit ad salutem perditorum; quæ non amplius frustraretur effectu suo, sicut in tanto numero Angelorum totoque genere humano frustrata fuerat; nec amplius ab illa desultoria arbitrij leuitate ac libertate penderet, sed ipsam libertatem à dominante peccato & voluntatem daret, operando non solum posse si velit, sed ipsum velle atque perficere. Nimirum voluit Deus salutem captiuorum hominum non amplius in illa infirma reponere libertate, sed sibi ipsi tanto adiutorio procurandum sumere: Nam si in tanta infirmitate vitæ huius ipsis relinqueretur voluntas sua, quemadmodum olim factum fuerat, ut in adiutorio Dei sine quo perseverare non possent, manerent, si vellet, nec Deus in eis operaretur ut vellet, inter tot & tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & ideo, perseverare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellet, aut non ita vellet, infirmitate voluntatis, ut possent. Hæc ergo vera ratio fuit, cur Deus adiutorium istud potentissimum, hoc est,

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 12.

C Deus adiutorium istud potentissimum, hoc est, medium ad procurandum lapsorum salutem ita infallibile deligeret, ut nulla resistentia, aut pertinacia, aut tentatione effectu suo frustraretur. Nam ut idem præclarissime notat: Maior libertas est necessaria aduersus tot & tantas tentationes, quæ in paradiso non fuerunt, dono perseverantiæ munita atque firmata, ut cum omnibus amoribus, terroribus, erroribus suis vincatur hic mundus. Cui libertati afferendæ & muniendæ adiutorium delectum est potentissimum, quo ipsa fieret indeclinabilis & insuperabilis: Subuentum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, ut diuina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur, & ideo, quamuis infirma, non tamen deficeret, neque aduersitate aliqua vinceretur: sed cuncta minantia, cuncta inuitantia, cuncta cruciantia superaret. Quemadmodum igitur captiuitas libertatis ad agendum pietatis bonum, causa erat, cur tantum adiutorium Deus perditis renocandis ac saluandis adhiberet; ita causa fuit, cur Deus non amplius finem illum confusa quadam & inefficaci voluntate volentibus proponeret, sed efficaciter illis vellet atque intenderet, quibus ipsum velle & perseverare dandum esse cernebat. Mediij quippe tam efficacis & infallibilis, & ut Augustinus loquitur, indeclinabilis & insuperabilis electio, efficacissimæ intentionis effectus certissimum argumentum est. Ex quo fit, ut si

Ibidem.

Ibidem.

quis recte de gratiæ adiutorio, quod lapsis erigendis & saluandis datur, iuxta diui Augustini doctrinam sentiat, in ista quæstione errare non possit; vel si errauerit, in Philosophiæ magis quam in Theologiæ lumen impinget, ut qui distorte de mediorum & finium connexionem & causalitate sentiat. Adiutorij vero vtriusque status ignoratio & permixtio Theologiæ propria est, quæ maximas confusiones opinionum peperit, & plus quam Cymmeriis tenebris vniuersam doctrinam de gratia & prædestinatione compleuit.

Nam hinc accidit quod, cum Doctores rem ab humana & Philosophica consideratione remotissimam vi ingenij penetrare ac discernere conantes, ab Augustini principiis vel non intellectis, vel neglectis, recessissent, in tres classes aberrantium distracti sint. Primi, repudiantes primum adiutorij genus, quo non datur velle voluntati, sed sine quo velle non potest; solumque secundum amplexi, quo voluntatem prædeterminante, ipsum velle & perseuerare, siue Angelis, siue hominibus datur; recte & consequenter ex vi mediij tam efficacis intulerunt, Deum omnibus creaturis rationalibus, quæ ad beatitudinem perducuntur, absoluta & efficace voluntate: ante omnem meriti cuiusquam præscientiam, finem ipsum voluisse, & volendo prædestinasse. Alij abiecto secundo adiutorij genere, tanquam quod funditus destruat libertatem, retento solo primo, quod Angelis & hominibus, primis datum est; inde quoque ulterius, rectissime ratiocinando concludunt, nemini, neque Angelis, neque hominibus, neque stantibus, neque lapsis, Deum efficaci voluntate intendisse ac prædestinasse beatitudinis æternæ finem, ante præscientiam cooperaturæ voluntatis: sed tantummodo inefficaci voluntate omnibus proposuisse gloriam, velut certaminis futuri præmium, omnibusque generaliter voluisse, si non propria libertate adiutorium Dei desererent, & à sanctitate deficerent. Vtrique isti in Augustini principia veramque Theologiam impegnerunt, sed in ipsa tamen sua hallucinatione rectissimum & clarissimum Philosophiæ filium, de mediij & finis connexionem, tenuerunt.

Sed alij timidiores, cum ex vna parte istud ipsum solum integræ voluntatis adiutorium ipsis arrideret, tanquam libertati maxime consentaneum, in cuius indifferentia usus eius & cessatio relinquitur; ex alia vero cernerent Augustinum in Deo ponere vel supponere efficacissimam saluandorum quorundam voluntatem; duplici aberratione Theologiam simul atque Philosophiam violarunt. Illam quidem, quatenus verum adiutorium Christi medicinale prorsus destruunt, illo tantum solo reseruato quod Adami & Angelorum fuit; hoc est, ut illud describit Augustinus: *Sine quo non potest homo in bono perseuerare, si velit; ut autem velit, in eius libero relinquit arbitrio*; Hanc vero, quatenus Deum efficaci voluntate intendere finem ante præscientiam meritorum statuunt, quam per tale medium ab aliena suspensum flexibili voluntate exequatur: Sic enim, quod Augustinus notat veritati & pietati esse contrarium, *Ut promissa & quod peius prædestinata sua Deus possit implere, non erit in Dei, sed hominis potestate*. Non enim ipse per istam gratiam donat ut perseuerent; hoc enim repugnat essentialiter tali adiu-

torio (quicquid ipsi tandem in contrarium dicant) sed hoc humana voluntas, quamvis non sine adiutorio concurrente, facit. Apud nullos igitur istarum trium classium authores veritas de prædestinatione reperiri potest: sed apud illos solos, qui distinctionem illam duplicis adiutorij, tutissimam solidissimamque, complexi, nec Angelis illam infirmitatem libertatis tribuunt, quam damnatis hominibus; nec istis infirmis tantam fortitudinem, quantam fortissimis Angelis; sed in medio cum Augustino gradientes, Angelis tribuunt adiutorium quod dat *posse si velint*, totumque securæ glorificationis euentum ab eorum liberrima voluntate suspendunt: damnato verò generi humano adiutorium, *Non solum sine quo accedere & permanere non possumus si velimus, verum etiam tantum ac tale ut velimus*. Et duplici isti creaturarum statui & adiutorio, iuxta veram & simplicem Philosophiam, duplicem intentionem Dei suam cuique proportionatam respondere dicunt: priori quidem statui simplicem quodammodo affectum, quo cœlestem gloriam velut finem, omnibus ex animo desideret, & veluti certaminis brauium proponit, & ad assequendum *voluntatem liberam & sufficientissimam facultatem dedit*; posteriori verò affectum efficacem, quo illi qui sub priori statu & adiutorio ab illo præmio, vitio liberæ voluntatis exciderant, ad hoc ipsum efficaciter perducere decernit; & ex illa intentionis efficacia, medium infallibile & insuperabile assumit, *Adiutorium scilicet quo fiat ut inuictissime quod bonum est velint, & hoc ipsum deserere inuictissime non lint*. Hanc esse veram & genuinam D. Augustini mentem, de efficaci intentione, qua Deus prædestinatis hominibus gloriam cupit, ante meritorum præscientiam, quæ ipse ex vi istius intentionis tribuit, non aliunde magis clarescere & probari potest, quam ex natura gratiæ medicinalis Christi, quam suo loco asseruimus. Hanc si quis fortè admiserit, & nescio quo tamen opinionis conceptæ præiudicio, electionem efficacem talis adiutorij & operum inde profluentium priorem esse putet, quam efficacem intentionem gloriæ tanquam finis, ex qua talis mediij assumptio fluat, bonus profectò Theologus, malus Philosophus fuerit; cum quo de ista tanquam non ita magni momenti quæstione non contenderim.

Auct. præd.
Physicæ.

Less. Mol.
linæ à La-
pid. &c.

Suarez
cum suis.

Lib. de præ-
dest. Sanct.
cap. 10.

Lib. 3. de
lib. arb.
cap. 16.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 12.

Breuitè perstringuntur quædam Scripturæ, quibus illa doctrina asseritur. Fusius soluitur ex Augustino, quo pacto Scripturæ Christianos omnes electos & prædestinatos vocent.

CAPVT XVI.

QUAM ob causam nec explicandis vrgendisquæ pro hac sententia Scripturis immorabor, quod à recentioribus quibuldam satis accuratè factum est. Nam illæ Scripturæ apud S. Marcum: Sed propter electos, quos elegit, breuiabit dies illos. Et apud S. Lucam: Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Et apud S. Ioannem: Nemo rapiet eas (oues, id est prædestinatos) de manu mea. Et: Alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient. Et apud Apostol. Paulum ad Roman. Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt Sancti. Nam quos præsciuit & prædestinavit conformes fieri imaginis filij sui, &c. quos autem prædestinavit hos & vocavit, &c. Et in eadem Epistol. Non repulit Deus plebem quam præsciuit. Et in Epistola ad Ephesios: Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus Sancti & immaculati in conspectu eius in charitate, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum secundum propositum voluntatis suæ. Et in Epistol. S. Ioannis: Exierunt ex nobis, quia non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis permansissent utique nobiscum. Et in Actis Apostolorum: Crediderunt quotquot erant prædestinati ad vitam æternam, & huiusmodi significant manifestè ex peculiari Dei diligentis, & sibi complacentis, & eligentis, ac prædestinantis affectu & proposito, tanquam cardine proficisci, ut quidam præ cæteris credant, ut adducantur ad ouile Christi, ut vocem eius audiant, ut breuiantur tentationum dies, ne fortè pereant, ut non repellat eos, ut non rapiat eos quisquam de manu eius, ut permaneant nobiscum; denique ut vocentur, ut iustificentur, ut glorificentur, ut eis omnia cooperentur in bonum. Ex quo intelligitur, istam electionem, non præscientiam fidei, & perseverantiæ, & superatarum tentationum præsupponere, sed è contrario, ipsorum fidem, & fortitudinem contra tentationes, & perseverantiæ, & omnium rerum cooperationem, & glorificationem, in electionem eorum & propositum & complacentiam Dei, tanquam originem & fundamentum ultimum resoluendum. Hæc igitur & similia satis accuratè apud recentiores quosdam explicata & inculcata sunt, & obiectiones quoque dissolutæ quæ ex Scripturis afferuntur, ut quæstionem istam possemus sic intactam prætermittere.

Duo tamen dumtaxat hic nobis præstanda esse video. Primum, ut obiectionem quandam ex Scripturis, qua multum niti videntur aliqui, ex August. principiis dissipemus; alterum ut hanc ipsam quam diximus Augustini mentem esse, paulò operosius astruamus.

Quantum ad Scripturas attinet, distinguunt aliqui prædestinationem & electionem, in in-

A completam, quæ immediatè est ad fidem, & gratiam iustificationis, & ad omnes iustos pertinet; & completam, qua quis non solum ad iustitiam, sed etiam ad gloriam efficaciter eligitur. Dicunt igitur, quod ista verba electi, prædestinati, præsciti, à Deo vocati secundum propositum, &c. itemque electio, prædestinatio, præscientia, propositum passim in sacra Scriptura accipiantur pro incompleta electione, & prædestinatione, quæ omnes iustos respicit. Sic enim omnes fideles ad quos Apostoli scribunt, vocari sanctos, electos, & prædestinatos: Nec vsquam, inquit quidam, puto restringi ad solos salvandos. Proinde doctrina ista videtur à Scripturis esse penitus aliena, multò minus ex eis probari posse.

B Respondetur, cum D. Augustini scripta nihil aliud spirent, nisi completam hominum prædestinationem ad gratiam & gloriam, quam ex sacra Scripturæ verbis se collegisse profitetur, mirabili audacia dici, quod nusquam in Scripturis prædestinatio aut electio ad solos salvandos restringatur. Hoc est enim, vno verbulo totam August. doctrinam de prædestinatione reprobare: utpote cuius sensus tam remotus est ab ista recentioris istius sententia, ut fortè in vniuersis eius operibus, electio aut prædestinatio non significet illam incompletam, quam ipse prædicat. Nam in rei veritate electio, & prædestinatio, à qua quispiam electus & prædestinatus dicitur, non potest esse incompleta, sed completa tantum. Nemo enim nec ab Augustin. nec à Scripturis, nec ab Ecclesia vnquam vocatus est, aut vocari debet electus, aut prædestinatus, nisi qui sic ad gratiam & fidem eligitur, ut simul etiam ad perseverantiæ & gloriam eligatur. Est enim vnus actus Dei, quo cuiuspiam salus tota per gratiam Dei acquirenda & largienda decernitur: vsque adeo, ut si tantum gratiam ei largiri constituerit, non electus ille aut prædestinatus, aut secundum propositum Dei vocatus, sed reprobatus potius nuncupandus sit. Nam quamvis effectus prædestinationis, & electionis, & propositi incompletus esse possit: nunquam tamen electio ipsa aut prædestinatio incompleta esse potest aut vocari debet, quia esse incompletum respectu salutis, alienat vocabulum electionis & prædestinationis, ut ab ea non possit absolute prædestinatus atque electus dici, sed tantummodo cum particula restringente, electus aut prædestinatus ad fidem, ad iustitiam, ex quo efficitur è contrario, ut iuxta S. Augustini mentem prædestinatio, electio, & propositum vocationis, nusquam in Scripturis vsurpentur pro prædestinatione & electione incompleta; neque prædestinati, electi, vocati secundum propositum, pro illis qui tantummodo ad iustitiam ordinati & vocati sunt.

E Dico itaque non esse verum, quod ita generaliter sumitur. Nam imprimis verba Christi quibus apud Matthæum aliquoties electos nominat: Nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salus omnis caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi. Itemque: Dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. Et apud Marcum: Sed propter electos, quos elegit, breuiavit dies. Satis apertè significat eos solos qui salvandi sunt. Nam ideo dicit breuiandos dies, ut electi salui fiant. Ideo quoque indicat uterque fieri nō posse, ut in errorem inducantur electi, cum nihil sit familiarius & possibilis, quam ut fideles quippe non electi in errorem indu-

Leß. lib. de prædest. & reprob. sect. 3. num. 31. & 38.

Matt. 24.

Ibidem.

Marc. 13.

Math. 20. cantur. Ideo denique de iisdem electis loquens in eodem omnino sermone Christus per Matthæum dicit: *Congregabunt Angeli electos eius à quatuor ventis.* Et per Marcum: *Mittet Angelos suos, & congregabit electos suos à quatuor ventis.* Quis sanæ mentis unquam aliter nisi de solis ad salutem æternam electis accepit. Sic & illa verba Christi: *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi,* perspicuum est non posse intelligi, nisi de illis electis qui salutem consequuntur. Nam illos designat electos esse Christus, qui induti veste nuptiali in conuiuio permanserunt, cæteris in tenebras exteriores missis, ubi est fletus & stridor dentium. Vnde nihil in ore Christianorum familiarius, quam electos illos paucos, esse numerum saluandorum. Loco quoque D. Pauli ad Romanos nihil manifestius, quando dicit: *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, & quæ sequuntur.* Nam ne quibuscumque Deum quoquo modo diligentibus beneficium istud fieri putaremus, statim restringens adiicit: *His qui secundum propositum vocati sunt; Nam quos præscit, inquit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, &c.* id est, quos ipse diligendo approbavit, etiam prædestinauit, ut fiant conformes filio, nempe in gloria: Nam ex ista prædestinatione conformitatis imaginis filij sui, statim docet, omnes effectus gratiæ, vocationem, iustificationem, & ipsam quoque glorificationem sequi: Sic enim pergit: *Quos autem prædestinauit; hos & vocauit; & quos vocauit hos & iustificauit, illos & glorificauit.* Vbi August. obseruat eosdem illos quos Deus prædestinauit, & non alios Deum vocasse, iustificasse, & glorificasse, ut significetur istos omnes esse veræ prædestinationis effectus. Vnde eiusdem tractationem loci præ manibus habens: *Illi ergo electi, ut sæpè dictum est qui secundum propositum vocati, qui etiam prædestinati atque præsciti.* Horum si quisquam perire fallitur Deus: sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus, &c. Non igitur sensus iste, ut obiicitur, vim Apostolicæ exhortationis extinguit, sed efficacissimum addit robur. Cum enim Romani propriæ infirmitatis conscij, quæ & ab Apostolo explicata fuerat, & neque gentium Philosophiâ, neque peccati cognitione seu lege, fracta, sed magis aucta fuerat merito diffidere posse viderentur, ne ingenita, tamq; inueterata vitia superare non possent, ostendit eis Apostolus, vnde vires & victoriam contra peccatum & liberationem à corpore mortis sperare deberent, nempe à gratia Dei quæ est per Iesum Christum, & ab illa singulari dilectione & cura quam circa suos electos & prædestinatos gerit. Quæ quidem tanta est, ut quos illo proposito dilectionis complexus fuerit, vocando eos: ad se venire faciat, iustificari, & perseverare, & conformes fieri filio in gloria, ita ut nihil eos possit à charitate Dei separare. Itaque Apostolus, post explicatam illam catenam vocationis, iustificationis, & glorificationis, quæ ex prædestinatione nascuntur, statim adiicit: *Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? &c. Quis accusabit aduersus electos Dei? &c.* Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Ad quæ verba sic Augustin. Merito sequitur vox ad regnum electorum. Si Deus pro nobis quis contra nos? &c. Quam fortis autem perseverantia usque in finem munus acceperint, sequantur & dicant: *Quis nos separabit à charitate Christi.* Cum igitur Apostolo iustum esset sentire de

A Romanis, quod magna ex parte de isto numero prædestinatorum essent, & ipsimet hoc prudenti fiducia de se sperare possent, ut qui iam primitias spiritus acceperant, profectò doctrina ista de tanta Dei erga electos dilectione, maximum robur exhortationi adiicit, ut fideles isti sperarent, se futuros in omnibus tentationibus ac difficultatibus, eodem Deo adiuuante victores. Sic enim & Apostolus ibidem in eiusdem exhortationis calce concludit, & August. eleganter & solidè eadem prorsus formula exhortationis ad quoscumque Christianos usus est: *Spera, inquit, in Domino qui te prædestinauit, qui te elegit, qui te iustificauit, qui tibi glorificationem sempiternam promissit, qui pro te mortem non debitam sustulit, &c.* ad illum pertines, & times? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Resiste perturbationibus, ne consentias amori sæculi. Non ergo doctrina de tali prædestinatione ad nihil utilis est, nisi ad licentiam vitæ & desperationem, ut imprudenter dicitur, sed prudenter adhibita, summam fiduciam infirmis ingerit, se non obstantibus tot periculis, tentationibus, infirmitatibus, per omnipotentis atque diligentis Dei adiutorium, æternâ salute potituros. Ut sanè illi qui ad miseriam suam, libertatem arbitrij homines respicere docent, qua se toties prosterne vident & sentiunt, nihil aliud nisi certissimam desperationis portam aperire videantur.

C Sed, inquit, ex Scriptura perspicuum est, huiusmodi nuncupationes, electi prædestinati, vocati secundum propositum, sancti, &c. ad integras Ecclesias sæpè dirigi, ex quibus multi non sunt electi & prædestinati, prout non nisi saluandos comprehendit. Nam ad Ephesios dicit Apostolus: *Sicut elegit nos, &c. Qui prædestinauit nos.* In quo & nos sorte vocati sumus, prædestinati, &c. Vbi ad omnes Ephesios ac de omnibus loquitur. Et ad Romanos: *Salutate Rufum electum in Domino.* Et ad Colossenses: *Induite ergo vos sicut electi Dei sancti & dilecti viscera misericordiae.* Et S. Petrus scribit: *Electis aduenis secundum præscientiam Dei.* Et ibidem: *Vos autem genus electum.* Et similia, ergo electi & prædestinati dicuntur ab electione & prædestinatione incompleta, videlicet ad iustitiam.

E Responderetur, electi & prædestinati semper in istis locis idem significant; illos videlicet qui ad salutem æternam reipsa consequendam à Deo diligente præordinati sunt: sed non animaduertunt qui ista obiiciunt, congruentissimum esse modum & vsitatissimum loquendi communitatibus, ut in commendando sic eas alloquamur, quasi omnes essent boni, & in reprehendendo vice versa, quasi omnes essent mali, cum tamen laus ista & vituperium non nisi in quosdam tantum propriè cadat; qui loquendi tropus synecdoche vocari solet. Tota Scriptura exëplis plena est & Augustinus regulam istam frequenter tradit: *Scripturæ, inquit, mos est, ita loqui de parte tanquam de toto; sicut Corinthios in primis Epistola suæ partibus ita laudat, tanquam omnes tales sint, cum essent laudabiles quidam eorum; & postea in nonnullis Epistola ipsius locis ita reprehendit, tanquam omnes culpabiles essent, propter quosdam qui tales erant.* Istam diuinarum Scripturarum consuetudinem per omne corpus litterarum eius creberrimè sparsam, quisquid diligenter aduerterit, multa dissoluit, quæ inter se videntur esse contraria. Et hoc

Ibidem.

Lib. ad Do-
natist. post.
Collat.
cap. 20.

Ibid. c. 21.

Quest. 17.
sup. Genes.

Ibidem.

Lib. de dono
pers. c. 22.

declarat exemplo istius electionis, de qua loqui-
mur, quia Apostolus quasi de omnibus Iudæis
loquens, dicit eos secundum electionem dilectos pro-
pter Patres: cum tamen hic ostendat, inquit Au-
gustinus, Non illos inimicos Iudæos, sed electos esse
dilectos. Et in libro quem ad Donatistas post col-
lationem scripsit, eandem regulam tradit: More
suo Scriptura loquitur, quæ sic arguit malos, tanquam
omnes in eo populo mali sint, & sic consolatur bonos tan-
quam omnes ibi tales sint. Quod ne quis ad vetus
tantum Testamentum, non etiam ad novum
pertinere crederet: Ecce & ad Corinthios, inquit,
sic Apostolus loquitur: Paulus vocatus Apostolus Ec-
clesiæ quæ est Corinthi, sanctificatus in Christo Iesu vo-
catus sanctis, &c. Gratias ago Deo meo, qui in omnibus
diuites facti estis, ita ut nihil vobis desit in vllâ gratia.
Quis hæc audiens credat in Ecclesia Corinthiorum es-
se aliquos reprobos, quandoquidem verba ista sic so-
nant, velut ad omnes directæ sit ista laudatio? Et ta-
men paulò post dicit: Obsecro autem fratres, ut id ip-
sum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.
Rursus tanquam in hoc horrendo vitio velut omnes ar-
guens, atque increpans dicit: Diuisus est Christus?
Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? &c. Ecce
omnes ita laudantur, & sancti vocantur Corin-
thij quasi nulli inter eos essent reprobi. Et in quæ-
stionibus super Genesim, cum disquireret, quo
pacto duodecim filij Iacob in Mesopotamia na-
ti dicerentur, vbi Benjamin non erat natus, ita
respondet, ac sic præsentem nostram difficul-
tatem sibi soluendam suscepisset: Nulla, inquit,
est facilius solutio quæstionis huius, quam ut per sy-
necdochen dictum accipiatur. Vbi enim pars maior est,
aut potior solet eius nomine etiam illud comprehendere
quod ad ipsum nomen non pertinet. Eo modo locutionis
puto & illud à Domino dictum: Nonne ego vos duode-
cim elegi, & unus ex vobis diabolus est? Ut non ad ele-
ctionem etiam ipse pertinere videatur. Non enim fa-
cile inuenitur electorum nomen in malo, nisi vbi mali
eliguntur à malis. Vides hinc duodecim electos di-
ci, vbi tamen unus diabolus esset. Vnde adiun-
git iterum Augustin. Illud attendamus vbi ait:
Non de omnibus vobis dico, ego scio quos elegi: Vbi de-
clarat ad electionem non pertinere nisi bonos. Ac per
hoc illud quod dictum est, ego vos duodecim elegi: per
synecdochen dictum est, ut nomine maioris meliorisque
partis, etiam illud complecteretur, quod ad ipsum no-
men non pertinet.

Cum ergo sit sacrarum litterarum consuetu-
do ista generalis, peculiariter tamen, quando po-
pulo Dei, hoc est, Christianis loquimur locum
habet & habere debet, ut eos ita conueniamus,
quasi omnes fideles, & sancti, & in regnum
Dei prædestinati haberentur. Nam reprobaturum
à Deo esse, res est non solum nobis ad diudi-
candum vehementer ardua & occulta, sed etiam
auditoribus ingratißima, ut non debeat eis pro-
inde quasi in faciem ingeri. Ita de hac ipsa re
nos Augustin. docuit: Si de iis qui non perseverant,
aliquid placet dicere, vel necesse est, cur non potius ita
saltem dicitur, ut paulò ante à me dictum est; primum
ut non de ipsis, qui in populo audiunt, hoc dicatur, sed
de aliis ad ipsos, id est, ut non dicatur, si qui obedi-
tis, si qui prædestinati estis reiiciendi: sed si qui obe-
diunt, & cetera per verbi personam tertiam dican-
tur non per secundam? Res enim non optabilis, sed abo-
minabilis dicitur, & durissimè atque odiosissimè quasi
in audientium frontem compellendo dicitur, quando
quis eis quibus loquitur, dicit: Et si qui obeditis, si
prædestinati estis reiiciendi, &c. Quid enim senten-

A ria dixerit si ita dicatur: Si qui autem obediunt, sed in
regnum eius & gloriam prædestinati non sunt, tempora-
les sunt, nec usque in finem in eadem obedientia per-
manebunt? Nonne & verius eadem res & congruen-
tius dicitur, ut non ipsis tantum malum tanquam opta-
re videamur, sed de aliis referre quid oderint, nec ad
se existiment pertinere sperando optandoque meliora?
Ex qua regula paulò superius vehementer im-
probat & illum loquendi modum, quo quis po-
pulum Dei compellans diceret; Ita se habet de
prædestinatione definita sententia voluntatis
Dei, Ut alij ex vobis de infidelitate accepta obediendi
voluntate veneritis ad fidem, vel accepta perseverantia
maneatis in fide, quantumvis verissimum sit quod
B dicitur, alios accepta perseverantia manere, &
alios non manere. Causam reddit: Si enim Eccle-
sia Dei loquimur, si credentibus loquimur, cur alios
eorum ad fidem venisse dicentes, ceteris facere videamur
iniuriam, cum possimus congruentius dicere; ita
se habet de prædestinatione definita sententia voluntatis
Dei, ut ex infidelitate veneritis ad fidem, accepta vo-
luntate obediendi, & accepta perseverantia maneatis
in fide. Ecce omnes quos alloquitur vult haberi
tanquam credentes, & tanquam perseverantes,
accepto perseverantiæ dono, ex definita senten-
tia prædestinationis Dei. Nimirum, quoniam
æquum est, ut speremus optemusque meliora.
Ex qua consideratione & Apostolus dixit, cum
C omnes reprehendisse videretur: Confidimus autem
de vobis dilectissimi meliora & vicina saluti, tametsi
ea loquimur. Et ad Philippenfes alloquens vniver-
sos: Confidens hoc ipsum, quia qui cepit in vobis opus
bonum perficiet usque in diem Christi Iesu. Sicut est
mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis.

His igitur verissimis, & rationi, humanitati,
prudentiæque maximè consentaneis fundamen-
tis nixus Augustinus, non vno loco docet, omnes
Christianos, quos piè in Christo viuere vide-
mus, tanquam electos & prædestinatos tractan-
dos & habendos esse, & Scripturas sacras in
eundem hunc modum de omnibus locutas, &
nobis ipsis earum imitatione loquendum. Nam
D in libro de Correptione & gratia, Scripturæ
locum tractans quo dicitur multos discipulo-
rum eius abiisse retro: Numquid non & isti, in-
quit, discipuli appellati sunt, loquente Euangelio, &
tamen non erant verè discipuli, quia non manserunt in
verbo eius; secundum id quod ait: si manseritis in ver-
bo meo, verè discipuli mei estis. Et illam quodam-
modo repugnantiam soluens: Quia ergo non ha-
buerunt perseverantiam, sicut non verè discipuli Christi,
ita nec verè Filij Dei fuerunt, etiam quando esse vi-
debantur, & ita vocabantur: Appellamus ergo eos &
electos Christi discipulos, & Dei Filios, quia sic ap-
pellandi sunt, quos regeneratos piè viuere cernimus;
sed tunc verè sunt, quod appellantur, si manserint
E in eo propter quod sic appellantur. Et in eodem li-
bro paulò superius: Et tamen quis neger eos electos
cum credunt & baptizantur, & secundum Deum vi-
uunt? Planè dicuntur electi à nescientibus quid fu-
turi sint, non ab illo qui eos nouit non habere perse-
uerantiam, quæ ad beatam vitam perducit electos, scit-
que illos ita stare, ut præsciret esse casuros. Ex qua
norma dicit in Psalmos: Electi quidem Dei sunt
omnes sancti, & habemus hoc in Scripturis sanctis.
Et in libris de Ciuitate Dei: Cum omnes boni fide-
les electi meritò nuncupentur. Et in libro de ouibus,
apertè docet, quamvis in populo Dei quidam
sint hirci, hoc est, reprobat à Deo, tamen om-
nes tanquam oues habendas & compellendas, &

Lib. de dono
pers. c. 22.

Heb. 6.

Philip. 1.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 9.

Ibidem.

Ibid. c. 7.

In Psal. 149.

Lib. 7. de
Cinis. c. 1.

à Scripturis compellatas esse: Postea de hircis nullo facit mentionem, Deus apud Prophetam, semel illos nominavit, ut sciremus illos esse. Ipse enim illos bene novit. Postea sic loquitur tanquam omnes sint oues. Primo quomodo ipse videt, postea quomodo nos videmus locutus est, hoc est, quasi omnes essent oues prædestinatæ: Nam scit prædestinatione & præscientia oues, & hircos ille solus qui prædestinare potuit, qui præscire. Modo quia omnes sub iugo Christi sunt, & omnes ad gratiam Dei accedunt, ouem te putas, hircum te forte Deus novit: sed tanquam ouis audi quod audis. Hic non solum Scriptura, sed & Augustinus ipse in illo ipso loco, ubi in populo Dei alios prædestinatos, alios reprobos esse tradit, omnes tamen tanquam prædestinati essent, suâ oratione compellat. Et in Sermonibus de diuersis, competentes vniuersos tanquam sanctos & prædestinatos conuenit: Excitami ergo ad hæc concreti, discreti. Concreti boni, discreti à malis. Electi, dilecti, præsciti, vocati, iustificati, glorificandi, ut crescentes, iuuenescentes, ac senescentes in fide, &c. Et in sermonibus de verbis Apostoli, & se & omnes auditores prædestinatos vocat: Prædestinati enim iam sumus, & antequam essemus: vocati sumus, quando Christiani facti sumus. Et iterum: Filij Dei sumus, prædestinati, vocati, iustificati: Filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Nemo quia de omnibus credentibus hoc piè credendum est. Vnde de omnibus alibi dicit: *Vf- que in æternum præparabo semen tuum, non tantum illam carnem Christi natam ex Maria Virgine: sed etiam nos omnes credentes in Christo.* Et de singulis personis aliquando alio in loco: *Spera in Domino qui te elegit ante mundi constitutionem, qui te prædestinavit, qui te vocauit, qui te impium iustificauit, qui tibi glorificationem sempiternam promisit, qui pro te mortem non debitam sustulit, qui pro te sanguinem fudit, qui te in se transfigurauit quando dixit: Anima mea turbata est. Ad illum pertines & times? Si Deus pro nobis quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Et de semetipso verba Psalmi tractans: In manibus tuis sortes meæ: In potestate tua, inquit, sunt sortes meæ. Non enim vllum video meritum, quo de vniuersa impietate generis humani me potissimum elegisti ad salutem. Et si est apud te iustus & occultus ordo electionis meæ, ego tamen quem hoc latet, ad tunicam Domini mei forte perueni. Ex quibus omnibus aliisque non paucis, quæ ex Augustino depromi possent, perspicuum est, Scripturas sacras quando de omnibus Christianis tanquam electis & prædestinatis loquuntur, non loqui de prædestinatione vel electione incompleta, quæ nulla est, sed de electione & prædestinatione vnica, quæ in Ecclesia Dei nota est, vera atque completa, à qua simpliciter, Christianorum omnium phrasi, electi & prædestinati dicuntur illi qui saluandi sunt. Sed ita de illis omnibus loquuntur, & quamvis inter eos multi reprobi sint, quia æquum est, nos de omnibus sentire & loqui, quos piè in Christo viuere cernimus, donec Deus aliud patefaciat, quando illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Quid enim de Sanctis recentiores isti dicturi sunt? Nam & Apostolus Corinthios omnes: *Sanctificatos in Christo Iesu, vocatosque Sanctos* nominat. Et ad Romanos: *Omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei vocatis sanctis.* Et ad Ephesios: *Omnibus sanctis, qui sunt Ephesi.* Et ita in omnibus ferè Epistolis.*

A Sicut igitur omnes Sanctos vocat, quorum non pauci erant sancti, sic etiam ex illa regula iam ante tradita, omnes electos & prædestinatos vocat, quamvis ex eis in eorum numero pauci sint. Ut sanè nouitas mihi magna esse videatur, qua recentior ille Scriptor, ut illas ignotissimas Augustino sententias quas tueretur asserat, confidenter dicit, nusquam electos & prædestinatos restringi ad solos saluandos, cum potius nusquam ad alios significandos extendantur.

B Et hæc ad illam obiectionem quæ ex Scripturarum sacrarum phrasi petebatur, abunde satis sunt. Nunc ad alterum caput, quod à nobis præstandum esse supra diximus, accedamus.

Prima probatio istius sententiæ ex variis Augustini locis, quibus generaliter talem voluntatem efficacem electionis ad gloriam ante meriti præscientiam statuit.

CAPVT XVII.

C NAM, quia nonnulli qui non satis recto voto sanctissimi Doctoris scripta percurrunt, ut cum in præconceptas suas sententias quaquâ via trahant, etiam in hoc eum sibi fauere gloriantur, quod nullam in Deo agnouerit efficacem intentionem gloriæ alicui conferendæ, ante præscientiam meritorum, operæ prætium fuerit ex aliis diuersis capitibus & locis, quàm eis quæ libauimus, sententiam eius, adiutorio medicinali potentissimo, quod tantoperè prædicauit, consentaneam patefacere. Nam quamvis ipse difficultatem istam nunquam ex professo disputauerit, ut quam per se supposita tali medicinalis adiutorij natura, cuilibet mediocri Philosophiæ, vel communis iudicij viro perspicuam esse crederet; non tamen propterea de hac re nihil ei subinde per transennam excidit, ex quo mens eius manifesta, & certa intelligi posse videatur.

E Imprimis enim docet Augustinus diuersis in locis, quod quando Deus vult aliquem ad salutem, & ad regnum cælorum adducere, tanta tunc efficaciaz hoc in hominum voluntatibus exequatur; ut nihil eum impedire possit, quo minus finem suum quem obtinere voluit, assequatur. Hoc autem apertè significat, præcedere tunc in Deo efficacem intentionem assequendi finis, qui est constitutio in regno cælorum, & ex illius efficacia fieri, ut omnia obstacula perumpantur: Deo, inquit, *volenti saluum facere nulum hominis resistit arbitrium. Sic enim velle & nolle in volentis aut nolentis est potestate, ut diuinam voluntatem non impediatur, nec superet potestatem.* Vbi clarè significatur efficacem voluntatem saluandi, causam esse, cur tantâ fortitudine omnia impedimenta dissipentur, & voluntates ipsæ quantumvis pertinaces torqueantur ad assequendum scopum Dei, qui est saluum facere. Nam saluum facere non esse aliud Augustino, quam constituere saluum in regno Dei, ex ipso eodem certum est; qui hoc ipsum declarat similitudine à Saule sumpta, quem cum voluit constituere Deus Regem in regno Israël, omnium voluntatem inclinavit ut fieret quod decreuerat. Nam in eodem

Lib. de Corr. & gratia cap. 14.

capite declarans, id quod verbis citatis dixerat:

Ibidem. Non est itaque dubitandum voluntati Dei, qui in cælo & in terra omnia quaecumque voluit fecit, humanas voluntates non posse resistere, quo minus faciat ipse quod vult, quandoquidem etiam de ipsis hominum voluntatibus, quod vult cum vult facit. Quis non videt hic voluntatem Dei efficacissimam de assequendo intento fine, causam esse, cur talia ad conuertendas voluntates eligat instrumenta, ut non possint resistere? Finem autem istum esse quem dixi, saluum facere, hoc est, constituere saluum in regno Dei, ex subiunctis patet similitudinibus. Prima quidem de Saule: Nisi forte quando Deus voluit Sauli regnum dare, sic erat in potestate Israelitarum subdere se memorato viro, siue non subdere, quod utique in eorum erat positum voluntate, ut etiam Deo valerent resistere. Altera verò de Davide, quem ut *ibidem* ait, Dominus in regnum successu prosperiore constituit. Cum enim Deus eum vellet Regem facere, fecit ut hoc ipsum Israelitæ vellent, quia, inquit, Deus hoc in eis egit, qui in cordibus hominum quod voluerit operatur. Et ut indicaret quanta potestate hoc fecerit, ne forte intento fine suo frustraretur: Nunquid ille (Amasai) posset aduersari voluntati Dei, & non potius eius facere voluntatem, qui in eius corde operatus est per Spiritum sanctum quo indutus est ut hoc vellet, diceret, & faceret? Nempe, ut quemadmodum subiicit, constituerent Regem David super omnem Israel. Itaque concludens discursum suum eo prorsus quo dixi modo, quod cum Deus intendit aliquem in regno cælorum constituere, nihil impedire possit, quo minus obtineat finem suum, sic subiungit: Si ergo cum voluerit Reges in terra Deus constituere, magis habet in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas, quis alius facit ut salubris sit correptio, & fiat in correpti corde correctio, ut

Ibidem. CÆLESTI CONSTITVATUR IN REGNO? Et cum ista ipsa exempla propter aliam causam à Massiliensibus impugnata fuissent, omnem ambiguitatem, quæ cuiuspiam adhuc superesse posset, abstergit. Nam resumens in libro de prædestinatione Sanctorum, id quod in alio iam citato de Correptione & gratia dixerat: Scriptura teste, inquit, probauimus cum Deus VULT fieri, quod non nisi volentibus hominibus oportet fieri, inclinari eorum corda ut hoc velint, eo scilicet inclinante, qui in nobis mirabili modo & ineffabili operatur & velle. Quid sit autem illud quod Deus VULT, hoc est, intendit fieri, & tamen non nisi per homines oporteat fieri, statim adiicit: An forte quia ostendimus hoc Deum egisse in cordibus hominum, & ad hoc perduxisse quorum ei placuit voluntates, ut

Ibidem. REX CONSTITVERETUR SAUL, SIVE DAVID, idè hæc exempla causa huic conuenire non putant, quoniam non hoc est temporaliter REGNARE in hoc sæculo, quod est in ÆTERNVM REGNARE CVM DEO. Et adhuc manifestius addit consequenter: Ac per hoc existimant. AD REGNA TERRENA FACIENDA Deum inclinare, AD REGNUM VERO CÆLESTE OBTINENDVM Deum non inclinare quorum voluerit voluntates. Et statim probat etiam cum Deus vult Reges in cælo fieri, sic eorum corda conuerti: Sed puto, inquit, PROPTER REGNUM Cælorum non propter regnum terrenum esse dictum: Inclina cor meum; &c. Crediderunt quotquot erant ordinati in vitam æternam. Quibus & aliis adductis litterarum sacrarum locis, tandem concludit: Audiant hæc & alia quaecumque non dixi, quibus ostenditur Deus ad

A REGNUM ETIAM CÆLORVM, & ad VITAM ÆTERNAM PARARE, & conuertere hominum voluntates. Et adhuc inferius: Cogitate autem quale sit, ut credamus ad constituenda regna terrena hominum voluntates operari Deum, & ad capeffendum regnum cælorum homines operari voluntates suas. Et de Dauidis ad regnum, tanquam ad intentum finem, electione, & eius à tribulationibus, liberatione, per quam finem istum assequi debebat, alio in loco: Cum ergo David Deus elegisset, & prælegisset & prædestinasset ad regnum, noluit & ipsum David ante regnum tenere, quam primo à persequentibus liberaret, ut etiam in hoc ipso figuraret nos, id est, corpus eius, cuius corporis caput Christus: hoc est, ut figuraretur, quod Deus ad istum modum etiam eligit, & præeligit, & prædestinat homines ad regnum cælorum, & hanc voluntatem liberando eos à tribulationibus exequitur. Si quisquam non delirus de rebus humanis ita loqueretur, ut diceret, quando Princeps supremus vult aliquem constituere tribunum militum, vel prouinciæ gubernatorem, ita hoc exequitur fortiter, ut nihil ei resistere possit, quin ita fiat, nemo nisi stolidus, dubitare posset, quin voluntas illa Principis esset efficax & antecederet præuisionem absolutam futuritionis mediorum, quibus hoc exequitur. Ipsa est enim causa, cur media tam certa & infallibilia deligantur & adhibeantur, & futura sint ne forte propositum voluntatis istius irritum fiat. Ex quo sanè necesse est, plus Deum & efficacius finem diligere, æternam vitam & gloriam & regnum, quam ea quæ adhibet media, & mediorum assumptionem, non alia ex causa fluere, quam ex præconcepta efficaci intentione istius finis. Quod etiam apertè ac disertè dicit alio in loco, ubi de solo cælesti regno mentio fit: Ipse nos minus diligit quales nunc sumus; & hinc *Tract. ult. in Ioh.* idè liberat, ne semper tales simus. Quod cum obscurius dictum esset, explicans quid hoc sibi velit: Ipse Dominus illam quæ futura est vitam nostram, qualis in nobis futura sit sciens, hoc est æternam gloriam prædestinatione plus amat, ut ad eam nos amando perducatur.

Secunda ex voluntate singulari salutis paruulorum.

CAPVT XVIII.

Secundo sæpè Augustinus in particulari de paruulis docet, quod quando vult omnes saluos facere in regno cælorum, impedit mortem omnesque causas, quibus inane fieret decretum voluntatis eius, deniq; procurat opportunè baptismum: quo in sanctitate moriantur, ne alioquin in eis prædestinata salus adimatur. In quo sane agendi & procurandi modo, velle quod finis ille salutis æternæ non efficaciter diligatur, antequam ista media adhibita esse videat, nec ex illo tanquam scopo fiat quod omnia cooperentur implendæ intentioni Dei, nimia videtur esse perniciaciæ. Sic ergo loquitur August. Quam quæso allaturi sunt causam, quod alius sic gubernatur, ut baptizatus hinc exeat, alius infidelium manibus traditus, vel etiam fidelium, priusquam ab eis baptizandus offeratur, expiret? Et instantius paulò post: Et cur providentia Dei, cui nostri capilli nu-

ibidem. merari

merati sunt, sine cuius voluntate non cadit passer in terram qua nec fato premitur, nec fortuitis casibus impeditur, nec vlla iniquitate corrumpitur, vt renascantur ad hereditatem celestem non consulit omnibus paruulis filiorum suorum, & nonnullis consulit etiam paruulis impiorum? Quod declarat exemplo paruuli

Lib. 2. ad Bonif. c. 7. 4. cont. Iul. cap. 8. Vide lib. de dono pers. cap. 11. Lib. de Corr. & gratia cap. 8.

ex stupro nati, qui casu baptizatus, sit æterni consors & particeps regni. Quam quæstionem & aliis nonnullis locis facit, ita vt dicat, quod quibusdam paruulis quibus vult, etiam non volentibus neque currentibus subuenit, & aliis quibus non vult subuenire, non subuenit, itemque quod paruulis fidelium pereuntibus, si vellet huius lanacri gratiam procuraret, in cuius potestate sunt omnia. In ista igitur expedienda quæstione reddendaque

Lib. 4. cont. Iul. c. 8.

istius diuersitatis ratione plerumque Augustinus recurrit ad altitudinem iudiciorum Dei, quam in eo positam esse indicat, quod vnum elegerit atque prædestinauerit, alterum non. Nam libro quarto contra Iulianum, cum eandem ventilasset quæstionem, eo tandem venit: Nouit Dominus qui sunt eius; & in eorum salute atque in suum regnum introductione certa est voluntas eius, certa, quia nullis impedimentis obstantibus certò assequitur id quod vult, videlicet introductionem in regnum. Nam & in illo loco, Nouit Dominus qui sunt eius, quem ex Apostolo citat, semper illam decantatam Dei prædestinantis præscientiam intelligere solet. Vnde & alibi, cum diu prædestinationem illam & electionem gratiæ, id est, gratuitam, tanquam radicem diuersitatis gratiæ negatæ vel datæ prædicasset, exprimens, quid illa electio respiceret: Ex his, inquit, electis ante constitutionem mundi, nemo perit, quacunque ætate moriatur. Absit enim vt prædestinatio ad vitam, sine sacramento mediatoris finire permittatur hanc vitam. Quæ prædestinatio ad vitam nempe æternam siue beatitudinem significatur esse radix, cur sacramentum acquirendæ istius vitæ quoquo modo ei procuratur, antequam ex hac vita discedat.

Lib. 5. cont. Iul. c. 4.

Tertia, ex voluntate illa, quæ velut radix est gubernationis mirabilis circa adultos.

CAPVT XIX.

Tertio non tantum comparatione paruulorum istam causam esse tradit, cur eis in tempore baptismus procuratur, sed etiam eandem illam gratuitam electionem ad gloriam, radicem vnicam statuit, cur alios tantâ benignitate, alios tantâ seueritate tractet; vsque adeò, vt ex isto fonte omnium donorum diuinorum collationem atque diuersitatem fluere ac pendere fateatur. Tanta enim omnipotentissimæ gubernationis vigilantia, semper ad illius voluntatis impletionem collimat in omnibus, quæ circa electos facit, aut fieri sinit, vt siue stent siue cadant, omnia eis cooperentur in bonum. Quod si ita est, profectò impossibile est, non esse istam electionem ad regnum efficacissimam, quæ mediocum assumptionem tam efficacium & infallibilium illi scopo consequendo parit: impossibile etiam, vt eam præscientia absoluta meritorum aut mortis in gratia antecedit, cum ipsa sit illa per quam & fides, & merita, & perseuerantia & mors in gratia procuratur.

Tom. 3.

Et quamuis de omnibus bonis quæ in hac vita electis præ reprobis conferuntur, simul & semel hoc patefacere (vt mox facturi sumus) facilius sit, multoque compendiosius, non inutile tamen fuerit, hoc etiam sigillatim de omnibus demonstrare, vt quanta sit in doctrina S. Augustini constantia, & in omnibus lucubrationibus vni-formitas, luculentius pateat. Nam imprimis hæc est in Augustini scriptis ratio, cur vni præ alio detur fides, quæ est initium donorum Dei:

Non enim inimum est fides, tanquam diceret: Non enim apud omnes etiam nobis orantibus glorificabitur verbum Dei, quia ipsi vtique fuerant credituri, qui ordinati erant in vitam æternam, prædestinati in adoptionem filiorum per Iesum Christum, & electi in ipso ante mundi constitutionem. Hanc autem ordinationem in vitam æternam eorum esse dumtaxat, qui tandem accepto perseuerantiæ dono in gratia morituri sunt, Augustinus alibi expressè tradit:

Quis, inquit, in æternam vitam potuit ordinari, nisi perseuerantiæ dono? Quando quidem qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Quæ salute nisi æterna, Hæc est ratio, cur vni, non alteri, non solum ex paruulis, sed etiam ex maioribus baptisma quo saluandus est, conferatur. Nam de maioribus mox accepto baptismo morientibus, non minus ac de paruulis, locus ille intelligitur, quem produximus: Ex his nemo perit quacunque ætate moriatur.

Lib. de Corr. & gratia cap. 6.

Lib. 5. cont. Iul. c. 4.

Absit enim vt prædestinatus ad vitam sine sacramento mediatoris finire permittatur hanc vitam. Hæc est ratio, cur vni, non alteri baptizatorum delinquentium detur spiritus pœnitentiæ. Nam Apostoli locum obliuente Iuliano, quo dicit: Bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit, vt vniuersorum pœnitentiam Deum procurare conuinceret, respondet Augustinus: Verum esse constat, sed quem prædestinauit, adducit. Prædestinatus autem ad vitam æternam intelligit, vt iam in eodem loco diximus. Et vberius hoc idem ibidem agens: Quod præbendo patientiam dat locum pœnitentiæ nolens aliquem perire, nouit Dominus qui sunt eius, & omnia cooperantur in bonum, sed his qui secundum propositum vocati sunt.

Hoc autem propositum, esse decretum prædestinationis ad æternam gloriam infra laboriosius ostensuri sumus. Itaque ibidem sensu sibi coherente, subtexit: Ex isto numero electorum & prædestinatorum etiam qui pessimam duxerunt vitam per Dei benignitatem ad lucuntur ad pœnitentiam, per cuius patientiam, non sunt huic vitæ in ipsa scelerum perpetratione subtrahiti.

Hæc est causa, cur incarnationis, & passionis, & mortis dominicæ medicina, cum aliis inaudita & inexperta sit, aliis tamen innotescat, peccata deleat, ad iustificationem æternæ vitæ prosit, quos videlicet in regni sui cœlestis gloriam prædestinauit: Idem ipse Dominus noster hanc suam medelam nullis generis humani temporibus ante vltimum futurum iudicium denegauit eis, quos per certissimam præscientiam & iustissimam beneficentiam secum regnatos in vitam prædestinauit æternam. Quasi diceret, nemini subtrahit medium istud medicinæ necessarium, cui finem perfectæ sanitatis prædestinauit.

Hæc est ratio, cur quibusdam eorum qui à tramite iustitiæ & veritatis exorbitant, correctio vtiliter adhibeatur, ita (cæteris obdurescentibus in malicia) spiritu compuncti redeant, ne prædestinata sibi vitæ æternæ salute priuentur: Si secundum propositum vocatus est iste, præcul dubio illi etiam quod corripitur Deus cooperatur

Lib. 2. de pec. merit. cap. 29.

Lib. de Corr. & gratia cap. 9.

Min

in bonum. Et paulo post: Scit enim talem corripiendum, facturo Deo, aut misericordiam, aut iudicium. Misericordiam quidem si à massa perditionis ille qui corripitur gratia largitate discretus est, & non inter vasa quæ perfecta sunt in perditionem, sed inter vasa misericordiae quæ præparavit Deus in gloriam. Nam & propositum, & præparatio in gloriam apud Augustinum, non sunt aliud, nisi æterna gloriæ prædestinatio; quæ significatur hic esse causa, cur correptus emendetur. Et multò apertius. Correptio medicinaliter adhibetur, etiam si salus agrotantis incerta sit, ut si is qui corripitur ad prædestinatorum numerum pertinet, sit ei correptio salubre medicamentum, si autem non pertinet, sit ei correptio pœnale tormentum. Dixerat autem aliquoties se de illis loqui qui prædestinati sunt in regnum Dei. Et in eodem loco probans hoc ipsum quod hic dixerat, correptionem prædestinato fieri salubre medicamentum, assignat rationem, quia Deo volenti salvum facere, nullum resistit hominis arbitrium. Quid enim velle saluum facere, nisi velle saluum in regno cœlorum constituere? Sic enim ipsemet statim se exponendo concludit: Si ergo cum voluerit Reges in terra Deus constituere, magis habet in potestate voluntates hominum quam ipsi suas, quis alius facit ut salubris sit correptio, & fiat in correpti corde correctio, ut cœlesti constituantur in regno? Nonne apertissimum est, efficacem illam servandi, hoc est regni cœlestis conferendi voluntatem, causam constitui, cum tam potenter in cordibus operetur Deus, ut fracta duritia corrigantur? Quod & paulo inferius iterum repetit: Proinde quantum ad nos pertinet qui prædestinatos à non prædestinatis discernere non valemus, & ob hoc omnes salvos fieri velle debemus, omnibus, ne pereant, vel ne alios perdant, adhibenda est à nobis medicinaliter seuera correptio: Dei est autem illis eam facere utilem, quos ipse præsciuit & prædestinavit conformes imaginis filij sui, id est, quos ei in gloria conformes fieri prædestinavit. Hoc enim Apostoli verba sibi volunt, utpote ex quibus ipsemet Apostol. docet eos, quos Deus ita conformes filio prædestinavit, non solum vocari & iustificari, sed & glorificari à Deo.

Hæc est ratio, cur non solum admonitiones & correptiones peccatoribus quibusdam fiant utiles, sed etiam cur iustis Deus perseverantiam in iustitia & sanctitate largiatur, ut videlicet per certam istam & ineffabilem viam ad prædestinatam salutem & gloriam perducantur. Hoc enim ex professo in libro de correptione & gratia tradere videtur: Nec nos moveat, inquit, quod filiis suis quibusdam Deus non dat istam perseverantiam. Absit enim ut ita esset, si de illis prædestinatis essent, & secundum propositum vocatis, qui verè sunt filij promissionis. In cuius etiam veritatis probationem ista S. Ioannis verba: Ex nobis exierunt, &c. accuratâ consideratione perpendit: Non ait ex nobis exierunt, sed quia non manserunt nobiscum, iam non sunt ex nobis: Verum ait, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: hoc est & quando videbantur in nobis, non erant ex nobis. Et tanquam ei diceretur, unde id ostendis? Quod si fuissent, inquit, ex nobis, permansissent utique nobiscum. Quod infra sic dictum exponit, quasi diceretur: Non erant ex numero filiorum, & quando erant in fide filiorum: quoniam qui verè filij sunt, præsciti & prædestinati sunt conformes imaginis filij & secundum propositum vocati ut electi essent: Unde rursus adiungit: Igitur filiis suis non prædestinatis Deus perseverantiam non

A dedit; Haberent enim eam, si in eo filiorum numero essent, & quid haberent quod non accepissent, secundum Apostolicam veramque sententiam? Ac per hoc tales filij, filio Christo dati essent, quemadmodum ipse dicit ad Patrem: ut omne quod dedisti mihi non pereat, sed habeat vitam æternam. Itaque colligens quinam sint illi qui Christo dantur, ut perseverando non pereant, causamque reddens, cur ipsis istud mirabile perseverantiæ munus detur, quo certissimè à perditione liberandi sunt: Hi ergo Christo intelliguntur dari qui ordinati sunt in vitam æternam. Hoc est, istis solis hoc magnum tribuitur donum, ut Christo dentur, & perseverando non pereant, qui ad salutem & gloriam ordinati, electi, & prædestinati sunt. Itaque subnectit iterum perspicuis verbis: Ipsi sunt illi prædestinati & secundum propositum vocati, quorum nullus perit. Ac per hoc nullus ex bono in malum mutatus finit hanc vitam, quoniam sic est ordinatus, & idè Christo datus, ut non pereat, sed habeat vitam æternam. Quæ profecto sancti Augustini argumentatio tam est manifesta & peremptoria, quam si limatissimâ subtilitate Scholasticus quispiam concluderet: idè iusto cuidam datur donum perseverantiæ in iustitia, quia à Deo ordinatum ac decretum est, ut ille habeat vitam æternam. Vbi nemo sani cerebri dubitaret istud decretum vitæ æternæ largiendæ, esse intentionem finis efficacissimam, & causam cur isti donum perseverantiæ largiatur Deus, tanquam medium, quo ad adipiscendum finem decretum pertingere possit. Hoc idem agit Augustinus & in sequentibus, in eodem libro non minus luculentè. Nam postquam & multa mira de dono perseverantiæ, quod quibusdam iustis datur, asseruisset, causam tangens, unde fiat, quod istud aliquibus largiatur. In qua iustitia stabunt, inquit, usque in finem, donante sibi illo perseverantiam, qui eos præscivit & secundum propositum vocavit, & iustificavit, & glorificavit, quoniam illa quæ his promisit etiam futura iam fecit. Quasi diceret, in eo tribuit eis tantum donum, quia prædestinavit eos. Quid verò sit illa prædestinatio, sine vlla ambiguitate subiungit: Hæc de his loquor qui prædestinati sunt in regnum Dei.

Sed ne singula percurrere prolixiores simus, & omnia complectendo finiamus, hæc denique vera & unica radix est, unde tanta diversitas gubernationis hominum proficiscitur; hæc inquam causa cur uniuersa Deus torqueat, siue bona siue mala in salutem eorum quos elegit: videlicet, ut per quasvis prosperitates, & aduersitates, tentationes, & lapsus in prædestinatum efficaciter gloriæ portum inferantur. Docet hoc tam luculentè sanctus Augustinus, ut nisi quis de industria nervos contentionis intendat, ut tueatur præconceptam opinionem suam, nullâ ratione negari posse videatur. Agit hoc toto studio in eodem libro de Correptione & gratia, ubi per instantiam eorum qui gratiæ repugnabant, causam ultimam tam diuersorum effectuum, qui in ipsa humana voluntate contingunt, quærere & propalare cogeatur; Quicumque ergo, inquit, ab illa originali damnatione, ista diuina gratiæ largitate discreti sunt, non est dubium quod, & procuratur eis audiendum Euangelium; & cum audiunt credunt, & in fide quæ per dilectionem operatur usque ad finem perseverant. Et si quando exorbitant, correpti emendantur: & quidam eorum etsi ab hominibus non corripiantur, in viam quam reliquerant, redeunt, &

Ibid. c. 14.

Ibid. c. 7.
& 13.

Cap. 14.

Cap. ult.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 9.Lib. de Corr.
& gratia
cap. 12.Ibid. init.
cap. 13.

Ibid. c. 7.

nonnulli accepta gratia in qualibet ætate periculis huius vite mortis celeritate subtrahuntur. Hæc enim omnia operatur in eis, qui vasa misericordiae operatus est eos, qui & elegit eos in filio suo ante constitutionem mundi, per electionem gratiæ, id est gratuitam. Non enim hic sunt vocati: ut non essent electi, sed quoniam secundum propositum vocati sunt, profecto electi sunt per electionem, ut dictum est gratiæ, non præcedentium meritorum suorum, quia gratia est illis omne meritum. Hic manifestum est, discretionem à massa perditionis poni in Deo antecedentem omnes effectus temporales, non solum re ipsa ex causis suis defluentes, sed, etiam eorum præscientiam. Ponitur enim causa, cur omnia ista quibusdam & vocatio, & fides, & dilectio, & lapsorum emendatio per homines, & si illi desint, ipsas internas monitiones Dei, & perseverantia & mors ipsa procuratur. Et ista discretio à massa perditionis electio dicitur, non temporalis, sed æterna, ante constitutionem, ut ait, mundi. Et esse electionem efficacissimam, qua posita electus perire, Deo impediante, non potest, & ex ipsis iam recensitis effectibus quos producit, patet, & Augustinus statim iterum iterumque declarat: *Ex istis nullus perit, quia omnes electi sunt. Electi sunt autem, quia secundum propositum vocati sunt, propositum autem non suum, sed Dei, de quo alibi dicit, ut secundum electionem propositum Dei maneret. Et iterum instantius: Horum si quisquam perit, fallitur Deus: sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus. Horum si quisquam perit, vitio humano vincitur Deus: sed nemo eorum perit, quia nulla re vincitur. Ecce tantam discretionis à massa electionis, & propositi istius diuini efficiam, ut nullo vitio humano, nulla omnino re possit superari. Vnde in eodem illo discursu sequitur ipsa vox electorum, de tam efficaci Dei proposito & electione gloriantium: Si Deus pro nobis quis contra nos? Et: Quis nos separabit à charitate Christi, tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, &c. sed in his omnibus superuicimus per eum qui dilexit nos. Et quæ tandem ista electio, quod propositum Dei, quæ dilectio? Res ipsa clamat, non esse electionem ad gratias congruas, & huiusmodi, sed tam altum ac generale propositum Dei, ut omnes effectus iam recensiti, & ipsorum utilitas delictorum, & mors ipsa in gratia, in quacumque ætate, siue paruulorum, siue maiorum, inde possint tanquam ex fonte fluere. Nam inde est quod in eodem loco dicit: Horum fides, quæ per dilectionem operatur, profecto, aut omnino non deficit, aut si qui sint quorum deficit reparatur, antequam vita ista finiatur, & deleta quæ intercurrerat iniquitate, usque in finem perseverantia deputatur. Et interpositis multis iterum: Talibus Deus diligentibus eum omnia cooperatur in bonum, usque adeo prorsus omnia: ut etiam si qui eorum deniant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores. Quod etiam sancti Petri, qui vnus Electorum erat, exemplo declarat; Etiam hoc, quod Dominum ter negasset, ei profecit in bonum, faciente illo qui diligentibus eum omnia cooperatur in bonum. Et vnde istud? Quia secundum propositum vocatus erat, ut nemo eum posset eripere de manu Christi, cui datus. Et in Epistola ad Vitalem: Habentes consentientem doctrinam saluari in qua nutriti sunt voluntatem, & in ea finientes istam vitam, si electi sunt in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti & immaculati in conspectu eius prædestinati in adoptionem filiorum. Et in alio loco clarius expli-*

A cans, quo pacto Deus omnia torqueat in usum eorum, erga quos tale propositum cepit, & quor modis efficere possit, ne istius propositi frustrentur intentio & efficacia. Si hoc essent, hoc est, ut præcedit, si secundum propositum vocati, si in Christo electi ante constitutionem mundi, si in eo sortem conpersecuti, si prædestinati secundum propositum eius essent, ex illis essent (qui manserunt) & cum illis sine dubitatione mansissent. Ut enim non dicam quam sit possibile Deo auersas & aduersas in fidem suam hominum conuertere voluntates, & in eorum cordibus operari, ut nullis aduersitatibus cedant, nec ab ipso aliqua superati tentatione discedant; cum possit, & quod ait Apostolus facere, ut non eos permittat tentari supra id quod possunt: ut ergo non dicam, certe poterat illos Deus præsciens esse lapsos, antequam id fieret, auferre de hac vita. Ecce tres modos Deo, assequendi effectum efficacis propositi, munire contra tentationes, temperare tentationes, subtrahere tentationibus ipsam mortis acceleratione præuentis. Cum ergo toties sanctissimus & profundissimus Doctor, ex tali Dei electione, dilectione, proposito nasci doceat, ut & Euangelij prædicatio, & fides, & dilectio donetur eis, ut peccata ipsa fiant vtilia, ut post omnes huius vite gratias, siue congruas, siue incongruas, ipsa mors in gratia procuratur & immittatur, quod tandem igitur poterit istud propositum esse, quænam illa electio, nisi gratuita electio ad ipsum finem, gloriam æternam in regno Dei, cuius solius efficacax intentio mortem ipsam in gratiam parit? Sed à probandi molestia nos ipse sanctus Doctor liberat, qui cum ingenij sublimitate forsan cerneret, homines qui de rebus etiam per se perspicuis contendere solent, velut nodum in scirpo, in verbis suis quæsituros, vno verbo apertissimo & sæpius repetito, in eodem ipso loco, ubi de ista electione disputat, totam controuersiam absoluit; *Electi sunt autem ad regnandum cum Christo. Vis euidentius? Illos ergo elegit ad obtinendum regnum suum. Vis inculcatius? Sequitur vox ad regnum celorum. De quibus cum multa disseruisset, iterum adiungit: Hæc de his loquor, qui prædestinati sunt in regnum Dei. Et ad quod regnum, gratiæ in hac vita, an gloriæ in futura? Exponit ipse in eodem loco, cum dicit quod numerus electorum per Dei gratiam Dei regno prædestinatus, donata sibi etiam usque in finem perseverantia illuc integer perducatur, & illic integerrimus iam sine fine beatissimus seruetur. Et rursum cum dicit, quod illos prædestinatos, Dei gratia perducit ad Regnum, ad quod videlicet prædestinati & electi sunt.*

E Ex hac igitur ad regnum electione, & hoc proposito Dei, quo ad Regnum prædestinati sunt, tanquam efficacissima saluandi & liberandi voluntate, necesse est fluere, quicquid ad electorum salutem, quæ non nisi in regno & gloria est, re ipsa obtinendam pertinet, fides, baptismus, dilectio, opera, mors in gratia: Ex hoc proposito necesse est, quicquid prosperitatis, aut aduersitatis, aut dæmon, aut mundus aduersus electos concitet, omnia minantia, omnia inuitantia, omnia cruciantia, cum omnibus, quos intus in eorum pectoribus excitant, amoribus, timoribus, erroribus, diffici atque superari; ne alioqui non homines, sed, quod absit, Deus ipse qui proposuit, decreuitque superetur. Quod & ipsi, ut Augustinus notat, *Electi ad regnum sua profitentur voce: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quis nos separabit à charitate Christi? Quasi diceret id quod* Isaias

Lib. de dona
pers. c. 9.Lib. de Corr.
& gratia
cap. 7.
Ibidem.
Ibidem.

Cap. 13.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 13.

Ibidem.

Ibid. c. 7.
Rom. 8.

Isaie 14.

clamat: Dominus enim exercituum decreuit: & quis poterit infirmare. Et verò, ne quis existimaret in repetita toties prædestinatione ad regnum, non aliam intelligi, quam eam quæ sit ex præuisione meritorum, sicut Recentiores quidam huiusmodi loca torquere solent, ipsemet Augustinus distortum huiusmodi sensum interimit, dum eam gratuitam esse declarat. Nam ideò numerum electorum per Dei gratiam regno Dei prædestinatum tradit. Et alio in loco de Massiliensibus dicit, quod nollent fateri prædestinatos esse qui per Dei gratiam fiant obedientes atque permaneant. Si ergo & gratia prædestinantur ad perseuerantiam, & gratia ad regnum, profecto impossibile est, ut de prædestinatione post præuisa merita loquatur Augustinus. Apud ipsos enim Recentiores certa regula est, ita regnum prædestinari sicut dari; non autem datur nisi meritis, igitur neque prædestinatur nisi meritis; non ergò gratis, sed ex iustitia. Augustinus è contrario, utrumque per gratiam prædestinari dicit, non ergò ex illa prædestinatione, quæ concipitur post meritum præuisionem loquitur.

Lib. de Corr. & gratia ca. 13.

Lib. de dono pers. c. 16.

Quartò, & voluntate illâ, quæ veluti radix & cardo est gubernationis reproborum.

CAPVT XX.

HÆc est ratio, cur vice versa in illis qui ad regnum non sunt electi, nec à massa perditionis prædestinatione discreti, omnia contraria accidant, usque adeo, ut Deo illos pro meritis deferente, omnia in malum eis cooperari videantur. Quod eadem euidentiâ & securitate sanctus Augustinus tradit. Hinc enim secundum ipsum proficiscitur primo, ut quibusdam, quibus & fidem Deus dedit & charitatem, non tamen donetur perseuerantia in iustitia; qua deficiente fit, ut in iniquitate moriantur & pereant:

Lib. de Corr. & gratia cap. 7.

Qui verò perseueraturi non sunt, ac sic à fide Christiana & conuersione lapsuri sunt, ut tales eos vitæ nuius finis inueniat; procul dubio nec illo tempore quo benè pièque viuunt, in isto numero (electorum ad regnum, quod præcessit) computandi sunt. Non enim sunt à massa illa perditionis præscientia Dei & prædestinatione discreti, & ideò nec secundum propositum vocati. Ecce ideò non vocati secundum propositum (quæ vocatio perseuerantiam ex August. mente comprehendit) quia non sunt discreti à massa perditionis. Et in libro de dono perseuerantiæ interrogat aduersarius: Cur quibusdam qui eum coluerunt bonâ fide, perseuerantiam usque in finem non dedit? Et respondet Augustinus: Cur putas nisi quia non mentitur qui dicit: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Quam rationem S. Ioannis paucis interiectis exponit, quia non erant secundum propositum vocati, non erant electi in Christo ante constitutionem mundi, non erant prædestinati secundum propositum eius: sub qua prædestinatione ipse semper electorum ad gloriam comprehendit. Nam inde est, quod in eodem libro inferius, eandem rationem perseuerantiæ denegatæ sic producit: Si qui autem obediunt, sed in regnum eius & gloriam prædestinati non sunt, temporales sunt, nec usque in eadem obedientia permane-

Lib. de dono pers. c. 8.

cap. 9.

Ibid. c. 22.

bunt: Et iterum eadem phrasi paulò post: Si

A qui autem obediunt, sed in regnum eius & gloriam prædestinati non sunt, temporales sunt, nec usque in finem in eadem gratia permanebunt. Nam in Augustini scriptis, prædestinatio, discretio, electio, à qua absolutè prædestinati, discreti, & electi dicimur, nunquam accipitur, nisi pro electione & prædestinatione ad gloriam in regno Dei; quod, sicut diuersis in locis, quæ in hoc discursu citauimus, perspicuum est, ita ubique intelligi debet. Nam illa distinctio, qua vera prædestinatio & electio à quibus electi & prædestinati vocamur, diuiditur in prædestinationem aut electionem ad gloriam, & ad gratiam, apud Augustinum, postquam aduersus Pelagianos luctari cœpit, inaudita est. Omnis enim vera hominum prædestinatio, & electio ad gloriam est, & sicubi ad gratiam eligi aut prædestinari dicimur, gratia totam beneficiorum seriem completur, quibus gratis à damnatione liberamur. Itaque electio ad gratiam Augustino; non est aliud, nisi electio ad gratuita Dei dona, inter quæ gloria est præcipua & caput; quo sensu etiam dicitur, ut notatum est, prædestinatio & electio gratiæ, nempe quia gratuita est, ideoque gratuita quia ad gratiam seu gratuita dona Dei.

B Hinc ergo ex isto defectu electionis ad gloriam seu regnum Dei, proficiscitur secundò, ut si qui talium à iustitia ceciderint, non detur eis à Deo spiritus pœnitentiæ, quantacunque in sceleribus patientia, tribuatur. Cùm enim dixisset Augustinus: Ex his (electis & secundum propositum vocatis) nemo perit, quacunque ætate moriatur; de cæteris non electis adiicit: *Ceteri autem mortales qui ex isto numero non sunt, &c. ad utilitatem nascuntur istorum. Istorum neminem adducit ad pœnitentiam salubrem & spiritalem, qua homo in Christo reconciliatur Deo, siue illis ampliorem patientiam, siue non impariem præbeat. Cuius rationem supra dederat, quando dicebat: Et quod præbendo patientiam dat locum pœnitentiæ nolens aliquem perire, nouit Dominus qui sunt eius, & omnia cooperatur in bonum, sed his qui secundum propositum vocati sunt. Tantum enim abest, ut talibus Deus omnia cooperetur in bonum, ut si corripiantur propter defectum pœnitentiæ, ipsa correptio eis non ad profectum, sed in tormentum cedat, iuxta id quod Augustinus docet adhibendam esse omnibus correptionem: Ut si is qui corripitur ad prædestinationem numerum pertinet, sit correptio salubre medicamentum, si autem non pertinet, sit correptio pœnale tormentum.*

Lib. 5. cont. l. 1. c. 4.

Ibidem.

Lib. de Corr. & gratia cap. 14.

C Hinc tertio proficiscitur, quod aliis quoque quos non elegit ad regnum suum, ne quidem Euangelium prædicari, vel signa coram eis patrari sinit: non quia scit eos prædicationi & miraculis non esse credituros, sed neque tunc quando eos credituros videt. Nempè, quia noluit eis intendere finem, salutem videlicet in regno suo, noluit eos eligere ad medium, hoc est ad fidem, qua sola saluari potuissent, & quia noluit eis tribuere & istum finem, videlicet fidem, noluit eis etiam prædicationem & miracula fieri, quibus permoti crederent; quamuis videat eos Euangelio sic prædicato credituros. Docet hæc omnia satis euidenter, & ex ipso Euangelio Augustinus. Nam de Tyro & Sidone disputans: *Si apud illas facta essent (signa mirabilia) in cinere & cilicio pœnitentiam egissent, sicut se habent eloquia veritatis. In quibus verbis suis Dominus IESVS, altius nobis mysterium prædestinationis ostendit. Hoc*

Lib. de dono pers. c. 9.

est, idcirco non fuisse coram eis facta ista mirabilia, quibus pœnitendo credidissent, quia prœdestinati non erant. Nam cum aliquando docuisset, Deum aliquibus prœdicari noluisse, quia nec verbis nec miraculis suis credituros esse prœsciebat, in Tyriis & Sidoniis tradit hoc locum non habuisse: Hæc ceriè de Tyro & Sidone non possumus dicere, & in eis cognoscimus ad eas causas prœdestinationis hæc diuina iudicia pertinere. Sed vberius in sequentibus, manifestiusque declarat: Nam cum prœdestinationem nihil aliud nisi prœparationem beneficiorum Dei esse docuisset, quibus electi à prœdestinationis massa liberantur, sub quibus beneficiis ostendimus maximè gloriam ab Augustino comprehendere, de ceteris non prœdestinatis annectit: Ceteri autem ubi nisi in massa perditionis iusto iudicio diuino relinquuntur? Vbi Tyrii relictæ sunt & Sidonii, qui etiam credere potuerunt, si mira illa Christi signa vidissent, sed quoniam ut crederent non erat eis datum, etiam vnde crederent, est negatum. Hoc est, quia Deus non elegerat eos ad istum particularem finem, qui est fides Euangelij, noluit eis adhibere medium quo consequerentur finem, etsi medio adhibito consecuturos esse cerneret. Sic enim clarissimè seipsum statim Augustinus explicat: Ex quo apparet habere quosdam in ipso iudicio diuino naturaliter munus intelligentia, quo moueantur ad fidem, si congrua suis mentibus, vel audiant verba, vel signa conspiciant. Et tamen si Dei altiore iudicio à perditionis massa non sunt gratia prœdestinatione discreti, nec ipsa eis adhibentur vel dicta diuina vel facta, per quæ possent credere si audirent vtrique talia vel viderent. Ecce in vtroque loco perspicuè docet, propterea non adhiberi hominibus, etiam quos Deus prœuidet esse credituros, illa media per quæ crederent, quia non decreuit eis finem illū, quem per ista media obtinerent. Nam ideo non adhiberi eis ista dicta diuina, vel facta, quia non sunt à perditionis massa gratia, seu gratuita prœdestinatione discreti, non est aliud, quàm ideo non adhiberi, quia non sunt electi ad obtinendum regnum Dei. Nam ut in præcedentibus demonstrauimus, discretio à massa non est aliud, quàm electio ad regnum Dei; non solum quia nemo à massa perditionis discretus ab Augustino dicitur, nisi sit electus ad regnum Dei, sed etiam quia ipsemet Augustinus, ita explicat à massa discretionem, ut eam aliis verbis aliquoties vocet electionem, & prœdestinationem ad regnum, ut supra vidimus. Hæc ergo electio seu discretio à massa perditorum, sicut facit, ut Deus sic electis omnia impedimenta dissipet, ipsamque animi cœcitatem ac duritiam cordis perrumpat atque auferat, ut ad decretum istud liberatricis gloriæ beneficium pertingere possint; ita è contrario, defectus istius electionis ac discretionis à massa perditionis, qui non est aliud, quàm ira Dei manens super peditos peccatores, quæ eos decreuit ab isto liberationis beneficio secludere, hoc operatur, ut qualiscumque indolis ac naturæ sint, quantumvis videat eos, adhibitis miraculis credituros, subtrahat eis & prædicationem & miracula, quorum subtractione in massa damnationis relinquuntur ac pereunt. Quod in eodem loco consequenter Augustinus tradit: Non erant ergo sic excæcati oculi nec sic excæcatum cor Tyriorum & Sidoniorum, quoniam credidissent, si qualia viderunt isti signa vidissent. Sed nec illis (Tyriis & Sidoniis) profuit quod potuerant credere, quia prœdestinati non erant ab eo, cuius inscrutabilia

sunt iudicia, & inuestigabiles viæ: nec istis (Iudæis excæcatis & obduratis) obfuisse quod non poterant credere, si ira prœdestinati essent, ut eos cæcos Deus illuminaret, & induratis cor lapideum vellet auferre. Hoc ergo inde proficisci, quia non sunt prœdestinati ad obtinendum regnum Dei, ex eo capite perspicuum est, quia ut ante diximus, ex eodem defectu nascitur, quod eis perseverantia & mors in gratia quibus proximè ad regnum introducimur, denegatur.

Hæc igitur omnia & prædicationem, & fidem & perseverantiam, & quæcumque ad assequendum regnum Dei conducere possent, idcirco reprobis non dari à Deo, quia non sunt à perditionis massa, ipsius regni prœdestinatione seu electione discreti, compendio complectens sanctus Augustinus & aliis locis tradit: Provide sicut Apostolus ait: non volentis neque currentis, sed misericordis est Dei, qui & paruulis quibus vult, etiam non volentibus, neque currentibus subuenit, quos ante constitutionem mundi elegit in Christo, &c. Et maioribus etiam his quos prœuidit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros, quibus non vult subuenire non subuenit, de quibus in sua prœdestinatione occultè quidem, sed iuste aliud indicauit. Vbi vtrobiq; subuentionem, & non subuentionem, in prœdestinationem & non prœdestinationem ad regnum refert. Sic enim August. dicta sua intelligere, ex aliis locis euidenter patet. Nam in libro de Correptione

& gratia: Ac per hoc & qui Euangelium non audierunt, & qui eo audito in melius commutati perseverantiam non acceperunt, & qui Euangelio audito venire ad Christum, hoc est in eum credere noluerunt, & qui per ætatem paruulam nec credere potuerunt, sed ab originali noxa solo possent lauacro regenerationis absolui, quo tamen non accepto mortui perierunt, non sunt ab illa conspersione discreti, quam constat esse damnatam. Quia, ut adiicit, si essent à perditione discreti, sine dubio procuraretur eis audiendum Euangelium, &c. Et quid sit illa discretio à massa perditionis, cuius præsentia & absentia, tam diuersa & aduersa in hominibus operatur, statim explicat, per electionem gratiæ ante constitutionem mundi, & illam ipsam bis terue inculcat electionem esse, qua eligit ad obtinendum regnum suum, quæ loca supra ipsis Augustini verbis allegauimus. Hinc & in eodem libro inferius, omne auferens ambiguitatis obscurum, & simul indicans, quibus calamitatibus & iniquitatibus ex isto iusto iudicio Dei, quo eos ab ista electione secluserat, implicentur, postquam dixisset, quod numerus eorum qui Dei regno prœdestinati sunt, donatione perseverantiæ, illuc integer perducatur, de ceteris addit: Hi vero qui non pertinent ad hunc prœdestinatorum numerum, quos Dei gratia, siue nondum habentes vllum liberum suæ voluntatis arbitrium, siue cum arbitrio voluntatis, idèd verè libero, quia per ipsam gratiam liberato perducit ad regnum: hi ergo qui non pertinent ad istum certissimum & scilicet numerum, promeritis iustissimè indicantur. Et vide quot modis: Aut enim iacent sub peccato, quod originaliter de generatione traxerunt, & cum illo hereditario debito hinc exeunte, quod non est regeneratione dimissum: aut per liberum arbitrium alia addiderunt; arbitrium inquam liberum, sed non liberatum, liberum iustitiæ, peccati autem seruum, quo voluntur per diuersas impias cupiditates, &c. aut gratiam Dei suscipiunt, sed temporales sunt, nec perseverant, deserunt & deseruntur. Dimissi enim sunt libero arbitrio non accepto perseverantiæ dono, iudicio Dei iusto & occulto. Ecce ille defectus prœdestinationis

Lib. de dono
pers. c. 11.Lib. de Corr.
& gratia
cap. 7.Lib. de Corr.
& gratia
cap. 13.Lib. de dono
pers. c. 14.

Ibidem.

Ibidem.

Epist. 59.

Ibidem.

nis ad regnum, quid in desertis operetur; nempe quod dimittantur libero arbitrio, cui dimissi fieri non potest, quin vel nunquam ab iniquitatibus surgant, vel à perseuerantia decendant, & utroque modo pœnam æternæ damnationis incurrant. Vnde de Maioribus in Epistola 59. *Non sunt in ista vocatione (secundum propositum & sine pœnitentia) qui in fide quæ per dilectionem operatur, etiam si aliquantulum ambulant, non perseuerant usque in finem; & utique potuerunt rapi, ne malitia mutaret intellectum eorum, si ad illam prædestinationem & vocationem, quæ secundum propositum & sine pœnitentia est, pertinerent.* Et de paruulis causam quærens, cur baptizati, etsi in illa ætate morerentur, etiam ad regnum cœlorum pertinentes, crescere sinantur, & nonnulli etiam apostatæ fiant: Vnde, inquit, *nisi quia non pertinent ad illam prædestinationem & secundum propositum, ac sine pœnitentia vocationem?* Ecce in vtrisque oritur mutatio illa & iactura sanctitatis usque ad mortem, nec rapiuntur ex hac vita, ne malitia mutaret intellectum eorum, quia non pertinent ad illam prædestinationem, & vocationem secundum propositum. Illa quippe si erga ipsos esset in Deo, remoueret omnia quibus sanctitas per iniquitatem superuenientem interit, efficeretque ne ipsi in iniquitate morerentur.

Nec verò hic vlllo pacto responderi potest, eos ex illo beato numero electorum ad regnum exclusos esse, post præuisionem peccatorum finalium, in quibus in hac vita rapiuntur: quia hæc ipsa peccata finalia ex illo exclusionis decreto, velut, vt minimum, remouente prohibens, promanare significantur. Nam inde indicat fieri, quod quidam paruuli pro peccato in quo nasci supponuntur, & ex quo alij liberantur, hinc sine lauacro regenerationis eximuntur & iustissime iudicantur, maiores serò dimittantur libero arbitrio suo, hoc est, tradantur desideriis suis, quibus per peccata præcipitati in æternum exitium ruant. Nam vt sanctus Doctor de hac ipsa re *Lib. de gest. Pelag. c. 3.* alibi dicit: *Absit vt ij qui secundum propositum vocati sunt, quos præscit & prædestinavit conformes fieri imaginis filij sui, suo vt pereant, desiderio dimittantur.* Hoc ipso igitur quo non sunt prædestinati, hoc est ad regnum electi, suo vt pereant libero arbitrio ac desiderio dimittuntur, quod ne fiat in prædestinatis, ipsum propositum electionis ad regnum vetat.

Quinta, ex vocatione secundum propositum.

CAPVT XXI.

NEc dissimile argumentum ex vocatione secundum propositum, de quo frequens ex Apostolo in Augustini scriptis mentio est, trahi potest. Docet enim sæpius Augustinus solos prædestinatos vocari secundum propositum, & ita secundum illud vocari, vt nemo ad istam pertineat vocationem, nisi vel paruulus cum baptismo moriatur, vel adultus credat, diligat, perseueret; reliquos omnes siue sequantur vocationem, siue negligent vocationem, non secundum propositum vocatos esse. Ergo neces-

se est istud propositum, esse aliquid reciprocum cum præd. stinatione & electione, non qualibet, sed illa, ex qua tanquam ex causa possit illa vocatione & omnes effectus quos supponit ad perseuerantiam usque, fluere. Quod si ita est, profecto propositum istud non potest esse aliud, nisi electionis ad gloriam, ex quo vocentur prædestinati, & alij non vocentur. Nam ex illo solo, illa diuersitas effectuum istorum omnium nasci potest. Ergo istud propositum præcedit in prædestinatis præuisionem meritorum, vtpote ex qua ipsa voluntas dandi merita proficisci debet. Primum istud pronunciatum, quod solis electis vocatione secundum propositum conueniat, veritas est in scriptis Sancti Præsulis exploratissima & sexcentis testimoniis astrui potest. Nos paucis contenti erimus. Quid enim euidentius illo ex libro de Correptione & gratia? Quoniam secundum propositum vocati sunt, profecto electi sunt per electionem vt dictum est gratia, hoc est gratuitam, &c. Ex istis nullus perit, quia omnes electi sunt, electi sunt autem quia secundum propositum vocati sunt, propositum autem non hominis, sed Dei. Et mox, Cum ergo audimus quos autem prædestinavit, illos & vocauit, secundum propositum vocatos debemus agnoscere, quoniam inde cœpit dicens, Omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati, ac deinde subiunxit, quoniam quos ante præscit & prædestinavit, &c. quos autem prædestinavit illos & vocauit. Eos itaque vult intelligi, quos secundum propositum vocauit, ne putentur in eis esse aliqui vocati, non electi. Quid isto testimonio ex libris contra Iulianum Iulicentius: *Deus omnia cooperatur in bonum, sed his qui secundum propositum vocati sunt. Non enim omnes qui vocati sunt, secundum propositum vocati sunt. Multi enim vocati, pauci vero electi. Qui vero electi, hi secundum propositum vocati, &c. denique & hic cum dixisset: omnia cooperatur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt, continuo subdidit: quoniam quos ante præscit, & prædestinavit, &c. quos autem prædestinavit, illos & vocauit, &c. Hi sunt secundum propositum vocati. Ipsi ergo electi, & hoc ante mundi constitutionem.* Huiusmodi testimoniis Augustinus plenus, vt ex infra dicendis plenius apparebit. Nam vt etiam supra ex ipso diximus, hoc propositum ad præscientiam & prædestinationem Dei pertinet. Et secundum Augustinum & Apostolum non minus dicimur prædestinati secundum propositum Dei, quam vocati. Ergo necesse est vt propositum electionis, non solum gratiam, fidem, opera, perseuerantiam, sed etiam ipsam gloriam respiciat, sine cuius adeptione nemo electus aut prædestinatus dici potest.

Nec tamen propositum istud quolibet modo fidem, opera & ipsam finalem perseuerantiam, & gloriam respicit, quasi videlicet iam in præuisione præcedentia, & alio ex fonte data, sed sic vt ipsum sit principium ex quo emanent & vocatione ista tantæ efficaciam, & cuncti effectus istius vocationis. Quod de singulis non est difficile perspicuis documentis patefacere. De fide res certa est; Vocat enim Deus prædestinatos multos filios suos, vt eos faciat membra prædestinati vnici filij sui, non ea vocatione qua vocati sunt qui noluerunt venire ad nuptias sed vt paulò post addit, vocatione secundum propositum, de qua dictum, non ex operibus sed ex vocante; non quacunque vocatione, sed qua vocatione fit credens. Et inferius eandem vocationem vocat ex Apostolo, sine pœnitentia, hoc est stabilem & immutabilem,

Lib. de Corr. & gratia cap. 7.

Lib. 8. cont. Iul. c. 4.

In expos. quorundam propof. ex Epist. ad Roman. Ephes. I. Lib. de donat. perf. c. 9.

Ibid. c. 17.

qua id prorsus agitur & peragitur ut credamus : Et inferius : Deus igitur operatur in cordibus hominum vocatione illa secundum propositum suum , de qua multum locuti sumus ut non inaniter audiant Euangelium , sed eo audito conuertantur & credant. De cæteris omnibus ipsaque perseverantia , res non minus ex Augustino luculentè patet , ut in libro de Correptione & gratia , cum vocatos secundum propositum præmisisset : Ex illis , inquit , nullus perit quia omnes electi sunt , electi sunt autem quia secundum propositum vocati. Nam ut alibi dicit , hoc est ipsum propositum quo Deus quos præscit & prædestinavit , elegit ante constitutionem mundi. Et in eodem libro inferius : Sed quia didicit non de seipso fidere , etiam hoc ei profecit in bonum , faciente illo qui diligentibus Deum omnia cooperatur in bonum , quia secundum propositum vocatus erat , ut nemo eum posset eripere de manu Christi , cui datus erat. Vbi apertissime propositi efficacia tanquam propositi omnipotentis Dei , statuitur causa , cur nemo possit eum eripere de manu Christi. Et adhuc inferius , Si enim secundum propositum vocatus est iste , procul dubio illi etiam quod corripitur , Deus cooperatur in bonum. Et libro de dono perseverantiæ : Vnde satis dilucide ostenditur & inchoandi & usque in finem perseverandi gratiam Dei non secundum merita nostra dari , sed donari secundum ipsius secretissimam eandemque iustissimam , beneficentissimam , sapientissimam voluntatem. Et explicans quænam sit illa voluntas : Quoniam , inquit , quos prædestinavit , ipsos & vocavit vocatione illa de qua dictum est , sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei : ad quam vocationem pertinere nullus est homo ab hominibus certa asservatione dicendus , nisi cum de hoc sæculo exierit. Vocationem autem sine pœnitentia prorsus eandem esse cum vocatione secundum propositum , libro de prædestinatione sanctorum , & in Epistola quinquagesima nona ex professo docet : Quos prædestinavit , inquit , illos & vocavit. Hæc vocatio est secundum propositum , hoc est sine pœnitentia. Iuxta hæc igitur consequenter in libro de prædestinatione sanctorum , vocat hoc propositum eius qui vniuersa operatur , & propositum secundum quod prædestinari sumus , ut significaret Deum vniuersa per hoc propositum in electis operari , Vsq̃ue adeo , inquit , ut in nobis operetur & velle ; Itemque hoc ut simus sancti & immaculari. Vnde subiungit : Ex hoc proposito eius est illa electorum propria vocatio , quibus omnia cooperantur in bonum , quia secundum propositum sunt sancti. Ex qua phrasi ex proposito Dei , vides istam præpositionem (secundum) cum dicitur vocatio secundum propositum Dei , significare non tam conformitatem cum proposito , quam habitudinem principij & efficientis causæ. Quam ob causam eam vocationem vocat alibi , Quæ per Dei propositum fit , quæ tantum est electorum. Sed quid mirum , quod istud propositum sit principium & causa omnis bonæ voluntatis , conversionis , fidei , perseverantiæ & gloriæ ; cum ut sæpius iam ex Augustino diximus , sit ipsum propositum prædestinationis Dei , & consequenter ipsa electio ad regnum Dei , quæ est , ut etiam diximus , ipsa prædestinatio Dei ? Nam prædestinationem ad regnum , quam maxime sub prædestinationis definitione comprehendere , late alibi demonstravimus. Cum ergo prædestinatio sit causa fidei , iustitiæ , charitatis , perseverantiæ ; imò & mortis in gratia , quia omnia ista sunt dona Dei , Augustino etiam dicente de tali

morte : Neque enim non donat hoc Deus quibus voluerit , in cuius potestate est , quandiu quisque in hac vita maneat. Quæ proinde se filiis suis daturum esse præscit , & proinde prædestinavit , necesse est ut etiam ipsum propositum vocantis Dei sit omnium istorum origo & fons , ipsaque vocatio secundum propositum , sit prædestinationis adimpletio , iuxta illud Augustini : Electi sunt itaque ante mundi constitutionem ea prædestinatione , in qua Deus sua futura facta præscit : electi sunt autem de mundo , ea vocatione qua Deus id quod prædestinavit , implevit. Quos enim prædestinavit ipsos & vocavit , illa scilicet vocatione secundum propositum. Non ergo alios , sed quos prædestinavit & vocavit , nec alios sed quos ita vocavit ipsos & iustificavit , nec alios sed quos prædestinavit , vocavit , iustificavit , ipsos & glorificavit , illo utique fine qui non habet finem. Itaque prædestinationem , & vocationem secundum propositum & sine pœnitentia , non semel permiscet atque confundit , & ad vniuersos effectus , quos Deus in electis per gratiam operatur pertinere contendit , ut in Epistola quinquagesima nona : Sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei. Vides certè illos significari qui pertinent ad numerum prædestinatorum , de quibus alio loco dicit : scimus quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum , his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Et iterum , Multi enim sunt vocati pauci vero electi. Qui vero electi ipsi sunt secundum propositum vocati , in quibus Dei proculdubio præscientia falli non potest. Et paulò post luculentius : Non sunt in ista vocatione (secundum propositum & sine pœnitentia) qui in fide qua per dilectionem operantur etiam si aliquantulum ambulant , non perseverant usque in finem : & utique potuerunt rapi ne malitia mutaret intellectum eorum , si ad illam prædestinationem & vocationem , quæ secundum propositum & sine pœnitentia est , pertinerent. Vnde consequenter tradit , plerisque paruulos baptizatos , qui si paruuli morerentur , pertinerent ad vitam æternam , regnumque cælorum , permitti crescere & nonnullos Apostatas fieri : Vnde , inquit , nisi quia non pertinent ad illam prædestinationem , & secundum propositum ac sine pœnitentia vocationem.

Ex his igitur satis perspicue demonstratur , propositum istud , ex quo dicta est vocatio secundum propositum , ad omnes sese effectus prædestinationis & electionis , etiam paruulorum extendere , ut pote qui ex ipso tanquam ex causa fluât , ergo necesse est esse propositum absolutum beatificandi homines in regno suo , seu liberandi à perditione , hoc est , conferendæ salutis & gloriæ , tanquam finis videlicet ad quem solum omnes effectus isti allegati , & ipsa mors in gratia referri , & velut ex causa fluere possunt ; nimirum quia est ipsum propositum electionis & prædestinationis ad gloriam.

Nec vero hic responderi potest , prout aliquos respondisse video : esse quidem electionem seu propositum absolutum quod Deus concepit , sed præuisa eorum cooperatione & perseverantia. Sed non rectè hoc dicitur : Augustinus enim , ut vidi-mus , dilucide tradit , propositum istud esse causam vocationis , qua fiat ut credat , ut diligat , ut perseveret. Nam ideo dicit ex hoc proposito , per propositum istud fieri : Ex isto vero proposito & per istud propositum electionis ad gloriam , quod tali præuisa hominum cooperatione & perseverantia constituitur , non potest fieri ut homo actu credat , diligat , perseveret , siue in re ipsa tempo-

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 7.

Lib. 2. ad
Bonif. ult.

Ibid. c. 9.

Lib. 2. ad
Bonif. c. 9.

Ibid. c. 13.

Lib. de præ-
dest. Sanct.
c. 16. & 17.
Epist. 59.

Lib. de præ-
dest. Sanct.
cap. 18.

Ibid. c. 3.
& lib. 1.
retract.
cap. 13.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 8.

Lib. de præ-
dest. Sanct.
cap. 17.

Epist. 59.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

raliter, siue in Dei præscientia: sed è contrario, ex eo quod homo vocari vt credat, diligit, perseueret, imo credere, diligere, perseuerare præuidetur, consurgit in Deo propositum absolutum quo ad gloriam eligatur. Sic enim ipsimet ex professo docent.

Itaque quod Augustinus proposito Dei respectu effectuum eius, hoc ipsi effectibus respectu propositi tribuunt. Augustin. vult ex proposito nasci fidem & perseuerantiam in iustitia; ipsi ex fide & perseuerantia in iustitia nasci propositum; vt nihil mirum sit, sed congruentissimum, eos qui tota sententia, ab Augustino discrepant, phrasibus quoque discrepare. Nec etiam iuuat, quod dicunt propositum istud electionis ad gloriam, ante positam conditionem, hoc est, determinationem nostræ voluntatis ad credendum & perseuerandum, non esse absolutum, sed conditionale; posita vero illa conditione transire in absolutum, & influere simul temporaliter in actualem vocationem, fidem ac perseuerantiam. Istud enim postremum quod assumitur falsum est. Nam quamvis, iuxta eorum opinionem verum sit, propositum electionis ad gloriam, ante præscientiam cooperationis nostræ ad credendum & perseuerandum, esse tantum conditionatum, & illis præuisis transire in absolutum: falsum est tamen, istud propositum in vocationem & fidem & perseuerantiam influere, vel quodlibet istorum ex isto proposito aut per istud propositum fieri, sicuti Augustinus docet. Nam quando Deus istud propositum absolutum concipit, iam supponitur præuidisse & vocationem & fidem, & perseuerantiam, & omnes causas reipsa influentes, quemadmodum & ipsi disertis verbis tradunt. Est enim propositum electionis ad gloriam, secundum ipsos, propositum remunerandi labores, quos Deus iam eos fecisse, & consequenter ad illos vocatos esse absolute præuidet. Vnde tam impertinenter ad vocationem temporalem & fidem & perseuerantiam sese habet, atque propositum absolutum damnationis ad opera mala. Hoc enim quamuis opera mala æternitate præcedat, non tamen propterea malorum operum causa est, aut ea ex isto vel per istud propositum fiunt, sed ea iam ante formatum istud propositum facta esse, & omnes causas in ea iam influxisse præsciuntur: ex qua tandem præscientia, ne peccata sine supplicio remaneant, istud propositum fluit. Cum igitur Augustinus directe contrarium tradat, dum vocationem & fidem & perseuerantiam per istud propositum electionis, & ex isto proposito proficisci docet, necesse est istud propositum electionis ad gloriam non præsupponere, quod vocatio, fides, & perseuerantia sint absolute præuisa à Deo, sed potius quod ex illo proposito nascantur, vt absolute prævideri possint: vt non præscientia vocationis & perseuerantia præcedat propositum electionis, sed propositum electionis præcedat eorum præscientiam; iuxta id quod præclare sanctus Prosper dixit: *Vt sic & diuidi præscientia à proposito temporali distinctione non possit, præscientia tamen quodam ordine sit subnexa proposito: Et sicut nihil est quorumcumque negotiorum, quod non scientia diuina præuenerit, ita nihil bonum sit quod in nostram participationem non Deo autore defluerit.* Ex quibus etiam vera ratio patet, cur vocatio secundum propositum semper efficax sit, seu vt Augustinus loquitur, cur agat & peragat effectum suum, fidem, con-

uersionem, poenitentiam, dilectionem, &c. Nimirum quia ex tali proposito proficiscitur, quod nulla hominis infirmitate deficere, nulla mundi aduersitate superari potest; sed potestate tam inuicta perficit id quod Deo vocanti propositum atque prædestinatum est, vt faciat vocatos suos cuncta minantia, cuncta inuitantia, cuncta cruciantia superare. Est enim radix omnis efficaciz, quæ in gratiæ diuinæ operationibus lucet.

Declaratur, hoc propositum antecedere omnem præscientiam absolutam meritorum, ex prædefinitionibus multorum effectuum liberorum, ante præscientiam absolutam consensu voluntatis.

CAPVT XXII.

HOc ergo propositum electionis ad gloriam absolutum, ex Augustini mente, omnium præscientiam meritorum antecedere, ex aliis duobus indiciis, quantum arbitror, perspicuis colligi potest. Primum est, quia authores qui contrarium sentiunt, ex iisdem principiis putant, non solum Deum, non efficaciter hominibus velle gloriam, nisi supposita præuisione meritorum, siue cooperationis nostræ, sed nec ullos effectus, qui liberi nostri arbitrij concursum supponunt, absolute prædefinire, hoc est, efficaciter intendere ac velle, nisi postquam cooperationem atque consensum nostrum ante præuiderit, atque hoc ipsum sanctum Augustinum consequenter sentire putant: iisdem quippe difficultatibus premitur, vtrumlibet quisque teneat. Sed certum est, contrarium assertionis posterioris Augustinum docuisse, ergo verisimile est & prioris. Multis modis veritas illa manifestari potest, tam in effectibus, ad quos per consensus indifferentis voluntatis, quam per consensus bonæ pertingendum est.

Nam quantum ad effectus, qui liberam indifferentis voluntatis consensionem prærequirunt, Deum illos non raro efficaciter intendere, antequam absolute illam voluntatis inclinationem futuram videat, inde patet; quia Deus aliquando efficaciter punire decernit homines malos illa poena, quæ sine libera eorum voluntate adimpleri nequit; præcedit igitur decretum Dei ante liberam eorum voluntatem præuisam, vtpote per quod fiat vt ista in homine oriatur, & absolute oritura pronideatur: Scriptura diuina, inquit Augustinus, si diligenter inspicatur, ostendit non solum bonas hominum voluntates, sed etiam illas quæ conseruant sæculi creaturam ita esse in Dei potestate, vt eas quo voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, vel ad beneficia quibusdam præstanda, vel ad penas quibusdam ingerendas. Et exemplis hoc ostendens: Quid est, non poterant subsistere, quod scriptura dixerat: Quare non subsistebant per liberum arbitrium, sed per timorem turbata voluntate fugiebant, nisi quia Deus dominatur voluntatibus hominum, & quos vult in formidinem conuertit iratus? Et de Roboam consilium seniorum respiciente: Roboam respicit consilium salubre seniorum respondendo minaciter, quibus leniter debuit. Vnde hoc nisi propria voluntate? Sed hinc ab eo recesserunt decem tribus Israel, & aliam sibi Regem constituerunt Ieroboam, vt irati Dei voluntas fieret. Quod etiam statim

Testis de prædest. & reprob. sect. 6. nn. 80.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 20.

Ibid. 6. 20. ex manifesta scriptura probat : Quid enim scriptura dicit ? Et non audiuit Rex plebem, quoniam erat conuersio à Domino ut statueret verbum suum quod locutus est in manu Abia Silonitæ de Ieroboam filio Nabath. nempe sic factum est, & illud per hominis voluntatem, & tamen conuersio esset à Domino. Et de Philistiim & Arabibus terram Israël depopulantibus : Hic ostenditur Deum suscitare hostes eis terris vastandis, quas tali pœna iudicat dignas. Numquid tamen Philistiim & Arabes in terram Iudæam sine sua voluntate venerunt, aut sic venerunt sua voluntate, ut mendaciter scriptum sit, quod Dominus ad hoc faciendum eorum spiritum suscitauit ? Vnde concludit : Imò vtrumque verum est, quia & sua voluntate venerunt, & tamen eorum spiritum Dominus suscitauit. Quod etiam hic dici potest, & eorum spiritum Dominus suscitauit, & tamen sua voluntate venerunt. Agit enim omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, ut per eos agat quod per eos agere ipse voluerit. Et adhuc inferius æque manifeste : *Quest. 27. Iud. um.* Ecce Deus idololatriæ peccatum volens vindicare, hoc operatus est in eius corde, cui utique iussu irascebatur, ut admonitionem salubrem non audiret, sed iret ad bellum, ubi cum suo exercitu caderet. Et luculentissime in quæstionibus super librum Iudicum ad ista verba : Et pauescit Dominus Sisaram & omnes curus eius, annotat in hunc modum : Ecce quemadmodum commendat scriptura agere Deum in cordibus ut det exitum quem constituit. Vtique enim pauescit, vel obstupescit Sisaram, ut traderet eum.

In his omnibus apertissime significat Augustinus, Deum efficaciter subinde velle præcedentia vindicare peccata, quando videlicet mensura impleta fuerit, illamque peccatorum vindictam tanquam finem efficaciter intendere. Et ex hac Dei punientis efficaci voluntate applicare media, quibus actus liber fiat, quod ad constitutam vindictam perueniat. Quis autem non videat huiusmodi punitionis decretum, quamuis supponat iam absolute præuisum esse peccatum quod vindicandum decernitur, antecedere tamen actuum illorum absolutam præuisionem, per quos ille effectus obtinendus est ? Esto enim non decernat huiusmodi pœnas, vel etiam præmia Deus, nisi præsupposita præscientia conditionata talis actus liberi futuri, si talem aut talem inclinationem aut inspirationem tribuat; non tamen propterea absolute futurum actum illum præuidet, antequam punire vel remunerare constituerit; cum idcirco actus ille liber quem posita tali inspiratione, futurum videt, re ipsa suscitetur à Deo, & inspiratio re ipsa voluntati immittenda statuatur, ut finem illum decretum præmij aut vindictæ consequatur. Nam hoc est, quod in illis citatis locis dicitur, *Volens vindicare, hoc operatus est in eius corde ut iret ad bellum.* Hoc quod dicitur; ut per eos agat quod per eos agere ipse voluerit, hoc est, efficaciter intenderit. Hoc quod dicitur : *Erat conuersio à Domino, ut statueret verbum suum,* id est, ut exqueretur id quod constituerat. Hoc quod dicitur : *Regem constituerunt Ieroboam, ut irati Dei voluntas fieret.* Hoc quod dicitur : *Ut det exitum quem constituit; obstupescit ut traderet.*

Quod ad effectus bonos attinet, non minus perspicue docet Augustinus illos subinde Deum intendere, antequam eos futuros absolute præuideat; sed è contrario, idcirco illos à voluntate fieri, quia efficaciter decreuit ut fiant. Nam Religiosum esse, effectus liberæ voluntatis est,

A & tamen Augustinus cum Ambrosio non semel dicit : *Deus quem dignatur vocat, & quem vult Religiosum facit.* Hoc est, quem ipse vult esse Religiosum, illum etiam facit talem, ubi euidenter efficax voluntas eius causa statuitur, cur Religiosus fiat, ergo non supponit futuritionis eius absolutam præscientiam ante decretum, sed ipsum decretum est prima radix absolutæ futuritionis eius. Credere Deo est actus liber, & tamen Augustinus dicit : *Quia electi sunt elegerunt, scilicet credendo, non quia elegerunt electi sunt.* Et clarius : *Intelligamus vocationem, qua sunt electi, non qui eliguntur quia crediderunt, sed qui eliguntur ut credant.* Nam per illud quia electi sunt

B crediderunt; eliguntur ut credant, significatur actum fidei sequi, quia, Deus eos elegit, hoc est; decreuit ut credant. Nam ex illo decreto, media per quæ credant, Deo miserante, tribuuntur. Quod ex opposito apertissime patet, quando de Tyriis dicit : *Quoniam ut crederent, non erat eis datum, etiam vnde crederent est negatum.* Quomodo non erat eis datum ut crederent, nisi quia efficaci decreto voluntatis dare noluit; ex quo secutum est, ut eis miracula signaque non fierent, quibus si facta fuissent, præuidebantur esse credituri? Denique ipsum velle, effectus est liberæ voluntatis: quod ita Christus in quibusdam hominibus intendit efficaciter, ut etiam Patrem rogauerit, ut fieret antequam futurum esse præuideret : *Quid moliturus es contra verba dicentis, Rogavi pro te Petre, ne deficiat fides tua? An audebis dicere etiam rogante Christo ne deficeret fides Petri, defecturam fuisse, si eam Petrus deficere voluisset, hoc est si eam usque in finem perseuerare noluiisset? Quasi aliud Petrus villo modo vellet, quam pro illo Christus rogasset ut vellet.* Quam seria, quam certa, quam

C efficacis illa voluntas Christi fuit, ut Petrus vellet, per quam ita rogauit ut vellet, ut oratio illa effectu suo carere non posset. Nec tamen illam tunc futurum præuidebat, sed illa voluntas & oratio Christi origo fuit ut fieret, & ut causa, qua fieri posset, in Petro poneretur. Quod consequenter ibidem Augustinus expressit : *Nam quis ignorat tunc fuisse perituram fidem Petri, si ea quæ fidelis erat voluntas ipsa deficeret, & permanfuram, si eadem voluntas maneret? sed quia præparatur, hoc est efficitur, voluntas à Domino, ideo pro illo Christi non posset esse inanis oratio.* Nempe qua volebat, & intendebat, & orabat, ut firmiter & stabiliter vellet. Nam hoc ipsum, & nihil aliud efficaciter intendisse rogasseque Christum consequenter indicat : *Quando rogauit ergo ne fides eius deficeret, quid aliud rogauit, nisi ut haberet in fide liberrimam, fortissimam, inuictissimam, perseuerantissimam voluntatem?*

E Sed ne singulis affectibus huiusmodi percurrendis diutius immorer, hoc sæpius generalioribus verbis, velut rem certissimam tradidit. Ut quando dixit in Enchiridio : *Quis porro tam impie desipiat, ut dicat Deum malas hominum voluntates quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit, in bonum non posse conuere.* Vbi etiam absurdum esse putat, *Ut infirmis nolendo impediens, non potuerit facere potentissimus quod volebat.* Et quando de eadem Dei voluntate alibi loquens, atque ipsissimo Philosophorum vocabulo Intentionis utens dicit : *Absit ut impediatur ab homine omnipotentis & cuncta scientis intentio.* Parum de re tanta cogitant, vel ei excogitando non sufficiunt, qui putant Deum omnipotentem aliquid velle, id est,

Lib. de prædest. Sanct. cap. 18.

Lib. de prædest. cap. 17.

Lib. de dono pers. c. 14.

Lib. de Corr. & gratia cap. 9.

Ibidem.

Lib. 5. cons. Iul. oper. imp. f. 133.

intendere, & homine infirmo impediēte non posse, &c. Deus enim quem dignatur vocat, & quem vult religiosum facit. Hic perspicue ponit intentionem Dei, nempe velle conuertere voluntatem, eamque profecto tam efficacem, vt nihil eum impedire possit, iuxta id quod alibi luculentius explicando dicit: Cum voluerit Reges in terra Deus constituere, magis habet in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas. Et hæc præcedit absolutam præuisionem inclinationis voluntatis, quia vi illius decreti, sicuti futura est inclinatio, ita etiam ex tunc absolute, non ante futura præuidetur. Similiter idipsum significauit Augustinus quando dixit: Tunc in clarissima luce sapientiæ videbitur, quam certa & immutabilis & efficacissima sit voluntas Dei, quam multa possit & non velit, nihil autem velit & non possit; quamque sit verum quod in Psalmo canitur: Deus autem noster in cælo & in terra, omnia quæcumque voluit fecit. Quod vtique non est verum, si aliqua voluit & non fecit. Et hoc etiam de hominum voluntatibus conuertendis se intelligere probat, quod sequitur; Quod vtique non est verum si aliqua voluit & non fecit; & quod est indignius ideo non fecit, quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impediuit. Itaque subiungit inferius: Ideo est rogandus vt velit, quia necesse est fieri si voluerit. Id ipsum significat aliis multis locis. Vt quando toties dicat in rebus illis humanæ voluntatis inclinationem spectantibus: Liberat quos vult: quos vult viuificat: An non licet mihi quod volo facere: Et peculiariter quando dicit esse Deum, qui homines saluos fieri velit, & ideo faciat, quia omnipotens inaniter velle non potest, quodcumque voluerit. Et illo in libro de Correctione & gratia: Cui volenti saluum facere nullum hominis resistit arbitrium. Et illo in eodem libro: Non est dubitandum voluntati Dei, humanas voluntates non posse resistere, quo minus faciat ipsa quod vult, quandoquidem etiam de ipsis hominum voluntatibus quod vult facit. Hæc enim omnia luculentissime designant, Deum efficaciter quod voluerit in ipsis hominum voluntatibus, seu quem voluerit effectum liberæ voluntatis intendere, etiam antequam absolute futurum præsciat; cum ipsa efficacissimæ voluntatis diuinæ intentio, sit radix totius futuritionis eius. Ridiculum est enim, tot encomiis diuinæ omnipotentiae potestatem extollere, si nihil aliud in hominum voluntate & salute intendit ac vult, nisi quod præsciat iam futurum. Sic enim & infirmus homo, si tanta polleret præscientia, omnipotenter faceret in cælis atque in terra quod vellet, nec voluntatem eius nihil in cælo ac terra impediret. Nam sic aliquid velle facere, quod iam futurum vides, non est velle vt aliquid fiat, sed approbare quod factum est. Quod si futile & ridiculum est, ridiculum est etiam quod tam perspicuis Augustini testimoniis enervandis quispiam opponere vellet, quod de efficaci Dei voluntate, præsupposita euentus iam futuri absoluta præscientia, loqueretur. Cum igitur tam sit in Augustini doctrina certum & ratum (contra quam quidam recentiores putant) Deum effectus plurimos, qui per liberam voluntatem fieri debent, efficaciter intendere antequam absolute futuri esse noscantur, sed ita vt ipsa intentionis eius efficacia sit primus fons absolutæ futuritionis, nihil mirum, sed principis Augustini summopere consentaneum, si docuerit Deum etiam salutem hominum lapsorum,

hoc est, liberationem à damnatione, seu perpetuam eorum beatitudinem ac gloriam in regno suo efficaciter voluisse, & intendisse, antequam eos merita quibus comparatur, habituros esse præsciuerit.

Sexta, ex querelis Massiliensium.

CAPVT XXIII.

DENIQUE reuera istud Sanctum Augustinum docuisse, ex alia perquam euidenti indicio patet, murmuribus videlicet, inuectiuis, calumniis, quas à Semi-Pelagianis, propter hanc de electione doctrinam, passus est. Longum esset omnia hic recensere, quod alibi satis accurate factum est. Legat illa, cui hæc nosse curæ fuerit. Nam ad oculum videbit, verā originem Semi-Pelagiani apud Massilienses nullam aliam fuisse, nisi quod capere nō possent, & credere non vellent illam discretionem Dei, illud prædestinantis & vocantis propositum, quo secundum quod placuit creatori, alij vasa honoris, alij vasa contumeliæ sint creati, omnem humanæ voluntatis præscientiam antecedere: Remoueri enim industriam tollique virtutes si Dei constitutio humanas præueniat voluntates; & sub hoc prædestinationis nomine fatalem quandam induci necessitatem & similia. Hinc illa μορμολαχία: quod ista discretio esset gentilium fatum, destrueret liberum arbitrium, desperationem & ignauiam afferret; præceptum, correptionem, exhortationem, orationem extingueret: Quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos, quam Deus destinuit accidere; cum si aliud habeat prædestinantis electio, cassa sit adnitentis intentio. De quibus omnibus ex propriis eorum scriptis, vide quæ latissime in libro de dogmatibus Massiliensium disseruimus, maxime verò caput quintum & sequentia, & in primis decimum octauum, vbi ostenditur fieri non potuisse, vt Augustinus illam discretionem & propositum Dei, qua discernuntur saluandi à perituris sic asseruerit, vt præscientiam absolutam cooperationis humanæ supponat, nisi & ipse profecto & Massilienses mente capti fuerint. Tanta enim absurditas in utroque dictis & scriptis sese, iuxta istum sensum, ex omni parte prodit, vt imperitissimi homines de industria delirare voluisse videantur. Et sane, sic etiam à sanctis Prospero & Fulgentio doctrinam Augustini intellectam fuisse, ex quibusdam locis quibus eam expressere, satis perspicuum est. Non enim aliud significat illud, quod Prosper tradit, duplici nomine saluari hominem, ratione videlicet propositi Dei, & proprii meriti: Cum implendæ voluntatis Dei ita sit præordinatus effectus, vt per exercitia virtutum, fiant incrementa meritorum; & qui bona gesserint, non solum secundum propositum Dei, sed etiam secundum sua merita coronentur. Nec aliud istud Fulgentij ad Monimum: Potuit sicut voluit, prædestinare quosdam ad gloriam, quosdam ad pœnam, sed quos prædestinauit ad gloriam, prædestinauit ad iustitiam.

Prosp. in Epist.

Ibidem.

Vide lib. 7. de heresi Pelagiana. cap. 5. vsque ad 19.

Prosp. lib. 2. de vocat. gent. c. 36.

Lib. de Corr. & gratia cap. 14.

Enchirid. cap. 95.

Lib. de Corr. & gratia cap. 14.

*Soluuntur quedam argumenta ab
Augustino petita.*

CAPVT XXIV.

OPPONUNT itaque quedam ex ipso sancto Augustino, quibus probare nituntur, eum nunquam opinionem huiusmodi tenuisse.

*Ex lib. 1.
quest. 2. ad
Simplic.*

Primus locus est ex quaestione secunda libri primi ad Simplicianum, ubi dicit: *Non ergo secundum electionem propositum Dei manet, sed ex proposito electio, id est, non quia Deus inuenit opera bona in hominibus quæ elegit, ideo manet propositum iustificationis ipsius; sed quia illud manet, ut iustificet credentes; ideo inuenit opera quæ iam eligat ad Regnum cælorum. Nam nisi esset electio, non essent electi nec recte diceretur: Quis accusabit aduersus electos Dei?*

*Less. lib. de
prædest. &
reprob. sect.
2. num. 9.*

Hic, inquit, aperte electionem illam, unde aliqui dicuntur electi, vult esse ex præiudiciis meritis, quæ fiunt post iustificationem, vel ex ipso iustificationis statu. Aliqui respondent, esse duplicem electionem, vnam per modum intentionis, aliam per modum executionis. Illa antecedit merita, hæc vero fit ex meritis. Augustinum igitur hic loqui de electione executiua non prout fit in tempore, sed prout iste ordo, qui in tempore obseruatur, ab æterno in Dei mente disponitur. Responsio fortassis vera est, sed genuina est illa quam supra dedimus: iuxta quam verum est, quod hic obiicitur, quod Augustinus electionem illam, unde aliqui dicuntur electi, velit esse ex præiudiciis meritis quæ fiunt post iustificationem: & tamen non est contrarium doctrinæ præcedenti. Cuius ratio est, quia, ut alibi fusè declarauimus, quamvis Augustinus dum illam quaestionem scriberet, iam intelligeret illam gratuitam beneuolentiam Dei, qua vni præ altero gloriam liberationis à damnatione decernit, ante meritum præscientiam, non tamen intellexit eam sub nomine vel sub ratione electionis. Putabat enim tunc temporis, quamvis aliquis per meram gratuitam gratiam assumi ad aliquid posset, siue ad gloriam, siue etiam ad gratiam, illum tamen nequaquam electum posse dici, eo quod electio in ipsa essentia suæ ratione postularer, eum qui eligitur ab altero qui reiicitur, aliqua conditione vel qualitate distare, ratione cuius alteri præferatur. Nam hoc est, quod illa sibi verba volunt, quæ in eodem loco ex ipso citant aduersarij: *Nemo enim eligitur, nisi iam distans ab illo qui reiicitur*: nempe, siue illa electio in tempore fiat, siue Deus eam facere ab æterno decernat, iuxta quod adiicit: *Vnde quod dictum est, quia elegit eos Deus ante mundi constitutionem, non video quomodo dictum sit nisi in præscientia*, quia videlicet decreuerat eos eligere ad gloriam, quos habituros opera & operibus discrepaturos esse præsciebat. Secundum istam Electionis notionem, verissimum est, neminem ante meritum præscientiam eligi ad gloriam; nam sic etiam nemo eligitur ad gratiam. Sed secundum aliam electionis rationem, sicut aliquis gratis eligi potest ad gratiam, ita etiam ad gloriam; non quia inuenit aliquid in hominibus quod eligat, siue ab æterno siue in tempore, sed quia hoc ipse facturum est. Nam ut idem ait: *Recte in eis hoc eligere dicitur, quod ut in eis faciat, eos elegit*. Vnde vtramque electionem gratiæ, sine præscientia

*Vide sup.
hoc lib. c. 6.*

*Lib. de prædest.
Sanct. cap. 17.*

A meritum, ponit ibidem, non tantum respectu *Ibidem.* gratiæ, sed etiam gloriæ: *Nonne Deus, ut ait Apostolus Iacobus, elegit pauperes in hoc mundo, diuites infide, & heredes regni? Eligendo ergo facit diuites infide, sicut heredes regni.* Sed plura vide *Supra c. 6. citato.* perius.

Adducuntur & alia nonnulla loca ex Augustino, sed ex iis quæ de hac materia diximus, facile solui possunt. Ut quod semper prædestinationi adiungat præscientiam. Nam hoc intelligit de præscientia, non operum aut voluntatis humane, quæ decretum prædestinationis aut electionis antecedit, sed quæ ex ipso decreto nascitur, eius videlicet rei quam ipse prædestinando & eligendo facturum est, ut fusiùs suo loco explicatum est. *Vide sup. cap. 7.*

B Secundò itaque coniecturas aliquas afferunt, quibus ostendant, esse verisimile, quod Augustinus sententiam istam non tradiderit. Quarum prima est, quia nunquam Augustino cum Pelagio aut aliis quaestio de electione ad gloriam ex operibus per gratiam factis f

tate trahatur. Hoc vero, secundum Augustinum, nihil est aliud, quam opera naturæ & merita solius liberi arbitrij prædicare; non quasi non intelligeret, quod in ista opinione, gratia simul ad opus cum voluntate concurrat, (hoc enim ipsemet in Angelis & homine primo factum esse docet) sed quia solius liberi arbitrij est, quod voluntas hic & nunc tali gratia utatur, aut non utatur; sicut solius liberi arbitrij est, quod voluntas quocumque habitu naturali, quibuscumque organis & adiutoriis, speciebus, luce, medio utatur aut non utatur, quantumvis, sine habitu, luce, specie, medio, nec velle quippiam, nec intelligere, nec cernere, nec audire posse statuatur; quod alibi latius declaratum est. Qui ergo talem gratiam tenent ac docent, nihil mirum, si quemadmodum consensum voluntatis, ita & gloriæ consecutionem ab humana voluntate suspendunt, & constitutionem Dei de danda gloria, quæ humanam præueniat voluntatem abiiciat, atque ægerimè ferant. Hanc enim etiam abiicit Augustinus, quando similiter primis hominibus in innocentia statu, & Angelis, istud idem gratiæ genus dedit. Sed quando hoc docuit, simul docuit, non esse opera talia, siue hominum, siue Angelorum, specialia dona Dei, sed merita liberi arbitrij; non enim ipsa merita donabat gratia, sed merendi tantummodo facultatem per adiutorium, non quo haberetur meritum, sed sine quo libera voluntate meritum haberi non posset. Sed ubi consensus voluntatis, & quodlibet meritum est peculiari-ter donum Dei, quo ipse usus gratiæ donatur, ab initio fidei usque ad ultimum perseverantis voluntatis nutum, nemo sanæ mentis intelliget, hæc à Deo cuiquam dari, nisi intelligat esse præfixum Deo beatitudinis æternæ scopum, quem efficaciter talibus, tam efficacibus, tam infaillibilibus gratiis, homini sic adiuto donandum proposuerit. Ex natura igitur gratiæ quam prædicabat Augustinus, ordinem electionis ad gratiam aut gloriam, tanquam per se perspicuum, colligendum supposebat, & aliud agens sapius indicabat. Quod cum intelligerent, tanquam rem perspicuam certamque Massilienses, doctrinam eius à nobis traditam, iisdem prorsus quibus recentiores argumentis vellicando, infamare studuerunt. Nihil enim aliud & nunc aduersus istam doctrinam intonant, nisi quod fatum, fatalesque necessitates asseramus, liberum arbitrium euertamus, sollicitudinem, laborem, & zelum animarum auferamus, correptionem, exhortationem, orationem extingamus, Deum non omnium salutem velle statuamus, denique desperationem fidelibus asseramus: *Incredibilis enim consolationis esse putant*, quod omnia ex humanæ voluntatis, libero flexu gratiam arripiente, aut respiciente religari credantur. O consolatio superbiorum in se confidentium! qui tanquam ad angustias mortis horrent, quando audiunt totum omnino quod boni sumus, & erimus pendere ex benigna erga nos voluntate Dei: *Hoc est enim dicere*, quemadmodum aduersus similes omnino cogitationes clamauit olim Augustinus, *Tunc de sua salute hominem desperare, quando spem suam non in seipso, sed in Deo didicerit ponere*. Cuiusmodi oblocutiones, cum tam solide ab Augustino & Prospero solutæ & reiectæ sint, mirum est, cur recentiores nunc censura districtiore & inspectione sagacior se reperisse putent, quod antea securus fauor, & benignitas incuriosa non viderat: & non potius timeant, ne quorum arma fracta & protrita

A collegerunt, eorum erroribus patrocinari videantur. Quæ quidem hic produci & solui ex Prospero & Augustino potuissent, sed quoniam aliud opus meditamur, παραλλαγή in scriptum, ubi sententiæ Massiliensium & recentiorum sibi ex aduerso conferuntur, ut exacte cognosci possit in quo discrepent & conueniant, nolim hic eis commemorandis immorari; præsertim cum ex duobus postremis libris Augustini ad Prosperum & Hilarium, & ex Apologiis Prosperi, sine operoso studio pleraque haberi queant, & à recentioribus quoque nonnullis, qui iam explicatam sententiam Augustini, saltem ex aliqua parte, ab eorum impugnationibus vendicant, dissoluantur. Nunc de causa prædestinationis seu discretionis vnius ab alio pauca addenda sunt.

De causa prædestinationis ex parte Angelorum, & hominum, eaque diuersa. Cur huic non illi detur gratia, quæstio inscrutabilis, origo errorum quibus eius scrutatores lapsi sunt. Quædam de operibus moraliter bonis, & faciente quod in se est.

CAPUT XXV.

CVM de causa prædestinationis quæritur, non est sermo de causa respectu actus illius, prout est ipsa essentia Dei; notum est enim illum nullam habere causam. Sensus est ergo, an habeat causam, cur ad hunc potius, quam ad illum terminetur; causam, inquam, ex parte hominis prædestinati, quæ moraliter & obiectiue moueat Deum, ut vni non alteri Deus velit omnes prædestinationis effectus, gloriam inquam cum omnibus mediis, quibus eam Deus adipiscendam esse decernit; siue primum effectum, ex quo tanquam cardine aut initio cætera ad perseverantiam & gloriam usque dependent. Ut proinde quæstio ista huc fere redeat, & sic disputari soleat; an detur aliqua moralis causa ex parte hominis meritoria, impetratoria, satisfactoria, dispositiua, &c. cur ei primus effectus prædestinationis eius, seu liberationis ex massa damnationis conferatur.

Multos errores & hallucinationes peperit quæstionis istius obscuritas, tam apud externos Catholicæ Ecclesiæ hæreticos, quam domesticos. Omnes enim qui liberum arbitrium in homine esse crediderunt (exceptis tamen quibusdam scholasticis) naturali lumine viderunt, esse rationi & æquitati consentaneum, ut creatura rationalis ex arbitrio suo, quod ei in utramque partem datum esset, referret aut bonum aut malum, prout eo laudabiliter, aut culpabiliter uteretur; neque satis consentaneum videri, ut vnus Deus peculiaribus auxiliis potentissime ad beatitudinem perduceret, alteram ita auxiliis destitueret, ut exitium non posset euadere. Ex hoc ergo principio in varios errores itum est. Cum enim animaduertent, tantam diuinæ beneficiæ erga quosdam abundantiam, & aduersus alios tantam iudicii seueritatem, quorum causam inuenire non poterant, & in conditorem innoxie naturæ referre metuebant, merita alterius vitæ commenti sunt, ex quibus tanquam per liberi arbitrij flexum partis tanta diuersitas nasceretur. Origenis iste error fuit, ab Apostolo refutatus ad Romanos, exemplo geminorum Ia-

cob & Esau, & ab Ecclesia condemnatus. Alij merita vitæ præteritæ suffocata cernentes, merita præsentis vitæ protulerunt ex quibus gratia Dei, etiam prima, totaque prædestinationis catena suspenderetur. Pelagiani isti sunt, qui vel vniuersam iustitiam legis liberi arbitrij viribus se custodire posse crediderunt; vel si qua eis gratia esset opus, ad facilius tantum operandum esset necessaria, & hanc ipsam ex meritis sui liberi arbitrij, multoque magis gloriam, dari. Alij merita etiam sub cōditione præuisa si viuerent, vel si Deus tale vel tale quid erga eos faceret, causam dicebant esse, cur quibusdam gratia, baptisumus, Euangelij prædicatio, vel simile quid conferretur, quod à Semi-Pelagianis factum loco suo annotauimus.

Sed alius error istorum celebrius innotuit, quod quia operum merita, tanquam gratiæ & prædestinationis essent causa, sciebant esse damnata, affectus quosdam fidei, & bonæ voluntatis, & orationis, rationem dicebant esse cur Deus eis liberationis gratiam largiretur. Omnes isti prædestinationem vniuersam per huiusmodi merita, siue absoluta siue sub conditione præuisa, ad suum arbitrium renocant, semper illam naturalem intuentes æquitatem, iuxta quam natura creaturæ rationalis institui poscebat, & instituta est, ut bonum & malum ab eius libero penderet arbitrio. Iuxta quam regulam scriptura dixit:

Eccles. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui, & c. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrigere manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei dabitur illi.

Cum igitur istos omnes naturalis luminis sectatores & æquitatis trutinatores, scripturarum autoritate compressisset Ecclesia, domestici timidiore & cautiores effecti, merita de condigno abhorreere cœperunt, & eorum loco substituerunt opera quædam naturalia moraliter bona, quæ essent dispositiones quædam, siue propinquæ, siue remotæ ad accipiendam primam gratiam, & consequenter quasi per concatenationem omnes prædestinationis effectus. Alij vitantes dispositionis cuiuslibet vocabulum, mitius dixerunt, Deum facienti quod in se est per naturæ vires, gratiam daturum esse, qua posset bene viuere & saluus fieri, Quarum opinionum duarum, quas Catholici condiderunt, nulla etiam alia ratio fuit, nisi quia naturali lumini inherentes, discretionis initium ab arbitrio proprio, non ab aliena voluntate, petendum esse censuerunt. Omnes enim isti, quamuis alij crassius, alij subtilius quasdam scalas excogitare conati sunt, per quas primo eius gradu, ad liberi arbitrij potestatem, quæ ratione reuocato, per seipso à natura in gratiâ pertingerent, dum id collocant in humana potestate à qua gratiæ donatio vel negatio pendere decernitur. Ita totius discretionis, adeoque felicitatis, & infelicitatis fons liberum arbitrium constituitur; quamuis alij meritum de condigno, alij de congruo, alij etiam rationem dispositionis, ne palam in fidem impingant, abhorreere videantur.

Quod si vero isti omnes attentius considerare voluissent, aut potuissent, non esse iam liberum arbitrium in eo statu in quo, quædo condebatur ab authore suo, institutum fuit, non ita difficulter se, Deo iuuante, ab istis hallucinationibus liberare potuissent. Nam quamuis verissimum sit, æquum esse, ut creaturæ rationalis felicitas & infelicitas, bonum ac malum ab ipsius proprio

arbitrio suspendatur, & ante eum posita vita & morte, bono & malo, quod placuerit ei detur illi: postquam iam tamen in manu consilij sui positus, alterutrius partis electionem semel fecit, non est æquum, ut in istam iterum boni ac mali indifferentiam reuocetur, sed potius, ut istius electionis bonitatem aut malitiam, præmium aut supplicium consequatur. Nam hoc est ipsissimum illud, quod scriptura tangit, dum dicit: *quod placuerit ei dabitur illi*, vita scilicet, aut mors, bonum, aut malum: quibus nihil aliud significatur, quam præmium aut pœna istius electionis, quam manus consilij in quo homo ab initio constitutus est, propria sua libertate fecit. Est autem proprium præmium electionis bonæ & malæ, ut arbitrium in eo quod sibi delegit vtrumque firmetur, atque hoc ei stabiliter diligendum detur quod sibi diligendum eligendumque iudicauit. Quod ex vtraque parte, siue in bonum, siue in malum re ipsa ita in Angelis bonis, dæmonibus atque hominibus factum est, & hoc ipsum Aug. luculentissime tradit; nam quantum ad electionem boni dicit: *Quod arbitrium tunc, in statu innocentie, ita liberum erat, ut bene velle posset & male.* Quid erit autem liberius libero arbitrio, quando non poterit seruire peccato. Hoc est, quando ita firmatum erit in bono quod elegit, ut non possit amplius ad malum eligendum declinare: *Quæ futura erat & homini sicut facta est & Angelis sanctis, merces meriti.* Et paulo inferius: *Prima ergo libertas voluntatis erat, posse non peccare: nouissima primæ præmium erit multo maior, non posse peccare.* Quantum vero ad electionem mali, non minus asseuerante dicit: *Per arbitrij libertatem factum, hoc est, per liberam electionem ab illa indifferenti voluntate profectam, ut esset homo cum peccato: sed iam pœnalis vitiositas subsequuta, ex libertate fecit necessitatem.* Et rursum: *Quia peccauit voluntas, secuta est peccantem peccatum habendi dura necessitas.* Et rectissimam istius ordinis æquitatem assignans & probans: *Illam enim peccati pœna iustissima, ut amittat quisque quod bene vti noluit, cum siue vlla posset difficultate, si vellet. Id est autem, ut qui sciens recte non facit, amittat scire quid rectum sit; & qui recte facere cum posset noluit, amittat posse cum velit.* Ex qua sane iustitiæ norma Angelorum arbitrio datum est ut præmium, non posse peccare, hoc est, non posse nisi rectum velle; dæmonum vero arbitrium eo supplicio puniuntur, ut non possit velle nisi malum, Nam & in eo proprie sita est malæ voluntatis eorum obduratio.

Quæ cum ita sint, quisquis causam prædestinationis creaturæ rationalis ad beatitudinem eius quærere suscepisset, ante omnia intuentum ei fuerat, cuius esset status libertas eius, de cuius prædestinatione quærebatur. Si enim libertas ei stabat illibata, quemadmodum ex officina conditoris prodiit, profectò nihil æquius erat, quàm ut ipsa se discerneret, hoc est, ut voluntas quæ sic per gratiam constituta erat, ut nihil ei omnino concupiscentialiter resisteret, sed ex mirabili quodam æquilibrio & indifferentia, solo nutu in vtramvis partem flexibilis bene velle posset & male, semetipsam in alterutram partem impelleret ac determinaret, eligendo, Deo simul cōcurrente non determinante, bonum vel malum. In tali ergo creatura, quæ beatitudinem suam adipiscitur, non est obscurum aut difficile, causam ex parte creaturæ, prædestinationis eius quærere. Nam causa est libera electio & perseverantia hoc est, meritum liberi arbitrij, quamuis non

Lib. de Corr. & gratia cap. 11.

Capit. 12.

Lib. de perf. inst. c. 4.

Lib. 3. de lib. arb. cap. 18.

sine adiutorio Dei obtentum, quo sese ipsa ab alia malū per similem libertatis flexum eligente, discernit. Nam quicquid illum libertatis nūm antecedit, natura corporis & animæ, libera voluntas, charitas qua sanctificati sunt, adiutorium sine quo velle & perseverare non poterant, communia sunt eligentibus bonum ac malum, neque sunt effectus, sed præambula prædestinationis: neque per illa quisquam ab altero discernebatur, sed illis omnibus iam suppositis, tanquam per quæ omnes in agone ponebantur, discretio vnius ab alio, ab aliqua superueniente differentia expectabatur. Quæ prima omnium differentia non fuit alia, quam quod vnus istis omnibus (& natura, & gratia, & adiutorio suppositis) sua libertate uti voluit, alter noluit. Nā quemadmodum in rebus naturalibus est clarissimum discretionem videntis à nō vidente, bene moraliter operantis à non operante, nō ab oculis, lumine, medio, nō ab habitu moralis virtutis aut similibus (quæ utique communia esse supponuntur) sed à solo arbitrij nutu petendam esse, quamvis sine oculis, luce, medio, videre non possit, nec sine habitu virtuosè non velit, vel velle non posse statuatur, ita discretio duarum voluntatum, quæ per gratiam sanctificatæ sunt, & quasi coram Agonotheta in agone collocatæ, non ab habitu gratiæ non ab adiutorio Dei (quod utrique præsto, & in utriusque arbitrio relictum est) sed à solo nutu libertatis, quamvis non sine cōcursu adiutorij aut gratiæ, peti debet. Quæ de

Vide lib. de statu primi hominis & lib. 2. de grat. Christi Salvat.

re latius aliis diuersis locis diximus. Hæc ergo causa est, cur talis creatura prædestinatur. Non enim isto casu meritum eligentis bonū sed præmium dumtaxat; sicut è contrario, non peccatum eligentis malum, sed supplicium prædestinatur, quamvis neutrum sine potentia & concursu Dei fieri possit.

Hoc igitur, quemadmodum dixi, primum intuendum erat utrum libertas eius de cuius prædestinatione quæritur, illibata sit, an ab illa primæua & felici institutione dimota. Si enim iam bene agendo, vel peccando in proprium suum præmium subiecta, vel in supplicium præcipitata est, ut accepta sententia vel male amplius, vel bene velle non possit, æquitati & rationi prorsus dissentaneum est, discretionem iterum respectu boni ac mali, ab utriusvis flexili libertate petere. Iam enim ex hypothesi, discretio illa semel in eis facta est, & illa flexili indifferentia pereunte, facta est stabilis necessitas boni aut mali: nec primæuum æquilibrium recuperare potest, nisi per nouam iudicis voluntatem, sententia utrimque retractetur, ut & illis auferatur præmium suum, hoc est, beatis Angelis beatitudo sua, & damnatis dæmonibus atq; hominibus supplicium suum, quod vtrorumque inhærens stabiliter voluntati, per se ipsos sibi auferre non possunt.

Secundum istam igitur Theologiam, quæ totius doctrinæ sancti Augustini de diuina gratia & prædestinatione fundamentum est, iam facile patet, quid de morali causa prædestinationis arbitrandum sit. Nam si de Angelis est sermo, causa prædestinationis ipsorum, sicut & reprobationis, est meritum propriæ libertatis, quia Angeli sancti cadentibus aliis per liberum arbitrium, per liberum arbitrium steterunt ipsi, & huius mansionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam scilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certissimum sit semper se in illa esse mansuros. Nam Angeli sancti non ad meritum sed tantummodo ad præmium præ-

Lib. de Corr. & gratia cap. 11.

destinati sunt, prædestinatione non gratiæ, sed meritorum: non quasi sine gratia, siue habitualis, siue actualis adiutorio, sibi meritum peperissent, sed quia gratia neque habitualis, neque actualis, causa fuit, ut vnius potius, quam alterius arbitriū staret, aut caderet, sed liber vniuscuiusque & spontaneus nutus; quamvis non fieret ille sine gratiæ tam habitualis & actualis, quam etiam sine naturæ adiutorio. Sin vero de hominibus ista quæstio instituitur, certissimum est, non posse amplius causam prædestinationis moralem à liberæ voluntatis arbitrio peti: *Victa enim vitio in quod cecidit voluntate, caruit libertate natura.* Hoc est, illa libertas flexibilis ad volendum bonum & malum periit, & iusta damnationis sententia liberum arbitriū in malo quod elegit obduruit, nec potest iterum per se ipsum sine gratia Salvatoris retorqueri in bonum. Quod quemadmodum de dæmonibus verissimum est, ita etiam de hominibus non dubitat Catholica fides, prout ab Augustino tradita & explicata est. Vnde Prosper audet ac dicit:

*Nec iam capriui oculos extollere in altum
Sponte potest: quoniam etiam spoliante tyranno
Perdidit, ut quanto iaceat sub vulnere norit.*

Lib. de perf. iust. c. 4.

Carm. de ingrat. cap. 40.

Ex quo fit, ut inter homines & dæmones illa differentia sit sibi relinquatur, sicut dæmones sibi relictī sunt, ut gratia ad homines in hac vita adhuc pertingere possit, ad dæmones nullo pacto, sed sine illa neutri possint facere, aut eligere bonum iuxta illud eiusdem Prosperi: *Hoc inter malos homines distat & dæmones, quod hominibus obiect. 6. etiam valde malis superest, si Deus misereatur, reconciliatio: dæmonibus autem nulla est in æternum seruata conuersio.* Hunc igitur læse libertatis statum quisquis penetrauerit, videt prorsus impossibile esse ut inde vllum prædestinationis meritum, siue de condigno, siue de congruo, siue dispositio, siue vlla omnino moralis ratio alicuius boni (quocunque appelletur nomine) peti possit. Cuius ratio est quia tota libertas ad bonum, seclusa gratia (quæ in quærenda radice prædestinationis ex parte hominis, seponi debet) funditus periit, nec relictā est, nisi illa sola libertas moralis, quæ vrget ad malum. Quod vsque adeo iuxta sancti Augustini doctrinam, verum est, ut nec vnum quidem opus moraliter bonum, sed tantummodo malum (quod peccatum proprie dictum & pœna dignum dicimus) ab illa fracta libertate propriis viribus fieri possit. Quod hic non probamus, sed supponimus, quia loco suo, cum de statu liberi arbitrij post peccatum tractaremus, innumeris Augustini testimoniis diuersisque principiis eius confirmauimus.

Ex quo profecto euidenter sequitur purissimam gratiam esse quod arbitrium ex illo statu erigatur, non solum ad faciendum, sed etiam ad volendum, per singulos actus, bonum. Non enim placuit Deo liberum arbitrium ad illum indifferentiæ statum restituere, in quo ante peccatum fuit: hoc enim si fieret, eodem modo sicut antea semetipsū, quamvis nō sint Dei adiutorio, sua se libertate discerneret. Sed ita restituitur, ut quoddam libertatis principium iustificatis detur, propter tamen medullitus inhærentē voluntati rerum terrenarum quarumlibet libidinem, Deus in eo per singulos actus operari debeat velle & perficere, pro bona voluntate: quamvis præsentī instituto satis sit, primum bonæ voluntatis motum ita in captiuo arbitrio fieri oportere, ut nisi Deus in eo operetur ac donet velle, velle non

Vide lib. 3. & 4. sepe. totis de statu natura lapsa.

possit. Hoc ergo quia pura & pura gratia est, impossibile est quicquam in homine moralis operis reperiri, quod Deum ad eam largiendam inuiter ac trahat. Hanc gratiæ altitudinem quisquis penetrat, omnes huiusmodi cogitationes, de meritis, siue præsentibus, siue futuris, siue absolutis, siue conditionatis, siue de condigno, siue de congruo, omnes de dispositione ad gratiam, de operibus moraliter bonis præcedentibus, de faciente quod in se est, cui detur gratia, velut incerta, vel inania mentis humanæ machinamenta procul abiicit; quibus nihil aliud agitur, quam ut discretionis radix vnus ab alio, non ex puro beneplacito miserentis ac distribuentis cui vult, ac spirantis ubi vult, & vnicuique dantis sicut vult, & quando vult, & quantum vult; sed ex qualicumque humanæ libertatis motitatione, licet mortuâ religetur. Quid enim fecerit ille, qui quod in se est facit, ad obtinendam gratiam, qui aliud citra gratiam qua caret nisi peccare, non potest. Nec enim arbitror, eo fatuitatis quisquâ venerit, ut peccata prædestinationis causam esse delirer. Hunc ergo fontem errorum, quibus prædestinatio ac discretio hominum diuersis ex causis diuersimodè suspensa fuit, non raro sanctus Augustinus indicauit: ut quando contra Pelagianos dicit: Ignorantes altitudinem gratiæ fabulas improbabiliter texuerunt. Et in Enchirid. ad Laurentium tractans Apostoli verba quibus dicit Iacob dilexi, Esau autem odio habui, sic subiungit: Sentiens autem quemadmodum posset hoc quod dictum est perquirere eos, qui penetrare intelligendo non possunt hanc altitudinem gratiæ, quid ergo dicemus, ait, Numquid iniquitas est apud Deum? Et in Epistola ad Honoratum: Habet enim gratia aduersarios, qui eius profunditate turbati, non Deo tribuere, sed potius sibi volunt arrogare quod boni sunt. Nec tales sunt quos facile contemnas, sed continenter viuentes, atque in bonis operibus laudabiles. Itaque profunditas gratiæ causa est, cur tot opinionibus veteres & recentiores, tam hæretici quam Catholici distracti fuerint, ut radicem detegerent ex qua nasceretur, ut vnus ab alio, prædestinatione, & eius effectu gratiâ, discernatur. Non enim intelligendo penetrare potuerunt, hoc ipso quo bonus quicumque voluntatis motus, siue moralis, siue veræ pietatis apelletur, ex gratuita gratia datur, cum ex puro dari diuinæ bonitatis beneplacito & proinde illi cuius voluerit ex sua liberrima & sapientissima bonitate misereri. Itaque profunditas distributionis gratiæ gratiæ, seu cardo distributionis eius, quod Deus tribuit cui vult, nobis inscrutabilis est; hoc excepto, quod in damnato genere, ex perditio, ut August. loquitur, ante gratiâ liberæ voluntatis arbitrio, non posset amplius peti. Quam profundi istius inscrutabilitatem iam olim Apostolus declarauit, quando de hac gratuita misericordiæ altitudine exclamans dixit: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! Quam incomprehensibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius! Et alio in loco, eos qui moleste ferebant, id quod dixerat: Non esse volentis neque currentis sed miserentis Dei, itemque quod Deus, cuius vult miseretur & quem vult indurat, his verbis retundit, quibus ad suæ capacitatis modulum reuocantur: O homo tu quis es qui respondes Deo? Quam obrem Apostolum imitatus Augustinus, sæpe profundum istud, cur hic, non ille à damnationis massa discernatur, prædestinetur, gratiam accipiat, scrutari vetat: Totum hoc, inquit, non nobis sed illius misericordiæ tribuentes cuius

A profunda iudicia omnem scrutatorem fatigant. Et in Epistola ad Sixtum: Cur autem illum potius quam illum liberet, aut non liberet, scrutetur, qui potest iudiciorum eius tam magnum profundum, verumtamen caueat precipitium. Et in libro de spiritu & litera: Iam si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet: cur illi ita suadeatur ut persuadeatur, illi autem non ita, duo sola occurrunt, interim quæ respondere mihi placent: O altitudo diuitiarum: Et, nunquid iniquitas apud Deum? Cui responsio ista displicet, quærat doctiores, sed caueat ne inueniat præsumptores: Qui videlicet ferre non possunt, ut exclusis quibuscumque meritis & operibus, humiliter ex solo Deo peccatrix creatura pendeat, tanquam ex cuius solius occultissimæ misericordiæ nutu, electio & prædestinatio ad gratiam reuincta sit. Itaque profunditatem discretionis humanæ, etiam per lignum crucis, cuius pars terre infixæ tegebatur, designatam esse sapius docet: Illud ex ligno quod fixum occultatur, profunditatem significat gratuita gratiæ: in quo multorum ingenia conteruntur id vestigare conantia, ut ad extremum eis dicatur, o homo tu quis es qui respondeas Deo. Et in sermone septimo de verbis Apostoli præclarissime: Quare ergo illi datum est, & illi non est datum? Non me piget dicere, hoc est profundum crucis. De profundo nescio quo iudiciorum Dei, quæ perscrutari contemplarique non possumus procedit omne quod possumus. De profunditate, inquam nescio qua iudiciorum Dei, quæ inscrutabilia contemplari non possumus, perscrutari non valeamus procedit omne quod possumus. Quod possum video, unde possum, non video, nisi quia & hoc hætenus video, quod noni esse à Deo. Quare autem illum & non illum: multum à me abyssus est, profundum crucis est, admiratione exclamare possum. Quam salubriter hæc audirent, qui ingenia sua tam pertinaciter conterunt, ut rationem inueniant per opera moralia, per facere quod in se est, & huiusmodi humana cogitata, quare illum & non illum assumit Deus, quam Augustinus inscrutabilem profunditatem esse definit. Unde subiungit adhuc luculentius, ut saltem intelligant isti scrutatores, vel profundum esse quod quærent: Quid possum exclamare de ista profunditate? Quam magnificata sunt opera tua Domine! Gentes illuminantur, Iudæi excæcantur, quidam paruuli sacramento baptismatis abluntur, quidam vero paruuli in morte primi hominis relinquuntur. Quam magnificata sunt opera tua Domine, nimis profunda factæ sunt cogitationes tue! Et sequitur. Vir imprudens non cognoscit & stultus non intelligit hæc. Quid non intelligit stultus & imprudens? Quia vel profundum est. Nam si stultus non intelligit, & sapiens intelligit, non est nimis profundum. Sed si sapiens intelligit, quia profundum est, stultus non intelligit quia vel profundum est. Ideo multi de isto profundo quærentes reddere rationem, in fabulas vanitatis abierunt. Quod

E vtrum non ij quoque fecerunt, qui rationem datæ gratiæ, opera moraliter bona quæ nulla sunt, dispositiones nescio quas, & conatus hominum quantum in ipsis est, esse volunt, & vtrum non in fabulas vanitatis abeant, ipsi spero considerare dignabuntur.

Quid enim certe vanius, quam opera moraliter bona, vel conatus quibus homines faciunt quod in se est, rationem existimare, cur illis stabili lege detur gratia, cum non solum sine gratia, nulli tales conatus boni sint, at omnes mali, sed etiam ex æqualiter bonis aut malis, vnus assumatur, alter relinquatur, imo ex inæqualiter malis pessimus conuertatur ad Deum, optimus repellatur? Quod & experientia quotidiana certa quæ veris

Lib. 1. de
pecc. merit.
cap. 24.

Enchirid.
cap. 98.

Epist. 120.
cap. 37.

Roman. 11.

Ibidem.

Epist. 120.

ad Honorat.

cap. 36.

Lib. de spir.
& lit. c. 34.

Epist. 120.
ad Honorat.
cap. 36.

Serm. 7. de
verb. Apost.

Ibidem.

simum esse constat, & ab Augustino plurimis assertum locis. Nam de paribus utriusque meritis malis sic loquitur in libro de dono perseverantiae, tam de maioribus, quam de parvulis: Inuestigabilis est ergo misericordia, qua cuius vult miseretur, nullis eius praecedentibus meritis: & inuestigabilis, qua quem vult obdurat eius quidem praecedentibus meritis, sed cum eo cuius miseretur plerumque communibus; Quod cum in parvulis declarasset: Hoc, inquit, & in maioribus fieri nequaquam cunctemur, siue pares qui liberantur atque puniuntur, siue dispares habeant causas malas. Et in Epist. ad Vitalem: Quomodo in hac re merita pensantur voluntatis humanae, quandoquidem illis quibus gratia ista non datur, nullo plerumque merito, nulla voluntate distantibus, sed similem cum eis quibus datur habentibus causam, iusto plerumque iudicio Dei non datur? Non enim est iniquitas apud Deum ut intelligant quibus datur, quam gratis eis datur, quando iuste utique non daretur, quoniam similem habentibus causam, iuste non datur. Et libro primo de peccatorum meritis & remissione ad Marcellinum: Valde ergo paruum sensum habemus ad discutiendam iustitiam iudiciorum Dei, ad discutiendam gratiam gratuitam nullis meritis praecedentibus non iniquam, quae non tam mouet cum praestatur indignis, quam cum aequae indignis aliis denegatur.

De habentibus vero impares causas, siue malas, siue moraliter bonas, quorum deteriori datur gratia, meliori vero subtrahatur, multo manifestius: Vnde enim fit ut homo ab infanti pueritia modestior, ingeniosior, temperantior, ex magna parte libidinum victor, qui oderit auaritiam, luxuriam detestetur, atque ad virtutes ceteras proeclatior aptiorque consurgat, & tamen eo loco sit ubi ei predicari gratia Christiana non possit: Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine predicante? Alius autem tardus ingenio, libidinibus deditus, flagitiis ac facinoribus coopertus, ita gubernetur ut audiat, credat, baptizetur, rapiatur aut si detentus huic fuerit laudabiliter viuatur? Haud scio, vtrum vllum exemplum adduci possit ab iis authoribus, qui facientibus quod in se est, gratiam dari putant, isto praesenti luculentius, in quo, citra fidem Christi tantus moralis bonitatis fulgor luceat. Et haec tamen tanquam ad gratiae collationem prorsus inutilis & importuna praeteritur, & moralium penitus expers meritorum, imo flagitiis & facinoribus cooperens assumitur. Quod non minus perspicue ad Simplianum docet: Certe tam occulta haec electio (ad gratiam salutarem) ut in eadem conspersione nobis prorsus apparere non possit, aut si apparet quibusdam, ego in hac re infirmitatem meam fateor. Non enim habeo quod intuear in eligendis hominibus ad gratiam salutarem, si ad examen huius electionis aliqua cogitatione permittor, nisi vel maius ingenium, vel minora peccata, vel vtrumque: addamus etiam si placet, honestas vilesque doctrinas. Quisquis ergo fuerit, quam minimis peccatis irretitus atque maculatus (nam nullis quis potest) & acer ingenio, & liberalibus artibus expolitus, eligendus videtur ad gratiam; Sed cum hoc statuerem, ita me ridebit ille qui infirma mundi elegit ut confundat fortia, ut eum intuens & pudore correptus ego irrideam multos, & pra quibusdam peccatoribus castiores, & pra quibusdam piscatoribus oratores. Quod & exemplis haereticorum, & Catholicorum, & histrionum, & meretricum verum esse declarat. Ecce Augustinus inscrutabilem sibi quaestionem illam esse testatur: se nihil inuenire ante gratiam, nisi ingenium, doctrinas, & minora peccata; se pudore suffundi

dum ista rationem diuersitatis esse cogitat, cur vnus eligatur ad gratiam, alter relinquatur, quia experientia hoc falsum esse deprehenditur. Vt hinc recentiores videant, quam procul ab Augustini modestia & opinione discedant, qui opera, nescio quae, bona praeter minora peccata, in infidelibus & paganis fingunt, & quod deterius & audacius illa ipsa rationem esse volunt cur talia habentibus opera Deus gratiam largiatur.

Etenim, si verum dici liquidum debet, quid huiusmodi moralium trutinatores operum aliud faciunt, cum eis, ubi reperta fuerint, alligant gratiam Dei, quam quod non solum Augustinum deceptum, sed Apostolum ipsum fallacem aut falsum esse declarant? Nam si talis aliqua datae gratiae, vel negatae ratio assignari potest, profecto falsum est, inscrutabilem esse quaestionem, imo verum est, nullam esse quaestionem, cur huic, non illi gratia tribuatur. Est enim in aperto, diuersitatem illam ex meritorum, vel dispositionum, vel operum quorumcumque moralium, vel operantium quod in se est, vel voluntatum humanarum diuersitate proficisci. Non autem sic Apostolus, sed exclamat: O homo tu quis es qui respondeas Deo? O altitudo diuitiarum! Et Augustinus: Quam altitudinem non aperit, sed clausam miratur Apostolus clamans, o altitudo diuitiarum, &c. Et in libris de peccatorum meritis: Haec gratia cur ad illum veniat, ad illum non veniat, occulta esse causa potest, iniusta non potest, &c. Iudicia enim tua abyssus multa. Cuius abyssi altitudinem veluti expanscens exclamat Apostolus: O altitudo diuitiarum, &c. Et inferius, Cuius profunditatis velut horrore percussus, o altitudo inquit diuitiarum. Quod sexcenties in scriptis suis aduersus Pelagianos inculcat.

Qua sane consideratione, cum Pelagiani merita quaedam futura se inuenisse crederent, cur Deus Iacob dilexisse & Esau odio habuisse diceretur, aperte profitetur, si tale quid inueniri potest, nullam iam esse quaestionem, quae, tanquam implexa esset & mirabilis, dissolui mereretur: Qua in re si futura opera, vel bona huius, vel mala illius, quae Deus vtrique praesciebat, vellet intelligi, &c. nulla quam solui opus esset facere quaestionem. Et in opere imperfecto contra Iulianum: Nam si inscrutabilis quaestionis huius ista esset solutio, quam tu sapies, secundum merita voluntatem, manifesta esset ut nulla eius difficultate compelleretur Apostolus dicere: O homo tu quis es qui respondeas Deo? Nam quaecumque tandem ratio discretionis alicuius proferri potest, siue ex parte meritorum, siue quorumcumque operum, siue cuiuscumque conatus quo faciat suis viribus quod in se fuerit, siue voluntatis, iam soluta est ista quaestio, iam iudicia Dei in isto mysterio non sunt inscrutabilia, nec inuestigabiles viae eius: Vnde & Petrus Diaconus ad Fulgentium, cum a quibusdam Deus humanam voluntatem expectare dicitur, ut volentibus daretur gratia: Haec, inquit, si ita sunt, ut haeretici iactant comprehensa sunt ab ipsis inscrutabilia & incomprehensibilia Dei iudicia. Si enim, ut ipsi volunt, nolentes damnat, saluat autem volentes, nihil est omnino quod quaeratur ulterius, & quantum ad ipsos fallit scriptura diuina, quae incomprehensibilia Dei testatur iudicia. Et generaliter Prosper de bona qualicumque voluntate: Profunditas illius quaestionis quam secundum admirationem Apostoli inscrutabilem confitemur, per liberi arbitrij velle & nolle non soluitur, cuius causa est illa quam ex Augustino latissime

Lib. de dono
pers. c. II.

Epist. 107.

Lib. I. de
pecc. merit.
cap. 21.

Ibid. c. 22.

Lib. I. q. 2.
ad Simpl.
in fine.

Epist. 105.
initio.

Lib. I. de
pecc. merit.
cap. 21.

In Enchirid.
cap. 98.

Lib. I. contra
Iul. oper.
imp. f. 179.

Petrus
Dia. lib. I.
de incar. &
gratia ad
Fulgent. c. 7.

Prosper. lib. I.
de vocat.
gent. c. ult.
Ibidem.

suo loco declarauimus, & à sancto Prospero A
ibidem datur: Quia etsi insit homini bonum velle, non
tamen habet nisi donatum. Quasi dicat, quia hoc
ipsum velle iam prouenit ex discernente homi-
nem Deo. Impossibile est enim damnatam pec-
cato voluntatem, à peccato erigere & flectere in
bonum, seu ab omni creaturæ dilectione retor-
quere in solum Deum, nisi diuinitus per gratiam
inspiretur. Quod donec factum fuerit, nullum ex
homine orietur faciente quicquid in se fuerit,
aut opus, aut conatus, aut voluntas siue superna-
turaliter, siue moraliter bona, sed sola, quæ Au-
gustinus paulò ante infideli voluntati tribuebat,
minora peccata. Quibus electionem ad gratiam sa-
lutarem ascribere, tam absurdum ei videbatur,
vt à Deo se ridendum & pudore corrigendum esse fa-
teretur. Nihil ergo salubrius istiusmodi diui-
norum iudiciorum scrutatoribus, qui quodlibet
ex se præmittere volunt vnde gratia religetur;
nihil Christiano Doctore, damnati generis indi-
gnitatem, & gratiæ gratuitæ profunditatem
credente vel penetrante dignius, quam vt præ-
clarum sanctissimi & modestissimi Præsulis mo-
nitum non surdis auribus prætereat: Sed quare
istos homines oues facit, & istos non facit, apud quem non
est acceptio personarum? Ipsa est quæstio quam Beatus
Apostolus curiosus, quam capacius proponentibus ait:
O homo tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit
fragmentum ei qui se sinxit, quare sic me fecisti? Ipsa est
quæstio quæ ad illam pertinet altitudinem quam perspi-
cere volens idem Apostolus quodammodo expauit & ex-
clamauit: O altitudo diuinitarum sapientiæ & scientiæ
Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, &c. Et pau-
lo post, Non itaque istam scrutari audeant inscruta-
bilem quæstionem, &c. Itemque, Grata sit ergo nobis
eius gratuita miseratio, etiamsi hæc profunda insoluta
sit quæstio.

Nam ipsa gratuitæ gratiæ natura & profun-
ditas postulat, vt non sit ex hominibus quibus
datur, sed ex ipso dantis beneplacito petenda
ratio diffusionis aut subtractionis eius, qui de
suis bonis quæ indignis damnatisque distribuit
creaturis, id facit quod vult, & earum nemini
per hoc iniuriam facit. Quod identidem notauit
Augustinus aduersus eos qui se huiusmodi in-
scrutabilis quæstionis indagatione macerantes,
quidlibet ex parte creaturæ præmittere nitun-
tur, ex quo gratia gratuitæ liberationis, ad hunc
præ illo deriuetur: similes profecto illis mur-
muratoribus Euangelicis, qui de simili patris
familias liberalitate & inæqualitate conquesti
sunt. Sed quid dicit eis diuinum responsum? Ami-
ce non facio tibi iniuriam. Tolle quod tuum est, & vade.

21. anth. 20. An non licet mihi quod volo facere? An oculus tuus
nequam est quia ego bonus sum? Vnde & August. hu-
iusmodi curiosulis scrutatoribus: Quid dicturus
es Deo dicenti, hoc volo? Ergo Domine ille qui tanta
fecit, tanta mala in sanctos tuos facere cupiebat, tali
eum misericordia dignum existimas? Hoc volo, An ocu-
lus tuus nequam quia ego bonus sum? Et in alio loco
explicans vberius quam sit illa recta & iusta res-
ponsio, cum quærent Massilienses, qui eadem
ista quæstione turbati sunt: Cur in eadem causa
tam diuersum iudicium? Respondet eis; Nonne similis
quæstio, cur in diuersa causa idem iudicium? Recola-
mus igitur illos operarios in vinea, &c. Nunquid &
hic audierunt murmurantes à patre familias, nisi hoc
VOLO? Ita quippe eius erga alios fuit largitas; vt
erga alios nulla esset iniquitas. Et isti quidem vtrique
in bonis sunt: verumtamen quantum ad iustitiam spectat
& gratiam, potest & de reo qui liberatur recte dici

Tom. 3.

VOLO: potest & de eo qui damnatur: Tolle quod tuum
est & vade. Huic autem volo, quod non debetur donare.
An non licet mihi facere quod volo?

Numerus prædestinatorum quo pacto certus,
præscientia, an præfinitione, tam respectu
Angelorum, quam hominum. Aliqui supra
numerum.

CAPVT XXVI.

Q Vapropter vt rem de causa prædestina-
tionis breuiter absoluamus, ista est in-
ter prædestinationem siue electionem
innocentium Angelorum, & lapforum homi-
num differentia: quod Angeli quia sua volun-
tate, quamuis non sine gratia, steterunt, non
ad meritum beatitudinis, sed ad præmium ip-
sam beatitudinem prædestinati sunt, hi vero
non minus ad meritum, quam ad præmium. Ex
quo fit vt illi ex meritis, non ex gratia; si ex
pura gratuita gratia, non ex meritis electi sint.
Illorum proinde prædestinationis causa sit pro-
pria voluntatis electio, horum solum miseri-
cordia prædestinantis Dei. Quæ videtur etiam
esse ratio, vt in vniuersis Augustini scriptis, nisi
fallor, nusquam habeatur Angelos fuisse præde-
stinatos à Deo. Nam quamuis aliquo sensu hoc
verum esse posset, quia saltem ex meritis ad glo-
riam prædestinati sunt, plus tamen indicatur
quando aliquis absolute prædestinatus dicitur.
Nam quia Dei prædestinatio, tanquam efficax
decretum operandi, rei prædestinatæ causa est,
nemo absolute prædestinatus dicitur, nisi quem
sua voluntate Deus ad creaturæ rationalis ter-
minum, æternam felicitatem eius, perducen-
dum suscipit, viamque simul ac terminum, me-
ritum scilicet & præmium in ea, vi suæ præde-
stinationis operatur. Quod sane in Angelis, vt
explicuimus, non habuit locum. Nam illa quo-
que ratio est, cur demones, quamuis propria
locutione, Deus eos ad æternam damnationem
prædestinauerit, vtpote quam non alium quem-
piam, sed se in eis propter merita facturum esse
præsciuit, non dicantur à Deo prædestinati,
quia non viam in eis, sed terminum tantum dam-
nationis operatus est. Hinc fit igitur, vt Angeli,
siue beati, siue damnati potius præsciti, quam
prædestinati esse censeantur quia meritum, quod
felicitatis & infelicitatis moralis causa est,
eos propria voluntate habituros, non sua se ef-
ficaci voluntate & prædestinatione in eis ope-
raturum esse præsciuit. Sed in hominibus ex
damnato genere saluandis, propter causam sæpe
repetitam, aliter accidit.

Propter hanc igitur prædestinationis Ange-
lorum stantium, & lapforum hominum differen-
tiam, fieri videtur, quod Aug. quando de totius
creaturæ rationalis prædestinatione loquitur,
prout Angelis atque hominibus communis est,
nusquam asserat, quod sciam, omnes illos qui in
cœlesti ciuitate vtrisque constante collocandi
sunt, à Deo prædestinatos esse, quamuis aliquo
sensu, saltem prædestinatione seu electione me-
ritorum verum esse possit, vt supra diximus, sed
circumspectissime aliquoties dicat: Numerum
Sanctorum prædestinatum esse, qui ex Angelis &
hominibus impleri debet. Multum enim diffe-
runt, numerum sanctorum, & singulas personas

Na iij

Vide lib. 14. de Civit. c. 23. & 26. et lib. 9. de gen. c. 3. & c. quæ infra citantur.

sanctorum seu singulos sanctos prædestinatos esse. Nam numerus definitus ex Dei sapientissima voluntate esse potest, qui nec minui nec augeri possit, etsi singuli sancti quibus implendus est, in illum numerum non efficaci Dei, sed propria voluntate quamvis non sine gratia, transferantur, atque inde propria similiter voluntate excidant. Sic enim personarum certitudo erit ex præscientia Dei, quæ quis eas suam perseverantiam meritorum esse videt, numerus ipse ex prædestinatione.

Quapropter si secundum S. August. mentem, de re ista sentire ac loqui volumus, prædestinatio creaturarum rationalium videtur esse perfecta in hunc modum. Cum Deus cælestem quandam civitatem condere decreuisset ex creaturis rationalibus, quæ ipsum tanquam regem atque artificem suum per totam æternitatem amaret & coleret, certum civium numerum qui scopo eius congrueret, ex infinita sua sapientia definiuit:

Epist. 106.

Novit quippe, ut Aug. ait, quod agat & quantus numerus esse debeat, primitus omnium hominum, deinde sanctorum sicut siderum, sicut Angelorum, atque ut de terrenis loquamur, sicut pecorum, piscium, volatilium, sicut arborum & herbarum sicut denique foliorum, capillorum nostrorum. Hunc ergo cælestis civitatis numerum ita præfixit, ut si qui ex illis caderent quos ad sedes prædestinatas condere, & in via velut agone constituere decreuerat, alij vel conderentur, vel ex ipso damnato genere suscitarentur, qui lapsorum implerent locum. Nam duplicem istum suppletionis modum August. diuersis in locis tetigit: Primum quidem in libris de libero arbitrio,

Lib. 3. de lib. arb. cap. 12.

vbi de Angelis loquitur: Non enim vel bonitas eius quasi aliquo radio, vel omnipotentia difficultate deficeret, ad creando alios quos in eis sedibus collocaret, quas peccando alij deseruissent: Alterum in libris de Civit.

Lib. 14. de Civit. c. 26. Lib. 9. de

Dei: Non defuit utique consilium quo certum numerum civium in sua sapientia prædestinatum, etiam ex damnato genere humano suæ civitatis impleverit. Vtrum igitur utrumque modum servauerit Deus, ut videlicet ad supplenda tantum loca cadentium angelorum condiderit genus humanum, (quo simul, haud secus atque Angelis, prolapsa, ex eodem damnato genere numerum refarsierit) vel tantum posteriorem, ita videlicet ut homines perinde atque Angelos per se ad prædestinati numeri impletionem ordinaverit, ruinasque tam Angelorum quam hominum, ex damnato humano genere refarsierit, non ita perspicue ex August. cerni potest. Nam utrique opinioni loca fortassis quædam fauent, quamvis posterior magis eius sententiæ consentaneus esse videatur.

Itaque cum Angeli plurimi à perseverantia deficiendo cecidissent, restabat hominum genus ex quo non solum lapsorum ruinæ, sed etiam quicquid deerat implendo præstituto diuinitus numero, supplendum erat. Quam ob causam tam diu fuissent homines in paradiso generando multiplicati: si omnes in collocata sibi sanctitate stetitissent, donec numerus ille cælestis civitatis impleretur, ut illo impleto ad immortalem vitam, æternamque beatitudinem transferrentur. Nam

Gen. ad lit. cap. 3.

Lib. 1. retractat. c. 13.

in libris de Genesi ad litteram tradit, tam diu homines in paradiso immortaliter victuros fuisset: Donec certo numero impleto, si iuste omnes obedienterque viverent, tunc fieret illa commutatio, &c. Et in lib. 1. retractationum: Ac per hoc & in parentibus, & in filiis fecunditas, felicitasque mansisset, usque ad certum sanctorum numerum quem prædestinavit Deus, nascerentur homines non parentibus successuri morien-

ribus, sed cum viventibus regnaturi. Atque hoc ipsum etiam in aliis locis tradit.

Ex quo colligendum relinquitur, tantum tunc hominum numerum nasciturum fuisse, si omnes ipsi in sanctitate perstitissent, quantus nunc post peccatum prædestinatorum hominum ex hominibus lapsis congregabitur. Et è contrario, tantum nunc hominum numerum ex lapsorum progenie ad æternam beatitudinem colligi, quantus tunc ex innocentibus, si omnes in innocentia perseverassent, fuisset natus. Quod quemadmodum ex eius principiis tanquam consectaneum nos colligimus, ita & suis verbis Augustinus expressit: Illud potius, inquit, est credendum quod sanctorum numerus, qui complenda illi sufficit beatissimæ civitati tantus existeret, etsi nemo peccasset, quantus nunc per Dei gratiam de multitudine colligitur peccatorum. Nam si vel illo iste, vel isto ille fuisset maior, aut minor, necessario numerus sanctorum civium in Dei sapientia prædestinatus, videtur fuisse contrahendus aut ampliandus.

Lib. 14. de Civit. c. 23.

Hoc interim in Augustini doctrina dubitatione prorsus caret, quod Angelorum ruinæ, hoc est sedes illæ quibus assequendis Angeli, qui prolapsi sunt, creati fuerant, per homines essent in utrolibet statu reparandæ, ut ita suppleta Angelorum societate, quæ cadentium lapsu minuta erat, numerus ille sanctorum prædestinatus, nulla Angelorum defectione turbaretur: Placuit uniuersis

In Enchir. cap. 29.

creatori atque moderatori, ut creatura rationalis, quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atque suppliciis & originalibus & propriis tota perierat, ex eius parte reparata quod Angelica societati ruina illa diabolica minuerat, suppleret. Et vberius clariusque paulò post: Et utique nouerunt sancti Angeli docti à Deo, cuius veritatis æterna contemplatione beati sunt, quanti numeri supplementum de genere humano integritas illius civitatis expectet. Propter quod ait Apostolus, instaurari omnia in Christo quæ in cælis sunt, & quæ in terris. In ipso quippe instaurantur quæ in cælis sunt, cum id quod inde in Angelis lapsus est ex hominibus redditur. Sed utrum ille numerus, qui vel ex hominibus innocentibus tunc fuisset colligendus, vel ex peccatoribus nunc colligitur, æquet præcise numerum Angelorum qui superbia ceciderunt; an vero etiam superet, statuere perdifficile est, quod & Angelorum cadentium, & hominum ad beatitudinem resurgentium numerus humanæ ignorantia sit incertus. Quam incertitudinem & Augustinus non vno loco profitetur. Nam in libris de Civitate Dei dicit: De mortali progenie merito iusteque damnata tantum populum per gratiam suam colligit ut inde suppleat & instauret partem quæ lapsa est Angelorum, ac sic illa dilecta & superna veritas non fraudetur suorum numero civium. QV IN

Ibid. c. 62.

ETIAM FORTASSIS ET VBERIORE LETETUR. Et in Enchiridio iam citato, cum ruinas illas angelicas, seu Angelorum societatem ruentium defectione mutilatam, ex hominibus instaurandam esse statuisset, adiicit: Itaque superna illo Hierusalem mater nostra ciuitas Dei, nulla civium suorum (ex lapsu Angelorum) numerositate fraudabitur, sed VBERIORE ETIAM COPIA FORTASSE REGNABIT. Vbi quod utroque loco dubitantis animi voce (fortassis) utitur, duplex videtur esse causa. Vna quia nobis incertum est, quantus sit numerus uniuersorum civium cælestis Ierusalem, itemque quantus Angelorum cadentium aut hominum resurgentium, ut ex eorum collatione certi aliquid decernere possemus. Quid si enim numerus cælestium civium tantus

Lib. 22. de Civit. c. 1.

ETIAM FORTASSIS ET VBERIORE LETETUR. Et in Enchiridio iam citato, cum ruinas illas angelicas, seu Angelorum societatem ruentium defectione mutilatam, ex hominibus instaurandam esse statuisset, adiicit: Itaque superna illo Hierusalem mater nostra ciuitas Dei, nulla civium suorum (ex lapsu Angelorum) numerositate fraudabitur, sed VBERIORE ETIAM COPIA FORTASSE REGNABIT. Vbi quod utroque loco dubitantis animi voce (fortassis) utitur, duplex videtur esse causa. Vna quia nobis incertum est, quantus sit numerus uniuersorum civium cælestis Ierusalem, itemque quantus Angelorum cadentium aut hominum resurgentium, ut ex eorum collatione certi aliquid decernere possemus. Quid si enim numerus cælestium civium tantus

Ibidem.

à Deo prædestinatus sit, vt etiam Angelica suppleta societate, magnus occupandarum sedium numerus vacet? Quam suæ dubitationis causam Augustinus ibid. indicat. Neque enim, inquit, numerum, aut sanctorum hominum, aut immundorum demonum nominus, in quorum locum succedentes filij sanctæ matris Ecclesiæ, quæ sterilis apparebat in terris, in ea pace de qua illi ceciderunt sine vlllo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus, siue qui est, siue qui futurus est, in contemplatione est eius artificis qui in mensura, numero & pondere cuncta disponit, Altera fortassis etiam fuit, quia si præcisus ille numerus hominum, siue innocentiam, siue lapsorum ad beatitudinem pertingeret, quantus cadentium Angelorum fuit, videretur profecto genus humanum tantum per accidens esse conditum, & quasi intrusum vniuerso, vt Angelorum societati, per quorundam superbiam diminutæ suæ constaret integritas. Quid si enim non nisi decem aut viginti Angeli à perseuerandi stabilitate descuiissent, an idcirco non nisi decem aut viginti homines in Paradiso perseuerantes nati fuissent, aut post peccatum totidem tantummodo per Christi mortem reparandi? Quid si omnes Angeli in veritate steterissent, an propterea genus humanum in isto corporali cœli terræque complexu, neque condendum fuisse arbitraberemur, vt tanta rerum corporalium, tam ordinata vniuersitas, nullius creaturæ rationalis vñbus seruiens, inutilis permaneret, vel ne quidem instituenda fuisse credatur? Quod si merito absurdum videri potest, hinc existimo S. August. significare voluisse, cœlestem ciuitatem non esse fraudatam numero suo, sed vberiore fortassis copia quam si omnes perstitissent Angeli, lætaturam, nempe quia fortassis ab initio ante constitutionem mundi tantus beandorum ciuium numerus, prædestinatus est, vt non tantum præcise Angelorum ruina restauranda, sed præter eos qui lapsorum Angelorum suppleant locum, plurimi prædestinatis à Deo sedibus inuehendi sint.

Cum igitur propter creaturas rationales, quæ tanquam cæteris omnibus præstantiores, immediate sub Deo collocatæ & ipsius ineffabili contemplatione beandæ sunt, tota cœli terræque machina sit condita, & sæculorū transuolantium cursus ad suum terminum properet, ab istius beatissimi numeri impletione, tota temporalis eius administratio regulam sumit; vt prout paucitas aut multitudo liberandorū beandorumque postulauerit, tardius aut celerius terminetur. Quod tam liquido verum est, vt si subito tota humani generis iam viuientis multitudo, castitatis veræque pietatis cultu recte viueret, & huiusmodi repentina conuersione prædestinatus ille ciuium sanctorum numerus impleretur, confestim huius mundi impenderet occasus. Vnde quibusdam conquerendo dicentibus quomodo? Quomodo subsisteret genus humanum si omnes fuerint continentes? Respondet Augustinus: Quasi propter aliud retardetur hoc sæculum, nisi vt impleatur prædestinatus numerus ille sanctorum, quo citius impleto, profecto nec terminus sæculi differetur. Et in alio libro de bono coniugali, similibus respondet quærimoniis: Vtinam omnes hoc vellent (ab omni concubitu abstinere) dumtaxat in charitate de corde puro & conscientia bona & fide non ficta: multo citius Dei ciuitas compleveretur & acceleraretur terminus sæculi. Quapropter sæculi huc vsque retardati ratio, iuxta sanctissimi Præfulis principia, non est alia quam vt ciues illi qui ad implendum prædestinatum numerum cœlo

Lib. de bono voluntatis cap. 23.

Lib. de bono coniugali cap. 10.

A ascripti sunt, & adhuc peregrinantur in sæculo, dilationis istius beneficio colligantur: *Inlex noster In Psal. 34. non radio, sed amore differt salutem nostram, ratione non inopia, non quia non potest & modo subuenire, sed vt numerus omnium nostrum vsque in finem possit impleri.*

Sed numerus iste secundarius qui ex humano lapsorum genere colligitur, vt Angelorum ruinas, illumque primarium numerum cœlesti ciuitati præstitutum impleat, non tantum secundum numerum & formaliter, sed etiam secundum personas & materialiter prædestinatus ac certus est, non tantum ex præsentia, per quam & alter Angelorum stantiū atque cadentium certus fuit, sed etiā ex immutabili decreto prædestinantis Dei.

B Non enim nunc promiscue, sicut olim velle atque perseuerare, libero cuiusque arbitrio constitutum, sed ipsa voluntas eorum liberanda, ipsum velle & perseuerare peculiari & gratuita donatione singulis largiendum. Ex quo efficitur, vt quamuis ad implendum primarium illum numerum, toti cœlesti ciuitati diuina præfinitione præfixum, satis esset vt numerus dumtaxat eorum ex quibus conflabitur istud supplementum, prædestinaretur à Deo; propter istius ruinae tamen magnitudinem qua libertas arbitrij ad surgendum ac standum attenuata & infirmata est, necesse est, vt etiam singulæ personæ ex illa ruina suscitandæ, diuini operis beneficentia liberentur, & per hoc diuina prædestinatione seligantur.

C Vtrumque sæpissime S. Augustinus docet, de numeri materialis, seu de personarum prædestinatione, libri duo postremi ad Prosperum & Hilarium exarati pleni sunt. Nam quod toties dicit, Deum præsciuisse quibus dona sua daturus esset, non aliud probat, quam eos ipsos esse prædestinatos secundum regulam ex qua Augustin. ipse concludit: *Prædestinatos à Deo esse quos liberat & coronat.* Numeri vero formalis prædestinatio, quamvis ex personarum omnium prædestinatione consequatur, per se tamen ipsa crebris testimoniis altrui potest: *Quorum (qui videlicet prædestinati sunt in regnum Dei) ita certus est numerus vt nec addatur eis quisquam, nec minuat ex eis.* Et inferius: *Numerus ergo sanctorum per Dei gratiam Dei regno prædestinatus, donata sibi etiam vsque in finem perseuerantia, illuc integer perducetur.* Et iterum: *Hi ergo qui non pertinent ad istum certissimum & felicissimum numerum pro meritis iustissime indicantur.* Et in epist. ad Paulinum: *Certus est ergo Dei præscientiæ definitus numerus & multitudo sanctorum, quibus diligenter Deum omnia cooperantur in bonum.* Et in libro de dono perseuerantiæ: *Deus autem melius esse iudicauit, miscere quosdam non perseueraturos certo numero sanctorum suorum, &c.* Et in libris de baptismo contra Donatistas: *Omnis pulchritudo filia regis intrinsecus, in quibus (iustis) est numerus certus sanctorum prædestinatus ante mundi constitutionem.*

E Cuius doctrinæ principiis consentaneè docet vterius Augustinus, quicquid siue iustorum, siue iniustorum hominum, extra illum beatissimum ac prædestinatum numerum in Ecclesia congregatum est, esse super numerum, quos etiam supernumerarios appellare solet. Nam in eodem loco adiicit: *Illæ vero multitudo spinarum siue apertis, siue occultis separationibus forinsecus adiacet super numerum.* Quem certum prædestinatorum numerum, in tractatibus in Ioannem, significatum docet illis centum quinquaginta tribus piscibus, qui post resurrectionem eius capti sunt: *Sic post resurrectionem videlicet, Non sunt aliqui super numerum, sed certus est numerus, centum quinquaginta tres.* Et in

In Psal. 34.

Lib. de dono perf. c. 17. & 21.

Ibid. c. 17.

Lib. de Corr. & gratia cap. 13.

Ibidem.

Ibidem.

Epist. 106.

Lib. de dono perf. c. 8.

Lib. 5. de Baptismo contra Donatist. c. 27.

Ibidem

Tract. 122. in Ioann.

Serm. 148.
de Temp.
cap. 2.

sermonibus ad populum: Miserunt, coeperunt; certus est numerus, nemo est illi super numerum. Modo autem quanti super numerum accedunt ad altare, qui in populo Dei videntur, & in libro vite non scribuntur. Ibi ergo certus est numerus. Et in alio sermone citat scripturas, vnde illius doctrinae occasionem

Serm. 254.
de Temp.
cap. 1.

sumpsit: In congregatione Christiana, quantum pertinet ad participationem & communionem sacramentorum multiplicati sunt super numerum. Alius est ergo numerus; alij super numerum. Numerus est de quibus dicit Apostolus; nouit Dominus qui sunt eius. Super numerum autem: quoniam in magna domo non solum vasa sunt aurea & argentea, sed lignea & fictilia, &c. Numerus ergo, vasa in honorem; super numerum, vasa in contumeliam.

Prosper ad
August.

Hæc igitur doctrina diui Augustini constantissima, qua numerum saluandorum certum & immutabilem esse tradidit, non tantum ex præscientia perseueraturæ sub gratia voluntatis, sed etiam ex prædestinatione Dei Massiliensium Presbyterorum superbia ferre non potuit, quibus molestissimum fuit, eum ex diuina definitione tam immobiliter prædestinatum esse, vt neque augeri, nec minui posset, nec quisquam in eum exclusus irrepere: Nec acquiescunt, inquit Prosper ad Augustinum, prædestinatum electorum numerum, nec augeri posse, nec minui, ne locum apud infideles ac negligentes cohortantium incitamenta non habeant; ac superflua sit industria & laboris indictio, cuius studium cessante electione frustrandum sit. Et similiter Hilarius eorum proponens querimonias: Si sic prædestinati sunt, inquiunt, ad vtramque partem, vt de alijs ad alios nullus possit accedere, quo pertinet tanta extrinsecus correptionis instantia? Et inferius: Inde est quod & illud pariter non accipiunt, vt eligenti-

Hilar. in
epist. ad
August.

A dorum reiiciendorumque esse definitum numerum velint. Quorum verba querelarum perspicue manifestant, quo pacto S. August. certitudinem istius numeri intellexerit, nempe non ex præscientia dumtaxat, sed vt loquuntur, ex definitione & prædestinatione Dei. Nam numeri certitudinem ex sola præscientia diffiteri aut ignorare non poterant, vtpote quam ipsi maximè circa futura tam conditionata quam absoluta prædicabant. Vnde Prosper de ipsis profitetur, quod propositum & prædestinationem Dei secundum præscientiam receperunt. Item quod ob hoc Deum alios vasa honoris, alios contumelia facere fatebantur, quia finem vniuiusque præviderit, & sub ipso gratia adiutorio in qua futurus esset voluntate præscierit. Illam igitur numeri certitudinem libenter agnoscebant respectu saluandorum hominum, quam circa stantes & beandos Angelos Deus habuit, quorum numerum vel personas non prædestinauit ipse, vt in gratia adiutorio & sanctitate perseuerarent, sed eos sub ipso gratia adiutorio in qua futuri essent voluntate præsciuit. Enim vero quid stultius, hominibus Dei prædestinationem iuxta præscientiam prædicantibus, quam vt certitudinem inde resultantem, industriae ac laboribus & exhortationibus repugnare putent, cum illa numeri certitudo ex exhortationibus, laboribus & industria præsupposita præuisaque nascatur? Itaque valde mirum est, recentiores aduersus istius numeri definiti ac prædestinati certitudinem, hoc est, aduersus apertissimam sancti Augustini doctrinam, tanto studio aduersus hæreticos inculcatam, prisca querimonias tanta animositate refricare, vt omnem sollicitudinem bonorum operum & salutis plane tolli clament.

Prosper. in
Epist. ad
August.

Vide Less.
de prædest.
& reprob.
c. 5. m. 14.

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS,
DE
GRATIA CHRISTI
SALVATORIS
LIBER DECIMVS.

Qui est de prædestinatione hominum & Angelorum.

Quis ordo reprobationis quorundam Angelorum negatiua & positina, ante, an post præuisa merita.

CAPVT PRIMVM.

X iis quæ de prædestinatione Angelorum & hominum diximus non est difficile de nonnullis quæstionibus, quæ de reprobatione creaturarum rationalium agitantur, maxime de causa eius, certi aliquid, iuxta S. Augustini sententiam, statuere. Nam vt ab Angelis & primis hominibus in statu innocentia constitutis inchoemus.

Quemadmodum Deus neminem Angelorum (& idem est in omnibus iudicium, de hominibus innocentibus) prædestinauit ad gloriam efficacem, ante præuisionem operum, & perseverantia in charitate, ita quoque neminem reprobaui, nisi postquam eum à iustitia defecturum esse præsciuit. Habuit igitur Deus generalem voluntatem beneuolentia erga omnes, ex qua, quantum in se est, omnium beatitudinem æternam voluit, omnibusque propterea beatitudinis consequenda media sufficientissima largitus est. Non enim solum ipsis liberum arbitrium, sed etiam bonam voluntatem, hoc est, charitatem dedit, & addidit adiutoriū per quod in suscepta charitate perseverare possent, & sine quo perseverare non possent; ita tamen vt perseverare & non perseverare in eorum libero relinqueretur arbitrio: Tale quippe erat, vt Augustinus ait, adiutoriū quod quilibet eorum desereret cum vellet, & in quo permaneret si vellet, non quo fieret vt vellet: Ex quo fiebat, vt instar Agonothetæ, qui omnibus indifferenter præmium proponit, & vires & media

A consequendi tribuit, quorum vsum libero relinquit arbitrio, vt unicuique tandem rependeret iuxta meritum suum; ita Deus seriam haberet erga omnes quos condiderat, beatitudinis impartienda, quantum in se est, voluntatem; ita videlicet, vt sicut ab ea neminem secludebat, sic etiam nemini peculiariter & efficaciter vellet, nisi postquam voluntatis inclinationem vtriusque præsciebat. Sic ergo positus quicumque Angelus perfectissime in manu consilij sui, statum & casum, permansionem cum Deo, & defectionem à Deo, gloriam, ac damnationem, prædestinationem, & reprobationem suam in sua habebat positam potestate. Nihil enim, efficaciter Angelicas præueniendo voluntates, non solum de dando præmio aut pœna, sed nec de fauendo vni præ altero in stadio, Deus vtrumque constituerat; sed erant omnia liberrima & potentissima, non tamen sine Dei gratia & adiutorio relicto voluntati; vt non sit opus multis, de signis diuinæ voluntatis erga prædestinatos & reprobos hic satagere. Nam erga omnes æqualiter ante præuisa merita sese habuit; neminem ad præmium & pœnam efficaciter, neminem ad meritum vel demeritum prædestinauit aut reprobaui, omnibus æternam vitam simplici affectu voluit, ex quo omnibus gratiam & adiutorium sufficientissimum dedit: sed postquam quarundam voluntatum inclinationes in malum & consensiones vidit, ex illa & post illam præscientiam decretum reprobationis ad damnationem sanxit.

Et istum quidem reprobationis eorum fuisse ordinem, ex Angelorum prædestinatione superius tractata, & maxime ex natura adiutorij Angelici & primorum hominum, satis intelligitur. Nullum quippe fuit respectu Angelorum, aut hominum innocentum, efficax auxilium, quo in eis operaretur velle, sed omne auxiliū sufficiens tantum, cum quo de facto Angeli permanere vo-

luerunt & permanserunt. Non enim efficax idcirco dicitur, quia re ipsa cum voluntate in effectum influit, sed quia operatur ut velit, ut faciat, ut perseueret. Cum ergo nullum esset huiusmodi adiutorium, sed omne quaecumque tandem esset, in libero voluntatis nutu relinqueretur, nulla etiam in Deo fuit voluntas efficax, qua vni Angelo præ altero salutem efficaciter voluit, antequam cum perseuerare præsciisset. Nulla proinde consequenter voluntas in Deo fuit reprobandi quemquam, ante præuisum cuiusque finem, siue de reprobatione positiva, siue de negativa loqui velis. De positiva, res aperta, quia peccatum præcessisse supponit, cui poena rependenda decernitur. De negativa; non minus euidenter patet. Nam negativa reprobatio, non est aliud, nisi prædestinationis priuatio. Iam vero ante præuisionem perseuerantiæ, nullus Angelorum siue ad gloriam, siue ad perseuerantiæ meritum prædestinatus fuit ergo nec negative reprobatus, nisi omnes Angelos ante peccati & meriti præuisionem negative reprobatos dici velis, quod nemo sanus dixerit. Nam talis negativa reprobatio, seu non prædestinatio, si quem locum ibi habuisse dici debeat, in illo signo respectu omnium pariter locum habuit.

Vnde nec permissio primi peccati cadentium Angelorum, reprobationis negativæ effectus esse potuit: ubi nulla talis reprobatio fuit, sed illa fluxit ex alia generali circa creaturam rationalem providentia, quam S. Augustinus detexit, quando dicit; quod Deus prius voluit ostendere, quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid suæ gratiæ bonum, iustitiæque iudicium. Hic ergo reprobationis Angelorum ordo & ratio, iuxta D. Augustinum fuit. Quo etiam cum hominibus primis ante peccatum actum fuisse, & cum tota posteritate agendum consequenter sentiendum est. Vniuersum quippe humanum genus ex peccati futuri præuisione, perinde prorsus ac demones, fuisset tam negative quam positive reprobatum, nisi diuini iudicii seueritatem misericordia indebita temperasset.

Quis ordo reprobationis lapsorum hominum.

CAPVT II.

Postquam igitur primi homines ab illa mirabili libertate & potestate lapsi sunt, iustissimamque damnationem, sub corporis & animi grauissimis suppliciis, in hoc mundo, & æternam in altero meruerunt, illa Dei æquabilitas erga omnes & singulos, quam ante diximus, non amplius locum habuit; quamuis id nonnulli recentiores, nimis enormiter ab Augustino & veritate aberrantes, persuadere moliantur. Ex quo consecutum est, ut aliam quoque prædestinandi rationem cum illis sibi Deus ineundam esse iudicauerit, quemadmodum hoc tractatu fuse diximus; quæ quisquis intellexerit non difficile perspicit, quid de reprobatione hominum lapsorum arbitrandum sit. Ut igitur profundissimi Doctoris mens liquidius perspiciatur, memoria repetendum est, id quod de electorum æterna prædestinatione & temporali adiutorio quod ad eius executionem datur, tam hoc libro, quam cum de gratia voluntatis, libro secundo tractaremus, & alibi sæpe diximus. Multis enim asseruimus, ele-

ctionem earum, non solum ad merita liberationis à damnatione, sed etiam ad ipsam liberationem seu gloriam esse factam, ante præscientiam vllius meriti, siue operis, siue voluntatis bonæ, & adiutorium, quo fit executio, iam esse tale, ut per hoc Deus in eis velle, & operari, surgere & stare, meritum & perseuerantiam, vitam & mortem in eis sua charitate operetur; nec vllum præterea nunc dari medicinale Christi quasi potentiale adiutorium quod sufficiens dicunt, cum quo, tanquam in libera sua voluntate constituto, possit surgere aut stare, aut operari, aut perseuerare si velit.

Hæc igitur S. Augustini principia quisquis perceperit, iam facile videt.

Primo non posse statui, quod recentiores plerumque solent, voluntatem quandam generalem qua Deus velit omnes homines in damnatione primi peccati positos saluos fieri, ex qua voluntate, non solum generalia redemptionis remedia sed etiam sufficientia adiutoria, omnibus etiam reprobis præparauerit. Sicut enim talia sufficientia adiutoria non dantur omnibus, imo nulla omnino post lapsum sunt, ita nec voluntas illa generalis ex qua promanare dicuntur. Quæ quidem causa vera est, cur S. August. in scriptis suis vniuersis talem voluntatem, qua Deus velit omnes omnino saluos fieri nunquam ab initio conuersionis vsque ad vite terminum agnouerit, sed semper constanter impugnauerit, illumque Apostoli locum, Deus vult omnes homines saluos fieri, quo Recentiores id expressum volunt, de efficaci voluntate, quam circa prædestinatos habet, semper explicuerit: eosque insignis absurditatis & ineptiæ redarguerit, qui Deum circa omnes prorsus, etiam illos qui pereunt, talem voluntatem habuisse sentirent. Quæ de re, cum latè alibi disertum sit, non est hic iterum dicendi locus. Nam inde vtcunque intelligetur, talem voluntatem generalem, fuisse Massiliensium basim, ex qua ipsi media omnibus hominibus sufficientia largiti sunt & consequentissime, nullam prædestinationem electorum, nisi in præuisione futurorum, fabricarunt.

Secundo videt, hominum liberandorum prædestinationem, siue ad gratiam, siue ad gloriam, mere gratuitam esse debuisse, atque ita omnem præuisionem operis aut voluntatis antecedere. Nam & ipsa opera & voluntas bona, quæ quis præuisa esse vellet, per adiutorium efficax, non solum sine quo velle non posset, sed quod ipsum velle tribuit, & liberaliter donandum, & proinde prædestinandum est.

Tertio videt, hoc ipso quo Deus non omnes, sed certos tantum & peculiariter selectos, ex perditione seu damnatione quam incurrerant, liberandos esse decreuit, & illis solis beneficia liberationis danda præparauit, iam cæteros exclusos esse, & negative reprobatos. Hoc enim nihil est aliud, quam eos hoc ipso non esse prædestinatos ut per talia liberationis beneficia à damnatione liberentur.

Videt quartò, hoc ipso quoque reliquos qui sic ab illo numero liberandorum beatissimo seclusi sunt & negative reprobati, etiam positive reprobatos dici posse. Non enim sic præteriti sunt à Deo, ut quodammodo manserit voluntas eius de ipsorum salute vel perditione suspensa; sed sic ut fuerit voluntas fixa, eos relinquendi in isto statu ex quo cæteros liberare statuebat. Ille autem citra dubium perditionis ac damnationis est status. Vnde August. Non sunt ab illa conuersione dis-

*Lib. de Corr.
& gratia
cap. 10.*

*Vide dist.
lib. 3.*

*De gratia
Christi Sal.
c. 20. & 21.*

*Lib. de Corr.
& gratia
cap. 7.*

creti quam constat esse damnatam. Et in alio loco, cum definitionem prædestinationis sanctorum dixisset esse præparationem beneficiorum Dei, *Lib. de dono Quibus certissimè liberantur, scilicet à perditione* *pers. c. 17.* *quicunque liberantur, statim adiicit: Cateri autem ubi, nisi in massa perditionis iussu diuino iudicio relinquuntur?* Hoc ipso igitur quo relinquitur in statu damnationis, positiuè quoque reprobati sunt, quia Deus non solum eos non vult liberare, sed etiam positiuè vult in damnatione relinquere, quia *ira Dei manet super eos*, ex qua præter ipsum eos nemo liberare potest. Quod si verò statueremus, vt multi recentiores faciunt, prædestinationem hominum gratuitam ad meritum & præmium ante præuisionem ullius operis ex puro Dei beneplacito factam esse, antequam massa hominum peccato infecta præsciatur, iam facile esset intelligere, quo pacto quibusdam electis ad gratiam & gloriam, ceteri tantum negatiuè, in hoc signo rationis, nondum positiuè reprobati dicerentur. Nihil enim adhuc tum in isto signo rationis præuidisse ponitur Deus, quod positiuam reprobationem, seu decretum damnationis inferendæ prouocasse censeatur. Porro ista positiuam reprobatio non sic intelligenda est, quasi Deus hoc ipso quo quosdam liberandos ad æternam vitam eligit, ceteros positiuè ad pœnas omnes sensus quas in inferno re ipsa pro peccatis omnibus passuri sunt reprobando damnauerit. Hoc enim decretum, sine dubio, posterius est & omnium futurorum peccatorum, ipsiusque mortis in peccatis præsupponit præscientiam; sed ita potius, vt hoc ipso ceteros præteritos positiuè voluerit excludere dumtaxat ab æterna vita, quæ est in regno suo: seu, quod idem est, positiuè noluerit eos à toto statu perditionis in quo eos iacere videt, hoc est, finaliter à perditione liberare. Quod sane non est aliud, quam velle damnare, quatenus exclusio à vita æterna & regno Dei, grauissima creaturæ rationalis est damnatio.

Tandem verò, quia peccatum istud non solum exclusionem à Dei regno meruit, sed alias etiam sensibiles & intelligibiles pœnas, neque omnes quos à regno suo reprobauerit, cum isto solo damnatæ originis peccato ex hac vita discessuros videt, cum eos in peccatis morituros esse præuiderit, decretoria damnationis totali sententia æternis suppliciis addicuntur.

Causa reprobationis, secundum considerationem absolutam, est massa damnationis siue peccatum originale, & quo sensu.

CAPVT III.

EX isto reprobationis hominum lapsorum ordine, non est etiam operosum quæstionem de causa reprobationis & eius effectibus definire. Et causa quidem, vt apertius constare possit, tollenda est primum ambiguitas, quid nomine reprobationis intelligatur. Distinguunt igitur plerique recentiores reprobationem, vt iam tetigimus, in *negatiuam* & *positiuam*. Negatiua est eis, pura omisso prædestinationis gratiæ. Positiua in actu positiuo sita est quo Deus aliquem tanquam indignum prædestinatione à regno cælorum excludit. De vtriusque verò causa loqui possumus vel absolute, cur aliqui reprobentur, vel

comparatiue, cur hic præ illo cuius par causa est, reprobetur. Itaque primo modo de reprobatione loquendo, qui putant homines & Angelos quosdam gratuita Dei voluntate ad regnum Dei & efficacem gratiam prædestinatos esse, & ceteros prætermittos ante omnem meritum præscientiam, nullam istius reprobationis negatiue, seu non prædestinationis causam ex parte hominis esse dicunt, sed solam liberam voluntatem Dei, qui distribuat bona sua sicut vult, Positiuæ vero reprobationis causam dicunt esse, præuisionem peccatum, quo creatura iudicatur indigna & regno & gratia Dei. Sed iuxta doctrinam S. Aug. facile ex eis quæ diximus animaduertitur, nullam respectu Angelorum aut hominum negatiuam reprobationem esse fabricandam. Nam si statum in quovtrique conditi sunt, respicias, neutri ante præuisionem meriti prædestinati, neutri negatiuè reprobati; nisi hoc ipso etiam beatos Angelos negatiuè reprobatos, hoc est, non prædestinatos dicere velis, quæ non est mens eorum qui negatiuam reprobationem in medium protulere; si vero statum reprobationis ex quo liberandum est genus humanum (vnde proprie hominum prædestinatio & reprobatio incipit) iam hoc ipso, vt diximus, quo quis à Deo, alios liberandos prædestinante, præteritur, etiam velut indignus reijcitur, & proinde positiuè reprobatur. Vnde in S. Augustini doctrina, etsi recte dici possit, aliquos non esse prædestinatos, nullus tamen istius negatiuæ reprobationis est usus; quia semper ei, in omni signo diuinæ rationis, positiuam coniuncta est, propter conditionem obiecti seu personæ super quam vtralibet cadit. Secundum hoc igitur non est obscurum, quid de causa reprobationis positiuam dicendū sit. Nam si de illa loquamur, qua Deus in eo signo, quo aliquos à perditione liberandos elegit, ceteros tanquam indignos liberatione, vult in perditione relinquere, & ab æterna vita excludere, vera reprobationis istius causa est, peccatum originale, quo perisse & damnationem istiusmodi meruisse præuidentur. Quod conuenientissime in August. principia quadrare, vel inde patet, quia ex mente ipsius, Angelorum & hominum in innocentia statu, prorsus eadem fuisset prædestinationis & reprobationis ratio; ita videlicet, vt vnusquisque ex præuisione meriti ac demeriti fuisset prædestinatus ac reprobatus, quemadmodum re ipsa in Angelis factum est. Quapropter si Deus vniuersum genus humanum in illa primæ præuicationis iniquitate relinquere, & propter illam damnare statuisset, nulla amplius de quorumlibet reprobatione quæstio esset reliqua. Nam perspicuum esset omnes ex illa prima quæ omnium fuit præuicatione, velut vera causa fuisse reprobatos, vbi nulla alia causa fuit. Cum igitur Deus quosdam tantum ex illo genere, in illa primæ iniquitatis damnatione relinquere altissimo iustissimoque iudicio suo constituerit, profecto sic se cum istis relictis gerit, ac si neminem inde liberare voluisset, & proinde ipsos ibi relictos ex illa primæ originalis iniquitatis culpa reprobauit. Nam quod Scholastici plerique putant, Deum post hominum lapsum habere adhuc voluntatem saluandi omnes omnino, nemine excepto, & ex illa voluntate omnibus etiam reprobis sufficientem non solum redemptionem, sed etiam gratiam præparasse, ab Augustini doctrina prorsus dissentaneum est. Quod si vero loquamur de illa positiuam reprobatione, quæ præuisione vitæ sine & peccatorum

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 13.
& lib. de
gest. Pelag.
cap. 3.
Rom. 1.

omniū multitudinē, suppliciiis æternis eos Deus cruciandos esse constituit, istius causa formaliter sunt peccata omnia cum quibus & in quorum reatu morituri sunt, radicaliter etiam originale peccatum. Nam ex illius suppliciiis concupiscentia & cæcitate, ac desertione Dei (qua, ut Augustinus loquitur, *Dimittuntur libero arbitrio ac desiderii suis, & traduntur in desideria cordis eorum*) quicquid peccatorum à reprobato perpetratum est accessu liberæ voluntatis, fluxit; quod alio in loco ex Augustino multis demonstrauius, ut proinde tota illa suppliciorum concatenatio usque ad ultimam damnationem in ignem æternum, radicaliter & mediate in peccati originalis meritum referendum videatur. Immediatè tamen prima pœnarum istarum promeretur secundam, & ita deinceps, donec ultima tandem, velut præcedentium complementum inferatur. Ommissa igitur istius pœnæ ultimæ & completæ reprobationis causa, quam omnes Catholici peccata in quibus peccator moritur, siue actualia, siue originalia, siue utraque esse profitentur, de causa primæ istius iam memoratæ, paulo latius dicendum est. Nameam S. Doctoris indubitam esse sententiam, iusto pene volumine ostendi potest, qua de re supra nonnihil diximus, cum de prædestinatione ex massa perditionis ageremus. Nunc paucis testimoniis contenti erimus. Sic ergo loquitur in quæst. 2. lib. 1. ad Simplicianum: *Quis enim discutiatur opera Domini ex eadem conspersione alium damnantis, alium iustificantis.* Conspersionem vero istam seu massam per originale peccatum, damnationis esse factam, paulò ante docuerat, & in eadem quæstione tradit, in illo loco, *Iacob dilexi, Esau autem odio habui* (quo tanquam typo hominum prædestinatio & reprobatio figuratur) non posse odium nisi propter iniquitatem peccati originalis intelligi. Non enim, inquit, *Deus odit Esau hominem sed odit Deus Esau peccatorem.* In Adam enim, *Vniuersum genus humanum factum est vna quædam massa peccati, supplicium debens diuinæ summæque iustitiæ quod siue exigatur siue donetur, nulla est iniquitas.* Et in Epistola ad Sixtum, cum citasset eundem de Iacob dilecto & Esau odio habito locum, docet hoc esse dictum: *Vt intelligeretur hoc apertum postea per Prophetam, quod antequam illi nascerentur erat in DEI PRÆDESTINATIONE per gratiam.* Cum ergo sic de prædestinatione sermonem esse docuisset, adiicit: *Quid enim diligebat in Iacob antequam fecisset aliquid boni, nisi gratuitum misericordiæ suæ donum? Quod videlicet eum prædestinando facere decernebat. Et quid oderat in Esau antequam fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum? Propter quod eum velut odio dignum reprobabat, & in eadem Epistola inferius: Vt cum ex eodem patre, eadem matre, vno concubitu, antequam aliquid egissent boni vel mali, alterum Deus diligit, odit alterum, intelligat Iacob, ex illa massa originalis iniquitatis, ubi fratrem suum, cum quo habuit communem causam, videt per iustitiam meruisse damnari, non nisi per gratiam se potuisse discerni. Discriminatio autem ista S. Augustino, est ipsa prædestinatio, seu electio, quam in eodem loco nominat. Et in Enchiridio ad Laurentium, hoc ipsum multis agit: Tunc non latebit quod nunc later, cum de duobus paruulis vnus esset assumendus per Dei misericordiam, alius per iudicium relinquendus, cur ille potius quam iste fuerit assumptus, cum causa vna esset ambobus. Assumptio autem & relictio ista in mente Dei, non est aliud, nisi prædestinatio gratuita & reprobatio per iudicium quo quis damnandus esse decerni-*

Lib. 1. q. 2.
ad Simpl.

Ibidem.

Ibidem.

Epist. 105.

Ibidem.

Enchirid.
cap. 95.

tur, hoc enim iudicium apud August. significare solet. Vnde aliquanto inferius: *Ambo itaque gemini natura filij iræ nascebantur, nullis quidem operibus propriis, sed originaliter ex Adam vinculo damnationis obstricti, sed qui dixit miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo, cui misericors fuero, Iacob dilexit per misericordiam gratuitam, Esau autem odio habuit per iudicium debitum.* Et in lib. 2. ad Bonifacium, idem exemplum ex professo tractat. Nam in illis duobus omnium Electorum & reproborum typus, ex August. & Apostoli mente, constitutus est. Itaque generaliter ibidem dicit: *Cum secundum propositum Dei (quod Augustino est ipsum prædestinationis propositum) vocatur alius, alius non vocatur; vocato datur gratuitum bonum, cuius boni est vocatio ipsa principium; non vocato redditur malum (hoc ipso scilicet quo non vocatur) quia omnes rei sunt ex eo quod per vnum hominem peccatum intrauit in mundum.* Et inferius paucis interiectis æque generaliter: *Vbi dicitur cuius vult miserebor & quem vult obdurat, qui facit aliud vas in honorem, aliud in contumeliam, bonum quidem immerito & gratis datur, quia ex eadem massa est cui datur: malum verò merito & debitum redditur, quia in massa perditionis malum malo non male redditur.* Et adhuc ibidem: *Quis enim te discernit, utique ab iræ vasis, à massa perditionis quæ per vnum omnes misit in damnationem.* Et mox de duobus paruulis: *Redit ad vos frater ille geminus baptizati non baptizatus, & tacite quærit à vobis, vnde fuerit à fraterna felicitate discretus, cur illa infelicitate punitus; si nullum est gratiæ sine meritis donum, nullum originale peccatum?* Et in libro de Correctione & gratia, dicit non solum eos qui non crediderunt, aut nec audierunt Euangelium, aut baptismo caruerunt, sed etiam iustos, qui non perseverauerunt: *Non esse ab illa conspersione discretos, quam constat esse damnatam euntibus omnibus ex vno in condemnationem.* Itemque tales iustos non perseveraturos, non esse in numero prædestinatorum filiorum Dei, quia, *non sunt à massa illa perditionis præscientia Dei & prædestinatione discreti.* Et lib. de prædest. Sanct. Cur autem non omnibus detur fides, fidelem mouere non debet, qui credit ex vno omnes esse in condemnationem sine dubitatione inflisimam; ita ut in nullo Dei esset iusta reprehensio etiam si nullus inde liberaretur. Vnde constat magnam esse gratiam quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur, agnoscunt. Et libro de dono persequi. Non itaque sumus ingrati quod secundum placitum voluntatis suæ (quod est placitum gratiæ prædest.) in laudem gloriæ gratiæ suæ tam multos liberat misericors Deus de tam debita perditione, per Adam facta, ut si inde neminem liberaret, non esset iniustus. Ex vno quippe omnes in condemnationem non iniustam iudicantur sunt ire, sed iustam. Qui ergo liberatur, gratiam diligat, qui non liberatur debitum agnoscat. Et id quod iam superius præcedenti cap. ex eodem lib. allegauimus, ubi præmissa prædestinatione liberandorum subiicit: *Ceteri autem ubi nisi in massa perditionis iusto diuino iudicio relinquuntur? Vbi Tyrij relictus sunt & Sydonij, qui etiam credere potuerunt, si mira illa Christi signa viderent. Et de iisdem qui possent credere si talia signa viderent: Et tamen si Dei altiore iudicio à perditionis massa non sunt gratiæ prædestinatione discreti, nec ipsa eis adhibentur vel dicta diuina vel facta per quæ possent credere.* Et de Iudæis quamvis essent ab originali culpa per circumcisionis beneficium liberati, quia tamen præsciebantur esse perituri, dicit similiter: *In eadem perditionis massa relictus sunt etiam Iudæi, qui non potuerunt credere factis in conspectu suo tam magnis clarisque virtutibus.*

Cap. 98.

Lib. 2. ad
Bonif. c. 7.

Ibidem.

Ibidem.

Lib. de Corr.
& gratia
cap. 7.

Ibidem.

Lib. de prædest. Sanct.
cap. 8.

Lib. de dono
persequi. c. 8.

Ibid. c. 14.

Lib. de dono
persequi. c. 14.

Ibidem.

virtutibus. Ex quibus testimoniis aliisque pluribus, quæ produci non est opus, manifestissimum est, non aliam agnoscere S. Augustinum reprobationis causam, nisi massæ perditæ meritum, seu peccatum originale quo tota massa perit. Et hoc esse causam non tantum negatiuæ reprobationis, seu non prædestinationis, sed etiam positiuæ, qua videlicet tanquam indignus repellitur ab æternæ vitæ seu regni cælestis beneficio, siue iste paruulus vel adultus fuerit, siue ad tempus iustificandus, siue in iniquitatibus tota vita mansurus. Nam vt aliquis ex perditionis massa liberetur, ita videlicet, vt non pereat, nec à regno Dei realiter adipiscendo, diuinæ reprobationis decreto, exclusus esse censeatur, ad tempus iustitiam accepisse non est satis, sed eam ad finem vsque vitæ retentam esse oportet. Hoc autem est vnum ex præcipuis liberationis beneficiis, quod Deus non omnibus iustificatis tribuit, sed iisdumtaxat, quos ab illa perditionis massa sic discernendos iudicauit, vt nō cum cæteris pereuntibus pereat, sed reipsa ab omnibus istius massæ suppliciis, quibus impellentibus iterum in peccatum ruunt, Dei gratia liberentur. Nam ista liberatio multos gradus habet, inspirationem, fidem, remissionem peccatorū, infusionem charitatis, & efficax adiutorium quo recte operatur, perseuerantiam qua in bonis operibus ad finem vsque permaneat, omnis denique concupiscentiæ & cæcitatibus abolitionem, quarum si vel vnam pro beneplacito suo Deus donare nolit illi, cui nihil eorum debet, non solum in massam perditionis, sed etiam in statum perditionis, sine dubitatione relabatur.

Quod igitur obiiciunt quidam, aduersus illam diuini Augustini sententiam, ex Concil. Trid. & Catholica fide, per baptismum homines torius originalis culpæ deletionem purgari *nihilque damnationis esse iis qui sunt in Christo Iesu*, ac proinde non posse dici quod reprobi quibus istud peccatum dimissum fuerit, propter peccatū originale dammentur, nihil isti doctrinæ nocet. Nam quamvis verum sit, in multis culpam originalem, Christi baptismo deleri, culpamq; semel deletam non iterum relabendo reuiuiscere nec propter illam iam deletam, immediate posse eos regno cælestis hæreditatis excludi, simul tamen stabile verissimumque manet, propter illam culpam cui obnoxius homo iacuit, noluisse Deum ipsi totale beneficium liberationis decernere, & à perditione, sic vt eam reipsa euadat, liberare hoc est, secundum Augustini phrasim, noluisse ipsum à perditionis massa, gratiæ seu beneficiorum suorum prædestinatione discernere: & proinde voluisse eum finaliter in perditione relinquere. Accedit, quod vt ex reliquiis istius peccati, quas non absterfit Christi gratia, fiat, quemadmodum diximus, vt in statum perditionis iterum cadat, in eoque maneat & moriatur. Quod eo magis originali peccato, secundum August. doctrinam, imputari debet, quia concupiscentia ex qua relapsus ille pereuntium nascitur, ex ipsius mente, sic est originale peccatum, vt quamvis reatu transierit, actus tamen maneat, & hac de causa, & quia ex peccato nata est, & ad peccatum prouocat, peccatū etiam ab Apostolo nominetur.

Falluntur igitur, qui putant hoc esse à perditionis massa discerni temporaliter, quod in tempore peccati remissione iustificari, vel hoc esse, æterno Dei decreto à perditione discerni, quod ad peccati remissionem eligi aut prædestinari.

Tom. 3.

A Hoc enim non est nisi vna, eaque exigua, quamvis præcipua discretionis vtriuslibet pars; sed temporaliter à massa discernere, est omnia discretionis temporalis beneficia largiendo, reipsa à perditione per remissionis & iustificationis datæ perseuerantiam, liberare: prædestinatione discernere, est per omnium beneficiorum collationem velle quempiam totaliter à perditionis massa liberare, sic videlicet, vt neque culpa maneat, qua damnatione sit dignus, neque vlla pœna, per quam semel culpa extractus nouum iterum reatum perditionis incurrat. Hoc enim significat August. clarissime, quando dixit: *Quicumque ergo ab illa originali damnatione ista diuina gratia largitate discreti sunt*, in mente scilicet ac prædestinatione Dei, non est dubium quod & procuratur eis audiendum Euangelium, & cum audiunt credunt, & in fide quæ per dilectionem operatur vsque in finem perseuerant. Et paulo superius, ostendens quo pacto ex defectu talis discretionis æternæ, videlicet totalis à massa damnationis, beneficiorum temporaliter discernentium vel omnium vel quorundam sequatur denegatio, quibus fiat, vt in massa perditionis, aut maneat, aut in eam iterum cadat: *Ac per hoc*, inquit, & qui Euangelium non audiunt & qui eo audito perseuerantiam non acceperunt, & qui Euangelio audito venire ad Christum, hoc est, in eum credere noluerunt, & qui per ætatem paruulam nec credere potuerunt sed ab originali noxa solo possent latuacro regenerationis absolui, quo tamen non accepto mortui perierunt non sunt ab illa perditione discreti quam constat esse damnatam. Et hoc in omnibus originali culpa contingere, vel immediate, vel saltem mediate, declarat id quod subiicit: *Euntibus omnibus ex vno in condemnationem*, siue mediate, siue immediate. Nam ira contra peccatum istud concepta, iam ab æterno factum est, vt multos eorum noluerit Deus ex integro liberandos à perditione discernere, & ex eadem etiamnum fit, vt si quostemporaliter inde per fidem, aut peccati istius remissionem aliqua ex parte discreuerit, in eundem statum damnationis relabatur.

Causa reprobationis, secundum considerationem comparatiuam, est voluntas Dei.

CAPVT IV.

Q VOD si vero comparatiue, de reprobationis causa, disquirendum est, cur ex duobus, quorum vterque originali culpa maculatus est, hic, non ille reprobetur à Deo, rei illius nulla omnino causa ex parte hominis à nobis dari potest, sed pendet à puro beneplacito Dei. Nam ex duobus, siue æqualiter, siue inæqualiter, reis, si quis vtrique, vel vni, vel neutri, vel magis vel minus reo dimittat liberaliter debitum, vel retineat, nemo iuste conqueri potest. Quisquis enim de illo quod sibi debetur, facit quod vult, quandoquidem gratis & liberaliter facit, debitum remittendo, iuste, repetendo. Quamuis igitur nemo nisi pro culpa præuisa reprobetur à Deo, cur tamen ex multis eidem culpæ obnoxiiis, hic, non ille à liberatione repellatur, quæstio est humano ingenio inscrutabilis, & alteri sæculo reservata, vt in clara diuinæ veritatis ac sapientiæ, luce videatur. Hic sufficit, vt hoc iuste à Deo

o o

fieri, & pro eius beneplacito fieri, sine vacillatione credamus. Nam hoc Apostolus Paulus perspicue tradit, quando disputans, cur Iudæis repudiatis ad tempus, gentilibus Euangelij lux oborta sit, ad inscrutabilem diuini consilij altitudinem fugit: *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius.* Quis enim cognouit sensum Domini, &c. Causam item cur ex duobus, Iacob & Esau, qui prædestinatorum ac reprobatorum typum gerunt, maior minori seruiturus esse prædicatur, antequam quisquam eorum egisset aliquid boni aut mali, ad solam Dei voluntatem, velut vltimum cardinem refert: *Quia non ex operibus sed ex vocante dictum est ei, quia maior seruiet minori, sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* Et ostendens in eo irreprehensibilem esse Dei discernentis æquitatem: *Quid ergo dicemus, inquit, nunquid iniquitas apud Deum? si videlicet, vt Augustinus notat, diligendo discernat, quos merita operum nulla discernunt.* Respondet Apostolus: *Absit: Moysi enim dicit, miserebor cuius misereor, & misericordiam præstabo cuius miserebor.* Ex quo discursu concludit: *Igitur non volentis neque currentis sed miserentis est Dei.* Et post exemplum Pharaonis allatum: *Ergo cuius vult miseretur, & quem vult indurat.*

Apud Augustinum vero veritas ista innumereis inculcatur locis, tum aduersus alios, tum præcipue Pelagianos, qui crimen acceptionis personarum inferebant Deo, si tam indiscretam, vt ipsis videbatur, discretionis istius inæqualitatem nulla in personis ipsis diuersitas prouocaret. Semper enim admirantibus, cur id contingat, respondet, hoc esse inscrutabile: quia erga vnum seruatur misericordia, & iustitia aduersus alterum, quarum vtraque peccati iniquitatem præcessisse supponit. *Cur autem ille credat, ille non credat cum ambo idem audiunt, & si miraculum in eorum conspectu fiat, ambo idem vident, altitudo est diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, cuius inscrutabilia sunt iudicia & apud quem non est iniquitas dum cuius vult miseretur & quem vult obdurat.* Quod infra exprimit nomine liberationis à massa, videlicet perditionis, vt ipse loqui solet: *Cur autem illum potius quam illum liberet, scrutetur qui potest iudiciorum eius tam magnum profundum, verum tamen caueat precipitium.* Et in lib. de peccat. meritis: *Quare autem illos velit conuertere, illos pro auersione punire, quamquam & in beneficio tribuendo nemo iuste reprehendat misericordem, & in vindicta exercenda nemo iuste reprehendat veracem, id est iustum, & consilium tamen occultioris iustitiæ penes ipsum est.* Quod in initio istius libri, in hunc modum generaliter dixerat: *Cur autem illum adiuet, illum non adiuet, illum tantum, illum autem non tantum, istum illo, illum isto modo, penes ipsum est & æquitatis tam secreta ratio & excellentia potestatis.* Et in lib. 1. ad Bonif. Iam quomodo ista dispenset faciens alios secundum meritum vasa iræ, alios secundum gratiam vasa misericordiæ, quis cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Et in lib. de prædest. Sanct. *Cur autem istum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius.* Melius enim & sic audimus & dicimus: *O homo tu quis es vt respondeas Deo, quam dicere audeamus quasi nouerimus quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid iniustum velle non potuit.* Et in lib. de dono perseuer. *Cur in eadem causa me potius quam illum puniet, aut illum potius quam me liberabit? Hoc non dico: si queris quare: quia in hac re sicut iusta est ira eius sicut magna est misericordia eius, ita inscrutabilia*

indicia eius. Et inferius: *In eo ergo quod aliis eam dat baptismi gratiam, aliis non dat, cur nolunt cantare Domino misericordiam & iudicium, cur autem illis potius quam illis detur, quis cognouit sensum Domini? Quis inscrutabilia scrutari valeat? Quis inuestigabilia vestigare? Et in tract. in Ioan. Nemo venit ad Christum nisi tractus. Quem trahat, & quem non trahat: quare illum trahat & illum non trahat, noli velle indicare si non vis errare. Cuiusmodi testimonia passim legentibus August. scripta, in oculos incurrunt. Sed hæc sufficiant huic loco; plura diximus cum de causa prædestinationis ageremus, quæ consulat qui plura velit.*

B *Effectus reprobationis damnatio, excæcatio, obduratio: non tamen primi peccati, siue Angelici, siue humani permissio.*

CAPVT V.

I Am de effectibus reprobationis non est difficile, secundum iacta S. Antistitis principia, certi aliquid statuere. Nam in primis manifestum est, primum eius effectum esse exclusionem à regno Dei æternamque damnationem; nam ista proprie reprobatio, tanquam sententia iudicis reprobantis ac damnantis, respicit. De quo effectum non est inter doctores magna controuersia. Nam & scripturæ sacræ illud planissime docent dum ignis æternus dicitur paratus diabolo & Angelis eius. Et reprobi vocantur vasa iræ aptata seu præparata in interitum. Et quidam ab Apostolo Iuda dicuntur olim præscripti in iudicium. Et apud Ecclesiasticum dicitur Deus, transgressorem parauisse ad Romphæam. Hinc illa quæ tam late ex Augustino supra adduximus, quibus aliquos ad mortem æternam, interitum, supplicium prædestinatos esse tradit. Vnde in libris de Ciuit. Dei docet, duas esse **D** *societates hominum quarum est vna quæ prædestinata est in æternum regnare cum Deo: altera æternum supplicium subire cum diabolo.* Quæ omnia probant, reprobos ad æternam pœnam à Deo prædestinatos esse, siue quod in idem redit, æternam pœnam eis prædestinatam & præparatam. Cuiusmodi ad pœnam prædestinatio, cum non sit aliud quam reprobatio, pœna ista necessario est effectus eius.

Præter hanc tamen, & aliæ occultiores pœnæ sunt de quibus dubitari potest, vtum ex Augustini mente reprobationis effectus sint. Et primò occurrunt excæcatio & obduratio illorum qui ad interitum parati sunt. Sed certa veritas est, & illos ex Augustini sententia, esse in eis reprobationis effectus, quod & de desertione & derelictione peccatoris existimari debet. Hoc significat Augustinus quoties vel excæcationis, vel obdurationis, vel derelictionis huiusmodi, vt subtracta gratia, fiat homo cæcus aut durus, ad vindictam Dei refert, quæ vel peccatum originale cui massæ merito iuuoluti sunt, vel alia peccata inde pululâtia, iudicij sui æquitate persequitur. Nam istud iudicium punitio-
E nis, non est aliud, nisi decretum reprobationis. Cum enim aliquem Deus propter iniquitatem in qua natus est puniendum, esse decernit, & per hoc ipsum reprobat, quicquid pœnarum in hac vita sequitur vel immediate vel mediate, iudi-

Lib. de dono
pers. c. 8.
9. & 11.

Tract. 26. in
Ioan.

Matt. 25
Roman. 9.
Iudas.

Eccles. 26.

Lib. 15. de
Ciuit. c. 1.

Epist. 105. **C**ij istius reprobationis effectus est. Hinc Augustinus in epistola ad Sixtum: *Cuius vult miseretur non iustitia sed misericordia gratia: & quem vult obdurat, non iniquitate sed veritate vindicta.* Et aliquantum inferius: *Querimus meritum obdurationis & inuenimus. Merito namque peccati vniversa massa damnata est. Nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam, quibus enim non impertitur nec digni sunt nec merentur: ac potius ut non impertatur hoc digni sunt, hoc merentur.* Et in libro de gratia & lib. arb. *Ac per hoc, quando legitis in literis veritatis a Deo seduci homines, aut obtundi vel obdurari corda eorum, nolite dubitare præcessisse mala merita eorum, ut iuste ista paterentur.* Vnde hoc ibidem dicit iuste a Deo fieri, quia eorum malitiam non ipse fecit, sed aut originaliter tracta est ab ipso Adam, aut creuit per propriam voluntatem. Et illum Apostoli consequenter tractans locum, quo gratuitam prædestinationem, iustamque reprobationem expressit: *Quando ergo auditis quod ait Apostolus: Cuius vult miseretur, & quem vult obdurat, in eo quem seduci permittit aut obdurari, mala eius merita credite, &c.* Et in lib. 1. ad Simpl. vbi de eadem scientia & obduratione reprobantis Dei loquitur, multo luculentius: *Ob hoc dicitur obdurare peccantes quosdam, quia non eorum miseretur, non quia impellit ut peccent; eorum autem non miseretur quibus misericordiam non esse præbendam æquitate occultissima & ab humanis sensibus remotissima iudicat. Cuiusmodi plura multis aliis locis docet.*

In hoc autem postremo loco palam vides, ipsam quoque derelictionem seu desertionem, qua Deus non miseretur nec gratiam tribuit, qua peccata caueantur, esse effectum reprobantis Dei. Nam ideo talibus misericordiam & gratiam in tempore negat, quia æquitate occultissimâ abiecit eos, ne perueniant ad regnum suum. De qua derelictione seu desertione, & alibi: *Qua gratia ut non adiuuentur (homines) in ipsis illa causa est, non in Deo dammandi prædestinati sunt propter iniquitatem superbiam, &c.* Et in libro de gestis Pelagij: *Absit autem ut ij, qui secundum propositum vocati sunt quos præsciuit & prædestinauit conformes imagini filij sui, suo ut pereant desiderio dimittantur.*

Hoc enim patiuntur vasa iræ quæ perfecta sunt ad perditionem. Et mox: Illis ergo sit quod scriptum est; tradidit illos Deus in desideria cordis eorum: non autem prædestinatis quos regit Spiritus Dei. Cum ergo reprobi patiantur omnia ista, & obdurationem, & cæcitatem, & traditionem in desideria cordis sui, & ipsam quoque desertionem ex qua illa nascuntur, iuxta illa quæ iam audiuius, & istud Augustini: Nec cogitat præuicatore legis quam dignè lux deserat veritatis, qua deserente utique sit cæcus, & plus necesse est offendat, & cadendo vexetur, vexatusque non surgat, &c. Necesse est omnes istas pœnas à diuino iudicio punientis reprobantisque proficisci, ut non immerito de illis profecto dici possit, quod, quemadmodum diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt; ita & è contrario, talibus reprobis non secundum propositum vocatis, omnia cooperantur in malum, & ipsa etiam oratio vertitur in peccatum, prout habetur in libro Soliloquiorum, qui sub Augustini nomine circumfertur. Quod non ita quisquam acceperit, quasi ipsa eorum opera bona, vere peccata fiant aut vocari debeant, sed quod ex operum bonorum iactura, quando ex iustitia cadunt, supplicium augeatur. Quid enim iustius, quam ut voluntas propter spontaneam sanctitatis & boni

Roman. 8. **E**x quibus etiam non obscure colligi potest, multo enormius eos ab Augustini mente discessisse, qui ipsam quoque summi Angeli, & hominum quoque reproborum creationem, reprobationis effectum esse sibi & aliis persuadere moliantur.

A norum operum abiectionem, grauiori pœna plectatur.

Superest permissio peccati, etiam primi, quod Angeli & homines in paradiso perpetrarunt: vtrum effectus reprobationis dici debeat. De permissionibus peccatorum quæ à reprobatis, post contractam originalis noxam sunt, nulla difficultas est, si enim derelictio est reprobationis effectus, obduratio, & excœcatio, multo magis peccandi permissio, quam istæ cæteræ pœnæ secum ferunt. Et si subinde in electis, prædestinationis sunt effectus, quanto magis in reprobis, reprobationis.

B De primi peccati permissione, siue hominum siue Angelorum, magis inter se Scholastici pugnant. Nam qui Angelos ante vllam bonæ malæ voluntatis præscientiam, prædestinatos ac reprobatos esse volunt, etiam primi peccati angelici permissionem, & gratiæ ut ipsi vocant, congruæ subtractionem, reprobationis eorum negatiuæ effectum statuunt. Sed ex prædictis, iuxta sanctum Augustinum, liquido & istud falsum esse patet. Diximus enim, ante peccati & meriti absolutam præscientiam, nullam respectu Angelorum fuisse prædestinationem aut reprobationem, & nullam, nec ante nec post præuisa merita vel demerita, negatiuam. Ex quo consequenter impossibile est, primi peccati permissionem fuisse reprobationis effectum, cum potius è contrario, post peccati non solum permissionem, sed etiam perpetrationem absolute præuisam, reprobationis decretum conditum fuerit. Cum igitur omnino similis hominum innocentium fuerit ratio, nec prima transgressio eorum, reprobationis vllius effectus fuit, sed generalis tantummodo prouidentia, quæ prædestinationis & reprobationis decreta præcessit. Ex quo consequenter dicendum est: illam permissionem, qua Deus, non solum ipsos parentes primos, sed etiam omnes posteros ex eis generando propagatos, peccati labe infici permisit, non esse reprobationis effectum; vtpote quæ similiter decretum reprobationis quorumcunque hominum antecessit. Quod eo casu maxime perspicuum esset; si Deus nullum hominum ex isto lapsu & peccati transfusione maculatum, redimere statuisset. Tunc enim clarum esset, Adamum atque omnes homines, eodem modo atque Angelos, ex præuisione peccati, siue personæ, siue naturæ, futuros reprobatos, sicut & prædestinatos, si in veritate mansissent. Quod igitur nunc ex illo lapsu aliqui, cæteris reprobatis, prædestinatione reuocantur, non potest efficere, ut permissio peccati illius, reprobationis effectus sit: quia quemadmodum ante prædestinationem ipsorum, ita etiam ante horum reprobationem, in Dei præscientia præcurrit & supponitur.

Ex quibus etiam non obscure colligi potest, multo enormius eos ab Augustini mente discessisse, qui ipsam quoque summi Angeli, & hominum quoque reproborum creationem, reprobationis effectum esse sibi & aliis persuadere moliantur.

Vide Esti. in 1. dist. 40. parag. 10. in fine.

Tria solvuntur argumenta, quibus ista sancti Augustini doctrina de predestinatione & reprobatione impetitur: quod Deus non videatur esse Saluator omnium hominum: nec Redemptor totius mundi: neque congrue promittere vitam æternam, sub conditione seruandi mandata.

CAPUT VI.

SED aduersus istum diuinæ reprobationis & predestinationis ordinem, non pauca aut leuia ab iis opponuntur, qui lapsos homines, non aliter atque Angelos, predestinatos & reprobatos esse voluit. Molestissime quippe ferunt, quod quidam certo numero ex Dei electione ac decreto comprehensi, qui neque augeri possit nec minui, ad salutem dicantur predestinati efficaciter, ante omnem absolutam cuiuslibet meriti præscientiam, omnesque ceteri ex originalis perditionis merito, ante omnem actualis peccati præscientiam, à gloria quæ est in regno Dei efficaciter exclusi.

Leß. de prædest. & reprob. Sect. 2. Et primò dicunt, doctrinam istam non satis consistere cum sincera voluntate Dei saluandi omnes homines, maxime fideles.

Secundò, quod non videbitur Christus esse redemptor totius mundi, neque pro omnibus hominibus crucifixus & mortuus. Sed quid ad istas duas obiectiones dicendum sit, ex iis quæ de gratia disputando diximus satis colligi potest. Hoc tantummodo annotamus, eandem fuisse prorsus obiectionem Semi-Pelagianorum aduersus doctrinam sancti Augustini, in qua nihil molestius ferebant, quam illud propositum Dei, quo quosdam homines à cæteris in massa perditionis relinquendos, à damnatione discerneret. Ex illo enim sequi videbatur, quod illos nollet saluos fieri, nec eorum redemptor dici posset. Nam illud ipsissimum propositum efficacis electionis quorundam, præ cæteris, ad salutem plenam & vltimam, quæ est in regno Dei, fuisse ipsissimum lapidem offensionis Massiliensium, latissime, cum de dogmatibus ageremus, demonstrauiamus.

Obiiciunt itaque tertio, iste modus electionis non videtur consentaneus promissionibus diuinis quæ generales sunt, & ad omnes pertinent. Promissiones enim vitæ æternæ sunt conditionatæ, & semper tacitam vel expressam continent hypothesim, nimirum, si omnia mandata seruaueris, si perseueraueris, iuxta illud: *Si vis ad vitam ingredi serua mandata.* Ergo etiam voluntas, qua vult nobis vitam æternam ante præuisionem perseuerantiæ, est conditionata, ergo non eligit absolute ante præuisionem meritorum. Addunt & confirmationem, quod in ista sententia, cum Deus saluandis promittit vitam æternam sub conditione, si hoc vel illud faciant, vel si perseuerent, perinde esset, ac si diceret; promitto vobis vitam æternam, si ego ex meo beneplacito vobis perseuerantiâ decreui. Cum enim conditio pendet à promittente, vel à causa principali, vel saltem vt causa sine qua non, rectissime totum negotium in ipsius arbitrium resoluitur, & conditio in re idem valet ac ipsius beneplacitum.

A Respondeo eandem obiectionem re ipsa fecisse Massilienses olim aduersus istud propositum Dei, quod Augustinus prædicabat. Nam scopus eorum erat, statuere electionem ad regnum, post præuisionem fidei, quam multò immodestius recentiores statuunt, etiam post præuisionem operum: Præscientiam, predestinationem & propositum, *Hilar. in Epist. ad August.* inquit Hilarius, ad id valere contendunt, vt eos præscierit vel prædestinauerit vel proposuerit eligere, qui fuerant credituri. Quod nostri dicunt, qui fuerunt mandata seruaturi. Et Prosper ex mente Massiliensium: Eos prædestinasse Deum in regnum suum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vita bono sine excessivos esse præuiderit. Quod nostri dicunt, quos perseueraturos esse præuiderit. *Prof. in Epist. ad Aug.*

B Ad hunc scopum consequenter afferebant Massilienses, promissa esse generalia tacitamque includere conditionem, si volueris, si credideris, &c. Nam statim adiicit Prosper: Ideoque omnem hominem ad credendum & operandum diuinis institutionibus admoneri, vt de apprehendenda vitæ æternæ nemo desperet, cum voluntariæ deuotioni remuneratio sit parata: hoc est, cum remuneratio vitæ æternæ sit promissa sub conditione ab ipsis pendente, si voluerint: Ad hoc dum salutis (Baptismus) omnes homines vniuersaliter, siue per naturalem siue per scriptam legem, siue per Euangelicam prædicationem vocari. Et vt qui voluerint fiant filij Dei: quod idem est ac si dicerent, si voluerint. Et inferius adhuc aper- *Ibidem;*

C tius: Itaque quantum ad Deum attinet omnibus paratam vitam æternam: quantum autem ad arbitrij libertatem ab his eam apprehendi, qui Deo sponte crediderint. Et Hilarius: Quod enim dicitur: Crede & saluus eris vnum hominum exigi asserunt, conditionem scilicet, alterum offerri, promissionem scilicet vt propter id quod exigitur, Si reditum, fuerit id quod offertur deinceps tribuatur. Respondetur itaque, nihil in eo esse vel repugnans vel incongruum, vt Deus absoluta & efficaci voluntate, ad liberationem à massa siue ad regnum eligat, & tamen ad istum propositum finem eos per obseruationem mandatorum, hoc est, per merita & perseuerantiam, à seipso tribuendam, perducere velit. Quando enim absoluta voluntate alicui finis decernitur dandus, non intelligitur hoc futurum, sine medio ad istum finem, ex natura rei vel institutione auctoris ordinato, quod in sua potestate & voluntate se habere cognoscit. Iam vero promissio regni, & medij seu conditionis exactio, non pertinet ad illud ordinem, quem agnosthetæ intendendo, sed quem exequendo seruat: in quo ordine non à fine incipere oportet, sed à mediis, per quæ finis obtinendus est. Rectissime proinde dicitur hominibus liberandis, hoc est, ad salutem regni perducendis, serua mandata & dabo tibi regnum cælorum, seu quod idem est, Si vis ad vitam ingredi, *Hilar. in Epist. citat.*

E serua mandata; quia sicut id quod ei absoluta voluntate, iuxta viam intentionis, decretum est, non tamen nisi per obseruationis meritum, iuxta viam executionis, conferendum est; ita quoque non ei, nisi si obseruauerit mandata promittitur conferendum. Nimirum vt sciat liberandus liberationem suam non sibi, nisi ab obseruatione mandatorum auspicandam esse vt si, auditâ illâ conditionis exactio, se propter infirmitatem eam nondum præstare posse sentiat, postulet ab ipso Deo promittente etiam conditionem quæ exigitur, vt postea id ipsum quoque quod promissit, ipse etiam largiatur. Vnde Iuliano similes Scripturas obiicienti, Si volueritis & audieritis me, bona terra comedetis, &c. Respondet August.

Lib. 1. oper. imper. cons. Iul. f. 134.

Vide vtramque solutam Lib. 3. de grat. Christi Sal. cap. 20. & 21. Vide obiectiones 8. & 9. Gall. qui in iisdem terminis idem obiiciunt. Itemque 1. Vincent. Videt. 7. de Heresi Pelag.

Leßius lib. citato Sect. 2. n. 12.

Matth. 19.

Leßius loco citato n. 12.

August. Conuenit (id est alloquitur) autem Scriptura plerumque hominis voluntatem, ut quod non habet, & non potest, admonitus sentiat, & ab eo à quo sunt bona omnia, indigens poscat, & c. Vtraque igitur est finis & medium & res promissa & conditio sub qua promittitur, & vita æterna & obseruatio mandatorum pariter prorsus à Deo danda sunt, sed eo ordine danda & promittenda quo executionis ordo postulat; quamuis hoc nihil vetet, imò congruentissimum sit, ut finem efficaciter intenderit, antequam conditionem (hoc est medium, quo comparari debet) à se datam esse absolute præuiderit.

Sed in eo fallitur hominum imaginatio, quod putent ita promitti à Deo sub conditione præstanda præmium, sicut ab hominibus promitti solet, ut videlicet conditio, ab eo cui sit promissio, præmium verò, à promittente conferatur. Nam in præsentī materia, quantumvis ab homine Deus postulet, ipse tamen eam homini, largiri debet: quam nisi ipse dederit, nunquam ab homine præstabitur, aut præstari potest. Notauit hoc accurate S. August. quando Massiliensium similes imaginationes ita expressit: Sed cum dicitur, inquit, si credideris saluus eris, vnum horum exigitur, alterum offertur. Quod exigitur in hominis, quod offertur in Dei est potestate. Et respondet eis in hunc modum: Cur non vtrumque in Dei est potestate & quod iubetur & quod offertur? Rogatur enim ut det quod iubet. Rogant credentes ut sibi augeatur fides: rogant pro non credentibus ut eis donetur fides, ut & in suis incrementis; & in suis initiis Dei donum sit fides. Et inferius: Sicut ergo quamuis Dei donum sit facta carnis mortificare, exigitur tamen à nobis proposito præmio vita: Ita donum Dei est & fides, quamuis & ipsa cum dicitur, si credideris saluus eris, proposito præmio salutis exigatur à nobis. Ideo enim hæc & nobis præcipiuntur & dona Dei esse monstrantur: ut intelligatur quod & nos ea facimus, & Deus facit ut illa faciamus, sicut per Prophetam Ezechielem apertissime dicit, quid enim apertius quam ubi dicit: Ego faciam ut faciatis? Locum ipsum Scripturæ fratres charissimi attendite, & VIDEBITIS ILLA DEVM PROMITTERE FACTVRVM SE VT FACIANT, QUÆ IVBET VT FIAN. Quo nihil sane directius atque aptius, aduersus illam cōfirmationem recentioris illius quam supra expressimus, dici potest. Præuiderat eam etiam antequam à Massiliensibus formaretur, & propter apparentem quandā absurditatem, quam iste Scriptor, quasi nouum aliquid proferret, pressius ponderauit, anticipando dissoluerat: Meminimus ipsum dicere, facite vobis cor nouum & spiritum nouum, qui dicit: Dabo vobis cor nouum & spiritum nouum dabo in vobis. Quomodo ergo qui dicit facite vobis, sic dicit, dabo vobis? Nonne est hoc, quod nobis obicitur? Quomodo conditio ista exigitur à nobis, cum pendeat à promittente, cum totum negotium in ipsius promittentis arbitrium resoluatur, & conditio idem in re valeat, quod ipsius beneplacitum? Et tamen nil territus talibus umbris, respondet cum fiducia August. Quare iubet si ipse daturus est? Quare dat si homo facturus est, NISI QVIA DAT QVOD IVBET, CVM ADIUVAT, VT FACIAT CUI IVBET. Quo significat Augustinus consequenter, nihil absurdum esse, ut Deus promittat vitam æternam sub conditione, quam ipsemet similiter etiam promittere, ac dare, & consequenter ab æterno decernere debet. Non enim ideo tales conditiones ab homine postulantur, quasi illæ essent in hominis potestate, & præmium in po-

A testate Dei, cum ut statim audiuius vtrumque sit in potestate Dei; sed ideo ut intelligamus inesse nobis oportere ad hæc accipienda & habenda etiam propriam voluntatem. Præceptum enim, tanquam exactio conditionis, hoc tantum præstat, ut faciamus quod facere debemus, sed Deus hoc ipsum quod iubendo & exigendo scire nos fecit, efficere ac donare debet ut faciamus, iuxta illud Augustini: Ideo hæc & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse monstrantur, ut intelligatur, quod & nos ea facimus, & Deus facit ut illa faciamus. Hoc est, quod & nos conditionem à Deo postulatam afferimus, & Deus facere, ac dare, ac promittere, ac prædestinare seu decernere debet, ut eam faciamus. B Nolo autem exaggerare & lectoribus cogitandum relinquo, quam sit ab Augustini doctrina, ne dicam à Christiana religione, alienum, quod significatur conditionem illam quæ exigitur, hoc est, perseverantiam & obseruationem mandatorum, non pendere à promittente Deo, ut causa principali, imò nec, ut à causa sine qua non.

Soluitur argumentum quartum, quo dicitur, Deum insidiari saluti eorum qui reprobati sunt.

CAPVT VII.

OBIICIUNT quarto, quod sicut ex illo absoluto proposito perducendi ad regnum cælorum contingit, ut dentur efficaces gratiæ quibus eo perducantur, ita fatendum erit, Deum impedire debere ne quis cælorum adipiscatur iustitiam, vel procurare si eam adeptus fuerit, ut ab ea rursus excidat, distribuendo videlicet eis gratias incongruas, quo fiat ut in iniquitate moriantur. Insidiatur igitur saluti eorum, qui non electi fuerint, ne qua ratione in saluandorum numerum irrepant.

Respondetur hæc ipsa quoque à Massiliensibus aduersus Augustini doctrinam iam olim multis modis obiecta sunt. Nam quicquid Galli & Vincentius apud Prosperum expostulant querimonis. a Quod Deus reseruat non prædestinatos ad vitam donec ruant & pereant. b Quod aliqui vocentur ut credant, alij ut non credant. c Quod homines ex Dei constitutioni non credant. d Quod quibusdam iustis obedientia subtrahatur ut obedire desistant. e Quod hæc sit voluntas Dei ut magna pars Christianorum salua esse nec velit nec possit. f Quod velit ut à fide Catholica magna Catholicorum pars apostatet, & à sanctitatis proposito ruat. h Quod ex Dei prædestinatione efficiantur de filiis Dei filij diaboli. i Quod illis latenter subtrahat bonas voluntates. Quod igitur hæc, & huiusmodi tam inuidiosè expostulant, nullum aliū scopum habebant, nisi ut euerterent illud assertum ab August. propositum Dei, quo humanas præuenit voluntates; eoque tandem veniretur, quod & recentiores volunt, & Massilienses vnice spectabant, ut eos prædestinauerit in regnum suum, quos gratiis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vita bono sine excessuros esse præuiderit. Nempe quod & nunc vrgetur instantissime, si aliud habeat prædestinatis electio, cassā sit adnitentis intentio.

Itaque respondeo, non esse periculum ne quis irrepāt in saluandorum numerum, vel si secundum temporalem iustitiam in illo ordine collocatus forte tantisper fuerit, ut in eo maneat, nisi Deus eum arrepta manu in istum numerum intro-

Lib. 1. de
mpt. cap. 3.

Lib. de præ
dest. SS. c. 1.

Lib. de præ
dest. SS. c. 11

Lessus l. de
prædest. &
reprob. Sect.
2. n. 11. &
Sect. 5. n. 51.

Lib. de grat.
& lib. arb.
cap. 15.

Ibid. c. 16.

a Obiect. 3.
Gallorum.
b Obiect. 5.
Gallorum.
c Obiect. 14.
Gallorum.
d Obiect. 12.
Gallor. &
Massi. apud
August. l. de
dono pers.
cap. 22.
e Obiect. 7.
Vincent.
f Obiect. 8.
Vincent.
g Obiect. 11.
Vincent.
h Obiect. 11
Vincent.
i Obiect. 13.
Vincent.
Prosper. in
Epist. ad
August.
Ibidem.

ducat, vel cum ibidem perpetuo fulciendo teneat, ut permaneat. Nimirum abiecta & à Catholica regula alienæ cogitationes istæ sunt, quibus imaginantur, hominem posse aliquem suis diligentis ac sollicitudine, quem identidem ille Scriptor inculcat, vel intrare in saluandorum numerum, vel in iustitia permanere. Deus est, ut ait ex Ambrosio Augustinus: *Qui quem dignatur vocat & quem vult religiosum, & perseverantem facit. Quod ipse nisi fuerit, nemo quantumvis vocatus veniet, nemo, quantumvis excitatus, religiosus fiet, nemo quantumvis admonitus, rogatus, iussus perseverabit.* Nam ut Augustinus liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem nihil est nisi adiuvetur ab omnipotenti bono. Ex quo factum est ut cum primos homines tanta gratia, tanta corporis & animi intus & foris tranquillitate fruerentur, ac Deus quodammodo omnem industriam conatus adhibuisse videretur ut starent, unicâ tacti suggestione, illa serpentis, hic mulieris, caderent, absque ullis Dei præcipitantis insidiis. Quam igitur puerile, imo à fidei nostræ principiis alienum est, insidiantis Dei sollicitudinem, aut conatus fingere, ne homo videlicet cæcus viam veritatis inueniat, vel ne fractis viribus eam arripiat, vel ne infirmissimus & diaboli insidiis, ac tentationibus assiduis oppugnatus, eam inoffense constanterque gradiatur. Quasi vero non continua ei opus esset protectione & sustentatione ut perseveret, vel oculorum apertione ut veritatem videat, vehementissimo patris tractu ut eam teneat. Nam

Lib. de Corr.
& grat. c.
II.

Lib. de dono post casum hominis non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere ut homo non accedat ad eam, neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere ut homo non recedat ab eo, Quam gratiam nisi Deus benevolentissima & gratuita voluntate sua, siue accedendum siue ad non recedendum dederit & ingesserit (sicut multis nunquam dedit) pòdere suo libens in malum verget vitiata. Vnde sanctus Prosper similibus obiectionibus in eundem occurrit modum: *Etsi*

Lib. 2. oper. imper. cont. Jul. f. 215. Ad obiectionem Vincent. ex aeterna scientia præcognitum habet, quid uniuscuiusque meritum retributurus sit, nemini tamen per hoc, quod falli non potest, aut necessitatem aut voluntatem intulit delinquendi, si ergo à iustitia & pietate quis deficit, suo in præceptis fertur arbitrio, suâ concupiscentiâ trahitur, sua persuasione decipitur, nil ibi Pater, nil Filius, nil agit Spiritus sanctus, nec tali negotio quicquam diuinæ voluntatis interuenit; cuius opere multos scimus ne laborarentur retentos, nullos autem ut laborarentur impulsos.

Pros. ad obiectionem Gall.

Et ad obiectionem tertiam Gallorum: *Igitur sicut bona opera ad inspiratorem Deum, ita mala ad eos sunt referenda qui peccant. Non enim relictæ sunt, à Deo ut relinquerent Deum: sed reliquerunt & relictæ sunt, & ex bono in malum propria voluntate mutati sunt.* Et ante Prosperum S. August. in libro de Corrept.

Lib. de Corr. & grat. c. 13

& gratia: *Hi ergo qui non pertinent ad istum certissimum & felicissimum numerum, pro meritis iustissime iudicantur. Aut enim iacent sub peccato quod originaliter de generatione traxerunt, aut per liberum arbitrium alia insuper addiderunt; arbitrium inquam liberum non liberatum, liberum iustitiæ, peccati autem servum, quo voluntur per diversas noxias cupiditates, &c. aut gratiam Dei recipiunt, sed temporales sunt, nec perseverant, deserunt & deseruntur.* DIMISSI ENIM SUNT LIBERO ARBITRIO, NON ACCEPTO PERSEVERANTIÆ DONO, iudicio Dei iusto & occulto. Quibus omnibus Patres isti significant, nullo modo necesse esse, ut Deus insidietur homini, aut quaqua ratione, siue directè, siue indirectè impediatur eum à iustitia: sed abunde satis

A esse, ut ei non tribuat illud maximæ & gratitæ misericordiæ donum, quo in iustitia teneatur. Quod si Deus cuilibet tribuere tenetur, profecto non est gratia, si autem est gratia, nemini eam debet, sed iusto iudicio negat cuicumque negaverit. Quod & Prosper notavit quando dixit: *Non est calumniandum Deo quare istis non dederit, Pros. ad quod aliis dedit: sed confitendum est & misericorditer obiect. 7. dedisse, quod dedit, & iuste non dedisse quod non dedit: ne quemadmodum ex libero arbitrio oritur causa labendi, ita ex ipso videatur & standi, cum illud humano fiat opere, hoc diuino impleatur ex munere.*

B Quod igitur in obiectione dicitur, Deum debere gratias incongruas iis qui reprobatæ sunt, de industria seligere ac tribuere, quo fiat, ut vel non iustificentur, vel iustificati cadant, hoc ex duplici capite nullas vires habet. Primo quia eadem prorsus difficultas in Scriptoris istius opinione soluenda est. Quæritur enim ex ipso, id quod ipse ex aliis quærit, si Deus non quærit de industria ut gratia non sit incongrua, quam reprobatæ tribuit: *Quomodo non accidit aliquando dari congruam, & hominem saluari? Incredibile est enim, inquit, si absque consideratione congruitas vel incongruitas detur pro occasione oblata, non aliquando accidat esse congruam.* Quod comparatione pomorum quæ indifferenter bona & mala distribuuntur, explicat. Sicut igitur ad istam quæstionem ipse

Lessius supra num. 11.

C respondet, hoc ex eo contingere, non quod gratia, quam eis Deus tribuit non sit sufficiens, vel incongruitas eius à Deo intendatur, sed quia talem dari cursus rerum & oportunitas circumstantiarum postulat, non curando sit-ne congrua, an incongrua: ita & ipsi respondetur, in ea sententia fieri quæ statuit aliquos efficaciter ante cooperationem præuisam, esse ad gloriam prædestinatos. Sicut enim ipsi fateri coguntur, potuisse Deum assumere post Adæ lapsum, alium ordinem providentiæ, iuxta quem, quamvis gratiam sufficientem Deus omnibus largiretur, paucissimi tamen, quemadmodum in veteri Testamento, vel omnino nulli cum ea gratia saluarentur (quemadmodum & ante & post aduentum Christi in multis gentibus nulli omnino etiam cum tali, ut ipsi ponunt, gratia saluati sunt;) sic fateri coguntur, & ergo consequenter secundum istam confessionem eorum dico. Si Deus in tali ordine providentiæ, misertus tamen fuisset aliquorum, & eos ad salutem efficaciter præ cæteris elegisset, nihil iniuriæ intulisset, nihilque gratiæ abstulisset cæteris, nec opus fuisset ut eos impediret à iustitia, vel ad casum impelleret, vel gratias eis de industria incongruas destinaret, sed hoc eventurum similiter fuisset, ex eo quod talem ordinem providentiæ iustis de causis, pro ut rerum oportunitas postulabat, elegisset. Sed hæc omnia de distributione generali gratiæ congruæ vel incongruæ, quarum utraque vere sit sufficiens ex falsis fundamentis & imaginationibus originem ducunt.

E Secundo itaque dico, iuxta sancti Augustini mentem, nullius momenti esse quod obicitur. Nam quamvis vocatio vel gratia exterior (sub qua omnis gratia quæ non imbuat ipsam voluntatem cōprehenditur) affectibus hominis incongrua esse possit, nulla tamen vera Christi gratia, quæ voluntatem afficit atq; trahit, incongrua esse potest. Imaginationes istæ sunt, quas Neoterici ex male intellectis Augustini locutionibus pepererunt. Nam in uniuersis operibus eius non

Lib. 3. de
grat. Christi
cap. 13.

Ibidem.

Ibidem.

est vestigium, quod Christi gratia cuiquam sit incongrua, sed omnis congrua est, omnis operatur ac perficit effectum suum. Omnis enim delectat voluntatem, & omnis hoc ipso ad operandum effectum illum ad quem datur trahit. Regula enim in Augustino certissima est, de Christi Salvatoris gratia: Hæc gratia si doctrina dicenda est certe sic dicatur ut alius & interius eam Deus cum ineffabili suauitate credatur infundere, non solum per eos qui plantant & rigant extrinsecus, sed etiam per seipsum qui incrementum suum ministrat occultus, ita ut non ostendat tantummodo veritatem, verum etiam impertiat charitatem, Nempe ut addit, quia simul donit & quid agant scire & quod sciunt agere. Et: Qui nouit quid est quod fieri debeat, & non facit nondum à Deo didicit secundum gratiam, sed secundum legem; non secundum spiritum, sed secundum litteram. Extra hanc gratiam Christi, quæ per charitatem & per ineffabilem suauitatem cum qua illabitur, semper congrua est, & incongrua esse non potest, nullam nouit Augustinus, quam velut incongruam, sed sufficientem reprobatis destinet; nisi forte homines per litteram legis sufficienter ad agendum instructos adiutosque esse statuamus. Quicquid enim sufficientis gratiæ, vel à Neotericis, vel Pelagianis, vel Massiliensibus præter istam agendi gratiam excogitatum est hoc totum Augustino ad legem pertinet, nec extra limites gratiæ Pelagianæ constitui debet.

*Soluitur quintum argumentum, quo dicitur,
hanc sententiam asserre socordiam electis
& reprobis desperationem.*

CAPVT VIII.

Leß de præ-
dest. & re-
prob. sect. 2.
nu. 5.

QUIN T ò obiciunt, quod ista sententia tollat omnem sollicitudinem bonorum operum & salutis. Quisque enim apud se ita ratiocinari potest. Vel sum de numero electorum vel non sum; si sum de illo numero, impossibile est ut damner; non est ergo quod metuum damnationem, vel de bonis operibus, vel perseverantia sim sollicitus. Si vero non sum de numero sic electorum, frustra etiam sum sollicitus, frustra præcepta seruo, &c. Quia certissimus sum omnia mihi nihil profutura ad salutem, omnibus enim istis non possum intrare in istum numerum, extra quem nemo saluatur. Quid ergo sequi potest, nisi in primis socordia, in secundis desperatio.

Apud Prosp.
in Epist.
ad August.

Respondetur idem incommodum vrisse fortissime Massilienses. Nam de utraque parte, tam de sollicitudinis ademptione, quam de desperatione apud Prosperum dicunt: Hoc propositum vocationis Dei quo eligendorum & reiciendorum dicitur facta discretio, ut secundum quod placuit Deo creatori, alij vasa honoris, alij vasa contumeliæ sint creati, & lapsis curam resurgendi adimere, propter desperationem videlicet quia frustra laborarent, & sanctis occasionem teporis asserre, eo quod utraque parte superfluous labor sit, si neque reiectus vlla industria possit intrare, neque electus vlla negligentia possit excidere. Quoquo enim modo sese egerint non posse aliud erga eos quam Deus definiuit accidere, & sub incerta spe cursum non posse esse constantem, cum si aliud habeat prædestinantis electio cassa sit admittentis intentio. Remoueri itaque omnem industriam, tollique virtutes, si Dei constitu-

A tio humanas præueniat voluntates: Vides hic ipsissimas quæ obiectæ sunt, querimonias aduersus istud propositum Dei quo humanas præueniendo voluntates, eligendorum & reiciendorum discretionem fecit. Vnde etiam inferius addit: Nec acquiescunt prædestinatum electorum numerum, Ibidem. nec augeri posse nec minui ne superflua sit industria ac laboris indictio, cuius studium cessante electione frustrandum sit; hoc est, quæ superflua erunt si non fuerimus electi intra istum numerum, quia ut noster dixit, Omnibus istis non possumus intrare in istum numerum, extra quem nemo saluatur.

B Dico itaque in primis nihil facilius esse, quam res verissimas hominibus maximè imperitis ita proponere, ut non ædificentur, sed scandalizentur auditores, sicut nihil facilius quam optima medicamenta sic applicari ut noceant potius quam ut prosint ægrotantibus: Dolosi vel imperiti medici est, inquit Augustinus, etiam vtile medicamentum sic alligare ut aut non prosit aut obsit. Nam idem dilemma pari prorsus modo ad auferendam bonorum operum sollicitudinem inferendamque desperationem, de præscientia intorqueri potest. Vel nunc sum de illorum numero, quos Deus ab æterno præuidit esse saluandos, vel non sum. Si sum, nulla mea in posterum dissolutio aut segnitie faciet, ut inde excidam; ut quid igitur sollicitus sum? Si non sum; nulla sollicitudine efficiam ut in illo numero comprehendar; quid igitur restat nisi desperatio? Quod tamen argumentum & istis omnibus Catholicis dissoluen-

Lib. de dono
perseu. c. 22.

C efficiam ut in illo numero comprehendar; quid igitur restat nisi desperatio? Quod tamen argumentum & istis omnibus Catholicis dissoluen-

D dum est. Vnde Augustinus istam prædestinationis ac præscientiæ similitudinem, quantum ad sollicitudinem ac socordiam bene viuendi notans, docet nos non magis deterreri debere à constituenda prædestinatione Dei, qua decernit aliquos facere bonos, quam à præscientia quod ex seipsis sint futuri boni, si quis de illa populo hic loquatur: Sive nunc recte viuatis, sive non recte, Lib. de dono
tales vos eritis postea, quales vos Deus futuros esse
præscit, vel boni si bonos; vel mali si malos. Vnde
consequenter addit? Nunquid enim si hoc audito
nonnulli in torporem segnitieque vertantur & à la-
bore proclines ad libidinem possit concupiscentias suas
eant, propterea de præscientia Dei falsum putandum
est esse quod dictum est? Nonne si Deus illos bonos fu-
turos esse præscit boni erant, in quantalibet nunc
malignitate versentur; si autem malos mali erunt, in
quantalibet nunc bonitate cernantur? Et adfert
exemplum cuiusdam fratris in Monasterio qui
isto argumento tantum profecerat, ut deserta
monasterij societate, velut canis ad vomitum
suum reuerteretur. Et inferius, cum illo mo-
do contra reprobationem à regno Dei Massi-
lienses arguerent, ut nunc isti arguant; Et si
qui estis, qui obeditis, si prædestinati estis reiciendi,
Lib. de dono
perseu. c. 15.

E (qua phrasi significare volunt illam derelictionem in massa perditionis, quam Augustinus prædicabat) subtrahentur obediendi vires ut obedire cessetis; respondet eis Augustinus, inuertendo id ipsum argumentum aduersus præscientiam, quam libentissime fatebantur: Illo autem modo, inquit, quo id dicendum putant eadem sententia, iisdem penè verbis etiam de præscientia Dei quam certe negare non possunt, pronuntiari potest, ut dicatur: Et si qui obeditis, si præsciti estis reiciendi, obedire cessabit, nempe hoc verissimum est; ita sane, sed improbissimum, importunissimum, incongruentissimum, non falso eloquio, sed non salubriter valetudini humane infirmitatis appositum.

Dico igitur, utramque consequentiam esse

vitiosam, quia voluntas absoluta dandi gloriam & consequenter operandi gratiam non magis tollit sollicitudinem boni operis prædestinatis, quam præscientia. Neutro quippe modo merita seu bona opera, sine sollicitudine ac diligentia, & voluntatis cooperatione secutura sunt. Sed in hoc est differentia, quod qui crediderit primum, humillimâ voluntate sollicitudinem illam exspectandam esse iudicabit & rogandam à Deo, qui nisi sollicitum faciat, se nunquam sollicitum esse posse, non dubitat; qui vero secundum, sollicitudinem istam à seipso superbâ voluntate petiturus est. Nam eam gratiæ Dei sic tribuere, ut illam ipsam gratiam humanæ subiicias voluntati, quatenus eam in actu secundo efficacem aut inefficacem reddat, ut opus sequatur, si homo gratiæ velit acquiescere, sin autem nolit, ipse, ut operatio Dei nihil in se efficiat, operetur; non est aliud quam sollicitudinem atque operationem à seipso seu ab humana voluntate petere. Ex quo fit ut huiusmodi Scriptorem non pudeat etiam palam dicere: Non esse inscrutabile, cur vocatio in illo sit inefficax, in actu secundo, in illo efficax id enim pendet ab arbitrij libertate in cuius manu est facere, ut sit efficax vel inefficax. Et alibi: Noluit Deus dare tantam gratiæ copiam ut omnia sint naturæ facilia, ipsaque natura sit secunda: sed eam dumtaxat mensuram, quæ multam nobis relinquit sollicitudinem, ut animaduersa rei difficultate & ancipiti euentu excitemus naturam eique vim inferamus, ut quantum potest gratiæ cooperetur. Quasi vero ista excitatio naturæ, ista sollicitudo quam nobis relinqui putat, ista vis inferenda naturæ, ista cooperatio ab ipsa gratia nobis non inferatur, iuxta illud Augustini: Ut sit nutus voluntatis, ut sit industria studij, ut sint opera charitate feruentia, ille tribuit ille largitur. Propterea petere iubemur ut accipiamus &c. Itaque Massiliensibus simili prorsus modo fidem existimantibus à se petendam esse, cum tali gratia sufficiente, sine qua non (ut fuisse alibi demonstratum est) non autem ex decreto, & prædestinatione Dei esse largiendam, qui quem dignatur vocat, & quem vult religiosum facit, in eundem modum respondet August. Sicut ille quem Deus castum futurum esse præsciuit, quamvis id incertum habeat, agit ut castus sit, ita ille quem castum futurum prædestinauit, quamvis id incertum habeat, non ideo non agit ut castus sit, hoc est, non ideo non est sollicitus agere ut castus sit, quoniam Dei dono se audit futurum esse quod querit, imo etiam gaudet eius charitas nec inflatur, tanquam id non acceperit. Non solum ergo prædicatione prædestinationis ab hoc opere non impeditur, verum ad hoc adiuvatur ut cum gloriatur in Domino gloriatur. Hoc est, ut similiter agnoscat, non à se prouenisse castitatem, sed sibi cælitus esse datam. Vterque igitur qui de numero electorum est, siue ex præuisione, siue ex prædestinatione, sollicitus de bonis operibus ac salute esse debet, quia & prædestinatio & præscientia habet, per sollicitudinem & opera bona electionis effectum re ipsa esse conferendum. Nec enim vlla ratio est, cur minus solliciti simus ut præstemus id quod per nos ipsos Deus fieri prædestinauit, quam id quod Deus nos facturos esse præsciuit. Nam sicuti non fieret id quod Deus præsciuit esse futurum, nisi adhiberentur ea media, per quæ id futurum, esse præsciuit, ita non fieret id quod præordinauit, decreuitque talibus mediis fieri, nisi quoque talia media, per quæ istud fieri decreuit, adhibeantur.

Quod vero ad alteram dilemmatis partem

A spectat, si non sum de numero electorum, frustra sum sollicitus, frustra præcepta seruo, &c. nihilque restat nisi desperatio, nimis insipienter dicitur. Quid enim stultius dici potest, quam à creatura rationali frustra coli Deum & eius præcepta seruari, ad quem solum colendum & obediendum condita est? Nimis est mercenarius ille affectus, qui non coleret aut diligeret Deum, nisi ab eo se salutem assequi posse iudicaret. Et qui non nisi tali modo coluerit creatorem suum, vereor ne eum nunquam assequatur, quidquid ipse tandem de sua sollicitudine & sanctitate præsumperit. Quasi vero esset aliud diligere & colere Deum, quam diligere & colere veritatem quia Deus veritas est; aut vlla maior creaturæ rationalis miseria esse possit, etiam in inferno, quam quod non diligat & faciat id quod veritas dicat, semperque, vanis falsisque delectetur. Semper ergo & hic & ubique veritas diligenda, colenda, facienda est, siue ab ea quippiam aliud assequi posse speres, siue non speres. Tanta enim est pulchritudo & felicitas in eius dilectione & cultu, & custodia mandatorum veritatis, ut etiam in hac vita nulla maior felicitas dari possit ei, qui in perpetuum condemnandus est. Si enim non diligat veritatem, & non faciat id quod iubet, non solum necesse est, ut falsum diligat & operetur, quo nihil infelicius, sed etiam ut longe grauior in damnatione pœnas luat. Stultissimum est igitur dicere, hoc frustra fieri à creatura, quod ubique arctissime tenetur facere; & quo nihil melius aut facere aut dicere aut cogitare in hac vita, aut futura potest; Et quod si constanter faceret, nihil ea esset in tempore prudentius, & in æternitate felicius. Quisquis tali fuerit animo, non desperabit, sed magnâ fiduciâ ibit in Deum, magnisque precibus poscet perseverantiam talis dilectionis. Vnde etiam magnâ tranquillitate fruatur, securissimus, Deum non posse talem animum abiicere: & si abiecerit, hoc certissimè sua culpa sibi futurum esse persuadet, nec alia culpa, nisi quia non in ista veritatis dilectione perseverat. De cætero ab arcanorum iudiciorum, quibus alterutrum decreuit Deus, perscrutatione curiosa temperat humiliter, sperans, & ex tali constitutione animi confidens, se non esse à Dei prædestinatione præteritum. Quo sane modo sanctus Augustinus omnes umbras ac tentationes desperationis abstergit, quando aduersus similes indisciplinatas cogitationes opponendum tradit: Vos itaque etiam ipsam obediendi perseverantiam à Patre luminum à quo descendit omne datum optimum & omne donum perfectum sperare debetis & quotidianis orationibus poscere, atque hoc faciendo considerare non vos esse à prædestinatione populi eius alienos, quia etiam hoc ut facialis ipse largitur.

E Sed hoc vehementer sane mirabile est, quod huiusmodi scriptores tantum remedium desperationis in ista præscientia, qua Deus nouerit, non quid ille, sed quid ipsi cum ista gratia sufficienti pro sua indifferenti libertate facturi sunt, positum esse putant. Quasi non esset satis experientia comprobatum, quid in Angelis acciderit, quid in humano genere toto, quod in duobus hominibus constitutum erat, quid denique, iuxta ipsorum quoque sententiam, iam post lapsum in humani generis incomparabiliter maiori parte contingat. Et sane quid sibi volunt huiusmodi scriptores aliud, quam tunc homini esse maximam spem, cum homo in se sperauerit? Quo quid profanius dici potest? Et tamen spes illa,

Leffius lib.
de prædest.
& reprob.
Sect. 4. mo.
46.

August. lib.
1. qu. 2. ad
Simplic.

Lib. de dono
perfen. c. 17.

Lib. de dono
perfen. cap. 22.

Lib. de præd.
SS. c. 11.

Lib. de dmo
perse. c. 17.

Ibid. c. 22.

quam ipsi prædicant, non est alia quam qua homo, supposita sufficienti ubique gratia, in seipso & arbitrij sui libertate sperat se semper in Dei dilectione mansurum. Aduersus cuiusmodi præsumptionem, & similes omnino cogitationes quibus iste Scriptor ad istam doctrinam impugnandam utitur, sæpe grauiter intonat Augustinus: Sane, inquit, cum Apostolus dicat ideo ex fide ut secundum gratiam firma sit promissio; miror homines infirmitati suæ se malle committere; quam firmitati promissionis Dei. Sed incerta est mihi, inquis, de me ipso voluntas Dei. Quid ergo? Tuane tibi de teipso voluntas certa est, nec times? Qui videtur stare videat ne cadat. Cum igitur vtrique incerta sit, cur non homo firmiori quam infirmiori fidem suam spem charitatemque committit. Et in libro de dono perseverantiae: Ego autem nolo exaggerare meis verbis, sed illis cogitandum potius relinquo ut videant quale sit quod sibi persuaserunt, prædicatione prædestinationis audientibus plus desperationis quam exhortationis afferri; hoc est enim dicere, tunc de sua salute hominem desperare quando spem suam non in seipso, sed in Deo didicerit ponere. Et multo inferius: Absit autem à vobis ideo desperare de vobis, quoniam spem vestram in ipso habere iubemini, non in vobis. Et in eodem loco paulò post: An vero timendum est ne tunc de se homo desperet, quando spes eius ponenda demonstratur in Deo, non autem desperaret, si eam in seipso superbissimus & infelicitissimus poneret.

Solvitur sextum argumentum, quo urgent istam doctrinam tollere zelum animarum, & inutiles facere prædicationes & correptiones. Et utrum scandalum ac dissolutionem vitæ pariat.

CAPVT IX.

Leff. lib. cit.
sect. 2. n. 15.

Lib. de Corr.
& grat. c.
15.

Apud Prosp.
in Epist.
ad August.
Ibidem.

SEXTO obijciunt, tolli zelum animarum. Si enim inquit, omnes saluandi ante omnem præuisionem sunt iam absolutè electi & præfiniti, cur de illorum salute sim sollicitus? Nam etiamsi ego quiescam, æquè bene omnes illi & soli saluabuntur. Cur sum anxius de eo, quod ex vi decreti diuini certissime est euenturum? Nunquam aliquis in illum numerum intrabit; nunquam inde aliquis excidet, nulla ei fiet accessio aut detractio. Ita ille. Addunt etiam inutiles consequenter fore omnes exhortationes & prædicationes & correptiones, per quas iste zelus animarum exerceri & animarum salus promoueri solet.

Responderetur, ista quoque Massiliensium & aliorum querela quondam aduersus Augustini doctrinam fuit, quam ex aduersantium persona sibi obijcit Augustinus: Non argumentemur contra ista præcepta de monendis & corripiendis hominibus salubremque terrorem dicentes: & corrumpant bonos mores colloquia mala & pereat infirmus quid ad nos? Firmum fundamentum Dei stat & nemo perit nisi filius perditionis. Hoc est, decretum Dei de saluandis fixum est, illi soli saluabuntur, nunquam inde aliquis excidet, sicut obiectum fuit. Vnde & ad præcedentem obiectionem audimus querentes Massilienses, quod vtrique parte superfluous labor esset eò quod non posset aliud quam Deus definit accidere. Itemque & apud Prosperum: Non acquiescunt prædestinatum electorum numerum nec augeri posse nec minui, ne locum apud infideles ac ne-

Agligentes cohortantium incitamenta non habeant. Et apud Hilarium in Epistola ad Augustinum: Si sic prædestinati sunt, inquit, ad vtrunque partem ut de aliis ad alios nullus possit accidere quo pertinet tanta extrinsecus correptionis instantia?

Apud Hilari-
um in Epist. ad
August.

Dicimus igitur per istam August. doctrinam tolli zelum animarum qui non est secundum scientiam, adulterinum scilicet, ex errore profectum, quo putant homines se sua diligentia perfecturos, ut aliqui qui non sunt in illo certo decreto numero electorum à Deo, ad salutem perducantur, alioquin æterna morte perituri: Non tolli tamen verum illum sincerumque zelum animarum, in ea quam Augustinus tradidit veritate fundatum, ex qua feruentes cooperatores esse debemus voluntatis Dei, fraternæque salutis adiutores. Nam primo nouimus Deum velle & iubere, ut quandoquidem eos qui illo numero comprehensi sunt, à cæteris discernere non possumus, omnes homines velimus, & quantum possumus conemur saluos facere. Ex quo fit, ut quamvis nemo nisi illo numero exclusus pereat, nostræ tamen socordiae, si salutem eius neglexerimus imputanda sit. Itaque cum Augustinus illa suprà dicta quorundam verba sibi obieciisset, quibus dicebant; Pereat infirmus quid ad nos? Firmum fundamentum Dei stat & nemo perit nisi filius perditionis, & zelum fraternæ salutis suo & aliorum animis eximebant, retundit ea non sine insigni acrimonia: Absit ut ista garrientes securos nos in hac negligentia esse debere credamus.

Lib. de Corr.
& grat. c. 15

Ibid. c. 16.

BVerum est enim quia nemo perit nisi filius perditionis: sed ait per Ezechielem Prophetam: Ille quidem in peccato suo morietur, sanguinem uero eius de manu speculatoris requiram. Vnde regulam tradens exferendi zeli & actionum quibus eum ad salutem fratrum nostrorum procurandam declaramus admonendo, exhortando, corripiendo, prædicando, subiungit: Proinde quantum ad nos pertinet, qui prædestinatos à non prædestinatis discernere non valemus, & ob hoc omnes saluos fieri velle debemus, omnibus ne pereant vel ne alios perdant, adhibenda est à nobis medicinaliter seuera correptio, Dei est autem illis eam vtilem facere quos ipse præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui. Si enim aliquando timore non corripiamus ne aliquis inde pereat, cur non etiam timore corripiamus ne aliquis inde plus pereat? Quod etiam superius nonnullis antepositis luculente tradiderat: Nescientes enim quis pertineat ad prædestinatorum numerum, quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu qui non est alius nisi animarum zelus, ut omnes velimus saluos fieri. Hoc quippe sit cum singulos quosque ut occurrerint cum quibus id agere valeamus ad hoc conamur adducere ut iustificati ex fide pacem habeant ad Deum. Ex qua sancti Augustini doctrina manifestum est, velle Deum, ut ad omnium qui occurrerint salutem acquirendam charitatis ardore flagremus: sed Dei est vtilem, inquit, illis eum facere, quos ipse præsciuit & prædestinauit conformes imaginis filij sui. Sed quid opus, inquires, ut etiam propter prædestinatos tanto zelo charitatis ardeamus, cum æquè bene omnes illi & soli saluandi sint?

Ibid. c. ult.

Ibid. c. 15.

ERespondeo quia prædestinatio effectum suum non sine hominum aliorum cooperatione sortietur. Nō minus est autem, imo vero multo magis, hominum actio & studium & zelus necessarius ad ea quæ Deus decreuit humanis actionibus concurrentibus fieri, quam ad ea quæ tantum futura præuidit. Neutra quippe fierent, nisi illa per quæ sunt futura concurrerent. Cum ergo

nesciamus, vtrum per diligentiam atque operam nostram Deus fratrum nostrorum salutem in æternæ felicitatis portum adducere velit, merito sane, si filialis erga patrem nostrum, & fraterne erga proximos viscera charitatis gerimus, in salutem eorum zelandum inardescimus. Ita diuersis in locis iustum zelum intellexit & opera ex zelo pullulantiæ S. August. Nam ad preces pro proximis fundendas, incitant, quibus nihil efficacius ad proximorum salutem obtinendam

Lib. de dono perf. c. 22. *pro eis ut vocentur oremus. Fortassis enim sic prædestinati sunt ut nostris orationibus concedantur & accipiant eandem gratiam qua velint & efficiantur electi. Quasi dicat fortassis enim prædestinatum est, ut salus eorum per tale medium orationis, quam pro eis fundimus, procuranda sit. Et de excommunicationis anathemate, quod pastoralis aliquando zelus infligit: Pastoralis tamen necessitas habet ne per*

Lib. de corr. & grat. ca. 15. *plures serpent dira contagia, separare ab omnibus sanis morbidam ab illo cui nihil est impossibile, ipsa fors separatione sananda. Nescientes enim quis pertineat ad prædestinatorum numerum quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu ut omnes velimus saluos fieri. Et sui quoque zeli, ex quo post tot exarata volumina duos illos postremos libros aduersus errores de Dei prædestinatione scripsit, eandem fuisse basim indicat. Nam quamvis Deum non dubitaret Massiliensibus veritatem posse reue-*

Lib. de prædest. SS. c. 1. *lære: Tamen, inquit, etiam nos impendamus eis dilectionis affectum, hoc est, zelum nostrum quo liberationem eorum ab erroribus concupiscimus, ministeriumque sermonis, sicut donat ille quem rogamus ut in his litteris ea quæ illis essent apta & utilia diceremus. Vnde enim scimus ne forte Deus noster id per hanc nostram velit, efficere seruitutem, qua eis in Christi libera charitate seruimus. Denique istam esse debere basim zeli quo seruus Dei salutem errantium iubetur, quærere, sanctus Paulus satis perspicue similibus verbis docet: Cum modestia*

2. Timoth. 2. *corripientem eos qui resistunt veritati, ne quando Deus det illis poenitentiam ad cognoscendam veritatem & respiciant à diaboli laqueis. Quasi dicat cum Augustino, vnde enim scimus, ne forte Deus id per hanc vestram velit efficere correptionis modestæ seruitutem? Hac sana & sancta diui Augustini doctrina quisquis institutus fuerit, quamvis non credat quemquam opera sua saluandum esse, quem Deus non saluare decreuerit, non tamen idcirco minori zelo Deo iubenti prædicare monere, corripere, orare, & huiusmodi salutis ministeria fratribus exhibere morem geret; fortasse enim sic prædestinatos esse cum August. cogitat, ut nostris ministeriis cōcedantur. Vnde cum illam electionem quorundam ad regnum, ac discretionem à massa perditionis per propositum Dei, instantissime docuisset, eo tamen non obstante, utilitatem correptionis inculcans: Nemo igitur dicat, inquit, non esse corripiendum qui exorbitat de via iusta, sed ei reditum & perseuerantiam à Domino tantum esse poscendam: Nemo prudens & fidelis hoc dicat. Si enim secundum propositum vocatus est iste, procul dubio illi etiam quod corripitur Deus cooperatur in bonum. Vtrum autem hic sit vocatus, quoniam qui corripit nescit, faciat ipse cum charitate (hoc est, cum zelo de quo loquitur) quod scit esse faciendum; scit enim talem corripiendum, facturo Deo aut misericordiam aut iudicium. Misericordiam quidem si à massa perditionis ille qui corripitur gratiæ largitate discretus est, &c. Et multo inferius monet præpositos ut corripiant subditos fratres correptioni-*

A bus de charitate venientibus: Nos, ait, agamus *Capit. 15.* *sine desperatione quod agimus. Si filius pacis est qui corripitur requiescet super eum pax nostra; sin autem, ad nos reuertetur. Quibus præclarissime subiungit: Quamvis itaque etiam dum quorundam fides subvertitur firmum Dei fundamentum stet, quoniam scivit Dominus qui sint eius non tamen ideo nos pigri & negligentes esse debemus in corripiendis qui corripiendi sunt. Neque enim frustra dictum est, Corruptunt bonos mores colloquia mala, & peribit infirmus in tua scientia frater, pro quo Christus mortuus est. Non argumentemur contra ista præcepta salubremque terrorem, &c. Quæ supra diximus. Et in libro de dono perseuerantiæ respondens Massiliensibus, qui dicebant, ut supra vidimus, si sic prædestinati ad utramque partem, ut de aliis ad alios nullus possit accedere, quo pertinet tanta extrinsecus correptionis instantia? Ac propterea clamabant prædestinationis definitionem utilitati prædicationis aduersam: Quasi vero, inquit, aduersata sit Apostolo prædicanti. Nonne ille doctor gentium in fide & veritate prædestinationem toties commendauit, & verbum Dei prædicare non destitit? Et vtrumque Scriptura declarans: Cur ergo prædicationi, præceptioni, exhortationi, correptioni, quæ omnia frequentat Scriptura diuina, existimamus inutilem definitionem prædicationis quæ commendat eadem Scriptura diuina? Nempe quia, ut supra ex eo diximus, sic fortassis prædestinatum est, ut nostris orationibus aut aliis ministeriis concedantur. Quod præclare exserteque sanctus Prosper expressit: Quamvis ergo quod statuit Deus *Prosp. lib. 2. de vocat. Gent. c. 36.* nulla possit ratione non fieri, studia tamen non tolluntur orandi, adde & prædicandi, & monendi, & corripiendi, quia similis omnium ratio est: Nec per electionis propositum liberi arbitrii deuotio relaxatur, cum implendæ voluntatis Dei ita sit prædestinatus effectus, ut per laborem operum, per instantiam supplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum & qui bona gesserint, non solum secundum propositum Dei, sed etiam secundum sua merita coronentur.*

D Ex quo etiam sequitur, non recte dici, quod hæc doctrina explicata populo ac diligenter expressa, scandalum pareret, & licentiam vitæ. Scandalum enim non parit, nisi apud distortos animos qui prauis opinionibus, vel sui ipsius fiducia pleni, simul atque ad submissionem sub Deo & ad suspendendam perditæ creaturæ spem ex diuinæ voluntatis decreto reuocantur, omnis deuotio refrigescit & ad sequendas veteris hominis cupiditates relaxantur. Nihil enim horrent istiusmodi homines magis, quam reuocari ad diuinæ voluntatis incertum, quasi de sua cooperatione cum sua sufficienti gratia certiores. Hanc enim submissionem horrebant etiam, canequē peius & angue oderant, Prospero & Hilario testibus, Massilienses: Sub incerta, aiebant, spe *Prosp. in Epist. ad August.* cursum non posse esse constantem. Cum si aliud habeat prædestinantis electio, cassa sit adnitentis intentio. Et Hilarius: Nec ad incertum voluntatis Dei deduci se *Hilar. ad August.* volunt, eo quod inde desperationem sibi vererentur, si fulcrum istud propriæ diligentiae subtraheretur.

Quapropter non est inutilis ista doctrina prædicationi, dummodo coram imperitis, lapsus humani corruptionisq; naturæ magnitudinem non penetrantibus (& ideo plerumque plus quam fas est humano conatui & liberæ voluntati tribuentibus) sobrie prudenterque prædicetur. Sed si inuidiose proponatur, quid mirum si scandalum imperitis, maximeque superbis ista summæ hu-

militatis doctrina pariat? Etiam præscientiam rudibus sic proponere, ut horrescant, scandalizentur, dissoluantur non est difficile: *Quæ tamen Lib. de dono prædestinatio, inquit August. non ita populis prædipers. cap. 22. canda est ut apud imperitam vel tardioris intelligentiæ multitudinem redargui quodammodo ipsa sua prædicatione videatur sicut redargui, videtur & præscientia Dei (quam certe negare non possunt) si dicatur hominibus; siue curatis, siue dormiantis quod vos præsciuit qui falli non potest hoc eritis. Quod dolosi vel imperiti medici medicamentum utile perperam allegantes comparatione declarat. Quæ de re supra non-nihil egimus.*

Quod si tamen ex doctrina ista recte explicata quispiam in scandalum, vitæque dissolutionem, aut desperationem cadat, scandalum est Pharisæicum, ex distortis opinionibus vel affectibus profectum, & ideo, si sanari non potuerit, negligendum: *Dicatur ergo verum, ut monet hac ipsa de re disputans humillimus Doctor, maxime ubi aliqua quæstio ut dicatur impellit, & capiant qui possunt; ne forte cum taceatur propter eos qui capere non possunt non solum veritate fraudentur, verum etiam falsitate capiantur, qui verum capere, quo caveatur falsitas possunt. Non est veritas Lesbica regula, ut ad infirmorum, vel de se præsumentium affectus aptari debeat: sed si necessitas postulat integerrime prædicanda, si non postulat, & imbecillium capacitatem postulat, supprimenda. Vera, solida, & humilis pietas valde rara est, etiam in illis qui sibi de religione blandiuntur. Quotquot eam tamen, Deo miserante, consecuti sunt, non est periculum, ut illi in barathrum desperationis aut dissolutionis incidant, dum omnem spem suam in gratuitam Dei prædestinantis ac libentis quos voluerit misericordiam transferre, ac baculum arundineum liberæ suæ voluntatis abicere docentur; quæ tot Angelorum milia, nulla tentatione pulsatas totumque genus humanum semel in Paradiso, & nunc infinitis penè partibus maiorem eius numerum, sufficienti (ut ipsi clamant) gratia communitum, iterum cecidisse, & quotidie cadere non possunt vlla ratione diffiteri. Quibus iterum illud August. etiam atque etiam cogitandum relinquo: An vero ti-*

Lib. de dono mendum est, ne tunc homo desperet quando spes eius perpersecu. c. 22. nenda demonstratur in Deo, non autem desperaret si eam in seipso superbissimus & infeliciissimus poneret?

Soluitur septimum argumentum, quo existimatur ista doctrina non esse diuina clementiæ consentanea, eo quod reprobos non nisi ad damnationem creare & conseruare videatur.

CAPVT X.

DENIQUE obiici potest, non videri sententiam istam sancti Augustini diuinæ bonitati & clementiæ consentaneam. Non enim ad aliud illi quos ex perditionis massa liberare noluit, creati videntur, nisi ut in æternum pereant, nec eorum creatio esse beneficium, sed summum maleficium. Quis enim fructus propter quem tanta reproborum multitudo nascatur, ex qua nemo saluandus esse præuidetur, neque supposita illa gratiæ potentissimæ negatione saluari potest?

Respondetur; & ista obiectio à Massiliensibus Augustino facta est, quando eius doctrinæ,

A tanquam inde consecutaneum obiecerunt: *Quod Obiect. 3. Deus maiorem partem generis humani ad hoc creet ut Vincens. illam perdat in æternum. Itemque, Quod maior pars Obiect. 4. generis humani ad hoc creetur à Deo, ut non Dei, sed Vincens. diaboli faciat voluntatem. Ad eam igitur dico, Deum ex immensa bonitate creasse non minus hominum quam Angelorum naturam, eosque in manu liberi arbitrij collocasse, cum adiutorio quo sempiternam sibi beatitudinem possent comparare si vellent. Quod ergo creati sunt, creantis beneficiū, quod ceciderunt, peccantis meritum. Nec æquum erat, ut illā spontaneā deficientis voluntatis peruicaciā statutus ordo turbaretur, ut videlicet propterea neque peccatrix natura dæmonum amplius permanere deberet, neque peccatrix primorum hominum natura propagari. Quod enim dæmonibus & hominibus reprobis hoc in malum cedit, non est ex voluntate creatoris, sed malitia spontanea peccatoris. Ille enim conseruat dæmones sub tantis criminibus & cum tantis suppliciis, & ex semine vitiato propagat homines reprobos, in vsus maximos Deo cognitos; quamvis ipsi propria iniquitate, non nisi malum facturi atque perituri sint. Ex quo fit, ut quicquid ipse conseruat aut creat, non nisi bonum sit; & ex natura sua magnum beneficium, gratiarum actione dignissimum, quamvis per accidens, ex aliena peruerfate cedat in malum.*

C Hinc Augustinus cum ei simile quid obiceretur: *Bonitate sua, inquit, Deus facit homines & primos sine peccato, & ceteros sub peccato in vsus profunda- Lib. 2. de rum cogitationum suarum. Sicut enim de ipsius diabo- nupt. c. 16. li malitia nouit ille quid agat & quod agit iustum est & bonum, nec eum propterea creare (adde & conseruare,) noluit quia malum futurum & permansurum esse præsciuit, ita de vniuerso genere humano quamvis nullus hominum sine peccati sorde nascatur bonum ille qui summe bonus est operatur. Et infra: Sic Lib. 2. de itaque creat malos quomodo pascit & nutrit malos, quia nupt. c. 16. quod eis creando tribuit ad naturam pertinet bonitatem, & quod eos pascendo & nutriendo dat incrementum, non utique malitiæ eorum; sed eidem bonæ naturæ quam creauit bonus bonum tribuit adiumentum. Ex quo patet, hanc Augustini solutionem non minus ad hominum ac dæmonum sub peccato & pœnis conseruationem, quam creationem pertinere; idque quamvis non aliqui tantum reprobi, sed omnes omnino homines & Angeli periisse & in æternum perituros esse fingemus. Itaque & Prosper eandem obiectionem soluens: Omnium quidem hominum Deus creator est, sed nemo ab eo ideo creatus est ut periret; quia alia est causa nascendi & alia est pereundi. Ut enim nascentur homines conditoris est beneficium: ut autem pereant præuicatoris est meritum. Sed huiusmodi imaginationes hominum aduersus quas hætenus dimicauimus, ex eo fere proficiunt, quod de humana natura ad eum Philosophantur modum, ac si innocens ex opificis manibus prodiret. Tunc enim re vera, si Deus absque vlla operum præuisione, alios ad beatitudinem elegisset, alios ad perditionem, sine auxiliis dimitteret atque interim illos vocaret ad fidem, hortaretur ad sollicitudinem, præmia proponeret, exitium minaretur, negata omni faciendi bonum & cauendi malum facultate, merito durissimum iniquissimumque videretur tales condere; quia non eos nisi ad interitum destinare videretur. Sed in Augustini sententia se res longe secus habet. Propria voluntate violata, fracta, infirmata natura est, & perditioni obnoxia, quid querimus aduersus iudi-*

Prosp. ad Obiect. 3. Vincens.

cem quod aliquos liberando, reliquos propria relinquat infirmæque libertati? An ut mutet æternas leges suas, quas naturales dicimus, & hominibus haud secus ac dæmonibus in eorum institutione proposuit, ne amplius earum transgressione delinquant, vel gratias ubique & semper etiam ad inferos diffundat, ut possint eas transgrediendo delinquere? Quod si vtrum libet per absurdum est, ut vel aboleantur naturales circa Deum & proximum leges, vel adimplendi gratia ad damnatos inferosque diffundatur; nec tamen alio vlllo pacto lex naturalis, nisi per magnam Dei gratiam, præcipue à peccatoribus, sine peccato custodiri possit, desinant murmurare aduersus Deum, quod ex perduto genere quosdam tantum liberando, cæteros sine gratuitis liberationis adiutoriis, in perditione dereliquerit.

Reprobati non tam propter suam, quam electorum utilitatem nascuntur & conseruantur.

CAPVT XI.

QUÆ tamen vel expressa vel tacita murmura, quibus viri boni aduersus istam assertam ab Augustino diuinæ iustitiæ seueritatem concitantur magna ex parte placarentur, si causas illas profundas propter quas Deus istum ordinem prouidentiae adhibendum iudicauit, intelligendo penetrarent. Sunt enim ab oculis hominum maximè carnalium vehementer abstrusæ. Quam ob causam Augustinus paulò ante dixit, quod Deus malos creat in usus profundarum cogitationum suarum. Cuius profunditatis consideratione alibi dicit, quod illa inscrutabilia iudicia eius, hinc fidelibus cordibus magnam ingerant admirationem, qui de illius sapientia pertingente à fine vsque ad finem fortiter & omnia suauiter disponente non dubitant, quid sit quod ei placet ut nascantur ac multiplicentur hi, quos etsi malos ipse non fecit tamen malos futuros esse præsciuit. Addit itaque; Nimis enim consilium eius in abdito est, quo etiam malis bene vitur ad profectum bonorum, etiam in hoc mirificans omnipotentiam bonitatis suæ. Quæ prouidentia adhuc multo apparet mirabilior, quando tantam cogitamus, aut etiam videmus hominum non liberandorum ad æterna destinatorum supplicia multitudinem: Quare sint illi plures quam illi, ait Augustinus: consilium Dei velle nosse multorum est, nosse autem vel paucissimorum hominum vel omnino nullorum. Hæc igitur diuinæ prouidentiae profunditas, & ex profunditate obscuritas, facit homines qui non murmurant, aut non mirantur, peccatores Angelos vniuersos, in ictu oculi, sine spe reparationis, iudiciaria Dei seueritate damnatos, aut innumeros paruulos, qui omni prorsus baptismi potestate caruerunt, ad inferos præcisa spe liberationis expelli, de maioribus præcipue mirentur & conquerantur, quod absque vlla futurorum operum consideratione, in perditione relictæ sint, & à diuina misericordia reprobati, vitam istam gratiæ cœlestis adiutoriis destituti transeant. Quasi vero & ista eorum desertio ac derelictio non esset aut esse deberet pars illius supplicij, quod sua iniquitate meruerunt, aut non mirandum esset, si eos omnes confestim extremis illis suppliciis addiceret; aut magis mirandum sit, quod Deus in hac vita quandam iræ istius ma-

gnæ, quæ peccato debita est, & propter quā à diuina misericordia exclusi & à iustitia reprobati sunt, particulam exequatur. Sed quia causæ istius gubernationis reprobatorum tam alta caligine tectæ sunt, ut frustra in hoc mundo viuere & non nisi ad cumulanda sibi supplicia derelicti esse videantur, hinc homines vel ad ista consideranda tardiores, vel præoccupatis opinionibus distorti, quibus abiecta iustitiæ seueritate, nil nisi gratiarum profusiones cogitant patrocinandis iis qui reprobati ac derelicti sunt, & redarguendo reprobanti ac dereliquenti Deo, exercent facundiam suam. Qui ut vel paululum erga doctrinam istam sancti Præfatis seueram quidem, sed tamen ipsius iudicio nimis veram, mitescere dignentur, causas nonnullas, Deo iuuante, proferemus, quas ipse sanctus Augustinus prodidit, cur Deus eos quos alto suo iudicio reprobauit, & à damnationis liberatione secluserit, in hac vita sæpius sine gratiæ vllius beneficio viuere sinat, alios ex ipsa collata gratia quam subinde tribuit grauiores accumulare cruciatus. Quas quisquis bene ponderauerit, iudicabit fortassis id quod Augustino visum fuit, non aliter debuisse prædestinatos ex eodem genere liberari, nisi reprobi ipsis permixti cum tanta Dei seueritate tractarentur.

In primis igitur sancto Augustino indubitatum fuit, homines, illos quos Deus iusto iudicio noluit à damnationis massa discernere, non tam propter ipsos ut æternam vitam assequantur, quam propter alios, quos ei ab eadem massa misericordiæ liberalitate discernere placuit; creati, & in hac vita seruari, & gubernari. Testatur hoc sanctus Doctor diuersis locis. Nam cum aduersus Iulianum declarasset, Deum suis prædestinatis pœnitentiam beatumque finem sua liberalitate largiri, de reprobatis addit: *Ceteri autem mortales qui ex isto numero non sunt, & ex eadem massa quidem massa ex qua & isti, sed vasa iræ facti sunt, ad utilitatem nascuntur istorum.* Et in Epistola ad Paulinum: *Ipsis super quos ira Dei manet bene vitur ad docendos alios quos liberare dignatur.* Et libro decimo sexto contra Faustum: *Ad aliquem namque usum sanctorum ordinem omnis cecitas impiorum à summo Deo qui pro sui regiminis æquitate bene vitur etiam malis ut qui suo arbitrio iniuste viuunt illius iudicio iuste disponantur.* Ex quo fit ut quantum Dei dilectio erga reprobos minuitur, quos in perditione relinquere statuit, tantum erga prædestinatos, quos liberandos destinauit augeatur, ut in eos toto impetu collata fluat, Alij quippe sua in qua iacent iniquitate meruerunt, ut quia sibi inutiles facti sunt, non amplius gubernentur à Deo propter se, sed in illum ordinem prouidentiae, in quo seruiant aliis, referantur.

Fructus quos electis afferunt ad tria capita generalia reuocantur. Explicatur primus: quod sint ornamentum terrarum, & quo sensu.

CAPVT XII.

PORRÒ istæ utilitates, quas electis Dei filiis conferunt reprobi, sunt innumerae, sed ferè ad duo aut tria capita generalia reduci possunt: ut videlicet sint quidam sæculi præsentis ornatus, cuius utilitas in corporalem electorum fructum redundet, ut electi multis modis

modis doceantur: denique vt exerceantur atque proficiant.

Lib. 5. cont.
Iul. cap. 4.

Primus igitur fructus est, quem ex reprobis elicit Deus, vt saltem sæculi præsentis cursus, vel sola talis tantæque naturæ præsentia, & infinitis eius operibus humanæ vitæ vtilibus decoretur. Tetigit eum sanctus Augustinus contra Iulianum, vbi cum de prædestinatis ac reprobis disputando dixisset, quod reprobi ad vtilitatem electorum nascerentur, pressius eam vtilitatem explicans, confestim adiicit: Non enim quemquam eorum Deus temerè ac fortuito creat, aut quid de illis boni operetur ignorat: cum & hoc ipso bonum operetur, quod in eis humanam creat naturam & ex eis ordinem sæculi præsentis exornat. Et in libris de libero arbitrio de paruulis disputans; cur cum peccato ex homine iam peccatore nasci augerique sinerentur aut curarentur: Non enim damnato primo homi-

Lib. 3. de lib.
arb. cap. 20.

ne, sic adempta est beatitudo vt etiam fecunditas adimeretur. Poterat enim & de prole eius quamuis carnalis & mortali aliquod in suo genere fieri decus ornamentumque terrarum. Et in libro de vera religione: Ita de peccato nostro quod in homine peccatore ipsa natura nostra commisit, & genus humanum factum est magnum decus ornamentumque terrarum & tam decenter diuine providentiæ procuratore administratur, vt ars ineffabilis medicina ipsam vitiorum fœditatem in nescio quam sui generis pulchritudinem vertat. Quæ pulchritudo in eo ipso magna ex parte sita est, quod in illa magna generis humani societate, non solum reprobi electorū vtilitati seruiunt, vt mox dicendum est, sed & ipsa in profectum virtutum vitia conuertuntur. Et in libris de Genesi ad litteram:

Lib. 9. de
Genes. ad
litt. cap. 9.

An vero ita quis cæcus est mente, vt non cernat quanto terris ornamento sit genus humanum, etiam cum à paucis rectè laudabiliterque viuatur? Quantumque valeat ordo reipublicæ in cuiusdam pacis terrena vinculum coercentis etiam peccatores? Neque enim tantum deprauati sunt homines vt non etiam tales pecoribus & volatilibus antecellant, quorum tamen omnium generibus hanc infimam mundi partem pro sui loci sorte decoratam quem non considerare delectet? Quis verò quantusque sit iste orbis terrarum ornatus, & ad prædicandam conditoris maiestatem, quam admirabilis, breuius Prosper tetigit, cum istam Augustini doctrinam defendere cogeretur? Ornari autem etiam talium conditione mundi huius varietatem, quis non intelligat; qui videat studiis & operibus quorundam impiorum tot commoda vitæ præsentis instructa in inuentione artium, in extructione urbium, in constitutione legum, in confederatione populorum? Sed & ipse Augustinus præclarissimè

Lib. 22. de
Ciuit. c. 24.

fussimèq; in libris de Ciuitate Dei disserendo declarat: Ipse (Deus) incorpoream corporeamque naturam, illam præpositam, istam subiectam miris modis copulans & connectens animantem facit. Quod opus eius tam magnum & mirabile est, vt non solum in homine, quod est animal rationale, & ex hoc cunctis terrenis animantibus excellentius atque præstantius, sed in qualibet minutissima muscula bene consideranti stuporem mentis ingerat, laudemque pariat Creatoris. Ipsa itaque anima humana mentem dedit, vbi ratio atque intelligentia in infante sopita est quodammodo, quasi nulla sit excitanda scilicet atque exercenda ætatis accessu, qua sit scientiæ capax, atque doctrinæ, & habilis perceptioni veritatis & amoris boni. Qua capacitate hauriat sapientiam virtutibusque sit prædita, quibus prudenter, fortiter, temperanter & iuste aduersus errores & cetera ingenerata vitia dimicer, eaque nullius rei desiderio nisi boni illius summi atque incommutabilis vincat. Quod etsi non faciat, ipsa talium bonorum capa-

Tom. 3.

A citas in natura rationali diuinitus instituta, quantum sit boni, quam mirabile opus omnipotentis, quis competenter effatur aut cogitat? Præter enim artes bene viuendi & ad immortalem perueniendi felicitatem, quæ virtutes vocantur, & sola Dei gratia quæ in Christo est filiis promissionis regniue donantur, nonne humano ingenio tot tantæque artes sunt inuenta & exercita, partim necessaria partim voluntaria, vt tam excellens vis mentis atque rationis in his etiam rebus quas superfluas imo & periculosas perniciosasque appetit, quantum bonorum habeat in natura, inde ista potuit vel inuenire vel discere vel exercere testetur? Vestimentorum & ædificiorum ad opera quam mirabilia quam stupenda industria humana peruenit, quod in agricultura, quod in navigatione profecerit: quæ in fabricatione quorum vasorum, vel etiam statuarumque & pæcturarum varietate excogitauerit & impleuerit: quæ in theatris mirabilia spectantibus, audientibus incredibilia facienda & exhibenda molita sit, in capiendis, occidendis domandis irrationalibus animantibus, quæ & quanta repererit: aduersus ipsos homines tot genera venenorum, tot armorum, tot machinamentorum, & pro salute mortali tuenda atque reparanda, quot medicamenta atque adiumenta comprehendit pro voluptate faucium, quot condimenta & gulæ incitamenta repererit: ad indicandas & suadendas cogitationes, quantam multitudinem varietatemque signorum, vbi præcipuum locum verba & litteræ tenent: ad delectandos animos, quos elocutionis ornatus, quam diuersorum carminum copiam ad mulcendas aures, quot organa musica, quot cantilenæ modos excogitauerit: quantam peritiam dimensionum atque numerorum, meatuumque & ordines siderum, quanta sagacitate comprehendit: quam multa rerum mundanarum cognitione se impleuerit; quis possit eloqui, maxime si velimus non asseruatim cuncta congerere; sed in singulis immorari. In ipsis postremo erroribus & falcitatibus defendendis quam magna clauerint ingenia Philosophorum atque hæreticorum quis existimare sufficiat? Loquimur enim de natura mentis humanæ qua ista vitæ mortalis ornatur, non de fide atque itinere veritatis qua illa immortalis acquiritur. Hic igitur tam magnus ac varius vitæ huius mortalis ornatus, qui ex hominum improborum institutione & conseruatione confurgit, quamuis non nisi paucissimi prædestinati miscerentur, quantam in istis bene piæque considerantibus artificis admirationem excitat laudemque creatoris! Præter quam tamen ad filios promissionis innumeræ corporis animæque redundant vtilitates, quas vel ex industria mentis rationalis quæ in reprobis viget, vel ex terrenis laboribus in quibus assidue versantur, hauriunt, vt ipsi altius sublata mète colendo Deo liberatori suo, sine molestissimis rerum secularium occupationibus, quibus alioquin distinerentur, incumbant. Quam ob causam Psalmus notat, Israëlitis datos fuisse Chananeorum tanquam impiorum labores ac facultates, vt ex eis ad colendum Deum recteque viuendum acciperent adiutorium: Et dedit eis, Psal. 104. inquit, regiones gentium & labores populorum possederunt. Nimirum, vt custodiant iustificationes eius & legem eius requirant. In quæ verba sanctus Augustinus, & ex ipso Prosper discipulus eius: Vbi intelligendum est Dei seruos & electos filios promissionis verum & germanum semen Abrahe imitantes semen illa verba Abrahe, propterea ista bona terrena sumere à Deo, non vt in eis luxu dissipant, siue peruersa securitate torpescant: sed ideo habent diuina misericordia hæc omnia preparata, in quibus querendus possent negotiosissimis laboribus occupari vt ad hoc vacent vnde bonum æternum posset acquiri, hoc est vt custodiant iustificationes

August. &
Prosper in
verum & germanum
semen Abrahe
imitantes semen
illa verba
Psal.

Pp

eius & legem eius requirant. Ita igitur ex innumeris artibus quas exercent impij, & operibus quæ excogitant, viri ac mulieres religiosæ infinita corporeis necessitatibus emolumenta capiunt, ex eorum velut iumentorum rationalium ministeriis adiumenta, ex agrorum & animantium cultu & pastu alimenta & vestimenta, ex reipublicæ terrenæ qualicunque ordine & sceleratorum castigatione securitatem, ex defensione tranquillitatem, ut expeditius atque securius vacent Deo, quò finem sibi solis prædestinatum, etiam reproborum adiutorio consequantur. Profunda sanè multumque mirabilis est ista Dei providentia, qua, quemadmodum in totius humani generis institutione, totam creaturam corpoream quæ ratione caret ad rationalem, hoc est, hominem referendo condidit, servamque subiecit; ita in eiusdem reparatione, reprobos omnes, à maximo vsque ad minimum, prædestinatorum filiorum suorum servos fecit, ut & corporeis eorum necessitatibus & eorum spiritali profectui, æternæque vitæ potiundæ, siue sciendo, siue nesciendo famulentur.

Fructus secundus, ut multis modis doceantur electi, Septem documenta proferuntur.

CAPVT XIII.

SECUNDVS igitur fructus est, ut electi multa & magna & summoperè necessaria documenta ex reprobis percipiant. Quorum primum est, ut eis ad oculum in ista reproborum abiectioe & maledictione ostendatur, quid valeat liberum arbitrium, quando à Dei gratuita gubernatione & adiutorio desertum est. *Epist. 106.* Cateri autem homines, ait Augustinus, ad istam societatem (prædestinatorum) non pertinentes propter hoc à Deo præsciente creati sunt, ut in his ostenderet liberum desertoris arbitrium sine sua gratia quid valeret. Nihil videlicet aliud nisi ut à Deo deficiente magis magisque terrenis cupiditatibus & peccatis implicetur. Nam ut alibi dicit: *Lib. 3. ad Bonif. c. 8.* Liberum arbitrium captivatum non nisi ad peccatum valet, ad iustitiam verò nisi diuinitus liberatum adiutumque non valet. Sed quia scopus Dei non in eo sistitur, ut nudæ cognitionis istius fructus exurgat, sed in primis, ut per eam electorum suorum voluntas virtutibus imbuatur, hinc in eodem loco, aliam non mediocrem utilitatem ex reproborum abiectioe Augustinus assignat: ut ista liberi arbitrij ostensione, in eorum iustis & debitis pœnis vasa misericordiæ quæ non suorum operum meritis sed gratuita Dei gratia sunt ab illa concretione discreta, quid sibi collatum esset addiscerent, ut omne os obstruatur & qui gloriatur in Domino gloriatur.

Alterum itaque documentum est, ut electi ex abiectioe & pœna reproborum: quæ etiam in hac vita sæpè manifesta est, discant quid etiam sibi & aliis confortibus suis debeatur ac redderetur, nisi ipsorum misereretur Deus. Vnde Augustinus ex duobus paruulis vnum dicit assumendum fuisse per misericordiam, alium per iudicium relinquendum, in quo is qui assumeretur agnosceret quid sibi per iudicium deberetur nisi misericordia subveniret. Ex quo sanè sequitur.

Tertium utilitatis maximum documentum, ut electi agnoscant gratiæ seu beneficij sibi col-

Alati magnitudinem, dum vident alios æqualiter aut minus reos, cæcis oculis in hac vita ad interitum sempiternum ruere, & in altera seuerissimæ iustitiæ æquitate damnari. De quo documento sanctus Augustinus. *Ibi gratia est indulgentia, Epist. 106.* ubi iusta posset esse vindicta. Et hinc evidentius apparet à pœna debita liberato & gratis iustificato, quantum beneficij conferatur, quod alter æqualiter reus sine punientis iniquitate punitur. Et in Epistola ad Vitalem notat idem beneficium istius gratiæ nullo plerumque merito, nulla voluntate distantibus, sed similem cum eis quibus datur habentibus causam iusto tamen iudicio Dei non dari ut intelligant quibus datur, quam gratis eis detur, quando iuste vrique non daretur, quoniam si similem habentibus causam iuste non datur. Et in libro de dono perseverantiæ, cum quæreretur, cur non omnibus daretur gratia? Quoniã, inquit, Deus iudex est. Ac per hoc & ab eo gratis datur gratia: *Lib. de dono persever. ca. 8.* & iusto eius in aliis iudicio demonstratur, quid eis quibus datur conferat gratia. Et in libris de Ciuitate Dei docet, quod Deus iam gratia discernit homines & liberatis non solum de ipsis, verum etiam de non liberatis, quid eis largiatur ostendit. Ratio est quia ut subiungit: Non enim debita sed gratuita bonitate tunc se quisque agnoscit erutum à malis, cum ab eorum hominum consortio sit immunis cum quibus illi iusta esset pœna communis. Quod præclarissimè in Psalm. etiam significatum esse tradit, quando Propheta dixit, *Psal. 58.* ut in vulgato textu legimus, Deus ostendet mihi super inimicos, hoc est, Deus ostendet mihi suæ in me misericordiæ magnitudinem in ipsis inimicis meis, quos ab eo video deseri ac puniri. Occurrebat autem questio, inquit Augustinus, quisnam sit usus istorum mortuorum, quid ex his agat Deus ad utilitatem corporis Christi quod est Ecclesia? Ut in eis demonstraretur quæ sit Dei gratia in prædestinatis, qui secundum propositum vocati sunt. Vnde ipsum corpus in alio Psalm. dicit: Deus meus misericordia eius præueniet me. Deus meus demonstravit mihi in inimicis meis. Vnde in Epist. ad Optatum dicit, quod si illi soli crearentur ex Adam, qui essent per gratiam re-

D nulli alij homines nascerentur latebat beneficium, quod donaretur indignis: quia nullis ex eadem damnabili stirpe venientibus debitum supplicium redderetur.

Ex quo quartum consequitur in electis documentum, quod Deus vnice spectat, in istis occultis providentiæ suæ viis: ut videlicet commendata sibi medullitus humilitate, discant non esse in suis meritis, quæ damnatis inveniunt, paria sed in sola Dei gratia gloriandum; Quod iudicium cum deberetur ambobus in altero alter agnouit non de suis distantibus meritis sibi esse gloriandum, quod in eadem causa idem supplicium non incurrit, sed de diuinæ gratiæ largitate: quia non volentis neque currentis sed miserentis est Dei. Et in libris de nuptiis & concupiscentia docet, ex maledicto semine Deum etiam reprobos creare atque eis bene uti, Ne meritis suis tribuat si ad eandem massam quisque pertineat liberetur, sed qui gloriatur in Domino gloriatur. Et in libris contra Iulianum docet, in ipsis iræ vasis ostendi misericordiam qua Deus prosequitur electos suos: Ne glorientur tanquam de meritis vitæ suæ, cum cognoscunt hoc sibi iustissimè reddi potuisse quod vident reddi paribus confortibus mortis suæ. Hinc nascitur ulterius.

Quintum pro prædestinatis documentum, ut sciant quantam gratitudinem debeant sese liberanti Deo, cum alios vident in eadem perditione derelinqui. Itaque ad ista Apostoli verba quibus dicit, quod Deus ex eadem massa aliud vas in honorem

Epist. 107. ad Vitalem

Lib. de dono persever. ca. 8.

Lib. 14. de Ciuit. c. 26.

Psal. 58.

In Psal. 87.

Epist. 157. ad Optatum

In Enchir. cap. 98.

Lib. 2. de nupt. c. 17.

Lib. 6. contra Iul. c. 10.

Enchirid. cap. 95.

meruisset vniuersa conspersio, & quo etiam istos debitorum iudicium Dei duceret nisi eius indebita misericordia subueniret. Ecce sic etiam oportuit electos liberari, vt simultanta esset multitudo in eorum comparatione pereuntium. Quod fuisse exquisitum diuinæ voluntatis consilium etiam non obscure docet in libris de Ciuitate Dei, dum tradit, propter peccati primi magnitudinem massam vniuersam esse damnatam; Atque ita dissipatum à

Lib. 21. de
Ciu. c. 12.

Deo genus humanum, vt in quibusdam demonstratur quid valeat misericors gratia, in ceteris quid iusta vindicta, neque enim vtrumque demonstraretur in omnibus: quia si omnes remanerent in pœnis iustæ damnationis in nullo appareret misericors gratia redimentis: rursum si omnes à tenebris transferrentur in lucem in nullo appareret seueritas ultionis. In qua propterea multo plures quam in illa sunt, vt sic ostendatur quid omnibus deberetur, quod si omnibus redderetur iustitiam vindicantis iustæ nemo reprehenderet. Et in libris contra Iulianum: Quis non videat plures esse in genere humano, in quos non abundauit gratia vt ex pluribus ostenderetur quid vniuersa massa iusto iudicio deberetur, nisi ubi vellet spiritus spiraret & Deus quos dignaretur vocaret, & quem vellet religiosum faceret.

Lib. 2. cont.
Aul. operis
imperf. fol.
289.

Alterum documentum addit alibi Augustinus, vt videlicet ex tanta reprobatorum copia demonstraretur, nihil omnino in conspectu Dei esse multitudinem quantamcumque præuaricantium, ex quo contemptu derelinentium Deum accidit, vt præuaricatores Angelos vniuersos iustissimâ seueritate damnauerit: Tam multos autem creando, inquit, nasci voluit quos ad suam gratiam non pertinere præsciuit, vt in multitudine incomparabili plures sint illis quos in sui regni gloriam filios promissionis prædestinare dignatus est; vt etiam ipsa reiectorum multitudine ostenderetur quam nullius momenti sit apud Deum iustum quantalibet numerositas iustissimè damnatorum, atque vt hinc quoque intelligant qui ex ipsa damnatione redimuntur, hoc fuisse debitum massa illi vniuersæ quod tam magnæ parti eius redditum cernerent, non solum in eis qui originali peccato multa addunt malæ voluntatis arbitrio, verum etiam in iam multis paruulis qui tantummodo vinculo peccati originalis obstricti sine gratia mediatoris ex hac luce rapiuntur.

Epist. 117.
ad Optatum

*Tertius fructus, exercitium, & profectus,
probatio, & eminentia seu manifestatio electorum.*

CAPVT XV.

TERTIVS fructus generalis est, quem ex reprobis in prædestinatos diuina prouidentia redundare facit, vt eorum improbitate exerceantur in virtutibus ac de virtute in virtutem eundo proficiant. Marcessit enim sine exercitatione virtus ac semper debilis manet, quassata verò tempestatibus, profundiores firmioresque radices agit. Difficulus autem exerceri possent multa virtutum genera, nisi reproborum impietate lacerarentur. Itaque August. in libris de genesi ad litteram, admirantibus, cur vel esse sinerentur qui præsciuntur futuri mali, scitissimè respondet: Cum ergo etiam per iniustos iusti, ac per impios pii proficiunt, frustra dicitur; non crearet Deus quos præsciebat malos futuros, cur enim non crearet quos sciebat bonis profuturos,

Lib. 11. de
Generi ad
litt. cap. 6.

A vt & viles eorum bonis voluntatibus exercendis admonendisque nascantur, & iuste pro sua mala voluntate puniantur? Et in quæstionibus super Exodum: *Quæst. 32. sup. Exod.* Nonit ergo Deus benè vti malis, in quibus tamen humanam naturam non ad malitiam creat, sed eos perfere patienter quo vsque scit oportere non inaniter, sed utendo eis ad admonitionem vel exercitationem bonorum. Ecce in vtroque loco admonitioni, quæ ad docendum pertinet, & præcedenti capite latius pertractata est, exercitationem iungit. Ex qua regula Pharaonem ad vtilitatem aliorum à Deo seruatum esse commemorat; Et in illum Evangelij locum: Ne forte colligentes zizaniam eradicetis simul & triticum, similiter exhortationi, quæ ad præbendum documentum spectat, exercitationes addit. Sic enim in quæstionibus super Matthæum: *Quæst. 12. sup. Matt.* Vtrum quia etiam boni cum adhuc infirmi sunt opus habent in quibusdam malorum permixtione: siue vt per eos exerceantur, siue vt eorum comparatione magna illis exhortatio fiat vt nitantur ad melius, quibus sublati altitudo charitatis quasi euulsa marcescat, quod est eradicari. Hinc illud generale sancti Præfatis pronunciatum ex intimo diuinæ prouidentie penu haustum: Ne putetis gratis esse malos in hoc mundo & nihil boni de illis agere Deum; omnis malus aut ideo viuunt vt corrigatur; aut ideo viuunt vt per illum bonus exerceatur. *Psal. 54.*

C Quod si vero ad singulas exercitationum & profectuum species descendere necesse esset, quas ex reprobis adhibet prædestinatis suis filiis Deus; tot vtilitates nobis oborirentur, vt non aliter electos liberari oportuisse, sicut Augustinus dixit quam tanta reprobatorum, relictæ multitudine, fructuum vbertate conuicti, vltro etiam fortassis qui aliter sentiunt, faterentur. Sed quia res prolixa est, iisque perceptis quæ hætenus differuimus, non ita multum necessaria, paucorum exemplorum & pessimorum hominum perstrictione contenti erimus. Quid enim Paganis, Hæreticis, Schismaticis, Iudæis, persecutoribus inimicis pestilentius? Ex his tamen omnibus vide quanta in Ecclesiam electorum proficiscatur

Lib. de vera
relig. cap. 6.

D vtilitas: Vtitur, inquit, gentibus Paganis ad materiam operationis suæ, hæreticis ad probationem doctrinæ suæ, schismaticis ad documentum stabilitatis suæ, Iudæis ad comparationem pulchritudinis suæ. Et in libris de Ciuitate Dei, de profectu verorum Ecclesiæ filiorum quos prædestinatos ibidem vocat, in hunc modum loquitur: Inimici omnes Ecclesiæ quolibet errore cæcentur, vel malitia deprauentur, si accipiant potestatem corporaliter affligendi, exercent eius patientiam: si tantummodo malè sentiendo aduersantur, exercent eius sapientiam: vt autem etiam inimici diligantur, exercent eius beneuolentiam aut etiam beneficentiam siue suafibili doctrina, siue terribili disciplina. Et in Psalmo centesimo-sexto de iisdem hæreticis foras ex Ecclesia prorumpentibus: Potuit illis pati intus semper sed nos de illis non proficeremus. Cum autem separati sint & per quæstiones malignas inquietent nos, propositum est nobis ex illis & inquisitionis studium & timoris exemplum. Vnusquisque tremit cum alterum videt exisse tanquam ex illius exitu dicatur illi quapropter qui se putat stare videat ne cadat. Profunt ergo quia exierunt. Nam si intus essent & tam mali essent nihil de illis prodesset. Similia de exercitatione profectuque filiorum Dei per filios diaboli reprobos, ipsumque adeo diabolum iam damnatum, per vniuersas sancti Doctoris lucubrationes sparsa sunt.

Lib. 18. de
Ciu. c. 15.

In Psal. 106.

Qui & alium fructum indicat qui ex reprobis proficiscitur, & Quartus generalis dici posset: vt videlicet

videlicet electi ex impugnatione reproborum probentur, & ex ipsa eorum oppositione magis emineant. Contrarium enim contrarij sui oppositione lucet luculentius. Vnde illa verba citati Psalmi: *Vt excludantur hi qui probati sunt argento; in hunc modum idem Augustinus: Quid, vt excludantur? Vt appareant & emineant illi qui sunt probati in eloquio Dei. Cum enim respondetur hereticis ex necessitate edificantur Catholici ex utilitate hanc sententiam plane Paulus expressit: Oportet enim, inquit, haereses esse vt probati manifesti fiant in vobis. Oportet & tauros seducentes esse vt qui probati sunt argento manifesti sint, hoc est excludantur. Et in Epistola ad Maximum: Sicut ergo ipsi benignitate & patientia, id est, bonis Dei male viuunt, dum non corriguntur: Sic contra Deus etiam malis eorum bene vititur non solum ad iustitiam suam qua eis digna in fine retribuet, sed etiam ad exercitationem & profectum sanctorum suorum vt ex ipsa etiam malorum peruersitate boni proficiant & probentur, & manifestentur, sicut Apostolus ait: Oportet haereses esse vt probati manifesti fiant inter vos. Quæ sanè manifestatio bonorum eo fit luculentior, quod non solum propriæ virtutis luce, sed etiam ex malorum contrapositione splendidius micant. Oritur inde quippe in hoc mundo quædam quasi antithesis non verborum, qua præcipue dicentium sermo ornari solet, sed rerum ipsarum, quasi colorum oppositorum, ex quibus candidus nigro stipatus magis eminet? Victor, inquit Augustinus, nouit vbi ponat nigrum colorem, vt sit decora pictura, & Deus nescit vbi ponat peccatores vt sit ordinata creatura? Vel certè, quasi motuum atque pausarum ex quibus decenter sibi connexis, magna concinnitas modulationis exurgit. De quo eleganter ad hoc propositum: Neque enim Deus vllum non dico Angelorum, sed vel hominum crearet quem malum futurum esse præscisset nisi pariter nosset **QVIBVS EOS BONORVM VSI- BVVS COMMODARET** atque ita ordinem seculorum tanquam pulcherrimum carmen, etiam ex quibusdam quasi antithetis honestaret. Nam sicuti contraria verba contrariis opposita sermonis pulchritudinem reddunt, ita quadam, non verborum, sed rerum eloquentia, contrariorum oppositione sæculi pulchritudo componitur.*

*Quo scopo & fructu reprobatī misceantur
prædestinatis, & iuxta Scripturas,
seruituti destinati sint.*

CAPVT XVI.

PROPTER huiusmodi igitur maximi momenti commoda quæ prædestinatis Dei filiis ex reproborum hominum improbitate nascuntur, Deus etiam quosdam ex eis quibus iustitiam & sanctitatem dedit, quia tamen non sunt ab originalis perditionis massa discreti, non vult eiusdem sanctitatis perseuerantiam tribuere, vt illi quibus per aliorum lapsus erudiri expedit, inexpectata eorum prolapsione terri, sub diuina gratia suspensius cautiūque gradiantur, nec de ipsa securitate superbiant. Quod perspicaciter vidit & præclarissimè diuersis in locis tradidit sanctus Augustinus: Propter huius ergo utilitatem secreti (quo tegitur in hac vita quis de prædestinatorum numero sit) credendum est quosdam de filiis perditionis non accepto dono perseuerandi vsque in finem, in fide quæ per dilectionem

Tom. 3.

A operatur incipere viuere, & aliquandiu fideliter ac iuste viuere & postea cadere, neque de hac vita priusquam hoc eis contingat, auferri. Quorum si nemini contigisset, tam diu haberent homines istum saluberrimum timorem quo vitium elationis opprimitur, donec ad Christi gratiam qua piè viuatur peruenirent, deinceps iam securi nunquam se ab illo esse casuros. Quæ præsumptio in isto tentationum loco non expedit vbi tanta est infirmitas, vt superbiam possit generare securitas. Et in libro de dono perseuerantiæ, doctrinam istam saluberrimam aliquoties repetit. Hominibus autem videtur omnes qui boni apparent fideles, perseuerantiam vsque in finem accipere debuisse: Deus autem melius esse iudicauit miscere quosdam non perseueraturos certo numero sanctorum suorum, vt quibus non expedit in huius vita tentatione securitas non possint esse securi: multos enim à perniciofa elatione reprimat quod ait Apostolus: Quapropter qui videtur stare videat ne cadat. Et in libro de sancta Virginitate: An verò propter aliud credendum est permittere Deum vt misceantur numero professionis vestra multi & multa, casuri & casura nisi vt his cadentibus timor vester augeatur quo superbia vestra comprimatur quam sic odit Deus vt contra hanc vnā se tantum humiliaret altissimus. Et ne quis existimaret hoc solā Dei permissione fieri, alibi apertè tradit, hoc providentissimā Dei voluntate contingere: Ideo quippe sicut iam supra diximus, non perseueraturi perseueraturis providentissimā Dei voluntate miscentur vt esse discamus non alta sapientes, sed humilibus consentientes, & cum timore & tremore nostram ipsorum salutem operemur. Alibi indicat etiam Dei prouisione ac dispositione fieri: Propter huius timoris utilitatem, ne regerati & piè viuere incipientes tanquam securi alta sapiamus, quidam non perseueraturi perseueraturis Dei permissione vel prouisione ac dispositione miscentur, quibus cadentibus territi cum timore & tremore gradiamur viam iustam, donec ex hac vita, quæ tentatio est super terram transeamus ad aliam, vt iam non sit elatio comprimenda nec contra eius suggestiones tentationesque luctandum. Alibi verò, etiam esse necessarium propter profectum quem iam sæpius tetigit, vt infirmi non perseueraturos reprobos in medio sui ferant: In omni congregatione multitudinis necesse est, vt inueniantur mali. Deus enim qui nouit exercendos, nos miscet nobis & non perseueraturos, aut certe ita simulatos vt nec inchoauerint in quo perseuerare debeant. Nouit enim necessarium esse nobis vt feramus malos & proficiat quod boni sumus. Ecce quantā fiduciā docet Augustinus, non perseueraturos perseueraturis, hoc est, reprobos prædestinatis, Dei non solum permissione, sed etiam prouisione ac dispositione, ac providentissimā voluntate, & nostrā hoc ipsum postulante necessitate misceri, vt videlicet si noluerint ipsi seruare stabilitatem peccata vitandi, valeant ad exemplum quo possint peccata vitari. Arcana sanè multumque mirabilis est ista Dei cum reprobis prouidentia, cuius radices nemo profundius quā Augustinus penetrauit detexitque luculentius: nimirum, vt ex tot tantisque testimoniis eius nosceremus, quod quemadmodum in humani generis institutione, totam creaturam corpoream, quæ ratione caret ad eam quæ rationis compos est, hoc est, hominem referendo condidit seruamque subiecit, ita in eiusdem reparatione reprobos omnes à minimo vsque ad maximum, prædestinatorum filiorum suorum seruos fecit, vt corporeis necessitatibus & admonitioni eorum, siue doctrinæ, & exercitationi & spiritali profectui, siue scientes, si-

Pp iij

ue nescientes quomodocumque famulentur.

Prosp. ad
Obiect. 13.
Galk.

Quæ ferè omnia vtilitatum genera simul complexus est sanctus Prosper sancti Augustini studiosissimus imitator: Quod si queritur an de istis quos à vera religione impius error auertit aliquid boni profectibus sanctorum & incrementis Ecclesiæ providentia diuina contulerit, inspicatur primum ipsa crux Christi in qua magno scelere Iudæorum, &c. inspicatur Apostolorum gloriosa tolerantia, &c. inspicantur denique innumerabilium Martyrum palmæ quibus de crudelissima infidelium sauitia foelix est collata victoria. Ac statim de hæreticis aliisque reprobis August. mentem explicando subiicit: De illis quoque erroribus consulens nobis Dei bonitas sentiat, quos Deus in Ecclesia contra Ecclesiam permisit exurgere, non utique eos creans aut fouens, sed per ipsos diligentiam filiorum suorum ad inquisitionem & custodiam veritatis exercens, licente Apostolo: Oportet hæreses esse, ut probati manifestentur in vobis. Quis autem respiciens ad tenebras impiorum & ad illuminationem fidelium non ad gratias agendas Deo ex ipsa fiat collatione feruentior; & in ruina pereuntium discat, in qua mala per liberum arbitrium rueret, nisi ei per Dominum nostrum IESUM Christum Dei gratia subueniret? Hæc ergo tanta vtilitas, imò necessitas eruenda, exercenda, probanda, & manifestanda virtutis, vera ratio est, cur & singuli prædestinati & singulæ congregationes proborum hominum & vniuersa prædestinatorum filiorum Ecclesia tanto infidelium & hæreticorum & malorum omnis generis hominum numero extrinsecus & intrinsecus, velut insula Oceano, cingatur & perluatur: ut omnes & singuli ex reprobatorum, velut iumentorum, seruitute recipiant adiutorium; ex omnibus discant magnitudinē gratiæ Dei, omnes exerceantur, omnes probentur, & ipsa comparatione feruentiores & humiliores fiant.

Ibidem.

Genes. 9.

Genes. 25.

Lib. 2. de
Symb. c. 2.

Genes. 73. in
Genes.

Tract. II. in
Ioan.

Serm. de lu-
eta Iacob.
in append.

Quod quidem olim in Chanaan, reprobatorum omnium typo, expressum est, cum ei nomine maledicendo Prophetabat: Maledictus Chanaan seruus seruorum erit fratribus suis. Et in Esau, figura luculentiore luculentius, quando Rebecca consulenti respondit Dominus: Populusque populum superabit, & maior seruiet minori. Nam siue populus ille maior Iudaicus intelligatur, qui Christiano, siue reproborum vniuersa societas, quæ prædestinatorum ciuitati seruitura prophetetur, utrolibet modo sibi plenissimè figura constat. Nam iuxta primum allegoricæ significationis typum, dixit Augustinus: In quibus paruulis quasi ludentibus & Sacramentum ut dixi magnum exhibentibus, & reprobi in Esau demonstrantur Iudæi, & prædestinati in Iacob apparent Christiani. Ille enim Iacob vnus paruulus sic garriens multos in se prædestinatos etiam paruulos demonstrabat. Iuxta alterum verò, alio in loco: In eo quod Dominus respondit Rebecca, &c. Maior seruiet minori; spiritali intelligentia carnales in populo Dei significantur per maiorem populum & spirituales per minorem. Quos in Tractatibus in Ioannem vocat. Populum qui eligitur & populum qui reprobat: bonum populum, malum populum; quorum vnus succedit in hereditatem, alter exheredatur, quamvis in visceribus vnius Ecclesiæ vtrique luctentur. De Iudæorum spiritali seruitute, qua Christianis, tanquam filio minori in adoptionem assumpto, maior ex diuina condemnatione famulatur frequenter August. Iudæi sparsi per orbem terrarum, facti sunt quasi custodes librorum nostrorum, quomodo serui quando eunt in adiutorium Domini ipsorum portant post illos codices & foris sedent.

A Sic factus est filius maior filio minori. Nam aliquando mouent nos aliqua in Scripturis, & de Iudæorum codicibus certi aliquid cognoscimus idè ergo sparsi sunt, ut vobis libros seruent. Maior ergo minori seruit. Quos propterea capсарios nostros vocat, quia studentibus nobis Scripturæ sacræ codices portant. Simili prorsus modo & populus reprobatus electo seruit, ut iam satis superque ex diuersis seruitutum generibus per Augustinum declaratis intelligi potuit, & breuiter ab eo figuram illam explicante, sed inadæquato sensu tangitur: Quo, inquis, ordine, maior populus seruiet minori? Illo vtrique quo mali seruiunt bonis, non vtrique obsequendo sed perse-
quendo. Quomodo ergo mali seruiunt bonis? Quomodo persecutores Martyribus, quomodo lima vel mallei auro, quomodo mola seruiunt tritico, quomodo panibus coquendis fornalia, ut illi coquantur, illi consumantur. Quomodo, inquam, mali seruiunt? Quomodo in fornace aurificis palea seruit auro, vbi sine dubio palea consumitur, & aurum probatur. Et breuissimè in Sermonibus de verbis Domini: Videris ergo quia & mali necessarij sunt bonis. In fornace quodammodo aurificis sumus, hoc est in hoc mundo. Si aurum non es, simul ardes. Si aurum es, palea tua est malus.

In Psal. 40.

Serm. 78. de
temp.

Serm. 53. de
verb. Dom.
cap. 3.

C Quam conueniens, imò post lapsum
necessarius fuerit iste diuina
providentiæ modus.

CAPVT XVII.

E X his itaque fructibus tam multiplicibus & magnis & necessariis, quos reprobi prædestinati famulando afferunt, sufficientissimè liquet, nemini debere mirum videri, si Deus tantum reproborum hominum numerum creet, nutriet, conseruet, & regat, quamuis neminem eorum saluum facere vel ab originali perditione liberare constituerit. Ad aliud enim seruiunt, ad quod idonei sunt, & valde hoc rerum statu necessarij. Nempe ut in ipsis diuinæ vindictæ qua peccatum plecti meruit, seueritas ac iustitia, & in electos misericordiæ magnitudo monstretur. Nam qui istud exoticum prædestinationis & liberationis genus commenti sunt, quo Deus omnibus paratus & expositus introducit gratias suas in omnes indifferenter effundere, ut qui voluerit seipsum liberet, dum omnibus viscera electionis videntur velle patefacere, totam illam tam decantatam in Scripturis & Augustino dilectionem, qua prædestinatos filios suos complectitur Deus, prorsus euacuant. Nam & gratias illas congruas sine quibus vix audent, etsi multum velint, libero arbitrio sufficiente tantum gratia munito, consensum voluntatis ascribere, ex peculiari Dei in eos quibus dantur electione proficisci negant, sed ex nescio quibus regulis prouidentiae, rerum etiam corporalium & brutarum, quarum ne statutus ordo violetur, creaturæ rationalis perditio negligenda est. Ita dilectionem Dei augere fatagendo, minuunt ad omnes extendendo, contrahunt, & imperitè, amplificando, suffocant. Et quæ tandem gratiarum actio quam tantopere comendat electis Augustinus, debetur ab eis Deo, si nullum eis beneficium quæ cæteris excellentius, ipsorum intuitu ac dilectione donatum est? Regulis enim prouidentiae, quibus anseres & muscæ,

Vide Less. l. 4. de præd. & reprob. sect. 4. nu. 45. & sect. 5. n. 51. & 52. & 57.

vinum & oleum gubernantur, non peculiari sui dilectioni debent, siquid fortè fortuna in ipsorum caput ex manibus Dei lapsum fuerit, inter spargendum quaquaersum adiutoria. Sed absit, vt illud diuinæ seueritatis & bonitatis æternum altumque consilium, illa sapientissima & beneficentissima voluntas in rationalis creaturæ salute procuranda, rerum naturalium regulis astringatur, atque inde gratiarum diuinarum distributio pendeat, cum Augustinus dicat: *Dei gratia non solum omnia sidera & omnes cælos, verum etiam omnes Angelos supergreditur. Sed istud per digressionem dictum sit.*

Vnum superest, quod aduersus istam Dei prouidentiam opponi potest. Quid enim, inquires, opus est, vt Deus ad ista prædestinatis commoda procuranda reprobatorum opera cum tanto eorum dispendio vtatur, cum illa documenta quæ protulimus perlympidissimam sapientiæ lucem cordibus eorum sine creaturarum rationalium perditione posset infundere? Respondeo, altius esse istud consilium Dei, quam vt ab homine forsan, inuestigari possit. Quamquam non importunè responderi possit, id quod Augustinus Pelagio reposuit, cum simili misericordia motus quæreretur, cur Deus non potius ipsam superbiam sanaret, cum omnia sanare possit, quam vt ad eam comprimendam tot hominum peccatis vteretur: Hoc itaque, replicabat Augustinus, agit, vt sanet omnia, sed agit iudicio suo nec ordinem sanandi accipit ab aegroto. Ita planè Deus omnia suos electos docere potest, cum sint omnes docibiles Dei, & omnes itidem aliter exercere potest, sed agit iudicio suo, nec ordinem docendi & exercendi accipit à discipulo, sed à magistro. Ipse iudicat in hoc lapsorum hominum statu nihil esse conuenientius, quam & sensibilibus exemplis eorum sensus adhuc carnales ferientibus, & luce simul diuinitus affusa, mentis adiuuetur tarditas & pedetentim ruditas expellatur. Hoc enim in rebus etiam sæcularibus experimur, nullas aptius doctrinas, tenaciusque memoriæ commendari, quam quas proprii vel alieni commodi, vel incommodi experientia comprobauerit; nulla beneficia gratius coli, quam ea quibus cum alij careant, ingentibus eos calamitatibus implicari cernimus. Quæ quidem tarditas mentis rationalis non est natura instituti hominis, sed pœna damnati: ex qua factum est, vt non solum per sensibilia doceri debeat, quod ei semper naturale fuit, sed quod sensibilia signa non sufficiant, nisi experientia insinuata veritatis, obseruata præmium, contemptæ pœna, seu propria, seu aliena suffragetur. Qua de re Augustinus aduersus Iulianum:

Lib. 1. oper. imp. fol. 62. Cur tanta mentis obtusio, vt etiam plagis erudiatur tarditas eius? Quo vsque Iuliane grauis es corde? Nunquid si nemo peccasset; si natura humana in qua condita est bonitate mansisset, etiam in Paradiso ad istas homines miserias, vt alia taceam nasceretur? Et in alio loco: Cum qua enim vanitate nasci, non solum veridica scriptura qua plangitur, verum etiam laboriosa & ærumnosa cura qua eruditur, ostendit. Hæc igitur humani generis miseria postulabat, vt illi quos reparandos in æternam vitam Dei gratia suscepisset, ex aliorum comparatione, quos in perditione relictos esse cernerent, multifariam multisque modis quos deduximus, docerentur, atque ita alterius videndo supplicium, quid sibi collatum esset ac liberatori suo deberetur; addiscerent. Cardinem istum diuinæ prouidentiae per-

spicaciter vidit, & in huius rei quam tractamus declarationem luculentissimè diuinitus, æque Augustinus exposuit. Cum enim quidam olim, quemadmodum etiam nunc, nescio qua misericordiae peruersitate, moleste ferre viderentur, quod Deus crearet eos quos malos futuros mansurosque esse præsciebat, respondet primum, non esse tales inutiles Deo, quia nouit eos aliorum qui similiter lapsi sunt corrigendorum vitiis adhibere: *Habent enim, inquit, & ipsi locum suum quem in rebus impleant pro utilitate Sanctorum.* Quis autem sobria consideratione dicat, melius non crearet quem præsciebat ex alterius iniquitate posse corrigi, quam crearet etiam quem præsciebat pro sua iniquitate debere damnari? Hoc est enim dicere, melius non esset, qui alterius malo bene-vtendo misericorditer coronaretur, quam esset etiam malus qui pro suo merito iuste puniretur. Et quia statim occurrere poterat, id quod hoc loco nobis obiectum est, videlicet creaturam illam peccatricem quam Deus liberare statuisset, sine alterius supplicij comparatione posse corrigi, & proinde non opus esse, vt alia quæ peccatura & puniendi præuisa est, crearetur, aut iniquitatibus iniquitates cumlatura seruaretur, respondet, homines qui ex perditione liberandi sunt, iam esse tales, vt aliter nisi alieno cōspecto supplicio corrigi nequeant:

Ita si excellentior est creatura illa rationalis, quæ sine ullius penè comparatione, sine vlla superbia Deo subditur, hoc est, beati Angeli, aliqua verò in hominibus ita creata est, vt in se Dei beneficium non possit agnoscere, nisi alterius videndo supplicium; vt non altum sapiat, sed timeat, id est, non de se præsidat, sed confidat in Deum quis rectè intelligens dicat talis esse ista, qualis illa (in Angelis) nec videat se nihil aliud dicere quam non esset ista, sed sola esset illa? Itaque cum Apostoli verba protulisset, quod Deus in talibus malis hominibus vult ostendere iram ac demonstrare potentiam suam, eosque patienter sustinere, vt ostendat diuitias gloriæ suæ, seu bonitatem in vasa misericordiae, tandem subnectendo concludit: Nimis itaque importunè dicitur, non essent quibus Deus tantam beneficentiam misericordiae suæ tribueret, si aliter esse non possent, nisi essent & hi in quibus vindictæ iustitiam demonstraret. Cur enim non vtrique potius essent, quando in vtrisque & bonitas Dei & æquitas prædicatur? Nimirum quia & reprobi, quamvis à seipsis habeant voluntatem malam, à Dei tamen bonitate & æquitate habent & naturam bonam & iustam pœnam; sibi debitum locum, aliis exercitationis adminiculum, & timoris exemplum.

Cum verò obiiceretur iterum ab aduersariis, quod Deus etiam istorum voluntatem posset conuertere in bonum, non respondet, vt nunc responderi solet, eum dare sufficientem conuersionis gratiam, vel eos conuertere quantum in se est, verum eum hoc posse, sed nolle; & hoc ipsum nolendo Deum prouidentissimè sese gerere, quia hæc ipsa seueritas aliis in bonum cedit: *Pu-*

Hic ergo tandem occurrebat obiectio capitalis, esse igitur creaturas aliquas rationales,

Lib. 11. de Genes. ad lit. c. 7.

Ibid. c. 8.

Lib. 11. de Genes. ad lit. c. 8.

Ibid. c. 9.

Ibid. c. 10.

Ibid. c. ii.

quæ alterius malo indigeant, vt corrigantur: Ergò, inquiebant, est aliquid in operibus Dei quod alterius malo indigeat, quo proficiat ad bonum? Quæ obiectio eodem prorsus fundamento nititur quod supra diximus; quod Deus posset eis veritatem solâ sapientiæ infusione persuadere, sine alienæ perditionis exemplo. Sed vide, quanta vi spiritus eam & orationis infringat, & illum diuinæ gubernationis ordinem in creaturæ lapsæ naturâ fundatam esse declaret: Itane absurdue-
runt & excæcati sunt homines, nescio quo studio contentionis, vt non audiant, quibusdam punitis quam plurimi corrigantur? Quis enim Paganus, quis Iudeus, quis Hæreticus non hoc in domo sua quotidie probet? Verum cum venitur ad disputationem inquisitionemque veritatis, nolunt advertere sensus suos homines ex quo opere diuinæ providentiæ in eos veniat imponendæ commotio disciplinæ: vt si non corriguntur, qui puniuntur, eorum tamen exemplo ceteri metuant, valeatque ad eorum salutem iusta perniciēs aliorum. Nunquid enim malitiæ eorum vel nequitiæ Deus author est, de quorum iusta pœna consulit, quibus hoc modo consulendum esse constituit? Non utique; sed cum eos propriis vitiis malos futuros esse præsciret, non eos tamen creare destitit, vtilitati destinans eorum quos in hoc genere ita creavit, vt AD BONVM PROFICERE NISI MALORVM COOPERATIONE NON POSSENT. Si enim non essent, nulli rei utique prodes-
sent, parumne boni est actum vt sint, qui cerè illi generi viles sunt; quod genus quisquis non vult vt sit, nihil aliud agit, nisi vt ipse in eo non sit? Ecce quoties repetit Augustinus esse aliquas creaturas, quæ in se Dei beneficium NON POSSINT agnosce-
re, nisi alterius videndo supplicium; quæ aliter esse non possint corrigendæ, nisi essent & hi in quibus iustitiâ demonstraret; quæ denique ad bonum proficere nisi malorum cooperatione non possent. Nempe quia tanta eorum est ruditas, tarditas, & in carnales sensus depressio post peccatum, ex quo erigi debent, & proficere in bonum, vt nisi naturali rerum ordini vim perpetuam velit inferre Deus, non possint à miseria sua, nisi alienæ calamitatis consideratione & comparatione reuocari. Quæ sanè ratio est, cur toties Augustinus istius comparationis vtilitatem prædicet, inculcetque necessitatem. Nam inde est quod explicans istam comparationis necessitatem, ex peccato pullulasse, & in creaturæ lapsæ reparationem pulcherrimè adhiberi, in libris de Ciuitate Dei dicit: Nunc verò omnis quidem humana natura per peccatum primi hominis in vanitatem de veritate collapsa est, &c. sed non vanè Deus constituit omnes filios hominum. Quia & quos à vanitate liberat per mediatorem Iesum, & quos liberandos non esse præsciuit ad vtilitatem liberandorum & comparationem duarum inter se à contrario ciuitatem, non utique vanæ in totius rationalis creaturæ pulcherrima atque iustissima ordinatione constituit. Hinc est quod in quæstione 2. ad Simplicianum dicit: Intuere omnia opera altissimi, duo contra duo, vnum contra vnum, vtrique vt ex deteriorum comparatione emineant proficiantque altiora, quæ tamen per gratiam meliora sunt. Hinc est, quod in Psalmos dicit: Mirum est & verum quanto studio bonæ spei paruulis accendantur ad rectè viuendum comparatione peccantium. Quo mysterio agitur vt etiam hæreses esse permittantur; non quia ipsi hæretici hoc volunt, sed quia hoc de peccatis eorum diuina operatur providentiâ; quæ lucem & facit & ordinat, tenebras autem tantum ordinat, vt sit earum comparatione lux gratia, sicut hæreticorum comparatione iucundior est inuentio veritatis. Ea quippe comparatio-

Lib. 17. de
Ciuil. c. II.Lib. 4. qu. 2.
ad Simplic.
versus
nem.

In Psal. 9.

ne probati manifesti fiant inter homines qui Deo noti sunt. Hinc est denique, quod istius providentiæ non tantum vtilitatem, sed & necessitatem, non solum iam ante vberrimè declarauit, sed etiam in superioribus sæpe tetigit, dum nonnunquam dicit, bonos dum adhuc infirmi sunt, opus habere malorum permixtione, vt eorum comparatione magna illis exhortatio fiat: aliquando eos qui liberantur sic oportuisse liberari, vt ex pluribus non liberatis ostenderetur, &c. aliquando, quod non apparet misericors gratia redimentis, quod lateret beneficium, & similia quibus ostenditur, istum diuinæ providentiæ modum esse naturæ corruptæ liberandorum prorsus consentaneum.

B

Ostenditur iniustitia querimonie contra
istam sancti Augustini
doctrinam.

CAPVT XVIII.

EX quo iam euanescebat illa multorum, diuina iudicia non penetrantium, querimonia, qua Dei seueritatem erga reprobos molestè ferunt. Non enim animaduertunt, quantâ suâ iniquitate in damnatione constituti sunt, quantâ Dei æquitate denegato ipsis gratuita liberationis beneficio, in damnatione relinquantur, quanta & quam multiplicia per eos præstentur liberandis documenta ac beneficia. Cur enim non mirantur Angelis peccantibus non pepercis-
se Deum, sed statim à commissò peccato rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidisse cruciandos? Cur non mirantur Deum paruulos non solum non liberasse, sed abrupto spatio clausoque stadio liberationis, continuo ad inferorum pœnas ex hac vita rapuisse? Cur non mirantur demones etiam damnationis pœnam vndique circum ferentes, ad electorum documentum, & exercitationem & ad maius reprob-
orum supplicium adhiberi? Cum ergò de istis & similibus diuinæ seueritatis exemplis neque mirandum, neque conquerendum esse fateantur, desinant mirari & conqueri aduersus Deum aut Augustinum, quod frequenter dicat, Deum nolle
eos ex perditione liberare, nolle eis subuenire, nol-
le eos saluos fieri, & hominibus volentibus & festi-
nantibus nolle eis baptismum dari, & similia, quibus voluntas Dei deliberata & fixa & immutabilis significatur, non liberandi eos illo postremo perfectæ liberationis beneficio, quotquot non sic liberandos esse iudicauit. Desinant igitur consequenter mirari & conqueri, quod cum eos confestim Deus ad supplicium, sine nota iniquitatis rapere potuerit, ac tandem rapere destinauerit, sinat illos tamen sine liberationis gratia diutius in hac vita in cupiditatibus variis peccatisque volutari, & merita suppliciorum, suppliciiis meritorum cumulare. Nam & hoc ipso, quod ab ineunte ætate vsque ad decrepitam senectutem, reprobos nonnullos Deus in desideria cordis sui tradit, vt fidei & gratiæ prorsus expertes, faciant ea quæ non conueniunt, quisquis piè prudenterque de rebus istis cogitat, iustissimam originalis iniquitatis pœnam esse videt. Nam sicut ex illa totum humanum genus confestim in pœnam damnationis præcipitari merebatur, ita etiam meretur, vt qui diutius ex eis viuerent, per errores, amores, doloresque diuersos tandem ad illud extremum cum deser-

Vide hæc
& similia
fusi supra
declarata
ex August.

Enchirid.
cap. 27.

toribus Angelis, vitiatoribus & possessoribus & confortibus suis, sine fine supplicium raperetur. Verissimum est quippe illud sanctissimi & profundissimi Doctoris pronuntiatum: *Ad iram Dei pertinet iustam, quicquid cæca & indomita concupiscentia faciunt libenter, & mali quicquid manifestis opertisque pœnis patiuntur iniusti.* Sicut igitur nemo iustè conqueri potest, quod infideles ante aduentum Christi in profundissima idololatriæ cæcitate permiserit impiæ desertionis originalis, per innumera peccata, pœnas luere, & æterna magis magisque exaggerare supplicia, dum in hac vita interim ordinem sæculi præsentis exornant; ita nemo iustè murmurauerit aduer-

sus Deum; quod etiam post aduentum Domini, reprobos in medio populi sui, quem cælesti prædestinauit Ciuitati, oberrare, & peccata peccatis cumulare permittat, quibus beneficium liberationis à massa perditionis impendere non decreuerit: sed potius magnopere gratulentur Deo, quod ex tam impia & inutili hominum perditissimorum societate, tam admirabilem sæculi præsentis ornatum, tam magna multaque filiis suis prædestinatis documenta tradat, tam utile comparationis speculum ob oculos ponat, tam necessariam virtutum quarumlibet exercitacionem exhibeat, tam multifaria corporis & spiritus adiutoria largiatur.

EPILOGVS OMNIVM.

ET ista quidem quæ hætenus ex Augustini mente, quantum eam Deo adiuuante capere datum fuit, de primi hominis gratia, & statu, & lapsu, de posteritatis eius pœnis, de liberi arbitrij prostrati viribus & suppliciis, de pura natura, de damnatæ naturæ liberatione, de Christi Saluatoris medicinali adiutorio, de primæ & secundæ gratiæ differentia, de vtriusque cum libero arbitrio concordia, de prædestinatione denique ac reprobatione hominum atque Angelorum differuimus, noua multumque forsan miranda videbuntur eis, quibus antiqua, quia incognita sunt, etiam videntur noua. Nihil in eis eruendis aptandisque indulgi genio vel ingenio, vt ea in cuiusquam inuidiam concinnarem, nihil sententiis à me præoccupatis quasi abreptus tribui; sed filium doctrinæ cælestis, ex omni parte sibi consonantis humiliter secutus, cum præoccupatis Theologicæ scholæ huius temporis opinionibus perpetua luctari coactus fui. Nec precibus ad Deum fufis peperci, nec laboribus multorum annorum pertinacibus, vt sensum sanctissimi præsulis ac Doctoris assequerer; ne fortè vel defectu pietatis ab ostio inueniendæ veritatis repellerer, vel defectu lectionis diuturnæ ac sæpius repetitæ, ac ponderationis omnium quæ vndeque consideranda videbantur, temerè ferrem de inuenta quasi veritate sententiam. Vidi enim non paucos, nec exigui nominis Recentiores, qui se duces opinionum hoc tempore capitalium profiterentur, incredibilem in modum ita lapsos esse, vt obiectiones errantium pro solutionibus Augustini arripuerint, in illis capitibus doctrinæ, vbi de summa rerum agebatur. Paucis enim vacat, vniuersam doctrinam eius tantâ mole diffusam, tantis perplexitatibus impeditam voluere & reuoluere, adhuc paucioribus libet, sine qua tamen animi obfirmatione & constantia, non posse profundissimi Doctoris huius doctrinam sensusque penetrari, fidenter ac sine temeritate dixero. Nec verò mihi ipse arrogauerim, me nulla ex parte ab eius aberrasse sententia. Homo sum, humanorum lapsum periculis obnoxius: quæ sicuti caui quantum potui, ita ignoscet Lector vbi non potui, vt & assidui laboris consideratio temeritatis labem auferat, & sinceritatis intuitus, errandi simplicitati patrocinetur. Quod sicubi hallucinatus fuerim, hoc scio, me non in Catholica veritate, sed Augustini sententia asserenda cecidisse. Nec enim ego quid verum aut falsum, quid tenendum aut non tenendum in Catholicæ Ecclesiæ doctrina tradidi, sed quid Augustinus tenendum asseruerit ac docuerit. Quod si eius obscuritas me fefellerit, maximi beneficii loco ducam, laborumque plurimorum compendium faciam, si quis aliud ex Augustini scriptis demonstrauerit. Quod donec humiliter ac desideranter exspecto, quicquid de rebus tam multiplicibus & arduis, non iuxta meam, sed iuxta S. Doctoris mentem pronunciaui, ex Apostolicæ Sedis Ecclesiæque Romanæ matris meæ iudicio, sententiaque suspendo, vt illud iam nunc teneam si tenendum, reuocem si reuocandum, damnam & anathematizem, si damnandum & anathematizandum esse iudicauerit. Nam quemadmodum istius Ecclesiæ ac Sedis mysteriis infantulus initiatus, & eius fide cum lacte matris imbutus fui, & creui, & adoleui, & senui, nec ab ea ad latum vnguem, quod sciam, animo, aut factò, aut sermone deflexi; ita porro ad extremum vsque spiritum viuere, ac Deo adiuuante mori, diuinoque iudicio fisci, mihi constitutum est; vt iuxta sacratissimam eius regulam, quæ à temporibus Apostolorum per successionem continuam Romanorum Pontificum per vniuersum Orbem prædicata & credita est, referam à Dei misericordia aut iustitia bonum aut malum.

FINIS.

ERRORIS MASSILIENSIVM
ET
OPINIONIS QVORVMDAM
RECENTIORVM
ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΝ
ET
STATERA.

In qua discrimen vtriusque sententiæ *ἡ ἀλήθεια*
indagatur, & compluribus notis
perspicuè ostenditur.

P R Æ F A T I O.

In quo causa, & fructus huius scriptionis; Propositio,
& partitio dicendorum.

Senten-
tias ve-
stras pro-
didisse,
superasse
est.

Hiero. Ep.
ad Cresph.

VIA hæreses nouisse, refutasse est, vt iam olim rectè S. Hieronymus dixit, errorem totum Semi-Pelagianum, prout à Presbyteris Massiliensibus assertus fuit, articulatum, quali anatomicè dissectum, Lectorum oculis duobus postremis libris de Pelagiana hæresi exposuimus; difficiliora quoque capita, ex quibus nervorum, venarum, artuum reliquorum textura necitur, & vigor aut virus in totum corpus fuit, sigillatim & sparsim explicuimus & refutauimus; vt non difficile Lector perspicax ex iis ratiocinando deprehendere & concludere possit, quid de singulis commentis, quibus instructus fui, existimari debeat. Ex quo & alius fructus colligi poterit, vt de affinibus quibusdam opinionibus huius temporis, facilius iudicium ferri queat. Morborum enim veterum cognitio, non eam ob causam tantum utilis est Medicis, quòd mentem rerum antiquarum disciplinis imbuat, sed in primis quòd ex similium aut dissimilium symptomatum serie, quæ nostrâ quoque ætate in corporibus sese manifestant, certi aliquid de sanitate eorum & ægritudine, de medicinis adhibendis prohibendisque statuant. Sed quia non est cuiuslibet, symptomatum omnium, quæ in erroribus illis antiquis, & opinionibus nouis apparent, similitudinem aut dissimilitudinem animaduvertere, hinc contingit, vt antequam ad amissim singula excusserint, & contulerint, error ab eis non semel pro veritate capiatur; & tanquam error veritas fugiatur.

Cui malo, vt pro illa charitate, quam Ecclesiæ filiis fratribus meis infirmioribus debeo, remedium aliquod afferam, non abs re fore credidi, si examen instituerem erro-

ris veteris Massiliensum, & opinionis cuiusdam nouæ, quæ hac ætate viget. Duæ quippe sunt hoc tempore capitales opiniones de gratia & prædestinatione Sanctorum, quæ inter se de sancti Augustini sensu, ipsaque veritate magna contentione confligunt. Vna decretum in Deo ponit absolutum, quo certos sibi per Christum liberandos ex massa damnationis elegit ante omnem præuisionem operum siue meritorum, quos velit saluos facere, quosque ad salutem efficaci quadam gratiâ consensum ipsum secum afferente perducit. Alia ex opposito statuit, nemini adulto Deum decernere salutem ante præuisionem meritorum, nemini vlla merita ante præuisionem consensum & cooperationem voluntatis eius cum gratia: cuius quidem influxum esse talem tradit, vt sit in potestate voluntatis, eam efficacem vel inefficacem reddere pro suo beneplacito: esse quippe inflar habitus subiectam voluntati, ita vt eâ vti vel non vti possit, eam efficientem aut cassam reddere, vt visum fuerit. Opinio videtur à Ludouico Molina excogitata aut exposita; quam Lessius, Vasquez, & alij non pauci celebres Scriptores amplexi sunt è Societate Iesu: cui etiam ipsa, si Scriptori Societatis credimus, in publico Theatro totius orbis Romæ aduersus Antagonistas patrocinata est: vt non immeritò Societatis opinio vocari possit. Nam ea de re Iacobus Fuligattus è Societate Iesu Author vitæ Eminentiissimi Cardinalis Bellarmini: *Quam sententiam etsi aliqui, eò quod ex vnius priuati Scriptoris nata ingenio erat, minimè censebant defendi debere à Societate vniuersa: attamen ij qui cum præerant, aliter declararunt; tum quia nostrorum Professorum pars maior in Academiis eam tuebatur, tum verò quia indicabatur in primis idonea. ad nostri cui hereses pervincendas.* Lessius quoque de eadem ista sententia, quatenus gratiæ influxum tangit, in opusculo de gratia efficaci, dicit: eam tenet Molina, & nostra Societatis Theologi. Franciscus etiam Suarez, & alij plures, quamuis de Electione ad beatitudinem aliquid diuersum ab istis dicant, vt propterea mediam quasi sententiam teneant, in modo tamen influxus explicando, quem habet gratia, nihil quod quidem spectet ad propositum nostrum, discrepant. Nam illa prædefinitio diuinæ voluntatis, quam respectu operum ante præuisionem absolutam cooperationis humanæ voluntatis ipse ponit, modum influendi gratia, neque mutat, neque attingit. Vnde Lessius opusculum Suarez de auxiliis, erudito Lectori ad rei intelligentiam abunde sufficere posse tradit: Et ipse Suarez Molinæ opinionem profitetur non esse falsam, sed diminutam. Nimirum quia & ipse verissimum esse sentit, quod gratiæ efficientia à voluntatis nutu & cooperatione dependet, ita videlicet, vt ea quam tradit gratia, non sit aliud nisi adiutorium quoddam potentiale sine quo non; quod quantum ad vsum ita sit subditum voluntati; sicut ipsa sibi potentia vel habitus eius: & quod ipsa possit efficax in actu secundo, seu efficiens, vel cassum reddere. Quod, inquit, gratia congrua non sit, neque efficax, non aliunde quam ex eorum voluntate prouenit. Quibus limitia frequenter tradit. Vnde Tannerus de sententiis istis, quantum ad istum articulum, iudicium ferens dicit. Fortè ad modum potius loquendi, quam ad rem ipsam pertinere differentiam, quæ inter eas intercedit. Itaque iuxta iustum explicandæ gratiæ modum auctores isti liberum arbitrium cum prædestinatione & gratia tanta facilitate conciliant, vt propter facilitatis magnitudinem sententiam suam etiam veram esse concludant: Quod tam facile ac perspicue illa quatuor, ex capite præscientiæ mediæ, cum arbitrij libertate coherant, signum est manifestum, nos integram legitimamque rationem conciliandi ea omnia tradidisse. Et aperte profitentur non maiorem esse difficultatem conciliandi liberum arbitrium cum prædestinatione quam cum præscientia: quamuis quando à se amoliuntur Semi-Pelagiani erroris inuidiam, rem facillimam & omnibus obuiam intelligere non potuisse Massilienses, persuadere conentur. Atque istam quidem de concordia gratiæ & liberi arbitrij sententiam, ex vnius hominis Molinæ ingenio natam, ille quem dixi Fuligatus non immeritò tradit. Nam ipse Molina ingenuè quodam loco profitetur: Quia res est magni momenti, ac valde lubrica; & hac nostra ratio conciliandi libertatem arbitrij cum diuina prædestinatione, a nemine quem viderim, huc vsque tradita, ideo satius hac duxi paulò fusius explicare. Augustinum verò sub quasi caligine constitutum non aduertisse veram istam conciliandi rationem, ideoque multos ex fidelibus mirum in modum turbasse sententiam eius. Quod si tamen hæc sententia sua de prædestinatione sancto Augustino cæterisque Patribus proposita fuisset, non dubitat, quin unanimi consensu fuisset comprobata. Ita vir de sententiæ suæ nouitate candidè, & forsan verè. Sectatores tamen eius cum perpenderent, quicquid in hac materia noui extra sanctum Augustinum traditur, non minus de falsitate, quam nouitate esse suspectum: eaque de causa inuidiam difficulter ferre possent, quod in re tam lubrica & magni momenti sententiam afferrent, quam nec sanctus Augustinus, nec sanctus Thomas, nec sancti Patres ad Molinam vsque tradidissent; summo conatu nisi sunt eam S. August. pallio supponere, in eamque rem eò vsque profecerunt, vt eam opinionem, quam primus inuentor eius se suo

Iac. Fulg. à
Societ. Iesu
lib. 3. c. ult.
vita Card.
Bellarmini.

Lib. de grat.
efficaci c. 2.
nu. 9.

Less. in præ-
fat. ad Lect.
lib. de grat.
efficaci.
Suarez l. 3.
de aux. c. 7.

Suarez l. 3.
de auxil. c.
15. n. 11.

Tanner. disp.
6. de grat. q.
2. dub. 2.

Molin. q. 14.
ar. 13. disp.
53. memb. 2.
Less. lib. de
prædestin.
sec. 6.

Molin. q. 23.
ar. 4. & 5.
disp. 1. mem.
vlt.

Ibid. mem.
6. & mem.
vlt.

ingenio peperisse gloriatur, ipsissimam Augustini mentem esse non dubitent, in quam proinde necesse est, imprudentem casu Molinam incidisse. Demonstrant hoc plerumque tam infelicitate, ut ij qui Augustini principia paulò penitus imbibere, miseratione haud scio an indignatione digniores esse videantur. Tantopere quippe à vera sancti illius Doctoris mente discrepant, ut ad evertenda omnia eius principia, quæ immobiliter aduersus hostes gratiæ fundauerat, interpretationes eorum collimare crederes: atque ipse Augustinus, si reuiuisceret, vix in eorum scriptis de gratia & prædestinatione, vllum vestigium doctrinæ suæ cælestis agnosceret: sed eam fortè in omnibus capitibus nobilioribus, imò in omnibus penè membris minutioribus, arteriis, atque venis, cum sententia à se repudiata consentire iudicaret. Quod ne temerè dixisse videar, vtriusque sententiæ varia pronuntiata *ἑκ μέρους* afferam, & in quo conueniant, differant, (in nonnullis enim differunt) se inuicem superent, & superentur, ex Augustinianæ doctrinæ norma, quanta potero sinceritate, & veritate patefaciam.

Proderit hic labor meus tam sapientibus quàm insipientibus, ut spero, plurimum. Nam illi qui sciunt vtriusque sententiæ conuenientiam aut discrepantiam, habebunt in promptu vtriusque testimonia verbis ipsorum Authorum expressa: & in iis ipsis, vniuersam eius anatomiam vni oculorum obtutui expansam: qui vero nesciunt, habebunt vtrimque haud mediocriter arripiendæ veritatis & fugiendæ falsitatis adiutorium. Ex quo & alia utilitas non contemnenda consequetur, quod, quia quædam non satis maturè ponderata istius opinionis patronis imponuntur, & ab ipsis vicissim quædam tanquam Augustini sensa securè animoseque propugnantur, erroris inuidia pariter & periculum dissipabitur. Itaque totum opusculum in quinque capita, quali in generalia membra partiemur. Ex quibus declarabitur,

- Primum, *Quo pacto in oppugnanda electione hominum, seu completa prædestinatione discrepent aut conueniant.*
- Secundum, *Quomodo in oppugnanda gratia effici.*
- Tertium, *Quæ sit inter gratiam ab vtrisque traditam conuenientia, aut discrepantia.*
- Quartum, *Quid prædestinationi apud utrosque commune, quid proprium.*
- Quintum, *Quibus vtrique armis pugnaverint, quibus gradibus in illam sententiam lapsi sint.*

Studui, quantum licuit, breuitati, ut instar succincti compendij seu Commonitorij hoc opusculum esse possit multarum rerum, quæ sparsim & fusi in Augustino nostro ex Augustino disputata & probata sunt. Quam ob causam ne eadem cum tædio forsan repeterentur, ad ea loca istius operis latioris frequenter remitto, ubi latius discussa sunt: quæ ne pigeat, quæso, consulere, quisquis plenius forsan alicui difficultati satisfactum esse velit. Argumenta, quibus vtrique veram Prædestinationem & Gratiam impugnant, profero tantum, non discutio, neque soluo; eo quod aliis locis in totius operis decursu hoc abundè præstitum sit.

C A P V T P R I M V M.

QVO PACTO IN OPPVGNANDA
Electione hominum, seu completa
prædestinatione discrepent, aut conueniant.

N O T A I.

Vtrique ex horrore prædestinationis illius absolute, aliam sententiam excogitarunt molliorem.

AD primum igitur quod spectat, vera ratio cur Massilienses nouam viam sibi aperiendam iudicauerint, ad declarandam prædestinationem & gratiam Dei, non fuit alia nisi horror propositi diuini, seu constitutionis Dei humanas præuenientis voluntates, quæ ipse definitum saluandorum numerum sibi eli-

Agit pro suo beneplacito. Sic enim aiebant apud Prosperum, quod vtraque parte superfluum esset labor, si neque reiectus vlla industria possit intrare, neque electus vlla negligentia possit excidere: quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos, quam Deus definiuit, accidere. Sub hoc ergo prædestinationis nomine dicebant, fatalem quandam induci necessitatem. Qua de re videnda sunt quæ diximus latè libro septimo de Hæresi Pelagiana, ubi perspicuè per multa capita patefecimus, vnicam causam erroris à Massiliensibus excogitati, esse fugam illius diuinæ constitutionis, seu prædestinationis de salute hominum, quæ præueniendo eorum voluntates, alios ex massa eligit ad salutem, alios pro meritis damnando reiecit, prout placuit Creatori. Quod propositum à Deo intelligebant conceptum, præueniendo voluntates hominum, non solum de conferenda fide, sed etiam & maximè omnium, de ipsa æterna salute, seu beatitudine. Nam ideo conqueruntur, sub incerta spe, pertingendi scilicet ad finem totius stadij iam definitum, cursum non posse esse constantem: cum si aliud habeat prædestinantis electio, cassæ sit annitentis intentio. Ideo conqueruntur, quod vtraque

Apud Prosp. in Epist. ad August.

Ibidem. Vide lib. 7. de heresi Pelag. cap. 5. 6. 7.

utraq[ue] parte superfluum labor futurus sit, si neque reiectus vlla industria possit intrare, neque electus vlla negligentia possit excidere à salute, quam ei dandam Deus definiuerat. Hoc enim pacto doctrinam S. Augustini accipiebant. In quo vtrum fortassis hallucinati sint, mentem profundi Doctoris non satis assequendo, an rectè senserint, alia quæstio est, de qua suo loco diximus. Hoc saltem constat, ista veluti teterrima larua, quæ in Augustini scriptis esse videbatur, terribis, aliam sententiam fabricandam suscepisse.

Idem omnino est lapis offensionis istis recentioribus. Egerrimè quippe ferunt id quod à multis traditur, Deum præueniendo voluntates hominum pro suo beneplacito, de æterna eorum salute & perditione, adeoque de bonis operibus eorum decernere, prout placuit Creatori. Itaque passim sententiam Augustini *duram* vocat Molina. Quæ de re integros libros ipse Lessius, & alij scripserunt. Vt enim absurda videntur, quæ ex ista sententia videntur eis perspicuè & magno numero sequi, gratiam quandam protulerunt congruam voluntati, cum qua operetur aut cesset, prout libet: & isti gratiæ prædestinationem congruentem, qua nihil Deus non solum de æterna hominum salute, sed neque de fide, vel perseverantia, vel meritis, vel vilo opere bono hominibus largiendo quicquam statuit, nisi vel absolutè, vel certè conditionatè præuisa singu-

Lib. de præ. & reprob. sect. 5. n. 14. lorum voluntate. Vnde alicubi Lessius: *Modus electionis indicat modum intentionis: sed tota gratia præueniens, quam Deus prædestinatis præparauit, talis est, ut ea posita opus bonum relinquatur libero arbitrio sic instructo, adeo ut tam facile sit illi se inclinare ad malum, vel omissionem eius, quam ad eius effectum; sicut in Angelis & primo homine proportionaliter loquendo factum. Rursus gratia præparata electis non distinguitur à gratia reprobis, nisi effectum & cooperationem, quæ pender à libertate nostra: atqui talis præparatio mediorum non indicat intentionem Dei absolutam, sed conditionalem, sicut ostensum est in causa Angelorum.*

N O T A II.

Nasci ex ea fatum causantur.

Causæ verò, cur illi quos diximus recentiores Scholast. tantopere propositum ipsum abhorreant, multæ profecto sunt, & eis valdè videntur graues: inter quas ista non postremo loco ab eis numeratur, quod huiusmodi prædestinationis saluandorum, non aliud quàm Gentilium fatum esse videatur. Hanc esse vnam abhorrescentiæ suæ causam passim profitentur. Vasquez disputans de decreto talis prædestinationis, seu electionis: *Tale decretum non dubitarent Augustinus & Patres FATALE appellare, quod similem nobis necessitatem imponeret. Augustinum nominat, quia sensum eius non assequitur. Lessius: Nihil videtur magis inducere corpoream, merorem, & desperationis motus, quam persuasio illa, de omnibus & singulis absque vilo operum intuitu, tam firmiter esse statutum: & res omnes sic disponi, ut omnia eueniant, sicut absolutis illis, & INFLEXIBILIBVS ET PLVSQVAM ADAMANTINIS DECRETIS EST sancitum. Cuiusmodi decreta locis aliis nominant a fatum, b fatum plusquam adamantinum, c fatum inenitabile, d fatalem necessitatem, e & vitam hominis fato alligatam esse.*

Eadem prorsus fuit querela Massiliensium, Tom. 3.

A de eadem illa prædestinationis constitutione, quæ humanas præuenit voluntates. Vocabant enim eam fatale decretum, & fatalem legem: *Sub pietatis fronte, inquit Faustus, gentilitatis malum & inter gratiæ vocabulum, absconditum erit fatale decretum. Et capite duodecimo: Recedat hinc originalis definitio, vel fatalis. Et de Massiliensibus Prosperi: Ea quæ de fato iactitant, neque ipsum quidem originale (sanctum Augustinum) in cuius libris copiosissimè huiusmodi destruuntur errores. Quæ de re qui plura cupit, videat quæ libro septimo de Hæresi Pelagiana diximus.*

N O T A III.

Tolli libertatem arbitrij.

Secunda horroris ratio est læsio libertatis, ut quæ per huiusmodi decretum prorsus pereat. Urget eam Lessius vehementer, putans omnino per huiusmodi decreta, quæ ante omnem præuisionem futurorū gloriam & merita hominibus prædefinit, *Tolli perfectam libertatem, siue homo decreta illa sciat siue nesciat. Et Molina:*

Certè non video, quam ratione patentissima libertas arbitrij nostri, quam experimur, quæque tam aperte in Scripturis sanctis traditur; cum diuina prædestinatione ita explicata coherere valeat. Eundem interitum libertatis ex ista prædestinatione secuturum conficit Vasquez: quia, inquit, omnino liberum non manet iis qui electi sunt, non consequi coronam, ac proinde libertas eorum læditur, & impeditur. Quod ibidem exequitur latius. Gregorius de Valentia idem saxum voluit.

Massilienses etiam in ista eadem texenda querimonia præultores fuerant. Ita Faustus in libris suis: *Aperit ostendit Paulus, statum hominis non pro constitutione Dei, sed pro arbitrij libertate posse versari. Et alibi: Dum liberi interemptor arbitrij in alterutram partem omnia ex prædestinatione statuta & definita esse pronuntiat. Sed de ista querela infra pluribus, cum ad gratiam, prædestinationis effectum, ventum fuerit.*

N O T A IV.

Afferri desperationem.

Tertia abhorrendæ istius prædestinationis ratio est, quia talis Dei constitutio, quæ præuenit hominum voluntates, nihil aliud nisi desperationem quandam salutis afferre nata est. Quod incommodum tanquam grauissimum sæpius recentiores & vehementer inculcant. Nam Lessius de huiusmodi prædefinitione loquens: *Grauiissima profecto est ista animi afflictio; & interdum tanta, ut homines ad desperationem, & mortem spontaneam adigat. Et in eodem libro alio loco: Persuasio de absoluta electione, ante omnem operum præuisionem, nescio ad quid sit utilis, nisi ad licentiam vitæ, & desperationem. Et mox: Quorsum ista doctrina pertineret, nisi ad iniiciendam hominibus desperationem? Molina similiter quæritur, Quod hæc sententia occasionem præbet hominibus despondendi animo, ne dicam desperandi.*

Fluxit & ista ex Massiliensium fonte querimonia. Nam apud Prosperum dicunt: *Ex utraque parte superfluum laborem fore, si neque reiectus vlla industria possit intrare, neque electus vlla negligentia possit excidere. Quoque enim modo se egerit, non posse aliud erga eos, quam Deus definiuit accidere, &*

sub incerta spe, cursum non posse esse constantem, &c. A

De qua desperationis querela identidem Augustinus, & Hilarius ad Augustinum: His sanctitatis tue verbis ita mouentur, ut dicant quandam desperationem hominibus exhiberi. Et Faustus: Quid enim ultra speret, quem iam gratia suum fecit? In quo è contrario non desperet, quem præfinitio violenta damnavit? Ipsissimum videlicet, quod in ista prædestinatione quam dixi, recentiores malè habet.

NOTA V.

Induci socordiam, torporem, & ignauiam.

Præcedenti querelæ vicina prorsus alia est; quod ista de prædestinatione persuasio socordiam, torporem, ignauiam afferat hominibus Christianis. Quid enim laboret aut sollicitus sit, qui se prædestinatum, inquiunt, esse putet? Audi Lessium sæpè stomachantem: Nihil videtur magis inducere torporem, mœrorem, & desperationis motus, quam persuasio illa de omnibus & singulis absque ullo operum intuitu iam firmiter esse statutum, & res omnes sic disponi, ut omnia eueniant, sicut absolutis illis, inflexibilibus, & plus quàm adamantinis decretis est sancitum. Et multo superius: Viderur planè hic modus electionis tollere omnem sollicitudinem bonorum operum, & salutis, &c. Rursus non est quod sim sollicitus de bonis operibus, aut perseverantia, quia hæc omnia mihi cum omnibus suis circumstantiis sunt decreta. Et infra: Cur ergo sim sollicitus? Sit potius (ut humano more loquar) sollicitus ille, ut decreta ipsius impleantur. Addit & ratiocinationem: Vel sum de numero Electorum vel non sum, &c. Et concludit utrimque nullam sollicitudinem adhibendam esse. Consentit & in refrendenda ista querimonia Ludouicus Molina in loco quem citauimus: ubi dicit, quod hæc sententia occasionem præbet hominibus segnius operandi.

Idem ipsum & Massiliensibus permolestum fuit. Nam ideo dicunt apud Prosperum, hoc propositum vocationis & lapsis curam resurgendi adimere, & sanctis occasionem teporis afferre: quod est ipsissimum istud, quod Molina dixit. Et causam addunt, quam iam supra dedimus: Eo quod vtrique parte superfluous labor sit, &c. Quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos, quam Deus desinuit accidere. Nonne est illa ipsa Lessij ratiocinatio? Et vberius: Remoneri itaque industriam, tollique virtutes, si Dei constitutio humanas præueniat voluntates. Vnde & Faustus dicit, in illa sententia illustres viros per quietem & desidiam coronari.

NOTA VI.

Studium virtutis retundi.

Sicut autem in animo sollicitudo, ita in opere conatus omnis ex ista electionis persuasionem retundi videtur. Inculcant & istud incommodum in hac sententia recentiores aliquoties: Omne studium, inquit Lessius, bonorum operum elidetur. Et alibi: Nulla incuria excides; nulla diligentia intrabis.

Et hoc ipsum ex Massiliensibus desumptum est, qui conquerebantur, quod si aliud habeat prædestinantis Electio, cassa sit annitensis intentio. Et in eadem Epistola dicunt, quod superflua erit industria & laboris indictio, cuius studium cessante Electione frustrandum sit.

NOTA VII.

Incitari homines ad licentiam ac dissolutionem vitæ.

Quod si homines à studio laboris ac virtutis ista sententia retrahere eis videtur, non minus iuste se conqueri putant, quod ad licentiam ac dissolutionem vitæ potenter incitet: Qua de re ita Lessius: Audiui multos doctissimos & optimos viros eam (sententiam de electione ante præuisa opera hominis) hoc nomine grauiter accusare, quod metuerent sibi effrenem vitæ licentiam, si eam in animum demississent. Et ibidem, quod expensa ista sententia pareret scandalum & vitæ licentiam. Vrgetur istud incommodum pressè Gregorius de Valentia hoc syllogismo: Si prædestinatus sum quicquid hoc tempore faciam, certissimè tandem saluabor. Consultum igitur erit perfrui quibuscumque potero voluptatibus. Si autem non sum, similiter etiam quicquid iam faciam, certissimè tandem condemnabor. Fruar igitur iam quibus potero voluptatibus, &c.

Sed ista quoque querimonia ex illa ipsa Massiliensium officina prodiit, vnde etiam Gregorius de Valentia & socij eius didicisse videntur. Commemorat enim ipse in eodem loco Monachum quendam simili argumentatione commotum ex Augustini Monasterio, teste ipso sancto Augustino, velut canem ad vomitum, ad sæculi voluptates esse conuersum. Vbi memor esse debuisset, sanctum Augustinum ibidem aduersus Massiliensium similem syllogismum prædestinationi à se traditæ obiectum acriter disputare: Isti cum dicuntur, inquit Augustinus, ita nos à consuetudine Dei vera gratia, & à consuetudine secundum eam prædestinatione sanctorum, detertere non debent: sicut non deterremur à consuetudine præscientiæ Dei, si quis de illa populo sic loquatur, ut dicat: Siue nunc rectè viuatis, siue non rectè, tales vos eritis postea, quales vos Deus futuros esse præsciuit, vel boni, si bonos, vel mali, si malos.

NOTA VIII.

Laudem detrahi operibus bonis.

Einde etiam illud in hac sententia prædestinationis istius molestè ferunt, quod omnis laus ab operibus bonis tolleretur, quæ tam omnipotenti Dei voluntate hominibus ex vi prædestinationis decreta sunt. De iustis dicent, inquit Lessius; Quid mirum, si isti bona opera fecerunt, si perseverauerunt, si saluati sunt? Deus enim illos præ cæteris absolutà voluntate ad gloriam selegit: Deus omnia & singula eorum bona opera cum omnibus suis circumstantiis, & perseverantiam in gratia ante omnem præuisionem futurorum prædestinuit. Quid laudis habet talia bona facere, quæ spectato Dei decreto, impossibile erat omittere? Et alibi contendit per istam electionem & operum præfinitionem derogari: Laudi & gloriæ sanctorum, quæ in eo sita est, quod absolute potuerint transgredi, & omittere bona quæ fecerunt, & tamen non sunt transgressi, ut Ecclesiastici trigesimo primo dicitur. Parua enim videtur laus facere bona, quæ tantis decretis, & tantâ providentiæ curâ sunt præparata & vallata, ut absolute omitti nequeant. Quæ querela ex ista radice nascitur, quasi libertas arbitrij ex Dei prædefinitione læderetur. Antiqua & raucida est etiam ista obiectio.

Quæ

Quæ iam olim in Semi-Pelagianorum aduersus prædestinationem luctantium solo nata fuit. Sic enim Faustus, quo nemo molestius eius immobilitatem tulit: Ergo hominem nostrum non poterimus laudi conferre palmam, si volumus necessitate seruare naturam. Præmiserat enim paulo superius: Cui naturæ prima ista sit laudis occasio, ut peccare possit & nolit. Ex prædestinatione enim necessitatem nasci, & libertatis istius indifferents interitum, eodem modo, ut recentiores, æstimat, & non semel docet, ut infra cum de gratiæ efficacis incommodis loquemur, ostendendum est.

N O T A I X.

Orationes refrigescere, aut extinguere.

Nec minus malum ex parte orationum, quas frequentat Ecclesia, recentiores ex ista prædestinatione, quæ voluntates hominum antegreditur, sequi putant. Illas enim vel frigiditas fore, vel extinctum iri, si vera est illa sententia, arbitrantur. Qua de re Vasquez in illa citata disputatione octogesima nona in primam partem aduersus electionem istam ante præuisa opera: Frustra diceremus; Adueniat regnum tuum, si illud consequi aut amittere in nostra positum non est libertate, nec ex nostra oratione nullo modo pender. Sed umbram suam timet, quasi verò nihil à libertate vel oratione nostra penderet, quod à Deo ut fiat constitutum sit. Eodem quippe modo ratiocinabantur Massilienses, prout ipsemet in eodem loco testis est, hallucinando putans alio se, alio Massilienses collimasse, ac diuersam ideo utrumque esse rationem. Illos tamen huius querelæ ingeminandæ authores & præceptores sibi fuisse adiiciendo testatur: Sic inferebant Massilienses, inquit, contra Augustinum, dum de electione ad gratiam esset sermo. Quod quamvis esset verum, nihil futilitati istius querimonie officeret. Sed quid Faustus putidissimus ille Semi-Pelagianus? Nonne contra totam prædestinationem ad æternam vitam, tanquam immobili decreto & nullius orationis instantia violabili firmatam, eandem querelam recentioribus iterum iterumque recoquendo præcinuit? Quid orare homini proderit, in una harum duarum conditione omnimodis constituto? Nam etsi ad quam partem fuerit deputatus ignorat, utramque tamen partem defixam & immutabilem non ignorat. Et infra: Alterutrum ergo faciat, aut fructum orationis neget, aut legem statutiæ perditionis excludat. Et iterum paulo post: Qui unum in origine perditum, alterum in prædestinatione affirmat electum, vide quod improba persuasione declinet. Quid enim aliud dicit, nisi quod adiutorio orationis neuter indigeat? Causam accipe ipsissimam illam Vasquez: Nam iam præordinatis ad vitam oratione necessaria non erit, deputatis ad mortem prodesse non poterit. Quod adhuc latius prosequitur, & aperto Marte sententiam sancti Augustini de prædestinatione, qua pro eius beneplacito, alij ex origine damnati ad æternam mortem, alij ad vitam deputantur, eodem illo à Massiliensibus intorto telo quatit.

N O T A X.

Spem impetrandi tolli ex incertitudine diuini illius propositi.

ET quia oratio nititur spe impetrandi, ipsam quoque spem obtinendi dona quibus homines salui fiunt, funditus ex animo tolli recentiores putant; eo quod incertum sit, an & cui Deus illa, præueniendo voluntates hominum, donare constituerit. Non enim videtur esse sapientiæ, confidere te accepturum gratiam aut auxilium: quod incertum est, utrum alter dare velit. Itaque Lessius: Quomodo omnes possunt & debent firmissimam spem in Dei auxilio reponere, cum omnino sint incerti, an Deus illis illud auxilium præordinauerit? Non enim possum firmam spem ponere in eo auxilio, quod an mihi præparatum sit, ignoro. Fatuus esset dux militiæ, qui firmam spem poneret in auxilio & suppetiis incertis.

Ipsissimo isto scrupulo de incertitudine voluntatis Dei laborarunt Massilienses, eoque pressi prædestinationem Augustini repulerunt; Nec ad incertum voluntatis Dei deduci se volunt, inquit Hilarius ad Augustinum. Et Augustinus ipse cum se mirari dixisset, homines infirmitati suæ se malle committere, quam firmitati promissionis Dei. Massiliensium scrupulum & verba sibi refellenda proponens: Sed incerta est mihi, inquit, de me ipso voluntas Dei; quibus continuo reponit: Quid ergo? Tuane tibi voluntas de te ipso certa est, nec times? Qui stat, videat ne cadat. Cum igitur utraque incerta sit, cur non homo firmiori quam infirmiori fidem suam, spem, charitatemque committit? Et in libro de dono perseverantiæ Massiliensium timorem simillimum illi, quem paulò ante expressit Lessius, à prædestinatione abhorruisse testatur, eo quod vererentur, ne plus desperatio, quam exhortatio videretur afferri, dum cogitant qui audiunt, INCERTVM ESSE HUMANÆ IGNORANTIÆ, cui largiatur Deus, cui non largiatur hæc dona.

N O T A X I.

Exhortationes, & correptiones languescere, & auferri.

Nec orationes tantum nostras pro nobis ipsis inanes effici, sed etiam exhortationes & correptiones, quibus alios ad bonum incitamus, aut reuocamus à malo, prorsus languidas fieri, & extinguere criminantur. Hinc Lessius aduersus illa decreta Dei, quibus absolute ante præuisionem operum aliquis beandus constituitur, concludit neminem verbis Apostolicis ad patientiam excitantibus multum excitandum esse si de absolute electis intelligantur: Diceret enim, inquit, quisque fidelium: Ego sum iam vocatus, & iustificatus; absolute mihi decreta est gloria; quid opus ut multum patiar in posterum? Non enim possum frustrari eo, quod mihi absolute ante omnem operum præuisionem est præparatum. Et simili sensu tradit multis interpositis, electos solos insulse Apostolica exhortatione compellari: Quia non solum frigida, sed etiam insulsa esset talis exhortatio: Estote patientes in persecutionibus, quia illæ omnes cedent vobis in gloriam, si estis ex illis absolute electis ante operum præuisionem. Sed insulsi medici est, etiam bonum medicamentum præposterè applicare, sicut hic

author facit. Nam quo pacto huiusmodi exhortationes ad omnes fideles tanquam electos non insulse, sed aptissime dirigantur, ac dirigendæ sint. Augustin. præclare tradit: prout nos etiam in libro decimo de Gratia Christi Saluatoris diximus.

Sed iam aduertat lector quam accurate quæstus illos de exhortatione per prædestinationem refrigerata recentioribus Massiliensibus præformauerint: Nam si sic prædestinati sunt, inquiunt Massilienses apud Hilarion querelas eorum exponentem Augustino, ad utramque partem, ut de aliis ad alios nullus possit accidere, quo perrinet tanta extrinsecus correptionis instantia: Et Prosper ad Augustinum scribens: Nec acquiescunt prædestinatum electorum numerum nec augeri posse nec minui, ne locum apud infideles ac negligentes cohortantium incitamenta non habeant. Et apud Augustinum eorum verba sibi refutanda proponentem: Neminem, inquiunt, posse correptionis stimulis excitari, si dicatur in conuentu Ecclesiæ audientibus multis: Ita se habet de prædestinatione definita sententia voluntatis Dei, ut alij, &c. Itaque Prosper sciens esse imperitorum hominum inanes voces, & leui flatu Augustini dissipandas, mouet ei quæstionem: Quemadmodum per hanc prædicationem propositi Dei, quo fideles fiunt, qui præordinati sunt ad vitam æternam, nemo eorum, qui cohortandi sunt, impediatur, nec occasionem negligentie habeat, si se prædestinatos esse dispererent.

NOTA XII.

Sollicitudinem ac zelum animarum euelli.

Eiusdem farinae est & alia querimonia recentiorum, quod per istam sententiam non solum vigor exhortationibus & correptionibus, sed etiam sollicitudo & zelus lucrandis animabus impendendus ex hominum pectoribus tolleretur: Videtur, inquit Lessius, tollere zelum animarum. Si enim omnes saluandi ante omnem præuisionem, sunt iam absolute electi & præfiniti, cur de illorum salute sim sollicitus? Nam etiamsi ego quiescam, æque bene omnes illi & soli saluabuntur, &c. Et similia plura in hanc sententiam contextit.

Sed audi similes apud Augustinum querimoniae: Non argumentemur contra ista præcepta, quærendi salutem proximorum per correptiones, hortationes, excommunicationes, &c. salubremque terrorem dicentes: Et corrumpant bonos mores colloquia mala; & pereat infirmus, quid ad nos? Firmum fundamentum Dei stat: & nemo perit, nisi filius perditionis: hoc est, prædestinatio electorum firma & immutabilis est, & qui perierit, iam olim perditioni prædestinatus est. Audi iam Lessi. & quisquis huiusmodi argutias refrigerando zelo alienæ salutis tibi prætexis: Absit ut ista garrientes securos nos in hac negligentia esse debere credamus. Quod pluribus ibidem agit. Et ista quidem obiectio non in isto libro quidem à Massiliensibus Augustino proposita fuit, sed Prosper testis est, Augustino loquens: Quicquid in libro hoc (de correptione & gratia) ex contradicentium sensu sanctitas tua sibi opposuit, hoc totum ab ipsis sanctis Massiliensibus presbyteris intentiosissime, fortè, contentiosissime, conolamatum fuisse.

NOTA XIII.

Deum non velle omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire.

Sed adhuc contextunt grauiora, non modo aduersus homines, sed etiam aduersus ipsum Deum, quem multis quoque modis, quemadmodum & Massilienses reprehendi posse murmurant. Et primo quidem apertissime arbitrantur sequi, quod Deus non vellet omnes homines saluos fieri, sicut Apostolus docet: Hic modus, inquit Lessius, electionis non videtur satis consistere, cum sincera voluntate saluandi omnes homines, maxime fideles; neque cum illo amore, & illa cura, qua omnes ad salutem excitat, quæ Scriptura tantopere commendat. Quod fuisse tractat & exaggerat. Nec segnius Molina hoc ipsum agit: Certe si is fuit modus prædestinationis quosdam aditos, non item alios, qui ex horum authorum sententia iuxta suas præfinitiones relatus est, non video qua ratione verum sit, Deum velle omnes homines saluos fieri, si per ipsos non steterit.

Eadem ista decantatissima Massiliensium & Pelagij & omnium Pelagizantium cantilena aduersus eandem absolutam prædestinationem fuit. Nam in obiectione octaua, quam isti Galli Prospero & Augustino impegerunt, clamitant, quod in August. sententia, non omnes homines Deus velit saluos fieri, sed certum numerum prædestinatorum. Et in Epistolis ad Augustinum scriptis eadem tacite refricatur. Vnde sanctus Prosper Massiliensium & simul recentiorum obiectio-nem propter falsitatis & absurditatis euidentiam quasi irridens. Et ubi est illud, quod nobis quasi contrarium à non intelligentibus semper opponitur, quod Deus omnes homines velit saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire? Probat itaque duobus istud capitibus præbere latus, & ex parte aduultorum, qui à præteritis generationibus vsque in hoc tempus, sine Dei cognitione perierunt; & ex parte paruulorum quorum plurimi sine baptismo pereunt: Numquid, inquit, non sunt de omnibus hominibus, &c.

NOTA XIV.

Christum non pro omnibus esse mortuum, nec omnium redemptorem esse.

Adunt aliud sequi non minus impium, quam præcedens, Christum non pro omnibus esse mortuum, nec omnium hominum fore redemptorem. Vnde Molina probat, Deum omnes omnino homines velle saluos fieri; quia Christus omnibus in redemptorem datus est: hoc ipso indicans, non fore datum in redemptorem omnibus, si Deus nollet omnes omnino saluos fieri, sed eos dumtaxat, quos pro suo beneplacito absque operum respectu ad vitam delegisset. Et Gregorius de Valentia inter cætera absurda ex ista sententia consecutanea reponit, ut Christus non pro salute omnium omnino hominum mortuus sit, vel certe Deus iniustus sit.

Expressa est ista criminatio Massiliensium verbis, hoc ipsum ex Augustini prædestinatione sequi, inuidiosissime conclamantium. Obiectio enim Gallorum nona erat: Quod non pro totius mundi redemptione Saluator sit crucifixus. Et prima Vincen-

Vincentiana: Quod Dominus noster Iesus Christus non pro omnium hominum salute & redemptione sit passus, Imitatus est eam infelicitate Faustus, qui Christum pro omnibus mortuum esse, aduersus quorundam prædestinationem ad vitam, inuidiosissime premit.

N O T A X V.

Deum futurum acceptorem personarum.

Accedit, quod, Gregorio de Valentia iudice, Deus esset acceptor personarum, si non nisi certos absque operum præuisione ad vitam prædestinasset: Si in hominibus, inquit, ut à Deo prædestinentur, non requiritur pia cooperatio, quæ à Deo tanquam effectus unus prædestinationis fuerit præscita; Deus, quod absit, esset aliquo modo acceptor personarum, quod non omnes prædestinet. Et mox addit quod illud beneficium omnibus ex iustitia propter merita Christi deberetur.

Hæc, fateor, querela non est à Massiliensibus profecta, quod sciam; sed Pelagianis propria fuit, & non semel aduersus Augustinum vibrata. Sed Massilienses tanquam peccati originalis, atq; vniuersalis damnationis inde consecutæ conscijs, probè nouerant liberationem à damnatione nemini prorsus esse debitam: sed esse maximè gratuita misericordiæ beneficium. Prout autem executioni per dona gratiæ mandatur, etiam sic respectu liberandi aut liberati esse prorsus gratuitam; nec alios Christi meritis deberi, quàm quos Pater ei saluandos dedit, pro quibus etiam saluandis, non pro mundo rogauit, & pretium redemptionis obtulit. Vnde puduit ipsos falsam & putidam Pelagianorum vocem ab inferis reuocare: quod magis profecto mirum est, virum Catholicum, quem fides imbuerat, omnes ex vno in condemnationem lapsos esse, nec nisi gratuita gratia inde liberari, in hac re personarum acceptionem, & iniustitiam Dei aduersus Christum somniare potuisse.

N O T A X V I.

Peccata reproborum Christianorum in Deum redire.

Sed adhuc magis immania proferunt secutura contra iustitiam Dei: nempe peccata reproborum Christianorum quibus à iustitia cadunt, & extra felicissimum prædestinatorum numerum ruunt, in Deum reditura: eò quod ipse, insidias hominum saluti struendo, curaturus sit ne vel lapsi redeant, vel ut stantes cadant; ne alioquin decretæ prædestinationis immobilitas & certitudo violetur. Itaque Gregorius de Valentia ex isto prædestinationis modo infert: Deum reddere quantum ex se est, impossibilem salutem iis hominibus, quos non prædestinat. Disertius exequitur querelam illam obsoletam Lessius:

Sicut ad prouidentiam Dei pertinet, ut saluetur numerus sic electorum: ita ad eandem pertinere videtur, ut alij, qui ab illa electione sunt exclusi, non fiant salui: quia alioquin posset fieri ut aliquis ex istis in numerum illum intraret, quod est absurdum. Quare cum ex tam immensa multitudine nemo saluetur, signum est, id aliquâ particulari prouidentia prouisum. Et inferius exprimit veluti ratione nixas impiorum voces: Ipse nos implanauit, ipse nostre saluti insidiatus est; ipse eam nobis impossibilem red-

Tom. 3.

Adidit; alioquin qui fieret, ut ex tam immensa multitudine nemo saluus fieret? Et aliis in locis aliquoties repetit, quod in isto prædestinandi modo, qui sit ante præuifa merita; Ad prouidentiam Dei Less. Sect. 5. pertinet curare, ne non electus in numerum illum intraret; & impedire, ne saluetur. In quibus imaginationibus iste author tantopere sibi placet, ut quæ ante oculos sunt, non videat; non esse videlicet opus, ut quemquam Deus impediatur, quemquam impellatur, quemquam deturbetur à iustitia, quemquam arceatur, ne irreat in numerum electorum, ut ipse loquitur: sed opus esse, ut ipse potenti gratia mortuum suscitetur, infirmum roboretur, iustum teneatur, diabolus comprimat, & opitulatoricem manum diu noctuque adhibeat: alioqui, veluti dux in præceptis; mox suo opte propriæ infirmitatis pondere deorsum in peccata ruiturus est. Sed istiusmodi chimericæ phantasiæ ex ista congruarum & incongruarum gratiarum assidua dispersione cogitandi libertate fabricata, proficiunt.

In quibus profecto comminiscendis Massilienses ante se architectos isti recentiores habuerunt. Nam & illi apud Augustinum querebantur, ex eius prædestinatione sequi, quod qui obediunt, si prædestinati essent reiiciendi, subtraherentur obediendi vires, ut obedire cessarent. Quod & Galli apud Prosperum repetunt. Quod quibusdam vocaturis, & pijs insequi viuentibus, obedientia subtrahatur, ut obedire desistant. Nonne est ipsissimum illud, quod Lessius dixit, insidiari Deum ipsorum saluti? Et quod Vincentius apud eundem Prosperum clamat: Quod hæc sit voluntas Dei, ut magna pars Christianorum salua esse nec velit, nec possit: nonne id ipsum est, quod dixit Lessius, Deum impedire ne saluentur, prouidere ne salui fiant, reddere salutem impossibilem? Et quod in alia obiectione dicitur: Quod velit Deus, ut magna pars sanctorum à sanctitatis proposito ruat; quod velit, ut magna pars Catholicorum à fide apostatet; Nonne est illud, quod Lessius intulit, dici posse Deo: Ipse nos implanauit? Ita nihil penè tam absurdum à Massiliensibus excogitatum est, quod non vel imprudentes, vel etiam prudentes isti sibi vendicarint.

N O T A X V I I.

Homines condi, ut pereant.

Nam etiam istud sequi arbitrantur, quod Deus homines condatur, ut pereant. Sic enim Lessius: Addo in hac sententia difficile esse explicare, quomodo maxima hominum pars non sit diuina potestate prædestinata ad malum, & creata, ut pereat. Quod latius tum ibi, tum inferius declarat, ostendendo parum interesse ad praxim, siue dicatur positue reprobari, quod hæretici nostri volunt, siue negatiue, si æque infallibiliter sequatur damnatio.

Sed ista querela propriis Massiliensium verbis expressa est, qui obiciunt Augustino apud Prosperum: Quod Deus maiorem partem generis humani ad hoc creet, ut illam perdat in æternum.

NOTA XVIII.

Errorum Prædestinationum verum futurum.

Addit ad ista grauius aliquid Gregorius de Valentia, quod sequeretur ex ista sententia error Prædestinationorū, qui ita, inquit, nominantur, propterea quod dicerent; nihil bona opera ad salutem prodesse prædestinatis, quasi non essent salui futuri absque illis. Quod recte videtur sequi, si ante omnem respectum ad opera, firmum de illorum salute stat decretum. Tunc enim ex vi eius firmi decreti fierent salui, quamuis piè non operarentur. Sed non aduertit, Prædestinationos illos, quos vocat hæreticos, non alios esse, quam Augustinum, Prosperum, & sectatores eorum, imo Catholicam Ecclesiam, cuius doctrinam de prædestinatione Massilienses calumnioso dictorio hæresin Prædestinationum, siue Prædestinationum esse dictitabant. Vnde primus omnium Gennadius Massiliensium non postremus istos in hæreticorum catalogo collocauit. Qua de causa etiā Faustus, ubi apertissimo Marte sancti Augustini doctrinam nititur proterere, capita sententiarum eius, tanquam hæreticorum dicta, vellicat & oppugnat. Qua de re cui plura videre lubet, videat ea quæ fusè de Prædestinationis libro postremo de hæresi Pelagiana disseruimus. Gregorius igitur si obseruasset se Massiliensium obsoletas aduersus Augustini doctrinam reficere querimonias paulo timidius forsan ad eorum verba confugisset, quorum sensus ei probari videtur. Atque ista quidem sunt potissima querelarū capita, quas eodē modo aduersus prædestinationem presbyteri Massilienses & nostri recentiores ingeminant. Eas verò tanquam aduersus prædestinationem, quæ præscientiam operum, seu humanæ cooperationis supponit, falsas comminisci, quasi ex ea sequeretur, homines ad perditionem condi, quorum peccata in Deum redeant; Deum non esse redemptorem omnium, acceptorem esse personarum, sollicitudinem, zelum, correptiones, exhortationes, spem, orationes, libertatem arbitrij, studium virtutis funditus tolli; desperationem, torporem, socordiam, dissolutionem ac licentiam vitæ, denique fatalem afferri vitæ humanæ necessitatem, insipientiæ profecto singularis est, tam in eis qui hoc de Massiliensibus acutis viris fingere potuerunt, quam in eis, de quibus hoc persuadere conantur. Delirum est enim aliquid huiusmodi de tali prædestinatione somniare, cuius decretum omni ex parte in hominis potestate constituitur; insanum vero istas ab eis profundi posse querimonias, qui vltro plena voce & professione protestantur se, prædestinationem secundum præscientiam recipere; se illos ponere prædestinari atque eligi, quos Deus præsciuerit credituros: denique qui disertis verbis dicunt: Nisi præscientia explorauerit, prædestinatio nihil decernit. Quid ergo recentiores huiusmodi prætextus comminiscendo aliud faciunt, quam suæ causæ imbecillitatem prodere, quæ talibus fulcris sustentari debet, vt cum aliquo colore, aliam à se prædestinationem defendi, aliamque oppugnari, quam à Massiliensibus defensa & oppugnata fuit, hominibus quoquo modo videatur. Quod si tamen ita se res habet vt Massilienses prædestinationem Lessij, Vasquez, Molinæ; gratiasque sufficientes & congruas,

Disp. 1. q. 23. de præd. puncto 4. prob. 8.

Lib. 8. c. vlt.

In Epist. Prosp. Hil. in Epist. Faust. lib. 2. cap. 3.

A quas tum ipsi, tum ceteri tradunt, & ab Augustino traditas fuisse arbitrantur, tam inuidiosis vocibus pulsauerint, quid causæ est, cur eisdem querimoniis nunc nemo aduersus ipsos vtatur? Nemo ipsorum sententiam in tot portentorum inuidiam vocet? Cur nullus queritur, Lessium, Molinam, Vasquez prædestinatione sua, vnaque cum ceteris gratiæ suæ prædicatione studium virtutis infringere? Libertatem, sollicitudinem salutis, exhortationes, orationes, animarum zelum tollere? Fatum, mœrorem, socordiam, dissolutionem, desperationem afferre? Cur nunc, mutata velificatione, omnia contraria symptomata de ista sua tanquam Augustiniana gratia & prædestinatione prædicant? An ita repente omnia cōmutata sunt, vt quod tunc atrum: nunc album sit? Vt quod tunc intellectu, fatente Augustino, difficillimum; nunc facillimum dici debeat? Quod tunc torporem, mœrorem, horrorem, desperationem, licentiam vitæ, fatalesque necessitates animis ingerebat; nunc è contrario, tanquam solatio & spe plenum, castigandis fluxis moribus efficacissimum, libertati omni ex parte congruum, sanandis mœroribus ac desperationi remedium præsentissimum commendandum sit? Quod tunc ab incerta de voluntate pendere; nunc totum in hominis potestate constitutum esse videatur? O rerum inusitatas metamorphoseis Ouidianis profecto mirabiliores! Sed nimirum durum telum necessitas. Sic enim, cum in illas sententias bono studio, sed non satis cauto, incidissent, tota scena subinde concinnanda fuit, vt & caliginosus Augustinus, & bruti Massilienses fuerint; ne forte, si illam veram Augustinianam gratiam & prædestinationem adhuc pristinum illum vultum benignitate & seueritate temperatum proferre faterentur, blandula & mollicula sententia recentiorum, ex Massiliensium cineribus resuscitata, & aduersus Augustinum iterum arietare crederetur.

Nunc itaque videamus an & quo etiam pacto in oppugnanda gratia, quæ est proprius effectus Augustinianæ prædestinationis, inuicem similes aut dissimiles ostendantur.

CAPVT II.

QVOMODO IN OPPVGNANDA gratia efficaci conueniant, aut differant.

NOTA XIX.

Repudiant gratiam quæ humanam sibi subiicit voluntatem.

IN oppugnanda vera Dei gratia, quæ per Augustinum nobis tradita est, non minor profecto similitudo reperitur. Eadem quippe & Massilienses tunc, & recentiores isti nunc aduersus operationem diuinæ gratiæ obmurmurant. Et quamuis iis pleraque similia sunt, quæ prædestinationi ab eis obiecta vidimus, ex alio tamen capite prædestinationi, ex alio efficaci gratiæ opponuntur. Illi maxime propter immutabilitatem, quā voluntates ab æterno præueniendo, de salute quorundam, nulla operum consideratione, decerneret: huic præcipue propter temporalis operationis efficaciam.

In primis igitur gratiam illam reiecerunt A
In Epist. ad August. Massilienses, quæ humanam sibi subiicit voluntatem, ut Prosper notat: hoc est, illam quæ voluntati efficaci potestate ita dominatur, ut in ea ipsum etiam primum velle operetur; non eam cui voluntas ita dominatur, ut eam efficacem vel inefficacem & cassam reddat, si voluerit. Quod verum esse, alibi late asseruimus, & infra forsitan aliquid dicturi sumus.

Vide dicta lib. 8. de hæres. Pelag. cap. 7. 8. Quid vero recentiores nonne illam ipsam omnibus oppugnandi viribus expugnare nituntur? Proferunt enim palam, se illam auersari gratiam, quæ determinat voluntatem, hoc est, cuius usus vel non usus non dependet à voluntatis dominantis nutu, sed ipsa inserit usum sui, humanam sibi subiiciens voluntatem. Efficit enim primum, ut velimus, & ex nolentibus volentes facit. Illam vero se amplecti gratanter confitentur, cuius usus voluntati subditur, & facit aliquid aut non facit, prout voluntatis arbitrio placet. Vnde illud Lessij: Neque gratiam subiicimus voluntati, sed

Less. de grat. efficaci c. 12. num. 2. usum gratiæ. Quasi vero aliter gratia subiiceretur voluntati, quam cum usus eius & non usus, actio eius & cessatio à voluntate suspenditur.

Molin. in cont. & Lessius. Hinc frequens eorum phrasis: Liberum arbitrium cassum potest facere auxilium Dei: Gratia dicitur efficax vel inefficax ab effectu, & huiusmodi; quibus euidenter ista subiectio exprimitur. Et quamvis ipsi verissima hæc esse putent; nos tamen alibi non obscure patefecimus, nullum in his sententiis relinqui gratiæ Christi locum, sed solam eis liberi arbitrij naturam superesse, quæ velle in eis & operari operetur.

N O T A X X.

*Ratio repudiandi,
 Quia uni datur, alteri negatur.*

Causæ vero, cur huiusmodi gratiam tantopere auersentur, prorsus ipsissima sunt, quibus Massilienses ad eam detestandam oppugnandamque moti sunt. Et prima quidem illa fuit, quod gratia à sancto Augustino prædicaretur talis esse, quæ non omnibus promiscue accipere volentibus offerretur, sed iudicio Dei occulto daretur uni, alteri negaretur: sicut in Augustini scriptis identidem inculcatur.

Faust. lib. 1. cap. 3. Hinc illud Fausti aduersus istam solemnem sancti Augustini & Prosperi doctrinam: Nunc, inquit, veniendum est ad illos, qui cum gratiam aliis dari, aliis negari asserunt, gratia munus cum Pelagio perdiderunt. Et in eodem libro inferius: Quis tam immemor salutis suæ sit, qui attrahentis misericordiam negare præsumat? Sed ille vere impius est, qui eam non omnibus ingeri, non omnibus testatur impendi. Simili modo Massilienses de quibus Prosper & Hilarius, molestissime ferebant in hunc sensum illud ab Augustino usurpari: Sicut unicuique paratus est mensuram fidei, quasi uni daretur ut velit, reiectis ab hoc dono aliis pariter reis.

Hil. in Epist. ad August. Hoc ipsum grauitè istis recentioribus displicet. Nec enim ferre possunt, gratiam ita dispensari à Deo, ut eam uni det, alteri neget: sed omnibus communiter eam impendi volunt. Itaque pari prorsus modo gratiam sufficientem quandam omnibus omnino hominibus quantumcumque peruersis expositam tradunt. Quæ doctrina quia ex eorum libris notissima est, nullis testimoniis opus est. Videat qui volet Lessium, Suarez, Molinam.

N O T A X X I.

Quia destruit libertatem quando datur.

Molin. in Concord. q. 14. a. 13. disp. 10. c. 9. 23. a. 4. & 5. disp. 4.

Altera eaque celebratissima fuit, quod destrueret libertatem arbitrij nostri, idque siue nobis à Deo donaretur, siue negaretur. De primo nunc, de altero sequenti obseruatione id ostendendum est.

Prosp. Epist. ad Russi. Perire itaque libertatem arbitrij per gratiæ istius, quam prædicabat Augustinus, efficaciam, sexcentis tundeant cælum & terram querimoniis. Vnde Prosper ad Ruffinum: Scripta eius (sancti Augustini) quibus error Pelagianorum impugnatur, infamant; dicentes eum liberum arbitrium penitus submouere. Et inferius: Nimirum vero ineptè, nimiumque inconsiderate ab aduersantibus dicitur, quod per hanc Dei gratiam, libero nihil relinquatur arbitrio. Itaque coactionem per gratiam inferri voluntati, & necessitatem, gratiamque solitariam sine concursu videlicet voluntatis, operari salutem, incunctanter asseriebant. Imò brutis animantibus hominem similem, vel potius peiorem fieri; quandoquidem sicut mare magnum, quod huc atque illuc ventis agitantibus volutatur, ita ad quodcumque bonum vel facinus, sine ullo affectu suo, solo diuinæ potestatis impulsu, mens humana versaretur. Ecce hæreticus (quem non alium quam sanctum Augustinum cum suis intelligit) sub prætextu gratiæ, qualem vult hominem esse post gratiam. Vbi perspicue vides, quo sensu Faustus gratiam Christianam ac veram in voluntate operari crederet. Nonne infantiæ simile videretur, si de gratia cuius usus instar cuiuslibet potentiae, instar habitus, instar specierum, instar lucis, instar concursus illius indifferentis Dei, voluntatis nutui ad amissum subditur, tales expostulationes & eiulatus, non ab ignaro vulgo, sed ab acutissimis viris, fundarentur? Nonne recentiores grauissime aduersus eos mouerentur, à quibus tam brutus sibi stupor affingeretur, ut gratiam illam ab ipsa cooperatione voluntatis efficacem, quam ipsi docent, libertati voluntatis aduersam credere putarentur? Et hoc tamen de Massiliensibus quoquo modo credi volunt, ne alioquin ab eis doctrinam ac sensa sua deriuasse credantur.

Faust. lib. 1. de lib. arb. c. 6. Lib. 1. c. 11. Faust. lib. 1. de lib. arb. c. 8. Quam vero sint ipsis in hac expostulatione similes, res ipsa clamat, & voluminibus plenis ubique protestantur, Molina, Vasquez, Gregorius à Valentia, Suarez, Lessius, & alij. Nihil enim inuidiosius passim inculcant, quam per gratiam, quæ ad volendum, consentiendum, agendum prædeterminat voluntatem, funditus euertere libertatem, ut non sit opus testimoniis eorum corrogatis hoc astruere.

N O T A X X I I.

Quia destruit eam etiam cum negatur.

Quod vero libertatem etiam euerteret illa gratia, quando diuino iudicio subtrahitur, non minus inuidiose Massilienses questi sunt. Nam apud Augustinum extraculpam se videri volunt, qui non obediunt Deo, quia obedientia, hoc est, gratia ad obediendum, munus Dei est. Hanc, inquit, non accepimus. Quid itaque corripimur, quasi nos eam nobis dare possimus, & nostro arbitrio dare nolumus? Istas enim Adrumetinorum que-

Lib. de Cor. & grat. c. 41.

relas fuisse quoque Massiliensium, in Epistola sua Prosper affirmat. Hinc & Faustus: *Dum liberi interemptor arbitrij in alterutram partem omnia ex predestinatione statuta & definita esse pronunciat, etiam suprema remedia pœnitentia sensu abrupta pietatis euacuat.* Ita verò inscribit libros suos: *Professio fidei aduersus eos, qui dum per solam voluntatem Dei, alios dicunt ad vitam attrahi, alios in mortem deprimi, hinc fatum cum gentilibus asserunt, inde liberum arbitrium cum Manichæis negant.* Nam duplex in eis verbis Augustinianæ doctrinæ caput impetit, primum, quod Deus per solam voluntatem; hoc est, per gratiam suam, alios ad vitam attrahere diceretur; alterum, quod alios in morte relinqueret, vel reprobaret.

Idem omnino non semel aduersus gratiam illam ex se efficacem, quæ non omnibus datur, recentiores ingeminant. Lessius: *Antequam detur motio efficax, non est in ipsius potestate eam habere, ut saepe ostensum est, ac proinde nec opus bonum facere: Vnde nullum instans dari potest, in quo sit potens ad vtrumlibet; quod tamen ad rationem libertatis requiri, supra capite quinto ostendimus.* Idipsum docet, & aliis locis. Nec cæteri dissentiunt. Putant enim nullo modo imputandum esse peccatum, tanquam non liberâ voluntate factum, si gratia, sine qua vitari non potest, negaretur.

NOTA XXIII.

Quia præceptum fit hominibus impossibile.

Deinde, quod ex præcedenti sequitur, si subtrahitur gratia illa vitando peccato vel faciendi operi, quod præcipitur, necessaria, iam præceptum fit hominibus impossibile. Ita conqueruntur in superiori obseruatione Monachi Adrumetini: *Cur corripimur, arguimur, reprehendimur, accusamur? Quid facimus, qui non accepimus? Quasi dicerent, impossibile est nobis facere quod præcipitur, quia gratiam non accepimus, qua fieri possit.* Vnde & Faustus: *Quomodo prædicat gratiam, qui misericordiam negat? Quomodo videtur asserere Dei donum, cuius tollit auxilium, &c. Quomodo mihi dicitur, Declina à malo & fac bonum, si iam malum declinare non possum? Per istius videlicet misericordiæ seu gratiæ subtractionem.*

Accuratè hoc imitatur Lessius: *Si præter cætera auxilia requiritur ad singula opera motio (id est gratia) quædam determinans, quam habere non sit in potestate, utpote quam Deus pro paucis prædestinauit; plurimi profecto sunt, quibus præcepta Dei sunt impossibilia.* Idipsum docent alij multo maiori, ut eis videtur, ratione, si gratia sufficiens ad implenda præcepta subtrahatur. Concludunt enim eadem quâ Massilienses ratione subnixi; præcepta fore impossibilia: *Offert ergo Deus hoc auxilium, inquit Lessius, alioquin sequeretur, & Deum iubere, impossibilia, & nos peccare in eo quod vitare non possumus; vel certe violando diuina præcepta nos non peccare.*

NOTA XXIV.

Quia frustra erunt præcepta, exhortationes, correptiones.

Eiusdem rationis est, eodemque fundamento innixum, quod conquerebantur, frustra futura præcepta, exhortationes, & correptiones. De quo in præcedentibus duobus capitibus audiuius Massiliensium voces. Similes passim fundunt etiam recentiores: *Denique frustra erunt præcepta, frustra consilia, frustra exhortationes, & correptiones. Nemo enim his bene vti poterit, sine auxilio efficaci, quod non est in eius potestate.* Ita Lessius.

NOTA XXV.

Quia natura vires nimium deprimuntur.

Alia ex causa Massilienses putabant superfluum fore exhortationem, correptionem, & similia, ex eo quod Augustinus traderet, ita per peccatum primi hominis prostratas esse naturæ vires, ut nihil boni velle, aut agere, aut periculum æternæ mortis timere posset nisi per gratiam bona ista voluntas inspiraretur. Vnde stomachantes apud Hilarium excludi putant omnem predicationis vigorem, si nihil, quod per eum exciteretur, remansisse dicatur. Et paulò post: *Asserunt inutilem exhortandi consuetudinem, si nihil in homine remansisse dicatur, quod correptio valeat excitare.*

Idipsum refricant sine fuco recentiores: *Noluit, inquit Lessius, dare tantam gratiæ copiam, ut omnia sint naturæ facilia; ipsaque natura sit securæ sed eam dumtaxat mensuram, quæ multam nobis relinquar sollicitudinem: ut animaduersa rei difficultate & incipiti euentu excitemus naturam, eique vim inferamus, ut quantum potest gratiæ cooperetur.* Hoc saepe monet Scriptura, ut cum hortatur ad vigilantiam, ad assiduam orationem, ad redimendum tempus, ad caute ambulandum, ad operandum salutem cum timore & tremore. Non decebat, ut vires naturæ à creatore acceptæ essent otiosæ, & quasi passivæ se ad gratiæ vires haberent, earum impulsu tantummodo expectantes, & sistentes se ab illis moveri, &c. In quibus verbis tacite indicat, alioquin non recte illas Scripturæ monitiones fieri, nisi natura seipsam excitaret: nec attendit, huiusmodi excitationes naturæ, & sollicitudines, & timores esse vnum ex primis & præcipuis gratiæ operibus præuenientis voluntatem. Ex quo fit, ut ubi ipse se naturam excitare putat, ad cooperandum gratiæ, gratia è contrario præueniendo naturam sopitam ac somnolentam, eam ad cooperandum excitet. Numquam huiusmodi verbis quisquam gratiæ intellectus vteretur, nisi existimaret, aliquid in natura relictum esse, quod ipse sua diligentia ad gratiam excitaret. Sed hoc ex illa opinione venit, qua putant hominem, quantum in se est operando, multa facere; quæ vere bona sunt, quibus se postea interponat gratia, ut ad supernaturales actus perducatur. Hoc aperte profitetur Molina, cuius doctrina Lessio mirifice probatur, ideoque de Scholastica Theologia optime meritis pronuntiatur. Nam in concordia sua aperte profitetur; quo homines avidius, sinceriusque animo veritatem cognoscere volunt, eo plures à Deo vocari ad fidem, & illuminari. Quasi ista aviditas, & sincerus animus, & cognoscendi voluntas, non

Ibidem.

esset donum gratiæ Dei. Addit adhuc, ita se Deum accommodasse hominibus: *sicut per gratiam hominis naturam ex se liberam perficiebat; ita etiam ante receptionem gratiæ, & in ipsa receptione gratiæ, ac postea in augmento illius, suum locum libero relinqueret arbitrio; quatenus ita ipse author esset omnium bonorum, omniaque ei accepta referrentur, ut nihilominus libero arbitrio propria industria, & laus seruaretur.* Ecce & ante receptionem gratiæ libero relinquitur arbitrio locus, ut ei industria & laus sua seruaretur. Vnde ulterius pergit, id ipsum afferens, quod & Lessius de exhortatione dixit: *Atque prædicta omnia exigere videtur Deus à peccatore illis verbis Zachariæ, id est: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Quasi videlicet Deus illis verbis naturales liberæ voluntatis conatus exigeret, quibus sese gratia postea infereret, prout ibidem ex professo docet, & Massilienses ex propria sui erroris professione statuebant.*

NOTA XXVI.

Quia sola erit opus oratione.

Apud Aug.
lib. de Cor.
& grat. c. 4.

Hinc ulterius Massilienses inferebant, tantummodo orandum esse pro illis, qui non rectè viuunt, si totum est gratiæ. Nam & istud ipsum, totum gratia dari, permolestè ferre solebant. De oratione audi: *Si non fecero, non ego corripiendus sum, sed ille orandus, ut det quod non dedit.* Et mox: *Cum ergo & ipsa voluntas à Domino præparetur, cur me corripis, quia vides me eius præcepta facere nolle, & non potius ipsum rogas ut in me opereatur & velle? Monachorum Adrumetinorum verba sunt, quæ à Massiliensibus frequentata quoque fuisse, Prosper ad Augustinum testatur.*

Mol. qu. 14.
art. 13. diff.
53. memb. 2.

Eadem quoque eandem ob causam, propter illa scilicet auxilia efficacia ex prædestinatione profluentia, vsurpant recentiores: Imò verò, inquit Molina, *data ea sententia, locus apertissime datur errori illorum Monachorum, qui dicebant neminem corripiendum esse, quod non operetur bonum; sed orandum esse Deum, ut illi largiatur gratiam, auxiliumve efficax, quo bene operetur.* Sed non aduertit, arbitrator, istas Monachorum accusationes aduersus gratiam. Presbyteros quoque Massilienses, contentiosissime conclamando, fecisse suas, ut iam ex Prospero sapius diximus.

NOTA XXVII.

Quia absurdum est, ut Deus petat ab homine fieri, quod ipse Deus per talem gratiam debet facere.

In Epist. ad
August.
Lib. de Cor.
& grat. c. 2.

Lib. de grat.
& lib. arb.
c. 15.

Istud quoque perabsurdum esse Massiliensibus videbatur quod Deus ab homine præcipiendo aut exhortando peteret id, quod ipse dare deberet. Hinc Monachi Adrumetini, quorum omnes querelas tanquam iustissimas Massilienses quoque amplexos esse, Prosper tradit, valde serio querebantur: *Ut quid nobis prædicatur, atque præcipitur, ut declinemus à malo & faciamus bonum si hoc nos non agimus, sed id velle & operari DEVS OPERETUR in nobis? Et Augustinus ex similibus persona ad eosdem istos Monachos: Quare iubet, si ipse daturus est? Quod statim soluit, quia dat quod iubet cum adiuvat, ut faciat cui iubet.*

Simili prorsus modo Lessius ficulneam hanc machæram non semel aduersus illam gratiam vi-

Abrat, quæ non est in hominis potestate & aduersus illa Dei dona, quæ talis gratia in hominis voluntate operatur: *Cur enim pulsaret Deus ad ostium cordis, si non possent aperire? Quomodo diceret: Si quis mihi aperuerit, si ipsemet deberet aperire, per quendam impulsum, qui non est in eorum potestate? Et accuratius hoc argumentum explicans ac deducens: Si enim, inquit, qui intus est, non potest aperire nisi tu foris illud impellas, non rectè ei dixeris: Si aperias intrabo, cum ipse aperire nequeat sine tuo impulsu, & tu illum impulsum non statueris facere. Vnde merito respondebitur tibi: Impelle tu prius, & tunc aperiam: Nam nisi prior impulsus feceris, aperire non poteris.*

Lessi. lib. de
grat. effic.
c. 6. resut. 3.
num. 7.

NOTA XXVIII.

Quia totum isti gratia tribuitur, nihil naturæ.

Iam verò istud alterum, quod totum gratia, nihil naturæ tribueretur, Massiliensibus non minus inuisum fuit. Nam Faustus reprehendit, quod aduersarij dicerent totum solius esse gratiæ, quibus verbis Augustini doctrinam & Cypriani, quibus tradunt, nostrum nihil esse. Et, Tutiores nos viuere, si totum Deo datur.

Cyprian. in
explic. orat.
Dom. & lib.
3. ad Quir.
cap. 4.

C hoc ipsum & Lessius videtur reprehendere, quando dicit: *Non decebat, ut vires naturæ à creatore acceptæ essent otiosæ, & quasi passivæ se ad gratiæ vires haberent, earum impulsu tantummodo expectantes, & sinentes se ab illis moveri, & sic totum à gratiæ motione penderet.* Vbi tria simul capita doctrinæ Fausti, & Massiliensium tangit, & obii- cit; primum, quod totum esset gratiæ; secundum, quod vires homines essent otiosæ. Nam & hoc argute Catholicis obii- cere sibi videbantur. Vnde apud Faustum frequens est istius otij reprehensio: *Audi, inquit, Apostolum non tua otia prædicantem; Et ex Augustini sententia vocat procuracionem salutis otiosum negotium, & homines per quietem & desidiam coronari.* Tertium, homines in ista gratiæ prædicatione, tantum impulsu gratiæ expectare, sinentes se ab ea moveri. Nam supra reprehendentem Faustum audiuius, quod sicut mare magnum, quod huc atque illuc ventris agitantibus volutatur, ita solo diuinæ potestatis impulsu, mens humana per gratiam versaretur.

August. de
dono pers.
cap. 6.
Lessi. lib. de
præd. sect. 6.
num. 71.

Faust. lib.
1. c. 10.
Capit. 12.

Faust. lib. 1.
cap. 8.

NOTA XXIX.

Quia fatalis sequitur in vitam humanam necessitas.

E Hinc itaque fati fatalisque necessitatis operationem induci per gratiam, tanquam indubitatum conclamabant: *Inter gratiæ vocabulum, inquit Faustus, absconditum eris fatale decretum.* Quod non semel in eisdem libris refricat, & Pelagiani omnibus gratiæ efficaciter operantis aduersariis propinauerant. Fatum enim non solum ex prædestinatione, quod supra dictum, sed etiam ex ipsa efficaci gratiæ operatione sequi arbitrabantur.

Apud recentiores istos nihil ista expositulatione inuidiosius & frequentius: *Fateor, inquit Lessius, nulla ratione me posse assequi, quomodo per eam, doctrinam de determinatione voluntatis per gratiam efficacem, non inducatur fatum plus-*

Lessi. lib. de
grat. c. 16.
num. 6.

1. lib. cap. 3

quam adam.intinum. De quo & alibi aliquoties. Et A
Molina profitetur, si secludatur præscientia, qua-
liter arbitrium pro sua libertate deberet se de-
terminare, se, supposito auxilio determinante,
Mol. qu. 23. Non intelligere, qua ratione eius sententiæ assertores
art. 4. & 5. evadere possint fatalem necessitatem in eo effectu, huma-
disput. 1. naque libertatis eversioem. Ex quibus perspicuum
memb. 12. esse puto, quam accuratè sibi etiam recentiores
isti & Massilienses in gratiæ ex se efficaciter
operantis oppugnatione: & argumentorum
omnium, aut penè omnium apparatu concin-
nant.

Quapropter prudens quisque, qui non con-
tentionem, sed veritatem in scriptoribus quæ-
rit, consideret velim, quo colore istæ tot que-
rimoniæ aduersus illud adiutorium voluntatis
intorqueri possunt, quod à recentioribus defen-
ditur, & ab Augustino contra Massilienses tra-
ditum fuisse credi volunt. Qua vel specie verissi-
mili de adiutorio, quod instar habitus omni ex
parte subditum est nutui liberæ voluntatis, dici,
vel cogitari, vel somniari potest, quod fatum
afferat, quod euertat libertatem, cui semper ob-
temperat? Quod præceptum reddat impossibi-
le; quod frustranea efficiat præcepta, exhorta-
tiones, correptiones, quibus implendis nutui
voluntatis præsto est? Quod sola sit opus oratio-
ne quod totum gratiæ tribuatur; cum nihil om-
nino illa operetur, nisi ad operandum voluntate
concitetur? Quod absurde Deus ab homine pe-
tat, ut velit, cum per istam gratiam non det vel-
le, nisi ipsa voluntas velit? Quis ita stupidus, tar-
dus, blennus, & caudex est, ut illos homines acu-
tissimos ita delirasse credat, qui ultro vocife-
rantur se agnoscere, intelligere, probare gra-
tiam illam ab Augustino traditam, qua adiutus
primus homo poterat perseverare & non perse-
uerare si vellet? Hoc est, gratiam quæ obtempe-
rat in agendo & non agendo liberæ voluntati?
Dicat hoc ergo qui voluerit, credat qui potue-
rit. Ego puto neminem eorum, qui hoc de Massi-
liensibus persuadere conantur, vel apud seipsum
in animo suo posse credere: sed ad huiusmodi
vela sententiæ suæ prætexenda, ipsa susceptæ
semel defensionis necessitate compelli.

Festis Hil.
in Epist. ad
August.

CAPVT III.

*Quæ sit inter gratiam ab utrisque
traditam conuenientia, ac
discrepantia.*

CVM igitur satis declaratum sit, pariter
& iisdem de causis utrosque & præde-
stinationem & gratiam, quibuscumque Au-
gustini doctrina, & nunc vehementer oppugna-
tur, auersatos esse, & iisdem quærimoniis ex-
postulasse; nunc præcipuè videndum est, quam
utriusque prædestinationem & gratiam, & quibus
ex causis excogitauerint, quo colore induxerint,
quibus argumentis asseruerint, & plausibiles fe-
cerint. Ex hoc enim in primis constare poterit,
quid conuenientiæ ac discrepantiæ in eisdem
pateat aut lateat.

*Utrique omnia spectra desperationis, fati, igna-
uiæ, &c. ex magna facilitate conciliandi
gratiam & prædestinationem cum libero
arbitrio facile fugant.*

MAssiliensibus, ut alibi dictum est, duo ge-
neraliter in sancti Augustini doctrina dis-
plicebant, prædestinatio ab ipso prædicata, &
effectus eius gratia. Illa, quod præcurreret om-
nem humanæ voluntatis motum: hæc, tum quod
nimis discretè daretur, & negaretur; tum quod
nimis efficaciter in voluntatem influeret. Ex his-
ce fontibus omnes eorum querelæ, & insupera-
biles, ut eis videntur, difficultates fluunt. Me-
dendis omnibus nouum prædestinationis & gra-
tiæ genus ita machinati sunt, ut causa effectui,
& effectus causæ suæ accuratissimè responderet,
& utraque ad amissum libero arbitrio attempe-
rata, nullam umbram desperationis, ignauæ, ne-
cessitatis, fati, & similium terriculamentorum
retineret. Idipsum recentiores tam dexterè imi-
tati sunt, ut de ingenti illa, quam attulerunt, con-
ciliandæ prædestinationis & gratiæ cum libero
arbitrio facilitate, deque solatio animorum
quod pepererunt, non semel gloriantur. Molina
enim: Quod tam facile ac perspicue illa quatuor (præ-
scientia, prouidentia, prædestinatio, & reproba-
tio) ex capite præscientiæ mediæ cum libertate cohe-
reant, signum est manifestum, nos integram, legitimam-
que rationem conciliandi omnia tradidisse. Et Lessius
concludit: Non esse maiorem difficultatem in conci-
liandæ prædestinationis cum libertate arbitrij, quam in
conciliandæ præscientiæ cum eadem libertate. Et cre-
bro inculcat, se solidum animabus solatium attu-
lisse.

Molin. q.
14. ar. 13.
disp. 53.
memb. 2.

Lib. de præ-
dest. sect. 6.
num. 80.

Vide præf.
ad Lector.

Sanè præstiterunt hoc ipsum non minus feli-
citer Massilienses, & recentioribus viam strau-
erunt in omnibus, quæ se velut magna concilia-
tionis istius mysteria reperisse venditant. Quod
ut ad oculum cuius apparere possit, Deo iuuan-
te demonstrabimus, quam breuissimè fieri pos-
sit, aut penè nihil, aut nihil omnino in recentio-
rum esse sententia, quod non Massiliensibus tan-
quam inuentoribus & magistris debeant; & si
quid iis fortè non debent, hoc causam eorum
non mediocriter deteriore facere. A volunta-
te Dei, tanquam temporalium effectuum causæ,
quos per gratiam in humana voluntate opera-
tur, auspicabimur.

NOTA XXXI.

*Statuunt in Deo propositum generale restau-
randi totum genus humanum.*

Primò igitur recentiores, ut omnia illa im-
mania terricula ex gratia & prædestinatio-
ne fugant quæ fatalitatem, libertatis eversio-
nem, mærorem, desperationem, mortem, ut Les-
sius putat, hominibus nonnunquam afferunt, sta-
tuunt in Deo voluntatem quandam seu proposi-
tum generale, quo genus humanum in Christo
restaurare, & saluum fieri voluit: idque non hos
vel illos liberandos, relictis cæteris, sua sola vo-
luntate decerpando; sed omnes omnino, ne-
mine excepto.

Idipsum eodem modo tradiderunt Massi-
lienses apud Prosperum & Hilarium. Vtrum-

que notius est, quàm vt acceritis testimoniis confirmandum sit; & ex sequentibus patebit manifestius.

N O T A X X X I I.

1. Tim. 2. *Cuius basim collocant locum Apostoli: Qui vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire.*

Secundo doctrinæ istius basim quasi immobilem recentiores Apostoli Pauli locum collocant: eò quod perspicuis verbis dicat: *Qui vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire.* De quo Molina: *Quò fit, vt vniuersim verum sit, Deum ex parte sua velle omnes absque vlla exceptione saluos fieri.* Et alibi: *Meditandus est Deus voluisse ex animo promiscuè omnes homines iam in Adamo lapsos in vitam aternam perducere.* Idem eodem modo & Suarez, & Lessius, & cæteri docent.

Id ipsum fundamentum tanquam suæ sententiæ inconcussum statuerunt Massilienses, & semper eodem modo, vt nunc recentiores, Augustino, Prospero, & veris gratiæ defensoribus obiecerunt: *Et vbi est illud, inquit Prosper, quod nobis quasi contrarium à non intelligentibus semper opponitur, quod Deus omnes homines velit saluos fieri? &c.* Hoc ipsum verò nullis Catholicorum argumentis expugnabile esse apud eundem Prosp. significant: *Nec vacillare illud, quod Deus vult omnes homines saluos fieri.*

N O T A X X X I I I.

Augustini expositiones pariter repudiant.

Hinc recentiores Augustini interpretationem qua solos prædestinatos Apostolicâ ista sententia significatos putat, exponendo vel per distributionem pro generibus singulorum, vel causaliter, incongruam esse censent, & aperte repudiant, vt in Francisco a Suarez & b Molina videre licet.

Massilienses eandem Augustini expositionem, & eadem de causa veluti nimis duram reiecerunt: *c Inde est, inquit Hilarius ad Augustinum, quod illius sententiæ expositionem, non eam quæ à te est deprompta, suscipiant, id est, vt non nisi omnes homines saluos fieri velit, & non eos tantum qui ad Sanctorum numerum pertinebunt, sed omnes omnino, vt nullus habeatur exceptus.*

N O T A X X X I V.

Voluntas illa Dei generalis conditionata est respectu maiorum.

Sed quia manifestum est, non omnes homines saluos fieri, quamvis id velle Deus dicatur, ne ipsa veritatis euidencia in Augustini sententiam cogantur, voluntatem quandam conditionatam in Deo ponunt; iuxta quam propositum saluandi omnes homines ita temperant, vt dicatur id velle quantum in ipso est, seu, quod in idem redit, si homines ipsi velint. Deum itaque sincere velle omnes saluos fieri: sed idè non saluari omnes, quia ipsi nolunt. Quam quidem condi-

Ationatam voluntatem habere Deum censent, non modo erga finalem illam salutem in regno Dei, sed etiam erga quoslibet actus bonos, quibus ad salutem promouentur. Suarez: *Verus sensus est, Deum, quantum in se est, velle ac cupere omnium salutem.* Et infra dicit: *Voluntatem illam includere conditionem in obiecto, si homo velit.* Idem Molina & Lessius tradunt. Vnde illud ipsius: *Intentio, quatenus ferebatur in gloriæ communionem in genere, erat quodammodo confusa nostro modo intelligendi, vt verò applicabat gloriam singulis hominibus, non erat absoluta, sed conditionata.* De mediis verò ad salutem tendentibus, hoc est, de consensione nostræ voluntatis, quæ in omnibus bonis operibus, fide, spe, dilectione necessaria est, sic decernit generaliter: *Consensus & cooperatio nostra, non est prædestinata (id est volita à Deo) decreto absoluto, antequam sit futura, sed sub conditione & desiderio quodam.* Desiderat enim nostram cooperationem, sed non vult absolute vt extet, nisi nos spontè velimus.

Massilienses istud ipsum eodem modo præformauerant. Nam apud Prosperum dicunt: *Ita in Epistolis que quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam eternam: quantum autem ad arbitrij libertatem ab his eam apprehendi qui Deo spontè crediderint.* Et apud Hilarium: *Nec hoc timendum quod quidam eo inuito perire dicantur: sed quomodo, aiunt, non vult à quoquam peccari, vel deserui iustitiam, & tamen inger illa deseritur contra eius voluntatem, committunturque peccata, ita cum saluari velle omnes homines, nec tamen omnes homines saluari.*

Quam voluntatem Dei conditionalem saluandi omnes homines eadem explicat similitudine Molina: *Vult enim eiusmodi volitiones omnes homines saluos fieri, nec tamen omnes salutem assequuntur.* Vult item sua præcepta & consilia obseruari, quæ tamen passim contemnuntur. Vt nemini dubium esse posset, Massiliensium sensum, qui hoc dicebant, & explicationem ei placuisse.

N O T A X X X V.

Etiam respectu paruulorum, qui saluantur.

Cum verò paruulis nulla voluntas sit, ratione cuius conditionalis illa Dei voluntas vera esse possit, & tamen quosdam eorum saluari constet, & alios perdi; vtrique profectò magnis coarctantur angustiis. Solà quippe Dei voluntate ante omne meritum eos prædestinante, vel reprobante, videtur salus eis vel perditio destinari; atque ita rursus eisdem plus quam adamantinis fati vinctulis cōstringuntur. Rimam igitur sibi facere conati sunt recentiores, per quam ab illa decreti fatalitate persequente elabatur. Dicunt enim, quòd sicut respectu adultorum inuoluitur in illa voluntate Dei conditio, si & ipsi adulti velint: ita respectu paruulorum, si alij remedium eis adhibere velint. Vnde Molina: *Cum nulli adultorum voluerit sempiternam beatitudinem, nisi dependenter à proprio vsu liberi arbitrij cuiusque eorum; imò neque paruulis, nisi dependenter à remedio contra peccatum originis per vsam liberi arbitrij aliorum exhibito.* Nulla est igitur etiam respectu paruulorum absoluta voluntas Dei prædestinantis eos saluare, nisi posita præuisione libertatis, siue propriæ, siue aliorum. Et Vasquez eandem rationem in paruulis & adultis esse tradit, seruata videlicet proportionem.

Torsit ille scrupulus diu multumque, Massilien-

Epist. ad
August.Apud Prof.
in Epist. ad
August.
Faust. l. 1.
cap. 14.

Lib. 2. c. 3.

ses. Nam initio stomachabantur, quod causa paruulorum ad adultos traheretur: *Paruulorum autem causam*, inquit Hilarius, *ad exemplum maiorum non patiuntur afferri*. Alij non fecerni eos volebant ex nuda voluntate Dei, sed ex meritis, quæ præuidebantur habituri, si viuerent. Faustus multis annis post, in primo sui operis libro statuebat, rem illam *obscuram & incertam esse*. Sed in secundo peritior factus, acutissimum istud effugium Molinæ & recentioribus commentus est. Nam cum ei obiectum esset, quod puerorum innocentium populus in Bethlehem tam beatam mortem ex sola Dei prædestinatione consecutus esset, respondet: *Non ita est, sed decreti sorte cessante mors pueris pro diaboli infertur furore, &c.* Non ergo eos prædestinatio morti addixit, sed causa occasio consecrauit. Illud ipsum nimirum est, quod Molina dixit: Deum decreuisse paruulis istis beatitudinem *dependentem à remedio per usum liberi arbitrij aliorum exhibito*. Nam mors illa per Herodem allata, remedium paruulorum fuit: quo libertate Herodis exhibito, *dependentem ab illo Deus beatitudinem sempiternam eis voluit*.

NOTA XXXVI.

Item respectu eorum, qui damnantur.

I Am quisquis tantillum in principiis conclusiones latentes inspicere potest, facile videt, in his verbis aliam recentioribus doctrinam Faustum aperuisse. Si enim ipse rogatus fuisset, *utrum Deus non æterno reprobationis decreto paruulos illos, qui vel in utero matris, vel improvisa morte abripiuntur, reprobauerit, & noluerit saluos fieri; obuiam iam responsionem habuisset ad manum: Non propterea hoc contingere, quod aliquid de perditione paruulorum illorum Deus constituerit, eos nolendo saluos fieri, sed quod occasio causarum naturalium vel liberarum eis mortem procurauerit, quâ præuisa Deus eos damnationi tradiderit. Eadem quippe contrariorum est ratio, & eorum præcipue, in quibus eadem ratio maiori ratione locum habet. Nam longe Deus ad beandum, quàm puniendum ex se propensior est. Latentem illam responsionem recentiores ex principiis suis euoluerunt. Petentibus enim, quomodo Deus tales serio velit saluos fieri, qui nullo ei resistunt voluntatis arbitrio, respondent: Deum quidem velle ut salui fiant, sed quantum cursus rerum naturalis, & providentiæ ratio statui lapsu conueniens patitur. Quod idem est ac si Faustus etiam de damnandis illis paruulis diceret: *Decreti sorte cessante mors pueris pro diaboli infertur furore. Non ergo eis prædestinatio mortem addixit, sed causa occasio consecrauit. Quid enim est diaboli furor, & causæ occasio, nisi cursus rerum, & providentiæ ratio statui lapsu conueniens. Nam ideo ibidem addit Lessius, post peccatum non ita Deus compescere vim diabolicam, aut causarum naturalium actiones, aut iniurias auertere, quin multi per earum violentiam pereant etsi eos velit Deus saluos fieri.**

Les. de præd.
sect. 6. n. 65.

ibidem.

NOTA XXXVII.

Gratiam attemperant isti proposito generali Dei, & libero arbitrio hominis.

S Ic ergo stabilita illa generali, & conditionata Dei voluntate salutis omnium, atque elisâ illa durissimâ ac fatali, ut putant, decreti prædestinantis reprobantisque sorte, progrediuntur ulterius recentiores ad excogitandam talem gratiam, quæ & isti vniuersalitati diuinæ voluntatis, & conditioni quam inuoluit, hoc est humanæ voluntatis libertati attemperata sit, ut cum ea videlicet agat vel non agat, si voluerit; non autem potenter flectatur, ut agat. Vtrumque à Massiliensibus istius gratiæ Architectis didicere, ut in sequentibus particulatim demonstrandum est.

NOTA XXXVIII.

Statuunt beneficia remotiora omnibus ex æquo communia, Christi mortem, baptismum, &c.

P Rimum itaque cum vehementer auersentur recentiores illam gratiarum tenacitatem, nimiumque scrupulosam discretionem, quæ uni datur à Deo, alteri non; inducunt ipsi è contrario Deum gratiarum effusorem in omnes quacumque liberalissimum. Quod ut obtineant plausibilis, etiam atque etiam commendant, beneficia Christi, mortem, passionem, baptismum, & similia remotiora salutis adipiscendæ remedia, pro omnibus omnino hominibus, nullo excepto, exhibita esse. Quod intelligunt non tantum quoad sufficientiam, quod nemini in Catholica fide dubium esse potest, sed etiam quantum ad aliquam efficaciam, ex qua quædam propinquiore gratiæ ad omnes omnino homines quantumcumque barbaros fluant. Doctrina ista in recentiorum scriptis notissima est, nec testimoniis eget, videndus Lessius, Suarez, Molina, & cæteri passim.

I d ipsum eodem sensu Massilienses strenuissime veluti basim erroris sui sollicitè inculcando commendabant. Nam apud Prosperum iterum iterumque dicunt: *Pro vniuerso humano genere mortuum esse Dominum nostrum Iesum Christum & neminem prorsus à redemptione sanguinis eius exceptum, etiamsi omnem hanc vitam alienissimam ab eo mente pertranseat; quia ad omnes homines pertineat diuinæ misericordiæ Sacramentum (baptismus) itaque quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam. Vnde Faustus exprobrat Catholicis, quod assererent, Christum humanam carnem non pro omnium salute sumpsisse. Et Galli Augustino, quod, in eius sententia, non pro totius mundi redemptione Saluator sit crucifixus.*

Prosp. in
Epist. ad
August.Faust. l. 1.
cap. 16.
Vide lib. 8.
de her. Po-
lag. cap. 3.
Obiect. 9.
Gallor.

N O T A X X X I X.

Beneficia etiam propinqua, gratiam scilicet sufficientem, omnibus effundunt liberalissime.

Isti fundamento recentiores aliam doctrinam imponunt solemnissimam, quâ Deum gratiam quandam sufficientem omnibus hominibus impertiri tradunt. De qua tanquam celeberrima vide, si libet, eundem Lessium, Suarez, Molinam & alios: Quomodo est omnium redemptor, inquit Less. si non impetravit omnibus auxilium, quo possint liberari? Sed prodiit ea, qualis à recentioribus prædicatur, ex officina Massiliensium: qui studiosissime istam gratiæ sufficientis generalitatem inculcabant, sine qua in ista fatalia, quæ vocabant, decreta, de salute paucorum procuranda, neglectis cæteris, se reuolutum iri cernebant. Audite Faultum Augustini doctrinæ, quæ totum gratiæ tribuere solet, insidiantem atque calumniantem: Cum responderimus, totum planè gratiæ est, sed omnibus eam offert, atque ingerit ad salutem omnium conditor atque redemptor; ad hæc illi longè à pietatis tramite recedentes, respondere præsumunt; non eam Salvator omnibus dedit, quia nec pro omnibus mortuus est. Et Massilienses apud Prosperum eam gratiæ formam inducunt,

Vt cunctos vocet illa quidem, inuitetque, nec ullum præteriens, studeat communem asferre salutem omnibus, & totum peccato absolvere mundum.
Plura diximus in hæresis Pelag. descriptione.

N O T A X L.

Gratia quodammodo sufficiens in Adam, Noë, Abraham, Patriarchis, Sapientibus gentiliis, in cælesti machina & creaturis.

Hanc sufficientem gratiâ multiplicem constituunt recentiores, multisque modis eam à Deo humano generi præparatam esse tradunt; ut primo in Adam & eius coniuge; in Noë & filiis eius, in singulis gentibus excitando viros sapientes & pios, ut Abraham & Patriarchas; in cælestium orbium & reliquarum creaturarum publica voce. In Iudeis qui legem habebant, totoque penè orbe dispersi erant. Ex quibus, inquit Lessius, apparet, quàm multis & miris modis Deus hoc auxilium præparauerit, ut omnes eius possint esse participes.

Massilienses eodem omnino modo, gratias istas generales prædicabant, quemadmodum latissime videre licet in opusculo de providentia apud Prosperum, Semi-Pelagiana fuligine non parum tincto: & apud Faultum lib. 2. & in Massiliensibus apud Prosperum, qui Dei auxilium commendantes, siue per naturalem, siue per scriptam legem, &c. homines vniuersaliter vocare statunt.

N O T A X L I.

Item in forma Ecclesiæ, & prædicatione Euangelij generali.

Inter illas gratias sufficientes recensent etiam recentiores publicam Ecclesiæ formam, & doctrinam omnibus expositam. Nam Ecclesiæ Filij per omnes gentes dispersi, ut hæc ab illis veritatem discere possint, inquit idem Lessius.

Eadem Ecclesiastica doctrinæ vniuersalis gratia.
Tom. 3.

Atia fuit Massiliensibus charissima. Nam ideo dicebant, omnem hominem ad credendum & operandum diuinis institutionibus admoneri, adeoque gratiam referebant, ut Hilarius testis est, ad ipsam vocationem, quæ præstatur indignis. Et apud Prosperum decernunt homines vniuersaliter, siue per naturalem siue per scriptam legem, siue per Euangelicam prædicationem vocari. Et Faultus: Fidei diuitias doctrina generalis inculcat, ac lumen credulitatis insinuat. Quod gratiæ genus apud Semi-Pelagianos perquam familiare fuit: & apud Pelagianos prædicatissimum.

N O T A X L I I.

Gratiam actualem internam utrique tribuunt.

Sed quia istæ Massiliensium gratiæ pleræque non nisi externæ sunt, vel certè nō nisi intellectum afficiunt, intactâ voluntate quæ præcipuè ad opera bona præstanda, imbecillis est, & adiuuari debet, hinc recentiores lato limite à Massiliensibus se distare putant, quod aliam omnibus præcedentibus gratiam adiiciendo, prædicant, veram, & internam, & actualem, & in ipsa potentia voluntatis. Hæc gratia in recentiorum Molinæ, Suarez, Lessij, Vasquez, & aliorum scriptis est notissima: vocaturque congrua, quando cum ea voluntas operatur, incongrua quando eam cessando cassam facit: quibus nominibus crebro à Lessio nuncupatur.

Non est tamen, quodd de ista interna gratia multum sibi recentiores isti blandiantur. Eandem ipsam & Massilienses ante ipsos agnouerunt, prædicarunt, & omnino etiam ad credendum & orandum necessariam esse confessi sunt. Scio hoc istis authoribus paradoxum videri. Sed qui veritatem istius assertionis meæ probatam videre velit, legat ea quæ fusè diximus libro 8. de hæresi Pelagiana per multa capita, ubi hoc, nisi me fallit ad oculum demonstrauimus. Apud Hilarium enim ex magna parte se diuisionem illam probare testantur, quâ sanctus Augustinus adiutorium gratiæ diuiserat, in adiutorium sine quo non, cum quo primus homo poterat persenerare si vellet: & adiutorium quo. Illud ad credendum tantum homini lapsio sufficere statuebant, cum primo homini ad omnia mandata adimplenda sufficeret: hoc verò ad opera bona post fidem esse necessarium. Quod qui latius & euidentius sibi ostensum velit, legat loca quæ citauimus. Frustra quippe hinc iteratus impenderetur formandæ probationi labor, quæ, paucis pagellis reuolutis, tota prolixè haberi, & legi potest.

N O T A X L I I I.

Gratia ista quantum ad operandi modum est adiutorium sine quo non.

Porro quantum ad operandi modum gratiam istam ita recentiores aptant, ut accuratissime tam illi generali voluntati diuinæ quadret, quâ vult omnes saluos fieri, quantum in ipso est, tum liberæ voluntati. Nam primò statuunt eam esse talem, ut non sit gratia quæ sit opus, sed sine qua non sit: hoc est, nolunt esse talem gratiam, quæ statim atque adest vel inest voluntati, consensum adesse facit: sed talem, ut consensus sequatur.

Lessius lib. de prædest. sect. 6.
Suarez l. 4. de prædest. c. 1. 2. & 3.
Molina in Concord. diuers. loc.

Aug. lib. de dono pers. cap. 6. & 7.
Faust. lib. 1. de grat. & lib. 6. c. 17.

Pros. carn. de in gratis c. 10. vide & cap. 11.
Vide lib. 8. de heres. Pelag. c. 3.

Prosper. ad August. In ead. Epist. ad August.

Prosper. in Epist. ad August.

Faust. l. 2. cap. 6.

Lib. de prædest. sect. 2. cap. 1. 2. 4. sapient. 5.

Vide l. 8. de heres. Pelag. cap. 6. 7. 8. 9. 10.

Less. lib. de prædest. sect. 6.

Lib. de provident. non multum à principio.
Faust. lib. 2. cap. 9.
In Epist. Pros. ad August.

Loco citato.

Leff. de gra. c. 10. n. 12.
Cap. 11. n. 4.
 tur, si voluntas velit, sine ipsa tamen non fiat. Audite phrasim istam in authorum istorum scriptis perquam familiarem: *Hi influxus (gratiæ & liberi arbitrij) sibi vicissim sunt causa sine qua non existendi in rerū natura.* Et alio in loco multo post: *Peculiari tamen modo hæc (perseuerare, se conuertere, &c.) tribuuntur Deo, tum quia Deus hominem ad hæc excitat & sollicitat, antequam de illis cogitet; tum quia ad hæc vires præbet, SINE QVIBVS HOMO NON POTEST in his quicquam.* Et cum sibi alibi obiecisset, ergo prædestinationem quam docuit, non fore causam cooperationis nostræ, quæ capitalis erat obiectio, & cui non potest vllō modo satisfieri, nisi modus influendi gratiæ explicetur, respondet negando consequentiā: *Quia per*

Lib. de prædest. Sanct. sect. 6 n. 80.
 prædestinationem habemus vires, & AVXILIUM, SINE QVONON POSSVMVS ad bonum opus cooperari.

Lib. de grat. efficaci c. 10. num. 13.
 Vnde alio in loco categoricā & absolutā definitione: *Hanc conditionem (hic & nunc fieri) contrahit actus directē à libero arbitrio; à gratia autem solū indirectē, seu concomitanter, & tanquam à causa SINE QVA NON.* Nisi enim gratia simul natura influeret, & iuualet, liberum arbitrium non posset hanc conditionem a se tribuere.

Celestin. in Epist. ad Episc. Gall. cap. 3.
 Haud scio an scrupulosius & accuratius naturam adiutorij sine quo non depingere posset: quod Augustinus statui innocentie hominum atque Angelorum, integrisque viribus liberæ voluntatis proprium facit, & ab adiutorio quo distinguit, quod fractæ oppressæ & liberandæ voluntati Christus Iesus Saluator mundi per crucem suam dedit. Quisquis autem ista duo adiutoriorū genera ita confundit, ut quod sanæ arbitrio voluntatis conuenit, hoc ægroto tribuat; quod libero, hoc captiuo, ut cum eo per vigorem suæ libertatis naturalem, seu ut Cælestinus Papa loquitur, per naturalem possibilitatem operetur, ille naturalem illam possibilitatem non esse perditam, contra eiusdem Cælestini definitionem profitetur; multoque magis arbitrium peccato non esse cæsum, imò longè robustius factum esse decernit, ut potest quod ante lapsum vehementissimarum passionum impetus, illamque ingentem miseriarum cateruam cum eodem adiutorio declinare quidem poterat, nullo verò pacto, si irruissent, superare: nunc verò post lapsum vniuersæ mortalitatis huius ærumnas, tantarumque concupiscentialium perturbationum tempestates ferre, vincere, domare potest. Quæ sine comparatione superant, quicquid integræ libertatis vires in humana angelicæque natura potuerunt. Quod si vigor primæuæ libertatis tantoperè illæsus perstitit, profectò peccatum originale funditus tollitur, & gratis Christus mortuus est. Liberum enim arbitrium per seipsum, cum solo pristino adiutorio sine quo non, non solum rectè operari, sed etiam ab ipso peccato resurgere potest, iuxta illud S. Prosperi, quod in isto immobili August. principio fundatum est:

Prof. carn. de ingr. cap. 42.
 Nam si nunc etiam illæsus vigor ille maneret,
 In quo insons natura fuit: sua quemque voluntas
 Conciliare Deo, pœnaque absoluere posset:
 Ne quicquam Christus mortem moriendo piaret:
 Peccatum & mundi sanguis non tolleretur Agni, &c.
 Et quare non?

— Quoniam sapientia sana,
 Sana fides, sanum arbitrium, mens libera morbo
 Vitam agerent æquam summorum participatu.
 Hoc autem nunquam vel Prosper vel Augustinus aliter intellexit fieri posse, quàm cum adiutorio illo sine quo non, quod instantè & constanter profundissimus Doctor etiam Adamo & Angelis

A ad omnia opera & voluntates prorsus necessarium fuisse tradidit. Ex quo Christianus lector cernit, quò ista doctrina recentiorum istorum porrigat manus. Nec enim solius Lessij aut Molinæ ista de adiutorio sine quo non sententia est, sed omnium qui istas gratias sufficientes & cōgruas sine adiutorio Christi quo potenter determinante voluntatem, tuentur. Vnde similiter & Francis. Suarez ut ostenderet Deū esse causam principalem discretionis vnius ab alio, quamuis homo sua libera determinatione bonum, quo discernitur, accipiat; rationem reddit: *Quia hanc ipsam liberam determinationem SINE DEO INSPIRANTE ET ADIUVANTE HABERE NON POTEST.* In quo & omnes ceteri istius gratiæ defensores consentiunt. Prorsus eodem modo hunc ipsum operandi modū gratiæ suæ Massilienses tribuerunt. Nam in Epist. Hilarij in illa diuisione gratiæ, quam Aug. tradidit ut alia sit, qua fiat, ut homo perseueret; alia sine qua per liberum arbitrium perseuerare non potest, posteriorem eius partem tanquam aptissimam verissimamque probant, alteram in prima voluntate credendi detestantur, tanquam per quæ desperatio hominibus exhiberetur. Quod alio in loco, qui à Lectore omnino consulendus, fusè demonstraui. Neque enim sepius eadem augendis voluminibus, cum Lectorum tædio, repetenda sunt.

Suarez l. 3. de aux. c. 15. num. 9.

Hilar. ad August.

Videl. 8. de heres. Pelag. c. 6. & seqq.

NOTA XLIV.

Dat posse, si velit; non ut velit.

I Taq; cōsequenter talem gratiam homini tribuunt, quæ de posse si velit, id est cum qua operetur homo, si velit, non quā fiat ut velit. Quæ sapissimè recentiores velut palmarem gratiæ suæ distinctionem, ab ea quā alij nimis rigidam & potentem prædicant, inculcare solent. Vnde Lessius dicit: *Voluntatem nostram posse gratiam uti vel non uti, in opus eam intendere vel negligere.* Et exponens illa verba: *Traheme, &c. significatur, inquit, plurimos per illum tractum imituros Christum, & omnes per illam posse, si velint.* Eiusmodi phrasibus lucubrationes eorum refertæ sunt.

Lib. de grat. effic. cap. 12. num. 4.

Ibid. c. 11. num. 11.

Hoc ipsum gratiæ genus summoperè probauerunt Massilienses, & quicquid potentiùs in voluntatem influeret velut libertatis interitum & desperationis ansam apertissimam detestati sunt. Nam in Epist. Hilar. ad Aug. probant illud adiutorij genus, cum quo voluntas persistendi & desistendi obtineat liberam potestatem: abiiciunt illud, quo secundum Augustinum nunc ita Sancti iuuantur, ut declinare non possint.

NOTA XLV.

E Quam liberum arbitrium efficacem, vel inefficacem, seu cassam reddere potest.

P Roinde rerum ipsarum nexu ducti docent ulterius gratiam suā esse talem, ut eam liberum arbitriū possit reddere efficacem aut inefficacem, efficientem aut cassam, prout liberrimo nutui eius visum fuerit. Vnde Molina non semel dicit, quod in potestate liberi arbit. sit, auxilium efficax & cassum inefficaxque reddere. Item vel cassum reddere, vel efficere ut transeat in gratiam cooperantem. Et Lessius, quod in potestate sit reddere gratiam præuenientem efficacem vel inefficacem in actu secundo, ubi & Molinam citat, & explicat in hæc verba

Molina in Conc. q. 14. art. 13. disp. 40. Ibid. disp. 43. Leff. de grat. c. 10. num. 9.

quæ produximus: quibus nihil aliud significatur, quam humane voluntatis esse, ut gratia operetur cū voluntate, aut cesset; agat aut otiosa sit.

Idem omnino ante ipsos fuit Massiliensium sensus. Nam apud Hilarium sentiunt tam fortem homini relictam à peccato esse voluntatem, quā vel contemnere quis valeat, vel obedire. Et inferiorius dicunt: *Ceterum quicquid libet donatum sit prædestinatis, id posse & amittere, & retinere propriā voluntate.* Vbi per (quicquid libet) intelligunt quamlibet gratiam. Reprehendunt enim verba S. Augustini quibus dixerat: Nunc prædestinatis tale auxilium perseverantiæ dari, ut eis perseverantia ipsa donetur, hoc est, quo fit ut non nisi perseverantes sint. Ipsi contra tale dari volunt, quod possint & amittere & retinere propriā voluntate, & consequenter, quo possint perseverare, vel non perseverare, si velint. Et Cassianus: *Manet in homine liberum semper arbitrium, quod gratiam Dei possit vel negligere, vel amare.* Quibus significat, tale esse auxilium, quod ut, Molina, *efficax vel casum: ut Lessius, efficax vel inefficax in actu secundo reddere possimus; ut Vitalis Semi-Pelagiano errore corruptus, quo, si velimus, fiat opus; si autem non velimus, nihil in nobis operationem Dei valere faciamus.*

N O T A XLVI.

Est similis gratia Adami, atq; Angelorum.

Q Vapropter ut sensus recentiorum nemini non perspicuus esse possit, exsertis porro verbis profitentur gratiam illam internam, quā iuvamur, non solum esse in modo operandi *sine qua non*, sed esse similem illi gratiæ, qua Adam primus homo, recenter videlicet in innocentia statu conditus, adiutus fuit. Nisi mentem eorum clara verba loquerentur, vix fidem mihi ipsi, nedum aliis, fecissem, huc usque eos posse progredi. Quid enim est hoc aliud, quam in libero arbitrio peccatis ebrio, & concupiscentiis terrenis prægrauato atque distorto, primæque felicitatis vires constituere? Verba Molina aperta sunt: *Possimus confirmare, unam & eandem rationem Dei eternam providendi cuicumque adulto, siue is de numero sit prædestinatorum, siue non, pendere à qualitate usus liberi arbitrii eiusdem prævisi, vel quod rationem prædestinationis illius habeat, vel providentiæ duntaxat circa illum in beatitudinem, facta quadam quasi inductione in Angelis, primis parentibus in statu innocentia constitutis, atque in aliis etiam adultis.* Vbi quod eandem rationem prædestinationis hominis lapsi ac stantis inducit, ex eadē ratione gratiæ, quantum ad modum influendi cum libero arbitrio, nascitur. Sicut ex eius subiuncta explanatione perspicuum est: eoque magis, quod in alio loco eandem prædestinationis rationem, ex eadem gratiæ & liberæ voluntatis natura petit. Iam vero hoc ipsum Lessius multo manifestissime tradit: *Tota gratia præveniens, quam Deus prædestinatis preparavit, talis est, ut ea posita, opus bonum relinquitur libero arbitrio sic instructo: adeo ut tam facile sit illi se inclinare ad malum, vel omissionē operis, quam ad eius effectum; sicut in Angelis, & primo homine, proportionaliter loquendo factum.* Vbi & modus explicandi, & ipse sermo clamat gratiam lapsi hominis gratiæ Adami & Angelorum in modo agendi esse similem. Eodem quippe modo gratiam primi hominis & Angelorum S. Augustinus explicuit. Nam quid est aliud, quod dicit: *Ut ea posita bonum opus libero relinquitur arbitrio,*

Tom. 3.

A quā id quod Augustinus de Adami gratia: *Adiutorium sine quo in iustitia manere non poterat, ut autem vellet, in eius libero reliquit arbitrio?* Et rursum: *Ut perseverare vel non perseverare in eius libero relinqueretur arbitrio; ut dignè tanta bonitati, & benè vivendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium.* Sed quia profundi doctoris istius principia non satis attentè ponderarunt, nihil mirum in ipsa eos imprudentes impingere. Franciscus Suarez idipsum ex professo docet, eundem operandi modum tribuens adiutoris quibus nunc iuvamur, & quibus Angeli atque Adamus adiutus fuit. Vtrisque enim assignat gratiam sufficientem, ut perseverare possint, & congruam (quod ipse efficacax vocat) quō actu perseverarent; congruitate videlicet *auxilij in ordine ad usum bonum liberi arbitrii prævisum*, ut ipse loquitur, & ut passim congruitatem, seu efficaciam, etiam in hominibus lapsis, explicare solet.

C Ūm ergo manifestum sit, eos non medicinalem, sed primi hominis & Angelorum gratiam generi humano per peccatum perditō restituerē; simul etiam perspicuum est, eos in Massiliensium gratiam incidisse. Nam & illi ipsissimam illam Adæ gratiam libero arbitrio necessariam esse statuebant, qua crederet si vellent. Apertissimis enim verbis apud Hilariū dicunt, quod illum (Adamum) *integrīs viribus iuvaret gratia volentem*, id est, si vellet, sine qua perseverare non poterat: lapsos autem iuvet gratia credentes tantum, id est si credere volunt. Nam quantum ad opera, vberius & sublimius adiutorium necessarium esse sentiebant. De quo alias plenius disputatum est.

N O T A XLVII.

Ea posita, Deus expectat voluntatem nostram, ut purgari velimus.

I Am facile est videre quid sibi recentiores isti volunt, quando confidenter asserunt, Deum expectare voluntatem nostram. Nempè hoc volunt, quod posito illo Dei auxilio in voluntate, sine quo liberum arbitrium velle non potest, Deus expectet impulsus istius gratiæ ad actionem à libera voluntate, cuius est, ut ipsi aiunt, gratiam in actu secundo efficacem, vel inefficacem, & casam reddere. Vtitur ista expectandi phrasi audacter Lessius: *Auxilium expectat consensum voluntatis, cuius usus subest, ita ut hæc efficacia ab usu voluntatis quodammodo pendeat.* Et alibi: *Auxilium præveniens expectat ut potentia voluntatis suum influxum in actum conferat.* Et multò inferius: *Vbi hoc auxilium Deus dedit, iam omnino expectat, ut homo purgari velit.* non quidem ut velit, aut velle illud inchoet per nudas liberi arbitrii vires; sed per auxilium gratiæ acceptæ, quō potest tunc vii: Et mox iterum: *Deus expectat, ut cooperemur suæ gratiæ; & consequenter ut velimus purgari, &c.* Et iterum alibi tradit: *Deum expectare voluntates per auxilium sufficiens preparatas.* Eandem locutionem & Franciscus Suarez eodem sensu veram esse contendit.

Idipsum eis præcinerunt Massilienses. Cū enim eiusdem rationis auxilium tribuerint voluntati, cum quo operaretur si vellet, utpote quam ad hoc tantum liberam asserebant, ut vellet aut nollet admittere medicinam, cogebantur talem expectationem tribuere isti auxilio seu Deo. Tale est enim, ut à nutu voluntatis pendeat, & illum ad influendum prærequirat. Itaque eodem

R + ij

Aug. lib. de cor. & grat. cap. 11. Cap. 12. Ibidem.

Vide latè eadem auxiliorum genera quoad operandi modum l. 10 de grat. cap. ult.

Vide latè lib. 8. de hæres. Pela. c. 6. & seqq.

Lessius li. de grat. offic. ca. 18. n. 1. Cap. 4. n. 16.

Cap. 12. n. 1.

Ibid. c. 17. num. 8.

Suarez l. 3. cap. 15.

Hilar. in Epist. ad August.

verbo (exspectandi) etiam ipsi vti & propterea Arausicanâ in Synodo anathemate percussî sunt:

Conc. Arausican. 4. Si quis ut à peccato purgemur, voluntatem nostram Deum exspectare contendit, &c. resistit ipsi Spiritui sancto. Nam quod ipsi putant, Massilienses huiusmodi gratiam in talibus actibus bonæ voluntatis, & fidei, & orationis, non agnouisse, hallucinatio est non vulgaris, ex qua in istum labyrinthum falsarum opinionum præcipitati sunt. Sed de ista locutione aliquid adhuc inferius.

NOTA XLVIII.

Gratia ista pendet à libero arbitrio, & ab eius nutu & usu causaliter præeunte, ut influat.

EX eadem radice & alius recentioris doctrinæ frutex nascitur, quod Christi gratiam à libero arbitrio pendere dicunt, & consequenter, quod gratiam subiiciunt voluntati, & eius pedissequam esse faciant. Impossibile est enim, ut gratia cui est talis operandi modus, non sequatur per omnia in agendo nutum voluntatis. Itaque Lessius audet ac dicit: Cum influxus gratiæ aliquo modo à libero arbitrio pendeat, etiam ab eo pendet, quod gratia dicatur efficax vel inefficax. Et alibi, Fatemur liberum arbitrium directe esse causam cur hic & nunc Deus influat in opus, tum per dona sua, tum per seipsum: non autem Deum aut gratiam, cur liberum arbitrium hic & nunc influat. Et mox, Nos quodammodo trahere Deum ad cooperandum. Et in alio loco: Quod conuersio hic & nunc potius fiat, quam alias & alio modo, huius causa dir. Et & principalis est liberum arbitrium quamvis NON SINE AUXILIO GRATIÆ. Item: Gratia potest dici determinari ad operandum hic & nunc à libero arbitrio, quia liberum arbitrium potest eâ vii vel non vii. Et rursus: Liberum arbitrium quodammodo determinat gratiam, quatenus eâ vitur, ut hic & nunc influat in opus. Quasi verò magnum amoliendæ inuidiæ mysterium in eo lateret, quod hic & nunc fieri dicatur. Quid est enim aliud hic & nunc fieri per liberum arbitrium, quam per ipsum fieri, ut qui non volebat, velit; qui non agebat, agat, qui auersus erat, conuertatur? Nam nihil omnino fit, nisi hic & nunc fiat. Et quisquis causa est, ut hic & nunc fiat opus cum auxilio gratiæ, ipse absolute causa est, ut cum gratia, vel non sine gratia fiat. Non enim verborum istorum (HIC ET NUNC) ille sensus est, quem alioquin præ se ferunt, & author ille, ad frangendam inuidiam, intelligi perciperet, quod liberum arbitrium sit causa tantum istarum circumstantiarum, hoc loco, & hoc tempore potius quàm alio, seu, ut ipse loquitur, potius quàm alias & alio modo; quasi alioquin non minus futurus sit actus per gratiam istam alias videlicet & alio modo: sed sensus est, quod liberum arbitrium sit causa cur actus absolute cum suis indiuiduis omnibus circumstantiis in rerum natura ponatur, hoc enim Scholastici omnes passim ista vsitata phrasi significare solent. Itaque quod gratia pendeat à libero arbitrio, incunctanter dicunt: Neque gratiam, sed usum gratiæ subiicimus voluntati. Item, Interdum & rectè Molina dicit, quod gratia, sit efficax vel inefficax; (in actu secundo) pendere à libero arbitrio. Quod non video quâ ratione negari possit, nisi quis nodum in scripto querat. Et Franciscus, Suarez lib. 3. de auxiliij gratiæ: Hoc

A ipsum, quod auxilium sit aut non sit habiturum effectum pendere ex libero arbitrio.

Et sanè si iste modus operandi gratiæ competit, non malè author iste ratiocinationis istius filum sequitur. Sed in eo fallitur, quod non aduertit, se gratiam primi hominis & Angelorum fractis perditæ voluntatis viribus attribuire: quod qui facit, velit nolit, in Massiliensium sensus labitur: qui cum tali gratia tanquam subiecta & pedissequa voluntatis, à cuius arbitrio & nutu pendere ponebatur, hominem velle credere, gemere, desiderare, orare posse crediderunt. Hinc & isti iam dicti sensus, & phrasæ de gratia Christi usurpatæ omnino improbandæ sunt, quæ à Prospero in Epistola tanquam Christianæ gratiæ iniuriôsæ reiiciuntur: quod voluntas hominis diuinæ gratiæ sibi pariat opem, non gratia sibi humanam subiiciat voluntatem. Talis enim gratia primi hominis, & sine qua non, nullo pacto voluntatem sibi subiicit, sed subiicitur, quia quocunque voluntas sese verterit, subiectæ & pedissequæ instar sequitur, ut agat, ut orietur, ut influat, ut non influat, ut multum, vel parum, vel nihil omnino operetur. Talis gratiæ sibi voluntas opem parit, quia concursum elicit, ac Deum, ut author iste loquitur, trahit ad cooperandum per gratiam. Hanc ergo intelligentiæ peruersitatem amoliri, non est nodum, ut ipse putat, in scirpo querere, sed iniuriam capitalem à Christo auertere, & immobilia Christianæ fidei fundamenta defendere.

C Quod enim sæpè alibi ex S. Leone & Prospero allegauimus: omni acceptione dignum est, ita conexos esse hæresis istius Pelag. errores, ut si vel minimū dederis, tota hæresis istius mole opprimaris. Si enim arbitrium hominis post lapsum ita liberum est, ut cum primi hominis & Angelorum stantium auxilio sine quo non, possit adhuc credere, sperare, diligere, facere mandata, & perseverare si velit, & non Deus in ipso per auxilium quo operetur ut velit in quascunque sese facies verterit, Lessius, Molina, Suarez, Vasquez, & quotquot ista opinione præoccupati sunt, nunquam efficient, quin inuidet Augustinus illaturus sit; ergo liberi arbitrij vires integræ sunt; ergo contra Arausicanum liberum arbitrium non est amissum; ergo peccatum originale non violauit libertatem: ergo non est peccatum originale, quia per illud solum natura humana vniuersum labefactata est; ergo Christus gratis mortuus est, quia per naturam est iustitia: ergo non est mortuus; ergo non est incarnatus. Ecce quod nos ducat catena illa perditionis ex quocunque dogmate Pelagiano, vel extrema ac tenui fibra dogmatis, religetur.

E Atque istæ quidem postremæ hallucinationes Recentiorum ac Massiliensium, quas proximis capitibus tetigimus, reuera sic se habent, & in vera Christi gratia, quam Augustin. explicuit, nullo pacto admitti possunt. Verba tamen quibus in sensu Massiliensium, Deus exspectare dicitur, ut purgari velimus, & voluntas diuinæ gratiæ sibi parere opem, non gratia sibi humanam subiicere voluntatem, alium verisimiliorem sensum habent, iuxta quem, ut infra dicturi sumus, non minus Recentiores à tramite veritatis exorbitant.

Prosp. ad August.

Leo Ep. ad Nicet. Prof. carm. de ingr. c. 8.

Less. c. 10.

sum. 11.

Cap. 11. n. 11

Nam. 12.

Cap. 18. c. 3.

Cap. 12. n. 2.

ibid. nu. 7.

Cap. 12. n. 1.

Cap. 10. n. 11

Suar. lib. 3.

de aux. c. 14

n. 14.

N O T A X L I X.

Causa excogitandi talis adiutorij, ne alioquin opus nullius sit laudis.

I Stud verò gratiæ sufficientis & congruæ genus, eadem omnino ex causa Massilienses & Recentiores sibi machinati sunt. Vtrique enim potentem illam gratiam, quæ facit facere, & voluntatem inclinando determinat, duplici ex causa timent. Prima est, ne opus quod Deus attulerit, vel donauerit voluntati, nullius sit laudis, tanquam quod non à nobis, sed ab ipso Deo perpetratum sit. Cassianus formidinem illam nobis

Cassian. Col. 13.

propalauit, & utramque causam tetigit: *Miratur Dominus atque collaudat (Centurionis fidem) cunctisque illis, qui ex Israelis populo crediderant, præfert, dicens: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel. Nullius enim laudis esset ac meritis, si id in eo Dominus, quod ipse donauerat, prætulisset.*

Hoc ipsum ex utraque causa Recentioribus magnopere formidolosum est: (Si Deus ipse per se hæc (fidem & opera bona) debet in eis operari, & non expectat eorum voluntates per auxilium sufficiens præparatas, quomodo credere, & bonum operari est illis liberum? Quomodo laudem merentur, si credant & bene operentur, cum Deus hoc totum in ipsis faciat, &c. Quasi non definiret Cælestinus Pontifex, quod nemo aliunde Deo placeat, nisi ex eo quod ipse donauerit.

Leff. lib. de grat. efficaci c. 17. n. 18.

In Epist. ad Episc. Gall. cap. 7.

N O T A L.

Item ne meritum operibus detrahatur.

Secunda, ne opus desinat esse meritorium. Hoc Cassianus superius iunxit, dum dixit: Nullius enim laudis esset ac meriti; si id in eo Dominus quod ipse donauerat, prætulisset.

Ea omnino causa Recentiores vehementer terret. Molina: Perit namque libertas in prædestinato per auxilium efficax, comparatione mediiorum seu operum ad beatitudinem & per consequens ratio propriorum meritorum. Et membro 4. bonitatem moralem ac meritum tolli queritur. Et utramque complexus causam in alio loco: Si namque arbitrium nostrum ab efficacia aut inefficacia auxilij diuini habet, quod consentiat, aut non consentiat Deo vocanti, certe non ab innata libertate id pendet, sed à qualitate auxilij & motionis diuinæ; atque adeo neque est quod illi cedat in laudem ac meritum. Id ipsum non semel vrget Lessius.

N O T A L I.

Discrepant in operibus moraliter bonis.

Recentiores verò, quamvis gratiam istam actualem internam, quam iam diximus, tanquam ad opera bona necessariam plerumque requirere soleant, arbitrantur tamen etiam sine tali gratia, multa vere bona, nulliusque peccati scditate inquinata opera per solum liberum arbitrium exerceri posse. Nam inter eos receptissimum est, opera moralia verè bona per solum liberum arbitrium exerceri posse absque omni interna gratia, quemadmodum in Francis. Suarez, Molina, Lessio, videre licet, quorum verbis istam doctrinam tanquam vulgatissimam non opus est astruere.

Tom. 3.

A In hoc verò Massilienses non habent sibi similes. Nam quamvis ipsi naturæ viribus multos bonos actus ut fidei, & orationis, fieri posse censerent, gratiam tamen illam sine qua non, de qua iam diximus, non excluderant; quemadmodum etiam superius declaratum est.

N O T A L I I.

Gratia discernens propriè unum ab altero, est utrisque natura liberi arbitrij diuinitus data.

B **S**ed cum viderent Massilienses, nullo pacto satis esse gratiam istam internam sine qua non, ut initium seu primus actus fidei, desiderij, orationis, & similes possent vocari actus gratiæ seu dona Dei; ad aliam comminiscendam gratiam, cui opus tanquam veræ causæ qua fiat, attribuerent, rei natura id postulante, compulsi sunt. Esto enim, coinfluat ista gratia cum voluntate in actum fidei, clamat tamen ipsa perspicuæ veritatis euidencia, non esse isti gratiæ tribuendum quod actus fiat, sed alteri causæ, quæ potentiam voluntatis & gratiam simul ad actum rapit, aut determinat. Nam posita ista gratia quantumcunque magna in voluntate, nunquam in æternum sequetur actio voluntatis, nisi voluntas ultro ei det manus, atque ad agendum se determinando velit. Ipsa igitur, non gratia, est illa causa quæ facit facere, seu quæ potentiam voluntatis ex actu primo in secundum extrahendo, ex non agente agentem facit. Gratia verò instar habitus accommodando sese nutui voluntatis, instar pedissequæ, sine qua non fieret, imperatricem suam sequitur. Itaque quemadmodum si quis calamo aureo scribat, nequaquam auro vel calamo, sed Scriptoris voluntati scriptio tribui debet, qui eius vera & propriè dicta causa est, & nuncupari debet, quamvis non sine calamo coinfluentem, quem ad actum secum rapit, scriptio exerceatur: ita si quis per talem gratiam credit sperat, aut diligit, non tali gratiæ, sine qua non fiunt, sed credentis, sperantis, diligentis voluntatis nutui actus isti tribui debent. Quia ex causa iam paulò ante de tali gratia Lessium rectissime dicentem audiuius: Quod conuersio hic & nunc potius fiat, quam alias, aut alio modo, huius causa directrix & principalis est liberum arbitrium, quamvis non sine auxilio gratiæ. Vnde ulterius inuictè colligit Augustinus, eum qui tali gratia adiutus credit, sperat, diligit, perseuerat, per liberum arbitrium, non per gratiam, credere, sperare, diligere, perseuerare, si velit. Non enim talis gratia, sine qua non fit, sed voluntas ipsa seipsam facit credere, sperare, diligere, perseuerare, & illos sibi actus ipsa, non tamen sine gratia, tribuit, si voluerit. Et inde phrasæ illæ libratissimæ S. Augustini, quibus dicit, quod in primæ illius conditionis felicitate Angeli, quamvis tali gratia iuuarentur, per vires tamen liberi arbitrij, seu per liberum arbitrium in veritate steterunt, quod nunc per aliam Christi gratiam, qua datur ipsa perseuerantia, concedi debet. Quæ omnia

Vide l. 8. de hæres. Pela. ca. 11. ubi hæc latius.

Leff. lib. de grat. efficaci c. 18. nu. 3.

Vide lib. de grat. primi hō. latissime c. 6. & 7. & 15. & l. 2. de gratia Christi alteri c. 6. & 7.

R r iij

cum nihil occurreret, ratione cuius tales actus initiales tribuerentur Deo, dixerunt reliquias libertatis arbitrij, quæ hominibus in sua conditione liberaliter & gratis à Deo data est, esse donum Dei, cui proinde tanquam gratiæ: QVÆ FIVNT, actus illi tribui debent. Hoc est igitur quod dixerunt, initium fidei ad naturam integræ reliquias, tanquam ad gratiam, esse referendum, gratiam, inquam illam discretivam vnius ab altero, de qua quæstio erat, & quâ sit, ut vnus vocatus credat & veniat, alter credere & venire nolit, sed in infidelitate persistat. Hoc enim ad illam gratiam, sine qua non, referre velle, quasi illa discretionis istius primum cardinem impelleret, insipientiæ singularis esse cernebant. Hanc ergo discretivam gratiam assignando dicunt apud Hilarium: Nec de hac fide posse dici: Quid habes quod non accepisti? cum in eadem natura remanserit licet viriata, quæ prius sananc perfecta donata sit. Et in alio ibidem loco: Consequens putant exhibendam ab eo fidem, cuius natura id voluntate conditoris concessum est. Et Prosper alibi notat, idem ipsos fidem ad Deum retulisse, quia ab ipso sit creata natura, cui rationabilem inseruit voluntatem, per quam unusquisque & credere, & non credere in sua habeat potestate. De quibus reliquiis integritatis primæ, tanquam gratia discretiva Massiliensium, & Augustinus agit, & Cassianus à Prospero repressus: Manet in homine liberum arbitrium, quod gratiam Dei negligere possit vel amare. De quo Massiliensis doctrinæ capite fusè tractatum est in libris de hæresi Pelagiana.

Hoc ipsum igitur à Massiliensibus ad Recentiores nostros deriuatum est. Nam & ipsi apertissimè profitentur causam illam discretivam credentis à nō credente, quando vterque gratia illa sufficiente, sine qua non, præuentus est, esse liberum arbitrium, seu naturam hominis cui Deus rationabilem inseruit voluntatem, qua se possit indifferenter in vtramvis partem flectere: Quod ex duobus similiter vocatis, alter oblatam gratiam accipiet, alter respuat, rectè dici potest ex sola libertate provenire: non quod is qui acceptat, solâ libertate suâ accipiet, sed quia ex sola libertate illud discrimen oritur. Quod ibidem latius exequitur. Et in libro de prædestinatione & reprobatione: Quod hic sequatur & perseveret causa vera & propria est libertas arbitrij auxilio diuino instructa, quæ sicut in naturalibus, ita in supernaturalibus, potest se in vtramque partem flectere. Et iam sæpius eum supra dicentem audiimus, causam cur fiat actus hic & nunc, & quidem directam & principalem, esse liberum arbitrium. Hoc cæteri omnes eiusdem doctrinæ patroni astipulando profitentur, quando data iam gratia sine qua non, vltimum flexum, quo credens à non credente discernitur, tribuunt vnanimiter libertati, quamuis non sine gratia. Hoc enim est ipsissimum illud, quod Massilienses reliquiis naturæ tribuebant.

NOTA LIII.

Causa commendandi istam discernentem gratiam, ne voluntas alioquin non laesa, sed penitus extincta videatur.

CAUSA quoque quæ vtriusque in istam opinionem impulit, prorsus eadem est: ne alioquin, inquebant Massilienses, liberum arbitrium ac natura voluntatis rationalis, non læsa aut infirmata, sed penitus extincta credatur.

A Hilarius: Nullam naturam ita depravatam vel extinctam putant, ut non debeat vel possit se velle sanari. Et ibidem molestissimè ferunt, nihil quod prædicatione excitetur, in hominibus remansisse; hoc est, periisse libertatem amplectendi boni, & lapsis hominibus, ut ibidem dicitur, nolle iustitiam inuitabili necessitate esse coniunctum.

Recentiores istud ipsum altè imbibebant, & accuratè imitati sunt. Audi Lessium: Si Adam Lessi. lib. de poterat se flectere in vtramque partem, nec egebat grat. effic. gratia determinante (quam Augustinus vocat grat. c. 9. n. 13. tiam, qua fit opus) ut fatentur ij, qui solum ratione debilitatis ex peccato originis contracta hanc gratiam requirunt, cur non etiam post lapsum poterit homo ita

B corroborari per gratiam (supple SINE QVÆ NON seu congruam & sufficientem) ut possit opus bonum facere vel omittere absque determinatione? Debilitas enim illa facile potest instaurari ad singula opera per gratiam sufficientem, quæ non determinat: ALIOQVIN SI ITA EST PROSTRATVM LIBERVM ARBITRIVM, ut nulla corroboratio ei satis sit, ad hoc ut verè & propriè possit opus præstare, nisi ita impellatur, ut ex vi impulsus prædetermine- tur, perspicuum est, NON TAM ESSE DEBILITATVM QVAM PENITVS EXINCTVM. Non potuisset Massiliensis aliquis Presbyter accuratioribus verbis sensum suum exprimere. Ea ipsa quoque cæterorum doctrina est, qui omnes vnanimè putant, liberum arbitrium extinctum esse, si non potest se cū gratia sufficiente ad bonum flectere, quemadmodum ad malum. Sed non aduertunt non esse gratiæ sufficientis officiū, quantumcunque magna & sexcenties millenis gradibus aucta fuerit, voluntatem ita roborare, ut determinatione non indigeat. Hæc enim determinatio essentialiter repugnat læsioni voluntatis, quam peccatum attulit. In eo quippe læsio ista sita est, ut seipsam ad bonum cum tali gratia ferre non possit, sed alia potentiori egeat, quæ vel primaria illa libertas redeat, exhausta totius concupiscentiæ peste, quod in cælo fiet; vel ea manente, ita per gratiam voluntas inclinetur ad

C bonum, ut eam faciat velle & operari. Quod per gratiam sufficientem quantumcunque magnam fieri impossibile est, utpote cui essentialia est, dare dumtaxat, POSSE SI VELIS: velle verò quod potes, aliunde quàm ab ista gratia peti debet. Si à voluntate, iam non est peccato læsa libertas, quia idem, quod Adamus & Angeli cum gratia sine qua non, potuerunt, potest. Extinctam autem esse libertatem ad bonum, non agrè ferant Recentiores si Augustinus admittat, & ut alibi diximus accuratius, tanquam Christianæ Religionis basin apertè fateatur. Sed recordentur verborum Cassiani, quæ à S. Prospero castigata sunt: Cautum nobis est ne ita ad Dominum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi quod malum atque peruersum est, humana ascribamus naturæ. Et illorum, quæ præcedentium ex mente Cassiani rationem continent: Idcirco manet in homine liberum semper arbitrium, quod gratiam Dei possit vel negligere vel amare. Quibus verbis illam liberi arbitrij indifferentiam ad vtrumlibet, quam Lessius postulat, superesse testatur; alioquin extinctum esse videretur.

Massi. in Ep. Hilar. ad August. Ibidem.

Prosper. ad except. 2. Genuens.

Lib. de præ. SS. cap. 5. Cass. Coll. 3. Vid. lib. 8. ca. 10.

Lessi. lib. de grat. efficaci c. 18. n. 7.

Sect. 4. n. 46

Vida l. 3. de stat. nat. lapsæ per multa capita à 3. usque ad 13.

Cass. Coll. 13.

Ibidem.

N O T A L I V.

Sibi tribuunt initium fidei, credere, desiderare, orare, &c.

PER istas ergo naturæ reliquias, seu superstitem à peccati ruina libertatem, hominem dicebant posse credere, posse orare, posse desiderare medicum. Atque ita initium fidei, seu primos actus fidei, & orationis in sua potestate collocabant. Quæ sententia Massiliensium celeberrimè apud Recentiores innotuit, nec hoc loco probationis eget, quia copiosè alibi tradita est.

Et quamvis eam tanquam proscriptam iam olim hæresin detestentur, quia tamen non satis circumspèctè Massiliensium sensa ponderant, id quod generatim & in confuso ex Catholica fide damnant, in particulari inter opiniones suas capitales recepisse videntur. Ex professo quippe eodem quo Massilienses modo docent, hominem ex istis primævæ libertatis reliquiis posse credere, sperare, medicum desiderare, & implorare, si velit. Nam quod per illam gratiam sine qua non, seu sufficientem & congruam, se extra erroris aleam constitutos putant, id ipsum non potuit Massilienses ab errore defendere, ut iam alibi diuersis locis explicatum est. Talis enim gratia, sicut & habitus bonus nulla ratione impedire potest, quò minus opus quod sequitur, sit opus liberi arbitrij, & humanæ voluntatis effectus non donum spiritale gratiæ Dei. Quod etiam aliis locis abundè demonstratum est.

N O T A L V.

Multiplex discrimen. Primum quod Massilienses initium fidei, & in ea perseverantiam sibi ascriberent: recentiores omnes virtutes. In quo dupliciter grauius Massiliensibus hallucinantur.

SED Massilienses cum diuinæ gratiæ præiudicium se facturos vererentur, solum initium fidei, & in ea perseverantiam, aliosque quosdam imperfectos actus, orandi, gemendi, timendi, dolendi de infirmitate virium, timide suæ libertati seu potestati tribuerunt. Quod ex Epistolis Prosperi & Hilarij perspicuum est, & nos alibi latè declarauimus.

Recentiores multo grauius, idque duplici ex capite hallucinantur. Primò, quod actus fidei, spei, dilectionis, & similes, etiam absque omni gratia sufficiente, seu sine qua non, ex solis libertatis naturæ viribus proflire posse docent. Quæ doctrina à Molina & Lessio confidenter traditur, dum vterque ex professo docet: *Audita prædicatione Evangelica summa probabilitate per omnes fidei notas proposita, possunt decernere apud se illam perpendere, & ubi perpenderint, fide quadam humana credere. Si enim potest, inquit Lessius, mens humana credere pernitiola, nullam sane veri speciem habentia, cur non potest credere salutaria, summe probabilia?* Ita ille miserabiliter coniectando palps in tenebris, quia veram rationem differentiarum istius non aduertit. Vnde ibidem nudis naturæ viribus tribuit, concipere ingens desiderium beatitudinis, & petere à Deo ad illam perducere. Et Molinam

A similia disputantem approbat ac tuetur. Nam quod præclarè se excusatos putant ex eo quod actus illi non sint supernaturales, vel meritorij, vel non ut oportet, baculo nituntur arundineo; nisi aliter, quàm soleant istud, ut oportet, explicare velint. De quo alibi latius.

B Secundo hallucinantur, quod non tantum initium fidei & reliquos imperfectos actus Massiliensium, sed fidem integram, dilectionem Dei, omnium virtutum opera, ipsamque perseverantiam usque in finem viribus naturalibus tribuant, cum eadem illa gratia sine qua non, quam ad solum initium fidei Massilienses libero arbitrio sociabant. Nam nihil operis boni tam excellens in quacunque virtute reperiri potest, ad quod gratiam alterius ordinis necessariam putent, quàm istam sufficientem, seu gratiam sine qua non; quæ non magis ad ea perficienda in ista virium infirmitate accommodata est, ac si homini fractis cruribus prostrato baculum daret, quo rectus graderetur, quemadmodum & hoc ipsum abundè suis locis explanatum est. Hoc cum animaduertent Massilienses, horruerunt enormem istam exorbitantiam; adeoque etiam in ipso initio fidei præstando horruissent, nisi putassent, tam imbecilles actus, non esse partem sanitatis, aut nomen operis boni non mereri. Vnde Hilar. *Ceterum ad nullum opus vel incipiendum, nedum perficiendum quemquam sibi sufficere posse consentiunt: Neque enim alicui operi curationis eorum annumerandum putant, extrerita & supplici voluntate, vnumquemque agrotum velle sanari. Nempe ex ægritudinis corporeæ similitudine falsebantur, in qua velle sanari non est opus vel pars vlla sanitatis.*

N O T A L V I.

Secundum, quod illi initium salutis; hi totam suæ potestati vendicent.

EX quibus alia dissimilitudo aut similitudo proficiscitur. Massilienses enim per istam fidei reuocationem ad arbitrium suum, initium etiam salutis diuinæ constitutioni extorquere nitebantur, ut ita fractis istis fatalibus tabulis non dependeret ab incerto voluntatis Dei, sed ab humana libertate. Quod notat Prosper in Epistola ad August. quando finem erroris eorum fuisse tradit, *Ut initium salutis ex eo qui saluatur, non ex eo credendum sit stare, qui saluat. Et rursum: Quod per hoc principium salutis in homine collocatur; quod diuina voluntati humana præfertur. Et alibi notat Massilienses haurire voluisse salutem,*

Ex fonte volendi.

E Nam per istud auxilij genus, sine quo non fit actio, tota fati, torporis, mœroris, desperationisque scena dispareret, atque ita expeditus & sui iuris, homo constituitur, ac si nulla prorsus gratia indigeret, & sola nudaque voluntatis potestate operaretur salutem suam, ita ut ex fonte volendi, gratia illa posita, omne discrimen salutis & perditionis oriatur.

Recentiores non contenti salutis initium suæ potestati fracto fato, vindicasse, totam perfectamque salutem ad se reuocant, quia nihil amplius ex Deo se habere profitentur, quam sufficientissimam potestatem, per quam possint credere, operari, & perseverare, si velint. Cum autem non sit consequens, quod perspicaciter obser-

Vide li. x. de stat. nat. p. 1. c. 11. & l. 8. de grat. Chr. Salu. c. 11. & 12.

Vidend. l. 3. de grat. Christi Salu. cap. 2. & 3.

Hilar. in Epist. ad August.

Carm. de in. grat. cap. 6.

Lessi. lib. de grat. efficaci c. 10. n. 4. Molina in illam perpendere, & ubi perpenderint, fide quadam humana credere. Si enim potest, inquit Lessius, mens humana credere pernitiola, nullam sane veri speciem habentia, cur non potest credere salutaria, summe probabilia? Ita ille miserabiliter coniectando palps in tenebris, quia veram rationem differentiarum istius non aduertit. Vnde ibidem nudis naturæ viribus tribuit, concipere ingens desiderium beatitudinis, & petere à Deo ad illam perducere. Et Molinam

Lib. de gra. uauit Augustinus ut qui potest venire ad Christum
Christ. c. 14. etiam veniat, nisi id voluerit atque fecerit, ipsum
 velle & facere, sine quo nemo adultus saluus
 erit, aliundè ab ipsa humana voluntate peti de-
 bet. Hoc ergò in omnibus operibus sibi ipsis
 tribuendo, salutem vniuersam sibi tribuunt, &
 verè suspendunt atque hauriunt ex fonte volendi;

Lib. de præ- aduersus Apost. qui non ait, ut idem August. no-
dest. Sanct. tat, quid autem potes habere, quod non accepisti, ut
cap. 5. possis habere: sed ait, quid habes, quod non accepisti.
Lib. 8. de De quibus fufius alibi dicta consule.
heresi Pe-

lag. cap. 11. Cur autem Recentiores vniuersam salutem
 sibi per istum gratiæ sufficientis modum tribue-
 re voluerint, causa perspicacibus satis perspi-
 cua est. Nam nisi & opera & ipsa perseverantia
 tota in hominis potestate & libertate statuatur,
 difficulter larvæ illæ veteres resuscitatur, de fa-
 to ac desperatione, fugabuntur. Tali autem
 gratia quibuscumque operibus perficiendis à pri-
 mo usque ad ultimum concessa totum humanæ
 salutis mysterium ultimò ad cardinem liberæ
 voluntatis reuocatur, & in eo vertitur; atque ita
 vno flatu omnes illæ chimæræ de fato, ac despe-
 ratione dissipantur. Nihil enim de operibus
 statuitur cum ista gratia, nisi quod quisque ipse
 factururus ante præuidetur: nihil de salute vel
 perditione, nisi cum ipsa voluntas gratiam arri-
 puisse vel neglexisse cernitur. Vnde proponens
 argumentum sibi Lessius, quod fatalitatem il-
 lam supponere, & desperationem afferre vide-
 batur: In nostra, inquit, sententia difficultatem non

Lessi. lib. de præd. sect. 6. habet. Dicitur enim, te quidem esse prædestinatum, si
nom. 79. es iustus, non tamen completè, nisi supposita præscien-
 tia tuæ perseverantia: quæ præscientia cum à tua per-
 severantia obiectivè pendeat, & perseverantia à tua
 diligentia diuino auxilio adiuta (sine quo non vi-
 delicet) conandum tibi omni ope, omnes vires naturæ
 & gratiæ intendendæ, ut perseverantiam præstes, &c.
 Sanè nihil est quod hominem magis ad sedulitatem,
 sollicitudinem, studiumque virtutis, & ad vincendas
 frangendasque prauas naturæ cupiditates, quàm hæc

Ibid. n. 80. prædestinationis ratio incitare possit. Et infra de
 singulis operibus: Per prædestinationem non sunt
 decreta singula opera bona absoluto decreto ante præui-
 sionem nostræ cooperationis: quod sæpius repetit,
 & simul exponit illud auxilium esse tale, sine
 quo non possumus ad bonum opus cooperari. Itaque
 fatuum est de fato urgente cauillari, cum vnus-
 quisque sibi fabricet fatum suum; & stultitiæ
 plenum desperare, vbi spes sibi quisque iuxta Poë-
 ticam sententiam factus est, ut tantum ferat,
 quantum diligentia contulerit. Hoc igitur ut
 efficerent Recentiores, palam ad arbitrium vo-
 luntatis liberum opera cuncta reuocarunt: quod
 Massilienses cum non auderent; solum motum
 fidei, & in fide perseverantiam suspenderunt à
 voluntate sua: sed indirectè hoc ipsum consecuti
 sunt. Nam quemadmodum fide à seipsis in-
 choata, gratiam, quam fide merebantur, de cœ-
 lo in terram deuocabant; ita perseverantiam in
 eadem fide sibi tribuendo, donorum omnium
 perseverantiam & mercedem eorum vitam
 æternam, ab humana voluntate religabant. De
 quibus vide loco citato.

NOTA LVII.

Tertium, quòd illi post initium fidei veram
Christi gratiam actualem agnouerint;
hi nullam.

S Ed vnus adhuc aut alter articulus est, in
 quo magnoperè à Massiliensibus discrepant.
 Hi enim Catholicæ fidei regula, & Cælestini
 Papæ declaratione perterriti, quibus apertè de-
 finitur, opera bona esse munera Dei, quæ per
 inspirationem flagrantissimæ gratiæ donando,
 in & cum libero arbitrio operatur, apertè ve-
 ram gratiam post fidem, omniaque opera no-
 stra bona Dei dona esse confessi sunt; quemad-
 modum nos alibi latè asseruimus, & ex toto lib.
 quem de dono perseverantiæ scripsit Augustin. *Vide l. 8. de*
 perspicuum est. Quod etiam Prosper & Hilar. *heresi Pel. c. 19. toto.*
 non semel testantur: ut quando eos profiteri di-
 cunt, quod fides deinceps per Dei gratiam iuuanda
 sit: item quod eis sit vita æterna, qui Deo sponte *Prosp. in*
 crediderint, & auxilium gratiæ merito credulitatis *Epist. ad*
 acceperint. Rursum Hilar. *August. Hilar. en*
Epist. Caterum ad nullum opus
 vel incipiendum nedum perficiendum, quemquam sibi
 sufficere posse consentiunt. Quæ sæpè & plurimis
 modis in illis Epist. repetuntur. Vnde August.
 exsertè testatur, quod solum initium fidei & vs-
 que in finem perseverantiam in nostra constituerent po-
 testate, & Dei dona esse non putarent, neque ad hæc
 habenda atque retinenda Deum operari nostras cogita-
 tiones & voluntates: cetera verò ipsum dare concede-
 rent, cum ab illo impetrantur credentis fide. Si cæte-
 ra dona à Deo dari concedebant, ergo eatenus
 veram & Christianam gratiam agnoscebant.

Recentiores nec isti veraci rectæque confes-
 sioni Massiliensium volunt acquiescere. Nam
 quemadmodum in ipso initio fidei nullum gra-
 tiæ Christi relinquunt locum, quæ videlicet non
 solum posse credere, sed ipsum credere volun-
 tati inspiretur ac detur: ita eandem gratiam ab
 omnibus operibus bonis remouent, quæ sola
 hominis libertate se quò voluerit flectente,
 quamvis non sine adiutorio gratiæ sine qua non,
 exhiberi ab homine, non à Deo donari putant.
 Quæ de re si sententia & censura S. Augustini
 peteretur, opinionem illam non ad Massilien-
 sium, sed fortè ad Pelagianorum placita relega-
 ret. Nam aduersus Massilienses disputans ita
 loquitur: Hæc ergo Dei dona sunt, id est, ut de aliis *Ibidem.*
 taceam, sapientia & continentia, hoc est, sapien-
 ter & continenter viuere. Acquiescunt & isti
 Massilienses: Neque enim Pelagiani sunt, ut ad-
 uersus istam perspicuam veritatem, dura & hæretica
 perversitate contendunt. Quo perspicuè significat,
 quod si opera pari modo ac fidem suæ potestati
 arrogassent, ac sua esse credidissent, perfectè
 futuros fuisse Pelagianæ hæresis reos. Cum igitur
 fidem non aliter suæ potestati arrogarent,
 quàm statuendo, se sua libera voluntate quo vo-
 luerit se flectente cum gratia Adami, seu cum
 auxilio potenciali sine quo non, vocanti Deo posse
 credere, profectò simili modo suæ libertati ope-
 ra vendicare, & sua putare secundum Augustin.
 Pelagianum facit. Mirabuntur istam consequen-
 tiam Recentiores. Sed si tranquille perpendere
 dignentur, non minus esse humanæ libertatis of-
 ficiū, auro & vnionibus, quàm ferro ac terreis
 glebis vti, stylo argenteo, quàm æreo caracte-
 res pingere; habitu bono quàm vitioso agere:

N O T A L V I I I.

Quartum, illi intelligunt veram Christi gratiam cum libertate consistere; hi nequaquam.

Quemadmodum igitur in veræ medicinalis gratiæ confessione Presbyteri Massilienses nostros recentiores longè superant: ita eos in adiutorij istius verè Christiani intelligentia procul post se relinquunt. Quo enim pacto in operibus faciendis cum libertate cohæreret, exhortationes non extingueret, fatum excluderet, satis accuratè penetrarunt. Testis enim est Prosper in Epist. ad August. quod expressè dicerent: *Libertatem suam ab hoc Dei auxilio iuvandam, si quod Deus mandat, elegerit.* Hoc est, si electio, voluntatis ad credendum Deo antecesserit. Et Hilar. tradit, quod illam gratiam in Scripturis commemorari dicerent, *qua unusquisque post voluntatem iuvatur.* Nempe volebant, hominem ex se incipere velle, non solum credendo, sed etiam cuiuslibet virtutis opus facere, desiderando: quam imperfectam voluntatem Deus postea quasi ignem sufflando roboraret. Vnde August. addit, quod ipsi hortabantur quoque ad castitatem, charitatem, pietatem, & cetera, *quæ Dei dona esse confitebantur, nec dicebant exhortationes suas impediri prædicatione prædestinationis Dei.* Quæ omnia latius in Semi-Pelagianæ hæresis declaratione tanquam certa demonstrauimus. Lib. de dono pers. cap. 27.

Recentiores isti nihil horum huc usque intellexerunt. Nam siue medicina illa efficax Saluatoris nostri Iesu Christi primam credendi voluntatem nolentibus & repugnantibus inspiraret, in cuius intellectu peculiaris difficultas est, & Massilienses hallucinati atque turbati sunt; siue voluntatem, hoc est, volitionem iam existentem roboraret, vehementiam atque ardorem inspirando, virtutesque singulas potenter operando, æquè ad fatum quasi imminens recentiores, & ad libertatis extinctionem, & hortationum correptionumque interitum trepidant. Generaliter enim sentiunt, omnem talem gratiam, quæ non est *sine qua non*, sed *qua fit actio*: seu quæ non est talis, ut præbeat *posse si velis*: sed velle, quod potes, capitaliter inimicam esse libertati. Quod ex locis authorum istorum superius annotatis liquido constat, & apud eruditos notorium est.

N O T A L I X.

Meritum agnoscunt pariter in initio fidei; illi inuiti, hi palam.

Iam verò & alia nonnulla doctrinæ capita sunt, in quibus Massilienses atque recentiores vel omnino pares sunt, vel si quo discrepant, illos isti exorbitationis enormitate multum superant. Vtrique enim in initio fidei, quod cum gratia Adami *potentiali*, seu *sine qua non*, liberæ voluntati tribuunt, meritum agnoscunt. Nam illi dicunt, *Conueniens esse veritati, ut eo, merito, quo voluerint & crediderint à suo morbo se posse sanari, & ipsius fidei augmentum, & totius sanitatis suæ consequantur effectum.* Cuius plura testimonia in eadem Epistola videre licet.

Recentiores id ipsum fidei meritum palam receperunt. Cum enim putent se veros actus ex

Deo eos illustrante forsan intelligent, etiam gratia ista sufficiente, seu adiutorio *sine quo non* ad operandum vel credendum uti, non minus nostrum esse & humanæ libertatis officium, quàm si motibus naturalibus, siue ad bonum, siue ad malum nostra voluntate utrolibet se flectente uteremur; atque idè impossibile esse, ut opera aut fides quæ sic fiunt, sint specialia dona gratiæ Dei. Non enim donantur illa per adiutorium *quo possunt*, si volueris, fieri; sed per id, *quo reipsa fiunt.* Hoc autem non talis gratia donat voluntati, sed vice versa, voluntas tali gratiæ, licet neutra absque altera operetur. Ex quo fit, ut perinde ac si nulla gratia sufficiens aut congrua cum voluntate concurreret, ad liberum arbitrium referenda,

Vide l. 2. de grat. Christi Salu. latine

a Patres Conc. Carth. in Epist. ad Innocent. b Patres Conc. Mile. ad Innoc. c Ibidem. d Ibidem. e Epist. 95. ad Innocent. f Ibidem. g Patres Conc. Carth. h Rom. 7.

& perinde quoque (argumentando, non censendo loquor) iuxta S. August. Pelagio Recentiorum opinio accensenda videatur. Vera enim gratia Christi medicinalis fractæ libertati cœlitus impertita, cuius solius confessio Pelagianismum excludit, longè alterius rationis est; nec ullius alterius gratiæ quantumcunque magnæ & plausibilis coniunctio cum voluntate, uti vires perditas reddere, ita Pelagianismi inuidiam aut reatum diminuere aut abstergere potest. Pelagius enim ab Augustino & Patribus redargutus fuit, quod gratiam, quæ propriè Christi est, negando tolleretur, & per hoc aduentum & crucem eius euacuaret. Vnde gratiam, ad cuius confessionem vrgebatur, vocabant, a gratiam qua Christiani sumus; b gratiam Saluatoris; c gratiam Christianam; d gratiam Christi; e gratiam quæ reuelata est per passionem & resurrectionem Christi; f gratiam quæ per incarnationem vnigeniti donata est; denique g gratiam Dei per Iesum Christum, quam ex Apostolo ad Romanos didicerant h liberare nos à corpore mortis huius: hoc est, à vitiis & passionibus corporis mortis huius. Hæc autem gratia non est gratia illa sufficiens, qua etiam primus homo & Angeli indiguerunt, quando in primæ illius dignitatis præstantia creabantur; sed est gratia medicinalis, qua à vulneribus libero arbitrio inflicti per Saluatorem sanamur & liberamur. Quæ gratia tantum proportionem differt ab illa sufficiente, quantum morbus ab ægritudine. Itaque nullius gratiæ siue concursus Dei, siue gratiæ habitualis, siue sufficientis & congruæ, siue *sine qua non*, siue cuiuscumque alterius confessione se quisquam ab errore Pelagiano liberare potest, nisi illam gratiam confiteatur ad singulos actus necessariam, quæ nec Adamo, nec Angelis tanquam sanis data est; sed quæ hominum lapsorum arbitrio tanquam ægro, & sub peccati, hoc est, sub concupiscentiæ dominatione captiuo ac seruo, sanando, redimendo, liberando per crucem & mortem Iesu Christi Saluatoris reuelata atque donata est. Hæc non est sufficiens, non congrua, *sine qua non*, non concursus Dei, non habitus, sed illa tantum, qua depresso sub concupiscentiæ dominatu arbitrio fit ac datur actio. De hac sola August. & Patres disputant; hanc Augustinus explicuit: hanc gratiæ *sine qua non* opposuit: Hanc qui non admittit, etsi omnes alias fateatur, non Semi-Pelagiano, sed perfectio Pelagiano errore, si Augustini principiis credimus, detinetur. Omnium enim reliquarum gratiarum confessio, quod ad præsentis controversiæ cardinem spectat, perinde est, atque si nullam omninò fateretur.

gratia donante factos prædicare, quamvis non nisi naturalis libertatis fortis sint, nihil mirum, si etiam eorum gratiæ meritorios esse fateantur.

Sed in hoc nonnulla discrepantia est, quod Massilienses inuiti ad illam confessionem pertracti sint; Videbant enim intelligendi perspicaciâ, non aliud huiusmodi fidei initium esse, quàm naturalis fructum voluntatis, per quod gratiam sibi ipsos parere ac dare posse, palam profiteri formidabant. Hac igitur de causa, summopere meriti istius dignitatem extenuando eleuabant; quod nos fusi loco suo declarauimus, & paulò post aliquid adhuc dicturi sumus. Recentiores verò non penetrantes cardinem difficultatis, sine vllò scrupulo meritum in tali fide constituunt, & velut Catholicæ doctrinæ caput liberrimè profitentur. Non enim animaduertunt, se naturæ viribus, gratiæ Christianæ meritum attribuere, vt gratiam iam non sit gratia: atque ita in illud toties proscriptum se incidere, quod gratia secundum meritum detur.

Videl 8. de
her. Pelag.
cap. 17.

NOTA LX.

Meritum utrique valde deprimunt; sed illi operum cum gratia factorum; hi operum purè naturalium.

Sed ex alio latere Presbyteros Massilienses imitando, longè remotius quàm ipsi à veritate discedunt. Illi enim, ne gratiam gratuitam actibus fidei & orationis, quos non sine gratia per arbitrii sui libertatem proferre se posse stuebant, letali vulnere percuterent, dum non gratis daretur, sed quibuscumque exiguis fidei & orationis meritis redderetur, meritum istorum actuum vehementissimè depresserunt. Dixerunt enim fidem, orationem, pulsationem suam, Non esse condignam; esse tantum occasionem gratiæ conferendæ; ne irrationabilis munificentia Dei largitas, neue penitus dormienti aut inertis orio dissoluto sua dona conferre videretur; esse colorem sub quo gratia daretur, atque ideo gratiam Dei semper gratuitam perseuerare. Quæ latè in Semi-Pelagianæ hæresis declaratione deduximus.

Cass. lib. 12.
insit. c. 14.
Ibidem.
Collat. 13.
Ibidem.
Lib. 8. de
her. Pelag.
cap. 17.

Easdem & similes phrasas moderni isti Scholastici studiosè collegerunt, vt meritum actuum naturalium, quos infideles, faciendo viribus naturæ quod in se est, operantur, extenuando deprimant. Nam vt nihil de illis loquar, qui eos olim dispositionem, vel proximam, vel remotam ad gratiam vocauere, nostri de quibus agimus, qui istam phrasin vt iniuriôsam gratiæ declinarunt, dicunt eos a non propriè mereri; non reddere hominem dignum: esse tantum b subordinationem ad gratiam: esse c occasionem; d maximè decere Deum, vt misericordiam in eos effundat: e infallibili lege dare gratiam; hanc legem dandi gratiam esse rationi c maximè consentaneam, quam Pater cum Christo inserit: alioquin qua ratione verum erit, Deum velle omnes homines saluos fieri? Videri quippe incredibile & INDIGNVM infinita Dei clementia contrarium. Quæ sanè longè luculentiora sunt epitheta, quàm quibus paulò antè Cassianus vsus est. Nam quid est meritum de congruo, nisi id propter quod d e c e t gratiam dari à Deo, & non dari Deo indignum est? Nec enim quisquam sanus Catholicus dixerit, indignum esse Dei clementiam, si peccatoris cuiusquam etiam Christiana-

a Lessi. de
grat. effic. in
append. ad
c. 10. n. 30.
b Cap. 10.
nu. 3. & 4.
c Ibid. n. 2.
d Ibid. n. 3.
e Molina
apud. Lessi.
app. ad c.
10. n. 35.
Molin. q. 14.
nr. 13. dis. 10.
Ibidem.

ni preces non exaudiat, sicut multarum preces non exaudit, in quibus tamen meritum de congruo constituere solent.

Veruntamen quod Scholasticorum istorum exorbitantiam clarius indicat, Cassianus de actibus quidem naturalibus, qui tamen per gratiam primi hominis, qualem Scholastici isti norunt, fierent, loquebatur; vt supra nonnihil, & alibi latè demonstratum est: hi verò Scholastici de illis actibus bonis, qui absque omni omnino gratia, non solùm Christi Saluatoris, sed etiam primi hominis, per puras naturæ perditæ vires proferuntur: à cuiusmodi bonis actibus Massilienses isti plerumque horruerunt. Quapropter quantum gratia primi hominis nudam naturam superat, tantum hallucinationis enormitate Massilienses à recentioribus nostris superantur.

Lib. 8. de
heresi Pe-
lag. c. 6. 7.
& sequ.

NOTA LXI.

Multæ propositiones apud utrosque verae. Prima: Gratia non sibi subiicit humanam voluntatem.

Iam verò ex his quæ diximus funditus illarum propositionum damnatarum sensus intelligitur, de quarum aliquibus superius nonnihil locuti sumus. Prima est, quod Voluntas hominis diuinæ gratiæ sibi pareret opem; non gratia humanam subiiceret voluntatem. Significabant enim Massilienses, voluntatem hominis, dum naturali libertate, quamvis cum gratia sine qua non, credebatur Deo, efficere vt eâ siue occasione, siue colore, siue merito, Deus gratiam illam Christi largiretur, qua voluntas ad incrementum fidei, virtutesque omnes Christianas, Deo donante pertingeret. In qua sanè sententia gratia Christi non subiiciebat sibi voluntatem, sed illa iam ante subiecta Deo, gratiam sibi ipsa suâ potestate pariebat. Loquuntur enim de illa vera gratia medicinali Christi Saluatoris, quam solam vel penè solam, Augustino teste, vniuersæ Scripturæ & Ecclesiastica monumenta prædicare videntur.

In Epist.
Prosp. Aug.

In qua quidem priore sententiæ illius parte, recentiores isti Massiliensibus dissimiles planè sunt. Nam quia veram illam Iesu Christi medicinalem gratiam non aliter norunt, quam vt oppugnent & expugnent, nunquam etiam in illorum sententia, voluntas hominis diuinæ gratiæ sibi parit opem, vtpote cuius nunquam se indigere profitentur. Miseram enim voluntatem suam tanta libertate vtrimque præditam putant, vt cum sola illa Adami & Angelorum gratia, quæ nullo pacto est Christi medici & Saluatoris auxilium, se non solum credere, vt Massilienses, sed & diligere Deum, & omnia omnium virtutum opera se perficere posse arbitrentur. Ex quo nascitur, vt propositionis quoque istius pars posterior, in istorum opinione non secus ac Massiliensium, verissima castissimæque sit. Nunquam enim apud ipsos gratia sibi humanam subiicit voluntatem. Non illa Adami, quia illa nunquam habet, aut habere potest hoc officij, cum nihil tribuit, nisi posse si velis, & ipsa voluntas gratiam subiiciat sibi: non vera Christi gratia, quia illam quam possunt remotissimè ab omnium fide & sententia exterminant.

Vide Epist.
95.

N O T A L X I I.

Secunda: Ut à peccato purgemur voluntatem nostram Deus exspectat.

Altera à Massiliensibus asserta & à Concilio Arausico damnata propositio est, quòd, *Conc. Araus. sic. can. 4.* *Ut à peccato purgemur, voluntatem nostram Deus exspectat; non autem, ut etiam purgari velimus, per sancti Spiritus infusionem & operationem in nobis fiat.* Quod eo sensu asseriebant, quia censebant impetiri nolle Deum infidelibus peccatorum purificationem, siue remissionem, nisi prius possibilitate seu libertate naturali crederent, eo modo quo istud Massilienses cum gratia Adami fieri posse statuebant, ut supra declaratum est.

Idem omnino recentiorum opinio velut certum & in confesso statuit. Neque enim putant, haud secus ac Massilienses, per S. Spiritus infusionem & operationem fieri, ut velimus; quasi Deus per verum adiutorium medicinale Christi Salvatoris ipsum velle largiretur: sed per auxilium sine quo non operari tantummodo posse si velit, ita ut velle purgari, naturali libertati superstiti relinqueretur. Hoc verò ipsum & nihil aliud est, exspectare Deum, ut purgari velimus; quemadmodum etiam supra exposuimus.

N O T A L X I I I.

Tertia: Sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, &c. nobis misericordia confertur diuinitus.

Tertia est, quòd *Conc. Araus. sic. can. 6.* *sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, querentibus, pulsantibus, nobis misericordia conferatur diuinitus; non autem ut credamus, velimus, vel hæc omnia sicut oportet agere valeamus, per infusionem & inspirationem sancti Spiritus in nobis fiat.* Quibus verbis hoc Massilienses intendebant, quòd Dei misericordia gratiam tribuens daretur hominibus credentibus, & volentibus, & illos actus exercentibus sine gratia Christi Salvatoris, qua ipsum velle, credere, desiderare, petere, &c. inspiratur. In his enim actibus meritum diuinæ misericordiæ collocabant. Putabant enim non esse opus gratiâ Christi Salvatoris voluntati actus illos infundente ac tribuente, sed satis ad eos efficiendos robustum esse liberum arbitrium cum solo primi hominis adiutorio, quo donetur ei tantum posse si ipsum arbitrium velit, quemadmodum in præcedentibus à nobis paulò ante, & aliis locis ex professo explanatum fuit.

Vide lib. 8. de heresi Pelag. c. 6. & seq. Hæc verò ipsissima est recentiorum sententia; quam ex professo in omnibus disputationibus suis hæc de re passim tradunt. Nec isto adhuc contenti ulterius docent, non solum petentibus & volentibus cum ista Adami gratia, diuinitus conferri misericordiam; sed etiam petentibus, desiderantibus, conantibus per solam naturalis arbitrij potestatem, sine vlla gratia etiam *Lib. de grat. efficaci cap. 10. nu. 3.* *sine qua non, misericordiam tribui, & oppositum indignum esse misericordia Dei.* Nam verba Lessij sunt de faciente quòd in se est per puras naturæ vires: *Maxime decere Deum, ut in primis in eos suam misericordiam effundat, qui ei impedimenta non obii-*

A ciant, & viribus naturæ rectè uti conantur. Et Molinæ: *Incredibile videtur, & indignum infinita Dei clementia clausisse eum viscera misericordiæ suæ, ut constitueret, quicquid talis peccator ex suis naturalibus facere attentaret, nunquam se opem laturum, ut à peccatis resurgeret.* *Molin. q. 14. art. 13. disp. 10.*

Quæ profectò Massiliensium dictis à Concilio damnatis, longè ac diuersis ex causis iam supra tactis deteriora sunt. Nam consequenter in eodem loco nudis viribus naturalibus tribuit, *Ibidem.* *ag gredi velle opus aliquod ex iis quæ ad iustificationem spectant; desiderare ut filij Dei fiant; facere aliquid ut fidem amplectantur, vel ut à peccatis doleant; conatus aliquos edere; conari Evangelicæ doctrinæ assentiri, & similia.* Quibus addit excellentiora Lessius: *Less. loc. cit. Num. 4.* *Flagitius abstinere, quo excellentius vix Christi gratia tribuit; Secundum dictamen rationis velle viuere, prædicationem Evangelicam perpendere, ut possint ad fidem & iustitiam peruenire; concipere ingens desiderium cælestis beatitudinis, & petere à Deo ad illud perducere.* Denique propositum rectè viuendi, *Apud. Less. in app. ad c. 10. nu. 34. lib. cit.* *sequendi dictamen rationis, emendandæ vitæ, nemini faciendi quòd tibi nolis fieri, placendi Deo, & similes actus, absque vllò auxilio supernaturali conceptos.* De cuiusmodi actibus, &c. cur non possint dici dispositiones remota ad auxilium gratiæ? Quam ista & huiusmodi ex diametro S. Prosperi & Augustini doctrinæ repugnent. Recentiores isti nullo pacto vident, quia ab eorum principiis diiunctissimi sunt. Quòd quia non est hic iterum demonstrandi locus videat Lector ea quæ lib. 3. & 4. totò de Statu naturæ lapsæ diximus.

Nec verò sese præclare tutatos putent, quòd dicant huiusmodi opera: *Non fieri sicut oportet, prout ex eodem Concilio Massilienses hoc fieri voluisse, perspicuum est.* Non enim satis attendunt isti Doctores, quid sit opus aliquod bonum fieri sicut oportet. Exponunt hoc ipsi quidem diuersis ac miris modis, qui nunquam antiquis gratiæ defensoribus vel in mentem inciderunt, prout cuiusque sententiæ magis expedierit: sed si Augustin. mentem assecuti essent, ex cuius doctrina verba ista sumpta sunt, iam intelligerent, opus fieri sicut oportet non aliud esse, quam rectè, sincerè, ex animo, non carnali intentione fieri. Quòd qui accuratius assertum, & plenius sibi persuasum velit, legat ea quæ diuersis locis diximus. Ista verò ratione posse naturæ nudæ viribus opera ista bona fieri, sententia inter ipsos explorata est.

N O T A L X I V.

Quarta: Humilitati & obedientiæ humanæ subiungitur gratia adiutorium.

Quarta est, quòd humilitati, aut obedientiæ humanæ subiungerent gratia adiutorium, nec ut *Conc. Araus. sic. can. 6.* *obedientes & humiles simus, ipsius gratiæ, donum esse consentirent.* Sentiebant enim gratiæ Christianæ adiutorium quò Deus operatur in nobis velle & perficere, non dari nisi postquam humiliando nos sub autoritate primæ veritatis reuelantis, obediuissemus fidei, credendo per humanæ voluntatis vires huc illuc cum adiutorio Adæ sese flectentis, propositæ veritati. Nam hoc est illud decantatum initium fidei, quòd non nisi nos humiliando sub potenti manu Dei, & obediendo prædicationi, obtineri poterat. Hoc item quòd adiungitur, quòd nollent huiusmodi obedientiæ

tiam esse DONVM GRATIÆ DEI. Non enim A gratia Adami, siue sufficiens, siue congrua, siue sine qua non: sed sola medicinalis Christi Salvatoris gratia donat, velle, & obedire, & credere reuelanti Deo. Quicquid aliter cum quocunque gratiæ adiutorio sit humilitas & obedientia humana est, & liberi arbitrij foetus.

Recentiores multò longiùs recesserunt. Nam præter quam quod similiter sentiunt non esse ipsius gratiæ Christianæ (de qua semper sermo est) donum vt obedientes fidei atque humiles simus, sed hoc fieri cum solo adiutorio sine quo non flexibilitate, seu vt Cælestin. Papa loquitur, *possibilitate voluntatis naturali*, ne quidem subiungunt illi obedientiæ gratiæ veræ adiutorium, sed sicut obedientiam fidei, ita obedientiam quoque omnium mandatorum fieri posse naturalibus iisdem viribus tradunt, Deo sublimem istam obedientiam per veram Christi medici gratiam non inspirante, vel donante.

NOTA LXV.

Quinta; Aliqui per liberum arbitrium ad gratiam baptismi venire possunt.

Conc. Araus. sic. can. 8. Quinta est, quod Massilienses, aliquos per liberum arbitrium ad gratiam baptismi posse venire contendere. Nempe quia sentiebant, posita sola primi hominis gratia sine qua non, solum liberum arbitrium sufficere non minus nunc, quam in Adamo suffecit, vt ad baptismi gratiam volendo accedamus. Nam vt ad Adamum istud potuisse Concilium nobis indicaret, statim adiecit, quod iis qui hoc statuit: *Non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis asserit infirmatum*: quasi diceret, rectè hoc asseretur si liberum arbitrium per peccatum primi hominis non esset infirmatum, sed in suo naturali vigore & possibilitate persisteret. Quam ob causam etiam inferius dicit: *Per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuisse liberum arbitrium, vt nullus postea aut diligere Deum sicut oportet (id est, non carnaliter) aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum esse possit.* Apertissimè per illud (*postea*) significans, antea id primos homines per liberum arbitrium potuisse: quia quando nulla interiùs concupiscentiali seruitute premebatur, nulla rixâ turbabatur, cum solo auxilio istius status proprio, sine quo nihil poterat, liberum arbitrium sese ipsum naturalibus viribus suis ad credendum, volendum, diligendumque flectebat. Attenuatum verò & infirmatum nihil istorum postea potuit, sed medicina gratiæ potentior ipsius imbecillitati opitulante, velle credere, diligere voluntati fracta primauâ libertate claudicanti largiendum fuit.

Recentiores nostri longè animosius & periculosius in hac re progressi sunt. Non enim solum ad baptismi gratiam per liberum arbitrium sed ad iustitiam, ad mandatorum omnium obseruationem, ad perfectionis apicem; ad ipsum cælum per liberum arbitrium se venire posse contendunt. Nam in omnibus istis sublimibus & heroicis operibus, nihil omnino vltius postulant, quam illam solam gratiam, cum qua primus homo ante peccatum per liberum arbitrium illa omnia poterat præstare, si vellet; & Angeli re ipsa volendo præstiterunt, gratia non donante vt vellent. Absurdissimum enim putant, quòd præter posse credere, & perseverare, si velis,

Deus per gratiam potentior etiam ipsum credere, & velle, & venire ad gratiam baptismi, & perseverare largiatur. Tam densæ tenebræ sunt, in quas ista cœlestis sanctissimi profundissimique Doctoris doctrina mersa atque abstrusa est.

Plures huiusmodi propositiones afferri possent, tum aliunde, tum ex Concilio Arausicano, quas non solum recentiores cum Presbyteris Massiliensibus amplexi videntur, sed plerumque deterius aliquid eis addidisse. Verum ex iis quas hic declarauimus, cæteræ penè similes, & in iisdem principiis fundatæ sine difficultate intertingi possunt. Nunc tempus est, vt aliquid etiam de prædestinatione dicamus, quam trique machinati sunt.

CAPVT IV.

QVID PRÆDESTINATIONI apud vtrosque commune, quid proprium.

NOTA LXVI.

Vnum Dei propositum in duo diuidunt, in conditionatum & absolutum. Hoc postremum concipitur post præuisionem fidei & meritorum.

GRATIA & prædestinatio pari ferè passu se inuicem consequi solent. Ex quo fit, vt quisquis in asserenda gratia hallucinetur, vix rectum iter tenere in prædestinatione possit. Itaque quia gratia Massiliensium atque recentiorum istorum, de quibus hactenus, est prorsus eadem vel simillima; in prædestinationis etiam explicatione consentiunt. Quod paucis ad complementum huius operis studioso talium rerum Lectori declarandum est.

Et primum quidem vnicum istud decretum Dei, quo homines ex massa perditionis ad æternam beatitudinem per gratiam seu per gratuita merita efficaciter iuxta sancti Doctoris mentem, prædestinantur, Massilienses duritie talis propositi prædestinantis territi in duo partiti sunt; quorum vnum esset generale respectu vniuersorum hominum, quos Deus pariter saluos fieri vellet; alterum speciale respectu certorum quibus beatitudinem actu dandam efficaciter decerneret. Illud conditionatum esse statuebant si & homines vellent, & per ipsos non staret; hoc absolutum. Illud ante omnium operum etiam fidei præscientiam, à Deo, dum sola misericordia lapsum genus humanum reparare vellet, conceptum esse; hoc ex præscientia fidei & meritorum. De primo illo generali & conditionato proposito, quod non habet rationem prædestinationis, sed præambuli cuiusdā generalis ad redemptorem humano generi mittendum, & sufficientem, vt aiunt, gratiam assequendæ beatitudini præparandam, iam supra satis diximus, & summam vtriusque conuenientiam demonstrauimus. Nunc de absoluto aliquid adiciendum est.

Massilienses igitur omnes apertè decernebant, propositum absolutum largiendi cuiuspiam beatitudinem, quod propriè ipsis prædestinatio est & electio sæpius vocatur, non nisi ex præuisione, & post

Prosp. in
Epist. ad
August.

Lib. 8. c. 21.

Lessi. de præ.
sect. 6. n. 73

& post præuisionem fidei & meritorum, & perseuerantiæ in vtrisque concipi. Exsertis verbis hanc eorum sententiam Prosper expressit: *Qui autem credituri sint, quique in ea fide, quæ deinceps per Dei gratiam sit iuuanda, mansuri sint, præscisse ante mundi constitutionem Deum; & eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vita bono fine excessuros esse præuiderit*, Sententia ista Massiliensium clara & certa est, de qua qui plura velit, legat ea quæ libro octauo de hæresi Pelagiana diximus.

Consentiunt ad amissim recentiores. Horrent enim velut mortem, quod Deus proposito suo efficaci perducendi quempiam ad regnum suum, præscientiam fidei ipsius, & operum, & perseuerantiæ anteuertat. Itaque ex professo istam Massiliensium doctrinam tradunt, & mortuus tenent: *Deus non statuit*, inquit Lessius, *absolutio decreto ante præuisionem operum aut finalis status, qui sint saluandi, aut damnandi*. Et in illa sectione crebrò repetit, in potestate hominis esse, ut sua prædestinatio compleatur, hoc est, ut Deus eum ad vitam æternam efficaciter eligat: nempe quia ut explicat, efficere potest sua libera voluntate, ut Deus præuideat conditionem, quæ ex parte hominis requiritur, fidem scilicet, & opera bona, & perseuerantiam. Idem Molina, idem Vasquez, idem Valentia ut certum tradunt.

N O T A L X V I I.

Illæ fides & merita cum adiutorio gratiæ comparanda sunt.

Nec tamen Massilienses ita crudè istud intelligebant, quasi vel fides, vel opera, vel in vtrisque perseuerantia, tanquam puris naturæ viribus à se proferenda præscirentur à Deo; vel propter merita & perseuerantiam purè humana, tanquam sine ullo gratiæ adiutorio comparata, eligerentur ad regnum Dei: sed sensus eorum erat, quod propter fidem & merita cum adiutorio gratiæ comparata ad æternam vitam eligerentur. Nam ideo expressè dicit eos tenuisse Prosper, quod qui in ea fide, quæ deinceps per Dei gratiam sit iuuanda, mansuri sint, præscisse ante mundi constitutionem Deum, & omnes eos prædestinasse, quos bono fine excessuros esse præuiderit. Nam bono fine, nihil aliud est, quàm in bonis operibus per Spiritus sancti gratiam proferendis. Quod idem Prosper declarat euidentius, quando eos sentire tradit, quod ob hoc Deus alios vasa honoris, alios contumeliæ fecerit, quia finem vniuscuiusque præuiderit; & sub ipso gratiæ adiutorio in qua futurus esset voluntate, & actione, præscierit. Ex errore S. Augustini ante Episcopatum id ipsum liquet. Sentiebat enim, quod quem Deus crediturum esse præscierat, ipsum eligeret, cui Spiritum sanctum daret; ut bona operando etiam vitam æternam consequeretur. Quæ Augustini verba ab Hilario relata Massilienses se acceptare testantur.

Arripuerunt eandem doctrinam recentiores. Notorium est enim hanc eorum esse sententiam quod eos Deus eligit ad regnum suum, quos & credituros, & bene victuros cum adiutorio gratiæ Dei, & sub eodem adiutorio gratiæ bono fine excessuros esse præuiderit. Quod fit ut Vasquez planissimis verbis dicat, non errasse hac in re, & rectè sensisse Semi-Pelagianos. Nimirum, ne si errassent, ipsum quoque errasse sequeretur.

Tom. 3.

N O T A L X V I I I.

Discrimen, quod Massilienses veram Christi gratiam intelligerent; recentiores non.

I N vno tamen à recentioribus Massilienses discrepant: quod hi fidem & perseuerantiam in eadem fide cum solo adiutorio gratiæ primi hominis sine quo non, à se per liberum arbitrium afferri posse contenderent; opera verò per veram Christi gratiam, seu per Spiritum sanctum, ut Augustinus in eorum errore positus loquebatur, sibi donanda faterentur. Hoc est enim illud quod dicunt, *sub adiutorio gratiæ*: Item, *quæ deinceps per gratiam sit iuuanda*. Intelligunt enim illam veram & medicinalem Christi Saluatoris gratiam, quam Scriptura, & Ecclesia, & Augustinus prædicabant, eo quod palam se abominari Hilari, ad & damnare testarentur, si quis quicquam virium in aliquo remansisse, quo ad sanitatem progredi posset, existimaret.

Recentiores è contrario nec istam quidem gratiam ad vllum opus bonum admittere volunt; sed sola illa gratia sine qua non, seu potentiali, & sufficiente contenti, qua Massilienses se tantummodò credere posse censebant, se satis liberos & sanos, & potentes putant, ad efficienda quælibet opera quantumcumque difficilia. Atque idè illos ad regnum eligi putant, quos Deus per liberum arbitrium credituros, per liberum arbitrium operaturos, & per liberum arbitrium perseueraturos esse præsciuerit. Nam illud adiutorium gratiæ, sine quo non, nullo pacto impedit, quo minus opera quæ per liberum arbitrium eo concurrente producuntur, sint merita humana & liberi arbitrij; non diuinæ gratiæ, aut sancti Spiritus munera quæ credentibus donet.

N O T A L X I X.

Vtrisque prædestinatio completa est ex præscientia fidei, & meritorum.

E X istis principiis Massilienses inferebant, prædestinationem completam ad regnum Dei esse ex præscientia: nempe fidei & meritorum. Attestatur eis Prosper, dum indicat eos propositum & prædestinationem secundum præscientiam recepisse.

Non dissentitur hoc ipsum de se isti recentiores: sed tanquam capitalem sui dogmatis sententiam tradunt.

N O T A L X X.

Prædestinatio vtrisque retributio.

H Inc vltèrius Massilienses non aliud prædestinationem esse sentiebant, quam retributionem, hoc est, non esse gratuitam voluntatem Dei, liberandi hominem: sed voluntatem retribuendi ei debitam mercedem: ut quemadmodum in tempore regni Dei assignatio non erat nisi pura merces meritorum, non gratia Dei, ita & in præscientia, prædestinatio non esset aliud nisi talis mercedis retributio. Designat hoc Prosp. cum exposita Genuensibus ista prædestinationis natura dicit: *Ut ipsa Electorum prædestina-*

S I

In Epist. ad
Hilar.

In resp. ad
8. dubium
Genuens.

Faus. lib. 2. cap. 3. *ratio non sit nisi retributio.* Et euidenter Faustus: *Præscientia itaque gerenda prænosce, postmodum prædestinatio retribuenda præscribit. Illa præuidet merita; hæc præordinat præmia. Præscientia ad potentiam; prædestinatio ad iustitiam pertinet. Præscientia de alieno subsistit actu, prædestinatio autem de iudicio suo, &c. Ac sic nisi præscientia explorauerit, prædestinatio nihil discernit.*

Coguntur, velint nolint, idem ipsum sentire recentiores. Nam quia sentiunt, non Deum per adiutorium quo efficere ut homines velint, credant, operentur, & perseuerent; sed hæc omnia humana (quamuis non sine adiutorio sine quo non) voluntate proferri: hinc necesse est, ut tota eorum prædestinatio, non sit aliud quam pura retributio. Quisquis enim vel fidem, vel opera, vel perseuerantiam humanæ libertati etiam sub & cum talis gratiæ adiutorio tribuit, omnem gratuitam prædestinationem radicitus tollit. Nihil enim relinquit, ratione cuius propriè & specialiter gratuita esse possit, neque formaliter neque in radice. Non formaliter, quia sic est actus iustitiæ qua meritis merces condigna retribuitur: quod, neque recentiores isti negant. Non in radice quia gratia ista primi hominis seu habitualis, seu sufficiens, seu congrua, seu quocumque nomine appellaueris, non tribuit vlllo modo merita seu opera bona, aut perseuerantiam, sed est adiutorium gratiæ tantummodo *sine quo non*, tribuens voluntati *posse si velit*; velle autem, & consentire, & operari, & perseuerare in quo solum & propriè meritum situm est, ab ipsa hominis voluntate, non à tali adiutorio gratiæ, expectandum est. Nam inde phrasæ istæ recentiorum aper-

Leß. de gra. efficac. c. 18. num. 1.

Cap. 12. n. 1. Ibidem.

Ibid. c. 4. num. 16.

tissimæ: *Deus expectat consensum voluntatis, cuius vsui subest gratia, ita ut hæc efficacia gratiæ in actu secundo ab vsu voluntatis quodam modo pendeat. Vbi hoc auxilium præueniens dedit, iam omnino expectat, ut cooperemur suæ gratiæ. Expectat, ut faciamus bona opera, alias regnum suum non daturus. Totum relinquit nostræ libertati ut consentiamus. Quod alibi declarat comparatione habituum & concursus Dei: *Habitus voluntatis, & exilium præueniens solum expectant, ut potentia voluntatis suum influxum in actum conferat. Simili modo ut Deus concursus suum conferat, expectat concursus liberi arbitrij. Quæ manifestissime declarant, quantumcumque magna gratia istius ordinis & operationis ad credendum, ad operandum, ad perseuerandum cōferatur, nihil omnino esse in ista gratia, sicut nec in ipsa potentia liberi arbitrij, vel in habitu fidei, aut charitatis, quo prædestinatus à reprobato, eligendus ad regnum celorum ab excludendo differat: sed primam differentiam fieri per liberum flexum (non sine gratia) humanæ voluntatis. Et in illo esse meritum, propter quod ad regnum prædestinetur, aut eligatur. Vnde impossibile est, ut ista prædestinatio aut electio sit specialiter gratuita: sed mera, & propriè dicta merces humanorum & meritorum. Quod qui plenius intelligere desiderat, legat ea quæ de merito & præmio primi hominis & Angelorum disputauimus. Hoc vero ita Massiliensibus perspicuum fuit, ut quamvis & fidem cum gratia Adami à se proferri, & opera per veram Christi gratiā à Deo sibi conferri faterentur, quia tamen suum, non gratiæ esse sentiebant, quod actu sua libertate crederent, & in eadem fide sua libertate persisterent, non gratia ut actu crederent & persisterent, sibi largiente; nunquā tamen ausi sunt fidē, vel perseuerantiam in fide donum Dei, vel electionem ad re-**

A gnum prorsus gratuitam profiteri. Quis enim nisi insipiens, qui nesciat quid loquatur aut de quibus affirmet, non statim aduertat, non illius esse victoriam, qui militi equum, & arma, vel ipsam potentiam voluntatis dedit, quibus ignaui vel non vtuntur vel abutuntur: sed illius qui strenuè pugnam armis istis adiutus capeffuit, & hostem strauit? Illius ergo meritum est, illius præmium, quod ei nihil est aliud, quam merces meriti, non speciale gratiæ donum.

NOTA LXXI.

B *Discrimen, quod aliquid gratuiti inuolueret Massiliensium electio ad Regnum: recentiorum nihil omnino.*

I N vno tamen aliquid est discriminis, quod Massilienses aliquid fateri in prædestinatione completa cogerentur, quatenus operum bonorum merita, etsi non fidem, per veram Christi gratiam sibi donari sentiebant. Quod Christi adiutorium cum recentiores prorsus abiiciant, nihil gratuiti in prædestinatione agnoscant, necesse est.

NOTA LXXII.

C *Numerus Electorum non est eis definitus ex voluntate, & prædefinitione Dei.*

E X isto igitur capite proficiscitur, quod Massilienses omnino fateri nollent definitum esse ex voluntate Dei certum ac prædestinatum electorum numerum, qui nec augeri posset nec minui. Quod eos de numero illo non ex Dei præscientia, sed ex eius voluntate & constitutione humanam præueniente voluntatem definito intelligere, perspicue ex eorum principiis & verbis demonstrauiamus.

Prosp. in Epist. ad August.

Vide lib. 8. de hæresi Pelag. c. 22.

Toto corde & ore hoc ipsum recentiores isti clamant. Audi Lessium cæteris animosiores: *Si numerus saluandorum, qui nec augeri nec minui potest, nullo operum vel laborum nostrorum habito respectu, immutabiliter est definitus, &c. perspicuum esse putant, tolli omnem sollicitudinem rectè viuendi. Et quare tandem? Respondet: Quia si illo numero es comprehensus, nulla incuria faciet, ut excidas: si non es comprehensus, nulla sollicitudo inuabit ut inires. Et alibi: Si non sum de numero sic electorum, frustra præcepta seruo; &c. Omnibus enim ista non possum intrare in istum numerum, extra quem nemo saluatur. Et aliquot sectionibus interpositis: Nullum ex parte sua certum numerum definiuit, neminem exclusit. Et mox iterum: Faceffat ista imaginatio, &c. Nonne Massiliensium audire tibi videris voces, quibus virtutes tolli dicebant, si*

Leß. in præ. lib. de præd. & reprob.

Ibid. Sect. n. 14.

Sect. 6. n. 81

E *Dei constitutio humanas præueniat voluntates? Quibus superfluum laborem iactabant, si nequereiectus à tali numero, vllā industriā posset intrare, neque electus vllā negligentia posset excidere? Quibus molestissime se ferre testabantur, quod, quoquo modo se egerint, non possit aliud erga eos, quam Deus definiuit, accidere? Quibus partes constitui nolebant, quibus nec addiciendum sit aliquid, nec detrahendum, ut de aliis ad alios nullus possit accedere. Nam ipsi prædestinationem & electionem secundum præscientiam recipiendo, etiam consequenter certitudinem Dei expresscientia non solum absoluta, sed etiam conditionatā integerrimè fatebantur: prout ex præcedentibus liquere potest, & nos alibi latius explicauimus.*

Prosp. & Hilar. in Epistolis ad August.

Vide lib. 8. de hæresi Pelag. cap. 22.

NOTA LXXIII.

Prædestinationum errorem utrique impingunt aduersariis suis.

D Enique cum durissima Massiliensibus Augustini & Prosperi sententia videretur, Prædestinationum hæresin eis impudenter impegerunt: quod ex obiectionibus Gallorum, sed maxime Vincentianis perspicue patet. Nam hæresin istam plerisque modernis Scriptoribus commemoratam non aliud esse nisi calumnias Massiliensium, quibus Augustinus, & Prosper, & Augustinianæ doctrinæ sectatores appetiti sunt, fusè & clarè, quantum arbitror, à nobis demonstratum est, cum de Semi-Pelagiana hæresi tractaremus.

Ibid. c. ult.

Nec in hoc recentiores à Massiliensibus dissimiles esse voluerunt. Totis enim quibus possunt viribus, erroris istius inuidiam doctrinæ alterius patronis affricant. Nam quid est aliud illa doctrina, quæ prædestinationis prædicatione tollit ab homine liberum arbitrium, fato humanam vitam premit, barathrum desperationis aperit, sollicitudinem aufert vitæ bonæ, exhortationes, correptiones, præcepta, consilia, merita, præmia è medio tollit; denique quæ Deo cum Caluino ascribit peccata reprobtorum, quàm error, & hæresis Prædestinatio? Nam hæc & huiusmodi Prædestinatio tribuuntur, & Augustino à Massiliensibus impacta sunt: quorum vestigia usque ad ipsas calumnias, quas ipsi veritatem esse sincerè putant, sibi terenda iudicarunt. Hinc est illud planissimum Gregorij de Valentia, quo Prædestinationum errorem ex ista sententia prædestinationis consequi supra dicentem audiuius.

Vide sup. c. 1. nota 18.

CAPVT V.

Q VIBVS VTRIQUE ARMIS pugnaverint; quibus gradibus in illam sententiam lapsi sint.

NOTA LXXIV.

Iisdem rationibus vtuntur ad prædestinationem & gratiam suam asserendam.

C V M ergo error Massiliensium, & opinio recentiorum tam accuratè inter se consentiant, vt exceptis iis quæ recentiores addiderunt, vnam eandemque sententiam arbitrari quis posset, iisdem quoque argumentis, & armis vsi sunt ad eam fundandam tuendamque Rationibus, Scripturis, Patribus, eodem lubrico in præcipitium ducti. De rationibus nihil est quod vltius satagamus, cum eas abundè in præcedentibus tetigerimus. Nam pleraque quæ contra prædestinationem & gratiam utrique eadem omnino protulerunt, humanæ ratiocinationis ebullimenta, & carnalis præsumptionis terculamenta fuisse vidimus; quæ velut præsentissimum interitum suum à solo Deo & incerta eius voluntate dependere formidat. In his igitur iisdem prorsus comminiscendis, simillimos eos fuisse demonstrauius.

NOTA LXXV.

Iisdem quoque Scripturis eodem modo explicatis.

Q VOD si Scripturas cõsulamus, quibus Christiana fides niti debet, liquido profectò deprehendet quisque curiosior, Scripturas pleraque, & penè omnes capitales & fundamentales, ex quibus prædestinationem suam, & gratiæ modulum utrique fabricarunt, eodem ab utrisque modo expositas esse: quarum explanationes, relicto Aug. duce gratiæ peritissimo, vel ab ipso Pelagio, vel à Pelagianizantibus, vel authoribus quos ipsimet subinde suspectos esse profitentur, Græcis deriuauerint. Quod nisi ad oculum ostendi posset, nemo modestior, facile crederet. Aliquas igitur operæ pretium est in medium adducere; nequis verba potius, quam res ipsas sibi dari arbitretur.

Primus igitur locus de prædestinatione capitalis est apud Apostol. *Huius qui secundum propositum vocati sunt sancti.* Roman. 8. Quem Lessius ita exponit, vt secundum propositum vocari nihil aliud sit, quàm non secundum opera, sed ex gratuito Dei beneplacito, hoc est, gratis. Lib. de prædest. sanct. sect. 3. n. 30. Quod quamuis etiam illo loco significetur, hoc tamen solum dumtaxat significari, & nō simul completam prædestinationem seu voluntatem cōferendæ efficacem gloriæ, ab Aug. mente valde alienum est: sicut hoc ipse Lessius non diffitetur: *Quam vim habeat ista phrasin, inquit, iuxta mentem sacre Scripturæ, infra ostendetur: vt vero vsurpatur à diuo Aug. habet aliquid obscuritatis, & fateor significare prædestinationem completam, & conuenire solis saluandis.* Lib. de prædest. sanct. sect. 4. n. 47. Quasi Aug. non iuxta mentem sacre Scripturæ phrasin istam explicuisset, sed Lessius. At Pelagius hoc ipsum eodem modo sibi voluit quando locum explicans in Commentario, quos gratis, inquit, vocauit ad salutem, &c.

Alter est ibidem: *Nam quos præscit & prædestinavit conformes fieri imaginis filij sui.* De quo loco Lessius: *hic locus rectissimè sic explicari potest: quos præscit, id est, quorum præscit fidem & dilectionem, eos prædestinavit vt essent similes filio; citatque Origenem, qui Pelagij in Scripturis & rationibus excudendis, totaque Pelagiana hæresi formanda Magister fuit, vt alibi declaratum est. Et eundem in obscura illa questione non pauci Græci in quibusdam infeliciter imitati sunt. Eodem igitur modo explicat Pelagius: Ergo quos præuidit conformes futuros in vita, voluit vt fierent conformes in gloria.* Pel. in comm. loci. Lib. 6. de hæresi Pelag. c. 13. 14. 15. 16. 17. Pel. in Comm. Less. ibid. sect. 3. n. 30. & 31.

Tertius, quis accusabit aduersus Electos Dei: Vbi omnes omnino iustos Lessius putat Electos dici, & non solos eos, qui ad gloriam destinati sunt, vt Aug. intelligere solet. Eodem modo intelligit & Pelagius & Ambrosiaster Semi-Pelagiana hæresi plenus: *Quos Deus elegit credentes, inquit Pelagius, ac signis & virtutibus iustos ostendit, & expresse aliquoties notat de omnibus sermonem esse.*

Quartus, Miserebor, cui misereor, &c. Lessius exponit, quod Deus potest suam gratiam dare cui placuerit: placet autem credentibus. Pelagius vero: *Illius miserebor quem præscit misericordiam posse promereri, nempe per fidem de qua tractabat. Id ipsum Ambrosiaster tradit, & Faustus: Quem iustum esse perspexero.* In Comm. Less. sect. 3. n. 33.

Quintus, Igitur cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Lessius: *Respicit ad incredulos Iudeos, & gentes credentes: Illos in peccatis & infidelitate obdurari* Faust. lib. 1. cap. 13.

*Wide lib. 1.
operis imp.
apud Aug.
Ad c. 9 in
fine vers. 43*

Ibid. n. 38.
In Comens.

Leß. n. 42.

Leßfeld. 3.
m. 32.

Lib. i. oper.
imp apud
August.

Epist. ad
August.

*Hilar. ad
August.*

Vide l. 6. de
hæc. Pelag.
c. 13. 14. 15.
16. 17.

Lib. de pra.
SS. c. 4.

Vas. in I. p.
disp. 89. c. 3.

NOTA LXXVII.

Magni faciunt Augustinum, uno doctrinae capite excepto.

ET quamvis Græcis Massilienses adhærescerent, magni tamen fecerunt Augustinum, & quasi inuiti in isto doctrinae capite reliquerunt: Sed plane, inquit Hilarius ad Augustinum, illud tacere non debeo, quod se dicant tuam sanctitatem, hoc excepto, in factis & dictis omnibus admirari.

Hilar. in Epist. ad August.

Nec dissimiliter recentiores Augustinum extollendo magni faciunt; sed cum ad rem veniatur, in hoc articulo prædestinationis & gratiæ, ab eo discedendum putant: Imò, verò, ait Molina, esto hi duo Patres (Augustinus ac Thomas) in eam sententiam inclinassent, salva eorum reuerentia, quæ eis debetur maxima, quoad illud secundum, quod prædestinatio non est secundum præscientiam vsus liberi arbitrij, admittenda non esset.

Molin. q. 23. art. 4. & 5. disp. 1. memb. 6.

NOTA LXXVIII.

Augustinum tanquam turbarum authorem accusant.

NEc satis erat Massiliensibus Augustinum reieciſſe, nisi etiam reprehenderent, & veluti qui fidelium conscientias nimia doctrina insolentia ac duritie perturbaret, acriter carperent. Testatur hoc Hilar. ad August. Ad summam fatigatis omnibus nobis, ad id prosecutio eorum, vel potius querela conuerſitur, ut dicat; Quid opus fuit huiusmodi disputationis incerto, tot minus intelligentium corda turbare?

Et quidem, quod satis moderatè Massilienses, non paulò immodestius Recentiores nostri hancurbationis inuidiam & inscitiam notam August. impingunt. Quid enim si velint illa Molinæ verba prudens quisque facile videt: Hæc sententia (August.) multum sanè eo tempore, nonnullos ex fidelibus turbavit, tum ob sui eo tempore novitatem, tum quod non addiderit August. prædestinationem fuisse non sine præscientia vsus liberi arbitrij. Iterum: Suspicio August. non aduerſiſſe, quantum ad auferendam duritiem illam conduceret additio illa, de præscientia. Vbi addit: August. quasi sub caligine constitutum, arbitratum esse id quod non erat. Itaque subiungit: Se non mirari opinionem illam eo pacto intellectam, à multis nimis duram indignamque diuina bonitate & clementia iudicari. Et inferiùs tradit, quod quia August. non aduerſeratur, prædestinationem esse secundum merita qualitatemque vsus liberi arbitrij, doctrina eius plurimos ex fidelibus mirum in modum turbavit; ne dicam, inquit, illius occasione salutem eorum fuisse periclitatam. Et de victoria S. August. contra Pelagianos & Semi-Pelag. loquens: Haud scio an explicata penitus, & abundè reddita ratio integra conciliandi libertatem arbitrij cum illis tribus, & hæreticis aditus, quo facilius ad pacem unitatemque Ecclesiæ redirent, sit patefactus; & concertationes quæ ante mille annos inter viros Catholicos obortæ sunt, quantum par est, sint compositæ. Et totum profundens spiritum suum de Augustini doctrina, & sua, quam de gratia & prædest. tradiderunt: Quæ (principia) si data explanataque semper fuissent, fortè neque Pelagiana hæresis fuisset exorta, neque Lutherani tam impudenter arbitrij nostri libertatem fuissent ausi negare, obtendentes cum diuina gratia, præscientia, & prædestinatione coherere non posse; neque ex August. opinione, concertationibusque cum Pelag. tot fideles fuissent tur-

Mol. q. 23. art. 4. & 5. disp. 1. memb. 6.

Ibidem.

Ibid. memb. ultimo.

Ibidem.

Ibid. memb. ultimo.

A bati, ad Pelagianosque defecissent, facileque reliquæ illæ Pelagianorum in Gallia, quarum in Epist. Prosperi & Hilarij sit mentio, fuissent extinctæ, ut patet ex iis in quibus homines illos cum Catholicis conuenisse, & ab eis dissensisse, eadem Epistola testantur: concertationes denique inter Catholicos facile fuissent compositæ. Sed cuiusmodi illa principia Molinæ sunt, quæ olim explicata fuisse desiderat, & quam feliciter ex iis extinctæ fuissent Pelag. reliquæ: quàm denique gloriôsè pro Catholica Ecclesia concertationes inter Catholicos ex iis componi potuissent, ex fundamentis quibus ista principia incumbunt: ut iam iam sequenti notat ostensurum, manifestius eluceſcet.

B

NOTA LXXIX.

Vtrique obiectiones pro solutionibus, & errorem ab Augustino proscriptum pro doctrina Catholica capientes, sententiam suam excogitarunt, & fundarunt.

VNum itaq; supra modum animaduersione & admiratione dignum est, quod vtrique, qui Augu. doctrinam & mirantur & carpunt, ex illa ipsa doctrina iisdem vestigiis in præcipitium lapsi sunt. Massilienses quippe in errorem inde corruerunt, vel iam errantes confirmati sunt, quod cum oscitanter securèque S. Aug. scripta legerent, partim obscuriuscula non satis intelligerent; partim obiectiones errantium, assertiones docentis esse crederent; partim hæreses ab August. ipso reuocatas & refutatas pro Catholica doctrina imprudenter acciperent.

Nam ex prima illa causa factum est, ut cum verba S. Doctoris contra Porphyrium scripta non intelligerent, Euangelij prædicationem secundum præscientiam Dei, qua quando & ubi prænosceretur esse credenda, dispensari crederent: Et hoc, inquit Hilar. non solum aliorum Catholicorum testimoniis, sed etiam sanctitatis tuæ disputatione antiquiore se probare restantur: ubi tamen eandem gratiam non minore veritatis perspicuitate docueris: ut est illud, quod dixit tua sanctitas in quest. contra Porphyrum de tempore Christianæ Relig. Tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri. Similiter August. disputationem de paruulis in libris de lib. arbit. non penetrantes, de pœnis eorum August. dubitare maluisse censuerunt. Itaque vtrumque locum August. & genuinam eius sententiam explicare, compulsus est.

Hilar. in Epist. ad August.

Ibidem. Lib. de dono perseu. c. 9. & 12.

Ex secunda causa contingit, ut Presbyteri illi Genuenses, cum apud August. illa legissent verba in lib. de dono perseu. Sed aiunt, ut scriptis, neminem posse correptionis stimulis excitari, si dicatur in conuentu Ecclesiæ audientibus multis: Ita se habet de prædestinat. definita sententia voluntatis Dei, & c. putauerint Aug. ex persona sua sic locutum esse, atque eò modo prædestinationem & gratiam defendendo prodidisse. Prosper disertus huius hallucinationis testis est: Stupeo sanctitatem vestram obiectionem calumniantium à persona defensoris gratia non potuisse discernere. Et verba obrectantium ei ipsi, qui obrectationibus suis respondet aptasse.

Prosper. ad dub. 10. Genuens.

Ex tertia causa Semi-Pelagianum errorem, quem ipse S. August. ante Episcopatum tenuit, & multis libris postea exaratis refutauit, pro ipsissimo Catholica doctrinæ dogmate amplexi sunt. Testatur hoc Hilar. in Epist. ubi S. August. verba illum errorem vndiq; spirantia producit,

Hilar. in
Epist. ad
August.

Aug. lib. de
prædest.
SS. cap. 4.

Quæ se acceptare & probare testabantur, tanquam convenientia Evangelica veritati. Sed antidotum illis August. proferens, & Massiliensium lapsus notans: *Videris certe, quid tunc de fide atque operibus sentiebam, nempe similiter errabat, ut ante dixerat, quamvis de commendanda Dei gratia laborarem; in qua sententia istos fratres nostros esse nunc video; quia non sicut legere libros meos, ita etiam in eis curaverunt proficere mecum.*

Tria ista hallucinationum capita, velut omnium fontes errorum, quibus à Massiliensibus gratia & prædestinatio contaminata fuit, integerrima, plenissimaque Recentioribus nostris velut hæreditate tradiderunt.

Nam ad primum quod attinet, Aug. scripta eis tam densa caligine recta & inuoluta sunt, ut in hac materia non authorem legere & exponere, sed tanquam de ænigmatibus diuinare videantur. Vix enim quicquam occultioris doctrinæ August. in scriptis eorum reliquum esse videas; & ubi lectoris oculis eam exponere conantur, Less. in primis, Molina, Valsq. Suar. opinionibus suis præoccupatis mordicus adhærentes, & August. sensa suis toto cælo differentibus aptantes, sententiam eius potius funditus eos euertere, quàm explanare dixeris. Quod in plurimis grauissimis argumentis, de actibus infidelium, de actibus moralibus, de gratia primi hominis & secundi, de prædestinatione & auxiliis Angelorum, quomodo aliqui magis adiuti sint, de pura natura & aliis non paucis capitibus suo quodque loco declarauimus.

In 2. & 3. hallucinationis capite, tam euidenter atque enormiter tenentur, ut si de industria aberrare voluissent, non potuissent studio deliberato grauius & in scopulos periculosiores impingere. Quod ne temere iactasse videar, rem paulò pressius explorando declarabimus.

Duo præcipuè cardines sunt, in quibus intelligentia gratiæ & prædestinationis, ut ab Aug. tradita est, vertitur natura adiutorij primi hominis sine quo non; & adiutorij secundi hominis, quo fit opus. Vnum accommodatum est viribus integerrimis & liberrimis; alterum fractis & sub libidine captiuis & seruis. Ex quo necesse est inter illa duo adiutoria, proportionem quadam tantum discriminis esse, quantum inter sanitatem & ægritudinem, imò quantum inter vitam & mortem. Illud enim viuenti aptatum voluntati robore ipsius incitatur & retinetur, torquetur & retorquetur quo voluerit; hoc verò mortuam ad vitam reuocat, atque ei tribuit viuere, sapere, velle operari. Qui hic lapsus fuerit alterum pro altero accipiendo, tantum necesse est erret, quantum in rebus istis errari potest: nec aliud Aug. scripta de gratia & prædestinatione esse iudicabit, quàm confusum quoddam locutionum impropriissimum chaos, errorumque labyrinthum, ex quo exire nequeas, nisi quemadmodum in densissima silua viam, obuia quæque cadendo & prosternendo, aperueris. Discrimen istud latissimè, & nisi fallor, perspicuè declarauimus; quod verissimum esse & vnicam aperiendam doctrinam S. Aug. clauem, admirabilis rerum omnium connexio, & à capite ad calcem vsque summa verborum sententiarumque consonantia altissimè clamat. In utroque cardine seu vtriusque status adiutorio infelicissimè recentiores lapsi sunt. Cum enim propter inolitas Philosophiæ suæ opiniones ab August. valde discrepantes, cernere non possent, quid sibi Aug. in isto discrimine tandem aliquando vellet,

A sententiam præcipitantes, partim obiectiones aduersariorum pro responsionibus Aug. partim errorem hæreticorum pro doctrina S. Doctoris arripuerunt. Ex quo factum est, ut in istis totius machinæ cardinibus hallucinantes, adiutorium stantis hominis pro adiutorio lapsi, & vice versa, hoc est, auxilium sanitatis pro remedio ægritudinis, & è contrario; arcticum videlicet polum pro antarctico & antarcticum pro arctico acceperint & super ista basi vniuersam doctrinam suam molem de gratia & prædestinatione collocauerint, singula ad oculum demonstrabimus.

B Et quidem Franc. Suarez, cum non satis penetraret discrimen, quod inter gratiam primi hominis & secundi intercedit, locum Aug. arripuit, ex quo euidenter ostendi putat, primo homini quoque per efficacis gratiæ donum, siue per adiutorium, quo fit opus, perseverantiam donari debuisset; quod ipse ex professo asserit, & ex Aug. etiam probari putat. Aug. enim de Adamo innocente loquens, his verbis usus est: *Non habuit perseverantiam, & si non habuit, non vtrique accepit.* Ad quæ verba Suarez: *Supponit, inquit, non potuisse illum habere nisi acceptam*, à Deo videlicet, hoc est, nisi per efficacem gratiam ei à Deo donaretur. Ex quo concludit perseverantiam Angelorum in illo etiam statu fuisse, specialis donum gratiæ, imò etiam Christi, quod videlicet Adamus & Angeli

Vide Suar.
l. 10. de gra.
c. 9. n. 6.

Aug. lib. de
Corr. & gra.
cap. 10.

Suarez
ibid.

C non sibi ipsis libero arbitrio parere, sed à Deo per specialem gratiam videlicet efficacem accipere debuissent; prout ipse ibidem ex professo probat. Eundem locum Aug. eodem modo accepit Gabriel Valsq. Idem esse, inquit, apud Aug. non habere, & non accipere à Deo, patet ex cap. 10. illius lib. Nam de eodem primo homine, inquit: *Non ergo habuit in illo bono perseverantiam: et si non habuit, non vtrique accepit.* Ita illi, sed non aduertunt, illa verba non esse Aug. tradentis doctrinam suam, sed aduersarij cuiuspiam Pelagiani oppositis obiectionem, qua euertere S. Præfatis sententiam conabatur, asserentis perseverantiam hominibus lapsis iuste negari, quia in massa perditionis per peccatum Adæ constituti sunt; ideoque per specialis gratiæ donum eis esse largiendam; & consequenter homines id à se habere non posse, sed à Deo donante, esse accipiendum. Obiciebat enim aduersarius: Adam non habuit perseverantiam, quia non perseverauit; ergo eam non accepit à Deo & tamen Adam nondum in massa perditionis peccauerat, ut ei merito negaretur: ergo falsum est, quod propter damnationis massam hominibus à Deo negetur: ergo vltius falsum est, quod perseverantia per specialis gratiæ donum à Deo accipi debeat, sed perseverare & non perseverare est in hominis potestate, ita ut ipse sibi possit hoc nolendo negare vel volendo dare. Hæc obiectio ingulum petebat omnium, quæ August. in præcedentibus capit. tradiderat, quod & fides, & opera, & perseverantia non solum veluti donum gratuitum à Deo accipiendum esset, sed etiam propter damnationis massam iuste negaretur.

E Iam verò esse illa verba non assertionem, sed obiectionem ex eo manifestissime patet, quia immediate disertis verbis præcesserat: *Hinc exoritur alia quaestio, &c.* Et cum ei non nihil lucis proponendo addidisset, iterum repetit: *Sed illud magis querendum est, operosiusque tractandum, quid respondeamus eis qui dicunt, &c.* Et mox proponit eodem filo orationis ea verba, quæ duos illos Scholasticos deceperunt, iisque propositis, ad solutionem accedens; *Quapropter, inquit, saluberrime con-*

Lib. de Corr.
& gra.
cap. 10.

Ibidem.

fitemur quod rectissime credimus, &c. & quætionem istam per tria integra capita profundissime solidissimeque dissoluit, totis disputandi viribus inculcans doct. ex diametro contrariam ei, quam Recentiores isti ex obiectis verbis exsculpere conantur. Nempe tradit Adamum non indiguisse adiutorio gratiæ, quo ei perseverantia donaretur, sed per liberum arbitrium potuisse perseverare si vellet, cum adiutorio alterius generis, sine quo perseverare non posset, non tamen, ut perseveraret largiente. Quam eorum hallucinationem latius discussimus, & ostendimus, cum de adiutorio primi hominis loqueremur.

Lib. de grat. primi hom. cap. 17. Suar. loco sup. lit. Bellarm. l. 2. de grat. & lib. arb. c. 17. Vas. disp. 193. c. 4.

Eodem modo hallucinantur consequenter Suarez, Bellarminus, Vasquez, cum celebrem illum August. locum, ex libris de Civitate Dei citant, quo *Angeli boni magis adiuti dicuntur*: ut inde probent id quod ex August. sese hausisse putant, Angelos atque Adamum similiter ut lapsos homines, auxilio efficaci, quo fit opus, eguisse: Sed latè ostendimus, eos & in isto loco, toto cælo ab Aug. mente aberrasse, ut qui non statuit maius auxilium, quod Angelis viatoribus datum sit, sed quod eis cum ipsa æterna beatitudine tanquam permanens præmium retributum sit.

Vide lib. de grat. primi hominis toto cap. 18.

Sed sicut isti authores obiectionem Pelagianam pro Augustiniana assertionem capiendo in primodivisionis membro, lapsi sunt, ut adiutorium primi hominis *sine quo non*, in adiutorium Christi quo converterent; ita ex opposito iidem ipsi, & alij plures eiusdem doctrinæ sectatores, iterum Pelagianorum obiectionem atque errorem, doctrinam Aug. existimantes, secundum divisionis istius membrum pervertendo, in primum converterunt; ut gratiam Christi Salvatoris medicinalem *qua fit*, ac datur actio, in gratiam innocentis hominis & Angelorum verterent, atque ita tota Christiana doctrina de aduentu Christi, de causa afferendæ lapsis hominibus medicinæ à non aduertentibus funditus euerteretur. Ut enim probent gratiam, quæ nunc hominibus ad credendum diuinitus datur, ita esse libero arbitrio attemperatam, ut instar gratiæ potentialis (quam

Lib. de Spir. & lib. c. 33.

Aug. adiutorium *sine quo non* appellat) eâ stante, in libero arbitrio, possit arbitrium indifferenter velle vel nolle; locum Aug. tanquam luculentissime sibi fauentem ex libro de Spiritu & littera producant; ubi causam quærens Aug. unde voluntas seu volitio oriatur, an ex libero arbitrio se huc illuc flectente, an aliunde: *Liberum*, inquit, *arbitrium naturaliter attributum à creatore animæ rationali illa media vis est, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest. Et ideo nec istam voluntatem, qua credit Deo, dici potest homo habere, quam non acceperit; quando quidem vocante Deo surgit de libero arbitrio, quod naturaliter cum crearetur accepit.* Ex quibus verbis istam indifferentiam voluntatis, quam cum gratia sua congrua vel sufficiente copulant, sub adiutorio gratiæ remanere contendunt; ut videlicet gratia præueniens, det solummodo voluntati posse, si velit. Hic vero si tantillum vigilassent, advertissent profecto, hæc esse verba doctrinæ Pelagianæ postea Semi-Pelag. quam ipse ante Episc. tenuit. Nam ista verba sibi ipse Aug. ventilanda proponit, ut audita repugnantium Pelag. sententia, veritas tandem evidentiùs traderetur. Quod latè & à fundamentis alibi tradidimus; hic quia res perspicua est & certa, duo tantum animadvertere sufficiat. Primum, quod cum Aug. hæc ipsa, quibus se recentiores bene munitos putant, verba discutienda

A proponeret, hac loquendi forma utebatur: *Præsumitur igitur illud dicamus, ET VIDEAMUS, VTRUM HVIC SATISFACIAT QUÆSTIONI, quod liberum arbitrium naturaliter attributum à creatore, &c. & subiungit omnia ipsissima eadem verba, quæ recentiores velut August. doctrinam arripuerunt. Secundum, cum verba ista prolixè ventilasset ne quis per oscitantiam sibi ab Aug. solutionem doctrinamque Catholicam Episcopaliter datam esse crederet, tandem finita disputatione ad solutionem accedens: Hæc, inquit, disputatio, si quæstioni illi soluendæ sufficit, sufficiat. Si autem respondetur, cavendum esse, &c. attendat & videat, non ideo tantum istam voluntatem diuino muneri tribuendam, quia ex libero arbitrio est, quod nobis naturaliter concreatum est. Vbi eadem verba repetit, quæ à Pelagianis obiecta, & à recentioribus tanquam Aug. arrepta fuerant. Si August. de lectorum suorum sana sollicitus intelligentia ex professo præcauere studuisset, ne quis verba illa obiecta tanquam sua arriperet, & Pelagianam doctrinam earum cortice propinatam imbiberet, non potuisset manifestius obiectionem à solutione, disputationem ab assertionem, falsam doctrinam ventilatione discussam à subiuncta refutatione discernere. Quid enim est istud, videamus utrum satisfaciatur, quam non dari solutionem, sed proponi quætionem? Quid rursus istud: Si hæc disputatio quæstioni soluendæ sufficit, sufficiat, quam disputationem non assertionem fuisse traditam? Quid denique istud: Si autem respondetur cavendum, &c. Attendat & videat, non ideo tantum istam voluntatem diuino muneri tribuendam, &c. quam propter illam causam disputationem istam soluendæ quæstioni non sufficere, sed aliam esse querendam; quam etiam statim sequentibus verbis accurate tradit.*

Lib. de Spir. & lib. c. 33.

Tertiâ quædam totius sententiæ recentioris istius basis est, quam aduersus omnes aduersarios velut inexpugnabilem clypeum obicere solent; Locus ille videlicet Apostolicus: *Qui vult omnes homines salvos fieri, &c.* Nam ex illo aduersus communem August. expositionem explicato, quod Deus omnes omnino homines nemine excepto velit salvos fieri, si & ipsi velint, desiderium istud salutis omnium tribuunt Deo, & ex illo desiderio, gratiam sufficientem vniuersis hominibus impertiri volunt, eamque talem, cum qua possint credere, operari, perseverare, si velint; ita ut iste locus sic expositus, vniuersam penè ipsorum doctrinam velut in semine continere videatur. Hanc igitur expositionem ut August. ex omnibus illis tribus partibus consentire demonstrarent, omnes aut pene omnes istius sententiæ recentiores vnanimitè sibi gratulantes putant; tandem August. quantumvis, aliis locis tam duras expositiones istius loci dederit, in suam sententiam & explicationem concessisse. Dicit enim in libro de Spiritu & littera, inquit: *Vult autem Deus omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire; non sic tamen ut eis adimat liberum arbitrium, quo vel bene vel male utentes iustissime iudicentur.* Quod nihil sane est aliud quam quod ipsi dicunt; Deus vult omnes homines salvos fieri, quantum in se est, seu, si & ipsi libero suo arbitrio velint. Itaque tandem August. hanc expositionem secutum esse, Suarez gloriatur, tantumque Doctorem tanquam sibi in hac expositione tandem fauentem, diligenter notant, Lessius, Molina, A Lapide, Bellarminus.

Lib. de Spir. & lib. c. 33.

Suar. l. 4. de præd. c. 1. Less. de prædest. sect. 6. Mol. in Concord. q. 23. a. 4. & 5. disp. 1. memb. 6. Cornel. à Lapide in illum locum.

1. Timoth. 2. Bellar. lib. 2. de grat. & lib. arb. cap. 9.

Sed bis aberrasse non contenti, tertio æquè

Vide latè l. 3. de grat. Christi Salut. c. 30.

infausto fidere etiam iustum locum sibi in subsidium rapuerunt. Nam & iste in eodem loco ventilandus proponitur, non resoluitur; doctrinamque puram putam Pelagianam continet, quam Augustinus & in eodem loco, & aliis pluribus, refutauit. Quod qui pluribus ostensum sibi velit, legat ea quæ ex professo de hac re scripsimus, cum de Semi-Pelagiana hæresi & de modo operandi gratiæ tractaremus. Hic tantum animaduertat Lector, locum totum in eadem, quam paulo ante diximus, ventilatione non asseri, sed in fauorem aduersarij disputari, vt in sequenti capite, vera totius difficultatis solutione allata resoluitur.

Vt verò omnibus modis ostenderent isti recentiores, quantopere sibi sententia Massiliensium à Pelagianis deriuata rationi consentanea videatur, tertio lapsui etiam quartum addiderunt, in re perinde capitali, à qua tota gratiæ medicinalis natura dependet. Nam vt persuadeant, veram Christi gratiam non alium habere operandi modum, quam ipsi gratiæ suæ sufficienti & congruæ tribuunt, vt Deus videlicet voluntatem eam gratiā præparatam expectare dicatur, & ab eius tandem nutu pendeat indifferente vel le vel nolle, locum ex quæst. 2. lib. 1. ad Simplic. sibi summopere, nec immerito, fauere iudicarunt. Sic enim ibid. August. ait: *Aliter Deus præstat, vt velimus, aliter præstat, quod voluerimus. Vt velimus enim & suum esse voluit & nostrum, suum vocando, nostrum sequendo. Quod autem voluerimus solus præstat, id est, posse bene agere, & semper beatè viuere. Ex quo conficiunt, gratiam esse talem, quæ mentem quidem excitet, consensus tamen nostræ libertati committatur, prout ipsi hoc intelligere solent. Sed etiam iste locus ab August. pro tuendo quoquo modo errore, quo ante Episcopatum laborabat, disputando profertur, & in eodem loco refutatur. Continet enim Semi-Pelagianum errorem, quo nondum Episcopus factus putabat primam voluntatem credendi, non aliter esse à Deo, nisi quia præcederet præconium veritatis, siue, vt hic loquitur, quia vocabat; voluntatem vero sequendi nostram esse, & nostræ libertatis, ita vt non peculiari gratiā à Deo donaretur. Quod postmodum Deo reuelante peritior detestatus est. Vnde in eodem loco, vnde obiecta verba auiusa sunt, error istis verbis implicatus refellitur. Quod qui perspicuè intelligere velit, & obiectiōem Semi-Pelagianam loco Catholicæ doctrinæ arreptam esse non dubitet, legat ea quæ fusè & ex professo de isto loco alibi diximus.*

Et istas quidem tam enormes, & capitales hallucinantis mentis aberrationes, quis talibus viris crederet obuenire potuisse? Quis cum acciderint, non exhorrescat, ad illud doctrinæ recentioris ædificium, quod talibus fundamentis tam generalibus & per vniuersam gratiæ Dei materiam sese diffundentibus impositum fuit? Cum enim omnia ista principia, quæ Augustin. esse opinantur, ex diametro Augustinianis aduersentur, vt quod ille naturam, hi gratiam vocent; quod ille adiutorium quo, isti sine quo non; quod ille sine quo non, isti quo; quod ille per gratiam, hi per liberam voluntatem fieri; quod ille errores, isti

A Catholicam ac traditam ab August. doctrinam putent; quis terram cælo misceri, & vniuersam eorum doctrinam inexplicabiliter perturbari miretur? Sed malo Christiano prudenti Lectori hanc ataxiam, in quam viri docti & boni ex rei obscuritate ac difficultate imprudentes lapsi sunt, silentio potius perpendendam & gendam relinquere, quam verbis asperioribus exaggerare.

NOTA LXXX.

Disputationes istas arbitrantur fieri citra periculum ledenda fidei.

B AD postremum cum animaduenterent Massilienses sese August. & Ecclesiæ Catholicæ autoritate ad deponendas periculosas opiniones suas posse premi, quæstiones istas esse subtiliores, ac citra Catholicæ fidei læsionem tuto agitari posse dixerunt. Vnde Prosper Augustino: *Ac primum quia plerique non putant Christianam fidem hac dissensione violari, quantum periculi sit in eorum persuasionem, patefacias.*

Ne quid perfectam similitudinem deficeret, etiam istud nouis istis opinionibus libere tuendis velum prætexitur. Putant enim in omnibus illis, quibus à cæteris in hoc argumento dissentiant magnam esse relictam à veteribus opinandi, disputandique libertatem, tanquam à quibus nihil adhuc definitum sit. Itaque Lessius quodam loco, cum in iis quæ expresse definita sunt, Catholicos Doctores conuenire dixisset; Tamen, inquit, in nonnullis subtilioribus adhuc est controuersia, quæ ante viginti annos non parum in Belgio, deinde in Hispania multorum concertatione vixit. Sub quibus subtilioribus capitalia illa comprehendit, quibus Christi medicinale adiutorium ab adiutorio primi hominis distinguitur, cæteraque omnia, quæ tanta virium contentione de gratia & prædestinatione ventilantur. Quorum pleraque per antiquitatis incuriam aut imperitiam apud recentiores oblitterata, iam olim accuratè definita sunt. Et alibi scholæ disputationem vocat vtrum gratia prius naturā influat in opus, quam voluntas. Et quæcumque in scholis de hoc argumento tanquam noua vel periculosa redarguuntur, mox iuxta illud vulgatum Cælestini Pontificis ad profundiores & difficiliore partes occurrentium quæstionum pertinere, contendunt, quas sicut non audebat ille contempnere, ita non necesse habebat abstruere. Sub quibus profundioribus occurrentium quæstionum partibus, longè aliud comprehendisse Cælestinum, nos alibi declarauimus. Et de prædestinatione loquens: *Repudienda potius erunt huiusmodi principia, ex quibus talis ratiocinatio ducitur, quam quies animi perdenda, CVM AB ECCLESIA NIHIL HIC DEFINITVM SIT.*

E Et hæc sufficient, arbitror, vt quæ sit inter Massiliensium & Scholasticorum istorum sententiam discrepantia & conuenientia, dignosci possit. Legat, ponderet, iudicet Lector Christianus: Et iam Massilienses caueat, ne fortè specie doctrinæ subtilioris, per ambages vnde egressus fuerit, reuertatur.

INDEX RERVM ET VERBORVM

TOMI TERTII.

A

A D A M.

ADAM cum plenissima libertate eiusque æquili-
brati indifferentia conditus. 39. 40. 148. 183.
200. 324. 325. 326. 327. 333. 345.
Non accepit perseverantiæ donum, sed meram
perseverandi possibilitatem. 42
Cur Adamo collatum fuerit adiutorium possi-
bilitatis, relicto velle in ipsius arbitrio: homini autem lapso
conferatur ipsum velle & opera. 42. 45. 46. 144. 385.
Adam & Angeli in prima creatione, consimili prorsus adiutorio
instructi fuerunt. 47. 183. 386
Nec Adam nec Angeli absque cælestis gratiæ adiutorio perse-
uerare potuerunt. 43. 46. 51. 57. 183. & seqq. 384. 390
Nihil boni operari potuerunt absque gratiæ auxilio. 46. 57. 183.
384. 390
Adam aliquantulo tempore usus est suâ gratiâ in bono perseve-
rans. 46
Adam nullo vitio prorsus prævaricatus est. 38
Adam prius deseruit Deum, quam à Deo desereretur. 156
Adam ad bene agendum non eguit gratia Christi medicinali, si-
cut nec Angeli. 12
Adam sui sceleris granditate possibilitatem boni tam sibi quam
posteris ademit. 5. 12. 39. 40. 56. 184. 420
Adam per liberum arbitrium stare poterat, prout re ipsa steterunt
Angeli sancti. 47. 48. 51. 62. 184. 385. 390
Adam ante lapsum habuit adiutorium *hæc quonon*: non adiuto-
rium *quo*: Item adiutorium possibilitatis non voluntatis aut
operis: & quomodo hæc differant? & seqq. 41. 84. 86. 385
Ea luculentissime distinxit Augustinus. 90. 345. 346. 357. 410
Adam non habuit adiutorium medicinale, sed adiutorium sani-
tatis: & qualiter hæc discrepent? 39. 40. & seqq. 83. 106. 183.
184. 384. 385
Adam in statu innocentie: statum & casum, gloriam & damna-
tionem prædestinationem & reprobationem in sua habuit po-
testate, sicut & Angeli. 418
Adæ innocenti aut Angelis nusquam Augustinus accommodat
illas Scripturas: *Non est volentis neque currentis sed Dei mi-
serentis, Deus operatur in vobis velle & perficere*: & cur? 391
Quamvis Adam in paradiso ante lapsum meruerit: non est ta-
men ad Patrem tractus, nec secundum propositum vocatus. 391
A discrimine adiutorij collati Adamo innocenti ab adiutorio
hominis lapsi, totam controuersiam de gratia aduersus Pela-
gianos suspendit Augustinus. 34. 38. 39. 204. 207
Adam collatum fuit adiutorium subditum nutui & determina-
tioni liberi arbitrij. 40. 41. 47. 84. 87. 184
Si Deus tale adiutorium hominibus lapsis largiretur quales lar-
gitus est Adamo, nullus omnium eo vnquam vteretur: & cur?
87. 106
Gratiam Adamo innocentis & hominis lapsi, non satis distin-
guunt Neoterici penes efficaciam. & seqq. 49. 102. 106. 183
Earum confusio Semi-Pelagianismum genuit. 53. 54
Sententiam eas confundentem, apostolico munere proscriptam
testatur Augustinus. 51. 54
Gratiam Adamo innocenti collata non fuit merè habitualis non
concursum concomitatus causæ primæ nec prædeterminatio
physica. 39. 47. 345. 346
Qui eam in prædeterminatione physica constituunt, totam basin

Tom. 3.

doctrinæ augustiniang vellicant. 344
Adamo innocenti ultra habitualement gratiam & concursum ei de-
bitum non deerat diuina protectio, directio & excitatio:
quicquid refragentur Neoterici. 88. 89
Permissio lapsus Adam non fuit effectus reprobationis homi-
num, multo minus ipse lapsus. 420. 425
Adæ lapsus a Deo præmissus, anterior est hominum prædestina-
tione & reprobatione. 381. 382
Adam innocens disparem a nobis gratiam habuit, & letiorem:
nobis potentior gratia necessaria est iuxta Augustinum 345
Adamo perseverante prædestinatio Augustiniana in hominibus
locum non habuisset. 390
Adamo cum posteris in originali sanctitate persistente, ij omnes
& soli procrearentur qui modo sunt prædestinati. 416
Omnes fuissent electi sed electione meritorum, non gratiæ prout
electi sunt sancti Angeli. 389. & seqq. 425. 426
Vide Angelus, electio, gratia, liberum arbitrium, prædestinatio,
reprobatio.

Adiutorium.

Adiutorium. Vide Adam, Angelus, gratia.

Amor.

Amor quid? 221
Amor amantem amato copulat, & vtrumque essentialiter respi-
cit. 221
Amor est vita secunda, motusque vitalis. *ibid.*
Amor augustino alius est maior circa finem, alius transito-
rius circa media. 332
Amor finis necessariò subinfert amorem medij. 334
Amor finis herili potestate dominatur amori mediorum. *ibid.*
Amor mediorum, omnium humanorum effectuum vilissimus est
& seruilissimus. 334
Amor creaturarum quantumvis bonarum vitiosus est si in Crea-
torem non referatur. 231
Amor iustitiæ malam voluntatem in bonam commutat, isque so-
lus. 242. 243
Ad amorem Dei non nisi per Dei timorem pertingitur. 231
Amor concupiscentiæ semper oritur ex amore beneuolentiæ,
222. 223
Amor concupiscentiæ erga Deum semper est vitiosus, & cur?
223
Hinc spes Theologica non ex amore concupiscentiali sed ex
charitatiuo nascitur. 221. & seqq.
Solo amore Deus veraciter colitur. 244
Amoris castitas non violatur expectatione mercedis retributio-
nariæ. 223. & seqq.
Amor Dei castus nullum riolum extra se duci patitur, cuius de-
ruiatione decreseat. 222
Amor Dei an & qualiter peccatoribus cum iustis communis? 220
Amoris ordo necessariò seruandus is est, vt nos ipsos & proximos
non nisi propter Deum: ipsum verò Deum propter seipsum
amemus. 222. 223. 245
Quando censendus sit quispiam amare se aut proximum propter
Deum? 222
Amare se propter se, non est laudabilis charitatis, sed superbæ
vanitatis officium. 245. 246
Vide Charitas, dilectio.

Angelus.

Angeli nec vllum bonum operari, nec in bono in quo conditi
sunt perseverare potuerunt absque cælestis gratiæ adiutorio.
42. 46. 51. 56. 384. 385. 386. 390
Angeli per liberum arbitrium steterunt, non tamen sine adiuto-
rio gratiæ possibilitatis. 47. 48. 51. 62. 390
Adiutorium Angeli collatum ad merendum & perseverandum
suberat potestatiuo nutui liberi arbitrij, sicut adiutorium ho-

T5

INDEX RERVM ET VERBORVM

- minis integri, cum quo fuit eiusdem prorsus conditionis. 40.
41. 47. 84. 86. 87. 183. 184
- Ang. los sanctos fuisse ceteris amplius adjutos, quo sensu asserat Augustinus? remissive. 46. 391
- In Angelorum hominumque creatione Deus ostendere voluit primo quid possit eorum liberum arbitrium: deinde quid possit suae gratiae beneficium, iustitiaeque iudicium. 48. 184
- Angeli non sunt electi aut praedestinati electione aut praedestinatione gratiae sed meritorum. 384. & seqq. ad 392
- Contrarium contendunt plerique recentiores, sed ex Augustini doctrinā constantissima refelluntur. 385. & seqq.
- Angeli omnes in charitate & gratia conditi sunt. 385
- Ultra gratiam habitualement & virtutes pedissequas habuerunt auxilium gratiae actualis, non quidem *quo* fieret ut vellent aut perseverarent, sed *sine quo* nec velle possent nec perseverare. 385. 386. & seqq.
- Angeli habuerunt in sua libera potestate statum & casum, gloriam & damnationem, electionem & reprobationem. 419 420
- Angelorum meritum & perseverantia non fuerunt specialia Dei dona: & cur? 385. 386. 387
- Eorum merita iuxta Augustinum fuerunt *liberi arbitrii, naturalia, angelica, sua*: & cur? 385. 386
- Eadem nihilominus gratiae deputat Augustinus aequē aut magis quam Neoterici merita hominum lapsorum. 386
- Angelorum perseverantiam Augustinus praescitam affirmat: praedestinatam prorsus negat: & cur? 387. 388
- Angelos fuisse praedestinos in Augustini scriptis nusquam legitur. 389
- Angeli nec ad Patrem tracti sunt, nec secundum propositum vocati. 391
- De Angelis nusquam Augustinus inquit: cur hunc Deus traxerit, & illum non traxerit: item, cur huic ita suavis ferit ut persuaderetur, non illi. *ibid.*
- Iisdem nusquam accommodat istas Scripturas: *Non est volentis neque currentis, sed misereantis Dei: Deus est qui operatur in vobis velle & perficere.* 391
- Angelorum bonorum a malis discretionem non gratiae sed meritis arbitrii adscribit Augustinus. 388
- Angeli non nisi post absolutam meritorum & finalis perseverantiae praevisionem sunt efficaciter ad gloriam electi: quicquid renitatur Suarez. 390. 391
- Angelici lapsus permissio non fuit effectus reprobationis siue positivae, siue negativae. 420. 425
- Angelorum reprobatio praesupponit praevisionem demeritorum perinde ac electio praevisionem perseverantium meritorum. 417. 418. 419
- Circa Angelos frustra & gratis confingitur reprobatio negativa. 421
- Angelorum lapsorum ruinae, substitutione hominum electorum suppletæ sunt: & perseverante statu innocentiae, supplendæ fuissent. 416. 417
- Angelorum cognitio vespertina apud Augustinum quænam dicatur. 88
- Vide Adam, electio, gratia, praedestinatio, reprobatio.
- Arbitrium.*
- Arbitrium quid? & an ad intellectum an ad voluntatem spectet? 256. 257
- Arbitrium liberati quid? & ista liberatio? 4. 380
- Arbitrium liberari in Schola Neotericorum penè inauditum. 3
- Arbitrii liberatio captivitatē pro termino a quo respicit, nec absque eius notitia intelligi potest. 4. 257. 380
- Arbitrii lapsi liberatio praecedere debet omnem bonum eius usum. 5. 6. & seqq.
- Arbitrii liberatio necessario praecedit in adultis remissionē peccatorum; unde perperam a Scholasticis constituitur formaliter in ipsa peccatorum remissione. 4. & seqq. 43
- Arbitrium hominis semper manere liberū ad bonē & malē agendum falso existimant Aristotelico Scholastici. 4. 5. & seqq.
- Arbitrium hominis nondum per gratiam liberatum, ita manere captivum ut nihil boni possit operari, sed sub effrenis concupiscentiae tyrannide gemat: non intra latitudinem opinionis, sed ut dogma Catholicum, Apostolicum & Evangelicum tradit Augustinus. 6
- Arbitrium hominis liberari nequit per legem, doctrinam, aut ullam gratiam ad merum intellectum spectantem. & seqq. 11. 12. Item 27. & seqq.
- Arbitrium sua primā a libertate peccatum induxit: sed poenalis virtuositas subsecuta ex libertate fecit necessitatem. 37
- Vide libertas, liberum.
- Aristoteles.*
- Aristoteles hominem liberum definit: qui sui ipsius & non alterius gratia est. 258. 311. 334
- Aristotelis Philosophia multorum errorum origo. 3. 255. 363
- Aristoteles Pelagianorum prodomus & patronus. 3. 4. 255
- Aristotelici magis quam augustiniani sunt qui praedeterminationem physicam ad Angelos viatores & protoplastos innocentes extendunt. 345
- Viti & ij qui positivam indifferentiam ad utrumlibet, libertati faciunt essentialē. 3. 4. 255
- Aristotelica Philosophia quatenus libertatem arbitrii essentialiter adstruit bicornem, cum Pelagianismo proscripta est. 355
- Aristoteles causam voluntariam cum causa libera subinde confundit. 305
- Vide liberum arbitrium, Pelagiani, Philosophia, Scholastici.
- Attritio.*
- Attritio ex poenarum timore orta a Neotericis plus a quo extollitur. 247. & seqq.
- Eam secum asserre propositum emendationis & observationis mandatorum: mirabile paradoxum est, Augustini principiis e diametro adversum. 248
- Non disponit ad iustificationem etiam cum actuali susceptione baptismi aut poenitentiae. 249
- Fundamentum Scholasticorum ex Concilio Tridentino desumptum, evertitur & retorquetur in ipsos. 249. 250
- Frustra pro patrocinio sui paradoxo recurrunt ad D. Thomam aut alios grauioris notae Scriptores remissive. 250
- Attritio ista Scholasticis obtrusa procul abest ab ea quam Concilium Tridentinum ut sufficientem partem poenitentiae commendat. 249. 250
- Attritio tamen ex poenae timore concepta non est omnino inutilis sed plures affert utilitates: quæ conformiter ad doctrinam Concilij Tridentini recensentur. 251. 252
- Vide Timor.
- Augustinus.*
- Augustinus in materia de gratia tutissimus & fidelissimus Dux, quem omnes merito sequantur. 253
- Eius doctrinam servat & sequitur Romana Ecclesia, ipso Ecclesie capite attestante. 255
- Eius ingenium vberissimum & solertissimum, Philosophorum quorumcunque ingenijs sublimius. 34. 255
- Omnes disciplinas philosophicas proprio Marte absque praceptoris adminiculo perdidit. 255
- Errorem suum pristinum de initio fidei ex nobis, celesti oraculo edoctus mox a baptismo deposuit; quem tamen errorem vix excutere possunt alij post tot Augustini lucubrationes & Ecclesiae sanctiones. 90. 91. 92. 255. 373. 374
- Augustinus in duobus potissimum errauerat: primo in fidei initio quod viribus naturæ arrogabat: secundo in electione diuina quam in rebus omnino paribus locum habere pernegabat. 374
- Post depositum priorem errorem adhaesit posteriori, deceptus etymologia vocis *electio*. 374. 375. 409
- Postremum errorem tandem deponit & electionem gratiae constantissime asserit. 375. 409
- Ex verbis & sensibus Augustini vniuersos penè canones suos de gratia & libero arbitrio, formauit Ecclesia. 255
- Doctrinam suam de gratia & libero arbitrio, ex Scripturis potissimum & Ecclesiae precibus hausit Augustinus. 30. 4.
- Augustini ac doctrinae eius encomia ex Pontificum verbis contexta. 254
- Augustinum nimia liberi arbitrii depressione modum excessisse ut contrarium Pelagianorum dogma refelleret, calumniatur Neoterici. 253. 254
- In hoc imitantur Pelagianos, Manichaeismi notam Augustino & Ecclesiae per eos eius loquenti, inurentes. 253. 254. 342. 348 350. 364.
- Si Augustino Pelagianos refutanti licuisset liberum arbitrium usque ad excessum mediocritatis deprimere; id nunc liceret ijs qui Scholasticos non minus libertatem arbitrii extollescentes quam extollebant Pelagiani impugnare. 254
- Augustinus ante exortum Pelagianismum idem de libero arbitrio docuit, quod post. 254. 255
- Sicut Augustinus astruendo dominatricem gratiam destruebat Pelagium sed non se purgabat a Manichaeo: sic hodierni Scholastici astruendo bicornem libertatem, Caluinum quidem turgent, sed incauti Pelagium induunt. 254
- Augustini doctrina de gratia & praedestinatione vindicatur a calumniis Massiliensium, eosque imitantium Scholasticorum. 471. & seqq. usque ad finem.
- Augustinus ante Episcopatum adhaesit errori quem postmodum amplexi sunt Massilienses, ipsomet attestante & retractante. 90. 91. 92. 103
- Augustinus oppugnando Pelagianos, in gratiae intelligentia profecisse fatetur. 94
- Quo tempore & qua occasione scripserit librum de Spiritu & littera? 173
- Augustini sensum veraciter indagare & patefacere, vnicuius auctoris scopus. 102. 443
- Quo sensu asserat Augustinus: *accipere & habere, esse accipientis & habentis*. 101
- Augustinus difficillimam causam gratiae cum Pelagianis, a discrimine

crimine adiutorij hominis sani & hominis ægroti suspendit
34. 35. 204
Semper voluit à Pelagio extorquere confessionem adiutorij
voluntatis & operis. 56. 204. 205
Augustinus adiutorium possibilitatis assimilat alimentis, lumi-
ni, naui, pedibus, sine quibus nequit homo viuere, videre,
nauigare, ambulare: cum tamen ista actu non præstent nisi
quando & quomodo lubet. 46. 72. 105
Ab Augustini semita procul aberrant recentiores qui adiuto-
rium hominis integri & lapsi non satis distinguunt penes effi-
caciã. 49. 50. 89. 101. 106. 183
Sententiam inter ea non distinguentem, Apostolico nucone
damnatam pronunciat Augustinus. 51. 26
Augustinus ipse inter ea adiutoria latissimum discrimen con-
stantissime agnoscit. 90. 345. 385. 389. 391. 410
Augustinus gratiam cum libero arbitrio sufficienter concilia-
re se existimat, remouendo necessitatem coactionis: quæ sola
derogat libertati. 264 & seqq.
Augustino quoad hoc punctum concinunt veteriores Patres;
Dionysius Areop. Clemens Papa, Irenæus, Tertulianus,
Origenes, Hilarius, Epiphanius, Macarius, Basilus Seleuc,
Eusebius, Chrysostomus, Cyrillus. 276. & seqq.
Item recentiores Patres; Prosper, Fulgentius, Beda, Damasce-
nus, Anselmus, Bernardus, Hugo & Richardus Victorini,
290 ad 279.
Item Scholasticorum primipili: Magister, Hallensis, Guil.
Parisienfis, Altissiodorensis, D. Thomas, Scotus, Bonauen-
tura, Aenricus, Mediauillanus, Argentinas, Carthusianus,
Marfilius, Orbellis, Brulefer, Gabriel. 290. ad 299
Augustino difficile semper visum est, auxiliantem Christi gra-
tiam cum libertate arbitrij consiliare. 341. 349
Augustino ob concordiam liberi arbitrij cum gratia liberatri-
ce à se excogitatam, negari liberi arbitrij crimen affingunt
Pelagiani. 254. 255. 262. 264. 265
Ab Augustino vsque ad *Molinam* per tot annorum centurias ne-
mo de Ecclesia ausus fuit concordiam gratiæ & liberi arbi-
trij ab Augustino assertam improbare, aut in dubium re-
uocare. 341
Augustini methodum conciliandi gratiam cum libertate arbi-
trij, amplexi sunt: Cyrillus Alexand. Prosper, Fulgentius,
Petrus Diaconus, Gregorius magnus, Beda, Anselmus, Ber-
nardus, Hugo, & Richardus Victorini. 355. & seqq.
Eandem methodum tenuerunt Scholasticorum Coriphæi: Ma-
gister, Halensis, Guil. Parisienfis, D. Thomas, Scotus, Bo-
nauentura, Henricus, Ricardus Mediauillanus, Marfilius.
360. ad 364
Suffragantur Pontifices Zozius & Cælestinus, cum Synodo
Tridentina. 364. & seqq.
Methodus ista Augustiniana à tot proceribus approbata, refer-
tur & approbatur. 348. ad 357. & seqq.
Augustinus inter duos extremos errores de gratia & libero ar-
bitrio securus præcedit medius. 39. 254
Augustinus vires integre libertatis longè altius quam recentio-
rum chorus extollit: fractæ libertatis ruinas longè humi-
lius deprimat. 39
Augustinus externas vocationes subinde appellat congruas: in-
ternam voluntatis gratiam nusquam vocat congruam. 94.
95. 96. 97
Augustinus ante depositum errorem de initio fidei & electione
disparium, gratiam sufficientem asseruit: post correctionem
erroris nusquam. 106
Augustinus omnem gratiam Angelis & Protoplastis ante la-
psum collatam, merè sufficientem facit: omnem gratiam
Christi, efficacem. 104. 106
Augustinus omnem gratiam hominis lapsi quæ non habet inse-
parabiliter coniunctum suum effectum, ad legem & doctri-
nam foris pulsantem reijcit. 97
Augustinus censet hominem gratia destitutum non magis posse
operari bonum; quam potuit cæcus videre, surdus audire,
cladus restè incedere. 34. 38. 39
Augustinus voluntatem hominis integri constituit Dominam
gratiæ sibi obsequentis instar pedissequæ; voluntatem homi-
nis lapsi pedissequam gratiæ Saluatricis. 42. 50. 82. 86
Augustinus refutando libros Iuliani deffunctus. 253
Vide Adam, Angelus, gratia, liberum arbitrium, prædestina-
tio, reprobatio, Scholastici.

B

BEATVS BEATITVDO.

BEATVS caret possibilitate odiendi Deum: vti & dam-
natus, amandi. 307. in fine. 308
Beatus per quid præcisè reddatur impeccabilis: an, per
Tom. 3.

visionem, an per amorem? 179. 180. & seqq.
Beatus habet plenissimam libertatem arbitrij, non obstante de-
terminatione ad vnum absque vlla indifferentia contrarieta-
tis aut contradictionis. 268. 300. & seqq.
Imò iuxta Augustini doctrinam nulla est vera libertas nisi bea-
torum, & legi æternæ constanter adherentium. 274
Beatis non est liberum, velle peccatum. 258
Beatorum libertas in exequendis Dei præceptis & consilijs, dis-
sicillimè in Scholasticorum principiis saluari potest. 338.
339. 340
Beatitudo æterna Angelis sanctis fuit merces meriti, sicut &
hominibus in primæua innocentia perseverantibus fuisse.
47. 386. 389
Eadem respectu hominis lapsi est vera gratia, non obstante gra-
tioso merito. *ibid.*
Ab Apostolo gratia Dei, & cur? 389
Beatitudinem æternam & electionem ad illam meruerunt An-
geli, & mereri poterant protoplasti: non ita homo lapsus,
47. 389. 390. & seqq.
Beatitudinis formalis essentiam in nuda Dei visione consti-
tuunt quidam Scholastici, non satis consentaneæ Augustinia-
næ doctrinæ. 181
Eorum opinio ex mala intelligentia verborum Augustini orta
est. *ibid.*
Quid per visionem Dei intelligat Augustinus dum in ea habi-
tudinem sitam esse affirmat. *ibid.*
Quicquid vt beatitudinis causa diligitur, diligenti inuicem do-
minatur: nec potest animus non ei seruire. 314
Beatificus amor in se ipso liberrimus est, & qua ratione? 305
Beatitudinis adeptione non minuitur sed perficitur arbitrij li-
bertas. 324. in fine. 325. 326
Beati longè perfectiorem arbitrij libertatem habent quam vllus
viator siue Angelus, siue homo lapsus aut integer: & in quo
consistat ista maior perfectio? 327. 328
Beatorum libertas excellentiori modo participat libertatem di-
uinam quam libertas bicornis viatorum. 326. 327. & seqq.

Bellarminus.

Bellarminus gratiam hominis integri & hominis lapsi non satis
distinguit. 88
Concursum Dei supernaturalem cum gratia habituali proto-
plasterum innocentium, pro adiutorio hominis integri ob-
trudere conatur. *ibid.*
Pelagianorum obiectiones ab Augustino relatas, pro Augusti-
ni verbis arripit; iisque sua dogmata munire contendit. 90.
& seqq.
Errores Augustini pristinos ab ipso Augustino emendato refu-
tatos, pro genuina Augustini doctrina vsurpat: vt hac ratio-
ne Augustinum in suas partes quouis modo attrahat. 92.
148. & seqq.
Gratiam sufficientem paratam à Deo omnibus, etiam infideli-
bus; adstruit. 126
Verba illa Apostoli: *Deus vult omnes homines saluos fieri*, cum
conditione repugnante menti Augustini interpretatur. 156
Timorem pœnæ à charitate superueniente negat expelli, con-
tra dilucidam Augustini mentem. 232

Beneficia Dei.

Beneficia Dei electis præparata per prædestinationem, fusè re-
censentur & expenduntur. 366. 367. 377. 385. & seqq.
Beneficia illa non sunt adiutoria possibilitatis, sed voluntatis
& operis: neque adiutoria sine quibus non, sed cum quibus sit
illud ad quod ordinantur. 385. 386
Non sunt beneficia gratiæ sanitatis, sed gratiæ medicinaliter
liberantis. 345. 346. 347. 384. 385
Ab adiutorio Angelis in sua creatione collato multis modis
discrepant. 384. 385. & seqq. Vide prædestinatio.

Bonum.

Bonum spirituale nemini aufertur inuito: temporale inuitis
ferri potest.
Sicut bonum spirituale non aufertur inuitis, ita nec inuitis
confertur.
Deum, quia plenissimè bonus est, nemo inuitus amittit: nemo
inuitus accipit. *ibid.*

Brutum.

Brutum non tam seipsum ad agendum mouet, quam mouetur.
301
Bruta cur non agant liberè, cum iuxta solidam Augustini do-
ctrinam libertati nihil derogat determinatio ad vnam par-
tem contrarietatis aut contradictionis. 303. 304

INDEX RERVM ET VERBORVM

CALVINVS.

- C**ALVINVS impudenter negat hominibus electionem boni aut mali. 379
Negat liberum esse homini resistere gratiæ. 371
Negat voluntatem hominis gratiæ præuentam, pedissequi obsequio consentire gratiæ. *ibid.*
Negat virtutem aut vitium esse in potestate hominis. 371
Non solum per ambages, sed & disertis verbis negat hominem esse liberi arbitrij. 371
Latinos ob usurpatum liberi arbitrij vocabulum presumptuosè reprehendit, multoque magis Græcos: velletque ipsum vocabulum penitus proferibi. *ibid.*
Eius dogma de hominis arbitrio, à sententia Augustini & Thomistarum physicam prædeterminationem astruentium, procul distat. 370. 371. 372
Vbicunque Calvinus cum Augustino & alij antiquis Patribus concordat; non illis idcirco indignandum, sed Calvino potius gratulandum. 255. 370
Neotericorum quorundam inuidiosa querimonia de Augustino tanquam Calvini fautore, retunditur. 255
Eorundem praxis reprehenditur, quâ ut Calvinum liberi arbitrij negatorem subuertant, Pelagium induunt. 254

Causa.

- Causa ab Aristotele diuiditur immediate in naturam & propositum: & quid per hæc intelligat? 305
Ad ista duo membra reducit causas per accidens, casum videlicet & fortunam. *ibid.*
Causa ab Augustino diuiditur in naturalem, voluntariam, & fortuitam: & qualiter ea diuisio diuisioni Philosophi consonet? *ibid.*
Causæ diuisio in necessariam & liberam, nec est immediata nec in membra repugnantia. *ibid.*
Causæ quadrimembris diuisio in materialem, formalem, efficientem & finalem, & qualiter omnes istæ causæ interueniant in arbitrij captiuati liberatione? 314

Cæcus, cæcitas.

- Cæcus quis dicendus: & à nolente videre, qualiter differat? 125.
Cæco nihil prodest lucis adiutorium, vti nec crurifragium passo adiutorium scipionis. 46
Eo exemplo ostenditur adiutorium sanitatis & sine quo non, nihil prodesse homini lapsi nisi prius per gratiam medicinalem sanetur vulnus peccato inductum. *ibid.*
Sicut non potest dici cæcus qui videre potest quantumvis nolit: sic non est dicendus spiritualiter excæcatus qui potest videre quid agendum sit. *ibid.*
Hinc ex ipso excæcationis vocabulo deducitur carentia gratiæ sufficientis in excæcatis. *ibid.*
Cæcitas spiritualis longè grauius malum est quam corporalis 125. 126
Cæcitatem spirituales solus Deus remouere potest illuminando mentem. 125
Cæcitatē corporalis & spiritualis analogia. 125
Vide excæcatio, gratia sufficiens.

Chanaam.

- Chanaam nepos Noë à suo auctore maledictus 140
Fuit typus omnium reproborum. *ibid.*
Factus est seruus fratrum suorum, sicut & reprobi electorum seruituti deputantur. *ibid.*

Charitas.

- Charitas, animæ sanitas: & plena charitas, plena sanitas. 322. 333
Charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta iustitia: charitas magna, magna iustitia. 218
Charitas est sapientia illa, cuius initium est timor Domini. 231 in fine.
Charitas nihil aliud est quam bona concupiscentia. 243
Nullus datur fructus bonus, nisi qui de charitatis radice surgit. *ibid.*
Charitas est arbor bona: cupiditas arbor mala. 256
Charitas sola peccandi desiderium frænat & extinguit. 16
Charitas sola vult bonum. 16. 204. 205. 244
Charitas Augustino est gratia liberatrix arbitrij, imo ipsa libertas. 32. 204. 207. 208

- Charitas & cupiditas sunt duæ generales radices: illa omnium bonorum; hæc omnium malorum. 204
Charitas Augustino nihil aliud est quam bona voluntas. 204. 256
Charitas quomodo omnium radix? 204
Charitas adeo excellenter bona est, vt Deus mereatur nominari. 204. 205
Charitas est legis plenitudo, nec absque ea vlla lex veraciter adimpletur. 204
Charitas iustitiæ sempiternæ dilectio. 206
Charitas inspiratio est vniuersa gratia Saluatoris quæ operatur in nobis velle & perficere. 205. 206. 297. & seqq. 318. 319. & seqq.
Charitas & cupiditas medio carent. 210
Cupiditas boni etiam inchoata, est quædam charitas & gratiæ liberatricis effectus. 218
Charitas vera & sincera in peccatoribus reperiri potest, sed imperfecta. 220
Charitas pro obiecto habet Deum propter se. 220
Charitas Deum inuenit per fidem, & habere desiderat per speciem. 221
Charitas est radix fidei, spei, & religionis: imo harum virtutum actus sunt formaliter actus charitatis certo modo spectatæ. 216. 217. & seqq.
Charitas ex qua nascitur fides, imperfecta est, & quo sensu. 218. 219. 220
Charitas ex qua nascitur spes non repugnat respectu mercedis aut retributionis. 223. & seqq.
Nullum opus fit sicut oportet, nisi fiat ex charitate. 225. 226. & seqq.
Virtutes cardinales sunt actus charitatis certo modo spectatæ, alias non sunt veræ virtutes: idque ostenditur de singulis. 213. 214. 215. 216
Charitas actus qui in peccatoribus reperiuntur an procedant ex habituali aliqua dispositione ipsis peccatoribus inexistente, controuertitur: & ex Augustini principijs concluditur pars affirmatiua. 220
Charitatem non delectat iniquitas etiam si proponatur impunitas. 207
Charitas expellit timorem. 231. & seqq. Vide Timor.

Christus.

- Christus qua ratione Redemptor omnium & pro omnibus crucifixus, cum non omnibus detur gratia sufficiens? 162. 163. & seqq.
Christi sanguis an pro reprobis effusus? 162. 163. & seqq. item. 426. 427
Quid de hac questione decernat synodus Valentina? 164. 165
Christus habuit plenam & perfectam libertatem arbitrij, non obstante determinatione ad vnum: vnde colligitur, eiusmodi determinationem non repugnare libertati. 272. 273
Christi libertas non facile saluatur juxta principia Scolasticorum. 337. 338

Cicero.

- Ciceronis de tribus Constantijs dogma perstringitur. 257
Cicero libertatem definit, potestatem viuendi ut velit. 301
Cicero detestabili argumento, ex libertate humani arbitrij diuinam præscientiam destruebat. 263
Coactio, Coactum.
Coactio causa inuoluntarium & illiberum. 309. 312. 350.
Sola coactio repugnat libertati arbitrij. 277. & seqq. item. 304. & seqq. Propositio ista: Sola violentia repugnat libertati hominis naturali; quo sensu à duobus Pontificibus proscripta. 304
Coactum quid. 307
Coactum directe opponitur libero seu spontaneo. 312. 350
Coactio in actus imperatos voluntatis cadere potest: in elicitos non potest. 312. Vide libertas.

Cogitatio.

- Cogitatio congrua cuius necessitatem Partes depredicant, non est nuda cognitio intellectiua, sed simul includit volitionem deliberatam. 29
Nulla cogitatio est congrua voluntati captiuatæ nisi ipsa voluntas fuerit per intrinsecam sibi gratiam liberata & erecta: & cur? 31. 33.
Cogitatio congrua non tam est gratia liberatrix, quam liberatricis gratiæ effectus. 29
Vide gratia, liberum arbitrium, Vasquez.

Concupiscentia.

- Concupiscentia ab Augustino appellatur necessitas, difficultas, consuetudo

consuetudo carnalis. 12
 Pacatur corpus mortis, lex peccati, malum. 6. 38. 383
 Concupiscentiæ rixa interior sanam libertatem discerpit. 42
 Concupiscentia voluntati humanæ infirmitatem intulit, non
 nisi medicinali Christi gratiâ sanabilem. 12
 Concupiscentia & ignorantia sunt duo vulnera per peccatum
 inflicta, quæ arbitrij libertatem in seruitutem commutarunt.
 12. 37. 90
 Humani arbitrij captiuitas, in subiectione voluntatis sub do-
 minante concupiscentia consistit. 4. 6
 Idque tradit Augustinus non ut humanum commentum, sed ut
 doctrinam Evangelicam, Apostolicam, Catholicam. 6
 Concupiscentia per legem inhibitiuam non inferitur, sed dete-
 gitur. 12. 13. & seqq. 17. 18
 Concupiscentiæ morbus per nullam legis aut doctrine gratiam
 sanari potest. 11. 12. 13
 Concupiscentiæ morbus per legem non solum non tollitur, sed
 & augetur. 12. 13. 14. 15. 110. 111
 Quomodo augmentum istud non sit imputandum Deo legem
 condenti? 17. 18
 Lex concupiscentiam demonstrans & inhibens, non nisi per ac-
 cidens est fomes ardoris concupiscentialis: per se autem est
 timor ejusdem. 17. 123
 Concupiscentiæ incrementum occasione legis inductum ab
 Augustino assimilatur augmento torrentis per obstructio-
 nem alui. 14
 Concupiscentia quæ ante obicem legis modeste duxerat igno-
 rantes, obice per violentiam disrupto immodice obruit
 scientes. 14. & seqq.
 Concupiscentia ante legem constituabat peccatores, post le-
 gem præuicinatores: & qualiter hi differant? 15. 16. 152

Congruum, Congruitas.

Congruum quid? & cur Augustinus externas vocationes ap-
 pellet congruas: internam verò voluntatis gratiam nusquam
 vocet congruam? 94. 95. & seqq.
 Congruam gratiam magnâ verborum pompâ in gratiam Chri-
 sti efficacem commutarunt Scholastici: sed refelluntur. 50.
 51. 90. 91. 92. 94. 95. 343.
 Congruitatem istam in diuina præscientia exploratiua consen-
 sus sub conditione ponendi, statuunt. 343
 Ab Augustino magis recedunt istiusmodi congruitatis fabri-
 catores, quam physica prædeterminationis assertores. 343
 Gratiam hominis lapsâ gratia Angelorum aut status innocen-
 tiæ non satis distinguunt. *ibid.*
 Congruas cogitationes ordinis naturalis pro gratiâ Christi ad
 bene agendum necessariâ obtrudit Vasquez, somniando ma-
 gis quam Augustini doctrinam inuestigando. 428. & seqq.
 Vide cogitatio, gratia, Scholastici, Vasquez.

Concursus.

Concursus causæ primæ non ad gratiam Christi medicinalem,
 ad naturæ institutionem spectat. 90
 Præsto adest omnibus operari volentibus. 90
 Non suppetit vires operandi, sed eas supponit. *ibid.*
 Non facit ut creatura operetur, sed potius creatura operari
 parata efficit ut concursus à Deo præbeatur. *ibid.*
 Sicut non confert agendi vires, ita præexistentes non auget nec
 roborat, sed in eodem statu relinquit. 39
 Non minus Angelis & protoplastis innocentibus necessarius
 fuit quam hominibus lapsis. 90
 Nullo modo sanat vulnera per peccatum hominibus inflicta.
ibid.
 Non pro eo promerendo hominibus Christus crucem subiit.
ibid.
 Nec Pelagiani eum detractarunt: nec de eo Augustinus cum ijs
 disceptauit. *ibid.*
 Concursus Dei cum habituali gratia Angelorum & protopla-
 storum, pro adiutorio gratiæ innocentialis ab Augustino
 deprædicatâ obtrudere contendunt quidam Neoterici, sed
 gratis. 88. 89. 90. 102. 114. 118
 Multo turpius hallucinantur qui concursus diuinum pro gra-
 tia Christi obstrudunt. 88. 89
 Vide Bellarminus, gratia, Lessius, Scholastici, Vasquez.

Correctio.

Correptiones reddi inutiles prædicatione gratiæ Augustinia-
 næ calumniati sunt olim Massilienses. 429. & seqq.
 Eandem cantilenam resumpserunt Scholastici, gratiæ præscien-
 tialiter congruæ, & prædestinationis postscientialis asser-
 tores. *ibid.*
 Retorquetur argumentum in authores, ostendendo vtilitatem
 correptionum, exhortationum, præceptorum, & prohibitio-

num, non minus stare cum Augustiniana gratia & prædestina-
 tione, quam cum diuina præscientia, quam agnoscunt. *ibid.*
 Gratiam sufficientem cum Augustino negantes & solam effica-
 cem astruentes, non reddunt correptiones inutiles aut fru-
 straneas, ut nec exhortationes aut præcepta. 150. & seqq.
 Recensentur multiplices earum vtilitates non obstante doctri-
 na Augustiniana tollente omnem gratiam mere sufficientem
 in statu naturæ corruptæ. 151. & seqq.
 Correptiones sunt medicamenta extrinsecus adhibita, quæ ut
 correptis salutaria fiant, necesse est ut Deus operetur intrin-
 secus. 152
 Correptiones & exhortationes sunt charitatis obsequia nemi-
 ni subtrahenda; eò quod electorum à reprobis discretio cor-
 ripientibus & exhortantibus ignota sit. 152. 431. 432
 Correctus correptionem respuendo fit inexcusabilis. 152
 Correctorum superbia multum reprimuntur, dum vitia sua co-
 guntur agnoscere, quamuis Deo auxilium subtrahente, ea
 vitare non possint. *ibid.*
 Correctio prædestinatis fit salubre medicamentum: reprobis
 pœnale tormentum. *ibid.*
 Correctio reproborum quamuis non profit ipsis reprobis, pro-
 dest tamen multipliciter electis. *ibid.*
 Correptiones non esse subtrahendas hominibus quantumuis
 desperatis, ostenditur exemplo Dei qui excæcos & obdu-
 ratos promiscuè redarguit. 154

D

D A N I E L .

DA N I E L I S miraculosa liberatio de lacu leonum, fuit
 Regi Babylonis vocatio congrua, sed foris pulsans. 97

Deus.

Deus mirabili prouidentia & totum mundum & singulos homi-
 nes gubernat & ordinat. 24. 25
 Modus regiminis à Deo obseruatus circa veterem Hebræorum
 rempublicam, accommodatur singulis hominibus etiam in
 lege Evangelica. 23. 24. 25
 Deus quo potissimum sine legem Moy saicam populo Israëliti-
 co tradiderit? 18. 19. & seqq.
 Deus in hominum Angelorumque creatione ostendere voluit
 primò quid possit eorum liberum arbitrium, demùm quid
 possit suæ gratiæ beneficium iustitiæque iudicium 48. 86. 392
 Deus humanis cordibus dominatur, efficacissimè, potentissimè,
 omnipotentissimè. 81. 89. 347. 392
 Deus vita animæ, ut anima vita corporis. 155
 Deus dilectione possidetur, eaque solâ. 185
 Deus est summum bonum creaturæ rationalis. 214
 In solo proinde Deo figendus amor creaturæ rationalis. 211.
 231. 245
 Deus non veraciter colitur nisi dilectione. 244
 Deus est perfectissime liber non obstante naturali determina-
 tione ad vnâ partem contrarietatis. 268. 269. 326. 328
 Eo exemplo ostenditur quod libertas arbitrij generica sua ra-
 tione non includat indifferentiam ad bonum & malum. *ibid.*
 Deus ex sua natura: creatura rationalis quantumuis beata
 non nisi ex participatione diuinæ, habet quod peccare non
 possit. 326. 327
 Deus nequit odio haberi à beatis, aut à damnatis amari. 308
 Deus nequit esse author culpe, adeoque hæc nequit esse effectus
 prædestinationis. 368
 Deus vulneratas & fractas humani arbitrij vires per gratiam
 sanans gerit se instar medici. 34. 35. 155
 Deus hominem à se sanatum non deserit; medicus verò corpo-
 ralis mox ut sanitatem restituit, abscedit. 155
 Deum operari in nobis velle & perficere quid? & cur Augusti-
 nus eam locutionem Angelis aut homini integro nusquam
 accommodet? 86. 391
 Deum velle omnes homines saluos fieri, qualiter interpreten-
 tur Pelagiani. 91. 420
 Qualiter item Semi-Pelagiani & Scholastici nonnulli ijs suc-
 cinentes? 91. 158. 420
 Qualiter item Augustinus ante depositum errorem de initio
 fidei, & de electione disparium? 158. 160
 Qualiter denique Augustinus post correctionem sui pristini
 erroris? 150. 151. 420
 Recentiores pro sua expositione citant Græcos; sed quorum
 autoritas in materia de gratia & prædestinatione longè
 credit Augustinianæ. 161
 Allegant & Latinos; sed partim Pseudo-Catholicos, partim
 præuè intellectos, partim ficticiè citatos. 161
 Deum neminem deserere nisi deseratur, quo sensu verum? & an
 id obster doctrinæ neganti gratiam sufficientem in statu na-
 turæ lapsæ. in fine. 155. 156

INDEX RERVM ET VERBORVM

Deum nihil præcipere impossibile, an & quo sensu verum? & an ea veritas præjudicet sententiæ neganti gratiam sufficientem? 135. & seqq.
 Assignantur varij modi quibus observatio præceptorum diuinorum potest dici possibilis homini destituto gratiâ sufficiente. 139. & seqq.
 Eadem difficultas de possibilitate observationis præceptorum æquæ premit assertores gratiæ sufficientis, ac eius negatores. 136. 137.
 Qualiter eam diluat Augustinus, Apostolo præeunte? 136. 137.
 Deo volenti saluum facere, nullum resistere valet arbitrium. 397. 398. 406. 407.
 Deus erga omnes creaturas rationales æquabiliter sese gessit ante lapsum. 462. 463.
 Eandem æquabilitatem etiam ad homines lapsos extendunt recentiores ab August. semitis longissimè aberrantes. 463.
 Deus non aliter largitur homini gratiam medicinale, quam inspirando charitatem. 204. 205. & seqq. 319.
 Deus si nobis non blandiretur, nulla esset utilis exhortatio: si non minaretur, nulla correctio. 96.
 Deus concursum suum concomitantem creaturis exhibendo, non est causa cur creaturæ operentur: sed creaturæ operando sunt causa cur Deus concurrat. 89.
 Deo adscribenda sunt omnia bona opera creaturæ rationalis, non ex eo præcisè quod liberam operandi facultatem donauerit: sed quia ipsum velle & operari largitur. 90. 91. 387.
 Si ob donatam operandi facultatem Deo adscribenda forent bona opera, eadem ratione adscribenda essent mala. *ibid.*
 Deum discernere, quid? quid item illud decretum, & qualiter se habet ad prædestinationem? 378.
 Dei propositum quid & qualiter se habeat ad electionem, prædestinationem, prædefinitionem, discretionem? 371. 372.
 Dei propositum est proprium electorum. 405.
 Dei propositum est causa vocationis quam Apostolus appellat *secundum propositum*. 405. 406.
 Ex isto proposito procedit fides & finalis perseverantia omnium electorum. 405. 406.
 Propositum istud est absolutum & præviè independens à conditionata acquiescentia humani arbitrij, quicquid obganniant Massilienses & Neoterici consonantes. 406. 407. & seqq.
 Solvantur objectiones desumptæ ex Augustino partim olim errante, partim malè intellecto. 409. 410.
 Dei propositum generale saluandi omnes homines in statu innocentiae, & omnes similiter Angelos ante præuisum lapsum; astruitur. 419.
 Simile propositum circa salutem omnium hominum post lapsum asseruerunt Pelagiani, Semi-Pelagiani, & recentiores iisdem suffragantes. 91. & seqq. 156. Item 420.
 Assertores talis propositi Augustinus, absurditatis & insignis ineptiæ redarguit. *ibid.*
 Istius propositi assertio est totius Semi-Pelagianæ hæreseos basis & fundamentum. 420.
 Deum lege stabili conferre gratiam hominibus *faciendibus quod in se est* per vires naturæ, quorundam dogma. 7. 8. 9. 410. 411. & seqq.
 Refellitur dogma istud ex impotentia hominis gratiâ destituti ad faciendum quidquam quod non sit peccatum, & Dei offensa. *ibid.*
 Istius dogmatis assertores, scalas à natura ad cælestem gratiam machinantur, & totius salutis negotium ad naturale arbitrium per ambages reuocant. 411.
 Deus cur vni per gratiam medicinale subueniat & alterum prætermittat; quæstio est inscrutabilis. 410. 411. & seqq.
 Deo ultra scientiam simplicis intelligentiæ & scientiam visionis absolutè futurorum, neganda non est præscientia conditionaliter futurorum. 377. 379.
 Quenam ex his scientijs intelligenda est nomine præscientiæ in definitione Augustiniana prædestinationis? 377. 378. 379. 380.
 Dei præscientiam cum libertate arbitrij qualiter conciliet Augustinus aduersus Ciceronem? 263.
 Vide gratia, electio, prædestinatio, reprobatio.

Delectatio.

Delectatio præsupponit amorem, ex eoque nascitur. 185.
 Delectatio inter omnes affectus maximè est gratia sui. 311.
 Delectationi è diametro opponitur tristitia. *ibid.*
 Delectatio potissimum constituit actum in libera potestate ac dominio agentis. 309. 310. 319. 320. & seqq.
 Delectationes terrenæ cum cælestibus confligunt & luctantur. 173. 174. & seqq.
 Hinc voluntas humana sub terrenis concupiscentiæ delectationibus captiuata, non aliter liberari potest quam immisione cælestis ac spiritualis delectationis: & in huiusmodi delecta-

tionem consistit ratio gratiæ liberatrici & medicinalis. 167. 168. & seqq. Item 184. 185. & seqq.
 Voluntas nullum bonum veraciter prosequi potest, nisi illo delectetur. 176. 177. & seqq. Item 319. 320. & seqq.
 Delectationis necessitas ad prosequendum & operandum bonum, non oritur ex naturali conditione voluntatis humane; sed ex poenali eius captiuitate sub dominante concupiscentia. 182. 183.
 Delectatio cælestis emancipans voluntatem à concupiscentiæ captiuantis dominatu, est actus vitalis amoris aut desiderij; sed à Deo inspiratus absque nostro libero consensu; adeoque indeliberatus. 184. 185. 207. 335.
 Delectatio ista ex varijs functionibus respectuè obiecti varia sortitur nomina: vt gratiæ præuenientis, operantis, excitantis, preparantis. 188. 189. 190. 193. 194. 195. 196. 197. 200. 201.
 Sicut delectatio iustitiæ voluntatem liberat à peccato & seruam iustitiæ constituit: sic delectatio iniustitiæ aut cuiuscunque creature, eandem liberat à iustitia & peccati seruam constituit. 314.
 Vide gratia, liberum arbitrium, voluntas.

Diabolus.

Diabolus perfectissimè liber à iustitia, seruusque peccati. 328. 329.
 Diabolus irreparabiliter amisit benè volendi ac benè faciendi potestatem. *ibid.*
 Diabolus ad pristinam pietatem nunquam conuertendus. 326.
 Diabolus humanis erroribus pascitur & delectatur. 329.
 Diabolus sanctis inuidet honorem cælestem, vnde defectus est ipse. *ibid.*
 Diabolus in omnibus actibus suis peccat, & cur? 329. 330.
 Primum diaboli peccatum, creaturam Creatori preponere: secundum, alios ad ipsum faciendum sollicitare. 329.
 Diaboli inuidiâ mors intrauit in orbem terrarum. *ibid.*
 Diabolus patitur supplicium peccatorum quæ ab hominibus in hoc mundo perpetrantur: & quale illud supplicium? *ibid.*
 Diabolum à peccatis non excusat impotentia operandi bonum, adeoque bicornis indifferentia ad bonum & malum non est essentialis libertati arbitrij ad peccandum requisitæ. 328. 329. 330.
 Diabolus æquè libere in malo persistit ac in illud primitus corruit: sicut Angeli sancti libere persistunt in bono quod libere olim elegerunt. 329.
 Erga diabolos ac Angelos sanctos Deus æquabiliter sese gessit ante lapsum. 419. 429.
 Diabolus ex generali voluntate Dei erga salutem omnium creaturarum rationalium, accepit in sua creatione & toto tempore viæ gratiam possibilitatis per quam perseverare posset si vellet. 385. 418. 419.
 Diabolus ante lapsum habuit in manu sua statum & lapsum, prædestinationem & reprobationem. 417.
 Permissio lapsus diaboli non fuit effectus reprobationis siue positiuæ, siue negatiuæ. 420. 425.
 Diaboli reprobatio præsupponit absolutam præuisionem lapsus & demeritorum. 418. 419. 421.
 Diaboli reprobatio est positiua non negatiua. 421.
 Diabolorum sedes occupant in cælo homines, easque occupassent etiam seposito lapsu Adami. 416. 417.
 Diabolus suo libero arbitrio discreuit se ab Angelis perseverantibus. 47. 48. 49. 388. 389. 390.
 Vide Deus, electio, Angelus, gratia, prædestinatio, reprobatio.

Dilectio.

Dilectio quid? 221.
 Dilectio Augustino alia est mansoria, alia transitoria: & quid vtraque? 246. 333.
 Dilectio creaturæ si mansoria sit, illicita est: quantumvis bona sit creatura dilecta. 231. 246.
 Dilectio mansoria sui ipsius, non est iustitiæ charitas: sed superbæ vanitas. 246.
 Dilectionis ordo necessario seruandus est, vt nos & proximos nostros propter Deum: Deum verò propter se diligamus. 222.
 Dilectio nostrum propter Deum quid? quid item dilectio proximorum propter Deum? *ibid.*
 Sola dilectione Deus veraciter colitur. 244.
 Diligere Deum propter nos, viciosum est: adeoque non rectè attribuitur spei Theologicæ. 220. & seqq. 221.
 Dilectio Dei casta nullum riuiulum extra se duci patitur, cuius deriuatione minuatur. 222.
 Dilectio Dei casta non excludit respectum mercedis & retributionis. 223. 224. 225. 226.
 Dilectio Dei reperiri potest in peccatoribus, sed qualis? 221.

TOMI TERTII.

Dilectio prædestinatiua Dei qualiter se habeat ad prædestinationem, electionem, propositum, decretum? 371. 372

Vide amor, charitas, electio, prædestinatio.

Discretio, Discernere.

Discretio qua Deus suos discernit, qualiter differat ab electione, dilectione, proposito, prædestinatione. 371. 372

Discretio illa vel est temporalis, vel æternalis; & quid utraque? 383

Discretio æternalis & prædestinatiua præsupponit massam, peccati fermento conspersam. *ibid.*

Discretio credentium ab incredulis non in cardinem liberi arbitrij hominis lapsi, sed in gratiam Christi medicinale refundenda est: secus de homine integro & Angelis; & cur? 49. 50. 371. 372

Si gratia subesset nutui & determinationi liberi arbitrij in natura lapsa perinde ac in integra; discretio credentium ab incredulis non ei sed libero arbitrio adscribenda foret. 49. 50

Si gratia Christi non aliter discernat homines quam gratia status innocentie, gratis mortuus est Christus. 81. 105

Illa interrogatio Apostoli, *quis te discernit?* euertit assertionem gratie merè sufficientis. 103

Ecclesie preces luculenter demonstrant discretionem credentium ab incredulis non à libero arbitrio, sed à gratia expectandam esse. *ibid.*

Ex dilectione diuina in scripturis decantata ostenditur non in liberum arbitrium sed in Dei gratiam, refundendam esse discretionem hominum. 440

Si gratia hominis lapsi pedisquali obsequio accommodaret se nutui voluntatis, nulla esset hominum discretio, sed omnes vniiformiter gratiam respuerent. 106

Discretionem credentium ab incredulis & cooperantium à respuentibus idcirco gratie & non libero arbitrio adscribendam censent Neoterici, quod liberum arbitrium gratia destitutum nequeat discretionem ullam facere. 49. 50

Responsio ista folium ficulneum est, sub quo gratie innocentialis potestas quidem viget, sed gratie medicinalis læthale vulnus later. *ibid.*

Neque isti vulberi vllatenus medetur præscientie conditionali antidotus. 50. 51

Discretionem credentium ab incredulis idcirco arbitrio adscribit Augustinus, sed absque vllò præiudicio gratie præparatiue arbitrij. 98. 99. 100. 176. 177

Sed liberum arbitrium gratia medicinali præinstructum sese discerneret etiam condeterminante gratia, tam foret verum; *non Dei mis. veni, sed volentis & currentis est hominis*, quam, *non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis*; quod pro absurdissimo reputat Augustinus. 86. 90

Ex eodem dogmate sequeretur, gratiam non dare nobis velle aut operari: sed nudum posse. 88. 390

Sequeretur denique, immerito, reprehensos fuisse Semi-pelagianos; utpote qui gratiam possibilitatis ad initium & progressum fidei ac iustitię necessariam agnouerunt, non minus quam recentiores gratie congruę procussores. 54. 55. 92. 230. 387. 390

Vide Adam, Angelus, gratia, homo, Scholastici, Semi-Pelagiani.

Duacenses Theologi.

Duacenses Doctores Theologi Lessianam consequentiam à gratia hominis integri ad gratiam hominis lapsi, ut Augustinianæ doctrinæ contrariam condemnarunt. 88

Qualiter definiant auxilium sufficiens? 102. in fine 103

Gratiam sufficientem à Noetericis procusam, tanquam Augustinianæ doctrinæ aduersam, cum Louanienfibus proscribunt. 103

Eorum censura multis rationibus probatur & stabilitur. 103 & seqq.

Vide gratia, Lessius.

E

ECCLESIA.

ECCLĒSIA Augustinianam doctrinam seruat & sequitur, ipso Ecclesiæ præfule testante. 254

Ecclesia per os & calamum Augustini aduersus hostes gratie liberatricis dimicauit, & de iisdem triumphauit. 253

Ecclesiam Manicheismi insinulant Pelagiani. 253. 254

Ecclesia canones de gratia & libero arbitrio ex sensu & verbis Augustini deprompsit. 255

Ecclesiæ & Augustini de gratia & libero arbitrio eadem prorsus est sententia. *ibid.*

Ecclesia in suis precibus & obsecrationibus Augustinianam de gratia liberatrice sententiam se proficitur. 65. & seqq. 104

Ecclesia in suis precibus nusquam à Deo postulat gratiam quam possimus bene agere si velimus agere: sed semper ipsam velle, ac determinationem actualem voluntatis, imporat. 64. 104

Qui zelo defendendi Ecclesiam excedunt regulam veritatis, Ecclesiæ causam non tam protegent quam produnt. 254

Merito proinde reprehenduntur Scholastici quidam controuertissæ; qui ut Calvinismum subuertant, Pelagianismum resuscitant. *ibid.*

Nec minus reprehendendi sunt qui Augustinum pro Ecclesia aduersus Pelagianos decertantem, nimia liberi arbitrij depressione Manicheismum stabiliuisse calumniantur. 253. 254

Ecclesiæ promptuariis contemptis ad Philosophiæ Aristotelicæ cisternas recurrere pro haurienda genuina intelligentia liberi arbitrij, perniciosum est: Neotericis tamen Philosopho Scholasticis vtitissimum. 254. 255

Ecclesia Catholica à Pelagianis agnominatur Babylon. 348

Ecclesia autoritas est certissima credendi ac veritatem prædicandi regula. 443

Ecclesia per continuam successionem Romanorum Pontificum ab Apostolis ad nostra vsque tempora perpetuata. *ibid.*

Ecclesiæ Romanæ sub cuius obedientia ab incunte ætate vsque ad lectum mortis vixit, vniuersa sua scripta humillimè submittit author. *ibid.*

Ecclesia reprobos prædestinatis permixtos suo sinu complectitur. 439. 440. 441

Recensentur variae vtilitates ex illa permixtione redundantes in prædestinatos. 434. 435. & seqq.

Electio.

Electio diuina hominibus occultissima. 8. 9

Electio iuxta Augustinum alia est gratie alia meritorum: & quid utraque? 372. 373. & seqq.

Electio qualiter se habeat ad dilectionem, prædestinationem, propositum, discretionem? 371. 372

Electioem absque præuia disparitate eligendorum non agnouerat Augustinus olim errans. 374

Imo post excussum errorem de initio fidei ex nobis, scrupulus iste de electione disparium ei adhæsit: sed deceptus fuit nominis etymologia. 374. 375. 409

Tritior factus scrupulum istum excussit, & electionem gratie nonobstante pari conditione eligendorum constantissimè in hominibus lapsis asseruit. 375. 409

Electio gratie in Angelis locum non habuit, uti nec in protoplastis ante lapsum, & cur? 384. & seqq. 385. 421

Electio meritorum in Angelis locum habuit, habuissetque in hominibus seposito lapsu. 388. 389. & seqq.

Electio meritorum & bonæ voluntatis à Pelagianis inuecta, quid? 376

Electio naturæ à Manichæis conficta quid? & qualiter differat ab electione meritorum & bonæ voluntatis Pelagianorum? *ibid.*

Electio hominum præsupponit lapsum humanum & massam conuersam fermento peccati. 381

Electio hominum ad gloriam æternam peracta fuit ante omnem meritorum præuisionem: secus de electione Angelorum, & cur? 419. Item 391. 392. & seqq.

Electio mediourum prærequirit aliquam intentionem finis, sed non necessariò efficacem. 391

Electio alia est per modum intentionis, alia per modum executionis: de posteriori quidam exponunt locum Augustini ad Simplicianum: sed expositio non est necessaria. 409

Electio voluntatis non minus libera est in seipsa, quam intentio à qua imperatur: vnde deducitur, ad libertatem non requiri in differentiam ad opposita. 261

Electio mediourum herili potestate dominatur intentio finis, eamque necessariò infert: libere tamen. 261. 334

Electio mediourum inter omnes voluntatis affectus seruilissima est & vilissima, & cur. 334

Electi ad bonum proficere non possent absque reproborum cooperatione. 342

Electorum numerus longè minor quam reproborum. 437. 438

Electis ex reproborum societate multiplices accedunt fructus & vtilitates tam corporales quam spirituales 345. & seqq. 346

Electi per reprobos exercentur, probantur, erudiuntur, manifestantur, prouehuntur. 435. & seqq. 436

Propter electos reprobi nascuntur & fouentur. 434

Electorum seruituti destinantur reprobi: idque præfiguratum fuit in mancipatione Chanaan & Esau. 440

Electis omnia cooperantur in bonum: reprobis in malum. 437

Vide Deus, prædestinatio, reprobatio.

INDEX RERVM ET VERBORVM

Error.

Error errori contrariari potest: non ita veritas veritati. 254.
Error qui est poena peccati, à peccato non excusat. 154.
Error inuincibilis causat non voluntarium in seipso. 309.
Vide cæcitas, excæcatio, ignorantia.

Esau.

Esau reprobatorum omnium typus, sicut & Chanaam. 422. 440.
Vide electio, prædestinatio, reprobatio.

Estius.

Estius inter recentiores Paulinarum Epistolarum expositores doctissimus.
Qualiter interpretetur verba Apostoli ad Timotheum: *Deus vult omnes homines saluos fieri?* *ibid.*
Negat attritionem conceptam ex timore poenarum sufficienter disponere ad Sacramentum poenitentiae. 250
Eius sententia vt Augustino consentanea approbatur & stabilitur. 249. 250.

Excæcatio, Excæcatus.

Excæcatio spiritalis quid? & in quo similis excæcationi corporali? 124. 125.
Excæcatio & induratio sunt effectus reprobationis. 424. 425.
Excæcati & indurati carent gratia sufficiente. 124. 125.
Illa carentia non obstat eorum libertati necessariae ad peccandum, nec eos à culpa excusat. 134. 135.
Solutur obiectio desumpta ex verbis Augustini de induratione Pharaonis Regis Aegypti. 148. 149. 150.
Solutur obiectio desumpta ex illo Patrum & Consilij Tridentini pronunciato: *Deus impossibilia non præterit.* 134. 135. & seqq.
Difficultas de possibilitate impletionis præceptorum respectu excæcatorum & reliquorum gratia sufficiente destitutorum, non minus premit Scholasticos quam Augustinum. 140. & seqq.
Vide cæcus, gratia.

F

FACIENS QVOD IN SE EST.

FACIENTI quod in se est per vires naturæ, infallibiliter conferri gratiam, contendunt quidam Scholastici: sed refelluntur. 7. 8. 9. 411. 412. 413.
Dogma illud aduersatur capitalibus Augustini principiis de potentia liberi arbitrij gratia destituti ad aliquid agendum quod non sit peccatum. *ibid.*
Ab Augustino idcirco appellatur, ridendum & pudore corrigendum. 415.
Item fabulosum & improbabile. 413.
Aduersatur Apostolo dicenti: *quis te deservit?* item, *o homo in qui es qui respondeas Deo:* item *à altitudo diuinitatum.* &c. 412. 413. 414. 415.
Faciens quod in se est per vires naturæ nihil habere potest præ altero, nisi fortè minora peccata, ob quæ non conferri gratiam August. euincit ex desertione quorundam paruulorum quorum peccata sunt minima. 9. 413.
Vide Deus, discretio, gratia.

Fides.

Fides diuina ad bene operandum adeò necessaria est, vt nullum opus bonum absque ea fieri possit. 127. & seqq.
Fides rogando impetrat, vt humana infirmitas valeat operari quod præcipitur. 128. 130.
A fide incipit omnis mutatio hominis ad bonum. 128.
Ante fidem nulla præcedit in homine gratia, sed fidei initium est omnis gratiæ & bonæ voluntatis initium. 128. 124. 192.
Ante fidem non solum nequit homo operari bonum, sed nec vllam habere cupiditatem boni. 130.
Fidei vis merendi expenditur & illustratur. 131. 230.
Nullam fidem veram ac Christianam agnoscit Augustinus, nisi quæ ex Dei charitate dimanat. 216. 217.
Fidem à Deo nobis donari negarunt Semi-Pelagiani. 217.
Fatebantur nihilominus gratiam Dei necessariam esse tam ad initium fidei quam ad omnia pia desideria omnesque salutares orationes. 54. 62. 129. 387.

Eidem errori adhæsit Augustinus ante Episcopatum: sed diuinitus edoctus errorem correxit. 92. 93. 123. 149. 255. 374
In eundem errore incidere coguntur qui faciendi quod in se est, infallibiliter conferri gratiam autumant. 411. 413. 414. 415
Item qui gratiam Christi subijciunt nutui & determinationi voluntatis humanæ. 54. 230. 387. 390
Fides Theologica est actus charitatis, sed imperfecta, quæ in peccatoribus reperiri potest: & in quo sita illa imperfectio? 216. & seqq.
Fides Christiana quæ reperitur in peccatoribus, in quo differat à fide dæmonum? 219
Ad exercendum actum fidei diuinæ necessaria est pia voluntatis affectio intellectum captiuans in obsequium diuinæ auctoritatis. 219. 220
Absque fide nequit esse spes vera aut charitas. 221
Vide charitas, gratia, infidelis.

Finis.

Finis diuisio in finem *qui* & finem *cui*, perstringitur. 222
Inter hos maximè principalis est finis *cui*: & ad eum ab intendente refertur finis *qui*. *ibid.*
Hinc cum amor concupiscentiæ ordinet rem concupitam ad id cui concupiscitur, non potest Deus ab vlla creatura licite amari amore concupiscentiæ: adeoque spes Theologica talem amorem non elicit. 221. 222
Finis *cui* præcellenti modo dominatur amanti. 276
Intentio finis electioni mediorum herili potestate imperat: & ad eam inuictè determinat. 261. 334
Amor finis appellatur fruitio: amor medij, vsus. 333
Amor finis ab Augustino appellatur *mensura dilectio*: amor medij, *dilectio transitoria*: & cur. *ibid.*
Vide amor, dilectio, charitas, spes.

Fluuus.

Fluuus obiectu aggeris violentè cohibitus, disrupto obice vehementius fluit. 14. 15
Eà similitudine Augustinus illustrat concupiscentiæ vehementem proritatem post semel disruptos aggeres legiprobantis. *ibid.*
Vide concupiscentia, lex.

Fortitudo.

Fortitudo virtus cardinalis absque charitate esse nequit, vt nec aliæ virtutes. 214. 215. 216
Fortitudo est ipsa diuina charitas certa restrictione limitata. *ibid.*
Fortitudinis minus est, aduersitates retrahentes voluntates à casto amore veritatis & iustitiæ sempiternæ æquanimitè tollerare iisque non cedere. *ibid.*
Fortitudinis robur à charitate inflammante nascitur. 216
Vide amor, charitas.

Fruitio.

Fruitio. Vide amor, dilectio, Deus, finis, electio.

G

GRATIA.

GRATIA ab Augustino nonnumquam vsurpatur pro opere bono à gratia proficiscente. 380
Gratia variis nominibus exprimitur, à liberatione arbitrij captiuati desumptis. 6. 7. 30. 31. 32. 37. 38. 382
Gratia Dei necessariò prærequisitur ad quodcunque opus honestum: nec per naturæ vires haberi potest vlla præparatio, dispositio, aut qualecunque meritum primæ gratiæ. 4. 7. 8. 92. 10. 411. & seqq. 412.
Gratia generatim sumpta alia ad intellectum alia ad voluntatem spectat. 10. 11. 12
Gratia intellectus alia est exterius erudiens, alia interius illuminans: & expenditur vtraque. *ibid.*
Gratiam intellectus tam internam quam externam agnouerunt Pelagiani veræ gratiæ inimici. 11. 207
Nulla gratia intellectus valet voluntatem sub peccato captiuatam liberare: & cur? 11. 12. 26. 27. 31. 32. 33. 207
Gratia Christi liberatrix expenditur, & ostenditur procul ab eius intelligentia abesse eos, qui eius necessitatem ad opera super-naturaliter bona coarctant. 12. 26
Gratia voluntatis alia est habitualis, alia actualis. 33
Rursus alia est voluntatis sanæ ac liberæ, alia ægrotae captivæ: quarum diuersitas illustratur exemplis & similitudinibus. 33. 34. 183. 184

TOMI TERTII.

Ab harum discrimine totam controuersiam de gratia contra Pelagianos suspendit Augustinus. 34. 38. 39. 204. 207

Gratia de qua inter Augustinum & Pelagianos ferbuit disceptatio: non est gratia habitualis, concursus diuinus, physica prædeterminatio, externa protectio, directio aut excitatio Dei: sed gratia medicinalis arbitrij ægroti. 39. & seqq. 64. item. 88. 89. & seqq. 348

Gratiæ medicinalis natura & necessitas expenditur. 38. 39. 40. 183. 202. & seqq. 203

Nullum prorsus opus bonum ab homine lapso fieri potest nisi per medicinalis gratiæ inspirationem à concupiscentiæ dominatu præuic fuerit sanatus. 65. 66.

Impotentiam voluntatis captiue ad velle aut operari bonum antequam per gratiam medicinalem fuerit sanata, Augustinus æquiparat impotentie cæcorum ad videndum, surdorum ad audiendum, claudorum ad rectè gradiendum. 34. 35. 36. 39. 46

Sicut medicina non est necessaria imò nec utilis sano, ita medicinalis gratia non est necessaria nec utilis homini integro. 34. 105

Sicut lux non prodest cæco ad videndum, nec scipio pedibus destituto ad gradiendum: ita gratia sanitatis primæuæ integritatis nihil prodesset homini lapso ad benè agendum. 34. 86. 87. 106

Gratiam medicinalem destruentes, incarnationem & passionem Christi exinaniunt, ipsum nomen Iesvs abolent. 34. 35. 38. 39. 105

Gratiæ medicinalis actiuitas circa duorum vulnerum per peccatum inflictorum curationem exercetur: & quænam illa vulnera. 12. 37. 38. 39. 90

Gratia habitualis in iustificatione infusa, non liberat nec sanat voluntatem à morbo concupiscentiæ, aut intellectum à vulnerè ignorantie. & seqq. 60. item. 70. 72. 75. 76. & seqq.

Gratiæ necessitatem ad tollenda præterita peccata agnoscunt Pelagiani, ad cauenda futura negant: & quo fundamento? 34. 35. 205. 206. 207. 261

Dogma illud crucem Christi penitus euacuat. 34. 35. & seqq.

Gratia necessaria ad vitanda peccata & resistendum tentationibus non est merè scientia legis, aut vlla gratia actualis intellectus, aut remissio peccatorum, aut gratia habitualis. 38. 43. 44. & seqq. Item. 203. 207

Gratiam Christi ex eo prædicare, quod donet possibilitatem volendi aut operandi bonum, non autem ipsum velle & operari Pelagianum est. 52. 349. 350. & seqq.

Gratiam dare velle & operari, quid? 58. 59

Gratia status innocentie, & gratia Christi medicinalis qualiter differant? 39. 40. & seqq. Item. 82. 83. 87. 88. 89. 183. 345. 384. 385. 386. 389. 391. 410

Earum discrimen Augustinus operosissimè astruxit. 90. 345. 346. 350. 351. 389. 391. 410

Priorem passim appellat adiutorium *sine quo non*: posteriorem, adiutorium *cum quo*. *ibid.*

Redditur ratio cur homini sano collatū fuerit adiutorium *sine quo non* possibilitati, & *sufficiens*: integro autem detur adiutorium, *quo*, *voluntati*, & *efficacissimum*. 42. 43. 45. 47. 183. 386

Nulla gratia subdita nutui & determinationi liberi arbitrij ad adiutorium Christi medicinale spectat. 43. 45

Adiutorium possibilitatis assimilatur habitibus & speciebus intentionalibus, quibus vtimur cum volumus. 49. 64

Ab Augustino assimilatur alimentis, lumini, naui, pedibus; sine quibus homo nequit viuere, videre, nauigare, progredi: cum quibus tamen non ea præstat nisi cum lubet. 46. 72. 105.

Adiutoria ista à Neotericis non satis distinguuntur penes efficaciam. 49. 51. 52. 89. 102. 107. 183

Ex eorum confusione nata est hæresis Massiliensium. 53. 62

Sententiam inter ea non distinguentem, Apostolico mucrone jugulatam testatur Augustinus. 51. 62

Augustinus summopere contendit à Pelagianis extorquere confessionem adiutorij *cum quo*; & agnitionem discriminis inter illud & adiutorium *sine quo non*. 61. 204. 205

Adiutorium *sine quo non*, Angelis & protoplastis collatum, non fuit gratia habitualis, concursus concomitans, aut prædeterminatio physica: sed gratia actualis libero arbitrio subdita instar habitus. 47. 89. 102. 183. 184

Scholastici extendentes prædeterminationem physicam ad gratiam possibilitatis Angelorum & protoplastorum innocentium, capitalia Augustini principia peruertunt: magisque sunt Aristotelici quam Augustiniani. 345. 348

Recensentur varia discrimina adiutorij *sine quo non*, & adiutorij *quo*. 39. 40. 41. 47. 48. 49. 50. 51

Si adiutoria ista non differant penes modum influendi in actus liberi arbitrij, immerito proscripti sunt Semi-Pelagiani. 54. 55.

Refertur & refellitur responsio Neotericorum ad loca Augustini. 52. 53. 54. 88. 89

Diuersitas adiutorij *sine quo non* ab adiutorio *quo*, non ab euentu effectus aut omissionis ipsius, sed à connaturali operandi modo desumenda est: nec potest vnum in alterum commutari pro libitu voluntatis. 44. 45. 88. 420

Adiutorium *quo* qualiter definiendum? 47. 51

Adiutorium hominis integri & Angelorum eiusdem prorsus fuit naturæ efficacitatis, quamuis in istis habuerit finaliter effectum, in illo non: adeoque nihil variat vsus aut non vsus naturam gratiæ. 46. 47. 184

Adiutorium possibilitatis nunquam potest donare ipsum velle: sed vires volendi suppeditat, si voluntas eo vtī voluerit. 60. 75. 88. 183

Si Deus vniuersis hominibus lapsis conferret adiutorium *sine quo non* sicut contulit Adamo, nullus omnium eo vnquam vteretur: & cur? 86. 106

Adiutorium hominis integri & lapsi à quibusdam Neotericis distinguitur penes habituale & actuale: sed refelluntur. 86. 87

Si gratia Christi non aliter determinet liberum hominis arbitrium quam gratia status innocentie; gratis mortuus est Christus. 8. 82. 105

Gratia Christi non operatur effectum suum dependenter à conditione, si *velimus*: sed ipsamet operatur vt *velimus*, iuxta Consilium Arausicanum. 82

Hinc nascitur præcipuum discrimen inter gratiam primi Adæ & secundi Adæ: illa dabat operari bonum si homo vellet: hæc dat in super vt velit. 82. 88. 183. 184. 348. 349. item 346. & seqq.

Illā fuerat nutui & potestati uo dominio voluntatis: hæc suo nutui & dominio voluntatem subiicit. 40. 41. 46. 50. 84. 88. 91. 183

Illā pedissequali obsequio ductum voluntatis sequebatur: hæc imperioso principatu voluntatem trahit quasi pedissequam. 42. 50. 82. 85. 92

Illā superabiliter & inclinabiliter voluntatem præeuntem comitabatur: hæc insuperabiliter & indeclinabiliter voluntatem subsequenter dicit & agit. 83. 86. 348. 398. 302

Si gratia Christi notum voluntatis humanæ obseruaret, eique se accommodaret; non ei, sed voluntati prædominanti adscribenda foret hominum discretio. 49. 50. 107

Id ostenditur exemplo discretionis in malum, quæ non tam tentationi sollicitanti aut diabolo tentationē immittenti, quam libero arbitrio hominis succumbenti adscribitur. 50. 107

Discretionem hominum idcirco adscribendam gratiæ censent quidam Scholastici, quod voluntas necessariò requirat adiutorium gratiæ, ita vt absque eo nequeat discretionem perficere. 49. 50

Refelluntur ex eo in primis quod discretio, illa æquè vel magis adscribenda tunc foret libero arbitrio: vt pote absque cuius concursu nequit gratia quemquam discernere. *ibid.*

Refelluntur secundo ex eo, quod discretio Angelorum æquè adscribenda foret gratiæ *sine qua non*, ac discretio hominum lapsoꝝ gratiæ Christi: quod capitalibus Augustini dogmatibus aduersatur. 47. 48. 49. 50. 108. 388. 389

Item ex eo, quod Angeli sancti non minus fuissent ad Patrem tracti quam homines lapsi: quod Augustinus pro absurdo reputat. 391

Item ex eo, quod tam foret verum: *non miserentis est Dei, sed uolentis & currentis hominis*, quam: *non est uolentis neque currentis, sed Dei miserentis*: quod Augustinus constantissimè negat. 83. 85. 93

Neque aduersarios quidquam iuuat præscientiæ conditionatæ præsidium quod accerlunt: hæc enim non minus in discretionē Angelorum interuenerat, quam in hominum discretionē interueniat. 50. 51. 377. 379

Gratiæ subdite notui voluntatis lapsæ prædicatio; originalis peccati virus euacuat, illas arbitrij vires abstruit: adeoque Pelagianismum resuscitat. 88

Gratiam congruam magnā verborum pompā in gratiam Christi medicinalem subuexerunt Neoterici. 44. 50. 51. 87. 94. 95

Congruam illam in diuina præscientia exploratiua consensus sub conditione accommodandi fundant. 44. 94. 67. 95

Huius gratiæ congruæ præcipuus defensor Suarez, in sententiam Molinæ & Lessij quoad gratiæ efficaciam necessariò relabitur: quantumuis ab iis discordet circa voluntatem Dei prædefinitiuam. *ibid.*

Congruam gratiam subinde astruit Augustinus sed longè diuersam quam procuderunt Neoterici. 95. 96. 97

Gratia quam Augustinus congruam appellat, non est internum auxilium voluntati cælitus inspiratum; sed externa vocatio foris pulsans. 94. 95. & seqq.

Quo sensu vocatio exterior dicatur congrua iuxta principia Augustini? 97

Nulla gratia quæ extra voluntatem peragit partes suas, est congrua voluntati, nisi ipsa voluntas per intrinsecam sibi inspi-

INDEX RERVM ET VERBORVM

rationem à captiuitate concupiscentiæ liberetur, & voca-
tioni gratiosæ accommodetur. 11. 12. 27. 33. 97. 207
Sicut Augustinus internam voluntatis gratiam nusquam vocat
congruam; sic nusquam eam vocat *incongruam*. 97
Omnis gratia quæ non habet inseparabiliter adiunctum effectum
ob quem præbetur, ab Augustino ad legem & doctrinam able-
gatur: nec eam pro gratia Christi medicinali reputat. *ibid.*
An & quo sensu in doctrina Augustini admitti possit gratia in-
terior voluntatis, *conueniens*? 97
Gratiæ medicinalis varia epitheta ex Augustino recensentur,
quibus ostenditur nunquam eam calere effectui. 80. 81. 82
Eam Augustinus vocat *efficacissimam*. 80. 92. 103. 348
Eandem appellat *potentissimam*, & *omnipotentissimam*. 80. 103
Item *victtricem*, cui nemo valeat resistere. 82. 103. 174. 175.
347. 384
Item, voluntati humanæ *insuperabiliter* & *indclinabiliter* do-
minantem. 42. 47. 347. 364. 392
Eam *nerenensi* vocabulo frequenter exprimit: & cur? 88. 97.
109
Eam semper esse bonam asseuerat: & quo sensu? 97
Ex eius præsentia colligit præsentiam effectus, & ex huius ab-
sentia absentiam illius. 83. 84
A nullo corde quantumuis duro respuitur, quia ideo præstatur
vt ipsa cordis durities auferatur. 101. 108
Non relinquit voluntatem in æquilibrio, sed potentissimè se-
cum abripit. 86
Hinc voluntas gratiæ præuenta non tam agit quam agitur. 81.
85
Sic tamen agitur vt ipsa simul agat & velit; neque sic instrumen-
tum mortuum sed viuum & spontaneum. 348. 349. 350. 363.
364
De gratiæ medicinalis natura & quidditate multiplices recen-
sitorum opiniones recensentur. 167. 168. & seqq.
Consistit essentialiter in celesti suauitate ac spiritali dele-
ctatione, qua voluntas flectitur ad id agendum quod Deus
præstituerit. 167. & seqq. Item 184. 185. 202. 203. 204. 205.
206. 207. 336
Hinc ab Augustino passim appellatur *victrix delictatio*. 174.
175
Est actus vitalis desiderij & amoris, sed indeliberatus. 184. 185.
207. 336
Voluntatem humanam prædeterminat ad agendum, & quidem
physicè. 345. 346. 347
Conciliatur cum libertate arbitrij eodem modo quo Thomiste
suam physicam prædeterminationem cum libertate compo-
nunt. 347. 348
Quicquid aduersarij contra eam quasi libertatis destructiuam
machinantur, ynicà sensus compositi & diuisi distinctione
dissipatur & in fumos euanesceat. 347. 348. 367
Ad eam tamen distinctionem nusquam recurrit Augustinus; cui
ad saluandam libertatem arbitrij satis est quod voluntas
absque violentia aut coactione in actum suum volenter in-
fluat. 347. 338. & seqq.
Gratiæ medicinalis intelligentia cum intelligentia prædesti-
nationis, quam vt causam respicit; connexa est. 372
Item cum intelligentia liberi arbitrij, cui tanquam concausæ
coniungitur. 253
Gratiæ actualis natura & diuisiones à Scholasticis longè aliter
quam ab Augustino exponuntur. 188. 189. 199. 200
Gratiæ *excitans*, *operans*, *præueniens*, qualiter à Scholasticis ex-
plicentur. 188. 189
Qualiter item *cooprans*, *concomitans*, *adiuuans*, *subsequens*? *ibid.*
An & qualiter eę gratiæ differant in sua entitate physica? 188.
193. 194. 195. 197
Gratiæ præueniens apud Augustinum & discipulos ipsius, quid?
Et cuius respectu dicatur præueniens. 188. 200. 201
Gratiæ subsequens quid? Et cuius respectu dicatur subsequens?
191. 193
Gratiæ præueniens quo sensu iustificet? 192
Gratiæ operans & gratiæ cooperans quænam dicantur? & vnde
sic appellatæ? 194. 195. 196
Quo sensu gratiæ operans dicatur sola operari in bonam vo-
luntatem? *ibid.*
Gratiæ excitans quænam dicatur iuxta Augustinum? quænam
item adiuuans? 196. 197. & seqq.
Gratiæ quæ *operatur voluntas à Domino* aliter ab Augustino &
Scholasticis explicatur. 201. 202. & seqq.
Gratiæ medicinalis inspiratio in solius diuinæ dilectionis in-
fusione consistit. 204. 205. 207
Gratiæ quem effectum habeat in nobis? 335
Gratiæ celestis necessaria est non solum ad absolutam & effica-
cem volitionem boni, sed etiam ad velleitatem. 86
Quando gratiæ à Deo confertur ad absolutum velle boni ope-
ris, operatur illud: quando ad imperfectam velleitatem, ope-
ratur eam: hinc ex eo quod quidam renuant venire vocati,
non sequitur gratiam carere omni effectui. 86. 87

Gratiæ lenis afflatus quamuis non sufficiat ad absolutè creden-
dum, sperandum, diligendum, orandum, aut legem adim-
plendum: sufficit tamen ad velleitates quasdam istorum ef-
fectuum. *ibid.*
Gratiæ Christi cum libertate arbitrij humani conciliare, dif-
ficile visum Augustino. 341. 349. 353
Quin Augustinus rectè explicauerit ac tradiderit concordiam
libertatis cum gratia, nemo Catholicorum vsque ad Moli-
nam reuocauit in dubium. 341
Concordia gratiæ cum libertate arbitrij, modernos Scholasti-
cos in duas capitales factiones distraxis: Prædeterminatistas
& Præscientistas. 342. 343
Illi violatæ gratiæ, inuerti Pelagianismi, & nimis subiectæ li-
bertatis arbitrij, crimen huius impingunt: hi, violati liberi ar-
bitrij, inuerti Calvinismi, & nimis subiectæ gratiæ, crimen
illis impingunt. 343
Cum vtriusque ex parte consonat Augustinus, cum neutris ex
toto minus tamen aduersatur prioribus quam posterioribus.
343. 344
Gratiæ *sufficiens* quænam dicenda? 102. 103. 105
Gratiæ sufficientiam in statu innocentie agnouit & asseruit
Augustinus, vti & in Angelis. 105. 106
Eandem in statu naturæ lapsæ asseruit olim errans cum Semi-
Pelagianis post resipiscentiam, nusquam. 102. & seqq.
Item 103. 184. 420. 428
Idque agnouerunt duæ facultates Theologicæ, Louanienfis &
Duacensis: & ideo contrariam assertionem censuris suis
proscripserunt. 103
Nec D. Thomas nec vllus à tempore Aug. vsque ad recentiores
Scholasticos meminit huiusmodi gratiæ sufficientis. *ibid.*
Gratiæ sufficiens Neotericorum non tam ad gratiam Christi,
quàm ad naturam, legem aut doctrinam spectat; iuxta Augu-
stini principia. 104. 122
Eam homini lapsæ debitam recentiores asserunt. 18. 104. 109
Eius effectus est potestas operandi bonum si volumus: veræ gra-
tiæ effectus, volitio faciendi quod possumus. 103
Eius assertio extinguit orationem, accendit elationem. 103
Extenuat dilectionem diuinam erga electos in Scripturis tar-
topere exaggeratam. 440
Aduersatur Apostolo dicenti. *Quis te discernit*. 103
Repugnat quotidianis Ecclesiæ precibus. 103
Euacuat virus peccati originalis, & extollit vires liberi arbitrij,
magis quàm Pelagianismus. 104. 105
Euacuat crucem Christi Saluatoris. 105
Gratiæ sufficiens Neotericorum, non tam gratia est quàm gra-
tiæ monstrum singulare; peccatis multiplicandis, maiorique
damnationi accersendæ seruiens. 106
Lapsis hominibus citra Dei inuidiam damnandis excogitata:
sed quo fundamento? 24. 106. 109
Non solum inutilis est hominibus, sed & perniciosa. 105
Ea, si daretur, homo lapsus nunquam vteretur, sed nec vti
posset. 106
Eius assertioni non fauet sed obstat Concilium Tridentinum.
135. 136. 138. 155
Soluuntur objectiones pro eius assertionem ex Scripturis de-
promptæ. 154. 155. & seqq.
Soluuntur obiectio desumpta ex generalitate redemptionis
Christi. 162. 163. & seqq.
Diluitur obiectio sumpta ex praxi corripiendi, exhortandi,
consulendi ac præcipiendi; quæ prætenditur fore inutilis
sublatâ gratiâ sufficiente. 152. 153. & seqq.
Recensentur multiplices fructus & vtilitates correptionum,
exhortationum, consiliorum ac præceptorum, sublatâ gra-
tiâ sufficiente. *ibid.*
Soluuntur obiectio desumpta ex verbis Augustini circa obdura-
tionem Pharaonis. 148. 149. & seqq.
Soluuntur argumentum desumptum ex possibilitate obseruatio-
nis mandatorum. 139. 140. Item 142. & seqq.
Retorquetur istud argumentum in Scholasticos gratiæ suffi-
cientis assertores. 137. 138. & seqq.
Euertitur gratiæ sufficientis assertio ex regimine populi Iu-
daici sub lege veteri. 117. 118. & seqq.
Item argumento desumpto ex obduratione & excæcatione ho-
minum. 125. 126. 127
Item ex carentia istiusmodi gratiæ in infidelibus & Ethnicis.
128. & seqq.
Gratiæ sufficientem ordinis naturalis procuderunt olim Se-
mi-Pelagiani: sed refelluntur. 132. 133
Cogitationes congruas ordinis naturalis pro gratia Christi
obtrudit Vasquez, Massiliensis & Pelagianis magis quàm
Augustino succinens. 28. 29. 30
Gratiæ sufficientem ab efficaci penes solum euentum distin-
guunt quidam recentiores. 106
Hinc vltèrius fateri coguntur: in liberæ voluntatis manu esse,
quamcunque gratiam pro suo nutu efficacem reddere aut ine-
ficacem: quo nihil magis capitaliter aduersatur Aug. prin-

icipiis. 107. 108. 109
Solutur obiectio desumpta ex Augustino, de duobus æquali gratia præinstructis & æquali tentatione pullatis, cum difforni tamen successu. 97. 98

Solutur alia obiectio ex libro Augustini de spiritu & littera, arguendo inertiam recentiorum qui verba Pelagianorum pro verbis Augustini arripiunt. 90. 91. & seqq.

Solutur aliud argumentum ex libro questionum ad Simplicianum, similem recentiorum hallucinationem detegendo. 91.

92. 93. 94
Diluitur alia obiectio ex eodem libro, de vocatione congrua; ubi verba Augustini de vocatione externa, interna gratiæ inspirationi accommodant. 94. 95. 96. 97

Vide Adam, Angelus, discretio, Deus, liberum arbitrium, Lelius Molina, Suarez, prædestinatio, Vasquez.

Gloria.

Gloria, Vide beatitudo, electio, prædestinatio.

H

HABITVS.

HABITVS subsunt nutui liberi arbitrij. 49. 64
Eorum similitudo cum adiutorio hominis integri. *ibid.*

Habitus supernaturales in suos actus influunt, etiam in sententia inimicorum gratiæ. 62. 68

Habitualement gratiam eiusque cooperationem, pro adiutorio gratiæ ab Augustino & Conciliis deprædicato obtrudunt quidam Neoterici. 69. 75. 102

Habitualis gratiæ adiutorium est in potestate hominis iustificati; adeoque longè diuersum est ab adiutorio quod Ecclesia quotidianis precibus inplorat. 64. 65. & seq. Vide gratia.

Homo.

Homo ad imaginem Dei conditus: & qualiter D. Thomas id intelligat? 260

Homo viator habet libertatem ad opposita bicorne non ita constitutus in termino siue salutis, siue damnationis. 299. 300

Ista proinde indifferentia ad opposita non est de ratione libertatis in genere: sed aliunde prouenit: & vnde? 300. 333. 334

In potestate hominis omne illud & solum est situm, quod homo facit cum vult: & quid hoc? 262. 263. & seqq.

Homo lapsus tum demum liber efficitur, cum filius eum liberauerit: & quomodo id intelligendum? 308

Homo per gratiam Christi accipit liberrimam, fortissimam, inuictissimam bene operandi & perseverandi voluntatem. 364

Homo lapsus efficaciter electus est ad merendum, perseverandum, & æternam gloriam percipiendam, ante omnem præuisionem meritorum: non ita homo integer aut Angelus: & cur potius? 391. 392. & seqq.

Homo licite appetit ea quæ ad naturæ suæ incolumitatem spectant: & de malis eidem incolumitati præiudicantibus licite tristatur. 231. 245

Semper tamen in sublimiorem aliquem scopum tenetur aciem mentis dirigere, alioquin peccabit. *ibid.*

Quicquid homo facit, si non propter verum Deum facit, ipso non recto siue peccatum est. 246

Homo efficitur bonus non conuertendo animum ad bonum quodcumque finitum, sed ad bonum supremum in quo reliqua omnia continentur. 212

Homo lapsus obnoxius est interiori rixe delectationum carnalium aduersus spirituales: quæ delectationes respectiue appellantur caro & spiritus. 173. 174. & seqq. Item 187. 188. 189

Homo in nullo debet gloriari; cum nihil boni ex seipso habeat, sed totum ex Deo. 100

Homo lapsus nihil prorsus boni habere potest nisi à Deo donatum fuerit: non solum in potentia, sed etiam in ipso actu & exercitio. 78. 79. 80

Quicquid boni habet homo, ita est solius Dei vt nequidem pro parte adscribendum sit homini. 80

Homini satius & salubrius est se totum indefectibili Deo committere, quam suæ industriæ quidem reservare. 83

Si homo ex ipso haberet actu velle bonum quantumvis à Deo accepisset potestatem; posset in se gloriari, quia haberet aliquid quod non accepisset. 90

Homo per gratiam agitur vt agat: non vt ipse nihil agat. 83. 84. 169

Homo per timorem timoris ad amorem pertingit. 95

Interroganti cur homo sine peccato non sit: recte respondetur: quia non vult. Interroganti vltcrius, cur id noluit? Respondet Augustinus: iur in longum. 98

Homini integritas felicitas, & lapsi miseria perstringitur. 39. 40

Homini integro datum fuit adiutorium possibilitatis & sine quo non: homini lapsi datur adiutorium voluntatis, operis, cum quo: & cur ita? 42. 45. 46. 47. 83. 184. 187

Homo in nullo statu bene agere aut perseverare posset absque superno adiutorio. 42. 47. 52. 183. 185. 386. 390

Homines discerni per liberum arbitrium post lapsum perinde ac ante lapsum, censent quidam Neoterici: sed somnando magis quam Augustini vestigiis insistendo. 38. 49. 50. 76. 88

Homini etiam lapsi à Deo deberi gratiam sufficientem præsertim quando vrget præcepti impletio, sentiunt quidam Scholastici: sed perperam. 18. 105. 110. 111. 124. 126. 153

Homo non est dicendus cæcus ex eo quod nequeat absq; lucis subsidio videre aut ægrotus eo quod nequeat absq; alimentis vivere: & hinc oppugnatur gratia sufficiens Neotericorum. 105

Vide Adam, Angelus, gratia.

I

IACOB.

IACOB electorum typus: vt & Esau ac Chanaan, reproborum. 422. 440. Vide Esau, prædestinatio, reprobatio.

Ignorantia.

Ignorantia quæ est pœna peccati à peccato non excusat. 12. 114. & seqq. item 134. 135. item 154

Ignorantia per se tollit cognitionem obiecti, per accidens cupidinem ignoti. 12. 309

Ignorantia & infirmitas duo vulnera per peccatum hominibus inflata, arbitrij vires ita debilitant: vt non nisi medicinali Christi gratia restaurari possint. 12. 37. 89

In eorum curationem tota virtus gratiæ impenditur. 38

Ignorantia causat inuoluntarium saltem negatiue. 309. Vide error, excæcatio.

Impeccabilitas.

Impeccabilitas Sanctorum in cælo vnde oriatur? 179. 180. & seqq.

Impeccabilitas Dei, Christi, Sanctorum, & confirmatorum in gratia; non obstat perfectæ libertati arbitrij: vt nec impotentia ad bonum in dæmonibus. Vide Deus, Christus, beati, diabolus, libertas.

Indifferentia.

Indifferentia ad bonum & malum est essentialis libertati arbitrij, iuxta Pelagianos. 4. 5. 328. 329. & seqq.

Dogma istud destruit rationem gratiæ liberatricis. *ibid.*

Scholastici istud amplectentes, Aristoteli & Pelagio magis suffragantur, quam Augustino. 255. 328. 329. & seqq.

Indifferentia contrarietatis potest adesse libertati, & ab eadem salua manente, abesse. 332. 367

Eam habuisse Angelos in via & protoplastos ante lapsum, indubitatum est in doctrina Augustini. 332

Eandem habet homo lapsus sed longè imperfectiorem quam integer. 332. 363. 367. 368

Est certum testimonium libertatis: sed non ipsa libertas. 331

Non resultat ex intrinseca conditione libertatis: sed ex alio capite: & quod illud? 368

Non est indicium perfectionis, sed imbecillitatis & imperfectio- nis libertatis. 368

Sicut perfectio sanitatis non consistit in eo quod per subsequen- tem infirmitatem possit violari: ita perfectio libertatis non in- cludit nec postulat possibilitatem peccandi. *ibid.*

Sicut beati feliciter amiserunt indifferentiam ad malum, sic ho- mo lapsus infeliciter indifferentiam ad bonum. 40. 184. 167. 268. & seqq.

Indifferentiam ad bonum & malum non requiri ad libertatem, ostenditur exemplo Dei cuius perfectissima libertas stat cum impossibilitate ad malum. 268. 299. 326. 328

Item ex plena libertate Christi viatoris. 272. 299. 328

Item ex libertate beatorum Deo fruuentium. & seqq. 268

Idem ostenditur ex libertate dæmonum & damnatorum caren- tium indifferentia ad bonum. 328. 329

Quo sensu Augustinus in homine ante gratiam & sub gratia agnouerit indifferentiam contrarietatis & contradictionis? 367. 368

Secundum sensum Scholasticorum recentiorum: ab Augustino constanti sine negata, & à Pelagianis contentiosissime asserta fuit ista indifferentia. 367

Indifferentia contradictionis non est de ratione libertatis arbitrij vt sic. 333. & seqq.

INDEX RERVM ET VERBORVM

Recensentur multiplicia incommoda quæ ex eius assertione emergunt. 335. 336. 337. 338. & seqq.
Eius assertores totam machinam Augustinianæ doctrinæ concutiunt & vellicant. 335. & seqq.
Vide gratia, liberum arbitrium, Pelagiani.

Infideles.

Infideles carent gratiâ sufficiente tam proximè quam remotè. 126. & seqq.
Nequidem habent gratiam sufficientem ordinis naturalis: & oppositum à Semi Pelagianis excogitatum fuerat. 221. & seqq.
Non excusantur per impotentiam ab observatione mandatorum: & quæ impotentia ad talem excusationem sufficeret? 145. 146. & seqq.
Infideles in omni sua ratione peccant. 8. 127. 128. & seqq.
Hinc nullam præparationem, dispositionem, aut meritum primæ gratiæ habere possunt: nisi quis usque aded insanire velit ut dicat peccatum esse præparationem, dispositionem, aut meritum respectu gratiæ. 7. 8. 9. 10. 411. 412. & seqq.
Infideles ex duplici capite carent possibilitate exercendi vllum actum veræ virtutis, & quæ illa? 127. 128. & seqq.
Infideles nullam tentationem veraciter vincere possunt. 127
Scholasticorum variæ hallucinationes circa gratiam sufficientem, quam infidelibus semper paratam esse proximè aut saltem remotè imaginantur. 126
Infideles ne quidem orare possunt ut Deus eis largiatur gratiam qua destituti sunt. 128. & seqq. Vide, fides, gratia, philosophi.

Innocentius Papa.

Innocentius Pontifex Augustinianam doctrinam de adiutorio voluntatis & operis homini lapso ultra meram possibilitatem necessario, approbat & amplectitur. 69. 70
Necessitatem gratiæ medicinalis ad superandas quasunque tentationes, astruit. 70
Eidem suffragantur Zozymus & Celestinus, cum Concilio Arausicano. 70. 71. Vide Augustinus, gratia.

Iudæi, iudaismus.

Iudæi idololatriæ & polytheismo deditissimi: & vnde orta ista peruersa inclinatio? 25. 26
Iudæorum cæcitas & ignorantia expenditur. 119. 120. & seqq.
Iudæis quo potissimum scopo & fine data fuerit Lex Moysaica à Deo? 18. 19. 20. 24. 109. 110. & seqq.
Iudæorum status sub veteri lege perstringitur. 114. & seqq.
Iudæi caruerunt gratia sufficiente ad obseruanda præcepta legis Moysaicæ. 117. 118. & seqq.
Iudæorum paucissimi fuerunt iusti & legis obseruatores. 121. 122. 123.
Iudæis Lex Moysaica per accidens fuit fomes ardoris concupiscentialis: per se autem limes eiusdem. 17. 123
Iudæis Lex Moysaica data est ut Pædagogus ad gratiam per terrorem. 20. 21
Iudæi per legis notitiam constituti sunt præuaricatores, qui ante acceptam legem fuerant peccatores: & qualiter hi differant? 15. 16. 17.
Quomodo Deus tradendo Iudæis legem quæ iram operaretur grauioremque ruinam afferret, à culpa excusetur. 17. 18. 19. 20
Iudæis data est lex scripta in tabulis lapideis: Christianis scripta in tabulis cordis carnalibus. 206. 207. 209
In traditione tabularum legis cur nullius hominis sed solius Dei opus comminoretur. 131
Confractio tabularum legis quid mysticè significet iuxta Augustinum. 104.
Lex Iudæis tradita cur testimonium appelleretur. 21. 152
Iudæorum Respublica à Deo ordinatissimè instituta ac gubernata; idque cum quadam analogia ad gubernationem tam totius humani generis, quam vniuscuiusque hominis in particulari. 24. 25.
Radix istius diuinæ œconomie aperitur. 25. 26
Iudaismus, Pelagianismi tertius status: & quid ille? 11
Iudæi in sua lege aded gloriabantur, ut vniuersa bene viuendi præcepta, eius adminiculo implere se posse, jactarent. 11
Sicut ante legem latam homines vivebant sub gratia nature; ira post datam legem, Iudæi sub gratia intellectus vixerunt: Christiani in lege Evangelica viuunt sub gratia affectus. 11
Vide, gratia, lex, Pelagiani.

Iustitia, iustus.

Iustitia ab Augustino passim vsurpatur pro opere iusto seu con-

formi suis regulis. 75. 76. 86
Iustitia hominis vniuersa in duobus consistit: declinare à malo, & facere bonum. 206
Iustitiæ amicus omnis & solus est, qui ex iustitiæ amore facit bonum & vitat malum. 244. 245
Iustitiæ amicus non est, sed hostis; qui ex timore penæ à prauaricatione legis se cohibet. 244. 245. 250
Sola iustitiæ dilectio voluntatem prauam in bonam commutat. 242. 243. 244.
Iustitia veraciter diligi nequit absque celestis gratiæ adiutorio. 7. 208. 209. 244. 250. 314
Iustitia cuius amorem deprædicat Augustinus, non est creata aliqua virtus, sed increatus Deus. 7. 174. 209. 244. 250. 314.
Hinc dilectio iustitiæ ad benè operandum ab Augustino requisita, est actus Theologicæ charitatis. 104.
Iustitia ex lege quam dicatur? & quam sit imperfecta? 235. 236. 247
Iustum esse & bonum esse, apud Augustinum pro eodem reputantur. 212
Iustitiæ dilectio quam necessaria ad honeste operandum? 227. 228. 247
Carentia dilectionis iustitiæ coinquinat vniuersa opera infidelium. 127.
Carentia ista necessario consequitur carentiam fidei. 127. 128
Vide amor, charitas, dilectio, Deus, infideles.

Iustitia virtus cardinalis.

Iustitia quæ est virtus cardinalis quodnam habeat obiectum, & quam functionem? 214
Est filia amoris charitatiui erga iustitiam sempiternam, quæ Deus est: imò est ipsa diuina charitas certo modo restricta. 213. & seqq. Vide charitas, virtus.

L

LESSIVS.

LESSIVS efficaciam gratiæ & discretionem credentium ab incredulis, in cardinem humanæ libertatis refundit. 44. 50. 58. 430.
Gratiam Christi nutui libertatis subiicit instar habitus. 30
Soli voluntatis arbitrio adscribit determinationem ad agendum perinde ac omittendum. 79. 99
Ex illo eius dogmate sequitur, hominem non tam in Domino quam in seipso posse gloriari. 79
Magis enormiter hallucinatur in materia de gratia, quam Massilienses hallucinati fuerint. 88
Eius consequentia à gratia, hominis integri ad gratiam hominis lapsi ut capitalibus Augustini principiis aduersa, à duabus facultatibus Theologicis Louaniensi & Duacensi, proscripserunt. 88.
Adiutorium hominis integri ab adiutorio hominis lapsi in eo distinguit, quod illud fuerit donum habitualis gratiæ: hoc insuper includat curam singularem, protectionem, & crebras excitationes Dei: sed refellitur multipliciter. 88. 89
Augustinum in suas partes adducere contendit, sed adeo supinè ut obiectiones Pelagianorum pro verbis Augustini obtrudat. 90. 91. & seqq.
Vocationes externas quas Augustinus congruas appellat, pro interna voluntatis gratia vendicat. 94. 95. & seqq.
Internam voluntatis gratiam in congruam & incongruam, frustra implorato Augustini suffragio, diuidit. 97
Negat Deum astringere voluntatem nostram in alterutram partem, sed suæ indifferentiæ relinquere. 98
Eius dogma de gratia sufficiente à duabus facultatibus theologicis censuratum. 103
Ex negatione gratiæ sufficientis perperam colligit, subsequenter præcepti transgressionem non esse peccatum. 104
Dogma illud multipliciter refutat. 108. 109. 117. 118. & seqq. 124. 125. & seqq.
Verba Apostoli: *Deus vult omnes homines saluos fieri*, non satis consentaneè ad diuinæ gratiæ sinceritatem interpretatur. 158. 159. & seqq.
Magno studio Pelagianorum & Semi-Pelagianorum argumenta coaceruat, & iam dudum obsoleta arma recudit. 63. 162. 418. 426. & seqq.
Contendit Christi redemptionem adeo vniuersalem esse, ut non solum pro fidelibus & prædestinatis; sed & pro infidelibus & reprobis effusus sit sanguis mediatoris, ut hac ratione gratiam sufficientem cunctis paratam astruat. 162. 163. 426
Scripturæ & Augustini phrasin de gratia qua præparatur voluntas à Domino, non satis assequitur. 201
Gratiam congruam magnâ verborum pompâ in gratiam Christi medicinalem subuehit. 43. 44. 49. 50. 90. 343
Congruitatem

TOMI TERTII.

Congruentiam istam in præscientia conditionalium fundat: sed nimis caducum est fundamentum istud. 44.

50. 343. 377. 379

Dicit quod in manu liberi nostri arbitrij sit: gratiam que secundum se est sufficiens, reddere efficacem vel inefficacem in a. u. secundo. 44

Electionem hominum lapsorum perinde ac Angelorum sanctorum non nisi post præuisionem meritum & finalis perseverantiæ, peractam fuisse contendit: contra planam Augustini doctrinam. 390. 391. 393. 419. 426. 427. & seqq.

Propositum diuinum saluandi homines in completum & incompletum dissecat; sicut & electionem, ac prædestinationem. 394. 406

Veracem Augustini doctrinam de prædestinatione, ad nihil utilem esse calomniatur, nisi ad licentiam vitæ & barathrum desperationis. 395. 406. 429. & seqq.

Homines suæ propriæ infirmitati committere mauuls quam diuinæ clementiæ ac beneplaciti firmitati: quod nihil aliud est, quam certissimam desperationis portam miseris aperire. *ibid.*

Ex locis quibusdam Augustini olim cum Semi-pelagianis semi-errantis, præsidium sub dogmati accersit. 49

Electorum numerum ex Dei prædefinitio proposita certum ac determinatum esse, contentiosissime pernegat. 418. 426. & seqq.

Antiquitas Massiliensium querimonias aduersus Augustinianæ gratiæ ac prædestinationis prædicationem, animosissime refutat. 410. 418. 426. & seqq.

Incommoda quæ ex Augustiniana sententia sequi contendit, singulatim recensentur & dissipantur. 426. & seqq. usque ad 434.

Eadem incommoda in ipsum retorquentur, ob præscientiam futurorum, quam nec Deo negat, nec negare potest. *ibid.*

Assimilatur medico, qui vel dolose vel imperite vtilia medicamenta sic applicat: ut obint, aut saltem non profint. 429

Vide gratia, Scholastici, Semi-Pelagiani, prædestinationis.

L E X.

Lex supplicandi legem statuit credendi: adeoque orationes quotidianæ Ecclesiæ pro auxilio gratiæ, statuunt legem credendi quod non detur gratia sufficiens omnibus parata. 104

Lex nulla veraciter impletur nisi diligendo. 205. 217

Lex non impletur ex timore pœnæ, sed ex amore iustitiæ & quæ illa iustitia? 206. 210. 244. 250. 314

Gratia facit legis obseruatores: lex sine gratia, præuaricatores. 111

Legis impletioni caro gratiæ expers inuictè resistit. *ibid.*

Lex & doctrina foris pulsans aut intellectum illustrans, arbitrium captiuatum liberare nequit. 11. 12. 31. 32. 33. 122

Lex æterna quid? 211

Lex decalogi vniuersorum agendorum summam complectitur. 12

Lex vetus scripta in tabulis lapideis: noua in tabulis cordis carnalibus. 207. 209. 233. 234

Confractio tabularum legis Mosaicæ quid significet? 131

Cur nullum hominis opus in legis traditione commemoretur? *ibid.*

Quo potissimum sine ac scopo Israëlitis data fuit à Deo lex Mosaica? 18. 9. 20. 23. 109. & seqq.

Lex verus peccatum demonstrabat: sed vires declinandi ipsum, non suppediebat. 11. 12. 13. 122

Lex foris pulsans, concupiscentiam non inserit quidem: sed non aufert, imò non minuit. 12. 122

Lex non est per se fomes, sed limes ardoris concupiscentialis: per accidens tamen est fomes eiusdem. 17. 122

Ante legem homines fuerant peccatores: adueniente lege coeperunt esse præuaricatores. 15. 16. 100. 122

Lex Mosaica augendo concupiscentiam, præceptorum obseruationem fecit difficiliorem: & turpitudinem detegendo, ruinam reddidit grauiorem. 13. ad 16. 110. 243

Tom. 3.

Lex Mosaica cur ab Apostolo vocetur *virtus peccati*? 151

23. 122. 243

Lex qua ratione fecerit abundare delictum? & quomodo Deus talem legem condendo excusetur ab iniquitate? 17. 18. 69. 122

Lex Mosaica qua ratione fuerit Pædagogus ad gratiam? 20. 21

Cur dicta fuerit: *effimonium*? 21. 152

Quomodo ad iustificationem, & sui impletionem ordinata fuerit? 22. 23

Iudæi sub lege viuere caruerunt promiscuè gratiæ sufficiente ad implendam legem: & ideo paucissimi inter eos iusti & inculpati. 117. 118. & seqq. Item 121. 122

Quomodo illa carentia gratiæ sufficientis & inde orta impotentia obseruandi præcepta, stare potuerit cum sufficiente libertate ad peccandum. 134. 135. & seqq.

Legem obseruare intuitu moralis honestatis operis præscripti; vitiosa superbia est; stoicismum redoleas. 16. Vide concupiscentia, gratia, Iudæi.

Liberatio, Liberati.

Liberatio præsupponit captiuitatem tanquam terminum à quo: nec absque huius noticia intelligi potest. 4. 257. 380

Liberatio arbitrij humani in quo potissimum sita? 4. 380

Liberatio arbitrij necessario præexigitur ante omnem reatum eius usum vti & ante remissionem peccatorum in adultis, adeoque perperam à Neotericis constituitur in ipsa remissione peccatorum. 3. 4. 69. 73

Liberationis arbitrij vix vlla mentio in Scholis recentiorum. 3. 4

Liberatio electorum à massa per prædestinationem Augustinianam, expenditur. 380. 381. & seqq.

Liberatio includit ordinem ad duos terminos: vnum à qua alterum *ad quem*: & quinam illi in liberatione arbitrij? 15. 31. 32. 257. 258. 259. 260. 280

Liberari quidpiam dicitur duobus modis: & qui illi? 256. 257

Liberari est liberum fieri: sicut sanari est sanum fieri, & saluari saluum fieri. 380

Liberationem arbitrij recentiores quidem constituunt in adiutorio gratiæ habitualis in iustificatione infuse: sed refelluntur. 69. ad 73

Vide arbitrium, gratia, libertas, prædestinatio.

Liberum arbitrium, Libertas.

Liberi arbitrij nomen anatomizatur. 256. 257. 307

Liberum opponitur seruo, captiuo, alligato, impedito. 307. 311

Liberum arbitrium aliter à priscis Patribus, aliter à modernis Philosopho Scholasticis usurpatur. 299

Liberi arbitrij moderna usurpatio non tam ex Ecclesiæ promptuariis, quam ex Aristotelicæ Philosophiæ cister-nis hausta. 255

De libero hominis arbitrio eadem est Ecclesiæ, quæ Augustini sententia *ibid.*

Liberi arbitrij intelligentia gratiæ artissime connexa. 254

Liberum arbitrium, voluntas, voluntatis arbitrium: ab Augustino pro eodem reputantur. 256. 263. 326

Liberum opponitur coacto siue violento. 311

Liberum ab Aristotele definitur: *quod est gratiæ sui* 258. 311. 334

Liberum esse, & liberati: ab Augustino Apostolum imitante, studiose discernuntur ac distinguuntur. 314

Homo liber à iustitia, sibi ipsi & omnibus quibus sua dilectione subiicitur, seruit: liber à peccato, seruit iustitiæ sempiternæ quæ Deus est. 314

Liberum quodlibet duos respicit terminos: vnum à quo, alterum *ad quem*. 317. 331. 332.

Liberum cuiuspiam id dicitur, quod is habet in sua potestate, & quid habere in sua potestate? 12. 258. 259. & seqq. 308. ad 310. 314. 341. 366. 370.

Vu

INDEX RERVM ET VERBORVM

- Nihil magis constituit actum in libera potestate agentis, quam delectatio. 308. ad 310
- Libertatem, an & quid amplius postulet, quam esse voluntarium, seu procedere à voluntate absque violentia? 303. 304
- Libertatem arbitrium à Prospero definitur: *rei sibi placite spontaneus appetitus.* 270
- Libero sola prementis cogentisque necessitatis violentia repugnat. 276. 227. & seqq. Item 307. 350
- Propositio ista: *quod voluntarie fit, etiam si ex necessitate fiat, liberè fit*: quo sensu à duobus Pontificibus damnata? 304
- Libertatem non opponitur necessario, sed naturali: ut nec libertas necessitati, sed naturæ. 305. 334
- Libertatem arbitrium est causa cadendi, non verò standi. 98
- Libertatem arbitrium creaturæ quantumvis integrum indiget adiutorio gratiæ ad bene operandum. 42. 47. 51. 56. 105. 384. 385. 386. 390
- Libertatem arbitrii triplex status perstringitur: ad bonum tantum, ad malum tantum, ad utrumque. 324. ad 328
- Libertatem arbitrii negati crimen Augustino impiegit Iulianus Pelagianorum coryphæus. 253. 254. 341. 354
- Eandem cantilenam inuidiosè resumunt Neoterici asserentes, Augustinum aduersus Pelagianos dimicantem nimia libertatem arbitrii depreSSIONE modum excessisse. 255. & seqq.
- Retorquetur ista querimonia in ipsos Augustini obtrepatores, qui in alterum extremum descedendo modum sine modo excedunt: dum ut Calvinismum subuertant Pelagianismum resuscitant. 254
- Nec quidquam eos iuuat Aristotelicæ Philosophiæ subsidium, ut pote quæ in materia de libero arbitrio cum suo fœtu Pelagianismo, proscripta est. 255
- Non minor est ratio deprimendi libertatem arbitrium hac tempestate quam tempore Augustini, cum non minus nunc excessuè extollatur à Scholasticis, quam tunc à Pelagianis. 253. 254
- Quicquid de libero arbitrio aduersus Pelagianos dimicans docuit Augustinus, id totum ante exortum Pelagianismum, nemine secum litigante docuerat: adeoque si modum antea non excesserat, nec aduersus Pelagianos confligendo dicendus est excessisse. 252. 253
- Libertatem arbitrii definitio Scholastico-Aristotelica, bicornem indifferentiam ad opposita importans, Augustino & Ecclesiæ per multa post eum sæcula prorsus ignota. 365
- Eam etiamnum reiiciunt prædeterminationis physicæ assertores, nec immeritò. *ibid.*
- Libertatem arbitrium quibus phrasibus exprimant Græci Patres, & D. Thomas eos imitans? 259. 260. 307. 308. 371
- Libertatem hominis arbitrium disertis verbis negat Calvinus, & in Catholicos tam Græcos quam Latinos ob ipsius vocabuli (quod abolitionem perciperet) usurpationem, impudenter stomachatur. 371
- Augustini & Thomæ stratum de libero arbitrio sententiam Calvinismi infamia notare: calumniosum est. 255. 370. ad 172
- Libertatem arbitrii in quo formaliter sita? 31. ad 33. 258. ad 260. 264. 265. & seqq. Item 307. 314
- Non est formaliter carentia seruitutis, sed positua perfectio eam carentiam indiuisse secum afferens. 258. 261. 307. 314
- Libertatem dominium alterius respicit & excludit. 257. 258. 307
- Libertatis totius cubile est voluntas. 261. 301
- Libertatem arbitrii actiones à se procedentes respicit. *ibid.*
- Libertatem circa finem potissimum versatur: quicquid reclamant Neoterici asserentes eam principaliter variari circa media. 311. 312
- Libertatis diuisio trimembris in libertatem à necessitate. à peccato, à miseria, illustratur. 313 & seqq.
- Libertatem à coactione qualiter se habeat ad ista tria membra. *ibid.*
- Libertatem à peccato apud Augustinum quid? quid item libertatem à iustitia? 313. ad 316
- Libertatem creaturæ tam à peccato quam à iustitia, semper habet adiunctam aliquam seruitutem: sed illa foelicem & regalem, hæc miseram & mancipialem. 314. 315
- Libertatem à peccato duos terminos respicit: vnum à quo, alterum ad quem. 315. 317. 331. 332
- Libertatem à peccato secundum terminum à quo, longe aliter à Scholasticis quam ab Augustino exponitur. 315. ad 318
- Libertatem à peccato secundum terminum ad quem, iuxta Augustini principia expenditur. 319. & seqq.
- Scholastici egregium sue explanationis patronum habent Iulianum Pelagianismi architectum. 315. & seqq.
- Libertatem operandi bonum Augustino & asseclis ipsius, nihil aliud est quam charitas. 333
- Sicut membra corporea vinculis constricta carent libertate sese mouendi: sic voluntas humana glutine terrenæ cupiditatis depresso, caret libertate prosequendi bonum. 258
- Sola charitatis inspiratione gluten illud dissoluitur. 319. 320
- Libertatem hominis integri longè magis indifferens fuit ad bonum & malum, quam libertatem hominis lapsi. 184
- Libertatem illa primæua status innocentie perstringitur. 39. 40. 183. 184. 418
- Libertatem operandi bonum, primi peccati granditate amissa est; adeoque eius carentia est supplicium delinquentis. 5. 12. 39. 40. 56. 183. 184. 420.
- Vulnera duo per peccatum homini inflicta, concupiscentia & ignorantia: carentiam istam inuenerunt. 12. 37. 90
- Libertatem arbitrii an & quo sensu reperitur in peccatoribus? 330. 332. 333. 341
- Libertatem arbitrii adeptione beatitudinis in cælo non tollitur nec minuitur, sed perficitur. 324. ad 326
- Libertatem beatorum Deo fruendum multò perfectior est quam fuerit protoplastorum ante lapsum. 328
- Libertatem non opponitur necessitati, sed naturæ: ut nec libertatem necessario, sed naturali. 264. 334
- Libertatem ex generica & essentiali sua ratione esse bicornem & ad bonum malumque indifferentem, plenis buccis concrepant Pelagiani. 4. 5. 254. 255. 328. & seqq.
- Eis proinde suffragantur quotquot hodie item asserunt. 328. ad 330.
- Libertatem viatorum est bicornis & ad utrumlibet indifferens, sed illa indifferentia non oritur ex generica ratione libertatis. 299. 300. 304. 305
- Libertatem potest eam indifferentiam habere & rursus eadem carere absque vilo suæ naturæ præiudicio. 332
- Non oritur ista indifferentia ex naturali perfectione libertatis, sed ex perfectione adjuncta libertati viatrici: & quæ illa imperfectio? 332. 333
- Non tam est naturalis conditio libertatis, quam testimonium infallibile eam præsupponens. *ibid.*
- Libertati derogat necessitas coactionis: non verò simplex & voluntaria, & qualiter hæc differant? 305. 306. & seqq.
- Libertati nihil derogat determinatio ad vnicam partem contrarietatis cum carentia indifferentiæ ad alteram. 40. 184. 267. & seqq. vsque ad 299
- Id ostenditur ex libertate Dei carente omni indifferentiæ ad malum. 268. 269. 300. 326. 328
- Item ex libertate creata Christi cui deerat indifferentia ad malum in via. 272. 299. 328
- Item ex libertate beatorum similiter ad bonum determinata. 268. 269. & seqq. Item 300. 327
- Item ex libertate dæmonum & damnatorum, quos liberè peccare indubitatum est, absque tamen indifferentiæ ad bonum. 328. 329
- Libertatem ex sua ratione non requirere indifferentiam ad bonum & malum, sed consistere cum necessaria determinatione ad vnam partem, docuerant ante Augustinum plerique Patres. 276. ad 278
- Item constantissimè tradidit Augustinus tam ante exortum Pelagianismum, quam post. 253. 255. 262. 264. 265. & seqq.
- Id ipsum post Augustinum docuerunt communiter omnes vsque ad Scholasticos. 278. vsque 290
- Ex Scholasticis idem docuerunt: Magister, Halensis, Parisiensis, Altissiodorensis, Aquinas, Scotus, Bonauentura, Henricus, Mediauillanus, Argerinas, Carthusianus, Marsilius, Orbellis, Brulefer, Gabriel. 289. 290. vsque 300. Item 305. 306
- Scripturæ Patres & Concilia quoties bicornem indifferentiam libertatis astruunt, de desultoria libertate viatorum intelligi debent: non de libertate in genere. 299. ad 301
- Libertatem arbitrii ne quidem includit aut postulat indifferentiam *contradictionis*, multo minus *contrarietatis*. 275. 276. & seqq. 333. 334
- Recensentur multiplices absurditates ex contraria assertionem consequentes. 335 & seqq.
- Libertatem cur minus brutis quam hominibus connaturalis: cum libertatem non requirat indifferentiam ad vlla opposita? 303. 304
- Libertatem

Libertatem arbitrij in quadam voluntatis *amplitudine* Neotericus quidam constituit: & quid de huius sententia consonantia cum principijs Augustini sentiendum? 340.

341 Concordiam libertatis arbitrij cum gratia Christi stabilire, difficile semper visum fuit Augustino. 341

Quin tamen ab Augustino recte stabilita fuerit nemo orthodoxus post Augustinum vsque ad *Molinam* in dubium reuocauit. *ibid.*

Augustinianam methodum conciliandi gratiam cum libertate arbitrij, amplexi sunt Pontifices Zozymus & Celestinus, concinente Concilio Tridentino. 362. ad 364.

Eandem discretè amplexi sunt Patres: Cyrillus Alexand. Prosper, Fulgentius, Petrus Diaconus, sanctus Gregorius, Beda, Anselmus, Bernardus cum utroque Victorino. 356. ad 359

Eidem adhæserunt Scholasticorum coryphæi. 361. 362 De concordia gratia cum libertate arbitrij summa inter Scholasticos nunc viget contentio, quæ Scholam in duas factiones distraxit. 332. 333

Vide Augustinus, gratia, Pelagiani, prædestinatione.

Louaniensis Facultas Theologica.

Louaniensis facultas Theologica Lessianam consequentiam à gratia hominis integri ad gratiam hominis lapsi, damnauit. 87

Eius censura de gratia sufficiente Neotericorum. 103

Lux.

Lux est adiutorium *sine quo non* videatur: non, *quo* videatur. 46

Lux quæ sanis oculis est adiumentum: fauciis est tormentum. 34. 42

Vide homo, gratia.

M

MASSA.

Massa quid propriè significet? & cur ab Augustino Apostolum imitante, tam crebro vsurpetur in materia de gratia & prædestinatione, pro hominibus originali labe infectis? 383

Quo sensu humanum genus dicatur massa damnata, massa perditionis: & quo fermento conspersum fuerit: culpare an concupiscentia? *ibid.*

Discretio seu liberatio temporalis à massa damnationis, est effectus prædestinationis æternæ, quidem adæquatus. *ibid.*

Quæ causa damnationis massæ humanæ? 383. 422

Massæ humanæ infectio est causa reprobationis hominum secundum considerationem absolutam: voluntas diuina secundum comparatiuam. 421. ad 424

Vide, originale peccatum, prædestinatio, reprobatio.

Medicus.

Medicus per pharmaca restaurans ægros, assimilatur Deo per gratiam medicinalem sananti humanum arbitrium. 52. 53

Medici necessitas cessat cessantibus morbis. *ibid.*

Medicus corporum restituta sanitate deserit ægrotos: Deus verò impios ad iustificationem perductos nunquam deserit nisi prius deseratur. 155

Dolosi vel imperiti medici est, vtilia medicamenta sic applicare vt aut obsint aut saltem non prosint. 429

Eum imitantur Theologi qui sanam & vtilem doctrinam ita traducunt, vt desperationem lectoribus aut auditoribus ingerat magis quam confidentiam aut profectum. *ibid.*

Meritum, merces.

Meritum & merces correlatiuè se respiciunt, & eiusdem ordinis esse debent. 47. 386

Hinc vbi meritum non est liberi arbitrij sed gratia effectus, ipsa merces dicenda est gratia: alias non. *ibid.*

Sicut meritum hominis integri & Angelorum non gratia sed libero arbitrio adscribendum censet Augustinus, cum

Tom. 3.

tamen absque gratia nullatenus obtineatur, ita meritum hominis lapsi non libero arbitrio sed gratia imputandum, quantumuis requirat influxum liberi arbitrij. 86. 386

Merita hominis integri & Angelorum ab Augustino appellantur merita *humana, sua*: & cur? 47. 385. 386

Merita hominis lapsi non sunt *humana, naturalia*: sed *diuina gratiosa*. 47

Merita omnia procedentia ex gratia possibilitatis subdita nitui humanæ voluntatis, sunt merita liberi arbitrij, non gratia; humana, non diuina; sua, non aliena. 52. 61. 62

Meritum hominis integri & Angelorum magis adscribitur diuinæ gratia ab Augustino, quam meritum hominis lapsi à modernis quibusdam Scholasticis. 386

Merita Angelorum à Deo absolute præuisa, sunt causa electionis bonorum Angelorum ad gloriam: & demerita similiter præuisa, sunt causa reprobationis demonum ad gehennam. 389. ad 391. 417. ad 419

Merita hominis lapsi non sunt causa electionis ad gloriam, sed potius effectus. 365. 366. 377. 391. 392. & seqq.

Merces importat quandam oppositionem ad donum gratuitum. 389. Vide Adam, Angelus, electio, gratia, prædestinatio, reprobatio.

Molina.

Ludovicus Molina efficaciam gratia in cardinem humani arbitrij refundit. 44. 50

Merita nostra & discretionem in bonum, libertati æque adscribenda sentiuntur ac demerita & discretionem in malum. 50

Vulneri quod per eius dogma infligitur gratia Christi, non satis medetur præscientia conditionatæ emplastrum. *ibid.*

Gratiam congruam magna verborum pompa in gratiam Christi medicinalem subuehit. 43

Congruitatem illam in diuina præscientia exploratiua nostri consensus sub conditione præstandi, resoluit. 94. 343

Sententiam suam de concordia liberi arbitrij cum gratia, à seipso inuentam gloriatur: Augustino & reliquis Theologis ignotam fuisse fatetur. 2

Subsequentes tamen eiusdem sententia propugnatores, nihil verentur Augustinum obtorto collo in eandem sententiam adducere. 2. 90. 93. 97. 100

Vsq̃ue ad Molinam nemo Catholicus Augustinianam gratia cum libero arbitrio concordiam in dubium ausus est reuocare. 342

Molina obiectiones Pelagianorum Augustini scriptis immixtas, pro ipsius Augustini verbis arripit. 90

Electionem hominum lapsorum in præuisione meritorum fundat, perinde ac electionem Angelorum. 391

Ab eius dogmate quoad hoc punctum recedit Suarez, quamuis quoad punctum de efficacia gratia mirè cum eo concordet. 44. 66. 67. 343

Sententiam suam de efficacia gratia, vt dexterrimam & expeditissimam ad vitandas omnes perplexitates & angustias circa arbitrij libertatem, extollit: & Augustino aduersus Semi Pelagianos dimicanti probandam fuisse, si ei occurrisset, asseuerat. 2. 94

Ex eius dogmate sequitur discretionem in bonum non magis adscribendam esse gratia aut Deo gratiam, inspiranti; quam discretionem in malum, tentationi aut diabolo tentationem immittenti. 50

Adiutorium hominis lapsi ab adiutorio hominis integri aut Angelorum, non satis distinguit penes efficaciam. *ibid.*

In libera potestate humani arbitrij esse contendit, auxilio à Deum suppeditatum reddere efficax aut inefficax. 44

Distinctionem gratia efficacis & sufficientis ab effectu sumendam esse affirmat. *ibid.* Vide Lessius.

N

NATURA.

Natura non incongrua ratione appellari potest gratia. 103

Gratia sufficiens recentiorum, natura potius dicenda est quàm gratia, & cur? 104. 105

Naturam humanam peccato vitiatam aut viribus bene maleque agendi destitutam, contentiosissime negauit Pelagius.

Vu 2

INDEX RERVM ET VERBORVM

pius, constantissime asseueravit Augustinus. 34. 35. 37
Si natura non fuisset peccato fauciata, Saluatoris opitu-
lacio frustranea foret, & inanis passio mediatoris. 36. 37.
38. Vide, homo, Pelagius.

Necessitas.

Necessitas duplex, vna coactionis, alia spontaneitatis &
quid vtraque? 264. 265
Necessitas coactionis repugnat libertati eaque sola. 12.
264. & seqq.
Necessitas & natura ab Augustino pro eodem reputantur:
ac libertati aequaliter repugnare censentur. 165. 287.
Qui necessitati sumunt pro determinatione ad vnum
tam Augustino quam toti antiquitati aduersantur. 266
Augustinum per necessitatem oppositam libertati, non
intellexisse determinationem ad vnum agnouit prater
alios D. Thomas. 266. 267
Necessitas sumpta pro determinatione ad vnum, nihil dero-
gat libertati arbitrij. 40. 184. & seqq.
Ibique non solus Augustinus sensit, sed & plerique Patres
vetustiores ipso. 276. ad 278
Idem senserunt subsequentes Patres vsque ad aetatem
Scholasticorum 279. ad 290
Idipsum senserunt Scholasticorum antesignani. 289.
290. & seqq.
Dura necessitas, nolle quod declinari nequit. 383
Vide coactum, coactio, liberum arbitrium, libertas.

O

OB DURATIO, OB DURATIO.

Obduratio quid? Quid item excœcatio? 124
Obdurati gratiam sufficientem non habent. 124. 125
Obdurati non excusantur a culpa per impotentiam
ortam ex carentia gratiæ sufficientis. *ibid.* & 134. ad 137
Solutur obiectio ex Augustino circa obdurationem Pha-
raonis Regis Egypti. 148. 149. 150. Vide, excœcatio,
fides, gratia.

Opus, Operari.

Opus fieri, *sicut oportet*, iuxta phrasin Augustini & Concilio-
rum: quid? 226. 227
Nullum opus fit *sicut oportet*, nisi ex iustitiæ dilectione
procedat. *ibid.*
Hinc opus factum intuitu honestatis moralis cuiuscum-
que virtutis creatæ, non fit *sicut oportet*. *ibid.*
Hinc rursus opus factum ex timore pœnæ, non fit *sicut*
oportet. *ibid.*
Concilia & patres additione particulæ *sicut oportet*, nihil
fauent Scholasticis operum naturaliter bonorum per vi-
res naturæ elicibilium assertoribus: vti nec Pelagianis
opera steriliter bona astruentibus. 226. ad 229
Sicut nullum bonum ab hominē gratia destituto fieri po-
test *sicut oportet*: ita nullum malum ad quod tentatur, vi-
tari potest *sicut oportet*. 228
Idcirco nullum opus fieri potest viribus naturæ *sicut oportet*,
quia quicquid fit absque gratia, peccati labe asper-
sum est. 7. 8. 226. 227
Inter opus factum *sicut oportet*, opus vitiosum; Augusti-
nus nullum agnoscit medium. 226. 227. & seqq.
Scholasticorum hallucinatio circa particulam, *sicut oportet*,
refertur & refellitur. 228. ad 230
Expenduntur alie phrascs Augustinianæ eodem spectan-
tes. 226. ad 228
Possitne quis velle, desiderare, aut operari bonum: cre-
dere, sperare, pœnitere, Deum diligere, non *sicut oportet*?
228. ad 230
Opera infidelium vniuersum sunt peccata. 127. & seqq.
Vide, gratia, infideles, liberum arbitrium.

Oratio, Orare.

Oratio fidelium est clarissima gratiæ testificatio. 64
Oratio testatur rem petitam non esse in potestate orantis.
104. 109. 136. 205.
Orare vt quis faciat quod habet in sua potestate, stultissi-
mum est. 104. 109. 135
Hinc ex quotidiana oratione Ecclesiæ pro diuino auxi-
lio, evertitur assertio gratiæ sufficientis omnibus in ma-
nica paratæ. *ibid.*

Orare pro reprobis cognitis, an liceat? 165. 166
Vide, gratia, reprobatio.

Originale peccatum.

Originale peccatum est causa reprobationis non solum
eorum qui in eo decedunt: sed etiam eorum quibus per
baptismum remissum fuerit. 422. 423
Solutur obiectio ex verbis Concilij Tridentini. 423
Originalis peccati pœnas magis extenuant Scholastici
quam Pelagiani. 252. Vide, reprobatio.

P

PANIS.

Panis quotidianus quam in oratione dominica peti-
mus, qua ratione dicatur *panis noster*, tum sit donum
Dei. 101
Panis iste, Deo donante, sit noster: sed nobis superbientibus
efficitur alienus. *ibid.*
Hinc illustrantur quædam phrascs Augustini, quibus ait,
velle, nolle, consentire, dissentire, esse nostræ propriæ vo-
luntatis: abque vilo præiudicio gratiæ voluntatem præ-
parantis. 99. 101. 102

Peccatum, Peccator.

Peccati definitio Augustiniana perstringitur. 326. 327
Peccandi potestas, nec libertas est nec pars libertatis. 27.
326
Creaturis accidit eo quod ex nihilo factæ sint. 326. 327
Peccatum nequit esse præparatio, dispositio aut occasio
percipiendæ gratiæ: adeoque cum homo gratiâ destitu-
tus nihil possit nisi peccare, nullo modo ad gratiam se
disponere valet. 7. 8. 9. 10. 411. & seqq.
Minora peccata non sunt regula distributionis gratiæ; vt
patet in paruulis solo originali labe infectis, quos Deus
nonnunquam absque gratiâ mori permittit. 8
Peccata omnia hominis lapsi ex ignorantia aut concupis-
centia procedunt. 38. 90
Peccatum non ex timore pœnæ, sed amore iustitiæ vitari
debet, alioquin non vitatur *sicut oportet*. 173. 175. 228
Sicut vniuersa peccata hominis lapsi procedunt ex dele-
ctatione terrena: ita omne bonum opus ex delectatione
cælesti ac spiritali, quæ est gratia medicinalis. 172. 173
Peccatum primum protoplastorum & peccata personalia
posterorum qualiter differant in modo perpetrandi? 38.
90
Peccati iustissima pœna est; vt is qui omisit velle bonum
cum posset, amittat posse cum vellet. 90
Hinc excœcatos & obduratos non excusat impotēcia be-
nè agendi absque gratia sufficiente; quia huius substra-
ctio est pœna præcedentium peccatorum. 124. & seqq.
Peccatum nequit esse effectus prædestinationis, & cur?
368. ad 370
Peccatum non est effectus reprobationis, sed causa. 415.
& seqq.
Permissio primi peccati siue Angelorum siue hominum, non
fuit effectus reprobationis Angelicæ aut humanæ: vti
nec prædestinationis. 379. 380. & seqq. Item 420. 425
Permissio peccatorum personalium hominis lapsi per excœ-
cationem, obdurationem, desertionem; est effectus repro-
bationis. 424. 425
Peccatum & præuaricatio qualiter differant? qualiter item
peccator & præuaricator? 3. 4. & seqq.
Peccator an & quo sensu polleat libertate arbitrij. 330. &
seqq.
Vide liberum arbitrium, prædestinatio, reprobatio.

Pelagius, Pelagiani, Pelagianismus.

Pelagius celerrimi perspicacissimique ingenij fuit. 34
Eius aduersus Augustinum consiliatus de humanæ nature
integritate non obstante lapsu protoplasti, potissimum
inchoatus fuit & continuatus. 34. 75. 204. 205
Adiutorium possibilitatis & *sine quo non*, lubens admitte-
bat: sed sufficientiam eius post Adæ lapsum non minus
quam ante astruendo, pertinacissime errabat. 34. 51. 75.
204. 205
Gratiæ necessitatem ad tollendam præterita peccata ad-
misit: ad cauenda futura, admittere detrectauit & cur?
34. 35. 36. 205. 267.
Dogma istud crucem Saluatoris funditus euacuat. 34.
35. 36

Pelagij

Pelagij certamen cum Augustino de gratia, in duobus potissimum consistebat: & quæ illa? 51. 52. 75. 204. 205.

207

Pelagius quasnam gratias generatim admiserit: & quas admittere detraxerit? 51. 53. 62. 64. 207

Pelagij decantatissima cantilena: *Bene velle & nolle ex humani arbitrij fonte descendere.* 51. 261

Hinc adiutorium voluntatis & operis summopere horruit agnoscere 53. ad 55

Pelagiani Aristotelicam philosophiam plenè buccis concrepant, in materia de libertate arbitrij. 255

Catholicis fati assertionem calumniose impingunt: & cur? 349

Non solum in bonis actibus, sed & in malis tolli libertatem arbitrij in Augustiniana gratiæ prædicatione, calumniantur. 354. 355

Catholicis falsò imponunt, quod asserant voluntatem hominis gratiæ præuentam nihil agere, sed solam gratiam operari effectum. 348. ad 351

Pelagiani gratiam intellectus ultro admittunt: & quid illa? II

Vires liberi arbitrij nimis superbe extollunt. 54. 250. 367

Liberum ipsum arbitrium pro gratia obtrudunt, ad eludendas Scripturas necessitatem gratiæ adstruentes. 91. 92

Electiōnem nullam agnoscunt nisi quam præcesserit meritorum disparitas. 374

Victoriam tentationum libero adscribunt arbitrio. 100. 261

Augustino crimen negatæ libertatis arbitrij affingunt: & cur? 253. 254. 342. 348. 349. 350. 364

Aduersus istam calumniam Augustinus scripsit librum de gratia & libero arbitrio. 351. 353

Pelagiani à Neotericis traducuntur tanquam omnis internæ gratiæ negatores: sed traductio ista conficta est ab ijs eo fine vt scilicet Pelagij uisum nota abstergant. 85

Pelagiani veræ gratiæ hostes fuerunt, sed non adulteratæ, 34. 51. 75. 173. 204. 205

Pelagianismus Semi-pelagianismum peperit. 378

Pelagianismi tertius status, Iudaismus; & quid ille? II

Pelagianismum resuscitant assertores bicornis indifferentiæ liberi arbitrij. 254. 255. 327. & seqq.

Pharao.

Pharaonis flagellatio quamuis non habuerit rationem congruæ vocationis respectu ipsius iam obdurati: habuit tamen respectu aliorum quibus prædicta est. 95

Pharaonem à culpa an excusauerit impotentia obtemperandi octa ex obduratione? 148. ad 150

Expenduntur verba Augustini olim errantis, quibus ait: *Pharaoni non imputabatur quod obduratus obtemperare non poterat.* *ibid.*

Vide excoecatio, gratia, libertas, obduratio, peccatum.

Philosophia, Philosophus.

Philosophia præsertim Aristotelica seminarium multorum errorum. 255. 372

Eam plenè buccis concrepant Pelagiani: & cum ijs damnata est quoad assertionem libertatis ad vtrumlibet bicornis. 255

Ad eam nihilominus recurrunt passim recentiores pro haurienda notitia liberi arbitrij, contemptis Ecclesiæ promptuariis. *ibid.*

Philosophorum virtutes sunt vitia. 8. 10. 211.

Vide Aristoteles, infideles, Pelagiani.

Perseuerantia.

Perseuerantia constituta fuerat in libera potestate hominis integri, vti & Angelorum. 42. 418

Nec homo integer, nec Angelus absque gratiæ adiutorio perseuerare poterat. 42. 46. 51. 56. 184. 385. 386. 390

Cur homini integro datum fuerit posse perseuerare si vellet: homini autem lapsò datur velle. 42. 45. 386

Homo integer aliquantulo tempore usus est sua possibilitate perseuerandi. 46

Angeli per liberum arbitrium steterunt perseuerantes & suæ perseuerantiæ, arbitrariæ indefectibilitatis perpetue premium receperunt. 47. 48. 51. 61. 318. 390

Perseuerantia Angelorum præuisa, fuit causa non effectus prædestinationis eorum ad gloriam. 387. 388

Perseuerantia hominis lapsi est effectus non causa prædestinationis & electiōis ad gloriam. 377. & seqq. Vide

Adam, Angelus, electio, gratia, prædestinatio, reprobatio.

Prædeterminatio physica.

Prædeterminatio physica & adiutorium gratiæ medicinalis ab Augustino assertum, in quibus conueniant & discrepent. 342. & seqq.

Prædeterminationis physice primi assertores, Augustini sententiam de gratia saluatricè viderunt ac tenuerunt:

Tom. 3.

sed posteriores multa ex philosophia peripatetica adiecerunt, Augustino capitaliter aduersa. 344. 345

Qui prædeterminationem physicam in generali subordinatione causæ secundæ ad primam fundant, ad eam vt eam ad gratiam hominis integri & Angelorum extendant. 3

Augustini doctrinam funditus peruertunt. 344

Magis sunt Aristotelici quam Augustiniani. 345

Radice necessitatis gratiæ medicinalis obscurant. *ibid.*

Prædeterminationis physice assertores, gratiæ congruæ procusoribus vitio vertunt quod diuinam gratiam extenuent, & libertatem arbitrij nimis extollendo Pelagianismum resuscitent. 343

Hi illis è contra improperant quod nimis exollant gratiam, & libertatem arbitrij plus æquo deprimendo Calvinismum inuehant. *ibid.*

Gratia Christi medicinalis voluntatem prædeterminat physicè iuxta principia Augustini. 345. 346. & seqq.

Prædeterminationis physice ampliatores ad omnes effectus creaturæ rationalis etiam malos, scripturas prædicantes singularem Dei benevolentiam in nostris operibus bonis, obscurant & eneruant. 345

Conciliatur prædeterminatio physica cum libertate arbitrij iuxta principia Scholasticorum. 346. 347. 348

Recensentur 7. discrimina inter prædeterminationem physicam modernorum & gratiam medicinalem Augustinianam. 343. 344. 345

Quicquid aduersus prædeterminationem physicam tanquam libertatis vulneratiam adducitur, vnica sensus compositi & diuisi distinctione dissipatur. 347

Ad eam tamen distinctionem nusquam confugit Augustinus gratiæ medicinalis prædeterminatiam vim asstruens. 348. 349. & seqq.

Assignatur genuinus modus conciliandi libertatem arbitrij cum gratia physicè prædeterminante, iuxta principia Augustini: & fusè ex variis capitibus probatur. 348. 349. & seqq.

Augustinianum modum conciliandi gratiam physicè prædeterminantem cum libertate arbitrij amplexi sunt sequentes Patres vsque ad Scholasticos. 315. vsque ad 361

Eundem amplexi sunt Scholasticorum coryphaei. 360. 361

Fauent Pontifices Zozymus & Celestinus, ac nouissimè Concilium Tridentinum. 362. 363. 364

Vindicatur modus iste à calumnia Calvinismi. 370. 371

372

Prædeterminationis physice assertores etiamnum repro-

bant vulgarem definitionem liberi arbitrij ex Aristotelica philosophia haustam, nec immeritò. 365

Definitio ista capitaliter inimica est gratiæ Christi medicinalis nec Augustino aut discipulis ipsius vnquam notata fuit aut probata. *ibid.* Vide Augustinus, gratia, liberum arbitrium, Pelagiani, Philosophia, voluntas.

Prædestinatio.

Prædestinationis nomen expenditur & anatomizatur. 356. 364. 365

Prædestinatio, dilectio, electio, propositum, preparatio gratiæ, discretio: an & qualiter differant? 371. 372

Prædestinatio Augustiniana & gratia medicinalis, se inuicem respiciunt vt causa & effectus: nec altera sine altera intelligi potest. 372. 377. 378. & seqq.

Varietas opinionum de gratia procreat similem varietatem opinionum de prædestinatione, & è conuerso. 372

Doctrinam de prædestinatione & gratia, magis ex peripatetica philosophia, quam ex Augustiniana Theologia hauserunt recentiores. *ibid.*

Prædestinatio non est de rebus æternis & immutabilibus, sed de temporalibus & contingentibus. 365

Prædestinatio indiscriminatim respicit finem & media: gloriam & gratiam, premium & meritum. 365. & seqq.

Non respicit malum culpæ. 367. 368

Non respicit nisi ea quæ per ipsum Deum præstituentem, efficienda sunt. 365. 371. 386. 387

Prædestinatio alia ad vitam, alia ad mortem. 368. 369. 370

Eam diuisionem non solum Augustinus cum suis discipulis Prospero & Fulgentio, sed & synodus Valentina tradit. 369. 370

Falsò asserunt recentiores prædestinationem ad mortem carere fundamento in Scripturis. 370

Falsò iidem contendunt, sola supernaturalia bona eadere sub prædestinationem. *ibid.*

Prædestinatio quo sensu à Patribus diuidatur in prædestinationem gratiæ & prædestinationem iustitiæ. *ibid.*

Item in prædestinationem ad bonum, & prædestinationem ad malum: siue prædestinationem misericordiæ & prædestinationem iudicij? *ibid.*

Falsò asserunt recentiores, non esse in riguroso sensu verum, quod homo prædestinetur ad poenam. 370

INDEX RERVM ET VERBORVM

Prædestinatio ad bonum temporaliter solum duraturum, absolute non est dicenda prædestinatio. 370. 371. 372
 Prædestinatio apud Augustinum alia est gratiæ, alia meritorum: & quid utraque? 373. 374. & seqq.
 Prædestinationis vulgata definitio ex Augustino desumpta membratim exponitur. 377. 378. & seqq.
 Ea definitione non comprehenditur quævis prædestinatio, sed illa solum quæ in bono est, ipso Augustino testante. 370
 Quænam ex tribus diuinis scientiis intelligenda sit nomine præscientiæ in ea definitione? 377. ad 380. 409
 Beneficia diuina in quorum præparatione consistit prædestinatio, recensentur & expenduntur. 365. 366. 377
 Prædestinatio ex mente Augustini non consistit formaliter in præscientia, sed in præparatione; adeoque non est actus intellectus diuini sed voluntatis. 379. 380
 Id sensisse Augustinum, non solum Prosper, Hilarius, & Fulgentius discipuli, sed & Massilienses aduersarij palam agnouerunt. 80
 Prædestinatio non aliter respicit gratiam & gloriam nisi quatenus sunt beneficia liberationis. *ibid.*
 Prædestinatio Augustiniana præsupponit lapsum humani generis, & massam perditionis. 381. 382. 383
 Massa illa cur dicatur perditionis, damnationis, damnata? & quo fermento conspersa fuerit? 383. 384. 422
 Prædestinationis Augustiniane adequatus effectus est liberatio: & quid hæc? quosque terminos respiciat? 380. 381. & seqq.
 Prædestinatio & præscientia reciprocam ad inuicem important habitudinem. 387
 Prædestinatio gratiæ in Angelis non habet locum, & cur? 384. ad 387
 Nec in hominibus habuisset stante innocentia statu. 389
 Soluitur difficultas de prædestinatione hominum in statu innocentia, desumpta ex verbis Augustini. 390
 Prædestinatio iustitiæ & meritorum in Angelis habuit locum, habuissetque in hominibus persistentibus in statu innocentia. 389. 390. & seqq.
 Durante statu innocentia totidem homines fuissent prædestinati prædestinatione iustitiæ, quod nunc prædestinatione gratiæ: ijque soli nascerentur. 416
 Prædestinatorum numerus longè minor est quam reprobatorum, & cur? 437. 438
 Prædestinatorum numerus quo pacto certus ac determinatus, an ex prædefinitione diuina, an ex mera præscientia, 415. ad 418
 Prædestinati homines suppleant ruinas Angelorum apostatantium, suppleuissentque in statu innocentia. 415. 416. 417
 Prædestinatio & reprobatio, status & lapsus, gloria & damnatio; suspensa fuerunt à libero arbitrio Angelorum & hominum innocentium. 418
 Prædestinatio hominem ad gratiam & gloriam prior est omni præuisione meritorum. 391. 392. & seqq.
 Id tamen non est fidei, nec ut fidei dogma ab August. traditum. 409
 Soluitur difficultas ex verbis Augustini quibus ait, neminem contra eam prædestinationem quam ex Scripturis defenderat, disputare posse nisi errando. *ibid.*
 Prædestinatio præuisione meritorum anterior, non est simpliciter necessaria saluandis hominibus. 392
 Prædestinatio creaturarum rationalium quo ordine ac methodo generatim peracta fuerit? 415. 416. 417
 Prædestinatio absoluta ad gloriam ante præuisionem meritorum astringitur ex Scripturis. 394. 395. & seqq.
 Eadem astringitur ex generalibus August. locutionibus. 397. 398
 Item ex singulari prouidentia circa paruulos. 398. 399
 Item ex cura extraordinaria circa quosdam adultos. 399. 400. 401. 402
 Item ex opposita voluntate Dei, quæ est cardo gubernationis reprobatorum. 401. 402. 403
 Item ex diuina vocatione secundum propositum: & ostenditur propositum istud antecedere omnem absolutam præuisionem meritorum. 404. ad 407
 Item ex querimoniis Semi Pelagianorum de Augustini doctrina; quæ manifestè supponunt Augustinum non aliam agnouisse prædestinationem ad gloriam nisi eam quæ omnia merita præuisa antecedit. 408. 409
 Diluuntur objectiones ex Scripturis quas aduersarij in suam partem obtrahunt. 395. 396. 397
 Soluuntur objectiones ex Augustino partim olim errante, partim male intellecto, desumptæ. 409. 410
 Soluitur obiectio desumpta ex sinceritate diuinæ voluntatis, qua vult omnes homines saluos fieri: & explicatur illa voluntas, remissive. 426

Diluuntur obiectio sumpta ex generalitate redemptionis Christi, remissive. *ibid.*
 Satisfit argumento desumpto ex diuinis promissionibus quibus promittitur gloria sub conditione obseruationis mandatorum absque ullius personæ exceptione. *ibid.*
 Diluitur argumentum sumptum ex diuina bonitate cui repugnat; humanæ salutis insidiari, eamque de industria impedire. 427. 428
 Retorquetur argumentum istud in suum authorem. 428
 Soluitur obiectio desumpta ex incommodis socordia ac desperationis, quas Augustiniana sententia paritura præstenditur. 429. 430
 Retorquetur argumentum in authorem, propter diuinam præscientiam, quam non negat nec negare potest. *ibid.*
 Soluitur & retorquetur obiectio petita ab incommodis sublatis zeli animarum; inuicti scandali; inducæ dissolutionis ac licentiæ viuendi: inutilitatis correptionum, exhortationum ac suasionum. 431. 432. 433
 Soluitur obiectio petita ex parte diuinæ bonitatis ac clementiæ cui repugnare præstenditur, creare & conseruare reprobos ad meram damnationem & interitum sempiternum. 433. 434. & seqq.
 Prædestinatio Augustiniana iisdem argumentis à modernis Scholasticis impetitur, quibus olim à Massiliensibus impetita fuerat. 409. 410. & seqq. ad 434
 Prædestinatis omnia cooperantur in bonum, sicut reprobis omnia in malum. 435
 Propter prædestinatos reprobi nascuntur ac fouentur. 434. & seqq.
 Expenduntur multiplices fructus & utilitates prædestinatis ex reproborum societate obuinentes. 434. 435. & seqq.
 Prædestinatorum typum gessit Iacob: reproborum, Esau & Chanaan. 422. 440. Vide Adam, Angelus, electio, gratia, Lessius, reprobatio.

Præscientia.

Præscientia diuina alia est absoluta, alia conditionata: & quid utraque? 377. 378. 379
 Præscientia conditionalium ordine rationis mediat inter scientiam simplicis intelligentiæ & præscientiam absolute futurorum, & ob id *media* dicitur. 377
 Præscientia conditionalium nullatenus Deo deneganda est iuxta Augustini principia. 379
 Magnus tamen eius abusus viget apud gratiæ congruæ procusores. 44. 50. 94. 95. 107. 343. 377. 378
 Præscientiam diuinam detestabili argumento negauit Cicero, ut arbitrij libertatem saluaret. 263
 Præscientiam diuinam cum libertate arbitrij qualiter conciliet Augustinus aduersus Ciceronem. 263
 Præscientiæ diuinæ emplastrum non satis medetur vulneri quod gratiæ Christi medicinali infligunt asseriores gratiæ congruæ. 50
 Præscientia diuina conditionalium non facit ut gratia Christi humanam sibi subdat voluntatem, quod tamen ad veram gratiam requirit Prosper. *ibid.*
 Præscientia Dei quam in definitione, prædestinationis Augustinus adiungit præparationi, expenditur. 377. ad 379
 Incommoda quæ ex prædestinatione Augustiniana sequi præstendunt aduersarij; non magis ex ea sequuntur quam ex præscientia quæ ab ipsis agnoscitur & agnoscere debet. 339. 340. & seqq.

Propositum.

Propositum. Vide Deus, discretio, gratia, prædestinatio, vocatio.

Prudentia.

Prudentia virtus cardinalis, in quo sita? quænam eius functio, & quod obiectum? 214
 Non tam ad intellectum quam ad voluntatem spectat. *ibid.*
 Est ipsa Theologica charitas certo modo restricta. 213
 214
 Vide charitas, virtus.

R

REMISSIO PECCATORVM.

Remissio peccatorum est quidem gratia, sed non tam ad actualem quam ad habitualem gratiam reducenda. 33
 Eam nomine liberationis arbitrij præcaptiuati intelligi debere, contendunt Neoterici: sed refelluntur. 3. 4. 34. 35
 Eam esse gratuitam, palam agnouerunt Pelagiani: quamuis

uis ad cauenda futura peccata necessitatem gratiæ non agnouerint. 34. 62

Vide, arbitrium, gratia, liberum, Pelagiani.

Reprobatio, Reprobis.

Reprobatio apud Augustinum quid? quid item reprobari.

391
Reprobatio alia negatiua alia positiua: & quid vtraque?

419. 420
Reprobatio Angelorum tam positiua quam negatiua præsupponit præuisionem lapsus Angelici sicut & prædeterminationem perseverantiæ. 418. ad 420

Hinc permissio lapsus Angelici non fuit effectus reprobationis siue positiuæ siue negatiuæ. 410. 425

Reprobatio hominum præsupponit lapsum Adæ; & massam humani generis, originalis peccati fermento conspersam. 420. 421. 422

Non solum originale, sed & vniuersa actualia peccata reprobatorum concurrunt ad completam eorum reprobationem. 422

Soluitur difficultas de peccatis per sacramenta plenè remissis non solum quoad culpam, sed etiam quoad poenam. 423

Causa reprobationis vnius hominis lapsus præ altero, est merum Dei beneplacitum. 424. 425

Reprobationis humanæ tam positiuæ quam negatiuæ ordo ac modus perstringitur. 420. ad 422

Permissio primi lapsus Adæ non fuit effectus reprobationis hominum siue negatiuæ siue positiuæ. 420. 425

Reprobationis negatiuæ nullus est vñs in doctrina Augustini, siue circa homines, siue circa Angelos. 421. 422

Reprobationis effectus sunt excœcatio, obduratio, damnatio. 424. 425

Reprobati per Christum redempti. 162. 163. & seqq.

Pro reprobis cognitis non magis licet nobis orare, quam pro dæmonibus: iuxta Augustinum. 165. 166

Pro reprobis preparatam esse gratiam sufficientem, & pro ijs passum esse Christum, Scholastici plerique sentiunt: sed Augustinus contrarium asseruit. 162. & seqq. 421. 426

Augustini doctrinam quoad hoc punctum, vt Catholicam approbavit synodus Valentina. 164

Eandem amplexus est Prosper Augustini discipulus. 163

Eidem suffragatur Remigius præsul Lugdunensis. 163. 164

Reprobis omnia cooperantur in malum, perinde ac electis in bonum. 425

Reprobi non tam propter seipsos quam propter electos, nascuntur, conseruantur, gubernantur. 434. & seqq.

Reprobi electorum seruituti destinati sunt: & in quo sita illa seruitus? 439. 440

Seruitutem illam præfigurauit seruitus inflicta Chanaan & Esau, reprobatorum omnium typis. 422. 439. 440

Reprobatorum multitudo longè copiosior est quam electorum, & cur? 437. 438

Abique reprobatorum cooperatione electi non possent in bonum adeo proficere. 342

Reprobis electos probant, exercent, erudiant, manifestant, prouehunt. 438. 439

Recensentur varia documenta salutaria, quæ ex reprobatorum societate percipiunt electi. 435. ad 437

Ex reprobatorum admixtione tres fructus in electos redundant: & quanam illi? 434. & seqq. 440

Reprobi ornatum præsentis sæculi augent. 434. 435

Vide electo, prædeterminatio.

S

SAPIENS, SAPIENTIA.

Sapiens à stulto qualiter differat iuxta Stoicos. 257

Sapientia vera cuius initium est timor Domini, nihil est aliud Augustino nisi charitas. 232

Scholastici.

Scholastici in duas factiones distracti circa efficaciam gratiæ saluatricis. 332

Scholastica Theologia agnominatur contentiosa. 293

Scholasticorum ab Augustiniana doctrina palam deflectionem inuidiosa cantilena de exorbitantia Augustini, refertur & refunditur. 253. 255

Eorum os obstruitur oraculo Pape Celestini. 254

Scholastici libertatem à peccato longè aliter exponunt quam Augustinus. 315. & seqq.

Scholastici propriis opinionibus preoccupati, sanctorum Patrum verba quoquo modo in suas partes trahunt. 91

Plus sudant preconceptam suam opinionem in Patribus stabiliendo, quam genuinum sensum Patrum indagando. 99

Scholastici gratiæ congruæ procussores; vires liberi arbitrii lapsi, fortiores statuunt quam integri. 98

Ab Augustini semitis longissime aberrant. 82. 87. 90. 409. 410

Pelagianorum objectiones pro Augustini verbis obtinent. 90. & seqq. 443

Eorum crebræ hallucinationes circa adiutorium gratiæ ac bene viuendum, necessarium. 38. 69. 82. 90. 102. 390

Pro gratia inter August. & Pelag. controuersa, varia somnia obtrudunt quæ disceptantibus nunquam venerunt in mentem. 69. 98

Vide, Augustinus, Bellarminus, Lessius, Molina, Suarez, Vasquez.

Scotus.

Scotus totius Scholasticæ subtilitatis coryphæus. 294. 334

Scholasticorum subtilissimus, iudicio omnium. 305. 306. 334

Determinationem ad vnam partem contrarietatis aut contradictionis nihil derogare libertate arbitrii sentit; adeoque eundem, actum voluntatis liberum & simul necessarium astruit. 294. 305. 334

Augustinianam methodum conciliandi gratiam Christi cum libertate arbitrii amplectitur. 365

Vide Augustinus, gratia, libertas, Scholastici.

Semi-Pelagiani, Semi-Pelagianismus.

Semi-Pelagiani non fuerunt hostes alterius gratiæ quam illius quæ nutui voluntatis non subesset. 62. 387

Necessitatem internæ actualisquæ gratiæ sine qua non, agnouerunt, tam respectu initij fidei, quam orationis & omnium priorum desideriorum. 54. 89. 387

Perseuerantiam hominis lapsi in cardinem liberi arbitrii refuderunt: siue exclusionem tamen gratiæ possibilitatis. 62. 387

Ideo potissimum proscripti sunt, quod gratiam sufficientem nutui voluntatis lapsæ subditam astruerent. 104

Semi-Pelagianismus vnde ortus? 53. 54. 55. 418. 420

Perstringitur. 54. 55. 93. 231. 387. 390. Vide, Faciens quod in se est, gratia, Lessius, Molina, Pelagiani.

Seruus, Seruitus.

Seruus à seruando deriuatus, & qualiter? 257

Seruus, vt talis dominium alterius respicit. 257. 258

Seruus opponitur libero, & seruitus libertati. *ibid.*

Seruitus arbitrii à qua per gratiam liberatur: in quo sita? 4. 5. 6. 257. 380. Vide arbitrium, gratia, liberatio, libertas.

Spes.

Spes theologica non fertur in Deum amore concupiscentiali, sed charitativo. 221. 223

Præsupponit in sperante charitatem saltem imperfectam, aut potius ipsamet est charitas. 233

Potest ferri in Deum gratis, non obstante respectu mercedis adjuncto. 223. 224. 225. Vide, charitas, fides.

Status.

Status hominum triplex post lapsum: sub natura, sub lege, sub gratia & singuli perstringuntur. 11. 12. & seqq.

Status hominum generatim quadruplex: ante legem, sub lege, sub gratia in pace. 24. 25

Stoici.

Stoici res quasdam necessitati fatali subditas statuunt: quasdam ab ea eximunt. 269

Voluntatem non nisi bonis & sapientibus tribuunt: stultis verò discolis non voluntatem, sed cupiditatem dant. 257

Tres constantias in animo sapientis pro tribus stultorum passionibus constituunt: voluntatem pro cupiditate, gaudium pro lætitia, cautionem pro metu. *ibid.*

Suarez.

Suarez duplici aberratione Philosophiam & Theologiam vno ictu iugulat. 393

Docet determinationem ad agendum cum gratia, esse propriam voluntatis: Augustinumque pro se citat, sed ficticia citatione. 99. 100

Pelagianorum objectiones Augustino adscribit, iisque sua dogmata stabilire satagit. 90. 91. 92

In sententiam Molinæ & Lessij de efficacia gratiæ necessario relabitur, quantumuis ab ijs recedat circa diuinas prædefinitiones. 44. 107. 108. 342. 343

Suarez præcipuus architectus gratiæ congruæ fundatæ in præscientia conditionalium. 44

Grauitur hallucinatur circa electionem Angelorum sanctorum ad gloriam. 390. 391

Imperitiam suam in doctrina ac principiis Augustini insigniter prodit suo philosophandi modo. 391

De adiutorio quo datur nobis velle & operari, non rectè sentit. 44. 45

Liberum arbitrium constituit causam directam & principalem determinationis ad agendum hic & nunc. *ibid.*

Vide Bellarminus, Lessius, Molina, Scholastici, Vasquez.

T

TENTATIO.

Tentationum victoria non libero arbitrio, sed gratiæ adscribenda: quicquid reclament Pelagiani. 34. 35. 38. 206. 257.

Tentatio non reputatur veraciter victa, nisi Dei amore vincatur. 228

Fideles & iusti orantes ne inducantur in tentationem; adiutorium actuale voluntatis & operis postulant: non remissionem peccatorum, nec gratiam habitualem eiusve adiutorium. 38. 69. 70

Induci in tentationem quid? quid item non induci? 38

Tentationis influxus in opus prauum à Neotericis assimilatur influxui gratiæ medicinalis in opus bonum: sed perperam. 50

E duobus æquali tentatione pulsatis, & æquali gratia instructis; an possit alter tentationem vincere, altero succumbente? 97. 98. 99

Augustiniana ad istam interrogationem responsio, Neotericos gratiæ congruæ procurores non adiuuat sed iungulat: quicquid ipsi in contrarium obnitantur. 99. Vide Augustinus, gratia, Lessius, liberum arbitrium, Molina.

Temperantia.

Temperantia quæ est virtus cardinalis, in quo consistat? quæ eius functio, & quod objectum? 214. & seqq. Est germen amoris charitatiui iustitiæ sempiternæ sicut & reliquæ virtutes cardinales. 213. 214. Vide charitas, virtus.

Testamentum.

Testamentum. Vide Iudæi, lex.

S. Thomas Aquinas.

S. Thomas negat liberum arbitrium cogi posse. 259

Quibus phrasibus exprimat liberum arbitrium, Græcis Patribus succinens? 260

Quia ratione Dei imaginem homini impressam asserat? & in quo sita illa imago participata? *ibid.*

Beatis Deo fruentibus libertatem arbitrij attribuit. 294

Negat simplicem necessitatem derogare libertati. 293

Naturalem arbitrij libertatem in carentia coactionis constituit, Augustino suffragans. 293. 294. 306

Augustinianam methodum conciliandi gratiam cum libertate arbitrij amplectitur. 334. 343. 362

Nec S. Thomas, nec vllus post Augustinum vsque ad recentiores Scholasticos meminit gratiæ sufficientis, quam moderni obtrudere contendunt. 193

Timor.

Timor formaliter est amor fugiens quod sibi aduersatur. 231

Timor alius castus & filialis, alius spurius & seruilis: ex solo priore salubriter implentur mandata. 206. 207

Timor castus nascitur ex amore charitatiuo. 231. 234

Timor gehennæ per se spectatus, licitus, rectus & honestus est. 230. & seqq.

Per timorem Dei ad Dei amorem peruenitur. 231. 252

Timor pœnæ est initium sapientiæ sed extrinsecum, quod ab ipsa sapientia quæ charitas est, perinde ac fera à subsequente filo, expellitur. 231. 232. 233

Soluitur obiectio ex verbis Augustini petita. 233

An & qualiter timor pœnæ nascatur ex gratia Christi medicinali? 233. 234. & seqq.

Timor pœnæ iustitiam operatur, non quæ ex Deo est per gratiam Christi; sed quæ ex lege & nobis est. 235. 236. 237. 247

Timor pœnæ etiam eterne oritur ex amore creature, vt pote ipsius timentis. 234. 235. & seqq. Item 245. & seqq.

Timor gehennæ est ex natura, sed præinstructa fide diuina. 236. 237

Ex puro timore pœnæ nequit vitari vnum peccatum quin incidatur in alterum. 237. 238

Vitans peccatum ex timore pœnæ, mallet non vitare si posset impunè. *ibid.*

In eo viget peccandi voluntas, quæ se prodiit in opere quando proponitur impunitas. 238. 239

Aperitur radix huius doctrinæ. 239. 240. & seqq.

Opus bonum ex timore exercitum est mixtum ex voluntario simpliciter & inuoluntario secundum quid. 239. 240

An id obtineat etiam in casu quo opus ex timore factum habet aliunde honestatem. 241

An & qua ratione timor sit coactus? *ibid.*

Qui ex timore pœnæ legem implet, inuitus implet; adeoque non ex animo implet. 241. ad 245

Timor pœnæ non mutat prauam voluntatem in rectam. 242. 243

Timens gehennam; non peccare, sed ardere metuit. 243. 244. 252

Timor gehennæ à Scholasticis procusus, procul distat ab attritione quam synodus Tridentina tanquam dispositionem ad pœnitentiæ Sacramentum approbat. 247. ad 251

Timor est seruus charitatis. 248. Vide attritio, charitas.

V

VALENTINA SYNODUS.

Valentina Synodus in Gallia quando & quâ occasione celebrata? 164

Quid de vniuersalitate redemptionis Christi sentierit? *ibid.* Vide Christus, infideles, reprobos.

Vasquez.

Vasquez minus liberalis in admittenda vera Christi gratia quam Pelagius. 29. 30. 31

Cogitationes congruas ordinis naturalis pro gratia ab August. & Concilio Arausicano deprædicatâ obtrudit. 28. ad 31

Dogma istud non tam Augustini sententia, quam Vasquezij somnium est. 28. 29.

Imò ab Augustino ad Pelagianismum reijcitur. 29. 30

Refellitur ex ipsa gratiæ liberatricis notione & natura. 30. 31. 32.

Vasquez Augustinum non tam exponit quam corrigit. 98

Auxilium sufficiens homini à Deo deberi contendit. 104. 126

Augustino palàm vale dicit. 148. Vide, cogitatio, gratia, Lessius, Molina, Suarez.

Virtus.

Virtus ex Augustino nihil est aliud quàm dilectio eius quod diligendū est; adeoque charitatiuus Dei amor. 210. ad 212

Virtus nisi animam faciat optimam, non meretur virtutis nomen. 211

Virtutes philosophorum sunt vitia. 8. 10. 210

Virtutis officium est, vitam recte instituere. 211

Virtutum cardinalium amplitudo & varietas perstringitur. 213. 214. & seqq.

Sub iis militat omnium virtutum moralium exercitus. 213

Omnis vera virtus est diuini amoris affectus. 216. 217.

& seqq. Vide, charitas, fides, iustitia, fortitudo, temperantia, prudentia.

Vocatio.

Vocatio alia interna, alia externa: & quid vtraque? 94. 95

Vocationes externe varia exempla recensentur. 94. 95. 96

Augustinus externas vocationes passim vocat congruas: internas autem nec congruas vocat vsquam nec incongruas: & cur? *ibid.*

Vocatio externa nunquam est congrua, nisi per internam gratiam ei accommodetur voluntas. 29. 31. 33. 94. 95. 96

Vocatio secundum propositum est effectus ipsius propositi: & hoc propositum antecedit omnem præuisionem futuri consensus hominis vocati. 404. 405. & seqq.

Vocatio secundum propositum est propria electis: & illud propositum est ipsa eorum electio. 371. 372. 404. 405

Vocatio secundum propositum, sic agit vt inuictissimè peragat. 406

Eius efficacia non in præscientiam, sed in ipsum propositum refundenda est. 406. & seqq. Vide, cogitatio, gratia.

Voluntas.

Voluntas ab August. describitur: animi motus cogente nullo. 241. 242. 257

Voluntas est cubile totius libertatis. 261. 301

Voluntas, voluntatis arbitrium, liberum arbitrium, apud Augustinum concidunt. 255. 256. 257

Voluntatem non esse liberam tam implicat, quam nos non velle cum volumus: & cur? 261. & seqq. 307. 334. 349. 373. 366

Volitio & volitio libera tam coincidunt, quam homo & homo rationalis. 261. 262. 263. 334. 348

Voluntatis omnes deliberati actus quantumuis necessarii, sunt in potestate volentis; adeoque liberi. 301. 326. & seqq.

FINIS.

ADMONITIVNCULA.

Decem librorum qui de gratia Christi Saluatoris inscribuntur indicem hucusque perduximus: ex supernumeraria statera nihil induximus; eâ potissimè ratione perueni, quod hæc nihil penè noui contineat, sed meram recapitulationem eorum quæ in tribus Tomis sparsim aduersus Semi-Pelagianos & Neotericos discutiuntur.

INDEX

*QVI SACRÆ SCRIPTURÆ LOCA OMNIA IN TRIBVS
hiscē Tomis explicata secundum eum librorum & Capitulorum ordinem,
qui in Bibliis cernitur ob oculos ponit.*

Auctoritates ex libro Geneseos.

Ap. 2. In quocumque die comederis ex
eo, tom. 3. num. 156. & t. 2. n. 359
Insufflauit in faciem eius spiraculum
vitæ, t. 2. n. 32

Cum cognouissent se esse nudos consuerunt folia
ficus, t. 2. n. 33

Cap. 3. Aperti sunt oculi amborum, t. 1. n. 50

Aperiuntur oculi vestri & eritis sicut Dij, t. 1. n. 95

Terra es, & in terram ibis, t. 2. n. 36

Ex libro Deuteronomij.

Cap. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto cor-
de, & c. t. 2. n. 163

Cap. 3. Posuit ante faciem tuam elige, t. 1. n. 150.

Cap. 32. Ecce manus nostra excelsa & non Dominus,
t. 3. n. 27

Auctoritates ex libro primo Regum.

Cap. 1. Abierunt potentes quorum tetigit Deus
corda cum Saul, t. 3. n. 84

Ex tertio libro Regum.

Cap. 8. Inclinet corda nostra ad se vt ambulemus
in vniuersis viis eius, t. 3. n. 78

Ex libro Ester.

Cap. 13. Non est qui possit resistere voluntati tuæ,
si decreueris saluare, t. 3. n. 379

Ex libro Iob.

Cap. 3. Paruus & magnus vbi sunt, t. 3. n. 257

Cap. 24. Nemo mundus à sorde, t. 1. n. 91

Homo natus de muliere breui viuens tempore, t. 2.
n. 380

Auctoritates ex libro Psalmorum.

Psal. 8. Gloria & honore coronasti eum, t. 3. n. 366

Psal. 10. Qui amat iniquitatem odit animam suam,
t. 2. n. 164

Psal. 32. In Domino laudabitur anima mea, t. 2. n. 164

Psal. 33. Diuerte à malo & fac bonum, t. 3. n. 319

Psal. 36. A Domino gressus hominis dirigentur, t. 3.
n. 203.

Psal. 44. Oleo lætitiæ præ consortibus, t. 1. n. 142

Astitit Regina à Dextris tuis in vestitu deaurato,
& c. t. 2. n. 11

Psal. 52. Perdidisti omnes qui fornicantur abs te,
t. 2. n. 226

Psal. 58. Misericordia eius præueniet me, t. 3. n. 218

Deus ostendet mihi super inimicos, t. 3. n. 436.

Psal. 64. Sanctum est templum tuum mirabile in
æquitate, t. 2. n. 321

Psal. 72. Mei penè moti sunt pedes, penè effusi sunt
gressus mei, t. 2. n. 370.

Psal. 82. Imple facies eorum ignominia, t. 3. n. 22

Psal. 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus, t. 3.
n. 368. & 376

Psal. 90. Eripiam eum & glorificabo eum, t. 3. n. 366

Psal. 104. Dedit eis regiones gentium & labores po-
pulorum possidebunt, t. 3. n. 435

Psal. 108. Caro mea immutata est propter oleum,
t. 1. n. 123.

Psal. 110. Redemptionem misit Dominus populo suo,
t. 3. n. 163

Initium sapientiæ timor Domini, t. 3. n. 231

Psal. 118. Intellectus bonus omnibus facientibus eum,
t. 2. n. 162

Iustus es Domine & rectum iudicium tuum, t. 2. n. 198

Quia omnia seruiunt tibi, t. 2. n. 39

Da mihi intellectum vt discam madata tua, t. 3. n. 77

Auerte oculos meos ne videant vanitatem, t. 3. n. ibid.

Inclina cor meum in testimonia tua, t. 3. n. 78

Psal. 139. Ne tradas me Domine à desiderio meo
peccatori, t. 1. n. 80

Ex libro prouerb. Salomonis.

Cap. 7. Præparatur voluntas à Domino, t. 3. n. 203

Cap. 16. Hominis est præparare cor, t. 1. n. 140

Cap. 20. Quis gloriabitur castum se habere cor,
t. 1. n. 92

Cap. 25. Nubes & ventus & pluuia non sequentes,
t. 1. n. 39

Ex libro Sapientiæ.

Cap. 1. & 3. Deus mortem non fecit, inuidiâ autem
diaboli, & c. t. 2. n. 37

Cap. 2. Inuidiâ diaboli mors intrauit in Orbem ter-
rarum, t. 3. n. 329.

Cap. 12. Ipsum qui non debet puniri condemnare,
& c. t. 2. n. 372

Virtus enim tua, iustitiæ initium est, t. 2. n. 389

Cum ergo sis iustus iuste omnia disponis, t. 2.
n. 402

Virtutem enim ostendis tu qui non crederis esse in
virtute consummatus, *ibid.*

Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate iu-
dicas, & c. *ibid.*

Ex libro Ecclesiastici.

Cap. 1. Omnis sapientia à Domino Deo est, t. 2. n. 318

Cap. 3. Dedecus filij, patet sine honore, t. 2. n. 396

Cap. 5. Auarus non implebitur pecunia, & qui amat
pecunias fructum non capiet ex eis, t. 2. n. 146

Cap. 7. Considera opera Domini quod nemo, t. 3.
n. 126

Solummodo hoc inueni quod fecerit Deus hominem
rectum, t. 2. n. 31

Cap. 22. Confusio patris est de filio indisciplinato,
t. 2. n. 396

Cap. 26. Transgressores parauit ad Romphæam,
t. 3. n. 424

Cap. 44. Non est inuentus similis illi qui conserua-
ret legem excelsi, t. 2. n. 12.

Ex libro Isaia.

Cap. 1. Si volueritis & audieritis me, t. 1. n. 150

Cap. 5. Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ,
t. 3. n. 154

Cap. 7. Nisi credideritis non intelligetis, t. 2. n. 8

Cap. 14. Ascendam super altitudinem nubium, t. 1.
n. 156

Dominus enim exercituum decreuit & quis, & c.
t. 3. n. 402

Cap. 29. Perdam sapientiam Sapientium, t. 2. n. 5

Cap. 59. Corruit in plateis veritas & æquitas non
potuit ingredi, t. 2. n. 322

Ex libro Hieremiæ Prophetæ.

Cap. 31. Hoc est pactum quod feriam cum domo
Israël dabo legem meam, & c. t. 2. n. 13. & 298.

INDEX LOCORVM.

Ex libro Danielis Prophetæ.

- Cap. 9. Peccauimus, iniquè egimus, t. 1. n. 91.
Cap. 12. Fulgebunt quasi stellæ in perpetuis æternitates, t. 2. n. 11.

Ex libro Osee Prophetæ.

- Cap. 9. Fiant similes & abominabiles sicut ea quæ dilexerunt, t. 2. n. 160.

Ex libro Zacharie Prophetæ.

- Cap. 1. Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos, t. 1. n. 140.

Ex libro Malachie Prophetæ.

- Cap. 3. Vanus est qui seruit Deo, t. 3. n. 119.

Ex libro secundo Machabæorum.

- Cap. 16. Destinauit non admittere illicita, t. 3. n. 364

Ex Euangelio secundum Matheum.

- Cap. 1. Vocabis nomen eius Iesum; ipse enim, t. 3. n. 163. & 383.

- Cap. 5. Qui fecerit & docuerit hic magnus vocabitur in regno cælorum, t. 2. n. 12. & 20.

- Cap. 6. Nemo potest duobus Dominis seruire, t. 2. n. 159.

- Dimitte nobis debita nostra, t. 3. n. 384.

- Cap. 8. Non inueni tantam fidem in Israël, t. 1. n. 213

- Cap. 9. Non est opus valentibus medicus, t. 1. n. 34

- Cap. 10. Sed spiritus Patris qui loquitur in vobis, t. 1. n. 113. & t. 3. n. 82

- Cap. 11. Venite ad me, t. 1. n. 138

- Cap. 18. Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, t. 3. n. 162

- Cap. 19. Qui potest capere capiat, t. 1. n. 84

- Si vis ad vitam ingredi, t. 3. n. 426

- Cap. 20. Congregabunt Angeli electos eius à quatuor ventis, t. 3. n. 395

- Amice non facio tibi iniuriam: tolle quod tuum est, t. 3. n. 415

- Cap. 22. Quomodo eius filius est, t. 3. n. 120.

- Cap. 23. Vt videantur ab hominibus amant primos recubitus, &c. t. 2. n. 146

- Cap. 24. Nisi breuiati fuissent dies illi non fieret salua, &c. t. 3. n. 395

- Cap. 25. Ignis æternus paratus diabolo & Angelis eius, t. 3. n. 370. & 424

Ex Euangelio secundum Marcum.

- Cap. 13. Sed propter electos quos elegit breuiabit dies illos, t. 3. n. 394

Ex Euangelio secundum Lucam.

- Cap. 12. Nolite timere pusillus grex, t. 3. n. 394

- Cap. 22. Et quidem filius hominis secundum quod definitum est vadit, t. 3. n. 364

- Cap. 24. Aperuit eis sensum vt intelligerent Scripturas, t. 3. n. 77

Ex Euangelio secundum Ioannem.

- Cap. 1. Qui illuminat omnem hominem, t. 3. n. 159

- Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, t. 2. n. 13

- Cap. 3. Spiritus vbi vult spirat, t. 1. n. 115

- Non potest homo accipere quicquam nisi, t. 3. n. 79

- Exaltari oportet filium hominis, t. 3. n. 163

- Cap. 5. Aquæ motionem, t. 1. n. 115

- Nemo potest venire ad me nisi, &c. t. 3. n. 145

- Sicut audio iudico, t. 2. n. 4

- Cap. 6. Omnisqui audiuit à Patre & didicit, t. 3. n. 103

- Cap. 7. Si quis voluerit voluntatem eius facere cognoscet de doctrina, t. 2. n. 162

- Cap. 8. Quæ audiuit ab eo, hæc loquebatur in mundo, t. 2. n. 4

- Si vos filius liberauerit tunc verè liberi eritis, t. 2. n. 39. & 189. t. 3. n. 332. & 333

- Omnis qui facit peccatum seruus est peccati, t. 2. n. 189. & 191. t. 3. n. 324

- In veritate non stetit, t. 2. n. 286

- Veritas liberabit vos, t. 3. n. 257

- Ille homicida erat ab initio, t. 3. n. 329

- Cap. 10. Animam meam pono pro ouibus meis, t. 3. n. 163

- Nemo rapiet eas de manu mea, t. 3. n. 394

- Cap. 11. Ego sciebā quia semper me audis, t. 3. n. 164

- Cap. 15. Sine me nihil potestis facere, t. 1. n. 138. & t. 2. n. 165

- Omnia quæcumque audiui à Patre meo nota feci vobis, t. 2. n. 4

- Si non venissem & locutus fuissem, t. 3. n. 154

- Cap. 17. Hæc est autem vita æterna vt cognoscant te solum Deum verum, t. 2. n. 329

- Non pro mundo rogo, t. 3. n. 165

Ex Actibus Apostolorum.

- Cap. 1. Domine si in tēpore hoc restitues, t. 3. n. 120

- Non aliud nomen est sub cælo datum hominibus, t. 3. n. 120

- Cap. 2. Hunc definito concilio & præscientia Dei traditum, t. 3. n. 364

- Cap. 4. Conuenerunt facere quæ manus tua & consilium decreuerunt, t. 3. n. 364. & 370

- Cap. 9. Quid me vis facere, t. 3. n. 252

- Cap. 10. Vnxit eum Deus Spiritu sancto, t. 1. n. 126

- Testificari quia ipse constitutus est à Deo iudex vi- uorum, t. 3. n. 364

- Cap. 13. Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam, t. 3. n. 394

- Cap. 16. Loqui verbum Dei in Asia & in Bithynia, t. 3. n. 119

- Cap. 17. Iudicaturus est orbem in æquitate, in viro in quo statuit, t. 3. n. 364

- Cap. 22. Deus Patrum nostrorum præordinauit te, vt cognosceres voluntatem eius, t. 3. n. 366

Ex Epistola ad Romanos.

- Cap. 1. Tradidit eos Deus in desideria, &c. t. 1. n. 46. & 80

- Obedire fidei, t. 1. n. 203

- Quid prædestinatus est Filius Dei, t. 3. n. 364. & 366

- Omnibus qui sunt Romæ dilectis Dei vocatis sanctis, *ibid.*

- Cap. 2. Naturaliter quæ legis sunt faciunt, t. 1. n. 37. 83. 84. & t. 2. n. 234

- Eiusmodi ipsi sunt lex qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, t. 2. n. 127

- Quicumque enim sine lege peccauerunt, t. 1. n. 81. & t. 2. n. 120

- In lege gloriaris, t. 1. n. 99

- Quod impossibile erat legi in quo infirmabatur, t. 3. n. 176

- Cap. 3. Ex operibus legis nemo iustificatur, t. 1. n. 37

- Ignorantes Dei iustitiam, t. 1. n. 96

- Per legem cognitio peccati, t. 1. n. 100

- Cap. 4. Non ex lege hæreditatis, t. 1. n. 102

- Et qui operatur merces non imputatur, &c. t. 1. n. 139 & t. 2. n. 66

- Lex iram operatur, t. 3. n. 17

- Cap. 5. Peccatum intrauit, t. 1. n. 36

- In omnes mors transiit, t. 1. n. *ibid.*

- Caro concupiscit aduersus Spiritum, t. 2. n. 164

- Quæ scripta est non in tabulis lapideis, sed tabulis, &c. t. 1. n. 47. 48

- Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, t. 2. n. 36. 37

- Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis, t. 2. n. 297

- Lex subintrauit vt abundaret delictum, t. 3. n. 17

- Cap. 6. Non enim estis sub lege, t. 2. n. 37

- Quid ergo dicimus lex peccatum est, t. 1. n. 46. 47

Lex

INDEX LOCORVM.

Lex subintravit, vt abundaret delictum, t. 1. n. 100
 Qui fecerit homo viuet in ea, t. 1. n. 103
 Gratia Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro, t. 2. n. 1. 66. & 70
 Cum essetis serui peccati liberi fuistis iustitiæ, t. 2. n. 42
 Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, &c. t. 2. n. 135. 137. 171. & t. 3. n. 187
 Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Dei, &c. t. 2. n. 191
 Lex peccati & mortis, t. 3. n. 380
 Cap. 7. Si cum lex non esset, &c. t. 1. n. 36
 Mandatum quod erat ad vitam, t. 1. n. 37
 Velle adiacet mihi, t. 1. n. *ibid.*
 Scio quia non habitat in carne mea, t. 1. n. *ibid.*
 Gratia Dei per Iesum Christum, t. 1. n. *ibid.*
 Lex membrorum, t. 1. n. 57
 Peccatum non cognoui nisi per legem, t. 1. n. 100
 Nam concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret, non concupisces, t. 2. n. 77. 129
 Video aliam legem in membris meis, t. 2. n. 108. 380. & t. 3. n. 1336
 Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius, t. 2. n. 185. 336. & t. 3. n. 13. 27. 74. 367. & 380
 Non quod volo ago, t. 2
 Cap. 8. Vnius delicto mortui sunt, t. 1. n. 36
 Primitias spiritus habentes, t. 1. n. *ibid.*
 Quod impossibile erat legi, t. 1. n. 37
 Qui de peccato damnauit peccatum, t. 1. n. 89
 Spiritus interpellat pro nobis, t. 1. n. 113
 Corpus mortuum est propter peccatum, t. 2. n. 37
 In his omnibus superamus per eum qui dilexit nos, t. 2. n. 117
 Vt obediat concupiscentiis eius, t. 2. n. 135. 137. 171
 Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati, t. 2. n. 185. & t. 3. n. 6
 Deus qui iustificat: quis est qui condemnet, t. 2. n. 394
 Quicumque spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, t. 3. n. 81
 Vbi est gloriatio tua? t. 3. n. 113
 Nam quid oremus sicut oportet nescimus, t. 3. n. 228
 Non enim accepistis spiritum seruitutis, t. 3.
 Nam quos præsciuit & prædestinauit, t. 3. n. 364
 Illos & glorificauit, t. 3. n. 366. 367
 Scimus quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, t. 3. n. 425
 Quis nos separabit à charitate Christi, t. 3. n. 402
 Cap. 9. Nunquid iniquitas apud Deum, t. 1.
 Offenderunt in lapidem offensionis, t. 1. n. 97
 Non volentis neque currentis, t. 1. n. 113. & t. 3. n. 83
 Non ego sed gratia Dei mecum, t. 3. n. 86
 Vasa iræ parata in interitum, t. 3. n. 424
 Vt secundum electionem propositum Dei maneret, t. 3. n. 372
 O homo tu quis es, qui respondeas Deo, t. 3. n. 437
 Cap. 10. Prope est verbum, t. 1. n. 82
 Ignorantes Dei iustitiam, t. 1. n. 2. & t. 3. n. 99
 Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt, t. 1. n. 205. & t. 2. n. 119
 Cap. 11. Dedit illis Deus spiritum compunctionis, t. 1. n. 37
 Si autem gratia iam non ex operibus, t. 1. n. 138. & t. 2. n. 66. 322. & t. 3. n. 11. 229
 Ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia, t. 2. n. 70
 Nunquid repulit Deus plebem suam, t. 3. n. 26
 Quis cognouit sensum Domini, t. 3. n. 27
 O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, t. 3. n. 413

Cap. 12. Sicut unicuique partitus est mensuram fidei, t. 1. n. 5
 Nolite confirmari huic sæculo, t. 2. n. 215
 Cap. 13. Plenitudo legis dilectio, t. 3. n. 210
 Cap. 14. Omne quod non est ex fide peccatum est, t. 2. n. 226
 Regnum Dei iustitia & pax, t. 2. n. 329
 Cap. 15. Et ipsi pleni omnis dilectione repleti omni scientia, t. 2. n. 9
 Cap. 16. Salutare Rufum electum in Domino, t. 3. n. 395

Ex prima Epistola ad Corinthios.

Cap. 1. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, t. 1. n. 37
 Factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia & sanctificatio & redemptio, t. 2. n. 1.
 Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi, t. 2. n. 5
 In omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo & in omni scientia, t. 2. n. 9
 Sanctificatis in Christo vocatis sanctis, t. 3. n. 397
 Cap. 2. Loquimur Dei sapientiam inter perfectos, t. 3. n. 364
 Loquimur sapientiam Dei quam prædestinauit, t. 3. n. 366
 Cap. 3. Ego plantaui Apollo rigauit, t. 3. n. 85
 Cap. 4. Nam si decem millia Pedagorum habeatis in Christo, sed non, &c. t. 2. n. 18
 Quis enim te discernit? quid autem habes quod non accepisti? t. 2. n. 165. & t. 3. n. 203
 Cap. 6. Qui adhæret Domino vnus spiritus est, t. 2. n. 159
 Cap. 7. Quod vult faciat, t. 1. n. 90
 Nolite fraudare inuicem nisi ex consensu, t. 2. n. 138
 Cap. 10. Siue manducatis siue bibitis, t. 1. n. 121
 Cap. 12. Excellentior vobis viam demonstro, t. 1. n. 37
 Cap. 13. Charitas operit multitudinem peccatorum, t. 2. n. 274
 Charitas patiens est non æmulatur, t. 3. n. 225
 Cap. 15. Infirmabatur non in se, t. 1. n. 37
 Gratia Dei sum id quod sum, t. 2. n. 1
 Qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum, t. 2. n. 117. & t. 3. n. 86
 Virtus peccati lex, t. 3. n. 15. 17. & t. 3. n. 39
 Non prius quod spirituale, sed quod animale, t. 3. n. 24
 Sicut in Adam omnes moriuntur, t. 3. n. 159
 Scit Deus omnia in omnibus, t. 3. n. 223
 Miserabiles omnes hominibus, t. 3. n. 377

Ex secunda Epistola ad Corinthios.

Cap. 3. Littera occidit, t. 3. n. 17
 Obtusi sunt sensus eorum, t. 3. n. 119
 Quoniam in Christo euacuatur, t. 3. n. 121
 Vbi spiritus Domini, ibi libertas, t. 3. n. 320
 Cap. 4. Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, t. 2. n. 9
 Cap. 7. Sæculi tristitia mortem operatur, t. 2. n. 156
 Cap. 9. Vnusquisque prout destinavit in corde suo, t. 3. n. 364
 Cap. 12. Audiui arcana verba quæ non licet homini loqui, t. 2. n. 4
 Ne magnitudo reuelationum extollat me, t. 1. n. 94
 Cap. 13. Oramus ad Deum, vt nihil mali faciat, t. 3. n. 77
 An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus, t. 3. n. 82

Ex Epistola ad Galatas.

Cap. 3. Conclufit Scriptura sub peccato, t. 3. n. 17, 109. 132
 Itaque lex Pedagogus noster, t. 3. n. 21. 22

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ.

- Cap. 4. Eiice ancillam & filium eius, t. 3. n. 122
 Cap. 5. Ut quæcunque vultis illa faciatis, t. 2. n. 326
 Caro concupiscit aduersus spiritum, t. 3. n. 74. 172.
 181
 Spiritus ambulate & desideria carnis non perficietis,
 t. 3. n. 187
 Gaudium & pax, t. 3. 221
 Cap. 6. Vos in libertatem vocati estis, t. 3. n. 320
Ex Epistola ad Ephesios.
 Cap. 1. Prædestinati secundum propositum eius, t. 3.
 n. 79
 Prædestinavit nos in adoptionem filiorum, t. 3. 364.
 & 366
 In quo nos sorte vocati sumus, t. 3.
 Omnibus Sanctis qui sunt Ephesi, t. 3. n. 397
 Sicut elegit nos ante mundi constitutionem, t. 3.
 n. 382. 394
 Cap. 2. Gratia eius saluati per fidem, t. 2. n. 1
 Etamus natura filij iræ, t. 1. n. 52
 Cap. 3. Ut in charitate radicati & fundati possitis
 comprehendere, &c. t. 2. n. 7. & 9
 Cap. 5. Christus dilexit Ecclesiam & seipsum tradi-
 dit, t. 3. 163
 Surge qui dormis, t. 3. n. 167
Ex Epistola ad Philipenses.
 Cap. 1. Qui cœpit in vobis opus bonum perficiet vs-
 que in diem Christi, t. 1. n. 37
 Vobis datum est pro Christo, t. 1. n. 110
 Deus operatur in vobis, t. 3. n. 203
 Cap. 2. Deus est enim qui operatur in vobis velle &
 perficere pro bona voluntate, t. 1. n. 111. 165. & t. 3.
 n. 86. & 200
 Cap. 3. Veruntamen ad quod peruenimus, t. 1. n. 37
 Non quia iam acceperim aut perfectus sim, t. 1. n. 93
Ex Epistola ad Colossenses.
 Cap. 3. Renouamini spiritu mentis vestræ & induite
 nouum hominem, t. 3. n. 32.
 Omne quodcumque facitis in verbo aut opere, &c.
 Induite ergo vos sicut electi Dei & dilecti viscera
 misericordiæ, t. 2. n. 162
Ex prima ad Timotheum.
 Cap. 1. Christus Iesus venit in mundum, t. 1. n. 196
 Cap. 2. Vult omnes saluos fieri, t. 1. n. 181. 184. & t. 3.
 n. 157. 457
 Redemptionem semetipsum dedit pro omnibus, t. 3.
 n. 162
Ex secunda Epistola ad Timotheum.
 Cap. 1. Formam habe sanorum verborum quæ à me
 audiuiisti fide, t. 1. n. 4
 Cap. 2. In magna domo, t. 1. n. 38
 Quæ audiuiisti à me per multos testes hæc commen-
 da, t. 2. n. 4
 Omnia sustineo propter electos, t. 3. n. 162
Ad Philemonem.
 Ita frater te fruar in Domino, t. 2. n. 164
Ex Epistola ad Hebræos.
 Cap. 1. Virga æquitatis, virga regni tui, t. 2. n. 331
 Cap. 2. Sine fide impossibile est placere Deo, t. 2.
 n. 226
Ex Epistola Iacobi.
 Cap. 1. Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua,
 t. 2. n. 77. 129. & 169
 Omne datum optimum, t. 3. n. 79
 Qui perspexerit in legem perfectam, t. 3. n. 321.
 Cap. 2. Quicumque totam legem seruauerit, t. 3. n. 2
 Cap. 3. Linguam autem nullus hominum dormire po-
 test, t. 1. n. 91
Ex prima Epistola Petri.
 Cap. 1. Petrus Apostolus electis aduenis, t. 3. n. 161.
 & 395
 Cap. 2. Quasi liberi & non quasi velamen habentes
 malitiæ, t. 3. n. 320
 A quo quis deuictus est huius & seruus addictus est,
 t. 3. n. 333
 Vos autem genus electorum, t. 3.
Ex secunda Petri.
 Cap. 2. Velut muta animalia, &c. t. 2. n. 82.
 A quo quis superatus est, eius & seruus, t. 2. n. 111.
 191. & t. 3. n. 40.
 Audaces sibi placentes, t. 2. n. 82
 Cap. 3. Crescite in gratia & in cognitione Domini,
 t. 2. n. 9
 Nolens aliquos perire, t. 3. n. 161
Ex prima Epistola Ioannis.
 Cap. 1. Hæc est annunciatio quam audiuiimus ab eo &
 annunciamus vobis, t. 2. n. 4.
 Nolite diligere mundum, t. 2. n. 143. 210. 214
 Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, t. 3. n. 163
 Exierunt ex nobis quia non erant ex nobis, t. 3.
 Cap. 2. Omne quod est in mundo concupiscentia car-
 nis est, &c. t. 2. n. 133.
 Cap. 3. Qui natus est Deo peccatum non facit, t. 3.
 n. 347
 Cap. 4. Sed ex Deo est, t. 3. n. 33
 Perfecta charitas foras mittit timorem, t. 3. n. 2
 Cap. 5. Mandata eius graua non sunt, t. 2. n. 92
Ex Epistola tertia.
 Is qui amat primatum gerere in eis, t. 2. n. 146
Ex Epistola Iudæ.
 Præscripti in Iudicium, t. 3. n. 424
Ex Apocalypsi.
 Cap. 2. Dabo tibi coronam vitæ, t. 3. n. 366

F I N I S.

TRACTATUS
DE
STATV PARVVVLORVM
SINE BAPTISMO
DECEDENTIVM EX HAC VITA:

Iuxta Sensum

B. AVGVSTINI.

COMPOSITVS A F. FLORENTIO

Conrio, Hiberno, ad Archiepiscopatum

Thuamensem ex Ordine Fr. Minorum

Regular. Obseru. assumpto.

ROTHOMAGI,

M. DC. LII.

STATV PARVVLORVM
SINE BAPTISMO
DECEDENTIVM EX HAC VITA

Iuxta Scripturam

AVGVSTINI
COMPOSITVS A F. FLORENTIO
Coniio, Hispano, ad Archiepiscopatum
Thurmanienſis ex Ordine Fr. Minorum
Regiae Obſerv. aſſumpto.

ROTHOMAGI

M. DC. LII.

AD LECTOREM.

ARBITROR eundem illum, qui Purpuraria illius in Actis Apostolicis mentem predicationi Pauli attentam reddidit, me quoque singulari quodam beneficio in lectionem operum D. Augustini excitasse in quibus legendis perscrutandisque iam complures Annos insumpsi, & quamquam non multum forte profecerim, hoc saltem sum affecutus ut non obscure videam, quam procul nonnulli Recentiores Scriptores ab Augustini sensu in quibusdam mysteriis assequendo distent. Cum ex eis alij affirmant eum in illis nunquam plenè aut certò mentem suam exposuisse, alij verò contendunt ipsum veram eorundem mysteriorum interpretationem non vidisse, quam quidam huius sæculi scriptores subtiliter admodum reppererunt. Neque hoc, ut aiunt, mirabile dictu videri debet; fuerit enim D. **AVGVSTINVS** magnus & omnino admirandus Doctor, hoc tamen non obuiat quo minus aliquis Recentiorum Scriptarum longius quam ipse prospiciat; non aliter ac Pigmaeus insidens collo alicuius gigantis longiusque quaquam versum ipso gigante cernit. Ego tamen hac in re ut ingenuè fatear, longè alterius sum iudicij; si enim **AVGVSTINI** ingenium aspicio, nihil mihi magis stupefendum videtur, cum solo spiritu veritatis Magistro, ad totius sapientiæ culmen ascenderit. Iam verò opera eius nonne omnem omnino superant admirationem; Quas hæreses in his non prostravit? quæ fidei mysteria non explicat? Captiuauit sanè Christi sponsa Ecclesia Catholica intellectum suum iam inde à temporibus Apostolorum in obsequium plurimorum fidei arcanorum, quæ quamvis ab ea castè credita numquam tamen adeo plenè intellecta vel clarè explicata fuerunt, antequam Diuina prouidentia sanctissimum hunc Doctorem suscitauit, qui ea tam feliciter tractauit, ut vniuersa quibus heretici tenebras offundere machinabantur, vel quæ in prauos sensus detorquebant, admirabili prorsus sapientiâ defenderit & illustrarit. Diuina enim bonitas quæ firmam humilemque fidem dono intelligentiæ veluti præmio consuevit afficere scriptura secundum Augustinum teste: Nili credideritis, non intelligetis, Ecclesiæ suæ de hoc sanctissimo Magistro prædictorum mysteriorum clarissimo interprete dignata fuit prouidere. Vnde quò frequentius & diligentius siue ingenium ipsius, siue opera contemplor, eò vehementius eius gloriam promouere concupisco. Ac proinde, quantum in me situm erit, semper adnitur, ne eam recentiorum hominum similes censuræ ullâ ratione extenuent, vel fulgentissimos radios sapientiæ, quam ille cœlitus ita hausit ut Ecclesiæ vniuersam illustrarit & simul hæc sum tenebras dissipauerit, ullis imminutionis nubeculis obducant, vel denique amatores veritatis ab eius lectione retardent. Neque parum in hoc studium me accendit iudicium sanctæ matris Ecclesiæ, quæ eius mentem in iis mysteriis quæ vel non intellexisse, vel non satis explicuisse dicitur, semper est amplexa. Quod fortè non leuiter nutaret, si sanctissimus Magister mysteria illa vel non intellexisset, vel certè ambigua & obscurâ interpretatione tantum declarasset. Inde enim consequi videretur illam Christi sponsam, cui spiritus veritatis assistit in negotio tanti ponderis sequutam fuisse doctorem illa arcana, aut non capientem, aut non satis explicantem. Neque hoc solum sed etiam Augustinum quem prisca sæcula in omni scientiarum genere gigantem venerata sunt, hac nostrâ ætate, qua in immensam sapientiæ magnitudinem nonnulli suâ opinione excrescunt, illo qui ementitâ fortassis humilitate Pigmaeus dicitur, minorem effici. Etenim qui Augustinum (nescio quo modestiæ colore) gigantem, & modernum eius humeris impositum, Pigmaum vocat, ut inde concludat modernum ipso longius prospicere; quid aliud sibi præfigit, nisi ut modernum scriptorem in eruditione gigantem, Augustinum verò Pigmaum euincat: quo solo exemplo doctrina Augustini quiuis modernus suam pro arbitratu præponere posset. Quod si ita se res habeat quis pacato animo tantam arrogantiam humilitatis fūco palliatam ferre queat? Igitur, benigne lector, ut huius nodi suggestiones aliquâ ratione reprimantur, utque exemplo ostenderetur hos Nanogigantes genuinam sancti Doctoris mentem non assequi, cum cogitur (ut ipse loquitur li. 1. de Trin. cap. 3.) per quædam densa & opaca viam carpere, hæc quæstionem de parvulis discutere volui: in quâ si ostensum fuerit principia Augustini (Scripturis & ratione naturali diligenter inspectis ac discussis) solidissima & simul clarissima esse, illòsque ea non fuisse assequutos: perspicuum, uti reor, euadet, illius mentem in profundissimis & obscurissimis mysterijs, eis tam celeriter non elucescere. Hoc si præstiterimus quis audebit gloriari se Augustinum cursim ac tumultuariâ lectione, peruoluendo intelligere? Quisquis est, magnus est, magnificet Deum. Ego saltem neminem unquam talem cognoui, & si scirem ubinam terrarum posset reperiri, lubens prolixa itinera susciperem, eum visurus, petiturusque humiliter ab eo explicationem multarum in Augustino dis-

EPIST. AD LECT.

Scultatum, quæ iam plurimorum annorum decursu me anxium detinent. Vnde omnino censeo
lectionem huius magni Magistri ut in altis mysteriis de quibus tractat capiatur, postulare homi-
nem, non qui magnam curam impendat legendis, citandisque variis authoribus, & conscribendis
plurimis voluminibus, sed primo qui sit ab omni alio penè studio expeditus; deinde qui ingenio vi-
gilanti ac sobrio polleat; postremo qui à præcipitata consuetudine, incerta aut dubia pro certis as-
ferendi, prudenter abstineat, seque etiam omnino cobibeat à pernicaci studio proprias opiniones
defendendi, eisque quicquid contrariari videtur accommodandi. Quæ omnia quemadmodum non
nisi in paucissimis iunctim inveniuntur: ita rarissimi sunt qui ad abstrusiora doctrinæ D. Augusti-
ni secreta attingunt. In hoc opusculo temeritate asserendi per gratiam Dei credo me caruisse: sed
modeste absurda quæ ex contraria opinione sequi videbantur sine affirmatione significavi, idque
suppressio authorum nomine, ne forte eos exulcerarem. Extuli sæpius laudibus sanctissimum ma-
gistrum, ut solida veritatis amatores ad eius lectionem prouocarem. Vinam Tulliana lingua
facundia mihi contigisset, ut pro dignitate eum laudarem. Sed nec ita vlla eius meritis par repe-
riri posset oratio. Nullus spero quantumvis inuidiâ stimulatus vitio mihi vertet quod subinde
in sanctissimi viri laudes excurrerim, eumque citra omnem invidiam ceteris Theologis prætulerim,
quem ipsi sibi non audent non antepone. Relinquerem omnino locum iustæ querelæ, si illas in
eum laudes congererem, quibus aliquis, nescio quis quemdam suorum in Epistola ad Lectorem
Tom. 3. illius authoris quem super astra cæli extollit, non dubitavit cumulare sequentibus verbis.
Nam superiorum operum dignitatem & gloriam nemo non videt, si modo videt ali-
quid, aut certè audit quid de tanto Theologo atque eius clarissimis monumentis, præ-
dicet fama, quæ invidiam & obrectationem magnorum ingeniorum assecram tempore
deprecante non modo Theologiæ Gymnasia oppleuit, sed in ipsos Orbis axes, ac cæ-
li sinus incurrens ingenti quadam Echo longè ac latè crebrescente ubique resonat, &
vix est vllus nisi circumforaneus aliquis Theologus, cui nihil nisi quod humile est at-
que vulgare arridet, aut nebulo & Ardelio quispiam qui se de suis nugis misere amat,
ut sunt certe nonnulli homines fuitiles ingenio, & ad inanes atque fallas argutias nati,
qui N. summum ingenium & res quasi humano fastigio celsiores non miretur in dies
magis maectetque laudibus. Stupenda profecto laus unius scriptoris Scholastici nostræ ætatis.
Quid enim amplius: imò quid simile de vlllo Ecclesiæ Doctore quantumvis præcellentis dici potuit?
O tempora nunquam satis admiranda quæ eam censuram lucem permittunt aspicere, quæ uniuersos
Theologos circumforaneos, miseros amatores suarum nugarum, nebulones & Ardeliones non ve-
retur appellare, qui non in dies suspiciunt & extollunt opera illius noui scriptoris, in quibus mul-
torum sententiæ fortè vera impugnantur, aliæ fortassis falsa laboriosè defenduntur. Theologis
enim qui censura tam furiosa compelluntur ad lectionem suorum magistrorum deserendam, ut ope-
ribus illius moderni laudandis & admirandis in dies vacent, adhuc minimè constat quid granorum
tanta tritura Scholastica dissertationis ipse extulerit, quid ventilarit: cum propemodum omnia,
aut certè pleræque ipsius ab aliis viris doctis, etiam sua nationis, imò & suæ Scholæ passim impu-
gnentur. Et tamen qui eum laudibus in dies non affecerint & in admiratione non habuerint rigi-
da illi censura erunt obnoxij: itaque si laudatorem & paucos alios eius stomachi dempseris, reliqui
omnes Theologi erunt circumforanei, nebulones, & Ardeliones, qui de suis nugis misere amant,
cum nulli eorum illius noui Scriptoris (uti vult illa censura) ingenium & res quasi humano fastigio
celsiores in dies prædicent demirentur. Crediderim sanè hanc censuram vel verius fortè conui-
tium plurimo: offensurum. Arbitror tamen eum, qui semel dulcedinem operum D. Augustini de-
gustauerit, subiturum potius fornacem linguæ huius censoris quàm Augustinum deserat, ut enco-
miis & admiratione operum cuiuscumque noui Scriptoris occupetur, etsi clangore tubarum atque
tympanorum, ea in publicum prodiissent, eorumque fama non solum Gymnasia Theologiæ opplesset,
sed & in ipsos orbis axes & cæli sinus, incurrens ingenti quadam Echo longè crebrescente, ubique
resonasset. Sed de hoc satis. Si quid in hoc opusculo displicuerit, inscitia mea erit ascriben-
dum, qui congruo ordine ab illo admirabili magistro sapienter dicta collocare nesciui. Si quid
autem arriserit, illi acceptum referri debet à quo tanquam in utroque genere ditissimo non solum
res, sed etiam verba quantum licuit, emendicavi sequutus aliqua ratione in studio & lectione mei
sancti Magistri similem regulam illi, quam ipse tradit Lectori sacra Scriptura, qui propriis in-
digus verbis aliena sæpè mutuetur oportet. Quanto enim, inquit, se pauperiorem cernit in
fuis, tanto eum oportet in istis esse ditiozem, ut quod dixerit suis verbis, probet ex il-
lis, & qui propriis verbis minor erat, magnorum testimonio quodammodo crescat.
Vale.

INDEX

CAPITVLORVM

CAPVT PRIMVM.

EFERTVR quid Pelagiani sen-
serint de iisdem paruulis; pro-
poniturque quorundam Theo-
logorum de eis sententia cum
suis fundamentis. pag. 1

CAP. II. Refellitur com-
munis quædam Responsio
istorum Theologorum. 3

CAP. III. Indagatur ex quibus Scripturis Au-
gustinus colligat æternam damnationem illo-
rum paruulorum; concluditurque ex Scriptu-
ris illos in ignem æternum ituros. 6

CAP. IV. Ostenditur non solum formam spe-
cialem Christianorum iudicandorum, sed &
formam vniuersalem, qua omnes in vniuersum
iudicabuntur in illo Matthæi loco describi. 8

CAP. V. Refellitur quædam elusio qua præ-
dictæ Scripturæ & aliæ etiam, pœnam ignis om-
nibus damnatis promittentes, eneruantur. 9

CAP. VI. Aliis modis contenditur prædictos
paruulos puniri, aliis pœnis præter pœnam ex-
clusionis à regno cœlorum, examinaturque, an
qui hoc negant, tollere videantur originale? 11

CAP. VII. Diluuntur aliqua motiua aduersæ
partis, ostenditurque ex pœnis sensibilibus pec-
cati originalis in hac vita, credibile reddi, illud
pœnâ sensibili in alia vita puniri. 12

CAP. VIII. Ostenditur manifestè Commen-
tarium in Epistolam ad Romanos, qui B. Am-
brosio tribuitur, non esse ipsius, sed alicuius Pe-
lagiani; errorisque illius Commentarij de pos-
sibilitate naturæ, & de gratia Christi, notan-
tur. 14

CAP. IX. Declaratur quomodo prædictus
Commentarius prædestinationem diuinam de-
struat, eam ad solam præscientiam reducendo;
atque aded scandalum crucis euacuando. 16

CAP. X. Ostenditur illum Commentarium
euacuare peccatum originale. 17

CAP. XI. Ostenditur clarissimè pœnam ge-
hennæ esse peccato originali debitam. 19

CAP. XII. Idem intentum, videlicet pœnam
gehennæ originali deberi, ampliùs confirma-
tur. 20.

CAP. XIII. Indigatur an ille Commentarius
pœnam gehennæ originali deberi negas, omnes-
que in hoc illum sequentes, euacuent originale?
Aliæque opiniones apud quosdam celebres, dis-
cutiuntur. 22

CAP. XIV. Destruitur sententia tristitiam
à prædictis paruulis excludens, suadeturque il-
los necessariò passuros tristitiam, etiamsi nul-
lam ignis pœnam eos pati fingeremus. 23

CAP. XV. Satisfit autoritatibus Nazianze-

ni, & Pontificis Innocentij. 24

CAP. XVI. Examinatur autoritas illa B. Au-
gustini ex lib. 3. de lib. arbit. ostenditurque, ma-
gis ex ea impugnari, quàm iuuari istorum Mo-
dernorum opinionem. 25

CAP. XVII. Refellitur quædam obiectio, in-
dagaturque genuinus illorum verborum B.
August. sensus. 26

CAP. XVIII. Alia aduersariorum argumenta
refelluntur, quæ omnia eò tendunt, vt prædicti
paruuli ab omni molestia liberentur atque aded
à gehenna. 28

CAP. XIX. Autoritas doctrinæ B. August.
ponderatur, ostenditurque, scholasticas opi-
niones ei præiudicare non posse. 29

CAP. XX. Aliud celebre principium reiicitur,
examinaturque an sit de Pelagianismo suspe-
ctum. 31

CAP. XXI. Satisfit motiui prædictorum
Theologorum, perstringiturque censura parum
sobria cuiusdam moderni de B. August. 33

CAP. XXII. Impugnatur sent. de Beatitudi-
ne naturali paruulorum: examinaturque an
Pelagiani solam naturalem beatitudinem par-
uulis promittebant, vt quidam modernus sen-
tit. 34

CAP. XXIII. Ostenditur clarè contra iam ci-
tatam sententiam ex August. Pelagianos prædi-
ctis paruulis promississe beatitudinem superna-
turalem, & à præfato moderno, non sufficien-
ter probari assertores beatitudinis naturalis
paruulorum introducere Pelagianismum. 35

CAP. XXIV. Disputatur fusè an sententia de
beatitudine naturali paruulorum aduersetur
fortè Euangelio, & vtrum vehementi suspicio-
ne Pelagianismi forsàn laborare videatur. 37

CAP. XXV. Confertur grauitas peccati ori-
ginalis, eiusque pœnarum cum aliorum pecca-
torum, eorumque pœnarum grauitate, & inda-
gatur an damnatio æterna ei debeatur ratione
sui. 39

CAP. XXVI. Redarguuntur quidam alij qui
ad Scripturam sacram parum fortè conformi-
ter loqui videntur, quique sententiæ B. Augu-
stini eius fundamenta nequaquàm penetrantes,
ante victoriam insultant. 44

OPERIS CONCLVS. Tutissimum esse studio-
so veritatis ad Scripturas diuinas ac mysteria
fidei nostræ rectè intelligenda, (si liberalibus
disciplinis vsui veritatis aptioribus instructus
fuerit) doctrinæ B. August. diligentem operam
nauare, eique fortiter adherere; eiusque regu-
las ad indagandam, & eruendam veritatem vi-
gilanter obseruare. 47

A P P R O B A T I O N E S.

LEgi Tractatum à Reuerendissimo & Illustrissimo D. Flor. Conrio Archiepisc. Turanensi de pœnis paruulorum sine baptismo decedentium elaboratum, in quo nihil reperi quod sanæ doctrinæ aduerfetur, quin potius eruditè, & operosè iuxta sententiam D. Augustini probari prædictos paruulos, non tantum exclusionem à regno cœlorum, sed etiam pœnas sensibiles passuros, locaque Scripturæ idem suadentia doctè expendi.

EUG. MATTHEVS *Archiepisc. Dublinensis, ac Hiberniæ Primas.*

Approbatio Theologorum Vniuersitatis LOVANIENSIS.

TRactatus iste de pœnis paruulorum sine baptismo decedentium, eruditus est nihil continens quod Sacris litteris, vel S. Ecclesiæ repugnet Decretis: imo tertium illum æternæ ac beatæ cuiusdam vitæ, extra regnum cœlorum, locum primum à Pelagianis fabricatum, solidis sacrarum Scripturarum ac Patrum testimoniis subruit penitusque subuertit, de quo loco sic D. Aug. Ergone, inquit, est æterna vita extra regnum cœlorum? Primus hic error auersandus ab auribus, extirpandus à mentibus. Hòc nouum in Ecclesia, prius inauditum est, esse vitam æternam præter regnum cœlorum, esse salutem æternam præter regnum Dei. Hæc contra Pelagianos D. August. serm. 14. de verbis Apost. Et lib. de hæres. c. 88. Nam etiam si non baptizentur (paruuli) promittunt, Pelagiani, eis extra regnum quidem Dei, sed tamen æternam & beatam quandam vitam suam.

GVIL. FABRICIVS *S. Th. Doctor ac Professor & Apostol. ac Regius per Belgium librorum Censor.*

RArâ stili maiestate & densâ sententiarum grauitate ita ingenij vires in hoc opere intendit Author, vt mentem D. August. fœliciter assecutus, non tam suo quàm Sanctissimi illius Ecclesiæ Doctoris ore locutus videatur, quò circa vt publicæ detur vtilitati dignissimum censeo 20. Iulij. 1623.

IOAN. PLVDANVS *S. Th. Doct. & SS. Litt. Louanij Prof. ac D. Petri Plebanus.*

REuerendissimi & Illustrissimi D. Fl. Conrij Archiep. Tuamensis Tractatum de pœnis paruulorum sine baptismo decedentium in futuro sæculo, luculenter & solidè B. August. sententiam proponere & defendere arbitror, vt dignissimus sit quem omnes veritatis amatores perlegant & sequantur.

GVIL. MERCERVS *S. Theol. Doctor & Prof. Regius Louanij 6. Iulij 1623.*

REuerendissimus ac Illustrissimus Dominus D. Pater Flor. Conrius Archiepisc. Tuamensis, tractatu hoc suo, D. August. Ecclesiæ Catholicæ columinis mentem de pœnis paruulorum sine baptismo morientium, accuratâ disquisitione eruit, & neruosè deducit.

ÆGID. BAYVS *S. Theol. Doct. & in Acad. Louan. Professor Ordin.*

Genuinam D. Aug. Ecclesiæ Doctoris Maximi sententiam de paruulorum absque baptismo decedentium pœnis, ab eodem ex Scriptura sancta iam olim clarè deductam & solidè probatam, hoc doctissimo Tractatu ab Illustrissimo P. ac Domino D. Fl. Archiep. Tuamensi composito ac elaborato contineri ac dilucidè explicari sentio.

IOAN. WIGGERS *S. Th. Doct. ac Profess. Reg. in Vniuersit. Louaniensi.*

TRactatum secundum sensum B. August. de statu Paruulorum ex hac vitâ sine Baptismo decedentium, compositum à F. Fl. Conrio Archiep. Tuamensi, perlegi diligenter. In quo, quantum equidem arbitror, sent. S. August. magnâ perspicuitate verborum, solidâ firmitate rationum verissimè declaratur & defenditur; vt in materiâ de Pœnis Paruulorum sine Baptismo decedentium, subeundis post hanc vitam, velut quidam Prosper. August. surrexisse videatur. Quam S. Augustini sententiam verissimam semper iudicaui, defendi, & docui, tanquam Antiquioribus Ecclesiæ Doctoribus conformem, & semper huc vsque ab excellentissimis quibusdam edoctam, vtpotè Scripturis Sanctis magis innixam, & Conciliis, seruientem etiam prouidæ sollicitudini Parentum, & salutis Paruulorum. Quod attestor Louanij hâc die 20. Iulij, Anno 1623.

HENRICVS RAMPEN *S. Theol. Doctor. & Professor.*

Illustrissime Domine; Post mysterium Sacro sanctæ Trinitatis, Dominicæ Incarnationis abditissimum Sacramentum: semper mihi visa est, fides originalis peccati, tum humanæ rationis captum longissimè excedere, tum Dei maiestatem supremumque in homines dominium vsque ad extremum ingenij stuporem efficacissimè testari. Sed quia humana ratio nimia suæ libertatis æstimatrix, non satis eam in hoc mysterio apprehendit innatusque ho-

mini philantia affectus poenam omnem & contumeliam studiosissime à se propulsare solet, difficulter admodum huic fidei coniugari se patiuntur. Itaque vel in eius exterminium conspirant, quod olim in Pelagianis execrata est Ecclesia, vel eam ad summas angustias redigunt arctissimeque circumscribunt. Id quod mihi videtur Theologis illis accidisse qui culpam & poenam originalis peccati adeo accidunt, ut illam quidem infra minima venialis actualis peccati reatum supprimant; hanc vero tum æternitate mutilant quatenus negant eam per se cadere sub originalis peccati demeritum, solumque per accidens illius poenam æternam duraturam censent, perinde ac venialis peccati poena ob concursum mortalis peccati æternam durabit, dum à dæmonis seruitute existimant, tum ab omni poena sensus adeo remotam æstiment, ut pro ea naturalem insuper felicitatem, Paruulis sine Baptismo defunctis reponant. Contra hos omnes, D. Augustini sententiam solide ac nervose vindicanti: quem ut olim Deus contra Pelagianos suscitavit Catholicæ fidei defensorem: ita te illius Sanctissimi Episcopi ac celeberrimi Doctoris quâ dignitate, quâ spiritu, quâ doctrina heredem nobis isto sæculo dedisse videtur, qui suppresso naturalis rationis murmure, illiusque cæco ductu repudiato, plenè eam sub manu diuinæ fidei humiliares. Quod si fortassis alicui hæc controuersia, non tam utilis, quam curiosa aut etiam contentiosa videbitur; ego certè tum diuini honoris, tum nostræ salutis plurimum interesse arbitror, ne adeo seueræ ipsius Dei contra originale peccatum minæ, & adeo triste totius humani generis supplicium quasi de Tyrannide suspecta fiant, tanta originalis culpæ & poenæ extenuatione, ne vulnere diminuto medici beneficium simul minuatur, ne dum non satis omnes beneficij in nos collati partes agnoscimus, medici manum gratiamque mediatoris à nobis alienemus, sicut ergo ob has rationes tanto olim studio contra Pelagianos pro originali peccato decertauit Ecclesia, ita & hunc modernum tuum laborem, Illustrissime Domine, in elucidanda Diui Augustini sententia, pro honore diuinæ iustitiæ Deo gratissimum, pro gratia illius concilianda nobis utilissimum iudicio, Deumque rogo ne occultum hoc naturalis rationis humanique affectus germen instinctu Serpentis, qui primam creatoris gratiam ex hominis animo profligauit ad truncandam redemptoris gratiam adolescere sinat. Louanij 19. Iulij Anno 1623.

IOANNES SCHINCKELIUS S. Th. Doct. & Professor Ordinarius.

Opusculum hoc de Poena Paruulorum post hanc vitam à Reuerendissimo atque Illustrissimo D. Florentio Archiep. Tuamensi compositum veritatis amatoribus merito acceptum esse debet, eò quod veram antiquamque D. August. sententiam à discipulis eius S. Fulgentio & alis iam olim constanter doctam, atque etiamnum ab eius sectatoribus agnitam & crebro traditam eruditè confirmet, multasque recentiorum coniecturas conuellat. Actum Louanij postridie Kalendas Nouemb. Anno 1623.

CORNELIUS IANSSENIUS S. Theol. Doctor & in Vniuersit. Louanensi Profess. Ordinarius.

Illustrissime Domine, Periuicundum mihi fuit legere Tractatum vestrum de Poena Paruulorum sine baptismo decedentium, in quo acerrimum sententiæ D. P. Augustini Illustrissima Paternitas vestra agit vindicem & defensorem. Spirat hic vester labor, ut profundam in Scholasticis difficultatibus eruditionem, ita assiduam in D. Augustino peruoluendo diligentiam. Constat enim hic Tractatus tam continuis è D. Augustino citationibus, tanto ordine è diuersis ipsius operibus, inter se connexis, ut D. Augustinum ubique loquentem, suæque sententiæ partes agentem audire videat. Quàm maximè exopto ut citissime opus hoc lucem videat. Spero fore, ut multos ab inueterata opinione, ad sententiam quam communis Ecclesiæ Magister nobis tradidit, abducatur. Louanij in Conuentu D. Augustini 31. Augusti, Anno 1623.

Illustrissima Dominationis Vestræ seruus in Christo,

F. MICHAEL PALLVDANVS in Vniuersitate Louanensi
S. Theologiæ Doctor & Professor.

Approbatio Theologorum Vniuersitatis Duacensis.

Hunc Tractatum ab Illustrissimo D. Archiepisc. Tuamensi, Reuerendissimo P. Flor. Conrio compositum, de statu Paruulorum sine baptismo decedentium; iuxta Beati Augustini, Scripturæ sacræ pressè inhærentis, sensum, accuratè concinnatum: diligenter perlectum, dignissimum editione censuimus. Duaci, die decima octaua, Augusti 1623.

BARTHOLOMÆVS PETRVS Lintrins S. Theol. Doctor & in Vniuersit. Duacensi
Professor Regius & Ordinarius.

Tractatus secundum sensum B. Augustini, de statu Paruulorum ex hac vita sine Baptismo decedentium ab Illustrissimo & Reuerendissimo Domino Flor. Conrio Archiepisc. Tuamensi compositus, & distinctus per viginti sex capita, diligenter & iucundè à nobis perlectus, ipsissimam B. Augustini sententiam de tota ipsa materia, clarè & ad oculum videtur demonstrare, remorà omni caligine quam variæ commentationes quorundam Scholasticorum, veridicæ doctrinæ obduxerant. Quare dignissimus est qui lucem videat, cum tantam lucem attulerint quæstioni alioquin inter Theologos obscurissimæ. Duaci die sexta Septembris 1623.

IACOBVS POLLET S. Theol. Doctor & Vniuersit. Duacensi Regius Ordinariusque Professor.

Istum ab Illustrissimo & Reuerendissimo Domino Flor. Conrio Archiepisc. Tuamensi Tractatum ex Beati Augustini mente verbisque non minus indutrie quam operose concinnatum, de Pœnis Paruulorum sine baptismo ex hac vita decedentium libenter legi, lectumque prælo dignum censui; tum quod nihil fidei bonis moribus aduersum contineat, tum quod Augustini sententiam (quæ eadem est & Scholæ nostræ Theologicæ communis) solide confirmet. Duaci, die vndecima Septembris, Anno 1623.

FRANCISCVS SYLVIVS, S. Theol. Doctor, eiusdem Regius ac Ordinarius
Professor in Vniuersitate Duacensi.

Hic liber, cui titulus: Tractatus secundum sensum beati Augustini de Statu Paruulorum ex hac vita sine baptismo decedentium, compositus à F. Florentio Conrio Archiepiscopo Tuamensi, quem totum perlegi, eruditè & neruose probat quod intendit, & multa alia continet quæ prælo sunt dignissima. Actum Duaci Kalendis Septembris 1623.

GEORGIVS COLVENERIVS S. Theol. Doctor & Regius ordinariusque Professor,
Librorum in Acadamia Duacensi Censor, Collegiæ S. Petri Propositus & Canonicus,
& dictæ Acadamiæ Cancellarius.

ILLVSTRISIME AC REVERENDISIME IN CHRISTO PATER AC DOMINE:
Porrectus mihi fuit legendus, Tractatus Vester de Statu & Supplicio Paruulorum cum Originali peccato decedentium, die secunda mensis huius, quem diligenter & periuicunde perlectum, reddidi die septima eiusdem, cum prima die dicti mensis in disputatione de Peccato Originali, cui præfederam, eadem sententia D. Augustini totis viribus propugnata fuisset. Per triginta annos versor in nostris Scholis Theologicis, partim Discipulus, partim Magister, in quibus nunquam audiui aliam sententiam teneri à Magistris Scholæ quam Diui Augustini dictos Paruulos præter exclusionem Regni Cœlorum pati etiam supplicium ignis æterni, non puto magis posse dubitari quam Beatum Augustinum vixisse in terris, nunc autem regnare in cœlis. Si non obstat pudor retractandi quæ in contrarium à quibusdam dicta & scripta sunt, in hac materia, spero eos facile mutatuos sententiam, si hunc Tractatum legere, & electum relegere non dedignentur. Vidi quæstionem istam apud quosdam in vtramque partem disputatam, sed omnium argumentorum solutionem reperire non potui. Hic tractatus instar omnium mihi erit, nec puto alium à quoquam requirendum aut componendum, ita suis numeris, Deo laus, perfectus est, cui proinde Approbationem, meâ manu scriptam lubens volensque subieci. Tantum roganda est ILLVSTRISIMA DOMINATIO VESTRA, vt eum quàm primum fieri poterit per otium, prælo committat, nec tanto bono Ecclesiæ Dei & Scholæ Theologicæ diutiùs carere permittat. Sed & alterum ab ILLVSTRISIMA REVERENTIA ET PATERNITATE VESTRA petendum duxi, ignoscat quæso quòd tam fidenter loquar, vt seridè dignetur cogitare de euulgandis aliis Tractatibus, quos intelligimus esse prælo paratos, Maxime DE GRATIA DEI EFFICACI, ex quibus confutetur gratia illa quam quidam sufficientem vocant prout ab efficaci distinguitur, quæ certè, nec Sancti Augustini est sententia, nec Sancti Thomæ sicut, nec tertia illa scientia quam vocant mediam siue conditionatam. Sunt enim isti Tractatus sic inter se connexi, vt difficile sit alterum sine altero intelligere aut defendere, cum iisdem principiis innitantur, & vnum habeant Diuum Augustinum vel Patronum, vel Hostem acerrimum, cui tamen D. Augustino in materia de Gratia Dei, vt sæpè dixi, magis credendum, quam reliquis Ecclesiæ Doctoribus, de illa materia obiter & cursim tractantibus. Vnde Ecclesiæ in eum fere vnicum oculos suos defixit in determinationibus suis. De Gratia Dei contra Pelagianos, vt ex variis Conciliis & Pontificibus benè probat hic Tractatus. Nostrum erit Deum Opt. Max. rogare instanter, vt ILLVSTRISSIMAM DOMINATIONEM VESTRAM strenuè pro sua Ecclesiâ laborantem, sospitem seruet nosque Vestris laboribus diutiùs frui donet. D V A C I, die II. Septembris 1623.

Illustrissimæ & Reuerendissimæ Dominationis Vestræ Seruus,

IACOBVS POLLET.

TRACTATUS
DE
STATU PARVULORVM
SINE BAPTISMO
DECEDENTIVM EX HAC VITA:
Secundum Sensum

B. AVGVSTINI.
Compositus à F. FLORENTIO CONRIO
Hiberno, ad Archiepiscopatum Thuamen-
sem ex Ordine Fr. Minorum Regular.
Obseruan. assumpto.

*Refertur quid Pelagiani senserint de iisdem paruulis, proponiturque quorundam
Theologorum de eis Sententia, cum suis fundamentis.*

CAPVT PRIMVM.

*Huiusce
tractatus
et institui-
tio reddi-
tur.*

EX occasione cuiusdam diffi-
cultatis, quam nobis oppo-
suimus in tractatu de flagel-
lis iustorum, quem secun-
dum mentem B. Augustini
elaborauimus, coacti sumus
inuestigare, quid idem Ma-
gister sentiret de statu paruulorum sine Ba-
ptismo ex hac vita emigrantium; quod stilo
alligare, & seorsim edere placuit; maximè ad
nonnullos Philosophicis opinionibus parum
vel nihil præoccupatos, qui ista legent, qui-
que nobis ingenio multum præualent, in le-
ctionem operum B. Augustini incitandos; quæ
sanè thesauros sapientiæ continent! pro do-
lor? non absconditos; quia à nonnullis den-
sissimæ eis tenebræ quotidie offunditur; vt ex
isto de paruulis tractatulo coniectare vtrum-
que licebit, in quo tam manifestè fortè soli-
ditas sententiæ Augustini de statu paruulo-
rum ostenditur; quæ tamen Sententia quàm
plurimis hactenus displicuit, quibus non va-

cabat, nec libebat ob alia studia (quibus mul-
tum delectantur) inconcussa Augustini prin-
cipia diligenter indagare, ac inuestigare. Vt
igitur illis B. Augustini doctrinæ (præcipuè
de gratia & libero arbitrio & de peccato ori-
ginali) tanto forte capacioribus, quanto cu-
iusdam doctrinæ Philosophicæ de vitio & vir-
tute, quam infra adducemus, inanioribus, ve-
rus & non confictus istorum paruulorum post
iudicium status innotescat: attendant ad ea
quæ sequuntur, assensum contra Augustini
sententiam non præcipitando; sed saltem sus-
pendendo, quousque omnibus vtrinque colla-
tis ad finem perueniatur, tunc electari quæ
solidiora ac Scripturis & Conciliis magis con-
formia videbuntur: Hac enim cauta cuncta-
tione duo vitia, Domino eos defendente, cui-
tabunt, nimis inimica inuentioni veritatis, &
tractationi Diuinorum eloquiorum; quæ sunt
teste B. Augustino lib. 2. de Trinit. in præ-
mio) præsumptio, priusquam veritas pateat, &
cum iam patuerit, præsumptæ defensio falsitatis.

*Duo sunt
quæ inue-
nienda ve-
ritati præ-
cipuè ob-
stant.*

Infantibus
sine baptis-
mo morien-
tibus, vitam
eternam
extra celo-
rum regnū,
promitte-
bant Pela-
giani.
Ioan. 3.

2. Ergo ut ab ipsa controuersia incipiamus, aduertere oportet Pelagianos qui peccatum originale euacuabant, quamvis admitterent baptismum omnibus esse necessarium, ad ingressum Regni Cœlorum, ne Dominicæ sententiæ apertè repugnare conuincerentur: *Nisi quis renatus fuerit, ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*; affirmasse paruulos sine Baptismo hinc decedentes, non solum nullum dolorem in anima, aut corpore post hanc vitam passuros, sed & vitam æternam extra Regnum Cœlorum habituros: ut refert B. Augustinus in lib. de Hæresibus ad. Quod vult Deum Hæresi 88. epist. 106. serm. 14. de verb. Apostoli, de gestis Pelagij capite 33. libro tertio contra Iulianum capite 12. libro quarto capite tertio & libro 5. cap. 8. libro primo de peccat. merit. cap. 12. 20. & 28. tract. 37. in Ioan. lib. de prædest. Sanct. capite 13. libro primo operis imperfecti contra Iulianum, numero 128. & libro 2. num. 113. & libro primo de origine Animæ cap. 9. & libro 2. cap. 12. In quibus locis, & in aliis multis, omnium mortalium sapientissimus, ac profundissimus diuinæ paginæ interpret, quinque Pelagianorum dogmata de Infantibus, ex Scripturis sanctis, & ex rationibus inconcussis, validissimè conuincit. Primò, ostendendo omnes paruulos contagium mortis antiquæ prima natiuitate contrahere. Secundò, eos hic miseris sensibilibus, quas patiuntur, affligi in pœnam prædicti peccati, non ex necessitate, aut conditione naturæ. Tertiò, eos, qui ex eis sine Baptismo decedunt, receptores in fine, suæ damnationis sententiam, ac consequenter, cum Diabolo, ubi certissimè tristabuntur, ituros in ignem æternum; ac proinde, quarto, non habituros vitam æternam extra Regnum Cœlorum, & quinto, nec locum aliquem medium fœlicitatis naturalis inter vitam æternam Regni Cœlorum & pœnam æternam seu gehennæ damnationem. De primo & quarto non est quod hic laboremus, quia in eis Catholici discordare non possunt: secundum latè alibi tractauimus, tertium, & quintum inferiùs iuxta principia B. Augustini discutiemus.

Quid cen-
seant qui-
dam Theo-
logi de pœ-
na paruulo-
rum absque
baptismo
deceden-
tium.

3. Quidam Theologi affirmant prædictos paruulos nullam molestiam, siue dolorem aut in anima ante corporum resurrectionem, aut in anima aut corpore post passuros, sed solum eis pœnam esse, quod in æternum excludantur à clara Dei visione, ad quod nulla in illis sequetur, inquiunt, interna tristitia aut dolor. Quod si ab eis causam tam admirabilis pacis animi & corporis in paruulis damnatis requiras; variè respondent, ut ferè quot capita, tot sensus reperiantur. Aliqua eorum motiua subiiciam, non omnia, sed tantum præcipua, ne ad differendi finem non citò perueniamus. Molestiam siue dolorem ab externo agente verbi gratia igne prouenientem idè ab eis tollunt, quia, inquiunt, peccatum originis in homine non tollit ordinem naturalem sed supernaturalem, conuersionem videlicet ad Deum per donum gratiæ supernaturale, cuius priuatio est peccatum originis, unde æquum est, ut pœna peccati originalis sit tantum priuatio alterius boni supernaturalis, qualis est carentia visionis Dei, non autem inflictio pœnæ sensibilis, quæ naturam ipsam lædat. Alij addunt eum qui secundum

Horum præ-
cipua fun-
damenta
proponun-
tur.

A nullum sensum peccauit, à iusto Iudice non puniri secundum ullum sensum. Hanc partem confirmant autoritate Sancti Ambrosij super epistolam ad Romanos in expositione illorum verborum: *Et per peccatum mors. Mors autem dissolutio corporis est, cum anima à corpore separatur. Est & alia mors quæ secunda dicitur, in gehenna; quam non peccato Adæ patimur, sed eius occasione propriis peccatis acquiritur.* En ubi Ambrosius (inquiunt) affirmat hominem ex peccato Adæ non pati gehennam. Citant etiam Gregorium Nazianzenum, qui Oratione in S. Lauacrum ante medium, tria genera hominum sine Baptismo decedentium esse dicit; quorum alij Baptismum contempserint, alij ex negligentia propria omiserint, alij, hoc est infantes, aliorum negligentia illo caruerint. De horum omnium pœna post hanc vitam ita pronunciat. *Existimo, inquit, futurum ut primi quidem, cum aliorum scelerum, tum etiam Baptismi contempti pœnas luant: alij autem pœnas quidem sed leuiores pœnas luant, ut qui non tum animi prauitate, quam stultitia à Baptismo aberrarint: possent denique nec cœlesti gloria, nec suppliciis à iusto Iudice afficiantur, utpote qui licet baptismo consignati non fuerint, improbitate tamen careant, atque hanc iacturam passi potius fuerint, quam fecerint.* Non negat (inquiunt) hic Sanctus Doctor paruulos plecti pœna damni, sed sensus, quoniam ea propriæ improbitati debetur qua illi carent. Adducunt etiam pro se Pontificem Innocentium in capit. Maiores, ubi se magnum aliquid inuenisse putant, unde B. Augustini sententiam euacuare conantur: ibi enim inquiunt, ille Pontifex definit pœnam peccati originalis esse carentiam diuinæ visionis, pœnam autem actualis, esse cruciatum gehennæ.

Ambros.

Gregor.
Nazian.

4. In auxilium etiam suum aliqui istorum Modernorum B. Augustinum conuocant, qui, inquiunt, libro tertio de libero arbitrio, capite 23. scribit, *Non esse metuendum ne vita esse potuerit media quadam inter rectè factum, atque peccatum, & sententia Iudicis media esse non possit, inter præmium atque supplicium.* In quibus verbis, inquiunt, Sanctus Augustinus non tribuit paruulis medium locum inter Cælum & Infernum, sed mediam sententiam inter præmium, quod debetur iis, qui propria voluntate boni aliquid meruerint, & supplicium, quod iis debetur, qui propria voluntate pœnam sibi ipsi pepererunt. Quare, inquiunt, paruuli sine Baptismo decedentes non carebunt pœna communi originali & actuali, quæ est carentia visionis Diuinæ: sed liberi erunt ab ea pœna quæ propriè est peccati actualis, quæ pœna ignis siue sensus appellatur. Adduntque Sanctum Augustinum nusquam retractasse hanc sententiam, quamuis magnam habuerit occasionem eam retractandi, si hoc faciendum censuisset, tum in primo libro retract. capite 9. ubi diligenter examinat hos libros, tum in Epistola 28. ubi disputat de parte quadam prædicti capitis 23. in quo habentur suprâ dicta verba. Prætermitto Scripturas quas adducere solent, quæ nihil pro eorum causâ vrgent.

E

De interna tristitia aut dolore quidam ex sapientioribus respondent infantes illos idè non tristiari, quod probè intellecturi sint nullam se proportionem ad beatitudinem vnquam habuisse, cum nec habuerint gratiam, nec vsum liberi arbitrij. Non enim tristantur qui recto

Nulla ratione inveniuntur idonei. Alij affirmant ideò non triftari quòd non cognoscant se esse ordinatos ad beatitudinem supernaturalem, & in pœnam peccati priuari ea notitia, quia neque viribus naturæ id possunt cognoscere, nec supernaturaliter est eis reuelatum. Alij ad particularem Dei prouidentiam recurrunt, asserentes ea fieri, quamuis paruuli cognoscant se à beatitudine excidisse, vt non triftentur, quia, inquiunt, Deus ab eorum animis triftitiam remouebit. Alij fatentur nullam rationem efficacem pro ea re adduci posse, sufficere tamen auctoritatem prædictorum Theologorum, qui id vnanimiter sentiunt, à quorum omnium auctoritate, inquiunt, sine temeritate recedere non licet.

6. Totam hanc doctrinam de exemptione puerorum sine baptismo decedentium ab omni pœna sensibili tam ignis quam internæ triftitiæ, quidam recentiores certissimam sibi esse affirmant ex Aristotele, quia pœnæ sensibiles, inquiunt, habent vim cuiusdam increpationis, veluti flagella, quibus malefactores affliguntur. Quis autem dicat puerum, etiam à Deo, dignè flagris verberari propter peccatum, quod ex culpa parentum contraxit? qui autem de tali peccato reprehendi nequit, nec propter illud flagellis verberari, multo minus triftitia, aut igne, aut alio tormento dignè torqueri potest: pœna enim tormentorum, rationem habet quodammodo vituperij, & exprobrationis cuiusdam, hac verò nullus dignus est, nisi propter illa quæ in sua sunt potestate, teste Aristotele 3. Ethicor. cap. 5.

7. Nonnulli istorum Theologorum in prædictos paruulos, cæteris beneuolentiores, ita suam ad eos beneuolentiam extendunt, vt asserere non dubitent eos futuros post iudicium beatos naturali beatitudine, non in locis aliquibus subterraneis, sed in quodam veluti paradiso terrestri, perpetuò fœliciterque victuros, plenos sapientia & virtutibus, sua sorte optimè contentos, Deum toto corde diligentes, & laudantes, Angelorum denique consortio & reuelationibus sæpè fruantes. Adduntque alij eos non fore post illud iudicium sub diaboli potestate, melioremque in naturalibus vitam à vitio omni mentis & corporis immunem; in perpetuas æternitates ducturos quàm vllus vnquam mortalium duxerit.

REFELLITVR COMMVNIS
quadam Responsio istorum
Theologorum.

C A P V T I I.

1. QVOD si ab illis Theologis qui à paruulis remouent omnem pœnam sensibilem quærat, quo modo ausi sint Augustinum, cuius doctrina contra Pelagianos toties à Sede Apostolica approbata fuit, prorsus in hac quæstione deferere, eique apertè contradicere, respondent intrepidè, sententiam Augustini esse duram valdè, ac rigidam, ipsumque in vnum extremum declinasse, fu-

giendo alterum Pelagianorum, vt ab eis longissimè recederet. Quod commune est, inquiunt, Sanctis contra hæreticos disputantibus: adduntque se eiusdem Sedis auctoritate inniti, quæ, inquiunt, definiuit pœnam peccati originalis esse carentiam Diuinæ visionis, pœnam actualis, cruciatum gehennæ.

2. Sed, vt admonere obiter non omittamus, incomparabiliter durior ac rigidior esse sententiam, quæ affirmat Deum posse sine iniustitia, solo titulo Dominij absoluti, omnes beatos, nullo excepto; aut ad æternas deicere pœnas, aut redigere in nihilum (vt verbis eorumdem Theologorum vtamur) quàm sententiam Augustini, secundum Euangelium affirmantis, filios iræ, qui futuri non sunt in dextra, aut cum Christo, futuros in sinistra, & consequenter cum diabolo in ignem æternum, vbi non triftari non possunt, ituros. Sed vt hoc, inquam, admonere non omittamus; mirari satis non possumus, quot & quam acuta ingenia sibi hætenus hæc responsio subiugauit, quæ viro Theologo indigna, & Augustino ac alijs Sanctis iniuriosa fortè videtur, quæque ex doctrina eiusdem Sanctissimi Magistri, alibi à nobis explosa est, & quæ rursus manifestè refelli potest. Quid est enim aliud dicere, Augustinum

in alterum extremum, quod ab illis Theologis vt falsum deseritur & impugnatur, declinasse, vt à Pelagianis longissimè recederet (quod asseritur mos Sanctorum cõtra hæreticos disputantium) quàm fortè affirmare, Augustinum & alios Sanctos in suis disputationibus mentiri fuisse solitos, vt hæreticos mendaces ad veritatem renocarent? Quod si ita, an fortè hinc sequeretur Augustinum & alios Sanctos, suo facto sapissimè approbasse hæresim Priscillianistarum dogmatizantium, cum eis qui nobis societate veritatis proximi non sunt, loqui licere mendacium: vt colligitur ex eodem Augustino libro contra mendacium ad Consent. capit. 2.

3. Sed quantum execrabatur Sanctissimus Magister illam Priscillianistarum doctrinam, omnemque aliam similem mendacio patrocinantem, quantumque illa modernorum reprehensione offenderetur, facile intelligi potest ex eius verbis ibidem, capite primo: Itaque omnibus quæ Leonas mihi Dei famulus abs te attulit, & mox vt ea sumpsi, & postea cum hac dictare iam vellem, enolui, atque perlextis, & quanta potui consideratione perpensis, valdè sum tuo delectatus eloquio, & Sanctorum memoria Scripturarum, ingenique solertia, & dolore quo negligentes Catholicos mordes, & zelo quò aduersus etiam latentes hæreticos frenas, sed non mihi persuaderetur eos de latebris suis, nostris esse mendacijs eruendos. Vt quid enim eos tanta cura vestigare atque indagare conamur, nisi vt captos in apertumque perductos, aut etiam ipsos veritatem doceamus, aut certè veritate conuictos nocere alijs non sinamus? Ad hoc ergo, vt eorum mendacium deleatur sine cautela, Dei autem veritas asceatur. Quomodo igitur mendacio mendacia rectè potero persequi, & latrocinio latrocinia, & sacrilegio sacrilegia, & adulterio adulteria sunt persequenda? si autem veritas Dei in meo mendacio abundabit, nunquid & nos dicturi sumus, faciamus mala vt veniant bona? quod vides quemadmodum detestetur Apostolus. Quid est enim aliud, mentiamur vt hæreticos mendaces ad veritatem

Afferre Augustinum aut SS. Patres, impugnando vnum errorem, declinasse in alium longe astantem clauem improbatam tanquam eis iniuriosum & falsum.

Priscillianistarum error mendacium scilicet aliquid esse licitum, latè impugnatur ex August. lib. contra Consent. cap. 1.

Veritas mendacio non est confirmanda, nec mendacia mendacis aboleri Rom. 3.

Pfalm. 5. vers. 7. adducamus; nisi, faciamus mala ut veniant bona? an aliquando bonum est mendacium? vel aliquando mendacium non est malum? cur ergo scriptum est, *Odisti Domine, omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium? non enim aliquos excipit, aut indefinite dixit: Perdes loquentes mendacium; ut quosdam non omnes intelligi sineret: sed vniuersalem sententiam protulit, dicens: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. An quia non dictum est, Perdes omnes qui loquuntur omne mendacium; vel, qui loquuntur quodcumque mendacium: ideo putandum est locum alicui relaxatum esse mendacio, ut sit, scilicet aliquod mendacium, quod qui loquuntur non eos Deus perdat; sed eos omnes perdat qui loquuntur iniustum mendacium, non quodcumque mendacium: quia inuenitur & iustum, quod utique laudis debet esse, non criminis?*

Capit. 2. Nonne cernis quantum adiunget hæc disputatio eos ipsos, quos pro magna venatione mendacii nostris capere molimur? Priscillianistarum est enim (sicut ipse monstrasti) ista sententia cui comprobanda adhibent testimonia de Scripturis, exhortantes suos ad mentiendum, tamquam exemplis Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Angelorum: non dubitantes addere ipsum Dominum Christum; nec se aliter arbitantes, veracem suam ostendere falsitatem, nisi veritatem dicant esse mendacem. Redarguenda sunt ista, non imitanda; nec in eo malo Priscillianistarum debemus esse participes, in quo cæteris hæreticis conuincuntur esse peiores.

Ecce quam vehementer Beatus Augustinus detestatur id quod prædicti Theologi de eo affirmare videntur: quamque manifeste fatetur & probat eum qui sic cum hæreticis disputando ageret, non solum suo facto prædicare? *Faciamus mala ut veniant bona*, sed & se participem ostendere Priscillianistarum. Quod ulterius confirmari potest ex doctrina eiusdem Magistri, ibidem, capite quarto & quinto.

August. ibid. c. 5. Quia si mentiendum est ut ad Deum laudandum homines adducamus, procul dubio non solum ad laudandum, verum etiam ad mentiendum, exemplo & vita nostra homines inuitamus: quoniam quos ad Dei laudes per mendacia molimur adducere, utique si adduxerimus, non solum laudare dicent, sed etiam mentiri, & quod est miserabilius, etiam ipsi iam quasi nostri effecti, quemadmodum nobis credant, reperire non possunt. Si enim suspicentur, etiam ipsa Catholica dogmata nos mendaciter loqui, ut nescio quid aliud occultemus, quod verum putamus, certe talia suspicanti dicturus es. Hoc runcideo feci, ut caperem te. Sed quid respondebis dicenti, unde igitur scio utrum etiam id nunc facias, ne cupiaris à me? an verò cuiquam persuaderi potest, hominem non mentiri, ne capiatur, qui mentitur ut capiat? Videsne quod tendat hoc malum, ut scilicet non solum nos illis, ipsique nobis, sed omnis frater omni fratri non immerito videatur esse suspectus? atque ita, dum per mendacium tenditur, ut doceatur fides, id agi potius ut nulli habenda sit fides? Quid igitur clarius ex Beatissimo Magistro adduci posset ad improbandam prædictam responsionem?

Capit. 5. 5. Accedit ad hæc, Beati Augustini humilitatem in suis libris retractandis à tota antiquitate hætenus tam celebratam, magis fictam quam synceram censerì debere, si omiffa retractatione excessum, in quos in suis disputationibus ad hæreticos (ut asseritur) capiendos & conuincendos, sciens & volens incidit, tam sollicitus erat de minimis quibusque retractandis, quale verbi gratia, est illud,

A quod solum ex libris 6. contra Iulianum retractat, se videlicet posuisse nomen certum hominis, cum eius nomen esset incertum; qui coniugi suæ ne deformes pareret, proponere in concubitu, formosam solebat picturam. O quam ridicula erratorum emendatio, si hæc & similia Beatissimus Magister, æstuante cura retractat, & illa, in doctrina falsa (ex quibus est secundum prædictos authores eius dogma de illis paruulis) retractare prudens omittit: Quis illud de ipso suspicaretur, nisi qui ipsum voluisse suam imperitiam aliis occultare arbitraretur? Sed absit ab ardentissima eius charitate, qua omnes ad veritatem trahere cupiebat, tanta peruersitas: Nimis enim peruersè, (ipsomet teste Epistola secunda) seipsum amat, qui & alios vult errare, ut error suus lateat.

B 6. Dicitur fortè Augustinum, aliosque Sanctos contra hæreticos disputantes, ut ab eis longè recederent, solitos fuisse incidere in illa extrema, non scienter, sed ignoranter, unde illa absurda quæ contra doctrinam Priscillianistarum inferuntur, minimè sequuntur: quia nemo rectè dicere potest Sanctos datâ operâ solitos fuisse excedere ut hæreticos caperent; ne doctrinam illam Priscillianistarum Sanctos confirmare & approbare sua praxi dicere conuincatur.

C 7. O vocem non solum miræ animositatis plenam, sed iniuriæ in Augustinum eiusque Sanctos Commagistros, & in ipsam Sedem Apostolicam, fortè plenissimam! Si enim Augustinus & alij Sancti contra hæreticos disputantes in illa extrema declinare etiam incautè solebant. Quæro quod dogma fidei ex eorum libris (qui ferè omnes contra hæreticos conscripti sunt, quique multa absurda & excessus continere, dici possunt) confirmare possumus? nullum sane ex ipsorum autoritate comprobari efficaciter poterit, quorum scripta erroribus & excessibus plena esse, eadem regula asserere licebit omni volenti phantasmatis cordis sui, eorum sententiis spretis, mordicè inhære. Vnde huius tempestatis sectarij, qui id ipsum de Augustino & cæteris Patribus cæcè aliquando prædicant, suum intentum fortè faciliè, obtinebunt, & contra Ecclesiam, auxilio Patrum destitutam, horrendè triumphabunt: imò & Sedem Apostolicam, forsitan hinc spernent quæ in iudicio contra Semi-Pelagianos Augustinum de excessu accusantes, decreuit eius scripta, maximè contra Pelagianos, nullum excessum nihilque suspitione dignum continere, quod falsum esse videtur, si falsum est id quod Augustinus toties contra Pelagianos constanter defendit, ut falsum esse isti Theologi contendunt, paruulos scilicet sine baptismo decedentes, ituros in ignem æternum pœnâ sensibili puniendos.

D 8. Vnde clarè constat Semi-Pelagianos hanc istorum Theologorum contra Augustinum querelam, iamdudum, contra eum deposuisse, asserentes ipsum, necessarium modum in suis disputationibus excessisse, ut patet ex Epistola Cælestini capite tertio quos propterea idem Pontifex obloquentes vocat, qui piissimis disputationibus obuiare præsumebat, quamvis longe mitius ac moderatius, quam isti Theologi, Augustinum ibi de excessu taxare videbantur, *Aug. ibid.*

Alia euasio præcluditur

Semi-Pelagiani eodem modo quo quidam moderni Theologi de Augustini interdum excessu irrationabiliter conqueruntur.

dicentes eum, necessarium modum excessisse; non autem dixerunt solere excedere, siue morem eius fuisse excedere, vt isti non dubitant affirmare. Qui igitur affirmauerit familiare Augustino fuisse loqui excessiue in suis contra hereticos disputationibus, cauere debet, ne isto Sanctissimo & Doctissimo Pontifice teste ac iudice, conuincatur esse saltem obloquutor & infamator piissimarum disputationum illius, de quo præfatus S. Pontifex testatur ibidem capite secundo: *Nunquam rumorem sinistra suspicionis ipsum aspersisse, & cuius doctrinam Apostolicæ Sedis Sapientissimi ac Beatissimi Præsules tanti semper fecerunt, vt Romanam Ecclesiã successiue diuersis statutis saluberrime præmunerint ad eam seruandam & sequendam, vt patet ex verbis Ioan. II. Romani Pontificis de duabus naturis aduersus Euthychianitas: Item, Sanctus Augustinus, cuius doctrinam secundum Prædecessorum in eorum statuta, Romana sequitur & seruat Ecclesia.*

9. Dicitur Theologos affirmantes Augustinum, vel alios Patres in suis contra hæreticos concertationibus solere excedere, seu excessiue loqui, siue in extremum fugere, non intelligere per illa verba Augustinum aut alios Patres assertiue aut affirmatiue à veritate discedere, quod Semi-Pelagiani illi contendebant: sed solere figurate loqui, aut exaggeratiue, aut hyperbolice, vt quantum à veritate distent aduersarij, exponant sicut quando Augustinus libro secundo. Retract. capite 24. se purgat ab imposito sibi (falso tamen) errore de imagine Dei deleta in homine propter peccatum, cuius impositionis occasio fuit, extollere peccati damna.

10. Hæc tamen expositio illi Theologorum proloquio de Augustino & Patribus, quomodo accommodari hic posset, non satis video: quia non solum affirmant præfati authores Augustinum de paruulis illis disputantem excessisse, sed aliquid humani passum fuisse, declinasse fugiendo extremam Pelagianorum sententiam in aliam extremam, quam prædicti Theologi tanquam falsam, tanquam duram, tanquam rationi & pietati aduersam magnis ingenij viribus impugnant; quo quid absurdius, si Augustinum ibi à veritate non recedere, sed solum figuratiue loqui arbitrarentur?

11. Præterea inquiri potest, An illa consuetudo, quæ asseritur esse Augustini & aliorum Sanctorum contra hæreticos disputantium in extremum fugiendi aut excessiue loquendi, hoc est figurate seu hyperbolice, sit approbanda vel improbanda? si improbanda diceretur, Theologi, qui consuetum modum disputandi Augustini & Sanctorum improbandum, ac consequenter vituperandum affirmare præsumpserint, improbandi ac vituperandi potius ipsi conuincerentur, ob tam insignem Sanctorum iniuriam. Si tanquam approbanda & laudanda defendetur, cur nobis simili modo, quoties contra hæreticos disputandum esset, non liceret, consuetudinem laudabilem Augustini & Sanctorum loquendi excessiue imitari? hoc est figurate aut hyperbolice. Quo semel concesso, quis non videat similes Patrum ac Catholicorum contra hæreticos disputationes, in quibus relicto sensu litterali recurritur ad figuras ac ænigmata, esse potius insidiosas argutias ac fri-

uolas ostentationes aduersario decipiendi, eorum obiectionibus tenebras obscurarum responsionum offundendo, quam grauem & solidam veritatis indagationem, atque ventilationem, vt ea detecta non amplius disceptantes litigent inani ac puerili animositate, studentes alterutrum vincere; sed pax Christi potius vincat in cordibus eorum (quæ ex tam multis animis & multis cordibus fecit animam vnã & cor vnũ) vt id ipsum dicant omnes, & non sint in eis schismata, sed sint perfecti in eodem sensu & in eadem sententia, à qua perfectione remotissimi erunt disputantes, quandiu nihil magis secundum prædictam consuetudinem studuerint, quam vt se inuicem non intelligant.

12. Confirmari idem potest, quia si verum esset consuetudinem Augustini & Sanctorum fuisse, vt locutionibus figuratis, quomodo nobis passim non licuisset de eorum sensu, quantumvis secundum tenorem verborum clarissimo, dubitare, imo & ab eis recedere? suspicari enim merito possemus eos figurate locutos esse, quod mirum in modum doctrinam Augustini & Sanctorum eneruaret, pro qua nullam regulam habemus ad discernendam locutionem figuratam à non figurata, sicut ad similes Scripturarum locutiones dignoscendas, certas regulas ab iisdem Patribus obseruatas accepimus.

13. Item, ipsemet Augustinus clare resistit prædictæ interpretationi in libris de doctrina Christiana, vbi docet solos authores canonicos decuisse, & non alios, loqui figurate seu obscure, ibi nu. libro quarto cap. 6. tractans de eloquentia authorum canonicorum, sequentia subdit verba: *Sicut est enim quedam eloquentia quæ magis ætatem iuuenilem decet, est quæ senilem; nec iam dicenda est eloquentia, si personæ non congruat eloquentis; ita est quedam quæ viros summa authoritate dignissimos, planèque diuinos decet. Hac illi loquuti sunt, nec ipsos decet alia, nec alios ipsa: ipsis enim congruit, alios autem quanto videtur humilior, tanto altius non ventositate sed soliditate transcendit. Et capite 8. eiusdem libri id ipsum concludens. Quapropter, inquit, & eloquentes quidem non solum sapientes Canonicos nostros authores doctoresque fateamur tali eloquentia vsos; qualis personis eiusmodi congruebat, sed nos: & si de litteris eorum quæ sine difficultate intelliguntur, nonnulla sumimus elocutionis exempla, nequam tamen putare debemus imitandos eos nobis esse, in iis quæ ad exercendas & eliminandas quodammodo mentes legentium & ad rumpenda fastidia, atque acienda studia discere volentium, zelandos quoque, siue vt ad pietatem conuertantur, siue vt à mysteriis secludantur, animos impiorum virili ac salubri obscuritate dixerunt. Sic quippe illi locuti sunt, vt posteriores qui eos recte intelligerent, & exponerent alteram gratiam, disparẽ quidem, verum tamen subuenientem in Dei Ecclesia reperirent. Non ergo expostores eorum ita loqui debent, tanquam se ipsi exponendos simili authoritate proponant, sed in omnibus sermonibus suis primitus ac maxime vt intelligantur elaborent, ea quantum possunt perspicuitate dicendi; vt aut multum tardus sit, qui non intelligat; aut in rerum quas explicare atque ostendere volumus, difficultate ac subtilitate, non in nostra locutione sit causa, quo minus tardiusque quod dicimus posset intelligi. Non ergo*

Solos Canonicos authores decet figurate seu obscura locutio in mysteriis Fidei.

*Obloquutor
res vocat
Cælestinus
eos qui tali
ser de An-
gustino quæ-
rentur.*

*Euaeuatur
quedam hu-
ius querele
interpretatio.*

prædicti Theologi (qui hos libros B. Augustini de doctrina Christiana habent notissimos) dicendo eundem Augustinum & alios Sanctos contra hæreticos disputantes, solere loqui excessiue, seu fugere in vnum extremum, intelligere voluerunt, eos loqui figurate, aut hyperbolice. Fateor igitur me prorsus nescire quid aliud per illa verba Augustino tribuere velint, quam ipsum à veritate declinare, siue scienter siue imprudenter; quod superius reieciimus.

Imago Dei non fuit totaliter deleta in homine per peccatum.

14. Vnde locus ille ex libro secundo Retract. capite 24. adductus nihil fauet supradictæ interpretationi. Vbi enim quæso legitur aliquem redarguisse Augustinum de errore, quia dixit imaginem Dei in homine propter peccatum deletam seu perditam? Non puto hoc ostendi posse; neque etiam ostenderetur Augustinum fateri se aliquando in errore fuisse de imagine Dei deleta seu perditam; quia nusquam dixit, totam imaginem Dei esse deletam, sed imaginem Dei; quod in proprio & litterali sensu est verum, quia ipsa deleta seu perditam fuit, sed quantum ad aliquid, vt ipse in loco adducto se explicans insinuat, & euidenter ex Scripturis probat libro 14. de Trinitate capite 16. & libro primo Retractationum capite 26. vbi scribit retractans illa verba ex libro 83. qq. *Et ipsa creatura (id est, ipse homo) cum iam signaculo imaginis propter peccatum amisso, remansit tantum creatura. Quod non ita, inquit, accipiendum est, quasi totum amiserit homo, quod habebat, imaginis Dei; nam si omnino non amisset, non esset propter quod diceretur: Reformamini in nouitate mentis vestrae: & in eandem imaginem transformemur. Sed rursum si totum amisset, nihil maneret vnde diceretur: Quamquam in imagine ambulet homo, vanè conturbatur.*

Commendatio doctrinae S. August.

15. Tandem prudens Lector facile considerare potest, quàm egregie supradicta responsio diuinam prouidentiam commendat, quæ non solum alios Sanctos, sed & Augustinum deseruerit magna Ecclesiæ necessitate, contra hæreticos disputantem, & in fine vitæ suos libros retractantem, vt Ecclesiæ thesauros purè aureos scientiæ & sapientiæ ex Scripturis Sanctis collectos, relinqueret; quæ inquam ipse sic deseruerit, non cum illuminando vt suos excessus videret ipsemet, ac sic non proferret, aut corrigeret; sed quosdam modernos Theologos, quos tam mirabili fulgore illustrat, vt absoluto semel studiorum decursu, statim, tanta luce perfusi, excessus & errata quæ Augustinus vir tam stupendi ingenij, vt incomparabili excellentia celeberrimos quosunque vniuersi orbis intellectus eo facile superauerit, vir sapientia litterarum omnium diuinarum ac humanarum ad perfectum ita imbutus, vt ipse in laudem suæ admirabilis scientiæ, à quodam illius doctissimi sui sæculi eruditio meruerit audire: *Vt cumque absque detrimento cultus diuini in aliis sacerdotibus toleratur inscitia; at cum ad Antistitem Augustinum venit, legi deest quicquid contigerit ignorari. Quæ, inquam Augustinus vir tantæ scientiæ ac totius gloriæ capax, toto vitæ suæ tempore videre non potuit; fiantque iudices doctrinæ ipsius, doctrinæ, inquam, quam Ecclesia Catholica toties hæreticis reclamantibus, approbavit, & per quam eadem Ecclesia, Superbißima hæreticorum*

A commenta dissecit, & Diabolicum tumorem (vt re-
de Prosper) Pelagianæ elationis elisit. Quis ista diligenter perpensa æquo animo ferre potest? Qui igitur in cubiculum secretorum doctrinæ Diui Augustini, in qua sunt thesauri scientiæ & sapientiæ, admitti desiderat; quando in quædam densa & opaca eius incidit, non ea precipitanter damnare debet, dicendo ipsum ibi excessisse; cum hoc de suis propriis scriptis ab alio dici, ipse Augustino longe inferior, nolisset; sed potius, pie cogitando tantæ authoritatis in Ecclesia eminentiam, & tanti ac tam admirabilis Doctoris profunditatem, credere ei expedit ibi aliquid latere, quod reprehendentibus & oppugnantibus claudi, ac pie & humiliter petentibus aperiri dignum sit. Sublata ergo imposterum ac subuersa illa hætenus celeberrimæ apud quosdam responsionis mole, quæ ingredientibus ad doctrinam B. August. colendam & amplectendam, sese molestissimè opponebat, eius authoritatem plurimum extenuando & enervando, ad principalem difficultatem in principio propositum redeamus, indagemusque vnde colligatur illos paruulos in ignem æternum ituros, ac ibi saltem aliquam molestiam passuros; vt inde pedetentim tentemus quo modo à plerisque destitutam B. August. sententiam tueri possimus.

INDAGATUR EX QVIBVS
Scripturis Augustinus colligat æternam
damnationem illorum paruulorum, con-
cluditurque ex Scripturis, illos in ignem
æternum ituros.

CAPVT III.

i. Sanctissimus igitur Magister Scripturae Paruulos
S. vigilantissimus scrutator, ex occasio-
ne Pelagianæ Hæresis compulsus ad Scriptu-
ras examinandas, vt ex eis sententiam Catho-
licam de peccato originali, denique eius pœnis;
tam hic quam in futura vita declararet, defen-
deret, atque stabiliret; Paulum Apostol. arripit,
id quod Scripturæ veteris testamenti clamant,
clarius intonantem: (Nemo mundus à sorde, nec
infans cuius est vnus diei vita: In peccatis concepit
me mater mea: Iugum graue super filios Adam, &c.
per illam suam celebrem definitionem: Per
vnum hominem peccatum intravit in hunc mundum,
& per peccatum mors, &c. Vnde alibi tam opero-
sè pœnas originalis in hac vita, deduximus;
eundemque Apostolum; idem Augustinus vl-
terius diligentissimè obseruat, alias duas sen-
tentias scribentem, quibus debita prædicti pec-
cati pœna post hanc vitam, significatur: qua-
rum prior est, *Per vnius delictum in omnes homi-
nes, in condemnationem: Secunda, Iudicium qui-
dem ex vno, in condemnationem. Quiquis similis
est illa Domini apud Marcum, Qui verò non
crediderit condemnabitur, & illæ aliæ Euangeli-
cæ quæ Sermonem 14. de verb. Apost. adducun-
tur: Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem
non credit, iam iudicatus est, Qui incredulus est fi-
lio, non videbit vitam; sed ira Dei manet super
eum, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed
habeat vitam æternam. Ex quibus Augustinus
contra præfatos Pelagianos tanquam dogma*

Paruulos
sine baptis-
mo mortuos
æterna ac
sensibili
pœna pu-
niendos fore
ostendit
nervosè
Augustinus
ex sacris
litteris con-
tra Pela-
gianos.
Iob. 14.
iuxta 70
Psal. 50.
Eccl. 40.
Rom. 5.
vers. 12.
vers. 18.
vers. 18.

Mar. 16.

Ioan. 3.

Ibidem.
Ibidem.

fidei, colligit naturam humanam peccato Adæ esse vitiatam; siue, vniuersam humani generis massam ad iustissimam vindictam pertinere; seu damnationi subiaceret; Quam tota reciperet debitam, nisi ex ea faceret non tantum iustus, sed etiam misericors sigulus alia vasa in honorem, secundum gratiam, vt scribit idem Magister epist. 157. de damnatione huius massæ tractans.

2. Vnde sunt illa præclarissima eius verba, de natura & gratia capite sexto: Vniuersa igitur massa pœnas debet; & si omnibus debitum damnationis supplicium redderetur; non iniuste procul dubio redderetur. Qui ergo inde per gratiam liberantur, non vasa meritorum suorum, sed vasa misericordie nominantur. Cuius misericordie? nisi illius qui Christum Iesum misit in hunc mundum peccatores saluos facere: quos præsciuit & prædestinauit & vocauit & iustificauit & glorificauit. Quis igitur vsque adeo dementissime insanit, vt non agat ineffabiles gratias misericordie, quos voluit liberantis, qui rectè nullo modo posset culpæ iniustitiam vniuersos omnino damnantis? Hac ergo iusta damnatione ab Augustino inconculsè contra Pelagianos stabilita, omnium qui ex massa ista non liberantur; quia, vt inquit ipse supra, De natura & gratia, capite quarto: Sine peccato non sunt, vel quod originaliter traxerunt, vel quod malis moribus addiderunt. Omnis enim peccauerunt, siue in Adam siue in semetipsis, & egent gloria Dei. Hac, inquam, damnatione stabilita: pergit Augustinus vterius ad examinandam & diligentius discutiendam prædictam damnationem; an ex Scripturis colligi possit, illam, quantum ad prædictos paruulos pertinet, consistere in sola exclusione à regno cœlorum sine omni dolore ac molestia, vt si non consistere forte probaretur, inde Pelagianos efficacius conuinceret, qui contendebant paruulos non baptizatos, quamquam exclusi à regno cœlorum manerent, habituros extra illud regnum, vitam æternam, vt patet ex Sermone 14. de verbis Apostoli, vbi Beatus Augustinus non dubitat se euidenter ex Euangelio probare damnationem prædictorum paruulorum non consistere in sola illa exclusione à regno cœlorum sine omni dolore ac molestia; atque adeo esse non solum veram damnationem, quod Pelagiani negabant, sed & ignis damnationem: Venturus est, (inquit ibidem.) Dominus & iudicaturus de viuis & mortuis; & sicut Euangelium loquitur, duas partes facturum est, dextram & sinistram, sinistram dicturus. Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius; dextris dicturus: Venite benedicti patris mei percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Hanc regnum nominat, hanc cum diabolo damnationem: nullis relictus est medius locus vbi ponere queas Infantes. De viuis & mortuis iudicabitur; alij erunt ad dextram; alij ad sinistram: non noui aliud. Qui inducis medium, recede de medio, non te offendat qui dextram querit, & te ipsum admonet, Recede de medio: sed noli in sinistram, si ergo dextra erit & sinistra; & nullum medium locum in Euangelio nauimus; ecce in dextra regnum cœlorum est, Percipite, inquit, regnum. Qui ibi non est, in sinistra est. Quid erit in sinistra? Ite in ignem æternum. In dextera, ad regnum, vique æternum, in sinistra, in ignem æternum. Qui non in dextera, procul dubio in sinistra, ergo qui non in regno, procul dubio in ignem æternum. Certè habere non potest vitam æternam qui non baptizatur; non erit in dextra, id est, in

Capit. 3.

A regno non erit. Vitam æternam computas ignem sempiternum? & de ipsa vita æterna audi expressus, quia nihil aliud est regnum quam vita æterna. Prius regnum nominauit, sed in dextris, ignem æternum, in sinistris. Extrema autem sententia vt doceret quid sit Regnum, & quid sit ignis æternus: Tunc, inquit, abibunt isti in combustionem æternam; iusti autem in vitam æternam. Ecce exposuit tibi quid sit regnum, & quid ignis æternus: vt quando confiteris paruulum non futurum in regno, fatearis futurum in ignem æternum. Hucusque B. August. Vel ergo dicendum est, paruulos omnes, qui in infantili ætate moriuntur, siue non baptizatos, siue baptizatos, in Iudicium vniuersale viuorum & mortuorum non venturos: atque adeo excipiendos esse à sententiis vniuersalibus Scripturarum & Symbolorum (quod nullus Catholicus dicere fortè audebit, quia Pelagiani hoc dicere non audebant:) vel necessario admittendum erit illos futuros in sinistra, istos in dextra: & consequenter illos cum diabolo in ignem æternum, istos cum Christo in vitam æternam ituros.

3. Dicitur, negari non posse secundum fidem Catholicam paruulos non baptizatos, de quibus est controuersia, ad iudicium venturos, & in sinistra futuros: negari tamen rectè posse, ex illo textu colligi eosdem paruulos in ignem æternum ituros, quia ibi apud Matthæum solum describitur forma, qua iudicabuntur ij qui in Ecclesia sunt. Vnde ad prædictos paruulos minimè pertinet, qui in Ecclesia nunquam fuerunt. Quod probari efficaciter potest ex prædictis Euangelij verbis, tum quia Dominus comparat ibi bonos & malos, ouibus & hœdis, qui in eodem grege eiusdem pastoris numerantur: Constat autem gregem vnius pastoris, nihil esse aliud nisi Ecclesiam, in qua sunt boni & mali, sed Christiani, infideles enim lupis potius & canibus, quàm hœdis in Scripturis comparari solent. Tum denique quia cum Euangelium ad solos fideles pertineat (neque enim fidem habent Euangelio, nisi fideles) non erat opus in Euangelio describere formam qua iudicabuntur infideles: sed satis fuit in genere dixisse, Qui non crediderit condemnabitur, Marci ultimo, & Qui incredulus est filio non videbit vitam. Ioannis 3. & de paruulis, Vnius delicto in omnes in condemnationem. Rom. 5. Et tandem, quia qui ex sinistra ituri sunt in ignem æternum, audient sententiam. Ite maledicti in ignem æternum. Et Dominus causam statim adiiciet, quia scilicet opera misericordie erga pauperes non fecerunt, vt patet ex illis eius verbis: Esurini enim, & non dedistis mihi manducare, &c. sed paruuli de quibus ista quæstio versatur, iudicari non poterunt quia ista opera omiserunt, consequens ergo est vt non accipiant eam sententiam? Ite maledicti in ignem æternum. Cum ergo mittuntur in ignem æternum secundum illum textum Matthæi, qui opera fidei in pauperes non fecerunt: satis apertè indicatur illam iudicij formam ad solos fideles esse referendam. Et hæc sunt acutissima quæ à præfatis Theologis proferuntur ad defendendam suam, & simul Augustini sententiam labefactandam.

Solutio quorundam negantium eiusmodi paruulorum pœnas præponitur.

4. Quod confirmare nobis vterius placet, ex doctrina ipsius Augustini Sermone 5. de verbo Domini: Penè quidem omnes Sacramentum

corpus eius dicunt, quia omnes in pascuis eius pascunt: sed venturus est qui diuidat, & alios ponat ad dextram, alios ad sinistram; & vtraque pars dictura est, Domine, Domine, quando te vidimus, & ministrauimus tibi? vel quando te vidimus, & non ministrauimus tibi? pars vtraque dictura est, vni tamen dicet, Venite benedicti patris mei, percipite regnum; alteri, ite in ignem aeternum. Vbi aperte Augustinus inuocat Scripturam illam Matthæi intelligi debere de bonis ac malis fidelibus, qui solum in pascuis Christi simul pascunt. Quod manifeste etiam docere videtur, de fide & operibus, capite decimo quinto, illis verbis: Propterea omnes gentes segregaturum se dixit, quæ permixta eisdem pascuis vrebantur, ut appareat eos ei dicturos, Domine quando vidimus te illa & illa patientem & non ministravimus tibi? qui in eum crediderant, sed bona operari non curauerant. Quid manifestius quàm in verbis illis Matthæi, Dominum, secundum Augustinum, loqui de solis fidelibus.

5. Et hoc clarius adhuc significat libro vno ad Donatistas post collationem capite quarto: Agebamus, inquit, ut causa & persona palea non præiudicaret personæ frumenti; quamvis in eadem simul area triturerentur, donec nouissima ventilatione separarentur: ut causa & personæ hædorum non præiudicaret causæ & personæ ouium, quamvis communibus pascuis vtraque pecora permixta seruentur, donec à Pastore summo in iudicio nouissimo alij ad sinistram; alij ad dextram segregentur: ut causa & persona piscium malorum non præiudicaret causæ & personæ piscium bonorum, quamvis intra eadem retia tenerentur, in extremo littore separandi, hoc est, in fine maris, quod significat finem sæculi. Quibus parabolis & figuris Ecclesia prænuntiata est usque ad finem sæculi, bonos & malos simul habitura. Manifestum igitur videtur ex doctrina B. Augustini, non solum illam Matthæi Scripturam, sed alias similitudines ac parabolas Evangelicas de iudicio tractantes, intelligendas esse vel de hædis & ouibus, qui sub vno Pastore in eisdem pascuis pascunt; vel de piscibus bonis ac malis, qui intra eadem retia tenentur, vel de granis & paleis quæ in eadem area triturrantur: atque adeo de eis siue bonis, siue malis, qui in eadem Ecclesia habentur, vnde nihil ex Scriptura illa Matthæi, ipso Augustino teste, in istis aliis locis, de pœna paruulorum non baptizatorum, cum de Ecclesia non sint, colligi posse videtur.

OSTENDITVR NON SOLVM
formam specialem Christianorum iudican-
dorum, sed & formam vniuersalem, qua
omnes in vniuersum iudicabuntur, in illo
Matthæi loco describi.

CAPVT IV.

Sed contra supradicta, primò opponi potest, si salua fide negari non potest paruulos non baptizatos futuros in sinistra, ut in prædicta responsione conceditur, quærendum esse, vnde hoc fidei dogma (id est, paruulos illos futuros in sinistra) colligatur: non ex traditione aut verbo Dei non scripto tantum; quia hoc nullus hætenus dixit aut scripsit, aut scribere nisi falso potuit, si Augustino & aliis Patribus credatur, qui illud ex Matthæo probare contendunt. Non ex Consiliis, quia nullum hoc definit: nec ex Sacra Scriptura, in vlla enim, ni fallor, Scriptura, vel Prophetica, vel Evangelica, vel Apostolica mentio habetur de segregatione iudicandorum in duas partes dextræ & sinistræ, præter illam Matthæi Scripturam. Si igitur illa Scriptura de solis Catholicis siue malis, siue bonis, qui sub vno Pastore Christo in pascuis Ecclesiæ pascuntur, intelligenda erit ut Scholastici illi volunt, ex qua Scriptura certum erit paruulos non baptizatos, qui de Ecclesia non sunt, futuros in sinistra: Ex qua etiam Scriptura certum erit infideles omnes, qui nihil de Christo vel audierunt vel crediderunt, & consequenter qui de Ecclesia non fuerunt, in sinistra futuros: Ex qua etiam Scriptura certum erit hæreticos omnes, qui extra Ecclesiæ vnitatem moriuntur propter peccata quæ in hæresi, & consequenter extra Ecclesiam, commiserunt, futuros in sinistra: Quis sapientium Catholicorum de hoc ambigere audebit? Fide ergo Evangelica, ex illa Matthæi Scriptura certum est paruulos non baptizatos futuros in sinistra. Eadem fide certum est omnes hæreticos qui in hæresi moriuntur, & alios infideles, futuros in sinistra, quamvis prædicti omnes, non sint de Ecclesia. Non ergo in prædicta Matthæi Scriptura describitur forma tantum iudicij eorum, qui in Ecclesia sunt, bonorum ac malorum Christianorum, sed cum iudicium futurum vniuersale sit viuorum ac mortuorum; formam vniuersalem vniuersorum iudicandorum describi oportebat. Inge-nue tamen fatendum est, Christum Dominum, quia fidelibus in illis parabolis loquebatur, simul describere formam specialem qua fideles omnes siue boni, siue mali iudicabuntur, quæque malos increpaturus est, quod bonum operari omiserunt, propter quod ad sinistram ponentur, ituri in ignem aeternum cum diabolo; ut ostendat fidelibus solam fidem, (qua à Paganis quamvis multum differant) non sufficere ad dextram acquirendam, & consequenter nec ad salutem æternam, si bene operari neglexerint.

2. Proinde quando supra dicta Scriptura transire latenter videtur à genere ad speciem & à specie ad genus, hoc est, à toto catu iu-

Impugnatur
prædicta so-
lutio ex Sa-
cris Scriptu-
ris, & beati
August. pro-
batumque
vniuersum
hominum
genus in
duas tan-
tam classes
fore in vni-
uersali iu-
dicio dini-
dendam.

dicandorum, ad partem eius, scilicet ad fideles, & à parte ad totum, more aliarum Scripturarum, quam explicat Tyconius apud Augustinum libro tertio de doctrina Christiana capit.

34. regula 3. vigilare debet lectoris intentio, ut quando de sola specie ibi loqui videatur, non de ipsa sola, genere prorsus omisso, eam intelligi putet. Vnde perperam aliqui inferunt, Scripturam illam de solis adultis Christianis intelligi, quia eis solis congruit Christi ibi commemorata increpatio: aliàs dicendum similiter esset de eis solis eam intelligi debere, qui opera misericordiæ omiserunt, non autem de eis qui multa mala commiserunt, quia soli illa opera omittentes ad litteram ibi increpantur. Rectè igitur Augustinus notat in supra dictis locis, Ecclesiam illis parabolis Euangelicis prænunciari, formamque iudicij, qua boni & mali eius, iudicabuntur, specialiter describi: nusquam tamen negat describi etiam simul in supradicta Matthæi Scriptura, formam vniuersi cætus viuorum ac mortuorum iudicandi, imò illam describi, satis apertè demonstrat in illo sermone 14. de verbis Apostoli: *De viuis*, in-

Cap. 3. quit, & mortuis iudicabitur, alij erunt ad dexteram, alij ad sinistram. Non noui aliud. Et paulò infra: *Si ergo dextera erit & sinistra, & nullum medium locum in Euangelio nominus*; ecce, in dextera regnum cælorum est. Percipite, inquit, regnum. Qui ibi non est, in sinistra est. Quid erit in sinistra? Ite in ignem æternum. Ita ibi Augustinus.

Iudicium generale de omnibus hominibus etiam infidelibus ferretur.

3. Cum ergo iudicium illud generale sit, in quo non solum de fidelibus, sed de vniuersis viuis & mortuis iudicabitur, & nullus alius locus ab Euangelio assignetur, in quo omnes eadem iudicio adstabant, sententiam iudicis expectantes, quàm dextera & sinistra: diligenter considerandum est, quàm efficaciter concludat Sanctissimus Magister, verbis iam citatis, & subsequenter, de pœna ignis prædictorum paruulorum, non solum contra Pelagianos, sed contra hos Theologos: Quid, inquit, erit in sinistra? Ite in ignem æternum. In dextera ad regnum, utique æternum; in sinistra, in ignem æternum. Qui non dextera, procul dubio in sinistra; ergo qui non in regno, procul dubio in ignem æternum. Ita Sanct. August. Sed fides Catholica est, paruulos illos non futuros in Regno; ergo ibunt in ignem æternum.

4. Hanc euidentissimam consequentiam, quæ ab aliquo Theologo nescio quomodo negari potest, non fundat Beatissimus Magister in libris Ethnorum, Aristotelis Stagiritæ, sed in Euangelio diuinorum atque infallibilium eloquiorum Domini Saluatoris, quæ sunt apud Matthæum Apostolum ac Euangelistam. Eamque vltius probare possumus ex manifestissima alia Scriptura Ioannis Euangelistæ, qui in libro suo Apocalypsis capite 20. describens extremum & vniuersale iudicium, verba sequentia scribit: *Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit terra & cælum, & locus non est inuentus eis. Et vidi mortuos, magnos, & pusillos, stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est qui est vita. Et paulò post in fine eiusdem capitis: Et qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis. Super quæ verba Augustinus libro vigesimo de Ciuitate Dei, ca-*

A pite decimo quinto: *Non Deum iste liber commemorat, ne obliuione fallatur, sed prædestinationem significat eorum quibus æterna dabitur vita, neque enim nescit eos Deus, & in libro eos legit, ut sciat, sed potius ipsa eius præscientia de illis, quæ falli non potest, liber est vitæ, in quo sunt scripti, id est, ante præcogniti.*

5. Certum igitur est secundum Augustinum, librum illum vitæ apud Ioannem significare prædestinationem, seu esse librum prædestinationis: quod prædicti Scolastici fatentur. Vnde Ecclesia in quadam Secreta communi dierum quadragesimæ, canit: *Et omnium fidelium nomina beata prædestinationis liber adscripta retineat.* Ergo certum est iuxta Ioannem omnes homines qui prædestinati non fuerint, fore mittendos in stagnum ignis; certissimum igitur erit paruulos non baptizatos in idem stagnum mittendos fore, quia de fide certum est, eos non esse prædestinatos, nec in libro vitæ scriptos.

6. Quapropter Beatissimus Augustinus ad hanc manifestissimam Euangelij, & Apocal. attestationem respiciens, de duobus tantum domiciliis vniuerso creaturæ rationalis post iudicium, videt. Dei regni, & ignis æterni, non dubitat se efficacissimè probare libro 21. de ciuitate cap. 25. eos qui agunt opera carnis, quos Paul. ad Galat. affirmat non possessuros regnum Dei, hoc ipso quod illud regnum numquam possessuri sint, futuros esse post iudicium non posse nisi in sempiterno ignis supplicio: *Et si, inquit, in regni Dei possessione numquam erunt, æterno supplicio tenebuntur, quoniam non est locus medius ubi non sit in supplicio qui illo non fuerit constitutus in regno.* Quam consequentiam toties ubi supra de verbis Apostol. contra Pelagianos inculcat, quia eam videt secundum Scripturas Sanctas irrefragabilem: *Ecce, inquit, Exposui tibi quid sit regnum, & quid sit ignis æternus, ut quando conspexeris paruulum non futurum in regno, fatearis futurum in ignem æternum.* Et paulò post: *Non eos terruit quod erunt in igne sempiterno, quò sine dubio ibunt, si non corriguntur, sed tantum terruit quia in regno non erunt, ut cum viderent se perdere spem regni, non viderent esse consequens, nisi pœnam ignis æterni.* Et rursum ibidem: *Vnde autem euadunt ab igne sempiterno, non ob aliud nisi quia erunt in regno.*

REFELLITVR QVÆDAM ELVSIO,
quæ prædicta Scriptura & alia etiam
pœnam ignis omnibus damnatis promittentes, enervantur.

CAPVT V.

1. D icetur fortè; à nemine qui Euangelio Matthæi, aut Ioannis Apocalypsi credit atque adeo à nullo Christiano Catholico, negari posse prædictos paruulos ituros in ignem æternum, seu mittendos in stagnum ignis ignem tamen æternum, seu ignis stagnum accipi ibi pro loco inferni, ubi est ignis æternus, siue pro damnatione; non quod prædicti paruuli igne inflammabuntur, cruciabuntur, aut molestabuntur, quia erunt in parte

altiori eius loci. Vnde ipsemet Augustinus A quamvis sermone illo decimo quarto definiat paruulos non baptizatos in ignem æternum ituros; non determinat speciem aut qualitatem pœnæ ipsorum; de qua tractans libro quinto contra Iulianum capite octauo, aliàs undecimo, scribit: *Quæ, qualis & quantæ erit, quamvis definire non possim; non tamen audeo dicere quod eis ut nulli essent, quam ut ibi essent, potius expediret.*

Per stagnū illud ignis Apoc. 20. nil præter inferni cruciatum intelligitur, quo omnis non prædestinatus ad gloriam ple-

2. Sed contra hanc euasione obici potest, id quod Beatissimus Augustinus scribit libro de fide & op. capite 15. redarguens illos qui dicebant ignem inferni esse æternum, sed operationem eius in quosdam qui in eum ituri sunt, non fore æternam. Non enim minus militat de paruulis, quam de maioribus, de quibus eum ibi loquutum fuisse fatemur: Neque illud, inquit, dici hîc poterit, in quo nonnulli seipso seducant, ignem, æternum dictum, non ipsam combustionem, æternam. Per ignem quippe qui æternus erit transiuros arbitrantur eos, quibus propter fidem mortuam per ignem promittunt salutem: ut videlicet ignis æternus sit, combustio vero eorum, hoc est operatio ignis, non sit in eos æterna: cum & hoc præuidens Dominus, sententiam suam conclusit ita dicens: sic ibunt illi in combustionem æternam, iusti autem in vitam æternam. Erit ergo æterna combustio, sicut ignis; & eos in illam ituros veritas dicit, quorum non fidem, sed bona opera defuisse declarauit. Simili enim formâ, nos argumentari possumus: Erit ergo æterna combustio, sicut ignis: & omnes eos in illam ituros, veritas dicit, qui futuri sunt in sinistra; ergo veritas affirmat paruulos non baptizatos, non solum in ignem æternum, sed in combustionem æternam, hoc est, in operationem æternam, qua ignis in eos ager, ituros.

3. Nec refert pro verbo (combustionem) in versione qua nos utimur, poni, Supplicium: Quia certum est ex illo Augustini loco, aliquos interpretes verbum quod supplicio, in Hebræo vel Græco correspondet, per verbum (combustionem) exposuisse. Et siue supplicium, siue punitio (ut verbum quod supplicio in nonnullis codicibus Græcis correspondet, significat) legatur; negari non potest colligi euidenter ex Scripturis illos paruulos non solum ituros in ignem æternum, sed etiam in punitiōem seu supplicium æternum. Dicatur ergo similiter illos ituros in punitiōem æternam, in supplicium æternum, hoc est, in locum punitiōis, in locum supplicij, non quia ibi aliqua pœna punientur, seu aliquo supplicio afficiuntur, sed quia erunt in eodem pœnarum & suppliciorum loco, in altiori tamen parte illius loci, separati, inquiunt, à damnatis qui pœnas ac supplicia patientur.

4. Sed quis non videat, ei, cui similes solutiones, ac responsiones contemnendæ non videbuntur, facile persuaderi posse Beati Augustini disputationes ac rationes contra Pelagianos ad defendendum originale peccatum, eiusque debitam condemnationem, esse omnino nugatorias, & plus garrulas atque acutulas, quam solidas & efficaces? Quod asserere, non solum Beato Augustino esset iniuriosum, sed & Sanctæ Ecclesiæ, Cuius Catholica acies, viginti amplius annis, teste Sancto Prospero, sub ductu eiusdem Sanctissimi Magistri, contra prædi-

ctos Pelagianos ac Semi-Pelagianos pugnavit & vicit; quia si non efficaciter probatur ex Scripturis affirmantibus omnes qui in sinistra sunt ituros in ignem æternum, illos omnes pœnæ ignis obnoxios futuros; sed aliquos ex eis ire ad locum ignis, non ut ibi aliquo modo ab igne puniantur, aut quocumque alio modo ibi magis quàm alibi puniantur; Quomodo simili modo non ineffaciter probabitur ex aliis Scripturis affirmantibus illos omnes ituros in punitiōem aut supplicium; eosdem omnes supplicio, aut punitiōi futuros obnoxios? Quomodo ergo Scriptura illa Matthæi non erit inefficax, ad constituendum aut stabilendum fidei dogma de malorum suppliciis post iudicium; igitur Sanctus Augustinus nugatur, quoties ex illa hoc probare contendit; ergo etiam non dissimilibus magis fallere vult Pelagianos quoties ex illis Apostolicis testimoniis: (Ex vno omnes in condemnationem, Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem) se efficaciter contra eosdem, probare contendit paruulorum delictum, atque eorum qui ex hac vita decedunt sine baptismo damnationem, ut contendit libro primo de peccatorum meritis, capite 16. Epistola 105. 157. & aliàs sapissimè quia respondere ei possent Pelagiani, illis Scripturis non nihil cedendo, ex eis forte colligi posse, paruulos ituros in locum supplicij, in locum punitiōis, in locum, seu ad locum damnationis, non autem ex eis colligi illos puniendos aut damnandos aliquâ punitiōe aut damnatione.

5. Quam expositionem, quantum, ad paruulorum non baptizatorum à damnatione immunitatem, approbaret quidam modernus Scripturarum & Augustinianæ doctrinæ, quàm Canonem minus gnatus; qui scribit contra manifestas Scripturas Euangelicas & Apostolicas, sequentia verba, in libello intitulo Summa doctrinæ de Prædestinatione: Satis sit, inquit, conclusio hæc, quam arbitror Catholicissimam, nullum in futuro Christi iudicio propter illud solum Adæ peccatum esse dammandum, sed, ut ait Apostolus, unusquisque onus suum portabit, & iudicabitur prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum. Iudicet igitur vigilans lector, an qui illi interpretationi suffragaretur, Scripturas illas enervaret ac eluderet; Beatissimum Augustinum, nugatum & garrulitatis condemnaret; Ecclesiam tam multum Augustino garrienti deferentem, de inscitia & stultitia diffamaret, Pelagianos horrendè adiuuaret, qui ex prædictis Scripturis colligi non posse similiter defendebant, paruulos futuros alicui pœnæ aut damnationi obnoxios; quamvis eos ad regnum cælorum non ituros, quia non baptizabantur, admitterent.

Cuiusdam moderni opinio tanquam

Ecclesia Catholica sub ductu Augustini vicit Pelagianos.

ALIIS MODIS CONTENDITVR
prædictos paruulos puniri, aliis pœnis præter pœnam exclusionis à regno cœlorum: examinaturque, an qui hoc negant, tollere videantur originale?

CAPVT VI.

Ratione probatur, Originali pœnâ sensu item deberi.

VT ergo in primis à ratione incipiamus, probari posse videtur, præter carentiam diuinæ visionis, quæ omni peccato mortali indifferenter debetur, aliam pœnam originali correspondere. Quis enim credet non esse futuram maiorem pœnam eius, qui in duobus tantum peccatis, vno originali & alio actuali mortali, quod sit v.g. sex graduum grauitatis, vitam finit, quàm eius qui in solo vno actuali, sex similiter graduum grauitatis? Si enim ille aliquid distinctum culpæ, aut peccati habet, quod iste non habet, cur non & pœnæ? Sed iste qui in vno actuali moritur, patitur pœnam sensibilem ad sex gradus intensam, correspondentem grauitati sui peccati actualis, & pœnam quam Scholastici vocant, damni, quâ punitur totali carentia diuinæ visionis, ergo ille qui in duobus peccatis decedit, vltra pœnam sensibilem sex graduum, correspondentem grauitati sui actualis, & vltra totalem diuinæ visionis carentiam, plectendus necessariò erit alio nouo & distincto cruciatu, alias cõsequens esse videretur, pœnam morientis in originali & actuali, non esse maiorem, pœnâ eius qui in solo actuali moritur. Quo semel concesso inferri rectè posse vltèrius videretur, non esse plus culpæ aut peccati in originali & actuali simul quàm in solo actuali cum simul iuncta non obligent ad aliam nouam vel maiorem pœnam, quàm ad eam ad quam solum actuale obligaret, atque adeo originale non esse verum, sed commentitium peccatum, nullâ damnatione dignum, quod Pelagius dogmatizabat.

Paruuli sine baptismo functi vltra pœnâ damni etiam sensus pœnam patiuntur.

Matt. 25.

Sed omissa coniectura, quæ fortè aliquâ instantia turbari posset, vrgetur amplius paruulos illos non sola pœna damni seu exilij puniri, quia certum est Christum Dominum dicturum illis, vt superius admissum est, eos damnando ac puniendo *Ite in ignem æternum*: ergo aliquid incommodi, ac molestiæ eis adferet fore æternaliter in illo igne, præter damnationem quam haberent etiam si in Paradiso terrestri (qui eis à Pelagianis, & à quibusdam modernis fabricatur) aut in alia terræ parte extra illum ignem remanerent: vbi cumque autem inter ignem inferni, & regnum cœlorum post iudicium essent, necessario haberent pœnam damni, seu carentiam diuinæ visionis: ergo cum per sententiam damnationis non alibi esse permittantur, sed in ignem æternum insuper cum suis corporibus mittantur, aliquid vltèrioris pœnæ ibi patientur, præter damni pœnam, quæ nusquam extra cœlum post mortem ab eis separari potest: quod cogitari esse aliud præter sensibilem molestiam non potest.

2. Quæ ratio vt planius explicetur, præmittendum est id quod Scribit Sanctissimus Ma-

A gister libro 21. ciuitatis Dei, cap. vndecimo: *Octo genera pœnarum in legibus esse; damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, seruitutem.* Rursumque obseruanda sunt verba eiusdem Magistri sermon. 14. de verba Apostol. pœnam eorum, qui solum exilium patiuntur, describentis: *Nam & qui exulant (inquit) viuunt, si sani sunt; in doloribus corporis non sunt, nec torquentur, non carceris tenebris affliguntur; hæc illis sola pœna est, non esse in patria.*

Octo pœnarum genera iuxta Augustinum.

Cap. 6.

3. Quibus sic constitutis quærendum est à Theologis illis, vt iterata sua confessione robustius ligentur, vtrum prædicti paruuli solam pœnam exilij post iudicium sustinebunt? Respondent constanter affirmatiuè: solam enim, inquiunt, pœnam damni propter originale habebunt, quam explicant carentiam diuinæ visionis. Vnde prædicti paruuli excludentur ab ingressu veræ patriæ, creaturæ rationalis, imaginis Dei, quod est regnum cœlorum, in quod nullus non renatus ex aqua & Spiritu sancto intrabit.

4. Sed contra hoc opponi potest, inde euidenter sequi, contra incautè sic superius concessa, non omnes, qui futuri sunt in sinistra, ituros in ignem æternum, seu mittendos in stagnum ignis. Quis enim negare poterit, ignem æternum seu locum ignis, omnibus, qui in eum per sententiam damnationis mittentur, vnde exire non poterunt donec reddant vltimum quadrantem, quem numquam reddent: fore ætissimum ac teterrimum carcerem? Si igitur paruuli non baptizati solam pœnam exilij (vt prædicti Theologi affirmant) habebunt, quæ hoc solum incommodi ac damni adfert punito, quod in patria non sit, seu quod ab ea excludatur, vt ex supra dictis constat, non patientur pœnam carceris: quod est aliud penè genus, distinctum à pœna exilij (vt constat ex iis quæ paulo antè adduximus ex libro vigesimo primo de ciuitate Dei: & clare patet in eo qui in exilium mitteretur, si à patria relegatus, vltra exilium, in carcerem truderetur: inde enim pœna eius augeri conuinceretur) igitur non ibunt in ignem æternum, atque adeo falsò minatur Christus Dominus, omnes qui futuri sunt in sinistra, ituros in ignem æternum, falsoque Ioannes prædicat omnes, qui in libro vitæ non reperiuntur scripti, mittendos in stagnum ignis.

5. Prætereà, si pueri illi post iudicium pœnam solam exilij patientur, vt hæc solum pœna illis futura sit, non esse in patria, inde sequetur illos non passuros aliquam pœnam seruitutis, hoc est enim aliud distinctum pœnæ genus à pœna exilij, vt liquet ex Augustino vbi supra de ciuitate Dei, & plane patet in eo, qui per sententiam à sua patria exularet, si insuper in seruitutem alicuius redigeretur, inde enim nouum damnum ac incommodum ei resultare quis negare posset, cum propterea ingenuitate priuaretur? Sed fides Catholica est, paruulos illos omnes nasci peccati seruos, ac consequenter diaboli, peccati principis & authoris, captiuos.

A quo enim quis denictus est, huius & seruus addictus est; & Qui facit peccatum, seruus est peccati. Propter 1. Petr. 2. Ioan. 8, quod Augustinus de concupiscentia tractans libro primo de nup. & concupiscent. cap. 23. Hoc generi humano inflictum vulnus à diabolo,

Necessum est prædictos paruulos vltra pœnam damni passuros etiam seruitutis & captiuitatis diabolicæ pœnas.

quicquid per illud nascitur, cogit esse sub diabolo, tamquam à suo frutice fructum iure decrepat.

Zosimus
Papa.

6. Vnde rectè Zosimus Papa apud Augustinum Epist. 157. Nullus enim, nisi qui peccati seruus est, liber efficitur; nec redemptus dici potest, nisi qui vere per peccatum fuerit ante captiuus: sicut scriptum est, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.

Ioan. 8.
Cælestinus
Papa.

Cui congruit Cælestinus in Epistola sua ad Gallos, capite duodecimo: Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo Sancta Ecclesia vniiformiter agit, non otioso contemplerur intuitu. Cum siue paruuli, siue iuuenes ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius vitæ fontem adeunt, quam exorcismis & exsufflationibus Clericorum spiritus ab eis immundus abigatur; ut tunc vere appareat quomodo Princeps mundi huius mittatur foras, & quomodo prius alligetur fortis, & deinceps vasa eius diripiantur, in possessionem translata victoris, qui captiuam ducit captiuitatem, & dat dona hominibus.

7. Hocque tamquam dogma fidei definit tandem Trident. Sess. 5. in Decreto de peccato originali: Si quis non confitetur primum hominum Adam, cum mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus, statim, sanctitatem & iustitiam in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque per offensam præuicationis huiusmodi, iram & indignationem Dei, atque ideò mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus; & cum morte captiuitatem sub eius potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est Diaboli; totumque Adam per illam præuicationis offensam, secundum corpus & animam, in deterius commutatum fuisse, anathema sit. Fide igitur Catholicâ certissimum est, illos paruulos in eadem Diaboli captiuitate & seruitute post hanc vitam mansuros; & consequenter post iudicium. Per solam enim peccati originalis remissionem, ac mundationem, quam nunquam consequuti sunt, ab ea captiuitate liberari possent; & quamdiu illud peccatum habent, tamdiu Diabolo subduntur; (vt scribit Augustinus loco supra citato,) de nuptiis & concupiscentia: Non enim, inquit, propter seipsum, quæ laudabilis est, quia opus Dei est, sed propter damnabile vitium quo vitata est, natura humana damnatur. Et propter quod damnatur, propter hoc & damnabili Diabolo subiungatur, quia & ipse Diabolus spiritus immundus est, & vique bonum, quod spiritus, malum, quod immundus, quoniam spiritus est naturæ, immundus est vitio. Quorum duorum illud à Deo est, hoc ab ipso. Non itaque tenet homines, siue maioris, siue infanti-
lis ætatis, propter quod homines sunt, sed propter quod immundi sunt.

8. An qui igitur à prædictis paruulis tollunt post iudicium hanc sub Diabolo pœnam seruitutis ac captiuitatis, quia eis affirmant solam pœnam futuram non videre clarè Deum; velint nolint forte coguntur docere in eis non fore post iudicium, peccatum originale; quod in nullo statu inesse homini potest à prædicta sub Diabolo captiuitate separatum? Quod si sic; an etiam consequenter, velint nolint, prædicare forsan similiter conuincuntur præfatos paruulos nullum peccatum originale, in hac vita habuisse; quod fuit Pelagij dogma? Si enim post iudicium, pœnâ captiuitatis sub Diabolo, illi paruuli non plectentur, & consequenter nec peccatum originale habebunt; numquam illud habuerunt: quia si habuissent,

A semper eis inhæsisset; cum ne baptismo, nec morte pro Christo Domino, ab eo liberati fuissent. An solum igitur restare videtur ei qui tam horrenda præcipitia euitare voluerit, humiliter concedere prædictos paruulos post iudicium puniri non solum pœnâ damni, quæ per solam diuinæ visionis carentiam ab eis explicatur, sed & pœnâ seruitutis & captiuitatis sub nequissimo hoste, non in illis campis Elysiis Poëtarum: sed in tenebrosissimo & luctuosissimo ignis carcere? Quæ omnia eis amaritudinis plena futura esse, quis sobriæ mentis dubitare potest. Omnis enim pœna damnatorum post hanc vitam, secundum Theologos istos, quibuscum disputamus, aut est pœna damni, quæ est pœna exilij, aut est pœna sensus: sed pœna carceris, & pœna captiuitatis sunt distincta pœnarum genera à pœna exilij, vt supra visum est, & patet in istis pœnis de quibus tractamus, quæ à se separatæ reperiuntur, quia pœna captiuitatis sub Diabolo incipit eum paruulo in vtero nascente, quando adhuc non est pœna damni, seu exilij quæ incipit statim post mortem damnati, quando etiam adhuc non est pœna carceris totius damnati, secundum animam & corpus, de qua hic loquimur, quæ incipit statim post iudicium; ergo pœna captiuitatis sub Diabolo post iudicium, & pœna carceris igniti sunt pœnæ sensibiles, ergo ingerunt amaritudinem & molestiam sensibilem paruulo damnato.

*DILVNTVR ALIQUA MOTIVA
aduersæ partis; ostenditurque ex pœnis sensibilibus peccati originalis in hac vita, credibile reddi, illud pœnâ sensibili in alia vita puniri.*

CAPVT VII.

D Videtur igitur inconcussè tenendum paruulos sine baptismo, sed in originali de-
cedentes puniri post iudicium ex iudicis ordinatione pœnis sensibilibus carceris æterni ignis & captiuitatis sub Diabolo, pœnis tamen omnium pœnarum quibus detenti in illo carcere plectuntur mitissimis. Vt scribit Augustinus supra contra Iul. & in Enchirid. capite 29. & libro primo de peccat. meritis cap. 16. Vnde qui hanc sententiam duram ac asperam esse clamant, caueant, ne Pelagianis occasionem ac magisterium præbeant audacius Catholicis opponendi, id quod eis semper opponebant non solum durum & asperum, sed & iniustum esse, afferere paruulos, qui nihil boni aut mali voluntate propria ante vsum rationis agere possunt, nasci cum tam antiquo Adami peccato, & propter illud si non baptizentur, quod in eorum potestate non est, ex Dei iudicio in æternum damnari. Recolantque omnes quibus Dei iudicia, de pœnis istorum paruulorum dura videntur, verba illa Augustini libro vigesimo primo ciuit. capite duodecimo: per quæ huius iudicij rationem, quantum ab hominè reddi potest, reddit, non solum quantum ad durationem pœnarum de qua ibi præcipuè tractatur, sed etiam quantum ad acerbiteriam: Sed pœna æterna, inquit,

(inquit) ideò dura & iniusta sensibus videtur humanis: quia in hac infirmitate moribundorum sensuum deest ille sensus altissimæ purissimæque sapientiæ, quo sentiri possit quantum nefas in illa prima prævaricatione commissum sit: quanto enim magis Deo homo fruebatur, tanto maiore impietate deliquit Deum, & factus est malo dignus æterno, qui hoc in se peremit bonum, quod esse posset æternum. Hinc est vniuersa generis humani massa damnata; quoniam qui hoc primum admisit, cum ea quæ in illo fuerat radicata sua stirpe, punitus est, ut nullus ab hoc iusto debitoque supplicio nisi misericordia & indebita gratia liberetur atque ita dissipetur genus humanum: ut in quibusdam demonstraretur, quid valeat misericors gratia; in cæteris, quid iusta vindicta. Hæc sanctus Augustinus.

Sine propter bonum opus alienum paruulus bono sensibili potitur, ita & propter alius peccatum quod originaliter contraxit, sensibile malum merito patitur.

2. Et sane qui credit paruulum glorificari, ac bonum sensibile, propter recte factum alienum, reportare; nescio cur non facile etiã crederet paruulum propter malefactum alienum iuste torqueri, ac malum sensibile reportare; ut colligetur ex Augustino libro sexto in Iulian. cap. quarto, aliàs decimo, sequentibus verbis; *Vide ergo quam importune nolis paruulum de alieno peccato reportare malum, & velis eum de alieno recte facto reportare bonum, non quaecumque, sed Dei regnum. Alienum quippe opus est, cum cre ut per alterum; sicut alienum opus fuit, cum peccauit in altero. Utinam aduersarij qui illis paruulis humano affectu, forte contra veritatem, fauent, hanc Beati Augustini responsionem ab initio ponderarent: quam si semel recte perpendissent, desisterent excitare eius sententiæ illam querulam vulgi admirationem: Quomodo paruulus qui nihil mali in se fecit, cruciari potest? Desisterent, inquam, quia sicut paruulus qui nihil boni in se fecit, reportat (nullo Christiano contradicente) bonum sensibile, æternum scilicet gaudium, de alieno facto, credendo videlicet per alterum, quando baptizatur; ita paruulus de alieno facto, peccando videlicet in Adamo, reportat malum sensibile, æternum scilicet ignis dolorem, æternamque tristitiam.*

Lib. 5. c. 8. alias 11.

Supr. c. 1.

Soluntur argumenta Aduersariorum recte & solide.

3. Non ergo Augustinus aut eius discipuli sunt istorum paruulorum tortores (ut insulse satis ab aliquibus eis opponitur) sed torturæ illis ex diuina iustitia debitæ, veri secundum Scripturas Sanctas, defensores; non falsi miserrorum adulescentes, aut blandi parentum eorum palpatores. Non ergo recte asseritur August. noluisse determinare an paruuli non baptizati punirentur pœna ignis; quia loco supra citato contra Iulian. dixit se noluisse determinare qualis & quanta sit aliorum paruulorum pœna siue damnatio. Illud enim apertè determinauit sermone supra citato: hoc autem determinare ut ipse affirmat in lib. de nat. boni, capite octauo, non solum de originali, sed etiam de actuali peccato, non est hominis, sed Dei: *Qualis autem (inquit) & quanta pœna cuique culpæ debeat, diuini iudicij est, non humani.* Nec inde licet inferre Augustinum non determinasse aut determinare non potuisse vtrum actualia peccata, pœna ignis post hanc vitam puniantur. Ad fundamenta igitur supra dictorum Theologorum, quibus pœnam sensibilem à paruulis remouent responderi potest.

4. Ad primum quærendum esse ab eis an diabolus cum suis angelis, peccando, in naturalibus fuerint vulnerati, aut læsi; an solum gratuitis ac supernaturalibus donis spoliati? Si po-

sterius elegerint, quia docere solent in demonibus post peccatum naturalia permansisse, integra; ab eis ulterius quæri potest, cur peccatum paruulorum pœnâ sensibili ignis puniri non posset, etiam si nihil naturale, sed solum donum supernaturale tolleretur; sicut diaboli & Angelorum eius, peccatum æterno illo igne punietur (quem eis paratum esse docet Euangelium) licet peccando solis donis supernaturalibus spoliati fuerint? Sed quicquid sit de malis angelis, quantum ad læsionem naturæ per peccatum (quod non est huius loci inuestigare) certissimum est Secundum Scripturas & Augustinum, hominem per peccatum in naturalibus fuisse læsum, & non solis donis supernaturalibus spoliatum, ut operosissimè alias ostendimus, & in toto libro de natura & gratia Sanctissimus Magister contra Pelagianum probat; ergo potius verum erit, peccatum originale tollere non solum ordinem supernaturalem: & ita non solum intulisse homini nocumentum in supernaturalibus, sed & in naturalibus. Homo enim peccando seipsum spoliavit bono naturæ, quod in Adam prius datum fuisse definit Araus. can. 22. quodque ab Augustino, & aliis antiquis vocatur, *boni possibilitatis*; & per cuius spoliationem natura immutata ac debilitata manet, ut Concilia & Sancti docent, post Augustinum ubi sit. pra cap. 19. contra Pelagium, qui dogmatizabat peccatum, quia substantia carebat, non potuisset debilitare, aut immutare naturam, ideoque Adæ posteros (ut de eodem refert Augustinus ibidem cap. 21.) non esse ipso Adamo infirmiores. Ergo iniquum non videtur ut habens originale non sibi remissum, non solum puniatur pœna priuationis doni supernaturalis: qualis est carentia visionis Diuinæ, sed & pœna sensibili, quæ eius naturam lædat, cum peccando in Adam, non solum ordinem supernaturalem, sed etiam naturalem sustulerit.

Peccatum originale vtrumque ordinem naturalem & supernaturalem potius.

5. Præterea habitualis iniquitas siue reatus peccati, qui in Adam transacta actione peccandi, ante remissionem mansit, quique ad posteros eius cum natura transfunditur, non fuit aliud diuersum peccatum in eo à peccato illo actionis, quod ipse commisit transgrediendo mandatum Dei, sed vnum & idem diuerso modo se habens, seu *transiens actu & manens reatu*, ut colligitur sapissime ex August. in libris de nupt. & concup. & de peccato originali, in libris contra Iulian. & ut à prædictis Theologis admittitur: sed peccatum actuale Adami sustulit ordinem naturalem; ergo reatus ille qui in eo ante penitentiam permansit, & qui à parentibus per concupiscentiam ad paruulos non transmigratione de subiecto in subiectum (ut recte Augustinus lib. 5. contra Iulian. cap. 9.) sed affectione & contagione pertransit, eisque ante baptismum inhæret, tollit in eis ordinem naturalem. Consequentia euidenter videtur, minor probari apertè potest ex definitione peccati à præfatis, & ab omnibus aliis Theologis admittitur: qua est dictum, *factum vel concupitum aliquid contra æternam legem*, authore, Beatissimo Magistro li. 22. cont. Faust. c. 27. ubi statim definit quid sit æterna lex. *Lex vero æterna (inquit) est ratio diuina vel voluntas Dei ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans*, quam doctrinam latè prosequitur ibidem cap. 28. 29. 30. & cap. 78. ubi docet peccantem quantum in ipso est perturbare in se ordinem naturalem; quem lex æterna cōseruari

Peccati definitio.

Lex æterna quid sit.

tubet: & lib. 26. contra Faust. cap. 3. Sed nec ipse A
homo contra naturam quicquam facit, nisi cum peccat,
qui tamen supplicio redigitur ad naturam, ad natura-
lem quippe iustitiae ordinem pertinet, ut aut peccata
non fiant, aut impunita esse non valeant: quodlibet ho-
rum sit, naturalis ordo servatur, si non ab homine, certe
à Deo; igitur si Adam transgrediendo manda-
tum Dei in Paradiso non turbavit in se hunc
ordinem naturalem legis aeternae, non verè pec-
cavit: vel si eum sua transgressione, quantum
in ipso erat, sustulit, erit similiter in paruulis
sublatus, seu turbatus quia in eis ante baptis-
mum est illud Adami peccatum: vel si in eis non
dicetur ordo ille sublatus, peccatum Adæ per
quod ille ordo turbatus fuerat, ad eius poste-
ros transitum non fecit, ut Pelagius dogmati-
zabat.

Secundum
argumentum
diluitur.

6. Ad secundum responderi potest dicendo,
si iustus Iudex secundum nullum sensum puni-
re potest paruulum in peccato originali. de-
cedentem, quia secundum nullum sensum pecca-
uit: minus posse Angelos beatos, qui nunquam
peccauerunt, quique faciem patris eius semper
vident, ad poenas aeternas inferni, ratione abso-
luti Domini quod in eos habet, detrudere, ut
isti Theologi ipsum posse defendunt; Sed hoc
in aliud tempus dilato, potius aliter instatur.
Si paruuli illi à iusto Iudice secundum nullum
sensem puniri possunt, quia secundum nullum
sensem peccauerunt peccato propriae actionis,
ergo non potuit illis Deus mortem corpora-
lem inferre in poenam peccati originalis: illa
enim mors, in separatione animae à corpore ha-
bet asperum sensum, & cum graui sensu adimit sensum,
ut rectè August. lib. dec. tertio ciuit. cap. 6. ergo
falsa erunt dicta Sanctorum Scripturarum, Con-
ciliorum, & Sanctorum Patrum, quibus defi-
niunt, corpus esse mortuum propter peccatum, per
vnum hominem peccatum in mundum intrasse, & mor-
tem per illud peccatum in omnes pertransisse, mortem
poenam esse peccati originalis: sed quia ista esse fal-
sa sine blasphemia impietate concedi non potest,
restat ut fateamur praedictos paruulos in hac
vita, secundum sensum grauius puniri in po-
nam originalis: unde potius colligimus non de-
bere videri absurdum aut iniquum, si etiam in
alia vita, resumptis corporibus, in sensibus si-
militer, propter solum originale puniantur:
licet non tam atrociter & intensè in illa futura
vita post iudicium, cuius mensura erit aeterni-
tas, quam quando hic transitorie mortem acer-
bam, vel alias graues poenas patiuntur, sed mul-
to mitius & lenius punientur. Unde non dubi-
tat Augustin. locis ubi supra, asserere illos fu-
turos in leuissima omnium damnatione, quae
tamen damnatio, quia aeterna erit, intolerabi-
lior eis erit quacumque poena transitoria, quam
hic homines pati nouimus, etiamsi gladio tru-
cidarentur aut igne consumerentur. Quis enim
non malet tali suppliciorum genere transito-
rie interfici, quam poena quantumque leui sem-
piternè molestari?

Rom. 8.
10. 5. 12.

OSTENDITUR MANIFESTE

Commentarium in Epistolam ad Romanos,
qui Beato Ambrosio tribuitur, non esse ip-
sius, sed alicuius Pelagiani: erroresque il-
lius Commentarii de possibilitate naturae &
de gratia Christi notantur.

CAPVT VIII.

1. AD authoritatem illam quae sub nomine <sup>Commenta-
rius qui sub
nomine
Ambrosij
circumfer-
tur in epist.
Paul. ad
Rom. eius
non esse, sed
alicuius
Pelagiani
probat.</sup> Ambrosij à quibusdam pro se citari so-
let, dicendum illum Commentarium in Episto-
lam ad Rom. nullo modo esse Sancti Ambrosij,
sed alicuius peruersissimi Pelag. qui, licet ali-
quando à Pelagianistis differat, ut incautis retia-
tendat, venenata haereseos Pelagianae semina,
nunc aperte, nunc occultè, per vniuersam illam
expositionem spargit: ut mirum sit eum Com-
mentarium à Scriptoribus Catholicis Sapien-
tissimo Ecclesiae Doctore Beatissimo Ambrosio,
passim tribui, & ex eo in profundissimis quae-
stionibus de praedestinatione & gratia, quas Pe-
lagiani impugnabant, testimonia ad eadem My-
steria praedestinationis & gratiae explicanda,
velut oracula citari; cum omnia ferè loca Pauli
vnde S. Augustinus eiusque veri discipuli Pro-
per & Fulgentius Mysteria illa confirmant, in
eodem Commentario ad alios sensus, intentio-
nem Augustini eludentes, & Pelagianorum
dogmati fauentes, detorqueantur, ut conferen-
ti expositionem praedictorum locorum in Au-
gustino, eorumque denique interpretationem
in illo Commentario, facile patebit. Si quis
autem quae, vel ubi ista sint semina scire deside-
rat, legat eundem Commentarium super caput
secundum; ubi haec verba scribuntur: *Credens
gentilis duce natura in Christum, condemnat Iudaeum,
cui lex promiserat Christum, & aduenienti ei credere
noluit. Quanto ergo gentilis dignus est gloria, qui
per solam naturam intellexit authorem? Sicut dixit
Petrus Apostolus, Authorem vero vitae interfecistis.*
Eandem doctrinam latè explicat super caput
5. §. *Quia lex naturalis*, ubi docet, hominem
posse agere vitam piam ab initio vsque
in finem secundum veram & Christianam pru-
dentiam ex lege naturae. Idem habet eodem ca-
pite §. *In quos autem regnauit mors.* Et §. *Igitur qui
ante legem seruauit hoc natura duce.* Et §. *Quia ipsi
natura quodammodo inserta sunt semina.* Et super
cap. 6. §. *Per naturam enim inducta:* & super cap.
10. *Quamuis enim oculis:* & super cap. 11. §. *Quia
natura ipsa duce.* Hanc doctrinam fuisse inter
Pelagianos celeberrimam, ex innumeris Beati
Augustini locis colligi potest, primo ex libro
de peccato originali cap. 26. *Non igitur sicut Pe-
lagius & eius discipuli tempora diuidamus, dicen-
tes primum vixisse iustos homines ex natura, deinde peccat.
sub lege; tertio sub gratia. Et natura scilicet, ab origin.
Adam, tam longa aetate; quia lex nondum erat da-
ta. Tunc enim, aiunt, duce ratione cognoscebatur
Creator, & quemadmodum esset viuendum scriptum
gerebatur in cordibus, non lege littera, sed natura.
Verum vitiatis moribus, inquit, ubi coepit non
sufficere natura iam decolor, lex ei addita est, qua
velut lima fulgori pristino, detrita rubigine, redde-
retur. Sed postea quam nimia, sicut disputant, peccan-
di consuetudo praeualuit, cui sananda lex parum va-
leret; Christus aduenit, & tanquam morbo despera-*

August.
lib. de
peccat.
cap. 26.

tiſſimo non per diſcipulos, ſed per ſeipſum medicus ipſe ſubuenit.

Doctrinam huiusce Commentarij laudè refutat Auguſt. & Concil. Arauſic.
2. Eandem doctrinam Pelagianorum de naturæ firmitate ad operandum ex ſe iuſtitiam, refert & refutat Auguſtinus toto libro de natura & gratia, & in libro de gratia Chriſti, & in libris contra Iulianum, præcipuè libro ſexto, cap. duodecimo, alias 24. & contra duas Epilt. Pelagian. lib. 1. cap. 21. In quibus locis euidenter probat ex ſanctis Scripturis, euacuari per hanc doctrinam ſcandalum crucis, hoc eſt, ex ea ſequi Chriſtum gratis eſſe mortuum. Hocque idem poſt Auguſt. canonizat. Conc. Arauſ. can. 21. definiens. *Chriſtum gratis eſſe mortuum, ſi ex natura eſſet iuſtitia.*

3. Sed relicto hoc errore, ex quo liquidiffimè conſtat eundem Commentarium cum Pelagianis conuenire; obſeruandum eſt ipſum ſemper explicare gratiâ Chriſti per remiſſionem peccatorum, aut per doctrinam & exemplū Chriſti; vt patet ſuper caput tertium. §. *Quamobrem.* & ſuper caput quintum. §. *Manifestum eſt per Chriſtum,* & ſuper caput ſextum. §. *Hoc eſt nunquid.* & ſuper caput octauum. §. *tertio damnat peccatum.* & §. *Ita ſinos,* & ſuper caput nonum. §. *Hoc ſemen.* & ſuper caput 11. §. *Verum eſt quia merces.* Pelagianos gratiam propriam Chriſti (ſine qua nihil ad colendum recte verum Deum potèſt fieri, & quæ totum id donat) poſuiſſe in remiſſionem peccatorum, aut in lege, ſiue doctrina & exemplo Chriſti patet ex Auguſt. in libro de gratia Chriſti cap. 1. 35. 37. 38. 39. 40. & 41. & Epiltola 95. & ſapiffimè aliàs quod iisdem locis ab Auguſtino improbat ex orationibus Eccleſiæ, præcipuè ex Oratione Domonica, in qua fideles inſtanter petentes à Deo gratiam ad ſuptrandas tentationes, quæ in hac mortalitate non deſunt, quando dicunt, *Et ne nos inducas in tentationem;* non orant remiſſionem peccatorum, quæ quotidie admittunt, quia hoc ſuperius in eadem Oratione petunt, dicendo: *Dimitte nobis debita noſtra.* Nec doctrinam, aut exemplum Chriſti, quod ad doctrinam reducitur vt ſcribit Auguſtinus de gratia Chriſti capite trigefimo quinto, & quadrageſimo primo, petunt. Quia vt ex eodem Magiſtro colligitur Epiltola 107. hoc falſo affirmaretur. Non ergo, inquit, gratiam dicamus eſſe doctrinam: ſed agnoſcamus gratiam: quæ facit prodeſſe doctrinam: quæ gratia ſi deſit, videmus etiam obefſe doctrinam; quia vt ſapè idem Doctör ex Apoſtolo notat, *Lex Ro. 4. 23. iram operatur; & lex transgreſſionis gratia poſita Galat. 3. eſt, & ſi in lege iuſtificamini, à gratia excidiſtis, 19. 5. 4. ſi ex lege iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt.* Quibus testimoniis, conuincitur falſitas Pelagianorum aſſerentium gratiam propriam Chriſti, quæ opera pia donat, conſiſtere in lege, ſiue doctrina, ſiue exemplo.

4. Et dubio procul, ſicut impoſſibile erat hominem ex peccato Adami languidum & infirmum, operari aliquod opus iuſtitie cum ſolo adiutorio legis Moyſi, ſine Spiritu gratiæ victricis; aliàs liberum arbitrium ex peccato primi hominis non eſſet infirmatum, vt rectè in ſimili inferit Arauſ. Conc. Canone octauo, ſic impoſſibile eſt hominem poſt peccatum operari aliquod opus iuſtitie cum ſola doctrina Euangelica, aut cum ſolo exemplo conuerſationis Dominiæ, ſine auxilio gratiæ actualis victricis, ſiue gratiæ opus donantis. Quod mirabiliter expendit ille ſapientiſſimus mortalium libro decimo

A quinto ciuit. Dei cap. ſexto. *Spiritus autem ſanctus operatur, inquit, intrinſecus, vt valeat aliquid medicina quæ adhibetur extrinſecus: alioquin, etiamſi Deus ipſe vrens creatura ſibi ſubdita in aliqua ſpecie humana ſenſus alloquatur humanos, ſiue illos corporis, ſiue illos, quos iſtis ſimillimos habemus in ſomnis; nec interiori gratia mentem regat atque agat; nihil prodeſt homini omnis prædicatio veritatis. Gratia autem quæ voluntatem agit, vt conſentiat, tantum diſtat à lege promittente, imò & à quocunque alio auxilio, ſiue interno, ſiue externo ſolum inuitante, exhortante, comminante, aut terrente, vt de ea non dubitet Auguſt. affirmare de geſt. lib. Pelag. cap. 3. Qui enim agitur, agere aliquid ipſe vix intelligitur. Non dicit, vix agit, ſed, vix agere aliquid intelligitur. Vbi minime vult hominem ex gratia operantem nihil agere, vt patet ex ſerm. 6. de verb. Apoſt. ubi ait: *Dicit mihi aliquis, Ergo agimus, non agimus. Reſpondeo, imò & agis; ſi à bono agaris. Spiritus enim Dei qui te agit, agentibus adiutor eſt; ipſum nonien adiutoris præſcribit tibi, quia & tu ipſe aliquid agis. Agnoſce quid peſſis; agnoſce quid conſpexis, quando dicis: Adiutor meus eſto, ne derelinquas me: Adiutorem vtrique inuocas Deum. Nemo adiuuatur, ſi ab illo nihil agatur. Et in lib. de corrept. & gra. cap. 2. Aguntur enim vt agant, non vt ipſi nihil agant.**

C 5. Sed ſupradicta expoſitione gratiæ propriæ Chriſti omiſſa, in qua ille Commentarius cum Pelagianis conuenit, admonendum eſt, ipſum alio etiam modo penitus euacuare gratiâ Chriſti, vt patet ſuper caput nonum ad Rom. §. *Ex perſona contradicentis.* Et §. *Ita & Deus, & §. Qui omnes ſaluos vult, manente iuſtitia.* In quibus locis manifeſtè ponit meritum ante gratiam, & conſequenter illud deſtruit: *Si autem gratia, iam non ex operibus; alioquin gratia iam non eſt gratia: quia negat Deum alicui gratioſum eſſe, aut ei miſereri, niſi præcedat in eo, cui miſeretur aliqua iuſtitia: æqua enim lance pendit operationem Dei, ſiue miſerentis, ſiue indurantis, vt ſicut ad indurationem necelle eſt præcedat meritum indurati, ſic & ad miſericordiam, etiam eam, qua quis ad fidem vocatur, necelle eſt antecedit aliquod meritum, ſaltem bonæ cogitationis, eius cuius Deus miſeretur: vt patet ex illa eius definitione de vocatione ſuper illa verba. Quos prædeſtinauit, hos & vocauit. Vocare, inquit, eſt cogitantem de fide adiuuare aut compungere eum quem ſciat audire. Sed ipſum vltèrius audiamus in ſupradictoparagrapho ſuper illa verba, *Igitur cuius vult miſeretur, & quem vult indurat: Ex perſona contradicentis, inquit, loquitur, non quaſi putet Deum neglecta iuſtitia alicui gratioſum vt vnâ à partibus accipiat; alteram reſpuat, hoc eſt vnum compungat vt credat, alterum induret ne credat.**

6. Et prædictam ſuam intentionem contra gratiam Dei ſtabiliendo, & comparisonem illam figuli ab Apoſtolo adductâ, Deo adaptando, ſic paulo inferius concludit: *Ita & Deus, cum omnes & vnâ & eadem maſſa ſimul in ſubſtantia, & cuncti peccatores, alij miſeretur, & alterum deſpicit, non ſine iuſtitia. In figulo enim ſola voluntas eſt; in Deo, voluntas cum iuſtitia. Scit enim cuius debeat miſereri. Hæc ſunt huius Commentarij verba, quæ commodius in ſequenti capite examinantur.*

DECLARATVR QVOMODO
predictus Commentarius predestinationem
Diuinam destruat, eam ad solam præsien-
tiam reducendo; atque adeo scandalum
Crucis euacuando.

CAPVT IX.

IN istis igitur Pelagianis principiis, istorum
 author Commentariorum fundatus, explicat
 consequenter ad suum sensum ea quæ adducit
 Apostolus ad profundissimum Diuinæ præde-
 stinationis Mysterium, mundo prædicandū; de
 Dei præscientia; ad eam omnia reducens; & que
 ad ipsam præparationem: quam sic definit ibi-
 dem: *Præparare autem vnumquemque, est præscire*
quid futurum sit. Vt secundum ipsum nihil sit
 prædestinare, quam, eos qui omnem gratiam, &
 misericordiam etiam vocationis ad fidem, bene
 operando præueniunt, præscire Deum quid à
 se futuri sint: *Scit enim Deus,* inquit, *vbi supra,*
cui debeat misereri, & nulli neglecta iustitia gra-
tiosus est, vt vnum è duobus paribus accipiat, alte-
rum respuat. Ergo, si scit Deus cui debeat mise-
 reri, vt nulli gratiosus sit, neglecta iustitia, seu
 sine iustitia, tota eius misericordia & gratia
 erit ex iustitiæ debito: ergo tota illa, quæ dici-
 tur esse eius gratia, nõ erit vera gratia, id enim
 quod ex iustitia boni operis, seu voluntatis gra-
 tiam præuenientis debetur, nullo modo gra-
 tia Christi esse potest, *Ei enim qui operatur, merces*
non imputatur secundū gratiam, sed secundum debitū:
Et, Quis prior dedit illi, & retribuetur ei: nec conse-
quenter misericordia: quia hæc nunquam me-
rito quod misericordia, aut gratia non est, da-
tur, vt recte August. de gratia & libero arbitrio
capit. nono. Si igitur vera misericordia est, gra-
 tuita esse debet: Deus ergo, qui secundum hunc
 Commentarium, semper seruat æqualem iusti-
 tiam, tam in miserando, quā in respuendo aut
 despiciendo, quia miseretur eius, cuius præ-
 sciens est, quod misericordiam ei ex iustitia da-
 turus est, sicut iuste indurat eum, cuius præsciens
 est, quod bene operaturus, vel reuersurus ex
 iniquitate non sit, nullū verè prædestinat, quod
 asserere blasphemum esset: eos enim homines
 tantum Deus prædestinat, teste Aug. de præde-
 stinatione Sanctorum, capit. nono, qui ipso do-
 nante sumpturi sunt fidem, quales esse non pos-
 sunt ij quibus nulla gratia, aut misericordia da-
 tur, nisi ex iustitia, quia eorum fides & opera
 Dei dona esse non possunt, cum nullam à Deo
 recipiant verā, seu gratuitam gratiam, aut mi-
 sericordiā, quæ sola, fidē aut opera bona donat
 sed gratiā aut misericordiam, quæ debita affir-
 matur, quia ex iustitia redditur, non donatur.

Qui præde-
 stinationem
 ad solam
 præscientiā
 operum vo-
 luntatis cū
 Pelagianis
 reducit,
 illam pror-
 sus euacuat
 iuxta Au-
 gustinum.

2. Deus ergo eos, qui sic prædestinati vocan-
 tur, tantum præscit non prædestinat, vt visum
 est, & patet ex illo August. ibi supra de præde-
 stinatione Sanctorum: *Sed vtrum,* ait: *prædicato*
sibi Christo, à seipsis habituri essent fidem, an Deo
donante sumpturi, id est vtrum eos tantummodo præ-
scierit, an etiam prædestinavit Deus, &c. In nullo
 igitur à Pelagianis, de sententia prædestinatio-
 nis, iste Commentarius differt, qui veram gra-
 tiam & misericordiam destruit, vnde prædesti-
 nati vasa misericordiæ ab Apostolo vocantur,
 quique prædestinationem in præscientia tan-

Atum ponit, vt Pelagiani ponebant. Sicut ex Au- Ro. 9. 23.
 gust. capite decimo octauo de prædestinatione
 Sanctorum, his verbis patet: *Præsciebat ergo, ait*
Pelagianus, qui futuri essent Sancti & immaculati
per liberæ voluntatis arbitrium: & ideo eos ante mun-
di constitutionem, in ipsa sua præscientia, quales fu-
turos esse præsciebat, elegit, ergo inquit, antequam
essent, prædestinans filios, quos futuros Sanctos, im-
maculatosque præsciebat, vique ipse non fecit, nec se
facturum, sed illos futuros esse præuidit. Ecce
 quam familiare fuit Pelagianis sic prædestina-
 tionem explicare, vt nihil aliud esset quam præ-
 scientia bonorum operum, quæ homo ex se ha-
 biturus esset, non Deo donante sumpturus:
B quos in hoc iste Commentarius sequitur.

3. Dici posset hunc Commentarium in hoc à *Commenta-*
 Pelagianis differre, quod requirat gratiam & *rius iste ab*
 misericordiam Dei, quamuis conatum hominis *errore illo*
 subsequentes, sine quibus opera pia non fiant, *liberari con-*
 atque ideo ipsum non affirmare Deum non fa- *tenditur.*
 cere illa opera, sed liberum arbitrium, vt Pelag.
 affirmabant, imò contrarium potius affirmare:
 cum ea sine misericordia Dei non fieri docet.

4. Sed ad hoc responderi potest, hominem ex *Euacuatur*
 se habiturum, non Deo donante sumpturum *isthæc excu-*
 opera quæ sunt à libero arbitrio sine vera, hoc *satio.*
 est gratuita gratia; quamuis dicerentur non fie-
 ri sine auxilio, quod eis desuper deberetur, vt
 patet ex Pelagianis, qui vbique ab Ecclesia iu-
 dicati & conuicti sunt posuisse opera pia in li-
 bero arbitrio, & quod ex seipso homo illa ha-
 beret; quamuis ad eadem opera facienda gra-
 tiam Dei, quæ gratuita non esse conuinceretur,
 quia hominis conatum præsupponere dicere-
 tur, requirebant. Quod patet ex verbis Pelagia-
 norum apud August. libro secundo ad Bonifa-
 cium capite nono, aliàs decimo. *Quid ergo quod in*
consequentibus vbi ea quæ ipsi sentiunt, commemorant,
dicunt se confiteri, gratiam quoque adiuvare vniuscui-
usque bonum propositum; non tamen reluctanti stu-
dium virtutis immittere? Ad idem citari possunt
 illa Iuliani verba, apud August. libro primo ad
 Bonifacium capite 18. & 19. *Hominem in bono*
opere à Dei gratia semper adiuvare defendimus.
 Cui ibidem opponit Augustinus, *Vos autem in*
bono opere sic putatis hominem adiuvare gratia Dei,
vt in excitanda eius ad ipsum bonum opus volunta-
te, nihil eam credatis operari. Quod satis ipsa
tua verba declarant. Cur enim non dixisti hominem
Dei gratia in bonum excitari; sicut dixisti, in ma-
lum diaboli suggestionibus incitari? Sed dixisti in bo-
no opere à Dei gratia semper adiuvare; tanquam pro
meritis videlicet voluntatis bonæ, vt reddatur debita
gratia, non donetur indebita; ac sic gratia, iam non
fit gratia.

Aug. li. 1.
 ad Bonif.

5. Conuincitur igitur, hunc Commentarium
 docere hominem ex se habere opera pia, licet
 ad ea requirat gratiam, ipsa opera seu vile sub-
 sequentem, talis enim gratia, vera gratia esse
 non potest, quia, vt bene Augustinus de peccato
 Originali capite vigesimo quarto, etiam anti-
 quorum iustorum corda eadem mundabantur mediato-
 ris fide, & diffundebatur in eis charitas per Spiritum
 sanctum, qui vbi vult spirat, non merita sequens, sed
 etiam ipsa merita faciens. Non enim Dei gratia,
 gratia erit vllò modo nisi gratuita fuerit omni
 modo.

Gratia non
 sequitur me-
 ritum nuda
 voluntatis,

6. Dicitur adhuc hunc Commentarium non
 euacuare veram gratiā, quamuis docet volun-
 tatem humanam, eam præuenire, quia non do-
 cet actum voluntatis gratiam præuenientis, esse
 euacuatur.

Alius mo-
 dus excusa-
 di predictū
 Commenta-
 rium eua-

meritum gratiæ, vt Pelagiani dicebant teste Augustino in verbis iam citatis. Sed contra hoc est quod ille Commentarius aperte affirmat Deum nemine se exhibere gratiosum, neglecta iustitia, & eum scire, cui debeat misereri. Ergo si gratia aut misericordia est debita, & datur semper ex iustitia, ideò erit, quia meritum hominis supponit.

Si voluntas
in aliquo pio
opere gratia
antecederet,
illa gratiam
mereretur.

Rom. II.
fin.

August.
li. I. retr.

Paulo
post init.

7. Et verè, quomodocumque hic Commentarius voluntatem hominis in aliquo conata vel opere pio gratiam actualem Dei antecedere dicat, cauere debet ne ipsam Dei gratiam euacuare forte conuincatur, quia non erit, vt videtur, gratuita aut donata, sed retributa: iuxta illud inuictissimum Apostoli, *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei*. Ad quod testimonium Apostolicum respiciens Augustinus libro primo retract. capite nono: *Voluntas ergo, ait, ipsa, nisi Dei gratia liberetur à seruitute, qua facta est serua peccati, & vt vitia saperet adiungetur, rectè pieque viui à mortalibus non potest; & hoc diuinum beneficium, quo liberatur, nisi eam prænuerit, iam meritis eius daretur, & non esset gratia, quæ utique gratis datur*. Et libro quarto contra Iulianum, capite tertio. *Non tamen, vt eius bona voluntas possit præcedere præter gratiam, ne vel ipsam prior det, vt retribuat ei, ac sic gratia iam non sit gratia, dum non datur gratuita, sed redditur debita*. Et libro secundo ad Bonifacium, capite octauo: *Si sine gratia Dei per nos incipit cupiditas boni: ipsum ceptum erit meritum, cui, tanquam ex debito, gratia veniat adiutorium, ac sic gratia Dei non gratis donabitur, sed secundum meritum nostrum dabitur*.

Concil.
Araus.

Prædesti-
natio non
est sola præ-
scientia.

August.
tract. 86.
in Ioan.
circa me-
dium.

August.

Ephe. I. 3

8. Hæc tria testimonia clarè demonstrant, August. firmiter sentire voluntatem fore gratiæ meritum, si ea admittatur in aliquo conatu, vel opere pio, ipsam gratiam Dei antecedere. Constat igitur hunc Commentarium, quamuis gratiam & misericordiam requirat post conatū voluntatis ad bene operandum, ponere forte ipsa pia opera in ipsa hominis voluntate, vt ea ex se habeat, & non à Deo donata sint atque adeò forsan reducere cum Pelagianis totam prædestinationem ad solam præscientiam, & si ita est, docere consequenter, velit nolit, nullum opus pium hominis, esse donum Dei: & ita tandem scandalum Crucis euacuare. Quia vt rectè Araus. Cano. vigesimo primo, post Augustinum: *Si ex natura iustitia: Christus gratis mortuus est*.

9. Contra hanc ergo doctrinam, quæ prædestinationem, solam præscientiam facit, audienda sunt Beatissimi Augustini dup cælestia Oracula, quæ pectoribus Christianis semper firmiter inherere debent. Primum, ex Tractatu 86.

in Ioan. Hic certe vacat vana illorum ratiocinatio; tract. 86. qui præscientiam Dei defendunt, contra gratiam Dei, in Ioan. & ideò dicunt nos electos ante mundi constitutionem, quia præscipit nos Deus futuros bonos, non seipsum nos facturum bonos. Non hoc dicit, qui dicit, Non vos me elegistis, quoniam si propterea nos elegisset, quia bonos futuros nos esse præscierat, simul præscisset, quod cū nos fuisset prius electuri. Nō enim electi sunt quia boni fuerunt, qui boni non essent, nisi electi essent, alioquin gratia iam non est gratia. Secundum Oraculum est in libro de prædestinatione Sanctorum, capite decimo octauo: *Intueamur ergo, ait, verba Apostoli, & videamus vtrum nos propterea elegerit ante mundi constitutionem, quia sancti & immaculati futuri eramus, an vt essemus? Benedictus, inquit, Deus & Pater Domini nostri IESU Christi, qui nos benedixit in omni benedictione in cælestibus, in Christo, sicut*

A elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati: non ergo quia futuri eramus, sed vt essemus. Nempe certum est, nempe manifestum est, ideo quippe tales eramus futuri, quia elegit ipse, prædestinans vt tales per gratiam eius essemus.

10. Exploso igitur isto huius Commentarii sensu de Diuina prædestinatione (quæ semper euacuatur, & ad solam præscientiam reducitur, vt alibi latius; siue gratia voluntatem subsequi, siue etiam antecedere dicatur, nisi sit illa gratia per quam diffunditur Charitas in cordibus nostris, quæ filios promissionis facit, ac consequenter pia opera donat; & quam Beatissimus August. affirmat: *Pelagium sicut confitenda est, nunquam confessum fuisse; quæque ab aliquibus qui totos mos de ea altercante implent, plus forte implicatur, quam secundum mentem Augustini explicatur*) ad alium eiusdem Commentarii sensum Pelagianisticum detegendum transgamus.

B

De gratia Christi c. 30.

OSTENDITVR ILLVM Commentarium euacuare peccatum originale.

CAPVT X.

A Vthor igitur illius Commentarii quamuis admittat cum quibusdam Pelagianis quorum meminit Beatus Augustinus libro 4. ad Bonif. ca. 4. per Adam mortem corporalem ad nos transiisse: explicat tamen illud Apostolicum testimonium: *Corpus quidem mortuum est propter peccatum, quod August. lib. I. de pecc. mer. cap. 4. §. 9. 7. scribit esse euidentissimum ad probandum mortem corporalem propter peccatum fuisse inflictam, de sola morte spiritali hominis, vt forte faueat callidè sensui aliorum Pelagianor. qui similia Scripturæ loca de morte solius animæ interpretabantur: vt colligitur ex eodem Aug. lib. I. de peccat. meritis cap. 2. quia apertè dogmatizabant Adam sic creatum fuisse, vt etiam sine peccati merito moreretur, non pœnâ culpæ, sed necessitate naturæ.*

D

2. Sed si quis forte prædicti authoris intentionem in hoc excusare tentauerit: fateor mihi eam, superiora consideranti esse nimis suspectam, præterquam quod peccatum originale tollere videatur. Nam quamquam supra c. 5. ad Rom. dicat: *Manifestum esse in Adam omnes peccasse quasi in massa* Subiiciens statim: *Ipsæ enim per peccatum corruptus, quos genuit, omnes nati sunt sub peccato*. Ex hoc igitur cuncti peccatores, quia ex ipso sumus omnes. Et iterum super illa verba eiusdem capituli: *Non sicut per vnum peccatum, subdit, vt cum delicto Adæ multi tenentur à morte secunda in inferno inferni. Quamquam (inquam) ista scribat, quæ videntur Apostolo congruere, quæque per se sumpta, sine scrupulo accipi possent catholicè dicta: peccatum tamen quod ex Adam trahimus, sic deinde super cap. 7. explicat, vt nihil aliud per illud intelligere videatur, quam corruptionem solius carnis, siue peccatum in membris habitans, anima vniuscuiusq; ab omni vitio manente illæsa, nisi quando ipse peccat, peccato proprio, legi carnis consentiendo. Propterea (inquit) quia ipsa caro, & non anima ex traduce est, & ex origine carnis peccati. Explicatque ibidem super capite 7. esse sub peccato, nihil*

Idem Com-
mentarius
videtur
destruere
peccatum
originis.
Rom. 8.

10.

E

aliud esse, quàm originem trahere ex Adam, qui prior peccauit, & proprio delicto subiectum fieri peccato: negatque super illa verba. *Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem*: illam condemnationem esse vniuersalem, quia *non solum* (inquit) ex vno, *Adæ peccato condemnantur*, qui in similitudine prauaricationis eius peccauerunt. Consequens igitur est, hunc Commentarium liberos facere infantes, qui sine baptismo ex hac vita decedunt à damnatione, quam omnes homines Scriptura incurrere affirmat ex peccato Adami. Ipsi enim non peccant in similitudine prauaricationis Adæ: soli enim Adulti sic peccant, vt clarè ex Apostolo & August. ibidem colligitur.

Idem Commentarius nullius esse authoritatis ostenditur.

3. Egregius ergo Doctor tot Pelagianismorum adstipulator, ab istis Theologicis citatur ad suam sententiam confirmandam, & ad Beati August. doctrinam infirmendam de damnatione peccato originali debita; quam Pelagiani non minus quàm ipsum originale peccatum respuebant. Quid igitur quæso præiudicij doctrinæ S. Augustini afferre potest, si Pelagianus ille dicat propter peccatum Adæ, paruulos gehennam non morari: aut si Pelagiani hominis autoritas contra doctrinam beati August. valere putatur; vera Christi Domini gratia destruat, ac consequenter Christum gratis esse mortuum dicatur: Sanctorum prædestinatio ad solam præscientiam reducat, non solum gehenna, sed nulla damnatio propter peccatum originale admittatur, atque tandem ipsum originale tanquam fabula irrideatur, & Pelagiana hæresis in suum thronum reponatur? Sed absit tam extrema dementia à cordibus Christianis, à filiis promissionis, à vasis misericordiæ, ab eis qui columnæ & firmamento veritatis fortiter inhaerent, vt non circum ferantur omni vento doctrinæ. Quid igitur restat, nisi vt illud testimonium sub nomine Ambrosij citatum, & Commentarium illum Pelagianisticum, vnde idem testimonium depromitur, in posterum spernamus, & à Beatissimo Ambrosio suspicionem Pelagianæ hæresis propulsemus, qui ex hoc sæculo teste Beatissimo Augustin. lib. 1. contra Iulian. cap. 4. antequam Pelagiani ebullirent, exiuit?

4. Sed hic non est omittendum admonere, si hoc testimoniū in quo asseritur gehennam peccato Adæ non deberi, Sancti Ambrosij esse rectè probaretur; vt inde colligeretur, infantes cum solo illo peccato morientes, esse liberos à pœna ignis, seu sensus (vt Theologi qui hoc testimonium citant, contendunt) parum aut nihil contra nos vrgeret, ipsosque non dissimili argumento conuinci posse, ad ponendum in prædictis paruulis pœnam ignis: quia ipsorum primarij Magistri (vt infra probabimus) apertè docent, peccato in nascentibus ex Adam contracto, gehennam deberi. Omittant igitur in posterum nobis opponere illam autoritatem, cuiuscumque authoris sit, ne eis contrā opponamus autoritatem sui Magistri, & consequenter suam, vnde ipsorum ora obstruamus. (ExcoGITABUNT enim quia vinci nunquam forte patientur) aliquas de gehenna interpretationes (ad saluandum suam doctrinam, saltem strepitu verborum, ab aperta inconstantia) quæ non minus nobis contra ipsos, quàm ipsis contra nos deseruiant.

5. Vt tamen prædictū, quod Ambrosio proba-

uimus supponit testimonium, à Theologis illis celebratum: non tantum ex sola authoris infamatione, aut ex aliis eius assertionibus erroneis solum modo suspectum putetur: examinandum est, an sententia ipsius sapiat Pelagianismum: vel saltem ei faueat; cum dicat: *Mors autem dissolutio corporis est, cum anima à corpore separatur; est & alia mors, quæ secunda dicitur, in gehenna: quam non peccato Adæ patimur: sed eius occasione propriis peccatis acquiruntur.* In quibus verbis vigilantissimè cauendæ sunt insidiæ huius Commentarij, ne labitulum præbere in hoc testimonio permittatur dogmati Pelagianistarum de peccato originali; quia tam non explicat, sed implicat illis verbis, vt potius horrendæ obscuritati studere videatur, quàm se tegat, ne error in eo facile deprehendatur, & simul ambiguitati, vt omnia saluo Pelagiano dogmate exponere posset. Quid est enim, homines non pati mortem secundam gehennæ, peccato Adæ, sed ex eius occasione propriis peccatis illam acquirere, nisi id quod postea, in expositione eiusdem capitis dicit: *Condemnationem, scilicet, ex peccato Adæ secutam, non esse generalem, neque omnes comprehendere, sed eos tantum vno Adæ peccato condemnatos esse, & à morte secunda teneri in inferno inferiori, quia in similitudine prauaricationis Adæ peccauerunt.*

Cauendus in isto Commentariola- tens error Pelagianus.

6. Nullam igitur agnoscit damnationem ex vno Adæ peccato in aliquo, nisi in eo, qui peccat, peccato proprio. Dicit igitur homines propriis solum peccatis esse damnatos, additque ex vno Adæ peccato, seu eius occasione, tum fortè, quia Adam prius peccando, exemplum posteris dedit, tum certè (vt aperte explicat super cap. 7. *Quia ex Adam, qui prior peccauit, originem trahimus, subiecti propriis peccatis, quia corpus habemus concupiscentiæ, quæ ad peccatum stimulat, corruptum, ex vitio anima Adæ; ex quo prius corpus proprium Adæ corruptum fuit, vnde corpora nostra, quæ per originem ex traduce illius corporis descendunt, corrumpuntur, concupiscentiam vt dictum est, trahentia: ad quam (inquit) concupiscentiam Diabolus accedit, tanquam ad suam legem, & manet quasi in peccato peccatum; quia caro iam peccati est, vt decipiat hominem suggestionibus malis.*

7. Ecce clarè quomodo nullum peccatum Adæ in posteris agnoscit iste author, quod non sit peccatum propriæ actionis, in similitudinem scilicet prauaricationis Adæ commissum, præter peccatum quod in membris habitat, & quæ ratione, peccatum propriæ actionis vocat peccatum Adæ, siue delictum proprium paternum (vt ipse ibi loquitur) quia scilicet occasione peccati Adæ committitur, ex quo ad nostra corpora, concupiscentia transit, quæ peccatum propriæ actionis parit. Quid igitur mirum est, si iste author Pelagianus, consequenter ad suum pestiferum dogma, condemnationem ignis in posteris Adæ, non admittat, propter solum peccatum Adæ, ante peccatum propriæ actionis vniuscuiusque. Nunquid ergo ei succensebimus, quia quem immunem putat ab omni delicto & peccati macula, eum à morte secunda gehennæ liberat? nonne ipse sanctissimus Magister clamat epist. 106. *Quemquam vero immeritum, & nulli obnoxium peccato, si Deus damnare creditur; alienus ab iniquitate non creditur.* Cui concordat illa eius alia sententia libro tertio contra Iulianum capite decimo octauo. *Bonus est Deus, iustus est Deus, potest aliquos sine bonis meritis liberare,*

Deus potest
hominem si-
ne meritis
saluare, non
tamen sine
demerito
condemnare.

quia bonus est, non potest quemquam sine meritis dam-
nare, quia iustus est.

8. Non ergo hunc Commentatorem repre-
hendimus, quia putat innocentes & ab omni
peccato immunes, ad pœnas gehennæ à Deo
damnari non posse; quod nos cum Beati Au-
gustini inconcussè tenemus, constrepant licet
multi, absoluto Dei dominio plaudentes, quos
alibi ex propriis Augustini principiis latissimè
impugnauimus: sed eum potius reprehendi-
mus, tum quia ipsam originale peccatum pror-
sus tollere videtur, prout iam ex eius verbis
probauimus, atque adeò in hoc Pelagiano prin-
cipio fundatus, putat falsò & erroneè, omnes
homines esse omninò innocentes ante pecca-
tum propriæ actionis; tum quia dicendo, nulli
posterorum Adæ debitam esse mortem secun-
dam gehennæ propter peccatum Adæ ante pec-
catum propriæ actionis vniuscuiusque (vt in
citato testimonio docet) forte euacuare con-
sequenter videtur peccatum originale in par-
uulis, quos sic à gehennæ obligatione, & per
consequens à morte secunda liberat. Quod vt
evidentius appareat, duo discutere debemus;
primum est, An pœna gehennæ, seu mors se-
cunda gehennæ sit peccato originali, seu ha-
bentibus solum originale debita, quod sequen-
ti capite præstabimus; secundum est vtrum ne-
gant es eam gehennæ mortem paruulis sine Ba-
ptismo morientibus, forte euacuare in eis vi-
deantur peccatum originale, quod postea pro-
sequemur.

OSTENDITVR CLARISSIME
pœnam gehennæ esse peccato
originali debitam.

CAPVT XI.

Duplex est
mors & re-
surrectio
etiam du-
plex.

Prima mor-
tis due par-
tes.

Sed vt dilucidius illud primum in hoc capi-
te prestemus, sitamen diligentius id facere
possimus quam iam hucusque fecimus: recor-
dandum est ex Beato Augustino libro 13. de
Ciuitat. Dei, capite 2. & serm. 162. de tempore
duplicem esse hominis mortem, vt ex Scriptu-
ris Sanctis colligitur: Nosse enim, inquit, debe-
mus, dilectissimi Fratres, duas esse mortes, & duas
essere resurrectiones. Dicitur enim mors prima, dicitur
& secunda. Porro primæ mortis due sunt partes, vna
qua peccatrix anima, per culpam discessit à Creatore
suo; altera, qua iudicante Deo exclusa est per pœnam
de corpore suo. Mors autem secunda, ipsa est cor-
poris & animæ punitio sempiterna. Per mortem ve-
rò secundam, anima solius mali hominis in æternum
cum corpore suo cruciatur. Eodem modo illam du-
plicem mortem explicat vbi supra de Ciuita-
te; Mors igitur, inquit, animæ sit cum eam deserit
Deus, sicut corporis, cum id deserit anima. Ergo
vtriusque rei, id est, totius hominis mors est, cum ani-
ma à Deo deserta, deserit corpus: Ita enim nec ex Deo
viuit ipsa, nec corpus ex ipsa, huiusmodi autem to-
tius hominis mortem, illa sequitur, quam secundam
mortem diuinorum eloquiorum appellat authoritas.
Hanc Saluator significauit, vbi ait, Eum timete qui
habet potestatem, & corpus & animam perdere in
gehennam, quod cum antea non fiat, quam cum anima

A corpori sic fuerit copulata, vt nulla diuersione sepa-
rentur: mirum videri potest, quomodo corpus ea mor-
te dicatur occidi, quæ non ab anima deseritur, sed
animatum sentiensque cruciatur. Hæc Sancti Au-
gustini.

2. Quo constituto; videndum est quam mor-
tem meruerit primus homo peccando; an pri-
mam, secundum eius prædictas partes: mortem
scilicet, tam corporis, quam animæ; an secun-
dam mortem, an vtramque, primam & secun-
dam. Consulamus igitur de hac celebri diffi-
cultate, sapientissimum, sublimissimum, &
excellentissimum Ecclesiæ post Apostolos ora-
culum, Beatissimum dico Augustinum, qui li-
bro suprâ citato de Ciuitat. cap. 12. eandem
quæstionem proponit, & soluit sequentibus
verbis: Cum ergo requiritur, quam mortem Deus pri-
mis hominibus fuerit comminatus, si ab eo mandatum
transgrediretur acceptum, nec obedientiam custodirent:
vtrum animæ, an corporis, an totius hominis, an illam,
quæ secunda dicitur; Respondendum est, omnes. Prima
enim constat ex duabus, vna animæ, altera corporis;
secunda, est omnibus tota. Sicut enim vniuersa terra ex
multis terris, & vniuersa Ecclesiæ ex multis constat
Ecclesiis; sic vniuersa mors ex omnibus: quoniam prima
constat ex duabus, vna animæ, altera corporis: vt sit
prima totius hominis mors, cum anima sine Deo & sine
corpore ad tempus pœnas luit: secunda vero, vbi ani-
ma sine Deo cum corpore pœnas æternas luit. Quando
ergo dixit Deus primo illi homini, quem in Paradiso
constituerat, de cibo vetito: Quacumque die ederitis
ex eo, morte moriemini: non tantum primæ mortis par-
tem priorem, vbi anima priuatur Deo, nec tantum po-
steriorem, vbi corpus priuatur anima, nec solum ipsam
totam primam, vbi anima & à Deo, & à corpore sepa-
rata, punitur: sed quicquid mortis est vsque ad nouis-
simam, quæ secunda dicitur, & quæ est nulla posterior,
comminatio illa complexa est. Hæc omnia Beati
Augustini.

Vtramque
mortem me-
ruit Adam
suo peccato.

3. Tertiò obseruandum est omnes Adæ poste-
ros ex eo per seminalem propagationem des-
cendentes, secluso specialissimo priuilegio pau-
corum excellenter Sanctorum, qui toti Eccle-
siæ noti sunt, nasci cum obligatione eiusdem
pœnæ duplicis mortis, quam Deus commina-
tus est Adamo, quamque ipse postea peccando
incurrit: vt patet ex eodem Sanctissimo Magi-
stro vbi suprâ de Ciuitat. capite 3. & 14. Quam-
obrem, inquit, fatendum est primos quidem homines
peccatores, ita fuisse morte multatos, vt etiam quid-
quid ex eorum stirpe esset exortum, eadem pœnâ teneret-
ur obnoxium. Non enim aliud ex eis, quàm quod ipsi
fuerunt, nasceretur: pro magnitudine quippe culpa il-
lius, naturam damnatio mutauit in peius: vt quod
pœnaliter præcessit in peccantibus hominibus primis,
etiam naturaliter sequeretur in nascentibus ceteris.
Et paulò post: In primo igitur homine per femi-
nam in progeniem transiturum vniuersum genus hu-
manum fuit, quando illa coniugum copula Diuinam
sententiam excepit: & quod homo factus est, non
cum crearetur, sed cum peccaret & puniretur, hoc
genuit, quantum quidem attinet ad peccati & mor-
tis originem. Et capite illo 14. Omnes enim fui-
mus in illo vno, quando omnes fuimus ille vnus, qui
per feminam lapsus est in peccatum, quæ de illo facta
est ante peccatum. Nondum erat nobis singillatim
creata & distributa forma, in qua singuli viuerem-
us, sed iam natura erat seminalis, ex qua propa-
garemur, quæ scilicet propter peccatum vitata, &
vinculo mortis obstricta, iustæque damnata, non

Adæ posteri
nascuntur
cum obliga-
tione pœnæ
duplicis
mortis.

August.
de Ciuit.

alterius conditionis homo est ex homine nasceretur: ac per hoc à liberi arbitrij malo usu, series huius calamitatis exorta est, quæ humanum genus, origine deprauata, velut radice corrupta, usque ad secundæ mortis exitium, quæ non habet finem, solis eis exceptis, qui per gratiam Dei liberantur, miseriæ connexionem perducit. Idem habet sermone superius citato. Vtraque ergo (inquit) mors omnem hominem tenebat obstrictum; quia naturæ transgressio vnumquemque peccatis propagat obnoxium.

Ser. 262.
de temp.

Quædam
responsio
reijciuntur.

dicto c. 5

4. Nec hic responderi potest Augustin. velle, omnes nasci de facto, quando nascuntur obnoxios primæ mortis, & etiam secundæ; sed si ad ætatem maiorem peruenierint, in qua Deum peccando, peccato propriæ actionis, deserunt. Huic enim euasioni manifeste aduersantur illa verba: *Ut quod pœnaliter præcessit, in peccantibus hominibus primis, etiam naturaliter sequeretur in nascentibus cæteris.* In quibus verbis non intendit August. docere obligationem vtriusque mortis primæ & secundæ sequi posteros Adæ ex necessitate naturæ humanæ secundum se, seu ex principiis eius essentialibus, aut non esse pœnaliter in eis, vtrumque enim in doctrina August. & veritatis falsum esset, vt sæpe alias ostendimus, sed solum affirmat obligationem vtriusque mortis esse in primis parentibus pœnalem, quia eis inflicta est propter peccatum; non autem naturalem; quia cum illa obligatione ab initio conditi non fuerunt, esse verò in eorum posteris, non solum pœnalem, sed & naturalem, quia cū illa nascitur omnis homo, quo modo loquitur de concupiscentia, lib. 4. contra Iulian. cap. 9. *Ego autem non dico, vt me dicere affirmas, naturale non esse sine quo natura non est: sed dico naturale appellari vitium sine quo nunc natura humana non nascitur; quæ tamen sic instituta non est ab initio: & lib. 5. contra eundem, capit. 5. Quod autem nunc agitur, naturalem esse libidinem, & ego dico, quia cum illa nascitur omnis homo; & tu multo amplius, qui dicis, quod cum illa sit conditus primus homo.*

Pœna peccati Adæ ad posteros transiit eadem quæ ipse sibi meruit.

Eiusdem
capit. 3.

Ex eodẽ
cap. 3.

5. Igitur ex supradictis verbis aperte cõuincitur, secundum mentem Beati Augustini totum quod præcessit pœnaliter in primis hominibus, & sequenter obligationem vtriusque mortis, primæ & secundæ, esse naturaliter, hoc est, à natiuitate in nascentibus cæteris. Et hoc manifeste significant illa alia verba; Sed eosdem primos peccatores ita fuisse morte mulctatos, vt etiam quidquid eorum stirpe esset exortum, eadem pœnâ teneretur obnoxium. Non enim aliud ex eis, quam quod ipsi fuerint, nasceretur. Hocque clare innuunt alia illa verba supra citata: *In primo igitur homine, &c. vt consideranti ea facile patebit Idem significant illa verba cap. 14. supra citata, quæ nullum alium sensum admittunt: Sed iam natura erat seminalis ex qua propagaremur, quæ scilicet propter peccatum vitata, & vinculo mortis obstricta instæque damnata, non alterius conditionis homo ex homine nasceretur; ac per hoc, à liberi arbitrij malo usu, series huius calamitatis exorta est, quæ humanum genus origine deprauata, velut radice corrupta, usque ad secundæ mortis exitium, quæ non habet finem, solis eis exceptis, qui per gratiam Dei liberantur, miseriæ connexionem perducit.* Hæc August. Ergo nullus ex nascentibus qui per gratiam Dei non liberantur, caret secundæ mortis obligatione.

6. Tandem, totum hoc, obligationem scili-

cet, non solum primæ mortis, sed etiam secundæ, comitari peccatum originale, probatur liquidissimè ex aliis Augustini verbis cap. 3. supra citato, vbi loquens de peccato originali, subiicit: *A quo peccati vinculo, si per mediatoris Christi gratiam soluantur infantes: hanc solam mortem perpeti possunt, quæ animam seiuungit à corpore, in secundam verò illam, sine fine pœnalem, liberati à peccati obligatione, non transeunt.* Quid clarius, quam habentes solum originale, non liberati à secundæ morte, si moriantur, nisi antè per gratiam Christi à peccati originalis vinculo redimantur. Huius autem obligationis omnium eorum, qui peccato originali inficiuntur, ad subeundam pœnam æternam, quæ cum secundæ morte gehennæ coincidit (vt statim dicemus) si non liberantur, idem Magister rationem reddit lib. 21. de Ciuit. cap. 12. vt supra ostendimus.

Obligatio primæ & secundæ mortis comitatur peccatum originale. In fine.

7. Accedit ad supra dicta testimonia, auctoritas Theologorum quos impugnamus, qui aperte fatentur, gehennam, quæ est secundæ mors (vt infra videbimus) deberi peccato, quod ab Adamo contrahitur. Quærentes enim, vtrum pueri in statu innocentie nati, fuissent in iustitia confirmati, atque partem negantem amplectentes, illud Beati Gregorij testimonium sibi obijciunt: *Si Parentem primum nulla peccati putredo corrumperet, nequaquam ex se filios gehennæ generaret.* Ad quod respondent, idèd Sanctum Gregorium hoc dixisse, quia si Adam non peccasset, filij eius nascendo non contraherent ab ipso peccatum, quod est causa gehennæ. Quid manifestius hac istorum confessione, qua confitemur peccatum ex Adamo contractum esse causam gehennæ; & idèd verè dictum fuisse à Gregorio, si Adam in sua innocentia durasset ipsum ex se non generaturum filios gehennæ, quia filij eius non nascerentur, tūc ipso insonte manente, cum peccato, quod ex ipso contraherent, quodque est causa gehennæ. Ergo clarè fatentur, Adamo peccante, sicut de facto peccauit, & filios, qui ab ipso peccatum originale contrahunt, procreante, ipsum generare eos ex se filios gehennæ, ergo negare non possunt peccato originali gehennam deberi. Sed nunc ab alio capite incipiamus.

Idem probatur argumeto ad hominem.

IDEM INTENTVM, Videlicet pœnam gehennæ Originali deberi, Amplius confirmatur.

CAPVT XII.

E Adem veritas ex Augustino & sanctis confirmari potest. Nam certum est in omnes homines, qui non erunt participes resurrectionis primæ, secundam mortem habituram potestatem; vt Augustinus colligit ex illo Apocal. 20. *Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima: in his secundæ mors non habet potestatem.* Sed morientes cum solo originali non sunt participes resurrectionis primæ: ipse enim participes illius resurrectionis est, teste August. li. 20. de Ciuit. cap. 6. & 9. *Qui non solum à morte, quæ in peccatis est, reuiuiscit; verum etiam in eo quod reuixit, remanebit.* Ergo in morientes cum solo

Qui non erit princeps primæ resurrectionis, erit necessarius mortis secundæ obnoxius. Apocap. cap. 20. vers. 6. August.

*Sicut quidā
sine propriis
meritis mi-
sericorditer
ex massa
dānationis
liberantur,
ita in eadem
ali j iustissi-
me manent
aeternis pœ-
nis additi.*

Rom. 5. originali secunda mors habebit potestatem.
2. Et verè ut ex Aug. colligitur lib. 6. contra
Julian. capit. 4. importunè satis contenderetur
figulum sicut facit misericorditer multa vasa
honoris ex massa damnata, qui sine proprio re-
cte facto erunt participes secundæ resurrectionis,
ac gaudij sensibilis; non posse similiter ius-
tè facere ex eadem massa damnata, multa vasa
contumeliæ, qui sine proprio malefacto erunt
participes secundæ mortis, siue doloris sensibi-
lis; quia scilicet non liberantur à massa illa, quæ
significatur secundum August. lib. 1. operis im-
perfecti numero 126. cum dicitur: *Ex vno omnes
in condemnationem*: quæ certè condemnatio, de
qua Scriptura tam sæpè loquitur, concidit cum
illa vera morte, de qua Dominus loquebatur:
Ioan. 8. *Mortem non videbit in æternum*; Super quæ verba
August. tract. 43. in Ioan. Cum ergo & moriturus
loqueretur quid sibi vult quod ait, *Qui sermonem meum
seruauerit, mortem non videbit in æternum*: nisi quia
videbat Dominus aliam mortem, de qua nos liberare
venerat: mortem secundam, mortem æternam, mortem
gehennarum, mortem damnationis cum Diabolo &
Angelis eius. Ipsa est vera mors quæ pœna æter-
na vocatur; quia ad mortem primam, & con-
sequenter ad pœnam temporalem pertinet quic-
quid anima sine Deo & sine corpore ad tempus,
hoc est, vsque ad extremum iudicium luit: vt
colligitur ex Augustin. lib. 21. de Ciuit. capit.
13. & lib. 13. cap. 2. & 12. & sæpè alias. Supra-
dictis congruit illud Augustin. vbi suprâ, de
August. Ciuitate: & idè cum dies venerit quo fiet & cor-
porum resurrectio: non ad vitam de monumentis pro-
cedent, sed ad iudicium; ad damnationem scilicet,
quæ secunda mors dicitur. Et in Enchirid. cap. 92.
Neque enim fatigare nos debet incerta eorum habi-
tudo vel pulchritudo, quorum erit certa & sempiterna
damnatio. Nec moueat quomodo in eis erit corpus in-
corruptibile, si non mori non poterit: Non est enim vera
vita, nisi vbi foeliciter viuatur: nec vera incorruptio,
nisi vbi salus nullo dolore corrumpitur. Vbi autem in-
foelix mori non finitur; (vt ita dicam) mors ipsa non
moritur, & vbi dolor perpetuus non interimit, sed af-
fligit, ipsa corruptio non finitur. Hæc in Sanctis Scri-
pturis secunda mors dicitur, quam Saluator secun-
dum eundem Augustinum libro 13. Ciuit. cap.
2. significauit quando ait: *Eum timete qui habet
potestatem & corpus & animam perdere in gehennam*.
Vnde reprobi filij perditionis vocantur, quos
propterea Augustinum sæpè perditos appellat:
Sola enim gratia (inquit in Enchirid. capit. 99.
redemptos discernit à perditis, quos in vnâ perdi-
tionis concreuerat massam ab origine ducta causa com-
munis.

*Rom. 5.
Legè B.
Aug. 11; de
diuersis
affluentem
diē passionis
S. Cyprian.
ab Ecclesia
celebrari,
non autem*

3. Ex his igitur Scripturarum & Augustini
solidissimis principiis manifestissimè constat,
Adamum peccando primum illud magnum pec-
catum quo naturam humanam in deterius mu-
tauit, meruisse sibi vtramque mortem, primam
& secundam, omnesque eius posteros, qui ab
eo per seminalem propagationem descendunt,
quia in eo omnes fuerunt, quando diuinam sen-
tentiam suæ damnationis excepit, eidem obli-
gationi vtriusque mortis, primæ & secundæ (vt
verum sit, *Ex vno omnes in condemnationem*) ex se
nascendo subiaccere: imò de facto obnoxios ef-
se: excepto paucorum priuilegio supra memo-
rato, eorum scilicet qui vel in vtero sanctificati
sunt, vel qui per mirabilem gratiæ omnipoten-
tis anticipationem, Sancti concipiuntur; quod
vltimum soli Beatissimæ Virgini ex supradictis

A filiis Adam contigisse Ecclesia soli ei, & nulli
alteri Conceptionis festum celebrando, signifi-
cat. Igitur infallibile est infantes Adæ posteros,
qui ex hac vita sine baptismo discedunt, quia à
peccati vinculo per gratiam non liberantur, in
mortem illam secundam sine fine pœnalem tran-
sire, iuxta obligationem communem in nascen-
tibus contractam, qua perditur corpus & anima
in gehennam, secundum Saluatoris dictum su-
pra citatum; eā enim morte corpus, non ab ani-
ma desertum: sed animatum sentiensque, (vt rectè
suprà Augustinus) cruciatur.

4. Nullam enim aliam mortem secundam in
Scriptura aut August. aduersarij inuenient, qua
omnes damnati sine fine, siue in æternum, pu-
nientur: vt colligitur ex illo Euangelij loco, &
patet ex Apoc. Ioan. in qua sola, ni fallor, defini-
tur, quid sit secunda mors, quam omnes damna-
ti, seu qui non fuerint in lib. vitæ, siue qui non
erunt participes primæ resurrectionis patientur
post iudicium: & Infernus (inquit cap. 20. Apoc.)
& mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors se-
cunda. & cap. 21. In stagno ardenti igne & sulphu-
re, quod est mors secunda. Stagnum ignis vocatur
mors secunda, quia causat mortem secundam,
illam scilicet punitionem æternam corporis &
animæ: vbi causa vocatur nomine effectus, sta-
gnum mors, de qua morte Augustinus in Enchi-
C loco supra citato, Vbi autem (ait) infelix mori non
finitur: vt ita dicam mors ipsa non moritur: & vbi do-
lor perpetuus non interimit, sed affligit: ipsa corruptio
non finitur. Hæc in scripturis sanctis secunda mors di-
citur. Nec prima tamen mors, quæ suum corpus ani-
ma relinquere cogitur nec secunda, qua pœnale cor-
pus animam relinquere non permittitur, homini
accidisset, si nemo peccasset. Et libr. 21. de Ciuit.
cap. 3. Non enim nulla, sed sempiterna mors erit, quan-
do nec viuere anima poterit, Deum non habendo: nec do-
loribus corporis carere, moriendo. Prima mors animam
volentem pellit de corpore: secunda mors animam no-
lentem tenet in corpore: ab vtraque tamen morte com-
muniter id habetur, vt quod non vult anima, de suo cor-
pore pariat. & lib. 19. cap. 28. Eorum autem qui
non pertinent ad istam ciuitatem Dei, erit è contrario
misericordia sempiterna; quæ etiam secunda mors dicitur:
quia nec anima ibi viuere dicenda est, quæ à Dei vita
aliena erit; nec corpus, quod æternis doloribus subiace-
bit. Ac per hoc ideo durior ista secunda mors erit, quia
finiri morte non poterit, & lib. 13. cap. 2. Verum
in damnatione nouissima, quamuis homo sentire non de-
sinat: tamen quia sensus ipse, nec voluptate suauis, nec
quiete salubris, sed dolore pœnalis est, merito mors est
potius appellata, quam vita: ideo autem secunda,
quia post illam primam est, qua sit coherens di-
remptioni naturarum, siue Dei & animæ, siue animæ &
corporis.

E 5. Admittatur ergo (vt verificetur, *Ex vno
omnes in condemnationem*, paruulos sine liberatio-
ne à vinculo originalis decedentes cruciari
atque perdi post iudicium, mortē secunda: &
consequenter gehenna; aliam mortem secun-
dam sacræ litteræ & Augustinus non agnos-
cunt; aut animose atque apertè prædicetur, con-
tra supradictum illud, ab his tamen admissum,
Adam videlicet ex se filios gehennæ generare,
eos non solum à morte secunda, sed etiam à mor-
te prima totius hominis qua anima Deum de-
serens, non solum à corpore suo, sed etiam à
Deo vita sua pœnaliter separatur, esse omnino
immunes. Ista enim idè verè prima totius ho-
minis vocatur, quia illam secundam antecedit,

*diē natiuitatis, quia
in eo traxit
originale
peccatū: vt
inde minime
cuncteris,
non solum
natiuitatem
Virginis
quam fide-
les non con-
tinuò ab
eius obitu,
vt patet ex
lib. 30. hom.
44. sed post
aliquos sa-
cula Deo
disponente
celebrare
cæperunt,
verum &
eius Con-
ceptionem,
quæ Christi
Ecclesia nō
statim ab
initio, sed
tempore à
Diuina præ-
uidentia
præordinato
colere capit
ac Dei bene-
ficio iam
nullo con-
tradictore
audente, se-
sto speciali
per orbem
Christiani
colit, immen-
sulatam
predicare.
Nullā esse
aliam secun-
dam mortem
præter sta-
gnum ignis
æterni, pro-
batur ex
ser. & Au-
gustino.
Cap. 92.
Cap. 93.*

diuina lege sequunturam. Quod si semel asseritur Pelagiana hæresis triumphabit, quæ nullā damnationem in paruulis admittebat. Quis igitur tantæ euentiæ, tanta authoritatum ac rationum contestatione munita, in posterum contradicet, nisi qui procliuior erit quærere potius quid contra ea respondeat, quæ eius coniecturæ, in quam semel irrui, obiciuntur, quàm retractare id, quod retractandum esse tam efficaciter probari videtur.

**INDAGATUR AN ILLE COMMENTARIUS PÆNAM GEHENNA ORIGINALI DEBE-
RI NEGANS, OMNESQUE IN HOC ILLUM SEQUENTES,
EUACUENT FORTE ORIGINALE? ALIÆQUE OPINIONES
APUD QUOSDAM CELEBRES, DISCUTIUNTUR.**

CAPVT XIII.

Hoc igitur primo ex duobus, quæ superius promissimus, stabilito ac retento: Secundum, quod disceptare polliciti sumus, nunc venit discutiendum, an qui scilicet paruulos sine baptismo morientes, cruciari morte secunda gehennæ negat (vt supradictus Commentarius, ac multi post eum negant:) euacuet forte consequenter in eis, velit nolit, peccatum originale; quod sic breuiter inuestigari potest. In supradictis copiosè satis ostendimus mortem secundā: ex Diuina iustitia esse debitam peccato originali, ac per consequens, illam mortem deberi omnibus, qui in eo peccato ex hac vita decedunt: simulque probauimus sacras paginas & beatissimum Augustinum, nullam aliam mortem secundam agnoscere; nisi perpetuum cruciatum animæ simul & corporis in gehenna: iudicet ergo lector, an qui negat paruulos ex hac vita sine liberatione gratiæ exeuntes, ad cruciatum gehennæ peruenire; velit nolit, etiam neget mortem secundam esse eis debitam, & per consequens, an non euacuare forte in eis videatur originale; quod sine tali debito, seu merito, secundum supradicta scripturarum & August. (vt arbitror) solidissima principia, in nemine reperiri potest.

S. Prosp. 2. Confirmatur. Nam quamuis Semi-Pelagiani peccatum originale, cum Ecclesia fatebantur, merito id ipsum à Sancto Prospero euacuare censebantur (in Epist. ad Dem. §. Sed hoc eos & libr. 1. de vocat. genti. cap. 42. & sæpe aliàs) quia læsionem naturæ, qui est effectus qui ad illud peccatum secundum scripturas secutus est, negabant; quam etiam læsionem ideo ipsi Pelagiani negabant, ne consequenter inde peccatum originale fateri cogerentur, teste Sancto Leone Epistol. 85. alias 86. An non ergo simili modo, qui mortem secundam (quæ cum pœna æterna reprobi coincidit, quæque ad originale, ex Diuina ordinatione sequitur) in paruulis, qui hinc sine liberatione gratiæ ad aliam vitā transeunt, nō fateatur, velit nolit, conuinci forte videatur, in eis euacuare peccatum originale? Quæ sane consequentia Pelagianos ipsos non latuit vt patet ex Iulian. apud August. lib. 2. operis imperfecti circa medium num. 95. 97. & 99. vbi contendit, ad hominem quasi argumentando, Augustinum euacuare in paruulis peccatum originale, quia scribit lib. 2. de nuptiis & concupiscentia cap. 27. Super illa Apostoli verba, multo magis

A abundauit. Quid est multo magis abundauit: nisi quia Rom. 5. omnes qui per Christum liberantur, temporaliter propter Adamum moriuntur; propter ipsum autem Christum sine fine victuri sunt? contendit (inquit) Iulian. ex illis Augustini verbis fraudulenter intellectis, ipsum euacuare originale, quia non dicit ibi, eos qui per Christum liberantur, semperternè, aut morte secunda, sed morte temporalis mori; Tu (inquit Iulianus) per hoc peccatum Num. ille tuum; id est, traducis, vnam dicis, an duas transisse 99. mortes. Si vnam, & corporalem, vt hic confessus es, constat gratiam Christi antecellere peccato primi hominis, & iam nascitur nemo peccator, quia, sicut supra dixisti, regnum peccati est, vt in secundam homo mortem, id est, in pœnam perpetuam, precipitetur. Cui Augustinus respondet. Ego dixi vna resurrectio. Vide fuisse beatorum, ambas mortes tolli; & istam, ne sit primum anima sine corpore suo; & illam, ne aggrauetur vel 100. affligatur anima, etiam corpore suo. Ex quibus tum Augustini, cum Iuliani verbis constare videtur, fuisse indubitatum, eum qui pœnam mortis secundæ, siue gehennæ peccato originali negaret; conuinci quod peccatum originale euacuet.

3. Quod sane quidam modernus Scholasticus, vir non solum inter modernos non infimæ classis, sed de vniuersa Ecclesia bene meritus, qui prædictos paruulos alibi cum cæteris Scholasticis à gehenna liberos manifestè facit, propter supra citatas authoritates Pontificis Innocentij, & illius Commentarij in Epistolam ad Rom. suæ ac suorum sententiæ immemor, vel suam fortè corrigens: aperte fateretur, affirmat enim authorem quæstionum veteris ac noui Testamenti euacuare peccatum originale, quia in illis quæstionibus docet paruulos Sodomorum, qui in illo incendio perierunt in subuersione Sodomæ, liberos fuisse à gehenna. Verba illius moderni,loquentis de authore illarum quæstionum, sunt hæc, qu. 13. dicit paruulos filios qui vnâ cum parentibus perierunt in subuersione Sodomæ, liberos esse à gehenna, ac per hoc negat iste peccatum originis. Quid clarius? an non idem concedere teneantur Theologi illi qui explicant testimonium Sancti Gregorij supra citatum: Adam non generaturum fuisse filios gehennæ, si ipsum nulla peccati putredo corrumperet; quia non nascerentur (inquiunt) in illo statu homines cum peccato ab Adamo contracto, quod est causa gehennæ? Quia si paruuli morientes sine baptismo futuri sunt immunes à gehenna; quomodo nascuntur filij gehennæ? Quomodo nascuntur cum peccato originali, quod est, etiam secundum ipsos, causa gehennæ, quodque consequenter ipsum habentes, filios gehennæ facit?

E 4. An non igitur corruere forte videantur hinc, quædam ædificia aliarum suspicionum, quæ in quibusdam scholis celebrata sunt, quæque super hoc fragili, ac iam fortè fracto fundamento, superioribus sæculis, à quibusdam authoribus erecta sunt? vt, quod sit limbus ab Inferno distinctus, quod morientes cum solo originali descendunt, vbi nullam sensus pœnam perpetuuntur. Quod impossibile in aliquo reperiri veniale peccatum cum solo originali, sine peccato actuali mortali; ne veniale semper maneat impunitum, quia in Limbo puerorum non est pœna sensus, quæ veniali debetur; nec ad Infernum quisquam detruditur sine peccato actuali mortali. Et inde fieri, primum peccatum ad vsum rationis peruenientis, non posse esse veniale, sed mortale, tenerique vnumquemque ad vsum rationis peruenientem, sub pœna peccati mortalis, statim se conuertere ad Deum.

An qui pœnam sensibilem cruciatum æterni negant originali peccato debent, ipsum peccatum originis prorsus euacuare conuincantur.

Idem fateatur tandem quidam grauis author modernus, & argumeto ad hominem probantur.

Ex supradictis quorundam Theologorum sententiis communia principia taxantur.

An non ista, aduerso illo fundamento immunitatis paruulorum à gehenna, si id sufficienter euersum esse probauimus, concidere forte conuincantur? & an non consequenter cauendum sit ne inde peccatum originale in paruulis fortè conuincatur euacuari, teste supradicto moderno, qui hoc de liberantibus paruulos à gehenna, indubitater affirmat: præterquam quod ea, quæ à quibusdam modernis de illo præcepto primi instantis vsus rationis dicuntur vehementi fortè suspitione euacuandi veram Christi gratiam non carere secundum August. si eius principiis credatur, alibi fusè ostendimus.

DESTRVITVR SENTENTIA
tristitiam à predictis paruulis excludens,
suadeturque illos necessario passuros tristitiam, etiamsi nullam ignis pœnam eos pati fingeremus.

CAPVT IV.

EX supradictis manifestè sequitur, paruulos sine baptismo morientes passuros animæ dolorem, si enim ex adductis à nobis hætenus clarè constat, illos passuros dolorem corporis in gehenna, post iudicium, quis negare poterit eos passuros animæ dolorem? Quæ corpore dolente, non dolere non potest, vt sæpè scribit S. August. præcipuè lib. 21. de ciuit. cap. 3. Si autem, inquit, consideremus diligentius, dolor, qui dicitur corporis, magis ad animam pertinet. Anima enim est dolere, non corporis, etiam quando ei dolendi causa existit à corpore, cum in eo loco dolet ubi læditur corpus: sicut ergo dicimus corpora sentientia, & viuientia, cum ab anima sit corporis sensus & vita; ita & corpora dicimus dolentia, cum dolor corporis nisi ab anima esse non possit. Dolet itaque anima cum corpore, in eo loco eius, ubi aliquid contingit, vt doleat, dolet & sola, quamvis sit in corpore, cum aliqua causa, etiam inuisibili tristis est ipsa, corpore incolumi. Dolet etiam non in corpore constituta, nam utique dolebat Diues apud Inferos quando dicebat, crucior in hac flamma. Corpus autem nec examine dolet, nec animatum sine anima dolet. Et super Psal. 87. In princ. enarrat. Non enim vel ipse qui dicitur corporis dolor, potest esse sine anima, quem inuenitabiliter imminet præcedit mœstitia, quæ solius animæ dolor est. Dolere ergo anima etiam non dolente corpore potest, dolere autem corpus sine anima non potest. Ita ibi August. Quid igitur certiùs quàm animas vnitas corporibus, quæ in æternorum ignium durant tormentis, simul cum suis corporibus hoc experientes, dolere & æternitatem tormentum cogitantes, nunquam finiendam, magnâ mœstitiâ, quæ solius animæ dolor est, cruciari?

E Infantes illi nullum post iudicium, dolorem paterentur æternum, vel internum à gehenna, vel ab horribili aspectu tenebrofi carceris ignei, aut à truculento dæmonum conspectu, siue ab apprehensione perpetuæ seruitutis in qua sub dæmonis potestate serui tenentur: siue ex consideratione æternitatis tormentorum, probatur ex Diuo Augustino illos ex sola amissione regni Cælorum, siue vitæ æternæ passuros, ingentem tristitiam, quæ est solius animæ dolor & eos hæc tristitia carere non posse: Quid igitur, inquit idem Augustinus lib. 6. contra Iulian. cap. 4. tractans de iisdem

A paruulis, eum offenderunt, quos pariter innocentes, mundos, à se ad imaginem suam creatos, innumerabiles ab isto munere alienat, nec eorum voluntatem huius ineffabilis præuenit beneficii largitate separans tot imagines suas à regno suo? Si hoc eis non erit malum, non ergo amabunt regnum Dei tot innocentes imagines Dei. Si autem amabunt, & tantum amabunt, quantum innocentes amare debent regnum eius, à quo ad ipsius imaginem creantur, nihilne mali de hac ipsa separatione patiuntur? nihil ne mali, hoc est, quasi diceret, nihilne doloris, iuxta ea quæ habet lib. 13. ciuit. cap. 2. An quia vita qualiscumque aliquod bonum est, dolor autem malum: ideo nec viuere corpus dicendum est, in quo anima non viuendi causa est, sed dolendi?

B 3. Item sermon. 14. de verbis Apostoli, loquens de eisdem paruulis, probansque contra Pelagianos, eos necessario tritari, ac sic insigniter puniri, etiamsi nullam iacturam paterentur ob baptismum non acceptum, quàm non admitti ad regnum cælorum, vt Pelagiani dogmatizabant, sit scribit: Nam & qui exulant, inquit, viuunt si sani sunt, in doloribus non sunt, nec torquentur, non carceris tenebris affliguntur, hæc illis sola pœna est, non esse in patria. Si amatur patria, magna pœna: si autem non amatur patria, peior est cordis pœna. Paruum malum est in hominis corde, qui societatem non querit sanctorum, qui non desiderat regnum Cælorum, si non desiderat, pœna est de peruersitate: si autem desiderat, pœna est de fraudata charitate. In quibus locis supponit beatissimus Magister tanquam indubitatum, infantes illos amare regnum cælorum, siue beatitudinem, ne alias peruersa naturæ conuincantur, tritarique necessario, quia à re quam amant in æternum separantur.

C 4. Cuius ratiocinationis vis, vt plenius intelligatur, admonendum est, inesse homini naturaliter appetitum, seu voluntatem beatitudinis. Lege de hoc eundem lib. 4. contra Iulian. cap. 3. Neque enim omnes homines, inquit ipse ibidem naturali instinctu immortales & beati esse vellemus, nisi esse possemus. Et lib. 13. de Trinit. à cap. 4. vsque ad decimum, in Enchir. cap. 25. libr. 10. Confessionum, cap. 20. lib. 1. de libero arbit. cap. 14. de natura & gratia cap. 46. de moribus Eccl. Cathol. c. 3. & sapissimè in libris de Ciuit. Dei, maximè libro 14. c. 15. ubi scribit naturam humanam naturaliter expetere, vt mori, falli & offendi omnino non possit, eique sit certum, ita semper futurum, hoc est, beatitudinem appetere.

D 5. Hancque veritatem tam sibi persuasam, ipsi Philosophi gentiles habuerunt, vt Cicero qui ex secta Academicorum fuit, quibus omnia dubia fuerunt vt rectè notauit Aug. ubi supra de Trin. c. 4. cum vellet in Hortensio dialogo ab aliqua re certa, de qua nullus ambigeret, sumere suæ disputationis exordium, asserere non dubitauerit, beati certè, inquit, omnes esse volumus, & hunc beatitudinis appetitum esse à natura hominis inamissibilem, etiam ex peccato, docet idem Author in Ench. c. 25. illis verbis: Quæ tamen natura in malis suis non potuit amittere beatitudinis appetitum, & lib. 22. ciuit. c. 30. Sicut enim prima immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, posse non mori, nouissima erit, non posse mori: ita primum liberum arbitrium, posse non peccare, nouissimum, non posse peccare. Sic enim erit inamissibilis voluntas pietatis & equitatis, quomodo est felicitatis: nam utique peccando, nec pietatem, nec felicitatem tenuimus, voluntatem vero felicitatis, perditam felicitatem perdidimus.

Naturaliter
inest homini
appetitus
beatitudinis

August.

Gentiles
Philosophi
idem agnouerunt.

Infantes
eum solo
orig. peccato
morientes
aliquam
passuros tristitiam
necesse est,
etiamsi nullum
ignis
cruciatum
sentirent.

Non adipis-
ci bonum
concupitum
infert ne-
cessario tri-
stitionem.

6. Quibus sic prenotatis; probatur manifeste rationes Augustini esse efficacissimas ad conuincendum in prædictis paruulis futuram tristitionem ob amissionem regni Cælorum. Illarum enim rationum vis in hoc consistit. Prædicti paruuli amant beatitudinem naturaliter, habentque eius appetitum inamissibiliter; ut ex supradictis constat, & patet in sceleratissimis peccatoribus, in quibus horrenda crimina talem appetitum non dolent; quod etiam Ethnici Philosophi penetraverunt, qui hunc appetitum naturaliter inesse omni homini docuerunt: ergo cum per sententiam iudicis vniuersalis, certo illis paruulis constituerit, se in æternum ad beatitudinem Sanctorum non peruenturos & experientiam cognoscant se nullam beatitudinem habere, ingenti tristitia afficientur: *Qui enim appetit quod adipisci non potest cruciatur: ut recte notauit idem Magister in lib. de moribus Ecclesiæ Cathol. cap. 3. quia ut ipse scribit lib. 21. de ciuit. cap. 2. frustrata cupiditas, siue non perueniendo, quod tendebat, siue amittendo, quod peruenerat, vertitur in dolorem.*

7. Et hæc ratio, procul dubio, suppositis his quæ fide sunt certa, & aliis quæ lumine naturæ sunt nota, manifestè conuincit, ut mirum videri possit, affectum ad propriam coniecturam in aliquo tantum præualuisse, ut à tam manifesta veritate amplectenda, eum impediret. Et quidem, si infantes baptizati ex hac vita decedentes, vehementer gaudent, videntes se frui beatifico bono, quod naturaliter appetunt: nescio quomodo credibile esset, infantes sine baptismo morientes, non horrendè tristari, videntes se in æternum exclusos à bono beatifico, quod naturaliter amant: nisi quis vellet de nouo fingere (contra istos etiam Theologos quibuscum disputamus, qui non hoc, sed contrarium dicunt) eosdem infantes omnino futuros in anima & corpore stupidos, sine aliquo sensu, quales si fuissent; cur in vniuersali iudicio ad audiendam iudicis sententiam apparent? & quare vniuersale recte vocaretur illud iudicium, si ab eo aliquod genus hominum exciperetur.

8. Tandem, ista sententia, quæ paruulis illis quietem ab omni dolore promittit, eos liberat à gehenna: atque aded (teste supradicto moderno, illisque Theologis testibus, qui minus consequenter ad sua principia, quam ad Scripturas, fatentur Adamum generare filios gehennæ, eos, qui ab eo peccatum contrahunt) peccatum originale in eisdem paruulis euacuare videtur.

SATISFIT AVTHORITATI
bus Nazianzi & Pontificis
Innocentij.

CAPVT XV.

Gregor. Nazianz. quem pro se adducunt, nullatenus fauet aduersariis.

1. AD authoritatem illam Gregorij Nazianzeni, dicendum, nihil in ea reperiri posse, quod Theologis illis faueat, ut patebit cumque eam mediocri attentione legenti. Ibi enim quæstionem ex alterius persona sibi dissoluendam proponit: *An baptismi appetitio pro baptismo ducenda sit?* quam ut distinctè terminet, enumerat tria genera hominū, qui baptismum non consequuntur; quorum primi baptismum

non suscipiunt, quia eum aspernuntur; secundi eum differunt, quamquam non contemnendo, propter socordiam, & ad explendas libidines; postremi, qui in tertio genere positi sunt, baptismum non assequuntur, quia eum accipere non possunt vel propter infantiam, vel propter inopinatum & violentum casum; quo efficitur (inquit) *ut ne cupientibus quidem, baptismum consequi liceat.* Hanc inter supradictos differentiam docet iste Sanctus quod primi non solum aliorum scelerum pœnas pendent, sed baptismi contempti. Secundi, etiam pœnas luunt, quia baptismum omiserunt, sed leuiiores, quia non ob contemptum, sicut primi, eo caruerunt: postremi (in quibus sunt infantes, qui à baptismo propter ignorantiam, ut ait, excidunt, & adulti, qui cupientes baptismum accipere, eum suscipere non possunt, quia inopinatè est erepta facultas eum suscipiendi (nec cœlesti gloria, nec supplicii à iusto iudice afficientur, hoc est: Illi, qui cupiunt baptismum accipere, propter hoc suum desiderium, cum baptismum effectu non susceperint, ad cælum, siue ad gloriam non admittentur (quia, quemadmodum (inquit) qui animo tantum & voluntate, non autem re ipsa eadem perpetravit non cœdis damnandus est. Sic ille qui baptismum citra baptismi susceptionem expetiuit, non vim baptismi obtinet) nec infantibus imputabitur ad supplicium, carentia baptismi, quia non improbitate sua, illo caruerunt, sicut primi & secundi. Hac ergo ratione affirmat illos postremi generis, qui cupientes baptismum, quem re ipsa non suscipiunt, cœlesti gloria non afficiendos, & ex eorundem postremorum numero, paruulos ignorantes baptismum, supplicio non afficiendos. Nihil igitur iste sanctus Doctor hic tractat, aut determinat de nostra controuersia: an Infantes scilicet propter originale in quo moriuntur supplicio afficientur propter omissionem baptismi sicut primi illi & secundi, ea de causa supplicio afficientur, propter scilicet baptismi omissionem.

2. Et hunc esse appertum sensum illius Doctoris, constat ex ratione quam ibi subiicit, cur Infantes, & illi alij baptismum cupientes, non afficientur supplicio. *quia hanc iacturam, inquit, passi potius fuerint, quam fecerint: ubi significare non potest per iacturam quam non fecerunt, sed patientur, peccatum originale, quod ipsi secundum fidem in Adam commiserunt, atque aded fecerunt: sed significat per illam iacturam, carentiam, seu omissionem baptismi, quam patiuntur & non fecerunt, sicut primi & secundi, illam improbitatem contemptus, & stultitiæ potius fecerunt, quam passi sunt. Potuissem parum laborare de ista Nazianzeni authoritate explicanda, deferendo adhuc tantum eidem Sancto Doctori, quantum isti moderni ei deferunt: qui hanc ipsam eius authoritatem alibi parui pendunt, quod in ea apertè negari videatur solum votum, seu desiderium baptismi, sine reali eius susceptione, aliquando sufficere ad primam gratiam, remissionem originalis, imò & ad gloriam obtinendam, ei, qui in extremis est, nec baptismum potest re ipsa suscipere. Ista enim Nazianzeni authoritas, in hoc nullam commodam explicationem admittit, unde potius à prædictis reiicitur, quam contraria sententia, de voti aliquando sufficientia, maxime post Trid. deferatur. Non ergo possunt negare illi Theologi, sed potius*

Cur non in
votum ha-
beant.

tius

tius fatentur, in tertio illo genere non baptisatorum, quos Nazianzenus ibi recenser, contineri adultos, qui Sacramentum baptismi non consequuntur, quamvis illud consequi cupiunt.

3. Aduertant igitur, sic se contendere dari aliquos, non solum infantes, sed etiam adultos qui nec cœlesti præmio, nec supplicio à iusto iudice afficiuntur; quia hoc de tertio illo genere Nazianzenus affirmat. Quid ergo, quæso, isti adulti, medij inter supplicium & gloriam, eos authores offenderunt, ut eis non fabricarent Paradisum terrestrem; sicut Infantibus talem Paradisum ædificauerunt? Sed hæcenus credo fuisse in Ecclesia portentum inauditum, ac insigne paradoxum, asserere aliquem adultum futurum post iudicium, qui nec cœlesti gloria, nec supplicio afficietur. Necesse igitur est Nazianzenum dixisse, contentos in tertio illo genere, nec cœlesti gloria, nec supplicio afficiendos, in sensu à nobis supra explicato.

4. Ad auctoritatem Pontificis Innocentij dicendum, ipsum recte respondisse in capitulo *Maiores*, ad quæstionem sibi propositam, originale videlicet per baptismum dimitti non posse adultis dormientibus, vel amentibus, qui baptismo non consenserint, & cum originali simul habent mortale actuale, eius tamen secundam rationem ad hoc probandum, non esse satis efficacem, sed tantum superficiale, ut bene glossa ibidem notat, atque adeo tantum abesse putamus, Pontificem voluisse in prædicta ratione aliquid definire; ut potius certum sit, ipsum nihil definire ibi contra nostram sententiam. Hoc enim modo secundam rationem ibi proponit, non asserendo, sed quasi disputando: *præterea pœna originalis peccati est carentia visionis Dei; actualis vero pœna peccati est gehennæ perpetuæ cruciatus: unde si dimitteretur alicui primum, altero non dimisso, talis non careret visione Dei propter originale demissum; & cruciaretur in gehennæ perpetuæ propter reatum criminis actualis. Sed hæc tanquam incompatibilia sese minime patiuntur, imò sibi mutuo aduersantur.*

5. In qua ratione, recte dicitur pœnam peccati originalis esse carentiam visionis Dei; sed non solum esse eius pœnam hanc carentiam, cum beato Augustino contendimus; in quo Pontifex nobis non aduersatur, qui nihil de hoc determinat. Sicut verè affirmantibus præter cruciatum gehennæ, carentiam visionis Dei mortali actuali deberi; nihil ipse aduersatur, quamvis ibi solum dicat, eidem actuali cruciatum gehennæ deberi. Proinde eam rationem cum glossa ibidem, superficiale putamus: in reprobo enim fidei, sine aliqua incompatibilitate videmus originale per baptismum dimissum, siue ablatum, & peccatum actuale mortale, quod post commisit, cruciatu gehennæ, & simul carentia visionis Dei punitum. Sic etiam in adulto dormiente vel amente, si per impossibile, non dimisso actuali, ab eo originale tolleretur; actuale utraque pœna, gehennæ scilicet cruciatu, & carentia Divinæ visionis in perpetuum puniretur, si in eodem actuali vitam finiret.

EXAMINATUR AVTHORITAS

illa beati Augustini ex lib. 3. de lib. arbit. ostenditurque, magis ex ea impugnari, quam innuari istorum modernorum opinionem.

CAPVT XVI.

1. **A**D nostrum sanctissimum & sapientissimum Magistrum veniamus, cuius verba in illo lib. 3. de lib. arbit. cap. 23. hic subiicere placet, ut eorum genuinum sensum, ea scribendo, & legendo, diligentius inquiramus: Dicunt imperiti, ait; Quid opus erat, ut nasceretur, qui antequam iniret ullum vitæ meritum, excessit è vitâ? aut, Qualis in futuro iudicio deputabitur, cui nec inter iustos locus est, quoniam nihil recte fecit, neque inter malos, quoniam nihil peccauit? Quibus respondetur, Ad universitatis complexum, & totius creaturæ, vel per locos, vel per tempora ordinatissimam connexionem, non posse superfluo creari qualemcumque hominem, ubi solum arboris nullum superfluo creatur: sed sane superfluo queri de meritis eius, qui nihil meruerit. Non enim metuendum est, ne vita esse potuerit media quedam, inter recte factum, atque peccatum, & sententia Iudicis media esse non possit inter præmium, atque supplicium.

2. Ad hanc auctoritatem dicendum eos modernos frustra laborare, qui ex ea contendunt Augustinum trahere in sententiam Scholasticæ de paruulis sine baptismo morientibus; ut patet ex communi eorumdem Scholasticorum opinione qui se in ea ab Augustino deficere fatentur, & constat etiam ex tam multis principiis, hæcenus à nobis adductis, unde clarè demonstrauimus, eum esse contrariæ sententiæ, ita ut putet dubitari non licere paruulos illos post Iudicium puniendos fore, morte secunda, ac consequenter pœnâ ignis; quia secundum Scripturas, mors secunda est itagnum ignis. Unde si apertè doceret in illo lib. 3. de libero arb. eos esse immunes à pœna ignis, ei postea in libris retractationum opus non esset illud retractare, cum in illo serm. 14. de verbis Apostoli, & in tot aliis libris à nobis superius citatis, post libros de lib. arbit. & ante libros retractationum scriptis, contrarium manifeste docendo, illud primum retractare, & improbare satis se declarasset.

3. Sed esto, gratis admitteremus Augustinum in eo libro fixè docuisse, sententiam iudicis esse mediam, de paruulis sine baptismo decedentibus, ita, ut sicut nec præmio gloriæ, sic nec pœna ignis, sed sola damni pœna afficiantur; & eum ibi hoc definiisse, ut isti moderni volunt: An non inde forte sequeretur, eosdem paruulos, ut sic à Dei visione tantum exclusos, secundum Augustini sententiam, esse damnationis expertes: atque adeo solam à Dei visione exclusionem, non posse dici paruulorum damnationem? quia Epist. 28. Augustinus apertè testatur, sed in illo lib. 3. nihil de præfatorum paruulorum damnatione dixisse: Nam August. & de baptismo paruulorum (inquit in eadem epist.) non quidem sufficienter, sed quantum illi operi satis esse videbatur, utcumque respondi, quod etiam nescientibus, & fidem suam nondum habentibus prodest: non tamen de damnatione eorum paruulorum qui sine illo ex hac vita emigrant, tunc aliquid dicendum putavi, quia

Satisfit
auctoritati
Innocentij
Pape.

Quidam
locus Au-
gustini quem
opponunt
aduersarij
potius ipsis
refragatur
quam sanet.

non quod nunc agitur agebatur.

4. Si ergo nihil de paruulorum sine baptismo emigrantium damnatione in illo libro dixit, ut ipse aperte in citato testimonio docet, & tamen secundum istos modernos, in eodem libro dixit paruulos illos, sicut à pœna sensibili ignis liberos, ita & à præmio, siue à visione Dei excludendos fore: quomodo illorum damnatio in sola exclusione à Dei visione consistere poterit? Si enim Augustinus ibi nihil dixit, ut ipsemet affirmat, de eorum damnatione, & tamen ibi dixit (ut isti aiunt) de eorum à regno exclusione; an non hinc colligere licebit ipsum omnino sensisse paruulorum exclusionem non esse eorum damnationem? aliàs falsò assereret, si putaret exclusionem esse damnationem, se nihil dixisse de eorum damnatione, cum dixerit (secundum istos) de eorum à regno exclusione. An inde etiam sequetur, Augustino teste, omnes affirmantes paruulos illos nihil pœnale habituros præter exclusionem à Dei visione, euacuare in eis damnationem? quia eis, si consequenter loqui vellent, negare tenentur mortem secundam, quæ est ipsa damnatio, teste eodem August. lib. 20. de ciuit. cap. 6. & 9. & sæpius alias, ut infra videbimus. An igitur qui illam opinionem beato Augustino supponunt, ipsum in illo lib. 3. vel negasse illorum paruulorum damnationem, vel saltem de ea tunc dubitasse, dicere conuincantur?

August.

5. Sed audiamus de hoc, ipsummet sanctissimū Magistrum, ab hac inuidia se purgantem: cum enim Massilienses id ipsum ei obiicerent: respondit eis, de dono persequ. cap. 12. sequentibus verbis: Frustra itaque, inquit, mihi de illius libri mei vetustate præscribitur, ne agam causam, sicut debeo agere, paruulorum; & inde gratiam Dei non secundum merita hominum dari, perspicua veritas luce conuincam. Si enim quando libros de libero arbitrio laicus Romæ cœpi, & in Affrica Presbyter explicavi adhuc de damnatione paruulorum non renascentium, & de nascentium liberatione dubitarem, nemo ut opinor esset tam iniustus, atque inuidus, qui me proficere prohiberet, atque in hac dubitatione remanendum mihi esse iudicaret: cum verò rectius possit intelligi, non me propterea de hac re dubitasse credi oportere; quia contra quos mea dirigebatur intentio, sic mihi visi sunt refellendi, ut siue pœna esset peccati originalis in paruulis, quod veritas habet; siue non esset, quod nonnulli errantes opinantur: nullo modo tamen, quam Manichæorum error inducit, duarum naturarum, boni scilicet, & mali permixtio crederetur, absit ut causam paruulorum sic relinquamus, ut esse nobis dicamus incertum, utrum in Christo regenerati si moriantur paruuli, transeant in æternā salutem, nō regenerati autem transeant in mortem secundā, quoniam quod scriptū est, Per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines transiit, aliter recte intelligi non potest, nec à morte perpetua, quæ iustissime Rom. 5. est retributa peccato, liberat quemquam pusillorum atque magnorum, nisi ille, qui propter remittenda & originalia, & propria nostra peccata mortuus est, sine vllō originali, propriō peccato. Hucusque sanctissimus Doctor.

6. Habemus igitur ibi manifestam beati Augustini protestationem post libros retractationum scriptam, qua protestatur se in libris de liber. arbit. de illorum paruulorum damnatione minimè dubitasse, & nulli licere dubitare, an paruuli, qui ex hac vita sine liberatione emigrant, transeant in mortem secundam

A quam esse punitionem sempiternā, quæ anima cum corpore suo in gehennæ igne æternaliter cruciatur, ex eodem Augustino latissimè superius ostendimus, & inferius rursum repetemus. Quid igitur prodest quibusdam Modernis, illam Augustini auctoritatem ex libris de liberi arbitrij ipsi Augustini eiusque manifestissimæ sententiæ, tanquam magnum aliquid: & ab eo, ut glorientur nunquam retractatum, opponere, cum inde ipsi potius comprimantur, quàm subleuentur, & quàm amplius feriuntur, ac nudentur? Ex occasione enim illius auctoritatis, coacti sumus requirere in Augustino illa alia loca, in quibus affirmat se in eo libro nihil de damnatione illorum paruulorum tractasse, vnde sequi videtur, exclusionem à Dei visione, quam Augustinus eisdem paruulis ibi, secundum hos modernos, tribuit, non posse esse secundum ipsum, paruulorum damnationem. Præterea, ex eadem occasione incidimus in illam apertam protestationem ab Augustino in fine vitæ factam, qua firmiter protestatur & credit paruulos non regeneratos, si sic moriantur, transire in mortem secundam. Quid autem sit mors secunda, Scriptura sancta consulta respondet esse statum ignis, in quod paruulos non regeneratos ex hac vita decedentes transire tam persuasum est Augustino (ut ex illo loco clarè colligi potest) quàm paruulos in Christo regeneratos ex eadem vita decedentes transire in vitam æternam, quod infaillibili fide idem Sanctus Doctor cum Ecclesia credebatur, verba enim ipsius in eo loco sunt: Absit, ut causam paruulorum sic relinquamus, ut esse nobis dicamus incertum, utrum in Christo regenerati, si moriantur paruuli, transeant in æternam salutem, non regenerati autem transeant in mortem secundam.

Apoc. 20.
14. 21. 8.

REFELLITVR QVÆDAM
obiectio, indagaturque genuinus illorum
verborum beati Augustini sensus.

CAPVT XVII.

1. Sed adhuc supradictus August. locus multum vrgere videtur, quia ipse affirmat nō esse metuendum, si vita potest esse media inter recte factum & peccatum, sententiam iudicis, mediam esse non posse inter præmium, atque supplicium: sed vita illorum paruulorum, ex hoc sæculo emigrantium, est media inter recte factum, & peccatum, ut ibi recte factum, & peccatum accipiuntur (ibi enim intelliguntur recte factum & peccatum pro actionibus propriis meritoriis vel demeritoriis paruulorum) ut patet ex illis verbis: Quid opus erat, ut nasceretur, qui antequam iniret vllum vitæ meritum, &c. & ex illis aliis, superfluo quæri de meritis eius, qui nihil meruerit, ergo vel illa Augustini responsio, falsa est, quod admittere discipulo eius indignum esset, vel sententia iudicis de eisdem paruulis, secundum ipsum, media esse debet inter præmium & supplicium, ita ut sicut nec premio eos afficiat, sic nec supplicio, quod non de supplicio exclusionis, sed ignis intelligi debet.

2. Contra tamen non minùs molestè obijci

Supradictus
locus ex
Augu. am-
plius enu-
cleatur.

potest, supradictam nostram disputationem huic sensui vehementer obviare; nam si August. ibi firmiter asseruit (vt isti moderni contendunt) paruulos sine baptismo morientes, afficiendos fore nullo supplicio, nullave pœnâ, præter exclusionem à regno seu à Dei visione, cum alibi testetur se nihil de eorum damnatione ibi dixisse, sequetur illam exclusionem, si Augustino credatur, non esse damnationem eorum. Querendum est igitur ab istis modernis, an non inde sequetur Augustinum in eo loco euacuasse illorum paruulorū damnationem: quam ipse postea firmissimè in suis operibus contra Pelagianos cum Scripturis sanctis defendit? An non etiam fortè similiter sequetur, omnes, qui nihil pœnale in paruulis illis post iudicium, præter illam exclusionem fatentur, euacuare Augustino teste, in eis damnationem? An igitur tandem, velint, nolint aduersarij, necesse erit fateri beatum Augustinum nihil in eo loco dixisse de illorum paruulorum à regno, seu à visione Dei exclusionem; vel de eorum à suppliciis pro originali peccato, exemptionem?

Contra Manicheos
scripti August. libros
de lib. arbit.

3. Quod vt clarius innotescat obseruandum est libros de lib. arbit. vt ipse August. narrat. li. 1. retract. c. 9. scriptos fuisse contra Manichæos, qui negabant ex lib. arbit. mali originem duci, inde contendentes Deum esse culpandum, & naturam quandam mali Deo coeternam esse introducendam & admittendam, propter quod in vnoquoque homine duas permixtas esse substantias boni & mali dogmatizabant, & nullum in paruulis dari peccatum originale, atque adeo baptisma esse superfluum: vt refert August. de bon. perseu. cap. 11. & in lib. de hæresi ad Quod vult Deum, hæresi 46. vnde in istis suis execrandis principiis fundati conabantur probare suum pestiferum errorem de illo detestando mali principio, Deo coeterno, ex moribus, & aliis miseriis, ac incommodis paruulorum, quæ eis euenire dicebant, ab illo mali principio propter illam commixtionem duarum naturarum, vt testatur August. lib. 6. contra Iul. ca. 9.

4. Contra ista igitur Manichæorum venena, disput. August. in illis libris de lib. arbit. suscepta est, contra quos agendum erat, non Scripturis, quas in autoritate minime habebant, sed rationibus, quæ sufficientes viderentur (etiam si verum esset ex lib. arbit. mali originem non dici) ad ostendendum eorum rationes, vel esse omnino falsas, vel inefficaces ad ipsorum intentum comprobandum, Deum scilicet esse culpandum, & principium illud mali coeternum Deo, introducendum. Quæ omnia ex beato Augustino colliguntur de dono perseu. cap. 11. Cur autem, inquit, causam paruulorum ad exemplum maiorum; sicut scribitis, non patiuntur afferri homines, qui contra Pelagianos non dubitant esse peccatum originale, quod per vnum hominem intrauit in mundum, & ex vno omnes esse in condemnationem quod & Manichæi non accipiunt, qui non solum omnes veteris instrumenti Scripturas in nulla autoritate habent, verum etiam eas, quæ ad nouum pertinent testamentum sic accipiunt, vt suo quodam privilegio, imo sacrilegio, quod volunt, sumant, quod nolunt, reiciant. Contra quos agebam in libris de libero arbitrio, vnde isti nobis præscribendum putant, idcirco quæstiones operosissimas incidentes enucleate soluere nolui, ne nimium longum opus esset, vbi me aduersus tam peruersos testimoniorum Diuinorum hostes, non adiunxerat au-

thoritas, & poteram sicut feci, quodlibet horum verum esset, quæ non desinere interponebam, certa tamen ratione concludere, in omnibus Deum esse laudandum, siue vlla necessitate credendi duas, sicut illi volunt, coeternas boni & mali permixtas esse substantias.

5. Rectissimè igitur & sapientissimè respondet Augustinus, illi calumniæ istorum Manichæorum, qui ad culpandum Deum obiciebant, superfluum creari paruulos illos, qui antequam incant vllum vitæ meritum, excedunt è vita; & quibus idcirco, vt dicebant, locus esse non potest, nec cum iustis, quia nihil boni fecerunt; nec cum malis, quia nihil etiam peccauerunt: rectissimè inquam respondet non esse metuendum ne vita esse potuerit media, inter rectè factum & peccatum, & sententia Iudicis media esse non possit, inter præmium atque supplicium. In qua responsione attente ponderandum est, sanctissimum Magistrum noluisse expedire eam Manichæorum obiectionem, dicendo paruulos, qui moriuntur sine baptismo, ire in damnationem, ac consequenter esse cum malis; quamuis pœnis disparibus puniantur: illi pro solis alienis peccatis, isti semper pro propriis: paruulos vero qui baptizantur consequi salutem; ac consequenter esse cum iustis adultis, quamuis aliter gloriam consequantur, quam illi, per modum scilicet solius misericordiæ & non mercedis, sicut illi. Quid enim ipse tali responsione efficeret apud tam peruersos, qui nihil de peccato originali, aut de baptismi gratia credebant: quique consequenter nihil commodi, vel incommodi ex alieno facto, siue Adami peccantis, siue ministri baptizantis, paruulos reportare volebant? Sola enim opera propriæ actionis homini imputari, vel ad bonum vel ad malum credebant: vt ex illa eorum obiectione de paruulis, clarè patet.

6. Quibus propterea respondet Augustinus, eorum rationem non conuincere Deum culpam debere vt soperflue operantem, quamuis creet illos paruulos: quia si ipsorum vita est media inter propriam actionem merendi, & demerendi, eius sententia potest esse media, vt nec tribuat eis gloriam pro illa vita propria & media, tanquam mercedem (quæ correspondere debet propriæ actioni bonæ, quæque ibi ab Augustino vocatur præmium) nec etiam infligat eis pro eadem vita propria & media punitionem, de merito propriæ actionis debitam, quam ibi significat per supplicium. In hac igitur responsione determinare nolebat, quid paruuli morientes, siue baptizati, siue non baptizati, de facto habituri essent, gloriæ vel pœnæ, pro factis alienis; aut primi parentis eos vitiantis, aut ministri eos regenerantis, hoc enim dependebat à principiis, quæ Manichæi non admittebant, quæque idcirco tunc intempestiuum fuisset enucleare: nec etiam illud tunc ab eo quæsitum fuit, aut ipse sibi soluendum proposuit; sed in quo loco futuri essent, quando nec cum iustis, nec cum malis futuri esse possent, qui nihil boni aut mali fecerunt? Ad quod respondere sufficebat, si ipsorum vita propria media erat, vt Manichæi obiciebant) inter actiones bonas & malas, sententiam Iudicis mediam esse posse, vt nec eos propter illam vitam collocet cum bonis, vt honorentur coronâ gloriæ, siue mercede, quæ bonis adultis datur; nec cum malis, vt torquantur valde atrocibus, ac vehementer intensis

Supra
initio
cap. 16.

ignis flammis, sicut ipsi mali maiores, seu A adulti.

7. Ex quo non sequitur Augustinum, ea responsione determinasse, paruulos morientes si non baptizantur, quorum vita est media inter actiones proprias bonas, ac malas non futuros cum malis; solum enim ex ea solutione inferri potest, illos paruulos secundum Augustinum non futuros cum malis, eo modo, quo mali, in pœnis videlicet atrocibus propter propria demerita, quod ibi per supplicium significatur. Sicut, ex eadem solutione, de paruulis baptizatis, quorum vita est media inter actiones proprias bonas & malas, non sequitur, illos non futuros cum iustis; sed solum non futuros cum eis, eo modo quo ipsi iusti maiores; hoc est, fruendo gloriâ, tanquam coronâ, & mercede propriæ actionis, vt ibi per præmium significatur.

8. Vel dicendum est, Augustinum in illis verbis (*inter præmium & supplicium*) significare per præmium, vitam æternam, siue consideretur per modum mercedis & coronæ iustitiæ, siue per modum solius misericordiæ; & significare per supplicium, mortem secundam, seu damnationem æternam; sensumque eius ibi esse, sententiam Iudicis de paruulis posse esse mediam, vt nec ad gloriam, nec ad damnationem eos mittat, sed ad aliquem alium medium locum inter beatitudinem & miseriam; si eorum vita ita est media inter rectè factum & peccatum, vt nihil habeat boni, vel mali, meritorij aut demeritorij, ex opere proprio, aut alieno rectè facti vel peccati, sicut Manichæi credebant omnes paruulos ita esse medios, vt nihil meritorium, vel demeritorium haberent ex se, vel ex Adamo peccante, aut ministro baptisante.

9. Constat ergo Augustinum nihil in ea responsione determinasse, de pœnis peccati originalis in paruulis, ex hac vita cum eo emigrantibus, aut de eorumdem pro originali, damnatione, à qua tunc quæstione consultò abstinuit, vt ipse testatur in illa Epist. 28. Vnde quid Scholasticos hos locus ille iuuat, non video. Proinde non de antiquitatis, aut Patrum patrocínio sibi posterum blandiantur, qui potius eis manifestè refragantur, docentes ex Scripturis sanctis, mortem illam, quæ à Deo fuerat comminata Adamo in quo omnes erant non tantum ipsam primam, vbi anima & à Deo & à corpore separata punitur, sed quidquid mortis est, vsque ad nouissimam, quæ secunda dicitur, complecti. Iidem enim sancti Patres mortem secundam esse stagnum ignis ex Scripturis didicerunt: qui similiter damnationem illam æternam vltimam scilicet vniuscuiusque ac totalem in quam ex vno, secundum Paulum prædicant ire omnes, non aliam nouerunt quam eandem mortem secundam, vt iam vidimus, & infra latius ostendemus.

**ALIA ADVERSARIORVM ARGV-
menta refelluntur, quæ omnia eo tendunt,
vt prædicti paruuli ab omni molestia liberentur, atque adeò à gehenna.**

CAPVT XVIII.

Frustrà igitur nonnulli magni licet Theologi, cruciatus illorum paruulorum hu-

mano miserantur affectu, dura quæque molliendo, & Philosophicis rationibus innixi, omnia eorum in leniorem partem flectendo, cum stupendum illud beatissimi Augustini ingenium (mysteria fidei nostræ in sanctis Scripturis penetrando, omnibus mortalium ingeniis, post auctores Canonicos longissimè præferendum) suis ingeniis antepone meritò debuissent. Vnde reiiciendum est, id quod dicunt, paruulos non tristari, ob amissionem beatitudinis quia scient se ad eam numquam habuisse proportionem, cum nec habuerint gratiam, nec in via vsum arbitrij, quare, inquiunt, inordinatum esset si dolerent se illud bonum non habere, quod numquam potuerant adipisci: sicut inordinatum esset si aliquis rusticus doleret se regnum non adipisci.

2. Ista enim frustra dicuntur, quia quamuis paruuli illi in se non habuerint proportionem ad beatitudinem, habuerunt tamen eam in primo parente, cum gratia fuisset ipsi pro se & suis posteris donata. Vnde cum ipsi ad beatitudinem quam naturaliter amant, creantur, quam Adam sibi ipsi & eis perdidisse scient, prorsus tristabuntur: idemque rustico, quantum ad inclinationem naturæ, seruata proportione, contigisset, quoties de regno opulentissimo cogitaret, quod non in se, sed in auo, aut proauo perdidisset.

3. Nec minus improbandum est illud aliud quod affirmatur, idè paruulos non tristari, quod non cognoscent se ad beatitudinem ordinatos, cum id non nisi per fidem cognosci possit, & ipsi fidem numquam habuerint. Eodem enim argumento probarent adultos infideles, qui in sua infidelitate moriuntur, non habituros notitiam in iudicio de Christo Deo homine iudice viuorum & mortuorum, vel de beatis, aut de amissione regni cælorum, nullamque sic tristitiam habituros de suo exilio. Quæ omnia Scripturis sanctis aduersari videntur: *Videbunt in iudicio impij in quem pupugerunt; plangentque se super eum; Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, &c. nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, & finem illorum sine honore; ecce quomodo computati sunt inter filios Dei & inter sanctos fors illorum est, Audient igitur omnes Impij, qui in sinistra erunt, siue pusilli, siue magni, & intelligent vocem Domini Iudicis vniuersalis sententiam proferentis: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius: & simul ad iustos, qui in dextra erunt, dicentis: Venite benedicti Patris mei percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.*

4. Cognoscent ergo omnes, vt vniuersalis sententiæ æquitas neminem lateat, pro existentibus in sinistra, propter peccata, vel quæ originaliter traxerunt, vel quæ malis moribus commiserunt, pœnas æternas esse, & pro existentibus in dextra, vitam æternam esse præparatam, atque adeò completo illo iudicio, duas ciuitates peruenire ad suos fines, vnam Christi, alteram diaboli, vnam bonorum, alteram malorum, finemque ciuitatis Christi, siue bonorum esse vitam æternam, quod est summum bonum, vt notauit Augustinus libro decimo nono de ciuitate capite quarto, finem autem malorum, siue ciuitatis diaboli, esse mortem æternam, quæ summum malum est, cuius ciuitatis omnes inhabitatores, siue adulti, siue paruuli, quia aliam ciuitatem, quam naturaliter amant, perdididerunt, in æternum sine consolatione tristabuntur.

*Refelluntur
quædam ar-
gumenta ne-
gantium
pœnam sen-
sus non re-
generatis
paruulis
deteri.*

*In quo ha-
buerint par-
uuli eius-
modi pro-
portionem
aut liberta-
tem ad obti-
nendum re-
gnum calo-
rum.*

*Zachar.
12. Sap. 5*

*Post vni-
uersale iu-
diciu su-
tura sunt
tantum due
ciuitates
Christi ni-
mirum &
diaboli.*

*In quibus
asseritur
huiusmodi
paruulos
speciali
Dei prou-
identia ab
omni tristi-
tia conser-
uari immu-
nes.*

5. Adeos, qui ad prouidentiam Dei particu-
larem recurrunt, quæ, inquam, paruulos trista-
ri non permittet, non est opus respondere, cum
ipsi pro libito sine alia probatione velint po-
tius prouidentiam Dei sententiæ Scholasticæ
communi accommodare, ne eis contradicere
videantur, quam veram Dei prouidentiam de
istorum paruulorū pœnis in thesauris sapien-
tiæ Augustini inuestigare. Quamquam isti, ex-
cusabiliore videantur, quia de hoc nihil affir-
mant, aliis, qui & Augustini sententiam falsita-
tis accusant, & oppositæ sententiæ intrepidè
adhærent illisque in hoc gratulandum esse cen-
semus, quod viderunt atque iudicauerunt ra-
tiones suorum Commagistrorum esse omnino
inefficaces, alias ipsi ad illam particularem pro-
uidentiam excogitandam minimè recurrerent.

*Contra mul-
tos Theolo-
gos unus
sufficit Au-
gustinus.*

6. Ad id quod de authoritate prædictorum
Theologorum obiicitur, Respondeo: vnum
beatum Augustinum mihi sufficere pro eis om-
nibus, imò supra eos omnes, ad ipsum confugio,
ad ipsum ab omnibus, qui aliud in hac contro-
uersia sentiunt, prouoco; dant veniam aduer-
sarij. Ego incomparabiliter magis credo ei vni,
in purissimis sanctarum Scripturarum fonti-
bus, atque in abditissimis naturæ finibus suo
diuinitus aureo ingenio veritatem indaganti,
& ex eis suum intentum colligenti ac asserenti,
quàm ingenti Theologorum multitudini qui
se ei opponere vellent, qui si omnes sese in fa-
cies verterent, & quidquid animis ac arte va-
lerent, collatis simul viribus, contraherent
vnum ex libris, quos ipse scripsit, verbi gratia
de corrept. & gratia, aut de gratia & libero ar-
bitrio, aut prædestinatione Sanctor. aut de bo-
no persen. aut contra Secundinum, aut vigesi-
mum secundum contra Faust. aut decimum no-
num ciuitatis Dei, vel alium paris profundita-
tis atque eruditionis libellum, vehementer mi-
raret si se scribere posse affirmarent. Tali igitur
Magistro, quem Deus vniuersæ Eccles. fidei
doctorem ac defensorem prouidit, fortiter ad-
hærendo, me non ambigo securius progressu-
rum, quàm si eo relicto, Philosophicis ac Me-
taphysicis subtilitatibus sitienter nimis inhia-
rem, ab eisque enodationem abstrusarum in
Theologia quæstionum, (sicut aduersariorum
nonnulli faciunt) petere non dubitarem.

7. Quod si vniuersam tanti Magistri doctri-
nam longè supra aliorum Theologorum lite-
ras admiror, atque veneror, cur nò eius doctri-
nam contra Pelagianos toties à sede Apostoli-
ca approbatam, & consequenter eius sensum in
hac controuersia, in qua mirabiliter cōtra eos-
dem Pelagianos desudauit, neglecto aduersa-
riorum contrario sensu, firmiter amplecterer?
maximè cum in ea tam manifestè ex Scripturis
& consiliis probetur prædictos paruulos pati
in futura vita pœnam carceris, pœnamque sub
diabolo seruitutis; & consequenter non solum
pœnam exilij, siue exclusionis à regno Cœlo-
rum, vt prædicti contendunt, sed etiam insuper
pœnam æternæ tristitiæ; imò & secundæ mor-
tis, & per consequens ignis æterni, siue gehen-
næ, siue qua in illis peccatum originale eua-
cuari, iudicetur an fortè necessariò sequatur.

AUTHORITAS DOCTRINÆ
*Beatissimi Augustini ponderatur, osten-
diturque Scholasticas opiniones ei præiu-
dicare non posse.*

CAPVT XIX.

I. **D**icetur, ex sensus præfatorum authorum
in hac controuersia improbatione, se-
qui ipsos iam à quingentis ferè annis damna-
tum errorem tenuisse, & plurimos doctissimos
viros hoc tempore etiamnum tenere; quo se-
mel concessò, vltèrius sequetur Ecclesiam penè
totam in eodem errore fuisse. Nam populus
Christianus vbique terrarum tenet, quod à suis
Parochis & Episc. docetur: Hi autem docent,
quod à Doctoribus in Scholis audiuerunt, vel
quod in eorum scriptis legerunt, atque Docto-
res per quingentos annos, & multò fortè am-
plius docuerunt vnanimiter, vel saltem com-
muniter, paruulos decedentes sine baptismo,
non solū non puniri pœna ignis, sed nec aliquo
dolore siue externo, siue interno; imò & beati-
tudinem naturalem habituros; quod ex iisdem
principiis sequi videtur, vt infra annotabimus.

C 2. Ad hoc responderi posset, quod si Ecclesia
penè tota in dogma aliquod tamquam in ali-
quid fidei consentiret: credendum esset quod
ipsa hoc non inaniter crederet, etiamsi Cano-
nicarum Scripturarum hinc expressa non pro-
ferretur authoritas: vt rectè August. in simili, Paulo
Epist. 99. Quia tamen certum est non omnes post ini-
illos Theologos illam sententiam tamquam fi-
tium. dem docuisse aut proposuisse; cum ex eis non-
nulli affirmant illos paruulos puniri pœnâ tri-
stitiæ, alij probabile putent puniri pœnâ ipsius
ignis; alij condemnent illam beatitudinem na-
turalem tamquam Pelagianismum: certum
etiam erit non solum nò Ecclesiam penè totam,
sed nullam eius partem notabilem errauisse.
D Vnde Ecclesia penè tota (vt supra obiecieba-
tur) errare nequaquam conuincitur. Quod si
magna Ecclesiæ pars in aliqua obscura quæ-
stione, in qua saluà fide qua Christiani sumus,
ignoratur quid verum sit, hæsitaret, & senten-
tiam definitiuam suspenderet, aut aliter quàm
est, humanâ & infirmâ suspitione coniceret:
erroris in fide, seu criminis hæretici dogmatis
certe minime cōdemnanda esset; aut si opinio-
ne, quæ vera putaretur, deinde reiecta, quando
falsa deregeretur, oppositum ipsa amplecteretur,
sicut Ecclesia nostra Occidentalis, quæ sen-
tire solebat propaginem animarum, teste Hie-
ronymo apud August. Epist. 157. à nemine ta-
xanda est erroris in fide, quia ea opinione reie-
cta, nunc sentit animos de nouo creari, nullâ
ductâ ex anima Adæ propagatione.

E 3. De quibusdam enim rebus (vt rectè August.
lib. 19. de ciuit. cap. 18.) quas neque sensu, neque
ratione percepimus, neque nobis per Scripturam cano-
nicam clauerunt, nec per testes, quibus non credere ab-
surdum est, in nostram notitiam peruenierunt, sine insti-
ta reprehensione dubitamus. Quis enim nescit in mul-
tis quæstionibus, siue ad obscurissima opera
Dei, siue ad Scripturarum abditissimas latebras
pertinentibus, plerosque sine iactura fidei,
(quia non fallaciter, sed sinceriter corrigi pa-
rati erant) opinatos fuisse quod probabile

putauerunt; in similibus enim questionibus si forte quis à veritate deuiauerit, tamdiu (teste prædicto magistro de vera religione capite sexto) *sustinetur donec aut accusatorem inueniat, aut prauam opinionem pertinaci animositate defendat.* Vnde idem author libro tertio de origin. animæ capite ultimo ad Vincentium Vi&t. loquens scribit: *Nam hæc si pertinaciter singula defendantur, tot hæreses facere possunt, quot opiniones esse numerantur: & paulò infra. Absit autem, vt te arbitreris hæc opinando à fide Catholica recessisse, quamuis ea fidei sint aduersa Catholica, si coram Deo, cuius in nullius corde oculus fallitur, veraciter te dixisse respiciis: non te tibi ipsi esse credulum probari ea quæ dixeris posse, ac studere te semper, etiam propriam sententiam non tueri, si improbabilis detegatur, eo quod sit tibi cordi proprio damnato iudicio meliora magis, & quæ sint veriora sectari. Iste quippe animus etiam in dictis per ignorantiam non Catholicis, ipsa est correctionis præmeditatione, ac præparatione Catholicis: & libro quarto de Baptis. contra Donat. capite 16. Constituamus, inquit, duos aliquos isto modo vnum eorum: verbi gratiâ, id sentire de Christo, quod Phot. opinatus est, & in eius hæresi baptizari extra Ecclesiæ Catholicæ communionem: alium verò hoc idem sentire, sed in Catholica baptizari, existimantem ipsam esse Catholicam fidem: istam nondum hæreticum dico, nisi manifestata sibi doctrina Catholica fidei resistere maluerit, & illud quod tenebat elegerit: & paulò post, itaque in hoc sola falsa opinio, in illo autem, etiam ipsa diuisio corrigenda est. Quis ergo de authoribus Catholicis, quos in tot Scripturarum, & Augustini principia vigilanter intentos non fuisse, iam constat, taminiquè iudicare præsumet, vt putet alicui eorum defuisse supradictâ animi præparationem: quam qui habuit, si temeritate affirmandi, aut libidine contendendi, seu puerili studio aduersarium vincendi, aut animositate se, aut suum magistrum Augustino in Ecclesia tantæ authoritatis doctore præponendi, aut alio simili modo non excesserit, sola in eo falsa opinio corrigenda videtur, vt ex eodem Augustino sæpissimè colligere licet.*

Quanta sit Augustini apud Ecclesiæ authoritas.

4. Nulla igitur vetustas Scholasticarum opinionum, quantumcumque inter earum defensores propagatarum, atque etiam ab Ecclesia toleratarum, quæ similes opinantes in dubiis aut, obscuris tolerare solet, quousque multis hinc atque hinc disputationibus, aut peritorum collationibus, veritas eliquetur ac declaratur. Nulla, inquam, talis vetustas Ecclesiam impedire potest, vt in eisdem opinionibus examinare non possit, an fortè à veritate deuiauerint, vt ex iis quæ habet Augustinus libro secundo de baptismo contra Donat. capite tertio & quarto colligitur. Non ergo terreant aliqui Ecclesiam, (vt quidam similibus ratiunculis in alia quæstione terrere videntur) ab improbatione quarundam opinionum, quæ certissimè beatissimo Augu. contrariæ reperiuntur, quantumque ab eis prædictæ opiniones irreprehensibiles putantur, ob temporis, quo ab earum fautoribus defensæ sunt, diuturnitatem, aut fortè ob authorum earundem opinionum à sede Apostolica laudationem. Quis enim istorum Theologorum, aut quæ eorum doctrina beatissimo Augu. aut eius doctrinæ, in his duobus, etiam de longinquo, comparari queat? Doctrinam enim Augustini ante mille annos Ecclesiæ Romanæ sanctissimi ac doctissimi

A Pontifices admirati sunt, mirisque laudibus sublimarunt. Innocentius, Zozinus, Bonifacius, Cælestinus, Sixtus, magnus Leo, magnus Gregorius, Ioannes, Hormisda. Ex quibus aliqui testantur ex statutis suorum prædecessorum Romanam Ecclesiam, eam seruare & sequi; & partem eius suam fecisse, ex qua tot definitiones, infallibilis deinde authoritatis, verbatim desumpsit.

5. Nec eidem doctrinæ aduersarius ipse, quantumcumque inuidus, obicere potest prædictos Pontifices ob affectum aliquem patriæ, cognationis, aut alterius similis respectus, in partem Augustini propensos fuisse, propter quod Gelasium, quia Afer fuit, omisi, atque breuitati studens, alios posteriorum sæculorum Pontifices, quos citare possem, qui Augustinum summis efferebant laudibus. Quis igitur non videat, multum interesse inter sedem Apostolicam, aliquem authorem ac doctrinam eius laudantem, & in Ecclesia legi non solum permittentem, sed & suadentem; & inter eandem sedem non solum Authorem aliquem, ac eius doctrinam laudantem; sed & declarantem contra hæreticos, eam doctrinam vel partem eius, suam esse: Romanamque Ecclesiam ex statuto summorum Pontificum eam sequi ac seruare; quam Ecclesiam credimus falli, aut errare non posse? Quis autem auderet affirmare omnia opuscula Patrum quæ Gelasius Papa in Concilio septuaginta Episcoporum, non solum laudat, sed & legenda Ecclesiæ vniuersæ proponit, nihil à vero alienum continere: cum constet aliqua in aliquibus ex eis esse, quæ Ecclesia non recipit, sed respuit: quale est illud apud Sanctissimum Cyprianum de rebaptizandis hæreticis. Aut quis sanæ fidei crederet Pontificem Zosimum approbasse venenosa dogmata Cælestij, quia, teste Augustino libro secundo ad Bonifac. capite tertio libellum in quo illa fidei venena continebantur, Catholicum esse dixit? quam Papæ Zosimi de libello Cælestij locutionem, non fuisse dogmatum Cælestij approbationem, rectè ibidem Augustinus notauit verbis subsequens: *Tot enim, inquit, & tantis inter Apostolicam sedem & Afros Episcopos currentibus & recurrentibus Scriptis Ecclesiasticis, etiam gestis de hac causa apud illam sedem, Cælestio præsentem & respondente, confectis: quanquam tandem Epistola veneranda memoria Papæ Zosimi, quæ inter locutio repetitur, ubi præceperit credi oportere sine ulla vitio peccati originalis hominem nasci: nusquam prorsus hoc dixit, nusquam omnino conscripsit; sed cum hoc Cælestius in suo libello posuisset inter illa dumtaxat de quibus se adhuc dubitare & instrui velle confessus est; in homine acerrimi ingenij, qui profecto si corrigeretur plurimis profuisset, voluntas emendationis, non falsitas dogmatis approbata est; & propterea libellus eius Catholicus dictus est, quia & hoc Catholica mentis est, si qua aliter sapit quam veritas exigit, non ea certissimè definire, sed detecta ac demonstrata respuere. Non enim Hæreticis, sed Catholicis Apostolus loquebatur, ubi agit: Quotquot ergo perfecti, hoc sapiamus, & si quid aliter sapitur, id quoque Deus vobis reuelabit.*

6. Nullo ergo modo intendit Ecclesia alicuius scriptoris doctrinam, quæ post confirmatum canonem scripta est (vt August. ubi supra contra Donatist. loquitur) tantum laudando, ac generaliter extra iudicium approbando, sic fir-

Quantum præcellat Augustini doctrina cæterarum libris & doctrinis.

Philip. 3.

15.

Qualiter approbet Ecclesia aliquam doctrinam.

mare, vt de illa omnino dubitari, aut disceptari non possit, aut vt nemini liceat eam expendere per diligentem inquisitionem, vt, si forte in aliquo à vero deuiasse dignoscatur aut deprehendatur, in hoc reiiciatur; sed intendit suis encomiis scriptorem honorare quia forte eruditionem Catholicam suis scriptis iuuat: aut declarare ipsa scripta (si præcipue cum submissione ad Ecclesiam, vel à persona Catholica & non suspecta in lucem exeant) ex voluntate & intentione Catholici pectoris esse edita, quantum ex verbis submissionis, aut ex ipso scripti contextu, non minutiùs, sed secundum probabilem modum discussio, colligere licet; aut esse omnino erudita, simulque acceptabilia, quamdiu certius aliquid, vel saltem certum, ex documento certæ autoritatis, aut perspicuæ rationis, non elucescit. Non enim per solam laudem (vt dictum est) fixè determinat scripta ab ea laudata, si minutiùs excutiantur, quantum excuti secundum Scripturas, ac manifestas rationes possunt, nihil falsi continere. Quamquam igitur Sedes Apostolica doctrinam alicuius tractatoris, Augustino prioris aut posterioris, magnis laudibus afferret: perperam inde inferretur eandem Sedem approbare, id quod in eadem doctrina contrarium fortè detegeretur doctrinæ illi Augustini, ab eadem Sede contra hæreticos firmatæ. Nisi quis insulse, imò & erroneè, vellet dicere eandem sanctam Sedem se ipsam in autoritate firmandi doctrinam superare, ac consequenter suam autoritatem destruere, ipsam posse. Quid enim aliud affirmaretur, si vnus Pontifex doctrinam firmare diceretur, doctrinæ Augustini ab aliis Pontificibus indissolubiliter firmatæ, contrariam?

*ALIUD CELEBRE PRINCIPIVM
reiicitur, examinaturque, an sit de Pelagianismo suspectum.*

CAPVT XX.

1. **A**D Theologos illos, qui in hac paruulorum causa, de eorum post hanc vitam pœnis, à iudicio beatissimi Augustini ad tribunal Peripateticum, & iudicem Aristotelem appellant, ex ipso allegantes 3. Ethic. capite sexto nullum esse dignum vituperio, seu increpatione, & consequenter nec aliqua pœnâ sensibili, (quia talis pœna rationem quodammodo habet vituperij) nisi propter illa quæ in sua sunt potestate; quale arbitrantur non esse peccatum originale paruulorum, quod ex Adamo ad eos transit.

Philosophi-
ci gentiles
in rebus fi-
dei sunt
inepti indi-
ces.

2. Respondeo, Augustinum & Ecclesiam non solum in quæstione de pœnis originalis peccati, sed & in quæstione de ipso originali, causa iamdudum casuros fuisse (non quia in illis quæstionibus veræ rationi, aut veraci Philosophiæ aduersantur) si tribunali Aristotelis, vel alterius Philosophi gentilis se sisterent, vbi à peccato, quod nullum alicuius ante actionem propriæ voluntatis agnoscerent, vel à vituperatione propter id, quod nobiscum nasci diceretur, totum genus humanum absoluerent: vt

A patet ex Aristotele loco citato; qui ibidem concludit vt virtutem ita & vitium esse in nobis; siue in nostra potestate, seu vt boni & mali simus, & qui natura deformes sunt, eos neminem reprehendere. Quam doctrinam sequitur Cicero libro tertio de natura Deorum, sub finem: Virtutem, inquit, nemo vnquam Deo acceptam retulit; nimirum rectè: propter virtutem enim iure laudamur, & in virtute rectè gloriamur; quod non contingeret, si donum à Deo, non à nobis haberemus: & rursum eodem lib. Num quis quod bonus vir esset, gratias Diis egit vnquam? At quod diues, quod honoratus, quod incolumis, Iouemque optimum maximum ob eas res appellauit, non quod nos iustos, temperantes, sapientes efficiat, sed quod saluos, incolumes, opulentos, copiosos. Idemque de vitio consequenter docere tenetur, hoc est, non esse vitium, nisi in nostra potestate sit, quia propter id iure vituperamur; quod Aristoteles breuiter complexus est vbi supra, vt virtutem ita & vitium esse in nobis, seu vt boni, & mali simus esse in nobis, hoc est, in solo nostro libero arbitrio vt Philosophus ille gentilis ibi omnino intellexit, quia gratiam Dei nesciuit.

3. Super quam Philosophorum doctrinam Pelagiani edificauerunt suum pestiferum dogma tam contra gratiam Christi, vt alibi ostendimus, quam contra peccatum originale, vt patet ex ipso Pelagio, qui apud Augustinum in libro de peccato originali capite 13. vtitur eodem argumento ad destruendum ipsum peccatum originale, quo isti moderni ex Aristotele nunc vtuntur ad negandam pœnam sensibilem eidem peccato debitam. Verba Pelagij apud Augustinum ibidem sunt: Omne, inquit, bonum ac malum, quo vel laudabiles vel vituperabiles sumus, non nobiscum oritur, sed agitur à nobis: capaces enim vtriusque rei, non pleni nascimur, & vt sine virtute, ita & sine vitio procreamur. Atque ante actionem propriæ voluntatis id solum in homine est, quod Deus condidit. Quibus verbis statim Augustinus subiicit: Nempe

D cernitis, in his Pelagij verbis, quod dogma continetur amborum, (Pelagij & Cælestij) de paruulis sine vllius vitij ex Adam contagione nascentibus. Et paulò post: Si enim, sicut dixit, malum non nobiscum oritur, & sine vitio procreamur, & ante actionem propriæ voluntatis id solum in homine est, quod Deus condidit: profecto peccatum Adæ ipsi soli obsuit, quia nullum in prolem transitum fecit. Non enim peccatum non est malum, aut peccatum non est vitium, aut peccatum Deus condidit.

4. Constat igitur hoc Peripateticum principium quo isti moderni nituntur ad euacuandam sensibilem pœnam originalem (quia videlicet nullus increpari, aut vituperari, & consequenter pœnâ sensibili puniri secundum Aristotelem potest, propter id quod in sua nunquam fuit potestate) fuisse Pelagij fundamentum, ad ipsum peccatum originale de medio auferendum: Omne, inquit, bonum ac malum, quo vel laudabiles vel vituperabiles sumus, non nobiscum oritur, sed agitur à nobis. Quid clarius secundum Pelagium, quam neminem vituperari posse propter id quod cum eo oritur, sed tantum propter id quod ab eo agitur, actione scilicet propriæ voluntatis? Ex quo principio inferunt illi moderni vterius, quia certum sentiunt nullum vituperari posse, propter id quod cum eo oritur & non ab eo agitur; actione propriæ voluntatis, siue pro-

Pelagianis
non parua
fuit errandi
ocasio quod
plus æque
Philosophi-
cis rationi-
bus innite-
rentur ad
diuina my-
steria expli-
canda.
Pelagius
apud Au-
gust.

Eodem quo
Pelagius
argumento,
suam mo-
derni qui-
dam de par-
uulorum pœ-
nis dogma
sufficiunt.

pter id quod in sua propria potestate non est, nullum etiam puniri posse poenā sensibili (quæ semper vim vituperij habet) propter id, quod cum eo oritur, & non ab eo agitur, actione propriæ voluntatis, siue propter id quod in sua propria potestate non est.

Ex iisdem Philosophorum principis, quæ pro se adducunt aduersarij admissis, cauendum ne aliqua contra fidem sequantur.

5. Sed si ad ista Philosophorum ac istorum Theologorum principia aliter respondere non possemus, nisi ostendendo ex simili etiam forma falsum concludi, hoc satis esse duceremus. Ista igitur principia non magis certa apud eosdem Philosophos sunt, quam illa alia, quibus affirmare solent, nemini imputari posse, id quod in propria sua potestate non est, siue, nemini in culpam id esse imputandum quod propria potestate non potest. Quod principium vniuersè intellectum, vt ipsi intelligebant, & ad paruulos accommodatum, in quorum numquam propria potestate fuit, non esse in originali, euacuat in illis Originale.

6. Sed hoc instandi modo, per aliud scilicet principium, quod fortè non esse aliud dici posset, nunc omisso, ad illud ipsum principium examinandum accedamus. Ex eo igitur principio, si verum erit, vt non solum verum esse post Aristotelem Pelagius, sed & prædicti sentiunt, euidenter sequi videtur, naturam humanam recens natam, siue in paruulo non baptizato, nullo vitio esse vitiatam, vt Pelagius contendebat in illis suprā citatis verbis: *Et vt sine virtute, ita & sine vitio procreamur.* Nemo enim dicet vitium non esse vituperandum, vt indifferenter habendum, vt nec laudetur nec vituperetur, quia vt pulchrè August. lib. 3. de libero arbit. cap. 14. *Ipsa vituperatio, quod soli vitio parata, id est, apud & debita sit, inde traxisse vitio de- vocabulum creditur vt vituperatio diceretur: vitium autem, vt dicere cœperam, non aliunde malum est, nisi quod natura aduersetur eius ipsius rei cuius est vitium, & paulò infrā; Quia enim vitium naturæ aduersatur, tantum additur malitiæ vitiorum, quantum naturarum integritati minuitur, cum ergo vituperas vitium, id profecto laudas, cuius integritatem desideras: Cuius autem, nisi naturæ integritatem? natura enim perfecta, non solum nullā vituperatione, sed etiam laude in suo genere, digna est. Quod ergo perfectioni naturæ deesse perspexeris, id vocas vitium, satis tibi eam placere contestans, quam vituperatione imperfectionis eius, velles esse perfectam: & lib. 12. de Ciuitat. cap. 1. Cuius enim rectè vituperatur vitium, procul dubio natura laudatur, nam rectè vitij vituperatio est, quod illo debonestatur natura laudabilis.*

Vituperium omni vitio etiam originali debetur

7. Si igitur vitio debita est vituperatio; naturæ vitio affectæ seu vitiatæ, in quantum vitio affectæ seu vitiatæ, debita erit vituperatio: tum quia vt sic à vitio corrumpitur, teste eodem magistro lib. de moribus Manichæorum capite 5. & 6. *quod verò peruertitur, ordine priuatur, & ad non esse tendit, tum quia natura vt vitiata, mala est, vt rectè notauit idem August. lib. 12. de Ciuitat. cap. 3. illis verbis: Quoniam naturæ etiam illæ, quæ ex malæ voluntatis vitio vitiatæ sunt, in quantum vitiatæ sunt, malæ sunt, in quantum autem naturæ sunt, bonæ sunt.* Igitur si vt vitiatæ sunt naturæ, malæ sunt: vt vitiatæ sunt, vituperandæ sunt, quia vituperium illi malo debetur, quod est contra naturam, quale est malum vitij qualiscumque, siue consistat in actione defectuosa, siue in macula, aut habituali defectu ex actione, relicto: vt patet ex vitio peccati ori-

ginalis, de quo nunc tractamus; quod per actionem illius voluntatis per quam omnes peccauerunt, relictum est ad posteros Adæ transitorium.

8. Quis enim dicere auderet illud vitium non nocere naturæ nostræ? nam esse vitium (inquit Augustinus lib. 12. de Ciuit. cap. 3.) & non nocere non potest. Sed quid natura nocendo vitia faciunt (vt rectè idem Author ibidem) nisi adimunt integritatem, pulchritudinem, salutem, virtutem, & quidquid boni naturæ per vitium detrahi, siue minuit consuevit? Per vitium ergo originalis culpæ aliquid boni naturæ nostræ detractum est; vnde ipsa ab eius, à quo facta est arte discedit, propter quod rectè vituperatur, vt colligitur ex eodem Magistro libro tertio de libero arbitrio c. 14. & 15. Si ergo naturæ vitio affectæ, debita est vituperatio, vt manifestè ex prædictis principis colligi videtur; an non fortè sequi euidenter videatur, illos qui paruulos non baptizatos à vituperatione, ac consequenter à vitio defendunt, conuinci, velint nolint, ad defendendum eosdem paruulos ab originali liberos esse: quod sine errore in fide, vitium esse negari non potest, cum per illud, secundum Concilia & Sanctos, natura posterorum Adæ, atque liberum arbitrium manserint vitiata, quæ propterea medico opus habent, qui ea sanet.

9. Præterea, ex prædicta illorum modernorum doctrina apertè sequi fortè videtur, si poena sensibilis, quia vim vituperij habet, prædictis paruulis non debetur, vt isti moderni sibi certum esse propter Aristotelis authoritatem affirmant, Scripturas Pauli, & Ecclesiæ Concilia esse falsa & fallacia. Sequela probatur, quia Scripturæ illæ & Concilia manifestè clamant, per vnum hominem peccatum intrasse in mundum, & per peccatum mortem in omnes transisse, & corpus esse mortuum propter peccatum, & omnes homines propter peccatum incurrisse mortem, atque mortem corporis esse poenam peccati, quod in omnes intrauit. Atqui mors corporis, quæ poena est, quæque omnibus propter originale debetur, vt prædictæ Scripturæ & Concilia affirmant, est poena sensibilis, vt experientia ipsa testatur, quia cum graui sensu adimit sensum, vt bene August. lib. 13. de Ciuitate capite 6. *habet enim mors corporis, vt scribitur ibidem, asperum sensum, & contra naturam vis ipsa, qua vtrumque diuellitur, quod fuerat in viuente coniunctum atque consertum, quamdiu moratur, donec omnis adimatur sensus, qui ex ipso inerat animæ carnisque complexu.* Ergo mors illa corporis, cum sensibilis sit, non erit poena peccati Adæ seu originalis, si vera sunt prædicta principia, & sic Scripturæ & Concilia erunt falsa & fallacia, quod sine cæca impietate concedi non potest. Si ergo ad hæc impietatis abrupta, suprā dicta principia fortè compellunt, an non eorum assertoribus silentij pondus meritò imponendum erit?

Omne vitium nocet naturæ, eiusque ordinem peruertit.

Poenam sensibilem deberi peccato originis probatur ex sacris litteris & PP.

Rom. 5. Rom. 8.

Mors corporis est poena sensibilis peccati.

*SATISFIT MOTIVO PRÆDICTO-
rum Theologorum, perstringiturque cen-
sura parum sobria cuiusdam moderni de
B. August.*

CAPVT XXI.

*Propter id
quod in pro-
pria pote-
state non est,
potest ali-
quis dignus
esse vitupe-
rio.*

I. **F**alsum ergo est neminem vituperatione dignum esse propter id quod in sua propria potestate non est, vel non fuit, quia si vitium peccati originalis vituperatione dignum est, ut ex supradictis iam constat; paruulus ut illo vitio infectus & vitiatus, in cuius numquam propria potestate fuit non peccasse in Adam, & propterea non fuisse infestum illo vitio, vituperio dignus est. Ingenuè tamen fatendum est, si vitium originalis peccati prorsus naturale fuisset, siue ex necessitate naturæ, nullo modo à voluntate dependens (per quam paruulus peccaret, & consequenter, nec à potestate, cum potestas nihil aliud sit, teste Augustino de Spiritu & litera capite 30. quàm voluntati adiacens facultas faciendi) nec illud fore vitium, aut vituperatione dignum, nec vllum consequenter vituperium propter originale, paruulo deberi: Sed quia per vnus voluntatem malam, omnes in eo peccauerunt, ut scribitur lib. 2. de nup. & concupiscentia capite 5. quando omnes vnus fuerunt (quod Aristoteles ac cæteri gentiles Philosophi ignorauerunt, qui putauerunt neminem vituperari deberi propter id quod in eius propria potestate non fuisset: sicut similiter putarunt nemini in culpam aliquid esse imputandum, quod in eius propria potestate non esset, siue quod vitare propria potestate non posset) mirum non est, si omnes infantes, quia cum vitio peccati quod in Adam commiserunt nascuntur, vituperio digni ab Augustini discipulis censentur.

*Quomodo
peccatum
orig. sit vo-
luntarium.*

August.

Ad quam solutionem ipse Augustinus semper recurrit, quoties à Pelagianis cogitur ad declarandum quomodo originale, quod nec voluntarium Adæ posteris, nec in eorum potestate esse videatur, peccatum esse possit: ut patet ex libro primo retract. cap. 13. Et illud, inquit, quod in paruulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non utantur libero arbitrio voluntatis; non absurdè vocatur etiam voluntarium, quod exprimi hominis mala voluntate contractum, factum est quodammodo hereditarium, & capite 13. eiusdem libri. Quod dixi nusquam scilicet nisi in voluntate esse peccatum; possunt, inquit, Pelagiani pro se dictum putare, propter paruulos, quos ideo negant habere peccatum, quod eis in baptismo remittatur, quia nondum arbitrio voluntatis utuntur. Quasi verò peccatum, quod eos ex Adam dicimus originaliter trahere; id est, restu eius implicatos, & ob hoc pœna obnoxios detineri, vsquam esse potuerit nisi in voluntate, quæ voluntate commissum est, quando diuini præcepti facta est transgressio, & infra in eodem capite: Cur igitur, inquit, peccatum dicitur paruulorum, quorum voluntatem non tenetis ream? Respondetur, non eos proprietate voluntatis, sed origine reos teneri. Omnis enim homo terrenus, quid est origine nisi Adam? Porro autem Adam habebat vtrique voluntatem: qua voluntate cum peccasset, peccatum per eum intrauit in mundum,

A & lib. 3. cont. Iulian. capit. 18. eadem Iulian. obicienti Deum probari iniustum, si impossibile aliquid iuberet, Respondet: Quid de Isaac dicturus es, cui quidquam nec impossibile est imperatum; & tamen perditionis animæ suæ pœnâ feriretur, si octauo die non circumcideretur? An verò, nec sic tandem respicis illud primitus in Paradiso datum, possibile ac facile fuisse præceptum; quo contempto atque violato, omnes ex vno homine, tanquam in massa originis, commune illud habere peccatum; & hinc esse iugum graue super filios Adæ, &c. Et libro primo retract. capite 15. Et iterum, inquit, in eo quod dictum est, peccati reum teneri quemquam, qui non fecit, quod facere non potuit summæ iniquitatis & insaniæ est: Cur ergo, inquit, paruuli tenentur rei? Respondetur, quia ex eius origine tenentur, qui non fecit, quod facere potuit, diuinum scilicet seruare mandatum, & iterum ibidem: Quod autem dixi, illæ animæ quidquid faciunt, si natura non voluntate faciunt, id est, si libero ad faciendum & ad non faciendum motu animi carent; si denique his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, peccato earum teneri non possumus: Propterea non perturbat de paruulis questio, quia ex illius origine rei tenentur, qui voluntate peccauit, quando libero ad faciendum & non faciendum motu animi non carebat, eique ab opere malo abstinendi summa potestas erat. Supradictum ergo principium illorum Theologorum, paruulum scilicet vituperari, & consequenter puniri sensibili pœnâ non posse, propter id quod in sua propria potestate non est, hoc est propter peccatum primi parentis; quamvis in gymnasio Aristotelico inter gentiles peripateticos magnam vim habere indicaretur; lectori tamen determinandum relinquo, an in Schola Augustini perpetuo silentio supprimeretur: ne fortè aliàs peccatum originis eiusque pœnas & damnationem per illud euacuari conuinceretur, & sic nullam necessitatem ut Christiani fierent homines habere probaretur, ut bene infert Augustinus in libro de natur. & gra. cap. 1.

D 3. **Q**ue omnia maturè animaduertere debuisse quidam modernus, qui per illud Aristotelicum principium in foueam videat ne fortè ipse potius ceciderit, in quam beatissimū Magistrum incidisse, in quadam sua disputatione, significat; vbi non dubitat ex quibusdam verbis eius non rectè intellectis, ut domino donante alibi ostendemus, asserere eos, qui doctrinam Augustini de peccato originali defenderent, cogi incidere in errorem Pelagij de euacuatione eiusdem peccati originalis. Igitur Augustinus ut Pelagium suis disputationibus caperet, in eiusdem Pelagij retia ipse incautus venator incidit. O quàm horrendum & nulla ratione ferendum inter Catholicos conuictum, in sapientissimum Ecclesiæ Magistrum iactatum! An potius in ipsam Ecclesiam, quæ beatissimum Augustinum per tot sæcula contra Pelagianos peccatum originale & gratiam Christi negantes, Magistrum mirabilissimum cœlitus ei ad eam defendendam largitum, attenta suspicit? An fortè in vtrumque? Quod si ita; an sancta Ecclesia, Christi sponsa, si de hoc admoneatur, suam & sui sapientissimi Magistri iniuriam patietur? Nonne licentia obloquendi cuiuscumque scriptoris, aduersus doctrinam beatissimi Augustini contra Pelagianos & Semi-Pelagianos, à Sede Apostolica toties approbatam, atque à calumniis aduersariorum de-

*Cuiusdam
scriptoris
moderni in-
iusta de
Augustino
censura sa-
xatur.*

E

34
fensam multò vigilantius nunc post tot appro-
bationes compescenda erit, quàm quando illi
Sancti Prosper & Hilarius pro defensione
eiusdem doctrinæ ad Cælestinum Sanctissimum
& doctissimum Pontificem recurrerunt, qui
reprehenforibus doctrinæ Augustini, ut nota-
uit Prosper malevolentia libertatem ademit:
quique de eodem Augustino affirmat, ipsum
nunquam fuisse saltem sinistra suspicionis ru-
more aspersum benèque de eo in commune
omnes sensisse; ut potè, qui ubique cunctis &
amori & honori fuerit. In eadem ergò sancta
Ecclesia, cui nunc non dissimilis Zeli ac erudi-
tionis Pontifex Urbanus huius nominis octa-
uus per Dei gratiam præsidet, illa sinistra sus-
picionis nota Augustino temerè aspersa, ab eo
depellatur; illi, qui cunctis honori fuit, quique
Ecclesiam ab Apostolis plantatam, tam mira-
bili supra omnes alios Doctores, doctrinarum
affluentia rigauit, tantus honor tribuatur, ut
animositati Philosophicæ liberum non sit do-
ctrinam eius, maximè eam quæ à Sede Aposto-
lica contra hæreticos in iudicio firmata est,
præcipiti censurarum, aut impugnationum
arietatione impetere. Quantum enim excellen-
tiæ prædictæ doctrinæ detrahi sineretur; tan-
tum Apostolici iudicii firmitati derogari fortè
videretur.

*IMPUGNATUR SENTENTIA DE
beatitudine naturali paruulorum: exami-
naturque an Pelagiani solam naturalem
beatitudinem paruulis promittebant, ut
quidam modernus sentit.*

C A P V T XXII.

1. **A**D misericordes & liberales illos Theo-
logos, qui à paruulis illis non solum
omnem dolorem tam externum quam inter-
num excludunt, sed eis insuper beatitudinem
naturalem tribuunt, nunc perueniamus: primò
admonentes, eos videri satis consequenter ad
sua, & aliorum Scholasticorum principia lo-
qui: quia qui nullà molestia afficiuntur in ani-
ma vel corpore; vel sunt prorsus stupidi (quod
tamen de paruulis illis nullus, ni fallor, hæte-
nus dixit, aut dicere probabiliter potuit) vel
verè habent quidquid naturaliter exoptant, vel
quod necessarium est ad vitam naturalem cor-
poris, & animæ fœliciter peragendam, sine
quo illos nulli dolori obnoxios esse impossi-
bile videtur: sed quicquid sit de hoc; breuiter
iisdem Theologis opponimus, eorum senten-
tiam ex supradictis iam prostratam manere.
Cum enim beatitudo secundum sanctissimum
Magistram libro sexto de ciuit. capite primo,
sit plenitudo omnium rerum exoptandarum: ridiculè
asseritur paruulos sine baptismo morientes,
qui non solum interna & sempiterna tristitia
ob omissionem regni cælorum: sed & igne ge-
hennæ in perpetuum cruciabantur, ut in supe-
rioribus ex sacra scriptura & Augustino osten-
dimus, futuros beatos, beatitudine naturali.
Beatitudo enim naturalis, ut perfecta atque
plena in suo genere sit, plenitudinem requirit
omnium rerum, quæ naturaliter ab homine
exoptari possunt.

2. Ut autem intelligentur non omnia, sed aliqua ex eis, quæ homines naturaliter exoptant: recolendum est ex beato Augustino libro decimo nono Ciuitate capite primo: Quatuor esse quædam iuxta Varonem, quæ homines sine Magistro, sine vlllo doctrinæ adminiculo, sine industria vel arte viuendi, quæ virtus dicitur, & proculdubio discitur, velut naturaliter appetunt; aut voluptatem, qua delectabiliter mouetur corporis sensus, aut quietem, qua fit ut nullam molestiam quisque corporis patiat; aut vtramque, quam tamen vno nomine voluptatis Epicurus appellat, aut vniuersaliter prima nature, in quibus & hæc sunt, & alia, vel in corpore ut membrorum integritas, & salus atque incolumitas eius, vel in animo, ut sunt ea, quæ vel parua vel magna in hominum reperiuntur ingenis. Si igitur homo naturaliter expetit salutem, incolumitatem corporis, quietemque, qua fit, ut nullam molestiam in corpore patiat, quomodo asseritur paruulus non baptizatus (qui secunda morte gehennæ post iudicium moritur, quæ animam nolentem tenet in corpore, quod æternis doloribus subiacebit) beatus beatitudine naturali, quæ sine quiete ab omni molestia, & sine incolumitate corporis stare non potest?

3. Præterea, si omnes naturaliter exoptant beatitudinem, & hic appetitus eis inamissibiliter inest (ut latè in superioribus probauimus) quam beatitudinem consequi non possunt, quamdiù eò non peruenerint (ut habetur lib. 14. Ciuit. capite 25.) Vbi mori, falli, offendi omnino non possunt, eisque sit certum ita semper futurum, hoc est, quamdiù bono incommutabili quod Deus est, sine vlla molestia non persequantur, & in eo se in æternum esse mansuros, nec vlla dubitatione cunctentur, nec vlllo errore fallantur, ut rectè Augustinus libro 11. Ciuit. capite 13. quomodo infantes sine baptismo morientes beatos futuros beatitudine naturali esse, affirmatur, cum se in Inferno, quod secundum Concilium Florentinum post mortem descendunt, omni beatitudine priuatos videant, cumque in iudicio ex ore iudicis audituri sint, se nunquam habituros omni molestia carentem societatem Angelorum, ac hominum beatorum in participatione summi Dei, quæ sola satiat appetitum illum, quem naturaliter habent, ut scribitur libro duodecimo de Ciuitate capite 10.

4. In illis ergo paruulis naturaliter sequetur summa tristitia, quando videbunt suum naturale desiderium omnino frustratum. Nisi quis velit fingere, illas creaturas rationales, Dei imagines, futuras naturaliter post mortem sine mente, ac si naturaliter belluinas, aut propter peccatum perdere naturalia (quod de adultis hominibus damnatis, in quibus sunt peccata grauiora, imò & de ipsis dæmonibus, Theologi isti dicere detrectant) aut tandem habituras mentem siue stultam, siue sopitam, quod etiam prædicti Theologi non admittunt. Ergò cum sempiterna illa tristitia nulla comparabilis erit naturalis beatitudo.

5. Et quidem ipsi gentiles Philosophi, qui solam beatitudinem naturalem agnouerunt, sentiebant, eam neminem beatum esse posse, nisi habendo quod velit, & nihil patiando quod nolit, ut notauit Augustinus lib. 13. Trinit. c. 7. Lectori igitur iudicandum relinquo, an hæc ratio de puerorum illorum tristitia ob amissio-

Quatuor
sunt quæ
homines na-
turaliter
appetant.

Naturalis
paruulorum
post mortem
beatitudo
impugnatur.

Naturale
desiderium
beatitudinis
frustratum
in eiusmodi
paruulis
causabit non
mediocrem
tristitiam.

Nullus est
beatus qui
non habet
quod vult, &
nil patitur
quod non
vult.

nem beatitudinis, quam naturaliter amant, sit A inuictissima ad conuincendos huius naturalis beatitudinis fabricatores, absurditatis. Vnde in hac re diutius immorandum non est. Sed ulterius indagandum, an prædicta absurditas (si eam esse absurditatem satis iam constat) adeo absorta sit, ut peruersissimos Pelagianos adiuuet, qui beatitudinem paruulis non baptizatis promittere videbantur, illa celebri ipsorum definitione, quam refert B. August. Epist. 106. & de gest. Pelagij cap. 35. infantes, etiam si non baptizentur, habere vitam æternam.

Cuiusdam moderni opinio de beatitudine naturali proponitur.

6. Quidam ex iunioribus Theologis qui ab istis Scholasticis in hac beatitudine naturali dissentit; ut eam oppugnet, eiusque fortè defensores captos contra hæresim Pelagianam reddat, affirmat Pelagianos eam solam promississe paruulis non baptizatis; & ita numquam eis promississe beatitudinem supernaturalem, aut vitam illam æternam, quæ est in clara Dei visione. Quod probat ex August. lib. 5. cont. Iulian. cap. 8. ubi eodem August. teste Pelagiani alienabant paruulos non baptizatos à vita Dei, cum eos alienarent à regno Dei. Quid est autem vita Dei, nisi visio Dei? sed neque ipsum regnum Cælorum in Scripturis aliud significat nisi fælicitatem æternam, quæ in Dei visione consistit; iuxta illud, Angeli eorum in Cælis semper vident faciem Patris mei, qui in Cælis est; & illud, scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est, & illud. Hæc est autem vita æterna ut cognoscant te solum Deum verum. Itaque, inquit iste author, Pelagiani non vitam æternam simpliciter. Sed ut August. loquitur in lib. de hæres. ad Quod vult deum cap. 88. quandam suam vitam æternam infantibus non baptizatis promittebant. Quæ sententia prædicti moderni si vera esset, apertè, Augustino teste, sequeretur hanc illorum Theologorum de beatitudine naturali sententiam, esse hæresim damnatam, ab omnibus Christianis anathematizandum; quia propositio illa: Infantes etiam si non baptizentur habere vitam, æternam, in sensu Pelagianorum est ab Ecclesia damnata & ab omnibus anathematizanda, ut testatur August. Epist. 106. & de gest. Pelag. ubi supra.

7. Alia tamen via probat prædictus modernus illam Scholasticorum opinionem de beatitudine naturali esse, ut ipse loquitur, ipsammet hæresim Pelagianam. Quia si prædicti, inquit, paruuli futuri sunt beati, beatitudine naturali, sequitur eos debere baptizari, ut adoptionem diuinam adepti, admittantur ad regnum cælorum, non autem quia periculum sit, ne damnentur & pereant. Nihil enim eis adest mali præter carentiam visionis Dei, & nihil eisdem boni deest, nisi visio Dei, hoc est possessio regni cælestis. Atqui hæc ipsa, inquit, est hæresis Pelagiana, nam ut Sanctus Augustinus testatur lib. 1. de origine anime cap. 9. non timebant Pelagiani paruulis damnationem si non baptizarentur, sed à regno exclusionem, ubi damnationem, inquit, non intelligit Augustinus exclusionem à regno, sed aliquid aliud, nam si exclusio, inquit, esset damnatio, qui exclusionem timebant non baptizatis, damnationem quoque eisdem pariter timuissent.

OSTENDITVR CLARE CONTRA iam citatam sententiam, ex Augustino, Pelagianos ab initio prædictis paruulis promississe beatitudinem supernaturalem, & à præfato moderno, non sufficienter probari assertores beatitudinis naturalis paruulorum, introducere Pelagianismum.

CAPVT XXIII.

B I. S Ed quidquid sit de hac opinione istorum Theologorum de naturali beatitudine paruulorum; an ad hæresim Pelagianam pertineat, quod statim discutiemus: primo probatur falsum esse, Pelagianos numquam promississe beatitudinem supernaturalem, aut vitam æternam, quæ in Dei visione consistit, paruulis non baptizatis. Augustinus enim, ut hanc Pelagianorum hæresim refutet, (vitam scilicet æternam paruulis non baptizatis extrà regnum cælorum dari, & Infantes qui baptizantur, baptizari ut in regnum Cælorum intrent, non ut vitam æternam accipiant, quam siue baptizarentur siue non, accepturi fuissent) laboriosissime probat ex Scripturis Sanctis Serm. 14. de verbis Apostoli vitam æternam solum dari eis, qui in regno cælorum futuri sunt, imò regnum Cælorum esse ipsam vitam æternam. Ergo si Pelagiani per vitam æternam intelligebant, solam beatitudinem naturalem, ut iste author vult, friuolè eos Augustinus, ex Scripturis refellere contendit, quia Scripturæ omnes, quas ipse adducit de sola vita supernaturali, quæ in visione Dei consistit, non de naturali loquuntur. Vnde Pelagiani tribuentes paruulis illis solam vitam naturalem, siue naturalem tantum beatitudinem, in qua Dei clara visio minime includitur, Augustino facile respondere possent, se nihil contra Scripturas docere, quæ solis baptizatis vitam æternam promittunt, quia Scripturæ loquuntur de illa vita supernaturali in qua Deus facie ad faciem videtur, quam ipsi paruulis non promittebant, atque aded Augustino non mendaciter opponere possent, ipsum in sua illa disputatione veluti nugari, quod admittere, verè esset nugari.

2. Confirmatur. Nam Pelagiani illam vitam æternam paruulis illis promittebant, ad quam possidendam baptizari, ac consequenter in Christum credere, fierique membrum eius, requiritur: Augustinus enim eis in illo sermone obieciebat, ad vitam; quam paruulis promittebant, sine istis perueniri non posse, & per ista peruenire posse, ergo probè nouerat illos intelligere per vitam illam æternam, solam vitam supernaturalem, seu claram Dei visionem. Infantes enim baptizantur, ac Christiani fiunt, non ut ad aliquem Paradisum terrestrem perueniant, in quo Deum clarè non videant, in quo viuant sine omni molestia, in magno gaudio & fælicitate naturali, sapienter intelligentes causas omnium rerum naturaliter creatarum, siue creabilium, & Deum ut authorem tantum earum. Nullus autem hæreticus nē dum Christianus, ni fallor, somniauit fidem

Christianam institutam esse, ut ad similem beatitudinem perueniatur.

Qualis manducatio corporis Christi sit omnino necessaria ad vitam eternam adquirendam.

Tandem Pelagiani naturalem tantum beatitudinem extra regnum celorum infantibus dandam fore docebant.

3. Sed ut præfati moderni argumenta solvamus, eiusque sententiam manifestius redarguamus, observandum est Pelagium eiusque discipulos in initio suæ hæresis docuisse paruulis sine baptismo decedentibus (quia sine ullo peccato ut hæretici illi dogmatizabant nascuntur) dari extra regnum celorum gaudia vitæ æternæ, qua in Societate Christi ac Sanctorum beati perfruuntur; ut constat ex Pontifice Innocentio in Epistola ad Patres Concilij Mileuitani, qui ibidem affirmat contra prædictos Pelagianos vitam æternam quam paruulis illis promittebant, eis non dari, qui non manducant carnem filij hominis, nec eius sanguinem bibunt. Quo argumento contra eosdem Pelagianos, vultus est ipse Augustinus ante Innoc. lib. 1. de peccat. merit. cap. 20. vnde constat controuersiam fuisse inter Pelagianos, & istos Sanctos de vita æterna, quæ non habetur sine manducatione corporis Christi, hoc est sine participatione unitatis corporis eius, & societate membrorum eius, quæ acquiritur per baptismum Christi, quam isti Sancti, (ut colligitur ex Augustino lib. 21. ciuit. capite 25. & tractat. 26. in Ioann. & ex Innocentio ubi supra) intelligunt per illam manducationem omnino necessariam ad vitam æternam habendam, quam manducationem siue incorporationem, nemo vnquam iudicauit necessariam ad habendam vitam naturalem æternam extra regnum Celorum. Contra hunc igitur Pelagianorum sensum de vita æterna extra regnum celorum, Augustini, locis à nobis proximè citatis, militat argumenta, quibus Pelagiani conuicti, & à primo illo sensu depulsi, prædicare cœperunt dari paruulis beatitudinem non supernaturalem, sed naturalem.

4. Quæ omnia manifestissimè ex August. probantur illis verbis quæ habet de prædestinatione Sanctorum capite 13. *Hoc si audirent Pelagiani, non iam laborarent, negando originale peccatum, querere paruulis extra regnum Dei, nescio cuius sue felicitatis locum; maximè quando conuincuntur non eos habere posse vitam æternam, qui non manducauerunt carnem, nec biberunt sanguinem Christi.* Ecce quam clarè docet Pelagianos conuictos de falsitate dogmatis, quo paruulis promittebant beatitudinem, quæ non habetur sine manducatione carnis Christi, hoc est beatitudinem supernaturalem, extra regnum Celorum; recurrere ad beatitudinem naturalem, quam eisdem paruulis tandem tribuebant, quam Augustinus significat per illa verba *nescio cuius sue felicitatis locum.*

Supradicti moderni fundamenta, insufficientia esse declarantur.

5. Vnde ad ea quæ prædictum Theologum mouebant, dicendum, ipsum, ut videtur, non rectè referre textum aut sensum August. libro sexto contra Iulianum cap. 8. aliàs vndecimo. Non enim testatur ibidem Augustinus Pelagianos alienasse paruulos non baptizatos à vita Dei, quia eos alienabant à regno Dei, talem enim illationem ibi non habet, verba enim eius ibi hæc sunt. *Verum vos quoque qui eos velut liberos ab omni damnatione esse contenditis, cogitare non vultis, quia illos damnatione puniatis, alienando à vita Dei, & à regno Dei, tot imagines Dei.* Non ergo ibi infert contra Pelagianos, ipsos alienasse paruulos à vita Dei, cum eos, aliena-

rent à regno Dei, ut iste Author scribit. Hoc enim Augustino necesse non fuit, cum ipsi Pelagiani apertè tunc id admitterent, ut patet ex illis verbis, paruulos non baptizatos alienari à vita Dei; quia conuicti ante ab eodem Magistro, suam sententiam de beatitudine supernaturali extra regnum Celorum illis paruulis danda, mutauerant. Vnde admittimus per regnum celorum in Scripturis significari felicitatem æternam, quæ in Dei visione consistit (ut Aug. efficacius quam iste modernus probat in illo ferm. 14.) & idcirco Pelagianos fuisse absurdissimos, qui paruulis illam felicitatem ab initio promittebant cum iisdem regnum Celorum negarent. Per quod potius ex Augustino contrarium huius, quod iste author de beatitudine colligit, inferimus; nunquam enim August. ad conuincendos Pelagianos eis obiiceret ex scripturis, vitam æternam, quam paruulis promittebant non dari, neque à Deo promitti in prædictis scripturis, nisi baptizatis & Christi membris, si Pelagiani de beatitudine tantum naturali loquerentur, aut per vitam æternam, illam solam naturalem felicitatem, quam post prædicare cœperunt, tunc intelligerent. Scripturæ enim illæ de ista naturali felicitate, à Pelagianis conficta minimè loquuntur. Concedimus igitur Pelagianos, non ab initio suæ hæresis, sed postquam ab Augustino conuicti ex Scripturis fuerunt, non promississe paruulis vitam æternam simpliciter, sed æternam & beatam quandam vitam suam, ut Augustinus loquitur in lib. de hæres. ubi supra.

6. Ad authoritatem illam Augustini ex lib. 1. de origine animæ cap. 9. quæ prædictus author probare contendit, asserentes beatitudinem naturalem paruulorum sine baptismo morientium, incidere in hæresim Pelagianam, dicendum ipsum quoque ibi non videri rectè citasse prædicta Augustini verba, quia fortè ut efficacius, contra alios modernos concluderet, addere videtur Augustini verbis aliqua sua, quæ additione sublata intentum suum ex Augustini verbis, ibi nequaquam probare potest: Sic enim argumentatur contra prædictos modernos: *Nam ut Sanctus Augustinus testatur, inquit, in lib. de origine animæ cap. 9. non timebant Pelagiani paruulis damnationem, si non baptizarentur, sed à regno exclusionem; ubi, inquit, per damnationem, non intelligit Augustinus exclusionem à regno, sed aliquid aliud; nam si exclusio, inquit, esset damnatio; qui exclusionem timebant non baptizatis, damnationem quoque eisdem pariter timuissent.* Detrahantur Augustini testimonio illa verba, sed à regno exclusionem, & quomodo, quæso, prædictus modernus suum intentum contra illos alios modernos ex Augustino ibi concludet? Verba igitur Augustini in illo cap. 9. ab hoc authore citato sunt: *Ut cum hæc ut volet quisque accipiat, dum tamen de baptismo non præscribatur saluatoris præcepto, huius latronis exemplo: & non baptizatis paruulis nemo promittat inter damnationem regnumque Celorum, quietis vel felicitatis cuiuslibet, atque ubilibet quasi medium locum.* Hoc enim eis hæresis Pelagiana promittit; quæ nec damnationem metuit paruulis, quos nullum putat habere originale peccatum, nec sperat eis regnum Celorum, si non perueniat ad baptismatis sacramentum. Manifestum est ergo in eo Augustini testimonio non haberi illa verba, à regno exclusionem, in quibus est

Est vis argumenti illius authoris, ad probandum, secundum mentem Augustini, damnationem esse aliud distinctum ab exclusionem, ut quasi ex verbis Augustini concludat contra alios Theologos, qui nihil pœnale in pueris illis præter exclusionem admittunt, eos, nullam in eis admittere damnationem, ac sic cum Pelagianis prorsus convenire.

7. Si quis respondeat hunc authorem non intendisse ibi Augustini testimonium secundum verba, sed secundum sensum, citare; In Augustini autem ibi sententia includitur secundum sensum illa huius authoris sententia; Augustinus enim affirmat Pelagianam hæresim promississe illis paruulis medium locum alicuius felicitatis inter damnationem & regnum Cœlorum, quia eis, inquit, non metuit damnationem, quos nullum originale peccatum putat habere, nec eis sperat regnum Cœlorum, cum non perveniant ad baptismum. An non autem de eis, qui non metuunt paruulis damnationem, nec eis sperant regnum Cœlorum, (quod de Pelagianis Augustinus ibidem affirmat) verè dici posset, eos paruulis non timere damnationem, sed à regno exclusionem; quod iste author Augustinus de Pelagianis scripsisse ibi testatur? Sed obiici contra hoc possit, nec sic etiam verè defendi, hunc authorem citasse Augustini sententiam secundum sensum. Quamquam enim Augustinus de Pelagianis affirmaret (ut verè affirmare posset) eos non sperasse demonibus regnum Cœlorum; non rectè inde colligeretur, ipsum de Pelagianis dicere, eos timuisse demonibus exclusionem à regno Cœlorum; ergo similiter, quamvis Augustinus dixerit Pelagianos non sperasse paruulis non baptizatis regnum Cœlorum, non rectè inde colligitur, ipsum de iisdem Pelagianis dixisse, eos timuisse paruulis illis exclusionem à regno Cœlorum. Tam enim malè affecti ac peruersi esse possent, ut quamvis paruulis si non baptizarentur, non sperassent regnum Cœlorum, non eis timuissent exclusionem: unde sufficienter constat, ex primo non inferri necessario secundum. Non tamen negamus Pelagianos timuisse paruulis exclusionem à regno Cœlorum si non baptizarentur; cum idè eos baptizandos esse docuerint, ne excluderentur. Unde verum esse fatemur Pelagianos nō timuisse paruulis damnationem, ut Augustinus ibidem testatur, & timuisse eis exclusionem: sed Augustinum hoc ultimum in illis verbis non dixisse contendimus.

8. Esto tamen, ipsum utrumque ibi dixisse ingenuè admitteremus; ille author adhuc suum intentum contra modernos beatitudinis naturalis defensores, inde minimè concluderet, quia moderni illi respondere ei possent, Augustinum ibi assignasse rationem cur Pelagiani non timuissent paruulis illis damnationem, quia scilicet nullum putant eos habere peccatum: unde conuincuntur paruulis illis promittere medium locum, inter damnationem & regnum, cum exclusio à regno, secundum sensum Pelagianorum, in eis rationem damnationis habere non possit; non enim exclusio illa paruulis infertur secundum Pelagianos propter peccatum, quo secundum eorundem dogma carent, & sine quo damnatio iusta esse non posset, sed exclusi idè secundum ipsos

manent, quia Dominus statuit regnum Cœlorum, non nisi baptizatis posse conferri, teste Cœlestio apud Augustinum in libro de peccat. orig. capite sexto. At vero (ut dicere præ se possent moderni illi) quicumque prædicant paruulos non baptizatos, etiam beatos; beatitudine naturali, esse exclusos à regno propter originale, quod habent: istos minimè conuinci, promittere paruulis illis locum medium inter aliquam saltem damnationem & regnum, cum ipsa exclusio sit eis damnatio, quia ea eis infertur propter peccatum.

B DISPUTATUR FVSE AN sententia de beatitudine naturali paruulorum aduersetur fortè Euangelio, & utrum vehementi suspitione Pelagianismi forsàn laborare videatur?

CAPVT XXIV.

1. **A**LIIS igitur mediis magis urgentibus illa sententia de felicitate naturali paruulorum à nobis improbanda erit. Ex mediis ergo quæ hic se nobis offerre possent ad probandam prædictam sententiam esse forsàn in primis Euangelio contrariam, illud beati August. solidissimum videtur, quo utitur serm. 14. de verbis Apostoli, ut conuincat paruulos illos non solum non habere vitam æternam extra regnum Cœlorum, sed & sempiternam damnationem habituros esse, quorum utrumque prædicti Pelagiani negabant. Quia vniuersi exercitus viuorum ac mortuorum, erunt secundum Euangelium distributi in iudicio vniuersali, in duas classes dexteræ & sinistræ: & omnes qui futuri sunt in dextera, ibunt in regnum Cœlorum: omnes autem qui in sinistra erunt, ibunt secundum Euangelium, in ignem æternum, nullus ergo medius locus relinquitur secundum Euangelium inter ignem æternum & cœlum, in quo prædicti paruuli possent frui beatitudine naturali: Nullus, inquit Augustinus ca. 3. *relictus est medius locus ubi ponere queas infantes. De viuis & mortuis iudicabitur, alij erunt ad dexteram, alij ad sinistram, non noui aliud. Qui inducis medium, recede de medio; non te offendant, qui dexteram querit, & te ipsum admonet; Recede de medio, sed noli in sinistram. Si ergo dextra erit & sinistra & nullum alium locum in Euangelio nominas: ecce in dextera regnum Cœlorum est, percipite: inquit, regnum. Qui ibi non est, in sinistra est. Quid erit in sinistra? Ite in ignem æternum: In dextera, ad regnum, utique æternum, in sinistra in ignem æternum. Qui non in dextera, procul dubio in sinistra, ergo qui non in regno, procul dubio in ignem æternum.*

Nat. iis
infantium
beatitudo
videtur for-
te parum
conformis
Euangelio.

Beatitudi-
ni naturali
obstat ex-
presse.
S. Augu.
vbi supr.

Nullus post
iudicium
futurus est
medius lo-
cus creatu-
re rationalis
inter
ignem &
regnum Cœ-
lorum.

2. Vel ergo, iuxta hanc beati Augustini insuperabilem fortè complexionem, infantes illi qui reassumptis corporibus dicuntur futuri beati, beatitudine naturali erunt beati nusquam, quod asserere esset non solum absurdum, sed & ridiculum, vel erunt beati illa tantum naturali beatitudine, in cœlum admissi sine baptismo, quod dicere ipsi Pelagiani contra expressum Christi testimonium non audebant, vel erunt beati beatitudine naturali in sempiternis flammis existentes; quod admittere, beatitudinis naturalis fabricatores, chimericum esse viderunt;

qui propterea Paradisum terrestrem illis ædificauerunt, sed fortè contra Euangelium Christi, quod nullum medium locum pro damnatis agnoscit in descriptione vniuersalis iudicij viuorum & mortuorum; vt manifestè illa Augustini ratiocinatio conuincere videtur; quæ semper inuicta fortè manebit, quantumcumque quispiam illam illudere ac vincere suis argumentis conabitur. Cuiuscumque enim parum solidis syllogismis quibus se Augustinum vincere putaret, ipse iam responsum præparauit, Epist. 174. vbi scribit, *Facile est vt quisque Augustinum vincat, videris vtrum, veritate an clamore?*

*Occurritur
cuidam ref-
ponfioni.*

3. Dicitur, hanc sententiam de beatitudine naturali paruulorum, saltem non pati suspensionem Pelagianismi; quia non negat prædictos paruulos esse in damnatione, cum omnes esse exclusos à regno propter peccatum affirmet: vnde conuinci non potest quærere illis locum medium alicuius felicitàis, aut quietis inter damnationem regnumq; Cælorum, quod in Pelagianis Augustinus semper tamquam Pelagianismum improbabat. Quasi ista sententia improbanda non esset, licet inuidiâ Pelagianæ hæresis non laboraret; si aliundè Euangelio contrariaretur, vt contrariari ex supradictis fortè colligitur, vel quasi in Pelagianismum incidere non posset, nisi negasset paruulos habere damnationem; Quid si apertè negasset eos habere originale? Nonnè apertè Pelagianismi conuinceretur? Si igitur prædicando eos futuros beatos, & ab omni pœna sensibili immunes, à gehenna eos liberat, nonnè & ab originali eos consequenter liberare fortè conuincitur, (vt doctissimus ille modernus sæpè suprà memoratus clarè fatetur) imò & à damnatione? quia si paruuli illi probantur non habere originale, non esse in patria, quod solum, si beati sunt, pœnale, secundum Theologos modernos habent, nihil habent de ratione damnationis, quod non haberent si in puris naturalibus morerentur. In quo statu, non esse in patria, non fuisset in eis damnatio.

4. Sed sequestratis parumper prædictis principiis, indagatur an hæc sententia de beatitudine naturali paruulorum, directè aduersetur eorum damnationi æternæ. Indagandum est igitur an non ille qui liberat paruulos illos ab igne sempiterno, quantumuis asserat exclusos à regno propter peccatum, liberare eos fortè videatur à damnatione de qua Scripturæ loquuntur, de quaue inter Augustinum & Pelagianos quæstio versabatur.

*Pœna quam
vocat dam-
ni est omni-
bus commu-
nis grauis,
& molestis-
sima.*

5. Quod vt distinctius percipiatur, supponendum est exclusionem à regno, seu alienationem à vita Dei, esse quandam damnationem, seu pœnam omnibus damnatis communem & molestissimam, quia si sola esset, vt notat August. in Enchirid. cap. 112. *tam grandis est pœna, vt ei, inquit, nulla possint tormenta, quæ nouimus, comparari, si illa sit æterna, ista sint quamlibet multis sæculis longa.* Nimirum rectè: quia quamuis sola illa alienatio directè in pœnam infligeretur, ex ea inseparabiliter, tamquam eius effectus, summa tristitia in punito sequeretur, quia à te quam naturaliter amaret separaretur. Propter quod Augustin. Pelagianos vrgebat ad fatendum in paruulis sine baptismo morientibus aliquam damnationem, quia tandem

A in eis admittebant hanc à vita Dei alienationem, quamuis eam esse damnationem negabant.

6. Non ergo negamus hanc alienationem seu exclusionem esse damnationem, sed eam non esse vltimam aut alicuius totam damnationem, de qua Scripturæ loquuntur, ex Scripturis & August. contendimus. Damnatio enim nouissima, quæ digni sunt omnes, qui in peccato nascuntur, cuiusque debitum omnes certissimè reciperent, si per gratiam à massa perditionis aliqui non liberarentur, quamque Scripturæ, siue pronunciant, siue minantur, in illis locis, *Ex vno Rom. 5. omnes in condemnationem, & Per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem, & Qui non crediderit, condemnabitur:* damnatio inquam illa in Euangelio Christi describitur ac declaratur, qualis futura sit. Iudex enim ad iudicium vniuersale viuorum ac mortuorum venturus, & sententiam pronunciaturus, siue damnationis contra eos qui in libro vitæ scripti non fuerint, siue saluationis & glorificationis pro eis qui in eodem libro scripti reperientur, *duas partes facturus est (vt Augustinus loquitur) dextram & sinistram: sinistris dicturus, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius; dextris dicturus. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Hanc regnum nominat, hanc cum diabolo damnationem. Nullis relictus est medius locus. Quid clarius?*

Marc. 16

7. Manifestissimum est igitur secundum Augustinum ex verbis Christi Domini, damnationem æternam ad partem tantum sinistræ pertinere, quæ itura est in ignem æternum, ergo nullus qui non erit in sinistra, qui ne consequenter in ignem æternum per illam sententiam non ibit, damnatus in æternum ab illo vniuersali iudice dici potest, ergo certum de fide cum sit paruulos illos futuros damnatos (*qui enim non crediderit, condemnabitur*) certum etiam erit, eos tunc non alibi damnatos, quàm in igne æterno, & idè æternaliter damnatos, quia eò per sententiam iudicis (vbi torquebuntur propter peccatum, vtraque morte, primâ & secunda dignum, quod in Adam commiserunt) mittentur.

8. Et hanc esse vltimam damnationem Scripturis notam, & ab eis prædicatam, certissimis documentis ex iisdem Scripturis & August. depromptis, ampliùs confirmare possumus. Ipse enim lib. 20. de ciuitate cap. 6. sequentia verba scribit. *Venit enim hora & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent, id est, in damnationem non venient, quæ secunda mors dicitur, & cap. 9. eiusdem lib. Et ideo cum dies venerit, quo fiat & corporum resurrectio, non ad vitam de monumentis procedent, sed ad iudicium, ad damnationem scilicet, quæ secunda mors dicitur. & tract. 43. in Ioan. super illa verba, Mortem non videbit in æternum: mortem secundam, mortem æternam, mortem gehennarum, mortem damnationis cum diabolo & Angelis eius, & de nupt. & concup. lib. 2. ca. 27. Nec per Moysen lex data regnum potuit mortis auferre, quæ non regnat vtiq; nisi per peccatum: regnum porò eius est, vt hominem mortalem, in secundam etiam, quæ sempiterna est, præcipitet mortem. Hoc de mortis siue peccati regno rectè explicatur in Enchirid. ca. 26. Hinc, post peccatum, ait, exul effectus, stirpem quoque suam, quam peccando, in se*

*Punitio
ignis æterni
est vltima cuius-
cunque peccatoris con-
demnatio
& mors se-
cunda.*

tanquam in radice vitauerat, pœnâ mortis, & damnationis obstrinxit, vt quicquid prolis ex illo & simul damnata, per quam peccauerat coniuge, per carnalem concupiscentiam, in qua inobedientiæ pœna similis retributa est, nasceretur, traheret originale peccatum, quo traheretur per dolores erroresque diuersos, ad illud extremum cum desertoribus Angelis, vitioribus, & possessoribus, & consortibus suis, sine fine supplicium.

9. Vndè recte Aug. notat lib. 13. Trin. c. 15. diabolus inuigilare semper vt redemptos secum trahat ad secundam mortem: In hac, inquit, redemptione tanquam pretium pro nobis datus est sanguis Christi, quo accepto diabolus non ditatus est, sed ligatus, vt nos ab eius nexibus solueremur, nec quemquam secum eorum, quos Christus ab omni debito liber, indebitè fuso suo sanguine redemisset peccatorum rebus inuolutum traheret ad secundæ, ac sempiternæ mortis exitum. Lege cap. 13. lib. de bon. per. seu. vndè apertè colligitur damnationem æternam esse mortem secundam.

Quicumque post iudicium fuerit liber ab igne gehennali, ab omni damnatione æterna liber futurus videtur.

10. Si ergo ex prædictis clarè constat damnationem æternam, de qua Scripturæ loquuntur, esse ignem æternum, seu mortem secundam, quæ ab eisdem Scripturis definitur esse stagnum ignis, vt habetur c. 20. & 21. Apoc. in quod mittentur omnes qui in libro vitæ scripti non reperiuntur, vt eadem Scriptura ibidem testatur: An non apertè fortè sequetur eos qui ab igne æterno immunes prædicantur, à damnatione æterna, quam Scripturæ prædicant, quæ est nouissima damnatorum mors, ac malorum finis, consequenter esse liberos, quantumuis dicantur à regno tantum exclusi, seu à vita Dei alienati, per quod mortem omnibus damnatis communem intelligi non negamus, quia per hoc vitâ priuati, ac consequenter mortui intelliguntur, illa enim sola alienatio numquam mortem vltimam, qua omnes damnati post iudicium moriuntur, re ipsa causat, aut etiam per intellectum constituit, nisi ei addatur aut addi intelligatur cruciatus perennitas. Propter quod præclare Aug. lib. 6. de Ciuit. cap. 12. definiens vltimam animæ mortem. *Summa mors animæ*, inquit, *est alienatio à vita Dei in eternitate supplicij.* Imò lib. 13. ciuit. c. 2. & lib. 19. cap. vlt. adhuc expressius docet mortem illam secundam, quæ est totius hominis, & damnatio eius æterna, siue vltima eius pœna, includere alienationem à vita Dei, quæ est mors animæ, & æternum cruciatum dolorum in corpore, qui mors corporis dicitur: quia (vt rectè ipse ibidem) *nec anima ibi viuere dicenda est, quia non viuit ex Deo, seu quæ à vita Dei aliena erit, nec corpus, quod æternis doloribus subiacebit, seu in quo anima non viuendi causa est, sed dolendi.*

Inter illa duo nullus erit medius locus pro infansibus.

11. Si igitur supradicta principia solida sunt, iudicet attentè lector, an omnes qui prædictos paruulos prædicant futuros vel in limbo puerorum à damnatis adultis separatos, siue aliquo dolore, siue interno siue externo, vel in Paradiso aliquo terrestri, cum pleno gaudio & beatitudine naturali, eisdem promittant medium locum inter damnationem æternam, vltimam scilicet Scripturis notam, ac Christo Domino in Euangelis declaratam, & inter regnum cælorum; quod Ecclesia & Augustinus in Pelagianis semper execrabantur, qui hoc dogma de beatitudine naturali illorum paruulorum, primo pepererunt, vt constat ex eodem Augusti-

A no, maximè libro de prædestinatione Sanct. capit. 13. & libro primo de origin. animæ, capite 9. illis verbis. *Et non baptizatis paruulis nemo promittat inter damnationem regnumque cælorum, quietis vel felicitatis cuiuslibet, atque vbiuslibet, quasi medium lacum.* Hoc enim eis hæresis Pelagiana promittit, & lib. 1. oper. imperf. contra Iulianum. 128. vt si non in regno eius, ceriè in loco aliquo secunda felicitatis, quam talibus edificauit hæresis vestra, teneant sempiternum, id est, æternitatem, & libro secundo eiusdem operis numero 112. Vos respondete quid sitis, qui tot imagines Dei, sine ullius peccati merito, separatis à regno Dei; & facitis duas æternas felicitates, vnâ quæ sit extra regnum Dei, & libro quarto contra Iulianum capite tertio. *An fortè & istis qui exhibuerunt, terrene patriæ Babilonicam dilectionem, & virtute civili non vera, sed verisimili demonibus, vel humane gloriæ seruierunt; Fabriciis videlicet & Regulis & Fabiis & Scipionibus & Camillis cæterisque talibus, sicut infantibus, qui sine baptismo moriuntur, prouisuri essis aliquem locum inter damnationem, regnumque cælorum vbi non sint in miseria, sed in beatitudine sempiterna.* Et libro primo oper. imperf. contra eundem Iulianum numero 48. impugnant locum medium vbi infantes esse possent; Ille verò, inquit, quem sperat iudicem rationalis creatura quæ in sanctis eius est & fidelibus, lege nobis vbi præter regnum bonis & supplicium malis, tertium locum præparauit & promiserit non regeneratis innocentibus iuris?

12. Videant ergo authores beatitudinis naturalis, si supradicta principia satis solida sunt, eamque inter se concatenationem vere habeant, quam habere videntur, an hæc sententia de beatitudine naturali paruulorum obnoxia fortè sit vehementi suspicioni Pelagianismi, ex duplici capite, si videlicet directè negare fortè conuincitur paruulos ire in damnationem æternam, vltimam scilicet, Scripturis notam; & si etiam euacuare in eis forsan conuincitur Originale, negando eis eandem damnationem, vt latè in superioribus ex Augustino & Scripturis disputauimus.

CONFERTVR GRAVITAS PECCATI originalis, eiusque pœnarum cum aliorum peccatorum, eorumque pœnarum grauitate, & indagatur an damnatio æternæ ei debeat ratione sui?

CAPVT XXVI.

M Vltum igitur quidam Magistri alias doctissimi à sensu B. Augustini de peccato originali, deque eius pœnis abhorre videntur, qui satis confidenter affirmant, peccatum illud esse omnium peccatorum minimum, minusque veniali, minoremque pœnam ei deberi, quàm peccato veniali, & ideo æternam pœnam ei non deberi ratione suæ grauitatis, sed ratione subiecti, scilicet hominis, qui sine gratia inuenitur, per quam solum fit remissio pœnæ sicuti similiter peccato veniali pœna æterna aliquando debetur, non ratione sui, sed ratione

Peccatum orig. esse omnium peccatorum, minimum, minusque veniali, ne suæ grauitatis non deberi pœnam æternam, quoniam

conditionis subiecti in quo est, quando scilicet inuenitur in aliquo damnato. Esse autem omnium, peccatorum minimum inde sibi persuadent: quia minimum habet de voluntario; non enim est voluntarium voluntate principij naturæ tantum, peccatum autem actuale, etiam veniale, est voluntarium voluntate ipsius in quo est.

2. Nec obstat, inquiunt, quod originale non compatitur secum gratiam; priuatio enim gratiæ siue iustitiæ originalis non habet rationem culpæ, sed pænæ, nisi in quantum ex voluntate est, unde ubi minus est de voluntario, minus est de culpa. En quò perduxit tam imbecille ratiocinationis motuum authores insigniter graues, vt non dubitauerint affirmare originale esse minus veniali, & consequenter minori pænâ dignum, & quia viderint veniali, ratione sui pœnam æternam non deberi, vt consequenter loquerentur, originali ratione sui seu suæ grauitatis, damnationem æternam negauerunt.

Predicta opinio reijciuntur.

3. Contra hanc tamen doctrinam obijci potest, ex ea sequi, veniale peccatum non solum esse maius peccatum quàm originale, & maiori pœna dignum, sed & posse esse, eadem regula, maius peccatum quàm actuale mortale & maiori pœna dignum, consequens videtur esse contra totius Ecclesiæ Catholicæ sensum, ergo, &c. Sequela probatur, quia in multis peccatoribus quotidie reperiuntur peccata venialia ex plena deliberatione & scientia commissa, atque aded plene voluntaria, & peccata actualia mortalia non plene certè voluntaria, quia ex ignorantia procedunt, vt istimet Theologi de ignorantia disputantes fatentur, & patet ex Augustino libro tertio de libero arbitrio capit. 18. & de natura & gratia capite 67. in quibus locis probat facta quædam per ignorantiam improbanda & corrigenda esse, quamuis non sint plene voluntaria; quod intelligit ibi per illa verba. *Nec mirandum est quod vel ignorando non habet liberum arbitrium voluntatis ad eligendum, quid rectè faciat; non enim ibi intelligit hominem ex ignorantia operantem carere omnino lib. arbit. aliàs non diceret factum eius improbandum esse, & misericordia implorata corrigendum, sed intelligit eatenus esse indispositum atque impeditum ad operandum plene voluntariè, quatenus ei deest scientia, quæ si adesset, actum culpabilem impediret, & in supradictæ veritatis probationem adhibet illud Pauli: Qui prius blasphemus fui, persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci.* Ergo peccata venalia plene voluntaria verbi gratia immoderati risus, aut verbi otiosi, aut diuagationis mentalis inter orandum, erunt maiori pœna digna, & maiora multis flagitiis, quæ homines ex ignorantia vincibili quotidie perpetrare solent, imò & maiora peccatis illis blasphemix, contumeliarum, & persecutionis contra Ecclesiam, quæ ibi Paulus enumerat: illa enim venialia magis habent de voluntario quàm ista mortalia, atque aded magis de ratione peccati habere conuincuntur, & consequenter maiori pœna digna erunt: vel igitur ista doctrina improbanda est, vel hoc admittendum, quod nullus Catholicus credo dicere audebit.

Veniale peccatum maculat animam

4. Item inconcussè tenendum est peccatum veniale maculare aliquo modo peccantem quia

A ab eo anima, etiam iusti hominis emundatur & abluitur, quod fieri non posset, nisi ei aliqua immunditia adhereret. Quam veritatem sapientissimè colligit Augustinus tractatu 56. in Ioann. ex illo Euangelij: *Qui lotus est non habet opus, nisi pedes lauare, sed est mundus totus, ubi per lotionem pedum intelligit emundationem à venialibus.* Indèque infert *Ecclesiam in iustis adultis qui hic demorantur, quamuis munda sit, quam iuste viuunt, opus habere, quia laccant terram, vt pedes lauet, quoniam sine peccato non sunt, quod de veniali intelligi oportet, vt ex contextu ibi clarè colligitur, & quia aliud peccatum cum vita iusta & munda compati non potest, idque ibidem confirmat ex alia illa Scriptura. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus vt dimittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate: id est, inquit, vsque ad pedes, quibus conuersamur in terra; per quod intelligit humanos affectus venialium, sine quibus in hac mortalitate non viuitur: & super eundem locum Apostolicum (vt emundet nos ab omni iniquitate) scribit tract. 1. in Epist. 1. Ioann. non tantum præterita, sed & si qua fortè contraximus ex hac vita, quia non potest homo quamdiu carnem portat non habere vel leuia peccata.* Vnde idem Sanctus Doctor de emundatione iustorum à venialibus tractans tract. 80. in Ioann. super illa verba: *Iam vos mundi estis, subiicit. Quis enim est in hac vita sic mundus, vt non sit magis magisque mundandus? ubi si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus & veritas in nobis non est: si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & iustus qui dimittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Mundet itaque mundos, id est, fructuosos, vt tanto sint fructuosiores, quanto fuerint mundiores.*

5. Quibus sic constitutis, opponi potest contra supradictam rationem de voluntario, quod cum peccatum, quod peccatum est, eo ipso sit macula, quæ peccantem maculat, si originale, quia minus voluntarium est quàm veniale, est minus peccatum, consequens videri esse minus maculans seu minus idoneum ad maculandum; ergò minus maculabit animam quàm veniale; sed certissimum est veniale non ita maculare peccantem, vt ab eo simpliciter denominetur maculatus & sordidus, nec reddere ipsum prorsus ac totaliter immundum ac pollutum; ergò peccatum originale non maculat animam simpliciter, nec ipsam reddit totam immundam atque pollutam. Quis autem hoc concedere non formidaret, nisi qui magno præsumptionis laqueo semetipsum innectere nihil curaret? Cum ergò peccatum originale sit vnum ex profundissimis arcanis eorum, circa quæ nostra fides versatur, vt ex illo Augustini loco de moribus Ecclesiæ Catholicæ cap. 22. colligitur (propter antiquum peccatum, quo nihil est ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius) mirandum est, quali ansu prædicti authores sine Scripturarum aut Sanctorum Patrum autoritate in similes regulas loquendi & sentiendi de eo irruunt, astruendo ipsum esse minimum omnium peccatorum, ad consequenter minus peccato veniali & minori pœna dignum. Quid enim vicinius videtur, aut fortassè tam consequens, quàm vt credito quod minimum omnium peccatorum sit, & minus veniali ac minori pœnâ dignum, & ided æterna damnatione, ratione sui indignum, etiam

Orig. peccatum magis maculat animam quàm veniale.

E

peccatum non esse credatur. Non est enim veniale, vt diuinâ fide Ecclesia vniuersa credit, nec mortale actuale quod nobiscum non oritur, sed à nobis agitur; nec esse potest illud originale quod Scripturæ & antiqui Patres prædicant: ergò solùm erit peccatum nomine tenens ab istis excogitatum. Consequentia euidens videtur, & minor quoad vltimam partem probatur, quia peccato originali, quod Scripturæ & Patres agnoscunt, debetur iustissimè tanquàm pœna non solum mors prima, sed & mors secunda, quæ est stagnum ignis, seu æterna damnatio (vt latissimè cum B. Augustino in superioribus, ex Scripturis diuinis vidimus, & vt de damnatione æterna tota Ecclesia contra Pelagium credit) ergò originale, cui minor pœna debetur quàm veniali, cui ratione sui, tantum temporalis pœna debetur, erit omnino alienum à peccato originis, de quo Scripturæ & Patres loquuntur.

Refellitur
quædam
responsio.

6. Dicitur damnationem æternam non deberi originali ratione sui, seu ratione sue grauitatis, sicut nec veniali, sed ratione subiecti, scilicet hominis, qui sine gratia inuenitur, per quâ solam fit remissio pœnæ; quemadmodum similiter veniali aliquando ratione subiecti in reprobo damnato æterna damnatio debetur. Sed contra hoc clamare videntur tonitrua Scripturarum, Conciliorum & Sanctorum; Per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines transiit, &c. Quod aliter rectè intelligi non potest, teste B. Aug. de bono perseu. c. 12. nisi inde deducatur, non regeneratos paruulos, si sic moriantur, transire in mortem secundam, quæ iustissimè est retributa peccato. Non dixit, subiecto quia non habet gratiam. Item ex vno omnes in condemnationem, Et paulò post, per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem; & iterum: Nam iudicium quidem ex vno in condemnationem. Super quæ verba August. lib. 1. de peccat. merit. ca. 13. Nam iudicium quidem ex vno delicto, si non remittitur, id est, originali in condemnationem & ibid. c. 12. Imò vero nos intelligamus Apostolum ac videamus idè dictum, Iudicium ex vno delicto in condemnationem, quia sufficeret ad condemnationem, etiamsi non esset in hominibus nisi originale peccatum.

Peccato origin. ratione sui debetur æterna pœna, non ratione subiecti.

7. Præterea Arausic. & Trident. definiunt originale esse mortem animæ: sed morti animæ ratione sui debetur pœna æterna, ergò & originali; morti enim primæ, qua peccatrix anima discedit à creatore sup, debetur mors secunda quæ est vltimum eius supplicium, vt ex iis quæ ex Scripturis & PP. supra adduximus c. 4. 5. 6. 11. 12. 13. & 24. clarè colligitur. Nec video, licet forte alij videant, quomodo post Ecclesiæ victoriam de Pelagianis hoc in dubium verti posset, sicut nec ambigitur mortali actuali deberi damnationem ratione sui, & non quia est in subiecto gratiam non habente. Vnde ipsimet Pelagiani, quia videbant consequens esse, vt si in paruulis admitteretur originale, damnationi æternæ ratione illius peccati essent obnoxij, illud negabant, putantes Deum ab iniustitia aliter saluari non posse. Contra quos Catholici è contrario opponebant damnationem paruulorum sine regeneratione decedentiũ, ex Scripturis manifestè colligi, quod contingere sine iniquitate Dei non posset, nisi paruuli essent peccato alieno obnoxij, ratione cuius damna-

rentur, cum peccatis propriis in ea ætate esse non possent. Quis ergo dubitare potest fuisse semper indubitatum Ecclesiæ sensum, paruulis sine baptismo decedentibus damnationem æternam deberi ratione tantum peccati?

8. Iudicet igitur pius lector an tenendum sit, si Scripturis, Conciliis & Patribus credatur, damnationem æternam infanti deberi ratione peccati originalis, & non ratione subiecti gratiam non habentis, quatenus à peccato vt sic præscinditur: illud enim subiectum etiam non habens gratiam, atque vt sic ab originali præcisum, non intelligitur cum aliquo peccato; ergo vt sic intelligi non potest cum aliquo, quod æternam pœnam meretur, quæ soli peccato debetur, quia omnis pœna si iusta est, peccati pœna est, teste Augustino: ergo subiectum illud non habens gratiam, atq; vt sic ab originali præcisum non potest esse ratio cur pœna æterna peccato originali debeat: si ergò peccato originali ratione sui æterna damnatio non debetur, nullo modo illa ei debetur; atque aded Pelagiani, qui paruulos ab omni damnatione esse liberos contendebant, Ecclesiam Catholicam vicerunt. Necessariò igitur concedendū videtur paruulum non habentem gratiam, idè mereri æternam damnationem, quia habet peccatum originis: peccatum autem originale paruulorū non idè mereri damnationem, quia est in subiectis gratiam non habentibus, sed quia est præuicatio, qua omnes paruuli non secundum vitæ suæ proprietatem, sed secundum communem generis humani originem in illo vno testamentum Dei dissipauerunt, in quo omnes peccauerunt, vt rectè Aug. lib. 16. de Ciuit. c. 27. testamentum, inquam, illud primum, Qua die ederitis, morte moriemini, Quod complexum est (vt colligitur ex lib. 13. ciuit. c. 12.) quidquid mortis est vsque ad nouissimam quæ secunda dicitur.

9. Accedit ad hæc, quod eum prædicti Theologi affirmant, idè peccatum veniale non inducere ex se, seu secundum se reatum pœnæ æternæ, quia non tollit ordinem ad vltimum finem, nec ei contrariatur, eos obstringi posse ad astruendum peccatum originale inducere ex se reatum pœnæ æternæ, imò & ad docendum ipsum non tollere ordinem ad vltimum finem, nec ei contrariari; quæ apertam inuoluunt repugnantiam; quia si idè secundum ipsos veniale non inducit ex se reatum pœnæ æternæ quia non tollit ordinem ad vltimum finem, nec ei contrariatur, consequens omnino videtur ipsum inducturum fuisse ex se seu ratione sui reatum pœnæ æternæ, si tolleretur illum ordinem ad vltimum finem, aut si ei contrariaretur. Quod si concedatur, vt concedere necesse est, confectarium vltius esse videtur omne peccatum quod tollit ordinem ad vltimum finem, quodque ei contrariatur inducere ex se reatum pœnæ æternæ: sed originale secundum fidem tollit ordinem ad vltimum finem, eique contrariatur: ergo inducit ex se reatum pœnæ æternæ. Iterum vice versa, omne peccatum quod tollit ordinem ad vltimum finem, quodque ei contrariatur, inducit ex se, vt visum est, reatum pœnæ æternæ: ergò peccatum quod illum reatum ex se non inducere asseritur, non tollit ordinem ad vltimum finem, nec ei contrariatur (rationi enim auersionis, quæ est in omni peccato, quo anima mortua est, correspondet se-

Lib. 3. de li. arb. c. 18.

Omnis pœna iusta peccati pœna est.

cundum hos autores pena damni, qua secundum leges diuinæ æquitatis, si sic à Deo auersa, ex hac vita decesserit in æternum plectitur, sed peccatum originale non inducit ex se reatum penæ æternæ, ut isti autores docent ne alias contra prædictum illud suum principium de voluntario, vnde colligunt originale esse minimum omnium peccatorum, atque adeo minus quam veniale, cogantur rursus inconstanter asserere illud esse maius isto, si ex se, seu ratione sui debetur pena æterna, quæ peccato veniali ratione sui nunquam debetur: ergo originale non tollit ordinem ad vltimū finem nec ei contrariatur, nihil igitur in paruulo recens nato inueniri potest, quod eum à Deo vltimo fine auertit, frustra ergo baptizatur, quia si non est ab vltimo fine per peccatum originale auersus, nullam necessitatem habet ut Christianus fiat.

10. Confirmari potest, nam in statu puræ naturæ, ad quem sæpe isti autores libenter recurrunt, paruulo non habenti gratiam nulla damnatio deberetur, non rectè ergo ab eis asseritur damnationem deberi peccato originali ratione subiecti non habentis gratiam cum negare ipsi non possunt, dari posse infantem non habentem gratiam sine aliquo debito damnationis.

11. Responderi fortè posset, non habere gratiam in paruulo status puræ naturæ non mereri æternam damnationem, quia in illo paruulo non habere gratiam, non esset gratiæ priuatio, sed pura negatio, cum ei gratia non deberetur, secus in paruulis huius status, cui gratia ex pacto Dei ab initio debebatur, vnde non habere gratiam, illi non esset culpabile, isti autem culpabile est non habere gratiam, quam habere debuit, atque adeo non habere gratiam in isto meretur æternam damnationem, in illo autem non mereretur.

12. Hæc tamen Responsio mirabiliter claudicat, nā si in paruulo huius status naturæ corruptæ secludatur peccatum originale, ab ipso met paruulo gratiam non habente, ut prædicti autores secludūt, dicentes damnationem æternam non deberi originali ratione suæ grauitatis, sed ratione subiecti in quo est, quia non habet gratiam, non habere gratiā, erit in illo tantum pena seu effectus peccati, non verò peccatum aut culpa, cui sola damnatio æterna debetur falsò ergo asseritur non habere gratiam in paruulo, quatenus in eo, non habere gratiam condistinguitur contra peccatum originale, mereri æternam damnationem, & idè peccatum originale non ratione sui, seu suæ grauitatis, sed ratione subiecti, ad instar venialis, mereri eam. Et verè si non habere gratiam intelligunt pro negatione gratiæ, seu iustitiæ originalis debitæ in esse paruulo, in qua contra Augustinum, & fortè contra veritatem, ut aliàs latius, rationem peccati originalis constituere solent, duplex in paruulo peccatum originale prædicare videntur: vnum minimum omnium peccatorum, cui ratione sui damnatio æterna non debetur: alterum per quod illi peccato minimo damnatio debetur, quod est alienum à sensu Catholicæ Ecclesiæ, quæ vnum in paruulo peccatum originale credit, & cui iustissima ratione sui damnatio æterna debetur, & cuius sola ratione paruulus sine baptismo decedens damnatur.

14. Falsum ergo & à Scholis exterminandum

A videtur peccatum originale esse omnium peccatorum minimum, atque adeo minus veniali, & minori penæ dignum, & tandem non mereri æternam damnationem ratione sui, seu suæ grauitatis, sed ratione subiecti non habentis gratiā ad instar peccati venialis, quod aliquando ratione subiecti tantum meretur æternam damnationem. Longè aliter Sancti Patres sentiunt & loquuntur, qui adeo exaggerant peccatum Adami, quod ad posteros transiit, ut sæpissimè illud vocent, *peccatum magnum*, non solum quia ad omnes transiit, sed quia secundum eosdem & Concilia homo per illud secundum corpus & animam in deterius mutatus est, quique etiam ipsum peccatum originale vocant *antiquam serpentis plagam*, *antiqui criminis pondus*, *pristinum facinus*, *lethale vulnus*, *quo humanum genus claudicat*, *labem corporeæ inundationis*, *nequitiam*, *contagium mortis antiquæ*, *peccatum quod omnia contaminauit*: ista significare minimè videntur originale esse omnium peccatorum minimum, cuius grauitas ex damnatione æterna, quæ ei indubitanter ratione sui debetur facile deprehendi potest, etiam si in sola exclusione à regno consisteret, ut isti autores contendunt, quia simili etiam damnationi nulla penæ quam hic nouimus comparari potest, ut rectè August. in Enchir. cap. 112. *sed in ira sua, quæ si sola esset, quanta ibi minima cogitari potest; perire à regno Dei, exulare à ciuitate Dei, alienari à vita Dei, carere tam magna multitudine dulcedinis Dei, quam abscondit timentibus se, perfecit autem sperantibus in se, tam grandis est penæ, ut ei nulla possint tormenta quæ nouimus comparari, si illa sit æterna, ista autem sint quamlibet multis sæculis longa finienda.*

15. Nec obstat eundem Magistrum lib. supra citato cap. 93. docentem penam paruulorum esse omnium mitissimam; comparat enim ibi penam paruuli cū tota penæ cuiuscumque reprobis adulti, quam sic comparatam vocat mitissimam, quia adulti reprobis habent vehementem tristitiā ob amissionem regni & vltra hoc propria actualia, propter quæ acerbius & grauius puniuntur, quam si in solo originali, ut paruuli, ex hac vita decederent. Vnde idem Doctor Epistola 106. *ac per hoc quamlibet tolerabilius omnibus qui etiam propria peccata committunt, tamen æterna morte multari.* Ad quam doctrinam alludens Florentinus in litteris vnionis, definit adultos reprobos & paruulos sine baptismo decedentes in inferno disparibus pœnis puniendos fore. Quæ disparitas non in eo consistit quod paruuli punientur penā damni tantum, adulti autem penā tam damni quam sensus: sed in eo quod illi punientur pœnis mitissimis, ut loquitur Augustinus, sed ignis & tristitiæ, pœnis inquam mitissimis, quia minimè sufficiunt, nunquamque adhibentur ipsæ aut aliæ similes in lenitate vlli adulto reprobo puniendo, quia peccatum actuale mortale sine quo nullus adultus damnatur, grauior & acerbior multo pœnas ignis & tristitiæ meretur: isti verò pœnis adeo duris & acerbis ut nunquam similes in grauitate ac acerbitate adhibeantur, paruulo alicui plectendo; cum eius peccatum quia non propriā ipsius, sed alienā voluntate commissum est, tam acerbis atque graues ignis & tristitiæ pœnas nunquam mereatur.

16. Ad rationem illam de voluntario quæ hos autores conuicit, quamquā non erat opus

Falsum videtur peccatum orig. esse omnium peccatorum minimum.

Paruulorum non generantis penæ omnium est mitissima licet æterna & sensibilis.

Respondetur ad argum. in oppositum.

*Pecc. orig.
licet minus
voluntariū
est tamen
maius pec-
catum quam
veniale.*

*Est tamen
originale
minimum
omnium
mortalium
peccatorum.*

August.

respondere, quia eam suprà manifesta instantia A explosimus, dicendum videtur, in peccato quæ est mors animæ, quale est originale, reperiri præter rationem voluntarij, rationem auersio- nis ab incommutabili bono, seu rationem alie- nationis à vita Dei, quæ sunt magis propriæ peccato mortali quam ratio voluntarij, in qua conuenit non solum cum veniali, sed cum acti- bus bonis meritoriis. Vnde cum veniale etiam si in infinitum intra latitudinem suæ speciei cres- ceret, non auerteret omnino à Deo, nec ab eius vita alienaret, cum animæ vitam supernatura- lem per quam Deo adhæret, non tolleretur: non solum superare non potest in grauitate aut ma- gnitudine originale, sed nec ei in his aliqua ex parte æquari.

17. Fatemur tamen illud peccatum in paru- lo esse minus quocunque alio peccato, quod à Deo omnino auertit, aut ab eius vita alienat, & minori pœnâ dignum, quod solum illa ratio probare videtur, non autem esse minus veniali, minorique pœnâ dignum, & ided æterna dam- natione ratione sui indignum. Satis enim, vt arbitramur, quàm hoc absurdum sit, iam supe- rioribus impugnationibus ostendimus.

18. Ex quibus illud de memoria non excidere oportet, Deum videlicet ab iniquitate vendicari non posse condemnando paruulos sine libera- tione gratiæ decedentes, si illa damnatio eis non debetur ratione peccati originalis. Hinc enim Aug. sæpè se demonstrare putat peccatum originale paruulorum suppositis Scripturis, quæ damnationem aut infantium Hebræorum, qui non circumcidebantur, aut omnium non cre- dentium prædicant. Vnde sunt illa eius verba libro decimo sexto Ciuitat. cap. vigesimo septi- mo: *Verum sic quoque animaduertendum est nulla in se negligentia sua, iniuste interire incircumcisi animam paruuli, nisi originalis obligatione peccati: & libro 3. de peccat. merit. cap. 2. de paruulis tractans: Iam nunc videant isti, qua iustitia sentent vel conentur asserere, non ad vitam æternam, sed ad iram Dei perti- nere, & diuinitus vindicari atque damnari homines, qui sine peccato sunt, quemadmodum proprium, ita nul- lum etiam in eis est originale peccatum.* Grauitas er- go peccati originalis eiusque pœnarum, non in solius rationis Philosophicæ, quæ verisimilitu- dine fallere facile potest, sed in Scripturæ & Patrum staterâ pensanda est. An igitur exactio- ri discussioni subiiciendæ sint supradictæ locu- tionis formulæ de peccato illo antiquissimo & obscurissimo, quanquam ex Scripturis notissi- mo, deque eius multum controuersis pœnis, quia vt præclare August. libro 10. Ciuitat. cap. vigesimo tertio, *liberis verbis loquuntur Philosophi, nec in rebus ad intelligendum difficillimis offensionem religiosarum aurium pertimescunt, nobis autem ad cer- tam regulam loqui fas est, ne verborum licentia etiam de rebus quæ his significantur, &c.* Non ergo satis penetro, quomodo qui tantum extenuant ra- tionem peccati in originali propter carentiam proprii voluntarij, eiusque post mortem pœnas solum exilium iucundissimum ab omni mole- stia liberum esse contendunt, discernere rectè possent, quid faciat Deus in paruulis beneficio, quid iudicio; si enim quidquid eos in illis pro infirmitate humanæ mortalitatis offenderit, omnino à iudicio Dei alienare voluerint, quo- modo misericordiam & iudicium Domino Deo, sicut oportet, cantabunt? Egregia sanè commen-

datio iudiciorum Dei si pro minimo peccato, etiam veniali peccato intensiue minore, crea- turam rationalem, imaginem suam, à regno suo sempiternæ exulare faciat, totque miseriis, quia videmus, hinc puniat? An tanto fortè encomio misericordia eius extollitur, si imaginem ipsius illo minimo peccato obnoxiam, cui nulla mole- stia debetur, à perenni felicitàte terrestris cu- iusdam Paradisi, quod peruentura prædicatur etiam si non baptizaretur, ad aliam transferat, quanto extolleretur si non à felicitàte, sed à miseria sempiterna animæ & corporis in felicitàtem ipse eam transferre diceretur? Non sic Sanctissimus Magister didicit misericordiam & iudicium Domino cantare. Non sic suos disci- pulos docuit Daudicum illum cantum intona- re, sed magnam Dei misericordiam laudare in paruulo, per baptismum à magna protoplasti culpa & sempiterno igne, antequam expiret li- berato, & eiusdem Dei iudicium non culpæ in alio paris meriti paruulo à communi massa non segregato, sed damnatione æterni ignis punito, vt ista in paruulis considerantes facilius dispo- ni possent ad humiliter cum Scripturis sanctis credendum in maiores bonitatem & seuerita- tem Dei, sed bonitatem in filios promissionis, quos ante constitutionem mundi immobiliter saluare decreuit, nō ex aliqua suorum bonorum operum præuisione aut absolutâ aut conditio- nata seu media, quam nuper eruditio vt omnino necessariam ad conciliandam cum voluntate gratiam se notissimè peperisse, partamque sic baptizasse, ac dictæ reconciliationi primitus ac- commodasse, plurimum gloriatur, ne eos ille veracissimus veritatis præco Apostolus Paulus vasa misericordiæ appellando, manifestæ fortè falsitatis conuincatur: seueritatem autem in fi- lios perditionis, quæ non iniquitati Dei, qui in- commutabiliter iustus est, sed iudicio deputan- da est: cum peccato illo magno primi hominis, quo natura humana in deterius mutata est, in condemnationem vniuersa defluerit humani generis massa, cuius præuisio quodammodo an- tecessit in Deo, vt ex Paulo & coapostolo eius Ioanne Aug. colligit, æternum Dei decretum de reprobandis & saluandis hominibus, quos aut misericordissimè ex eadem massa ab æterno eli- gendo voluit liberare, aut iustissimè in ea relin- quendo secundum propositum non vocare. Quis enim illud decretum iniquum aut crudele esse suspicaretur, etiam si propriæ hominū reiicien- dorū iniquitatis præuisionem in Deo præuenire diceretur, quando æternum contuitum alienæ iniquitatis quam reiiciendi, peccando in alio in quo omnes peccauerunt, cōtracturi in vita pro- pria erant, non anteuertere, sed potius modo quodam subsequi affirmaretur? de quo, Domi- no suggerente, aliàs latius. Verissimè ergo di- ctum est: *Iudicia tua abyssus multa*, cuius profun- ditatis impenetrabilem altitudinem Apostolus admiratus exclamat, *O altitudo diuitiarum sapien- tiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iu- dicia eius, &c.* Nullus igitur obsecro ex nostri sæ- culi Theol. pugil, ingenij quantumvis acerrimi, in istis profundissimis & obscurissimis fidei my- steriis intelligendis ac declarandis Beatissimum Augustinum à tot eruditissimis temporibus tam longâ sæculorum serjè fortissimum Eccle- siæ athletam, sapientissimumque Magistrum celebratum non imitari, sed cum eo iam lucta-

ri desideret, sin ad certamen veniatur, prudens palestræ spectator pygmaeum ad luctam giganteum lacescentem, cum astantium risu exhibilet.

REDARGVNTVR QVIDAM

alii qui ad Scripturam Sacram parum fortè conformiter loqui videntur, quique sententia B. Augustini eius fundamenta nequaquam penetrantes, ante victoriam insultant.

CAPVT XXVII.

Reprobatur
quorundam
Augustini
in hac que-
stione dese-
rentium in-
iusta censu-
ra.

1. **E**X supradictis diligenter ponderatis clarè deprehendi potest quorundam modernorum stupenda animositas, qui excellentissimum Ecclesiarum Dei Magistram (à cuius principiis penetrandis remotissimi sunt) in causa istorum paruulorum, tam vehementer, tamque frequenter ipsum & Pelagianos ventilata, non solum deserunt, sed & grauiter reprehendunt; asserentes ipsum in hac contra Pelagianos disputatione aliquid humani passum fuisse, & meritò à Scholasticis in hoc reiectum esse, eumque qui sentit illos paruulos in stagnum ignis mitti & demergi cum damnatis in infernum, vt ibi igne puniantur, id opinari contra omnem rationem & pietatem. Ergò secundum istos sententia August. de his paruulis est prorsus impia & irrationabilis.

Excellentia
doctrinae S.
Augustini.

2. Stupenda sanè nimis esset istorum temporum conditio, si istis modernis liceret hanc beati August. doctrinam tam horrendè taxare, nobisque liberum non fuisset eam ab ista iniuria vindicare. Verè qui eam sic labefactare conantur, parum Scripturas Pauli, Matthæi, & Ioannis ac August. principia penetrare videntur, & Ecclesiam Romanam non leui fortè iniuriâ afficiunt quæ non solum doctrinam August. sicut quorundam aliorum Doctorum generaliter laudauit; sed eam ex magna parte suam fecit, & ex Pontificum Romanorum statutis seruat & sequitur, teste Ioanne Pontifice. Vnde credibile est, si absurda, ad quæ, principia horum modernorum compellere videntur, penetrata ab initio ab eis fuissent, quòd à suis censuris in B. August. abstinuissent, eique tam manifestè sua ex Scripturis stabilienti se conformassent; nec affirmare insuper ausi fuissent, contra manifestam Scripturam, illos paruulos post iudicium minimè futuros sub potestate diaboli; esseque conclusionem Catholicissimam, nullum in futuro Christi iudicio esse dammandum propter solum Ada peccatum, sed vnumquemque onus suum portaturum, siue bonum, siue malum, vt quidam modernus fidenter affirmat in sua summa doctrinæ de prædic. cuius illa notabilis inscriptio est. Quod clementissimus pater Deus; prædestinatione suorum neminem reliquit in massa perditionis; & Christum Dominum, vt alius docet, fore causam exemplarem resurrectionis eorum, ac datorem omnium beneficiorum naturalium, imò & donorum quæ naturæ omnino debita non sunt, quæ tunc habituri sunt; eosque ipsum tamquam Dominum & principem, ac benefactorem suum veneraturos, vsurosque se & omnibus suis donis in laudem & honorem ipsius.

A 3. Quia licet ista consequenter fortè ad illa sua principia affirmant, quibus paruulis promittunt quietem, omni molestia carentem, imò & naturalem beatitudinem in Paradiso aliquo terrestri, à stagno ignis (in quo Diabolus secundum Scripturas detinebitur) remoto; cauendum fortè tamen est ne non consequenter dicantur, ad illa Pauli & Augustini principia: Cum gaudio gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum, in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum; & transtulit in regnum filij dilectionis sue. Super quæ verba Augustinus tract. 115. in Ioan. Regno suo quippe dicit, De mundo non estis, sed ego vos elegi de mundo, erant ergo de mundo, quando regnum eius non erant, sed ad mundi principem pertinebant. De mundo est ergò quicquid hominum à vero quidem Deo creatum, sed ex Adam vitiatum ac damnatum stirpe generatum est: factum est autem Regnum, non iam de mundo quicquid inde in Christo regeneratum est. Sic enim nos Deus eruit de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis sue, de quo regno dixit, Regnum meum non est de hoc mundo.

Colos. 1.

4. Quisquis igitur istis principiis cedere voluerit, admittat necesse est paruulum non erui à potestate tenebrarum, nec transferri à mundo, & consequenter nec à principe huius mundi ad principem Christum mediatorem Dei ac hominum, nisi per eius gratiam & regenerationem, vnde incipit ex regno mundi, & principis huius mundi, fieri regnum Christi, & ad ipsum tamquam ad principem ac benefactorem pertinere. Nam vt supra Augustinus, Erant ergo de mundo, quando regnum eius non erant, sed ad mundi principem pertinebant. De mundo est ergò quicquid hominum à vero quidem Deo creatum, sed ex Adam vitiatum ac damnatum stirpe generatum est. Factum est autem regnum non iam de mundo, quicquid inde in Christo regeneratum est. Sic enim nos Deus eruit de potestate tenebrarum & transtulit in regnum filij charitatis sue.

5. Non ergo principatus & regna principis huius mundi & Christi Saluatoris confundenda sunt; ne si paruulos non baptizatos Christum hominem principem post iudicium habere dicamus, eos à principe mundi huius liberos & consequenter à peccato immunes prædicare conuincamur, quia, vt benè August. vbi suprà, quod toties repetere non piget: Erant ergo de mundo, quando regnum eius non erant, sed ad mundi principem pertinebant. Non tamen propterea negamus eos sub regno Christi Dei futuros, quia vt notauit idem August. lib. 83. quæst. q. 69. aliter dicitur regnum Christi secundum potestatem Diuinitatis, secundum quod ei cuncta creatura subiecta est: & aliter regnum eius dicitur Ecclesia secundum proprietatem fidei, quæ in illo est, secundum quod erat, qui dicit, posside nos. Nec eosdem paruulos post iudicium à potestate diaboli liberos dicamus, ne apertam hæresim dicere conuincamur. Paulus enim in testimonio nuper citato, nos monet agere gratias ei, Qui nos eripuit de potestate tenebrarum & transtulit in regnum filij dilectionis sue, in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum.

6. Si igitur paruuli non baptizati non sunt futuri post iudicium sub diaboli potestate; futuri sunt necesse translati in regnum Christi, in quo translati omnes habebunt redemptionem & remissionem peccatorum, ergò si sic sine pec-

Colos. 1.

12. Si paruuli non regenerati non fuerint post iudicium sub

diaboli po-
testate ne-
cesse est ut
sint transla-
ti in regnū
Christi.

cato erunt, quia redemptionem & remissionem peccati, translati omnes à potestate Diaboli habebunt, in tælum admittentur sine baptismo; quod Pelagiani non fuerunt ausi eis promittere contra manifestum Christi testimonium: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Præterea, si paruuli illi non sunt futuri sub potestate diaboli; ergo non sunt futuri sub eius captiuitate & seruitute, ergo falsa erunt non solum Concilia Araus. can. primo & Trident. sess. 5. can. primo, sed & Scripturæ, vnde Concilia hanc captiuitatem & seruitutem omnium qui liberati per gratiam non fuerit, apertè colligunt.

Non est Catholicum as-
firmare nul-
lum in futuro
Christi iudicio pro-
pter solum
Adæ peccatum fore
damnandū.

7. Nec dicamus conclusionem esse Catholicissimam: Nullum in futuro Christi iudicio propter solum Adæ peccatum damnandum fore; ne aliàs, peccatum originale in posteris Adæ manifestissimè euacuemus; ut sæpè in superioribus probauimus, & nullum paruulum ex eis, qui sine baptismo aut gratiæ liberatione moriuntur, in futuro Christi iudicio damnari, dicere conuincamur (quia nullus ex eis habet aliquid vel fecit, vnde iustè damnari posset si propter solum Adæ peccatum, nullus posterorum eius damnabitur, ut rectè infert Augustin. contra Pelagium libro tertio de peccat. merit. capite 2.) Quod fuisse manifestam Pelagij ac Pelagianorum hæresim, & contrarium eius esse certissimam Ecclesiæ Catholicæ fidem, patet ex Epistola Hilarij ad Augustin. quæ est 88. & colligitur ex eodem Augustin. variis in locis, primo Epistola 89. ad quæst. 3. Quod autem, inquit, dicunt infantem morte præuentum non baptizatum, perire non posse, quoniam sine peccato nascitur: non hoc dixit Apostolus. & arbitror esse melius, ut Apostolo potius quam istis credamus, dicit enim ille doctor gentium, in quo Christus loquebatur: Per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt: & paulò post dicit, Nam iudicium quidem ex vno delicto in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in iustificationem: proinde iste, quem fortè inuenerint infantem non ex illius vnus hominis concupiscentia procreatum, ipsum dicant illi damnationi non esse obnoxium, nec per Christi gratiam ab illa damnatione esse liberandum. Quis est enim. Ex vno delicto in condemnationem: nisi illo delicto, quo deliquit Adam: & Quid est, Ex multis delictis in iustificationem, nisi quia Christi gratia non solum illud delictum soluit, quò obstringuntur infantes ex illo vno homine procreati, sed etiam multa delicta, quæ cum creuerint homines, addunt malis moribus suis? Tamen & illud vnum quo est obligata propago carnalis, quæ ab illo primo homine originem ducit sufficere dicit ad condemnationem. Ideo non superfluum est baptismus paruulorum, ut qui per generationem illi condemnationi obligati sunt, per regenerationem liberentur. Et Epist. 28. inter ea quæ fide firmissimè de anima se tenere dicit, sequentia verba scribit: Quæcumque autem sine gratia mediatoris & Sacramento eius, in qualibet corporis ætate, de corpore exierit, & in pœnam futuram, & in ultimo iudicio recepturam corpus ad pœnam, & in fine eiusdem Epistolæ. Sed antequam sciam quenam earum potius eligenda sit, hoc me non temere sentire profiteor, eam quæ vera est; non aduersari robustissimæ ac fundatissimæ fidei, qua Christi Ecclesia nec paruulos homines recentissimè natos à damnatione cre-

A dit, nisi per gratiam nominis Christi, quam in suis sacramentis commendauit, posse liberari. Et Epistol. 157. Illud enim ubi vel maxime fides Christiana consistit, quod per hominem mors, & per hominem resur-
rectio mortuorum; sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur; & quod per vnum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors & ita omnes pertransiit, in quo omnes peccauerunt, & quod iudicium quidem ex vno in condemnationem; & quod per vnus delictum in omnes homines ad condemnationem, & per vnus iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ, & si qua alia testimonia declarant neminem nasci ex Adam nisi vinculo delicti, & damnationis obstrictum: neminemque inde liberari nisi renascendo per Christum tam inconcusse tenere debemus, ut sciamus eum, qui hoc negauerit nullo modo ad Christi fidem, & ad eam quæ per Christum datur pusillis & magnis Dei gratiam, pertinere.

8. An non ergo ex his apertè sequi videtur eum, qui affirmat esse conclusionem Catholicissimam, nullum in futuro Christi iudicio esse damnandum propter solum Adæ peccatum, aduersari (ut Augustinus ubi suprà loquitur) robustissimæ ac fundatissimæ fidei, qua Christi Ecclesia, nec paruulos homines recentissimè natos à damnatione credit, nisi per gratiam nominis Christi, quam in suis Sacramentis commendauit, posse liberari? An forte assertor supradictæ conclusionis, quam ipse Catholicissimam arbitratur, iudicaretur à beatissimo Augustino ad fidem Christianam pertinere, qui Epistola illa 157. definit nos tam inconcusse debere tenere neminem nasci ex Adam nisi vinculo delicti & damnationis obstrictum, ut sciamus eum qui hoc negauerit nullo modo ad Christi fidem pertinere. Fides enim Christi nos docet in Scriptura Euangelica, quæ fallere non potest, tum qui non crediderit, condemnari. Quomodo igitur ille qui huic Christi Euangelio aduersatur, dicendo paruulos sine baptismo morientes, qui nullo modo credunt, non damnandos fore, ad fidem Christi pertinebit? aut quomodo ad eam fidem pertinebit ille qui dicit nullum propter solum Adæ peccatum esse damnandum, contra apertas voces illius in quo Christus loquebatur? Per vnus delictum in omnes homines ad condemnationem: & iudicium quidem ex vno delicto in condemnationem. Quid est (inquit Augustinus loco suprà citato) ex vno delicto in condemnationem, nisi illo delicto quo deliquit Adam: quod sufficere dicit ad condemnationem? Quid igitur restat, nisi ut conclusionem suprà relatam, quam author ille Catholicissimam putauit, tamquam perniciosissimam, & fidei Christi aduersissimam respiciamus? Si cui autem nostra censura in hunc authorem rigida forsan videbitur eius linienda erit commotio illis Beatissimi Magistri verbis serm. 14. de verbis Apostoli. Detrahant nobis, ferimus, canoni detrahunt, veritati non detrahant Ecclesiæ sancta pro remissione peccati originalis paruulorum quotidie laboranti non contradicant. Fundata ista res est, ferendus est disputator errans in aliis questionibus non diligenter digestis, nondum plena Ecclesiæ auctoritate firmatis; ibi ferendus est error, non tantum progredi debet, ut etiam fundamentum ipsum Ecclesiæ quatere moliat: non expedit, adhuc forte nostra non est reprehendenda patientia, sed debemus timere, ne culgetur etiam negligentia.

9. Tandem qui affirmat Christum hominem lin.

1. Corin. 15.

Rom. 5.

Ibidem.

Ibidem.

Marc. 16

Rom. 5.

Sup. 197

*Christus non
est causa
exemplaris
resurrectio-
nis paru-
lorum non
baptizato-
rum.*

futurum causam exemplarem resurrectionis paruulorum non baptizatorum, quomodo non affirmabit ipsos in Christo resurgere? Quod si hoc concesserit, cur non & ipsos viuificari in Christo? Quod si totum admiserit atque approbauerit; an non B. August. potius quàm ei credendum erit? Qui Epistola 28. scribit: *Quisquis dixerit quod in Christo uiuificabuntur etiam paruuli qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt: hic profecto & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam; ubi propterea cum baptizandis paruulis festinatur, & curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo uiuificari omnino non posse.* Vnde mirum videtur illum alium Theologum, cuius sensum hic impugnamus, tam intrepidè ex illo Apostolico loco: (*In Christo omnes uiuificabuntur*) velle probare Christum Dominum futurum causam exemplarem resurrectionis illorum paruulorum, atque ad eòs in Christo viuificari, cum aduertere potius debuisset, extendendo eum locum ad prædictorum paruulorum in Christo viuificationem, se Apostolicæ prædicationi (si August. ubi supra credatur) contravenire, & totam Ecclesiam condemnare. Accedit ad hoc, quod si propter illud signum vniuersale vellet eum locum ad paruulos damnatos extendere, eadem ratione extendi debere, aut posse ad damnatos adultos, atque ad eòs Christum fore causam exemplarem resurrectionis eorum, quod ipse admittere minimè audet. Apostolus ergò in cap. 15. r. ad Corinth. per totum vsque ad illud quod parum ante finem habetur: (*Ecce Mysterium vobis dico*) tractat de resurrectione Christi & iustorum eius, vt manifeste colligi potest ex illo Apostolico contextu.

10. Proinde loca illa, *Per hominem resurrectio mortuorum: & In Christo omnes uiuificabuntur*, quæ in illo capite paulò post initium reperiuntur, ad suscitationem & viuificationem eorum, qui procedent in resurrectionem vitæ, non ad eos qui procedent in resurrectionem iudicii, referenda sunt: quod ille alter post Apostolum Paulum Paulus, magni gentium magistri magnus ac mirabilis discipulus vigilantissimè vidit, vt claret in verbis à nobis supra iam citatis ex Epist. 28. & in aliis verbis mox ibidem subsequentibus, & in eis etiam quæ in fine eiusdem Epistolæ subiiciuntur: *Planè, inquit, audiui & credidi, propter quod & locutus sum; quia veniet hora quando omnes qui in monumentis sunt, audient, vocem eius; procedent, qui bene fecerunt in resurrectionem vitæ. Ipsa est de qua dicitur, Et per unum hominem resurrectio mortuorum. Ipsa est, quæ in Christo omnes uiuificabuntur.* Quid clarius? Nul- lum igitur in Scripturis Sanctis aut Patribus fundamentum habere videtur homilia illa Panegyrica de resurrectione infantium non baptizatorum, per Christum hominem, cum magna perfectione beneficiorum naturæ, ac aliorum donorum quæ naturæ non debentur, quibus vsuri sunt ad laudem & honorem Christi mediatoris, benefactoris, ac principis sui: Scripturæ enim istam corporis insignem perfectionem, & ad corpus Christi Domini, tanquam ad exemplar conformitatem, solummodo prædestinatis & Christi membri promittunt,

Ephes. 4. *Donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionem filij Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Qui reformabis corpus*

A *humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Prædestinauit nos conformes fieri imaginis filij sui.*

11. Quis igitur Theologum non admiretur, qui sine graui documento asserit Deum, propter merita Christi Domini, istos paruulos, iræ filios, ac diaboli seruos, suscitaturum cum talibus perfectionibus corporalibus naturæ debitis, & aliis eidem naturæ non debitis, vt eundem Dominum nostrum sua resurrectione repræsentent, eique se subiiciant tanquam Domino, principi, ac benefactori suo: aut Christum Dominum nostrum per suos labores hoc paruulis illis, qui nunquam de eius Ecclesia erant, à Deo Patre petiisse, aut Deum nulla consideratione meritorum Christi id ex seipso esse facturum ad Christi Domini gloriam? quia si hoc non in fictam, sed in veram gloriam Christo federe æstimant, cur ad eius etiam maiorem gloriam non vterius causalitatem exemplarem ac principatum eius, ad resurrectionem adultorum damnatorum, porrigunt? Sed non audent. Verùm si aliquis auderet, istos gloriam Christo Domino dando, superaret, & tanto sic inueniretur fingere deformius, & contra Scripturas, ac communem patrum sensum insolentius, & impudentius, quantò sibi videretur de gloria Christi cæteris sentire magnificentius. Quidquid ergo paruuli non baptizati perfectionis in futura vita habituri sunt, hoc idem habuissent, si filius Dei nunquam formam serui accepisset: qui in forma serui, sicut non idem mortuus fuit vt homines conderentur, teste August. Epist. 105. ita non idem mortuus fuit vt homines impij, filij diaboli, qui in sua impietate moriuntur, cum naturalibus aut corporalibus donis, perfectè resurgerent, sed pro impijs mortuus est, & resurrexit, vt iustificarentur. Ridenda est ergò eorum censura, qui sine probatione animosè affirmant, hanc Augustini de paruulis sententiam esse contra omnem rationem, & pietatem; cum ex superioribus iam satis fortè constet, esse in Scripturis diuinis solidissimè fundatam, & rationibus inuictissimis munitam, quæ, suppositis fidei principiis de peccato originali & morte secundæ ei debitæ, atque de exclusionem illorum paruulorum à regno, & de vniuersalitate extremi Iudicii, & de partitione omnium bonorum & malorum in duas classes, dextræ & sinistræ, & de infallibili veritate sententiæ Iudicis, satis euidenter probare videntur illos paruulos habituros sempiternam iusticiam, & puniendos fore pœnâ ignis æterni. Quæ qui negat, etiam atque etiam diligenter caueat, ne fortasse in eis peccatum originale inanjat, & locum eis felicitatis, seu quietis alicuius inter regnum cælorum & æternam damnationem ab Ecclesia, Conciliis, & Patribus: imò etiam à Paulo Ioanne & ab Euangelio prædicatam, promittat.

VTISSVMVM ESSE STUDIO VO-
*ritatis ad Scripturas diuinas ac mysteria
 fidei nostrae recte intelligenda, (si liberali-
 bus disciplinis vsui veritatis aptioribus in-
 structus fuerit doctrina B. August. diligen-
 tem operam nauare, eique frutiter adhaere-
 re, eiusque regulas ad indagandū, & eruend-
 dam veritatem vigilanter obseruare.*

OPERIS CONCISIO.

IN controuersia igitur tan graui atque
 intricata vbi incautē asserens, de euacua-
 tione peccati originalis, aut de alio Pelagia-
 nismo periclitari facile posset, Augustinum
 sublimissimum orbis Magistru, atque Eccle-
 siæ sanctæ in doctrina de peccato originali,
 deque eius pœnis, & infirmitate ex eo contra-
 cta, & de ipsius medicina seu remedio, in-
 uictissimum Antesignanum, tanquam ducem
 firmiter teneamus, nec relicto diuino elo-
 quiorum, ac Augustinianæ doctrine solida-
 mento, per suspicionum nostrarum abrupta
 præcipitemur. Quid enim periculosius, quam
 velle veritatis Scripturarum peneralia ratio-
 ne exactè metiri? Cum in eis (vt rectè Augusti-
 nus ad Vol.) *Tam multa, tamque multiplicibus my-
 steriorum umbraculis opaca, intelligenda, proficien-
 tibus resistent, tantaque non solum in verbis quibus
 ista dicta sunt, verum etiam in rebus quæ intelligendæ
 sunt, lateat altitudo sapientiæ, vt innotissimis, acu-
 tissimis, flagrantissimisque cupiditate discendi, hoc
 contingat quod eadem Scriptura quodam loco habet;
 Cum consummauerit homo tunc inipiet. Recordari
 igitur nobis expedit (ne spinosissima quæque,
 secundum coniecturas nostri cordis, forma
 etiam syllogistica artificiosè vestitas, neglecta
 Scripturarum ac Patrum diligenti lectione &
 collatione, discutere & terminare amemus) ei,
 qui sibi persuasit ratione peruenire ad veritatem, mul-
 tos & longos circuitus, Beatissimo Augustino te-
 ste, tolerandos esse, vt nullæ disputationes falsæ, aut
 verisimiles, ab ea ipsum traducere possint; si vult ve-
 ratio eum non adducat, nisi ea quæ sola ratio dicenda
 est, id est, vera. Animis enim tardioribus & im-
 plicacioribus, imò etiam, & ipsis ingeniosis mi-
 nus diligenter attentis contingere solet, vt si
 ratione verum velint comprehendere, similitu-
 dinibus rationum facillimè decipiantur; vt col-
 doctina ligitur ex magno illo doctore.*

2. Non tamen hinc inferatur, nos artem Phi-
 losophicam, aut eos qui secundum eam, aut se-
 cundum rationes naturales, dogmata Ecclesia-
 stica confirmant, velle hinc ex sensu Beatissimi
 Augustini aut nostro carpere. Minimè quidem.
 Quis enim nostrum nescit ab eodem B. Augu-
 stino scriptum esse, *Disputationis disciplinam
 ad omnia genera questionum, quæ in litteris Sanctis
 sunt penetranda & dissoluenda plurimum valere;
 tantum ibi cauendam esse libidinem vixandi, &
 Non est in- puerilem quandam ostentationem decipiendi aduer-
 conueniens sarium? Aut quis illo sapientissimo Magistro,
 rationibus (cuius vestigiis omnes Theologos inhærere
 Philosophi- optaremus, in præfato genere inuestigandæ &
 eis sacram altruendæ veritatis copiosior, solertior, cau-
 doctrinam confirmare. tior, ac solidior? Imò quis vnquam Neoteri-*

Acorum, vel Antiquorum tractatorum ipsum in
 hoc omni ex parte secutus est? Aut quis aduer-
 tere si vult non potest, ab eodem præclarissi-
 me dictum esse, ea quæ vera & fidei nostræ accom-
 moda Philosophi dixerunt, tanquam aurum & argen-
 tum quod non ipsi instituerunt, sed de quibusdam Christia-
 quasi metallis diuinæ providentiæ, quæ vbiq; infusa
 est, eruerunt; nos (instar Israelitarum clanculò
 sibi vindicantium vasa & ornamenta aurea ac ar-
 gentea, quibus Aegyptij peruersè vrebantur) ab eu-
 tanquam ab iniustis possessoribus auferre posse; non
 tamen ea nimis diligendo, aut eis propter Phi-
 losophorum authoritatem fidendo, aut nos ex
 eis in præcipitem ac periculosam incertorum
 affirmationem proiciendo, ne vltra quàm tu-
 tum est humana progrediamur infirmitas, vt
 tam certi hinc loquamur ad ea quæ requiri de
 istis incertis possunt, quam si essemus Angeli
 aut Prophetæ, aut Apostoli; nec eadem etiam
 vera prolixè & loquaciter versemus ad Philo-
 sophos extollendos, tanquam magnos, quorum
 contra errores magnos, vt suos libros reserendo
 admonuit Augustinus, *defendenda est Christiana
 doctrina; nec eisdem veris vtamur intentione
 vana excellendi inter homines, seu indè nos
 præferendi bonis, aut iactandi nos apud impe-
 ritos, aut sapientes esse videamur; sed potius
 ad meliorem vsum ea conuertamus, ad Christi
 Domini: scilicet, verum obsequium, à quo illa
 vera esse, cognoscimus; non ab Aristotele, Py-
 thagora, vel Platone; quorum si aliquis (vt be-
 nè Augustinus super Psalmum supra citatum)
 Inuentus fuerit hoc dixisse quod dixit & Christus gra-
 tulamur illi, non sequimur illum.*

3. Non igitur dubitamus artem Philosophi-
 cam si sobriè tractetur (vt à plerisque qui non
 altè, sed ad temperantiam sapere voluerunt,
 tractari nouimus) vtilem esse ad reddenda in-
 genia exercitiora, insigniterque inuare hu-
 miles corde ad scopulosissimos Scripturarum,
 imò & ipsorum B. Augustini operum recessus,
 sine periculo sæpe in scopulos impingendi,
 scrutandos & aperiendos, eiusque culpam non
 esse si qui sunt, qui ea abutuntur in suis dispu-
 tationibus, propatula & famigerula certamina
 amantes, aut in ipsa semper luxuriose hæren-
 tes, neque ad id propter quod assequendum
 discitur, transeuntes, aut secundum eius for-
 mam multa, plus acutula & laboriosa, vnde in-
 genia inflantur, quàm solida & vtilia, vnde ad
 pietatem ac humilitatem erudiuntur & ædifi-
 cantur, contentiose disceptantes. Ex quo, eue-
 nire necesse est istis subtilitatibus sic summope-
 re deditos, doctrinam Augustini & aliorum Pa-
 trum, præcipueque Augustini quam dulciter
 haurire deberent, attentè legere nunquam
 posse, qui forsitan studiis grauioribus sese appli-
 cuissent si Beatissimum illum magistrum, tubam
 auream Ecclesiæ audiuisent: *Multi enim, inquit,
 multum disputant de iis rebus, quas maiore prudentia
 nostri authores omiserunt, ad beatam vitam non pro-
 futuras discuntibus, & occupantes, quod peius est,
 multum præciosa & rebus salubribus impendenda tem-
 porum spatia, quibus ineundis atque tractandis vt
 idem Magister rectè de similibus quæstionibus
 affirmat, illis tempus esse non debet, quos ad salu-
 tem suam & Sanctæ Ecclesiæ necessariam vti-
 litatem cupimus informari.*

4. Hæc de istorum paruulorum statu ex Scri-
 pturis & Augustino, quantum Dominus do-

Lib. 2. de
doctrina
Christia-
na c. 40.

Loco su-
prà cita-
to c. 39.
Super
Psal. 103.
concion.
3. & in ex-
positione
Psal. 140.
1. 3. Trin.
cap. 10.

Lib. 1. re-
tract. c. 1.
Colligi-
tur ex li.
2. de do-
ctrina
Christia-
na c. 37.
38. & 39.
Psal. 140.

Lib. 2. de
Genes. ad
litteram
cap. 9.
Eodem
lib. c. 19.

navit, breuiter conteximus, pollicentes nos margaritas profundissimæ ex eisdem fontibus doctrinæ, ea quam hic scripsimus ad alta mysteria intelligenda longè oportunioris, hausturos & ostensuros, si viderimus hoc exiguum opusculum suos patronos reperturum. Non enim nos fugit, ipsum multos fortè inuenturum reprehensores, qui studia partium sectantur, quique propterea plus de victoriarum in suis disputationibus gloria comparanda, quàm de veritate sinceriter inuestiganda solliciti, gloriosissimum putabunt nullis credere viribus veritatis. Sed magis optaremus, si

A Spiritum sanctissimi nostri magistri affectu essemus, à quolibet reprehendi, quam suæ errante, siue ab idulante, laudari: Nullus enim (inquit ipse, in libris de Trinit.) reprehendus est nisi in idulando, non in veritate. Etenim autem reus reprehensus est, aut amicus: Si ergo inimicus insultat, ferendus est: amicus autem si errat, docendus si docet, audiendus. Laudatur verò & errans cum non mat errorem; & idulans illicit in errorem. Etenim bit ergò me iustus in misericordia, & arguet me; deus autem peccatoris non impinguabit caput meum. Omnia iudicio Sanctæ Sedis Apostolicæ libenter submittimus.

F I N I S.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

1

68 8

72.

5)

11 7

2)

navit, breuiter conteximus, pollicentes nos margaritas profundissimæ ex eisdem fontibus doctrinæ, ea quam hic scripsimus ad alta mysteria intelligenda longè oportunioris, hausturos & ostensuros, si viderimus hoc exiguum opusculum suos patronos reperturum. Non enim nos fugit, ipsum multos fortè inuenturum reprehensores, qui studia partium sectantur, quique propterea plus de victoriarum in suis disputationibus gloria comparanda, quàm de veritate sinceriter inuestiganda solliciti, gloriosissimum putabunt nullis credere viribus veritatis. Sed magis optaremus, si

A Spiritum sanctissimi nostri magistri affectu essemus, à quolibet reprehendi, quam siue ab errante, siue ab idulante, laudari: Nullus enim (inquit ipse, in lbris de Trinit.) *reprehensor formidandus est auctori veritatis. Etenim aut inimicus reprehensurusest, aut amicus: Si ergo inimicus insultat, ferendus est: amicus autem si errat, ducendus; si docet, audiendus. Laudatur verò & errans confirmat errorem; & idulans illicit in errorem. Emendabit ergò me iustus n̄ misericordia, & arguet me; oleum autem peccatoris n̄ impinguabit caput meum.* Omnia iudicio Sanctæ Sedis Apostolicæ libenter submittimus.

F I N I S.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Jansenius, Cornelius, 1585-1638

Augustinus

Bd.: 3.

Rothomagus 1652

2 Polem. 111-3

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10635720-4